Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

C

Coperta: Mircia DUMITRESCU

Design grafic: Nicu ILIE

Tehnoredactare computerizată şi pregătire pentru tipar: Carmen CORBU şi Nicu ILIE

Iconografia dicţionarului a folosit fotografii din fototecile Bibliotecii Academiei Române, Muzeului Naţional al Literaturii Române, precum şi din fototeca Ion Cucu; de asemenea, fotografii trimise de scriitori. Le mulţumim tuturor. Mulţumim în mod special dnei Gabriela Dumitrescu, şef al serviciului *Manuscrise–Carte rară* al Academiei Române, pentru ajutorul acordat.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Dicţionarul general al literaturii române / coord. gen.: Eugen Simion ;
coord. şi revizie de Gabriela Danţiş, Gabriela Drăgoi, Laurenţiu
Hanganu, ... - Ed. a 2-a, rev. - Bucureşti : Editura Muzeul Literaturii
Române, 2016-
8 vol.
ISBN 978-973-167-380-6
Vol. 2. : C. - 2016. - ISBN 978-973-167-382-0

I. Simion, Eugen (coord.)
II. Danţiş, Gabriela (coord.)
III. Drăgoi, Gabriela (coord.)
IV. Hanganu, Laurenţiu (coord.)

81'374.2:821.135.1.09=135.1

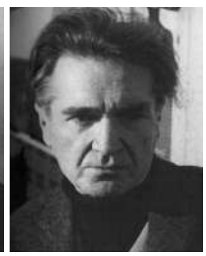
Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

Ediția a II-a revizuită adăugită și adusă la zi

Editura Muzeul Literaturii Române
București / 2016

C

COORDONATOR GENERAL
Eugen SIMION

COORDONARE ȘI REVIZIE
Gabriela DANȚIȘ
Gabriela DRĂGOI
Laurențiu HANGANU
Mihai IOVĂNEL
Remus ZĂSTROIU

Autori

A. C.	Alexandra CIOCÂRLIE
A. N.	Andrei NESTORESCU
A. Sm.	Algeria SIMOTA
A. T.	Andrei TERIAN
A. Td.	Adrian TUDURACHI
Al. R.	Alexandru RUJA
Al. S.	Alexandru SĂNDULESCU
C. C.	Constantin CIOPRAGA
C. H.	Constantin HÂRLAV
C. P.	Constantin PAIU
C. T.	Constantin TEODOROVICI
Ct. C.	Constantin CUBLEŞAN
D. B.	Doru BURLACU
D. C. M.	Dan C. MIHĂILESCU
D. G.	Dan GRIGORESCU
D. Gr.	Dorina GRĂSOIU
D. H. M.	Dan Horia MAZILU
D. M.	Dan MĂNUCĂ
D. Mc.	Dumitru MICU
D. V.	Dumitru VLĂDUŢ
E.-E. T.	Elena-Esther TACCIU
E. Mt.	Eugen MUNTEANU
E. P.	Eugen PAVEL
E. S.	Eugen SIMION
El. Sr.	Elvira SOROHAN
F. F.	Florin FAIFER
G. B.	Grigore BOSTAN
G. D.	Gabriela DRĂGOI
G. Dn.	Gabriela DANŢIŞ
G. O.	Gabriela OMĂT
Gh. C.	Gheorghe CHIVU
Hr. C.	Hristu CÂNDROVEANU
I. C.	Ion CIOCANU
I. D.	Iordan DATCU
I. H.	Ion HANGIU
I. M.	Ioan MILEA
I. O.	Ionel OPRIŞAN
I. R.	Ilie RAD
Il. M.	Ileana MIHĂILĂ
J. W.	Joachim WITTSTOCK
L. Cş.	Lucia CIREŞ
L. H.	Laurenţiu HANGANU
L. Td.	Ligia TUDURACHI
L. V.	Leon VOLOVICI
M. C.	Mihai CIMPOI
M. Dg.	Mihail DOLGAN
M. I.	Mihai IOVĂNEL
M. Pp.	Mircea POPA
M. P.-C.	Mihaela PODOCEA-CONSTANTINESCU
M. S.	Monica SPIRIDON
M. W.	Magda WÄCHTER
N. Bl.	Nicolae BILEŢCHI
N. Br.	Nicolae BÂRNA
N. F.	Nicolae FLORESCU
N. M.	Nicolae MECU
O. S.	Oana SOARE
P. C.	Paul CERNAT
R. D.	Raluca DUNĂ
R. P.	Rodica PANDELE
R. S.	Roxana SORESCU
R. Ş.	Rodica ŞUIU
R. Z.	Remus ZĂSTROIU
S. C.	Stănuţa CREŢU
S. I.	Stancu ILIN
S. V.	Stan VELEA
T. D.	Teodora DUMITRU
T. V.	Teodor VÂRGOLICI
V. Cr.	Valeriu CRISTEA
V. D.	Victor DURNEA
V. T.	Valentin TAŞCU

Au mai colaborat

A. Bn.	Ana BANTOȘ
A. Cb.	Alina CIOBANU
A. Gţ.	Anca GOŢIA
A. M.	Adriana MITU
A.-M. B.	Ana-Maria BREZULEANU
A. P.	Augustin POP
A. S.	Aurel SASU
Ad. S.	Andrei SIMUȚ
B. C.	Bogdan CREȚU
C. A.	Carmen ANDRAŞ
C. B.	Cristina BÂRSAN
C. Br.	Carmen BRĂGARU
C. Bz.	Constanţa BUZATU
C. Cl.	Călin CĂLIMAN
C. Dt.	Cristina DEUTSCH
C. Pp.	Corina POPESCU
C. Ş.	Cornelia ŞTEFĂNESCU
C. Tt.	Călin TEUTIŞAN
C. V.	Cătălina VELCULESCU
D. B.-D.	Doina BOGDAN-DASCĂLU
D. C.-E.	Daniel CRISTEA-ENACHE
E. H.	Elena HOTINEANU
E. I.	Emanuela ILIE
E. M.	Emil MOANGĂ
E. O.	Eugen ONU
G. M.	George MUNTEAN
I. Ct.	Ioana COSTA
I. Dg.	Irina DIGODI
I. H. C.	Ion H. CIUBOTARU
I. L.	Ion LĂZĂRESCU
I. Rp.	Ioana REPCIUC
I. Ş.	Ion ŞEULEANU
I. T.	Ioana TĂMĂIAN
Il. C.	Ileana CIOCÂRLIE
L. A.	Lucian ALEXIU
L. Bc.	Liliana BURLACU
L. Bd.	Lucia BERDAN
L. C.	Lucian CHIŞU
L. D.	Livia DUMITRU
L. P.	Laura PAVEL
L. P. B.	Liviu P. BERCEA
M. D.	Marcel DUŢĂ
M. Dc.	Mihail DIACONESCU
M. Dr.	Magda DRAGU
M. V.	Mariana VARTIC
M. V.-C.	Mariana VATAMANU-CIOCANU
M. Vs.	Marian VASILE
N. Bc.	Nicoleta BORCEA
N. Sr.	Nicolae SARAMANDU
O. C.	Olesea CIOBANU
O. I.	Ofelia ICHIM
P. D.	Petre DAN
S. Cr.	Sultana CRAIA
S. D.	Sebastian DRĂGULĂNESCU
S. G.	Simona GALAȚCHI
S. Is.	Sabina ISPAS
S. M.	Sergiu MORARU
S. P.	Sava PÂNZARU
Ş. A.	Şerban AXINTE
T. R.	Tania RADU
T. T.	Teodor TIHAN
V. F. M.	Valentin F. MIHĂESCU
V. L.	Victoria LUŢĂ
V.P.	Virginia POPOVICI
V. S.	Vasile SPIRIDON
V. Tt.	Vasile TĂRÂȚEANU
V. V.	Vasile VOIA
Vs. C.	Vasile CIOCANU
***	În redacţie

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Dicționarul general al literaturii române (DGLR) este o lucrare de tip enciclopedic, care include următoarele tipuri de articole: autor (scriitor, cronicar, autor de scrieri bisericești, folclorist, publicist, traducător, editor ș.a.), scriere cultă anonimă sau cu paternitate controversată (text cu caracter religios, cronică istorică etc.), carte populară, specie folclorică, publicație periodică (revistă literară sau culturală, gazetă cu rubrică sau pagină literară), concept literar, curent literar, societate/asociaţie literară sau culturală, instituție cu specific literar (uniune de consacrare sau profesională, institut de cercetare etc.).

Fiecare articol are caracter monografic. Dimensiunile unui articol corespund în general locului ocupat de autor, publicație periodică etc. în ansamblul literaturii noastre. Articolul dedicat autorilor are următoarea structură: titlul articolului (nume și prenume, paranteză care conține eventualele schimbări de nume și date biografice limită) urmat de trei secțiuni – biografie, comentariul operei, bibliografie. Secțiunile articolelor sunt corelate în funcție de ponderea activității autorului respectiv. În general, partea biografică selectează elementele relevante pentru activitatea literară a unui autor (informații despre familie, studii, formație intelectuală, debut, participare la cenacluri, prezența în publicații periodice, pseudonime, colegi de generație, implicare socială, premii, distincţii româneşti şi străine). Comentariul operei urmărește, de obicei cronologic, domeniile și genurile literare abordate de scriitor și se bazează pe o medie a receptării critice, fără a exclude punctele de vedere proprii ale semnatarului fișei. Secțiunea bibliografică este compusă din două capitole. Primul, intitulat **SCRIERI**, înregistrează cronologic volumele originale, antume și postume, precum și principalele ediții; tot aici sunt incluse, atunci când sunt relevante, traducerile din opera autorului în discuție și, selectiv, traducerile din scriitori străini și români efectuate de acesta. Nu au fost menționate lucrările fără caracter literar sau cultural într-un sens apropiat literarului (de exemplu, cărți de matematică, medicină, drept etc.). Cel de-al doilea capitol, intitulat **Repere bibliografice**, înregistrează cronologic referințe din periodice (se indică autorul, titlul articolului, denumirea periodicului – în întregime sau siglată –, anul calendaristic și numărul ori, în unele cazuri, ziua și luna) și din volume (se indică autorul, titlul cărții – în întregime sau siglat –, locul și anul apariției – atunci când nu există siglă –, paginația). Informațiile bio-bibliografice se opresc la sfârșitul anului 2012 (cu excepția datelor care consemnează decesul autorului). Articolele consacrate autorilor reprezentativi sunt însoțite de citate critice sau memorialistice semnificative. În cazul marilor scriitori (dar nu şi pentru cei în viaţă) se adaugă un tabel cronologic privind biografia şi opera lor. Celelalte tipuri de articole, cu excepția fișelor dedicate publicațiilor periodice, sunt, de regulă, însoțite de un capitol bibliografic în care se menționează edițiile ori sursele și de un capitol de repere bibliografice.

Corpul de articole al fiecărui volum este precedat de lista autorilor de articole, întocmită în ordinea alfabetică a inițialelor cu care aceștia semnează, de indicații pentru utilizarea DGLR (prezente în **NOTA** de faţă) și de o listă cu abrevieri. Urmează **BIBLIOGRAFIA**, alcătuită din două capitole: A. ENCICLOPEDII, DICȚIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, EDIȚII; B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII. Volumele citate frecvent sunt menționate într-o formă abreviată transparent, iar pentru publicațiile periodice, culegeri și antologii s-au utilizat sigle formate din majuscule.

Au fost preluate și adaptate la specificul lucrării normele lexicografice redactate de Corneliu Morariu pentru *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*.

***

Ediția a doua din *Dicționarul general al literaturii române*, care va apărea în opt volume (față de cele șapte ale celei dintâi, apărute între 2004 și 2009), prezintă, pe lângă actualizarea și/sau rescrierea multor articole inițiale, câteva sute de intrări noi. Acestea încearcă să acopere atât absențele din prima ediție, cât și evoluțiile ulterioare ale literaturii și metaliteraturii române.

Actualizările articolelor din ediția întâi ai căror autori, din diverse cauze, nu au putut continua colaborarea la DGLR au fost realizate, în cea mai mare parte, în cadrul colectivului de coordonare și revizie, care își asumă de altfel, din rațiuni de omogenizare stilistică și calitativ-cantitativă, versiunea finală a tuturor articolelor. În funcție de alegerea celor care au participat la această activitate, contribuția lor a fost marcată sau nu prin dublarea semnăturii de la sfârșitul articolelor.

ABREVIERI

BAR	– Biblioteca Academiei Române
ed.	– ediţie; ediţia
edit.	– editor(~ului); editori(~lor)
f.a.	– fără an de apariţie
fasc.	– fasciculă(~e)
f.l.	– fără localitate de apariţie
fragm.	– fragment(~e); fragmentar
introd.	– introducere
îngr.	– (ediție, traducere) îngrijită de...
j.	– judeţul
ms.	– manuscris
ms.rom.	– manuscris românesc
n.	– născută
pref.	– prefaţă
publ.	– publicat de...
reed.	– reeditat
republ.	– republicat
sec.	– secol(~e)
supl.	– supliment
t.	– tom(~uri)
tr.	– traducere de...
trad.	– traducător(~ului); traducători(~lor)
vol.	– volum(~e)

BIBLIOGRAFIE

A. **ENCICLOPEDII, DICŢIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, CRITICĂ LITERARĂ, EDIŢII**

Acterian, *Privilegiaţi* = Arşavir Acterian, *Privilegiaţi şi năpăstuiţi*, pref. Mircea Zaciu, Iaşi, 1992

Aczél, *Scriitori rom. Israel* = Emanuel Aczél, *Scriitori de limba română din Israel. Generaţia contemporană*, pref. Shaul Carmel, Bucureşti, 2003

Adam, *Inelele* = Ioan Adam, *Inelele lui Saturn*, Bucureşti, 1998

Adam, *Planetariu* = Ioan Adam, *Planetariu*, Bucureşti, 1984

Adamescu, *Contribuţiune* = Gh. Adamescu, *Contribuţiune la bibliografia românească*, I–III, Bucureşti, 1921–1928

Adamescu, *Ist. lit.* = Gh. Adamescu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1913

Aderca, *Contribuţii* = F. Aderca, *Contribuţii critice*, I–II, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 1983–1988

Agache, *Lit. rom. ţările vecine* = Catinca Agache, *Literatura română în ţările vecine. 1945–2000*, Iaşi, 2005

Alboiu, *Un poet* = George Alboiu, *Un poet printre critici*, Bucureşti, 1979

Alexandrescu, *Confesiuni* = Matei Alexandrescu, *Confesiuni literare*, Bucureşti, 1971

Alexiu, *Ideografii* = Lucian Alexiu, *Ideografii lirice contemporane*, Timişoara, 1977

Al-George, *Arhaic* = Sergiu Al-George, *Arhaic şi universal*, Bucureşti, 1981

Anania, *Rotonda* = Valeriu Anania, *Rotonda plopilor aprinşi*, Bucureşti, 1995

Andriescu, *Disocieri* = Al. Andriescu, *Disocieri*, Iaşi, 1973

Andriescu, *Relief* = Al. Andriescu, *Relief contemporan*, Iaşi, 1974

Andriescu, *Stil* = Al. Andriescu, *Stil şi limbaj*, Iaşi, 1977

Andriescu, *Studii* = Al. Andriescu, *Studii de filologie şi istorie literară*, Iaşi, 1997

Anestin, *Schiţă* = Ion Anestin, *Schiţă pentru istoria teatrului românesc*, Bucureşti, 1938

Anghel–Iosif, *Portrete* = D. Anghel, St. O. Iosif, *Portrete*, Bucureşti, 1910

Anghelescu, *Creaţie* = Adrian Anghelescu, *Creaţie şi viaţă*, Bucureşti, 1978

Anghelescu, *Vedere* = Adrian Anghelescu, *Vedere dinspre Eyub*, Bucureşti, 1986

Anghelescu, *Clasicii* = Mircea Anghelescu, *Clasicii noştri*, Bucureşti, 1996

Anghelescu, *Lectura* = Mircea Anghelescu, *Lectura operei*, Bucureşti, 1986

Anghelescu, *Preromant. rom.* = Mircea Anghelescu, *Preromantismul românesc*, Bucureşti, 1971

Anghelescu, *Scriitori* = Mircea Anghelescu, *Scriitori şi curente*, Bucureşti, 1982

Anghelescu, *Textul* = Mircea Anghelescu, *Textul şi realitatea*, Bucureşti, 1988

Antonescu, *Scriitori* = Nae Antonescu, *Scriitori uitaţi*, Cluj-Napoca, 1980

Antonescu, *Scriitori şi reviste* = Nae Antonescu, *Scriitori şi reviste din perioada interbelică*, Iaşi, 2001

Apetri, *Atitudini* = Dumitru Apetri, *Atitudini și opinii*, Chișinău, 2010

Apetroaie, *Lit. rom.* = Ion Apetroaie, *Literatura română a secolului al XX-lea*, I, Iaşi, 1978

Apolzan, *Aspecte* = Mioara Apolzan, *Aspecte de istorie literară*, Bucureşti, 1983

Apolzan, *Casa* = Mioara Apolzan, *Casa ficţiunii*, Cluj-Napoca, 1979

Apostolescu, *Infl. romant.* = N. I. Apostolescu, *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, pref. Émile Faguet, Paris, 1909

Ardeleanu, *„A urî”* = Virgil Ardeleanu, *„A urî”... „A iubi”. Puncte de reper în proza actuală*, Cluj, 1971

Ardeleanu, *Însemnări* = Virgil Ardeleanu, *Însemnări despre proză*, Bucureşti, 1966

Ardeleanu, *Menţiuni* = Virgil Ardeleanu, *Menţiuni*, Cluj-Napoca, 1978

Ardeleanu, *Opinii* = Virgil Ardeleanu, *Opinii. Prozatori şi critici*, Cluj-Napoca, 1975

Ardeleanu, *Proza* = Virgil Ardeleanu, *Proza poeţilor*, Bucureşti, 1969
Arghezi, *Scrieri* = Tudor Arghezi, *Scrieri*, vol. I–XXXIII, Bucureşti, 1962–1983, vol. XXXIV–XXXVIII, îngr. Mitzura Arghezi, Bucureşti, 1985–1988, vol. XXXIX–XLVI, îngr. Mitzura Arghezi şi Traian Radu, cuvânt de încheiere Eugen Simion, Bucureşti, 1994–2006
Baba, *Compendiu* = Ioan Baba, *Compendiu bibliografic*, Novi Sad, 1997
Baconsky, *Colocviu* = A.E. Baconsky, *Colocviu critic*, Bucureşti, 1957
Baconsky, *Poeţi* = A.E. Baconsky, *Poeţi şi poezie*, Bucureşti, 1963
Baconsky, *Marginalii* = Leon Baconsky, *Marginalii critice şi istorico-literare*, Bucureşti, 1968
Balacciu–Chiriacescu, *Dicţionar* = Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicţionar de lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, 1978
Balotă, *Absurdul* = Nicolae Balotă, *Lupta cu absurdul*, Bucureşti, 1971
Balotă, *Arte* = Nicolae Balotă, *Arte poetice ale secolului XX*, Bucureşti, 1976
Balotă, *Euphorion* = Nicolae Balotă, *Euphorion*, Bucureşti, 1969
Balotă, *Ion* = Nicolae Balotă, *De la Ion la Ioanide*, Bucureşti, 1974
Balotă, *Labirint* = Nicolae Balotă, *Labirint*, Bucureşti, 1970
Balotă, *Scriitori maghiari* = Nicolae Balotă, *Scriitori maghiari din România. 1920–1980*, Bucureşti, 1981
Balotă, *Umanităţi* = Nicolae Balotă, *Umanităţi*, Bucureşti, 1973
Balotă, *Universul* = Nicolae Balotă, *Universul prozei*, Bucureşti, 1976
Baltag, *Polemos* = Nicolae Baltag, *Polemos*, Bucureşti, 1978
Baltazar, *Evocări* = Camil Baltazar, *Evocări şi dialoguri literare*, Bucureşti, 1974
Barbu, *O ist.* = Eugen Barbu, *O istorie polemică şi antologică a literaturii române de la origini până în prezent*, vol. I: *Poezia contemporană*, Bucureşti, 1975
Barbu, *Opere* = Ion Barbu, *Opere*, II, îngr. Mircea Coloşenco, Bucureşti, 2000
Barbu, *Romanul* = Marian Barbu, *Romanul de mistere în literatura română*, Craiova, 1981
Barbu, *Momente* = N. Barbu, *Momente din istoria teatrului românesc*, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1977
Bădăuţă, *Note* = A. Bădăuţă, *Note literare*, Bucureşti, 1928
Băileşteanu, *Abside* = Fănuş Băileşteanu, *Abside*, Bucureşti, 1979
Băileşteanu, *Aorist* = Fănuş Băileşteanu, *Aorist*, Bucureşti, 1988
Băileşteanu, *Refracţii* = Fănuş Băileşteanu, *Refracţii. Prozatori români contemporani*, Bucureşti, 1980
Bălan, *Artă* = Ion Dodu Bălan, *Artă şi ideal*, Bucureşti, 1975
Bălan, *Condiţia* = Ion Dodu Bălan, *Condiţia creaţiei*, Bucureşti, 1968
Bălan, *Ethos* = Ion Dodu Bălan, *Ethos şi cultură sau Vocaţia tinereţii*, Bucureşti, 1972
Bălan, *Repere* = Ion Dodu Bălan, *Repere critice*, Bucureşti, 1988
Băncilă, *Portrete* = Vasile Băncilă, *Portrete şi semnificaţii*, îngr. Ileana Băncilă, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1987
Bărbulescu, *Comentarii* = Simion Bărbulescu, *Comentarii critice*, Bucureşti, 1969
Bârlea, *Efigii* = Ovidiu Bârlea, *Efigii*, Bucureşti, 1987
Bârlea, *Ist. folc.* = Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii româneşti*, Bucureşti, 1974
Bârna, *Comentarii* = Nicolae Bârna, *Comentarii critice*, Bucureşti, 2001
Bârna, *Prozastice* = Nicolae Bârna, *Prozastice*, Bucureşti, 2004
Bârna, *Capșa–Corso* = Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*, ed. 2, București, 2005
Bârsănescu, *Medalioane* = Ştefan Bârsănescu, *Medalioane. Pentru o pedagogie a modelelor*, Iaşi, 1983
Behring, *Scriit. rom. exil* = Eva Behring, *Scriitori români din exil. 1945–1989*, tr. Tatiana Petrache şi Lucia Nicolau, Bucureşti, 2001
Bejenaru, *Dicţ. botoşănenilor* = Ionel Bejenaru, *Dicţionarul botoşănenilor*, Iaşi, 1994
Beke, *Fără interpret* = Beke György, *Fără interpret. Convorbiri cu 56 de scriitori despre relaţiile literare româno–maghiare*, Bucureşti, 1972
Berca, *Dicţ. scriit. bănăţeni* = Olimpia Berca, *Dicţionar al scriitorilor bănăţeni (1940–1996)*, Timişoara, 1996
Bezviconi, *Profiluri* = Gheorghe Bezviconi, *Profiluri de ieri şi de azi*, Bucureşti, 1943
Biberi, *Eseuri* = Ion Biberi, *Ultime eseuri*, Bucureşti, 1985
Biberi, *Études* = Ion Biberi, *Études sur la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1937
Biberi, *Lumea* = Ion Biberi, *Lumea de azi*, Iaşi, 1980
Bitte–Chiş–Sârbu, *Dicţ. scriit. Caraş* = Victoria I. Bitte, Tiberiu Chiş, Nicolae Sârbu, *Dicţionarul scriitorilor din Caraş-Severin*, Reşiţa, 1998
Bodiu, *Evadarea* = Andrei Bodiu, *Evadarea din vid. Studii despre poezia românească de la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI*, Pitești, 2008
Bogdan, *Scrieri* = Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, îngr. şi introd. G. Mihăilă, Bucureşti, 1968
Bogdan-Duică, *Ist. lit.* = G. Bogdan-Duică, *Istoria literaturii române moderne. Întâii poeţi munteni*, Cluj, 1923
Bogdan-Duică, *Studii* = G. Bogdan-Duică, *Studii şi articole*, îngr. şi pref. Dumitru Petrescu, Bucureşti, 1975
Boldea, *Vârstele* = Iulian Boldea, *Vârstele criticii*, Piteşti, 2005
Borbély, *Cercul* = Ştefan Borbély, *Cercul de graţie*, Piteşti, 2003
Borbély, *Existența* = Ștefan Borbély, *Existența diafană*, București, 2011
Borbély, *Grădina* = Ştefan Borbély, *Grădina magistrului Thomas*, Bucureşti, 1995
Borbély, *O carte* = Ştefan Borbély, *O carte pe săptămână*, Bucureşti, 2007
Borbély, *Xenograme* = Ştefan Borbély, *Xenograme*, Oradea, 1997
Bote, *Simbolismul* = Lidia Bote, *Simbolismul românesc*, Bucureşti, 1966
Botez, *Memorii* = Demostene Botez, *Memorii*, I–II, Bucureşti, 1970–1973
Botez, *Figuri* = Octav Botez, *Figuri şi note istorico-literare*, Bucureşti, 1944
Botez, *Pe marginea cărţilor* = Octav Botez, *Pe marginea cărţilor*, Iaşi, 1923
Botez, *Scrieri* = Octav Botez, *Scrieri*, îngr. Ilie Dan, pref. Zaharia Sângeorzan, Iaşi, 1977
Boz, *Anii* = Lucian Boz, *Anii literari '30*, Sydney, 1981
Boz, *Cartea* = Lucian Boz, *Cartea cu poeţi*, Bucureşti, 1935

Bradu, *Poeţii* = Ioan Bradu, *Poeţii şi prozatorii bihoreni*, Beiuş, 1948
Braga, *Destinul* = Mircea Braga, *Destinul unor structuri literare*, Cluj-Napoca, 1979
Braga, *Ist. lit.* = Mircea Braga, *Istoria literară ca pretext*, Cluj-Napoca, 1982
Braga, *Sensul* = Mircea Braga, *Când sensul acoperă semnul*, Bucureşti, 1985
Braga, *Sincronism* = Mircea Braga, *Sincronism şi tradiţie*, Cluj, 1972
Braga, *Tradiţie* = Mircea Braga, *Recursul la tradiţie. O propunere hermeneutică*, Cluj-Napoca, 1987
Brateş, *Aspecte* = Radu Brateş, *Aspecte din viaţa Blajului*, Blaj, 1942
Brateş, *Oameni* = Radu Brateş, *Oameni din Ardeal*, Bucureşti, 1973
Bratu, *Cronici* = Savin Bratu, *Cronici*, I–II, Bucureşti, 1957 – 1958
Bratu, *Ipoteze* = Savin Bratu, *Ipoteze şi ipostaze. Pentru o teorie a istoriei literare*, Bucureşti, 1973
Bratu–Dumitrescu, *Contemporanul* = Savin Bratu, Zoe Dumitrescu, *Contemporanul şi vremea lui*, Bucureşti, 1959
Brădăţeanu, *Comedia* = Virgil Brădăţeanu, *Comedia în dramaturgia românească*, Bucureşti, 1970
Brădăţeanu, *Drama* = Virgil Brădăţeanu, *Drama istorică naţională* (*Perioada clasică*), Bucureşti, 1966
Brădăţeanu, *Istoria* = Virgil Brădăţeanu, *Istoria literaturii dramatice româneşti şi a artei spectacolului*, I–III, Bucureşti, 1966–1982
Brădăţeanu, *Viziune* = Virgil Brădăţeanu, *Viziune şi univers în noua dramaturgie românească*, Bucureşti, 1977
Breazu, *Studii* = Ion Breazu, *Studii de literatură română şi comparată*, I–II, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj, 1970–1973
Buciu, *Panorama* = Marian Victor Buciu, *Panorama literaturii române în secolul XX*, vol. I–III, Craiova, 2003–2010.
Buculei, *Prezenţe* = Toader Buculei, *Prezenţe brăilene în spiritualitatea românească*, Brăila, 1993
Bucur, *Istoriografia* = Marin Bucur, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*, Bucureşti, 1973
Bucur, *Poezie* = Marin Bucur, *Poezie–destin–dramă*, Bucureşti, 1982
Bucur, *Poeţi optzecişti* = Romulus Bucur, *Poeţi optzecişti (şi nu numai) în anii '90*, Piteşti, 2000
Bucuţa, *Scrieri* = Emanoil Bucuţa, *Scrieri,* I–II, îngr. Lucia Borş-Bucuţa şi Violeta Mihăilă, Bucureşti, introd. Perpessicius, 1971–1977
Budău, *Bacăul lit.* = Eugen Budău, *Bacăul literar*, Bacău, 2004
Bugariu, *Incursiuni* = Voicu Bugariu, *Incursiuni în literatura de azi*, Bucureşti, 1971
Bulgăr, *Cultură* = Gh. Bulgăr, *Cultură şi limbaj*, Bucureşti, 1986
Bulgăr, *Problemele* = Gh. Bulgăr, *Problemele limbii literare în concepţia scriitorilor români*, pref. Perpessicius, Bucureşti, 1966
Burada, *Ist. teatr.* = Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, I–II, Iaşi, 1915–1922
Burlacu, *Critica* = Alexandru Burlacu, *Critica în labirint*, Chişinău, 1997
Burlacu, *Lit. rom. Basarabia* = Alexandru Burlacu, *Literatura română din Basarabia. Anii '20 – '30*, Chişinău, 2002
Burlacu, *Texistențe* = Alexandru Burlacu, *Texistențe*, I–III, Chișinău, 2007–2012
Burţa-Cernat, *Fotografie* = Bianca Burţa-Cernat, *Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică*, Bucureşti, 2011
Busuioc, *Scriitori ieşeni* = Nicolae Busuioc, Florin Busuioc, *Scriitori şi publicişti ieşeni contemporani*, ed. 2, Iaşi, 2002
Busuioceanu, *Figuri* = Al. Busuioceanu, *Figuri şi cărţi*, Bucureşti, 1922
Buteanu, *Teatrul* = [Aurel Buteanu], *Teatrul românesc în Ardeal şi Banat*, Timişoara, [1944]
Caracostea, *Scrieri* = D. Caracostea, *Scrieri alese*, I–III, îngr. şi pref. Mircea Anghelescu, Bucureşti, 1986–1992
Caragiale, *Opere* = I. L. Caragiale, *Opere*, vol. I–III, îngr. Paul Zarifopol, Bucureşti, 1930–1932, vol. IV–VII, îngr. Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1938–1942
Caraion, *Duelul* = Ion Caraion, *Duelul cu crinii*, Bucureşti, 1972
Caraion, *Pălărierul* = Ion Caraion, *Pălărierul silabelor*, Bucureşti, 1976
Caraion, *Tristeţe* = Ion Caraion, *Tristeţe şi cărţi*, Bucureşti, 1995
Carandino, *De la o zi* = N. Carandino, *De la o zi la alta*, I, Bucureşti, 1979
Carianopol, *Scriitori* = Virgil Carianopol, *Scriitori care au devenit amintiri*, vol. I, Bucureşti, 1973, vol. II, Craiova, 1982
Cartojan, *Cărţile pop.* = Nicolae Cartojan, *Cărţile populare în literatura românească*, I–II, Bucureşti, 1929–1938
Cartojan, *Ist. lit.* = Nicolae Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, I–III, Bucureşti, 1940–1945; ed. îngr. Rodica Rotaru şi Andrei Rusu, pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1996
Călin, *Clasici* = Liviu Călin, *Pornind de la clasici*, Bucureşti, 1957
Călinescu, *Biblioteci* = Al. Călinescu, *Biblioteci deschise*, Bucureşti, 1986
Călinescu, *Perspective* = Al. Călinescu, *Perspective critice*, Iaşi, 1978
Călinescu, *Cronici* = G. Călinescu, *Cronici literare şi recenzii*, I–II, îngr. Andrei Rusu şi Ion Bălu, Bucureşti, 1991–1992
Călinescu, *Gâlceava* = G. Călinescu, *Gâlceava înţeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist*, I–II, îngr. Geo Şerban, Bucureşti, 1973–1974
Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *Ist. lit.* (1982) = G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, 1941; ed. 2, îngr. și pref. Al. Piru, Bucureşti, 1982
Călinescu, *Literatura* = G. Călinescu, *Literatura nouă*, îngr. şi pref. Al. Piru, Craiova, 1972
Călinescu, *Opere* = G. Călinescu, *Opere. Publicistica*, I–XII, coordonator Nicolae Mecu, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2006–2012
Călinescu, *Principii* = G. Călinescu, *Principii de estetică*, îngr. şi postfaţă Al. Piru, Bucureşti, 1968
Călinescu, *Scrisori* = G. Călinescu, *Scrisori şi documente*, îngr. N. Scurtu, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1979
Călinescu, *Studii* = G. Călinescu, *Studii şi cercetări de istorie literară*, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1966
Călinescu şi contemporanii = *G. Călinescu şi contemporanii săi (Corespondenţă primită)*, I–II, îngr. Nicolae Mecu, Bucureşti, 1984–1987.

Călinescu, *Ulysse* = G. Călinescu, *Ulysse*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 1967

Călinescu, *Universul* = G. Călinescu, *Universul poeziei*, îngr. şi postfaţă Al. Piru, Bucureşti, 1971

Călinescu, *Aspecte* = Matei Călinescu, *Aspecte literare*, Bucureşti, 1965

Călinescu, *Conceptul* = Matei Călinescu, *Conceptul modern de poezie. De la romantism la avangardă*, Bucureşti, 1972

Călinescu, *Eseuri* = Matei Călinescu, *Eseuri critice*, Bucureşti, 1967

Călinescu, *Eseuri lit. modernă* = Matei Călinescu, *Eseuri despre literatura modernă*, Bucureşti, 1970

Călinescu, *Fragmentarium* = Matei Călinescu, *Fragmentarium*, Cluj, 1973

Căprariu, *Jurnal* = Al. Căprariu, *Jurnal literar*, Bucureşti, 1967

Cărtărescu, *Postmodernismul* = Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, postfaţă Paul Cornea, Bucureşti, 1999

Cărturari braşoveni = *Cărturari braşoveni (Sec. XV–XX). Ghid biobibliografic*, Braşov, 1972

Cândroveanu, *Alfabet* = Hristu Cândroveanu, *Alfabet liric*, Bucureşti, 1974

Cândroveanu, *Aromânii* = Hristu Cândroveanu, *Aromânii ieri şi azi*, Craiova, 1995

Cândroveanu, *Lit. rom.* = Hristu Cândroveanu, *Literatura română pentru copii*, Bucureşti, 1988

Cândroveanu, *Poeţi* = Hristu Cândroveanu, *Poeţi şi poezie*, 1980

Cândroveanu, *Printre poeţi* = Hristu Cândroveanu, *Printre poeţi*, Cluj-Napoca, 1983

Cernat, *Avangarda* = Paul Cernat, *Avangarda românească şi complexul periferiei: primul val*, Bucureşti, 2007

Cernat, *Modernismul* = Paul Cernat, *Modernismul retro în romanul românesc interbelic*, Bucureşti, 2009

Cesereanu, *Ipostaze* = Domiţian Cesereanu, *Ipostaze*, Cluj, 1970

Cesereanu, *Permanenţe* = Domiţian Cesereanu, *Permanenţe ale criticii*, Bucureşti, 1968

Ceuca, *Teatrologia* = Justin Ceuca, *Teatrologia românească interbelică*, Bucureşti, 1990

Cheie-Pantea, *Palingeneza* = Iosif Cheie-Pantea, *Palingeneza valorilor*, Timişoara, 1982

Chendi, *Foiletoane* = Ilarie Chendi, *Foiletoane*, ed. 2, Bucureşti, 1925

Chendi, *Fragmente* = Ilarie Chendi, *Fragmente*, Bucureşti, 1905

Chendi, *Impresii* = Ilarie Chendi, *Impresii*, ed. 2, Bucureşti, 1924

Chendi, *Pagini* = Ilarie Chendi, *Pagini de critică*, îngr. şi introd. Vasile Netea, Bucureşti, 1969

Chendi, *Schiţe* = Ilarie Chendi, *Schiţe de critică literară*, Bucureşti, 1924

Chendi, *Scrieri* = Ilarie Chendi, *Scrieri*, vol. I–IV, îngr. şi pref. Dumitru Bălăeţ, Bucureşti, 1988–1995, vol. V–X, îngr. Dumitru Bălăeţ şi Ioan Spătan, Bucureşti, 2001–2007

Chihaia, *Mărturisiri* = Pavel Chihaia, *Mărturisiri din exil*, Iaşi, 1994

Chinezu, *Pagini* = Ion Chinezu, *Pagini de critică*, îngr. şi pref. I. Negoiţescu, Bucureşti, 1969

Chioaru, *Noi developări* = Dumitru Chioaru, *Noi developări în perspectivă*, Cluj-Napoca, 2010

Chioaru, *Poetica* = Dumitru Chioaru, *Poetica temporalităţii*, Cluj-Napoca, 2000

Chiorean–Kocziány–Niţu–Ploeşteanu, *Profiluri* = Ioan Chiorean, Ladislau Kocziány, Valeriu Niţu, Grigore Ploeşteanu, *Profiluri mureşene*, Târgu Mureş, 1971

Chiţimia, *Folclorişti* = I. C. Chiţimia, *Folclorişti şi folcloristică românească*, Bucureşti, 1968

Chiţimia, *Probleme* = I. C. Chiţimia, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, Bucureşti, 1972

Cimpoi, *Alte disocieri* = Mihai Cimpoi, *Alte disocieri*, Chişinău, 1971

Cimpoi, *Critice* = Mihai Cimpoi, *Critice*, I–IX, Craiova, 2001–2011

Cimpoi, *Disocieri* = Mihai Cimpoi, *Disocieri*, Chişinău, 1969

Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia* = Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, ed. 2, Chişinău, 1997

Ciobanu, *Critica* = Nicolae Ciobanu, *Critica în primă instanţă*, Bucureşti, 1974

Ciobanu, *Imaginar* = Nicolae Ciobanu, *Între imaginar şi fantastic în proza românească*, Bucureşti, 1987

Ciobanu, *Incursiuni* = Nicolae Ciobanu, *Incursiuni critice*, Timişoara, 1975

Ciobanu, *Însemne* = Nicolae Ciobanu, *Însemne ale modernităţii*, I–II, Bucureşti, 1977–1979

Ciobanu, *Nuvela* = Nicolae Ciobanu, *Nuvela şi povestirea contemporană*, Bucureşti, 1967

Ciobanu, *Opera* = Nicolae Ciobanu, *Întâlnire cu opera*, Bucureşti, 1982

Ciobanu, *Panoramic* = Nicolae Ciobanu, *Panoramic*, Bucureşti, 1972

Ciobanu, *Cultura* = Ştefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chişinău, 1923

Ciobanu, *Ist. lit.* = Ştefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, I, Bucureşti, 1947; ed. îngr. şi pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1989

Ciobanu, *Poporanismul* = Valeriu Ciobanu, *Poporanismul. Geneză, evoluţie, ideologie*, Bucureşti, 1946

Ciocan, *Incursiuni* = Iulian Ciocan, *Incursiuni în proza basarabeană*, Chişinău, 2004

Ciocanu, *Critică* = Ion Ciocanu, *Dreptul la critică*, Chişinău, 1990

Ciocanu, *Itinerar* = Ion Ciocanu, *Itinerar critic*, Chişinău, 1973

Ciocanu, *Lit. rom.* = Ion Ciocanu, *Literatura română contemporană din Republica Moldova*, Chişinău, 1998

Ciocanu, *Vase comunicante* = Ion Ciocanu, *Nevoia de vase comunicante sau Cartea între scriitor şi cititor*, Chişinău, 2006

Ciocârlie, *Fals tratat* = Corina Ciocârlie, *Fals tratat de disperare*, Timişoara, 1995

Ciocârlie, *Eseuri* = Livius Ciocârlie, *Eseuri critice*, Timişoara, 1983

Ciocârlie, *Mari corespondenţe* = Livius Ciocârlie, *Mari corespondenţe*, Bucureşti, 1981

Cioculescu, *Lecturi* = Barbu Cioculescu, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, I–II, Bucureşti, 2003–2004.

Cioculescu, *Amintiri* = Şerban Cioculescu, *Amintiri*, Bucureşti, 1981

Cioculescu, *Aspecte* = Şerban Cioculescu, *Aspecte literare contemporane (1932–1947)*, Bucureşti, 1972

Cioculescu, *Itinerar* = Şerban Cioculescu, *Itinerar critic*, I–V, Bucureşti, 1973–1989

Cioculescu, *Poeţi* = Şerban Cioculescu, *Poeţi români*, Bucureşti, 1982

Cioculescu, *Prozatori* = Şerban Cioculescu, *Prozatori români. De la Mihail Kogălniceanu la Mihail Sadoveanu*, Bucureşti, 1977

Cioculescu, *Varietăţi* = Şerban Cioculescu, *Varietăţi critice*, Bucureşti, 1966
Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.* = Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, ed. 2, Bucureşti, 1971
Ciompec, *Motivul* = Gh. Ciompec, *Motivul creaţiei în literatura română*, Bucureşti, 1979
Ciopraga, *Amfiteatru* = Const. Ciopraga, *Amfiteatru cu poeţi*, Iaşi, 1995
Ciopraga, *Efigii* = Const. Ciopraga, *Efigii în frescă. Poeți ai acestui timp*, București, 2008
Ciopraga, *Lit. rom.* = Const. Ciopraga, *Literatura română între 1900–1918*, Iaşi, 1970
Ciopraga, *Partituri* = Const. Ciopraga, *Partituri și voci. Poeți ai acestui timp*, Iași, 2004
Ciopraga, *Personalitatea* = Const. Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, Iaşi, 1973
Ciopraga, *Portrete* = Const. Ciopraga, *Portrete şi reflecţii literare*, Bucureşti, 1967
Ciopraga, *Propilee* = Const. Ciopraga, *Propilee. Cărţi şi destine*, Iaşi, 1984
Ciopraga, *Ulysse* = Const. Ciopraga, *Între Ulysse şi Don Quijote*, Iaşi, 1978
Ciorănescu, *Lit. comp.* = Alexandru Ciorănescu, *Literatura comparată*, Craiova, 1944
Ciorănescu, *Teatr. rom.* = Alexandru Ciorănescu, *Teatrul românesc în versuri şi izvoarele lui*, Bucureşti, 1943
Cistelecan, *Al doilea top* = Al. Cisteleacan, *Al doilea top*, Braşov, 2004
Cistelecan, *Diacritice* = Al. Cistelecan, *Diacritice*, vol. I, Bucureşti, 2007, vol. II: *Magna cum laude*, București, 2012
Cistelecan, *Poezie* = Al. Cistelecan, *Poezie şi livresc*, Bucureşti, 1987
Cistelecan, *Top ten* = Al. Cistelecan, *Top ten (recenzii rapide)*, Cluj-Napoca, 2000
Cocora, *Privitor* = Ion Cocora, *Privitor ca la teatru*, I–IV, Cluj-Napoca, 1975–2003
Colesnic, *Basarabia* = Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, I–IX, Chişinău, 1993–2012
Comşa–Seiceanu, *Dascălii* = Nicolae Comşa, Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului. 1754–1948*, Bucureşti, 1994
Condurache, *Portret* = Val Condurache, *Portret al criticului în tinereţe*, Bucureşti, 1984
Constantin, *A doua carte* = Ilie Constantin, *A doua carte despre poeţi*, Bucureşti, 1973
Constantin, *Complicitatea* = Ilie Constantin, *Complicitatea fertilă (Poeţi români. 1950–1973)*, tr. Liliana şi Valentin Atanasiu, Cluj-Napoca, 1994
Constantin, *Despre poeţi* = Ilie Constantin, *Despre poeţi*, Bucureşti, 1971
Constantin, *Prozatori–critici* = Ilie Constantin, *Despre prozatori şi critici*, Cluj, 1973
Constantinescu, *Studii* = Emilian I. Constantinescu, *Studii literare*, îngr. şi pref. Cristian Popescu, postfaţă Şerban Cioculescu, Cluj-Napoca, 1983
Constantinescu, *Mişcarea* = Pompiliu Constantinescu, *Mişcarea literară*, Bucureşti, [1927]
Constantinescu, *Opere* = Pompiliu Constantinescu, *Opere şi autori*, Bucureşti, 1928
Constantinescu, *Scrieri* = Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, I–VI, îngr. Constanţa Constantinescu, pref. Victor Felea, Bucureşti, 1967–1972
Corbea–Florescu, *Biografii* = Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Biografii posibile*, vol. I–III, Bucureşti, 1973–1984
Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu* = Paul Cornea, *De la Alecsandrescu la Eminescu*, Bucureşti, 1966
Cornea, *Aproapele* = Paul Cornea, *Aproapele şi departele*, Bucureşti, 1990
Cornea, *Itinerar* = Paul Cornea, *Itinerar printre clasici*, Bucureşti, 1984
Cornea, *Oamenii* = Paul Cornea, *Oamenii începutului de drum*, Bucureşti, 1974
Cornea, *Originile* = Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, Bucureşti, 1972
Cornea, *Regula* = Paul Cornea, *Regula jocului*, Bucureşti, 1980
Cornea, *Semnele* = Paul Cornea, *Semnele vremii*, București, 1995
Cornea, *Studii* = Paul Cornea, *Studii de literatură română modernă*, Bucureşti, 1962
Cornea–Păcurariu, *Ist. lit.* = Paul Cornea şi D. Păcurariu, *Curs de istoria literaturii române moderne*, București, 1962
Cornel, *Figuri* = Theodor Cornel, *Figuri contimporane din România – Figures contemporaines de Roumanie* (în colaborare), I–III, Bucureşti, 1909–[1914]
Cosco, *Bunica* = C. Cosco, *Când era bunica fată*, București, 1942
Cosma, *Geneza* = Anton Cosma, *Geneza romanului românesc*, Bucureşti, 1985
Cosma, *Romanul* = Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan. 1945–1985*, vol. I, Bucureşti, 1988, vol. II, Cluj-Napoca, 1998
Cosma, *Bănăţeni* = Aurel Cosma, *Bănăţeni de altădată*, Timişoara, 1933
Costin, *Viaţa* = Lucian Costin, *Din viaţa scriitorilor*, I–II, Bucureşti, [1937]
Coşovei, *Pornind* = Traian T. Coşovei, *Pornind de la un vers*, Bucureşti, 1990
Cotruş, *Meditaţii* = Ovidiu Cotruş, *Meditaţii critice*, îngr. şi introd. Ştefan Aug. Doinaş, Bucureşti, 1983
Cozea, *Prozatoare* = Liana Cozea, *Prozatoare ale literaturii române moderne*, Oradea, 1994
Craia, *Feţele* = Sultana Craia, *Feţele oraşului*, Bucureşti, 1988
Craia, *Orizontul* = Sultana Craia, *Orizontul rustic în literatura română*, Bucureşti, 1985
Crainic, *Memorii* = Nichifor Crainic, *Memorii*, vol. I, îngr. Nedic Lemnaru, pref. Alexandru Cojan, Bucureşti, 1991, vol. II, îngr. Alexandru Condeescu, Bucureşti, 1996
Crăciun, *Cu garda* = Gheorghe Crăciun, *Cu garda deschisă*, Iaşi, 1997
Crăciun, *Confesiuni* = Victor Crăciun, *Confesiuni sonore. O istorie a literaturii române la microfon*, Bucureşti, 1980
Creţu, *Constructori* = Nicolae Creţu, *Constructori ai romanului*, Bucureşti, 1982
Cristea, *Arcadia* = Dan Cristea, *Arcadia imaginară*, Bucureşti, 1977
Cristea, *Faptul* = Dan Cristea, *Faptul de a scrie*, București, 1980
Cristea, *Un an* = Dan Cristea, *Un an de poezie*, Bucureşti, 1974
Cristea, *Teleorman* = Stan V. Cristea, *Dicţionarul scriitorilor şi publiciştilor teleormăneni*, Alexandria, 2005
Cristea, *Alianţe* = Valeriu Cristea, *Alianţe literare*, București, 1977
Cristea, *A scrie* = Valeriu Cristea, *A scrie, a citi*, Cluj-Napoca, 1992

Cristea, *Domeniul* = Valeriu Cristea, *Domeniul criticii*, Bucureşti, 1975
Cristea, *Fereastra* = Valeriu Cristea, *Fereastra criticului*, Bucureşti, 1987
Cristea, *Interpretări* = Valeriu Cristea, *Interpretări critice*, Bucureşti, 1970
Cristea, *Modestie* = Valeriu Cristea, *Modestie şi orgoliu*, Bucureşti, 1984
Cristea-Enache, *Bucureşti* = Daniel Cristea-Enache, *Bucureşti Far West*, Bucureşti, 2005
Cristea-Enache, *Concert* = Daniel Cristea-Enache, *Concert de deschidere*, pref. C. Stănescu, Bucureşti, 2001
Cristea-Enache, *Timpuri noi* = Daniel Cristea-Enache, *Timpuri noi*, Bucureşti, 2009
Cristofor, *Ţara Sfântă* = Ion Cristofor, *Scriitori din Ţara Sfântă*, I–III, Cluj-Napoca, 2000–2004
Crişan, *Confesiuni* = Constantin Crişan, *Confesiuni esenţiale*, Bucureşti, 1977
Crişan–Crăciun, *Literatura* = Constantin Crişan, Victor Crăciun, *Literatura română în lume*, pref. Pierre de Boisdeffre, Bucureşti, 1969
Crohmălniceanu, *Al doilea suflu* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, Bucureşti, 1989
Crohmălniceanu, *Amintiri* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Amintiri deghizate*, Bucureşti, 1994
Crohmălniceanu, *Cinci prozatori* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, Bucureşti, 1984
Crohmălniceanu, *Cronici* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici literare. 1954–1956*, Bucureşti, 1957
Crohmălniceanu, *Cronici şi articole* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici şi articole*, Bucureşti, 1953
Crohmălniceanu, *Evreii* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Evreii în mişcarea de avangardă românească*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 2001
Crohmălniceanu, *Literatura* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I–III, Bucureşti, 1972–1975; vol. I, ed. 1, Bucureşti, 1967
Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română şi expresionismul*, Bucureşti, 1971
Crohmălniceanu, *Pâinea noastră* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Pâinea noastră cea de toate zilele*, Bucureşti, 1981
Crohmălniceanu – Heitmann, *Cercul Literar* = Ov. S. Crohmălniceanu, Klaus Heitmann, *Cercul Literar de la Sibiu şi influenţa catalitică a culturii germane*, Bucureşti, 2000
Cronologia = *Cronologia vieții literare românești. 1944–1964*, I–X, coordonator Eugen Simion, București, 2010–2012
Cubleşan, *Civic–etic* = Constantin Cubleşan, *Teatrul între civic şi etic*, Cluj-Napoca, 1983
Cubleşan, *Miniaturi* = Constantin Cubleşan, *Miniaturi critice*, Bucureşti, 1969.
Cubleşan, *Teatrul* = Constantin Cubleşan, *Teatrul. Istorie şi actualitate*, Cluj-Napoca, 1979
Culcer, *Citind* = Dan Culcer, *Citind sau trăind literatura*, Cluj-Napoca, 1976
Culcer, *Serii* = Dan Culcer, *Serii şi grupuri*, Bucureşti, 1981
Culianu, *Studii rom.* = Ioan Petru Culianu, *Studii românești*, I–II, îngr. Tereza Culianu-Petrescu, tr. Corina Popescu, Dan Petrescu și Maria-Magdalena Anghelescu, Iași, 2006–2009
Curticăpeanu, *Orizonturile* = Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieţii în literatura veche românească (1520–1743)*, Bucureşti, 1975
Curticăpeanu, *Mişc. cult.* = Vasile Curticăpeanu, *Mişcarea culturală românească pentru Unirea din 1918*, Bucureşti, 1968
Dafin, *Figuri* = Ioan Dafin, *Figuri ieşene*, I–IV, Iaşi, [1927]; ed. 2, Iaşi, 1928
Dafin, *Iaşul* = Ioan Dafin, *Iaşul cultural şi social*, I–II, Iaşi, 1928–1929
Damaschin, *Cercul Literar* = Dan Damaschin, *Cercul Literar de la Sibiu/ Cluj. Deschidere spre europeism și universalitate*, Cluj-Napoca, 2009
Damian, *Direcţii* = S. Damian, *Direcţii şi tendinţe în proza nouă*, Bucureşti, 1963
Damian, *Intrarea* = S. Damian, *Intrarea în castel. Încercări de analiză a prozei*, Bucureşti, 1970
Damian, *Mănuşa* = S. Damian, *Aruncând mănuşa*, Bucureşti, 1999
Damian, *Replici* = S. Damian, *Replici din burta lupului*, Bucureşti, 1997
Dan, *Contribuţii* = Ilie Dan, *Contribuţii*, Bucureşti, 1978
Dan, *Proza* = Sergiu Pavel Dan, *Proza fantastică românească*, Bucureşti, 1975
Danțiș, *Bucolica* = Gabriela Danțiș, *Poezia bucolică românească*, București, 2000
Dascal, *Aventuri* = Mihai Dascal, *Aventuri în Țara Imanenței*, București, 2003
Dascal, *Fascinația* = Mihai Dascal, *Fascinația exegezei. Exerciții de hermeneutică literară*, București, 2003
Dascălu, *Germanitatea* = Bogdan Mihai Dascălu, *Germanitatea și literele române*, București, 2006
Datcu, *Dicţ. etnolog.* = Iordan Datcu, *Dicţionarul etnologilor români*, ed. 3, Bucureşti, 2006
Datcu, *Miscellanea* = Iordan Datcu, *Miscellanea ethnologica*, Bucureşti, 2010
Datcu, *Pagini* = Iordan Datcu, *Pagini de istorie literară şi etnologie*, Târgovişte, 2011
Datcu, *Repere* = Iordan Datcu, *Repere în etnologia românească*, Bucureşti, 2002
Davidescu, *Aspecte* = N. Davidescu, *Aspecte şi direcţii literare*, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 1975
Dărăbuş–Popović, *Lit. rom. Serbia* = Carmen Dărăbuş, Virginia Popović, *Literatura de limbă română din Serbia şi antropologia culturală*, Cluj-Napoca, Novi Sad, 2012
Demetrescu, *Însemnări* = Romulus Demetrescu, *Însemnări critice*, îngr. Nae Antonescu şi Dimitrie Danciu, Cluj-Napoca, 1979
Demetrescu, *Profile* = Traian Demetrescu, *Profile literare*, Craiova, 1891
Densusianu, *Ist. lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1898
Densusianu, *Lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*, I–III, Bucureşti, 1920–1933
Densusianu, *Opere* = Ovid Densusianu, *Opere*, I–VI, îngr. Boris Cazacu, Valeriu Rusu, Ioan Şerb şi Florica Şerb, pref. Boris Cazacu, Bucureşti, 1968–1985
Diaconescu, *Condiţia* = Romulus Diaconescu, *Condiţia umană în dramaturgia postbelică*, Craiova, 2001
Diaconescu, *Dramaturgi* = Romulus Diaconescu, *Dramaturgi români contemporani*, Craiova, 1983
Diaconu, *Feţele* = Mircea A. Diaconu, *Feţele poeziei*, Iaşi, 1999
Diaconu, *Instantanee* = Mircea A. Diaconu, *Instantanee critice*, Iaşi, 1998

Diaconu, *Poezia* = Mircea A. Diaconu, *Poezia postmodernă*, Brașov, 2002
Diaconu, *Studii* = Mircea A. Diaconu, *Studii bucovinene*, Iaşi, 2011
Dicţ. analitic = *Dicţionar analitic de opere literare româneşti*, I–IV, coordonator Ion Pop, Bucureşti, Cluj-Napoca, 1998–2003
Dicţ. Banat = *Dicţionar al scriitorilor din Banat*, coordonator Alexandru Ruja, Timişoara, 2005
Dicț. biografic = *Dicționarul biografic al literaturii române*, I–II, coordonator Aurel Sasu, Pitești, 2006
Dicț. Chișinău = *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia. 1812–2010*, ed. 2, coordonator Valeriu Nazar, Chișinău, 2010
Dicţ. Echinox = *Dicţionarul Echinox*, coordonator Horea Poenar, Cluj-Napoca, 2004
Dicţ. esenţial = *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români*, coordonatori Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, Bucureşti, 2000
Dicţ. lit. 1900 = *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, coordonatori Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Dan Mănucă, Alexandru Teodorescu, Leon Volovici și Remus Zăstroiu, Bucureşti, 1979
Dicţ. scriit. rom. = *Dicţionarul scriitorilor români*, I–IV, coordonatori Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, Bucureşti, 1995–2002
Dima, *Aspecte* = Al. Dima, *Aspecte şi atitudini ideologice*, Turnu Severin, 1933
Dima, *Dezbateri* = Al. Dima, *Dezbateri critice*, Bucureşti, 1977
Dima, *Gândirea* = Al. Dima, *Gândirea românească în estetică*, Sibiu, 1943
Dima, *Studii* = Al. Dima, *Studii de istorie a teoriei literare româneşti*, Bucureşti, 1962
Dima, *Viziunea* = Al. Dima, *Viziunea cosmică în poezia românească*, Iaşi, 1982
Dimisianu, *Amintiri* = Gabriel Dimisianu, *Amintiri şi portrete literare*, Bucureşti, 2003
Dimisianu, *Fragmente* = Gabriel Dimisianu, *Fragmente contemporane*, Bucureşti, 2004
Dimisianu, *Lecturi* = Gabriel Dimisianu, *Lecturi libere*, Bucureşti, 1983
Dimisianu, *Lumea* = Gabriel Dimisianu, *Lumea criticului*, Bucureşti, 2000
Dimisianu, *Nouă prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Nouă prozatori*, Bucureşti, 1977
Dimisianu, *Oameni* = Gabriel Dimisianu, *Oameni şi cărţi*, Bucureşti, 2008
Dimisianu, *Opinii* = Gabriel Dimisianu, *Opinii literare*, Bucureşti, 1978
Dimisianu, *Prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Prozatori de azi*, Bucureşti, 1970
Dimisianu, *Repere* = Gabriel Dimisianu, *Repere*, Bucureşti, 1990
Dimisianu, *Schiţe* = Gabriel Dimisianu, *Schiţe de critică*, Bucureşti, 1966
Dimisianu, *Subiecte* = Gabriel Dimisianu, *Subiecte*, Bucureşti, 1987
Dimisianu, *Valori* = Gabriel Dimisianu, *Valori actuale*, Bucureşti, 1974
Dimitriu, *Ares* = Daniel Dimitriu, *Ares şi Eros*, Iaşi, 1978
Dimitriu, *Singurătatea* = Daniel Dimitriu, *Singurătatea lecturii*, Bucureşti, 1980
Dobrescu, *Foiletoane* = Alexandru Dobrescu, *Foiletoane*, vol. I, Bucureşti, 1979, vol. II–III, Iaşi, 1981–1984
Dobrogeanu-Gherea, *Opere* = C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, I–VIII, Bucureşti, 1976–1983
Doinaş, *Diogene* = Ştefan Aug. Doinaş, *Lampa lui Diogene*, Bucureşti, 1970
Doinaş, *Lectura* = Ştefan Aug. Doinaş, *Lectura poeziei, urmată de Tragic şi demonic*, Bucureşti, 1980
Doinaş, *Măştile* = Ştefan Aug. Doinaş, *Măştile adevărului poetic*, Bucureşti, 1992
Doinaş, *Orfeu* = Ştefan Aug. Doinaş, *Orfeu şi tentaţia realului*, Bucureşti, 1974
Doinaş, *Poezie* = Ştefan Aug. Doinaş, *Poezie şi modă poetică*, Bucureşti, 1972
Doinaş, *Scriit. rom.* = Ştefan Aug. Doinaş, *Scriitori români*, Bucureşti, 2000
Dolgan, *Crez* = Mihail Dolgan, *Crez şi măiestrie artistică*, Chișinău, 1982
Dolgan, *Poezia* = Mihail Dolgan, *Poezia contemporană, mod de existență în metaforă și idee*, Chișinău, 2007
Dorcescu, *Embleme* = Eugen Dorcescu, *Embleme ale realităţii*, Bucureşti, 1978
Dorcescu, *Metafora* = Eugen Dorcescu, *Metafora poetică*, Bucureşti, 1975
Dragomirescu, *Sămănătorism* = Mihail Dragomirescu, *Sămănătorism, poporanism, criticism*, Bucureşti, 1934
Dragomirescu, *Scrieri* = Mihail Dragomirescu, *Scrieri critice şi estetice*, îngr. Z. Ornea şi Gh. Stroia, introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1969
Drăgan, *Ist. lit.* = Gabriel Drăgan, *Istoria literaturii române*, ed. 3, Bucureşti, 1943
Drăgan, *Aproximaţii* = Mihai Drăgan, *Aproximaţii critice*, Iaşi, 1970
Drăgan, *Clasici* = Mihai Drăgan, *Clasici şi moderni*, Bucureşti, 1987
Drăgan, *Lecturi* = Mihai Drăgan, *Lecturi posibile*, Iaşi, 1978
Drăgan, *Reacţii* = Mihai Drăgan, *Reacţii critice*, Iaşi, 1973
Drăganu, *Hist. litt.* = N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie dès origines à la fin du XVIII-e siècle*, Bucureşti, 1938
Drouhet, *Studii* = Charles Drouhet, *Studii de literatură română şi comparată*, Bucureşti, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, 1983
Dumitrescu-Buşulenga, *Itinerarii* = Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Itinerarii prin cultură*, Bucureşti, 1982
Dumitrescu-Buşulenga, *Valori* = Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Valori şi echivalenţe umanistice*, Bucureşti, 1973
Dumitriu, *„Ambasadorii”* = Dana Dumitriu, *„Ambasadorii” sau Despre realismul psihologic*, Bucureşti, 1976
Dunăreanu–Apostoleanu–Corcheş, *Scriit. Tomis* = Ovidiu Dunăreanu, Corina Apostoleanu, Victor Corcheş, *Scriitori de la Tomis. Catalog biobibliografic*, Constanţa, 1997
Durnea, *Noi propuneri* = Victor Durnea, *Noi propuneri de recurs*, Iaşi, 2011
Durnea, *Orizonturi* = Victor Durnea, *Orizonturi regăsite*, Iaşi, 1999
Durnea, *Propuneri* = Victor Durnea, *Propuneri de recurs*, Iaşi, 2011
Duţu, *Cărţile* = Alexandru Duţu, *Cărţile de înţelepciune în cultura română*, Bucureşti, 1972
Duţu, *Coordonate* = Alexandru Duţu, *Coordonate ale culturii româneşti în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1968
Duţu, *Explorări* = Alexandru Duţu, *Explorări în istoria literaturii române*, Bucureşti, 1969
Duţu, *Modele* = Alexandru Duţu, *Modele, imagini, privelişti*, Cluj-Napoca, 1979

Duţu, *Sinteză* = Alexandru Duţu, *Sinteză şi originalitate în cultura română (1650–1848)*, Bucureşti, 1972
Duţu, *Umaniştii* = Alexandru Duţu, *Umaniştii români şi cultura europeană*, Bucureşti, 1974
Eftimiu, *Amintiri* = Victor Eftimiu, *Amintiri şi polemici*, Bucureşti, 1942
Eftimiu, *Portrete* = Victor Eftimiu, *Portrete şi amintiri*, Bucureşti, 1965
Eliade, *Fragmentarium* = Mircea Eliade, *Fragmentarium*, Bucureşti, 1939
Eliade, *Împotriva* = Mircea Eliade, *Împotriva deznădejdii. Publicistica exilului*, îngr. Mircea Handoca, pref. Monica Spiridon, Bucureşti, 1992
Eliade, *Scrieri* = Mircea Eliade, *Scrieri de tinereţe*, I–IV, îngr. Mircea Handoca, Bucureşti, 1996–2008
Eliade şi corespondenţii = *Mircea Eliade şi corespondenţii săi*, I–V, îngr. şi pref. Mircea Handoca, Bucureşti, 1993–2007
Encicl. istoriografiei rom. = *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, coordonator Ştefan Ştefănescu, Bucureşti, 1978
Encicl. rom. = *Enciclopedia română*, I–III, publ. C. Diaconovici, Sibiu, 1898–1904
Encycl. jud. = *Encyclopaedia judaica*, I–XVI, Ierusalim, 1972–1978
Faifer, *Cordonul* = Florin Faifer, *Cordonul de argint*, pref. Liviu Leonte, Iaşi, 1997
Faifer, *Dramaturgia* = Florin Faifer, *Dramaturgia între clipă şi durată*, Iaşi, 1983
Faifer, *Faldurile* = Florin Faifer, *Faldurile Mnemosynei*, Iaşi, 1999
Faifer, *Incursiuni* = Florin Faifer, *Incursiuni în istoria literaturii dramatice româneşti*, ed. 3, Iaşi, 2010
Faifer, *Pluta* = Florin Faifer, *Pluta de naufragiu*, pref. Paul Cornea, Iaşi, 2002
Faifer, *Semnele* = Florin Faifer, *Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real şi imaginar*, Bucureşti, 1993
Fanache, *Întâlniri* = V. Fanache, *Întâlniri...*, Cluj-Napoca, 1976
Fanache, *Vârstele poeziei* = V. Fanache, *Eseuri despre vârstele poeziei*, Bucureşti, 1990
Felea, *Aspecte* = Victor Felea, *Aspecte ale poeziei de azi*, I–III, Cluj–Napoca, 1977–1984
Felea, *Dialoguri* = Victor Felea, *Dialoguri despre poezie*, Bucureşti, 1965
Felea, *Poezie* = Victor Felea, *Poezie şi critică*, Cluj, 1971
Felea, *Prezenţa* = Victor Felea, *Prezenţa criticii*, Bucureşti, 1982
Felea, *Reflexii* = Victor Felea, *Reflexii critice*, Bucureşti, 1968
Felea, *Secţiuni* = Victor Felea, *Secţiuni*, Bucureşti, 1974
Firan, *Macedonski–Arghezi* = Florea Firan, *De la Macedonski la Arghezi*, pref. Ovidiu Papadima, Craiova, 1975
Firan, *Profiluri* = Florea Firan, *Profiluri şi structuri literare*, I–II, pref. Liviu Călin, introd. Const. M. Popa, Craiova, 1986–2003
Flămând, *Intimitatea* = Dinu Flămând, *Intimitatea textului*, Bucureşti, 1985
Flora, *Lit. rom. Voivodina* = Radu Flora, *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946–1970)*, Pančevo, 1971
Florescu, *Aristarc* = Nicolae Florescu, *Înapoi la Aristarc*, I–II, Bucureşti, 2009
Florescu, *Itinerarii* = Nicolae Florescu, *Itinerarii mirabile*, Bucureşti, 1991
Florescu, *Întoarcerea* = Nicolae Florescu, *Întoarcerea proscrişilor*, Bucureşti, 1998
Florescu, *Menirea* = Nicolae Florescu, *Menirea pribegilor*, Bucureşti, 2003
Florescu, *Profitabila* = Nicolae Florescu, *Profitabila condiţie*, Bucureşti, 1983
Fundoianu, *Imagini* = B. Fundoianu, *Imagini şi cărţi*, îngr. Virgil Teodorescu, tr. Sorin Mărculescu, introd. Mircea Martin, Bucureşti, 1980
Gafiţa, *Faţa lunii* = Mihai Gafiţa, *Faţa ascunsă a lunii. Studii de istorie literară. Epoca 1870–1900*, Bucureşti, 1974
Galaicu-Păun, *Poezia* = Emilian Galaicu-Păun, *Poezia de după poezie. Ultimul deceniu*, pref. Al. Cistelecan, Chişinău, 1999
Gáldi, *Introducere* = Ladislau Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, Bucureşti, 1971
Gaster, *Lit. pop.* = Moses Gaster, *Literatura populară română*, Bucureşti, 1883.
Gavril, *Cercul Literar* = Gabriela Gavril, *De la „Manifest" la „Adio, Europa". Cercul Literar de la Sibiu*, Iaşi, 2003
Gavrilov, *Reflecţii* = Anatol Gavrilov, *Reflecţii asupra romanului*, Chişinău, 1984
George, *Alte întâlniri* = Alexandru George, *Alte întâlniri*, Bucureşti, 2000
George, *Alte reveniri* = Alexandru George, *Alte reveniri, restituiri, revizuiri*, Bucureşti, 2003
George, *Întâlniri* = Alexandru George, *Întâlniri*, Bucureşti, 1997
George, *Litere* = Alexandru George, *Litere şi clipe*, Târgovişte, 2007
George, *Petreceri* = Alexandru George, *Petreceri cu gândul şi inducţii sentimentale*, Bucureşti, 1986
George, *Reveniri* = Alexandru George, *Reveniri, restituiri, revizuiri*, Bucureşti, 1999
George, *Semne* = Alexandru George, *Semne şi repere*, Bucureşti, 1971
George, *Sfârşitul* = Alexandru George, *La sfârşitul lecturii*, I–IV, Bucureşti, 1973–1993
Georgescu, *Încercări* = Paul Georgescu, *Încercări critice*, I–II, Bucureşti, 1957–1958
Georgescu, *Păreri* = Paul Georgescu, *Păreri literare*, Bucureşti, 1964
Georgescu, *Polivalenţa* = Paul Georgescu, *Polivalenţa necesară*, Bucureşti, 1967
Georgescu, *Printre cărţi* = Paul Georgescu, *Printre cărţi*, Bucureşti, 1973
Georgescu, *Volume* = Paul Georgescu, *Volume*, Bucureşti, 1978
Georgescu, *Ideile politice* = Vlad Georgescu, *Ideile politice şi iluminismul în Principatele Române. 1750–1831*, Bucureşti, 1972
Gheorghiu, *Reflexe* = Mihai Dinu Gheorghiu, *Reflexe condiţionate*, Bucureşti, 1983
Ghidirmic, *Proza* = Ovidiu Ghidirmic, *Proza românească şi vocaţia originalităţii*, Craiova, 1988
Ghiţulescu, *Istoria* = Mircea Ghiţulescu, *Istoria dramaturgiei române contemporane*, Bucureşti, 2000
Ghiţulescu, *O panoramă* = Mircea Ghiţulescu, *O panoramă a literaturii dramatice române contemporane*, Cluj-Napoca, 1984
Giurescu, *Contribuţiuni* = Constantin Giurescu, *Contribuţiuni la studiul cronicilor muntene*, Bucureşti, 1906
Giurescu, *Noi contribuţiuni* = Constantin Giurescu, *Noi contribuţiuni la studiul cronicilor moldovene*, Bucureşti, 1908

Glodeanu, *Dimensiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Baia Mare, 1998
Glodeanu, *Incursiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Incursiuni în literatura diasporei şi a disidenţei*, Bucureşti, 1999
Glodeanu, *Poetica* = Gheorghe Glodeanu, *Poetica romanului românesc interbelic*, Bucureşti, 1998
Goga, *Precursori* = Octavian Goga, *Precursori*, Bucureşti, 1930
Goldiș, *Critica* = Alex Goldiș, *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului*, București, 2011
Gorcea, *Nesomnul* = Petru Mihai Gorcea, *Nesomnul capodoperelor*, Bucureşti, 1977
Gorcea, *Structură* = Petru Mihai Gorcea, *Structură şi mit în proza contemporană. Eseu despre destinul literar al „generaţiei şaizeci"*, Bucureşti, 1982
Grigor, *Moromete* = Andrei Grigor, *Căruţa lui Moromete*, Bucureşti, 2001
Grigurcu, *A doua viaţă* = Gheorghe Grigurcu, *A doua viaţă*, Bucureşti, 1997
Grigurcu, *Amurgul* = Gheorghe Grigurcu, *Amurgul idolilor*, Bucureşti, 1999
Grigurcu, *Critici* = Gheorghe Grigurcu, *Critici români de azi*, Bucureşti, 1981
Grigurcu, *De la un critic* = Gheorghe Grigurcu, *De la un critic la altul*, Iaşi, 2005
Grigurcu, *Eminescu–Labiş* = Gheorghe Grigurcu, *De la Mihai Eminescu la Nicolae Labiş*, Bucureşti, 1989
Grigurcu, *Existenţa* = Gheorghe Grigurcu, *Existenţa poeziei*, Bucureşti, 1986
Grigurcu, *Idei* = Gheorghe Grigurcu, *Idei şi forme critice*, Bucureşti, 1973
Grigurcu, *Imposibila* = Gheorghe Grigurcu, *Imposibila neutralitate*, Iaşi, 1998
Grigurcu, *În pădurea* = Gheorghe Grigurcu, *În pădurea de metafore*, Piteşti, 2003
Grigurcu, *Între critici* = Gheorghe Grigurcu, *Între critici*, Cluj-Napoca, 1983
Grigurcu, *Peisaj* = Gheorghe Grigurcu, *Peisaj critic*, Bucureşti, I–III, 1993–1999
Grigurcu, *Poeţi* = Gheorghe Grigurcu, *Poeţi români de azi*, Bucureşti, 1979
Grigurcu, *Poezie* = Gheorghe Grigurcu, *Poezie română contemporană*, I–II, Iaşi, 2000
Grigurcu, *Teritoriu* = Gheorghe Grigurcu, *Teritoriu liric*, Bucureşti, 1972
Guţan, *Cercul Literar* = Ilie Guţan, *Cercul Literar de la Sibiu*, Sibiu, 1995
Haneş, *Scriitorii* = Petre V. Haneş, *Scriitorii basarabeni*, ed. 2, Bucureşti, 1942
Haneş, *Stud. cercet.* = Petre V. Haneş, *Studii şi cercetări*, Bucureşti, 1928
Haneş, *Studii* = Petre V. Haneş, *Studii de literatură română*, Bucureşti, 1910
Haneş, *Studii ist. lit.* = Petre V. Haneş, *Studii de istorie literară*, pref. Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1970
Hangiu, *Dicţ. presei lit.* = Ion Hangiu, *Dicţionarul presei literare româneşti (1790–2000)*, ed. 3, Bucureşti, 2004
Hinescu, *Oamenii* = Ana Hinescu, Arcadie Hinescu, *Oamenii de ieri şi de azi ai Blajului. Mic dicţionar*, Blaj, 1994
Holban, *Opere* = Anton Holban, *Opere*, I–III, îngr. şi introd. Elena Beram, Bucureşti, 1970–1975
Holban, *Ist. lit.* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române contemporane*, I–III, Iași, 2006.
Holban, *Literatura* = Ioan Holban, *Literatura subiectivă*, vol. I: *Jurnalul intim. Autobiografia literară*, Bucureşti, 1989
Holban, *Portrete* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române. Portrete contemporane*, I, Iaşi, 2003
Holban, *Profiluri* = Ioan Holban, *Profiluri epice contemporane*, Bucureşti, 1987
Holban, *Proza* = Ioan Holban, *Proza criticilor*, Bucureşti, 1983
Holban, *Salonul* = Ioan Holban, *Salonul refuzaţilor*, Iaşi, 1995
Horodincă, *Structuri* = Georgeta Horodincă, *Structuri libere*, Bucureşti, 1970
Horodincă, *Studii* = Georgeta Horodincă, *Studii literare*, Bucureşti, 1978
Hostiuc, *Scriitori* = Ștefan Hostiuc, *Scriitori români din nordul Bucovinei*, I, București, 2005
Hrimiuc-Toporaş, *Atelier* = Gheorghe Hrimiuc-Toporaş, *Atelier de istorie literară*, Iaşi, 1999
Husar, *Întoarcerea* = Al. Husar, *Întoarcerea la literatură*, Iaşi, 2000
Ianoşi, *Romanul* = Ion Ianoşi, *Romanul monumental şi secolul XX*, Bucureşti, 1963
Ibrăileanu, *Note* = G. Ibrăileanu, *Note şi impresii*, Iaşi, 1920
Ibrăileanu, *Opere* = G. Ibrăileanu, *Opere*, I–X, îngr. Rodica Rotaru şi Al. Piru, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1974–1981
Ibrăileanu, *Scriitori* = G. Ibrăileanu, *Scriitori români şi străini*, Bucureşti, 1968
Ibrăileanu, *Scriit. şi curente* = G. Ibrăileanu, *Scriitori şi curente*, Iaşi, 1909
Ibrăileanu, *Spiritul* = G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, Iaşi, 1909
Ibrăileanu, *Studii* = G. Ibrăileanu, *Studii literare*, Bucureşti, 1930
Ideologia 1848 = George Em. Marica, Iosif Hajós, Călina Mare, Constantin Rusu, *Ideologia generaţiei române de la 1848 din Transilvania*, Bucureşti, 1968
Ierunca, *Dimpotrivă* = Virgil Ierunca, *Dimpotrivă*, Bucureşti, 1994
Ierunca, *Româneşte* = Virgil Ierunca, *Româneşte*, Bucureşti, 1991
Ierunca, *Semnul* = Virgil Ierunca, *Semnul mirării*, Bucureşti, 1995
Ierunca, *Subiect* = Virgil Ierunca, *Subiect şi predicat*, Bucureşti, 1993
Ilea, *Mărturisirile* = Ion Th. Ilea, *Mărturisirile unui anonim*, postfaţă Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1974
Ilie, *Dicţ. poeziei ieşene* = Emanuela Ilie, *Dicţionarul critic al poeziei ieşene contemporane*, Iaşi, 2011
Iliescu, *Poezia* = Adriana Iliescu, *Poezia simbolistă românească*, Bucureşti, 1985
Iliescu, *Rev. lit.* = Adriana Iliescu, *Reviste literare la sfârşitul secolului al XIX-lea*, Bucureşti, 1972
Indrieş, *Polifonia* = Alexandra Indrieş, *Polifonia persoanei*, Timişoara, 1986
Indrieş, *Dimensiuni* = Elena Indrieş, *Dimensiuni ale poeziei române moderne*, Bucureşti, 1989
Ionescu, *Palimpseste* = Cornel Mihai Ionescu, *Palimpseste*, Bucureşti, 1979
Ionescu, *Note* = Eugen Ionescu, *Note şi contranote*, tr. Ion Pop, Bucureşti, 1992
Ionescu, *Nu* = Eugen Ionescu, *Nu*, Bucureşti, 1934
Ionescu, *Război* = Eugen Ionescu, *Război cu toată lumea. Publicistica românească*, I–II, îngr. Mariana Vartic şi Aurel Sasu, Bucureşti, 1992

Ionescu, *Romanul* = Gelu Ionescu, *Romanul lecturii*, Bucureşti, 1976

Ionescu, *Artă* = Mariana Ionescu, *Artă şi aspiraţie*, Cluj-Napoca, 1977

Iorga, *Ist. Bis.* = Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, I–II, Vălenii de Munte, 1908–1909; ed. 2, I–II, Bucureşti, 1928–1930

Iorga, *Ist. lit.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti*, ed. 2, I–III, Bucureşti, 1925–1933

Iorga, *Ist. lit. cont.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti contemporane*, I–II, Bucureşti, 1934; ed. I–III, îngr. Rodica Rotaru, pref. Ion Rotaru, Bucureşti, 1985–1986

Iorga, *Ist. lit. relig.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, Bucureşti, 1904

Iorga, *Ist. lit. XVIII* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, ed. 2, I–II, îngr. Barbu Theodorescu, Bucureşti, 1969

Iorga, *Ist. lit. XIX* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea – de la 1821 înainte*, vol. I–II, Bucureşti, 1907–1908, vol. III, Vălenii de Munte, 1909

Iorga, *Ist. presei* = Nicolae Iorga, *Istoria presei româneşti de la primele începuturi până la 1916*, Bucureşti, 1922

Iorga, *Oameni* = Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, I–IV, Bucureşti, 1934–1939

Iorga, *O luptă* = Nicolae Iorga, *O luptă literară*, I–II, Vălenii de Munte, 1914–1916; ed. I–II, îngr. Valeriu Râpeanu şi Sanda Râpeanu, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1979

Iorga, *Pagini* = Nicolae Iorga, *Pagini de tinereţe*, I–II, îngr. şi pref. Barbu Theodorescu, Bucureşti, 1968

Iorgulescu, *Al doilea rond* = Mircea Iorgulescu, *Al doilea rond*, Bucureşti, 1976

Iorgulescu, *Ceara* = Mircea Iorgulescu, *Ceara şi sigiliul*, Bucureşti, 1982

Iorgulescu, *Critică* = Mircea Iorgulescu, *Critică şi angajare*, Bucureşti, 1981

Iorgulescu, *Firescul* = Mircea Iorgulescu, *Firescul ca excepţie*, Bucureşti, 1979

Iorgulescu, *Prezent* = Mircea Iorgulescu, *Prezent*, Bucureşti, 1985

Iorgulescu, *Rondul* = Mircea Iorgulescu, *Rondul de noapte*, Bucureşti, 1974

Iorgulescu, *Scriitori* = Mircea Iorgulescu, *Scriitori tineri contemporani*, Bucureşti, 1978

Iosifescu, *De-a lungul* = Silvian Iosifescu, *De-a lungul unui secol*, Bucureşti, 1983

Iosifescu, *Drumuri* = Silvian Iosifescu, *Drumuri literare*, Bucureşti, 1957

Iosifescu, *Proză* = Silvian Iosifescu, *Proză şi luciditate*, Bucureşti, 1974

Iovănel, *Evreul* = Mihai Iovănel, *Evreul improbabil. Mihai Sebastian: o monografie ideologică*, Bucureşti, 2012

Ist. comp. Rom. = *Istoria şi teoria comparatismului în România*, îngr. Al. Dima şi Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1972

Ist. filos. rom. = *Istoria filosofiei româneşti*, I–II, Bucureşti, 1972–1980

Ist. lit. = *Istoria literaturii române*, Bucureşti, vol. I, ed. 1, 1964, ed. 2, 1970, vol. II, 1968, vol. III, 1973

Ist. teatr. Rom. = *Istoria teatrului în România*, I–III, Bucureşti, 1965–1973

Istrate, *Barocul* = Ion Istrate, *Barocul literar românesc*, Bucureşti, 1982

Ivaşcu, *Confruntări* = G. Ivaşcu, *Confruntări literare*, I–III, Bucureşti, 1966–1988

Ivaşcu, *Ist. lit.* = G. Ivaşcu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1969

Kalustian, *Simple note* = L. Kalustian, *Simple note*, I–IV, Bucureşti, 1980–1985

Lascu, *Clasicii* = Nicolae Lascu, *Clasicii antici în România*, Cluj-Napoca, 1974

Laţia, *Cărturari* = Trandafir Laţia, *Cărturari din Banat*, Bucureşti, 1939

Laurenţiu, *Eseuri* = Dan Laurenţiu, *Eseuri asupra stării de graţie*, Bucureşti, 1976

Lazarovici, *Dicţ. scriit. botoşăneni* = Silvia Lazarovici, *Dicţionarul scriitorilor botoşăneni. 1945–2000*, [Botoşani], 2000

Lăudat, *Ist. lit.* = I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, I–III, Bucureşti, 1962–1968

Lăzăreanu, *Glose* = Barbu Lăzăreanu, *Glose şi comentarii de istoriografie literară*, îngr. Ion Crişan şi George Baiculescu, Bucureşti, 1958

Lăzărescu, *Prezenţe* = George Lăzărescu, *Prezenţe româneşti în Italia*, Bucureşti, 1995

Lăzărescu, *Romanul* = Gheorghe Lăzărescu, *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică*, Bucureşti, 1983

Lefter, *Critica* = Ion Bogdan Lefter, *Anii ’60–’90. Critica literară*, Piteşti, 2002

Lefter, *Flashback* = Ion Bogdan Lefter, *Flashback 1985: Începuturile „noii poezii”*, Piteşti, 2005

Lefter, *Primii postmoderni* = Ion Bogdan Lefter, *Primii postmoderni: „Şcoala de la Târgovişte”*, Piteşti, 2003

Lefter, *Scriit. rom. ’80–’90* = Ion Bogdan Lefter, *Scriitori români din anii ’80–’90. Dicţionar biobibliografic*, I–III, Piteşti–Braşov–Bucureşti–Cluj-Napoca, 2000–2001

Lefter, *5 poeţi* = Ion Bogdan Lefter, *5 poeţi*, Piteşti, 2003

Leon, *Umbre* = Aurel Leon, *Umbre*, I–VI, Iaşi, 1970–1991

Leonte, *Prozatori* = Liviu Leonte, *Prozatori contemporani*, I–II, Iaşi, 1984–1989

Literatura = *Literatura română. Dicţionar cronologic*, coordonatori I. C. Chiţimia şi Al. Dima, Bucureşti, 1979

Lit. rom. cont. = *Literatura română contemporană*, vol. I: *Poezia*, coordonator Marin Bucur, Bucureşti, 1980

Livescu, *Scene* = Cristian Livescu, *Scene din viaţa imaginară*, Bucureşti, 1982

Loghin, *Ist. lit. Bucov.* = C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775–1918), în legătură cu evoluţia culturală şi politică*, Cernăuţi, 1926

Lovinescu, *Critice* = E. Lovinescu, *Critice*, ed. definitivă, I–VII, Bucureşti, 1925–1929

Lovinescu, *Ist. civ. rom.* = E. Lovinescu, *Istoria civilizaţiei române moderne*, I–III, Bucureşti, 1924–1925

Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.* = E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, I–VI, Bucureşti,1926–1929; *Istoria literaturii române contemporane. 1900–1937*, Bucureşti, 1937

Lovinescu, *Maiorescu post.* = E. Lovinescu, *T. Maiorescu şi posteritatea lui critică*, Bucureşti, 1943

Lovinescu, *Memorii* = E. Lovinescu, *Memorii*, vol. I, Bucureşti, 1930, vol. II, Craiova, 1932, vol. III, Bucureşti, 1937

Lovinescu, *Opere* = E. Lovinescu, *Opere*, I–IX, îngr. Maria Simionescu şi Alexandru George, Bucureşti, 1982–1992

Lovinescu, *Portrete* = E. Lovinescu, *Portrete literare*, Bucureşti, 1921

Lovinescu, *Sburătorul* = E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, vol. I–VI, îngr. Monica Lovinescu, Gabriela Omăt, Alexandru George şi, de la vol. III, Margareta Feraru, pref. Alexandru George, Bucureşti, 1993–2002
Lovinescu, *Scrieri* = E. Lovinescu, *Scrieri*, I–IX, îngr. şi introd. Eugen Simion, Bucureşti, 1969–1982
Lovinescu, *Întrevederi* = Monica Lovinescu, *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ştefan Lupaşcu şi Grigore Cugler*, Bucureşti, 1992
Lovinescu, *Unde scurte* = Monica Lovinescu, *Unde scurte*, I–VI, Bucureşti, 1990–1996
Lungu, *Itinerar* = Ion Lungu, *Itinerar critic*, Bucureşti, 1965
Lungu, *Şcoala Ardeleană* = Ion Lungu, *Şcoala Ardeleană*, Bucureşti, 1978
Lupaş, *Cronicari* = I. Lupaş, *Cronicari şi istorici români din Transilvania*, I–II, Craiova, 1941
Lupi, *Storia* = Gino Lupi, *Storia della letteratura romena*, Firenze, 1955
Lupi, *Umorismo* = Gino Lupi, *Umorismo romeno*, Milano, 1939
Macedonski, *Opere* = Alexandru Macedonski, *Opere*, I–IV, îngr. şi introd. Tudor Vianu, Bucureşti, 1939-1946
Macrea, *Contribuţii* = Dimitrie Macrea, *Contribuţii la istoria lingvisticii şi filologiei româneşti*, Bucureşti, 1978
Macrea, *Lingvişti* = Dimitrie Macrea, *Lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, 1959
Maftei, *Personalităţi* = Ionel Maftei, *Personalităţi ieşene*, vol. I–VIII, Iaşi, 1972–2000, Ioan Timofte, *Personalităţi ieşene*, vol. IX–XII, Iaşi, 2001–2012
Maiorescu, *Critice* = Titu Maiorescu, *Critice*, I–III, îngr. I. Rădulescu-Pogoneanu, Bucureşti, 1926–1930
Maiorescu, *Opere* = Titu Maiorescu, *Opere*, I–IV, îngr. Georgeta Rădulescu-Dulgheru şi Domnica Filimon, introd. Eugen Todoran, Bucureşti, 1978-1988
Mancaş, *Teatrul* = Mircea Mancaş, *Trecut şi prezent în teatrul românesc*, Bucureşti, 1979
Manea, *Contur* = Norman Manea, *Pe contur*, Bucureşti, 1984
Manolescu, *Enciclopedia* = Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989*, ed. 2, Bucureşti, 2010
Manolescu, *Literatura SF* = Florin Manolescu, *Literatura SF*, Bucureşti, 1980
Manolescu, *Litere* = Florin Manolescu, *Litere în tranziţie*, Bucureşti, 1998
Manolescu, *Poezia* = Florin Manolescu, *Poezia criticilor*, Bucureşti, 1971
Manolescu, *Benzile desenate* = Ion Manolescu, *Benzile desenate şi canonul postmodern*, Bucureşti, 2011
Manolescu, *Arca* = Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, I–III, Bucureşti, 1980–1983
Manolescu, *Istoria* = Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, I, Bucureşti, 1990; *Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură*, Piteşti, 2008
Manolescu, *Lecturi* = Nicolae Manolescu, *Lecturi infidele*, Bucureşti, 1966
Manolescu, *Lista* = Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*, I–III, Braşov, 2001
Manolescu, *Metamorfozele* = Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei*, Bucureşti, 1968
Manolescu, *Poeţi* = Nicolae Manolescu, *Poeţi romantici*, Bucureşti, 1999
Manolescu, *Teme* = Nicolae Manolescu, *Teme*, I–VII, Bucureşti, 1971–1988
Manu, *Eseu* = Emil Manu, *Eseu despre generaţia războiului*, Bucureşti, 1978
Manu, *Reviste* = Emil Manu, *Reviste româneşti de poezie*, Bucureşti, 1972
Manu, *Sensuri* = Emil Manu, *Sensuri moderne şi contemporane*, Bucureşti, 1982
Manu, *Sinteze* = Emil Manu, *Sinteze şi antisinteze literare*, Cluj-Napoca, 1975
Marcea, *Atitudini* = Pompiliu Marcea, *Atitudini critice*, Bucureşti, 1985
Marcea, *Concordanţe* = Pompiliu Marcea, *Concordanţe şi controverse*, Bucureşti, 1983
Marcea, *„Convorbiri”* = Pompiliu Marcea, *„Convorbiri literare” şi spiritul critic*, Bucureşti, 1972
Marcea, *Varietăţi* = Pompiliu Marcea, *Varietăţi literare*, Craiova, 1982
Marcus, *Paradigme* = Solomon Marcus, *Paradigme universale*, Piteşti, 2011
Marino, *Biografia* = Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, I–VI, Cluj-Napoca, 1991–2000
Marino, *Dicţionar* = Adrian Marino, *Dicţionar de idei literare*, I, Bucureşti, 1973
Marino, *Hermeneutica* = Adrian Marino, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, 1987
Marino, *Introducere* = Adrian Marino, *Introducere în critica literară*, Bucureşti, 1968
Martin, *Acolade* = Aurel Martin, *Acolade*, Bucureşti, 1977
Martin, *Metonimii* = Aurel Martin, *Metonimii*, Bucureşti, 1974
Martin, *Paranteze* = Aurel Martin, *Paranteze*, Bucureşti, 1981
Martin, *Poeţi* = Aurel Martin, *Poeţi contemporani*, Bucureşti, I–II, 1967–1971
Martin, *Dicţiunea* = Mircea Martin, *Dicţiunea ideilor*, Bucureşti, 1981
Martin, *Generaţie* = Mircea Martin, *Generaţie şi creaţie*, Bucureşti, 1969
Martin, *Identificări* = Mircea Martin, *Identificări*, Bucureşti, 1977
Martin, *Singura critică* = Mircea Martin, *Singura critică*, Bucureşti, 1986
Martinescu, *Cronicari* = D. Martinescu, *Cronicari şi cronici din ţările române*, Bucureşti, 1967
Martinescu, *Umbre* = Pericle Martinescu, *Umbre pe pânza vremii*, Bucureşti, 1985
Massoff, *Despre ei* = Ioan Massoff, *Despre ei şi despre alţii*, Bucureşti, 1973
Massoff, *Teatr. rom.* = Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, I–VIII, Bucureşti, 1961–1981
Mazilu, *Barocul* = Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1976
Mazilu, *Lit. rom.* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română în epoca Renaşterii*, Bucureşti, 1984
Mazilu, *Lit. rom. barocă* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română barocă în context european*, Bucureşti, 1996
Mazilu, *Noi* = Dan Horia Mazilu, *Noi despre ceilalţi. Fals tratat de imagologie*, Iaşi, 1999
Mazilu, *Noi printre ceilalţi* = Dan Horia Mazilu, *Noi printre ceilalţi sau Despre literatura peregrinilor*, Bucureşti, 2003
Mazilu, *Proza* = Dan Horia Mazilu, *Proza oratorică în literatura română veche*, I–II, Bucureşti, 1986–1987
Mazilu, *Recitind* = Dan Horia Mazilu, *Recitind literatura română veche*, I–III, Bucureşti, 1994–2000

Mazilu, *Studii* = Dan Horia Mazilu, *Studii de literatură română veche*, Bucureşti, 2005
Mazilu, *Vocaţia* = Dan Horia Mazilu, *Vocaţia europeană a literaturii române vechi*, Bucureşti, 1991
Măciucă, *Motive* = Constantin Măciucă, *Motive şi structuri dramatice*, Bucureşti, 1986
Mănucă, *Analogii* = Dan Mănucă, *Analogii. Constante ale istoriei literare româneşti*, Iaşi, 1995
Mănucă, *Argumente* = Dan Mănucă, *Argumente de istorie literară*, Iaşi, 1978
Mănucă, *Lectură* = Dan Mănucă, *Lectură şi interpretare. Un model epic*, Bucureşti, 1988
Mănucă, *Perspective* = Dan Mănucă, *Perspective critice*, Iaşi, 1998
Mănucă, *Principiile* = Dan Mănucă, *Principiile criticii literare junimiste*, Iaşi, 2000
Mănucă, *Scriit. jun.* = Dan Mănucă, *Scriitori junimişti*, Iaşi, 1971
Mărcuş, *Thalia* = Ştefan Mărcuş, *Thalia română. Contribuţii la istoricul teatrului românesc din Ardeal, Banat şi părţile ungurene*, postfaţă Petru Comarnescu, Timişoara, 1945
Mecu, *Fapte–sens* = Nicolae Mecu, *Între fapte şi sens*, Bucureşti, 2004
Metzulescu, *Literile* = Stelian Metzulescu, *Literile în Ţara Banilor*, I–II, pref. Paul I. Papadopol, Craiova, 1936
Mică encicl. = Mică enciclopedie ilustrată a scriitorilor din Republica Moldova, Bucureşti–Chişinău, 2005
Micu, *Critici prozatori* = Dumitru Micu, *Critici prozatori*, Bucureşti, 2010
Micu, *„Gândirea”* = Dumitru Micu, *„Gândirea” şi gândirismul*, Bucureşti, 1975
Micu, *Ist. lit.* = Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de la creaţia populară la postmodernism*, Bucureşti, 2000
Micu, *În căutarea* = Dumitru Micu, *În căutarea autenticităţii*, I–II, Bucureşti, 1992–1994
Micu, *Început* = Dumitru Micu, *Început de secol. 1900–1916*, Bucureşti, 1970
Micu, *Lecturi* = Dumitru Micu, *Lecturi şi păreri*, Cluj-Napoca, 1978
Micu, *Limbaje* = Dumitru Micu, *Limbaje lirice contemporane*, Bucureşti, 1988
Micu, *Literatura* = Dumitru Micu, *Literatura română la începutul secolului al XX-lea. 1900–1916*, Bucureşti, 1964
Micu, *Mileniu* = Dumitru Micu, *Sfârşit şi început de mileniu*, Bucureşti, 2010
Micu, *Modernismul* = Dumitru Micu, *Modernismul românesc*, I–II, Bucureşti, 1984–1985
Micu, *Romanul* = Dumitru Micu, *Romanul românesc contemporan*, Bucureşti, 1959
Micu, *Scriitori* = Dumitru Micu, *Scriitori, cărţi, reviste*, Bucureşti, 1980
Micu, *Scurtă ist.* = Dumitru Micu, *Scurtă istorie a literaturii române*, I–IV, Bucureşti, 1994–1997
Micu–Manolescu, *Literatura* = Dumitru Micu, Nicolae Manolescu, *Literatura română de azi. 1944–1964*, Bucureşti, 1965
Mihăescu, *Timp* = Valentin F. Mihăescu, *Timp şi mod*, Bucureşti, 1983
Mihăilă, *Contribuţii* = G. Mihăilă, *Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi*, Bucureşti, 1972
Mihăilă, *Scriitori* = G. Mihăilă, *Scriitori şi filologi români (secolele XVI–XX)*, Bucureşti, 2005
Mihăilescu, *Întrebările* = Dan C. Mihăilescu, *Întrebările poeziei*, Bucureşti, 1988
Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism* = Dan C. Mihăilescu, *Literatura română în postceauşism*, I–III, Iaşi, 2004–2007
Mihăilescu, *Conceptul* = Florin Mihăilescu, *Conceptul de critică literară în România*, I–II, Bucureşti, 1976–1979
Milea, *Sub semnul* = Ioan Milea, *Sub semnul poeziei*, Piteşti, 1999
Miller–Săndulescu, *Evoluţia* = Mărgărita Miller-Verghi, Ecaterina Săndulescu, *Evoluţia scrisului feminin în România*, pref. E. Lovinescu, Bucureşti, 1935
Mincu, *Critice* = Marin Mincu, *Critice*, Bucureşti, I–II, 1969–1971
Mincu, *Eseu* = Marin Mincu, *Eseu despre textul poetic*, Bucureşti, 1986
Mincu, *Poeticitate* = Marin Mincu, *Poeticitate română postbelică*, Constanţa, 2000
Mincu, *Poezie* = Marin Mincu, *Poezie şi generaţie*, Bucureşti, 1975
Mincu, *Repere* = Marin Mincu, *Repere*, Bucureşti, 1977
Minea, *Letopiseţele* = Ilie Minea, *Letopiseţele moldoveneşti scrise slavoneşte*, Iaşi, 1925
Mioc, *Curs* = Simion Mioc, *Curs de istoria literaturii române. 1900–1918*, II, Timişoara, 1972
Mirodan, *Dicţionar* = Al. Mirodan, *Dicţionar neconvenţional al scriitorilor evrei de limbă română*, vol. I–II, Tel Aviv, 1986–1997, vol. III, Cfar Habad, 2008
Mîndra, *Clasicism* = V. Mîndra, *Clasicism şi romantism în dramaturgia românească (1816–1918)*, Bucureşti, 1973
Mîndra, *Incursiuni* = V. Mîndra, *Incursiuni în istoria dramaturgiei române. De la Gh. Asachi la Camil Petrescu*, Bucureşti, 1971
Mîndra, *Ist. lit. dram.* = V. Mîndra, *Istoria literaturii dramatice româneşti*, I, Bucureşti, 1985
Mîndra, *Jocul* = V. Mîndra, *Jocul situaţiilor dramatice*, Bucureşti, 1978
Modola, *Dramaturgia* = Doina Modola, *Dramaturgia românească între 1900–1918*, Cluj-Napoca, 1983
Morar, *Avangarda rom.* = Ovidiu Morar, *Avangarda românească în context european*, Suceava, 2003
Morar, *Avatarurile* = Ovidiu Morar, *Avatarurile suprarealismului românesc*, Bucureşti, 2003
Morar, *Scriitori evrei* = Ovidiu Morar, *Scriitori evrei din România*, Bucureşti, 2006
Moraru, *Obsesia* = Cornel Moraru, *Obsesia credibilităţii*, Bucureşti, 1996
Moraru, *Semnele* = Cornel Moraru, *Semnele realului*, Bucureşti, 1981
Moraru, *Textul* = Cornel Moraru, *Textul şi realitatea*, Bucureşti, 1984
Moraru, *Ceremonia* = Cristian Moraru, *Ceremonia textului*, Bucureşti, 1985
Moraru–Velculescu, *Bibliografia* = Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I: *Cărţile populare laice*, partea I–II, Bucureşti, 1976–1978
Mugur, *Profesiunea* = Florin Mugur, *Profesiunea de scriitor*, Bucureşti, 1979
Munteano, *Panorama* = Basil Munteano, *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1938
Munteanu, *Opera* = Aurel Dragoş Munteanu, *Opera şi destinul scriitorului*, Bucureşti, 1972
Munteanu, *Românii–Ungaria* = Cornel Munteanu, *Românii din Ungaria (1951–2004)*, vol. I, Jula, 2006, vol. II, Cluj-Napoca, 2009

Munteanu, *Aristarc* = George Munteanu, *Sub semnul lui Aristarc*, Bucureşti, 1975
Munteanu, *Atitudini* = George Munteanu, *Atitudini*, Bucureşti, 1966
Munteanu, *Jurnal* = Romul Munteanu, *Jurnal de cărţi*, I–VII, Bucureşti, 1973–1998
Murăraşu, *Ist. lit.* = D. Murăraşu, *Istoria literaturii române*, ed. 4, Bucureşti, 1946
Muscalu, *Dicţ. scriit. vrânceni* = Florin Muscalu, *Dicţionarul scriitorilor şi publiciştilor vrânceni. De la origini până în anul 2000*, Focşani, 1999
Muşat, *Strategiile* = Carmen Muşat, *Strategiile subversiunii*, postfaţă Mircea Martin, Piteşti, 2002
Muthu, *Balcanismul* = Mircea Muthu, *Balcanismul literar românesc*, I–III, Cluj-Napoca, 2002; ed. Piteşti, 2008
Muthu, *Cântecul* = Mircea Muthu, *Cântecul lui Leonardo*, Cluj-Napoca, 1995
Muthu, *Lit. rom.* = Mircea Muthu, *Literatura română şi spiritul sud-est european*, Bucureşti, 1976
Muthu, *Orientări* = Mircea Muthu, *Orientări critice*, Cluj, 1972
Muthu, *Permanenţe* = Mircea Muthu, *Permanenţe literare româneşti din perspectivă comparată*, Bucureşti, 1986
Nedelcovici–Popescu–Protopopescu, *Cartea* = Viorica Nedelcovici, Elvira Popescu, Constanţa Protopopescu, *Cartea românească în lume. 1945–1972*, introd. Mihnea Gheorghiu, Bucureşti, 1975
Negoiţescu, *Alte însemnări* = I. Negoiţescu, *Alte însemnări critice*, Bucureşti, 1980
Negoiţescu, *Analize* = I. Negoiţescu, *Analize şi sinteze*, Bucureşti, 1976
Negoiţescu, *Engrame* = I. Negoiţescu, *Engrame*, Bucureşti, 1975
Negoiţescu, *Ist. lit.* = I. Negoiţescu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1991
Negoiţescu, *Însemnări* = I. Negoiţescu, *Însemnări critice*, Cluj, 1970
Negoiţescu, *Lampa* = I. Negoiţescu, *Lampa lui Aladin*, Bucureşti, 1971
Negoiţescu, *Scriitori* = I. Negoiţescu, *Scriitori moderni*, Bucureşti, 1966
Negoiţescu, *Scriitori contemporani* = I. Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, îngr. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 1994
Negrici, *Expresivitatea* = Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, Bucureşti, 1977
Negrici, *Figura* = Eugen Negrici, *Figura spiritului creator*, Bucureşti, 1978
Negrici, *Imanenţa* = Eugen Negrici, *Imanenţa literaturii*, Bucureşti, 1981
Negrici, *Introducere* = Eugen Negrici, *Introducere în poezia contemporană*, Bucureşti, 1985
Negrici, C*omunism* = Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, vol. II: *Proza*, Bucureşti, 2002, vol. I: *Poezia*, Bucureşti, 2003
Negrilă, *Dicţ. scriit. arădeni* = Iulian Negrilă, *Dicţionarul scriitorilor arădeni de azi*, Arad, 1997
Negrilă, *Însemnări* = Iulian Negrilă, *Însemnări despre scriitori*, Timişoara, 1987
Negrilă, *Scriitori* = Iulian Negrilă, *Scriitori tribunişti din perioada arădeană*, Timişoara, 1983
Negruzzi, *Junimea* = Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea”*, Bucureşti, 1921
Nemoianu, *Utilul* = Virgil Nemoianu, *Utilul şi plăcutul*, Bucureşti, 1973
Netea, *Maior–Goga* = Vasile Netea, *De la Petru Maior la Octavian Goga*, Bucureşti, 1944
Nicolescu, *Şc. Ardeleană* = Aurel Nicolescu, *Şcoala Ardeleană şi limba română*, Bucureşti, 1971
Nicolescu, *Contemporanul* = G.C. Nicolescu, *Curentul literar de la „Contemporanul”*, Bucureşti, 1966
Nicolescu, *Starea* = Vasile Nicolescu, *Starea lirică*, I–II, Bucureşti, 1975–1984
Niţescu, *Atitudini* = M. Niţescu, *Atitudini critice*, Bucureşti, 1983
Niţescu, *Poeţi* = M. Niţescu, *Poeţi contemporani*, Bucureşti, 1978
Niţescu, *Proletcultismul* = M. Niţescu, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*, îngr. M. Ciurdariu, Bucureşti, 1995
Niţescu, *Repere* = M. Niţescu, *Repere critice*, Bucureşti, 1974
Niţescu, *Scylla* = M. Niţescu, *Între Scylla şi Charybda*, Bucureşti, 1972
Noica, *Istoricitate* = Constantin Noica, *Istoricitate şi eternitate. Repere pentru o istorie a culturii româneşti*, îngr. şi introd. Mircea Handoca, Bucureşti, 1989
Noica, *Publicistică* = Constantin Noica, *Publicistică*, I–III, îngr. Marin Diaconu, Bucureşti, 1994–2004
Oarcăsu, *Destine* = Ion Oarcăsu, *Destine şi valori*, Cluj-Napoca, 1974
Oarcăsu, *Oglinzi* = Ion Oarcăsu, *Oglinzi paralele*, Bucureşti, 1967
Oarcăsu, *Opinii* = Ion Oarcăsu, *Opinii despre poezie*, Bucureşti, 1965
Odangiu, *Romanul* = Marian Odangiu, *Romanul politic*, Timişoara, 1984
Omăt, *Modernismul* = Gabriela Omăt, *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) şi texte (1880-1949),* I–II, Bucureşti, 2008
Onu, *Critica* = Liviu Onu, *Critica textuală şi editarea literaturii române vechi*, Bucureşti, 1973
Oprea, *Faţa* = Al. Oprea, *Faţa nevăzută a literaturii*, Bucureşti, 1980
Oprea, *Incidenţe* = Al. Oprea, *Incidenţe critice*, Bucureşti, 1975
Oprea, *Mişcarea* = Al. Oprea, *Mişcarea prozei*, Bucureşti, 1967
Oprea, *5 prozatori* = Al. Oprea, *5 prozatori iluştri, 5 procese literare*, Bucureşti, 1971
Oprea, *Opera* = Nicolae Oprea, *Opera şi autorul*, Piteşti, 2001
Oprea, *Provinciile* = Nicolae Oprea, *Provinciile imaginare*, Piteşti, 1993
Oprea, *Timpul* = Nicolae Oprea, *Timpul lecturii*, Cluj-Napoca, 2002
Oprescu, *Scriitori* = Horia Oprescu, *Scriitori în lumina documentelor*, Bucureşti, 1968
Opriş, *Reviste* = Tudor Opriş, *Reviste literare ale elevilor. 1834–1974. Istoria presei şcolare româneşti*, Bucureşti, 1977
Opriş, *500 debuturi* = Tudor Opriş, *500 debuturi literare*, Galaţi, 1991
Opriţă, *Anticipaţia* = Mircea Opriţă, *Anticipaţia românească*, ed. 2, Bucureşti, 2003
Opriţă, *Cronici* = Mircea Opriţă, *Cronici de familie*, Cluj-Napoca, 2008
Opriţă, *Istoria* = Mircea Opriţă, *Istoria anticipaţiei româneşti*, Iaşi, 2007
Ornea, *Actualitatea* = Z. Ornea, *Actualitatea clasicilor*, Bucureşti, 1985

Ornea, *Comentarii* = Z. Ornea, *Comentarii*, Bucureşti, 1981
Ornea, *Confluenţe* = Z. Ornea, *Confluenţe*, Bucureşti, 1976
Ornea, *Contemporanul* = Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, Bucureşti, 1977
Ornea, *Interpretări* = Z. Ornea, *Interpretări*, Bucureşti, 1988
Ornea, *Înţelesuri* = Z. Ornea, *Înţelesuri. Medalioane de istorie literară*, Bucureşti, 1994
Ornea, *Junimea* = Z. Ornea, *Junimea şi junimismul*, Bucureşti, 1975
Ornea, *Medalioane* = Z. Ornea, *Medalioane*, Iaşi, 1997
Ornea, *Medalioane ist. lit.* = Z. Ornea, *Medalioane de istorie literară (1999–2001)*, îngr. Tiberiu Avramescu, Bucureşti, 2004
Ornea, *Portrete* = Z. Ornea, *Portrete*, Bucureşti, 1999
Ornea, *Tradiţionalism* = Z. Ornea, *Tradiţionalism şi modernitate în deceniul al treilea*, Bucureşti, 1980
Oţoiu, *Proza* = Adrian Oţoiu, *Proza generaţiei '80. Strategii transgresive*, I–II, Piteşti, 2000–2003
Paleologu, *Alchimia* = Alexandru Paleologu, *Alchimia existenţei*, Bucureşti, 1983
Paleologu, *Bunul simţ* = Alexandru Paleologu, *Bunul simţ ca paradox*, Bucureşti, 1972
Paleologu, *Ipoteze* = Alexandru Paleologu, *Ipoteze de lucru*, Bucureşti, 1980
Paleologu, *Simţul practic* = Alexandru Paleologu, *Simţul practic*, Bucureşti, 1974
Paleologu, *Spiritul* = Alexandru Paleologu, *Spiritul şi litera*, Bucureşti, 1970
Pamfil, *Spaţialitate* = Alina Pamfil, *Spaţialitate şi temporalitate. Eseuri despre romanul românesc interbelic*, Cluj-Napoca, 1993
Panaitescu, *Contribuţii* = P.P. Panaitescu, *Contribuţii la istoria culturii româneşti*, îngr. Silvia Panaitescu, pref. Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1971
Panaitescu, *Începuturile* = P.P. Panaitescu, *Începuturile şi biruinţa scrisului în limba română*, Bucureşti, 1965
Panu, *Junimea* = G. Panu, *Amintiri de la Junimea din Iaşi*, I–II, Bucureşti, 1943; ed. I–II, îngr. şi pref. Z. Ornea, Bucureşti, 1971
Papadima, *Creatorii* = Ovidiu Papadima, *Creatorii şi lumea lor*, Bucureşti, 1943
Papadima, *Ipostaze* = Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, Bucureşti, 1975
Papadima, *Scriitorii* = Ovidiu Papadima, *Scriitorii şi înţelesurile vieţii*, Bucureşti, 1971
Papahagi, *Critica* = Marian Papahagi, *Critica de atelier*, Bucureşti, 1983
Papahagi, *Cumpănă* = Marian Papahagi, *Cumpănă şi semn*, Bucureşti, 1990
Papahagi, *Eros* = Marian Papahagi, *Eros şi utopie*, Bucureşti, 1980
Papahagi, *Exerciţii* = Marian Papahagi, *Exerciţii de lectură*, Cluj-Napoca, 1976
Papahagi, *Fragmente* = Marian Papahagi, *Fragmente despre critică*, Cluj-Napoca, 1994
Papahagi, *Interpretări* = Marian Papahagi, *Interpretări pe teme date*, Cluj-Napoca, 1995
Papu, *Apolo* = Edgar Papu, *Apolo sau Ontologia clasicismului*, Bucureşti, 1985
Papu, *Clasicii* = Edgar Papu, *Din clasicii noştri. Contribuţie la ideea unui protocronism românesc*, Bucureşti, 1977
Papu, *Despre stiluri* = Edgar Papu, *Despre stiluri*, Bucureşti, 1986
Papu, *Lumini* = Edgar Papu, *Lumini perene. Retrospecţii asupra unor clasici români*, Bucureşti, 1989
Papu, *Luminile* = Edgar Papu, *Din luminile veacului*, Bucureşti, 1967
Papu, *Motive* = Edgar Papu, *Motive literare româneşti*, Bucureşti, 1983
Papu, *Scriitori-filosofi* = Edgar Papu, *Scriitori-filosofi în cultura română*, Craiova, 1994
Pascu, *Ist. lit.* = Giorge Pascu, *Istoria literaturii române din secolul XVIII*, I–III, Bucureşti, Iaşi, 1924 – 1927
Pavel, *Arheologia* = Eugen Pavel, *Arheologia textului*, Cluj-Napoca, 2012
Păcurariu, *Clas. rom.* = D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, Bucureşti, 1971
Păcurariu, *Scriitori* = D. Păcurariu, *Scriitori şi direcţii literare*, I–II, Bucureşti, 1981–1984
Păcurariu, *Teme* = D. Păcurariu, *Teme, motive, mituri şi metamorfoza lor*, Bucureşti, 1990
Păcurariu, *Dicţ. teolog.* = Mircea Păcurariu, *Dicţionarul teologilor români*, Bucureşti, 1996
Păcurariu, *Ist. Bis.* = Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, I–III, Bucureşti, 1991–1994
Pârvulescu, *Alfabetul* = Ioana Pârvulescu, *Alfabetul doamnelor. De la Doamna B. la Doamna T.*, Bucureşti, 1999
Pecie, *Romancierul* = Ion Pecie, *Romancierul în faţa oglinzii*, Bucureşti, 1989
Perian, *A doua tradiţie* = Gheorghe Perian, *A doua tradiţie. Poezia naivă românească de la origini până la Anton Pann*, Cluj-Napoca, 2003
Perian, *Pagini* = Gheorghe Perian, *Pagini de critică şi de istorie literară*, Târgu Mureş, 1998
Perian, *Scriitori* = Gheorghe Perian, *Scriitori români postmoderni*, Bucureşti, 1996
Perpessicius, *Alte menţiuni* = Perpessicius, *Alte menţiuni de istoriografie literară şi folclor*, I–III, Bucureşti, 1961–1967
Perpessicius, *Jurnal* = Perpessicius, *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*, Bucureşti, 1944
Perpessicius, *Lecturi* = Perpessicius, *Lecturi intermitente*, Cluj, 1971
Perpessicius, *Menţiuni* = Perpessicius, *Menţiuni critice*, I–V, Bucureşti, 1928–1946
Perpessicius, *Menţiuni ist.* = Perpessicius, *Menţiuni de istoriografie literară şi folclor (1948–1956)*, Bucureşti, 1957
Perpessicius, *Opere* = Perpessicius, *Opere*, vol. I–IV, Bucureşti, 1966–1971, vol. V–XII, îngr. Dumitru D. Panaitescu, Bucureşti, 1972–1983
Pervain, *Studii* = Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971
Petraş, *Cărţile* = Irina Petraş, *Cărţile deceniului 10*, Cluj-Napoca, 2003
Petraş, *Lit. rom.* = Irina Petraş, *Literatura română contemporană*, Bucureşti, 1994
Petraş, *Panorama* = Irina Petraş, *Panorama criticii literare româneşti. 1950–2000*, Cluj-Napoca, 2001
Petraşcu, *Figuri* = Nicolae Petraşcu, *Figuri literare contimpurane*, Bucureşti, 1893
Petraşcu, *Icoane* = Nicolae Petraşcu, *Icoane de lumină*, I–IV, Bucureşti, 1935–1941
Petraşcu, *Scriitori* = Nicolae Petraşcu, *Scriitori români contimporani*, Bucureşti, 1898
Petrescu, *Teze* = Camil Petrescu, *Teze şi antiteze*, Bucureşti, 1936
Petrescu, *Configuraţii* = Ioana Em. Petrescu, *Configuraţii*, Cluj-Napoca, 1981

Petrescu, *Eminescu* = Ioana Em. Petrescu, *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, Cluj-Napoca, 1989
Petrescu, *Studii* = Ioana Em. Petrescu, *Studii de literatură română și comparată*, Cluj-Napoca, 2005
Petrescu, *Realitate* = Liviu Petrescu, *Realitate şi romanesc*, Bucureşti, 1969
Petrescu, *Romanul* = Liviu Petrescu, *Romanul condiţiei umane*, Bucureşti, 1979
Petrescu, *Scriitori* = Liviu Petrescu, *Scriitori români şi străini*, Cluj, 1973
Petrescu, *Studii transilvane* = Liviu Petrescu, *Studii transilvane. Coduri etice și estetice la scriitori transilvăneni*, București, 1997
Petrescu, *Vârstele* = Liviu Petrescu, *Vârstele romanului*, Bucureşti, 1992
Petrescu–Paraschiva, *Dicţ. lit. Dâmboviţa* = Victor Petrescu, Serghie Paraschiva, *Dicţionar de literatură al judeţului Dâmboviţa. 1508–1998,* Târgovişte, 1999
Petreu, *Jocurile* = Marta Petreu, *Jocurile manierismului logic*, Bucureşti, 1995
Petreu, *Teze* = Marta Petreu, *Teze neterminate*, Bucureşti, 1991
Petria, *Vâlcea* = Petre Petria, *Vâlcea. Oameni de ştiinţă, cultură şi artă. Dicţionar*, Râmnicu Vâlcea, 1997
Petroveanu, *Pagini* = Mihail Petroveanu, *Pagini critice*, Bucureşti, 1958
Petroveanu, *Profiluri* = Mihail Petroveanu, *Profiluri lirice contemporane*, Bucureşti, 1963
Petroveanu, *Studii* = Mihail Petroveanu, *Studii literare*, Bucureşti, 1966
Petroveanu, *Traiectorii* = Mihail Petroveanu, *Traiectorii lirice*, Bucureşti, 1974
Philippide, *Consideraţii* = Alexandru Philippide, *Consideraţii confortabile*, I–II, Bucureşti, 1970–1972
Philippide, *Scrieri* = Alexandru Philippide, *Scrieri*, I–IV, Bucureşti, 1976–1978
Pillat, *Itinerarii* = Dinu Pillat, *Itinerarii istorico-literare*, îngr. şi pref. George Muntean, Bucureşti, 1978
Pillat, *Mozaic* = Dinu Pillat, *Mozaic istorico-literar. Secolul XX*. Bucureşti, 1969
Pillat, *Tradiţie* = Ion Pillat, *Tradiţie şi literatură*, Bucureşti, 1943
Piru, *Analize* = Al. Piru, *Analize şi sinteze critice*, Craiova, 1973
Piru, *Critici* = Al. Piru, *Critici şi metode*, Bucureşti, 1989
Piru, *Debuturi* = Al. Piru, *Debuturi*, Bucureşti, 1981
Piru, *Discursul* = Al. Piru, *Discursul critic*, Bucureşti, 1987
Piru, *Ist. lit.* = Al. Piru, *Istoria literaturii române*, I–II, Bucureşti, 1970; *Istoria literaturii române de la început până azi*, Bucureşti, 1981
Piru, *Panorama* = Al. Piru, *Panorama deceniului literar românesc 1940–1950*, Bucureşti, 1968
Piru, *Permanenţe* = Al. Piru, *Permanenţe româneşti*, Bucureşti, 1978
Piru, *Poezia* = Al. Piru, *Poezia românească contemporană. 1950–1975*, I–II, Bucureşti, 1975
Piru, *Reflexe* = Al. Piru, *Reflexe şi interferenţe*, Craiova, 1974
Piru, *Valori* = Al. Piru, *Valori clasice*, Bucureşti, 1978
Piru, *Varia* = Al. Piru, *Varia*, I–II, Bucureşti, 1972–1973
Poantă, *Cercul Literar* = Petru Poantă, *Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar*, Cluj-Napoca, 1997
Poantă, *Dicţ. poeţi* = Petru Poantă, *Dicţionar de poeţi. Clujul contemporan*, Cluj-Napoca, 1998
Poantă, *Modalităţi* = Petru Poantă, *Modalităţi lirice contemporane*, Cluj, 1973
Poantă, *Radiografii* = Petru Poantă, *Radiografii*, I–II, Cluj-Napoca, 1978–1983
Poantă, *Scriitori* = Petru Poantă, *Scriitori contemporani. Radiografii*, Cluj-Napoca, 1994
Podoleanu, *60 scriitori* = S. Podoleanu, *60 scriitori români de origină evreească*, I–II, Bucureşti, [1935–1936]
Pop, *Mărturia* = Augustin Z. N. Pop, *Mărturia documentelor de la vechile tiparniţe româneşti la Nicolae Labiş*, Bucureşti, 1985
Pop, *Avangarda* = Ion Pop, *Avangarda în literatura română*, Bucureşti, 1990
Pop, *Avangardismul* = Ion Pop, *Avangardismul poetic românesc*, Bucureşti, 1969
Pop, *Jocul* = Ion Pop, *Jocul poeziei*, Bucureşti, 1985
Pop, *Lecturi* = Ion Pop, *Lecturi fragmentare*, Bucureşti, 1983
Pop, *Pagini* = Ion Pop, *Pagini transparente*, Cluj-Napoca, 1997
Pop, *Poezia* = Ion Pop, *Poezia unei generaţii,* Cluj, 1973
Pop, *Recapitulări* = Ion Pop, *Recapitulări*, Cluj-Napoca, 1995
Pop, *Transcrieri* = Ion Pop, *Transcrieri*, Cluj-Napoca, 1976
Pop, *Viaţă* = Ion Pop, *Viaţă şi texte*, Cluj-Napoca, 2001
Pop, *Vocile poeziei* = Ion Pop, *Echinocțiu. Vocile poeziei*, Cluj-Napoca, 2008
Pop, *Conspect* = Vasile Gr. Pop, *Conspect asupra literaturei române şi literaţilor ei de la început şi până astăzi, în ordine cronologică*, I–II, Bucureşti, 1875–1876
Popa, *Comicologia* = Marian Popa, *Comicologia*, Bucureşti, 1975
Popa, *Competenţă* = Marian Popa, *Competenţă şi performanţă*, Bucureşti, 1982
Popa, *Dicţ. lit.* = Marian Popa, *Dicţionar de literatură română contemporană*, Bucureşti, 1971; ed. 2, Bucureşti, 1977
Popa, *Forma* = Marian Popa, *Forma ca deformare*, Bucureşti, 1975
Popa, *Ist. lit.* = Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, I–II, Bucureşti, 2009
Popa, *Modele* = Marian Popa, *Modele şi exemple*, Bucureşti, 1971
Popa, *Convergenţe* = Mircea Popa, *Convergenţe europene*, Oradea, 1995
Popa, *De la est* = Mircea Popa, *De la est spre vest*, Cluj-Napoca, 2010
Popa, *De la iluminism* = Mircea Popa, *De la iluminism la paşoptism*, Cluj-Napoca, 2004
Popa, *Estuar* = Mircea Popa, *Estuar*, Bucureşti, 1995
Popa, *Inserţii* = Mircea Popa, *Inserţii*, Cluj-Napoca, 2003
Popa, *Pagini* = Mircea Popa, *Pagini bihorene*, Oradea, 2003
Popa, *Penumbre* = Mircea Popa, *Penumbre*, Cluj-Napoca, 2004
Popa, *Prezențe* = Mircea Popa, *Prezențe literare*, Cluj-Napoca, 2011
Popa, *Reîntoarcerea* = Mircea Popa, *Reîntoarcerea la Ithaca*, Bucureşti, 1998
Popa, *Semnul Franţei* = Mircea Popa, *Sub semnul Franţei*, Cluj-Napoca, 2006
Popa, *Spaţii* = Mircea Popa, *Spaţii literare*, Cluj-Napoca, 1974
Popa, *Tectonica* = Mircea Popa, *Tectonica genurilor literare*, Bucureşti, 1980
Popa, *Uleiul* = Mircea Popa, *Uleiul din candelă*, Blaj, 2009

Popa, *Lit. rom. Voivodina* = Ştefan N. Popa, *O istorie a literaturii române din Voivodina*, Pancevo, 1997
Popescu, *Teatrul* = Marian Popescu, *Teatrul ca literatură*, Bucureşti, 1987
Popescu, *Cărţi* = Titu Popescu, *Cărţi cu ieşire la mare. Critica, memorialistica, literatura de călătorie*, Cluj-Napoca, 1980
Popovici, *Cercetări* = D. Popovici, *Cercetări de literatură română*, Sibiu, 1944
Popovici, *La Littérature* = D. Popovici, *La Littérature roumaine à l'époque des Lumières*, Sibiu, 1945
Popovici, *Romant. rom.* = D. Popovici, *Romantismul românesc (1829–1840)*, îngr. Ioana Em. Petrescu, cuvânt înainte Tudor Vianu, pref. Dan Simonescu, Bucureşti, 1969
Popovici, *Studii* = D. Popovici, *Studii literare*, I–VI, îngr. Ioana Em. Petrescu, postfaţă Aurel Martin, Cluj, 1972–1989
Popovici, *Eu, personajul* = Vasile Popovici, *Eu, personajul*, Bucureşti, 1988
Popovici, *Lumea* = Vasile Popovici, *Lumea personajului*, Bucureşti, 1997
Prangati, *Dicţ. oamenilor din Neamţ* = Constantin Prangati, *Dicţionarul oamenilor de seamă din judeţul Neamţ. De la Grigore Ureche până în zilele noastre*, Piatra Neamţ, 1999
Predescu, *Encicl.* = Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugetarea"*, Bucureşti, 1940
Prelipceanu, *Dialoguri* = Nicolae Prelipceanu, *Dialoguri fără Platon*, Cluj-Napoca, 1976
Profiluri = *Profiluri literare*, îngr. Raisa Suveică şi Simion Cibotaru, Chişinău, 1972
Protopopescu, *Romanul* = Al. Protopopescu, *Romanul psihologic românesc*, Bucureşti, 1978
Protopopescu, *Volumul* = Al. Protopopescu, *Volumul şi esenţa*, Bucureşti, 1972.
Puşcariu, *Călare* = Sextil Puşcariu, *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinereţe (1895–1906)*, Bucureşti, 1968
Puşcariu, *Cinci ani* = Sextil Puşcariu, *Cinci ani de mişcare literară (1902–1906)*, Bucureşti, 1909
Puşcariu, *Ist. lit.* = Sextil Puşcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. 2, Sibiu, 1930
Rachieru, *Poeţi Basarabia* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeţi din Basarabia*, Bucureşti – Chişinău, 2010
Rachieru, *Poeţi Bucovina* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeţi din Bucovina*, Timişoara, 1996
Radian, *Portrete* = Sanda Radian, *Portrete feminine în romanul românesc interbelic*, Bucureşti, 1986
Radu, *Pagini* = Olimpia Radu, *Pagini de critică*, îngr. şi pref. Marian Papahagi, Cluj-Napoca, 1988
Raicu, *Calea de acces* = Lucian Raicu, *Calea de acces*, Bucureşti, 1982
Raicu, *Contemporani* = Lucian Raicu, *Printre contemporani*, Bucureşti, 1980
Raicu, *Critica* = Lucian Raicu, *Critica – formă de viaţă*, Bucureşti, 1976
Raicu, *Fragmente* = Lucian Raicu, *Fragmente de timp*, Bucureşti, 1984
Raicu, *Practica scrisului* = Lucian Raicu, *Practica scrisului şi experienţa lecturii*, Bucureşti, 1978
Raicu, *Structuri* = Lucian Raicu, *Structuri literare*, Bucureşti, 1973
Ralea, *Scrieri* = Mihai Ralea, *Scrieri*, vol. I–III, îngr. şi pref. N. Tertulian, Bucureşti, 1972–1981, vol. IV–VII, îngr. şi pref. Florin Mihăilescu, Bucureşti, 1988–1989
Raşcu, *Amintiri* = I. M. Raşcu, *Amintiri şi medalioane literare*, Bucureşti, 1967.
Razba, *Personalităţi hunedorene* = Maria Razba, *Personalităţi hunedorene (sec. XV–XX). Dicţionar*, Deva, 2000
Răduică, *Calendare* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Calendare şi almanahuri româneşti. 1731–1918. Dicţionar bibliografic*, Bucureşti, 1981
Răduică, *Dicţ. presei* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicţionarul presei româneşti. 1731–1918*, Bucureşti, 1995
Rău, *Efigii* = Aurel Rău, *Efigii*, Bucureşti, 1989
Râpeanu, *Cultură* = Valeriu Râpeanu, *Cultură şi istorie*, I–III, Bucureşti, 1979–1989
Râpeanu, *Interferenţe* = Valeriu Râpeanu, *Interferenţe spirituale*, Bucureşti, 1970
Râpeanu, *Memoria* = Valeriu Râpeanu, *Memoria şi feţele timpului*, Bucureşti, 1983
Râpeanu, *Noi* = Valeriu Râpeanu, *Noi şi cei dinaintea noastră*, Bucureşti, 1966.
Râpeanu, *Pe drumurile* = Valeriu Râpeanu, *Pe drumurile tradiţiei*, Cluj, 1973
Râpeanu, *Scriitori* = Valeriu Râpeanu, *Scriitori dintre cele două războaie mondiale*, Bucureşti, 1986
Rebreanu, *Opere* = Liviu Rebreanu, *Opere*, vol. I–III, îngr. Niculae Gheran şi Nicolae Liu, introd. Al. Piru, Bucureşti, 1968, vol. IV–XXII, îngr. Niculae Gheran, 1970–2003
Regman, *Cărţi* = Cornel Regman, *Cărţi, autori, tendinţe*, Bucureşti, 1967
Regman, *Colocvial* = Cornel Regman, *Colocvial*, Bucureşti, 1976
Regman, *Confluenţe* = Cornel Regman, *Confluenţe literare*, Bucureşti, 1966
Regman, *Cronicari* = Cornel Regman, *Cică nişte cronicari…*, Bucureşti, 1970
Regman, *De la imperfect* = Cornel Regman, *De la imperfect la mai puţin ca perfect*, Bucureşti, 1987
Regman, *Dinspre Cercul Literar* = Cornel Regman, *Dinspre „Cercul Literar" spre „optzecişti"*, Bucureşti, 1997
Regman, *Explorări* = Cornel Regman, *Explorări în actualitatea imediată*, Bucureşti, 1978
Regman, *Noi explorări* = Cornel Regman, *Noi explorări critice*, Bucureşti, 1982
Regman, *Nu numai* = Cornel Regman, *Nu numai despre critici*, Bucureşti, 1990
Regman, *Selecţie* = Cornel Regman, *Selecţie din selecţie*, Bucureşti, 1972
Regman, *Ultime explorări* = Cornel Regman, *Ultime explorări critice*, Bucureşti, 2000
Robu, *Science-fiction* = Cornel Robu, *Scriitori români de science-fiction*, Cluj-Napoca, 2008
Românii = *Românii în ştiinţa şi cultura occidentală*, Davis (SUA), 1992
Rom. magy. ir. lex. = *Romániai magyar irodalmi lexikon*, I–III, îngr. Balogh Edgar, Bucureşti, 1981–1994
Rosetti, *Dicţ. cont.* = Dimitrie R. Rosetti, *Dicţionarul contimporanilor din România (1800–1898)*, Bucureşti, 1898
Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.* = Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, ed. 2, Bucureşti, 1971
Roşu, *Dicţ. lit. Iugoslavia* = Costa Roşu, *Dicţionarul literaturii române din Iugoslavia*, Novi Sad, 1989
Roşu, *Personalităţi Voivodina* = Costa Roşu, *Personalităţi româneşti din Voivodina (1734–2004)*, Pančevo, 2004

Rotaru, *O ist.* = Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, I–III, Bucureşti, 1971–1987; ed. I–VI, Galaţi, Bucureşti, 1994–2001
Rotaru, *Valori* = Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, I–II, Bucureşti, 1976–1983
Ruja, *Parte* = Alexandru Ruja, *Parte din întreg*, I–II, Timişoara, 1994–1999
Ruja, *Prin ani* = Alexandru Ruja, *Printre cărţi – prin ani*, Timişoara, 2009
Ruja, *Printre cărţi* = Alexandru Ruja, *Printre cărţi*, Timişoara, 2006
Ruja, *Valori* = Alexandru Ruja, *Valori lirice actuale*, Timişoara, 1979
Russo, *Studii istorice* = Demostene Russo, *Studii istorice greco–române*, I–II, îngr. Constantin C. Giurescu, Ariadna Camariano şi Nestor Camariano, Bucureşti, 1939
Rusu, *Membrii Academiei* = Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866–2003. Dicţionar*, ed. 3, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2003
Rusu, *Eminescu–Blaga* = Liviu Rusu, *De la Eminescu la Lucian Blaga şi alte studii literare şi estetice*, Bucureşti, 1981
Rusu, *Utopica* = M. N. Rusu, *Utopica*, Bucureşti, 1969
Sadoveanu, *Scrieri* = Ion Marin Sadoveanu, *Scrieri*, I–VIII, îngr. şi introd. I. Oprişan, Bucureşti, 1969 –1985
Sadoveanu, *Cărţi* = Izabela Sadoveanu, *Cărţi şi idei*, I–II, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 2001
Sadoveanu, *Opere* = Mihail Sadoveanu, *Opere*, I–XXII, Bucureşti, 1954–1973
Sanielevici, *Cercetări* = H. Sanielevici, *Cercetări critice şi filosofice*, îngr. Z. Ornea și Cornelia Botez, introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1968
Sanielevici, *Încercări* = H. Sanielevici, *Încercări critice*, pref. C. Rădulescu-Motru, Bucureşti, 1903
Sanielevici, *Noi studii* = H. Sanielevici, *Noi studii critice*, Bucureşti, 1920
Sanielevici, *Poporanismul* = H. Sanielevici, *Poporanismul reacţionar*, Bucureşti, 1921
Sasu, *Dicţ. scriit. SUA* = Aurel Sasu, *Dicţionarul scriitorilor români din Statele Unite şi Canada*, Bucureşti, 2001
Sasu, *În căutarea* = Aurel Sasu, *În căutarea formei*, Cluj-Napoca, 1979
Sasu, *Progresii* = Aurel Sasu, *Progresii*, Cluj, 1972
Sasu, *Retorica* = Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, Bucureşti, 1976
Satco, *Encicl. Bucovinei* = Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, I–II, Suceava, 2004
Satco–Pânzar, *Dicţionar* = Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicţionar de literatură. Bucovina*, Suceava, 1993
Săndulescu, *Citind* = Al. Săndulescu, *Citind, recitind…*, Bucureşti, 1973
Săndulescu, *Constelaţii* = Al. Săndulescu, *Constelaţii literare*, Bucureşti, 1998
Săndulescu, *Continuităţi* = Al. Săndulescu, *Continuităţi*, Bucureşti, 1976
Săndulescu, *Lit. epistolară* = Al. Săndulescu, *Literatura epistolară*, Bucureşti, 1972
Săndulescu, *Memorialişti* = Al. Săndulescu, *Memorialişti români*, Bucureşti, 2003
Săndulescu, *Pagini* = Al. Săndulescu, *Pagini de istorie literară*, Bucureşti, 1966
Săndulescu, *Portrete* = Al. Săndulescu, *Portrete şi analize literare*, Bucureşti, 1982
Sângeorzan, *Anotimpurile* = Zaharia Sângeorzan, *Anotimpurile criticii*, Bucureşti, 1983
Sângeorzan, *Conversaţii* = Zaharia Sângeorzan, *Conversaţii critice*, Cluj-Napoca, 1980
Sân-Giorgiu, *Cercetări* = Ion Sân-Giorgiu, *Cercetări critice*, I, Bucureşti, 1923
Scarlat, *Ist. poeziei* = Mircea Scarlat, *Istoria poeziei româneşti*, I–IV, Bucureşti, 1982–1990
Scrisori – Camil Petrescu = *Scrisori către Camil Petrescu*, I–II, îngr. şi pref. Florica Ichim, Bucureşti, 1981
Scrisori – Densusianu = *Scrisori către Ovid Densusianu*, I–IV, Bucureşti, 1979–1989
Scrisori – Ibrăileanu = *Scrisori către G. Ibrăileanu*, I–IV, îngr. Mihai Bordeianu, Grigore Botez, Viorica Botez, Ion Lăzărescu, Dan Mănucă şi Al. Teodorescu, pref. Al. Dima şi N. I. Popa, Bucureşti, 1966–1973
Scriitori rom. – lit. străine = *Scriitori români şi/în literaturile străine*, coordonator Alexandru Ruja, Timişoara, 2010
Scurtu, *Cercetări* = Nicolae Scurtu, *Cercetări literare. Scriitori dâmbovițeni*, I–III, Târgoviște, 2007–2010
Scurtu, *Contribuții* = Nicolae Scurtu, *Contribuții de istorie literară*, I–II, pref. Ilie Rad și Mircea Popa, București, 2011–2012.
Sebastian, *Eseuri* = Mihail Sebastian, *Eseuri. Cronici. Memorial*, îngr. şi pref. Cornelia Ştefănescu, Bucureşti, 1972
Sebastian, *Jurnal* = Mihail Sebastian, *Jurnal de epocă*, îngr. şi introd. Cornelia Ştefănescu, Bucureşti, 2002
Seche, *Schiţă* = Mircea Seche, *Schiţă de istorie a lexicografiei române*, I–II, Bucureşti, 1966–1969
Sevastos, *Amintiri* = Mihail Sevastos, *Amintiri de la „Viaţa românească”*, Bucureşti, 1966
Silvestru, *Jurnal* = Valentin Silvestru, *Jurnal de drum al unui critic teatral (1944–1984)*, I, Bucureşti, 1992
Silvestru, *Un deceniu* = Valentin Silvestru, *Un deceniu teatral*, Bucureşti, 1984
Simion, *Dimineaţa* = Eugen Simion, *Dimineaţa poeţilor*, Bucureşti, 1980
Simion, *Ficţiunea* = Eugen Simion, *Ficţiunea jurnalului intim*, I–III, Bucureşti, 2001
Simion, *Fragmente* = Eugen Simion, *Fragmente critice*, vol. I–II, Craiova, 1997–1998, vol. III–VI, Bucureşti, 1999–2009; vol. I, ed. 2, Bucureşti, 1998
Simion, *Genurile* = Eugen Simion, *Genurile biograficului*, Bucureşti, 2002; ed. I–II, Bucureşti, 2008
Simion, *Întoarcerea autorului* = Eugen Simion, *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relaţia creator–operă*, Bucureşti, 1981; ed. 2, Bucureşti, 1993
Simion, *Mercuţio* = Eugen Simion, *Moartea lui Mercuţio*, Bucureşti, 1993
Simion, *Orientări* = Eugen Simion, *Orientări în literatura contemporană*, Bucureşti, 1965
Simion, *Scriitori* = Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, I–IV, Bucureşti, 1974–1989; vol. I, ed. 2, Bucureşti, 1978
Simion, *Sfidarea* = Eugen Simion, *Sfidarea retoricii. Jurnal german*, Bucureşti, 1985
Simuţ, *Arena* = Ion Simuţ, *Arena actualităţii. Confidențe*, Iaşi, 2000
Simuţ, *Critica* = Ion Simuţ, *Critica de tranziţie*, Cluj-Napoca, 1996
Simuţ, *Diferenţa* = Ion Simuţ, *Diferenţa specifică*, Cluj-Napoca, 1982
Simuţ, *Incursiuni* = Ion Simuţ, *Incursiuni în literatura actuală*, Oradea, 1994
Simuţ, *Reabilitarea* = Ion Simuţ, *Reabilitarea ficţiunii*, Bucureşti, 2004
Simuţ, *Revizuiri* = Ion Simuţ, *Revizuiri*, I, Bucureşti, 1995

Simuţ, *Vămile* = Ion Simuţ, *Vămile posterităţii*, Bucureşti, 2012

Solomon, *Dialog* = Dumitru Solomon, *Dialog interior*, Bucureşti, 1987

Sorescu, *Bibliotecă* = Marin Sorescu, *Bibliotecă de poezie românească*, îngr. Mihaela Constantinescu şi Virginia Sorescu, Bucureşti, 1997

Sorescu, *Teoria sferelor* = Marin Sorescu, *Teoria sferelor de influenţă*, Bucureşti, 1969

Sorescu, *Uşor cu pianul* = Marin Sorescu, *Uşor cu pianul pe scări*, Bucureşti, 1985

Sorescu, *Interpretări* = Roxana Sorescu, *Interpretări*, Bucureşti, 1979

Sorescu, *Liricul* = Roxana Sorescu, *Liricul şi tragicul*, Bucureşti, 1983

Sorescu, *Lumea* = Roxana Sorescu, *Lumea, repovestită*, Bucureşti, 2000

Sorianu, *Contrapunct* = Vlad Sorianu, *Contrapunct critic*, Iaşi, 1971

Sorianu, *Glose* = Vlad Sorianu, *Glose critice*, Bucureşti, 1968

Sorohan, *Introducere* = Elvira Sorohan, *Introducere în istoria literaturii române*, Iaşi, 1997

Soviany, *Apocaliptica* = Octavian Soviany, *Apocaliptica textului*, Bucureşti, 2008

Soviany, *Cinci decenii* = Octavian Soviany, *Cinci decenii de experimentalism*, I–II, Bucureşti, 2011

Soviany, *Textualism* = Octavian Soviany, *Textualism, postmodernism, apocaliptic*, I–II, Constanţa, 2000–2001

Spiridon, *Aparenţa* = Monica Spiridon, *Despre „aparenţa" şi „realitatea" literaturii*, Bucureşti, 1984

Spiridon, *Apărarea* = Monica Spiridon, *Apărarea şi ilustrarea criticii*, Bucureşti, 1996

Spiridon, *Interpretarea* = Monica Spiridon, *Interpretarea fără frontiere*, Cluj-Napoca, 1998

Spiridon, *Melancolia* = Monica Spiridon, *Melancolia descendenţei*, Bucureşti, 1989

Spiridon, *Cuprinderi* = Vasile Spiridon, *Cuprinderi*, Bucureşti, 1993

Stănescu, *Cronici* = C. Stănescu, *Cronici literare*, 1971

Stănescu, *Jurnal* = C. Stănescu, *Jurnal de lectură*, I–III, Bucureşti, 1978–1988

Stănescu, *Poeţi şi critici* = C. Stănescu, *Poeţi şi critici*, Bucureşti, 1972

Steinhardt, *Critică* = N. Steinhardt, *Critică la persoana întâi*, Cluj-Napoca, 1983

Steinhardt, *Incertitudini* = N. Steinhardt, *Incertitudini literare*, Cluj-Napoca, 1980

Steinhardt, *Între viaţă* = N. Steinhardt, *Între viaţă şi cărţi*, Bucureşti, 1976

Steinhardt, *Monologul* = N. Steinhardt, *Monologul polifonic*, Cluj-Napoca, 1991

Stere, *Scrieri* = C. Stere, *Scrieri*, îngr. şi introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1979

Stoica, *Caligrafie* = Petre Stoica, *Caligrafie şi culori*, Bucureşti, 1984

Stolnicu, *Printre scriitori* = Simion Stolnicu, *Printre scriitori şi artişti*, îngr. şi pref. Simion Bărbulescu, Bucureşti, 1988

Straje, *Dicţ. pseud.* = Mihail Straje, *Dicţionar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor şi publiciştilor români*, Bucureşti, 1973

Streinu, *Clasicii* = Vladimir Streinu, *Clasicii noştri*, Bucureşti, 1969

Streinu, *Pagini* = Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, vol. I–II, Bucureşti, 1968, vol. III–V, îngr. George Muntean, Bucureşti, 1974–1977

Streinu, *Versificaţia* = Vladimir Streinu, *Versificaţia modernă*, Bucureşti, 1966

Sturdza, *Familiile* = *Familiile boiereşti din Moldova şi Ţara Românească*, I–II, coordonator Mihai Dim. Sturdza, Bucureşti, 2004–2011

Suceveanu, *Emisferele* = Arcadie Suceveanu, *Emisferele de Magdeburg*, Chişinău, 2005

Suchianu, *Aspecte* = D. I. Suchianu, *Aspecte literare*, Bucureşti, 1928

Suciu, *Lit. băn.* = I. D. Suciu, *Literatura bănăţeană de la început până la Unire (1582–1918)*, Timişoara, 1940

Suţu, *Iaşii* = Rudolf Suţu, *Iaşii de odinioară*, I–II, Iaşi, 1923–1928

Şchiau, *Cărturari* = Octavian Şchiau, *Cărturari şi cărţi în spaţiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, 1978

Şerban, *Exegeze* = Geo Şerban, *Exegeze*, Bucureşti, 1968

Şerban, *Ispita* = Geo Şerban, *Ispita istoriei*, Bucureşti, 1980

Şiadbei, *Cercetări* = I. Şiadbei, *Cercetări asupra cronicelor moldovene*, Iaşi, 1939

Şiulea, *Retori* = Ciprian Şiulea, *Retori, simulacre, imposturi*, Bucureşti, 2003

Şleahtiţchi, *Cerc* = Maria Şleahtiţchi, *Cerc deschis. Literatura română din Basarabia în postcomunism*, Iaşi, 2007

Ştefănescu, *Dialog* = Alex. Ştefănescu, *Dialog în bibliotecă*, Bucureşti, 1984

Ştefănescu, *Istoria* = Alex. Ştefănescu, *Istoria literaturii române contemporane. 1941–2000*, Bucureşti, 2005

Ştefănescu, *Jurnal* = Alex. Ştefănescu, *Jurnal de critic*, Bucureşti, 1980

Ştefănescu, *Preludiu* = Alex. Ştefănescu, *Preludiu*, Bucureşti, 1977

Ştefănescu, *Prim-plan* = Alex. Ştefănescu, *Prim–plan*, Bucureşti, 1987

Ştefănescu, *Momente* = Cornelia Ştefănescu, *Momente ale romanului*, Bucureşti, 1973

Şuluţiu, *Scriitori* = Octav Şuluţiu, *Scriitori şi cărţi*, îngr. şi pref. Nicolae Florescu, Bucureşti, 1974

Tacciu, *Romant. rom.* = Elena Tacciu, *Romantismul românesc*, I–III, Bucureşti, 1982–1987

Tanco, *Dicţ. lit. Bistriţa* = Teodor Tanco, *Dicţionar literar (1639–1997) al judeţului Bistriţa-Năsăud. Autori–publicaţii–societăţi*, Cluj-Napoca, 1998

Tartler, *Melopoetica* = Grete Tartler, *Melopoetica*, Bucureşti, 1984

Taşcu, *Incidenţe* = Valentin Taşcu, *Incidenţe*, Cluj-Napoca, 1975

Taşcu, *Poezia* = Valentin Taşcu, *Poezia poeziei de azi*, Iaşi, 1985

Teodorescu-Branişte, *Presă şi lit.* = T. Teodorescu-Branişte, *Între presă şi literatură*, I–II, Bucureşti, 1989

Teodorescu–Sadoveanu, *Amintiri* = Ion Teodorescu, Izabela Sadoveanu, *Amintiri (Din lumea umbrelor. Sufletul altor generaţii)*, îngr. Aristiţa Avramescu şi Tiberiu Avramescu, introd. Tiberiu Avramescu, Bucureşti, 1980

Terian, *A cincea esenţă* = Andrei Terian, *G. Călinescu. A cincea esenţă*, Bucureşti, 2009

Tertulian, *Eseuri* = N. Tertulian, *Eseuri*, Bucureşti, 1968

Theodorescu, *Ist. bibl.* = Barbu Theodorescu, *Istoria bibliografiei române*, ed. 2, Bucureşti, 1972

Tihan, *Apropierea* = Teodor Tihan, *Apropierea de imaginar*, Cluj-Napoca, 1988

Tihan, *Umanităţi* = Teodor Tihan, *Umanităţi şi valori*, Cluj-Napoca, 2000
Titel, *Cehov* = Sorin Titel, *În căutarea lui Cehov şi alte eseuri*, Bucureşti, 1984
Titel, *Pasiunea* = Sorin Titel, *Pasiunea lecturii*, Timişoara, 1976
Todor, *Confluenţe* = Avram P. Todor, *Confluenţe literare româno–maghiare*, îngr. şi pref. Dávid Gyula, Bucureşti, 1983
Todoran, *Secţiuni* = Eugen Todoran, *Secţiuni literare*, Timişoara, 1973
Tomescu, *Calendarele* = Mircea Tomescu, *Calendarele româneşti. 1733–1830*, Bucureşti, 1957
Tomescu, *Ist. cărţii rom.* = Mircea Tomescu, *Istoria cărţii româneşti. De la începuturi până la 1918*, Bucureşti, 1968
Tomuş, *Carnet* = Mircea Tomuş, *Carnet critic*, Bucureşti, 1969
Tomuş, *Istorie* = Mircea Tomuş, *Istorie literară şi poezie*, Timişoara, 1974
Tomuş, *Mişcarea* = Mircea Tomuş, *Mişcarea literară*, Bucureşti, 1981
Tomuş, *Răsfrângeri* = Mircea Tomuş, *Răsfrângeri*, Cluj, 1973
Tomuş, *Romanul* = Mircea Tomuş, *Romanul romanului românesc*, I–II, Bucureşti, 1999 – 2000
Tomuş, *15 poeţi* = Mircea Tomuş, *Cincisprezece poeţi*, Bucureşti, 1968
Trandafir, *Dinamica* = Constantin Trandafir, *Dinamica valorilor literare*, Bucureşti, 1983
Trifu, *Cronica* = Constanţa Trifu, *Cronica dramatică şi începuturile teatrului românesc*, Bucureşti, 1970
Trifu, *Presa* = Constanţa Trifu, *Presa umoristică de altădată*, I–II, Bucureşti, 1974–1980
Trivale, *Cronici* = Ion Trivale, *Cronici literare*, îngr. şi pref. Margareta Feraru, Bucureşti, 1971
Tuchilă, *Cetăţile* = Costin Tuchilă, *Cetăţile poeziei*, Bucureşti, 1983
Tuchilă, *Privirea* = Costin Tuchilă, *Privirea şi cadrul*, Bucureşti, 1988
Tudor, *Pretexte* = Eugenia Tudor, *Pretexte critice*, Bucureşti, 1973
Tudor, *Mişcarea* = Iorgu Tudor, *Mişcarea culturală-socială în Basarabia după Unire*, Bucureşti, 1976
Tudor-Anton, *Ipostaze* = Eugenia Tudor-Anton, *Ipostaze ale prozei*, Bucureşti, 1977
Tupan, *Scenarii* = Ana-Maria Tupan, *Scenarii şi limbaje poetice*, Bucureşti, 1989
Ţărcovnicu, *Contribuţii* = V. Ţărcovnicu, *Contribuţii la istoria învăţământului românesc din Banat (1780–1918)*, Bucureşti, 1970
Ţepelea, *Amintiri* = Gabriel Ţepelea, *Amintiri şi evocări*, Bucureşti, 1994
Ţepelea, *Opţiuni* = Gabriel Ţepelea, *Opţiuni şi retrospective*, Bucureşti, 1989
Ţepelea, *Rememorări* = Gabriel Ţepelea, *Rememorări de istorie, literatură şi cultură naţională*, Bucureşti, 1994
Ţepelea, *Studii* = Gabriel Ţepelea, *Studii de istorie şi limbă literară*, Bucureşti, 1970
Ţepelea–Bulgăr, *Momente* = G. Ţepelea, Gh. Bulgăr, *Momente din evoluţia limbii române literare*, Bucureşti, 1973
Ţeposu, *Istoria* = Radu G. Ţeposu, *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, Bucureşti, 1993
Ţeposu, *Viaţa* = Radu G. Ţeposu, *Viaţa şi opiniile personajelor*, Bucureşti, 1983
Ţirioi, *Premise* = Nicolae Ţirioi, *Premise literare*, Timişoara, 1976
Ulici, *Confort Procust* = Laurenţiu Ulici, *Confort Procust*, Bucureşti, 1983
Ulici, *Lit. rom.* = Laurenţiu Ulici, *Literatura română contemporană*, vol. I: *Promoţia ’70*, Bucureşti, 1995
Ulici, *Prima verba* = Laurenţiu Ulici, *Prima verba*, vol. I–II, Bucureşti, 1975–1978, vol. III, Timişoara, 1991, vol. IV, îngr. Aurelia Ulici, pref. Eugen Negrici, postfaţă Ioan Es. Pop, Bucureşti, 2004
Ulici, *Recurs* = Laurenţiu Ulici, *Recurs*, Bucureşti, 1971
Ungheanu, *Arhipelag* = Mihai Ungheanu, *Arhipelag de semne*, Bucureşti, 1975
Ungheanu, *Fiii* = Mihai Ungheanu, *Fiii risipitori (Noi şi secolul XIX)*, Bucureşti, 1988
Ungheanu, *Lecturi* = Mihai Ungheanu, *Lecturi şi rocade*, Bucureşti, 1978
Ungheanu, *Pădurea* = Mihai Ungheanu, *Pădurea de simboluri*, Bucureşti, 1973
Ungheanu, *Scriitorii* = Mihai Ungheanu, *Scriitorii de la miezul nopţii*, Galaţi, 1996
Ungureanu, *Contextul* = Cornel Ungureanu, *Contextul operei*, Bucureşti, 1978
Ungureanu, *Geografia lit.* = Cornel Ungureanu, *Geografia literaturii române, azi*, vol. I: *Muntenia*, Piteşti, 2003, vol. IV: *Banatul*, Piteşti, 2005
Ungureanu, *Imediata* = Cornel Ungureanu, *Imediata noastră apropiere*, I–II, Timişoara, 1980–1990
Ungureanu, *Istoria secretă* = Cornel Ungureanu, *Istoria secretă a literaturii române*, Braşov, 2007
Ungureanu, *La umbra cărţilor* = Cornel Ungureanu, *La umbra cărţilor în floare*, Timişoara, 1975
Ungureanu, *La vest* = Cornel Ungureanu, *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, I–II, Timişoara, 1995–2000
Ungureanu, *Mitteleuropa* = Cornel Ungureanu, *Mitteleuropa periferiilor*, Iaşi, 2002
Ungureanu, *Proza rom.* = Cornel Ungureanu, *Proza românească de azi*, I, Bucureşti, 1985
Ungureanu, *Proză* = Cornel Ungureanu, *Proză şi reflexivitate*, Bucureşti, 1977.
Urechia, *Ist. şc.* = V. A. Urechia, *Istoria şcoalelor de la 1800–1864*, I–IV, Bucureşti, 1892–1901
Uricariu, *Ecorşeuri* = Doina Uricariu, *Ecorşeuri*, Bucureşti, 1989
Ursu, *Memorialistica* = G.G. Ursu, *Memorialistica în opera cronicarilor*, Bucureşti, 1972
Ursu, *Alte contribuţii* = N. A. Ursu, *Alte contribuţii de istoria culturii româneşti*, Iaşi, 2012
Ursu, *Contribuţii ist. culturii* = N. A. Ursu, *Contribuţii la istoria culturii româneşti*, Iaşi, 2002
Ursu, *Contribuţii ist. lit.* = N. A. Ursu, *Contribuţii la istoria literaturii române*, Iaşi, 1997
Ursu, *Contribuţii sec. XVII* = N. A. Ursu, *Contribuţii la istoria culturii româneşti în secolul al XVII-lea*, Iaşi, 2003
Vaida, *Mitologii* = Mircea Vaida, *Mitologii critice*, Bucureşti, 1978
Vakulovski, *Portret* = Mihail Vakulovski, *Portret de grup cu generaţia „optzeci". Poezia*, Bucureşti, 2010
Valmarin, *Studii* = Luiza Valmarin, *Studii de literatură română modernă şi comparată*, Bucureşti, 1987
Vartic, *Modelul* = Ion Vartic, *Modelul şi oglinda*, Bucureşti, 1982

Vartic, *Spectacol* = Ion Vartic, *Spectacol interior*, Cluj-Napoca, 1977
Vasile, *Lumea* = Geo Vasile, *Lumea în optzeci de cărți*, București, 2003
Vasile, *Mărci* = Geo Vasile, *Poezie română contemporană. Mărci stilistice*, Iași, 2010
Vasile, *Poezia* = Geo Vasile, *Poezia română între milenii. Dicţionar de autori*, Cluj-Napoca, 2002
Vasile, *Proza* = Geo Vasile, *Proza românească între milenii. Dicţionar de autori*, Bucureşti, 2001
Vârgolici, *Comentarii* = Teodor Vârgolici, *Comentarii literare*, Bucureşti, 1971
Vârgolici, *Începuturile* = Teodor Vârgolici, *Începuturile romanului românesc*, Bucureşti, 1963
Vârgolici, *Portrete* = Teodor Vârgolici, *Portrete şi analize literare*, Bucureşti, 2001
Vârgolici, *Retrospective* = Teodor Vârgolici, *Retrospective literare*, Bucureşti, 1970
Vârgolici, *Scriitori* = Teodor Vârgolici, *Scriitori şi opere*, Bucureşti, 1978
Velculescu, *Scriere* = Cătălina Velculescu, *Între scriere şi oralitate*, Bucureşti, 1988
Velea, *Interferenţe* = Stan Velea, *Interferenţe literare româno–polone*, Bucureşti, 1989
Velea, *Paralelisme* = Stan Velea, *Paralelisme şi retrospective literare*, Bucureşti, 1974
Velea, *Plămada* = Stan Velea, *Plămada cărţilor*, Bucureşti, 1997
Velea, *Universalişti* = Stan Velea, *Universalişti şi comparatişti români contemporani*, Bucureşti, 1996
Vianu, *Arta* = Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, I–II, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 1966
Vianu, *Figuri* = Tudor Vianu, *Figuri şi forme literare*, Bucureşti, 1946
Vianu, *Opere* = Tudor Vianu, *Opere*, I–XIV, îngr. Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, Gelu Ionescu, Cornelia Botez, George Gană şi Vlad Alexandrescu, prefeţe şi postfeţe Gelu Ionescu, Sorin Alexandrescu şi George Gană, Bucureşti, 1971–1990
Vianu, *Scriitori români* = Tudor Vianu, *Scriitori români*, I–III, îngr. Cornelia Botez, pref. Pompiliu Marcea, Bucureşti, 1970
Vianu, *Studii* = Tudor Vianu, *Studii de literatură română*, Bucureşti, 1965
Vintilescu, *Istoria* = Virgil Vintilescu, *Istoria literaturii române*, vol. II: *Epoca modernă*, Timișoara, 2011, vol. III: *Epoca „Junimii”*, Timișoara, 2008
Vintilescu, *Secvenţe* = Virgil Vintilescu, *Secvenţe literare. Repere literare bănăţene (1880–1917)*, Timişoara, 1987
Vişan, *Semnături* = Constantin Vişan, *Semnături în contemporaneitate*, Bucureşti, 1986
Vitner, *Semnele* = Ion Vitner, *Semnele romanului*, Bucureşti, 1971
Vlad, *Analiză–sinteză* = Ion Vlad, *Între analiză şi sinteză*, Cluj, 1970
Vlad, *Convergenţe* = Ion Vlad, *Convergenţe. Concepte şi alternative ale lecturii*, Cluj, 1972
Vlad, *Descoperirea* = Ion Vlad, *Descoperirea operei*, Cluj, 1970
Vlad, *Lect. prozei* = Ion Vlad, *Lectura prozei*, Bucureşti, 1991
Vlad, *Lectura* = Ion Vlad, *Lectura – un eveniment al cunoaşterii*, Bucureşti, 1977
Vlad, *Lectura rom.* = Ion Vlad, *Lectura romanului*, Cluj-Napoca, 1983
Vlad, *Lecturi* = Ion Vlad, *Lecturi constructive*, Bucureşti, 1975
Vlad, *Orizonturile* = Ion Vlad, *Orizonturile lecturii*, Cluj-Napoca, 2007
Vlad, *Povestirea* = Ion Vlad, *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, Bucureşti, 1972
Vodă-Căpuşan, *Accente* = Maria Vodă-Căpuşan, *Accente*, Cluj-Napoca, 1991
Vodă-Căpuşan, *Teatru* = Maria Vodă-Căpuşan, *Teatru şi actualitate*, Bucureşti, 1984
Voica, *Etape* = Adrian Voica, *Etape în afirmarea sonetului românesc*, Iaşi, 1996
Voncu, *Secvenţe* = Răzvan Voncu, *Secvenţe literare contemporane*, I–II, Bucureşti, 2001–2002
Vrabie, *Folcloristica* = Gh. Vrabie, *Folcloristica română*, Bucureşti, 1968
Vrabie, *Gândirismul* = Gh. Vrabie, *Gândirismul*, Bucureşti, 1940
Vuia, *Studii* = Romulus Vuia, *Studii de etnografie şi folclor*, I, îngr. Mihai Pop şi Ioan Şerb, pref. Mihai Pop, Bucureşti, 1975
Vulcan, *Panteonul* = Iosif Vulcan, *Panteonul român*, Pesta, 1869
Vulturescu, *Cultură* = George Vulturescu, *Cultură şi literatură în ţinuturile Sătmarului. Dicţionar. 1700–2000*, Satu Mare, 2000
Zaciu, *Alte lecturi* = Mircea Zaciu, *Alte lecturi şi alte zile*, Bucureşti, 1978
Zaciu, *Bivuac* = Mircea Zaciu, *Bivuac*, Cluj-Napoca, 1974
Zaciu, *Clasici* = Mircea Zaciu, *Clasici şi contemporani*, Bucureşti, 1994
Zaciu, *Colaje* = Mircea Zaciu, *Colaje*, Cluj, 1972
Zaciu, *Cu cărţile* = Mircea Zaciu, *Cu cărţile pe masă*, Bucureşti, 1981
Zaciu, *Departe* = Mircea Zaciu, *Departe / aproape*, Bucureşti, 1998
Zaciu, *Glose* = Mircea Zaciu, *Glose*, Cluj, 1970
Zaciu, *Lancea* = Mircea Zaciu, *Lancea lui Ahile*, Bucureşti, 1980
Zaciu, *Lecturi* = Mircea Zaciu, *Lecturi şi zile*, Bucureşti, 1975
Zaciu, *Masca* = Mircea Zaciu, *Masca geniului*, Bucureşti, 1967
Zaciu, *Ordinea* = Mircea Zaciu, *Ordinea şi aventura*, Cluj, 1973
Zaciu, *Viaticum* = Mircea Zaciu, *Viaticum*, Bucureşti, 1983
Zaciu, *O scenă, Transilvania* = Mircea Zaciu, *Ca o imensă scenă, Transilvania …*, Bucureşti, 1996
Zaharia-Filipaş, *Retorică* = Elena Zaharia-Filipaş, *Retorică şi semnificaţie*, Bucureşti, 1993
Zaharia-Filipaş, *Studii* = Elena Zaharia-Filipaş, *Studii de literatură feminină*, Bucureşti, 2004
Zalis, *Aspecte* = H. Zalis, *Aspecte şi structuri neoromantice*, Bucureşti, 1971;
Zalis, *Estetica* = H. Zalis, *Estetica imperfecţiei. Contribuţii la studiul naturalismului românesc*, Timişoara, 1979
Zalis, *Scriitori* = H. Zalis, *Scriitori pelerini*, Bucureşti, 1973
Zalis, *Tensiuni* = H. Zalis, *Tensiuni lirice contemporane*, Bucureşti, 1975
Zalis, *Valori*= H. Zalis, *Valori de referință în critica și istoria literară românească*, București, 1991
Zamfir, *Cealaltă faţă* = Mihai Zamfir, *Cealaltă faţă a prozei*, Bucureşti, 1988; ed. Bucureşti, 2006

Zamfir, *Panorama* = Mihai Zamfir, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, I, Bucureşti–Iaşi, 2012
Zamfir, *Poemul* = Mihai Zamfir, *Poemul românesc în proză*, Bucureşti, 1981
Zamfir, *Proza poetică* = Mihai Zamfir, *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea*, Bucureşti, 1971
Zamfir, *Secolul* = Mihai Zamfir, *Din secolul romantic*, Bucureşti, 1989
Zamfirescu, *Istorie* = Dan Zamfirescu, *Istorie şi cultură*, I–II, Bucureşti, 2003
Zamfirescu, *Studii* = Dan Zamfirescu, *Studii şi articole de literatură română veche*, Bucureşti, 1967
Zamfirescu, *Căutarea* = Vasile Dem. Zamfirescu, *În căutarea sinelui*, Bucureşti, 1994
Zarifopol, *Eseuri* = Paul Zarifopol, *Eseuri*, I–II, îngr. Al. Săndulescu şi Radu Săndulescu, pref. Al. Săndulescu, Bucureşti, 1988
Zarifopol, *Pagini* = Paul Zarifopol, *Pagini de critică*, îngr. şi postfaţă Al. Săndulescu, Bucureşti, 1984
Zarifopol, *Pentru arta lit.* = Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, I–II, îngr. şi introd. Al. Săndulescu, Bucureşti, 1971

B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII

AA = „Ardealul”, Bucureşti, 1941 ș.u.
AAF = „Anuarul Arhivei de Folclor”, Cluj, 1932 ş. u; din 1980 „Anuarul de folclor”; din 1991 „Anuarul Arhivei de Folclor”
AAR = „Analele Societăţii Academice Române”, Bucureşti, 1867 ș.u.; din 1879 „Analele Academiei Române”
AC = „Academica”, Bucureşti, 1990 ș.u.
ADLTR = Arhiva *Dicţionarului literaturii române. 1900–1950*, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iaşi
ADV = „Adevărul”, Bucureşti, 1888 ș.u.; 1990 ș.u.
ADZ = „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien”, Bucureşti, 1993 ș.u.
AFT = „Amfiteatru”, Bucureşti, 1966 ș.u.
AIN = „Anuarul Institutului de Istorie Naţională”, Cluj, 1921 ș.u.
AIX = „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A.D. Xenopol»”, Iaşi, 1964 ș.u.
ALA = „Adevărul literar şi artistic”, Bucureşti, 1920 ș.u.; 1990 ș.u.
ALIL = „Studii şi cercetări ştiinţifice”, filologie, Iaşi, 1950 ș.u.; din 1965 „Anuar de lingvistică şi istorie literară”
ALR = Saşa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, pref. Matei Călinescu, Bucureşti, 1969
AMET = „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, Cluj, 1958 ș.u.
AMI = *Arborele memoriei. Antologia poeţilor de limbă română din Israel*, îngr. Radu Cârneci, pref. Roxana Sorescu, Bucureşti, 1997
ANB = „Analele Banatului”, Timișoara, 1928 ș.u.
AO = „Arhivele Olteniei”, Craiova, 1922 ș.u.
APF = „Apostrof”, Cluj-Napoca, 1990 ș.u.
ARG = „Argeş”, Piteşti, 1966 ș.u.
ASO = *Antologia scriitorilor ocazionali*, îngr. E. Lovinescu, Bucureşti, 1941
AST = „Astra”, Braşov, 1966 ș.u.
ATN = „Ateneu”, Bacău, 1964 ș.u.
AUB = „Revista Universităţii «C. I. Parhon»”, Bucureşti, 1952 ș.u.; din 1956 „Analele Universităţii Bucureşti”
AUC = „Analele Universităţii din Craiova”, Craiova, 1972 ș.u.
AUI = „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi”, Iaşi, 1955 ș.u.
AUT = „Analele Universităţii din Timişoara”, Timişoara, 1956 ș.u.; din 2000 „Analele Universității de Vest din Timișoara”
BOR = „Biserica Ortodoxă Română”, Bucureşti, 1874 ș.u.
BRM = *Bibliografia românească modernă (1831–1918)*, I–IV, Bucureşti, 1984–1996
BRV = *Bibliografia românească veche. 1508–1830*, I–IV, întocmită de Ioan Bianu, Nerva Hodoş şi Dan Simonescu, Bucureşti, 1903–1944
BSS = „Buletinul Societății Scriitorilor Români”, București, 1916 ș.u.
BUC = „Buletinul cărții”, București, 1923 ș.u.
BVs = „Buna Vestire”, Bucureşti, 1837 ș.u.
CAP = „Capitala”, Bucureşti, 1936 ș.u.
CC = „Caiete critice”, Bucureşti, 1982 ș.u.
CEL = „Cercetări literare”, Bucureşti, 1934 ș.u.
CF = „Contrafort”, Chișinău, 1994 ș.u.
CFL = „Cercetări folclorice”, Bucureşti, 1947.
CGM = „Cuget moldovenesc”, Bălţi, Iaşi, 1932 ș.u.
CHRM = *Chrestomaţie română*, vol. I–II, îngr. M. Gaster, Leipzig–Bucureşti, 1891
CI = „Cercetări istorice”, Iaşi, 1925 ș.u.
CIL = *Contribuţii de istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, I–III, publ. Tudor Vianu, Bucureşti, 1956–1962
CL = „Convorbiri literare”, Iaşi, Bucureşti, 1867 ș.u.; Iaşi, 1970 ș.u.
CLG = „Cercetări de lingvistică”, Cluj, 1956 ș.u.
CLI = „Cuvântul liber”, Bucureşti, 1919 ș.u.
CLT = „Cultura”, Bucureşti, 2004 ș.u.
CML = „Curentul magazin”, Bucureşti, 1939 ș.u.; din 1940 „Curentul magazin literar”; din 1941 „Curentul literar”
CN = „Contimporanul”, Bucureşti, 1922 ș.u.
CNP = „Contrapunct”, Bucureşti, 1990 ș.u.
CNT = „Contemporanul”, Bucureşti, 1946 ș.u.; din 1990 „Contemporanul – Ideea europeană”
CPL = *Cărţile populare în literatura românească*, I–II, îngr. şi introd. I. C. Chiţimia şi Dan Simonescu, Bucureşti, 1963
CPV = *Cronici şi povestiri româneşti versificate (sec. XVII–XVIII)*, îngr. şi introd. Dan Simonescu, Bucureşti, 1967
CRC = „Cronica”, Iaşi, 1966 ș.u.
CRE = „Curentul”, Bucureşti, 1928 ș.u.
CREL = „Cahiers roumains d'études littéraires”, Bucureşti, 1973 ș.u.
CTC = „Cele trei Crişuri”, Oradea, Bucureşti, 1920; Oradea, 1990 ș.u.
CU = „Cuvântul”, Bucureşti, 1924 ş. u; Bucureşti, 1990 ș.u.
CVC = „Convorbiri”, Bucureşti, 1907; din 1908 „Convorbiri critice”
CZ = „Cosinzeana”, Orăştie, 1911 ș.u.
D = „Datina”, Turnu Severin, 1920 ș.u.
DAA = „Dacia”, Bucureşti, 1941 ș.u.
DCL = *Documente literare*, I–II, îngr. Gh. Cardaş, Bucureşti, 1971–1973
DCM = *Documente*, vol. I, îngr. Gh. Ungureanu, D. Ivănescu şi Virginia Isac, Bucureşti, 1973, vol. II: *Documente din arhive ieşene*, Bucureşti, 1976
DCS = *De ce scrieţi? Anchete literare din anii '30*, îngr. Gheorghe Hrimiuc-Toporaş şi Victor Durnea, pref. Victor Durnea, Iaşi, 1999

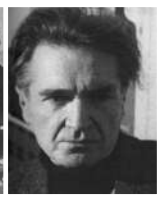
DEP = „Dreptatea", București, 1927 ș.u.; 1944 ș.u.; 1990 ș.u.
DFC = *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc*, introd. Paul Cornea, București, 1982
DIF = *Din istoria filosofiei în România*, I–III, București, 1955–1960
DIPR = *Din istoria pedagogiei românești*, I–IV, București, 1956–1960
DL = „Dacia literară", Iași, 1840; 1990 ș.u.
DM = „Dilema", București, 1993 ș.u.; din 2004 „Dilema veche"
DML = *Documente și manuscrise literare*, vol. I–II, publ. Paul Cornea și Elena Piru, pref. Al. Dima, București, 1967–1969, vol. III, publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu, introd. Paul Cornea, București, 1976, vol. IV–V, publ. Paul Cornea, Andrei Nestorescu, Petre Costinescu, pref. Paul Cornea, București, 1981–1986, vol. VI, publ. și pref. Andrei Nestorescu, București, 1993
DMN = „Dimineața", București, 1904 ș.u.
DMT = „Dilemateca", București, 2006 ș.u.
DR = „Dacoromania", Cluj, 1920 ș.u.; Cluj–Napoca, 1994 ș.u.
DRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Dramaturgia românească în interviuri*, I–V, București, 1995–1997
DRO = „Dacoromania", Freiburg, 1973 ș.u.
E = „Euphorion", Sibiu, 1990 ș.u.
ECD = „Echidistanțe", Iași, 1991 ș.u.
ECH = „Echinox", Cluj, 1969 ș.u.
EL = „Előre", București, 1953 ș.u.
F = „Familia", Pesta, Oradea, 1865 ș.u.; Oradea, 1926 ș.u.; 1934 ș.u.; 1944 ș.u.; 1965 ș.u.
FCI = „Facla literară", București, 1923 ș.u.
FCL = „Facla", București, 1910 ș.u.
FDZ = „Foaia diecezană", Caransebeș, 1886 ș.u.
FF = „Făt-Frumos", Cernăuți, Suceava, Râmnicu Vâlcea, 1926 ș.u.
FK = „Filológiay Közlöny", Cluj, 1961 ș.u.
FLC = „Flacăra", București, 1948 ș.u.
FLR = „Flacăra", București, 1911 ș.u.
FMIL = „Foaie pentru minte, inimă și literatură", Brașov, 1838 ș.u.
FON = „Foaia noastră", Budapesta, 1957 ș.u.
FRZ = „Frize", Brașov, 1934 ș.u.
G = „Gândirea", Cluj, București, 1921 ș.u.
GBV = „Glasul Bucovinei", Cernăuți, 1918 ș.u.; București, Cernăuți, 1994 ș.u.
GL = „Gazeta literară", București, 1954 ș.u.
GR = „Gând românesc", Cluj, 1933 ș.u.
GT = „Gazeta de Transilvania", Brașov, 1938 ș.u.
HT = „A Hét", București, 1970 ș.u.
IB = *Lui Ion Bianu. Amintire*, București, 1916
IGZ = „Igaz Szó", Târgu Mureș, 1953–1989.
IIȘ = „Însemnări ieșene", Iași, 1936 ș.u.; 2004 ș.u.
IL = „Iașul literar", Iași, 1955 ș.u.
JL = „Jurnalul literar", Iași, 1939; București, 1947 ș.u.; 1990 ș.u.
KOR = „Korunk", Cluj, 1926 ș.u.; 1957 ș.u.
KR = „Karpatenrundschau", Brașov, 1958–1995
L = „Literatorul", București, 1880 ș.u.; 1991 ș.u.
LA = „Literatura și arta", Chișinău, 1977 ș.u.
LAI = „Litere, arte & idei", supliment al ziarului „Cotidianul", București, 1991 ș.u.
LAR = „Literatură și artă română", București, 1896 ș.u.
LCF = „Luceafărul", București, 1958 ș.u.; din 2009 „Luceafărul de dimineață"
LL = „Limbă și literatură", București, 1955 ș.u.
LR = „Limba română", București, 1952 ș.u.
LRC = „Limba română", Chișinău, 1991 ș.u.
LRM = *Literatura română medievală*, coordonator și pref. Dan Horia Mazilu, București, 2003
LRP = *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări*, coordonator Mihail Dolgan, Chișinău, 1998
LRV = *Literatura română veche (1402–1647)*, I–II, îngr. și introd. G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, București, 1971
LU = „Luceafărul", Budapesta, Sibiu, București, 1902 ș.u.; Sibiu, 1941 ș.u.
LUP = „Lupta", Iași, București, 1884 ș.u.
LUT = „Lupta", București, 1921 ș.u.
MA = „Mitropolia Ardealului", Sibiu, 1956 ș.u.
MB = „Mitropolia Banatului", Timișoara, 1951 ș.u.
MCF = „Memoriile Comisiei de Folclor", București, 1987 ș.u.
ME = „Buletinul «Mihai Eminescu»", Cernăuți, Piatra Neamț, Râmnicu Vâlcea, 1930 ș.u.
MLI = „Minerva literară ilustrată", București, 1909 ș.u.
MM = „Mitropolia Moldovei", Iași, 1925 ș.u.
MMN = „Meșterul Manole", București, 1939 ș.u.
MO = „Mitropolia Olteniei", Râmnicu Vâlcea, 1950 ș.u.
MOM = „Le Moment", București, 1935 ș.u.
MOT = „Momentul", București, 1945 ș.u.
MS = „Manuscriptum", București, 1970 ș.u.
NL = „Neue Literatur", Timișoara–București, 1956 ș.u.
NRL = „Neamul românesc literar", Vălenii de Munte, 1908 ș.u.
NRR = „Noua revistă română", București, 1900 ș.u.
NW = „Neuer Weg", București, 1949–1992 (din 1993, supliment al ziarului „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien")
NYRK = „Nyelv-és Irodalomtudományi közlemények", Cluj, 1957 ș.u.
O = „Scrisul bănățean", Timișoara, 1949 ș.u.; din 1964 „Orizont"
OC = „Observator cultural", București, 2000 ș.u.
ORT = „Orizont", București, 1944 ș.u.; în 1947 „Revista literară"
PAU = *Poeții și prozatorii Ardealului până la Unire (1800–1918)*, îngr. și introd. Gh. Cardaș, București, 1936
PBU = *Poeții și prozatorii Basarabiei până la Unire (1812–1918)*, îngr. și introd. Gh. Cardaș, București, 1937
PE = „Presa", București, 1939 ș.u.
PIL = „Prietenii istoriei literare", București, 1931 ș.u.
PL = „Preocupări literare", București, 1936 ș.u.
PLI = „Pagini literare", Turda, 1934 ș.u.
PND = *Primii noștri dramaturgi*, îngr. Al. Niculescu, introd. Florin Tornea, București, 1960
POS = *Poeți de la „Sămănătorul"*, îngr. Petru Homoceanul, pref. Al. Piru, București, 1978
PPR = *Publicațiile periodice românești*, introd. Ioan Bianu, t. I–IV, București, 1913–2003, t. V, partea 1–2, București, 2009–2012
PRA = Marin Mincu, *Poezia română actuală*, I–III, Constanța, 1998–1999
PRL = „Propilee literare", 1926 ș.u.
PRP = Constantin Abăluță, *Poezia română după proletcultism*, vol.I–II, cuvânt înainte Eugen Negrici, pref. edit., Constanța, 2000
PRR = *Pionierii romanului românesc*, îngr. și pref. Șt. Cazimir, București, 1962
PRS = „Presa", Craiova, 1930 ș.u.; din 1934 „Presa Olteniei"
PRV = „Porunca vremii", București, 1932 ș.u.
PSS = „Poesis", Satu Mare, 1990 ș.u.

R = „Ramuri”, Craiova, 1905 ș.u.; 1964 ș.u.
RA = „Revista arhivelor”, București, 1924 ș.u.
RAZ = „Raza literară”, București, 1932 ș.u.
RC = „Revista clasică”, București, 1910 ș.u.
RCM = „Revista cultului mozaic”, București, 1956 ș.u.
RCR = „Revista Cercului Literar”, Sibiu, 1945.
REF = „Revista de folclor”, București, 1956 ș.u.; din 1964 „Revista de etnografie și folclor”
REVR = „Revue roumaine”, București, 1946 ș.u.
RFR = „Revista Fundaţiilor Regale”, București, 1934 ș.u.
RI = „Revista istorică”, Vălenii de Munte, București, Iași, 1915 ș.u.
RIAF = „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, București, 1882 ș.u.
RIR = „Revista istorică română”, București, 1931 ș.u.
RITL = „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, București, 1952 ș.u.; din 1964 „Revista de istorie și teorie literară”
RL = „România literară”, București, 1968 ș.u.
RLRO = *Reviste literare românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea*, îngr. Ovidiu Papadima, București, 1974
RLSL = „Limba și literatura moldovenească”, Chișinău, 1958 ș.u.; din 1989 „Revista de lingvistică și știinţă literară”
RMB = „România liberă”, București, 1943 ș.u.
RML = „România literară”, București, 1939 ș.u.
RMZ = „Revista muzeelor”, București, 1964 ș.u.
RP = „Rampa”, București, 1911 ș.u.; din 1915 „Rampa nouă ilustrată”; din 1994 „Rampa”
RR = „Revista română”, Iași, 1995 ș.u.
RRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Romanul românesc în interviuri*, vol. I–IV, București, 1985–1991
RSE = „Revue des études sud-est européennes”, București, 1963 ș.u.
RSL = „Romanoslavica”, București, 1953 ș.u.
RVM = „Revista vremii”, Galați, 1934 ș.u.
RVS = „Revista scriitoarei”, București, 1926 ș.u.; din 1929 „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”
RVTR = *Reviste literare românești din secolul al XIX-lea*, îngr. și pref. Paul Cornea, București, 1970
RVVR = „Revista vremii”, București, 1921 ș.u.
SBR = „Sburătorul”, București, 1919 ș.u.
SBZ =„Siebenbürgische Zeitung”, München, 1950 ș.u.
SC = „Studii clasice”, București, 1959 ș.u.
SCB = „Studii și cercetări de bibliologie”, București, 1955 ș.u.
SCD = „Studii și cercetări de documentare și bibliologie”, București, 1964 ș.u.
SCIA = „Studii și cercetări de istoria artei”, București, 1954 ș.u.
SCL = „Studii și cercetări lingvistice”, București, 1950 ș.u.
SDC = „Suplimentul de cultură”, Iași, 2004
SDIR = *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, I–XXV, publ. N. Iorga, București, 1901–1913
SDL = *Studii și documente literare*, vol. I, publ. I. E. Torouţiu și Gh. Cardaș, vol. II–XIII, publ. I. E. Torouţiu, București, 1931–1946
SDM = „Societatea de mâine”, București, 1924 ș.u.
SE = „Seara”, București, 1937 ș.u.
SI = „Studii italiene”, București, 1934 ș.u.
SIL = *Studii de istorie a literaturii române. De la C. A. Rosetti la G. Călinescu*, coordonator Ovidiu Papadima, București, 1968
SILF = „Studii de istorie literară și folclor”, Cluj, 1951 ș.u.
SILL = *Studii de istoria limbii române literare. Secolul XIX*, I–II, București, 1969
SL = „Studii literare”, Cluj, Sibiu, 1942 ș.u.
SLAST = „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»„, București, 1981 ș.u.
SLC = *Studii de literatură comparată*, București, 1968
SLF = *Studii de limbă literară și filologie*, I–III, București, 1969–1974
SLS = *Studii de limbă și stil*, îngr. G. I. Tohăneanu și Sergiu Drincu, Timișoara, 1968
SLU = „Studii de literatură universală”, București, 1956 ș.u.
SPM = „Săptămâna culturală a Capitalei”, București, 1962 ș.u.
SPS = *Studii de poetică și stilistică*, îngr. Tudor Vianu, Al. Rosetti și Mihai Pop, București, 1966
ST = „Steaua”, Cluj, 1954 ș.u.
STD = „Studii. Revistă de istorie”, București, 1948 ș.u.; din 1974 „Revista de istorie”
STRS = *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830–1870),* îngr. și introd. Paul Cornea, București, 1976
SUB = „Buletinul Universităţilor «V. Babeș» și «Bolyai»„, Cluj, 1956 ș.u.; din 1959 „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»„
SV = „Südostdeutsche Vierteljahresblätter”, München, 1958–2005
SXX = „Secolul 20”, București, 1957 ș.u.; din 2000 „Secolul 21”
SZ = „Südostdeutsche Zeitung”, München, 1945 ș.u.
T = „Transilvania”, Brașov, Sibiu, 1868 ș.u.; Sibiu, 1972 ș.u.
TBR = „Tribuna României”, București, 1972 ș.u.
TF = *Temelii folclorice și orizont european în literatura română*, îngr. Ovidiu Papadima, București, 1971
TIA = „Tribuna”, Cluj, Brașov, 1937 ș.u.
TIL = „Timpul”, București, 1937 ș.u.
TM = „Timpul”, București, 1876 ș.u.
TMS = „Tomis”, Constanţa, 1966 ș.u.
TP = „Timpul”, Iași, 1990 ș.u.
TR = „Tribuna”, Sibiu, 1884 ș.u.; Cluj, 1957 ș.u.
TTR = „Teatrul”, București, 1956 ș.u.; din 1990 „Teatrul azi”
ȚA = „Țara noastră”, Sibiu, Cluj, 1907 ș.u.
U = „Universul”, București, 1884 ș.u.
UTK = „Utunk”, Cluj, 1946 ș.u.
UR = „Unirea”, Blaj, 1891 ș.u.; Alba Iulia, 1968 ș.u.
UVPA = *Un veac de poezie aromână*, îngr. Hristu Cândroveanu și Kira Iorgoveanu, introd. Hristu Cândroveanu, București, 1985
UVR = „Universul literar”, București, 1888 ș.u.
VAA = „Viaţa”, București, 1941 ș.u.
VAN = „Vieaţa nouă”, București, 1905 ș.u.
VBA = „Viaţa Basarabiei”, București, 1932 ș.u.; Chișinău, 2002 ș.u.
VK = „Volk und Kultur”, București, 1956–1993
VL = „Viaţa literară”, București, 1926 ș.u.
VLT = „Viaţa literară”, București, 1906; din 1907 „Viaţa literară și artistică”
VR = „Viaţa românească”, Iași, 1906 ș.u.; București, 1930 ș.u.; 1948 ș.u.
VRA = „Vremea”, București, 1928 ș.u.
VRP = „Versuri”, „Versuri și proză”, Iași, 1911 ș.u.
VS = „Vestul”, Timișoara, 1930 ș.u.
VSD = *De la Varlaam la Sadoveanu (Studii despre limba și stilul scriitorilor)*, București, 1958
VST = „Viaţa studenţească”, București, 1956 ș.u.
VTRA = „Vatra”, Târgu Mureș, 1971 ș.u.
ZGR = „Zeitschrift der Germanisten Rumäniens”, București, 1992 ș.u.
ZSL = „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde”, Gundelsheim, 1978 ș.u.

Academia Română

DICȚIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

C

CABA, Olga (23.V.1913, Valeva–Cernăuţi – 20.VII.1995, Sebeş), poetă, prozatoare. Este fiica Mariei Caba (n. Kadar), învăţătoare, şi a lui Augustin Caba, inspector şcolar. Absolventă a Liceului Comercial de Fete din Oradea (1929), **C.** îşi ia licenţa la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Cluj (1934). Funcţionează între 1936 şi 1952, apoi între 1954 şi 1958 ca profesoară de limba engleză la Botoşani, Focşani, Oradea, Bucureşti şi Sebeş. În timpul regimului comunist este închisă la Mislea şi Văcăreşti (1952–1953). A debutat cu versuri la revista „Abecedar" în 1933, colaborând ulterior la „Gând românesc", „Gândirea", „Axa", „Revista Fundaţiilor Regale", „Universul literar" ş.a.

Prima carte publicată de **C.**, *Vacanţă sentimentală în Scoţia* (1944), este un memorial de călătorie, având o structură diferită faţă de majoritatea scrierilor de acest gen, prin refuzul informaţiilor livreşti, extrase din ghiduri. Predomină spontaneitatea comunicării impresiilor directe, chiar şi atunci când autoarea se află în faţa castelului lui Walter Scott, a catedralei din Glasgow sau când relatează legenda monstrului din Loch Ness. Ceea ce nu exclude, dimpotrivă, notarea unor amănunte picante (despre viaţa cotidiană, despre obiceiuri, despre localuri de petrecere), cu implicaţii semnificative asupra întregii naraţiuni. Al doilea volum, *Poezii*, e tipărit după un sfert de veac, în 1970. Viziunea neoclasică, înţesată de referinţe la Antichitate, este dublată de incursiuni bogat imagistice în lumea vikingilor, transpuse fluid în versuri melopeice. După interludiul poetic din 1970, autoarea se dedică unor ample construcţii epice, publicând câteva romane şi volumul *Nuvele fantastice* (1984), ce fac dovada unei deosebite predispoziţii imaginative, capabile să domine intrigi arborescente şi planuri paralele, dar nu şi în măsură să insufle tensiune conflictelor, ceea ce, de altfel, nici nu i-a stat în intenţie. **C.** îşi plasează acţiunea romanelor în anii interbelici, atât în spaţiul românesc, cât şi în cel străin. Primul roman, *Cumpăna din cetate* (1977), având ca fundal atmosfera vieţii studenţeşti din Anglia, aduce în prim-plan idila dintre românca Lia Matei şi profesorul Claude Andrews; acţiunea se încheie odată cu reîntoarcerea protagonistei în ţară. Proza se constituie într-o carte de atmosferă, cu trimiteri aluzive spre un fantastic abia conturat. Al doilea roman, *Pasul alăturea* (1979), e structurat pe capitole şi secvenţe ce permit dezvoltarea acţiunii pe mai multe planuri. Partea cea mai interesantă o constituie povestea Lianei Văcărescu, fiica unui ministru, ce-şi rememorează în faţa lui Ion Livezeanu, tânărul inginer care o cere în căsătorie, „pasul alăturea" făcut în adolescenţă cu un tânăr străin viciat, Morland. *Totaliter aliter* (1982) are o tentă ştiinţifico-fantastică. Protagonista, Laura, soţia inginerului Daniel, este o desăvârşită maestră în arta de a ţese covoare. Mergând la Forlani (Făgăraş), la baciul Amos Stoian, care făcea vopsele naturale din plante, Laura este învinuită că l-ar fi ucis pe cioban, stăpânită fiind de stări obsesive de alienare. Dispare de acasă, pătrunzând într-o lume stranie, unde e supusă unor experienţe fantastice; conectată la curentul electric, se desface de trup, mutându-se într-o altă existenţă, extracorporală. Semnificaţia cărţii e încifrată în povestea a doi călugări din Evul Mediu, inclusă în substanţa romanului. Primul, murind, îi apare celuilalt în vis pentru a-i spune că lumea de dincolo este *totaliter aliter* – cu totul altfel. Deşi construit pe un conflict aparent naiv (bazat pe coincidenţe şi apariţii bizare), romanul *Zodia Vărsătorului de Apă* (1988) oferă o lectură atractivă prin includerea în naraţiune, ca personaje, a unor personalităţi ilustre, precum Ştefan Luchian, George Enescu, N.D. Cocea, Adrian Maniu ş.a. În genere, proza se distinge prin uşurinţa alunecărilor în straniu şi fantastic, prin fineţea incursiunilor în psihologia feminină a vârstei nubile şi prin antrenanta abordare, cu substrat livresc, a unor teme eterne, luate drept fundal al naraţiunilor. Epicul e înţesat, nu o dată, de sensuri ascuns iniţiatice, de simboluri şi semnificaţii ezoterice, naraţiunea tinzând să comunice alte adevăruri decât cele aparente. O influenţă din partea prozei lui V. Voiculescu şi a nuvelisticii lui Mircea Eliade e de bănuit. Au rămas de la **C.** manuscrisele unor romane, memoriale de călătorie, piese de teatru redactate în română şi engleză.

SCRIERI: *Vacanţă sentimentală în Scoţia*, Bucureşti, 1944; *Poezii*, Cluj, 1970; *Cumpăna din cetate*, Bucureşti, 1977; *Pasul alăturea*, Bucureşti, 1979; *Totaliter aliter*, Bucureşti, 1982; *Nuvele fantastice*, Bucureşti, 1984; *Zodia Vărsătorului de Apă*, Bucureşti, 1988; *Teatru*, îngr. Mircea Cenuşă, Alba Iulia, 2001.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IX, *25–26*; Florin Manolescu, *„Poezii"*, RL, 1970, 18; Petru Poantă, *„Poezii"*, ST, 1970, 6; Radu Ciobanu, *Între două tentaţii*, T, 1979, 6; Mircea Tomuş, *„Nuvele fantastice"*, T, 1985, 4; Cornel Ungureanu, *„Zodia Vărsătorului de Apă"*, O, 1988,

46; Radu Ciobanu, *„Zodia Vărsătorului de Apă”*, T, 1989, 8; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *66–73*; *Olga Caba*, APF, 1990, 5–7 (grupaj special); Cozea, *Prozatoare*, *82–125*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *421–422*; Nicu Caranica, *Un Esculap al sufletului românesc*, Bucureşti, 1997, *199–208*; Popa, *Ist. lit.*, II, *808*; Opriţă, *Anticipaţia*, *429–433*; [*Olga Caba*], „Discobolul” (Alba Iulia), 2005, 92–94 (grupaj special). ***I.O.***

CABAC, Nistor (23.XI.1913, Culnaia Veche–Odessa – 26.XI.1937, Tiraspol), poet. Absolvent, în 1931, al Şcolii Pedagogice din Balta, urmează cursurile Institutului Pedagogic din Tiraspol, pe care le termină în 1935. A fost executat prin împuşcare în toamna anului 1937.

C. a lucrat la „Comsomolistul Moldovei” între 1935 şi 1937, după ce debutase la „Moldova literară” în 1930. Mai publică în „Scânteia leninistă”, „Octombrie”. Versurile lui – *Întâia brazdă* (1932), *Limbile de foc* (1934), *Cu toată inima* (1935) –, puternic ideologizate, colportează lozinci bolşevice, mimând optimismul şi folosind o imagistică simplistă, uneori la limita vulgarităţii.

SCRIERI: *Întâia brazdă*, Chişinău, 1932; *Limbile de foc*, Chişinău, 1934; *Cu toată inima*, Chişinău, 1935; *Poezii alese*, Chişinău, 1957; *Poezii*, îngr. şi pref. V. Tolocenco, Chişinău, 1977.

Repere bibliografice: Vasile Badiu, *Profiluri*, *240–244*; Mihail Dolgan, *Poezia sovietică moldovenească din anii 20–30*, Chişinău, 1979, *passim*; Vasile Badiu, *Istoria literaturii moldoveneşti*, III, partea I, Chişinău, 1989, *336–342*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *160*, *161*, *389*; *Dicţ. Chişinău*, *94*. ***M.Dg.***

CACIONA, Tache (1885, Avdela, Grecia – 1971, Avdela, Grecia), poet, prozator. A absolvit, ca mai toţi scriitorii aromâni din generaţiile mai vechi, liceul românesc din Bitolia, în Macedonia, după care urmează, la Bucureşti, cursurile Şcolii Superioare de Agricultură de la Herăstrău. În 1910 obţine titlul de inginer agronom. În 1910–1911 e în fruntea revistei „Lilicea Pindului”, alături de alţi entuziaşti animatori ai mişcării culturale şi artistice aromâne.

C. este poetul aromân cel mai apropiat structural de George Coşbuc. Ca şi acesta, el „povesteşte” lirico-epic, remarcându-se prin virtuozitate prozodică. Participă, intens, la bucuriile şi amărăciunile „personajelor” lirice, până la a se identifica întru totul cu ele. Aşa se întâmplă, între altele, şi în cea mai frumoasă poezie a sa, *La isusire*, ca şi în altele, precum *Di cu noapte* sau în atât de cunoscuta printre aromâni, ajunsă de mult a fi încorporată în folclor, *Ah, iară ñi-bati ocl’iul!*, poezie pusă pe note şi cântată, la fel ca atâtea versuri coşbuciene. Este de reţinut, deopotrivă, un foarte des întâlnit dialog, eliptic, dar copleşitor, prezent în câteva poeme ale sale, cum sunt *Di-acasă*, *Nă carti*, de fapt veritabile poeme-epistole de la părinţi către fiul plecat departe, de la fecior către părinţii lui, şi unul şi ceilalţi fiind îndureraţi că nu le stă în putere să stăvilească ruinarea obştii hărţuite, între etnii vrăjmaşe, acolo, în Balcani. Semnificative sunt şi poemele de „jale” ale lui **C.**, cele în care deplânge sfâşietor ruina consângenilor lui din Pind, spectacolul satelor aromâneşti, părăsite mai cu seamă din cauza prigoanei la care a fost supusă populaţia de către turci în vremuri mai vechi, dar şi de alţii, după ce s-au înstăpânit aici, în urma războaielor balcanice. Expresiv în mod deosebit este din această perspectivă poemul *Fudzi haraua di la noi*, care în transpunere liberă sună astfel: „Nu mai sunt bucurii pe la noi/ Şi ni s-a stins până şi zâmbetul!/ E jale-n lumea noastră de la oi,/ Şi e tristeţe-n casele noastre!.../ În munţi, prin văi, cântecul piere,/ Şi piere şi prin sate.../ Şi sunt de-acuma veri la rând,/ De când doar plâns şi dor se-aud...”. Se percep aici şi ecouri din poezia lui Octavian Goga, inflexiunile versului şi chiar câteva vocabule-cheie fiind similare. Din puţinele pagini de proză ale lui **C.**, *Inimă tu plâtări* aminteşte de proza fantastică a lui I.L. Caragiale. Este o alegorie în registru ironic despre un „erou” ce nu poate fi răpus în luptă de duşmani pentru că inima lui nu se află în faţă, ci în spate, unde e protejată de o „armură” de tinichea.

SCRIERI: [*Versuri*], în Tache Papahagi, *Antologie aromânească*, Bucureşti, 1922, *235–244*, în UVPA, *236–243*; [*Versuri, proză*], în Tache Papahagi, *Poeţii Z. A. Araia şi T. Caciona*, Bucureşti, 1932, *98–129*; *Di-acasă*, Constanţa, 2000.

Repere bibliografice: Tache Papahagi, *Poeţii Z.A. Araia şi T. Caciona*, Bucureşti, 1932, *V–XXI*; Hristu Cândroveanu, *Tache Caciona*, UVPA, *235*. ***Hr.C., N.Sr.***

CACOVEANU, Ştefan (25.XII.1843, Ciugudu de Sus, j. Alba – 17.XII.1936, Alba Iulia), literat, culegător de folclor. A făcut liceul la Aiud şi la Blaj, unde l-a avut profesor pe Ioan Micu-Moldovanu, la îndemnul căruia notează primele texte populare culese din satul natal, asemenea multor altor elevi blăjeni care au contribuit la adunarea doinelor şi

strigăturilor din Transilvania, publicate în anul 1885 de Jan Urban Jarník şi de Andrei Bârseanu. Elev în ultimul an de liceu, **C.** are prilejul să-l găzduiască în 1866 pe tânărul peregrin M. Eminescu, atras de faima istorică şi culturală a Blajului. Cele aproape două luni petrecute cu Eminescu la Blaj, precum şi reîntâlnirea lor la Bucureşti, în 1868, le-a evocat în revista „Luceafărul” (în 1904 şi 1905), înscriindu-şi, cel puţin prin aceste amintiri, numele în istoria literaturii române. **C.** îşi începe studiile în teologie şi litere la Viena, continuă literele şi filosofia la Bucureşti (1868–1869) şi se decide pentru studiul dreptului (la Sibiu şi Cluj). Parcurge treptele ierarhice de la funcţionar până la judecător la Tribunalul din Alba Iulia, unde a rămas până la pensionare.

Amintirile lui **C.** despre Eminescu îl dezvăluie pe tânărul poet modest, discret, cu o cultură vastă, pasionat de literatura română şi foarte atent la aspectul popular al limbii, deosebit de exigent în privinţa scrierilor destinate publicării şi cu un excelent dar al expunerii orale. **C.** scria, se pare, destul de greu şi se hotăra şi mai greu să publice. Legenda *Floarea soarelui*, apărută în 1888 în „Convorbiri literare”, i-a trimis-o lui Titu Maiorescu doar la insistenţele profesorului de estetică Ioan Paul, nepot şi prieten al său. Motivul popular al fetei de împărat care se îndrăgosteşte de soare şi se metamorfozează, din pricina curiozităţii ei, în floare a soarelui, este versificat corect, cursiv, fiind o prelucrare asemănătoare celor făcute de Vasile Alecsandri, George Coşbuc sau, mai târziu, de St. O. Iosif. Forma definitivă, cizelată în urma sugestiilor lui Maiorescu, reprodusă de numeroase manuale şi antologii, tipărită separat (1910) şi inclusă în volumul *Petrea Voinicul şi alte balade în formă populară* (1930), rămâne cea mai cunoscută scriere a sa. *Petrea*, „baladă populară”, publicată mai întâi în „Revista nouă” (1888), şi *Marcu* sunt tot versificări în manieră personală după balade de tipul *Ghiţă Cătănuţă* şi *Marcu*. Legenda *Logofătul Tăut* (1913) pare a fi, de asemenea, o prelucrare. Despre fabulele lui tipărite în volum abia în 1925, dar scrise în urmă cu cinci decenii, Mihail Dragomirescu afirma că sunt cele mai bune, după cele ale lui Grigore Alexandrescu, din literatura română. Sursa folclorică de care autorul a stat tot timpul aproape este vizibilă şi în fabule, căci majoritatea ilustrează proverbe, pilde populare şi istorioare cu conţinut moralizator de largă circulaţie. **C.** avea conştiinţa contribuţiei unui scriitor la formarea limbii literare, căci în prefaţă vorbeşte despre strădania lui de a îmbogăţi limba cu arhaisme şi regionalisme. A mai cules lirică populară, publicată, în 1869–1870, în ziarele „Adunarea naţională” şi „Informaţiunile bucureştene” ale lui V.A. Urechia, precum şi basme, legende, poveşti, snoave, apărute postum în 1975. Cele mai multe poveşti sunt variante ale unor motive cunoscute, dar înlănţuirea originală a episoadelor şi apariţia multor elemente inedite ţin treaz interesul cititorilor. După unele mărturii, **C.** ar fi lăsat în manuscris şi câteva traduceri din Ossian.

SCRIERI: *Floarea soarelui,* Sibiu, 1910; *Logofătul Tăut*, Blaj, 1913; *Fabule*, pref. Al. Lapedatu, Bucureşti, 1925; *Petrea Voinicul şi alte balade în formă poporală*, Sibiu, 1930; *Eminescu în Blaj. Eminescu la Bucureşti*, în *Amintiri despre Eminescu*, îngr. Ion Popescu, Iaşi, 1971, *19–34*; *Amintiri despre Eminescu*, îngr. Corneliu-Remus Cacoveanu, pref. Ion Buzaşi şi Ion Mărgineanu, Cluj-Napoca, 2000; *Scrieri*, îngr. Corneliu-Remus Cacoveanu, postfaţă Ion Buzaşi şi Ion Mărgineanu, Cluj-Napoca, 2000; *Scrieri*, îngr. Ion Buzaşi şi Ion Mărgineanu, Cluj-Napoca, 2000. **Culegeri:** [*Poveşti*], în *Poveşti din Transilvania*, îngr. Ovidiu Bârlea şi Ion Taloş, pref. Ovidiu Bârlea, Cluj-Napoca, 1975, *75–220*.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *Un mare fabulist român*, „Clipa”, 1925, 99; Horia Teculescu, *Ştefan Cacoveanu*, „Anuarul presei române”, 1926, *101–104*; Nicolae Albu, *Un junimist uitat: Ştefan Cacoveanu*, „Lanuri”, 1937, 2; M.N. Rusu, *Prietenul lui Eminescu*, SPM, 1976, *299–300*; *Dicţ. lit. 1900, 139–140*; Datcu, *Dicţ. etnolog., 178.* ***L.Cş.***

CACOVEANU, Viorel (5.VIII.1937, Cluj), prozator, dramaturg, gazetar.

Este fiul Martei (n. Cordoş) şi al lui Viorel Cacoveanu, cazangiu la Atelierele de Reparat Material Rulant Cluj. După Liceul „George Bariţiu” din Cluj, absolvit în 1954, şi un periplu ca student la Politehnică şi apoi la Facultatea de Matematică a Universităţii clujene, se decide pentru Filologie, facultate pe

care o termină în 1962. Încă din 1955 trimite corespondenţe de la manifestările sportive la ziarul „Sportul popular", ulterior frecventează cenaclul de la Asociaţia Scriitorilor din Cluj, unde şi citeşte schiţe cu caracter satiric, semnând articole despre problemele tineretului mai cu seamă în ziarul local „Făclia", în redacţia căruia va şi intra imediat după obţinerea licenţei, abia târziu transferându-se în redacţia revistei „Steaua", unde lucrează până la pensionare (1987–1997). Debutul literar are loc în 1961, la „Steaua", cu o schiţă. Mai colaborează la „Tribuna", „România literară", „Teatrul", „Luceafărul", „Scena", „Urzica", „Moftul român", „Familia" ş.a. A obținut în mai multe rânduri Premiul Filialei din Cluj a Uniunii Scriitorilor (1983, 1995, 2000, 2006).

Anii de gazetărie sunt extrem de fructuoşi pentru **C.**, el publicând în paginile ziarului „Făclia", aproape zilnic, reportaje şi anchete sociale, fapt ce-i înlesneşte o bună cunoaştere a realităţilor din acei ani. Rodul activităţii gazetăreşti este volumul de debut *Fata care spune Da!* (1970), care, conţinând anchete în mediile tinerilor, stârneşte reacţii nu tocmai favorabile în presa de partid datorită modului tranşant critic de abordare a condiţiilor de viaţă insane şi a promiscuităţii morale în care erau obligaţi să-şi înceapă viaţa tinerii. Accentele critice, reliefând crud aspecte negative, vor rămâne o constantă a scrisului lui **C.**, fie că vor fi mascate în romane cu tramă poliţistă – *Blondele întotdeauna trişează* (1971), *Un coniac pentru o fată* (1973), *Morţii nu mint niciodată* (1975), *Cu moartea între patru ochi* (1977) –, fie că intră în reportaje de pe şantiere hidroenergetice (*Someşul Cald*, 1974), dar mai ales în volume de proză scurtă, în care se cultivă satira acidă, caragialiană, grefată pe un model de sobrietate analitică specific tradiţiei ardeleneşti. Astfel, incizii necruţătoare apar şi în proza scurtă din culegerea *Singurătatea unei femei frumoase* (1980), dar mai cu seamă în *Aprobare pentru un tango* (1982), carte comentată pe larg de Monica Lovinescu în emisiunile postului de radio Europa Liberă. Între timp, **C.** îşi descoperă vocaţia de dramaturg. Piesele – *Sentinţă pentru martori* (1976), *Anotimpul speranţei* (1978), *Valsul de la miezul nopţii* (1980), *Ultima aventură* (1982) – i se reprezintă pe scenele din Cluj-Napoca, Satu Mare, Bacău, Oradea ş.a. Aici autorul caută să radiografieze adevărata faţă a realităţii din ţara unui regim totalitar, abrutizant, piesele fiind considerate în epocă adevărate „îndrăzneli" din punct de vedere politic. În acelaşi timp, critica dramatică îl aşază alături de autori satirici ca Ion Băieşu, Tudor Popescu, Paul Cornel Chitic. *Seneca sau Sfârşitul unei iubiri*, text scris în anii '80, publicat în 1995, dar reprezentat scenic abia în 1998, la Teatrul Naţional din Cluj-Napoca, este o parabolă privitoare la condiţia dictatorului, în care ceea ce s-a întâmplat în Roma antică a lui Nero sugerează străveziu aberantele măsuri preconizate, într-o exaltare paranoică, de dictatorul de la Bucureşti. După 1989 **C.** se exersează şi în domeniul revistei teatrale, continuând să scrie şi povestiri, schiţe. Paginile de proză scurtă din volumele *Sfatul medicului* (1990), *Jocul* (1991), *Şi Caragiale e cu noi!* (1991), *Drumul spre Europa* (1996), *Înmormântare via FMI* (2000), *Pomana porcului electoral* (2003), *Democraţia bufonilor* (2006), *Privatizarea cimitirelor* (2009), *Curat-murdar* (2012) surprind secvenţe din realitatea teribilă a vieţii cotidiene, în care indivizii sunt supuşi unor angrenaje sociale de presiune depersonalizantă, de corupţie, nedreptate şi discriminare. În general, scriitorul cultivă satira cu gust amar, pe un ton mucalit, cârcotaş, nu de puţine ori abordând şi formula fabulei sau a apologului, exprimarea metaforică sau epigrama, precum în textele din *Epigrama în ţara crizei* (2010). Trimiterile permit însă întotdeauna identificări în realitatea imediată. Astfel, scrierile lui **C.** au drept sursă tumultul scenei politice a (post)tranziţiei, fiind axate pe subiecte de actualitate, cum sunt derapajele instituţiei prezidenţiale în *Pilat din Port* (2011). Un euroscepticism acut, îndreptat spre vacuitatea unei politici europene sterile, dar şi spre situaţia critică a României în noul context, se manifestă în piesa *Noapte bună, Europa!*. Episoade istorice controversate a căror dezbatere ocupă prim-planul mediatic, cum ar fi personalitatea lui Teodor Şuşman, războiul dus de partizani în Munţii Apuseni, barbaria miliţienilor şi a securiştilor în anii '50 ai secolului trecut sunt abordate în romanul *Învinşii* (2009), de data aceasta într-o tonalitate gravă, îndurerată, fără umor. Toate vădesc dimensiunea moralizatoare, intransigentă, de critică a moravurilor prezentului, atât de caracteristică scrisului lui **C.**, fie că e vorba de ficţiune, schiţe de umor politic sau dramaturgie. Verva satiric-moralizatoare funcționează mai bine în romanele şi în piesele sale de teatru decât în schiţele de umor politic în tradiție declarat caragialiană. Totuşi, anumite excese teziste nu lipsesc nici din dramaturgie, un exemplu fiind piesa

Sentinţă pentru martori. Pasiunea publicisticii nu a fost nici ea abandonată, **C.** realizând de-a lungul anilor o serie de incitante interviuri cu personalităţi de marcă ale scrisului românesc, de la Eugen Simion şi Adrian Marino la Octavian Paler, Augustin Buzura sau Ion Lăncrănjan, pe care le-a adunat în 2001 în volumul intitulat simplu *Interviuri*.

SCRIERI: *Fata care spune Da!*, Bucureşti, 1970; *Blondele întotdeauna trişează*, Cluj, 1971; *Un coniac pentru o fată*, Cluj, 1973; *Someşul Cald*, Cluj-Napoca, 1974; *Morţii nu mint niciodată*, Cluj-Napoca, 1975; *Cu moartea între patru ochi*, Cluj-Napoca, 1977; *Singurătatea unei femei frumoase*, Cluj-Napoca, 1980; *Aprobare pentru un tango*, Cluj-Napoca, 1982; *Ultima aventură*, Bucureşti, 1982; *O dimineaţă de luni*, Cluj-Napoca, 1985; *Sfatul medicului*, Cluj-Napoca, 1990; *Jocul*, Cluj-Napoca, 1991; *Şi Caragiale e cu noi!*, Cluj-Napoca, 1991; *Seneca sau Sfârşitul unei iubiri*, Bucureşti, 1995; *Drumul spre Europa*, Cluj-Napoca, 1996; *Înmormântare via FMI*, Cluj-Napoca, 2000; *Interviuri*, Cluj-Napoca, 2001; *Interviuri literare*, Slobozia, 2001; *Teatru*, I–III, Cluj-Napoca, 2001–2004; *Pomana porcului electoral*, Bucureşti, 2003; *Veşnica închinare*, Bucureşti, 2004; *Democraţia bufonilor*, Cluj-Napoca, 2006; *Satanizarea României*, Craiova, 2006; *O lume în patru rânduri*, Cluj-Napoca, 2007; *Turma*, Cluj-Napoca, 2007; *Istoria risipită*, Cluj-Napoca, 2008; *Despre fotbal…*, Cluj-Napoca, 2009; *Privatizarea cimitirelor*, Cluj-Napoca, 2009; *Epigrama în ţara crizei*, Cluj-Napoca, 2010; *Învinşii*, Cluj-Napoca, 2009; *Pilat din Port*, Cluj-Napoca, 2011; *Curat-murdar*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: George Pruteanu, *„Blondele întotdeauna trişează”*, CL, 1972, 15; Mircea Iorgulescu, *„Un coniac pentru o fată”*, LCF, 1973, 23; Mircea Vaida, *Actualitatea naraţiunii*, TR, 1979, 32; Alice Georgescu, *„Valsul de la miezul nopţii”*, TTR, 1983, 3; Marian Popescu, *„Mă propun director”*, RL, 1983, 23; Valentin Silvestru, *Dramaturgia adevărului*, RL, 1983, 2; Adrian Marino, *Surprizele antologiei*, TR, 1983, 15; Ghiţulescu, *O panoramă, 272–275*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *422–423*; Ştefan Cazimir, *Ficţiune şi realitate*, ALA, 2000, 519; Ghiţulescu, *Istoria, 414–415*; Tudor Dumitru Savu, *„Înmormântarea via FMI”*, F, 2000, 3; Voncu, *Secvenţe*, II, *96–100*; Cocora, *Privitor*, IV, *188–190*; Mircea Popa, *Istoria la tribunalul dreptăţii*, VR, 2005, 8–9; Constantin Cubleşan, *Viorel Cacoveanu – 75*, ST, 2012, 7–8. ***Ct.C., Ad.S.***

CADRAN, revistă apărută la Bucureşti în 15 decembrie 1931 (un număr), apoi bilunar, de la 15 septembrie 1939 până la 4 decembrie 1939. Director: Ştefan Popescu. Începând cu numărul 3/1939 adaugă subtitlul „Pentru literatură şi artă”. **C.** îşi propune „să aducă scrisul proaspăt, critica nepărtinitoare a tineretului dedicat literelor, artei şi realităţii româneşti” (*Prefaţă*). Publică poezie, proză, eseuri critice, biografii, cronici, revista revistelor, note, comentarii, reportaje. Colaborează cu poezie Geo Dumitrescu, care debutează aici sub pseudonimul Vladimir Ierunca (*Cântec*, 1/1939), Mihai Beniuc (*Fiinţe*), Alexandru Balaci (*Mama*), Simion Stolnicu (*Talisman*), Mihu Dragomir, Paul Dimitriu, Teodor Nencev; cu proză e prezent Nicolae Ivanovici, cu reportaje, Ștefan Popescu. Semnează articole critice şi eseuri Mihnea Gheorghiu (*Whitman*, *W.H. Auden şi poezia tânără engleză*, *Literatura de azi în Statele Unite*), Dumitru Niţă (*Un spirit european: Valéry Larbaud*), Valeriu Ciobanu (*Alexandru I. Herzen*), Miron Constantinescu (*Noul realism românesc* – studiu dedicat reportajului lui Geo Bogza). Alţi colaboratori: Silvian Iosifescu, Ion Iordache, Mircea Tiriung (Sergiu Ludescu). ***C.Tt.***

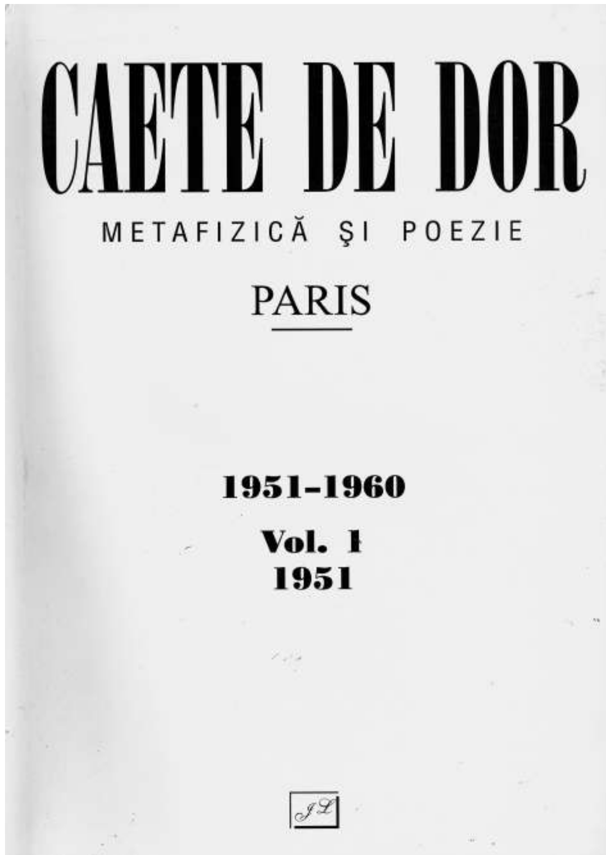
CADRAN, revistă apărută la Iaşi, lunar, din ianuarie până în iunie 1934, cu subtitlul „Literar, critic, social”. Fără a menţiona colegiul redacţional, **C.** avea redacţia şi administraţia acasă la Sandu Teleajen, care poate fi considerat directorul publicaţiei, ajutat de G.M. Zamfirescu, Titus Hotnog şi Bogdan Amaru, colaboratori activi începând chiar cu primul număr. În articolul-program *Tot ce putem spune acum* G.M. Zamfirescu arată că revista, reunind scriitori de la „Gândul nostru” şi „Pagini moldovene” (desfiinţate în 1928, respectiv în 1933), va acorda toată atenţia literaturii, voindu-se „o gazetă de preocupări literare, artistice şi sociale”. Publică proză de Bogdan Amaru (fragmente din romanul *Amor vagabond*), Const. Argeşanu, Adrian Pascu, G.M. Zamfirescu, Aurel Lambrino, Titus Hotnog, o schiţă romanţată de C. Săteanu şi câteva fragmente din proza lui Şalom Alehem în traducerea lui Carol Drimer, versuri de Gina Sandri, Nicolae Ţaţomir, Ştefan Ciubotăraşu, Ion Brambură (Const. Argeşanu), George Lesnea (prezent şi cu traduceri din M.I. Lermontov), A.G. Delafântânele. Bine conturată este secţiunea de critică literară, Bogdan Amaru semnând aproape în fiecare număr câte trei-patru recenzii la cărţi nou apărute: *Velerim şi Veler Doamne*

de V.I. Popa, *Apostol* de Cezar Petrescu, *Normaliştii* şi *Vitrina cu păpuşi de porţelan* de B. Jordan, *Calea Văcăreşti* de I. Peltz, *Tablete din Ţara de Kuty* de Tudor Arghezi, *Creanga de aur* de M. Sadoveanu, *Mamina* de Al. Lascarov-Moldovanu, *Regele Richard al III-lea* de Shakespeare în traducerea lui I.M. Sadoveanu, *Poezii* de D. Nanu, *Primele poeme* de Tristan Tzara, *Mormolocul* de Profira Sadoveanu, *Arsenic* de Sergiu Dan, *Pagini din Baudelaire* (traduse de Al. T. Stamatiad), *Machiavelli* de C. Antoniade şi *Din viaţa drumului de fier*, reportaje de George Carara. Două cronici, la Agatha Bârsescu, *Memorii*, şi la Virgiliu Monda, *Testamentul domnişoarei Brebu*, îi aparţin lui Cosma Damian. Rubricile „Cadran social", „Cadran ieşean", „Cadranul cărţilor" consemnează evenimente politice (asasinarea primului ministru I.G. Duca), moartea pictorului Gh. Popovici şi a compozitorului Ion D. Sârbu, vernisaje (I.L. Cosmovici, Ştefan Dimitrescu), precum şi festivităţile prilejuite de Ziua Cărţii la Iaşi. Inspirate sunt vinietele şi ilustraţiile semnate de Th. Kiriacoff şi Otto Briese, ce înviorează paginile. Cu toate străduinţele, în ciuda „entuziasmului tineresc" şi „a experienţei de luptă şi sacrificiu" care caracterizau colectivul redacţional, după cum afirma G.M. Zamfirescu, **C.** şi-a încetat brusc apariţia, cititorii nefiind preveniţi în vreun fel. ***I.R.***

CADRAN, revista apărută la Bistriţa de la 25 ianuarie 1990 până la 30 aprilie 1993, cu subtitlul „Mic săptămânal al Saloanelor culturale «Liviu Rebreanu»". Redactori: Adriana Rodica Barna, Pavel Iuoraş, Oliv Mircea, Domniţa Petri, Virgil Raţiu, Vasile Todan, Alexandru Uiuiu, Ion Urcan, Augustin Zegrean. Din decembrie 1992 **C.** editează suplimentul *Pasaj*, din a cărui redacţie fac parte, printre alţii, Aurel Podaru, Ion Urcan, Virgil Raţiu, Adrian Suciu, Oliv Mircea, Alexandru Uiuiu, Augustin Zegrean. Revistă de cultură şi literatură, **C.** publică eseuri, cronici, versuri, interviuri, anchete, informaţii, constituindu-se într-o imagine fidelă pentru presa culturală a momentului, marcată din plin de obsesiile şi de dilemele reconfigurării spaţiului cultural românesc postcomunist. Colaborează cu versuri Grigore Vieru, Alexandru Muşina, Vasile Dâncu. Începând cu numărul 11/1990, se publică în foileton *Jurnalul fericirii* de N. Steinhardt. Numărul 36/1990 conţine transcrierea unei conferinţe a lui Andrei Pleşu despre Constantin Noica, susţinută la ediţia a VI-a a Saloanelor „Liviu Rebreanu". Un interviu cu acelaşi Andrei Pleşu, pe teme ale religiei şi ale istoriei în contemporaneitate, este tipărit în numerele 7, 8 şi 9/1992. De la numărul 34/1990 Mircea Ivănescu semnează o serie de traduceri din Friedrich Nietzsche (*Ecce homo sau Cum devii ceea ce eşti*). Apar studii, articole, editoriale semnate de Oliv Mircea, Olimpiu Nuşfelean, Şerban Demetriu, Adriana Rodica Barna, Ion Urcan, Domniţa Petri, Alexandru Uiuiu. Alţi colaboratori: Sorin Vieru, Letiţia Ilea, Ion Mureşan, Gheorghe Crăciun, Ovidiu Petri. ***C.Tt.***

CADRAN UNIVERSITAR, revistă apărută la Craiova, lunar, din mai 1969 până în februarie 1973, sub egida Consiliului Uniunii Asociaţiilor Studenţeşti din Universitatea Craiova. Redactor-şef: Constantin Dumitrache, urmat de Dan Lupescu şi de Şerban Tărâţă; redactor-şef adjunct: Viorel Mortu, urmat de Tiberiu Popescu; secretari de redacţie: Janet Nică, Aurel Diaconu, Bucur Demetrian. Revistă ştiinţifică şi culturală, **C.u.** publică poezie, proză, eseuri, cronici, interviuri. Profilul estetizant, specific atmosferei literare a anilor '70, este alterat prin tipărirea câtorva materiale de propagandă, redactate în terminologia agresiv ideologică a vremii. Colaborează cu versuri de factură neomodernistă, liric-metaforizantă, Dan Lupescu, Lucian Avramescu, G. Jianu, Mircea Florin Şandru, Daniela Crăsnaru, Dumitru Chiţu, Cornel Bălosu, Viorica Mereuţă. Proză onirică semnează C. Moşneanu şi E. Corobea. Câteva studii de Victor Sandu (*Despre impresionism*), I. Toma (*Tendinţe moderne în lingvistică*), G. Corneanu (*„Epoca biologică" din pictura lui Ţuculescu*), D. Teodorescu (*Pravila de morală a unui poet*) şi cronici datorate lui I. Toma (la cartea Rosei del Conte, *Eminescu sau Despre absolut*) şi Ion Grosu (la *Introducere în literatura fantastică* de Tzvetan Todorov) completează secţiunea de literatură originală. În cadrul rubricii „Colocviu despre cultură" se distinge un interviu cu lingvistul G. Ivănescu. ***C.Tt.***

CAETE DE DOR, revistă apărută la Paris între 1951 şi 1960, trimestrial în primul an, bianual un timp şi anual în cele din urmă, cu un număr variabil de pagini (majoritatea numerelor având aproximativ 130 de pagini). Realizată în condiţiile materiale modeste ale exilului şi purtând subtitlul „Metafizică şi poezie", **C.d.** are chiar aspectul unor mari caiete cu filele capsate şi textul multiplicat. Redactori: Virgil Ierunca şi Constantin Amăriuţei. Fără a formula un manifest-program, într-un text care

deschide primul număr este relevată atitudinea publicaţiei, ce refuză categoria politicului: „Caietele acestea sărace apar fără un «cuvânt de început», pentru că ele vorbesc celor puţini. Acelora care în libertate şi râvnă probează vrerea de dăinuire a cuvântului şi gândului românesc. Celor care se străduiesc să vadă în spiritualitatea românească realitate, tâlc şi valoare. Acelora, mai cu osebire, care, aici şi acum, inaugurează o altă prezenţă în vreme, aceea de a substitui categoriei politicului, dimensiunea de risc şi distanţă a spiritului”. În acelaşi număr Constantin Amăriuţei desluşeşte, pornind de la Eminescu, sensul metafizic al cuvântului „dor”, relevând totodată „posibilităţile noastre de a opera în universal. Suntem acolo unde valorile româneşti nu par o simplă provincie pe harta spirituală a lumii, ci ele participă, întrucât sunt o formă de a fi a absolutului, la ceea ce constituie esenţa umanităţii” (*Dorul de veşnicie*). De la primele numere, **C.d.**, realizată de profesionişti ai presei, este susţinută de condeie importante ale scrisului românesc. Spaţiul cel mai întins este acordat poeziei originale a exilului. Publică versuri Constantin Amăriuţei, Al. Busuioceanu, Ştefan Baciu, Antoaneta Bodisco, Victor Buescu, Nicu Caranica, Ioan Cuşa, I.G. Dimitriu, N.A. Gheorghiu, N.I. Herescu, Vintilă Horia, Virgil Ierunca, I. Negru, Mihai Niculescu, Ion Pârvulescu, Vasile Posteuca, Yvonne Rossignon, Horia Stamatu, Const. Tacu, V. Ţâra, Ion Velicu. Sunt publicate, de asemenea, traduceri în franceză ale unor poeme de Tudor Arghezi, Lucian Blaga, V. Voiculescu, G. Bacovia, tălmăciri în româneşte din lirica universală (Lucian Blaga din Hölderlin) şi grupaje de „poezii populare”, într-o rubrică intitulată astfel. Integral, numărul 10/1956 „este consacrat mesajului de poezie şi onoare românească pe care ni-l trimite un poet din ţara ferecată”. Autorul, Victor Valeriu Martinescu, sub semnătura Haiduc, este o voce „care rezistă celor ce întreţin mereu Noaptea asupra României... Scriitorii aceştia se confundă cu însăşi nădejdea neamului românesc de a-şi veni în fire şi în libertate”, se apreciază într-un cuvânt introductiv. Unul dintre cei mai fervenţi colaboratori ai **C.d.** este Mircea Eliade, care publică teatru, proză literară, literatură memorialistică şi jurnal (*Fragment autobiografic*, *Jurnal de Cordoba*, *Jurnalul „Nopţii de Sânziene”*). Proza este ilustrată prin texte de E. Lovinescu (pagini din jurnal), Mircea Vulcănescu (eseul inedit *Despre spiritul românesc*), Al. Busuioceanu (*Ceaţa* din suita *Caete spaniole*), Mateiu I. Caragiale (fragment din traducerea integrală în franceză a *Crailor de Curtea-Veche*), Emil Turdeanu (eseuri istorico-literare reunite sub genericul *Oameni şi cărţi de altădată*). Critica literară, larg reprezentată, de la comentariu şi cronica de carte la exegeza de mari dimensiuni, vizează creatori români şi străini ori aspecte ale literaturii contemporane. Al. Busuioceanu investighează opera lui Joë Bousquet, „unul din spiritele cele mai incandescente” ale literaturii franceze din al doilea sfert de veac XX; un demers critic nu lipsit de poezie dedică Virgil Ierunca universului arghezian: „Dumnezeu e vecinul lui Arghezi şi Arghezi, cu uneltele lui de vecie, dă vecinului ce este al vecinului. [...] E atâta voinţă de spiritualitate în pagini şi atâta har în litere, că totul apare ca o altă modalitate de absolut”. Virgil Ierunca remarcă totodată că „operele complete ale lui Tudor Arghezi nu se completează cu adevărat decât acum şi la el acasă; el adaugă pentru o ediţie a onoarei – mai definitivă şi mai grăitoare – *tăcerea* lui” (articol publicat în 1951). **C.d.** propune cititorilor, aşa cum de altfel precizează chiar subtitlul revistei, domeniul metafizicii

prin studii (Martin Heidegger, *Ce este metafizica*, traducere în română de Walter Biemel, Gr. Popa, *Existenţialismul*, Mircea Popescu, *De consolatione philosophiae. Câteva teze provizorii*), eseuri filosofice adeseori în marginea unor texte literare, precum şi ample bibliografii şi consemnări de apariţii editoriale. Materia revistei este structurată în mai multe rubrici permanente. „Povestea vorbei", dedicată cu precădere liricii, publică versuri ale marilor creatori români, însoţite de câte un scurt comentariu al lui Virgil Ierunca asupra fiecărui autor (Tudor Arghezi, *Rugăciune*; Ion Barbu, *Riga Crypto*; V. Voiculescu, *Pământ înrămat în patru mari ape*). „O seamă de cuvinte" cuprinde fragmente de lucrări sau eseuri istorice şi filosofice (Vasile Pârvan, *Anaxandros*; Nae Ionescu, *Tristia*; C. Noica, *Pe marginea învăţăturilor lui Neagoe Basarab*; Dan Botta, *Spiritul dramei* etc.). „Carte de citire", susţinută de Virgil Ierunca, este o rubrică de comentarii critice incisive, cu privire la opera unor personalităţi ale culturii universale (William Faulkner, Karl Barth, Karl Jaspers, Maurice Merleau-Ponty, René Daumal, Maurice Blanchot). „Cronica" şi „Cronica poeziei", susţinute de Mihai Niculescu, Virgil Ierunca, Al. Busuioceanu, N.A. Gheorghiu, Monica Lovinescu (şi sub pseudonimul I. Cristu), consemnează de cele mai multe ori apariţii editoriale româneşti din exil, alături de reprezentaţii teatrale (Virgil Ierunca, *O scrisoare pierdută* la Théâtre de Poche; Alexandru Ciorănescu, sub pseudonimul Mihai Tăcutu, *Les Chaises* de E. Ionesco la Teatrul Lancry din Paris etc.), expoziţii, noutăţi ale librăriilor franceze. „Bibliografia" înregistrează în special scrieri filosofice publicate în Franţa şi deosebit de bogata activitate editorială a exilului românesc de pretutindeni. Concepută în spiritul celor mai importante publicaţii româneşti de până la 1947, **C.d**. reuşeşte, în condiţiile vitrege ale primilor ani de exil, să le continue buna tradiţie. ***M.P.-C.***

CAETE LITERARE, revistă apărută la Bucureşti, lunar, în septembrie şi noiembrie 1929. Redactori: Alexandru Drăguş, G. Ionescu, Alf Adania. Articolul-program *Determinări*, apărut în numărul 2 sub semnătura lui Al. Drăguş, subliniază că publicaţia îşi propune să tipărească lucrările tinerilor, adăugând că ideologia redacţiei „e să n-avem ideologie". Versuri semnează Eugen Ionescu (*Elegie*), Eugen Jebeleanu, Ilariu Dobridor, Horia Roman, Mircea Pavelescu, C. Ionescu, C.I. Şiclovanu, Liviu Deleanu, Petre Boldur, Savin Constant, Corneliu Temensky. Proză publică Mircea Damian, George Acsinteanu, Alf Adania, Al. Sahia, Dem. Bassarabeanu, G. Ionescu, Pan M. Vizirescu, Petre Boldur, Octav Şuluţiu (un fragment din romanul *Lulu*). Eseistica este reprezentată de Al. Drăguş, cronica plastică de Eustaţiu Vladimir, cea literară de G. Ionescu (despre *Brăţara nopţilor* de Ilarie Voronca) şi Alfons Adania (despre *Viaţa minunată a lui Anton Pann* de Sergiu Dan şi Romulus Dianu), ultimii doi susţinând, alături de Al. Drăguş, şi cronica dramatică. ***M.Pp.***

ANUL I, No. 5—6. AUGUST-SEPTEMBRIE 1926

CAETELE LUNARE

DIRECTOR: I. PELTZ

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: BUCUREŞTI, Str. Bravilor, 13

CAETELE LUNARE, revistă apărută la Bucureşti, lunar, din aprilie 1926 până în decembrie 1929. În aprilie 1929 titlul devine „Caete lunare", numărul din decembrie intitulându-se „Contemporanii. Caete lunare". Director este I. Peltz, la ultimul număr adăugându-se numele lui Matei I. Gheorghiu, de data aceasta ambii figurând în calitate de redactori. La început publicaţia este pur literară, dar treptat devine publicitar-politică. În 1926 şi 1927 are aspect de revistă avangardistă, aici publicând numeroşi autori cunoscuţi pentru apartenenţa lor la avangardă: Ion Vinea, F. Brunea-Fox, Filip Corsa, Ed. Sbierea, M.H. Maxy, George Silviu. În această perioadă şi ţinuta artistică este adecvată, prin reproducerea câtorva portrete de scriitori şi jurnalişti, realizate în maniera avangardistă de graficienii M.H. Maxy (*Tudor Arghezi*), Marcel Iancu (*Ion Sân-Giorgiu*), Ross (*F. Brunea-Fox*). I. Peltz scrie despre Marcel Iancu, F. Brunea-Fox, Tudor Arghezi, Ed. Mirto. La sectorul poezie apar numele lui Horia Furtună, Ion Al-George, D. Karnabatt, George Silviu, George Nichita, Ion Vinea, F. Aderca, Const. Rîuleţ, Sergiu Dan, Al. Bilciurescu, Camil Baltazar, Filip Corsa, Al. Robu, M. Cross. Proză semnează I. Peltz, A. Savela, F. Brunea-Fox, articole şi eseuri – N. Davidescu, I. Vinea, critică literară – Sergiu Milorian, critică de artă – M.H. Maxy şi Cicerone Theodorescu. În mod neaşteptat, în numărul 5–6/1926 se publică un elogiu adus lui Nichifor Crainic. În 1929 revista devine neinteresantă sub raport literar. ***M.Pp.***

CAFENEAUA, revistă apărută la Turnu Severin, bilunar de la 1 ianuarie până la 13 iulie 1930 şi lunar

de la 29 august 1930 până la 26 decembrie 1932, cu subtitlul „Politică şi literară". Director: C. Pajură (C. Papacostea). Rubricile stabile sunt „Una caldă, una rece", „Viaţa veselă" (cronică rimată), „Cărţi noi". Cea mai consistentă contribuţie o are C. Pajură, care scrie mult şi divers, de la articolul de fond sau pe subiecte social-economice până la comentarii privind literatura, fiind în acelaşi timp şi principalul semnatar de poezie. Restul versurilor le aparţin lui Nicolae Bocşa, Const. Jaleş, Liana Cedru (Emil Vora), Mihai Buţă-Paltin, N. Popescu-Meriş. Leon Feraru e prezent cu *Note asupra literaturii române*, traduse din engleză de A.T. Mureş, iar D. Rubin omagiază centenarul lui Goethe. Texte nesemnate se ocupă de I.L. Caragiale ori de ultimele apariţii editoriale, volume de Romulus Dianu, N. Iorga, Ion Pas, Ion Petrovici, Sarina Cassvan, G.M. Zamfirescu, C. Stere, ca şi de autori străini (Erich Maria Remarque, *Întoarcerea de pe front*). Alţi colaboratori: Aureliu I. Lupescu, Virgil N. Racoveanu-Racova. ***M.V.***

CAFENEAUA LITERARĂ, revistă care apare la Piteşti, lunar, din ianuarie 2003, editată de Centrul Cultural Piteşti sub egida Consiliului Local și a Primăriei Municipiului Piteşti. Redactor-șef: Magda Grigore, redactor-șef adjunct: Virgil Diaconu (responsabil și cu prezentarea artistică), redactori: Marian Barbu, Mariana Șenilă-Vasiliu, Laura Popa; de la numărul 6/2003 Laura Popa este înlocuită de Mihaela Fulgeanu-Matei; începând cu numărul 2/2004, **C.l.** are altă redacție: director: Virgil Diaconu, redactor-șef: Marian Barbu, secretar de redacție: Mariana Șenilă-Vasiliu, redactori: Florian Stanciu, Mihai Șerban; de la numărul 6/2004 dispare din caseta redacțională M. Șerban, iar din numărul 3/2007 Mariana Șenilă-Vasiliu; în redacție mai apar Nicolae Eremia (4/2009), Ion Pantilie, Denisa Popescu (4/2010), Gheorghe Frangulea (5/2010), Liliana Rus (9/2010). Editorialul inaugural, semnat de Mariana Șenilă-Vasiliu și intitulat *Cultura ca act contestatar*, afirmă deschiderea revistei în fața „literaturii și artei contemporane de valoare, creativității și originalității, viziunii neaplecate și ferite de dogmatism" – deziderate traduse în fapt printr-o politică redacțională interesată de promovarea literaturii locale (inclusiv printr-un spațiu considerabil alocat veleitarilor), dar și de reflectarea politicilor culturale naționale. Structura publicației include multă poezie (primul număr oferă șaisprezece poeme inedite de Nichita Stănescu, următoarele vor face loc unor autoselecții, sub titulatura *Cele mai frumoase poeme pe care le-am scris*, din diverși poeți mai mult sau mai puțin canonici; un grupaj consistent cu cenaclul ieșean Club 8 în numărul 1/2005), cronici literare, semnate de Radu Vancu, Paul Aretzu, Ioan Țepelea, Radu Ciobanu, Adrian Dinu Rachieru, Ștefan Dimitriu ș.a., cronici plastice, precum și o consistentă secțiune de revistă a presei. Principalul editorialist este Virgil Diaconu, care reflectează asupra unor chestiuni precum *Poezia începutului de mileniu sau Moartea poeziei* (o trecere caustică în revistă a liricii douămiiste incipiente, 2/2003), *Capcanele „literaturii feminine"* (se deploră anumite „confesiuni vaginale mascate literar", 5/2006), *„Azi bat la mașina mea de scris un poem idiot" sau Mircea Cărtărescu, un „profesionist al lecturii"* („demascare" a fenomenului Cărtărescu, 5/2012). Eseuri de mari dimensiuni semnează Radu Vancu, *Religia poeziei*, Sergiu Pavel Dan, *Fețele fantasticului* (7/2005), Theodor Codreanu, *Canonul și utopiile lui* (1/2010), Magda Ursache (*Lovitura de dosar I–II* , 8, 9/2011). Apar frecvent polemici, de regulă îndreptate împotriva Uniunii Scriitorilor, fie că e vorba de nemulțumiri privind premiile sau de acuzații împotriva conducerii (vizați fiind atât Eugen Uricaru, cât și, ulterior, Nicolae Manolescu). Sunt publicate reportaje de la colocvii de poezie, dar și de la alegerile Uniunii Scriitorilor sau de la Cenaclul Euridice (11–12/2005). În numărul 4/2003 este inițiată o amplă anchetă având ca obiect configurarea unui raport de etapă asupra generației '80 (program estetic, locul ei în istoria literară, topul valorilor individuale canonizabile etc.). Vor răspunde, pe rând, Valeriu Bârgău, Eugen Evu, Dumitru Chioaru, Liviu Antonesei, Aurelian Titu Dumitrescu, Horia Dulvac, Lucian Vasiliu, Gellu Dorian, Radu Aldulescu, Radu Vancu. Inițiatorul anchetei, Virgil Diaconu, va sintetiza rezultatele în articolul *Pro și contra generației '80* (2/2004), conchizând că „generația '80 [...] limitează literatura, conceptul de literatură, la propriul canon", „prin negarea (și «ruinarea») canoanelor anterioare sau contemporane ei". *Istoria critică a literaturii române* de Nicolae Manolescu este întâmpinată în numărul 1/2009 de un lung eseu de Dan Zamfirescu (*Istoria literaturii române fără Neagoe Basarab?!*), precum și de o „listă de autori care nu apar în *Istoria critică*..." întocmită de Adrian Alui Gheorghe. Mentorul informal al revistei este

Gheorghe Grigurcu, prezent prin numeroase interviuri, dar și prin poezii, cronici, panseuri. Mai sunt publicate interviuri cu Ion Machidon, Angela Marinescu, Șerban Foarță, Radu Ciobanu, Constantin Stan, Theodor Codreanu, Ion Miloș. Alți colaboratori: Iordan Datcu (*Carmen Sylva, scriitoare*), Mircea Micu (*Voievodul stelar* – despre M. Eminescu), Radu Voinescu (*Nu obligați elevii la lectură! Atrageți-i către ea!*), Luca Pițu (*Encomion paradoxal pentru „Allah Akbar!"*), Dan Puric (*Am trecut din ghetoul comunist în cel al globalizării*). Începând din februarie 2006, revista include, sub îngrijirea lui Virgil Diaconu, suplimentul de poezie *Clubul Cafeneaua literară*, antologând (de regulă în opt pagini, deși numărul variază) autori precum Liviu Ioan Stoiciu, Claudiu Komartin, Ion Horea, Robert Șerban ș.a., laolaltă cu o seamă de autori locali, dar și din Franța ori din Germania. De la un punct încolo suplimentul conține și inserturi color din artiști contemporani. Tot ca suplimente, în seria „Literatura samizdat", au fost incluse în **C.l.** „RA (revistă literară, Pitești, 1981" (10/2011), plachetele *Exil interior* de Ioan Viștea (11/2011) și *Schimnic* de Virgil Diaconu (6/2012). ***M.I.***

CAHIERS FRANCE–ROUMANIE, revistă de cultură apărută la Paris, bimestrial, din 1946 până în toamna lui 1947, format carte (64 pagini), editată de Asociaţia Franţa–România (Association France–Roumanie). Numărul 3/aprilie–mai 1946 are o importanţă deosebită, fiindcă se deschide cu ultimul articol al lui Ilarie Voronca, *Les Yeux libres*, relatare a unei recente călătorii pe care poetul o făcuse în România. Acelaşi număr mai conţine un fragment selectat, tradus şi prezentat de Mihai Şora din *Introducere în teoria valorilor* de Tudor Vianu, un poem – datat 1942 – de Tristan Tzara şi un fragment substanţial din primul „roman" al lui M. Blecher, intitulat de Claude Sernet, semnatarul traducerii franceze, *Journal d'un adolescent malade*. Prezentarea textului lui Blecher îi aparţine lui Eugen Ionescu. Tot aici Mihai Şora, probabil redactor al revistei, având în vedere continuitatea semnăturii, scrie articolul *Câteva tendinţe ale gândirii franceze contemporane* şi face un inventar al celor mai recente cărţi de filosofie din librăriile pariziene. Cronica literară este asigurată de Eugen Ionescu şi cuprinde comentarea unor volume de Charles du Bos şi Albert Béguin. În numărul 4/iunie–iulie 1946 sunt de semnalat colaborarea lui Petru Comarnescu, autorul unor însemnări privind viaţa teatrală bucureşteană, cu accentul pus pe noile opere ale dramaturgilor români ai momentului, eseul-relatare al lui Jean Cassou despre o vizită în atelierul lui Constantin Brâncuşi şi trei poeme eminesciene transpuse în franceză de Mariana Şora şi de Ion Ureche. Cu şase poeme de Lucian Blaga (traduse de Mariana Şora) se deschide numărul 5/septembrie–octombrie 1946, ce mai cuprinde eseul *Notes sur le folklore roumain* de Alexandru Ciorănescu şi un fragment (însoţit de prezentare) din proza lui Mateiu I. Caragiale. Începând cu numărul 6/decembrie 1946–ianuarie 1947, conţinutul revistei se reorientează vizibil, atât prin tematica abordată, cât şi prin introducerea unor colaborări definite sub unghiul politic adoptat la Bucureşti. Îşi fac loc acum semnăturile lui Eugen Schileru, Marcel Breslaşu, Eugen Jebeleanu (despre Al. Sahia), M.G. Bujor, Silvian Iosifescu, Haralamb Zincă, Zaharia Stancu, Petre Iosif, Radu Bogdan, Simion Stoilov şi Mihail Roller. Numărul triplu 15–17/1947, ultimul, reuneşte articole puse sub semnătura unor ideologi şi oameni politici ai timpului – Gh. Gheorghiu-Dej, Petre Constantinescu-Iaşi şi N. Popescu-Doreanu. În asemenea condiţii, dispariţia publicaţiei, ca şi încetarea după un timp a activităţii Asociaţiei Franţa–România, era inevitabilă. ***N.F.***

CAHIERS ROUMAINS, revistă de informație și cultură românească apărută în Franța, lunar, între mai 1951 și septembrie 1952, publicată de Ion Dragu, sub egida Asociației Ziariștilor Români din Exil. Format carte, revista a apărut în condiții decente. Din sumarul primului număr, în afară de o microantologie, în versiune franceză, din versurile lui Octavian Goga, se mai reține textul conferinței *Le Paysan roumain devant le fléau*, ținută de etnomuzicologul Constantin Brăiloiu la Cercul Republican din Paris în 12 aprilie 1951, și articolul lui André Joyel-Faure *La Roumanie crucifiée*. În numărul din iulie al aceluiași an se publică poemul *Le Souvenir des Aïeux* semnat de Anna de Noailles, iar în numărul din octombrie 1951 o microantologie de versuri eminesciene în versiunea franceză a lui Ion Ureche. Din al doilea an de apariție, sub raport strict literar, interesant se dovedește eseul *Le Poète et l'exil* de N.I. Herescu, publicat în numărul 14–15/1952, ultimul – s-ar părea – al revistei. ***N.F.***

CAHIERS ROUMAINS D'ÉTUDES LITTÉRAIRES, publicaţie apărută la Bucureşti între 1973 şi 1993, cu subtitlul „Revue trimestrielle de critique, d'esthétique et d'histoire littéraire". Comitetul de redacţie iniţial: Mihnea Gheorghiu, Ion Dodu Bălan, Romul Munteanu, Adrian Marino, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ov. S. Crohmălniceanu, Edgar Papu, Vasile Nicolescu, Alexandru Piru, Dan Hăulică, Matei Călinescu (până la numărul 2/1974), Mircea Zaciu, Constantin Ciopraga. Totuşi, în fond revista este opera lui Adrian Marino, ajutat de Olga Zaicik şi ulterior de Sanda Anghelescu. Din 1993 titlul devine „Euresis", director fiind Mircea Martin. Din 1997 apare cu numere duble, pe doi ani, iar din 2005 are în proiect revenirea la apariţia trimestrială, fiind menţionată şi egida: Editée par l'Institut Culturel Roumain. Rubrici: „La Chronique des traductions", „Comptes-rendus", „Kaléidoscope", cărora în 1978 li se adaugă „Perspectives et confluences". Numerele sunt structurate tematic, adunând în jurul unui subiect nume cu autoritate în materie, atât autohtone, cât şi străine. Sunt abordate domenii diverse, de la stilistică la retorică, de la istorie literară la estetică, ceea ce face ca lista colaboratorilor să fie bogată şi să nu lipsească aproape nici unul din numele reprezentative pe plan naţional pentru fiecare domeniu. Temele abordate şi semnatarii care le ilustrează formează totodată o imagine despre profilul revistei: *L'Écrivain et la société contemporaine* (1/1973: Mircea Zaciu, Adrian Marino, Romul Munteanu, Traian Herseni, Petru Popescu, Nicolae Balotă, Edgar Papu), *Poètes modernes, poétique moderne* (2/1973: Sorin Alexandrescu, Sanda Golopenţia-Eretescu, Ov. S. Crohmălniceanu, Adrian Marino, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Peter Motzan), *Aspects et méthodes de la critique* (4/1974: Ion Vlad, Vera Călin, N. Tertulian, Mircea Martin, Radu Enescu), *Le Langage littéraire et ses contextes* (2/1975: Alexandru Niculescu, Solomon Marcus, Henri Wald), *Littérature orale, littérature écrite* (1/1977: Adrian Fochi, Ovidiu Bârlea, Ion Taloş, I.C. Chiţimia), *La Littérature et l'événement historique* (3/1977: Pavel Chihaia, Teodor Vârgolici, Al. Zub, Titus Moraru), *Lecture et lectures* (4/1977: Silvian Iosifescu, Constantin Noica, Al. Paleologu, Micaela Slăvescu). Numărul 1/1991 stă sub genericul *Relations culturelles franco-roumaines*, iar 1–2/1992 este intitulat *Interférences spirituelles roumaino-helvétique*s, un altul (1997–1998) este consacrat chestiunii canonului (*Changement de canon culturel chez nous et ailleurs*), iar cel din 1999–2000, unei triple aniversări – *Trois centenaires: Marcel Raymond, Tudor Vianu, Benjamin Fondane*. Literatura română e abordată de asemenea tematic, fie din perspectiva unor chestiuni generale sau cu caracter comparatist, fie monografic, prin numere dedicate unor scriitori importanţi. În prima categorie intră teme precum *La Littérature roumaine et la littérature européenne* (3/1974: Al. Duţu, Paul Cornea, Lidia Bote, Al. Oprea, Aurel Sasu, Cornelia Ştefănescu), *La Littérature roumaine actuelle* (1/1974), *Les Lumières chez les Roumains* (2/1977) şi *Lumières roumaines – Lumières européennes* (2/1979), subiecte despre care se pronunţă Romul Munteanu, Nicolae Balotă, Adrian Marino, Pompiliu Teodor, Alexandru Duţu, Klaus Bochmann, Josef Wolf, Mircea Popa, *Le Romantisme roumain* (2/1978), *Critique roumaine – critique européenne* (4/1978), *Le Réalisme et le naturalisme roumains* (3/1979), *Le Symbolisme roumain* (3/1980), *Le Roman roumain contemporain* (4/1982: Anton Cosma, Mihai Zamfir, Victor Ernest Maşek, Nicolae Manolescu, Florin Manolescu, Mircea Zaciu, Gabriel Dimisianu, Lucian Raicu, Ioan Holban, Marian Popa, Mihai Ungheanu, Irina Mavrodin), *La Poésie roumaine contemporaine* (4/1983), *Le Théâtre roumain hier et aujourd'hui* (2/1984), despre care scriu Doina Modola, Valentin Silvestru, Constantin Măciucă, Henri Wald, Alexa Visarion, Ileana Berlogea, *Peut-on parler d'un baroque roumain?* (4/1986) – întrebare la care răspund Edgar Papu, Mihai Zamfir, Dan Horia Mazilu, Romul Munteanu, Cornel Mihai Ionescu, Dolores Toma, Dim. Păcurariu. Dintre scriitorii (îndeobşte clasici) cărora li se consacră numere tematice fac parte Dimitrie Cantemir (2/1973), Eminescu (1/1975 şi 2/1989), Tudor Arghezi (3/1980 şi 2/1988), Mihail Sadoveanu (4/1980), Panait Istrati (1/1981), G. Bacovia (3/1981), E. Lovinescu (4/1981), Lucian Blaga (2/1982), I.L. Caragiale (2/1983), Liviu Rebreanu (1/1985), Camil Petrescu (3/1985), Hortensia Papadat-Bengescu (2/1986), Ion Creangă (4/1989). La un deceniu de la dispariţia lui Emil Cioran, numărul 2/2005 este consacrat personalităţii acestuia (*Le destin d'Emil Cioran*), printre alte articole scrise în franceză, engleză, germană, italiană, spaniolă tipărindu-se şi studiul inedit al lui Cioran *Consideraţii despre problema*

cunoaşterii la Kant, datat „13 ianuarie 1931", a cărui versiune franceză îi aparţine lui Eugène van Itterbeek. Cronica traducerilor analizează în fiecare număr cărţi traduse în şi din română. Printre semnatari: Edgar Papu, Virgil Nemoianu, Al. Ivasiuc, Victor Ivanovici, Şerban Cioculescu, Irina Bădescu, Alexandru Balaci, Ion Pop, Ileana Verzea, Andrei Bantaş. La rubricile „Comptes-rendus" şi „Kaléidoscope" se publică, de asemenea, cronici, recenzii şi semnalări ale noilor apariţii editoriale româneşti sau străine, sub semnăturile Al. Călinescu, Mircea Iorgulescu, Marian Papahagi, Z. Ornea, Ion Ianoşi, Lucian Raicu, Stancu Ilin, Antoaneta Tănăsescu, Ion Vartic, Paul Georgescu, Mircea Anghelescu, Laurenţiu Ulici, Liviu Petrescu, Gheorghe Grigurcu, Mircea Ivănescu, Andrei Brezianu, Liviu Leonte. Printre colaboratorii străini ai revistei se numără Jean Starobinski, Jean Rousset, Werner Bahner, Marcel Raymond, Gillo Dorflès, Thomas A. Perry, Tzvetan Todorov, René Étiemble, Joseph Strelka, Jacinto do Prado Coelho, Jean Alter, Lucette Desvignes, Pietro Ferrua, A.-J. Greimas, Jean-Paul Mestas, Hans Robert Jauss, Pierre Rivas, Eva Kushner. Numărul 4/1978 cuprinde un indice de materii şi lista colaboratorilor pe anii 1973–1978. Mereu preocupată de actualitate şi nu lipsită de spontaneitate, revista încearcă să introducă în circuit internaţional nume şi preocupări reprezentative pentru peisajul literar românesc. ***M.V., D.B.***

CAIET, revistă apărută la Râmnicu Sărat, din iulie până în septembrie 1934, cu subtitlul „Caiet lunar de literatură şi artă". Redactori: Alexandru Baiculescu şi Traian Stoica. **C.** nu are un articol-program propriu-zis, dar în numărul 2–3 sunt publicate două eseuri de Eugen Jebeleanu şi altul semnat de Traian Stoica. Eugen Jebeleanu constată, între altele, „o sărăcie de motive de inspiraţie extremă. O lipsă de autenticitate, de culoare, de diferenţiere, dezolantă... Douăzeci de ani de suprarealism au trecut ca nişte fulgere prin atmosfera poetică, nelăsând nici o urmă, provocând o vibrare de o clipă, astăzi cu desăvârşire stinsă". Deplângând poezia ermetică şi izolarea în „turnul de fildeş", E. Jebeleanu propune „să ieşim din noi, ca să dăm piept şi cu talazurile vieţii din afară". Eseul lui Traian Stoica, alcătuit din trei părţi – *Primatul imaginii, Primatul laşităţii* şi *E. Ionescu, critic literar* –, ironizează gustul vulgar al publicului pentru literatura de consum (romanul de duzină, de exemplu), lăudându-i pe cititorii ce preferă „acel gen literar care cere o aristocraţie a gustului şi emoţiei, poezia", dar nu şi pe cei care l-au urmat pe Eugen Ionescu. Beletristica originală este ilustrată în paginile **C.** cu proza *Tiriplic II*, din seria *Poveştile lui Tiriplic* de B. Jordan, şi cu versuri semnate de Virgil Gheorghiu, Radu Gyr, Virgil Carianopol, Vlaicu Bârna, alături de Theodor Scarlat, Stelian Cucu, Mihail Dan, Ştefan Stănescu, E. Ar. Zaharia, Al. Baiculescu, Victor Stroe ş.a. Sumarul mai include eseuri de Petru Manoliu (*Elogiul cotidianului*) şi reflecţiile lui Stelian Cucu despre temeiurile culturii noastre populare (*Cultura românească şi satul*), recenzii de Traian Stoica la *Dragostea noastră cea de toate zilele*, cartea de debut al lui Neagu Rădulescu, şi la *Tălmăciri din Serghei Esenin* de Zaharia Stancu. ***I.R.***

CAIET CULTURAL, publicaţie apărută la Bucureşti, fără regularitate, din 1949 până în octombrie 1950 (cinci numere). De la numărul 2 titlul devine „Pentru şezătorile noastre. Culegere de materiale pentru echipele artistice ale tineretului", titulatură care acoperă exact profilul şi scopul cu care a fost înfiinţat **C.c.**, de altfel detaliate într-un preambul programatic: „Prin culegerea de faţă se pune la îndemână echipelor artistice un mănunchi de cântece şi poezii inspirate de lupta şi munca tineretului. [...] Izvorâte din viaţa tinerilor noştri [...] poeziile şi cântecele cuprinse în această broşură vor constitui un ajutor preţios în activitatea echipelor noastre artistice îmbogăţindu-le repertoriul". Îşi dau aici întâlnire o seamă dintre corifeii literaturii realist socialiste. Versurile partinice, pueril-patriotice, sunt uneori însoţite de partitura muzicală aferentă. Semnatari: Ştefan Tita (*Are mama doi feciori*, *Balada lui Stahanov*), Victor Tulbure (*Mama Zoei*), Veronica Porumbacu (*Balada din 16 februarie*), Mihai Filip (*Îndemn*, *Imn tinereţii*), Ion Serebreanu (*Poema tinereţii*), Nina Cassian (*Cravata roşie*), Dan Deşliu, Nicolae Tăutu, Vlaicu Bârna, Eugen Câmpeanu, Iuliu Raţiu ş.a. De aceeaşi factură, textele dramatice par simple însăilări moralizatoare, şablonarde, axate pe o tematică rebarbativă: întrecerea socialistă, viaţa în gospodăria colectivă, demascarea duşmanului de clasă etc. Acestea sunt însoţite de indicaţii regizorale, unele aparţinându-i lui Vlad Mugur.

Printre autori: Mihai Meria, Vintilă Russu-Şirianu, Ionel Lazaroneanu, Al. Calistrat, Alexandru Andi, Fred Firea. Se mai traduc poezii, fabule, cântece, imnuri, marşuri îndeosebi din literatura sovietică. Nume anonime ca Vladimir Ohotnikov, R. Gonzales Tuñon ori Vitali Gubarev se învecinează cu ale lui A.S. Puşkin, I.A. Krîlov, A.N. Ostrovski, Valeri Briusov şi Vladimir Maiakovski. Printre traducători: N. Argintescu-Amza, A. Toma, Cicerone Teodorescu, Alexandru Calaïs, O. Păscăluţă, G.D. Pan (George Demetru Pan). Alţi colaboratori: Vladimir Colin, Alexandru Darian, Victor Bârlădeanu. ***M.V.***

CAIET DE LITERATURĂ, revistă apărută la Frankfurt pe Main, în Germania, trimestrial, din martie 1988 până în decembrie 1992. Redactor responsabil: Ion Solacolu; redactor: I. Negoiţescu. Alături de „Supliment de literatură, cultură şi educaţie" (din 1983), este cel de-al doilea supliment literar al publicaţiei „Dialog", organul Cercului Democrat al Românilor din Germania. Fondat, de fapt, pentru I. Negoiţescu, **C.l.** a polarizat un număr însemnat de scriitori şi critici, care conferă o anume distincţie tipăriturii ce apărea de două ori pe an, în numere duble. În primul număr sunt prezenţi Emil Hurezeanu, Virgil Ierunca, Gelu Ionescu, Monica Lovinescu, Călin Andrei Mihăilescu, Herta Müller, Ana Mureşanu, I. Negoiţescu, Virgil Nemoianu, Victor Stoichiţă şi Mariana Şora. În jurul acestui nucleu vor gravita mereu alţi scriitori din exil, care, pe măsura trecerii anilor şi a adâncirii crizei regimului totalitar din România, devin tot mai numeroşi. O explicaţie posibilă a acestui aflux se găseşte într-un „cuvânt de redacţie". Cauza ar fi dezvoltarea, în condiţiile regimului comunist, a unor malformaţii străine culturii poporului român: „Emigraţia apare astfel ca o reacţie de refuz, de respingere a unui corp străin – ideologia oficială care acoperea ca o apăsare întunecată toate domeniile vieţii în ţară. «Fremde im eigenen Land»/«Străin în propria ţară», iată motorul care împinge acest exod". Pentru a se evita izolarea într-un soi de „ghetou cultural", s-a promovat deliberat o deschidere spre valorile culturii universale. Spicuind din sumarele **C.l.** îndeosebi ceea ce aduce o notă de originalitate, trebuie amintite din numărul pe septembrie 1988 cronica lui S. Damian la volumul *Epistolar* al lui Gabriel Liiceanu, apărut la Bucureşti, cronică intitulată *Mersul pe nisip*, precum şi articolul *Pentru o literatură est-etică* al Monicăi Lovinescu. În acelaşi număr I. Negoiţescu comentează critic o scrisoare a lui Constantin Noica din „Viaţa românească". Într-un număr cvadruplu din aprilie–mai/1989 este publicată „schiţa dramatică" *Păianjenul în rană* de Matei Vişniec. Tot aici apar şi cronici la două cărţi editate la Bucureşti: *Căderea în lume* de Constantin Ţoiu şi *Minima moralia* de Andrei Pleşu. În numărul din septembrie–octombrie/1989 este inclus poemul alegoric *Arcadia*, scris în 1950 de Tudor Vianu, însoţit de o „notă liminară" creionată de Ion Vianu. În acelaşi număr Gelu Ionescu comentează eseul lui Ştefan Cazimir *Nu numai Caragiale*. Într-un număr ulterior, din mai/1990, atrag atenţia alte două eseuri: *Violenţa răului la Paul Goma* de Lucian Raicu şi *Despărţirea de eminescianism* de Virgil Nemoianu. După decembrie 1989 se înmulţesc colaborările din ţară, iar tonul criticilor devine tot mai incisiv-justiţiar. În ultimele numere apare un text confesiv al lui Gheorghe Grigurcu, *Dialog cu sine însuşi.* I. Negoiţescu semnează proza *Rochia de bal*, două capitole din volumul memorialistic inedit *Straja dragonilor*, iar Gelu Ionescu scrie o cronică la ediţia a doua a romanului *Blocada* de Pavel Chihaia. **C.l.** dispare odată cu I. Negoiţescu. ***S.I.***

CAIET DE POEZIE, supliment al „Revistei Fundaţiilor Regale", apărut la Bucureşti în mai 1946 şi în februarie 1947. Director: Al. Rosetti; redactor-şef: Camil Petrescu; secretar de redacţie: Corin Grosu. În numărul inaugural tableta-cuvânt introductiv *O vorbă* a lui Tudor Arghezi salută iniţiativa de a pune la dispoziţia poeţilor „o încăpere a lor", pentru a nu se simţi „incomodaţi şi incomozi între două catedre de doctrină sau de considerente". Suplimentul are menirea de a înmănunchea cele mai diverse orientări poetice sub deviza „Nici o şcoală literară: numai talente". În acest număr printre semnatari se află Tudor Arghezi (*Seceta mare*), Mihail Celarianu (*La septembrie şi octombrie*, *Meşterul necăjit*, *Paradis pe-nnoptat*, *Prin lumea cu păcate*), Demostene Botez (*În turn de fildeş*), Sanda Movilă (*Strigoii*, *Ultimul vlăstar*, *Călătorul*), Horia Furtună (*Noapte albă*), Ion Caraion (*Păduri de trupuri*, *Ninge*), Petru Dumitriu (*Şapte poeme* – debut poetic), Mihail Crama (*Veac obsedant*, *Post-bellum*, *Atlantic*),

Victor Kernbach (*Ev*, *Tangenţă*), Iordan Chimet (*Shanghai*, *Cântecul peştelui*), Alexandru Vona (*Musique légère*). Se publică şi tălmăciri de poezie: un fragment din *Sirenele* de Laurence Binyon transpus de Margareta Sterian, un sonet de Mallarmé în traducerea Mariei Rovan şi *Cântecul brazilian al regimentului 6* de Robin Gallego tradus de Radu Teculescu. În debutul celui de-al doilea număr se publică articolul *Ce este poezia?* al lui G. Călinescu. Cuprinsul este alcătuit din versuri de G. Călinescu (*Poetul*, *Aerul*, *La unghiile unei femei*, *Varza*, *Nocturnă*, *Clavecin*, *Avioane*, *Anatomie serafică*, *Răpire*), Camil Baltazar (*Testament sau Cântec de moarte*, *Luciditate*, *Sociabilitate*, *Dedicaţie pe „Tărâm transcendent"*, *Unei interprete a cântecului popular*), Horia Furtună (*Poetul*), Constant Tonegaru (*Fata morgana*, *Pianul somnambul*, *Moartea primului amorez, David*), Saşa Pană (*Însemnare pe rouă*, *Tăria mea eşti tu*), Margareta Sterian (*M-am plecat să privesc*, *Primăvara*, *Poeme pentru cer*), Iulian Vesper (*Ţăranii*), Iordan Chimet (*Cântec spiritual negru*). Maria Banuş traduce sonetele VIII, XVIII şi XIX din Louise Labé, iar George Lesnea transpune un poem al lui Puşkin, *Către Ovidiu*. Alţi colaboratori: George Dan, George Magheru, Marcel Gafton, Nicolae Tăutu, Alexandru Lungu, Al. Tudor-Miu, Emil Manu, Al. Marius, V. Cristian, Mircea Popovici, Samson Lazăr, Radu Căplescu, I.N. Soare, Constantin Nisipeanu, Mihail Cosma, Cristian Sârbu, Ştefan Popescu, Alexandru Jar, Ion Calboreanu. ***M.V.***

CAIETE CRITICE, publicaţie apărută la Bucureşti în 1957, într-un singur număr, cu subtitlul „Colecţie de critică şi istorie literară", sub îngrijirea lui Paul Georgescu, Savin Bratu şi Mihai Şora. Numărul se deschide cu un preambul intitulat *Câte ceva despre critica literară*, semnat Mihai Ralea, pledoarie în favoarea criticii și a criticilor literari, în pofida aserțiunii că „opera de artă e inanalizabilă". Materialele sunt împărțite în patru secțiuni: „Romanul românesc actual", „Critica criticii", „Studii de istorie a literaturii române şi universale" și „Mișcarea criticii literare", care subsumează și *Bibliografia articolelor de critică literară publicate în ianuarie–februarie 1957*. Savin Bratu scrie comentariul intitulat *Arta „Cronicii de familie"*, o examinare extinsă, deoarece această primă parte a textului este anunțată ca *Prolog.* S. Damian analizează amănunțit, cu apăsate accente ideologizante, trilogia lui Petru Dumitriu, primul volum din *Moromeții* lui Marin Preda. Mihai Gafița se lansează într-o cercetare ce aduce în prim-plan *Muncitorul în romanul actual* începând cu proletarul din poezia lui Eminescu *Împărat și proletar*, oprindu-se caracterologic la personajul Ion Ursu din nuvela omonimă a lui Mihail Sadoveanu, apoi la Filip și la Bozan din *Uzina vie* de Alexandru Sahia, urmăriți prin „clarificările" marxiste asimilate de fiecare autor. Reflecțiile asupra romanului rural datorate lui Dumitru Micu au în vedere în principal proza lui Zaharia Stancu (*Desculț*, *Dulăii*, *Florile pământului*) – subiect de analiză și al lui Sorin Zamfir în *Însemnări pe marginea prozei lui Zaharia Stancu* –, Marin Preda (*Desfășurarea*), V. Em. Galan (*Bărăgan*), Eusebiu Camilar (*Temelia*) și din nou Petru Dumitriu (*Nopțile din iunie*), încheiate cu o amănunțită *Bibliografie a romanului de după 23 August 1947* ca gen literar, împărțită pe teme, și de o listă a textelor critice despre romanele tipărite între 1948 și 1956, alcătuită de Gh. Radu și D. Moisescu. Studiile *Cuvânt despre Eminescu* de Tudor Vianu, *Creație și divertisment folcloric la Eminescu* (incluzând și texte inedite) de Perpessicius, *Forme prozodice ale secolului XIX* de Vladimir Streinu schimbă vizibil nu doar direcția preocupărilor teoretice ale revistei, dar și stilul, maniera de structurare a discursului analitic. Se mai reține eseul *Suprarealismul român în primii ani de după 1944* semnat de Alexandru Piru (autor și al unei recenzii elogioase la partea a doua a lucrării lui Lazăr Șăineanu asupra semasiologiei limbii române), abordare îndrăzneață într-un context excesiv ideologizat a două direcții dezvoltate de poezia suprarealistă în România, una avându-l în frunte pe Gherasim Luca, urmat de D. Trost, și cealaltă impusă de Gellu Naum, urmat de Paul Păun și Virgil Teodorescu. Și această cercetare e însoţită de bibliografia scrierilor fiecărui poet analizat. Ultima secțiune, „Critica criticii", reunește articolele *Câteva însemnări despre istoria criticii literare marxiste: Plehanov – Mehring – Lafargue* de Paul Langfelder, *Ibrăileanu, critic literar* de Lucian Raicu și recenzia semnată de Al. Piru la antologia *Studii și conferințe* de G. Călinescu, din care observă cu neplăcere omiterea conferințelor despre Dostoievski (inedită) și despre H. Ibsen (apărută în „Steaua", 7/1956), ambele rostite în Aula Academiei. Alți colaboratori: Ovidia Babu, I. Negoițescu, Valentin Lipatti, Horia Deleanu, B. Elvin. ***R.P.***

CAIETE CRITICE, revistă care apare la București, trimestrial din noiembrie 1979 până în 1988, apoi lunar din 1990, inițial sub îngrijirea Biroului Secției de critică și istorie literară a Asociației Scriitorilor din București. Primele zece numere sunt incluse în corpul revistei „Viața românească"; de la numărul 11/1982 se editează separat. Practic, aparițiile revistei se grupează în trei serii: 1979–1983, 1983–1988 și din 1990, deși indicația „serie nouă" nu figurează pe frontispiciu. Redactori: numărul 1/1979: Laurențiu Ulici; numerele 2–5/1980: Alexandru George, Gelu Ionescu, Ioana Crețulescu, Laurențiu Ulici; de la numărul 6/1981 li se adaugă Al. Călinescu, Livius Ciocârlie, Liviu Petrescu; pentru numerele 1 și 2/1983 colectivul de redacție este alcătuit din Eugen Simion, Mircea Iorgulescu, Ioan Buduca, de la numărul 3–4/1983 redactor-șef este Ioanichie Olteanu, secondat (de la 3–4/1984) de Gheorghe Pituț ca secretar general de redacție. În 1986 și 1987 consiliul de redacție este coordonat de Alexandru Balaci. Cu începere din anul 1990, **C.c.** își schimbă atât aspectul, cât și formatul, iar subtitlul devine „Revistă lunară de critică, teorie și informație literară". Publicația, acum total independentă de „Viața românească", are redacție proprie, colegiul prezentând următoarea configurație: Ștefan Bănulescu, Al. Călinescu, Matei Călinescu, Mircea Cărtărescu, Mihai Cimpoi, Valeriu Cristea (redactor-șef adjunct), Ov. S. Crohmălniceanu, Klaus Heitmann, Dumitru Micu, Gelu Ionescu, Mircea Iorgulescu, Eugen Simion (director), Marin Sorescu, Dumitru Țepeneag, Mircea Zaciu, Florin Manolescu. Intervin curând modificări în caseta redacțională: dispar numele lui Florin Manolescu (3/1990) și Mircea Iorgulescu (6–7/1991), apărând, în schimb, cel al lui Augustin Buzura (1/1991). Se înregistrează, în perioada de după 1991, modificări privind colegiul și colectivul de redacție. Director rămâne în tot acest interval Eugen Simion. Subtitlul se modifică începând cu numărul 10–12 din 1993 în „Revistă lunară de critică literară și informație științifică". Numărul și identitatea editorilor se modifică în mai multe rânduri: revista e editată în 1990–1992 de Uniunea Scriitorilor din România, căreia i se adaugă, de la numărul 1 din 1993, Academia Română, apoi (10–12/1993) și Ministerul Cercetării și Științei (devenit după aceea Ministerul Cercetării și Tehnologiei). De la numărul 1–2 din 1994 pe lista editorilor nu se mai află Uniunea Scriitorilor, iar din numărul 1–2 din 1995 dispare și egida ministerială. De la numărul 8–10 din 1997 editorii sunt Grupul Interdisciplinar de Reflecție (GIR) și Academia Română (mai târziu, formularea devine „sub egida Academiei Române"). La numărul 1–2/2004 figurează următorul colectiv de redacție: Călin Căliman (secretar general de redacție), Răzvan Voncu, Daniel Cristea-Enache, Nicolae Bârna, Bogdan Popescu. Apare și mențiunea „Editura Expert; editor-coordonator: Valeriu Ioan-Franc". Director este în continuare Eugen Simion. Odată cu numărul 3/2004, în caseta redacțională figurează mențiunea „revistă editată de Fundația Națională pentru Știință și Artă, Grupul Interdisciplinar de Reflecție și Editura Expert, sub egida Academiei Române". Redacția este formată din Valeriu Ioan-Franc (redactor-șef), Călin Căliman (secretar general de redacție), Aida Sarchizian, Nicolae Bârna, Andrei Grigor, Bogdan Popescu, Răzvan Voncu, Daniel Cristea-Enache, Maria Moldoveanu, Ana-Lucia Ristea, Oana Soare, Vasile Bardan, Andrei Milca, Mihai Iovănel, Paula Neacșu, Nicolae Login, Luminița Login. Ulterior în componența redacției aveau să survină modificări (din numărul 6–7/2006 numele lui Nicolae Bârna, Mihai Iovănel și Vasile Bardan dispar din casetă, din numărul 1/2010 dispare și cel al lui Răzvan Voncu, tot atunci începe să figureze în casetă Lucian Chișu, cu mențiunea „coordonare editorială", succedându-i oarecum în atribuții lui Călin Căliman, care nu mai e menționat). „Fără o raportare permanentă la istoria literaturii române și un demers comparativ avizat" nu se poate obține o imagine exactă asupra literaturii actuale, susține editorialul *Argument* – nesemnat – din primul număr. Ca atare, revista își propune publicarea unor studii de sinteză mai ample, care nu pot fi găzduite în paginile altor publicații și care să completeze „critica de întâmpinare" în vederea obținerii unei

imagini mai exacte asupra scrisului contemporan. Acest obiectiv avea să fie păstrat, în esență, în toată perioada de apariție, deși după 1990 i s-au adăugat și altele. De fapt, observând evoluția revistei de-a lungul vremii, se înregistrează două epoci distincte: cea constituită de primul deceniu de apariție și cea ulterioară, postdecembristă. În prima perioadă obiectivul îl reprezintă configurarea unor priviri de sinteză asupra literaturii actuale (considerată pe genuri, domenii tematice etc.), inițial fiind vizată exclusiv literatura română contemporană, dar curând domeniul abordării lărgindu-se către patrimoniul universal și către epoci recente, deși nu strict contemporane ale istoriei literaturii. Sunt examinate pe larg, în condițiile diversității de opinii, importante chestiuni teoretice utile pentru înțelegerea literaturii contemporane. Primul număr al revistei, de pildă, este dedicat romanului. Alte probleme teoretice: tematica *Literatură–critică–public* e abordată în numărul 2/1980, subiectul numărului 4/1980 este *Critica, criticul și fenomenul contemporan*, iar în 6/1981 e ilustrată și dezbătută relația *Teorie literară – critică literară*. Alte numere sunt dedicate în exclusivitate literaturii române: *Romanul românesc de azi* (1–2/1983), *Poezia tânără* (3–4/1983), *Momentul actual al criticii literare* (3–4/1984). Poate fi relevat și numărul cu tema *Jurnalul ca literatură* (3–4/1986), coordonat de Eugen Simion, care în studiul introductiv opinează între altele: „Ca o concluzie provizorie putem spune că jurnalul nu este gândit și nu-i scris ca o ficțiune, dar pe măsură ce se constituie, printr-o scriitură spontană, jurnalul devine o ficțiune și anume (reiau o formulă pe care am mai folosit-o) *ficțiunea nonficțiunii*”; pe lângă numeroase și consistente contribuții ale unor critici și scriitori români, aici sunt inserate și texte teoretice aparținând lui Gérard Genette, Jean Rousset, Maurice Blanchot, iar la rubrica „Document” sunt publicate pagini de jurnal de Mihail Sebastian și Arșavir Acterian, dar și de Witold Gombrowicz, Ernst Jünger, Miguel de Unamuno, însemnări intime de F.M. Dostoievski (comentate de Valeriu Cristea), acestea din urmă inedite în limba română până la acea dată. Asemănător prin structurare și prin opiniile colaboratorilor va fi și numărul următor, 1–2/1987, consacrat investigării unui subiect înrudit: *Literatură și confesiune*. Un număr care s-a bucurat de un ecou deosebit în

Redacția revistei „Caiete critice” în anul 2004

contextul epocii a fost cel dedicat postmodernismului (1–2/1986), în colectivul de redacție figurând Eugen Simion, Mircea Iorgulescu, Ion Bogdan Lefter, Damian Necula, iar consultanți speciali fiind Monica Spiridon și Ștefan Stoenescu. Sunt publicate, în traducere, importante texte teoretice de John Barth, Gerald Graff, Jean-François Lyotard, Ihab Hassan, Guy Scarpetta. Prin acest număr au fost puse în circulație la noi observații, idei, concepte și concluzii teoretice puțin cunoscute – sau cunoscute mai mult „din auzite" – în mediile literare din România, precum și observații, constatări teoretice ori deziderate formulate de numeroși autori reprezentativi din toate generațiile de teoreticieni sau critici. Câteva numere au ca obiect autori români, constituindu-se în veritabile monografii articulate din contribuții critice și memorialistice. Astfel, sunt consacrate lui Tudor Arghezi (5/1980), Mihail Sadoveanu (5/1981), E. Lovinescu (8/1981), Panait Istrati (3–4/1985), Marin Preda (3–4/1987), Mircea Eliade (1–2/1988). O mențiune specială merită paginile omagiale dedicate lui Sorin Titel, într-un număr care nu poartă nici o datare și, cu toate că e considerat, probabil cu temei, a fi 1–2/1984, conține materiale datate „decembrie 1985" și apare în 1986. Realizat de un colectiv de redacție format din Eugen Simion, Cezar Baltag, Mircea Iorgulescu, Ioan Buduca, Ion Bogdan Lefter și cuprinzând texte semnate de numeroși scriitori și critici literari, acest număr a marcat consacrarea lui Sorin Titel ca mare scriitor, la scurtă vreme după dispariția sa. Textele din **C.c.** în perioada 1979–1988 (studii, eseuri, articole, confesiuni, răspunsuri la anchete, participări la „mese rotunde" etc.) poartă semnături prestigioase ori pe cale de a deveni prestigioase ale unor scriitori ori cercetători din toate generațiile – inclusiv din rândul tinerilor autori în curs de afirmare, al „optzeciștilor" – și de toate orientările estetice și teoretice. Cei mai importanți critici și teoreticieni literari sunt prezenți în revistă alături de poeți, prozatori, dramaturgi etc. „Comandamentele" restrictive impuse de ideologia oficială sunt abil evitate sau ignorate. Arătându-se constant refractară față de presiunile exercitate de regimul Ceaușescu în vederea politizării obediente, iar prin tematica numerelor dovedindu-se chiar subtil subversivă față de politica culturală a oficialității, **C.c.** cunoaște, la sfârșitul anilor '80, dificultăți în ce privește apariția, fiind la un moment dat practic suspendată: numărul 1–2/1988, dedicat lui Mircea Eliade și tipărit, e interzis de autorități și va putea fi difuzat doar după decembrie 1989. Începând cu primul număr din 1990, revista își păstrează în esență tematica și obiectivele, însă transformări sensibile au totuși loc: dintr-o publicație teoretică ori orientată spre dezbateri tematice și monografice, devine (și) o revistă legată de actualitate, cu marja de laxitate proprie publicațiilor lunare (asemănătoare, sub acest raport, cu, de pildă, „Viața românească" ori „Steaua"); la investigarea problematicii stricte a criticii literare ori a literaturii în general se adaugă o deschidere amplă și către alte arte, către știință și filosofie etc. Un principiu care o particularizează față de alte reviste literar-culturale e respectat: nu publică beletristică propriu-zisă, ci doar critică literară, eseu, studii istorice sau teoretice, filosofie, documente (acestea pot fi scrieri beletristice inedite ale unor scriitori dispăruți, dar și pagini de jurnal, de corespondență etc.), memorialistică și texte eseistic-confesive. În contextul de după 1989 **C.c.** face figură aparte, dat fiind că este, probabil, singura revistă culturală importantă din Capitală care se abține de a da curs unor atacuri la adresa primelor guverne postdecembriste ori acuzațiilor de neocomunism, criptocomunism, neototalitarism etc. la adresa puterii politice din această perioadă, atitudine care îi asigură o poziție specială în peisajul publicistic și cultural al primilor ani postdecembriști. O consecință a fost, probabil, rezerva unor autori solicitați de redacție. Politica redacțională constă, într-adevăr, în refuzul ori evitarea angajării în politica militantă, de partid, nu însă și în eludarea politicului ca importantă temă de reflecție. În numărul 1/1990, în *Cuvânt înainte*, Eugen Simion trasează astfel obiectivele publicației, odată cu schimbarea „înfățișării", a „structurii" și a „ritmului de apariție": „Dorim ca revista «Caiete critice» să unească talentele și energiile spirituale ale românilor de pretutindeni. În condițiile de azi literatura română are nevoie mai mult decât oricând de această colaborare. Am început prin a introduce în colegiul nostru de redacție câțiva scriitori care trăiesc în străinătate. I-am solicitat și-i vom solicita în continuare și pe alții să publice în «Caiete critice» în ideea că dincolo de opțiunile noastre politice și estetice trebuie să ne unească iubirea de adevăr și

devotamentul nostru pentru cultura națională. Avem credința că reunificarea Europei trebuie să înceapă printr-o mai bună cunoaștere a valorilor spiritului. Revista «Caiete critice» vrea să vină în întâmpinarea acestei idei”. **C.c.** păstrează vocația „monografică” și deschiderea către teoretic, găzduiește studii aprofundate, dar acordă totodată o atenție însemnată promovării criticii de întâmpinare, dezbaterilor, observării actualității imediate și reacțiilor la evoluțiile acesteia. Devenind dintr-un „caiet” mai mult teoretic (și) o revistă de atitudine, manifestă o poziționare determinată în dialogul despre valorizarea culturală. Susține statornic necesitatea unei juste recunoașteri a importanței autonomiei și primatului valorii estetice, poziție care, larg împărtășită înainte de decembrie 1989 ca stratagemă de combatere a dogmelor oficiale, era acum periclitată de înclinația de a privilegia militantismul antitotalitar şi anticomunist drept criteriu de valorizare a scrierilor literare. O preocupare constantă este opoziția față de revizuirile – cu concluzii de contestare, de reevaluare descensivă, pe criterii așa-zicând politice – aplicate în epocă operelor unor scriitori de valoare, practic canonizați în epoca anterioară. Astfel, de pildă, Mihail Sadoveanu, G. Călinescu, Marin Preda, Nichita Stănescu, Marin Sorescu fac – unii dintre ei în repetate rânduri – obiectul unor „dosare”, anchete, convorbiri, mese rotunde, articole etc., menite să le protejeze opera de contestări conjuncturale. În numărul 5–8/1998 este publicată o anchetă ce constituie o „ripostă” la încercarea de demitizare a lui M. Eminescu întreprinsă în „Dilema” din 27 februarie–5 martie 1998. Orientarea revistei reiese și din temele anchetelor și dezbaterilor pe care le găzduiește în paginile ei. De pildă, în numărul 2/1990 ancheta are ca titlu *Rezistenţa literaturii* şi comportă două întrebări: „Credeţi că literatura română s-a predat dictaturii sau a reuşit să i se opună? În ce fel anume?“ (la care, de pildă, Marin Sorescu răspunde: „Tentaţiile au fost mari. Foarte mulţi au căzut în cursele întinse cu abilitate şi foarte mulți au venit în întâmpinarea lor; foarte mulţi s-au predat şi i-au îndemnat şi pe alţii să se predea. Şi cu toate acestea, literatura română a rezistat dictaturii. Prin ce mijloace? Aş spune prin mijloace proporționale. S-a inventat o cămașă antiglonţ în interiorul căreia s-a dezvoltat o literatură adevărată”) şi „Ce credeţi că va supravieţui din literatura scrisă în ultimii 45 de ani?” (Mircea Cărtărescu opinează: „Cred că vor rămâne în literatura pe care o vom face în continuare câteva idei care ne-au ajutat şi până acum să supravieţuim: *caracterul independent şi opus oricărei puteri politice al literaturii*, *primatul criteriului estetic în discutarea operei de artă*, *integritatea morală a scriitorului*, *obsesia capodoperei*, *ataşamentul față de breaslă*. Dacă aceste principii vor rămâne, literatura română va rămâne”). În numărul 1/1991 ancheta are ca subiect *Dreptul la opinie*, în alte numere sunt alese noi teme de interes. Părerile exprimate sunt diferite, nuanțate, reunirea lor vizează o cât mai adecvată circumscriere a problematicii. Dintre rubricile instituite începând cu 1990 se remarcă „Dialog” şi „Convorbiri”, la care sunt prezenţi Monica Lovinescu şi Eugen Ionescu, Geo Bogza, Nicolae Breban şi Eugen Simion, Augustin Buzura, Valeriu Cristea, Fănuş Neagu, Mircea Cărtărescu şi Mircea Horia Simionescu, Valeriu Cristea şi Miron Kiropol, Dumitru Ţepeneag, Edgar Reichmann, Alexandru Piru, Nicolae Iliescu, Traian T. Coșovei ş.a. Cronica literară este ţinută de Eugen Simion, Ov. S. Crohmălniceanu (până la numărul 10–12/1993), Valeriu Cristea (până la numărul 5–8/1998) şi, sporadic, în 1990 şi 1991, de Gabriel Dimisianu şi Liviu Petrescu. Din 1999 Eugen Simion girează rubrica „Fragmente critice”, cu intervenții ce conferă o notă particulară întregii reviste: *A fi european*, *Canonul și șotronul*, *Despre genialitate și despre spiritul de cârtire la români*, *Bărbatul genial și femeia mundană*, *Memoria culturală a modernității*, *Retorica integrării*. *Cinci tipuri de discurs*, *La Littérature migrante*, *Identitatea românească*, *Cultura gastronomică și literatura de ceremonial*. Cronica literară e preluată de Răzvan Voncu, Nicolae Bârna, Daniel Cristea-Enache, Bogdan Popescu, în timp ce Dumitru Micu ţine câţiva ani rubrica „Cronica ediţiilor”. Texte critice asemănătoare cronicilor, recenzii ori mici eseuri referitoare la apariţii editoriale recente sunt inserate în rubrica „Lecturi”, iar sub genericul „Comentarii” îşi fac loc analize mai ample, analitice, privind fie apariţii recente, fie opere din patrimoniul clasic, reeditări remarcabile etc., dar şi texte teoretice, opinii şi texte de atitudine. În rubricile „Acvaforte” şi „Zigzag” se încearcă menţinerea racordării la actualitatea imediată prin notiţe polemice şi informaţii curente, încercare în mare măsură zădărnicită

însă de periodicitatea revistei şi mai ales de apariţia ei deseori neregulată şi tardivă. Rubrica „Arte şi spectacole" este susţinută, în diverse momente, de Dinu Cernescu, Alex. Leo Şerban, Ludmila Patlanjoglu, Hanibal Stănciulescu, Barbu Brezianu, Maria Vodă Căpuşan, Valentin Silvestru, Dan Dediu, Val Condurache, Florin Faifer ş.a. şi, constant, de Sebastian-Vlad Popa şi Călin Căliman. Revista publică, mai ales în primii ani '90, transcrieri ale înregistrărilor unor dezbateri organizate de GIR pe diferite teme (*Şansele teatrului românesc în lume*, *Limba română actuală*, *Starea dramaturgiei româneşti contemporane*, *Starea istoriografiei*, *Dreapta şi stânga azi*, *Generaţia '80, o generaţie pierdută?*) şi organizează frecvent anchete, mai ales pe teme literare. În general, dă seama de evoluţia literaturii române în peisajul în plină mişcare din perioada postdecembristă ori aduce în prim-plan chestiuni şi personalităţi din trecut, insuficient cunoscute sau ignorate. Deşi lunară, revista se înfăţişează, de regulă, sub formă de numere duble ori triple (uneori, din cauza unor dificultăţi de tipărire, chiar numere cvadruple, cvintuple, sextuple etc.), în caiete masive, care permit întocmirea unor „dosare" tematice consistente. Sunt de menţionat substanţialele numere consacrate unor personalităţi literare, artistice ori culturale: Leonid Dimov (3–4/1992), Nichita Stănescu (3/1993 și 12/2003), E. Lovinescu (10–12/1993), Vasile Lovinescu (9–11/1994), Lucian Blaga (5–7/1995), Ion D. Sîrbu (10–12/1995), Ion Caraion (1–2/1996), Tristan Tzara (4–5/1996), Constantin Brâncuşi (1–2/1997), Marin Preda (8–10/1997 și 8–10/2002), Tudor Vianu (11–12/1997), M. Eminescu (5–8/1998, 1–2/2007), Sergiu Al-George (4–8/2000), Petre Pandrea (7–12/2001), Vladimir Streinu (5–7/2002), Șerban Cioculescu (11–12/2002), Zaharia Stancu (1–2/2003), Petru Dumitriu (3–5/2003), Tudor Arghezi (9–11/2003), Eugen Ionescu (10–11–12/2009), Marin Sorescu (2/2011), Maurice Nadeau (5/2011), Emil Cioran (7/2011), Miron Radu Paraschivescu (9/2011); de asemenea, unor chestiuni istorice sau teoretice, forme și fenomene literare etc.: *Paraliteratura* (1/1991), *Romanul poliţist* (2/1991), *Exil şi literatură* (1–2/1993), *Literatura română din Basarabia* (1–3/1994), *Literatura română postbelică* (11–12/1996), *Destinul iugoslav* (10–12/1999), *Literatura română în regimul libertăţii*: *perioada 1990–2000* (2–3/2000), *Fenomenul nouăzecist* (9–12/2000), *Literatura română „migrantă"* (3–4/2011), *Generația existențialistă* (6/2011), *Penser l'Europe* (11–12/2011). Cercul colaboratorilor e larg și cu o componenţă extrem de diversă. La numerele tematice ori monografice, la anchete sau la „dosare" sunt solicitaţi să participe scriitori din generaţii diferite și de diverse orientări estetice, critici și istorici literari, universitari și specialiști din domenii umaniste, oameni de știință specializaţi în diferite discipline etc. **C.c.** este una dintre puţinele publicații în care se găsesc, alăturate, numele unor autori care, în alte împrejurări, polemizează acerb sau se contestă reciproc. Se cuvine menţionat că, în afară de membrii echipei de redacţie, ale căror contribuţii se regăsesc aproape în fiecare număr, se mai remarcă prezenţa unor colaboratori precum Alexandru Zub, Vasile Bardan, Mircea Cau, Aluniţa Cofan, Ileana Comănescu, Doina Ciurea, Alexandra Crăciun, Dan Grădinaru, Constantin Hârlav, Ioan Lăcustă, Elisabeta Lăsconi, Florin Mihăilescu, Jeana Morărescu, Cristina Necula, Dinu Pătulea, Lena Ruști, Elena Solunca-Moise, Octavian Soviany, Vasile Tonoiu, Elena Zaharia-Filipaș. ***M.V., N.Br.***

CAIETE SĂPTĂMÂNALE, revistă apărută la Iaşi din 19 septembrie 1936 până la 10 aprilie 1937. Redactor: Eugen Herovanu. După ce în articolul *Rămas-bun*, apărut în „Adevărul" din 12 iunie 1936, protestase „contra cenzurii" şi a regimului „de intoleranţă politică", Herovanu înfiinţează **C.s.** cu scopul „de a informa cu obiectivitate şi de a îndruma cu bunăvoinţă şi prudenţă" pe cititori. Se dezbat teme diverse: *Destinaţia literaturii şi răspunderea scriitorului*, *Sărbătoarea Unirii şi problema revizuirii tratatelor*, *Sângele care curge în Spania*, *Jurnalismul în câteva din aspectele lui particulare*, *Arta şi morala*. În articolul *Arta şi morala* Herovanu comentează un foileton al lui E. Lovinescu publicat în „Adevărul", referitor la respingerea cererii lui Constantin Kiriţescu de primire în Societatea Scriitorilor Români din cauza atitudinii sale faţă de literatura considerată imorală şi faţă de campania dusă de „Neamul românesc" împotriva operei lui Tudor Arghezi. Rubrica „Note" conţine şi informaţii cu caracter istorico-literar: *Eminescu și Valéry*, *Gh. Asachi şi Bianca Milesi*, *Ion Creangă la Humuleşti*. Reproducând tot din „Adevărul" (4 februarie 1937) fragmente din articolul *Mic bilanţ*, în care Mihail

Sadoveanu răspunde acţiunilor huliganice de ardere a cărţilor sale în pieţe publice, Herovanu conchide: „Opera şi numele lui Sadoveanu vor străluci alături de ale lui Neculce şi ale lui Ion Creangă, cu care are atâta afinitate, în timp ce numele celor care-l repudiază şi-i ard cărţile se vor fi pierdut demult, cu cenuşa acestora”. ***I.H.***

CAIETE SILVANE, revistă de cultură care apare la Zalău din decembrie 1998 până în 2001 (șase numere), apoi trimestrial în 2002 şi 2003 și neregulat din februarie 2005. Inițial este oficios al Centrului Creaţiei Populare Sălaj. Din primul colectiv de redacţie fac parte Cristian Contraş, Katona Szabolcs, Daniel Săuca, Szabó István. Redactor-şef: Cristian Contraş (1999), apoi director (2000–2001, februarie 2005–martie 2007), Daniel Săuca (2000–2001 și din februarie 2005) şi Liviu Bordaş (2002–2003). În 2002 şi 2003 îşi modifică titlul în *Origini. Caiete silvane* şi adaugă subtitlul „Revistă de studii culturale”, pentru ca în 2005 să revină la titulatura iniţială. În 2003 include și o secţiune în engleză. Un număr omagial îi este dedicat lui Mircea Eliade (1/2002), iar alt număr special marchează un moment de bilanţ editorial (3/2009). Fidelă tradiţiei inaugurate în 1997 de publicaţia „Silvania” şi rememorând crezul „Gazetei de duminică” editată în 1904 la Şimleu Silvaniei, **C.s**. se doreşte a fi un catalizator al fenomenului literar şi o tribună a comunităţii culturale din Sălaj. Ea va urmări programatic „promovarea tradiţiilor şi valorilor culturii populare ale judeţului […], în spiritul autenticităţii, cu sprijinul artiştilor sălăjeni” (Cristian Contraş, *În loc de editorial*, 1/1998). Revista oglindeşte consecvent activitatea cenaclului Silvania, organizând totodată colocvii şi dezbateri la care participă scriitori şi critici consacraţi. Rubricile variază semnificativ de-a lungul timpului, de la „Gnosis”, „Noesis”, „Indica”, „Ethnos”, „Historia”, „Tradiţia”, „Archaeus”, rezervate unor domenii de nişă, la „Poesis”, „Proză”, „Eseu”, „Cronica literară”, „Interviu”, „Artă plastică”, „Film”, „Mass-media”, proprii unui periodic cu profil cultural mai larg. Notabilă este secţiunea „Restituiri”, care îi evocă pe Amita Bhose, pe I.V. Bădică și revista „Zalmoxis”; de asemenea, substanţiala rubrică „Eliadiana” (3–4/2003). Reţin atenţia şi anchetele tematice despre provincia culturală, despre poezia actuală şi despre receptarea *Jurnalului fericirii* de N. Steinhardt. Din 2005 **C.s.** oferă un spaţiu consistent fenomenului literar local. Se publică atât critică de întâmpinare, cronici, recenzii, studii, eseuri, interviuri, reportaje, cât şi poezie, proză, teatru şi jurnal, aparţinând îndeosebi scriitorilor transilvăneni. Cronica de carte – realizată de Carmen Ardelean, Imelda Chinţa, Ştefan-Doru Dăncuş, Marcel Lucaciu, Viorel Mureşan ş.a. – este consacrată cu precădere literaturii din judeţul Sălaj, dar şi din ţară. Genul science-fiction românesc şi străin face obiectul rubricii „Estetica imaginarului”, ţinută de Györfi-Deak György. Alte rubrici de autor sunt „Colecţia de călimări” (eseuri critice de Viorel Mureşan), „Peripatetisme” (eseuri de Ioan F. Pop), „Cărţile României” (recenzii de Ştefan-Doru Dăncuş), „Texte şi studii tradiţionale” (traduceri de Daniel Hoblea din literatura ezoterică), „Film” (cronici de Andrei Rus), „Mass-media” (revista presei culturale, realizată de Daniel Săuca şi de Daniel Hoblea), „Istorie” (studii de Marin Pop) etc. Poezia este reprezentată de scriitori locali, ca şi de nume consacrate: Ana Blandiana, Ion Pop, Adrian Alui Gheorghe, Ioan Moldovan, Carolina Ilica, Ion Burnar, Daniel Corbu, Carmena Ciumăreanu, Ştefan Ciobanu, Virgil Diaconu, Dina Horvath, Karácsony Zsolt, Sorin Lucaci, Gheorghe Mocuţa, Vlad Moldovan, Lucian Perţa, Adrian Suciu, Echim Vancea ş.a. Apar fragmente de roman de Ştefan Goanţă (*Zodia fedeluşului*), Florin Horvath, Ancuţa Mărieş, Florin Leonard Mocanu, proză scurtă de Alexandru Jurcan, Virgil Stan, Viorel Tăutan, Alexandru Vlad și teatru de Ioana Codre, Flavius Lucăcel, Viorel Tăutan ş.a. Din sumar nu lipsesc nici interviurile cu poeţi, prozatori şi critici literari precum Liviu Antonesei, Ana Blandiana, Mircea Cărtărescu, Mircea Dinescu, Dan Lungu, Mircea Martin, Nicolae Prelipceanu. Sunt recuperate pagini din corespondenţa lui Mircea Eliade cu Valeriu Bologa şi trei scrisori inedite ale lui Ioan Alexandru către Profira Mureşan. Alţi colaboratori: Mircea Popa, Traian Vedinaş, Roxana Cristian. ***I.T.***

CAIETUL CERCULUI DE STUDII, publicaţie a Institutului de Studii Banatice „Titu Maiorescu” apărută la Timișoara, anual din 1983 până în 1985 și bianual până în 1989. Primul număr iese sub îngrijirea unui colegiu de redacţie alcătuit din Otto Benkö, Crişu Dascălu, Eugen Dorcescu, Rodica Sufleţel, colegiu care se schimbă la următoarele apariţii. La primele trei numere există

şi un secretariat de redacţie format din Livius Petru Bercea, Mihaela Chioreanu, Olimpia Pavel şi Dumitru Vlăduţ, acesta rămânând apoi singurul secretar de redacţie. Primul număr iese cu un cuvânt înainte semnat de Vasile Şerban, directorul Centrului de Ştiinţe Sociale şi decan al Facultăţii de Filologie a Universităţii din Timişoara. Explicaţia, oferită din motive tactice, era că primul număr vine în întâmpinarea sărbătoririi a șaizeci și cinci de ani de la realizarea Marii Uniri, care coincidea şi cu împlinirea a două decenii de la constituirea Centrului de Ştiinţe Sociale. Autorul evidenţiază realizările şi personalitatea acestei unităţi de cercetare, exprimându-şi convingerea că publicaţia va contribui la consolidarea prestigiului instituţiei. **C.C.s.** a avut un număr variabil de pagini, oscilând între 130 şi 240 şi includea cu prioritate comunicări prezentate la şedinţele Cercului de studii, care funcţiona la Centrul de Ştiinţe Sociale. Pe lângă secţiunile „Istoria limbii române, dialectologie, onomastică" şi „Ştiinţe sociale", fiecare număr conţine o secţiune substanţială intitulată „Poetică şi stilistică", în care sunt publicate studii teoretice şi analitice asupra textului literar, asupra metodelor de abordare a literaturii, efectuate din perspectivă modernă. Rubrica „Recenzii, note" vădeşte apetenţa colaboratorilor pentru metodele moderne de cercetare. Figurează frecvent în sumar Olimpia Berca, Livius Petru Bercea, Doina Bogdan-Dascălu, Crişu Dascălu, Eugen Dorcescu, Maria Foarţă, Ionel Funeriu, Livia Vasiluţă, Dumitru Vlăduţ, Smaranda Vultur. ***D.V.***

CAIETUL LITERAR „FĂCLIA", publicaţie apărută în 15 martie 1950 la Freiburg im Breisgau, în Germania, sub formă de antologie şapirografiată de texte literare, având formatul revistei „Gândirea". Într-o notă redacţională se specifică faptul că această publicaţie periodică se tipăreşte dintr-o necesitate „impusă pe de o parte de lipsa de cărţi româneşti şi pe de altă parte de cererile constante de cărţi româneşti pe care le primim de la toţi românii". Iniţiativa a fost însă abandonată, trecându-se concomitent la realizarea şi multiplicarea unor ediţii din clasici români, capabile să răspundă interesului pentru lectură al celor din exil. Primul şi singurul număr apărut cuprinde versuri de Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, M. Eminescu, George Coşbuc, Octavian Goga, Ion Minulescu, G. Topîrceanu, Ion Pillat. Sunt antologate şi pagini de proză din opera lui Ion Creangă, Petre Ispirescu, I.L. Caragiale, I. Al. Brătescu-Voineşti. O secvenţă aparte a sumarului este rezervată „talentelor din exil", dar versurile semnate de T.N. Miron, A. Vendalovschi ş.a. nu justifică prin nimic încrederea acordată de redactorii publicaţiei. ***N.F.***

CAÏR, George (23.IX.1876, Bucureşti – 23.VI.1924, Bucureşti), prozator, autor de versuri. Descendent al unei familii înstărite, **C.** este fiul lui Grigore C. Caïr, fost primar la Târgovişte , deputat şi senator conservator. Urmează la Bucureşti Liceul „Sf. Sava", absolvit în 1895, şi cursurile Facultăţii de Drept, luându-şi licenţa în 1899 cu lucrarea *Divorţul în dreptul roman şi român*. Va fi, mai întâi, funcţionar la Ministerul Domeniilor şi avocat al Statului; între anii 1905 şi 1907, în timpul guvernării conservatoare, este prefect al judeţului Dâmboviţa. Practică avocatura şi îşi continuă activitatea politică, alăturându-se, în 1908, grupării conservator-democrate a lui Tache Ionescu (din care se va retrage în 1922). Ia parte la război, fiind ofiţer de rezervă, iar după încheierea păcii reintră în barou ca avocat pledant. Membru, din 1912, al Societăţii Scriitorilor Români, este ales în mai multe rânduri în comitetul de conducere. Avea şi reputaţia unui sportiv desăvârşit, a unui specialist în codul onoarei şi al duelului. A fost asasinat de tâlhari în locuinţa lui din Bucureşti. **C.** debutează cu versuri în „Lumea nouă literară şi ştiinţifică" din august 1896. Publică apoi schiţe, nuvele şi poezii în „Foaia pentru toţi", „Adevărul", „Dimineaţa", „Moftul român", „Convorbiri critice", „Flacăra", „Rampa", „Cosinzeana", „România", „Literatorul" „Sburătorul" ş.a. O culegere de schiţe satirice, *Urmaşii Romei* (1904), este urmată de alte cărţi de versuri şi proză: *Din lumea gândurilor* (1905), *Ca fulgu la vânt...* (1906), *Farmec* (1913), *Spre zări albastre* (1915), *Dorina* (1916), subintitulată *Însemnările unei fete sincere*, „poemul fantastic" *Traista lui Adonis* (1916), *Patimi* (1918), romanul *Finci* (1920), *Ce-a zis Saàdi* (1922), romanul *Într-un mirador* (1922), *Nevroză* (1924) şi „stihurile vesele" din *Ca să-ţi treacă de urât* (1912, tipărite sub semnătura Jorj de Riac).

Autor de versuri pe drept uitate, **C.** e, în schimb, menţionabil pentru o parte din proza lui. Schiţele satirice, multe apărute mai întâi în revista „Moftul român" a lui I.L. Caragiale şi reluate în volume, ca şi cele două-trei tentative, rămase în acest stadiu, de roman, cu toate slăbiciunile, stau mărturie a unei

vocaţii, din păcate neîmplinită. Cu adevărat reuşite sunt notele dintr-un carnet de front, publicate fragmentar în gazete, mai ales şarjele, trasate cu o mână surprinzător de sigură, prilejuite de contactul cu mediile birocratice şi militare care îşi aflaseră adăpost la Iaşi în timpul războiului. *Finci*, romanul iubirii ratate a unei adolescente, sufocat de sentimentalism, sau *Într-un mirador*, încercare, cu ecouri din Duiliu Zamfirescu şi Mihail Sadoveanu, de a reconstitui, în tonuri grave, cu un oarecare realism al observaţiei, o dramă pasională consumată în lumea ce se stinge a proprietarilor rurali, nu ies din zona locului comun.

SCRIERI: *Urmaşii Romei*, cu ilustraţii de N. Mantu şi C. Petrescu, Bucureşti, 1904; *Din lumea gândurilor*, Bucureşti, 1905; *Ca fulgu la vânt...*, cu desene de Emil Sperlich şi autotipii de Iosif Brand, Bucureşti, 1906; *Ca să-ţi treacă de urât*, Bucureşti, 1912; *Farmec*, cu ilustraţii de A. Murnu şi autotipii de Iosif Brand, Bucureşti, 1913; *Spre zări albastre*, cu desene de A. Murnu şi autotipii de Iosif Brand, Bucureşti, 1915; *Dorina*, Bucureşti, 1916; *Traista lui Adonis*, Bucureşti, 1916; *Patimi*, Bucureşti, 1918; *Tainele lor*, Bucureşti, 1920; *Finci*, Bucureşti, 1920; *Amurg*, Bucureşti, 1921; *Ce-a zis Saàdi*, Bucureşti, 1922; *Într-un mirador*, Bucureşti, 1922; *Nevroză*, Bucureşti, 1924.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, IV, *144–148*; Arghezi, *Scrieri*, XXIV, *236–237*; Tudor Vianu, *„Patimi”*, L, 1918, 6; P. Bănescu, *„Tainele lor”*, „Acţiunea română”, 1920, 1088; Vintilă Pantazopol, *„Finci”*, U, 1920, 216; Andrei Branişte, *„Ce-a zis Saàdi?”*, „Aurora română”, 1921, 52; *Moartea lui G. Caïr*, ADV, 1924, 12 393, U, 1924, 139, 139 bis; Barbu Lăzăreanu, *George Caïr*, ALA, 1924, 186; Const. V. Gheorghiu, *Un scriitor fără noroc*, TIL, 1940, 1173; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *423–424*; Scurtu, *Cercetări*, I, *104–106*. ***R.Z.***

CALAÏS, Alexandru (15.VII.1928, Ismail – 10.VII.2000, Bucureşti), traducător, prozator. Fiu al Eugeniei (n. Markov) şi al lui Alexandru Gh. Calaïs, contabil, **C.** a absolvit Facultatea de Limbi Slave la Universitatea din Bucureşti (1968). Obţinuse, în 1956, certificatul de traducător din limba rusă eliberat de o comisie specială de pe lângă Academia RPR. Între 1949 şi 1952 e redactor la revista „Licurici”, apoi tehnician-documentarist la Institutul de Studii şi Proiectări Energetice (1952–1954), reporter la „Viaţa culturală a Capitalei” (1958–1960), corector la Editura Medicală (1960–1961), casier-colector la Cooperativa Higiena (1962–1964), corespondent comercial la Întreprinderea Industrialexport (1968–1969), redactor şi secretar ştiinţific la „Romanoslavica” (1969–1974), redactor la Centrul de Documentare pentru Arhitectură şi Sistematizare (1974–1975) şi traducător la Întreprinderea Electronica (1975–1976). Debutează în 1949 la revista „Licurici”, în acelaşi an publicându-i-se şi în volum nuvela *Uriaşul ştiinţelor naturii*. Mai colaborează la „Luceafărul”, „Literatorul”, „Caiete critice”. Obţine Premiul Uniunii Scriitorilor în 1979 pentru traducerea culegerii de povestiri *Un şofer de elită* de Vasili Şukşin. După 1989 a ţinut conferinţe la Radio, în special despre diaspora rusă. A transpus în limba rusă *Creanga de aur* de Mihail Sadoveanu (1981).

Contactul direct cu marea literatură rusă – din care a tradus masiv şi cu rezultate remarcabile, între alții și din Mihail Bulgakov – a făcut să crească ambiţiile, ca şi densitatea prozei lui **C.** La patruzeci de ani de la debutul editorial, el revine cu un roman modern ca scriitură, *Corabia nevăzută* (1990). Planurile se amestecă, se întretaie sau se distanţează, locul desfăşurării acţiunii se schimbă derutant, dar, treptat, din fragmentele disparate se încheagă un mini-bildungsroman, o secvenţă parcursă lent dintr-un roman al formării. Protagonistul, om „de la Dunăre”, trece, la cei optsprezece ani ai săi, prin experienţe întinse pe toată gama trăirilor (de la cea erotică la cea, traumatică, a morţii tatălui), păstrându-şi însă un idealism care îl face vulnerabil – mai ales la începutul anilor ’50 din secolul trecut, când e plasată acţiunea cărţii. Romanul câştigă mai puţin din acest idealism („corabia nevăzută” fiind chiar idealul, reperul personajului) şi devine semnificativ prin descripţia atentă a zonei de contact între diversele etnii şi obiceiurile lor, pe care o reprezintă un oraş-port. În general, scenele în care oamenii se întâlnesc şi îşi confruntă adevărurile proprii (fără a se înfrunta în mod obligatoriu) sunt vii, pline de culoare şi se păstrează în memoria cititorului.

SCRIERI: *Uriaşul ştiinţelor naturii*, Bucureşti, 1949; *Corabia nevăzută*, Bucureşti, 1990. **Traduceri:** Nina Ghernet, *Musca albă*, Bucureşti, 1949, *Cărarea vitejilor*, Bucureşti, 1951 (în colaborare cu Horia Oprescu), *La malul apei*, Bucureşti, 1958 (în colaborare); Anatoli Kuzneţov, *Legenda continuă*, Bucureşti, 1968; Mihail Bulgakov, *Garda albă*, Bucureşti, 1969, *Roman teatral*, Bucureşti, 1969, *Însemnări pe manşete*, în *Diavoliada*, Bucureşti, 1998; Andrei Belîi, *Petersburg*, Bucureşti, 1970; Iuri Tînianov, *Moartea ambasadorului*, Bucureşti, 1972; Konstantin Vorobiov, *A venit uriaşul*, Bucureşti, 1974; Arkadi şi Gheorghi Weiner, *În vizită la Minotaur*, Bucureşti, 1976; *Kalevipoeg. Epopee populară estonă*, Bucureşti, 1978; Vasili Şukşin, *Un şofer de elită*, Bucureşti,

1979, *Călina roşie*, pref., trad., Bucureşti, 1995; Aleksei Pisemski, *La cumpăna veacului*, I–II, Bucureşti, 1980 (în colaborare cu I. Lecca); Mihail Sadoveanu, *Creanga de aur – Zolotaja vetv'*, ed. bilingvă, pref. Pompiliu Marcea, Bucureşti, 1981; Al. Kron, *Insomnie*, Bucureşti, 1982; Viktoria Tokareva, *Avem nevoie de comunicare*, Bucureşti, 1985; Gheorghi Semionov, *Palatele iubirii*, Bucureşti, 1988; Radij Pogodin, *Uşa*, Bucureşti, 1990; F.M. Dostoievski – A.G. Dostoievskaia, *Corespondenţă (1866–1874)*, I, îngr. Valeriu Cristea, Bucureşti, 1998.

Repere bibliografice: Aluniţa Cofan, *În căutarea timpului trecut*, CC, 1991, 6–7; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *300*; Ion Ianoşi, *Alexandru Calaïs*, ALA, 2000, 528. ***D.C.-E***

CALEDONIU, Ovid (pseudonim al lui Jean Florea Georgescu; 22.III.1914, Bucureşti – 15.I.1974, Tecuci), poet. Este fiul Varvarei Georgescu şi al lui Tănase Georgescu, funcţionari. Urmează la Bucureşti cursurile liceale, apoi Facultatea de Teologie, absolvită în 1939, şi Facultatea de Litere, terminată în 1944. Debutează cu poezie în 1933 la revista „Pegas" şi e redactor, împreună cu Vintilă Horia şi Miron Suru, la revista „Meşterul Manole" (1939–1942). A mai colaborat la „Bobi", „Curentul magazin", „Dacia rediviva", „Făgetul", „Frize", „Gândirea", „Îndreptar", „Înnoirea", „Litere", „Muguri literari", „Orion", „Revista Fundaţiilor Regale", „Semne", „Universul literar", „Veac nou", „Vremea" ş.a. Editorial, a debutat cu volumul de versuri *Endymion*, apărut în 1937. Dacă în perioada interbelică **C.** s-a dovedit o prezenţă activă în viaţa literară, numele său fiind întâlnit în multe publicaţii ale vremii, în schimb, după 1944 s-a dedicat aproape în exclusivitate activităţii didactice, funcţionând ca profesor de limba şi literatura română la Tecuci şi refuzând să se mai implice în vreun fel în destinele breslei scriitoriceşti. Discret, de-a dreptul solitar, a resimţit „indexarea" sa pentru *România – hotar de răsărit al Europei* (1943) ca pe o posibilă ameninţare şi, ca atare, a preferat recluziunea.

La **C.**, în volumele *Endymion* şi *Vrăjitorul apelor* (1942) se simt, aşa cum s-a remarcat, influenţe din lirica lui Lucian Blaga, dar şi din poezia romantică germană sau din cea rilkeană. Delicateţea, suavitatea, sensibilitatea, uneori exacerbată, sunt doar câteva dintre caracteristicile versurilor extrem de cizelate, de „lucrate", fără ca ideea să piardă din profunzime. Predominant rămâne sentimentul de solitudine; în absenţa divinităţii (căreia nu i se cer, patetic, semne palpabile de existenţă, precum la Tudor Arghezi în *Psalmi*), poetul se simte neajutorat, abandonat, fără putinţa de a depăşi teama de necunoscut, de moarte. Revenirea, după mai bine de trei decenii, cu *Pasărea de foc* (1973), nu este decât o încercare (mai mult conjuncturală) de a se integra unei colectivităţi, căreia, de fapt, nu-i aparţinea: „Alăturea de oameni în toamnele pe creste/ suim printre mulţimi izbânda vremii noastre/ săpând în piatră nume şi lepădând veşminte/ cu ochi aprinşi de steaua orelor albastre" (*Printre mulţimi*). Lumea lui **C.** apusese, iar tentativa, eşuată, de a se adapta alteia este evidentă când, în acelaşi volum, reapar laitmotivele liricii sale anterioare: singurătatea, sentimentul iminent al morţii şi, mai ales, spaima că ar putea fi trădat de cuvinte. Într-un remarcabil poem dedicat „zeului" său tutelar – Lucian Blaga – o spune explicit: „Cuvintele-au amuţit lângă frunte,/ nu ca negrele pietre funerare./ La cumpăna luminii ar vrea să înfrunte/ obositele ceasuri, întinsele-amare" (*Poetul*). Ca autor, alături de Ştefan Baciu şi Vintilă Horia, al antologiei *13 poeţi – 13 poezii de dragoste* (1937), **C.** rămâne acelaşi poet sensibil, receptiv însă şi la producţiile lirice ale confraţilor, dovedindu-şi astfel, încă o dată, generozitatea, dar şi modestia.

SCRIERI: *Endymion*, Bucureşti, 1937; *Vrăjitorul apelor*, Bucureşti, 1942; *România – hotar de răsărit al Europei*, Bucureşti, 1943; *Pasărea de foc*, Iaşi, 1973. **Antologii:** *13 poeţi – 13 poezii de dragoste*, cu desene de Neagu Rădulescu, Bucureşti, 1937 (în colaborare cu Ştefan Baciu şi Vintilă Horia).

Repere bibliografice: Vintilă Horia, *Despre poezia lui Ovid Caledoniu*, „Front literar", 1937, 10–11; Ovidiu Papadima, *„Endymion"*, G, 1937, 5; Călinescu, *Opere*, III, *658–659*; Mihail Chirnoagă, *Medalioane lirice: Vintilă Horia şi Ovid Caledoniu*, „Pământul", 1938, 184; Pompiliu Constantinescu, *„Endymion"*, *„Vrăjitorul apelor"*, VRA, 1942, 660; Virgil Ierunca, *„Vrăjitorul apelor"*, TIL, 1942, 866; Ion Şiugariu, *„Vrăjitorul apelor"*, RFR, 1942, 8; Al. Raicu, *Ovid Caledoniu*, RL, 1974, 4; Constantin Ciopraga, *Un pelerin pe „munţi de gânduri"*, L, 1994, 11–16; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *424–425*. ***D.Gr.***

CALEIDOSCOP, revistă apărută la Cluj, lunar, de la 12 mai 1934 până în ianuarie 1936, cu subtitlul „Artistic, literar şi social", sub conducerea unui comitet; ultimul număr este emanaţia unei grupări a „scriitorilor ardeleni independenţi". Prim redactor: Nistor I. Petre, Ioan Olteanu (de la numărul 3–4), ca pe coperta ultimului număr

să rămână doar numele celui dintâi. **C.** porneşte la drum fără un program bine precizat şi abia în numărul din 1936 se publică un *Manifest* prin care se cere „înfrăţirea satului cu oraşul", este dezavuat politicianismul şi se afirmă ideea „localismului creator": „Veniţi să aprindem Marele Foc Ardelean aşteptat...". Sunt prezenţi cu poezie Cincinat Pavelescu, C. Miu-Lerca, Ion Th. Ilea, C.S. Anderco, Emil Boşca, Ion Vlasiu, sub pseudonimul Saul Palaghia, Al. Ceuşianu, Ion Focşeneanu, Mihail Vranca, George Sbârcea, Valentin Strava, G. Retezeanu, E. Ar. Zaharia. Redacția urmăreşte mai cu seamă mişcarea literară din Transilvania, publicând eseuri de Emil Isac (*Ţăranii în automobil*), George Sbârcea (autor și al unui interviu cu poetul maghiar Desideriu Kosztolányi), Octavian Şireagu, Corneliu Albu, Raoul Şorban, M.G. Samarineanu ş.a. Semnalabile sunt piesa *Întâlnirea* a lui Al. Ceuşianu, un fragment din romanul istoric *Simfonia roşie* de Nistor I. Petre şi un interviu cu Emil Isac. Fenomenul literar este comentat la rubricile „Cărţi şi reviste", „Viaţa literară", „Idei, oameni şi opere". ***M.Pp.***

CALENDAR, tip de publicaţie anuală, în care este consemnată succesiunea zilelor, a lunilor şi a anotimpurilor, completată cu informaţii despre „mersul vremii", cu date instructive de ordin astronomic, astrologic, meteorologic, geografic, istoric, politic, medical sau de interes gospodăresc. Prin conţinutul compozit şi prin destinaţie, ca şi prin forma accesibilă, **c.** (la fel ca almanahurile, al căror cuprins este mai specializat) au o largă răspândire în spaţiul european încă din epoca medievală. Aceste cărţi de colportaj pătrund în cultura română începând din ultimele decenii ale secolului al XVII-lea, pentru ca în următoarele două secole să cunoască o adevărată înflorire. Sunt preluate multe dintre caracteristicile şi funcţiile cărţilor populare didactice şi de prevestire, astfel încât materia unui mai vechi rojdanic ajunge să fie transferată în **c.** Cu timpul, pe lângă literatura astrologică şi didactică, partea beletristică începe să câştige teren, fiind selectate texte din literatura română şi traduceri din cea universală. Diferite publicaţii de acest fel, în latină, maghiară şi germană, vor apărea în Transilvania la sfârşitul secolului al XVI-lea, cum este un „pseudocalendar" orădean din 1585. Seria a fost inaugurată de fapt prin câteva scrieri brâncoveneşti cunoscute sub denumirea *Foletul novel* şi rămase în manuscris. Traduse după modele italiene de Giovanni Candido Romano, care se iscălea Ioan Românul sau Frâncul, cele opt texte, eşalonate între 1693 şi 1704, cuprind şi adnotări „de taină" ale domnului muntean, unele criptate, el nefiind interesat doar de mişcările astrelor, ci şi de „mişcările şi purtările politice", din care se pot înţelege „turburările, vrăjbile şi realele ce pot veni şi fi". Intervenţiile marginale ale lui Constantin Brâncoveanu sunt uneori polemice, el contrazicând previziunile care nu se adeveriseră în întregime. Tradiţia italiană a „almanacelor" şi astrologiilor, manuscrise şi tipărite, se propaga astfel şi în mediile culturale din Ţara Românească. Rostul unui asemenea **c.** era, după cum se arată într-o prefaţă dedicatorie din 1694, de a satisface „curiozitas (adecăte perierghia) omenească", cea „poftitoare a şti unele şi altele (cum şi Aristotel în cartea dentâi a *Metafizicii* lui scrie: că toţi oamenii den fire a şti poftescu...)". Un **c.** nu trebuie să fie neapărat demn de încredere, ci numai pentru „treacere de vreame". În ceea ce priveşte traducătorul acestor *foglietti novelli*, el a fost identificat cu secretarul italian de la cancelaria brâncovenească, care îşi zicea Ioan Românul, dar şi cu mitropolitul Teodosie Veştemeanul sau cu logofătul Ion Frâncul, colaborator apropiat al acestuia, ca şi al stolnicului Constantin Cantacuzino. Informaţii despre un **c.** tipărit la Sibiu în 1684 apar şi într-o scrisoare datând din același an, în care episcopul Ştefan de la Râmnic îi solicita „craibirăului" sibian să-i trimită vreo două „călindare" scoase de curând, „ca să mai putem şti trecutul anului". Este vorba, desigur, despre un almanah în germană, din care se vor inspira publicaţiile similare în limba română din acest centru. Expansiunea prin tipar a acestui gen de scrieri este mai târzie la noi, primul **c.** în limba română fiind tipărit în 1733, la Braşov, de dascălul Petcu Şoanul după un izvor slavon, care, la rândul lui, „într-acest chip au fost, fiind de un mare astrolog la Kiev scos, de un mare dohtor muscal s-au tălmăcit". Sursa ucraineană constă dintr-un **c.** realizat tot prin compilaţie, datat, probabil, 1716, anul cel mai vechi menţionat în tablele planetare. Potrivit *Istoriei sfintei besereci a Şcheilor Braşovului* a lui Radu Tempea II, ar fi existat o primă apariţie în 1731, după cum este certă şi o

altă ediţie, din 1737. **C.** lui Petcu Şoanul cuprinde o cronologie introductivă, o expunere privind cele şapte planete mari, însoţite de tabele cronologice cu zodiacuri, urmate de obişnuitele prevestiri referitoare la om şi la starea timpului, eşalonate pe luni şi pe zile. Învăţăturile „pentru seminţe" şi o „spunere de casnici", o nouă „ştiinţă de planete" prin care se întrevedea „ce zi şi ce ceas stăpâneaşte" fiecare, precum şi informaţiile legate de eclipse („pentru perirea Soarelui şi a Lunei"), încheiate cu un sinaxar pe fiecare lună a anului completează un sumar în consonanţă cu interesul arătat de cititori pentru prezicerea viitorului. Scrieri de acest fel au continuat să apară în Şcheii Braşovului şi după moartea lui Petcu Şoanul în 1741. Printr-un decret imperial din 1772 adresat Guberniului Transilvaniei, se dispunea confiscarea celor date la lumină „în limba valahică" în „suburbia Bulgarseg", pentru ca peste doar doi ani să se legifereze tipărirea acestora fără restricţii. Primul **c.** din Moldova, conceput de arhimandritul Vartolomei Măzăreanu, va fi publicat în 1785, la Iaşi, de Mihail Strilbiţchi, împreună cu fiul său, Policarp, ambii realizând şi grafica extrem de bogată, în care se distinge şi marca, în stil occidental, a tipografului. Modelul pare să fie unul moscovit, datând din 1710, textul fiind tipărit cu litere ruseşti. Acest „Calendariu pe 112 ani" cuprinde, după elementele de cronologie, un florilegiu de „cugetări" de „alesă socoteale de la oareşicare greci şi râmleani", o prezentare a lunilor cu zodiile şi „doftoriile" lor atât pentru oameni, cât şi pentru cai şi alte „dobitoace", reţete de siropuri terapeutice şi „vudci" cu mirodenii, iar în încheiere nişte „prognostice foarte curioznice" şi diferite previziuni pentru „cunoştinţa vremilor". Publicaţiile calendaristice sibiene, în care sunt recognoscibile modele germane, vor avea cea mai mare longevitate dintre periodicele de acest tip de la noi. Un „calendariu" atribuit lui Paul Iorgovici se tipărea în 1794 la Viena, inspirat după cele sârbeşti, cu referiri la datele computistice ale anului, genealogia caselor domnitoare ale Europei şi diferite informaţii despre târguri şi circulaţia monetară. În ultima parte cărturarul bănăţean acordă spaţiu unei traduceri în proză pe care o face „de pre alte limbi", intitulată *Cei doi excessuri a amerii*, cu subtitlul „o istoriolă adevărată supra cele doao ieşiri din măsură a iubirii", povestire romantică probabil după un original francez, tălmăcirea remarcându-se prin caracterul neologic al vocabularului. În fine, în Ţara Românească este tipărit la Bucureşti în 1795, „acum a doao oară", un **c.** tradus din maghiară, a cărui primă ediţie ar putea data din 1794. Structura şi cuprinsul acestor scrieri se perfectează în secolul al XIX-lea, din dorinţa mărturisită de a satisface gustul şi preferinţele de lectură ale publicului, atât Sibiul, cât şi Buda devenind importante centre de tipărire a **c.** în limba română, cu o difuzare care se va extinde pe ambele versante ale Carpaţilor. Un **c.** manuscris din 1802 este o compilaţie de texte astrologice şi de prevestire devenite clasice, cu un prognosticon pe 28 de cicluri, fiind întocmit cu intenţia de a corecta multe dintre erorile vehiculate până atunci. Într-un „Calendariu pe şapte planete aşăzat", publicat la Iaşi, în 1816, sunt antologate mai multe cărţi de prevestire care au circulat anterior sub formă tipărită sau în manuscris, textele apocrife reunite formând o „enciclopedie întreagă" (M. Gaster). De asemenea, pe lângă partea calendaristică propriu-zisă, capătă o pondere tot mai mare secţiunile consacrate unor texte istorice, folclorice şi literare, între care nu vor lipsi istorioarele „moralnice" sau poezia naivă şi sentimentală. Cele alcătuite la Buda, începând din 1806, de Samuil Micu, Gheorghe Şincai şi Petru Maior, se evidenţiază prin adaosul literar şi istoric care indică amprenta Şcolii Ardelene asupra acestor publicaţii. În **c.** de la Buda pe 1806 şi 1807 Samuil Micu îşi tipăreşte *Istoriia, lucrurile şi întâmplările românilor*, iar în 1808 şi 1809 apare *Hronica românilor şi a mai multor neamuri* a lui Gheorghe Şincai (publicată integral într-un tiraj din 1808). Sunt cultivate, cu predilecţie, lucrările menite să influenţeze sensibilitatea epocii, să resuscite conştiinţa naţională, alături de florilegiile de pilde şi sentinţe „filosoficeşti". Tot în apariţiile calendaristice de la Buda poate fi întâlnit, de pildă, un amplu text apoftegmatic, în foileton, intitulat *Înţelepţiia omenească*, după cum în paginile din 1811 cititorul se putea delecta cu lectura unor „istorii şi învăţături din scriptorii cei profani, mai vârtos a romanilor celor vechi, preastrăluciţilor strămoşilor noştri". Aceste publicaţii s-au impus, într-adevăr, ca nişte „scrieri de un caracter iluminist, atât prin fond, cât şi prin forma lor de «magazin»" (Al. Duţu),

suplinind, în acelaşi timp, lipsa presei româneşti, anticipând-o şi pregătind terenul pentru receptarea viitoarelor gazete cu o periodicitate regulată. Pe lângă cei trei corifei, şi alţi cărturari ai vremii se vor implica în alcătuirea unor astfel de anuare, cu suplimente literare consistente, lui Vasile Aaron fiindu-i atribuite cele sibiene din 1802 şi 1803, iar lui Gheorghe Lazăr cel de la Buda din 1814. În acest din urmă „Calendariu ce slujeaşte pre 100 de ani” atrage atenţia un comentariu în spirit iluminist „despre alcătuirea omului”, pe care numai gândul îl face să se deosebească de alte „dobitoace” şi să fie „domn şi împărat peste toată zidirea”. În aceeaşi manieră enciclopedică, dar cu o notă tot mai pronunţat literară, va proceda şi Zaharia Carcalechi, redactorul revistei-magazin „Bibliotecă românească” (1821–1834) şi editor („ferlegher”) al Tipografiei Universităţii din Buda, care va scoate în 1817 un calendar „întocmit cu toate ceale de lipsă, cu istorii foarte frumoase, cu 6 închipuiri”, urmat de altul, în 1818, în care Carcalechi publică traducerea din Marmontel, *Adelaida sau Păstoriţa alpicească* (ce i-a fost atribuită), iar în ediţia din 1825, după o *Hronologhie politicească*, prezintă „istorii mici”, fabule, anecdote şi pilde. Două poezii de Iancu Văcărescu, *Ceasornicul îndreptat* şi *Elegie*, apar în **c.** de la Buda din 1828, scos de Ştefan Neagoe, cu text paralel, chirilic şi latin etimologizant. Sub aspect artistic, gravurile în metal şi litografiile de inspiraţie occidentală încep să predomine în publicaţiile acestea executate la Buda. Sunt semnificative, de asemenea, anunţurile editoriale introduse în cele sibiene încă din 1793, unde, în final, se înşiră cărţile „rumâneşti ce să află în tipografia lui Petru Bart”. Reclame asemănătoare vor fi inserate şi în **c.** lui Zaharia Carcalechi sau în cele scoase, începând din 1824, de Ioan Teodorovici, ultimul revizor al *Lexiconului de la Buda*. În fine, dintre numeroasele **c.** umoristice care l-au delectat pe cititorul veacurilor trecute se detaşează cel al lui Anton Pann, zis şi „Calendarul lui Bonifatie Setosul”, publicat la Bucureşti în 1829 (datat greşit 1821), o replică plină de savoare la **c.** populare. Intenţia de parodiere se exprimă chiar din titlul extins: *Calendar în care să cuprinde toate trebuincioasele materii, după caracterul şi faptele muierilor celor rele. Prin Vonifatie Setosul, matimaticul stelelor, sticlelor şi al urcioarelor, tipărit acum întâi.* O falsă „hronologhie” propune numărarea anilor începând de la „aflarea sticlelor celor mari”, iar o prorocire despre noul an îl dezvăluie pe bonomul pus pe şotii „satiriceşti” de mai târziu: „Mai e pân’ va fi bine/ Aşa mă credeţi pe mine”. „Proverburile” din *Povestea vorbii* sunt anticipate în acest pseudocalendar de un umor naiv debordant. Printre **c.** umoristice în vogă în epocă se numără, de asemenea, „Calendarul lui Nichipercea” (1860–1864), redactat de N.T. Orăşanu, „Calendarul dracului” (1866), scos de George Ioanid, un cunoscut editor-librar, „Calendarul «Umoristului»” (1866) şi „Calendarul «Gura satului»” (1870), editate de Iosif Vulcan, sau „Calendarul «Cocoşului roşu»” (1876), îngrijit de Iosif Puşcariu, tatăl lui Sextil Puşcariu. O notă inconfundabilă va conferi **c.** pe care le va alcătui, aproape de unul singur, I.L. Caragiale. În deschiderea „Calendarulului «Claponului»” din 1878, el surprinde, cu mult farmec, specificul acestor publicaţii, destinate prin excelenţă „cocoanelor şi demoazelelor din toate mahalalele, fundăturile şi marginile Bucureştilor, precum şi tutulor monşerilor becheri şi familişti”. Ca o ilustrare, Caragiale publică schiţele *Smotocea şi Cotocea*, care anticipează schiţa *Lache şi Mache* de mai târziu, şi *Leonică Ciupicescu*, precum şi multe dintre spumoasele sale „gogoşi”. La fel, de la „Calendarul Dacia” (1898), unde reia „reminiscenţele” sale din „Epoca” şi din „Epoca literară”, şi până la „Calendarul «Moftului român»” (1902), scriitorul îşi antologhează multe dintre şarjele sale în proză sau în versuri, cultivând genul cu aceeaşi vervă ca la început. Tradiţia **c.** este continuată, aşadar, cu o intensitate crescândă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi în cel următor, în editarea acestora implicându-se direct, alături de ziare şi reviste, tipografii şi edituri, asociaţii şi culte, nu puţini scriitori şi oameni de cultură. Nu numai autori minori, precum I.G. Gorjanu sau N.D. Popescu, domină piaţa **c.** G. Bariţiu, de exemplu, editează la Braşov „Calendarul pentru poporul românesc” (1852–1865), în timp ce Gheorghe Asachi scoate la Iaşi un „Calendar pentru români”, cu suplimentul literar „Almanah de învăţătură şi petrecere” (1847–1870). Un „Calendar istoric şi literar” pe anul 1859 lansează Dimitrie Bolintineanu, Alexandru Zanne şi Pantazi Ghica, redenumit, în 1861, „Calendar geografic, istoric şi literar”,

apărut sub îngrijirea primilor doi. Aici vor apărea fragmente din note de călătorie, biografii istorice şi poezii semnate de Bolintineanu. În 1909 Mihail Dragomirescu şi Emil Gârleanu publică un „Calendar literar şi artistic”, în care îşi propun să cuprindă, pe lângă „efemeridele anului trecut”, o bogată materie literară, între care o retrospectivă a celui dintâi, *Mişcarea literară în 1908*, şi nuvela celui de-al doilea, *O amintire*. Oscilând între retipăriri şi publicarea de texte originale, între promovarea unor nume importante de scriitori sau, dimpotrivă, a unora insignifiante, încercând să satisfacă o paletă variată de gusturi, nu cu puţine concesii uneori, **c.** rămân în conştiinţa posterităţii prin încă două componente majore: traducerile sistematice din literatura universală şi iconografia diversă şi de bună calitate. Pagini substanţiale din literaturile lumii, de la Shakespeare (tradus de D. Nanu) la E.A. Poe (în traducerea lui I.L. Caragiale), de la Schiller (în versiunea lui Gh. Asachi) la Baudelaire (transpus de Al.T. Stamatiad), de la Puşkin (tradus de C. Negruzzi) la Tolstoi (în tălmăcirea lui Liviu Rebreanu), fac deliciul cititorilor de **c.** din ultimele două veacuri. În domeniul ilustraţiei este memorabilă stampa alegorică *Unirea Principatelor*, semnată de Carl Isler şi realizată în litografia lui J. Pernet, care va apărea în „Calendarul prosperităţii” din 1858. Fotografiile şi reproducerile de artă inserate, de pildă, în „Calendarul «Lumea ilustrată»” sau în „Calendarul «Minervei»” sunt de o mare acurateţe, în cel din urmă fiind difuzate pânzele lui Nicolae Grigorescu sau gravurile în acvaforte ale lui Theodor Aman.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, *499–522*; Constantin Lacea, *Cel mai vechi calendar românesc*, DR, 1931; N. Iorga, *Ilustraţia cărţilor româneşti (1820–1860)*, „Almanahul graficei române”, 1927; Sextil Puşcariu, *Calendare şi almanahuri*, „Almanahul graficei române”, 1927; Mircea Tomescu, *Calendarele româneşti. 1733–1830*, Bucureşti, 1957; Ion Muşlea, *Calendarele lui Bariţiu (1852–1865), cu documente inedite privitoare la editarea, tipărirea şi difuzarea lor*, „Studii şi cercetări de bibliologie”, 1957; N.A. Ursu, *Un calendar istoric-literar publicat de Paul Iorgovici*, LR, 1963, 3; Duţu, *Coordonate*, *304–305*; Elena Dunăreanu, *Calendarele româneşti sibiene (1793–1970)*, Sibiu, 1970; Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Calendare și almanahuri românești. 1731–1918. Dicționar bibliografic*, București, 1981; Mazilu, *Recitind*, I, *362–367*; Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicţionarul presei româneşti (1731–1918)*, Bucureşti, 1995, *passim*; Gheorghe Chivu, *„Cei doi excessuri a amerii” – o „istoriolă” romantică într-un calendar de la sfârşitul secolului al XVIII-lea*, LL, 2002, 1–2; Alexandru Mareş, *Scriere şi cultură românească veche*, Bucureşti, 2005, *231–255*; Elisabeta Faiciuc, *Dicţionar de calendare şi almanahuri româneşti*, partea 1: *Completări la bibliografia generală a calendarelor pentru perioada 1600–1918*, Cluj-Napoca, 2011; Pavel, *Arheologia*, *69–78*. ***E.P.***

CALENDAR LITERAR ŞI ARTISTIC, apărut la Bucureşti în 1909, scos de Mihail Dragomirescu şi Emil Gârleanu, în Editura Librăriei Socec, ca numerele 21–24 ale colecţiei „Biblioteca românească enciclopedică”. **C.l.a.** cuprinde, pe lângă partea calendaristică, o bogată şi variată secţiune literară şi artistică, microbiografii ale unor scriitori şi pictori contemporani. Un *Cuvânt înainte,* semnat de Mihail Dragomirescu, e urmat de articolul *Calendarele*, iscălit E.G., iniţiale sub care se află Emil Gârleanu. Partea literară se deschide cu fabula *Boul şi viţelul* de I.L. Caragiale, preluată din „Convorbiri critice” (1908), şi cu traducerea povestirii *Masca morții roșii*, sub titlul *Masca*, de E.A. Poe, făcută tot de Caragiale, de asemenea o retipărire. Urmează fotografia lui Mihail Dragomirescu, o listă a lucrărilor sale şi o dare de seamă a aceluiaşi asupra mişcării literare şi culturale din anul precedent. Ideile expuse aici de critic vor fi reluate şi dezvoltate în revista „Falanga”. Colaboratorii sunt în majoritate cei de la „Convorbiri critice”. Semnează versuri Cincinat Pavelescu (*Amor de iarnă*, *Toamna*), Ion Minulescu (*Romanța regelui*), Donar Munteanu (*Noaptea fantastică*), D. Nanu (*Alesul*, *Epigraf*), Al.T. Stamatiad (*Melancolie*), Radu D. Rosetti (*Steaua*), G. Tutoveanu (*Secerătorii*), iar cu proză figurează I.A. Bassarabescu (schiţa *Noi şi vechi*) şi Emil Gârleanu (*O amintire*). Ilarie Chendi este autor al rememorării *Doi dispăruţi: Iuliu Cezar Săvescu. Ştefan Petică*, Ion Dragoslav publică un fragment autobiografic (*Însemnări despre mine însumi*), iar E. Lovinescu sceneta *Doi prieteni*. Calendarul mai include note biografice, precum şi texte aparţinând lui Corneliu Moldovanu (*Pe albumul lui Medy*), George Orleanu (*Sonet* și un fragment din piesa *Voichița Radului)*, Hildebrand Frollo (*Tovarăși* – poezie), A. de Herz (un fragment din piesa istorică în versuri *Iliaș-Vodă*), N. Dunăreanu (*Păcat mărturisit* – nuvelă), A. Mândru (*Excelsior* – poezie, *Pe Coasta Italiei*

– fragment din *La vie errante*), Octavian Goga (*Înviere* – poezie din volumul *Ne cheamă pământul*, „ce stă să apară"), Al. Cazaban (*Pasărea albastră* – povestire), Alice Călugăru (*Muze* – poezie), Ioan Adam (nuvela *Azi nu primește domnul ministru…*), Mihai Codreanu (*Corbii*, *Somnul rozelor*), Virgil Caraivan (*Ursul, câinele și pisica* – poveste rusească, traducere). Apar şi însemnări despre pictorii Carol Popp de Szathmári şi fiul său Alexandru sau despre Theodor Aman. Sunt inserate şi câteva texte de interes istorico-literar (Emil Gârleanu, *Trei momente din viaţa lui C. Negri,* cuprinzând o alocuțiune din 1848, o scrisoare din 1859 către Alecsandri preluată din „Convorbiri literare" şi alta către Alecu Lupașcu, din 1869). Mihail Strajanu scrie despre colecţia „Biblioteca populară", fondată de I.V. Socec şi condusă de Mihail Dragomirescu. Alţi colaboratori: Al. Tzigara-Samurcaş, Vasile Pop. ***I.H., R.P.***

CALENDARUL, cotidian apărut la Bucureşti între 25 ianuarie 1932 şi 31 decembrie 1933, cu subtitlul „ziar independent cu ultimele ştiri din ţară şi străinătate"; director: Nichifor Crainic. Publicaţie de dreapta, **C**. se pronunţă împotriva „falsei conştiinţe despre incapacitatea naţională, creată sistematic de incapacitatea reală a oligarhiei politice" şi doreşte stimularea energiilor „creatoare ce mocnesc în vitalitatea acestui popor" (Nichifor Crainic, *Începem*, 1/1932). Rubricile mai importante sunt „Calendarul cultural", „Calendarul economic şi financiar", „Calendarul cinematografic", „Biserica şi şcoala", „Calendar feminin", „Ultima oră". Dacă în primele luni de apariţie **C.** se situează pe poziţiile unui naţionalism moderat, din 1933 orientarea sa anticomunistă şi profascistă devine evidentă. Un articol al lui Nichifor Crainic intitulat *Veacul naţionalismului* este o sinteză a ideilor politice ale redacției. Alături de numeroasele articole cu caracter social-politic, semnate de principalii colaboratori (Dragoş Protopopescu, Toma Vlădescu, Gib I. Mihăescu, Radu Dragnea), **C.** întreţine o rubrică culturală şi, sporadic, una literară, intitulată „Calendarul literar şi artistic". Sunt publicate poezii de Lucian Blaga, Ion Pillat, N. Crevedia, Paul Sterian, George Lesnea şi proză de Gib I. Mihăescu, Adrian Hurmuz şi de V. Voiculescu, care oferă şi câteva articole pe subiecte medicale. Cronica literară este susţinută de Ovidiu Papadima (semnatarul unor cronici la romane de Camil Petrescu şi Mircea Eliade), Dragoş Protopopescu, Const. D. Ionescu, Ion Diaconu şi George Mihail Zamfirescu (realizatorul unui interviu cu Octavian Goga). Ideologia ziarului nu este însuşită de toţi colaboratorii, dintre ei detașându-se Lucian Blaga (*Pitorescul ca revelaţie*), Tudor Vianu, Eugeniu Sperantia. În **C.** Emil Cioran este autorul mai multor eseuri (*Scrisoare din singurătate*, *Împotriva culturii oficiale*), alături de Nichifor Crainic (*Goethe*) şi Dan Botta, semnatarul unei cronici plastice, alernativ cu Al. Busuioceanu, şi al unei cronici muzicale, alternativ cu C. Brăiloiu. **C.** reproduce cuvântările rostite de Sextil Puşcariu şi Ştefan Bezdechi cu ocazia decernării titlului *doctor honoris causa* al Universităţii din Cluj lui Octavian Goga în 1932, precum şi răspunsul poetului, iar într-un alt număr publică în traducerea acestuia un fragment din poemul *Tragedia omului* de Madách Imre. Ziarul mai cuprinde cronici dramatice, ştiinţifice, ştiri sportive, anunţuri, reclame, ilustraţii. Alţi colaboratori: Mihail Polihroniade, George Gregorian, Al. Mironescu, Dumitru Stăniloae, I.Gh. Savin, Const. V. Gerota. ***M.W.***

CALENDARUL ASOCIAŢIUNII, apărut la Sibiu din 1912 până în 1919 şi din 1921 până în 1948, redactat de Octavian C. Tăslăuanu, apoi din 1916 de Nicolae Iosif şi în continuare de Ioan Georgescu, Horia Petra-Petrescu, Victor Lazăr, Petrea Dascălu. Din 1929 titlul devine „Calendarul pentru popor al Asociaţiunii", iar din 1944 „Calendarul «Astrei» şi «Foii poporului»". Ca orice apariţie de acest fel, publicaţia are un conţinut compozit: partea calendaristică, activitatea Astrei, articole de popularizare ştiinţifică, religie, pedagogie, probleme sociale, economie, istorie, lingvistică etc. Pe plan cultural se consacră medalioane lui George Bariţiu, J. Urban Jarník, Vasile Goldiş, Dimitrie Gusti, Timotei Cipariu şi Tiberiu Brediceanu, N. Iorga, N. Bălcescu. Cât priveşte beletristica, poezia este reprezentată mai ales prin reproduceri din Ienăchiţă Văcărescu (*Testament*), Iancu Văcărescu (*La pravila ţării*, *La Milcov*), Vasile Cârlova (*Marşul oştirii române*), Gh. Asachi, Vasile Alecsandri (*Deşteptarea României*, *Hora Unirii*, *Odă ostaşilor români*, *Rodica*, *Plugurile*, *Sămănătorii*), Andrei Mureşanu, Anton Pann, Eminescu (*Rugăciune*), George Coşbuc (*Pe lângă*

boi..., *Cântec ostăşesc*, *Cetatea Neamţului*), St. O. Iosif, Octavian Goga, Adrian Maniu, Lucian Blaga, V. Voiculescu. Cu proză sunt prezenţi Ion Agârbiceanu şi I.A. Bassarabescu. În 1912 se publică un fragment din *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, în 1914 şi 1919 pagini din *Cântarea României*, în acest din urmă an figurând şi extrase din cronicile lui Miron Costin, din Dimitrie Cantemir, Petru Maior, N. Bălcescu (*Românii supt Mihai Voievod Viteazul*). Se mai reproduc articolele *Ţăranul român* de V. Alecsandri şi *Ştefan cel Mare, Domnul Moldovei* de Barbu Delavrancea (1919). Alte medalioane sunt consacrate lui V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, Eminescu, I.L. Caragiale, Ion Creangă, Titu Maiorescu, St. O. Iosif, O. Goga, Mihail Sadoveanu. Sunt publicate şi traduceri din H.C. Andersen, Fraţii Grimm, I.S. Turgheniev, L.N. Tolstoi (în tălmăcirea lui Liviu Rebreanu), F. Mistral, H. Sienkiewicz ş.a. Un sector important îl constituie cel de folclor şi etnografie, vizând nu doar spaţiul românesc, ci şi Elveţia, Cehoslovacia, Lituania, Franţa, Germania, Rusia. ***E.O.***

CALENDARUL „CLAPONULUI”, publicație apărută în București în 1878 ca supliment al revistei „Claponul”, subintitulată „almanah hazliu și popular de anul de la Mahomet 1295, de la Hristos 1878. Oricine va da 50 de bănuți va căpăta acest almanah gratis” și dedicată „cocoanelor și damoazelelor din toate mahalalele, fundăturile și marginile Bucureștilor, precum și tutulor monșerilor becheri și familiști”. Pe un format minuscul și scris aproape integral de I.L. Caragiale, cuprinde o serie de texte ale acestuia republicate după „Claponul”: poezia *Mandatul (acrostih)*, pseudocronica umoristică *Parlamentare* (localizată în Camera din Istanbul), prozele *Resbelul 1877*, *Corespondență sentimentală*, *Smotocea și Cotocea* (prima variantă a schiței *Lache și Mache*), *Leonică Ciupicescu* (transformată ulterior în *Broaşte... destule*), articolul *O aruncătură de ochi asupra misiunii gazetarilor* (cu judecata „Gazetarul este deci brutarul inteligențelor”), parodia de horoscop *Regentul anului* ș.a. Rubrica de informații parodice „Gogoși” cuprinde mai multe schițe și anecdote fără titlu. O „profesie de credință” este reluată de asemenea din „Claponul”. Calendarul mai republică texte umoristice în versuri de Anton Pann (*Trei pungași*, *Un procopsit*). ***M.I.***

CALENDARUL DACIA, publicaţie apărută la Iași în 1898, „sub îngrijirea d-lui I.L. Caragiale”, în editura Tipografiei Dacia. Cu subtitlul „Literar și artistic”, **C.D.** promite a fi o excepție în calendaristica din România, iar alcătuirea sumarului îl prezintă ca o antologie de texte originale și traduse, inedite și republicări, în majoritate aparţinând editorului. Sunt preluate din ziarele „Epoca” și „Epoca literară” un număr de nouă articole ale lui Caragiale apărute în 1896–1897, puse acum sub genericul *Reminiscențe*: *Cronica* (aici cu titlul *Karkaleki)*, *Garda civică* (devenită *Baioneta inteligentă*), C.*A. Rosetti*, *Istoria se repetă, Răsplata jertfei patriotice, Șah și mat, Politică și delicatețe, Boborul, Garda civică*, completate cu două adaptări după E.A. Poe – *Masca* (în original *Masca morții roșii*) și *O balercă de Amontillado*, realizate prin versiunea franceză a lui Baudelaire. Celelalte bucăți literare sunt ale unor vechi camarazi de gazetărie ai dramaturgului: St. O. Iosif (*Ruptură*), Anghel Demetriescu (*Mihail Kogălniceanu* – reluare după „Epoca literară” –, amplă analiză elogioasă dedicată afirmării intelectuale și activității cultural-politice a cărturarului) și Ronetti-Roman, cu care, solidar, presupune peste ani A. Toma, I.L. Caragiale ar fi părăsit redacția „Epocii” din cauza resentimentelor xenofobe ale patronului director, omul politic Nicolae Filipescu. Ronetti-Roman publică în **C.D.**, după o lungă pauză, al doilea fragment din poemul *Iwan*. Rămân marginale numele poetei Maria Baiulescu, militantă feministă din Brașov, traducătoare de poezie franceză și germană, ea însăși poetă, cu tălmăcirea în „versiune metrică” a poeziei lui Schiller *Plimbarea*, și al lui G. Rădulescu, cu o suită de *Impresiuni din Țara Moților*. Partea literară a calendarului se încheie cu semnătura lui Grigore Alexandrescu, de la a cărui dispariție trecuse mai bine de un deceniu. Prima parte, mai sumară, a **C.D.** este consacrată, după modelul acestor tipărituri populare anuale, tradiționalelor informații privind capitalele și șefii statelor europene, datele sărbătorilor naționale, tarifele poștale, telegrafice și pe calea ferată. Câteva descrieri sumare ale unor importante așezăminte și instituții ieșene (biserici, Liceul Internat, Școala Normală „Vasile Lupu”, Seminarul „Veniamin Costache”) sunt însoțite de ilustrații. Fotografiile regilor Carol și Elisabeta ai României și câteva imagini din oraș încheie acest unic volum din **C.D.** ***R.P.***

CALENDARUL „GLASUL BUCOVINEI”, apărut la Cernăuţi între 1920 şi 1940, editat de Institutul de Arte Grafice şi Editură Glasul Bucovinei, îşi propune să vorbească „în numele trecutului de suferinţă, dar şi de nepregetată muncă şi jertfă”, intenţionând să devină „cel mai reprezentativ calendar al Bucovinei dezrobite”. Cuprinde două secţiuni: una calendaristică şi alta literară, numărul de pagini fiind variabil, de la 80 la 254. Sunt găzduite articole pe teme politice, medicale, istorice, religioase, agricole, iar la final legende, poveşti, cugetări, epigrame, chiuituri, anecdote, curiozităţi, o cronică a evenimentelor petrecute în ţară şi în străinătate şi o rubrică „Inserţii şi reclame”. Volumul pe 1928 publică *Adevărata figură a unui mare rege: Ferdinand I al României* de contele de Saint-Aulaire, ambasador al Franţei la Bucureşti, iar cel din 1932 *Memoriul Bucovinei* din 14 noiembrie 1931, ce semnalează „triste şi îngrijorătoare stări de lucruri” şi cere guvernului să dea „toată atenţia problemelor bucovinene”. Se retipăresc poezii de V. Alecsandri (*Imnul regal*, *Dor de călătorie*, *Semănătorii*), Al. Vlahuţă (*Vifor, Dreptate*), Eminescu (*Ce te legeni, codrule*, *Stelele-n cer*, *Scrisoarea III*, anul 1930 fiindu-i consacrat), G. Ranetti, St. O. Iosif, D. Anghel şi se publică, de asemenea, versuri de G. Rotică, George Voevidca, Constantin Berariu, Adrian Forgaci, V. Loichiţă, C. Morariu, Vasile Bogrea, Traian Chelariu, Mircea Streinul, Iulian Vesper, George Drumur, E. Ar. Zaharia, D. Florea-Rarişte, Cristofor Vitencu. Proza le aparţine lui Tudor Pamfile, Leca Morariu, Vasile Grecu, Teodor C. Grosu (Iulian Vesper). Se fac traduceri din Boileau, Schiller, Béranger, Alfred de Musset, Verlaine, Lenau, Lermontov, Petőfi, Theodor Storm, Vasile Grecu propunând tălmăcirea unei suite de poveşti greceşti. Alţi colaboratori: T. Robeanu, Nicu Dracinschi, V. Huţan, Vasile Grecu, Romul Cândea, D. Marmeliuc, Artur Gorovei, Areta Vitencu, Teofil Lianu, Gh. Antonovici (George Antonescu), Ion I. Nistor. ***A.P., L.Bc.***

CALENDARUL LIGEI PENTRU UNITATEA CULTURALĂ A TUTUROR ROMÂNILOR, apărut la Bucureşti din 1894 până în 1908, iniţial sub direcţia lui V.A. Urechia; în 1895 titlul devine „Calendarul Ligei”, modificat în „Calendarul Ligei Culturale” (1909–1912), când este editat la Vălenii de Munte, sub coordonarea lui N. Iorga, iar între 1920 şi 1934, e scos din nou la Bucureşti. În articolul *Unirea face tăria* (1894) S. Perieţeanu-Buzău precizează că se cere unitate „pentru apărarea culturii româneşti în acele locuri unde este ameninţată cu deznaţionalizarea şi unde limba şi drepturile românilor sunt atacate pe faţă”, publicaţia militând constant pentru unitatea culturală şi pentru dreptul la identitate al românilor de pretutindeni. Primul volum cuprinde, pe lângă partea calendaristică, „o bogată materie literară”, ilustrată cu reluări din B. Delavrancea, Al. Vlahuţă, Al. Macedonski. Ulterior, cele mai importante articole îi aparţin lui N. Iorga: despre N. Grigorescu, B.P. Hasdeu, Iosif Vulcan, *Românii din Ardeal după un călător italian* (*Sestini*), despre badea Cârţan, istoricului fiindu-i reproduse şi o serie de conferinţe (*Despre viaţa românească a Ardealului*, *Despre poezia sârbească*), versuri, traduceri (Ch. Daniélou, Milan Rachici, Josef Lehrer), cugetări (E. Horn), „basmul în cinci acte” *Frumoasa fără trup* şi un fragment din ampla scriere memorialistică *O viaţă de om aşa cum a fost*. Calendarul mai conţine articole pe teme sociale, istorice şi religioase, evenimente din viaţa Ligii, fragmente din *Povăţuitorul tinerimei* al lui Gh. Lazăr, cugetări, două traduceri din cartea polonezului Vladislav Dunin *România* (1887), articole din „Le Messager d’Athènes” şi din „Revue historique du Sud-Est européen”. Cu versuri figurează George Ranetti, Elena Farago, I.U. Soricu, N. Vulovici, George G. Orleanu, Spiru C. Hasnaş, Ecaterina Pitiş, Eugen Boureanul ş.a. Proză semnează C. Sandu-Aldea, iar George G. Orleanu publică fragmentul *Voichiţa Radului* din drama *Voichiţa*. Alţi colaboratori: Tudor Pamfile, C. Papacostea, George Tofan, I. Ionescu-Boteni (I. Boteni), N. Mateescu, Vasile Greciuc, G. Coatu-Cerna, Petru Răşcanu. ***A.P., L.Bc.***

CALENDARUL „LUCEAFĂRULUI”, apărut la Bucureşti în 1915, cu subtitlul „Proză şi versuri”; colectivul redacţional nu este menţionat. De orientare preponderent modernistă, dar structural eclectic, calendarul reuneşte o serie de scriitori importanţi. Poezie publică Alexandru Macedonski (*Stuful de liliac*), G. Bacovia (*Altfel*), Ion Pillat (*Cântecul stepei*), Ion Minulescu (*Pastel de toamnă*), Emil Isac, Mihai Codreanu, Cincinat Pavelescu, Al. T. Stamatiad, Elena Farago, Ovid Densusianu, Mihail Cruceanu, V. Demetrius, Mihai Săulescu, D. Karr (Karnabatt), Corneliu Moldovanu, Dragoş Protopopescu, D.

Nanu, Claudia Millian-Minulescu, C.R. Ghiulea. Pot fi citite proze de Emil Gârleanu (*În ajunul Crăciunului*), D. Anghel (*O taină*), Victor Eftimiu (*Dragoste veche*), precum şi de I.A. Bassarabescu, Eugeniu Sperantia, Al.T. Stamatiad, Pompiliu Păltănea, Theodor Solacolu, Const. A. Giulescu. Se traduc cugetări, „paradoxuri" şi „impresii" ale lui Baudelaire şi proza *Binefăcătorul* de Oscar Wilde. Sunt evocaţi Emil Gârleanu şi Dimitrie Anghel, se reproduc fragmente din cuvântările regelui Carol I. Volumul este retipărit în 1921 fără nici o modificare, cu titlul „Calendarul literar al României Mari". ***A.P.***

CALENDARUL „MINERVEI", apărut la Bucureşti din 1899 până în 1916 și din 1920 până în 1926, cu subtitlul „Mică enciclopedie populară a vieţii practice", transformat în 1904 în „Literatură. Ştiinţă. Artă. Morală. Economie". Tipăritură a Institutului de Arte Grafice și Editură „Minerva", calendarul, bogat ilustrat, are drept scop „a întări în popor conştiinţa naţională, a cultiva sentimentele morale" şi „a înmulţi cunoştinţele utile". În afară de obișnuita parte calendaristică, cuprinde versuri şi proză, însemnări şi articole diverse aparţinând unor importanți scriitori ai epocii. Spre deosebire de alte publicaţii de acelaşi gen, nu are un sumar alcătuit exclusiv din retipăriri, publicând mai ales texte noi sau preluate din volume aflate sub tipar. Colaborează cu versuri, între alţii, St. O. Iosif (*Tudor Vladimirescu*), D. Anghel (*Populare spaniole*), Octavian Goga (*Fior*), G. Coşbuc (*Spânzuratul*). Se inserează proză şi teatru de Al. Vlahuţă (*Cetatea Neamţului*, din volumul *România pitorească*), N. Iorga (*Mihai Viteazul*), Mihail Sadoveanu (*Zâna lacului*, *Întâia iubire*), Ioan Slavici (*Bobocel*, *Spaima zmeilor*), Eminescu (*Mira* – fragment dramatic inedit), I. Al. Brătescu-Voineşti (*Din carnetul unui judecător*), Cincinat Pavelescu (*Anul Nou*), D. Karnabatt (*De la Ialomicioara la Omul*), Ion Agârbiceanu (*Patima*), însemnări de Zaharia Bârsan (*St. O. Iosif*), Vasile Savel (*Emil Gârleanu. Omul şi opera*), Ilarie Chendi ş.a. Nu lipsesc unele republicări: D. Bolintineanu (*Cea din urmă noapte a lui Mihai Viteazul*), I.L. Caragiale (*Poveste*), O. Goga (*Clăcaşii*, *Carmen*), V. Cârlova (*Ruinele Târgoviştii*). Apar şi traduceri din Alfred de Musset (*Noapte de octombrie*, în tălmăcirea lui H.G. Lecca), A.S. Puşkin (*Cârpaciul*, în versiunea lui C. Negruzzi), Lenau (*În primăvară*, în traducerea lui St. O. Iosif). După 1920 calendarul cuprinde versuri de D. Nanu, Alfred Moşoiu, Nichifor Crainic, Ion Pillat (din ciclul *Calendarul viei*), George Murnu, Cincinat Pavelescu (*Sonet*), Petre Dulfu, proză de Mihail Sadoveanu, Al. Cazaban, I.A. Basarabescu (*Duhovnicul*), Ioan Lupaş, Gala Galaction, G.M. Vlădescu, Mihail Lungianu. Însemnări critice mai semnează Liviu Rebreanu (*Mişcarea teatrală românească în stagiunea 1923–1924*), M. Sadoveanu (*Monumentul lui Eminescu*) şi Perpessicius (*Anul literar 1924–1925* şi necrologul *I. Slavici*). ***I.H.***

CALENDARUL „MOFTULUI ROMÂN", publicație apărută la București în 1902. Semnat integral de I.L. Caragiale, calendarul conține o serie de republicări după seria a doua a revistei „Moftul român", al cărei supliment este: schițele *Accelerat no. 17*, *Desiderate legitime*, *Cum devine cineva revoluționar și om politic?...*, *Din albumul unei pianiste*, *Intelectualii…*, *Meteorologie*, *Zgomot*, *Bacalaureat*, *Slăbiciune*, *C.F.R.*, *Cam târziu…*, *Talmudic*, *Lună de miere*, *Culmi*, *La Paști*, *„Națiunea română"*, *Obolul proletarului*, *Moftangii. Rromânul. Rromânca. Savantul*, *Jertfe patriotice*, *La poștă*, *Leac de criză*, *Varietăți. Nedescifrabil*, *Mofturi*, poeziile parodice *Discreție*, *Cameleon-femeie. Sonet colorist*, *Abirato. Sonet parnasian*, *Suveran și curtezan. Satiră democratică*, *Ion prostul*, *Eros*, *Da,… nebun!*, *Noaptea protestantului*, *Amiază maură. Simbolistă–orientală*, *Moartă!*, un portret-evocare al actorului Ion Brezeanu, precum și câteva cugetări și anecdote. Publicația cuprinde de asemenea o serie de inserturi publicitare și ilustrații. ***M.I.***

CALENDE, revistă apărută la Piteşti, lunar de la 1 ianuarie 1991 şi trimestrial din ianuarie 2004 până în decembrie 2005, cu o întrerupere de un an în 2003. Colectivul de redacţie este format inițial din Călin Vlasie, Nicolae Oprea, Miron Cordun și Al. Th. Ionescu, cu Cezar Baltag director onorific de la numărul 2/1991; Călin Vlasie devine director de la numărul 10/1991. În poziția de redactor-șef apar Nicolae Oprea (1991–1995) și Dumitru Augustin Doman (1996–2000), apoi, de-a lungul unei serii noi, Călin Vlasie (2001–2002) și Mircea Bârsilă (2004–2005). **C.** îşi asumă o dublă filiaţie, preluând tradiția și patrimoniul lunarului social-cultural „Argeş" (1966–1990) și revendicând

tradiţia revistei „Kalende" (1928–1929, 1943–1944). Programatic, are intenţia ambiţioasă „de-a deveni o publicaţie naţională, de a-şi păstra independenţa printr-o strategie proprie culturală şi mai ales financiară, de-a publica scriitori importanţi ai literaturii române contemporane", cu alte cuvinte, „de-a fi sensibilă la chestiunile estetice şi critice ale zilei, de-a iniţia dezbateri şi anchete despre actualitatea literară direct, viu, fără a menaja pe nimeni, nicidecum de-a lustrui autoritatea falsă, oricare ar fi aceasta, de-a încuraja literatura tinerilor, de-a promova traducerea operelor unor scriitori străini, pe cât posibil contemporani cu noi, de-a face singura politică pe care o cunoaştem: aceea a iubirii valorilor" (Călin Vlasie, 1/1993). Reprezentativă este ancheta *Literatura română postbelică între impostură și adevăr*, desfășurată între 1991 și 1993, care dezbate chestiuni precum „amurgul falșilor idoli" (scriitorii „privilegiați în timpul comunismului") sau „sancționarea scriitorilor care au colaborat cu puterea comunistă", într-un stil adeseori vulgar și simplist, impregnat de retorica punitivă a anilor '90. Pentru Ioan Buduca, bunăoară, „retragerea în estetic a fost o lașitate", iar G. Călinescu „a jucat un rol nefast pentru că a legitimat falsul istoric al republicii comuniste" (în aceeași situație ar fi fost și Mihail Sadoveanu sau Tudor Arghezi), în timp ce Marin Preda „a reprezentat, în termeni leniniști, cazul mijlocașului, adică al spiritului lipsit de radicalitate morală". Gheorghe Grigurcu constată că „amurgul falșilor idoli a început", deploră „mitificarea" unui Nichita Stănescu și consideră că Marin Sorescu ar fi „mult mai aproape de G. Topîrceanu decât, de exemplu, de Lucian Blaga". Gheorghe Crăciun se referă la o lamentabilă „Danemarcă a valorilor", unde criteriul estetic ar fi în permanență obnubilat de „imperativul politic, democratic și anti-sovietic al momentului", astfel încât autorii de romane politice (Marin Preda, Augustin Buzura, Paul Goma, Vintilă Horia, Mihai Sin) ajung „să fie discutați la un alt nivel al operei lor decât cel care le este propriu". Alexandru George speră ca viitoarea exegeză să distingă corect „raporturile dintre un Beniuc și un Ion Caraion, dintre un Marin Preda și un Negoițescu sau Dinu Pillat"; criticul este însă dispus să admită calitatea de „capodoperă reală" a romanelor *Moromeții I* de M. Preda, *Groapa* de Eugen Barbu și *Cronică de familie* de Petru Dumitriu. Denunțând neîncetat „oportunismul", Călin Vlasie, un polemist cu manifestări de regulă primitive, îi atacă pe Marin Sorescu, Augustin Buzura ș.a. pentru că „înnegresc în voie, la adăpostul darnicelor subvenții ale Ministerului Culturii, pagini trase la noua rindea a culturii"; cât despre Valeriu Cristea, „creierul dumisale și-a pierdut de mult rușinea" (Călin Vlasie, 2/1992). În perioada anilor 1994–1995, Gheorghe Grigurcu este prezent în paginile publicației, număr de număr, cu un amplu interviu acordat lui Octavian Soviany. Sunt reluate puncte afirmate insistent de-a lungul anilor '90: sublinierea „colaboraționismului" unor scriitori precum M. Sadoveanu, G. Călinescu, M. Preda sau N. Stănescu, dezavuarea „apolitismului" lui Eugen Simion și al grupului de la „Literatorul", ordonarea „revizuirilor" după criteriul est-etic. Se mai remarcă unele numere omagiale – dedicate independenţei Republicii Moldova (7–8/1991), lui Vladimir Streinu (6–7/1992), lui Virgil Ierunca şi Monicăi Lovinescu (4/1993), lui Mircea Zaciu (7–8/1993), Şcolii de la Târgovişte (11–12/1993), poeților tineri cu destine tragice (5/1996) etc. Rubricile sunt relativ constante. La „Cronică literară", Al. Th. Ionescu, Nicolae Oprea, Ştefan Găitănaru prezintă scrierile recent recuperate ale unor autori ca Vintilă Horia, Mihail Sebastian, Emil Cioran, I. Negoiţescu, N. Steinhardt, Monica Lovinescu, Alexandru Paleologu, Jeni Acterian. La rubrica „Eseu" apare în mai multe numere studiul lui Gheorghe Crăciun *Aisbergul poeziei moderne*, urmat de *Antologia poeziei generaţiei '80*, întocmită de Alexandru Muşina. „Symposion" şi „Convorbiri Calende" găzduiesc dialoguri (cu Sorin Alexandrescu, Cezar Baltag, Teohar Mihadaş, I. Negoiţescu). În cadrul rubricii „Inedit" se publică teatru de Leonid Dimov, fragmente din jurnalul scriitorului Radu Petrescu, scrisori adresate de I. Negoiţescu Hortensiei Papadat-Bengescu şi lui Gheorghe Tomozei. ***I.T., O.S..***

CALLIMACHI, Scarlat (20.IX.1896, Bucureşti – 2.VI.1975, Bucureşti), poet, prozator, dramaturg, gazetar. Este fiul Mariei (n. Vernescu) şi al lui Alexandru Callimachi. Descendent din răzeşul orheian Teodor Calmăş, stabilit pe la jumătatea secolului al XVII-lea la Câmpulung, neamul Calimah sau Callimachi, cu numele adaptat cutumei fanariote, a dat un mitropolit şi patru domnitori ai Moldovei, dintre care unul, Scarlat,

s-a ilustrat prin introducerea, în 1812, a codului de legi valabil până după Unirea Principatelor. Renumită şi bogată era şi familia din care provenea soţia lui Alexandru Callimachi: tatăl ei, juristul Gheorghe Vernescu, a fost de două ori ministru şi un activ parlamentar, ale cărui discursuri vor fi editate de nepot în 1942. **C.** a urmat la Bucureşti şcoala primară şi liceul, absolvit, se pare, în 1914. Tot atunci pleca peste hotare, tatăl său aflându-se grav bolnav la Paris. S-ar fi înscris totodată la Facultatea de Drept din capitala Franţei, dar la declanşarea conflagraţiei mondiale ar fi abandonat cursurile, înrolându-se voluntar. Cert este că, de îndată ce România intră în război, el se repatriază, urmând calea nordică, pe Marea Baltică şi prin Rusia. Face şcoala militară la Bârlad şi este repartizat ca plutonier la Regimentul 10 Roşiori, cu care participă la apărarea Oituzului. În iulie 1917 este avansat sublocotenent şi decorat cu Ordinul Coroana României. După încheierea păcii separate, nevoind să rămână sub ocupaţie, trece împreună cu ofiţeri francezi în Rusia zguduită de revoluţie. Stă câteva luni la Petrograd şi apoi se îndreaptă, pe la Arhanghelsk, spre Occident. Ajuns la Paris, şi-ar fi continuat studiile, obţinând licenţa în drept, după care s-a întors acasă, nu fără a vizita pe îndelete Italia. **C.** a avut preocupări literare încă de pe băncile şcolii. O proză, intitulată *O femeie* şi iscălită Scarlat Calimah, îi apare în 1914 în revista ieşeană „Zorile", iar o traducere intră în „Liga Deşteptarea" din 1915. După război tipăreşte două plachete de versuri – *Frunze* (1920) şi *Tăceri imobile* (1922), urmate, la intervale mai mari, de alte două – *Alb şi negru* (1926) şi *Erotice* (1933). Colaborează la „Contimporanul" şi, în noiembrie 1924, scoate „Punct", „revistă de artă constructivistă internaţională", în care dă la iveală poeme, cronici şi piese de teatru (*Rebeca* şi *Zail Sturm*). După şaisprezece numere „Punct" fuzionează cu mai vechiul „Contimporanul". **C.** îl cunoaşte acum pe N.D. Cocea, cu care îşi descoperă multe afinităţi, şi îi susţine demersurile, scriind sporadic la periodicele acestuia „Chemarea" şi „Facla". Mai semnează în săptămânalul ieşean „Lumea bazar". Căsătoria lui, în 1924, cu actriţa Dida Solomon, este văzută de familie ca o mezalianţă, mama sa refuzându-i uzufructul averii pe care o poseda. **C.** are totuşi posibilitatea să sprijne material Teatrul „Caragiale" şi gruparea Insula, precum şi, foarte probabil, revista „Premiera ilustrată" (1928–1929), care îi găzduieşte articole, fragmente de piese – *Mesia din Umani*, *Popa Simion*, o schiţă – *Moş Pantelimon* şi un roman – *Ruben Hirsch*. Nu e exclus să fi iscălit aici şi cu pseudonimul Vania Şoimu. Ulterior e acaparat de studii istorice, dintre care unele îi apar în „Adevărul", „Dimineaţa", „Buletinul «Ion Neculce»" ş.a., şi de gazetăria militantă, pe care o practică la „Aurora", „Politica", „Opinia publică", „Cuvântul liber" ori la „Clopotul", scos de el la Botoşani în anii 1933 şi 1934. Când acesta este interzis, reapare cu alte titluri – „Glasul nostru", „Slova", „Săptămâna", „Raza", „Soarele", „Valul", „Horia" etc. Rareori mai dă – în „Săptămâna literară", „Zodiac", „Litere" – versuri şi un fragment de roman (*Învierea lui Iuda*); participă ani la rând, împreună cu soţia sa, la şedinţele cenaclului Sburătorul, cu E. Lovinescu întreţinând legături strânse şi pentru că locuiau de prin 1939 în acelaşi imobil. Înscris în Partidul Comunist în 1932, „Prinţul Roşu" face parte din conducerea Asociaţiei Amicii URSS şi a Blocului Democratic şi, pentru apărarea greviştilor de la Griviţa, angajează avocaţi francezi. Este adus el însuşi în faţa instanţei pentru articolul *Căderea Babilonului* din „Clopotul", fiind condamnat iniţial la un an de temniţă; în recurs pedeapsa îi este redusă la o amendă. În 1937 se „autoexilează" la Paris, unde participă ca reprezentant al unor organizaţii româneşti la Congresul Internaţional contra Rasismului şi Fascismului şi la Conferinţa Mondială pentru Apărarea Păcii, din 1939. În acelaşi an, izbucnind războiul, se întoarce în ţară. Câteva luni mai târziu este trimis în lagărul de la Miercurea Ciuc, de unde este mutat în septembrie 1940 în cel de la Caracal. Eliberat în primăvara anului 1941, i se fixează domiciliu forţat; va fi din nou internat în lagăr, de data aceasta la Târgu Jiu. După 23 august 1944 revine în presă, semnând frecvent în „Victoria", „Orizont", „Tinereţea". Tipăreşte acum câteva plachete – *Octomvrie, 1917* (1946), *La margine de hotar* (1946), *Aevea* (1947) şi *Poeme* (1948), o piesă de teatru – *Logodnica lui Wolfgang* (1946), cărţi de istorie – *Din cărţi vechi. Pagini privitoare la istoria românilor* (1946), *Pagini inedite despre Moldova. Însemnările unui călător străin din întâia parte a veacului al XIX-lea* (1946), *Puşkin în exil* (1947, în colaborare cu Gheorghe Bezviconi), conferinţa *Tudor Vladimirescu* (1947). Este numit director al Muzeului Româno–Rus. De sub tipar

îi mai ies o culegere din publicistica de dinainte de război – *Căderea Babilonului* (1956), însemnări de voiaj – *Un călător prin U.R.S.S.* (1960), apoi *Dimitrie Cantemir. Viaţa şi opera în imagini* (1963, în colaborare) şi antologia lirică *Ritmuri de clopote* (1968). Mai semna pagini memorialistice în „Magazin istoric" (1970), „Curierul" (1971) şi „Luceafărul" (1973). Anunţa că lucrează la două romane, unul fiind intitulat *Satul Curtea Domnească*, dar ele nu apar în librării. Probabil că sunt cele care, la peste trei decenii după moarte, îi sunt editate sub titlurile *La răscruce de vremuri* (2009) şi *Republica Tu-Tu* (2010).

Sub presiunea unei sensibilităţi care, la ieşirea din adolescenţă, îşi afla consonanţe în poezia lui M. Eminescu şi în bacovianul *Plumb* şi care, apoi, era exacerbată de spectacolul atroce al câmpurilor de bătălie de la Oituz şi din Rusia revoluţiei, lirismul lui **C.** intră firesc pe făgaşul expresionismului. La aceasta contribuie şi faptul că, în circumstanţele date, lecturile tânărului erau destul de sărace. Sub semnul noului curent stau mare parte din textele cuprinse în *Frunze*, care însă rareori izutesc să-şi găsească o formă personalizată. Se reţin doar pasaje din *Contrast sinistru*, *Morţii*, *Delirul roşu, Catedrala* etc., pentru desenul scrijelit în linii violente şi culorile tari. Interesantă este şi *Humoreske*, ce atestă familiarizarea cu poezia germană a momentului. Aceleiaşi mişcări i se circumscriu, de asemenea, *Tăceri imobile* şi *Alb şi negru*, în care peisajele au ca dominantă răceala, umezeala, umbra, macabrul „albastru-negru" sau „verde-negru", traducând angoasa apropiatului sfârşit, al omului şi al lumii. Un efort de lărgire a trăirii se constată în poemele dedicate unor oraşe – Milano, Veneţia, precum şi în „rapsodiile" *Zenobia*, *Salomeea*, *Desdemona*, brodări, în fapt, pe motive simboliste. De altfel, şi cele mai multe mottouri sunt extrase din poezia lui Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Oscar Wilde. Fără îndoială, prima plachetă tipărită în anii de început ai noului regim, *Octomvrie, 1917*, este conjuncturală, dar nu întru totul. Se „cântă" evenimentul în ton encomiastic, realist-socialist, dar autorul inserează şi bucăţi din *Frunze*, de altă viziune, realistă, precum *Delirul roşu*. Lipsa de unitate frapează şi în volumul antologic târziu *Ritmuri de clopote*. Ciclurile componente – cel ce dă titlul ori *De veacuri robiţi*, *În târgul meu moldovenesc* şi *Cântarea vieţii şi a morţii* – regrupează texte vechi, precum şi o seamă de inedite. În acestea din urmă sunt de notat o influenţă a lui Aron Cotruş (*Gheorghe Doja*, *Horia*, *Aţi fost trei*), la care se adaugă altele, din poezia lui E.A. Poe (în *Tam, tam, tam*) ori din cea a americanilor de culoare (în *Cântecul negrului din Alabama*), precum şi derapări frecvente în direcţia prozaicului şi a cugetării discursive. Subzistă însă câteva oaze de lirism autentic – *Crivăţul amuţise*, *Furtunile aleargă*, *Sunt trist*, *Plouă*. La **C.**, şi piesele de teatru *Zail Sturm*, *Mesia din Umani* şi *Logodnica lui Wolfgang* stau sub semnul expresionismului, ele încercând să înfăţişeze o umanitate care, supusă unor suferinţe cutremurătoare, fără speranţa venirii vreunui nou Mesia, ajunge într-un impas existenţial. Este impasul pe care îl conştientizează atât comisarul evreu Ruben Hirsch, cât şi ofiţerul german Wolfgang, primul, victimă seculară şi apoi călău sanguinar ce sfârşeşte, măcinat de remuşcări, într-un ospiciu, iar al doilea, invers, călău şi apoi victimă cu ambele mâini amputate, ce alege finalmente soluţia sinuciderii. **C.** a reluat personajul din *Mesia din Umani* în romanul *Ruben Hirsch*, rămas în coloanele „Premierei ilustrate". Şi acesta este „constructivist", refuzând tehnica romanescă tradiţională. Într-o manieră pointilistă, se aglomerează o multitudine de scene, desfăşurate în Rusia anilor 1914–1918, scene ce înfăţişează suferinţe extreme – de la moartea celor apropiaţi, nefericirea în dragoste până la boală, foamete, claustrare, tortură şi asasinat bestial, precum şi, consecutive acestora din urmă, sfâşietoare remuşcări –, cărora le cad pradă toate personajele, deosebit de numeroase. Însumarea experienţelor trăite de ele conturează, pe de o parte, o acţiune ce progresează lent şi, pe de alta, un tablou sugestiv, întru nimic falsificat ideologic, al societăţii ruseşti în spasmele revoluţiei bolşevice. „Constructivistă" este şi scriitura romanului, autorul recurgând la descrieri în propoziţii scurte, de multe ori strict nominale, ce dau impresia unor poeme expresioniste, precum şi la dialoguri rapide, reduse la esenţial. *Ruben Hirsch*, cizelat puţin şi tipărit în volum (poate şi sub un titlu mai potrivit), ar fi ocupat un loc bun între romanele româneşti din perioada interbelică. **C.** s-a arătat în continuare interesat de gen, proiectând alt roman, *Învierea lui Iuda*, din care însă a dat la iveală un singur fragment. Mai insistent a făcut-o în anii senectuţii, când a scris *La răscruce de vremuri* şi *Republica Tu-Tu*. Cel dintâi,

datat 1957–1969, este structurat în trei părţi – două autobiografice (*Roman Turculeţ* şi *Pe drum nou*) şi una, mediană (*1944*), mult mai amplă, ce se vrea „o frescă" a societăţii botoşănene, şi nu numai, în anul „insurecţiei". Toate suferă nu doar de subiectivismul intrinsec memorialisticii, ci şi de o „interiorizare" a prescripţiilor cenzurii de partid. Ca atare, povestea vieţii lui Roman Turculeţ nu ajunge la relevanţa pe care ar fi putut să o aibă, iar valoarea ei documentară este redusă. Se detaşează câteva pagini de evocare duioasă a meleagurilor natale, a vechilor case boiereşti ori a unor peisaje insolite, precum „nopţile albe" pe malurile Nevei. Dacă „fresca" prinde ceva din tragismul războiului, cu mulţimi imense pornite în bejenie ori, în Capitală, sub bombardamentele aviaţiei inamice, efectul este stricat de perspectiva mistificatoare a „ilegalistului" asupra evenimentelor şi de şarjarea vădită în portretistica personajelor din „clasele de sus". Titlul celui de-al doilea roman, datat 1965, duce cu gândul la o satiră a regimului comunist, la a cărui introducere în România autorul contribuise. În fapt, satira este timidă, iar canavaua epică pe care e altoită – călătoria a cinci jurnalişti occidentali în „Republica Tu-Tu", intrată recent în rândul „democraţiilor populare" – nu e doar puţin originală, ci şi săracă în posibilităţi de dezvoltare. Ceea ce ziariştii văd în vizitele lor dirijate şi ceea ce află de la localnicii pe care li se îngăduie să-i contacteze – un poet, un filosof, un om de ştiinţă, fermieri simpli, dar şi o familie de foşti aristocraţi – este ceea ce ştiau de la început, anume că „Republica Tu-Tu" este un stat poliţienesc şi că ideologia comunistă nu are aderenţă la populaţie, aplicarea ei la societate nedând rezultatele scontate. De notat este întrebuinţarea în roman a unor texte anterioare – poezii (*Decembrie*), scrisori, pagini de jurnal, precum şi a unei emoţionante povestiri, *Plecarea*, având în centru emigrarea unei familii evreieşti din Botoşani.

SCRIERI: *Frunze*, Bucureşti, 1920; *Tăceri imobile*, Bucureşti, [1922]; *Alb şi negru*, Bucureşti, [1926]; *Erotice*, Botoşani, 1933; *Călători şi scriitori străini despre evreii din Principatele româneşti* (în colaborare cu S. Cris-Cristian), Iaşi, 1935; *Din cărţi vechi. Pagini privitoare la istoria românilor*, Bucureşti, 1946; *Logodnica lui Wolfgang*, Bucureşti, [1946]; *Octomvrie, 1917*, Bucureşti, 1946; *La margine de hotar*, îngr. Saşa Pană, Bucureşti, 1946; *Aevea*, Bucureşti, 1947; *Puşkin în exil* (în colaborare cu Gheorghe Bezviconi), Bucureşti, 1947; *Poeme*, Bucureşti, 1948; *Căderea Babilonului*, pref. Eugen Jebeleanu, Bucureşti, 1956; *Un călător prin U.R.S.S*, Bucureşti, 1960; *Dimitrie Cantemir. Viaţa şi opera în imagini* (în colaborare), Bucureşti, 1963; *Ritmuri de clopote*, pref. Eugen Jebeleanu, Bucureşti, 1968; *La răscruce de vremuri*, pref. Alexei Rudeanu, Bucureşti, 2009; *Republica Tu-Tu*, Bucureşti, 2010. **Traduceri:** D-na Preers, *Sf. Gheorghe şi balaurul*, Gherla, 1916; Alfred de Musset, *Cu dragostea nu-i de glumit*, pref. M. Baraz, Bucureşti, 1956 (în colaborare cu Emil Serghie).

Repere bibliografice: Emil Cerchez, *„Frunze" şi „Tăceri imobile"*, „Steagul", 1922, 1200; Nicolae Bogdan, *Câteva cuvinte despre „Ruben Hirsch"*, „Premiera ilustrată", 1929, 30; Const. I. Emilian, *Anarhismul poetic*, Bucureşti, 1935, *57, 109–111*; Eugen Jebeleanu, *Scarlat Callimachi*, RFR, 1946, 7; Al. Şerban, *„Octomvrie, 1917"*, ORT, 1946, 10–11; Eugen Jebeleanu, *„Căderea Babilonului"*, GL, 1956, 10; Miron Dragu, *„Căderea Babilonului"*, CNT, 1957, 8; Nicolae Breban, *„Un călător prin U.R.S.S."*, GL, 1960, 48; Teodorescu-Branişte, *Presă şi lit.*, II, *297–298*; Gheorghe Dinu [Ştefan Roll], *Prietenul*, CNT, 1972, 40; Dorin Tudoran, *Biografia debuturilor*, Iaşi, 1978, *22–31*; Ion Biberi, *Scarlat Callimachi*, RL, 1975, 23; Şerban Cioculescu, *Carlo*, RL, 1975, 25; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *425-426*; Bârna, *Capşa–Corso*, *302–310*; Lazarovici, *Dicţ. scriit. botoşăneni*, *40–41*; Al. Săraru, *Prinţul Roşu la răscruce de vremuri*, „Clipa", 2009, decembrie; Barbu Cioculescu, *Şi una şi alta*, „Acolada", 2010, 1; Al. Săndulescu, *Iluziile şi falsurile Prinţului Roşu*, „Ex Ponto", 2010, 2. ***V. D.***

CALOVIA, Ion (pseudonim al lui Ion Marinescu; 14.X.1919, Călăraşi – 15.II.1971, Bucureşti), poet, prozator, traducător. Fiu de avocat, **C.** face studiile secundare în oraşul natal, apoi vine la Bucureşti, unde urmează cursurile Conservatorului de Artă, secţia dramă şi comedie, absolvind în 1942. Practică actoria numai un an, după care pleacă pe front. După 1950 începe să scrie literatură pentru copii şi tineret şi să traducă din limba rusă scrieri din acelaşi gen. Colaborează la diverse reviste literare şi pentru copii.

Scrierile lui **C.** se adresează în exclusivitate copiilor şi adolescenţilor şi includ volume de poezii, proză – schiţe, povestiri, un miniroman intitulat *Apokolokyntosis* (1967) – şi traduceri. Poezia, care aminteşte de multe ori pe cea a lui Tudor Arghezi, este plină de culoare şi mişcare, creând uneori imagini izbutite, lesne accesibile celor mici. Proza, segmentul cu cele mai frumoase pagini, are ca personaje principale prichindeii. Unele povestiri au caracter istoric, cu certă tentă pedagogică. Și traducerile unor scrieri din limba

rusă, tot pentru copii, sunt migălit lucrate, atestând grija pentru o exprimare corectă şi sugestivă. Scriitor minor, **C.** nu depăşeşte limitele epocii în care a scris.

SCRIERI: *Moş Gerilă*, Bucureşti, 1956; *Tombucula*, Bucureşti, 1957; *Cocostârcul galben*, Bucureşti, 1958; *Întâmplări de peste zi*, Bucureşti, 1963; *Cântecul dimineţii*, Bucureşti, 1964; *Drumul cu primăveri*, Bucureşti, 1966; *Timpul nu doarme*, Bucureşti, 1966; *Alte întâmplări de peste zi*, Bucureşti, 1967; *Apokolokyntosis*, Bucureşti, 1967; *Spiritul pământului*, Bucureşti, 1969; *Hip-hipura*, Bucureşti, 1971. **Traduceri:** Natalia Zabila, *Zidăriţa*, Bucureşti 1957; *Flori de prun. Catrene chineze*, Bucureşti 1961; Evgheni Permeak, *Puşculiţa bunicului*, Bucureşti, 1962; Irina Vorobiova, *Cine... ce*, Bucureşti, 1962; Jan Čarek, *Lucruri mici, dar însemnate*, Bucureşti, 1964.

Repere bibliografice: Magda Ursache, *„Spiritul pământului"*, CRC, 1969, 43; Viniciu Gafiţa, *Bibliografie de literatură pentru copii*, Bucureşti, 1987, *88*. ***A.M.***

CAMARIANO, Nestor (23.III.1909, Peristasis, Grecia, azi în Turcia – 3.VI.1982, Bucureşti), filolog, istoric literar. Nepot al bizantinologului Demostene Russo (mama sa, Caliopi, era sora acestuia) şi frate cu Ariadna Camariano-Cioran, **C.** îşi face studiile la Bucureşti, unde absolvă, în 1936, Facultatea de Litere şi Filosofie, specialitatea filologie modernă. Lucrează mai întâi ca paleograf la Biblioteca Academiei (1937–1939), apoi e asistent la Institutul de Istorie Naţională (1943–1949) şi cercetător la Institutul de Istorie „N. Iorga" (1949–1968). Colaborează cu studii şi articole la numeroase publicaţii de specialitate, între care „Balcania", „Studii italiene", „Revista Fundaţiilor Regale", „Balkan Studies", „Revista istorică română", „Revue des études sud-est européennes" ş.a. A fost membru al Societăţii de Ştiinţe Istorice din România şi a făcut parte din Association Internationale d'Études du Sud-Est Européen.

Pe lângă numeroase studii consacrate unor personalităţi – între care se remarcă cele despre Alexandru Mavrocordat Exaporitul şi Rhigas Velestinlis („Revue des études sud-est européennes") – şi relaţiilor istorico-culturale greco–române, **C.** a avut preocupări în domeniul istoriei literaturii române, al literaturii comparate şi al bibliologiei. Autor a peste nouăzeci de lucrări, majoritatea rămase în periodice, descoperitor şi interpret de documente istorice, caracterizat de un acut spirit critic şi pasionat de subiectul cercetat, pe care îl tratează cu rigoarea proprie demersului ştiinţific, **C.** este şi autorul sau coautorul unor scrieri fundamentale pentru istoriografia şi literatura română: *Catalogul manuscriselor greceşti din Biblioteca Academiei Române* (II, 1940), *Bibliografia analitică a periodicelor româneşti* (I, 1966–1967, II, 1970–1972), *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821* (I–V, 1969–1975). A reconstituit filiera unor traduceri greceşti, stabilind, pentru începutul secolului al XIX-lea, pătrunderea unor scrieri occidentale în literatura autohtonă, a analizat cultura greacă a unor scriitori din perioada pre- şi paşoptistă (modelele *Gramaticii* lui Ienăchiţă Văcărescu, cercetare apărută în „Studii italiene" (1936), prototipurile greceşti ale scrierilor de început ale lui C. Negruzzi ş.a.), a participat la elaborarea unor capitole din primul volum al tratatului *Istoria literaturii române* (1964). Monografia *Athanasios Hristopoulos. Sa vie, son œuvre littéraire et ses rapports avec la culture roumaine* (1981), publicată de Institute for Balkan Studies din Salonic, este o valoroasă contribuţie privind activitatea acestui reprezentant al „Şcolii fanariote". Autorul aduce date noi despre viaţa lui Hristopoulos, investigând toate sursele istorice româneşti şi greceşti şi supunându-le unui examen amănunţit al argumentelor şi presupoziţiilor. Pune în evidenţă studiile acestuia la Academia Domnească din Bucureşti, continuate la universităţile din Pesta şi Padova (unde se specializează în drept, dar şi în alte ştiinţe, medicină, filosofie). Îi urmăreşte activitatea pe lângă domnitorii Alexandru Moruzi (care îl numeşte mai întâi preceptor al fiilor săi, apoi căminar şi jude la Iaşi), Ioan Caragea (sub care îndeplineşte însemnate dregătorii, logofăt, apoi „mare logofăt al străinelor pricini", având şi funcţia de prezident, membru în Divanul Domnesc, în fine, cămăraş, ceea ce îi va înlesni acumularea unei averi care îl va pune la adăpost de grijile materiale timp de un deceniu, când se retrage la Sibiu, după fuga domnitorului) şi Alexandru Ghica (în timpul căruia este jude în Înaltul Divan, scurtă vreme vornic, logofăt al străinelor pricini, jude supleant în chestiuni comerciale, apoi prezident al acestei instanţe superioare, similare unei Curţi de Apel, între 1841 şi 1843). Analizează contribuţia adusă ca legiuitor la redactarea Codului lui Caragea şi a Regulamentului Organic, îi urmăreşte parcursul biografic prin oraşele româneşti (Iaşi, Bucureşti, Sibiu), stabileşte

data exactă a morţii şi locul înhumării sale. În alt capitol se ocupă de gramatica neogreacă (apărută la Viena, în 1805) şi de concepţia lingvistică a lui Athanasios Hristopoulos, în calitate de teoretician al variantei eolo-doriene ce ar fi stat, după el, la baza limbii vorbite, despre influenţa opiniilor sale asupra gramaticii lui Ion Heliade-Rădulescu, făcând anumite paralelisme între cei doi. O piesă de teatru, *Dramă eroică*, intitulată ulterior *Ahil* (scrisă în greaca vorbită şi publicată la Viena, împreună cu gramatica, în 1805, reeditată de mai multe ori), care a fost tradusă de G. Sion în 1843 (atribuind-o însă, cu bună ştiinţă, în mod eronat, probabil din motive comerciale, lui Metastasio, în vogă încă) şi reprezentată în greceşte în timpul lui Alexandru Moruzi la Iaşi, iar la Bucureşti sub Vodă Caragea, precum şi în Grecia, ar fi constituit un model, nu numai pentru greci, de reaprindere a sentimentelor patriotice. Versiunea lui G. Sion, aproximativă, cu numeroase imixtiuni, departe de frumuseţea textului în versuri al lui Hristopoulos, a circulat totuşi în Principate, iar printre primii contestatari ai falsei atribuiri lui Metastasio (el însuşi autor al unei piese intitulate *Ahile la Skyros*, de asemenea tălmăcită la noi) s-au aflat Ramiro Ortiz şi Alexandru Ciorănescu, după cum demonstrează **C.** cu acribie. Deşi „adevărat poet de salon, cu poezii galante", îndeosebi erotice şi bahice, lipsit însă de „vibraţii profunde ale sufletului omenesc", considerat totuşi în epocă „poet naţional", Hristopoulos s-a bucurat de o faimă deosebită, datorită circulaţiei europene prin traduceri şi a publicării liricii sale în nu mai puţin de treisprezece ediţii, cu unele diferenţe între ele, doar în secolul al XIX-lea (între 1811, data apariţiei primei ediţii, la Viena, şi 1889, data ultimei, tot acolo), dar şi a numeroaselor manuscrise greceşti şi româneşti, păstrate la Biblioteca Academiei, unele texte fiind puse pe muzică, altele ajunse în folclor şi culese ca atare. Voga cunoscută de poetul neogrec, în calitate de „nou Anacreon", s-a suprapus întrucâtva cu redescoperirea în Europa a „vechiului" Anacreon, către sfârşitul veacului al XVIII-lea şi începutul celui următor, şi cu asimilarea la tonul lejer al liricii din acea vreme, graţie fluenţei uimitoare şi eleganţei versului, cu mari efecte, dificil însă de transpus în alte limbi. Influenţa exercitată asupra începuturilor poeziei româneşti a fost semnificativă, dar **C.** s-a oprit, într-un consistent capitol, doar la exemplele mai relevante, unii reprezentanţi scriind şi în greceşte (poeţii Văcăreşti, Matei Millo, Gheorghe Peşacov, Vasile Cârlova), uneori cu versuri în alternanţă, după cum indică manuscrisele păstrate. **C.** examinează în paralel lucrările de prozodie alcătuite de Hristopoulos (*Stihourgikè*, publicată împreună cu poeziile lui) şi de Costache Conachi (*Meşteşugul stihurilor româneşti*, rămasă în manuscris până în 1963), constatând similitudini însemnate, în primul rând bazarea versului pe numărul de silabe, accente şi rime, însăşi terminologia moldoveanului fiind preponderent grecească. Sincronizată cu neoanacreontismul european, lirica neogreacă a vremii, în special cea a lui Hristopoulos, a beneficiat de o receptare intensă, facilitată de cadrul general al culturii din prima jumătate de veac XIX. **C.** studiază cu atenţie, aducând dovezi prin comparaţia de text în majoritatea cazurilor, influenţa, adesea cu mult mai importantă decât s-a crezut, exercitată de poetul neogrec asupra autorilor români. Între aceştia se află C. Conachi, Nicolae şi Ioan Văcărescu, Ion Heliade-Rădulescu (a cărui transpunere integrală a liricii lui Hristopoulos s-a pierdut însă), Barbu Paris Mumuleanu (stihurile lui erotice şi bahice au circulat frecvent şi în manuscris), Anton Pann (*Spitalul amorului* şi *Noul Erotocrit* includ prelucrări şi preluări nemărturisite) şi chiar Grigore Alexandrescu sau Grigore H. Grandea. Studiul conturează o imagine revelatoare a lui Athanasios Hristopoulos, neglijat astăzi de istoriile literare, portretizându-l ca pe un erudit al vremii, personaj discret, sobru, dar afabil, conversând în saloanele vremii, înţelept şi echilibrat, iubitor de dreaptă judecată, loial şi imparţial, respectat de cei care-i treceau pragul casei pentru sfaturi. Tot demersurilor savantului se datorează şi găsirea portretului în ulei în care Hristopoulos este înfăţişat la senectute de pictorul austriac Johann Frankenberger în veşminte de epocă şi cu o expresie melancolică a privirii. Cercetare de amploare (un preconizat volum al doilea urma să analizeze exclusiv literatura poetului), monografia lui **C.** rămâne un model în studiul comparatist al surselor, prin reevaluarea şi relaţionarea lor la toate palierele, aruncând o nouă lumină asupra întrepătrunderilor culturilor grecească şi românească din prima jumătate a veacului al XIX-lea.

SCRIERI: *Primele încercări ale lui C. Negruzzi şi prototipurile lor greceşti*, Bucureşti, 1935; *Torquato Tasso în literatura greacă*, Bucureşti, 1936; *Erast a lui Salomon*

Gessner în literatura greacă şi română, Bucureşti, 1941; *Catalogul manuscriselor greceşti din Biblioteca Academiei Române*, II, Bucureşti, 1940; *Bibliografia analitică a periodicelor româneşti*, vol. I: *1790–1850* (în colaborare cu Ioan Lupu şi Ovidiu Papadima), Bucureşti, 1966–1967, vol. II: *1851–1858* (în colaborare cu Ioan Lupu, Dan Berindei şi Ovidiu Papadima), Bucureşti, 1970–1972; *Alexandre Mavrocordato, le grand dragoman. Son activité diplomatique. 1639–1709*, Salonic, 1970; *Athanasios Christopoulos. Sa vie, son œuvre littéraire et ses rapports avec la culture roumaine*, Salonic, 1981. **Ediţii:** D. Russo, *Studii istorice greco-române*, I–II, Bucureşti, 1939 (în colaborare cu Constantin C. Giurescu şi Ariadna Camariano); *Cronica Ghiculeştilor. Istoria Moldovei între anii 1695–1754*, ed. bilingvă, tr. şi introd. edit., Bucureşti, 1965 (în colaborare cu Ariadna Camariano-Cioran); *Asmata kai ponematia diaphoron. Chansons et opuscules patriotiques publiés à Jassy en 1821 par un hétairiste*, introd. edit., Bucureşti, 1966.

Repere bibliografice: Teodor Vârgolici, *„Bibliografia analitică a periodicelor româneşti", vol. I*, LCF, 1967, 2; Zaharia Macovei, *„Bibliografia analitică a periodicelor româneşti", vol. II*, F, 1972, 6; Bucur, *Istoriografia*, *223–225*; *Encicl. istoriografiei rom.*, *78*. ***A.M., G.Dn.***

CAMARIANO-CIORAN, Ariadna (31.III.1906, Peristasis, Grecia, azi Turcia – 11.III.1993, Bucureşti), elenistă. Nepoată a bizantinologului Demostene Russo (mama sa, Caliopi, era sora acestuia) şi soră a lui Nestor Camariano, emigrată cu familia la București în 1922, învață mai întâi românește. Studiază în particular, trecându-și bacalaureatul la Liceul „Spiru Haret" (1931). Urmează Facultatea de Litere (absolvită în 1936), funcţionând apoi ca lector de limba neogreacă pe lângă Catedra de literatură română veche a aceleiaşi facultăţi (1937–1939). În 1938 susţine teza de doctorat sub îndrumarea lui N. Cartojan (*Poricologos şi Opsarologos grecesc*, notată cu *summa cum laude*). În urma căsătoriei (1946) cu istoricul și teologul Gheorghe Cioran, elev al lui Demostene Russo, capătă cetățenia română. Din 1943, odată cu înfiinţarea Institutului de Studii şi Cercetări Balcanice, îşi continuă activitatea didactică la Şcoala de Limbi Slave şi Orientale a acestui institut, precum şi pe cea de cercetător ştiinţific, până în 1963, la Institutul care devenise între timp Institutul de Istorie „N. Iorga". Din 1963, după înfiinţarea Institutului de Studii Sud-Est Europene, este transferată în aceeași calitate și va funcționa până la pensionare (1968). Crescută în casa unchiului său, Demostene Russo, frecventându-i cu asiduitate seminarul, **C.-C.** şi-a însuşit o riguroasă metodă de cercetare şi de editare a textelor. A colaborat la numeroase publicaţii de specialitate, între care „Cercetări literare", „Biserica Ortodoxă Română", „Revista istorică română", „Studii. Revistă de istorie", „Revista Fundațiilor Regale", „Balcania", „Revue des études sud-est européennes", „Revista de istorie și teorie literară", „Balkan Studies" (Salonic), „Nea Estia" (Atena). A debutat, în 1935, cu volumul *Influența poeziei lirice neogrecești asupra celei românești*, studiu filologic și literar asupra modelelor primilor poeți români.

Principalele direcţii de cercetare ale lui **C.-C.**, materializate în numeroase studii şi articole în domeniul istoriei şi literaturii, au fost reunite postum în masivul volum *Relaţii româno–elene. Studii istorice şi filologice* (*secolele XIV–XIX*) (2008). Acestea s-au axat, în primul rând, pe reconstituirea filierei greceşti a culturii române, pe studiul relaţiilor reciproce, istorice şi literare, greco–române (circulaţia unor opere de Voltaire, Giovanni del Turco sau ale iluminiștilor C.M. Wieland și August Lafontaine, ale lui Cesare Beccaria și Marmontel), precum şi pe identificarea traducătorilor unor intermediare greceşti. Pentru istoria ideilor, de interes sunt studiile cu privire la reacţia Patriarhiei ecumenice împotriva spiritului revoluţionar francez şi la influenţa lui Voltaire în ariile culturale greacă şi română (*L'Esprit philosophique et révolutionnaire français combattu par le Patriarcat œcuménique et la Sublime Porte*, 1941, *Spiritul revoluţionar francez şi Voltaire în limba greacă şi română*, 1946). A identificat repertoriul teatrului grec din Bucureşti la începutul secolului al XIX-lea (*Le Théâtre grec à Bucarest au début du XIX-e siècle*, 1943), a rectificat atribuirea eronată a lucrării parenetice *Teatrul politic* lui Nicolae Mavrocordat, traducătorul fiind de fapt Ioan Avramie Cretanul, predicatorul Curții domnești din București (*La Traduction grecque du „Théâtre politique", attribuée par erreur à N. Mavrocordat et les versions roumaines*, 1943). Teza de doctorat, *Poricologos și Opsarologos grecesc* („Cercetări literare", 1939), este o contribuție remarcabilă la cercetarea literaturii didactico-satirice din Antichitate până la prelucările bizantine și neogrecești, dar și în alte arii (slavă, turcă), până la prototipul traducerii românești și redactările ulterioare, culminând cu cea versificată a lui Anton Pann din *Povestea vorbii*. Numeroase sunt studiile care evidențiază însemnătatea culturală și istorică a unor personalități din varii domenii (de pildă, eruditul Ieremia

Cacavela, pedagogul Iosif Moesiodax, domnitorul Nicolae Caragea, traducător a mii de pagini din franceză, din păcate nepublicate, Gheorghios Lassanis, aghiotantul lui Alexandru Ipsilanti), îndreptările și restabilirea filiației unor surse, circulația unor motive ș.a. Dar opera de căpătâi a **C.-C.** rămâne monumentala lucrare *Academiile domneşti din Bucureşti şi Iaşi* (1971), publicată şi în limba franceză (*Les Académies princières de Bucarest et de Jassy et leurs professeurs*, 1974, în ediție integrală) de către Institute for Balkan Studies din Salonic, lucrare încununată cu Premiul „Nicolae Iorga" al Academiei Române și cu cel al Academiei Greciei în același an (1974), istoricul și criticul literar C. Th. Dimaras considerând-o indispensabilă pentru cercetarea învăţământului românesc şi a celui grecesc. Uzând de o impresionantă erudiție, de studierea atentă a textelor cu uneltele filologului, cu acribie și profesionalism, aducând argumente solide și adesea neeludând chiar disputa acerbă (era recunoscută ca o redutabilă polemistă), **C.-C.** lasă în urmă imaginea exemplară a savantei care restabilește adevărul științific până la ultimele consecințe.

SCRIERI: *Influenţa poeziei lirice neogreceşti asupra celei româneşti*, Bucureşti, 1935; *Spiritul revoluţionar francez şi Voltaire în limba greacă şi română*, Bucureşti, 1946; *Academiile domneşti din Bucureşti şi Iaşi*, Bucureşti, 1971; ed. (*Les Académies princières de Bucarest et de Jassy et leurs professeurs*), Salonic, 1974; *Contributions à l'histoire des relations gréco–roumaines. L'Épire et les Pays Roumains*, Ioannina, 1984; *Relații româno–elene. Studii istorice și filologice (secolele XIV–XIX*), îngr. și introd. Leonidas Rados, București, 2008. **Ediţii:** Demostene Russo, *Studii istorice greco–române*, I–II, Bucureşti, 1939 (în colaborare cu Constantin C. Giurescu şi Nestor Camariano); *Cronica Ghiculeştilor. Istoria Moldovei între anii 1695–1754*, ed. bilingvă, tr. şi introd. edit., Bucureşti, 1965 (în colaborare cu Nestor Camariano); *Reprezentanța diplomatică a Moldovei la Constantinopol (30 august 1741 – decembrie 1742). Rapoartele inedite ale agenților lui Constantin Mavrocordat*, tr. și introd. edit., București, 1985.

Repere bibliografice: Bucur, *Istoriografia, 233–235*; *Encicl. istoriografiei rom., 78–79*; Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Ariadna Camariano-Cioran*, RSE, 1987, 2, 1994, 1–2. ***A.M., G.Dn.***

CAMENAE, publicaţie apărută la Bucureşti, trimestrial, din octombrie 1943 până în martie 1944, cu subtitlul „Revistă de cultură clasică", editată de Societatea profesorilor secundari de limbi clasice. Comitetul de conducere: I.I. Bujor, G. Guţu, Al. Mălin, I. Maşala, N.I. Niculiţă, N.I. Ştefănescu, T. Vasilescu. Printre rubricile importante se numără „Studii", „Poezii", „Traduceri", „Studii pedagogice şi comemorări", „Recenzii", „Rezumate în limbi străine", „Dări de seamă". Deşi au apărut puţine numere, revista se impune prin profesionalism. În articolul *Civilizaţia antică* Theofil Simenschy utilizează o subtilă alegorie de tip platonician, Şt. Bezdechi scrie despre raportul dintre cuvânt şi idee la Platon, G. Guţu despre ideile metafizice ale moralei lui Seneca, iar N. Jingoiu despre creştinismul lui Seneca filosoful. Toma I. Vasilescu argumentează o interesantă ipoteză referitoare la originea conceptului „genius" la romani, iar N.I. Ştefănescu discută originea versului alexandrin. Se inserează traduceri din poezia lui Horaţiu, Ovidiu, Properţiu, Bion, semnate de Const. I. Niculescu, D. Ganea, N.I. Ştefănescu. Tot aici T. Lăzărescu publică două poezii în latină, iar N.I. Niculiţă, o recenzie la traducerea lui Teodor A. Naum după *Germania* scriitorului latin Tacitus. Alţi colaboratori: Felicia Brătianu, Aurel Iordănescu, Il. Almăjeanu. ***A.P.***

CAMILAR, Eusebiu (7.X.1910, Udeşti, j. Suceava – 27.VIII.1965, Bucureşti), poet, prozator, traducător.

Fiu al unor ţărani, Nataliţa (n. Motrici) şi Ion Camilar, **C.** şi-a întrerupt în 1926 liceul început la Suceava, traversând apoi o lungă perioadă când şi-a câştigat existenţa cu slujbe umile. Nici când lucrează în redacţia unor periodice ieşene – „Chemarea" (1935), „Iaşul" (1938–1940), „Voinţa" (1941), „Cetatea Moldovei" (1942), nici după căsătoria cu poeta Magda Isanos şi după apariţia primelor cărţi, situaţia nu i se schimbă, **C.** trăind la limita de jos a subzistenţei. Începând din 1929, când a debutat cu versuri în „Moldova literară" (Mihăileni-Dorohoi), semnează în numeroase periodice din Bucureşti şi din ţară, între care „Viaţa românească", „Banatul literar", „Fruncea", „Adevărul literar şi artistic", „Lumea", „Însemnări ieşene", „România literară", „Universul literar", „Vremea", „Jurnalul literar" „Revista Fundaţiilor Regale". Schimbarea regimului politic după al Doilea Război Mondial îi favorizează o

anume ascensiune socială, bazată atât pe succesul literar, cât şi pe adeziunea la acţiunea de propagare a ideilor comuniste. Primeşte unele responsabilităţi în cadrul Uniunii Scriitorilor, face parte din redacţia „Gazetei literare" (în care publică mult), este consilier literar al Editurii de Stat, colaborează intens la reviste importante („Viaţa românească", „Contemporanul", „Iaşul literar", „Scrisul bănăţean", „Tribuna" ş.a.), tipăreşte numeroase cărţi. Ţine conferinţe la Radio şi în provincie, în 1955 devine membru corespondent al Academiei RPR, călătoreşte în ţară şi peste hotare, ajungând o personalitate literară oficială, prezentă şi în manuale.

În versurile volumului de debut al lui **C.**, *Chemarea cumpenelor* (1937), sunt vizibile două atitudini lirice: fascinaţia în faţa naturii şi a muncii agreste; dezolarea profundă, revolta celor umili şi săraci. O expresie necizelată, dar viguroasă, rod al exaltării şi furiei, defineşte mai degrabă un temperament decât un artist. La polul opus, desprinse de condiţionarea socială, sunt versurile din ultima parte a vieţii, adunate în volumele *Poezii* (1964) şi, postum, *Călăreţul orb* (1975). Poetul este parte a viziunilor sale, iar contemplaţia tinde către o participare la existenţa eternă. Totul devine semn sau manifestare a simbiozei dintre terestru şi ceresc, prin lumină şi fantezie. Imaginile construiesc mici alegorii, într-o tentativă graţioasă, senină de a transcende realitatea concretă. Primul volum în proză, *Cordun* (1942), este o încercare originală de a reface trăirile, „relatarea" unui copil, fără intervenţia adultului în interpretare, ordonare, povestire. Felurite secvenţe din viaţa familiei sau a satului sunt notate cu simplitatea şi sărăcia de limbaj specifice unei psihologii neevoluate. Sensibilitatea, memoria afectivă a copilului sunt activate de întâmplările urâte, crude, de partea rea a felului de a fi al oamenilor. În urma acestei selecţii „inconştiente", rezultă un tablou coerent, sumbru, în care răul, suferinţa, tragicul sunt dimensiuni ale vieţii cotidiene. Expresia lapidară, nudă, directă, alăturarea cinematografică a secvenţelor produc o impresie deosebită. Asumarea punctului de vedere al unui copil, a inocenţei şi simplităţii are ca efect insolitarea perspectivei, un procedeu modern al artei. În timp, **C.** alcătuieşte din diferite schiţe şi povestiri, adunate în special în volumele *Cartea poreclelor* (1957), *Nopţi udeştene* (1960), *Inimi fierbinţi* (1963), un fel de anexă la *Cordun*, completând şi nuanţând imaginea acelei lumi. Într-un fel sau altul, locurile natale, propria copilărie constituie un laitmotiv, dar şi o inepuizabilă sursă de revigorare epică, de date concrete, personaje şi limbaj. Jurnalul de la Udeşti al lui **C.**, apărut postum cu titlul *Cartea de piatră* (1981), este o mărturie patetică a ataşamentului faţă de casa părintească, de viaţa rurală. În volumele *Prăpădul Solobodei* (1943; Premiul Societăţii Scriitorilor Români), *Avizuha* (1945), *Turmele* (1946), *Valea hoţilor* (1948) este prezentată o lume primitivă, dominată de obiceiuri ancestrale, superstiţii şi instincte, văzută în lupta, surdă şi grea, pentru supravieţuire. Este o lume mereu tulburată de orice o abate de la obişnuinţele sale, ameninţată parcă permanent de nenorocire, dar şi ameninţătoare, trăind într-o întunecime tragică. O greutate parcă telurică o apasă, mase de oameni se mişcă animate de un instinct gregar, satul părând mai degrabă o comunitate tribală. Natura fiind o componentă organică a traiului acestor oameni, totul este proiectat în semnificative peisaje vizuale şi sonore, realizate cu forţă şi amploare. Atmosfera tensionată, tonalitatea sumbră, clarobscurul în care apar personajele, neindividualizate – siluete ceva mai distincte pe fondul mulţimii –, conotaţia cvasimagică a gesturilor şi vorbelor, existenţa supusă unei fatalităţi nelămurite şi neliniştitoare, indeterminarea temporală creează senzaţia unei lumi halucinante, coborâte din negurile legendei şi ale istoriei. Admonestat pentru „inactualitatea" şi „misticismul" scrierilor sale, **C.** face o *mea culpa* publică (1948) şi trece grabnic la producerea unei literaturi angajate ideologic. În *Negura* (I–II, 1949–1950; Premiul Academiei RPR pentru primul volum) el blamează vehement clasa conducătoare din România antesocialistă, înfierează războiul antisovietic, povestind întâmplări oripilante, creionând personaje definite prin bestialitate. Caricând fără preget, **C.** vrea să instituie o realitate atroce, pentru care metafora titlului ar fi prea blândă. Dar construcţia defectuoasă, tezismul evident, situarea autorului în postura de acuzator mânios fac din *Negura* o scriere caducă. Romanele *Temelia* (1951; Premiul de Stat), *Satul uitat* (1974) şi o lungă serie de povestiri propagandistice, precum *Făina chiaburului şi bordeiul săracului* (1947), *Secerişul* (1951), *Pe drumul belşugului* (1951), *Dreptul la viaţă* (1953) ş.a.m.d., tipărite în broşuri sau în culegeri de proză scurtă, sunt produse facile ale obedienţei faţă de o politică literară impusă. Când şi când, **C.** preferă să se întoarcă spre istorie, de unde talentul său evocator scoate tablouri vivante având în centru câteva mari figuri ale trecutului românesc, naraţiuni apărute în volume speciale – *Poarta furtunilor* (1955), *Povestiri eroice* (I, 1960), *Pământul zimbrului* (1962) – şi în alte numeroase ediţii sau opuscule,

care reiau, de regulă, aceleaşi texte. Cărţile de călătorie – *Împărăţia soarelui* (1956), *Farmecul depărtărilor* (1966) – conţin relatări despre realităţi şi personalităţi din ţările vizitate. Drama istorică *Focurile* (o dramatizare după *Crăişorul* lui Liviu Rebreanu, scrisă în colaborare cu Magda Isanos, premiată şi editată de Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă în 1945) încearcă o reconstituire a principalelor momente ale răscoalei conduse de Horea, Cloşca şi Crişan şi a fost reprezentată la Timişoara în 1946. Altă piesă în versuri, *Valea Albă* (1957), dramatizează un episod din luptele lui Ştefan cel Mare. O secţiune importantă a operei lui **C.** este cea a prelucrărilor şi traducerilor, realizate frecvent după o versiune intermediară. Repovestirile lui după *Halima*, decenii întregi reeditate, recreează pe terenul limbii române, printr-o rostire armonioasă, uşor arhaizată, savoarea epică, ţinuta ceremonioasă a basmelor arabe. Din poezia chineză a transpus mai cu seamă texte clasice. A mai semnat versiuni româneşti după opere de Kalidasa, Eschil, Aristofan, Ovidiu, Omar Khayyam, Puşkin, Gogol, Maxim Gorki, Aleksei Tolstoi ş.a.

SCRIERI: *Chemarea cumpenelor*, Bucureşti, 1937; *Cordun*, Bucureşti, 1942; ed. Iaşi, 1988; *Prăpădul Solobodei*, Iaşi, 1943; *Avizuha*, Bucureşti, 1945; *Focurile* (în colaborare cu Magda Isanos), Bucureşti, 1945; *Răfuiala*, Bucureşti, 1945; *Turmele*, Bucureşti, 1946; *Făina chiaburului și bordeiul săracului*, Bucureşti, 1947; *Nopțile Șeherezadei povestite de…*, Bucureşti, 1947; *Valea hoților*, Bucureşti, 1948; *Negura*, I–II, Bucureşti, 1949–1950; *Păpucașii*, Bucureşti, 1950; *Pe drumul belșugului*, Bucureşti, 1951; *Râpa Oarbei*, Bucureşti, 1951; *Secerișul*, Bucureşti, 1951; *Temelia*, Bucureşti, 1951; *Gigantul din munți*, Bucureşti, 1952; *Întâmplări de pe Călmățui*, Bucureşti, 1952; *Dreptul la viață*, Bucureşti, 1953; *Prin Ţara de Sus*, Bucureşti, 1954; *Livezile tinere*, Bucureşti, 1954; *Pasărea de foc*, Bucureşti, 1954; *Stejarul din Borzeşti*, Bucureşti, 1955; *Poarta furtunilor*, Bucureşti, 1955; *Inimi fierbinți*, Bucureşti, 1956; *Împărăția soarelui*, Bucureşti, 1956; *Cartea poreclelor*, Bucureşti, 1957; *Cărțile săgetătorului*, Bucureşti, 1957; *Cel din urmă apostol*, Bucureşti, 1957; *Valea Albă*, Bucureşti, 1957; *1001 de nopți*, I–IV, Bucureşti, 1959–1963; *Nopţi udeştene*, Bucureşti, 1960; *Povestiri eroice*, I, Bucureşti, 1960; *Pământul zimbrului*, Bucureşti, 1962; *Inimi fierbinţi*, Bucureşti, 1963; *Poezii*, Bucureşti, 1964; *Farmecul depărtărilor*, Bucureşti, 1966; *Viforul*, Bucureşti, 1966; *Clopote în amurg*, Bucureşti, 1969; *Turmele. Cordun. Avizuha. Valea hoţilor*, postfaţă Silviu Dan Gheorghiu, Bucureşti, 1971; *Satul uitat*, Bucureşti, 1974; *Călăreţul orb*, îngr. şi pref. Constantin Călin, Cluj-Napoca, 1975; *Cartea de piatră*, îngr. şi pref. Constantin Călin, Bucureşti, 1981. **Traduceri:** N.V. Gogol, *Însemnările unui nebun*, introd. Eugen Schileru, Bucureşti, 1945, *Povestiri din Petersburg*, Bucureşti, 1952 (în colaborare cu Ada Steinberg), *Mantaua. Povestiri din Petersburg*, pref. Tatiana Nicolescu, Bucureşti, 1962 (în colaborare cu Ada Steinberg şi Radu Donici); Leonid Soloviev, *Minunata istorie a lui Nastratin Hogea*, Bucureşti, 1945 (în colaborare cu Magda Isanos); A.S. Puşkin, *Fata căpitanului*, Bucureşti, 1946, *Povestirile răposatului Ivan Petrovici Belchin*, Bucureşti, 1954 (în colaborare cu Gh. Solcănescu), *Dama de pică*, pref. Gh. Barbă, Bucureşti, 1963; Aleksei Tolstoi, *Povestiri ruseşti*, Bucureşti, 1947; Maxim Gorki, *Foma Gordeev*, Bucureşti, 1949; *Din poezia chineză clasică*, Bucureşti, 1956; ed. 2 (*Poeme chineze clasice*), pref. edit., Bucureşti, 1957; Aristofan, *Teatru*, Bucureşti, 1956; Ovidiu, *Tristele*, pref. edit., Bucureşti, 1957, *Epistole din exil*, îngr. şi pref. Toma Vasilescu, Bucureşti, 1966; Eschil, *Perşii. Cei şapte contra Tebei*, pref. Mihai Nasta, Bucureşti, 1960; Li Tai Pe, *Poezii*, introd. edit., Bucureşti, 1961; Kalidasa, *Sakuntala*, Bucureşti, 1964.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, III, *1481–1485*; Octav Şuluţiu, [*Eusebiu Camilar*], RFR, 1943, 1, „Apărarea”, 1946, 5, 41; Perpessicius, *Opere*, X, *111–113*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *5–10*; Traian Chelariu, *„Prăpădul Solobodei”*, UVR, 1944, 3; Al. Piru, *„Avizuha”*, VR, 1945, 7–9; Caraion, *Duelul*, *194–203*; Al. A. Philippide, *„Turmele”*, *„Nopţile Şeherezadei”*, „Semnalul”, 1947, 1521; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Valea hoţilor”*, CNT, 1948, 84, 85; Geo Şerban, *„Les Troupeaux”*, REVR, 1957, 2; Constantin Cubleşan, *„Poezii”*, ST, 1965, 2; Micu–Manolescu, *Literatura*, *107*, *219–221*, *270–272*; D. Ţepeneag, *Un sadovenian?*, R, 1966, 2; Ciobanu, *Nuvela*, *134–136*, *285–301*; Oprea, *Mişcarea*, *13–27*; Piru, *Panorama*, *338–352*; Oprescu, *Scriitori*, *51–56*; Vitner, *Semnele*, *127–135*; Sorin Titel, *„Avizuha”*, RL, 1972, 12; Dorina Mercheş, *Eusebiu Camilar. Bibliografie*, Iaşi, 1976; Haralambie Ţugui, *Memoria timpului*, Timişoara, 1977, *144–197*; Cioculescu, *Itinerar*, IV, *408–414*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *241–243*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *426–429*; Rachieru, *Poeţi Bucovina*, *74–78*; *Dicţ. analitic*, I, *75–76*; Elisabeta Isanos, *Cosânzenii*, Timişoara, 2005; Popa, *Ist. lit.*, I, *257–258*, *628–631*, *passim*. ***C. T.***

CANCEL, Petre (7.III.1890, Bacău – 29.XI.1947, Bucureşti), slavist, folclorist. După terminarea liceului la Bacău, vine la Bucureşti, unde urmează cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie (1909–1912), fiind elevul lui Ioan Bogdan şi al lui Dimitrie Onciul. Sub îndrumarea celui de-al doilea îşi realizează prima lucrare, *Data epistolei lui Uzun Hassan către Ştefan cel Mare şi misiunea lui Isak-beg, parte din relaţiile lui Ştefan cel Mare cu Roma, Veneţia şi Genua* (1912). La recomandarea lui Ioan Bogdan, îşi continuă studiile (1913–1919) la Belgrad, Sofia, Viena, Zagreb şi la Praga, unde îşi ia şi doctoratul în filologie slavă. Revenit în ţară, este numit suplinitor la Catedra de limbi slave a Universităţii din Bucureşti (1920),

apoi, după moartea lui I. Bogdan (1923), profesor titular, funcţionând tot restul vieţii. A colaborat la „Convorbiri literare", „Revue des études slaves" ş.a.

Personalitate de amplă formaţie enciclopedică în domeniul filologic, desfăşurând o erudiţie impresionantă, bun cunoscător al spaţiului balcanic, **C.** a susţinut „comparaţia extensivă imperioasă" în sectoare interdisciplinare ale culturii vechi, luând în considerare nu numai principalele grupuri de limbi indoeuropene, ci şi realităţile social-economice şi istorico-juridice din acest spaţiu, în studiile sale de lexicologie istorică şi de filologie slavo-română – *Despre „rumân" şi despre unele probleme lexicale vechi slavo-române* (1921), *Termenii slavi de plug în dacoromână* (1921), *Introducere în filologia şi lingvistica slavo-română* (1938). De asemenea, este autorul unor lucrări de lingvistică slavă (*Studiul verbului vechi slav*, 1938, *Sintaxa veche slavă*, 1938), publicate în colecţia „Româno–slavica". În ceea ce priveşte literaturile balcanice, îndeosebi sârbo-croată şi bosniacă, despre care a elaborat de-a lungul anilor o serie de cursuri (unele publicate) pe perioade mergând de la începuturile acestor literaturi până pe la mijlocul veacului al XIX-lea (de pildă, *Curs de literatură sârbă.* I. *În Bosnia*, 1932–1933; *Istoria literaturii sârbo-croate din a doua jumătate a secolului al XVI-lea până în secolul al XVII-lea*, 1935–1936, *Istoria literaturii iugoslave. 1750–1820*, 1937–1938), a cercetat amănunţit contextul istoric foarte bogat şi diferit de la ţinut la ţinut şi de la epocă la epocă, pe unităţi politice, spirituale şi religioase (catolicism, ortodoxie, islamism), explicând plauzibil specificitatea acestor literaturi (preponderent populare) şi marile deosebiri culturale dintre ele. Ivite din perspectiva interdisciplinarităţii, preocupările pentru folcloristică ale lui **C.**, deşi tangenţiale, aduc unele precizări şi aspecte de natură metodologică. Spre exemplu, în studiul *Originea poeziei populare* (1922) subliniază rolul individului talentat în procesul creării şi circulaţiei pieselor folclorice (chestiune pe care o va relua D. Caracostea), investigarea genezei creaţiilor contemporane contribuind la evitarea „exerciţiilor uneori hilariante, alteori temerare", adesea neştiinţifice. Pe nedrept uitat astăzi, **C.** se înscrie în istoria culturii noastre ca un reprezentant de seamă al începuturilor slavisticii.

SCRIERI: *Data epistolei lui Uzun Hassan către Ştefan cel Mare şi misiunea lui Isak-beg, parte din relaţiile lui Ştefan cel Mare cu Roma, Veneţia şi Genua*, Bucureşti, 1912**;** *Originea poeziei populare*, Bucureşti, 1922; *Curs de literatură sârbă*, vol. I: *În Bosnia*, Bucureşti, 1932–1933; *Curs de istoria literaturii croate de la începuturi până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Bucureşti, 1933–1934; *Istoria literaturii sârbo-croate din a doua jumătate a secolului al XVI-lea până în secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1935–1936; *Curs de istoria literaturii sud-slave. 1650–1850*, Bucureşti, 1936–1937; *Istoria literaturii iugoslave. 1750–1820*, Bucureşti, 1937–1938; *Curs de istoria literaturii croate în sec. XVI–XVII*, Bucureşti, 1942–1943.

Repere bibliografice: G. Mihăilă, *P. Cancel şi colaboratorii săi*, în *Studii de lexicologie şi istorie a lingvisticii româneşti*, Bucureşti, 1973, *196–197*; Victoria Frâncu, *Lecţiile de literatură iugoslavă ale profesorului Petre Cancel*, AUB, filologie, t. XXIV, 1975; Balacciu–Chiriacescu, *Dicţionar*, *85–86*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *181–182*. ***A.M., G.Dn.***

CANCICOV, Georgeta Mircea (29.V.1899, Godineşti, j. Bacău – 16.IV.1984, Bucureşti), prozatoare, poetă.

Este fiica Elenei (n. Crăiescu) şi a lui Petre Jurgea, coborâtor dintr-o familie de răzeşi, şi s-a numit, la naştere, Maria; a fost căsătorită cu Mircea Cancicov, avocat şi om politic. A avut parte de o educaţie aleasă, intrând în contact încă din copilărie cu atmosfera marii culturi europene (mama sa îl cunoscuse pe Marcel Proust). La Paris urmează liceul, apoi Facultatea de Litere şi ia lecţii de vioară de la George Enescu. Colaborează la numeroase publicaţii, printre care „Viaţa românească", „Revista Fundaţiilor Regale", „Universul literar", „Adevărul literar şi artistic", „Ateneu", „România literară", „Luceafărul". Debutul, culegerea de poeme *Un vis* (1936), nu o anunţă în nici un fel pe scriitoarea care urma să devină **C.** odată cu publicarea romanelor şi a nuvelelor.

Scrisul prozatoarei se remarcă prin simplitatea discursului narativ, într-un context care favoriza formulele epice novatoare. Chiar dacă resuscită o lume păstrată în amintire, **C.** evită percepţia subiectivă, întoarcerea spre sine, consemnând ca într-un jurnal doar ceea ce li se întâmplă celor din jur. Autoarea alege scene ieşite din comun. Se evidenţiază un

anumit specific al atmosferei, o anumită modalitate a prezentării protagoniştilor, bazată pe vorbirea regional-dialectală (dialogul joacă un rol esenţial în economia edificiului narativ). **C.** creează impresia că îşi lasă personajele să se autodefinească, rolul ei fiind doar acela de a le introduce în scenă. Nu există nici un scenariu prestabilit, evenimentele au loc pur şi simplu, personajele intrând şi ieşind din aria de observaţie a autoarei după voia lor; nimic nu este supus analizei, deşi pot fi deduse din context unele portrete psihologice şi morale. Situaţiile memorabile sunt frecvente, acestea constituind nucleele în jurul cărora gravitează celelalte întâmplări prinse în pasta naraţiunii. Perceperea realităţii cunoaşte forme diverse, de la transcrierea directă, nemijlocită a faptului brut până la inserarea, pe alocuri, a unor elemente de fantastic popular. În toate cazurile perspectiva rămâne exterioară evenimentelor, **C.** ştiind să-şi dozeze atât ironia, cât şi efuziunea lirică. De fapt, succesul îl datorează şi caracterului echilibrat al prozei sale, care nu permite nici unui vector să se transforme în dominantă. Atunci când îşi pune personajele în situaţiile cele mai stânjenitoare, nu dovedeşte o intoleranţă compactă; trece mai departe cu umor, dând senzaţia că se joacă. S-a vorbit despre impresia de mozaic lăsată de romanele *Poeni* şi *Moldovenii,* ambele apărute în 1938. Într-adevăr, decupajele care compun montajul au structuri cvasiidentice. Scriitoarea ia în observaţie fragmentul de lume care i se oferă şi îl tratează cu un realism bogat în nuanţe, cu o plasticitate minuţioasă şi stranie, care poate crea, la un moment dat, senzaţia de imaginar baroc. Dar tonul se schimbă, relatarea evoluează cu un plus de vitalitate şi de umor, pentru ca la sfârşitul secvenţei faptele să se arate învăluite într-o relaxare îngăduitoare. Povestirile şi nuvelele reiau, în general, aceleaşi procedee afirmate anterior. În nuvela *Pustiuri* (1942) autoarea extrage din mitologia populară românească tipul ţăranului care, având forţe malefice, este capabil să abată prăpădul asupra altor oameni. Aici atmosfera devine tragică şi evoluează gradat. Psihoza colectivă este înfăţişată prin amalgamarea sugestiilor vizuale, acustice, olfactive şi a fantasticului dezlănţuit, ceea ce are efectul unei reprezentări coşmareşti. În *Călătorul* (1971) se vede bine atitudinea ambiguă a scriitoarei faţă de personajele sale. Când relatează povestea inginerului Holma, care vrea să zboare cu ajutorul unor aripi construite de el însuşi, **C.** pare că intenţionează prezentarea unui erou exemplar. Finalul este însă grotesc, nobila aspiraţie cade în ridicol, iar „eroul" este compromis definitiv. În romanul *Amurg* (1967) este înfăţişată imaginea unei lumi trăindu-şi crepusculul. Naraţiunea, derulându-se la Scheiţa şi la Paris, reuneşte o societate cosmopolită în care se intersectează George Enescu, Emil Racoviţă, Nicolae Tonitza, Auguste Rodin, Claude Debussy, Anatole France, Claude Monet, Edgar Degas. Scriitoarea nu părăseşte în totalitate linia prozelor sale anterioare şi introduce câteva personaje cu adevărat memorabile, între care mazurul Domnici. **C.** rămâne, în esenţă, o povestitoare a cărei fantezie în descrieri este remarcabilă.

SCRIERI: *Un vis*, Bucureşti, 1936; *Poeni*, Bucureşti, 1938; *Moldovenii*, Bucureşti, 1938; *Dealul Perjilor*, Bucureşti, 1939; *Pustiuri*, Bucureşti, 1942; *Amurg*, Bucureşti, 1967; *Călătorul*, Bucureşti, 1971; *Poeni. Moldovenii*, postfaţă George Gană, Bucureşti, 1972; *Îndrăgostitele*, pref. Ion Vlad, Bucureşti, 1975; *Povestiri*, Bucureşti, 1979; *Din viaţa văilor*, Bucureşti, 1984.

Repere bibliografice: G.C. [G. Călinescu], *„Un vis"*, ADV, 1936, 16 231; Izabela Sadoveanu, *„Moldovenii"*, ALA, 1938, 938; Magda Isanos, *„Moldovenii"*, JL, 1939, 1; Călinescu, *Opere*, IV, *1095–1099*; Virgil Carianopol, *„Dealul Perjilor"*, „Porunca vremii", 1940, 1544; Perpessicius, *Opere*, VII, *365–369*, IX, *331–336*, *393–394*, X, *111–112*, XII, *599*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *849–850*, *Ist. lit.* (1982), *934–936*; Gabriel Dimisianu, *„Amurg"*, GL, 1967, 41; Ion Vlad, *„Amurg"*, ST, 1967, 10; Dana Dumitriu, *„Amurg"*, „Munca", 1967, 6184; Alex. Ştefănescu, *„Călătorul"*, LCF, 1971, 37; Liviu Chiscop, *„Poeni. Moldovenii"*, ATN, 1973, 4; Cella Delavrancea, *Mozaic în timp*, Bucureşti, 1973, *162–168*; Tudor, *Pretexte*, *142–147*; Valeriu Cristea, *Puterea epicului*, RL, 1975, 21; Titel, *Pasiunea*, *43–44*; Poantă, *Radiografii*, I, *30–34*; Traian Filip, *Falsificatorii de imagini*, pref. Mario Ruffini, Roma, 1979, *191–196*; Gabriel Dimisianu, *Georgeta Mircea Cancicov*, RL, 1984, 17; Cozea, *Prozatoare*, *126–166*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *429–432*; Popa, *Penumbre*, *179–182*; Zaharia-Filipaş, *Studii*, *115–121*; Ioan Vicoleanu, *Georgeta Mircea Cancicov*, postfaţă Ioan Dănilă, Bacău, 2010; Burţa-Cernat, *Fotografie*, *75–76*. ***Ş.A.***

CANDIANO-POPESCU, Alexandru (27.I.1841, Bucureşti – 25.VI.1901, Târgovişte), autor de versuri. Este fiul Zincăi Urziceanu, căsătorită cu Dumitru Popescu, poliţai, iar după moartea acestuia recăsătorită cu Nicolae Candiano, şi el lucrând în poliţie. Învaţă într-un pension din Ploieşti, apoi la o şcoală militară din Bucureşti, de unde iese, în 1859, cu gradul de sublocotenent de artilerie, în 1864 fiind avansat căpitan. Protejat al lui Al. I. Cuza, conspiră totuşi şi participă

la detronarea domnitorului. Demisionar din armată, se lansează în politică, mai întâi ca publicist. Scoate gazetele „Perseverenţa” (1867–1869) şi „Democraţia” (1869– 1871). Arestat în 1869 și în 1870 pentru delicte de presă, ia parte în 1870 la acţiunea antidinastică vizând răsturnarea lui Carol I şi proclamarea „republicii” din Ploieşti, este arestat, judecat şi achitat. Îşi continuă studiile urmând dreptul în Italia (1871–1874), unde, la Napoli, ia şi doctoratul. Figurează din 1876–1877 în corpul avocaţilor din judeţul Dolj, este ales deputat, dar, susţinând fervent independenţa deplină a României, se înrolează în 1877 în armată şi participă la luarea redutei Griviţa. Prefect al Poliţiei în 1879, aghiotant regal din 1880 (timp de doisprezece ani), ajunge în 1894 general de brigadă.

C.-P., autor de versuri diletant, dar personaj cu oarece aplomb în viaţa publică, s-a văzut primit printre colaboratorii „Literatorului” lui Al. Macedonski, ba chiar a fost chemat să citească la Junimea. Două volume, *Când n-aveam ce face* (1866) şi *Ţara* (1891), îi adună încercările. În placheta de tinereţe, autorul, influenţat de Dimitrie Bolintineanu şi de Vasile Alecsandri, îşi plânge sentenţios şi retoric nefericirile, iubirea destrămată. Rarisim, clişeul este abandonat şi se ivesc versuri ceva mai energice, cu o anume inventivitate imagistică. În *Ţara*, unde tutelar este spiritul lui V. Alecsandri din *Ostaşii noştri*, **C.-P.** narează epigonic, banal, episoade ale Războiului pentru Independenţă, făcând declamator apologia bravurii şi a iubirii de ţară. O „istorie critică”, *Războiul neatârnărei* (1913), relatând „asaltul şi luarea redutei Griviţa”, şi paginile autobiografice intitulate *Amintiri din viaţa-mi*, publicate postum (1944; I–II, 1998–1999), au un interes mai mult documentar şi psihologic decât unul literar. În aceste memorii, scrise destul de stângaci, cu o retorică inflamată, autorul-personaj, „un amestec seducător de Rică Venturiano și Coriolan Drăgănescu” (Ioan Stanomir), este și o ilustrare a unui soi de oportunism politic ce traversează ultimele trei decenii ale secolului al XIX-lea.

SCRIERI: *Când n-aveam ce face*, Bucureşti, 1866; ed. 2, Craiova, 1875; *O pagină din istoria resboiului poporului român din anul 1877–1878*, Craiova, 1878; *Ţara*, Bucureşti, 1891; *Cuvântări ostăşeşti,* Bucureşti, 1901; *Războiul neatârnărei. Istorie critică. Asaltul şi luarea redutei Griviţa*, Bucureşti, 1913; *Amintiri din viaţa-mi*, I, pref. Ion V. Lascăr, Mariu Theodorian-Carada, Bucureşti, 1944; ed. I–II, îngr. şi introd. Constantin Corbu, Bucureşti, 1998–1999.

Repere bibliografice: Al. Macedonski, *Poeziile d-lui Candiano-Popescu*, „Telegraful”, 1876, 1145; Rosetti, *Dicţ. cont.*, *41–42*; Călinescu, *Opere*, V, *700–704*; Cioculescu, *Itinerar*, I, *73–76*; *Dicţ. lit. 1900*, *140*; Ioan Stanomir, *Alexandru Candiano-Popescu față cu reacțiunea*, LCF, 1999, 18. ***G.D.***

CANDREA, I.-A [**Ion-Aureliu**] (pseudonim al lui Iancu Hecht; 7.XI.1872, Bucureşti – 15.IX.1950, Paris), filolog, etnolog.

Fiu al Rachelei şi al lui Marcu Hecht, tehnician constructor, ambii originari din Galaţi, **C.** a absolvit Liceul „Gheorghe Lazăr” din Bucureşti, susţinându-şi bacalaureatul în 1892. A urmat cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, într-o perioadă când B.P. Hasdeu îşi ţinea aici cursul de filologie comparată, luându-şi licenţa în litere în 1896. Şi-a continuat studiile în Franţa, unde a frecventat Sorbona şi École Pratique des Hautes Études. Specializarea i-a fost înrâurită de filologi renumiţi: Gaston Paris, Antoine Thomas, Paul Mayer, Émile Picot, Jules Gilliéron. În 1902 și-a susținut teza de doctorat, *Les Éléments latins de la langue roumaine. Le consonantisme.* L-a suplinit timp de trei ani pe Émile Picot la École Speciale des Langues Orientales Vivantes. Înapoiat în ţară, a funcţionat ca profesor de limba franceză la Gimnaziul „Fraţii Buzeşti” din Craiova şi la Liceul „Mihai Viteazul” din Bucureşti. În 1913 a fost numit conferenţiar suplinitor în specialitatea filologie romanică la Facultatea de Filosofie şi Litere a Universităţii bucureștene. În 1916 a devenit docent, iar în 1922 conferenţiar definitiv. Între anii 1927 şi 1936 a activat ca profesor titular la Catedra de dialectologie și folclor romanic a aceleiaşi facultăţi. În 1938 s-a pensionat pentru limită de vârstă. A colaborat la „Adevărul literar şi artistic”, „Arhiva românească”, „Buletinul Societăţii Filologice”, „Curentul”, „Grai şi suflet”, „Junimea literară”, „Magyar román szemle”, „Noua revistă română”, „Oltenia”, „Printre hotare”, „Revista nouă”, „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie”, „Romania”, „Unirea”, „Universul”, „Vieaţa

nouă” ş.a. Este autor împreună cu Ovid Densusianu al unui *Dicţionar etimologic al limbii române. Elementele latine* (fasciculele I–IV, 1907–1914) şi cu Gh. Adamescu al *Dicţionarului enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”* (1931), iar împreună cu Mihail Canianu ș.a. a scos dicționare geografice ale județelor Dolj și Putna (1896, 1897), lucrări premiate, anterior tipăririi, de Societatea Geografică Română.

C. este un cercetător erudit, preocupat de cunoaşterea şi studierea folclorului dintr-o perspectivă interdisciplinară, comparatistă. Datele furnizate de istoria limbii, dialectologie, lexicografie, etimologie sunt valorificate în scopul unei mai bune înţelegeri şi explicitări a fenomenelor culturii orale. Student fiind, a publicat mai întâi în „Revista nouă”, condusă de B.P. Hasdeu, studiile *Influenţa ţiganilor asupra literaturii poporane române* (1893) şi *Poreclele la români* (1895). A făcut parte din ceea ce s-ar putea numi „şcoala folcloristică” de la „Grai şi suflet”. Numirea în postul de conferenţiar la Bucureşti îi oferă posibilitatea prezentării, în 1913, a unei lecţii de deschidere intitulate *Straturi de cultură şi straturi de limbă la popoarele romanice*. Pentru cercetările sale orientate spre folcloristică, ca de altfel şi pentru cele privind dialectologia sau istoria limbii, care au necesitat anchete de teren, **C.** foloseşte metoda investigaţiei directe, precum şi anumite chestionare, între care *Chestionarul folcloric* (1933), publicat sub auspiciile Institutului de Filologie şi Folclor; acesta, îmbogăţit, a fost lansat ulterior la Seminarul de dialectologie şi folclor romanic şi este structurat pe câteva capitole tematice ample: *Pământul*, *Apa*, *Cerul şi fenomenele atmosferice*, *Focul*, *Interiorul pământului*, *Flora, fauna*, *Fiinţe supranaturale*, *Neamuri legendare*, *Neamuri străine*, *Personalităţi şi tradiţii în legătură cu Vechiul şi Noul Testament*, *Tradiţii istorice şi legendare*, *Omul şi viaţa omenească*, *Soarta*, *Viaţa religioasă*, *Viaţa casnică şi socială*, *Viaţa la ţară*, *Petreceri şi jocuri*, *Literatura populară*. Din nefericire, răspunsurile primite şi lucrările realizate de studenţi nu au putut fi recuperate până astăzi. Numirea sa la Universitate se leagă de înfiinţarea definitivă şi specializată a unei catedre care urmărea iniţierea studenţilor în studiul culturii populare. Împreună cu Ovid Densusianu, **C.** redactează mai multe lucrări cu profiluri diverse. În 1906 publică în „Buletinul Societăţii Filologice”, printre ai cărei întemeietori se numără, *Graiul din Ţara Oaşului*; folcloristica beneficiază astfel de fixarea sistemului de semne pentru transcrierea fonetică a textelor culese în zece comune din Oaş. Rezultat al cercetărilor de teren este şi lucrarea în două volume, publicată în colaborare cu Ovid Densusianu şi Th. D. Speranţia, *Graiul nostru. Texte din toate părţile locuite de români* (1906–1908). Se oferă o viziune modernă asupra conceptului de text folcloric, sunt reproduse specii mai puţin cunoscute şi acceptate la acea dată, cum ar fi amintirea. **C.** este unul dintre cei dintâi care dau o definiţie a folclorului, adoptă o metodă de culegere riguroasă, introduce exigenţele filologice în studierea folclorului. Împreună cu Ovid Densusianu, a publicat, în colecţia „Biblioteca pentru toţi”, *Poveşti din diferitele ţinuturi locuite de români* (1909) şi *Poezii populare. Din diferite regiuni locuite de români* (1910). În 1909 **C.** a editat *Din bătrâni. Cum şi ce povestesc cronicarii despre vremurile şi domniile din trecut*. El percepe cu fineţe nevoia de transmitere a informaţiei, făcută riguros, de către specialişti, nu lăsată în seama diletanţilor. Manifestă preocupări constante pentru comparatism, cu interes special pentru elementele de origine romanică, Antichitatea latină şi cultura iudaică antică. Perspectiva lucrărilor publicate şi a cursurilor universitare este de tip etnologic. Sunt folosite relatări ale fenomenelor concrete, cunoscute din teren, sesizându-se, cu acuitate, detaliul semnificativ şi, nu de puţine ori, atractiv. Acordă atenţie deosebită anumitor componente ale culturii populare: credinţe, obiceiuri, legende. A fost adeptul inovaţiei metodologice: „o ştiinţă n-ar putea progresa fără să încerce mereu ipoteze nouă”. Cercetările sale sunt susţinute şi de savante demonstraţii etimologice. Prin extensie, faptele de cultură beneficiază de o abordare incipientă la noi, a antropologiei culturale. În conformitate cu orientări europene, în cursul *Dialectologie şi folclor romanic. Raporturi între limbă şi cultură* (1929–1930), autorul evidenţiază rolul psihologiei în studiul limbii. Spirit deschis progresului în cercetarea umanistă, **C.** oferă lucrări care rămân modele de metodologie şi de rigoare ştiinţifică.

SCRIERI: *Dicţionar de rime*, Bucureşti, 1890; *Influenţa ţiganilor asupra literaturii poporane române*, Bucureşti, 1893; *Poreclele la români*, Bucureşti, 1895; *Dicţionar de proverbe şi zicători*, Bucureşti, 1912; *Straturi de cultură şi straturi de limbă la popoarele romanice*, Bucureşti, 1913; *Iarba fiarelor. Studii de folclor*, Bucureşti, 1928; *Dialectologie şi folclor romanic. Raporturi între limbă şi cultură*, Bucureşti, 1929–1930; *Lumea basmelor*, Bucureşti, 1932; *Folclorul român în legătură cu al altor popoare*, Bucureşti, 1933–1934; *Privire generală asupra folclorului român în legătură cu al altor popoare*, I–II, Bucureşti, 1933–1935; *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică*, Bucureşti, 1944; ed. I–II, îngr. şi introd. Lucia Berdan, Iaşi, 1999; *Lumea basmelor*, îngr.

Antoaneta Olteanu, pref. Al. Dobre, Bucureşti, 2001; *Iarba fiarelor. Studii de folclor. Din datinile şi credinţele poporului român*, îngr. Al. Dobre, pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 2001. **Culegeri:** *Graiul nostru. Texte din toate ţinuturile locuite de români*, I–II, Bucureşti, 1906–1908 (în colaborare cu Ovid Densusianu şi Th. D. Speranţia); *Din popor. Cum grăieşte şi simte ţăranul român*, Bucureşti, 1908 (în colaborare cu Ovid Densusianu); *Poveşti din diferitele ţinuturi locuite de români*, Bucureşti, 1909 (în colaborare cu Ovid Densusianu); *Poezii populare. Din diferite regiuni locuite de români*, Bucureşti, 1910 (în colaborare cu Ovid Densusianu). **Ediţii, antologii:** *Din bătrâni. Cum şi ce povestesc cronicarii despre vremile şi domniile din trecut*, Bucureşti, 1909; *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII traduse din slavoneşte*, I–II, Bucureşti, 1916.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IX, *80–81*; Dimitrie Macrea, *Studii de istorie a limbii şi lingvisticii române*, 1965, *155–177*; G. Barbu, *I.-A. Candrea şi etnoiatria comparată*, în *Despre medicina populară românească*, Bucureşti, 1970, *297–300*; Al. Rosetti, *Cartea albă*, Bucureşti, 1968, *89–93*; Vrabie, *Folcloristica*, *312–314*; Ecaterina Ţăranu, *I.-A. Candrea lexicograf*, în *Comunicări ştiinţifice*, Iaşi, 1971, *183–189*; Sabina Ispas, *Ion-Aureliu Candrea*, REF, 1972, 4; Bârlea, *Ist. folc.*, *474–476*; Florica Dimitrescu, *I.-A. Candrea, lingvist şi filolog*, Bucureşti, 1974; Mirodan, *Dicţionar*, I, *278–282*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *182–184*. ***S.Is.***

CANIANU, Mihail (pseudonim al lui Moritz Cahana; 1867, Hârlău – 28.IX.1933, Bucureşti), folclorist, traducător, publicist. Descendent al unei familii de negustori, **C.** şi-a început instrucţia în oraşul natal şi a desăvârşit-o, probabil, la Iaşi, unde pare să fi urmat cursurile gimnaziale şi ale unei facultăţi, devenind în cele din urmă profesor. A abordat cu îndrăzneală, dar şi cu o anume competenţă, domenii de activitate diverse. Colaborează la „Românul", „Drepturile poporului", „Lumea ilustrată", „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie" ş.a., cu studii şi culegeri de folclor şi cu articole cu tematică socială, acestea din urmă prilejuindu-i afirmarea unor disponibilităţi pe tărâmul scrisului literar. Lucrările pe care le-a lăsat, apărute în periodice sau adunate în volume, sunt edificatoare pentru priceperea, pasiunea şi tenacitatea cu care era înzestrat. A scos, împreună cu I.-A. Candrea şi alţi colaboratori, dicţionarele geografice ale judeţelor Dolj şi Putna (1896, 1897), lucrări premiate de Societatea Geografică Română. Lui C. Dobrogeanu-Gherea, I.L. Caragiale şi G.I. Ionnescu-Gion le-a consacrat, în paginile „Familiei" din 1892, scurte medalioane literare. Tot în acelaşi an îi apare în „Lumea ilustrată" o scriere în proză, cu intenţii moralizatoare (*Două căsnicii*). Reuşite mai sigure avea să înregistreze **C.** în calitate de traducător. În 1895 transpune, după Max Nordau, *Minciunile convenţionale ale civilizaţiunii noastre*, iar în 1899–1902 publică, după intermediar german, prima versiune românească integrală a romanului *Crimă şi pedeapsă* de F.M. Dostoievski. A mai tradus *Quo vadis* de Henryk Sienkiewicz.

Preocuparea de căpetenie a lui **C.** rămâne culegerea şi studierea folclorului. Din satele limitrofe Hârlăului – Bădeni, Scobinţi, Sagavia, Deleni, Pârcovaci, Cepleniţa –, dar şi din târgul natal, prea puţin urbanizat la acea dată, el adună şi întocmeşte o valoroasă colecţie de poezii populare, prin publicarea căreia îşi va asigura un loc între cercetătorii folclorului românesc de la sfârşitul secolului al XIX-lea. Culegerea *Poezii populare. Doine. Culese şi publicate întocmai cum se zic* (1888) cuprinde trei sute treizeci şi trei de piese, între care se disting, prin realizare artistică, cântecele de dragoste şi dor, de jale, de cătănie şi război. Ultimele sunt interesante şi sub aspect social, ele vorbind adesea despre prinderea la oaste a tinerilor sau despre tratamentul inuman aplicat în armată. Colecţia de folclor, cea dintâi la noi în care versurile sunt tipărite în forma lor autentică, a fost primită elogios încă de la apariţie. Ioan Bianu, G.I. Ionnescu-Gion, A.D. Xenopol au subliniat importanţa culegerii producţiilor folclorice şi a publicării lor nealterate. Transcriind fonetic textele culese, **C.** se încadra unei direcţii noi în domeniu, lucrarea sa fiind luată drept model mai multe decenii de-a rândul. Textele sunt însoţite de indicaţii privitoare la variantele apărute anterior în alte colecţii sau în periodice. Referindu-se la valoarea documentară a creaţiei populare, **C.** laudă iniţiativa lui V. Alecsandri, subliniind totodată şi riscurile ce derivă din „întocmirea" textelor. Observaţiile sale au în vedere, mai cu seamă, colecţia de balade şi colinde „alcătuită" de bănăţeanul At. M. Marienescu, care intervenise mult în producţiile culese. Metoda „reconstituirii", preconizată şi folosită de acesta sub influenţa unor şcoli folcloristice ale epocii, nu este respinsă întru totul de **C.**; el consideră însă că aplicarea ei ar fi posibilă abia atunci când se va fi cules foarte mult, dacă nu aproape tot, în aria folclorului. Sub înrâurirea lui B.P. Hasdeu, **C.** a publicat în 1893, în „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie", două studii consacrate descântecelor (*Deochiul* şi *Faptul*), în folcloristica noastră acestea fiind primele cercetări monografice ale unor tipuri de descântec. Povestea *Kipăruş Petrul*

Făt-Frumos, apărută în ziarul „Românul”, proverbele trimise lui Iuliu A. Zanne pentru corpusul la care acesta lucra sau colaborarea sa la colecţia lui Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, cu texte adunate din judeţele Putna şi Neamţ, constituie, de asemenea, contribuţii la cunoaşterea literaturii populare.

SCRIERI: *Studii şi culegeri de folclor românesc*, îngr. Al. Dobre şi Mihai M. Robea, pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1999. **Culegeri:** *Poezii populare. Doine. Culese şi publicate întocmai cum se zic*, Iaşi, 1888; ed. Iaşi, 1893. **Traduceri:** Max Nordau, *Minciunile convenţionale ale civilizaţiunii noastre*, Bucureşti, Socec, 1895; F.M. Dostoievski, *Crimă şi pedeapsă (Raskolnikoff)*, I–II, Bucureşti, 1899–1902; *Crestomaţie. Bucăţi alese din autori germani*, Bucureşti, 1901; Henryk Sienkiewicz, *Quo vadis*, Bucureşti, f. a.

Repere bibliografice: Ioan Bianu, *„Poezii populare. Doine. Culese şi publicate întocmai cum se zic”*, „Revista nouă”, 1888, 7; Ioan Nădejde, *Poezii populare culese de d-l M. Canianu*, „Contemporanul”, 1888, 8; G.I. Ionnescu-Gion, *„Poezii populare. Doine”*, „Românul”, 1888, 7; A.D. Xenopol, *„Poezii populare”*, „Arhiva”, 1893, 7–8; Adolphe Clarnet, *Mihail Canianu*, „Bucarest”, 1933, 19–20; Bârlea, *Ist. folc., 274–276*; *Dicţ. lit. 1900, 140–141*; Mirodan, *Dicţionar*, I, *284*; Al. Dobre, *Mihail Canianu şi colecţia sa de poezii populare*, REF, 1994, 1–2; Nicolae Constantinescu, *Studii şi culegeri de folclor românesc*, ALA, 1999, 487; Datcu, *Dicţ. etnolog., 184–185*. ***I.H.C.***

CANTACUZINO, Alecu (Alexandru) (c. 1811 – 1884, Atena), prozator. Descendent în a şaptea generaţie al marelui vistier Iordache Cantacuzino (cumnat al domnitorului Vasile Lupu), nepot al lui Matei Cantacuzino (şi el mare vistier al Moldovei, emigrat în 1791 în Rusia), **C.** era fiul Elisabetei (n. Daragan) şi al lui Alexandru Cantacuzino, şambelan al ţarului şi participant la mişcarea eteristă. Întors în Moldova, se însoară în 1839 cu Maria Cantacuzino, fiică a marelui logofăt al Moldovei Nicolae Cantacuzino-Deleanu-Măgureanu, dar căsnicia nu durează; Maria Cantacuzino pleacă în 1850 la Paris, căsătorindu-se, mult mai târziu, cu pictorul Puvis de Chavannes. **C.**, care împărtăşeşte de la început ideile noi ale epocii, era prieten cu Vasile Alecsandri, Ion Ghica, Al. I. Cuza. Avea nu numai faima unui bun cunoscător al vieţii politice şi diplomatice europene, ci şi prestigiul unui om de lume, cultivat, rafinat. În timpul domniei lui Cuza a fost ministru al Cultelor (1861–1862), ministru la Externe şi la Finanţe (1862–1863), consilier la Curtea de Casaţie. Deşi nu era om politic din vocaţie, în 1865 i se încredinţează o misiune diplomatică la Paris, pe lângă Napoleon al III-lea. La bătrâneţe rătăcea prin Europa singur, suferind, căutându-şi de sănătate, peregrinări consemnate în scrisorile către Alecsandri, căruia îi sugerează, într-o etapă ezitantă a carierei literare a acestuia, să scrie o dramă. Când, în 1879, apare *Despot-Vodă*, piesa era însoţită de câteva rânduri ale lui **C.**, care, pentru a plasa cât mai favorabil lucrarea prietenului său, apela, într-un comentariu fin, la comparaţii cu opere clasice ale dramaturgiei europene.

Legat de numele lui Alecsandri şi de publicaţia acestuia, „România literară”, din 1855, este şi romanul *Serile de toamnă la ţară*, unica scriere literară a lui **C.**, din care a fost tipărită doar o primă parte, pe durata apariţiei revistei. Într-o etapă incipientă a romanului românesc, *Serile de toamnă la ţară* se distinge prin echilibrul, siguranţa unui epic elaborat, prin neobişnuita, în epocă, lipsă de ostentaţie ideologică, fiind o „carte excepţională prin maturitatea stilului” (Nicolae Manolescu). Pretextul declanşării naraţiunii este, ca şi în alte scrieri ale vremii, confruntarea între mentalitatea unui tânăr boier liberal, format în spirit voltairian, şi înţelepciunea unui bătrân şătrar, Ion Criţă, ce visa încă la Moldova lui „îmbrăcată cu şlic şi cu giubea”. Construit ca o succesiune de povestiri pe niveluri temporale din ce în ce mai îndepărtate (povestire în povestire sau povestire cu sertare), romanul are o stilistică aparte, care vine din voluptuoase ocoluri şi amânări ale istorisirii propriu-zise, ca mai târziu la Mihail Sadoveanu. Într-un lung monolog, şătrarul deapănă pe-ndelete, cu mare dichis narativ, o suită de amintiri, evocă momente din copilărie şi adolescenţă, repoveşteşte, coborând şi mai mult în timp, întâmplări pe care le ascultase cândva de la părintele său, răzeşul Petre Criţă. Ca într-un caleidoscop, sunt reînviate istorii de pe vremea lui Alexandru Ipsilanti, se perindă o lume veche, icoane din viaţa satelor răzăşeşti, dar şi peripeţii, drumuri cu pricini la Divan, impresii legate de un oraş luxos şi derutant, precum Iaşii de odinioară. Romanul îşi defineşte identitatea şi valoarea tocmai prin remarcabilul dar de povestitor al lui **C.**, nuanţat de un lirism discret, de o propensiune aforistică întru totul potrivită unor istorii în esenţa lor iniţiatice. Plasticitatea unor scene, a portretelor participă la farmecul acestui text, care prefigurează un model narativ consacrat ulterior de Sadoveanu în *Hanu Ancuţei*.

SCRIERI: *Serile de toamnă la ţară*, îngr. şi pref. Livia Grămadă, Cluj, 1973.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *182–185*; Popovici, *Romant. rom.*, *320–321*; Vârgolici, *Începuturile*, *51–54*; Zaciu, *Masca*, *410–413*; *Ist. lit.*, II, *601–602*; *Dicț. lit. 1900*, *141–142*; Manolescu, *Arca*, I, *75–77*; Craia, *Orizontul*, *21–23*; Mănucă, *Lectură*, *passim*; Zamfir, *Secolul*, *87–88*; Manolescu, *Istoria*, I, *316–318*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *432–433*.

G. D.

CANTACUZINO, Constantin, stolnicul (c. 1640, Târgoviște – 7.VI.1716, Istanbul), cărturar.

Este cel de-al treilea fiu al Elinei, fiica domnitorului Radu Șerban, și al postelnicului Constantin Cantacuzino, descendent al unei familii imperiale bizantine. Crescut într-un mediu prielnic cărții (Paul de Alep admira biblioteca tatălui său), își începuse învățătura în casa părintească, avându-l drept preceptor, poate, pe Paisie Ligaridis, profesor și la Schola graeca et latina, înființată la Târgoviște la insistențele postelnicului Constantin Cantacuzino. A învățat cu siguranță acasă latina, slavona și greaca, profesor fiindu-i, verosimil, Ignatios Petrizis, și el profesor la colegiul târgoviștean. Pregătirea lui clasică primește compliniri consistente la Brașov (Cantacuzinii se refugiaseră acolo în 1655, înspăimântați de violența seimenilor rebeli), învățând cu Albrecht Martin, rector al colegiului reformat. Își continuă învățătura la Constantinopol – întâi cu chir Dionisie, apoi, din 1666, cu Gherasim Cretanul – și în Italia. A fost un student harnic al Universității din Padova, pe care tinerii din Răsăritul Europei au agreat-o cu deosebire (și Constantin Brâncoveanu și-a trimis acolo „bursierii"). A studiat aici cu profesori iluștri și a cumpărat cărți, între ai căror autori se află clasici, scriitori ai Renașterii și ai barocului. Nu au fost descoperite dovezi care să confirme o trecere prin Franța și un titlu de doctor pe care l-ar fi obținut la Universitatea din Louvain**.** E limpede însă că voiajul în Occident a fost decisiv pentru definitivarea personalității cărturarului **C.**, în care lumea românească de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui de-al XVIII-lea a avut un politician de o abilitate incontestabilă și un mare savant. Și unul și celălalt au stârnit admirație, au câștigat simpatii, între hotarele țării și dincolo de ele, și au declanșat antipatii. Și unele, și celelalte la fel de puternice. În anii ce urmează studiilor, întors în țară, **C.** împărtășește – în timpul unor domnii favorabile ori adverse – soarta familiei sale: căsătoria (cu Safta Buhuși, vlăstar al unei familii boierești din Moldova), o pribegie, ascensiunea pe scara rangurilor – este mare stolnic între 1675 și 1677; de aici supranumele cu care se va institui în posteritate –, o bătălie. Vârful influenței sale la Curte nu se așază în timpul domniei fratelui său Șerban, ci în vremea lui Constantin Brâncoveanu, nepotul său, căruia, prudent observator și analist fin al afacerilor europene, i-a fost multă vreme consilier ascultat și cercetat. Mai multe pricini (printre care și rivalitatea între fiii Brâncoveanului și cei ai lui **C.**, și unii, și alții râvnind același tron) au dus, după 1703, la îndepărtarea voievodului de sfătuitorul său. Lucrurile s-au complicat și, dacă ar fi să se dea crezare cronicarilor contemporani cu evenimentele, Cantacuzinii (și stolnicul între ei) poartă o mare răspundere pentru uciderea, în 1714, a Brâncovenilor. Dar stolnicul și fiul său Ștefan (pe care a vrut și a izbutit să îl așeze pe tronul Țării Românești în 1714) vor cunoaște același sfârșit peste mai puțin de doi ani.

De la **C.**, cel plecat din Valahia între martie 1665 și a doua jumătate a anului 1669 să învețe carte în străinătate, au rămas cele dintâi însemnări de călătorie în românește. Mai călătoriseră și alți români până atunci, unii voiajând curioși să vadă alte „lumi", alții pribegind de nevoie, nici unul dintre ei însă nu pusese mâna pe pană spre a nota (pentru sine, cum face viitorul stolnic, dar și pentru alții) câte ceva despre locurile pe unde i-a fost dat să pășească. Plecat din țară cu o „ocazie" oficială – un cortegiu securizat ducea la Adrianopol (Odrii) „ploconul haraciului" –, tânărul **C.** își vede de ale sale și începe „tare studia cărții", mai întâi la Constantinopol, notând grijuliu data („measița avgust 3 d[ni], zi joi, l[eat] 1665 de la spăsenie") și locul acestui însemnat debut („la metohul Ierusalimului"). A fost o fire meticuloasă și atentă cu lucrurile („Am lăsat la dascalul Vartolomei o păreche de dăsagi cu niște cămeș și alte borfușoare") și mai ales cu banii, atunci când îi lasă în „depozite" („Să să știe că am lăsat la jupânul Eghes, neguțătoriul englez și cămărașul toatei țecii neguțătorești la Țarigrad, galbini de aur unguești patru sute și lei 500, ca să mi-i ție și, când îm vor trebui, să mi-i dea"), ori când îi cheltuia făcând plăți („Dat-am popei ce șăz, aprilie 28, 18 galbeni venetici, 16 pentru șăzutul și hrănitul

mieu” etc.) Din această amănunțită notare a banilor cheltuiți poate fi aflată și lista cărților cumpărate, în totalitate („câte și câte cât, pân într-una, măcar și cea mai mică”), un „catalog” cu totul stimabil: *Adagiorum chiliades* a lui Erasmus („*Adaghiile adecă Parimiile* lui Erajmu”), „*Elogiile Domnilor Veneții*”, „*Iliada* și *Odisia* Omirului, greco-latine”, „o gramatică a lui Manuel latinească” (adică *De institutione grammatica* a italianului Alvarus Emmanuel), alta a lui „Lascari, grecească” (cartea lui Konstantinos Lascaris, tipărită într-o primă ediție la Milano în 1476), lucrări de Titus Livius, Vergiliu, Valerius Maximus, Natalis Comes, Horatius Tursellinus, Marțial, Quintus Curtius Rufus, Epictet, Synesios, Terențiu, Horațiu, Lucian, Aristotel, Cesare Cremonini, Simplicius, Themistios, Alexandros din Afrodisia, Giacomo Francesco Zabarella ș.a. (Ordinea este cea din „catalogul” viitorului stolnic.) O bibliotecă renascentistă. De călătoria dinspre Stambul (căruia **C.** îi zice de regulă Constantinopol) către Italia își aduce aminte când se află la Veneția. O protecție divină multiplă (descrisă savant și prețios: „Cu ajutorul filantropului Dumnezeu și Părintelui și cu mesitia theanthropului lui Fiiu și cu purtarea Preasfântului Duh ișit-am den Constantinopol zi vineri, ghen. 18, zioa cinstiților sfinți și arhiepiscopi, lui Athanasius și a lui Chiril, a căror rugă și ajutor ne poartă pân în săvârșit primejdii”) a făcut ca mersul pe ape al corăbiei celei cu două nume („unul «Madona de Rosario», altul «Corona aurea»”), cu mateloți „franțozi”, dar construită la Veneția, să se desfășoare în chip fericit. Furtuna (nelipsita încercare a navigatorilor) s-a arătat în două rânduri. Prima dată a fost nesemnificativă. A doua tempestă, lungă, petrecută lângă ostrovul Chefaloniei, pare să-i fi lăsat impresii ceva mai puternice. Descrierea, cu observații de meteorolog – asupra vântului ce sufla dinspre slab către moderat spre a deveni apoi puternic –, este oricum convingătoare: „Marțu, doaă ceasuri pân a însera, ne-au venit vânt (primos) și așa toată noaptea den puțin la mai vârtos suflând, de la 3 ceasuri și mai de noapte spre ziuă; miercuri au început tare; viind soarele, mai vârtos se întăria, care unsprăzeace ceasuri marii primejdii ne-au dat, până când am apucat într-un liman, ce să chiamă Campo Boldo, foarte bun. Și acolo ne-am păzit”. Sosirea la Veneția a mai fost întârziată și de neaflarea trebuinciosului pilot, ca și de obligatoria carantină („contumația”). **C.** a stat la Veneția aproape două luni, de la 20 februarie până la 18 aprilie 1667. Vreme pentru a vizita Cetatea Dogilor a găsit, se pare, la a doua ședere și cu prilejul altor scurte reveniri. A cercetat Palatul Dogilor, contemplându-l cu ochiul cuiva venit dintr-o altă civilizație (tablourile dintr-o galerie faimoasă îl lasă totuși indiferent) și aflat la o „vârstă culturală” ce era subjugată de scris: „Scris este în casa în ce șade prințipul cu alalți mari, în podina casei, întâi cum întri pre ușa cea ce stă în față (aceaste provlime) *Robur imperii*, mai mergând puțin este *Nunquam derelicta*, și iar la mijlocul casei *Reipublicae fundamentum*, iar în fundul casei aceasta *Gubernatores libertatis*”. „Lacomă perplexitate – zice Daniel Barbu – în fața cuvântului scris, o blocare a capacității de comunicare a cuvintelor la nivelul grafic, o juxtapunere topometrică a literelor care nu se raportează imediat la un înțeles. Voluptatea lecturii, însoțită de plăcerea privirii de a colecționa slovele, transformă cuvântul într-un lucru demn de inventariat și însușit”. Se știe cu siguranță că a plecat apoi la Padova (oraș despre care Miron Costin scrie, exersând în jurul temei *translatio mundi*, că este „scaunul și cuibul a toată

Ex libris Constantini Cantacuzeni

Stolnicul şi soţia sa Safta Buhuş, în fresca de la Biserica Filipeşti Târg

dăscăliia şi învăţătura, cum era într-o vreme Athina"), unde a ajuns însoţit de Panos Pepanos (cel care îl găzduise la Veneţia), şi că s-a înscris pentru anul universitar 1667–1668. Faptul este consemnat în registrul matricol al acestei „Universitas Artistarum" spre care se îndreptau tinerii din Europa de sud-est: „D. Constantinus Cantacuzenus Constantinopolitanus pupillus die dicta (17 septembrie 1667)". Iar însemnările tânărului student comunică – lăsând loc şi unor mici rugi, semnificative momente de izbucnire ale unui suflet dornic de şlefuire – numele profesorilor (însoţite de calificative ale elogiului) şi ştiinţele achiziţionate: Antonio dall' Acqua, dascăl de drept (era doctor în drept canonic) – „Antonie Delacfa, academicul la carele cu ajutorul preasfântului şi puternicului Dumnezeu şi cu neîncetata rugă a preafericitei lu Hs. Domnului Născătoare am început a învăţa cu toată a mea mică putere omenească"; Albanio Albanese, aristotelician în predarea logicii – „la luminatul şi mult ştiutul Albanio Albanez, care este începătura fireştii filosofii, a cărui Dumnezeu ce mai sus rog ajutoriu fie cu mine, ca să o şi sfârşăscu la el filosofia"; Valerianus Bonvicinus, profesor de matematică – „început-am la mult ştiutul şi luminatul Bonvici matematica, […] adecă den partea matematicii gheometria, care sânt stihiile lui Efclid şi dentr-alaltă parte sfera care să zice armilaris, care este a toatei lumi". Dincolo de cărţi şi profesori, mai pot fi ghicite unele lucruri, interpretând mutarea tânărului de la canonicul Alvise Florio la doamna Virginia Romana. Universitatea din Padova şi Padova însăşi îşi vor avea mereu un sediu protejat în sufletul lui **C.** Cărţile tipărite la Padova îl vor interesa în continuare şi va încerca să le cumpere. După modelul padovan compune, în 1694, planul de învăţământ al Academiei Brâncoveneşti. Îl trimite la Padova, la Universitate, pe fiul său, Răducanu, găsindu-i şi un mentor de mare performanţă – pe Hrisant Notara, cărturar familiar mediilor culturale româneşti şi viitor patriarh al Ierusalimului. Tot la Padova îşi tipăreşte, la 1700, harta Ţării Româneşti pe care o alcătuise (a fost primul cartograf român, şi încă unul foarte informat). Câteva dintre argumentele acestei iubiri constante le înfăţişează, deloc pierdute între atât de exactele socoteli băneşti, însemnările de călătorie ale lui **C.**

Stolnicul a început să lucreze la scrierea sa de căpătâi, *Istoria Ţării Rumâneşti*, în timp ce fratele său, Şerban, era în scaunul de voievod, oricum înainte de 1688, anul apariţiei versiunii româneşti a *Bibliei*, la care a colaborat, redactând, probabil, nu numai prefeţele, de vreme ce spune, undeva în text, că „toate cărţile bisericii şi toate cetăniile pe slovăneşte ne sânt". Contemporanii aveau cunoştinţă de elaborarea scrierii lui istorice, cărturarii din generaţiile următoare o vor cunoaşte de asemenea. Este, de aceea, cu atât mai curios anonimatul (ce a lăsat loc feluritelor supoziţii, printre care şi paternitatea lui Nicolae Milescu, sub numele căruia istoria a fost publicată în câteva rânduri) pe care copiile ulterioare l-au transmis în jurul autorului. Secvenţele de „mărturisire a intenţiilor" lasă să se vadă cu limpezime înţelegerea umanistă a lui **C.** – care preleva componentele morală, formativă, civilizatoare şi, în primul rând, patriotică – asupra exerciţiului istoriografic, căci, zicea el, „fără istorie nu numai de râsul altora şi de ocară sântem, ci şi orbi, muţi, surzi sântem de lucrurile şi faptele celor mai de mult ce într-acest pământ s-au întâmplat". Este neîndoielnic că marele cărturar, mobilizat, poate, şi de atmosfera politică generată de planurile lui Şerban Cantacuzino, a simţit imperios nevoia unui dialog cu contemporanii (cu cărturarii străini, dar mai ales cu conaţionalii), în cadrul căruia să fie afirmate marile tradiţii pe care le păstrau depozitele civilizaţiei româneşti şi care legitimau intenţiile de neatârnare ale oamenilor politici din vremea sa. Savanţii străini – epigrafistul englez Edmund Chishull, ori geograful şi istoricul (dar şi generalul) Luigi Marsigli – găsesc în persoana stolnicului un conlocutor sau un corespondent erudit şi neostenit în a aşeza realităţile româneşti într-o lumină şi perspectivă corecte. Răspunsurile pe care le formulează, în italieneşte, la întrebările adresate lui de Marsigli conţin şi teze fundamentale – cum ar fi cea a romanităţii românilor –, dar şi detalieri

menite să corijeze informaţii eronate ce circulau, probabil, în mediile cărturarilor europeni. **C.** constată că lumea ştiinţifică apuseană ar avea nevoie de o sinteză lămuritoare şi mărturiseşte (aceluiaşi Marsigli) că este preocupat de o asemenea întreprindere, destinată deocamdată compatrioţilor: „Ceea ce cere Domnia Ta necesită mult timp şi multă osteneală, pe care eu, după putinţă, o fac, în limba română, ca să lămuresc istoria acestei ţări, dar până acum nu am isprăvit". Era vorba, neîndoielnic, de marea sa istorie, scriere la care încă nici un român nu cutezase, comparabilă, ca monumentalitate, cu opera lui Dimitrie Cantemir. Textul stolnicului se opreşte la ştirile despre migraţiile hunilor din secolul al IV-lea, dar au existat, se pare, fragmente şi despre perioadele următoare. O dovedeşte suita de portrete ale unor mari voievozi români – între care Mircea cel Bătrân şi Neagoe Basarab, dar şi contemporanii Şerban Cantacuzino şi Constantin Brâncoveanu – inserată în *Catalogo di principi della Vallahia*, întocmit pentru Marsigli. Oricum, în 1706 **C.** cerceta încă izvoarele şi aduna informaţie. În colectarea acestei informaţii cărturarul român a tins către exhaustivitate. Sunt convocaţi istorici şi geografi ai Antichităţii eline şi latine, savanţi ai Bizanţului, scriitori ai Europei medievale şi umaniste. Şi nu lipsesc istoricii români (**C.** avea, bunăoară, o copie după cronica lui Grigore Ureche). Izvoarele – externe şi interne, între care este consultată şi tradiţia locului („spuneri şi nişte poveşti, mai vârtos bătrânii ce povestesc, de cele ce au fost") – sunt cercetate critic, pentru eliminarea constructelor subiectiviste şi părtinitoare („Scriitorii mişcaţi de osebite poftele şi voile lor, unii într-un chip, alţii într-alt chip, tot aceea poveste o vorbesc. Adecătelea că cel ce iubeşte pre unul într-un chip scrie despre dânsul, şi cel ce-l urăşte într-alt chip, şi de al său într-un chip şi de streini într-alt chip scrie") şi spre limpezirea adevărului. „Basnele" interpolatorului lui Grigore Ureche îl oripilează, ca om de ştiinţă şi ca patriot, şi riposta lui, violentă, pare a viza şi sursele neinformatului intervenient: „Ci nu ştiu cu ce îndrăzneală şi cu ce neruşinare acela ce va fi scris întâi o va fi făcut". Tezele de căpătâi ale cărţii lui **C.** sunt propoziţiile majore ale umanismului românesc: originea romană a românilor („nobleţea stirpei" este o idee la care stolnicul revine des); latinitatea limbii române; unitatea indisolubilă a românilor de pretutindeni, probată elocvent prin origine şi limbă: „Însă rumânii înţeleg nu numai ceştia de aici, ce şi den Ardeal, carii însă şi mai neaoş sânt, şi moldovenii, şi toţi câţi şi într-altă parte se află şi au această limbă, măcar fie şi cevaşi osebit în nişte cuvinte den amestecarea altor limbi, cum s-au zis mai sus, iar tot unii sânt. Ce dară pe aceştia, cum zic, tot rumâni îi ţinem, că toţi aceştia dintr-o fântână au izvorât şi cură"; însemnătatea elementului autohton şi continuitatea structurilor dacice, întrucât, în opinia autorului, populaţia romanizată nu a părăsit Dacia împreună cu armatele romane. Stolnicul a dat o scriere erudită, dar textul său este departe de a fi o aglomerare nesfârşită de date şi fapte. Gânduri limpezi, unite în sisteme ce pot purta numele de filosofie a culturii, concretizată în acea concepţie a evoluţiei, a devenirii în istorie („naşterea şi stricăciunea"): „Toate lucrările ce sânt în lume au şi aceste trei stepene după ce să fac, adecăte urcarea, starea şi pogorârea, au, cum le zic alţii: adăugarea, starea, plecarea". Textul lui **C.** nu este o cronică. Locul marelui cărturar nu este printre cronicari, ci alături de istorici, lângă Dimitrie Cantemir, de pildă, într-o vecinătate la care aspiră cu justificate pretenţii. Scrierea sa se disociază vizibil de cele ale contemporanilor, sclipirea geniului şi capacitatea de a străbate spaţii ample ale trecutului îl despart de alcătuitorii letopiseţelor, marcaţi oricum de o modestie doar incidental atenuată de aspiraţia spre gândul elevat. Dacă ar fi fost terminată (dacă autorul ei, cu alte cuvinte, căruia cu greu îi poate fi găsit un egal printre contemporanii munteni, s-ar fi putut sustrage conflictelor şi agitaţiilor, la a căror sursă se afla adesea), *Istoria Ţării Rumâneşti*, cu fraza ei alambicată, cu excursurile ei fastuoase şi parăzile de impresionantă erudiţie, ar fi închegat o istorie spectaculoasă, fascinantă, ca mai toate producţiile barocului, sub al cărui semn se desăvârşise, prin asimilări de mare profunzime, spiritul neliniştit al lui **C.**

Dacă Ureche are în stilul său fermitatea frazei romane, dacă Miron Costin se lasă furat de vorbăria obişnuită la autorii de memorii poloni din vremea sa, la Constantin Cantacuzino avem toată lărgimea sonoră, toată armonioasa şerpuire a modelelor italiene din care se inspiră. Niciodată fraza românească nu fusese mai amplă, mai complicată şi mai plină de înţeles.

N. IORGA

SCRIERI: *Fragment dintr-o cronică pre scurt a românilor*, în *Istoria Moldo-României*, I, Bucureşti 1858, *295–376*; ed. în *Cronicile României sau Letopisiţele Moldovei şi Valahiei*, I, publ. M. Kogălniceanu, Bucureşti, 1872, *87–126*; *Cronica pe scurt a românilor*, publ. B.P. Hasdeu, Bucureşti, 1895; *Operele lui Constantin Cantacuzino*, îngr. şi introd. N. Iorga, Bucureşti, 1901; *Istoriia Ţării Rumâneşti întru care să cuprinde numele ei cel dintâi şi cine au fost lăcuitorii ei atunci*, îngr. şi introd. N. Cartojan

şi Dan Simonescu, Craiova, 1944; *Istoriia Ţării Rumâneşti*, în *Cronicari munteni*, I, îngr. Mihail Gregorian, introd. Eugen Stănescu, Bucureşti, 1961, *1–79*; reed. în *Cronicari munteni*, I, pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1984; *Istoria Ţării Rumâneşti*, îngr. Damaschin Mioc, introd. Damaschin Mioc şi Eugen Stănescu, Bucureşti, 1991; *Istoria Ţărâi Rumâneşti atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino*, îngr., studiu filologic, studiu lingvistic Otilia Dragomir, Bucureşti, 2006, *145–202*.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *31*, *79*, *131–143*, *149–151*, II, *11*, *106–109*, *134*, *151*, *279–281*, *334*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *37*, *Ist. lit.* (1982), *33*; Ramiro Ortiz, N. Cartojan, *Lo stolnic Constantin Cantacuzino – un grande erudito romeno a Padova*, Bucureşti, 1943; Cartojan, *Ist. lit.*, III (1945), *263–272*; Corneliu Dima-Drăgan, Livia Bacâru, *Constantin Cantacuzino stolnicul (Un umanist român)*, Bucureşti, 1970; Virgil Cândea, *Stolnicul între contemporani*, Bucureşti, 1971; Mario Ruffini, *Biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino*, tr. D.D. Panaitescu şi Titus Pârvulescu, pref. Virgil Cândea, Bucureşti, 1973; Duţu, *Umaniştii*, *passim*; Virgil Cândea, *Raţiunea dominantă. Contribuţii la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979, *passim*; *Dicţ. lit. 1900*, *142–147*; Radu-Ştefan Ciobanu, *Pe urmele stolnicului Constantin Cantacuzino*, Bucureşti, 1982; Velculescu, *Scriere*, *96–111*; Mazilu, *Vocaţia*, *59–65*; Dumitru Velciu, *Miron Costin. Raporturile literare cu contemporanii şi posteritatea sa istoriografică*, postfaţă Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1995, *92–123*; Daniel Barbu, *Timpul şi privirea în civilizaţia românească a secolului al XVIII-lea*, Bucureşti, 1996, *82*; *Dicţ. esenţial*, *126–128*; Mazilu, *Recitind*, III, *236–245*; N.A. Ursu, *Paternitatea Istoriei Ţării Româneşti, atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino*, Iaşi, 2009. ***D.H.M.***

CANTACUZINO, G. M. [George Mathei] (23.V.1899, Viena – 1.XI.1960, Iaşi), eseist.

Este fiul lui Nicolae B. Cantacuzino, secretar în cadrul Ministerului de Externe şi autorul unor atractive memorii, *Amintirile unui diplomat român*, scrise în franceză şi prefaţate de N. Iorga. Relaţiile sale de rudenie, mai mult sau mai puţin apropiată, sunt impresionante: domnitorii Barbu Dimitrie Ştirbei şi Alexandru I. Cuza, scriitoarele Anna de Noailles şi Martha Bibescu, pictorul Theodor Pallady. Până în 1909 **C.** trăieşte la Viena. Îşi face cursurile liceale în Elveţia, la Montreux şi Lausanne, luându-şi diploma de bacalaureat în 1916, în ţară, la „Sf. Sava". În timpul războiului (1917–1918) se înrolează ca artilerist, luând parte la luptele ce se dădeau în Carpaţii Orientali. După demobilizare pleacă, în 1919, la Paris, unde peste un an va fi admis la École Nationale des Beaux Arts. Îl atrăsese mai întâi pictura, dar acum îşi descoperă şi înclinaţiile de arhitect, inspirat de magnificenţa „seninelor armonii latine". Încă din 1920 i se încredinţează unele lucrări de restaurare la palatul Mogoşoaia; după trei ani elaborează proiectul Băncii Chrissoveloni. Concepţia lui, sintetizată în formula „simetrii spaţiale", se întemeiază pe principiile clasice de construcţie, cu temperate accente de modernitate şi cu asimilarea unor elemente din tradiţia românească. Ea este transpusă, cu o sobrietate care impune, într-o seamă de clădiri şi de ansambluri, cum sunt vilele din Eforie Nord, hotelul Rex din Mamaia (împreună cu V. Arion), biserica din Teţcani, postul de radio din Bod, Pavilionul României la Expoziţia Internaţională de la New York (în colaborare cu Octav Doicescu), Institutul de Studii şi Proiectări Energetice. În 1931 se decide să-şi etaleze creaţia picturală (nuduri, peisaje, portrete) într-o primă expoziţie, lăudată de condeie ilustre (Tudor Arghezi, Camil Petrescu). Un moment dramatic survine în existenţa lui după prăbuşirea, la cutremurul din 1940, a blocului Carlton din Capitală. În urma investigaţiilor întreprinse, **C.** este scos de sub orice acuzaţie, vinovat fiind găsit constructorul. Între 1942 şi 1948 predă, ca profesor suplinitor, un curs de istoria şi teoria arhitecturii la Şcoala Superioară de Arhitectură, lăsând studenţilor o amintire de neuitat prin prestanţa şi căldura rostirii, într-un limbaj de o aleasă plasticitate. După instalarea comuniştilor la putere, **C.** este condamnat în 1949 la muncă silnică. Pus în libertate în 1953, obţine un post la Direcţia Monumentelor Istorice, unde îşi ia sarcina foarte în serios, colindând, până în 1956 (când e înlăturat ca „duşman al poporului"), nordul Moldovei şi catalogând biserici, mănăstiri, schituri, hanuri, fântâni, parcuri, dintre care o bună parte urmau să fie restaurate. Nutrind o mai veche slăbiciune pentru Iaşi, cucerit de „alhimia subtilă a farmecului" acestui oraş, în 1957 se mută aici. Ca angajat al Centrului Mitropolitan, întocmeşte planuri de refacere a

unor ctitorii şi proiectează noi edificii. S-a stins, neaşteptat, în urma unui accident cardiac.

C. colaborează cu studii de specialitate, eseuri despre artă, cronici plastice şi recenzii la „L'Architecture" (Paris), „Revista istorică română", „Architecture d'aujourd'hui", „Revista Fundaţiilor Regale", „Timpul", „Artă şi tehnică grafică", „Viaţa românească" ş.a. Împreună cu Octav Doicescu, P.E. Miclescu, Matila C. Ghyka ş.a. scoate revista („caiete de artă şi critică"), de luxoasă înfăţişare şi conţinut dens, „Simetria" (1939–1947), în care are contribuţii de ţinută. A semnat, din când în când, cu iniţiala S. În asociere cu Grigore Ionescu şi Traian Costa traduce din Vitruviu, *Despre arhitectură* (1964), redactând şi o introducere. O broşură de specialitate, *Despre o estetică a reconstrucţiei* (1947), nu pierde din vedere „reconstrucţia noastră spirituală". Spirit aristocratic, în a cărui viziune asupra artei dominantă este tema frumuseţii, **C.** rămâne ataşat până la capăt unui crez întemeiat pe ordine, măsură, echilibru. Idealul armoniei, proclamat cu un condei vibrant şi euforic, nu-i doar un surâzător concept de filosofie a culturii, ci urcă din fericita alcătuire lăuntrică a unui artist polivalent, care visează treaz la vremurile antice şi la epoca de strălucitoare plenitudini a Renaşterii. O „călătorie în câmpul ideilor" se arată a fi elevata sa incursiune în domeniul de elecţie *Introducere în studiul arhitecturii* (1926), ca şi acel „essai critique" *Palladio* (1928), de o pătrunzătoare inteligenţă analitică. Mai tehnic, un dicţionar de termeni privind arta românească şi universală urmăreşte să precizeze o serie de noţiuni, cu nuanţări implicând perspectiva etică („nu există estetică fără etică", clasicismul presupune o „atitudine morală"). Conferinţele radiofonice reunite în *Arcade, firide şi lespezi* (1932) se constituie într-o voluptuoasă peregrinare printre esenţele spiritualităţii noastre, recognoscibile în construcţiile laice şi religioase care, prin „permanenţele" ilustrate, dau specificitate acestui spaţiu. **C.**, pentru care arhitectura este „cronica vie a trecutului", „cea mai exactă expresie a istoriei sale", se preumblă cu o lucidă încântare printre „minuni" precum palatele de odinioară, casele domneşti şi boiereşti, locuinţele ţărăneşti, bisericile, crucile de piatră. Stăruind asupra artei săteşti, cu „frăgezimi" şi „subtilităţi" desfătătoare, supunând unei febrile percepţii valorile plastice de altcândva, estetul nu recomandă o cantonare în trecut de dragul unui „românism" îngrăditor, dar nici o angajare zeloasă în siajul felurítor modernisme. Pentru **C.**, tradiţia, o „adâncă nelinişte", contează ca un factor de propulsie spre viitor („a visa trecutul e totuna cu a pregăti viitorul"). Ceea ce urmăreşte el, ca filosof al culturii, în pasionata-i aventură intelectuală, nu sunt, anume, formele şi nici chiar stilurile – deşi se ocupă, de pildă, de înrâurirea stilului bizantin asupra creaţiei autohtone, de stilul brâncovenesc, în care distinge „preocuparea frumuseţii pentru frumuseţe", şi de cel caracteristic epocii lui Ştefan cel Mare –, ci mai cu seamă „ideea-formă", „spiritul" din care s-au înfiripat. Sub privirea lui scormonitoare şi mângâioasă deopotrivă, monumentele întâlnite în cale îşi dezvăluie neîntârziat înţelesul simbolic. Pelerinajul, de o senină melancolie, printre emblematice vestigii continuă în *Izvoare şi popasuri* (1934). Deşteptate din „somnul legendelor", păstrându-şi „misterul" de poetice irizări, dar descătuşate din solemnul lor „ermetism", ele par să aibă un „suflet" pe care **C.** ştie ca puţini alţii să-l descifreze. Printre „hieroglife" şi „ideograme",

Autoportret

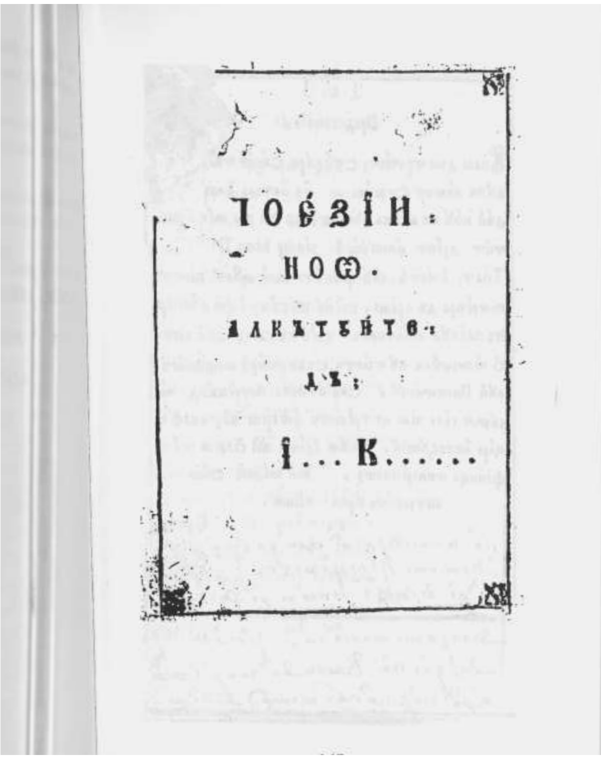

hermeneutul admiră cu stilizată emoţie peisaje încărcate de virtualităţi alegorice (Valea Oltului este în acest fel învestită, înainte de reportajul maiestuos retoric al lui Geo Bogza). Îmbătat de întinderea „neţărmurită” a pustiei şi de reverberaţiile magice ale luminii, **C.** cutreieră un Orient în care istoria se sublimează în metafizic (*Pătrar de veghe*, 1938). Moartea, atotstăpânitoare în deşertul hipnotic (tulburător prin „dumnezeiasca lui singurătate”), şi viaţa, supusă eternelor năruiri (care încă mărturisesc despre civilizaţiile de odinioară), formează supratema rafinat-penetrantelor însemnări, a căror exaltare nu face decât să confere un plus de intensitate reflecţiei şi un spor de vrajă imaginarului oniric. Lumini şi umbre, culori mirobolante, sonuri misterioase compun ambianţa unui ceremonial descriptiv ritmat în cadenţe ample, de poem. Livrescul, de reflex apolinic, se transfigurează romantic sub freamătul trăirilor călătorului care, în acele „ţinuturi ale distrugerii”, unde timpul pare că s-a oprit, descoperă cu înfrigurare „ideograme ale veşniciei”. În „ţara umbrelor” deznădejdea nu-l covârşeşte pe căutătorul de esenţe pentru că, în eterul sondabil al ideii, el află cheia de boltă: dacă materia stă sub osânda vremelniciei, spiritul dăinuie, renăscând în perpetuitate. Scrisorile către Simon Bayer, trimise între 1955 şi 1959, sunt, în unduiri proustiene, o sensibilă evocare a unor crâmpeie din copilărie. Dar şi un eseu, de o rară calitate a introspecţiei, despre fluidul imprevizibil al memoriei. Pentru **C.**, „totul are un sens”, detectabil, dincolo de ceea ce se vede, prin „intuiţia suprarealităţii”. În „heraldica” de mitice rezonanţe a îngânduratului epistolier, şi opera de artă poate să incite la o „evadare în supranatural”. Descinzând din imperiul „irealităţii” în orizontul realului, memorialistul povesteşte, cu un fior al retrăirii, despre lumea de culori, miresme şi forme prin care i-a fost dat să treacă. „Spectacolul anotimpurilor”, „descoperirea mării”, „vasta şi luminoasa nostalgie a Moldovei”, a Iaşilor îndeosebi sunt imagini şi stări zugrăvite în aşa fel încât culorile să cânte, lăsând să se întrezărească acele semnificaţii accesibile doar unui iniţiat. Încrezător dintotdeauna în „virtutea cuvântului”, arhitectul de elită se arată a fi, în scrierile lui, şi un prozator plin de seducţii.

SCRIERI: *Introducere în studiul arhitecturii*, Bucureşti, 1926; *Palladio*, Bucureşti, 1928; *Arcade, firide şi lespezi*, Bucureşti, 1932; *Izvoare şi popasuri*, Bucureşti, 1934; ed. îngr. şi introd. Adrian Anghelescu, Bucureşti, 1977; *Lumina românească*, Bucureşti, 1937; *Pătrar de veghe*, Bucureşti, 1938; ed. îngr. şi introd. Adrian Anghelescu, Cluj-Napoca, 1977; *Despre o estetică a reconstrucţiei*, Bucureşti, 1947; ed. pref. Augustin Ioan, postfaţă Mariana Celac, Bucureşti, 2001; *Scrieri*, pref. Virgil Ierunca, Paris, 1966; *Simetrii*, Paris, 1971; *Scrieri*, Paris, 1987; *Introducere la opera lui Vitruviu. Scrisori către Simon*, îngr. şi pref. Zamfira Mihail, postfaţă Paul Mihail, Bucureşti, 1993; *Scrisorile către Simon*, îngr. Ileana Corbea, pref. Nicolae Florescu, Cluj-Napoca, 1993; ed. bilingvă (*Scrisorile către Simon – The Letters to Simon*), tr. Marie-Lyse Cantacuzino-Ruhemann, pref. Nicolae Florescu, Bucureşti, 2010.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, V, *360–364*; Călinescu, *Opere*, III, *1379–1383*; Mihail Sebastian, *Note despre o carte de călătorie*, RFR, 1938, 7; Radu Patrulius, *George Matei Cantacuzino*, „Arhitectura”, 1975, 4, 5; Anghelescu, *Creaţie*, *117–244*; Zaciu, *Lancea*, *129–145*; Petre Pandrea, *Atitudini şi controverse*, îngr. şi pref. Gh. Epure, Bucureşti, 1982, *547–548*; Felea, *Prezenţa*, *140–145*; Maftei, *Personalităţi*, V, *67–70*; Ierunca, *Subiect*, *31–36*; Z. Ornea, *Scrieri postume ale lui G.M. Cantacuzino*, RL, 1993, 22; Mihai Zamfir, *La Bruyère în Moldova*, RL, 1994, 10; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *437–440*; Zaciu, *Departe*, *39–42*; Constantin Ciopraga, *Polivalentul G. M. Cantacuzino*, VR, 1999, 10–11; Constantin Ciopraga, *Un mare uitat*, ALA, 2002, 624; Faifer, *Pluta*, *57–61*; *Dicţ. analitic*, IV, *656–659*; Popa, *Ist. lit.*, I, *983–984*. ***F. F.***

CANTACUZINO, Ioan (20.I.1757, Istanbul – 3.VII.1828, Kantakuzinka, Ucraina), poet, traducător. Este fiul domniţei Ecaterina, fiica lui Ioan Mavrocordat, domnitor al Moldovei, şi al clucerului Răducanu Cantacuzino. Nu este astfel de mirare că s-a bucurat de favorurile cârmuitorilor Mihail Suţu şi Nicolae Mavrogheni. Era, de altfel, un om abil şi influent şi a pus multă iscusinţă în misiunile diplomatice pe care le-a avut de îndeplinit. I-a surâs, o clipă, gândul de a încerca să obţină tronul Ţării Româneşti. După pacea de la Şiştov (1791), care îi spulberă speranţele că idealul unirii principatelor s-ar putea înfăptui curând, pleacă în Rusia, unde mai fusese şi în tinereţe. I se acordă, prin graţia împărătesei Ecaterina a II-a, gradul de colonel, iar după retragerea din armată este înnobilat cu titlul de cneaz şi primeşte în dar o moşie pe malul drept al Bugului. Aici întemeiază, cu fratele său Nicolae, târgul Kantakuzinka, unde îşi va trăi ultimii ani în tihnă şi reculegere, făcând lecturi din vasta-i bibliotecă, traducând şi redactând memorii.

ПОЄЗІИ.
НОѠ.
АЛКЪТУИТЕ.
ДЪ:
І... К.....

Vocaţia spătarului **C.** a fost politica, literatura socotind-o o simplă „petrecere dă vreme”. Format în ambianţa culturală a Moldovei, ca şi în aceea a Rusiei, el este primul poet român cu volum tipărit. Apărută în jurul anului 1795, cel mai probabil la Dubăsari, cărţulia intitulată *Poezii noo*, care dezvăluie un spirit occidental, cuprinde atât încercări originale, cât şi traduceri sau prelucrări din La Fontaine, cardinalul Fr.-J. de Bernis, Metastasio, Thomas Gray, Marmontel. La confluenţa anacreontismului cu clasicismul şi preromantismul, versurile nu suferă de monotonie tematică. Stihuitorul este un epicureu, celebrând plăcerile vinului şi ale amorului. Erotica lui, pastorală sau senzuală, jubilantă sau lacrimogenă, se împleteşte cu poezia naturii. De o anume graţie şi prospeţime, fragmentul din epitalamul biblic *Cântarea Cântărilor*, transpus prin intermediul unei versiuni franceze, rămâne cea mai izbutită versificare a lui **C.**, deloc străină de metrica şi limba poeziei populare. Vâna scriitorului este însă mai ales satirică. Din stihurile lui cu o cadenţă pe alocuri reflexivă se desprinde o intenţie morală, care îi colorează într-un fel aparte pornirea hedonistă. Ici şi colo poate fi întâlnită o adevărată terminologie poetică, unor vocabule mai vechi („icoană”) alăturându-li-se altele mai noi („metaforuri”, „eleghie”). Termenul „poézie”, cu acest accent – semn al filierei ruseşti – este, s-ar părea, folosit pentru prima oară la noi de **C.** I se datorează şi cea dintâi tălmăcire din literatura engleză, *An Essay on Man* al lui Alexander Pope, transpus în româneşte în 1807 (*Cercarea asupra omului*) prin intermediarul francez al lui Silhouette. A mai tradus din Florian, Montesquieu, Fr. Baculard d’Arnaud. Piesa *Narchis sau Îndrăgitul dă însuş de sine* (1794) este prima versiune în româneşte a scrierii lui J.-J. Rousseau, lăsată în manuscris, ca şi alte traduceri, recuperată în seria *Texte uitate – texte regăsite* (III, 2004).

Fără a avea cursivitatea și muzicalitatea Testamentului *lui Ienăchiță Văcărescu și, din nefericire, fără să intre la timp în circuitul literaturii, arta poetică a lui Ioan Cantacuzino merită a fi reținută nu numai pentru încercarea de a forța limba „să întrupeze nentrupări” și „să iconească nevederi” (superbe vorbe, inspirate expresii pentru a sugera meșteșugul poeticesc!), dar și pentru ideea că poezia este „oareșcare răsfățare a chibzuinții”, cum scrie el în* Predoslovie*, adică o bucurie a spiritului, o osteneală plăcută, în fine, o petrecere cu cuvinte, nu pentru alții, ci doar pentru sine. Dar dacă este o bucurie, un răsfăț estetic pentru sine, nu este,* ipso facto*, și un răsfăț, o bucurie estetică pentru alții? Modest sau, poate mai aproape de adevăr, orgolios modest, poetul cneaz, sincronizat cât de cât cu sensibilitatea literară occidentală, nu vrea să-și pună în evidență osteneala de a scrie („săvârșirea meșteșugului poeticesc”), ci doar să sugereze modul hedonist în care își petrece timpul („toate acestea s-au făcut mai mult pentru petrecere dă vreme”), adică petrecerea timpului cu lucruri frumoase și gratuite. Sau poate lucruri ce sunt frumoase pentru că sunt gratuite... Cu alte vorbe, poezia are și un caracter ludic, nu-i numai un chin, o osteneală, este înainte de toate o* răsfățare chibzuită*, zice el. O răsfățare care recuperează (exprimă, sugerează) „ființa tinereților”. Iscusit, bine ticluit meșteșug poeticesc ne promite, așadar, acest om de arme în* Predoslovia *stihurilor sale noo, „pă limba românească” și cu „închipuirea celor vechi poetici”.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Poezii noo alcătuite dă I...C...* [Dubăsari], [1795–1796]; ed. îngr. şi pref. Andrei Nestorescu, DML, VI; ed. îngr. şi introd. Ion Nuţă, Iaşi, 2005.

Repere bibliografice: G. Ivănescu, *Un poet român necunoscut din a doua jumătate a secolului XVIII*, IL, 1953, 3–4; G. Ivănescu, N.A. Ursu, *Un scriitor muntean de la sfârşitul secolului al XVIII-lea: Ioan Cantacuzino*, ALIL, t. X, 1959, fasc. 1–2; Piru, *Ist. lit.*, II, *386–390*; *Ist. lit.*, II, *180–183*; Duţu,

Coordonate, *168–170*, *199–212*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *338–339*; Anghelescu, *Preromant. rom.*, *102–109*; Cornea, *Originile*, *143–146*; *Dicţ. lit. 1900*, *147–148*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *191–194*; Mircea Anghelescu, *„Poezii nouă" de acum două veacuri*, LCF, 1994, 8; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *440*. ***F. F.***

CANTACUZINO, Mihai (1723 – 1793), istoriograf. În spiţa multicentenară a Cantacuzinilor, **C.** se înscrie în a 20-a generaţie (din care patru ilustrau deja o viguroasă ramură nord-dunăreană), ca fiu al lui Matei Cantacuzino, mare ban al Craiovei, şi al Păunei (provenind din neamul Rustea), şi strănepot, în linie colaterală, al stolnicului Constantin Cantacuzino. Tânărul educat şi chibzuit preia, îndată după moartea tatălui (1742), succesiunea unei averi considerabile (o va administra ireproşabil, îndepărtând treptat pericolul creanţelor ce o grevau) şi, ca şi fraţii săi, Pârvu şi Radu, începe a urca în ierarhia boierească. Căsătoria cu Elena Văcărescu (nepoată a domniţei Safta Brâncoveanu) îi va consolida poziţia şi influenţa; e, rând pe rând, mare medelnicer (1746), vel stolnic, mare vistier, vel logofăt şi mare ban (1770), parcurs urmat nu fără incidente (câţiva dintre fanarioţi îi sunt făţiş ostili). Sub efemera guvernare a lui Matei Ghica (1752–1753), va fi silit să caute refugiu în Moldova, iar Ştefan Racoviţă îl trimitea în temniţă demonstrativ, întrucât opusese rezistenţă, ca vel vistier, la instituirea taxei fumăritului. Reinstalat în scaun, Scarlat Ghica îi va numi pe Pârvu şi pe Mihai locţiitori domneşti, cei doi adoptă însă de acum o atitudine tranşantă vizând emanciparea Ţării Româneşti de sub regimul Porţii; în acest sens, războiul ruso–turc (1768–1774) îl află antrenat pe **C.** în redactarea unei vaste corespondenţe diplomatice. Deşi marcat de vestea uciderii lui Pârvu (răpus, cu „volintirii" săi, după o dură confruntare cu armata otomană la Comana), **C.** îşi continuă, în iarna lui 1770, călătoria asumată, pentru ca, în aprilie acelaşi an, să se alăture, la Petersburg, soliei moldo-vlahe care solicita sprijin din partea „pravoslavnicei" ţarine pentru cauza românilor. Cu un discurs notabil – şi modern –, banul depune stăruinţe, mai târziu, şi ca participant la convorbirile purtate cu prilejul Congresului de la Focşani (1772), unde pleda pentru independenţa Ţărilor Române sub un protectorat al Marilor Puteri, ca unică alternativă la nefericita lor abandonare sub apăsarea unui jug ce „deja se clatină". Într-un memoriu adresat deopotrivă Rusiei, Austriei şi Prusiei, urmaşul stolnicului aminteşte de climatul potrivit şi „marea rodnicie" a pământurilor de aici, pentru a motiva, apoi – surprinzător şi, s-ar părea, întâia oară într-o formulare fără echivoc în istoriografia de la noi –, câştigul estimat ce l-ar aduce la stabilitatea regiunii unirea celor două state româneşti într-un puternic principat, văzut ca un posibil contrafort de apărare a „cuvântului creştin" la Dunăre. Pacea semnată însă, în 1774, la Kuciuk-Kainargi va consfinţi la Bucureşti o deziluzie, iar **C.**, expus în noile împrejurări, se retrage, cu familia, în Rusia. În ianuarie 1775 Ecaterina a II-a îi conferă demnităţi (rang de consilier de stat şi gradul onorific de general-maior), acordându-i, între privilegii, o reşedinţă şi mai multe sate în ţinutul Moghilev (în Ucraina de azi); în iulie 1775 vine în țară pentru a-și lichida averea.

În Rusia **C.** îşi încheie, în 1776, prima sinteză istoriografică (în limba greacă): *Istoria politică şi geografică a Ţării Româneşti*, în care informaţia, bogată şi diversă (cu caracter istoric, geografic, juridic, economic şi statistic), şi prezentarea sistematică împrumutau deja din spiritul metodic şi pragmatic al veacului iluminist. *Istoria...* expune faptele succint, de la fondarea ţării (anul „descălecatului" lui Negru-vodă e, potrivit lui **C.**, 1215) până la Alexandru Ipsilanti (septembrie 1774), în timp ce în „cronologia critică" a voievozilor munteni, prezentă în anexă, apar notate scrupulos, între izvoarele care servesc documentarea, cronici interne (primul creditat este, de înţeles, *Letopiseţul cantacuzinesc*), dar şi istorii consacrate, bizantine, ungureşti, sârbeşti sau autori moderni, ca heraldistul Martin Schmeitzel ori geograful A.F. Büsching, citat la zi, cu *Erdbeschreibung* din 1776. Extrase din corespondenţa de familie aparţinând Cantacuzinilor şi Brâncovenilor, hrisoave, condici de moşii, liste contabile sporesc cota de inedit a consemnărilor odată cu apropierea de prezent. Structura cărţii, scrupulul „ştiinţific", ispita informaţiei enciclopedice fac manifestă influenţa lui Dimitrie Cantemir (văzută ca un repertoriu „preţios" de date, *Istoria...* avea să-i sugereze lui N. Iorga o replică, târzie şi valahă, la *Descriptio Moldaviae*), după cum umanismul stolnicului Cantacuzino rodeşte în discursul ce reface pertinent, concis, argumentaţia privind originea daco-romană a poporului şi evoluţia, în plan istoric şi lingvistic

unitară, pe teritoriul celor trei state româneşti. Păstrând formal anonimatul asupra cărturarului pribeag, scrierea se va difuza în Principate, apoi şi în Transilvania (unde Gh. Şincai o foloseşte în *Hronica românilor*). Din circa zece manuscrise semnalate, cinci reprezintă copii ale redacţiei greceşti, restul vehiculând (în forme lacunare, imperfecte) o primă versiune românească, datorată unor traducători de la sfârşitul veacului al XVIII-lea, care nu-şi afirmă, la rândul lor, identitatea. În varianta grecească, *Istoria...* se imprima la Viena, în 1806, ca un synopsis anonim, în editura unor „fraţi Tunusli". Ediţia (în care scapă, din păcate, destule imprecizii şi erori) capta o jumătate de secol mai târziu atenţia lui G. Sion, cel ce repune în 1863, primul, pe autor în drept, dând la iveală şi o nouă tălmăcire. În *Ghenealoghia familiei Cantacuzinilor*, ca autentic paznic al tezaurului, **C.** se va întemeia întâi de toate pe documente existente în arhiva ce îi revine, prin legat, de la antecesori. Finalizează, astfel, un al doilea proiect, în care investeşte cu devotament şi caută a comenta cu obiectivitate în marginea izvoarelor parcurse (şi citate), excepţie făcând mai fantezistul preambul ce tinde, în virtutea unui exerciţiu încă agreat în epocă, la mitizarea îndepărtatelor origini, bizantine, ale neamului. Textul (datat în manuscris 1787 şi editat, graţie lui N. Iorga, în 1902) dezvăluie, în plus, stilul evoluat al cărturarului, ce povesteşte dezinvolt, şi tenta de spectacol narativ, învederând destinul romanesc – dramatic, alteori shakespearean – al unor „personaje", ca străbunul aventurier Andronic sau influentul său urmaş, postelnicul Constantin Cantacuzino, cel suprimat, compensator, între zidirile de la Snagov (un veritabil „turn al Londrei", în uzanţa vremii). Portrete construite în tipare clasice (al stolnicului erudit, peripatetizând cu dascălii, „spudeii" şi „bărbaţii procopsiţi") se însoţesc cu episoadele şarjând eroi excentrici şi vocaţii picareşti, ca în cazul unei controversate beizadele, Răducanu/ Rudolf Cantacuzino, prinţ scăpătat al Imperiului German şi fost mare maestru al Ordinului „Sfântul Gheorghe", dizgraţiat după ce traficase, expert şi eficient pentru un timp, titluri de cavaler în lumea parvenită a negustorimii vieneze. În fine, memorialistul **C.** reconstituie filmul evenimentelor contemporane, descoperind, ca într-un sumbru periplu iniţiatic, culisele politicii perfide şi stresante şi versatilul labirint fanariot, pavat, în fals răsfăţ, cu capete ce cad, credule sau duplicitare. Potrivit unui studiu filologic de dată mai recentă, **C.** ar fi tradus, în perioada de exil, primele patru tomuri din jurnalul lui Joseph Delaporte (*Le Voyageur français*). Utilizând textul original în paralel cu două ediţii transpuse în ruseşte după 1778, banul ar fi tradus din cartea abatelui francez până în pragul senectuţii (în spaţiul românesc cărţile lui Delaporte pătrund şi circulă, se pare, curând după 1780, dovadă copiile manuscrise comandate în Moldova şi Valahia). În prima jumătate a veacului al XIX-lea traducerea (în copie moldovenească) trezeşte interesul lui N. Iorga, prin străduinţa căruia tomul întâi apare publicat în 1940. Fără a insista, istoricul înclină a pune, la acea vreme, tălmăcirea pe seama unui cleric cultivat ca Amfilohie, episcop de Hotin între 1767 şi 1770 şi precursor al reformelor şcolare în Moldova, dar afirmaţia e contrazisă mai în urmă de lingvişti.

SCRIERI: *Istoria politică şi geografică a Ţării Româneşti*, tr. G. Sion, Bucureşti, 1863; *Genealogia Cantacuzinilor*, îngr. şi introd. N. Iorga, Bucureşti, 1902; *Ghenealoghia Cantacuzinilor*, LRM, *254–264*.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Despre Cantacuzini*, Bucureşti, 1902; N. Iorga, *Documente privitoare la familia Cantacuzino*, Bucureşti, 1902; G.M. Ionescu, *Generalul-maior al Rusiei Mihai Cantacuzino*, Bucureşti, 1905; G. Pascu, *Mihail Cantacuzino*, CI, 1925, 1; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *136*, *141–143*, *381*, *410*, *412*, II, *93–94*, *101–102*, *114*, *185*; Ilie Corfus, *În legătură cu opera lui Mihai Cantacuzino*, RIR, 1946, fasc. 2; *Ist. lit.*, I, *636–639*, *646*; N.A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Bucureşti, 1962, *17–19*; Piru, *Ist. lit.*, I, *417–418*; *Ist. lit.*, I, *636–639*; *Dicţ. lit. 1900*, *148–149*; Eugenia Dima, *Limba traducerilor laice din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea din Muntenia*, Iaşi, 1988, *25–40*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *354–356*; Ion Mihai Cantacuzino, *O mie de ani în Balcani*, tr. Maria Şerbănescu şi Sabina Drăgoi, Bucureşti, 1996, *223–237*, *passim*; Mihai Sorin Rădulescu, *Banul Mihai Cantacuzino (1723 – c. 1790)*, „Arhiva genealogică", 1999, 1–4; Eugenia Dima, *Mihai Cantacuzino, traducătorul în limba română al „Voiajorului francez" al lui Joseph Delaporte*, în *In honorem Gabriel Ştrempel*, Satu Mare, 2006; Filip Lucian Iorga, *Mitologiile genealogice, mitologii politice: definire, teritoriu, exemplificări*, „Sfera politicii", 2012, 5; Călin Felezeu, *Între fanariotism şi mişcarea de emancipare naţională. Modelul cantemirian de abordare a imaginii Imperiului Otoman în cultura românească scrisă*, „Tabor", 2012, 2. ***R.Ş.***

CANTEMIR, Antioh (10.IX.1708, Istanbul – 11.IV.1744, Paris), poet, traducător.

Este fiul mezin al Casandrei, fiica lui Șerban Cantacuzino, și al lui Dimitrie Cantemir. În Rusia, patria sa adoptivă de la vârsta de trei ani, beneficiază în casa părintească de o educație aleasă încă din copilărie; învață latina, greaca veche şi italiana de la Anastasie Condoidi, un erudit preceptor grec adus din Moldova şi aflat în slujba tatălui său, continuându-și studiile cu Johann Gotthilb Vockerodt, un tânăr raţionalist, diplomat şi scriitor, care l-a iniţiat în ideile ştiinţei şi filosofiei moderne şi l-a învăţat limba franceză. Următorul său profesor a fost Ivan I. Ilinski, secretarul lui Dimitrie Cantemir, care i-a predat limba rusă, l-a iniţiat în poezia rusească și i-a insuflat interesul pentru Antichitate. A frecventat apoi Academia slavo–greco–latină din Moscova (1718–1722), precum şi şcoala latinească din Astrahan (1722–1723), când își însoțește tatăl în expediţia întreprinsă de Petru cel Mare în Caucaz. Moartea părintelui său în 1723, apoi cea a protectorului său imperial în 1725, înainte de a-i fi aprobată bursa solicitată pentru a-și continua studiile în Occident, pune capăt perioadei sale de studii, pe care de aici înainte și le va completa singur, frecventând cursuri de filosofie, algebră, fizică, istorie, astronomie la Academia de Ştiinţe din Sankt Petersburg (1725–1730), cu reputaţi profesori aduşi din Europa, precum matematicienii Daniel și Nicolaus Bernoulli, Cristian F. Gross, istoricul Gottlob Bayer sau fizicianul Georg Bernhard Bilfinger, iar apoi prin lecturi proprii, în timpul misiunilor sale diplomatice în Occident, la Londra (1732–1738) şi la Paris (1738–1744). Numit reprezentant diplomatic al Curţii Imperiale de la Sankt Petersburg la Londra, **C.** părăsește Rusia în ianuarie 1732, se oprește pentru scurtă vreme la Berlin și la Haga, ocazie cu care începe tratativele pentru publicarea operelor tatălui său referitoare la Moldova (*Descriptio Moldaviae* și harta principatului), pe care le luase cu sine. Din martie, când ocupă efectiv postul la Londra, dedică acestui scop o bună parte a eforturilor sale. Consecinţa va fi publicarea, în mai puțin de trei ani, a versiunii engleze a *Istoriei Imperiului Otoman*, realizată de Nicholas Tindal și apărută în 1734–1735. Lucrarea apare însoțită de o biografie nesemnată a lui Dimitrie Cantemir, a cărei atribuire certă a fost posibilă abia prin descoperirea de către Virgil Cândea, în 1984, a manuscrisului cantemirian al *Istoriei...* în Biblioteca Houghton a Universității Harvard, însoțit de un alt manuscris cu titlul *La Vie du prince Demetrius Cantemir, écrite de la main propre d' Antiochus Cantemir, son fils cadet, ministre plén. de sa Majesté Czarienne à Londres*. S-a putut astfel stabili filiația dintre acest text redactat în franceză de **C.** și versiunea realizată de Nicolas Tindal, punct de plecare pentru biografiile în franceză (1743), germană (1771), rusă (1789) și română (1825), ultimele trei însoțind traducerile lucrării *Descrierea Moldovei*. Prin această contribuție de excepție, **C.** nu mai poate fi considerat doar coautor a două biografii cantemiriene – *Vita et Elogium Principis Demetrii Cantemyrii*, alcătuită în 1726–1728 împreună cu Ivan I. Ilinski, editată de Emil Pop în 1969, și *Vita Principis Demetrii Cantemyrii*, redactată de Gottlob Bayer cu sprijinul lui **C.** și publicată de A.I. Odobescu în 1883 –, ci și autorul celei mai autorizate și mai difuzate biografii a domnitorului român, devenind astfel „istoriograf național, alături de mai vârstnicii Ion Neculce, Radu Popescu și alți cărturari din prima jumătate a secolului al XVIII-lea" (G. Mihăilă). Mutat în 1738 ca ambasador la Paris, **C.** continuă să se preocupe de publicarea manuscriselor cantemiriene. În afară de eforturile care au dus la traducerea de către De Joncquières a *Istoriei Imperiului Otoman* în franceză (apărută la Paris în 1743) și în italiană, pentru care colabora cu abatele Ottaviano Guasco, era interesat de editarea *Descrierii Moldovei* și mai ales a hărții realizate de Dimitrie Cantemir. Intră în legătură cu editori și tipografi din Olanda specializați în cartografie, dar și cu cel mai reputat geograf francez al vremii, Jean-Baptiste Bourguignon d'Anville, căruia îi pune la dispoziție manuscrisele părintelui său, inclusiv harta, trezindu-i astfel un interes care se va prelungi vreme de decenii pentru ceea ce va numi, după pilda lui Dimitrie Cantemir, *Dacia vetus et nova*. Dovadă stau trei studii ale lui

d'Anville pe teme daco-romane și române publicate în analele Academiei Franceze la mijlocul veacului al XVIII-lea, precum și propria copie a hărții Moldovei, având toponimele mai corect transcrise decât în versiunea pe care **C.** reușește să o tipărească la Amsterdam în 1737. În aceeași perioadă tânărul ambasador întreține legături cu Maupertuis, Montesquieu și alți iluminiști francezi, poartă şi o corespondență cu Voltaire privind aspecte controversate legate de istoria familiei Cantemireștilor. Concomitent, redactează o serie de compoziții în franceză, între care un madrigal dedicat ducesei d'Aguillon și epigrama *Vers sur la critique*, incluse în antologia *Élite de poésies fugitives* publicată de Blin de Sainmore în 1764. Tot acum scrie o serie de lucrări cu caracter enciclopedic, între care *Scrisori despre natură și om*, sinteză a ideilor sale iluministe, rămasă multă vreme în manuscris, alcătuiește ultimele patru satire, își revizuiește textele de tinerețe și își sintetizează opiniile despre versificație în *Scrisoare lui Hariton Makentin despre compunerea versurilor ruse* (1742).

C. își începe cariera literară la vârsta de şaisprezece ani, traducând din latină în rusă, cu unele adăugiri şi precizări după originalul grec, cronica lui Constantin Manasses și, mai târziu, redactând în rusește primul său poem, *Simfonia la Psaltire* (1727). Între 1726 și 1730 **C.** traduce *Lettre d'un Sicilien à un de ses amis contenant une agréable critique de Paris et des Français*…, *Le Tableau de Cébès* (după versiunea franceză a acestei lucrări atribuite filosofului Cebes din Teba), ulterior tipărește la Sankt Petersburg, în traducerea sa, tratatul lui B. Fontenelle *Conversații despre pluralitatea lumilor* (1741). De-a lungul anilor va mai realiza o serie de transpuneri în rusă din Horaţiu (*Epistolele*), Cornelius Nepos, Iustin, Anacreon (*Odele*), Epictet (*Manualul*), Montesquieu (*Lettres Persanes*), Francesco Algarotti (*Convorbiri despre lumină*) etc., însă unele s-au pierdut. La sfârşitul anului 1729 poetul compune *Satira I*: *Către mintea sa.* Vor urma alte opt satire, șase fabule, patru ode, două epistole, epigrame, precum și un poem encomiastic închinat lui Petru I, neterminat, toate conducând la considerarea lui **C.** drept întâiul poet modern rus. Scrierile sale, aflate sub influența neoclasicismului occidental, evoluând treptat spre o mai mare originalitate a compozițiilor, se înscriu, prin tematică și preocupări, în iluminism, pledând pentru o literatură care să contribuie la cultivarea spiritului şi la „îndreptarea" morală: „Satiră se poate numi acea compunere care prin un stil vesel, luând în râs demoralizarea, stăruiește a îndrepta năravurile omenești; pentru aceasta ea în scopul său e potrivită cu orice altă alcătuire morală, dar stilul ei fiind mai simplu și vesel, se citește cu plăcere, și dezvălirile ei sunt mai nimerite pentru că de luarea în râs noi ne temem mai mult decât de orice pedeapsă" (*Prefață*). Îndeosebi în două epigrame cunoscute sub titlul *Autorul despre sine*, **C.** subliniază neapartenența sa etnică la neamul în a cărui limbă își compunea scrierile, silit de meandrele destinului: „Cine sunt eu, n-oi spune, dar iată semnul meu:/ Nu-s rus, ciudat mi-e numele, tineri mi-s anii" (*Epigrama I*); „Deși rusește scriu, de neam rus nu sunt/ Din părinți ce nu-s de jos natura mi-a dat a mă naște./ De greutăți, necazuri, plină mi-a fost viața,/ Mai binele căutându-l, din mână binele mi-a căzut" (*Epigrama II*; ambele în traducerea lui G. Mihăilă). Poezia sa va ieşi de sub tipar postum, inițial la Londra, în traducerea franceză a lui Ottaviano Guasco, prefațată de „istoria vieţii" lui **C.** (1749), la Berlin în traducerea lui baronului Heinrich Eberhards von Spilcker (1752), iar în Rusia abia în 1762, într-o ediție incompletă, reeditată în 1772, fiind publicată în ediție definitivă, sub îngrijirea lui P.A. Efremov, abia în 1867. În circuitul culturii române intră încă din 1844, grație traducerii lui Alecu Donici și Costache Negruzzi, bucurându-se încă de la apariție de o caldă primire din partea lui Vasile Alecsandri și a lui Ion Heliade-Rădulescu, mai apoi a lui Aron Pumnul. Ulterior intrată treptat într-un con de umbră, va fi readusă în atenție de G. Călinescu, în 1954, în *Notă despre Antioh Cantemir*. Referindu-se la momentul traducerii lui **C.** în românește, criticul afirmă: „Acum era de fapt momentul de a-l resuscita, deoarece clasicul rus de origine română apărea în mijlocul unui clasicism românesc preocupat de desăvârșirea omului în societate și de cunoașterea lui caracterologică, de laicizarea și europenizarea culturii". O nouă versiune a stihurilor lui **C.** este realizată de Virgil Teodorescu (1966), fiind însoțită de un studiu al lui Paul Cornea. În fine, ediția bilingvă *Satire și alte poetice compuneri*, realizată în 1988 de Pavel Balmuș la Chișinău, reia traducerile lui Alecu Donici și Costache Negruzzi și mai include *Satira a IX-a*, descoperită abia în 1856. Astfel, **C.** este nu numai un pionier al literaturii ruse moderne, ci

oferă un model pentru scriitorii români din generația pașoptistă. În mod esenţial, el rămâne însă legat de opera lui Dimitrie Cantemir atât prin străduința de a o vedea tipărită şi de a-i asigura astfel o circulație europeană, cât și prin contribuția ca biograf al ilustrului său părinte.

SCRIERI: *Satire și alte poetice compuneri*, tr. A. Donici și C. Negruzzi, Iași, 1844; ed. Iași, 1858; reed. în C. Negruzzi, *Opere alese*, II, Bucureşti, 1955, *91–238*, în A. Donici, *Fabule*, București, 1960, *161–181*; *Stihuri*, tr. Virgil Teodorescu, introd. Paul Cornea, Bucureşti, 1966; *Satirî i drughie stihotvorenie socineniia – Satire şi alte poetice compuneri*, ed. bilingvă, tr. A. Donici şi C. Negruzzi, îngr. şi postfaţă Pavel Balmuș, Chişinău, 1988.

Repere bibliografice: V. Alecsandri, *„Satire și alte poetice compuneri”*, „Propășirea”, 1844, 23; I. Heliade-Rădulescu, *Notiță critică*, „Curierul românesc”, 1844, 50; Aron Pumnul, *Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni*, I, Viena, 1862, *147*; A.I. Odobescu, *Opere*, București, 1955, *205*; Ghenadie Enăceanu, *Principele Antioh Cantemir ca scriitor*, „Revista nouă”, 1889, 4; N. Iorga, *Știri despre D. Cantemir din scrisorile fiului său Antioh*, CL, 1904, 10; Ștefan Ciobanu, *Dimitrie Cantemir în Rusia*, București, 1925, *passim*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *40*, *44*, *119*, *Ist. lit.* (1982), *36*, *39–41*; Ciorănescu, *Lit. comp.*, *51–60*; Călinescu, *Opere*, VII, *989–1003*; Helmut Grasshoff, *Antioch Dmitrievic Kantemir und Westeuropa*, Berlin, 1966; Cornelia Cârstea, *Antioh Cantemir*, Craiova, 1984; Virgil Cândea, *La Vie de prince Demetrius Cantemir, écrite de la main propre d'Antiochus Cantemir, son fils cadet, ministre plen. de sa Majesté Czarienne à Londres*, RSE, 1985, 3; *Dicț. scriit. rom.*, I, *441–443*; Vasile Harea, *Cantemir și fiul său Antioh,* îngr. Sorina Bălănescu, pref. Mihail Harea, Iași, 1999; Mihăilă, *Scriitori*, *43–60*; Gheorghe Bobână, *Antioh Cantemir – poet, gânditor și om politic*, Chișinău, 2006; *Dinastia Cantemireștilor. Secolele XVII–XVIII*, coordonator Andrei Eșanu, Chișinău, 2008, *494–569*; Dan Râpă-Buicliu, *Cantemiriana*, București, 2008; Livia Ioniță, Traian Fințescu, Lucian Popa, Claudia Lungu, *Antioh Cantemir: bibliografie nepublicată*, Bucureşti, 2008; *Epopeea istorică a Cantemireştilor*, tr., îngr. şi introd. Gheorghe Barbă, pref. Aneta Dobre, București, 2009; Ștefan Lemny, *Cantemireștii. Aventura europeană a unei familii princiare din secolul al XVIII-lea*, Iași, 2010, *157–265*; *Neamul Cantemireștilor. Bibliografie*, coordonator Andrei Eșanu, Chișinău, 2010, *313–352*; *Prinții Antioh şi Maria Cantemir în documente de epocă*, tr. Marina Vraciu, Leonte Ivanov şi Dragoş Cojocaru, îngr. şi pref. Leonte Ivanov, postfaţă Marina Vraciu, Iaşi, 2011; Vlad Alexandrescu, *Croisées de la modernité. Hypostases de l'esprit et de l'individu au XVIIe siècle*, București, 2012, *448–514*. ***Il.M.***

CANTEMIR, Dimitrie (26.X.1673, Iaşi – 21.VIII.1723, Dmitrovka, azi Dmitrovsk-Orlovski, Rusia), cărturar, istoric, prozator.

Tatăl lui **C.**, Constantin Cantemir, răzeş, de origine modestă, s-a ridicat la demnitatea de domn al Moldovei prin merite militare. Mama, Ana Bantăş, era coborâtoare dintr-o familie înstărită de negustori şi din vechea familie a boierilor Tăutu. Fratele său, Antioh Cantemir, parvine şi el, ca principe ereditar, la poziţia de domn. În maniera timpului, Dimitrie îşi începe instruirea intelectuală în familie cu un profesor, grecul Ieremia Cacavelas, teolog, poliglot şi călător pe drumuri europene. Din 1679 studiază sistematic limbile greacă şi latină. De la acelaşi dascăl primeşte cunoştinţe de teologie, retorică şi logică. În 1688 este trimis la Constantinopol, cerut de turci drept garant (capuchehaie) al fidelităţii tatălui său, domnitorul, faţă de Poarta Otomană. Foloseşte prilejul spre a-şi continua formaţia de cărturar cu vocaţie şi urmează cursurile Şcolii Înalte a Patriarhiei Ortodoxe din Constantinopol, şcoală cu profil umanist, de mare tradiţie filosofică şi teologică. Matematicianul turc Saadi îl învaţă turceşte. **C.** îşi însuşeşte şi alte limbi orientale. Asimilează disciplinat cunoştinţe de istorie şi geografie, logică şi filosofie, retorică, ştiinţele naturii şi medicină, etică etc. Unii dintre profesorii greci (Meletie de Arta, Alexandru Mavrocordat, Hrisant Notara), formaţi la Universitatea din Padova, imprimau acestei şcoli, de tradiţie bizantină şi neoaristotelică, deschideri spre raţionalismul postrenascentist occidental. În opera lui **C.** se desluşeşte această orientare, ca şi pasiunea pentru retorică, modelată sub influenţa profesorului Ilie Miniat, marele predicator ascultat şi de grecii din Italia. Cu mici întreruperi, el rămâne în mediul capitalei otomane mai bine de două decenii. Talentele artistice şi erudiţia l-au făcut agreat în societatea marilor demnitari turci şi chiar la Curtea sultanului Ahmed III. Leagă prietenii cu ambasadorii Franţei (P.-A. de Châteauneuf şi de Fériol),

Olandei (Collier) şi Rusiei (Piotr Andreevici Tolstoi); se pare că, împreună cu aceştia, făcea parte dintr-o confrerie masonică. Cum se poate deduce din opera lui, era atras în această perioadă de ştiinţele oculte: alchimie, astrologie, oniromanţie etc. Datorită anturajului francez, este probabil să fi învăţat şi franceza, pe lângă limbile orientale. În 1691 se afla în Iaşi, când tatăl său, îndemnat de fraţii Ruset, porunceşte uciderea cronicarului Miron Costin şi a fratelui acestuia, Velicico, ambii de orientare politică filopolonă. La moartea lui Constantin Cantemir (1693), **C.** are abilitatea de a prelua domnia, dar nu o poate păstra decât puţine săptămâni. După eşec, revine la Constantinopol. În 1699 se căsătoreşte cu domniţa Casandra, fiica lui Şerban Cantacuzino, care domnise în Ţara Românească. Au avut şase copii: Maria, Smaragda, Matei, Constantin, Şerban şi Antioh. Singurul descendent care va face o strălucită carieră diplomatică (la Paris şi la Londra) şi literară (în Rusia) va fi Antioh, poliglot şi el, pe care Montesquieu îl aprecia şi care avea să poarte cu Voltaire o corespondenţă pe tema originii familiei Cantemir. Ceilalţi fii au urmat cariera militară. Maria, foarte instruită, a fost un timp favorita ţarului Petru cel Mare, iar Smaragda a murit foarte tânără. După 1700, cu renta primită din sursă cantacuzină, **C.** îşi construise, potrivit unui plan propriu, un palat pe malul Bosforului. Devine mentor cultural al odraslelor unor înalţi demnitari otomani şi începe să-şi sistematizeze vastele cunoştinţe în vederea redactării primelor opere. Prieteni personali din palatul sultanal l-au propulsat în 1710 pe **C.** la tronul Moldovei, fără să-i bănuiască planurile de independenţă a statului faţă de suzeranitatea turcească. Lipsit de vocaţie politică şi putere de previziune, **C.** încheie, în aprilie 1711, un tratat secret cu Petru cel Mare, după care ia parte, în alianţă cu ruşii, la campania antiotomană. În lupta de la Stănileşti (iulie 1711) turcii înving şi, conform tratatului încheiat anterior, **C.**, împreună cu familia şi un grup de compatrioţi, se refugiază în Rusia. I se oferă o moşie lângă Harkov. Locuieşte la Moscova şi devine consilier de taină al ţarului, atrăgându-şi ostilitatea unei părţi a nobilimii ruse. În 1714 primeşte diploma şi inelul de doctor al Academiei din Berlin. După moartea Casandrei (1713), se recăsătoreşte cu Anastasia Trubeţkoi, descendentă a unei familii aristocrate. Din această căsătorie a mai avut o fiică, Smaragda, numită astfel în amintirea copilei pierdute. În corespondenţa cu ţarul şi cu alte oficialităţi există mărturii despre privaţiunile materiale ale familiei Cantemir şi despre marea suferinţă a principelui la moartea Smaragdei. Ţarul îi acordă privilegii meritate, dar funcţionarii amânau *sine die* aplicarea lor. Enciclopedismul său a stârnit animozităţi şi opoziţii în rândul păturii culte a societăţii ruse. Alte ştiri despre viaţa privată a lui **C.**, dar şi despre prezenţa lui în viaţa publică, despre vizitele pe care i le făcea suveranul rus, întârziind ore întregi în dialoguri particulare, se găsesc în jurnalul secretarului personal al cărturarului, Ivan I. Ilinski. Între 1714 şi 1722 îşi redactează cea mai mare parte a operelor, în special cele istorice. În 1722 participă, alături de Petru cel Mare, la campania antiotomană din Caucaz. Ca principe serenisim şi senator, sfetnic intim al ţarului, **C.** a contribuit la numeroase decizii istorice ale statului şi la orientarea europeană a culturii ruseşti. Cu talentul şi gusturile lui în materie de arhitectură, a colaborat la planurile ţarului de construire a oraşului Sankt Petersburg. A avut parte în timpul vieţii de bucuria de a i se recunoaşte meritele de erudit. După distincţia venită de la Academia din Berlin, a mai putut citi o caracterizare elogioasă făcută de Jean Moreau du Brassay (fost ofiţer în armata rusă în bătălia de la Stănileşti) în cartea sa de memorii, apărută în 1716 la Amsterdam. În 1719 i se închină două ode în limba latină, în stilul cel mai pur al umanismului clasic. Prima este (în traducere) *Odă spre lauda operei serenisimului principe Dimitrie Cantemir numită „Sistemul despre religia şi starea imperiului turcesc”*, semnată de Teofilact, rector al Academiei din Moscova. Cealaltă, mai amplă, aparţine celui de-al doilea rector al Academiei moscovite, profesorul de filosofie Gedeon Wiszniowski, şi se intitulează *Preastrălucitului şi preaînaltului Dimitrie Cantemir, principe al Sfântului Imperiu Rusesc, domn ereditar al Ţării Moldovei.* Ambele texte elogiau mintea excepţional dotată a principelui moldovean, cunoştinţele lui întinse. Era asemănat cu marii oameni ai lumii, numit „principe al geniilor şi geniu al principilor”, un fel de *nec plus ultra* în mediul unde trăia. Opera lui era considerată, în termenii lui Horaţiu, un monument „mai trainic decât arama”. Bolnav de diabet, **C.** se stinge din viaţă la moşia sa, Dmitrovka. A fost înmormântat la Moscova, în cripta familiei. În 1935 osemintele i-au fost aduse în ţară şi reînhumate în biserica Trei Ierarhi din Iaşi.

	VIAȚA	OPERA
1673	**octombrie 26** Se naște, probabil la Iași, Dimitrie Cantemir, al doilea fiu al lui Constantin Cantemir, de origine răzeșească, și al Anei (n. Bantăș), nepoată după mamă a Anastasiei, soția Ducăi Vodă.	
1685	Constantin Cantemir devine domn al Moldovei. Instruirea lui Dimitrie este asigurată de un profesor de familie, învățatul grec Ieremia Cacavelas.	
1688	Este trimis de tatăl său drept garant de fidelitate (capuchehaie) la Constantinopol, în locul lui Antioh, fratele său. Aici își începe studiile la Școala Înaltă a Patriarhiei Ortodoxe. La Constantinopol va rămâne, cu unele întreruperi, mai bine de două decenii.	
1691	Se află la Iași când tatăl său poruncește uciderea lui Miron Costin și a fratelui acestuia, Velicico.	
1693	**martie 13** Moare Constantin Cantemir; boierii îl aleg pe Dimitrie urmaș pe tronul Moldovei, dar neprimind confirmarea Porții Otomane, după numai trei săptămâni tânărul domn se retrage la Constantinopol pentru studiu și pentru a-și scrie cărțile.	
1695	Redevine trimis (capuchehaie) din partea Moldovei pe lângă Înalta Poartă.	
1698		Apare la Iași, pe cheltuiala autorului, *Divanul sau Gâlceava Înțeleptului cu Lumea sau Giudețul Sufletului cu Trupul*, textul paralel grecesc fiind întocmit de Ieremia Cacavelas.
1699	Întors pentru scurtă vreme în Moldova, în timpul scurtei domnii (1695–1700) a fratelui său Antioh, se căsătorește cu domnița Casandra, fiica răposatului domn al Țării Românești Șerban Cantacuzino, cu care va avea șase copii (patru băieți și două fete).	
1700	Își construiește un palat pe malul Bosforului, se stabilește acolo cu familia și va rămâne în Constantinopol până în 1710.	

1700–1704		Scrie la Constantinopol lucrări în latină și în turcă: *Ioannis Baptistae van Helmont – Physices universalis doctrina* (urmată de traducerea unui capitol din opera de interpretare a naturii publicată de învățatul flamand), *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago, Compendiolum universae logices institutionis* și un mic tratat de muzică turcească în care, folosindu-se de semnele alfabetului arab, autorul inventează un sistem de notare a sunetelor.
1701–1705	Susține o intensă activitate politică îndreptată împotriva lui Constantin Brâncoveanu, domnitorul Țării Românești, care reușea să-și impună în Moldova, ca domnitori, fideli de-ai săi (Constantin Duca, apoi Mihai Racoviță).	
1704	Constantin Brâncoveanu obține firman pentru prinderea și surghiunirea lui în insula Chios.	
1705	Obține tronul Moldovei pentru fratele său Antioh, rămas domn până în 1707.	Încheie romanul alegoric *Istoria ieroglifică.*
1708	**septembrie 10** Se naște fiul său Antioh, ce va deveni unul dintre inițiatorii clasicismului în literatura rusă. Antioh a fost ambasador al Rusiei în Anglia și Franța (1732–1744); va fi apreciat de Montesquieu și va purta o corespondență cu Voltaire.	
1710	**noiembrie 23** Devine domn al Moldovei, în locul lui Nicolae Mavrocordat.	
1711	**mai 20** După încheierea unui tratat de alianță cu Rusia (13 aprilie 1711), într-o proclamație către țară îi cheamă pe moldoveni să se ridice împotriva dominației turcești. **iunie 23** Țarul Petru I sosește la Iași, unde este primit cu multă căldură. **iulie 8–12** Armatele ruso–române sunt înfrânte de turci în bătălia de la Stănilești. Împreună cu familia și un număr mare de oșteni și boieri credincioși, printre care și viitorul cronicar Ion Neculce, se refugiază în Rusia, unde i se oferă o moșie în ținutul Harkovului, care va primi numele Dmitrovka, și este desemnat principe al Imperiului cu titlul Alteță Serenisimă.	
1713	**mai 11** Moare soția sa, doamna Casandra.	

1714 **iulie 11** Este ales membru al Academiei din Berlin, la cererea căreia va elabora lucrarea *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae.*

1714–1717 Scrie în Rusia *Monarchiarum physica examinatio, Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae* și *Historia Incrementorum atque decrementorum Aulae Othmanicae sive Aliothmanicae Historiae*, care va fi tradusă în engleză în 1734–1735, în franceză în 1743 și în germană în 1745.

1716 Predă Academiei din Berlin manuscrisul intitulat *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae*, dar textul va fi tipărit postum.

1717 Scrie în limba latină *Historia Moldo-Vlachica*, traducând și amplificând el însuși ulterior textul în limba română sub titlul *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor.*

1719 Se căsătorește la Moscova cu prințesa Anastasia Ivanovna, fiica principelui Trubețkoi, din înalta aristocrație rusă, avându-i nași pe țar și pe țarină.

1720 Scrie *Vita Constantini Cantemyrii, cognomento Senis, Moldaviae principis*.

1721 Este numit, printr-un ucaz al lui Petru I, „consilier secret și membru al Senatului”, contribuind la numeroase decizii istorice ale statului și la orientarea europeană a culturii rusești.

1722 Tipărește în limba rusă la Sankt Petersburg *Kniga sistima ili Sostoianie muhammedanskia relighii.* Ediția este însoțită de două ode în limba latină închinate cărturarului de arhimandritul Teofilact, rector al Academiei din Moscova, și de Gedeon Wiszniowski, profesor de filosofie, al doilea rector al Academiei moscovite.

1722–1723 Îl însoțește pe țarul Petru I în campania antiotomană din Caucaz, însărcinat fiind cu redactarea și traducerea proclamațiilor către populațiile locale.

1723 **august 21** Întors bolnav de la Astrahan, moare de diabet la moșia sa, Dmitrovka.
Este înhumat la Moscova, în mica biserică a familiei. Osemintele i-au fost aduse în țară și reînhumate, în 1935, la biserica Trei Ierarhi din Iași.

Opera lui **C.**, foarte întinsă şi diversă, confirmă enciclopedismul, dar şi atributele excepţionale ale minţii sale. În 1698, înainte să fi împlinit douăzeci şi cinci de ani, tipăreşte la Iaşi *Divanul sau Gâlceava Înţeleptului cu Lumea sau Giudeţul Sufletului cu Trupul*, o carte de teosofie, bilingvă (română şi greacă), în buna tradiţie europeană a cărţilor ce încearcă să rezolve disputa dintre trup şi suflet, pasiune şi raţiune. Un text pe această temă fusese introdus în traducerea românească a *Bibliei* tipărite la Bucureşti în 1688; intitulat *Despre raţiunea dominantă*, textul era atribuit unui filosof stoic din Alexandria, din perioada elenistică. S-au indicat diferite surse ale cărţii, de la *Biblie* până la *Venatio scientiarum* a cărturarului flamand Van Helmont. Tânărul prinţ ambiţionează să-şi depăşească sursele prin compoziţie, iar modelele prin amploare şi prin adecvarea disputei la spiritul Bisericii Răsăritului. Gândirea liberală a lui **C.** a fost cenzurată de dascălul său, Ieremia Cacavelas, sub îndrumarea căruia încă se afla. Cartea are două introduceri compuse în stilul alegorizant al barocului oriental; prima, de închinare protocolară faţă de domnitorul aflat pe tron, Antioh Cantemir, fratele autorului, iar cea de-a doua închinată cititorului, o ceremonioasă invitaţie la lectura cu profit moral. Stilul, metaforizant, mizează pe simboluri. Cartea e „floare", iar autorul „grădinar". A treia prefaţă este semnată de Cacavelas, care elogiază mintea strălucită a elevului său şi avansează ideea invidiei ce poate fi stârnită de erudiţia prea tânărului principe. Primele două „cărţi" ale *Divanului*... sunt construite pe o anumită simetrie interioară, astfel încât cea de-a doua se leagă, prin înţeles, de cea dintâi. „Cartea a treia", separată de autor de primele, este o traducere a lucrării, pe aceeaşi temă, *Stimuli virtutum, fraena peccatorum* a polonezului Andreas Wissowatius. În absenţa neologismului corespunzător, **C.** apelează la termeni autohtoni, pe care îi glosează atunci când traduce titlul *Strămutarea a bunătăţilor şi frâul păcatelor*, explicând: „adecă îndrumarea spre bunătăţi şi oprirea spre păcate". *Divanul*... se închide cu două serii de principii ale stoicismului, şi ele traduse din latină. Simetria primelor cărţi constă în aceea că fiecare e secţionată în optzeci şi cinci de paragrafe. În prima carte dialogală, între Înţelept şi Lume, se dă câte un titlu („pont") fiecărei secvenţe, titlu sub care îşi rosteşte replica polemică fiecare personaj. Aceleaşi titluri se păstrează în cartea următoare,

numai că ele acoperă precepte biblice şi fraze înţelepte pe tema indicată de titlu, drept confirmare a poziţiei Înţeleptului. Aşa cum e conceput de **C.**, *Divanul*... e mult mai complex ca problematică şi concepţie laică decât alte cărţi din aceeaşi clasă a didacticii morale despre înfrânarea instinctelor, spre dobândirea unei vieţi echilibrate. La nivelul cel mai general al discursului, textul configurează o teorie a fericirii omului, ceea ce l-ar plasa în terenul eudemonologiei de nuanţă creştină, dar nu numai. Cele două personaje, a căror „gâlceavă" dă cărţii un caracter dramatic, realizat cu nerv şi imaginaţie, nu sunt altceva decât personificarea insolită a două concepte, aspect ce interesează literatura. În rezumat, conţinutul se reduce la confruntarea dintre poziţia Lumii care, direct sau indirect, apără fără sfială orientarea epicureică, laică, şi poziţia Înţeleptului, care propune formula vieţii austere, chiar ascetice, mereu cenzurată de grija trecerii în lumea de dincolo. El izbuteşte să înfrângă energia argumentativă a Lumii, decretând, în spirit

Harta Moldovei desenată de Dimitrie Cantemir

umanist, dar ascetic, superioritatea ființei raționale. Fraza e antologică: „Nu rob, ce stăpân lumii Dumnezeu te-au lăsat; pentru aceasta tu pe dânsa, iară nu ea pe tine să stăpânească". Iar lucrurile lumii „comedii sânt". Cu toată fracturarea tematică, unitatea internă a discursului moral este perfect controlată și nu se abate de la canonul impus. Fondul didactic sapiențial al *Divanului...* e susținut de vasta cultură a autorului. Se fac astfel asociații cu miturile grecești și cu legendele biblice, „Labirintul Critului" și Grădinile Semiramidei sunt invocate alături de Sodoma și de Ierusalimul ceresc. Pitoresc în invenții de vocabular e și mitul sirenelor, invocat în chip de parabolă. Receptarea fondului de idei e înlesnită de numeroasele fragmente rimate și ritmate. Aceste încercări de proză poetică, precum și alte particularități de topică și stil, mulțimea sentențiilor sunt exerciții preliminare pentru scrierea viitorului roman. *Divanul...* oferă imaginea sintetică a umanismului românesc, specific, cristalizat la confluența culturii greco-latine cu gândirea religioasă creștină. Între 1700 și 1704, la Constantinopol fiind, **C.** scrie mai ales în limba latină. Câștigat de opera empiristului și misticului Van Helmont, el compune o laudă închinată acestuia – *Ioannis Baptistae Van Helmont, Physices universalis doctrina* –, urmată de traducerea unui capitol din opera de interpretare a naturii publicată de învățatul flamand. Tot în latină redactează o carte de filosofie a cunoașterii prin revelație, de alură medievală, despre nașterea universului și despre evoluție, despre timp, etică și destin. Spre a sugera orientarea metafizică a dezbaterii, o intitulează *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago*. Este amintită aici disputa scolastică numită și „cearta universaliilor" (nominalism *versus* realism), **C.** părând să fie un adversar al nominalismului lui William Ockham. Gândirea neoaristotelică a lui **C.**, din care nu a dispărut cu totul influența teologiei, se confirmă în manualul de logică prescurtat lăsat între manuscrisele sale: *Compendiolum universae logices institutionis*. Fusese inițiat în logica Stagiritului de Ieremia Cacavelas, el însuși autor al unei cărți de logică. În *Proemium (ad lectorem humanissimum*), recomandă logica drept „cheia celor mai ferecate porți ale filosofiei", învățarea ei ducând la „comoara învățăturilor transmise din vechime". Ca „artă instrumentală a filosofiei", logica educă „operațiile intelectului", ordonează, prin categoriile ei, bagajul „mental" și „verbal". Autorul pune accent pe teoria silogismului, cu exemplificări. Urmele acestor preocupări pentru știința logicii sunt identificabile în parodia gândirii silogistice din romanul alegoric *Istoria ieroglifică*. Compendiul de logică, deși scris în latină, îl situează pe **C.** în zona umanismului de factură grecească. Din aceeași perioadă datează contribuțiile lui în domeniul muzicii. Cânta el însuși la instrumente de coarde, era și compozitor. Multă vreme s-a auzit în Istanbul un „cântec al dervișului" care, prin tradiție, îi era atribuit. Folosindu-se de semnele alfabetului arab, **C.** a inventat un sistem de notare a muzicii turcești și a scris, în limba turcă, *Kitâb-i ilm'ül musikî alâ vejh'ül hurûfât*, în traducere – *Cartea științei muzicii după felul literelor.*

În 1704–1705 **C.** încheie romanul alegoric autobiografic *Istoria ieroglifică*, un pamflet care, alături de *Divanul...*, legitimează locul deosebit pe care îl ocupă în istoria literaturii române. Păstrată în manuscris, cartea s-a tipărit foarte târziu (1883). Dacă evoluția unei literaturi se decide în momentele de ruptură, de discontinuitate, *Istoria ieroglifică* reprezintă un astfel de moment. **C.** înnoiește stilul narativ, schimbă modelul de discurs, produce trecerea de la proza cronicărească nonficțivă la proza artistică studiată, prin utilizarea alegoriei. Discursul, satiric în fond, e voalat de măști animaliere care acoperă chipurile persoanelor

reale, le transformă în personaje literare, dezvăluindu-le caracterul. Alegoria propune o substituire evaluativă, aici degradantă. **C.** își programa să respecte principiul estetic al „descoperirii prin acoperire”, amintit în postfața romanului. Cartea are o vie motivație psihologică, fiind și autobiografică. Autorul se deghizează sub masca Inorogului, personaj spiritual, charismatic, temut de toată fauna inferioară lui, drept care este urmărit spre a fi eliminat. Titlul atrage atenția asupra încifrării figurative a realității, iar subtitlul anunță structura clasică („în douăsprezece părți împărțită”) și inserțiile gnomice („cu 760 de sentenții frumos împodobită”). Știind că utilizează un procedeu cu totul nou în literatura română cultă, **C.** însoțește textul propriu-zis cu două prefețe și o postfață către cititor, texte prin care atrage atenția asupra noutății literare, a substituirilor alegorice, a structurii scrierii etc. Cartea mai are două elemente de paratext: pentru înțelegerea neologismelor, o „scară” a cuvintelor străine (imediat după prefață) și o „scară

a cuvintelor ieroglificești tâlcuitoare” (în final). În roman sunt transfigurate evenimente personale și istorice contemporane autorului. De la Heliodor (autorul grec al *Etiopicii*), declară a fi împrumut tehnica inversiunii temporale, *in medias res*, folosită spre a plasa „mijlocul istoriei la început și începutul la mijloc”. Astfel, romanul pătrunde direct în vâltoarea conflictului, iar explicația lui cauzală se dă în partea a șasea. Primesc supranume alegorice nu numai persoanele, dar și lucrurile, documentele, casele, grupurile de oameni etc., cum se poate vedea în „scară”, toate inspirat substituite prin nume simbolice. Mai întâi, numele măștilor zoomorfe țin locul numelor personajelor. Leul și Vulturul sunt emblemele celor două țări (Moldova și Țara Românească) și, totodată, spiritele simbolice protectoare ale grupurilor de personaje, patrupedele și păsările. Ultimul element al triadei, menit să întrețină conflictul între tabere, este Țara Peștilor (Curtea Otomană), dominată de Cetatea Epithimiei (lăcomiei). Descrierea acestei cetăți, strălucitoare în arhitectura ei monumentală, dar roasă pe dinăuntru de boala foamei de aur și minată de corupție, propune o foarte interesantă perspectivă de receptare a episodului ca antiutopie. În rândul întâi al grupului patrupedelor stau animale feroce: Pardosul, Lupul, Ursul, Vulpea, Șacalul ș.a., în timp ce păsările sunt reprezentate de zburătoare de pradă: Corbul, Brehnacea (bufnița), Șoimul, Uliul, Coroiul etc. Există însă și „Dobitoc supus” și „Pasăre supusă”, prin ambele subînțelegându-se țărănimea. Realitatea istorică, în datele ei exacte, nu mai interesează, întrucât totul este redimensionat potrivit libertăților subiective ale ficțiunii. În prima parte a romanului se istorisește importantul eveniment al adunării patrupedelor și păsărilor pentru alegerea unui domnitor în țara patrupedelor. Sunt puse în lumină, marcat hiperbolizate, moravurile politice balcanice care viciază atmosfera. Personajele se tem de o primejdie ce planează în aer și le anihilează voința. Una dintre amenințări pare să fie tirania Corbului (epitropul țării păsărilor), cel care patronează adunarea politică teribil caricaturizată de autor. După o serie de discursuri (caricate și ele) rostite de felurite personaje, mijloc cu iscusință folosit de autor spre a le defini prin „propriile” lor cuvinte, se relevă gratuitatea și ridicolul pledoariilor, de vreme ce, în culisele otomane, Corbul atribuise deja domnia. E acuzat astfel un mecanism politic controlat în chip

tiranic din culise, în timp ce în scenă oamenii se mişcă inconştienţi de regimul lor de marionete în mâinile puterii. În această parte a romanului autorul-narator are doar rolul de a deschide cadrul în manieră expozitiv-introductivă, de a da cuvântul personajelor (Vidra, Bâtlanul, Corbul, Brebul, Vulpea, Struţocămila) şi apoi de a comenta, ca pentru cititori, conţinutul discursurilor şi efectul asupra auditorilor din adunare. Noutatea tehnicii narative se impune de la sine. Acesta e şi primul nucleu narativ, constituit în jurul subiectului Struţocămila, propusă ca pretendent la tron împotriva Vidrei, întrucât toate discursurile arată cine e şi cât e de hibrid şi de grotesc acest animal. Cel mai prost şi mai ridicol dintre toţi se dovedeşte însă comod pentru cei ce mânuiesc din umbră sforile politicii. Caracterul comic şi, concomitent, dramatic al politicianismului balcanic prefigurează perspectiva proprie lui I.L. Caragiale comediograful. Partea a doua a romanului, mai extinsă ca spaţiu narativ, se constituie din aventura urmăririi, luării în captivitate şi eliberării Inorogului, spirit ales, opus lumii şi de aceea netolerat de ea şi de adversarul său personal, Corbul. Conform premoniţiei onirice, totul se încheie cu recunoaşterea dreptăţii Inorogului. În tehnica narativă sunt antrenate procedee anticipatoare, caracteristice prozei moderne. Într-o secvenţă personajele discută despre măştile atribuite lor de autor în acest roman. În întregime, partea a şasea e o rememorare a cauzei conflictului Inorog – Corb, după cum partea a şaptea e o interesantă şi modernă inserţie onirică, mijloc de analiză psihologică a unui mare intrigant politic, Hameleonul. Subconştientul personajului este sondat cu minuţie acuzatoare şi figurat în simboluri sugestive. În ultima parte sunt inserate numeroase epistole ce denunţă întâmplări din culise. Scrisorile substituie povestirea autorului. Textul *Istoriei ieroglifice* e împânzit de apologuri de factură orientală. Discursurile personajelor sunt reproduse în stil direct sau rezumativ asumate de autor, mai ales monologurile. Se ivesc din când în când pagini cu rimă interioară de o mare frumuseţe poetică, precum *Elegia Inorogului* sau caracterizarea aceluiaşi psalmodiată de alt personaj. Fondul de înţelepciune nu se rezumă la cele 760 de sentenţii anunţate pe copertă, ci este îmbogăţit de numeroase formulări aforistice originale. Parantezele filosofice, elaborate într-un stil literar foarte încărcat, şi mai ales pasajele ce ţin de ştiinţele exacte, ca şi de cele oculte, stârnesc plăcerea lecturii doar pentru un cititor specializat, familiarizat cu structura complicată a frazei lui **C.** Dificultăţile de lectură sunt răsplătite însă de ideile generoase, de figurile retorice rare (chiasm, paradox, oximoron, ironie) şi de creaţiile verbale neobişnuite. Ca ideologie şi retorică satirică, *Istoria ieroglifică* este un roman ce aparţine epocii Luminilor.

După 1714 **C.** se ocupă aproape exclusiv de redactarea unor cărţi de istorie. Scrie, în latină, un studiu bazat pe teoria evoluţiei ciclice, prevăzând izbânzi însemnate ale lui Petru cel Mare, pornit să elibereze creştinătatea. Eseul se intitula *Monarchiarum physica examinatio*. Cartea cel mai adesea invocată în istoria culturii române este *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae*, redactată între 1714 şi 1717. Este cea dintâi monografie exhaustivă a Ţării Moldovei, pentru că depăşeşte prin complexitate scrierile lui Miron Costin. La **C.**, legendarul despre bogăţiile şi dărnicia fabuloasă a pământului se conjugă cu obiectivitatea ştiinţifică în probleme de geografie fizică şi economică, istorie, etnogeneză, ocupaţii, legi, moravuri ale locuitorilor, ritualuri fundamentale, mitologie. Toate acestea sunt conţinute în *Pars prima, geographica* şi în *Pars secunda, politica* (istorică). *Pars tertia* conţine consideraţii despre originea şi particularităţile dialectale ale limbii române, o încercare de filologie comparată între română şi alte limbi romanice şi, în fine, date despre religia locuitorilor pământului moldav. *Descrierea Moldovei* este o pledoarie implicită pentru dreptul la libertate al patriei şi al locuitorilor ei. În plus, principele-autor apără drepturile ereditare ale descendenţilor familiei Cantemir la tronul ţării. Cartea este, în acelaşi timp, o modernă contribuţie la ceea ce ştiinţa de astăzi consideră a fi domeniul imagologiei. Informaţiile foarte diverse, sistematizate în cele trei părţi ale cărţii, şi harta, cea dintâi a acestui ţinut, au stârnit curiozitatea germanilor, interesaţi de această parte a Europei în ordine politică, dar şi comercială. Principele îşi redactează monografia în limba latină tocmai pentru a-i asigura circulaţia europeană. Este cea de-a doua operă a lui **C.** tradusă într-o limbă europeană, după *Istoria Imperiului Otoman*. Cartea a fost transpusă în germană de J. Redslob (*Beschreibung der Moldau*) şi publicată de Anton Friedrich Büsching în „Magazin für die neue Historie und Geographie", în 1769–1770. O ediţie separată s-a făcut, în 1771 la Leipzig. Traducerea

în română, aparţinând, probabil, lui Vasile Vârnav, s-a tipărit la Mănăstirea Neamţ în 1825, sub titlul *Scrisoarea Moldovei.* Autoritatea europeană de orientalist, care avea să dureze mai bine de un secol, o câştigă **C.** postum, mai cu seamă prin tratatul *Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othmanicae*, încheiat în 1716. Concepţia care structurează materialul informativ cules de la sursă (biblioteca Seraiului şi scrierea rezumativă *Synopsis* a lui Saadi) e aceea a creşterii şi decăderii imperiilor, reactualizată în preajma lui 1700 de Giambattista Vico (*corsi e ricorsi*) şi, după **C.**, de Montesquieu (*grandeur et décadence*). Partea întâi cuprinde istoria Imperiului Otoman de la Osman, fondatorul, adică de la 1300, până la Mahomed IV, asediatorul Vienei, la 1683, iar partea a doua continuă istoria de la 1683 până la 1712 şi urmăreşte scăderea treptată a puterii imperiului. În secolul Luminilor cariera europeană a cărţii începe cu traducerea engleză, tipărită în 1734–1735, şi continuă cu cea franceză, din 1743, şi cu cea germană, din 1745. Tălmăcirea în limba rusă, făcută în timpul vieţii autorului, a rămas în manuscris. Istoria exactă era adiţionată cu numeroase note şi legende, fapt ce i-a atras pe scriitorii romantici europeni. Astfel, Victor Hugo folosea *Historia...* pentru ciclul *Orientales* din *La Légende des siècles,* cum o spune în prefaţă, iar Byron recursese la aceeaşi sursă când se documenta pentru poema *Don Juan.* Opera istorică special dedicată originii românilor, concepută polemic, dar neterminată, este *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor,* având, după toate indiciile, variante în latină şi română. Istoricii, care i-au găsit şi scăderi, consideră totuşi *Hronicul...* prima noastră istorie modernă, scrisă cu metodă, de la prolegomenă şi până la ultima din cele zece „cărţi". E o argumentaţie întemeiată pe un număr impresionant de surse greco-latine. În partea a doua a titlului autorul precizează că a făcut el însuşi, în anul 1717, traducerea textului princeps din latină în română, fiind de drept „voievodul şi de moşie domn al Moldovei", dar, temporar, „cneaz în Sankt Petersburg". Opul cuprinde istoria românilor de la origini până în anul 1274. Interesul istoricilor pentru această operă n-a fost epuizat de autorii Şcolii Ardelene. Între ultimele scrieri, datate 1720, se remarcă *Vita Constantini Cantemyrii, cognomento Senis, Moldaviae principis.* Este o monografie a vieţii şi carierei tatălui său, concepută subiectiv, ca biografie romanţată, explicând orgolios (dar nu şi adevărat) genealogia şi, în consecinţă, drepturile ereditare asupra principatului Moldovei. Îşi mai apără drepturile şi ascendenţa într-un memorial, publicat postum sub titlul *Evenimentele Cantacuzinilor şi Brâncovenilor,* opuscul scris ca răspuns la invitaţia de a fi consilier intim al ţarului. Ca novator în probleme de educaţie şi, în general, în domenii fundamentale ale vieţii spirituale, **C.** a intrat în polemici deschise cu unii cărturari ruşi conservatori. Urmare a unei astfel de controverse este lucrarea *Loca obscura in catechisi...*, tradusă în ruseşte de secretarul său şi pusă în circulaţie în formă manuscrisă. Se aduceau aici corective de ordin teologic în principal, dar şi pe probleme de pedagogie, la cartea *Prima învăţătură pentru prunci* (1720), semnată de episcopul rus Teofan Prokopovici. Ultima carte, construită astfel încât să servească informării asupra specificului vieţii turcilor, a fost *Sistemul sau Întocmirea religiei muhammedane.* Este, după *Divanul…*, cea de-a doua scriere a lui **C.** tipărită antum, de astă dată la Sankt Petersburg, în 1722, în limba rusă şi închinată lui Petru I, cel care încuraja „ştiinţele liberale şi artele". Cunoaşterea *Coranului* i-a înlesnit autorului înţelegerea şi explicarea mentalităţii mahomedane,

a religiei, ritualurilor şi moravurilor controlate de autoritatea Cărţii sfinte. Această lucrare de imagologie procură şi astăzi plăceri la lectură. Ca mică enciclopedie, ea instruieşte asupra particularităţilor vieţii religioase şi laice, asupra artelor şi ştiinţelor practicate în lumea Orientului Apropiat.

Opera lui **C.**, impresionantă ca întindere şi varietate, dar rămasă necunoscută până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când Academia Română a luat decizia să tipărească integral scrierile principelui, se impune ca moment cardinal în cultura română, primul de importanţă majoră, când spiritul românesc a iradiat asupra altor culturi. **C.** a fost un întemeietor în varii domenii de manifestare a spiritului, în teologie, istorie şi geografie, în etnografie şi imagologie, în sociologie, filosofie, retorică, pedagogie şi, nu în ultimul rând, în literatura de ficţiune alegorică şi satirică.

Voievod luminat, ambiţios şi blazat, om de lume şi ascet de bibliotecă, intrigant şi solitar, mânuitor de oameni şi mizantrop, iubitor de Moldova lui după care tânjeşte şi aventurier, cântăreţ în tambură ţarigrădean, academician berlinez, prinţ rus, cronicar român, cunoscător al tuturor plăcerilor pe care le poate da lumea, Dimitrie Cantemir este un Lorenzo de Medici al nostru.

G. CĂLINESCU

Prima sa carte se adresează cititorilor de acasă, pentru a atesta – în română şi greacă – însuşirile autorului său: un domn creştin, respectuos al tradiţiilor religioase dominante în societatea vremii, iscusit în arta scrisului, erudit. [...] Divanul... *nu este afirmarea unui misticism juvenil, ci prima scriere a unui om al culturii sud-est europene din epoca înnoirii ei, dornic de afirmare literară, socială şi politică.*

VIRGIL CÂNDEA

Scriind istoria de început a neamului în limba alor săi, punându-le la îndemână, la fel ca înaintaşii într-ale rechemării trecutului în actualitate, un sacru depozit de pilde şi argumente de orgoliu, încheindu-şi activitatea de savant istoriograf cu Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, scriere monumentală (chiar dacă gândul autorului nu a putut fi dus până la capăt) şi pecete a iubirii de ţară aşezată pe pagina scrisă, Dimitrie Cantemir se întorcea simbolic între români. Toate scrierile de istorie românească ale lui Cantemir atestă existenţa intenţiei de a da o descriere corectă, ghidată de o atitudine modernă, a trecutului poporului său, pe care marele învăţat îl socotea urmaş şi moştenitor al marilor civilizaţii antice europene, analizându-l şi interpretându-l într-o firească integrare în cursul universal al evenimentelor.*

DAN HORIA MAZILU

SCRIERI: *Divanul sau Gâlceava Înţeleptului cu Lumea sau Giudeţul Sufletului cu Trupul*, Iaşi, 1698; ed. îngr. şi introd. Virgil Cândea Bucureşti, 1969; *Kniga sistima ili Sostoianie muhammedanskia relighii*, Sankt Petersburg, 1722; *History of The Growth and Decay of The Otoman Empire*, I–II, tr. Nicholas Tindal, Londra, 1734–1735; ed. (*Histoire de L'Empire Othoman, ou se voyent les causes de son agrandissement et de sa décadence*), Paris, 1743; ed. (*Geschichte des Osmanischen Reichs*...), Hamburg, 1745; *Beschreibung der Moldau*, tr. J. Redslob, Leipzig, 1771; *Scrisoarea Moldovei*, [tr. Vasile Vârlav], Mănăstirea Neamţ, 1825; ed. 2 (*Descrierea Moldovei*), pref. G.F. Miller, C. Negruzzi, Iaşi, 1851; ed. îngr. T. Boldur-Lăţescu, Iaşi, 1868; ed. tr. Giorge Pascu, Bucureşti, 1923; ed. tr. şi îngr. Gh. Adamescu, Bucureşti, 1941; ed. tr. Gh. Guţu, îngr. D.M. Pippidi, introd. Maria Holban, comentariu istoric Nicolae Stoicescu, Bucureşti, 1973; *Hronicul romano-moldo-vlahilor*, I–II, îngr. Gh. Săulescu, Iaşi, 1835–1836; *Operele principelui Demetriu Cantemir*, I–VIII, tr. Al. Papiu-Ilarian, Iosif Hodoş şi G. Sion, pref. Al. Papiu-Ilarian, G. Sion, Bucureşti, 1872–1901; *Vita Constantini Cantemyrii – Viaţa lui Constantin Cantemir*, tr. N. Iorga, Bucureşti, 1923; ed. tr. N. Iorga, îngr. Liliana Iorga, Craiova, 1942; ed. (*Viaţa lui Constantin Cantemir, zis Cel Bătrân*), tr. şi îngr. Radu Albala, pref. P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1960; ed. Bucureşti, 1969; *Despre Coran*, tr. Ioan Georgescu, Cernăuţi, 1927; *Lupta dintre inorog şi corb*, îngr. şi pref. Em. C. Grigoraş, Bucureşti, 1927; ed. (*Istoria ieroglifică*), I–II, îngr. şi pref. P.P. Panaitescu şi I. Verdeş, Bucureşti, 1965; *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago (Metafizica)*, tr. Nicodim Locusteanu, pref. Em. C. Grigoraş, Bucureşti, 1928; *Opere complete*, îngr. şi introd. Virgil Cândea, vol. IV, t. I: *Istoria ieroglifică*, îngr. Stela Toma şi Nicolae Stoicescu, introd. Nicolae Stoicescu, pref. Virgil Cândea, Bucureşti, 1973, vol. I: *Divanul*, tr. Maria Marinescu-Himu, Bucureşti, 1974, vol. IX, t. I: *De antiquis et hodiernis Moldaviae nominibus. Historia Moldo-Vlachica*, tr., îngr. şi introd. Dan Sluşanschi, pref. Virgil Cândea, Bucureşti, 1983, vol. VIII, t. II: *Sistemul sau Întocmirea religiei muhammedane*, tr., îngr. şi introd. Virgil Cândea, text rus îngr. Anca Irina Ionescu, Bucureşti, 1987, vol. VI, t. I: *Vita Constantini Cantemyrii, cognomento Senis, Moldaviae principis*, tr. şi îngr. Dan Sluşanschi şi Ilieş Câmpeanu, pref. Virgil Cândea, introd. Andrei Pippidi, Bucureşti, 1996, vol. VI, t. II: *Scurtă povestire despre stârpirea familiilor lui Brâncoveanu şi a Cantacuzinilor. Memorii către Petru cel Mare (1717 şi 1718)*, tr. şi îngr. Alvina şi Emil Lazea, Mihai Carataşu, îngr. şi introd. Paul Cernovodeanu, pref. Virgil Cândea, Bucureşti, 1996, *Mic compendiu asupra întregii învăţături a logicii*, tr. Dan Sluşanschi, îngr. şi introd. Alexandru Surdu, Bucureşti, 1995, *Opere*, vol. I: *Divanul. Istoria ieroglifică. Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, îngr. şi introd. Virgil Cândea, Stela Toma şi Nicolae Stoicescu, Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Giorge Pascu, *Viaţa şi operele lui Dimitrie Cantemir*, Bucureşti, 1924; Ştefan Ciobanu, *Dimitrie Cantemir în Rusia*, Bucureşti, 1925; George Vâlsan, *Opera geografică a principelui Dimitrie Cantemir*, Cluj, 1926; Iorga, *Ist. lit.*, II, *310–458*; N. Iorga, *Dimitrie Cantemir*, Cluj, 1929; Călinescu, *Opere*, III, *873–880*, XII, *1086–1090*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *39–47*, *Ist. lit.* (1982), *35–42*; Perpessicius, *Menţiuni ist.*, *286–304*; P.P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1958; Dan Bădărău, *Filosofia lui Dimitrie Cantemir*, Bucureşti, 1964; Piru, *Ist. lit.*, I, *328–366*; *Ist. lit.*, I, *557–587*; Duţu, *Coordonate*, *passim*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *242–256*; Manuela Tănăsescu, *Despre „Istoria ieroglifică"*, Bucureşti, 1970; Lucian Blaga, *Izvoade*, îngr. Dorli Blaga şi Petre Nicolau, Bucureşti, 1972, *142–168*; Petru Vaida, *Dimitrie Cantemir şi umanismul*, Bucureşti, 1972; Constantin Măciucă, *Dimitrie Cantemir*, Bucureşti, 1972; Paul Simionescu, *Dimitrie Cantemir*, Bucureşti, 1972; Protopopescu, *Volumul*, *237–305*; Ştefan Giosu, *Dimitrie Cantemir. Studiu lingvistic*, Bucureşti, 1973; Eugenia Popescu-Judetz, *Dimitrie Cantemir. Cartea ştiinţei muzicii*, Bucureşti, 1973; Duţu, *Umaniştii*, *passim*; Curticăpeanu, *Orizonturile*, *123–180*, *passim*; Muthu, *Lit. rom.*, *55–92*; Negrici, *Expresivitatea*, *78–98*; Papu, *Clasicii*, *29–49*; *Dimitrie Cantemir interpretat de...*, îngr. şi pref. Suzana-Carmen Dumitrescu, Bucureşti, 1977; Elvira Sorohan, *Cantemir în Cartea hieroglifelor*, Bucureşti, 1978; *Dicţ. lit. 1900*, *149–154*; Istrate, *Barocul*, *242–282*; Al. Zub, *Biruit-au gândul*, Iaşi, 1983, *52–84*, *passim*; Ecaterina Ţarălungă, *Dimitrie Cantemir. Contribuţii documentare la un portret*, Bucureşti, 1989; Manolescu, *Istoria*, I, *73–82*; Mazilu, *Recitind*, I, *375–378*, *398–403*, *passim*; Sorohan, *Introducere*, *99–107*, *275–311*; Dragoş Moldovanu, *Dimitrie Cantemir între Orient şi Occident*, Bucureşti, 1997; Adriana Babeţi, *Bătăliile pierdute. Dimitrie Cantemir – Strategii de lectură*, Timişoara, 1998; *Dicţ. analitic*, II, *186–189*, IV, *496–501*; Eugenia Popescu-Judetz, *Prince Dimitrie Cantemir, Theorist an Composer of Turkish Music*, pref. Bülent Aksoy, Istanbul, 1999; *Dicţ. esenţial*, *128–133*; Dan Horia Mazilu, *Dimitrie Cantemir, un prinţ al literelor*, Bucureşti, 2001; Gabriel Mihăilescu, *Universul baroc al „Istoriei ieroglifice". Între retorică şi imaginar*, Bucureşti, 2002; Muthu, *Balcanismul*, I, *40–75*; Ursu, *Contribuţii ist. culturii*, *34–43*, *373–400*; *Dimitrie Cantemir (1673–1723), principe român şi cărturar european*, pref. mitropolitul Daniel, Iaşi, 2003; Vasile Coroban, *Dimitrie Cantemir, scriitor umanist*, Chişinău, 2003; Al. Andriescu, *Psalmii în literatura română*, Iaşi, 2004, *97–139*; Victor Ghilaş, *Dimitrie Cantemir în istoria culturii muzicale*, Chişinău, 2004; Cristina Bîrsan, *Dimitrie Cantemir şi lumea islamică*, Bucureşti, 2005; Mihăilă, *Scriitori*, *33–44*; Doina Ruşti, *Bestiarul cantemirian*, Iaşi, 2007; *Dinastia Cantemireştilor. Secolele XVII–XVIII*, coordonator Andrei Eşanu, Chişinău, 2008; Claudia Tărnăuceanu, *Limba latină în opera lui Dimitrie Cantemir „Vita Constantini Cantemyrii"*, Iaşi, 2008; Bogdan Creţu, *Utopia negativă în literatura română*, Bucureşti, 2008, *59-69*; *Epopeea istorică a Cantemireştilor*, îngr. şi introd. Gheorghe Barbă, pref. Aneta Dobre, Bucureşti, 2009; Ştefan Lemny, *Les Cantemir: l'aventure européenne d'une famille princière au XVIIIe siècle*, Paris, 2009; ed. (*Cantemireştii. Aventura europeană a unei familii princiare din secolul al XVIII-lea*), tr. Magda Jeanrenaud, pref. Emmanuel le Roy Ladurie, Iaşi, 2010; Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, *Moștenirea culturală a Cantemireștilor*, Chişinău, 2010; V.I. Cvirkun, *Dimitrij Kantemir*, Sankt Petersburg, 2010; Tudor Dinu, *Dimitrie Cantemir şi Nicolae Mavrocordat. Rivalităţi politice şi literare la începutul secolului XVIII*, Bucureşti, 2011; *Dimitrie Cantemir*, coordonator Gheorghe Chivu, Bucureşti, 2011; Corneliu D. Bîlbă, *Hermeneutică şi discontinuitate. Studii de arheologie discursivă*, Iaşi, 2011, *277–379*; *Dimitrie Cantemir. Perspective interdisciplinare*, coordonator Bogdan Creţu, Iaşi, 2012 ; Zamfir, *Panorama*, I, *28–38*. ***El.Sr.***

CANTEMIR, Traian (7.IX.1907, Pătrăuţi, j. Suceava – 7.VIII.1998, Iaşi), folclorist, istoric literar. După studii secundare la Suceava (1918–1926), **C.** urmează Facultatea de Litere şi Filosofie la Cernăuţi (1926–1930), cu profesorii Leca Morariu, Alexie Procopovici, Eugen Herzog şi Vasile Gherasim, apoi se specializează la Şcoala Română din Roma (1931–1933). Îşi ia doctoratul în litere şi filosofie la Universitatea din Cernăuţi (1936), fiind succesiv profesor secundar la Hotin şi Cernăuţi (1934–1936), asistent la Catedra de literatură română modernă şi folclor a Universităţii din Cernăuţi (1937–1944), secretar la Institutul de Literatură, Filologie, Istorie şi Folclor de pe lângă aceeaşi catedră, profesor secundar la Râmnicu Vâlcea (1944–1964), lector, conferenţiar universitar (1964–1974) şi secretar ştiinţific al Institutului Pedagogic din Bacău. A debutat cu proză şi versuri în „Junimea literară" (1927). A mai colaborat cu articole, comentarii de critică şi istorie literară la „Ateneu", „Cronica", „Bucovina literară", „Artă". A fost fondator şi redactor la „Aurora" (Hotin) şi la „Revista Bucovinei" (Cernăuţi) şi a făcut parte din comitetele de conducere ale publicaţiilor „Comunicări de istorie şi filologie" şi „Studii şi cercetări ştiinţifice".

Ca şi Leca Morariu şi Petru Iroaie, **C.** se preocupă de folclorul istroromân, începând cu teza sa de doctorat, *Istroromânii,* publicată în 1937, şi continuând cu antologiile *Ciripiri ciribire* (1935) şi *Texte istroromâne* (1959). Culege basme şi povestiri pe care le transcrie fonetic, însă în forme accesibile şi nespecialiştilor, dar este interesat, într-o serie

de studii, de motivele stingerii folclorului istroromân, de particularităţile epicii populare. Adună şi tipăreşte, de asemenea, folclor dacoromân: *Folclor literar vâlcean* (1979), *Folclor literar din Suceava* (1989), mai important fiind volumul din urmă, care reuneşte texte lirice, predominant erotice, culese în 1939, în timpul unei anchete sociologice întreprinse de Universitatea din Cernăuţi în comunele Voroneţ şi Mănăstirea Humor. *Invocaţia în poezia populară* (1980) este un studiu de stilistică, în care sunt examinate, evolutiv şi estetic, în varietatea şi cu funcţionalitatea lor diversă, elemente de seamă ale oralităţii, aşa cum se manifestă ele în cântecul propriu-zis şi în cântecul bătrânesc. În *Studii de literatură* (1983), volum adunând pagini despre Dimitrie Cantemir, Anton Pann, M. Kogălniceanu, M. Eminescu, Jean Bart, Octavian Goga, St. O. Iosif, Gib I. Mihăescu şi Ciprian Porumbescu, reţin atenţia cercetările care conţin documente mai puţin cunoscute sau comentariile privind unele manuscrise.

SCRIERI: *Istroromânii*, Hotin, 1937; *Mensa academica*, Cernăuţi, 1938; *Invocaţia în poezia populară*, Bucureşti, 1980; *Studii de literatură*, Iaşi, 1983. **Culegeri:** *Ciripiri ciribire*, Cernăuţi, 1935; *Texte istroromâne*, Bucureşti, 1959; *Brăduleţ de pe cărare*, Bacău, 1972 (în colaborare); *Folclor literar vâlcean*, introd. edit., Râmnicu Vâlcea, 1979; *Folclor literar din Suceava*, Iaşi, 1989; *Fata cu lacrimi de aur: basme şi povestiri istroromâne*, Iaşi, 2008.

Repere bibliografice: Ovidiu Papadima, *„Mensa academica”*, G, 1939, 8; E. Ionaşcu, *„Texte istroromâne”*, LR, 1960, 2; Matilda Caragiu Marioţeanu, *„Texte istroromâne”*, „Fonetică şi dialectologie”, 1960, *173–175*; Marin Buga, *„Folclor literar vâlcean”*, ATN, 1979, 4; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *183–184*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *188–189*; *Traian Cantemir: un portret în filigran de suflet*, coordonator Nicolae Ciurea-Genuneni, Râmnicu Vâlcea, 2011. ***I.D.***

CANTILLI, Aristide (sfârşitul sec. XIX – începutul sec. XX), poet. Este fiul Zoei şi al lui Vanghelie Candile, proprietar de moşii în Ilfov şi Vlaşca (mort în 1886). Frate cu Constantin Cantilli, **C.** a făcut parte, ca şi acesta, din cenaclul „Literatorului”. În 1896 foarte tânărul **C.** îi lua apărarea prigonitului Al. Macedonski într-o scrisoare deschisă către C. Mille. Publică versuri în „Revista literară”, „Revista poporului”, „Literatorul”, „Liga ortodoxă”, „Ţara” (semna Aristcant) şi editează, în 1898, împreună cu D. Caselli, Nicolae Țimiraș şi I. Costin (Al. Cantilli), „Vieaţa nouă”, foaie fără o orientare literară precisă, dar la care au colaborat întâmplător George Coşbuc, Al. Obedenaru, Mihail Sadoveanu, Ion Theo (Tudor Arghezi). Este directorul „Tribunei libere” (1896) şi al revistei „Actualitatea” (din 1899, alături de D. Caselli).

C. scoate un volumaş de versuri şi proză, *Ametiste* (1897), dedicat lui Barbu Delavrancea. În *Câteva cuvinte asupra poeziei*, din „Românul liber” (1896), fără a fi original, declara simbolismul artă a aristocraţiei intelectuale şi a viitorului, supremă cucerire a literaturii, caracterizându-i vag versul prin culoare, imagine, armonie, muzică (cu exemple din Paul Verlaine) şi combătând pe Raicu Ionescu-Rion în problema artei angajate. Cugetările sale pesimiste în versuri (*Dolores*, *Tempi passati*, *Floare de mormânt*, *Nihil*) sunt însă de o facilitate înduioşătoare şi ridicolă. O schiţă se intitulează *Din carnetul unui decepţionat*. Cea mai adâncă filosofie, proclamă **C.**, este, totuşi, acomodarea la viaţă.

SCRIERI: *Ametiste*, Bucureşti, 1897.

Repere bibliografice: Vladimir Streinu, *Doi poeţi macedonskieni*, AFT, 1970, 5; *Dicţ. lit. 1900*, *154–155*. ***S.C.***

CANTILLI, Constantin (21.VI.1875, Săftica, j. Ilfov – 2.VIII.1949, Bucureşti), poet, autor dramatic. Prieten şi admirator al lui Al. Macedonski, **C.** este fiul Zoei şi al lui Vanghelie Candile, proprietar de moşii în Ilfov şi Vlaşca. Frate cu Aristide Cantilli, a fost atras în Bucureşti de boema cu gustul inovaţiei şi al insolitului. Avea pasiuni tehnice şi sportive: ciclism, automobilism, aviaţie. În 1894, împreună cu Al. Macedonski, întreprinde prima cursă ciclistă la noi şi scrie reportajul *Pe velociped între Bucureşti şi Braşov*. Este animatorul societăţii Unirea Velocipedică Română şi stabileşte în 1900 şi un record de viteză, consemnat în paginile intitulate *Din zborul bicicletei. Bucureşti–Paris în 10 zile şi 6 ore* (1912). Începuse studii politehnice şi de artă dramatică la Paris şi Bruxelles, întrerupte brusc în 1907. Şi-a brevetat unele invenţii tehnice (maşini agricole, de foraj petrolier). În 1939 se interesa de aeronautică. Membru al cenaclului de la „Literatorul”, a publicat aici versuri şi teatru. A mai colaborat la „Liga ortodoxă”, unde Al. Macedonski îl lansase în 1896 ca poet, „Ţara”, „Carmen”, „Adevărul”, „Românul literar”, „Forţa morală”. În 1897 **C.** scoate „Revista modernă”, deschisă aproape exclusiv cenaclului macedonskian. Au publicat aici Macedonski, Ion Theo (Tudor Arghezi), Grigore Pişculescu (Gala Galaction), I.C.

Săvescu, Cincinat Pavelescu, iar **C.** își tipărește producțiile literare și se ocupă de pagina sportivă. În 1899 i-a apărut *Bertha*, poemă biblică, și în 1903 volumul *Aripi de vis*, cuprinzând aproape toate versurile sale, precum și fragmente de „teatru clasic" (*La Cydnus. Episod într-un act din viața lui Alexandru Macedon*, *Devadata*, *Sfârșitul unei lumi*). Tragediile *Sapho* și *Dacica*, prin care, sfătuit de N. Davidescu, încearcă în 1939–1940 o revenire, au trecut neobservate. Destul de incert încă de la început, legat de mișcarea „Literatorului" în ceea ce a avut aceasta mai caracteristic în prima ei fază, autorul era de pe atunci un uitat.

C. compune o poezie epigonică; a imitat, după Macedonski și Mircea Demetriade, imagistica intens colorată – la el de o somptuozitate prețioasă –, căuta demonismul, magia, evadarea în paradisul artificial al visului (*Demon negru*, *Diamant negru*, *În largul mărei*). Recuzita simbolismului era folosită din plin pentru o lume „din flori, din vise și parfume, din armonii". Primitivismul, pe care i-l aprecia Macedonski, nu era lipsit de reminiscențe livrești, clasice. În afara încercărilor simboliste – nici aici clișeele nu au putut fi evitate, dar uneori apare și licărirea câte unui stih deosebit –, **C.** este un intimist șters, lipsit de suflu liric. Se remarcă, însă, ritmul nervos al versului în *Velocipedul*. În teatrul său, cu subiecte antice sau exotice, construcția e plată, fără viață. Se distinge, pentru frumusețea unor pasaje izolate, *Bertha*, poem dramatic elogiat de Macedonski, căruia îi vor fi plăcut imaginea picturală, atmosfera de puritate, de bunătate creștină, vraja momentului nașterii Mântuitorului.

SCRIERI: *Pe velociped între București și Brașov*, București, 1894; *Bertha*, pref. Al. Macedonski, București, 1899; *Aripi de vis*, pref. Mircea Demetriade, București, 1903; *Din zborul bicicletei. București–Paris în 10 zile și 6 ore*, București, 1912; *Sapho*, București, 1939; *Dacica*, București, 1940.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, III, *91–94*; Cioculescu–Streinu– Vianu, *Ist. lit.*, *341–342*; Vladimir Streinu, *Doi poeți macedonskieni*, AFT, 1970, 5; *Dicț. lit. 1900*, *155*; Virgil Monda, *Viață și vis*, București, 1986, *9*; Faifer, *Semnele*, *280–282*; Nicolae I. Ottescu, *Nicolae Titulescu – o statuie fără piedestal. Amintiri*, Brăila, 2009, *176*. ***S.C.***

CANTONIERU, Niculae (pseudonim al lui Niculae Niculescu; 13.III.1899, Giurgiu – 14.X.1935, Giurgiu), prozator. Este fiul Radei (n. Constatinescu) și al lui Ilie Niculescu, cizmar. Face Școala Superioară de Comerț și Școala Ofițerilor de Administrație. Locotenent în 1925, este pus în disponibilitate în 1931 și pensionat din cauza tuberculozei în 1934. Și-a început activitatea literară semnificativă la Brașov, publicând în revista „Ritmuri" (1929–1930) proză și recenzii, semnate N. Niculescu-Cantonieru. A făcut parte din redacția periodicului „Brașovul literar și artistic", iar în 1934 întemeiază revista „Frize", editată împreună cu Mihail Chirnoagă și Aurel Marin, pe lângă proză, tipărind aici articole și note literare (unele nesemnate). Mai colaborează la „Adevărul literar și artistic", „13", „Pământul". În 1934 îi apare volumul de nuvele *Întâmplări omenești*. Fragmente din câteva romane proiectate (*Regimentul nr. 3*, *Amintirile unui copil de familie proastă*, *Omule cu inima în palmă*) s-au publicat în „Frize" și în „Pământul".

Copilăria nefericită, boala și-au pus amprenta asupra prozei lui **C.** Personajele aparțin păturii defavorizate a societății, pentru care nenorocirea, suferința constituie elementul natural în care evoluează. Pășind în viață ca pe o bandă rulantă, oamenii acestei lumi sunt „transportați" în situații cu totul potrivnice, care îi duc la alienare sau moarte. **C.** pare fascinat tocmai de această imposibilitate a individului de a se sustrage unei condamnări la o viață lipsită de sens și de frumusețe. Viețuirea în neștire duce cu ușurință la jaf sau la furii ucigașe, la moarte stupidă, la o permanentă degringoladă și plutire în derivă, într-o visare buimacă. Autorul percepe aceste existențe lipsite de orice inițiativă, voință sau de libertatea de alegere ca pe niște jucării ale unui destin sumbru, absurd, căruia, copleșite, i se abandonează fără împotrivire. Sunt oameni sfârșiți, care nu mai pot ori nu mai vor să vadă undeva vreo lumină. **C.** afișează o neutralitate neclintită, nu sentimentalizează, nu compătimește pe nimeni, nu pledează pentru nimic. Descrie atent, relatează detașat tot ce se „întâmplă". Contemporanii au fost surprinși de maturitatea, de siguranța scrisului său, de sobrietatea tensionată a stilului. Deși cu subiecte banale, aparent fără o interpretare a realității, fără organizare epică în scop „literar", proza lui **C.** este modernă prin puritatea privirii și a vocii naratoare, prin autenticitate.

SCRIERI: *Întâmplări omenești*, Brașov, 1934.

Repere bibliografice: Octav Șuluțiu, *„Întâmplări omenești"*, F, 1934, 2; Mihail Ilovici, *Negativismul tinerei generații*, București, 1934, *193–195*; Teodor Murășanu, *Nicolae Cantonieru*, PLI, 1935, 10; Ștefan Baciu,

Nicolae Cantonieru, „Pământul”, 1935, 114; [*Nicolae Cantonieru*], „Front literar”, 1936, 7 (număr omagial); Teodor Chiru [Mihail Chirnoagă], *Niculae Cantonieru*, „Lanuri”, 1936, 1; Mihail Chirnoagă, *Niculae Cantonieru*, TIA, 1943, 696; Antonescu, *Scriitori*, *38–45*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *448–449.* ***C.T.***

CANTUNIARI, Ileana (20.VII.1944, Bogați, j. Argeș), traducătoare. Este fiica Teodorei Popescu (n. Popescu), profesoară, și a preotului Gheorghe Popescu. După absolvirea Liceului „Mihail Sadoveanu” din Capitală, urmează, între 1962 și 1967, secția franceză–română a Facultății de Limbi Romanice, Clasice şi Orientale de la Universitatea bucureşteană. Va fi, până în 1991, asistentă la Catedra de franceză a aceleiași universităţi, unde va ține cursuri de literatură despre secolul al XVII-lea, despre civilizația franceză și seminarii de practică a traducerii, apoi lector, până în 2004, la Universitatea de Arte, la Catedra de discipline tehnico-teoretice. Debutează editorial în 1981 cu tălmăcirea volumului *Viața de fiecare zi în Spania Secolului de Aur* de Marcelin Desfourneaux. Colaborează îndeosebi cu traduceri și prezentări despre scriitorii francezi în „România literară” și „Lettre internationale”.

Pentru **C.**, actul de traducere implică în primul rând responsabilitate, întrucât îi revine un loc mediator de prim ordin în stabilirea dialogului între culturi, între mentalități, istorii și spații geografice diferite. În egală măsură, presupune reinterpretarea continuă, aprofundată, a sensurilor unor realități lingvistice cărora trebuie să le rămână fidel nu numai în planul exprimării, ci și al plauzibilității transpunerii la nivel ficțional și afectiv. Autoarea s-a „exersat” în tălmăcirea mai multor texte din română în franceză, între care e de menționat versiunea la *Creanga de aur* de Mihail Sadoveanu, roman esoteric, dificil și pentru cititorul român, a cărui muzică interioară, pe alocuri incantatorie, cvasiintraductibilă, și ale cărui sensuri sapiențiale ridică probleme la tot pasul. O altă categorie ar constitui-o cărțile scrise în franceză de românii din exil; printre aceștia, un loc important îl ocupă operele lui Vintilă Horia, cu nedreptățitul său roman *Dumnezeu s-a născut în exil*. Din literatura franceză **C.** a tălmăcit nume importante, precum clasici ai modernității, André Malraux, Antoine de Saint-Exupéry, Marguerite Duras sau Henry de Montherlant, sau contemporani în vogă, ca Andreï Makine ori J.M.G. Le Clézio, dar și scriitori ce se situează la limita spațiului francofon – proza scurtă a lui Samuel Beckett sau romanele libianului Amin Maalouf, narator oriental prin excelență. Disponibilitatea abordării, de la proza ficțională la eseistică, scrieri despre artă, literatură pentru copii, texte istorice, filosofice, politice etc., presupune nu numai cunoașterea profundă a ambelor limbi, ci și rafinamentele diferitelor tipuri de discurs, prin care materialul lingvistic să devină într-adevăr inepuizabil în nuanțe, misiune întru totul asumată și îndeplinită de **C.**

SCRIERI: *Histoire de la littérature française. Le XVII*[e] *siècle*, II, coordonator Angela Ion, București, 1982. **Traduceri:** Gala Galaction, *Nouvelles et récits*, București, 1982; Vintilă Horia, *Cavalerul resemnării*, Craiova, 1991, *Salvarea de ostrogoți (Prigoniți-l pe Boețiu)*, Craiova, 1993, *Dumnezeu s-a născut în exil*, pref. Monica Nedelcu, postfață Daniel Rops, București, 1999 (în colaborare cu Al. Castaing și Mihai Cantuniari), ed. (*Dumnezeu s-a născut în exil. Jurnalul lui Ovidiu la Tomis*), București, 2008; Alexandru Ciorănescu, *Cuțitul verde*, București–Montréal, 1993 (în colaborare cu Mihai Cantuniari), *Viitorul trecutului. Utopie și literatură*, București, 1996; Mihail Sadoveanu, *Le Rameau d'or*, București, 1993; André Malraux, *Antimemorii*, I, București, 1994, *Muzeul imaginar*, București, 2008, *Carnet din URSS*, București, 2011; Albert Camus, *Primul om*, București, 1994; Honoré de Balzac, *Capodopera necunoscută*, București, 1999; Evanghelos Moutsopoulos, *Problema imaginarului la Plotin*, București, 2002; Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinț*, București, 2004, *Curierul de Sud. Zbor de noapte. Pământ al oamenilor. Pilot de război*, București, 2005, *Scrisori către o necunoscută*, București, 2009; Amin Maalouf, *Periplul lui Baldassare*, Iași, 2004, *Stânca lui Tanios*, Iași, 2004, *Leon Africanul*, Iași, 2005, *Grădinile luminii*, Iași, 2005; André Gide, *Porumbelul*, în André Gide, *Falsificatorii de bani. Porumbelul*, pref. Catherine Gide, București, 2004; Salvador Dalí, *Chipuri ascunse*, București, 2004; Emmanuel Carrère, *Ora de schi*, București, 2005; Andreï Makine, *Recviem pentru Est*, București, 2005, *Fiica unui erou al Uniunii Sovietice*, București, 2008; Florian Zeller, *Fascinația răului*, Târgoviște, 2006; Eric Emmanuel Schmitt, *Milarepa*, București, 2006, *Copilul lui Noe*, București, 2008, *Cea mai frumoasă carte din lume și alte povestiri*, București, 2011; Marguerite Duras, *Hiroshima, dragostea mea*, București, 2006, *India Song*, București, 2007; François Weyergans, *Franz și François*, Iași, 2007; André Glucksmann, *Discursul urii*, București, 2007; Henry de Montherlant, *Visul*, București, 2007, *Carnete*, București, 2011 (în colaborare); Daniel Pennac, *Necazuri cu școala*, Iași, 2008; Timothée de Fombelle, *Tobie Lolness*, București, 2008; J.M.G. Le Clézio, *Ritornela foamei*, Iași, 2009; Agnès Humbert, *Résistance*, introd. Julien Blanc,

București, 2010; Samuel Beckett, *Opere*, I, III, Iași, 2011 (în colaborare).

Repere bibliografice: Elisabeta Lăsconi, *„Traducerea, exercițiu de admirație”* (interviu cu Mihai Cantuniari și Ileana Cantuniari), ALA, 2003, 677; Radu Paraschivescu, *Amin Maalouf, „Grădinile luminii”*, „Idei în dialog”, 2005, 9; Sorin Lavric, *Ura planetară*, RL, 2007, 27; Alex. Ștefănescu, *Ultimul mesaj al lui Vintilă Horia*, RL, 2008, 50; Elisabeta Lăsconi, *Școala, subiect de ficțiune*, RL, 2009, 7; Silviu Man, *Oameni vii*, OC, 2009, 225; Marius Ghilezan, *Eroul Makine*, OC, 2009, 225; Adriana Bittel, *Beckett, „Opere”, I*, „Formula AS”, 2011, 961; *Istorie și călătorie mitică la Amin Maalouf. Florina Cercel în dialog cu traducătoarea Ileana Cantuniari*, „Hyperion”, 2011, 4–5; Codrin Liviu Cuțitaru, *Despre Nimic*, DMT, 2011, 5; Dana Pârvan-Jenaru, *Beckett – proza scurtă*, OC, 2011, 336. ***G.Dn.***

CANTUNIARI, Mihai (14.II.1945, Bucureşti), poet, memorialist, traducător. Este fiul Mariei Domnica Cantuniari (n. Zamfirescu), profesoară, descendentă a vechii familii din care face parte şi scriitorul Duiliu Zamfirescu, şi al lui Ion Cantuniari, inginer. A absolvit Liceul „Matei Basarab” din Bucureşti (1962), după care a urmat cursurile Facultăţii de Limbi Romanice, Clasice şi Orientale, secţia spaniolă, din cadrul Universităţii bucureştene (1962–1967). Corector la Editura Meridiane, redactor la Editura Academiei (1968–1972) şi la Editura Enciclopedică Română (1972–1975), bibliotecar la Biblioteca Centrală de Stat, redactor la Uniunea Artiştilor Plastici, între 1977 şi 1983 a fost cercetător la Institutul de Lingvistică al Academiei Române. A colaborat la „Luceafărul”, unde a debutat cu versuri în 1972, la „România literară”, „Steaua”, „Tomis”, „Lettre internationale” ş.a. I s-au acordat Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1979, 1983), Premiul Uniunii Scriitorilor (1992, 2005) şi Ordinul Al Mérito por Servicios Distinguidos în grad de Comandor al Republicii Peru (1987).

Poet manierist, fascinat de civilizaţia barocului, **C.** creionează încă din volumul de debut, *Poezii* (1977), un univers livresc dominat de figurile lui Don Quijote, Pitagora, Tales şi Brâncuşi. Într-o lume a cărţilor şi ideilor, stilizată de o imaginaţie estetă, oamenii înşişi devin, în tradiţia lui Arcimboldo, „ceasloave mişcătoare”: „Ceasloave mişcătoare, trec oamenii pe străzi/ iar Azi e-n fiecare îngustul semn de carte”. Tonul poetic dominant stă sub semnul „soarelui negru” al melancoliei saturniene, al nostalgiei şi tristeţii generate de conştiinţa trecerii timpului şi a fragilităţii fiinţei umane, de unde predilecţia pentru stările vagi, nedefinite, ale „tainicului asfinţit de lume”. Rafinamentul limbajului poetic se vădeşte în cultivarea lexicului şi a rimelor rare („defilee” rimează cu „Erythree”, iar „des” cu „Camarès”) şi în cizelarea erudită a versurilor, care dobândesc astfel sonorităţi muzicale savante: „Scoici nautili, vegetaţie marină/ se adună/ cunună/ în părul tău negru şi des./ Parcă mângâi uşor/ în miez de lumină/ un fragil vas minoic de stil Camarès”. Volumul *Plante carnivore* (1980) aduce o recalibrare a viziunii lirice în sensul unei prize mai directe asupra realului şi al renunţării la expresia căutată în favoarea unui stil poetic mai viguros: cuvintele devin „plante carnivore” care distrug învelişul superficial al existenţei în încercarea de a ajunge la „esenţă”, la „miezul mineral” al lumii. Memoriile lui **C.**, proiectate într-un ciclu intitulat *Omul ca iarba* şi publicate începând cu *Bărbatul cu cele trei morţi ale sale* (2007), transpun, într-un limbaj eliberat de ecouri livreşti şi rafinamente estete, sentimentul acut al unicităţii şi irepetabilităţii fiecărui individ – trăire a cărei conştiinţă, plivită programatic de efuziuni patetice, îndeamnă la consemnarea jocurilor de lumini şi umbre ale unei existenţe mai degrabă retrase, dar, mărturiseşte scriitorul, consistente şi împlinite, în care oameni, decoruri sociale şi întâmplări din deceniile de mijloc ale veacului al XX-lea sunt însufleţite de căldura şi lumina blândă ale trăirii retrospective. Este reconstituită astfel, în scene fremătând de emoţie reţinută, atmosfera efervescentă a anilor ’60 din secolul trecut, cu ceremonialul şi impacienţa pregătirilor pentru spectacolele de film şi teatru, cu iubiri pline de candoare şi prospeţime, dar mai ales cu muzica şi ceaiurile dansante, care adună laolaltă adolescenţii unei generaţii tumultuoase, debordând de energie vitală şi „ţopăind” până în zori, cu coafurile zburlite şi bluzele înotând în transpiraţie, pe ritmurile îndrăcite ale rockului occidental de-abia născut. Prin contrast, prezentul, îndeosebi deceniile de după 1989, apare decăzut şi „apter”, o lume unde incultura, mercantilismul, degringolada social-axiologică, „penuria de caractere” şi „inflaţia de nimicuri” îi prilejuiesc autorului pagini în care revolta şi amărăciunea sunt potenţate de retorica vituperantă şi accentele pamfletare. În finalul celui de-al doilea volum al ciclului memorialistic, *Ocarina de lut* (2011), **C.** face o serie de precizări privitoare la titlurile scrierilor sale, supuse, la momentul publicării, cenzurii, fie ideologică, fie comercială: astfel, cartea de debut din 1977 ar fi trebuit să se numească *Pământ de flori*, volumul

Ultramar (1978) nu s-a putut intitula *No Man's Land*, iar primul tom de memorii, *Bărbatul cu cele trei morţi ale sale*, trebuia să poarte titlul *Îmbătrânind tăcut pe canapele roase*. Fascinat de spiritualitatea spaniolă, a cărei efervescenţă barocă l-a făcut să se regăsească, după cum mărturiseşte, în figurile emblematice ale lui Don Quijote, Quevedo sau El Greco, **C.** a transpus în româneşte, în traduceri de mare eleganţă, opere ale unora dintre cei mai importanţi scriitori iberici sau latino-americani, precum César Vallejo, Mario Vargas Llosa sau Arturo Pérez-Reverte. A tradus de asemenea din scrierile lui Vintilă Horia şi Alexandru Ciorănescu.

SCRIERI: *Poezii*, Bucureşti, 1977; *Ultramar*, Bucureşti, 1978; *Nova*, Bucureşti, 1980; *Plante carnivore*, Bucureşti, 1980; *Amadeus*, Bucureşti, 1983; *Cavalerul cu mâna pe piept*, Bucureşti, 1984; *Bărbatul cu cele trei morţi ale sale*, Bucureşti, 2007; *Ocarina de lut*, Bucureşti, 2011. **Traduceri:** César Vallejo, *Los heraldos negros – Heralzii negri*, ed. bilingvă, pref. trad., Bucureşti, 1979; Omar Lara, *Insule plutitoare – Islas flotantes*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1980; Mario Vargas Llosa, *Războiul sfârşitului lumii*, Bucureşti, 1986, *Conversaţie la Catedrala*, Bucureşti, 1988, *Istoria lui Mayta. Domnişoara din Tacna*, Bucureşti, 1991, *Cine l-a ucis pe Palomino Molero?*, Bucureşti, 1991, *Lituma în Anzi*, Bucureşti, 1997, *Pantaleón şi vizitatoarele*, Bucureşti, 1998, *Scrisori către un tânăr romancier*, Bucureşti, 2003, *Teatru*, Bucureşti, 2005 (în colaborare cu Alina Cantacuzino), *Kathie şi hipopotamul*, Bucureşti, 2010 (în colaborare cu Alina Cantacuzino); Fernando Pessoa, *Păstorul de turme – O guardador de rebanhos*, ed. bilingvă, îngr. Ion Deaconescu, Craiova, 1992; Alexandru Ciorănescu, *Cuţitul verde*, Bucureşti–Montréal, 1993 (în colaborare cu Ileana Cantuniari); Vintilă Horia, *Un mormânt în cer*, Bucureşti, 1994 (în colaborare cu Tudora Şandru Olteanu), *Recucerirea descoperirii*, Bucureşti, 1996, *Dumnezeu s-a născut în exil*, pref. Monica Nedelcu, postfaţă Daniel Rops, Bucureşti, 1999 (în colaborare cu Al. Castaing şi Ileana Cantuniari); Juan Marsé, *Cozi de şopârlă*, Iaşi, 2003; Arturo Pérez-Reverte, *Clubul Dumas sau Umbra lui Richelieu*, Iaşi, 2004, *Conspiraţia din Sevilla*, Iaşi, 2005 (în colaborare cu Tudora Şandru Mehedinţi), *Harta sferică*, Iaşi, 2005, *Husarul*, Iaşi, 2006, *Căpitanul Alatriste*, Iaşi, 2006; Gregorio Marañón, *Don Juan – originea legendei*, Bucureşti, 2008.

Repere bibliografice: Paul Dugneanu, *Mihai Cantuniari. Substanţializarea discursului poetic*, LCF, 1980, 12; Costin Tuchilă, *Mihai Cantuniari. Spiritul pierdut al barocului*, VR, 1980, 12; Costin Tuchilă, *Un paradox baroc*, RL, 1981, 25; Tartler, *Melopoetica*, *149–152*; Grigurcu, *Existenţa*, *432–435*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *449–450*; Monica Spiridon, *Frumoasa lume nouă*, LCF, 1996, 34; Grigurcu, *Poezie*, I, *189–192*; Elisabeta Lăsconi, *„Traducerea, exerciţiu de admiraţie"* (interviu cu Mihai Cantuniari şi Ileana Cantuniari), ALA, 2003, 677; Ştefănescu, *Istoria*, *889–894*; Daniel Dragomirescu, *Portret al artistului în tinereţe şi la maturitate*, RL, 2007, 41; Popa, *Ist. lit.*, II, *527–528*; Daniel Dragomirescu, *În stilul Şeherezadei*, RL, 2012, 37.

L.H.

CAPITALA, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, între 2 aprilie şi 12 august 1916. Director: Ion Th. Florescu. Acoperind o arie largă de preocupări, **C.**, subintitulată „Politică. Literară", se deschide cu un elogiu adus Bucureștiului, „loc de măreție spirituală și de concepție politică", încheiat aproape aforistic: „Capitala e Patria și Patria e Capitala" (I.Th. Florescu, *Capitala*). Articolul de fond, semnat de director și doar cu rare excepţii de altcineva, dar întotdeauna de un nume cu autoritate în breasla ziaristică (G. Diamandy, Ion Dragu, Ion Peretz), este dublat de câte un articol politic pe subiecte de actualitate internațională imediată (Al. Grue, *Priviri și pronosticuri în Balcani*, C. Antoniade, *Zăgazul francez*) și de un ciclu pe tema războiului, al cărui autor disimulat sub inițialele C.Z. – se menționează într-o notiță – „ascunde o personalitate de mare conștiință în chestia palpitantă a evenimentelor în curs". Fiecare număr cuprinde rubrici cu un conținut stabil, chiar dacă în timp titulatura lor oscilează: „Note asupra cărților", „Tablete", „Cărți apărute", „Cronica literară", „Însemnări literare". Redacţia se orientează cu predilecție spre literatura originală, înregistrând şi comentând totodată volumele recent editate, varietatea cărţii franceze, tendinţele înnoitoare manifestate în limbajul publicistic și obligația imperioasă a revizuirii de către Academie a ortografiei dominate de „rătăciri" etc. Semnează versuri Cincinat Pavelescu (*Lacrima lui Bonaparte*), Ludovic Dauş (ciclul *Versuri Dianei*), Al. Iacobescu (*Trecutul*), V. Demetrius (*Sacagiul*), A. Dominic (*Ispășire*), Camil Petrescu (*Strofe de seară*), V. Voiculescu (*Unui nufăr*), N. Davidescu (capitolul XXVII, *Glas de strigător în pustiu*, din *Cântecul omului*), remarcându-se predilecţia pentru sonet (Victor Eftimiu, *Iubirea noastră*, Theodor Scorțescu, *Planetei Marte*, *Broaștele*, Nichifor Crainic, *Alma Mater*, Marcel Romanescu, *Artistul*, *Târziu*, Al. Iacobescu, *Amurg de vară*, P. Stratulat, *Unui mort*, Radu D. Rosetti, *Lacrămile*, *Mai*, Al. O. Teodoreanu, *Iubirea mea*). Proza, mai slab reprezentată, le aparţine lui Corneliu Moldovanu (*Neguţătorul de arome*), Ion Dragoslav (*Niță Ropotă*, *Un meşter nebănuit*), Al. Cazaban (*La o reprezentație de binefacere*), I. Chiru-Nanov (*De întâi aprilie*), Eugen

Boureanul (*Duduia*), Mihail Sorbul (*Trecerea Dunării*), Emil Gârleanu (*Dragoste de patrie* – inedită), Oct. C. Tăslăuanu (*Hora obuzelor*), Mihail Săulescu, (*Solidaritatea*). Începând cu numărul 14 cronicarul literar al revistei este Liviu Rebreanu, care girează rubrica de recenzii „Însemnări literare", unde mai colaborează Ludovic Dauş (*La douăzeci și patru de ani. Răsfoind „Note intime" de C.A. Rosetti*, *Critica termometru* – aspră judecată a impresionismului criticii lui E. Lovinescu, ce „viciază analiza valorică a fenomenului literar prin imposibilitatea formulării afirmaţiilor ultime, definitive"). Sporadic apar şi comentarii privind viaţa literară: Mihail Dragomirescu despre primirea lui George Coşbuc la Academie pe locul rămas gol prin dispariția scriitorului N. Gane (*G. Coşbuc. Însemnătatea lui în evoluţia conştiinţei noastre naţionale*), Dragoş Protopopescu, *Fecunditate sau nevroză literară* – articol polemic acuzând scriitorii de venalitate şi mercantilism, de transformarea literaturii într-o industrie naţională, cuvântarea lui I. Al. Brătescu-Voineşti ţinută la Ateneul Român despre piesa *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale. Câteva amintiri și medalioane literare comemorative sau aniversare sunt semnate de Ludovic Dauş (*Nicu Gane*, *Spre Shakespeare și Cervantes*), Victor Eftimiu (*Jean Moréas*), Ion Th. Florescu (*C.A. Rosetti*), Al. Grue (*M. Polizu-Micșunești*). Doar întâmplător **C.** reia foarte scurte fragmente dramatice din piesele *Ionescu & C-nia* a lui Valjan, „aflată în lucru", din *Comedia inimii* a lui Caton Theodorian și din drama lui Zaharia Bârsan *Răzbunarea*, „în repetiții la Teatrul Național". Tot din repertoriul toamnă–iarnă, Oreste traduce scena balconului din *Cyrano de Bergerac* de Edmond Rostand. La diversitatea sumarelor contribuie episodic epigramele lui Cincinat Pavelescu, Const. Rîuleț, Ion I. Pavelescu (*Epitafuri* „lui Nigrim") și Stecedum (St. C. Dumitrescu), suitele de cugetări ale lui Eugeniu Sperantia (*Călătorii în jurul unei idei*), Ion Dragu (*Gânduri desprinse* – pe motive politice) și ale reginei Maria. Rubricile „Mici infamii", „Afișe mărunte", „Oiţe negre" sunt adevărate colecţii de cancanuri la zi, zvonuri și informații diverse, alimentate de Ion Th. Florescu, redutabil gazetar și politician al epocii. Sub aspect grafic, **C.** este o publicație elegantă – ocazional tipărește și ediții de lux, inspirat paginată, cu rubricația evidențiată nu doar prin literă, ci și prin frontispicii, inițiale ornate, viniete specifice atașate, mici desene, crochiuri, elemente decorative vegetale. Copertatorul constant este Paul Scorțescu (sau Scortzescu). Alţi colaboratori: George I. Stratulat, Radu Dragnea, G. Rotică, George Gregorian, G. Talaz, Alexandrina Scurtu, Sofronie Ivanovici, Mircea Dem. Rădulescu, D. Iov, Alexandru Rally, B. Luca, Kostya Rovine, Th. M. Stoenescu, D.N. Teodorescu, D. Nanu, V. Podeanu, Olimp Grigore Ioan, Pik (Mihail Pherekide), V.V. Haneş. ***I.H., R.P.***

CAPRICORN, revistă apărută la Bucureşti în noiembrie şi în decembrie 1930, cu subtitlul „Revistă lunară de critică şi literatură". Director: G. Călinescu. Programul este enunţat sub forma unor însemnări succinte, intitulate *Redacţionale*, în care se precizează: „Cu excepţia dreptului de a solicita, după un plan prestabilit, articolele pe care redacţia le crede oportune, principiul acestei reviste este libertatea", iar colaboratorii sunt acceptaţi „dacă în articolele de documentare sunt călăuziţi de adevăr, iar în cele de opinii, de simţul decenţei". De asemenea, **C.** „vrea să deschidă porţile celor tineri, dar va evita publicarea inutilă a încercărilor", rezervând acestui scop o rubrică specială, „Coloana «Prezentări»". Între proiecte se înscrie şi o „inovaţie": „În fiecare număr vom publica câte o autobiografie". În cele două numere apărute sunt găzduite studii ample, eseuri, pagini de memorialistică, scrisori inedite, recenzii, fotografii. Atitudinea critică a redacţiei este ilustrată preponderent de paginile semnate de director. În *De disparitione angelorum* G. Călinescu abordează orientarea de la „Gândirea" condusă de Nichifor Crainic, iar la rubrica „Bibliografie critică" recenzează cărţi de Ion Călugăru, E. Lovinescu (*Memorii*, volumul I), Camil Petrescu (*Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*), Urmuz (postumele editate de Saşa Pană). Problematica unor polemici se află în atenţia lui I.M. Raşcu (*Între Barbey D'Aurevilly şi Gregory Ganesco. O polemică din 1867 asupra originii lui Ronsard*) şi a lui Al. Ciorănescu (*Bibliografia unei polemici*), care înregistrează critic discuţiile contemporane (purtate îndeosebi în „Gândirea", „Cuvântul", „Viaţa românească", „Viaţa literară") cu privire la „lupta generaţiilor", „misticism şi spirit critic", tradiţionalism şi modernism etc. După *Autobiografie* Camil Baltazar colaborează cu *Amintiri despre E. Lovinescu*, iar Ramiro Ortiz semnează evocarea *Cu Coşbuc la Tismana*. În revistă mai apar documente literare: scrisori inedite ale lui Aureliu Cornea şi o variantă-facsimil după

manuscrisul poeziei lui Ion Barbu *Stea de seară*. Pentru orientarea redacţională generală, este elocventă pagina omagială din numărul 2: *E. Lovinescu. Cincizeci de ani de viaţă, treizeci de ani de activitate literară, douăzeci şi şapte volume de critică.* **C.H.**

CAPŞA, Liviu (16.VIII.1954, Spanţov, j. Călăraşi), poet, publicist. Este fiul Mariei (n. Semaco) şi al lui Sava Capşa, inginer agronom. A frecventat şcoala elementară şi liceul în Olteniţa, iar între 1976 şi 1981 cursurile Facultăţii de Drept din Bucureşti, absolvită în 1982. A lucrat în calitate de consilier juridic la Primăria oraşului Olteniţa până în 1993, când a devenit consilier la Inspectoratul pentru Cultură al Judeţului Călăraşi. Din 2000 este avocat în Baroul Bucureşti. Este, de asemenea, redactor-şef al săptămânalului „Jurnalul de Olteniţa", corespondent teritorial al publicaţiei judeţene „Pământul" şi realizator al suplimentului literar „Arcadia". În presă a debutat în 1983, la revista „Luceafărul", cu un grupaj de versuri însoţit de o prezentare semnată de poetul Matei Gavril, urmat de altul, aproape simultan, în „Flacăra", cu girul poetului Geo Dumitrescu. Colaborează, mai ales după 1989, cu versuri, consemnări, recenzii, interviuri, note de călătorie, la „Tomis", „Ex Ponto", „Calende", „Convorbiri literare", „Amphion" (Constanţa) „România liberă", „Viaţa românească".

După un deceniu de la debutul în presă, **C.** şi-a adunat în *Hipodromul cailor de mare* (1993) o primă serie de „parodii literare". Spirit ludic, ironic şi sentimental, autorul realizează „parodii" în înţelesul etimologic al termenului, adică un gen de replici în tehnica, stilul, imagistica poetului avut în vedere. Aşa încât noile „partituri" evocă modelele de la care au plecat, asemenea unor interpretări actoriceşti adecvate rolului asumat (repartizat), dar cu accentul personal necesar şi firesc. „Parodia" devine, astfel, un mod indirect al propriei expresii lirice, pe o paletă largă, de la inflexiunea satirică la aceea fantezistă sau chiar elegiacă. Poetul se raportează în manieră originală, printr-o lectură artistică, la poezia românească de azi, luând în vizor nume ca Romulus Vulpescu, Nina Cassian, Gheorghe Grigurcu, Emil Brumaru, Cezar Baltag, Mircea Ciobanu, Horia Bădescu, Mircea Cărtărescu, Adrian Popescu. Alte două serii, *Parodii optzeciste* (2000) şi *Noi parodii optzeciste* (2001), panoramează poezia congenerilor, de la Viorel Mureşan, Ion Cristofor şi Gheorghe Iova la Traian Ştef şi Dumitru Chioaru. După *Muzeul parodiilor de ceară. Antologie 1993–2001* (2005), bilanţ al replicilor sale elogioase la spectacolul poeziei româneşti, **C.** a dedicat o carte întreagă de parodii unui singur poet, Mircea Dinescu: *La bună dispoziţia Dumneavoastră* (2009). Comentatorii au remarcat capacitatea de a surprinde cadenţele, dispoziţia, gesticulaţiile, recuzita specifice modelului, supunerea iubitoare la exigenţele acestora. **C.** se manifestă şi ca un liric original, un elegiac temperat de un ironic, în *Victoria cotidiană* (1994), *Mesaje pe robot* (1999), *Sinucidere cu crini* (2002), *Raiul ascuns* (2010; Premiul Filialei Piteşti a Uniunii Scriitorilor). Nu lipsesc din înscenările sale lirice, fie şi în formulă aluzivă, accentele tragismului, ca în poemul *Într-o bună zi*. În *Raiul ascuns* notaţii lirice „naive", confesiuni, scurte poeme nostalgice şi evocative, „scene" recuperate din „raiul ascuns" în memoria copilului, mici tablouri delicat caligrafiate cu personaje şi întâmplări configurează spaţiul şi timpul vârstei de început. **C.** scrie, de asemenea, versuri pentru copii. Dezinvoltura prozodică şi capacitatea de a se copilări, incursiunea în lumea basmului şi a făpturilor mărunte sunt trăsăturile care individualizează culegerile *O fantastică pădure* (1995), *Poezii din lumea basmelor* (1997) şi *Animale combinate adunate într-o carte* (1998). Notele de călătorie reunite în *Evadarea din vis* (1997) şi *Balcania, mon amour* (2001) au caracterul unor crochiuri, consemnând lapidar imagini şi impresii din spaţiul european.

SCRIERI: *Hipodromul cailor de mare*, Piteşti, 1993; *Victoria cotidiană*, Piteşti, 1994; *O fantastică pădure*, Călăraşi, 1995; *Noi, sudiştii* (în colaborare cu Marin Lupşanu), pref. Dan Cristea, Piteşti, 1995; *Evadarea din vis*, Călăraşi, 1997; *Poezii din lumea basmelor*, Călăraşi, 1997; *Animale combinate adunate într-o carte*, Călăraşi, 1998; *Mesaje pe robot*, pref. Dan Cristea, Bucureşti, 1999; *Parodii optzeciste*, Piteşti, 2000; *Noi parodii optzeciste*, Piteşti, 2001; *Balcania, mon amour*, Călăraşi, 2001; *Sinucidere cu crini*, Bucureşti, 2002; *Sens interzis*, pref. Pavel Şuşară, Bucureşti, 2003; *Muzeul parodiilor de ceară. Antologie 1993–2001*, Piteşti, 2005; *La bună dispoziţia Dumneavoastră (parodii după Dinescu)*, Bucureşti, 2009; *Raiul ascuns*, Cluj-Napoca, 2010; *Un coşar la Paris*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Alex. Ştefănescu, *Cine este Liviu Capşa?*, SLAST, 1987, 2; Doina Tudorovici, *„Hipodromul cailor de mare"*, CNT, 1993, 51–52; Nicolae Prelipceanu, *O carte cu doi autori*, RMB, 1995, 1669; Horia Gârbea, *Parodii ca la Capşa*, LCF, 2000, 36; Catrinel Popa, *„Mesaje pe robot"*, OC, 2000, 39; Marius Chivu, *„Noi parodii optzeciste"*, OC, 2001, 78; Ştefănescu, *Istoria*, *1108–1109*; Ion Zubaşcu, *Dinescu parodiat in integrum*, VR, 2009, 8–9; Horia Gârbea, *Trei volume de Liviu Capşa*, VR, 2011, 1–2. **C.H.**

CARACOSTEA, D. [Dumitru] (10.III.1879, Slatina – 2.VI.1964, Bucureşti), istoric şi critic literar, stilistician, folclorist.

Fiu al Eufrosinei Caracostea (n. Bichan), profesoară, şi al lui Nicolae Caracostea, judecător, descendent dintr-o familie (Bălan) de aromâni epiroţi din satul Negadis, ce număra între membrii ei profesori şi directori ai gimnaziului românesc din Ianina, **C.** a urmat şcoala elementară şi prima clasă de gimnaziu în oraşul natal, continuând cursul secundar, până la absolvire, în Bucureşti, la „Sf. Sava". Din 1900 e student al Facultăţii de Litere şi Filosofie din Bucureşti, unde, atras în primul an de limbile clasice, de antichităţi, logică şi psihologie, se specializează ulterior în filologia modernă. Profesorii frecvent audiaţi sunt Titu Maiorescu şi Ovid Densusianu. Cel de-al doilea îi va patrona debutul la „Vieaţa nouă" şi îi va obţine o bursă de studii în 1909, în străinătate, la doi ani după licenţă. Copist, în timpul studenţiei, la Curtea de Conturi, e numit, după susţinerea în 1908 a examenului de capacitate, profesor în învăţământul secundar, dar pleacă la Viena pentru a-şi pregăti doctoratul cu Wilhelm Meyer-Lübke. Dobândind titlul în 1913, tânărul doctor în filologie romanică ţine un curs şi un seminar la Institutul pentru Studiul Limbii şi Literaturii Române din Viena, întemeiat la iniţiativa lui Titu Maiorescu. După un an, izbucnirea războiului îl sileşte să se înapoieze în ţară. Din septembrie 1914 până în 1923 funcţionează la Liceul „Gh. Lazăr" din Bucureşti, cumulând ore şi la „Mihai Viteazul". În paralel, din 1919, predă psihologia la Şcoala Superioară de Război, din cursul ţinut aici având să iasă volumul *Aspectul psihologic al războiului* (1922). I se oferă, în 1922, o catedră de română la Universitatea din Roma, pe care nu o acceptă, preferând numirea ca docent la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti, unde în 1923 va fi avansat conferenţiar de istoria literaturii române moderne şi folclor, iar în 1929 profesor titular. În 1932 înfiinţează, pe lângă catedra sa, Institutul de Istorie Literară şi Folclor. Sub egida acestuia, scriitori de prestigiu (Octavian Goga, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Gala Galaction, Liviu Rebreanu ş.a.) au realizat, pe baza unui chestionar, o serie de „mărturisiri literare", publicate ulterior (1941–1942) în „Revista Fundaţiilor Regale", pe care o conduce din aprilie 1941 până în mai 1944. Timp de nouă ani (1931–1940) **C.** a fost şi conferenţiar de limba şi literatura română la Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale. Membru al Academiei Române (corespondent din 1936, activ din 1938), preşedinte al secţiei literare între 1945 şi 1948, **C.** a făcut parte în 1938, ca ministru al Educaţiei Naţionale, din Guvernul Gigurtu. De la 9 aprilie 1941 până în august 1944 a fost director general al Fundaţiilor Regale pentru Literatură şi Artă. A fost pensionat din învăţământ în martie 1944. Condamnat în lotul demnitarilor politici din guvernele anterioare anului 1944, este arestat în 1950 şi deţinut în închisoarea de la Sighet până în 1955, fără a fi judecat.

C. a colaborat la „Vieaţa nouă", „Viaţa românească", „Convorbiri literare", „Adevărul literar şi artistic" „Drum drept", „Flacăra" „Gândirea", „Revista Fundaţiilor Regale", „Langue et littérature", „Mitteilungen des Rumänischen Instituts an der Universität Wien" ş.a. Atent cu prioritate la literatura contemporană înainte de Primul Război Mondial, s-a concentrat apoi asupra celei din secolul al XIX-lea, cu specială insistenţă asupra operei lui M. Eminescu. Preocupat în permanenţă şi de folclor, a adoptat ca principiu abordarea literaturii din perspectivă estetică, nu pe bază de impresie (ca E. Lovinescu), ci cu mijloace ştiinţifice. Admiţând că profesia de critic şi istoric literar presupune simţul artisticului şi vocaţia de a-l comunica, el considera tot atât de indispensabilă o solidă pregătire intelectuală, îndeosebi filologică. Interpretarea literară – subliniază **C.** – nu-i posibilă fără intuiţie, dar intuiţia trebuie „să aibă controlul garanţiilor ştiinţifice". În opinia lui, „drepturile primordiale ale emoţiei şi intuiţiei estetice" sunt de necontestat, însă exercitarea acestora duce la bune rezultate numai dacă se au în vedere, în acelaşi timp, geneza unei opere şi expresia artistică. Pentru înţelegerea procesului creativ poate fi utilă examinarea „aspectelor sociologice", întrucât acestea „ne ajută să pătrundem atmosfera din care a purces opera". **C.** admite că, în acest sens, metodologia sociologică lui C. Dobrogeanu-Gherea, „alături de

unele afirmări îndoielnice şi nebuloase, aduce în discuţie şi întrebări interesante", dar susţine categoric că natura sufletească a personajelor literare – ca şi a scriitorului – „nu o hotărăşte clasa, ci individualitatea", adică „personalitatea creatoare a poetului în ceea ce are ea mai individual". Pentru aceasta, se impune luminarea creativităţii sale. Obsesiv întrebuinţat, dar vag definit („dinamismul interior stârnit de opoziţia planurilor de rezonanţă în care vibrează felul constant de a fi al creatorilor"), termenul „creativitate" numeşte când personalitatea artistică în acţiune, când puterea de creaţie, când procesul creativ individual. Prin voinţa de scientizare a criticii în spirit estetic, **C.** acţionează în convergenţă cu Mihail Dragomirescu. Spre deosebire însă de autorul *Ştiinţei literaturii*, el găseşte inadecvate clasificările analoage celor din ştiinţele naturii: „Valorile umane nu pot fi considerate cum ai privi speciile zoologice şi botanice". Identificarea individualului implică adoptarea de către critic şi a abordării istorice, în speţă recurgerea la instrumentele istoriei literare. Departe de a considera, asemenea lui Dragomirescu, istoria literaturii o disciplină inutilă, **C.** argumentează posibilitatea conlucrării acesteia cu estetica. Susţine chiar, invocând exemplul lui Benedetto Croce, că întotdeauna „punctele de vedere rodnice şi marile descoperiri se îndeplinesc la hotarul între două discipline". După **C.**, interesul pentru viaţa unui scriitor nu exclude punctul de vedere estetic, întrucât, în viziunea lui, istorismul bine orientat vizează tocmai surprinderea mobilurilor creativităţii, punerea în lumină a personalităţii creatorului, dezvăluirea procesului interior de „plăsmuire" artistică. Adevăratul istoric literar nu cultivă biografismul mărunt; nu orice fapte prezintă interes şi, prin urmare, e de reţinut doar ceea ce e în măsură a facilita accesul la eul profund, la acele resorturi ale spiritului unui scriitor prin care, în terminologia dragomiresciană, se declanşează „genialitatea creatoare". În primele studii publicate de **C.** aceste principii metodologice sunt mai mult sau mai puţin prezente. *Poezia română de azi* (1909), voluminoasă expunere inclusă în culegerea colectivă *Conferenţele „Vieţei nouă"*, trece în revistă, la nivelul unei lucrări de seminar, poezia românească, de la Văcăreşti până la colaboratorii revistei lui Densusianu. Judecăţile de valoare sunt emise în spirit partizan; este minimalizată, bunăoară, opera lui O. Goga şi sunt ridicate în slăvi compunerile lui Ervin (Ovid

Densusianu). Lecţia de deschidere a cursului ţinut în 1913–1914 la Viena, *Galaction poetul*, debutează cu aserţiunea că, pentru studierea adecvată a literaturii române, „e nevoie de o lungă pregătire sud-est europeană", cu toate că pe toată întinderea discursului nu se dă nici un nume de scriitor din această zonă a continentului. Textul primei versiuni, apărut în „Viaţa românească" (1914), este plin de inutile referiri la prelaţi bizantini, la teologi răsăriteni şi apuseni, la universitari germani şi de menţionarea unor autori occidentali ca Lope de Vega, Calderón, Grillparzer, Ibsen, în materie de exegeză contribuţia rămânând modestă. O replică la studiul lui G. Ibrăileanu din 1916 se vrea *Poetul Brătescu-Voineşti* (1921). Dimensiunea acestuia contrastează atât cu cota valorică a scriitorului, cât şi cu modicitatea propoziţiilor critice. Izbutită ca monografie, prin descrierea exactă a operei cercetate, cartea validează o singură observaţie structurantă, dar una la îndemâna oricui, aceea că „poetul îmbrăţişează tot ce, fiind ales şi nobil, suferă şi e ursit înfrângerii" şi că, în consecinţă, „simpatia pentru o suferinţă nedreaptă, care stă în discordanţă cu valoarea celui care o îndură" constituie tema centrală şi modul de abordare a prozei lui Brătescu-Voineşti. **C.** a mai consacrat studii speciale lui Vasile Alecsandri, Titu Maiorescu, Al. Macedonski, Mihail Dragomirescu, Tudor Arghezi, Gabriel

Donna, Nichifor Crainic. Pe Lovinescu îl atacă într-o broşură intitulată ironic *Un mare critic român modernist, domnul Eugeniu Lovinescu* (1927). Un paragraf e acordat poeziei *Meliţa* a lui Mihai Beniuc în studiul *De la metaforă la simbol* din volumul *Expresivitatea limbii române* (1942). Se învederează din nou, odată cu o solidă ştiinţă de carte și cu opțiunea fermă pentru metodologia ştiinţifică, un deficitar simţ al ierarhiei valorilor estetice. Comparat cu Arghezi, Gala Galaction ar fi „un reprezentant neasemănat mai de valoare al aceleiaşi generaţii". Prin coborârea poetului *Blestemelor* (care nu ar fi decât „o hibridă împerechere de byronism şi de verism al ulcerelor") este caracterizat şi Crainic. În timp ce în poeme argheziene dintre cele mai importante (socotite de exeget „surogate, nu bunuri de artă") şi-ar găsi ultima expresie „spiritul de destrămare", „vărul Crainic" „înfăţişează un tip opus destrămării". Poeziei lui Beniuc, unul din cei mai fecunzi colaboratori ai „Revistei Fundaţiilor Regale" sub directoratul său, **C.** îi atribuie virtuţi superioare, percepând deviat sensul lor politic. Prin aspectul stilistic, scrierile criticului contrastează izbitor cu cele maioresciene, precum şi cu ale confraţilor de aproximativ aceeaşi vârstă sau mai tineri. E un stil de prelegere, digresiv, emfatic, repetitiv, plin de oralităţi, cu introduceri prolixe, cu zăboviri patriarhale şi formulări uneori contorsionate, alteori crispate şi confuze, cu termeni neologistici excesivi. Literatura secolului al XIX-lea a stimulat elanurile de cercetător şi exeget ale lui **C.** îndeosebi prin Gh. Asachi şi, în infinit mai largă măsură, prin Eminescu. În 1928 îi apărea o lucrare de sursologie, *Izvoarele lui G. Asachi*, iar în 1940 ieșea micul studiu *Le Préromantisme de G. Asaki*. Pasiunea pentru creaţia eminesciană a făcut ca începuturile sale publicistice, din 1910, să fie punctate de un studiu privind laboratorul poetului naţional: *Cum plăsmuia Eminescu*. Alte studii i-au apărut în periodice în cursul deceniilor interbelice, cele dintâi (privitoare la *Fata din grădina de aur* şi la *Frumoasa fără corp*) fiind apoi editate, în 1926, sub titlul *Două basme necunoscute din izvoarele lui Eminescu*. Ca profesor, **C.** i-a consacrat lui Eminescu nu doar cea mai întinsă parte a cursului general de istoria literaturii române, ci şi mai multe cursuri speciale, din care au rezultat lucrări ca *Izvoarele poemei „Luceafărul"* (1926), *Personalitatea lui M. Eminescu* (1926), *O problemă de versificaţie românească* (1937), *Simbolurile lui Eminescu* (1939), şi două volume compacte, *Arta cuvântului la Eminescu* (1938) şi *Creativitatea eminesciană* (1943). Prin acestea, ambiţiosul critic îşi propunea – şi nu se îndoia că a şi reuşit – să revoluţioneze eminescologia. Fapt e că, în marile studii eminesciene, **C.** şi-a valorificat plenar pregătirea ştiinţifică, în special filologică, punând în aplicare ideile şi îndrumările de ordin metodic din operele lui Wilhelm von Humboldt, Wilhelm Meyer-Lübke, Karl Vossler, Oskar Walzel, Ferdinand de Saussure, Charles Bally, Gustave Lanson, Maurice Grammont şi ale altor savanţi, pe care îi citează frecvent. Rezultatele eruditelor lui demersuri, covârşitoare prin amplitudine şi meticulozitate, au fost şi sunt apreciate diferit. Unii le consideră epocale, alţii le iau în derâdere. În orice caz, ele nu sunt invulnerabile. În *Personalitatea lui M. Eminescu*, bunăoară, analiza dezvăluirilor unor contemporani ai poetului duce la concluzia că invarianta spiritului eminescian este „tendinţa către nemărginit, setea de absolut"; o concluzie corectă, însă neindividualizantă. Un obiectiv al hermeneuticii tuturor studiilor lui **C.** despre Eminescu este infirmarea opiniei conform căreia opera celui mai mare poet român transfigurează o *Weltanschauung* pesimistă. Spre demontarea tezei, exegetul ia în considerare şi personalitatea umană a poetului, dar privirea rămâne permanent aţintită asupra operei eminesciene. Sunt studiate minuţios arta imaginii şi mai cu seamă arta cuvântului, mergând până la fonetism, căruia i se atribuie valenţe simbolice. Imaginarul eminescian – teoretizează **C.** fără evitarea sofisticii – exclude structural pesimismul prin „dinamica" lui, prin direcţia „axei imaginilor". Această „axă" ar fi mereu ascensională, „chiar şi în cele mai sumbre contexte". Aserţiunea este doar parţial validată de texte. În ceea ce priveşte fonetismul, în tentativa de a-i atribui funcţii semantice, analistul eşuează uneori în atât de hulitul de el impresionism. O vocală sau alta poate exprima, şi exprimă, stări afective felurite, în funcţie de contextul rostirii poetice. Seducătoare – şi productivă intermitent – e considerarea limbii naţionale ca „stil supraindividual" şi implicit ca „modelator virtual al oricărei creaţiuni literare". Asertoric formulată în *Expresivitatea limbii române*, această concepţie funcţionează şi în *Creativitatea eminesciană*, dar mai ales în *Arta cuvântului la Eminescu*. Potrivit teoriei lui **C.**, stilul eminescian nu e produsul abaterii de la normele interne ale limbii române, al „siluirii"

acesteia; este, din contră, suprema valorificare a potenţialului expresiv specific graiului nostru. Situată principial în diametrală opoziţie cu întreaga critică impresionistă, polemizând, direct sau subtextual, cu monografia călinesciană *Opera lui Mihai Eminescu*, criticând şi *Poezia lui Eminescu* de Tudor Vianu, *Arta cuvântului la Eminescu*, fără a fi izbutit să îndrepte istoria literară pe alt făgaş, a deschis, prin contribuţia pozitivă, ca şi prin propunerea de abordare a faptelor de creaţie din alt unghi, o perspectivă nouă de studiere a operei eminesciene şi a literaturii în general. Metodologia lui **C.**, întemeiată pe psihologia şi mai ales pe lingvistica modernă, pe gestaltism, pe rezultatele activităţii naratologice a Cercului de la Praga, a înscris, cu toate disfuncţionalităţile, un moment decisiv în eforturile de scientizare a studiului literaturii. Stilistica lui anticipează şi ea metode noi de abordare a textului literar.

De folclor **C.** a început să se ocupe, ca doctorand vienez, în 1912, la sugestia lui Meyer-Lübke. Trei ani mai târziu, în „Drum drept", îi apare serialul *Un examen de conştiinţă în 1915*, în care, replicând unor afirmaţii lovinesciene minimalizatoare cu privire la creaţia populară, formulează şi consideraţii generale ce cuprind *in nuce* concepţia sa despre folclor. În 1916 publică în „Convorbiri literare" studiul *Mioriţa în Moldova*, asupra căruia va reveni în mai multe rânduri, studiind variantele regionale ale baladei, inclusiv pe cele aromâneşti şi din Timoc. La fel avea să procedeze cu motivul Lenore, urmărind, într-un studiu din 1929, circulaţia lui pe tot continentul (*Lenore. O problemă de literatură comparată şi folclor*). Ca profesor, a consacrat folclorului mai multe cursuri, din care a publicat capitole în „Revista Fundaţiilor Regale". Cursul despre balada populară avea să fie editat, împreună cu un vast studiu despre doină lăsat în manuscris, abia după moartea sa (*Poezia tradiţională română. Balada poporană şi doina*, I–II, 1969). Tot postum, în 1971, i s-a tipărit şi volumul *Problemele tipologiei folclorice*, elaborat în colaborare cu Ovidiu Bârlea. Continuator pe tărâmul folcloristicii al lui B.P. Hasdeu şi al lui Ovid Densusianu, **C.** a contribuit hotărâtor la progresul disciplinei atât prin avansarea de noi idei, cât şi prin iniţiative de natură practică. Subliniind rolul individului în creaţia anonimă, el a acordat specială atenţie realizării estetice. Aplicând principiul (doar enunţat în studiul despre Galaction) necesităţii de a integra literatura naţională în contextul sud-est european şi, pe cât posibil, în cel universal, a contribuit substanţial la studierea folclorului comparat, iar prin interesul acordat variantelor fiecărei creaţii el a întemeiat geografia folclorică. Analoagă metodei istorico-geografice finlandeze, orientarea se deosebeşte de aceea a lui Antti Aarne mai ales prin faptul că atribuie egală însemnătate variantelor, negând existenţa unui prototip. O idee esenţială a studiilor folcloristului e şi aceea că literatura orală trebuie estimată după criterii specifice, inerente mentalităţii populare, arhaice. Astfel, nu doar în basme, ci şi în balade criteriul veracităţii, al adevărului istoric, ar fi inoperant. Absolutizarea acestui punct de vedere – judicios, de altfel – e contrazisă de realitatea creaţiei. Printre demersurile cu caracter pragmatic ale lui **C.** figurează cele vizând întocmirea unui corpus folcloric şi, în genere, producerea instrumentelor de lucru necesare activităţii specializate, în primul rând a unor cataloage tipologice.

După B.P. Hasdeu şi Ovid Densusianu, contribuţia cea mai de seamă în folcloristica românească este cea a lui Dumitru Caracostea. Dacă de profesorul său Ov. Densusianu îl apropie fineţea analizei estetice a cântecului popular, deşi întemeiată pe alte baze, mai multe aspecte comune îl leagă de cel dintâi.

Ca şi Hasdeu, profesorul Caracostea a arătat acelaşi neastâmpăr intelectual, aceeaşi încercare de cuprindere a unor domenii vaste care depăşeau hotarele unei discipline. [...] Dacă se ţine seama că la continuarea metodei de investigaţii din folcloristică profesorul Caracostea are o contribuţie covârşitoare, fiind întemeietorul metodei istorico-geografice, rolul lui în dezvoltarea acestei discipline apare în toată plinătatea şi adaugă o notă la titanismul lui hasdeian.

OVIDIU BÂRLEA

SCRIERI: *Mioriţa în Moldova*, Bucureşti, 1916; *Poetul Brătescu-Voineşti*, Bucureşti, 1921; *Aspectul psihologic al războiului*, Bucureşti, 1922; *Mioriţa în Moldova, Muntenia şi Oltenia*, Bucureşti, 1924; *Izvoarele poemei „Luceafărul"*, Bucureşti, 1926; *Personalitatea lui M. Eminescu*, Bucureşti, 1926; *Două basme necunoscute din izvoarele lui Eminescu*, Bucureşti, 1926; *Un mare critic român modernist: domnul Eugeniu Lovinescu*, Bucureşti, 1927; *Izvoarele lui G. Asachi*, Bucureşti, 1928; *Lenore. O problemă de literatură comparată şi folclor*, Bucureşti, 1929; *Opera lui Mihail Eminescu*, Bucureşti, 1931–1932; *Balada poporană română*, Bucureşti, 1932–1933; *Istoria literaturii române moderne. Epoca renaşterii ardelene*, Bucureşti, 1934–1935; *O problemă de versificaţie românească*, Bucureşti, 1937; *Prolegomena argheziană*, Bucureşti,

1937; *Arta cuvântului la Eminescu*, Bucureşti, 1938; ed. îngr. Nina Apetroaie, introd. Ion Apetroaie, Iaşi, 1980; *Simbolurile lui Eminescu*, Bucureşti, 1939; *Semnificaţia lui Titu Maiorescu*, Bucureşti, 1940; *Le Préromantisme de G. Asaki,* Bucureşti, 1940; *Expresivitatea limbii române*, Bucureşti, 1942; ed. îngr. şi pref. Ilie Dan, Iaşi, 2000; *Creativitatea eminesciană*, Bucureşti, 1943; ed. îngr. şi introd. Ion Apetroaie, Iaşi, 1987; *Curs de istoria literaturii române*, 1943–1944; *Critice literare*, I–II, Bucureşti, 1943–1944; *Forme de critică*, Bucureşti, 1944; *Poezia tradiţională română. Balada poporană şi doina*, I–II, îngr. Dumitru Şandru, pref. Ovidiu Bârlea, Bucureşti, 1969; *Mărturisiri literare*, îngr. şi pref. Iordan Datcu, Bucureşti, 1971; *Problemele tipologiei folclorice* (în colaborare cu Ovidiu Bârlea), Bucureşti, 1971; *Studii eminesciene*, îngr. Ion Dumitrescu, pref. George Munteanu, Bucureşti, 1975; *Studii critice*, îngr. şi pref. Ovidiu Bârlea, Bucureşti, 1982; *Scrieri alese*, I–III, îngr. şi pref. Mircea Anghelescu, Bucureşti, 1986–1992.

Repere bibliografice: Tudor Vianu, *„Personalitatea lui M. Eminescu”*, G, 1926, 4–5; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, *139–141*, II, *220*, *231*; Lovinescu, *Critice*, V, *66–77*, VI, *157–164*; Ovidiu Papadima, *„Prolegomena argheziană”*, G, 1938, 1; Ovidiu Papadima, *„Arta cuvântului la Eminescu”*, G, 1938, 6; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *631–632*, *Ist. lit.* (1982), *710–711*; Popovici, *Studii*, *159–206*; Piru, *Panorama*, *437–439*; Bucur, *Istoriografia*, *451–462*; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *258–263*; Munteanu, *Aristarc*, *119–126*; Mihăilescu, *Conceptul*, I, *428–433*; Bârlea, *Efigii*, *50–90*; Titu Popescu, *D. Caracostea – un critic modern*, Cluj-Napoca, 1987; Anghelescu, *Textul*, *189–195*; Ioana Bot, *D. Caracostea, teoretician şi critic literar*, Bucureşti, 1999; *Dicţ. esenţial*, *133–134*; Lucian Chişu, *Prejudecata Caracostea*, Bucureşti, 2002; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *189–191*. ***D.Mc.***

CARADA, Eugeniu (29.XI.1836, Craiova – 10.II.1910, Bucureşti), ziarist, autor de versuri, traducător.

Tatăl său, serdarul Nicolae Carada, se trăgea dintr-o familie de boieri bucureşteni, cu rădăcinile spiţei coborâte spre 1600, în timp ce mama sa, Petruţa Slăvitescu, provenea dintr-o veche familie din Oltenia. La Craiova, unde l-a avut ca învăţător pe Gheorghe Chivu, a urmat Colegiul Naţional şi cursurile şcolii particulare a francezului Léon Clement Raymond. În Franţa obţine, probabil, un bacalaureat în litere şi frecventează, la Collège de France, cursuri de drept şi de literatură. Precoce şi activ, la 1848 asigură legătura dintre revoluţionarii craioveni şi comandamentul trupelor turceşti, care îl folosea ca dragoman. El face, pe ascuns, şi oficiul de curier al paşoptiştilor exilaţi. Pe la 1855 scria la gazeta unionistă „Naţionalul”, apoi la „Timpul” lui Gr. R. Bosssueceanu, unde îşi publică şi primele cronici dramatice. Tot atunci începea, ca traducător, colaborarea cu trupele de teatru ale epocii. În anii premergători Unirii Principatelor s-a manifestat ca militant unionist. După Unire, nemulţumit de politica lui Al. I. Cuza, **C.** ajunge repede unul dintre principalii membri ai opoziţiei şi redactează violenta gazetă opoziţionistă „Clopotul” (august–septembrie 1865). Nu se cunoaşte precis rolul pe care l-a jucat în pregătirea şi desfăşurarea evenimentelor din februarie 1866, dar, după toate probabilităţile, a fost unul dintre organizatorii acestora. Din 1859 C.A. Rosetti fiind numit director al Teatrului Naţional, **C.** devine prim-redactor la „Românul” şi va îndeplini această funcţie până în 1871. Veşnic nemulţumit politiceşte şi conspirator prin vocaţie, el organizează comploturi şi împotriva lui Carol I, ceea ce îl va fi obligat să se autoexileze în Franţa. Aici urmează cursuri de economie politică şi comerţ. La Paris, împreună cu Louis Blanc şi Albert Talandier, scoate gazeta democrată şi republicană „L'Homme libre” şi întreţine legături strânse cu Giuseppe Mazzini. În timpul Războiului pentru Independenţă I.C. Brătianu îi încredinţează aprovizionarea armatei, prilej pentru **C.** de a dovedi încă o dată capacitatea sa administrativă. După 1880 va figura permanent în conducerea Partidului Liberal. A fost, printre altele, director al Băncii Naţionale vreme de douăzeci şi şapte de ani, între 1883 şi 1910. Consecvent în a-şi menţine convingerile republicane, a refuzat orice funcţii şi demnităţi, printre care şi titlul de membru al Academiei Române. A sprijinit material presa românească şi propaganda naţională din Transilvania. C. Stere a făcut din el, sub numele Leonid Ciupagea, un personaj al romanului *În preajma revoluţiei*. Scriitorii Marius Theodorian-Carada şi Caton Theodorian îi sunt nepoţi.

Înainte de Unire **C.** a compus câteva canţonete şi poezii, care s-au difuzat uimitor de repede, datorită conţinutului patriotic manifest. Limba clară, chiar frumoasă, precum şi ritmul popular au facilitat răspândirea poeziilor *Milcovul* sau *Cântec* şi a canţonetelor *Muntianul* şi *Pandurul cerşetor*. Multe dintre versurile lui au circulat şi în Transilvania. Până în 1860 ar fi tradus, adaptat şi localizat peste o sută de drame, comedii şi vodeviluri. Cele despre care se poate afirma cu certitudine că îi aparţin sunt însă puţine. Cea mai cunoscută este *Urâta satului*, prelucrată după o dramatizare a romanului *La Petite Fadette* de George Sand. Transpunerile dramatice se conformează modei romantice a vremii (intrigi neverosimile, subiecte contorsionate, motivaţie psihologică precară) şi manierei vodevilului şi comediei franţuzeşti de atunci. Efortul de a se apropia de realitatea naţională se face simţit în localizările *Bucureştenii, Ion cucierul, Cimpoiul dracului, Păcatele vechi, Căpitanul negru* sau în *Fraţii din munte* (în colaborare cu C. Dimitriade, după romanul scriitorului francez E. Gonzalès, *Les Pêcheurs de perles*). Autorii selectaţi erau dintre cei mai cunoscuţi comediografi şi dramaturgi francezi: Eugène Scribe, Émile Augier, Edouard Foussier, Victor Séjour, Mélesville, Philippe Dumanoir ş.a. În calitate de cronicar dramatic, mai întâi la „Timpul", apoi la „Românul", **C.** a susţinut consecvent unele idei referitoare la condiţionarea naţională a spectacolului de teatru.

SCRIERI: *Ultima oră a unui oştean român din timpul lui Mihai*, Bucureşti, 1855; *Fraţii din munte* (în colaborare cu C. Dimitriade), Bucureşti, 1856; *Muntianul şi Pandurul cerşetor*, Bucureşti, 1857; *Milcovul*, Craiova, 1858; *Urâta satului*, Bucureşti, 1936.

Repere bibliografice: Caragiale, *Opere*, V, *239–242*; [*Eugeniu Carada*], LU, 1910, 7, „Plutus", 1924, 106 (grupaje comemorative); Iorga, *Ist. presei*, *133–134*; Marius Theodorian-Carada, *Eugeniu Carada (1936–1910)*, Bucureşti, 1922; Iorga, *Oameni*, I, *262–264*; Ioan Georgescu, *Eugeniu Carada*, Oradea, 1936; M.E. Romaşcanu, *Eugeniu Carada*, Bucureşti, 1936; Constant Răuţ, *Eugeniu Carada*, Craiova, 1940; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, *37–38*; Călinescu, *Opere*, VI, *778–779*, *1114–1115*; G. Călinescu, *Nicolae Filimon*, Bucureşti, 1959, *56–57*; Perpessicius, *Alte menţiuni*, II, 76; *Dicţ. lit. 1900*, *156–157*; Remus Zăstroiu, *Preocupările literare ale lui Eugeniu Carada*, „Bucureştiul cultural", 2010, noiembrie; *Eugeniu Carada (1836–1910)*, pref. Mugur Isărescu, Ion Bulei, George Virgil Stoenescu, Bucureşti, 2010. ***R.Z.***

CARAGIALE, I. L. [Ion Luca] (30.I.1852, Haimanale, azi I.L. Caragiale, j. Dâmboviţa – 22.VI.1912, Berlin), prozator, dramaturg, gazetar.

Bunicul lui **C.**, un oarecare Ştefan, venise în ţară odată cu domnitorul Ioan Gh. Caragea, de la care îşi va fi tras şi numele Caragiali. Dintre cei trei fii, Luca, Costache şi Iorgu, cel dintâi, Luca, şi el actor o vreme, ca şi fraţii lui, nu se consacră totuşi scenei, preferând să rămână administrator al moşiei mănăstireşti Mărgineni şi profesând totodată ca avocat şi magistrat la Ploieşti. Mama lui **C.**, de origine grecească, Ecaterina (n. Karaboas sau Karabas), era fiica unui negustor braşovean. Băiatul învaţă azbuchea cu părintele Marinache, la biserica „Sf. Gheorghe" din Ploieşti. Între anii 1859 şi 1863 urmează clasele primare la Şcoala Domnească din acelaşi oraş, păstrând o frumoasă amintire institutorului Basil Drăgoşescu. În intervalul 1863–1867 termină, în particular, prima clasă de gimnaziu, iar următoarele trei, la gimnaziul ploieştean „Sfinţii Petru şi Pavel". Ar fi făcut şi clasa a cincea de liceu, la Bucureşti. Cum teatrul începe acum a-l ispiti, **C.** se înscrie, în 1868, la Conservator, ucenicind până în 1870 la clasa de mimică şi declamaţie a lui Costache Caragiali. În iunie 1870 se angajează, pentru câteva luni, copist la Tribunalul Prahova. În august ia şi el parte la mişcarea antidinastică ploieşteană iniţiată de Al. Candiano-Popescu, mişcare pe care o va ironiza în scrisul său. Sufleor la Iaşi, în trupa lui Mihail Pascaly – de unde îl va fi preluat, în micul său ansamblu, Iorgu Caragiali –, în stagiunea 1871–1872 este tot sufleor, dar şi copist la Teatrul Naţional din Bucureşti. Va evoca această perioadă în însemnările pline de umor intitulate *Din carnetul unui vechi sufleor*. În timpul Războiului pentru Independenţă a servit, fără nici un chef, în garda civică, pe care mai târziu avea să o încondeieze. Din 1878, îndemnat de M. Eminescu – pe care îl cunoscuse la Giurgiu –, **C.**, devenit redactor la „Timpul", participă la întrunirile societăţii Junimea, în casa lui Titu Maiorescu. Strălucitor de vervă şi de spirit, scânteietor în replici,

cu talent de mim şi de povestitor, tânărul acaparează atenţia celor din jur. Intuindu-i înzestrarea neobişnuită, Maiorescu îl va lua, pe spezele sale, într-o călătorie la Viena. În 1881 şi 1882 cutreieră judeţele Suceava şi Neamţ, ca revizor şcolar. O relaţie furtivă cu Veronica Micle atinge dureros sensibilitatea lui Eminescu, îndrăgostit de blonda stihuitoare, şi **C.**, temător de urmări şi simţindu-se vinovat, se transferă zorit, în 1882, ca revizor în circumscripţia Argeş–Vâlcea. Un timp va fi, apoi, funcţionar în Bucureşti, la Regia Monopolurilor Statului. Din legătura sa, neoficializată, cu o funcţionară, Maria Constantinescu, se naşte, în 1885, Mateiu I. Caragiale, viitorul scriitor. În 1886 **C.** funcţionează ca profesor la liceul particular „Sf. Gheorghe"; va reveni la catedră în 1890, predând istoria. Peste doi ani, în 1888, în timpul guvernării junimiste, este numit director general al teatrelor (până în mai 1889). În 1889 se căsătoreşte cu Alexandrina Burelly, fiica unui arhitect, făcându-şi voiajul de nuntă în Italia. În 1891 volumele *Teatru* şi *Năpasta* îi sunt respinse de la premiere în şedinţa plenară a Academiei Române, în urma raportului defavorabil al lui B.P. Hasdeu şi a intervenţiei lui D.A. Sturdza, care îi aduce grave acuze: imoralitate şi denigrare a valorilor naţionale. Despărţirea de Junimea se produce în 1892, după conferinţa *Gaşte şi gâşte literare*, pe care o ţine la Ateneul Român, şi după articolul *Două note*, în care Maiorescu este acuzat de falsificarea textelor eminesciene, de pe urma cărora ar fi obţinut foloase materiale. Ingratitudinea faţă de criticul junimist şi-o manifestă **C.** şi în conferinţa *Prostie şi inteligenţă*, prezentată, în mai 1893, la Clubul muncitorilor. În acelaşi an i se naşte al doilea fiu, Luca Ion Caragiale, viitorul poet. În toamnă, pentru a-şi redresa situaţia materială, dar poate şi din plăcerea de a scandaliza, **C.** deschide, în combinaţie cu un anume Mihalcea, o berărie. Va mai conduce Berăria Academică „Bene Bibenti" şi, împreună cu cumnatul lui, scriitorul Teodor Duţescu-Duţu, restaurantul gării Buzău (1895). În 1896, solicitând direcţia Teatrului Naţional din Iaşi, se vede refuzat de primarul oraşului, N. Gane. Din 1899 lucrează ca registrator în administraţia centrală a Regiei Monopolurilor Statului. Ca delegat al Primăriei din Bucureşti, primar general fiind Barbu Delavrancea, e cooptat în comitetul Teatrului Naţional din Capitală. În 1901 i se serbează douăzeci şi cinci de ani de activitate literară. Se tipăreşte un număr unic de revistă, „Caragiale", iar scriitorului, în cinstea căruia Take

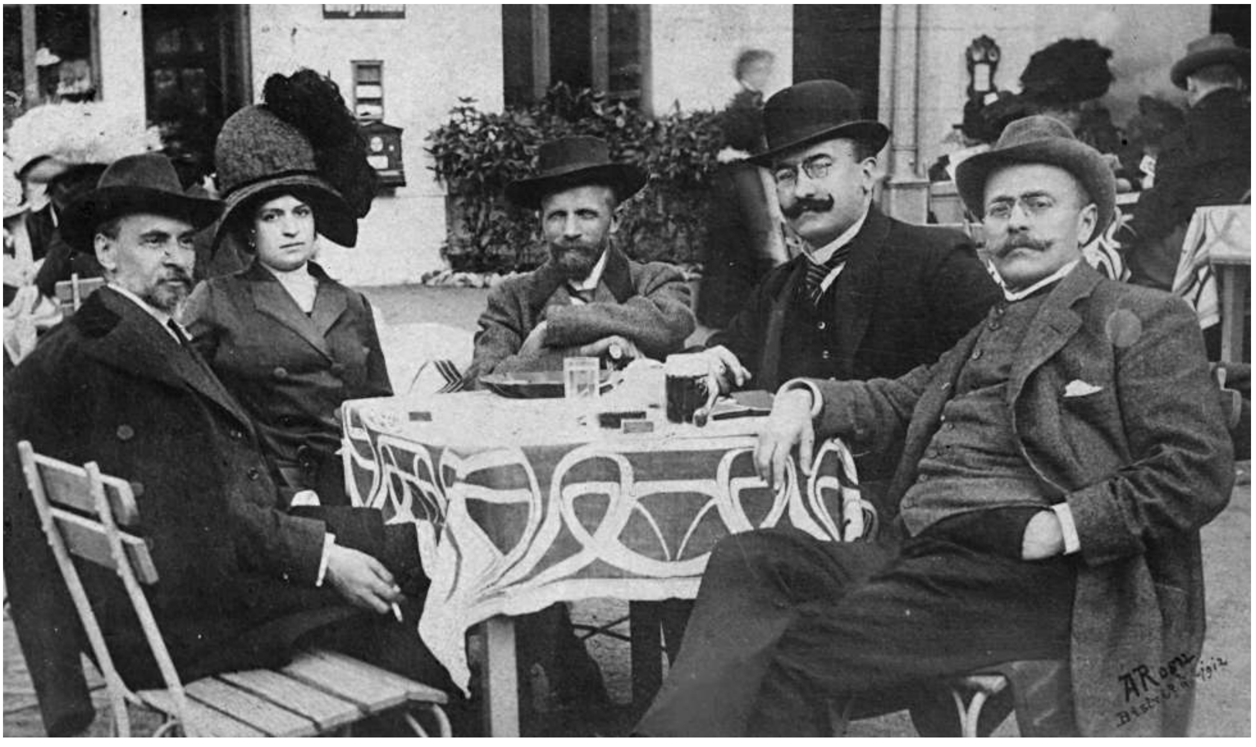

Ionescu şi Barbu Delavrancea rostesc discursuri, i se înmânează o pană de aur. Cu tot acest gest omagial, **C.** nu se simte mai puţin strâmtorat materialiceşte, aşa încât, ca să se chivernisească, deschide Berăria cooperativă, apoi berăria Gambrinus. Este epoca procesului de calomnie pe care îl va intenta lui Const. Al. Ionescu-Caion, care, făcând multă zarvă, încercase să-i pună în cârcă învinuirea că ar fi plagiat drama *Năpasta* după o piesă a unui, inexistent, autor maghiar, István Kemény. Înteţindu-şi campania de defăimare, energumenul, care invocă şi numele lui L.N. Tolstoi, publică o broşură agresivă, *Originalitatea d-lui Caragiale – Două plagiate*. Atacurile lui sunt susţinute de Al. Macedonski, sub pseudonimul Luciliu, în „Forţa morală". Deşi apărat cu strălucire de Delavrancea, **C.** nu obţine satisfacţia cuvenită, întrucât Caion va fi, până la urmă, achitat. Din nou respins, cu volumul *Momente*, de la un premiu academic (1902), scriitorul, după un turneu prin ţară (1903) cu actorul nomad Al. B. Leonescu-Vampiru, întreprinde împreună cu familia un voiaj prin Italia, Franţa, Germania (1903–1904). În martie

1905 se stabileşte definitiv la Berlin, dar se va întoarce din când în când în ţară. Şocat de evenimentele din 1907, scrie articolul-pamflet *1907 – Din primăvară până-n toamnă*, a cărui primă parte (purtând titlul *Rumänien wie es ist*) apare în ziarul vienez „Die Zeit", sub semnătura Un patriot român. În 1908, crezând că dă curs unei chemări politice pe care, de fapt, nu o avea, **C.** se înscrie în Partidul Conservator Democrat al lui Take Ionescu. Împlinind şaizeci de ani, refuză proiectul de sărbătorire şi recompensa naţională ce se plănuia în România, socotind, desigur, că toate acestea vin prea târziu. Moare fulgerător, de inimă, rămăşiţele lui pământeşti fiind aduse după un timp în ţară, nu fără tribulaţii, pentru a fi reînhumate în cimitirul Bellu.

C. şi-a început activitatea literară prin colaborarea la foile umoristice ale vremii. În 1873, la „Ghimpele", el susţine rubricile „Varietăţi" şi „Una-alta", în 1874–1876 fiind şi în comitetul de redacţie. Este după aceea girant responsabil la „Alegătorul liber" şi corector la „Unirea democratică", unde e prezent, însă fără semnătură, la rubricile *„Diverse"* şi „Felurimi*"*. În 1877 scoate revista umoristică „Claponul" (făcând să apară, în 1878, şi un calendar al „Claponului") şi publică în „Albina Carpaţilor". Colaborări nesemnate mai are la „Telegraful" (în cadrul rubricii „Curiozităţi*"*) şi la „Bobârnacul". Împreună cu Frédéric Damé, dirijează efemera foaie „Naţiunea română" (1877), suspendată curând din pricina inserării unei ştiri ce anunţase prematur căderea Plevnei. Scrie foiletoane de critică teatrală la „România liberă", se angajează apoi la „Timpul", în redacţia căruia mai lucrau Eminescu, Ioan Slavici, Ioniţă Scipione Bădescu. De aici este detaşat, în două rânduri, la foaia craioveană „Doljul" (1879, 1883). Cu Anton Bacalbaşa, care era prim-redactor, editează, în 1893, „Moftul român", „revistă spiritistă naţională", apărută într-o a doua serie în 1901–1902. Asociindu-se cu Ioan Slavici şi cu George Coşbuc, înfiinţează în 1894 revista „Vatra". Redactor, în 1895, la organul liberal „Gazeta poporului", **C.** conduce în anul următor „Epoca literară", supliment al ziarului „Epoca", avându-l ca secretar de redacţie pe St. O. Iosif şi ca redactor pe Al. Antemireanu. A mai colaborat la „Voinţa naţională", „Lumea veche", la „Lumea nouă", periodic socialist, la „Asmodeu", „Povestea vorbei", „Gazeta săteanului", „Foaia interesantă", „Lumea ilustrată", „România jună", „Literatură şi artă română", „Adevărul", „Pagini literare", „Constituţionalul", „Noua revistă română", „Universul",

G. Coșbuc, D-na Vaida, D. Ciuta, A. Vaida și I.L. Caragiale

„Luceafărul” „Convorbiri” (şi „Convorbiri critice”), „Flacăra”, „Universul literar”, „Viaţa românească” şi, bineînţeles – ca membru al Junimii –, la „Convorbiri literare”. A semnat o singură dată cu numele întreg (poemul *Versuri. Amicului C.D.*), în „Revista contimporană” (1874). În rest, cu iniţiale, cu numele mic (Luca, Ion, I. Luca), în forme abreviate şi răsucite (Car, Rac, NOI), în fine, cu pseudonime – Caracudi, Falstaff, Farsor, Gri-gri, Hans, Intim, L. Van-tyn, A. Museus, Mizilic, Nastratin, Oblivius, Palicar, Piccolino, Pincenez, Quodlibet, Timon, Valentin, Zoil ş.a. Se percep, în cozeria doar aparent cordială a tânărului **C.**, zvâcnirile acelei verve sarcastice, muşcătoare, ce avea să facă din el un satiric de temut. Tonul e volubil şi pare nonşalant, dar surâsul e mai curând un rictus, vădind o tensiune continuă a spiritului critic, o pornire de maliţie, aţâţată de priveliştea ridicolelor de tot soiul. Intenţiona să alcătuiască un ciclu de „studii fizico-psihologice naţionale” – *Moftangii şi moftangioaice*. În *Rromânul, Rromânca, Savantul* sunt persiflate şovinismul, snobismul, imoralitatea femeii, găunoşenia unor pretinşi oameni de ştiinţă. Chiar dacă acest ciclu nu s-a realizat, opera întreagă a lui **C.** mişună de asemenea „moftangii”. În „Ghimpele”, „Claponul”, „Moftul român”, unde îi apar cronici satirice, fanteziste, literare, scriitorul îşi caută cu înfrigurare uneltele, recurgând la formule şi scheme hazlii din gazetele umoristice ale momentului. El practică acum un comic alert, uşor, compunând „gogoşi”, „curiozităţi”, „zigzaguri”, uzând de alegorii şi de hiperbola dibaci meşteşugită, debitând cu vioiciune anecdote uneori pipărate, chiar licenţioase, strecurând ironii subţiri sau pline de echivocuri. De la zeflemea la caricatură şi până la sarcasme, saltul, sub masca jovială şi puţin cabotină, se produce pe nesimţite. **C.** pare că se amuză, făcându-i şi pe cititori părtaşi, însă şarjele lui – se observă asta şi în parodii, şi în pamflete – sunt nu doar agresive, ci şi necruţătoare. Venerabilul Cezar Bolliac, junele Al. Macedonski ori poligraful N.D. Popescu vor fi, cu un prilej sau altul, luaţi în pleasnă. Sunt, fără îndoială, exersări pentru opera maturităţii. O fiziologie ca *Broaşte... destule – Nuvelă pesimistă* poate fi socotită prima schiţă caragialiană. În *Smotocea şi Cotocea* se prefigurează perechea de farfarale Lache şi Mache, în vreme ce băcanul Ghiţă Calup, gardist civic de o credulitate ce îl sorteşte încornorării, îl anunţă pe Jupân Dumitrache. Dacă nu inventivitatea comică impresionează în toate aceste texte, în schimb e vădit scrupulul stilistic, ce avea să devină teribil, torturant. Scriitorul cu o atât de consistentă vână comică se lasă, o vreme, atras de poezie. Dar, chiar dacă, aşa cum s-a întâmplat cu tălmăcirea în versuri a piesei *Roma învinsă* de Alessandro Parodi, tot şlefuind, cizelând, poate croi o formă impecabilă, structura lui nu-i deloc aceea a unui liric. De fapt, el mimează poezia. După câteva poeme cu turnură elegiacă, unde deplânge zădărniciile omeneşti, va trece la un registru care îi convine, acela de parodist: persiflează scrierile moderniste, „decadente”, face schime de amuzament citind stanţele macedonskiene. Oricum, **C.**, care avea să-l prefere, ca poet, pe Coşbuc lui Eminescu, manifestă o receptivitate insuficientă faţă de lirism. Mai e şi ostilitatea lui dintotdeauna în faţa inovaţiei, fie ea în literatură, pictură sau muzică. Altfel, pastişele după Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Eminescu, Coşbuc fac dovada unei virtuozităţi de netăgăduit. Şi tot aşa, ciclul de parodii simboliste (*Cameleon-femeie, sonet decadent, simbolist-vizual-colorist* ş.a.). În afara câtorva epigrame şi a unor atacuri la adresa spiritismului hasdeian, **C.** va reveni, ca autor de versuri, cu nişte strofe antidinastice (*Mare farsor, mari gogomani*) şi, în „Convorbiri critice”, cu fabule inspirate de răscoalele ţărăneşti din 1907. Cu tot elogiul pe care, în 1909, îl face implicării politice a omului de condei, **C.** nu are vocaţie în acest domeniu. E adevărat şi că dispreţuia prea mult politicianismul pentru a se înregimenta în vreun partid. Natură capricioasă, el semnează când la „Timpul”, ziar conservator, când la „Voinţa naţională”, organ liberal, dar şi la „Constituţionalul” junimist, la „Gazeta poporului”, foaie liberală, şi iarăşi la un ziar conservator, „Epoca”. După o perioadă de ataşament, poate sincer, faţă de ideile liberale, **C.** ajunge să le considere un reflex degradat, până la schimonoseală, al paşoptismului. Este una dintre temele publicisticii sale, pe care o exploatează şi în comedii. Fără a se integra, propriu-zis, grupării junimiste, **C.** gândeşte în consens atunci când sancţionează – nu numai în articole, ci şi în scrierile literare – „progresul nostru pripit” sau „forma fără fond”; la fel ca Eminescu, el invocă teoria păturii superpuse. După o scurtă apropiere de socialişti, se înscrie în Partidul Radical al lui G. Panu; împreună cu Panu, va trece la conservatori, criticând drastic, în „Epoca”, liberalismul românesc. Nici acest ultim mariaj nu durează. În 1901, în „Moftul român”, se declară independent. Va intra, totuşi, în formaţiunea politică a lui Take Ionescu,

	VIAȚA	OPERA
1852	**ianuarie 30 (sau februarie 1)** Se naște în satul Haimanale, județul Dâmbovița, Ion, fiul Ecaterinei (n. Karaboas) și al lui Luca Caragiale, avocat și magistrat la Ploiești.	
1859–1863	Urmează clasele primare la Școala Domnească din Ploiești, cu dascălul Basil Drăgoșescu.	
1863–1867	Prima clasă gimnazială o face la Institutul de băieți al lui Pavel Eliade, în localul căruia va fi înființat în anul următor un gimnaziu ploieștean de stat, care va primi ulterior numele „Sfinții Petru și Pavel”.	
1867–1868	E posibil ca, după absolvirea gimnaziului, să fi frecventat cursul clasei a cincea la un liceu din București.	
1868–1870	Urmează, la Conservatorul din București, clasa de declamație și mimică a unchiului său Costache Caragiali.	
1870	**iunie** Este numit copist la Tribunalul din Prahova. **august** Ia parte la mișcarea „revoluționară” a lui Al. Candiano-Popescu.	
1871–1872	La propunerea lui Mihail Pascaly, este angajat ca sufleor și copist la Teatrul Național din București, experiență consemnată în grupajul *Din carnetul unui vechi sufleor*.	
1873–1876		Colaborează la „Ghimpele”, cu inițiale sau cu semnăturile Car., Palicar și Rac.
1874		Publică în „Revista contimporană” *Versuri. Amicului C.D.*, semnând cu numele întreg.
1875	**martie – 1876 ianuarie** Devine girant responsabil la „Alegătorul liber”, organul opoziției liberale.	
1876	Din toamnă până în primăvară, este corector la „Unirea democratică”.	
1877		**mai–iunie** Redactează în întregime revista umoristică „Claponul”. **august–septembrie** Scoate, împreună cu Frédéric Damé, ziarul „Națiunea română”, suprimat pentru că dăduse știrea falsă a căderii Plevnei.

1877 decembrie – 1878 ianuarie		Publică în „România liberă” sub semnătura Luca, seria de foiletoane *Cercetare critică asupra teatrului românesc.*
1878	Începe să frecventeze ședințele Junimii.	Apare „Calendarul «Claponului»”. **februarie** Chemat de M. Eminescu, intră în redacția ziarului „Timpul”. În traducerea sa, e reprezentată la Teatrul Național din București tragedia *Roma învinsă* de Alexandre Parodi. **august-octombrie** Traduce *Hatmanul* de Paul Déroulède. Probabil că din aceeași vreme datează traducerea piesei lui Eugène Scribe *Une camaraderie.* **noiembrie** La a cincisprezecea aniversare a Junimii, la Iași, citește înainte de banchet piesa *O noapte furtunoasă sau Numărul 9.*
1879		**ianuarie** Are loc, pe scena Teatrului Național din București, întâia reprezentație a comediei *O noapte furtunoasă sau Numărul 9.* Citește comedia *Conul Leonida față cu reacțiunea* în casa lui Titu Maiorescu. **octombrie** *O noapte furtunoasă* apare în „Convorbiri literare”, cu o dedicație către Titu Maiorescu.
1880		**februarie** „Convorbiri literare” publică piesa *Conul Leonida față cu reacțiunea.*
1881	**octombrie** Este numit, prin decret regal, revizor școlar pentru circumscripția districtelor Suceava și Neamț. **decembrie** M. Eminescu află despre recenta lui legătură cu Veronica Micle.	
1882	**februarie** Este mutat, la cerere, revizor în circumscripția Argeș-Vâlcea; în toamnă va fi înlocuit.	
1883		**februarie** Are loc întâia reprezentație a comediei *Soacră-mea, Fifina*, la Teatrul Național din București.
1884	**martie** Este funcționar la Regia Monopolurilor Statului.	Se reprezintă în premieră, tot în Capitală, opera bufă *Hatmanul Baltag*, scrisă în colaborare cu Iacob Negruzzi și cu compozitorul Eduard Caudella. **octombrie 5** Citește la aniversarea Junimii, la Iași, piesa *O scrisoare pierdută.* **noiembrie** Are loc, la Teatrul Național din Capitală, prima reprezentație a comediei *O scrisoare pierdută*, cu un succes extraordinar.

1885	**martie 12** Se naște Mateiu, fiul său natural și al Mariei Constantinescu, funcționară la Regie. Moare, la București, Ecaterina Momolo-Cardini, vară primară a mamei scriitorului. Acestuia îi va reveni dreptul de a moșteni a șasea parte din consistenta avere a rudei sale.	**februarie–martie** „Convorbiri literare" publică piesa *O scrisoare pierdută.* **aprilie** Comedia *D-ale carnavalului* este fluierată la premieră din cauza unei cabale organizate de cronicarul dramatic D.D. Racoviță-Sphinx; în mai piesa apare în „Convorbiri literare". **iunie–octombrie** Publică articole literare și politice în „Voința națională".
1886	Funcționează ca profesor la Liceul „Sf. Gheorghe" din București; aici va mai preda istoria în 1890.	
1888	Prin decret regal, este numit director general al teatrelor.	Apare, la București, broșura *O întâmpinare personală în cestiunea Teatrului Național*, prin care răspunde criticilor avansate înainte de deschiderea stagiunii.
1889	**ianuarie** Are loc căsătoria sa civilă și religioasă cu Alexandrina Burelly, fiica arhitectului Gaetano Burelly. **mai** Demisionează din funcția de director general al teatrelor, după o stagiune foarte criticată.	Apare volumul *Teatru*, la Editura Librăriei Socec din București; studiul lui Titu Maiorescu *Comediile d-lui I.L. Caragiale* figurează ca prefață. **iunie** La moartea lui Eminescu, publică articolul *În Nirvana* și intră în comitetul pentru ridicarea unui monument al poetului. **iunie–octombrie** Colaborează cu articole politice și literare la ziarul junimist „Constituționalul", sub semnătura lui și cu pseudonimele Falstaff, Zoil, Nastratin, Hans. În „Convorbiri literare" apare nuvela *O făclie de Paști.*
1890		Are loc premiera dramei *Năpasta*, al cărei text e publicat în ianuarie în „Convorbiri literare", apoi ca volum.
1891	**aprilie** În ședința Academiei Române, după raportul defavorabil al lui B.P. Hasdeu și rechizitoriul lui D.A. Sturdza, volumele *Teatru* și *Năpasta*, prezentate pentru Premiul „I. Heliade-Rădulescu", sunt respinse. Mor, la vârste fragede, fiicele sale Agatha și Ioana.	
1892	**mai** Rostește la Ateneul Român conferința *Gaște și gâște literare*, îndreptată împotriva Junimii; conferința și articolul *Două note* atrag ruperea relațiilor cu Titu Maiorescu și încetarea colaborării la „Convorbiri literare".	Apar volumele *Păcat... O făclie de Paște. Om cu noroc* și *Note și schițe*. Din cuprinsul acestuia din urmă fac parte *În Nirvana*, *Grand Hôtel „Victoria Română"*, *Norocul culegătorului*, *25 de minute*, *Temă și variațiuni.* Revista muzicală „Doina" îi anunță un roman, în lucru, cu titlul *Patria și familia.*

1893	**iulie 2** Se naște la București Luca Ion Caragiale. **noiembrie** Deschide, în asociație cu un anume Mihalcea, o berărie în strada Gabroveni.	**ianuarie–iunie** Apare revista umoristică „Moftul român”, al cărei director este, Anton Bacalbașa fiind prim-redactor. **mai** La Clubul muncitorilor ține conferința *Prostie și inteligență*, cu aluzii împotriva lui Titu Maiorescu.
1894	Se naște Ecaterina I. Caragiale (Tușchi), fiică a scriitorului.	**ianuarie 1** Apare revista „Vatra”, scoasă împreună cu Ioan Slavici și George Coșbuc. Ies de sub tipar două volume sub genericul *Teatru*.
1895	Din primăvară până în iarnă conduce restaurantul din gara Buzău. **septembrie** Se înscrie în Partidul Radical, aflat sub conducerea lui G. Panu.	**noiembrie–decembrie** Colaborează, fără semnătură sau cu iscăliturile Ion și i., la jurnalul liberal „Gazeta poporului”.
1896	**martie** Se alătură radicalilor care se vor uni cu Partidul Conservator al lui Lascăr Catargiu.	**ianuarie–aprilie** Colaborează la „Lumea veche”, revista umoristică a lui Alceu Urechia, sub pseudonimele transparente Ion și Luca. **februarie–martie** În „Ziua”, ziarul lui G. Panu, publică, fără semnătură, articole politice și, cu inițiala L, reportajul *Culisele chestiunii naționale*, editat și în broșură. În „Adevărul” apar câteva articole semnate Luca. **aprilie** Apare volumul *Schițe ușoare*, cuprinzând, între altele, schița *Un pedagog de școală nouă*. **aprilie–iunie** Iese de sub tipar „Epoca literară”, revistă pe care o conduce. Tipărește aici traduceri din E.A. Poe intermediate de versiunea franceză a lui Charles Baudelaire. **noiembrie–decembrie** Publică în cotidianul „Sara” din Iași seria *Cronica de joi*, cuprinzând articole cu caracter literar și politic. **noiembrie – 1897 aprilie** Scrie pentru „Epoca” o serie de editoriale politice. Aici vor fi publicate schițele *Boborul!*, *Baioneta inteligentă*, *Politică și delicatețe* ș.a.
1897		În tipografia ziarului „Epoca” apare, fără semnătură, *Sfânt-Ion. Baladă haiducească*. **iunie 29** Ziarul „Opinia” anunță că scriitorul pregătește un volum de versuri intitulat *Flori otrăvite*, unde ar fi urmat să intre parodiile din „Moftul român”. **noiembrie–decembrie** Plecat de la „Epoca”, scrie câteva articole pentru „Drapelul”. Îi apar volumele *Schițe. Traduceri și originale* și *Notițe și fragmente literare* (în acesta din urmă apărând schița-reportaj *O vizită la castelul „Iulia Hasdeu”*).

1898		**ianuarie–martie** Publică în „Evenimentul” din Iași o importantă serie de articole despre criza Teatrului Național din București. În „Calendarul Dacia” se regăsesc schițe apărute în „Epoca”.
1899	Prin decret regal, este numit registrator I în administrația centrală a Regiei Monopolurilor Statului. E cooptat membru delegat din partea Primăriei (primar fiind Barbu Delavrancea) în Comitetul Teatrului Național din Capitală.	Se reprezintă la Teatrul Național din București *100 de ani*, „revistă istorică națională a secolului XIX, în 10 ilustrațiuni”, în al cărei scenariu intră și texte de alți autori. **iunie 15** Revista „Floare-albastră” îi anunță în pregătire o mare piesă în cinci acte, cu titlul *Rotativa*, inspirată din moravurile presei românești. **septembrie** Începe să-i apară în „Universul” seria *Notițe critice*, pe care o va continua și în anii următori, și care va da materialul pentru volumul *Momente*.
1901	**februarie** I se sărbătoresc 25 de ani de activitate literară. Înaintea banchetului oferit de societatea Ateneul Român, este tipărit un număr festiv și unic de revistă, cu titlul „Caragiale”. În primăvară, deschide Berăria cooperativă. **octombrie** După lichidarea Berăriei cooperative, deschide berăria Gambrinus. **decembrie** Intentează proces lui Const. Al. Ionescu (Caion), care, în „Revista literară”, îl acuzase că în *Năpasta* ar fi plagiat un (inexistent) dramaturg ungur, István Kemény. Delavrancea a pledat ca avocat al dramaturgului.	**aprilie 1** Iese seria a doua a revistei „Moftul român”, care își va înceta apariția la 28 mai 1902. **octombrie** Apare volumul de proză scurtă *Momente*, la Editura Librăriei Socec & Co.
1902	**martie** Caion este condamnat la închisoare corecțională de trei luni, dar ulterior va fi achitat. Comisia de premii a Academiei Române respinge volumul *Momente* de la Premiul „Năsturel-Herescu”.	Este editată broșura *Mitică*.
1903	**decembrie – 1904 februarie** Colindă, împreună cu soția și copiii, Italia, Franța și Germania, dorind să se stabilească în străinătate.	
1904	**noiembrie** Se așază provizoriu la Berlin.	
1905	**martie** Se stabilește definitiv la Berlin.	La Berlin începe să lucreze la *Sotirescu, Titircă & C-ie*, comedie politică reluând personajele din *O noapte furtunoasă* și din *O scrisoare pierdută*, între timp parvenite la mari situații; piesa rămâne în stadiul de schiță.

1905

Corespondează cu Paul Zarifopol și cu C. Dobrogeanu-Gherea.

1907

aprilie Ziarul „Die Zeit” din Viena publică, sub semnătura Un patriot român, prima parte din scrierea politică *1907*, provocată de răscoalele țărănești din țară.
Același eveniment inspiră fabulele apărute în „Convorbiri” (devenită „Convorbiri critice”), revista lui Mihail Dragomirescu.
Iese de sub tipar broșura *1907 – Din primăvară până-n toamnă.*

1908

februarie Reia legăturile cu Titu Maiorescu, trimițându-i o călduroasă felicitare cu prilejul aniversării zilei de naștere. Se înscrie în Partidul Conservator Democrat, nou întemeiat, și ia parte la turneele politice ale lui Take Ionescu.

La Editura Minerva apare prima ediție de *Opere complete*, în trei volume.

1909

februarie Își reia colaborarea la „Universul”, unde e prezent cu povestiri, schițe și câteva „scrisori”.
septembrie „Noua revistă română” îi publică „instantaneul într-un act” *Începem!...*, a cărui unică reprezentație a fost realizată de compania teatrală a lui Al. Davila.

1910

Apare volumul *Schițe nouă*, ultimul publicat de autor, cu proze din „Universul”, „Lupta” (Budapesta) și „Viața românească”. Din sumar fac parte *Kir Ianulea*, *Pastramă trufanda*, *Partea Poetului*, *Repausul dominical*, *Țal!*, *Ion*, *Calul dracului* ș.a.

1911

Se întâlnește la Karlsbad cu George Coșbuc.
august Participă la serbările semicentenarului Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (Astra), desfășurate la Blaj.

februarie–mai Colaborează la „Românul” din Arad.
În vară, la Karlsbad, îi prezintă lui G. Coșbuc un proiect de dramă istorică în versuri, cu subiectul din viața Didonei, regina Cartaginei.

1912

Refuză, sub pretextul unei crize de sciatică, sărbătorirea sa, organizată de Emil Gârleanu, președintele Societății Scriitorilor Români, cu prilejul jubileului a 60 de ani.
iunie 22 Ion Luca Caragiale moare subit, probabil pe fondul unor afecțiuni cardiace, în locuința sa din Berlin.
noiembrie 22 După ce sicriul cu rămășițele pământești ale scriitorului este adus la București și depus la biserica Sf. Gheorghe, este urmat de prieteni până la locul de veci din cimitirul Bellu.

ţinând şi el cuvântări în turneele şi campaniile omului politic pe care îl admiră. Articolele sale politice, reportajele parlamentare, reflectând toate aceste sinuozităţi şi inconsecvenţe, impun prin luciditate, prin energia iradiantă a argumentaţiei şi, în orice caz, prin calitatea literară. Plasticitatea unor portrete conturate cu peniţă ascuţită, aplombul fanteziilor parodice, coloritul discursului, agrementat cu dialoguri sau scenete, cu ingenioase jocuri de cuvinte, recursul dibaci la alegorie propulsează această publicistică impetuoasă, efervescentă în zona literaturii. Cu ochi rău, **C.** ţinteşte, la fel ca în comediile lui, parvenitismul, cosmopolitismul, farsa alegerilor, „binefacerile sistemului constituţional”, mascarada vieţii politice. Nu întotdeauna însă aprecierile lui poartă semnul negaţiunii. Se întâmplă ca, într-un context anume, el să deplore declinul sentimentului religios; altă dată formulează ritos obligaţiile şcolii şi ale familiei în procesul de educaţie; în fine, schiţează un îndemn la cultivarea sentimentelor patriotice, cetăţeneşti. În fulminanta broşură *1907 – Din primăvară până-n toamnă*, căutând să descopere „rădăcina răului”, întreprinde o adevărată disecţie în societatea românească. Dacă optica e câteodată falsă, analistul găsind că arendaşii străini ar fi vinovaţi de situaţia ţărănimii, în schimb judecata asupra întregii „sisteme” care a dus la catastrofă e tranşantă, cu accente pătimaşe, chiar virulente. Soluţia preconizată e surprinzătoare: o lovitură de stat înfăptuită de rege. O pistă insolită în variabila gamă de opţiuni a scriitorului.

Părerile lui **C.** despre artă şi literatură nu trădează, orice s-ar spune, un spirit teoretic. Sunt reflecţiile inteligente şi de bun-simţ ale unui om – „om vechi”, cum se recomanda singur – cu vederi conservatoare. Dacă arta oglindeşte realitatea, viabilitatea ei este asigurată de „înţelesul omenesc” pe care îl conţine („nici artă fără înţeles, nici înţelesul fără artă”), dar, în planul expresivităţii, şi de talentul şi truda creatorului. Dintre toate felurile de a scrie, se opreşte la stilul „potrivit”, ce presupune măsură, concizie, claritate (care nu trebuie sacrificată de dragul unei originalităţi cu orice preţ). Făcând distincţie între stil şi manieră, dezaprobă paradele retorice ale lui Schiller ori ale lui Hugo, smerindu-se dinaintea lui Shakespeare, cu piesele lui doldora de adevărul vieţii. Dacă nu împărtăşeşte ideea impersonalităţii artei, alternativa oţioasă între teză şi tendinţă îl face să zâmbească. Tendinţă, da, dar neapărat „tendinţă cu artă”, iată ce pretinde unei opere literare vrednice de acest nume. Cât priveşte teatrul, **C.** îl consideră a fi o artă de sine stătătoare, mai apropiată de oratorie şi, într-un anume sens, de arhitectură decât de literatură (*Oare teatrul este literatură?*). Că lăcaşul Thaliei ar fi o şcoală de moravuri i se pare un „moft”. Teatrul este mai ales distracţie, petrecere. Ca o reacţie faţă de creaţiile moderne, care i se par prea complicate, sofisticate, „insipide”, iubitorul de confort tânjeşte după „o bună şi caldă melodramă” sau după „o farsă nebună”. În seria de comentarii *Cercetare critică asupra teatrului românesc* („România liberă”, 1877–1878), incriminând lipsa de probitate a criticii dramatice (dramaturgul însuşi s-a dedat exerciţiului critic), **C.** conturează un tablou al scenei româneşti cu mai multe umbre decât lumini, sufocată de un duium de localizări şi prelucrări, invadată de găunoase montări de „mare spectacol”, străine de orice nuanţă de verosimilitate. Din repertoriul dramatic original, ignorându-l cu intenţie pe V. Alecsandri, selectează doar piesa *Răzvan şi Vidra* a lui B.P. Hasdeu. Faţă de actor, se situează pe o poziţie ambiguă: când îi cere o febrilitate de posedat, în stare să răscolească mulţimea de spectatori, când, în spiritul lui Diderot, postulează că un interpret trebuie să evolueze cât mai detaşat de personajul său, să aibă, cu alte cuvinte, „simţirea simţirii”. Oscilaţia, şi nu e singura, se explică nu numai prin umoarea de moment, ci şi printr-un anume diletantism într-ale teoriei.

O viziune de dramaturg pecetluieşte opera lui **C.** În piesele sale se răsfrâng, cum e firesc, truvaiuri ale unor comediografi premergători, de la B.P. Hasdeu la V. Alecsandri, replici, dacă se poate spune, precaragialiene fiind de găsit atât la Costache Caragiali, cât şi la Iorgu Caragiali. Sub raportul tehnicii dramaturgice, el preia câte ceva de la autori francezi precum Eugène Scribe, Eugène Labiche, Victorien Sardou, ceea ce nu diminuează cu nimic originalitatea frapantă a unei opere de fulgerări geniale. Coabitează, în comediile lui, arivişti şi mitocani, fandosiţi, vanitoşi şi amorali. Lipsa de scrupule şi nepăsarea, coruptibilitatea, preţiozitatea ridicolă, gogomănia sunt metehne ale acestor creaturi care vieţuiesc în inerţie şi mimetism. Idei mari şi generoase, dar degradate acum şi pervertite, au caraghioase oglindiri în tărtăcuţa lor buimacă. În râsul lui **C.**, dincolo de inflexiunea de batjocură, se desluşeşte şi o undă de simpatie, ipochimenii (care moştenesc, tipologic, date ale personajelor din comedia

clasică – demagogul, încornoratul credul, servitorul slugarnic şi duplicitar, confidentul ş.a.) fiind, în definitiv, expresia unei dispoziţii jubilante. Inapţi de devenire sufletească, eroii lui comici par să fi încremenit într-o mărginire definitivă. Modul lor de a fi, în afara agitaţiei exterioare, se refugiază în limbaj, un limbaj deformat, stropşit, înţepenit în ticuri absurde care le divulgă vacuitatea interioară. Limba personajelor caragialiene este prin ea însăşi un spectacol, montura perfectă a replicilor în care sunt încrustate nemuritoarele formule având o armonie aproape muzicală. Iar numele, sugerând fie „naturelul", fie ocupaţia, condiţia materială, socială, provenienţa regională, sunt ele însele mici „caractere". *O noapte furtunoasă sau Numărul 9* (1879), care la premieră a stârnit reacţia iritată a unor puritani apărători ai moralei, surprinde crâmpeie din viaţa unei familii din mica burghezie, în timpul unei guvernări liberale. Pripa adaptării la rosturi noi are efecte din cele mai ilare asupra acestor indivizi turmentaţi de o frazeologie sforăitoare despre popor, libertate, progres. Cap de familie, negustorul Jupân Dumitrache, zis şi Titircă Inimă-rea, e un stăpân aspru, impulsiv, brutal, înfoindu-se în vanitatea lui de castă – altminteri un soţ iubitor în felul lui şi, pe cât de zuliar, pe atât de naiv şi uşor de dus cu vorba. Jupânul ţine grozav la „onoarea de familist", încredinţată candid lui Chiriac, tejghetar şi sergent în garda civică. Amorul lui Chiriac cu Veta, consoarta lui Jupân Dumitrache, e pigmentat cu suspine şi gelozii de suburbie. Ziţa, sora Vetei, duduiţa zvăpăiată care devoră foiletoanele la modă şi stropşeşte cu dezinvoltură vocabule franţuzeşti, e o persoană „emancipată". Un *raisonneur* şiret este ipistatul Nae Ipingescu, care îşi cultivă cu sârg relaţiile pe care le crede profitabile. În fine, Rică Venturiano, „studinte în drept şi publicist", cu logosul lui aiuristic, garnisit cu bombastice, incoerente slogane gazetăreşti şi trădând dubioase lecturi romanţioase, se profilează ca un june de viitor. Sub aparenta lui ingenuitate pândeşte o ambiţie care îi va servi, desigur, în carieră. De altfel, în comedia *Titircă, Sotirescu & C-ie*, plănuită de **C.**, ar fi urmat să ajungă deputat. O capodoperă miniaturală este farsa într-un act *Conul Leonida faţă cu reacţiunea* (1880). Sunt înfăţişate aici doar două personaje – pensionarul Leonida şi cea de-a doua soţie a lui, Efimiţa –, dar se configurează un (micro) univers întreg, acela al mic-burghezului mărginit şi spăimos, amator, cum-necum, de procopseală. Bătrânelul, de un farmec comic irezistibil, perorează ca un atotştiutor, cu un aer foarte savant, în faţa consoartei, care îl ascultă uimită, dar şi cu un secret umor, Leonida având despre toţi şi toate câte o stupefiantă teorie. În mintea încâlcită a acestui paşnic cetăţean care crede ca în cartea sfântă în tot ce scrie la gazetă, ideile, din care se vede bine că nu pricepe o iotă, se învălmăşesc într-un haos ameţitor: sursele ipohondriei, legea pensiilor, „legea de murături", papa şi revoluţia. Idealul său de republică e cât se poate de domestic şi avantajos (leafă bună, nu se mai plăteşte bir ş.a.m.d.). Dar, dacă aşteaptă de la „revuluţie" un „ce profit", Conul Leonida, el însuşi, nu ar mişca la o adică nici un deget, temându-se şi tremurând de „furia poporului". Nu e de mirare că ia zgomotul unui zaiafet de Lăsata Secului drept o zaveră. *O scrisoare pierdută* (1884) rămâne capodopera dramaturgiei româneşti. Acţiunea piesei se desfăşoară într-un târguşor de munte, în preajma noilor alegeri cerute de revizuirea Constituţiei, revizuire propusă de guvernul liberal. Straşnică ocazie pentru **C.** de a lua în cătare, punând exploziv în sarcasme, parşivul mecanism

electoral, cu manevrele lui neloiale, cu intrigi, șantaje, mistificări. E o lume coruptă, unde stăpânesc ipocrizia, felonia, venalitatea, arivismul cel mai sfruntat. Prefectul Ştefan Tipătescu, totuşi personajul cel mai lucid din piesă, este şi el un imoral, care păstrează aparenţele onorabilităţii. El întreţine o veche relaţie adulterină cu Zoe, nevasta lui Zaharia Trahanache, damă energică, autoritară, de care depind multe afaceri politice în orăşel. Legătura lor tihnită, paşnică, în cadrul eternului triunghi conjugal, pe care îl alcătuiesc cu venerabilul Trahanache, e însă pe cale de a deveni un scandal public, întrucât Nae Caţavencu, candidatul din opoziţie, pare gata să publice o revelatoare scrisoare de amor ieşită de sub pana lui Tipătescu şi pierdută, impardonabil, de Zoe. În jurul acestei scrisori – pierdută şi găsită de Cetăţeanul turmentat, zăpăcit de toate aceste încâlceli – se înnoadă şi se desfac iţele

Trahanache. Desen de Jiquidi

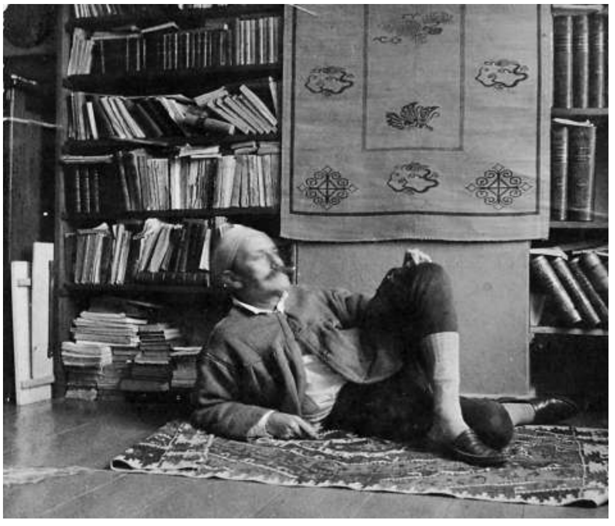
comediei. Cu tot zelul pe care Pristanda, poliţaiul slugarnic şi versatil, îl pune în executarea ordinelor abuzive ale lui Tipătescu, scandalul ameninţă să ia proporţii dezastruoase. Numai că Zaharia Trahanache, tip bonom, afabil cu cine trebuie, pătruns cu solemnitate de importanţa atâtor comitete şi „comiţii" în care e prezident, politician dibaci, cu viclenii ascunse, dejoacă planurile lui Caţavencu, dovedit plastograf. Vanitos şi poltron, Caţavencu, avocatul demagog, se foloseşte de fraze sunătoare despre patrie şi propăşire pentru a se aburca în poziţia jinduită. Retorica lui convulsivă, ditirambică nu-l ajută, şi nici alte tertipuri, deoarece până la urmă alesul va fi Agamiţă Dandanache, mai imbecil decât prolixul Farfuridi şi mai canalie decât Caţavencu. Acesta din urmă va fi nevoit să conducă manifestaţia în onoarea decrepitului şantajist, întruchipare a degenerescenţei unei clase şi a unor idealuri. În farsa *D-ale carnavalului* (1885) virtuozitatea tehnică predomneşte. Observaţia caracterologică nu şi-a pierdut din agerime, dar autorul pare că se lasă furat de mecanica vivace a unor întâmplări, de coloritul unor nostimade. Intriga, încurcată şi descurcată cu brio, antrenează în „goană nebună" un zănatic, nevricos cvartet. Un mănunchi de zurbagii păliţi de caricatural, oricât se împieptoşează ei în chestiuni de onoare şi de amor. Fluşturaticul Nae Girimea, „frizer şi subchirurg", e un fante de mahala, stăpân pe graţiile docile ale „ex-marşandei" Didina Mazu, iubeaţă „damă de verde", şi pe acelea mai năbădăioase ale aprigei ploieştence Miţa Baston. Stârneşte în acest fel gelozia fioroasă a lui Iancu Pampon, cartofor cu merchez şi „ex-tist" de vardişti, şi oţărârea neputincioasă a lui Telemac Răzăchescu, zis Crăcănel. Năduful Miţei Baston se manifestă zgomotos, întărâtat, în clişee de ţipătoare melodramă. Sminteala continuă la bal, unde suita de quiproquouri, de păruieli şi bastonade e la locul ei. Un bal mascat, cum nu se poate mai nimerit pentru aceste personaje de carnaval. O dramă a vindictei râvneşte a fi *Năpasta* (1890). Atmosfera, încă de la primele replici, se anunţă apăsătoare, sumbră şi ea devine într-adevăr insuportabilă, prevestind un sfârşit funest. Anca, soţia cârciumarului Dragomir, e o femeie ale cărei trăiri s-au concentrat într-un unic, obsesiv sentiment. Fanatică, de o cruzime rece, nu-şi doreşte altceva decât să se răzbune pe acela care i-a ucis iubitul. Pentru a afla tot adevărul, fiinţa aceasta de o tenacitate neomenească a putut convieţui vreme de

aproape zece ani cu un bărbat pe care îl detestă, pândind clipa când, fiind demascat sau demascându-se, îşi va primi pedeapsa. Un suflu de adevăr, într-o construcţie minată de inautenticitate psihologică, aduce Dragomir, răvăşit de spaime, chinuit de remuşcarea pentru omorul făptuit, distrus de patima nenorocită pentru Anca. O creaţie puternică, modelată sub înrâurirea scriitorilor ruşi, este Ion, nebunul mistic, condamnat pentru o crimă pe care nu o săvârşise. Fugit de la ocnă şi ajungând, printr-o ciudată potriveală a sorţii, tocmai acum în sat, nefericitul – care se sinucide – va fi unealta inocentă a răzbunării. Anca îl va învinui pe Dragomir de moartea bietului Ion, învinuire nedreaptă şi nemiloasă, dar care îi oferă prilejul de a glăsui patetic, înaintea ultimei căderi de cortină: „Pentru faptă răsplată şi năpastă pentru năpastă". Drama este concepută sub imperiul unor rigori clasicizante, convocând puţine personaje şi respectând cu stricteţe unităţile de timp şi de loc, într-o compoziţie strânsă, tensionată, dar neconsubstanţială înzestrării dramaturgului. Alte scrieri pentru teatru ale lui **C.** sunt uşurele, nepretenţioase. Farsa într-un act *O soacră* (sau S*oacră-mea, Fifina*, jucată în 1883) nu e decât o incoloră comedioară de salon. Pentru opera bufă *Hatmanul Baltag* (1884), cu muzică de Eduard Caudella, **C.** a scris textul în proză, iar Iacob Negruzzi a compus versurile. „Instantaneul" *Începem!...* (1909) are un caracter ocazional, fiind destinat a marca inaugurarea Companiei Davila. Se adaugă *Modern*, un monolog burlesc, şi alegoria *100 de ani,* „revistă istorică naţională a sec. XIX", de fapt o însăilare de versuri şi proză din autori români. Ca traducător de opere dramatice, în afară de *Roma învinsă* de Alexandre Parodi, **C.** a mai realizat versiunea românească a piesei *Hatmanul*, după drama *L'Hetman* a lui Paul Déroulède, şi *Cârdăşia*, după *La Camaraderie* de Eugène Scribe.

În momentele şi schiţele lui **C.**, aceeaşi lume ca şi în comedii. Într-o stare de continuă agitaţie sau, dimpotrivă, împăienjeniţi într-un fel de năuceală, poate şi din cauză că e căldură mare (*Căldură mare, Petiţiune*), moftangiii aceştia euforici şi limbuţi sunt nişte pierde-vară. Pălăvrăgesc la nesfârşit (neapărat despre politică), relativizând totul, şi cuvintele par că încep să-şi piardă sensul. Foiesc întruna, într-o îngustă circularitate, dar neastâmpărul lor se fixează în indestructibile ticuri şi automatisme. Cu o seninătate absolută, împrăştiată doar de câte un fason, de câte o pandalie, onorabilii cu sau fără ifos sunt expuşi plictisului, pe care încearcă să-l alunge mai cu o bere, mai cu o cleveteală. Din când în când îşi schimbă domiciliul (*De închiriat*). Cam zevzeci, ei nu sunt lipsiţi de şiretenie şi, cu o exuberanţă aiurită, pun la cale farse, păcăleli (*C.F.R., 1 aprilie*), care provoacă situaţii de un comic inept sau de-a dreptul lugubru. Dacă zeflemeaua e un agrement în vacuitatea existenţei lor amorale, iar calomnia e o descărcare a umorilor rele, obiceiul de a trimite scrisori anonime e încă un gest prostesc, ce denotă o funciară neseriozitate. În acest univers marcat de uşurătate, dar care poate lua contururi halucinante (*Grand Hôtel „Victoria Română"*), o făptură mai interiorizată, integră sau care pare „sucită" celor din jur nu se poate adapta (*Cănuţă, om sucit*, *Inspecţiune*). Aici se află în elementul lui Mitică, „bucureşteanul *par excellence*", cam intrigant, poltron şi bârfitor, însă, altfel, mereu bine dispus şi pus pe şotii, şmecher, lăudăros şi băgăreţ, o simpatică secătură, cu aura inconfundabilă a balcanităţii dâmboviţene. Amicul poate fi şi becher, dar, cu felul lui colocvial (trăncănitor, adică), nu-i strică o nevastă în faţa căreia să se poată făli cât e el de deştept şi cum le ştie pe toate. Cât despre familie, aici e destulă falsitate şi, sub zâmbete, sub vorbăria prefăcută, frisonează un apetit al încornorării. Femeia, care nu e chiar „damă bună", se dă în vânt după petreceri sofisticate, ca în „societatea înaltă" (*Five o'clock, High-life*). Şcoala, unde se practică favoritismul (*Lanţul slăbiciunilor*, *Un pedagog de şcoală nouă*, *Bacalaureat*), foloseşte metode anacronice, de tot râsul. Prost-crescuţi, copiii sunt răzgâiaţi şi obraznici (*D-l Goe*, *Vizită*). Avocaţi maloneşti, magistraţi influenţabili (*Justiţie*, *Art. 214*), provinciali naivi, dezorientaţi şi ţâfnoşi (*Telegrame*), gazetari în goană după senzaţional (*Boris Sarafoff!...*), de tipul lui Caracudi (*Reportaj*), izmeniţi cronicari mondeni (Edgar Bostandaki din *High-life*) completează galeria. Nu e nimic „enorm" sau „monstruos" în toată această forfoteală, decât, poate, faptul că intensitatea grotescului îi proiectează, uneori, într-un elucubrant piramidal. Aşa cum comediile îşi concentrează virtuţile mai ales în limbaj, schiţele şi momentele, lucrate cu maximă concizie, într-o cadenţă stilistică impecabilă, subzistă cu deosebire în dialog, fiind, de fapt, nişte mici scenete. Aceste „monumente", cum le-a numit, cu un calambur, George Ranetti, au înrâurit, între alţii, pe I.A. Bassarabescu, Gh. Brăescu, Al. O. Teodoreanu, Tudor Muşatescu, **C.** fiind asumat ca patron

şi de generaţia optzecistă. În ultimii ani ai vieţii, cu sarcasticul indomptabil şi dizolvant, posedat de un demon al cârtelii, al deriziunii, se petrece o schimbare. E mai calm şi mai înţelegător, dispus să accepte, cu un amuzament superior, firea omenească şi metehnele ei. Nu şi priveliştile din natură, care în opera lui sunt aproape absente. Râsul batjocoritor se preschimbă într-o expresie concentrată, scrutătoare. **C.** se lasă atras acum nu de exterioritatea bufă, ci de stările mai obscure, de mesajul incert al subconştientului, de conduita psihică a individului într-un moment de încordare, de puternică emoţie. El abordează, cu o aplecare ca şi naturalistă, nuvela psihologică, oprindu-se asupra unor cazuri-limită, unele cu substrat patologic, implicând factorul congenital. Pe un fond sufletesc zdruncinat, purtările neaşteptate, curioase sunt consecinţa unor împrejurări care pun nervii unor inşi hiperreactivi la grea încercare. *În vreme de război* istoriseşte un caz de demenţă, scrânteala cârciumarului Stavrache fiind pricinuită de o anxietate prelungită în care se insinuează frica. Frica îngrozitoare, paroxistică frânge uşor fragilul echilibru nervos al hangiului Leiba Zibal, echilibru şi aşa avariat de boală, de traumele suferite începând din copilărie (*O făclie de Paşte*). Nici măruntul funcţionar Lefter Popescu nu suportă şocul pe care i-l provoacă mai întâi iluzia câştigului la loterie, apoi colosala decepţie. Între nădejde şi disperare, interioritatea lui se destramă, pradă unei tragicomice surescitări (*Două loturi*). O problemă de ereditate nesănătoasă ar fi şi în *Păcat...*, scriere pasională şi melodramatică, punând în conflict personaje dezaxate, cu structură maladivă. Tendinţa etică, apăsată, a nuvelei se vădeşte în finalul îngroşat, în care preotul Nuţă îşi suprimă odraslele, vinovate de păcatul incestului, prăbuşindu-se şi el numaidecât, răpus de un atac de cord. Atracţia pentru zonele de penumbră, de mister îl apropie pe **C.** de nuvela fantastică. Un fantastic plăsmuit cu o ingenios dozată tehnică a ambiguităţii, absorbind realul şi revărsându-se în el. Plecând de la o superstiţie populară, *La hanul lui Mânjoală* se construieşte pe un balans între fantasmagoric şi aievea, din care se iscă o nălucire de supranatural. Dar se poate şi ca întâmplarea, cu aburul ei de stranietate, să nu aibă nimic nefiresc, protagonistul fiind tulburat, într-o noapte întunecoasă, de farmecele unei hangiţe drăcoase şi pline de nuri. *La conac* e o poveste cu un subiect înrudit, dar mult mai palidă. *Kir Ianulea*, adaptare după nuvela *Belfagor arcidiavolo* a lui Machiavelli, evocă o atmosferă de început de secol XIX. E vorba de un Bucureşti fanariot, cu un pitoresc aparte, degajând o ciudată poezie. Un basm, în care precizia detaliului istoric, social şi sugestia rafinată a ambianţei creează o aparenţă de nuvelă istorică. Către un asemenea trecut, epocă a şugubăţului Anton Pann, se repliază **C.** în aceşti ani, creând naraţiuni cu o tentă de străvechime. *Lungul nasului* (localizare după Aulus Gellius, prin intermediul unui text probabil franţuzesc) e cap de serie pentru poveştile sale orientale, cu agerimi nastratineşti, cu irizări de feeric şi de fantastic: *Pastramă trufanda*, *Pradă de război* (după J.A. Decourdemanche), *Calul dracului*, pe motivul, clasic, al nefârtatului păcălit de o femeie, *Abu-Hasan* (după *Le Dormeur éveillé*, din culegerea lui A. Galland *Mille et une nuits*), unde, cu un nestins chef de chiolhanuri, reapare inevitabilul Mitică. Detaşat şi voalat ironic faţă de canoanele genului, de lentoarea şi exagerările îndătinate, naratorul cultivă şi echivocul parodic (*Poveste. Imitaţie*). Printre snoavele pe care le urzeşte (*Norocul şi mintea*, *Fără noroc*, *Minciună*), una, intitulată *Mamă*, este prelucrată după Anton Pann. În proză, traduce basmul *Făt-Frumos cu moţ în frunte*, după Charles Perrault, şi – folosindu-se de o versiune franţuzească – *Curiosul pedepsit*, după Cervantes. Alte transpuneri sunt *Broasca minunată*, după Mark Twain, *Sistema doctorului Catran şi a profesorului Pană*, *Masca*, *O balercă de Amontillado*, după E.A. Poe, prin intermediul tălmăcirii lui Charles Baudelaire. În scrisori, îndeosebi în cele din anii exilului berlinez

I.L. Caragiale în costum arnăuțesc la Berlin

(1905–1912), sălăşluieşte un alt **C.**, spiritual şi acut, ca întotdeauna, însă mai cordial şi mai prietenos, cu nebănuite accese de sentimentalitate. E mereu în căutare de amici (privilegiaţi sunt C. Dobrogeanu-Gherea şi Paul Zarifopol), împreună cu care să asculte muzică, neapărat clasică, să mai pună, în lungi taifasuri, ţara la cale ori să încingă un chef. Îi place teribil să stea la o şuetă, bârfind urzicător ori lansându-se în discuţii însufleţite despre toate cele, de la politică până la schimbarea vremii, el fiind un meteosensibil tipic. Iubeşte anecdota, eventual mai deocheată, savurează vorbele de duh şi se distrează imitând, cu multă iscusinţă, felul de a se exprima al unora şi altora sau moldovenizând cu mici răsfăţuri. Portretistul, care poate fi şi autoironic, e incisiv, fără menajamente (Delavrancea fiind una din victime) şi are câteodată – în atacurile împotriva lui Titu Maiorescu, de pildă – impulsivităţi în exces. Redactate cu scrupulul său stilistic absolut, scrisorile întregesc imaginea omului şi a scriitorului.

Caragiale este cel mai mare creator de viaţă din întreaga noastră literatură. Şi, într-un sens, este singurul creator, pentru că numai el singur în toată literatura română „face concurenţă stării civile".

G. IBRĂILEANU

Este la Caragiale un umor inefabil ca şi lirismul eminescian, suprapus observaţiei ori criticei şi până la un punct independent, constând în „caragialism", adică într-o manieră proprie de a vorbi. Teatrul lui e plin de ecouri memorabile ce au asupra spectatorului efectul delirant pe care melodia operei italiene o are asupra publicului. Spectatorul ia fraza, vrăjit, din gura actorului şi o continuă singur.

G. CĂLINESCU

Stilul simpatetic şi cel indirect liber sunt oarecum treptele care conduc în centrul însuşi al artei scriitoriceşti a lui Caragiale. Ele sunt modalităţile tehnice ale unui scriitor care îşi vede şi îşi aude eroii, care nu poate să scrie despre ei decât privindu-i şi ascultându-i, făcându-i să se mişte şi să grăiască. De aceea, toată arta lui Caragiale tinde către prezentarea directă a omului. Dar cum autorul Momentelor *nu este descriptiv, un ochi plastic, amator de amănunte concrete şi de culori vii, viziunea omului este în proza lui efectul chipului în care omul vorbeşte şi este ascultat. Nimeni înaintea lui, numai Creangă în acelaşi timp cu el, destul de puţini după dânşii au fost scriitorii care au adus în notarea graiului viu aceeaşi preciziune a auzului, aceeaşi intuiţie exactă a sintaxei vorbite a vocabularului şi a inflexiunilor care ne uimesc în proza lui Caragiale.*

TUDOR VIANU

Prin valoarea comediilor de moravuri şi de caractere, scrise, din păcate, într-o limbă fără circulaţie mondială, I.L. Caragiale este, probabil, cel mai mare dintre autorii dramatici necunoscuţi.

EUGEN IONESCU

Ocupaţia cea mai răspândită în lumea lui Caragiale e statul de vorbă. [...] Ei [oamenii] se exilează în limbuţie. Şi vorbesc. Trăncănesc. Flecăresc, pălăvrăgesc, sporovăiesc, bat câmpii. Delirează. Strigă, spumegă, ţipă, scrâşnesc, se văicăresc, bârfesc, ameninţă, apostrofează, ridiculizează, protestează, colportează, comentează, „tachinează". Vorbesc la nesfârşit, dezlănţuit, incoerent, dezarticulat, aberant, nebuneşte, fără să spună, cel mai adesea, nimic, dar mereu cu o energie inepuizabilă. Parcă sunt disperaţi; poate chiar sunt, fără să spună; tot nu le-ar folosi; preferă să ia totul în uşor, dar voioşia la care ajung are o anumită sinistritate. Sunt bolnavi de euforie.

MIRCEA IORGULESCU

SCRIERI: *O întâmpinare personală în cestiunea Teatrului Naţional*, Bucureşti, 1888; *Teatru*, pref. Titu Maiorescu, Bucureşti, 1889; *Năpasta*, Bucureşti, 1890; *Note şi schiţe*, Bucureşti, 1892; *Păcat... O făclie de Paşte. Om cu noroc*, Bucureşti, 1892; *Teatru*, I–II, Iaşi, 1894; *Schiţe uşoare*, Bucureşti, 1896; *Culisele chestiunii naţionale*, Bucureşti, 1896; *Sfânt-Ion. Baladă haiducească*, Bucureşti, 1897; *Notiţe şi fragmente literare*, Bucureşti, 1897; *Schiţe. Traduceri şi originale*, Iaşi, 1897; *Momente*, Bucureşti, 1901; *Două bilete pierdute*, Bucureşti, 1901; *Mitică*, Bucureşti, 1902; *1907 – Din primăvară până-n toamnă*, Bucureşti, 1907; *Opere complete*, I–III, Bucureşti, 1908; *Schiţe nouă*, Bucureşti, 1910; *Reminiscenţe*, Bucureşti, 1915; *Abu-Hasan*, Bucureşti, 1915; *Culegeri postume*, Iaşi, 1920; *Versuri*, îngr. Barbu Lăzăreanu, Bucureşti, 1922; *Teatru*, I–II, precuvântare Al. Davila, Bucureşti, 1922; *Momente*, I–II, pref. E. Lovinescu, Bucureşti, 1928; *Nuvele, povestiri şi poveşti*, pref. E. Lovinescu, Bucureşti, 1929; *Opere*, vol. I–III, îngr. şi introd. Paul Zarifopol, Bucureşti, 1930–1932, vol. IV–VII, îngr. Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1938–1942; *Pagini de proză necunoscută*, îngr. şi pref. George Baiculescu, Bucureşti, 1936; *Opere alese*, I–II, îngr. şi pref. Scarlat Struţeanu, Bucureşti, 1940; *Théâtre*, tr. Edmond Bernard, pref. Şerban Cioculescu, Paris–Bucureşti, 1943; *Opere*, I–IV, îngr. Al. Rosetti, Şerban Cioculescu şi Liviu Călin, introd. Silvian Iosifescu, Bucureşti, 1959–1964; *Scrisori şi acte*, îngr. şi pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1963; *Restituiri*, îngr. şi pref. Marin Bucur, Cluj-Napoca, 1986; *Théâtre*, tr. Eugen Ionescu şi Monica Lovinescu, Paris, 1994; *Opere*, I–IV, îngr. Stancu Ilin, Constantin Hârlav şi Nicolae Bârna, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2000–2002; ed. I–V, Bucureşti, 2011. **Traduceri:** Alexandre Parodi, *Roma învinsă*, Sibiu, 1887.

Repere bibliografice: Dobrogeanu-Gherea, *Opere*, VI, *215–241*, *328–358*, *396–431*, VII, *267–290*; Maiorescu, *Opere*, II, *39–51*; Ibrăileanu, *Opere*, I, *144–168*, II, *209–222*, *358–360*,

III, *53*, *246–258*, IX, *534–542*; Dragomirescu, *Scrieri*, *119–124*; Lovinescu, *Opere*, IV, *155–166*, *354–358*, V, *136–151*, *242–249*, *346–350*, IX, *12–14*; Lovinescu, *Scrieri*, I, *79–80*, *219–240*; Perpessicius, *Opere*, VIII, *48–50*, *52–64*, *108–115*, *372–377*, IX, *70–71*, *385–391*, *472–473*; Ralea, *Scrieri*, II, *492–495*, *580–581*, *609–612*, *618–619*; Zarifopol, *Pentru arta lit.*, I, *177–195*, *301–342*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *16–168*, VI, *69–79*; Cioculescu, *Aspecte*, *518–547*; Călinescu, *Opere*, III, *1499–1506*, IV, *519–522*, VI, *614–673*, *727–728*, VII, *748–752*, *806–807*, *932–933*, VIII, *1333–1337*, X, *941–945*, *952–976*, XI, *96–102*, *196–216*, *670–680*, *766–814*, *789–814*, XII, *19–20*, *766–822*; Munteano, *Panorama*, *97–106*; Şerban Cioculescu, *Viața lui I.L. Caragiale*, Bucureşti, 1940; ed. Bucureşti, 1972; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *431–447*, *Ist. lit.* (1982), *488–506*; Vianu, *Opere*, II, *259–283*, *660–666*, V, *103–116*, *459–527*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *228–245*; Ionescu, *Note*, *153–156*; Silvian Iosifescu, *Momentul Caragiale*, Bucureşti, 1963; Ion Roman, *Caragiale*, Bucureşti, 1964; Şerban Cioculescu, *I.L. Caragiale*, Bucureşti, 1967; Şt. Cazimir, *Caragiale. Universul comic*, Bucureşti, 1967; B. Elvin, *Modernitatea clasicului I.L. Caragiale*, Bucureşti, 1967; Mîndra, *Incursiuni*, *90–129*, *264–283*; Silvian Iosifescu, *Dimensiuni caragialiene*, Bucureşti, 1972; I. Constantinescu, *Caragiale şi începuturile teatrului european modern*, Bucureşti, 1974; *I.L. Caragiale interpretat de...*, îngr. şi introd. Liviu Călin, Bucureşti, 1974; Şerban Cioculescu, *Caragialiana*, Bucureşti, 1974; ed. îngr. Barbu Cioculescu, Bucureşti, 2003; Al. Călinescu, *Caragiale sau Vârsta modernă a literaturii*, Bucureşti, 1976; *Studii despre opera lui I.L. Caragiale*, îngr. şi pref. Ion Roman, Bucureşti, 1976; Şerban Cioculescu, *Viața lui I.L. Caragiale. Caragialiana*, Bucureşti, 1977; Cristea, *Alianțe*, *7–125*; Mircea Tomuş, *Opera lui I.L. Caragiale*, I, Bucureşti, 1977; *Dicț. lit. 1900*, *157–167*; Valentin Silvestru, *Elemente de caragialeologie*, Bucureşti, 1979; Piru, *Ist. lit.*, *144–154*; Maria Vodă Căpuşan, *Despre Caragiale*, Cluj-Napoca, 1982; Florin Manolescu, *Caragiale şi Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, Bucureşti, 1983; ed. 2, Bucureşti, 2002; Şt. Cazimir, *Nu numai Caragiale*, Bucureşti, 1984; Şt. Cazimir, *I.L. Caragiale față cu kitschul*, Bucureşti, 1988; Mircea Iorgulescu, *Eseu despre lumea lui Caragiale*, Bucureşti, 1988; ed. 2 (*Marea trăncăneală*), Bucureşti, 1994; Marin Bucur, *Opera vieții. O biografie a lui I.L. Caragiale*, vol. I–II, Bucureşti, 1989–1994, vol. III: *I.L. Caragiale. Lumea operei*, îngr. Ştefan Ion Ghilimescu, Piteşti, 2001; *I.L. Caragiale în conştiința contemporanilor săi*, îngr. şi pref. Rodica Florea şi Stancu Ilin, Bucureşti, 1990; Cornea, *Aproapele*, *347–374*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *116–119*; Micu, *Scurtă ist.*, I, *266–280*; Alexandru George, *Caragiale*, Bucureşti, 1996; Marian Victor Buciu, *Ontoretorica lui I.L. Caragiale*, Craiova, 1997; *Bibliografia I.L. Caragiale în periodice (1852–1912)*, I–II, coordonator Marin Bucur, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 1997; Dan Alexandru Condeescu, *Planeta Moft*, Bucureşti, 1997; Simion, *Fragmente*, II, *19–22*, *77–79*, *80–83*, III, *68–79*; *Dicț. analitic*, I, *223–226*, *260–262*, *325–326*, II, *276–277*, *334–335*, III, *90–93*, *113–115*, *201–202*, *220–222*, *248–250*, IV, *31–32*, *220–221*; Iulian Boldea, *Fața şi reversul textului* (*I.L. Caragiale şi Mateiu I. Caragiale*), Târgu Mureş, 1998; Constantin Cubleşan, *Caragiale în conştiința critică*, Bucureşti, 1999; Liviu Papadima, *Caragiale, fireşte*, Bucureşti, 1999; *Dicț. esențial*, *134–141*; Sorescu, *Lumea*, *9–29*; Simuț, *Arena*, *20–25*; *I.L. Caragiale față cu reacțiunea… criticii*, I–VI, îngr. George Genoiu şi Cezar Alexandru Genoiu, Bucureşti, 2001–2004; Gelu Negrea, *Anti-Caragiale*, Bucureşti, 2001; Bogdan Ulmu, *Mic dicționar Caragiale*, pref. Ileana Berlogea, Iaşi, 2001; Aurel Buzincu, *Caragiale. Discurs şi expresie*, Suceava, 2002; Maria Vodă Căpuşan, *Caragiale?*, Cluj-Napoca, 2002; *Dicționarul personajelor din teatrul lui I.L. Caragiale*, coordonator Constantin Cubleşan, Cluj-Napoca, 2002; Dorina Grăsoiu, *Caragiale în presa vremii*, Bucureşti, 2002; Mircea Tomuş, *Teatrul lui Caragiale dincolo de mimesis*, Cluj-Napoca, 2002; Constantin Trandafir, *Efectul Caragiale*, Bucureşti, 2002; Mircea Braga, *Replieri interpretative*, Sibiu, 2003, *45–73*; Ioan Derşidan, *Nordul caragialian. Periplul versiunilor*, Bucureşti, 2003; Cioculescu, *Lecturi*, II, *276–290*; Anişoara Pițu, *Bovarismul celor doi Caragiale*, Iaşi, 2005; Dascălu, *Germanitatea*, *188–205*; Ieronim Tătaru, *Însemnări caragialiene*, Bucureşti, 2006; Ioana Pârvulescu, *În Țara Miticilor. De şapte ori Caragiale*, Bucureşti, 2007; Anghelescu, *Mistificțiuni*, *98–101*, *105–137*, *passim*; Manolescu, *Istoria*, *419–439*; Ion Vartic, *Clanul Caragiale*, ed. 2, Cluj-Napoca, 2009; Elena Petrescu, *Modernitatea prozei lui Caragiale*, Bucureşti, 2010; Ioana Pârvulescu, *Lumea ca ziar. A patra putere: Caragiale*, Bucureşti, 2011; Constantin Hârlav, *Caragiale şi iar Caragiale. Încercări de precizie… istorico-literară*, ed. 2, pref. Nicolae Mecu, Cluj-Napoca, 2011; Mircea A. Diaconu, *I.L. Caragiale. Fatalitatea ironică*, Bucureşti, 2012; Dan C. Mihăilescu, *I.L. Caragiale şi caligrafia plăcerii. Despre eul din scrisori*, Bucureşti, 2012; Gelu Negrea, *Caragiale. Marele paradox*, Bucureşti, 2012; Marta Petreu, *Filosofia lui Caragiale*, ed. 2, Iaşi, 2012; Zamfir, *Panorama*, I, *357–376*. ***F.F.***

CARAGIALE, Luca Ion (2.VII.1893, Bucureşti – 7.VI.1921, Bucureşti), poet, traducător.

Fiu al Alexandrinei (n. Burelly) și al lui Ion Luca Caragiale, **C.** îşi petrece o parte a copilăriei şi adolescenței la Berlin, unde tatăl său se stabilise, împreună cu familia, în 1905. Îşi face studiile în particular, avându-l ca profesor, printre alții, pe Panait Cerna.

Timid în faţa cuvântului tipărit, colaborează sporadic la câteva periodice, trimiţând versuri, recenzii, însemnări memorialistice şi chiar un studiu din domeniul istoriei. În 1916 debutează cu versuri în „Flacăra”. Publică şi în „Vremea”, „Viaţa românească”, „Sburătorul”, „Cuvântul liber”, „Adevărul literar şi artistic”, „Hiena” ş.a.; mai semnează Luca Ion sau Luca din Străoşti. Deşi încă din 1916 pregăteşte mai multe caiete cu versuri (*Efigiile înfiorate*, 1916, *Chipurile sulemenite*, 1917, *Izvodul vrajei*, 1917, *Dintr-un oraş de munte*, 1916–1921, apărute, toate, postum, în volumul *Jocul oglinzilor*, 1972), abia în 1921 hotărăşte să încredinţeze tiparului un manuscris intitulat *Jocul oglinzilor*. Din nefericire, cartea nu mai apare, deoarece **C.** moare în acelaşi an, răpus de o gripă rebelă.

Poezia lui **C.** evoluează pe două coordonate: cea a modernismului şi cea a formelor fixe. Pe linia modernismului, lirica lui afişează, de multe ori cu ostentaţie, un avangardism care, din păcate, era prea puţin cunoscut contemporanilor săi. Un împătimit al limbii române, **C.** se apropie de versul liber al cronicilor rimate, folosind paralelisme şi aliteraţii proprii textelor istorice. Cultivă şi formele fixe, precum rondelul. Din punct de vedere lexical, neologismele alternează cu arhaismele. Nu de puţine ori poetul creează imagini şocante, sinestezice sau oximoronice. Titlurile certifică predilecţia pentru sincretismul muzicii cu poezia: cantilenă, vilanelă, cântec, arietă, madrigal sunt termeni prin care el îşi exteriorizează sensibilitatea şi aduce în prim-plan necesitatea întrepătrunderii artelor. Realizează imagini deosebite alăturând cuvinte şi concepte provenite din domenii foarte variate şi lipsite, la prima vedere, de un numitor comun; şi totuşi, acesta există: sufletul poetului este un „music-hall”, dar nu unul din cartierele selecte, ci dintr-o mahala; mediul sordid este trecut în revistă, făcându-se aluzie la „viaţa” care, ea însăşi, nu-i decât o mahala (*Solilocul dintâi*); aceeaşi ambianţă a monotoniei triste din cartierele sărace se conturează din „ganguri mucede şi reci”, „cu mirosuri grele de grăsime arsă” (*Dimineţi*). Veneţia este percepută în termeni de amară ironie, în contrast cu ceea ce sugerează, de cele mai multe ori, rostirea numelui acestui oraş: apa are „solzi de gunoaie”, în pieţe cerşetorii „putrezesc în ciorchine”, bisericile poartă „mucegaiul” şi „mirosul de vreme”, iar înăuntrul lor icoanele sunt „teatrale” şi cu un „cer de panoramă”; tot aici se văd madone „laice şi-obeze”, Hristoşi-copii „hidrocefali şi primitivi”. Pe acest fundal poetul îşi retrăieşte imaginara iubire pentru Pamela – „ilustraţie demodată” ce-l atrăgea în copilărie din paginile unei reviste (*Veneţia*). În poeziile lui **C.** se repetă imaginile iarmarocului şi carnavalului vieţii, ce se extind asupra întregii naturi (*Vântul carnavalesc*, *Iarmarocul furtunii*, *Convalescenţele vernale* etc.). Cele paisprezece meditaţii din ciclul *Dintr-un oraş de munte* alcătuiesc un tablou unitar al toamnei şi al începutului iernii, percepute prin angoasa ce pune stăpânire pe existenţă; cadre cu o uşoară tuşă bacoviană stau alături de propria-i viziune asupra relaţiei om–natură: ploaia interminabilă aduce monotonia – zilele par să se repete, durerile şi bucuriile sunt mereu aceleaşi; poetul încearcă să întrerupă această derulare implacabilă, gândindu-se la zilele de vară, la iubirea din vară, la lumina verii. Un alt registru este oarecum mai limpede, mai puţin încrâncenat – deşi multe poeme păstrează o tonalitate tristă –, inspirat, cu predilecţie, de motive ce amintesc de lumea basmelor (*Hrisovul Domniţei*) ori evocând lumea gingaşă a naturii (*Patru cântece*) sau, timid, sentimentul erotic (*Îndoitul chip*, *Două madrigale*, *Strofe sentimentale* etc.). De multe ori poetul foloseşte versul „prozaic”, plin de neologisme, dar şi de elemente din instrumentarul clasic. Dincolo de inflexiunile ce amintesc de Ion Minulescu, Adrian Maniu, Ion Barbu, Mateiu I. Caragiale, lirica lui **C.** îşi cristalizase, deja, propria-i voce. Ca pentru a-şi ilustra disponibilitatea, scrie, fără a publica, versuri în limbile franceză şi germană. Totodată, concepe proze poetice pline de sensibilitate şi lirism. Singura scriere în proză apărută în timpul vieţii este romanul *Nevinovăţiile viclene*, tipărit în revista „Viaţa românească” (1920). Compus în colaborare cu Ioan D. Gherea, romanul, în care este greu de identificat participarea fiecăruia dintre cei doi autori, încearcă o incursiune în universul fragil, sentimental al adolescenţilor, anunţând tipul de idilă din romanele lui Ionel Teodoreanu. Ca traducător, **C.** a dat versiuni româneşti (unele rămase în pagini de revistă) ale unor scrieri precum *Balada* de François Villon, *Corbul* şi *Viermele cuceritor* de Edgar Allan Poe, romanul *Pan* de Knut Hamsun.

SCRIERI: *Nevinovăţiile viclene* (în colaborare cu Ioan D. Gherea), Bucureşti, 1968; *Jocul oglinzilor*, pref. Barbu Cioculescu, Bucureşti, 1972. **Traduceri:** Knut Hamsun, *Pan*, Bucureşti, 1920.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, I, *238*, II, *393*; Al. Andriescu, *Un scriitor uitat: Luca Ion Caragiale*, CRC, 1967, 51; Zaciu, *Ordinea*, *178–185*; E. Lovinescu, *Memorii*,

îngr. şi postfaţă Nicolae Balotă, Bucureşti, 1976, *206–210*; Const. Ciopraga, *Luca Ion Caragiale*, CL, 1978, 12; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *53–56*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *166–168*; Barbu Cioculescu, *Un prânz la familia Caragiale*, APF, 1992, 6–8; Ecaterina Caragiale-Logadi, *Amintiri despre I.L. Caragiale*, APF, 1992, 9–10; *Dicţ. scriit.*, I, *462–464*. ***O.I.***

CARAGIALE, Mateiu I. (12.III.1885, Bucureşti – 17.I.1936, Bucureşti), prozator, poet.

Întâiul fiu al lui Ion Luca Caragiale şi al Mariei Constantinescu, funcţionară la Regia Monopolurilor, Mateiu a fost prezentat autorităţilor spre înregistrare, conform actului de naştere, de „Ioan L. Caragiali”, care nu şi-a asumat însă şi paternitatea oficială a nou-născutului. Copilul va avea parte de protecţia reunită a celor doi părinţi doar pentru scurtă vreme – anii în care dramaturgul, încă departe de celebritatea şi recunoaşterea naţională de mai târziu, a locuit împreună cu mama într-o locuinţă închiriată din suburbia bucureşteană Sf. Vasile, pe Strada Frumoasă nr. 14. Odată cu numirea sa în funcţia de director general al teatrelor (iulie 1888) – urmând succesului înregistrat de reprezentaţiile piesei *O scrisoare pierdută* –, Caragiale tatăl începe să frecventeze o lume care îi fusese până de curând inaccesibilă, astfel încât, în anul următor (1889), abandonează relaţia semimaritală cu Maria Constantinescu şi o ia în căsătorie pe Alexandrina Burelly, fiica unui cunoscut arhitect de origine italiană. În noua familie, alături de copiii legitimi, va fi adus şi educat şi Mateiu, a cărui situaţie echivocă – acceptat formal, însă tratat, se pare, cu severitate de tată şi, în orice caz, nu cu prea multă afecţiune de fraţii vitregi – va fi determinat sedimentarea unei încărcături psihologice care îl va marca pe viitorul scriitor, preocupat întreaga viaţă în a-şi (re)constitui, fantasmatic, un arbore genealogic care să-i confere o ascendenţă ilustră, demnă de imaginea de sine a adolescentului care, la paisprezece ani, umplea caietul de fizică cu steme heraldice şi învăţa pe de rost pagini întregi din Almanahul Gotha. În 1892 este înscris la Şcoala de Băieţi nr. 6 „Petrache Poenaru” din Bucureşti, unde are rezultate şcolare remarcabile, după care urmează, începând din 1896, Liceul „Sf. Gheorghe”, condus de Anghel Demetriescu, care, renumit în epocă pentru calităţile de pedagog, îi insuflă dragostea pentru istorie. În ceea ce priveşte lecturile literare ale adolescentului, acestea cuprind autori precum Alexandre Dumas (*Les Trois mousquetaires*), William Thackeray (*The Luck of Barry Lindon*), Balzac (*Père Goriot*) şi Félicien Champsaur (*L'Arriviste*) – ultimul, romanul dorinţei de înavuţire împinsă până la crimă, ale cărui îndepărtate ecouri se vor regăsi, în *Craii de Curtea-Veche*, în „spovedaniile” lui Paşadia şi Pantazi. Vor urma Villiers de l'Isle-Adam, Barbey d'Aurevilly, Oscar Wilde, Jean Lorrain, precum şi, mai ales, Edgar Allan Poe şi Charles Baudelaire, autorii cu impactul cel mai profund asupra viziunii sale estetice. În noiembrie 1904 I.L. Caragiale se mută provizoriu la Berlin (înainte de a se autoexila acolo, definitiv, în 1905), determinându-l pe fiul cel mare, sosit şi el împreună cu ceilalţi membri ai familiei, să înceapă studii de drept. Lipsit de apetenţă pentru profesia juridică, **C.** cutreieră neobosit muzeele şi parcurile berlineze, subjugat de vraja pânzelor vechi şi de solemnitatea coroanelor arborilor seculari. Are însă, în acelaşi timp, simţul observaţiei deschis către spectacolul policrom şi opulent oferit de strălucirea oraşului occidental al începutului de veac, în care goana călăreţilor şi a echipajelor de lux „zburând repede seara la înfloritele lor desfătări” urma să fie eternizată estetic, împreună cu farmecul fântânilor din pieţele publice şi al teraselor „idilic cotropite de trandafiri”, în nuvela *Remember*. În primăvara lui 1905, vădit nemulţumit de atitudinea disobedientă a fiului, I.L. Caragiale îl trimite înapoi în ţară, la Bucureşti, unde îl dă în grija surorii sale Lenci şi îi trimite lunar o mică sumă de bani, în speranţa că Mateiu „va purcede cu bărbăţie pe calea muncii” – aşa cum relatează situaţia naratorul-personaj din *Craii de Curtea-Veche* – şi îşi va încheia studiile universitare. **C.** se înscrie la Facultatea de Drept a Universităţii bucureştene, pe care însă, după susţinerea câtorva examene, o abandonează. Sunt anii schimbului de scrisori cu prietenul său Nicolae A. Boicescu (aflat la studii la Paris), când, supus unei existenţe pline de privaţiuni – obligat adesea să rămână închis în casă zile în şir în aşteptarea insuficientei „rente” paterne –, adoptă, în rarele sale apariţii nocturne la Capşa, morga unui aristocrat

I.L. Caragiale cu fiul său Mateiu

plictisit, trăind „în dispreţul moralei şnapanilor", după cum îi scrie, în mai 1908, lui Boicescu. Convins că numai o partidă matrimonială avantajoasă îi poate deschide calea adevăratei existenţe („În definitiv de ce să-ţi abimezi tinereţea într-o semi-mizerie [...] şi să nu ai şi tu apartament, auto, să poţi să te deplasezi, să-ţi plăteşti orice lux de echipament, de sport sau de voiaj, să ai un cal cu care să piaffezi la Bois, o blană de milord, inele somptuoase, butoni de mexican sau brazilian, o écurie chiar. Nu sunt atâţia care operează aşa şi fac din viaţă un vis voluptos? Şi când ai aşa ceva, poţi să jouissezi, à la dérobée cu toate gonzessele fine care-ţi fac cu ochiul. Adevărata filosofie e asta, banul"), viitorul scriitor este într-o permanentă căutare a „pontului", a „filonului" care să-i schimbe radical statutul material şi să-i asigure locul care, era încredinţat, i se cuvine în elita socială. Sub imperiul impulsivităţii juvenile (dublată însă de o secretă înclinaţie gerontofilă), tânărul adept al principiilor lordului Brummel – „îmbrăcat bine, mănuşi gris-clair, ghetele cu capace şi o cravată mauve, vieux-rose ca un lampion" – se prezintă cu aplomb unei „gonzesse bătrâne", „în speranţa că are să iasă ceva": „... ştiam că e putred de bogată, îi scrie el lui Boicescu, dar ea mi-a spus că e săracă, că au ruinat-o nişte procese, că vinde o pădure şi cele ce mi-a spus acum nu prea concordau cu cele de astă primăvară. Cu toate că e foarte sperioasă şi fricoasă m-a primit singură fiind şi m-a rugat să mai viu. Eu am submerjat-o sub un déluge de galanteries fines. La plecare mi-a spus brusc că viu pentru bani? Eu nu m-am deconcertat, şi ea a râs". Din aceeaşi epocă datează şi deteriorarea iremediabilă a relaţiilor dintre fiu şi tată, în urma unei situaţii în care I.L. Caragiale ar fi reuşit, se pare, să schimbe testamentul surorii sale (prin care lui Mateiu i-ar fi revenit o sumă considerabilă de bani) în propriul beneficiu. În ordine istoric-literară este perioada în care scriitorul redactează poemele din ciclul *Pajere*, din care treisprezece vor fi publicate, cu sprijinul tatălui – impresionat şi venit special în ţară în iarna lui 1911 pentru a-l prezenta, la Iaşi, membrilor redacţiei „Viaţa românească" –, în aprilie 1912. După moartea dramaturgului, survenită în vara aceluiaşi an, obţine numirea (în octombrie) în poziţia de şef de cabinet al ministrului Lucrărilor Publice, funcţie pe care o va deţine până în ianuarie 1914. Intrarea României în război (1916), consemnată în *Jurnal* prin nota „Fin de l'ancien régime", înseamnă şi începutul celor mai dificili ani ai vieţii lui **C.**, rămas în Bucureştiul ocupat de trupele germane şi presat continuu să se mute din loc în loc din pricina neajunsurilor materiale. Pe de altă parte, sunt anii în care redactează, parţial sau integral, principalele sale opere literare – dintre care nuvela *Remember* va apărea, într-o primă formă, în august 1921 în „Viaţa românească". Între 1919 şi 1921 este şef al Biroului Presei din cadrul Ministerului de Interne, pentru ca, începând din 1923, viaţa să i se schimbe în sfârşit în bine, odată cu mariajul cu mult mai vârstnica Marica Sion, fiica scriitorului G. Sion, a cărei moşie de la Fundulea (judeţul Ilfov) va fi administrată de **C.** cu meticulozitate şi pasiune, de la ţinerea registrului de cheltuieli şi desenarea, în tuş, a uneltelor agricole, până la ridicarea unui stindard anume conceput, anunţând prezenţa şi statutul noului „senior", deasupra conacului. Încercările făcute ulterior de a mai ocupa demnităţi publice – incluzând aici o scurtă călătorie în Italia, în ianuarie 1928, cu scopul de a-l convinge pe Nicolae Titulescu să-i asigure un post în Ministerul de Externe – vor rămâne fără rezultat. Ferit însă de apăsarea grijilor financiare, scriitorul are răgazul necesar pentru a-şi definitiva romanul *Craii de Curtea-Veche*, precum şi de a concepe alte

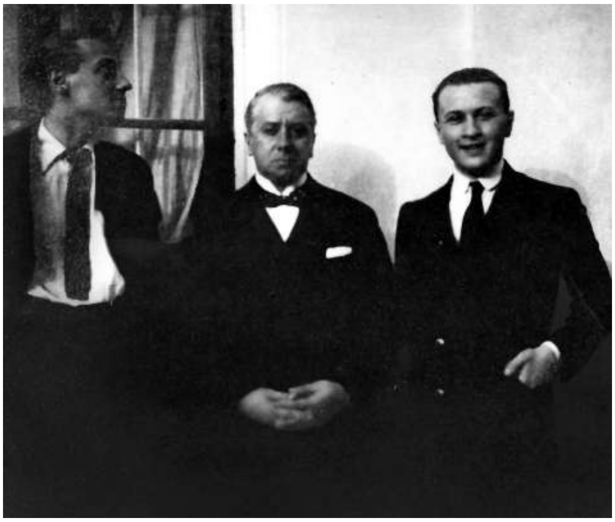
	VIAȚA	**OPERA**
1885	**martie 12** Se naște la București Mateiu, fiul natural al lui I. L. Caragiale și al Mariei Constantinescu.	
1889	**ianuarie** I. L. Caragiale se căsătorește cu Alexandrina Burelly, aducându-l și pe Mateiu în noua familie.	
1892–1896	Face patru clase primare la Școala de Băieți nr. 6 „Petrache Poenaru” din București.	
1893	**iulie 2** Se naște la București fratele său, Luca Ion Caragiale.	
1896–1902	Face în particular liceul, absolvind la „Sf. Gheorghe” din București.	
1904	**noiembrie – 1905 mai** Călătorește la Berlin, unde se mutase cu familia tatălui său. Se înscrie la Facultatea de Drept.	
1904–1913		Scrie ciclul de sonete *Pajere*.
1905	Se înscrie la Facultatea de Drept din București; va da mai târziu câteva examene, dar nu-și va termina studiile.	
1907	Petrece vara la Berlin.	
1912	**iunie 22** Încetează din viață la Berlin I.L. Caragiale. **octombrie 7** Este numit șef de cabinet al ministrului Lucrărilor Publice, Alexandru Bădărău.	**aprilie** Apar în „Viața românească” poeziile *Clio*, *Lauda cuceritorului*, *Prohodul războinicului*, *Noapte roșie*, *Călugărița*, *Boierul*, *Aspra*, *Înțeleptul*, *Cronicarul*, *Domnița*, *La Argeș*, *Trântorul* și *Curțile vechi*.
1913	**iulie 24** Primește Ordinul imperial rusesc „Sfânta Ana”, clasa a II-a. **august 5** Este decorat cu Medalia Bene Merenti, clasa I. **decembrie 29** Este decorat cu Medalia Bărbăție și Credință, clasa I.	**martie** I se publică în „Viața românească” poeziile *Grădinile amăgirii*, *Întoarcerea învinsului* și *Mărturisire*.

1914	**ianuarie 4** Demisionează din postul de șef de cabinet de la Ministerul Lucrărilor Publice.	
1916		**mai** În revista „Flacăra” îi apare sonetul *Dregătorul.*
1916–1918		Scrie prima parte din *Craii de Curtea-Veche.*
1919	**iunie 24 – 1920** Este șef de birou al secției pentru străinătate, apoi șef de birou la Ministerul de Interne.	
1921	**iunie 7** Se stinge din viață fratele său, Luca Ion Caragiale.	**august** I se publică în „Viața românească” nuvela *Remember.*
1923	Se căsătorește cu Marica G. Sion, fiică a lui G. Sion. Se înscrie în Societatea Scriitorilor Români.	
1924		Apare, la Editura Cultura Națională din București, nuvela *Remember.*
1926–1928		Revista „Gândirea” publică romanul *Craii de Curtea-Veche.*
1928	**ianuarie** Scurtă călătorie în Italia.	
1929	**decembrie 28** I se conferă Crucea de Cavaler al Legiunii de Onoare.	Apare, la Editura Cartea Românească din București, romanul *Craii de Curtea-Veche.*
1930	**mai 8** Este distins cu Premiul Societății Scriitorilor Români pentru *Craii de Curtea-Veche.*	
1932	Demisionează din Societatea Scriitorilor Români.	
1933		**aprilie** I se publică în „Gândirea” *Sub pecetea tainei.*
1936	**ianuarie 17** Mateiu I. Caragiale se stinge din viață la București.	**mai** Apare, la Editura Cultura Națională din București, volumul *Pajere.* La Editura Fundațiilor Regale se publică ediția *Opere*, sub îngrijirea lui Perpessicius.

două romane, rămase neterminate: *Sub pecetea tainei* şi *Soborul ţaţelor*. După apariţia, în 1929, a *Crailor de Curtea-Veche*, care îi vor aduce o binemeritată celebritate, mai cu seamă în rândul scriitorilor tineri, va duce o viaţă relativ retrasă, presărată de prezenţe sporadice la serate muzicale sau reuniuni mondene. Rarele sale apariţii în peisajul Bucureştiului interbelic, în ţinute rigide şi demodate, în acord cu expresia imobilă a feţei, intrigau şi stârneau imaginaţia, cea mai bună mărturie în acest sens fiind portretul pe care G. Călinescu i-l va face în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*.

Substratul operei lui **C.** este unul romantic, lucru observabil fără dificultate din orice perspectivă metodologică: istoric-comparatistă – în recurenţa de teme şi motive definitorii, precum melancolia, „patima nopţii" (Ovidiu Cotruş), revolta, demonismul, singurătatea, exotismul, evaziunea în vis; structuralistă – în dualismul compoziţional şi stilistic, coroborat cu simetria savantă şi periodicitatea muzicală ale frazei; fenomenologică – în cristalizarea nucleelor imaginare în conformitate cu figurile arhetipale ale coborârii, exilului, rătăcirii şi reintegrării; psihanalitică – în flagranţa dihotomiilor psihologice, consistenţa fantas(ma)tică a personajelor şi narcisismul auctorial; ori, în fine, poststructuralistă – în caracterul sincopat al tramei narative, ambivalenţa simbolică a imaginilor şi anticonformismul politic al concentrării interesului creator asupra individualităţii ex-centrice. Un substrat decelabil în stare genuină în poemul *Singurătatea*, care vădeşte în ritmurile sale elegiace – „voluptuoase şi triste", asemenea valsului domol al lui Pantazi – mărcile atitudinii şi expresivităţii veacului al XIX-lea: „Melancolia face în pieptu-mi să tresalte/ Neînţelese doruri, în vreme ce-aţipind/ Fiinţa mea de astăzi, în locu-i răsar alte/ Vechi suflete apuse, mult mândre, mult înalte/ Zguduitoare patimi cu foc mărturisind.// [...] Nostalgică gândirea-mi în voie pribegeşte/ Şi nesfârşit de tristă, se pierde, se topeşte/ Într-un noian albastru de mistice visări...". Publicat în 1929, dar scris probabil cu mult înainte, unicul poem cu sonorităţi eminesciene al lui **C.** proiectează asupra „tâmplei de icoane" din ciclul *Pajere* (apărut în periodice între 1912 şi 1916) lumina difuză a trăirii care, modulată estetic de priveliştea tristă a ruinelor (*Curţile vechi*) şi de fantasticul vedeniei şi nălucirii (*Clio*, *Grădinile amăgirii*), lasă să se desprindă contrapunctic, în reflexia aceleiaşi partituri, tăietura severă a basoreliefului portretistic (*Călugăriţa*, *Aspra*), cruzimea trufaşă a războinicului (*Lauda cuceritorului*, *Portretul războinicului*) şi elanurile îngheţate în emaíluri ale stemelor şi blazoanelor (*La Argeş*, *Clio*); tot astfel, în ordine formală, versificaţia declamator-muzicală a poemelor lui Dimitrie Bolintineanu (*Sihastrul şi umbra*) îşi află complinirea contrastivă – iar nu adversitatea antinomică – în disciplina şi gravitatea compoziţională proprii sonetului. În această perspectivă, apropierile de parnasianism, neoclasicism ori simbolism invocate de critica de întâmpinare (legitime până la un anume punct) ajung să umbrească şi să disimuleze adevăratele semne ale pătrunderii în discursul poetic matein a elementelor şi accentelor moderniste: este vorba, în esenţă, despre figura nietzscheeană a războinicului-cuceritor – viril, sanguinar şi amoral – şi, mai ales, de turnura decadentă a sensibilităţii romantice coborâte în amurg: „De veacuri, părăsite pe-ascunsele coline,/ Zac curţi pustii... Acolo tăcerea stăpâneşte/ Şi-n verde mantă muşchiul cuprinde şi-nveleşte/ Surpata zidărie şi frântele tulpine" (*Curţile vechi*). Deloc întâmplător, poemul cel mai apreciat şi citat al lui **C.** este *Trântorul*, în care tresărirea de o clipă a sângelui războinic răscumpără prin iluminare anamnetică sleirea prezentului decăzut: „În trândavă-aromeală stă tolănit greceşte/ Urmaşul lor. Urât e, bondoc, saşiu, peltic./ El antereu alb poartă, metanii şi işlic./ În puf, în blăni şi-n şaluri se-ngraşă şi dospeşte.// [...] Îl leagănă maneaua, e veşnic beat de vutcă,/ Să-ncalece i-e frică, pe braţe-l duc la butcă;/ Dar, el, ce os de Domn e şi viţă de-Împărat,// Ades, făr' să-şi dea seama, îşi mângâie hangerul,/ Şi când în faţa morţii odată s-a aflat,/ În trântorul becisnic s-a deşteptat boierul". Întrezărită în tendinţa imaginarului poetic de transgresare a posturilor şi a tiparelor romantice, dimensiunea modern-decadentă a scrisului lui **C.** se dezvăluie fastuos în nuvela *Remember*, ale cărei parfumuri tari şi luciri enigmatice ademenesc conştiinţa receptoare, sedusă de muzicalitatea incantatorie a frazei, în labirintul oglindirilor infinite, autoscopice şi echivoce, al existenţei estetice. Istorie a unui „fapt divers atroce" (cel mai probabil o crimă pasională), povestea misteriosului lord Aubrey de Vere, aristocratul englez ce-şi transpune metonimic simbolica sângelui în albastrul machiajului şi în apa litificată a safirelor de Ceylan, îşi degajă semnificaţiile condensate nu prin înlănţuirea fragmentelor scenice într-o dinamică narativă – a cărei iluzorie consistenţă se naşte în chip mecanic,

Petru Comarnescu, Mateiu Caragiale și G. Sturdza

din ceremonialul gol al spunerii („Sunt vise pe care parcă le-am trăit cumva şi undeva, precum sunt lucruri vieţuite despre cari ne întrebăm dacă n-au fost vis") –, ci prin rafinata punere în scenă şi focalizare a instanţei auctoriale, ale cărei faţete se juxtapun şi augmentează ca tot atâtea ipostaze ale imaginarului *fin-de-siècle* european. În acest orizont, estet-decadentă se vădeşte a fi întreaga viziune regizorală a edificiului nuvelistic, în care sunt înrămate, prerafaelit, decoruri și tablouri ficționale ce se urmează diaporamatic: galeria de artă berlineză Frederic, cu pânzele sale vechi, purtând semnăturile lui Ruysdaël, Van Dyck şi Van-der-Faës, și din care privesc, surâzând hieratic, lorzi „înmulţit înrudiţi" şi izomorf reprezentaţi ca imagini mişcate ale aceleiaşi identităţi; rachieria neerlandeză, cu miresmele sale exotice de Java şi Antile şi pereţii îmbrăcaţi în stejar afumat, pe poliţele cărora se răsfaţă, în neclintire muzeală, ulcioare de Delft; fereastra înaltă, licărind sibilinic la ore târzii, din *Perdeaua cârmezie* a lui Barbey d'Aurevilly. Decadent este însuşi Berlinul începutului de veac, spaţiul citadin prin excelenţă, riguros delimitat şi pietruit, cu terase ninse de petale de trandafiri şi fântâni iluminate feeric, ale cărui parcuri se conturează ca reflexii speculare, epurat-manieriste, ale peisajelor melancolice zugrăvite de pictorii olandezi. Coborât parcă dintr-o cadră a maeştrilor clarobscurului, într-o clipă de extatică întrepătrundere a fantasmaticului cu realul, sir Aubrey de Vere – holograma scânteietoare a eului estetic matein – traversează ecranul ficţiunii cu nepăsarea şi trufia rece a urmaşilor lordului Brummel, polarizând în singularitatea înfăţişării excentrice a dandy-ului tensiunile violente ale tectonicii originalităţii şi coagulând în plenitudinea mitică a personalităţii noul ideal al timpurilor moderne: *homo aestheticus*. Înrudit cu Dorian Gray al lui Oscar Wilde, cu care împarte narcisismul structural, cruzimea inocentă şi veghea complice a oglinzilor şi a tablourilor (din care, în aparenţă desprins, continuă inexorabil să facă parte), dar şi cu Des Esseintes al lui K.-J. Huysmans, de care îl leagă pasiunea pentru florile rare, voluptatea răsfoirii cărţilor cu legături scumpe în „somptuoasa singurătate a odăilor cu oglinzi adânci", precum şi predilecţia pentru „băuturile cele mai dulci şi mai parfumate, asemenea unor nestimate topite, aţâţătoare de visări exotice şi de îndepărtate nostalgii", Aubrey de Vere îşi revelează stranietatea în „apariţii" şi „stingeri" meteorice – de la silueta insolită şi eterică, părând „a trăi [...] în afară de orice lume", a tânărului vizitator din muzeul Frederic, trecând prin amăgitoarea „coborâre" şi „fixare" în zona umanului comun a „prietenului" aşezat alături de narator pe laviţa rachieriei neerlandeze, și sfârșind în alteritatea radicală, corespunzând „soarelui negru" alchimic, a femeii îmbrăcate în rochie de fluturi, zărită noaptea pe străzile pustii ale Berlinului. Jocul metamorfozelor desfăşurate în apele abisale ale oglinzii textuale se încheie în noaptea „de catifea şi plumb", mirosind „a taină, a păcat, a rătăcire", în care, epuizat de insistenţa privirii auctoriale („mă simţeam îmboldit de o curiozitate josnică, ce m-a făcut câteva seri să pândesc mereu pe acolo"), magnificul chip al lui Aubrey de Vere este pe punctul de a se destrăma şi risipi, dizolvându-şi strălucirea enigmatică în incoerenţă şi nondeterminare („Îl simţeam cum dârdâie din toate încheieturile, scuturat de friguri, şi vedeam cum ochii aci i se ţinteau în gol, sticloşi ca ai femeii cu păr roşu, aci îi lăcrămau lâncezi şi pierduţi"), pentru ca, recompus într-o ultimă licărire, literar-mimetică, a safirelor de Ceylan („Să fi avut pietrele lui virtuţi ascunse? Treptat se redobândise pe sine, se îndreptase, înţepase nările şi acum sta ţeapăn, rece şi mândru, foarte mândru"), să păşească, semeţ, către momentul căderii cortinei – final care, desemnat ca „moarte" în planul secundar al istoriei narative, nu este decât întoarcerea în oglindă a vedeniei vremelnic desprinse din gheaţa propriei substanţe. Epilogul lugubru al „ciudatei întâmplări" berlineze – arderea cu acid a feţei cadavrului pescuit în apele Spreei,

laolaltă cu distrugerea însemnelor croitorului de pe haine şi dispariţia capacului de ceasornic cu semnătura aurarului – marchează, o dată în plus, sfârşitul epocii identităţii în sens tradiţional – era elanurilor transcendente şi a fervorilor mistico-anamnetice – şi debutul unei noi vârste a spiritului european, prefaţată de convingerea nietzscheeană că strălucirea fulgurantă a aparenţei poate reuşi, într-o clipă fără durată, să circumscrie atrocitatea alterităţii în perimetrul apotropaic al trăirii estetice.

În vreme ce poetica din *Remember* distilează, în spaţiul hermetic al athanorului „desfătării mohorâte", elixirul opiaceu al frumuseţii stranii, neliniştitoare şi obsedante – focalizând, în transparenţa albastrului de Ceylan, chintesenţa literaturii lui K.-J. Huysmans, Oscar Wilde, Barbey d'Aurevilly, Théophile Gautier sau Villiers de l'Isle-Adam (vegheaţi, astral, de spiritul lui Edgar Allan Poe) –, *Craii de Curtea-Veche* revelează, prin proiecţii semnificante duale şi constelări textuale simetrice, polarităţile abisale ale modernismului baudelairian: idealitatea şi viciul, puritatea şi corupţia, avântul ardent urmat de căderea ineluctabilă – altfel spus, pendularea schizoidă a fiinţei umane între propensiunea spre înalt şi atracţia, infinit mai seducătoare, către adâncimile şi bolgiile fosforescente ale genunilor morale. Peregrinările nocturne ale crailor mateini – dezvăluiţi ca atare, într-un moment de hipnotică luciditate, de Pena Corcoduşa („Crailor! Crai de Curtea-Veche!") – poartă imaginaţia pe traiectul möbiusian ce duce de la umilul birt din strada Covaci, unde „grosolana petrecere negustorească pornise să se înfierbânte", la reşedinţa poescă, înălţându-se izolată și „posomorâtă" în „umbra unei grădini fără flori", a lui Paşadia, iar apoi, simetric-descendent, din interiorul somptuos al locuinţei lui Pantazi, mobilat cu „belşug de abanos şi de mahon, de mătăsării, de catifele şi de oglinzi", la casa grotescă, „dărăpănată" şi „deşucheată" a Arnotenilor, într-o desfășurare compoziţională ce îmbină polifonic, în „armonia legănată a largilor perioade" (Tudor Vianu), tonalităţile solemne ale amurgului revărsat peste arborii Cişmigiului, „când vremea însăși își contenește mersul", cu chemarea cavernoasă a cârciumilor „cu poșircă mucegăită și tulbure", pierdute „prin funduri de maidane pline de gunoaie şi de mortăciuni", într-o „artă a fugii" în care drumul în sus şi drumul în jos îşi corespund ca extensii funcţionale ale aceleiaşi tensiuni interioare, iar extremele se juxtapun într-o contiguitate contrapunctică,

Schiță de ilustrație proprie pentru romanul Craii de Curtea-Veche

extinsă în partituri dramatice şi „hagialâcuri" poematice ce se supun aceluiaşi tipar opozitiv: „În felul acesta petreceam noi. Cultul lui Comus ne întrunea, cam de o lună aproape zilnic, la prânz sau la cină. Dar adevărata plăcere o aflam în vorbă, în taifasul ce îmbrăţişa numai lucruri frumoase: călătoriile, artele, literele, istoria – istoria mai ales – plutind în seninătatea slăvilor academice, de unde îl prăbuşea în noroi gluma lui Pirgu". Personajele înseşi sunt construite ca joc maniheist al calităţilor şi trăsăturilor violent contrastante, căci, în vreme ce Paşadia este „un luceafăr", impunând, în descendenţa titanismului romantic, atât prin „portul semeţ şi înfăţişarea nobilă" a „omului de carte şi de Curte care ar fi făcut podoaba zilelor de la Weimar", cât şi prin „trufia aprigă şi haină" a tăriei personalităţii, iar Pantazi încântă prin sensibilitate şi delicateţe, transpuse într-o „curtenie binevoitoare, nesilită, ce trăda în el un boier mare în înţelesul înalt al cuvântului", Gorică Pirgu, dimpotrivă, este „o lichea fără seamăn şi fără pereche", „soitar obraznic" cu „suflet de hengher şi de cioclu", „stricat până în măduvă, giolar, rişcar, slujnicar, înhăitat cu toţi codoşii şi măsluitorii", acumulând în josnicia personalităţii lui imunde întreaga

încărcătură a urii şi a dispreţului unui narator prea puţin preocupat de echidistanţa balzaciană a poeticii canonului realist. Structurat pe opoziţii şi antinomii rizomatice, proliferând în straturile cele mai subtile ale tiparelor compoziţionale, *Craii de Curtea-Veche* persuadează gândirea analitică să zăbovească pe traseele meandrice ale unei abordări hermetice, în orizontul căreia orice scriere ascunde sensuri şi planuri secunde: este calea urmată laborios de Vasile Lovinescu, „mistagogul" care identifică în figurile crailor (ale căror nume încep, tulburător chiar şi pentru sceptici, cu aceeaşi literă) avatarurile mundane ale unor „agenţi cosmici", saturaţi de semnificaţii cabalistice şi modelaţi în materia istoriei ca măşti ale Principiului postulat de ştiinţa tradiţională. În contrast cu paradigma gnostică însă, visul apoteotic, încărcat de valenţe simbolice şi heraldice, din finalul romanului – piatra unghiulară a abordărilor de tip anagogic – identifică, în cheia estetă și autoreflexivă a modernismului, temeiurile noii cunoaşteri cu virtuţile aristocrat-răscumpărătoare ale „trufiei" creatoare: „Se făcea că la o curte veche, în paraclisul patimilor rele, cei trei Crai, mari-egumeni ai tagmei prea-senine, slujeau pentru cea din urmă oară vecernia, vecernie mută, vecernia de apoi. În lungile mante, cu paloşul la coapsă şi cu crucea pe piept şi afară de scarlatul tocurilor, înveşmântaţi, împanglicaţi şi împănoşaţi numai în aur şi verde, verde şi aur, aşteptam ca surghiunul nostru pe pământ să ia sfârşit. O lină cântare de clopoţel ne vestea că harul dumnezeiesc se pogorâse asupră-ne; răscumpăraţi prin trufie, aveam să ne redobândim înaltele locuri. Deasupra stranelor, scutarii nevăzuţi coborâseră prapurile înstemate şi una câte una se stinseseră cele şapte candele de la altar. Şi plecam tustrei pe un pod aruncat spre soare-apune, peste bolţi din ce în ce mai uriaşe în gol. Înaintea noastră, în port bălţat de măscărici, scălâmbăindu-se şi schimonosindu-se, ţopăia de-a-ndăratele, fluturând o năframă neagră, Pirgu. Şi ne topeam în purpura asfinţitului...". Scena îndelung finisată a apoteozei crailor încheagă în somptuozitatea gotică a arhitecturii stilistice nu numai gravitatea meditaţiei asupra sensului vieţii, destinului şi fatalităţii morţii, ci şi direcţia logică a oricărei hermeneutici judicioase, punând în lumină, în ambivalenţa simbolică şi în reversibilitatea sistemică ale figurilor şi ipostazelor ficţionale (adeverite, în istoria receptării operei mateine, de problematica mereu reluată a numărului real al crailor), faptul că, dincolo de dihotomiile ontologice ale hermetismului tradiţional, adevăratul gnosticism al scrierii este unul estetic, de extracţie baudelairiană, în a cărui oglindă sensurile se metamorfozează şi se convertesc unul în celălalt într-un joc caleidoscopic fără sfârşit. Căci, în ciuda aparentului imobilism şi schematism caracterologic, amintind de dualismul rigid al conflictualităţii romantice, personajele trăiesc într-o dinamică a dedublărilor succesive, tăinuind în apele întunecate ale psihismului aceeaşi mişcare de continuă alternanţă de la cumpătarea solară şi grandoare la imoralitate, corupţie şi depravare (Paşadia) şi de la înflăcărare patetică şi entuziasm la resemnare melancolică, distanţare şi indiferenţă (Pantazi) – dinamică transpusă, în persoana lui Pirgu, în sobrietatea neaşteptată a fostului „măscărici", care, „limpezindu-şi în chipul cel mai fericit partea de moştenire" şi având perspectiva unei ascensiuni sociale fulgerătoare, condamnă, cu superioritate emfatică, habitudinea devenită descalificantă a vizitelor naratorului la decăzuţii Arnoteni. În acest sens, nu dimensiunea metanarativă, fragilă şi neesenţială, a romanului merită atenţia şi scrupulozitatea privirii analitice, ci

Desen de Jean Steriadi

postura problematică, ezitantă şi echivocă a naratorului-personaj, care, prins între preţuirea şi admiraţia „evlavioasă" faţă de Pantazi şi Paşadia, pe de o parte, şi fascinaţia malignă a căii indicate histrionic de Pirgu („[Gore] intrase în anul maimuţelor, ceea ce se cam putea spune şi despre mine care, de unde mai înainte îl ocoleam cu grijă, ajunsesem să mă ţiu după el"), dă seama de dimensiunea fundamental schizoidă a eului (estetic) modern, traversat şi fragmentat de imbolduri şi dorinţe radical contradictorii. Pentru că, dacă la capătul „hagialâcurilor" şi al rătăcirilor imaginar-fantasmatice ale crailor, Paşadia moare, „stingându-se la zenit", Pantazi îşi vinde proprietăţile din țară şi se autoexilează pentru totdeauna, iar Pirgu reuşeşte să-şi depăşească definitiv condiţia („însurat cu zestre şi despărţit cu filodormă, [...] prefect, deputat, senator, ministru plenipotenţiar"), naratorul rămâne captivul aceleiași stări de oscilație paralizantă și autoanihilantă – prizonier al „valsului voluptuos şi trist" care deschide şi închide romanul în cercul fără ieşire al dramei lipsite de transcendenţă a omului modern. În plan retorico-stilistic, „principiul compoziţional al oglinzii" (Matei Călinescu) care ordonează întreaga textură narativă şi poematică din *Craii de Curtea-Veche* se regăseşte în ceea ce Ovidiu Cotruş numeşte „dublul registru al operei" – corespondenţa şi întrepătrunderea iluminant-contrastivă dintre regimul discursiv elocvent, cu accente imnic-sacerdotale, reprezentat de vorbirea şi posturile lui Paşadia şi Pantazi, şi registrul „bufon, trivial şi argotic" (Ovidiu Cotruş), mânuit, cu spontaneitate şi ingeniozitate inepuizabilă, de „soitarul" Pirgu – păpuşarul figurilor groteşti, pervertite şi declasate, ale „adevăraţilor Arnoteni". Cât despre elementele estetismului decadent, definitoriu pentru viziunea creatoare a lui **C.** (coagulată, din chiar primele rânduri ale nuvelei *Remember*, într-o poetică a îndepărtării, reveriei şi retrospecţiei), acestea capătă o pregnanţă lesne recognoscibilă în tema, specifică literaturii *fin-de-siècle* europene, a „femeii fatale" (*la belle dame sans merci*). Prezentă încă din scrisorile pe care, între 1901 şi 1908, **C.** le trimite la Paris prietenului Boicescu, femeia în ipostaza de gorgonă (aşa cum sunt descrise Mariette Lambolay, „un monstru de femeie", „colosal de viţioasă", Jeanne Radu, cea cu „priviri vampirice", „lugubra Florica" sau „harpagoana Câmpineancă") este omniprezentă în scrisul de maturitate al lui **C.** În *Craii de Curtea-Veche* femeia fatală ia, pe rând, chipul Sultanei Negoianu, „falnica amazoană" care, educată la Geneva şi Paris, reuşise „în puţini ani [...] să înspăimânte cu luxuria principatele încă neunite, secătuindu-şi şi părăsindu-şi fără urmă de remuşcare fiecare bărbat; al Mimei Arnoteanu, izvor al pierzaniei pentru destinul a doi tineri, „nişte guguştiuci amândoi"; chiar și al Wandei, iubirea din tinereţe a lui Pantazi, care, după ce îşi înşală iubitul în ajunul logodnei, i se înfăţişează acestuia, asemenea Salomeei, cu chipul aureolat de inocenţă. Întruparea cea mai convingătoare estetic a femeii fatale în scrisul lui **C.** este însă Raşelica Nachmansohn, „frumuseţea răsăriteană în deplină înflorire, albă şi mată ca un chip de ceară", în care ochii „de catifea", ascunşi între genele „de mătase", ard cu „flacăra rece" a plăcerii de a distruge şi a face rău. „Floare neagră de la tropice, plină de otravă şi de miere", Raşelica îşi vampirizează bărbaţii (ultimul din serie fiind chiar Paşadia), înlănţuindu-i în mrejele înveninate ale unei frumuseţi fără cusur dublate de insensibilitate şi cruzime, al căror efect îngemănat este cel al privirii letale, fascinante şi pietrificatoare, a Medusei. Reprezentare arhetipală a alterităţii, adversar „perfid", „nemilos" şi „trădător" (aşa cum îi scria tânărul **C.** lui Boicescu) cu care bărbatul trebuie să se confrunte pentru a împlini în sine un sens care rămâne, în cele din urmă, învăluit în mister, *la belle dame sans merci* devine, în *Craii de Curtea-Veche*, puntea imaginară pe care scriitorul, în acord cu poetica „tainei" enunţată programatic în finalul nuvelei *Remember*, o edifică între dragoste şi moarte, între Eros şi Thanatos.

În ceea ce priveşte locul operei lui **C.** în literatura română, nu există verdict mai sugestiv, judecată mai pregnantă şi mai empatică decât rândurile încărcate de savoare stilistică ale lui Ion Barbu din primăvara anului 1929: „Necuvenită cinste! Astăzi prostescul nostru scris se căftăneşte. [...] Căci spiritul acestor locuri a fost numit [...]. Neputând clădi în afară [...], în inimile noastre se cade să întemeiem: turnuri vibrătoare, speranţei; aurite bolţi, laudei; clopotniţe, adâncimi, soarelui netemporal. Iată sensul Cetăţii voastre lămurind din *Craii de Curtea-Veche*". Interpretată în mod curent drept o glorificare a laturii stilistice ornamentale („decorativă" şi „artizanală") a scrisului matein, afirmaţia lui Ion Barbu are un sens mai adânc, şi, în acelaşi timp, mai transparent şi direct: romanul lui **C.** „căftăneşte" – „lămurind-o" alchimic şi „numind-o" extatic – literatura română ca literatură. Dacă poezia lui G. Bacovia

pune în lumină, de pe coordonate spirituale înrudite, dimensiunea reverberant-întemeietoare şi nonepigonică a eminescianismului, proza lui **C.** – încununare a efortului creator al unui secol, în esenţa sa, romantic, în care se urmează Ion Heliade-Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Mihail Kogălniceanu, Dimitrie Bolintineanu, B.P. Hasdeu, Ion Ghica, George Baronzi, Gr. H. Grandea, Nicolae Filimon şi Alexandru Macedonski – converteşte, prin triumful proclamat şi desăvârşit înfăptuit, în monumentalitatea capodoperei, al autonomiei esteticului, o istorie literară febrilă, marcată de urgenţa cultural-identitară a scrisului, în literatură în sensul înalt, modern estetic, al conceptului.

Scrisul întreg din Craii de Curtea-Veche *e un scris de ritmuri cumpănite, de pătimaşă selecţie de rarităţi lexicale, dintr-un argot plastic şi de crudităţi pitoreşti, un stil discursiv de cronică şi de memorii, pregătit în laboratoarele memorialiştilor cu Saint-Simon în frunte. Un scris care, pornind de la prospeţimea de expresie a cronicarilor noştri din trecut prin Dinicu Golescu şi Ion Ghica, a ras în treacăt oglinzile de apă tare ale scrisului lui Odobescu. Un stil arhaizant şi argotizant, cum nu se poate mai adecvat unei materii oarecum prăfuite, oarecum de penumbre aromate, oarecum defuncte.*

PERPESSICIUS

Ce operă frumoasă această carte. Nu poate fi vorba de un roman. Este cu siguranţă însă o admirabilă poveste. Sunt unele cărţi care nu se sfârşesc acolo unde le moare eroul. Ele păstrează, dincolo de copertă, o nevăzută reţea de fibre care le leagă de vis şi viaţă şi le adâncesc mai târziu în memorie alături de tristeţile şi lucrurile propriului tău trai. Craii de Curtea-Veche *este una din aceste puţine cărţi.*

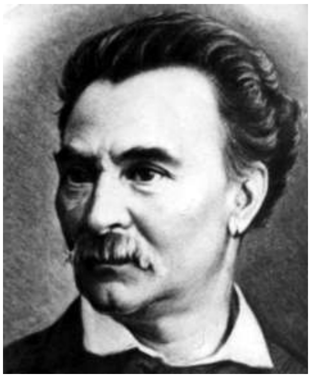
MIHAIL SEBASTIAN

(Re)lectura unei cărţi precum Craii de Curtea-Veche *(ca şi aceea a marilor poeme sau, dintre moderni, a lui Proust sau Joyce sau Borges, şi a altor câţiva, puţini) e infinită. Ca marea lui Paul Valéry din* Le Cimetière marin*, ea e mereu începută,* toujours recommencée*, niciodată cu adevărat terminată sau terminată doar accidental, din oboseală, lipsă de timp sau uitare, prin care se exprimă nevoia de Altceva.*

MATEI CĂLINESCU

SCRIERI: *Remember*, Bucureşti, 1924; *Craii de Curtea-Veche*, Bucureşti, 1929; ed. cu ilustraţii de G. Tomaziu, Bucureşti, 1945; ed. îngr. şi pref. Perpessicius, Bucureşti, 1965; *Pajere*, îngr. Marica M. Caragiale, pref. Perpessicius, cu un portret de Marcel Iancu, Bucureşti, 1936; ed. bilingvă (*Pajere – Aigles royaux*), tr., îngr. şi pref. Romulus Vulpescu, Bucureşti, 1983; *Opere*, îngr. şi pref. Perpessicius, Bucureşti, 1936; *Pajere. Remember. Craii de Curtea-Veche. Sub pecetea tainei*, Bucureşti, 1988; *Sub pecetea tainei*, îngr. Marian Papahagi, pref. Nicolae Manolescu, postfaţă Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1994; ed. îngr. Alexandru George, Bucureşti, 1999; *Opere*, îngr. şi introd. Barbu Cioculescu, Bucureşti, 1994; ed. îngr. şi introd. Barbu Cioculescu, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, IV, *239–240*; Barbu, *Opere*, II, *45–49*; Sebastian, *Jurnal*, *265–270*, *451–454*; Şerban Cioculescu, *Caragialiana*, Bucureşti, 1987, *393–498*; Perpessicius, *Opere*, IV, *9–16*; Călinescu, *Opere*, III, *413–418*, *856–863*; Vianu, *Opere*, II, *182–191*; Streinu, *Pagini*, I, *150–161*, II, *412–437*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *169–185*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *812–815*, *Ist. lit.* (1982), *897–900*; Vianu, *Arta*, II, *233–242*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *525–539*; Perpessicius, *Alte menţiuni*, *287–296*; Călinescu, *Eseuri*, *58–65*; Petrescu, *Realitate*, *45–63*; Teodor Vârgolici, *Mateiu I. Caragiale*, Bucureşti, 1970; Muthu, *Orientări*, *108–121*; Muthu, *Lit. rom.*, *236–255*; Ovidiu Cotruş, *Opera lui Mateiu I. Caragiale*, Bucureşti, 1977; Vartic, *Spectacol*, *48–68*; Papu, *Clasicii*, *167–182*; Ionescu, *Palimpseste*, *76–181*; *Mateiu I. Caragiale – un personaj. Dosar al existenţei*, coordonator şi pref. Al. Oprea, Bucureşti, 1979; Papahagi, *Eros*, *46–76*; Alexandru George, *Mateiu I. Caragiale*, Bucureşti, 1981; Vasile Lovinescu, *Al patrulea hagialâc*, Bucureşti, 1981; Steinhardt, *Critică*, *14–26*; Manolescu, *Arca*, III, *76–79*, *100–109*; Ţeposu, *Viaţa*, *55–61*; *Mateiu I. Caragiale*, îngr. şi pref. Alexandru George, Bucureşti, 1985; Crohmălniceanu, *Cinci prozatori*, *211–251*; Călinescu, *Biblioteci*, *67–74*; Manolescu, *Teme*, VI, *66–75*; Zamfir, *Cealaltă faţă*, *32–39*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *223–224*; Petru Mihai Gorcea, *Mateiu I. Caragiale*, Bucureşti, 1995; Ioan Derşidan, *Mateiu I. Caragiale. Carnavalescul şi liturgicul operei*, Bucureşti, 1997; Iulian Boldea, *Faţa şi reversul textului (I.L. Caragiale şi Mateiu I. Caragiale)*, Târgu Mureş, 1998; Durnea, *Orizonturi*, *170–185*; *Dicţ. analitic*, I, *235–239*, III, *263–265*, IV, *28–31*; Sorescu, *Lumea*, *30–86*; *Dicţ. esenţial*, *141–146*; Simion, *Ficţiunea*, III, *74–78*; Sergiu Ailenei, *Infernul balcanic. O monografie a operei lui Mateiu I. Caragiale*, Iaşi, 2001; Ion Iovan, *Mateiu Caragiale. Portretul unui dandy român*, Bucureşti, 2002; Ion Vartic, *Clanul Caragiale*, Cluj-Napoca, 2002; Cioculescu, *Lecturi*, II, *291–298*; Gheorghe Glodeanu, *Poetica misterului în opera lui Mateiu I. Caragiale*, Cluj-Napoca, 2003; Barbu Cioculescu, *De la Mateiu citire...*, Târgovişte, 2005; Rodica Grigore, *Retorica măştilor în proza interbelică românească*, Cluj-Napoca, 2005, *72–154*; Matei Călinescu, *Mateiu I. Caragiale. Recitiri*, ed. 2, Cluj-Napoca – Iaşi, 2007; Angelo Mitchievici, *Mateiu I. Caragiale: fizionomii decadente*, Bucureşti, 2007; Manolescu, *Istoria*, *645–654*; Ion Vianu, *Investigaţii mateine*, Cluj-Napoca – Iaşi, 2008; Marius Nica, *Ocheanul balcanic: privire asupra imaginarului literar în opera lui Mateiu I. Caragiale*, Iaşi, 2009. ***L.H.***

CARAGIALI, Costache (29.III.1815, Bucureşti – 13.II.1877, Bucureşti), autor dramatic.

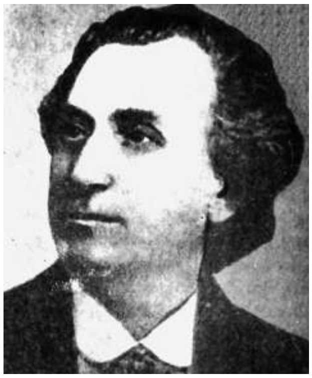
Al doilea născut al familiei, **C.** este şi cel mai cunoscut dintre copiii Mariei (n. Nestor) şi ai credincerului Ştefan, de la Curtea domnitorului Ioan Gh. Caragea. Este frate cu Iorgu şi cu Luca, tatăl lui I.L. Caragiale. Înscris la Şcoala de Literatură, Declamaţie şi Muzică Vocală, unde preda şi C. Aristia, el face exact opţiunea care se potriveşte înzestrării sale. Dezvăluindu-i resursele de actor tragic, debutul lui din 1835 în *Alzira* de Voltaire e salutat de I. Heliade-Rădulescu. Spirit întreprinzător, nu se mulţumeşte să evolueze pe scenă. La Iaşi în 1839, la Bucureşti în 1845 şi la Craiova în 1850, el pune bazele unor trupe care vor dăinui. La mişcarea de la 1848 nu a luat parte şi mulţi s-au grăbit să-l osândească. Cu amărăciune, dar şi cu vehemenţă, **C.** – şi, solidari cu el, fraţii săi, Luca şi Iorgu – se apără de acuze, demonstrând că a slujit fără preget, prin arta lui, cauza revoluţiei (*Dreptatea popolului judece pe fraţii Caragiale*). Un monolog satiric, *Biciuirea cometului de la 1 iunie 1857*, îl arată favorabil ideii de Unire. Din 1852 (împreună cu I.A. Wachmann până în 1853 şi singur până la 1855), se află la conducerea Teatrului celui Mare din Bucureşti. Destul de grave neînţelegeri cu Matei Millo îl determină să plece. Ar fi eşuat, poate, în magistratură dacă nu l-ar fi rechemat C.A. Rosetti, încredinţându-i şi cursul de mimică şi declamaţie la Conservator (1867). Şi-a împărtăşit aici din bogata-i experienţă – sporită şi prin cele două călătorii în capitala Franţei – într-un curs ce avea în vedere istoria teatrului „prin toate fazele sale, până în zilele noastre". S-a stins în urma unui atac de cord.

Înclinat temperamental către declamaţia patetică, emfatică, în stilul vremii, **C.** s-a străduit să se apropie de o linie de interpretare mai realistă, pentru care pledează convingător în farsa *O repetiţie moldovenească sau Noi şi iar noi* (1845). A început prin a compune poezii, strânse, o parte, în volumul *Scrieri* (1840), dar şi răspândite prin reviste („Albina românească", „Curierul românesc", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură"). Sunt versificări naive, predominant elegiace, adesea de un patetism teatral. Nici proza (nuvele, meditaţii), retorică sau lacrimogenă, nu-i mai seducătoare. **C.** este mai ales un autor dramatic. Într-o lucrare de factură polemică, *Teatrul Naţionale în Ţara Românească* (1867), unde schiţează o scurtă istorie a teatrului românesc, prima încercare de acest fel la noi, el socoteşte teatrul o oglindă a moravurilor. E, se poate spune, o caracterizare a propriilor încercări dramatice. Inspirate din realitatea imediată, scrierile lui (câteodată prelucrări, de fapt) sunt comedii de moravuri şi de caractere: *Leonil sau Ce produce dispreţul*, *O soaré la mahala sau Amestec de dorinţe*, *Îngâmfata plăpămăreasă sau Cucoană sunt*. După revoluţie semnează şi alte piese: *Doi coţcari sau Păziţi-vă de răi ca de foc*, *Învierea morţilor (Şarlatani de provinţie sau Morţi rechemaţi la viaţă)*, *Urmarea coţcarilor în Moldova sau Lupu păru-şi schimbă, dar năravul nu!* ş.a. Ca mai târziu I.L. Caragiale, **C.** pătrunde, cu destulă agerime şi nu fără umor, în mediul pestriţ al mahalalei bucureştene, plămadă de pitoresc, ridicol şi vulgaritate, unde mica burghezie cu pretenţii se străduieşte să imite, cu ifose şi fandoseli, protipendada. Acţiunea, cu un curs firesc, e condusă cu destulă iscusinţă. Personajele au nume sugestive, cu tentă caricaturală. Nu lipsit de un anume antren, dialogul este presărat cu ticuri şi formule caracteristice, dintre care unele vor reveni în comediile lui I.L. Caragiale.

SCRIERI: *Scrieri*, Iaşi, 1840; *O repetiţie moldovenească sau Noi şi iar noi*, pref. Mihail Kogălniceanu, Iaşi, 1845, reed. în PND, *151–178*; *O soaré la mahala sau Amestec de dorinţe*, Bucureşti, 1847, reed. în PND, *179–222*; *Teatrul Naţionale în Ţara Românească*, Bucureşti, 1867; *Îngâmfata plăpămăreasă sau Cucoană sunt*, PND, *223–256*; *Doi coţcari sau Păziţi-vă de răi ca de foc*, PND, *257–286*.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *66–71*; I. Diacu-Xenofon, *Viaţa şi opera unui nedreptăţit: Costache Caragiale*, Bucureşti, 1940; Călinescu, *Opere*, VI, *503–507*, *725–727*; Florin Tornea, *Un artist cetăţean – Costache Caragiale*, Bucureşti, 1954; *Ist. teatr. Rom.*, I, *301–304*, *322–327*, II, *passim*; Brădăţeanu, *Istoria*, I, *160–175*; *Ist. lit.*, II, *615–616*; *Dicţ. lit. 1900*, *167–168*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *470–471*.

F.F.

CARAGIALI, Iorgu (c. 1826 – 9.II.1894, Bucureşti), autor dramatic.

Urmând pilda fraţilor mai mari, Luca şi Costache, **C.**, ultimul născut în familia credincerului Ştefan, de la Curtea lui Ioan Gh. Caragea, şi a Mariei, fiica clucerului Nestor, se apucă şi el de actorie, după ce fusese, nu multă vreme, elev la şcoala de muzică a cadeţilor. Din toamna lui 1864 până în vara lui 1865 face parte din trupa lui Matei Millo. Ambiţios şi întreprinzător, faptul că ratează angajarea în Teatrul cel Mare din Bucureşti nu-l va descuraja, şi în decembrie 1866 deschide stagiunea unui teatru de vodevil român. Într-un turneu întreprins în anul următor se opreşte la Giurgiu, unde, cunoscându-l pe M. Eminescu, îl pofteşte în trupa sa. În 1867 înjghebează, împreună cu Daniil Drăgulici, o efemeră asociaţie actoricească. Din 1869 se vede angajat, în fine, la Teatrul Naţional din Bucureşti. Primind o subvenţie de la Primăria oraşului Ploieşti, organizează în această urbe, din toamna lui 1871, o stagiune, avându-l acum printre membrii echipei şi pe I.D. Ionescu. În luna iulie a anului 1877 cere să fie primit, ca unul ce slujise scena încă din 1845, societar al Teatrului Naţional, însă demersul rămâne fără rezultat. În timpul războiului din 1877–1878, pe vară, îşi alcătuieşte o trupă cu care dă spectacole la Podul Mogoşoaiei. Actorul boem, de remarcabil talent, interpret de roluri în comedii şi vodeviluri, se săvârşeşte din viaţă aproape uitat.

C., acest histrion prin vocaţie, nu a fost decât un dramaturg improvizat. „Canţonetele” sale, scrise în maniera celor ale lui V. Alecsandri, sunt rareori înviorate de nostimada unor situaţii de un comic autentic, precum şi de un pitoresc mai ales verbal. Dacă imaginaţia e săracă, iar limba incoloră şi fără miez, spiritul critic nu-i lipseşte. El e oricând gata să ia poziţie, fie satirizând cu îndrăzneală, fie făcându-şi, solemn sau exaltat, datoria de bun patriot, de fervent unionist („canţoneta” *Surdul*, comedia *Moş Trifoi sau Cum ţi-i aşterne aşa-i dormi*). Inspirate din actualitate, „canţonetele” nu depăşesc o anume ocazionalitate, după cum nu ajung să creeze un tip, deşi intenţia e vădită (*Jelbaru*, *Clencea advocatu* ş.a.). În *Chelnerul de la otelul Patriii*, unde apare un personaj burlesc de prostănac, se rosteşte la un moment dat o replică mai târziu celebră sub pana lui I.L. Caragiale („Mă rog, domnilor, să aveţi niţică răbdare”). *Aspirant la deputăţie* aduce în scenă un demagog care îl prevesteşte pe Caţavencu. Cu nelipsita tendinţă etică, *Samsarii de voturi sau Cum se specula inocenţa poporului* e o comedie naivă în care sunt vizate moravurile electorale. Precaragialescă, mai ales în dialog, este comedia cu cântece *Clopoţelul fermecat sau O căsătorie la otelu Patria din Bucureşti*, ca şi farsa *Coriştii în provinţie sau Hoţii drept hoţi*. Cu toată înclinaţia lui spre comedie, **C.** manifestă o mare slăbiciune pentru melodramă, care se infiltrează chiar şi în unele texte umoristice. Însă el rămâne artificial şi bombastic în încercările de teatru eroic (*Martirii Candiei* ş.a.), cu foc bengal, explozii, apoteoze, cu tablouri şi personaje alegorice. *Moartea lui Tudor Vladimirescu* se inspiră din istoria naţională. **C.** a făcut şi traduceri, preferând lucrări facile, dar oprindu-se şi la o scenă din piesa *Burgravii* a lui Victor Hugo.

SCRIERI: *Cometul sau Astronomul voiajor*, Bucureşti, 1857; *Jelbaru*, Bucureşti, 1857; *Surdul*, Bucureşti, 1857; *Cântecul românilor la primirea în Bucureşti a prinţului lor Alexandru-Ioan I*, Bucureşti, 1859; *Moş Trifoi sau Cum ţi-i aşterne aşa-i dormi*, Bucureşti, 1859; *Degeraţii de la Bobotează sau Sfâşierea plăpomii*, Bucureşti, 1861; *Aş voi şi nu poci sau Frica păzeşte pepenii*, Bucureşti, 1861; *Nu e pentru cine se găteşte, ci pentru cine se nimereşte*, Bucureşti, 1866; *Martirii Candiei*, Bucureşti, 1867; *Cântecul deputaţilor şi al desperatului*, Bucureşti, 1871; *Poveţiele lui Mihai Bravul către români la monumentul său*, Bucureşti, 1874.

Repere bibliografice: Massoff, *Teatr. rom.*, I, *295*, *passim*, II, *44*, *passim*; Călinescu, *Opere*, VI, *770–776*, *1111–1114*; *Ist. teatr. Rom.*, II, *passim*; *Dicţ. lit. 1900*, *168–169*; Mihai Apostol, *Iorgu Caragiale*, pref. Augustin Z.N. Pop, Bucureşti, 1986; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *471–472*.

F. F.

CARAGIANI, Ioan D. (11.II.1841, Avdela, Grecia – 13.I.1921, Iași), folclorist, traducător.

Este fiul lui Dimitrie Caragiani, „econom de oi" aromân. Urmează cursurile primare în particular, iar pe cele secundare la școlile românești din Avdela, Gureanță și Vlaho-Clisura. Din 1856 studiază filologia la Atena, și după absolvire vine în România. Obține un post de profesor la Gimnaziul Central din Iași, devenind, din 1866, și profesor suplinitor la Catedra de limba și literatura elină a Universității. Titularizat nu peste multă vreme, a funcționat aici aproape patru decenii, în mai multe rânduri fiind și decan. Îndată după stabilirea în Iași, **C.** frecventează asiduu ședințele Junimii, al cărei membru a și devenit în 1865, înveselind-o cu nenumăratele lui anecdote. În 1866 a fost ales membru al Academiei Române, ca reprezentant al românilor macedoneni, comunitate la care s-a și întors, de altfel, în cursul câtorva călătorii.

Bun cunoscător al vieții românilor din sudul Dunării, **C.** s-a decis să le popularizeze folclorul, foarte puțin cunoscut în România. A apărut astfel cel dintâi articol dedicat acestei probleme, tipărit în 1869, în „Convorbiri literare", *Românii din Macedonia și poezia lor populară*, urmat, după mai bine de două decenii, de prima parte a voluminoasei lucrări *Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică* (1891), cea de-a doua parte fiind editată postum de Pericle Papahagi (1941). Încercând să reconstituie istoria zbuciumată a acestei ramuri a românilor, pe care el îi numește „rumelioți", după provincia în care locuiau cei mai mulți, **C.** recurge la numeroase izvoare. Nefiind însă un specialist, dă crezare, deseori în egală măsură, atât documentului, cât și legendei. Urmărind prezența românilor la sud de Dunăre printre celelalte popoare balcanice, el caută să-i deosebească în permanență, servindu-se de toponimie și onomastică. În acest sens, studiile sale sunt și un adevărat repertoriu onomastic al macedoromânilor. Marea bogăție a datelor puse în circulație nu este însă susținută și de o interpretare obiectivă. Valoare documentară a atribuit **C.** și folclorului, socotindu-l o oglindă fidelă a sufletului unui popor. Pentru cunoașterea lui, a propus alcătuirea unui corpus, în care să fie incluse toate textele aparținând folclorului literar, grupate pe localitățile din care au fost culese. Fără să fie deosebit de bogată, activitatea de traducător a lui **C.** este totuși substanțială. A tradus integral și a pregătit pentru tipar *Iliada* lui Homer, din care însă nu a apărut decât un fragment în „Convorbiri literare" din 1870. Tipărite în 1876, *Odyseea* și *Batrachomyomachia* sunt tălmăcite pentru prima oară în întregime în românește, beneficiind de o transpunere în proză, plastică și vie, cu expresii împrumutate din limba populară și cu întorsături specifice basmului. Ceea ce se datora faptului că traducătorul era un bun cunoscător al limbii populare și aprecia scriitorii care o foloseau.

SCRIERI: *Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică*, București, 1891; ed. 2, [partea I], îngr. și pref. Pericle Papahagi, București, 1929, partea II, îngr. și pref. Pericle Papahagi, București, 1941; ed. îngr. Tudor Nedelcea, Craiova, 2008. **Traduceri:** Homer, *Odyseea* și *Batrachomyomachia*, pref. trad., Iași, 1876; Aristotel, *Pasiunile*, București, 1884.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Opinions sincères*, București, 1899, *36–80*; Vasile Pârvan, *„Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică"*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXXVII, 1914–1915; Negruzzi, *Junimea*, *247–248*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *372*, *Ist. lit.* (1982), *430*; G. Călinescu, *Folclorul la „Convorbiri literare"*, SIL, *70–72*; *Dicț. lit. 1900.*, *169–170*; Ovidiu Baron, *„Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică"*, T, 2009, 4.

D.M.

CARAGIU, Toma (21.VIII.1925, Hrupiște, azi Argos Orestikon, Grecia – 4.III.1977, București), poet. Este fiul Athenei (n. Papastere) și al lui Nico (Nicolae) Caragiu, români macedoneni, și frate cu Matilda Caragiu Marioțeanu. Părinții săi emigrează, în 1928, în România, stabilindu-se în comuna Sarsânlar din județul Durostor. **C.** urmează aici patru clase primare, apoi face liceul la Silistra, unde îi sunt profesori Gh. Zuca, publicist și prozator, și Pericle Papahagi, folclorist și istoric literar. În 1940, în urma cedării Cadrilaterului, familia sa ia drumul pribegiei, așezându-se succesiv în Oltenița, Bacău, Corlătești, Moara Domnească (Prahova) și în Ploiești, unde **C.** își încheie studiile secundare. Ulterior se înscrie la Facultatea de Drept din București, dar trece la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică, la clasa lui Victor Ion

Popa şi Mihai Popescu. A fost actor la Ploieşti şi la Bucureşti, unde a jucat, cu aceeaşi vocaţie, roluri de comedie, de dramă şi de tragedie, fiind unul dintre „monştrii sacri” ai scenei şi ai filmului din România.

Poetul **C.** a fost umbrit de faima şi de harul actorului. Din timiditate, şi-a ascuns versurile mult timp, astfel că abia postum i-a fost publicată o culegere, *Poeme şi alte confesiuni* (1979), în care marele comedian se exprimă într-un registru dramatic, profund interiorizat: „A mai trecut o seară/ o seară în care mi-am ţesut singur/ pânză vieţii/ ca tânărul păianjen/ din trupul lui”. Substituindu-se umanităţii, îi înregistrează destinul dramatic, înfrângerile, suferinţele, chiar şi când acestea fac cât o victorie, cum i s-a întâmplat lui Leonidas: „Cântecul de moarte/ Îl vei auzi încet/ Numai tu, Doamne./ Mi-e fluierul bătrân şi bolnav./ Îl am de la Termopyle./ Acolo am fost învins prima oară”. Ca premoniţii ale propriului destin, răsună alte secvenţe ale liricii sale mereu tensionate: „Lava durerii/ Curge încet/ Nu cunoaşte firescul drum/ Balans de beţie lucidă/ Hohotind nud/ Ecouri cardiace din galaxii/ Linişte apoi/ Linişte stranie şi nebună/ Sapă mormânt/ Din adâncimi/ Aşteptarea ochilor/ Înşurubată în amintire/ Înfioară morţii/ De sub zidurile arse”. Ca pe un imens ecran, **C.** înregistrează clipele trăirilor omeneşti în marele spectacol al lumii, care se sustrage controlului şi pătrunderii înţelesurilor: „Am văzut omul întunecatelor dimineţi/ Am văzut fiul furtunii cântând în lanţuri/ Am văzut întreaga durere cum curge deschisă/ Exilaţi în noi chiuim în mine părăsite”. Entităţi însingurate, trăind între ziduri opace. În pofida câtorva texte în care se întâlneşte, delicat şi profund, elogiul iubirii şi al iubitei, cartea este, în esenţă, un amplu poem în vers alb, alcătuit din secvenţe care proiectează trecerea noastră efemer-întunecată pe o zare cenuşie, îndurerată. Poetul **C.**, descoperit „dincolo de masca actorului şi dincolo de destinul monstrului sacru”, a fost „o conştiinţă chinuită şi creatoare prin timp, o conştiinţă contemporană” (Ana Blandiana).

SCRIERI: *Poeme şi alte confesiuni*, îngr. şi pref. Ion Cocora, Cluj-Napoca, 1979; *Poemi aleapti – Poeme alese*, în Matilda Caragiu Marioţeanu, *Aromânii şi aromâna în conştiinţa contemporană*, Bucureşti, 2006, *323–363*.

Repere bibliografice: Raicu, *Contemporani*, *227–239*; Cândroveanu, *Printre poeţi*, *100–104*; Silvestru, *Un deceniu*, *168–172*; Cândroveanu, *Aromânii*, *118–122*; Petre Bokor, *Carte despre Toma Caragiu*, Galaţi, 1996; Matilda Caragiu Marioţeanu, *Toma Caragiu. Ipostaze*, Bucureşti, 2003; Geo Călugăru, *Toma Caragiu Magicianul*, Bucureşti, 2009. ***Hr.C.***

CARAGIU MARIOŢEANU, Matilda (20.VII.1927, Hrupişte, azi Argos Orestikon, Grecia – 11.III.2009, Bucureşti), poetă.

Este fiica Athenei (n. Papastere) şi a lui Nico (Nicolae) Caragiu, români macedoneni, şi soră cu Toma Caragiu. În 1928 familia emigrează în România, peregrinând ulterior din Cadrilater în Oltenia, Moldova şi stabilindu-se în cele din urmă în Ploieşti. Tânăra obţine licenţa în filologie la Bucureşti, în 1951. Funcţionează mai întâi ca preparatoare, devenind ulterior profesor de istoria limbii române la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti. Şi-a luat doctoratul în 1967. Între 1970 şi 1973 lucrează ca profesor de limba şi literatura română la Salzburg. Din 1993 este membru corespondent, iar din 2004 membru titular al Academiei Române. Lucrările sale de lingvistică privesc mai ales dialectul aromân. Publică, în 1962, manuscrisul inedit al unui *Liturghier aromân*, însoţit de un studiu filologic amplu şi de un glosar al textului, lucrare premiată de Ministerul Învăţământului. Printre cele mai valoroase lucrări pe care le-a semnat figurează *Compendiu de dialectologie română (nord şi sud-dunăreană)* (1975), distinsă cu Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române, *Dicţionar aromân (macedo-vlah). Literele A–D* (1997), *Aromânii şi aromâna în conştiinţa contemporană* (2006), lucrarea din urmă însumând contribuţii semnificative într-un domeniu pe care l-a cultivat în primul rând ca specialistă în lingvistică şi filologie. De altfel, într-o carte din 1996, prezentând „12 adevăruri incontestabile, istorice şi actuale, asupra aromânilor şi asupra limbii lor”, afirma: acesta este „credo-ul meu ştiinţific asupra «fiinţei» denumite «aromân»”.

C.M. a scris şi a publicat literatură proprie târziu, după ce în 1969 alcătuise o culegere de basme aromâne repovestite pentru copii. Cartea de poeme *Di nuntru şi-di nafoară* (1994) a fost tocmai de aceea o revelaţie, de o elocventă modernitate a comunicării lirice, mai puţin întâlnită în graiul aromân, chiar dacă nu lipsesc exemplele de acest fel, mai cu seamă în

generaţiile din ultimele decenii. Lumea acestei poezii este de fapt, în concreteţea ei, cea pe care au cunoscut-o şi au „transpus-o" în versurile lor toţi înaintaşii autoarei, şi anume universul aromânesc arhetipal. **C.M.** aduce însă un plus de sensibilitate şi de subliniată reflecţie existenţială. Se conturează astfel o geografie de suflet inconfundabilă, o imagine complexă a unui univers ce se estompează lent, în timp, cu neputinţă a fi recompus de cei ce nu l-au cunoscut aievea. O lume-stampă, pe care poeta o aşază sub un motto desprins din reflecţiile lui Pasteur: „Je ne demande pas quelle est ta race, ta nationalité ou ta religion, mais quelle est ta souffrance". Poemul intitulat în transpunere literară *Testament pentru fiica mea*, ce deschide culegerea, este desăvârşit în acest sens, restituind imaginea unei lumi în continuă scădere, a cărei dezagregare nu poate fi oprită. Este vorba de viaţa grupurilor etnice care dispar cu timpul fie prin convergenţă cu limba literară-matcă, fie prin asimilare, când trăiesc între străini, cum este cazul aromânilor. Astfel, fiica autoarei, care nu s-a născut – cum spune în aromână **C.** (aici în transpunere liberă) – „nici în munţii Gramostei/ nici la Samarina în Pind, nici la Hrupişte/ nici la Perivole [...] şi n-a băut apă din ghiumi" şi nici n-a mâncat „pita tu sinie, coaptă sub ţest", „n-a sărutat mână de bătrân/ de bunic de mume venerate/ cu mâini aurite/ nu şi-a aşteptat smerită logodnicul/ nu s-a făcut mireasă, fără a-şi fi cunoscut dinainte mirele", va rămâne străină de o lume ce a fost cândva imaculată moral, evanescentă, o lume parcă din întâia dimineaţă a lumii. Se întâlnesc aici şi poeme ale extincţiei, ale închiderii orizontului vieţii, în aşteptarea clipei tainice a comuniunii cu cosmosul (*Oara a-nsirăril' ei*), o lume întoarsă de la rosturile ei. Abia la senectute poeta are timp pentru a se recopilări, în tentaţia de a ajunge fiinţă edenică, în consens cu firea, ca în poemul *Caprili di Santorin*. Cartea a fost tradusă de autoare şi în limba franceză, sub titlul *De Dedans et de dehors*. I se adaugă în 2002 un volum trilingv, *Néuri – Zăpezi – Neiges*, reunind treisprezece poeme, iar în 2006 antologia *Poeme aromâne*, în structura căreia intră „trei generaţii de poeme", adică versurile publicate în cele două volume anterioare şi un grupaj de inedite aşezate sub titlul *Tableti cu ńeari şi cu heari*, unde mâhnirile par a fi mai puternice decât clipele de „miere", de seninătate.

SCRIERI: *Norocul şi mintea*, Bucureşti, 1969; *Di nuntru şi-di nafoară*, Bucureşti, 1994; ed. bilingvă (*Di nuntru şi-di nafoară – De Dedans et de dehors*), tr. autoarei, Charleroi (Belgia), 1999; *Dodecalog al aromânilor – Dodécalogue des Aroumains – Dodecalogue of the Aromanians*, ed. trilingvă, Constanţa, 1996; *Néuri–Zăpezi–Neiges*, ed. trilingvă, Bucureşti, 2002; *Toma Caragiu. Ipostaze*, Bucureşti, 2003; *Aromânii şi aromâna în conştiinţa contemporană*, Bucureşti, 2006; *Poeme aromâne*, ed. trilingvă, Bucureşti, 2006. **Ediţii:** *Liturghier aromânesc*, Bucureşti, 1962.

Repere bibliografice: Kira Mantsu, *„Di nuntru şi-di nafoară". Ploaci cu poezii di Matilda Caragiu Marioţeanu*, „Zborlu a nostru", 1992, 2; Florica Dimitrescu, *Poezie aromână cultă*, RL, 1995, 7; Florica Dimitrescu, *Frumoasă carte, cinste cui te-a scris!*, „Lupta" (Paris), 1995, 240; Mariana Nuşi Vintilă, *„Di nuntru şi-di nafoară"*, „La steaua", 1995, 7; Hristu Cândroveanu, *Caleidoscop aromân*, III, Bucureşti, 1995, *50–53*; Maria Pariza, *„Dicţionar aromân (macedo-valah)"*, TMS, 1997, 6; Alexandru Niculescu, *Tili*, RL, 2002, 32; *Carti di vreari trâ Matilda – Carte de iubire pentru Matilda Caragiu Marioţeanu*, Bucureşti, 2002; Nicolae Saramandu, *Studii aromâne şi meglenoromâne*, Constanţa, 2003, *129–134*; Alex. Ştefănescu, *Stihuri armâneşti*, RL, 2007, 9; Alexandru Niculescu, *Despre poezia transparenţei*, O, 2007, 5; Simion, *Fragmente*, VI, *242–245*. ***Hr.C.***

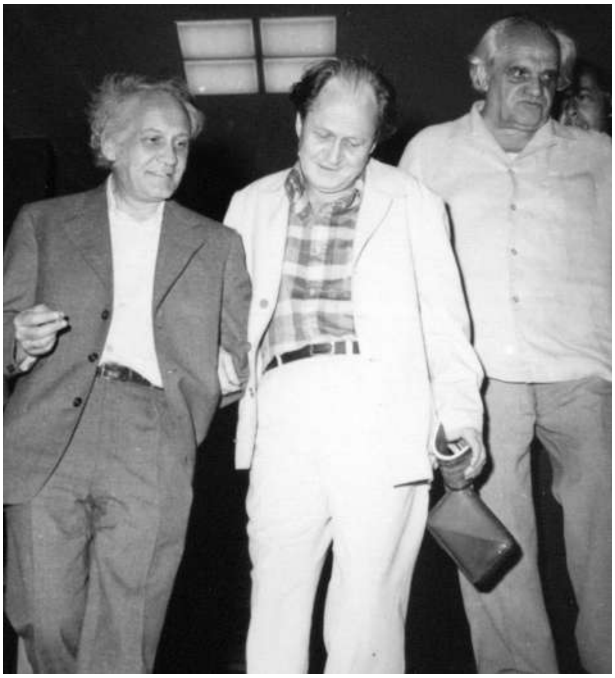
CARAION, Ion (pseudonim al lui Stelian Diaconescu; 24.V.1923, Ruşavăţ, j. Buzău – 21.VII.1986, Lausanne, Elveţia), poet, eseist, traducător.

Este fiul Eleonorei şi al lui Mihai Diaconescu, ţărani. Urmează Liceul „B.P. Hasdeu" din Buzău (1934–1942), după care se înscrie, în 1943, la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti. Debutează în 1936, în revista şcolară „Flori de primăvară" din Buzău, cu poemul *Gândurilor mele*, semnat Diaconescu M. Stelian. E prezent cu versuri şi recenzii în „Capitala", „Universul literar" (1939) şi „Curentul literar" (1940); colaborează, de asemenea, la „Claviaturi" (Braşov) şi la „Acţiunea Buzăului", unde, în 1940, foloseşte pentru prima dată pseudonimul Ion Caraion. Editează, împreună cu Alexandru Lungu, publicaţia „de poezie modernă" „Zarathustra" (1940–1941) şi publică versuri „verzi" în „Falanga". Este redactor la ziarele „Timpul" (1942–1943) şi „Ecoul" (1943–1944). Publică, în aceeaşi perioadă, la „Revista Fundaţiilor Regale", „Orizont", „Vremea", „Fapta", „Evenimentul zilei".

Foloseşte şi pseudonimele Paul Scorţaru, Mate Zega. Volumul de debut, *Panopticum* (intitulat iniţial de autor *Circ domestic*), îi este tipărit în 1943 la Editura Prometeu, însă cartea este interzisă de cenzură şi topită înainte de a ajunge în librării. Atitudinea antirăzboinică a scriitorului îl determină să participe la fondarea, în 1944, a ziarului „Scânteia", de care se desparte la scurtă vreme (mai 1945), în urma divergenţelor de opinii cu dogmaticii membri ai redacţiei, după cum va susţine mai târziu în *Jurnal* (I–III, 1980–1998). După august 1944 mai colaborează la „Scânteia tineretului", „România liberă", „Viaţa socială CFR", „Veac nou", „Victoria", „Tribuna poporului" ş.a. În cea de-a doua parte a anului 1946 publică, în „Jurnalul de dimineaţă" al lui Tudor Teodorescu-Branişte, articolele polemice *Criza culturii româneşti* şi *Criza omului*, a căror vehemenţă acuzatoare îndreptată împotriva caracterului dictatorial al noului regim („Criza culturii e criza libertăţii individuale") va contribui semnificativ la persecuţiile politice de mai târziu. Iniţiază, alături de Virgil Ierunca, revista „Agora" (1947) a Fundaţiei Regale „Mihai I" şi participă la editarea publicaţiei „Caiet de poezie", supliment al „Revistei Fundaţiilor Regale" (1946–1947). A mai fost consilier de presă în Ministerul Artelor şi Cultelor (1944–1946), secretar de redacţie al revistei „Lumea", condusă de G. Călinescu (1945–1946), şi redactor la Editura Cartea Românească (1948). Devenit incomod pentru autorităţile comuniste, **C.** este arestat în 1950 şi condamnat la cinci ani de închisoare, pe care îi execută la Canal şi la minele de plumb de la Cavnic şi Baia Sprie. În 1958 este arestat din nou pentru „trădare de patrie, spionaj, defăimarea culturii socialiste şi uneltire împotriva orânduirii legale de stat" şi condamnat, după mărturia autorului (neconfirmată însă de documente oficiale), la pedeapsa capitală, ulterior comutată la muncă silnică pe viaţă. Eliberat din închisoare în 1964, în urma decretului de amnistiere a deţinuţilor politici, revine în viaţa literară cu volumul *Eseu* (1966) – alcătuit din poeme scrise, în majoritatea lor, în detenţie – şi, mai ales, cu încrâncenarea de a recupera anii pierduţi: „Sub apăsarea anilor de viaţă furaţi, a manuscriselor de mai multe ori confiscate şi distruse, cu complexul sfâşietor că nu voi mai avea timp să scriu sau să spun ce am de spus sau de scris, obsedat de ideea că mesajul meu este ameninţat a fi încă o dată înăbuşit, vreme de cincisprezece ani, nu aveam altă soluţie, voi lucra demenţial câte 14–16 ore pe zi, ca să las o operă". Anii '70 sunt cei mai prolifici pentru activitatea literară a lui **C.**, care publică numeroase volume de versuri, eseuri şi critică literară, precum şi un număr impresionant de traduceri din literatura universală, îndeosebi din limbile engleză şi franceză. Devine acum redactor la cea mai prestigioasă revistă literară a epocii, „România literară", unde semnează şi I. Car. În 1981 îi este aprobată cererea de plecare definitivă din ţară şi se stabileşte împreună cu familia la Lausanne, în Elveţia. Apariţia, la München, a volumului de interviuri şi pamflete anticomuniste *Insectele tovarăşului Hitler* (1982) provoacă reacţia imediată a aparatului represiv al regimului, care, în paginile revistei „Săptămâna" condusă de Eugen Barbu, porneşte o virulentă campanie de presă împotriva sa. Sunt publicate astfel, printre altele, extrase din notele informative date Securităţii sub numele de cod „Artur" – alias **C.** –, referitoare la Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca. Paginile, pline de neadevăruri, imundităţi şi calomnii, s-au dovedit a fi, după desecretizarea arhivelor serviciului secret comunist, numai o parte dintre multele scrise de **C.** în calitate de informator la Securităţii, aruncând o umbră grea asupra întregii biografii a scriitorului. Aflat în exil, **C.** continuă să scrie şi editează chiar câteva reviste: „2 plus 2", „Don Quichotte", „Correspondances". Colaborează constant, ca redactor cultural, la radio BBC, precum şi la publicaţiile „Dialog" (Frankfurt am Main), „Limite" (Paris), „Contrapunct", „Curentul" (München), „Cuvântul românesc" (Suedia), „Uomini e libri" (Milano), „Tribune de Genève", „Le Figaro" (Paris), „Le Journal des poètes" (Belgia). Este omagiat, după moarte, la Sorbona (1988).

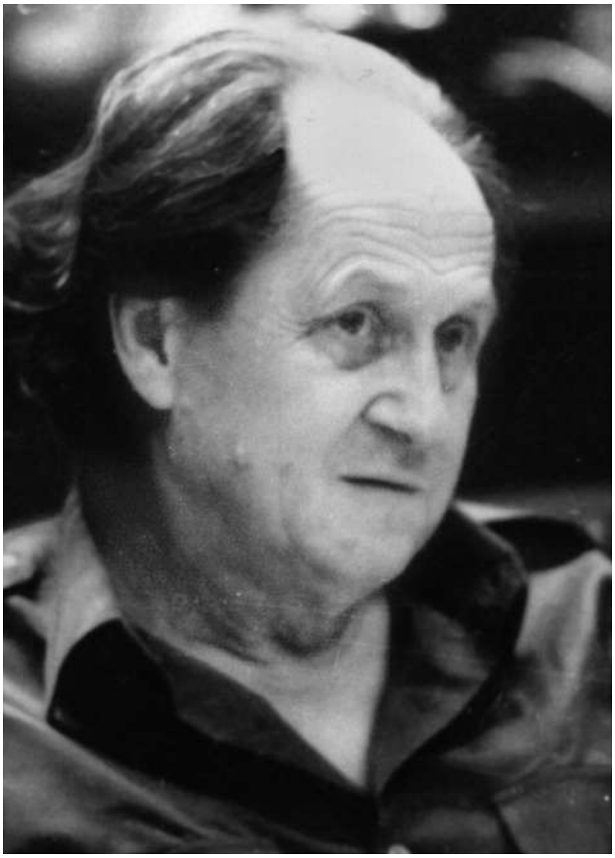
Aparţinând, împreună cu Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru, Dimitrie Stelaru, Ştefan Aug. Doinaş şi Radu Stanca, generaţiei de poeţi care se afirmă în anii imediat următori celui de-al Doilea Război Mondial, **C.** se impune relativ repede în conştiinţa literară a epocii prin volumele *Omul profilat pe cer* (1945; Premiul Editurii Forum) şi *Cântece negre* (1946). Tonalitatea dominantă a versurilor de început se înscrie într-o cheie gravă, cu modulaţii sumbre, pesimiste: marcat de mizeriile şi ororile războiului, pe de o parte, conştient de eşecul estetismului literar în a asigura un refugiu împotriva realităţii ostile, pe de altă parte, autorul scrie „cântece negre", poeme al căror nucleu tematic îl constituie protestul social şi revolta împotriva dimensiunii

meschine şi strivitoare a cotidianului. Într-o lume lipsită de orizont şi transcendenţă, o lume în care, după hotarul reprezentat de opera lui Nietzsche, „profetul nu mai avea mistere şi murise”, iar personalitatea umană se pierde în masa informă a statisticilor, singurele constante rămân războiul şi lepra: „Vă întreb: unde e libertatea pentru care au ars oraşele/ şi unde sunt bucuriile, pentru care/ copiii noştri carbonizaţi au înmulţit hoiturile războiului?”. Absurdul războiului populează gările cu coşciuge, iar înaltul clădirilor, departe de a mai constitui un îndemn la speranţă, devine un simbol al atotputerniciei morţii şi neantului: „Atârnă peste ceasuri celestele clădiri/ ca nişte stârvuri negre de tuci îmbrobodit/ pe jos cu ceramică iar podina cu mit./ Hei! Pentru cine-atârnă coşciugele din gări?”. Poezia, în aceste condiţii, nu se mai poate înscrie decât pe traiectoria unei estetici a spaimei şi grotescului, în care bucuria contemplaţiei artistice lasă locul zbaterii timpanelor în marşuri epuizante, brutalităţii şi măcelului: „În marş,/ timpanele noastre se zbăteau înăuntru –/ voi aţi stat cu muierile acasă, voi n-aţi văzut măcelul/ tulbure, superb, răscolitor,/ voi n-aţi văzut măcelul/ cu şanţuri, cu degradări, cu biruinţe/ cum a călcat peste bucurii, peste graniţe, peste ape/ brutal, crâncen. […] Armate anonime s-au strecurat în zdrenţe prin noapte/ cerurile se lăsau mai jos/ fumul uzinelor inunda cartiere/ pe străzi au răsunat automate/ şi-au zăcut lângă prispă muieri şi copii;/ oftică, tifos, pelagră,/ foamete, groază, tăcere”. Scenele apocaliptice ale războiului (din ciclul *Jurnal de front*) îşi au corespondentul formal în „strofe înjunghiate, bătute în pari,/ scrâşnite ca piatra ce-mprejmuie schitul;/ strofe scrise lângă hoţi şi tâlhari/ care înjură de sfinţi şi dau cu cuţitul”. Accentele argheziene de împotrivire şi revoltă se transformă, într-o conştiinţă anticonformistă şi dezabuzată, în viziuni cinice, terifiante, dominate de imagini ale degradării, descompunerii şi putrezirii, ce amintesc de universul poetic bacovian. Ceea ce îl individualizează însă pe **C.** este discursivitatea, tonul voit prozaic – mărci lingvistice ale unei atitudini antipoetice, în care tresăririle vitalităţii („Poeţi! Voi trebuie să agitaţi lumea”) sunt repede înghiţite de golul unui scepticism atotcuprinzător: „Lebedele nu-mi ştiu zarea./ Cerul nu mă mai conţine./ Când şi când, doar disperarea/ Intră-n lespedea din mine...”. Pentru că „omul profilat pe cer” al lumii poetice a lui **C.** nu mai are nimic din tonusul vitalist şi din privirea încrezătoare caracteristice umanismului clasicist sau romantic; redus la o singură dimensiune – aceea a orizontalităţii –, el se chirceşte, se retrage tot mai aproape de pământ, până la a deveni una cu mineralul: „Omul profilat pe cer avea umerii aspri, răniţi,/ mersul înfricoşător şi-un păr negru, ierbos,/ crescuse enorm ca o zăpadă polară, ca o inundaţie marină,/ laolaltă cu minereurile pământului, cu sângele lui subteran,/ în care au putrezit rădăcini,/ în care s-au înecat femei,/ în care au venit să moară carbonizate păsările din fundul lumii;/ gonite din cuiburi şi de pe vapoare,/ au venit să moară păsările Sudului.// Printre materii anorganice, printre vizuini sălbatice şi plante/ mergea uriaş ca o mie de blocuri puse să meargă,/ ca o mie de soldaţi trimişi să se omoare,/ ca o mie de prizonieri întorşi din război,/ ca o mie de muncitori chemaţi la fabrică”. Reintrat în viaţa literară după o tăcere de aproape două decenii, **C.** „redebutează” cu volumul de poeme *Eseu*, urmat, după un an, de cel intitulat *Dimineaţa nimănui* (1967). Acum lirica lui gravitează în jurul a două teme esenţiale: dezabuzarea şi singurătatea, rezultate din distilarea poetică a unor suferinţe greu de imaginat. Calvarul puşcăriei, nenumit ca atare, este pretutindeni prezent, făcând din autor un al doilea Ulise, dar nu unul care se întoarce fericit în Ithaca, ci unul care, trecând prin infernul oamenilor, şi-a pierdut orice iluzie: „Am uitat undeva o parte din mine…/ Eram aşa de atent să nu pierd nimic!/ Numai fete urâte am întâlnit azi./ Fără mine întreg mă voi prăbuşi./ Fără mine întreg nu mai sunt eu./ Depărtarea mănâncă din oraşul ruginit./ Taci… despre ce pomeniţi? Grâu sub vânt./ În fiecare zi se prăbuşeşte cineva…”. Revenit din „morţi” precum Lazăr altădată, poetul „vâsleşte în singurătate”, întrucât comunicarea cu cei „vii”, cei care au dus o viaţă normală, a devenit imposibilă: „Ne despărţeam... O! cine mai întreabă/ de cei ce nu-s? de cei ce-au fost pe vremuri?/ Mulţimea vinde îngeri la tarabă/ şi arlechinii mor în Bethleemuri...”. Prizonier al unui lirism al suferinţei şi degradării (I. Negoiţescu), **C.** contemplă puritatea cu priviri stinse şi obosite, apărându-se de „ochii depresiv de albaştri ai copiilor” şi de „suavele neruşinări ale naturii” prin ironii amare („Pleacă oamenii şi rămân potecile./ Socialismul e zâmbet”) şi conştiinţa „prelungirii lumii prin durere”. Poetul îşi apare sieşi ca un nou Oedip, ispăşind o vină care nu este a sa, îşi compune cântecul din „halucinaţii şi oracole”, pribegind în afara cetăţii pradă unui „extaz al suferinţei”. Din

Mihail Crama, Ion Caraion și I.D. Sîrbu

când în când, exilatul mai găseşte totuşi resurse pentru a sublima materialul poetic în imagini estete: „Armonios obosită, vara era pe sfârşite./ Luna ca o iacobină se ridicase/ pe genunchii apocalipsului. Nimic nu înfloreşte mai frumos ca un corolar./ Ţi-au fost dragi păsările, apele şi arborii,/ Dar n-ai avut nici păsări, nici arbori, nici ape". Fluxul lirismului oscilează, în perspectivă formală, între notaţie şi metaforă, sugrumând suflul robust-protestatar al poemelor de debut într-o respiraţie poetică sacadată, întretăiată, ce urmează urcuşurile şi coborâşurile unei suferinţe mereu prezente: „Clepsidre ori perle risipite pe lac,/ stelele-n cer. Broaştele tac./ Ninge peste adâncurile lumii cu seri./ E ca şi când luna şi copiii/ ar fi plecat din oraş pentru totdeauna./ Ninge cu adânc şi coşmare./ Iar tăcerile au gurile-amare/ Ca sinucigaşii". Volumul *Cârtiţa şi aproapele* (1970), adâncind tematica poemelor precedente, îl defineşte pe **C.** drept un poet al stării de criză (Lucian Raicu), ale cărui constante sufleteşti – dezolarea, plictiseala, singurătatea, neliniştea – se constituie în tot atâtea centre de coagulare a lirismului. Într-o lume lipsită de orice noimă, în care nici măcar „absurdul" nu mai poate descrie existenţa, iar viaţa este o „prelungire a morţii", intervine, copleşitor, sentimentul „târziului": „Nimic nu-i absurd şi nimic nu e logic/ Seara mă-ntorc şi m-aşed în sicriu,/ Sub toată oboseala de timp ontologic –/ Şi tare-i târziu... şi tare-i târziu...". Trecutul înghite cu lăcomie prezentul, universul se sfoiegeşte şi se închide în melancolii nesfârşite, iar amintirile devin răni deschise. Obosit de existenţă, poetul ajunge să-şi supravieţuiască, scriind poezii „postume": „De fapt murisem de-atunci/ ca melancoliile/ în sala de aşteptare a bucuriei./ Te şi miri că soarele/ nu s-a topit/ nu s-a sfâşiat./ Fiecare copac stă ca o gheară/ de-a lui Mârşăvie Împărat". Logica negaţiei absolute are drept corolar revelarea golului existenţial, a inutilităţii şi absenţei (*Imagine cu absenţe*), în necuprinsul căruia orice deosebire ontologică se pierde în confuzia haotică a tuturor valorilor şi trăirilor: „Vă vom chinui, vă vom ucide şi vom râde/ pe urmă vom fi ucişi şi se va râde/ suntem destul de bătrâni şi de vicleni/ să nu ne pese/ totul e adevăr, chiar şi minciuna/ totul e minciună, chiar şi adevărul –/ întunericul se face singur". Privirea amar-retrospectivă, ajunsă la capătul lumii, devine viziune întoarsă, urzind peisaje postapocaliptice, prin care poetul rătăceşte ca un strigoi: „Noapte cu bube. Stătută ca o baltă./ Mă-ntorc de pe lumea cealaltă./ Dracul mână caii. Surugiul doarme./ Luna atârnă de pe cer ca o tenie./ Orb şi fără părinţi, ca o mută vedenie,/ între cranii şi arme./ Vin de pe vremea când sângele picura din panoplie./ Cine ştie, gândule, cine ştie…/ Apocalipsul a fost şi s-a dus./ E ca-n lepădarea de Petru a lui Iisus./ Spunându-i că-l va părăsi/ (Petru era om: cu temeri, cu vise)/ Christ se părăsise/ el mai întâi./ Şi/ iubeam odinioară o fată…". Volumul *Cimitirul din stele* (1971), extindere a dezabuzării şi nihilismului asupra întregului univers, conţine totuşi câteva poeme de dragoste – sentimentul, fragil, reuşind să aducă o rază de speranţă în infernul existenţei cotidiene. În *Străina*, de pildă, iubita este o imagine ideală, o idee în sens platonician, percepută de simţuri ca un „abur" care se suprapune peste înfăţişările concrete ale femeilor întâlnite: „Îţi sărut prefigurările coapsei/ şi aburii muzicali din preajma umerilor/ şi sânii – calde basoreliefuri./ Nu ştiu cum arăţi. Vei fi fost călătoarea/ rezemată de canaturile unei ferestre de tren/ sau adolescenta cu braţe bizare din gara Predeal/ care pipăia cu sfială obrajii munţilor,/ spunându-le ceva". Ultimul volum de versuri publicat în ţară, *Dragostea e pseudonimul morţii* (1980), se face ecoul oboselii unei existenţe văzute ca o „naştere amânată". Versurile devin eliptice, fragmentare, iar poetul, convins că „adevărul e o femeie de serviciu",

nu mai caută decât „semnificaţia/ dispariţia semnificaţiilor” în poeme care amintesc de ultima etapă a creaţiei bacoviene: „Cine ştie... Nime./ Două centime, patru centime./ Altă lume. Oare?/ Infime/ stigmate alternând calendare/ (alterare/ eroare)”.

Eseist prolific, **C.** s-a remarcat întotdeauna ca un atent observator al vieţii literare contemporane. *Duelul cu crinii* (1972), adevărată panoramă a liricii româneşti de după cel de-al Doilea Război Mondial, conţine, de asemenea, comentarii şi observaţii pertinente asupra câtorva dintre cei mai importanţi scriitori moderni, de la Guillaume Apollinaire şi Charles Baudelaire la Antoine de Saint-Exupéry şi Hart Crane. O secţiune specială include o parte din articolele publicate înainte de 1950, din care merită menţionată o viziune personală asupra poeziei, care aminteşte de noţiunea *work in progress* a lui James Joyce: „Poezia este mereu o nouă esenţialitate. A o defini înseamnă a o concepe segmentar. [...] Cum se poate defini ceva ce nu s-a terminat?” (*Poezia*, 1947). Măsura talentului eseistic ale autorului este dată de volumul *Bacovia. Sfârşitul continuu* (1977), în care, intuind în Bacovia un spirit profund înrudit cu propriile sale agonii, **C.** comentează opera înaintaşului cu fervoarea şi interesul cu care îşi observă propria existenţă: „Bacovia era suferind. [...] Începuse a trăi în moarte. Într-un sfârşit continuu. Într-o inchiziţie care nu-şi execută victimele, însă le transformă în ulcere veşnice, în chin. Chinul anulării noimelor. Al naşterii golului, produs fără întrerupere, asediind şi degradând. O autoinchiziţie”. Poetul devenit critic procedează cu atenţie şi meticulozitate, pornind de la analiza statistică a vocabularului liric bacovian, trecând prin decelarea influenţei eminesciene asupra lui Bacovia şi sfârşind cu comentarea termenilor-cheie ai unei opere care nu a încetat să crească în însemnătate de la data publicării sale până astăzi. Folosind toate procedeele critice de care avea cunoştinţă, inclusiv noul, pe atunci, structuralism, **C.** traversează, pe rând, spaţiile literaturii franceze, germane şi engleze în încercarea de a surprinde, din toate perspectivele posibile, miracolul liric bacovian. Poezia lui Bacovia are calitatea, subliniază **C.**, de a putea fi înţeleasă în orice cultură; ea nu este însă una rudimentară, ci încearcă, prin mijloace rafinate, să construiască un „primitivism sui-generis”. *Jurnalul* lui **C.** se constituie într-o istorie literară subiectivă a veacului al XX-lea românesc, în care abordarea de tip eseistic şi observaţia idiosincratică, punctată cu detalii memorialistice, edifică o galerie portretistică ce-i cuprinde, printre alţii, pe Tudor Arghezi, G. Călinescu, Ion Minulescu, Ion Vinea, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, A.E. Baconsky, Nichita Stănescu, Dan Laurenţiu şi Virgil Mazilescu. Ponderea majoră a *Jurnalului* este dată însă de paginile scrise după plecarea scriitorului din ţară, atunci când, în absenţa cenzurii şi, mai ales, a autocenzurii, rememorarea trecerii prin redacţiile ziarelor bucureştene din anii tulburi ai celui de-al Doilea Război Mondial capătă un ritm alert şi captivant, favorizând acurateţea plastică şi profunzimea desenului. Iată-l, de pildă, pe Ion Vinea, pe atunci director la „Evenimentul zilei”, solicitându-i o colaborare lui **C.**: „N-ai cum să refuzi o propunere de acest gen, venită de la un atare om, în acuităţile comportamentului căruia totul e civilizaţie, cordialitate, umor şi relaxare superioară. Inteligenţa privirii, o francheţe a dialogurilor, adâncul ochilor albaştri, încărcaţi de o veghe a visului şi a tentaţiilor, de o alegreţe şi de o lene complicitare şi alternante, acel apetit pe care îl bănuieşti către o inconvertibilă şi

interioară călătorie prin hazard, îmbrăţişându-se cu un distilat şi pătimaş gust al boemei, ajută în plus mesajului său, care de fapt mă şi intimidează, pe cât este de simultan flatant şi ademenitor". Traducător pe cât de inspirat pe atât de prolific, **C.** a dăruit culturii române câteva antologii remarcabile, dintre care *Antologia poeziei franceze de la Rimbaud până azi* (I–III, 1974–1976), realizată împreună cu Ov. S. Crohmălniceanu, şi *Antologia poeziei americane* (1979) au devenit clasice. A mai tradus din Balzac, Al. Dumas, Saint-Exupéry, Anna Ahmatova, Ezra Pound, Malcolm Lowry, Raymond Queneau. Este, de asemenea, autorul câtorva cărticele de poezii pentru copii.

Există la Ion Caraion un puternic conflict între natura directă a sentimentului moral şi expresivitatea îndelung hrănită cultural. O analiză temeinică […] *a poeziei lui ar trebui să ne arate cum reuşeşte poetul să creeze impresia că îşi transcrie aproape automatic, fără nici o sintaxă lirică, întunecatele lui viziuni, coşmarele, torturantele mişcări ale unui suflet ultragiat, şi, în acelaşi timp, să recurgă la o expresivitate în care să se regăsească, sedimentate, resturile unei atât de intense şi de profunde culturi poetice. Conflictul acesta între spontaneitate, brut, cruzime, originalitate absolută, pe de o parte, şi elaboraţie, artă rafinată, ereditate culturală pe de alta, formează, poate, aspectul cel mai izbitor şi insoluţionabil critic al poeziei lui Ion Caraion.*

NICOLAE MANOLESCU

Tipică pentru întreaga poezie scrisă de Ion Caraion în ţară [...] *este privirea decepţionată, de sus în jos sau de la mare spre mic, cu un sentiment extraordinar al mizeriei universale, ca şi când totul în lume ar suferi de agorafobie sau ar fi claustrat. Viaţa este un lighean* [...], *cerul e o tavă, aleea parcului o cravată, soarele un ştergar, cerul un tampon de vată, norii sunt bureţi uitaţi pe cer, dealurile – ciuperci de noroi, un vultur seamănă cu o foarfecă (metafora modernităţii), în fine, luna atârnă pe cer ca o tenie, iar „lumina ia la fereastră/ culoarea ciorbei de burtă". Metalele sunt şi ele întrebuinţate cu insistenţă de poet, dar nu cele incoruptibile şi preţioase (aurul şi argintul), ci elementele din clasa „de jos", fără prestigiu estetic şi fără valoare aparentă. Stelele sunt de zinc şi de cupru, păsările de aluminiu sau de tinichea, munţii de tuci, apa de metal, seara de tablă coclită. Dar selecţia aceasta severă depinde nu numai de privirea mohorâtă a poetului, ci şi de instinctul său justiţiar, care urmăreşte să schimbe faţa literaturii aşa cum alţii schimbă lumea...*

FLORIN MANOLESCU

SCRIERI: *Panopticum*, Bucureşti, 1943; *Omul profilat pe cer*, Bucureşti, 1945; ed. îngr. Emil Manu, Bucureşti, 1992; *Cântece negre*, Bucureşti, 1946; *Eseu*, Bucureşti, 1966; *Dimineaţa nimănui*, Bucureşti, 1967; *Necunoscutul ferestrelor*, Bucureşti, 1969; *Cârtiţa şi aproapele*, Bucureşti, 1970; *Deasupra deasuprelor*, Bucureşti, 1970; *Cimitirul din stele*, Bucureşti, 1971; *Selene şi Pan*, Bucureşti, 1971; *Duelul cu crinii*, Bucureşti, 1972; *Munţi de os*, Bucureşti, 1972; *Frunzele în Galaad*, Cluj, 1973; *Enigmatica nobleţe*, Bucureşti, 1974; *Marta, fata cu poveşti în palme*, Bucureşti, 1974; *Poeme*, pref. Emil Manu, Bucureşti, 1974; *O ureche de dulceaţă şi-o ureche de pelin*, Bucureşti, 1976; *Pălărierul silabelor*, Bucureşti, 1976; *Bacovia. Sfârşitul continuu*, Bucureşti, 1977; ed. 2, Bucureşti, 1979; *Interogarea magilor*, Bucureşti, 1978; *Lacrimi perpendiculare*, pref. Mihail Petroveanu, Bucureşti, 1978; *Lucrurile de dimineaţă*, Bucureşti, 1978; *Dragostea e pseudonimul morţii*, Bucureşti, 1980; *Jurnal*, I–III, îngr. şi pref. Emil Manu, Bucureşti, 1980–1998; *Poems*, tr. Marguerite Dorian şi Elliot B. Urdang, Athens (SUA), 1981; *Insectele Tovarăşului Hitler*, München, 1982; *L'Am–stram–gramité*, tr. G.-E. Clancier, Vahé Godel, R. Marteau ş.a., Lausanne (Elveţia), f.a.; *La Terre a mangé ses fontaines*, tr. Vahé Godel, Bruxelles, 1985; *Apa de apoi*, îngr. şi postfaţă Emil Manu, Bucureşti, 1991; *La Neige qui jamais ne neige et autres poèmes*, tr. şi pref. Jean-Pierre Valloton, Lausanne (Elveţia), 1993; *Greşeala de a fi – The Error of Being*, ed. bilingvă, tr. Marguerite Dorian şi Elliot B. Urdang, Bucureşti, 1994; *Cimitirul din stele*, îngr. şi pref. Emil Manu, Bucureşti, 1995; *Postume*, îngr. şi postfaţă Emil Manu, Bucureşti, 1995; *Tristeţe şi cărţi*, îngr. şi pref. Emil Manu, Bucureşti, 1995; *Le Livre des poèmes perdus*, Troyes (Franţa), 1995; *Exil interior*, îngr. şi pref. Emil Manu, Bucureşti, 1997; *Poezii arestate*, îngr. şi pref. Nicolae Ţone, Bucureşti, 1999; *Ein Garten ist in mir*, tr. Christian W. Schenk şi Simone Reicherts-Schenk, Kastellaun, 2002; *Scrisori către Nicolas Catanoy*, îngr. Maria Pal, pref. Ion Cristofor, Cluj-Napoca, 2003; *Antichitatea durerii*, îngr. şi postfaţă Nicolae Ţone, pref. I. Negoiţescu, Bucureşti, 2005. **Traduceri:** Balzac, *Istoria măririi şi decăderii lui César Birotteau, negustor de parfumuri, ajutor de primar în cel de-al doilea arondisment al Parisului*, pref. J. Popper, Bucureşti, 1949; I.A. Goncearov, *Oblomov*, Bucureşti, 1949 (în colaborare cu A. Frunză şi Val Cordun); Al. Dumas, *Doamna de Monsoreau*, I–III, Bucureşti, 1965 (în colaborare cu Radu Popescu); Antoine de Saint-Exupéry, *Pământ al oamenilor*, pref. trad., Bucureşti, 1967, *Zbor de noapte. Pilot de război*, Bucureşti, 1968; Edgar Lee Masters, *Antologia orăşelului Spoon River*, pref. Virgil Nemoianu, Bucureşti, 1968; Ryūnosuke Akutagawa, *Rashomon*, Bucureşti, 1968; Daniel Defoe, *Căpitanul Singleton*, Bucureşti, 1972, *Colonelul Jack*, Bucureşti, 1972; *Antologie de poezie neerlandeză (olandeză şi flamandă)*, îngr. Venera şi Al. Urechia, pref. Garmt Stuiveling, Bucureşti, 1973 (în colaborare cu Mihai Beniuc, Aurel Covaci şi Petre Solomon); *Antologia poeziei franceze de la Rimbaud până azi*, I–III, îngr. în colaborare cu Ov. S. Crohmălniceanu, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, Bucureşti, 1974–1976 (în

colaborare); Anna Ahmatova, *Versuri*, București, 1974; Ezra Pound, *Cantos și alte poeme*, București, 1975; Malcolm Lowry, *La poalele vulcanului*, București, 1978; *Poeți canadieni contemporani*, pref. trad., București, 1978; *Antologia poeziei americane*, îngr. trad., București, 1979 (în colaborare); Raymond Queneau, *Arta poetică*, pref. trad., București, 1979.

Repere bibliografice: N. Rondell, *Ion Caraion, jos masca. Un „arhanghel" anacronic*, „Democrația", 1944, 25 noiembrie; Perpessicius, *„Panopticum"*, UVR, 1945, 6; Geo Dumitrescu, *„Panopticum"*, „Victoria", 1945, 2 octombrie; Constant Tonegaru, *„Panopticum". Un debut nepromițător*, „Fapta", 1945, 7 decembrie; Felea, *Dialoguri*, *125–134*; Felea, *Poezie*, *43–54*; Perpessicius, *Lecturi*, *179–187*; Grigurcu, *Teritoriu*, *28–35*; Raicu, *Structuri*, *209–213*; Petroveanu, *Traiectorii*, *151–163*; Andriescu, *Relief*, *128–135*; Piru, *Poezia*, I, *266–280*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *237–242*; Laurențiu, *Eseuri*, *70–74*; Negoițescu, *Analize*, *292–298*; Raicu, *Critica*, *198–206*; Ștefănescu, *Preludiu*, *27–35*; Georgescu, *Volume*, *7–12*, *143–148*; Simion, *Scriitori* I (1978), *110–120*; Manu, *Eseu*, *59–88*; Raicu, *Practica scrisului*, *386–411*; Grigurcu, *Poeți*, *406–414*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *152–159*; Raicu, *Contemporani*, *73–78*; Iorgulescu, *Critică*, *223–228*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *14–20*; *Hommage à Ion Caraion*, Lausanne (Elveția), 1984; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *243–246*, *353–356*, II, *62–64*, III, *303–309*; Negoițescu, *Scriitori contemporani*, *76–79*; Simuț, *Incursiuni*, *250–259*; *Ion Caraion. Anotimpuri în infern*, CC, 1996, 1–2 (grupaj special); Pop, *Pagini*, *52–57*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *290–297*; *Dicț. analitic*, I, *44–46*, *177–179*, IV, *626–629*; Simion, *Fragmente*, II, *34–37*, III, *200–212*; Emil Manu, *Ion Caraion*, București, 1999; *Dicț. esențial*, *146–149*; Ungureanu, *La vest*, II, *57–66*; Manolescu, *Lista*, I, *70–75*, III, *151–154*; Voncu, *Secvențe*, I, *165–166*, *239–241*, II, *109–112*; Mihai Pelin, *„Artur". Dosarul Ion Caraion*, București, 2001; Silvian Floarea, *Universul și noutatea poeziei lui Ion Caraion*, București, 2002; Cioculescu, *Lecturi*, I, *57–59*; Ștefănescu, *Istoria*, *475–482*; Gheorghe Grigurcu, *Recitindu-l pe Ion Caraion*, RL, 2006, 36; *Cazul „Artur" și exilul românesc*, îngr. Delia Roxana Cornea și Dumitru Dobre, București, 2006; Eugen Simion, *Un caz tragic: Ion Caraion*, CLT, 2007, 45–50, 2008, 2; Manolescu, *Istoria*, *924–925*; Popa, *Ist. lit.*, I, *211–212*, *passim*, II, *326–332*, *passim*; Aurelian Zisu, *Ion Caraion. Sfârșitul continuu*, I–II, Craiova, 2009–2011; Florescu, *Aristarc*, II, *311–348*; Manolescu, *Enciclopedia*, *121–125*. ***L.H.***

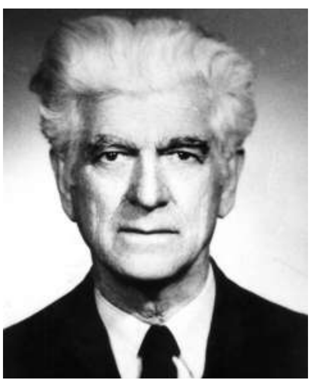
CARAIVAN, Virgil (7.II.1879, Șuletea, j. Vaslui – 11.II.1966, București), prozator. Urmaș al unei vechi familii de răzeși, **C.** este fiul Smarandei și al învățătorului Neculai Caraivan. După terminarea școlii primare din satul natal, urmează cursurile Gimnaziului „Manolache Costache Epureanu" din Bârlad și ale Liceului „Petru Rareș" din Piatra Neamț, absolvind în 1900. Se înscrie la Facultatea de Drept și la cea de Litere și Filosofie ale Universității din București, dar va renunța, se pare, să-și treacă examenele de licență. Lucrarea de seminar *Ritmul muncii în poeziile populare*, remarcată de C. Rădulescu-Motru, îi dă prilejul să debuteze în „Noua revistă română" (1901). A colaborat cu povestiri, nuvele, articole politice și traduceri la numeroase ziare și reviste, între care „Sămănătorul", „Floarea darurilor", „Luceafărul", „Lupta", „Viitorul", „Foaia poporului", „Neamul românesc literar", „Ramuri". În anii 1903 și 1904 scoate la București, împreună cu alți colegi, gazeta politică „Tribuna", „organ studențesc-naționalist", iar la Bârlad va fi, mai târziu, director al revistelor „Răzeșul" (1926–1927) și „Documente răzeșești" (1933–1934), în ale căror pagini publică, în primul rând, modeste contribuții istorice proprii sau aparținând unor intelectuali din partea locului. Urmând sfatul lui N. Iorga, al cărui apropiat a fost un timp, în 1907 își strânge, sub titlul *La șezătoare*, poveștile și snoavele apărute mai înainte în periodice. Primirea făcută acestei culegeri îl convinge să persevereze și va tipări în continuare *Povești* (1908), *Povești de pretutindeni* (1908), *Doamna Ilina* (1909), *Povești franceze* (1909), *Povești corsicane* (1910), *Basme și legende străine* (1911), *Aliman voinicul* (1912), *Movila roșie* (1913), *La gura sobei* (1924). Câteva dintre aceste volume s-au retipărit în mai multe ediții, în colecția „Biblioteca pentru toți", alături de traducerea nuvelei lui N.V. Gogol *O noapte de mai* (1908), făcută după o versiune franceză, și în colecția intitulată „Basme și legende străine", condusă de **C.** El este și autorul unei relatări a faptelor de arme ale Regimentului 32 Mircea, *Bătălia de la Mărășești... Povestire națională istorică* (1929), al unui *Memoriu de activitate ostășească în războiul de reîntregire. 1916–1918* (1934), montaj de amintiri proprii și de documente, și al schiței istorice *Când a fost întemeiată Societatea Scriitorilor Români* (1939). S-a numărat, de altfel, printre cei care au participat la constituirea acestei societăți, fiind în primii ani și casierul ei. După Primul Război Mondial a locuit mai mult la Șuletea, ocupându-se cu agricultura și devenind unul dintre animatorii vieții culturale din Bârlad.

Ca și Tudor Pamfile sau D.N. Ciotori, ambii, de asemenea, colaboratori la revistele lui N. Iorga, **C.** este, înainte de toate, un prelucrător iscusit

al filonului narativ popular, român sau străin. Povestirile şi snoavele lui pornesc de la un nucleu folcloric, pe care îl amplifică, îl transformă. Contribuţia personală stă mai degrabă în „rescrierea" textului cu mijloacele autorului cult decât într-un spor de fantezie. Linia acţiunii, structura personajelor, semnificaţiile de natură morală rămân cele caracteristice literaturii populare. Sunt de semnalat şi accentele critice, de sorginte sămănătoristă, sau încercarea de a utiliza elementul fantastic, ca în nuvelele adunate în *Movila roşie*. Aici **C.** face apel la legende şi realităţi pe care le cunoaşte bine, specifice satului răzeşesc din zona Fălciului, mai ales de pe valea Elanului. Dar haina literară conferită unui material epic relativ bogat, generos, rămâne insuficient realizată.

SCRIERI: *La şezătoare*, pref. N. Iorga, Bucureşti, 1907; ed. Bucureşti, 1922; *Poveşti*, Bucureşti, 1908; *Doamna Ilina*, Bucureşti, 1909; *Snoave*, Bârlad, [1911]; *Aliman voinicul*, Bucureşti, [1912]; *Movila roşie*, Bârlad, 1913; *La gura sobei*, Bucureşti, 1924. **Traduceri:** N.V. Gogol, *O noapte de mai*, Bucureşti, 1908; *Poveşti de pretutindeni*, Bucureşti, 1908; *Poveşti franceze*, Bucureşti, 1909; *Poveşti corsicane*, Bucureşti, 1910; *Basme şi legende străine*, Vălenii de Munte, 1911.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *70–71*; D. Caracostea, *Ce ne este cântecul poporan*, RFR, 1940, 10; Tatiana Nicolescu, *Opera lui Gogol în România*, Bucureşti, 1959, *63*, *109*, *185*; Traian Nicola, *Liceul „Gheorghe Roşca Codreanu" din Bârlad*, Iaşi, 1971, *227*; *Bârladul. Odinioară şi astăzi*, I, Bârlad, 1980, *44*, *65–75*, *381–384*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *477–478*; Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene. Bibliografii. C*, Bârlad, 2001, *27–32*. ***R.Z.***

CARAMAN, Petru (14.XII.1898, Vârlezi, j. Galaţi – 9.I.1980, Iaşi), etnolog.

Este fiul Elenei (n. Miron) şi al lui Neculai P. Caraman, ţărani. După şcoala primară urmată în localitatea natală (1903–1909), este elev la Liceul Internat din Iaşi (1909–1917), unde îi are profesori pe Vasile Bogrea, Calistrat Hogaş, Iorgu Iordan (pentru scurt timp), August Scriban. Face studii universitare la Facultatea de Litere şi Filosofie din Iaşi (1918–1921), unde profesori îi sunt Ilie Bărbulescu, Traian Bratu, Dimitrie Gusti, G. Ibrăileanu (acesta a intenţionat să-l reţină asistent), A. Philippide, Orest Tafrali. A absolvit şi Seminarul Pedagogic Universitar din Iaşi (1922). După ce funcţionează ca profesor titular pentru limba română şi limba latină la Liceul de Stat nr. 2 din Cernăuţi (1923–1925), face studii de slavistică la universităţile din Varşovia, Lvov şi Cracovia (1925–1928), unde a audiat cursuri ale etnologilor şi etnografilor Jan St. Bystron, Eugeniusz Frankowski, Adam Fischer, Kazimierz Moszynski şi Stanisław Poniatowski. În 1928, la interval de doar câteva luni, obţine titlurile de doctor în slavistică şi în filosofie la Universitatea din Cracovia. Este profesor secundar la Cernăuţi (septembrie 1928) şi la Bucureşti (1929–1934), director al Institutului Român din Sofia (1934–1937), profesor suplinitor, apoi, prin concurs, profesor definitiv la Catedra de slavistică a Universităţii din Iaşi, din 1938 până în noiembrie 1947, când este exclus din învăţământ, deoarece – critic neîmpăcat al realităţilor de după august 1944 – protestase împotriva răpirii Basarabiei şi nu admitea ingerinţe în autonomia universitară. A fost ales membru post-mortem al Academiei Române (1991).

Autor a numeroase studii de profil complex, etnografic şi lingvistic, **C.** abordează, în tradiţia şcolii comparatiste a lui B.P. Hasdeu şi a celei lingvistice a lui Ovid Densusianu, multiple aspecte ale culturii populare româneşti, între care balada şi colindul deţin un loc central. *Obrzęd kolędowania u Słowian i u Rumunów* (1933), apărută în limba română într-o versiune diferită, revăzută şi completată pe baza manuscriselor originale (*Colindatul la români, slavi şi alte popoare*, 1983), este o monografie a obiceiului colindatului la români, bulgari şi maloruşi. Lucrarea examinează, în prima parte, cele două tipuri ale speciei (colinde cântate la fereastră şi colinde cântate în casă), iar în cea de-a doua parte are în vedere aspectele istorico-etnografice ale diverselor tipuri de colind. Tipologia colindelor este stabilită după criteriul persoanelor cărora le sunt adresate. Nimeni până la **C.** nu a acordat atâta atenţie chestiunilor privind substanţa, semnificaţiile profunde, oralitatea, stereotipia, caracterul canonic al colindelor, contribuţia acestor cântece de laudă la conturarea idealului poporului, fapt pentru care le şi numeşte „cântecele idealului". De asemenea, nimeni până la el nu a realizat un studiu comparat atât de temeinic. Cercetare de

mare adâncime, cartea descrie datina colindatului şi ramificaţiile tipului răsăritean de colinde (tipologie, motive) şi se ocupă de originea datinii şi de constituirea colindelor-dedicaţii. Autorul stăruie asupra multiplelor laturi ale datinii, pe care nu o reduce la plăsmuirile muzical-literare, fără îndoială cele mai importante şi de aceea analizate cu precădere, ci o înfăţişează în întregul ei complex etnografic, fiindcă datina, în formele ei plenare, reprezenta o adevărată instituţie. Sunt puse în lumină, cu consecvenţă, trăsăturile comune ale datinii la români, bulgari şi ucraineni, uniţi din vechime prin legături istorice şi prin religie. Pe fondul general al datinii **C.** decupează cu fineţe analitică diferenţele specifice, care nu sunt nici puţine, nici neînsemnate. Studiul este o erudită demonstraţie a vechimii datinii româneşti, a originii ei romane: „Nu poate fi nici o îndoială – scrie el – că înainte de a se începe viul contact al românilor cu slavii, cei dintâi aveau datina colindatului în floare şi anume în forme romane, aşa cum o primiseră direct de la izvor, prin elementul latin venit să romanizeze provinciile tracice, dintre care unele sunt leagănul poporului nostru". Împreună cu M. Drinov şi cu Constantin Jireček, **C.** susţine că slavii au împrumutat, pe teritoriul Daciei, datina şi termenul care o denumeşte de la „acea populaţie traco-romanică, vorbitoare de limbă latină, răspândită pe spaţii foarte întinse, pe care au întâlnit-o la năvălirea lor spre sudul Europei". În noile spaţii datinele romane sunt supuse la „schimbări violente, din care ies atât de transformate încât sunt aproape de nerecunoscut". Cu toate că ulterior au apărut o serie de contribuţii importante la cunoaşterea colindelor (Ovidiu Bârlea, I.R. Nicola, Ion Taloş, Traian Herseni, Ghizela Suliţeanu, Monica Brătulescu), cercetarea lui **C.** rămâne unul din reperele fundamentale ale domeniului. O continuare firească a studiului despre colindat este cel despre aspectul contrastant al colindatului, *Descolindatul în orientul şi sud-estul Europei* (1997), exegeză de folclor comparat care ocupă un loc distinct în cadrul operei lui **C.** prin ineditul şi adâncimea tratării. De o noutate frapantă, aportul său ştiinţific, pus în lumină postum, este masiv, însemnând de fapt descoperirea unui obicei necercetat până atunci (Ion Creangă, în *Amintiri din copilărie*, îl semnalase doar). Materia este structurată în patru părţi: *Formulele de descolindare*, *Riturile de descolindare*, *Reflexul riturilor negative în formulele-ameninţări la români, ca şi la alte popoare* şi *Substratul mistic al descolindatului.* În esenţă, descolindatul se îndrepta împotriva gazdelor avare, „care au încălcat o tradiţie pe care colectivitatea rustică o respecta cu sfinţenie: buna primire a colindătorilor". Cu obiectivitate, se examinează – extrem de minuţios – faptele descolindatului, unele benigne, umoristice (autorul ştia bine că realiza, totodată, un studiu al satirei populare), altele reprobabile, „ignobile răzbunări", venind „în conflict cu cea mai elementară etică". **C.** a vădit, în tot ceea ce a scris, o profundă cunoaştere a realităţilor etnografice din numeroase zone, acumulată prin cercetarea directă ori prin intermediari. Din bogata colecţie rezultată a apărut, tot postum, o selecţie reprezentativă: *Literatură populară* (1982). În studiul, de asemenea postum, *De la instinctul de autoorientare la spiritul critic axat pe tradiţia autohtonă. Reflecţii asupra conceptului despre specificul etnic în literatură, ca emanaţie a sursei folclorice* (1994) admite existenţa nu doar a spiritului critic în cultură, examinat de G. Ibrăileanu în lucrarea sa din anul 1909, ci şi o forţă psihică, mult mai veche decât acest spirit, continuând să coexiste cu el, independent şi fără să se contrazică reciproc. Apărate de această forţă spirituală din sfera inconştientului, limba, creaţiile şi tradiţiile populare au supravieţuit, inconştientul constituind, în opinia autorului, „inepuizabilul rezervor, plin de surprize, al sufletului uman, unde s-au depozitat şi au fuzionat toate impresiile culese din viaţă de nesfârşite şiruri de generaţii, de-a lungul mileniilor". Este vorba, fireşte, de un spirit critic primar, pe etnograf interesându-l rolul acestuia în domeniul culturii, în receptarea noului; manifestându-se ca un spirit critic în germene, el acţionează în acord cu fondul autohton ancestral. **C.** este şi autorul unor studii despre eposul versificat românesc. În *Contribuţie la cronologizarea şi geneza baladei populare la români* a susţinut, luând ca suport opiniile unor istorici străini, că *Balada Gerului* evocă expediţia turcească întreprinsă în sudul Poloniei spre sfârşitul lunii decembrie a anului 1498 şi începutul lunii februarie a celui următor. D. Caracostea, în replică, a opinat că în cântecul amintit nu se află nici un substrat istoric, el trebuind să fie raportat la „întregul complex al aspectelor atmosferice". Cei doi combatanţi şi-au articulat atât de bine demonstraţia, încât cei ce au mai abordat subiectul nu s-au putut ralia cu fermitate de partea unuia sau a celuilalt. Au urmat alte studii despre cântecele bătrâneşti: *Consideraţii critice asupra genezei şi răspândirii baladei Meşterului Manole în Balcani*; *Cântecul nunului. Din perspectiva originii, genezei şi funcţiei sale. Contribuţie comparatistă la studiul epicii popu-*

lare în versuri; *Asupra originii şi genezei unor balade populare sud-est europene având ca subiect fapte extraordinare*, toate apărute în periodice. Prin opera lui **C.**, studierea comparată a folclorului a luat un avans considerabil, „geografia etnografică exterioară" constituind „un înalt ideal, în acelaşi timp o imperioasă datorie, fiindcă numai studiul pe plan comparativ al etnografiei va avea drept rezultat adevărata cunoaştere de sine ca popor". În *Pământ şi apă. Contribuţie etnologică la studiul simbolicei eminesciene* (1984) **C.** demonstrează, pe baza unei adânci prospecţiuni în istoria culturii, mergând până la Herodot, că în dipticul „pământ și apă" din cunoscutul vers din *Scrisoarea III* de M. Eminescu, nu este vorba de o simplă metaforă, ci de expresia unei mentalităţi magice. În *Kochanowski – Dosoftei. Psaltirea în versuri*, text apărut postum, în 2005, ca multe altele, conclude, cu argumente istorice și textologice, că modelul mitropolitului moldovean a fost opera celebrului poet polon: „Fapt este însă, absolut incontestabil, că Dosoftei a cunoscut îndeaproape această celebră operă încă înainte de a se fi ridicat pe treptele cele mai de sus ale ierarhiei eclesiastice. În consecință, fără a fi primit vreun îndemn sau sugestii de la nimeni, el se va fi simțit animat de a da și dânsul o traducere a psalmilor de acest gen, în limba română". O erudită argumentație este convocată pentru a dovedi că ierarhul moldovean n-a dat o traducere mecanică a psalmilor, ci una în care a apelat la virtuțile poetice ale versificației autohtone. Cântecul despre Ștefan cel Mare a fost o veche preocupare a lui **C.**, care, în 1958, într-o scrisoare către S.T. Kirileanu, îl vedea astfel: „un studiu amplu de slavistică, în sensul cel mai complex; deopotrivă de folclor slav pe plan comparativ larg – punând la contribuție folclorul tuturor slavilor –, ca și de lingvistică, și în special de dialectologie slavă". Și-a respectat proiectul și, în *Vechiul cântec popular ucrainean despre Ștefan Voievod și problemele lingvistico-etnografice aferente* (2005), face o erudită examinare critico-istorică a opiniilor cercetătorilor cântecului: Jan Blahoslav cu gramatica sa din 1571, Vasyl Kovalsky, B.P. Hasdeu, Aleksandr Potebnea, Ivan Franko, Stefan Tomašivsky și Anton Balotă. Spre deosebire de Blahoslav, B.P. Hasdeu ş.a., care au crezut că acest cântec a fost cules în Veneția italică, **C.** opinează, raliindu-se părerii lui Tomašivsky, că „terenul folcloric al cântecului nu ar putea fi mai bine plasat decât la interferența marilor influențe slovace cu cele ucrainene, deci undeva în partea cea mai de est a Slovaciei orientale". Editat de asemenea postum, *Conceptul frumuseții umane reflectat în antroponimie la români și în sud-estul Europei* (2011) este un studiu de antroponimie, lingvistică, folclor, „ba mai cu seamă de folclor", de estetică, fiindcă „neostoita râvnă a omului după frumos a făcut să se deschidă și în antroponimie". **C.** s-a oprit asupra prenumelor și supranumelor date, încă de la naștere, noilor născuți, prenumele fiind „un element augural, care – după străvechi credințe, ce n-au încetat a se arăta active până în vremea noastră – decide soarta pruncului denumit prin el". Sunt examinate prenume precum Frumosul–Frumoasa, Frumu–Fruma, Mușat–Mușata, Bucur–Bucura, Mândrul–Mândra, Drăguța–Drăguțul, Mirea, Zâna și derivatele lor. Studiu totodată de istorie, cartea conține un capitol intitulat *Adevărul cu privire la dinastia Mușatinilor din perspectivă pur antroponimică*.

Om de o exemplară intransigenţă şi demnitate, învăţat cu o riguroasă formaţie ştiinţifică, poliglot şi lingvist de prestigiu, cunoscător profund al culturii populare sud-est europene şi comparatist neîntrecut, profesorul Petru Caraman a realizat o operă care îl recomandă a fi cel mai de seamă etnolog român şi, totodată, un cercetător din elita specialiştilor europeni în acest domeniu.

ION H. CIUBOTARU

SCRIERI: *Obrzęd kolędowania u Słowian i u Rumunów*, Cracovia, 1933; *Datinile româneşti în limba franceză. Contribuţie critică asupra folclorului român în străinătate*, Bucureşti, 1934; *Folclor românesc în englezeşte. Contribuţie asupra folclorului român în străinătate*, Iaşi, 1935; *Magia populară ca sursă de inspiraţie pentru poezia cultă*, în *Elogiu folclorului românesc*, îngr. Octav Păun şi Maria Mărdărescu, Bucureşti, 1969, *376–401*; *G. Ibrăileanu – profesorul, istoricul culturii, scriitorul beletrist*, în *Amintiri despre G. Ibrăileanu*, îngr. Ion Popescu-Sireteanu, Iaşi, 1974, *77–114*; *Colindatul la români, slavi şi la alte popoare*, îngr. Silvia Ciubotaru, pref. Ovidiu Bârlea, Bucureşti, 1983; *Pământ şi apă. Contribuţie la studiul simbolicei eminesciene*, îngr. şi pref. Gheorghe Drăgan, Iaşi, 1984; ed. 2, Bucureşti, 2000; *Studii de folclor*, I–III, îngr. Iordan Datcu şi Viorica Săvulescu, introd. Iordan Datcu, Bucureşti, 1987–1995; *De la instinctul de autoorientare la spiritul critic axat pe tradiţia autohtonă. Reflecţii asupra conceptului despre specificul etnic în literatură, ca emanaţie a sursei folclorice*, îngr. şi pref. Ovidiu Bârlea, Bucureşti, 1994; *Descolindatul în orientul şi sud-estul Europei*, îngr. şi postfaţă Ion H. Ciubotaru, Iaşi, 1997; *Studii de etnografie şi folclor*, îngr. Ovidiu Bârlea şi Ion H. Ciubotaru, postfaţă Ion H. Ciubotaru, Iaşi, 1997; *Studii de etnologie*, îngr. Viorica Săvulescu, introd. Iordan Datcu, Bucureşti, 1998; *Kochanowski – Dosoftei. Psaltirea în versuri*, îngr. Ion H. Ciubotaru, introd. Al. Andriescu, Iaşi,

2005; *Vechiul cântec popular ucrainean despre Ștefan Voievod și problemele lingvistico-etnografice aferente*, îngr. și introd. Ion H. Ciubotaru, Iași, 2005; *Conceptul frumuseții umane reflectat în antroponimie la români și în sud-estul Europei*, îngr. Silvia Ciubotaru, introd. Ion H. Ciubotaru, Iași, 2011. **Culegeri:** *Literatură populară*, îngr. şi introd. Ion H. Ciubotaru, Iaşi, 1982.

Repere bibliografice: D. Caracostea, *Balada poporană română*, Bucureşti, 1932–1933, *355–416*; Mircea Eliade, *Urme istorice în folclorul balcanic*, CU, 1938, 3183; Ovidiu Bârlea, *Procesul de creaţie al baladei populare române*, RFR, 1941, 10; Bârlea, *Ist. folc.*, *505–509*; Iordan Datcu, *Petru Caraman*, REF, 1978, 2; Ion H. Ciubotaru, *Moştenirea ştiinţifică a profesorului Petru Caraman*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; Mihai Pop, *Profilul unei mari personalităţi*, SLAST, 1984, 8; Ion Taloş, *Fascinaţia comparării folclorului*, ST, 1984, 4; Bârlea, *Efigii*, *166–178*; Zaharia Sângeorzan, *Înţeleptul Cetăţii*, VR, 1991, 9; Al. Protopopescu, *Între asceză şi martiraj*, RL, 1991, 50; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *478–482*; Iordan Datcu, *Introducere în opera lui Petru Caraman*, Bucureşti, 1999; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *93–198*; Ion H. Ciubotaru, *Petru Caraman. Destinul cărturarului*, Iași, 2008. ***I.D.***

CARANDINO, N. [Nicolae] (20.VII.1905, Brăila – 17.II.1996, Bucureşti), gazetar, critic de teatru, memorialist, traducător.

Este fiul Elenei (n. Morache) şi al lui Gherasim Carandino, medic. **C.** (al cărui prenume la naştere este Nicolae Haralambie) are şansa de a creşte într-o ambianţă culturală elevată. Impunătoarea bibliotecă a familiei îi oferă posibilitatea unor lecturi dintre cele mai variate, iar discuţiile cu tatăl său pe marginea cărţilor citite îi limpezesc criteriile în surprinderea valorii. Absolvent al Liceului „Nicolae Bălcescu" din Brăila (1923), tânărul frecventează cursurile Facultăţii de Drept din Bucureşti, obţine licenţa în 1926 şi îşi continuă studiile juridice, timp de trei ani, la Paris, în vederea susţinerii unui doctorat, intenţie nefinalizată. Întors în ţară, debutează şi se impune rapid în ziaristică, semnând, în timp, şi cu pseudonimele Ajax, Ali-Baba, Antipater, Argoman, Aster, Asterisc, Cara-Onid, Nekar, N. Grecu, Traian Nicodim sau cu pseudonimul colectiv Kalvincar (împreună cu L. Kalustian şi Ion Vinea). I se încredinţează funcţia de prim-redactor la „Facla" (1930–1938) şi cea de redactor-şef la „Bis" (1935) şi la „Rampa" (1941). Mai colaborează cu articole de critică teatrală la „Reporter", „România", „România literară", „Azi", „Revista română", „Bis" (1942–1946, revistă condusă de Sanda Cocărăscu), unde ține cronica teatrală, „Curierul", „Curentul familiei", „Ardealul" ş.a. Este vicepreşedinte al Uniunii Ziariştilor Profesionişti (1938–1944) şi preşedinte al Asociaţiei Criticilor Dramatici (1944). Câteva afirmaţii incomode din articolele sale îi atrag internarea în lagărul de la Târgu Jiu (1942), unde împarte regimul de detenţie cu Victor Eftimiu, Mihai Ralea, Zaharia Stancu. După august 1944, la solicitarea lui Iuliu Maniu, reactivează ziarul „Dreptatea", pe care îl conduce efectiv în 1946–1947, articolele politice semnate aici în 1944–1947 fiind editate postum, în 2000, sub titlul *Rezistența – prima condiție a victoriei.* Sprijină apariţia ziarului social democrat „Libertatea" şi intenţionează să scoată, împreună cu Zaharia Stancu, un ziar de luptă anticomunistă, „Ofensiva", proiect respins de Comisia de Armistiţiu. Colaborează acum frecvent la „Curierul", condus de Augustin Popa. În ianuarie–martie 1945 este director al Teatrului Naţional din Bucureşti şi director general al teatrelor, fiind ultimul cumulard al celor două funcţii; după instaurarea guvernului Petru Groza, **C.** îşi prezintă demisia, fiind urmat la direcţia Teatrului Naţional de Tudor Vianu, iar la cea a Direcţiei Generale a Teatrelor de N.D. Cocea. În 1947 este judecat în procesul Partidului Naţional Ţărănesc şi condamnat la şase ani temniţă grea. Rămâne însă nouă ani în închisorile de la Galaţi, Sighet şi Bucureşti, iar la eliberare i se stabileşte domiciliu forţat în Bărăgan (la Bumbăcari și Rubla), până în 1962. Îşi reia activitatea de gazetar, cu cronici teatrale îndeosebi, şi semnează traduceri din limbile greacă (Sofocle, Odysseas Elytis ş.a.), franceză şi italiană (Luigi Pirandello).

C. debutează editorial în 1939 cu *Viaţa de glorie şi de pasiune a marii cântăreţe Darclée*, o evocare romanţată, în care documentaţia riguroasă se dizolvă în pagini literare de bună calitate. Lucrarea fusese publicată în vara aceluiaşi an sub formă de foileton în „România", şi la apariţia în volum a fost apreciată, într-o cronică, drept „cel mai mare succes de senzaţie al sezonului literar". Interesul publicului s-a datorat în mare parte accentului pus pe unele referiri la viaţa particulară a cântăreţei, care

a numărat printre admiratorii apropiaţi personalităţi de primă mărime: compozitorii Gounod, Verdi, Puccini, Mascagni sau regele Carlos al Portugaliei. Următoarele volume, cuprinzând comentarii şi însemnări critice privitoare la viaţa teatrală, dar şi memorialistică, apar după revenirea lui **C.**, după aproape două decenii, la preocupările gazetăreşti. *De la „Electra" la „Dama cu camelii"* (1971) include corespondenţe fanteziste cu actriţe inexistente, prilej de meditaţie lucidă şi avizată pe marginea unor partituri dramatice importante. În 1973 publică alte două cărţi din aceeaşi zonă tematică: *Autori, piese şi spectacole* şi *Actori de ieri şi de azi*, mărturii dense în idei asupra unor oameni de teatru pe care i-a cunoscut şi asupra spectacolelor în care au fost implicaţi. În ambele lucrări **C.** vădeşte o erudiţie bine strunită, vocaţie critică exersată, tenacitate şi inteligenţă iscoditoare, consecvenţă în principii analitice, ca şi în convingeri artistice. *Radiografii teatrale* (1976) este o carte definitorie pentru personalitatea criticului. Însuşindu-şi punctul de vedere formulat de Albert Thibaudet, care spunea că „un critic reprezintă o atitudine sau nu reprezintă nimic", el urmăreşte dominantele şi virtuţile poetice ale spectacolului teatral, considerând critica de teatru ca pe o modalitate de ordonare a ierarhiilor artistice. Prezentarea şi analiza unor spectacole sunt însoţite de surprinderea elementelor în temeiul cărora arta teatrală evită osificarea şi tinde spre un acord armonic între specificul său şi imperativele modernităţii. O secţiune a lucrării cuprinde texte dedicate tragicilor greci, urmărind definirea lor ca fizionomie literară, iar ultima parte a volumului, *File dintr-un jurnal teatral (1974–1975)*, include articole şi eseuri pe probleme de imediată actualitate, vizând repertoriul unei stagiuni, probleme specifice scenografiei sau regiei artistice, relaţia modă–modernism. Evoluţia criticii dramatice româneşti este comentată prin raportare la câţiva profesionişti ai genului, între care Victor Eftimiu, I.M. Sadoveanu, Camil Petrescu, Dem. Theodorescu, Ion Dimitrescu, Mircea Ştefănescu, Al. Kiriţescu. Pagini de atente şi sensibile referiri la arta actorului asigură lucrării, pe lângă o informaţie notabilă, calităţi specifice operelor literare propriu-zise. *De la o zi la alta* (I, 1979) este o scriere cu caracter memorialistic, în care evocarea anilor copilăriei şi ai tinereţii se alătură meditaţiei asupra vieţii în general, asupra profesiunii de gazetar şi de critic teatral în mod deosebit; o mărturie asupra omului **C.**, făcută „în ceasul când *ce va fi* prezintă mai puţin interes decât *ce a fost*". Amintirea faptului concret se împleteşte cu sprintene şi acide consideraţii asupra oamenilor şi întâmplărilor, consemnările sunt vii, ironia inteligentă se învecinează cu meditaţia şi cu reveria. Sunt evocaţi scriitori pe care **C.** i-a cunoscut, atmosfera de boemă literară sau întâlnirile din cenaclul condus de E. Lovinescu. Volumul *Teatrul, aşa cum l-am văzut (1935–1945)*, apărut în 1986, reuneşte o parte din publicistica teatrală semnată într-un deceniu dominat de o acută criză economică, politică, dar şi repertorială. Tonul comentariilor este moderat, civilizat, lipsit de ostentaţie. Perspectiva, mereu în atenţia analistului, salvează spectacolele şi textele discutate de situarea strâmtă în timp. Criticul se dovedeşte foarte sensibil la problema priorităţii care trebuie acordată partiturii dramatice şi la readucerea actorului în prim-planul atenţiei creatorilor de spectacole. Paginile din *Nopţi albe şi zile negre* (1992) cuprind amintiri din perioada care a urmat anului 1944 (fragmente apăruseră sub forma unui serial intitulat *Memorii* în revista „Ardealul"). Textul are certe calităţi literare, asigurate de fluiditatea şi de plastica naraţiunii; faptele, oamenii şi împrejurările sunt rememorate calm, uneori cu umor reţinut, informaţia, bogată, este dispersată cu grija evitării documentarismului. Anterior acestei cărţi, **C.** publicase, la New York, o carte de amintiri intitulată *Zile de istorie* (1986), care circulase iniţial, în ţară, ca samizdat.

SCRIERI: *Viaţa de glorie şi de pasiune a marii cântăreţe Darclée*, Bucureşti, 1939; *De la „Electra" la „Dama cu camelii"*, Bucureşti, 1971; *Autori, piese şi spectacole*, Bucureşti, 1973; *Actori de ieri şi de azi*, Cluj, 1973; *Radiografii teatrale*, Bucureşti, 1976; *De la o zi la alta*, I, Bucureşti, 1979; *Teatrul, aşa cum l-am văzut (1935–1945)*, îngr., pref. Daniela Gheorghe, Bucureşti, 1986; *Zile de istorie*, New York, 1986; *Nopţi albe şi zile negre*, Bucureşti, 1992; *Rezistenţa – prima condiţie a victoriei*, îngr. şi introd. Paul Lăzărescu, postfaţă Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 2000; *Viața de haz și de necaz a lui Constantin Tănase*, pref. Vartan Arachelian, Bucureşti, 2011. **Traduceri:** M. Raval, *Istoria Parisului*, Bucureşti, 1942; Luigi Pirandello, *Să îmbrăcăm pe cei goi*, în Luigi Pirandello, *Teatru*, Bucureşti, 1967; Sofocle, *Electra*, Bucureşti, 1971, *Antigona. Electra*, pref. Nicolae Balotă, Bucureşti, 1974; Ioanna Tsatsos, *Jurnal de ocupaţie*, Bucureşti, 1980; E. Averoff-Tossitza, *Când zeii ne binecuvântau*, pref. Romul Munteanu, Bucureşti, 1981; Odysseas Elytis, *Cartea semnelor*, în Odysseas Elytis, *Iar ca un sentiment un cristal*, îngr., pref. și postfaţă Iordan Chimet, Cluj-Napoca, 1980; Charles Plisnier, *Căsătorii...*, Bucureşti, 1993.

Repere bibliografice: Straje, *Dicț. pseud.*, *126–127*; Constantin Coroiu, *Tinerețea lui Gutenberg*, București, 1982, *100–106*; Piru, *Critici*, *194–197*; Simion, *Scriitori*, IV, *26–29*; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *441–443*; Z. Ornea, *Memoriile lui N. Carandino*, RL, 1992, 20; Mircea Zaciu, *Memoriile lui N. Carandino*, F, 1993, 5–6; *Dicț. scriit. rom.*, I, *482–483*; Ion Simuţ, *Un pariu epistolar între N. Carandino şi I.D. Sîrbu*, F, 1999, 6; Z. Ornea, *N. Carandino la „Dreptatea”*, RL, 2001, 34; Săndulescu, *Memorialişti*, *221–233*; Ioan Stanomir, *O istorie secretă a libertății*, „Idei în dialog”, 2005, 3; Ion Focşa, *N. Carandino,* ARG, 2006, 1; Ioana Diaconescu, *Scriitori în arhivele CNSAS: Nicolae Carandino. Arestarea unui partid*, RL, 2006, 4; Popa, *Ist. lit.*, II, *971–972*, *passim.* ***C.P.***

CARANICA, Nicu (18.I.1911, Bitolia, azi în Republica Macedonia – 19.VI.2002, Paris), poet, eseist, dramaturg. Este fiul Sevastiei (n. Capidan) şi al lui Ion Caranica şi frate cu poeta Eta Boeriu. Face cursurile primare şi liceale la Turda (1919–1928), unde tatăl său era profesor de muzică. Este coleg de liceu şi de facultate cu Pavel Dan. În 1932 îşi ia licenţa la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Cluj. Debutează cu versuri în 1928 la „Propilee literare”, colaborează statornic cu poeme şi articole la „Gând românesc”, „Abecedar”, „Gândirea”, „Curentul literar” ş.a. Îşi continuă studiile în Franţa, la Universitatea Catolică din Lille, apoi la École Normale Supérieure din Paris (1935–1936). Va preda ca profesor titular de liceu, la Arad, între 1937 şi 1940. Publică, în colecţia „Abecedar”, primul său volum de versuri, *Poeme şi imnuri* (1940). Ataşat de presă la Roma (1940), numit în locul lui Vintilă Horia, va activa între 1943 şi 1945 ca asistent al lui Ramiro Ortiz la Universitatea din Padova. Traduce în limba română din poezia lui Giandomenico Serra şi, câţiva ani mai târziu, în franceză şi română din lirica lui Mario Luzi, poet căruia i-a consacrat de altfel şi un amplu studiu analitic. Refugiat la Paris în 1949, **C.** participă la sesiunile ştiinţifice ale Centrului Român de Cercetări şi la reuniunile literare ale cenaclurilor româneşti create în exil. Este membru fondator al cenaclului (1954) şi al revistei „Anotimpuri” (1955), al Cenaclului de la Neuilly şi colaborator la majoritatea publicaţiilor literare româneşti ale exilului, de la „Caete de dor”, „Destin”, „Semne”, „Limite”, „Ethos” până la „Prodromos”, „Revista scriitorilor români”, „Fiinţa românească” ş.a. După 1989 e prezent şi la o serie de reviste din ţară – „Steaua”, „Vatra”, „Jurnalul literar” (aici scrie frecvent în ultimii ani de viață). În 1994 a publicat volumul de versuri *Noapte şi iar noapte*, urmat de alte câteva cărți.

Încă din *Poeme şi imnuri* se făcea simţită o anume cantonare a lui **C.** în melosul unei însingurări abstracte, ceea ce, cum observa Octav Şuluţiu, punea asupra realităţii poetice „un fel de fluid care estompează contururile, un fel de abur noţional”, ce prelungea starea de aşteptare până la sublim, fântâna arteziană devenind astfel, în viziunea poetului, o formă de sondare a misterului cosmic: „Azvârle-ţi plânsul fin/ În cerul viu şi zi-mi/ De râsetele din/ Înalt şi limpezimi./ O, linii clare, liră,/ Arpegiu argintiu/ De jocul tău zglobiu/ Tăcerea mea se miră// Ce voci subpământene/ Te-au ispitit în noapte/ Să-neci în somn şi lene/ Comoara ta de şoapte?”. Toate mijloacele revelaţiei poetice cultivate de **C.** bat mereu la porţile zăvorâte ale Necunoscutului: şi mirarea, şi întrebarea, şi contemplarea activă, şi chemarea acerbă a tăcerii, şi claritatea – devenită liră –, dar şi misterul, somnul care tulbură, prelungind aşteptarea tăcerii, incertul. Între iluzie şi aparenţă se produce extrem de subtila trecere a poetului, jocul său de-a râsul/plânsul. Acest mecanism, această osmoză a stărilor născându-se şi murind una dintr-alta se regăsesc în *Povestea foamei*, poem publicat la Madrid, în 1965. După douăzeci şi cinci de ani de tăcere de la prima carte, poetul se întoarce, în spaţiul poemului, într-o epocă funestă din istoria reală şi tragică a ţării sale. Se întâlnesc aici şi drumul iniţiatic prin Infern, dar şi motivul meditaţiei astrale, la Graalul pierdut şi de neregăsit, enigmă a unei umanităţi profund pervertite şi debusolate, redusă la o materialitate mizeră, din care a fost eliminat orice ideal. Foamea nu este aici doar cea biologică, primară, cum ţine să avertizeze poetul într-o semnificativă *Întâmpinare*; ea desemnează nevoia de idealitate a condiţiei umane, surprinsă într-o degradare succesivă: „– Doamne, eşti plin de caleşti din castele:/ Scutură pomul nopţii de stele!// – Fiule, fiul meu iubit,/ Stelele nu-s de ronţăit.// – Doamne, Ţi-om da câtă vrei arvună:/ Umple-ne blidul cu lapte de lună// – Fiule, fiul meu durut,/ Luna, păpuşa, nu-i de băut// – Doamne, destul! Murim de foame!/ Fă-ne rost de niscaiva poame!// – Fiule, fiul meu frumos,/ Ce cauţi tu găseşti pe jos”. Negarea absolutului, denigrarea Fulgeratului (Sfântul Pavel) – cum se întâmplă în „lacrimile” nesfinţite ale lui Floran (Emil Cioran) – sunt, crede **C.**, mai vinovate decât ravagiile sistemului ideologic al colectivismului economic instaurat cu de-a sila de tancurile ruseşti. *Ţiganiada* întoarsă pe dos, dar mult mai largă-n înţelesuri, *Povestea*

Nicu Caranica împreună cu soția

foamei constituie scrierea principală a lui **C.**, imagine tragicomică a lumii contemporane, a lumii care a atentat la *lumen* şi şi-a distrus astfel propria condiţie. Publicat în 1981, poemul *Anul 1940* (replică la *Anul 1840* al lui Grigore Alexandrescu) reface, într-o viziune lirică interogativă, o epocă a pierderilor şi a risipelor, a dezastrului, dar şi a alungării din istorie a poetului. În *Lămuriri* poetul îşi defineşte cântul drept unul „de moarte şi înviere", iniţiere a coborârii în Hades şi a renaşterii. Duhul se instituie ca motiv primordial şi în *Chemarea marea* (2000), poem al căutării şi al surprinderii inefabilului, cu o multitudine de sugestii mitice, care solicită o lectură în palimpsest. Armonia cosmică e invocată de asemenea în placheta *Noapte şi iar noapte*, unde sonurile pipăie Infernul, pragul trecerii, ritmurile primordiale ce-l topesc pe eros în thanatos, transfigurând încă o dată motivul nunţii mioritice. Poate cea mai reprezentativă culegere de poeme a lui **C.** rămâne *Cartea anilor* (2000). În structura ei se regăsesc vârstele sonore ale imnului pe care-l înalţă **C.** în mod constant în dialogul său cu inefabilul. Poetul e un Orfeu devastat de insuportabilele dureri ale unei istorii nedrepte, refugiat într-un cosmic încă nesfâşiat de menade. În 1997 a apărut volumul de eseuri *Un Esculap al sufletului românesc*, care adună câteva dintre cele mai reprezentative texte critice publicate în exil. De remarcat trinitatea Eminescu, Creangă, Dante Alighieri (capitolul *Tinerii dintotdeauna*), privită nu atât într-o perspectivă comparatistă, cât într-o abordare a înţelesurilor poeziei ca expresie totală a lumii, în care experienţa exilului poate însuma aspectele vitale ale artei. În eseul *Soarele şi Luna*, studiu de tipologie asupra valenţelor sud-est europene ale spiritualităţii româneşti, **C.** încearcă, pentru prima dată după Vasile Pârvan şi G. Călinescu, şi pe urmele eseisticii lui Dan Botta, o regăsire a mesajului mitologic în evoluţia acesteia. Sondajul nu are în vedere aria Orient–Occident, ci o deplasare de la nord la sud, adică de la înţelesurile hiperboreene, saturniene spre cele mediteraneene. Poetul încadrează în „lumea noastră", prin urmare în lumea sa, prezenţa lui Lucian Blaga, a lui Vintilă Horia şi a lui Emil Cioran (faţă de care şi-a exprimat întotdeauna rezerve din cauza anticreştinismului manifest al acestuia). De consemnat că ultimul capitol al cărţii, *Tinerii de altădată*, are un pronunţat caracter memorialistic, paginile consacrate lui Pavel Dan, Emil Giurgiuca, Ion Chinezu, Olgăi Caba şi lui Wolf von Aichelburg sau cele despre Anton Zigmund Cerbu detaşându-se nu numai prin vibraţia confesiunii, dar şi prin valoarea informaţiei. În fine, ar mai trebui menţionat dramaturgul **C.** Despre acesta a scris printre primii, plecând de la texte în marea lor majoritate păstrate în manuscris, Mircea Zaciu, care analizează piese ca *Mişcarea ireversibilă* (1970) sau *Lupta cu îngerul* (1977), publicate ulterior una în versiune franceză şi cealaltă în italiană. Este vorba de utopii dramatice, dezbatere de idei, expunere poematică a visului şi mai puţin sau aproape deloc de confruntare de tipologii, spectacol de existenţă. Prin urmare, teatru de citit, nu de reprezentat. Atrage de asemenea atenţia colindul dramatic în „două nopţi" *O, ce veste minunată!* (apărut în „Jurnalul literar", 1997), amintind, prin tendinţa de cosmicizare a mesajului dramatic, un text precum *Învierea* al lui Lucian Blaga, dar punând accentul tocmai pe elementul realist, pe transpunerea faptului cotidian, miracol cosmic capabil să reveleze înţelesuri ce depăşesc condiţia umană.

SCRIERI: *Poeme şi imnuri*, Sighişoara, 1940; *Povestea foamei*, Madrid, 1965; *Naşterea tragediei*, Madrid, 1968; *Thanatos*, Madrid, 1971; *Mouvement irréversible*, Paris, 1972; *Anul 1940*, Paris, 1981; ed. pref. Vintilă Horia, Bucureşti, 1997; *Les Aroumains. Recherches sur l'identité d'une ethnie*, Besançon, 1990; *La lotta con l'angelo*, tr. Vera Passeri Pignoni, Roma, 1992; *Capire Luzi*, Roma, 1994; *Noapte şi iar noapte*, postfaţă Nicolae Băciuţ, Târgu Mureş, 1994; *Un Esculap al sufletului românesc*, Bucureşti, 1997; *Cartea anilor*, Bucureşti, 2000; *Chemarea marea*, Bucureşti, 2000.

Repere bibliografice: Mircea Brătucu, *„Poeme şi imnuri"*, VR, 1940, 7; Octav Şuluţiu, [*„Poeme şi imnuri"*], G, 1940, 10; Pompiliu Constantinescu, *„Poeme şi imnuri"*, VRA, 1941, 616; Ierunca, *Subiect*, *255–257*; Mircea Zaciu, *Nicu Caranica*, în *Dicţ. scriit. rom.*, I, *483–485*; Cornel Regman, *„Noapte şi iar noapte"*, JL, 1995, 17–20; Horia Stanca, *Rânduri pentru Nicu Caranica*, JL, 1995, 21–24; Regman,

Dinspre Cercul Literar, *225–228*; Gheorghe Grigurcu, *Pagini de Nicu Caranica*, RL, 1998, 33; Gheorghe Grigurcu, *După un model dantesc*, RL, 1999, 4; Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Resemnarea Cavalerilor*, București, 2002, *156–171*; Nicolae Băciuț, *Nicu Caranica – Dincolo de noapte*, Târgu Mureș, 2006; Popa, *Ist. lit.*, I, *1083–1085*; Manolescu, *Enciclopedia*, *125–127*. ***N.F.***

CARATANĂ, Nicolae (14.VII.1914, Horopani, Grecia – 19.X.1992, Constanța), poet. Este fiul Lambrei și al lui Gheorghe Caratană, cărăvănar. A învățat puțină carte (două clase în grecește și două în limba română), dar s-a cultivat ca autodidact. Încă adolescent, păstor la poalele Olimpului, îi citea pe poeții greci antici în original, precum și pe cei contemporani, în special pe cei de origine aromână, printre care Zalocostas și Valaoritis, Kostis Palamas, Vlahoyannis, Sikelianos, Caryotakis, Kavafis, Crystallis, recitându-i ca un actor autentic. A învățat limba română citind literatură, mai ales din M. Eminescu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu, G. Bacovia, V. Voiculescu, pe care îi socotea printre cei mai de seamă lirici ai lumii. „De-am ști să ne facem reclamă – spunea adesea, cu amărăciune – ne-ar cunoaște toată lumea.” Familia lui **C.** vine în țară târziu, abia în 1935, stabilindu-se în Dobrogea. Peregrinând, ajunge la Oltenița, unde **C.** face Școala de Arte și Meserii. În al Doilea Război Mondial participă la lupte pe Frontul de Răsărit, fiind rănit. În perioada postbelică, arestat în trei rânduri începând din 1948, trece, ca deținut politic, prin închisorile din Gherla, Aiud, Canal ș.a. După 1964, când este eliberat, va lucra, ca simplu muncitor, pe șantiere de construcții. Publică sporadic în revistele dintre cele două războaie mondiale.

C. debutează editorial în 1972, la insistențele prietenilor, cu poemele din *Lampadoforie*. Autorul făcea apel la mitologie și istorie, într-o limbă românească păstoasă, amintind de arghezienele *Cuvinte potrivite*, și cultiva metafora arborescentă, vrând să dea lirismului o perspectivă pronunțat existențială. Meditativ vrea să fie întregul lui discurs liric și în culegerile ce au urmat: *Lâna de aur* (1975), *Inscripții rupestre* (1981), *Arbori* (1989), *Pod peste legende* (1992), postuma *Cuvinte de lut* (2000) ș.a. O poezie a interogațiilor, în vers clasic, cantabil, cu o zicere expresivă atât prin cuvânt, cât și prin mesaj: „Cată să fii bumerang:/ Întors înapoi la locul plecării,/ după ce ai vânat un triumf sau un rang/ și-ai vânat mirarea mirării.// Plecând la drum, întreabă pe primu-ntâlnit/ unde pot vâna infinit?/ Unde absolut, unde destine?// De te-mpiedici de-o piatră, căzând, îți va spune:/ Numai în tine, numai în tine,/ în tine se întâmplă marea minune!” (*Bumerang*). O explorare continuă a eului și a lumii, fără satisfacția găsirii răspunsurilor, poezia fiind după **C.** un spațiu al dilemelor, o continuă interogație. Este însă mai cu seamă un permanent efort spre ruperea cuvântului din „tăcerea fântânii”, spre născocirea unei limbi a esențelor, care s-ar putea numi „limba inorog”. Cuvintele, frecvent invocate, definite, admirate, prețuite, devin ax al discursului, ele aparținând întru totul ființei poetului: „Sunteți partea dintre mine care vede numai în vis,/ partea din mine cea mai de roadă/ care n-are nevoie să vadă”. **C.** publică un singur volum de versuri în dialectul aromân, *Așteptu soarili* (1985). După ce închină câteva poeme graiului de acasă, din Macedonia, încearcă același tip de poezie reflexivă, vrând să dea identitate și sieși, și lumii: „Aruncă-ți trupul cât mai departe,/ La ce-ți trebuie? Îmbătrânește,/ doar vocea s-o aperi de moarte,/ din trupul de care avuseși parte.// Păzește-ți vocea, păzește-o de corbi,/ de trup n-ai nevoie, te lasă...,/ Homer gândea prin ochii lui orbi,/ gândea prin noaptea lui, nebuloasă...” (aici în transpunere literară). Așadar, aceeași tentație a absolutului, a ceea ce s-ar putea salva din neant. Se poate spune că în poezia aromână în dialect **C.** este cel mai consecvent pe tărâmul reflecției chiar și atunci când reînvie stampe străbune din neuitata Macedonie, dialogând cu lumea lui de păstori.

SCRIERI: *Lampadoforie*, București, 1972; *Lâna de aur*, București, 1975; *Inscripții rupestre*, București, 1981; *Așteptu soarili*, București, 1985; *Arbori*, București, 1989; ed. 2, Syracuse NY (SUA), Constanța, 1993; *Pod peste legende*, Constanța, 1992; *Cuvinte de lut*, București, 2000; *Memorii ghetsimanice*, pref. Vasile Dimanca, Constanța, 2000; *Dialog cu neantul*, îngr. Vasile Dimanca, Constanța, 2001; *Lampadoforie*, îngr. Vasile Dimanca, pref. Nicolae Rotund, Constanța, 2009.

Repere bibliografice: Al. Piru, *N. Caratană*, CRC, 1976, 47; Cândroveanu, *Printre poeți*, *104–108*; Nistor Bardu, *Virtuți poetice ale limbajului dialectal*, TMS, 1985, 12; Kira Iorgoveanu, *Nicolae Caratană*, UVPA, *403–405*; Petru Vălureanu, *Sub semnul simetriei*, TMS, 1989, 6; Paul Dugneanu, *Un „joc secund al imaginarului”*, „Deșteptarea”, 1990, 6–7; Nicolae Motoc, *Despărțirea de un poet: Nicolae Caratană*, TMS, 1992, 10; Ștefan Cucu, *Nicolae Caratană*, TMS, 1994, 2; Cândroveanu, *Aromânii*, *94–97*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1115*; Cristian Livescu, *Poeți de cursă lungă*, CL, 2010, 2; Nistor Bardu, *Nicolae Caratană sau Devenirea întru poezie*, „Ex Ponto”, 2010, 1. ***Hr.C.***

CARCALECHI, Zaharia (1776 sau 1784, Braşov – 6.X.1856, Bucureşti), editor, publicist. Fiu al unui negustor aromân, Gheorghe Constantin Carcalechi, stabilit în Braşov, şi al Mariei (n. Ciurcu), vara lui D. Eustatievici, **C.** ajunge, urmând o şcoală de comerţ la Buda, „ferlegher" (editor), din 1812, al Tipografiei Universităţii. Tipăreşte (şi prefaţează) tălmăciri din S. Gessner, Voltaire, D. Darvari, datorate lui Eufrosin Poteca şi lui Al. Beldiman, precum şi însemnările de călătorie ale lui Dinicu Golescu. Plănuia, la 1817, o „Gazetă românească", dar abia din 1821, în mai multe serii, scoate „Bibliotecă românească", prima revistă de literatură în limba română. Întocmeşte calendare şi, în 1826, un manual, *Povăţuitorul tinerimei către adevărata şi dreapta cetire*, pe care, din motive de popularitate, îl atribuie lui Gh. Lazăr. În 1834 se stabileşte la Bucureşti, unde primeşte conducerea Tipografiei Statului. Editează ziarul „Cantor de avis şi comers" (1837–1855), devenit în 1843 „Vestitorul românesc", şi buletinul oficial al Ţării Româneşti. Din 1836 până în 1853, la Buda, face să apară „Almanahul statului din Principatul a toată Ţara Românească". În 1845 primeşte rangul de pitar, apoi, în 1853, pe cel de serdar.

Modest alcătuitor de calendare destinate satelor şi târgurilor (1817, 1818, 1825), cuprinzând sfaturi cu privire la meşteşuguri şi agricultură, pilde morale, traduceri (*Adelaida sau Păstoriţa alpicească*, după Marmontel, din calendarul pe 1825, îi este atribuită), **C.** a continuat, cu un orizont cultural mai restrâns, dar cu mult spirit practic, strădaniile Şcolii Ardelene de ridicare a neamului prin intermediul cărţii. Făcea, în „Bibliotecă românească", educaţie naţională publicând *Istoria romanilor*, compilată de Damaschin T. Bojincă, portrete de voievozi, *Viaţa lui Dimitrie Cantemir*. Informaţiile bibliografice strânse de el sub titlul *Izvorul cărţilor* aveau în vedere Ţara Românească, Moldova, Ardealul. Se reproduceau tălmăciri, se făceau observaţii asupra limbii. Beletristica din „Bibliotecă românească" era fără pretenţii, reducându-se la povestiri şi anecdote. *Călătoria lui Martinelli la Paris*, o prelucrare, pare a-i aparţine. *Povăţuitorul tinerimei...* este o adunare de reflecţii şi exemple neprelucrate trase din scrierile lui C. Diaconovici-Loga. Publicistica lui **C.** după 1834 e aproape lipsită de interes. Uşurinţa cu care dădea ştiri neverificate, exagerându-le, a intrat în domeniul anecdotei. Numele îi rămâne însă legat de începuturile presei în limba română.

SCRIERI: *Povăţuitorul tinerimei către adevărata şi dreapta cetire*, Buda, 1826.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. presei*, *34–36*, *43–53*, *62–63*; Tomescu, *Calendarele*, *71–74*, *117–119*; Ovidiu Papadima, *Anton Pann. „Cântecele de lume" şi folclorul Bucureştilor*, Bucureşti, 1963, *13*; C.A. Stoide, *Din legăturile lui Zaharia Carcalechi cu Iaşii (1817–1834)*, „Studia bibliologica", 1969; Pervain, *Studii*, *211–236*; Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice româneşti*, îngr. Octav Păun şi Vasile Popeangă, introd. Vasile Popeangă, Bucureşti, 1975, *88–99*; *Dicţ. lit. 1900*, *170–171*. ***S.C.***

CARDAŞ, Gheorghe (1.IV.1899, Drăguşeni, j. Suceava – 15.IV.1983, Bucureşti), istoric literar, editor. Este fiul Amaliei (n. Camondo) şi al lui Gheorghe Cardaş, intelectuali. După ce urmează şcoala primară la Topile, Siliştea şi Drăguşeni şi liceul la Fălticeni (1913–1915), Bucureşti (1915–1916) şi Roman (1917–1921), este student al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1921–1924). În anii 1926–1927 audiază la Paris cursuri la Sorbona şi la Collège de France. Este, succesiv, funcţionar superior la Biblioteca Academiei Române (1921–1933), profesor secundar în Bucureşti (1932–1943), referent ştiinţific la Institutul de Istorie din Bucureşti (1950–1953). Între anii 1958 şi 1964 a fost deţinut politic la Jilava şi Gherla. Debutează în 1916 la revista „Ion Creangă" din Bârlad, iar editorial în 1927 cu volumul *Pagini de istorie literară românească. Scriitori vechi.* A fost redactor la „Albina" (1921–1941), „Mişcarea literară" (1924–1925) şi „Revista Liceului Internat din Buftea" (1934–1939). A colaborat la „Adevărul literar şi artistic", „Boabe de grâu", „Convorbiri literare", „Cugetul românesc", „Făt-Frumos", „Manuscriptum", „Mitropolia Olteniei", „Neamul românesc pentru popor", „Prietenii istoriei literare", „Revista de etnografie şi folclor", „Revista istorică", „Revista macedo-română", „Universul literar", „Vestitorul satelor", „Viaţa românească".

Două sunt coordonatele esenţiale ale activităţii lui **C.**: editor şi istoric literar. Cea dintâi este ilustrată îndeosebi de ediţiile de pionierat din opera Ion Budai-Deleanu: *Ţiganiada* (1925), publicată în „forma definitivă din 1800–1812", şi *Trei viteji* (1927), poem tipărit „pentru prima oară după manuscrisul original". Ca istoric literar, bibliograf, colecţionar al unei impunătoare arhive de documente, scrisori şi acte, s-a afirmat mai întâi prin colaborarea cu I.E. Torouţiu la editarea primului volum din seria *Studii şi documente literare* (1931). Îşi va valorifica propriile achiziţii documentare în *Documente literare* (I–II, 1971–1973), care conţin seturi de scrisori şi acte, bogat comentate, ale unor

scriitori precum Gh. Adamescu, F. Aderca, Ion Agârbiceanu, Tudor Arghezi, Nicolae Bănescu, Ioan Bianu, G. Bogdan-Duică, Ioan Bogdan, Vasile Bogrea, Emanoil Bucuţa, G. Călinescu, Panait Cerna, Al. Claudian, Ilarie Chendi, Mihai Codreanu, Grigore Creţu, Ovid Densusianu, Mihail Dragomirescu. În *Anexe* sunt publicate răspunsuri la chestionarul pe care **C.** îl adresase scriitorilor, precum şi la chestionarul lui Isaia Tolan. „Pe cât de variate şi de numeroase sunt scrisorile inedite, pe atât de meritorii se prezintă notele bibliografice şi cele explicative asupra unor personaje culturale astăzi obscure" (Şerban Cioculescu). Cu aceeaşi râvnă şi cu o acurateţe remarcabilă a informaţiei, a întocmit mai multe antologii de poezie şi proză românească. Folcloristul a tipărit culegerea *Cântece poporane moldoveneşti* (1928), unde încearcă să dea seamă de repertoriul unui talentat rapsod din Drăguşeni – Suceava (231 de cântece bătrâneşti, hore şi chiuituri).

SCRIERI: *Pagini de istorie literară românească. Scriitori vechi*, I, Arad, 1927; *Ion Budai-Deleanu*, Bucureşti, 1928; *Tratat de bibliografie*, Bucureşti, 1931; *Istoria literaturii româneşti de la origine până în zilele noastre*, Bucureşti, 1938; *Viaţa lui Mihai Eminescu*, Bucureşti, 1939; *Introducere în literatură. Formele literare* (în colaborare cu Napoleon N. Creţu şi C. Fierăscu), Bucureşti, 1940. **Ediţii:** Ion Budai-Deleanu, *Ţiganiada*, introd. edit., Bucureşti, 1925, *Trei viteji*, 1927; Ion Creangă, *Poveşti*, Bucureşti, f.a.; Petre Ispirescu, *Basmele românilor*, Bucureşti, [1939]; Vuk Ştefanovici Karagici, *Cântece populare sârbeşti*, tr. și pref. edit., Bucureşti, 1977. **Antologii:** *Cântece poporane moldoveneşti*, Arad, 1928; *Studii şi documente literare*, I, Bucureşti, 1931 (în colaborare cu I.E. Torouţiu); *Fabula în literatura românească*, I–II, introd. edit., Bucureşti, 1934–1936; *Bucureştii de altădată cântat de poeţi*, Bucureşti, 1936; *Poeţii şi prozatorii Ardealului până la Unire (1800–1918)*, introd. edit., Bucureşti, 1936; *Poeţii şi prozatorii Basarabiei până la Unire (1812–1918)*, introd. edit., Bucureşti, [1937]; *Poezia românească de la origine până în zilele noastre (1673–1937)*, I–II, introd. edit., Bucureşti, 1937; *Poeţii munteni până la Unire (1787–1859)*, introd. edit., Bucureşti, 1937; *Regele Carol al II-lea preamărit cu slavă şi credinţă de cântăreţii neamului*, Bucureşti, f.a.; *Documente literare*, I–II, Bucureşti, 1971–1973; *Poezii cu formă fixă*, pref. edit., Bucureşti, 1973.

Repere bibliografice: Ştefan Paşca, *„Cântece poporane moldoveneşti"*, DR, 1924–1926, partea II; Artur Gorovei, *Cronica*, „Şezătoarea", 1926, 9–10; Gheorghe Cardaş, *Memoriu de titluri şi lucrări*, Bucureşti, 1938; Theodorescu, *Ist. bibl., 85, passim*; Cioculescu, *Itinerar*, III, *124–129*; S. Belozerov, *Karagici în româneşte*, AAF, 1980; Octav Păun, *Un bibliograf*, RL, 1983, 21; Nicolae Scurtu, *In memoriam. Gheorghe Cardaş*, VR, 1983, 7; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *485–486*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *198–199*. ***I.D.***

CARIANOPOL, Virgil (29.III.1908, Caracal – 6.IV.1984, Bucureşti), poet.

Este fiul Atenei (n. Popescu) şi al lui Grigore Carianopol, funcţionar de tribunal. Urmează la Caracal școala primară (1915–1919), apoi învață în aceeași localitate la Liceul „Ioniță Asan" (1919–1923). După un an petrecut ca practicant la Tribunalul Romanați, intră într-o şcoală militară de artificieri la Pirotehnia Armatei din Bucureşti (1924–1930). Între 1934 şi 1938 audiază cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie din Bucureşti. Lucrează ca angajat civil în diferite servicii ale armatei. Din 1956 până în 1963 face închisoare politică la Jilava, Aiud şi Periprava. Debutează în 1930 la revista „Vraja" şi editorial în 1931 cu volumul *Flori de spin*. Mai colaborează cu versuri, articole, cronici literare la „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români", „Universul literar", „Viaţa literară", „Azi", „Revista Fundaţiilor Regale", „Meşterul Manole", „Arta" ş.a. A mai semnat cu pseudonimele V. Olteanu, V. Jianu, Virgil Călugăru, V. Cariopol, Vicar, Rac.

Prima carte a lui **C.**, *Flori de spin*, promovează un tradiționalism de pastișă, reușind să sune și ca Octavian Goga, și ca Ion Minulescu: „Părinte, vin învins de viaţă/ În liniştea chiliei tale./ Primeşte-mă, să-nalţ cu tine/ Măreţul glas de osanale.// Din tinereţea de miresme/ Nimic nu mi-a rămas ne-nvins/ Eu vin să leg un suflet sarbăd/ De glasul clopotului stins..." (*Învins*). Volumul *Virgil Carianopol* (1933) mută cu un pas înainte chestiunea influențelor, descoperindu-l, în secțiunea *Poeme pentru Lili*, pe Camil Baltazar: „dar pentru că nu voi mai veni spre aurul cetăţii/ ştiu că vor creşte în mine bălăriile tăcerii/ ştiu că va cădea tencuiala din inimă ca după o ruină/ dar am iubit oraşul acesta/ în care mă voi agonisi ca monedele/ în care mă voi inunda ca mlaştinile" (*poeme din ospiciu şi alte instituţii*). De asemenea, poetul se declară avangardist, făcând gesturi largi și promisiuni megalomane: „fiecare cuvânt este un soldat rănit/ din marea bătălie ce se dă în mine/ feriţi-vă/ poemele mele sunt contagioase". Oricum, noul program, deși

patent inadecvat temperamentului și fondului lui **C.**, își asortează metafore mai elaborate și mai îndrăznețe: „o! Crimele plăcute ale istoriei mele.// ca într-un lac/ mă văd în fiecare rând/ cum alerg după degetul de mercur al şipotelor/ şi dacă nu mi-ar fi ruşine de câini/ aş fugi despuiat/ printr-o cale victorie a poemului.// cine m-a prins în somn/ aşteptând audienţa de metal a dialecticii?// pentru fiecare dintre voi/ păstrez un obuz al tunurilor aşezate în mine/ şi pe fiecare vă aştept/ ca pe o femeie ca pe un rege ca pe un potop". Faza avangardistă nu durează mult, poetul recăzând – și sub influența unor convingeri legionare – în zona tradiționalismului gândirist de tip Nichifor Crainic și Radu Gyr. După *Un ocean, o frunte în exil* (1934), unde se versifică pe tema gândurilor de emigrare, *Scrisori către plante* (1936; Premiul Societății Scriitorilor Români) face loc și pastișelor după Serghei Esenin (căruia îi dedică şi o poezie – *Cântec de moarte*), și imitațiilor argheziene: „Iartă-mă, Ioană!/ N-am ştiut că trupul tău sfânt/ N-a fost trup de pământ./ N-am ştiut că ai fost o pasăre călătoare,/ care-ai omorât şerpii potecilor în picioare.../ N-am ştiut că viaţa ta a fost o stradă/ Pe care amintirile îşi sunau clopoţeii de zăpadă" (*Ioana*). Un sunet relativ mai autentic apare în câteva versuri de militantism social: „Ce dacă fur?/ Ce dacă sunt laş?/ Ce dacă sparg soarele ca pe-un ou/ Şi-i vărs gălbenuşul pe oraş?// […] Anii mi i-am petrecut prin amintiri întunecoase,/ Am jinduit toată viaţa după lucruri frumoase./ Am hoinărit cu sufletul încins în sfoară/ Şi tinereţea mi-am măcinat-o ca o moară./ Din clasele pe care plângea igrasia/ M-am înhăitat cu visul şi cu poezia.// Arunc în urmă o gresie/ Şi munţii îşi înalţă privirile;/ Arunc în urmă un pieptene/ Şi o pădure mă desparte de toate amintirile". *Carte pentru domniţe* (1937) descoperă patriotismul zonal-oltenesc, un câştig cu bătaie lungă în poezia autorului: „Am rămas departe Oltenie şi strein,/ Cânticile mele până la tine nu vin/". Alte titluri caracteristice sunt omagii către „doamna lui Neagoe Basarab" („Munţii noştri tot îţi mai sărută doamnă picioarele,/ Tot îţi mai pune medalion de aur la gât soarele") sau cele adresate țăranilor: „Frate, frate, fără să plângeţi şi fără să vă revoltaţi,/ Când veţi învăţa să culegeţi şi voi după unde araţi?" (*Pentru plugari*). Un epitaf prematur se află în *Frunzişul toamnei mele* (1938): „Aici zac eu, Virgil Carianopol – săracul,/ Pe care l-a făcut Dumnezeu, dar l-a crescut dracul –/ Cât am fost în viaţă biet nătărău/ N-am ştiut să mint, n-am ştiut nici să fac rău.// […] Aici zace Virgil Carianopol, fecior de ţărani,/ Un nebun care a cheltuit vieţii mulţi ani./ Nu-l plângeţi./ Lăsaţi vremea să-l ningă,/ Prea a crezut până la sfârşit, c-o să-nvingă". După proliferarea manierismului de tip Gyr în *Scară la cer* (1940), cu versuri săltărețe precum „Plângi române, plângi oltene;/ Plânge-ţi viţa ta domnească,/ Pier haiducii şi cu dânşii/ Moare doina românească" (*Cântec haiducesc*), paginile din *Poeme de pe front* (1943) dau pildă versificată, convenabil patriotardă și ortodoxistă, întru uciderea vrăjmașului: „Am ucis azi noapte doi dușmani,/ Doi flăcăi ce coborau din vis –/ Dar sunt mândru țară că te apăr…/ Doamne, pentru Tine am ucis" (*Mărturisire*). După o lungă perioadă de tăcere, provocată de trecutul legionar al poetului, **C.** revine cu volumul *Versuri* (1967), neschimbat în fond, dar îmbătrânit prematur, specializat într-o ipostază erotică senilă, în melancolii rurale, în patriotism butaforic cu parti-pris-uri oltenești (un *Cântec oltenesc* pus pe muzică de Tudor Gheorghe devenind șlagăr: „Muică, suntem neam de piatră/ Când e vorba pentru vatră,/ Suntem pui de Brâncoveni,/ De panduri și de Jieni"), totul în imagini decorative și în rime potrivite care sună, după caz, a unul sau a altul, căci, fundamental, poetul **C.** nu există decât ca ecou. Autorul și-a pus meșteșugul și în slujba literaturii pentru copii, publicând versurile din *Copilul și Țara* (1981; Premiul Asociației Scriitorilor din Craiova) și *Clopoței și prichindei* (1977), precum și povestioarele istorice *Arcașul lui Ștefan* (1976) și *Copilul cu inima de aur* (1980). **C.** a întocmit în două volume, sub titlul *Scriitori care au devenit amintiri* (1973–1982), niște amintiri falsificate prin edulcorare și prin omisiunile convenabile în punctele esențiale, amintiri lipsite de interes literar și inutilizabile ca informație.

SCRIERI: *Flori de spin*, Bucureşti, 1931; *Virgil Carianopol*, Bucureşti, 1933; *Un ocean, o frunte în exil*, Bucureşti, 1934; *Scrisori către plante*, Bucureşti, 1936; *Carte pentru domniţe*, Bucureşti, 1937; *Frunzişul toamnei mele*, Bucureşti, 1938; *Scară la cer*, Bucureşti, 1940; *Poeme de pe front*, Bucureşti, 1943; *Versuri*, pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1967; *Cântece de amurg*, Bucureşti, 1969; *Cântece româneşti*, Bucureşti, 1970; *Viorile vârstei*, Bucureşti, 1972; *Ştergar românesc*, Bucureşti, 1973; *Lirice*, Craiova, 1973; *Scriitori care au devenit amintiri*, vol. I, Bucureşti, 1973, vol. II, Craiova, 1982; *Elegii şi elegii*, Bucureşti, 1974; *Arcaşul lui Ştefan*, Bucureşti, 1976; *Clopoţei şi prichindei*, Bucureşti, 1977; *Cântece olteneşti*, Craiova, 1977; *Lumini pentru dragostea mea*, Bucureşti, 1978; *Viorile vârstei*, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1978; *Peisaj românesc*, Bucureşti, 1979; *Copilul cu inima de aur*, Bucureşti, 1980; *Copilul şi Ţara*, Bucureşti, 1981; *Cântec la plecarea verii*, Bucureşti, 1981; *Scară la cer*, pref. C. Stănescu, Bucureşti, 1983; *Cântece pentru mama*,

București, 1984; *La ceasul de taină*, Craiova, 1986; *Vânătoarea de foc*, București, 1986; *Scrisori către plante*, îngr. și pref. Virginia Carianopol, cuvânt înainte Sultana Craia, București, 1997; *Scriitori care au devenit amintiri. Pagini de jurnal*, îngr. Virginia Carianopol, București, 1999.

Repere bibliografice: Mihail Ilovici, *„Virgil Carianopol”*, „Timpul nostru”, 1934, 5; Constantinescu, *Scrieri*, II, *186–189*, *190–193*, *194–198*; Sebastian, *Jurnal*, *216–218*; Perpessicius, *Opere*, VII, *268–269*, *351–353*; Călinescu, *Opere*, II, *933–934*, III, *171–174*, *1125*; Eugen Ionescu, *„Scrisori către plante”*, FCL, 1936, 1585; Cioculescu, *Aspecte*, *123–125*, *185–186*; Vintilă Horia, *„Frunzișul toamnei mele”*, G, 1939, 2; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *844*, *Ist. lit.* (1982), *940–941*; Streinu, *Pagini*, V, *112–120*; Ion Caraion, *„Poeme de pe front”*, CAP, 1943, 2164; I. Negoițescu, *Virgil Carianopol*, F, 1967, 11; Papadima, *Scriitorii*, *274–277*; Constantin, *A doua carte*, *100–104*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *176–178*; Piru, *Poezia*, I, *108–117*; Micu, *„Gândirea”*, *598–603*; Dan C. Mihăilescu, *„Legile amintirii”*, T, 1986, 6; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, *21–22*; Simion, *Scriitori*, IV, *79–85*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *486–489*; *Dicț. analitic*, IV, *109–112*; Popa, *Ist. lit.*, II, *344–345*. ***M.I.***

CARIANOPOL, Virginia (5.III.1943, București), poetă, traducătoare. Este fiica Elisabetei (n. Stojec) și a lui Constantin Carianopol, ofițer de carieră, și nepoată a poetului Virgil Carianopol. A absolvit Facultatea de Filologie la Universitatea din București (1965). Până în 1973 funcționează ca profesoară de limba și literatura română și franceză la Liceul Pedagogic din Buftea, între 1973 și 1984 e consilier la Ministerul Culturii (Direcția Carte și Publicații), între 1984 și 1994 e redactor la Editura Eminescu, din nou consilier la Ministerul Culturii (Direcția Cultură Scrisă) și, în paralel, redactor la Editura Cartea Românească. A debutat în 1966, la „Ramuri”, cu poezie, și editorial în 1977 cu volumul de versuri *Tapiserii cu lună*. Mai colaborează cu versuri și articole de critică literară la „România literară”, „Luceafărul”, „Contemporanul”, „Viața românească”, „Tomis”, „Convorbiri literare”, „Argeș” ș.a. A îngrijit și prefațat ediții din scriitori români și străini, folosind și pseudonimul Lis Karian.

C. debutează ca poetă sub influența lui Lucian Blaga, cu versuri fără rimă și ritm, în care sunt prezente câteva figuri mitologice (Ulise, Penelopa, dar și Meșterul Manole), precum și un sentiment de resemnare melancolică în fața trecerii timpului. Există, de asemenea, o tendință vizibilă către condensare, tot în maniera lui Blaga: „În timp ce stăm aici,/ Ca niște copaci credincioși,/ Cineva/ Mână spre pântecul cald al pământului/ Caii albi ai luminii.// În urmă,/ Pădurile/ Și-au început exodul” (*Credință*). Treptat, poeta va evolua către o personalizare accentuată a discursului, ajungând, în cel mai bun volum al său, *Portret după natură* (1989), la o lirică de „esențe puternice”, în care imaginația se eliberează, iar resursele robuste ale feminității colorează versurile. *Vântul de primăvară*, *Ca un val roșu*, *În mijlocul flăcării*, *Anotimpuri năvalnice* sunt numai câteva dintre titlurile ce dovedesc și exprimă descătușarea eului liric. Poemele sunt mai puțin cizelate, dar în tumultul interior și în aglomerarea de imagini ce le caracterizează se vede ceva mai limpede nota lor de originalitate.

SCRIERI: *Tapiserii cu lună*, Iași, 1977; *Deasupra lumii lunecând*, București, 1980; *Poartă în cer*, București, 1982; *Vânătoarea de foc*, București, 1986; *Portret după natură*, București, 1989; *Cartea cu anotimpuri*, Galați, 1998; *Împărăteasa norilor*, București, 1998; *Portret după natură – Portrait d'après nature*, ed. bilingvă, tr. Sabina Russo, București, 1998; *Poveștile pădurii*, Iași, 1999. **Ediții:** Virgil Carianopol, *Scrisori către plante*, pref. edit., cuvânt înainte Sultana Craia, București, 1997, *Scriitori care au devenit amintiri. Pagini de jurnal*, București, 1999; Alexandru Mironescu, *Floarea de foc*, pref. Mihai Șora, București, 2001. **Traduceri:** Henri Troyat, *Întâlnirea*, București, 1995 (în colaborare cu Ion Gârbă), *Sfârșit de vacanță*, Iași, 1999.

Repere bibliografice: Mihai Duțescu, *O voce distinctă*, R, 1978, 3; Alina Iacobitz, *„Tapiserii cu lună”*, CL, 1978, 6; Grigore Mureșan, *„Deasupra lumii lunecând”*, CNT, 1981, 6; Sultana Craia, *„Vânătoarea de foc”*, CNT, 1986, 22. ***D.C.-E.***

CARMEL, Shaul (6.VII.1937, Ștefănești, j. Botoșani – 31.III.2011), poet, prozator, dramaturg. Este fiul Minei și al lui Marcu Croitoru, negustor de vite. A urmat Liceul „A.T. Laurian” din Botoșani și Școala de Literatură „M. Eminescu” din București. În 1965 s-a stabilit în Israel, unde lucrează ca funcționar superior și îndeplinește numeroase funcții în domeniul cultural. În 1967 a participat la războiul de șase zile. A fost directorul revistei literare „Izvoare” din Tel Aviv, secretar al Asociației Scriitorilor Israelieni de Limbă Română și vicepreședinte al Uniunii

Scriitorilor din Israel, dar şi membru de onoare al Asociaţiei Scriitorilor Transilvăneni. **C.** îşi începe activitatea cu foiletoane publicate în ziarul „Clopotul” din Botoşani, semnate cu pseudonimul S. Vântu. Primele poezii le publică în 1955, în „Iaşul literar”. Colaborează şi la „Dacia literară”, „Argo” (Bonn), „Convorbiri literare”, „Literatorul”, „Luceafărul”, „Arc”, „Ultima oră” (Tel Aviv), „Ahinoah” (Germania), „Kruk”, „Moznaim” şi „Fesifos” (Israel), „Cronica” (al cărei corespondent pentru străinătate este) ş.a. Continua sa activitate literară, desfăşurată în limba română şi în limba ebraică (este considerat unul dintre pionierii mişcării literare în limba neoebraică, volumele fiindu-i traduse şi în arabă, rusă), a fost răsplătită cu numeroase premii: Premiul „Brikman” (Ierusalim), Premiul „Mia Fischer” (Tel Aviv), Premiul Sion (Tel Aviv), Premiul Asociaţiei Scriitorilor Israelieni de Limbă Română, Premiul UNESCO pentru volumul *Itzhak Rabin. Pacea şi-a ucis soldatul* (1996, în colaborare cu Ileana Cudalb), Premiul „M. Eminescu” al Academiei Române (1996), Premiul Festivalului Internaţional de Poezie „Lucian Blaga” (1999), Premiul „Ben Zion Tomer” (2001), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2002) ş.a. Scrie şi teatru, piesa într-un act *Puterea ceţii* fiind reprezentată în 1985.

Urgenţa existenţială a exprimării – aceasta este pecetea pe care o poartă, în toate etapele devenirii sale de câteva zeci de ani, poezia lui **C.** La care se adaugă o înzestrare naturală pentru organizarea muzicală a poemului şi pentru disciplinarea magmei sentimentale în forme poetice tradiţionale – sonet, rondel, strofe cu ritm regulat şi rimă încrucişată sau îmbrăţişată. Între forţa care presează din interior şi tiparul formei impuse cu voinţă se naşte o tensiune ce se poate regăsi în toate poemele, într-o vreme în care poezia s-a eliberat de regulile prozodice fixe. Temperament de luptător grefat pe un suflet în care nevoia de Dumnezeu este singura care dă sens bântuitoarei suferinţe, **C.** stabileşte cu divinitatea un dialog în care implorarea se uneşte cu somaţia şi reproşul: „Doamne,/ De ce cobori din când în când la mine,/ Când eu tot urc să m-oglindesc în tine?”. Încordarea, tensiunea între stări de spirit care în mod obişnuit s-ar exclude reciproc, dublate de conştiinţa fragilităţii clipei creează o atmosferă în acelaşi timp halucinantă şi violentă. Între semeţie şi disperare, între lamento şi provocare, poezia îşi află un izvor spiritual în cărţile *Vechiului Testament*, dar şi printre poeţii transilvăneni revoltaţi şi mesianici, de la Octavian Goga la Aron Cotruş şi, îndeosebi, la Mihai Beniuc, a cărui replică israeliană pare a fi **C.** Direcţiile tematice esenţiale cultivate sunt căutarea unui loc sub soare în care identitatea naţională să se poată dezvolta nestingherită, evadarea din cotidian în universul etern al divinului, iar la polul opus, ancorarea în cotidianul pus sub semnul tutelar al nefiinţei, al morţii care îl ameninţă, îl veghează, îi hotărăşte forma de exprimare. Prima este o temă a ardenţei, a doua – a deznădejdii, cu atât mai puternică cu cât e mai reprimată: „Să Te înşel, dă-mi timp, ca-ntotdeauna/ Să pot cădea, vreau iarăşi înălţime./ Să m-ofilesc, cer iarăşi prospeţime.// Eu, lanţuri iar, şi iarăşi Tu – cununa./ Tu – iarăşi adevărul, eu – minciuna”. Sunt numeroase expresiile aforistice care sintetizează starea de contradicţie şi angoasă transpusă în vers. În Israel **C.** este receptat mai ales pentru poemele inspirate din realitatea istorică şi politică imediată, scrise pe un ton pamfletar şi deschis angajat (versuri pe care nu le-a selecţionat pentru antologiile publicate în România), care stârnesc deopotrivă admiraţia unora şi contestarea altora. În România îi este apreciată îndeosebi poezia cotidianului aşezat sub semnul ireversibil al nefiinţei. Cea mai elocventă caracterizare a produs-o Al. Mirodan, care afirmă că scrisul lui **C.** „seamănă cu o femeie care, de la distanţă, nu-ţi spune nimic, dar de îndată ce te apropii de ea simţi o privire arzândă şi o răsuflare animală care nu te lasă indiferent”.

SCRIERI: *Raze de soare*, Bucureşti, 1956; *Întâia făclie*, Bucureşti, 1958; *Jurnal de front*, Tel Aviv, 1967; *Florile nisipului*, pref. H. Sain-Saicu, Tel Aviv, 1968; *Răspântii*, Ierusalim, 1970; *Cu mâna pe inimă*, Tel Aviv, 1977; *Războiul sărmanilor*, Tel Aviv, 1980; *Târziu*, Tel Aviv, 1984; *Poezii de nerostit*, Tel Aviv, 1989; *Fuga din rai*, Tel Aviv, 1993; *Credo*, Tel Aviv, 1996; *Eşti*, pref. Ştefan Aug. Doinaş, Bucureşti, 1996; *Dor de dor*, Bucureşti, 1996; *Itzhak Rabin. Pacea şi-a ucis soldatul* (în colaborare cu Ileana Cudalb), Bucureşti, 1996; ed. (*Itzhak Rabin. Peace Killed Its Soldier*), Bucureşti, 1997; *Între El şi mine*, pref. Eugen Simion, cu ilustraţii de Tia Peltz, Bucureşti, 1998; *Vânzătorul de zăpadă*, pref. Geo Şerban, Bucureşti, 2000; *Hoţul de frumos*, Bucureşti, 2001; *Fericitul care pleacă*, pref. George Bălăiţă, postfaţă Zoltán Terner, Bucureşti, 2001; *Deocamdată, viaţa*, postfaţă S. Damian, Iaşi, 2002; *După ultima mea moarte*, Bucureşti, 2002; *Îngerul târziu*, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2003; *Eu Abel, Eu Cain*, Bucureşti, 2004; *Paşi pe nisip*, îngr. Petru Prelipcean, Horodnic de Jos, 2004; *Sânul drept al amazoanei*, pref. Ioan Holban, postfaţă Zoltán Terner, Iaşi, 2005; *Cerul de sub pământ*, pref. Iosef Eugen Campus, postfaţă Al. Husar, Iaşi, 2006; *Cavaler al Ordinului Veşniciei*, pref. Ioan Holban, postfaţă Valeriu Stancu, Iaşi, 2007; *Descoperă-mi ceea ce am pierdut* (în colaborare cu Adi Cristi), Iaşi, 2007; *Ultima tinereţe a septuagenarului. Jurnale lirice*, Bucureşti, 2007; *Această moarte care mă învie*, pref.

Nicolae Breban, postfață Zoltán Terner, Iaşi, 2008; *Peretele lui Dumnezeu*, Iaşi, 2008; *Fabuloasa licornă*, pref. Irina Airinei, postfaţă Nedeea Burcă, Iaşi, 2009; *Între Patrie şi Matrie. Prenumele memoriei, facerea numelui*, Iaşi, 2009; *Visând pe marginea trezirii*, Iaşi, 2009; *Când se vor strânge vulturii*, pref. Fănuş Neagu, Iaşi, 2010; *Viaţa din moarte*, Iaşi, 2010.

Repere bibliografice: Mirodan, *Dicţionar*, I, *285–289*; Andrei Strihan, *Shaul Carmel la 60 de ani*, „Ultima oră" (Tel Aviv), 1997, 3 iulie; Radu Cârneci, *Nostalgia esențială*, CRC, 1998, 2; Roxana Sorescu, *Poezia – ca lava*, LCF, 1996, 38; Cristofor, *Ţara Sfântă*, I, *25–32*; Al. Cistelecan, *Hagialâc în Ţara Sfântă*, „Piața literară", 2002, 9; S. Damian, *Privilegiul de a dansa*, CNT, 2002, 12; Iosef Eugen Campus, *Deschizând noi orizonturi*, Bucureşti, 2002, I, *78*, *80–83*, II, *237–240*, *294–297*; Aczél, *Scriitori rom. Israel*, *39–42*; Manolescu, *Enciclopedia*, *127–128*. ***R.S.***

CARMEN, revistă apărută la Bucureşti, bilunar, între 6 iulie şi 15 decembrie 1898, 5 aprilie şi 20 decembrie 1899, 10 septembrie şi 25 decembrie 1902 şi la 1 ianuarie 1907. Apărea în locul unei alte reviste, „Vieaţa nouă", preluându-i colaboratorii şi înscriindu-se în orbita influenţei macedonskiene. De altfel, Al. Macedonski va colabora aici cu articole dedicate simbolismului şi decadentismului. **C.** păstrează, totuşi, o deosebire de nuanţă în raport cu atitudinea şi ideile literare ale poetului *Nopţilor*. Trăsătura caracteristică a acestei reviste de sfârşit de secol este un eclectism pozitiv, o deschidere către toate posibilităţile de expresie artistică. Articolul *Câteva lămuriri* sublinia independenţa politică şi literară a revistei şi a colaboratorilor, pentru care preocuparea principală trebuia să fie aceea de „a îmbrăţişa frumosul" şi de a păstra o deplină libertate de idei, de vederi şi de credinţe literare. Cu versuri au colaborat D. Nanu, I.C. Săvescu, I.I. Livescu, N. Ţimiraş, Mihai Codreanu, Horia Furtună, Corneliu Moldovanu, N. Gr. Mihăescu-Nigrim, C. Sandu-Aldea (semna A. Sandu), I. Costin (Al. Cantilli), N. Negreanu, Sofronie Ivanovici, G. Gr. Caïr, Mihail Sadoveanu, C. Cosco, Panait Cerna, C. Cantilli, Petru Vulcan, E. Ştefănescu-Est, V. Podeanu, A. Steuerman, I. Minulescu (semna I.M. Nirvan), precum şi Cecilia Mârzea, I. Bălănescu, N. Bosnieff-Paraschivescu, V. Gherasimescu, M. Rusu, N.G. Niculescu, D. Canta, Ersilia Ghenovici, A. de Eder, N. Burlănescu-Alin, Blanche Duca. Proza – nuvele şi schiţe – aparţine lui M. Sadoveanu (semna M.S. Cobuz), N. Gr. Mihăescu-Nigrim, D. Karr (Karnabatt), V. Cozmin, Iuliu Dragomirescu, D.T. Negreanu, S. Ivanovici, G. Gr. Caïr, Gh. Becescu-Silvan, Ioan Adam, Jean Bart, Aida Vrioni (debut) ş.a. Tot atât de bogată este şi lista colaboratorilor de la rubrica de critică şi publicistică literară. În afara lui Al. Macedonski, mai scriau aici N. Vaschide, C. Scânteie, Gabriel Donna, I. Achimescu, B. Gr. Buzău, M. Bălănescu, C. Al. Ionescu-Caion, S. Sanielevici, V. Stroe şi C. Săteanu. Din Heine şi Lenau sunt traduse versuri, pe care traducătorii le semnează cu pseudonimele M. René, Mărunt şi A. Sandu, iar M. Rusu traduce din Zola nuvela *Pentru o noapte de dragoste*. Nesemnate au rămas tălmăcirile din Nietzsche, Cehov, V.G. Korolenko şi Maxim Gorki. Câteva idei interesante conţine articolul viitorului matematician S. Sanielevici dedicat lui C. Dobrogeanu-Gherea. Tot lui Gherea îi este dedicat şi articolul *Pesimismul în literatură* al lui Ionescu-Caion, în care tonul polemic predomină. În ceea ce priveşte contribuţia critică, **C.** rămâne totuşi oarecum detaşată de actualitatea literară şi socială a vremii. Studiile lui Al. Macedonski sunt foarte generale şi ele vizează, în primul rând, o stare de lucruri specifică literaturii franceze, iar în articolele lor S. Sanielevici, Gabriel Donna, Ionescu-Caion ş.a. au, mai curând, preocupări de istorie a culturii decât de critică literară. Câteva recenzii semnate de V. Stroe (la *Cartea de aur* de Al. Macedonski) şi C. Scânteie (la romanul lui C.I.A. Nottara, *Suflete obosite*, şi la *Bertha* de C. Cantilli), la care s-ar mai putea adăuga un articol al aceluiaşi V. Stroe, intitulat *Scriitorii tineri şi „Sămănătorul"*, nu reuşesc să atenueze impresia de detaşare în raport cu actualitatea. Revista are meritul de a fi contribuit la formarea unei atmosfere de obiectivitate şi, mai ales, la încurajarea constantă a unor tineri scriitori aflaţi la începutul carierei literare (Mihail Sadoveanu, Ion Minulescu, Mihai Codreanu). ***R.Z.***

CARMEN SYLVA (pseudonim al reginei Elisabeta a României; 29.XII.1843, Neuwied, Germania – 1.II.1916, Bucureşti), poetă, prozatoare, traducătoare.

Fiică a Mariei von Nassau-Weilburg, principesă zu Wied-Weilburg, şi a principelui Wilhelm Karl Hermann zu Wied-Neuwied, Elisabeth Pauline Ottilie Luise, prinţesă zu Wied, viitoarea regină şi poetă, învaţă în familie limbile engleză, franceză, italiană,

latină, studiază matematica, fizica şi gramatica, ia lecţii de pictură şi de muzică. La Berlin urmează cursuri de Belle Arte. În copilărie şi în tinereţe face numeroase călătorii: Berlin (1847, 1861), Bonn (1851), Paris (1854), Elveţia (1858), Italia (1859), Polonia, Suedia, Rusia (1864). Se căsătoreşte, în 1869, cu domnitorul, apoi regele României Carol I din familia von Hohenzollern-Sigmaringen, devenind, din 1881, regină a României. Se remarcă, deopotrivă, prin intensa activitate cultural-artistică desfăşurată îndeosebi la Peleş şi prin cultivarea unor personalităţi de prim rang (Vasile Alecsandri George Enescu, Nicolae Grigorescu ş.a.), dar şi prin implicarea în acţiuni de caritate în timpul Războiului pentru Independenţă şi de binefacere (ia sub protecţia sa Azilul „Elena Doamna", fondează societăţile Elisabeta şi Munca). Primele scrieri poetice (1858–1860) şi le adună în volumul manuscris *Meine Reise durch die Welt*, însă numai în 1873 se întăreşte în credinţa că are talent, când V. Alecsandri îi „destăinuie" natura talentului ei. Colaborează la „Bucarest mondain", „România", „Curierul român", „Revista politică", „Das literarische Rumänien", „Foaia interesantă", „Gegenwart", „Activitatea", „Ilustraţia", „La Revue des deux mondes", „Le Figaro", „Les Annales politiques et littéraires", „Opinia publică", „Revista noastră", „Tribuna", „Almanahul Societăţii Scriitorilor Români" ş.a. Şi-a semnat unele scrieri cu pseudonimele F. de Laroc şi E.Wedi, iar altele, alcătuite în colaborare cu Mite Kremnitz, cu Dito und Idem. Devine membră de onoare a Academiei Române în 1881. I se acordă decoraţia Bardess of Wales (1890) şi va fi distinsă cu titlul *doctor honoris causa* de universităţile din Budapesta (1897) şi Petersburg. A fost înmormântată la Curtea de Argeş.

Poezia lui **C.S.** din volumele *Jehovah* (1882), *Meine Ruh* (1884, ed. 3, I–V, 1901), scrisă în germană şi tradusă în limba română de poeţi ca George Coşbuc, St. O. Iosif, Adrian Maniu ş.a., ca şi proza, teatrul, cugetările, este vădit influenţată de romantismul german. Motivele folclorice româneşti i-au stat adesea în atenţie, combinate uneori cu mitologia germană. Plecată în anii tinereţii din castelul Mon Repos de pe Rin, poeta va resimţi adânc această ruptură: „Şi-n linişte asta de templu/ Puternic vai, iat-a bătut/ Şi ceasul plecării, ca moartea/ De jalnic, ca moartea de mut./ Curgi, Rinule,-n pace, de-a pururi/ Şi-adio! Pe noul meu drum/ Eu intru, sărmana,-n viaţa/ Cea plină de trude de-acum" (*Rămas-bun*). De asemenea, în *Dor de-acasă*: „Mai plânge codru-n freamăt lin?/ Şi şlepuri trec şi-acum pe Rin/ Din zori până-n amurg?"

Carmen Sylva (regina Elisabeta) și regele Carol I

Lirica sa celebrează natura, tinereţea, vinul, cântecul, fiind expresia unui eu împăcat, senin, seninătate care este răsplata unei lupte, purtată „Cu oştiri întregi de demoni/ Cu puteri, vai, şi-ale lumii/ Şi-ale sufletului meu". Poeta ar fi dorit să fie văzută de contemporani în primul rând ca o fiinţă omenească. În *Regina* dă o replică celor care nu percepeau în ea omul şi care abia după moarte îi vor recunoaşte dimensiunea firească: „De ce v-aţi pierde vremea voi/ cetind ce scriu? Degeaba toate!/ Abia când voi fi moartă, poate/ Mă veţi vedea ce-am fost, spre-a zice:/ A fost, aproape, om ca noi/ Păcat! A fost regină!". Existentă şi mai înainte, poezia maternităţii (*Mamă*, *Dorinţă de mamă*, *Mama vitregă*, *Braţele mamei*) capătă, odată cu pierderea, la nici patru ani, a singurei sale fiice, prinţesa Maria, accente tragice. Mama îndurerată doreşte continuu să-şi revadă în vis fiica pierdută. Dispariţia copilei o leagă şi mai mult de pământul românesc: „Dâmboviţo! Dâmboviţo!/ Sunt de tine-n-cătuşată/ De când ce-avui drag pe lume/ Mi-e pe malu-ţi îngropată". Lirica sa de „vulcanice avânturi", cum şi-o caracteriza, mai cuprinde versuri de inspiraţie biblică (*Cina cea de taină*, *Moise*, *Cain*) şi mitică

(*Prometeu*), un filon eroic (inspirat de Războiul pentru Independenţă), prelucrări de legende antice (*Sappho*, 1880) şi de motive medievale (*Hammerstein*, 1880). Prozatoarea tipăreşte cugetări şi aforisme (*Les Pensées d'une reine*, 1882; o ediţie a fost distinsă cu Premiul „Botta" al Academiei Franceze), legende, nuvele, romane, eseuri. Prozele din *Pelesch Märchen* (1882), precum *Vârful cu Dor*, *Piatra Arsă*, *Jepii*, *Caraiman*, *Peştera Ialomiţei*, *Omul*, *Valea Cerbului*, *Cetatea Baba*, *Ceahlău*, *Valea Rea*, sunt caracterizate drept „trăsături care o încorporează în chip unic literaturii naţionale" (D. Caracostea). Între meritele pe care istoria ar trebui să i le recunoască poetei şi prozatoarei ar fi, scrie E. Lovinescu, „dragostea înţelegătoare cu care şi-a îmbrăţişat noua ei patrie, cântându-i frumuseţea sălbatică a Carpaţilor, legendele Bucegilor". **C.S.** a scris şi teatru: *Frauenmuth* (1890, ce cuprinde piesele *Ullranda*, *Mărioara*, *Am Verfallstag*, *Dämmerung*, *Loïse*, *Herrn Daniels Witwen*, unele fiind reprezentate şi în străinătate). În *Meister Manole* (apărută în 1892 şi jucată în acelaşi an la Viena), legenda românească a fost turnată „sub forma armonioasă a unei tragedii" (E. Lovinescu), în care substanţa autohtonă este preluată abia în ultimul act. Libertatea cu care a fost tratat motivul jertfei creaţiei l-a iritat pe B. Delavrancea. Autoarea însă n-a voit să fie întru totul fidelă motivului românesc, ea concepându-l, spre exemplu, pe domnitorul Neagoe ca pe un Othello crud şi aducând în scenă un grec, Kir Dimitri, care este respins de Maria Giannetta, soţia lui Manole (în piesă: Mano). Dintre romanele scrise în colaborare cu Mite Kremnitz, sub pseudonimul Dito und Idem, s-au bucurat de succes *Aus zwei Welten* (1884) şi *Astra* (1886). **C.S.** şi-a dobândit merite şi prin traduceri din literatura română. *Rumänische Dichtungen* (1881, în colaborare cu Mite Kremnitz), care cuprinde tălmăciri din opera lui V. Alecsandri, M. Eminescu, Iacob Negruzzi, D. Bolintineanu, Th. Şerbănescu, Al. Candiano-Popescu, G. Creţeanu, C. Conachi ş.a., a avut, comparativ cu tot ceea ce se întreprinsese până atunci în acest domeniu, un mare răsunet. De asemenea, a transpus o culegere de poezie populară alcătuită de Elena Văcărescu, sub titlul *Lieder aus dem Dimbovitzathal* (1889). Renumele scriitoarei şi lucrările ei – nota Titu Maiorescu – „au contribuit să ne facă mai bine cunoscuţi şi mai bine judecaţi în Germania şi Austria", prin transpunerile din poezia românească declanşându-se „o întreagă mişcare critică literară relativă la viaţa noastră intelectuală, adică la acea parte a ei care se găseşte exprimată în formă poetică". Autoare a unei opere care a fost tradusă în franceză (printre care şi de scriitori precum A.I. Odobescu, G. Bengescu-Dabija, Elena Văcărescu, Elena Poenaru ş.a.), italiană, spaniolă, olandeză, daneză, rusă, maghiară etc. şi despre ale cărei merite au scris o serie de personalităţi române şi străine, **C.S.** nu a fost recunoscută pe deplin ca scriitoare română. La un secol de la naşterea ei, era încă văzută ca necesară „o dreaptă încadrare atât în literatura germană, căreia îi aparţine prin limbă şi formaţiune, cât şi în literatura română, de care e legată adesea prin temă şi uneori prin substanţă" (D. Caracostea). Cum era de aşteptat, în mod oficial opera reginei şi scriitoarei au fost date uitării în anii regimului comunist din România.

SCRIERI: *Vârful cu Dor. Baladă română – Vârful cu Dor. Rumänische Ballade*, ed. bilingvă, tr. [M. Eminescu], Bucureşti, [1878]; *Sappho*, Leipzig, 1880; *Hammerstein*, Leipzig, 1880; *Stürme*, Bonn, 1881; *Jehovah*, Leipzig, 1882; *Les Pensées d'une reine*, pref. Lois Ulbach, Paris, 1882, ed. (*Cugetările unei regine)*, tr. I.C. Crăciun, Iaşi, 1882; ed. tr. Anina Rădulescu-Pogoneanu, Bucureşti, 1939; ed. bilingvă (*Gedanken einer Königin – Les Pensées d'une reine*), îngr. şi pref. Silvia Irina Zimmermann, Stuttgart, 2012; *Leidens Erdengang*, Berlin, 1882; *Pelesch-Märchen*, Leipzig, 1882; ed. 4, Bonn, 1899; ed. (*Poveştile Peleşului*), [tr. Dimitrie Sturdza], Bucureşti, 1882; ed. bilingvă, Bucureşti, 1933; ed. îngr. Doina David şi Stela Iancea, introd. Doina David, Timişoara, 1990; ed. îngr. şi pref. Tudor Nedelcea, Craiova, 1991; ed. postfaţă Mircea Coloşenco, Bucureşti, 2000; *Die Hexe*, Berlin, 1882; ed. (*Vrăjitoarea*), tr. A. Steuerman, Craiova, 1897; *Ein Gebet*, Berlin, 1882; ed. (*Rugăciunea*), tr. Flor Carp [Constantin Morariu], Bucureşti, [1887]; ed. (*O rugăciune*), Cernăuţi, 1887; ed. tr. B. Marian, Bucureşti, f.a.; *Handzeichnungen*, Berlin, 1884; ed. (*Nuvele*), tr. G.I. Ionnescu-Gion, Bucureşti, 1888; *Meine Ruh*, Berlin, 1884; ed. 2, I–IV, Berlin, 1885; ed. 3, I–V, Berlin, 1901; *Mein Rhein*, Leipzig, 1884; *Meine Reise durch die Welt*, 1884; *Aus zwei Welten* (în colaborare cu Mite Kremnitz), Leipzig, 1884; *Durch die Jahrhunderte*, Leipzig, 1885; ed. (*De prin veacuri*), I–II, tr. L.T., Bucureşti, [1895–1896]; *Ana Boleyn* (în colaborare cu Mite Kremnitz), Bonn, 1886; *Astra* (în colaborare cu Mite Kremnitz), Bonn, 1886; ed. tr. G.I. Ionnescu–Gion, Bucureşti, 1887; ed. tr. Grete Tartler, Bucureşti, 2011; *Mein Buch*, Düsseldorf, 1886; *Feldpost* (în colaborare cu Mite Kremnitz), Bonn, 1887; *Es klopft*, Regensburg, 1887; ed. (*Bate la uşă*), tr. L.M. [Livia Maiorescu], Bucureşti, 1887; *Pelesch im Dienst*, Bonn, 1888; ed. (*Robia Peleşului*), tr. Elena Radu Rosetti [Elena Bacalogu], Bucureşti, 1897; *In der Irre* (în colaborare cu Mite Kremnitz), Bonn, 1888; *Rache und andere Novellen* (în colaborare cu Mite Kremnitz), Bonn, 1888; ed. (*Răzbunare*), tr. I.L. Caragiale, în *Schiţe. Traduceri şi originale*, Iaşi, 1897; *Cuvinte sufleteşti*, Bucureşti, 1888; ed. (*Seelengespräche*), Bonn, 1900; *Vom Amboß*, Bonn, 1890; *Deficit*, Bonn, 1890; *Frauenmuth*,

Bonn, 1890; *Heimat!*, Bonn, 1891; *Handwerkerlieder*, Bonn, 1891; *Meerlieder*, Bonn, 1891; *Weihnachtskerzchen von Pallanza*, Pallanza, 1891; *Bucarest*, Paris, 1892; ed. tr. D. Stăncescu, Bucureşti, 1892; *Meister Manole*, Bonn, 1892; *Versuri*, tr. A. Toma, Bucureşti, 1897; *Poeziile unei regine*, tr. Ilie Ighel-Deleanu, Bucureşti, 1897; *Povestea unei regine binefăcătoare*, tr. George A. Mandy, Bucureşti, 1899; *Thau*, Bonn, 1900; *Aus meinem Königreich*, Boston, 1900; *Märchen einer Königin*, Bonn, 1901; ed. (*Poveştile unei regine*), I, tr. Lia Hârsu, Bucureşti, 1906; *Es ist vollbracht!*, Berlin, 1902; *Unter der Blume*, Regensburg, 1903; *Geflüsterte Worte*, I–V, Regensburg, 1903–1912; *Mărioara. În ziua scadenţei*, tr. Haralamb G. Lecca, Iaşi, 1904; *Ullranda*, tr. A. Steuerman, Iaşi, 1904; *In der Lunca*, Regensburg, 1904; ed. (*În luncă*), tr. Al. Tzigara-Samurcaş, Bucureşti, 1905; *Poezii*, tr. Elena Poenaru, Bucureşti, 1904; *Rheintochters Donaufahrt*, Regensburg, 1905; ed. (*Pe Dunăre*), [Bucureşti, 1905]; *Loiza*, tr. A. Steuerman, Iaşi, 1906; *Valuri alinate*, tr. George Coşbuc, Bucureşti, 1906; ed. Bucureşti, 2003; *Văduvele domnului Daniel*, tr. Leopold Stern, Bucureşti, 1907; *Mein Penatenwinkel*, Frankfurt am Main, 1908; ed. (*Colţul penaţilor mei*), I–II, tr. Dumitru Hîncu, Bucureşti, 2002; *De ce ne trebuiesc regii? Umbra lui Ştefan cel Mare*, tr. Leopold Stern, Bucureşti, 1910; *Prinţul codrului*, tr. Lia Hârsu, Bucureşti, [1910]; *Aus dem Leben*, Leipzig, 1912; ed. (*Din viaţă*), tr. Corneliu Scurtu, pref. Paul Lindenberg, Bucureşti, 1914; *Aliunde*, Bucureşti, 1913; *Briefe einer einsamen Königin*, München, 1916; *Insula Şerpilor*, Bucureşti, [1918]; *Carmen Sylva povestind copiilor*, îngr. Octav Minar, Bucureşti, 1931; *Poezii*, tr. Adrian Maniu, cu ilustraţii de Rodica Maniu, Bucureşti, 1936; *Versuri alese*, îngr. şi pref. Gabriel Badea-Păun, Bucureşti, 1998. **Traduceri:** *Rumänische Dichtungen*, Leipzig, 1881 (în colaborare cu Mite Kremnitz); ed. 3, Bonn, 1889; *Lieder aus dem Dimbovitzathal*, îngr. Hélène Văcărescu, Bonn, 1889.

Repere bibliografice: Natalie von Stackelberg, *Aus Carmen Sylva's Leben*, Heidelberg, 1885; Elisabeth Sergy, *Carmen Sylva Elisabeth, Reine de Roumanie*, Paris, 1890; Blanche Roosevelt, *Elisabeth of Roumania*, Londra, 1891; Barbu Delavrancea, *Carmen Sylva, Neagoe Basarab şi Meşterul Manole. Carmen Sylva şi românii*, Bucureşti, 1892; Mite Kremnitz, *Carmen Sylva*, Leipzig, [1903]; Georges Bengesco, *Carmen Sylva (Sa Majesté La Reine Elisabeth de Roumanie). Bibliographie et ses œuvres*, Bruxelles, 1904; Georges Bengesco, *Carmen Sylva et la poésie populaire roumaine*, Namur (Belgia), 1904; Georges Bengesco, *Carmen Sylva intime*, Paris, 1905; Titu Maiorescu, *Critice*, III, Bucureşti, 1908, *9–10*; *Majestăţii Sale Reginei Elisabeta la 70 de ani. Omagiu din partea „Convorbirilor literare"*, Bucureşti, 1913; Al. Tzigara-Samurcaş, *Königin Elisabeth und die Kultur Rumäniens*, Bucureşti, 1916; Lovinescu, *Critice*, IV, *218–231*, V, *111–117*; I.E. Torouţiu, *Carmen Sylva în literatura românească*, Cernăuţi, 1924; Leopold Stern, *Carmen Sylva et Pierre Loti. Une amitié littéraire*, Paris, 1931; Eugen Wolbe, *Carmen Sylva. Der Lebensweg einer einsamen Königin*, Leipzig, 1933; Iorga, *Ist. lit. cont.*, I (1986), *39*; Camil Petrescu, *Carmen Sylva*, RFR, 1936, 5; Elisabeth Burgoyne, *Carmen Sylva, Queen & Woman*, Londra, 1941; Octavian Goga, *Discursuri*, Bucureşti, 1942, *80–81*; [*Carmen Sylva*], RFR, 1943, 12 (număr special); Klaus Heitmann, *Carol I, Carmen Sylva şi cultura română*, F, 1992, 1; Silvia Irina Zimmermann, *Der Zauber des fernen Königreichs*, Marburg, 1996; Robert Scheffer, *Orient regal. Cinci ani la Curtea României*, tr. Rodica Pânzaru, pref. Pamfil Şeicaru, Bucureşti, 1997; Al. Tzigara-Samurcaş, *Memorii*, II, îngr. Ioan Şerb şi Florica Şerb, pref. Dan Grigorescu, Bucureşti, 1999, *134–146*; Robert Merle, *Carmen Sylva, l'extravagante Reine Elisabeth de Roumanie*, Toulouse, 1999; Annemarie Podlipny-Helm, *Carmen Sylva*, Timişoara, 2001; Gabriel Badea-Păun, *Carmen Sylva 1843–1916. Uimitoarea regină Elisabeta a României*, tr. Irina-Margareta Nistor, Bucureşti, 2003; Silvia Irina Zimmermann, *Die dichtende Königin. Elisabeth, Prinzessin zu Wied, Königin von Rumänien, Carmen Sylva (1843–1916). Selbstmythisierung und prodynastische Öffentlichkeitsarbeit durch Literatur*, Stuttgart, 2010. ***I.D.***

CARMEN-SYLVA, revistă apărută la Bucureşti, de trei ori pe lună, de la 12 noiembrie la 3 decembrie 1895. Această publicaţie periodică se apropie prin orientarea politică a principalilor colaboratori, Panait Zosin şi Panait Muşoiu, de mişcarea socialistă românească. În revistă apar câteva fragmente din *Capitalul* lui Karl Marx, articole dedicate dezvoltării ştiinţei, altele referitoare la rolul social al femeii etc. La partea literară P. Zosin scrie un articol polemic în care combate ideile lui M. Dragomirescu, susţinând „arta cu tendinţă", şi două cronici relative la drama *Tatăl* a lui August Strindberg şi la romanul lui Knut Hamsun *Foamea*. Se remarcă un articol al lui Panait Muşoiu, *Ioan Păun*, evocare plină de dramatism a poetului Ion Păun-Pincio, mort înainte de vreme. Zosin este autorul unor nuvele inspirate din realităţile satului românesc. Versurile poartă semnătura lui C.Z. Buzdugan, D.Th. Neculuţă, N. Ţimiraş, N. Burlănescu-Alin, Alexandrina Mihăescu, I. Costin (Al. Cantilli), Const. Xeni, Sergiu Cujbă şi D. Nanu. Cu *Un cântec*, *Apari tu*… şi *Cântec* colaborează George Coşbuc. ***R.Z.***

CARMEN SYLVA, publicaţie apărută la Iaşi, lunar, din 20 noiembrie 1902 până în 20 februarie 1903, purtând subtitlul „Teatru, muzică, arte frumoase". Revista îşi propune să sprijine „interesele teatrale româneşti", ale „tuturor creaţiilor în această limbă" (A.D. Xenopol, *Un cuvânt înainte)*, ale pieselor de teatru autohtone. Rubrici: „Ştiri artistice", „Poşta redacţiei". Colaborează cu articole despre teatru A.D. Xenopol, V. Scânteie, State Dragomir, Rudolf Suţu, C. Săteanu, A. Steuerman-Rodion. V. Scânteie traduce un fragment din piesa *Femeia oficială* de Hans Olden. Revista

mai conţine diferite materiale despre muzică şi pictură, informaţii culturale. Alţi colaboratori: Gavril Muzicescu, P.S. Alexandrescu, Sever Mureşianu, N.A. Bogdan, M. Dumbravă, I. Maxim. ***A.P.***

CARMEN SYLVA, publicaţie apărută la Bucureşti, bilunar, între 1 iunie 1909 şi august 1910, având subtitlul „Revistă românească enciclopedică. Litere, artă, ştiinţe, sport, distracţii". Director-proprietar: Maria G. Temelie. De orientare preponderent tradiţionalistă, **C.S.** cultivă o literatură îndeobște cuminte, conformistă. Se includ în sumar versuri de Victor Eftimiu, Mircea C. Demetriade, Const. Rîuleţ, Th. M. Stoenescu, Scarlat C. Moscu, N. Ţincu ş.a. Cu proză figurează I.A. Bassarabescu, N. Gane, N. Rădulescu-Niger, Cristian Dimopol. Sunt traduse versuri de Alfred de Musset, Heinrich Heine, Petőfi Sándor şi Théodore Botrel. Revista mai conţine articole economice şi ştiinţifice, cugetări, anecdote. Alţi colaboratori: Tudor Cristian, Alexandru Şonţu, I. Nicolaide, C. Gărdescu, Vasile Stoica. ***A.P.***

CARNET LITERAR, revistă apărută la Buzău, săptămânal între 20 noiembrie 1931 şi 25 februarie 1932, bilunar între decembrie 1932 şi 10 februarie 1933, cu întreruperi de la 25 februarie la 15 octombrie 1932 şi cu periodicitatea nespecificată între 1 martie 1933 şi 11 mai 1934. Redactori (menţionaţi la numărul 11/1932): Ștefan Crăciun, Pompiliu Podgoreanu, Matei Ghimbășanu, Dem. Iliescu, G. Oprescu. Reapare ca seria a treia între 1997 şi 1999, anunţată lunar, dar numai numere răzleţe, editată de Centrul de Cultură al municipiului Buzău. Director: Corneliu Ştefan. Orientarea ideologico-artistică a **C.l.** ia forma răspunsului la întrebarea venită de la publicul cititor, „Care e conduita revistei?": „Nu vrem să încătuşăm într-o disciplină, oricare ar fi ea, gândirea şi talentul nimănui. Cine scrie în această revistă va scrie ce va crede de cuviinţă. Iscălind, îşi asumă toată răspunderea. Credem că aceasta este cea mai logică atitudine a unei reviste care în primul rând vrea să fie o afirmare a tineretului". Despre „tineret" mai vorbise în primul număr Pompiliu Podgoreanu, cam exaltat, în scurtul articol *Generaţia de sacrificiu*, ce părea să conţină promisiunea unui program: „Ni se spune «generaţia de sacrificiu» […]. Dar vrem să se sfârşească odată legenda că tineretul de acum ispășește păcate şi consecinţe inexistente. […] Căci dacă cei care pretind că ne tutelează moral şi intelectual vorbesc de o generaţie al cărei suflet este impropriu de a-l cunoaşte şi înţelege, această generaţie are curajul să strige adevărul că ea s-a străduit să înţeleagă psihologia «doctrinarilor» şi rezultatul a întristat-o profund". **C.l.** publică poezie modernistă de Ion Minulescu (*Romanţa celor ce se vând*), George Gregorian (*Boemul*, *În soare*, *Vita felix*), Eugeniu Ştefănescu-Est (*Voci de vânt*, *Sonata boreală*), Ion Pogan (*Absent*), Dem. Bassarabeanu (*Hymn*), Alexandru Marius (*Elegie*), Ion Sofia Manolescu (debut) ş.a. Cu proză figurează Sărmanul Klopştock (*Cancelarul*, *Revanşa* – amintire din teatru), Horia Furtună (*Iubita din Paris* – „fragment din romanul autobiografic cu acelaşi titlu aflat sub tipar"), Ion Pogan (*Muzicianul*), Ioan Georgescu (*La hanul vechi* – fragment din volumul *Vânt de apus* „ce stă să apară"), Al. Lascarov-Moldovanu ş.a. Cu medalioanele *O. Goga*, *Goethe*, *C. Rădulescu-Motru*, *Artur Enăşescu* – supraintitulat *Poetul cerşetor*, cu sumare pagini de proză traduse de V. Maciu după André Gide (*Ronda tuturor dorinţelor mele*) şi de G.M. Ivanov după Al. Kuprin (*Pedagogia perversă*) şi câteva aforisme, revista epuizează beletristica. Articolul de fond abordează număr de număr câte o chestiune de actualitate politică, morală, culturală (Horia Furtună, *Totul se distruge*; Sărmanul Klopştock, *Literatura de amuzament*; Pompiliu Podgoreanu, *Pacifismul spre faliment*, *Polemicile literare*; Pompiliu Ionescu, *Roman şi causerie*), ca şi alte articole, semnate de Horia Petrescu (*Puternica revizuire a marilor cugetători*), Virgil Şerbănescu (*Sărbătorirea d. C. Rădulescu-Motru* „de Societatea Română de Filosofie cu prilejul a treizeci şi cinci de ani de activitate"), V. Maciu (*Generaţii*), Romulus Seişanu (*Înarmările maghiare*), Eugeniu Ştefănescu-Est (*1932 pe scenele bucureştene*), N.N. Manolescu (*Ziaristica lui Eminescu*). Informaţii, ştiri, noutăţi variate – moartea scriitorilor Iacob Negruzzi şi Cincinat Pavelescu –, succinte note critice despre apariţii editoriale recente (C. Stere, *Lutul* – volumul III din romanul *În preajma revoluţiei*, E. Lovinescu, *Memorii* – volumul II, Ilarie Voronca, *Peter Schlemihl*, G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu*, Const. Fântâneru, *Interior*), care precedă cronici şi recenzii detaliate, sunt reunite în rubricile „Arabescuri", „Cărţi apărute", „Teatrale". Numărul 7/1932 este dedicat personalităţii lui Goethe, iar următorul, 8–9, consacrat lui Horia Furtună, poet, prozator şi prefect de Buzău, devenit o prezenţă consecventă în **C.l.**, conţine un interviu cu omagiatul, o cronică la romanul acestuia *Iubita din Paris*, un fragment din actul III al piesei în versuri *Făt-Frumos*, poeziile *Barcarolă*, *Închinare*, *Oraşul Stralsund* – inspirată din prizonieratul trăit în

insula Danholm din Marea Baltică – şi două scurte eseuri consacrate creaţiei sale poetice şi dramatice. Alţi colaboratori: Constantin Frâncu, Mircea Ducary, I.N. Soare, G. Lovin. ***R.P.***

CAROLY, Felix (3.III.1933, Iaşi – 29.III.2011, Tel Aviv, Israel), poet, dramaturg. Licenţiat al Institutului de Teatru din Bucureşti (1955), **C.** îmbină cariera de actor cu literatura. Debutează la revista „Tânărul scriitor" în 1956. Comedia *Cu capul în nori* îi va fi pusă în scenă la Teatrul „Ion Creangă" din Bucureşti, iar câteva scenarii de pantomimă văd lumina rampei la Teatrul Evreiesc de Stat şi la Televiziune. În 1970 se stabileşte în Israel, unde colaborează la revistele „Izvoare", „Ultima oră", „Orient Expres" (aici deţine o rubrică permanentă) ş.a. Începând din 1971 publică numeroase volume de poezie care îl impun publicului cititor de limbă română. Asociaţia Scriitorilor Israelieni de Limbă Română şi Uniunea Scriitorilor din Israel îl disting cu numeroase premii, printre care Premiul Sion (1994), „N.Palty" (1996, 1998). Este prezent în antologiile din poezia israeliană editată recent în România.

În *Sertarul cu iluzii* (1998), o antologie de autor, **C.** cuprinde materia a aproape trei decenii de poezie, volumele succesive devenind aici cicluri. *Omul de lut*, legenda Golemului, este piesa de rezistenţă a poetului şi a lecturilor sale de actor în faţa publicului. Alt poem, *Şlefuitorul de lentile*, evocă silueta lui Spinoza urcând „pe treapta către duh", dar fără solemnitate dramatică, ba chiar ironic în punctarea mizeriei fizice a filosofului. Tema aceasta străbate mai toată lirica lui **C.** Titlul unei cărţi din 1995, *Cu dragoste, cu patimă, cu ură*, indică afectul în clocot ca „unealtă de producţie" a creaţiei. Retorica disperării şi răul secolului, degradarea morală, indiferenţa la valorile spiritului, decrepitudinea biologică, solitudinea, infernul „omului de prisos", condamnarea artistului la perpetuă sărăcie sunt teme curente. Reproşul către semeni, avertismentul către burghezi, cu o fibră disperat-mesianică, se exprimă deseori în vers abrupt, alb, cu lexic dur, laitmotive fiind „groapa", „dricul", „viermii", „ploşniţele", iar în registrul moral „paranoia", „ratarea", „eternul exilat", „culmile şi prăbuşirea". *Omul de lut*, din familia *Nopţilor* lui Al. Macedonski, i-a cerut lui **C.** două decenii de cizelare, dar şi încercarea resurselor sale vizionare într-o frumoasă recreare a mitului Golemului din mistica iudaică. Praga medievală, cu turle şi tavane boltite, cu regi sângeroşi, mai are o lume criptică, „un neam fără de ţară cu spiţe legendare". Rabi Lev vrea să împiedice sacrificarea neamului învinuit pentru catastrofa ce va veni şi zideşte, din tainele Cabalei, Golemul. Cutremurarea cetăţii sub paşii colosului, urgia vinovaţilor şi sinuciderea Înţeleptului Rabi Lev, strivit de Golem, sunt surprinse în vers alexandrin, solemn şi puternic.

SCRIERI: *Dor de patrie*, Ierusalim, 1971; *Golem*, Ierusalim, 1972; *Meteori*, Ierusalim, 1973; *Anotimpul de cenuşă*, Tel Aviv, 1982; *Idolii*, Tel Aviv, 1984; *La lumina lămpii*, Tel Aviv, 1985; *Şlefuitorul de lentile*, Tel Aviv, 1988; *Cu dragoste, cu patimă, cu ură*, pref. Andrei Strihan, Tel Aviv, 1995; *Zilnicele prăbuşiri*, Petah-Tikva (Israel), 1995; *Cu şi fără ea*, Tel Aviv, 1998; *Sertarul cu iluzii*, postfaţă Andrei Strihan, Iaşi, 1998; *Cărarea tăinuită*, Tel Aviv, 2009.

Repere bibliografice: Solo Har, *Generaţia confruntărilor*, Bucureşti, 1997, *145–151*; Cristofor, *Ţara Sfântă*, I, 37–40; Aczél, *Scriitori rom. Israel*, *49–51*; Manolescu, *Enciclopedia*, *132*. ***E.-E.T.***

CARP, O. (pseudonim al lui Gheorghe Proca; 22.I.1867, Iaşi – 26.XII.1943, Bucureşti), poet. Este fiul Smarandei şi al lui Ioan Proca, negustor din Chişinău. A învăţat la Academia Mihăileană din Iaşi şi la Liceul „Sfântul Ioan" din Bucureşti. Tot în Bucureşti, urmează Facultatea de Medicină şi îşi susţine doctoratul (1896). Va fi profesor de igienă şi de patologie generală la Facultatea de Medicină din Iaşi şi la cea din Bucureşti, colaborator al lui Victor Babeş. Era bun prieten cu I. Al. Brătescu-Voineşti şi rudă prin alianţă cu Izabela Sadoveanu, căsătorit fiind cu sora ei vitregă, Adela Andrei. Primele stihuri, *Gânduri triste*, i-au apărut în „Convorbiri literare" din 1886, însă în revista junimistă va avea colaborări sporadice, revenind abia în anii 1906–1908. Mai susţinută este prezenţa lui **C.** în foile de orientare socialistă: „Contemporanul",„Literatură şi ştiinţă", „Evenimentul literar" şi în suplimentul ziarului „Lumea nouă" (sub pseudonimul Alastor). Anticipată de versurile din revista presămănătoristă „Vieaţa", colaborarea lui la „Sămănătorul" şi „Făt-Frumos" este, ca şi cea de la „Viaţa românească", săracă. Cronicile politice şi culturale inserate în „Neamul românesc" din 1918, semnate cu numele real, sunt adunate în volum în 1920, sub titlul *În război*.

Profilul poetic al lui **C.** se conturase încă înainte de 1900, fără ca mai târziu să-şi schimbe liniile. Volumul *Rândunel* (1906), reluat în 1930 într-o ediţie întregită, reuneşte aproape tot ce a scris. Poetul este un delicat, înrudit temperamental cu Panait Cerna sau cu St. O. Iosif, cărora le premerge prin accentele umanitare, de înduioşare faţă de soarta celor umili. Sentimentalismul îi impregnează lirica, minoră în

genere. Povestea rândunelului care, răpus de dor, își află odihna în moarte, dramele existenței umane pândite de amărăciune converg în imaginea unei lumi invadate de nefericire. **C.** nu fructifică implicațiile meditative, totuși prezente uneori în lirica sa. El arată preferință formulei de baladă sau de basm, amintind fie de M. Eminescu, fie de unii lirici germani (Heine, Lenau, din care a și tradus, Schiller), cu o vagă înclinație romantică spre mister și atmosfera de fatalitate. Este deservit de sărăcia expresiei, adesea vetust metaforică, de improvizația parcă de album. Substanța mai densă, socială, a poeziilor *La țară*, *Îndoiala* și *Doina* îl apropie de Octavian Goga. Împreună cu Gh.T. Kirileanu publica în 1906 un chestionar adresat învățătorilor: *Hrana țăranului.*

SCRIERI: *Rândunel*, București, 1906; ed. 2, București, 1930; *În război*, București, 1920. **Traduceri:** [Lenau, Heine], în *Rândunel*, București, 1906.

Repere bibliografice: C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice,* I, București, 1957, *252, 275–276, 388,* Lovinescu, *Opere*, I, *238–242*; Izabela Sadoveanu, *Impresii literare*, București, 1908, *25–47*; Chendi, *Impresii*, *213–217*; *Dicț. lit. 1900*, *172–173*; Piru, *Ist. lit.*, *197.* ***S.C.***

CARP, P. P. [Petre P.] (29.VI.1837, Iași – 19.VI.1919, Țibănești, j. Iași), critic literar, traducător.

Născut într-o veche familie de boieri moldoveni, **C.** este fiul Smarandei, fiica lui Iorgu Radul și al lui Petre Carp, mare stolnic. A urmat din 1850 gimnaziul la Berlin, iar din 1858 cursurile Facultății de Drept și de Științe Politice din Bonn. S-a întors la Iași în 1862, intrând de tânăr în viața politică. În toamna anului 1863 citește unui grup format din Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Theodor G. Rosetti și N. Burghelea, întruniți la locuința sa, traducerea piesei *Macbeth* de Shakespeare; această întâlnire a fost considerată ulterior punctul de plecare pentru societatea Junimea. Deosebit de inteligent, rece, calculat, ironic ori sarcastic, **C.** avea și o cultură temeinică. În 1866–1867 este secretar al Agenției Diplomatice de la Paris, în 1871–1873 e șeful Legației la Viena și apoi la Roma, iar în 1882 e ministru plenipotențiar la Viena. În mai multe rânduri, cu unele mici întreruperi, a fost deputat ori senator. Orgolios și rigid, refuzând tranzacțiile, este obligat în 1913 să renunțe la conducerea Partidului Conservator, al cărui șef a fost timp de cinci ani, după ce înainte fusese multă vreme ideologul grupului politic junimist. Conservator intransigent, a reprezentat în politică marea boierime din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Pentru scurt timp, a avut rangul de ministru de Externe (1870, 1888–1889), la Culte și Instrucțiune Publică (trei luni în 1876), la Agricultură, Industrie, Comerț și Domenii (1891), iar în 1900–1901 și în 1910–1912 a fost prim-ministru.

Scurta activitate de critic literar a lui **C.** este legată de societatea Junimea, printre ai cărei întemeietori se numără, și, în cea mai mare parte, de revista „Convorbiri literare", unde publică cu intermitențe începând din1867. Critica sa este, alături de aceea a lui Titu Maiorescu, A.D. Xenopol, Șt. G. Vârgolici, Miron Pompiliu, reprezentativă pentru modul junimist de a o concepe și realiza. Ea pleacă de la ideea că opera literară se definește în primul rând printr-o unitate interioară, capabilă să-i susțină independența. De aici se deduce caracterul „impersonal" al poeziei, care trebuie să aibă motivare psihologică și să se desfășoare logic, după norme proprii. Accentul deosebit pus pe individualitatea operei de artă îl atașează și mai mult pe **C.** de critica junimistă, ca și afirmația că sentimentul frumosului este indiferent, în ansamblu, la condițiile sociale ori etnice. Îndreptându-și atenția exclusiv asupra operei, el a căutat să descurajeze, potrivit preceptelor junimiste, „falsul talent", în numele unui adevăr estetic, înțeles ca urmare a cercetării tratatelor de estetică și a lecturii atente a capodoperelor literaturii universale. În mod firesc, a ajuns astfel la crearea unui model ideal, ținut de unic criteriu valoric. De aceea, critica lui **C.** este una de principii și pune mare preț pe raționament. În prima parte a articolelor lui sunt expuse principalele caracteristici ale genului sau ale speciei cărora le aparține opera ce urmează a fi discutată; în partea a doua opera este raportată la aceste caracteristici. Iscălit P. Bătăușul, un articol despre cartea *Ion Vodă cel Cumplit* a lui B.P. Hasdeu pleacă de la premisa deosebirilor nete dintre știința istoriei și artă, ajungând la concluzia că autorul a amestecat nefericit procedeele; *Răzvan Vodă,* piesa aceluiași Hasdeu (apărută întâi sub acest titlu), este confruntată cu definițiile operei dramatice date de Aristotel și de Schopenhauer și cu dramele lui Shakespeare;

fabula lui G. Sion este opusă definiţiei acestei specii date de Lessing şi realizărilor lui La Fontaine; ceva mai îngăduitor a fost cu Ronetti-Roman, al cărui poem *Radu* îi ocazionează sfaturi pline de bun-simţ. Adversar al efuziunilor stilistice, **C.** a folosit atât ironia, cât şi sarcasmul, mânuite cu o artă care a făcut din el un polemist de temut. A tradus din Shakespeare piesele *Macbeth* şi *Othello*, ajutându-se şi de tălmăcirea germană a soţilor Dorotheea şi Ludwig Tieck. Transpunerile sale au numeroase imperfecţiuni prozodice, care împiedică fluenţa lecturii, cu toate că, pe alocuri, fraza păstrează ceva din suflul originalului.

SCRIERI: *Discursuri*, Bucureşti, 1907; *Discursuri parlamentare*, îngr. Marcel Duţă, pref. Ion Bulei, Bucureşti, 2000. **Traduceri:** Shakespeare, *Macbeth*, Iaşi, 1864, *Othello*, Iaşi, 1868.

Repere bibliografice: Negruzzi, *Junimea, 7–12*; C. Gane, *P.P. Carp şi locul său în istoria politică a ţării*, I–II, Bucureşti, 1936; E. Lovinescu, *P.P. Carp, critic literar şi literat*, Bucureşti, [1942]; Mîndra, *Clasicism, 85–89*; *Dicţ. lit. 1900, 173–174*; Mănucă, *Principiile, passim*; Ioan Stanomir, *Contradicţia lui Carp*, OC, 2001, 72; Liviu Papuc, *Marginalii junimiste*, Iaşi, 2003, *187–197*; Dan Mănucă, *Traducerile germane ale lui Tieck pentru receptarea lui Shakespeare în România*, DL, 2005, 63; Ioan N. Oprea, *Personalităţi moldave*, Iaşi, 2008, *120–130*. ***D.M.***

CARPAŢII, cotidian politic şi literar apărut la Craiova între 2 ianuarie şi 29 decembrie 1884, redactori fiind Petre Chiţu, At. I. Mitescu şi A.D. Nicolaid. Deşi predominant politică, gazeta are şi preocupări literare. În coloanele ei se publică un foileton de bună calitate şi se dau informaţii bibliografice şi culturale. **C.** era un ziar cu simpatii liberale. Redactorii întreţineau cultul lui C.A. Rosetti, iar activitatea lui B.P. Hasdeu, atunci candidat la Craiova în alegerile pentru Camera Deputaţilor, furnizează mereu material pentru rubricile de informaţii. Sunt rezumate două conferinţe ale lui B.P. Hasdeu, *Un patriot român din epoca fanarioţilor* – despre Zilot Românul, *Ereditatea culturală a românilor,* şi un discurs rostit cu prilejul încheierii anului şcolar. În foileton se dă traducerea nuvelei exotice *Kiana* a lui Ch. Varigny, pe care autoarea transpunerii, Maria Chiţu, o luase din „Revue des deux mondes”. Probabil în tălmăcirea aceleiaşi se tipăreşte apoi, în paisprezece numere, *Fiul lui Titian* de Alfred de Musset şi până la finele anului o destul de bună versiune a *Logodnicilor* lui Alessandro Manzoni. Singura bucată literară originală care poate fi semnalată este o modestă însemnare de călătorie a lui Augustin Peşacov, sub titlul *O dulce amintire*. Acelaşi inserează numeroase documente istorice, pe care le şi comentează. O cronică dramatică semnată cu pseudonimul Crotusev se ocupă de spectacolul cu piesa *Fântâna Blanduziei* de V. Alecsandri, jucat de trupa lui Th. Theodorini. Rubrica bibliografică discută revistele apărute în alte localităţi („Amicul familiei”, „Columna lui Traian”, „Contemporanul” ş.a.). În numărul 16 din 20 ianuarie 1884 se insera şi următoarea ştire: „A ieşit de sub tipar *Poezii* de Mihai Eminescu. Un elegant volum din editura Socec. Preţul lei 4. De vânzare la librăria cea mare S. Samitca”. ***R.Z.***

CARPAŢII, gazetă care a apărut la Braşov, zilnic din 2 noiembrie 1921, bisăptămânal din 1923, săptămânal din 1925 până în 8 iulie 1932; reapare la Bucureşti între 1 februarie şi 24 iunie 1934, apoi între 21 aprilie 1935 şi 7 februarie 1937. Director: Al. Tissescu. În articolul-program *Către cititori mărturisire* se declară intenţia editorilor de a scoate la Braşov „prima gazetă românească pentru întreaga Românie”, în care să apară ştiri imparţiale din cele mai importante centre ale ţării. Publicaţie politică (susţine împroprietărirea ţăranilor din Transilvania, unificarea legislativă, alegeri democratice etc.), **C.** are şi sporadice preocupări literare şi culturale, mai ales în primii ani. Acum apar numere speciale, cu bogat material documentar, dedicate unor personalităţi sau evenimente (Gh. Lazăr, Avram Iancu, familia Mureşanu, jubileul Liceului „Andrei Şaguna”), articole despre tradiţii istorice şi culturale ale Braşovului. Literatura propriu-zisă este reprezentată prin versuri, de cele mai multe ori ocazionale şi reproduse, semnate de N. Iorga, Octavian Goga, Andrei Mureşanu, Smara, I.U. Soricu, Const. Rîuleţ, Ion Petrovici, Ion Gorun, sub numele real – Al. I. Hodoş –, George Gregorian ş.a. Se mai republică din proza lui I.L. Caragiale, Ion Creangă, Al. Lascarov-Moldovanu, Aurel Mureşianu ş.a. În primul deceniu o rubrică sporadică, „Cărţi–reviste–ziare”, face loc şi unor articole interesând istoria literaturii române, cum sunt cele ale profesorului Nicolae Sulică, precum şi unor „documente din trecut”: scrisori adresate de Mihail Kogălniceanu şi Vasile M. Kogălniceanu lui Aurel Mureşianu, directorul „Gazetei Transilvaniei”. În 1921 şi 1922 se tipăreşte în foileton traducerea „marelui roman popular” *Johann Orth, îndrăzneţul marinar sau Tainele de pe bordul vasului „Santa Margareta”* de Hermann Feller. ***L.D.***

CARPAŢII, revistă apărută lunar, la Cluj între 15 ianuarie 1933 şi 15 august 1940, la Sibiu între 15 septembrie 1940 şi 15 iunie 1945 şi din nou la Cluj între 15 iulie

1945 şi 15 decembrie 1947, cu subtitlul „Vânătoare–Pescuit–Chinologie”. Redactor: Ionel Pop. Acesta semnează articolul *Pornind la drum*, în care anunţă că ţinta principală a publicaţiei e de a pune în valoare frumuseţile şi bogăţiile Carpaţilor, mai ales pe latura „vânătorească”. Rubricile principale sunt „Articole, schiţe”, „Din munţi şi din câmpii”, „Cărţi”, „Reviste”, „Redacţionale”, „Din literatura străină”, „Diverse”. Rubrica de articole este întreţinută de Mihail Sadoveanu, Ionel Pop, Mihai Moşandrei, Al. Borza, Marin Ciortea, Victor Stanciu, V. Luţia, Margareta Barcianu, Al. Melin, C. Rosetti-Bălănescu, Ieronim Stoichiţia, Sabin Opreanu, Profira Sadoveanu, Emil Isac, Romulus Vuia, T. Onişor, A.M. Comşa. Proza e ilustrată de M. Sadoveanu, care publică aici textele adunate ulterior în *Ţara de dincolo de negură* și în *Poveştile de la Bradu-Strâmb*, I. Al. Brătescu-Voineşti, Demostene Botez, Al. Cazaban, Ion Agârbiceanu. Cu mai multe evocări sunt prezenţi Ion Breazu (*Al. Odobescu*), Sextil Puşcariu şi Hugo von Rezori. Se traduce din literatura lui Jack London, Tagore, Pierre Loti, H. Rider Haggard, Ernest Hemingway (*O zi la păstrăvi*), Marţial (în transpunerea lui Şt. Bezdechi şi Teodor A. Naum), William Wordsworth (Petre Grimm), Alfred de Vigny (I.I. Ciorănescu). Alţi colaboratori: I. Poenaru, George Giuglea, Al. Lupeanu-Melin. ***M.Pp.***

CARPAŢII, revistă culturală apărută la Madrid între 1954 şi 1962 şi, ca serie nouă, între 1972 şi 1990. Director: Aron Cotruş; redactori: Traian Popescu şi N.S. Govora. Proiectată a fi o publicaţie bilunară, **C.** nu respectă întotdeauna ritmicitatea apariţiei şi colecţia cuprinde multe numere duble şi triple. După numărul 1/1962, dedicat lui Aron Cotruş (la moartea poetului), revista este redactată numai de Traian Popescu. De la numărul 1/1972, editată lunar, îşi adaugă subtitlul „Revistă de cultură şi acţiune românească în exil”. Cel dintâi număr este dedicat Congresului Uniunii Latine (Madrid, 10–16 mai 1954) şi înscrie pe prima pagină poezia lui V. Alecsandri, *Cântecul gintei latine*. Textele sunt redactate în română, franceză şi spaniolă, iar de la numărul următor revista este scrisă integral în română. Precizarea „se primeşte colaborarea oricărui român, revista neaparţinând nici unei grupări politice. Se înţelege de la sine că sunt excluşi totuşi duşmanii de azi şi de ieri ai neamului nostru”, referitoare la atitudinea publicaţiei, este completată de ideile din articolul-program: „Unul din punctele principale ale programului revistei noastre este acela de a răspândi, printre românii desţăraţi, scrieri literare dintre cele mai apropiate de sufletul neamului nostru, care le pot fi spre întărire sufletească, precum şi tot ce avem mai deosebit în visteria noastră proprie, cu care avem tot dreptul să ne mândrim”. În prima serie **C.** este preponderent o revistă culturală, de orientare anticomunistă şi antisovietică, manifestând în acelaşi timp simpatii legionare. Susţinută de colaborarea permanentă a lui Aron Cotruş şi a lui Pamfil Şeicaru, se situează între cele mai relevante reviste româneşti din exil. În structura revistei, alături de paginile de proză şi de versuri, figurează câteva rubrici permanente: „Note pe marginea cărţilor”, „Ecouri. Reviste” (din care, după un timp, se desprind două rubrici, „Reviste, cărţi” şi „Ecouri”), „Oameni, fapte, idei”. Poeziile sunt semnate de Aron Cotruş, prezent în fiecare număr (*Cântecul graiului*, *Unde or fi acum ei oare*, *Maramureşul*, *Amână-ţi, Doamne, trista încercare*, *Cântecul desţărării*, *Ţara* etc.), Nicolae Novac, N.S. Govora, Nichifor Crainic, Vasile Posteuca, I.G. Dimitriu. Aceiaşi autori, la care se adaugă Ştefan Georgescu-Olenin, Gr. Manoilescu (*Geremia Valacco*), Faust Brădescu (*Gherasim*), J.N. Manzatti, N. Teban ş.a., dau paginile de proză. Pamfil Şeicaru, ale cărui texte ocupă aproape jumătate din spaţiul publicistic, semnează scrieri memorialistice, portrete ale unor personalităţi politice şi culturale româneşti, pamflet şi cronică literară: *Ionel I.C. Brătianu. Arhitectul României Mari*, un articol despre profesorul Ion Petrovici, a cărui prezenţă în închisoarea de la Aiud „dă sensul tragic al epocii noastre”, *Nicolae Iorga*, *Un singuratec, C. Stere*, *Parodia lui Dorian Gray*, *N.D. Cocea*, *Poezie şi politică. Octavian Goga.* Timbrul inconfundabil al gazetarului de la cotidianul „Curentul” (1928–1944) se regăseşte mai ales în cronica literară, gen practicat câteva decenii. Verbul acid al lui Pamfil Şeicaru vizează acum, „la zece ani de când asupra ţării s-a aşezat stăpânirea haină a străinului”, concesiile făcute regimului comunist de mari creatori: *Scrisoare deschisă lui Mihail Sadoveanu*, *Tudor Arghezi: Tejgheaua cuvintelor*. Determinată de „senzaţia de a fi inutil, de a nu putea împiedica crimele care se săvârşesc, victimele venind din neamul tău”, scrisoarea către „tovarăşul Sadoveanu” dezvăluie raportul dizarmonic dintre omul ce joacă un rol de prim ordin într-o etapă de „crucificare a neamului românesc” şi monumentala sa operă, definită astfel: „Timp de patru decenii literatura aceasta de inspiraţie şi sensibilitate patriarhală a format

succesivele generaţii, alimentând o ideologie specific românească, ale cărei origini se găsesc în paginile lui Eminescu. Insuccesul ideologiei comuniste în România se datoreşte acestei fizionomii spirituale a intelectualului român". La rubrica „Note pe marginea cărţilor" Pamfil Şeicaru publică, sub iniţiale, cronici consacrate cărţilor româneşti tipărite în exil (*Mângâierea dorului de ţară. Cartea de cântece româneşti* a lui Vasile Posteuca, de exemplu). Doar aparent paradoxal, Şeicaru era în acelaşi timp colaborator al Securităţii din România. Tot sub iniţiale apar şi comentariile critice ale lui N.S. Govora, prezent permanent şi în rubrica „Ecouri. Reviste" cu aprecieri obiective asupra publicaţiilor româneşti („Vers", „Caete de dor", „Înşir'te mărgărite" etc.). O incisivă analiză a criticii din perspectivă extraliterară, practicată adeseori şi în Occident, pentru a determina lansarea unei cărţi sau a unui creator (Panait Istrati, îmbrăţişat în Franţa ca scriitor comunist, dar abandonat odată cu exprimarea impresiilor despre Uniunea Sovietică; Constantin Virgil Gheorghiu, lansat de filosoful francez existenţialist Gabriel Marcel şi renegat de acelaşi filosof la aflarea trecutului său antisemit), conduce la concluzia că, deşi „în sarcina «criticilor» din exil rămân păcate, şi anume prieteniile şi urile personale, prieteniile şi urile de clan politic [...], nu este cazul să le acordăm o importanţă prea mare – căci, de exemplu, cu ce a scăzut maestrul Aron Cotruş dacă un pseudocritic i-a declarat opera poetică bună de aruncat la coş" (*Critică şi critici*). În sumar e inclusă sporadic şi o pagină dedicată cronicilor şi studiilor de artă plastică (V. Cioflec, *Ştefan Luchian*, *N. Grigorescu*, G. Oprescu, *Ion Andreescu*, Valerio Mariani, *Eugen Drăguţescu*), preocupare susţinută şi prin iconografia variată, care îi aparţine în bună măsură lui Eugen Drăguţescu. Unul dintre scopurile revistei, ca şi ale colecţiei editoriale cu acelaşi nume, fiind difuzarea în exil a valorilor literaturii române, **C.** republică numeroase fragmente din texte clasice şi contemporane (Alecu Russo, *Cântarea României*, N. Bălcescu, *Îndemnuri din pagini de demult* – prefaţă la *Cântarea României*, Octavian Goga, *Un caz de conştiinţă*, *În vinerea patimilor*, Victor Papilian, *Cearta oltenească*, Pavel Dan, *Urcan Bătrânul*). Începând cu primul număr al seriei a doua, se face loc unor texte în română, spaniolă, engleză şi franceză. Caracterul literar al publicaţiei se diminuează treptat, fără aportul lui Pamfil Şeicaru, fie şi minat de excese, interesul revistei scăzând considerabil. Un apel către intelectualii din exil „pentru a-şi aduce aminte de sfânta îndatorire pe care o avem faţă de neamul pe care-l iubim cu toţii şi pe care nu-l putem da uitării" (*Scrisoare deschisă către cărturarii din exil*, 8/1973) rămâne fără ecou. **C.** alunecă vizibil în altă direcţie. În cea mai mare măsură spaţiul este consacrat articolelor cu caracter politic, social, istoric, propagandistic (de extremă dreapta), în vreme ce problematica literară apare rar, mai mult în polemici, adeseori amendând violent colaborarea exilului cu regimul comunist din ţară, iar ştirile şi informaţiile culturale din rubrica „Ecouri" sunt sporadice (*Centenarul Eminescu*). Principalii colaboratori sunt acum Radu Ghinea, Michael Sturdza, Platon Chirnoagă, Ion Bichola, Faust Brădescu. Rubrica „Note asupra cărţilor", succintă, este susţinută de Traian Popescu. Versurile, semnate de Ion I. Mirea şi Vasile Posteuca, ocupă, de asemenea, un spaţiu restrâns în ansamblul publicaţiei. ***M.P.-C.***

CARPOV, Maria (8.X.1930, Bucureşti), teoretician literar, traducătoare. Este fiica Victoriei şi a lui Ion Nae. Între 1942 şi 1950 este elevă a Liceului nr. 4 din Bucureşti, urmând apoi cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii din Bucureşti, secţia limba şi literatura franceză. În 1955 devine asistentă la Catedra de limba şi literatura franceză a Facultăţii de Filologie din Bucureşti, iar în 1959 se transferă pe acelaşi post la Universitatea din Iaşi, unde parcurge toate treptele ierarhiei didactice; a fost în mai multe rânduri şefa Catedrei de limba şi literatura franceză. Este doctor în ştiinţe filologice din 1969, cu teza *La Langue des œuvres de Paul Scarron*, studiu care se axează pe tensiunea dintre estetica puristă şi manifestările literare libertine, nonconformiste. A beneficiat de stagii de pregătire profesională la universități străine, printre care Lausanne (1964), Sorbona (1967), École des Hautes Études en Sciences Politiques (1974–1975, sub îndrumarea lui A.-J. Greimas), Strasbourg (1993), Paris III și École Normale Supérieure. În perioada 1990–1992 a ocupat funcţia de consilier-şef la Inspectoratul pentru Cultură al Judeţului Iaşi. Din 1994 este profesor consultant la Universitatea din Bacău, predând şi aici cursuri de istoria limbii franceze, semiologie, stilistică, istoria mentalităţilor, teoria comunicării, poetica traducerii şi filosofia limbajului. Este directorul Centrului de Semiologie şi Teoria Comunicării de pe lângă Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi. Publică în „România literară", „Steaua", „Cronica",

„Convorbiri literare”, „Contemporanul”, „Echidistanţe”, „Timpul”, „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi” ş.a. A fost distinsă de către Guvernul Franței cu Ordre des Palmes Académiques în grad de Ofițer (1993).

În activitatea sa **C.** reuneşte zone de interes variate: lingvistică franceză, lingvistică generală, poetică, semantică, semiologie generală, semiologii aplicate, filosofia limbajului, lingvistică pragmatică, teoria comunicării, mentalităţi şi reprezentări sociale. Prin intermediul lucrărilor *Introducere la semiologia literaturii* (1978), *Captarea sensurilor: coordonate analitice* (1987), *Sfidarea normei. Paul Scarron, maestrul genului burlesc* (1995) şi *Prin text, dincolo de text* (1999), pune în circulaţie idei şi concepte noi, ipoteze de lucru fecunde, într-un domeniu de studiu mai puţin frecventat de cercetătorii români. Punctul de plecare se află în arealul cultural occidental, în special în cel francez. Autoarea creează o stare de echilibru între informaţia obiectivă oferită de materialul lingvistic sau literar avut în atenţie şi interpretarea extrem de minuţioasă şi nuanţată, orientată de metodele la care se recurge. Filiaţia ideilor, traseul sinuos al „captării sensurilor” beneficiază de interesul susţinut al exegetei, transpus într-o pagină de comentariu dens, doct, specializat cu stricteţe. De multe ori, notele care însoţesc paginile de analiză constituie un al doilea text, complementar celui dintâi. Ca traducătoare, în strânsă legătură cu preocupările sale, **C.** a transpus în româneşte cărţi de referință din noua critică franceză (A.-J. Greimas, Paul Zumthor, Roland Barthes, Paul Ricœur), dar și un tratat clasic ca acela al lui Du Marsais, studii despre cultură și artă, precum și literatură (Voltaire, Prosper Mérimée ș.a). Pentru transpunerea în româneşte a *Memoriilor* lui Saint-Simon a fost distinsă în 1990 cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

SCRIERI: *Histoire de la littérature française au dix-huitième siècle*, Iaşi, 1975; *Introducere la semiologia literaturii*, Bucureşti, 1978; *Captarea sensurilor: coordonate analitice*, Bucureşti, 1987; *Sfidarea normei. Paul Scarron, maestrul genului burlesc*, Iaşi, 1995; *Prin text, dincolo de text*, Iaşi, 1999. **Traduceri:** Fred Bérence, *Renaşterea italiană*, I–II, pref. Ion Pascadi, Bucureşti, 1969; Antoine Furetière, *Romanul burghez*, îngr. trad., Bucureşti, 1971; Gédéon Tallement des Réaux, *Istorioare*, pref. trad., Bucureşti, 1972; Pierre Courthion, *Curente şi tendinţe în arta secolului XX*, pref. Mircea Deac, introd. trad., Bucureşti, 1973; A.-J. Greimas, *Despre sens. Eseuri semiotice*, pref. trad., Bucureşti, 1975; Voltaire, *Corespondenţă*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1978; César Chesneau Du Marsais, *Tratat despre tropi*, îngr. şi introd. trad., Bucureşti, 1981; Jean-Baptiste Du Bos, *Cugetări critice despre poezie şi pictură*, îngr. şi introd. trad., Bucureşti, 1983; Charles Sorel, *Isprăvile hazlii ale lui Francion*, pref. trad., Bucureşti, 1983; Paul Zumthor, *Încercare de poetică medievală*, introd. trad., Bucureşti, 1983, *Babel sau Nedesăvârşirea*, pref. trad., Iaşi, 1998; Jacques Le Goff, *Pentru un alt Ev Mediu*, I–II, introd. trad., Bucureşti, 1986, *Naşterea Purgatoriului*, pref. trad., Bucureşti, 1995; Louis de Saint-Simon, *Memorii*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1990; Emmanuel Le Roy Ladurie, *Montaillou, sat occitan de la 1294 până la 1324*, I–II, pref. trad., Bucureşti, 1992; Charles Duhamel, *Anastasia*, Cluj-Napoca, 1995; Roland Barthes, *Mitologii*, pref. trad., Iaşi, 1997; Prosper Mérimée, *Tamango*, Bucureşti, 1998; Roger Chartier, *Lecturi şi cititori în Franţa Vechiului Regim*, Bucureşti, 1998; Paul Veyne, *Cum se scrie istoria*, Bucureşti, 1999; Georges Duby, *Doamnele din veacul al XII-lea*, Bucureşti, 2000; André LaCocque, Paul Ricœur, *Cum să înţelegem Biblia*, Iaşi, 2002.

Repere bibliografice: Irina Mavrodin, *„Introducere la semiologia literaturii”*, RL, 1978, 19; Ilie Badea, *„Introducere la semiologia literaturii”*, ST, 1978, 10; Cornel Moraru, *Literatură şi semiologie*, VTRA, 1979, 9; Sorin Pârvu, *Spre analiza semiolingvistică*, CL, 1985, 4; Al. Duţu, *O nouă lectură a trecutului*, RL, 1987, 2; Monica Spiridon, *Semiotica şi „pulsiunile istoriei”*, R, 1987, 12; Magda Jeanrenaud, *Aventura semiotică: restituiri, integrări, recuperări*, CL, 1988, 7; Daniel Dimitriu, *„Datorită culturii nu va mai fi nevoie să demonstrăm incontestabilul”* (interviu cu Maria Carpov), CRC, 1991, 7; Andreea Deciu, *Texte vechi, idei noi*, RL, 1998, 25; *Signum, lingua, oratio, in honorem professoris Mariae Carpov*, coordonatori Constantin Sălăvăstru şi Dan Stoica, Iaşi, 2010. ***Ş.A.***

CARTEA, revistă editată la București, lunar, de Ministerul Culturii – Direcția Difuzării Cărții între august 1956 și aprilie 1957, dedicată consemnării informative sau critice a unor probleme specifice privind distribuirea volumelor, rolul librarilor și al librăriilor (unele improvizate în fabrici sau pe terenurile agricole), rolul ideologiei în „luminarea” maselor prin cuvântul scris al clasicilor marxismului etc. Caseta redacțională lipsește, însă într-un interviu ulterior Cornel Regman a mărturisit că a făcut parte din echipa revistei. Țelul publicației transpare dintr-un cuvânt înainte apărut în primul număr: „Frământând problemele difuzării cărţii în rândurile maselor muncitoare de la oraşe şi sate, revista «Cartea» va căuta să se găsească în primele rânduri, umăr la umăr, alături de lucrătorii din librării, de difuzorii de carte din întreprinderi şi instituţii, alături de toţi aceia care au sarcina

răspândirii cărţii în satele de pe cuprinsul patriei. Mai mult chiar, ea vine şi în întâmpinarea cititorilor, cărora le pune la îndemână materiale bibliografice şi informaţii privind activitatea editorială”. Multe materiale informative apar nesemnate, însă publicația se bucură și de colaboratori prestigioși. În numărul de început sunt prezenți Tudor Arghezi (*Muguri noi*), Geo Bogza (*Ceva despre cititori, librari și scriitori*), Cicerone Theodorescu, care vorbeşte într-un interviu despre legătura dintre scriitori şi librari, despre rolul librarului în revoluţia culturală, despre eficienţa reţelei de difuzare. Se remarcă rubricile „Aşa nu e bine!”, dedicată semnalării unor probleme privind difuzarea cărţii, sau „Vitrina cu cărţi”, în care sunt prezentate pe scurt volume precum *Un tovarăş vine astă-seară* de Arthur Maria Arsene, *Europolis* de Jean Bart, *Cele două Franţe* de Mihail Ralea, *Giordano Bruno* de Georg Scherg. În numerele ulterioare vor mai semna Ion Marin Sadoveanu evocarea *Librarii mei de altădată...*, Demostene Botez articolul *Decada cărţii*, în care, în maniera conformistă adoptată de majoritatea confraţilor, compară rolul major al cărţii în comunism cu acela din trecutul burghezo-moşieresc, Eugen Barbu confesiunea *Cum am scris „Groapa”*, Sergiu Fărcăşanu un omagiu lui Mihail Sadoveanu. Mai figurează în **C.** Tiberiu Avramescu, Valeriu Rîpeanu, Dan Costa (Cornel Regman), Sorin Arghir, Radu Lupan. Sunt intervievaţi pe tema difuzării cărţii Victor Tulbure, Ion Brad şi Mihu Dragomir. De asemenea, Camil Şerban atacă dintr-un unghi specific poziţiei oficiale revoluția din Ungaria în articolul *Duşmanii poporului maghiar sunt duşmanii culturii*: „Priviţi această fotografie. Era o mare librărie din Budapesta, un loc liniştit unde tineri şi bătrâni, studenţi şi şcolari veneau să primească lumină. Au trecut însă pe acolo emulii vrednici ai acelora care au şters de pe suprafaţa pământului Lidice şi Oradour şi, în numai câteva clipe, din frumoasa librărie budapestană Horizont n-a mai rămas nimic. Strada e plină de cărţi. Zac, cu filele rupte şi aruncate în noroiul drumului, operele nemuritoare ale titanilor scrisului universal. [...] Poporul român, care n-a uitat nici 1907 şi nici 1913, şi nici 1933 şi nici 1941, face zid de netrecut în jurul partidului şi guvernului pentru apărarea tuturor cuceririlor sale revoluţionare. Cărţile lui Sadoveanu nu vor mai arde niciodată în Bucureşti!” Revista și-a suspendat apariția brusc, fără nici o notă explicativă. ***M.I.***

CARTEA LUMII, publicaţie apărută la Bucureşti, bilunar, între 1 ianuarie şi 1 aprilie 1906, cu subtitlul „Bibliotecă literară universală”. Toate numerele conţin în principal traduceri din literatura universală şi includ texte, frecvent republicate, ale scriitorilor Al. Vlahuţă şi Carmen Sylva – poezie, A.I. Odobescu, Mihail Sadoveanu, I. Al. Brătescu-Voineşti, Delavrancea – proză. Se traduce din Walter Scott (*Quentin Durward*), Georges Ohnet (*Cântecul lebedei*), E.A. Poe (*Cotoiul negru*), Gabriele D’Annunzio (*Martirul*), Grazia Deledda (*Directorul*), Bjørnstjerne Bjørnson (*Pulbere*), Gustave Flaubert (*Doamna Bovary*), Maurice Maeterlinck (*Moartea unui căţeluş*), Marcel Prévost (*Ochii*), P. D’Enjoy (*Floare de mai*), Balzac, Maxim Gorki, Paul Bourget, August Strindberg, C. Flammarion, Mark Twain, Anatole France, Guy de Maupassant, K. Tetmajer, Émile Zola, Leonid Andreev. ***M.Pp.***

CARTIANU, Ana (19.II.1908, Bucureşti – 24.IV.2001, Bucureşti), istoric literar, traducătoare. Este fiica Anei Tomescu (n. Rizu), profesoară, şi a lui Alexandru Tomescu, funcţionar. Urmează şcoala primară în particular, apoi Şcoala Centrală de Fete din Bucureşti. Pleacă în 1928 la Londra pentru studii universitare, absolvind Bedford College în 1932. Este şi licenţiată a Facultăţii de Litere, secţia engleză, a Universităţii din Cernăuţi. În 1947 îşi susţine doctoratul la Universitatea din Bucureşti. Îşi începe cariera universitară în 1936, ca asistentă, iar din 1965 devine profesor, fiind şi şefă a Catedrei de limbă engleză a Facultăţii de Limbi Străine bucureştene (1948–1970). În 1973 este distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru versiunile în limba engleză ale unor autori reprezentativi din literatura română, precum Ion Creangă, Ioan Slavici, V. Voiculescu, Mihail Sebastian, Mircea Eliade ş.a.

Fondatoare a Departamentului de anglistică al Universităţii din Bucureşti în 1936, **C.** a urmărit, prin întreaga sa activitate didactică, promovarea literaturii engleze, alături de Dragoş Protopopescu, a cărui asistentă a fost, sau alături de Leon Leviţchi, Andrei Bantaş ş.a., pe care i-a sprijinit din timpul studenţiei, contribuind astfel la formarea a numeroase generaţii de profesori. Într-o perioadă în care accesul la cărţile străine era destul de dificil, **C.** publică, în două volume, *Istoria literaturii engleze. Secolul al XIX-lea*, primul intitulat *Realismul critic* (1961), iar următorul *Romanul şi poezia. 1830–1900* (1967) şi, în colaborare, două

antologii *Proza engleză modernă şi contemporană* (1967) şi *An Anthology of English Literature. Passages from Mediaeval and Renaissance Poetry, Drama and Prose* (1972). Deşi finalitatea *Istoriei...* este una didactică, autoarea păstrând permanent contactul cu tipul de discurs aulic, stilul său are certe calităţi eseistice. Se fac paralelisme, se urmăreşte circulaţia motivelor, tehnicilor şi influenţelor literare. Se găseşte aici, *in nuce,* abordarea teoretică din volumul următor, *Eseuri de literatură engleză şi americană* (1973), în care perspectiva analitică se îmbină cu cea istorică, astfel încât analiza devine o completare în spirit universitar a textului literar. Remarcabile prin fluiditate şi acurateţe, traducerile autoarei captează spiritul şi sonoritatea originalului, ilustrând o gamă literară diversă, de la varietatea lexicală a lui I. Creangă la concentrarea textului lui V. Voiculescu, coborând în tiparele arhaice ale limbii basmului şi revenind apoi la concreteţea verbului în transpunerea operei lui Mihail Sebastian. Textele humuleşteanului Creangă îşi păstrează, în limba engleză, plasticitatea şi savoarea, căci traducătoarea rezolvă dificultatea redării termenilor regionali, a numelor personajelor, a structurilor lexicale şi sintactice idiomatice recompunând, prin fantezie şi inventivitate, culoarea şi atmosfera, nostalgia şi umorul ce definesc spiritul operei originare.

SCRIERI: *Istoria literaturii engleze. Secolul al XIX-lea. Realismul critic*, Bucureşti, 1961; *Istoria literaturii engleze. Secolul al XIX-lea. Romanul şi poezia. 1830–1900*, Bucureşti 1967; *Dicţionar al literaturii engleze* (în colaborare cu Ioan Aurel Preda), Bucureşti, 1970; *Eseuri de literatură engleză şi americană*, Cluj, 1973. **Antologii:** *Proza eseistică victoriană* (în colaborare cu Ştefan Stoenescu), Bucureşti, 1969. **Traduceri:** Ioan Slavici, *Short Stories*, Bucureşti, 1955; Mihail Sebastian, *A Nameless Star*, Bucureşti, 1967; Petre Ispirescu, *The Tales and Stories*, Londra, 1970, *Youth Everlasting and Life Without End*, Bucureşti, 1973; Emil Gârleanu, *My Bedtime Library*, Londra, 1973; ed. Bucureşti, 1980 (în colaborare cu Sanda Dobrotă); Ion Creangă, *Memories of My Boyhood*, pref. trad., Bucureşti, 1978 (în colaborare cu R.C. Johnston); ed. bilingvă, Sibiu, 1996; *Tales and Stories*, Londra, f.a. (în colaborare cu R.C. Johnston); *Romanian Folk Tales*, pref. Vasile Nicolescu, Bucureşti, 1979; *Romanian Fantastic Tales*, pref. Nicolae Ciobanu, Bucureşti, 1981; *History and Legend in Romanian Short Stories and Tales*, Bucureşti, 1983; V. Voiculescu, *Tales of Fantasy and Magic*, postfaţă Mihai Zamfir, Bucureşti, 1986; *Selected Works of Ion Creangă and Mihai Eminescu*, Bucureşti, 1991; Mircea Eliade, *Mystic Stories*, Bucureşti–New York, 1992.

Repere bibliografice: Virgil Stanciu, *„Eseuri de literatură engleză şi americană”*, ST, 1973, 15; M. Bogdan, *„Eseuri de literatură engleză şi americană”*, CREL, 1975, 1; Ion Aurel Preda, *Creangă în limba engleză*, SXX, 1979, 6; Dan Grigorescu, *Marea vocaţie a profesorului*, RL, 1988, 9; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *489*; *Ana Cartianu. Festschrift*, Bucureşti, 2000; Geta Dumitriu, *Ana Cartianu*, RL, 2001, 18; Virgil Stanciu, *Dicţionar de anglişti şi americanişti români*, Cluj-Napoca, 2008, *31–32*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1069*. ***M.Dr.***

CARTOJAN, Nicolae (4.XII.1883, Călugăreni Uzunu, j. Giurgiu – 20.XII.1944, Bucureşti), istoric literar, editor.

Este fiul Mariei (n. Petrescu) şi al lui Anghel Emanuel Cârtojanul, arendaş. A urmat cursul secundar în Bucureşti, în 1897 obţinând o bursă la Liceul „Sf. Sava”. Şansa frecventării unei şcoli foarte bune şi întâlnirea cu profesorul Ioan Bianu, care preda acolo limba şi literatura română, au fost – într-un fel – decisive pentru viitoarele opţiuni. Se înscrie, în 1902, la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, unde i-a avut profesori, între alţii, pe Titu Maiorescu şi pe N. Iorga. După absolvire, în 1906, Ioan Bianu îl angajează bibliotecar-paleograf la Secţia de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române, instituind astfel contextul optim – vechile cărţi româneşti – al unei iubiri ce se va dovedi statornică şi devoratoare. În 1910 este numit profesor de limba şi literatura română în Giurgiu, la Şcoala Comercială şi la Gimnaziul „Ioan Maiorescu” (unde din 1914 a fost şi director). Între octombrie 1912 şi februarie 1914 face o specializare la Universitatea din Berlin. Şi elevii de la Liceul Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu i-au putut asculta lecţiile. După intrarea României în război, oraşul Giurgiu fiind bombardat şi şcolile închizându-se, **C.** este cadru didactic la liceele bucureştene „Matei Basarab” şi „Gheorghe Lazăr”. Tot în Bucureşti a predat la Seminarul Central şi la Seminarul Pedagogic Universitar „Titu Maiorescu”, iar între anii 1923 şi 1930 la Şcoala Superioară de Arhivistică şi Paleografie. Din 1931 face parte din Consiliul

Permanent al Ministerului Educaţiei Naţionale, din 1939 are funcţia de director pentru învăţământul universitar, iar în 1941 este numit preşedinte al Consiliului Permanent. Debutează în 1907, în „Convorbiri literare”, cu un articol intitulat *Soarta unei reviste literare în 1844: „Propăşirea”*, frecventând apoi constant literatura şi valorile culturale de la mijlocul secolului al XIX-lea românesc, în contribuţii tipărite în „Convorbiri literare”, „Neamul românesc literar”, „Drum drept”, „Anuarul Gimnaziului «Ioan Maiorescu» din Giurgiu”, „Revista istorică”, „Revista filologică”, „Arhiva românească”, „Analele Academiei Române”, în volume omagiale etc. În 1920 îşi susţine doctoratul cu teza *„Alexandria” în literatura românească. Noui contribuţii* (publicată în 1922), în faţa unei comisii formate din Dimitrie Onciul, decanul Facultăţii de Litere, Demostene Russo şi Ramiro Ortiz, avându-i drept referenţi pe Ioan Bianu şi pe Ovid Densusianu. În 1921 trece examenul de docenţă şi va fi, pe rând, asistent, apoi, din 1923, conferenţiar la Catedra de istoria literaturii române, condusă de Ioan Bianu (împreună cu care va alcătui un remarcabil *Album de paleografie românească. Scriere chirilică*, 1926). Profesor titular va deveni în anul 1930, când primeşte Catedra de literatura română veche. Meritele ştiinţifice ale profesorului **C.**, nume tot mai familiar cercurilor ştiinţifice din străinătate (participa la reuniuni ştiinţifice internaţionale, publica în reviste prestigioase, iar recenziile care îi comentau contribuţiile purtau semnături ilustre: Carlo Tagliavini, Mario Ruffini, Giulio Bertoni, Henri Grégoire, Mihail Laskaris ş.a.), vor fi recunoscute şi onorate. În 1929 este ales membru al Academiei Americane de Studii Medievale Harvard, precum şi membru corespondent al Academiei Române, la propunerea lui Ioan Bianu, iar în 1941, pe baza unui raport întocmit de profesorul Ştefan Ciobanu, semnat şi de C. Rădulescu-Motru şi de Mihail Sadoveanu, va deveni membru activ, în 1942 primind şi titlul *doctor honoris causa* al Universităţii din Padova. Reputaţia ştiinţifică i-a adus şi includerea, în 1934, în Commission Internationale d'Histoire Littéraire Moderne din Paris, în cadrul căreia participă la redactarea lucrării *Répertoire chronologique des littératures modernes* (Paris, 1935), sub direcţia lui Paul van Tieghem. **C.** a îmbinat în demersul său didactic rigoarea savantului – doritor mereu să prezinte studenţilor rezultatele ultimelor sale cercetări în bibliotecile din ţară şi de peste hotare, convins că trebuie să intre în aulă cu un „chip” ştiinţific permanent ameliorat – cu meşteşugul subtil al pedagogului. Descifrând corect condiţiile în care s-a plămădit spiritualitatea românească – *La răspântia a două lumi: Occidentul latin şi Orientul bizantino-slav* este titlul primului capitol din *Istoria literaturii române vechi* –, a înfiinţat, în 1938, un lectorat de limbă neogreacă şi o conferinţă de bibliologie (încredinţată lui N. Georgescu-Tistu) şi, cu deosebire, a ştiut să „proiecteze” mersul cercetărilor prin pregătirea unor specialişti cărora zonele culturale aflate în relaţii esenţiale cu cea românească să le devină familiare. Astfel, I.C. Chiţimia va fi trimis în Polonia şi în Italia, Emil Turdeanu va merge la Sofia şi la Paris, Dan Simonescu va studia la Atena, iar Ion C. Cazan la Praga. Numele acestor tineri studioşi (membri ai Societăţii Studenţilor în Istoria Literaturii Române Vechi) şi ale altora (câţiva dintre ei deveniţi figuri importante ale ştiinţei internaţionale) vor fi prezente, întruchipând „noua generaţie de cercetători”, în paginile revistei „Cercetări literare” (1934–1943, 1947). Studiile din acest buletin ştiinţific, abordând mereu subiecte extrase din depozite neinvestigate sau puţin frecventate, poartă, toate, semnul duhului generos al magistrului. Câţiva dintre colaboratori, îndrumaţi cu pricepere şi devotament, vor fi chemaţi să materializeze o altă iniţiativă a profesorului: publicarea în colecţia „Texte de literatură veche românească”, susţinută de Casa Şcoalelor, a unor ediţii preţuite şi astăzi; în 1942 I.C. Chiţimia tipăreşte *Cronica lui Ştefan cel Mare. Versiunea germană a lui Schedel*, iar Dan Simonescu *Legenda lui Afrodiţian Persul*, în 1944 Al. Rosetti scoate valoroasa contribuţie *Scrisori româneşti din arhivele Bistriţei (1592–1638)*, **C.** însuşi pregătind pentru imprimare *Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc al mitropolitului Varlaam*, ediţie care nu a mai izbutit să apară. Sub emblema Academiei Române, **C.** şi-a publicat monografiile *Legendele Troadei în literatura veche românească* (1925), *„Fiore di virtù” în literatura românească* (1928) şi studiul *Mihail Kogălniceanu. Activitatea literară* (1942). Tot la Academie a prezentat în 1944 comunicarea *Introducerea limbii române în biserică*, cu o interesantă ipoteză privind relaţia, neobservată până atunci, dintre traducere şi dificultăţile ridicate de secvenţele în versuri – imnuri etc. – menite a fi cântate.

Exegeţii sunt de acord că pasiunea statornică a lui **C.** s-a concentrat asupra cărţilor populare şi a rostului lor în vechea literatură şi cultură românească. Începuse, prin articolele publicate în „Convorbiri literare" şi în alte reviste, ca investigator al literaturii moderne, interesându-se cu deosebire de perioada paşoptistă şi, în cadrul ei, de demersul literar al lui Mihail Kogălniceanu. Nu a abandonat această tematică nici mai târziu; se va întoarce la Kogălniceanu oferindu-şi clipe de răgaz în istovitorul efort pe care i-l solicita studierea manuscriselor, pe atunci necatalogate şi neclasificate, stabilirea filiaţiei versiunilor, căutarea originalelor unor scrieri ce avuseseră, până să intre în spaţiul literar românesc, o circulaţie fabuloasă. Studiind tabloul multiform al cărţilor populare („grup" literar atât de variat), descoperindu-le – pe unele – în codice înainte necercetate, clasificându-le în funcţie de conţinut şi de filiera prin care au pătruns în literatura românească, **C.** a avut intuiţia extraordinară a însemnătăţii palierului cultural al oralităţii, a funcţiilor complexe pe care acesta şi le-a asumat în Evul Mediu european şi mai târziu în culturile puternic ataşate tradiţiei. Cu ajutorul acestor martori atât de credibili (o credibilitate pe care a trebuit întâi să o dovedească), chestionaţi în amănunt şi reaşezaţi în imagini de sinteză (cu ajutorul unui aparat ştiinţific impresionant), a pătruns în universul atât de puţin ştiut al „celor care tac", le-a descifrat codul mental, opţiunile literare, gusturile, starea de sensibilitate. Monografiile, aşezate mereu într-un context comparatist, stabilesc principalele căi prin care literatura română – reţinând în această categorie de texte, vreme de câteva secole, lecturile „de delectare" (destinate nu doar cititorului „mijlociu") – a comunicat profitabil cu spaţiile culturale vecine ori mai îndepărtate, maniera în care şi-a apropiat aceste compuneri, asumându-şi-le, transformându-le şi „localizându-le" printr-un foarte activ şi personal transport în spaţiu şi în timp. Lucrarea *Cărţile populare în literatura românească* (volumul I: *Epoca influenţei sud-slave*, 1929, volumul II: *Epoca influenţei greceşti*, 1938) are la temelie studii de adâncă erudiţie, mereu doritoare să epuizeze informaţia („drumurile" universale sau europene ale cărţilor sunt urmărite în excursuri fastuoase) şi să producă imagini definitive, cu stabilirea urmărilor impactului acestor producţii literare în sensibilitatea românească, în folclor, în programele iconografice, pe palierul scrisului cult. Aducând adesea concluzii de neatacat în privinţa circulaţiei textelor şi a filiaţiei versiunilor (ca în cazul contribuţiilor despre *Alexandria*, al studiilor despre *Legenda lui Avgar* sau despre *Legendele Troadei* şi *Fiore di virtù*), în identificarea originalelor dinspre care au venit la noi aceste scrieri (precum în *Poema cretană „Erotocrit" în literatura românească şi izvorul ei necunoscut* – 1935, contribuţie care a cunoscut în 1936 o versiune franceză, *Le Modèle français de l'Erotokritos, poème crétois du XVII*[e] *siècle*, în „Revue de littérature comparée", şi una grecească în 1938), în descifrarea opţiunilor literare ale unei epoci şi ale unor medii (ca în *Cel mai vechi zodiac românesc: „Rujdeniţa" Popei Ioan Românul* [*1620*], „Dacoromania", 1927–1928), aceste cercetări, dincolo de achiziţiile ştiinţifice durabile, au propus modele, au stârnit emulaţie şi, mai cu seamă, au făcut şcoală. Dintre toţi scriitorii însemnaţi ai medievalităţii româneşti, **C.** s-a oprit, într-o cercetare aparte, doar asupra stolnicului Constantin Cantacuzino. Despre activitatea acestuia a scris, împreună cu Ramiro Ortiz (fiecare semnalându-şi exact participarea), micromonografia *Lo stolnic Constantin Cantacuzino – un grande erudito romeno a Padova* (1943). Substanţa acestui studiu, ca şi a introducerii pe care a alcătuit-o pentru ediţia din 1944 la *Istoriia Ţării Rumâneşti întru care să cuprinde numele ei cel dintâi şi cine au fost lăcuitorii ei atunci* (realizată în colaborare cu Dan Simonescu), intitulată *Stolnicul Constantin Cantacuzino. Viaţa şi opera*, provine din prelegerile universitare ce vor alcătui volumul al treilea al *Istoriei literaturii române vechi.* Pe de altă parte, profesorul îşi prevenise studenţii că intenţionează să consacre un curs de un an întreg operei lui Dimitrie Cantemir. A formulat chiar şi câteva teme pentru seminar, fiecare îndemnând la o nouă citire a textelor, la cercetarea bibliografiei fundamentale şi la conturarea unor noi interpretări. Nu a mai izbutit să ţină cursul anunţat, dar opera lui Cantemir l-a preocupat intens. A recitit cu atenţie textele, a parcurs din nou comentariile asupra lor şi a constatat că multe ignorau aspecte importante ale pregătirii cărturăreşti a lui Cantemir, raporturile subtile pe care acesta le-a întreţinut cu spiritualitatea occidentală, cu modelele literare apusene. Dacă sunt lăsate la o parte cărţile profesorului ieşean Giorge Pascu (cărţi bine informate, dar de plasat pe un „raft" secundar), se poate constata că, între „momentul Iorga" (1901, prelungit până în 1904) şi anul 1940, când **C.**

publică primul volum din *Istoria literaturii române vechi*, nu ar fi de înregistrat decât lucrarea foarte accesibilă (născută din materia unor „cursuri populare" ţinute în 1911 la Universitatea din Cernăuţi) şi frumos ilustrată, pe care Sextil Puşcariu o imprima la Sibiu, în 1920, sub titlul *Istoria literaturii române*, volumul I: *Epoca veche*, carte ce se nutrea (chiar autorul recunoaşte) din sinteza lui N. Iorga, nu suplimenta informaţia, nu avea noutăţi de interpretare sau de sistematizare ale materialului, rămânea, adică, doar o foarte clară şi bine rânduită unealtă de introducere în studierea scrisului românesc medieval. Într-un interval ce va fi hotărnicit în 1941 de strălucitoarea „explozie" călinesciană, **C.** publică, în trei volume, între 1940 şi 1945, *Istoria literaturii române vechi*, redefinind, prin amploarea informaţiei şi a concepţiei ordonatoare, prin metoda de cercetare, prin sistemul de abordare a faptului literar, o disciplină ce dispunea de o tradiţie considerabilă, dar care, paradoxal, încă îşi aştepta o codificare modernă. Toate caracteristicile fundamentale arată în *Istoria literaturii române vechi* (pe care şi din unghi editorial, cu formatul ei *in folio*, autorul o gândise ca pe o lucrare fundamentală, „de pupitru") o carte de maturitate, cu toate datele unei sinteze. Într-adevăr, constituie o sinteză (a şi fost ataşată tipului lansonian) deloc uşor de egalat, chiar dacă ultimul autor tratat în volumul al treilea era stolnicul Constantin Cantacuzino. Este o lucrare ce îşi păstrează valabilitatea, pentru că, dincolo de volumul impresionant de informaţii (e adunat tot ceea ce sursele documentare, ediţiile, exegezele existente în acel moment îi puneau la dispoziţie autorului, lângă rezultatele propriilor descoperiri), dincolo de probele convingătoare ale unei profunde şi sistematice familiarizări cu faptele analizate, dincolo de metoda de a privi „mersul" unui scriitor în strânsă relaţie cu „mersul" vremii lui, această carte comunică lectorilor rodul unei lungi şi fructuoase cugetări asupra destinului, ţesut în multe veacuri, al literaturii române. În toate opiniile (dintre care unele au suferit în timp corectări) se vede circumspecţia savantului dispus mereu să caute adevărul, nu să absolutizeze o părere, grija de a examina toate punctele de vedere relevante, într-o cernere pe care a vrut-o mereu nepărtinitoare. De aici cumpăna, mai mereu dreaptă, cu care sunt măsurate valorile spirituale ale Evului Mediu românesc, valori născute „la răspântia a două lumi: Occidentul latin şi Orientul bizantino-slav", de aici ştiinţa neşovăitoare care i-a îngăduit să pună în lumină raporturile de substanţă şi de durată pe care literele româneşti le-au întreţinut cu Apusul european. Stăpânind, deopotrivă, o informaţie ştiinţifică în stare să-l aşeze între erudiţi şi posibilitatea de a o domina şi de a o aşeza în construcţii pe cât de impresionante, pe atât de riguroase, **C.** a refăcut, prin studii, prin monografiile specializate şi prin marile sinteze, tabloul unei spiritualităţi – în ipostaza ei literară – ce a consunat cu alcătuirile europene.

Nicolae Cartojan era filolog autentic nu numai prin obiectul şi metoda cercetărilor sale, ci şi prin acribia împinsă până la ultimele limite [...]. *Căuta, răscolea şi revenea mereu, spre a se convinge că a spus tot ce se poate spune şi cât mai bine cu putinţă privitor la problema în discuţie. De multe ori făcea să întârzie apariţia chiar a unei lucrări date la tipar, şi aceasta de teama că n-a epuizat subiectul sub raportul informaţiei sau al materialului.*

IORGU IORDAN

SCRIERI: *„Alexandria" în literatura românească*, Bucureşti, 1910; *„Alexandria" în literatura românească. Noui contribuţii*, Bucureşti, 1922; *Legendele Troadei în literatura veche românească*, Bucureşti, 1925; *Breve storia della letteratura romena*, tr. Angelo Pernice, Roma, 1926; *„Fiore di virtù" în literatura românească*, Bucureşti,

1928; *Romanul occidental în literatura veche românească*, Bucureşti, 1929; *Cărţile populare în literatura românească*, I–II, Bucureşti, 1929–1938; ed. 2, I–II, îngr. Alexandru Chiriacescu, pref. Dan Zamfirescu, postfaţă Mihai Moraru, Bucureşti, 1974; *Poema cretană „Erotocrit" în literatura românească şi izvorul ei necunoscut*, Bucureşti, 1935; ed. (*Le Modèle français de l'Erotokritos, poème crétois du XVII-e siècle*), Paris, 1936; *Istoria literaturii române vechi*, I–III, Bucureşti, 1940–1945; ed. 2, îngr. şi postfaţă Dan Simonescu, pref. Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1980; ed. îngr. Rodica Rotaru şi Andrei Rusu, pref. Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1996; *Mihail Kogălniceanu. Activitatea literară*, Bucureşti, 1942; *Lo stolnic Constantin Cantacuzino – un grande erudito romeno a Padova* (în colaborare cu Ramiro Ortiz), Bucureşti, 1943. **Ediţii:** N. Bălcescu, I. Ghica, *Scrisori inedite*, Bucureşti, 1913; *Album de paleografie românească*, Bucureşti, 1926 (în colaborare cu Ioan Bianu); Mihail Kogălniceanu, *Opere*, pref. edit., Craiova, 1930; Petre Ispirescu, *Legende sau basmele românilor adunate din gura poporului*, pref. edit., Craiova, 1932; Constantin Cantacuzino, *Istoriia Ţării Rumâneşti întru care să cuprinde numele ei cel dintâi şi cine au fost lăcuitorii ei atunci*, introd. edit., Craiova, 1944 (în colaborare cu Dan Simonescu).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IX, *436–440*, X, *147–148*, *242–246*, *313–314*; Şerban Cioculescu, *O nouă istorie a literaturii noastre vechi*, RFR, 1940, 9; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *831*, *Ist. lit.* (1982), *916*; Papadima, *Scriitorii*, *33–35*; Chiţimia, *Probleme*, *351–363*; Piru, *Varia*, I, *306–308*; Bucur, *Istoriografia*, *417–427*; Dan Zamfirescu, *Contribuţii la istoria literaturii române vechi*, Bucureşti, 1981, *183–199, 211–215*; Felix Karlinger, *Der Beitrag zur Erforschung der „Cărţile populare"*, RITL, 1983, 3; Dan Simonescu, *La centenarul naşterii lui Nicolae Cartojan*, AAR, memoriile secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi arte, 1983–1984; Emil Turdeanu, *În amintirea lui N. Cartojan*, L, 1995, 1–2; *Dicţ. esenţial*, *150–151*; Nicolae Florescu, *Nicolae Cartojan regăsind calea spre Padova*, Bucureşti, 2001; Al. Niculescu, *Un savant, o epocă*, RL, 2002, 5; Mihăilă, *Scriitori*, *319–354*; Florescu, *Aristarc*, II, *261–276*. ***D.H.M.***

CASINA ROMÂNĂ, societate culturală creată la Braşov în 1835. Societatea îşi propunea să dezvolte, prin intermediul lecturilor făcute de „profesori şi literaţi", gustul pentru literatură în rândul românilor din Ţara Bârsei. Dovadă în acest sens stă hotărârea ca în zilele de marţi, vineri şi duminică după-amiaza, vreme de o oră, „unul din membrii societăţii, mai ales profesori şi literaţi, să cetească în auzul tuturor cele mai trebuincioase şi folositoare materiale din gazetele abonate şi cărţi [...], căci societatea în chipul acesta înaintând în cultură îşi va purta numele cu onoare...", acesta fiind „scopul cel mai de căpetenie". În a doua parte a secolului al XIX-lea biblioteca îşi îmbogăţeşte substanţial colecţiile de ziare şi cărţi. Acum se fac abonamente la 25 de ziare şi reviste. Pe lângă „Curierul românesc" al lui I. Heliade-Rădulescu, primit din momentul creării societăţii, în bibliotecă vor intra, de-a lungul timpului, „Steaua Dunării" a lui M. Kogălniceanu, „Convorbiri literare", „Sămănătorul" şi „Neamul românesc" ale lui N. Iorga. Către sfârşitul secolului, o comisie compusă din profesorul Andrei Bârseanu, scriitorul Nicolae Petra-Petrescu şi negustorul Ioan Langer întocmeşte o listă de cărţi pe care le comandă la Bucureşti. Lista cuprinde titlurile: *Magnum Etymologicum Romaniae* de B.P. Hasdeu, *Teoria lui Rössler* de A.D. Xenopol, *Scrisori către V. Alecsandri* de I. Ghica, *Sultănica* şi *Trubadurul* de B. Delavrancea, *Scrieri literare şi istorice* de A.I. Odobescu. Şi în plan politic **C.r.** şi-a făcut simţită prezenţa. În timpul procesului Memorandumului (1892), membrii societăţii au demonstrat pentru recunoaşterea şi garantarea drepturilor românilor înscrise în programul politic al Partidului Naţional Român. Sediul societăţii braşovene găzduieşte, în octombrie–noiembrie 1918, adunările Marelui Sfat al Ţării Bârsei în vederea organizării plecării la Marea Adunare de la Alba Iulia. Portretele domnitorului Mihai Viteazul, simbol al unităţii tuturor românilor, ale lui Decebal şi Traian au împodobit sălile unde se desfăşurau întruniri. Printre membrii societăţii s-au numărat mai multe personalităţi ale culturii naţionale: George Bariţiu, Andrei Mureşanu şi Iacob Mureşianu, Tiberiu Brediceanu, Vasile Goldiş, N. Ciurcu ş.a. Timp de decenii **C.r.** a fost un puternic centru cultural-politic de iradiere a sentimentului de demnitate naţională, aducând o contribuţie majoră la realizarea unităţii românilor. ***P.D.***

CASINA ROMÂNĂ, societate culturală creată la Năsăud în 1860. Prima mărturie doveditoare a existenţei societăţii din Năsăud este faptul că Silvestru Tomi trimite, în noiembrie 1860, două hărţi, cu dorinţa ca ele să fie expuse în sala de reuniuni a **C.r.** Cea dintâi acţiune o reprezintă abonarea la publicaţiile „Gazeta de Transilvania", „Federaţiunea", „Transilvania", „Albina", „Telegraful român", „Magazin pedagogic", „Convorbiri literare", „Ateneul român", considerate cele mai active în acţiunea de ridicare culturală şi de solidarizare a românilor. Un moment crucial este anul 1868, când societatea se reorganizează, luând denumirea de Reuniunea Română de Lectură. În anul următor conducerea

hotărăşte abonarea la toate gazetele literare româneşti, hotărâre care va contribui la diversificarea lecturilor membrilor ei şi la o informare corectă asupra stadiului dezvoltării vieţii literare româneşti în ansamblu. În bibliotecă mai intrau şi publicaţiile „Hermannstädter Zeitung”, „Neue Freie Presse”, „Kolozsvári Köslöny”. Pe lângă interesul deosebit faţă de limba şi de literatura română, în adunări se dezbăteau şi problemele de interes general cu care se confrunta naţiunea română, fapt ce a impus societatea ca un centru al vieţii cultural-politice a localităţii. S-a acordat sprijin financiar elevilor săraci sau suferinzi, pentru a-şi continua studiile. Iniţiativa ca profesorii şi învăţătorii din Năsăud să conferenţieze pe teme diverse, dar de interes deosebit este primită cu entuziasm. În februarie 1870 soseşte din partea revistei orădene „Familia” un cadou reprezentativ, portretul lui Mihai Viteazul. La începutul secolului al XX-lea se vor organiza manifestări artistice menite a marca împlinirea a patruzeci şi cincizeci de ani de activitate în slujba emancipării culturale a românilor năsăudeni. ***P.D.***

CASSIAN, Nina (27.XI.1924, Galaţi – 16.IV.2014, New York), poetă, prozatoare, traducătoare.

Este fiica Janei (n. Şmilovici) şi a lui Iosif Cassian-Mătăsaru, mic funcţionar comercial. Educată de tatăl său, traducător el însuşi, în spiritul cultivării artelor – poezie, muzică, desen –, **C.** (al cărei nume la naştere este Renée-Annie) va purta toată viaţa, în demersurile sale estetice plurivalente, amprenta amatorismului superior, rafinat. Urmează şcoala primară şi Liceul „Principesa Ileana” la Braşov (până în 1935), apoi Institutul Pompilian din Bucureşti, luându-şi bacalaureatul în 1942. Hrănită cu artă („Arta a devenit jocul meu predilect”), îşi încearcă forţele în toate direcţiile. Un caiet de poezii în care erau transcrise, amestecat, producţii ale tatălui şi ale fiicei îi este prezentat de tată lui Tudor Arghezi, care depistează imediat falsul şi nu recunoaşte decât producţiile adolescentei, pe marginea cărora va scrie: „Talent incontestabil, vocaţie sigură”. „Eram lacomă de artă sub toate formele, dar ce e ciudat e că uram disciplina”, va mărturisi mai târziu într-un jurnal. Din 1940 activează ilegal în mişcarea comunistă (aprobată de tată, condamnată de mamă), scriind lozinci pe ziduri. În 1943 se căsătoreşte cu Jean Colin, devenit scriitorul Vladimir Colin. De pe la vârsta de doisprezece–treisprezece ani se produsese „schimbarea la faţă”, o alungire a oaselor feţei, care va transforma o fetiţă drăguţă într-o adolescentă, apoi într-o femeie matură vulnerabilă emoţional, ce îşi va metamorfoza continuu complexele în orgolii. Pentru început, devine o „revoluţionară în viaţă”, făcând politică comunistă, şi în artă cultivând o poezie avangardistă. În 1944 debutează în presă, în pagina a doua a ziarului „Ecoul” (condus de Mircea Grigorescu), sub pseudonimul Maria Veniamin, traducând *Viaţa odăilor* de Georges Rodenbach şi *Broasca ţestoasă* de Christian Morgenstern. Debutul cu poezie originală se produce în 1945, la ziarul „România liberă”. La cenaclul condus de Miron Radu Paraschivescu va face cunoştinţă cu Ion Barbu, care îi preţuieşte talentul şi îi acordă o oarecare atenţie sentimentală, mitizată de scriitoare cu trecerea timpului: „El, Marele El/ m-a iubit – n-am ştiut, nu m-am priceput”. O scrisoare păstrată de la „Marele El” îl arată mai degrabă jenat de o relaţie pe care doreşte să o întrerupă politicos. Iubirea aceasta se va dovedi însă fertilă poetic, **C.** construindu-şi personalitatea artistică tânără dintr-o sinteză între ermetismul barbian şi avangardismul spontan. Concomitent, studiază compoziţia şi pianul cu Măriuca Cernovodeanu, Theodor Fuchs, Paul Jelescu, Mihail Jora, mai târziu cu Alfred Mendelsohn şi Leon Klepper. În primii ani de după 1944 va compune lieduri, oratorii, cantate, executate în public cu oarecare succes. În 1947 debutează editorial cu o culegere de versuri intitulată inginereşte *La scara 1/1*, titlu găsit de Ov. S. Crohmălniceanu. În 1947–1948 lucrează la „Rampa”, unde semnează cronică dramatică, vitrina cărţii, cronică coregrafică, cronică umoristică, folosind pseudonime diverse: Maria Veniamin, Ana Varga, Nic., Hortensia. Mai colaborase la revista umoristică „Piţigoiul”, cu pseudonimele Cezarina Pipotă, Haralambina Ficat, Clementina Maţ, „în veselă tradiţie suprarealistă”. Ludicul va rămâne o trăsătură definitorie a universului său poetic. Împreună cu Mihu Dragomir, va folosi şi pseudonimul Const. Adam în anii ’50 (în

„Viaţa românească"). În 1948 divorţează de Vladimir Colin şi se căsătoreşte cu Al. I. Ştefănescu, activist politic în domeniul cultural, devenit scriitor la îndemnurile şi din ambiţiile soţiei, director adjunct al Editurii de Stat pentru Literatură şi Artă. Prin el, **C.** a avut un cuvânt de spus în configurarea literaturii române din acești ani. Lucrează scurtă vreme la Radiodifuziune şi ca redactor-şef adjunct la „Urzica". Curând va prefera o existenţă de scriitoare şi compozitoare liber profesionistă, petrecându-şi lungi perioade la Sinaia şi la Mangalia sau, mai ales, la 2 Mai, localităţile în care şi-a conceput aproape întreaga operă. Din 1949 până în 1954, în ritm de câteva volume pe an (poezie social-politică şi poezie pentru copii), **C.** devine una dintre cele mai obediente exponente ale proletcultismului. Contribuiseră la aceasta articolul publicat în „Scânteia" din 1947 de ultradogmaticul Traian Şelmaru, intitulat *Să smulgem din noi înşine poziţiile de autoapărare ale capitalismului* şi scris plecând de la cronica la volumul ei de debut (*La scara 1/1*) semnată de Ov. S. Crohmălniceanu în preziua apariţiei acestuia în librării, articol în care poeta era considerată, prin suprarealismul, ermetismul, ludicul versurilor sale, o reprezentantă a ideologiei nonproletare, după cum în acest moment avusese un rol şi antipatia fermă manifestată de Leonte Răutu. Deşi se străduieşte, după propriile mărturisiri, să scrie tot atât de prost ca şi alţi confraţi, corifei ai proletcultismului în acel moment, contribuţiile ei nu sunt nici atât de mediatizate, nici atât de lăudate pe cât şi-ar dori. Şi nici răsplata nu e pe măsură. După o perioadă de tăcere de aproape doi ani, revine la poezie în condiţiile ceva mai destinse de după 1957, realizând, până în 1983, un amalgam între producţia comandată şi cea reprezentând cu adevărat înzestrările sale. Vor apărea, în ritm susţinut, volume de versuri, de proză, de literatură pentru copii, piese pentru teatrul de păpuşi. În 1969 i se va acorda Premiul Uniunii Scriitorilor pentru *Povestea a doi pui de tigru numiţi Ninigra şi Aligru*, reluare a procedeelor ludic-animiste din *Cărţile cu Apolodor* ale lui Gellu Naum. În paralel, i se interpretează în concerte diverse piese muzicale (o sonată pentru vioară şi pian, o simfonie, lieduri etc.). În 1985, implicată în cazul inginerului Gheorghe Ursu, arestat de Securitate în urma denunţului că scrie un jurnal anticomunist şi ucis în închisoare, jurnal în care erau notate discuţii purtate în casa poetei, aceasta, de teamă că va trebui să dea explicaţii şi să suporte consecinţele, decide să se

Nina Cassian și Radu Lupan

stabilească în SUA, unde se afla într-un stagiu la New York University. Aici va fi prezentă la început cu traduceri din poezia scrisă în limba română, apoi cu poeme concepute direct în engleză, pentru care va obţine, în 1994, Premiul Leul de Aur, acordat de New York Library. Revine periodic în România după 1989, în special la întâlnirile de la Neptun ale scriitorilor din diaspora. În 2003, în preajma aniversării a optzeci de ani, i se tipăreşte la Bucureşti un jurnal, *Memoria ca zestre*, din perioada 1948–1953, adnotat de două ori, în 1975–1979 şi în 1987–2003, o dată din perspectiva împotrivirii la naţional-comunismul ceauşist, altă dată din perspectiva emigrantului; vor mai fi publicate încă două volume, acoperind, prin același procedeu al adnotării ulterioare, secvențele 1954–1985, 2003–2004 (volumul II) și 1985–2005 (volumul III). Jurnalul repune în discuţie şi atitudinea, şi tipul de personalitate singulară pe care îl reprezintă scriitoarea. Inteligentă, cultivată, senzuală, **C.** are de înfruntat handicapul înfăţişării sale: „Este o femeie a cărei viaţă a fost condiţionată, limpede şi categoric, de conştiinţa imperfecţiunii fizice, precum şi de ambiţia de a se revanşa asupra naturii" (Al. Mirodan). Ea însăşi mărturisea a fi devenit o fiinţă „alterată, neutră, nepereche" – în termenii lui Ion Barbu. Privită cu un ochi neutru însă, înfăţişarea

poetei nu e nici respingătoare, nici grotescă: fineţea liniilor prelungi creează un tip de frumuseţe suprarealistă care, animată de o gândire rafinată prin umor şi combinată cu o senzualitate evidentă, îi dau o atracţie exotică. Nu urâţenia o împiedică să fie statornic-fericită, ci inteligenţa. Până la urmă, ea găseşte o formulă convenabilă: o legătură stabilă – căsătoria, combinată cu reconfirmarea puterii sale de atracţie ori de câte ori se află în prezenţa unui bărbat. În toată perioada 1949–1985 **C.** reuneşte în casa ei scriitori consacraţi şi scriitori începători, în discuţii libere, cu consecinţe social-intelectuale imediate.

Exceptând cartea de debut, din prima perioadă a scrisului poetei (până în 1953) nu se poate recupera aproape nimic, în afara câtorva versuri în stil de bocet popular, integrate într-un vast poem epic, *Balada femeii care şi-a pierdut iubitul în război*: „Negrule, pământule,/ greule, flămândule,/ ai intrat în ochii lui,/ le-ai stins licărul verzui,/ părul i l-ai năclăit,/ mijlocul i l-ai strivit,/ braţele i le-ai surpat,/ râsul i l-ai astupat”. De acum se precizează o trăsătură care va deveni o constantă: capacitatea de a lucra *à la manière de...*, în stilul unui scriitor sau al unui curent, prelucrat personal şi spiritual, deloc parodic. Printre cele mai reuşite texte se numără o rescriere a poemului *După melci* de Ion Barbu, poemul deschiderii prea timpurii spre o existenţă ce sancţionează necruţător: „Caişii proşti, nerăbdători,/ prea grabnic s-au umplut de flori,// şi iată-i, ca-n atâţia ani,/ îngheaţă-n vânt, subţiri şi vani...// Pomii ceilalţi, prevăzătorii,/ aşteaptă-n tihnă ora florii,/ cu crengi cuminţi, muguri închişi,/ străini de moartea din caişi”. Situarea cea mai potrivită pentru **C.** este în maniera suprarealistă, valorificând propensiunea spre miraculos, fantastic şi ludic. „Feeria” şi umorul aplicate întâmplărilor cotidiene le salvează de la banalitate. Paul Celan, care a cunoscut-o pe poetă în tinereţea lui bucureşteană, a ales spre traducere un astfel de text: „Ala, bala, alandala,/ o pădure cu rădăcinile-n sus,/ un val cu gura deschisă,/ un nasture înaripat,/ un pitic mâncat de-o alună/ – şi-o portocală” (*Portocala*). Viziunea a evoluat de la feeric spre grotesc şi spre macabru, dar înclinaţia spontană spre prelungirea descriptivului în imaginar s-a păstrat: „Vizitatorii mei sunt un domn întrerupt la mijloc,/ o doamnă continuă/ şi fiica lor de tablă,/ un profesor care predă brânză,/ un asasin rătăcit, o droaie/ de furnici necăsătorite,/ un copac cu mustăţi,/ o barză tânără,/ un copil cu un picior de carton/ şi trei ignoranţi ai legilor mişcării.// La sfârşit apare/ câinele de seară/ care-i latră tare/ şi-i pofteşte-afară” (*Cearta cu haosul*). Deşi critica literară a situat-o pe **C.** în categoria personalităţilor lucide, care îşi cenzurează prin inteligenţă impulsurile şi instinctele, tema dominantă a poetei a rămas iubirea neinhibată de vreo prejudecată, dar tratată cu umor sau cu melancolie. De la epoca inocenţei la cea a dezgustului, se păstrează o lăcomie niciodată satisfăcută de senzaţii, de trăiri, de porniri în ordinea experienţei directe sau a celei intelectualizate, o nemăsurată poftă de dragoste. Acidă şi sentimentală concomitent, cu „un ochi de sulf şi altul de tandreţe”, poeta refuză să se falsifice adaptându-se la convenienţe. Curajoasă, sfidătoare adesea, dar vulnerabilă, ea oferă spectacolul unei sensibilităţi refugiate în fantezie şi joc. Verva metaforică este remarcabilă, tendinţa subconştientă fiind, aşa cum observa Ov. S. Crohmălniceanu, de a compara elemente ale lumii civilizate cu elemente din lumea naturală: direcţia de înaintare este spre nefalsificare şi combinaţie liberă a componentelor lumii. Contopirea contrariilor într-un act erotic (niciodată împlinit, veşnic neepuizat) este prefigurată simbolic în *Dialogul vântului cu marea*: „Sunt călătorul ciudat,/ fără chip, pe câmpiile zării./ În părul meu păsări solemne se zbat./ Sunt marele duşman al nemişcării!// –Mă tulbur... Muşchi de apă-ncordez./ De dragoste, cânt!/ Fluidă, înaltă din albie ies/ să fiu vânt, să fiu vânt”. Dialogul din *Cântarea Cântărilor* este transpus în sfera elementelor naturale. Cu timpul, viziunea pasională devine tot mai sumbră, grotescul domină, sado-masochismul înlocuieşte tandreţea şi uitarea de sine: „Iartă-mă că te-am făcut să plângi./ Ar fi trebuit să te omor./ Ar fi trebuit să te apuc de suflet,/ să te bat cu el îngrozitor.// Ar fi trebuit să-ţi văd curgând/ sângele, şuviţă cu şuviţă./ Nu să-ţi mângâi ochiul, nara, gura,/ şi să-ţi las fiinţa slabă şi pestriţă.// Iartă-mă că te-am făcut să suferi./ Ar fi trebuit să te-nspăimânt./ Dar nu-s Dumnezeu – Pedepsitorul/ – ci doar opera lui de pământ” (*Romanţă*). Jocul e interzis, sentimentul de izolare şi singurătate, suferinţa inutilă impun substituiri simbolice din ce în ce mai halucinant-coşmareşti: „Pietricica spaimei/ mi-a intrat în talpă./ Şchioapăt tot mai tare/ prin această lume./ Cui să-i fie milă/ de-o cămilă şchioapă,/ chiar dacă deşertul/ n-are pic de apă?”. Livrescul, sursă esenţială de inspiraţie, filtru al

trăirilor, nu sugrumă însă spontaneitatea şi capacitatea asociativă. Perceperea lumii prin intermediar cultural, sfidarea tabuurilor, umorul negru orientează şi selecţia textelor traduse. Capacitatea de invenţie lingvistică este nelimitată. Inventatoare a unei limbi personale, visată de toţi poeţii, „limba spargă", **C.** scrie un sonet, o baladă, un bocet, o imprecaţie ce dovedesc că starea de poeticitate este esenţialmente muzicală, independentă de sensul ori de forma impusă a expresiei: „Au înmorit drametice miloave/ sub racul catinat de nituraşi/ Atâţia venizei de bori mărgaşi.../ Atâtea aene strămătând, estrave". Limba spargă se situează în imediata prelungire a letrismului avangardist, aşa cum personajele imaginare Banibal Bura, Cavalerul Sing, mizerabilul O. Kay în luptă cu junele All Right descind din viziunile suprarealismului, ale cubismului, ale fanteziei sentimentale de tip Marc Chagall şi din verva lingvistică de tip Alfred Jarry – Lautréamont – Morgenstern. Dintre simbolurile recurente în universul imaginar al poetei, marea, florile, copacii, vântul (din perioada sentimentală), animalele (cerber prognetas, madam Pisica, Turban motanul – din perioada hazardului muzical ca principiu creator) mărturisesc aceeaşi manieră de a se confesa la adăpostul unei măşti, uneori consacrată prin literatura anterioară. În epoca împotrivirii la ceauşism, dominant este simbolul cadavrului, văzut tot într-un act erotic: „tu şi cu mine,/ mai pătimaşi ca nicicând/ iubindu-ne/ ca prima pereche de pe pământ/ şi eram frumoşi şi sălbatici şi goi/ şi eram morţi amândoi". Producţiile pentru copii – *Nică fără frică* (1950; Premiul de Stat), *Prinţul Miorlau* (1957), *Povestea a doi pui de tigru…* (1969), *Roşcată ca arama şi cei şapte şoricei* (1985) ș.a. – sunt moralizatoare, dar cu haz şi duioşie. Dintre poeţii care îşi construiesc mimetic universul, **C.** este cea mai plină de vervă şi graţie. Scrierile sale în proză (*Atât de grozavă şi adio. Confidenţe fictive,* 1971) sunt rezultatul unor observaţii ironice, necruţătoare asupra unei lumi caricaturale, cu care se confruntă o sensibilitate de adolescentă hotărâtă să devină genială. *Memoria ca zestre*, în partea de jurnal al tinereţii, încearcă să impună imaginea îndrăgostitei care înşală fără să se implice sentimental, dar nu ascunde şi nu cruţă „naivitatea" politică a autoarei în „obsedantul deceniu". **C.** a realizat de-a lungul timpului numeroase traduceri din autori precum Heinrich Heine, Bertolt Brecht, Guillaume Apollinaire, Paul Celan, Eugène Guillevic ș.a. De referință rămâne transpunerea din Christian Morgenstern – *Cântece de spânzurătoare* (1970).

Poate mai mult decât o tehnică poetică este de văzut […] *formula unei sensibilităţi în acelaşi timp fragilă şi ofensivă, înspăimântată şi nepăsătoare, tandră şi crudă, liberă în mişcări până la cea mai sfidătoare dezinvoltură şi crispată dureros în secrete, pustiitoare autodevorări.*

MIRCEA IORGULESCU

SCRIERI: *La scara 1/1*, cu un portret de Perahim, Bucureşti, 1947; *Sufletul nostru*, Bucureşti, 1949; *An viu nouă sute şaptesprezece*, Bucureşti, 1949; *Nică fără frică*, cu ilustraţii de Perahim, Bucureşti, 1950; *Ce-a văzut Oana*, Bucureşti, 1952; *Horea nu mai este singur*, Bucureşti, 1952; *Tinereţe*, Bucureşti, 1953; *Florile patriei*, Bucureşti, 1954; *Versuri alese*, Bucureşti, 1955; *Botgros, căţel fricos*, Bucureşti, 1957; *Dialogul vântului cu marea*, Bucureşti, 1957; *Prinţul Miorlau*, Bucureşti, 1957; *Vârstele anului*, Bucureşti, 1957; *Chipuri hazlii pentru copii*, Bucureşti, 1958; *Aventurile lui Trompişor*, Bucureşti, 1959; *Încurcă-lume*, Bucureşti, 1961; *Sărbătorile zilnice*, Bucureşti, 1961; *Spectacol în aer liber. O monografie a dragostei*, Bucureşti, 1961; *Curcubeu*, Bucureşti, 1962; *Poezii*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, Bucureşti, 1962; *Să ne facem daruri*, Bucureşti, 1963; *Disciplina harfei*, Bucureşti, 1965; *Îl cunoaşteţi pe Tică?*, Bucureşti, 1966; *Sângele*, Bucureşti, 1966; *Destinele paralele. La scara 1/1*, Bucureşti, 1967; *Uite-l este... Uite-l nu e*, Bucureşti, 1967; *Ambitus*, Bucureşti, 1969; *Întâmplări cu haz*, Bucureşti, 1969; *Povestea a doi pui de tigru numiţi Ninigra şi Aligru*, Bucureşti, 1969; *Cronofagie. 1944–1969*, Bucureşti, 1970; *Atât de grozavă şi adio. Confidenţe fictive*, Bucureşti, 1971; ed. 2 (*Confidenţe fictive. Atât de grozavă şi adio şi alte proze*), Bucureşti, 1976; *Loto-Poeme*, Bucureşti, 1971; *Marea conjugare*, Bucureşti, 1971; *Recviem*, Bucureşti, 1971; *Între noi, copiii*, Bucureşti, 1974; *Spectacol în aer liber. O (altă) monografie a dragostei*, pref. Liviu Călin, Bucureşti, 1974; *O sută de poeme*, Bucureşti, 1975; *Viraje–Virages*, ed. bilingvă, tr. autoarei în colaborare cu Eugène Guillevic şi Lily Denis, Bucureşti, 1978; *De îndurare*, Bucureşti, 1981; *Blue Apple*, tr. Eva Feiler, New York, 1981; *Jocuri de vacanţă*, Bucureşti, 1983; *Numărătoarea inversă*, Bucureşti, 1983; *Roşcată ca arama şi cei şapte şoricei*, Bucureşti, 1985; *Call Yourself Alive*, tr. Brenda Walker şi Andreea Deletant, Londra, 1988; *Lady of Miracles*, tr. Laura Schiff, Berkeley, 1988; *Life Sentence*, New York–Londra, 1990; *Cheerleader for a Funeral*, tr. autoarei în colaborare cu Brenda Walker, Londra–Boston, 1992; *Cearta cu haosul*, Bucureşti, 1993; *Desfacerea lumii*, Bucureşti, 1997; *Take My Word for It*, New York, 1997; *Something Old, Something New*, Tuscaloosa (Alabama), 2002; *Memoria ca zestre*, I–III, Bucureşti, 2003–2005; *Avangarda nu moare și nu se predă. Poeme și desene (antologie 1947–2007)*, București, 2007; *Continuum. Poems*, Londra,

2008; ed. New York – Londra, 2009. **Traduceri:** Mihail Isakovski, *Poezii alese*, Bucureşti, 1951; Heinrich Heine, *Versuri*, îngr. Alfred Margul Sperber, Bucureşti, 1956 (în colaborare); Molière, *Mizantropul*, în Molière, *Opere*, III, Bucureşti, 1956, *Femeile savante*, Bucureşti, 1958; Iannis Ritsos, *Arhitectura copacilor*, Bucureşti, 1959, *A patra dimensiune*, Bucureşti, 1964, *Poezii*, Bucureşti, 1966; Dimos Rendis, *Legenda lacului*, Bucureşti, 1963 (în colaborare cu Gheorghe Tomozei şi Ioanichie Olteanu), *Poezii*, Bucureşti, 1966; Bertolt Brecht, *Versuri*, Bucureşti, 1966; Vladimir Maiakovski, *Poezii pentru copii*, Bucureşti, 1967; *Poezia germană modernă (De la Stefan George la Enzensberger)*, I–II, îngr. şi pref. Petre Stoica, Bucureşti, 1967 (în colaborare); Christian Morgenstern, *Cântece de spânzurătoare*, Bucureşti, 1970; Guillaume Apollinaire, *Scrieri alese*, îngr. Virgil Teodorescu, pref. Vasile Nicolescu, Bucureşti, 1971; Paul Celan, *Versuri*, Bucureşti, 1973 (în colaborare cu Petre Solomon); Heinz Kahlau, *Fluxul lucrurilor*, Bucureşti, 1974; *Antologia poeziei franceze de la Rimbaud până azi*, I–II, îngr. Ion Caraion şi Ov. S. Crohmălniceanu, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, Bucureşti, 1974–1975 (în colaborare); Eugène Guillevic, *Poeme*, pref. trad., Bucureşti, 1977; Iţic Manger, *Balada evreului care a ajuns de la cenuşiu la albastru*, Bucureşti, 1983 (în colaborare cu Israil Bercovici).

Repere bibliografice: Crohmălniceanu, *Cronici*, *166–178*; Georgescu, *Încercări*, II, *124–130*; Călinescu, *Aspecte*, *274–280*; Perpessicius, *Alte menţiuni*, I, *213–219*; Felea, *Dialoguri*, *109–124*; Negoiţescu, *Scriitori*, *410–421*; Felea, *Reflexii*, *67–74*; Constantin, *Despre poeţi*, *66–69*; Grigurcu, *Teritoriu*, *113–118*; Doinaş, *Poezie*, *122–129*; Caraion, *Duelul*, *23–27*; Raicu, *Structuri*, *236–241*; Cristea, *Un an*, *89–97*; Negoiţescu, *Engrame*, *55–71*; Piru, *Poezia*, I, *335–346*; Ungheanu, *Arhipelag*, *72–76*; Laurenţiu, *Eseuri*, *61–69*; Dimitriu, *Ares*, *94–106*; Manu, *Eseu*, *110–119*; Raicu, *Practica scrisului*, *251–254*; Grigurcu, *Poeţi*, *335–343*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *63–74*; Simion, *Scriitori*, III, *95–113*; Pop, *Jocul*, *231–246*; Grigurcu, *Existenţa*, *58–71*; Mirodan, *Dicţionar*, I, *297–314*; Petre Solomon, *Poezia Ninei Cassian*, RL, 1990, 8; Constantin, *Complicitatea*, *95–98*; *Dicţ. analitic*, I, *155–157*; Gabriel Pleșea, *Scriitori români la New York*, București, 1998, *9–54*; *Dicţ. esenţial*, *151–154*; Grigurcu, *Poezie*, I, *200–205*; Manolescu, *Lista*, I, *76–84*; Sasu, *Dicţ. scriit. SUA*, *57–61*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *374–376*; Ștefănescu, *Istoria*, *313–318*; Popa, *Ist. lit.*, II, *419–422*, *passim*; Manolescu, *Enciclopedia*, *135–138*. ***R.S.***

CASSIAN-MĂTĂSARU, I. [Iosif] (25.II.1896, Galaţi – 4.V.1981, Bucureşti), traducător. Este fiul lui Fany (n. Seidner) şi al lui Samuel Cassian, comerciant, şi tatăl Ninei Cassian. După studii secundare în oraşul natal, devine mic funcţionar comercial. Debutează în presa literară în 1921. Exerciţiile sale lirice vor apărea în „Adevărul literar şi artistic”, „Cuvântul liber”, „Bilete de papagal”, „Viaţa românească”, dar nu vor reuşi să-l valideze ca poet. Intuind, probabil, precaritatea propriului demers, se retrage discret din viaţa literară.

C.-M. se întoarce la uneltele sale abia după 1944, de data aceasta ca traducător. S-a simţit atras îndeosebi de literatura de expresie germană, dar n-a ocolit nici alte literaturi; de pildă, basmele lui Hans Christian Andersen (în colaborare cu Al. A. Philippide) constituie o probă revelatoare pentru capacitatea traducătorului de a se adapta unor autori şi opere diferite ca factură artistică. Disponibilitatea sa stilistică se lasă descoperită şi în echivalenţele pe care le-a dat din poezia clasică germană (Friedrich Schiller, Heinrich Heine) sau din proza ironic-fantastică a unui romantic precum E.T.A. Hoffmann. Notabil este şi efortul de a face cunoscute scrierile unor importanţi autori de limbă germană de la noi (Oscar Walter Cisek, Gertrud Gregor ş.a.). S-a implicat, alături de alţii, în realizarea unor transpuneri care vor alcătui două antologii reprezentative din nuvela romantică germană şi din nuvela austriacă modernă.

Traduceri: Heinrich Valentin, *Cu prețul vieții*, București, 1955; J.W. Goethe, *Despre literatură și artă*, pref. Paul Langfelder, București, 1957; Erwin Wittstock, *Fiul vizitiului*, București, 1957, *Salba miresei și alte povestiri*, București, 1963; *Cunoști tu țara unde-i tunu-n floare? Poezii satirice germane din secolul XX*, îngr. și pref. Paul Langfelder, București, 1958; Oscar Walter Cisek, *Tătăroaica*, București, 1958; Friedrich Schiller, *Poezii*, pref. Paul Langfelder, București, 1958; Ciao Șu Li, *Întâmplări din Sanlivan*, pref. Horia Matei, București, 1961 (în colaborare cu I. Chișinevschi); Anna Seghers, *Hotărârea*, București, 1962; Georg Weerth, *Viața și isprăvile vestitului cavaler Șnapanschi*, pref. Paul Langfelder, București, 1962; Günther Weisenborn, *Clădit pe nisip*, pref. Romul Munteanu, București, 1963; Hans Christian Andersen, *Crăiasa zăpezii*, pref. Teodora Popa, București, 1965 (în colaborare cu Al. A. Philippide); Heinrich Heine, *Poezii*, pref. Sevilla Baer-Răducanu, București, 1965; Joseph Roth, *Marşul lui Radetzky*, pref. I. Negoiţescu, București, 1966; Gertrud Gregor, *Sălcii*, București, 1967, *Ziduri*, București, 1972; *Nuvela romantică germană*, I–II, pref. Ion Biberi, București, 1968 (în colaborare); *Proza austriacă modernă*, I–II, îngr. și pref. Dieter Schlesak, București, 1968 (în colaborare); E.T.A. Hoffmann, *Elixirele diavolului*, îngr. și pref. Ion Biberi, București, 1970; Franz Johannes Bulhardt, *Praștia. Povestiri satirice*, București, 1963, *Clipe şi locuri*, pref. Al. A. Philippide, București, 1972; Lion Feuchtwanger, *Balada spaniolă*, Bucureşti, 1973 (în colaborare cu

Emeric Deutsch); Sarah Bernhardt, *Dubla mea viață*, pref. trad., București, 1976 (în colaborare cu I. Peltz); Erich Kästner, *Secretul celor două Lotte*, București, 1978, *Trusă lirică de prim-ajutor*, Bucureşti, 1978.

Repere bibliografice: Franz Johannes Bulhardt, *Ein Brückenbauer hat sein Werk vollendet. Zum Ableben des literarischen Übersetzers Iosif Cassian-Mătăsaru*, NW, 1981, 9946; Ov. S. Crohmălniceanu, *Iosif Cassian-Mătăsaru*, RL, 1981, 20; Mirodan, *Dicţionar*, I, *296–297*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *495–496*. ***T. T.***

CASSVAN, Sarina (3.I.1894, Bacău – 8.I.1978, Bucureşti), prozatoare, autoare de piese de teatru, traducătoare, publicistă. Aparţinea unei familii care a dat cărturari şi oameni ai scenei (bunicul era rabin, tatăl, profesor de ebraică, un frate, comedian). În 1913 **C.** traducea din W. Hauff (*Cerşetoarea de la Podul Artelor*) şi debuta, sub pseudonimul Chérie, cu o nuvelă, *Crezul ocnaşului*. În 1918 romanul *Între artă şi iubire*, evoca activitatea sa de infirmieră în anii Primului Război Mondial. Urmase (după propria-i mărturisire) studii universitare la Berlin, dar s-a lansat şi într-o febrilă activitate gazetărească. În „Steagul", „Universul literar", „Actualitatea", „Scena" (aici iniţiază „Rubrica femeii", iscălind Mina von Barnheld), „Gazeta tinerimei", „Socialismul", „Revista copiilor şi a tinerimii", „Rampa", „Adevărul literar şi artistic", „Gazeta Capitalei", „Cuvântul liber", „Dimineaţa" „Presa", „Filmul", „Omul liber", „Lupta", „Dimineaţa copiilor", „Lumea copiilor", „Viaţa literară", „Adevărul", „Premiera ilustrată", „Ilustraţiunea română", „Seara", „Universul", „Gazeta femeii", „Dacia", „Cinema", „Facla", „Izbânda" (Chişinău), „Femeia şi căminul", „Gazeta literară", „Tribuna României", precum şi în revistele „1933–1934" şi „Voiaj", editate de ea, i-au apărut reportaje, dezbateri feministe, impresii de drumeţie, interviuri (cu artiştii români din Parisul interbelic, cu B. Fundoianu, Nicolae Titulescu, Anna de Noailles), cronică dramatică, versuri, proză, teatru. Căsătorită cu scriitorul Ion Pas, a semnat şi Sarina Cassvan-Pas.

C. publică volume de schiţe şi povestiri – *Carnavalul vieţii* (1921), *Săptămâna unei îndrăgostite* (1924), romane – *Trupul care îşi caută sufletul* (1932), *S.O.S.* (1935), atribuit unui anonim, *Femeia şi cătuşele ei* (1946), *Evadare* (1947), reportaj – *30 de zile în studio* (1933). În 1925 depune la Teatrul Naţional din Bucureşti drama de atmosferă fantastică *Calvar*, respinsă de Comitetul de lectură. Premiată de Asociaţia Criticilor Dramatici, *Calvar* este acceptată şi reprezentată de Teatrul Naţional din Iaşi (1929); tradusă de Guillot de Saix în franceză, a fost jucată cu succes în 1930, sub titlul *Les Masques du destin*, de teatrul parizian „Albert I". Două piesete pentru copii, *Niţă, Nuţa şi Lăbuş* şi *În ţara trântorilor*, au intrat în repertoriul Teatrului Popular din Bucureşti (1926) şi al Teatrului Naţional din Chişinău (1928). O încercare, *Străinul*, rămâne în paginile „Luptei" (1930), dar tălmăcirea din Christa Winsloe, *Fete în uniformă*, se joacă în Bucureşti (1935). **C.**, membră din 1924 a Societăţii Scriitorilor Români, a călătorit mult şi s-a străduit să popularizeze în străinătate cultura românească. A făcut parte din Société des Auteurs Dramatiques şi din Académie Féminine des Lettres din Paris şi a fost fondatoarea asociaţiei Gândirea Europeană, aflată sub patronajul Elenei Văcărescu. A cunoscut mari personalităţi, printre care André Maurois şi Paul Claudel. I se datorează o antologie reprezentativă a prozei româneşti a timpului, transpusă în franceză (Tudor Arghezi, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Liviu Rebreanu, Gib I. Mihăescu, Gh. Brăescu, I. Al. Brătescu-Voineşti, I.A. Bassarabescu, Adrian Maniu, D.D. Patraşcanu ş.a.) şi editată în 1931 la Paris, sub titlul *Contes roumains d'écrivains contemporains* (prefaţa aparţine contesei de Noailles), iar din Cezar Petrescu dă o versiune la *Aranca, ştima lacurilor* (1931). A mai tradus din literatura lumii pagini de mare popularitate (Jules Verne, Maxim Gorki, Lev Tolstoi, Heinrich Mann, Stefan Zweig, Émile Zola, Charles Perrault), ca şi scrieri foiletonistice şi de consum (Ed. Bellamy, Karl Immermann, B. Kellermann, Hugo Bettauer). Din păcate, mai ales înrâurirea acestora din urmă a marcat scrisul său. Cu toate că sunt autobiografii deghizate, iar **C.** era o bună observatoare şi avea o temă a sa (lupta femeii – contra prejudecăţilor, a constrângerilor familiale, contra propriei firi – pentru a-şi cuceri personalitatea şi libertatea), romanele alunecă într-o coloratură sentimentală şi schematizează grăbit psihologia erosului. Abisalul iubirii fiind abordat doar în treacăt, în prim-plan trec, datorită prizei asupra unui public larg, erotismul, deviaţiile instinctului, libertinajul. Personajele nu capătă individualitate. Reuşită este doar pictura de mediu: mediile cosmopolite în *Trupul care îşi caută sufletul* şi atmosfera de familie evreiască în *Evadare*. În genere, facilitatea îi minează proza. **C.** a fost însă o bună autoare – inventivă, vie – de literatură pentru copii – *Căsuţa*

lebedei (1922), *Fluierul fermecat* (1924), *Să povestim...* (1931), *Bombonel şi Totonel* (1936), *Kiki şi Riki* (1936), *Pit şi Pitulice* (1946), *Ciufuleţ* (1959), *Drum fără popas* (1960). Pentru cei mici, a tălmăcit (din H.C. Andersen, Charles Perrault, Christian Pineau), a adaptat (*Aventurile unui mic bucureştean*, după A. de Bréhat, 1923, *Măriuca*, după Spielhagen, 1923) şi a romanţat, ca în biografia *Între pană şi spadă* (1963), unde protagonist e Dimitrie Cantemir.

SCRIERI: *Crezul ocnaşului*, Bucureşti, 1913; *Între artă şi iubire*, Bucureşti, 1918; *Carnavalul vieţii*, Bucureşti, 1921; *Căsuţa lebedei*, Bucureşti, 1922; *Aventurile unui mic bucureştean*, Bucureşti, 1923; *Măriuca*, Bucureşti, 1923; *Fluierul fermecat și alte povești minunate pentru copii*, Bucureşti, 1924; *Săptămâna unei îndrăgostite*, Bucureşti, 1924; *Să povestim…*, Bucureşti, 1931; *Trupul care îşi caută sufletul*, Bucureşti, 1932; *30 de zile în studio*, Bucureşti, 1933; *S.O.S.*, Bucureşti, 1935; *Bombonel şi Totonel*, Bucureşti, 1936; *Kiki şi Riki*, Bucureşti, 1936; *Femeia şi cătuşele ei*, Bucureşti, 1946; *Pit şi Pitulice*, Bucureşti, 1946; *Evadare*, Bucureşti, 1947; *Ciufuleţ*, Bucureşti, 1959; *Drum fără popas*, Bucureşti, 1960; *Între pană şi spadă*, Bucureşti, 1963. **Traduceri:** W. Hauff, *Cerşetoarea de la Podul Artelor*, Bucureşti, 1913; Ed. Bellamy, *În anul 2000*, Bucureşti, 1920; Karl Immermann, *Carnavalul şi somnambula*, Bucureşti, 1921; R. Cramer, *Iarna*, Bucureşti, 1921; A. Schwartz, *Siluete de femei. Femeile în opera lui Émile Zola*, Bucureşti, 1922; Maxim Gorki, *Printre străini*, Bucureşti, 1923, *Mama*, Bucureşti, 1923 (în colaborare cu Ion Pas); Jules Verne, *Mathias Sandorf*, I–III, Bucureşti, 1923 (în colaborare cu Ion Pas), *Mihail Strogoff*, I–II, Bucureşti, 1923 (în colaborare cu Ion Pas); B. Kellermann, *Tunelul*, Bucureşti, 1924; H.C. Andersen, *Povestiri*, Bucureşti, 1925, *Alte poveşti minunate*, Bucureşti, 1927; Heinrich Mann, *Nevinovata*, Bucureşti, 1926; Vsevolod Garşin, *Floarea roşie*, Bucureşti, 1927; Lev Tolstoi, *Ana Karenina*, I–II, Bucureşti, 1928 (în colaborare cu Ion Pas); Stefan Zweig, *Scrisoarea unei necunoscute*, Bucureşti, 1929; Hugo Bettauer, *Sub spânzurătoare*, Bucureşti, 1931; *Contes roumains d'écrivains contemporains*, îngr. trad., pref. Comtesse de Noailles, Paris, 1931; Cezar Petrescu, *Aranca, la fée des lacs*, Paris, 1931; Thakazhi Sivasankara Pillai, *Doi pumni de orez*, Bucureşti, 1963 (în colaborare cu Dragoş Vacariuc); Christian Pineau, *Poveşti de nu se mai ştie când*, Bucureşti, 1964; Eliza Orzeszkowa, *Marta*, Bucureşti, 1965 (în colaborare cu Józef Wulin); Charles Perrault, *Poveşti cu vrăjitori şi zâne*, Bucureşti 1966, *Uriaşul Periferigerilerimini şi alte poveşti*, Bucureşti, 1970, *Poveşti cu zâne*, Bucureşti, 1981, *Săgeata de aur şi potirul vrăjit*, Bucureşti, 2001; Émile Zola, *„La Paradisul femeilor"*, I–II, pref. Ovidiu Cotruş, Bucureşti, 1968.

Repere bibliografice: Ion Pas, *„Între artă şi iubire"*, DMN, 1921, 5476; Pompiliu Constantinescu, *„Trupul care îşi caută sufletul"*, VRA, 1932, 237; Mihail Sevastos, *„Trupul care îşi caută sufletul"*, ALA, 1932, 598; Perpessicius, *Opere*, XI, *399–404*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *340–342;* Mirodan, *Dicţionar*, I, *314*; Cândroveanu, *Lit.rom.*, *52–55*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *496–497*; Lovinescu, *Sburătorul*, II, *87–88*, *94*, *211*, *307*; Zaharia-Filipaş, *Studii*, *24–25*; Popa, *Ist. lit.*, I, *245*; George Marcu, Rodica Ilinca, *Enciclopedia personalităţilor feminine din România*, Bucureşti, 2012, *83–84*. ***S.C.***

CATANOY, Nicholas (10.XI.1925, Braşov), poet, prozator, eseist. Numele la naştere era identic cu al tatălui său, Nicolae Cătănoiu, de profesie comerciant. Mama se numea Anna (n. Priester). Urmează liceul la Braşov, iar în 1944, anul absolvirii, **C.**, acum elev al Şcolii de Ofiţeri în Rezervă din Găeşti, este arestat împreună cu alţi două sute de „cadeţi". Experienţa dramatică din închisoare o consemnează într-un carnet care i-a fost confiscat de gardieni. După eliberare îşi câştigă existenţa ca şofer, portar etc., iar între 1947 şi 1952 studiază medicina şi filosofia la Cluj. Lucrează ca medic la Predeal, Tohani şi Bucureşti. În 1962 pleacă în Occident, stabilindu-se iniţial în Canada, apoi lucrând, din 1971, ca medic itinerant în Nigeria şi în America de Sud, dar şi în Germania, unde se stabileşte în 1973. Face călătorii în Thailanda, Egipt şi Tunisia, apoi în Nepal, unde se converteşte la budism. După ce i-a fost zdruncinată credinţa în lege, iar adevărul ştiinţific i s-ar fi arătat a fi relativ, **C.** se simte atras tot mai puternic de mistică. După pensionare s-a retras în Franţa, devenind unul dintre fidelii Centrului Cultural Froissart.

Structură sensibilă şi pasională, **C.** a tins mereu să-şi împlinească vocaţia de scriitor, alături de profesia de medic. În 1968 debutează cu un volum de poeme în proză cvadrilingv (în engleză, spaniolă, franceză şi română), intitulat *Hic et nunc*, apărut la New York. Alte cărţi îi apar în limbile franceză, engleză sau germană, în funcţie de locurile peregrinărilor sale prin lume. Poezia este pentru el mai mult un mod de existenţă decât o profesiune. Singurul volum în limba română, intitulat *Flux alb*, a fost imprimat în Canada în 1970, cu ilustraţii de Radu Dan. Poetul îşi destăinuie aici însingurarea vecină cu disperarea: „Şi umblu străin în apele somnului, fără mărturii de feţe, ascultând zăvorât în mine tulburarea ostatecului" (*În loc de prefaţă*). Lirica lui stă, evident, sub zodia lui Lucian Blaga, un ciclu, intitulat *Zamolxe*, având drept motto câteva versuri blagiene. La fel ca autorul *Laudei somnului*, **C.** încearcă o proiecţie cosmică şi, totodată,

o adâncire în istorie şi mit, pentru a afla elementele primordiale ale structurii noastre etnice: „Tu eşti dac./ Fii fulger. Fii izvor”. Zămislit totuşi din „lut şi teamă”, eul liric pendulează dramatic între „greul profeţiei” şi „limita fiinţei”, în ciuda „eternelor migrări/ şi-a zodiacului/ cu false-asigurări”. După o antologie de poezie românească, tradusă în engleză şi tipărită în Canada, *Modern Romanian Poetry* (1977), un ecou deosebit în cercurile emigraţiei a avut placheta *Notes on a Prison Wall. A Memoir, a Poem* (1994), imprimată la Vancouver. Sunt aici rememorări ale vechilor însemnări din carnetul de închisoare confiscat, dar şi versuri. Parte din aceste scurte poeme au apărut în revistele „Canadian Literature”, „Mioriţa”, „Est and West Literary Quarterly”. Pe coperta ultimă a cărţii se află o însemnare a lui Emil Cioran, care semnalează timbrul special al acestor reflecţii amare. Dintre scrierile în proză ale lui **C.** se remarcă romanul *Indian Summer* (1999). Trama cărţii este rodul unui echilibru fragil între imaginaţia scriitorului şi elementele autobiografice. Protagonistul, emigrant din „ţara lui Zalmoxis”, trece prin furcile caudine ale oficialilor din Navada (nume voalat al Canadei), este acceptat în cele din urmă să lucreze ca medic, dar nu reuşeşte să înţeleagă această lume unde comunicarea între oameni pare aproape imposibilă. Ca şi alţi imigranţi, se simte marginalizat, apăsat de singurătate, trece printr-o depresie şi, în perioada „verii indiene”, e internat într-un spital psihiatric. Publicat în 2007, jurnalul *Cârja lui Sisif* se vrea un cântec de lebădă. E un volum miscelaneu: însemnări diverse, care consemnează lecturi, întâlniri cu scriitori, pictori, muzicieni, savanţi, dar şi despărţiri dureroase, cum e, de pildă, moartea lui Adrian Marino, „ultimul cărturar pe linia Cantemir, Hasdeu, Iorga, Eliade”. Un interes deosebit au secvenţele de jurnal propriu-zis, precum, de pildă, relatarea convertirii formale la budism, petrecută la Kathmandu. Alt volum, *Romanian Literature* (2010) include o parte din glosele şi recenziile semnate de **C.** în publicaţiile de limbă engleză, prezentând cărţi apărute în ţară, dar şi în afara ei.

SCRIERI: *Hic et nunc*, ed. plurilingvă, pref. Vintilă Horia, New York, 1968; *Flux alb*, cu ilustraţii de Radu Dan, Fredericton (Canada), 1970; *Circumstances*, Victoria (Canada), 1972; *The Fiddlehead Republic*, Ottawa, 1979; *Walum Olum. Cântecele şi proverbele indienilor din America de Nord*, tr. Virgil Teodorescu şi Petronela Negoşanu, Cluj-Napoca, 1981; *Around the World in Eighty Days,* Madras (India),1983; *Ni debout, ni assis*, Paris, 1984; *Thursday of July – Jeudis de Juillet* (în colaborare cu Jean Dumortier), ed. bilingvă, Paris, 1985; *Tu pourrais réveiller la lumière qui sépare*, Paris, 1986; *L'Ancre et le Cyclone* (în colaborare cu Jean-Paul Mestas), Paris, 1987; *Woher Wohin Warum*, Fritzlar (Germania), 1988; *L'Autre versant de la nuit*, Hédencourt (Franţa), 1989; *Ein Schritt aus dem Schatten,* Fritzlar, 1989; *Amanita muscaria,* Paris, 1989; *Flüstern und Schreien,* Fritzlar, 1990; *Amarante suivi de L'Orchidée carnassière et The Lightning Snake*, Paris, 1992; *Requiem pour Sandy*, Paris, 1992; *Notes on a Prison Wall. A Memoir, a Poem*, postfaţă Cynthia Messenger, Vancouver (Canada), 1994; *Surâsul Pandorei*, pref. Gheorghe Crăciun, Piteşti, 1996; *Debuturi netimbrate*, pref. Dumitru Micu, Cluj-Napoca, 1997; *Avenue Teutonia,* Paris, 1999; *Indian Summer,* Piteşti, 1999; *Tablele lui Zalmoxis*, Cluj-Napoca, 2001; *Recviem pentru Sandy – Requiem pour Sandy*, ed. bilingvă, tr. Loredana English, pref. Alexandru Lungu, Cluj-Napoca, 2002; *Vederi de pe aripa lui Icar*, Königsbrun (Germania), 2004; *Cârja lui Sisif*, Braşov, 2007; *Orfeu şi Maşina. Interviu despre condiția omului contemporan*, tr. Raluca Vida şi Virginia Stănescu, Bucureşti, 2008; *Romanian Literature*, Cluj-Napoca, 2010; *Oglinzile lui Narcis (portrete)*, Cluj-Napoca, 2012. **Traduceri:** *Modern Romanian Poetry*, pref. Irving Layton, Oakville (Canada), 1977.

Repere bibliografice: Gheorghe Timofte, *„Ni debout, ni assis", o poezie a interogărilor majore*, „Apoziția", 1982–1985, 8–9; Gheorghe Crăciun, *Un cetățean al lumii*, ST, 1994, 7–8; Virgil Nemoianu, *„Notes on a Prison Wall"*, „World Literature Today" (Oklahoma), 1995, Winter; Dumitru Micu, *Un peregrin planetar*, L, 1996, 29; Stancu Ilin, *Nicholas Catanoy*, JL, 1996, 9–24; Alexandru Ştefan, *Literatura exilului şi exilul literaturii*, RL, 1999, 17; Sasu, *Dicţ. scriit. SUA*, *61–65*; Ion Caraion, *Scrisori către Nicolas Catanoy*, îngr. Maria Pal, pref. Ion Cristofor, Cluj-Napoca, 2003; Ion Cristofor, *Nicholas Catanoy sau Avatarii unui peregrin*, Cluj-Napoca, 2003; Gheorghe Grigurcu, *Opinii franceze*, RL, 2009, 15, 16; Popa, *Ist. lit.*, I, *180*; Manolescu, *Enciclopedia*, *138–139*. ***S.I.***

CATEDRA, publicație apărută la Galaţi, lunar, cu întreruperi, din aprilie 1927 până în aprilie 1941, cu diferite subtitluri: „Ziar didactic cultural", „Ziar didactic cultural ilustrat", „Ziar ilustrat de propagandă culturală", „Ilustrată culturală", „Pentru lecturi, serbări școlare, cercuri culturale", „Pentru școlari, cercetași, străjeri, premilitari", „Culturală ilustrată". Director: Dumitru Faur. Din 1930 are un supliment literar anual „Biblioteca revistei «Catedra»", iar de la numărul 3–4/1932 „Idei. Oameni. Fapte". În articolul-program *Gândul nostru* se arată că revista îşi propune sprijinirea şcolilor în activităţile lor cultural-educative, fiind dedicată

în primul rând învăţătorilor. În acest sens, primul număr reproduce un fragment dintr-un discurs al ministrului Ion Petrovici. Tot aici publică un articol de acelaşi profil Pamfil Şeicaru. Apare şi numele lui N. Iorga, cu o scurtă notă. Permanente sunt rubricile „Însemnări”, „Informațiuni”, „Cărți”, „Reviste”. Literatura tipărită este didactică, legată de evenimentele şi de ciclurile şcolare. Poezia (mai cu seamă republicări) e ilustrată cu pagini din Ioan S. Neniţescu, George Coşbuc, I.U. Soricu, Carol Scrob, G. Tutoveanu, Ioan Scipione Bădescu, Mircea Dem. Rădulescu, Horia Furtună, Victor Eftimiu, Vasile Militaru, Al. Iacobescu, H.G. Lecca, Elena Farago, Cincinat Pavelescu, Al. Vlahuţă, G. Topîrceanu, Octavian Goga, Aron Cotruş, V. Voiculescu, Radu Gyr, Virgil Carianopol, Zaharia Bârsan, Nichifor Crainic, Maria Cunțan. Autori ai unor piese de teatru pentru uzul şcolarilor popularizate aici sunt Traian I. Cristescu, Th. D. Speranţia, Serafim Ionescu (*Unirea*, după Ion Creangă), C. Grigoriu, I.C. Beldie, Lia Hârsu, I. Dumitrescu-Frasin, Dumitru Faur, I. Tohăneanu, Florian Cristescu, N. Rădulescu-Niger, Igena Floru, Mărgărita Miller-Verghy, Radu D. Rosetti. Acest capitol al publicaţiei propune texte scurte, adaptate la posibilităţile teatrului şcolar. Alte nume din paginile revistei: Cezar Petrescu, St. O. Iosif, Simion Mehedinţi, Mihail Sadoveanu, Perpessicius, Vasile Băncilă, Ioan Adam, Const. Calmuschi. **C.** este o publicaţie tipică de provincie, cu festivisme, cu un amestec orgolios de valori naţionale şi locale, cu un caracter educativ pronunţat. După ce a susţinut fenomenul străjeriei, în 1940 şi 1941 **C.** a trecut de partea mişcării legionare. ***V.T.***

CATINA, Ioan (20.X.1828, Bucureşti – 29.VII.1851, Bucureşti), poet. O figură populară printre paşoptişti era tânărul **C.**, fiul unui cafegiu grec de pe Podul Mogoşoaiei, Alexe Catina. La şaptesprezece ani, el colabora cu poezii la „Curierul românesc” şi frecventa saloanele literare ale vremii. Era considerat „un geniu”. Într-un roman al lui Al. Pelimon, *Un funcţionar sinucis*, apare ca personaj şi „junele Catina”, „ce avea forma capului unui filosof englez”. Gr. H. Grandea face din el protagonistul romanului *Vlăsia sau Ciocoii noi*, iar mai târziu G. Călinescu îi dedică nuvela *Catina damnatul*. La 11 iunie 1848 **C.** citeşte, pe uliţa Lipscani, *Proclamaţia de la Izlaz*. Tot el propune titlul „Pruncul român” pentru ziarul scos în timpul revoluţiei de C.A. Rosetti şi E. Winterhalder şi dezvoltă aici, în câteva articole, într-un stil ardent şi declamator, idei democratice şi revoluţionare. Este închis la Văcăreşti, împreună cu fratele său, Constantin, participant şi el la revoluţie. Constantin se stinge în închisoare. Poetul, pentru un timp comisar de poliţie în Piteşti, va fi repede destituit. La numai douăzeci şi trei de ani, moare de tuberculoză.

C. este autorul unui volum, *Poezii*, din 1846, cuprinzând douăzeci şi opt de titluri, unele publicate anterior în „Curierul românesc”, şi al unei piese de teatru, *Zoe*, dramatizare după nuvela cu acelaşi titlu a lui C. Negruzzi. O dramă, *Dan*, tot din 1847, urma să fie tipărită de Asociaţia Literară. A tradus din Hugo poezia *Pentru săraci* şi din Béranger *Prizonierul*. Preferinţele sale ţineau deopotrivă de versul militant şi de formula meditativă. **C.** se distinge între contemporani prin cultivarea repetitiv-obsesivă a imaginii geniului romantic (*O noapte pe stânci negre*, *Osânda*). Personajul său liric este un damnat, măsurând din înălţimile spiritului nimicnicia de „vierme târâtor” a omului, într-un rol pe care poetul îl cultivă până la poză: mormântul său va fi blestemat, conştiinţa ascunde totdeauna o crimă, căci amestecul binelui cu răul este etern (*Stiletul*). Se întrevede, efasat, şi sentimentul unui „mal du siècle”. Poezia vădeşte tumult interior, ceea ce şi explică preferinţa autorului pentru Byron. Nota profetică şi simbolistica grandioasă, în stil byronian, fac specificul *Imnului la secol*. Revoluţionarismul coexistă cu fatalismul. Drumul ireversibil al bărcii, simbol clasic al vieţii, duce către un ţărm pustiu, unde „etern să repozăm”. Viziuni ale extincţiei universale îl anticipează pe Eminescu: planetele, „ieşind din a lor acţii”, vor zăcea „prăvălite în haos” „ca un uscat schelet” (*Cugetare*). În acelaşi timp, clamând împotriva nedreptăţii, **C.** îndeamnă direct la lupta de stradă (*Marşul*). Convingerile revoluţionarului trec în balada istorică (*Pe ruinele cetăţii lui Ţepeş*) şi în poezia cetăţenească. El îşi înstrunează lira „pentru săraci”; de osânditul întemniţat îl leagă un sentiment de fraternitate şi de milă (*Osânda*). Mult îngreuiate şi de limbajul poetic căznit al epocii, versurile acestui apostat şi „bard fără temere”, mai talentat poate decât mulţi contemporani ai săi, poartă în ele imagini evocatoare de atmosferă şi vocabule pregnante, care vor reapărea la Eminescu. În teatru accentul cade pe elementul melodramatic, clişeul romantic domină şi pasiunile puternice duc la pierzare şi la moarte. Lipseşte specificul de epocă, ce făcea originalitatea

nuvelei lui Negruzzi, modelul lui **C.** Dispreţuind ceea ce el numea „prozaismul moldovenilor pe la 1827" şi propunându-şi, idealist, să înnobileze scena, acesta face ca personajul principal masculin, replică a byronianului Lara, să evolueze constant în sfera cavalerismului şi a galanteriei.

SCRIERI: *Poezii*, Bucureşti, 1846; *Poezii*, Bucureşti, 1847; *Zoe*, Bucureşti, 1847; *Poezii*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1908.

Repere bibliografice: I. Heliade-Rădulescu, [*Notiţă*], „Curierul românesc", 1845, 37; N. Ţincu, *Ion Catina*, „Revista nouă", 1893, 11–12; Popovici, *Romant. rom.*, *447–449*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *236–237*, *Ist. lit.* (1982), *251–253*; Călinescu, *Opere*, VI, *276–283*, VII, *1009–1011*; Elena Tacciu, *Trei poeţi preeminescieni*, Bucureşti, 1978, *passim*; *Dicţ. lit. 1900*, *175–176*; Tacciu, *Romant. rom.*, I, *133–137*, II, *316–317*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *498–499*; Sorescu, *Bibliotecă*, *183–184*; Mircea Anghelescu, *Călătoriile între literatură şi viaţa reală*, OC, 2006, 55. ***S.C.***

CAUREA, Daniela (7.VI.1951, Târgu Ocna – 4.III.1977, Bucureşti), poetă. Este fiica Mariei (n. Butnaru) şi a lui Nicolae Caurea, ofiţer. Îşi începe şcoala în oraşul natal. Studentă la Facultatea de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, se transferă din anul al doilea la Universitatea din Bucureşti, secţia limba şi literatura română – limba şi literatura engleză. După absolvire (1974) este repartizată la Secţia de relaţii externe a Academiei de Ştiinţe Social–Politice „Ştefan Gheorghiu". A fost căsătorită cu poetul Ion Crânguleanu. Debutul se produce în „Cronica" (1966), urmat de un „al doilea debut", mai semnificativ, în „Amfiteatru" (1971). Cea dintâi carte, *Primejdii lirice,* îi apare în 1973. Mai colaborează la „România literară", „Viaţa românească", „Luceafărul", „Convorbiri literare", „Ramuri", „Tomis", „Astra" ş.a. Moartea i-a fost violentă, în cutremurul din martie 1977. Volumele *Adalbert Ignotus* (1977) şi *Văzduhul de cuvinte* (1979), postume, fuseseră alcătuite şi depuse la edituri de autoare.

La **C.** prospeţimea viziunii, dublată de o incontestabilă abilitate a versificării, postura juvenilă, postadolescentină, sensibilitatea, propensiunea pentru universul silvestru sau bucolic, cu sugestii dintr-un fantastic de sorginte folclorică învestit cu rezonanţe mitico-magice, în descendenţa lui Lucian Blaga, sunt note caracteristice pentru poemele cele mai izbutite. În *Primejdii lirice* se vădeşte un lirism discursiv, uneori patetic, verbios, în formulări frizând afectarea. Versurile ce vehiculează o imagerie agreată de oficialitatea epocii (cu referiri la „ţară", „patrie", „petrol", „cărbune" etc.) rămân puţin convingătoare. Interesante sunt tablourile înrudite cu cele din poezia lui Blaga (cu ecouri din *Laudă somnului*, *La cumpăna apelor*, *La curţile dorului*), elementele de bestiar şi peisagistică vitalist-mitice, cu accente de fantastic folcloric. **C.** cultivă tema străbunilor, a obârşiei, tinzând spre cristalizarea identităţii eului liric. *Cartea anotimpurilor* (1976) e o scriere pentru copii, în care răzbat pe alocuri nunaţe de suavitate sau scânteieri ludice. În *Adalbert Ignotus*, ciclu baladesc despre un ciudat personaj, „păstor" peste mărunte sălbăticiuni, discursul poetic, de o calofilie discretă, etalează o preţiozitate livrescă şi se desfăşoară într-un zumzet metaforic, cu ocultarea sau evanescenţa tramei narative. Al doilea volum postum, *Văzduhul de cuvinte*, e cel mai viguros şi mai reuşit dintre toate. În versuri uneori solemne, chiar patetice, alteori proaspete, impresionând prin autenticitatea rostirii, **C.** reia, într-o prozodie clasică, tradiţională (ferită însă de monotonie prin diversitatea structurilor ritmice şi a formulelor de rimă), dar şi prin recursul la versul liber, temele predilecte. Conformismul social-politic e mult atenuat. Reliefate sunt, şi aici, tentele de prospeţime, viziunea contemplativ-baladescă, crochiurile elementelor de faună şi floră, peisajele animate de foşnetul sălbăticiunilor sau vibrând de fiorul legendei. Condiţie emoţională a feminităţii, iubirea – senină sau umbrită de vagi angoase – oferă materie unor poeme în care sentimentele sunt iscodite cu discreţie şi oarecare complicaţie. În general, observaţia peisagistică e încărcată de lirism, iar introspecţia e susţinută cu recuzită de peisaj.

SCRIERI: *Primejdii lirice*, Iaşi, 1973; *Cartea anotimpurilor*, Bucureşti, 1976; ed. 2, Bucureşti, 2007; *Adalbert Ignotus*, Iaşi, 1977; *Văzduhul de cuvinte*, Bucureşti, 1979.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, *60–63*; Dinu Flămând, *Daniela Caurea*, SXX, 1977, 4–5; A.I.R., *Daniela Caurea*, Ion Lotreanu, *Primejdiile artei, primejdiile vieţii*, Eugenia Tudor-Anton, *Tânăr poet la tâmpla ţării*, Ion Crânguleanu, *Trifoiul cu patru foi*, în *9 pentru eternitate*, îngr. Mircea Micu şi Gheorghe Tomozei, Bucureşti, 1977, *159–173*; Cornel Galben, *Daniela Caurea*, ATN, 2007, 3. ***N.Br.***

CAVADIA, Mircea (6.X.1950, Voineasa, j. Vâlcea – 27.V.2015, Reşiţa), prozator, dramaturg. Este fiul Elisabetei Cavadeia (n. Turtulea), funcţionară, şi al lui Nicolae Cavadeia, inginer silvic. Începe liceul la Hunedoara, în 1966, dar termină cursul mediu la Liceul Industrial de Construcţii din Bacău (1971).

Trăieşte între boemie şi delincvenţă, cu apetit pentru aventură, în care se aruncă deliberat, alegându-se cu experienţe dure, unele introduse în trama povestirilor şi romanelor scrise ulterior. După efectuarea stagiului militar, din 1974 va fi student al Facultăţii de Drept din Bucureşti, absolvind în 1978. În 1980 devine consilier juridic în Brăila şi martor al întâmplărilor consumate în sălile de tribunal, unele migrând în proza sa. Lecturile şi atmosfera cenaclurilor literare, frecventate sporadic, se implică în traseul biografic. Întâlnirea cu Fănuş Neagu vine ca o confirmare a talentului literar şi îi disciplinează activitatea, consacrată, în paralel cu profesia, din ce în ce mai mult scrisului. În 1988 se mută la Reşiţa, unde, după decembrie 1989, este pe rând redactor-şef la cotidianul „Timpul" şi director al ziarului regional „24 de ore". Debutează în presă cu schiţa *Doamna Clara*, la ziarul „Înainte", în 1972. Debutul editorial se produce cu volumul de proză scurtă *Vulpea* (1990). Colaborează sporadic la „Luceafărul", „Dunărea", „Literatorul", „Semenic", „Moftul român", „Reflex", „Orizont", „Interferenţe", „Express de Banat" ş.a. Pentru volumul *Pământ de flori. Trilogia tranziţiei* (2001) a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Timişoara.

În ordinea preocupărilor literare, predispoziţia lui **C.** către ironie şi umor se manifestă prioritar, însă fără rezultate notabile. El practică schiţa umoristică şi caricatura în revistele de gen, participând cu osârdie la festivalurile de umor organizate prin ţară de Valentin Silvestru, în amintirea căruia **C.** îngrijeşte şi editează culegerea omagială *Cine ai fost dumneata, domnule Valentin Silvestru?* (1997), construită din contribuţii ale admiratorilor criticului. Pe aceeaşi linie de îndeletniciri, **C.** publică antologia de proză umoristică *Ştiinţa supravieţuirii* (1998), căreia i se adaugă, sub semnătură proprie, volumele *Legea lui Cavadia privind accelerarea statului* (1998) şi *Epistolar cu 3 proşti* (2001). Ca dramaturg, cota de notorietate a lui **C.** este una regională. Piesele *Deturnări, escrocherii şi-alte multe măgării!...* (1992), *Păsări fără cer* (1998) şi *În slujba poporului* (1999) au fost jucate pe scena teatrului din Reşiţa, iar *Agenţia de detectivi* (2002) în Serbia. Autorul menţine contactul cu ludicul care se transformă adesea în macabru, subiectele sale atacând spectacolul tranziţiei prin dialoguri corozive şi prin histrionism. Rezultate mai bune obţine **C.** în calitate de prozator. Debutul tardiv cu *Vulpea* justifică aprecierea lui Fănuş Neagu, care îl prezentase drept un povestitor cu verb născut „din cântece vechi şi aventuri scăpărătoare". Dunărea, Balta Brăilei şi Câmpia Bărăganului, cu farmecul lor aparte, reprezintă ambientul prozelor scurte ale lui **C.**, în care întâmplările sunt senzaţionale, iar personajele trăiesc după legea lor, departe de complicaţiile vieţii moderne. Capacitatea de invenţie epică şi limbajul colorat stau la frontiera dintre realismul fantastic (mit, fabulos popular, eresuri transferate existenţei obişnuite) şi realismul behaviorist. Descendenţa istratiană este vizibilă pe multe coordonate ale structurii narative. În povestirile din *Şarpele gol* (1995) puterea de observaţie şi prospeţimea stilului, fluenţa dialogurilor, oralitatea, discernământul de a vedea psihologii, ca şi nonconformismul teribilist reprezintă în continuare punctele forte ale scriiturii. Cu romanul *Privighetoarea arsă* (2000) **C.** plonjează în realitatea socio-economică a anilor '90 din „clisura Dunării", zonă în care se conturează mirajul îmbogăţirii rapide a locuitorilor foarte săraci, care fac trafic cu benzină peste Dunăre în timpul embargoului impus de războiul din Serbia. Prin *Gaura de vierme* (2005) autorul doreşte să realizeze o frescă a tranziţiei postcomuniste confuze şi măcinate de corupţie. Romanul, de factura detectivistică a şcolii lui Graham Greene, purtând, desigur comercial, şi un titlu în limba engleză, este abil construit. Acţiunea, derulată preponderent în aceeaşi zonă din sud-estul României familiară autorului, debutează cu jaful unei benzinării, urmat de crime în lanţ comise de un bolnav psihic. În roman apar notabilităţile şi instituţiile locale, îmburghezîţii de ultimă oră, lumea interlopă, pacienţii dintr-un sanatoriu de boli mintale ş.a. La final vinovaţii îşi primesc pedeapsa, iar prozatorul face teoria vinei tragice. Episodic proliferează însă în naraţiune vulgaritatea şi scabrosul.

SCRIERI: *Vulpea*, Bucureşti, 1990; *Şarpele gol*, Reşiţa, 1995; *Legea lui Cavadia privind accelerarea statului*, Reşiţa, 1998; *Alinierea planetelor*, Reşiţa, 1999; *Privighetoarea arsă*, Reşiţa, 2000; *Pământ de flori. Trilogia tranziţiei*, Reşiţa, 2001; *Epistolar cu 3 proşti*, Reşiţa, 2001; *Comoara spânzurată*, Reşiţa, 2004; *Gaura de vierme. The Worm Hole*, Bucureşti, 2005; *Zile de libertate*, Reşiţa, 2010. **Antologii**: *Cine ai fost dumneata, domnule Valentin Silvestru?*, Reşiţa, 1997; *Ştiinţa supravieţuirii – antologie de umor românesc contemporan*, Reşiţa, 1998.

Repere bibliografice: Fănuş Neagu, *Mircea Cavadia*, LCF, 1984, 14; Eugen Simion, [*Mircea Cavadia*], RL, 1991, 25, L, 1992, 43; Andrei Grigor, *Evitând o capcană*, CC, 1991, 8–9;

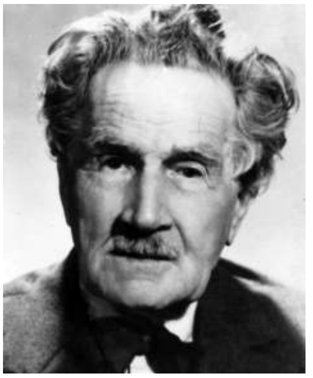
Bogdan Ulmu, *O privire amar-sarcastică asupra tranziţiei*, CL, 2002, 3; Lucian Chişu, *Accente*, Bucureşti, 2003, *76–80*; Lucian Chişu, *„Gaura de vierme”*, CC, 2007, 6–7; Ionel Bota, *Proza lui Mircea Cavadia*, Timişoara, 2009. ***L.C.***

CAVARNALI, Vladimir (10.VIII.1910, Bolgrad – 20.VII.1966, Bucureşti), poet, traducător. Este fiul Varvarei şi al lui Hristofor Cavarnali. Se afirmă într-un context literar favorabil, publicându-şi poeziile în „Bugeacul” din Bolgrad, unde şi debutează, intrând şi în redacţia revistei, apoi în „Viaţa Basarabiei” din Chişinău. Mai colaborează la „Moldavia”, unde este şi redactor, la „Poetul”, „Itinerar”, „Front literar”, „Prepoem”, „Curentul literar”, „Festival”, „Orizonturi” ş.a. În presă („Moldavia”, „Prepoem” ş.a.) semnează în 1939–1940 şi transpunerea în româneşte a unor fragmente din *Kalevala*, epopeea finică. A fost membru fondator al Societăţii Scriitorilor din Basarabia. După al Doilea Război Mondial lucrează ca profesor de liceu, inspector şcolar şi ca redactor la câteva periodice din Bucureşti.

Manuscrisul cărţii de debut a lui **C.**, *Poezii* (1934), obţine Premiul pentru Scriitorii Tineri Needitaţi, oferit de Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II”. A mai publicat volumul *Răsadul verde al inimii stelele de sus îl plouă* (1939). G. Călinescu îi găseşte filiaţia în „lirica proletariană modernă a hoinăririi, a umilităţii diurne, din jurul lui Esenin, fără apocalipticul aceluia, apropiindu-se în felul acesta de ardeleni”, iar E. Lovinescu aprecia că poezia lui **C.** „e eruptivă, oarecum primară, dar viguroasă, cu adevărat lirică şi patetică”. Atitudinea, de esenţă expresionistă, este a unui poet ce se vrea planetar, cu gesturi de o teatralitate emfatică, larg democratică în cheia lui Walt Whitman şi a lui Vladimir Maiakovski. Viforos, eruptiv, pătruns de o durere intensă, dominat de o imaginaţie „aprigă” şi „învolburată de enigme”, poetul cântă la o liră „nebună” sau „suavă”, pusă să vibreze în ritmurile cosmosului, ale furtunilor răscolite şi pornirilor sălbatice. Pe de altă parte, pe fundalul unei ingenuităţi aproape eseniniene şi al unei atmosfere de bunătate cristică şi de singurătate ciudată, se proiectează sentimentul unei fisuri în lume: „S-au rupt zilele clare ale istoriei”.

SCRIERI: *Poezii*, Bucureşti, 1934; *Răsadul verde al inimii stelele de sus îl plouă*, Bolgrad, 1939. **Traduceri:** M. Bulatov, *Gâşte–lebede*, Bucureşti, 1945; Maxim Gorki, *Mama*, Bucureşti, 1947; Anna Brodele, *Marta*, Bucureşti, 1954; M.E. Saltîkov-Şcedrin, *Opere*, VII, Bucureşti, 1964.

Repere bibliografice: Nicolai Costenco, *„Poezii”*, VBA, 1934, 7–8; Şerban Cioculescu, *Operele premiate ale scriitorilor tineri needitaţi*, RFR, 1934, 9; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *180*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *855*, *Ist. lit.* (1982), *941*; Nichifor Crainic, *Cronica măruntă*, G, 1944, 3; Ion Ciocanu, *Poezia lui Vladimir Cavarnali*, LRC, 1991, 2; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *499–500*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *127–128*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *107–111*. ***M.C.***

CAZABAN, Al. [**Alexandru**] (23.IX.1872, Iaşi – 24.V.1966, Bucureşti), prozator.

Mama lui **C.** era Mathilde (n. Walter), iar tatăl, inginerul Pierre Cazaban, era fiul lui François Cazaban, originar din Carcassonne, stabilit în 1853 la Iaşi, unde va fi inginer-șef al zonei și arhitect al orașului. **C.** învaţă la Iaşi, unde urmează, până în 1895, cursuri la Liceul Naţional. Mai târziu va frecventa doi ani Şcoala de Arhitectură din Bucureşti. Fire nestatornică, se perindă prin tot felul de slujbe, fiind corector de ziar, desenator tehnic, învăţător de ţară, custode de moşie, agent veterinar, funcţionar în construcţii, conductor tehnic, inspector de vânătoare, funcţionar în domeniul pescăriilor, apoi în Ministerul Lucrărilor Publice, din 1920 șef de birou în Ministerul Culturii și Artelor, iar din 1936 membru în Consiliul de administraţie al Societăţii Române de Radiodifuziune ş.a. Începe să scrie în 1895, în timpul stagiului militar, când debutează cu o schiţă umoristică în „Moş Teacă”, revista lui Anton Bacalbaşa. La Iaşi va edita revista umoristică „Bolta rece” (1899), scrisă numai de el sub o puzderie de pseudonime. Mai bine de jumătate de veac va fi prezent în presă cu schiţe, povestiri, foiletoane, anecdote. Publică în „Ţara” (1897), „Evenimentul”, „Secolul XX”, „Moftul român” (seria nouă a revistei lui I.L. Caragiale), „Zeflemeaua”, „Adevărul”, „Cronica”, „România ilustrată”, „Viaţa literară” şi „Viaţa literară şi artistică”, „Foaia interesantă”, „Luceafărul”, „Viitorul”, „Dimineaţa”, „Minerva literară ilustrată”, „Ţara noastră”, „Ramuri”, „Actualitatea ilustrată” şi „Actualitatea”, „Ilustraţiunea română”, „Rampa” şi „Rampa

nouă ilustrată”, „Flacăra”, „Viaţa românească”, „Cosinzeana”, „Minerva”, „Universul literar”, „Scena”, „Capitala”, „Solia”, „Revista pentru toţi”, „Sburătorul literar”, „Curentul nou”, „România nouă” (supliment literar), „Adevărul literar şi artistic”, „Izbânda”, „Poşta ţăranului”, „Gloria României”, „Viaţa literară” (revista lui I. Valerian), „Universul”, „Revista vânătorilor”, „Munca literară”, „Imaginea”, „Curentul”, „Urzica” ş.a.

C. deschide seria numeroaselor sale culegeri de proză scurtă cu volumul *Încurcă-lume*, apărut în 1903, căruia îi succedă alte douăzeci, printre care *Deştept băiat!* (1904), *Departe de oraş* (1906), *Chipuri şi suflete* (1908), *Oameni cumsecade* (1911), *Între femeie şi pisică* (1913), *Păcatul Sfinţiei sale* (1915), *De sufletul nemţilor* (1916), *Doamna de la Crucea Roşie* (1919), *Între frac şi cojoc* (1922), *Bodoreanca* (1924), *Pasărea rătăcită* (1929), *Povestiri vânătoreşti* (1939). Ultima antologie alcătuită sub supravegherea autorului este *Deştept băiat!*, din 1961. Se alătură prozei scurte romanul *Un om supărător* (1924), încercări dramatice (*Năbădăile Cleopatrei*, comedie într-un act; traducerea, în colaborare cu D. Nanu, a piesei *Nunta lui Figaro* de Beaumarchais, şi altele), amintiri, interviuri. În epocă nu numai genul de literatură ilustrat de **C.** este receptat contradictoriu, cu mare trecere la cititorul nepretenţios şi la o parte din critici sau dur sancţionat de cealaltă parte. Şi omul, figură a cafenelei bucureştene şi campion al şezătorilor literare, stârnea, cu înfăţişarea lui hirsută, pitorească, cu spiritul muşcător şi verva pe măsură, reacţii dintre cele mai diferite.

Situat de Tudor Vianu între ironişti şi umorişti, alături de I.A. Bassarabescu, D.D. Patraşcanu, Gh. Brăescu ş.a., **C.** îşi susţine „excelenţa” mai cu seamă prin întinderea şi varietatea ambianţei umane pe care o circumscriu schiţele, povestirile, foiletoanele şi anecdotele sale. E o lume extrem de pestriţă, plasată „între frac şi cojoc” şi localizată în Capitală, dar şi în oraşul de provincie ori în sat. Imaginea ei se compune liniar, cumva stereotip, fără vreo surpriză privitoare la o posibilă schimbare a manierei jurnaliere, specifică. Aici se agită de-a valma, surprinşi în câte un instantaneu realistic, politicianul, gazetarul, funcţionarul, învăţătorul, studentul, şeful, slujbaşul, soldatul, jandarmul, cârciumarul, primarul, notarul, moşierul, ţăranul ş.a.m.d. De fapt, **C.** schiţează rapid, de preferinţă dialogic, câte un „chip” şi un comportament, tinzând să alcătuiască, din fragmente brute, inegale, un fel de mozaic caracterologic: escrocul, arivistul, parvenitul, impostorul, licheaua, nemilosul, descurcăreţul, nulitatea, flecarul, netotul, credulul, „speriatul” etc. În momentul apariţiei acestor proze a fost remarcată ca merituoasă atitudinea antilirică, sarcastică a autorului, care venea să se opună idilismului cotropitor al sămănătoriştilor. Dar bună parte din nenumăratele „chipuri şi suflete” încondeiate de **C.** sunt de un maniheism inflexibil, iar în pagină se răsfaţă frecvent întâmplarea măruntă, anodină, faptul divers, o anecdotă, ceva hazliu sau chiar vulgar. În caracterizarea drastică a lui G. Călinescu – **C.** „nu e un scriitor, ci un bun foiletonist” – temeiul e greu de contestat. Mai nimic nu vine la el dinspre invenţie şi prelucrare obiectivată. Precisă la nivelul detaliilor, observaţia rămâne ori nudă, seacă, plată, ori ajunge să fie subminată de un criticism îngroşat, de vreme ce pornirea nediferenţiat caustică, gratuit necruţătoare nu poate fi reprimată. **C.** pare să descindă mai degrabă din familia plebee a unor gazetari şi prozatori de la sfârşitul secolului al XIX-lea interesaţi de „faptul de viaţă”, decât din stirpea lui I.L. Caragiale.

SCRIERI: *Încurcă-lume*, Bucureşti, 1903; *Deştept băiat!*, Bucureşti, 1904; *Cutreierând…*, Bucureşti, 1905; *Departe de oraş*, Bucureşti, 1906; *Băiatul lui Moş Turcu*, Bucureşti, 1908; *Chipuri şi suflete*, Bucureşti, 1908; *Oameni cumsecade*, Bucureşti, 1911; *Tovarăşul de drum*, Bucureşti, 1912; *Între femeie şi pisică*, Bucureşti, 1913; *Rozica*, Bucureşti, 1913; *Ce nu se poate spune*, Bucureşti, 1914; *Moş Trăscău*, Bucureşti, 1915; *Păcatul Sfinţiei sale*, Bucureşti, 1915; *De sufletul nemţilor*, Bucureşti, 1916; *Dureri neînțelese*, Bucureşti, 1916; *Doamna de la Crucea Roşie*, Bucureşti, 1919; *La umbra unui car*, Bucureşti, 1920; *Între frac şi cojoc*, Bucureşti, 1922; *Bodoreanca*, Bucureşti, 1924; *Un om supărător*, Bucureşti, 1924; *Pasărea rătăcită*, Bucureşti, 1929; *Domnul Iorga are haz*, Bucureşti, 1932; *Povestiri vânătoreşti*, Bucureşti, 1939; *Grija stăpânului*, Bucureşti, 1949; *Din vremea aceea...*, Bucureşti, 1951; *Văzute şi auzite*, Bucureşti, 1958; *Deştept băiat!*, îngr. Elena Beram, pref. Georgeta Horodincă, Bucureşti, 1961; *Chipuri şi suflete*, îngr. şi pref. Ilie Dan, Bucureşti, 1973.

Repere bibliografice: Sadoveanu, *Cărţi*, I, *134–136*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *432–436*, V, *62–64*, VI, *238*, IX, *32*; Perpessicius, *Opere*, II, *87–88*, III, *264*, *278–283*, VIII, *16*; Vianu, *Opere*, V, *245–246*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *644–645*, *Ist. lit.* (1982), *726*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *575–577*; Micu, *Început*, *560–562*; Dan, *Contribuţii*, *156–172*; Leon, *Umbre*, IV, *30–37*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *500–502*; Eugen Dimitriu, *Cazabanii. O cronică de familie*, îngr. și pref. Constantin Severin, Bucureşti, 2004, *203–234*, *passim*; Popa, *Ist. lit.*, I, *928–929*.

G.D.

CAZABAN, Theodor (2.VI.1921, Fălticeni – 4.III.2016, Paris), prozator, dramaturg, eseist. Este fiul Anei (n. Checais) şi al lui Louis Cazaban, inginer de poduri şi drumuri. Urmează, până în 1940, cursurile Liceului „N. Gane" din Fălticeni. În 1946 îşi dă licenţa în limba şi literatura franceză la Bucureşti, cu lucrarea *Le Sentiment religieux de Baudelaire*. Debutează în 1940, cu poezia *Zvon de haiducie*, la „Curentul literar". În cursul anului 1941 colaborează la revista „Albatros". Frate al actorului Jules Cazaban, se simte atras de luminile rampei şi după câteva încercări, printre care şi un scenariu radiofonic, *Copacul fermecat*, difuzat în anul 1946, scrie drama în trei acte *Ţara nimănui*, recomandată de Petru Comarnescu pentru stagiunea 1947–1948, dar rămasă în manuscris. Traduce şi adaptează pentru Teatrul Poporului din Bucureşti, în aceeaşi stagiune, piesa *Moştenirea* de Guido Cantini, semnează regia unor spectacole de teatru radiofonic în perioada 1946–1947. În noiembrie 1947 părăseşte ţara şi se stabileşte la Paris. Devenit în 1962 secretar general al Fundaţiei Regale Universitare „Carol I", **C.** susţine, din 1951 până în 1970, şi o intensă activitate publicistică în „România viitoare", „Moftul român", „Anotimpuri", „La Nation roumaine", „Fiinţa românească", „Prodromos". Din 1954 până în 1967 face secretariatul de redacţie al paginii literare de la „România literară" şi colaborează cu articole politice la „România", ambele din New York. Totodată, susţine diverse rubrici de informaţie culturală la posturile de radio Vocea Americii şi Europa Liberă (1958–1987). În revista „Arena" (1963) prezintă literatura română din cei cincisprezece ani de exil, selecţia şi introducerea – nesemnată – a grupajului aparţinându-i. În 1963 publică la Editura Gallimard romanul *Parages*, primit cu elogii de critica literară franceză, aşa cum demonstrează cronicile lui Claude Mauriac şi Philippe Brunetière. În ciuda succesului ca romancier, **C.** se întoarce la mai vechile preocupări teatrale, şi în 1964 scrie pamfletul dramatic *Brambura*, care însă nu găseşte ecoul necesar reprezentării. Redactează, în 1976, articolele despre arta medievală românească pentru *La Petite encyclopédie Larousse* şi colaborează, foarte rar, la alte iniţiative publicistice ale exilului.

Romanul *Parages*, scris în maniera discursivă şi voit alambicată a rememorărilor suprapuse, determinate de asociaţiile întâmplătoare ale monologului interior, cultivat până la „delir" – cum însuşi **C.** spune –, se construieşte de fapt în jurul ideii de înstrăinare şi dezrădăcinare. În esenţă, este o scriere ieşită din experienţa exilului, din nesiguranţa unei existenţe puse veşnic sub semnul provizoratului şi al neputinţei dobândirii unei speranţe. Autorul atinge în unele paragrafe ale relatării sale epice dramatismul metafizic al disperării cioraniene. În raport cu acestea, descărcările erotice reprezintă o formă primară de redobândire a valenţelor vieţii, de confirmare a unei potenţe, ea însăşi sortită consumării în gol. E o nefericire continuă în prelungita aşteptare a personajului narator, care nu speră nimic de la timpul ce urmează să se macine, ci se adânceşte până la pierderea de sine în ceea ce a fost deja trăit. E o permanentă scufundare în trecut, descriind o spirală cu vârful întors spre punctul iniţial. De aceea, poate, aşteptarea lui Vincent în cafeneaua pariziană are cam tot atâta semnificaţie cât dobândeşte şi aceea a lui Godot în piesa lui Samuel Beckett. În roman se recunosc însă şi destule elemente atestând înrudiri cu tradiţiile prozei analitice interbelice româneşti, de la luciditatea cinică a „dosarelor de existenţă" ale lui Camil Petrescu până la neliniştea nostalgică a investigaţiilor lui Anton Holban sau la anchetele obsesionale, de poliţism erotic, ale lui Gib I. Mihăescu. *Ploaie la Chantilly*, fragmente epice încredinţate de autor, mai târziu, presei, certifică aceleaşi remarcabile calităţi. Pe un alt palier el pare a relua aici, într-un registru mai apăsat simbolic şi modificând substanţial datele existenţiale ale dezbaterii, aşteptarea prelungită, cu toate sensurile ei, de acolo de unde le părăsise în *Parages*. Personajul narator, deşi situat în limitele unei alte vârste, continuă, între aceleaşi date ale monologului interior, să propună un profil caracterologic şi psihologic fixat anterior. Publicistica literară a lui **C.**, risipită prin revistele culturale ale exilului, evidenţiază un intelectual fin, cu o amplă deschidere spre problematica majoră a epocii sale, dar şi cu un bine nuanţat concept al specificităţii româneşti într-un timp al „globalizării" care tinde să anuleze tocmai specificitatea. Cronicile şi microeseurile din „Anotimpuri", „La Nation roumaine" sau din „România" pun în valoare aspecte inedite ale mişcării literare din exil şi refac imaginea exactă a momentelor şi a operelor importante ale culturii noastre deformate de propaganda comunistă, fie că este vorba de eseistica lui Emil Cioran sau de *Imagini şi simboluri în teatrul lui Eugen Ionescu*, de traducerile shakespeariene ale lui George Ciorănescu din *Pătimaşul pelerin* sau de relevarea importanţei operei filosofice a lui Ştefan

Lupaşcu, fie că glosează în marginea permanenţelor liricii argheziene sau evocă personalitatea lui Ion Creangă ca purtător de mesaj românesc esenţial, fie că oferă relecturi interesante ale poeziei lui Ion Barbu sau exprimă admiraţia covârşitoare pentru opera lui Lucian Blaga.

SCRIERI: *Parages*, Paris, 1963; *Eseuri şi cronici literare*, Bucureşti, 2002; *Captiv în lumea liberă. Theodor Cazaban în dialog cu Cristian Bădiliţă*, postfaţă Alexandru Paleologu, Cluj-Napoca, 2002. **Traduceri:** Mihai Eminescu, *Lumière de Lune – Lumină de lună*, ed. bilingvă, Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Virgil Ierunca, *„Parages”*, „România” (New York), 1963, 71; Irina Mavrodin, *Locurile*, RL, 1996, 19; Nicolae Florescu, *Cu Theodor Cazaban invocând „îngerul melancoliei”*, JL, 1997, 31–34; Cornelia Ştefănescu, *Aşteptându-l pe Vincent*, JL, 1997, 31–34; Florescu, *Întoarcerea*, *193–196*; Pavel Chihaia, *Theodor Cazaban în orizontul singurătății*, JL, 1999, 11–14; Cristian Bădiliţă, *Portretul unui dandy cornelian*, CU, 2000, 7; Eugen Dimitriu, *Cazabanii. O cronică de familie*, îngr. şi pref. Constantin Severin, Bucureşti, 2004, *147–195*, *passim*; Popa, *Ist. lit.*, I, *179–180*; Manolescu, *Enciclopedia*, *139–140*; Alex. Ştefănescu, *Convorbiri la nivel înalt*, CNT, 2011, 3. ***N.F.***

CAZACU, G. Şt. (19.VII.1896, Rast, j. Dolj – 22.XI.1944, Bucureşti), poet. Este fiul Mariei (n. Dănciulescu), menajeră, şi al lui Ştefan I. Cazacu, comerciant. **C.** a urmat gimnaziul în Craiova, la Liceul „Carol I”, apoi Şcoala Superioară de Comerţ, pe care o întrerupe, fiind trimis în 1916 pe front. În 1919 reia studiile la Şcoala Superioară de Comerţ, dar în 1920 se înscrie la Şcoala de Ofiţeri de Administraţie, absolvind-o cu gradul de sublocotenent. Este repartizat într-o unitate din Sighetu Marmaţiei. În 1923 debutează cu poezie în publicaţia clujeană „Eroii”; în 1927–1928 e în redacție la revistele „Zări senine” (Bacău) şi „Căminul nostru” (Sighet–Bacău). Vine în 1925 la Bacău, ca profesor la Şcoala Militară de Administraţie. Aici colaborează la „Ateneul cultural” şi e prieten cu G. Bacovia. Mutat în 1928 la Bucureşti, intră în 1929 redactor la „Orizonturi noi”, publicaţie condusă de G. Bacovia şi continuată de revista „literară, artistică, socială” „Cronicarul” (1931–1934), al cărei director a fost. Apare cu versuri în „Astra Maramureşului”, „Braşovul literar şi artistic”, „Condeiul”, „Crainicul”, „Convorbiri literare”, „Cosinzeana”, „Gazeta de Transilvania”, „Gând şi slovă oltenească”, „Herald”, „Hyperion”, „Izvod”, „Luceafărul”, „Luceafărul literar şi critic”, „Munca literară şi artistică”, „Ogorul”, „Porunca vremii”, „Ramuri”, „Raza literară”, „Răsăritul” (Chişinău), „Ritmuri”, „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români”, „Secolul”, „Sfarmă-Piatră”, „Tribuna tineretului”, „Universul”, „Universul literar”. Scoate volumele *Simfonii de seară* (1926), *Calea sângelui. 1916–1917* (1929), *Acorduri* (1930), *Draperii negre* (1932), *Caietul cu simfonii* (1935), *Cântece din sat* (1941). O culegere din epigramele şi „epitafele” sale, *Ad memoriam*, i-a apărut în 1931. A semnat şi G. Şt. Cazacu-Delarast, Şt. Delarast sau Delarast.

C. uneşte o atmosferă a tristeţilor evanescente şi a armoniei muzicale, de sorginte simbolistă, cu poezia satului şi, paradoxal, cu aceea a războiului. „Acorduri”, „litanii”, „game stinse” acompaniază dureri înăbuşite (credinţa stinsă, ruperea de glie, trecerea) şi pustiul sufletului. Modelul este G. Bacovia, dar influenţe vin şi din Paul Verlaine ori din Ştefan Petică. Sugestive imagini picturale ţâşnesc în această poezie care nu poate evita clişeul, dar îl adoptă cu o încredere candidă, el potrivindu-se fondului sufletesc al autorului. *Calea sângelui*, carte a amintirilor de pe front, prefaţată de o scrisoare a lui G. Bacovia şi premiată de Academia Română, ajunge, prin tiparele biblice, la un umanitarism pur, înălţător.

SCRIERI: *Simfonii de seară*, Bacău, 1926; *Calea sângelui. 1916–1917*, pref. G. Bacovia, Bucureşti, 1929; *Acorduri*, Bucureşti, 1930; *Ad memoriam*, Bucureşti, 1931; *Draperii negre*, Bucureşti, 1932; *Caietul cu simfonii*, Bucureşti, 1935; *Cântece din sat*, pref. Pan M. Vizirescu, Bucureşti, 1941.

Repere bibliografice: Boz, *Cartea*, *17–18*; Metzulescu, *Literile*, I, *24–28*; Firan, *Profiluri*, I, *148–150*; Pavel Țugui, *G. Şt. Cazacu – un bacovian uitat*, R, 1984, 4; Nae Antonescu, *G. Şt. Cazacu*, PSS, 1999, 9–11. ***S.C.***

CAZACU, Mihai (8.XI.1912, Mitocu Dragomirnei, j. Suceava – 10.VIII.1999, București), eseist. Este fiul Domnicăi și al lui Vasile Cazacu. După absolvirea Liceului „Ştefan cel Mare” din Suceava, urmează Facultatea de Teologie şi Facultatea de Filosofie şi Litere la Universitatea din Cernăuţi, apoi Facultatea de Filologie a Universității din Iași, frecventând şi un curs de specializare la Universitatea din Strasbourg (1936–1937). Este doctor în teologie al Universităţii din Cernăuți, cu teza *Idealul etic de perfecțiune* (1942), şi doctor în ştiinţe filologice al Universităţii din Timişoara, cu teza *Mihail Sadoveanu și specificul cultural autohton* (1972). Debutează cu poezie în „Glasul Bucovinei” (1934). În perioada interbelică a mai colaborat cu articole şi eseuri de filologie

şi estetică literară la „Junimea literară”, „Candela” ş.a. După război se stabileşte la Timişoara, unde predă limba română la Institutul Politehnic (din 1949), este profesor în învățământul mediu (1957–1960), lector la Institutul Pedagogic (1961–1975) şi apoi la Facultatea de Filologie. E prezent în „Scrisul bănăţean” („Orizont”), „Literatorul”, „Tribuna”, „Analele Universităţii din Timişoara” ş.a.

Cartea de debut a lui **C.**, *Sinteza sadoveniană* (1982), își propune să caute sensurile ascunse, esoterice ale operei, viziunea despre lume specific sadoveniană, „înțelesul special al omenescului”. Intențiile sunt însă permanent sabotate de stilul redundant, excesiv metaforic, uneori creator de confuzii („Omul ajunge la conștiința că efectiv, ca substanță, universul este sinea sa, dar valoric el își găsește calitatea adevăratei însușiri numai când se relevă în proiecție transfigurată, când Frumusețea e act de realizare proprie a subiectului uman”). Cu toate că derapajele stilistice nu lipsesc nici de aici, lezând adesea logica demonstrației, lucrări reprezentative sunt *Sinteză şi originalitate în cultura românească* (1990), *Divin şi uman în spiritualitatea românească* (1994) şi *Bizanţul* (1995). Privite în ansamblu, aceste studii sunt axate pe ideea „omului complet” – social şi cosmic – în cultura română. Conceptele sunt însă vagi (constante ale spiritualității românești ar fi „sentimentul solidarității cu Întregul” ori „conștiința solidarității cu universul”), iar comentariile eseistico-filosofice se plasează mimetic în descendența eseurilor pe aceeași temă ale lui Constantin Noica, adesea citat. **C.** intenţionează să precizeze mai ales contribuţia Bizanţului la sporirea patrimoniului nostru spiritual. În linii mari (uneori schematice), sunt urmăriţi „paşii istoriei” pornind de la izvoare (greco-romane, bizantine, autohtone) şi ajungând până la civilizaţia română modernă, pentru a surprinde trăsăturile care o singularizează.

SCRIERI: *Sinteza sadoveniană*, Bucureşti, 1982; *Aproximări literare*, Bucureşti, 1983; *Triptic-dilemă*, Bucureşti, 1983; *Sinteză şi originalitate în cultura românească*, Timișoara, 1990; *Divin şi uman în spiritualitatea românească*, Timișoara, 1994; *Bizanţul*, postfaţă Eugen Todoran, Timişoara, 1995; *Mărturii*, Timișoara, 1998.

Repere bibliografice: Traian Cantemir, *„Sinteza sadoveniană”*, ATN, 1983, 2; Mircea Mihăieş, *„Sinteza sadoveniană”*, O, 1983, 36; Stela Mirel, *„Triptic-dilemă”*, O, 1984, 5; Valeriu Drumaş, *„Aproximări literare”*, O, 1985, 51; Grigore Bostan, *Un „iconar” în zilele noastre: Mihai Cazacu*, „Concordia” (Cernăuţi), 1996, 17; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *193*. ***G.B.***

CAZIMIR, Otilia (pseudonim al Alexandrinei Gavrilescu; 12.II.1894, Cotu Vameş, j. Neamţ – 8.VI.1967, Iaşi), poetă, prozatoare, traducătoare.

Este fiica Ecaterinei Gavrilescu (n. Petrovici) şi a lui Gheorghe Gavrilescu, învăţători. Între alte pseudonime folosite în reviste (Dona Sol, Magda, Ofelia), de menţionat este Alexandra Casian, după numele bunicului patern, preotul Gavril Casian. Pseudonimul sub care este cunoscută i-a fost ales de G. Ibrăileanu şi de Mihail Sadoveanu. În 1898 familia sa se mută la Iaşi, unde **C.** urmează şcoala generală, liceul, apoi cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie, dar fără a susţine examenul de licenţă. În 1929 devine membră a Societăţii Scriitorilor Români. Deţine funcţia de inspector al teatrelor şi spectacolelor în Direcţia Generală a Teatrelor între 1937 şi 1947. Din 1946 va fi colaboratoare permanentă a Editurii Cartea Rusă, unde stilizează traduceri din literatura rusă şi sovietică. Debutează cu poezie în 1912, în revista „Viaţa românească”, şi cu proză în 1919 la „Însemnări literare”, iar în 1923 îi apare cel dintâi volum de poezii, *Lumini şi umbre*. Colaborează la numeroase reviste, printre care „Adevărul literar și artistic”, „Bilete de papagal”, „Lumea”, „Cronica”, „Gazeta literară”, „Orizont”, „Iașul literar” ș.a. A fost distinsă cu mai multe premii: Premiul Academiei Române şi Premiul Femina–Vie Heureuse în 1927, Premiul Naţional pentru Poezie în 1937, Premiul Societăţii Scriitorilor Români în 1942 ş.a.

Opera scrisă de **C.** se încadrează în mod evident în ceea ce se poate numi „literatură moldovească”, prin modul de a percepe natura şi sensul vieţii, atât în poezie, cât şi în proză. A rămas de altfel, în plan biografic, ieşeancă de-a lungul întregii vieţi. Nostalgia traiului patriarhal, profunzimea trăirilor, liniştea care acoperă furtunile din adâncuri, contemplarea anotimpurilor şi a vieţuitoarelor fac parte din alchimia sufletească a spaţiului care l-a dat şi pe M. Sadoveanu. Umorul gentil al scriitoarei a fost deseori apropiat de cel al lui G. Topîrceanu.

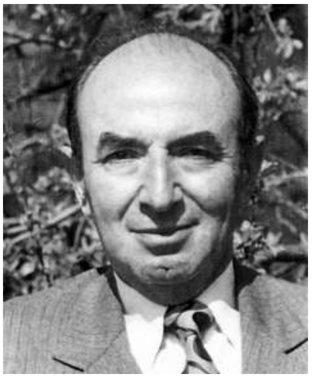
O altă componentă a stilului său este feminitatea firească (căpătând astăzi o patină a timpului), needulcorată, poeta declarându-se, în acelaşi timp, o adversară a încercării de a scrie literatură feminină în stil masculin. Cum era de aşteptat, note particulare în acest sens sunt aduse de poezia de dragoste şi de cea pentru copii. Distanţa mare în timp dintre debutul în revistă şi cel editorial face ca acesta din urmă să nu constituie un început propriu-zis din punctul de vedere al evoluţiei stilistice. Pe de altă parte, scriitoarea şi-a păstrat unitatea de stil şi viziune de-a lungul timpului. Tematica predilectă include dragostea, natura, biografia personală. Versurile sunt totdeauna fluente, imaginile grăitoare. Nefiind tradiţionalistă decât în sensul larg al cuvântului (subiecte clasice, formă clasică), scriitoarea nu este nici modernistă sau simbolistă, oricum nu cu intenţie, chiar dacă elemente disparate ale acestor trei orientări pot fi decelate în opera ei. Motivul scrierii de poezie rămâne unul personal,

singura tendinţă exterioară (acceptată în volumul din 1961, *Partidului de ziua lui*) rămânând o alegere nefericită. În prima carte, *Lumini şi umbre*, dragostea este sinceră, dar de cele mai multe ori şi problematică; bucuria şi tristeţea, elixirul şi otrava sunt simultane. Întregul este caracterizat de un gest exprimat într-un singur catren, amintind astfel de o structură orientală a poemului. Prin concizia şi plasticitatea lor, multe versuri au devenit binecunoscute. În *Fluturi de noapte* (1926) şi *Cântec de comoară* (1931) tematica se referă într-o măsură mai mare la natură (anotimpurile de trecere, vieţuitoarele mici) şi la biografia personală (bunici, vacanţe din copilărie). Paginile din *Licurici. Cronici fanteziste şi umoristice* (1930) conţin alt fel de versuri (ca subiect, nu ca stil), un fel de cronici rimate pe teme cotidiene. Tonalitatea versului se schimbă sensibil în volumul *Poezii* din 1939, apărut la doi ani după moartea lui G. Topîrceanu, de care o legase o profundă afecţiune. Tristeţea nu mai este o stare de spirit pasageră, ci devine o permanenţă, un mod de a trăi. Astăzi poeta este mai cunoscută datorită poeziilor sale pentru copii – *Jucării* (1938), *Baba Iarna intră-n sat* (1954). Proza publicată de **C.** păstrează stilul molcom al poeziei şi, în mare parte, sursele de inspiraţie. Amintirile din prima copilărie plutesc într-o atmosferă fabuloasă, în care copilul este un personaj care „piere” în prima zi de şcoală (*A murit Luchi*..., 1942). Poate mai puţin obişnuite pentru imaginea comună despre scriitoare sunt schiţele cu structură tradiţionalistă care povestesc „durerile ascunse”, tragediile tăcute ale vieţii la ţară: boli, crime, sărăcie, muncă, indiferenţă a funcţionarilor faţă de ţărani (*Din întuneric*, 1928). Interesantă este aici mai ales perspectiva diferită asupra unui loc celebru: Mirceştii lui Vasile Alecsandri. Atmosfera din târgul mic este sadoveniană (*În târguşorul dintre vii*..., 1939). Autoarea s-a exersat şi în literatura memorialistică (*Prietenii mei scriitori*..., 1960), schițând portretul unor contemporani (G. Topîrceanu, Mihail Sadoveanu, G. Ibrăileanu ș.a.), şi, întâmplător, în teatru (*Unchiul din America*, 1924). **C.** a tradus (sau/şi stilizat) enorm, singură sau în colaborare, în special din literatura rusă și sovietică, inclusiv clasici (A.P. Cehov, A.I. Kuprin, Maxim Gorki, Aleksei Tolstoi), precum și scriitori din alte spații culturale (Guy de Maupassant sau chiar Arthur Conan Doyle).

SCRIERI: *Lumini şi umbre*, Iaşi, 1923; *Unchiul din America*, Iaşi, 1924; *Fluturi de noapte*, Bucureşti, 1926; *Din întuneric. Fapte şi întâmplări adevărate (Din carnetul unei doctorese)*, Bucureşti, 1928; ed. (*Întuneric. Din carnetul unei doctorese*), Bucureşti, 1956; *Grădina cu amintiri şi alte schiţe*, Bucureşti, 1929; *Licurici. Cronici fanteziste şi umoristice*, Bucureşti, 1930; *Cântec de comoară*, Bucureşti, 1931; *Jucării*, Bucureşti, 1938; *În târguşorul dintre vii...*, Bucureşti, 1939; *Poezii*, Bucureşti, 1939; *A murit Luchi…*, Bucureşti, 1942; *Baba Iarna intră-n sat*, Bucureşti, 1954; *Albumul cu poze*, Bucureşti, 1957; *Versuri*, pref. Const. Ciopraga, Bucureşti, 1957; *Poezii*, Bucureşti, 1959; *Prietenii mei scriitori...*, Bucureşti, 1960; *Partidului de ziua lui*, Bucureşti, 1961; *Poezii (1923–1963)*, pref. Const. Ciopraga, Bucureşti, 1964; *Versuri*, pref. Const. Ciopraga, Bucureşti, 1965; *Scrieri în proză*, I–II, introd. Const. Ciopraga, Iaşi, 1971–1972; *Inscripţii pe marginea anilor*, îngr. şi pref. George Sanda, Iaşi, 1973; *Scrieri despre teatru*, îngr. şi pref. George Sanda, Iaşi, 1978. **Traduceri:** Aleksandr Kuprin, *Sulamita*, Bucureşti, 1948; Maxim Gorki, *Întreprinderile Artamonov*, Bucureşti, 1949 (în colaborare cu Mihail Baras); Vera Panova, *Tovarăşi de drum*, Bucureşti, 1949; Aleksei Tolstoi, *Calvarul*, ed. 3, I–III, Bucureşti, 1949–1950 (în colaborare cu Gheorghe C. Stere şi A. Valerian); Konstantin Fedin, *O vară neobişnuită*, Bucureşti, 1950 (în colaborare cu Tatiana Berindei), *Primele bucurii*, Bucureşti, 1951 (în colaborare cu Tatiana Berindei), *Sanatoriul Arkthur*, pref. Virgil Ardeleanu, Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Isabella Dumbravă); Galina Nikolaeva, *Secerişul*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, Bucureşti, 1951 (în colaborare cu Nicolae Gumă), *Povestea Nastei Kovşova*, Bucureşti, 1955 (în colaborare cu Nicolae Gumă); Mihail Slonimski, *Inginerii*, Bucureşti, 1951 (în colaborare cu St. Siclodi); Ethel Lilian Voynich, *Tăunul*, Bucureşti, 1952 (în colaborare cu Nicolae Gumă); Valentin Kataev, *Pentru puterea sovietelor*, Bucureşti, 1954 (în colaborare cu Nicolae Gumă), *Livada din stepă*, Bucureşti, 1959 (în colaborare cu Nicolae Gumă); A.P. Gaidar, *Opere*, I–II, Bucureşti, 1955 (în colaborare cu Nicolae Gumă); Leonid Leonov, *Lăcustele*, pref. Tamara Gane, Bucureşti, 1957 (în colaborare cu Nicolae Gumă); A.P. Cehov, [*Povestiri, nuvele, scrisori*], în A.P. Cehov, *Opere*, VI, VII, XII, Bucureşti, 1957–1963 (în colaborare cu Nicolae Gumă); Arthur Conan Doyle, *O lume dispărută*, Bucureşti, 1958 (în colaborare cu Rodica Nenciulescu), *Aventurile profesorului Challenger*, pref. Ion Hobana, București, 1966 (în colaborare cu Rodica Nenciulescu și Al. Ștefănescu-Medeleni; V.G. Korolenko, *Povestea unui contemporan*, Bucureşti, 1958 (în colaborare cu Nicolae Gumă); Muhtar Auezov, *Abai*, I–II, Bucureşti, 1961 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi); Guy de Maupassant, *O viață*, pref. Ion Brăescu, București, 1961; Božena Němcová, *Vârtelnița de aur*, București, 1967 (în colaborare cu Livia Storescu şi Traian Ionescu-Nişcov).

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, II, *199–204*; Perpessicius, *Menţiuni*, I, *200–205*, III, *92–96*, *253–257*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *259–261*; Ibrăileanu, *Opere*, III, *276–288*; Sadoveanu, *Cărţi*, I, *221–222*, II, *25–29*; Streinu, *Pagini*, II, *94–99*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *747–750*, *Ist. lit.* (1982), *832–835*; Martin, *Poeţi*, I, *45–52*; Ciopraga, *Portrete*, *203–220*; Barbu, *Sine ira*, *141–144*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *339–342*; Lenuţa Drăgan, *Otilia Cazimir. Biobibliografie*, Iaşi, 1972; Bălan, *Artă*, *137–141*; George Sanda, *Otilia Cazimir*, Bucureşti, 1984; Cândroveanu, *Lit. rom.*, *55–58*; Raicu, *Descoperirea*, *70–92*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *46–47*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *502–504*. ***C.B.***

CAZIMIR, Ştefan (10.XI.1932, Iaşi), istoric literar, eseist.

Este fiul Carolei Ştrul (n. Blumenfeld), profesoară, şi al lui Ştrul Ştrul, medic; prenumele la naştere: Ştrul. **C.** a urmat şcoala primară şi liceul la Piatra Neamţ (1939–1951), unde a trecut bacalaureatul în 1951. Student la Facultatea de Filologie, secţia limba şi literatura română, a Universităţii din Bucureşti (1951–1955), a devenit aici cadru didactic, parcurgând toate treptele până la gradul de profesor (1990). Şi-a luat doctoratul în filologie cu teza *Aspecte ale comicului la Caragiale* (1967). Este vicepreşedinte al Asociaţiei Umoriştilor Români şi, din 1990, deputat în Parlamentul României, iniţial ca reprezentant al Partidului Liber-Schimbist, al cărui membru fondator a fost. A obţinut alte două mandate în 1992–1996 şi 2000–2004 pe listele Frontului Democrat al Salvării Naţionale (ulterior Partidul Social-Democrat). Debutează în presă cu articolul *Despre arta parodiei în literatura română* („Steaua", 1957). Mai colaborează la „Analele Universităţii Bucureşti", „Limbă şi literatură", „România literară", „Gazeta literară", „Luceafărul", „Revista de istorie şi teorie literară", „Viaţa românească", „Adevărul", „Cronica politică", „Parlamentul", „Caiete critice", „Adevărul literar şi artistic", „Scena" ş.a. Debutul său editorial este reprezentat de antologia comentată *Pionierii romanului românesc* (1962).

Preocupat constant de opera lui I.L. Caragiale şi remarcându-se ca un bun specialist în materie, **C.** i-a consacrat mai multe lucrări: *Caragiale. Universul comic* (1967), *Nu numai Caragiale* (1984;

Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti), *I.L. Caragiale faţă cu kitschul* (1988) ş.a. Prima lucrare, pornind de la teza de doctorat, e o monografie a comicului caragialean, un studiu sistematic propunându-şi să-l fixeze mai precis pe scriitor în marea tradiţie comediografică şi să-i definească „orizontul tipologic" şi „mijloacele", apartenenţa stilistică. După un examen minuţios al „filiaţiilor" şi al „influenţelor", cercetătorul argumentează o dată mai mult originalitatea marelui dramaturg român. Spirit analitic şi penetrant, cum se va dovedi în întreaga lui operă de istoric literar şi eseist, **C.** consideră *O noapte furtunoasă* „comedia vanităţilor satisfăcute", vede în Pristanda victima propriului său automatism şi în autorul însuşi pe eroul cel mai autentic al schiţelor, temă asupra căreia va reveni şi altă dată. Criticul se numără printre partizanii clasicismului lui Caragiale, recognoscibil în concepţia fixistă asupra personajelor, în importanţa acordată „momentului tehnic" al artei literare, clarităţii limbajului, compunerii, dicţiunii. Unele idei enunţate aici, precum şi altele, noi, vor fi dezvoltate în studii mai succinte, dar nu mai puţin interesante, ce vor constitui prima parte a volumului *Nu numai Caragiale*, ca, de exemplu, *Arta compoziţiei*, *Omul-spectacol*, *Arta monologului*, *Ipostaze ale eului*. În *I.L. Caragiale faţă cu kitschul* **C.** apare într-o nouă ipostază, individualizându-se nu numai prin apetenţa teoretică, dar şi prin frecventarea tuturor artelor, degajarea stilistică, îmbinarea spiritului „ştiinţific" de odinioară cu unul subtextual ironic şi în acelaşi timp delectabil. După ce defineşte fenomenul kitsch pornind de la teoria lui Abraham Moles şi după ce îl argumentează cu bogate ilustrări din artele plastice şi literatură, autorul ajunge la Caragiale, a cărui operă o consideră un vast studiu dedicat acestui fenomen. Ample caracterizări, deduse din mulţimea exemplelor, duc la concluzia că numele românesc al omului-kitsch este *moftul*, cel reprezentativ ilustrat de *Momentele* lui Caragiale. Istoricul literar **C.** este familiarizat mai ales cu literatura română a secolului al XIX-lea, pe care o supune observaţiei într-un mod care se îndepărtează tot mai mult de spiritul doct, universitar, autorul abordând inteligent şi volubil un ton colocvial, în care îşi găsesc locul şi noutatea ideilor, şi poanta umoristică. De la studiul de sinteză *Începuturile romanului românesc* el a trecut cu uşurinţă la critica de atribuire, la identificarea de pseudonime şi de izvoare, la „rectificări" şi chiar la „capricii", adesea pline de haz, ce aparţin mai mult publicistului şi memorialistului. *Tensiunea lirică* (1971) este un eseu superior didactic, probând spiritul speculativ al lui **C.** şi buna cunoaştere a poeziei române şi universale. Tensiunea ar fi starea unică a lirismului, care presupune obligatoriu antinomia, opoziţia. Sunt descrise, pe această schemă binară, numeroase opoziţii, precum imanent– transcendent, etern–efemer, cosmic–uman, actual–revolut etc. Autorul evidenţiază rolul conjuncţiilor adversative, al termenilor-semnal, al funcţiei timpurilor verbale. Analiza tipurilor de tensiune conduce la tipurile de lirism, şi ele foarte diverse, ca de pildă lirismul absenţei, al aspiraţiei, al aşteptării ş.a. *Stelele cardinale* (1975) pune sub lupă patru metafore fundamentale, patru puncte cardinale ale poeziei lui Eminescu: gândirea, visul, cântecul şi plânsul. Sunt examinate pe rând semnificaţii multiple, eseistul tălmăcind sau descoperind noi sensuri, cum ar fi gândirea echivalată cu naşterea, care se întruchipează în treimea demon, monarh, mag. De asemenea, visul este şi el văzut ca un mod tipic de a crea, cu un rol precumpănitor în poezia erotică eminesciană. Muzica sau cântul îl conduce pe cercetător la consideraţii despre poezia orfică, iar plânsul e definit ca expresie a melancoliei şi a conştiinţei tragice la Eminescu. Ca tipologie, *Alfabetul de tranziţie* (1986) este o carte înrudită cu *I.L. Caragiale faţă cu kitschul*, înfăţişându-l pe **C.** în cea mai autentică ipostază a lui, de eseist care foloseşte din plin cunoştinţele istoricului literar, adăugându-le altele, mereu bogate şi noi, precum cele de istoria mentalităţilor, de sociologia modei, critica receptării etc., toate lăsându-se comunicate într-un stil percutant şi delectabil sub aparenţa didactică. **C.** abordează dintr-un unghi inedit vechea teză a „formelor fără fond", ajungând la altă concluzie decât cea junimistă. Referindu-se la epoca de tranziţie 1830–1860, el observă că „dorul imitaţiei" nu se află neapărat în relaţii de excludere cu „duhul naţional". Eseistul convoacă şi aici toate artele spre a demonstra că schimbările se produc în lanţ, de la modă la mobilier şi la stilul de viaţă, şi că ele sunt variabile după sex, vârstă, condiţie socială, grad de cultură. În spirit polemic, el afirmă rolul creator al „formelor", care în epocă au atras fondul, cu scopul de a-l genera. O nouă ediţie, din 2006, anexează un *Jurnal de tranziţie*, cuprinzând texte cu caracter publicistic, „foi de temperatură critică" ale perioadei postdecembriste. *Pygmanolion*

(1982), un „eseu de mitologie comparată”, identifică două mituri simetrice şi se dedică studiului acestora: Meşterul Manole săvârşeşte o „înmărmurire”, iar Pigmalion o „dezmărmurire”. Convergenţa supremă a celor două atitudini se relevă în opera lui Eminescu în texte precum *Pe lângă plopii fără soţ*, *Luceafărul*, *Odă (în metru antic)*. Asociaţiile par pe alocuri forţate, servind numai în parte argumentaţia. Volumele *Pentru contra* (1991) şi *Râsete în Parlament* (1994) arată, primul, un îndemânatic versificator, autor de spumoase cronici rimate şi de poezii ocazionale, nu o dată cu substrat satiric, al doilea, pe vorbitorul care, exploatând orice situaţie umoristică, obţine efecte de un comic ingenios şi subtil. *Caragiale e cu noi!* (1997) e o „scurtă istorie” a Partidului Liber-Schimbist, narând evoluţia pe scena politică a originalei formaţiuni politice şi prestaţia parlamentară a preşedintelui său. *De ce, nene Iancule?* (1998) reuneşte o seamă de studii dedicate lui Caragiale, cel care dă titlul volumului reluând dintr-o nouă perspectivă dezbaterea schiţei *Inspecţiune*. În *Honeste scribere* (2000) cel mai important studiu îşi fixează atenţia asupra unui curent literar ignorat: secesionismul în literatura română. Textele grupate în *Potcoave de purici* (2003), publicate inițial în „Adevărul literar şi artistic”, unele cu caracter memorialistic, vădesc o extremă varietate tematică. *Ştefan Cazimir* (2006) prezintă monografic viaţa şi opera autorului; scrisă la persoana a treia, cartea e o demonstraţie sui-generis de narcisism autoironic şi nu prea. *Epistolă către Odobescu* (2010), interpretând pagina albă din *Pseudo-cynegeticos – Capitolul cel mai plăcut pentru cititor* – drept „o invitaţie la colaborare”, încearcă să-i răspundă autorului cu o spirituală trecere în revistă a noilor scrieri de inspiraţie cinegetică, deopotrivă româneşti şi străine. **C.** a mai publicat antologiile *Amintiri despre Caragiale* (1972), *Antologia umorului liric* (1977) ş.a.

SCRIERI: *Caragiale. Universul comic*, Bucureşti, 1967; *Tensiunea lirică*, Bucureşti, 1971; *Stelele cardinale*, Bucureşti, 1975; *Pygmanolion*, Bucureşti, 1982; *Nu numai Caragiale*, Bucureşti, 1984; *Alfabetul de tranziţie*, Bucureşti, 1986; ed. Bucureşti, 2006; *I.L. Caragiale faţă cu kitschul*, Bucureşti, 1988; *Pentru contra*, Bucureşti, 1991; *Râsete în Parlament*, Bucureşti, 1994; *Caragiale e cu noi!*, Bucureşti, 1997; *De ce, nene Iancule?*, Bucureşti, 1998; *Honeste scribere*, Bucureşti, 2000; *Caragiale recidivus*, Bucureşti, 2002; *Potcoave de purici,* Bucureşti, 2003; *Ştefan Cazimir*, Bucureşti, 2006; *Epistolă către Odobescu*, Bucureşti, 2010. **Antologii:** *Pionierii romanului românesc*, pref. edit., Bucureşti, 1962; *Amintiri despre Caragiale*, pref. edit., Bucureşti, 1972; *Antologia umorului liric*, pref. edit., Bucureşti, 1977; *Drumuri şi zări. Antologie a prozei româneşti de călătorie*, Bucureşti, 1982 (în colaborare cu Viorica Diaconescu, Florin Manolescu, Alexandru Melian şi Petre Nicolau). **Traduceri:** Richard Cobden, *Liber-schimbismul*, pref. trad., Bucureşti, 1990.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [*Ştefan Cazimir*], CNT, 1967, 14, RL, 1988, 52; Piru, *Varia*, I, 492–495; Al. Ciorănescu, *„Tensiunea lirică”*, „Revue de littérature comparée”, 1975, 3; Gabriel Dimisianu, [*Ştefan Cazimir*], RL, 1975, 28, 1998, 36, 2011, 37; Mihai Zamfir, *Între semantică şi critică: „Stelele cardinale”*, RITL, 1976, 2; N. Steinhardt, [*Ştefan Cazimir*], ST, 1983, 6, VR, 1989, 4; Alexandru George, *„Nu numai Caragiale”*, VR, 1985, 4; Călinescu, *Biblioteci*, *183–188*; Mirodan, *Dicţionar*, I, *316–320*; Ion Bogdan Lefter, [*Ştefan Cazimir*], CNP, 1990, 8, OC, 2003, 183; Vodă-Căpuşan, *Accente*, *135–138*; Grigurcu, *Peisaj*, I, *203–216*; Cornea, *Semnele*, *106–110*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *504–505*; Micu, *Ist. lit.*, *770–771*; Marius Chivu, *Honeste legere*, RL, 2001, 14; Cristea-Enache, *Concert*, *318–322*; Tudorel Urian, *Hazul vremii noastre*, RL, 2003, 35; Alexandru Zub, *Istorie şi finalitate. În căutarea identităţii*, ed. 2, Iaşi, 2004, *228–231*; Alex. Ştefănescu, *Ştefan Cazimir – show*, RL, 2007, 16; Popa, *Ist. lit.*, II, *1024*; Micu, *Mileniu*, *412–417*; Cosmin Ciotloş, *Caragiale faţă cu actualitatea*, RL, 2012, 44.

Al.S.

CĂLIMAN, Valeria (24.III.1901, Lugoj – 18.VI.1992, Braşov), memorialistă, editoare, traducătoare. Este fiica Mariei (n. Boamben) şi a gazetarului Valeriu Branişte. Face şcoala primară (1908–1912) şi liceul (1913–1918) la Lugoj, urmează Facultatea de Filologie Romanică a Universităţii din Cluj, devenind profesoară de limba şi literatura română. Funcționează la Liceul Marianum din Cluj (1923–1926), la o şcoală profesională din Turcheş, judeţul Braşov, la Liceul Industrial (1928–1939) şi la Liceul „Principesa Ileana” din Braşov. În 1947 este exclusă din învăţământ, fapt ce o constrânge să lucreze ca laborantă, funcţionară la Sovrom Asigurare (1951–1953) şi la Plafar (1954–1962). A fost închisă, la Braşov, în 1947 şi în 1952. Debutează în 1925, la „Convorbiri literare”, iar în 1942 îi apare volumul de eseuri *Mama, generatoare de viaţă românească*. Până în 1989 colaborează, sub pseudonimul Maria Walewska, la postul de radio Europa Liberă, purtând şi corespondenţă cu Noel Bernard, Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, Ştefan Baciu, Eugen Ionescu, Rodica şi Marie-France Ionescu, Vlad Georgescu. Între 1941 şi 1945 a fost redactor la

„Gazeta Transilvaniei". A mai colaborat la „Braşovul literar" şi la „Noua gazetă transilvană".

C. a avut o familie greu încercată, tatăl, Valeriu Branişte, a fost întemniţat de autorităţile austro-ungare la Vác şi la Seghedin, iar soţul, doctorul Nicolae Căliman (membru din 1911 al Partidului Naţional din Ardeal, apoi vicepreşedinte al organizaţiei Partidului Naţional Ţărănesc Braşov), a fost arestat de trei ori (1945, 1947 şi 1952). Editată postum, cartea *Exerciţiu de suferinţă* (2000) relatează aceste evenimente, dar şi altele, ce s-au încrustat adânc în fiinţa autoarei. Evocare a universului carceral când la persoana întâi, când la a treia, în care este intercalat şi un miniroman, scrierea portretizează atât indivizi din lumea anchetatorilor şi a închisorilor, cât şi oameni obișnuiți. Mânată de dragoste şi devotament, protagonista cărţii îşi caută soţul în temnițele comuniste la Caracal, Piteşti, Bucureşti, Canal, Capul Midia, Poarta Albă, face investigaţii chinuitoare, reparcurgând drumul suferinței alături de el. Generoasă, sensibilă la dramele altora, se implică în acțiuni de întrajutorare a familiilor unor deținuți. **C.** surprinde şi alte momente dramatice: Dictatul de la Viena, deportarea saşilor în URSS, scene de apocalips din timpul bombardamentelor de la Braşov, sosirea din URSS a prizonierilor maghiari ş.a. Ca elemente de contrast, autoarea rememorează imagini ale copilăriei fericite, vacanţele, marea. *Exerciţiu de suferinţă*, cum a observat Valeriu Cristea, „depune mărturie despre o conştiinţă morală exemplară", demonstrând că „fără a altera memoria justiţiară, suferinţa îndurată de firile nobile şi alese nu înrăieşte, nu secretă ură". Cu devotament şi competenţă, **C.** a îngrijit editarea memoriilor şi a corespondenţei tatălui său, pentru volumul al treilea al corespondenţei fiind distinsă de Academia Română cu Premiul „Vasile Pârvan". A tălmăcit texte ale unor scriitori germani din Transilvania secolelor trecute (J. Honterus, Christian Schäseus).

SCRIERI: *Mama, generatoare de viaţă românească*, Sibiu, 1942; *Exerciţiu de suferinţă*, pref. Călin Căliman, Bucureşti, 2000. **Ediţii:** *Omagiu lui Valeriu Branişte*, Braşov, 1968 (în colaborare cu Mircea Băltescu); Valeriu Branişte, *De la Blaj la Alba Iulia*, pref. Mircea Muşat, Timişoara, 1980 (în colaborare cu Maria Elena Simionescu), *Oameni, fapte, întâmplări*, pref. D. Vatamaniuc, Cluj-Napoca, 1980 (în colaborare cu Şerban Polverejan), *Corespondenţă*, I–IV, introd. Ştefan Pascu, Cluj-Napoca–Bucureşti, 1985–2001 (în colaborare cu Gh. Iancu şi Stelian Mândruţă). **Traduceri:** Johannes Honterus, *Rudimenta Cosmographica*, Cluj-Napoca, 1988; Christian Schesäus, *Historia Annae Kendi – Istoria Anei Kendi – Die Geschichte der Anna Kendi – Kendi Anna historija*, ed. plurilingvă, Cluj-Napoca, 1996 (în colaborare).

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, *„Exerciţiu de suferinţă"*, L, 1996, 23; Ioana Pârvulescu, *„Maria Walewska sunt eu!"*, RL, 2001, 15. ***I.D.***

CĂLIN, Constantin (22.VI.1940, Udeşti, j. Suceava), critic şi istoric literar, publicist. Este fiul Minodorei (n. Cimpoeş) şi al lui Nicolae Călin, ţărani. În 1956 a absolvit la Iaşi Liceul Militar, iar în 1963 Facultatea de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza", secţia limba şi literatura română. În 2000 şi-a susţinut doctoratul cu tema *Bacovia. Studiu de istorie şi critică literară*. Între 1963 şi 1969 a funcţionat ca asistent universitar la Institutul Pedagogic din Bacău. A fost apoi redactor şef-adjunct (1969–1971) şi redactor-şef (1973–1974) al revistei „Ateneu". Între 1971 şi 1973 a mai îndeplinit funcţia de preşedinte al Comitetului Judeţean pentru Cultură şi Educaţie Socialistă Bacău. După 1989 a coordonat suplimentul cultural „Sinteze" al ziarului băcăuan „Deşteptarea", devenind tot acum cadru didactic la Facultatea de Litere şi Ştiinţe din Bacău (1990–2003). A debutat la „Gazeta literară" în 1963 cu un text despre proza lui Nicolae Velea. Intensa activitate publicistică s-a manifestat nu doar în „Ateneu" şi în ziarele locale („Steagul roşu", „Deşteptarea" „Monitorul", „Ziarul de Bacău"), ci şi în reviste precum „Iaşul literar", „Cronica", „Tribuna", „Orizont", „Viaţa studenţească", „Luceafărul", „România literară", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", „Acolada", „Bucovina literară" ş.a. A semnat şi cu pseudonimele C.S. Rusu, Horaţiu Cimpoeş, Dinu Rareş, Hermes, K.N.K.

Deşi editorial **C.** a debutat târziu, în 1999, numele său era cunoscut de mult timp printre comentatorii fenomenului literar românesc „la zi". Aceasta datorită faptului că până la acea dată alcătuise câteva ediţii, semnase prefeţe, postfeţe, studii despre opera unor autori precum Barbu Delavrancea, Calistrat Hogaş, Perpessicius, Eusebiu Camilar. Dar titlul de referinţă din bibliografia lui **C.** îl reprezintă *Dosarul Bacovia*, o masivă exegeză, proiectată în trei volume, dintre care au apărut primele două: *Eseuri despre om şi epocă* (1999) şi *O descriere a operei, glose, jurnal* (2004), ultimul, intitulat *Triumful unui marginal*, consacrat receptării

scrisului bacovian, fiind în pregătire. Pentru a configura mai întâi biografia poetului şi, concomitent, vremea în care a trăit, **C.** se foloseşte de întreg arsenalul istoriei literare (de la documentele de arhivă până la mărturiile contemporanilor) şi nu ezită, atunci când e cazul, să apeleze şi la instrumentele sociologiei, ale istoriei etc. Ca să elucideze sau măcar să aproximeze datele referitoare la familie, şcoală, viaţă, boemă, slujbe, iubite, colegi, prieteni, el investighează toate sursele posibile (armată, biserică, instituţii administrative), refăcând cu exactitate şi cu un remarcabil talent de narator o întreagă epocă, lucrarea fiind „informată până la infinitul mic" (Z. Ornea). În pofida faptului că despre Bacovia s-a scris mult, **C.** reuşeşte nu doar să îndrepte greşelile sau să estompeze exagerările antecesorilor, ci şi, reconstruind climatul vieţii literare antebelice sau al Bacăului tinereţii poetului, să ofere imaginea complexă, neretușată, deloc complezentă, a unui scriitor de excepţie, marcat de-a lungul întregii sale existenţe de „boli, eşecuri, vicii, mizerie fiziologică şi scăderi morale". Al doilea volum, axat pe descrierea operei, continuă cu îndosarierea probelor istorice, sociologice şi psihologice, spre a se limpezi din altă perspectivă „cazul Bacovia". Acum se pleacă de la datele oferite de înţelesul originar al operei, pentru a se explica unele biografeme. Opera nu este analizată în sine, în ideea ilustrării vreunei metode, ci se fac relaționări, precizări, reveniri, nuanţări, contextualizări privind existenţa poetică bacoviană. O asemenea metodă, cu rădăcini în pozitivismul practicat odinioară, este asumată de **C.** în credinţa că „important nu e să spui ce nu s-a spus, deraind de la linia textului, ci să faci dovada comprehensiunii, să restaurezi înţelesurile originare ale operei. Mi-i dor dacă pot zice aşa, necritic, să descopăr un Bacovia primitiv, simplu, autentic". Fără să facă parte din seria iniţială a „dosarului", *În jurul lui Bacovia* (2011), cuprinzând glose, note de jurnal, este, după opinia autorului, o carte formată din „dispersii", restituind „un Bacovia *en miettes*" şi dând cititorului libertatea de a citi „pe sărite". În fine, ediţia *Opere* (2011) se adaugă la această muncă de investigare, s-ar putea spune exhaustivă, a biografiei şi a scrierilor lui Bacovia. Publicistul, pe care **C.** îl vede ca pe un „spicuitor" şi un „curier", şi-a adunat articolele, cronicile, anchetele, dar şi confesiunile, însemnările de călătorie sau cele diaristice, evocările, textele de atitudine în chestiuni sociale şi politice în câteva volume miscelanee: *Despre şapcă şi alte lucruri demodate. Două drumuri la Malmö* (2001), *Gustul vieţii* (2007), *Stăpânirea de sine* (2010), *Provinciale. Fragmentarium 1975–1989* (2012), ultimul fiind jurnalul unui observator şi analist sagace, al unui moralist cumpătat, interesat de mai toate faţetele vieţii într-un interval de timp care marchează finalul perioadei ceauşiste.

SCRIERI: *Dosarul Bacovia*, vol. I: *Eseuri despre om şi epocă*, Bacău, 1999, vol. II: *O descriere a operei, glose, jurnal*, Bacău, 2004; *Despre şapcă şi alte lucruri demodate. Două drumuri la Malmö*, Bacău, 2001; *Gustul vieţii*, Bacău, 2007; *Stăpânirea de sine*, Bacău, 2010; *În jurul lui Bacovia*, Bacău, 2011; *Provinciale. Fragmentarium 1975–1989*, Bacău, 2012. **Ediţii:** George Bacovia, *Opere*, postfaţa edit., Bacău, 2011.

Repere bibliografice: Cioculescu, *Itinerar*, IV, *409*; Theodor Codreanu, *Bacovia. O biografie temeinică*, ALA, 2000, 509; Vlad Sorianu, *Romanul lui Bacovia*, ATN, 2000, 4; Vasile Spiridon, *Bacovia demitizat*, „Antiteze" (Piatra Neamţ), 2000, 3–4; Z. Ornea, *Viaţa lui Bacovia*, RL, 2000, 29; Dan Mănucă, *Bunul stil clasic*, CL, 2000, 9; Mircea Popa, *Cozeria literară*, ALA, 2002, 616; Grigurcu, *În pădurea, 112–117*; Mircea A. Diaconu, *Bacovia şi dublul său*, ALA, 2004, 747; Ion Simuţ, *Un expert în Bacovia*, RL, 2005, 6; Grigurcu, *De la un critic, 263–267*; Emilian Marcu, *„Gustul vieţii"*, CL, 2008, 7; Paul Cernat, *Delicatese bacoviene*, CC, 2012, 1. ***D.Gr., V.S.***

CĂLIN, Gheorghe (26.I.1935, Piteşti), slavist. Este fiul Filofteii şi al lui Ştefan Călin, mecanic de locomotivă. După absolvirea la Piteşti a gimnaziului (1945–1948) şi a Şcolii Tehnice de Administraţie Economică (1948–1952), urmează secţia de limbi şi literaturi slave de la Universitatea din Bucureşti (1952–1957), completându-şi ulterior specializarea la Bratislava (1959), Praga (1962, l963) şi Brno (1973). În 1959 îşi începe cariera didactică la Catedra de limbi şi literaturi slave a Universităţii din Bucureşti, devenind conferenţiar în 1992, iar din 1999 profesor, funcţionând până în 2005. În 1971 îşi susţine teza de doctorat *Cântecele haiduceşti slovace*. Debutează în 1962 la „Analele Universităţii Bucureşti". Mai colaborează cu studii la „Romanoslavica", „Secolul 20", „Revista de istorie şi teorie literară" şi cu traduceri la „România literară" ş.a. În 2004 este distins cu Medalia „Jan Amos Comenský" şi cu Diploma de Merit, ambele oferite de Universitatea din Bratislava.

Prima carte a lui **C.**, *Prelegeri de folclor slovac* (1977), o continuare a tezei de doctorat, tratează,

după un capitol introductiv despre folcloristica slovacă, motivele şi structurile stilistice şi compoziţionale proprii îndeosebi folclorului haiducesc. Pertinente, concluziile sunt precedate complementar de apropieri de folclorul românesc şi ecouri transmise în literatura cultă slovacă. Cu aceleaşi mijloace istorico-literare pozitiviste şi comparatiste, **C.** va aborda în context lărgit, în *Literatura slovacă* (1995), devenirea acestei literaturi, momentele ei reprezentative. Cartea va fi completată ca problematică şi metodologie de volumul *Aspekty slovenskej barokovej a osvieteneckej literatúry* (1997), consacrat creaţiei literare din Slovacia în perioadele barocă şi iluministă. *Literatura medievală slovacă şi Renaşterea* (1997) urmăreşte particularităţile scrisului pe teritoriul statului morav, pătrunderea mai întâi, în veacul al IX-lea, a medievalităţii slave, prin activitatea misionară a lui Chiril şi Metodiu, apoi a medievalităţii latine, ruptură produsă după devenirea latinei limbă de cult, în urma generalizării ritualului creştin occidental, apoi treptata laicizare (o perioadă intermediară fiind dominată de ceha slovacizată, după mişcarea husită) către folosirea limbii slovace, la început sub auspiciile modeste ale creaţiei folclorice, ceea ce explică şi dezvoltarea relativ tardivă a limbii slovace ca limbă vernaculară. *Poezia slovacă a secolului al XIX-lea* (1998), o monografie pe genuri, e structurată în funcţie de volumul şi importanţa subspeciilor poetice cultivate cu preponderenţă (sonet, epopee, odă, elegie, poem liric) în anumite momente ale literelor slovace. Studiile lui **C.** tind să închege o imagine completă a istoriei literaturii slovace.

SCRIERI: *Prelegeri de folclor slovac*, Bucureşti, 1977; *Literatura slovacă. Comentarii în context comparat*, Bucureşti, 1995; *Aspecty slovenskej barokovej a osvieteneckej literatúry*, Nădlac, 1997; *Literatura medievală slovacă şi Renaşterea*, Bucureşti, 1997; *Poezia slovacă a secolului al XIX-lea*, Bucureşti, 1998. **Traduceri:** František Švantner, *Joc omenesc*, Bucureşti, 1972 (în colaborare cu Dan Teodorescu).

Repere bibliografice: Tiberiu Pleter, *Istoricul studierii limbilor şi literaturii cehe şi slovace la Universitatea din Bucureşti*, în *Din istoricul slavisticii româneşti*, Bucureşti, 1982, *11–122*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *208*; Dagmar Maria Anoca, *Slovacistica la Universitatea din Bucureşti*, RSL, 2010, 1.

S.V.

CĂLIN, Liviu (10.IX.1930, Craiova – 17.III.1994, Bucureşti), poet, prozator, critic şi istoric literar, editor. Este fiul Laurei Călin (n. Petrescu), profesoară, şi al lui Aurel Călin, ofiţer. Învaţă la Liceul „Gh. Şincai” din Bucureşti (1941–1949), absolvind Facultatea de Filologie a Universităţii bucureştene în 1953. A ocupat diverse funcţii în redacţia Editurii pentru Literatură, iar între 1970 şi 1974 este redactor-şef la Editura Eminescu, apoi lector la Centrala Editorială şi, în ultimii ani de viaţă, redactor-şef al Editurii Cartea Românească. Debutează cu un ciclu de versuri la „Revista elevilor” în 1947. În 1990 i-a fost decernat Premiul Herder.

Deşi încă de pe când era licean citise versuri în cenaclul literar din Craiova, condus de Elena Farago (1945–1947), **C.** nu debutează editorial decât în 1965, cu volumul de poeme *Spirale*, căruia i-au urmat *Ochiul adâncului* (1968), *Identitate* (1970), *Suflet în spaţiu* (1973), *Ferigă sub stâncă* (1975), *Uimitorul răstimp* (1977), *Rug de septembrie* (1979), *Sărbătoarea nimănui* (1980; Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei RSR), *Flacăra zăpezii* (1981), *Noaptea cailor* (1984), *Umbra focului* (1986). Poezia pe care o cultivă este cerebrală, livrescă, aparţinând unui intelectual subtil. Lipsită însă de originalitate, ea datorează mult mai ales „amintirilor” literare ale autorului şi mai puţin propriei sale sensibilităţi. Tocmai de aceea, unii exegeţi au evidenţiat ermetismul de tip barbian, iar alţii „nostalgia epigonică a unui suprarealism pierdut” (Emil Manu). Activitatea de critic şi istoric literar a lui **C.**, concretizată în culegeri de studii şi articole precum *Portrete şi opinii literare* (1972) şi *Recitind clasicii* (1975), demonstrează o profundă cunoaştere nu doar a valorilor literare unanim recunoscute, impuse de-a lungul timpului, ci şi a celor contemporane. Comentariul, totdeauna la obiect şi pertinent, se remarcă prin acurateţea şi sobrietatea stilului. Eseul *Camil Petrescu în oglinzi paralele* (1976) nu s-a vrut o exegeză a operei, ci mai degrabă o schiţă de portret. Oricum, restituirea lui Camil Petrescu s-a simţit în scriitura romanului *Frica de duminică* (1982), unde **C.** radiografiază existenţa anodină a unor intelectuali din perioada „obsedantului deceniu”, care, spre a uita de propriul vid sufletesc, îşi consumă viaţa propunându-şi doar scopuri meschine pentru simplul motiv că sunt mai uşor de atins. Ca editor, **C.** s-a remarcat prin îngrijirea sau prefaţarea unor scrieri ale lui (sau despre) Ion Barbu, Al. Macedonski, Elena Farago, Al. Rosetti, G. Călinescu, Eugen Barbu ş.a. Dar cu deosebire este importantă contribuţia, alături de Şerban Cioculescu şi Al. Rosetti, la apariţia unei ample ediţii

critice I.L. Caragiale, *Opere* (I–IV, 1959–1964) şi la îngrijirea, împreună cu Al. Rosetti, a unei ediţii critice Camil Petrescu, *Opere* (I–VI, 1973–1983).

SCRIERI: *Spirale*, Bucureşti, 1965: *Ochiul adâncului*, Bucureşti, 1968; *Identitate*, Bucureşti, 1970; *Portrete şi opinii literare*, Bucureşti, 1972; *Suflet în spaţiu*, Bucureşti, 1973; *Ferigă sub stâncă*, Bucureşti, 1975; *Recitind clasicii*, Iaşi, 1975; *Camil Petrescu în oglinzi paralele*, Bucureşti, 1976; *Uimitorul răstimp*, Bucureşti, 1977; *Rug de septembrie*, Bucureşti, 1979; *Sărbătoarea nimănui*, Bucureşti, 1980; *Flacăra zăpezii*, Bucureşti, 1981; *Frica de duminică*, Bucureşti, 1982; *Noaptea cailor*, Bucureşti, 1984; *Umbra focului*, Bucureşti, 1986; *Umbra focului*, îngr. Elena Ghirvu, Bucureşti, 2001. **Ediţii, antologii:** I.L. Caragiale, *Opere*, I–IV, introd. Silvian Iosifescu, Bucureşti, 1959–1964 (în colaborare cu Al. Rosetti şi Şerban Cioculescu); Ion Barbu, *Ochean*, pref. edit., Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Al. Rosetti), *Joc secund*, pref. edit., Bucureşti, 1966 (în colaborare cu Al. Rosetti); *G. Călinescu interpretat de…*, pref. edit., Bucureşti, 1971; Camil Petrescu, *Opere*, I–VI, introd. edit., Bucureşti, 1973–1983 (în colaborare cu Al. Rosetti); *I.L. Caragiale interpretat de…*, pref. edit., Bucureşti, 1974; *Corespondenţa lui Al. Rosetti cu G. Călinescu (1932–1964)*, pref. edit., Bucureşti, 1984.

Repere bibliografice: Negoiţescu, *Scriitori*, *445–447*; Constantin, *A doua carte*, *175–178*; Barbu, *O ist.*, I, *211–215*; Piru, *Poezia*, II, *218–221*; George, *Sfârşitul*, II, *325–331*; Dimisianu, *Opinii*, *323–326*; Cioculescu, *Itinerar*, III, *355–360*; Grigurcu, *Poeţi*, *275–277*; Emil Manu, *Autobiografia interogativă*, RL, 1980, O, 51; Grigurcu, *Existenţa*, *80–84*; Firan, *Profiluri*, I, *150–154*; Cistelecan, *Poezie*, *106–108*; Alexandru Niculescu, *Liviu Călin*, RL, 1994, 12; Alexandru Vona, *Timp socotit*, RL, 1994, 12; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *507–508*; Popa, *Ist. lit.*, II, *536*. ***D.Gr.***

CĂLIN, Vera (17.II.1921, Bucureşti – 27.XII.2013, Los Angeles), comparatistă, traducătoare, memorialistă.

Fiică a lui Herman Clejan, arhitect, **C.** a absolvit Liceul „Domniţa Ileana” şi Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1947), fiind iniţial redactor la Editura de Stat, iar în 1949 numită asistentă la Catedra de engleză. Din anul următor îşi continuă cariera universitară la Catedra de literatură universală şi comparată, condusă de Tudor Vianu, devenind în 1970, după ce îşi susţine doctoratul cu teza *Alegoria în literatura secolului al XX-lea*, profesor titular. În 1973 este profesor invitat la Universitatea din Ottawa. În 1976 se stabileşte în SUA, la Los Angeles. Este profesor invitat la University of Southern California (1977), Universitatea Ebraică din Ierusalim (1978) şi la Universitatea din Edmonton, Canada (1980). Debutează în 1944 la „Ecoul”, semnând Elvira Calin câteva traduceri, iar editorial în 1951 cu un volum de studii critice, *Un prieten al celor asupriţi: Charles Dickens*.

Mai bine de un deceniu, într-o perioadă de dogmatism inflexibil, **C.** se situează între promotorii noilor orientări ideologice în cultură. Şi mai târziu, în lucrarea *Curentele literare şi evocarea istorică* (1963), care îşi propune să analizeze relaţia între gândirea istorică a scriitorilor şi ideile estetice ale curentelor literare cărora ei le aparţin, autoarea consideră, de pe poziţie marxistă, predominant rolul istoriei faţă de estetic. Conceptul de realism, pe care-l mânuieşte oarecum nuanţat în discutarea succesivelor tendinţe literare, ar reprezenta o măsură a „conştiinţei istorice” a scriitorilor. **C.** trece în revistă realismul antic, istoriografia medievală, gândirea istorică renascentistă, anistorismul clasicismului francez, detronarea universalismului clasic în perioada iluministă, pentru a marca în sfârşit rolul conştiinţei istorice a autorilor în romantism şi în realismul critic din secolul al XIX-lea. Condamnarea estetismului englez (Oscar Wilde) şi a modernismului (James Joyce, Marcel Proust), cât şi evidenţierea „caracterului progresist” al operelor de „autentică evocare istorică” ce ar apărea din belşug în literatura realist-socialistă decurg din teza pe care autoarea insistă să o ilustreze. Aceeaşi opinie despre influenţarea esteticului de către realitatea social-istorică se regăseşte în *Metamorfozele măştilor comice: procedee, motive, modalităţi* (1966). Pornind de la istoricitatea motivelor comice, se întreprinde o cercetare comparatistă a evoluţiei lor în diverse epoci literare, fiind subliniată treptata înnoire a semnificaţiilor ca răspuns la „stimulentul obiectiv care este realitatea socială”. Din punctul de vedere al elaborării stilistice, sunt distinse, de la simplu la complex, procedeul comic (schemă lipsită de sugestie tematică), motivul comicului (care conţine indicaţii despre tematica şi intenţionalitatea operei), modalitatea comică (grotescă, absurdă, ironică, umoristică

etc., ţinând de viziunea autorului şi având efect selectiv şi modificator asupra procedeelor şi motivelor alese). În *Romantismul* (1970) **C.** afirmă că, întrucât estetica romantică favoriza arta „formelor deschise" împotriva delimitării stricte a genurilor literare, studiul curentului ar trebui să urmărească conturarea unei tipologii specifice, şi nu evoluţia diferitelor forme literare în romantism. În consecinţă, sunt analizate din perspectivă tipologică componentele atitudinii şi personajului romantic. Deoarece romantismul este o mişcare literară cu pronunţat caracter de universalitate, studiul abordează, sprijinindu-se pe exemple încadrate în arhetipuri, tendinţele romantismului în literaturile naţionale. Altă lucrare, *Omisiunea elocventă* (1973), discută funcţiile şi valorile expresiilor stilistice reductive (elipsa, litota, entimema etc.) şi consideră că selectarea lor este o primă etapă în mişcarea „antiretorică" a curentelor literare moderne. Pornind de la afirmaţia lui Roman Jakobson că romantismul şi simbolismul sunt dominate de metaforă (relaţia de substituire), iar realismul de metonimie (relaţia de contiguitate), **C.** lansează întrebarea (care, de altfel, rămâne deschisă) dacă metafora este figura predilectă a expresiei artistice contemporane sau dacă „noua retorică" nu încurajează cumva neutralitatea expresivă, propulsând „contextul" ca principal sistem de decodificare a operei. Din nou punctul forte al eseului e dat de analizele din literatura universală. Revenind peste decenii, între timp fiind lăsate de o parte preocupările anterioare, **C.** scrie „însemnările californiene" din volumul *Târziu* (1997) pentru a-şi limpezi confuzia lăuntrică provocată de emigrarea într-o lume pe care o resimte în primul rând deosebită de cea lăsată în urmă. În acest sens, jurnalul este deopotrivă o tentativă de organizare a unui univers ce semnifică după coduri care nu-i sunt familiare, cât şi o încercare de recuperare a trecutului, menită să îl apere pe imigrant de „sentimentul unei mutilări interioare, pentru că nimic din trecutul lui nu-l mai însoţeşte". Notaţiile surprind un interesant peisaj natural şi uman, relevând totodată un altul, sufletesc şi cultural, infinit mai bogat, ordonat după coduri etice, estetice şi comportamentale formate şi consolidate anterior venirii în America. Diarista redă cu discreţie detaliile personale ale aclimatizării sale lente şi anevoioase în Lumea Nouă, meditând îndelung asupra condiţiei omului de cultură venit din Europa de Est, asupra moştenirii culturale europene şi a raportării valorilor europene la continentul american. Şi al doilea volum de însemnări, *Post-scriptum* (2004), mărturiseşte, în principal, aceeaşi stare de perpetuă căutare identitară, reluând mereu „speranţa nelămurită într-o rezolvare, într-o restituire a identităţii". Se adaugă sentimentul singurătăţii într-un cerc din care au dispărut, rând pe rând, cei care erau „elementul de continuitate" între viaţa din România şi cea de acum. Înainte de plecarea din ţară, **C.** a tradus mult, singură sau în colaborare, din literatura engleză: Jonathan Swift, Daniel Defoe, Charles Dickens, Thomas Hardy, William Thackeray, Virginia Woolf şi, de asemenea, a scris numeroase prefeţe şi studii introductive la traduceri din autori ai literaturii universale.

SCRIERI: *Un prieten al celor asupriţi: Charles Dickens*, Bucureşti, 1951; *Articole de critică*, Bucureşti, 1954; *Furtună în cancelarie* (în colaborare cu Silvian Iosifescu), Bucureşti, 1956; *Pornind de la clasici*, Bucureşti, 1957; *Byron*, Bucureşti, 1961; *Curentele literare şi evocarea istorică*, Bucureşti, 1963; *O temă literară: sociologia şi psihologia ratării*, Bucureşti, 1963; *Metamorfozele măştilor comice: procedee, motive, modalităţi*, Bucureşti, 1966; *Alegoria şi esenţele. Structuri alegorice în literatura veche şi nouă*, Bucureşti, 1969; ed. (*Auferstehung der Allegorie*), tr. Heidi Dumreicher, Viena, 1975; *Romantismul*, Bucureşti,1970; *Omisiunea elocventă*, Bucureşti, 1973; *Târziu. Însemnări californiene. 1986–1996*, Bucureşti, 1997; *Post-scriptum. Însemnări. 1997–2002*, Bucureşti, 2004. **Antologii:** *Proză umoristică engleză*, I–II, Bucureşti, 1965 (în colaborare cu Silvian Iosifescu). **Traduceri:** Charles Dickens, *Marile speranţe*, Bucureşti, 1947, *Nicholas Nickleby*, I–II, Bucureşti, 1960; Sinclair Lewis, *Elmer Gantry*, I–II, Bucureşti, 1947; Jonathan Swift, *Călătoriile lui Lemuel Gulliver care a fost mai întâi chirurg, apoi căpitan pe câteva corăbii în mai multe ţări ale lumii*, Bucureşti, 1947; William Shakespeare, *Hamlet*, Bucureşti, 1948 (în colaborare cu Maria Banuş); V.G. Belinski, *Pagini alese*, I–II, Bucureşti, 1953 (în colaborare cu Tatiana Caciulcov); Daniel Defoe, *Întâmplările fericite şi nefericite ale vestitei Moll Flanders*, pref. edit., Bucureşti, 1958; Romain Rolland, *Inimă vrăjită*, I–III, Bucureşti, 1960 (în colaborare cu Silvian Iosifescu), *Călătorie în ţara muzicii*, pref. Silvian Iosifescu, Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Silvian Iosifescu); André Maurois, *Thanatos Palace Hôtel*, pref. trad., Bucureşti, 1963, *Blestemul aurului*, Timişoara, 1993; William Makepeace Thackeray, *Cartea snobilor, scrisă de unul dintre ei*, pref. trad., Bucureşti, 1964; Thomas Hardy, *Jude neştiutul*, pref. trad., Bucureşti, 1965; Virginia Woolf, *Orlando*, Bucureşti, 1968.

Repere bibliografice: Traian Liviu Birăescu, *„Curentele literare şi evocarea istorică"*, O, 1963, 10; Lidia Bote,

„Curentele literare şi evocarea istorică”, TR, 1963, 43; Val Panaitescu, *Eficienţa punctului de vedere*, IL, 1963, 11; Michaela Şchiopu, *„Curentele literare şi evocarea istorică”*, RITL, 1963, 3–4; Edgar Papu, *Metamorfoza măştilor comice*, „Romanian Review”, 1967, 2; Mirodan, *Dicţionar*, I, *320–325*; Letiţia Guran, *Acasă. Târziu*, VTRA, 1998, 6; Dimisianu, *Lumea*, *441–445*; Petraş, *Panorama*, *165–167*; Tudorel Urian, *Portretul unei doamne*, RL, 2005, 9; Gina Sebastian Alcalay, *Inadaptarea emigrantului*, RL, 2005, 40; Geo Şerban, [*Vera Călin*], OC, 2008, 424, 2009, 484, 2011, 580; Popa, *Ist. lit.*, I, *982*; Manolescu, *Enciclopedia*, *141–142*. ***Il. C.***

CĂLIN-BODEA, Cornelia (19.VII.1939, Cernavodă – 1.XII.2004, București), folcloristă. Este fiica Mariei (n. Căciularu) şi a lui George Dumitru, inginer. După ce a absolvit, în 1963, Facultatea de Filologie, secţia limbi orientale, a Universităţii din Bucureşti, devine cercetător ştiinţific la Institutul de Lingvistică (1963–1969), apoi la Institutul de Etnografie şi Folclor „Constantin Brăiloiu”. Își susține doctoratul în 1996 cu teza *Surse orale pentru istoria turcilor musulmani din România.* Colaborează la „Academica”, „Acta Orientalia”, „Anuarul Institutului de Etnografie şi Folclor”, „Arca”, „Cotidianul”, „Creştinul azi”, „Demos” (Berlin), „Dreptatea”, „Le Folklore macédonien” (Skopje), „Limba română”, „Revista de etnografie şi folclor”, „Revista de istorie şi teorie literară”, „Revue roumaine de linguistique”, „Rocznick orientalisticzny” (Varşovia), „Studia et acta orientalia”, „Studii şi cercetări lingvistice”, „Tribuna României”, „Türk folklor araştârmalarî”, „Türk halk-bilim araştârmalarî yilligi” (Ankara) ş.a.

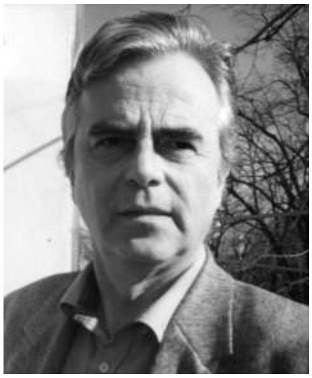
Prin cele dintâi lucrări, *Jurnalul oral* (1993) şi *Legendele şi tradiţiile Dunării* (1994), **C.-B.** contribuie la definirea jurnalului oral ca specie aparte a folclorului, cu particularităţi specifice în cadrul genului epic. În prima, după un studiu introductiv și propunerea unei ipoteze de clasificare a acestei categorii, se fac inventarul alfabetic al subiectelor narative ale jurnalului oral românesc, indexul tipologic şi de motive şi antologia de texte. Abordând un domeniu de pionierat precum turcologia, **C.-B.**, dă câteva antologii, dar și mai multe studii și articole dedicate etnologiei, culturii turco-tătare. A cules folclor din douăzeci de localităţi cu populaţie turco-tătară din Dobrogea, alcătuind şi o arhivă fonogramică a graiurilor turcesc şi tătăresc din România. De asemenea, s-a editat postum un prim volum bilingv, *Poezia cunoașterii și a iubirii* (2005), dintr-o antologie mai amplă, *Poezia populară turcă,* consacrată tot folclorului dobrogean. În studiul *Românii şi otomanii în folclorul românesc,* publicat în 1998, după un capitol de consideraţii istoriografice, examinează în două ample secţiuni relaţiile românilor cu preotomanii şi cu otomanii, reflectate în cântecele bătrâneşti şi în proza populară. În controversata problemă a baladei *Marcu şi Gerul* – care a făcut obiectul unui studiu al lui Petru Caraman şi al unei polemici dintre acesta și D. Caracostea –, cercetătoarea opinează că a existat iniţial un „«nucleu narativ» independent şi fantastic (lupta gerului cu cotropitorii ţării, existent şi la alte popoare), dar a fost concretizat prin apariţia unui eveniment istoric real”. Alte două cărți, apărute postum, *Înscrisuri etnologice* (2005) și *Mirajul Orientului* 2006), cu o structură eterogenă, reunesc studii de folclor comparat, cu referire specială la aria româno-turcă, cercetări ale folclorului urban, articole privind istoricul preocupărilor turcologice în cultura română, pagini de prezentare și antologare a fenomenelor lingvistice proprii graiului tătăresc, dar mai cu seamă studii despre misterul, semantica enigmatică a culturii turco-tătare. În fine, situându-se în sfera cercetării unui tip special de literatură populară, în antologia *Folclorul rezistenţei anticomuniste* (I–II, 1999–2001, în colaborare cu Ion Nichita) autoarea aduce o contribuție notabilă, demonstrând că s-a creat folclor în timpul comunismului, nu acela „nou”, un fabricat al propagandei partinice, ci unul autentic, subversiv, care circula pe ascuns.

SCRIERI: *Jurnalul oral*, Bucureşti, 1993; *Legendele şi tradiţiile Dunării*, Bucureşti, 1994; *Etern şi emblematic în devenirea neamului românesc* (în colaborare cu Dan Bodea), pref. Ioan Godea, Bucureşti, 1994; *Românii şi otomanii în folclorul românesc*, pref. Mihai Maxim, postfață Dan Bodea, Bucureşti,1998; *Înscrisuri etnologice*, postfață Dan Bodea, București, 2005; *Mirajul Orientului*, postfață Dan Bodea, Constanța, 2006. **Antologii:** *Cât e ţara-n lung şi-n lat*, Bucureşti, 1973; *Folclorul rezistenţei anticomuniste*, I–II, introd. şi postfaţă Dan Bodea, Cluj-Napoca, 1999–2001 (în colaborare cu Ion Nichita); *Poezia populară turcă*, vol. I: *Poezia cunoașterii și a iubirii*, ed. bilingvă, București, 2005.

Repere bibliografice: Irina Maciu, *Tradiţia, ca supremă credinţă*, DEP, 1994, 32; Gh. Istrate, [*Cornelia Călin-Bodea*], „Cuget”, 1994, 44, „Curierul românesc”, 1999, 9, 2002, 9; Vasile Vetişanu, Germina Comănici, *Întâlnirea generaţiilor (1949–1994)*, Bucureşti, 1994, *37–40*; Sabina Ispas, *O carte de istorie orală a zilelor noastre*: *„Legendele*

şi tradiţiile Dunării”, DEP, 1995, 72; Gelku Maksutovici, *„Românii şi otomanii în folclorul românesc”*, „Albanezul”, 1998, 7; Adrian Tertecel, *„Folclorul rezistenţei anticomuniste”*, „Revista istorică”, 1999, 5–6; Mihai Maxim, *Romanya daki Türkler, Örnek Türk-Romen Ortak yaşamî* [*Un exemplu recent de cercetare a turcilor din România*], „Türk Edebiyotî” (Istanbul), 2000, 31; Datcu, *Dicț. etnolog., 207–208.*

I. D.

CĂLINESCU, Al. [Alexandru] (5.X.1945, Iaşi), critic literar, eseist.

Este fiul Luciei Mioara Călinescu (n. Vartic) şi al lui Cicerone Călinescu, profesori. După absolvirea Facultăţii de Filologie, secţia franceză–română, a Universităţii „Al. I. Cuza” din Iaşi (1967), parcurge tot aici treptele ierarhiei universitare la Catedra de franceză, după 1989 devenind profesor şi şef de catedră. A îndeplinit şi funcţia de prorector al Universităţii ieşene (1990–1991), iar din 2000 pe cea de director al Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu” din Iaşi. **C.** este un publicist asiduu, cu un debut din anii studenţiei la „Iaşul literar”, colaborând apoi la cele mai importante reviste din ţară. În decada a noua a secolului trecut susţine săptămânal rubrica de întâmpinare în revista „Cronica”. Paralel, publică în „Convorbiri literare”, „România literară”, „Viaţa românească”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Revista de istorie şi teorie literară”, „Transilvania” ş.a. studii şi eseuri de comentariu şi promovare a poeticii, semioticii, naratologiei contemporane, cu precădere franceze. În postcomunism **C.** și-a valorificat publicistica în *Interstiţii* (1998) – care conține și texte de dinainte de 1989 –, *Adriana şi Europa. Lecturi, întâmplări, pagini de jurnal* (2004), cu eseuri din „Dilema”, în timp ce volumul *Proximităţi incomode* (2007) antologhează o serie de articole apărute în „Ziarul de Iaşi” între 1999 și 2006. În perioada 1972–1982 este redactor-şef al revistei universitare ieşene „Alma Mater”, devenită în 1974 „Dialog”. La fel ca „Echinox”, omologul său clujean, periodicul funcţionează ca un catalizator al vieţii culturale autohtone, stimulând o continuă emulaţie spirituală, impunând standarde valorice şi grupând în jurul lui un număr de intelectuali tineri, instruiţi, cosmopoliţi: Dan Petrescu, Luca Piţu, Liviu Antonesei, Sorin Antohi, Liviu Cangeopol, Mihai Dinu Gheorghiu, Andrei Corbea ş.a. Revista coagulează rapid un cerc de lectură şi de creaţie. Sfidând izolaţionismul cultural şi cenzura, grupul lansează în circulaţie ultimele noutăţi editoriale apusene, iniţiază o campanie de compromitere a reţetelor oficiale în materie de literatură (printre altele, compunând romanul parodic colectiv *Brazdă peste haturi*, cu o frumoasă carieră *underground*), se implică prin câţiva dintre membrii săi – în special Dan Petrescu şi Liviu Cangeopol – în campania de reactivare a societăţii civile din ultimii ani ai dictaturii comuniste. În mai 1983 **C.** şi alţi membri ai grupului sunt supuşi de Securitate unor percheziţii la domiciliu, urmate de anchete şi sancţiuni. În 1989, după ce se solidarizează cu Mircea Dinescu, **C.** are interdicţie de semnătură. În perioada postdecembristă se consacră cu precădere activităţilor didactice, între 1992 şi 1997 fiind profesor la L’Institut National des Langues et Civilisations Orientales (INALCO) din Paris. A fost distins cu Premiul Academiei Române (1990) și, în Franța, cu Palmes Académiques (2001) și cu titlul de Chevalier de l’Ordre National du Mérite (2004).

C. debutează în volum cu *Anton Holban. Complexul lucidităţii* (1972; Premiul Uniunii Scriitorilor). Cartea trădează predilecţia pentru dinamitarea locului comun şi pentru scoaterea interpretării din inerţia stereotipiilor de gândire şi de limbaj. De data aceasta, sub tir se află mitul autenticităţii, al sincerităţii aşa-zisei literaturi intimiste interbelice, ca şi iluzia autobiografistă a cititorului comun (speculând confuzia autor–narator–personaj, întreţinută de expresia la persoana întâi). Cu sagacitate, cu metodă şi cu un instrumentar tehnic sofisticat, criticul pune sub lupă mecanismul lucidităţii lui Anton Holban, stabilind cu exactitate ecuaţia fundamentală a unei asemenea autenticităţi tehnice. Recursul la persoana întâi nu mijloceşte pactul autobiografic, sinceritatea şi toate celelalte, ci, dimpotrivă, este un dispozitiv al distanţării, dând naştere dublei lucidităţi, în care **C.** vede formula definitorie a prozei lui Holban: eul povestirii – observă criticul – dublează eul aventurii şi se instituie în judecător al acestuia. Cazul Holban este plasat într-un orizont

problematic integrator: destinul discursului personal în proza românească, o formă narativă marcată de complexul genezei târzii, orgolios şi programatic compensată între războaie, când se consacră şi modelele genului. Evidentă deja în prima lucrare, înzestrarea criticului de a demonta cu precizie de ceasornicar mecanismele literarităţii devine dominantă în *Caragiale sau Vârsta modernă a literaturii* (1976), carte de referinţă în poetica românească. Ea urmăreşte în principiu două direcţii. Mai întâi, lupta lui I.L. Caragiale cu retorismul romantic: demontarea şi devoalarea procedeelor uzate, compromise, care confirmă aşteptările comode şi întreţine inerţiile de lectură. Apoi, pe un front paralel, prozatorul stimulează impunerea unui nou canon, contribuind la literarizarea unor forme provenind din aria de frontieră a presei. Proza scurtă, alertă, concentrată a lui Caragiale – asupra căreia se opreşte **C.**, închizând metodic între paranteze restul operei – îşi are ereditatea formală în notiţele, pseudoreportajele, faptele diverse, nimicurile, cronicile fanteziste, publicate în gazetele vremii şi reunite sub genericul *Mofturi*. Criticul analizează manevrele prin care Caragiale converteşte enunţul gazetăresc în proză canonică (un proces pe care, după formaliştii ruşi, se întemeiază istoria formală a oricărei literaturi). Caragiale vede în discursul jurnalistic o practică a scrisului funcţional, în contrast cu literatura dominată de convenţii, unde cuvântul are un simplu rol decorativ. Axioma esenţială a poeticii sale este ridicarea faptului de viaţă la rangul de literatură autentică şi respingerea literaturii aulice, care mizează pe rolul ornant al cuvântului. Poetica lui Caragiale este marcată de norma – de sorginte aristotelică – a adecvării, demonstrează exegetul. Cartea *Perspective critice* (1978) dă măsura vocaţiei didactice şi aplicative a lui **C.** Prima secţiune – *Elemente de poetică a prozei* – abordează câteva chestiuni fundamentale ale naratologiei: în planul diegetic, al povestirii povestite, verosimilul, iar în cel al fluxului narativ sau al povestirii care povesteşte se insistă asupra temporalităţii şi a focalizării. Comentariile sunt însoţite de aplicaţii pe texte din literatura română (I.L. Caragiale, scriitori interbelici, o serie de prozatori contemporani). Cea de-a doua secţiune, *Delimitări*, reunind comentarii pe marginea unor cărţi de critică şi poetică de la noi şi de aiurea, revelează un observator subtil al vieţii ideilor şi al dinamicii discursului intelectual contemporan. *Biblioteci deschise* (1986) este cea de-a doua carte de referinţă a lui **C.** Prozatori precum Kogălniceanu, Filimon, Caragiale (tatăl şi fiul), Ibrăileanu şi Hogaş prilejuiesc autorului un tur de forţă metodologic. El trimite spre dinamica liberă a ideilor într-un spaţiu intertextual fără frontiere, a cărui figură este fără îndoială Biblioteca. O metaforă estetică inclusă *en abîme* şi în câteva studii de mare fineţe, consacrate bibliotecilor unor cititori fictivi: Emil Codrescu, Dinu Păturică, Ştefan Gheorghidiu. O revizie a unor pagini publicate anterior, la care se adaugă un studiu despre modul de a „citi" literatura propice lui Anton Holban, are drept rezultat o nouă carte, *Incursiuni în proza românească* (2006), subîntinzând perioada de la *Tainele inimei* la *Jocurile Daniei*.

SCRIERI: *Anton Holban. Complexul lucidităţii*, Bucureşti, 1972; *Caragiale sau Vârsta modernă a literaturii*, Bucureşti, 1976; ed. 2, pref. Ion Vlad, Iaşi, 2000; *Perspective critice*, Iaşi, 1978; *Biblioteci deschise*, Bucureşti, 1986; *Terminologie poetică şi retorică* (în colaborare), Iaşi, 1994; *Interstiţii*, Iaşi, 1998; *Adriana şi Europa. Lecturi, întâmplări, pagini de jurnal*, Iaşi, 2004; *Incursiuni în proza românească. De la „Tainele inimei" la „Jocurile Daniei"*, Iaşi, 2004; *Proximităţi incomode*, Bucureşti, 2007.

Repere bibliografice: Cristea, *Domeniul*, *411–413*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *183–185*; Iorgulescu, *Scriitori*, *283–286*; Ungheanu, *Lecturi*, *207–209*; Regman, *Explorări*, *214–217*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *359–362*; Grigurcu, *Critici*, *217–225*; Grigurcu, *Între critici*, *267–271*; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *181–185;* Martin, *Singura critică*, *236–241*; Sorin Antohi, *Naratologie şi foiletonistică*, „Dialog", 1987, 119; Grigurcu, *Peisaj*, II, *208–211*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *73–74*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *508–510*; Manolescu, *Lista*, III, *47–54*; Tudorel Urian, [*Al. Călinescu*], RL, 2004, 45, 2007, 49; Manolescu, *Istoria*, *1269–1272*. ***M.S.***

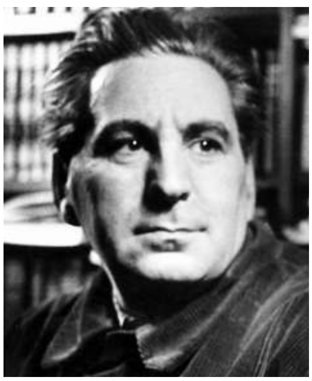
CĂLINESCU, Alexandru (13.II.1907, Focşani – 6.IX.1937, Sinaia), poet. Autodidact, funcţionar la Primăria din oraşul natal, **C.** a avut o viaţă marcată de boală, de obsesia morţii apropiate şi de insatisfacţiile existenţei provinciale. Împreună cu Pavel Nedelcu şi George Car editează revista literară „13" (1934–1935) şi redactează ziarul „Atacul" (1934–1935), în care publică sub semnătura Alcest articole pe teme sociale locale. A debutat în 1928, cu o poezie, la „Provincia literară" (Câmpulung) şi a mai colaborat cu versuri şi proză la „Ritmuri", „Bilete de papagal", „Braşovul literar şi artistic", „Universul literar", „Universul", „Frize", „Gândirea", „Adevărul literar şi artistic", „Azi" ş.a.

Cele două plachete ale lui **C.** – *Declin* (1934) şi *Mări moarte* (1937) – conţin o poezie

autobiografică, expresie a unei sensibilităţi poetice ulcerate de conştientizarea tot mai concretă a iminenţei morţii. Cea mai reuşită metaforă a acestei existenţe bolnave este *Agonie* – un suflet ce „se frânge", într-un decor înecat în ceaţă, fără orizont, fără „cântec, nici speranţe", în care cerul pare a se fi prăbuşit în gol. În general, **C.** foloseşte un limbaj poetic indirect, sugerând prin metafore şi imagini propria dramă, sub influenţa vizibilă a moderniştilor români. Cele câteva proze scurte din periodice – *Petale în furtună*, *Prăbuşiri*, *Înfrângeri*, *Declasări* ş.a. – se situează în aceeaşi zonă tenebroasă, populată de oameni bolnavi, cu un destin vitreg.

SCRIERI: *Declin*, Focşani, 1934; *Mări moarte*, Focşani, 1937.

Repere bibliografice: Ionescu, *Război*, I, *219–222*; Aurel Marin, *„Declin"*, GR, 1937, 2–3; Ştefan Baciu, *La moartea lui Alexandru Călinescu*, „Front literar", 1937, 4–6; Mihail Chirnoagă, *Alexandru Călinescu, poet al tristeții*, Călăraşi, 1937; [*Al. Călinescu*], „Prepoem", 1939, 2 (număr omagial); Călinescu, *Opere*, IV, *696–699*; Octav Şuluţiu, *„Declin" (1934) şi „Mări moarte" (1937)*, F, 1940, 3–4; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *854*, *Ist. lit.* (1982), *939*; Al. Protopopescu, *Un poet uitat: Alexandru Călinescu*, TMS, 1967, 7; Antonescu, *Scriitori*, *30–37*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *510–511*. ***C.T.***

CĂLINESCU, G. [Gheorghe] (19.VI.1899, București – 12.III.1965, București), critic, istoric și teoretician literar, poet, prozator, dramaturg, gazetar.

Este fiul natural al Mariei Vișan, țărancă din județul Olt, și al lui Tache Căpitănescu, funcționar la CFR, cu ascendență grecească; numele la naștere: Gheorghe Vișan. La vârsta de șapte ani se mută la Iași împreună cu familia Constantin și Maria Călinescu, care îl va adopta în 1907. Urmează cursul primar la Școala „Carol I" din Iași (1906–1908), apoi la Școala „Cuibul cu barză" din Capitală (1908–1910), iar următoarele patru clase le parcurge tot aici, la Gimnaziul „Dimitrie Cantemir" (1910–1914). Între 1914 și 1916 învață la Liceul „Gh. Lazăr", iar clasa a III-a o trece, din cauza războiului, la Liceul Internat din Iași. Revenit în Capitală, în 1918, după ce își dă bacalaureatul la Liceul „Mihai Viteazul", se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie, secția franceză–filosofie, dar nu se prezintă la nici un examen. Reînscris, în anul următor, la aceeași facultate, secția de filologie modernă și filosofie, se va transfera în 1920 la secția de italiană, pe care o va absolvi în 1923 cu o teză intitulată *Umanismul lui Carducci*. În perioada studenției este subbibliotecar al Facultății, apoi copist paleograf la Arhivele Statului; în primul an după absolvire predă limba și literatura italiană la două licee bucureștene, iar în perioada septembrie 1924 – iunie 1926, la recomandarea lui Ramiro Ortiz și a lui Vasile Pârvan (cei doi maeștri ai săi din tinerețe), beneficiază de o bursă de studii la Școala Română din Roma. În afară de colaborarea la revista „Roma", stagiul italian se va concretiza în două lucrări cu caracter documentar: *Alcuni missionari cattolici italiani nella Moldavia nei secoli XVII e XVIII* (1925) și *Altre notizie sui missionari cattolici nei Paesi Romeni* (1930). După întoarcerea în țară predă limbile franceză, italiană și română la Liceul „Gh. Șincai" din București, la Liceul „C. Diaconovici-Loga" din Timișoara și la Școala Superioară de Comerț timişoreană, apoi la cea din Capitală. Deși debutase încă din 1920 în ziarul „Dimineața" cu o dare de seamă asupra unei conferințe a lui C. Rădulescu-Motru, **C.** nu are o activitate foiletonistică regulată decât din 1927, când începe să țină rubrica „Literatura streină" în „Viața literară". Mai scrie la „Universul literar", unde semnează prima dată ca poet, în decembrie 1926, cu *Nova mihi apparuit Beatrix*, „Sburătorul", „Gândirea", „Vremea" ș.a., oscilând între cercul lovinescian și gruparea patronată de Nichifor Crainic și lansând, la rândul său, câteva proiecte revuistice efemere: „Sinteza", împreună cu George Nichita (1927–1928), și „Capricorn" (1930). Oscilațiile lui **C.** iau sfârșit în 1932, când preia cronica literară la săptămânalul „Adevărul literar și artistic" (unde va fi prezent până în 1938) și publică *Viața lui Mihai Eminescu*. Apropierea de grupul „Vieții românești" va fi confirmată, în 1933, de preluarea conducerii efective a publicației (alături de Mihai Ralea, într-un codirectorat care va dura până în iunie 1934), iar pasiunea pentru studierea monografică a clasicilor de ciclul exegetic *Opera lui Mihai Eminescu* (I–V, 1934–1936; Marele Premiu „Hamangiu" al Academiei Române) și *Viața lui Ion Creangă* (1938). Tot în această perioadă se afirmă ca romancier prin *Cartea nunții* (1933) și, mai ales, prin *Enigma Otiliei* (I–II, 1938) și, într-o mai mică măsură,

ca poet, cu placheta *Poezii* (1937). În 1936 își susține la Universitatea din Iași teza de doctorat cu titlul *Analiza literară a unui manuscris eminescian („Avatarii faraonului Tlà")*, iar în anul următor devine, prin concurs, conferențiar de estetică și critică literară la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității ieșene. Câteva cursuri ținute aici vor fi publicate în volumul *Principii de estetică* (1939). Tot la Iași înființează și conduce săptămânalul „Jurnalul literar" (1939), publicație cu un program cultural ambițios, adresată deopotrivă cercetătorilor, scriitorilor și amatorilor. În 1941 apare *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, cea mai importantă scriere a lui **C.**, urmată de o pauză foiletonistică și editorială care va fi întreruptă abia de piesa *Șun sau Calea neturburată. Mit mongol* (1943). După august 1944 desfășoară o intensă activitate politică și publicistică în favoarea noii puteri. Criticul conduce ziarul „Tribuna poporului" (1944–1945), săptămânalul „Lumea" (1945–1946) și cotidianul „Națiunea" (1946–1949), face parte din conducerea Partidului Național Popular și este ales deputat (din 1946 până la sfârșitul vieții). În 1944 este numit profesor titular la Catedra de istorie a literaturii române moderne de la Universitatea din Iași, iar în anul următor e transferat pe postul echivalent la Universitatea din București, unde va fi șef de catedră. Inițiază cea de-a doua serie a „Jurnalului literar" (1947–1948). Tot în această perioadă îi apar *Istoria literaturii române. Compendiu* (1945) și *Impresii asupra literaturii spaniole* (1946). În 1948 este ales membru al Academiei RPR, pe locul rămas vacant prin moartea lui Sextil Pușcariu. În 1949, ca urmare a acuzațiilor de „idealism", „estetism" și „cosmopolitism", va fi înlăturat din presă și de la catedră și „detașat" la Institutul de Istorie Literară și Folclor al Academiei, pe care, în calitate de director (dobândită oficial în 1951), îl va conduce până la moarte. La Institut coordonează publicația „Studii și cercetări de istorie literară și folclor" (primul număr e pe anul 1952; devine în 1964 „Revista de istorie și teorie literară"), dar în circuitul larg al presei nu i se va îngădui să revină decât în 1955, când inaugurează la „Contemporanul" rubrica „Cronica optimistului", pe care o va ține timp de aproape un deceniu. În schimb, în primii ani ai regimului comunist lui **C.** i se permite să publice proză tezistă (*Trei nuvele*, 1949), reportaje propagandistice (*Kiev – Moscova – Leningrad*, 1949, și *Am fost în China nouă*, 1955) și studii de literatură universală croite uneori după tiparele noii „metode de creație" (*Studii și conferințe*, 1956). Și mai puțin norocoase au fost romanele criticului – *Bietul Ioanide* (1953) și *Scrinul negru* (1960), dintre care mai ales ultimul a fost de-a dreptul mutilat de cenzură. Situația se va schimba doar în parte la sfârșitul regimului Gh. Gheorghiu-Dej, când îi apar trei monografii: *Nicolae Filimon* (1959), *Gr. M. Alecsandrescu* (1962) și *Vasile Alecsandri* (1965), un volum de versuri, *Lauda lucrurilor* (1963), două ediții „revăzute" ale biografiilor din deceniul al patrulea: *Viața lui Mihai Eminescu* (1964), *Ion Creangă. Viața și opera* (1964), o selecție intitulată *Cronicile optimistului* (1964) și studiul *Estetica basmului* (1965). Deși nu va mai reveni vreodată la catedră ca titular, în 1960 e numit „profesor onorific" la Facultatea de Filologie a Universității din București; în această calitate, va ține în următorii ani mai multe cursuri, dintre care îndeosebi acelea despre Eminescu și Creangă vor avea un impact considerabil în formarea intelectuală a multora dintre criticii generației '60.

Spre deosebire de marii săi predecesori din critica românească (Titu Maiorescu, autorul unor scrieri de logică și istorie politică, și E. Lovinescu, cu contribuții de sociologie a culturii), **C.** a rămas în exclusivitate un literat. Singura excepție – și ea în bună măsură parțială – de la acest statut o constituie opera sa publicistică, ce acoperă un interval de 45 de ani, se întinde pe aproximativ 17 000 de pagini (unele semnate Gh. Călinescu, Călin, G. Călin, Sportiv, Ovidius, Al. sau Aristarc) și a fost publicată în ediție integrală abia în perioada 2006–2012, ca urmare a efortului depus de o echipă de cercetători ai Institutului Academiei Române care poartă astăzi numele criticului. În funcție de pozițiile și mizele autorului, gazetăria călinesciană ar putea fi împărțită în patru etape. Prima este rezervată strict problemelor literare și acoperă formal intervalul 1920–1931 – practic perioada 1927–1931, întrucât până în momentul începerii colaborării la „Viața literară" **C.** s-a mulțumit să publice doar dări de seamă și comentarii consacrate unor scriitori italieni (Dante, Pirandello, Panzini ș.a.). După 1927, fără a neglija literaturile străine, publicistul se reorientează către literatura română. Cronica are deocamdată o pondere limitată în gazetăria sa, acestei specii critice fiindu-i preferate portretele cu valențe monografice, precum acelea despre Tudor Arghezi, Hortensia Papadat-Bengescu, Lucian Blaga, Vasile Pârvan, Mihai Ralea, Ion Barbu, G. Bacovia și E. Lovinescu. Totodată, **C.** manifestă încă de pe acum un vădit apetit teoretic, discutând în texte scurte, dar dense, raporturile dintre

critică și creație, dintre contingența și universalitatea artei, dintre „entuziasm" și „negație" critică, dintre talent și geniu, condițiile și calitățile criticului literar, eficiența anumitor metode și procedee analitice. O notă distinctivă a acestei faze este și polemismul exacerbat, care l-a determinat pe autor să se disocieze nu doar de cei doi centri ideologici ai perioadei interbelice (modernistul E. Lovinescu și tradiționalistul Nichifor Crainic), ci și de trăirismul „tinerei generații" („Suntem terorizați de tipul *mucosus*"). Polemica îl conduce uneori pe critic la oscilații neverosimile de atitudine, cum se întâmplă în dipticul *De apparitione angelorum* (1928) – *De disparitione angelorum* (1930), unde, la o distanță de doar doi ani, **C.** îmbrățișează și repudiază succesiv direcția „Gândirii", ceea ce alimentează într-o anumită măsură imaginea criticului nestatornic și umoral, pe care vor încerca să i-o impună adversarii. Caracteristice acestei faze a publicisticii călinesciene sunt și traficarea anecdoticului extras prin experiență directă, predispoziția către grotesc și caricatură și exploatarea imaginarului mitologiei clasice (de pildă, Lovinescu e descris ca „un Apolo păzind turmele lui Admet, o uriașă dar armonioasă făptură marmoreană, ce zguduie pământul și alungă taurii, dar trece zâmbitor și liniștit, pe care haina zilnică se răsucește și pârâie, pieptul și grelele pulpe de piatră nesuferind strânsoarea"). Marcată de găsirea unui oficiu jurnalistic stabil (la „Adevărul literar și artistic", ulterior la „Jurnalul literar"), de lucrul la monografiile consacrate „clasicilor" și de proiectul *Istoriei literaturii române*, cea de-a doua etapă a publicisticii călinesciene (1932–1940) evidențiază o diversificare a preocupărilor autorului. Semnificativă din acest punct de vedere este îndeosebi „Cronica mizantropului", rubrică pe care **C.** a inaugurat-o în 1933 la „Adevărul literar și artistic" și în care criticul, ipostaziat de această dată ca moralist și caracterolog, caută să descopere semnificațiile etice, psihologice și sociale ale unor întâmplări aparent anodine. În bună tradiție caragialescă, naratorul joacă abil pe muchia dintre ironia complice și falsa naivitate, fie pentru a mări distanța dintre esențe și aparențe, fie pentru a sublinia identificarea lor intempestivă. „Mizantropiile" călinesciene se pot grupa în patru categorii, ce tind să se dispună cronologic. În anii 1932–1933, ce coincid cu lucrul la *Cartea nunții*, criticul se arată interesat de maniera în care adoptarea diverselor produse, tehnologii și obiceiuri occidentale (moda vestimentară, trenul, cinematograful, automobilul, tramvaiul, automatele de băuturi etc.) intră în coliziune cu moravurile și mentalitățile preponderent orientale ale bucureșteanului de rând; în anii 1934–1935, marcați de redactarea monografiei eminesciene, temele dominante sunt condiția omului de cultură în societatea vremii, criza lecturii, stâlcirea limbii române în spațiul public și starea precară a învățământului autohton; anii 1936–1938 reprezintă, pe fundalul documentării pentru *Enigma Otiliei* și pentru noile proiecte istoriografice, „perioada cea mai bună a criticului și moralistului Călinescu" (Eugen Simion), care, inclusiv în publicistică, se dedică radiografierii „tipurilor" (autodidactul, prostul, vanitosul, relativistul, specialistul, neînțelesul, senilul, mizantropul, invidiosul, feminista, ratatul, nesimțitul, ipohondrul etc.), ca expresii ale paradoxurilor firii și minții umane; în sfârșit, în contextul situației geopolitice din ce în ce mai tulburi pe continent și al definitivării propriei *Istorii...*, foiletoanele din „Jurnalul literar" se ocupă cu precădere de (re)definirea identității românești și de climatul politic extern. Cât privește publicistica pe

teme strict literare, se observă în deceniul al patrulea o deplasare dinspre teoretic spre istoric și dinspre universal către național. Interesul criticului pentru chestiunile de estetică și pentru operele scriitorilor străini e mult mai redus decât în deceniul precedent, de vreme ce până și *Principii de estetică*, în ciuda valorii lor indiscutabile, sunt rodul unui imperativ mai degrabă didactic decât pur reflexiv. Atenția lui **C.** e captată acum de literatura română, pe care criticul o explorează coborând treptat din prezent către origini. Nu doar Eminescu și Creangă, ci și Bolintineanu, Bălcescu, C.A. Rosetti, Hasdeu, Baronzi, Macedonski și alții vor intra, pe rând, în sfera sa de investigații. Față de contemporani, deși îi comentează cu tenacitate (perioada 1932–1938 e, de fapt, singura în care publicistul a ținut cronică literară propriu-zisă), **C.** se abține acum de la a mai compune portrete globale, amânând verdictele pentru *Istorie*... Anecdoticul nu mai rezultă, în această fază, din experiențe directe, ci din lecturi, iar criticul urmărește cu pasiune mularea faptului divers pe varii scheme și convenții literare (cum se întâmplă în rubrica „Indiscreții și anecdote" din „Jurnalul literar"). Polemicile nu se mai rezumă la confruntări de abstracțiuni, ci se fixează adeseori pe chestiuni de amănunt, vizând diverse aspecte sursologice sau textologice, precum editarea operei eminesciene. Însă, dincolo de aceasta, negația se află în recul, cedând locul construcției programatice, care ia o formă sistematică în paginile primei serii din „Jurnalul literar", gândit ca „o revistă de critică generală", menită să ofere „o icoană *integrală* a literaturii noastre", să promoveze „respectul pentru creațiunea în sine" și să pregătească astfel terenul pentru o „epocă clasică" a culturii române (*Cuvânt pentru început*). Survenită după o pauză de aproape trei ani și după publicarea *Istoriei…*, cea de-a treia fază a gazetăriei călinesciene (1943–1948) pare a se caracteriza printr-o schizoidie stridentă. Pe de o parte, atunci când abordează teme extraliterare, jurnalistul tinde să nu mai perceapă lumea decât din unghi politic, afișând atitudini ostentativ procomuniste și filosovietice. Directorul „Națiunii" îi omagiază pe mai-marii zilei (I.V. Stalin, Petru Groza ș.a.), manifestă un cinism constant față de parlamentarismul românesc interbelic (partide „istorice", personalități și mentalități) și contemplă problemele României postbelice (etatismul tot mai amenințător, foametea din 1946–1947 etc.) cu o seninătate ce pare a se deroga de orice responsabilitate civică sau morală („noi mâncăm teribil, mâncăm, vorba lui Caragiale, ceva de speriat" și „de aceea marea

civilizație română pășește greu înainte" – astfel contracarează **C.** criticile la adresa politicii economice falimentare a guvernului Groza). Deși „revizuirile" de după 1989 au insistat în mod obsesiv asupra activității criticului din perioada realismului socialist, e de admis că mai degrabă publicistica „angajată" din anii tranziției reprezintă partea cea mai friabilă a operei călinesciene. Pe de altă parte, în toată această epocă discursul literatului rămâne imun la presiunea ideologicului. Cu toate că publicistul meditează conjunctural asupra reflectării „problemelor sociale", a „inegalităților de clasă" și a figurilor muncitorești în literatură, el va apăra cu încăpățânare, până în momentul ostracizării sale publice, principiul autonomiei esteticului. Mai mult, după 1943, eseistica sa literară se va transforma într-un joc al erudiției, al imaginației și al fanteziei, care, împrumutând adeseori formula dialogurilor socratice dintre maestru și discipoli, se recomandă ca un periplu infinit în sfera mitologiei, a filosofiei și a literaturii universale. În numele gratuității absolute a artei și al propriei viziuni idiosincratice, **C.** trasează itinerarii labirintice în cultura lumii, pe care le străbate și le contemplă apoi din unghi ideologic, geografic și chiar biologic, violentând simțul comun și tiparele academice sterile. Disputat sub raport moral

și estetic e și statutul scrierilor publicistice ale criticului din perioada realismului socialist (1949–1965), mai exact spus, după decembrie 1955, când se întoarce propriu-zis la gazetărie prin „Cronica optimistului" din „Contemporanul". În această fază foiletonistica sa pe teme „politice" se reduce la obișnuitele „adeziuni" sau „luări de atitudine" ale intelectualilor publici din epocă, executate, în general, fără gesturi de frondă, dar și fără exces de zel. În schimb, scrierile sale critice se pliază, cu minime variații, după tiparul realismului socialist, fapt vizibil în monografiile publicate în anii postbelici sau în comentariile – nu foarte dese – consacrate literaturii „la zi", precum în serialul publicat în „Contemporanul" în anii 1958–1959, unde sunt prezentați câțiva scriitori „noi". Ideologic vorbind, nici „cronicile optimistului" nu ies din standardele vremii. Totuși, prin claritatea ideilor, prin aria referințelor manipulate și prin stilul dezinhibat, ele au constituit un stimulent fecund pentru numeroși critici tineri din epocă. Or, din acest punct de vedere, **C.** a exercitat în ultimul său deceniu de viață o acțiune benefică asupra climatului literar românesc, ceea ce își va găsi confirmarea mai ales după moartea sa, când „călinescianismul" va deveni un „berbec de luptă de mare eficiență" (Nicolae Balotă) în campania dusă de generația '60 pentru înlăturarea realismului socialist și pentru recuperarea autonomiei esteticului.

Încă de la sfârșitul deceniului al treilea din secolul trecut **C.** și-a formulat câteva coordonate definitorii ale concepției sale critice, care se profilează ca un idealism de factură monistă și nominalistă – doctrină asimilată pe filieră italiană, ca urmare a contactului cu gândirea lui Benedetto Croce și Giovanni Gentile. Premisa fundamentală a acestei concepții o constituie primatul (și, implicit, autonomia) esteticului, văzut de **C.** ca emoție de ordin pur contemplativ, rezultată din procesul prin care subiectul cunoscător se eliberează din rețeaua contingențelor practice și se ipostaziază ca „eu universal" (*Valoare și ideal estetic*, 1927). Consecința imediată a acestei viziuni „expresive" asupra artei (esteticul ca „expresie" a eului necontingent) este monismul, mai exact convingerea că diversele frontiere dintre genuri, forme și chiar arte sunt doar niște diviziuni didactice, uneori absurde. Faptul e valabil și în ceea ce privește disocierea dintre critică și „creație", dat fiind că între aceste două forme de expresie „nu este o deosebire de esență, ci numai una de proces" (*Simțul critic*, 1927). Un asemenea monism prezidează și volumul *Principii de estetică*, în a cărui parte secundă, intitulată *Tehnica criticii și a istoriei literare*, autorul repudiază ca arbitrară separarea tradițională a celor două discipline: „critică și istorie sunt două înfățișări ale criticii în înțelesul cel mai larg. [...] istoria literară este forma cea mai largă de critică, critica estetică propriu-zisă fiind numai o preparațiune a explicării în perspectiva cronologică". Pe de altă parte, se proclamă, în opoziție cu pozitivismul dominant al epocii, subiectivitatea actului istoriografic și, de aici, natura „creatoare" a criticii și a istoriei literare ca perpetue producătoare de „structuri" interpretative: „Rostul istoriei literare nu e de a cerceta obiectiv probleme impuse din afara spiritului nostru, ci de a crea puncte de vedere din care să iasă structuri acceptabile". Prin această luare de poziție, în care intrau diverse ecouri croceene și diltheyene, **C.** a schimbat fața criticii literare românești, diminuând până la anulare distanța ce segregase, în deceniile anterioare, foiletonul critic de istoria literară academică și impunând totodată, în locul vechii paradigme guvernate de fetișul „obiectivității", un model critic bazat pe subiectivitate și creativitate exegetică. De altfel, funcția „creatoare" a istoriei – literare și nu numai – va fi amplificată într-un eseu din 1947, *Istoria ca știință inefabilă și sinteză epică*, unde se amestecă idei antipozitiviste curente în epocă și intuiții surprinzătoare, cea mai importantă rămânând ficționalitatea actului istoriografic. Susținând că „nimic nu este [...] cu necesitate adevărat în istorie, ci numai posibil, și e o copilărie să încerci ca prin critică să desprinzi «adevărul»", criticul încheie prin a considera istoria literaturii un artefact ficțional, „o adevărată «comedie umană» luând ca pretext scriitorii" – aserțiuni care prefigurează unele teze din filosofia narativistă a istoriei, ce vor cunoaște o largă răspândire în ultimele decenii ale secolului al XX-lea. Totuși, **C.** nu a împărtășit în totalitate radicalismul lui Benedetto Croce și a acceptat existența anumitor demarcații între genurile literare. O dovadă în acest sens este *Curs de poezie*, ce alcătuiește prima parte din *Principii de estetică*. Cursul călinescian se dorește a fi o fenomenologie a poeticului, dat fiind că autorul își propune să stabilească, prin analiza celor mai reprezentative direcții ale liricii contemporane, „nu *ce este poezia*, ci *cum este poezia*". În realitate, criticul pornește de la niște „pseudoprecepte" apriorice, cel mai însemnat fiind acela că „nu există poezie acolo unde nu este nici o organizațiune, nici o structură, [...] nici o idee poetică". Pe baza acestui postulat, **C.** repudiază – parțial sau integral – manifestările avangardei istorice (dadaism, futurism, suprarealism) și disociază „falsul" ermetism

contemporan (de ordin strict „filologic" sau „gramatical") de ermetismul „veritabil", care urmărește să exprime, prin intermediul simbolurilor, „ordinea universală". Numai că, deși criticul respinsese „poezia pură" înțeleasă ca „poezie *purificată* de orice conținut", propria-i doctrină rămâne una de natură nonreferențială, în descendența lui Paul Valéry și a abatelui Bremond, de vreme ce poezia va fi definită în cele din urmă drept „un mod ceremonial, ineficient de a comunica iraționalul, [...] *forma goală a activității intelectuale*". Cu totul alta va fi concepția expusă în *Universul poeziei* (1948), unde poezia e caracterizată ca „o lume separată de [lumea] aceasta, cu rânduiala ei proprie". Există, așadar, „lucruri poetice" admise în universul poeziei și „lucruri prozaice" excluse de aici, criteriul fiind unul de factură antropomorfică, și anume capacitatea simbolurilor de a figura „analogii fundamentale între noi și procesul universal". De pildă, între diamant, catifea și puroi, primul („un succedaneu al soarelui") și ultimul („o imagine a infernului, a corupției finale") sunt materii „poetice", pe când „catifeaua e agreabilă, decorativă, dar indiferentă". Chiar dacă apropierea eseului călinescian de poetica „elementară" a lui Gaston Bachelard, semnalată de Nicolae Balotă, e în mare măsură forțată, *Universul poeziei* se numără printre primele demersuri de cartografiere a imaginarului literar din critica românească. Reunită în volumele *Poezii* și *Lauda lucrurilor* (1963), producția lirică a lui **C.** se așază în proximitatea poeticii sale, distingându-se prin trei trăsături caracteristice: livrescul, histrionismul și elementaritatea. Livrescul se relevă mai ales în predilecția pentru clasicism, manifestată atât la nivel declarativ (*Eu sunt grec*), cât și prin prelucrarea serioasă, ludică sau parodică a anumitor topoi biblici și greco-latini (*Vin din Liban mireasă*, *Proverbele lui Solomon*, *Chloto*, *Doina lui Orfeu*, *Georgicon*, *Parafrază horațiană* ș.a.). Histrionismul se manifestă prin confecționarea unor ambasadori alegorici (*Neoromantică*, *Eram bărbatul care...*, *Impostură*), ce îi furnizează eului liric pretextul unor auto(re)prezentări contradictorii: „În viață am fost plin de contraste,/ Cu zile albe sau nefaste/ […] Sofist ironic din Elada,/ Fanatic, sumbru Torquemada,// În arta vieții un Socrate,/ Neliniștit ca Mitridate". În fine, reveriile elementarizante celebrează – inclusiv în versurile ce trădează unele inflexiuni realist-socialiste – „analogiile fundamentale" dintre microcosm și macrocosm, dintre infinitul mare și infinitul mic, compunând o perpetuă „laudă a materiei": „Cerescul așezământ/ Are un infim consonant,/ Diamante găsești în pământ,/ Pământu-i pe cer diamant.// Lăudată fie cascada,/ Lăudată fie marea,/ Minunată este zăpada,/ Strălucitoare e sarea". Cât priveşte alt gen al literarului, **C.** nu a propus o teorie sistematică a romanului, însă a scris numeroase articole care atestă intenții programatice. Astfel, în *Romanul și viața modernă* (1932) condamnă reticența prozatorilor autohtoni față de „viața contemporană", în a cărei textură complexă s-ar fi cuvenit inclusă și „actualitatea senzațională". Unui asemenea program i se subordonează *Cartea nunții*, pe care **C.** o caracteriza drept „un roman de dragoste în genul *Daphnis și Chloe*, cu oarecare lirism idilic interior, tratat însă într-o formă cu desăvârșire epică". Ambiția autorului e, pe de o parte, de a transpune trama romanului elenistic într-un decor contemporan, iar pe de alta, de a sugera triumful „vieții moderne" asupra mentalităților revolute. Numai că, pentru prozator, modernitatea rămâne o simplă mondenitate, ceea ce face ca tânărul amorez Ion (Jim) Marinescu să fie imortalizat în tren și la volanul automobilului, la „o partidă de natație" și la un meci de box, la cinema și prin diverse localuri. Încât, deși pozitivat în exces de narator, cuplul erotic Jim–Vera suferă adeseori de grandilocvență și de superficialitate. Mai convingători sub raport artistic sunt locatarii „casei cu molii" (cele șapte bătrâne, ursuzul Silivestru Capitanovici și caragialescul Dom' Popescu), dar aici se resimt, pe alocuri, efectele șarjei caricaturale. Vizibil e, în general, maniheismul celor două planuri. Cu toate acestea, *Cartea nunții* fixează o schemă epică după care vor funcționa și celelalte romane călinesciene: opoziția dintre nou și vechi, concretizată ca antagonism între forța centripetă a clanului steril și asfixiant și libera afirmare a individualității ca forță centrifugă ce își găsește impulsul în artă sau în eros, adică în creație sau în procreație (S. Damian). „Modernitatea" ostentativă se va estompa în *Enigma Otiliei*, roman „pregătit" într-o serie de articole programatice, care, militând pentru obiectivitate și tipizare, exprimau o profesiune de credință balzaciană. Însă, mai ales în perioada postbelică, receptarea critică a cărții a înregistrat o continuă deplasare de accent de la balzacianismul *à la lettre* (pe care îl identificase Pompiliu Constantinescu) spre „un balzacianism fără Balzac" (Nicolae Manolescu). Desigur, romanul reciclează incipitul-dată, funcția metonimică a descrierilor, partitura naratorului omniscient și tipurile realismului canonic (ambițiosul – Felix Sima, avarul – Costache Giurgiuveanu, parvenitul – Stănică Rațiu, „baba absolută" – Aglae Tulea ș.a.).

Numai că mutarea interesului dinspre tipul social spre „cazurile” patologice (Aurica, Titi, Simion), enciclopedismul naratorului și metatextul ironic fac ca *Enigma Otiliei* să fie în egală măsură o ilustrare și o sabotare a convenției balzaciene. E adevărat că se menține încă un echilibru rezonabil între cele două componente și reușita provine, în mare parte, din chiar efectul de iluzie realistă pe care textul îl induce asupra cititorului: ironizând discret bovarismele lui Felix Sima, amortizând mitocănia clanului Tulea prin rafinamentul lui Leonida Pascalopol, umanizându-l pe moș Costache prin slăbiciunea pentru „fe-fetița” lui, lăsând deschisă poarta către prezumția de „profunzime” pentru Stănică Rațiu și, mai ales, refuzând să-și exercite prerogativele omniscienței în „analiza” Otiliei, naratorul păstrează în marginile verosimilului profilul psihologic măcar al unora dintre personajele sale. Asociată capacității de a-și insera într-o formulă narativă puternic codificată o amprentă stilistică marcat personală, tocmai această calitate recomandă *Enigma Otiliei* ca o realizare de excepție a romanului românesc interbelic.

La prima vedere, scrierile critice călinesciene din deceniul al patrulea rămân în siajul concepției croceene despre istoria literară, pentru care singura formă legitimă o reprezenta „monografia”. Totuși, criticul român nu împărtășea aversiunea esteticianului italian față de investigarea existenței civile a scriitorilor, iar volumul său de debut, *Viața lui Mihai Eminescu*, este, de fapt, o biografie de factură sainte-beuviană. Cartea, care a cunoscut un succes remarcabil în epocă, aducea o schimbare radicală de perspectivă în înțelegerea personalității eminesciene, înlocuind reprezentarea devitalizată și dematerializată a autorului *Glossei* cu figura unui ins „material”, „vital” și „senzual”. Din acest motiv, în ciuda materialului documentar impresionant pus în joc (cuprinzând opera poetului, mărturiile contemporanilor și chiar descrierea locurilor străbătute de Eminescu) și a conjecturilor îndrăznețe, dar fundamentate, care susțineau demersul exegetic (de pildă, idila dintre poet și Mite Kremnitz, acreditată de biograf întrucât femeia corespundea idealului erotic eminescian), biografia a fost percepută de unii contemporani ca un act de impietate. Că nu era vorba de așa ceva o va arăta *Opera lui Mihai Eminescu* (ediția a doua terminată în 1947 și apărută postum, în 1969–1970), unde **C.** analizează integral creația eminesciană, inclusiv proza, publicistica și manuscrisele. Primele două capitole ale ciclului, *Filosofia teoretică* și *Filosofia practică*, reliefează formația schopenhaueriană a gânditorului și faptul că la baza „filosofiei” sale se afla economia politică. Cu argumente solide, *Cultura* demistifică imaginea unui Eminescu atotștiutor, în timp ce *Descrierea operei* marchează o primă descindere în lumea poetului, recuperată mai ales cu ajutorul „postumelor”. Capitolul e completat de *Cadrul psihic* și *Cadrul fizic*, care, împreună cu *Teme romantice* (adăugat în ediția secundă a operei), alcătuiesc prima reconstrucție a unui univers imaginar din critica noastră: în aceste secvențe monograful nu se mulțumește să inventarieze motivele nucleice ale cosmosului eminescian (somnul, visul, uranicul, seraficul, borealismul, rusticitatea, decrepitudinea, dublul ș.a.), ci reliefează, totodată, polivalența simbolurilor și modul lor de articulare în sintaxa imaginarului. Altă performanță este capitolul *Analise* (devenit la rescriere *Tehnica interioară*), cel mai amplu și mai aplicat exercițiu de *close reading* din exegeza românească interbelică. Aici **C.** recitește din unghi critic nu numai poezia, dar și proza și publicistica eminesciană, respingând ca nule producțiile anterioare anului 1870 și acordând, înaintea lui I. Negoițescu, o atenție considerabilă postumelor, ceea ce îl va determina să substituie, ca și în biografia din 1932, imaginea apolinică a poetului cu una dionisiacă: „Eminescu a fost, prin vocație, un poet al amplitudinii lirice și al viziunii cosmice. Perfectele, pilitele mașinării poetice de mai târziu, cu geneze și extincții cosmogonice, cu întrebări asupra Neantului, nu trebuie să ne facă să disprețuim toată floarea de fier rămasă fără întrebuințare, dar în care se găsesc versuri sublime, aruncate într-o mișcare cu desăvârșire *sciolta*”. Mai puțin convingător e capitolul *Tehnica* (rebotezat în ediția a doua *Tehnica exterioară*), unde, după o cercetare anevoioasă, ce respectă toate canoanele stilisticii tradiționale (vocabularul, morfologia și accentul, sintaxa, rima și metrica), **C.** neagă utilitatea unei asemenea abordări, atrăgându-și astfel critici îndreptățite din partea lui D. Caracostea și a lui D. Popovici. La fel de discutabile sunt concluziile capitolului final (*Eminescu în timp și spațiu*), unde exegetul crede că „în literatura română, Eminescu nu s-a născut, ci a ieșit de-a dreptul din ape, ca și Luceafărul” – exagerare corectată în *Istoria...* din 1941. Maniera în care criticul concepe corelația dintre viață și operă se observă cel mai bine în *Viața lui Ion Creangă*, unde biografismul lui Sainte-Beuve cedează teren în fața determinismului lui Hippolyte Taine. **C.** începe prin a delimita două Moldove – una din dreapta, cealaltă

	VIAȚA	**OPERA**
1899	**iunie 19** Se naște la București Gheorghe Vișan, fiul natural al Mariei Vișan. Tatăl era Tache Căpitănescu, funcționar la CFR, fratele Mariei Călinescu, aceea care, împreună cu soțul ei, Constantin Călinescu, se va ocupa de creșterea copilului.	
1903–1905	Familia Călinescu se mută la Botoșani, împreună cu Maria Vișan și cu fiul ei.	
1906	**septembrie** Copilul este înscris cu numele Vișan Gheorghe la Școala „Carol I” din Iași, unde se mutaseră viitorii părinți adoptivi. Aici termină și clasa a II-a.	
1907	**martie 17** Soții Călinescu îl adoptă legal pe fiul Mariei Vișan, numele acestuia devenind Călinescu. Moare Constantin Călinescu.	
1908	Maria Călinescu se mută la București, iar copilul este înscris în clasa a III-a a Școlii Primare de Băieți „Cuibul cu barză”.	
1910–1914	Frecventează Gimnaziul „Dimitrie Cantemir” din București.	
1914–1916	Continuă clasele a V-a și a VI-a, secția modernă, la Liceul „Gh. Lazăr” din București.	
1916–1917	Se refugiază cu familia la Iași, unde, mai târziu, se îmbolnăvește de tifos exantematic. Urmează un an școlar în particular, la Liceul Internat din Iași.	
1917	Se sinucide la București Tache Căpitănescu, tatăl său natural.	
1918	**octombrie** Trece examenul de bacalaureat la secția modernă a Liceului „Mihai Viteazul” din București.	
1918–1919	Este student la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității bucureștene, secția de franceză și filosofie, însă nu își dă examenele.	
1919	E nevoit să se reînscrie la secția de filologie modernă și filosofie, în anul I urmând și cursul de franceză.	

1919	**noiembrie** Este numit subbibliotecar al Facultății.	
1920	Sub influența lui Ramiro Ortiz, profesorul care va avea un rol foarte important în formarea sa intelectuală, în anul al II-lea va trece la secția de italiană. **decembrie** Se angajează copist paleograf la Arhivele Statului din București; se va retrage în 1923.	**noiembrie 6** Debutează în ziarul „Dimineața” cu o relatare nesemnată despre o conferință a lui C. Rădulescu-Motru (*Conferința de la Fundația Universitară Carol I*), după ce, cu un an în urmă, revista „Sburătorul” a lui E. Lovinescu îi refuzase câteva poeme.
1921	Călătorește în Italia, alături de Ramiro Ortiz, participând la cursurile de vară de la Napoli.	Începe să colaboreze la revista „Roma”.
1922		Semnează în revista „Roma” traducerea unei nuvele din *Decameronul* lui Boccaccio.
1923	**iunie** Obține licența în filosofie și litere cu teza *Umanismul lui Carducci.* **septembrie** Este numit profesor suplinitor la liceele „Gh. Șincai” și „Matei Basarab” din București.	Apare, în traducerea lui, romanul *Un uomo finito* de Giovanni Papini.
1924	**iulie** Este numit profesor (provizoriu) de italiană și română la Liceul „C. Diaconovici-Loga” din Timișoara. **septembrie** Primește o bursă pentru Școala Română din Roma, secția Cercetări de arhivă și biblioteci, la recomandarea lui Ramiro Ortiz și a lui Vasile Pârvan.	Este redactorul integral al câtorva numere ale revistei „Roma”, unde publică studii și traduceri din literatura italiană. În *Agendele* lui E. Lovinescu e menționată prima lui apariție la cenaclul Sburătorul.
1925		Îi apare la Roma studiul *Alcuni missionari cattolici italiani nella Moldavia nei secoli XVII e XVIII*, inclus în anuarul „Diplomatarium italicum”, coordonat de Vasile Pârvan.
1926	**iunie** Se întoarce în țară. **septembrie** E detașat de la liceul din Timișoara ca profesor de limba și literatura italiană și franceză la Liceul „Gh. Șincai” din București.	Începe să frecventeze cenaclul lui E. Lovinescu, pe care însă îl părăsește foarte repede. Debutează ca poet în „Universul literar”, cu poemul *Nova mihi apparuit Beatrix.*
1927		Colaborează la „Viața literară” (până în 1929), la revista „Sburătorul” ș.a.
1927		**aprilie** Apare revista „Sinteza”, unde este redactor împreună cu G. Nichita; publicația își încetează apariția în 1928. În articolul *Valoare și ideal estetic*, publicat aici, contestă teoria mutației valorilor estetice a lui E. Lovinescu. **septembrie** Începe colaborarea la „Gândirea” (continuată, cu întreruperi, până la sfârșitul lui 1929).

1928	**septembrie** Își reia postul de profesor de italiană la Liceul „C. Diaconovici-Loga” din Timișoara, completându-și catedra cu ore de română și italiană la Școala Superioară de Comerț din același oraș.	Preia cronica literară la „Viața literară”.
1929	**mai** Se căsătorește cu Alice-Vera (Elisabeta) Trifu. Obține detașarea la Școala Superioară de Comerț nr. 2 din București.	
1930		**ianuarie** Lucrează ca redactor și colaborează mai activ la revista „Roma” (până în primăvara lui 1931). Apare cercetarea *Altre notizie sui missionari cattolici nei Paesi Romeni.* **aprilie** Semnează în revista „Vremea” (până la începutul anului 1931), unde va tipări seria de șapte articole intitulată *Masca apoloniană a lui E. Lovinescu.* **noiembrie** Apare „Capricorn”, prima revistă pe care o editează (două numere). Aici publică eseul *De disparitione angelorum*, care marchează despărțirea sa de „Gândirea”.
1931	**septembrie 15** Este transferat la București și e angajat ca profesor suplinitor la Liceul „Gh. Șincai”.	Începe o lungă colaborare, continuată până în 1938, la săptămânalul „Adevărul literar și artistic”, unde va susține cronica literară, ilustrând rubrica „Cronica mizantropului”, sub pseudonimul Aristarc. Colaborează și la „Viața românească”.
1932	**decembrie** La propunerea lui G. Ibrăileanu, e numit codirector (alături de Mihai Ralea) al revistei „Viața românească”, calitate preluată efectiv în 1933 și pe care o va deține până în 1934.	Debutează editorial cu *Viața lui Mihai Eminescu.* Începe să colaboreze la „România literară”, revista lui Liviu Rebreanu, unde publică și poemul eminescian *Memento mori*, rămas mare parte în manuscris.
1933		Este editat romanul *Cartea nunții.*
1934		Apare volumul I din *Opera lui Mihai Eminescu*, care va fi urmat în 1935 de volumele II–III, iar în 1936 de volumele IV–V.
1936	**noiembrie** Își trece examenul de doctorat la Universitatea din Iași, teza principală fiind *Analiza literară a unui manuscris eminescian („Avatarii faraonului Tlà”)*, iar teza secundară volumele II și III din *Opera lui Mihai Eminescu.*	**martie** Începe colaborarea la „Revista Fundațiilor Regale”; va fi prezent aici până în decembrie 1940, apoi din octombrie 1945 până la sfârșitul anului 1947. **iunie** Academia Română îi acordă Marele Premiu „Hamangiu” pentru *Opera lui Mihai Eminescu*, volumele I–III.

1937	Obține, prin concurs, postul Conferinței de estetică și critică literară la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași.	Publică placheta *Poezii*, conținând 11 titluri.
1938		Îi apare romanul *Enigma Otiliei*, în două volume. Este editată monografia *Viața lui Ion Creangă.* Sub îngrijirea sa, apare ediția *Poezii* de Mihai Eminescu.
1939		**ianuarie 1** Din inițiativa și sub direcția sa, iese la Iași primul număr din „Jurnalul literar", având subtitlul „Foaie săptămânală de critică și informație literară"; hebdomadarul își va înceta apariția la 31 decembrie. Publică volumul *Principii de estetică*, cuprinzând prelegeri ținute la Facultatea din Iași: *Curs de poezie* și *Tehnica criticii și a istoriei literare.*
1941		Apare, la Editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent.* Lucrarea este atacată în presa extremist-naționalistă și antisemită.
1941–1942	Este suplinitor la Catedra de istoria literaturii române vechi a Facultății de Litere și Filosofie ieșene.	
1942	Se mută la București.	
1943		Publică piesa *Șun sau Calea neturburată. Mit mongol.* Colaborează, semnând cu pseudonimul Aristarc, la săptămânalul „Vremea" (până în septembrie 1944).
1944	**martie** Ocupă, prin concurs, Catedra de istorie a literaturii române moderne la Facultatea de Litere și Filosofie de la Universitatea din Iași, însă evenimentele din august vor amâna validarea concursului. **noiembrie** Numit profesor titular în postul câștigat prin concurs la Iași, alege să rămână totuși în București.	**septembrie 15** Apare primul număr al ziarului „Tribuna poporului", organ al Uniunii Patrioților dirijate de comuniști, pe care îl conduce; publicația își încetează apariția la 11 februarie 1945.
1945	**iunie** E numit profesor titular la Catedra de istoria literaturii române moderne a Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, în locul lui D. Caracostea, destituit ca fost demnitar în guvernul lui Ion Antonescu; printre asistenții săi se vor număra Ovidiu Papadima, Al. Piru, Adrian Marino, Dinu Pillat.	Publică *Istoria literaturii române. Compendiu.* **septembrie 25** Sub direcția sa, apare – ca supliment al cotidianului „România liberă" – „Lumea", revistă subintitulată „Săptămânal literar, artistic, social"; la 13 iunie 1946 revista își încetează apariția. Orientarea revistei e spre stânga comunistă. Aici vor apărea materiale din viitorul volum *Impresii asupra literaturii spaniole* și din studiul *Universul poeziei.*

1946

ianuarie Angajat în politică, face parte din biroul executiv al Partidului Național Popular, satelit al Partidului Comunist.
octombrie–noiembrie Vizitează URSS; în urma acestei călătorii va elabora cartea *Kiev–Moscova–Leningrad*, publicată în 1949.
noiembrie Este ales deputat de Botoșani în Marea Adunare Națională.

ianuarie 16 Ține lecția de deschidere la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București cu prelegerea *Sensul clasicismului.*
martie 20 Sub conducerea lui, începe să apară ziarul „Națiunea”, organ al Partidului Național Popular; cotidianul își va înceta apariția la 18 februarie 1949.
Apare volumul *Impresii asupra literaturii spaniole.*

1947

ianuarie Își începe cursul la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București cu prelegerea *Istoria ca știință inefabilă și sinteză epică.*
martie Apare primul număr din noua serie a „Jurnalului literar”, ca buletin al Catedrei de istorie a literaturii române moderne; ultimul va fi numărul dublu 4–5 din iunie 1948. Aici apar studiile *Domina bona*, *Universul poeziei*, *Poezia „realelor”* ș.a.
Depune la Editura Fundațiilor Regale ediția a doua din *Opera lui Mihai Eminescu*; blocat în faza de șpalt, lucrarea va fi publicată abia în 1969–1970.

1948

Deși deputat în Marea Adunare Națională, în presa comunistă a vremii devine ținta unei campanii de înfierare pentru estetism și idealism. Vicu Mîndra, fost student al său, și I. Vitner, care-i va și lua locul la Facultate, se numără printre inchizitori. Este „demascată” chiar *Istoria literaturii române de la origini până în prezent.*
mai Este ales membru al Academiei RPR.
iunie E numit șef al Catedrei de literatura română modernă de la Facultatea de Filologie din Universitatea București, procedură contestată de Vicu Mîndra, care cere destituirea profesorului.
octombrie Este desemnat director al viitorului Institut de Istorie Literară și Folclor, care va începe să funcționeze abia peste un an.

1949

octombrie În articolul *Împotriva cosmopolitismului și obiectivismului burghez în științele sociale*, apărut în „Lupta de clasă”, este acuzat de Leonte Răutu că favorizează „arta pentru artă”.

Apar volumele *Trei nuvele* (cuprinzând prozele *„Iubita” lui Bălcescu*, *Catină damnatul* și *Noi vrem pământ*) și *Kiev–Moscova–Leningrad.*

1949 **noiembrie** Îndepărtat de la Facultate, e detașat de Ministerul Învățământului la Institutul de Istorie Literară și Folclor, unde la 1 ianuarie 1951 devine director provizoriu, iar la 1 februarie 1953 director definitiv, funcție pe care o deține până la moarte. Aici formează un cerc solid de cercetători, între care Ovidiu Papadima, I.C. Chițimia, Gh. Vrabie, Dinu Pillat, D. Vatamaniuc ș.a., solicitând și colaborarea unor critici marginalizați de regim, ca Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Perpessicius.

1953 Vizitează Republica Populară Chineză.
I se decernează Ordinul Muncii clasa I, în calitate de „profesor la Universitatea «C.I. Parhon»” din București.

Este numit redactor responsabil al revistei „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, al cărei prim număr e pe anul 1952, dar va apărea în 1953. În 1964 publicația își va schimba titulatura în „Revista de istorie și teorie literară”.
decembrie Iese de sub tipar romanul *Bietul Ioanide*, al cărui manuscris, așteptând editarea încă din 1949, suferise modificări impuse de cenzură; a fost interzis din 1955.
Este numit director al revistei „La Roumanie nouvelle” (funcție pe care o deține până la 15 decembrie 1958, când revista își încetează apariția).

1954 În cadrul Institutului de Istorie Literară și Folclor, editează (litografiat), din seria „Istoria literaturii române în monografii”, volumele *Scriitori minori* și *Nicolae Filimon*.

1955 Apare, în seria „Istoria literaturii române în monografii”, studiul *Gr. M. Alecsandrescu* (litografiat).
Romanul *Bietul Ioanide* este criticat pentru erori ideologice în presă și în Academie.
Iese de sub tipar volumul de impresii *Am fost în China nouă*.
decembrie 9 Apare în revista „Contemporanul”, revistă din a cărei conducere va face parte din 1957 și unde redactor-șef e fostul său asistent George Ivașcu, primul text din seria „Cronica optimistului”, rubrică pe care o va onora până în preziua morții.

1956 Publică volumul *Studii și conferințe*.

1959

Primește Steaua Republicii.
Călătorește în Cehoslovacia, la invitația Institutului de Literatură Cehă din Praga.

Institutului pe care îl conduce i se deleagă sarcina de a redacta tratatul *Istoria literaturii române*.
Apare monografia *Nicolae Filimon*.

1960

E numit „profesor onorific" la Catedra de istoria literaturii române de la Facultatea de Filologie a Universității din București, unde mai târziu va deveni șef de catedră onorific. În această calitate va putea ține în anii următori prelegeri în fața studenților.

I se publică romanul *Scrinul negru*, depus la ESPLA încă din 1957 și apărut, cu modificări impuse de cenzură, abia în urma intervenției lui Gheorghe Gheorghiu-Dej.

1961

Este reales deputat în Marea Adunare Națională, acum reprezentând raionul Răcari (astăzi județul Dâmbovița).
Călătorește în Franța și în URSS.

În ediție definitivă, apare romanul *Enigma Otiliei*.

1962

Participă la congresul Comunității Europene a Scriitorilor de la Florența și conferențiază la Istituto di Filologia Romanza din Roma.
Intră în Partidul Comunist.

Apare monografia *Gr. M. Alecsandrescu. Viața și opera poetului*.
La Facultatea de Filologie din București începe cursul special *Mihai Eminescu*.

1963

Merge în Italia, la Modena, pentru a participa la un congres dedicat lui Pico della Mirandola.

Apare volumul de versuri *Lauda lucrurilor*.
Publică ediția a doua a romanului *Scrinul negru*.

1964

august 20 I se acordă Premiul de Stat pe anul 1964.

februarie–martie Ține la Facultatea de Filologie din București cursul special *Ion Creangă*.
Publică în ediții noi, revizuite, *Viața lui Mihai Eminescu* și *Ion Creangă. Viața și opera*.
Apare volumul *Cronicile optimistului*, incluzând și o selecție din „Cronica mizantropului".
Iese de sub tipar *Istoria literaturii române*, volumul I: *Folclorul. Literatura română în perioada feudală (1400–1780)*, tratat academic realizat sub coordonarea sa; următoarele două volume vor apărea în 1970 și 1973.

1965

martie 12 G. Călinescu moare, la Sanatoriul Otopeni, de ciroză.
Este înhumat la cimitirul Bellu din București.

Se publică primul volum din ediția de autor, *Opere*, cuprinzând romanul *Cartea nunții*, cu unele schimbări față de ediția din 1933; seria va continua postum până la volumul al XVII-lea, apărut în 1983.
Postum, i se editează, printre altele, *Estetica basmului*, *Teatru* și *Vasile Alecsandri*.

din stânga Siretului – și, prin aceasta, două profiluri etnoculturale bazate pe date antropologice, geografice, istorice, economice și sociale: „ardelenii" și „sciții". Și ca origine, și ca mentalitate, Creangă este așezat între „ardeleni"; nota lui caracteristică este „țărănia", trăsătură dedusă de biograf din portretul colectiv și confirmată prin comportamentul scriitorului, nu fără unele nuanțări sugestive: pentru Creangă „țărănia" este un dat, dar și o mască, pe care „ardeleanul" o afișează pentru a le face pe plac „domnilor" sau, dimpotrivă, pentru a le tempera aroganța. Astfel încât, spre sfârșitul vieții, Creangă devine un bufon tragic, un „coțcar" condamnat să-și joace la nesfârșit propriul rol. Jocul este, pentru exeget, și dominanta operei lui Creangă. Pe urmele lui G. Ibrăileanu, el combate reprezentarea clișeizată a prozatorului ca „scriitor poporan", subliniind că autorul moldovean remodelează tiparele povestirii populare într-o manieră proprie, prin dramatizarea epicului, prin tratarea fantasticului în regim realist-comic și prin abundența paremiologică. Astfel, opera lui Creangă devine „una de rafinament erudit", asemenea „autorilor cărturărești ca Rabelais, și în linia lui Sterne și Anatole France". Apreciată e și *Moș Nichifor Coțcariul*, „întâia mare nuvelă românească de atmosferă", din care s-ar trage „toată nuvelistica noastră modernă", în timp ce *Amintiri din copilărie* ar fi o operă sui-generis, care emană un „farmec inanalizabil". Într-un context istoric tulbure, marcat de cedările teritoriale ale României din vara anului 1940, **C.** publică *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, prima istorie integrală a literaturii române scrisă din unghi estetic. Autorul cărții își afirmă încă din *Prefață* aderența la principiul „monografic", de factură croceană, dar, în același timp, încearcă să pună în relief istoricitatea literaturii române, ca „înaintare organică după legi proprii". Totodată, își concepe *Istoria...* ca pe „o demonstrație a puterii de creație române, cu notele ei specifice, arătarea contribuției naționale la literatura universală". Or, în aceste condiții, sinteza călinesciană va fi străbătută de o triplă tensiune: între critic („estetic"), istoric și etnic. Divergența dintre estetic și istoric se materializează ca o contradicție între tendința de a sublinia individualitatea ireductibilă a autorilor și a operelor și aspirația de a-i încadra în serii și grupuri. Consecvent monismului, **C.** respinge varianta unei istorii a formelor (adică a genurilor) literare și optează pentru o soluție de compromis, limitând spațiul alocat literaturii române preromantice la doar două capitole

Biroul de lucru al lui G. Călinescu

(*Epoca veche* și *Descoperirea Occidentului*) și recurgând apoi la o diviziune a materiei pe „momente". O atare taxonomie are un caracter eclectic, uneori arbitrar (Al. A. Philippide și Aron Cotruș sunt catalogați drept „moderniști", B. Fundoianu și Ilarie Voronca figurează la „tradiționaliști" etc.), dar îi permite istoricului literar să reunească într-un tablou unitar succesiunea epocilor politice, afirmarea grupărilor și a ideologiilor și – cu intermitențe – chiar și evoluția genurilor (în capitole precum *Junimea. Momentul 1870. Epoca domnitorului Carol*; *Tendința națională. Momentul 1901. Noul messianism. Analiza fondului etnic*; *Romancierii. Momentul 1920–1930. Romanul gloatei. Romanul copilăriei. Proustienii*; *Moderniștii. Momentul 1919. Sburătorul. Fenomenul arghezian* ș.a.). În al doilea rând, *Istoria...* relevă o tensiune între factorul istoric și criteriul etnic, adică între năzuința de a releva istoricitatea literaturii române prin situarea ei într-un context transnațional și tentativa de a limita dezvoltarea artei autohtone la dinamica factorilor săi interni. Primul imperativ va duce la adoptarea unui model metanarativ de tip „revoluționar", care articulează dinamica literaturii noastre după schema progresului continuu. Cinci ar fi, în viziunea criticului, etapele străbătute în acest sens. Mai întâi, „epoca veche" (secolele XVI–XVIII), unde, dincolo de faptul că limba română e concurată de slavonă, latină și greacă, literatura încă nu e diferențiată de cultură, iar decupajele „estetice" nu se pot face decât retroactiv. Urmează perioada 1779–1826, când se produce „occidentalizarea", iar provinciile românești

descoperă ideea de literatură în accepțiune modernă, numai că aceasta rămâne deocamdată subordonată modelor și modelelor apusene. Vine la rând romantismul (c. 1826/1830 – c. 1870), când scriitorii noștri declanșează lupta pentru crearea unui „fond" literar propriu, concretizată printr-un proces accelerat de autohtonizare a repertoriului tematic. Cel de-al patrulea stadiu îl constituie „momentul" Eminescu (c. 1870 – c. 1890), când literatura română nu doar că se autonomizează, marcându-și cu fermitate un „fond" specific, dar reușește să atingă, prin „poetul național" (care beneficiază de un capitol separat), treapta universalității. Se ajunge astfel la ultima epocă (c. 1890–1940), posteminesciană și așa-zicând contemporană, când literatura noastră are deja un „fond" propriu (dovadă apariția unor autori pur autohtoni, nu doar autohtonizanți: Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu ș.a.), astfel încât influențele străine sunt absorbite organic, iar alogenii nu tulbură echilibrul și liniștea „specificului". Pe de altă parte, **C.** încearcă să recupereze organicitatea literaturii române cu ajutorul „lecturii inverse" (Mircea Martin), care constă în recitirea autorilor și a operelor mai degrabă prin intermediul succesorilor decât al precursorilor. Astfel, pe lângă afinitatea cu Ion Creangă, Ion Neculce are „ceva din limbuția de mai târziu a lui Ion Ghica"; în *Letopisețul cantacuzinesc* dușmănia cronicarului e „de o vulgaritate sănătoasă, argheziană"; în *Anonimul brâncovenesc* apare o „uimitoare scenă, cu mișcarea teatrului unui Delavrancea"; la pitarul Hristache se află „versuri a căror încântătoare neghiobie pare fabricată de un Urmuz"; la Alecu Beldiman există „preludii stângace la *Scrisoarea III*"; într-un poem de Matei Millo cadența e „argheziană"; Ileana lui Ioan Barac „prevestește femeia galeșă a lui Eminescu"; dezbaterea politică din *Țiganiada* „sună ca un *Împărat și proletar* de șatră"; la Gh. Asachi sunt „acorduri eminesciene"; cutare procedeu folosit de

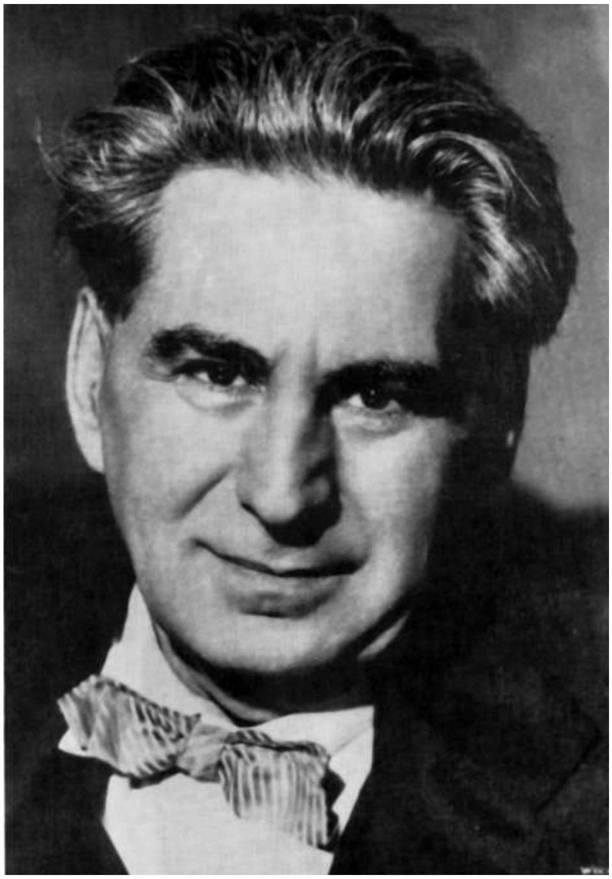
Prelegere la Universitate

Iancu Văcărescu e „caragialesc” ș.a.m.d. Nu în ultimul rând, *Istoria...* trădează o anumită tensiune între estetic și etnic. **C.** delimitează trei cercuri de „specificitate” națională, definite în funcție de niște criterii socio-geografice (Ardealul preponderent rural, Moldova „boierească” și Muntenia dominată de târgoveți) și pe care intenționează să le asocieze unor sfere valorice descrescătoare. De aici, demersul de ardelenizare a scriitorilor din arcul extracarpatic (Eminescu, Creangă, Sadoveanu), de românizare a alogenilor (Caragiale, Slavici, Macedonski) și rezervele la adresa unor scriitori cu origini neromânești. „Specificul național” decupat în urma acestor operații s-ar caracteriza printr-o „notă primordială” („regresiunea spre civilizația de mod arhaic, pasivitatea față de natură”), din care derivă câteva trăsături secundare: „muțenia”, ritualitatea, „fatalismul energetic”, „o vie aspirație eugenică de puritate a rasei”, preferința pentru „factorul colectiv”, aversiunea față de oraș, „critica constructivă” și respingerea zeflemelii. I s-ar putea reproșa *Istoriei...* lui **C.** și alte defecte de ansamblu (antiformalismul, minimalizarea influențelor străine, reticența față de avangardă, ermetism, „proustianism” și „gidism”) sau particulare (deprecierea lui Titu Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea și E. Lovinescu, supralicitarea „purismului” lui George Coșbuc și al lui Octavian Goga, subevaluarea lui G. Bacovia și a lui M. Blecher). Însă, în ciuda unor asemenea scăderi, importanța operei rămâne capitală mai ales sub raport interpretativ și axiologic: în sinteza sa fundamentală **C.** a reanimat literatura veche, demonstrând valoarea literară a letopisețelor și readucând în prim-plan capodoperele lui Dimitrie Cantemir și Ion Budai-Deleanu; i-a eliberat pe pașoptiști de prejudecățile neoscolastice și a selectat din scrierile lor părțile mai rezistente sub raport artistic; a reafirmat actualitatea teatrului lui I.L. Caragiale și a relevat valoarea prozei lui Ioan Slavici (o „descoperire” aproape exclusiv călinesciană, una cu atât mai spectaculoasă cu cât survenea la aproape o jumătate de veac de la apariția romanului *Mara*); a reliefat vizionarismul lui Al. Macedonski și valoarea de sugestie a poemelor lui Coșbuc și Goga; a sesizat complexitatea imaginarului arghezian (scoțându-l astfel pe poet de sub tutela poncifelor care îl prezentau ca simplu „artist al cuvântului” sau „geniu verbal”); a dat la iveală substratul inițiatic al versurilor lui Ion Barbu și a remarcat artificialitatea constitutivă a liricii bacoviene. Totodată, **C.** a fixat canonul literaturii române de până atunci, delimitând paisprezece autori mari (Eminescu, Creangă, I.L. Caragiale, Slavici, Macedonski, Coșbuc, Goga, Sadoveanu, Arghezi, Blaga, Ion Barbu, Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu) și stabilind astfel o tablă de valori care, în ciuda inevitabilelor amendamente suportate între timp, rămâne funcțională.

În 1945 **C.** publică *Istoria literaturii române. Compendiu*, care se dispensează de biografiile scriitorilor, propune o mai judicioasă împărțire a materiei și avansează ipoteza (discutabilă) a „getismului”. Totuși, pe un plan mai larg, criticul se debarasează treptat de determinismul etnic, de proveniență tainiană, vizibil în *Istoria...*, și se îndreaptă către un clasicism cu deschidere „universală”. Procesul se observă și în *Impresii asupra literaturii spaniole*, carte ce urmărește „a cunoaște geografia unei țări pe dinăuntru, prin cultura ei”, însă platforma teoretică a programului o constituie eseul *Sensul clasicismului* (1946), unde **C.** pledează pentru depersonalizare și „umanitate canonică” și aruncă o privire severă asupra literaturii române, pe care o găsește vinovată de lirism și exotism, de subiectivism și de predilecția pentru reprezentarea „omului în turmă”. Totuși, identifică și o serie de latențe clasice ale literaturii noastre, explorate în două studii ample, ce pun în scenă o veritabilă comedie a interpretării. În *Domina bona* (1947) repudiază „misticismul” eroilor din proza românească, care, neputându-se emancipa din condiția de amploaiați, eșuează în melancolia neputinței, pe când în *Poezia „realelor”* (1948) indică insuficiența vibrației de ordin strict fenomenal a majorității liricilor noștri, care nu reușesc să depășească regimul contingenței. Printre puținele excepții de la aceste reguli se numără Ioan Slavici (în proză), Costache Conachi, Ion Heliade-Rădulescu, Vasile Alecsandri, Al. Macedonski, D. Anghel și G. Bacovia (în poezie), autori în jurul cărora criticul speră să construiască o tradiție clasică (deocamdată virtuală) a literaturii române. Cu toate acestea, programul clasicist al lui **C.** va rămâne el însuși într-un stadiu intermediar. După ce de-a lungul anului 1948, datorită poziției sale încă privilegiate în sistem, va fi ultimul critic care își va permite luxul de a apăra autonomia esteticului, directorul „Națiunii” va fi redus la tăcere în urma unei campanii violente îndreptate împotriva sa; i se va permite să publice, în deceniul următor, doar cu prețul unor compromisuri degradante. Cedările nu se observă, însă, prea mult în romanul *Bietul Ioanide*, chiar dacă prezentarea caricaturală a aristocrației „decadente” (cercul Hangerliu) ar putea sugera o asemenea grilă

de lectură. Dar procedeul nu e altceva decât o radicalizare a omnipotenței auctoriale manifestate încă din *Enigma Otiliei*: Panait Sufletel, Ermil Conțescu, Gonzalv Ionescu și doctorul Hergot nu diferă decât profesional, nu și psihologic, de clanul Tulea. Intensificarea procedeului face ca în noul roman echilibrul să se rupă și autorul să încline balanța în favoarea convenționalismului: epicul dobândește pe alocuri accente senzaționale (de pildă, în episodul Tudorel – Gavrilcea, calificat de Eugen Simion drept „o narațiune polițistă cam tenebroasă"), iar naratorul își face simțită prezența directă în ficțiune prin considerații precum acelea vizându-i pe „cei trei Dioscuri", „personaje șterse și lipsite de dramatism, inapte parcă a deveni vreodată eroi de roman". Evidentă e și proiecția auctorială în figura protagonistului, proces care imprimă epicului accente eseistice de calitate superioară. De altfel, *Bietul Ioanide*, scriere menită să contrazică aserțiunea călinesciană potrivit căreia geniul nu poate deveni personaj de roman, rămâne în esență un epos al creației capabile să răscumpere escapadele erotice (Sultana, Ioana) ale arhitectului. Totuși, nu amoralismul, ci apolitismul personajului a deranjat critica oficială a momentului, care, în ciuda cenzurării anumitor secvențe, a întâmpinat cu severitate romanul. Recitit printr-o lentilă dezideologizată, *Bietul Ioanide* rezistă prin explorarea acută a statutului creatorului (în societate, în familie și în fața propriilor demoni), prin bogăția sa tipologică (cristalizată pe cel puțin trei coordonate: polivalența ipostazelor feminității, mentalitățile aristocratice și sterilitatea intelectualilor „putrefiați de cultură"), prin subtilitatea unora dintre jocurile livrești și metatextuale ale naratorului, prin dimensiunea comică ce deconspiră resorturile adeseori rudimentare ale unor personaje de condiție „bună", ca și prin corelarea existenței eroilor cu un mecanism ideologic (chiar dacă uneori profund și alteori ridicol). Asemenea libertăți nu se vor mai regăsi în *Scrinul negru*, unde intervenția brutală a cenzurii va desfigura practic romanul. Astfel, unul din planurile cărții urmărește, cu o cruzime ce ascunde o anume voluptate, avatarurile aristocrației – decăzută, acum, la propriu – în perioada postbelică: prințul Antoine Hangerliu a devenit depanator de aparate de radio, Zenaida Manu „cerșește decent", generăleasa Cernicev a mai rămas doar cu o capră și cu o bicicletă ș.a.m.d. Reapar și erudiții sterili din *Bietul Ioanide*, care au atins între timp stadiul maxim al degradării morale, iar în plan artistic pe cel al reducției caricaturale. Pe de altă parte, Ioanide

își continuă și el aventurile amoroase, dar se lasă acum reeducat de reprezentanții insuficient alfabetizați ai noului regim. Tezismul acestei părți din ediția publicată (cenzurată) a romanului e atât de strident, încât Monica Lovinescu a suspectat chiar o intenție parodică a prozatorului. Cel mai firesc segment epic al cărții (dintre cele trei microstructuri identificate de critică) este acela care recuperează destinul lui Caty Zănoagă, protagonista romanului și, totodată, mesager al apusei epoci de normalitate; reușita nu răscumpără însă deficiențele ansamblului. Liber de ingerințele cenzurii a rămas, în schimb, teatrul călinescian. De altfel, în afară de *Șun sau Calea neturburată*, „mit mongol" care codifică o parabolă morală privind raporturile geniului cu semenii săi de rând, celelalte piese – având, de regulă, dimensiuni reduse – au apărut la sfârșitul vieții criticului sau postum, într-o perioadă de „slăbire a șurubului". Sub raportul expresiei, ele se împart în prelucrări de forme literare „primitive" (folclorul sau „teatrul de păpuși", ca în *Tragedia regelui Otakar și a prințului Dalibor*, *Irod Împărat*, *Brezaia* ș.a.) și parodii după teatrul

„abstracționist” contemporan (*Phedra*, *Napoleon și Sfânta Elena*, *Despre mânie sau Napoleon și Fouché* etc.). Însă **C.** scurtcircuitează extremele și toate piesele dobândesc, în cele din urmă, o dimensiune alegorică în care se contopesc personaje reale, istorice sau livrești. Oricum, în ciuda compromisurilor sale din anii dogmatismului, opera lui **C.** reprezintă o piatră de hotar pentru critica, pentru literatura și, nu mai puțin, pentru întreaga cultură română. În acest sens, nu e deloc lipsit de relevanță că autorul care a lansat cele mai fertile idei din critica literară românească – postularea nominalismului conceptelor esteticii, care nu mai apar ca produse „naturale”, ci sunt considerate constructe culturale; natura subiectivă a actului critic; pluralitatea lecturilor; distincția între material și conținut, între temă și tratare, între punctul de plecare și punctul de sosire al operei; distincția între explicație și interpretare; conexiunea dintre valoare și semnificație, dintre evaluare și interpretare; interdependența criticii și a istoriei literare; definirea istoriei literare ca „istorie de valori”; lectura ca reactualizare a trecutului ș.a. – rămâne și singurul pe care continuatorii săi l-au considerat genial.

Valoarea permanentă, la care țintește și ajunge temperamentul lui critic, este monumentalul, totdeauna evident prin materia multă, și aprins până la urmă, atât de amănuntul scăpărător, cât și de însuși stilul cantității. În limitele monumentalului, afirmațiile critice, intuițiile, impresiile, asociații, disociații, referința erudită, paradoxul, raționamentele, sofismele și mai cu seamă metaforele sar una asupra altora, se încalcă, se asupresc, se acopăr și reapar, luptându-se încolăcit și alcătuindu-se astfel într-o impunătoare arhitectură de stil baroc.

VLADIMIR STREINU

Construcția devine astfel grandioasă, de o amploare formidabilă. Nu știi ce să admiri: pătrunderea psihologică, probitatea științifică, frumusețea literară. Toate sunt de o egală valoare. Și toate prezentate într-unul din cele mai mari stiluri din câte cunoaște literatura română.

MIHAI RALEA

„Marele Gim”, cum îi spuneau elevii săi (Al. Piru, de pildă), este un spirit ieșit dintr-un mediu incert și probabil cu mari traume interioare. Nu face niciodată caz de ele, le acoperă și încearcă să le depășească printr-o filosofie de viață scoasă din cărțile moraliștilor și, evident, din propriile reflecții. Nu vrea sau nu poate, cu toate acestea, să-și disciplineze temperamentul. Stilul lui critic se caracterizează prin vehemența ideilor și, fapt important, printr-o puternică imaginație a ideilor, un romanesc excepțional al ideilor... Combate în articole excesele eului, impudica egolatrie, vanitățile omului de litere etc., dar pare a fi el însuși scuturat de multe ori de frigurile egocentrismului, nu vrea să vorbească despre sine, dar discursul său critic și moral este totdeauna la persoana întâi, pe scurt, G. Călinescu are o filosofie de viață și își construiește un sistem de idei pentru a birui improvizația, excesele temperamentului, dar, în interiorul sistemului și al filosofiei de viață, eliberează imaginația și pasiunile, adică toate forțele naturii originare. Acestea vin de multe ori în contradicție cu cealaltă natură, construită de autor, natura de sus, pusă sub semnul omului universal și al modelelor culturii. Se adaugă la toate acestea un simț excepțional al creației. G. Călinescu este un mare scriitor, nu mai încape discuție, și a făcut din critica literară o operă de creație ce poate fi citită pentru ea însăși ca o superioară proză de idei. [...] *Sartre spunea că Baudelaire n-a avut biografia pe care opera lui o merita. L-aș parafraza pe Jean-Paul Sartre: G. Călinescu n-a avut istoria pe care geniul său o merita. Dar a existat vreodată, mă întreb, o istorie care să fie la înălțimea geniilor ei?*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Alcuni missionari cattolici italiani nella Moldavia nei secoli XVII e XVIII*, Roma, 1925; *Altre notizie sui missionari cattolici nei Paesi Romeni*, Roma, 1930; *Viața lui Mihai Eminescu*, București, 1932; ed. 3, București, 1938; ed. București, 1964; ed. îngr. Ileana Mihăilă, introd. Eugen Simion, București, 2002; *Cartea nunții*, București, 1933; ed. îngr. și postfață Marian Papahagi, București, 1982; *Opera lui Mihai Eminescu*, I–V, București, 1934–1936; ed. 2, I–II, București, 1969–1970; ed. I–II, îngr. Ileana Mihăilă, București, 1999–2000; *Poezii*, București, 1937; *Enigma Otiliei*, I–II, București, 1938; ed. București, 1961; *Viața lui Ion Creangă*, București, 1938; ed. (*Ion Creangă. Viața și opera)*, București, 1964; *Liviu Rebreanu*, Iași, 1939; *Principii de estetică*, București, 1939; ed. îngr. și postfață Al. Piru, București, 1968; *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, 1941; ed. 2, îngr. și pref. Al. Piru, București, 1982; *Șun sau Calea neturburată. Mit mongol*, București, 1943; *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, 1945; ed. postfață Al. Piru, București, 1968; *Impresii asupra literaturii spaniole*, București, 1946; ed. București, 1965; *Kiev–Moscova–Leningrad*, București, 1949; *Trei nuvele*, București, 1949; *Bietul Ioanide*, București, 1953; ed. I–III, îngr. Andrei Rusu și Ion Bălu, pref. Ion Bălu, București, 1995; *Am fost în China nouă*, București, 1955; *Studii și conferințe*, București, 1956; *Nicolae Filimon*, București, 1959; *Scrinul negru*, București, 1960; ed. (*Scrinul negru* și *Dosarele „Scrinului negru”*), I–II, îngr. Cornelia Ștefănescu, București, 1977; *Gr. M. Alecsandrescu*, București, 1962; *Lauda lucrurilor*, București, 1963; *Cronicile optimistului*, București, 1964; *Teatru*, București, 1965; *Estetica basmului*, București, 1965; *Opere*, I–XVII, București, 1965–1983; *Vasile Alecsandri*, București, 1965; *I. Eliade Rădulescu și școala sa*, îngr. Al. Piru, București, 1966; *Studii și cercetări de istorie literară*, pref. Al. Piru, București, 1966; *Studii și comunicări*, îngr. și pref. Al. Piru, București,

1966; *Scriitori străini*, îngr. Vasile Nicolescu și Adrian Marino, București, 1967; *Ulysse*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 1967; *Scrieri despre artă*, I–II, îngr. George Muntean, București, 1968; *Texte social-politice. 1944–1965*, pref. Gh. Matei și Gh. Țuțui, București, 1971; *Universul poeziei*, îngr. și postfață Al. Piru, București, 1971; *Literatura nouă*, îngr. și pref. Al. Piru, Craiova, 1972; *Gâlceava înțeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist*, I–II, îngr. Geo Șerban, București, 1973–1974; *Însemnări de călătorie*, îngr. și pref. George Muntean, București, 1973; *Corespondența lui G. Călinescu cu Al. Rosetti (1935–1951)*, pref. Al. Rosetti, postfață Vasile Nicolescu, București, 1977; *Avatarii faraonului Tlà*, îngr. și pref. D. Vatamaniuc, Iași, 1979; *Scrisori și documente*, îngr. Nicolae Scurtu, pref. Al. Piru, București, 1979; *Corespondența lui Al. Rosetti cu G. Călinescu (1932–1964)*, îngr. şi pref. Liviu Călin, București, 1984; *Cronici literare și recenzii*, I–II, îngr. Andrei Rusu și Ion Bălu, București, 1991–1992; *Opere*, I–IV, coordonator Ion Bălu, îngr. Nicolae Mecu, introd. Ion Bălu, București, 1993–2002; *Fals jurnal*, îngr. și pref. Eugen Simion, București, 1999; *Semne de viață în pustiu*, îngr. Geo Șerban, București, 2001; *Cultură și națiune*, îngr. și introd. Constantin Schifirneț, București, 2002; *Opere*, I–II, îngr. Nicolae Mecu, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2004; *Opere. Publicistica*, I–XII, coordonator Nicolae Mecu, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2006–2012. **Ediții:** Mihai Eminescu, *Poezii*, pref. edit., București, 1938; Ion Creangă, *Opere*, pref. edit., București, 1953. **Traduceri:** Giovanni Papini, *Un om sfârșit*, pref. trad., introd. Al. Marcu, București, 1923.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, II, *205–227*; Șuluțiu, *Scriitori, 208–212, 331–343*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *294–295*; Perpessicius, *Opere*, VIII, *17–21*, IX, *270–271*, XI, *148–157*, XII, *391–396*; Streinu, *Pagini*, I, *216–224*, III, *253–278*, IV, *225–229*; Ralea, *Scrieri*, II, *468–471, 481–486*; Ivașcu, *Confruntări*, I, *17–20*, *405–435*, II, *339–437*, *478–601*; Negoițescu, *Scriitori*, *261–272*, *340–348*; Zaciu, *Masca*, *231–244*; Șerban, *Exegeze*, *166–186*; Balotă, *Labirint*, *197–213*; Ion Bălu, *G. Călinescu. Eseu despre etapele creației*, București, 1970; Paleologu, *Spiritul*, *182–190*; Manolescu, *Poezia*, *48–52*, *173–186*; Manolescu, *Teme*, I, *29–34*, *41–47*, II, *51–58*, *103–108*, III, *24–26*, *44–49*, *100–107*, IV, *12–16*, *23–27*, *60–63*, VI, *59–65*, VII, *152–156*; George, *Semne*, *197–260*; S. Damian, *G. Călinescu romancier. Eseu despre măștile jocului*, București, 1971; ed. (*La ora 12, ziua*), București, 1995; *G. Călinescu interpretat de...*, îngr. și pref. Liviu Călin, București, 1971; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *544–562*, III, *268–335*; Nițescu, *Scylla*, *64–82*; Doinaș, *Poezie*, *20–50*; Protopopescu, *Volumul*, *7–30*; Grigurcu, *Idei*, *11–25*; Raicu, *Structuri*, *82–103*; Ștefănescu, *Momente*, *270–294*; Zaciu, *Bivuac*, *16–25*; Balotă, *Ion*, *404–462*; Ion Bălu, *G. Călinescu (1899–1965). Biobibliografie*, București, 1975; Ungheanu, *Arhipelag*, *293–320*, *409–411*; Cristea, *Arcadia*, *155–173*; Martin, *Identificări*, *76–102*, *171–177*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *664–689*, II, *203–264*; Ileana Vrancea, *Între Aristarc și Bietul Ioanide*, București, 1978; Piru, *Valori*, *230–269*; Ungheanu, *Lecturi*, *63–87*, *357–362*; Piru, *Permanențe*, *261–339*; Dumitru Micu, *G. Călinescu. Între Apollo și Dionysos*, București, 1979; Negoițescu, *Alte însemnări*, *74–106*; Manolescu, *Arca*, I, *247–269*; Șerban, *Ispita*, *86–120*; Papahagi, *Eros*, *134–152*; Mircea Martin, *G. Călinescu și „complexele" literaturii române*, București, 1981; ed. postfață Nicolae Manolescu, Pitești, 2002; Ion Bălu, *Viața lui G. Călinescu*, București, 1981; ed. 2, București, 1994; Martin, *Dicțiunea*, *131–149*; Melania Livadă, *G. Călinescu, poet și teoretician al poeziei*, București, 1982; Aurel Sasu, *Romanele lui G. Călinescu: o negație a formelor*, DFC, *290–331*; Cotruș, *Meditații*, *472–488*; Dimisianu, *Lecturi*, *13–40*; Faifer, *Dramaturgia*, *31–37*; Țeposu, *Viața*, *108–117*; Vlad, *Lectura rom.*, *35–60*; Cioculescu, *Itinerar*, IV, *372–384*; Ciopraga, *Propilee*, *253–265*; *G. Călinescu și contemporanii săi (Corespondență primită)*, I–II, îngr. Nicolae Mecu, București, 1984–1987; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *129–132*, *176–180*, III, *14–16*; Ungureanu, *Proza rom.*, I, *91–116*; Cornea, *Aproapele*, *398–409*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *184–188*; *„Istoria literaturii române de la origini până în prezent" de G. Călinescu. Dosarul critic*, îngr. Petre D. Anghel și Rodica Pandele, București, 1993; Nițescu, *Proletcultismul*, *188–209*; Cornelia Ștefănescu, *G. Călinescu sau „Seriozitatea glumei estetice". Între document și realitate ficțională*, București, 1996; *Dicț. analitic*, I, *94–95*, *134–137*, II, *15–18*, IV, *103–106*; Săndulescu, *Constelații*, *288–306*; *G. Călinescu în conștiința literară a contemporanilor*, îngr. Dinu Pillat, pref. George Muntean, București, 1999; I. Oprișan, *G. Călinescu. Spectacolul personalității. Dialoguri adnotate*, București, 1999; *G. Călinescu – profesorul. In memoriam*, îngr. Mihai Ungheanu, București, 1999; Valentin Ionescu, *Comicul comentariului călinescian*, București, 2000; Simion, *Fragmente*, III, *123–153*, VI, *45–57*; *Dicț. esențial*, *154–159*; Simuţ, *Arena*, *138–151*; Manolescu, *Lista*, II, *7–11*, III, *22–28*; George Pruteanu, *Feldeința călinesciană*, Constanța, 2001; Cristea-Enache, *Concert*, *528–546*; Ion Bălu, *Opera lui G. Călinescu*, București, 2001; Marcel Tînjală, *Teatrul lui G. Călinescu*, Craiova, 2002; Simion, *Genurile*, II, *105–114*; Cioculescu, *Lecturi*, I, *126–133*; Zamfirescu, *Istorie*, II, *279–320*; Rodica Grigore, *Retorica măștilor în proza interbelică românească*, Cluj-Napoca, 2005, *274–361*; Ștefănescu, *Istoria*, *53–66*, *366–368*; Elvira Sorohan, *G. Călinescu în autoportret. Câteva lecturi în palimpsest*, Iași, 2007; Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, București, 2008, *235–239*; Manolescu, *Istoria*, *701–738*; Popa, *Ist. lit.*, I, *989–1001*, *passim*, II, *passim*; Cernat, *Modernismul*, *110–164*; Florescu, *Aristarc*, I, *87–158*, II, *39–44*, *167–171*; Andrei Terian, *G. Călinescu. A cincea esență,* București, 2009; Adrian Marino, *Cultură și creație*, îngr. și pref. Aurel Sasu, Cluj-Napoca, 2010, *161–165*, *185–187*, *409–418*, *423–429*; Micu, *Critici prozatori*, *87–136*; Claudia Matei, *G. Călinescu și Italia*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 2011; Nicolae Mecu, *G. Călinescu față cu totalitarismul*, Cluj-Napoca, 2011; Goldiș, *Critica*, *130–163*; Simuț, *Vămile*, *289–298*. ***A.T.***

CĂLINESCU, Matei (15.VI.1934, Bucureşti – 24.VI.2009, Bloomington, Indiana, SUA), critic şi teoretician literar, comparatist, prozator, poet.

Este fiul Dorei Maria (n. Vulcănescu) şi al lui Radu Călinescu, absolvent la École Centrale des Arts et Manufactures din Paris, inginer la Căile Ferate Române. O ascendenţă care îl marchează timpuriu pe **C.** are mama sa, fiica boierului oltean Ştefan Vulcănescu şi a Elenei, născută Angelescu. O personalitate puternică şi pitorească a fost şi bunica paternă, Elena Călinescu, născută Bolintineanu – rudă îndepărtată a poetului omonim. Copilăria şi vacanţele petrecute la reşedinţa familiei materne de la Dârvari (judeţul Mehedinţi) rămân în memoria afectivă a lui **C.** ca o vârstă paradisiacă a existenţei. Pierderea proprietăţii de la Dârvari în 1947 (prin „donaţie", nu prin expropriere), ca şi stigmatul „originii sociale nesănătoase" lasă urme evidente în biografia autorului. Perioada de şcolaritate este agitată, suprapunându-se cu preliminariile, apoi cu izbucnirea războiului şi cu instalarea puterii comuniste. Primele două clase, începute în 1941 la Bucureşti, sunt continuate la pensionul particular „Jules Javet" din Craiova şi, din nou la Bucureşti, la „Sfântul Iosif". Liceul (1945–1952) îl face în Capitală, mai întâi la „Gh. Lazăr", ulterior la liceul numit „Titu Maiorescu" până la reforma din 1948, unde va lega o prietenie durabilă cu Ion Vianu, fiul lui Tudor Vianu. Îşi ia licenţa în limba engleză la Universitatea din Bucureşti în 1957. După un stagiu în redacţia „Gazetei literare", devine cadru didactic universitar, debutând ca asistent al lui Tudor Vianu şi urcând treptele ierarhiei profesorale până la poziţia de lector, la Catedra de literatură universală a Filologiei bucureştene (1963–1972). Paralel, este redactor la „Viaţa românească". Îşi susţine doctoratul în 1972, la Universitatea din Cluj, sub îndrumarea profesorului Liviu Rusu, cu o teză de literatură comparată: *Conceptul modern de poezie*. În 1973 devine *visiting professor* Fulbright, de limba română, la Indiana University din Bloomington. După expirarea stipendiului, solicită azil politic şi se stabileşte în Statele Unite ale Americii. În 1976 şi 1977 este bursier Guggenheim. Din 1979 va fi cetăţean american. Devine profesor titular (între 1996 şi 1998, şef al departamentului de literatură comparată), apoi profesor emerit de literatură comparată şi studii vest-europene la Indiana University, unde rămâne până la pensionare. Din anii 2000 revine periodic în ţară, unde predă ca profesor asociat la Universitatea „Babeş–Bolyai" din Cluj-Napoca şi la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti. În 2000 este decorat de preşedintele Emil Constantinescu cu Medalia Pentru Merit, iar în 2008 primeşte titlul *doctor honoris causa* al Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj-Napoca.

C. debutează în presă la „Gazeta literară" (1958) şi editorial cu studiul *Titanul şi geniul în poezia lui Eminescu*, apărut în 1964. Se impune drept cronicar şi eseist de prestigiu, director de opinie al vieţii literare – adunându-şi o parte din textele publicistice, alături de eseuri inedite, în câteva volume: *Aspecte literare* (1965), *Eseuri critice* (1967), *Eseuri despre literatura modernă* (1970; Premiul Academiei RSR – versiune revizuită şi adăugită a precedentului), *Fragmentarium* (1973). Eseurile trădează interesul timpuriu al universitarului pentru teoria și terminologia literară, tratând despre baroc, clasicism, romantism, realism sau fantastic. Deşi critica de întâmpinare nu l-a acaparat niciodată şi a practicat-o cu intermitenţe, **C.** promovează în cronicile sale nume care s-au impus: Cezar Baltag, Mircea Ivănescu, Petre Stoica, Modest Morariu, Ana Blandiana, Gabriela Melinescu, Nichita Stănescu. Prefaţează volume de autori români sau de traduceri din literatura universală, traduce el însuşi din poezia modernă americană (îndeosebi în revista „Steaua") şi se angajează într-o campanie de reabilitare oficială a literaturii interbelice, reputat decadentă în România comunistă (Minulescu, Arghezi, Bacovia, Blaga). Prefaţează *Antologia literaturii române de avangardă* a lui Saşa Pană (1969), o premieră absolută într-o epocă de relativă şi trecătoare toleranţă culturală. Mai puţin cunoscut este poetul **C.**, autor a trei volume apărute într-un ritm susţinut: *Semn* (1968), *Versuri* (1970), *Umbre de apă* (1972), urmate, după aproximativ trei decenii, de *Tu: elegii şi invenţii* (2004). Poezia publicată în anii '70 este

perfect consubstanţială cu opţiunile sale teoretice, mizând convergent pe o scriitură emfatic modernistă, ca şi pe o substanţă reflexivă acuzat intelectualistă, excentrică ideologic şi tematic în epocă. Un ciclu de poeme, atribuit (în *Versuri*) autorului imaginar Zacharias Lichter, face publică relaţia de continuitate a poeziei cu miniromanul-eseu *Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter* (1969; Premiul Uniunii Scriitorilor). Concepută ca o scriere ostilă puterii comuniste, *Viaţa...* are în centru un personaj care, asemeni lui Werther, de pildă, este un gen proxim, o paradigmă pe care literatura o propune vieţii, nu invers. Fascinaţia echivocă a personajului este întreţinută de jocul lecturilor concurente pe care le stimulează: cea anecdotică, cea simbolică şi cea livrescă. Li se adaugă tensiunea calculată a relaţiei dintre personaj şi cel pe care **C.** îl numeşte ambiguu Biograful (spre a se înscrie pe sine în propriul scenariu fictiv). O interpretare interesantă a cărţii, aparţinându-i lui N. Steinhardt, e remarcată de autor în prefaţa la cea de-a treia ediţie (1995). Lichter ar ilustra un mod aparte de a rezista comunismului, prin scandal, nesupunere totală, prin automarginalizare sistematică. Surprinzându-şi în primul rând autorul şi alimentându-i o anume suspiciune retrospectivă faţă de text, romanul a trecut nestingherit prin vămile cenzurii în decada a şaptea a secolului trecut. În prefaţa la ediţia din 1995, ca să se refere la conştiinţa nefericită a creatorului căruia cenzura i-a acceptat un manuscris – într-o lume unde interdicţia fusese semnul sigur al valorii –, romancierul creează un concept ad-hoc: postcenzura. **C.** revine în actualitatea literară postdecembristă şi ca memorialist, cu volumul *Amintiri în dialog* (1994), un pariu inedit, angajat editorial între sine şi fidelul său prieten Ion Vianu. Autentică regăsire a timpului pierdut (referirile la Marcel Proust abundă în discursul ambilor), aceste amintiri adresate au o funcţie recuperatoare, compensatoare şi terapeutică. Ele sunt marcate de conştiinţa scurgerii ireversibile a timpului, ca şi de sentimentul fisurii ireparabile dintre vârsta trăirii şi cea a mărturisirii. Expresia desăvârşită a ireversibilului este proba exilului (proba labirintului, cum o numise Mircea Eliade, alt mare exilat): o opţiune existenţială şi spirituală pe care amintirile au menirea s-o legitimeze, răspunzând întrebării de subtext: de ce? Sondând o lume de coşmar, dialogurile epistolare schiţează o fenomenologie sui-generis a împotrivirii faţă de comunism a intelectualului, înarmat doar cu unelte culturale.

Coloana vertebrală a scrierilor lui **C.** se află însă în studiile de literatură comparată şi de teorie literară. Între volumele aparent eterogene publicate în acest domeniu există un solid argument de unitate: vocaţia autorului de analist al discursului intelectual, în toate aspectele sale (ideologic, retoric, moral, tematic sau formal), dublată de o propensiune spre categorial în sfera sintezei. Observaţie valabilă pentru lucrările apărute fie în ţară, fie peste ocean. *Titanul şi geniul în poezia lui Eminescu*, subintitulat *Semnificaţii şi direcţii ale etosului eminescian*, propune o tipologie creatoare situată aparent pe linia eminescologiei anterioare (cu precădere D. Popovici). Totuşi, *ductus*-ul investigaţiei diferă sensibil de cel al predecesorilor. **C.** semnalează existenţa unui Eminescu *bifrons*, a cărui efigie de Ianus va fi ulterior limpezită şi legitimată de I. Negoiţescu într-o carte fundamentală. Mai curând decât un descendent al lui D. Popovici, **C.** este un precursor al lui I. Negoiţescu. Spre deosebire de primul, el îl citeşte pe Eminescu într-un mod vizibil situat, la fel ca şi cel de-al doilea: din perspectiva unei estetici conservând memoria experienţei moderniste. De aici decurge o altă diferenţă în raport cu eminescologia antecedentă: interesul pentru plasarea fizionomiei creatoare în orizonturi epistemice ample. Indiferent de obiectul lor imediat, interpretările rămân constant la nivelul relaţiei simptomatice dintre un intelectual (Eminescu) şi timpul său. În perspectiva conceptualizantă a lui **C.** eminescianismul devine o categorie largă de sensibilitate, care anticipează o serie din opţiunile culturale ale secolului al XX-lea. Dintr-un unghi acuzat perspectivist este abordat clasicismul european într-un volum monografic din 1971. Decupajul problematic nu scapă din vedere făgaşele urmate de istoria ideilor în veacurile următoare. Autorul concentrează şi dă convergenţă unor ipoteze asupra clasicismului dispersate în mai toate sintezele sale. În cartea despre Eminescu, în cea despre poezia modernă, în teoretizările pe marginea vârstelor şi a chipurilor modernităţii, clasicismul este invocat ritual cu funcţie de element *ab quo*: din punctul fix de observaţie al acestuia, devine posibilă percepţia optimă asupra diferirii creatoare şi asupra normelor sale labile. De altfel, disertaţia de doctorat a lui **C.**, dezvoltată la publicarea în volum, demonstrează că logica

poeziei moderne contrazice radical în primul rând axiomele clasice ale limbajului poetic: funcţia imitativă şi simpla valoare instrumentală. Pornind de aici, drumul poeziei va depăşi un alt jalon, cel romantic – mizând preponderent pe expresia emotivităţii şi pe imaginaţia creatoare –, pentru a ajunge, treptat, la ipoteza de uz curent a poeticităţii ca formă aparte de mânuire a limbajului. Dintre studiile anterioare exilului, acestea două îşi trădează continuitatea speculativă cu variantele sintezei dedicate, dincolo de Atlantic, modernităţii: *Faces of Modernity: Avant-Garde, Decadence, Kitsch* (1977) şi *Five Faces of Modernity: Modernism, Avant-Garde, Decadence, Kitsch, Postmodernism* (1987), tradusă în japoneză, în spaniolă şi, în 1995, în română. Nu numai ceea ce a scris în ţară pregăteşte lucrarea de referinţă despre modernitate, ci şi o serie întreagă de studii satelite, publicate în reviste sau în volume colective, intră în sfera ei de gravitaţie. O menţiune aparte merită capitolul *Modern, Modernism, Modernization*, apărut în volumul editat de Walter de Gruyter, *The Turn of the Century* (1992). Mai mult de o decadă **C.** a fost unul dintre animatorii dezbaterilor internaţionale consacrate postmodernismului, ca participant la simpozioane şi congrese, ca moderator la mese rotunde sau coeditor al unor antologii critice consacrate problemei. În Statele Unite colaborează la reviste de specialitate de prestigiu, precum „The Yearbook of Comparative Literature", „Poetics Today", „The Yale Journal of Criticism", „East European Politics and Societies" etc. Sinteza asupra modernităţii împlineşte două dintre tendinţele definitorii ale producţiei sale de anatomist şi de istoric al formelor culturale: înclinaţia nominalistă şi, paralel, un perspectivism deschis către presiunile contextuale – în sens larg ideologice – exercitate asupra creaţiei în diferite epoci. În ultima variantă, incluzând toate cele cinci chipuri, se pune ordine într-un domeniu unde pare a se fi înstăpânit babilonia (adică unde fiecare teoretician se exprimă în limba şi în legea sa). **C.** tratează modernitatea drept concept generic sau gen proxim, distingând-o net de ceea ce se numeşte modernism, care este doar unul dintre chipurile sale doctrinare şi estetice. Cartea este un ghid de orientare în topografia modernităţii, semnalând erorile şi iluziile proiective alimentate de înţelegerea şi definirea ei vreme de un veac şi mai bine. Asupra conceptului de modernitate se operează o triplă proiecţie semantică. Mai întâi, un decupaj axiologic, implicând un plus sau un minus valoric. (Modernismul s-a născut ca un concept peiorativ, spre exemplu.) După aceea, unul istoric, postulând acoperirea termenului cu un segment anume din timpul cultural. (Modernitatea începe aproximativ în 1850, an convenţional, după care noul devine o noţiune cu caracter ofensiv.) În fine, unul strict tipologic, mizând pe calitatea de instrument de sistematizare a unei astfel de categorii. (Se vorbeşte în mod curent de modernitatea unui autor din veacul de mijloc.) În studiul lui **C.** modernitatea se opune în primul rând tradiţiei sau precedenţei în termeni generici, după aceea se opune modernităţii burgheze, încrezătoare în utilitate, raţiune şi progres. În sfârşit, modernitatea se opune sieşi, pe măsură ce ameninţă să devină ea însăşi o sursă de autoritarism şi chiar de tradiţie. Modernismul, avangarda, decadenţa, kitschul şi postmodernismul sunt rezultatul unui joc de forţe, incluzând complementarităţi şi contraste, proiectat pe fundalul acestei triple tensiuni. Poziţia principială adoptată în lucrare îl determină pe autor să asume frontal dependenţa axiomelor estetice ale modernităţii mai curând faţă de discursul intelectual al epocii decât faţă de practicile de creaţie artistică. Volumul *Rereading* (1993) articulează într-un proiect teoretic explicit o serie de obsesii difuze, perceptibile în scrierile anterioare. Cu timpul, pentru **C.** recitirea s-a erijat într-o arhitemă teoretică, implicată în producerea, în consumul şi în devenirea literaturii. Perspectiva regresivă, adoptată în studiile de morfologie a culturii în care punctul de observaţie şi criteriul esteticii sale – situate înlăuntrul timpului său – implică automat o migraţie dinspre prezent spre trecut, adică o operaţie de re-citire. În memorialistică recitirea este învestită cu demnitate existenţială. Echivalent al retrăirii, al rememorării, al recuperării unui sens pierdut, relectura devine instrumentul împotrivirii faţă de mistificarea istoriei. În termenii în care e definită de autor, postcenzura este, la rândul ei, o variantă perversă a relecturii, trădând ecuaţia scriitor – putere, specifică unui timp anumit. În mai toate ipostazele în care o concepe **C.**, literatura se citeşte, se reciteşte şi chiar se scrie de la sfârşit spre început şi nu invers. Ca obiect de studiu teoretic, recitirea este un concept instrumental nu lipsit de o fibră metaforică. El mediază accesul înţelegerii noastre spre modul de existenţă şi de interpretare a literaturii,

iar dincolo de el – spre orizonturi culturale ample, privite în dinamica lor istorică. Cartea schiţează o teorie coerentă a recitirii, pornind dintr-o răspântie unde poetica, filosofia, etica, psihologia, teoria mentalităţilor şi chiar politica se întâlnesc. Ceea ce se numeşte curent lectură este un grad zero utopic: în raport cu el, tot restul este relectură. **C.** inventariază strategiile esenţiale ale recitirii – cea existenţială, cea ludică, cea creatoare, cea profesionist-hermeneutică şi, în fine, cea normativă. Privită dintr-o perspectivă normativă, polaritatea ipotetică citit–recitit îngăduie să se urmărească prin vizorul ei turnantele mentalităţii occidentale: cum s-a pus problema raportului lectură–relectură în momente-cheie ale conştiinţei culturale moderne şi ce valori exterioare literaturii i-au fost asociate frecvent. În fond, prin tot ce a scris, indiferent de gen, de tematică de metodologie sau de limbă, **C.** iluminează relaţia, lunecătoare în cultură, dintre Multiplu şi Unu, din care, ca intelectual al timpului său, a făcut un topos reflexiv.

Din anii 2000 **C.** pare să se reîntoarcă în cultura română, fizic şi editorial, prin prezenţa în reviste precum „Dilema veche" sau „22", prin susţinerea de conferinţe sau prezenţa, în calitate de profesor asociat, la Cluj-Napoca şi Bucureşti, precum şi prin publicarea mai multor cărţi, unele redactate în limba română, şi care se circumscriu, implicit sau explicit, unui proiect autobiografic, de sondare şi recuperare a memoriei personale şi culturale. Acest proiect arborescent include jurnalul (*Un fel de jurnal. 1973–1981*, 2005), un volum memorialistic dedicat fiului autist trecut în nefiinţă (*Portretul lui M*, 2003), o carte de versuri extrem de personală, dedicată de asemenea memoriei fiului dispărut (*Tu*: *Elegii şi invenţii*) şi câteva exegeze în care reveria cvasiautobiografică domină în subteran proiectul critic: *Despre Ioan Petru Culianu şi Mircea Eliade* (2000), *Mateiu I. Caragiale. Recitiri* (2003) şi *Ionesco. Recherches identitaires* (2005), transpusă în româneşte în 2006. Proiectul autobiografic se leagă, aşa cum **C.** spune într-un interviu, de posibilitatea reîntoarcerii în limba şi în cultura română. În prefaţa la *Despre Ioan Petru Culianu şi Mircea Eliade,* carte subintitulată semnificativ „amintiri, lecturi, reflecţii", el îşi califică studiul drept „eseu memorialistic", „ipoteză hermeneutică", „meditaţie autobiografică". Celelalte cărţi, cea despre Eugen Ionescu sau cea despre Mateiu I. Caragiale, continuă problematica existenţială şi culturală a exilului, axată pe întrebarea paradoxală „Cum poţi fi român?". Toate cercetează, pe lângă opera şi biografia unor mari autori ai exilului românesc, sensul cvasimitic şi secret al exilului, care le subîntinde atât creaţia, cât şi destinele (sau mai degrabă relaţia inextricabilă dintre acestea), şi despre care Eliade însuşi scrie într-unul din jurnalele sale. Sensul secret al exilului şi al întoarcerii paradoxal imposibile la identitatea românească este şi o eventuală cheie de lectură pentru opera teoretică şi critică a lui **C.**, în care se poate vedea un drum spre Centru, adică spre cultura română, după cum indică şi capitolul românesc redactat special pentru *A citi, a reciti* (2002), dedicat unei cărţi definitorii pentru lumea românească, *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale. De altfel, analizele pe text din Eliade şi Culianu, ca şi cele din literatura universală din *A citi, a reciti* sunt cel mai adesea încercări de a distinge, dintr-o perspectivă personală, „semnele" ascunse dintr-un text, de a reface un drum (dintr-o mulţime de posibilităţi) spre centrul mitic al textului. În aceeaşi carte despre Eliade şi Culianu, dedicată şi relaţiei Maestru–discipol, **C.** recunoaşte că accentul se pune pe „dimensiunea fantasmatic-autobiografică a lecturii" şi că analiza hermeneutică este produsul unei imaginaţii, al unei memorii livreşti şi personale şi al unei căutări autorevelatoare. Parabola personală despre care vorbeşte în prefaţă poate trimite chiar la relaţia sa cu Centrul, cu identitatea românească şi, în particular, cu figura mitică a lui Eliade însuşi, marele Ulise al exilului românesc. Autorul dedică un consistent capitol (*Funcţia irealului*) analizei prozei scurte a lui Mircea Eliade, centrat pe importanţa capitală a imaginaţiei creatoare în opera acestuia, „conceptul de imaginaţie" oferind „o cheie metodologică pentru înţelegerea atât a investigaţiilor sale ştiinţifice, cât şi a producţiilor sale literare". „Principiul imaginaţiei", concluzionează exegetul, constituie principiul originar al creaţiei lui Mircea Eliade, fundamentală fiind „metafizica sensului", care ar „gravita în jurul noţiunilor cardinale de *imaginaţie* şi *creativitate*". De aici şi teoria fantasticului de interpretare propusă de **C.**, din păcate succint formulată, dar care deschide drumuri noi în teoria contemporană. Acest tip de fantastic încurajează memoria şi imaginaţia cititorului să interpreteze liber,

să fantasmeze în marginea textului, astfel recreându-l. Mesajul final al hermeneutului se apropie mult de o teorie a eternei reîntoarceri aplicate pe teoria lecturii: interpretarea „rămâne cea mai bună speranţă pentru o anamneză a adevărului mitic". Analiza devine astfel ipoteză hermeneutică, o funcţie a irealului, dar reînvestită mitic, prin intermediul memoriei fantasmatice, imaginative, a cititorului. *A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii* introduce, încă din subtitlu, prin adăugarea parantezei, o notabilă diferenţă conceptuală faţă de ediţia în limba engleză din 1993, legată tocmai de actul mitic al întoarcerii ca eternă reîntoarcere. (Re)lectura, faţă de relectură, exprimă mai bine „timpul concomitent linear şi circular" al lecturii, „timpul mitic al memoriei", descrie mai precis „modelul unui timp metaforic-circular". Finalul primei părţi a cărţii dezvăluie marea provocare a (re)lecturii: „posibilitatea de a ne *imagina* şi de a explora prin lectură un timp mitic, circular", toate aceste afirmaţii amintind de limbajul istoricului român al religiilor. Acest timp al (re)lecturii are fie conotaţiile unei ieşiri din timpul lumii, ca în nuvelele fantastice ale lui Eliade, fie semnificaţia unei coborâri în augustiniana „memoria sui", adică în timpul interior, detemporalizat, mai degrabă spaţializat, vizual. În orice caz, (re)citirea se asociază auto-citirii şi „auto-descoperirii" şi e un act epifanic, mitic, de autocunoaştere şi autorevelare, mediat prin intermediul imaginaţiei şi al memoriei – creatoare, estetice, biografice, dar şi livreşti. Interesant de urmărit, în acelaşi sens, şi ansamblul arhitectural al ediţiilor româneşti publicate în ultimii zece ani, cu nelipsitele lor prefeţe şi addenda, acele texte scrise la sfârşit, dar care au valoare originară. Spre pildă, capitolul dedicat prozei lui Mateiu I. Caragiale în *A citi, a reciti* are o valoare paradigmatică, este proiecţia sa fantasmatică, „comoara ascunsă", Centrul imaginat de **C.** Analiza pe care o face este o lectură imaginativ mateină, discret şi secret autospeculară, pentru iniţiaţi, aşa cum textul *Crailor…* prevede şi cum exegetul însuşi propune, la rândul lui, pentru un cititor ideal. Nenumărate pasaje memorialistice, autobiografice sau diaristice, detalii, aluzii alcătuiesc o fină reţea de corespondenţe simbolice care îndeamnă cititorul către o lectură de descifrare a secretului, un secret de tip cultural-biografic, pe care Mateiu I. Caragiale îl sugera prin nenumărate detalii obscure, strecurate în textul romanului. **C.** porneşte într-un labirintic excurs pe urmele mai multor mistere, spre exemplu paratextele, apoi timpul, personajele (câţi crai?, ce orientări sexuale aveau?), problema „tatălui" şi a identităţii româneşti-balcanice etc. Paradoxul formulat în cazul romanului *Ulise* de James Joyce, carte care „nu poate fi citită, ci doar recitită", se verifică şi în cazul *Crailor de Curtea-Veche* sau al borgesienei *El Aleph*, cărţi care deschid sau închid volumul despre (re)lectură, şi devine principiul sistemului autospecular al construcţiei. Prin necanonicul „capitol românesc" despre *Craii…*, **C.** alege „micul Aleph balcanic" în care el se oglindeşte, tot aşa cum naratorul la persoana întâi din *El Aleph* (care este chiar Borges, susţine criticul) se oglindeşte în aleph-ul ascuns în pivniţa din Buenos Aires. Analizele şi premisele teoreticianului literar, epifaniile fantasmatice ale memoriei livreşti se confundă astfel cu epifaniile memoriei biografice. Altă carte publicată în România, *Tu: elegii şi invenţii*, marchează reîntoarcerea târzie la vers, legată de tragicul eveniment biografic care a determinat şi *Portretul lui M*, carte emoţionantă, singulară în literatura română, o încercare de înţelegere a fiului autist şi de retrăire a vieţii cu el. Spre deosebire de *Portretul lui M*, un *memoir* şi un jurnal al tatălui în căutarea fiului pierdut, *Tu…* se apropie de modul paradoxal, poetic-eseistic de exprimare din *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter*; e o carte dedicată tot lui Matthew, vieţii trăite cu el, o carte despre iubirea neputincioasă, calm melancolică a tatălui pentru fiul pierdut. Deşi intelectuală în aparenţă, ca şi poezia de tinereţe, lirica de acum a lui **C.** este intens personală, narcotic muzicală, se desfăşoară în volute largi, etalând, la fel ca poezia prietenului său Mircea Ivănescu, imaginea însorită şi întunecată a acelui paradis care e „le temps perdu".

Uităm adesea că un critic adevărat [...] *e de fapt un „scriitor" pe care-l citim pentru el însuşi, nu numai un simplu comentator de literatură.* [...] *Sub acest raport, Matei Călinescu e, probabil, singurul care continuă în mod decis (şi conştient) tipul de critică reprezentat altădată de Tudor Vianu. Nu e vorba de a imita pe Vianu, pe Călinescu, pe Lovinescu, ci de a înclina către o anume înţelegere a criticii, din care decurge un stil de analiză.*

NICOLAE MANOLESCU

Un eseu romanesc în sensul pur al termenului este Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter *(1969), unde, luând ca pretext un personaj socratic bucureştean, Matei Călinescu face reflecţii despre curaj, prietenie, sinucidere, femei, diavol, responsabilitate şi libertate etc., cu un spirit de fineţe şi o tehnică remarcabilă a paradoxului. Epicul este aproape inexistent şi, când pătrunde în discurs, are rolul de a pune personajul în situaţia de a vorbi, căci spunerea este actul cel mai important al existenţei lui. Zacharias Lichter este un profet care sparge cu plăcere oglinzile înţelegerii comune pentru a propune alte scheme (negative) ale gândirii. Voluptatea lui este de a gândi lumea pe dos, aducând soluţii imposibile (dar corecte, posibile din punctul de vedere al logicii formale) acolo unde raţiunea normală vede clar şi constructiv. O gimnastică superioară a minţii în care nu adevărul trebuie căutat, ci frumuseţea demonstraţiei.*

EUGEN SIMION

Matei Călinescu aparţine, ca amprentă spirituală, primei generaţii autentic necriterioniste a culturii române.[…] *Semnificativă e, sub acest aspect, nu numai ralierea lui Matei Călinescu la un tipar cultural sincronicist, de extracţie lovinesciană,* […] *nu numai abordarea lui Mircea Eliade* […] *dintr-o perspectivă exclusiv exegetică, nemimetică şi nespiritualistă, ci şi o altă dimensiune, pe care aş numi-o, în lipsa unui termen mai bun, „rămânerea în temporalitate". Înţeleg prin această sintagmă – recunosc, destul de sibilinică la prima vedere – opţiunea lui Matei Călinescu de a se legitima cultural prin istorie, ca un contemporan autentic al timpului său, hotărâre care-l va îndreptăţi să parcurgă firesc, fără poticneli, drumul care duce de la modernism la postmodernism, în vreme ce majoritatea reprezentanţilor majori ai generaţiei criterioniste s-au legitimat prin recursul deliberat la atemporalitate.*

ŞTEFAN BORBÉLY

SCRIERI: *Titanul şi geniul în poezia lui Eminescu*, Bucureşti, 1964; *Aspecte literare*, Bucureşti, 1965; *Eseuri critice*, Bucureşti, 1967; *Semn*, Bucureşti, 1968; *Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter*, Bucureşti, 1969; ed. 4 (definitivă), Iaşi, 2004; *Conceptul modern de poezie. De la romantism la simbolism*, Bucureşti, 1970; *Eseuri despre literatura modernă*, Bucureşti, 1970; *Versuri*, Bucureşti, 1970; *Clasicism, baroc, romantism* (în colaborare), Cluj, 1971; *Clasicismul european*, Bucureşti, 1971; ed. 2, pref. Vasile Voia, Cluj-Napoca, 2006; *Conceptul modern de poezie. De la romantism la avangardă*, Bucureşti, 1972; ed. Piteşti, postfaţă Ion Bogdan Lefter, 2002; *Umbre de apă*, Bucureşti, 1972; *Fragmentarium*, Cluj, 1973; *Faces of Modernity: Avant-Garde, Decadence, Kitsch*, Bloomington, 1977; *Five Faces of Modernity: Modernism, Avant-Garde, Decadence, Kitsch, Postmodernism*, Durham, 1987; ed. (*Cinci feţe ale modernităţii: modernism, avangardă, decadenţă, kitsch, postmodernism*), tr. Tatiana Pătrulescu şi Radu Ţurcanu, postfaţă Mircea Martin, Bucureşti, 1995, ed. 2, Iaşi, 2005; *Rereading*, Londra, 1993; ed. (*A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii*), tr. Virgil Stanciu, Iaşi, 2002; *Amintiri în dialog* (în colaborare cu Ion Vianu), Bucureşti, 1994; ed. 3, Iaşi, 2005; *Despre Ioan Petru Culianu şi Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecţii*, Iaşi, 2000; ed. 2, Iaşi, 2002; *Mateiu I. Caragiale. Recitiri*, Cluj-Napoca, 2003; ed. 2, Cluj-Napoca – Iaşi, 2007; *Portretul lui M*, Iaşi, 2003; ed. (*Matthew's enigma*), tr. Angela Jianu, Bloomington, 2009; *Tu*: *elegii şi invenţii*, Iaşi, 2004; *Ionesco. Recherches identitaires*, tr. Simona Modreanu, Paris, 2005; ed. (*Eugène Ionesco*: *teme identitare şi existenţiale*), Iaşi, 2006; *Un fel de jurnal. 1973–1981*, Iaşi, 2005. **Ediţii, antologii:** Tudor Vianu, *Opere*, II–III, postfeţele edit., Bucureşti, 1972–1973 (în colaborare cu Gelu Ionescu şi Cornelia Botez); *Exploring Postmodernism*, Amsterdam, 1988 (în colaborare cu Douwe W. Fokkema); Mircea Ivănescu, *versuri poeme poesii altele aceleaşi vechi nouă*, pref. edit., Iaşi, 2003.

Repere bibliografice: Regman, *Cărţi, 100–104*; Felea, *Reflexii, 133–135, 183–186*; Dimisianu, *Prozatori, 123–126*; Cesereanu, *Ipostaze, 200–209*; Al. Călinescu, *,,Conceptul modern de poezie"*, CL, 1970, 3; Manolescu, *Poezia, 68–70, 237–245*; Negoiţescu, *Lampa, 219–224*; Stănescu, *Poeţi şi critici, 102–108*; Vlad, *Convergenţe, 42–45*; Raicu, *Structuri, 286–297*; Petrescu, *Scriitori, 65–69*; Adrian Marino, *Lectură sau relectură*, „22", 1993, 42; [*Matei Călinescu*], RL, 1994, 24, „22", 2003, 690, AFP, 2009, 26 (grupaje speciale); Liviu Petrescu, *Portret în creion*, ST, 1994, 6; Ungureanu, *La vest*, I, *243–254*; Spiridon, *Apărarea, 177–182, 197–201, 206–209, 222–230*; Glodeanu, *Incursiuni, 345–350*; Micu, *Ist. lit., 771–772*; *Dicţ. esenţial, 159–161*; Simion, *Fragmente*, IV, *223–232*; Manolescu, *Lista*, III, *242–250*; Sasu, *Dicţ. scriit. SUA, 67–72*; Lefter, *Critica, 191–200*; Raluca Dună, [*Matei Călinescu*], LCF, 2003, 22, 23, 2004, 10, ALA, 2004, 720; Alexandru George, *Glose de două ori mateine*, LCF, 2003, 28, 29; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Relectură în canon*, LCF, 2003, 32–34; *Dicţ. analitic*, IV, *388–390*; Ştefan Borbély, *Matei Călinescu*, Braşov, 2003; Ovidiu Verdeş, *O carte fără precedent*, CU, 2004, 6; Andrei Terian, *Dincolo de literă*, E, 2004, *154–155*; Boldea, *Vârstele, 41–43*; Ştefănescu, *Istoria, 789–794*; Andrei Terian, *Viaţa şi opiniile lui Eugène Ionescu*, CLT, 2006, 44; *Matei Călinescu. Biobibliografie*, APF, 2008, 4; Manolescu, *Istoria, 1220–1224*; Ion Pop, *O autoritate discretă*, RL, 2009, 26; Monica Spiridon, *In memoriam: Matei Călinescu*, „Scrisul românesc", 2009, 7, 8; Popa, *Ist. lit.*, II, *1032–1033*; Nicolae Breban, *Matei Călinescu şi Nichita Stănescu*, CNT, 2010, 9; Micu, *Critici prozatori, 296–302*; Borbély, *Existenţa, 86–93*; Goldiş, *Critica, 90–91, 107–109, passim*; Marian Victor Buciu, *Un poetician relativizant – Matei Călinescu*, VR, 2012, 11–12. ***M.S., R.D.***

Desen de Marcel Iancu

CĂLUGĂRU, Alice (4.VII.1886, Paris – 1933), poetă, prozatoare. În acte purtând numele Alice Stéphanie Stănescu Călugăru, **C.** era a treia fiică a Mariei Carabella şi a căpitanului Ştefan Stănescu Călugăru; mama și-a păstrat numele după căsătorie. Împrejurarea naşterii poetei la Paris e legată de stagiul de studii „asupra instrucţiei şi fabricaţiunei pieilor în general”, de care beneficia tatăl. În mai 1887 familia se întoarce la Bucureşti. Serviciul tatălui determină frecvente mutări până în 1901, când ofiţerul demisionează. Din 1905 se pare, Maria Carabella se stabileşte la Paris, părinţii ei strămutându-se în Belgia. **C.** a învăţat în particular, susţinând examenele pentru cursul primar între 1893 şi 1897 la Şcoala Primară de Fete nr. 11 din Bucureşti. Urmează apoi cursuri în diverse institute particulare şi îşi trece bacalaureatul în 1906, la Liceul „Sf. Sava” din Bucureşti, unde îl cunoaşte pe colegul de generaţie G. Topîrceanu. În septembrie 1906 se îmbarcă, la Giurgiu, pentru Budapesta, îndreptându-se către Paris. A debutat în mai 1903 cu versuri în „Sămănătorul”, remarcată fiind de N. Iorga. Volumul de versuri *Viorele* apare în 1905, cu girul lui Titu Maiorescu, căruia **C.** îi solicitase opiniile înaintea publicării. Reacţiile criticii sunt contradictorii, mergând de la recunoaşterea netă a talentului autoarei până la etichetarea paginilor drept capricii adolescentine. Odată stabilită în Franţa, se face remarcată de Charles Müller, gazetar la „Le Journal”, coautor, cu Paul Reboux, al seriei de parodii *À la manière de...* (1908–1913). Va repurta un prim succes literar la un *tournoi de poésie*, organizat de gruparea revistei „Femina” în 1913, cu poemul *Les Perles*, răsplătit cu premiul al doilea şi medalia de aur şi marcând începutul carierei franceze a scriitoarei care de acum va semna Alice Orient. Trăieşte o boemă zbuciumată şi pauperă, obligată să-şi câştige existenţa ca dactilografă şi corespondentă de presă, cum mărturiseşte una dintre epistolele trimise lui G. Topîrceanu, căruia îi scrie între 1911 şi 1914, când autorul *Parodiilor originale* era redactor al „Vieţii româneşti” de la Iaşi. Încearcă să menţină, prin corespondenţă, contactul cu viaţa literară din ţară, plănuind un nou volum de versuri în româneşte. Colaborează la „Convorbiri literare”, „Viaţa literară”, „Luceafărul”, „Viaţa românească”, „Ramuri”. Cariera franceză nu se lasă lesne cucerită: în 1912 publicase doar o poezie (*Les Chats* în „Le Journal”) şi o nuvelă (în „Le Miroir”), în rest doar texte neliterare. Frecventa schimbare a adreselor pariziene între 1910 şi ianuarie 1914 reflectă dificultăţile întâmpinate. În 1921 **C.** se căsătoreşte cu ziaristul Louis Constant Edgar Müller, alături de care va întreprinde călătorii în Europa şi în America de Sud, unde se retrăsese familia ei maternă. O replică ficţională a acestor avataruri pare a fi romanul *La Tunique verte* (1924). Începând cu acest an, existenţa scriitoarei se dizolvă în mister. Veşti incerte vorbesc despre moartea ei în Elveţia, bolnavă de ftizie sau de nervi.

Versurile din volumul *Viorele* sunt, în mod evident, tributare unor influenţe de lectură. Se recunosc tipare şi cadenţe coşbuciene, multiple ecouri din M. Eminescu, dar, oricât de frapante ar fi ele, s-a observat, chiar atunci, că motive, teme şi rezonanţe consacrate dobândesc la **C.** o anume prospeţime ce-şi are sursa în autenticitatea trăirii. Poeta are sensibilitate pentru natură, ceea ce a făcut să fie comparată cu D. Anghel, dar acesta, la rându-i, pare feminin, lilial, estet, faţă de poetica ei senzuală, directă, aproape aspră. *Viorele* anunţă deja temele predilecte, deplin conturate în versurile de maturitate risipite în periodice: călătoria, sentimentul exilului perpetuu, fluiditatea şi inconsistenţa lumii, natura ca paradis insondabil, revelat în clipele privilegiate, rătăcirea şi ratarea, predestinarea, fragilitatea umanului. Deschiderea către sinestezie, către corespondenţele tainice care cosmicizează senzaţiile imediate (G. Călinescu), relevă latura simbolistă a acestui lirism, prefigurare

a poeziei noastre interbelice. Torsul pisicii se racordează secret la cel al fusului, al vântului şi al astrelor, într-o armonie ce depăşeşte casnicul şi terestrul. Plânsul ploii, ţârâitul monoton al burlanelor, cântecul vântului în horn împletesc o melopee dialogând cu bacovianul plâns al materiei. Întrezărită o clipă, steaua căzătoare este o strună plesnită a Lirei cosmice, sfârşitul unui cântec în armonia celestă. Poeta preferă grădinii natura sălbatică, buruienile, florile de câmp, aromele amare, ameţitoare, otrăvitoare. Izvoarele şi gârlele plâng doine necunoscute, în ele se amestecă dorul de rătăcire cu cel al extincţiei. Abandonată curgerii apei, barca îmbie la dispariţie, într-un extaz de aceeaşi factură cu acela resimţit de Aschenbach, eroul lui Thomas Mann din *Moartea la Veneţia*. Convenţională metaforă a vieţii, marea este şi marele vehicul al rătăcirii fără hotare. În *Peisagiu atlantid* lumea „profunzimilor" nu are habar de cea de deasupra, de „cerul" pe care alunecă şi pier corăbii; metropola, în perspectivă răsturnată, e o mare deasupra căreia gândul se avântă ca o luntre. *Barcarolă* îngână o litanie amară, cu dor de neîntoarcere: „barca somnului înceată/ Pe tăria depărtată/ Luneca-va printre nori" (*Somnul*). Corespondentul terestru devine drumul de fier, cântecul obsedant al roţilor inspirând o adevărată beţie a simţurilor. *Pe drum* traduce stingerea tuturor elanurilor, înecate într-o oboseală de viaţă, de rătăcire, de ultime şi definitive deziluzii: „dar simt că pretutindeni sunt departe". A fost remarcată la **C.** absenţa poeziei de dragoste; totuşi erotismul este poate latura cea mai profundă a sensibilităţii poetei: abia mărturisită, retrospectiv, iubirea pierdută, iubirea imposibilă este de neîmpărtăşit, traumă care a otrăvit şi sfâşiat pentru totdeauna sufletul, îmbolnăvindu-l de nostalgia unui pierdut suflu divin; filtrul magic este vinul morţii turnat în cupa de crin a purităţii, metafore uzitate şi de Ion Minulescu într-o romanţă cu fior tragic. Alte rezonanţe din Charles Baudelaire se fac simţite în gustul estet pentru mătăsuri, parfumuri şi licori, pentru aerul din muzee, spaţiu al „semnelor tainice" ale timpului, pentru şerpi şi perle, acestea din urmă ca metaforă a cuvintelor poeziei, smulse în teribila explorare a profunzimilor. Romanul *La Tunique verte* continuă temele obsedante ale autoarei: existenţa debusolată, călătoriile, întâlnirile şi „accidentele" providenţiale. Naraţiunea la persoana întâi, multiplicarea perspectivei prin alternarea naratorilor, schimbările de registru – de la proza poematică la epicul dens şi alert, de la reverie la dialogul spumos –, toate dau impresia unui construct eclectic, cu un puternic aer de modernitate. Lumea în care s-a „rătăcit" Lilis, alter ego al autoarei, este aceea pitorească a boemei artistice pariziene, cu farmecul ei împletit din entuziasme şi dezabuzare, din strălucire şi sărăcie; Josué, partenerul protagonistei, clovn de circ şi „tragedian", interlop, încarnează parcă „demonul rău şi blând" al acestei lumi în care măştile şi chipurile se confundă în jocul iluziei. Nu lipsesc elementele spectaculos-romantice: gelozia criminală, răpirile, tâlharii generoşi, decorul gotic al castelului părăsit, evadările, travestiul. Dar ceea ce face posibilă unitatea romanului este percepţia acută, bogată în senzaţii şi sugestii, care pune lucrurile şi personajele să vibreze împreună, creând porţi secrete de comunicare între firesc şi fantastic.

SCRIERI: *Viorele*, Bucureşti, 1905; *La Tunique verte*, Amiens, 1924; *Versuri*, îngr. Ecaterina Săndulescu, introd. Dumitru Micu, Bucureşti, 1968; *Scrieri*, tr. Virgil Tiberiu Spânu, îngr. şi pref. Pavel Ţugui, Bucureşti, 1987.

Repere bibliografice: Iorga, *O luptă* (1979), I, *176–177*, *348*, *376*, II, *336*; Ovid Densusianu, *„Viorele"*, VAN, 1905, 13; Chendi, *Pagini*, *375*, *379–382*; *Scrisori – Ibrăileanu*, IV, *39–42*, *284–304*; G. Topîrceanu, *Scrieri*, II, îngr. și pref. Al. Săndulescu, Bucureşti, 1983, *555–556*, *702*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *464–465*, VI, *117*; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), *114*, *147–148*; Miller–Săndulescu, *Evoluţia*, *309–318*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *603–604*, *Ist. lit.* (1982), *681*; Radu Gyr, *O poetă uitată: Alice Călugăru*, UVR, 1943, 21; Sevastos, *Amintiri*, *239–241*; Perpessicius, *Lecturi intermitente*, GL, 1967, 35; Ciopraga, *Lit. rom.*, *41–42*, *49–50*, *76–77*, *97–98*, *105–106*, *303*, *307*, *321–325*, *438*; Vasile Netea, *Alice Călugăru, o enigmă biografică*, MS, 1973, 3; Pavel Ţugui, *Alice Călugăru. Din nou despre o enigmă biografică*, MS, 1978, 2; Gh. Agavriloaiei, Lucia Pop, *Alice Călugăru în corespondenţă*, CL, 1979, 3; Micu, *Scriitori*, *166–194*; Constantin Popescu-Cadem, *Alice Călugăru în documente pariziene*, MS, 1984, 3; Constantin Ciopraga, *Alice Călugăru – G. Topîrceanu. Moment epistolar*, MS, 1986, 2; Ornea, *Înţelesuri*, *158–162*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *520–522*; Ilie Constantin, *Restituiri*, RL, 1999, 43; Maria Platon, *Alice Călugăru. O poetă pe nedrept uitată*, Iaşi, 2001; Manolescu, *Istoria*, *882*; Al. Cistelecan, *O aventuristă (I–IV)*, CLT, 2009, 26–29. ***S.D.***

CĂLUGĂRU, Ion (pseudonim al lui Ştrul Leiba Croitoru; 14.II.1902, Dorohoi – 22.V.1956, Bucureşti), prozator.

După o copilărie petrecută în sărăcie, tatăl lui fiind croitor, pleacă, în 1919, la Bucureşti, unde se înscrie la Liceul „Matei Basarab". E. Lovinescu, profesorul său de latină, îi oferă un post la revista „Sburătorul", propunându-i totodată pseudonimul care îl va face cunoscut în literatură. Probabil în 1920 se produce debutul gazetăresc, în cotidianul „Mântuirea", unde semnează B. Croitoru. Este redactor sau colaborator la „Adevărul literar şi artistic", „Rampa", „unu", „Integral", „Contimporanul", „Reporter", „Universul literar", „Cuvântul", „Cuvântul liber", „Vremea", „Azi", ş.a. În 1929 editează propria revistă, „Opinia publică", din care apar doar două numere, dar la care colaborează Şt. Roll, B. Fundoianu, Saşa Pană, Victor Brauner ş.a. A mai semnat i.c., I. Cg., I. Raiot, Ion Popescu, Moş Ion Popescu. Publică articole cu caracter cultural, social, dar şi nuvele, schiţe şi chiar romane în foileton, reluate mai târziu în volume. A fost membru al Institutului de Studii Latine şi a făcut parte din Societatea Scriitorilor Români. De foarte tânăr s-a angajat în mişcarea socialistă, al cărei ardent susţinător avea să fie toată viaţa; implicarea sa politică va culmina după 1945, când va deveni redactor la „Scânteia".

Culegerea de nuvele care marchează debutul editorial al lui **C.**, *Caii lui Cibicioc* (1923), anunţă viziunea realistă ce se va amplifică în scrierile ulterioare. Prin ochii lui Buiumaş al Ţiprei, protagonistul trilogiei pe care o alcătuiesc *Copilăria unui netrebnic* (1936), *Trustul* (1937) şi *Lumina primăverii* (1948), este percepută viaţa chinuită şi plină de lipsuri a locuitorilor unui târg moldovenesc. Alter ego al autorului, Buiumaş asistă mirat la momentele cruciale ale existenţei: naşterea, nunta, moartea. Copil interiorizat, avid de învăţătură, atunci când este trist sau descumpănit în faţa vieţii se retrage în sine şi abandonează străzile şi zarva urbei. De fapt, **C.** surprinde atât duritatea, cât şi poezia unui mediu amalgamat social, etnic şi religios, bizarul şi blândeţea, egoismul şi generozitatea oamenilor care îl populează. Natura îşi desfăşoară amplu anotimpurile şi tot Buiumaş este cel care admiră frumuseţea zilelor de primăvară sau e atras de linişteа şi pacea din cimitirul unde tinerii merg spre a da bineţe bătrânilor ce nu mai sunt. În multe privinţe, s-a făcut apropierea dintre atmosfera liricii lui B. Fundoianu şi proza lui **C.**, irigată de o poezie molcomă a ritmurilor existenţei, din care răzbate din când în când un ţipăt. De sub coaja groasă a monotoniei ce acoperă viaţa celor din jur, copilul percepe sensuri care altora le rămân ascunse, comentează cu luciditate şi năduf goana după tot felul de nimicuri şi lupta pentru existenţă, simte acut frustrările şi izolarea, înregistrează schimbări implacabile care îi marchează orizontul cunoaşterii. Amintirile unora şi ale altora îi vorbesc despre răscoala de la 1907, iar copilăria şi o parte din adolescenţă îi sunt influenţate de evenimentele războiului. Aşa cum remarcă Nicolae Manolescu, „Atmosfera e remarcabilă adesea, ca şi aspectul etnografic, tratat în amănunte ce par astăzi pitoreşti, legate de obiceiuri, de limbă, de religie. Peste toate, istoria mare cade ca o perdea pictată". Alt episod major al vieţii personajului central, urmărind, de altfel, un traseu autobiografic pe care **C.** îl transpune etapă cu etapă, va fi călătoria spre Bucureşti – miraj către care adolescentul îşi îndreaptă toate aspiraţiile. Dar aici se simte un dezrădăcinat şi un neadaptat. Îl miră şi apoi îl dezgustă făţărnicia oamenilor şi adânca discrepanţă între categoriile sociale. Buiumaş încearcă să găsească o supapă în mişcarea socialistă, dar, în cele din urmă, tentativa de a se integra în viaţa trepidantă a marelui oraş eşuează. Atmosfera bine închegată din *Copilăria...* nu se mai regăseşte în celelalte două romane ale trilogiei. Acestea sunt compuse din secvenţe de reportaj, mai mult sau mai puţin realizate. În *Trustul* îşi face loc o teză, transpusă brutal în clişeul rupturii totale dintre exploataţi şi exploatatori. Abordarea aceasta simplistă se va desfăşura într-un context ideologic propice mai cu seamă în romanul *Oţel şi pâine* (1951; Premiul de Stat), înecat în clişee sociologizante proletcultiste. Doar Buiumaş, la care autenticitatea şi pregnanţa nu se rezumă la inserţiile autobiografice, rămâne o

realizare în categoria personajelor-copii şi adolescenţi din literatura română. Influenţată de spiritul de frondă al vremii ce se cultiva la „unu", „Integral", „Contimporanul", altă parte din proza lui **C.** stă sub semnul expresionismului sau sub cel al avangardismului. Ciclul de nuvele *Paradisul statistic* (1926) este grăitor în acest sens, însă un anume spirit expresionist străbate întreaga operă. Grotescul figurilor şi al sentimentelor, atmosfera ambiguă se regăsesc şi în nuvelele din *Abecedar de povestiri populare* (1930), după cum revin, în mai mare sau în mai mică măsură, şi în romane. Totodată, în multe proze atmosfera este invadată de oniricul îmbinat cu semne, revelări ale sacrului, deseori putându-se observa chiar parodierea vechilor scrieri biblice. Textul nuvelelor este concentrat, iar oamenii sunt încercați parcă de convulsii aflate la graniţa normalităţii, experimentând neîncetat, şi pervers uneori, în zona unei sexualităţi atotstăpânitoare. Pe de altă parte, tot în acest spaţiu se regăsesc şi elementele unei faţete caracteristice pentru proza lui **C.**: mahalaua evreiască din micile oraşe ale Moldovei. Printre romanele ce au ca substanţă lumea amestecată a Bucureştilor de după Primul Război Mondial se situează şi *Don Juan Cocoşatul* (1933). Viziunea care îi conferă unitate este una expresionistă, discursiv enunţată în subtitlu – *Oameni cari se pregătesc de moarte din cea dintâi zi a vieţii* – şi apoi susţinută, pornind de la selectarea mediilor, de privirea necruţătoare, tentată să deformeze până la grotesc lipsa de coerenţă şi de sens a celor care se perindă printr-un oraş al desfrânării paroxistice. Gustul amar al propriilor experienţe împinge protagonistul către o perspectivă sumbră. Pablo Ghilgal este însemnat de natură cu o cocoaşă; cocoaşa poate fi interpretată şi ca un stigmat al populaţiei evreieşti, pe care **C.** o vede condamnată a fi altfel decât ceilalţi. Mediul boem, al cărui răsfăţat este Pablo, oferă o imagine stridentă, de colorit violent, cu figuri şi sentimente configurate în linii îngroşate, rezonând sarcastic. Mai toate personajele centrale ale lui **C.** sunt de extracţie iudaică; prin ele prozatorul traversează două lumi: târgul de provincie şi Capitala.

SCRIERI: *Caii lui Cibicioc*, Bucureşti, 1923; *Dracul în capcană sau Prinderea satanei celei cu 7 nume*, Bucureşti, 1923; *Haiducul Codău, moartea poterelor, bucuria vădanelor*, Bucureşti, 1923; *Haiducul Hărăluţă, prostul din ceata neagră*, Bucureşti, 1923; *Moara dracilor sau Haiducul călugăr*, Bucureşti, 1924; *Paradisul statistic*, Bucureşti, 1926; ed. îngr. şi pref. Cornelia Ştefănescu, Bucureşti, 1971; *Abecedar de povestiri populare*, Bucureşti, 1930; *Omul de după uşă*, Bucureşti, 1931; *Charlot*, Bucureşti, 1933; *Don Juan Cocoşatul*, Bucureşti, 1933; *Erdora*, Bucureşti, 1934; *Copilăria unui netrebnic*, Bucureşti, 1936; ed. 2, Bucureşti, 1954; *De la cinci până la cinci*, Bucureşti, 1936; *Trustul*, Bucureşti, 1937; ed. Bucureşti, 1956; *Scriitorii libertăţii*, Bucureşti, 1945; *Ion şi Salomeia*, Bucureşti, 1947; *Lumina primăverii*, Bucureşti, 1948; ed. 2, Bucureşti, 1955; *Am dat ordin să tragă*, Bucureşti, 1948; *Clownul care gândeşte*, Bucureşti, 1949; *Măseaua stricată*, Bucureşti, 1949; *Oţel şi pâine*, Bucureşti, 1951; ed. Bucureşti, 1960; *Casa şoarecilor*, îngr. Saşa Pană, Bucureşti, 1958. **Traduceri:** F.M. Dostoievski, *Visul unui om ridicul. Jurnalul unui scriitor*, Bucureşti, f.a.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, II, *317–318*; Perpessicius, *Opere*, IV, *269–273*, V, *202–206*, VI, 330–334, VII, *236–238*, XII, *389*, *418*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *228–258*; Călinescu, *Opere*, I, *624–626*, *764*, II, *533–535*; Sebastian, *Eseuri*, *371–373*; Aderca, *Contribuţii*, II, *35–36*; Sebastian, *Jurnal*, *270–282*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *711–712*, *Ist. lit.* (1982), *795–796*; Crohmălniceanu, *Cronici şi articole*, *263–276*; S. Damian, *Încercări de analiză literară*, Bucureşti, 1956, *32–42*; Bratu, *Cronici*, I, *125–132*; Micu, *Romanul*, *30–34*, *283–288*; Piru, *Panorama*, *299–301*; Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.*, *133–144*; Cornelia Ştefănescu, *Ion Călugăru*, RITL, 1972, 3; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *346–350*; Negoiţescu, *Analize*, *193–196*; Mirodan, *Dicţionar*, I, *327–341*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *231–233*; Cornelia Ştefănescu, *În necontenit conflict*, JL, 1998, 17 – 18; *Dicţ. analitic*, I, *228–230*, III, *268–270*; Nicolae Manolescu, *Romane uitate*, RL, 2006, 34; Morar, *Scriitori evrei*, *122–136*; Marian Victor Buciu, *Un remarcabil expresionist social*, CNT, 2008, 3; Simona Vasilache, *Poezii în fond*, RL, 2008, 45; Popa, *Ist. lit.*, I, *79*, *passim*. ***O.I.***

CĂMINUL, revistă culturală şi literară apărută la São Paulo, în Brazilia, între 1951 şi 1970, trimestrial în primii ani, apoi bianual, cu text mimeografiat. Ilustraţia de pe copertă – o poartă de lemn românească – şi mottoul „Hai să dăm mână cu mână cei cu inima română" sugerează orientarea tradiţionalistă a publicaţiei şi raţiunile apariţiei ei, subliniate şi în *Cuvânt de început*, care defineşte şi aspiraţia de a oferi românilor pribegi „o adevărată recreere a sufletului şi a minţii, un binefăcător popas de reculegere în sens creştin şi românesc, pe drumul cotidianului sumbru pe care-l parcurg". **C.**, editată de Nic. Iancu Păltinişanu, apare sub auspiciile Societăţii Culturale România din São Paulo şi este prima revistă în limba română din Brazilia. Colaborează poeţi şi prozatori ai

exilului românesc stabiliţi pe continentul american, unii de orientare legionară. Sunt oferite informaţii asupra activităţii culturale şi publicistice româneşti desfăşurate în exil şi ştiri, cu caracter politic sau cultural, din ţară. Literatura este reprezentată mai ales prin poezia originală a lui Faust Brădescu, Nic. Iancu Păltinişanu, Nicolae Novac, Ion Ţolescu, Valentin Dragu, Elisabeta Mihăilescu, Daniela Movilă, Iulia Carâp, Al. Petru Silistreanu. Sunt incluse în sumar, integral sau fragmentar, versuri şi proză aparţinând poeţilor români clasici şi contemporani: Eminescu, V. Alecsandri, Al. Vlahuţă, George Coşbuc, Octavian Goga, Al. Mateevici, Aron Cotruş (*Horia, Pâinea noastră, Ţară, Între Volga şi Mississippi*, reproduse după volumul *Drumuri prin furtună* şi din alte publicaţii), Radu Gyr. Sunt inserate poveşti de Ion Creangă şi schiţe de I.L. Caragiale. Pagini de proză semnează şi Nic. Iancu Păltinişanu, Nicolae Teban, Ilie I. Manolescu. Rubrica permanentă „Ştiri culturale", cronica literară a lui Faust Brădescu, urmărind actualitatea literară, şi studiile lui Vasile Posteuca aduc un plus de informaţie cititorilor. ***M.P.-C.***

CĂMINUL NOSTRU, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, între 12 noiembrie 1910 şi 3 octombrie 1911, sub îngrijirea lui I. (Ionescu) Boteni. În articolul-program *Cuvânt înainte* asumat de redacţie, se afirmă: „Vom publica bucăţi de proză şi poezie semnate de nume cunoscute. Vom ţine publicul în curent cu noutăţile literare din cursul săptămânei, vom face aprecierea operelor de interes general şi vom avea casă deschisă pentru talentele tinere care vor bate la uşa noastră. Vom publica câteceva şi din literatura populară, pentru că e cea mai bogată şi mai frumoasă moştenire de la strămoşi. […] Ne vom feri de polemici şi nu vom răspunde la atacuri. […] Ieşim în lume cu acest plan şi avem încredere în puterile noastre". Publicaţia conţine rubrici teatrale şi plastice, consacrate recenziilor, notiţelor, informaţiilor literare (între care figurează şi acelea despre incendiul care a distrus manuscrisele lui D. Anghel şi arhiva Societăţii Scriitorilor Români sau despre vizita lui Filippo Tommaso Marinetti la Paris) şi „Cronica chestiei naţionale". Un rol important îl are revista în publicarea unor poezii necunoscute ale Văcăreştilor (*În rai fără tine*, *Într-o nebunie mare*, *Am răpus nădejdea*, *Dragoste, de știi dreptate*, *Vezi că fulgeră*, *Ticălosul al mieu piept*), rămase în manuscris, şi în reactualizarea unor autori de memoriale de călătorie ca Dinicu Golescu, Ion Codru-Drăguşanu, Gh. Asachi ş.a. Poezia este reprezentată de I.U. Soricu, Victor Eftimiu, Nichifor Crainic, I. Sân-Giorgiu, Eugeniu Revent, Volbură Poiană-Năsturaş, Panait Papazissu, N. Pora, A. Popovici-Bănăţeanu, proză semnează I. Ionescu-Boteni, Mihail Lungianu, Ion Dragu, Corneliu Moldovanu, Emil Gârleanu, T. Negrescu, iar eseuri, Emil Isac, D. Tomescu, Constanţa Hodoş. Se publică traduceri din *Infernul* lui Dante (George Coşbuc), *Cidul* de Corneille (St. O. Iosif), lirică de Ady Endre (*Femeia albă*) și de Lenau (*Noapte de iarnă* – I.U. Soricu), de Victor Hugo, *Neîncrederea* (D. Nanu) și de Horaţiu (Ion Sân-Giorgiu). Alţi colaboratori: N. Iorga, Oreste, Octavian Lugoşianu, Călin Mărgărit, I.F. Buricescu, Mihai Iorgulescu, Emil Grigorovitza, Ştefan Braborescu, Caton Theodorian, Alfred Moşoiu, Nerva Hodoş, Victor I. Slăvescu, C. Rădulescu-Codin, Nichifor Crainic. ***M.Pp.***

CĂPĂŢINEANU, Stanciu (c. 1800 – 15.IX.1848, Râmnicu Vâlcea), traducător. Absolvent al şcolii întemeiate la „Sf. Sava" din Bucureşti, **C.** se formase ca elev al lui Ion Heliade-Rădulescu. În 1826 pleacă la Craiova, unde, împreună cu Grigore Pleşoianu, deschide cursurile Şcolii Naţionale. A fost aici director şi profesor, predând gramatica şi „deprinderi asupra stilului românesc". Din cauza vederilor sale noi, în urma unor intrigi, este scos din învăţământ în 1837. Pleacă din Craiova şi se stabileşte la Râmnicu Vâlcea, unde e numit judecător, ocupând apoi funcţii administrative mărunte.

Făcând parte din grupul de cărturari care susţineau proiectele culturale ale lui Heliade, **C.** fusese iniţiat printre primii în programul Societăţii Literare de la 1827. Astfel, în spiritul orientării iluministe ilustrate în primul rând de mentorul său, el întreprinde în jurul anului 1830 o serie de traduceri, optând nu atât pentru scrieri moralizatoare facile, cât pentru opere de seamă ale iluminismului european. În volumul *Bibliotecă desfătătoare şi plină de învăţătură*, apărut în 1830, adună patru povestiri tălmăcite din Pascal, Boileau, Voltaire și Montesquieu. În acelaşi an mai apăruseră *Mărimea romanilor sau Băgare de seamă asupra pricinilor înălţării şi căderii lor*,

tălmăcire a scrierii *Considérations sur les causes de la grandeur des Romains et de leur décadence* de Montesquieu, precum şi *Mitologhie pe limba rumânească*, iar în 1831 este imprimată traducerea după *Zadig* de Voltaire. În prefeţele la aceste transpuneri **C.** vorbeşte despre strădania lui de a da contemporanilor lecturi instructive şi de a contribui totodată la modelarea limbii române. Alte lucrări anunţate ca fiind traduse, precum *Du Contrat social* de Jean-Jacques Rousseau, *Les Ruines ou Méditations sur les révolutions des empires* de Volney, n-au fost tipărite.

Traduceri: Montesquieu, *Mărimea romanilor sau Băgare de seamă asupra pricinilor înălţării şi căderii lor*, [Sibiu], 1830; *Mitologhie pe limba rumânească*, [Sibiu], 1830; [Pascal, Boileau, Voltaire, Montesquieu], în *Bibliotecă desfătătoare şi plină de învăţătură*, [Sibiu], 1830; Voltaire, *Sadic sau Ursitoarea*, [Sibiu], 1831.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *126–127*; Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, *217–219*; Piru, *Ist. lit.*, II, *30–31*; Cornea, *Originile*, *passim*; *Dicţ. lit. 1900*, *176*; Firan, *Profiluri*, II, *380*. ***G.D.***

CĂPRARIU, Al. [Alexandru] (20.XII.1929, Cluj – 4.II.1988, Cluj-Napoca), poet, cronicar literar. Este fiul Mariei (n. Rusu) şi al lui Alexandru Căprariu, funcţionar. Face la Cluj studiile liceale şi Facultatea de Filosofie, absolvită în 1952. Elev al Şcolii de Literatură „M. Eminescu” în 1951–1952, este exmatriculat pentru lecturi interzise din Tudor Arghezi şi Lucian Blaga. Debutează cu poezie la „Almanah literar” în 1949 şi mai colaborează la „Steaua”, „Contemporanul”, „România literară”, „Luceafărul” ş.a., semnând la început şi versuri de circumstanţă, în ton cu epoca proletcultistă. Este redactor la „Tribuna” (1957–1969), director al Editurii Dacia (1969–1986) şi din nou redactor la „Tribuna”, unde ţine nu numai cronica literară, ci şi o „cronică sportivă”. În perioada de început a „Tribunei” a mai fost cronicar plastic şi dramatic. Debutează editorial cu volumul de versuri *Orizonturi* (1963), urmat de *Cercurile dragostei* (1966), culegere de poezie intimistă, aşezată la încrucişarea unor influenţe diverse, nedecantate încă suficient. Următoarea carte, *Jurnal literar* (1967), include cronicile literare semnate în „Tribuna”, pe marginea unor volume de Tudor Arghezi, Tudor Vianu, I.L. Caragiale, Ion Barbu, Adrian Maniu, Geo Bogza, Al. A. Philippide, I. Negoiţescu, Miron Radu Paraschivescu, Ion Vlasiu, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Nicolae Labiş, Ion Brad, Virgil Teodorescu, Ştefan Aug. Doinaş, Ion Caraion, Titus Popovici ş.a. Banalitatea opiniilor este dusă aici până la extrem, de aceea rar se poate desprinde astăzi din paginile respective o propoziţie critică memorabilă, răsărind dintre truisme şi concesii făcute comandamentelor ideologice ale vremii. O schimbare are loc odată cu volumul de versuri *Mica autobiografie* (1975), care face racordul la temele, motivele şi modul de a scrie poezie din perioada interbelică, urmat de *Marea autobiografie* (1979), *Ochii de pretutindeni* (1981), *Ierbarul cu amintiri* (1984), *Asfinţiturile zilnice* (1985) ş.a. Pentru *Mica autobiografie* primeşte Premiul Uniunii Scriitorilor, iar pentru *Marea autobiografie* pe acela al Asociaţiei Scriitorilor din Cluj.

Din aceeaşi generaţie cu Al. Andriţoiu şi Ion Brad, de care îl leagă şi afinităţi temperamentale şi de atitudine poetică (apartenenţa mai pronunţată la tradiţie, la versul muzical şi la rafinarea livrescă), **C.** traversează, ca şi confraţii săi, o anumită criză a limbajului şi a adeziunii la linia oficială, pentru a evolua – într-un mod mai decis decât ceilalţi – spre un intimism de substanţă, preocupat de marile teme ale existenţei: iubirea, lupta cu timpul, obsesia morţii, comuniunea cu peisajul, relaţia cu transcendenţa. Rezultă de aici o lirică a bucuriilor simple, solar-meditativă, bazată pe confesiunea spontană, ţintind refacerea trăirii imaginativ-fanteziste prin încorporarea realului în „mica” sau „marea” autobiografie. Exultanţa în faţa frumuseţilor firii, trăirea frenetică a evenimentului cotidian, surprinderea candidă a devenirilor fireşti sunt componente ale unei poetici de jurnal existenţial, în care umbra înnegurată a morţii, presimţirea ei dureroasă fac loc treptat unei gravităţi de factură elegiacă. Cantabilă şi sonoră, desprinsă din trunchiul unei tradiţii clasice de bună factură sau din cel al modernismului interbelic de tip tradiţionalist, poezia se salvează de la caducitate prin transparenţa melodioasă a sonurilor, printr-o caligrafie discretă. Experimente diverse, bine asimilate, vădesc o aplecare spre desăvârşirea formală, spre cizelarea enunţului până la esenţial. Delicat şi senzitiv, **C.** încearcă să capteze un limbaj la fel de sugestiv ca şi percepţia concretă, vehicul pentru înţelegerea sensurilor lumii. Pelerin modern, el este un *homo viator* prin clipa prezentă spre un

tărâm al transcendenţei imaginare: „Ca o sălbăticiune rănită gonesc/ prin ierburile înalte. Sângele meu regal// aruncă rubine prin florile albastre/ şi gonesc, gonesc hipnotizat de o stea/ încă nevăzută de nimeni". Lirica lui are însă şi o altă faţă, în care predomină ludicul, tonul histrionic. Viaţa e văzută ca o mare comedie (*Revelaţie*) în care „actorii schimbă măşti şi schimbă glume", în care domneşte jocul grimaselor, al măştilor, al travestiurilor, ca formă de evaziune din perimetrul prea încrâncenat al existenţei, ca filosofie a fiinţei ameninţate. Discursul liric vizează eradicarea răului, ceea ce presupune şi o radicalizare a limbajului moral, o conotaţie etică, purificatoare. „Am fost şi rămân fiul străzii" – o caracterizare din *Mica autobiografie* – consemnează tocmai această opţiune de atitudine, căci aici, din aglomerarea unor elemente comune, a unor fapte diverse, se construieşte o poezie de mare delicateţe.

SCRIERI: *Orizonturi*, Bucureşti, 1963; *Cercurile dragostei*, Bucureşti, 1966; *Jurnal literar*, Bucureşti, 1967; *Povestea cu mielul, clopoţelul şi copăcelul*, Bucureşti, 1968; *Mica autobiografie*, Bucureşti, 1975; *În timp ce pământul se-nvârte*, Cluj-Napoca, 1976; *Marea autobiografie*, Bucureşti, 1979; *Primăvară scandinavă*, Cluj-Napoca, 1980; *Ochii de pretutindeni*, Cluj-Napoca, 1981; *Ierbarul cu amintiri*, Cluj-Napoca, 1984; *Asfinţiturile zilnice*, Cluj-Napoca, 1985; *Cicatricile penumbrei*, Bucureşti, 1987; *Reîntoarcerea menestrelului*, Cluj-Napoca, 1988; *Poeme*, pref. Petru Poantă, Cluj-Napoca, 1997.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Alte menţiuni*, III, *196–201*; Felea, *Poezie*, *194–198*; Poantă, *Modalităţi*, *239–241*; Zalis, *Tensiuni*, *270–275*; Felea, *Aspecte*, I, *79–84*, III, *66–70*; Poantă, *Radiografii*, I, *162–165*, II, *16–22*; Popescu, *Cărţi*, *142–144*; Steinhardt, *Critică*, *87–94*; Taşcu, *Poezia*, *89–95*; Grigurcu, *Existenţa*, *311–312*; Cornel Ungureanu, *„Cicatricile penumbrei"*, O, 1987, 31; Ştefan Aug. Doinaş, *Ethica magna*, RL, 1987, 43; Cistelecan, *Poezie*, *109–111*; Adrian Marino, *Al. Căprariu*, T, 1988, 4; Simion, *Scriitori*, IV, *105–117*; Marian Papahagi, *Cuvintele rămân*, TR, 1989, 5; Steinhardt, *Monologul*, *239–243*; Poantă, *Scriitori*, *71–74*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *525–527*; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *50–52*; Al. Căprariu, *Corespondenţă*, îngr. şi pref. Oana Cătina, Bucureşti, 2000; Ghiţulescu, *Istoria*, *418*; Voncu, *Secvenţe*, II, *91–96*. ***M.Pp.***

CĂRARE, Petru (13.II.1935, Zaim–Tighina), poet, prozator, dramaturg, traducător. Este fiul Nadejdei (n. Duca) şi al lui Profir Cărare. A absolvit şcoala medie la Căuşeni, Şcoala Centrală Comsomolistă (1956) şi Institutul de Literatură „Maxim Gorki" din Moscova (1969). Lucrează ca redactor la Editura Şcoala Sovietică, din 1958 la revista de satiră şi umor „Chipăruş", de unde e demis în anul următor, e secretar literar la Teatrul Luceafărul din Chişinău, redactor la ziarul „Moldova socialistă". La Uniunea Scriitorilor a fost o vreme director al Biroului de propagare a literaturii, dar a fost demis şi de aici din cauza volumului de poezii satirice *Săgeţi* (1972), care viza sistemul totalitar şi care a fost retras din librării, **C.** fiind trimis „în surghiun" la Teleneşti. Debutează cu versuri în 1954 la „Tinerimea Moldovei", iar editorial în 1959 cu un volum de traduceri din poezia lui Heinrich Heine. Cu o carieră literară sinuoasă, marcată de obstacole şi interdicţii dictate de forurile ideologice, dar şi de succese, scriitorului i se vor acorda începând cu anii '90 numeroase distincţii: titlul Maestru al Literaturii (1994), Premiul Naţional pentru Literatură (2000), Premiul Opera Omnia al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2008), Ordinul Republicii (2010) ş.a.

Chiar de la primele apariţii editoriale – *Soare cu dinţi* (1962), *Trandafir sălbatic* şi *Parodii* (1965) –, **C.** se afirmă ca un umorist de vocaţie, înzestrat cu un acut simţ al observaţiei. Îmbină lirismul sentimental (scrie şi lirică propriu-zisă) cu notaţia ironică şi satirică, maliţia cu poanta umoristică, particularităţi evidente şi în următoarele volume. Debutul şi evoluţia lui **C.** s-au aşezat sub influenţa benefică a lui G. Topîrceanu, de la care a asimilat dezinvoltura versificării, simplitatea expresiei şi arta poantei. Vorba de spirit şi şarja grotescă, agrementată deseori cu proverbe şi expresii populare, asociaţiile paradoxale şi reducerea la absurd constituie arsenalul de modalităţi preferate. Un accent stăruitor, uneori prea ostentativ, cade pe latura anecdotică (caricaturală) a lucrurilor şi pe umorul de situaţie. Partea cea mai durabilă a scrisului lui **C.** sunt parodiile, unde autorul îşi demonstrează talentul de a „imita" cu fidelitate modul poetic al unor autori (Andrei Lupan, Nicolai Costenco, Emilian Bucov, Petrea Cruceniuc, Aureliu Busuioc, Grigore Vieru, Vasile Romanciuc ş.a.) şi de a plăsmui din interiorul tiparului împrumutat texte proprii, uneori superioare. **C.** şi-a adunat schiţele şi nuvelele, scrise de asemenea în manieră umoristică sau ca parodii, în *Zodia musafirului* (1970) şi *Între patru ochi* (1979). Foarte productiv este şi în zona cărţilor pentru copii, seria fiind deschisă

în 1962 cu volumul *Cale bună, Ionele!*. În dramaturgie îşi face intrarea cu tragicomedia *Străinul*, premiată în 1979 la un concurs şi pusă în scenă în anul următor. Se adaugă piesele *Drum deschis*, *Portretul*, *Umbra Domnului*, *Logodna cu bucluc*, unele fiind reprezentate la Chişinău şi Bălţi. Ca traducător, **C.** transpune, singur sau în colaborare, îndeosebi din literatura în limba rusă, dar şi din Heinrich Heine sau din François Villon.

SCRIERI: *Cale bună, Ionele!*, Chişinău, 1962; *Soare cu dinţi*, Chişinău, 1962; *Poiana veselă*, Chişinău, 1963; *Ploaie cu soare*, Chişinău, 1964; *Parodii*, Chişinău, 1965; *Trandafir sălbatic*, Chişinău, 1965; *Vânătorul*, Chişinău, 1965; *Stele verzi*, Chişinău, 1967; *Ce culoare are vântul*, Chişinău, 1968; *Umbrela*, Chişinău, 1970; *Versuri*, pref. Mihai Cimpoi, Chişinău, 1970; *Zodia musafirului*, Chişinău, 1970; *Săgeţi*, Chişinău, 1972; *Broscuţa cea isteaţă*, Chişinău, 1974; *Oglinzi*, Chişinău, 1974; *Micul ştrengar*, Chişinău, 1975; *Parodii şi epigrame*, Chişinău, 1976; *Ionică Tropoţel*, Chişinău, 1978; *Între patru ochi*, Chişinău, 1979; *Urzicuţe*, Chişinău, 1979; *Vacanţa lui Tropoţel*, Chişinău, 1980; *Vatra*, Chişinău, 1980; *Parodii şi epigrame*, Chişinău, 1981; *Luminişuri*, Chişinău, 1983; *Rezonanţe*, Chişinău, 1985; *Tropoţel ajunge primul*, Chişinău, 1985; *Zurgălăi*, Chişinău, 1987; *Comedii*, Chişinău, 1988; *Peniţa şi bărdiţa*, Chişinău, 1988; *Săgeţi, Carul cu proşti şi alte poeme*, pref. Vasile Nastasiu, Chişinău, 1990; *Zâmbăreţi şi cucuieţi*, Chişinău, 1990; *În ajun de Anul Nou*, Chişinău, 1992; *Fulgere basarabene*, Chişinău, 1997; *Punctul de reper*, Bucureşti – Chişinău, 1998; *Pălăria gândurilor mele*, Chișinău, 2000; *Leul n-are frigider*, pref. Nicolae Cărare, Bucureşti, 2000; *Bună dimineaţa!*, Chişinău, 2003; *Scrieri alese*, Chişinău, 2004; *Moldovenii în cer*, Chişinău, 2004; *Micul Păcălici*, Chişinău, 2005; *Carul cu proşti*, Chişinău, 2007; *Poezii pentru copii*, Chişinău, 2010. **Traduceri:** Heinrich Heine, *Poezii*, Chişinău, 1959 (în colaborare cu Pavel Starostin); S. Oleinik, *Satiră şi umor*, Chişinău, 1965; I.A. Krîlov, *Fabule*, Chişinău, 1967; I. Tuvim, *Poezii*, Chişinău, 1968 (în colaborare cu Spiridon Vangheli); Rasul Gamzatov, *Daghestanul meu*, I–II, Chişinău, 1972–1976; I. Kohanovski, *Versuri*, Chişinău, 1972; Serghei Mihalkov, *Nenea Stiopa*, Chişinău, 1974 (în colaborare cu Grigore Vieru); Sebastian Brant, *Corabia nebunilor*, Chişinău, 1979; François Villon, *Poezii*, Chişinău, 1982.

Repere bibliografice: Cimpoi, *Disocieri*, *203–208*; Andrei Hropotinschi, *Revelaţia slovei artistice*, Chişinău, 1979, *118–125*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *203*; Ciocanu, *Lit. rom.*, *175–182*; Anatol Moraru, [*Petru Cărare*], LRP, *96–108*; *Petru Cărare. Biobibliografie*, Chişinău, 2005; *Mică encicl.*, *75–86*; Ciocanu, *Vase comunicante*, *367–371*; Dolgan, *Poezia*, *580–594*; *Dicţ. Chişinău*, *105–106*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *229–232*; *Petru Cărare – poet, prozator, dramaturg, traducător*, Chişinău, 2012. ***M.Dg.***

CĂRĂUȘ, Tamara (25.II.1972, Hârtopul Mare–Orhei), eseistă. După absolvirea Colegiului Pedagogic din Orhei (1991), îşi continuă studiile la Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţe ale Comunicării a Universității de Stat din Chişinău (1991–1996) și la Facultatea de Filosofie a Universității din București, absolvind în 2001. Își ia doctoratul în litere la Universitatea bucureșteană cu o teză despre tehnicile narative în romanul postmodern. A participat la diferite proiecte de cercetare în cadrul mai multor instituţii (Colegiul Noua Europă, universităţi din Marea Britanie, Suedia, Olanda, Cehia, Austria). A debutat editorial în 2000 cu eseul *Tzara mea*. Publică în „Sud-Est cultural", „Jurnal de Chișinău" și susține o rubrică în revista „Contrafort", prezentând cărţi semnate de Mircea Cărtărescu, Marta Petreu, Adrian Marino, Norman Manea, Emilian Galaicu-Păun ş.a. A fost distinsă cu câteva premii, între care Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova şi Premiul Institutului Cultural Român (ambele în 2000).

În *Tzara mea*, în *Efectul Menard. Rescrierea postmodernă: perspective etice* (2003) şi în *Capcanele identității* (2011) **C.** dezbate atât subiecte vizând ipostaze ale literaturii de ultimă oră, cât și probleme cu caracter social, unele abordate frecvent în perioada interbelică, dar ignorate după al Doilea Război Mondial. Reflectată în paginile din *Capcanele identității*, experiența parcursă pentru documentarea conceptului relevă un itinerar complicat, autoarea proiectând subiectul asupra prozei a doi scriitori, Ion Druță și Paul Goma. Cu un orizont deschis spre noutăţile în domeniu, **C**. este preocupată de mecanismele identificării naționale și de modul în care acestea funcționează în contextul diversității discursurilor identitare. În fond, autoarea își exprimă pe fondul crizei identitare a celorlalți şi nevoia individuală de depășire a stării de incertitudine. Reflecțiile, marcate de accente sociologizante, corespund urgenţei de a spune şi a înțelege un prezent complicat, încă tulbure în tendinţele şi aspiraţiile lui. **C.** explică recursul la sociologie şi îl legitimează prin importanţa, semnificaţia dramelor sociale pe care le observă şi le analizează. Eliberarea din captivitatea socialului, lupta cu trecutul, pe care autoarea refuză să și-l asume, o determină să-și conceapă discursul despre Basarabia într-o cheie analitică

cioraniană. Cu numeroase incursiuni extraliterare, lucrarea *Efectul Menard...* disociază textul literar din perspectiva implicațiilor ideologice și etice, regândirea alterității în scrisul postmodern fiind urmărită prin prisma mișcărilor „subversive", între care un loc aparte îl au feminismul, postcolonialismul, multiculturalismul.

SCRIERI: *Tzara mea*, Chișinău, 2000; *Efectul Menard. Rescrierea postmodernă: perspective etice*, Pitești, 2003; *Ethnobarometer in the Republic of Moldova* (în colaborare cu Doru Petruţi şi Ala Roşca), Chişinău, 2006; *Capcanele identității*, Chișinău, 2011.

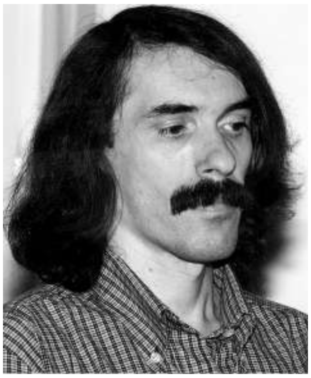
Repere bibliografice: Vitalie Ciobanu, *Valsul pe eşafod*, Chișinău, 2001, *190–198*; Theodor Codreanu, *Basarabia sau Drama sfâşierii*, Galați, 2003, *164–170*; Christian Crăciun, *„Efectul Menard"*, LAI, 2004, 8; C. Măgură, *„Efectul Menard"*, RL, 2004, 45; Mircea V. Ciobanu, 72577 *de semne (cu spaţii albe) despre ai noştri tineri...*, „Sud-Est cultural", 2005, 2; *Dicţ. Chişinău*, *106–107*; Vitalie Ciobanu, *Neliniștea spiritului etic*, CF, 2011, 197–198. ***A.Bn.***

CĂRCĂLEANU, Eleonora (21.II.1939, Echimăuţi–Orhei), istoric literar. Este fiica Verei (n. Comarniţchi) şi a lui Mihail Sinicliu, învăţător. Urmează studiile medii la Şcoala nr. 35 din Bucureşti, după care este elevă a Liceului „Iulia Hasdeu" din aceeaşi localitate. Între 1958 şi 1963 e studentă la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, secția italiană–română. În 1967 devine asistent la Catedra de limbi clasice, italiană, spaniolă a Facultăţii de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, unde predă limba şi literatura italiană. Parcurge toate treptele în ierarhia universitară, ajungând în 1999 profesor titular, iar între 2000 şi 2006 fiind şefa catedrei. Îşi susţine doctoratul în 1975 cu teza *Leopardi în România*, editată în 1983. A beneficiat de mai multe burse de studiu în Italia și a fost *visiting professor* la universitățile din Perugia, Padova, Bari, Pescara, Chieti. Debutează cu un eseu despre Leopardi în 1973 la „România literară".

În *Leopardi în România* **C.** oferă un studiu sistematic despre receptarea operei poetului italian în ţara noastră. Sunt urmărite traducerile din italiană efectuate de-a lungul timpului, dar şi înrâuririle asupra unor scriitori români. Capitolul *Traducători şi traduceri* conţine o analiză fină a textelor lui Leopardi transpuse în limba română de Barbu Constantinescu, Al. Pop Dafin, Mihail Strajanu, Al. Iacobescu, G. Murnu, Pimen Constantinescu ş.a., apreciindu-se că încercările acestora au avut drept merit promovarea scrierilor poetului italian şi netezirea drumului spre realizările semnate de Eta Boeriu, Tatiana Popescu sau Smaranda Bratu Stati. Secţiunea intitulată *Înrâuriri şi asemănări* aduce o analiză comparatistă, fiind detectate zonele de interferenţă dintre Leopardi şi Duiliu Zamfirescu, Panait Cerna, Anton Naum sau Mihai Codreanu. Înrâuririlor tematice dintre lirica leopardiană şi cea eminesciană le este dedicat un capitol distinct. Studiul se încheie cu prezentarea unor aspecte ale operei poetului italian trecute prin filtrul criticii şi istoriei literare româneşti. În *Repere româno–italiene* (1998), culegere de articole şi studii, demersul comparatist are în vedere o înţelegere tipologică a celor două culturi. Sunt reunite analize privind scriitori precum Dante, Umberto Saba, Giuseppe Ungaretti, Eugenio Montale, M. Eminescu, Duiliu Zamfirescu, Grazia Deledda ş.a. O carte de acelaşi gen este şi *Miscellanea italica* (2002). *Eugenio Montale. O lectură a poeziei* (2002) reprezintă o analiză a cărţilor publicate de poetul italian modernist. Astfel, între *Oase de sepie*, *Ocaziile*, *Furtuna şi altceva*, *Satura*, *Jurnal din '71 şi din '72*, *Caiet de patru ani* şi *Alte versuri* sunt stabilite corelaţii subtile, după ce autoarea reface printr-un demers de tip monografic geneza fiecărui volum în parte. Această metodă favorizează constituirea unor raporturi între biografie şi creaţie, în condiţiile în care o mare parte din opera lui Montale a fost scrisă într-o perioadă de criză a umanităţii. **C.** nu uită să evidenţieze felul în care poetul italian a reuşit să depăşească sau să se desprindă de caracterul literaturii timpului său, în care dominau ţinuta luxuriantă a imaginilor şi „retoricile golite de sentimentul autenticităţii". Din acest motiv, observă autoarea, poezia lui Montale e lipsită încă din primele ei faze de imagini redundante şi artificii formale, ca să ajungă în ultimele volume la o simplitate nobilă. **C.** dovedeşte o bună cunoaştere a literaturii italiene din Novecento şi în lucrarea *Giuseppe Ungaretti şi alte contribuţii literare italiene* (2008). A publicat şi câteva cursuri universitare: *Due secoli di letteratura italiana. Duecento. Trecento* (1998) și *Tre correnti letterarie italiane. L'Umanesimo, il Rinascimento e il Barocco* (1999).

SCRIERI: *Leopardi în România*, Bucureşti,1983; *Repere româno–italiene*, Iaşi, 1998; *Due secoli di letteratura italiana. Duecento. Trecento*, Iaşi, 1998; *Tre correnti letterarie italiane. L'Umanesimo, il Rinascimento e il Barocco*, Iaşi, 1999; *Miscellanea italica*, Iaşi, 2002; *Eugenio Montale. O lectură a poeziei*, Iaşi, 2002; *Giuseppe Ungaretti şi alte contribuţii literare italiene*, Iaşi, 2008.

Repere bibliografice: Ştefan Avădanei, *Leopardi şi literatura română*, CRC, 1983, 19; Giorgio Caragiani, *„Leopardi în România"*, „Esperienze letterarie" (Napoli), 1984, 2; Dragoş Cojocaru, *„Eugenio Montale. O lectură a poeziei"*, CL, 2002, 3; Mauro Barindi, *„Miscellanea italica"*, CL, 2003, 12; Noretta Jucan, *„Eugenio Montale. O lectură a poeziei"*, ST, 2006, 9. ***Ș.A.***

CĂRTĂRESCU, Mircea (1.VI.1956, Bucureşti), poet, prozator, eseist, traducător.

Este fiul Mariei (n. Badislav) şi al lui Constantin Cărtărescu, inginer, ziarist. Urmează Liceul „Dimitrie Cantemir" din Bucureşti, apoi Facultatea de Limba și Literatura Română, secţia română–engleză, pe care o absolvă în 1980 cu o teză de licenţă despre poezia postumă a lui M. Eminescu; rescrisă, teza – incursiune psihanalitică minuţioasă în arcanele imaginarului „nocturn" eminescian – va fi publicată în 1992 sub titlul *Visul chimeric*. Este membru de prim-plan al unor cenacluri studenţeşti bucureştene, medii de formare definitorii pentru generaţia căreia îi aparţine: Cenaclul de Luni (condus de Nicolae Manolescu) şi cenaclul Junimea (condus de Ov. S. Crohmălniceanu). Va fi prezent şi în două volume colective produse de aceste cenacluri – *Aer cu diamante* (1982, împreună cu Traian T. Coşovei, Florin Iaru și Ion Stratan) şi *Desant '83* (alături de alţi peste douăzeci de prozatori optzecişti). Până în 1989 lucrează ca profesor de română la o şcoală generală din Bucureşti, funcţionar la Uniunea Scriitorilor şi redactor la revista „Caiete critice". Din 1991 îşi începe cariera universitară la Catedra de literatură română din cadrul Facultăţii de Litere bucureştene, devenind conferenţiar în 2004. Coordonează cenaclul Litere (1994–1999). Devine doctor în filologie în 1999 cu teza *Postmodernismul românesc*, coordonată de Paul Cornea. În ultimele două decenii scriitorul a devenit un brand de succes intern şi internaţional, fără termen de comparaţie în România postdecembristă. Cărţile – apărute şi în zeci de ediţii în limbi străine – i-au fost vândute în sute de mii de exemplare. Începând cu ediţia franceză a *Visului*, din 1992, scrierile lui **C.** au fost traduse în engleză, franceză, germană, italiană, spaniolă, portugheză, greacă, ebraică, suedeză, norvegiană, polonă, neerlandeză, irlandeză, maghiară, bulgară, sârbo-croată, bască. A fost recompensat cu numeroase premii, între care Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul Academiei Române, Premiul Uniunii Latine, Premiul Vilenica, Premiul Haus der Kulturen der Welt ş.a. Texte i-au fost incluse în peste douăzeci şi cinci de antologii internaţionale. Bursier Fulbright, apoi al Colegiului Rockefeller şi al New Europe College, a primit şi o bursă oferită de Akademie Schloss Solitude ş.a., este invitat la numeroase târguri de carte din străinătate. A fost decorat de statul francez cu Ordinul Artelor şi Literelor în grad de Cavaler (2010). Este căsătorit cu scriitoarea Ioana Nicolaie.

Alături de alţi congeneri, **C.** a debutat în revista „Convingeri comuniste" a Asociaţiei Studenţilor Comunişti din Bucureşti (1978); debutul „oficial" rămâne însă un grupaj poetic publicat în „România literară" tot în 1978, cu o prezentare de Nicolae Manolescu. Debutează editorial în 1980 cu volumul de versuri *Faruri, vitrine, fotografii*. Primirea entuziastă din partea criticii de autoritate, confirmată şi de Premiul Uniunii Scriitorilor, va provoca contrareacţii virulente, în contextul cultural-politic dificil din epocă, marcat de ascensiunea protocronismului ca doctrină culturală a naţional-comunismului ceauşist şi de scandalurile de plagiat care-i incriminau pe unii membri ai grupării. „Cosmopolitul" **C.** devine ţintă predilectă a serialelor pamfletare orchestrate de cei din jurul lui Eugen Barbu la revista „Săptămâna", căpătând astfel notorietate şi legitimitate „subversivă" prin intermediul posturilor de radio occidentale. Volum eterogen, cu scăderi

evidente (secţiunea „virgiliană” *Georgicele* nu depăşeşte nivelul unor parodii studenţeşti „cu şopârle” la adresa modelului bucolico-idilic confiscat oficial), *Faruri vitrine, fotografii* conţine aproape toate ingredientele care-l vor impune pe **C.** ca „lider” poetic al generaţiei sale: vizionarismul romantic înalt, camuflat în veşmântul *high tech* al intertextualismului parodic, combinaţia de ironie demitizantă şi sentimentalitate visătoare, enorma disponibilitate lexicală, imagistică şi asociativă, orchestrată pe principiul magic al analogiilor universale, limbajul neoenciclopedist ce aspiră, arghezian, „să prindă universul cu iţele”. Metafora specular-spectaculară a caleidoscopului, intertextualitatea generalizată, concreteţea hipersenzorială şi vizualitatea nesăţioasă îi caracterizează, de asemenea, poetica al cărei „caragialism” colocvial maschează un eminescianism obsedant. Luxuriantă şi tentaculară, lirica sa „uimeşte”, şochează. Filonul „balcanic” al cântecului de lume, de la Văcăreşti, Costache Conachi şi Anton Pann până la romanţa minulesciană, concreteţea senzorială a lui Tudor Arghezi, imagismul policrom al lui Ilarie Voronca şi la obiectualismul de bazar ludic al lui Leonid Dimov ş.a., îndreptăţesc încadrarea poetului în galeria „sudicilor”, risipitori ai propriului talent. Cu precizarea că risipitorul **C.** se va dovedi şi un excelent administrator al propriei opere. Cu ecouri din T.S. Eliot (*The Waste Land*), *Căderea*, poemul reprezentativ de aici, e plasat, simbolic, în deschidere, indicând o geneză şi o apocalipsă, o „cădere” din paradisul formelor pure, înalte, în derizoriul unui cotidian fără orizont („Toamna s-a cărăbănit, dracu s-o ia/ şi nu mai putem să mergem la o bere”). Încă de acum se poate observa predilecţia pentru poemul intertextual amplu, narativ şi, la limită, epopeic, desfăşurat stereofonic pe mai multe niveluri de semnificaţie şi capabil să reformuleze – prin falsă deriziune – vechi tradiţii ale literaturii din toate timpurile. Campionul postmodernismului poetic se dovedeşte a fi, de la început, un romantic sub acoperire sau, după propriile-i afirmaţii, un „mistic” deghizat în „burghez”. Consacrarea poetică va spori odată cu *Poeme de amor* (1983). Modelele externe cele mai importante ale poeziei lui **C.** şi ale întregii sale generaţii sunt cele americane, prozaice, cotidianiste şi biografiste – poeţii beatnici în primul rând – pe fondul unei sensibilităţi pop-rock de tip *flower power*, ea însăşi programată de romantism şi suprarealism. Absenţa caracterului vaticinar şi protestatar manifest la Allen Ginsberg, Charles Olson, Robert Creeley, Lawrence Ferlinghetti s-ar justifica, în principiu, prin „domesticirea estetică” operată de totalitarism, cu energiile contestatare deviate către subvertirea ironico-parodică a limbajelor canonice; lipseşte, de asemenea, dimensiunea anticapitalistă, stângistă a beatnicilor. De fapt, **C.** e, structural, un artist „evazionist”, ale cărui ambiţii de performanţă vizează canonul estetic, polemizând implicit cu versiunea populistă, angajată şi patriotic-revoluţionară impusă, în România anilor ’70–’80, de Adrian Păunescu. Unii comentatori, între care Cornel Regman şi Marin Mincu, au acuzat caracterul de „artizanat minor” al poeziei sale; într-un articol programatic (*Cuvinte împotriva maşinii de scris*), **C.** s-a apărat invocând caracterul „texistenţial” (un continuum text-existenţă) şi eminamente performativ în raport cu „narcisismul” modernismului înalt, „scriptic”. „Manierismul” care i-a fost, de asemenea, imputat trebuie înţeles în sens tipologic, un model deseori citat fiind Giambattista Marino („Poetul, dacă nu-i în stare să uimească, să meargă mai bine la ţesală”). *Ars poetica* şi *ars amandi* totodată, cu o notă de romanţă kitsch asumată ironic, *Poeme de amor* mobilizează, pe fondul unui Bucureşti mitologizat fastuos pornind de la cotidianul imediat (*Zeppeline peste Piaţa Obor*), o întreagă „paradă” erotico-estetică, mobilizând deopotrivă „arsenalul” poeziei de dragoste a lumii şi toată gama de seducţii a propriei poezii. Vădind abilităţi regizorale de *commedia dell’arte*, amplul poem *O seară la operă* îşi „uimeşte” cititorii trecându-i prin istoria parodică a poeziei româneşti canonice şi prefigurând epopeea livrescă din *Levantul* (1990). Un posibil model îl oferă James Joyce în fragmentul *Boii soarelui* sau Herman Hesse în *Lupul de stepă*. Alt text de referinţă e *Poema chiuvetei*, replică „obiectualistă” la *Luceafărul* eminescian. Ambiţiile vizionar-totalizante devin manifeste în *Totul* (1985), enormă proiecţie biografistă pe un ecran psihanalitic care conţine deja schema romanelor lui **C.** din deceniul ce urmează. În aceeaşi perioadă sunt scrise poemele ce vor alcătui, în 1994, volumul *Dragostea*, în care descoperirea fericirii intimist-matrimoniale şi a bucuriilor paternităţii

devine armătura tematică a unei replici la poezia domestică a lui Tudor Arghezi; amorul devine, la rându-i, dragostea definită, din motto, în termenii apostolului Pavel, dar şi ca principiu ce mişcă, dantesc, „sori şi alte astre". Apar, şi aici, pe lângă delicate piese „de cameră", megaviziuni genezice şi apocaliptice, mari scenarii psihanalitice, titanomahii burleşti ale obiectelor. Capodopera lui **C.** rămâne, fără îndoială, epopeea eroi-comică *Levantul* – „comedie a literaturii" şi replică postmodernă, de mare virtuozitate orchestrală, la *Ţiganiada* lui Ion Budai-Deleanu, ce închide în bucla ei istorică o întreagă genealogie a literaturii române: de la poemul *Conrad* al paşoptistului Dimitrie Bolintineanu şi scrisorile lui Ion Ghica la poezia muntenească postpaşoptistă, trecând prin Eminescu, Arghezi, Bacovia, Blaga, Ion Barbu, Dimov, până la Nichita Stănescu şi la autocanonizatul **C.**, marcat ca prezenţă a unei absenţe. „Eposul" fantezist (iluzie artistică şi pretext) este dat de o naraţiune maritimă de aventuri, „cu piraţi" mediteraneeni, având ca protagonişti pe Manoil şi pe Iaurta Chiorul. Înainte de a debuşa în spaţiul sacru, hermetic al Halucianariei – şi, printr-o nouă răsucire biografistă, în mintea Autorului real care, aflat la vârsta christică într-un „greu moment" al vieţii sale, „clocеşte" această „jucărea" în bucătăria unui bloc din Colentina –, naraţiunea, tocmită în versuri de mare virtuozitate livrescă în registru muntean de epocă, prinde în ţesătura ei o întreagă *forma mentis* balcano-orientală, sugerând o efigie fantasmatică a identităţii locale născută din mintea unui autor-demiurg cu ambiţii absolutist-luciferice („Alef la puterea Alef, Dumnezeu la puterea Dumnezeu"); el încearcă, prin încrederea nelimitată în puterile literaturii, să-şi conjure precaritatea şi efemeritatea existenţială. Puterile literaturii se confundă, deocamdată, cu cele ale poeziei, astfel încât postmodernismul *Levantului* va fi privit ca „piatră tombală peste istoria poeziei româneşti" (Florin Manolescu). Scris în preajma revoluţiei din 1989 şi apărut imediat după, „poemationul" conţine şi o punere în scenă comico-satirică a revoluţiei de la 1848 (va fi de altfel reprezentat, în 1999, de regizoarea Cătălina Buzoianu), cu o dimensiune politică subversivă la adresa marelui proiect propagandistic al ceauşismului, „epopeea naţională". În mod ironic, cea mai valoroasă scriere a celui mai tradus scriitor român postdecembrist este una intraductibilă, idiomatică prin cosmosul de referinţe literare autohtone. După această „apocalipsă" a maximalismului poetic, nu mai rămâne decât opţiunea abandonului sau a minimalismului, eventual a recuperării unor materiale mai vechi, de virtuozitate artizanală, precum sonetele de tinereţe publicate în anii 2000. Minimalismul va fi accesat, rezidual, în poemele scrise în anii '90 şi intrate, două decenii mai târziu, în sumarul volumului *Nimic* (2010). Sunt texte cumva „postume", la foc mic, visător-intimiste, în care poetul se desparte de vechea sa identitate cu tandreţe şi nostalgie. Predilecţia pentru blues şi autolamentaţie, paroxistică în „ohtaturile" din *Poeme de amor*, capătă acum valenţe noi. Poemul-prag, indicat ca atare în *Nimic*, este *Occidentul*, unde, după izolaţionismul anilor '80, şocul primei călătorii postcomuniste în Statele Unite ale Americii apare ca revelaţia unui zid al plângerii, al expierii şi al despărţirii de iluziile alimentate de megalomania lirică a ceauşismului târziu. Pentru un scriitor care vrea totul de la literatură, despărţirea de poezie devine prioritară în asemenea condiţii (când poezia nu mai oferă, socialmente, „nimic"). O decizie de pe urma căreia va rezulta una dintre cele mai spectaculoase reinventări auctoriale din literatura română postdecembristă. Rămâne, de asemenea, nostalgia pentru cantautorii pop-rock şi folk care i-au marcat tinereţea, consemnată în mai multe poeme. Din unii a şi tradus (Bob Dylan, *Suflare în vânt*, 2012).

Cum toate volumele de poezie ale lui **C.** de până la *Levantul* au proporţii romaneşti şi valenţe epice, era firească deplasarea treptată a autorului către o proză puternic impregnată de poezie, totul fiind, bineînţeles, impregnat de biografic, biograficul de fantezie, iar fantezia de fantasme obsedante din „subteranele" inconştientului. Lirismul este totuşi absent din hiperrealista *Păianjeni de pământ*, povestire ce încheie sumarul antologiei *Desant '83*, dar deschide un întreg univers (auto) ficţional. El apare, la cel mai înalt nivel al său, abia în nuvelele din volumul *Visul* (1989), mutilat de cenzură prin eliminarea a două piese (prologul *Ruletistul* şi epilogul *Arhitectul*), prin eliminarea unor pasaje erotice şi prin modificarea titlului unei nuvele (*Jocul* în loc de *Mendebilul*). Cartea va fi retipărită, în versiune necenzurată, sub titlul

Nostalgia, în 1993, şi va beneficia de o receptare neobişnuită: zece ediţii româneşti (unele subintitulate „roman”) şi numeroase traduceri (*Mendebilul*, *Gemenii* şi *R.E.M.* au apărut şi sub forma unor cărţi autonome). Deşi *Visul* marca, apăsat, opţiunea nervaliană a autorului pentru „a doua viaţă”, pentru interioritate onirică şi imaginar, noul titlu trimite la o „mistică a postmodernităţii” şi surprinde, memorabil, o sensibilitate caracteristică: melancolică, visătoare, postsimbolistă, stilizată în manieră pop-art. Proza lui **C.** renunţă la „vălul” ironic-parodic, „diurn” şi „caragialian” al poeziei, în favoarea „noctunului” liric, obsesional şi fantasmatic. Jorge Luis Borges şi Gabriel García Márquez, Ernesto Sábato şi Julio Cortázar, Hermann Hesse şi J.D. Salinger, Eminescu şi Mircea Eliade sunt modele imediat identificabile în textura celor cinci proze ale *Nostalgiei*, prima fiind o metaforă a creaţiei şi o parabolă borgesiană a riscului, cu un narator ridicat şi coborât de „ruleta rusească” a destinului; ultima – o proliferare macrantropică de tip SF a identităţii unui aparent banal artist genialoid, a cărui artă îl dilată la proporţii de Mare Arhitect al Universului. **C.** impresionează, aici, ca extraordinar poet „matein” al Bucureştiului spectral dintre Obor şi Colentina, cu subterane demonic-feerice ca în *Pe strada Mântuleasa* de Mircea Eliade, dar şi prin combinaţia de eminescianism oniric şi metafizic, realism magic sud-american, sensibilitate estetizantă, simbolist-decadentă şi romantism hippie. Miezul cărţii îl constituie cele trei nuvele ale copilăriei şi adolescenţei „damnate”. *Mendebilul*, mitologizare memorabilă a „subsolurilor” copilăriei în decor de bloc comunist, unde un copil tarat psihic (Dan Nebunul), venit de nu se ştie de unde şi metamorfozat într-un soi de profet iluminat, devine „legislator” (printr-un decalog bizar) al microcomunităţii infantile şi se vede compromis în faţa tovarăşilor de joacă prin revelaţia erotismului său precoce. Reciclare *flower power* a erosului eminescian, *Gemenii* e, în schimb, o naraţiune „romantică” a ieşirii (traumatice) din adolescenţă printr-o uniune sexuală mistică şi androgină în subsolul oniric, populat de fluturi, al Muzeului Antipa. Dincolo de arcanele simbolizante, ceea ce imprimă tensiune dramatică acestei nuvele de atmosferă este zbaterea timid-genialoidului, „nervalianului” Andrei, licean din medii proletare, îndrăgostit fără speranţă de sofisticata, frivola şi inaccesibila Gina, venită dintr-un cartier „aristocratic” al protipendadei. Şi aici **C.** reuşeşte să dea pregnanţă estetică şi forţă mitologică unei lumi neexplorate artistic, dincolo de poncifele romanelor sau filmelor populare: copilăria şi adolescenţa „la bloc” şi liceul sedus de moda hippie. Totul pe fundalul unei combinaţii între cotidianul cenuşiu, apăsător al Bucureştiului comunist şi strălucirile intimiste ale celui interbelic, scufundat în enigmă şi vrajă. Mai exact, între poezia deprimantă a cartierelor muncitoreşti şi balcanismul pitoresc al mahalalelor de altădată. **C.** conferă acestor vârste o mitologie specifică în care s-au regăsit mulţi dintre cititorii deceniului al zecelea din secolul trecut şi care a contribuit la mitologizarea scriitorului însuşi. Farmecul pitoresc al periferiei obsedate de prestigiul centrului se regăseşte şi în psihedelica *R.E.M.* (cu un titlu indicând mişcarea rapidă a pupilelor din timpul somnului paradoxal), unde naratorul – seducător blazat – se retrage într-un colţ al „pânzei” textuale (o metaforă-cheie a scrisului lui **C.** este, încă de la debut, păianjenul), manipulându-şi „victima” (Svetlana-Nana) pe calea unei anamneze în aceeaşi lume magică a iniţierilor din copilărie şi adolescenţă, cu ataşante incursiuni în mediile ţigăneşti infantile; intră în scenă şi o nouă versiune a adolescentului-profet, „monstru” damnat, tarat fizic şi supradotat intelectual (eliadescul Egor). Naraţiunea pendulează continuu între fabulosul vârstelor dintâi şi coşmarul unui prezent traumatic, exorcizat printr-o serie de nu-uri ce răstoarnă da-urile din finalul romanului joycean *Ulysses*. Dilatată şi inegală, fără arta compoziţională impecabilă din *Mendebilul* şi tensiunea din *Gemenii*, *R.E.M.* rămâne totuşi cea mai complexă şi mai spectaculoasă dintre nuvelele lui **C.** Exorcizarea psihanalitică a traumei separării gemenilor şi a unei adolescenţe dificile, marcată de complexe sexuale şi de o agresiune homosexuală ratată asupra protagonistului, asigură axul microromanului *Travesti* (1994). În realitate, e mai mult o nuvelă extinsă „despre splendoarea şi abjecţia adolescenţei”. Conflictul dintre maturitate şi imaturitate, dominant, ca şi motivul dublului sau „copilul divin”, cu ecouri din Carl Gustav Jung, Otto Rank sau Károly Kerényi, ar fi un alt „motor narativ” al acestei scrieri dilatate, sufocată adesea de patetismul unui baroc stilistic flamboaiant, dar cu câteva secvenţe puternice despre promiscuitatea tulbure a taberelor de elevi şi despre metamorfoza negativă a „fetiţelor” în

„femei". De la Ov. S. Crohmălniceanu, s-a glosat mult despre eminescianismul profund al prozei lui **C.** Vizionarismul eminescian („genial", „luciferic", „absolutist") e, într-adevăr, obsedant la nivelul structurilor de adâncime, şi dacă *Visul chimeric* a putut fi citit ca un „tribut" interpretativ, un controversat articol-colaj, *Fapte*, publicat în grupajul demitizant al revistei „Dilema" (265/ 1998), a fost receptat ca un atac de gust îndoielnic la adresa lui Eminescu; există la **C.** o „anxietate a influenţei" şi o rivalitate obsesivă faţă de marele model. Complexul afirmării, nevoia nevrotică de performanţă, de a se măsura sau compara permanent cu „cei mai mari" scriitori afini (din literatura română sau universală) şi de a-i depăşi domină paginile din *Jurnal* (I–III, 2001–2011), ţinut din adolescenţă şi publicat secvenţial, cu retuşări ale pasajelor prea intime. Fragmentele apărute, datând din perioada 1990–2010, subordonează toate aspectele vieţii artistului (în măsura în care le expun) „demonismului" creator, într-un spectacol al vulnerabilităţii megalomaniacale şi autocentrate. Supratema o constituie reinventarea de sine prin geneza, receptarea şi managerizarea promoţională a trilogiei romaneşti *Orbitor* (1996–2007), alcătuită din *Aripa stângă*, *Corpul* și *Aripa dreaptă*. După semieşecul cu *Travesti*, pariul lui **C.** cu romanul devine presant, angajând cele mai profunde resorturi ale fiinţei; nu e vorba despre orice roman, ci de unul „total". Exorcizare psihică a unui *hybris*, dar şi punere în scenă a obsesiei centrale a autorului: dublul, reunificarea fiinţei scindate, recuperarea copilului divin de către matur. *Orbitor* se vrea, de fapt, a fi o scriptură, o „evanghelie după Mircea" prin care se exprimă un ales, un iluminat, instrument al unei conspiraţii metafizice universale cu epifanii politice înregistrate de-a lungul câtorva sute de ani. Foarte special este romanul de familie, cu genealogiile fabuloase ale mamei (Maria din Tântava, fată simplă venită la oraş în interbelic, cu strămoşi balcano-slavi gnostici şi bogomili) şi ale tatălui (bănăţeanul Costel, naiv ucenic al unei şcoli de partid, cu îndepărtate şi nobile rădăcini poloneze şi hasidice), totul, culminând cu întâlnirea lor, stând sub semnul predestinării misterioase. O vecinătate literară imediat recognoscibilă este metaficţiunea paranoidă a lui Thomas Pynchon (*V*, în special), grefată pe un autobiografism oniric de tip M. Blecher şi (din nou) pe modelele sud-americane ale lui Márquez şi Sábato, dar şi pe tipare ale textelor sacre sau ezoterice. Automitologizarea „cosmică" va fi marcată inclusiv prin însemnări de jurnal şi interviuri unde **C.** se prezintă în ipostaza platonică şi romantică a artistului-medium, inspirat şi ales de Dumnezeire în vederea scrierii Cărţii mântuitoare, *imago mundi* şi punere în abis a totului menit să răscumpere spaima de nimic a fiinţei efemere. Meta-, mega- şi autoficţiune cosmogonică şi apocaliptică, *Orbitor* este un vortex în care autobiograficul debuşează în hagiografic, experienţa personală şi genealogia familială fiind marcate – sub semnul mistic al fluturelui – de intervenţia „mesagerilor" sectei de „Ştiutori" din ţinutul transcendent Orbitor, prin codul secret Tikitan, prezent în folclorul copiilor; cel mai important mesager şi însoţitor al „alesului" Mircea este hermeticul Herman, personaj fantastic mai bine reliefat decât acela al naratorului eponim pe care îl salvează şi consiliază. Realismul magic în variantă balcanică, proiectat în istoria mirobolantă a sectelor din satul matern Tântava, dă unele dintre cele mai bune pagini de proză ale lui **C.** Aproape tot ce ţine de atmosferă, de imaginarul autobiografic şi genealogic sau de fantezia metafizică (prodigioasă) e remarcabil în *Orbitor*, însă, în pofida matriţei „fractalice", programată să absoarbă, tentacular, toate dimensiunile existenţei, de la infinitul mic infracelular până la metagalactic, „spaţiul mental" nu se încheagă ca roman, rămânând un caleidoscop modular de nuvele corespondente, deviat, de la un punct încolo, într-o superproducţie mistico-politică. Totul e excesiv, de la imaginarul ezoteric al fluturelui diafan la cel anatomico-celular, teratomorf sau sexual, într-un stil de un manierism flamboaiant care, vrând să-şi „orbească" cititorii, riscă să provoace saturaţie prin supraîncărcarea demonstrativă şi decorativismul strident, îmbibat de solemnitate lirică. Lipsit de aderenţă reală la moral, social şi istoric, textul ridică semne de întrebare pe măsură ce, de la un volum la altul, creşte ponderea nivelului „realist", în flagrant contrast cu emfaza stilului oracular, profetic („Căci suntem omizi şi vom deveni fluturi..."), vădind o schizoidie estetică între nivelul verosimil şi cel fabulatoriu. Personajele cele mai conturate sunt, cu una-două excepţii, creaturile transumane, estropiaţii şi monştrii (Herman, Soile, Monsieur Monsù), în vreme ce oamenii „normali" apar, cu puţine excepţii, ca nişte artefacte lipsite de interioritate. Atât

Alexandru Mușina, Mariana Marin, Mircea Cărtărescu, Ion Bogdan Lefter și Bogdan Ghiu

interbelicul, cât mai ales comunismul românesc sunt reconstituite exterior printr-o colecţie de clişee specifice, perioada ceauşistă fiind recuperată într-o colecţie de oralităţi pamfletare şi bancuri obscene, iar evenimentele din decembrie 1989 în satiră de tabloid. În registru triumfalist se derulează în schimb apoteoza din final, cu explozia apocaliptică a Bucureştiului, revenirea personajelor din *Nostalgia* şi întâlnirea transfiguratoare a lui Mircea cu geamănul său Victor (şi cu propria alteritate) pe ruinele Casei Poporului. În totul, *Orbitor* se prezintă ca o megaficţiune egofilă cu reuşite extraordinare şi căderi pe măsură, copleşitoare ca proiect, dar care nu poate fi susţinută de precaritatea butaforiei istorice şi de un personaj-narator (Mircişor/ Mircea) al cărui „salt" brusc din copilărie la maturitate apare la fel de nemotivat narativ ca şi comportamentul său matur, de scrib ales pentru dicteul Ştiutorilor.

Despărţirea de optzecism şi de postmodernism a lui **C.** se produce treptat, de-a lungul anilor '90, când „poetul-fanion" al generaţiei se desprinde în „alergător solitar" pe o orbită „planetară" alimentată de progresia geometrică a traducerilor şi a promovării externe, urmând „gloriei" interne, nu lipsită de controverse, şi marelui succes în rândul tinerilor. Pornind de la repere-standard ale bibliografiei internaţionale (Gianni Vattimo, Jean-François Lyotard, plus utopia globalistă a lui Francis Fukuyama), *Postmodernismul românesc* (1999) reprezintă sinteza discursului de legitimare a acestui fenomen de tip optzecist, dublată de un (discret) discurs de autolegitimare, conţinând o artă poetică personală şi o filosofie pe măsură. Un discurs de tip mesianic, în care un curent „asianic", anticlasic, la început „subteran", ilustrat de scrieri ex-centrice ca *Istoria ieroglifică* sau *Ţiganiada*, străbate istoria noastră literară pentru a ieşi la suprafaţă în secolul al XX-lea, „vestind" schimbarea de paradigmă impusă de acţiunea optzeciştilor. Celebratul relativism postmodern se dovedeşte însă procustian şi dogmatic din perspectiva decupajului istoric propus (care devine astfel nu doar tipologizant, ci şi valorizant), iar atitudinea auctorială, deşi clamează relativismul şi dezideologizarea, se arată a fi una extrem de ideologizantă, în parametrii globalismului neoliberal. Dincolo de locurile comune ale teoriei culturale postmoderne, trecute printr-un filtru românesc, cartea, controversabilă în multe privinţe, oferă o atractivă introducere în

materie, cu nerv polemic şi formulări critice adeseori inspirate, ce „are totuşi meritul de a fi impus un concept şi de a fi fixat fizionomia literară a generaţiei ’80” (Nicolae Manolescu). Culegeri ocazionale ca *Pururi tânăr, înfăşurat în pixeli* (2003) sau *Ochiul căprui al dragostei noastre* (2012) reunesc cronici subiective despre autori afini, amintiri personale definitorii, texte de atitudine, eseuri de (auto)promovare culturală şi, ocazional, reverii prozastice (unele notabile, precum romanţata *Zaraza* sau fragmentele despre Bucureşti). Dacă teoreticianul şi eseistul **C.** se situează la un nivel net inferior prozatorului şi mai ales poetului, la nivel mai de jos se situează, de departe, publicistul politic angajat. Articolele publicate din 2003 în „Jurnalul naţional” şi adunate în 2005 în culegerea *Baroane!* (trimiţând la pamfletul arghezian), ca şi cele semnate ulterior în „Evenimentul zilei”, navighează catastrofist, fără acuitate analitică şi pregnanţă expresivă, printre clişeele dreptei civic-liberale. Contaminarea de acest discurs publicistic (după cum chiar **C.** mărturiseşte în *Jurnal*) e benefică în planul notorietăţii şi impactului comercial, însă alterează filonul înalt al literaturii autorului. Atât ultimul volum al romanului *Orbitor* (cu reconstrucţia alegoric-pamfletară a butaforiei comuniste şi a celei revoluţionare din decembrie 1989), cât şi popularul *De ce iubim femeile* (2004) sau *Frumoasele străine* (2010) – primul cuprinzând secvenţe scrise pentru reviste *glossy*, iar al doilea având ca punct de plecare experienţe scriitoriceşti transfrontaliere – se resimt de pe urma acestei cotituri, în care „artistul” pur, adolescent al spiritului, lasă locul „burghezului” matur, pragmatic. Totuşi, ca şi multe poeme din volumul *Nimic*, unele povestiri incluse în cele două cărţi se numără printre reuşitele notabile ale lui **C.**, de data aceasta într-un registru mult mai lejer, mai comercial, dar şi mai „umanizat” decît cele din *Nostalgia*. Lăsând la o parte dulcegăriile sexiste, lista motivelor pentru care „iubim femeile” („Pentru că au din când în când mici suferinţe: o durere reumatică, o constipaţie, o bătătură, şi-atunci îţi dai seama deodată că femeile sunt oameni, oameni ca şi tine”), cochetarea cu „modurile minore” ale literaturii oferă un contrapunct relaxant în raport cu maximalismul genialoid din *Levantul*, *Nostalgia* sau *Orbitor*. Literatura „tandreţelor pentru femei” va fi dublată de cea „pentru copii şi rafinaţi”: ilustrată cu rafinament suprarealist de graficianul Tudor Banuş, *Enciclopedia zmeilor* (2002) e o „estetică a basmului” distilată din tradiţia folclorului românesc (sau balcanic) și proiectată jucăuş într-un evantai caracterologic fantezist, dincolo de care se pot întrevedea însă o cosmogonie ludică, parodică, de tip *Levantul* şi o comedie livresc-enciclopedică a umanului văzut ca amestec de monstruozitate (zmeiască) şi infantil. O nouă redimensionare a literaturii lui **C.** ar putea-o oferi viitorul roman *Theodoros* – replică la biografia regelui de origine română al Abisiniei evocat într-o scrisoare a lui Ion Ghica – pe linia spectacularului levantin ca autoproiecţie interioară a măririi şi decăderii.

De la Nichita Stănescu, nici un poet nu este mai modern în limbaj decât Cărtărescu; rezervele, depozitele tradiţionale de cuvinte poetice sunt înlocuite de altele, noi, din domeniul tehnicii şi al ştiinţelor exacte. Imaginaţia lexicală este la Cărtărescu nesfârşită. Sub apa şi focul cuvintelor se ascunde ochiul vizionar în care se formează imaginile altei realităţi decât cea comună. Rezervat, afabil, timid în societate, Cărtărescu e de fapt un obsedat al lumii lui magice, miraculoase de cuvinte, pe care o locuieşte ca pe un infern confortabil: îl trădează privirea teribil de fixă, ochii din adâncul capului, care nu sunt deschişi decât pentru ceea ce vede.

NICOLAE MANOLESCU

Sunt proze fantastice, cum nu s-au mai scris în literatura română de la Eminescu încoace […]. *Imaginaţia lui Cărtărescu lucrează incitată de imensităţile astronomice, marile analogii universale, doctrinele ezoterice şi teoriile ştiinţifico-fantastice, miturile umanităţii şi activităţile ascunse ale inconştientului.*

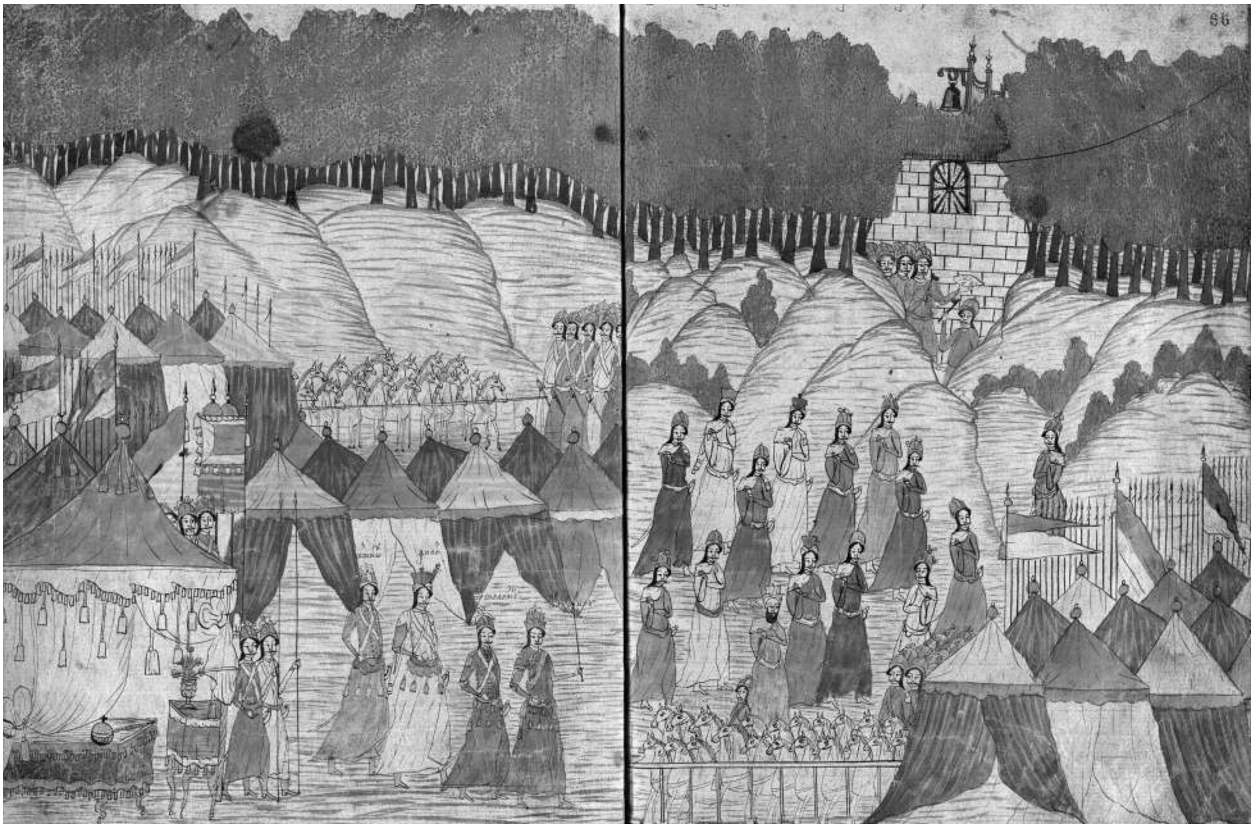
OV. S. CROHMĂLNICEANU

SCRIERI: *Faruri, vitrine, fotografii*, Bucureşti, 1980; *Aer cu diamante* (în colaborare cu Traian T. Coşovei, Florin Iaru şi Ion Stratan), prefaţă Nicolae Manolescu, cu desene de Tudor Jebeleanu, Bucureşti, 1982; *Poeme de amor*, postfaţă Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1983; *Desant ’83* (volum colectiv), pref. Ov. S. Crohmălniceanu, Bucureşti, 1983; *Totul*, Bucureşti, 1985; *Visul*, Bucureşti, 1989; ed. (*Nostalgia*), Bucureşti, 1993; *Levantul*, Bucureşti, 1990; *Visul chimeric*¸ Bucureşti, 1992; *Dragostea*, Bucureşti, 1994; *Travesti*, Bucureşti, 1994; *Orbitor*, vol. I: *Aripa stângă*, Bucureşti, 1996, vol. II: *Corpul*, Bucureşti, 2002, vol. III: *Aripa dreaptă*, Bucureşti, 2007; *Dublu CD*, Bucureşti, 1998; *Postmodernismul românesc*, postfaţă Paul Cornea, Bucureşti, 1999; *Jurnal*, I–III, Bucureşti, 2001–2011; *Enciclopedia zmeilor* (în colaborare cu Tudor Banuş), Bucureşti, 2002; *Cincizeci de sonete de Mircea Cărtărescu cu cincizeci de desene de Tudor Jebeleanu*, Timişoara, 2003; *Plurivers*, I–II, postfaţă Paul Cernat, Bucureşti, 2003; *Pururi tânăr, înfăşurat în pixeli*, Bucureşti, 2003; *Sonete noi şi vechi*, Bucureşti,

2003; *De ce iubim femeile*, Bucureşti, 2004; *Baroane!*, Bucureşti, 2005; *Poeme în garanţie*, cu ilustraţii de Tudor Jebeleanu, Bucureşti, 2005; *Dublu album de versuri*, Bucureşti, 2009; *Nimic. Poeme (1988–2002)*, Bucureşti, 2010; *Frumoasele străine*, Bucureşti, 2010; *Ochiul căprui al dragostei noastre*, Bucureşti, 2012. **Traduceri:** Charles Simic, *Cartea zeilor și a diavolilor*, Pitești, 2002; Bob Dylan, *Suflare de vânt*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Un poet despre care se va vorbi*, RL, 1981, 3; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *51–54*; Tartler, *Melopoetica*, *181–186*; Pop, *Jocul*, *416–428* ; Grigurcu, *Existenţa*, *492–498*; Mincu, *Eseu*, *56–60*; Micu, *Limbaje*, *111–117*; Simion, *Scriitori*, IV, *478–498*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *73–85*; Regman, *Nu numai*, *208–211*; Cristea, *A scrie*, *203–206*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *84–93*; Ţeposu, *Istoria*, *44–47*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *111–119*; Lovinescu, *Unde scurte*, VI, *92–97*; Manolescu, *Litere*, *109–125*; *Dicţ. analitic*, II, *44– 46*; *370–373*, III, *153–154*, *233–235*, *365–367*, IV, *242–244*; Andrei Bodiu, *Mircea Cărtărescu*, Braşov, 2000; Oţoiu, *Proza*, I–II, *passim*; Sorescu, *Lumea*, *152–161*; *Dicţ. esenţial*, *161–165*; Simuț, *Arena*, *26–30*, *37–42*; Bârna, *Comentarii*, *48–64*; Cristea-Enache, *Concert*, *193–195*, *377–397*; Manolescu, *Lista*, I, *392–410*; Pop, *Viaţă*, *164–175*; Muşat, *Strategiile*, *267–274*; Soviany, *Textualism*, II, *157–167*; Diaconu, *Poezia*, *27–61*; Negrici, *Comunism. Proza*, *367–378*; Borbély, *Cercul*, *113–117*, *157–164*; Grigurcu, *În pădurea*, *41–46*; Petraş, *Cărţile*, *145–146*, *212–214*, *255–256*; Bârna, *Prozastice*, *233–243*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *448–450*, II, *281–290*; Simuț, *Reabilitarea*, *313–319*; Cristea-Enache, *București*, *396–400*; Ştefănescu, *Istoria*, *905–920*; Lefter, *Flashback*, *180–194*; Ion Bogdan Lefter, *Puzzle cu „Noul val“*, Piteşti, 2005, *28–44*; C. Rogozanu, *Agresiuni, digresiuni*, Iaşi, 2006, *226–230*, *255–262*; Manolescu, *Istoria*, *1340–1351*; Dan C. Mihăilescu, *Idei cu zimţi*, Bucureşti, 2008, *98–114*; Simona Sora, *Regăsirea intimităţii*, Bucureşti, 2008, *245–260*; Popa, *Istoria*, II, *549–558*; Cristea-Enache, *Timpuri noi*, *92–106*; Vakulovski, *Portret*, *134–160*; Ion Bogdan Lefter, *O oglindă purtată de-a lungul unui drum*, Piteşti, 2010, *23–39*, *240–251*; Borbély, *Existența*, *17–21*; Soviany, *Cinci decenii*, I, *191–196*; Teodora Dumitru, [*Mircea Cărtărescu*], CLT, 2011, 17, 24; Grete Tartler, *Mircea Cărtărescu și Bob Dylan*, RL, 2012, 52; Cistelecan, *Diacritice*, II, *47–53*; Sanda Cordoş, *Lumi din cuvinte*, Bucureşti, 2012, *160–174*. ***P. C.***

CĂRŢI POPULARE. Texte cu largă circulaţie în literatura românească veche, numite la începutul studierii lor, în urmă cu un veac şi jumătate, „cărţi poporane” (B.P. Hasdeu), **c.p.** au tematică deopotrivă laică şi religioasă şi tratează, într-o manieră accesibilă şi sub o formă atrăgătoare, subiecte dintre cele mai diverse, prin care autorul, de regulă anonim (sau considerat ca atare într-o cultură în care paternitatea literară era din principiu ignorată), „vrea ca alţii să petreacă, să râză, să crează, să înveţe, să imite sau să se ferească” (B.P. Hasdeu). Sunt de obicei scrieri beletristice, „desfătătoare” (legende apocrife, hagiografice, liturgice sau parabiblice, texte apocaliptice, romane eroice, de Curte sau de dragoste), dar nu lipsesc scrierile „eticeşti” (texte cu caracter didactic sau cărţi de înţelepciune), cărţile de prevestire (care permiteau, într-o manieră şi cu mijloace devenite, în vremurile moderne, folclorice, descifrarea caracterului, a comportamentului uman, ca şi anticiparea sau înţelegerea evoluţiei vremurilor) şi unele scrieri de tip tehnic (de obicei leacuri şi reţete medicale sau texte cu funcţii magice). Unite nu prin tematică, ci prin modul de abordare şi de redactare a materiei, mod adecvat unui destinatar specific (de regulă un cititor cu pregătire şi deschidere culturală medie), **c.p.** se diferenţiază atât de literatura religioasă oficială (canonică, de lectură bisericească, de slujbă sau de exegeză teologică), de scrisul literar laic elevat (deopotrivă beletristic, didactic, tehnic sau ştiinţific, juridic ori administrativ), difuzat şi acesta, în toată perioada culturii vechi româneşti, în primul rând prin copiere manuscrisă, cât şi de puţinele elemente de folclor literar vechi, consemnate aproape accidental, din pură curiozitate intelectuală, în manuscrise (descântece, colinde, oraţii, cântece de stea, mărunte producţii lirice). În primul secol de cultură scrisă în limba română câteva miscelanee, adevărate „biblioteci la purtător” (*Codex Sturdzanus*, *Codicele Todorescu* şi *Codicele Marţian*), ce descind din acelaşi original, astăzi necunoscut, difuzează în forme practic identice două scrieri apocaliptice cu largă circulaţie nu numai în spaţiul românesc, *Cuvântu de îmblare pre la munci*, cunoscut şi ca *Apocalipsul Maicii Domnului*, şi *Apocalipsul Apostolului Pavel*. Alte scrieri apocrife, legende parabiblice şi vieţi de sfinţi (*Legenda Duminicii*, *Pseudo-Apocalipsul Apostolului Ioan*, *Moartea lui Avraam*, *Legenda Sfintei Vineri*, *Legenda Sfântului Sisinie*) cunosc şi ele, până spre mijlocul veacului al XVII-lea, mai multe variante manuscrise. În anii 1559–1560 fusese de asemenea reprodus în *Manuscrisul popii Bratul*, cel mai vechi miscelaneu braşovean păstrat, un text de magie populară numit *Începătura de nuiale*, destinat celor ce căutau comori cu ajutorul nuieluşei de alun. Iar în deceniul de la cumpăna

Ilustrație la Alexandria, *BAR, ms. rom. 575*

veacurilor XVI şi XVII a fost copiată în nordul Moldovei, după o traducere pierdută, *Floarea darurilor*, carte de înţelepciune de origine italiană (*Fiore di virtù*), pătrunsă anterior în spaţiul cultural românesc prin intermediar sud-slav. Tot origine sud-slavă au avut cea mai veche versiune cunoscută, probabil, din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, a *Alexandriei*, romanul consacrat expediţiilor lui Alexandru Macedon (versiune transcrisă la 1620 în *Codex Neagoeanus*) şi trei cărţi de prevestire, *Rojdeanicul*, echivalentul *Zodiacului* modern (datând şi el, în cea mai veche copie păstrată, tot din 1620), *Trepetnicul*, folosit pentru prezicerea întâmplărilor din viaţa unui om cu ajutorul mişcării („tremuratului, zbătutului") diverselor părţi ale corpului acestuia, şi *Gromovnicul*, în care soarta omenirii era descifrată cu ajutorul zodiei în care „cădea" tunetul, ultimele două texte fiind difuzate, fapt cu totul accidental în epocă, şi printr-o tipăritură apărută foarte probabil în anul 1639, în partea de sud a Transilvaniei. Modificarea atitudinii faţă de textul scris şi implicit faţă de utilizarea românei ca limbă de cultură, modificare produsă în spaţiul românesc la mijlocul veacului al XVII-lea, are printre consecinţe şi creşterea numărului de **c.p.**, diversificarea lor tematică şi schimbarea parţială a zonelor de provenienţă. Între scrierile cu subiect religios, în continuare intens traduse şi copiate, îşi fac apariţia noi apocrife, scrieri apocaliptice şi vieţi de sfinţi de mică întindere, unele venite, chiar înainte de 1700, şi din spaţiul slav răsăritean (*Lemnul crucii*, *Adam şi Eva*, *Disputa lui Isus cu Satana*, *Călătoria lui Zosim la blajini*, *Cele 12 vise în tâlcuirea lui Mamer*, *Alexie, omul lui Dumnezeu*, *Viaţa Sfântului Vasile cel Nou*), dar acestora li se alătură acum câteva cărţi de mare întindere (*Varlaam şi Ioasaf* şi *Mântuirea păcătoşilor*), transpuse în română de mari învăţaţi ai vremii (Udrişte Năsturel şi Nicolae Milescu spătarul) după originale greceşti. În secolul în care româna s-a impus ca limbă de cult, de instrucţie şi de cultură, se constată şi o creştere semnificativă a numărului **c.p.** laice. Alături de *Floarea darurilor* şi de *Alexandria*, traduse anterior şi intens copiate (Antim Ivireanul, cunoscând, desigur, interesul cititorului contemporan pentru aceste scrieri, le imprimă, se pare pe

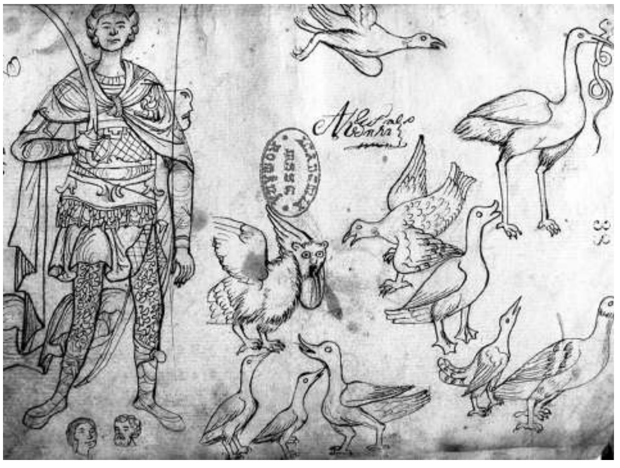
Filă din Erotocrit, *BAR, ms. rom. 3514*

amândouă, la Snagov, contrar uzanţei epocii, care cerea a fi multiplicate prin tipar exclusiv cărţile religioase canonice), se aşază *Fiziologul*, *Archirie şi Anadan*, *Istoria Troadei*, texte ilustrând modele literare cunoscute cititorului român, cartea de înţelepciune şi romanul de Curte, dar şi *Esopia* şi *Sindipa*, scrieri de provenienţă (direct sau mediat) orientală, intens copiate nu numai în cursul secolului al XVIII-lea, ce aduceau în atenţie un tip nou de personaj, sclavul înţelept, şi o nouă structură narativă, romanul cu cadru. Continuând deschiderea către genuri şi specii literare noi, receptând influenţe ce se depărtează din ce în ce mai frecvent de spaţiul cultural sud-est european şi ilustrând aplecarea tot mai evidentă către **c.p.** cu tematică laică, traducătorii din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea dau versiuni româneşti pentru *Bertoldo*, şi chiar pentru *Bertoldo şi Bertoldino*, propunând în acest fel o nouă variantă a personajului esopian, pentru *Istoria lui Skinder împărat*, scriere descinzând din versiunea occidentală a *Sindipei*, sau pentru *Halima*. Semn al apariţiei unei noi sensibilităţi literare, traducătorii se opresc însă constant, după 1780, în primul rând în Moldova, asupra unor romane de dragoste, precum *Alţidalis şi Zelidia*, *Erotocritul*, *Etiopica*, *Imberie şi Margarona*, *Poliţion şi Militina*, unele transpuneri româneşti având ca izvor nu doar scrieri neogreceşti, ci şi originale italieneşti sau chiar franţuzeşti. Atenţia acordată surselor occidentale se amplifică după anul 1800, când vor fi traduse, cu concursul unor autori consacraţi, *Arghir şi Elena* (roman transpus în română de Ioan Barac) şi *Filerot şi Antusa* (carte a cărei formă în româneşte, cuprinzând şi pasaje versificate, este datorată, foarte probabil, lui Iancu Văcărescu).

Numărul mare de **c.p.** înregistrate în scrisul vechi românesc, diversitatea tematică şi difuzarea lor foarte intensă, prin copiere şi prelucrare, în medii dintre cele mai diferite (de la persoane cu instrucţie redusă până la intelectuali cu aleasă cultură) arată aplecarea manifestată de vechiul cititor român către o componentă a scrisului literar nu totdeauna acceptată de Biserică. În cursul veacului al XVII-lea diverse texte juridice, între care *Şapte taine* şi *Îndreptarea legii*, făceau referire la mai multe **c.p.**

„oprite” de forurile ecleziastice, iar o listă cuprinzătoare a unor astfel de scrieri „minciunoase”, între care *Astrologul*, adică *Rojdeanicul*, şi *Gromovnicul*, texte de prevestire, dar şi *Legenda Duminicii*, apocrifele *Adam şi Eva*, *Lemnul crucii*, *Legenda Sfântului Sisinie*, *Vasilie cel Nou* sau *„Umblările apostolilor”*, nume care indică desigur *Apocalipsele*, a fost de mai multe ori copiată în manuscrise datorate unor feţe bisericeşti. Cu toate acestea, traducătorii **c.p.**, inclusiv ai multor scrieri cu tematică laică, dar mai ales copiştii şi prelucrătorii erau cel mai adesea preoţi. Va fi marcat aceasta o autentică deschidere culturală, concretizată nu numai prin citarea în cadrul predicilor bisericeşti (cum făcea bunăoară Antim Ivireanul) a unor pilde sau exemple extrase din astfel de surse, dar va fi fost şi o modalitate mai eficientă de promovare a unor precepte şi modele de comportament în rândul credincioşilor. Multe scrieri apocrife, legende liturgice sau parabiblice erau foarte probabil auxiliare preţioase pentru preoţi în explicarea sensului textelor bisericeşti, iar unele scrieri apocaliptice argumentau nevoia de respectare a preceptelor creştine, întrucât pedepsele imaginate pentru diversele păcate aveau efect mai puternic decât sancţiunile dictate prin simpla raportare la pravile. La fel cum **c.p.** au fost, încă de la începuturile scrisului românesc literar, un mijloc extrem de eficient de cultivare a gustului pentru lectură şi, îndeosebi, un tărâm propice pentru exersarea capacităţii de prelucrare formală a unui text. În timp ce „litera” textului religios canonic era obligatoriu de respectat, forma apocrifelor, a scrierilor apocaliptice, a **c.p.** laice permitea, şi uneori chiar impunea, pentru apropierea de cititor, pentru sublinierea unei idei sau pentru amplificarea efectului lecturii, nu doar adaptarea lingvistică şi „localizarea” culturală, ci şi contaminarea textelor cu subiecte apropiate (de exemplu apocalipsele şi pravilele) sau reorganizarea materiei prin redistribuirea părţilor componente sau prin selecţia acelora considerate mai importante pentru ilustrarea unei teme (ca în *Cele 12 vise în tâlcuirea lui Mamer* sau, poate, în *Legenda Duminicii*). Deşi au constituit, prin larga lor difuzare, prin rolul jucat în educarea şi în evoluţia gustului pentru lectură, o componentă importantă a vechii culturi scrise în limba română, atât **c.p.** cu subiect religios, cât şi **c.p.** cu tematică laică au fost difuzate, până la sfârşitul veacului al XVIII-lea, numai prin copiere manuscrisă. Tipărirea, probabil în 1639, a *Gromovnicului* şi *Trepetnicului* alături de *Paraclisul Precistei* pare un „accident” remarcabil, iar imprimarea *Florii darurilor* (şi, eventual, a *Alexandriei*), în 1700 la Snagov, este semnificativă exclusiv pentru deschiderea culturală specifică lui Antim Ivireanul. În jurul anului 1800, pe fondul general al dezvoltării şi înnoirii culturii scrise în limba română, s-a schimbat însă nu numai raportul dintre cele două componente, laică şi religioasă, ale **c.p.**, sau acela dintre textele „desfătătoare”, devenite majoritare, şi scrierile „eticeşti”, de promovare a unui anumit model de comportament, de demonstrare sau de susţinere a unei idei, ci s-a modificat însăşi atitudinea faţă de text. Acesta a început să fie înţeles nu numai ca act de mediere culturală, ci şi ca realizare literar-artistică, traducerea sau prelucrarea formei româneşti a unei **c.p.** fiind, de aceea, tot mai des asumată de scriitori recunoscuţi pentru talentul lor, iar unele manuscrise, precum *Alexandria* copiată de Năstase Negrule sau *Erotocritul* datorat logofeţilor Ioniţă şi Petrache, amplifică plăcerea lecturii prin admirabile ilustraţii. Şi tot ca o schimbare de atitudine, prin care textul este receptat deopotrivă ca produs cultural şi comercial, după 1794 **c.p.** laice, dar şi cele religioase încep să fie difuzate prin tipar în primul rând în Transilvania (îndeosebi prin Petru şi Ioan Bart) şi, chiar dacă mai rar, în Ţara Românească sau în Moldova (la Iaşi, iniţial prin Mihail Strilbiţki). Sunt astfel imprimate uneori în mai multe ediţii, dintre scrierile cu relevanţă literară, *Alexandria* (apărută iniţial la Sibiu şi la Movilău), *Arghir şi Elena* (la Sibiu şi la Iaşi), *Bertoldo*, *Esopia* şi *Sindipa* (la Sibiu), *Floarea darurilor* (la Braşov), *Halima* şi *Gromovnicul* (la Bucureşti), *Trepetnicul* (la Iaşi). În 1837 se găseau astfel spre vânzare în librării din Bucureşti (potrivit listei imprimate cu evident scop comercial la

Filă din Fiziolog, *BAR, ms. rom. 4602*

sfârşitul celui de-al treilea volum din traducerea lui Gherasim Gorjan pentru *Halima*) exemplare din *Gromovnic*, *Istoria lui Arghir*, *Viaţa şi pildele lui Esop*, *Istoria lui Alexandru Machidon*, *Istoria Sindipii filosoful*, *Floarea darurilor* şi *Bertoldo şi Bertoldino*, cărţi apărute în toate provinciile româneşti şi aduse la Bucureşti pentru vânzare. Considerate uneori, imediat după 1830, în perioada încercărilor de găsire a formei adecvate pentru româna modernă, modele de bună limbă românească (după cum consemnau în amintirile lor Ion Heliade-Rădulescu, Costache Negruzzi sau Mihail Kogălniceanu), devenite nu o dată model artistic şi sursă de inspiraţie pentru scrisul beletristic (ca în cazul lui Anton Pann) sau transformate (cum se întâmplă cu apocrifele religioase) în texte-amuletă (multiplicate până astăzi pentru a satisface nevoia de lectură şi de miraculos a credincioşilor cu puţină instrucţie), **c.p.** au intrat la mijlocul secolului al XIX-lea, ca şi literatura religioasă, pe un drum paralel cu scrisul românesc literar modern. Definite ca „poporane" pentru tipul de redactare, pentru similitudinile tematice manifeste (datorate cultivării unor motive comune, iar nu unor influenţe reciproce) cu folclorul, ele ajung să aibă acum o difuzare similară creaţiilor anonime.

Ediţii: B.P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, t. II: *Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI în legătură cu literatura poporană cea nescrisă*, Bucureşti, 1879; *Chrestomatie română*, I–II, publ. şi introd. M. Gaster, Leipzig–Bucureşti, 1891; *„Viaţa sfinţilor Varlaam şi Ioasaf", tradusă din limba elenă la anul 1648 de Udrişte Năsturel de Fierăşti, al doilea logofăt*, publ. şi introd. P. V. Năsturel, Bucureşti, 1904; *Codicele Todorescu şi Codicele Marţian*, publ. şi introd. N. Drăganu, Bucureşti–Leipzig–Viena, 1914, *191–231*; N. Cartojan, *„Alexandria" în literatura românească. Noui contribuţii*, Bucureşti, 1922, *82–118*; *Cărţile populare în literatura românească*, I–II, îngr. şi introd. I.C. Chiţimia şi Dan Simonescu, Bucureşti, 1963; *Alexandria ilustrată de Năstase Negrule*, îngr. şi introd. Al. Duţu, Bucureşti, 1984; *Floarea darurilor sau Fiore di virtù*, tr., îngr. şi introd. Pandele Olteanu, Timişoara, 1992; *Codex Sturdzanus*, îngr. şi introd. Gh. Chivu, Bucureşti, 1993; *La storia di Filerot e Anthusa*, îngr. şi introd. Angela Tarantino, Roma, 1996; *Cele mai vechi cărţi populare în literatura română*, I–VIII, coordonatori Ion Gheţie şi Al. Mareş, Bucureşti, 1996–2003; *Viaţa lui Esop*, îngr. şi introd. Violeta Barbu, Bucureşti, 1999, *175–208*; *Fiziolog – Bestiar*, îngr. şi introd. Cătălina Velculescu şi V. Guruianu, cu un excurs de Manuela Anton, cu ilustraţii după desene de epocă de Mihaela Dumitru, Bucureşti, 2001; *Viaţa lui Bertoldo. Un vechi manuscris românesc*, îngr. şi introd. Galaction Verebceanu, Chişinău, 2002.

Repere bibliografice: B.P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, t. II: *Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI în legătură cu literatura poporană cea nescrisă*, Bucureşti, 1879, *VII–XLVI*; M. Gaster, *Literatura populară română*, Bucureşti, 1883; ed. îngr. şi pref. Mircea Anghelescu, Bucureşti, 1983; M. Gaster, *Apocrifele în literatura română*, Bucureşti, 1883–1884; M. Gaster, *Il Physiologus rumeno*, „Archivio glottologico italiano", 1886–1888; I. Bogdan, *O traducere moldovenească din veacul al XVIII-lea a „Vieţii lui Bertoldo"*, CL, 1891, *315–324*; N. Cartojan, *„Alexandria" în literatura românească*, Bucureşti, 1910; V. Grecu, *„Erotocritul" lui Cornaro în literatura românească*, DR, 1920–1921; N. Cartojan, *„Alexandria" în literatura românească. Noui contribuţii*, Bucureşti, 1922, *1–81*; N. Cartojan, *Legendele Troadei în literatura veche românească*, Bucureşti, 1925; N. Cartojan, *Cel mai vechi zodiac românesc: „Rujdeniţa" popei Ion Românul (1620)*, DR, 1927–1928; N. Iorga, *Livres populaires dans le sud-est de l'Europe et surtout chez les Roumains*, „Bulletin de la section historique" (Académie Roumaine), 1928; N. Cartojan, *„Fiore di virtù" în literatura românească*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. IV, 1928; N. Cartojan, *Cărţile populare în literatura românească*, I–II, Bucureşti, 1929–1938; ed. 2, I–II, îngr. Alexandru Chiriacescu, pref. Dan Zamfirescu, postfaţă Mihai Moraru, Bucureşti, 1974; Emil Turdeanu, *„Varlaam şi Ioasaf". Istoricul şi filiaţiunea redacţiunilor româneşti*, CEL, 1934, *1–46*; N. Cartojan, *Poema cretană „Erotocrit" în literatura românească şi izvorul ei necunoscut*, Bucureşti, 1935; Cartojan, *Ist. lit.*, I (1940), *71–138*; Emil Turdeanu, *La Littérature bulgare du XIV*[e] *siècle et sa diffusion dans les Pays Roumains*, Paris, 1947, *31–58*; *Ist. lit.*, I, *721–750*; Dan Simonescu, *Romanul popular în literatura română medievală*, Bucureşti, 1965; Duţu, *Coordonate*, *25–115*; Pandele Olteanu, *„Fiore di virtù" dans les versions slaves traduites du roumain*, RSL, 1968; Al. Duţu, *Cărţile de înţelepciune în cultura română*, Bucureşti, 1972; Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I: *Cărţile populare laice*, partea I–II, Bucureşti, 1976–1978; Dan Horia Mazilu, *Texte antice şi lecturi medievale. Marginalii la „Istoria surpării Troadei"*, RITL, 1981, 2; Dan Horia Mazilu, *„Varlaam şi Ioasaf". Istoria unei cărţi*, Bucureşti, 1981; Cătălina Velculescu, *Cărţi populare şi cultură românească*, Bucureşti, 1984; Mihai Moraru, *De nuptiis Mercurii et Philologiae*, Bucureşti, 1997, *29–125*; Liviu Onu, *Tradiţia manuscrisă a unei sinteze europene la români în secolele al XVII-lea – al XIX-lea. Mântuirea păcătoşilor („Amartolon sotiria")*, Bucureşti, 2002.

Gh.C.

CĂTANĂ, George (20.IX.1865, Remetea-Pogănici, j. Caraş-Severin – 13.VII.1944, Valeadeni, j. Caraş-Severin), culegător de folclor, povestitor. Este fiul Trăiei şi al lui Ion Cătană, ţărani. Urmează şcoala primară în satul natal, gimnaziul la Lugoj şi Şcoala Normală (Preparandia) din Caransebeş

(1880–1883). După doi ani de practică la Brebu, este numit învăţător definitiv la Valeadeni, unde funcţionează până la pensionare. A fost comisar al şcolilor confesionale din protopopiatul Caransebeş şi a înfiinţat, în 1896, cercul cultural local al Astrei (bibliotecă, săli de lectură şi cor). Culege neobosit folclor, avându-l ca model pe Ion Pop-Reteganul. Debutează în 1886, în „Gazeta poporului" din Timişoara, cu *Pitic Ţinţarul*, fiind prezent, aproape şase decenii, într-un mare număr de ziare şi reviste: almanahuri şi calendare, „Foaia diecezană", „Dreptatea" (unde este redactor responsabil), „Drapelul", „Luceafărul", „Familia", „Tribuna", apoi, după Unire, la „Arhivele Olteniei", „Semenicul", „Banatul literar", „Calendarul românului", „Almanahul Banatului" ş.a.

C. debutează editorial cu primul volum din *Poveştile Bănatului* (I–III, 1893–1895), căruia îi urmează alte culegeri, conţinând cu precădere basme, dar şi, sporadic, legende şi snoave sau balade. Din păcate, entuziasmul de culegător nu este echivalat şi de grija pentru păstrarea autenticităţii materialului adunat, îndeosebi în ce priveşte fidelitatea lingvistică. Meritul său rămâne acela de a fi făcut cunoscute mai multe piese cu circulaţie locală (*Mârza*, *Rusalin al lui Damian*, *Patima lui Ioan Stoia* etc.). Este însă şi autorul unei contrafaceri a *Mioriţei*. Pasiunea pentru poveştile populare, cea mai importantă latură a activităţii sale, i-a adus supranumele, excesiv, de „Creangă al Banatului". În proza memorialistică, risipită prin reviste, evocă anii copilăriei şi experienţa pedagogică (*Suferinţele unui învăţător de la naştere până în timpul prezent*, 1888, *Amintiri din copilărie*, 1902, *Chipuri din satul nostru*, 1909 etc.). A scris şi poezii (unele în grai bănăţean), nesemnificative însă. **C.** se înscrie, cu dăruire, într-o tradiţie a folcloristicii bănăţene ilustrate de Simeon Mangiuca, Enea Hodoş, Sofronie Liuba, Iosif Bogdan ş.a., pe care s-a străduit să o îmbogăţească.

Culegeri: *Poveştile Bănatului*, I–III, Gherla, 1893–1895; *Balade poporale din gura poporului bănăţean*, Braşov, 1895; *Păcală şi Tândală*, Gherla, 1897; *Viaţa şi faptele lui Ştefan cel Mare şi Bun, Domnul Moldovei*, Sibiu, 1898; *Alese cântări bisericeşti sau Octoih bogat*, Budapesta, 1902; *Teatru la sat*, Gherla, 1905; *Poveşti poporale din Banat*, I–II, Braşov, 1908; ed. îngr. şi pref. Marin Bucur, Bucureşti, 1956; *Mioriţa… Doamnele de Gr. Baronzi. Balade populare*, Braşov, 1909; *Flori din război*, Caransebeş, 1924; *Chipuri şi graiuri din Bănat. Povestiri, nuvele, schiţe şi legende originale*, I–II, Caransebeş, 1924–1927; *Cele mai frumoase poveşti din Banat*, Bucureşti, 1947; *Poveşti, balade, povestiri*, Timişoara, 1969; *Rozuna, doamna florilor*, îngr. şi pref. Vasile Şerban, Timişoara, 1974; *Basme, poveşti şi balade*, îngr. Doina Comloşan şi Vasile Şerban, Timişoara, 1984.

Repere bibliografice: Liviu Jurchescu, *Un Ion Creangă al Banatului: G. Cătană*, „Semenicul", 1928, 10–11; Cosma, *Bănăţeni, 95–97*; Cornel Corneanu, *Doi ani de la moartea lui Gheorghe Cătană*, „Revista Institutului Social Banat-Crişana", 1946, ianuarie–iulie; Ion Apostol Popescu, [*George Cătană*], O, 1958, 9, 1961, 4; P. Pascu, *„Poveşti poporale din Banat"*, O, 1961, 6; Gr. Popiţi, *Folcloristul Gheorghe Cătană* (*O sută de ani de la naşterea sa*), O, 1965, 9; Vintilescu, *Secvenţe, 106–107*; Datcu, *Dicţ. etnolog., 212–213*; Marcu Mihail Deleanu, *Memorial, documente şi studii despre George Cătană*, Reşiţa, 2011. ***D.B.-D.***

CĂTINA, Oana (pseudonim al Vioricăi Mării; 2.VIII.1941, Dănceu-Flămânda, azi Jiana, j. Mehedinţi), prozatoare. Este fiica Mariei Popescu şi a lui Traian Popescu, învăţători, şi soră a scriitorului Dumitru Radu Popescu. Urmează şcoala primară în localitatea natală, cursul elementar şi liceul la Oradea (1953–1959), apoi, la Universitatea „Babeş–Bolyai" din Cluj, Facultatea de Filologie, secţia română–franceză, absolvită în 1964. Din 1966, timp de peste trei decenii, lucrează ca redactor de editură (mai întâi la subredacţia clujeană a Editurii Tineretului, iar din 1970 la Editura Dacia). Debutează în 1967, la revista „Steaua", cu o povestire semnată V. Benţe. Debutul editorial are loc în 1981 cu romanul *Jocuri de copii*, semnat cu pseudonimul Oana Cătina, format din prenumele celor două fiice ale scriitoarei şi utilizat ulterior cu consecvenţă. Publică, în anii '80–'90, mai multe romane, într-un ritm destul de susţinut, frecvenţa apariţiilor noi scăzând în anii 2000. Îi mai apar două ediţii pe care le îngrijeşte: N. Steinhardt, *Drumul spre isihie* (1999) şi Al. Căprariu, *Corespondenţă* (2000).

Romanele scrise de **C.** sunt asemănătoare prin tematică, viziune şi modalitate narativă. Mediul social investigat este de regulă cel al intelectualităţii – cu ascendenţă rurală – din deceniile postbelice (medici, cercetători, jurişti, studenţi ş.a.). Incursiunile în lumea satului dintr-un trecut mai apropiat sau mai îndepărtat sau chiar din prezentul marcat de modernizare nu sunt extinse cantitativ, dar oferă pasaje dintre cele mai realizate literar. Scriitoarea nu a urmărit însă trasarea unei „fresce"; romanele ei sunt mai degrabă intimiste (chiar

dacă atent şi pertinent inserate în tabloul social şi în istoria contemporană), fiind focalizate asupra câte unui destin sau, mai des, asupra unui grup de destine împletite sau intersectate. În cartea de debut conflictul e organizat după reţeta romanului poliţist, iar celelalte volume prezintă drame sentimentale ori familiale, retrospective biografice. Problematica investigată este cea a individului: împlinirea, calitatea morală, suferinţa, sacrificiul, căutarea fericirii într-un cuvânt. Discursul romanesc e centrat pe rutina cotidianului, pe gesturile mărunte, îndărătul cărora sunt depistate – şi interpretate – chestiunile esenţiale ale existenţei: afectivitatea, preocuparea pentru realizarea profesională şi, în general, umană (în versiunea eroismului nespectaculos şi negrandilocvent, eroismul banalului), preocuparea pentru onoare, pentru demnitate, vocaţia pentru sacrificiu, dorinţa fiecăruia de a fi recunoscut, iubit şi preţuit. Acest inventar sentimental şi ideatic – depistabil la numeroşi prozatori contemporani – e ilustrat cu mijloace narative nu deosebit de originale. Cărţile se articulează din şiruri de confesiuni, de monologuri şi, mai ales, de ample dialoguri, de introspecţii „raţionate" şi de rememorări comentate. Cam toţi naratorii romanelor semnate de **C.** au acelaşi ton şi aceeaşi viziune asupra vieţii; se poate presupune că acestea sunt tonul şi viziunea autoarei. Tonul e unul sapient-glumeţ, convenţional „isteţ" şi pe alocuri marcat de o sprinteneală continuă, care oboseşte în cele din urmă. Procedeul e menit probabil să „mascheze", din pudoare, o gravitate de fond, dar e aplicat cu prea multă insistenţă. Uneori toate personajele par că vorbesc şi gândesc „ca din carte", că îşi alimentează resursele de vervă şi umor din paginile almanahurilor cu sfaturi utile sau din „Paris-Match". Sub acest raport, textul frizează deseori kitschul, fără semne perceptibile de autoironie care să marcheze distanţarea faţă de un registru de exprimare „citat" pentru autenticitate. Toate aceste insuficienţe par să recomande literatura prozatoarei ca pe o versiune ceva mai elevată a literaturii de consum. De fapt, lucrurile nu stau chiar aşa: scrierile acestea nu sunt simple „confecţiuni". Acumularea de notaţie măruntă, psihologistă şi comportamentistă, cu ambiţia exhaustivităţii, puternic colorată de subiectivitatea personajelor-naratori, comentată glumeţ ori doar alert, generează şi secvenţe antrenante, plauzibile, atractive nu numai pentru că au nerv. De altfel, de la o carte la alta pot fi percepute un sensibil progres în stăpânirea meşteşugului de prozator, un spor cert de autenticitate, o modulare tot mai adecvată a tonului. *Albastrele ninsori* (1989) şi *Umbra rotitoarelor poveşti* (1991) vădesc, sub aceste raporturi, un net câştig de calitate literară. Romanele pot fi situate, în poziţii mereu ascendente, pe o scară valorică care ar duce de la formula prozei sentimental-pilduitoare la formula, de mare rafinament, care exaltă intimitatea, cotidianul prozaic şi derizoriul, trimiţând la semnificaţii esenţiale descoperite îndărătul aparentei insignifianţe a momentului trăit. Cu mijloace şi procedări deja acreditate drept caracteristice prozei sale, **C.** a dat, în *Bătălia pentru roze* (I, 1992), o transcriere literară plauzibilă a tumultului primelor săptămâni de după evenimentele din decembrie 1989, observat într-un mare oraş (Clujul).

SCRIERI: *Jocuri de copii*, Cluj-Napoca, 1981; *Poveşti pentru un fotoliu*, Cluj-Napoca, 1983; *Chesarina*, Bucureşti, 1984; ed. Cluj-Napoca, 1999; *Un pumn de cireşe*, Bucureşti, 1984; ed. Cluj-Napoca, 2011; *Poveşti în doi*, Cluj-Napoca, 1985; *Joia mor fluturii*, Bucureşti, 1987; *Albastrele ninsori*, Iaşi, 1989; *Umbra rotitoarelor poveşti*, Craiova, 1991; *Bătălia pentru roze*, I, Cluj-Napoca, 1992; *Sârba sub căruţă*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Parcă mă iubeai…*, pref. Irina Petraş, Cluj-Napoca, 2002; *Delfin la mal*, Cluj-Napoca. 2004.

Repere bibliografice: Serafim Duicu, *„Jocuri de copii"*, R, 1981, 12; Irina Petraş, [*Oana Cătina*] ST, 1983, 4, 1985, 4, 1989, 5; N. Steinhardt, *Fenomenul Boema*, F, 1983, 9; Titu Popescu, *Două cărţi de proză*, T, 1985, 4; Mircea Popa, *„Poveşti în doi"*, TR, 1985, 25; Mihai Iordache, *Faţa sentimentală a lumii*, CL, 1985, 11; Const. Zărnescu, *Un roman al destinului feminin*, TR, 1987, 25; N. Steinhardt, *Ispita lecturii*, îngr. şi introd. Ioan Pintea, Cluj-Napoca, 2000, *137–141*; Petraş, *Cărţile*, *202–203*. ***N.Br.***

CÂMPEANU, Pavel (29.II.1920, Bucureşti – 2.XII.2003, Bucureşti), eseist, prozator. Intră în Uniunea Tineretului Comunist în 1935. Arestat inițial în 1940 pentru trei săptămâni, va fi închis între 1941 și 1944 în lagărele de la Târgu Jiu, Malmaison, Jilava, Caransebeş, fiind condamnat la 25 de ani de muncă silnică. Experiența va fi evocată în volumul de versuri *Penitenciarul Special Caransebeș* (1959), precum și în memoriile din *Ceaușescu, anii numărătorii inverse* (2002). După august 1944 face parte din Comandamentul Formațiunilor de Luptă Patriotică, magazia de arme și muniții. Din 1948 până în 1956 activează în Secţia de relaţii externe din aparatul CC al PMR, având ca sarcini emigrația

iugoslavă din vremea defecțiunii lui Iosip Broz Tito şi apoi emigrația greacă, fiind omul de legătură cu liderii Partidului Comunist Grec, stabiliți la Bucureşti. În 1952 este numit într-o comisie care organizează Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților (1953). În 1956 însoțește o trupă a Teatrului Național la Paris, la Teatrul Națiunilor, ducând activități de contrainformații cu privire la exil. Între 1950 și 1953 este conferențiar la Catedra de științe sociale a Institutului Politehnic, apoi din 1956 la Școala de Partid „Ștefan Gheorghiu" și la Facultatea de Jurnalism (din 1976). După o aspirantură de patru ani la Institutul de Științe Sociale „A.A. Jdanov" devine doctor în sociologie în 1960 cu teza *Condiționarea socială a artei în socialism*, editată în 1964. Din același an, angajat la Radio, realizează emisiunea „Teatru la microfon"; în 1967 înființează Oficiul de Studii şi Sondaje al TVR, al cărui director este până în 1980, când se pensionează. Călătorește de mai multe ori în Statele Unite (fiul său Gheorghe emigrase acolo în 1980) și în Europa, unde desfășoară diverse activități academice ca profesor invitat. În 1980 îi apare în Statele Unite, sub pseudonimul Felipe García Casals, lucrarea *The Syncretic Society*, deconstrucție din interior a stalinismului (termenul preferat de autor față de „comunism") sub formă de teze aforistice, lucrarea fiind redactată în clandestinitate. În 1989 este bursier Fulbright. După căderea comunismului este membru fondator al Grupului pentru Dialog Social, director executiv al Centrului Independent de Studii Sociale, director de studii asociat la École des Hautes Études en Sciences Sociales (Paris), apoi profesor invitat la Central European University, Budapesta. Semnează în „Dilema" rubrica săptămânală „Glosar de tranziție". I-a fost decernat Premiul Academiei RSR în 1964 și în 1977.

Pe lângă debutul cu un volum de versuri, cariera literară a lui **C.** mai cuprinde două romane. *Jurjac. Enescu copil* (1961) este o evocare romanțată ideologic. *Stejarii nu cresc în cinci zile* (1961), dedicat „aniversării a 40 de ani de la crearea Uniunii Tineretului Comunist", are ca subiect activitatea din ilegalitate a doi ucenici dintr-un atelier de periferie bucureșteană, cărora li se încredințase spre păstrare un șapirograf; întrucât legătura lor fusese arestată, uteciștii decid eroic să ia ei inițiativa, adică să tipărească și să distribuie manifestul dorit de partid. Deși apreciat pentru intențiile sale „juste", pentru „tonalitatea romantică" și patos, romanul a fost criticat de Mihai Novicov pentru că oferă „o imagine cu totul derutantă a muncii ilegale, prezentând-o ca pe o activitate improvizată, superficială, ca un fel de joacă până la urmă". Dar contribuția lui **C.** la teoria realismului socialist, *Condiționarea socială a artei în socialism* (1964), este cea mai semnificativă piesă autohtonă în materie după lucrarea lui Ov. S. Crohmălniceanu *Pentru realismul socialist* (1960), fiind însă, spre deosebire de aceasta, publicată într-un moment în care ideea literaturii partinice pierduse decisiv teren în fața criticii estetice. Treptat, activitatea lui **C.** se liberalizează. Lucrările sale de sociologie privind mass-media, spectatorii sau artele performative precum teatrul sunt de pionierat în România, deschise către o bibliografie occidentală de ultimă oră: *Radio, televiziune, public* (1972), *Oamenii și teatrul. Privire sociologică asupra publicului* (1973), *Oamenii si televiziunea. Privire sociologică asupra telespectatorului* (1979). Urmează disidența incognito din *The Syncretic Society*, de asemenea, trilogia clasică asupra stalinismului, formată din *The Origins of Stalinism: from Leninist Revolution to Stalinist Society* (1986), *The Genesis of the Stalinist Social Order* (1988) și *Exit: Toward Post-stalinism* (1990). După 1989 **C.** revine editorial în România, analizând fenomenul cozilor din ceaușismul târziu în *România: coada pentru hrană – un mod de viaţă* (1994) sau primele alegeri electorale postcomuniste în *De patru ori în faţa urnelor* (1993).

SCRIERI: *Penitenciarul Special Caransebeș*, București, 1959; *Jurjac. Enescu copil*, București, 1961; *Stejarii nu cresc în cinci zile*, București, 1961; *Condiționarea socială a artei în socialism*, București, 1964; *Radio, televiziune, public*, București, 1972; *Oamenii și teatrul. Privire sociologică asupra publicului*, București, 1973; *Oamenii si televiziunea. Privire sociologică asupra telespectatorului*, București, 1979; *The Syncretic Society*, New York, 1980; ed. (*Societatea sincretică. 1980*), tr. Nadia Badrus, Iași, 2002; *Oamenii și filmul* (în colaborare cu Ștefana Steriade), București, 1985; *The Origins of Stalinism: from Leninist Revolution to Stalinist Society*, New York, 1986; *The Genesis of the Stalinist Social Order*, New York, 1988; *Exit: Toward Post-stalinism*, New York, 1990; *România înainte şi după 20 mai* (în colaborare cu Ariadna Combes și Mihnea Berindei), București, 1991; *De patru ori în faţa urnelor*, București, 1993; *România: coada pentru hrană – un mod de viață*, tr. Mircea Boari, Bucureşti, 1994; *Ceaușescu, anii numărătorii inverse*, Iași, 2002.

Repere bibliografice: Mihai Novicov, *„Stejarii nu cresc în cinci zile"*, RITL, 1962, 1; Gheorghe Grigurcu, *În răspăr*,

București, 2001, *110–113*; Mircea Iorgulescu, *Comunismul românesc: o poveste cu pușcăriași*, „22”, 2002, 25; Florin Constantiniu, *De la Foriș la Ceaușescu: o viziune înnoitoare*, ALA, 2002, 620; Ion Bogdan Lefter, *Pavel Câmpeanu – sociologul „sub vremi“*, OC, 2004, 204; Gheorghe Câmpeanu, *Dosarul de Securitate al lui Pavel Câmpeanu*, „22”, 2009, 24. ***M.I.***

CÂMPIA LIBERTĂŢII, revistă apărută la Bucureşti, din 15 ianuarie până în aprilie 1944, cu subtitlul „Bilunar de luptă românească”; de la numărul 6 apare la Câmpulung. Director: Vlaicu Bârna. Are redacţii pentru provincie: pentru Ardeal la Braşov, iar pentru Banat la Timişoara. Editorialul, de obicei un eseu, un studiu istoric sau social-politic, ocupă aproape în întregime prima pagină, fiind semnat de Vlaicu Bârna (*Lozinca existenţei noastre*, *Problema salvării elitelor*) sau de Vasile Stoica (*Între Italia şi noi*, *Mizeriile unei ratificări*, *Basarabia şi ideologia sovietică*). Alături de colaboratorii constanţi, cei doi gazetari analizează situaţia politică, morală şi spirituală a României într-un moment când înfrângerea Germaniei şi a aliaţilor ei devenea din zi în zi mai evidentă, realizând o radiografie lucidă şi echilibrată. Alte articole sunt semnate de Al. Hodoş (*Octavian Goga*), Grigore Popa (*Puncte de sprijin pentru viitorul românesc*), Cezar Petrescu (*Scriitorul şi libertatea naţională*), Nicolae Tatu (*Aurel C. Popovici, premergător al Unirii*), Pericle Martinescu (*„Geniu politic” sau servilism spiritual?*), Ilariu Dobridor (*Intelectualitate şi cultură*), Ioan Lupaş (*Transilvania şi Slovenia*), Ion Clopoţel (*Transilvania la răscrucile istoriei*), Ion Burlea (*Românii şi lumea slavă*). Colaborează cu versuri Ion Vinea, Radu Boureanu, Emil Giurgiuca, Mihai Beniuc, iar cu proză Ion Vlasiu şi Emanoil Bucuţa. „Cronica”, „Idei. Fapte”, „Comentarii. Polemici”, „Caleidoscop internaţional”, rubrici de informaţie şi comentariu cultural, surprind viu şi polemic mişcarea ideilor, apariţiile editoriale de interes, atitudini şi opinii elocvente în epocă, sub semnăturile lui George Sbârcea, Alexandru Baciu, Ionel Neamtzu, Ion Şiugariu, Mihai Anastasiu, Traian Stoica, Ion Vişoianu, Vladimir Bunea (Vlaicu Bârna), Paul Teodorescu. **C.L.** publică un fragment inedit din proza lui Duiliu Zamfirescu (*Badea Cârţan la Roma*), scris în 1897. Grafica – portrete, viniete, desene – este asigurată de Radu Boureanu, Demian, Olga Greceanu, Marcel Olinescu şi Eugen Stroe. ***C.H.***

CÂMPINA, „ziar-revistă” apărut la Câmpina, lunar, între noiembrie 1927 şi decembrie 1929. Redactori: Al. Tudor-Miu (director la numărul 5/1929), Alexandru Botez (5–7/1929), Geo Bogza (8–9/1929). Propunându-şi să „completeze viaţa culturală a oraşului” şi să elimine politicul, **C.** urmăreşte, prin programul anunţat, „alegerea – ca pe o spumă – din frământările vieţii locale a tuturor faptelor bune, determinarea şi încurajarea lor”, cu „intenţia de a da de lucru diferitelor tinere elemente scriitoriceşti” locale. Pe prima pagină a fiecărui număr este reprodusă o maximă, o cugetare sau un aforism. Prin rubricile permanente „Actualităţi”, „Zig-zag”, „Aspecte şi rezumări de conferințe”, „Câmpina artistică-literară”, redacţia manifestă vădite simpatii faţă de modernism, cel mai important şi unul dintre cei mai constanţi semnatari fiind Geo Bogza, care publică lirică sub genericul „Avantgarda, din saladele de metafore” şi proză (*Pierderi de tren*, *Toamna*). Versuri publică Al. Tudor-Miu, Şt. Alexiu, V. Stoenescu şi Al. Botez sub pseudonimul care îl va consacra, Simion Stolnicu, iar cu proză figurează, între alţii, Al. Tudor-Miu şi Sandu Alexandru, ultimul prezent şi cu fragmentul de roman *Cetatea cu ziduri străvechi*. Pimen Constantinescu traduce din lirica italiană (D'Annunzio, Matteo Darzi, Giuseppe Lipparini), iar I. Bernard-Popovici, un fragment din romanul *Caietul albastru al domnişoarei Cibot* al lui Antoine Gustave Droz. Revista mai conţine articole şi informaţii culturale, folclor, epigrame. Alţi colaboratori: Paul I. Papadopol, N. Mateescu, Nicolae Săndulache. ***A.P.***

CÂNDEA, Virgil (29.IV.1927, Focşani – 16.II.2007, Bucureşti), istoric al culturii, editor, traducător.

Este fiul Elenei (n. Gruianu) şi al lui Lucian Cândea, ofiţer. La Bucureşti urmează Colegiul „Sf. Sava” (1938–1945) şi studii universitare la Facultatea de Drept (1945–1949), Facultatea de Filosofie (1946–1950), Facultatea de Filologie, secţia de limbi

clasice (1950–1952) și Institutul Teologic Universitar (1951–1955). Îşi ia doctoratul în filosofie cu teza *Filosofia lui Dimitrie Cantemir* (1970). Funcţionează succesiv în Serviciul de bibliografie, Serviciul de studii, apoi ca şef al Secţiei de documentare ştiinţifică din Biblioteca Academiei Române (1950–1961). Optând pentru studii teologice, **C.** intră în atenţia autorităţilor: este concediat, arestat şi anchetat pentru „activitate mistică şi subversivă" (1961–1962). Mai târziu deţine diverse funcţii, printre care aceea de director al Secretariatului Asociaţiei de Drept Internaţional şi Relaţii Internaţionale (1963–1968) şi redactor-şef al revistei acesteia, cercetător principal la Institutul de Studii Sud-Est Europene din Bucureşti (1968–1972), secretar general al Asociaţiei Culturale România (1972–1990). În paralel desfăşoară o susţinută activitate didactică: în ţară, la Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti (1963–1965), la Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu" (1981–1982) şi la Facultatea de Teologie din Bucureşti (din 1993); peste hotare, ca *visiting professor*, la Napoli (1965), Geneva (1967–1971), Beirut (1982), Strasbourg (1983), Roma (1990). Ţine conferinţe la Institutul de Studii Sud-Est Europene din Viena, la universităţile din Atena, Ianina, Salonic, Montréal, Tel Aviv, la Paris, Praga, la Institutul de Studii Orientale din Napoli şi la Centrul Cultural din Alep (Siria). Este vicepreşedinte al Centrului Italo–Român de Studii Istorice din Milano (1978), *fellow* al Centrului Wilson din Washington DC (1984), membru al Centrului European de Cultură din Geneva (1983), al Asociaţiei Istoricilor Americani (1984), membru corespondent al Societăţii Elene de Arheologie din Atena şi al Südosteuropa–Gesellschaft din München (1990), membru în consiliul director al Universităţii Euro–Arabe din Roma (1990), în consiliul de conducere al Centrului European de Cultură din Bucureşti etc. Este membru al Academiei Române din 1993 şi, între 1998 şi 2002, vicepreşedinte al instituţiei. Colaborează la numeroase publicaţii din ţară şi străinătate. Este decorat cu Ordinul Cedrului în grad de Ofiţer, ca recunoaştere a contribuţiei aduse la istoria tradiţiei culturale libaneze prin descoperirea şi valorificarea artei melkite. I se acordă Premiul Academiei RSR pentru ediţia Dimitrie Cantemir, *Sistemul sau Întocmirea religiei muhammedane* (1977), Premiul Muzeului Literaturii Române pentru volumul *Raţiunea dominantă. Contribuţii la istoria umanismului românesc* (1979), Ordinul „Sf. Sehat şi Mesrob" (Erevan, 1996) ş.a.

C. debutează cu versuri şi recenzii în „Revista Colegiului Naţional «Sf. Sava»", pe care o şi conduce în 1943–1944. Preocupările şi contribuţiile sale sunt variate, mergând de la identificarea de manuscrise, semnalări, publicări de texte necunoscute, ediţii critice şi monografii până la investigarea relaţiilor internaţionale ale poporului român, a istoriei ideilor, a culturilor sud-est europene. Întreaga lui operă este expresia unei remarcabile capacităţi analitic-aplicative, aceasta fiind dublată de vocaţia sintezei. Încă din prima etapă a carierei sale (1950–1961), îşi consacră o parte a activităţii editării de texte, debutând cu Nicolae Bălcescu, *Opere* (I–II, 1953, în colaborare cu George Baiculescu). Cum drumul asumat – cercetarea – impune cunoaşterea riguroasă a legilor ei, **C.** se apleacă, nu doar pentru a se iniţia, ci şi pentru a o înnoi, asupra tehnicii documentării ştiinţifice, domeniu în care publică *Introducere în documentarea ştiinţifică* (1960, în colaborare cu Aurel Avramescu), primul tratat pe această temă din România şi al doilea apărut în lume, după cel al lui Paul Otlet (Bruxelles, 1930). În aceeaşi perioadă se afirmă ca istoriograf. De numele său se leagă aducerea la lumină a unui volum necunoscut din biblioteca lui Bălcescu, *Histoire de la Valachie* de Mihail Kogălniceanu, adnotată de posesorul lui. Traducând originalul slavon al unei cărţi a lui Afanasie Nikitin, *Călătorie peste trei mări*, care cuprinde memoriile primului călător rus în India între anii 1466 şi 1472, publicate cu ample comentarii (1960), sau înfăţişând scrierile unui mare gânditor şi poet bengalez traduse în româneşte, ca în *Tagore en Roumanie* (1961), **C.** se evidenţiază şi ca orientalist. În acelaşi timp, prin studiul despre Pavel Everghetinul (1956) şi două ample studii despre Nicodim Aghioritul (1968), considerate contribuţii originale la cunoaşterea vechilor traduceri româneşti din *Apophtegmata patrum*, se afirmă şi ca bizantinolog de marcă. În cea de-a doua etapă a activităţii sale, după 1963, **C.** se îndreaptă, cu asimilările anterioare, către o sferă mai largă, cea a istoriei culturii româneşti în context sud-est european. Publică studii care, întemeiate pe cunoaşterea desăvârşită a textelor, în mare parte inedite, şi a situaţiei literaturilor europene, mai ales a celor învecinate, se concretizează în cercetări privind tradiţia şi importanţa şcolii româneşti de studii balcanice (*Les Études sud-est*

européennes en Roumanie. Guide de documentation, 1966), cât şi modernizarea gândirii şi structurilor culturale în Europa de sud-est în secolele XVII–XVIII. În domeniul istoriei românilor contribuie cu *Brève histoire de la Roumanie* (1977), *Locul românilor în istoria universală*, comunicare prezentată la al XV-lea Congres Internaţional de Ştiinţe Istorice (1980), *Culture universelle et culture roumaine* (1968), prezentare comparativă a românilor în cultura universală, precum şi cu documentate intervenţii în controversele româno–maghiare referitoare la Transilvania: *Transylvania in the History of the Romanians* (în colaborare cu Cornelia Bodea, New York, 1982) sau cu restituirea operei lui N. Iorga, după mulţi ani de tăcere impusă istoriografiei româneşti: *Nicolae Iorga – historien de Byzance* (1972), *Nicolae Iorga – historien de l'Europe de sud-est* (în *Nicolae Iorga – l'homme et l'œuvre*, 1972). **C.** valorifică critic opera lui Dimitrie Cantemir prin editarea unor scrieri şi, concomitent, prin ediţia *Opere complete*, realizată în colaborare cu alţi specialişti, din care au apărut *Istoria ieroglifică* (1973), *Divanul sau Gâlceava Înţeleptului cu Lumea sau Giudeţul Sufletului cu Trupul* (1974), *Historia moldo-valachica* (1983), prima traducere în limba română a tratatului *Sistemul sau Întocmirea religiei muhammedane*, publicată iniţial în 1977, şi alte opere ale cărturarului; prin expuneri de ansamblu ale vieţii şi operei lui Cantemir în lucrări precum *Dimitrie Cantemir (1673–1723)* (1973), *Locul lui Dimitrie Cantemir în cultura românească* (comunicare, 1974) ş.a. Totodată, relevă noi dimensiuni ale personalităţii lui Cantemir, aceea de prim arabist în cultura română, prin traducerea *Sistemului...* şi editarea critică a versiunii ruse. În aceeaşi sferă de preocupări se înscriu identificarea izvoarelor *Divanului…*, descoperirea versiunii arabe a acestei scrieri în biblioteci din Siria, Liban şi Franţa, descoperirea manuscrisului latin definitiv al *Istoriei Imperiului Otoman* în Biblioteca Universitară Harvard din Cambridge (Massachusetts, SUA), descoperirea textului inedit al *Vieţii lui Dimitrie Cantemir*, scrisă de fiul său, Antioh Cantemir. Pe de altă parte, **C.** dedică mai multe decenii de investigaţii în biblioteci şi muzee din ţară şi de peste hotare reconstituirii patrimoniului naţional înstrăinat, descoperiri pe care le sistematizează, într-o primă formă, în *Repertoriul general al bunurilor culturale externe ale poporului român* (I–III, 1962), ce cuprinde descrierea a şaizeci şi două de mii de piese româneşti sau relative la ţara noastră, de la hrisoave şi manuscrise până la opere de artă şi monumente construite de români în străinătate. Marea sa erudiţie îşi spune şi aici cuvântul. Pe lângă descoperirea manuscriselor cantemiriene, a douăsprezece manuscrise despre Transilvania, a unui portret inedit al lui Vlad Ţepeş, a două manuscrise de artă din epoca lui Ştefan cel Mare, manuscrise arabe cuprinzând traduceri de cărţi publicate în Ţările Române în secolele XVII–XVIII ş.a., **C.** are o contribuţie decisivă la identificarea primei cronici muntene de redacţie unitară în versiune arabă: *Letopiseţul Ţării Româneşti (1292–1664) în versiunea arabă a lui Macarie Zaim* („Studii. Revistă de istorie", 1971). Descoperirile ulterioare fac obiectul a patru volume, apărute nu numai în româneşte: *Muntele Athos. Prezenţe româneşti* (1978), *Prezenţe culturale româneşti: Istanbul, Ierusalim, Paros, Patmos, Sinai, Alep* (1982, în colaborare cu Constantin Simionescu), *Prezenţe culturale româneşti: Austria, Belgia, Elveţia, Franţa, RF Germania, Olanda, Portugalia, Spania, Suedia* (1984), *Prezenţe*

culturale româneşti: Bulgaria, Iugoslavia, Grecia (1987). Expune în colecţii publice piesele pe care izbuteşte să le aducă definitiv în ţară: cel mai vechi manuscris Vasile Alecsandri, găsit într-o colecţie particulară din New York, o colecţie de patruzeci de discuri cu muzică românească imprimate în SUA între 1900 şi 1925, descoperite la Detroit, circa o sută cincizeci de documente de la Nicolae Titulescu găsite la Londra, o sută de documente de la George Enescu aflate la un colecţionar din New York etc. Sinteza acestor cercetări este lucrarea *Mărturii româneşti peste hotare. Mică enciclopedie de creaţii româneşti şi de izvoare despre români în colecţii din străinătate* (I–II, 1991–1998), care include descrierea a peste un milion de documente despre români şi creaţii culturale româneşti aflate peste hotare, o serie nouă, aducând în atenție alte elemente, fiind editată postum (I–IV, 2010–2012). Este o lucrare de pionierat, nu numai la noi, şi reprezintă instrumentul de bază pentru cercetări privind, pe de o parte, integralitatea patrimoniului cultural naţional, inclusiv partea înstrăinată, iar pe de altă parte, istoria răspândirii culturii române în lume şi a formării imaginii despre poporul român în conştiinţa altor popoare. **C.** mai publică studii de literatură universală, compartiment în care se concentrează asupra traducerii şi a comentariilor (Francis Bacon, *Noua Atlantidă*), asupra studiilor introductive la traduceri (Firdousi, *Şah-name, Privighetorile Persiei. Antologie de poezie persană*, Giovanni Rovani, *O sută de ani*, Dino Campagni, *Cronica*), dar şi asupra îngrijirii primei ediţii din *Opere minore* de Dante traduse în limba română (1971) ş.a. În domeniul istoriei artei se distinge, de asemenea, printr-o contribuţie de excepţie: descoperirea picturii postbizantine de expresie arabă – arta melkită. Este vorba de icoanele creştinilor de confesiune ortodoxă maronită şi greco-catolică din comunităţile arabe ale Orientului Apropiat (patriarhatele Antiohiei, Ierusalimului şi Alexandriei), executate de pictori din secolele XV–XIX (*Les Icônes melkites*, 1969). Studiul despre descoperirea acestei arte a fost amplu comentat în presa siriană, libaneză, greacă, franceză şi română. Cu prilejul cercetărilor sale, **C.** identifică şi publică tipul iconografic inedit al unui martir oriental: *Une Œuvre d'art melkite: l'icône de Saint Elian de Homs* („Syria", 1972).

SCRIERI: *La Bibliothèque de l'Académie de la R. P. Roumaine*, Bucureşti, 1955; *Introducere în documentarea ştiinţifică* (în colaborare cu Aurel Avramescu), pref. Horia Hulubei, Bucureşti, 1960; *Les Bibliothèques dans la Roumanie*, Bucureşti, 1961; *Tagore en Roumanie*, pref. Tudor Vianu, Bucureşti, 1961; *Repertoriul general al bunurilor culturale externe ale poporului român*, I–III, Bucureşti, 1962; *Pagini din trecutul diplomaţiei româneşti* (în colaborare cu Dinu C. Giurescu şi Mircea Maliţa), Bucureşti, 1966; *Începuturile scrisului şi ale tiparului românesc* (*Momente din istoria literaturii române*), Bucureşti, 1967; *Les Icônes melkites*, Beirut, 1969; *Les Intellectuels du sud-est européen au XVII-e siècle*, Bucureşti, 1970; *Stolnicul între contemporani*, Bucureşti, 1971; *Dimitrie Cantemir (1673–1723)*, Bucureşti, 1973; *Ateneul Român* (în colaborare cu Ion Zamfirescu şi Vasile Moga), Bucureşti, 1976; *Muntele Athos. Prezenţe româneşti*, Bucureşti, 1978; *Raţiunea dominantă. Contribuţii la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979; *Prezenţe culturale româneşti: Istanbul, Ierusalim, Paros, Patmos, Sinai, Alep* (în colaborare cu Constantin Simionescu), Bucureşti, 1982; *Prezenţe culturale româneşti: Austria, Belgia, Elveţia, Franţa, RF Germania, Olanda, Portugalia, Spania, Suedia*, Bucureşti, 1984; *Prezenţe culturale româneşti: Bulgaria, Iugoslavia, Grecia*, Bucureşti, 1987; *Mărturii româneşti peste hotare. Mică enciclopedie de creaţii româneşti şi de izvoare despre români în colecţii din străinătate*, I–II, Bucureşti, 1991–1998; *Icônes grecques, melkites, russes. Collections privées du Liban*, Geneva, 1993; *Mărturii româneşti peste hotare. Creaţii româneşti şi izvoare despre români în colecţii din străinătate (serie nouă)*, I–IV, coordonator Ioana Feodorov şi Andrei Timotin, Bucureşti, 2010–2012. **Ediţii, traduceri:** Nicolae Bălcescu, *Opere*, I–II, Bucureşti, 1953 (în colaborare cu George Baiculescu); Afanasie Nikitin, *Călătorie peste trei mări*, tr. edit., Bucureşti, 1960; Francis Bacon, *Noua Atlantidă*, tr. şi introd. edit., cuvânt înainte Tudor Vianu, Bucureşti, 1962; A.I. Odobescu, *Opere*, vol. I, pref. Tudor Vianu, Bucureşti, 1965 (în colaborare cu G. Pienescu şi Tudor Vianu), vol. II, pref. Al. Dima, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Marta Anineanu); Dimitrie Cantemir, *Divanul*, introd. edit., Bucureşti, 1969, *Opere complete*, introd. edit., vol. IV, t. I: *Istoria ieroglifică*, îngr. Stela Toma şi Nicolae Stoicescu, introd. Nicolae Stoicescu, pref. edit., Bucureşti, 1973, vol. I: *Divanul*, tr. Maria Marinescu-Himu, Bucureşti, 1974, vol. IX, t. I: *De antiquis et hodiernis Moldaviae nominibus. Historia moldo-valachica*, tr., îngr. şi introd. Dan Sluşanschi, pref. edit., Bucureşti, 1983, vol. VIII, t. II: *Sistemul sau Întocmirea religiei muhammedane*, tr. şi introd. edit., text rus îngr. Anca Irina Ionescu, Bucureşti, 1987, vol. VI, t. I: *Vita Constantini Cantemyrii, cognomento Senis, Moldaviae Principis*, tr. şi îngr. Dan Sluşanschi şi Ilieş Câmpeanu, pref. edit., introd. Andrei Pippidi, Bucureşti, 1996, vol. VI, t. II: *Scurtă povestire despre stârpirea familiilor lui Brâncoveanu şi a Cantacuzinilor. Memorii către Petru cel Mare (1717 şi 1718)*, îngr. şi introd. Paul Cernovodeanu, pref. edit., Bucureşti, 1996, *Sistemul sau Întocmirea religiei muhammedane*, tr. şi introd. edit., Bucureşti, 1977,

Creşterile şi descreşterile Imperiului Otoman, introd. edit., Bucureşti, 1999, *Opere*, vol. I: *Divanul. Istoria ieroglifică. Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, introd. edit., Bucureşti, 2003 (în colaborare cu Stela Toma şi Nicolae Stoicescu); Dante, *Opere minore*, introd. edit., Bucureşti, 1971; *Pentru sângur ţiitoriul gând*, în *Crestomaţie de literatură română veche*, II, îngr. I.C. Chiţimia şi Stela Toma, Cluj-Napoca, 1989; Paisie Velicikovski, *Cuvinte despre ascultare*, postfaţa edit., Bucureşti, 1997.

Repere bibliografice: Edmond-René Labande, Bernadette Leplant, *Répertoire international des médiévistes*, Poitiers, 1971, *118*; Florin Constantiniu, *Virgil Cândea*, în *Encicl. istoriografiei rom.*, *88*; Mihai Mitu, *,,Mărturii româneşti peste hotare"*, RITL, 1992, 1–2; Gheorghe I. Florescu, *Mituri româneşti în lume*, CL, 1999, 9; *Omagiu. Virgil Cândea la 75 de ani*, I–II, coordonator Paul H. Stahl, Bucureşti, 2002; Rusu, *Membrii Academiei*, *176–178*; Zamfirescu, *Istorie*, II, *474–478*, *521–525*; Cristina Bârsan, *Profesorul Cândea*, ALA, 2007, 861; Alexandru I. Bădulescu, *Academicianul Virgil Cândea*, „Axioma", 2007, 4; Simion, *Fragmente*, VI, *198–199*. ***A.M.***

CÂNDROVEANU, Hristu (5.II.1928, Babuc–Durostor – 9.XII.2013, Bucureşti), poet, prozator, traducător, publicist.

Este fiul Zoricăi (n. Bracea) şi al lui Stere Cândroveanu. Urmează şcoala primară în localitatea General Praporgescu (1935–1939) şi cursurile liceale la Silistra, Călăraşi, Tulcea şi Timişoara (1939–1948). După absolvirea Facultăţii de Filologie din Bucureşti (1952), va fi profesor de limba şi literatura română în câteva localităţi din judeţele Călăraşi şi Prahova, apoi la Ploieşti (1962–1969). Ajunge secretar al Consiliului Culturii și Educației Socialiste al Municipiului Ploieşti (1966–1980), funcţionând şi în calitate de consilier (1970–1974). Între timp este redactor la revistele „Tomis" şi „Tribuna şcolii", redactor-şef, din 1974, al revistei „Livres roumains". În 1990 fondează revista macedo-română „Deşteptarea" şi în 1994 „Dimândarea", publicaţie trimestrială în dialect aromân. În 1992 devine preşedinte al Fundaţiei Culturale Aromâne Dimândarea Părintească. Debutează cu proză în 1959 la „Flamura Prahovei", colaborând apoi cu proză, versuri, articole şi cronici literare la „Ramuri", „Contemporanul", „Viaţa românească", „Luceafărul", „România literară", „Ateneu", „Astra", „Convorbiri literare" ş.a.

Neconvingând cu placheta *Poeme* (1973), **C.** se afirmă în domeniul criticii literare, considerată drept „creaţie". Demersurile sale, deşi concepute ca participări subiective, se individualizează totuşi, în peisajul epocii, prin situarea cărţilor analizate în contextul operei autorilor luaţi în discuţie şi, pe cât posibil, al literaturii cu tematică similară. Verva polemică şi perspectiva imprevizibilă de intrare în subiect caracterizează mai toate cronicile şi profilurile scriitoriceşti realizate de **C.**, selectiv reţinute în volumele *Alfabet liric* (1974), *Poeţi şi poezie* (1980), *Printre poeţi* (1983). Poetul îşi relevă pe deplin sensibilitatea abia în versurile scrise în dialect aromân – *Nihadz*, 1980, în prelucrările pe motive aromâne – *Poveşti de la Miază-zi* (1976), *Trei balade aromâne* (1980), *Ore de aur* (1983), în transpunerile în limba literară ale unor versuri și narațiuni în dialect – *Antologie lirică aromână* (1975), *Antologie de proză aromână* (1977), *Un veac de poezie aromână* (1985, în colaborare cu Kira Iorgoveanu), *Cinci balade aromâne* (1996) ori în trecerea în grai aromân a poeziei românești şi străine – *Erori de calcul–Poeți români în grai aromân* (2000), *Antologia poeziei străine în grai aromân* (2000), *Antologia poeziei române clasice și moderne în grai aromân* (2003), *Antologia poeziei române contemporane în grai aromân* (2004), în îngrijirea și/sau prefațarea mai multor ediții din scrierile autorilor aromâni. Romanul „de sertar" *Marea Serenităţii* (I–II, 1996), aducând ca personaje de prim-plan comunităţile de aromâni, martore şi victime ale unor timpuri istorice potrivnice, evidenţiază la **C.** o putere de construcţie epică, o forţă de individualizare a personajelor şi o eleganţă stilistică deosebite. „Roman epopeic", cum pe bună dreptate a fost caracterizat, *Marea Serenităţii* configurează un univers, deşi pitoresc, esenţial tragic, puţin familiar literaturii române. Nemaiputând suporta şicanele şi acţiunile deznaţionalizante (incendierea şcolii în limba maternă, arderea bisericii etc.), o colectivitate aromână din Grecia, satul Codruva, emigrează în România, căzând aici, pe pământul nădăjduit al făgăduinţei, în capcanele unor succesive dictaturi (carlistă, antonesciană, comunistă). Protagonistul, Iancu Paticina, om cu

orientare de stânga, sfârşeşte la Canalul Dunăre–Marea Neagră, în suferinţă atroce şi în umilinţe. În acest cadru narativ – cu fermecătoare coborâri în mentalitatea arhaic-pastorală şi în viziunea mitic-folclorică –, autorul dă viaţă unei multitudini de personaje, din care se reţin în special figurile feminine, dotate cu forţă de caracter și de acțiune. Proză de factură rebreniană, cu neaşteptate alunecări spre poezie, *Marea Serenităţii* este una dintre apariţiile reprezentative ale ultimului deceniu al secolului trecut. Un rol foarte important a jucat **C.** prin scrisul său, stimulând autorităţile române în sprijinirea aromânilor din sudul Dunării spre a-şi păstra identitatea naţională. El a fost, de altfel, unul dintre cei mai aprigi susţinători ai unităţii limbii române şi s-a opus încercărilor de statuare a dialectului aromân drept limbă de sine stătătoare, considerând că ruperea legăturilor celor din sudul Dunării cu limba română literară şi cu românii de la nord de Dunăre va duce la dispariţia specificului aromânilor. Lupta sa s-a desfăşurat în principal printr-o revistă proiectată sub titlul „Caleidoscop aromân", dar apărută sub forma unor volume de sine stătătoare, supraintitulate tot *Caleidoscop aromân* (I–V, 1998–2000), în care sunt reunite texte mai vechi sau mai noi ale celor care au scris despre istoria și cultura aromânilor. **C.** îşi face cunoscute pledoariile și în *Aromânii ieri și azi* (1995) sau în amplul interviu *Despre aromâni*, acordat lui Emil Ţârcomnicu (2006), dar şi prin *Carte de vacanţă pentru aromâni* (I–II, 2001–2002).

SCRIERI: *Poeme*, Bucureşti, 1973; *Alfabet liric*, Bucureşti, 1974; *Porni racheta*, Bucureşti, 1974; *Poveşti de la Miază-zi*, Bucureşti, 1976; ed. (*Părmithi di ñiadzădzuă*), București, 1997; *Poeţi şi poezie*, Bucureşti, 1980; *Trei balade aromâne*, Bucureşti, 1980; *Nihadz*, Bucureşti, 1980; *Ore de aur*, Bucureşti, 1983; *Printre poeţi*, Cluj-Napoca, 1983; *Literatura română pentru copii*, Bucureşti, 1988; *Aromânii ieri şi azi*, Craiova, 1995; *Cinci balade aromâne*, Bucureşti, 1996; *Marea Serenităţii*, I–II, Bucureşti, 1996; *Carte de vacanţă pentru aromâni*, I–II, Bucureşti, 2001–2002; *Despre aromâni* (interviu realizat de Emil Țârcomnicu), București, 2006. **Antologii, ediţii:** *Antologie lirică aromână*, Bucureşti, 1975; *Antologie de proză aromână*, Bucureşti, 1977; *Un veac de poezie aromână*, introd. edit., Bucureşti, 1985 (în colaborare cu Kira Iorgoveanu); Nida Boga, *Voshopolea*, pref. edit., Bucureşti, 1994, *La stani*, postfaţa edit., Bucureşti, 1996; *Caleidoscop aromân*, I–V, Bucureşti, 1998–2000; *Erori de calcul – Poeţi români în grai aromân*, Bucureşti, 2000; *Antologia poeziei străine în grai aromân*, postfața edit., Bucureşti, 2000; *Antologia poeziei române clasice şi moderne în grai aromân*, București, 2003; *Antologia poeziei române contemporane în grai aromân*, București, 2004.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, *62–64*; Cristian Moraru, *Hristu Cândroveanu*, UVPA, *438–440*; Atanasie Nasta, *„Un veac de poezie aromână"*, TBR, 1986, 15; Constantin Cubleşan, *Literatura pentru copii*, RL, 1989, 22; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *530–531*; Ovidiu Ghidirmic, *Un roman-epopee al exodului românesc*, R, 1998, 7–8; Opriţă, *Anticipaţia*, *449–450*. ***I.O.***

CÂNTAREA ROMÂNIEI, poem în proză atribuit lui Alecu Russo sau lui Nicolae Bălcescu. A apărut pentru prima oară în revista „România viitoare" (1850), la Paris. În „precuvântarea" care îl însoţeşte, Bălcescu pretinde că ar fi descoperit poemul, scris pe la 1830, la un schit, iar autorul ar fi fost „un călugăr hrănit în singurătate de cetirea *Bibliei* şi a *Psalmilor* lui David". Sibilinicele destăinuiri sunt, evident, o mistificare literară, în spirit romantic. În 1855, la trei ani după moartea lui Bălcescu, căruia îi aparţine versiunea tipărită la Paris, este publicată în „România literară" a lui V. Alecsandri o nouă versiune, trecută sub numele lui Alecu Russo. Deosebirile dintre ele constau în câteva înlocuiri sau omisiuni de cuvinte şi imagini. În afară de acestea, versiunea Bălcescu, mai scurtă (61 de versete), este redactată într-o limbă muntenizată, cu tentă neologistică şi abstractizantă, iar expunerea apare mai combativă decât aceea din textul publicat de „România literară". Cea a lui Alecu Russo însumează 65 de versete, fiind presărată, în afara unor particularităţi lingvistice munteneşti, cu elemente moldoveneşti, precum şi cu expresii populare şi arhaice. În litigiu de multă vreme, paternitatea poemului *Cântarea României* este o problemă pasionantă, în a cărei rezolvare sunt trei soluţii care se confruntă: Alecu Russo, Nicolae Bălcescu sau amândoi, în colaborare. Până la 1900, ca autor a fost considerat Bălcescu. Un singur om, Vasile Alecsandri, a susţinut în secolul al XIX-lea paternitatea lui Alecu Russo. Scriindu-i lui A.I. Odobescu în 1863, Alecsandri vorbise de „o mare taină literară": poemul îi aparţinea lui Russo, fusese compus de acesta în limba franceză şi numai tradus în româneşte de Bălcescu. Un studiu al lui P.V. Haneş, *„Cântarea României"* (1900), punând enigmatica scriere în seama lui Alecu Russo, generează o bruscă schimbare de optică. Ipoteza dublei paternităţi, larg argumentată de Paul Cornea, a fost

formulată întâia dată de Odobescu. Chestiunea nu e tranşată definitiv. Nu se poate şti cu siguranţă dacă textul prim a fost unul românesc, cu particularităţi dialectale, al lui Alecu Russo, unul francez al aceluiaşi, tradus în româneşte de Bălcescu şi revăzut după cinci ani de către primul său autor, sau, în fine, dacă întâiul concept al scrierii a aparţinut, de fapt, lui Bălcescu, iar Russo numai l-a prelucrat mai târziu. Şi într-un caz, şi într-altul coparticiparea celor doi apare plauzibilă.

Cântarea României este expresia unei anumite stări de spirit din preajma Revoluţiei de la 1848. Tensiunea poemului, sinceritatea şi patosul făceau din el un adevărat manifest revoluţionar. Titlul, evocând străvechea *Cântarea Cântărilor*, tonul biblic, cât şi anumite elemente mistice, la care se adaugă dispunerea în versete, dovedesc o lectură a psalmilor şi prorocilor. Vechile noastre cronici, ca şi lirica populară s-au stratificat în alcătuirea poemului, modelându-i stilul. Cât priveşte influenţele străine, scrierile lui Adam Mickiewicz (*Livre de la nation polonaise*), Jules Michelet (*Le Peuple*) şi Lamennais (*Paroles d'un croyant*) au fost, fără îndoială, puse la contribuţie. O coloratură specifică, în spiritul vremii, primesc idei cum ar fi misiunea pe care o are de îndeplinit fiecare naţiune, alianţa între popoare, menită a contracara alianţele despoţilor, destinul ca un reflex al legilor providenţei, asimilarea dumnezeirii cu poporul, credinţa nezdruncinată în biruinţa revoluţiei. În planul ideologic al operei aportul lui Bălcescu pare covârşitor: concepţia privitoare la cele două feluri de „slobozenie", cea „dinlăuntru" şi cea „dinafară", strânsa legătură dintre libertatea socială şi cea naţională, simpatia pentru ţărănime, dar şi ostilitatea pătimaşă împotriva domnilor şi boierilor, care au dus ţara într-o situaţie jalnică. Istoria se înfăţişează ca un şir nesfârşit de lupte între clasa dominantă şi aceea subjugată. Numai revoluţia poate restitui omenirii arhaica ei libertate şi egalitate. Dar unele idei nu au cum fi, totuşi, ale lui Bălcescu. Cultul romantic al personalităţii cu menire providenţială, unele respirări idealizante, sentimentul înfiorat al naturii rustice, ca şi o anume dispoziţie contemplativă, melancolică par ieşite de sub pana lui Alecu Russo. Emanând dintr-o adoraţie adâncă a patriei, bogată şi frumoasă, dar nefericită, *Cântarea României* este un poem alegoric impresionant. O tristeţe sfâşietoare pentru umilinţele unui neam mândru, slobod şi unit odinioară, se împleteşte cu imprecaţia teribilă aruncată asupra celor care l-au trădat. Semne înfricoşate vestesc, ca într-un apocalips, apropierea „furtunii mântuitoare", când va să se arate eroul providenţial, Mesia, de care se leagă speranţele de izbăvire. E clipa pentru care trebuie să se pregătească, cu braţul înarmat şi cuget treaz, urmaşii vitejilor de altădată. Conceput în manieră retorică, poemul are o arhitectură caracterizată prin simetrie, recurgând mereu la antiteză şi repetiţie. Pasajele de exaltare eroică şi viziunile profetice alternează cu efuziunea lirică şi cu tânguirea biblică, elegiacă. Mai ales sub raportul muzicalităţii, tulburătorul poem e un moment însemnat în proza poetică românească.

Ediţii: Nicolae Bălcescu, *Cântarea României*, Paris, 1850; ed. în *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*, publ. şi pref. A.I. Odobescu, Bucureşti, 1878, *553–581*; ed. îngr. şi introd. N.I. Apostolescu, Bucureşti, 1914. – Alecu Russo, *Cântarea României*, „România literară", 1855, 38–40, 42, 45, 47; ed. îngr. şi pref. P.V. Haneş, Bucureşti, 1900; ed. pref. Lucian Blaga, Bucureşti, 1924; ed. îngr. şi pref. Ion Pillat, Bucureşti, 1936; ed. pref. Teodor Vârgolici, Bucureşti, 1971; ed. îngr. Geo Şerban, pref. Cornel Regman, Bucureşti, 1985.

Repere bibliografice: P.V. Haneş, *„Cântarea României"*, Bucureşti, 1900; P.V. Haneş, *Alexandru Russo. O pagină ignorată din literatura română*, pref. Ovid Densusianu, Bucureşti, 1901; Al. Dima, *Alecu Russo*, Bucureşti, 1957, *193–245*; Cornea, *Studii*, *269–290, 334–345*; Mihai Bordeianu, *Din nou despre paternitatea „Cântării României"*, IL, 1963, 1; P.V. Haneş, *Litigiul „Cântării României"*, LL, 1964; *Ist. lit.*, II, *497–500*; Zamfir, *Proza poetică*, *169–205*; Vasile Arvinte, *Termenul „România" şi paternitatea „Cântării României"*, LR, 1977, 3; Cornelia Bodea, *„Cântarea României" în dublă versiune tipografică la 1850: Paris şi Sibiu*, STD, 1979, 9; *Dicţ. lit. 1900*, *186–188*; Ursu, *Contribuţii ist. lit.*, *451–491*; Alexandru Dobrescu, *O mistificare seculară – „Cântarea României"*, II, 2005, 5; Anghelescu, *Mistificţiuni*, *84–89*. ***F. F.***

CÂNTEC, specie a liricii folclorice, însoţită de melodie. Într-o accepţiune mai largă, aceea de poezie cântată, termenul poate denumi şi **c.** epic (bătrânesc) şi **c.** legat de obiceiuri. Cum unele dintre acestea au texte, melodii şi funcţii specifice, se constituie în specii distincte, ca balada sau colinda. Din punct de vedere funcţional, se poate desprinde şi **c.** ritualic (de nuntă, funebru, de muncă), chiar dacă în unele cazuri conţinutul sau melodia se confundă cu ale **c.** liric propriu-zis, ca la unele **c.** de nuntă. Între **c.** liric necondiţionat de vreun prilej special şi cel ritualic există unele categorii

(de leagăn, de joc, de şezătoare) ce se cântă ocazional, dar care, atât din perspectiva textului literar, cât şi sub aspect muzical, se interferează de cele mai multe ori cu **c.** liric, deoarece acesta din urmă se poate adapta unei atare funcţii. Dar chiar **c.** liric propriu-zis, care se cântă oricând şi oriunde, se poate disocia în alte categorii funcţionale, căci atât **c.** ostăşesc sau haiducesc, cât şi **c.** de lume se cântă în situaţii adecvate. Se poate vorbi chiar de preferinţa unor grupuri de vârstă pentru anumite **c.** (cele de dragoste sunt cultivate mai ales de tineri, cele meditative de vârstnici). Clasificările **c.**, având în vedere numai textul literar, deci criteriul tematic, disting numeroase grupe: de dor, de dragoste, de natură, de jale, de necaz, de înstrăinare, bahice etc. De cele mai multe ori, însă, datorită complexităţii sentimentelor, textele se pot încadra cu greu în astfel de compartimente şi foarte adesea acelaşi **c.** poate fi inclus în două sau chiar trei grupe tematice. După criteriul social, având, deci, în vedere grupul care le creează şi le cultivă, s-a vorbit de **c.** păstoreşti, plugăreşti, ostăşeşti, minereşti etc., fără a putea fi supuse unei astfel de taxonomii toate varietăţile. Când se are în vedere criteriul muzical, se constată că acelaşi conţinut literar poate fi cântat pe melodie de doină, de joc sau de leagăn, în timp ce o aceeaşi melodie poate însoţi un text epic, un bocet, un **c.** de leagăn sau un **c.** ritualic. Din analiza muzicală a speciei au rezultat şi grupe noi, cum sunt: **c.** modern, **c.** cu acompaniament ş.a. Interferenţe se produc şi la nivelul raporturilor cu alte genuri şi specii. Deşi strigătura cu conţinut liric nu are, din punct de vedere poetic, nici o notă distinctivă faţă de **c.** liric, ea se constituie ca specie aparte, din cauza funcţiei sale şi a lipsei de text muzical. Liricizarea unor balade a dat naştere la **c.** lirico-epic, aflat la limita dintre genul epic şi cel liric. **C.** satiric, dacă se admite existenţa unui gen satiric, n-ar mai putea fi inclus în genul liric. La toate dificultăţile ivite în încercarea de clasificare a **c.** se adaugă şi confuzia determinată de neconcordanţa dintre accepţiunea populară şi cea ştiinţifică a unor termeni (*horă*, în nord-vestul ţării înseamnă „doină”, în Moldova şi Muntenia „joc” şi melodia ce îl însoţeşte, iar în colecţia de folclor a lui V. Alecsandri text poetic corespunzător melodiei de joc). În aceste condiţii era necesară aplicarea unei metode de clasificare a genului liric folcloric după structura textului, prin reducerea la motive – unitate de bază –, al căror inventar să constituie şi corpusul liricii populare româneşti.

C. este atestat documentar abia în Evul Mediu, dar apariţia sa este mult mai veche, confundându-se cu primele manifestări artistice. Fiind însă specia cea mai receptivă la actualizări, permanent ecou al trăirilor individuale, **c.** nu păstrează elemente arhaice care să-i probeze vechimea. În existenţa fiecărui **c.** se constată o perioadă de intensă circulaţie, după care piesa intră în fondul folcloric pasiv, pentru ca în mod spontan să fie preluată, fragmentar sau integral, în circumstanţe propice. Un factor esenţial care dă naştere acestei situaţii este cel istoric, el condiţionând preferinţa pentru anumite categorii de **c.** Câtă vreme au existat haiduci, a înflorit o lirică de haiducie, care, după perimarea fenomenului social, a căzut în desuetudine. Când este reluată, ea îndeplineşte numai o funcţie evocatoare. **C.** de război are, de asemenea, caracter istoric. Asupra **c.** îşi pune amprenta şi mediul antropo-geografic, diferenţiindu-se la diversele grupuri etnice atât din punctul de vedere al creaţiei poetice, cât şi al celei muzicale. Diferenţele se pot constata însă nu numai între zone, ci chiar între repertoriile a două sate vecine. S-a vorbit, pornind de la aceste fapte, despre o lirică a muntelui, a plaiului, una a colinelor şi o alta a şesului. Este unanim recunoscută deosebirea dintre **c.** de dragoste din nordul ţării şi cel din sud. În timp ce **c.** din Moldova de nord şi Transilvania e mai învăluitor, cel muntean şi oltenesc palpită de senzualitate, frizând uneori chiar trivialul. Stilul **c.** transilvănean este mai lapidar, piesele sunt câteodată scurte notaţii, motive singulare, în schimb în sud se manifestă tendinţa către discurs, către acţiune, de unde şi ideea de a vorbi despre o lirică „măruntă” şi una „dezvoltată”. În **c.** românesc se poate totuşi remarca o relativă unitate de conţinut, deşi preferinţele pentru motivele din fondul comun sunt diferite de la o zonă la alta. S-a constatat că între text şi muzică nu există o legătură obligatorie şi că melodiile sunt mai stabile decât textele, care se împrospătează neîncetat. Este frecvent transferul de cuvinte de la o melodie la alta, dar posibilităţile de permutare sunt limitate de necesitatea concordanţei între mesajele celor două forme de artă sincretică. Un subiect predilect al **c.** este dragostea, care îşi găseşte uneori expresie în piese de mare fineţe. Motive dintre cele mai izbutite artistic sunt inspirate de dor, sentiment inefabil, denumit cu un cuvânt specific românesc,

intraductibil perfect. Natura nu este contemplată, ci animată, de cele mai multe ori ea participă afectiv la viaţa ţăranilor şi numeroase elemente din natură au devenit simboluri consacrate. **C.** meditativ dezvăluie o înclinare spre reflecţie, o viziune complexă şi echilibrată asupra vieţii, naturii şi societăţii. Optica uneori facilă asupra existenţei, din unele **c.** de petrecere, este rezultatul influenţei exercitate de specia cvasifolclorică ce a circulat în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea în cercurile de boieri şi târgoveţi sub denumirea **c.** de lume. De mediocritatea acestora au fost învinuiţi lăutarii, care erau principalii colportori. Sigur este că ei au contribuit la uniformizarea stilurilor, muzicale mai ales, răspândind în zone largi repertorii eclectice. La estomparea accentuată a specificului local au contribuit, în secolul al XX-lea, radioul şi televiziunea. **C.** de joc are rolul esenţial de fundal sonor pentru dans, iar textele, atunci când nu reprezintă comenzi pentru sincronizarea coregrafică, se confundă cu ale celorlalte **c.** De multe ori ele iau naştere prin cântarea strigăturilor, proces reversibil, ce poate duce şi la „strigarea" acestora. **C.** de leagăn, inclus şi printre speciile folclorului de copii, se află într-o situaţie specială, datorită destinaţiei sale. De aici monotonia ritmului, refrene provenite din onomatopee sau din limbajul infantil, o lume de animale domestice şi sălbatice, cândva cu rosturi magice, invocate să aducă somnul. Îşi fac însă loc şi confesiuni ale mamei sau chiar elemente sociale. Dincolo de caracterul intim, de conţinutul individual, **c.** are un substrat social, istoric, cuprinzând referiri sau chiar comentarii la unele evenimente ce au impresionat conştiinţa colectivităţii. **C.** istoric consemnează nume şi fapte reale sau idealizate, dar care, cu trecerea timpului, se îndepărtează tot mai mult de adevărul istoric. După două sau trei generaţii, rămâne doar schema **c.**, care se adaptează altor eroi sau situaţii. Cele mai răspândite **c.** au fost cele despre Horea, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu, Al. I. Cuza şi despre răscoalele de la 1907. Ca o prelungire a **c.** ţărănesc de revoltă socială a apărut **c.** având ca subiecte proletarizarea, înstrăinarea emigranţilor şi îndemnul la revoltă. Relativ la structura compoziţională a **c.** se constată, ca în toată poezia populară, absenţa strofei. Segmentarea se poate face în funcţie de motive şi elemente motivice aglutinate, contaminate pe baza emoţiei asociative. Unele **c.** au refrene şi încep prin versuri evocatoare („frunză verde"), reluate parţial şi subliniind ideea. Lungimea medie a **c.** este între 4 şi 14 versuri, trohaice de obicei, din câte 5–6 sau 7–8 silabe. Un procedeu artistic ce caracterizează întreaga poezie populară, dar mai frecvent lirica, este paralelismul, cu principalele tipuri: tautologic sau de sinonimie, adversativ, contrastant sau de opoziţie, cumulativ sau de enumeraţie şi progresiv sau de gradaţie. În transfigurarea poetică sunt prezente diferite trepte, de la simpla relatare până la alegorie. Metaforele cele mai frecvent întâlnite sunt de tip onomastic (mândra – iederă, badea – trandafir) şi de relaţie (codrul – frate), care stabilesc legături cu cadrul fizic.

Surse: N. Pauleti, *Cântări şi strigături româneşti de cari cântă fetele şi ficiorii jucând*, îngr. şi introd. I. Muşlea, Bucureşti, 1962; V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, Bucureşti, 1866; ed. I–II, îngr. şi pref. Gh. Vrabie, Bucureşti, 1965; ed. îngr. şi pref. D. Murăraşu, Bucureşti, 1971; S. Fl. Marian, *Poezii poporale române*, II, Cernăuţi, 1875; I. Pop-Reteganul, *Trandafiri şi viorele*, Gherla, 1884; Jan Urban Jarník, Andrei Bârseanu, *Doine şi strigături din Ardeal*, Bucureşti, 1885; ed. îngr. şi introd. Adrian Fochi, Bucureşti, 1968; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti, 1885; ed. îngr. George Antofi, pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1982; Elena D. O. Sevastos, *Cântece moldoveneşti*, Iaşi, 1888; Enea Hodoş, *Poezii poporale din Bănat*, I, Caransebeş, 1892; I.G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, Bucureşti, 1893; ed. îngr. Maria Croicu, introd. I.C. Chiţimia, Bucureşti, 1970; M. Eminescu, *Opere*, VI, îngr. Perpessicius, Bucureşti, 1963; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I–II, Bucureşti, 1900; ed. I–III, îngr. şi introd. Iordan Datcu, Bucureşti, 1980–1981; Al. Vasiliu, *Cântece, urături şi bocete de ale poporului*, Bucureşti, 1909; G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, II, îngr. şi introd. I. Muşlea, Bucureşti, 1966; Sebastian Bornemisa, *Cele mai frumoase poezii poporale*, Orăştie, 1912; Béla Bartók, *Cântece poporale din comitatul Bihor*, Bucureşti, 1913; Tudor Pamfile, *Cântece de ţară*, Bucureşti, 1913; Ovid Densusianu, *Flori alese din cântecele poporului*, Bucureşti, 1920; reed. în *Viaţa păstorească în poezia noastră populară*, îngr. şi pref. Marin Bucur, Bucureşti, 1966; Gh. Cardaş, *Cântece poporane moldoveneşti*, Arad, 1926; Sebastian Bornemisa, *Cele mai frumoase cântece de dragoste, cântece de jale, cântece de dor, cântece cătăneşti, cântece de batjocură, cântece poporale americane*, ed. 2, Cluj, 1929; Gh. Cernea, *Floricele din jurul Cohalmului*, Bucureşti, 1929; Horia Teculescu, *Pe Murăş şi pe Târnave. Flori înrourate*, Sighişoara, 1929; Vasile Bologa, *Poezii poporale din Ardeal*, Sibiu, 1936; E. Nicoară, Vasile Netea, *Murăş, Murăş, apă lină*, I, Reghin, 1936; Mathias Friedwagner, *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*, Würzburg, 1940; Ion Diaconu, *Folklor din*

Râmnicul Sărat, III, Focşani, 1948; Al. I. Amzulescu, G. Ghiţă, *Doine, cântece, strigături*, Bucureşti, [1955]; Tiberiu Brediceanu, *170 melodii populare din Maramureş*, Bucureşti, 1957; Cicerone Theodorescu, *Izvoare fermecate*, Bucureşti, 1958; Const. Zamfir, Victoria Dosios, Elisabeta Moldoveanu-Nestor, *132 cântece şi jocuri din Năsăud*, Bucureşti, 1958; Emilia Comişel, *Antologie folclorică din Ţinutul Pădurenilor (Hunedoara)*, Bucureşti, 1959; Ilarion Cocişiu, *Cântece populare româneşti*, îngr. Tiberiu Alexandru şi Maria Siminel-Fusteri, pref. Tiberiu Alexandru, Bucureşti, 1960; *Folclor din Transilvania*, I–IV, Bucureşti, 1962–1969; Gh. Ciobanu, Vasile D. Nicolescu, *200 cântece şi doine*, Bucureşti, 1962; Ovidiu Papadima, *Cu cât cânt, atâta sunt*, Bucureşti, 1963; Vasile D. Nicolescu, Const. Gh. Prichici, *Cântece şi jocuri populare din Moldova*, Bucureşti, 1963; Al. I. Amzulescu, Paula Carp, *Cântece şi jocuri din Muscel*, Bucureşti, 1964; Lucian Blaga, *Antologie de poezie populară*, îngr. George Ivaşcu, Bucureşti, 1966; *Folclor din Oltenia şi Muntenia*, I–V, Bucureşti, 1967–1970; *Folclor din Moldova*, I–II, Bucureşti, 1969; Dumitru Pop, *Folclor din Bihor. Poezii populare*, Oradea, 1969; Virgil Medan, *Cântece de joc*, Cluj, 1972; George Muntean, *Cântece de dragoste şi dor*, Bucureşti, 1972; Vasile Oarcea, *Poezii populare din Ţara Zarandului*, Bucureşti, 1972; *Folclor literar din Bihor*, Oradea, 1974; C. Mohanu, *Fântâna dorului. Poezii populare din Ţara Loviştei*, Bucureşti, 1975; Zamfir Dejeu, *Folclor muzical de pe Valea Drăganului*, Cluj-Napoca, 1976; Alexiu Viciu, *Flori de câmp*, îngr. şi pref. Romulus Todoran şi Ion Taloş, Cluj-Napoca, 1976; Const. Brăiloiu, Emilia Comişel, Tatiana Găluşcă-Crâşmariu, *Folclor din Dobrogea*, pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1978; Traian Mârza, Ilona Szenik, Gh. Petrescu, Zamfir Dejeu, Mircea Bejinaru, *Folclor muzical din zona Huedin*, Cluj-Napoca, 1978; Dumitru Pop, *Folclor din zona Codrului*, Baia Mare, 1978; *Cântecele şi poveştile Oltului*, pref. Ioan Şerb, Bucureşti, 1979; Florin Bucescu, Silvia Ciubotaru, Viorel Bârleanu, *„Bătrâneasca”. Doine, bocete, cântece şi jocuri din ţinutul Rădăuţilor*, Iaşi, 1979; Ligia Bârgu Georgescu, *Antologie de lirică populară românească*, Bucureşti, 1980; Vasile Doniga, *Folclor din Maramureş*, postfaţă Mihai Pop, Bucureşti, 1980; Gheorghe Gh. Pop, *Folclor muzical din Maramureş*, Baia Mare, 1982; Vasile Gh. Popa, *Folclor din Ţara de Sus*, îngr. şi pref. Maria Luiza Ungureanu, Bucureşti, 1983; Nicolae Cojocaru, *Cântece, obiceiuri şi tradiţii populare româneşti*, pref. George Muntean, Bucureşti, 1984; Vasile Oarcea, *Poezii populare din Crişana*, Bucureşti, 1986; Ghizela Suliţeanu, *Cântecul de leagăn*, Bucureşti, 1986; Ion Nijloveanu, *Poezii populare româneşti*, I–II, Bucureşti, 1989; Pamfil Bilţiu, *Poezii şi poveşti populare din Ţara Lăpuşului*, Bucureşti, 1990; Al. Voevidca, *Cântece populare din Bucovina*, îngr. Vasile D. Nicolescu şi Cristina Rădulescu-Paşcu, pref. Cristina Rădulescu-Paşcu, Bucureşti, 1990; Ion Căliman, Cornel Veselău, *Poezii populare româneşti. Folclor din Banat*, Bucureşti, 1996; Const. Catrina, *Folclor muzical*, Braşov, 1997; Ion Cuceu, *Cântecul de cătănie*, Cluj-Napoca, 1997; Tatiana Găluşcă, Ioan Nicola, *Folclor român din Basarabia*, îngr. Grigore Botezatu şi Tudor Colac, Chişinău, 1999; Nicolae Ionel, *Floarea florilor. Antologie de lirică populară*, postfaţă Lucia Cireş, Iaşi, 1999; Andrei Ciornei, Mihai Iacobescu, *La izvor de joc şi cânt*, Suceava, 2000; Pavel Ciobanu, Isidor Chicet, Ilie Mărţuică, *Liliac de la Ponoare*, Drobeta-Turnu Severin, 2000; Liviu Petreanu, *Cântece populare olteneşti*, Bucureşti, 2002.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.*, I, *48–65*; Béla Bartók, *Însemnări asupra cântecului popular*, pref. Zeno Vancea, Bucureşti, 1956; G. Breazul, *Patrium Carmen*, Craiova, 1941, *passim*; C. Brăiloiu, *Opere*, I, tr. şi pref. Emilia Comişel, Bucureşti, 1967, *17–118*; *Ist. lit.*, I, *132–180*; Tache Papahagi, *Poezia lirică populară*, Bucureşti, 1967; Ovidiu Papadima, *Literatura populară română*, Bucureşti, 1968, *13–228*; Gheorghe Vrabie, *Folclorul*, Bucureşti, 1970, *374–419*; Nicolae Constantinescu, *Rima în poezia populară românească*, Bucureşti, 1973; Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, Bucureşti, 1976, *339–365*; *Cântecul popular românesc. Studii de folclor*, Craiova, 1976; Sergiu Moraru, *Poetica liricii populare*, Chişinău, 1978; *Dicţ. lit. 1900*, *189–190*; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, II, Bucureşti, 1983, *168–268*; Nicoleta Coatu, *Lirica populară românească cu tematică actuală. Clasificarea tematică a variantelor motivice*, Bucureşti, 1984; Sabina Ispas, Doina Truţă, *Lirica de dragoste. Index motivic şi tipologic*, I–IV, Bucureşti, 1985–1989; Speranţa Rădulescu, *Cântecul: tipologie muzicală – The Song: Musical Typology*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1990; Alexandru Dobre, *Folclorul taberei militare. Armata şi războiul în folclorul românesc*, Bucureşti, 2001; Gheorghe Oprea, *Folclor muzical românesc*, Bucureşti, 2001, *81–211*; Petru Caraman, *Vechiul cântec popular ucrainean despre Ștefan Voievod și problemele lingvistico-etnografice aferente*, îngr. şi introd. Ion H. Ciubotaru, Iaşi, 2005; Doina Haplea, Ioan Haplea, Ion H. Ciubotaru, *Folclor muzical din ținutul Neamțului*, Cluj-Napoca, 2008; Al. I. Amzulescu, Marian Munteanu, *Cântecul poporan din Muscel*, pref. Marian Munteanu, București, 2010. ***L.Cş.***

CÂNTECE CÂMPENEŞTI, prima culegere de poezii de dragoste tipărită în limba română, apărută la Cluj în 1768. Scrisă cu alfabet latin şi ortografie maghiară, cartea cuprinde paisprezece poezii româneşti şi patru ungureşti, care „potu-se în multe forme cânta”, după cum se arată într-o notiţă introductivă. Specia hibridă a cântecului de lume, în care se încadrează versurile, formă situată la interferenţa literaturii culte cita di ne cu folclorul, a proliferat în Occident în secolele al XV-lea şi al XVI-lea, fiind cunoscută în Germania sub denumirea *Gesellschaftslied*. De aici a pătruns şi în alte părţi

ale Mitteleuropei, ajungând în Ungaria, cu numele *világi ének*, adoptată ulterior în Transilvania şi în Banat, cu pre lungiri şi în Ţara Românească. Literatura versificată românească scrisă cu caractere latine avea deja antecedente în această zonă, unde fusese inaugurată prin *Cartea de cântece (Fragmentul Todorescu)*, imprimată tot la Cluj, între 1571 şi 1575. Aceasta va fi reluată şi amplificată în secolul următor, prin copierea, în aceeaşi grafie, de Mihail Halici senior, în jurul anului 1640, la Caransebeş, de Gergely Sándor de Agyagfalva, la Haţeg, în 1642, şi de un anonim în 1660, culegeri rămase în manu scris. Cântece izolate vor fi transcrise, inclusiv cu litere chirilice, de preoţi bihoreni, între care Jurju din Luncasprie şi Urs din Cotiglet, sau de un preot din Făgăraş, între 1650 şi 1660. Vor mai fi compuşi în acelaşi spaţiu, tot cu grafie latină, psalmi de lugojanul Ştefan Fogarasi (1660), se vor realiza copii după traducerea *Psaltirii* maghiare a lui Albert Szenczi Molnár, mai întâi de un anonim, urmat de Ioan Viski (1697) şi de Ştefan Istvánházi (1703). La acestea se adaugă *Cântecul rumânesc de dragoste scris*, copiat în *Codicele Petrovay* (1672), *Oda* lui Mihail Halici junior (1674) sau epigramele lui Valentin Franck von Franckenstein (1679). Poezia veche românească cunoaşte astfel o evo luţie semni ficativă, de la imnurile de inspiraţie protestantă, gru pajele convenţionale de stihuri politice la stemă sau încer cările de versificare a unor fragmente de proză reli gioasă la cânturile profane care vor prolifera exploziv în veacul al XVIII-lea. Între cele trei exemplare descoperite din această cărticică insolită – păstrate în Biblioteca Naţională Széchényi din Budapesta, la biblioteca fostului gimnaziu evanghelic din Sighişoara şi la Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj – există mici diferenţe de grafie, tehnoredactare şi de ornamentaţie, ceea ce a condus la concluzia că s-ar fi imprimat încă două ediţii în acelaşi an sau în intervalul 1768–1800. Mai curând ar fi vorba de tiraje diferite, trase în 1768 sau multiplicate în anii imediat următori. În ceea ce priveşte o altă culegere, tipărită cu litere chirilice probabil la Buda în 1800, acefală, intitulată, după prima poezie, *Cântecul celui ce boleaşte de dragoste*, nu este de fapt o nouă ediţie a celei din 1768, ci o publicaţie de sine stătătoare. Noua versiune conţine doar şapte poezii din culegerea *Cântece câmpeneşti*, cu modificări esenţiale, iar textele maghiare sunt eliminate. Antologia publicată în 1768 cuprinde o suită de cântece de lume în limba română, ale căror titluri pot fi redate, în transcriere interpretativă, astfel: *Cântecu celuie care zace de dragoste, Horia fetii bătrâni, Horia nevestii tineri, fetiia spominindu, Făptura unuie, Ie zuă bună de la drăguţă, pornind de-acasă, Celuie cine îi cu drăguţa într-un sat, Cântec după ibovnica scăpată, Horia nevestii, trăind rău cu bărbatu, Celuie cine se-nsoară pintru avuţie, nu pintru că-i dragă, Celuie carea să plânje pintu s-o-nsurat, Cărora le plac fetile şi runâncile, Mutând cuarteliu, Cine scapă vecin bun, Vaietatu fomeii, aducând aminte de fetie*. Notate literalizat, „numai după voroave”, din auzite, cu o ortografie rebarbativă, versurile au o puternică amprentă dialectală, atât sub raport fonetic şi morfologic, cât şi lexical, specifică graiurilor de tip nordic. Sub aspect prozodic, poeziile formează un ciclu unitar, fiind alcătuite, cu o singură excepţie, din tetrastihuri monorimice, cu versuri trohaice de şapte şi opt silabe. Supranumite „cântece câmpeneşti”, care se spun „cu glasuri rumâneşti”, adică pe melodii autohtone cunoscute, poeziile sunt diverse ca tematică, circumscrisă însă genului, în care predomină erosul şi idilicul, precum în acest fragment din *Cântecu celuie care zace de dragoste*: „Dragostele zburătoare,/ Toată lume umblătoare,/ Mulţ tineri eşti stricătoare/ Şi tot de răul voitoare./ M-ai alungat ca o fiară/ Câtu-i iarna şi zi de vară,/ Pin cetate şi p-afară/ Din demineaţă pănă-n sară./ Soarele cât încălzeşte,/ Cât şi norul înveleşte,/ Câtă tine nu sileşte/ Pănă-i viu se tot fereşte./ Cât am umblat mă ferindu/ Tăt de mine ţ-o stat gându,/ Pe largă lume cău tându/ Păn-am stat în laţ fugindu. [...] De hodină n-am nici un loc,/ Zac ferbinte ca plin de foc,/ Ca lumina mă gat şi mă coc,/ N-am vărtute ca secul soc./ Mi-o fost asta-nvăţătură/ Însemnat cu crestătură,/ Batăr place-m la făptură/ Să nu trec de la o măsură./ Am stat la loc iară bine,/ Nici o frică n-am de tine,/ Nici ni-i fi soţii cu mine/ Că dragoste nu-m mai vine”. Dincolo de nota de artificialitate şi de discursivitatea pronunţată, aceste „hore” degajă un vitalism şi o senzualitate aparte, fiind impregnate în acelaşi timp cu elemente elegiace sau satirice. Paternitatea cântecelor a rămas incertă, ascunsă sub anonimatul unui „holtei câmpean”, acesta putând fi devoalat, potrivit unor autori, fie în persoana unui militar ungur staţionat în Banat (A. Veress) sau în zona de câmpie a Transilvaniei (Octavian Ghibu), fie a unui italian, căpitan în regimentul de grăniceri valahi (Al. Alexianu), ipoteze puţin credibile.

Datorită fenomenelor lingvistice regionale care apar constant în text, versurile ar putea fi atribuite mai degrabă unui vorbitor nativ al graiurilor din zona de nord-vest a Transilvaniei, notate, eventual, de un ascultător alo gen. Având toate indiciile unei compilaţii, culegerea nu pare a fi, aşadar, o operă originală, pusă pe seama unui autor unic, cu toate că la început se menţionează: „Eu le-am făcut, eu le-am şi pus în scrisoare". Motivele erau recurente şi în alte colecţii de poezii din epocă, cel despre fata bătrână sau cel al însurătorii pentru avere, de exemplu, circulând în variante apropiate care presupun un filon comun. Apetenţa publicului pentru acest gen naiv de „cântece curveşti şi drăceşti", cum erau stigmatizate în prefaţa unor catavasiere, era în creştere. Nu întâmplător, această specie „cvasifolclorică" (Ovidiu Papadima) a cunoscut o difuzare ulterioară prodigioasă. Unele cântece de lume transilvănene, precum cele dintr-o culegere tipărită la Buda în 1800 sau dintr-o colecţie manuscrisă din 1811–1821, aflată în posesia lui Aron Densuşianu, se regăsesc aproape intacte în *Spitalul amorului*, carte scoasă de Anton Pann în 1850. Mai mult, între manuscrisele lui M. Eminescu, printre culegerile sale de „irmoase", se află şi versuri răzleţe care prezintă similitudini frapante cu vechile „cântece câmpeneşti" din Transilvania.

Ediţii: *Cântece câmpeneşti cu glasuri rumuneşti, făcute de-un holtei câmpean pintru voia fetilor, nevestilor şi celora cui se potrivesc şi cu alţii se izbesc*, Cluj, 1768; Octavian Ghibu, *Contribuţii la istoria poeziei noastre populare şi culte. Anexe*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. VII, 1934–1936; *Antologia poeziei naive româneşti din secolul al XVIII-lea*, îngr. şi pref. Gheorghe Perian, Cluj-Napoca, 2006, *23–50*; *Cântece câmpeneşti cu glasuri rumâneşti. Cluj, 1768*, îngr. şi pref. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 2008.

Repere bibliografice: A. Veress, *Bibliografia româno–ungară*, II, Bucureşti, 1931, *121–122*; Horia Teculescu, *Oameni şi locuri din Târnava Mare*, „Anuarul Liceului «Principele Nicolae» din Sighişoara", 1929/1930–1932/1933; Drăganu, *Hist. litt.*, *67–68*; B. Kelemen, *Note lexicale. Pe marginea lexicului unei cărţi de cântece româneşti din secolul al XVIII-lea*, SCL, 1960, 3; Ovidiu Papadima, *Literatura populară română*, Bucureşti, 1968, *625–641*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *166–168*; Al. Alexianu, *Istoria poeziei române de la 1570 la 1830*, II, îngr. Mircea Coloşenco şi Laurenţiu Avram, Galaţi–Bucureşti, 1993, *119–128*; Mircea Popa, *Începuturile liricii româneşti din Transilvania*, L, 1993, 33; Mazilu, *Recitind*, II, *131–134*; Perian, *A doua tradiţie*, *153–162, 175–177*; Eugen Negrici, *Poezia medievală în limba română*, ed. 2, Iaşi, 2004, *216–217*; Pavel, *Arheologia*, *90–97*. ***E.P.***

CÂRCHELAN, Iuliu (21.XII.1936, Alexandru Ioan Cuza–Cahul), poet, prozator, traducător. A absolvit Facultatea de Filologie la Universitatea de Stat din Chişinău (1960). A fost apoi învăţător, a lucrat ca ziarist la „Scânteia leninistă", „Tânărul leninist", „Tinerimea Moldovei", unde şi debutase cu versuri în 1957, „Nistru", ulterior ca redactor la editurile Cartea Moldovenească, Lumina şi Literatura Artistică, iar în intervalul 1994–2004 ca redactor-şef adjunct la „Florile dalbe".

C. a debutat editorial cu placheta *Poarta soarelui* (1969). S-a impus prin volumul de versuri *Trio* (1970), în care surprinde succint şi ingenios reacţii, emoţii şi atmosfera de familie, factura fiind de poezie narativă, unde se află *in nuce* câte o nuvelă, o parabolă etc. Adevărata maturitate artistică a atins-o extrem de târziu, în cartea *Aştept o nouă dimineaţă...* (2006). Didacticist şi cam neîndemânatic sub aspect stilistic, **C.** a scris şi proză pentru copii. A tradus din Jonathan Swift, Maxim Gorki, Ovanes Tumanian, din literatura spaniolă, italiană, franceză. Astfel, *Cântarea Cidului* (1984), versiunea poemului spaniol realizată de **C.**, a fost apreciată pentru respectarea prozodiei originalului, asupra căreia traducătorul a lucrat cu perseverenţă.

SCRIERI: *Poarta soarelui*, Chişinău, 1969; *Trio*, Chişinău, 1970; *Cerbul meu*, Chişinău, 1971; *Tata*, Chişinău, 1973; *Apă dulce de cişmea*, Chişinău, 1979; *Când se coc merele*, Chişinău, 1980; *Aştept o nouă dimineaţă...*, Chişinău, 2006.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Marginalii critice*, Chişinău, 1973, *153–158*; Sergiu Pavlicencu, *„Cântarea Cidului"*, LA, 1985, 24 ianuarie; Agnesa Roşca, *Darul poeziei*, LA, 1994, 16 iunie; Ion Ciocanu, *Ca un plugar pe câmpul nins*, „Florile dalbe", 2007, 5 aprilie; *Dicţ. Chişinău*, *108–109*. ***I.C.***

CÂRDU, Petru (25.IX.1952, Bariţe, Serbia – 30.IV.2011, Vârşeţ, Serbia), poet, traducător, eseist. Este fiul Mariei (n. Balnojan) şi al lui Petru Cârdu, ţărani. Şcoala elementară, începută la Bariţe, o termină la Vârşeţ (1967), unde absolvă şi liceul, secţia în limba română (1971). Studiile universitare le face la Belgrad (filologie) şi la Bucureşti (istoria şi teoria artei). După absolvire, în 1977, e redactor, apoi preşedinte (din 1988) al Comunei Literare Vârşeţ (KOV), continuă să lucreze în redacţia revistei „Lumina" (1974–1981) şi din 1984 e redactor corespondent pentru Vârşeţ la Radio Novi Sad şi redactor la revista „Polja". Debutează cu versuri în ziarul „Libertatea" (1968), iar editorial cu volumul

Menire în doi (1970). Mai colaborează la „Delo”, „Familia”, „Interkulturalnost”, „Književne novine“, „Književna reč“, „Kovine”, „Letopis Matice Srpske“, „Libertatea“, „Luceafărul“, „Oko“, „Ratledi“, „România literară“, „Savremenik“, „Săptămâna“, „Steaua“, „Tribuna tineretului“ ş.a. Semnează şi cu pseudonimul Vladimir Zorić poeziile traduse sau scrise în limba sârbă. I s-au acordat mai multe premii pentru poezie, iar în 1995 a fost distins cu Premiul Societăţii Scriitorilor din Voivodina pentru traduceri.

Aşezându-se în siajul avangardei istorice româneşti, **C.** întreţine şi dialogul cu mari poeţi contemporani (Vasko Popa, Nichita Stănescu, Marin Sorescu ş.a.). În acest sens, semnificative sunt şi numeroasele lui traduceri îndeosebi din mari poeţi şi prozatori: Lucian Blaga, Emil Cioran, Mircea Eliade, Nichita Stănescu, Ştefan Aug. Doinaş, Ion Caraion, Ana Blandiana, Paul Celan. Intelectualismul său se traduce nu numai într-o poetică adecvată, ci şi în plasarea poeziei pe teritoriul intertextualităţii. Citatele, tot mai numeroase, din opera altora, invocarea unor personalităţi ale culturii universale sunt argumentate astfel: „încep noile migrări ale popoarelor/ nava de transport jorge luis borges/ şi-a încheiat zborul la 1 aprilie anul trecut/ în egipt/ arcimboldo a emigrat în *meduza* urlând a lui caravaggio de la uffizi/ peripeţii la belgrad damasc alexandria cairo jaffa/ în aceste imprejurări datoria de a fi poet înseamnă/ zloată guturai alunecuş arta de a confisca/ ferestrele larg deschise înseamnă a fi/ da/ a fi lângă portretul lui velásquez [...] încep noile migrări ale popoarelor/ e de aşteptat vreme de iarnă/ pe un colţ al mesei”. Sedus de livresc, el aboleşte descriptivismul şi desconsideră pitorescul. Dominantă este obsesia limbajului, firească, poate, la un bilingv şi în alt sens, adică la un mânuitor atât al limbajului cotidian, cât şi al celui poetic. **C.** nu ocoleşte paradoxul, dimpotrivă, cultivă îmbinările violent contrastante, doar aparent opoziţii dintre înalta gândire şi trivialitate, dintre candoare şi lubricitate. Cuvintele sunt, la el, cifrări (nu încifrări) prin care pot fi exprimate realităţi imperceptibile senzorial. Efectul este de limbaj criptic, care comunică părând că nu o face. Familiarizat cu orientările literare moderne europene, cu o foarte bună cunoaştere a avangardei poetice (îndeosebi a celei româneşti, pe care şi-a apropiat-o şi prin traduceri proprii în Serbia), el propune o lirică distinctă de cea de până atunci în Voivodina. Se inspiră din tradiția suprarealistă franceză, care a influenţat poezia sârbească în perioada interbelică şi care a definit apoi multe opere ale moderniştilor în lupta cu realismul socialist. Poezia lui detestă violent „gustul” consacrat, are oroare de tot ce este vechi şi comun. Poetul preconizează căutarea senzaţiei dinamice, demolarea trecutului şi a prezentului în numele unui viitor bazat pe adevărurile civilizaţiei moderne, preferând versul liber, fuga de armonia facilă, de estetisme căutate. Imaginile sunt scurte şi rapide notaţii „negre”, nervoase, demolatoare de viziuni integrale sau purificatoare, notaţii care „biciuie cuvintele”, combinate în dezordine, cu sarcasme şi ironii. Sunt constructe poetice complicate, chiar cu expresii confuze, lipsite de cursivitate, inspirate de Vasko Popa şi Nichita Stănescu. În placheta bilingvă *Pronume – Zamenice* (1981) **C.** îşi apropie o postură infernală („infernul îmi creşte în oase” – *Acest eu*), pe de o parte, iar pe de alta, o postură impersonală. În volumul *Căpşuna în capcană* (1988) autorul se concentrează asupra a ceea ce consideră „nebunie”: nebunia războiului, a dictaturii, a „surplusului istoriei”, proclamându-se „unul din noii elogiatori ai nebuniei” (*Dialectica fecioară*). Şi lirica pusă sub titlul *În biserica Troia* (1992) vorbeşte despre exil şi exod, asediu, declin şi năruire. Aici, dar nu numai, apar termeni de ruptură violentă faţă de tradiţie, faţă de tiparele prestabilite. Poetul asociază elemente incompatibile în ideea creării unei frumuseţi încordate, dar autentice. Mai ales *Pronume – Zamenice*, unde poezia se percepe ca o enigmă de factură modernă cu înclinaţie spre ludic („Vine un călăreţ, vede forma lumii/ şi pleacă./ A fost şi el dintre cei ce se grăbesc./ Se leagă în altă ordine / centurile de siguranţă./ Vine un alt călăreţ, se uită la tine/ şi strigă./ A fost şi el dintre cei care vin şi trec,/ Se aruncă zarurile,/ se vede mai bine./ Vine-o herghelie cu stăpânii ei/ şi pătrunde-n stradă./ Se iscă o îmbulzeală,/ se fac socotelile: unu, doi, trei...”), tonalitatea e gravă, pendulând între melancolia rafinată şi asociaţiile contrastive: „Cine eşti tu, cel care nu eşti,/ ce-ţi trebuie ţie pe cel ce nu eşti?/ Îmi ceri adeverinţă că eşti/ azi, 25 septembrie anul curent./ Mă uit la tine/ şi ochiul meu se înfioară/ în timp ce te naşti” (*În raport cu naşterea*). Dezvoltarea arborescentă a unui text dă senzaţia de colaj, limbajul fiind ghidat de un mimetism al manierelor de a scrie. Colajul se topeşte însă în laboratorul poetului. Mizând mai mult pe verb, epitetele dispar, tăişul foarfecii decupează „blând”, chiar dacă „vânătoarea-i interzisă”. Din lupta tălmăcirii sau a lecturilor, câte „o faptă” îl „ameninţă” pe poet „multă vreme” până când „altcineva se mută în noi,/ în vreme

ce noi/ ne mutăm în altcineva" (*Timpul de acum*). Critica a reacţionat diferit la acest mod poetic. Însă greutatea în interpretare constă şi în faptul că „enigmele" nu se întemeiază pe un anumit sistem canonizat, ci constituie ele însele un nou şi imprevizibil joc. **C.** experimentează, şi poezia lui devine limpede ca o adevărată literatură avangardistă, poemele sunt invadate de aluzii la civilizaţia cotidiană, de raportări la contextul geopolitic, la modernitatea europeană, totul fiind nuanţat ironic („punctul de vedere la Nato e ideea de descurajare/ a îndoielii/ fumez şi eu pipa păcii la conferinţa/ internaţională a trandafirilor/ un pas important în calea dialogului est-vest" – *Arta de a confisca ferestrele*; „amintiţi-vă de Isaak Babel, care a scris călare pe cal în timp ce spiona în Japonia" – *În fine*). La fel valorifică motivul „lumea ca spectacol" şi se implică în comedia literaturii, parodiind, de pildă, inaugurarea unui WC public. Înclinaţiile ludice, gesticulaţia clovnescă, parodia, caricatura şi teatralizarea caracterizează semnificativ versurile lui **C.**

SCRIERI: *Menire în doi*, Pančevo, 1970; *Aducătorul ochiului*, Pančevo, 1974; *Pronume – Zamenice*, ed. bilingvă, Vârşeţ – Pančevo, 1981; *Căpşuna în capcană*, Pančevo, 1988; *În biserica Troia*, Pančevo, 1992; *Cerneala violetă. Orient–Occident*, Bucureşti, 1998; *Şcoala exilului. Pasărea măiastră*, pref. Ştefan Aug. Doinaş, Craiova, 1998; *Complicitate*, pref. Marcel Tolcea, Pančevo, 2007. **Traduceri:** Nichita Stănescu, *Stanje poezije* [*Starea poeziei*], postfaţa trad., Belgrad, 1980, *Munja i hladnoća* [*Fulgerul şi frigul*], Vârşeţ, 2007**;** Ştefan Aug. Doinaş, *Akvarjum – Acvariu*, ed. bilingvă, Vârşeţ, 1982, *Pijač rose* [*Băutorul de rouă*], Vârşeţ, 1990, *Rodjen u utopiji* [*Născut în Utopia*], Belgrad, 1994; *Popodne u gradu – După-amiază în oraş* (poezie românească din Voivodina), pref. trad., Vârşeţ, 1983; *Efemera mea veşnicie* (antologie de lirică slovenă), Bucureşti, 1984 (în colaborare); Ciril Zlobec, *Prizonier al corpului*, Bucureşti, 1985 (în colaborare cu Ştefan Aug. Doinaş); *Rumunska avangarda* [*Avangarda românească*], Belgrad, 1986; Emil Cioran, *Suze i sveci* [*Lacrimi şi sfinţi*], Novi Sad, 1989, *Na vrhuncu beznadja* [*Pe culmile disperării*], Belgrad, 1998, *Moja zemlja* [*România mea*], Vârşeţ, 1998, *Priručnik o strasti* [*Îndreptar pătimaş*], Požarevac, 2009, *O bogu, o muzici, o ljubavi* [*Despre Dumnezeu, despre muzică, despre iubire*], Požarevac, 2010; Miodrag Pavlović, *Gloria reversului*, Pančevo, 1989; *Antologija rumunske poezije* [*Antologia poeziei române contemporane*], postfaţa trad., Novi Sad, 1991; Paul Celan, *Prepiska i rumunske pesme* [*Corespondenţă şi poezii româneşti*], Vârşeţ, 1994 (în colaborare); Ion Caraion, *Odsustvo i praznik* [*Absenţă şi sărbătoare*], Podgorica, 1993, *Vetar i sneg* [*Vânt şi zăpadă*], Belgrad, 1999; Ana Blandiana, *Svedoci* [*Martorii*], Vârşeţ, 1993, *Andjeli i biljke* [*Îngeri şi plante*], Vârşeţ, 2009; Lucian Blaga, *Božja senka* [*Umbra lui Dumnezeu*], Belgrad, 1995; Mircea Eliade, *Beskrajni stub* [*Coloana nesfârşită*], Vârşeţ, 1995; Eugen Ionescu, *Engleski bez profesora* [*Englezeşte fără profesor*], Vârşeţ, 1997; *Poeţi sârbi: competiţiile nu sunt întrerupte*, îngr. trad., Pančevo, 1998; Gellu Naum, *Boja sna* [*Culoarul somnului*], Belgrad, 2000; Vasko Popa, *Rumunske i druge pesme* [*Cântece româneşti şi altele*], pref. Cornel Ungureanu, Vârşeţ, 2002; Dumitru Ţepeneag, *Uzaludna umetnost fuge* [*Zadarnică e arta fugii*], Vârşeţ, 2002; Constantin Noica, *Molite se za brata Aleksandra* [*Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru*], Vârşeţ, 2007; Herta Müller, *Pisicile în parcaj*, Vârşeţ, 2010 (în colaborare cu Tamara Bačković); Urmuz, *Bizarne stranice* [*Pagini bizare*], Vârşeţ, 2011.

Repere bibliografice: Radu Enescu, *„Menire în doi"*, F, 1970, 11; Tartler, *Melopoetica*, *74–77*; Ofelia Meza, *Petru Cârdu şi poetica ochiului întors spre sine*, „Lumina" (Pančevo), 1986, 5–6; Nicolae Coande, *Profil liric: Petru Cârdu*, R, 1991, 5–6; Ştefan Aug. Doinaş, *Poezia lui Petru Cârdu*, RL, 1993, 18; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *80–84*; Baba, *Compendiu*, *24–26*; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, *295–311*; Marian Victor Buciu, *„Reeducarea eului"*, CNT, 2000, 14; Marcel Tolcea, *O piatră de temelie*, O, 2001, 5; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *201–202*; Catinca Agache, *Literatura română din Voivodina*, Pančevo, 2010, *232–246*; Gabriela Gheorghişor, *Poezia lui Petru Cârdu*, APF, 2011, 7; Virginia Popović, Marina Puia Bădescu, *Colaj poetic şi suprarealism antipoetic în opera lui Petru Cârdu*, „Europa", 2011, 8; Nicolae Babuts, *Petru Cârdu in the Wake of Surrealism*, „Carmina Balcanica", 2011, noiembrie; Carmen Dărăbuş, Virginia Popović, *Literatura de limba română din Serbia şi antropologia culturală*, Cluj-Napoca – Novi Sad, 2012, *129–136*. ***D.B.-D., V.P.***

CÂRLOVA, Vasile (4.II.1809, Buzău – 18.IX.1831, Craiova), poet.

Se trăgea dintr-o familie de mici boieri buzoieni, care număra printre înaintaşii îndepărtaţi un mitropolit al Ungro-Vlahiei, Luca, născut în Cipru. Mama, Sevastiţa, era fiica clucerului Vasile Lăcusteanu. Tatăl, Ioniţă Cârlova, fusese vel medelnicer şi ispravnic de Buzău. După moartea timpurie a părinţilor, a fost crescut de o soră a mamei, măritată cu stolnicul Nae Hiotu. Şi-a petrecut copilăria la Târgovişte şi la Bucureşti, unde locuiau tutorii

săi. În casa acestora va fi învăţat franţuzeşte şi greceşte cu un dascăl de familie, avându-l coleg şi prieten pe Grigore Alexandrescu. În 1830 intră în oştirea naţională ca sublocotenent de cavalerie. După un an moare în urma unei boli infecţioase în tabăra militară de la Craiova.

De la şaptesprezece ani **C.** scria versuri, mai întâi în greceşte (nepăstrate) şi, la îndemnul lui I. Voinescu II, în româneşte. Se cunosc cinci poezii, toate publicate de I. Heliade-Rădulescu în „Curierul românesc" (1830 şi, postum, în 1839) şi reproduse de „Albina românească", „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", „Bucovina". Alte versuri, precum şi încercările unor traduceri – din Voltaire (*Zaira*, actul I) şi Musaios (*Hero şi Leandru*) – s-au pierdut. Poemele lui **C.**, romantice şi patriotice, au fost cunoscute şi preţuite în epocă. Sub îndrumarea lui Heliade mai ales, tânărul, înzestrat cu un real talent, venise în contact cu poezia apuseană, detaşându-se de tiparele neoanacreontice datorită înrâuririi lui Lamartine, creatorul unui arhetip al interiorizării romantice pentru sufletul surprins în temeiul său de melancolie: de la vagul muzical al pasiunilor la inconsistenţa proiectată asupra timpului şi a lumii din afară. Heliade a fost, la 1830, primul traducător al *Meditaţiilor*, dar „sufletul mâhnit" al lui **C.** asimilează modelul şi îl redă cu o claritate surprinzătoare, încât, cu câţiva ani înainte de I. Heliade-Rădulescu şi de Gr. Alexandrescu, lirismul său prefigurează prin reflexivitate romantică o nouă orientare a sensibilităţii artistice. *Păstorul întristat* (scrisă la optsprezece ani) vine încă în prelungirea liniei convenţionale a secolului al XVIII-lea, cu ecouri din pastoralele lui Florian şi Gessner. Dar, dincolo de figuraţia mitologică, de imaginea simplificată idilic a omului şi a naturii, de simţul expresiei şi versul de o graţioasă fluenţă, potrivit cerinţelor genului cum şi candorii tinereşti, prinde contur, ca în lamartiniana *L'Isolement*, o figură fundamentală a trăirii romantice: „durerea ascunsă" legată de o stare de „lipsă" (aici venind din izvorul „dulce de-ntristăciune" al lui Amor). **C.** nu poate surprinde şi sugera ceea ce Lamartine nota prin „vague objet de mes vœux": un ideal imposibil de atins în exilul terestru. Păstorul său, tânăr, „cu glas duios", face să răsune din fluierul său acea „tânguire" fără sfârşit în care închide, precum Orfeu, absenţa Ei, uimind şi parcă oprind trecerea. Există aici semne ale unei surprinzătoare intuiţii de ordinul a ceea ce va fi magia poetică, iar alegerea, prin model, a „stilului înalt" (Nicolae Manolescu) a fost hotărâtoare pentru drumul esenţial al poeziei. *Ruinurile Târgoviştii* rupe vădit cu clişeele neoanacreontice, opunându-le o ipostază romantică şi profetică a eului, într-o amplă desfăşurare meditativă pe tema ruinelor, care pătrunde astfel în literatura română, sub influenţa lui Volney. Sentimentul timpului devastator („Voi încă în fiinţă drept pildă ne slujiţi/ Cum cele mai temute şi cu temei de fier/ A omenirii fapte în faţa lumei pier/ Cum toate se răpune ca urma îndărăt,/ Pe aripele vremii de nu se mai arăt") se întreţese cu accentul patriotic al evocării gloriei de altădată, sursă a încrederii şi leagăn ocrotitor: „Deci priimiţi ruinuri, cât voi vedea pământ/ Să viu spre mângâiere, să plâng pe-acest mormânt,/ Unde tiranul încă un pas n-a cutezat,/ Căci la vederea voastră se simte spăimântat!". Amploarea reflecţiei, nocturnul tainic, metafore concretizând abstracţii („negura uitării", „nălucul minţii", „aripile vremii", „viscol de dureri") configurează la **C.** schiţa unui stil, nu fără retorică, dar capabil să se ridice până la viziune poetică. *Înserarea* este prima elegie românească în întregime în spirit lamartinian: aici tristeţea, neliniştea nedefinită şi gravă (se cultivă un fel de mister al stării afective: sufletul „fugar" „ce caută nu ştie, dar simte că lipseşte", „în negura mâhnirii mai mult s-a rătăcit") şi singurătatea se reliefează prin contrast cu seninătatea naturii, cu liniştea câmpenească, sesizată, în ciuda unor note de bucolică gessneriană, cu o sensibilitate profund românească. Simbolul sufletului – luntre rătăcitoare în furtună – este împrumutat din Lamartine; de asemenea, şi alte elemente trimit la aceeaşi sursă. În schimb, atmosfera de reverie meditativă şi melancolică sugerată de percepţia plastică şi auditivă, de imagini ale nemişcării şi vagului, aspiraţia spre ilimitat implicată în proiecţia dorului şi a nelinişţii în imensitatea spaţiilor, ca şi versul curgător, muzical, nu mai pot fi atribuite doar acestei influenţe, constituind semnele unei vădite individualităţi poetice. *Rugăciune* încearcă formula originală a rugii animate de iubirea ţării, de visul unui viitor de glorie şi dreptate, cu inflexiuni profetice („Dar ce să fie acea lumină,/ Ce sus se vede de focuri plină,/ Şi dimpreună un zgomot lin?/ Nu crez să fie semn de furtună…"; „Destule veacuri, de când suspină,/ Mâhnirii jertfă, fără lumină,/ Încât nu vede nici cerul tău!"). Ruga atinge accentul preţios al împletirii de ardoare şi umilinţă: „Fiinţă naltă, lungă vedere…/ Dă ascultare, nu-ţi fie silă,/ Unui glas jalnic ce cere milă,/ Ce a se plânge are cuvânt".

Marşul, scris cu entuziasm patriotic la înfiinţarea oştirii naţionale, vesteşte, în tonul său avântat, tonul „tinerimii îndrăzneţe”, poezia paşoptistă. Depăşind prin varietate tematică şi intensitatea simţirii lirica vremii, **C.** aduce expresia în acord cu o nouă sensibilitate: întrezăriri ale inefabilului (Nichita Stănescu), reflexivitate şi sentiment comunicând cu naturaleţe şi simplitate într-o poezie de interogaţie interioară şi de atmosferă. Nu a ajuns să-şi fructifice pe deplin propriile virtualităţi, a păstrat încă unele convenţii clasiciste, dar a deschis, la noi, prin meditaţia şi elegia romantică, drumul unei lirici moderne.

Ceea ce izbeşte la Cârlova, mai ales dacă avem în vedere stadiul limbajului liric de la 1830, e capacitatea sa excepţională de a-şi comunica simţirea în versuri limpezi şi cursive, de o prozodie mătăsoasă, care nu trădează dificultatea compunerii, părând a ţâşni efectiv „ex abundentia cordis”. […] *Poezia* […] *e un monolog, când duios, când energic, tot atât de firesc în invocarea lui Dumnezeu, ca şi în exprimarea neliniştilor surde ce împovărează sufletul.*

PAUL CORNEA

De lucruri Cârlova se apropie totdeauna cu milă*. O tristeţe fundamentală, care n-atinge, totuşi, proporţiile disperării, însoţeşte demersul său liric. O tristeţe, o blândeţe care vor să ocrotească o realitate fragilă, ea însăşi tristă, evanescentă (*ruinurile*,* păstorul întristat*,* filomila*), supusă unei legi aspre: soarta.* […] *Poezia nu este, în aceste condiţii, o cuprindere, o asumare (ceea ce ar presupune o modificare), ci doar o tânguire. A scrie este pentru Cârlova a plânge* […]*, iar glasul este dinainte pregătit pentru jeluire. Nu contactul cu universul din afară determină, aşadar, tonurile coborâte ale versului, ci o realitate interioară preexistentă experienţei.* […] *Sensibilitatea lui Cârlova nu este făcută pentru jeluirea profetică. Ea se instalează de la început în tonurile joase ale melancoliei, ale tristeţii, „dulce”, învăluitoare, şi caută un obiect-ocrotitor. Ruinurile, natura, istoria sunt locuri de evaziune şi de adăpost.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: N. Nicoleanu, *Poezii şi proză*; V. Cârlova, *Poezii*; C. Stamati, *Poezii şi proză*, îngr. G. Bogdan-Duică, Bucureşti, 1906; Vasile Cârlova, Al. Sihleanu, *Poezii*, îngr. şi pref. Lucian Predescu, Bucureşti, 1933; *Poezii*, îngr. şi pref. P.V. Haneş, Bucureşti, 1936; *Poezii*, îngr. şi introd. Paul I. Papadopol, Bucureşti, 1942; [*Versuri*], în *Ruinurile Târgoviştii*, îngr. şi pref. Marin Sorescu, Craiova, 1975.

Repere bibliografice: Al. Odobescu, *Opere*, II, îngr. Marta Anineanu, Bucureşti, 1976, *40–41*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *211–219*; Densusianu, *Lit. rom.*, II, *105–112*; Bogdan-Duică, *Ist. lit.*, *230–239;* Ibrăileanu, *Opere*, I, *313–318*; Popovici, *Romant. rom.*, *155–169*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *125–128*, *Ist. lit.* (1982), *127–130*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *11–16*; Silvian Iosifescu, *Vasile Cârlova şi Grigore Alexandrescu*, Bucureşti, [1949]; *Ist. lit.*, II, *306–310*; Anghelescu, *Preromant. rom.*, *passim*; Cornea, *Originile*, *575–580*, *passim;* Nichita Stănescu, *Cartea de recitire*, Bucureşti, 1972, *75–82*; *Dicţ. lit. 1900*, *191–192*; Simion, *Dimineaţa*, *55–61*; Virginia Muşat, *Vasile Cârlova*, Bucureşti, 1981; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *283–288*; Constantin Popescu, *Poeţi romantici români la început de drum*, Craiova, 1986, *247–271*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *12–14*; Manolescu, *Poeţi*, *23–30*; *Dicţ. esenţial*, *165–166*; Danţiş, *Bucolica*, 128–129, 142–144; Manolescu, *Istoria*, *166–169*; Mihai Cimpoi, *Vasile Cârlova, poetul „sufletului mâhnit”*, Târgovişte, Chişinău, 2010; Zamfir, *Panorama*, I, *98–108*. ***S.C.***

CÂRNECI, Magda (28.XII.1955, Gârleni, j. Bacău), poetă, eseistă. Este fiica Emiliei Cârneci (n. Romaniuc), inginer silvic, și a scriitorului Radu Cârneci. A urmat Liceul „V. Alecsandri” din Bacău și Liceul „N. Tonitza” din București, apoi, tot în Capitală, între 1974 și 1978, Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu”, secția istoria şi teoria artei, absolvind cu teza *Ţuculescu şi problema simbolului în arta modernă.* Ulterior obține la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris o diplomă de studii aprofundate (1990–1991), precum și un doctorat în istoria artei cu teza *Discours du pouvoir – discours de l'image: l'art roumain pendant le régime communiste*, coordonată de Alain Besançon și susţinută în 1997. Debutează în 1975, în „România literară”, şi editorial în 1980 cu volumul de versuri *Hipermateria*, sub pseudonimul Magdalena Ghica, pe care îl va folosi, ca scriitoare, în perioada 1980–1989. A frecventat cenaclurile Amfiteatru și Junimea. A fost muzeograf la Muzeul Naţional de Artă (1979–1981), apoi, între 1981 și 2001, cercetător ştiinţific la Institutul de Istoria Artei (unde a funcţionat şi ca director între 1990 și 1992), lector invitat la masteratul de studii americane, Universitatea din Bucureşti (1996–2000) și la Institut National de Langues et Civilisations Orientales din Paris (2001–2005), director al Institutului Cultural Român din Paris (2006–2010), șeful secției culturale la revista „22” (2010–2012), redactor-șef al revistei de arte vizuale „ARTA” (din 2010). Din 2011 este conferențiar asociat la Universitatea Națională de Arte din București, Facultatea de Arte Plastice. De asemenea, a mai fost director al Departamentului arte vizuale în Ministerul Culturii (1990) şi preşedinte al Grupului pentru Dialog Social (1992–1994,

apoi din 2012). A beneficiat de mai multe burse (Franța, Norvegia, SUA, Cehia). A mai colaborat cu poezii la „Luceafărul”, „Vatra”, „Ateneu”, „Dialog”, „Contrapunct”, „Apostrof” şi, în străinătate, la „Letopis” (Iugoslavia), „Visions International” (SUA), „Orte” (Elveţia), „Quadrant” (Australia), iar cu lucrări de specialitate la „Studii şi cercetări de istoria artei”, „Arta”, „Revue roumaine d’histoire de l’art”, „Viaţa românească” ş.a. A primit Premiul de critică de artă al revistelor „Amfiteatru” şi „Viaţa studenţească” (1978) şi Premiul de poezie al revistei „Ateneu” (1986).

Volumul cu care debutează **C.**, *Hipermateria*, impune calitățile notorii ale poetei: stil direct, cerebral, aproape discursiv, care reușește să neutralizeze tăios – sau măcar să deconvenționalizeze – feminitatea autoarei, formând în același timp un cuplu cvasierotic cu aceasta. Demistificări ale feminității apar în texte precum *Să privim realitatea în față*: aici realitatea e ca o femeie vorace, concupiscentă, hidoasă și letală. Dar nu mai puțin răzbat mostre de feminism sui-generis: „Nu ai chip, ai prea multă substanță,/ prea ești totul, nu ești nimic./ îți cunosc prea bine sânii, sexul, umorile,/ dar la gunoi/ cu aceste certificate de pace, la gunoi/ cu centurile de castitate,/ cu centurile de siguranță,/ cu fecioara Maria și cu pudoarea./ Nu mai ai ce ascunde, nu mai ai ce păzi” (*Femeie*). Se ghicește adesea o căutare/ așteptare sceptică a sensului într-o lume percepută cu o inteligență în care logica are ascendent asupra afectivității (*Pregătește-te)*. Versurile, cu o tăietură aforistică, sunt adesea tot atâtea sloganuri, precum în poemul-hit *O, generația mea*: „Nu există ideea nevinovată despre nimic: bărbat, femeie, copil, gura ta care tace/ Nimic: a trăi este o afacere pe cont propriu care privește lumea întreagă/ (ai grijă cum mănânci, cum rânjești, cum pronunți cuvântul/ amor, universul se ia după tine, te judecă)// Față în față cu tine, războiul mondial al lui Este cu Poate cu Trebuie cu A nu fi,/ o singurătate totală, alege, tu împreună cu tine, dezbrăcat în mijlocul mulțimii”; „Dezgolește-te. Proba adevărului este rana care ești tu întreg: drapele, litere, cifre, limba maternă”; „O, generația mea, generație, de ce te ții de palavre atât?”. Sunt demistificate pe rând tinerețea („E o nerușinare să fi fost tânăr: bancnotă nouă și goală pe care toți se semnează”), ideea literaturizantă de sentimentalitate („O, tu suferință, și dulce și tristă,/ n-ai țoale, ești goală, îți porți hoitu-n batistă/ lasă-mă-n pace/ ce vrei, nu știu ce vrei,// vreau libertatea, o mașină de curse și niște parale/ și plec, dispar în antile, sluga dumitale,/ moarta dumitale” – *Inima*), în genere excesul de retorică. Simptomatic, poemul *Să ne merităm cu toții conceptele* pledează atât pentru extragerea realității din voracitatea metafizicii falsificatoare, cât și pentru recuperarea realului umil prin concept. Se observă tentative de discurs liberal – precum în *Bila de sticlă*, care vorbește despre depersonalizare prin integrarea în conștiința oarbă a maselor –, în general o poziție de rezistență la presiunea discursului oficial comunist prin mici subterfugii vag sau limpede liberalizante, individualizante, prin lozinci care se opun lozincilor zilei, prin fisurări retorice ale certitudinilor. Este în linii mari o poezie antisistem – „anticomunistă” doar prin accidentul de a fi apărut în comunism: „DA, spuse strungarul în fața strungului său croind blând o bucată exactă de realitate/ DA, spuseră dactilografele bătând la mașină textul scrisorii nesfârșite a veacului/ DA, spuse mama sugarului dându-i sânul să sugă și DA, răspunse sugarul/ DA, spuseră gunoierii și clopotarii, turnătorii de fontă și femeile de serviciu/ DA, spuse și piața publică/ DA, și funcționarii și doctorii și vânzătorii de ziare de seară/ DA, DA, copiii, femeile casnice, invalizii, orbii, campionii la tir și popice și îndrăgostiții/ DA, DA, DA, camioanele, iarba, sistemul solar, dumnezeu, conservele goale și resturile de la masa de prânz// Cine v-a întrebat?/ Cui răspundeți?/ De ce?/ Pentru ce?// DA,/ DA, suntem de acord/ DA, DA, DA!/ DA! DA! DA!” (*Da*). În volumul următor, *O tăcere asurzitoare* (1985), **C.** caută „instrumente necunoscute” pentru a produce o poezie sinestezică: „îmi trebuie mai multe auzuri,/ îmi trebuie mai multe văzuri, o mie de guri, miriade de ochi,/ să scriu cu o mie de degete, să mă scriu cu tot trupul,/ în spațiu să las o cicatrice subțire,/ în formă de cruce:/ aud, aud, nu înțeleg ce aud,/ nu pot înțelege decât cuprinzând,/ înghițind această sfântă dezordine,/ mistuind această vastă otravă,/ dându-i chipul meu, ochii mei, gura mea,/ înghițită de tine, vastă iubire, care te apleci,/ dinaintea picioarelor mele,/ să ridici din praf/ o pană de pasăre” (*Fugă pentru instrumente necunoscute*). Un poem, tipic pentru tentativa – mai mult teoretică – de sinergie a contrariilor, se intitulează *Haosmos.* Conceptul, împrumutat de la James Joyce, va da titlul cărţii de versuri din 1992. Investigații asupra identității și stadiilor corporale sunt văzute holist în dialog – adesea întrerupt sau infertil – cu universul;

de aici decurg viziuni fantastice, exacerbând vorace și punctual organele care receptează sau ceea ce se receptează, într-o aglomerare de notații aspirând să cartografieze existentul din perspectiva unei corporalități feminine: „Prin trup aș fi vrut să aspir lumea întreagă/ înserările acide, electrizate metropole și zăpada,/ mortul tânăr pe câmp, aurore fluturătoare și zgomotul/ străzilor dimineața și migrația păsărilor, înmulțirea/ frenetică a regnurilor microscopice și a celor/ abstracte/ roiul lumii să intre în mine/ prin piele, prin unghii, prin sânge,/ să mă umple, să mă distrugă, să mă dizolve./ Să stau sub cascada lui enormă și grea/ ca o piatră măruntă, anihilată și fericită,/ să fiu ca un punct/ care ar avea/ deasupra o mare.// Și ridicând privirea în sus i-aș vedea/ străfundul translucid plin de fosforescență și viermuială" (*Prin trup*). Tonul cade adesea într-un vitalism decepționat. În *Poeme politice* (2000) se află și versurile intitulate *Canon politic*, oratoriu pe mai multe voci: Poetul, Intelectualul, Femeia, Poporul. Abundă, precum în *Fragmente despre poezie și actualitate*, directivele: „Un poet trebuie să accepte totul din realitate", „Curajul poetului stă în a mărturisi extazul enorm al realității", „Poetul palpează gnoza mântuirii prin estetic" ș.a. – sloganuri mai puțin acute decît acelea din poezia cărții de debut, în raport cu care poezia scrisă de **C.** a tot declinat. În *Poetrix. Texte despre poezie și alte eseuri* (2002) conceptualizează pro domo în marginea conceptului de postmodernism, astfel încât acesta să capete valoare utilă pentru poezia proprie și a generației sale; este mai mult un manifest retroactiv, distorsionat prin subiectivități ținând de poetica personală, decât o descriere. *FEM* (2011) este un roman de poetă, roman al genezei și manifestării feminității. **C.** a semnat de asemenea mai multe volume privind istoria artelor plastice în România. A tradus, în colaborare, Christopher Merrill, *Numai unghiile rămân. Scene din războaiele balcanice 1992-1997* (2002) și Catherine Durandin, *București, amintiri și promenade* (2004), transpunând singură Nicole Brossard, *Installations* (2005) și Pierre Oster, *Alchimia lentorii – Alchimie de la lenteur* (2007).

SCRIERI: *Hipermateria*, București, 1980; *Ion Țuculescu*, București, 1984; *O tăcere asurzitoare*, București, 1985; *Lucian Grigorescu*, București, 1989; *Haosmos*, București, 1992; *Arta anilor '80. Texte despre postmodernism*, București, 1996; *Psaume*, Marsilia – Québec, 1997; *Minunatele ceasuri ale ducelui D'Ivry*, București, 1998; *Artele plastice în România 1945–1989*, București, 2000; *Poeme politice*, Botoşani, 2000; *Poetrix. Texte despre poezie și alte eseuri*, Pitești, 2002; *Haosmos și alte poeme*, Pitești, 2004; *FEM*, pref. Simona Sora, București, 2011; *Poeme Trans*, București, 2012.

Repere bibliografice: Constanţa Buzea, *„Hipermateria"*, AFT, 1981, 1; Nicolae Manolescu, *Poezie programatică*, RL, 1981, 5; Tartler, *Melopoetica*, *174–178*; Marin Mincu, *O poietică hipermaterială*, RL, 1986, 32; Al. Cistelecan, [*Magda Cârneci*], F, 1986, 9, 2008, 4; Simion, *Scriitori*, IV, *561–568*; Coşovei, *Pornind*, *141–147*; Andreea Deciu, *Metafizica postmodernistă*, RL, 1992, 41; Ţeposu, *Istoria*, *88–89*; Gheorghe Grigurcu, [*Magda Cârneci*], RL, 1997, 29, 2006, 12; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *149–153*; *Dicţ. scriit. rom.*, II, *392–394*; Ştefan Borbély, *Poezie şi artă politică*, „22", 2001, 14; Pop, *Viaţă*, *206–211*; Soviany, *Textualism*, II, *77–84*; Mircea Iorgulescu, *File dintr-o cronică de campanie*, „22", 2003, 688; Lefter, *Flashback*, *158*, *221–228*, *passim*; Bodiu, *Evadarea*, *96–105*; Manolescu, *Istoria*, *1339–1340*; Popa, *Ist. lit.*, II, *563–564*; Cistelecan, *Diacritice*, II, *54–58*. ***M.I.***

CÂRNECI, Radu (14.II.1928, Valea lui Lalu, j. Buzău), poet, traducător.

Este al patrulea dintre cei şapte copii ai Dochiei-Stanca (n. Clinciu) şi ai lui Nicolae Cârneci, ţărani. Urmează clasele elementare la Mărgăriteşti, judeţul Buzău, apoi Liceul „Regele Ferdinand" la Râmnicu Sărat (1942-1948). Începe, la Bucureşti, Facultatea de Filologie, dar o va absolvi pe cea de Silvicultură, la Câmpulung Moldovenesc şi Braşov (1949–1954), după care funcţionează ca inginer silvic la Hemeiuş şi Fântânele, judeţul Bacău. Din 1958 până în 1964 lucrează la Bacău ca director al Casei Regionale a Creaţiei Populare şi preşedinte al Comitetului Regional de Cultură şi Artă. Între 1964 şi 1972 este redactor-şef al revistei „Ateneu", iar între 1972 şi 1976 secretar al Uniunii Scriitorilor, apoi devine şef al secţiei culturale a revistei „Contemporanul", până în 1990, când e pensionat. În 1991 înfiinţează la Bucureşti Editura Orion, care în 2008 îşi încetează activitatea. A debutat ca poet în ziarul sucevean „Zori noi" (1950), iar editorial cu placheta *Noi şi*

soarele (1963, cu o prezentare de Marcel Breslaşu). A mai colaborat cu versuri, articole, cronici şi eseuri la „România literară”, „Luceafărul”, „Argeş”, „Steaua”, „Tribuna”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Familia”, „Astra”, „Tomis” ş.a. A obţinut Premiul Uniunii Scriitorilor (1971, pentru volumul *Cântând dintr-un arbore*), Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei RSR (1978, pentru *Temerile lui Orfeu*), un premiu al revistei „Ateneu” (1983, pentru *Sonete*) ş.a. A fost distins cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Ofiţer (2003). Este tatăl poetei Magda Cârneci şi al muzicienei Carmen Cârneci.

Debutând mai târziu decât colegii lui de generaţie, **C.** are avantajul de a se conforma relativ puţin temelor de circumstanţă şi, pe de altă parte, de a apărea încă de la primele volume ca un poet format. Spiritul din *Noi şi soarele* este al unui liric vitalist, naturist frenetic, totuşi în versuri de disciplină clasică. Afirmarea cosmosului şi solaritatea vor rămâne constante ale poeziei sale. Paralelă, dar înrudită, e tema tradiţiei: euritmia cosmică îşi găseşte în lanţul generaţiilor un corespondent uman, armonizator şi stimulator de energii. În fine, primele cărţi propun şi principala temă a liricii ulterioare: iubirea. Aceasta capătă statut de exclusivitate în *Cântarea cântărilor* (1973) – o carte-cheie a poeziei lui **C**., „model statornic al ultimelor sale cărţi” (Mircea Iorgulescu) –, parafrază la cartea biblică omonimă, esenţializare a erosului şi, într-o anumită măsură, autohtonizare a lui, prin trimiterile la mitul Zburătorului. Parafraza păstrează frenezia originalului, însă o mută din registrul senzual în cel spiritual, ceea ce nu vrea să spună totuşi că este vorba aici de o mistică de tip creştin a erosului: „Poezia lui Radu Cârneci e păgână pentru că la el dragostea nu atrage după sine culpabilitatea, ci constituie un temei al fiinţei; iubirea nu e, deci, o degradare demnă de oprobriu moral, ci reprezintă o stare de graţie şi fervoare faţă de care atitudinea umană corespunzătoare e cea de adoraţie contemplativă” (Radu Enescu). Specificul parafrazelor este pus pregnant în evidenţă de ediţia din 1993, unde într-o addenda se reproduce cartea biblică în ebraică, greacă (după *Septuaginta*) şi latină (*Vulgata*), precum şi în română (*Biblia de la Bucureşti*, 1688, apoi ediţia din 1936 a lui Vasile Radu şi Gala Galaction și cea din 1944 a patriarhului Nicodim). Principiu cosmic instituitor de armonie, erosul tinde, platonician, la refacerea Unului originar (androginul), deci la transgresia contrariilor, dar şi a corporalităţii, către spiritual: „Iubirea-i axul cerurilor toate/ În mari nuntiri cu muzici peste poate/ Un semn al ei şi lumi cu lumi se-adună:/ idei dansează hăurile tună/ stele-n ghirlande leagănă-se roate/ iubirea-i axul cerurilor toate”. „Topiri de trup în ardere de tot”, iubirea este celebrată ca atare, dar totodată şi în forma ei de maximă spiritualizare reprezentată de cuvântul care o cuprinde şi o împărtăşeşte. Nou Pygmalion, poetul e în acelaşi timp el însuşi o creaţie a femeii adorate (căci în versurile lui **C**. starea sentimentului este una singură, adoraţia): „se iscă-n mine ceea ce tu işti”. Modelul suveran este Petrarca, maestru declarat, succedat de diferitele ipostaze ale platonismului târziu şi ale mitologiei create în jurul legendarului Orfeu. Naturismul baroc din prima etapă a acestei lirici flamboaiante este înlocuit ulterior cu un ceremonial ritualic în care convenţia culturală şi artificiul deţin un rol important. Acum poetul preferă forma fixă a sonetului, devenind unul dintre virtuozii săi – aceeaşi preferinţă alimentând şi alcătuirea unei monumentale lucrări, *Antologia sonetului românesc* (I–III, 2009) – şi, mai mult, inventatorul, printr-o tehnică de hibridare, al unor „specii” noi, şi anume „rondosonetul” (*Pasărea de cenuşă*), „glossosonetul” şi sonetul cu versuri albe (*Dorador*). Creaţia de noi forme prozodice face pereche cu cea lexical-morfologică, autorul supunând limba română la metamorfoze menite să potenţeze impresia de ritual sacerdotal al rostirii poetice: „a fire”, „chip se ivind”, „mă-mpodobind”, „lumina izvorându-se-n lumine”. Printre acestea se află una insolită: cuvântul „dorador”, învestit cu sensul de esenţializare a iubirii. În aceeaşi etapă şi în conexiune subterană cu tema regală a iubirii spiritualizate, lirismul lui **C**. capătă o notă sapienţială, în cadenţele aforistice amintind de sonetele shakespeariene şi de corespondenţele lor „imaginare” de la V. Voiculescu: „eul meu s-a-mpodobit cu alte/ închipuiri, voindu-mă trimisul/ simţirilor în care să tresalte/ miezul divin cu-a sa dulceaţă pură/ în aura preceptelor înalte:/ Iubirea de Frumos fără măsură/ de Adevăr ce nu suportă pată/ de Binele ce mulţumiri nu-ndură/ Dar m-am izbit de ziduri nu o dată/ gustând amarul şi durerea foarte/ când ne-iubiri pe ne-iubiţi îmbată:/ Invidia, ce suflete desparte/ şi Ura, care-n preajma-i veninează/ şi Răzbunarea, sora-i dinspre moarte.../ Tăcerea mi-e de atunci grădină trează/ cu frumuseţi în armonii depline/ cu

păsări care muzicii veghează”. De asemenea, coerentă cu poezia anterioară, dar acum şi mai bine reprezentată, reapare tema artei suverane, sustrasă „Timpului-timp” şi cucerind „clipa eternă” prin facultatea sa unică de a da formă. **C**. s-a impus şi ca traducător, între altele transpunând în premieră la noi versurile preşedintelui poet Léopold Sédar Senghor, iar mai târziu integrala Charles Baudelaire (1991), reţinută de critică drept o izbândă – cu atât mai valoroasă dacă se iau în calcul realizările antecesorilor (Tudor Arghezi, Al. A. Philippide ş.a.) –, atestând, cum afirma Eugen Simion, „putere de înţelegere [...] şi meşteşug retoric”.

SCRIERI: *Noi și soarele*, pref. Marcel Breslaşu, București, 1963; *Orgă și iarbă*, București, 1966; *Umbra femeii*, București, 1968; *Centaur îndrăgostit*, București, 1969; *Iarba verde, acasă*, București, 1970; *Grădina în formă de vis*, București, 1970; *Cântând dintr-un arbore*, Iași, 1971; *Oracol deschis*, București, 1971; *Banchetul*, Cluj, 1973; *Cântarea cântărilor*, București, 1973; ed. București, 1993; *Horă de vulturi*, București, 1974; *Heraldica iubirii* (*1963–1973*), București, 1975; *Nobila stirpe*, București, 1976; *Psalmii lui Zamolxe*, București, 1976; *Temerile lui Orfeu*, București, 1978; *Hora anotimpurilor*, București, 1979; *Un spațiu de dor*, pref. Petru Poantă, București, 1980; *Ca muntele-n amiază*, București, 1981; *Timpul judecător*, București, 1982; *Sonete*, București, 1983; *Pasărea de cenușă*, București, 1986; *Clipa eternă (1963–1988)*, pref. Radu Enescu, București, 1988; *Heraldica iubirii*, pref. Radu Enescu, București, 1999; *Pasărea-fântână*, pref. Mihai Cimpoi, București, 2002; *Scrieri*, I–III, pref. Radu Enescu, postfeţe Ioan Holban şi Mihai Cimpoi, București, 2004. **Antologii:** *Arborele memoriei. Antologia poeților de limbă română din Israel*, pref. Roxana Sorescu, București, 1997; *Poezia pădurii*, I–IV, pref. Nicoleta Coatu, București, 1998–1999; ed. 2, I–V, Bucureşti, 2001; *Cinegetica*, I–III, București, 2003; *Antologia sonetului românesc*, I–III, București, 2009. **Traduceri:** Léopold Sédar Senghor, *Jertfe negre*, cu un cuvânt al autorului, pref. trad., București, 1969; ed. bilingvă (*Hosties noires – Jertfe negre*), pref. trad., București, 1976, *De la negritudine la civilizația universului*, cu un cuvânt al autorului, București, 1986 (în colaborare cu Mircea Traian Biju), *Totem*, pref. trad., București, 1996; Srečko Kosovel, *Extazul morții*, București, 1975; Khalil Gibran, *Poeme*, pref. trad., București, 1983, *Profetul*, pref. trad., București, 1991; Jean Joubert, *Omul de nisip*, pref. trad., București, 1991; Charles Baudelaire, *Florile răului și alte poeme*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1991; Jacques Chessex, *Elegiile lui Yorick*, postfața trad., București, 1995.

Repere bibliografice: Vladimir Streinu, *Poezia miturilor*, LCF, 1966, 39; Perpessicius, *Lecturi intermitente*, GL, 1967, 2, 5; Sorianu, *Glose*, *174–178*; Const. Ciopraga, *„Cântând dintr-un arbore”*, CRC, 1971, 30; Sorianu, *Contrapunct*, *85–96*; Al. Protopopescu, *„Oracol deschis”*, AT, 1972, 1; Laurențiu Ulici, *Devenirea poetului*, RL, 1972, 20; Grigurcu, *Teritoriu*, *148–153*; Poantă, *Modalități*, *102–106*; Mircea Iorgulescu, *„Banchetul”*, LCF, 1973, 36; Al. Săndulescu, *O nouă parafrază la Cântarea Cântărilor*, LCF, 1974, 10; Felea, *Secțiuni*, *183–189*; Tomuș, *Istorie*, *223–226*; Barbu, *O ist.*, I, *344–346*; Tașcu, *Incidențe*, *36–45*; Piru, *Poezia*, II, *191–198*; Streinu, *Pagini*, IV, *84–96*; Alexiu, *Ideografii*, *73–80*; Dimitriu, *Ares*, *107–112*; Poantă, *Radiografii*, I, *185–189*; Grigurcu, *Poeți*, *399–402*; Ion Bogdan Lefter, *Iubirea ca emblemă și text*, CNT, 1988, 7; Munteanu, *Jurnal*, IV, *164–167*; Laurențiu Ulici, *De dragul iubirii. Promoția ’60*, RL, 1989, 26; Eugen Simion, *Integrala lirică Baudelaire*, L, 1992, 40; Poantă, *Scriitori*, *46–50*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *532–534*; Vlad Sorianu, *Vârstele unei poezii*, ATN, 1999, 8; Holban, *Ist. lit.*, I, *41–46*; Dumitru Micu, *Melos, eros, mitologie*, ATN, 2008, 2; Ciopraga, *Efigii*, *33–40*; Popa, *Ist. lit.*, II, *425–428*; Aurel Rău, *„Antologia sonetului românesc”*, ST, 2010, 12. ***N.M.***

CEARA, George (18.X.1881, Xirolivad, Grecia – 1.IV.1939, Cavarna–Caliacra), poet, prozator. Învaţă carte la şcoala românească din satul natal, iar în lunile de vară – fără a-şi întrerupe învăţătura – învaţă în „satele” în mişcare, aşezări de colibe ale consătenilor aflaţi în transhumanţă. Frecventează apoi cursurile liceului român din Bitolia, în Macedonia, după care, venit în România, se înscrie la Facultatea de Litere din Bucureşti, pe care nu a absolvit-o însă, din cauza condiţiilor materiale precare ale familiei. Funcţionează, începând din 1906, ca institutor la şcoli româneşti din Macedonia, în Oşani şi în Criva-Palanca, iar mai târziu în Veria.

C. este ceea ce se cheamă un cântăreţ popular, un trubadur foarte apropiat de folclor. El nu se sfieşte să prelucreze motive din lirica populară, compunând adesea pe structura prozodică a cântecelor de la care porneşte. În acest fel, s-a făcut repede cunoscut în întreaga Macedonie, ca şi în ţară. Bunăoară, un poem al său, *Un cântec*, subintitulat „motiv folcloric”, „povesteşte” despre o tânără şi preafrumoasă aromâncă; răpită de propria-i mândreţe în timp ce se oglindea în apa cristalină a unui izvor, întreabă izvorul dacă ştie să-i spună cine anume se va bucura de minunea trupului ei; motiv narcisiac, combinat cu mitul balcanic al ţărânei ce înghite în cele din urmă totul. Autorul are ştiinţa exploatării combinaţiilor mitic-folclorice care atrag prin stranietatea lor. În alt poem, *Ñi pitricu muşata-ñi dor*, el exploatează sentimentul de

dragoste, niciodată expus de-a dreptul, întotdeauna prezentat cu delicateţe, pe ocolite, spre a nu stingheri: iubita (sau poate soţia) îi trimite celui îndrăgit, aflat departe, în „xinite" (printre străini, la lucru), o sfâşietoare scrisoare de dragoste, fără însă a-şi dezvălui direct sentimentele. Astfel, iubitul află că, de când a plecat departe, i s-au îmbolnăvit mioarele rămase acasă, i se năruie târla ce le adăposteşte şi, tot de atunci, plâng de dorul lui fagii, pinii şi izvoarele codrului. Poemul se încheie, totuşi, cu o invocare mai puţin disimulată a suferinţei iubitei, care şi l-ar vrea cât mai repede întors acasă, fiindcă nimic nu preţuieşte cât iubirea ei, ca în aceste versuri (aici în transpunere literară): „Dragul meu, o, dragul meu,/ – să te-ajungă dorul greu,/ Dorul de mioare dalbe/ Şi de ochii-mi ca smaralde,/ – să te-ntorci pe vânt, pe nor,/ dragul meu păstor!/ Vino, nu întârzia,/ Că îmi trece vremea mea,/ Dragule păstor!". O poezie cu inflexiuni mioritice este şi *El moare*, unde natura participă la sfârşitul unui tânăr păstor răpus de duşmani: „Şi vorbe nu mai rosteşte,/ Lumina-i se stinge-n privire –/ Se zbuciumă pinii din preajmă/ Şi toată pădurea jeleşte". Ca prozator, **C.** face recurs tot la stările dramatice. Unele texte, precum *Un tilegraf*, bine construite, gradând emoţia, capătă rezonanţe de tragism. **C.** nu şi-a adunat însă scrierile în volum. Cele mai multe au rămas în timpul vieţii lui în publicaţiile vremii şi foarte puţine au apărut în diverse antologii (Tache Papahagi, Hristu Cândroveanu), abia în 2002 fiind editate sub numele lui două culegeri.

SCRIERI: [*Versuri*], în Tache Papahagi, *Antologie aromânească*, Bucureşti, 1922, *245–256*, în *Antologie lirică aromână*, îngr. Hristu Cândroveanu, Bucureşti, 1975, *185–193*, UVPA, *194–200*; *Laclu a laptilui*, îngr. Victor Ceara, Constanţa, 2002; *Mushatlu dor*, îngr. Victor Ceara, Constanţa, 2002.

Repere bibliografice: Tache Papahagi, *Antologie aromânească*, Bucureşti, 1922, *245*; Hristu Cândroveanu, *George Ceara*, UVPA, *192–193*. ***Hr.C., N.Sr.***

CEARA, Ilie A. (15.II.1923, Xirolivad, Grecia – 5.I.2004, Dej), prozator. Este fiul Mariei (n. Luca) şi al lui Apostol Ceara, ţărani. Familia emigrând în 1928 în România, a fost colonizată în Cadrilater, la Cavarna, în judeţul Caliacra, unde **C.** urmează şcoala primară şi liceul. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial a luptat în est şi în vest, apoi a lucrat în comerţ la Mangalia. În 1984 s-a pensionat, stabilindu-se în oraşul Dej. Publică povestiri, nuvele, schiţe în revistele aromâne din ţară, „Deşteptarea", „Dimândarea", ca şi în „Zborlu a nostru", care apare la Freiburg (Germania), şi în „Frândza vlahă" din Bridgeport (SUA). Secretar al Fundaţiei Cartea Aromână, membru în comitetul de redacţie la „Revista di litiratură shi studii armâni", **C.** a fost distins în 1993 cu Premiul „Marcu Beza", oferit la Freiburg.

C. scrie exclusiv proză, caz mai rar la autorii aromâni, care sunt mai ales poeţi. Naraţiunile sale – schiţe, povestiri şi un roman – au miez, densitate şi impun atenţiei personaje bine conturate, întotdeauna în conflicte clare, cumva în genul nuvelisticii lui Ioan Slavici. De remarcat, de asemenea, bogăţia şi expresivitatea limbii autorului, care nu ocoleşte neologismul, mai puţin obişnuit în proza dialectală, ca şi metafora îndrăzneaţă. Din păcate, el recurge exagerat de mult la grecisme, scriind în subgraiul din regiunea Veria, mai împestriţat decât alte graiuri ale dialectului aromân. Modernitatea sa este însă de substanţă, **C.** fiind preocupat de imprevizibilul comportamentului uman, de tropismele fiinţei omeneşti în relaţiile cu lumea şi cu ele însele. Imaginea personajelor este tensionată şi contradictorie chiar şi atunci când nu sunt individualizate pregnant, cum se întâmplă în *Părămithlu*, schiţa ce deschide volumul *Nihita turnari* (1991). Sunt evocaţi anii de vis şi de poveste ai unei copilării edenice, din Xirolivadea natală. Cartea conţine opt povestiri, dintre care *Lotăria* aminteşte de *Două loturi* a lui I.L. Caragiale, pe care e posibil ca autorul să o fi avut ca model. **C.** este şi autorul unui roman, *Aharistul*, a cărui desfăşurare e plasată în lumea păstorească de la sud de Dunăre. Protagonistul, un tânăr cioban ajuns haiduc din dorinţa de a se răzbuna pe un consătean, este dat, prin vicleşug, în urmărire; stratagema nu reuşeşte, iar „aharistul" (nelegiuitul) moare.

SCRIERI: *Nihita turnari*, pref. Kira Iorgoveanu, Syracuse, NY (SUA), 1991; *Aharistul*, Fayetteville (SUA) – Constanţa, 1997; *Cola. Isturii dit Bana Armănească*, Bucureşti, 2000.

Repere bibliografice: Hristu Cândroveanu, *Un nou prozator aromân*, „Deşteptarea", 1992, 2; Cândroveanu, *Aromânii*, *133–135*. ***Hr.C., N.Sr.***

CEHAN-RACOVIŢĂ, Constantin (1882, Botoşani – ?), publicist, prozator. Şi-a făcut studiile liceale în oraşul natal şi la Iaşi, dedicându-se apoi gazetăriei. Din 1905, timp de aproape patru

decenii, a fost redactor la o serie de ziare şi reviste („Mihai Eminescu” din Botoşani, „Tribuna” din Arad, „Cuvântul” şi „Drapelul” din Iaşi, „Patria” şi „Cultura poporului” din Cluj, unde e prim-redactor, „Bucovina” din Cernăuţi), director şi membru fondator la altele („Moldova de Sus” din Botoşani, „Timpul” din Cernăuţi) ori colaborator la „Epoca”, „Gazeta Transilvaniei”, „Evenimentul”, „Universul literar”, „Politica” ş.a. În aceste periodice a semnat – uneori cu iniţiale, prescurtări (Ceh.) ori numai Const. Cihan – numeroase articole sociale, culturale şi literare, însemnări despre teatru, drame, proză scurtă, precum şi romanul foileton *Acelaşi drum*. A publicat volumele de povestiri *Doamna elegantă. În urma frontului* (1918), *În cerdacul casei bătrâneşti* (1926) şi romanul *Săraca ţară a Moldovei...* (1939).

C.-R. cultivă o proză în manieră sămănătoristă, cu personaje urgisite de soartă, purtând în suflet amintirea nostalgică a unui trecut patriarhal (*Un boier moldovean*, *Dezrădăcinatul*). Deşi naraţiunilor nu le lipseşte o anume sobrietate, acestea rămân marcate de autoritatea modelului, care poate fi identificat în scrisul lui I. Al. Brătescu-Voineşti. Când îşi ia ca punct de plecare istoria, prozatorul dă unele pagini cu parfum cronicăresc, dar, în pofida ambiţiilor, romanul *Săraca ţară a Moldovei...* este o realizare modestă. Dintre piesele de teatru (lăsate în cea mai mare parte în manuscris), i-au fost reprezentate şi publicate drama *Ardealul* (1919) şi *Femeia care s-a vândut* (1929).

SCRIERI: *Doamna elegantă. În urma frontului*, Turnu Severin, 1918; *Ardealul*, Cernăuţi, 1919; *În cerdacul casei bătrâneşti*, Arad, 1926; *Femeia care s-a vândut*, Cluj, 1929; *Săraca ţară a Moldovei...*, Bucureşti, 1939.

Repere bibliografice: D. I. Cucu, *„În cerdacul casei bătrâneşti”*, CZ, 1926, 47, 52; I. Jianu, *„Femeia care s-a vândut”*, „Ecoul”, 1929, 3–4; Paul I. Papadopol, *O femeie care s-a vândut*, UVR, 1929, 46; *Constantin Cehan-Racoviţă*, „Buletinul cărţii româneşti”, 1939, 4; Nicolae Coban, *„Săraca ţară a Moldovei...”*, CGM, 1940, 1–3; Bejenaru, *Dicţ. botoşănenilor*, *72–73*. ***C.Bz.***

CELAC, Silvia (28.X.1948, Pelinia–Bălţi), prozatoare. Este absolventă a Facultăţii de Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău (1971) şi a cursurilor Institutului de Literatură Universală „Maxim Gorki” din Moscova (1983). A colaborat la „Tinerimea Moldovei”, „Nistru”, „Sud-Est” ş.a. Între 1979 şi 1981 lucrează ca redactor la Editura Literatura Artistică, ulterior la Hyperion (1979–1988). S-a stabilit din anul 2000 în Franţa, la Paris.

C. debutează în culegerea colectivă *Dintre sute de catarge* (1975), iar individual în 1979 cu volumul *Daniveia*, în care sunt incluse o serie de povestiri incitante prin atmosferă şi prin personajele care se mişcă într-un spaţiu al neliniştii. Altă culegere, *Deplasarea* (1981), nu aduce o schimbare, înscriindu-se tematic în acelaşi filon de transpunere narativă a unor preocupări ale adolescenţilor, iar stilistic în aceeaşi albie a fluxului conştiinţei, pe care autoarea îl va exploata şi în romanele din 2010–2011. Romanul *Jocul cu umbra* (1982) este articulat ca o biografie romanţată. **C.** nu pare a avea dificultăţi în faţa colii albe, ceea ce se poate observa şi după numărul scrierilor, publicate în ritm susţinut după stabilirea în Franţa. Astfel, în 2010 îi apar *Recviem pentru Mondena* şi *Ado ’60*, iar în 2011 *Anul calului de foc* şi *Când orizontul devine doar un cer albastru* etc. Cu toate acestea, prozatoarea nu evoluează propriu-zis, ci se mişcă între coordonatele specifice romanului de consum. De regulă, personajul principal este o femeie cu o biografie complicată, care se confruntă în plan sentimental cu situaţii socotite dramatice. De exemplu, protagonista din *Recviem pentru Mondena* îşi pierde părinţii şi soţul, fiind nevoită să-şi crească singură copiii. Personajul feminin din „romanul-colaj” *Anul calului de foc* ajunge, în căutarea unei soluţii, într-un spital de boli nervoase, unde întâlneşte un doctor şi ţine un jurnal intim. Dacă cea de-a doua scriere înţelege „colajul” ca schimbare a timpurilor şi a perspectivelor narative, cea dintâi utilizează trucul manuscrisului găsit – un caiet în care protagonista acestui roman proiectează, bovaric, un roman despre o cântăreaţă celebră. Tot un „roman-colaj” sau o colecţie de proze cu posibile surse autobiografice este şi *Ado ’60*. Aici o intenţie pare a fi conturarea peisajului şi profilului special al unor tineri siliţi să-şi caute împlinirea într-un context sociopolitic special – o ţară din fosta URSS. Cu toate acestea, paginile despre Daniveia (ţara visată) sau despre participarea la festivaluri pentru tineret etc., ca şi trama fragilă nu sunt pe măsura complicatului conglomerat sociopolitic despre care autoarea vrea să dea seamă. **C.** face şi traduceri, predilect din literatura rusă şi franceză.

SCRIERI: *Daniveia*, pref. Ana Lupan, Chişinău, 1979; *Povestiri*, Chişinău, 1980; *Deplasarea*, Chişinău, 1981; *Jocul cu umbra*, Chişinău, 1982; *Alexandru Cosmescu: biobibliografie* (în colaborare), Chişinău, 1997; *Ado ’60*, Paris, 2010; *Recviem pentru Mondena*, Paris, 2010; *Anul*

calului de foc, Paris, 2011; *Când orizontul devine doar un cer albastru*, Paris, 2011.

Repere bibliografice: Gheorghe Mazilu, *Cu scut şi fără*, Chişinău, 1983, *47–73*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 214*; *Dicţ. Chişinău, 109–110*. ***N.Bl., O.C.***

CELAN, Paul (pseudonim al lui Paul Pessach Antschel; 23.XI.1920, Cernăuţi – 20.IV.1970, Paris), poet, traducător.

Părinţii lui **C.** sunt Friedericke (n. Schrager) şi Leo Antschel-Teitler, tehnician constructor. La Cernăuţi învaţă la o şcoală evreiască (1927–1930), urmează un gimnaziu ortodox (1930–1934) şi devine absolvent, în 1938, al Liceului „Marele Voievod Mihai". Începe, la Tours, în Franţa, studii de medicină, dar revine în ţară şi se înscrie în 1939 la Facultatea de Litere a Universităţii din Cernăuţi. Deportaţi într-un lagăr de dincolo de Bug, părinţii lui **C.** au fost exterminaţi de nazişti în toamna anului 1942, lăsând o rană de nevindecat în conştiinţa poetului. Între 1942 şi 1944 tânărul este internat în lagărul de muncă de la Tăbărăşti, lângă Buzău. Se stabileşte în 1945 la Bucureşti. E angajat ca redactor la Editura Cartea Rusă, unde lucrează până în 1947. În revista „Contemporanul" din 2 mai 1947 îi apare poemul *Tangoul morţii*, tradus de Petre Solomon cu participarea poetului. Alte versuri, în limba germană, îi sunt publicate de Ion Caraion în revista „Agora". **C.** traduce, sub semnătura Paul Ancel, *Un erou al timpurilor noastre* de M.I. Lermontov (1946); recurge la pseudonimul Paul Aurel pentru versiunea la *Ţăranii* de A.P. Cehov (1947), iar sub semnătura A. Pavel transpune *Chestiunea rusă* de Konstantin Simonov (1947). La sfârşitul anului 1947 emigrează în Occident, rămânând mai întâi la Viena, unde îi apare prima plachetă de versuri, *Der Sand aus den Urnen* (1948), scrisă direct în germană, şi unde o cunoaşte pe poeta Ingeborg Bachmann, de care îl leagă o pasiune ardentă. În iulie 1948 se stabileşte la Paris. Obţine licenţa în litere la Sorbona în 1950, iar în 1952 se căsătoreşte cu graficiana Gisèle Lestrange. Volumele de versuri publicate în limba germană îi vor aduce treptat recunoaşterea, **C.** fiind considerat unul dintre cei mai importaţi poeţi ai acestei literaturi şi un deschizător de drumuri în lirica europeană. În esenţă, lirica sa încifrată şi densă izvorăşte dintr-o profundă nelinişte, din zbuciumul unei experienţe dramatice, pendulând „între tirania amintirii şi nevoia de uitare" (Al. A. Philippide). Din 1959 este lector de limba şi literatura germană la École Normale Supérieure din Paris. Este distins cu mai multe premii în R.F. Germania, printre care „Georg Büchner" (1960). Traversând o profundă dramă sufletească, se sinucide, aruncându-se în Sena.

Din scrierile lui **C.** în limba română se cunosc puţine texte – aproximativ cincisprezece poezii şi poeme în proză, majoritatea reproduse de Petre Solomon în *Addenda* la studiul său *Paul Celan. Dimensiunea românească* (1987). În acelaşi volum au fost incluse scurtele traduceri în română din Franz Kafka, precum şi corespondenţă, redactată parţial în româneşte. Influenţa limbii şi a surselor liricii româneşti pentru creaţia de maturitate a lui **C.** a fost contestată sau minimalizată în exegeza occidentală. Evitând situarea pe poziţii extreme, ipoteza lui George Guţu, care în 1977 publica *Die rumänische Koordinate der Lyrik Paul Celans*, în care intrau şi pagini ale poetului, este mai rezonabilă: conform ei, „«presiunea» culturală a limbii române, care, până în 1948, a constituit pentru tânărul Celan mediul lingvistic dominant, vizavi de care exerciţiul germanei este unul mai mult sau mai puţin tolerat, şi-a pus o amprentă adâncă asupra operei sale în întregul ei". Poemele lui româneşti pot fi aproximate cu dificultate prin recursul la referinţe din spaţiul modernismului autohton. Puternicul lor caracter de stranietate, amorsat într-un spaţiu al angoasei, în care logica sensibilităţii comune se frânge şi se retrage pentru a lăsa loc inciziilor metaforice în carnea unei existenţe nesigure şi terifiante, nu este epuizabil prin invocarea experienţelor suprarealiste care îşi trăiesc în perioada imediat postbelică o a doua viaţă (Paul Păun, Gherasim Luca, Gellu Naum): „Pe dunele verzi de calcar va ploua astă-noapte/ Vinul păstrat până azi într-o gură de mort/ trezi-va ţinutul cu punţi, strămutat într-un clopot/ O limbă de om va suna într-un coif cutezanţa.// Şi-aşa vor veni într-un pas mai grăbit şi copacii,/ s-aştepte o frunză cu glas, adusă-ntr-o urnă,/ solia coastei de somn trimisă

mareei de steaguri./ Scăldată în ochii-ţi să fie, să cred că murim împreună.// Părul tău scurs din oglinzi va aşterne văzduhul,/ în care cu-o mână de ger voi aprinde o toamnă./ Din ape băute de orbi va sui o scară târzie/ laurul meu scund, ca să-ţi muşte din frunte". Ermetizarea formală, arbitrariul conexiunilor semantice stabilite între imagini nu reprezintă decât o interfaţă superficială sau înşelătoare a poemelor, negăsindu-şi corespondenţe în desenul lor de adâncime. Acesta este dat de extraordinara putere de semnificare a unui limbaj liric care structurează – pe un spectru tematic îngust – obsesii frecvente în poezie (moartea, timpul, agresiunea, insecuritatea, eroticul distorsionat prin contextualizări tanatice etc.), particularizându-le prin reflectarea lor în cioburile amestecate ale unei conştiinţe delicate, fragilă emoţional, definitiv melancolică, retrasă într-un teritoriu al umbrelor şi al neliniştilor de crepuscul: „Când vor începe şi pentru tine nopţile dimineaţa/ Ochii noştri fosforescenţi vor coborî din pereţi, nişte nuci sunătoare,/ Te vei juca cu ele şi se va revărsa un val prin fereastră,/ Unicul nostru naufragiu, podea străvezie prin care vom privi camera goală de sub camera noastră;/ O vei mobila cu nucile tale şi-ţi voi pune părul perdea la fereastră,/ Va veni cineva şi-n sfârşit va fi închiriată,/ Ne vom întoarce sus să ne-necăm acasă"; „Din pomii sădiţi de amurg în odăile noastre incendiate/ vom desprinde încet porumbeii de sticlă, frunzişul de-a pururi/ foşnind, ne vor creşte pe umeri şi braţe, şi nu va fi vânt,/ ci o baltă de umbre va fi, în care nu prinzi rădăcină,/ un lac îngheţat, în care-şi dispută coroana de solzi înecaţii,/ iar viaţa e barca la mal, părăsită de vâsle./ Un glas va veni dinspre flăcări spre noi să-şi păteze cu sânge argintul,/ s-anunţe, întors din incendiu: Nu eu, ci ei singuri ştiu ora!/ Şi-atunci vor porni din pustiu să-şi deşerte nisipul în preajma-ţi:/ să fie şi munţi împrejur, să rămânem în Valea Tristeţii – / şi-ţi vei desprinde încet porumbeii de sticlă, arar, câte unul,/ iar când vor plesni în văzduh, vei vorbi în neştire cu mine". Un imaginar asemănător transpare din poemele în proză ale lui **C.** Eventuala analogie cu prozele bizare ale lui Urmuz este relevantă până la un punct, în ceea ce priveşte decalajul dintre structurile bine închegate ale sintaxei şi coagularea semantică lentă care le este corelată. Textele speculează literar ambiguitatea creată prin impresia falsă, de funcţionare în gol semantic, pe care o lasă limbajul lor. Această indecizie în a formula sensuri palpabile nu echivalează însă cu nihilismul ludic al situării faţă de literatură, întâlnit la grupările suprarealiste. În spatele formei lichide a poemelor se lasă ghicită o încordare existenţială extremă; spaţiul în care ele semnifică este unul tensionat simbolic de proximitatea morţii, măştile ei, vizibile sau foarte vagi, alcătuind în mare parte decorul. Unii exegeţi (îndeosebi George Guţu) acreditează şi susţin ideea influenţei pregnante a liricii româneşti interbelice asupra creaţiei celaniene, precum şi contribuţia mediului cultural interetnic cernăuţean. O selecţie edificatoare din lirica lui **C.** au realizat, în traducere românească, Nina Cassian şi Petre Solomon în volumul *Versuri* (1973), antologând poeme din *Mohn und Gedächtnis*, *Von Schwelle zu Schwelle*, *Sprachgitter*, *Die Niemandsrose*, *Atemwende*, *Fadensonnen şi Schneepart*, cărţi apărute la Stuttgart şi Frankfurt pe Main între 1952 şi 1971. Alte versiuni româneşti sunt semnate de Luminiţa Graur şi Ion Papuc în *Poeme* (1998), de Mihail Nemeş şi George State (*Mac şi memorie*, 2006), o nouă traducere aparţinându-i Norei Iuga: *Trandafirul nimănui – Die Niemandsrose*, ediţie bilingvă publicată în 2007. S-au editat, de asemenea, proza lui **C.** (2009, în transpunerea lui Andrei Corbea) şi un volum de corespondenţă cu Ingeborg Bachmann, *Timp al inimii* (2010). Un dosar consistent, cuprinzând evocări, eseuri analitice şi traduceri din scrierile celaniene este cuprins într-un număr special, coordonat de Geo Şerban, din „Caiete culturale «Realitatea evreiască»".

SCRIERI: *Versuri*, tr. Nina Cassian şi Petre Solomon, Bucureşti, 1973; *Poeme*, tr. Luminiţa Graur şi Ion Papuc, postfaţă Andrei Corbea, Bucureşti, 1998; *Ochiul meu rămâne să vegheze*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 2000; Paul Celan – Gisèle Celan-Lestrange, *Correspondance (1951–1970)*, I–II, îngr. Bertrand Badiou, Paris, 2001; *Mac şi memorie*, tr. Mihail Nemeş şi George State, pref. Dan Flonta, Piteşti, 2006; *Trandafirul nimănui – Die Niemandsrose*, ed. bilingvă, tr. Nora Iuga, Paris–Bucureşti–Ierusalim, 2007; *Meridianul şi alte proze*, tr., îngr. şi pref. Andrei Corbea, Paris–Bucureşti–Ierusalim, 2009; *Timp al inimii. Corespondenţă Ingeborg Bachmann – Paul Celan*, tr. Iulia Dondorici, îngr. Bertrand Badiou, Hans Höller, Andreea Stoll şi Barbara Wiedemann, pref. Barbara Wiedemann şi Bertrand Badiou, Bucureşti, 2010. **Traduceri:** M.I. Lermontov, *Un erou al timpurilor noastre*, pref. Al. A. Philippide, Bucureşti, 1946; A.P. Cehov, *Ţăranii*, Bucureşti, 1947; Konstantin Simonov, *Chestiunea rusă*, Bucureşti, 1947.

Repere bibliografice: Philippide, *Scrieri*, IV, *291–296*; George Guţu, *Die rumänische Koordinate der Lyrik Paul Celans*, I–II, Leipzig, 1977; John E. Jackson, *La Question du sujet. Un aspect de la modernité poétique européenne. T.S. Eliot–Paul Celan–Yves Bonnefoy*, Neuchâtel, 1978; Petre Solomon, *Paul Celan. Dimensiunea românească*, Bucureşti, 1987; I. Negoiţescu, *Poetul Paul Celan*, „Dialog" (Frankfurt am Main), 1988, 1–2; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *39–43*; George Guţu, *Die Lyrik Paul Celans und der geistige Raum Rumäniens*, Bucureşti, 1990; George Guţu, *Die Lyrik Paul Celans und die rumänische Dichtung der Zwischenkriegszeit*, Bucureşti, 1994; Crohmălniceanu, *Amintiri*, *112–116*; Andrei Corbea, *Paul Celan şi „meridianul" său. Repere vechi şi noi pe un atlas central-european*, Iaşi, 1998; Richard Reschika, *Apocaliptica în creaţia lui Paul Celan*, tr. şi postfaţă Andrei Zanca, Piteşti, 2000; *Paul Celan: Biographie und Interpretation – Paul Celan: Biographie et interprétation*, ed. bilingvă, îngr. Andrei Corbea, Konstanz–Paris–Iaşi, 2000; *Ochiul meu rămâne să vegheze*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 2000, *passim*; *Stundenwechsel. Neue Perspektive zu Alfred Margul Sperber, Rose Ausländer, Paul Celan, Immanuel Weissglas*, îngr. Andrei Corbea-Hoişie, George Guţu şi Martin A. Hainz, Bucureşti–Iaşi–Konstanz, 2002, *127–287*, *455–460*; Suceveanu, *Emisferele*, *33–40*; Ion Pop, *De trei ori Paul Celan*, RL, 2007, 1; Mircea Țuglea, *Paul Celan și avangardismul românesc*, Constanța, 2007; Manolescu, *Enciclopedia*, *146–151*; *Caietele „Anul Paul Celan – 2010"*, îngr. Angela Furtună, Suceava, 2011. ***I.O.***

CELARIANU, Mihail (30.VII.1893, Bucureşti – 5. XII.1985, Bucureşti), poet, prozator.

Era al treilea dintre cei opt copii ai Antoanetei (n. Pricup) şi ai lui Constantin Celarianu, colonel. Tatăl murind în 1904, mama, mai tânără cu treizeci și cinci de ani decât soţul ei, îşi va creşte cu greutate copiii din pensia de urmaş. **C.** a învăţat la Brăila, la Liceul „Nicolae Bălcescu", şi la Bucureşti. Având o voce remarcabilă, s-a înscris la Conservator, fiind apreciat de profesorii Gh. Cucu şi D.G. Kiriac. De la doisprezece ani scria versuri. Debutează la 1906 la revista „Dumineca", semnând aici Celarianu-Celari; publică poezie şi proză poematică în „Biblioteca modernă", „Rampa", „Ilustraţia", „Lumea", „Revista antică", „Noi pagini literare". Deşi era o persoană timidă şi retrasă („seraful pogorât printre oameni" îl va numi E. Lovinescu în 1936), a frecventat mediile boemei literare: la Terasa Oteteleşanu i-a putut cunoaşte pe Tudor Arghezi, N. Davidescu, Tudor Vianu, Mihail Sorbul, Mircea C. Demetriade. În 1913, când îi apare volumul *Poeme şi proză*, se afla la Paris, susţinut financiar de sora tatălui său, după ce proiectul de a intra ca bariton la Capela română de aici eşuase. Audiază, la Sorbona, prelegerile de istorie şi critică literară ale lui Gabriel Séailles, ce fusese şi mentorul Iuliei Hasdeu, zăboveşte în muzee, în biblioteci, în cafenelele literare. În 1916, în timpul Primului Război Mondial, ca voluntar, participă la atacul de la Turtucaia şi se pregăteşte pentru a fi trăgător aerian. Îmbolnăvindu-se de tifos, nu-şi realizează visul de a zbura. Însă realităţile frontului intră într-o piesă, *Drapelul*, jucată la Ateneul Popular din Oneşti (manuscrisul s-a pierdut). În 1914, la moartea lui Mircea C. Demetriade, îndrumătorul şi prietenul său mai vârstnic, necrologul scris de **C.** este remarcat de Al. Macedonski, care îl va invita apoi să citească la Ateneul Român. Admirator al lui Macedonski, prieten cu Nichita, fiul acestuia, va îngriji, la cererea familiei, volumul *Poezii alese*, scos după decesul, în 1920, al poetului. În 1922 se căsătoreşte cu Nina Macedonski. Colaborează la „Lumea copiilor", „Universul literar", „Zorile", însă adevăratul debut abia acum are loc, fiind, după E. Lovinescu – al cărui cenaclu îl frecventa –, cel din revista „Sburătorul" (1919). Pentru volumul *Drumul* (1928) şi, din nou, pentru *Flori fără pace* (1938), obţine Premiul Societăţii Scriitorilor Români (devenise membru al acesteia în 1929), care îi mai acordă Premiul „Regele Carol II" pentru *Polca pe furate* (1934), cel dintâi roman al său; acestuia i-au urmat alte două, *Femeia sângelui meu* (1936), *Diamant verde* (1940), şi o culegere de proză umoristică, *Noaptea de fericire* (1944; Premiul Editurii Cugetarea). Scriitorul, funcţionar la Ministerul Artelor şi Cultelor (1923–1929), bibliotecar, apoi referent la Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale (1929–1944) şi secretar general al Uniunii Scriitorilor Democraţi (1944–1949), a publicat sporadic în „Tiparniţa literară", „Cuvântul", „Universul", „Caiet de poezie", supliment al „Revistei Fundaţiilor Regale", „Dimineaţa", „Facla", „Adevărul", „Viaţa literară", „Azi", „Lumea românească", „Mişcarea literară", „Reporter", „România literară", „Ramuri" ş.a. A mai lăsat două

cărţi pentru copii şi, în 1966, şi-a retipărit versurile (completându-le cu un ciclu inedit, *Cartea de patimă*) şi traducerile, numeroase, îndeosebi din poezia de limbă franceză, în volumul *Inima omenească* (Premiul „M. Eminescu" al Academiei RSR). Romanul *Cutremurul*, la care lucrase mai bine de treizeci de ani, a fost distrus într-un incendiu în 1949, în timp ce un volum de memorii l-a lăsat în manuscris.

Considerată de **C.** un accident, fără legătură cu creaţia sa autentică, placheta de tinereţe *Poeme şi proză* anunţa dominantele liricii lui: amestecul „neghinei" terestre în „spicul de aur" al idealului şi tumultul „inimii" întrecând „armoniile gândirii" (*Inimei*). Acompaniamentul grav, elegiac, al neliniştilor stârnite de spectacolul „eternităţilor contradictorii", o gesticulaţie patetic-romantică, ce transformă în procesiune sacramentală căutările sau umbletul în lume al omului, irizările simbolice, sugestia reuşesc, în *Drumul*, să transmită prezenţa misterului. În ciuda mimeticelor *Nevroze* şi a clişeelor simboliste (*Parc mort*, *Căderea frunzelor*), a neputinţei de a ocoli conceptul şi alegoria, **C.** știe să dea deseori o cosmică arcuire curgerii spre nefiinţă a lucrurilor. Copacii, luna sunt paznici stranii ai morţii, un alb suprafiresc îşi pune pecetea pe „cântecul orelor" („Şi ziua va fi rece, iar în casă/ Va bate-un ceas străin şi alb pe masă"), înaltul „tace-n mii de glasuri" (*Cavoul*), iar în faţa grozăviei calvarului Fiului „și Dumnezeu cere iertare". Tristeţea este mulcomită nu o dată de muzica trecerii, de macedonskienele „zboruri siderale" către ideal şi, mai ales, de un serafism specific, care, aducând suflarea divinului, transfigurează materia. În poezia lui **C.** îngeri „se-nalţă şi coboară/ Prin groasele văzduhuri de ninsori" mărturisind „florile dalbe", ori „stau trişti pe lângă sobă / Şi-şi freacă aripile de rugină", când cade „ora toamnei, pe pământ şi-n cer" (*Tăcere*). Chipuri vii ale zbaterilor vieţii şi morţii – de aceea, „fără pace" – tind să fie florile-simbol ale lui **C.** Unele – trandafirii galbeni, în care se ghicesc apuneri în durere, crizantemele, „val de-argint, ochi de-argint fulgerat", făclii ale adormirii, nufărul, „luntraşul" ce bate la porţile nopţii, macul, „rug" al sângelui jertfit, violetele martirajului – sunt martori ai tainelor din adânc, altele sunt mărturii ale graţiei (crinul, „zbor înalt", „albastră frângere de val", potir pentru heruvimi „ce lin cad"), semne şi amintiri cereşti (auroralul mărgăritar, floarea soarelui, „sfântă astră-ntre noi rânduită"). Dar, cel mai adesea, ele stau mărturie pentru ambivalenţa întocmirii lumeşti: „zbor de-argint le-adie-n margini crenelate/ Iar la sân stuf gros de sânge-nalţă foc". Căci negând greutatea *fisis*-ului, prin parfumuri şi culori aţâţătoare florile adeveresc patima ca forţă universală şi impersonală. Cu o desăvârşită putere de sugestie, garoafele ajung să exprime arderea conţinută într-o materie cvasiindicibilă: „Garoafe negre care sună când le-apuci/ Ca nişte aur ferecat şi nevăzut/ De descântat, de otrăvit şi de vândut/ Ca nişte bani, ca nişte foc, ca nişte cruci". Originalitatea lui **C.**, „aristocratică şi lunară peniţă" (Camil Baltazar), neschimbată până la ultimele poeme, stă în îngemănarea febrei dionisiace şi a unei candori care e măsura irealului. De aceea, *Polca pe furate*, primul său roman – în fapt o suită de scrisori –, a surprins nu atât prin părăsirea tărâmului liricii, cât prin dominanta lui de observaţie realistă şi ironică, cu fixarea într-o tipologie de descendenţă caragialescă (dar vivace) a mediului micilor funcţionari, însoţită de şarja suculentă a limbajului semidoct. Adevărata capacitate a talentului de romancier **C.** o dă în *Femeia sângelui meu*. Veridicitatea împrejurărilor-cadru (Parisul, în cutremurul – bine prins – al primelor luni de război) şi cea a personajului (evocat prin intermediul jurnalului intim) sunt puse în umbră de pulsaţia unui ritm dionisiac, care e şi al lumii, însă, în primul rând, el se revelă prin intermediul neostoitei febre erotice în care trăieşte protagonistul cărţii, scriitorul Emanoil Glineanu. Iar **C.** este, în acelaşi timp, poetul evocator şi analistul lucid al acestui tumult. Pentru că elementele care în epocă au putut duce la acuzaţia de pornografie – pictura voluptuoasă a trupului feminin şi a îmbrăţişării erotice, iubirea în multiplele ei ipostaze (pură, spirituală, pentru Hermina, văzută ca dublul angelic al bărbatului; vicioasă, când obiectul ei e Virginia, sora Herminei, încă un copil, sau Paulina, mătuşa lor, femeia-fecioară; incestuoasă, când intră în joc mama fetelor; provocator-scandaloasă, căci posedarea mamei are loc în prezenţa Virginiei adormite) – în fapt sunt experienţe „la marginea morţii", în atracţia fatală exercitată de indistinctul dionisiac (Nietzsche figura între lecturile preferate ale romancierului). Obsesiile mistuitoare ale lui Emanoil, pentru care femeia e vis, poezie trăită, halucinată, pentru că în voluptate este presimţită ameninţarea primejdiei de dezindividualizare şi moartea („Nu mai exist!"), au bune rezultate în

planul artei: **C.** reuşeşte să surprindă spiritul femeii prin intermediul trupului ei, iar evocarea cărnii, grea de poezie, trece către revelaţia suprafirescului închis de real. Când obsesia erotică, nemaifiind comprimată în spaţiul interior al jurnalului, se dislocă datorită cerinţelor unui experimentalism gidian (G. Călinescu), ca în *Diamant verde*, pregnanţa ei scade şi romanul, în pofida numeroaselor observaţii adevărate şi de fineţe, rămâne o carte ciudată, nu una rară, precum *Femeia sângelui meu*. Doctorul Octavian Peleş este magnetic atras de o femeie ce îl domină prin nefireasca răceală cu care conduce şi manevrează acceptarea subînţeleasă şi repudierile succesive. Aventura este amplificată enorm de imaginaţia bărbatului, care dă contururi mitologice femeii, neparticiparea ei, zeiască, la viaţă concretizându-se în viziunea fascinantă a identificării sale cu un orbitor diamant verde. Şi dacă, pentru Peleş, frigiditatea reală dezleagă enigma şi pune capăt iubirii, Viorica Stanian, înţelegând neputinţa de a accede la esenţa feminităţii ca pe o înfrângere insuportabilă, se sinucide. Insuficient motivat, întrucât analiza psihologică nu susţine îndeajuns motivul dominant, magia sexuală, *Diamant verde* rămâne o încercare demnă de a fi remarcată. La fel, paginile de umor bonom ale schiţelor din volumul *Noaptea de fericire*. **C.** este, pe ambele faţete ale operei, poezie şi proză, un liric preţios care uneşte carnalul cu inefabilul şi cu simbolicul.

SCRIERI: *Poeme şi proză*, Bucureşti, 1913; *Drumul*, Bucureşti, 1928; *Polca pe furate*, Bucureşti, 1934; ed. îngr. şi pref. Octavian Lohon, Craiova, 1983; *Femeia sângelui meu*, Bucureşti, 1936; ed. îngr. şi pref. Octavian Lohon, Craiova, 1991; *Zâna izvorului sănătăţii* (în colaborare cu Jean Bart şi Dr. Ygrec), Bucureşti, 1936; *Flori fără pace*, Bucureşti, 1938; *Isprăvile lui Stan cel cuminte*, Bucureşti, 1939; *Diamant verde*, Bucureşti, 1940; ed. îngr. şi pref. V. Fanache, Bucureşti, 1973; *Noaptea de fericire*, Bucureşti, 1944; *Inima omenească*, pref. Perpessicius, Bucureşti, 1966. **Traduceri:** Honoré de Balzac, *Magazinul „La Motanul cu mingea”*, Bucureşti, 1949; Boris Polevoi, *Noi, oamenii sovietici*, Bucureşti, 1949 (în colaborare cu Izabella Dumbravă).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, III, *201–207*, VII, *77–80*, VIII, *387–391*, IX, *28–34*, XI, *36–40*; Izabela Sadoveanu, *„Polca pe furate”*, ALA, 1934, 694; Constantinescu, *Scrieri*, II, *259–271*; Octav Şuluţiu, *„Femeia sângelui meu”*, F, 1936, 5; Mihail Sebastian, *„Femeia sângelui meu”*, RP, 1936, 5473; Călinescu, *Opere*, III, *159–165*, *1336–1340*; Ionescu, *Război*, I, *100*, *267*; Aderca, *Contribuţii*, II, *416–418*; Streinu, *Pagini*, I, *170–172*, IV, *42–44*; Zaharia Stancu, *Mihail Celarianu*, „Credinţa”, 1936, 780; Lovinescu, *Scrieri*, II, *437–440*, VI, *52*, *115–116*, *245–246*; Cioculescu, *Aspecte*, *155–159*, *417–422*, *453–455*; Octav Şuluţiu, *„Flori fără pace”*, F, 1938, 9–10; Octav Şuluţiu, *„Diamant verde”*, G, 1940, 8; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *874–875*, *Ist. lit.* (1982), *960–961*; Perpessicius, *Alte menţiuni*, III, *322–337*; Manolescu, *Metamorfozele*, *46–47*; Negoiţescu, *Însemnări*, *157–164*; Philippide, *Consideraţii*, II, *240–248*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *354–358*, *622–623*; Corbea–Florescu, *Biografii*, II, *38–48*; Al. Raicu, *Autografe*, Bucureşti, 1983, *27–43*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *353*, IV, *45*; Micu, *Modernismul*, I, *264–265*, *314*; Const. Ciopraga, *Personalitate şi evanescenţă: Mihail Celarianu*, CL, 1987, 10; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *317–318*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *534–536*. ***S.C.***

CELE DOUĂSPREZECE VISE ÎN TÂLCUIREA LUI MAMER, carte populară. Textul, tipic pentru literatura de prevestire, aparţine cărţilor populare traduse în limba română la începutul secolului al XVII-lea. Se cunosc zece copii manuscrise, în care se reflectă cel puţin două traduceri făcute din slavonă. S-a presupus că originalul oriental al cărţii ar descinde din scrierea *Kalila şi Dimna*, dar în realitate este vorba de o lucrare independentă, cu o circulaţie de sine stătătoare, a aceluiaşi original sanscrit după care a fost prelucrată şi povestea învăţatului Katayairun din culegerea *Kalila şi Dimna*. Versiunile româneşti oferă o primă mărturie scrisă despre circulaţia în cultura noastră a motivului „lumea pe dos”: „Într-aceea vreame soarele nu-ş va da lumina în locul cel bătrân, nice steale nu vor lumina, ci vor întunica, şi zilele să vor micşora. Şi multe znamenie vor fi, cu năduh să vor ivi şi tresnete şi cutremure vor fi; şi multe cetăţi vor cădea. Însă de putere lui Dumnezeu şi luna şi stelele să vor ascunde. Şi domnii vor fi precupeţi şi popii nu să vor cunoaşte den oameni proşti. Ce vor fi minciuni multe, iar direptate nu va fi” etc. Toate naraţiunile oglindesc acest motiv. Din cea iniţială s-a păstrat doar schema orientală, înlăturându-se tot ceea ce era exotic în obiceiuri, în peisaj, în personaje. Accentul cade pe valoarea de înţelepciune arhaică, prin care răzbat ecouri ale moralei şi teologiei creştine. Materialul narativ este organizat formal pe schema „întrebare şi răspuns”, iar conţinutul se apropie de apocalipsele apocrife. Numărul 12 nu este ales întâmplător, simbolica lui oferind posibilităţi diferite de interpretare. Stâlpul ce uneşte cerul de pământ, luna şi soarele ce fug de pe cer,

calul cu două capete, dintre care unul vorbeşte omeneşte, pietrele nestemate topite de focul din cer, toate aceste imagini nu au o funcţie decorativă, ci una simbolică. Pronunţarea dialectală şi arhaică, notată de copişti, măreşte farmecul acestor tâlcuiri cu vădite trimiteri escatologice.

Ediţii: Nedret Mamut, *„Cele 12 vise ale lui Mamer”*, în *Crestomaţie de literatură română veche*, I, îngr. I.C. Chiţimia, Bucureşti, 1984, *221–228*; *Cele mai vechi cărţi populare în literatura română*, vol. VIII: *Cărţi populare de prevestire. Cele douăsprezece vise în tâlcuirea lui Mamer. Învăţătură despre vremea de apoi a Prorocului Isaia*, îngr. şi introd. Alexandru Mareş, Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Timotei Cipariu, *Principie de limbă şi de scriptură*, Blaj, 1866, *114–115*; Gaster, *Lit. pop., 58–60*; N. Drăganu, *Pagini de literatură veche*, DR, 1923; Mircea Anghelescu, *Literatura română şi Orientul*, Bucureşti, 1975, *45–48*; Mircea Anghelescu, *O „carte populară” puţin studiată: „Cele 12 vise ale lui Mamer”*, LR, 1984, 6; Gh. Chivu, *O versiune bănăţeană a „Visurilor lui Mamer”*, LR, 1997, 1–3. ***C. V.***

CELE TREI CRIŞURI, revistă apărută la Oradea, bilunar, de la 15 aprilie 1920 până în decembrie 1940, și la București, bimestrial, din ianuarie 1941 până în aprilie 1944, sub conducerea unui comitet format din: Roman Ciorogariu, George Bacaloglu (director și fondator), Alexandru Pteancu; secretar de redacție: M.G. Samarineanu (redactor din septembrie 1920 și colaborator cu semnătura M. San-Marino). Fără să reușească impunerea unei școli sau a unei direcții literare, revista reprezintă un moment important în viața culturală a Transilvaniei, prin statornicia și fidelitatea cu care și-a urmărit programul propus la apariție: strângerea legăturilor intelectuale între toți locuitorii țării „fără deosebire de neam”, răspândirea culturii și a educației în rândurile poporului: „Noi am căutat de la început o strângere a forțelor culturale românești și o întrebuințare a lor ca elemente de atracție spre tot ce putea fi mai uman, mai bun, mai înalt” (*Drumul nostru*, 1921). Tonul ponderat, opiniile expuse fără patimă, obiectivitatea știrilor culese din actualitatea politică internă și internațională încă frământată după abia încheiatul război mondial, articolele dense, cu subiecte științifice sau despre rolul educativ al teatrului, studiile de estetică (Eugeniu Sperantia, *Scurte considerații estetice*, *Frumosul ca înaltă suferință*) sau asupra literaturii române (Sextil Pușcariu, *Goethe și Ienăchiță Văcărescu*; N. Șerban, *O influență franceză asupra lui Eminescu*) fac laolaltă o tipăritură cu pronunțat caracter informativ-instructiv. O creație originală cuminte, chiar epigonică, în albia sămănătorismului și mai rar a modernismului macedonskian, legitimează preceptul iorghist al „literaturii sănătoase”, urmărit consecvent în paginile revistei. Totuși, apelul făcut unor scriitori de prestigiu de dincoace și de dincolo de munți nu a rămas fără răspuns. Pe lângă mai puțin cunoscuții Ecaterina Pitiș, Alexandrina Scurtu, Vasile Al-George, Ovidiu Hulea, Romul (Romulus) Demetrescu, unii chiar fără volum (George A. Petre, Lia Hârsu), figurează cu versuri Lucian Blaga (*Amurg de toamnă*), G.M. Zamfirescu (*Lacrimile noastre și-ale inimii*), Aron Cotruș (*Munții noștri*), Zaharia Bârsan, V. Demetrius, Cridim (madrigaluri, poezii de album, epigrame), George Voevidca, Emanoil Bucuța, G. Tutoveanu, Al. T. Stamatiad. Epica este ilustrată de schițe, amintiri, fragmente cu intrigă autonomă, semnate de Gala Galaction, Ion Agârbiceanu (*Cosașul, O nebunie trecătoare*), N. Batzaria (*Turcoaicele* – amintiri, povestiri inspirate din lumea turcă), Al. Cazaban (*Un copilaș*), Emil Isac, G.M. Vlădescu. Se pot observa remanențe sentimentale în câteva proze cu subiecte inspirate din război, datorate lui Constantin Banu (*Note din pribegie*), Radu D. Rosetti (*Generalul Dragalina* – sub genericul *Note din război* –, *Ordonanța*), Mihail Dragomirescu (*Trei rătăciți în fundul Ucrainei pe vremea războiului bolșevicilor*), C. Bacaloglu (*Icoane și amintiri din război*). Spațiul consacrat eseului, istoriei literare, contribuțiilor originale dedicate cercetării folclorului sau domeniului filologic este ocupat de textele lui M. Gaster trimise din Londra (*Numiri geografice* – „un capitol din istoria nescrisă”, eseul *Folclorul și originea artei*, note etimologice), de articolele de opinie ale lui E. Lovinescu (*Mai multă cultură latină*), de amplele analize consacrate de Ion Foti personalității poeților George Coșbuc și Octavian Goga, de originala ipoteză privind influența poetului Théodore de Banville asupra lui Eminescu (*O influență franceză*) și de similitudinile surprinzătoare identificate de Sextil Pușcariu între versurile anacreontice ale lui Ienăchiță Văcărescu *Într-o grădină* etc. și poezia *Gefunken* a lui Goethe. Cronicile economice, muzicale, teatrale, sportive, rubricile miscelanee „Revista revistelor”, „Memento”, „Note” țin cititorii conectați la viața cetății prin semnalarea evenimentelor semnificative. Contactul viu cu scena literar-artistică

din Capitală îl demonstrează nu doar producțiile unor scriitori munteni publicate cu consecvență, ci și reluările din presa bucureșteană considerate valoroase, ca, de pildă, mai vechiul schimb epistolar între I.L. Caragiale și Al. Vlahuță intitulat *Politică și literatură,* pe tema implicării scriitorilor în politica activă. Un merit real al revistei poate fi considerat publicarea *Rondelului orelor* de Al. Macedonski, versiune intermediară între forma manuscrisă și cea din placheta *Poema rondelurilor*, imprimată în 1927. Mai redus este interesul pentru literaturile străine, rămas la reproducerea câtorva poezii ale unor scriitori maghiari în tălmăcirea lui Iustin Ilieșiu, la versuri din Rabindranath Tagore, foarte la modă la începutul secolului, din abatele de Lamennais și la fabule de La Fontaine. Între octombrie 1923 și iunie 1929, Reuniunea Culturală Cele trei Crișuri, îndreptându-și „atenția și mai mult spre masele populare din mediul rural", inițiază un supliment cu același titlu și publică în paginile lui „tot ce privește viața satelor și ține de luminarea țăranului nostru, cuvinte de povață și îndrumare culturală, sfaturi economice și gospodărești, legende, povești și întâmplări, cântece, zicale, credințe din popor etc.". Afectată sub aspect poligrafic de neajunsurile impuse de anii ce au urmat Primului Război Mondial, revista face eforturi să includă număr de număr o planșă color pe hârtie velină, de obicei cu imagini din viața familiei regale, sau reproduceri din creația plastică a lui Octav Băncilă, N. Grigorescu, Iser, Gh. Petrașcu, N. Vermont, Ștefan Luchian. Alți colaboratori: Livia Hulea-Rebreanu, Ovidiu Hulea, Savin Constant, Vintilă Russu-Șirianu, Simion Mehedinți, Mircea Dem. Rădulescu, Vasile Bogrea, Al. Ciura, N. Georgescu-Tistu, Bucura Dumbravă, Alexandru Bilciurescu, Caton Theodorian, Th. Capidan, Victor Eftimiu, G. Bogdan-Duică, Radu Cosmin (cu o contribuţie publicistică îndelungată), Silviu Dragomir, Elena Dobroșinschi, N. Rădulescu-Niger. ***I.H., R.P.***

CELE TREI CRIŞURI, revistă care apare la Oradea, lunar, din aprilie 1990, editată de Fundaţia Culturală Cele trei Crişuri, în continuarea publicaţiei cu acelaşi titlu (1920–1944). În 2000 își schimba formatul și anunță începutul celei de-a treia serii. Director redacțional: Viorel Faur, urmat de Antonio Faur (din 2000). În colegiul de redacție intră de-a lungul timpului Miron Blaga (redactor-şef), Constantin Mălinaș, Dan Motea, Teodor Crișan, Alexandru Sfârlea, Mariana Sipoş, Corneliu Crăciun, Octavian Blaga, Aurel Bojan, Ioan Derşidan ş.a. An de an publicaţia îşi reafirmă programul „de-a reflecta viaţa culturală din ţinuturile de vest ale României – literatură, artă, istorie, etnografie şi folclor, interferenţe culturale şi viaţa românilor din afara graniţelor ţării", prin modalităţi proprii „de racordare a «localismului creator» la spiritualitatea naţională". Fără implicaţii directe în politică, publicaţia ţine pasul cu evenimentele vremii, luând atitudine faţă de acestea, în primii ani prin articole de fond (Constantin Mălinaş, *Impozit pe revoluţie*; Dan Motea, *Ilustrate cu flori de mină*), însă atenţia se îndreaptă prioritar spre aspectele culturale. Tineretul şi problemele lui constituie o preocupare constantă a redacţiei, care din 1993 publică suplimentul cultural-ştiinţific „Alma Mater Crisiensis" al Universităţii din Oradea, iar din 1994 rubrica „Pro juventute aperta", susţinută de Flaminia Faur. Literatura are aici un loc de seamă, revista fiind interesată să promoveze în primul rând valorile locale. Poezia, proza şi dramaturgia, în egală măsură cu articolele, eseurile şi recenziile literare, ocupă pagini întregi în fiecare număr. Sunt dedicate numere omagiale lui Eminescu, Lucian Blaga, Titu Maiorescu, N. Iorga ş.a., cu preponderenţă în relaţia acestora cu Transilvania: Constantin Mălinaş, *Eminescu şi Bihorul*; Lucian Steia, *Eminescu şi Blaga* (amplu studiu în mai multe numere din 1990 şi 1991); Liviu Papuc, *Mihai Eminescu şi Ion Scurtu într-o relaţie inedită*; Corneliu Crăciun, *Titu Maiorescu – omul politic*; Dan Smântânescu, *Titanul Iorga*; Demény Lajos, *Scrisori inedite ale lui Nicolae Iorga adresate istoricului maghiar Endre Veress*. Ca restituiri, sunt publicate poezii inedite ale lui Radu Gyr (*Imn morţilor*, *Colinde din închisoare*). Partea literară este îmbogăţită cu alte documente inedite, cum sunt contribuţiile lui George Corbea, *Aron Cotruş inedit: scrisori către Gh. Cardaş* şi *Al. Busuioceanu în corespondenţă cu Gh. D. Mugur*, *Cincinat Pavelescu în două ipostaze caracteristice*. Cronicile literare sunt semnate de Octavian Blaga (un timp în cadrul rubricii „Halatus libri"), Miron Blaga, George Corbu, Ion Dumitru Şirna, Alexandru Sfârlea, Ioan Derşidan. Literatura străină, mai slab reprezentată, conţine comentarii referitoare la scriitori clasici şi contemporani şi traduceri din opera lui E.A. Poe, Paul Morand, Maurice Carème, Cesare Pavese, Federico García Lorca, semnate de Octavian Blaga, Lucian Ţion, Loredana

Pirtea, Gheorghe Tileagă, Miron Blaga, Corneliu Crăciun. Folclorul şi etnografia, la care se adaugă interesul pentru arhitectura tradiţională a locului, constituie un capitol consistent în economia revistei, beneficiind de studii şi texte ilustrative datorate lui Dumitru Colţea (*Obiceiuri şi credinţe mitice în cultura populară bihoreană*), Crăciun Parasca (*Folclorişti bihoreni: Ioan Tamaş*), George Manea (*Icoane pe sticlă din vestul Maramureşului*). Un loc aparte îl ocupă amplul studiu al lui Gheorghe Vrabie *Folclorul la „Familia" din Oradea*. Se publică numeroase documente privind istoria Transilvaniei (cu accent pe perioada horthistă) şi a Basarabiei. În primii ani de apariţie preocuparea pentru problemele de actualitate din întreaga ţară se manifestă şi prin interviurile pe care redactorii le iau unor oameni de cultură precum Romulus Vulpescu, Ion Vlasiu, Gheorghe Grigurcu, Sergiu Nicolaescu, Dumitru Matcovschi, Teohar Mihadaş. După 2000 literatura ocupă un spaţiu mai restrâns, în câteva numere fiind chiar exclusă în favoarea dezbaterii unor texte referitoare la istorie, învăţământ, artă, religie. Alţi colaboratori: Gabriel Ţepelea, Mircea Popa, Paul Cernovodeanu, Caius Iacob, Mircea Curticeanu, Mihai Drăgan, Ştefan Agopian, Florian Filip, Paul Magheru, Denisa Comănescu. ***A.-M.B.***

CENACLU LITERAR. Din perspectiva istoriei mentalităţilor, apariţia şi funcţionarea **c.l.** reprezintă o achiziţie prin excelenţă modernă, un simptom de emancipare atât a spaţiului privat, cât şi a celui public, într-un moment când acestea două, îndeajuns de bine definite, devin apte a se segrega. Prin dimensiunea sa estet-socializatoare, ca mod de petrecere a timpului sub emblema lui *utile dulci*, practica cenaclieră păstrează multiple ecouri culturale. **C.l.** ilustrează o mare varietate de precedenţe şi ascendenţe: el este ruda îndepărtată şi „democratizată" a banchetului din Antichitate, dar şi a lecturii familiale din secolul al XVIII-lea, a salonului şi seratei din secolul al XIX-lea, a reprezentaţiilor de la Curte, a clubului englezesc (model de asociere liberă, constituit, cel mai probabil, în secolul al XV-lea şi extrem de prolific în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea) şi a cercului, corespondentul franţuzesc din secolul Luminilor. Totodată, întrucât în oraşele secolului al XVII-lea şi ale celui de al XVIII-lea locurile publice se înmulţesc, **c.l.** va deveni din ce în ce mai apropiat de cafenea, de zonele de manifestare a boemei şi a dandysmului. În epoca modernă **c.l.** va face astfel joncţiunea dintre curtoazia, eleganţa, eticheta şi bunul gust pe care, ca norme elitare, le cultiva societatea înaltă, pe de o parte, şi ideea de refugiu, de comuniune, complicitate şi solidaritate, chiar de libertinaj, originalitate şi insolit provocator, pe de altă parte, tot mai puternic şi mai permisiv demonstrate de eterogena mondenitate citadină, începând cu secolul al XIX-lea. Deloc întâmplător, figurile de romantici şi prototipul „eternului student" din literatura acestei epoci „bântuie" asemenea locuri, din a căror substanţă personalitatea lor livrescă împrumută mult, iar dadaismul se naşte în 1916 în Cabaretul Voltaire din Zürich, un loc des frecventat de Tristan Tzara. Avangarda şi suprarealismul, apoi existenţialismul parizian beneficiază din plin de perimetrul nonconformist al cafenelei, unde se dă citire manifestelor, se angajează dezbateri şi polemici, se intră în dialog şi se lansează vedete.

Fapt relevant pentru lenta maturizare şi emancipare a culturii româneşti, pentru defazările din literatură şi societate deopotrivă, în raport cu Europa Occidentală, în spaţiul nostru instituţia **c.l.** apare târziu. Dacă istoria literaturii române reţine funcţionarea sporadică şi restrânsă numeric a saloanelor literare, ea este în orice caz, până la Revoluţia de la 1848 apanajul exclusiv al aristocraţiei. Saloane şi serate literare frecventează şi susţin Gh. Asachi, Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Costache Negruzzi, Alecu Russo, Costache Negri, Dimitrie Bolintineanu, Nicolae Bălcescu ş.a., dar chiar şi după 1848 atare practici mondene gravitează tot în jurul marilor familii, precum Văcărescu, Golescu, Ghica, Faca, sau în jurul Curţii domneşti, rămasă etalon de *bon ton*. Diverse societăţi au tot luat naştere în această epocă, sub deziderатul propăşirii, cu scopuri nobile şi educative, însă nici un **c.l.** Numai Ion Heliade-Rădulescu este întemeietorul febril a două astfel de organizaţii, cu tentă pronunţat pedagogică în principiu, dar care ar fi putut promite şi dezvoltări similare: Societatea Literară în 1827 şi Societatea Filarmonică în 1833, aceasta din urmă propunându-şi promovarea teatrului naţional şi anunţând, la 20 ianuarie 1834, deschiderea Şcoalei de Literatură, Declamaţie și Muzică Vocală; ambele societăţi eşuează însă sub impactul unor disensiuni politice. Astfel încât abia odată cu apariţia Junimii, în 1863, se va înregistra şi funcţionarea celui dintâi **c.l.** din cultura română. Extrem de elocventă atât pentru criteriile societare ale

Junimii, cât şi pentru fundalul istoric pe care ea se constituie şi începe să se manifeste este, din acest punct de vedere, observaţia cu care G. Călinescu deschide, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, capitolul dedicat grupării tutelate de Titu Maiorescu: „Până la întemeierea «Junimii», literatura română este scrisă aproape numai de boieri, de marii boieri la început, de boierii de clasa a doua în epoca bonjuristă, şi de burghezii şi dascălii intraţi în mica boierie (şătrari, pitari, slugeri, cluceri, medelniceri, stolnici, serdari, paharnici, căminari) în deceniul de după revoluţie". Inovatoare şi din această perspectivă, gruparea Junimii impune, prin cenaclul omonim, coagulat în funcţie de afinităţi literare, solidar prin idealuri şi democratic prin primatul recunoscut al esteticului, un mijloc de dezbatere culturală şi de promovare a unor noi valori. Junimismul inaugurează un model instituţional care, perpetuându-se, îşi va proba şi ulterior, în mod repetat, eficienţa. Formula **c.l.** junimist – emblematică pentru debutul procesului de modernizare a culturii şi literaturii române, ancorat într-un mirific *illo tempore* al unei „vârste de aur" şi învestit aşadar cu o valoare simbolică întemeietoare – este recognoscibilă în funcţionarea tuturor **c.l.** româneşti importante ce s-au succedat după epoca marilor clasici şi a maiorescianismului. Este o formulă care se va reactualiza periodic, resuscitată ori de câte ori valorile vor intra în criză, iar înnoirea acestora, resimţită de fiecare generaţie în parte ca imperios necesară, va deveni un deziderat firesc asumat. În cultura şi literatura română drumul de la dezirabil la realizabil a trecut, în cazul celor mai proeminente generaţii literare, prin **c.l.** În pofida diversităţii lor, cele mai importante s-au alcătuit şi au funcţionat în baza unei logici comune sau a unor legi identificabile prin mijloacele sociologiei literare. Astfel, fiecare **c.l.** important se naşte sub semnul unei crize pe care urmează să o remedieze. Însoţită fiind de o gesticulaţie polemică şi contestatoare, uneori chiar subversivă – tradusă în campanii de presă, manifeste şi/sau declaraţii de intenţii –, apariţia unui **c.l.** se fundamentează pe o realitate faţă de care o anumită grupare se defineşte prin delimitare, faţă de care se declară în opoziţie şi pe care încearcă să o schimbe, să o supună dezbaterii critice, să o deconstruiască şi, în cele din urmă, să o disloce spre a o substitui prin alta. Fiecare **c.l.**, ca expresie a unei grupări distincte, vine în câmpul cultural cu o nouă raportare la trecut, ale cărei componente sunt viziunea proprie asupra tradiţiei şi, subsecvent, o genealogie culturală aparte, selectată şi compusă în funcţie de înrudirile şi afinităţile concordante cu „aerul de familie" şi ideologia pe care gruparea le afirmă. În mod necesar, structura oricărui **c.l.** include prezenţa unui critic-mentor, figura unui *spiritus rector* în stare să adune laolaltă personalităţi variate, să unifice şi să compatibilizeze, printr-un program estetic comun, forţe literare nu o dată divergente, iar la nevoie să creeze impresia de omogenitate şi coeziune a grupării, în ciuda iminentelor disidenţe individuale, fricţiuni şi facţiuni interne. Dar, mai ales, acesta reprezintă instanţa care le conferă girul simbolic celor mai valoroşi membri, care îi lansează, validează şi legitimează prin diagnosticul critic şi prin efortul de a-i susţine şi promova. De regulă, rezultatele reuniunilor periodice ori cele mai însemnate „achiziţii" i se dezvăluie publicului prin intermediul unui organ de presă, al unei publicaţii proprii. De la succesul în cadrul unui **c.l.** şi până la acela din literatura şi cultura unui moment istoric şi chiar, dintr-o perspectivă de ansamblu, a unei naţiuni, traseul parcurs spre recunoaşterea publică uzează de un set de strategii şi politici culturale variind de la epocă la epocă. Simultan, un **c.l.** şi gruparea pe care el o exprimă modifică şi modelează orizontul de aşteptări al publicului, dictează gustul care va ajunge, în final, regulă şi atrage, direct sau indirect, devalorizarea sau căderea în desuetudine a altuia. De la statutul de lectură apreciată într-un cerc restrâns de iniţiaţi căruia pare, în primă instanţă, să i se adreseze până la stadiul de tipăritură, de carte cu succes de public – marcat prin tiraje şi reeditări –, orice valoare născută sub auspiciile unui **c.l.** cunoaşte o evoluţie similară cu însăşi instituţia în cauză. Nucleele de autoritate culturală şi figurile marcante tranzitează şi evoluează, în baza unei logici previzibile, dinspre un statut iniţial marginal, de natură cvasisectară şi elitistă, înspre centrul vieţii culturale şi prim-planul literaturii. **C.l.** glisează din sfera privatului, unde se naşte şi îşi consumă copilăria, în cea a vieţii publice, pe care va ajunge, finalmente, să o domine. Cu timpul, accentul se mută de la condiţia aşa-zis „nocturnă" de refugiu ocazional, definit prin jovialitate, prilejuit de tabieturile petrecerii timpului liber, la aceea „diurnă", oficială şi instituţionalizată. Exersate iniţial la scară redusă în cadrul **c.l.**, spiritul critic şi cel

de concurenţă, abilităţile personale şi strategiile de succes ies la rampă, în lumina vieţii publice. Reputaţia şi prestigiul câştigate la nivel de grup sunt inevitabil direcţionate într-un sens şi spre o finalitate socială şi politică. E dificilă trasarea unei graniţe între câmpurile culturale şi sfera politicului în înţeles larg (văzută ca zonă a relaţiilor între diverşi *zoon politikon*, între indivizi cu vocaţie socială/politică). Socialul şi culturalul se află într-o continuă interdependenţă, iar existenţa **c.l.**, configuraţiile de relaţii şi cele de putere pe care le prezintă şi dezvoltă atât în interior, cât şi în raport cu exteriorul fac ca latura sa mondenă, socializatoare să constituie o dimensiune deloc de neglijat – dovadă că la palatul regal de la Peleș a funcționat un cerc literar ținut de Carmen Sylva. Relevanţa acestei dimensiuni transpare din bogata anecdotică a oricărei grupări, din jurnalele, amintirile şi memoriile membrilor săi, unde subiectivitatea se depune şi operează în chip manifest. Explicit sau implicit, în literatura produsă sub auspiciile unui **c.l.** sunt aşadar încastrate ideologia unei grupări şi relaţiile de putere din interiorul ei. Abordarea acestor opere literare nu poate face abstracţie de o atare determinare extratextuală. Reglarea de conturi, confruntările cu alte generaţii ori grupări literare, crearea de imagine, în folos propriu, strict personal, sau dictată de interesele grupului, alterează presupusa obiectivitate a textelor oricărui autor lansat şi afirmat într-un **c.l.** *Epigonii* lui M. Eminescu reprezintă un asemenea text care permite multiple interpretări: poemul a fost publicat, la vremea sa, pe prima pagină a „Convorbirilor literare”, pentru că releva, fără îndoială, un scriitor valoros, dar şi pentru că nu contravenea ideologiei junimiste, ba dimpotrivă, reuşea să o traducă fidel. Un **c.l.** se naşte şi sfârşeşte printr-o criză. Criza se instaurează odată cu deplina sa maturizare şi impunere. Semnalul perfectei asimilări a valorilor pe care le-a girat, care îşi dovedesc astfel istoricizarea, se iveşte atunci când devin ele însele obiectul unor noi, ulterioare contestări. Fiecare **c.l.** marcant, apt să se erijeze într-o veritabilă instituţie culturală, a apărut în literatura română într-o vreme când, atingând o maximă maturitate, canonul dominant la acea dată începuse să îşi vădească epuizarea, să suscite replici şi să solicite alternative, reclamând necesare înnoiri.

Cele mai marcante **c.l.** româneşti, cele care s-au aflat în avangarda ideilor, au impulsionat dezvoltarea literaturii şi i-au accelerat sincronizarea cu marile curente şi tendinţe europene, dobândind o valoare de revelatori, îi pot astfel developa evoluţia cu o maximă pregnanţă. Vârstele literaturii române se pot schiţa în strânsă legătură cu **c.l.** care au dominat câte o epocă, generând mutaţii în paradigma estetică existentă la acea vreme, impunând câte un nou canon literar şi aducând în prim-plan, cu o periodicitate firească în funcţionarea oricărei culturi, câte un nou val de literaţi: scriitori, dar şi critici. Cenaclul de la Junimea nu a fost dintru început şi nu s-a înfiinţat ca un **c.l.** propriu-zis, ci a fost un derivat firesc al societăţii Junimea, deschisă spre o pluralitate de domenii şi organizată, în iarna anului 1863 – primăvara anului 1864, în scopuri culturalizatoare de cinci tineri ieşeni proaspăt întorşi de la studiile urmate în străinătate: Titu Maiorescu, Petre P. Carp, Theodor G. Rosetti, Iacob Negruzzi şi Vasile Pogor. În istoria grupării sunt perceptibile o „perioadă ieşeană”, aceea care dă adevărata măsură a junimismului şi a **c.l.** patronat de Titu Maiorescu, şi o „perioadă bucureşteană”, începută în 1876 şi definitivă din 1885, perioadă treptat coincidentă cu eterogenizarea, funcţionarea inerţială şi decăderea lentă a societăţii, pe măsură ce solidaritatea de început slăbeşte, iar nonconformismul iniţial este tot mai clar înlocuit de manierele de salon. Pornită ca o parodie la adresa oricărei instituţii serioase, cu o componenţă exclusiv masculină în etapa sa ieşeană, Junimea se prezenta pe atunci ca o simili-ierarhie, în care erau cultivate sfidarea uzanţelor, încălcarea regulilor şi ieşirea în afara simţului comun. Savuroase pagini memorialistice consemnează comportamentul juvenil şi umorul care caracterizau reuniunile junimiste, unde anecdota prima şi erau activate rituri, protocoale şi „roluri” ironic conferite şi asumate, porecle şi tradiţii ad-hoc instaurate. În faza aceasta Junimea pare să corespundă unui moment de „copilărire” a literaturii române, în care spiritul ludic coabitează cu spiritul critic sever şi cu spiritul de iniţiativă, iar exuberanţa juvenilă se exercită cu hedonism eclectic, avântându-se cu aceeaşi impetuozitate în polemică şi afirmaţie, deopotrivă, fără a submina vreo clipă gravitatea şi responsabilitatea, competenţa (nelipsită de o doză de snobism) şi performanţa intelectuală. Nimic din toate acestea nu va împiedica însă Junimea să se instituţionalizeze ea însăşi, iar pe membrii ei să adopte ipostaze şi poziţii dintre cele mai pline de răspundere în spaţiul public. Deşi

Casa Pogor din Iași unde se țineau ședințele Junimii; astăzi, Muzeul Literaturii Române

junimismul reprezintă un curent estetic, critic şi literar dominant pentru o lungă perioadă în cultura românească şi imposibil de circumscris doar la existenţa acestei societăţi, a **c.l.** omonim sau la activitatea membrilor ei, notorietatea grupării se datorează, într-o bună măsură, **c.l.** în care s-au afirmat scriitori precum M. Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Ioan Slavici ş.a. Sub directa îndrumare a lui Titu Maiorescu, erijat în doctrinar recunoscut al mişcării, estetician şi critic cu sistem, s-au cristalizat trăsăturile unui prim canon literar de mare rezonanță din spațiul românesc. Alături de „prelecţiunile populare" şi de **c.l.**, tipografia, librăria şi revista „Convorbiri literare", apărută timp de douăzeci și șapte de ani sub redacţia lui Iacob Negruzzi (de la 1 martie 1867 şi până în 1885 la Iaşi, ca bilunar, iar apoi lunar la Bucureşti), au contribuit la răspândirea ideilor şi valorilor junimiste, articulate într-un program coerent şi consecvent. Pe de altă parte, **c.l.** înfiinţat de Alexandru Macedonski poartă amprenta insolitei personalităţi a mentorului său. Nutrit din acelaşi spirit de *bellum contra omnes*, din aceleaşi manifestări de frondă, narcisism şi critică antijunimistă ale şefului de şcoală simbolistă, **c.l.** închegat în jurul lui Alexandru Macedonski şi al revistei „Literatorul" – apărută la Bucureşti, cu mari întreruperi, suplinite de o serie de alte reviste-satelit, între 1880 şi 1919 – e mai degrabă o „punere în scenă", ezoterică şi grandioasă, a cultului „poeziei pure" decât o reuniune periodică de scriitori. Cu toate că achiziţiile acestui **c.l.** sunt departe de a fi vizibile sau de a întrece prin ceva, ca anvergură şi impact, activitatea şi atitudinea inovatoare ale lui Macedonski, avansând de la originalitatea paroxistică până la scandalul din lumea literară, răscolind climatul literar de sfârşit de secol şi conducând la modificarea conceptului de poezie, istoricii literari îl consemnează tocmai pentru insolitul alurii sale voit neconvenţionale, posibilă replică şi deriziune la adresa cenaclului junimist, dat fiind că în epoca afirmării lui Macedonski junimismul îşi trăia deja declinul şi începuse să echivaleze cu conservatorismul: într-un salon drapat în catifea roşie, ornat cu obiecte de artă, la lumina lumânărilor şi în fum de ţigară, zece fotolii aliniate în dreptul unui tron aşteaptă „societatea secretă" a poeţilor; magistrul îşi recită poemele aşezat pe tron, apoi le cedează locul celorlalţi, inclusiv debutanţilor, pentru a-şi citi producţiile; la sfârşit aceştia primesc laude nemăsurate şi, adesea, pietre preţioase false, pe care amfitrionul le oferă în semn de admiraţie. Pe lângă **c.l.** şi multitudinea de publicaţii, discipolii lui Macedonski folosesc din plin, drept spaţii de circulaţie a ideilor, saloanele, mediul universitar, dar mai ales cafenelele, din care fac un adevărat oficiu, până într-acolo încât cafeneaua literară ajunge să fie privită ca un fel de emanaţie a simbolismului. Mai boemi decât junimiştii adversari, simboliştii frecventează cu asiduitate (chiar la ore fixe) câteva renumite cafenele bucureştene, în pleiada de

asemenea localuri, a căror vogă va cunoaşte apogeul în perioada interbelică, aflându-se cafeneaua Fialkovski, Café Boulevard, Kübler, Capşa, Terasa Oteteleşanu ş.a. Alte **c.l.** postjunimiste vor fi cel din jurul revistei bucureștene „Convorbiri critice" a lui Mihail Dragomirescu sau, potrivit argumentației unui istoric al fenomenului (Mihai Ungheanu), chiar grupul ieșean de la „Viața românească". Cel mai longeviv **c.l.** din literatura română – activ douăzeci și cinci de ani – a fost Sburătorul, condus de E. Lovinescu. S-a avansat nu o dată ipoteza că ideile lovinesciene ar fi creaţia **c.l.** pe care criticul l-a prezidat cu îndelungă răbdare. În fapt, tocmai graţie flexibilităţii, generozităţii şi civilităţii lui E. Lovinescu, în jurul său a fost posibilă crearea unei grupări. Purtând marca personalităţii lovinesciene, revista „Sburătorul", apărută în două serii – 1919–1922 şi 1926–1927 – şi **c.l.** cu acelaşi nume, pe care criticul le-a dirijat, s-au pus întru totul în slujba necesarei înnoiri a literaturii vremii. Concentrată asupra „celor ce vin", a talentelor tinere, deschisă condeielor provenind din toate grupările şi tendinţele epocii, revista era, la pornire, extrem de eterogenă. A publicat, mult şi amestecat, varii scriitori, adunând însă oameni pe care, „cu toată deosebirea şi de formulă, şi de concepţie estetică, îi lega o sensibilitate înnoitoare, un chip necunoscut până atunci de a înţelege actul literar. Ideea de *înnoire* plutea în aer. Prin câţiva colaboratori, «Sburătorul» devine propagatorul ei, dându-i, apoi, prin contribuţiile critice ale lui E. Lovinescu, o justificare ideologică şi estetică" (Eugen Simion). „Sburătorul" îşi constituie treptat un program, pe măsură ce în **c.l.** omonim se definesc valorile unei noi generaţii, iar Lovinescu îşi publică lucrările de sinteză: *Istoria civilizaţiei române moderne* (I–III, 1924–1925), *Istoria literaturii române contemporane* (I–VI, 1926–1929) și *Istoria literaturii române contemporane* (1937). Criticul combate ideologia socială a junimismului, dar preia principiile estetice maioresciene.

Cenaclul Sburătorul, octombrie 1942

În picioare, de la stânga la dreapta: Eugen Jebeleanu, Mia Frollo, Pericle Martinescu, Sorana Țopa, Cicerone Theodorescu, Monica Lovinescu, Pompiliu Constantinescu, Tudor Vianu, Vladimir Streinu, Lucia Demetrius, Dan Petrașincu, Ion Larian Postolache. Pe scaune: Ion Ojog, Maura Prigor, E. Lovinescu, Ștefania Zottoviceanu-Rusu, Dinu Nicodin

Sub stindardul modernismului, gruparea din jurul „Sburătorului" ajunge, în perioada interbelică, continuatoarea, susţinătoarea şi reprezentanta, pe noi baze, a autonomiei esteticului. Iar teoria sincronismului şi a diferenţierii, subiectivizarea poeziei, evoluţia prozei de la rural la urban şi de la subiectiv la obiectiv apar ca idei indisociabile de manifestările literare şi culturale ale epocii, pe care E. Lovinescu le urmăreşte cu tenacitate, dovedindu-se a fi un fidel şi un constructiv receptor al acelui *saeculum*, „spirit al veacului" teoretizat ca un element constitutiv al operei de valoare. În cazul Sburătorului, instituţia se confundă, într-un anumit sens, cu locuinţa amfitrionului, devotat întru totul vocaţiei sale literare: la orele cinci ale fiecărei după-amiezi, ani întregi s-a aflat, la biroul lui, în aşteptarea „marelui necunoscut". Lecturile duminicale din Strada Câmpineanu numărul 40, apoi de pe Bulevardul Elisabeta frapau prin lipsa oricărui protocol, printr-o principialitate flexibilă şi printr-o maximă toleranţă şi bunăvoinţă (este notorie interdicţia de a se întrerupe fie şi lectura celei mai plictisitoare şi mai lipsite de talent „opere", pe care criticul o îndura cu stoicism imperturbabil). Cei mai importanţi poeţi, prozatori şi critici interbelici au frecventat, într-un fel sau altul, **c.l.** lovinescian din București. Nu întâmplător articolul *Ardealul estetic*, manifest al Cercului Literar de la Sibiu, a apărut în 1943 sub forma unei scrisori către E. Lovinescu. Format din Radu Stanca, Ovidiu Drimba, I. Negoiţescu, Eugen Todoran, Cornel Regman, Ion D. Sîrbu ș.a. sub influența unor profesori ca Lucian Blaga și Liviu Rusu, Cercul Literar (1943–1947) reprezintă ultima prelungire istorică a interbelicului, alături de versiunea post-Lovinescu a cenaclului Sburătorul din 1946, prezidată alternativ de Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu și Vladimir Streinu. Totuși, până în anii dezghețului ideologic din deceniul al șaptelea, nu puţine rudimente sau reminiscențe ale **c.l.** dintre cele două războaie mondiale vor continua să funcționeze informal, în diverse case particulare; bunăoară, grupul organizat în anii '50 în jurul lui Constantin Noica la domiciliul său obligatoriu din Câmpulung.

În perioada postbelică, **c.l.** cunosc în comunism două forme principale. Prima este determinată de ideologia oficială, care vrea să educe muncitorii și țăranii și să deștepte în ei o conștiință artistică, încurajând ca atare constituirea de cenacluri la locurile de muncă. O versiune amplificată a fenomenului va fi festivalul Cântarea României. Deși de regulă astfel de stimulări rămân fără urmări relevante, fiind simple simulări formale ale fondului, cenaclul Flacăra, înființat în 1973 de Adrian Păunescu, inițial într-un format redus, crescut ulterior ca fenomen poetico-muzical de masă ce ajunge să umple stadioanele, reprezintă unul dintre punctele de întâlnire între cerințele aparatului de propagandă, succesul autentic de public și rolul de rampă de testare a talentului și de lansare asigurat în mod curent de un cenaclu. A doua formă este cea a **c.l.** profesioniste, funcționând de regulă în medii studențești sau ca anexă a unei publicații literare, precum cenaclul „Nicolae Labiș" condus de Eugen Barbu între 1962 și 1968, complementar revistei „Luceafărul". Astfel, au apărut la Cluj-Napoca cenaclul Echinox, iar în Capitală cenaclurile care vor forma nucleul bucureștean al generației '80: cenaclul Junimea al Facultăţii de Filologie, coordonat de Ov. S. Crohmălniceanu între 1971 şi 1990 (continuându-l pe cel înfiinţat la mijlocul anilor '60 de George Ivașcu, dominat de marea generaţie postbelică); cercul de critică literară al aceleiași facultăți, condus de Eugen Simion, cu o activitate neîntreruptă între 1974 şi 1990, la întrunirile căruia participă reprezentanţi semnificativi ai optzecismului; Cenaclul de Luni al Centrului Universitar Bucureşti, condus de Nicolae Manolescu şi rezistând între 1977 şi 1983, axat pe producţia lirică; cenaclul Universitas, diriguit de Mircea Martin începând cu 1983 și frecventat de scriitori care vor alcătui generația '90: Cristian Popescu, Daniel Bănulescu, Mihail Gălățanu, Horia Gârbea, Răzvan Petrescu, Cătălin Țîrlea, Ovidiu Verdeș ș.a. Nucleelor bucureştene ale generaţiei '80 li se adaugă şi cele din alte centre universitare, din Iaşi, Cluj-Napoca şi Timişoara. De fapt, „nuclee *underground* de societate civilă", şcoli ale democraţiei, toleranţei şi libertăţii de gândire (Mircea Cărtărescu), **c.l.** optzeciste lansează o nouă generaţie şi dezbaterea în jurul conceptului de postmodernism. Creaţie a unui grup solidar de tineri cultivaţi (de unde şi imaginea omogenă a generaţiei, în fond contradictorie şi plină de variaţii) şi conectaţi la gândirea occidentală a anilor '60–'80, sprijiniţi de critici de marcă – printre mentorii optzeciştilor se numără şi Florin Manolescu, Marian Papahagi, Ion Pop –, acest val de scriitori afirmă o nouă sensibilitate şi o nouă paradigmă literară. Demonstrând un remarcabil gust pentru teoretizare – susţinut de reviste ca „Echinox" din Cluj-Napoca, „Dialog"

şi „Opinia studenţească” de la Iaşi, „Orizont” din Timişoara, „Amfiteatru”, „Caiete critice” (numărul 1–2 din 1986, iniţiat şi coordonat de Eugen Simion, este dedicat postmodernismului), „Convingeri comuniste” din Bucureşti –, pentru metadiscurs şi poietică, manifeste atât în scrierile în proză, cât şi în cele lirice, optzecismul va duce la modificarea criteriilor literarităţii prin interesul său pentru autenticitate şi „poezia cotidianului”, realism şi biografism, experimentalism şi textualism. Direcţiile principale ale optzecismului s-au conturat încă din volumele colective în care au debutat mulţi dintre scriitorii cei mai valoroşi ai acestor **c.l.**: *Aer cu diamante* (Mircea Cărtărescu, Traian T. Coşovei, Florin Iaru, Ion Stratan – 1981), *Cinci* (Bogdan Ghiu, Alexandru Muşina, Romulus Bucur, Ion Bogdan Lefter, Mariana Marin – 1982), *Desant '83*, antologia de proză scurtă alcătuită şi prefaţată de Ov. S. Crohmălniceanu, care cuprinde nu mai puţin de optsprezece autori (Mircea Nedelciu, Sorin Preda, Nicolae Iliescu, Cristian Teodorescu, George Cuşnarencu, Ioan Lăcustă, Constantin Stan, Marius Bădiţescu, Emil Paraschivoiu, Hanibal Stănciulescu, Ion Bogdan Lefter, Gheorghe Iova, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Ene, Valentin Petculescu, Mircea Cărtărescu, Mihai Rogobete, Maria Holmeia – ultimii doi excluşi la reeditarea volumului, în 2000). Strategia volumelor colective o adoptă, în epocă, şi cei zece poeţi germani incluşi în antologia *Vânt potrivit până la tare* (1982), realizată de Peter Motzan şi tradusă în româneşte de Ioan Muşlea. Fenomenul va fi continuat după 1989 de grupuri-epifenomen ale optzecismului, precum cel alcătuit din poeţii braşoveni Andrei Bodiu, Simona Popescu, Caius Dobrescu, Marius Oprea, aşa-numiţii „maşscriişti” din *Pauză de respiraţie* (1991), de scriitorii ieşeni din Club 8 (Ovidiu Nimigean, Dan Lungu, Radu Andriescu, Dan Lucian Teodorovici, Florin Lăzărescu, Radu Pavel Gheo, Gabriel H. Decuble, Constantin Acosmei, Michael Astner, Dan Sociu ș.a.) adunați în paginile antologiei *oZone friendly. Iași. Reconfigurări literare. O antologie* (2002) ori de participanţii la mai tânărul cenaclu Litere, condus la Facultatea de Litere din Bucureşti de Mircea Cărtărescu: Sorin Gherguţ, Svetlana Cârstean, Răzvan Rădulescu, Mihai Ignat, Cezar Paul-Bădescu, T.O. Bobe (*Tablou de familie*, 1995), Ioana Vlaşin, Iulian Băicuş, Cecilia Ştefănescu, Marius Ianuş, Angelo Mitchievici, Victor Nichifor, Doina Ioanid (*Ferestre '98*, 1998). Tot la Literele bucureștene va funcționa, sub coordonarea lui Marius Ianuș, cenaclul Litere 2000, frecventat de o bună parte a generației douămiiste: Ionuț Chiva, Silviu Gherman, Bogdan Iancu, Ruxandra Novac, Adrian Schiop, Răzvan Țupa, Elena Vlădăreanu ș.a. Însă instituția care va consacra această generație este cenaclul Euridice, condus de Marin Mincu (având experiența Cenaclului de Marți de la Constanța), mai întâi sub patronajul Uniunii Scriitorilor în colaborare cu ziarul „Ziua”, care i-a dedicat suplimentul „Ziua literară”, oferindu-i astfel o difuzare națională (2002–2003); este mutat apoi, cu un ecou diminuat, până în 2008, la Muzeul Național al Literaturii Române din București, fiind continuat la Uniunea Scriitorilor pentru o scurtă perioadă de Mircea Martin. Alte **c.l.** relevante național pentru generația douămiistă și postdouămiistă, în special în materie de poezie, vor fi Nepotu' lui Thoreau (Cluj-Napoca), condus de Ștefan Manasia și Ștefan Baghiu, clubul de lectură Institutul Blecher (București), inițiat de Claudiu Komartin, Zona Nouă (Sibiu), coordonat de Radu Vancu. Succedanee pot fi considerate, începând din anii 2000, cursurile de scriere creatoare organizate în centre universitare din Brașov, Cluj-Napoca, sub coordonarea unor profesori precum Alexandru Mușina, Ruxandra Cesereanu, Simona Popescu ș.a. Un capitol aparte îl reprezintă cenaclurile SF, care apar la inițiativa unor animatori ca Adrian Rogoz și cunosc în anii '70–'80 din secolul trecut, sub patronajul Casei de Cultură a Studenților sau a Uniunii Tineretului Comunist, o adevărată explozie la nivel național. La succesul lor au contribuit și publicații precum „Almanah «Anticipația»”, cu un tiraj de aproximativ 150 000 de exemplare în deceniul al nouălea, care dedică medalioane și oferă spațiu cenacliștilor science-fiction. Potrivit lui Dan Merișca, unul dintre principalii animatori în domeniu, în 1985 funcționau 75 de formațiuni cenacliere. Pioniere sunt Solaris (București), „H.G. Wells” (Timișoara), înființate în 1969, și „Henri Coandă” (Craiova), activând din 1970. Alte nume importante sunt Quasar (Iaşi), Helion (Timișoara), „Victor Anestin” (Craiova), „Victor Papilian” (Cluj-Napoca), ProspectArt (București). După căderea comunismului, contracției din a doua parte a anilor '90 îi urmează o nouă activare a fenomenului. Se reînființează o seamă de vechi **c.l.** și apar unele noi (AtelierKult), popularizate prin antologii și publicații electronice sau pe suport clasic.

De-a lungul perioadei comuniste au funcționat în exil o serie de **c.l.** Dintre acestea pot fi

amintite Anotimpuri (1954–1958), coordonat de Basil Munteanu, Nicu Caranica și N.A. Gheorghiu, funcționând la Avenue de Robinson, Châtenay-Malabry (Seine); Cenaclul de la Neuilly, iniţiat şi condus de L.M. Arcade (Leonid Mămăligă) începând din 1963, cu o periodicitate aproape lunară; cu un nucleu format din Nicu Caranica, Theodor Cazaban, Ioan Cuşa, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Paul Miron, acest **c.l.** a avut șansa unor oaspeți de seamă, precum Alexandru Ciorănescu, Mircea Eliade, Vintilă Horia, Stéphane Lupasco, Horia Stamatu ș.a.; cenaclul Apoziţia, fondat în 1969 la München, cu întruniri literare lunare, coordonate de George Ciorănescu, aici citind versuri Al. Busuioceanu, Paul Celan, Horia Stamatu, George Uscătescu ş.a.; o revistă omonimă apare din 1973 până în 1994, iar o colecţie iniţială de cenaclu promovează producţia unor scriitori din exil.

Repere bibliografice: Negruzzi, *Junimea, passim;* Lovinescu, *Ist. civ. rom., passim;* Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.,* I–VI, *passim*; *Studii şi documente literare*, I–VI, publ. I.E. Torouţiu și Gh. Cardaş, Bucureşti, 1931–1936; Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, I–III, îngr. şi introd. I. Rădulescu-Pogoneanu, Bucureşti, 1937–1943; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *passim*, *Ist. lit.* (1982), *passim*; *Antologia ideologiei junimiste*, îngr. E. Lovinescu, Bucureşti, 1942; Panu, *Junimea,* I–II, *passim*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit., 149–336; Atelier literar: culegere a cenaclului „Ion Păun Pincio"*, pref. Al. Șahighian, Bucureşti, 1949; Vianu, *Studii, 136–203*; Bote, *Simbolismul, passim*; Adrian Marino, *Viața lui Alexandru Macedonski*, Bucureşti, 1966, *passim;* Ornea, *Junimismul*; Adriana Iliescu, *Literatorul*, Bucureşti, 1968; Mănucă, *Scriit. jun., passim*; Eugen Simion, *E. Lovinescu, scepticul mântuit,* ed. 2, I–II, Bucureşti, 1996, *passim*; Pompiliu Marcea, *„Convorbirile literare" şi spiritul critic,* Bucureşti, 1972, *passim*; Crohmălniceanu, *Literatura,* I–III, *passim*; *Ist. lit.,* III, *31–78, 507–521, passim; Junimea şi junimiştii,* îngr. Ion Arhip şi Dumitru Vacariu, Iaşi, 1973; Dan Mănucă, *Critica literară junimistă (1864–1885)*, Iaşi, 1975, *passim*; G. Gheorghiţă, *„Sburătorul": revista şi cenaclul*, Bucureşti, 1976; Al. Zub, *Junimea. Implicaţii istoriografice. 1864–1885*, Iaşi, 1976; Cornea, *Regula*, *71–91;* E. Lovinescu, *Scrisori şi documente*, îngr. şi pref. Nicolae Scurtu, Bucureşti, 1981; Iliescu, *Poezia, passim*; George, *Sfârşitul*, IV, *142–147;* Lovinescu, *Sburătorul,* I–VI, *passim*; Ţeposu, *Istoria, passim*; Crohmălniceanu, *Amintiri, 142–154*; L.M. Arcade, *Cenaclul de la Neuilly: necesitate şi loc de întâlnire cu scriitorii români din exilul interior*, LCF, 1995, 20; Nicolae Florescu, *„Anotimpuri"*, JL, 1996, 45–48; *Poezia simbolistă românească*, îngr. şi introd. Rodica Zafiu, Bucureşti, 1996, *passim*; Emil Manu, *Cafeneaua literară*, Bucureşti, 1997; Poantă, *Cercul Literar*; Bârna, *Capşa–Corso, passim*; Cărtărescu, *Postmodernismul, passim*; *Dicționar SF*, îngr. Mihai-Dan Pavelescu, București, 1999, *45–47*; *Cenaclul literar „George Coșbuc" – 30*, îngr. și cuvânt înainte Eugen Uricaru, pref. Cornel Moraru, postfață Ion Moise, Bistriţa, 2001; Mihai Ungheanu, *Amintirea mentorilor*, București, 2002; *Dosarul cenaclului Euridice*, îngr. Marin Mincu, vol. I–II, București, vol. III–V, Constanța, 2003–2005; Lefter, *Flashback*, *passim*; Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, București, 2008, *passim*; *Universitas. A fost odată un cenaclu...*, îngr. Mircea Martin, București, 2008; Paul Cernat, *Cinci ani la cenaclul „Litere"*, OC, 2009, 464; Popa, *Ist. lit.*, I–II, *passim*; Basarab Nicolescu, *L.M. Arcade (1921-2001) şi Cenaclul de la Neuilly*, CNT, 2010, 11; Manolescu, *Enciclopedia*, *passim.* ***V.L., M.I.***

CENTRUL, publicație apărută la Bucureşti, săptămânal, din 27 iunie până în 19 septembrie 1937, cu subtitlul „Ziarul românismului constructiv", schimbat la numărul 3 în „Politic–Social–Economic–Literar". Director: Dem. Nistor, urmat de N.N. Diaconescu. Cel dintâi semnează editorialul *Profesiune de credinţă*, în care încearcă adoptarea unei poziţii politice de echilibru între extremismele cu un caracter naţionalist, net anticomunist. Rubricile constante sunt „Creionări", „Centrul politic", „Centrul economic şi social", „Din şapte zile". Printre semnăturile mai importante se disting cele ale lui Aron Cotruş, Ştefan Dragu, Ion Băleanu, T. Mihailovici. Partea literară este redusă. Cronicos semnează sporadice însemnări literare, iar Ion Băleanu îl apără pe Mircea Eliade de acuzele de pornografie aduse romanului *Maitreyi* (*Prigoana contra lui Mircea Eliade*). Apar şi unele note despre mişcarea teatrală. Este de remarcat scurtul interviu *Libertatea în artă* acordat de E. Lovinescu lui Ștefan Dragu. Alte interviuri oferă Al. T. Stamatiad şi Petre Bellu. Un articol nesemnat este dedicat lui Panait Istrati (*Visele și blestemele lui Panait Istrati*). Apare şi semnătura lui Tudor Arghezi cu un articol politic (*Cap de om*). Un colaborator constant este Petru Manoliu, care își intitulează un articol *Scriitor + editor = carte?*, în vreme ce în altul reia chestiunea artei cu tendință (*Artă pentru artă?*). Alexandru Bilciurescu se oprește asupra romanului chinezesc (*Conflictul dintre tradiție și progres*). Publicaţie vie, prezentă în viața cotidiană, **C.** coagulează informaţii scurte şi percutante. ***V.T., D.B.***

CENTRUL ROMÂN DE CERCETĂRI, instituţie culturală fondată la Paris în 1949. Aprobat de Academia Franceză la 14 noiembrie 1948, proiectul realizării unei asemenea instituţii a exilului cultural românesc

în Franţa nu a putut fi pus imediat în aplicare din lipsă de fonduri. Cu substanţialul ajutor material obţinut de la forurile culturale şi politice occidentale de prinţul Nicolae al României, iniţiativa prinde contur după 18 ianuarie 1949, când Academia din Paris consemnează oficial înscrierea activităţii Centrului în cadrul şi sub egida sa. La 4 august 1949 actul de fondare este semnat, dintre români, de Mircea Eliade, Emil Cioran, Leontin Jean Constantinescu, Paul Costin Deleanu, Nicolae Hodoş, Ion Mătăsaru, Horia Stamatu şi Octavian Vuia, iar dintre francezi de Marcel Brion şi Edmond Jaloux. Ca membru fondator iscăleşte şi prinţul Nicolae, care avea să susţină nu o dată faptul că instituţia a apărut din necesitatea de a continua activitatea Şcolii Române de la Paris, creată de N. Iorga, instituţie care, prin dispariţia tragică a directorului ei şi, mai ales, prin încercările oficialităţilor din ţară de a se infiltra în rândurile cercurilor intelectuale româneşti din exil, fusese definitiv închisă. Încă în statutul de funcţionare, Centrul îşi propunea „să pună în valoare în contextul cultural al Parisului și al Occidentului în general realităţile fundamentale ale culturii şi civilizaţiei româneşti prezentate în tradiţiile lor istorice originare” şi să evidenţieze totodată „influenţele importante occidentale, printre care cea franceză e cea dintâi, ce au sprijinit evoluția lor contemporană”. De asemenea, să regândească, în lumina tradiţiei, „marile probleme actuale”, făcând cunoscute „ultimele consecinţe şi tendinţele cele mai semnificative” ale românităţii „în toată expresia plenitudinii existenţei europene”. Un loc de seamă era prevăzut „renaşterii unei ecumenicităţi originale, proprie spiritului românesc, sinteză a latinităţii, a valorilor statale şi juridice occidentale, pe de o parte, cu tradiţiile, structurile şi comportamentul religios răsăritean, pe de altă parte”. Se observă astfel că **C. R. C.**, prin însăşi apartenenţa sa la sistemul academic francez, s-a plasat în chip aproape exclusiv în sfera investigaţiilor spirituale, a contribuţiilor ştiinţifice majore pentru cunoaşterea şi relevarea valorilor culturale şi intelectuale româneşti. „Centrul nu poate lua o atitudine politică – specifica Mircea Eliade într-o epistolă din 9 decembrie 1953 trimisă lui Octavian Vuia. Impresia mea când mi-am dat consimţământul era că textul pregătit în rue Ribera se menţinea pe o poziţie de protest spiritual”. Activitatea Centrului a fost structurată pe mai multe secţiuni: filosofie, filosofia istoriei şi a culturii, etnologie, istorie a religiilor, arheologie şi morfologie a culturilor, literatură (poetică şi critică), teologie, probleme religioase şi probleme ecumenice, lingvistică, filologie indo-europeană şi orientală, drept, economie politică şi probleme sociale, istorie, geografie şi probleme demografice, ştiinţe exacte şi ştiinţe aplicate. Mai înainte însă ca aceste secţiuni să-şi înscrie în programele lor de cercetare temele de bază ale simpozioanelor ştiinţifice, în primăvara anului academic 1949–1950 au fost organizate, sub egida Centrului, la Institutul Catolic (Universitatea Liberă din Paris), o suită de „cursuri universitare româneşti în exil”. Prelegerile aveau loc săptămânal, luni seara, pentru un număr de şapte cursuri: *Istoria românilor* (Constantin Marinescu şi N.I. Herescu), *Istoria limbii române* (Sever Pop), *Istoria literaturii române* (Basil Munteanu), *Structura sufletului românesc* (Mircea Eliade, V. Veniamin şi Vl. Petrovici), *Istoria ştiinţei româneşti* (Petre Sergescu), *Ţara Românească–geografie* (Robert Ficheaux şi Nic. Metta), *Economie românească* (Al. Bunescu). Fiecare curs a avut între opt şi zece prelegeri, urmărite de un auditoriu ce oscila între 25 şi 70 de membri. Cercetările propriu-zise, desfăşurate în cadrul secţiunilor, au fost orientate spre aflarea unor răspunsuri posibile la marile întrebări ale crizei europene din epocă prin găsirea „soluţiei româneşti”, cum specifică Octavian Vuia. Astfel, în cadrul secţiei de filosofie, Paul Costin Deleanu prezintă comunicări precum *Le Déclin de l’Occident et un nouveau Moyen-Âge*, Octavian Buhociu încearcă o comentare sistematică a concepţiei filosofice a lui Lucian Blaga, aşa cum se reflectă ea în *Eonul dogmatic*, iar Neagu Djuvara ține comunicarea intitulată *Présentation analytique de la philosophie de l’histoire de Arnold Toynbee*, iar Octavian Vuia pune în discuţie câteva probleme semnificative în articolele *Le Moment philosophique actuel*, *Le Fédéralisme œcuménique*. În cadrul secţiei literare Titus Bărbulescu pune în discuţie condiţia unui Panait Istrati scriitor francez, Paul Miron are în vedere în *Le Destin de la civilisation* concepţia lui Leo Frobenius, în timp ce Nicu Caranica supune unei noi analize critice poezia lui Vasile Alecsandri. Probleme interesante sunt abordate şi în cadrul secţiei de drept şi de economie politică: Leontin Jean Constantinescu, *Les Fondaments historiques d’une Fédération Européenne*, *Fédération Européenne ou fédération régionale*. Dintre temele prezentate în secţia de etnologie şi istoria religiilor sunt de amintit în primul rând contribuţiile lui Mircea Eliade: *Mythe et histoire dans la littérature orale* şi *Le Chamanisme*,

technique mystique présente dans toutes les religions en partant de l'Asie du Sud-Ouest, ce anunţă două sinteze ulterioare. De asemenea, pot fi menţionate și alte comunicări: Paul Evdokimov, *Sens et paradoxe de l'œcuménicité orthodoxe*, Anton Z. Cerbu, *Petru Movilă ca sinteză a credinţei ortodoxe*. Activitatea Centrului a fost împlinită şi de membrii săi de onoare, care prin contribuţii şi participări directe la unele simpozioane au validat, în bună măsură, şi recunoaşterea internaţională a instituţiei. Se cuvin pomenite, astfel, numele unor personalităţi ca Martin Heidegger, Raymond Aron, Henry Corbin (prezent la dezbateri cu o temă precum *Mythologie et existence mythique, expression de la structure du Grand Sud-Est européen*), Aron Cotruş, José Ortega y Gasset, Gabriel Marcel, Ionel Perlea, Benedetto Croce, Stéphane Lupasco, Jacques de Lacretelle, Ramón Menéndez Pidal, Michel Meslin ş.a. Deşi activitatea editorială propriu-zisă a Centrului s-a limitat doar la un buletin anual, ce a înregistrat, din câte se pare, numai două numere, pe anii 1951–1952, totuşi, sub emblema sa ori din iniţiativa şi sub girul autorităţii ştiinţifice a celor care coordonau acest program, au apărut de-a lungul vremii şi unele lucrări separate. Astfel, în 1962, în colecţia de filosofie a fost tipărit un studiu al lui Constantin Noica despre fenomenologia spiritului la Hegel, după ce fusese editat un studiu şi o ediţie critică din presocratici, semnată de Octavian Vuia, sub titlul *Remontée aux sources de la pensée occidentale* (1961). Explicaţia faptului că secţia de filosofie pare mai productivă sub raport editorial se află şi în modul cu totul remarcabil în care cei ce se manifestau în cadrul ei şi-au continuat programul de cercetare chiar după ce, prin plecarea în America, în 1957, a lui Mircea Eliade şi prin stabilirea în Germania a altor membri fondatori, Centrul şi-a întrerupt pentru o vreme activitatea. Simpozioanele şi dezbaterile de filosofie, organizate de Constantin Micu-Stavilă la Centrul de Cultură American de la Paris, sub coordonarea lui Gabriel Marcel şi cu participarea unor filosofi ca André Dumas sau a unor personalităţi ca istoricul de artă René Huyghe, au oferit, cel puţin parţial, un mediu stimulativ. Reînvierea activităţii a avut loc după 1982, prin afilierea la Sorbona, din iniţiativa lui Cicerone Poghirc, care, alegând exilul la Paris, a reuşit să creeze, în calitatea sa de secretar general ales, un nou comitet de conducere, format din Mircea Eliade (preşedinte de onoare), Octavian Vuia şi Theodor Cazaban (vicepreşedinţi), Raymond de Geouffre de la Pradelle (preşedinte şi administrator), Max Richard şi Virgil Ierunca (cenzori), Matei Cazacu (secretar adjunct), Titus Bărbulescu (trezorier), Paul Barbăneagră (responsabil cu relaţiile externe). „Noua organizaţie a Centrului continuă firesc unele structuri deja existente, cum ar fi cercul istoricilor şi filologilor români de la Sorbona sau grupul de discuţii privind gândirea tradiţională" – sublinia Cicerone Poghirc într-un articol cu aspect programatic publicat în „Cuvântul românesc", observând totodată că „activitatea Centrului va fi evident convergentă cu aceea a societăţii academice, urmărind aceleaşi scopuri" („Limite"). Dintre colocviile organizate după 1982, reţin cele ce au dezbătut problema, atât de permanent actuală, *România şi Occidentul* sau pe aceea a unui raport tradiţional, *România şi lumea balcanică*, la care au participat cu comunicări, printre alţii, Neagu Djuvara, Petre Năsturel, Claude Karnoouh şi, bineînţeles, Cicerone Poghirc. În colaborare cu Fundaţia Culturală din Madrid şi cu Institutul de Cercetări din Freiburg (Germania), **C. R. C.** a organizat comemorarea centenarului morţii lui M. Eminescu printr-un amplu simpozion desfăşurat la Paris în 15–18 iunie 1989, ale cărui lucrări au şi fost publicate într-un elegant volum tipărit în 1994 şi lansat în acelaşi an cu prilejul unui alt simpozion important, *Exilul românesc – identitate şi conştiinţă istorică*, ce a avut loc în 20–24 mai, tot la Paris, sub acelaşi patronaj.

Repere bibliografice: Petre Sergescu, *Cursuri universitare româneşti în exil*, „Orizonturi" (Stuttgart), 1950, 3–6; Octavian Vuia, *Centre Roumain de Recherches*, „Bulletin" (Paris), 1951, 1; Inge Katharina Binder, *Exilul ca experienţă culturală. Asociaţii şi instituţii româneşti în Apus. 1945–1989*, Münster, 1993, *150–152*; Ileana Corbea, *Semnificaţiile unui simpozion* (anchetă), JL, 1994, 17–20; Nicolae Florescu, *Centrul Român de Cercetări de la Paris*, JL, 1996, 33–38; Aurel Sergiu Marinescu, *O contribuție la istoria exilului românesc*, VIII, București, 2008, *691–701*; Manolescu, *Enciclopedia*, *152–153*. ***N. F.***

CENUŞĂ, Zinaida (4.VIII.1948, Bocşa–Bălţi), prozatoare. Este fiica Elenei (n. Diaconu) şi a lui Vasile Cenuşă, ţărani; poetul Efim Tarlapan e soţul ei. Îşi începe învăţătura în satul natal, o continuă la Căzăneşti, apoi la Cahul (1963–1966). După absolvirea Facultăţii de Filologie, secţia jurnalistică, a Universităţii de Stat din Chişinău (1971), activează ca redactor la Televiziune (1971–1974), apoi în cadrul editurilor Lumina, Literatura Artistică, Hyperion, e redactor-şef la Editura Argo Temporis, iar în 1993–1994

şef de serviciu la Departamentul de Stat al Limbilor. Mutată la Cluj-Napoca, din 1997 până în 2008 funcţionează ca inspector în Primăria municipiului. Debutează la ziarul „Tinerimea Moldovei" în 1966. Mai colaborează la „Literatura şi arta", „Basarabia", „Contrafort", „Apostrof", „Familia", „Tribuna", „Oglinda literară", „Cetatea culturală" ş.a., semnând şi Zina Cenuşa. Prima carte, *Semnele de taină* (1985), este urmată de alte culegeri de nuvele: *Om de bună voie* (1987), *Jur pe pământ* (1990), *Cincizeci de nuvele triste* (1996), *Abel, fratele meu…* (2002), *Arcul de trandafiri* (2012).

În nuvele **C.** abordează cu precădere tematica rurală situată în contemporaneitate: degradarea ţăranului şi destrămarea comunităţii săteşti, destinul celor „dezrădăcinaţi", atmosfera deprimantă în care a vegetat omul epocii comuniste. Nu lipsite de har, cu o bună ştiinţă a notaţiei şi analizei, reconstituind „drame în miniatură" (Ion Ciocanu), nuvelele sunt totuşi deseori marcate de naturalism. Stilistica prozei revine în însemnările din jurnalul intitulat *Drumul spre casă* (2008), unde **C.** dezvăluie fără menajamente sau ezitări, adesea cu un ton chiar frust, adevăruri incomode despre starea lucrurilor din Basarabia.

SCRIERI: *Semnele de taină,* pref. Iacob Burghiu, Chişinău, 1985; *Om de bună voie,* Chişinău, 1987; *Jur pe pământ,* Chişinău, 1990; *Cincizeci de nuvele triste*, Chişinău, 1996; *Abel, fratele meu…*, pref. Ştefan Melancu, Cluj-Napoca, 2002; *… şi băieţii plâng,* Zalău, 2008; *Drumul spre casă*, Zalău, 2008; *Culorile inimii*, Zalău, 2011; *Arcul de trandafiri*, Chişinău, 2012.

Repere bibliografice: Haralambie Corbu, *Critica şi procesul literar moldovenesc contemporan*, „Nistru", 1986, 1; Nicolae Rusu, *Triste nuvele – 50*, „Moldova literară", 1997, 26 februarie; Constantin Ungureanu, *Apa neîncepută a unei zile noi*, LA, 1997, 6 martie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *234*; Mircea Popa, *„Abel, fratele meu…"*, „Adevărul de Cluj", 2002, 23 iulie; Ion Ciocanu, *Evoluţia şi actualitatea scrisului Zinei Cenuşă*, LA, 2008, 31 iulie; *Dicţ. Chişinău*, *110–111*. ***N.Bl.***

CERCETĂRI DE LIMBĂ ŞI LITERATURĂ, publicaţie apărută la Oradea, anual, din 1968 până în 1971 şi în 1990, editată de Societatea de Ştiinţe Filologice şi de Comitetul de Cultură şi Artă al judeţului Bihor, iar în 1990 numai de Societatea de Ştiinţe Filologice. Colectivul de redacţie: Maria Copil, Titus Costin, Ioan Chira, Lucian Drimba, Victor V. Grecu, Zaharia Macovei (E. Ar. Zaharia), Mihai Vânturache, Ioan Baba. În 1990 coordonatori sunt Corneliu Crăciun şi Ioan Derşidan, iar colectivul de redacţie se compune din Ioan Baba, Liviu Câmpean, Valentin Chifor, Corneliu Crăciun, Lucian Drimba, Graţian Gal, Dumitru Gherghel, Paul Magheru, Elisabeta Rauscher, Maria Tirla. Anuarul îşi propune să valorifice, în articole şi studii, „rezultatele muncii de cercetare" a membrilor Filialei Oradea a Societăţii de Ştiinţe Filologice (1968), ulterior îmbinând preocuparea pentru „perfecţionarea ştiinţifică" cu cea de „modernizare continuă a strategiilor didactice în munca la clasă" (1990). Printre rubricile importante se numără „Limbă", „Literatură", „Folclor", „Metodică", „Documente, note, recenzii", „Cronică", iar în 1990 „Istorie a culturii şi literaturii", „Limbă", „Analize literare", „Didactică", „Texte şi documente", „Note, recenzii". Cel mai mare interes îl prezintă articolele dedicate lui Eminescu: *Valori stilistice în episodul Greciei antice din „Memento mori" de M. Eminescu* de Liliana Trâpcea, *Eminescu despre limbă* de Gh. Bulgăr, *Eminescu la „Familia"* de Lucian Drimba, *Motivul lumii ca teatru în creaţia eminesciană* de Graţian Gal, *Mihai Eminescu, existenţialist avant la lettre* de Ioan Baba, şi analizele consacrate unor scrieri ale lui Eminescu, Tudor Arghezi şi Liviu Rebreanu. Sunt cercetate şi diferite aspecte din viaţa şi opera lui V. Alecsandri, B. Fundoianu, Iosif Vulcan, Traian Chelariu, Samuil Vulcan, Al. Ştefanopol. În volumul din 1971 Mircea Anghelescu susţine o pledoarie pentru reconsiderarea liricii simboliştilor minori, Zaharia Macovei semnează comentariul *Motivul poetic al fântânii*, iar Radu Doina însemnările intitulate *Mitul Electrei în teatrul elin.* O serie de articole se referă la orientarea ideologică, estetică şi culturală a revistelor „Vatra", „Familia", „Luceafărul", „Cele trei Crişuri", „Albina Carpaţilor". Ioan Baba analizează prima istorie a literaturii române apărută în „Familia", iar Constantin Mălinaş face unele consideraţii referitoare la literatura medievală: *Versuri din manuscrise şi cărţi româneşti vechi.* Se publică o scrisoare a lui Iosif Vulcan către V. Alecsandri şi două epistole ale lui Pavel Dan adresate lui Ion Chinezu. ***A.P.***

CERCETĂRI LITERARE, revistă apărută la Bucureşti, anual, în 1934, 1936, 1939–1940, 1943, fiind editată de N. Cartojan sub egida Facultăţii de Litere, Seminarul de istoria literaturii române (epoca veche). Structurate după un plan ce a suferit de-a lungul timpului schimbări nesemnificative prin introducerea unor materiale considerate meritorii, cele cinci volume ale **C.l.** au, aşa cum spune iniţiatorul lor, „îndoita menire întâi să înfăţişeze celor ce se interesează de cultura trecutului

românesc contribuţiile modeste ale celor mai tineri cercetători; în al doilea rând să răsfrângă o latură din activitatea Seminarului de istoria literaturii române întemeiat pe lângă cursul nostru […]. În actualul stadiu al cercetărilor credem că o înnoire a studiilor de literatură veche românească este greu de realizat fără publicarea textelor care stau ascunse în diferite biblioteci publice sau particulare. Probleme privitoare la datarea şi localizarea atâtor traduceri anonime, care au format totuşi literatura de imaginaţie a veacurilor trecute; chestiuni privitoare la circulaţia textelor dintr-un ţinut într-altul şi la formarea şi evoluţia limbii literare; studii referitoare la legăturile literaturii noastre vechi, pe de o parte cu Orientul bizantino-slav, pe de altă parte cu Occidentul latin". *Precuvântarea* volumului V (1943) este recapitularea de dinaintea unei speranţe că revista „intră într-o fază nouă", asigurându-şi pentru viitor „colaborarea specialiştilor din celelalte centre universitare din ţară şi a unor colegi de peste hotare – Carlo Tagliavini e primul nume". Fiecare volum se deschide cu o precuvântare unde N. Cartojan prezintă activitatea Seminarului cu studenţii în decursul anului şcolar anterior, iar textele, integrale ori fragmente, editate riguros filologic, sunt însoţite de ample studii analitice, comparatiste, privind filiaţia şi circulaţia manuscrisului, de note critice bogat documentate şi, uneori, de facsimilul originalului şi de ilustraţii adecvate. În revistă sunt promovate îndeosebi cercetări de istorie literară veche aparţinând unor studenţi şi asistenţi, dar şi studiile unor specialişti din interiorul sau din afara catedrei: Dan Simonescu (*Tipar românesc pentru arabi în secolul al XVIII-lea*, în colaborare cu Emil Muracade), Ariadna Camariano (*Poeme cu animale la bizantini*), N. Cartojan (*„Ceasornicul domnilor" de N. Costin şi originalul spaniol al lui Guevara*), Carlo Tagliavini (*Contribuţii la bibliografia românească veche. Trei tipărituri unite de la Blaj*), Emil Turdeanu (*Manuscrisele slave din timpul lui Ştefan cel Mare*, *Din vechile schimburi culturale dintre români şi iugoslavi*), I.C. Chiţimia (*Cronica lui Ştefan cel Mare*). Contribuţii de mai mică întindere, unele premiate în cadrul Seminarului, aparţin lui Nicolae N. Condeescu (*O dramă istorică inspirată de „Doamna Chiajna" a lui Odobescu*), B. Cazacu (*Influenţa latină asupra limbii şi stilului lui Miron Costin*), I. Cazan (*Texte de folklor medical*), Al. Ciorănescu (*Opera istorică a lui Budai-Deleanu*) ş.a. Fiecare volum mai conţine *Bibliografia publicaţiilor privitoare la cultura veche românească*, întocmită de studenţi sub îndrumarea lui N. Georgescu-Tistu pentru anul anterior (în continuarea celei date în publicaţia clujeană „Dacoromania") până în 1932, indici de nume şi materii. Apar şi articole-necrolog închinate unor personalităţi din domeniul cercetării istorico-literare – în 1936: *Ion Bianu*, în 1939: *Ovid Densusianu* şi *Demostene Russo*, în 1940: *Nicolae Drăganu*, *N. Iorga* şi *Charles Drouhet*. Alţi colaboratori: Margareta D. Mociorniţă, Olga Cosco, Nicolae-Anastase Gheorghiu, Ioana Andreescu, Al. David. ***I.H., R.P.***

CERCUL LITERAR DE LA SIBIU, grupare înfiinţată în anul 1943. Afirmat într-un moment istoric convulsionat (anii 1943–1947), printr-o scrisoare-manifest şi o „ideologie" artistică proprie, Cercul se legitimează prin modelul lovinescian. Gruparea apără, în descendenţa lui Titu Maiorescu, autonomia esteticului, însă configurarea şi articulaţiile sale doctrinare au fost condiţionate de un context istoric special. Cercul a luat naştere dintr-un „creuzet" universitar transbordat, în urma Dictatului de la Viena, de la Cluj la Sibiu, la sfârşitul anului 1940. Tineri studenţi de la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii „Regele Ferdinand I" editează aici, iniţial, revista „Curţile dorului" (1941), sub directa îndrumare a lui Lucian Blaga, profesorul lor. Radu Stanca (redactor responsabil), Ovidiu Drimba, I. Negoiţescu, Eugen Todoran, Cornel Regman, Ion Oană, Romeo Dăscălescu, Ion D. Sîrbu sunt prezenți în paginile ei, conturând astfel, prin afinităţi cultural-elective, ceea ce va deveni ulterior **C.L.S.** Cu excepţia lui Ion D. Sîrbu, toţi ceilalţi se vor regăsi printre semnatarii viitorului „manifest", ceea ce dovedeşte o coagulare timpurie a grupării, chiar şi în paginile acestei publicaţii efemere. Având în jur de douăzeci de ani, tinerii mai publicaseră şi în alte reviste, iar I. Negoiţescu, precoce artistic, va debuta editorial în 1941 cu volumul *Povestea tristă a lui Ramon Ocg*. La acest moment, magistrul incontestabil al grupului este Lucian Blaga, nu doar profesorul iubit, ci şi exponent, prin opera artistică şi filosofică, al specificului naţional. Un alt model este Octavian Goga, ce dă numele unui cerc literar studenţesc înfiinţat în februarie 1942, cu „material" uman de la Facultatea de Litere şi de Filosofie şi de la alte facultăţi, şi aflat tot sub patronajul lui Blaga (ajutat de asistentul său, Zevedei Barbu). Mitul etnic şi, alături de el, mitul scriitorului mesianic-naţional se concentrau emblematic, încă, în figura şi în poezia lui O. Goga. Dar, treptat, din cauza degradării contextului istoric, modelul

lui Goga, chiar acela al lui Blaga încep să fie percepute de viitorii „cerchiști" ca insuficiente. Pe fundalul alunecării spre dreapta ideologică, în condiţiile în care etnicul devine din nou un argument forte, iar sămănătorismul proliferează sub noi şi culpabile forme, câţiva dintre tinerii studenţi sibieni simt nevoia unor clarificări doctrinare, căutându-şi alte repere. Din cercul studenţesc „Octavian Goga" se desprinde, curând, un nucleu („tare"), atras de profesorul Liviu Rusu, şi care va forma o nouă grupare: Prietenii Seminarului de Estetică. Studenţii organizează acum conferinţe publice (precum altădată tinerii de la Criterion), încheagă o formaţie teatrală, cheamă publicul la audiţii muzicale. Curând vor interpreta ei înşişi o altă partitură. Cu toate disocierile lui Blaga, „spaţiul mioritic" devenise, în publicistica epocii, un clişeu developat tradiţionalist, pe direcţia închiderii în faţa influenţelor occidentale. Nici Goga nu mai putea reprezenta un model viabil, câtă vreme el era astfel şi în ochii naţionaliştilor puri, pentru care esteticul devenise sinonim cu o „trădare" a etnicului, iar etnicul ajunsese să se confunde cu eticul. Abia după doi ani (1941, 1942) plini de asimilări, renunţări şi decantări succesive, câţiva dintre tinerii studenţi de la Sibiu se îndreaptă către alt model legitimator, pe care îl percep ca revelator pentru propria lor „logică" estetică: E. Lovinescu. La sugestia lui Radu Stanca, I. Negoiţescu redactează textul *Ardealul estetic*, publicat în revista „Viaţa" la 13 mai 1943, sub forma unei scrisori către Lovinescu. Semnătura este colectivă, iar grupul e format din nouă nume: Victor Iancu, Eugen Todoran, Cornel Regman, Damian Silvestru (pseudonimul lui I. Negoiţescu), Ovidiu Drimba, Ion Oană, Radu Stanca, Romeo Dăscălescu, Ştefan Aug. Doinaş. Subtitlul scrisorii-manifest, *O scrisoare către d. E. Lovinescu a Cercului Literar de la Sibiu*, aduce la cunoştinţa opiniei publice nu numai activitatea şi dezideratele grupării, ci şi numele său. Odată cu răspunsul lui Lovinescu, tot sub forma unei scrisori (şi apărut tot în „Viaţa", la 27 mai 1943), rezonanţa Cercului depăşeşte cadrul strict local, manifestul stârnind dezbateri aprinse (cu accente mai ales de negaţie vehementă). Aspiraţia tinerilor se defineşte într-o manieră foarte elocventă: „Pentru noi literatura română nu înseamnă un fenomen închis, petrecut într-o ţărmuire artistică, nu o contribuţie pitorească la etnografia europeană, ci o ramură tânără a spiritualităţii continentale, ramură străbătută de aceeaşi sevă şi încărcată de aceleaşi roade, chiar dacă pământul în care s-au împlântat rădăcinile e altul". Destinatarul scrisorii, mişcat nu doar de gestul ca atare, ci şi (mai ales) de convingerile cerchiştilor de la Sibiu, salută la ei eliberarea conceptului estetic „de sub hipoteci inacceptabile", analoagă propriilor eforturi făcute de-a lungul unor decenii şi înscrisă în descendenţa critică maioresciană. „Să fiţi oare Dvs. elementele tinere din care se va selecta a patra generaţie postmaioresciană de apărători ai autonomiei esteticului?", se întreabă el, încheindu-şi scrisoarea de răspuns cu aceste cuvinte impresionante: „Cum vă răspund dintr-un sanatoriu, ochii mei s-ar închide bucuroşi peste aceste zori fericite". Ca orice manifest, şi cel al tinerilor cerchişti contestă nişte realităţi (culturale) pe care vrea să le schimbe; el nu are însă violenţa tipică manifestelor din secolul al XX-lea, ci este argumentativ, constructiv şi „alternativ". Alternativa sa: „urbanitate şi exclusivitate estetică". Contestă spiritul păşunist, adică acea prelungire anacronică – pentru ei – a sămănătorismului începutului de veac, cu toate confuziile sale. Din nou se impune operată, îndeosebi în publicaţiile ardeleneşti, o disociere (maioresciană) între etic, estetic şi etnic. Mai ales ultimul element al triadei fusese creditat excesiv de „neosămănătorismul revistei «Gândirea»", pentru care o literatură patriotică, naţională, rurală şi ortodoxistă este, prin aceste atribute, şi una valoroasă. Cerchiştii se revendică în schimb de la Şcoala Ardeleană, de la Maiorescu şi Junimea, de la E. Lovinescu însuşi, apărând „miturile" raţiunii şi latinităţii, mutând accentul de pe rural pe urban şi de pe creaţia populară pe cea cultă, individuală, căutând să exprime, în variantă personală, universalul. De remarcat că între modernismul lovinescian şi modernismul Cercului există – deşi al doilea se legitimează prin primul – o diferenţă semnificativă. În timp ce modernismul lui Lovinescu reprezintă o sincronizare cu spiritul veacului, aşadar o manifestare pe orizontală, în sincronie, cel al cerchiştilor constituie – în termenii lor, precizaţi ulterior de I. Negoiţescu – o „restaurare goetheană", adică o recuperare pe verticală, în diacronie, a modelelor unei epoci trecute, exemplare (cea a lui Goethe şi Schiller), o epocă clasică şi istoric, şi tipologic. „Modernismul" lor e aşadar, de fapt, un fel de clasicism: un construct, un program estetic larg, ce filtrează întreaga creaţie majoră a umanităţii, pentru a reţine în el, ca modele, momentele ei exemplare. În alt loc I. Negoiţescu va vorbi despre „euphorionism": „Ca fiu al Elenei şi al lui Faust, în Euphorion s-au contopit spiritul grecesc, apolinic (limitele, ordinea elină) şi fausticul modern al europeanului, adică dinamismul, avântul nesăbuit. [...] Eu voi propune ca ţintă a

noastră pe acel Euphorion inițial al lui Goethe, în care s-au armonizat ordinea, măsura, regula grecească și fausticul-romanticul germanic. Toate decăderile romantice contemporane, semne ale crizei și dezastrului, cum și naturalismul și suprarealismul etc., sunt consecințele acelei rupturi din Euphorion. Noi să propunem restaurarea goetheană. Poezia Cercului e pe această linie. Iar delimitările noastre între genuri și între valori au același sens". Cerchiștii nu își fundează, prin urmare, programul modernist pe sincronizarea cu veacul lor (căci, mai ales pe fundalul războiului, tocmai de spiritul acestui veac vor ei să se despartă), și nici pe restaurarea unui clasicism doctrinar, exclusiv și exclusivist, ci pe recunoașterea și restaurarea unor modele axiologice, topite într-o sinteză personală. Acest modernism sui-generis, îndreptat cu fața spre trecut (unul exemplar), individualizează cerchismul. Este marca originalității sale doctrinare, în care selecțiile valorice nu se mai fac neapărat „în spiritul veacului", ci pe o verticală diacronică în care marile modele sunt atent filtrate. Iar sămănătorismul, „pășunismul" sunt depășite printr-o adâncire a demersului cultural, astfel că, surprinzător, cerchiștii sunt mai tradiționaliști chiar decât tradiționaliștii. Ștefan Aug. Doinaș definește bine această particularitate: „Baladescul nostru confirmă – după opinia mea – *tradiționalismul* ardelenesc al Cercului, care numai în mod nedeliberat, instinctiv producea realizări *moderne*. Numai că noi, cerchiștii, coboram cu tradiționalismul nostru mai jos, mai adânc decât «pășuniștii», care erau simpli imitatori" (*Momentul „Manifestului"*, „Euphorion", 2/1993). „Resurecția baladei", pe care și-o vor propune și pe care o vor apăra inclusiv prin remarcabile creații personale, le exprimă așadar fidel demersul original, modernist-clasicist, fiind o bună „concretizare" a acestuia. Cerchiști sunt semnatarii manifestului (mai puțin Romeo Dăscălescu, care s-a desolidarizat de conținutul scrisorii), plus Deliu Petroiu, Al. Cucu, Ilie Balea, Radu Enescu, Ovidiu Cotruș, Viorica Guy Marica, Ion D. Sîrbu, Ioanichie Olteanu, Dominic Stanca, Eta Boeriu, Nicolae Balotă, Fana Kernbach; ca pentru a dovedi „cosmopolitismul" grupării, li se alătură Umberto Cianciolo (directorul Institutului Italian), profesorul de franceză Henri Jacquier (în a cărui casă se vor ține ședințele de cenaclu), poetul Wolf von Aichelburg. Deși nu fusese de acord cu scrisoarea adresată lui Lovinescu, Blaga rămâne o prezență vie și consistentă în cadrul acestei mișcări, care depășește rapid, prin seriozitate, deschidere și aplicație, faza entuziasmelor juvenile. Pe de altă parte, „Revista Cercului Literar", apărută între ianuarie și august 1945, dovedește soliditate și amplitudine culturală, deschizându-se în egală măsură către „literatură, filosofie și artă". Coordonată de I. Negoițescu, revista impresionează prin densitatea și deplina seriozitate a articolelor, prin orizontul sensibil lărgit de lecturi, stilul ponderat și argumentativ al comentariului și anvergura teoretică a dezbaterilor. Revoluția **C.L.S.** nu are, de fapt, nimic revoluționar în ea. Tinerii de la Sibiu dovedesc o mare maturitate și responsabilitate, ei gândesc destinul literaturii cu aplicație și totodată cu fervoare. Se implică, într-un sens nobil, în evoluția și evoluțiile culturii, recuperând anumite modele și despărțindu-se de altele. De la E. Lovinescu au luat numai autonomia esteticului, nu și spiritul veacului, de care se delimitează în adeziunea lor pentru o exemplaritate ce transgresează epocile, reunind în ea mari nume ale culturii universale. Va trece însă puțină vreme, și „resurecția baladei" va fi urmată, tragic, de spargerea și împrăștierea grupului, mulți cerchiști ajungând în închisori și, aproape toți, revenind în viața literară abia după douăzeci de ani. Când au făcut-o însă, au făcut-o cu aceeași seriozitate și consistență „ardelenească", surprinzând prin soliditatea instrucției, prin numărul mare de opere pe care le-au creat într-un interval foarte scurt.

Repere bibliografice: Balotă, *Labirint*, *318–341*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *37–48*; I. Negoițescu – Radu Stanca, *Un roman epistolar*, București, 1978, *passim*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *136–152*; Piru, *Ist. lit.*, *486–488*; Simuț, *Incursiuni*, *89–117*; Ilie Guțan, *Cercul Literar de la Sibiu*, Sibiu, 1995; Virgil Nemoianu, *Surâsul abundenței. Cunoaștere lirică și modele ideologice la Ștefan Aug. Doinaș*, București, 1994; Ion Vartic, *Privire asupra Cercului Literar de la Sibiu*, în Ion D. Sîrbu, *Scrisori către bunul Dumnezeu*, Cluj-Napoca, 1996; Petru Poantă, *Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar*, Cluj-Napoca, 1997; ed. București, 2006; Cornel Regman, *Dinspre „Cercul Literar" spre optzeciști*, București, 1997, *83–101*, *passim*; Ov. S. Crohmălniceanu, Klaus Heitmann, *Cercul Literar de la Sibiu și influența catalitică a culturii germane*, București, 2000; Micu, *Ist. lit.*, *340–344*; *Nicolae Balotă–75*, APF, 2000, 1–2; Lucian Valea, *Generația amânată*, îngr. Oana Valea și Mircea Măluț, Cluj-Napoca, 2002, *passim*; Gabriela Gavril, *Cercul Literar de la Sibiu*, Iași, 2003; *„Revista Cercului Literar"*, îngr. Dan Damaschin, pref. Petru Poantă, Cluj-Napoca, 2003; Cornel Ungureanu, *Despre Cercul Literar de la Sibiu. Intervalul timișorean*, Timișoara, 2004; Deliu Petroiu, *Cartea prietenilor mei*, Timișoara, 2006; *Spiritul critic la Cercul Literar de la Sibiu*, coordonator Sanda Cordoș, Cluj-Napoca, 2009; Goldiș, *Critica*, *150–156*. ***D.C.-E***

CERCUL LITERAR „OCTAVIAN GOGA”, asociaţie înfiinţată la Sibiu în 1942. În urma Dictatului de la Viena (30 august 1940), Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj este nevoită să se mute la Sibiu. Aici, în noile condiţii, studenţimea clujeană îşi va continua tradiţionalele activităţi ştiinţifice. Din mijlocul ei pleacă iniţiativa creării unei asociaţii capabile a stimula şi patrona o activitate literară de ţinută. Rectorul Universităţii, Lucian Blaga, secondat de asistentul său, Zevedei Barbu, participă la reuniunile pregătitoare înfiinţării Cercului. Inaugurarea oficială are loc, cu participarea ministrului Culturii Naţionale, profesorul Ion Petrovici, la 12 februarie 1942. Rostesc, cu acest prilej, alocuţiuni D.D. Roşca şi studentul Radu Stanca. Prima şezătoare literară are loc la Teatrul Municipal sibian. În programul ei studenţii Radu Stanca, I. Negoiţescu, I.D. Sîrbu, Romeo Dăscălescu prezintă din scrierile lor. Tot acum Ovidiu Drimba ţine conferinţa *Ardealul în cultura noastră*. La 20 februarie, la Timişoara, răspunzând invitaţiei primite din partea studenţimii, Cercul organizează o acţiune similară. Citesc din producţiile proprii Ovidiu Drimba, Eugen Todoran, Romeo Dăscălescu, I. Negoiţescu, I.D. Sîrbu ş.a. Aici va conferenţia Radu Stanca. La Arad, la 23 februarie, se va repeta programul timişorean. În lunile următoare se va organiza un ciclu de conferinţe după următorul program: 15 martie, *Mari cărţi de dragoste* de Ovidiu Drimba; 19 aprilie, *Ion Pillat, poet al tradiţiei* de Cornel Regman, *Miniaturalul în poezia lui Tudor Arghezi* de Romeo Dăscălescu; 23 aprilie, *Rebreanu şi Dostoievski* de Eugen Todoran; 3 mai, *Metamorfoză şi poezie* de Ion Oană; 14 mai, *Un mare romancier – Hortensia Papadat-Bengescu* de I. Negoiţescu; 17 mai, *Teatrul lui Lucian Blaga* de Petre Hossu; 21 mai, *Bovarismul lui Flaubert* de I.D. Sîrbu. Numeroase publicaţii („Revista Fundaţiilor Regale”, „Meşterul Manole”, „Universul literar” ş.a.), recunoscând valoarea scrierilor grupării sibiene, vor solicita textele şi le vor include în paginile lor. Vor fi oferite, de către rectorat şi decanatele universitare, numeroase premii literaturii realizate sub auspiciile Cercului, care are însă o existenţă foarte scurtă: din el se formează o nouă grupare, Prietenii Seminarului de Estetică, iar în prima parte a anului 1943 ia ființă Cercul Literar de la Sibiu, asociaţia din 1942 fiind, aşa cum remarca Petru Poantă, „conglomeratul originar din care prin decantări succesive se va naşte Cercul Literar”.

Repere bibliografice: Poantă, *Cercul Literar, 24–27.* ***P. D.***

CERNA, Panait (25.IX.1881, Cerna, j. Tulcea – 26.III.1913, Leipzig), poet.

Numele adevărat al viitorului poet era Panaiot Stanciof, el purtând numele tatălui, un bulgar originar din Şumla. Acesta a fost numit în 1875, când Dobrogea se afla încă sub ocupaţie turcească, învăţător în satul Cerna, unde s-a căsătorit cu una din elevele sale, Maria Taşcu. Rămasă văduvă înainte de naşterea copilului, mama se recăsătoreşte cu macedoromânul Naum Kostov, agricultor şi cojocar, care își va modifica numele de familie, al său și al copiilor, în Costescu. **C.** urmează şcoala primară în Cerna, apoi este elev al Liceului „Nicolae Bălcescu” din Brăila, revenind la numele Stanciov. Din această perioadă începe să traducă şi să scrie versuri. În ianuarie 1897 îi apare în „Povestea vorbei” o poezie intitulată *Sonet*, debutul său literar, urmat de o transpunere din Lenau în „Foaia interesantă”. Semnează acum Panait Cerna şi publică în „Foaia pentru toţi”, „Carmen”, „Epoca”, „Floare-albastră”, „Revista modernă”. Din 1900 până în 1906, când îşi trece licenţa, este student în filosofie la Universitatea din Bucureşti, colaborând cu poezie la „Sămănătorul”, „Convorbiri literare”, „Convorbiri critice”. Sărac şi ftizic, talentatul **C.** se bucură de atenţie şi sprijin din partea lui N. Iorga, Mihail Dragomirescu şi Titu Maiorescu. Din îndemnul acestuia din urmă şi al lui Simion Mehedinţi, ajutat de junimişti, pleacă în 1907 la studii în Germania, în vederea obţinerii doctoratului în filosofie. La Universitatea din Berlin (1909–1910), apoi la Leipzig (1910–1912), trecând prin Heidelberg şi München, **C.** dă curs interesului său pentru filosofie şi estetică, pentru literaturile germană şi engleză; învaţă engleza, intenţionând să traducă din Byron şi Shakespeare, şi lucrează cu asiduitate, în ciuda sănătăţii şubrede, la elaborarea unei teze despre lirica de idei. În 1910, pe baza selecţiei proprii, în ţară îi apăruse volumul *Poezii*, premiat de Academia Română. La Leipzig, în 1913, își

susţine teza, şi pe baza referatelor întocmite de profesorii Johannes Volkelt şi Eduard Spranger i se acordă titlul de doctor cu menţiunea *magna cum laude*. Moare câteva săptămâni mai târziu, răpus de o pneumonie; este înmormântat la Leipzig (și reînhumat în cimitirul Bellu din București). *Die Gedankenlyrik* se editează, în acelaşi an, la Halle.

În paginile „Sămănătorului" (unde a semnat şi Elvira M.), distanţându-se de tonalitatea generală, **C.** aducea, în poezia erotică, un aliaj nou, de combustie şi meditaţie: el scrie versuri luminoase, în care regretul, despărţirea nu ajung să întunece bucuria de a trăi. Dimpotrivă, arderea lăuntrică, sentimentul unei creşteri sufleteşti pe care nici un obstacol nu o poate împiedica sunt afirmări ale unui liric însetat de viaţă (*Logodna, Şoapte*). Dragostea e, în viziunea lui, unul din marile izvoare de nobleţe ale omenescului, fericirea ca şi suferinţa se sublimează într-o euforie a înălţării interioare. Convingătoare rămâne depăşirea istoriei imediate (cu gesturi uneori teatral compuse), într-un imn al vitalităţii impetuoase, triumfătoare. Mai mult decât dragostea, în centrul acestei lirici e o voinţă de dragoste, un cult al ei ca forţă vitală, ca Idee (*Chemare, Din depărtare, Noapte*). Versurile lui **C.** se susţin prin unda amplă, tonică, a încrederii în viaţă şi, totodată, prin aspiraţia iubirii de a atinge eternitatea. În poezia de idei, care se alătură celei închinate iubirii, apare şi mai subliniată, prin alegorie, preferinţa pentru dramatizarea reflecţiei lirice. Adam este omul pedepsit de cer să răscumpere păcatul originar al iubirii cu preţul unui destin al urii, dat urmaşilor Cain şi Abel (*Plânsul lui Adam*). Parafraza biblică liberă devine prilejul de a imprima un accent mai intens laudei aduse dragostei omeneşti, asociindu-i acordurile patetice ale suferinţei. Umanitarismul sentimental al autorului își proiectează elanul în figura unui Christ simbolic (*Iisus*), nu Dumnezeu abstract, sustras durerii, ci om, înfrăţit cu nedreptăţiţii lumii. Solidaritatea de esenţă creştină cu cei revoltaţi capătă expresie directă în ciclul de sonete *Zile de durere*, scris în 1907, sub impresia răscoalei ţărăneşti. Nu lipsesc din dialectica meditaţiei lui **C.** – şi ecourile venind de la „idolul" sufletului său, Lev Tolstoi, dobândesc aici rezonanţă – speranţa, viziunea ipotetică a unei armonii sociale, rod al luptei, punând capăt timpului vrajbei (*Către pace, Poporul*). Aspiraţia spre înalt a omului în înfruntare cu forţele ce-l limitează este un scenariu ce revine mereu, dar încercările de a înviora ideea prin imagini de oarecare concreteţe sfârşesc prin a le anexa pe acestea construcţiei demonstrative (*Pârâul şi floarea, În peşteră, Legenda unei stânci*). Sobrietatea paradoxului moral, depăşirea graniţelor rigide ale alegoriei într-o cuprinzătoare expresie simbolică a existenţei eroice sunt excepţii notabile în *Floare şi genune* sau *În peşteră*. Arid, dar şi cu accente de o puritate notabilă, ce prevestesc lirica lui Al. A. Philippide (*Dura lex*), retoric, dar şi cu stângăcii naive, **C.** a adus în poezia de la începutul secolului o notă individuală, prin reflexivitatea marcată de nobleţea sufletului. *Die Gedankenlyrik* încearcă o sinteză de estetică literară asupra statutului de artă al liricii de idei. Pornind de la o bază teoretică declarat împrumutată esteticii empatiei (Johannes Volkelt), **C.** a fost preocupat în special de raportul idee–imagine, de „întruparea ideii" în poezie, ca şansă a transmiterii ei sensibilităţii cititorului şi, totodată, criteriu de recunoaştere al existenţei artistice. Din nevoia de exerciţiu stilistic, poetul a tradus, destul de liber în raport cu originalul, din Goethe, Byron, Lenau, Hugo, Coppée, Baudelaire. Un comentariu, neterminat, la *Faust* i-a apărut în „Convorbiri literare".

SCRIERI: *Poezii*, Bucureşti, 1910; ed. 2, Bucureşti, 1914; *Die Gedankenlyrik*, Halle, 1913; ed. (*Lirica de idei*), tr. şi pref. Marin Găiseanu, Bucureşti, 1974; *De-aş avea eu coiful din poveste*, îngr. şi pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1965; *Floare şi genune*, îngr. şi pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1968; *Poezii*, îngr. şi pref. I.D. Bălan, Bucureşti 1976; *Eminescu. Faust*, îngr. Dumitru Cerna, postfaţă Petru Poantă, Cluj-Napoca, 2001.

Repere bibliografice: Trivale, *Cronici*, *217–223*; Ibrăileanu, *Opere*, II, *257–263*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *272–274*; Mihail Dragomirescu, *Critică*, I, Bucureşti, 1927, *93–112*; Zarifopol, *Pentru arta lit.*, I, *56–57*, *196–204*, *206*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *440–449*; Călinescu, *Opere*, II, *84–87*, V, *663–665*, VIII, *695–700*; Dragomirescu, *Sămănătorism*, *45–47*, *68–76*, *140–142*; Marcello Camilluci, *La vita e l'opera di Panait Cerna*, Roma, 1935; Iorga, *Oameni*, II, *89–92*; Munteano, *Panorama*, *135–138*; George Dumitrescu, *Poezia lui Cerna*, Bucureşti, 1939; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *578–580*, *Ist. lit.* (1982), *651–652*; Pillat, *Tradiţie*, *214–222*; Săndulescu, *Pagini*, *215–222*; Aurel Munteanu, *Panait Cerna. Viaţa şi opera*, Tulcea, 1974; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *183–185*; Cioculescu, *Itinerar*, V, *401–405*; *Dicţ. esenţial*, *166–167*; *Dicţ. analitic*, III, *378–379*; Jeco Popov, Valeriu Râpeanu, *Panait Stancov Cerna: omul și poetul – Panajot Stanchov Cherna: chovekt i poett*, ed. bilingvă, Sofia – București, 2006; *Panait Cerna*, îngr. Olimpiu Vladimirov, Constanţa, 2006; Dumitru Cerna, *Panait Cerna, scepticul luminos*, Cluj-Napoca, 2009.

S.C.

CERNA-RĂDULESCU, Al. [Alexandru] (10.I.1920, Stăneşti, j. Vâlcea – 21.VIII.1990, Bucureşti), gazetar, poet, traducător. Este fiul Elvirei-Ecaterina (n. Rădulescu) şi al lui Gheorghe Cerna, învăţător. Elev de liceu la Craiova (apoi la Râmnicu Vâlcea), a debutat cu versuri la revista şcolară „Ion Maiorescu" (1934), a participat la redactarea unor periodice (între care „Doina", apărută la Stăneşti în 1935–1938) şi a colaborat la mai multe publicaţii locale. Tot acum a tipărit şi două plachete de versuri imature –*Încrustări pe-un strop de rouă* (1934) şi *Sunt ţăran!* (1937), semnate Al. Delacerna. Venit la Bucureşti în 1939, pentru studii universitare, pe care însă nu le termină, îşi începe cariera de ziarist ca reporter la „România", condusă de Cezar Petrescu; continuă ca secretar de redacţie la „Ordinea" şi „Viaţa", ca unul din responsabilii paginii de cultură şi artă la „Ultima oră", redactor la „Universul", dar şi ca membru în conducerea săptămânalelor „România viitoare" (1944, prim-redactor), „Arta liberă" (1944), „Tribuna Transilvaniei" (1946, prim-redactor) și ca director al cotidianului „Tribuna românească" (1946–1947). A făcut parte din grupările care au înfiinţat periodicele „Albatros" (1941), iar după decenii „Argeş" (1966), „Oltul" (1968), în care a publicat versuri şi articole. A mai fost secretar de redacţie la „Biserica Ortodoxă Română" şi „Ortodoxia" (1949–1965), la „România literară" (1968–1970) şi a colaborat la alte numeroase reviste. O menţiune specială merită cronicile teatrale, precum şi un amplu reportaj din „Ultima oră" (1945), intitulat *Pe urmele războiului în Europa Centrală*. A semnat şi A.C.R., Arc, Al. Olteanu, Ducu, Sbilţ şi cu alte pseudonime.

Volumul *Arbori din ţara promisă* (1972), originală şi tensionată combinaţie de memorialistică, istorie şi critică literară, revelează devoţiunea şi recunoştinţa lui **C.-R.** faţă de personalităţi cu o deosebită relevanţă etică pentru formarea sa: Liviu Rebreanu, N. Iorga, Tudor Arghezi, Gala Galaction. În prim-plan stă preocuparea de a defini trăsătura dominantă a fiecăruia, trăsătură care, dincolo de oscilaţii şi aparente contradicţii, explică şi ordonează totul în jurul unui reper fundamental. Pledoariile, uneori motivate polemic, sunt ţesute din mărturii directe şi citate din scrierile celor evocaţi şi tind să demonstreze unitatea profundă între om şi operă. Alte trei „portrete" – Petre Pandrea, D. Tomescu, C.S. Nicolăescu-Plopşor – sunt contribuţii notabile la cunoaşterea şi actualizarea unor reprezentanţi ai culturii olteneşti. Asemănător ca preocupare şi atitudine cu *Arbori din ţara promisă*, volumul, editat postum, *Ultima invazie* (1996) este un amestec de autobiografie şi consideraţii despre situaţia social-politică din anii de la începutul războiului, cu scurte amintiri despre scriitorii cunoscuţi, accentul căzând pe reconstituirea împrejurărilor întemeierii grupului Albatros şi a revistei cu acelaşi nume. Titlul volumului *Înainte de proverbe* (1978) sugerează principalul filon al poeziei lui **C.-R.**: celebrarea tradiţiei. Efuziuni lirice şi sugestii metaforice relevă relaţia cu pământul natal a unui eu identificat cu duhul înaintaşilor. Peisajul terestru sau cosmic, rotirea anotimpurilor, roadele câmpului, contactul cu spiritul locului, trăiri intime sunt distilate în imagini animate de lumini şi culori. Proiectate pe acest fundal, meditaţiile asupra timpului, a îmbătrânirii şi morţii îşi atenuează dramatismul. Reprezentări alegorice ale condiţiei poetului afirmă statutul deosebit al acestuia: el plăteşte cu propria fiinţă călătoriile în ficţiune, dar este beneficiarul unor stări de graţie, când poate percepe tainele firii. În ciclul intitulat *Fântâni* îşi omagiază modelele – Ion Barbu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Pillat –, dedicându-le ingenioase poeme în spiritul şi stilul fiecăruia. O îndelungată trudă poetică a necesitat şi traducerea întregii creaţii în versuri a lui Charles Baudelaire (publicată în 1991). Împreună cu Ştefan Crudu, **C.-R.** a mai semnat versiuni din teatrul lui Ludovico Ariosto.

SCRIERI: *Încrustări pe-un strop de rouă*, Râmnicu Vâlcea, 1934; *Sunt ţăran!*, Stăneşti de Cerna, 1937; *Spionaj şi trădare în umbra crucii*, Bucureşti, 1948; *Reîntregirea bisericii româneşti din Ardeal* (în colaborare), Bucureşti, 1948; *Legături politice şi religioase româno–ruse*, Bucureşti, 1949; *Arbori din ţara promisă*, Bucureşti, 1972; *Înainte de proverbe*, Bucureşti, 1978; *Ultima invazie*, Bucureşti, 1996. **Traduceri:** Ludovico Ariosto, *Comedii*, pref. Oana Busuioceanu, Bucureşti, 1982 (în colaborare cu Ştefan Crudu); Charles Baudelaire, *Florile răului*, Bucureşti, 1991.

Repere bibliografice: C.D. Fortunescu, *„Sunt ţăran!"*, AO, 1937, 89–91; Mircea Iorgulescu, *„Arbori din ţara promisă"*, LCF, 1972, 53; Val Condurache, *„Arbori din ţara promisă"*, CRC, 1973, 4; Lucian Raicu, *„Arbori din ţara promisă"*, RL, 1973, 5; Radu G. Ţeposu, *„Înainte de proverbe"*, RL, 1979, 1; Gabriela Duda, *Sărbătoarea poeziei*, RL, 1993, 37; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *538–539*; Mircea Anghelescu, *Memorii, memorialişti*, LCF, 1996, 16; Z. Ornea, *Cenuşa amintirilor*, RL, 1997, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, *1018*. ***C.T.***

CERNAT, Paul (5.VIII.1972, București), critic şi istoric literar, prozator.

Este fiul Elisabetei Cernat (n. Popescu), profesoară, și al lui Constantin Cernat, profesor-inginer. A urmat la București Liceul de matematică-fizică „Nicolae Bălcescu” (1986–1990), Facultatea de Știința și Ingineria Materialelor de la Institutul Politehnic (1990–1995) și Facultatea de Litere, specializarea română–franceză (1993–1997), continuată cu studii aprofundate în domeniul literaturii române moderne (1997–1998). În perioada studenției a participat la cenaclul Litere, condus de Mircea Cărtărescu. Din 1998 este cadru didactic asociat la Facultatea de Litere a Universității bucureștene, unde, după titularizare (2001), a avut succesiv gradele de preparator, asistent și lector universitar. În 2012 devine cercetător asociat la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române. Este doctor în filologie al Universității din București (2007) cu o teză despre avangarda românească, și, din anul 2011, cercetător postdoctoral al Academiei Române, cu un proiect având ca temă existențialismul românesc și „tânăra generație” interbelică. **C.** a debutat la „Dilema” în 1995 cu un articol de opinie, iar editorial în volumul colectiv *În căutarea comunismului pierdut* (2001). A fost redactor la „Observator cultural” (2000–2005) și director la „Cuvântul” (2008–2009). A ținut cronica literară la revistele „Vineri” (1998–2000), „Observator cultural” (din 2000), „Bucureștiul cultural” (din 2005), „Dilemateca” (2005–2008), „22” (2009–2012) și „România literară” (2012). A colaborat la majoritatea revistelor culturale românești, impunându-se drept unul dintre foiletoniștii literari reprezentativi ai celui de-al doilea deceniu postdecembrist. Este căsătorit cu Bianca Burța-Cernat, critic și istoric literar.

Deși a acumulat o producție consistentă de cronicar literar, **C.** a dovedit încă de la început o înclinație către studiul de tip academic. Foiletonistica autorului reliefează certe veleități monografice, excelând nu doar prin fermitatea judecăților de valoare, ci și prin noutatea interpretărilor, prin precizia încadrărilor și, mai ales, prin frecvența și extensia contextualizărilor. Ce i s-ar putea reproșa, eventual, cronicarului ar fi un anume atașament exclusivist manifestat până la mijlocul anilor 2000 față de formula optzecismului postmodern – fenomen explicabil prin calitatea sa de critic semioficial al cenaclului Litere și verificabil, în afara afinităților din cronici, și prin romanul *Războiul fluturilor* (2005, în colaborare cu Andrei Ungureanu), care, asemenea lui *Teodosie cel Mic* de Răzvan Rădulescu, așază pe scheletul *fantasy*-ului eroic o pânză deasă de elemente (neo)avangardiste, dar și de aluzii livrești sau contemporane. **C.** se detașează însă treptat de acest model, fapt probat atât de o deschidere axiologică mai amplă față de generațiile mai vechi și mai noi, cât și de reorientarea sferei sale de interes dinspre critică spre istorie literară. De altfel, această ultimă tendință fusese deja prefigurată de primele „piese” din ciclul „comunist” scris în colaborare cu Ion Manolescu, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir, care oscilează între memorialistica cu inflexiuni socioantropologice și studiul universitar pigmentat cu accente ironice și colocviale – *În căutarea comunismului pierdut*, *O lume dispărută* (2004), *Explorări în comunismul românesc* (I–III, 2004–2008). Factorul biografic e mai pregnant în „autoficțiunea” *Supraviețuirea sub un clopot de sticlă* din volumul *O lume dispărută*, unde mixajul de amintiri personale și divagații problematizante conturează o veritabilă copilărie a șoimului/pionierului/utecistului universal, din care nu lipsesc jocurile și bătăile „de epocă”, revistele „Pif”, ritualul „la careu”, folclorul comunist, aporia rockeri versus „depeșari”, demolările și „epopeea națională a cozilor”. În schimb, studiile din tripticul *Explorări în comunismul românesc* înclină hotărât către cercetarea de factură pozitivă. Se observă încă de acum două tendințe pe care **C.** le va accentua ulterior: preocuparea pentru personajele, formele și valorile marginale ale vieții literare (fără ca aceasta să genereze în mod programatic revizuiri ostentative) și interesul acordat conexiunilor sociopolitice ale fenomenului literar (fără ca aceasta să periclitеze autonomia discursivă a ultimului). Temele se impun mai degrabă prin decupajul lor insolit decât ca revizuiri interpretative rulate pe subiecte bătătorite: „inițierea comunistă a femeii” (cu aplicație pe dramaturgia Luciei Demetrius), literatura „pentru copii și tineret” (cu aplicație pe proza lui Mircea Sântimbreanu), ascensiunea și decăderea cenaclului Flacăra și a lui Adrian Păunescu, confiscarea mitului eminescian de către aparatul de partid și

de stat, compromisurile „festiv-ocazionale" ale poeților consacrați, funcționarea cenzurii în cazul scriitorilor tineri, paraliteratura elevilor, paraliteratura „pentru pace" și „contra inundațiilor". Volumele de autor ale lui **C.** confirmă distanțarea programatică de actualitatea imediată, în paralel cu îndepărtarea de cronica literară, practicată din ce în ce mai sporadic. Astfel, *Avangarda românească și complexul periferiei. Primul val* (2007; Premiul Uniunii Scriitorilor) constituie o lectură în cheie preponderent identitară a scrierilor primilor avangardiști români, pe care autorul o demarează „mergând direct la textele din periodice, [...] schimbând de fiecare dată când e posibil cadrul de interpretare [...] şi – mai ales! – evadând din tradiţionalul literaturocentrism". Apelând, în general, la o *thick description* apropiată de metodologia noului istorism, **C.** citește publicistica avangardiștilor români din anii '20 ai secolului trecut nu (doar) ca pe un vehicul al unor principii estetice, ci (şi) ca expresie a unor strategii de legitimare, adică de revendicare, cucerire şi exercitare a puterii. Teza centrală este că, în ciuda preceptelor revoluționare asumate, avangarda românească a continuat să funcționeze de-a lungul deceniului al treilea în virtutea unui mecanism conservator de canonizare, iar eșecul recunoașterii pe plan internațional a reactivat, în cazul său, un „complex al periferiei", manifestat, pe de o parte, ca un complex de inferioritate față de literaturile occidentale, iar, pe de alta, ca un complex de superioritate față de celelalte literaturi balcanice (sau chiar față de primele, în câteva accese de protocronism *avant la lettre*). Lucrarea se impune prin reconstituirea minuțioasă a filiației simbolism – avangardă, prin analiza conjuncțiilor și a disjuncțiilor între opțiunile literare și cele politice ale avangardiștilor (ceea ce conduce uneori la descoperirea unor vecinătăți surprinzătoare, precum acelea cu gândirismul și cu „trăirismul") și prin reabilitarea unor figuri marginale (Alexandru Bogdan-Piteşti sau Jacques G. Costin). Complementar este volumul *Modernismul retro în romanul românesc interbelic* (2009; Premiul „Lucian Blaga" al Academiei Române), probabil primul demers de revizuire radicală a modernității literare românești inițiat de un reprezentant al tinerei generații de critici afirmați în noul mileniu. Pornind de la teoriile lui Matei Călinescu, Antoine Compagnon și Sorin Alexandrescu, **C.** detectează „un modernism *retrospectiv*", care s-ar opune modernismului „prospectiv, orientat spre inovație și actualitate", și propune, în consecință, o nouă categorie: „modernismul retro", caracterizat prin „combinaţia de solidaritate nostalgică şi distanţă critică faţă de convenţiile unei epoci nu demult dispărute [...], asumarea estetă, cu infuzii livreşti, a «desuetudinii» şi a «anacronicului» inclusiv în privinţa formei literare, recuperarea unei atmosfere ce transfigurează – prin poematic, imaginar şi mit – *mimesis*-ul realist-social, primatul iluziei în faţa realului". Cu toate acestea, miza centrală pare a fi nu teoretizarea (granițele noii categorii sunt uneori neclare în raport cu modernismul „prospectiv" și cu tradiționalismul), ci reinterpretarea unor opere narative definitorii ale interbelicului românesc din unghiul conceptului propus. Specifică lui **C.** e mai ales lectura „speculară" a textelor, concretizată prin deprinderea de a extrage un obiect sau un eveniment aparent anodine (ceasornicul și enciclopedia la G. Ibrăileanu, statuia lui Hermes și fotografia la G. Călinescu, deghizarea la Ionel Teodoreanu) și de a le urmări apoi, într-o succesiune de puneri în abis, prin toate compartimentele creației unui autor, de la romane la memorialistică și publicistică. Chiar dacă deocamdată e dificil de estimat succesul unora dintre propunerile de (re)canonizare (cum ar fi *La Medeleni* de Ionel Teodoreanu sau *Locul unde nu s-a întâmplat nimic* de Mihail Sadoveanu), cartea are meritul de a oferi o tipologie alternativă la binomul reductiv modernism – tradiționalism.

SCRIERI: *În căutarea comunismului pierdut* (în colaborare cu Ion Manolescu, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir), Pitești, 2001; *O lume dispărută. Patru istorii personale urmate de un dialog cu H.-R. Patapievici* (în colaborare cu Ion Manolescu, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir), Iași, 2004; *Explorări în comunismul românesc*, vol. I–II (în colaborare cu Ion Manolescu, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir), Iași, 2004–2005, vol. III (în colaborare cu Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir), Iași 2008; *Războiul fluturilor* (în colaborare cu Andrei Ungureanu), Iași, 2005; *„Contimporanul". Istoria unei reviste de avangardă*, București, 2007; *Avangarda românească și complexul periferiei. Primul val*, București, 2007; *Modernismul retro în romanul românesc interbelic*, București, 2009.

Repere bibliografice: Lefter, *Critica*, *411–413*; Sanda Cordoş, *Memoria ornitorincilor*, ALA, 2004, 738; Cristea-Enache, *București, 406–414*; C. Rogozanu, *Agresiuni, digresiuni*, Iaşi, 2006, *183–188*; Ion Pop, *O nouă carte despre avangardă*, ST, 2007, 10–11; Alex. Goldiș, *O avangardă bovarică*, „Bucureştiul cultural", 2007, 13; Andrei Terian, *Împotriva literaturocentrismului*, CLT, 2007, 150; Al. Cistelecan, *Consemne*, VTRA, 2008, 1–2; Marin Mincu, *Puţină „avangardologie"*, CU, 2008, 6; Teodora Dumitru, *Trucuri pentru romanul vintage*, CLT, 2010, 262; Nicoleta Sălcudeanu, *Privind înapoi, modernismul*, CLT, 2010, 290. ***A.T.***

CERNEA, Gheorghe (29.X.1898, Bucureşti – 29.III.1965, Paloş, j. Braşov), culegător de folclor. Este fiul Mariei şi al lui Gheorghe Cernea, agricultori. După ce urmează Liceul „Andrei Şaguna” din Braşov, cursurile de vară pentru învăţători la Sălişte şi Deva şi pe cele ale Şcolii Normale din Sibiu (1922–1924), funcţionează ca învăţător în Platoneşti şi Bârsău (judeţul Hunedoara), la Cobor, Roadeş şi Paloş (judeţul Braşov) până în 1928, când demisionează, pentru a se consacra activităţii folcloristice. Va face temniţă la Aiud (1948–1953). Regiunea Cohalmului, din fostul judeţ Târnava Mare, şi-a găsit în el un asiduu cercetător, care a cules creaţii folclorice, a organizat expoziţii etnografice şi intenţiona să consacre zonei o monografie: *Sate târnăvene din ţinutul Rupea-Cohalm.*

C. a editat un număr apreciabil de mici colecţii (începând din 1929 cu *Floricele din jurul Cohalmului*) de o mare diversitate tematică. Comentând una dintre ele, poetul Dan Botta afirma că versurile cuprinse aici „sunt numai lirism. Poezie de iubire plină de înduioşare, de sensul viu al naturii”, poezie culeasă de la femei, „poeme de pasiune vie, de iubire şi gelozie”, strigături „cari relevă un admirabil simţ al umorului, observaţie pătrunzătoare, subtilitate”. Cele mai semnificative şi ample culegeri îi apar în ultimii ani de viaţă – *Poezii populare din sudul Ardealului-Târnave, Cântecele Rozaliei Cernea* şi *Nunta la Paloş* (1962), iar postum, *Comori din Ardeal* (1966). Dacă în majoritatea culegerilor sale cântecele de nuntă, bocetele sunt de mare autenticitate folclorică, multe dintre cântecele Rozaliei Cernea, sora sa, sunt de fapt piese personale ale unei cântăreţe populare.

Culegeri: *Floricele din jurul Cohalmului*, Bucureşti, 1929; *Flori sibiene*, Sibiu, 1941; *Poezii populare din sudul Ardealului-Târnave, Cântecele Rozaliei Cernea, Nunta la Paloş*, în *Folclor din Transilvania*, II, îngr. Ioan Şerb, Bucureşti, 1962, *5–195*; *Comori din Ardeal*, în *Folclor din Transilvania*, IV, îngr. Dumitru Lazăr, pref. Mihai Pop, Bucureşti, 1966.

Repere bibliografice: Ovidiu Bârlea, *Gheorghe Cernea*, REF, 1965, 4; Dan Botta, *Scrieri*, IV, îngr. Dolores Botta, Bucureşti, 1968, *364–366*; Constantin Catrina, *Poeta Târnavelor: Rozalia Cernea*, „Albina”, 1968, 1045; Ioan Popa, *Moştenirea lui Gheorghe Cernea*, GT, 1995, 1593; *Gheorghe Cernea. 1898–1965*, îngr. şi pref. Alexandru-Nicolae Teodoreanu, Ploieşti, 2003; Datcu, *Dicţ. etnolog., 217–218.* ***I. D.***

CERNEŢ, Laurenţiu (11.V.1931, Cerneţi, j. Mehedinţi – 25.V.2008, Timişoara), prozator, poet. Este fiul Teodorei (n. Tudorănescu) şi al lui Victor Bobleanţă, preot. A urmat Liceul Militar „D.A. Sturdza” din Craiova (1942–1943), Liceul „Traian” din Turnu Severin (1945–1949), liceul seral la Timişoara (1950–1951) şi a absolvit în 1973, la cursuri fără frecvență, Facultatea de Filologie timişoreană, secția română–franceză. În ultima clasă de liceu e arestat şi, cu o scurtă întrerupere (1951–1952), multă vreme este deţinut în diverse lagăre şi închisori pentru „uneltire împotriva ordinii sociale”. Eliberat, practică diverse meserii: bibliograf, lucrător ceferist, om de serviciu, contabil, profesor. Între 1971 și 1979 este redactor la revista „Orizont”. Debutează publicistic în 1958 la „Scrisul bănățean”, iar editorial în 1966 cu volumul de schiţe şi povestiri *Omul de un milion*. Este premiat de Asociaţia Scriitorilor din Timişoara pentru *Amintiri inventate* şi pentru *Iubirea, Chiajna şi eu. Mărirea şi decăderea lui Alior Sfoiag*, publicate în 1978. De asemenea, a primit Premiul de Excelenţă (1997, 1999) și Diploma de Onoare Opera Omnia (2001) din partea Uniunii Scriitorilor, Filiala Timişoara.

Proza lui **C.** se axează pe descrierea şi căutarea de semnificaţii în lumea faptului mărunt, a existenţelor mediocre sau ratate. Scriitorul are, în ciuda aparent insignifiantelor subiecte – aventurile erotice ale unui contabil în *Experienţele lui Ionete* (1967), viața de șantier în romanul *Arșița* (1968), atmosfera de provincie în alt roman, *Câteva luni de trăit* (1971) –, un spirit de observaţie care radiografiază banalitatea și comicul unor momente și conştiinţe. De la *Amintirile unui mincinos* (1974) până la *Cartierul sonor* (1989), prozele scurte sunt „construite pentru sprijinirea unei viziuni umoristice, pretextele fiind mitologice, fantastice, enciclopedice, istorice” (Marian Popa). Ultimele romane revin la existenţe ratate, fie din rațiuni de inaderență interioară, precum în *Iubiri paralele* (1987), având în centru un cuplu de scriitori, fie din motive politice, precum în *Privind peste umăr* (1990), valorificare a experienței carcerale, fie din cauza platitudinii vieţii cotidiene, ca în *Voia Domnului* (1999), cronică a unui sat oltenesc pornind de la tribulațiile erotice casnice ale unui preot. Deşi o anumită înzestrare dramaturgică se observă în mai toate prozele sale, unde limbajul e alert, dialogul abundă, iar spiritul colocvial e dominant, cele câteva încercări dramatice ale lui **C.** – *Cireşică şi visele*, reprezentată la Teatrul de Stat din Arad în 1972, fiind cea mai semnificativă – nu au vigoarea necesară confruntării cu publicul. Caracteristici stilistice permanente sunt umorul, satira, şarja, ambiguitatea expresiei. **C.** a abordat și genul liric în placheta *Ludice* (1997). Cum remarca Al. Ruja, „ironie și glumă, îndoială și recluziune, durere

și iritare, frustrare și exasperare se întâlnesc într-o poezie aflată sub semnul jocului".

SCRIERI: *Omul de un milion*, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1966; *Experienţele lui Ionete*, Bucureşti, 1967; *Arşiţa*, Bucureşti, 1968; *Câteva luni de trăit*, Bucureşti, 1971; *Amintirile unui mincinos*, Timişoara, 1974; *La un pas de centrul pământului. Chipuri și suflete din valea Jiului* (în colaborare cu D. Dem. Ionaşcu), Bucureşti, 1975; *Draga noastră preşedintă. Bărbatul la 30 de ani*, Bucureşti, 1976; *Un car de suflet*, Timişoara, 1977; *Amintiri inventate*, Bucureşti, 1978; *Iubirea, Chiajna şi eu. Mărirea şi decăderea lui Alior Sfoiag*, Bucureşti, 1978; *Mic dicţionar de subiecte comice*, Timişoara, 1979; *Idei-de-gata*, Bucureşti, 1981; *Moda jurnalelor*, Bucureşti, 1982; *Primul trimestru*, Timişoara, 1983; *Salt în mâine*, Bucureşti, 1984; *Peştişorul Geo şi ceilalţi*, Timişoara,1986; *Iubiri paralele*, Timişoara, 1987; *Cartierul sonor*, Bucureşti, 1989; *Privind peste umăr*, Bucureşti, 1990; *Evadare din paradis*, Timişoara, 1993; *Jocul de-a Robinson*, Timişoara, 1997; *Ludice*, Turnu Severin, 1997; *Voia Domnului*, Timişoara, 1999.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Conformismul şi inconformismul prozei*, CNT, 1966, 36; Eugenia Tudor, *„Omul de un milion"*, GL, 1967, 1; Magdalena Popescu, *„Arşiţa"*, GL, 1968, 33; Viola Vancea, *„Câteva luni de trăit"*, RL, 1971, 50; Cornel Ungureanu, [*Laurenţiu Cerneţ*], O, 1972, 1, 1974, 43, 1979, 7, 1980, 1, 1982, 11, 39, 1989, 10, 1991, 22, 1997, 11; Eugen Dorcescu, [*Laurenţiu Cerneţ*], O, 1976, 33, 1977, 46; Sorin Titel, *Divertisment şi umor negru*, RL, 1979, 14; Radu Ciobanu, *„Moda jurnalelor"*, TR, 1983, 4; Voicu Bugariu, *„Salt în mâine"*, LCF, 1985, 43; Ruja, *Parte*, I, *118–126*, II, *23–29*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *539–540*; Al. Ruja, *Laurenţiu Cerneţ*, în *Dicţ. Banat*, *150–155*; Corina Dumitru, *Laurenţiu Cerneţ: schiţă de portret literar*, Bucureşti, 2006; Popa, *Ist. lit.*, II, *928*. ***L.P.B.***

CERNOV, Alexandrina (24.XI.1943, Hotin), filolog, istoric literar. Este fiica Valentinei (n. Koftiuk) şi a lui Grigore Grecu, mecanic. A urmat la Bucureşti școala medie, absolvită în 1961, iar în 1961–1962 este studentă la Facultatea de Filologie a Universităţii bucureştene. În anul următor se transferă la Universitatea din Cernăuţi, terminând Facultatea de Filologie, în 1966, unde îşi va susţine şi doctoratul, în 1989. Din 1964 lucrează la Redacţia emisiunilor în limba română la televiziunea din Cernăuţi, iar în 1971 devine cadru didactic la Catedra de filologie română şi clasică a Universităţii cernăuţene. Este membru fondator şi director executiv al Editurii „Alexandru cel Bun" (din 1996) şi redactor-şef al revistei trimestriale de istorie şi cultură „Glasul Bucovinei". În 2012 a înfiinţat, împreună cu alţi intelectuali români, o bibliotecă românească la Cernăuţi. A mai fost, între 1989 şi 1994, vicepreşedintă şi ulterior preşedintă a Societăţii pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu" din Cernăuţi, iar din 1999 membră în diverse organisme care studiază situaţia grupurilor minoritare din Ucraina. În 1992 devine membră de onoare a Academiei Române. A primit, din partea statului român, Ordinul Serviciul Credincios în grad de Ofiţer.

În activitatea ştiinţifică şi culturală două sunt componentele urmărite de **C.** Prima are un caracter predominant didactic, răspunzând necesităţilor speciale ale învăţământului în limba română din Ucraina și constând din alcătuirea a numeroase manuale de limba şi literatura română care se adresează învăţământului preuniversitar. Totodată, atenţia i s-a îndreptat spre domenii precum istoria literaturii, statutul limbii române în Ucraina, traductologie, comparatism, ca domenii ce pot completa informaţia strict didactică: cultivarea valorilor naţionale (*Pentru o istorie a culturii şi literaturii române din Bucovina, Cultura – componentă esenţială a existenţei şi conştiinţei româneşti* ş.a.), viaţa şi opera lui M. Eminescu (*Eminescu. Formarea personalităţii*), motive şi teme comune la scriitori români şi la cei ruşi sau sârbi (*Nuşici şi Caragiale – studiu tipologic, Ion Druţă şi A.P. Cehov, Caracteristicile istorico-comparative ale prozodiilor ruse şi române* ş.a.) sau literatura populară (*Studiul comparativ al baladelor româneşti, moldoveneşti şi al dumelor ucrainene despre năvălirile turco-tătare*), traducerile ca mijloc de contact cultural şi literar (*Despre procesul traducerii, Traduceri din opera lui Ion Druţă în limba ucraineană*) sau interferențele dintre planul istoric şi cel literar (*Istoria și istorismul în opera lui Ion Druță*). **C.** s-a ocupat, de asemenea, cu rezultate notabile, de statutul limbii române în Ucraina, fiind autoarea unor articole asupra interferenţelor lingvistice şi culturale specifice vorbitorilor de limbă română sau privind păstrarea conştiinţei proprii şi promovarea valorilor tradiţionale (*Studiul limbii române în şcolile cu limba de predare română din regiunea Cernăuţi, Mit şi identitate naţională românească în spaţiul nord-bucovinean, Lupta pentru limba română* ş.a.). Apărute îndeosebi în „Glasul Bucovinei", dar şi în periodice cernăuţene precum „Zorile Bucovinei", „Plai românesc", „Libertatea cuvântului", „Concordia", „Arcaşul", în „Limbă şi literatură moldovenească" sau în „Limba română" de la Chişinău, în „Creaţia populară şi etnografia" de la Kiev şi în „Analele Bucovinei", contribuţiile sunt caracterizate de comentariul personal, solid argumentat, conturând convingător profilul unui intelectual dedicat valorizării identităţii culturale a comunităţii româneşti din Ucraina.

SCRIERI: *Cernăuți.1408–2008 – Chernovtsy.1408 –2008* (în colaborare cu Ilie Luceac), ed. bilingvă, cu fotografii de Mihai Cratofil, tr. Samuel Onn și Mariana Koch, București, 2008. **Ediţii:** Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina. 1775–1918*, Cernăuți, 1996; M. Eminescu, *Poezii, poeme*, I–II, Cernăuţi, 2005; Vasile Alecsandri, *Poezii*, Cernăuţi, 2005; Valeriu Zmoşu, *Un sat bucovinean de pe valea Siretului: Pătrăuţii de Jos. Mărturii spirituale*, Cernăuţi, 2006; *Pagini alese din literatura română şi universală*, Cernăuţi, 2008 (în colaborare cu Ilie Luceac).

Repere bibliografice: Ilie Traian, *Nouă ne cam lipseşte conştiinţa identităţii etnice* (interviu cu Alexandrina Cernov), ALA, 2002, 643; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *216*; Rusu, *Membrii Academiei*, *181*; Eugenia Guzun, *Alexandrina Cernov*, RR, 2005, 2. ***O.I.***

CESEREANU, Domiţian (11.I.1935, Copru, j. Cluj), critic literar. Este fiul Veturiei (n. Mureşan) şi al lui Vasile Cesereanu, preot. Urmează şcoala primară în satul natal, apoi gimnaziul la Bistriţa şi liceul la Năsăud, absolvit în 1953, când se înscrie la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, pe care o termină în 1958. A lucrat ca redactor la „Tribuna” (1959–1960), secretar literar la Teatrul de Stat din Turda (1960–1964), apoi redactor la „Steaua” şi din nou la „Tribuna” (până în 1997). Debutează în 1958, la Radio Bucureşti, cu note de lectură şi, în acelaşi an, în „Viaţa românească”, la rubrica „Miscellanea”. Debutul său editorial îl reprezintă volumul *Arghezi şi folclorul* (1966). A mai colaborat, folosind şi pseudonimul C.D. Teodosiu, la „Luceafărul”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Revista română” (ediţiile în limbi străine), „Convorbiri literare”, „Almanahul «Tribuna»”. A semnat prefeţe şi studii introductive la ediţii din operele unor scriitori români, comentarii despre personalităţi importante ale culturii româneşti (Constantin Brâncuşi) şi studii de folclor (*Folclor în Ţara Zarandului*, 1962, în colaborare cu Ioan Şerb).

În *Arghezi şi folclorul*, lucrare considerată o contribuţie importantă la bibliografia critică argheziană, **C.** nu caută să depisteze „influenţe” directe, „izvoare” precise, probate factologic, ci relevă analogii între câteva modalităţi de construcţie proprii marelui poet şi cele proprii speciilor folclorice, de la doină la blestem, descântec, ghicitoare. Următoarele două volume sunt de „critică a criticii”. În *Permanenţe ale criticii* (1968) sunt vizate – cu referire la dezbaterile care agitau lumea literară în epocă – chestiuni de natură teoretico-ideologică privind statutul şi specificul criticii literare, metodele şi obiectivele acesteia. În general, dar mai ales în contextul momentului, titlurile eseurilor de aici sunt elocvente prin ele însele: *Critica şi sociologismul mecanic, O discuţie despre realism, Critica stilistică, Permanenţa criteriului estetic, Critică şi creaţie, Critica sincronică, Critică şi diferenţiere.* Subiectele astfel delimitate sunt abordate pregnant, sub semnul ponderaţiei dialectice, fără exces de cazuistică şi cu ştiinţa formulării concluziilor, pe cât de nuanţate, pe atât de limpezi şi convingătoare. Spirit disociativ şi echilibrat, **C.** dovedeşte aplicaţie pentru ideologia literară. Consideraţiile conţin aserţiuni care, cu trecerea anilor, pot părea banalizate – ori prea reţinute –, dar care vădeau o binevenită combativitate, inteligent „autoprotejată”, la adresa derivei ultrapolitizate şi vulgar sociologizante a criticii din perioada 1948–1960, a dominaţiei realismului socialist. Ele au contribuit, alături de alte demersuri similare, la normalizarea (limitată, desigur, dar totuşi accentuată) a statutului şi rostului criticii literare ca activitate specifică, distinctă de propaganda şi publicistica de partid. Era epoca reconsiderării factorului estetic în evaluarea literaturii, a redefinirii raportului dintre ideologie (politică) şi artă, a renunţării şi chiar a denunţării sociologismului din anii ’50, la adresa căruia, în spiritul de deschidere propriu sfârşitului deceniului al şaptelea, **C.** lansează un atac violent, dar formulat cu urbanitate, uneori cu ironie. Astfel, vorbeşte cu dezinvoltură de „exegezele primitive ale criticii sociologizante”, calificate ca „subculturale”; citează ca pe o aberaţie o mai veche afirmaţie a lui Mihai Novicov despre excelenţa cărţii *Mitrea Cocor* în cadrul operei sadoveniene; ridiculizează pur şi simplu o „broşură” a lui I. Vitner, care fusese cândva unul dintre textele „vulgatei” politicii oficiale în materie de cultură („Răsfoim azi o broşură cum este *Critica criticii* de Ion Vitner, apărută în 1950, şi... ne amuzăm!”). În *Ipostaze* (1970) **C.** a adunat tot texte de critică a criticii. Un volum de versuri, *Celălalt* (1982), eclectic şi livresc, nu a stârnit ecouri deosebite.

SCRIERI: *Arghezi şi folclorul*, Bucureşti, 1966; *Permanenţe ale criticii*, Bucureşti, 1968; *Ipostaze*, Cluj, 1970; *Celălalt*, Cluj-Napoca, 1982.

Repere bibliografice: Mircea Ciobanu, *Note de lector*, „Scânteia”, 1966, 7108; Dumitru Micu, *Periplu*, GL, 1967, 21; Mihai Ungheanu, *„Permanenţe ale criticii”*, LCF, 1969, 4; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Permanenţe ale criticii”*, RL, 1969, 9; Nicolae Manolescu, *„Ipostaze”*, CNT, 1970, 50; Adrian Marino, *Opinii. Aspecte critice*, TR, 1970, 53; Alexandru George, *Marele Alpha*, Bucureşti, 1970, *45–53*; Florin Mihăilescu, *„Ipostaze”*, VR, 1971, 5; Cristian Moraru, *„Celălalt”*, RL, 1983, 29; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *540–541*; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *54–55*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1072*. ***N.Br.***

CESEREANU, Ruxandra (17.VIII.1963, Cluj), poetă, prozatoare, eseistă. Este fiica Aurorei Cesereanu (n. Mitrică), profesoară, şi a scriitorului Domiţian Cesereanu. Din 1985, când îşi încheie studiile la Facultatea de Filologie a Universităţii clujene, secţia română–spaniolă, este profesoară de limba şi literatura română la Năsăud, Bistriţa şi Avrig. Lucrează o vreme în presa cotidiană şi audiovizuală locală, apoi, în 1991, devine redactor la revista „Steaua". Își ia doctoratul în filologie în 1997 cu teza *Infernul concentraţionar reflectat în conştiinţa românească.* A fost cadru didactic la Catedra de Jurnalism de la Facultatea de Științe Politice, Universitatea „Babeş–Bolyai". În prezent este conferențiar la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca, Catedra de literatură comparată. Din 2001 este membră a Centrului Interdisciplinar de Cercetare a Imaginarului „Phantasma", în cadrul aceleiaşi facultăţi, unde susţine şi ateliere de scriere creativă. În studenţie a fost redactor la „Echinox". Debutează în 1981, cu poezii, la „Tribuna", iar în 1985 participă la volumul colectiv *Alfa* cu grupajul de poeme *Amiaza mare.* Mai colaborează la „Pro Didactica", „Pro Europa", „Orizont", „Memoria", „România literară", „Observator cultural", „Caietele Echinox", „Convorbiri literare", „Romanian Review", „Contrafort" ş.a. În domeniul filmului, e autoarea eseului artistic de scurtmetraj *Treisprezece biserici* (TVR Cluj, 1998) şi a eseului documentar (realizat împreună cu Doru Pop) *Memorie, oroare, supravieţuire* (2008). Este căsătorită cu scriitorul Corin Braga.

În 1989 **C.** publică microromanul *Călătorie prin oglinzi*, în care realitatea mundană este văzută ca o răsfrângere a esenţelor şi a evenimentelor plănuite într-o altă lume, demonică şi paralelă, cele două lumi care se oglindesc perfect fiind intermediate de îngeri căzuţi. Atmosfera tenebroasă a prozei se infuzează şi în cele trei volume de poezie pe care **C.** le semnează în răstimp de doi ani: aceeaşi tentaţie a căderii, a răsfrângerii inverse, regresive. În *Zona vie* (1993) atmosfera crepusculară, impregnată de vestiri demonice, este aceea a unei evanghelii negre (*Linişte de argint*), unde Mântuitorul îşi vede sinele nemântuit prin revelaţie şi sacrificiu (*Demenţe XXIX*), iar Tatăl pogoară din cer lângă o mamă „cu tâmple roşii", ca într-o alegorie alchimică tenebroasă. Poezia din *Grădina deliciilor* (1993), parcă mai puţin subiectivizată, a fost văzută de critici ca prelungire a unor filoane expresioniste, suprarealiste sau dadaiste sau ca expresie a unor nevroze tipic bacoviene, după un scenariu de film-dezastru. Sursa primă a inspiraţiei pare a fi un tablou al lui Hieronymus Bosch. **C.** propune un adevărat antimanifest liric al cărui principal temei este tendinţa schizoidă de a cuprinde în propriul trup un univers disolut („zare stearpă"). Poeziile din *Cădere deasupra oraşului* (1994) se vădesc un ciclu al transformării eului poetic („femeia scrib" – „femeia cruciat"), care acum contemplă timpul sub semnul infailibilităţii morţii şi îl caută pe Dumnezeu în oraşul Cluj, un Ierusalim infernal. La începutul anilor '90 **C.** a pus, împreună cu Corin Braga, bazele unei grupări „neoonirice", prelungind pe o linie psihanalitic-abisală ideile grupului oniric din anii '60 (va publica şi un manifest „delirionist"). Marcat livresc, neoonirismul are un caracter nocturn, fantasmatic şi psihedelic, deliberat „delirant", dar aflat dincolo de experienţele suprarealiste, atingând, teoretic, zone ale culturii *new age* şi ale şamanismului voodoo. Poeta va multiplica, livresc, măştile sinelui, în cel puţin două volume de versuri ulterioare: *Veneţia cu vene violete. Scrisorile unei curtezane* (2001) şi *Kore-Persefona* (2004), unde proiecţia mitologică de sine este etalată estetizant, ca într-un deghizament cochet. Autoproiecţiile feminităţii sunt derulate altfel în *Coma* (2008), cu voluptăţi de colecţionară, dar cu aceeaşi cochetărie demonstrativă. Eseul *Călătorie spre centrul Infernului. Gulagul în conștiința românească* (1998) înregistrează ipostazele literare româneşti ale Gulagului, „termen-efigie" pentru lagăr, închisoare, exil sau deportare, pornind de la „modelul" sovietic al amintirilor de detenţie, autorul „prototipal" fiind Alexandr Soljeniţîn. Intenţia fiind aceea de a evita ficţionalul şi literaturizarea faptelor, demersul este în bună măsură al istoricului, ajutat de critică, sociologie, antropologie şi, nu rareori, de psihologie. Revenită la proză, **C.** îşi asumă, în acord cu moda sexualistă, dar şi sub influenţa prozei lui Mircea Cărtărescu sau a *Exuviilor* Simonei Popescu, o variantă fastuos-barocă şi totodată „exotică" a sexualităţii, experimentate de la distanţă în trei călătorii: la Paris, la New York şi în Creta (echivalată cu „propriul corp") împreună cu soţul ei, numit aici Korin sau Cobra. Fiecare secvenţă componente intră în dialog cu diferite modele livreşti ca într-un imens *sex shop* cultural, cu pagini atractive, într-un ansamblu totuși „prolix, […] uneori până la lehamite" (Dan C. Mihăilescu), dominat de poza de „preotează a erosului". *Nebulon* (2005) evoluează ca un *fantasy* medieval, cu personaje de basm aflate în căutarea unui ţinut misterios, fantasmatic, ezoteric, developând o viziune poetică foarte personală asupra căutării Graalului; încărcată de referinţe livreşti jucate, naraţiunea e sabotată, „autenticist", de inserturi

metaliterare, dezvăluind proiectul de scriere creativă aflat la baza Poveştii, şi de fragmente autobiografice din copilăria şi adolescenţa autoarei de pe copertă. Se regăsesc, în rest, temele obsedante ale scriitoarei: călătoria, feminitatea polimorfă, între altele, prezente şi în mai ironicul *Angelus* (2010), unde secvenţialitatea măştilor feminine se proiectează indefinit în universul *world wide web*-ului (autoarea are şi un blog în care-şi joacă aceste fantasme livreşti). Împărţită în fragmente proliferante, cartea e bântuită de o tripletă de îngeri moderni, care intervin maliţios în toate straturile societăţii unei urbe imaginare („Metropola" din „fostul imperiu"). Aluziile computeristice se îmbină mereu cu cele livreşti: predomină, pe lângă angelologie, demonologia bulgakoviană, dar şi trimiterile la filmul *Călăuza* al lui Andrei Tarkovski. Miza metafizică rămâne doar enunţată, sufocată de ostentaţia demonstrativă a unui didacticism afectat, evident postmodern. În *Naşterea dorinţelor lichide* (2007) discursul îndrăgostit falsează în registrul romanţios, după care *story*-ul lasă locul unei verbozităţi emfatice, cu tentă psihanalitică sau filozofantă, abia ultima secţiune (*Postbărbaţi*) înviorând lectura prin galeria de „fiziologii" sarcastice ale masculinităţii, deşi nici aici afectarea preţioasă nu lipseşte. Deopotrivă ingenioase şi ambiţioase, colaborările poetice cu experimentatul neobeatnic româno–american Andrei Codrescu şi cu tânărul Marius Conkan s-au tradus în două cărţi insolite, scrise la patru mâini: *Submarinul iertat* (2007) şi *Ţinutul Celălalt* (2011). În prima e o imersiuni în doi în „apele adânci" ale inconştientului personal, tandemul liric transformându-se, treptat, în competiţie, pentru a sfârşi într-o fuziune artistică reuşită. Experimentul „transgresiv" devine probă de virtuozitate în cel de-al doilea volum, având în prim-plan lumea psihică a doi copii bolnavi de sindromul Down. **C.** s-a ilustrat în ultimul deceniu ca autoare sau coordonatoare a mai multor volume de studii şi eseuri „de mentalitate", unele substanţiale, centrate pe teme majore ale identităţii autohtone, obsedante după căderea comunismului. *Imaginarul violent al românilor* (2003), o premieră în materie, se învecinează cu *Panopticum. Tortura politică în secolul XX* (2001) prin inventarierea ipostazelor cruzimii umane (şi implicit a „demonismului"), fenomenologia torturii lăsând locul vivisecţiei psihanalitice aplicate discursului politic violent, la limită extremist. *Decembrie '89. Deconstrucţia unei revoluţii* (2004) descompune caleidoscopic imaginea Revoluţiei române şi o recompune analizând cvasitotalitatea cărţilor despre acest fenomen traumatic, enigmatic şi controversat. Notabile ca proiect de arheologie mentalitară sunt şi „şantierele" de reportaje sociale realizate cu echipe de studenţi clujeni: *Fărâme, cioburi, aşchii dintr-o Curte a Miracolelor* (2003), *A doua Curte a Miracolelor* (2004), *Made in Romania. Subculturi urbane la sfârşit de secol XX şi început de secol XXI* (2005), *România înghesuită. Cutii de chibrituri, borcane, conserve: ipostaze ale ghetoizării în comunism şi postcomunism* (2007). Pe de altă parte, „textele de atitudine" din *Năravuri româneşti* (2007) nu prezintă interes decât ca eşantion publicistic elocvent pentru subiectivitatea „angajată" a scriitoarei.

SCRIERI: *Călătorie prin oglinzi*, Cluj-Napoca, 1989; *Zona vie*, Cluj-Napoca, 1993; *Grădina deliciilor*, pref. Adrian Popescu, Cluj-Napoca, 1993; *Cădere deasupra oraşului*, Sibiu, 1994; *Purgatoriile*, Bucureşti, 1994; *Schizoid Ocean*, tr. Claudia Litvinchievici, Binghamton NY–Cluj-Napoca, 1997; ed. (*Oceanul schizoidian*), Timişoara, 1998; *Călătorie spre centrul Infernului. Gulagul în conştiinţa românească*, Bucureşti, 1998, ed. 2 (*Gulagul în conştiinţa românească. Memorialistica şi literatura închisorilor şi lagărelor comuniste*), Iaşi, 2005; *Trupul–sufletul*, Cluj-Napoca, 1998; *Femeia-cruciat*, Piteşti, 1999; *Panopticum. Tortura politică în secolul XX*, Iaşi, 2001; *Veneţia cu vene violete. Scrisorile unei curtezane*, Cluj-Napoca, 2001; *Tricephalos*, Cluj-Napoca, 2002; *Imaginarul violent al românilor*, Bucureşti, 2003; *Decembrie '89. Deconstrucţia unei revoluţii*, Iaşi, 2004; *Kore-Persefona*, Bucureşti, 2004; *Nebulon*, Iaşi, 2005; *Naşterea dorinţelor lichide*, Bucureşti, 2007; *Năravuri româneşti*, Iaşi, 2007; *Submarinul iertat* (în colaborare cu Andrei Codrescu), pref. Mircea Cărtărescu, Timişoara, 2007; *Coma*, Bucureşti, 2008; *Gourmet*, Cluj-Napoca, 2009; *Biblioteca stranie*, Bucureşti, 2010; *Angelus*, Bucureşti, 2010; *Ţinutul Celălalt* (în colaborare cu Marius Conkan), Bucureşti, 2011. **Antologii:** *Deliruri şi delire. O antologie a poeziei onirice româneşti*, pref. edit., Piteşti, 2000; *Tzara mea. Stereotipii şi mentalităţii*, Bucureşti, 2006.

Repere bibliografice: Ion Cristofor, *Călătorie la capătul coşmarului*, TR, 1990, 49; Claudiu Constantinescu, *Visul în oglindă*, RL, 1991, 12; Simona Sora, *Onirism nevrotic*, RL, 1993, 25; Radu Andriescu, *„Grădina deliciilor"*, CL, 1994, 2–3; Virgil Stanciu, *Furtuni pe oceanul interior*, RL, 1998, 2; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *56–58*; Geo Vasile, *„Oceanul schizoidian"*, TMS, 2000, 2; Grigurcu, *Poezie*, I, *230–240*; Gheorghe Grigurcu, *O Veneţie „monstruoasă"*, RL, 2002, 17; Mircea A. Diaconu, *Poemele carnale ale delirului livresc*, CL, 2002, 11; Ştefan Borbély, *„Oceanul schizoidian"*, LAI, 2002, 49; Mircea Iorgulescu, *Un poem eseistic*, „22", 2003, 676; Marius Chivu, *În cheia sexualităţii*, RL, 2003, 40; Adrian Marino, *Românul violent*, OC, 2003, 195; *Dicţ. analitic*, IV, *621–623*; Petraş, *Cărţile*, *146–148*, *260–262*; Laura Pavel, *Identitate şi*

violență, RL, 2004 ; Paul Cernat, *Un Infern al corpului*, CU, 2005, 7; Ștefănescu, *Istoria*, *1134–1135*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, *328–331*, III, *157–159*; Mihaela Ursa, *Despre postpasiuni*, APF, 2007, 12; Bianca Burța-Cernat, *Second life*, OC, 2010, 534; Soviany, *Cinci decenii*, II, *61–63*; Felix Nicolau, *Vivat orfelinele politically incorrect!*, LCF, 2012, 5–6. ***E.M., P.C.***

CETATEA ALBĂ, revistă apărută la Cetatea Albă, lunar, în două serii: din octombrie 1930 până în decembrie 1932 şi din septembrie 1935 până în decembrie 1938, sub conducerea unui comitet. Periodicul intenţionează să înfăţişeze problemele educaţiei şi ale învăţământului, pentru a menţine trează şi activă grija de şcoală în dăscălime, pentru o viaţă culturală „luminoasă prin înţelepciune şi bunătate" (*Motive şi rosturi*, 1/1930). Rubricile mai importante sunt „Iniţieri în filosofie" şi „Însemnări". Revista publică versuri semnate de D. Paltin (Dem. Bassarabeanu), Ion Brădescu şi proză de Gheorghe Bujoreanu, alături de numeroase medalioane dedicate unor scriitori români, semnate de Ştefan Pavelescu şi N. Ţane. Cuprinde şi câteva recenzii, consemnarea unor apariţii editoriale recente, articole despre învăţământul românesc şi străin, despre viaţa culturală a oraşului şi despre oameni de cultură români, îmbrăţişând, cu timpul, o arie tot mai largă de probleme. La rubrica „Iniţieri în filosofie" sunt publicate traduceri din Émile Faguet, iar numărul 7/1936 conţine poeziile *Rugă* şi *Intermezzo* de Heinrich Heine în traducerea lui D. Paltin. Alţi colaboratori: Petre Solomon, Panait Antohi, Aurora Ţane, Grigore Marinoiu. ***M.W.***

CETATEA LITERARA
DEMOCRAȚIA ȘI LITERATURA

CETATEA LITERARĂ, revistă apărută la Bucureşti între 19 decembrie 1925 şi 23 decembrie 1926, când iese ultimul număr, 11–12, după o întrerupere intervenită în iulie. Deși este anunțată săptămânal, avea o periodicitate haotică, bilunară sau cu numere cumulate. Director: Camil Petrescu. Publicaţie modernistă, continuând programul revistei „Săptămâna muncii intelectuale şi artistice", **C.l.** poartă amprenta personalităţii conducătorului ei: dezbate probleme ale vieţii literare din epocă, autenticitatea artei (*Democrația și literatura*), noocraţia şi modernitatea (*Nivel scăzut*), arta ca ficţiune, stilul scriitorului, calofilismul literar. Militând pentru o cultură naţională pusă în slujba cititorilor, revista obţine colaborarea unor scriitori ca Tudor Arghezi (*Îndoiala*), Ion Barbu (*Vegetariana*), Liviu Rebreanu (*Răsfrângeri*), Hortensia Papadat-Bengescu (*Omul care a trecut, Leonora*), Ion Minulescu (*Banchetul meu*), F. Aderca (*Căldărușanii*), Ticu Archip (*Un fapt divers*), Ion Vinea (*Necroman*), E. Lovinescu, Lucian Blaga. Aici Camil Petrescu își publică o parte din versurile care vor alcătui ciclul *Transcendentalia* şi fragmentul, intitulat *În loc de ora ceaiului*, din romanul *Patul lui Procust*. O rubrică vie, variată, este „Comentarii: cărți, teatru, reviste", unde Camil Petrescu semnează analize aplicate, atente și complete, depășind limitele unei simple recenzii, despre piesele de teatru *Fapta* și *Învierea* ale lui Lucian Blaga, despre romanul lui F. Aderca *Omul descompus*, despre nuvelele adunate de Ticu Archip în *Colecționarul de pietre prețioase*, recomandându-i să abandoneze proza scurtă, prea superficială ca document sufletesc, dacă vrea să conteze în „literatura mare", despre volumul al III-lea din *Istoria civilizației române moderne* a lui E. Lovinescu, apreciată ca o „realizare de sinteză" etc. Alte rubrici pline de sevă critică superioară, radiografică, deși banale prin titulatură – „Teatru", „Reviste", „Note" –, aduc interpretări nuanțate asupra repertoriului teatral, exprimând satisfacția față de succesul poetului Ion Minulescu cu piesa *Manechinul sentimental* sau față de debutul „celui dintâi poet al nostru ce se exprimă firesc prin neologisme erudite" (*Perpessicius, „Scut și targă"*), la care se adaugă mai multe comentarii de profunzime privind literatura tipărită în reviste. Printre toate aceste evenimente ilustrând mișcarea literară, se deplânge dispariția prematură, la doar treizeci și nouă de ani a prozatorilor Leon Donici și Igena Floru, „de o lene aristocratică egală cu frumosul ei talent", și este elogiată Editura Semănătorul din Arad pentru „rezistența pe care a opus-o, prin cele peste o sută șaptezeci de numere de cărți de autori români publicate, miniștrilor unguri din această parte a țării". Camil Petrescu a sperat constant că va scoate seria a doua a **C.l.** În vara 1929 se pare că avea în tipografie, cules, un număr complet, dar promisiunea unei sponzorizări nu s-a concretizat și în cele din urmă proiectul s-a destrămat definitiv. Alţi colaboratori: N. Milcu, Sergiu Dan, G. Talaz, Mia Frollo, Romulus Dianu, Camil Baltazar, Tudor Mușatescu, I.M. Sadoveanu. ***I.H., R.P.***

CETATEA LUMINII, revistă de cultură şi artă apărută la São Paulo, în Brazilia, între 1954 şi 1984; este succesiv trimestrială sau bilunară, cu numere duble. A fost editată în cadrul Bibliotecii Satul, „sprijinindu-se pe elanul unui mănunchi de compatrioţi din São Paulo". Nu sunt menţionaţi nici editorii, nici redactorii. Pe prima pagină, în locul articolului-program, apare un apel marcat de patriotismul ce îi animă pe iniţiatori şi determină apariţia publicaţiei: „Cititorule, aceste pagini văd lumina tiparului pe tărâmuri străine. Ele sunt scrise cu sânge [...] în locul urii, neliniştii, dezamăgirii, invidiei, neînţelegerii şi duşmăniei de tot felul, înalţă, iubite cititor, în inima ta curată *Icoana Patriei Crucificate...*". Intenţia de păstrare a identităţii naţionale, de susţinere a moralului compatrioţilor aflaţi în exil şi de încurajare a vocaţiei literare se desprinde din paginile **C.l.** pe tot parcursul apariţiei. Tonalităţile prea grave determină uneori, din partea altor reviste, reacţii de moderare, întrucât „frazele grandilocvente, patriotismul strident, potrivit într-un cuvânt de început devine supărător când se repetă prea des". Se publică poezie, proză, eseu, studii (istorice şi politice). Un spaţiu larg se acordă republicării, integral sau fragmentar, de texte literare aparţinând marilor scriitori români: Eminescu (*Doina)*, Lucian Blaga (*Spaţiul mioritic*), Alecu Russo (*Cântarea României)*, George Coşbuc, Ion Creangă, Panait Cerna, Octavian Goga, Nae Ionescu (*Fiinţa noastră spirituală şi omul de caracter* – fragment). Este evidentă predilecţia pentru scrierile cu pronunţat caracter naţionalist şi pentru cele referitoare la teritoriile ocupate (Gr. Nandriş, *Despre viaţă culturală a Bucovinei)*. Rubrica „Datini străbune" este destinată creaţiei populare (*Pluguşorul*, *Sorcova* etc.), precum şi poeziei cu tentă tradiţionalistă (Al. Gregorian, *Colind fără ţară*; Teofil Lianu, *Colind*). Cei mai importanţi colaboratori sunt Mircea Eliade (*Solo o signo de Zamolxis*), Aron Cotruş (*Rapsodie dacă* – text în spaniolă), Vintilă Horia (*Rugăciune pentru rănile ţării*), Al. Busuioceanu (*Cetate sacră*), Vasile Posteuca, Ion Ţolescu, N.S. Govora, Al. Gregorian, Iulia Carâp, Nicolae Petra, Georgeta Crainic. Se publică, de asemenea, versuri de Tudor Arghezi (*Făt-Frumos*) şi Radu Gyr. Caracterul literar, preponderent în primii ani, se diluează pe parcurs, în special după 1981 revista acordând mult spaţiu unor texte cu caracter propagandistic. **C.l.**, a cărei prezenţă în viaţa literară a diasporei româneşti atinge trei decenii, se remarcă printr-un accentuat caracter de dreapta (uneori de nuanţă legionară), antisovietic şi anticomunist. ***M.P.-C.***

CETATEA MOLDOVEI, revistă apărută la Iaşi, lunar, între 17 noiembrie 1940 şi martie 1944, menționând în subtitlu preocupările: „probleme actuale, literatură şi critică". Director: Giorge Pascu (până în februarie 1941), Gh. A. Cuza (din 1 aprilie 1941); secretar de redacție: Eusebiu Camilar (de la numărul 10/1942). În primul număr publicaţia se pronunţă pentru „libertatea scrisului", deşi profesează opinii nedemocratice, se situează pe poziţia guvernanţilor, cerând pensionarea profesorilor C. Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu, D. Pompei şi N. Iorga, concomitent cu concedierea profesorilor Mihai Ralea şi Iorgu Iordan. În anii 1942 şi 1943 în coloanele publicaţiei se întâlnesc versuri şi proză, articole de istorie şi teorie literară. Colaborează cu versuri D. Florea-Rarişte (sonetele *Moldova*, *Pământ înstrăinat*), Alexandru Pogonat (*Balada căutărilor*), G.C. Ursu (*Nunta domniței* – versuri excesiv de asemănătoare cu poezia omonimă a lui Al. O. Teodoreanu), Nicolae Tăutu (*Plouă în stepă*), George Lesnea (*Nu pot s-ajung*, *Cântec pentru noi*), D. Iov (*Hronic. Leat 7450*), Ion Pillat (*Calendar*), Petre Stati (*Rugăciuni*), G. Tutoveanu (*Să-mi cânte*, *Fir de nalbă*), Magda Isanos (*Spital*), Virgil Carianopol (*Ana*), Ion Ojog, Sergiu Grossu, Ion Buzdugan, Constantin Goran, Traian Chelariu, iar cu proză figurează Octav Dessila (un fragment din romanul *Aşa a fost*), Eusebiu Camilar (*Fuga Rozalinei*), Al. Lascarov-Moldovanu (*Despre Ion*) Aurel George Stino, Adrian Pascu. Dintre articole, se reţin: Gr. Scorpan, *Neologismele lui Creangă*, Radu Vulpe, *Ilirii şi formarea neamului românesc*, *Toponimia antică a pământului moldovean*, C.D. Loghin, *Patriotismul lui M. Kogălniceanu*, Th. Simenschy, *Destinul în concepția grecilor*, Gh. Bezviconi, *Genealogiștii Moldovei*, *Boierimea Basarabiei.* În numărul 1/1942 publicaţia se înscrie în corul detractorilor *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu, prin incriminările imunde, intitulate *Profanare scelerată sau act de demență. Cazul G. Călinescu.* Rubricile „Recenzii", „Viața la Iași", „Însemnări", „Bibliografie" reunesc note despre cărţi şi reviste, despre evenimentele culturale ale Iaşilor. Leca Morariu publică pagini inedite despre Ciprian Porumbescu, Gh. Ungureanu despre I. Creangă şi V. Alecsandri, iar Artur Gorovei amintiri despre G. Coşbuc. Alţi colaboratori: Ştefan Ciubotăraşu, N.I. Herescu, Nicolae Coban, A.C. Cuza, Octav Sargeţiu, Pimen Constantinescu, Petru Iroaie, N. Crevedia, Mihai Lungianu, E. Ar. Zaharia, Ion Ojog, C. Turcu, D. Furtună. ***I.H., R.P.***

CETEA, Doina (pseudonim al Doinei Bendorfeanu; 25.XI.1942, Cetea, j. Bihor), poetă, prozatoare. Este fiica Iustinei Bendorfeanu (n. Butiri), învăţătoare, şi a lui Emil Bendorfeanu, preot. Urmează primele clase în satul natal, apoi liceul la Satu Mare (1953–1963) şi Institutul Tehnic de Drumuri şi Poduri clujean (1960–1963), lucrând ca tehnician constructor la Consiliul Popular din Cluj până în 1984. Din 1985 este secretar organizatoric al Asociaţiei Scriitorilor din Cluj, iar din 2009 vicepreşedinte al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor. Este membru fondator al societăţii culturale clujene „Lucian Blaga" (1990). A debutat în 1965 cu un grupaj de poezii în revista „Steaua". Selecţii din versurile şi prozele ei se regăsesc în numeroase antologii din ţară şi de peste hotare.

Primul volum publicat de **C.**, *Culorile începutului* (1968), propune imaginea unei poete care se declară „soră cu stâncile,/ cu stelele, cu iarba...". Acest sentiment de fericită integrare şi reverie în natură dă naştere unei stări armonioase, în care nu încape nici un fel de îndoială sau nu se surpă nimic. *Cutremurul albastru* (1973), *Ziua şi noaptea cuvintelor* (1977), *În faţa luminii* (1981) continuă – fără obsesia timpului – zidirea poeziei pe aceleaşi coordonate trasate la debut. Cărţile care urmează, perfect omogene şi nemodificând major imaginea unei poete exaltate de natură, aduc câteva elemente noi: melancolia în contemplarea trecerii timpului, spaima şi neliniştea provocate de un progres tehnic ce sufocă natura şi viaţa. Astfel, registrul liric nu este prea vast (căci poeta nu supralicitează printr-o tematică ce simte că nu-i aparţine), extensia fiind dată mai ales de lumina ce invadează întreg spaţiul. De la sfârşitul anilor '80, **C.** glisează spre proză, publicând mai întâi poveşti şi povestiri pentru copii, pentru ca apoi, în prima decadă a anilor 2000, să propună cititorilor texte din ce în ce mai elaborate, ce au atras Premiul Uniunii Scriitorilor în 2002. Un volum recent, *Ierboaia* (2010), o impune ca pe o prozatoare aflată la confluenţa ficţiunii cu memorialistica, „cantitatea masivă de substanţă tanatică din lumea amintirilor ajungând să se supradimensioneze în direcţia unui fantastic atent brodat literar, în care simţi modelul prozei sud-americane" (Ştefan Borbély).

SCRIERI: *Culorile începutului*, Bucureşti, 1968; *Cutremurul albastru*, Cluj, 1973; *Ziua şi noaptea cuvintelor*, Cluj-Napoca, 1977; *În faţa luminii*, Cluj-Napoca, 1981; *Agave*, Cluj-Napoca, 1985; *Corabia de cristal*, Cluj-Napoca, 1987; *Iataganul şi alte povestiri*, Bucureşti, 1988; *Magica întâlnire*, Cluj-Napoca, 1988; *Misterul din Lacul Nuferilor*, Bucureşti, 1990; *Triunghiul Bermudelor*, Cluj-Napoca, 1992; *Poiana nălucilor* (în colaborare cu Radu Constantinescu), Cluj-Napoca, 1997; *Taximetrul roşu*, pref. Irina Petraş, Cluj-Napoca, 2002; *Binoclul motanului Potifar*, Cluj-Napoca, 2002; *Vremea lui Gelu*, Cluj-Napoca, 2003; *Casa iluziilor*, Cluj-Napoca, 2004; *Ierboaia*, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Felea, *Poezie*, *149–147*; Daniel Dimitriu, *„Cutremurul albastru"*, CL, 1973, 16; Felea, *Secţiuni*, *286–290*; Sultana Craia, *Corespondenţă literară*, LCF, 1977, 51; Poantă, *Radiografii*, I, *300–301*; Felea, *Aspecte*, II, *187–189*; Taşcu, *Poezia*, *96–101*; Valeriu Bârgău, *„Agave"*, CNT, 1986, 10; Ion Cristofor, *Notaţie şi confesiune*, ST, 1993, 6; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *541–542*; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *59–60*; Olimpia Iacob, *Doina Cetea în engleză*, CL, 2000, 9; Petraş, *Cărţile*, *203*; Ştefan Borbély, *Amintiri cu cei de-acasă*, APF, 2010, 11. ***C.Br.***

CEUCA, Justin (26.IX.1939, Mureşenii Bârgăului, j. Bistriţa-Năsăud), teatrolog, poet. Este fiul Mariei Ceuca (n. Alexi) şi al lui Justin Ceuca, învăţători. **C.** a frecventat cursul primar şi gimnaziul în localitatea natală, iar liceul la Bistriţa până în 1959. Studiile universitare le face la Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj, încheindu-le în 1964. Între 1965 şi 1995 a funcţionat ca secretar literar la Teatrul Naţional din Cluj. În anii 1974, 1975, 1976 a organizat primele colocvii de teatrologie din ţară, urmate de Zilele Teatrale Clujene şi de Săptămâna Teatrelor Naţionale, care se înscriu între primele festivaluri româneşti de teatru. În 1976 a urmat un stagiu de studii postuniversitare de teatrologie–filmologie la Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale", din Bucureşti. Şi-a luat doctoratul în filologie la Universitatea clujeană, în 1986, cu teza *Coordonate ale teatrologiei româneşti interbelice*. Din 1995 este cadru didactic la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca. A coordonat, fiind coautor, elaborarea studiului monografic *Teatrul Naţional din Cluj-Napoca (1919–1994)*, editat la sărbătorirea a 75 de ani de activitate ai instituţiei (1995). Debutează cu proză la „Steaua" în 1965. Mai colaborează cu recenzii, cronici de teatru şi film, eseuri, poezie şi proză la „Tribuna", „Teatrul", „România literară", „Apostrof" ș.a. A scris scenarii pentru teatrul radiofonic, precum *Procesul Memorandului*, difuzat la Radio Cluj.

Debutul editorial al lui **C.** îl reprezintă studiul monografic *Zaharia Bârsan* (1978), o biografie şi o evaluare a activităţilor variate (actor, regizor, animator, dramaturg, poet) ale celui ce este considerat „ctitorul Teatrului Naţional din Cluj". Accentul principal al cercetării cade pe operă, studiată din perspectiva

contribuţiei sale la „afirmarea condiţiei estetice a teatrului", atât în perioada eroică a mişcării teatrale româneşti din Transilvania, anterioară Unirii din 1918, cât şi după crearea Teatrului Naţional din Cluj (1919), al cărui prim director a fost Zaharia Bârsan. Lucrarea ilustrează deopotrivă istoria teatrului românesc şi teatrologia, disciplină căreia **C.** îi va consacra o lucrare de pionierat în cultura noastră, *Teatrologia românească interbelică* (1990). Autorul nu se cantonează într-o panoramare „strict fixată cronologic", fiind interesat, în primul rând, de aspectele teoretice, de „un climat ideatic, o atmosferă culturală şi teatrală", de evidenţierea unor coordonate generale ale fenomenului. El pleacă de la sensul de globalitate, pe care Patrice Pavis îl dă noţiunii de „teatrologie" („studiul teatrului sub toate formele şi sub toate aspectele sale"), sistematizând şi evaluând ideile oamenilor de teatru români cu privire la spectacol (în special), la componentele sale, actorul, scenografia, banda sonoră, literatura dramatică, publicul, critica, relaţiile dintre acestea, specificul creativităţii teatrale, rolul regizorului, raporturile dintre scenă şi societate, organizarea şi conducerea instituţiei etc. Paralela cu fenomenul european îi arată pe oamenii de teatru români în postura unor creatori moderni, sincroni, originali. *Teatrologia...* este o construcţie teoretică temeinic articulată, în care autorul îşi valorifică propria-i capacitate speculativă. Disocierile nuanţate despre „imaginea teatrală" (configuraţie) sunt o probă elocventă ca aplicaţie şi imaginaţie a ideilor. În eseul *Despre constituirea dramei* (1995) **C.** abordează drama sub semnul unui „vector" structurant, „voinţa", care, „ca manifestare a unei forţe, este fermentul constituirii dramei". Din această perspectivă, sunt reluate categoriile curente ale discursului teoretic: personaj, conflict, situaţie dramatică, fapt dramatic ş.a. Cercetarea continuă prin *Evoluţia formelor dramatice* (2002) și prin *Aventura dramei româneşti* (2005). În afara acestor lucrări, **C.** a mai publicat volumele de versuri elegiace *Melancolii* (1987) și *Apocrife* (2008), precum și romanul cu ambiții de frescă *Destinul familiei Botta* (2008), subintitulat „romanul burgheziei româneşti transilvane".

SCRIERI: *Colocvii teatrale clujene* (în colaborare), I–II, Cluj-Napoca, 1974–1975; *Zaharia Bârsan*, Cluj-Napoca, 1978; *Melancolii*, Cluj-Napoca, 1987; *Teatrologia românească interbelică*, Bucureşti, 1990; *Despre constituirea dramei*, Cluj-Napoca, 1995; *Teatrul Naţional din Cluj-Napoca (1919–1994)* (în colaborare), Cluj-Napoca, 1995; *Silvia Ghelan. Eseu despre actor*, Cluj-Napoca, 1998; *Evoluţia formelor dramatice*, Cluj-Napoca, 2002; *Aventura dramei româneşti*, Cluj-Napoca, 2005; *Aureliu Manea. Eseu despre un regizor*, Cluj-Napoca, 2007; *Apocrife*, Cluj-Napoca, 2008; *Destinul familiei Botta*, Cluj-Napoca, 2008.

Repere bibliografice: Mircea Ghiţulescu, *„Zaharia Bârsan"*, ST, 1978, 11; Constantin Hârlav, *„Zaharia Bârsan"*, RL, 1978, 42; Mircea Popa, *„Ora de mătase"*, TR, 1987, 52; Maria Vodă Căpuşan, *„Teatrologia românească interbelică"*, ST, 1991, 1; Corneliu Ştefănescu, *Modernitate şi valoare*, TR, 1991, 21; Radu Mareş, *Teatrul sub lupă*, TR, 1996, 14; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *60–61*; Mircea Morariu, *Prejudecată spulberată*, TTR, 2008, 1–2. ***C.H.***

CHEIANU, Constantin (21.IX.1959, Truşeni–Străşeni), dramaturg, publicist, prozator. Este fiul Zinaidei (n. Călmățui) și al lui Tudor Cheianu, țărani. Urmează școala medie în satul natal, apoi Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1977–1982). A fost redactor la „Literatura şi arta", „Contrafort", „Sud-Est cultural", „Jurnal de Chișinău" şi funcţionar la Uniunea Teatrală din Chișinău şi la Ministerul Culturii din Republica Moldova. În 1993 fondează, împreună cu regizorul Sandu Vasilache, Teatrul de Buzunar. După 2010 realizează în colaborare la Jurnal TV emisiunea săptămânală de satiră și umor „Ora de ras", având în vizor probleme de ordin social din Republica Moldova. A debutat în 1987 cu proză în „Literatura și arta" și editorial cu o nuvelă inclusă în volumul colectiv *Dintre sute de catarge* (1990). Mai colaborează la „Basarabia", „Vatra" ș. a. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1998, 1999), cu mai multe premii la festivalurile de dramaturgie.

În volumul de proză *Totul despre mine!* (1999), iar apoi în *Sex & perestroika* (2009), la fel ca în toate scrierile sale, **C.** e preocupat de realitățile de la est de Prut: destinul intelectualului basarabean, mediul în care acesta s-a format, „vălmășagul de evenimente" prin care a trecut Basarabia cu începere din 1989. Profilate pe fundalul unor impulsuri adolescentine și al unei juneți înflăcărate, impedimente de toate naturile sunt evocate, cu umor detașat, fără sentimentalism sau gravitate ineficientă. Întâmplările încearcă să pună în lumină nu doar comunismul sovietic, dar și „democrația pe degeaba", cum numește **C.** regimul de după 1989. Odiseea cuvintelor literare românești interzise în limba scrisă și vorbită în spațiul dintre Prut și Nistru este istorisită ca o aventură incredibilă la care au fost supuși românii moldoveni. Şi în piese

C. își asumă rolul de cronicar apt să-şi nuanţeze scepticismul. „Gingaşele poduri de flori", filtrele ideologice instalate de-a lungul Prutului, relaţia cu România, extrem de complicată după al Doilea Război Mondial – toate dau contur atmosferei în care e plasat un protagonist angoasat, care nu vrea să fie depăşit de istorie, de evenimente. Profund implicat în explorarea şi înţelegerea realităţilor contemporane, punând accentul pe document şi scriind o dramaturgie a imediatului, **C.** împinge revolta până la caricatură şi grotesc. Piesele sale au fost montate pe scene din Chişinău, Bălţi, Iaşi, Bucureşti şi Dresda, iar *Achitarea lui Salieri* a fost interpretată la Radio România (1998).

SCRIERI: *Luministul*, Chișinău, 1998; *Cel-care-aduce-răzbunarea*, Chișinău, 1999; *Totul despre mine!*, Chișinău, 1999; *În container*, Chișinău, 2007; *Sex & perestroika*, Chișinău, 2009.

Repere bibliografice: Mircea Ghiţulescu, [*Constantin Cheianu*], CNT, 1998, 3–4, 1999, 47, LCF, 2009, 41; Emilian Galaicu-Păun, *„Totul despre mine!"*, „Sud-Est cultural", 1999, 3–4; Vitalie Ciobanu, *Valsul pe eşafod*, Chișinău, 2001, *161–168*; Vitalie Ciobanu, *Moldova – o ţară în container*, CF, 2007, 10; [*Constantin Cheianu*], CF, 2009, 11–12 (grupaj special); Mihaela Michailov, *Paşaport de container*, OC, 2010, 524; Mircea V. Ciobanu, *Romanul din Basarabia*, „Sud-Est cultural", 2010, 2; *Dicţ. Chişinău, 111–112.* ***A.Bn.***

CHEIE-PANTEA, Iosif (9.IV.1939, Denta, j. Timiş), critic şi istoric literar.

Este fiul Evei (n. Pantea) şi al lui Ion Cheie, muncitori. Urmează cursul elementar în Denta (1946–1953), Şcoala Medie nr. 5 din Timişoara (1953–1956) şi Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic timişorean (1957–1962). Mai târziu va face o specializare la Scuola Normale Superiore din Pisa (1970–1972), unde îşi va lua doctoratul în filologie cu teza *Leopardi e Eminescu*; în 1975, cu aceeaşi temă, va susţine un doctorat şi la Universitatea din Timişoara. Îşi începe cariera didactică la Facultatea de Filologie de la Universitatea timişoreană, în 1992 ajungând profesor. Aproape două decenii (1990–2009) conduce Catedra de literatură română şi comparată. Este redactor responsabil al publicaţiei „Studii de literatură română şi comparată", apărută sub egida Universităţii de Vest din Timişoara. A debutat la Orizont", în 1964, cu studiul *Imaginea revoluţionarului paşoptist în romanul „Geniu pustiu"*, iar editorial cu studiul de literatură comparată *Eminescu şi Leopardi. Afinităţi elective* (1980). Mai colaborează la „Analele Universităţii din Timişoara", „Steaua", „Synthesis", „Cahiers roumains d´études littéraires", „România literară", „Cronica", „Vatra" ş.a. Unele articole sunt semnate Iosif Pantea. Participă la alcătuirea mai multor volume colective, dedicate îndeosebi lui M. Eminescu şi lui Lucian Blaga. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Timişoara (2002).

În scris **C**. este un parcimonios, cu un sever control al expresiei şi o riguroasă desfăşurare a argumentaţiei. Nu a fost atras de mişcătoarea literatură contemporană, simţindu-se mai în siguranţă pe teritoriul clasicilor. Ocolind foiletonistica şi critica de întâmpinare, **C**. publica prin deceniul al şaptelea studii în revista „Orizont", dovedindu-se un hermeneut inteligent şi un comparatist ingenios. Volumul de debut porneşte de la înrudirea spirituală dintre doi poeţi, M. Eminescu şi Giacomo Leopardi, din perspectiva vocaţiei tragice. În volumul *Palingeneza valorilor* (1982), într-un text intitulat *Slavici şi vocaţia tragicului*, mai scrie despre M. Eminescu, Ion Creangă, Al. Macedonski, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Al. A. Philippide. *Literatură şi existenţă* (1998) cuprinde studii despre opera lui Eminescu şi Blaga. Seriozitatea cercetării se uneşte cu sobrietatea stilului şi adâncimea interpretării. Cum observau comentatorii, aici se află „o lapidara mărturisire de credinţă a criticului pentru care tratarea subiectului în toată amploarea înseamnă demonstrarea importanţei sale în ordine ontologică" (Doina Curticăpeanu). În capitolele, *Iubirea ca principiu ontologic*, *Moartea – o afirmare a vieţii*, *Existenţa creatoare*, demersul se dezvoltă asupra unei triade: iubirea, moartea, existenţa. În volumul *De la Eminescu la Nichita Stănescu* (2002) actul hermeneutic este unul de structură fenomenologică prin forarea în adâncimea ideilor, prin

dorința de a descoperi geneza interioară a fenomenului analizat.

SCRIERI: *Eminescu și Leopardi*, București, 1980; *Palingeneza valorilor*, Timișoara, 1982; *Literatură și existență*, Timișoara, 1998; *Repere eminesciene*, Timișoara, 1999; *De la Eminescu la Nichita Stănescu*, Timișoara, 2002.

Repere bibliografice: Eugen Todoran, *„Eminescu și Leopardi”*, O, 1980, 28; Ioana Em. Petrescu, *Studii eminesciene*, ST, 1981, 1; Nicolae Mecu, *O nouă carte despre Eminescu*, VR, 1981, 4–5; Cristian Moraru, *Palingeneză și exegeză*, LCF, 1983, 31; *Dicț. scriit. rom.*, I, *542–544*; Eleonora Cărcăleanu, *Repere româno – italiene*, Iași, 1998, *114–116*; Ruja, *Parte*, II, *237–244*; Doina Curticăpeanu, *Mirajul plaurilor plutitori*, F, 1999, 2; Boldea, *Vârstele*, *132–140*; *Dicț. Banat*, *155–159*; Dan Mănucă, *Oglinzi paralele*, București, 2008, *156–161*; Iulian Boldea, *Teme și variațiuni*, București, 2008, *381–385*. ***Al.R.***

CHELARIU, Traian (21.VII.1906, Hatna-Dărmănești, j. Suceava – 4.XI.1966, București), poet, prozator, eseist, memorialist, dramaturg.

Este fiul Rahilei și al lui Grigore Chelariu. Cum obligațiile de serviciu, ca lucrător ceferist, îi impuneau tatălui său să-și schimbe mereu locul de muncă, **C.** face clasele primare la Mărițeі, Ițcani, Suceava, ba chiar și la Bautsch-Budisov (Moravia), de unde familia revine în 1918 în țară. Din 1919 urmează liceul cernăuțean „Aron Pumnul”, absolvit în 1926. Se înscrie, în același an, la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți, luându-și *magna cum laude* licența în filosofie (1930), domeniu în care își va susține, în 1937, și doctoratul (cu teza *Aspecte finaliste și biologice în pozitivismul lui David Hume*). Având șansa unei burse academice, pleacă pentru studii de specializare la Școala Română de la Fontenay-aux-Roses (1931–1933) și la Școala Română din Roma (1933–1934). O vreme e asistent universitar la Catedra de psihologie și logică la Cernăuți, Iași și la București, unde se va stabili în 1940. Odată cu instalarea noului regim, urmează pentru **C.** ani grei de umilințe și privațiuni – interval întunecat, consemnat în pagini de jurnal. A profesat și în învățământul mediu. În 1960 devine lector la Institutul Pedagogic din Suceava. Publică tot mai puțin, astfel încât în bună parte manuscrisele sunt lăsate în sertare. A debutat cu versuri în revista „Floarea soarelui” (1926). Mai e prezent în „Glasul Bucovinei” (aici este și redactor-șef), „Junimea literară” (îndeplinește din 1935 funcția de secretar de redacție), „Gazeta Bucovinei”, „Bilete de papagal”, „Gândirea”, „Convorbiri literare”, „Bucovina”, „Orientări”, „Universul literar” (unde a fost redactor), „Bucovina literară” (fiind și în comitetul de redacție), „Revista Fundațiilor Regale” ș.a.

Livresc și prețios, cerebral până la ariditate, cu înclinație spre teoretizări, **C.** cultivă în cogitațiile sale „răzgândirea”. Cu alte cuvinte, gândind cu mintea lui, caută să nu calce pe urmele unor „sentințe consacrate”. Eseistica, de suflu scurt, comprimată adesea până la dimensiunile unui aforism, nu manifestă inhibiții față de ideile unor cugetători iluștri. Cu o obstinată ambiție a disocierii, luând în discuție noțiuni cum ar fi adevărul, libertatea, fericirea, absurdul, răul și binele, viața și moartea, **C.** se bizuie în aceste exerciții de reflexivitate pe bunul-simț – *Proze pentru anul inimii* (1934), *Zaruri* (1936), *Casă pe nisip* (1937), culegerea postumă *În căutarea Atlantidei* (1989), completată cu „fragmente noi” în 2003. În chestiuni de artă, de teorie literară, **C.** pune în relație, de câte ori are prilejul, valențele esteticului, etnicului și eticului. I se întâmplă și să cadă în inconsecvențe. „Hermetiștii”, de pildă, i se par depășiți și reci, însă el însuși nu evită ermetizarea, fiind de părere că poetul nu se cade să scrie „pe înțelesul tuturor”; în plus, „prea clarul ucide frumusețea plăsmuirilor noastre”. Și, într-adevăr, „stihul sever” al lui **C.** nu se remarcă prin limpezime. La fel, notațiile sale în cheie reflexivă. Cu înfloriri poetizante, silnic nu rareori până la obscuritate, el uită de propria aserțiune, potrivit căreia simplitatea e un „semn regesc”, și își complică teribil frazarea, iluzionându-se că astfel atinge profunzimi de filosofie nemțească. Suita *Note germane* (din „Adevărul literar și artistic”), în care sunt portretizați diferiți autori și li se comentează opera (din care și traduce fragmente), relevă un cunoscător avizat al acestei literaturi. Impresii, dominate de un extaz lucid, despre sculpturi celebre din muzeele italiene sunt caligrafiate în *Pietre la cari mă-nchinai* (1937). Însemnări despre capodoperele unor maeștri (sculptori, pictori), ca și pe marginea unor scrieri ce îi stârnesc interesul, se împletesc în jurnalul din 1929–1936, tipărit postum,

Zilele şi umbra mea (1976), care cuprinde mărturii asupra propriei formări ca om de cultură şi ca scriitor, ţintă urmărită cu o rară perseverenţă. În proze – antologate în volumul postum *Necunoscuta*, 1972 – **C.** nu e captivul unei singure maniere. Unele naraţiuni sunt contaminate de o febră romantică, sub apelul iubirii (*Dram*, *Necunoscuta*), altele se înscriu în arie realistă, istorisind tragedii din lumea satului (*Frigul*, *Noaptea*). Iminenţa unor grozăvii, care până la urmă se şi produc, semnalează sminteala realului, care îşi iese, stihinic, din ţâţâni (*Lut*). Cu vibrări de lirism (*Clara Corona*) şi elemente de fanatism (*Clondirul*), se înfiripă alegoria, care, cu un tremur duios, poate fi şi din lumea celor care nu cuvântă (*Sfârşitul şoimului*). Contând pe ritmul epic, parabola *Subterana* ar vrea să sugereze mecanismul alienant al unui sistem totalitar. Portretistica (figura bizară a bătrânului maniac într-ale scrisului, din *Răzbunarea unchiului Matei)* pivotează între pornirea compătimitoare şi ironia reţinută. Dintre piesele de teatru ale lui **C.** (nepublicate în timpul vieţii; un volum *Teatru* va fi editat în 1976), mai izbutite ar fi drama de inspiraţie istorică *La locul numit Direptate*, însufleţită de un patos ce antrenează, până la artificiozitate, cadenţe (şi rime) de poem, şi fantezia dramatică *Don Juan*, în care, eliberat din chinga legendei, seducătorul sevillian e văzut nu ca un înşelător orgolios şi crud, ci ca un himeric, aspirând către un absolut al iubirii. Secvenţele de intensitate în crescendo şi efectele de atmosferă (de care se abuzează în sens melodramatic în *Acolo, în Deltă*) certifică o vocaţie de dramaturg, care însă prea se lasă furat de poematic. Lirismul pletoric din unele texte, cum ar fi *Baladă carpatină*, cu înfloriturile şi insuportabilele lui afectări, face lectura indigestă. Recursul la psihologic (*Sfârşitul lui Moţoc* ş.a.) şi amprenta etică (*Acolo, în Deltă* ş.a.) sunt constante ale acestei dramaturgii, tentată şi de mitologic (*La revedere, Nausicaa)*. Farsele (*Din năzdrăvăniile lui Păcală*) ratează chiar şi pitorescul de limbaj. Seve de rusticitate pulsează în volumul liric de debut, *Exod* (1933), animând un peisaj evocat, în duhul lui Ion Pillat, cu atotstăpânitoare melancolie. Zarea tremurătoare este aceea a ţinutului natal, martor al zburdălniciilor copilăriei şi al înfiorărilor primei iubiri. Stârnind regrete, întoarcerea în trecut e, însă, o cărare pierdută. Şi în *Aur vechi* (1936) paseistul, mai împăcat, căzut pe gânduri, îşi apleacă urechea la felurite „glasuri de demult", gata să capteze ecouri din vremuri scitice şi, cum va proceda şi în *Versuri de după amiază* (1940), din epoci de legendă. Străbătută de o undă de pesimism, reflexivitatea, vrând parcă să se degaje din aburul sămănătorist (vădit în *Exod*), îşi propune mize înalte („eternitatea", „desăvârşirea" ş.a.). Se simte la **C.** o acerbă voinţă de a-şi reprima, în stanţele pe care le elaborează, impulsurile de sentimentalitate în beneficiul îndoielnic al unei sintaxe îndelung cizelate, meşterită cu „sigle şi echere", alambicată până la sibilinic. Tot filtrând, decantând, chinuindu-se să-şi rafineze, în „simetrii şi purităţi de cristal", discursul, stihuitorul aproape că sufocă nu doar palpitul lăuntric, dar, păşind pe o „punte către vid", până şi înţelesurile. Scrupulul drastic al conciziei, hiperluciditatea, euforia subtilei melodicităţi a unor sonuri conduc la un asemenea rezultat şi în poeziile în vers alb, strânse în volum postum, în 1983. Un ton neaşteptat de aspru, răbufnind în sarcasme şi blesteme, zvâcneşte în *Balade şi strofe răzleţe* (1943). Cu toată jalea pe care o lasă în urmă, războiul, „stihie" devastatoare, insuflă bucovineanului podidit de patriotice simţiri impulsuri de energie combativă. O antologie din versurile lui **C.**, *Scrieri lirice*, s-a editat în 1970. Respirând o seninătate ce îngăduie şi câte o inflexiune de umor, sonetele – înmănuncheate în alt volum, din 1973 – întreţes îngândurări de convenţie (despre deşertăciunea vieţii, labilitatea soartei ş.a.) şi rostiri de moralist încrezător, sub „clare ceruri", în valorile sufleteşti pozitive. Tristeţea ce se împânzeşte, prelingându-se dintr-un anotimp în altul, printre irizări albăstrui, exprimă chinurile potolite ale unei iubiri târzii. În poezia lui **C.**, după atâtea întortocheri şi canoniri, sonetele aduc o linişte şi o claritate reconfortante.

SCRIERI: *Exod*, Cernăuţi, 1933; *Proze pentru anul inimii*, Cernăuţi, 1934; *Aur vechi*, Cernăuţi, 1936; *Cântece de leagăn*, Mediaş, 1936; *Zaruri*, Cernăuţi, 1936; *Casă pe nisip*, Cernăuţi, 1937; *Pietre la cari mă-nchinai*, Cernăuţi, 1937; *Dulcile cuvinte*, Cernăuţi, 1940; *Versuri de după amiază*, Cernăuţi, 1940; *Balade şi strofe răzleţe*, Cernăuţi, 1943; *Scrieri lirice*, îngr. şi pref. Emil Manu, prezentare Al. Dima, Bucureşti, 1970; *Necunoscuta*, îngr. Ecaterina Chelariu, cuvânt înainte Mircea Horia Simionescu, Bucureşti, 1972; *Scrieri lirice*, pref. Eugen Barbu, Bucureşti, 1973; *Teatru*, îngr. şi pref. Adrian Anghelescu, Bucureşti, 1976; *Zilele şi umbra mea*, îngr. şi pref. Corneliu Popescu, Iaşi, 1976; ed. I–II, îngr. şi pref. Mircea A. Diaconu, Bucureşti, 2007–2010; *Poezii în vers alb*, îngr. şi postfaţă Corneliu Popescu, Iaşi, 1983; *În căutarea Atlantidei*, îngr. Doina Florea şi Corneliu Popescu, pref. Adrian Butură, Cluj-Napoca, 1989; *Strada Lebedei nr. 8. Pagini de jurnal*, îngr. şi pref. Mircea A. Diaconu, Bucureşti, 2002; *În căutarea Atlantidei (fragmente noi)*, îngr. şi pref. Mircea A. Diaconu, Iaşi, 2003. **Traduceri:** *Suflet nipon*, Cernăuţi, 1937.

Repere bibliografice: Streinu, *Pagini*, V, *79–80*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *823*, *Ist. lit.* (1982), *907*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *185–187*; Micu, *„Gândirea”*, *638–639*; Popa, *Dicţ. lit.* (1977), *143–144*; Anghelescu, *Creaţie*, *269–288*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *544–545*; Victor Nicolae Cossaris, *Pe urmele lui Traian Chelariu*, Suceava, 2001; Gheorghe Grigurcu, *Mărturii nemijlocite*, RL, 2002, 46, 47; Faifer, *Pluta*, *62–66*; Simion, *Genurile*, *249–253*; Mircea Iorgulescu, *O „reîntregire” literară*, „22”, 2003, 682; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, I, *348–354*; Victor Nicolae Cossaris, *Traian Chelariu – repere biobibliografice*, Suceava, 2006; Popa, *Ist. lit.*, I, *1067–1068*; Alexandru-Ovidiu Vintilă, *Traian Chelariu. Inconfundabilul său document moral*, „Bucovina literară”, 2011, 4; Diaconu, *Studii*, *153–168*, *313–346*. ***F. F.***

CHEMAREA, revistă apărută la București, în două numere, pe 4 şi 11 octombrie 1915. Ca şi în cazul altor reviste „de frondă” ale epocii, nu se precizează nimic în ce priveşte conducerea, sumarul sau periodicitatea. Primul număr are pe prima pagină numele colaboratorilor, în această ordine: Ion Vinea, N. Porsenna, Ernest Poldi, Tristan Tzara, I. Lupa, Thompson, (Felix) Valloton – artist modern francez, ale cărui lucrări grafice cu caracter abstracţionist-satiric ilustrează publicaţia. Pe prima pagină a celui de-al doilea număr semnatarii sunt menţionaţi în ordine alfabetică: Ion I.C. Brătianu, Claudian (Alexandru Claudian, viitor sociolog şi poet), Horia Maniu (fratele scriitorului Adrian Maniu), Ernest Poldi, N. Porsenna, Theodor Solacolu, Tristan Tzara, Ion Vinea. Avocatul Ch. (Ernest) Poldy şi poetul Theodor Solacolu fuseseră colegi ai lui Vinea şi Tzara la revista „Simbolul”. În paginile **C.** literarul deţine un rol secundar, semnificativ totuşi, fiind prezent inclusiv în stilistica „artistă” şi nonconformistă a multor articole. Cele mai importante contribuţii sunt reprezentate de poemele lui Tristan Tzara (*Vacanţă în provincie*, *Furtuna şi cântecul dezertorului*), primele publicate în România sub acest pseudonim. Ambele conţin semnale ale viitoarei „evadări” a autorului, înainte de plecarea în Elveţia şi de amorsarea dadaismului. Editorialul-program, semnat de I. Vinea (*Avertisment*), a fost adesea citat ca text preavangardist: „Să ieşim deci cu platoşe tari sub veste. […] După ce şi-au golit pântecele hermeticii bătrâni, iar virtuţile multora au sângerat pe cămăşi agitate lăutelor plebei, şi copiii şi-au manifestat în public, pe coli albe ca cearceafurile, incontinenţa, acum cel puţin e rândul celor tineri şi chemaţi, la nevoie, să lupte, să se întrebe unde vor fi trimişi. Revista noastră e o întrebare a unui grup de scriitori, ziarişti şi studenţi adresată tuturor. Paginile sunt oferite. Dar fără îndoială că nu vor scrie aci cei ce gândesc cu spatele la realitate: pederaştii politicii”. Articolul defineşte linia unei reviste civico-politice orientate împotriva politicii naţional-liberalilor cu privire la intrarea României în război. Sunt denunţate demagogia politicianistă, lipsa de educaţie a publicului, spiritul burghez mercantil, manipularea cinică a idealismului naţional. Pe lângă articole de atitudine (Ion Vinea, *Note repezi*), se publică crochiuri morale şi „caractere” cvasiurmuziene, în care sunt taxaţi politicieni cupizi (Ernest Poldy, *Ionaş Grădişteanu*); este sancţionată, de asemenea, politica de împărţire a Balcanilor pe criterii etnice (Ernest Poldy, *Principiul naţionalităţilor*), iar intrarea României în război e acuzată de Vinea că nu ar servi nici „sentimentele”, nici „interesele” naţionale. Apocalipsa unei lumi se lasă surprinsă, sub semnul carnavalului, prin figurile unor „oameni din subterană”, care conspiră anarhic şi subversiv (Al. Claudian, *O viaţă*). Prezenţa în paginile revistei a premierului Ion I.C. Brătianu, adversar politic al lui Vinea, apare motivată ironic: politicianul liberal îl atacă printr-o scrisoare acidă pe B. Delavrancea, acuzat de a fi publicat secrete diplomatice în ziarul „Epoca” (*Bilet domnului Delavrancea*). Rubrica de revista revistelor, „Greşeli mărunte” (semnată „Aristofan”), conţine săgeţi la adresa publicaţiilor tradiţionaliste (de exemplu „Drum drept”), cu mostre de versuri stupide, dar şi cu ironii la adresa simbolismului academizant al unor Ovid Densusianu şi N. Davidescu. La rubrica „Jurnalul săptămânii”, un text al poetului intimist Barbu Nemţeanu, apărut în „Flacăra”, devine subiect de parodie scatologică. De semnalări pozitive are parte revista simbolistă ieşeană „Versuri şi proză” a lui I.M. Raşcu şi Alfred Hefter. ***P.C.***

CHEMAREA TINERIMEI ROMÂNE, gazetă apărută la Cluj, săptămânal, de la 18 aprilie 1926 până la 30 martie 1932. Redactori responsabili: Pavel Pavel (1926), V.V. Tilea, Aurel Buteanu (1927), Emil Pop (1927–1928), A.T. Mureşan (1929–1931) şi Bazil Gruia (1931–1932). Primele două apariții, din 18 și 21 aprilie 1926, sunt sub formă de foi volante și anunță viitorul „ziar bisăptămânal al tinerimii grupate sub steagul Partidului Național”, împreună cu programul aripii tinere, bazat în principal pe „refacerea morală şi politică a ţării” şi pe „desăvârşirea unui naţionalism integral”. În primul an apar articole scrise de Ioan Lupaş, I. Gruia, Ioan Moldovan, Ghiţă Bob, Emil Pop, Sever Stoica, I. Martaloglu, Pavel Pavel (Tudor Bălteanu), Petre Domşa. Din 1928 îşi

încep colaborarea Bazil Gruia (*Ostracizarea valorilor, Pacifismul în România*), prezent şi cu poezii, și Petre Ţuţea, în acea vreme student în drept la Cluj. Primul articol semnat aici de acesta, în 1929, este *Problema regiunii în noua reformă administrativă,* urmat de *Politic şi economic*, *Parlamentarii*, *Iluziile măscăricilor*, *Plebeul rural*, *La ţară* etc. Cei care scriu în revistă se războiesc sistematic cu liderii Partidului Liberal şi cu cei ai Partidului Poporului, cu mareşalul Averescu sau cu Octavian Goga, în urma unui articol dur, care le dă prilejul să verse multă cerneală. Printr-o şedinţă publică a tribunalului, Bazil Gruia este achitat de acuzaţia de calomnie. **C.t.r.** titrează pe prima pagină *Înfrângerea politică a mareşalului Averescu* (mareşalul fusese reprezentat în proces de avocaţii Hanibal Teodorescu, Laurean Gabor, Valer Moldovan, iar Bazil Gruia fusese apărat de avocaţii Radu Rosetti, P. Ioaniţescu, Aurel Socol, Ionel Pop şi V.V. Stanciu). Bazil Gruia semnează în paginile ziarului poeziile *Mureşul*, *Plânsul vântului*, *Colinde*, alături de Aron Cotruş, care e prezent cu poemele *Cosaşul*, *Răbdare*, *Sunt bun și rău.* Mai pot fi citite texte de Tudor Arghezi (*Vărul Mihalache* – reluare după „Bilete de papagal"), Pamfil Şeicaru, Nae Ionescu, Octavian Şireagu ş.a. ***M.Pp.***

CHEMAREA VREMII, publicaţie apărută la Bucureşti, săptămânal, între 5 iunie 1940 şi 6 martie 1942. Director: Ion Sân-Giorgiu; redactor-şef: D.I. Cucu. Un *entrefilet*, *Cadran pe 7 zile*, menţionează că este seria a doua a unui periodic omonim editat 14 ani la Botoşani sub conducerea doctorului Haralambie Vasiliu și că „va continua, potrivit cu împrejurările de azi, același crez de românism fără prihană, slujind fără violență, dar cu neclintită hotărâre idealurilor permanente ale neamului, poruncilor nestrămutate ale tradiției creștine și realității mântuitoare a regalității. […] O singură dorință ne călăuzește: doctrina pământului românesc; o singură misiune ne luminează calea: mistica egoismului național". Gazetă de „actualitate ilustrată", **C.v.** susţine politica oficială de întărire a legăturilor cu Germania, analiza evenimentelor politice şi militare ocupând spaţiul cel mai întins, alături de cronici și articole pe subiecte militare, economice, sociale şi politice, în care este elogiată politica lui Hitler. Fiecare număr conține editorialul directorului, un cursiv al lui D.I. Cucu (uneori d.i.c.), articole de doctrină declarat naționalistă, de adeziune la politica nazistă globală, dar nu în afara aparenţelor spiritului științific, semnate de Romulus Vulcănescu (*Spiritul antifascist*), Gh. I. Brătianu (*Chestiunea românească în 1940*), Sabin Manuilă (*Politica de populație*), Costin Murgescu (*Japonia. O problemă democratică*), N. Ladmiss-Andreescu, A.C. Cusin, unele reluate după cotidianul de dreapta „Buna Vestire" (Al. Brătescu-Voinești, omagiul adus lui A.C. Cuza cu prilejul împlinirii vârstei de optzeci de ani rostit la Ateneul Român și tipărit în broșura *Huliganism*, Alexandru Constant, *Îngrijorații*). Partea literară, firavă în ansamblul revistei, este reprezentată de versurile lui Radu Demetrescu-Gyr (*Balada trupului care s-a frânt pe roată*), Ion Pillat (*Credința*), Ion Sân-Giorgiu (*Toamnă veche*), Lucia Demetrius, Teodor Scarlat, I.D. Pietrari, Igor Block, de nuvelele și schițele semnate de Radu Tudoran (*Fata primarului cel bun*), N. Ladmiss-Andreescu (*Dispensa*), Paul Teodorescu, Traian Lalescu, dar mai ales de fragmentele din *Straniul paradis*, viitorul volum de nuvele al lui Laurențiu Fulga, și de extrasele din trilogia *Suflet japonez*, scrisă de generalul Gh. Băgulescu, primul ambasador al României în Japonia. Excluzând nuvelele *Leila* și *La închisoare* ale scriitorilor iugoslavi Ivan Cankar şi Ivo Andrić și *Focul de pistol* de A.S. Pușkin, paginile traduse provin exclusiv din perimetrul literaturilor germană și italiană, iar selecția făcută de semnatarii lor, Mihai Isbășescu (Heinrich Zillich, scriitor sas din România, *Condeiul*), Ion Sân-Giorgiu (Hans Carossa, *Orbul*) și George Sbârcea (Luigi Pirandello, *Judecata lui Saru Argentu*), este una determinată valoric. Constantă și substanțială este „Cronica literară" încredințată lui G.C. Nicolescu, tânăr asistent universitar cu opinii critice și de valoare echilibrate, pertinente, argumentative. Un derapaj în acest compartiment al **C.v.**, venit din afara redacției la începutul toamnei 1941, este *O carte infamă* – atac furibund întins pe multe coloane în câteva numere la adresa *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* de G. Călinescu, făcut de D. Murărașu, istoric literar el însuși și autor al unei lucrări similare, sub anonimatul pseudonimului cu rezonanțe de inchiziție Loyola –, articol care aprinde în presa de extremă dreapta o campanie nimicitoare la adresa cărții și a autorului. Mai echilibrat, în articolul de bilanț *Anul literar 1941*, G.C. Nicolescu enumeră lucrarea printre cărțile de excepție ale anului, observând și că „a dominat prin larga discuție în jurul ei *Istoria literaturii* a lui D. Murărașu". Alte rubrici mai vizibile, chiar dacă ocazionale, sunt „Cronica plastică" ținută de V. Beneș, „Cronica dramatică" inaugurată de Toma Vlădescu disimulat sub criptonimul Timeus, care i-o va trece lui L. Voita, „Agenda", unde este recenzat conținutul

revistelor sosite în schimb redacțional și volume recent apărute, „Cronica muzicală”, asigurată de muzicologul Tudor Ciortea. O grafică în linia politică generală a publicației preia sub genericul „Humorul altora”, pe toată suprafața unei pagini, caricaturi, grafică, desene din renumite reviste europene de umor („Grengoire”, „Ric et Rac”, „Simplicissimus”, „Travaso”, „Lustige Blätter”) și le completează cu grafica autohtonilor Dragu, Dragoș ș.a. Alți colaboratori: Gh. A. Cuza, N.I. Herescu, I.U. Soricu, Petre V. Haneș, Sextil Pușcariu, Ion Foti, Ion Savin, D. Caracostea, Bernhard Capesius, Ionel Teodoreanu, N. Porsenna, D. Iov, Al. Popescu-Telega, Mihail Dragomirescu, Ion Șugariu, George Iamandi, Nicolae Roșu. ***R.P.***

CHENDI, Ilarie (14.XI.1871, Dârlos, j. Sibiu – 23.VI.1913, Bucureşti), critic și istoric literar.

Este fiul Elizei (n. Hodoş) şi al lui Basiliu Chendi, preot. Dinspre mamă, **C.** se înrudea cu Nerva Hodoş şi cu Al. Papiu-Ilarian (ultimul inspirându-le părinților și prenumele fiului). Urmează şcoala primară la Bandu de Câmpie (judeţul Mureş), gimnaziul evanghelic german din Mediaş (1883–1884) şi Liceul „Episcopul Teutsch” din Sighişoara (1884–1891). Între 1891 şi 1894 este student al Seminarului Teologic „Andrei Şaguna” din Sibiu, apoi al facultăţilor de Filosofie şi Filologie ale Universităţii din Budapesta (1894–1897). Aici înfiinţează, împreună cu Traian Vuia, Victor Braniște, Aurel Ciato, V. Onișor ş.a., Societatea de Lectură „Petru Maior”, fiind, în cadrul ei, preşedintele comisiei literare. În 1898 se angajează, pentru câteva luni, redactor la „Tribuna poporului” din Arad, după care, pentru a evita serviciul militar, trece munţii şi se stabileşte în Bucureşti, unde va lucra până la sfârșitul vieţii ca bibliotecar la Biblioteca Academiei Române. Odată cu înființarea „Sămănătorului”, este cooptat în redacția revistei, fiind, în perioada 1902–1903, director *de facto* al publicației; colaborarea la revistă ia sfârșit în 1905, când **C.** se delimitează polemic de stilul autoritar al noului director, N. Iorga. Ulterior, redactează informal revista „Viaţa literară” (1906–1908; din 1907 cu titlul „Viața literară și artistică”), girată oficial de George Coșbuc și Ion Gorun, și, ca secretar de redacție, participă, alături de Mihail Sadoveanu, D. Anghel şi St. O. Iosif, la redactarea săptămânalului „Cumpăna” (1909–1910). Se numără printre fondatorii Societăţii Scriitorilor Români (1909), intrând în primul ei comitet de conducere. Se sinucide la o zi după ce-şi luase viaţa prietenul său St. O. Iosif. **C.** debutează publicistic în „Musa”, revista manuscrisă a Seminarului Teologic din Sibiu (1892), şi editorial cu nuvela *S-au dus în țară* (1893). Ulterior a colaborat la „Telegraful român”, „Tribuna”, „Familia”, „Foaia literară”, „Floare-albastră”, „România jună”, „Libertatea”, „Ţara noastră”, „Luceafărul”, „Convorbiri literare”, „Noua revistă română”, „Cosinzeana” ş.a.

Opera lui **C.** nu pare să se fi bucurat de o posteritate prea generoasă. În ciuda amendamentelor pe care i le-au adus relecturile din ultimele decenii, imaginea-standard a criticului rămâne aceea pe care i-au creionat-o „canonizatorii” interbelici. Tonul l-a dat, ca în atâtea alte cazuri, E. Lovinescu, care îi reproşa că „s-a integrat, chiar de la începutul activității sale, în mișcarea sămănătoristă”, ceea ce, în vocabularul criticii lovinesciene, echivalează cu o condamnare fără drept de apel. Nici G. Călinescu nu s-a arătat mai binevoitor cu foiletonistul care, în viziunea sa, ilustra „tendinţa naţională”, adică o linie ideologică privilegiată de-a lungul *Istoriei...* din 1941; însă, în ceea ce privește „criticele în sine”, istoricul literar consideră că, „deși scrise cu oarecare nerv, ele și-au pierdut azi interesul”, de vreme ce cronicarul „trece iute asupra obiectului, fără să analizeze și fără a demonstra măcar o idee”. Desigur, nu pot fi trecute cu vederea nici demersurile postbelice de „revizuire” – în sens pozitiv – a operei lui **C.**, îndeosebi pe latura ei jurnalistică. Dacă Mircea Popa i-a atribuit „un loc de seamă printre cei dintâi critici cronicari din literatura română”, Nicolae Manolescu a fost și mai categoric, numindu-l „întâiul nostru critic profesionist, în sensul modern, [...] la care o temeinică formaţie filologică se uneşte cu vocaţia publicistică”. Însă, cu toate aceste corective, **C.** tinde să fie perceput în continuare de conștiința literară drept un pășunist anacronic, cu accente xenofobe, care confundă etnicul, socialul și esteticul, un jurnalist lipsit de o bază reflexivă solidă, cu accese de violență și cu derapaje vulgare, pe scurt, un exponent al naționalismului agresiv, izolaționist și necritic de la începutul secolului al XX-lea. Totuși, personalitatea lui critică nu poate fi redusă la stereotipul ruralistului

rudimentar. E drept că, în perioada în care a condus „Sămănătorul", criticul a militat intens în favoarea unei literaturi naționale, tradiționale și rurale și că o atare afinitate se va păstra – fie şi la o intensitate mai joasă – de-a lungul întregii sale activităţi. E o poziție pe care și-a argumentat-o, la fel ca majoritatea „țărăniștilor" din epocă, prin faptul că simbolismul, „decadentismul" și/sau modernismul ar fi niște forme străine de spiritul literaturii române. Însă **C.** nu și-a închipuit niciodată – cum insinuează Lovinescu în *Istoria...* sa – că funcția literaturii s-ar limita la menirea ei socială și națională și că literatura română ar fi condamnată să rămână pentru totdeauna într-un stadiu rural. Semnificativ pentru atitudinea lui față de categoria „esteticului" e un articol din 1908 (*Viața literară: Literatura de mâine. Teatrul și literatura*), în care criticul califică dezvoltarea beletristicii românești din epocă drept „o tranziție lentă la o epocă cu mai multă înțelegere pentru frumos". „Căci, la urma urmelor, scopul definitiv al oricărei opere de artă este frumosul…" – completează foiletonistul. Mai mult, riscă aici și un mic pariu privind modul cum va arăta „literatura de mâine": „În poezie se va face iarăși mai mult loc *eu*-lui, în proză vor străbate genurile impresioniste, în dramă se vor întrona poveștile și elementul liric. Poate și simbolurile și cochetăria ușoară cu viața senzuală să-și aibă un loc în literatura de mâine, căci aceste sunt totdeauna apanagiile unei literaturi rafinate și ale unei epoci în care se face artă și mai multă". Firește, ar fi exagerat să se afirme că în aceste rânduri **C.** s-ar fi metamorfozat într-un adept al modernismului „senzual" și „rafinat". El însuși se grăbește să precizeze că literatura pe care o preconiza nu avea nimic de-a face cu așa-zisa „direcție decadentă" în vogă. Însă nu e greu de constatat că locul sporit alocat „*eu*-lui" se află la antipodul lirismului obiectiv practicat de Coșbuc (sau chiar de Goga, în măsura în care prin vocea poetului vorbește nu o subiectivitate, ci o instanță supraindividuală), în timp ce „genurile impresioniste" ar putea fi asociate în chip plauzibil cu ceea ce se va încetăţeni, peste câteva decenii, sub denumirea proză de analiză. În plus, ultimii săi ani de activitate atestă un grad ridicat de toleranță față de direcțiile literare ce debordau cadrele literaturii „țărăniste". De pildă, într-un articol din 1910 (*Aristocrații în literatură*) criticul ajunge chiar să regrete supremația acesteia, care îi redusese practic la tăcere pe exponenții altor clase sociale – în special pe aristocrați: „Constituie ... un rău această lipsă. În literatură clasele sociale ar trebui să aibă toate reprezentanții lor". Totodată, în critica sa aplicată arată o severitate ridicată față de inflația de literatură „țărănistă", recunoscând astfel implicit tendința de clișeizare accelerată din sânul ei; în paralel, el acreditează o serie de poeți „moderniști". Cazul simptomatic din acest punct de vedere este, negreșit, Tudor Arghezi, pe care **C.** îl așază „pintre cei puțini poeți moderni mai serioși de cari dispunem astăzi", verdict justificat prin aceea că poetul „*nu* pătimește de boala generală a tinerilor noștri scriitori de versuri: de banalitate". În afara acestor atitudini, există cel puțin trei poziții teoretice prin care el întrezărește unele dintre cele mai solide achiziții ale criticii românești interbelice. Printre acestea nu ar trebui, totuși, așezat (decât, cel mult, cu circumspecție) și atât de discutatul „impresionism" al criticului, în jurul căruia s-au iscat numeroase controverse. Dacă, de pildă, E. Lovinescu limita dimensiunea impresionistă a criticii lui **C.** până aproape de anularea ei, editorul seriei *Scrieri*, Dumitru Bălăeț, cade într-un exces contrar, pretinzând că ar fi vorba aici de un „caz de substituire literară" și cerând ca „gloria de a fi întemeiat acest model de critică" la noi să-i revină autorului *Impresiilor* din 1908. Că „impresia" lui **C.** ar fi fost „nudă și elementară", cum susține Lovinescu, e o afirmație care nu se susține. Gradul de elaborare a articolelor criticului (deficitare, e drept, pe partea strict analitică, dar nu fragmentare sau incoerente), folosirea frecventă a procedeelor din recuzita impresionismului francez (dialogul, portretul, pamfletul, poemul în proză etc.) și, mai ales, apelul frecvent la figura lui Anatole France (care, fără a fi citat în volumul din 1908, reprezintă, fără îndoială, sursa de inspirație a rubricii „Viața literară", pe care **C.** a ținut-o în revistele „Țara noastră" și „Tribuna", între 1908 și 1911) constituie dovezi suficiente pentru a arăta nu numai conștientizarea deplină a propriei tehnici „impresioniste", dar și performanțele pe care criticul român le-a atins în cadrul ei. Totuși, nu a fost nici pionierul absolut al impresionismului românesc, nici teoreticianul care să-l decupeze în mod programatic ca direcție critică distinctă. Cu privire la cel dintâi aspect, e de amintit că, în același an în care apar *Impresiile* sale, vede lumina tiparului un volum cu un titlu similar – *Impresii literare* de Izabela Sadoveanu-Evan. Referitor la teoretizare, singurele afirmații din secvența introductivă a cărții care ar putea fi asociate crezului impresionist cuprind un pamflet adresat pretinșilor erudiți care reduc arta la „formule de viață", de „gândire" și chiar de „simțire": „tu ești omul școalei și judecata ta e rigidă ca o formulă algebrică

fixată de alții. Tu ești obiectiv și sufletul tău nu simte ecouri; pian stricat ale cărui clape nu sună. Dar tu știi în schimb «ce-a zis Taine» și «ce-a zis X» și, cu ce-au zis ei, tu vii și măsori pe bietul artist cum ai măsura un obiect cu cântarul. Și-l tai, și-l tai, și-l spânzuri, și-l categorisești ca după litera fixă a legii, parcă arta, simțirea s-ar putea strânge în câteva paragrafe. Ei, dragul meu, legile sunt moartea poeziei!". Însă asemenea fraze, care exprimă o poziție antipozitivistă, nu transmit neapărat şi o atitudine impresionistă, definind un crez comun oricărei doctrine critice care se îndoiește de existența unei „științe literare" (în plus, repudiat aici nu e atât pozitivismul ca atare, cât preluarea mimetică a principiilor sale). De altfel, **C.** nici nu folosește, în paginile cărții sale, termenul „impresionism", ceea ce arată că îi lipsea dorinţa de a fundamenta o orientare critică particulară. Un asemenea lucru îl face abia E. Lovinescu, într-o polemică purtată cu Mihail Dragomirescu, pe care o va desfăşura în anul următor în paginile revistei „Convorbiri critice". Prin urmare, meritul lui **C.** „de a fi întemeiat acest model de critică" în România trebuie privit cu rezervele de rigoare. În schimb, mai puţin remarcate de comentatori au fost alte două elemente prin care foiletonismul anticipează câteva din principiile forte ale criticii interbelice: subiectivitatea și valoarea „creatoare" a criticii. Prima problemă e dezbătută de **C.** încă din 1904, când „parafrazează" – termenul îi aparţine – un capitol din volumul *Kritiker und Kritikaster* (1903) al lui Adolf Bartels într-un articol cu veleități programatice din 1904, *Dreptul criticei. După Adolf Bartels*. Din broșura ideologului, considerat precursor al nazismului, emulul său român a preluat nu doar mefienţa dusă până spre aversiune faţă de literatura scriitorilor de origine evreiască, dar şi o epistemologie a actului critic. Astfel, se întreabă mai întâi „până la ce limită poate să fie criticul *personal*", numai că prin „a fi personal" înțelege, deocamdată, „a insista mai mult asupra însușirilor individuale ale autorului, dând o mai largă dezvoltare caracterului decât operei lui", adică a se situa în sfera biografismului tradițional (unde „personal" înseamnă „referitor la *persoana* autorului"). Termenul cunoaște, însă, și o altă accepțiune, pe care, pe urmele universitarului german, nu

Redacţia „Sămănătorului": Ion Scurtu, Ilarie Chendi, Vasile Pârvan, M. Sadoveanu, Al. Lepădatu, St. O. Iosif

întârzie s-o speculeze: „După părerea lui Bartels nici nu poate exista o altă critică decât personală și subiectivă. Totdeauna criticul își prezintă personalitatea sa, ca o garanție pentru adevărul celor spuse". Se întâlneşte aici una dintre primele fundamentări ale subiectivității actului critic din literatura noastră, pe care **C.** a dezvoltat-o într-un alt articol – *Viața literară XXII. [Despre critică]*, 1906 –, unde demonstrația amintește de prefața primului volum din *La Vie littéraire* (1888) de Anatole France: „aproape toate criticile sunt personale. Sau cel puțin toate criticile bune. În fiecare se ascunde o părticică din cugetarea și simțirea noastră. E cu neputință să-ți renegi eul tău până la așa grad, încât judecarea ta să se cheme strict «obiectivă»". Totuși, el fixează şi o limită în fața subiectivității: „poți fi personal cât vrei, dar să rămâi în marginele adevărului". Și, dând exemplul unui prieten care îi punea la îndoială „sentimentele naționale", conchide: „Iată deci ce înseamnă a fi personal rău, în înțelesul cuvântului: a scrie adică tendențios și ceea ce nu corespunde adevărului; a scrie fără a chibzui mai întâi dacă folosești sau strici literaturei prin munca ta. Și de asta trebuie să ne ferim". O distincție similară, între „personal" ca negativ, „tendențios", şi „personal" ca „subiectiv", inerent „personalității", se va regăsi, peste aproape patru decenii, dar sub o altă formă (şi aşezată pe nişte baze filosofice mult mai ferme), în articolul călinescian *Notă despre așa-zisa „subiectivitate"* (1944). Un alt punct de contact între **C.** și critica interbelică (în general), Călinescu (în particular) vizează rolul creator al criticului. Astfel, respingând celebrul clişeu privind caracterul „parazitar" („necreator") al comentatorului de literatură, autorul *Foiletoanelor* (1904) scrie mai târziu următoarele: „Că nu creează critica este iarăși adevărat, pe cum, de pildă, nici istoricul nu creează în mod direct. [...] Dar, dacă este adevărat că criticii și istoricii nu sunt de-a dreptul producători pozitivi, ci operează cu obiecte cunoscute, nu se poate în același timp tăgădui că, având o personalitate a lor proprie, și unul și altul se diferențiază treptat în cugetare și în simțire și ajung adeseori a crea o operă trainică din cea mai aspră realitate" (*Viața literară [XXV]. Spirite de negațiune și spirite pozitive. Negațiunea este o creare. Ce este criticul? Ce ziaristul? Cazul meu,* 1909). Cu alte cuvinte, critica este o creație „indirectă" ce face adeseori concurență ficțiunii. Se observă în aceste rânduri o prefigurare a ideilor călinesciene din *Critică şi creaţie* (1927), care rămâne convingătoare chiar și în absența aparatului filosofic de proveniență croceană al succesorului său.

C. nu a avut niciodată ambiția să-și lege toate aceste idei fertile într-o doctrină unitară sau să le legitimeze recurgând la una din teoriile de autoritate ale epocii. De aceea, ele au rămas în stadiul de „preludii" (cum își intitulează criticul primul său volum de foiletoane, apărut în 1903), ce vor fi fructificate de criticii perioadei interbelice. Totuși, alta e situația în ceea ce privește atitudinea sa față de foiletonul critic, în care autorul *Fragmentelor* din 1905 nu vedea decât o predispoziție românească latentă: „Românul e născut foiletonist. Plăcerea lui de a povesti, de a-și da cu părerea despre toate, dibăcia cu care știe a produce aparența unei culturi universale și vioiciunea temperamentului ce străbate fiecare articol de gazetă sunt însușiri primitive de scriitor de foiletoane". **C.** a fost nu doar un prim practician „profesionist" al acestei specii în literatura română, dar și un foarte competent teoretician și istoric al ei. Că el avea conștiința statutului și a importanței cronicii literare, nu încape îndoială. Când, în *Foiletonul nostru* (1904), din care a fost extras pasajul anterior, sintetizează evoluția acestei forme în literatura noastră, el însuși îi va disocia cu grijă pe autorii care și-au făcut din foileton o profesie (Frédéric Damé și G.I. Ionnescu-Gion) de colaboratori intermitenţi ai revistelor precum C. Dobrogeanu-Gherea și Ioan Nădejde („bărbați de erudiție mai mult decât foiletoniști"). Dar, dincolo de acest aspect, a sesizat și a discutat, cu mai bine de un veac în urmă, câteva dintre cele mai spinoase probleme ale acestei practici, oferind numeroase puncte de vedere a căror actualitate a rămas nealterată de trecerea vremii. Dintre acestea se cuvine menționată mai întâi poziția sa moderată față de critica de tip academic și istoriografic. În ciuda aversiunii față de așa-zisa critică „științifică", nu a privit niciodată foiletonul drept „singura critică" și și-a definit mereu cu modestie propria poziție: „A fixa definitiv locul unui poet în ierarhia scriitorilor e o operă pe care trebuie s-o săvârșească condeie mai oțelite. Noi, cești mici și zavistnici, cei pururea hărțuiți și hărțuitori, nu avem decât păreri absolut și intenționat individuale; ne redăm impresiile dobândite după cetirea cu luare-aminte a operei sau chiar după cunoașterea personală a autorului" (*St. O. Iosif*, 1903). În paralel, **C.** a urmărit și comentat constant încercările biografice, monografice sau de istorie literară ale epocii și a avansat numeroase propuneri şi soluţii care se vor dovedi extrem de utile pentru urmaşii săi din acest câmp de activitate. A avut o viziune totuşi inovatoare asupra rolului revistelor literare, pe care şi-a dezvoltat-o în cadrul unei veritabile

campanii purtate în anii 1910–1911 în paginile periodicelor „Tribuna" și „Luceafărul". Pentru el, „critica de direcție" – profesată în publicaţiile „cu program" ale lui N. Iorga, G. Ibrăileanu, Mihail Dragomirescu sau Ovid Densusianu – reprezintă un stadiul artistic depășit și, în acest sens, aduce numeroase exemple de reviste germane și franceze care se prezintă ca „tribune deschise", dovedindu-se ospitaliere cu „programul" oricărui colaborator valoros: „la aceste reviste fără program, îți ești singur program". Altfel spus, în opinia lui, „astăzi au mai mulți sorți de izbândă acele periodice literare cari, fără un anume program, dar cu încurajarea materială a colaboratorilor, admit și îmbrățișează toate talentele de valoare". Căci, în ultimă instanţă, „zeci de programe și de unități strânse puternic în jurul unei flamure, duse de mâini problematice, nu fac cât un singur talent din cele neînregimentate". Argumentul criticului în această privință e unul de bun-simț („de obicei între talente de valoare e absolut cu neputință ca în materie de artă să existe un program estetic întru toate identic") și nu e greu de întrezărit aici proiectul unei publicaţii „de elită", de tipul „Revistei Fundaţiilor Regale", care va reuni, peste un sfert de veac, crema intelectualităţii româneşti. **C.** a abordat întreg repertoriul de probleme specifice publicisticii literare: necesitatea competiţiei și a luptelor de idei ca modalităţi de a dinamiza câmpul cultural; caracterul „de tranziție" al artei epocii sale; pierderea „reputațiilor" publice ca urmare a sterilității și autopastișei; proprietatea intelectuală şi abuzurile la adresa ei (prin plagiat); proliferarea contagioasă şi profund nocivă a „reclamei" ca efect al dezvoltării pieţei de carte şi, totodată, ca agresiune la adresa spiritului critic.

SCRIERI: *S-au dus în ţară*, Sibiu, 1893; *Începuturile ziaristicii noastre (1789–1795)*, Orăştie, 1900; *Zece ani de mişcare literară în Transilvania (1890–1900)*, Oradea Mare, 1901; *Preludii*, Bucureşti, 1903; ed. Bucureşti, 1905; *Foiletoane*, Bucureşti, 1904; ed. 2, Bucureşti, 1925; *Fragmente*, Bucureşti, 1905; *Impresii*, Bucureşti, 1908; ed. 2, Bucureşti, 1924; *Portrete literare*, Bucureşti, 1911; *Schițe de critică literară*, Bucureşti, 1924; *Pagini de critică*, îngr. şi introd. Vasile Netea, Bucureşti, 1969; *Scrieri*, vol. I–IV, îngr. şi pref. Dumitru Bălăeţ, Bucureşti, 1988–1995, vol. V–X, îngr. Dumitru Bălăeţ şi Ioan Spătan, Bucureşti, 2001–2007; *Eminescu şi vremea sa*, îngr. şi pref. Răzvan Voncu, Bucureşti, 1999. **Ediţii:** Vasile Alecsandri, *Scrisori*, Bucureşti, 1904 (în colaborare cu E. Carcalechi); M. Eminescu, *Opere complete*, vol. I: *Literatura populară*, pref. edit., Bucureşti, 1902 (în colaborare cu Nerva Hodoş), *Poezii postume*, pref. edit., Bucureşti, 1905; Costache Negruzzi, *Opere complete*, I–III, pref. edit., Bucureşti, 1905–1912 (în colaborare cu E. Carcalechi); Ion Creangă, *Opere complete*, pref. edit., București, 1906 (în colaborare cu G.T. Kirileanu); Mumuleanu, Hrisoverghi, Cuciureanu, *Scrieri alese*, pref. edit., Bucureşti, 1909. **Traduceri:** Henrik Ibsen, *Ziua Învierii*, Orăştie, 1900 (în colaborare cu C. Sandu[-Aldea]); Hermann Sudermann, *Ioan Botezătorul*, Orăştie, 1901 (în colaborare cu C. Sandu[-Aldea]).

Repere bibliografice: Vasile Savel, *Opera d-lui Il. Chendi*, Bucureşti, 1906; Lovinescu, *Opere*, V, *62–66*, *119–121*; Trivale, *Cronici*, *230–234*; [*Ilarie Chendi*], „Hiena", 1920, 12–13; Perpessicius, *Opere*, II, *97–98;* Goga, *Precursori*, *135–152*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *37–50*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *21–22*; Munteano, *Panorama, 91–92;* Călinescu, *Ist lit.* (1941), *566*, *Ist. lit.* (1982), *638*; Călinescu, *Opere,* IX, *56–59*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *669–674*; Micu, *Început*, *197–199*; Mircea Popa, *Ilarie Chendi*, Bucureşti, 1973; Z. Ornea, *Un polemist neînduplecat*, RL, 1989, 12; Al. Dobrescu, *Un Don Quijote printre critici*, CL, 1989, 4; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *545–548*; Voncu, *Secvenţe*, II, *18–22*; Ion Simuț, *Viața literară în 1907*, RL, 2004, 12; Manolescu, *Istoria*, *474–477*; Andrei Terian, *Ilarie Chendi şi critica românească interbelică*, „Annales Universitatis Apulensis", Philologica, 2011, 1; Durnea, *Propuneri*, 33–49. ***A.T.***

CHESARIE DE RÂMNIC (c. 1720, Bucureşti – 9.I.1780, Râmnicu Vâlcea), cărturar, traducător. Este fiul Ilincăi și al lui Anghelachi Halepliu, zaraf. Învaţă la Academia grecească din Bucureşti, având printre dascăli pe renumitul Alexandru Turnavitu. Cunoştea istoria şi limbile latină, greacă, rusă şi franceză. Călugărit în 1761, a fost doisprezece ani protosinghel şi eclesiarh al Mitropoliei din Bucureşti. Împreună cu mitropolitul Grigorie al Ungro-Vlahiei şi cu arhimandritul Filaret de la Râmnic, el prezenta, în 1770, doleanţele ţării în faţa împărătesei Ecaterinei a II-a, la Petersburg. Sprijină acţiunile politice ale mitropolitului Grigorie şi ale partidei filoruse a banului Mihai Cantacuzino, cu ajutorul cărora devine în 1774 episcop al Râmnicului. Ca episcop, s-a impus printr-o bogată activitate culturală, bisericească şi administrativă (înfiinţarea de şcoli, ctitorirea sau restaurarea unor aşezăminte de cult la Craiova şi Bucureşti). Renovarea, cu sprijinul material al negustorului Hagi Pop din Sibiu, a tipografiei de la Râmnic şi regenerarea acestui centru de iradiere spiritual-religioasă, ce a marcat o epocă a culturii româneşti, rămân marile lui merite.

Importanta sa activitate de traducător a început la tiparniţa Mitropoliei din Bucureşti, unde scoate, în 1765, ampla lucrare a lui Simion, arhiepiscopul Tesalonicului, *Voroavă de întrebări şi răspunsuri întru Hristos.* Implicat în tratativele diplomatice ale momentului, a scris în elină şi *Istoria războiului*

dintre Rusia și Poarta Otomană, lucrare păstrată doar în traducerea neogreacă a lui Ambrosie Pamperis. Prin cărţile de cult tipărite la Râmnic sub oblăduirea sa, începând din 1776, a contribuit la românizarea completă a serviciului bisericesc. Principala lui operă rămâne editarea, între 1776 şi 1779, a şase volume de mineie (contribuţia sa extinzându-se şi la pregătirea volumelor următoare, tipărite de succesorul său, Filaret), completate de prefeţe originale, atestând orizontul iluminist al clericului, ce se inspiră masiv din *Enciclopedia* franceză şi din opera bizantinologului Charles Le Beau. La traducerea *Mineielor*, lucrare colectivă, condusă de episcop, bazându-se pe vechile tălmăciri ale lui Dosoftei, Radu Greceanu şi Damaschin al Râmnicului, au colaborat mitropolitul Grigorie, Filaret de Râmnic, Anatolie ierodiaconul, Rafail monahul şi Iordan Cappadochianul. Prefeţele conţin, în ansamblu, o meditaţie asupra evoluţiei istoriei şi a timpului. Predoslovia la *Mineiul* pe octombrie, apărut în 1776, reaminteşte biruinţele în ordine cultural-religioasă (traducerea cărţilor de cult) şi anunţă

renaşterea naţională a secolului următor, prin noul sens dat cuvintelor „patrie" şi „patriot". Pentru cărturar, cauzalitatea divină şi voinţa oamenilor conlucrează, după vechiul concept bizantin al „sinergiei", la mersul evenimentelor istorice. *Mineiul* pe noiembrie, tipărit în 1778, conţine o încercare de periodizare a istoriei românilor, începând cu romanizarea Daciei. A doua etapă are în centru întemeierea Ţării Româneşti, iar a treia – traducerea cărţilor sacre în limba română. În sfârşit, epoca a patra, cea contemporană episcopului, reprezintă o perioadă de statornicie, datorată reglementărilor încheiate cu Poarta Otomană. În spirit înnoitor, **C.** încearcă să fixeze locul Bisericii în cadrul conştiinţei naţionale. Cea mai lungă şi mai însemnată este prefaţa la *Mineiul* pe ianuarie 1779, ce conţine un scurt istoric al poporului român, plecând de la teoria originilor, cu idei similare stolnicului Constantin Cantacuzino. Argumentele socio-etnografice aduse, asemănătoare celor ale Şcolii Ardelene (Samuil Micu), au în vedere obiceiurile romane, dar şi autohtone (ideea supravieţuirii dacilor este prezentă aici). Vorbind despre schimbare ca lege a firii, amintind de „stepenele" stolnicului Cantacuzino, cărturarul urmăreşte creşterea şi descreşterea statelor contemporane lui (Polonia, Suedia, Prusia), dar mai ales a Ţării Româneşti, unde procesul de declin s-a accentuat din cauza instabilităţii politice. Ideile profesate de **C.** în predosloviile sale îl aşază pe linia preocupărilor mai vechi ale umaniştilor români, conturând totodată, prin noile elemente de filosofia istoriei şi prin tema timpului, profilul unui important cărturar iluminist de la sfârşitul secolului al XVIII-lea.

Traduceri: Simion, *Voroavă de întrebări şi răspunsuri întru Hristos*, Râmnic, 1765; [*Mineie*], pref. trad., Râmnic, 1776–1779 (în colaborare).

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. Bis.*, II, *150–151*, *155–156*; Mihai Mihalache, *Viaţa şi activitatea episcopului Chesarie al Râmnicului*, BOR, 1966, 1–2; Duţu, *Coordonate*, *131–155*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *291–293*; Piru, *Ist. lit.*, II, *160–163*; Anghelescu, *Preromant. rom.*, *41–45*; *Dicţ. lit. 1900*, *177–179*; Niculae Şerbănescu, *Un cărturar iluminist muntean din secolul al XVIII-lea: episcopul Chesarie de Râmnic*, BOR, 1981, 1–2; Păcurariu, *Ist. Bis.*, II, *429–435*, III, *52–56*, *passim*.

A.Sm.

CHICHERE, Ion (11.XII.1954, Fizeş, j. Caraş-Severin – 13.IX.2004, Reşiţa), poet, publicist. Este fiul Elenei (n. Beşir) şi al lui Vichentie Chichere, ţărani. A urmat liceul la Gătaia, absolvind în 1973, şi o şcoală de telecomunicaţii la Caransebeş. A lucrat ca electromecanic în sistemul poştă-telefonie (1976–1989), până s-a

pensionat pe caz de boală. Cele dintâi versuri îi apar în 1971, în „Orizont". Mai colaborează la „Tribuna", „Steaua", „Luceafărul", „Contemporanul", „Viaţa românească", „Vatra", „Apostrof", „Contrapunct", „Poesis", „ArtPanorama" ş.a. Din 1989 este redactor al revistei „Semenicul". Prezent într-un volum colectiv din 1986, *Argonauţii*, **C.** îşi publică după câţiva ani cea dintâi carte personală, *Poeme vesele şi triste scrise prin cârciumi comuniste* (1990; Premiul Filialei Timişoara a Uniunii Scriitorilor). A semnat în presă şi cu pseudonimele Ion Chirescu, Sorin Roianu, Teo Arnăutu.

În primele volume ale lui **C**. – *Poeme vesele şi triste scrise pentru cârciumi comuniste*, *Şansa hârtiei* (1993), *Aprilie negru* (1994) ş.a. – registrul liric se întinde de la cântecul boemului damnat şi trist la umorul negru, ironie ori viziuni haotic luminate. Poemele dau seamă de un ritual bine însuşit atunci când cuvintele ies de sub controlul imaginaţiei regizate. Intuiţiile poetice sunt totuşi uşor superficiale şi se pierd în neesenţial. Cu trecerea vremii, începând cu volumul *Abisaliile* (1997), spaţiul îşi restrânge conturul, textul liric captează tensiunea trăirii şi nu doar descrierea acesteia. Poetul este tot mai mult un însingurat, căutând să înţeleagă ritmurile interioare, mai dramatice decât mişcătoarea lume exterioară. Închipuindu-se într-o împrejmuire ineptă, cum se vede în *Absurdistan* (2002), el trăieşte iluziile şi împlinirile, dezamăgirile şi angoasele. Imaginarul Absurdistan este o parabolă a unei lumi simţite într-o staţionare absurdă, în care se pierde încet orice încercare de evadare în alţi parametri axiologici. Poezia devine expresia unei dorinţe de a transgresa limitele, de a ieşi dintr-un perimetru simţit ca sufocant. În lumea iluzorie a poeziei (*Puterea iluziei*, 2004), **C**. găseşte puritatea şi forţa iubirii ca element definitoriu. Poemele oscilează între iubirea fixată într-un iluzoriu real şi transgresarea realului, spre un spaţiu diafan, trecându-se treptat spre meditaţia de substrat metafizic.

SCRIERI: *Poeme vesele şi triste scrise prin cârciumi comuniste*, Reşiţa, 1990; *Şansa hârtiei*, Reşiţa, 1993; *Aprilie negru*, Timişoara, 1994; *Viziuni*, Timişoara, 1996; *Oglinda de antracit*, postfaţă Sergiu Ştefănescu, Timişoara, 1997; *Abisaliile*, Timişoara, 1997; *Podul spadei*, Timişoara, 1998; *Clopotul de smaragd*, Reşiţa, 1998; *Cartea de beton*, Timişoara, 1999; *Excalibur*, Timişoara, 2000; *Cap şi pajură*, Reşiţa, 2000; *Orchestra neagră*, Bucureşti, 2001; *Absurdistan*, Timişoara, 2002; *Poeme nonzeciste*, Bucureşti, 2002; *Cartea dintr-o zi*, Reşiţa, 2003; *Puterea iluziei*, Timişoara, 2004; *Transatlanticul şi păpădia*, Timişoara, 2006; *Poemul fără de sfârşit*, Reşiţa, 2007.

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, *Câţiva bănăţeni*, O, 1991, 8; Horia Gârbea, *„Poeme vesele şi triste scrise prin cârciumi comuniste"*, LCF, 1991, 10; Nicolae Oprea, *Un optzecist întârziat*, VTRA, 1998, 3; Ruja, *Parte*, II, *139–142*; Gheorghe Grigurcu, *În Absurdistan*, RL, 2003, 46; Alexandru Ruja, *„Poeme nonzeciste"*, O, 2004, 11; Gheorghe Mocuţa, *Sistemul modei optzeciste*, Bucureşti, 2004, *163–166*; *Dicţ. Banat*, *159–161*; Bogdan Alexandru Stănescu, *Lecţia de anatomie senza titolo (I, II)*, ALA, 2005, 788, 789; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *191–194*; Tudorel Urian, *Poeme din anticamera morţii*, RL, 2008, 11; Vasile, *Mărci*, *97–99*. ***Al.R.***

CHIFOR, Valentin (7.III.1939, Târgu Lăpuş), critic şi istoric literar. Este fiul Paulinei (n. Marcovici) şi al lui Valer Chifor, contabil. Urmează cursurile liceului din Târgu Lăpuş (1954–1956) şi ale Facultăţii de Filologie din Cluj (1958–1963), secţia limbă şi literatură română. În 1963 îşi începe cariera didactică la Institutul Pedagogic din Oradea, fiind, pe rând, preparator (1963–1964), şef de cabinet (1964–1966), asistent (1966–1970), lector (1970–1987); trecând la Facultatea de Litere orădeană, e conferenţiar (1992–2000), profesor (2001–2006), iar ulterior profesor consultant. Devine doctor în filologie în 1977 cu o teză consacrată lui F. Aderca, sub îndrumarea lui Iosif Pervain. Debutează în 1964 cu un text despre M. Eminescu în ziarul „Crişana" (Oradea) şi editorial cu volumul *Caleidoscop critic*, apărut în 1996. Colaborează cu articole la „Familia", „Echinox", „Tribuna", „Steaua", „România literară", „Vatra", „Convorbiri literare", „Apostrof" ș.a. În 2010 i se acordă Diploma de Excelenţă a Ministerului Culturii, Cultelor şi Patrimoniului Cultural pentru realizări în domeniul literaturii. Participă la realizarea unor lucrări colective, precum *Dicţionarul scriitorilor români*, coordonat de Mircea Zaciu, Marian Papahagi şi Aurel Sasu (I–IV, 1995–2002).

Debutul în volum al lui **C.** se produce târziu, în 1996, când îi apar simultan două cărţi: *Caleidoscop critic* şi *Felix Aderca sau vocaţia experimentului*. Ultima constituie prima monografie critică dedicată acestui autor. Considerat un scriitor de raftul al doilea, din cauza abordării nesistematice a mai multor formule, fără a excela în nici una, Aderca îl interesează pe **C.** tocmai în virtutea acestei eterogenităţi, interpretată ca o „vocaţie a experimentului". Scriitorul ar ilustra, astfel, caracterul polivalent al unui talent care trece de la poezie la proză, apoi la teatru, cultivând

critica literară cu aplecare spre reflecția estetică, interviul, publicistica, dintr-un gust marcat pentru formulele nu doar noi, ci şi incomode. Tratarea din unghiul experimentului implică o reconsiderare a acestei „risipe" care devine, din defect major al operei, o trăsătură definitorie a scrisului lui Aderca. Acelaşi lucru se întâmplă şi în ceea ce priveşte „diletantismul", fără de care nu se poate concepe în fapt niciun gest de pionierat, dar care îl poartă pe autor în spaţii pe care nu le cunoaşte suficient şi pe care nu le stăpâneşte. Exegetul tratează cu înțelegere și raportul scriitorului cu modelele, faptul că acesta „împrumută" de la E. Lovinescu mult din materia celor două tratate de estetică şi că scrie o poezie sub influenţă eminesciană și un teatru de factură expresionistă sub impresia unor lecturi occidentale etc. În ciuda acestor gesturi recuperatorii, **C.** nu propune o reevaluare estetică a scriitorului și nu încearcă să îl reinventeze prin analize de text. Opera lui Aderca îi oferă, în primul rând, ocazia unui susținut efort arhivistic, posibilitatea de a completa informaţia existentă şi de a revela scrieri inedite, dat fiind că o parte semnificativă a textelor acestui autor rămăsese nepublicată. În această direcție trebuie căutate meritele criticului care, înainte de a fi un comentator pertinent de literatură, e un pasionat al cercetării în arhive și un bun editor. Nu întâmplător, el va îngriji şi două ediţii din Aderca, *Oameni şi idei* (1983) şi *Oameni excepţionali* (1995), ultima cuprinzând şi o secvenţă inedită de jurnal intim din anii '50 ai secolului trecut. Celelalte volume semnate de **C.** – *Caleidoscop critic, Între real şi imaginar* (1999), *Escale* (2006) – sunt culegeri de articole şi cronici, unele mai vechi, reflectând activitatea criticului înainte de 1989. Dincolo de limbajul uşor datat și de unghiul de abordare ce trădează epoca, se observă clar temele recurente: interacţiunea dintre literatură și sfera politicului, relevată de o analiză a raportului dintre Revoluţia de la 1848 şi ideologia interbelică și de alta, a raportului lui Titu Maiorescu cu Războiul pentru Independenţă ori de relația lui Octavian Goga cu Unirea, cealaltă temă fiind scriitura introspectivă, așa cum se vede în paginile dedicate mai multor jurnale intime – Mihail Sebastian, Alice Voinescu, Mircea Zaciu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca sau unor memorii – Mircea Eliade, Constantin Beldie, Adrian Marino, N. Steinhardt, Gabriel Ţepelea. Semnificativ e faptul că, în această diversitate de preocupări, centrul de greutate îl constituie în continuare opera lui Aderca. Cu aceeaşi atenție la detaliul inedit și la informația rară, criticul documentează, în completarea cercetărilor sale anterioare, prezenţa scriitorului în cenaclul Sburătorul, raporturile lui cu Tudor Arghezi, Marcel Proust şi Goethe (*Caleidoscop critic*), activitatea de poet şi de dramaturg (*Între real şi imaginar*).

SCRIERI: *Caleidoscop critic*, Oradea, 1996; *Felix Aderca sau Vocaţia experimentului*, Cluj-Napoca, 1996; *Literatura română interbelică*, Oradea, 1998; *Între real şi imaginar*, Oradea, 1999; *Escale*, Cluj-Napoca, 2006. **Ediţii:** F. Aderca, *Oameni şi idei*, Cluj-Napoca, 1983 (în colaborare cu Marcel Aderca), *Oameni excepţionali. Jurnal intim*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1995; *Vise într-o linişte sumeriană*, Oradea, 1999; *Sărbătoarea prieteniei. Traian Blajovici – corespondenţă primită*, pref. edit., Oradea, 2009.

Repere bibliografice: Grigore Scarlat, *„Caleidoscop critic"*, ST, 1996, 6; Gheorghe Grigurcu, *Felix Aderca sau „Un spectacol al registrelor extreme" (I–II)*, RL, 1999, 30, 31; Z. Ornea, *Polifonii*, Bucureşti, 2001, *447–453*; Gheorghe Grigurcu, *Despre pornografie (I–II)*, RL, 2007, 2–3; Cristian Livescu, *Magiştri şi hermeneuţi*, Iaşi, 2007, *284–286*; Mircea Popa, *Moment epistolar orădean*, TR, 2010, 186; Gheorghe Grigurcu, *„Un risipitor fericit"*, RL, 2011, 44. ***L.Td.***

CHIFU, Gabriel (22.III.1954, Calafat), poet, prozator. Este fiul Angelei (n. Pompiliu) şi al lui Ion Chifu, avocat. După ce frecventează școala elementară la Calafat (1961–1968) şi la Băileşti (1968–1969), urmează Liceul „N. Bălcescu" din Craiova (1969–1973). Absolvind în 1979 Facultatea de Electronică a Universităţii din Craiova, lucrează ca inginer la Bucureşti (1979–1981), Petroşani (1981–1982) și ulterior la Craiova. Intră în redacţia revistei „Ramuri" în 1985, cu concursul lui Marin Sorescu; după ce în 1991 acesta este îndepărtat de la conducerea revistei, şi datorită implicării lui **C.**, el va ajunge redactor-șef, poziție în care rămâne până în 2010, an din care funcționează ca director executiv la „România literară". Debutează editorial în 1976 cu volumul *Sălaş în inimă*. I s-au acordat premiile revistelor „Amfiteatru" (1975) şi „Luceafărul" (1976), Premiul Uniunii Scriitorilor (1976, 1997, 1998, 2011) şi al Filialei Craiova a Uniunii Scriitorilor (1983, 1994), Premiul UTC (1983). Din 1997 este secretarul Asociaţiei Scriitorilor din Craiova, între 2005 și 2009 este secretar al Uniunii Scriitorilor, iar ulterior vicepreședinte.

La debutul cu *Sălaş în inimă*, **C.** se înfăţişează într-o ipostază naivă și sentimentală având prea puține legături cu ceea ce avea să devină generația '80, din care poetul face parte măcar biologic. Sunt versificate atitudini de adolescent binecrescut (sensibilitate, entuziasm, intenții constructive), discret contrabalansate de o melancolie studiată, într-un

decor cu salcâmi, tei, trandafiri: „Cade seara peste Dolj ca un cocor blând/ Dunărea pare un salcâm înflorit./ O barcă abia înaintează sub greutatea/ luminii de lună,/ Mă duc pe mal și îngenunchez./ De aici îmi sorb eu puterea/ cu care a doua zi/ mă urc pe baricadele adevărului/ și înving" (*Dunărea ca un salcâm înflorit*). Apar și versuri de circumstanță: „Nu, comunismul nu e o grădină de aur,/ lui nu-i plac focurile de artificii,/ inimile umflate cu pompa, oamenii/ care numără timpul după cărămizile/ pe care le-au adunat pentru vilă, vorbele/ goale (vai, se ferește comunismul/ de vorbele goale cum privighetoarea de țeava/ puștii)./ Drumul spre comunism nu/ trece prin carele alegorice./ Drumul spre comunism e un drum/ pe jos. Greu. Cu pierderi. Cu vântul în față./ Cu pieptul descoperit./ Adevărul e inima sa" (*Drumul spre comunism*). Cartea următoare, *Realul eruptiv* (1979), indică voința de tulburare a apelor prea simple din primul volum prin apropierea de o poezie mai complexă, mai „filosofică", bunăoară în stilul Ștefan Aug. Doinaș, conspectat la pachet cu autori traduși la noi în anii '70–'80. Rezultă, în *O interpretare a purgatoriului* (1982), *Lamura* (1983) și *Omul nețărmurit* (1987), o poezie cu suficiente momente livrești produse prin mimetism. Atunci când poemele renunță la prețiozitate rămân sentimentale și insuficiente. Așa se întâmplă bunăoară în *Însemnări din ținutul misterios* (2011), prezentat de Nicolae Manolescu drept cel mai bun volum al poetului, dar abundând în patetismele genuine ale unui sentimental pozând în viril vulnerabil. Romancierul **C.** este mai plauzibil decât poetul. Dincolo de tentativa de a problematiza pe marginea ratării intelectuale, *Unde se odihnesc vulturii* (1987) utilizează câteva trucuri textualist-autoreferențiale la modă în epocă. Mai ambițios este *Valul și stânca* (1989), combinație de roman al provinciei, roman istoric și metaroman. După 1989 **C.** își culege temele de predilecție din instrumentarea maniheistă a anticomunismului – o altă temă la modă. Romancierul gândește în antiteze elementare, forțate simbologic. În *Maratonul învinșilor. Addenda la o nuvelă de Kafka* (1997) intelectualul inadaptat este de această dată unul care trăiește în plină alienare comunistă. În *Cartograful puterii* (2000) apare ca personaj chiar Diavolul, care acționează ca un turnesol asupra lumii postcomuniste: pe unii îi împinge la distrugere, pe alții îi determină, prin antagonizare, să aleagă mântuirea. Fără condeiul lui Mihail Bulgakov, tema faustică devine caricaturală, umoristică. *Visul copilului care pășește pe zăpadă fără să lase urme sau Invizibilul, descriere amănunțită* (2004) aspiră să ofere romanul comunismului prin intermediul narațiunii fantastice a unui copil mort care rămâne suspendat între realitatea pământească și cea suprateerestră; acestei narațiuni principale, care focalizează capricios-eliptic, îi sunt coroborate și alte fire, ambiționând împreună la ideea de roman-palimpsest. În esență, este vorba de istoria unei familii distruse de forțele obscure – și cât se poate de diabolice, sugerează autorul – puse în mișcare de comunism. Elocvența simbolică, polarizată maniheist, găsește o oarecare compensare în regimul naiv, vag chagallian al vocii narative fals infantile. În *Relatare despre moartea mea sau Eseu despre singurătate* (2007) aspectul de roman detectivist și tropul manuscrisului misterios ascund aceeași temă, tratată la fel de naiv, a puterii exersate malign-diabolic. O emigrantă, realizată în Canada, primește la câțiva ani după fuga din România comunistă o corespondență enigmatică din partea unui necunoscut care se revelă finalmente drept torționarul ei, un securist specializat în schimbarea măștilor și a identităților, solicitat de **C.** să întruchipeze Răul cu majusculă. Toate pistele romanului care duc la această revelație se dovedesc simple fantoșe, inutile în economia finală a cărții. Decorurile internaționale țin de o coregrafie șovăitoare, iar stilistica este stângace și redundantă. În fine, la mijloc de poem în proză și de proză în poezie, *Fragmente din năstrușnica istorie a lumii, de Gabriel Chifu trăită și tot de el povestită* (2009) oferă o autobiografie naivă dublată de artificiu, într-o mixtură probabil voluntară.

SCRIERI: *Sălaș în inimă*, București, 1976; *Realul eruptiv*, București, 1979; *O interpretare a purgatoriului*, București, 1982; *Lamura*, București, 1983; *Omul nețărmurit*, Craiova, 1987; *Unde se odihnesc vulturii*, București, 1987; *Valul și stânca*, Craiova, 1989; *Povestea țării latine din Est*, București, 1994; *Maratonul învinșilor. Addenda la o nuvelă de Kafka*, București, 1997; *La marginea lui Dumnezeu*, București, 1998; *Cartograful puterii*, București, 2000; *Povestirile lui Cesar Leofu*, București, 2002; *Bastonul de orb*, București, 2003; *Lacătul de aur*, postfață Dan Cristea, București, 2004; *Visul copilului care pășește pe zăpadă fără să lase urme sau Invizibilul, descriere amănunțită*, Iași, 2004; *O sută de poeme*, pref. Nicolae Manolescu, Craiova, 2006; *Relatare despre moartea mea sau Eseu despre singurătate*, Iași, 2007; *Fragmente din năstrușnica istorie a lumii, de Gabriel Chifu trăită și tot de el povestită*, Craiova, 2009; *Însemnări din ținutul misterios*, București, 2011.

Repere bibliografice: Ştefan Aug. Doinaş, *Candoarea de a fi poet*, F, 1974, 10; Ulici, *Prima verba*, II, *54–56*; Ion Bogdan Lefter, *Lumea invadată de semne*, RL, 1982, 19; Grigurcu, *Existenţa*, *528–531*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *170–175*; Regman, *Nu numai*, *244–246*; Coşovei, *Pornind*, *245–248;* Andreea Deciu, *Combinaţii riscante*, RL, 1994, 30; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *549–551*; Grigurcu, *Poezia*, I, *241–247*; Dimisianu, *Lumea*, *479–483*; Cistelecan, *Top ten*, *156–159*; Gabriel Dimisianu, *Roman şi basm*, RL, 2004, 42; Octavian Soviany, [*Gabriel Chifu*], CU, 2004, 11, LCF, 2007, 1; Ştefănescu, *Istoria*, *952–956*; Adriana Stan, *Balzac şi artileria grea*, CLT, 2008, 11; Manolescu, *Istoria*, *1313–1316*; Geo Vasile, *De veghe în lanul de proză*, Iaşi, 2009, *70–72*. ***M.I.***

CHIHAIA, Pavel (23.IV.1922, Corabia), prozator, dramaturg, eseist.

Este fiul Elenei (n. Crăciunescu), croitoreasă, şi al lui Ion Chihaia, funcţionar. După ce urmează la Constanța – unde locuiește de la cinci ani – Liceul „Mircea cel Bătrân", frecventează între 1941 și 1944 Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti. Debutează în publicația școlară „Revista noastră" (Constanţa, 1940), iar ulterior colaborează cu proză şi cu cronici plastice la „Timpul", „Ecoul", „Fapta", „Universul literar", „Lumea". Debutează editorial la Editura Fundaţiilor Regale cu piesa de teatru *La Farmecul nopţii* (1945; Premiul Scriitorilor Tineri), care beneficiase de recomandarea lui Petru Comarnescu. Tot Comarnescu îi facilitează angajarea ca impiegat la Direcţia Generală a Teatrelor (1946), de unde va fi dat afară în 1948 pentru că participase la o şezătoare literară organizată de Partidul Naţional Ţărănesc. Mânat de convingeri anticomuniste, între 1946 și 1950 face parte din Asociaţia „Mihai Eminescu", înființată prin aportul secretarului nunțiaturii catolice din București, Marie-Alype Barral, și funcționează în clandestinitate alături de Constant Tonegaru, Teohar Mihadaș, Iordan Chimet, Dinu Pillat, Șerban Cioculescu ș.a.. În perioada 1948–1960 va fi arestat în două rânduri și eliberat de fiecare dată din lipsă de probe. Trăiește lucrând ca zidar, caloriferist, figurant la teatru. În 1960 este angajat de George Oprescu la secția medievală a Institutului de Istoria Artei, dedicându-și energia în următoarele două decenii specializării într-un domeniu în care intrase ca diletant. După o tentativă de a emigra în 1971, când pleacă în Elveția, ajungând apoi la Florența și la Paris, înainte de a se întoarce în țară unde rămăsese restul familiei, obține în 1978 azil politic în Germania și se stabilește la München, unde funcționează în calitate de consilier de educație la un liceu francez. Colaborează la Radio Europa Liberă și la publicații din exil precum „Buletinul Institutului Român" (Freiburg), „Limite", „Curentul", „Observator", „Lumea liberă". După 1989 reintră în circuitul cultural din România, reeditându-și în numeroase rânduri scrierile științifice, publicistice și beletristice.

Prin *Blocada* (1947), **C.** are șansa și totodată nețansa de a-și vedea tipărită cea mai importantă scriere. Cartea face parte dintr-o serie de romane – împreună cu *Frunzele nu mai sunt aceleaşi* de Mihail Villara, *Moartea cotidiană* de Dinu Pillat ș.a. – publicate în scurta perioadă de libertate artistică dintre sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial și instaurarea realismului socialist, care, prin ieșirea rapidă din circuitul public, au ratat intrarea în canonul real al literaturii. Reconsiderarea lor după 1989, deși receptată relativ consistent, le-a readus totuși în atenția publicului și a criticii mai curând în calitate de piese de muzeu, relicve ale unui fost viitor posibil. Pe de altă parte, șansa lui **C.**, pe lângă a-și fi văzut publicat romanul, vine din atingerea unui nivel literar la care ulterior nu avea să mai ajungă. Principala calitate a cărții stă în stil, în paleta cromatică a frazei, aptă să contureze o epocă și o atmosferă. Dar tot în stil este localizat și unul dintre principalele neajunsuri: dacă în descrieri fraza este complexă, în naraţiuni şi dialoguri eficiența scade sensibil. De altfel, autorul şi-a revizuit considerabil romanul cu prilejul ediţiilor ulterioare, acţiune în fond tardivă şi ineficientă. Cartea este construită pe o dublă mișcare. Dezordinea febrilă de pe orizontala societății mai mult sau mai puțin interlope din portul Constanța în anii de dinaintea și din timpul celui de-al Doilea Război Mondial este înghețată progresiv pe axa temporalității/ istoriei sub acțiunea blocadei impuse traficului maritim. Precum în *Europolis* de Jean Bart, romanul este un studiu al anulării unei

dinamici, al intrării unui oraș portuar într-o somnolență devitalizată. Personaje de toate soiurile – proxeneți, contrabandiști, traficanți, zarafi, prostituate, negustori, lupi de mare, polițiști, adventiști, agricultori – oferă un repertoriu uman nu atât larg, cât dens. Dintre cele câteva personaje principale se reține în primul rând Hemcea, o variantă de Don Quijote, un uriaș relativ inofensiv și mitoman care visează cu voce tare aventuri maritime pe măsura acelora din cărți. Deși complex anecdotic – traversează o serie eterogenă de situații sociale –, personajul reprezintă o slăbiciune simptomatică pentru construcția romanului, fiind mai curând un fir roșu care dispare pe ample porțiuni, şi nu un pilon de susținere. Încă din prefaţa care trebuia să însoţească romanul la prima apariţie, Petru Comarnescu scotea în evidență inabilitățile de construcție. Textul apare într-adevăr dezechilibrat: nu are unitate de acțiune, numeroase personaje sunt pierdute din vedere, multe episoade și gesturi sunt nemotivate sau excesive. Pe lângă înrudirea evidentă cu romane ale lumii de graniță precum *Un port la răsărit* de Radu Tudoran, *Blocada* a fost comparat de I. Negoițescu cu *Ciuma* de Albert Camus sau cu *Deşertul tătarilor* de Dino Buzzati, scrieri tipice pentru tema unei așteptări opresive și enorm dilatate. Mai verosimilă este apropierea de naturalismul lui Eugen Barbu din *Groapa* (Marian Popa). Cu atât mai mult cu cât piesa în trei acte *La Farmecul nopţii* ţinea de aceeași zonă naturalistă – ilustrată în proximitatea interbelicului de Dan Petrașincu ș.a. – a febricității și morbidității accentuate prin contrastul cu o normalitate copios absentă. *Blocada* trebuia să fie prima parte din ceea ce autorul intenționa să numească *Trilogia dobrogeană*. A mai fost scris doar volumul al doilea, *Hotarul de nisip*, inclus în primul tom din seria *Scrieri din ţară şi din exil* (I–III, 2007), rămânând în stadiu de proiect cel de-al treilea, dedicat exilului tomitan al poetului latin Ovidiu. *Hotarul de nisip* este o scriere complementară primului roman, fiind de asemenea centrat pe tema evadării dintr-un univers sufocant – în speță, comunismul represiv al anilor '50 din secolul trecut (epoca în care a fost începută cartea); doar că de această dată „blocada" nu mai vine din exterior, ci dinăuntrul granițelor. Totuși, scrierea e departe de complexitatea caracterologică și stilistică din *Blocada*. La rigoare, se poate susține că *Hotarul de nisip* reprezintă un caz de realism socialist scris pe dos din punct de vedere al valorilor ideologice, adică din perspectiva unui „dușman al poporului". Deși polaritatea axiologică este inversată, limitările formulei – simbolistică încărcată și maniheistă, exces de personaje tipice în situații tipice, finalul luminos – anulează în bună măsură eficiența romanului, care poate fi citit în schimb ca document al rezistenței anticomuniste. Din perioada deceniului al cincilea s-au mai păstrat câteva nuvele, incluse târziu în *Treptele nedesăvârșirii* (1994): *Poteca de argint*, *Orbul*, *Friguri*, *Datoria*. În același volum au fost publicate eșantioane din jurnalul ținut în perioada 1956–1957, din corespondența întreținută între 1948 și 1957 cu Constant Tonegaru, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu ș.a. ori din memorialistica scrisă în exil – evocări ale lui Stere Popescu, Dimitrie Stelaru, Constant Tonegaru, Petru Comarnescu, George Tomaziu. Renunțând la beletristică de-a lungul anilor '60–'80, **C.** s-a specializat în istoria artei românești medievale, domeniu în care a publicat numeroase studii, inclusiv o variantă amplificată a doctoratului susținut în 1973 la Sorbona, *Immortalité et décomposition dans l'art du Moyen Âge* (1988). După 1989 a realizat pentru Europa Liberă o serie de interviuri cu personalități literare și artistice din România, culese în volumul *Fața cernită a libertății. 20 convorbiri la Europa Liberă* (1991). De asemenea, a acordat numeroase interviuri privind biografia sa intelectuală și politică. S-a îngrijit de adunarea unei opere risipite sau în diverse stadii de finalizare. Scrierile despre artă, editate inițial separat, au fost strânse în cinci volume intitulate *Artă medievală* (1999), iar beletristica și publicistica au fost cuprinse în seria *Scrieri din ţară şi din exil*. În fine, o serie cvasicompletă, *Opera omnia*, a apărut în zece volume în 2010, ilustrând toate domeniile de activitate ale autorului, urmată în 2012 de editarea corespondenței.

SCRIERI: *La Farmecul nopţii*, Bucureşti, 1945; *Blocada*, Bucureşti, 1947; ed. pref. Petru Comarnescu, postfață I. Negoițescu, Cluj-Napoca, 1991; ed. definitivă, pref. Petru Comarnescu, postfață I. Negoițescu, Cluj-Napoca, 2005; *Din cetăţile de scaun ale Ţării Româneşti*, Bucureşti, 1974; *De la Negru Vodă la Neagoe Basarab. Interferenţe literar-artistice în cultura românească a evului de mijloc*, Bucureşti, 1976; *Sfârşit şi început de ev. Reprezentări de cavaleri la începuturile Renaşterii*, Bucureşti, 1977; *Tradiţii răsăritene şi influenţe occidentale în Ţara Românească*, München, 1983; *Immortalité et décomposition dans l'art du Moyen Âge*, Madrid, 1988; *Faţa cernită a libertăţii. 20 convorbiri la Europa Liberă*, Bucureşti, 1991;

Mărturisiri din exil, postfaţă Adolf Armbruster, Iaşi, 1994; *Treptele nedesăvârşirii*, Iaşi, 1994; *Lecturi despre Ţările Române în Evul Mediu*, Aalborg (Danemarca), 1995; *Itinerarii artistice*, Aalborg, 1995; *Ţara Românească între Bizanţ şi Occident*, Iaşi, 1996; *Orizont medieval*, Aalborg, 1996; *Artă medievală*, I–V, pref. Şerban Papacostea, Bucureşti, 1998; *Legendele unei lumi posibile*, Bucureşti, 2000; *Înfăptuiri pontice. Antologie dobrogeană*, îngr. Ioan Popişteanu, Constanţa, 2004; *Scrieri din ţară şi din exil*, I–III, Bucureşti, 2007; *Opera omnia*, I–X, îngr. Ioan Popișteanu, introd. Angelo Mitchievici și Ileana Marin, Constanța, 2010; *Corespondenţă*, Constanţa, 2012.

Repere bibliografice: Marin Sârbulescu, *„Blocada”*, TIL, 1948, 3648; Piru, *Panorama*, *462–463*; Nicolae Manolescu, *Literatură și artă*, RL, 1979, 10; Matei Cazacu, *Tradiţii şi influenţe*, „Limite” (Paris), 1985, 44–45; Alex. Ştefănescu, *„Era în 1947”*, RL, 1992, 4; Ioana Pârvulescu, *În căutarea „generaţiei pierdute”*, RL, 1994, 15; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *96–99*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *551–553*; Cornelia Ştefănescu, *Cadenţa unei degradări*, JL, 1998, 1–2; Theodor Cazaban, *O carte ştiinţifică, o carte de exil*, JL, 1998, 6–7; Florescu, *Întoarcerea*, *184–187*; Adolf Armbruster, *Pavel Chihaia şi arta medievală*, JL, 1999, 21–24; Barbu Cioculescu, [*Pavel Chihaia*], RL, 1999, 26, 2002, 15, 2004, 17, JL, 2004, 7–12, LCF, 2005, 23, RL, 2008, 5, „Litere” (Găeşti), 2008, 2, „Acolada” (Satu Mare), 2011, 11, 2012, 12; [*Pavel Chihaia*], JL, 2001, 5–10, 2004, 7–12 (grupaje speciale); Gabriel Dimisianu, [*Pavel Chihaia*], RL, 2001, 28, LCF, 2005, 23, R, 2008, 1, RL, 2011, 15; Gheorghe Grigurcu, [*Pavel Chihaia*], RL, 2001, 41, 2008, 8; Tudorel Urian, [*Pavel Chihaia*], RL, 2006, 20, 2008, 28; Popa, *Ist. lit.*, I, *256–257*; Manolescu, *Enciclopedia*, *155–157*. ***M.I.***

CHILARU, Ion (15.II.1937, Molniţa–Herţa – 1.VI.1994, Cernăuţi), poet, publicist. Este fiul Casandrei (n. Gherlan) și al lui Ion Chilaru, ţărani. În 1951, după absolvirea primelor opt clase în satul natal, a urmat şcoala medie în satul Horbova din raionul Herța. Între 1954 și 1959 şi-a făcut studiile la Universitatea de Stat din Cernăuţi, Facultatea de Filologie Romano-Germanică, secţia limba moldovenească. Din 1959 până în 1965 este directorul şcolii din satul natal. Câteva luni a lucrat pe post de redactor-şef adjunct la Comitetul de Stat pentru Radio-Televiziune din Cernăuţi, apoi devine secretar de redacţie la cotidianul „Bucovina sovietică”; aici lucrează până la apariţia ziarului „Zorile Bucovinei”, unde a activat mai întâi ca redactor-şef adjunct, apoi, până în 1994, ca redactor-șef. În perioada 1975–1979 a studiat la Şcoala Superioară de Partid de pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist din Ucraina.

C. a debutat cu versuri şi articole în gazetele raionale şi regionale. A scris versuri ocazionale, patetice, lozincarde, dedicate Partidului Comunist și vieţii noi din comunism, a proslăvit „viaţa nouă” a bucovinenilor sub puterea sovietică. Timp de două decenii a dominat cantitativ peisajul liric bucovinean, complăcându-se în ipostaza de „bard al partidului unic” a cărui poezie „nici nu se construiește, nici nu se deconstruiește, ci se stivuiește” (Ștefan Hostiuc). Confesiuni lirice precum „Mereu eşti la începutul unui drum/ Şi te grăbeşti să te avânţi spre altul/ Sub paşii tăi se macină acum/ Secundele, adâncul şi înaltul” s-au pierdut printre nenumărate ode închinate socialismului.

SCRIERI: *Cinstire plugarului*, Ujgorod, 1968; *Destăinuire*, Ujgorod, 1969; *Patria din mine*, Ujgorod, 1970, *Amezi bucovinene*, Chişinău, 1972; *Măria Sa Omul*, Ujgorod, 1973; *Magistrala lui Octombrie*, Ujgorod; 1975; *Izvoare fierbinți*, Ujgorod,1977; *De vorbă cu viitorul*, Ujgorod, 1980; *Florile recunoştinţei*, Ujgorod, 1983; *Cântecele vieţii*, Ujgorod, 1985; *Arborele frăţiei*, Ujgorod, 1987. **Antologii:** *Glasuri tinere. Versuri ale tinerilor poeţi moldoveni din Bucovina*, Ujgorod, 1971.

Repere bibliografice: Grigore Bostan, Lora Bostan, *Pagini de literatura română. Bucovina, regiunea Cernăuţi (1775–2000)*, Cernăuţi, 2000, *399–403*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *219*; Hostiuc, *Scriitori*, *34–35*; Grigore Crigan, *Am vrut să fiu așa cum sunt – îndrăgostit de-acest pământ*, „Zorile Bucovinei”, 2007, 14 februarie. ***V.Tt.***

CHIMET, Iordan (18.XI.1924, Galaţi – 23.V.2006, Bucureşti), prozator, poet, eseist. Este fiul Paraschiţei (n. Ţăranu) şi al lui Aurel Chimet, grefier. A urmat Liceul „Vasile Alecsandri” din Galaţi, terminat în 1944, după care s-a înscris la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, absolvită *magna cum laude* în 1948. A făcut şi Facultatea de Drept, luându-şi licenţa în 1957. Redactor la „Gazeta literară” (1964–1968) şi la Televiziune (1969), din 1970 renunţă deliberat la orice slujbă oficială. A folosit şi pseudonimele

Iordan C. Galaţi şi Giordano Rossi. Încă din ultimii ani de liceu (1941–1944) colaborează la reviste de satiră („Veselia”, „Epigrama”, „Gluma”) şi scrie proză umoristică absurdă. Împreună cu câţiva colegi, printre care Gheorghe Ursu, asasinat de Securitate mai târziu, şi Camil Baciu, viitor prozator SF, participă la un grup de contestare politică a realităţilor româneşti din timpul războiului, ceea ce îi atrage o supraveghere atentă din partea Siguranţei Naţionale. Colaborează deschis la „Dreptatea”, rămas principalul organ de presă al opoziţiei, e prezent în „Caiet de poezie”, supliment al „Revistei Fundaţiilor Regale”. În „Revista româno–americană” din 1946 îi apare ciclul de poeme *Exil* (retipărit abia în 1999). De acum încolo va folosi pretextul literaturii pentru copii, al literaturii suprarealiste, al literaturii fanteziei şi inocenţei pentru a arăta că o evadare din universul concentraţionar încă este posibilă. *Lamento pentru peştişorul Baltazar* (1968), ciclu de mici poeme suprarealiste compuse între 1946 şi 1948, inaugurează câteva teme şi procedee ce vor deveni obsedante: tema călătoriei spre un punct-centru, numit în această perioadă Vechiul Oraş, iar mai târziu, în perioada prozei, Oraşul, realizarea călătoriei într-o lume la graniţa realului cu ficţionalul, în care amănuntul descripţiei exacte serveşte construirii unui decor ce nu aparţine lumii acesteia, ci alteia, Imaginariei. În perioada 1948–1965 scriitorul nu publică nimic; cărţile încep să-i apară din 1966. La punctul de interferenţă dintre basm, povestire de aventuri, naraţiune cu animale, roman alegoric şi parodie a tuturor stilurilor narative consacrate, *Închide ochii şi vei vedea Oraşul* (1970) transpune în imaginar căutarea micuţei Elli, frumoasa fetiţă răpită de căpcăunul Gagafu, cu ajutorul motanului Sultan. *Alice în ţara minunilor*, *Pinocchio*, basmul românesc, *Dumbrava minunată* sunt apropieri ce apar în memoria cititorului. Scrierea pune şi într-un fel parodic, ce va fi la modă aproape patruzeci de ani mai târziu, chestiunea intertextualităţii: în centrul ei se află povestirea *Răzbunarea purcelului*, narată de mai multe ori sub titlurile *Convertirea ocnaşului*, *Surpriza minunată*, *Sărbătoarea uitucului*, *Somn uşor*, *În Munţii Stâncoşi*, *De ce?*, în stil rusesc, franţuzesc, german, italian, american, interogativ.

Debutul editorial **C.** şi-l făcuse între timp cu un comentariu asupra filmelor despre cuceritorii eroici de noi teritorii: *Western. Filmele Vestului îndepărtat* (1966). Filmul va rămâne o constantă a preocupărilor sale: ca autor de scenarii cinematografice – *Baladă în piatră* (1966), *Baladă pentru vechiul drum* (1968), consacrat mănăstirii Curtea de Argeş şi difuzat în ajunul ocupării Cehoslovaciei, la care se adaugă scenariul pentru filmul de animaţie *Fetiţa cu chibrituri*, după H. C. Andersen, premiat la festivalurile de la Teheran, Barcelona, Veneţia, scenariul de avangardă *Carnavalul* (1972), realizat împreună cu cineastul Ion Truică, prin care deschide o cale nouă genului – şi, mai ales, în calitate de comentator de film – cărţile *Comedia burlescă* (1967), *Eroi, fantome, şoricei* (1970). După 1989 **C.** nu şi-a transformat împotrivirea la comunism într-o afacere rentabilă. Între 1990 şi 1994 ţine la postul de radio Europa Liberă un ciclu de conferinţe având ca teme definirea alfabetului democraţiei, vocaţia europeană a istoriei României şi ideea europeană. În 1990 lansează la Editura Dacia colecţia „Ieşirea din labirint”, dedicată educaţiei democratice. Sunt aduse la lumină aici lucrări interzise în perioada dictaturii, consacrate definirii principalelor sisteme totalitare din secolul al XX-lea. Poet suprarealist, prozator fantezist şi tandru ironic, scenarist cu premii internaţionale, comentator de film, disident singuratic, **C.** este însă unul dintre cei mai originali realizatori de antologii din cultura română. În 1972 a publicat *Cele douăsprezece luni ale visului. Antologia inocenţei*, „o laudă adusă purităţii sufletului omenesc”. În lumea purităţii nu există bariere de spaţiu, de timp, de rasă, de identitate, de caracter între oameni. Fiecărei luni a anului, numită după sugestii preluate de la poetul german Christian Morgenstern, îi este închinată o temă: *Jaguarie – Jocuri de copii*, *Zebruarie – Jocuri de poeţi*, *Moartie – Aventura*, *Caprilie – Animale* ş.a.m.d. Poeţi şi prozatori ludici ai lumii, graficieni suprarealişti contribuie la frumuseţea unică a cărţii. Peste aproape treizeci de ani, altă antologie, *Cică nişte cronicari duceau lipsă de şalvari* (1999), reuneşte texte esenţiale ale umorului absurd în literatura română, ilustrate cu desene pe măsură. **C.** este şi un bun critic de artă. În 1976, în ajunul bicentenarului independenţei Americii, reuşeşte să publice volumul *Grafica americană. Un portret al Americii*, pe care cenzura îl aprobă, crezând că e vorba de un comentariu de strictă specialitate. În 1984 apare la Bucureşti o amplă sinteză despre spiritualitatea Americii Latine moderne şi contemporane. Albumul *America Latină. Sugestii pentru*

o galerie sentimentală oferă o selecţie din pictura tuturor popoarelor latino-americane, tablourile reproduse fiind însoţite de evocări ale universului magic şi realist al fiecărui artist, scrise într-un stil care restituie prin cuvânt imaginea specifică fiecăruia. O direcţie esenţială a activităţii atât de insolite a lui **C.** este antropologia istorică, corelată cu filosofia politică şi cu filosofia culturii. În 1992 şi 1993 îi apar la Editura Dacia patru volume ale unei culegeri de texte unice în cultura română – *Dreptul la memorie*, lucrare pregătită încă din 1974 şi respinsă de cenzură. Autorul o concepe ca pe un dicţionar-sinteză al identităţii româneşti. Volumul întâi este dedicat rădăcinilor, temeliilor spiritualităţii naţionale: limba şi miturile; al doilea trece în revistă instituţiile de cultură, constituind în acelaşi timp şi o mărturie a vocaţiei europene a poporului român; volumul al treilea, *Dialog despre identitatea românească,* tratează tema din unghi etnic, filosofic, juridic, estetic, al culturii populare, ca şi din „unghi critic"; al patrulea se opreşte la marile subiecte ale dezbaterilor interbelice: nostalgia originilor, căutarea modelelor, diversitatea opţiunilor, tradiţionalism *versus* modernism, Orient sau Occident, europeism sau românism, ortodoxism, misticism, ateism, spiritualitate românească, contestările spiritualităţii. Nici un nume important nu lipseşte din această culegere care a fost distinsă cu Premiul Academiei Române. O altă antologie, *Momentul adevărului* (1996), este o incitantă lucrare de psihologie etnică şi istorie politică. Fiecare dintre textele de aici poate constitui nucleul unei discuţii pro sau contra. Şi în ampla prefaţă a editorului sunt reunite subiectele abordate de participanţii la discuţie: naţiunea şi naţionalismele, falsele modele şi modelele autentice, chestiunea minorităţilor, educaţia, felul în care se face raportarea la exil. *Dosar Mihail Sebastian* (2001) cartografiază, prin antologarea unor texte edite și inedite, contextul polemic provocat de publicarea, în 1996, a jurnalului lui Sebastian. În *Cartea prietenilor mei* (I–II, 2005–2006) **C.** evocă prieteni din țară (N. Steinhardt, George Tomaziu, Margareta Sterian ș.a.) sau de peste hotare (Odysseas Elytis), oferind de asemenea eșantioane din corespondența cu Elytis – prezent, alături de Michael Ende, și în culegerea epistolară *Scrisori printre gratii* (2004), de această dată fiind vorba despre corespondenţă cu Gheorghe Ursu și Camil Baciu.

SCRIERI: *Western. Filmele Vestului îndepărtat*, Bucureşti, 1966; *Comedia burlescă*, Bucureşti, 1967; *Lamento pentru peştişorul Baltazar*, Bucureşti, 1968; *Câte-o gâză, câte-o floare, câte-un fluture mai mare*, Bucureşti, 1970; *Eroi, fantome, şoricei*, Bucureşti, 1970; *Închide ochii şi vei vedea Oraşul*, Bucureşti, 1970; *Baladă pentru vechiul drum*, Bucureşti, 1976; *Grafica americană. Un portret al Americii*, Bucureşti, 1976; *America Latină. Sugestii pentru o galerie sentimentală*, Bucureşti, 1984; *Exil. Lamento pentru peștișorul Baltazar*, ed. bilingvă, tr. Dana Ranga, Bucureşti, 1999; *Împreună cu Elli în Imaginaria* (în colaborare cu Michael Ende), tr. Nora Iuga, pref. Mircea Horia Simionescu, Bucureşti, 1999; *Ieşirea din labirint* (*Intrarea în labirint, ieșirea...*), Bucureşti, 2002; *Cele două Europe, cele două Românii*, București, 2004; *Scrisori printre gratii*, București, 2004; *Cartea prietenilor mei*, I–II, pref. Vasile Igna, București, 2005–2006. **Antologii:** *Cele douăsprezece luni ale visului. Antologia inocenţei*, Bucureşti, 1972; Odysseas Elytis, *Iar ca sentiment un cristal*, pref. şi postfaţa edit., Cluj-Napoca, 1980; *Dreptul la memorie*, I–IV, Cluj-Napoca, 1992–1993; *Momentul adevărului*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1996; *Cică nişte cronicari duceau lipsă de şalvari. Antologia literaturii umorului absurd*, Bucureşti, 1999; *Dosar Mihail Sebastian*, Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, [*Iordan Chimet*], RL, 1969, 2, 1976, 26; Dana Dumitriu, *„Închide ochii şi vei vedea Oraşul"*, RL, 1970, 30; Eugen Simion, *„Închide ochii și vei vedea Oraşul"*, LCF, 1970, 43; Edgar Papu, *O carte matură pentru copii*, RL, 1971, 28; Simion, *Scriitori*, I (1978), *643–646*; Steinhardt, *Incertitudini*, *73–78*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *404–407*; Z. Ornea, [*Iordan Chimet*], RL, 1992, 30, 1997, 22; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *553–555*; Ioan Stanomir, *O „Ţară a Minunilor" revizuită*, LCF, 1999, 29; Paul Cernat, [*Iordan Chimet*], OC, 2000, 25, 2001, 59, CU, 2006, 6; Mircea Iorgulescu, *Peisaj după o bătălie care nu a mai avut loc*, „22", 2002, 8–10; Adriana Bittel, *O minune de om*, RL, 2004, 45; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *111–117*; [*Iordan Chimet*], CLT, 2006, 22 (grupaj special); Felicia Antip, *Elogiul prieteniei*, CLT, 2006, 53; Popa, *Ist. lit.*, I, *212–216*. ***R. S.***

CHINDRIŞ, Ioan (21.III.1938, Sânmiclăuş, j. Satu Mare), istoric literar, editor. Este fiul Mariei (n. Bârsan) și al lui Ioan Chindriș, descendent dintr-o veche familie maramureșeană. Urmează clasele primare în localitatea natală, şcoala medie la Carei (1949–1955) şi Facultatea de Filologie la Universitatea din Cluj (1957–1962). Îşi ia doctoratul în filologie în 1977 cu o teză despre Al. Papiu-Ilarian, iar doctoratul în istorie în 1994. Debutează cu un reportaj în ziarul „Pentru socialism" din Baia Mare (1957). Ca redactor la Studioul de Radioteleviziune Cluj (1962–1985), cultivă acest gen în emisiunile realizate, precum şi în „Vatra", „Flacăra", „Tribuna",

„Familia". Complementar, abordează şi alte genuri publicistice, precum reportajul-anchetă, eseul documentar, interviul etc. E prezent şi în reviste specializate în valorificarea documentului literar, ca „Manuscriptum", unde devine colaborator permanent. Debutul literar propriu-zis se produce în „Tribuna", cu schiţele *Bărbosul* şi *Melchior* (1967), dar literatura e părăsită în favoarea istoriei literare. O primă carte, ediţia *Corespondenţa lui Alexandru Papiu Ilarian*, realizată în colaborare cu Iosif Pervain, îi apare în 1972. În 1985 devine cercetător la Institutul de Istorie „George Bariţ" din Cluj-Napoca, unde se specializează în identificarea şi publicarea de documente istorice inedite, iar din 2005 e numit director al Bibliotecii Academiei Române, Filiala Cluj. Semnalează, transcrie şi editează mai multe opere ale reprezentanţilor Şcolii Ardelene, precum *Arhieraticonul* lui Inochentie Micu-Klein (2000) şi *Istoria şi lucrurile şi întâmplările românilor* a lui Samuil Micu (I–II, 1995), alături de ediţii din lucrările lui Petru Maior şi Gheorghe Şincai. A contribuit, de asemenea, la realizarea, cu o colaborare mai largă, a două ediţii critice monumentale: *Biblia de la Blaj*, apărută la Roma în anul jubiliar 2000, şi *Biblia Vulgata. Blaj 1760–1761* (I–V, 2005). A participat şi la iniţierea şi elaborarea corpusului de corespondenţă *George Bariţ şi contemporanii săi* (I–IX, 1973–1999). I s-au acordat mai multe distincţii, printre care Premiul „Nicolae Iorga" al Academiei RSR (1976), Medalia Anul Creştin 2000, acordată de Scaunul Apostolic de la Roma, Premiul de Excelenţă al Fundaţiei Naţionale pentru Ştiinţă şi Artă (2008), Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2010).

C. a vizat cu precădere arheologia istorico-literară, întreprinzând o laborioasă operă de investigare a două „vârste": Şcoala Ardeleană şi literatura generaţiei de la 1848. Integrarea Şcolii Ardelene, operaţie delicată, o vede posibilă numai prin emanciparea de „beletrismul de cabinet", elitist şi exclusivist. **C.** e un istoric literar interesat mai mult de ce se petrece în vechiul scris românesc decât de produsul finit, supus nu o dată arbitrarului ideologic şi mental al posterităţii. Istoric, procesul literar se dovedeşte adesea superior produsului literar, prin calitatea lui de element viu, reglator al pulsaţiei intelectuale. Din această apreciere rezultă rolul preponderent al factologiei şi al arheologiei istorico-literare în cercetările sale. Epoca primară a Şcolii Ardelene o vede prin prisma personalismului lui Friedrich Schleiermacher, care a îndrumat scrisul corifeilor mişcării spre construcţia istorică de tipul analelor, spre investigarea filosofică şi teologică a culturii naţionale, stimulând criticismul şi polemismul cu falsificatorii istoriei noastre. Aici istoricul se întemeiază pe o re-lectură a textelor celor mai de seamă cărturari ieşiţi din şcolile Blajului, începând cu Inochentie Micu Klein şi continuând cu Petru Pavel Aaron, Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior, Ioan Budai-Deleanu ş.a. Exemplul cel mai potrivit poate fi socotit volumul Petru Maior, *Scripta minora* (1997), unde perspectiva se schimbă în funcţie de alt tip de texte decât cele mai frecventate, anume texte de tip „ars literaria", polemici, jurnale, corespondenţă sau mărturii de ordin personal. Îndeobşte **C.** supune atenţiei aspecte necunoscute sau puţin cunoscute, bazându-se pe documente de arhivă, manuscrise sau vechi tipărituri, devenite rarisime şi deseori inaccesibile. Sintezele asupra luminismului blăjean – *Naţionalismul modern* (1996), *Cultură şi societate în contextul Şcolii Ardelene* (2001) – pune în circulaţie informaţii necunoscute, accepţiuni noi, îndrăzneţe, operând numeroase corecturi. Opera de reordonare a scrisului Şcolii Ardelene cunoaşte momente de vârf prin reeditarea, în colaborare, a *Bibliei de la Blaj* şi prin realizarea ediţiei princeps a *Bibliei Vulgata* (I–V, 2005). **C.** a semnat şi studiul introductiv sau postfaţa, adevărate monografii ale vieţii cultural-literare ardelene din secolul Luminilor. Pe de altă parte, raliindu-se concepţiei unor cercetători precum Ion Breazu, Iosif Pervain, George M. Marica ş.a., care echivalează generaţia de la 1848 cu a doua vârstă a Şcolii Ardelene, istoricul literar s-a îndreptat din nou spre zone fertile, puţin cercetate, cum ar fi scrisul lui Alexandru Papiu-Ilarian, Simion Bărnuţiu sau George Bariţiu. Editând *Discursul de la Blaj* al lui Simion Bărnuţiu (1990), **C.** descoperă în textul politic structuri de expresie literară care îl apropie pe autorul lui de retorica europeană a anului 1848, exemplul de referinţă fiind Félicité Lamennais. Şi istoriografia momentului este la fel de tributară prozei romantice, fapt demonstrat în lucrarea monografică *Ideologia revoluţionară a lui Alexandru Papiu Ilarian* (1983). Filonul beletristic poate fi aflat în cele mai neaşteptate texte ale vremii, un loc aparte ocupându-l corespondenţa dintre actorii scenei sociale şi cultural-literare, ca în *Corespondenţa lui Alexandru Papiu Ilarian*, editată de **C.** În acest

sens poate fi invocat şi corpusul de corespondenţă *George Bariţ şi contemporanii săi*, care pune în valoare mai toate condeiele noii generaţii de tranziţie spre clasicismul structural al epocii următoare, dă relief epistolei literare şi memorialisticii, jurnalului şi relaţiei de călătorie, văzute de comentatori ca „o reprezentare epică a timpului" (Ion Vlad), „o gingaşă operaţie de sondaj în adâncimi nepătrunse" (Şerban Cioculescu). Hermeneutica epistolară l-a condus pe **C.** la descoperirea unor scriitori romantici ardeleni de la mijlocul secolului al XIX-lea, autorii avuţi în vedere fiind Ioan Rusu, Vasilie Popp, Timotei Cipariu, Atanasie Șandor, Iosif Many sau Nicolae Pauleti ş.a. Interesat firesc de istoria cărţii şi a tiparului, mai ales din aria budapestană şi vieneză, cercetătorul semnalează numeroase cărţi ce lipseau din *Bibliografia românească veche*, dar şi cu aporturi metodologice legate de actualizarea repertoriului „scripturilor române", operate în parte prin culegerea de studii *Transilvanica* (2003). Cea mai notabilă descoperire este ediţia întâi a poemului encomiastic *Poemation de Secunda Legione Valachica sub Carolo barone Enzenbergio*, imagine despre români a italianului Silvius Tannoli, tipărită la 1768, ediţie pe care cercetătorii o căutau de aproape două secole. O pasiune adiacentă a lui **C.** este eseul sentimental, cu amprenta poemului în proză, dedicat unor personalităţi din trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat. Piese unice în felul lor, prin retorism şi reverie meditativă, aceste parentalii sunt adunate în 1998 într-un volum cu titlul *Memoriale 100*, parţial împrumutat de la Vasile Pârvan.

SCRIERI: *Alexandru Papiu Ilarian şi Academia Română*, Cluj, 1973; *Chipuri din hronicul neamului*, Bucureşti, 1977; *Ideologia revoluţionară a lui Alexandru Papiu Ilarian*, Bucureşti, 1983; *Figuri de cărturari*, Bucureşti, 1987; *Naţionalismul modern*, Cluj-Napoca, 1996; *Memoriale 100*, Cluj-Napoca, 1998; *Simion Bărnuţiu. Suveranitate naţională şi integrare europeană*, Cluj-Napoca, 1999; *Cultură şi societate în contextul Şcolii Ardelene*, Cluj-Napoca, 2001; *Transilvanica*, Cluj-Napoca, 2003; *Petru Pavel Aron* (în colaborare cu Niculina Iacob), Blaj, 2007; *Biblia lui Petru Pavel Aron (1760–1761), unica traducere a Vulgatei în cultura românească* (în colaborare cu Niculina Iacob), Târgu Lăpuş, 2010; *Frumoşii oameni de demult*, Târgu Lăpuş, 2010; *Tradiţie şi inovaţie latinistă în Biblia lui Timotei Cipariu*, Târgu Lăpuş, 2010 (în colaborare cu Niculina Iacob). **Ediţii, antologii:** *Corespondenţa lui Alexandru Papiu Ilarian*, I–II, Cluj, 1972 (în colaborare cu Iosif Pervain); *George Bariţ şi contemporanii săi*, I–IX, pref. Ştefan Pascu şi Iosif Pervain, Bucureşti, 1973–1999 (în colaborare); Nicolae Pauleti, *Scrieri*, pref. edit., Bucureşti, 1980; Simion Bărnuţiu, *Discursul de la Blaj şi alte scrieri de la 1848*, pref. Ion Raţiu, Cluj-Napoca, 1990, *Istoria filosofiei*, I–II, Bucureşti, 2000–2002 (în colaborare), *Filosofia după W. T. Krug*, Cluj-Napoca, 2004 (în colaborare cu Ionuţ Isac); Samuil Micu, *Istoria Bisericii românilor*, I–II, introd. edit., Bucureşti, 1995; Petru Maior, *Scripta minora (Ars literaria. Animadversiones. Epistolarium. Ultimae)*, tr. şi pref. edit., Bucureşti, 1997, *Protopapadichia*, introd. edit., Cluj-Napoca, 1997; *Icon Lacrymans Balasfalvensis MDCCLXIV – Icoana plângătoare de la Blaj 1764*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 1997 (în colaborare); Inochentie Micu-Klein, *Arhieraticon*, pref. edit., Bucureşti, 2000; *Biblia de la Blaj*, ed. jubiliară, pref. Camil Mureşanu, postfaţa edit. şi Eugen Pavel, Roma, 2000 (în colaborare); Timotei Cipariu, *Epistolar 1836–1877*, pref. Eugen Simion, introd. edit., Bucureşti, 2005; *Biblia Vulgata. Blaj 1760–1761*, I–V, introd. edit., pref. Eugen Simion, Camil Mureşanu, Bucureşti, 2005 (în colaborare); Ioan Marginai, *Stihuri din Sfânta Scriptură pentru multe lucruri. Prima concordanţă biblică românească*, Târgu Lăpuş, 2009 (în colaborare cu Niculina Iacob); Ioan Rusu, *Scrieri*, Târgu Lăpuş, 2010 (în colaborare cu Niculina Iacob); *Samuil Micu în mărturii antologice*, Târgu Lăpuş, 2010 (în colaborare cu Niculina Iacob); *Ioan Budai-Deleanu în mărturii antologice*, Cluj-Napoca, 2012 (în colaborare cu Niculina Iacob).

Repere bibliografice: Nicolae Balotă, *Papiu Ilarian şi contemporanii săi*, LCF, 1972, 44; Dumitru Micu, *Vulturul doborât*, AFT, 1972, 7; Mircea Zaciu, *Ardelenii*, ST, 1972, 10; Virgil Nemoianu, *Ilarian printre contemporani*, F, 1973, 2; Ion Vlad, *Epistolarium transilvănean: „George Bariţ şi contemporanii săi"*, TR, 1975, 2; Mircea Popa, [*Ioan Chindriş*], TR, 1981, 33, „Adevărul de la Cluj", 1996, 1650, 1748, 1997, 2027, 1999, 2590, 2004, 4000, „Astra blăjeană", 2003, 2, „Făclia", 2007, 5048; Al. Zub, *„Ideologia revoluţionară a lui Alexandru Papiu Ilarian"*, AIX, t. XXI, 1984; Şerban Cioculescu, *„Decodarea" unei complexe personalităţi: George Bariţ*, RL, 1985, 38; Alin Mihai Gherman, , [*Ioan Chindriş*], TR, 1996, 31–32, „Revista istorică", 1997, 3–4, ST, 1998, 4–5, VTRA, 1998, 7, CL, 1999, 10; Remus Câmpeanu, *Biserica Română Unită – între istorie şi istoriografie*, Cluj-Napoca, 2003, *252–262*; Cristian Colceriu, *Elite clujene contemporane – Cluj Contemporary Elites*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 2009, *157–192*; Cornel Ungureanu, *Rectificări necesare*, O, 2011, 2; Ion Buzaşi, *Şcoala Ardeleană în câteva restituiri literare*, RL, 2011, 36; Cristina-Mariana Lungu (Cărăbuş), *„Samuil Micu în mărturii antologice"*, „Philologica Jassyensia", 2011, 1; Eugen Munteanu, Lucia-Gabriela Munteanu, *An Exceptional Philological Event: the Publication of a Romanian Version of the Bible from the 18th Century, Translated after the Vulgate Bible*, „Biblicum Jassyense", 2011.

M.Pp.

CHINEZU, Ion (15.VIII.1894, Sântana de Mureş, j. Mureş – 10.XII.1966, Bucureşti), critic literar, traducător.

Este fiul Anei (n. Hosu) şi al lui Ion Chinezu, ţărani. Urmează şcoala primară în satul natal, liceul la Târgu Mureş, Facultatea de Teologie la Blaj şi pe cea de Litere la Budapesta şi la Bucureşti, luându-şi licenţa în filologie în 1920. Funcţionează ca profesor de limba română la Târgu Mureş (1920–1925) şi la Cluj (1925–1940). A fost colaboratorul lui Sextil Puşcariu la proiectele Muzeului Limbii Române. În 1930 a devenit doctor în litere al Universităţii din Cluj cu teza *Aspecte din literatura maghiară ardeleană. 1919–1929*. Între 1930 şi 1932 este bursier la Paris, unde urmează cursurile unor personalităţi precum Victor Basch (estetică), Ferdinand Baldensperger şi Paul Hazard (literatură comparată). Susţine cronica literară la revista „Darul vremii" (1930), editată de Victor Papilian, şi este în conducerea revistei „Gând românesc" (1933–1940), periodic literar şi cultural din Transilvania, unde s-au adunat nume prestigioase din perioada interbelică. Mai colaborează la „Dacoromania", „Societatea de mâine", „Revista Fundaţiilor Regale", „Erdély Helikon" ş.a. În 1940 vine la Bucureşti, lucrează în diplomaţie la Ambasada Română de la Budapesta, iar în 1944 e deportat în Germania, de unde revine în anul următor. A semnat traduceri cu pseudonimele Ion Urcan, Petre sau Petru Mureşanu, Andrei Aldea şi Alexandru Aldea.

Prima carte a lui **C.**, *Aspecte din literatura maghiară ardeleană. 1919–1929*, apărută în 1930, este o abordare sistematică, obiectivă şi riguroasă a fenomenului literar maghiar, definit, pe de o parte, prin încadrarea în climatul cultural al vremii, iar pe de altă parte, prin raportare la literatura română. Literatura maghiară este studiată metodic, pe genuri, luându-se în considerare diferenţierea dintre generaţii, dintre literatura masculină şi cea feminină etc. **C.** s-a remarcat îndeosebi în calitate de cronicar literar al perioadei interbelice (contribuţiile sale au fost adunate postum de I. Negoiţescu în volumul *Pagini de critică*, 1969), prin judecăţi de valoare ferme, dar elegant formulate, prin spiritul clasicizant vădit în simţul măsurii şi al echilibrului. El scrie cu ochii la G. Ibrăileanu, pe care l-a apreciat pentru capacitatea de armonizare a specificului naţional cu cel local, a tradiţiei cu tendinţele novatoare. În ceea ce-l priveşte, a înclinat balanţa spre un realism de factură ardeleană pe linia lui Slavici, Rebreanu, Pavel Dan, exprimându-şi deschis rezervele faţă de formalism şi experimentalism. A fost preocupat de relevarea arhitecturii şi a organicităţii estetice a operei literare şi a manifestat un pronunţat interes pentru calitatea expresiei artistice. De pildă, a sesizat noutatea prozei lui Gib I. Mihăescu, considerând romanul *Rusoaica* „o operă de valoare excepţională" şi apreciind totodată stilul scriitorului: „Subtilitate şi forţă, gravitate mohorâtă şi umor gras se împleteau în acest stil, care cultivă, de obicei, fraza lungă, şerpuitoare, potrivită pentru a urmări până la ultimele pâlpâiri evoluţiile sufleteşti". Spirit exigent, el a fost totodată un descoperitor al valorilor noi, pe care le-a încurajat şi le-a promovat. Notabil este cazul lui Pavel Dan, pentru impunerea căruia a luptat, inclusiv prin editarea unui volum de nuvele. S-a dovedit însă şi un „subtil cumpănit notator al faptului poetic" (I. Negoiţescu). Apreciază lirismul blagian din *La curţile dorului* sau rafinamentul intelectual al lui Ion Barbu, după cum remarcă şi tânăra poezie ardelenească, scriind despre Aron Cotruş, Mihai Beniuc ori Emil Giurgiuca. Bun cunoscător al relaţiilor româno–maghiare, **C.** s-a afirmat şi ca traducător din literatura maghiară, tălmăcind din scriitorii clasici (Móricz Zsigmond, Mikszáth Kálmán sau Jókai Mór), dar şi din nenumăraţi reprezentanţi ai celei contemporane, atât din Ungaria, cât şi din România. Şi versiunea sa la *Casa Buddenbrook* de Thomas Mann s-a bucurat de ediţii succesive până în zilele noastre.

SCRIERI: *Aspecte din literatura maghiară ardeleană. 1919–1929*, Cluj, 1930; *Pagini de critică*, îngr. şi pref. I.Negoiţescu, Bucureşti, 1969. **Ediţii, antologii:** *Poezii patriotice*, Cluj, 1938 (în colaborare cu Ion Breazu); Pavel Dan, *Urcan Bătrânul*, introd. edit., Bucureşti, 1938. **Traduceri:** Asztalos István, *Vântul nu se stârneşte din senin*, Bucureşti, 1949, *Jóska*, Bucureşti, 1957, *Omenie*, Bucureşti, 1960, *Povestind copiilor*, pref. Mihai Gafiţa, Bucureşti, 1961, *Duminecă cu dragoste*, pref. Ion Oarcăsu, Bucureşti, 1962 (în colaborare cu Constantin Olariu); Móricz

Zsigmond, *Rubedenii*, Bucureşti, 1949, *Haiducul îşi joacă murgul*, Bucureşti, 1952, *Rubedeniile. Un om fericit*, pref. Pop Simion, Bucureşti, 1962, *Opere alese*, I–V, pref. Nagy Pál, Bucureşti, 1957–1970; Kovács György, *Cu ghearele şi cu dinţii*, Bucureşti, 1950, *Buchetul*, Bucureşti, 1957, *Fata din Ojdula*, Bucureşti, 1960, *Comoara Cristofilor*, Bucureşti, 1965; Mikszáth Kálmán, *Două alegeri în Ungaria…*, Bucureşti, 1951, *Căsătorie ciudată*, Bucureşti, 1954; Vas Zoltán, *Şaisprezece ani de închisoare*, Bucureşti, 1951 (în colaborare cu Emil Giurgiuca); Anna Seghers, *Morţii rămân tineri*, Bucureşti, 1952; ed. I–II, pref. Alexandru Dragomirescu, Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Isaiia Răcăciuni); Fehér Klara, *Insula cutremurelor*, Bucureşti, 1953; Veres Péter, *Încercarea*, Bucureşti, 1953, *Nevastă rea*, Bucureşti, 1955; Sütő András, *Pornesc oamenii*, Bucureşti, 1953, *A şaptea bucurie*, Bucureşti, 1954 (în colaborare cu Remus Luca), *Aripă de rândunică*, Bucureşti, 1960; Horváth István, *Brazdă peste haturi*, Bucureşti, 1954, *Berbecul brumăriu*, Bucureşti, 1957 (în colaborare cu Gelu Perian-Păteanu); Jókai Mór, *Crăişorii*, Bucureşti, 1955; Ferencz László, *Ceaţa*, Bucureşti, 1956, *Umbra*, Bucureşti, 1957; Thomas Mann, *Casa Buddenbrook*, I–II, introd. Hans Mayer, Bucureşti, 1957; ed. 2, I–II, Bucureşti, 1962; Nagy István, *Dincolo de barieră*, Bucureşti, 1958; Korda István, *Drumul cel mare*, pref. Vlaicu Bârna, Bucureşti, 1958; Szemlér Ferenc, *Muntele cu trei cocoaşe*, Bucureşti, 1959, *Solstiţiul*, pref. Remus Luca, Bucureşti, 1961; Mikó Ervin, *Asalt în ţara stufului*, Bucureşti, 1961; Szász János, *Primii şi ultimii*, Bucureşti, 1963, *Cei dintâi şi cei din urmă*, I–III, Bucureşti, 1973.

Repere bibliografice: Nae Antonescu, *„Gând românesc”*, ST, 1966, 12; Al. Dima, *În mişcarea literară a timpului*, TR, 1969, 39; Henri Jacquier, *In memoriam*, TR, 1969, 39; Edgar Papu, *Un apostol ardelean*, RL, 1969, 40; Negoiţescu, *Însemnări*, *139–154*; Doina Graur, Bucur Ţincu, *Ion Chinezu, istoric şi critic literar*, RITL, 1972, 4; V. Fanache, *„Gând românesc” şi epoca sa literară*, Bucureşti, 1973, *passim*; Fanache, *Întâlniri*, *216–221*; Antonescu, *Scriitori*, *194–219*; Felea, *Prezenţa*, *155–160*; Bârlea, *Efigii*, *107–115*; Băncilă, *Portrete*, *231–242*; Ţepelea, *Opţiuni*, *64–75*; Ştefan Baciu, *Praful de pe tobă*, Bucureşti, 1995, *461–466*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *555–556*; Dan C. Mihăilescu, *Biblioplan de aprilie*, „22”, 1997, 377; Nicu Caranica, *Un Esculap al sufletului românesc*, Bucureşti, 1997, *209–211*; *Ion Chinezu – relief în posteritate*, Târgu Mureş, 1999; Edgar Papu, *Ion Chinezu*, „Lamura” (Craiova), 2005, 1–3; Florescu, *Aristarc*, II, *417–439*. ***D.B.-D.***

CHIOARU, Dumitru (19.X.1957, Sângătin, j. Sibiu), poet, eseist. Este fiul Mariei (n. Troancă) şi al lui Dumitru Chioar, ţărani. A absolvit Facultatea de Filologie din Cluj-Napoca în 1980, devenind doctor în filologie în 1998. Este redactor al revistei „Echinox” (1976–1980), profesor de limba şi literatura română la Piatra Neamţ, Agnita, Cisnădie, Sibiu, librar – o scurtă perioadă –, iar din 1990 până în 1992, apoi din 2001, redactor-şef al revistei „Euphorion” şi, concomitent, lector, apoi conferențiar și profesor de literatură comparată la Facultatea de Litere a Universităţii „Lucian Blaga” din Sibiu. Debutează în 1976, în „Transilvania”, cu un grupaj de poeme. Mai colaborează la „Steaua”, „Tribuna”, „Vatra”, „Convorbiri literare”, „Ateneu”, „Orizont”, „România literară”, „Observator cultural”, „Dilema”, „Poesis”, „Tomis”, „Viaţa românească”, „Apostrof” ş.a. Prima carte, *Seară adolescentină*, îi apare în 1982, autorul fiind distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. A mai obţinut Premiul Asociației Scriitorilor din Sibiu (1999, 2001, 2003, 2004, 2009).

În *Seară adolescentină* trăsăturile lui **C.** apar formate. „Licenţiat în melancolie de cabinet” (Al. Cistelecan), poetul oferă un descriptivism minor, asociind un sentimentalism mărunt unei recuzite vetuste de obiecte. În notaţii fără anvergură, focalizând ca prin ceaţă, este consemnată o atmosferă preferabil de toamnă: „Dimineață de noiembrie cum/ trupul unui animal despicat de-a lungul unui/ zid peste care aruncă frunziș cu/ o femeie privirea leagănă aleea/ câteva ore penalizare iarăși în jurul/ cârciumii se așteaptă cu pleoapele abia dezlipite pe aici/ doar mașinile știu graba timpului acum/ ședința începe hârtiile ies/ în oraș se-ncaieră cu opinia publică până deseară cine știe/ ce va mai fi” (*Toamnă în așteptare*). Cu *Secolul sfârşeşte într-o duminică* (1991) autorul trece la poeme mai ample, construite prin variaţii pe marginea unui element cât mai amorsat simbolic – lumină, apă ș.a. –, dar fiind în continuare lipsit de mare originalitate, deşi câteodată această lipsă încearcă să compenseze prin semnalarea voluntarității intertextuale (câte un ritm de împrumut, câte un ecou). *Noaptea din zi* (1994) reconfirmă posibilitățile de livresc sufocat de mărunțișuri. Deși poetul evocă adesea combustii, poemele pâlpâie meschin. Retorica e uscată, iar temele confundabile: „În jur numai pereții aceștia de cărți/ citite și răscitite/ vândute și răscumpărate/ niște trupuri de femei împăiate/ garoafele din vază s-au scuturat/ ca scrumul din țigări/ așternându-se-n straturi/ pendula ceasului de perete stă neclintită/ ca un țurțure iarna/ am trăit de ieri încă o viață/ fără să-mi schimb gândurile”. Din *Viaţa şi opiniile profesorului Mouse* (2004) – inclus iniţial într-o versiune abreviată în antologia *Vara de fosfor* (2002) – transpar câteva întrebări şi obsesii optzeciste

(„Existența este oare pentru a fi scrisă?/ *scriu deci exist*?"), dar și sămănătoriste ori doar perene („M-au încercuit anii/ ca pe nucul strâmb din grădină/ sub povara inelelor / nucul scade în înălțime/ dar se îngroașă cuibărindu-se/ între ierburi/ ca într-o coajă de nucă"). De asemenea, **C.** introduce aici un ciclu de poeme dedicate Sibiului („oraș-vitraliu") și câtorva dintre obiectivele sale turistic-culturale. Nostalgia, patetismul discret și semitonurile sunt notele principale. În calitate de critic literar, autorul și-a strâns cronicile în volumele *Developări in perspectivă. Generaţia poetică '80 în portrete critice* (2004), *Arta comparaţiei* (2009) și *Noi developări în perspectivă* (2010). Cronicar blajin, generos și consecvent al poeților congeneri, **C.** și-a făcut un punct de onoare din a trata optzecismul, nouăzecismul și douămiismul ca pe un fenomen compact și unitar. Selecția operată în *Noua poezie nouă. O antologie de poezie română postmodernă* (2011) încearcă să justifice această idee. *Poetica temporalităţii. Eseu asupra poeziei româneşti* (2000), deși valorifică editorial teza de doctorat, este tot o adunare de eseuri. De la M. Eminescu până la Nichita Stănescu, trecând prin Alexandru Macedonski, George Bacovia, Tudor Arghezi, Lucian Blaga și Ion Barbu, **C.** combină cam arbitrar o cercetare fenomenologică asupra timpului (presărată cu conspecte din Martin Heidegger ș.a.) cu o prospectare tematistă a orfismului poetic.

SCRIERI: *Seară adolescentină*, Bucureşti, 1982; *Secolul sfârşeşte într-o duminică*, Bucureşti, 1991; *Noaptea din zi*, Sibiu, 1994; *Radiografiile timpului*, Botoşani, 1998; *Poetica temporalităţii. Eseu asupra poeziei româneşti*, Cluj-Napoca, 2000; *Vara de fosfor*, Cluj-Napoca, 2002; *Viaţa şi opiniile profesorului Mouse*, Cluj-Napoca, 2004; *Developări în perspectivă. Generaţia poetică '80 în portrete critice*, București, 2004; *Clipe fosforescente*, București, 2007; *Arta comparaţiei*, Cluj-Napoca, 2009; *Noi developări în perspectivă*, Cluj-Napoca, 2010. **Antologii:** *Antologia poeziei române de la origini până azi*, I–II, Piteşti, 1998 (în colaborare cu Ioan Radu Văcărescu); *Noua poezie nouă. O antologie de poezie română postmodernă*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Trei debuturi*, RL, 1982, 15; Daniel Dimitriu, *„Seară adolescentină"*, CL, 1982, 8; Coşovei, *Pornind*, *94–97*; Nicolae Oprea, *„Secolul sfârşeşte într-o duminică"*, „Calende", 1991, 10; Ioan Holban, *Cum se poate muri şi învia într-un poem*, CRC, 1992, 6; Ţeposu, *Istoria*, *104*; Ioana Pârvulescu, *Poezia cu ispite şi regrete*, RL, 1994, 34; Milea, *Sub semnul*, *149–151*; Bucur, *Poeţi optzecişti*, *49–50*; Gheorghe Grigurcu, *Un decepţionat caligrafic*, RL, 2002, 38; Ulici, *Prima verba*, IV, *101–103*; Lefter, *Flashback*, *195–200*; Ion Pop, *„Clipele de fosfor" ale lui Dumitru Chioaru*, CLT, 2007, 30; Bodiu, *Evadarea*, *112–117*; Borbély, *Existența*, *239–242*; Cistelecan, *Diacritice*, II, *59–74*. ***M.I.***

CHIORALIA, Constantin (14.XI.1902, Pleniţa, j. Dolj – 14.XII.1986, Bucureşti), poet, publicist. Absolvent al Facultăţii de Drept şi Filosofie din Bucureşti, intră în magistratură, de unde trece consilier juridic, apoi şef de serviciu în Ministerul Învăţământului, până la pensionare (1967). A debutat în 1924 cu versuri la „Adevărul literar şi artistic" (semnând A. Lucaci) şi editorial cu volumul *Vitralii* (1967).

Poeziile lui **C.**, confesive, relativ meşteşugite, cu o vagă tentă ironică ce atenuează oarecum excesul de imagini, reţin atenţia prin voinţa de plasticitate şi vitalismul de sorginte ţărănească. Sunt învederate aptitudinea dialogului şi dorința de comunicare („Nimic nu pot să-ţi dărui dacă/ Nu-mi cauţi uşa, musafir"). De aici şi claritatea, eufonia multor versuri, dar şi plata sfătoşenie, mediocritatea „frumoasă" a altora. Dincolo de toate, ies în evidenţă câteva piese, precum *Revenind la Vârciorova*, *Sămânţăresele*, *Analogii*, *Inscripţie pe o pernă* şi altele adunate în volumul *Vitralii*, ce dau măsura talentului lui **C.**, poet cu forţa de a plasticiza peisajul locurilor natale şi de a evoca rodirile nesfârşite. Un ciclu final din *Vitralii* aparţine ipostazei erotice, cu melancolii de vârstă şi cu expresia sentimentului de legătură cu gliile, de unde încrederea că gândul, „erete pe un cer planând/ Nu va lăsa să-i cadă aripile nicicând". În schimb, *Ecourile* (1976) vădesc lectura unui Arghezi „târziu", *Memorial – 1907* consunând cu versurile maestrului până la pastişă: „Sosesc din timpuri, oarecum mai vechi/ cu geamătul mulţimii în urechi/ Când cei pierind de linguri prea uscate/ Au fost serviţi cu plumbi pe săturate". De o cu totul altă factură sunt poemele din *Parafă*, apărute postum, în 1988. Cu excepţia câtorva (reluate din volumele anterioare), versurile atestă o târzie maturizare poetică. Astfel, ameninţarea morţii nu îi provoacă poetului stări de anxietate, de depresie, ci, dimpotrivă, o febrilitate a trăirii prin artă, menită a-l îndreptăţi să exclame „Non omnis moriar" (*Horaţiană*).

SCRIERI: *Vitralii*, Bucureşti, 1967; *Ecourile*, Bucureşti, 1976; *Parafă*, Bucureşti, 1988.

Repere bibliografice: H. Grămescu, *„Vitralii"*, LCF, 1967, 36; H. Zalis, *„Vitralii"*, VR, 1967, 11; Matei Alexandrescu, *Un dialog cu Constantin Chioralia*, R, 1970, 5; C.D. Zeletin, *Bătrânul poet Constantin Chioralia*, ATN, 2002, 3. ***G.M.***

CHIPER, Grigore (16.IV.1959, Copanca–Tighina), poet, prozator, critic literar, traducător. Este fiul Verei şi al lui Andrei Chiper. Face studii filologice la Universitatea de Stat din Chişinău între 1976 şi 1981; îşi susţine doctoratul cu o teză despre poezia optzecistă basarabeană (2011). După absolvirea facultății, devine lector de limba română la Universitatea de Stat din Tiraspol, transferată la Chişinău după conflictul militar din 1992. Debutează în presă în 1982, iar editorial în 1990 cu volumul de versuri *Abia tangibilul*, distins cu Premiul pentru Tineret al Ministerului Învăţământului din Republica Moldova. Din 1994 este redactor asociat şi cronicar literar la revista „Contrafort", unde publică poeme şi articole de atitudine. Mai colaborează la „Viața românească", „Vatra", „Poesis", „Tiuk", „Convorbiri literare", „Sud-Est cultural", „Limba română" ş.a., dar şi în presa internaţională. În 2004 au apărut sub îngrijirea sa două volume de proză scurtă, în care sunt incluse pagini de Ion Druţă, Vladimir Beşleagă, Serafim Saka, Dumitru Crudu, Vitalie Ciobanu ş.a., cărţile făcând parte dintr-o amplă antologie în patru volume, *Literatura din Basarabia în secolul XX*. Este prezent în antologiile *Portret de grup. O altă imagine a poeziei basarabene* (1995) şi *Une Anthologie de la poésie moldave – An Anthology of Moldavian Poetry* (Paris, 1996). Poemele sale au fost traduse în limbile engleză, franceză, germană, italiană şi ucraineană. I s-au mai acordat Premiul Uniunii Latine (Paris, 1997), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1997, 2000) ș.a.

Sincronizat, asemenea altor congeneri grupaţi în jurul revistei „Contrafort", cu poetica optzecistă din România, **C.** este, ca formulă poetică, un minimalist reflexiv şi un caligraf liric al fantasmelor cotidianului. Frecvent, tonul e de confesiune în surdină, de intimitate consemnată discret, în notaţii economicoase: „Soţia mea era frumoasă/ numai duminica/ când se trezea mai târziu/ era reală/ îmi plimbam palma pe corpul ei moale/ ca mătasea ce-ţi fuge printre degete/ […] acum e frumoasă în fiecare zi/ când navighez cu toate simţurile…" (*tu*). Un poem emblematic e *Stupii*, unde observaţia tranzitivă, în linia unui Andrei Bodiu mai liric, este mişcată, melancolic, spre angoasa existenţialistă: „Uită-te, stupii. Au fost duşi, cu maşina,/ şi în negrul punct/ s-au contopit cu zumzetul/ ce nu dispare nicicând,/ izbucneşte din nou/ ca linia ce desparte viaţa de moarte./ Nu eşti singur/ atâta vreme cât lucrurile nu se schimbă,/ zgâlţâitul maşinii/ e preludiul unui val mai mare,/ şi apoi stupii…/ Fă un gest cu mâna,/ alungă zumzetul îndepărtat/ care poate fi un ecou al neliniştii". Titlul volumului de debut (*Abia tangibilul*) a fost considerat ca definitoriu pentru poetica autorului (o parte a criticii basarabene extrapolând-o la nivelul întregii generaţii), deşi nota specifică a poeziei lui **C.** – delicată, lipsită de stridenţe şi intelectualizată – pare a fi dată mai curând de „abia" decât de „tangibil". Se adaugă o marcată, deşi neostentativă, conştiinţă livrescă. Titlul unui volum de versuri din 2001, *Cehov, am cerut obosit*, trimite la scriitorul rus prin titlul unei proze de Adriana Bittel (*Cehov, am cerut obosită*), un poem dezvoltă scenografii graţioase de genul „curând vor coborî personajele/ dintr-un teatru japonez al umbrelor", sentimentalismul e filtrat ironic, în „madrigaluri în răspăr", cum spune Al. Cistelecan („asemenea lui Conachi tresar"), la fel şi ochii iubitei („tot ce nu sunt ochii tăi/ sunt anii optzeci") sau peisajul („un apus de soare local"); totul e subordonat însă atmosferei interioare, lirismul conotativ al contemplaţiei confesive prevalând întotdeauna în faţa tranzitivităţii şi a denotaţiei. Unele cicluri migrează dintr-o carte în alta; astfel, în *Cehov, am cerut obosit* al treilea ciclu reia titlul precedentului volum de poeme, *Perioada albastră* (1997), ca pe o „addenda", marcând, dincolo de diferenţele de registru, o unitate poetico-existenţială subterană. *Turnul de fildeş înclinat* (2005) şi, într-o mai mică măsură, *Roman-simulacru* (2010) au un caracter hibrid, cu numeroase infuzii prozopoetice, şi tatonează, uneori, un realism cotidian mai dur; registrul interior rămâne însă acelaşi („doar două elemente te îngrozesc: frigul şi singurătatea. Celelalte sunt suportabile. Singurătatea e ca o estradă într-un parc cu toţi copacii tăiaţi…"). **C.** a publicat şi două volume de proză scurtă: *Trecutul viitor* (1999) şi *Violoncelul şi alte voci* (2000). Ambele conţin piese de atmosferă şi notaţie cotidiană, cu inserturi onirice şi de fină observaţie morală şi comportamentistă: sunt proze ale detaliilor semnificative, cu o marcată conştiinţă a textualităţii, vădind acelaşi spirit de observaţie infinitezimală ca şi poemele şi cronicile literare („Îmi scapă detaliile. Maxima a treia: cui îi scapă detaliile cele mai mici nu poate fi fericit", reflectează un narator). Minimalismul asumat, aparent modest, are de fapt mize inovative. În prefaţa la antologia pe care a îngrijit-o **C.** îşi exprimă decepţia pentru caracterul întârziat estetic al prozei

scurte postbelice de peste Prut, pe care o plasează mai curând în siajul literaturii sovietice. *Proza lui Liviu Rebreanu* (2009) este un eseu monografic de factură didactică şi o pledoarie în favoarea modernităţii realismului acestui autor. Teza de doctorat a lui **C.**, despre schimbarea de paradigmă impusă de fenomenul poetic optzecist din Republica Moldova, e complementară unor lucrări similare ale unor poeţi şi critici postmoderni basarabeni (Nicolae Leahu, Emilian Galaicu-Păun, Mihail Vakulovski) despre optzecismul autohton, în timp ce cronicile literare publicate în „Contrafort" înregistrează cu consecvenţă, aplicaţie şi echilibru analitic tendinţe dintre cele mai diverse ale literaturii din Basarabia.

SCRIERI: *Abia tangibilul*, pref. Andrei Ţurcanu, Chişinău, 1990; *Aici, în falset*, Chişinău, 1991; *Perioada albastră*, Bucureşti, 1997; *Trecutul viitor*, Chişinău, 1999; *Violoncelul şi alte voci*, Timişoara, 2000; *Cehov, am cerut obosit*, Chişinău, 2001; *Turnul de fildeş înclinat*, Bucureşti, 2005; *Proza lui Liviu Rebreanu*, Chişinău, 2009; *Roman-simulacru*, Cluj-Napoca, 2010. **Traduceri**: A. Kireev, *Regenerarea sângelui*, Chişinău, 2003; A.S. Puşkin, *Dama de pică*, Chişinău, 2004.

Repere bibliografice: Silvia Caloian, *Un echilibru între modele incompatibile*, LA, 1991, 26; Mariana Codruţ, *Tristeţe şi lume*, RL, 1991, 38; Al. Cistelecan, *Antologia pe aţă*, VTRA, 1996, 3; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *242*; Ioan Adam, *Basarabia în perioada albastră*, ALA, 1997, 375; Galaicu-Păun, *Poezia*, *119–123*; Vitalie Răileanu, *Melopee pentru „Violoncel şi alte voci" de Grigore Chiper*, LRC, 2002, 1–3; Lucia Ţurcanu, *Poezia între viaţă şi ceva despre viaţă*, CF, 2003, 2; Ion Simuţ, *Regiunea Literară Autonomă Basarabia*, RL, 2005, 36; Bodiu, *Evadarea*, *121–123*; Vasile Gârneţ, *Clauza poeziei celei mai favorizate*, CF, 2010, 5–6; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *478–483*; Nina Corcinschi, *Grigore Chiper şi poezia post-delete*, TP, 2011, 22 aprilie. ***P. C.***

CHIRA, Minerva (19.II.1953, Negreni, j. Cluj), poetă. Este fiica Anei (n. Avram) şi a lui Teodor Chira, cantonier. Urmează şcoala elementară în comuna natală, apoi Liceul Pedagogic „Gh. Lazăr" din Cluj-Napoca, absolvit în 1973. Funcţionează ca învăţătoare în satul Dealul Răşinarilor şi la Negreni. Debutează în „Steaua" (1986) cu poezia *Ca o mână apărându-se-n vis*. Este prezentă mai întâi în volumele colective *Cărări spre oameni* (1985) şi *Flacăra vieţii* (1987). Prima carte personală de versuri, *Manual de târâre*, îi apare în 1992. Mai colaborează la „Tribuna", „Transilvania", „Familia", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", iar după 1989 la „Dacia literară", „Apostrof", „Contemporanul – Ideea europeană", „Excelsior" (Cluj), „Semne" (Deva), „Minerva" (Bistriţa), „Familia" ş.a. O selecție din poemele sale a apărut și în limba germană (1997).

Poezia scrisă de **C.** descinde din exerciţiul avangardei şi al suprarealismului, sfidând nu numai forma fixă, cantabilă şi melodioasă a versului, ci şi coerenţa limbajului, ordonat fluent în matca exprimării tradiţionale. Sensul este dominat de violenţa metaforelor şocante, ce vor să sugereze înţelesuri prin simpla înşiruire într-un discurs lipsit de logica frazării inteligibile. Agresivitatea textului încearcă să denunţe un univers existenţial maculat, o ordine socială terifiantă, supuse unor interogaţii vehemente (*Razele dor ca roua*). Totul în jur pare un teribil coşmar, transcris în imagini ale abjecţiei: ochii „dospesc", „frâiele vomei s-au rupt/ lângă haitele în putrefacţie", „odraslele coşmarului inspiră aroma tenebrelor", „somnul e purtat prin cimitirul strepezit de gheare", cerul colcăie „în aburii unui cazan de sânge". Versul arată ca o continuă expectoraţie verbală, descriind zone imunde şi tinzând să configureze metaforic o poetică a coşmarului. **C.** exhibă oribilul şi sordidul cu o adevărată voluptate, angajând astfel un denunţ dezgustat al decrepitudinii, al existenţei contemporane cu mecanismele ei sociale. De aici, închipuie un refugiu prin regresia *ad uterum* („Viață retrasă în embrion", „Parc-aș fi în placentă"), în cele din urmă iluzoriu („Cum să te aperi/ în rânduieli făcute de Fata Morgana?") pentru reconcilierea conturată în *Leandrii Greciei* (1999) prin trăiri indirecte, proiectate în ficțiuni metaforice. Reacțiile lirice transformate în revoltă şi renegare (*Cântecul lumânării*, 2000) produc sincope („neputinţa de a fixa cu privirea/ Numai o singură stare – aceea pentru respiraţie artificială"). Iar unitatea fiinţei, spre care aspiră nu întotdeauna cu cele mai inspirate unelte poetice **C.**, se reface în *Jar și lebădă* (2004) doar prin încercarea de a ridica arta deasupra imundului. În volumele următoare autoarea construiește „semnele convenționale" ce numesc recapitulativ evenimentele destinului său poetic: „ruptura,/ stingerea tatei,/ umilința profesională,/ plecarea mamei/ accidentul în ziua de naștere,/ intrarea mașinii în casă,/ nodulul –/ evenimente dintr-o viață care nici n-a fost" (*Nici n-a fost*), într-o formulă discursivă, chiar prozaică, axată pe tema singurătății.

SCRIERI: *Manual de târâre*, pref. Ana Blandiana, Oradea, 1992; *Ţara nimănui*, Oradea, 1993; *Fosforescenţa putregaiului*, Cluj-Napoca, 1995; *Poemele absenţei*,

Cluj-Napoca, 1996; *Leandrii Greciei*, Cluj-Napoca, 1999; *Cântecul lumânării*, Cluj-Napoca, 2000; *RamaDaNu*, Cluj-Napoca, 2001; *Jar și lebădă*, Cluj-Napoca, 2004; *Preaplinul amforei*, Cluj-Napoca, 2006; *Armura florii de câmp*, Cluj-Napoca, 2008; *Nimeni, altul, tu*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Ioan Moldovan, *„Manual de târâre"*, F, 1993, 3; Dan-Silviu Boerescu, *Istoria unei priviri*, PSS, 1994, 2; Carmelia Leonte, *„Poemele absenței"*, CRC, 1997, 6; Borbély, *Xenograme*, *141–145*; Poantă, *Dicț. poeți*, *62–63*; Titu Popescu, *Minerva Chira în mai multe volume*, „Aurora" (Oradea), 1999, 197–198; Irina Petraș, *„Împotmolit în tine/ Privești îndelung luminile"*, CNT, 2000, 12; George Bădărău, *Mitologie lirică*, CL, 2002, 23; Ioan Moldovan, *„Preaplinul amforei"*, F, 2006, 11–12; Dumitru Augustin Doman, *„Armura florii de câmp"*, ARG, 2009, 11–12. ***Ct.C., I.T.***

CHIRA CHIRALINA, baladă populară. Aparţine ciclului de balade antiotomane, în cadrul căruia este inclusă subgrupei ce dezvoltă o tematică inspirată din viaţa porturilor dunărene. În culegeri se întâlneşte frecvent cu titlul redus doar la unul dintre cele două componente ale numelui: *Chira* (sau *Chera)*, *Chiralina* (sau *Cheralina*). A fost creată, probabil, de cântăreţii populari din zona oraşelor Brăila şi Galaţi, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, mai precis în perioada imediat următoare încheierii păcii de la Adrianopol (1829). Aria ei de răspândire include întreaga Muntenie, Oltenia, Moldova şi sudul Banatului. Lipsită de elemente fabuloase, balada cuprinde relatarea unei întâmplări neobişnuite: răpirea unei tinere fete de către un negustor arap. Eroina, frumoasa crâşmăriţă Chira, este la început ademenită de bogatul negustor cu daruri scumpe. Respins de fată, arapul o răpeşte prin înşelăciune. Prinzând de veste, fraţii Chiralinei aleargă în urmărirea lor, îi ajung şi îl ucid pe răpitor. Întoarsă acasă, Chira se căsătoreşte cu un tânăr „nalt şi sprâncenat". Alte variante prezintă un final tragic. Tânăra fată, bănuită de Din şi Constandin – câteodată apare şi un al treilea frate, Marin – de fugă premeditată cu străinul, este, în ciuda justificărilor ei disperate, omorâtă cu multă cruzime (arsă sau tăiată în bucăţi). Reuşita artistică a baladei constă, în primul rând, în realizarea deosebită a portretelor celor doi protagonişti: Chira şi arapul. Cântăreţul popular încearcă o descriere caricaturală a negustorului, utilizând în acest scop o bogată gamă de epitete şi comparaţii: „buzat,/ negru şi ciudat,/ cu solzi după cap,/ parcă sunt de crap,/ cu solzi mari pe burtă/ parcă sunt de ştiucă". Se mai adaugă în altă versiune buzele „late,/ roşii şi umflate", ochii „refecaţi,/ roşii, bolboşaţi", părul „îmbâcsit/ şi încârlionţit", mustăţile „de rac,/ parc-ar fi un drac". Trăsăturile dizgraţioase, puternic îngroşate, realizează o plastică întruchipare a grotescului. Într-un viu contrast, poetul anonim conturează imaginea Chirei, folosind cele mai delicate nuanţe. Aglomerările metaforice („Frumoasă zână,/ fragedă copilă,/ tânără zambilă,/ floare din grădină,/ rază de lumină"), reluate ca un laitmotiv, pun în relief una dintre cele mai frumoase imagini ale unei eroine de baladă. Celelalte personaje se disting mai ales sub aspect moral. Principalele trăsături de caracter ale fraţilor Chirei sunt sintetizate sugestiv în numai două versuri: „hoţii Brăilei,/ şerpii Dunării". Impresionează, de asemenea, starea sufletească a bătrânei mame, bine surprinsă într-una din variantele culese de G. Dem. Teodorescu. Din descrierea întregii ei comportări în momentul când anunţă fiilor trista veste, creatorul popular realizează o adevărată icoană a durerii: „Dar ea nu vorbea,/ ci lacrimi vărsa,/ mâinile-şi frângea/ [...] dar nu răspundea,/ că gură n-avea,/ ci semne făcea/ şi păru-şi smulgea". Balada a constituit un punct de plecare în realizarea uneia dintre cele mai izbutite scrieri ale lui Panait Istrati, *Chira Chiralina*.

Surse: V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, I, îngr. şi pref. Gh. Vrabie, Bucureşti, 1965, *193–200*; S. Fl. Marian, *Poezii poporale române*, I, Cernăuţi, 1873, *23–27*; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti, 1885, *643–663*; Al. I. Amzulescu, *Balade populare româneşti*, III, Bucureşti, 1964, *305–306*; Al. I. Amzulescu, *Cântece bătrâneşti*, Bucureşti, 1974, *215–223*.

Repere bibliografice: Gh. Vrabie, *Balada populară românească*, Bucureşti, 1966, *339–343*; Liviu Rusu, *Viziunea lumii în poezia noastră populară*, Bucureşti, 1967, *204–208*; Ion Ganea, *Variantele baladei „Chira Chiralina" şi ecourile ei în literatura scrisă*, în *Studii de etnografie şi folclor din zona Brăilei*, Brăila, 1977; *Dicţ. lit. 1900*, *179–180*. ***C.Bz.***

CHIRESCU, Aurel (11.IX.1911, Craiova – 23.VI.1996, Bucureşti), poet. Este fiul Eleonorei (n. Groşeanu) şi al lui Dumitru Chirescu, ofiţer. A urmat şcoala primară în comuna Trişcu şi liceul la Craiova şi Bucureşti. Absolvent al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii bucureştene (1934), activează ca profesor de limba şi literatura română la mai multe licee din Capitală. Devine membru al Societăţii Scriitorilor Români în 1944. A fost, un timp, inspector în Direcţia Artelor şi în Direcţia Generală a Teatrelor de pe lângă Ministerul

Culturii Naţionale şi al Cultelor. În 1927 editează revista şcolară „Amicii culturii”, unde îi apare şi prima poezie; debutul semnificativ are însă loc în 1928 la „Arhivele Olteniei”. Mai colaborează la „Bobi”, „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români”, „Gândirea”, „Convorbiri literare”, „Universul literar”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „România literară” ş.a. În 1930–1932 e redactor la „Cristalul”, iar între 1933 şi 1935 scoate revista „Litere”. Sporadic a scris şi articole culturale, proză scurtă, epigrame. Semnează şi A. Craiov, Figaro, Ky-Res-Ku (Jiji). În 1939 îi apare volumul de versuri *Finister*, pentru care primise, din partea Fundaţiilor Regale, Premiul Scriitorilor Tineri Needitaţi.

C. este autorul unei poezii reflexive, abstracte, de o tonalitate gravă. Călătoria, temă proprie poemelor din *Finister*, încearcă o transcendere a barierelor ce împrejmuiesc lumea opacă, limitată. În versuri se disting reminiscenţe din lirica lui Lucian Blaga, dar şi unele sunete care amintesc de Tudor Arghezi. Legătura cu mitul este percepută ca o poruncă al cărei sol este poetul: „din ani de mit” vine chemarea de a reîmpărţi lumii culorile paradisului, de a realiza, cel puţin prin rostire poetică, o întoarcere la taina primordială. Poetul nutreşte speranţa că i se va dezvălui măcar un semn al divinităţii; când, în cele din urmă, căutarea îşi află împlinirea în chiar sufletul său, intervine neputinţa fiinţei de a suporta atâta adevăr (*Trup sfânt*). Alteori se pleacă de la motivele baladelor populare, ca în *Legendă*, unde se face apel la drama Meşterului Manole, apropiată de condiţia stihuitorului care clădeşte „din flori şi fărâme” ce se năruie întruna. Concomitent, **C.** foloseşte ritmul şi rima specifice poeziei populare *(Umbre de baladă, Singuraticul pom)*. Domină cuvinte precum „duh”, „tăcere”, „fum”, „ceaţă”, sugerând o lume greu de perceput. Volumul următor, *Stinsa oglindire* (1943), este distins cu Premiul Neuschoz al Academiei Române, raportul fiind redactat de Lucian Blaga, entuziasmat de stilul şi de structura internă a poemelor, de unitatea şi maturitatea viziunii autorului de „mediul liric intens”. În 1944 **C.** a alcătuit, împreună cu Matei Alexandrescu şi Ion Frunzetti, *Atlasul liric al poeziei româneşti contemporane*. Alte volume de versuri publicate de el sunt *Ospăţul de taină* (1944), *Făt-Frumos din lacrimă* (basm versificat după M. Eminescu, 1945), *Finister 2* (1970) şi *Metafore* (1971), în ultimul fiind antologate poezii anterioare şi inclus, sub titlul *Poeme noi*, ciclul *Metafore*. Prin intermediul „metaforelor”, persistă şi acum întrebări existenţiale. Contemplând fântânile, poetul meditează la implacabila condiţie umană: nimeni nu izbuteşte să fugă din el însuşi (*Metafora fântânilor*); omul se zbate între două hotare – cel de început, cuvântul, şi „acel ce va fi iarăşi, la sfârşit” (*Metafora cuvintelor*). Versurile din *Pasărea de cenuşă* (1972) valorifică superior ermetismul expresiei, concentrându-se asupra „renaşterii” ca şansă unică a vieţii. Aici este tradus în poezie sensul câtorva creaţii plastice, intrându-se, astfel, în sfera interferenţelor dintre arte. Un experiment, dar şi o performanţă se realizează în două volume dedicate lui Constantin Brâncuşi (1972–1974), ediţii bilingve, traducerea în limba franceză fiind făcută de Sandu Tzigara-Samurcaş. Segmentând grafic versul, poetul sugerează conturul sculpturilor lui Brâncuşi. *Genarul* (1974) este o prelucrare după M. Eminescu.

SCRIERI: *Finister*, Bucureşti, 1939; *Stinsa oglindire*, Bucureşti, 1943; *Ospăţul de taină*, Bucureşti, 1944; *Făt-Frumos din lacrimă*, Bucureşti, 1945; *Finister 2*, Bucureşti, 1970; *Metafore*, pref. Al. A. Philippide, Bucureşti, 1971; *Brâncuşi*, I–II, ed. bilingvă, tr. Sandu Tzigara-Samurcaş, Bucureşti, 1972–1974; *Pasărea de cenuşă*, Bucureşti, 1972; *Genarul*, Bucureşti, 1974; *Poeme alese*, Bucureşti, 1995; *Supliciile*, Bucureşti, 1995. **Antologii:** *Atlasul liric al poeziei româneşti contemporane*, Bucureşti, 1944 (în colaborare cu Matei Alexandrescu şi Ion Frunzetti).

Repere bibliografice: Streinu, *Pagini*, V, *136–139*; Lucian Blaga, [*Raport de premiere*], AAR, dezbaterile, t. LXIV, 1943–1945; Florin Manolescu, *„Finister 2”*, RL, 1970, 18; Dan Cristea, *„Metafore”*, RL, 1971, 16; Nae Antonescu, *„Metafore”*, ST, 1971, 22; Firan, *Profiluri*, I, *167–168*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *556–558*; Grigurcu, *În pădurea, 295–298.* ***O.I.***

CHIRIAC, Alexandru (30.VIII.1919, Vorniceni–Chişinău – 5.I.2002, Bucureşti), poet, traducător. Şcoala primară şi liceul le-a urmat la Chişinău. În 1939 se înscrie la Politehnica din Iaşi, pe care a absolvit-o abia în 1948, pentru că şi-a întrerupt studiile, fiind mobilizat pe front. După terminarea facultăţii, a funcţionat ca inginer la Făgăraş, iar din 1954 la Bucureşti. A publicat şi câteva lucrări de specialitate. **C.** a înfiinţat şi a condus cenacluri literare (cenaclul liceal „Al. Donici” din Chişinău în 1938, cenaclul „G. Bacovia” din Bucureşti în 1981).

C. a debutat foarte târziu, în 1979, cu placheta *Stânci de milenii*, care, ca şi *Ileana–Măria–Ioana* (1984, reeditată în 1995), e axată pe subiecte tradiționale (străbunii, părăsirea ținutului natal, pierderea patriei basarabene, istoria neamului și figurile ei), dar fără accente sămănătoriste, în

tablouri retorice de manual versificat, cu oarecare îndemânare în folosirea ritmului folcloric baladesc sau a celui antic amplu și de anume vibrație patriotică. Alte cărți, unele publicate pe speze proprii, în intenție poezie intimistă sau abordând modalitatea haiku-ului (*Elegii, proteste, resemnări*, 1997, *Terține în manieră niponă*, 1983), rămân pure încercări. Cu tematică livrescă, în *Concertele de joi*, (1984) sunt transpuse stări emoționale prilejuite de efluviile muzicii marilor compozitori simfonici și lirici. Lucrarea sa de referință, dicționarul istoric *Membrii Sfatului Țării (1917–1918)* (2001), de laborioasă gestație, e o sursă biobibliografică notabilă despre personalitățile basarabene din prima parte a secolului al XX-lea. **C.** este cunoscut și ca traducător de texte istorice din rusă și franceză, manifestându-se şi ca publicist pe teme culturale.

SCRIERI: *Stânci de milenii*, [Periș], 1979; *Mihaela, prietena noastră*, Bucureşti, 1981; *Terţine în manieră niponă*, Bucureşti, 1983; *Concertele de joi*, Bucureşti, 1984; *Daruri*, Bucureşti, 1984; *Ileana–Măria–Ioana*, București, 1984; ed. 2, Paris–Bucureşti, 1995; *Elegii, proteste, resemnări*, Paris–Bucureşti, 1997; *Membrii Sfatului Țării (1917–1918). Dicționar*, pref. Ștefan Ștefănescu, București, 2001. **Traduceri:** Astolphe de Custine, *Scrisori din Rusia: Rusia în 1839. Marchizul de Custine*, Chișinău, 1992 (în colaborare); Mihail Bruhis, *Rusia, România și Basarabia. 1812, 1918, 1924, 1940*, pref. Ion Țurcanu, Chișinău, 1992.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *Filiera anonimă*, LCF, 1979, 35. ***E.H.***

CHIRIAC, Ion (5.X.1941, Caraclău, j. Bacău – 1.IX.2013, Iaşi), poet. Este fiul Catrinei (n. Axinoiu) şi al lui Gheorghe Chiriac, ţărani. **C.** urmează şcoala primară în satul natal, apoi liceul la Târgu Ocna, unde profesorul Dan Protopopescu îi insuflă dragostea pentru literatură. După susţinerea examenului de absolvire, în 1959, se înscrie la Facultatea de Filologie a Universităţii din Iaşi, secţia limba şi literatura română, pe care o va termina în 1964. Încă student, în 1961, debutează cu versuri în „Iaşul literar", alte poezii fiindu-i găzduite mai târziu de „Luceafărul", „Contemporanul", „Amfiteatru", „Cronica", „Scânteia tineretului", „Flacăra Iaşului", „Ateneu" şi „Ramuri". Repartizat iniţial la liceul din Săbăoani, în judeţul Neamţ, va lucra ulterior ca redactor la ziarul „Flacăra Iaşului" (1967), apoi la „Scânteia tineretului" (1967–1969), în 1968 apărându-i şi prima plachetă lirică, intitulată *Ce se numeşte toamnă*. Între 1969 şi 1972 poetul-ziarist este secretar „pe probleme de şcoli" al Comitetului Judeţean UTC Iaşi, apoi director al Casei de Cultură a Tineretului şi Studenţilor (1972–1978) şi activist (în sectorul cultural) al Comitetului Judeţean al PCR (1978–1989). În acest răstimp urmează un curs de cultură şi civilizaţie universală la Antibes (Franţa), precum şi Facultatea de Ziaristică a Academiei de Ştiinţe Social–Politice „Ştefan Gheorghiu" (1986–1988), iar mai târziu o specializare în muzeologie, în urma căreia este, în 1989–1990, director al Complexului Muzeistic din Iaşi, instituţie unde lucrează apoi ca muzeograf la câteva case memoriale. A colaborat cu versuri, eseuri, cronici şi articole pe teme de cultură îndeosebi la periodicele ieşene şi băcăuane, izbutind să-şi facă tipărite, într-o cadenţă destul de regulată, numeroase volume. A fost distins în 1982 cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi.

Aparţinând unei generaţii marcate de experienţa războiului şi de aceea a instaurării comunismului, dar care intră în literatură pe fondul unui relativ „dezgheţ", manifestat prin treptata recuperare a moştenirii interbelice şi o anume sincronizare la ritmurile europene, **C.** reuneşte în placheta de debut o suită de tatonări în direcţii diverse: definiţii metaforice ale actului de creaţie (*Poeţii*, *Ciocârlia*), resemantizări ale unor simboluri (*Culbecul*), tablouri în tuşe întrucâtva suprarealiste, onirice (*Când simţi zăpada*, *Ecoul râsului*), relatări ale unor întâmplări obişnuite, răsucite spre metafizic (*Timp de o iarnă*), rememorări ale copilăriei şi adolescenţei, unele cu bogate inserţii de etnos (*La naşterea soră-mii*, *În grădina lui Ion*). Mai consistente şi mai bine orchestrate sunt, în *Răsărit de fată mare* (1970), dar şi în versurile de mai târziu, proiecţiile în universul tradiţional, fie el familial sau comunitar. În *Cenuşa de pe inimă* (1984) expresia sentimentului tragic al existenţei, prezentă şi anterior, atinge o intensitate extremă. Trecerea inexorabilă a timpului devine dureros de evidentă prin lucrarea memoriei, ce aduce secvenţe din momentele inaugurale ale vieţii, uneori în halucinatorii, terifiante tablouri (*Casa*, *Singur*, *La vânturat*, *Coasa*), prin vizita Umbrei (îndeosebi sub chipul mamei dispărute) ori prin descrieri ale unor insuportabile torturi mai mult sau mai puţin simbolice (*Drumuri*, *Fântâna*, ciclul *Marea*). Aici **C.** se apropie uneori de paroxismul din câteva poeme ale lui Emil Botta, de la care

pare să vină şi alternarea solemnului şi a colocvialului, a lamentoului cu imprecaţia sau accesele de umor negru, macabru. Circumscrisă, în fond, aceleiaşi angoase este şi lirica iubirii ce se destramă, din ciclul *Tei tăiat*, reluată, amplificată şi rafinată într-o expresie personală în volumele *Plopi fără soţ* (1987) şi *A treia noapte după răstignire* (2001), unde câteva laitmotive sunt turnate în tiparul colindelor. Efectul poetic este diminuat totuşi de trimiterile, directe aproape, la stricta actualitate, precum şi de o serie de disonanţe în versificaţie şi în lexic.

SCRIERI: *Ce se numeşte toamnă*, Bucureşti, 1968; *Răsărit de fată mare*, Iaşi, 1970; *Lumina pământului*, Iaşi, 1973; *Nopţi cu Ştefan cel Mare*, Iaşi, 1974; *Linişteа dintre nori*, Iaşi, 1977; *Elegiile inimii*, Iaşi, 1979; *Exact aşa vor cânta privighetorile*, Iaşi, 1982; *Cenuşa de pe inimă*, Iaşi, 1984; *Plopi fără soţ*, Iaşi, 1987; *A treia noapte după răstignire*, Iaşi, 2001; *Augustina Vişan Arnold*, Iaşi, 2010; *Pe muntele vânăt*, Iaşi, 2011.

Repere bibliografice: Gheorghe Drăgan, *Doi poeţi*, CRC, 1966, 15; Sergiu Adam, *„Ce se numeşte toamnă”*, ATN, 1969, 3; Nicolae Baltag, *„Ce se numeşte toamnă”*, „Scânteia tineretului”, 1969, 6126; Al. Andriescu, *„Răsărit de fată mare”*, CL, 1970, 6; Mihai Drăgan, *Poezia lui Ion Chiriac*, CRC, 1973, 46; Daniel Dimitriu, *Poezii de dragoste*, CL, 1977, 6; Constantin Pricop, *„Elegiile inimii”*, CL, 1980, 2; Val Condurache, *„Exact aşa vor cânta privighetorile”*, CL, 1982, 10; Nicolae Turtureanu, *Discursuri lirice*, CRC, 1983, 6; Ioan Holban, *„Aici totul, totul s-a născut din sinea mea”*, CRC, 1984, 35; Valentin Taşcu, *Ion Chiriac sau Poezia povestirii*, CRC, 1985, 27; Busuioc, *Scriitori ieşeni*, *102–103*. ***V.D.***

CHIRIAC, Teo (29.V.1956, Coşerniţa–Soroca), poet. Este fiul Valentinei şi al lui Gherasim Chiriac. A urmat Facultatea de Filologie, secţia jurnalistică, a Universităţii de Stat din Chişinău (1974–1979). A lucrat ca redactor la Radio Moldova, fiind apoi redactor şi redactor-şef la Editura Literatura Artistică (ulterior Hyperion). Din 2010 este vicepreşedinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. I s-au decernat Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1996, 2010) și titlul Maestru al Literaturii (2010).

În *Lucrare de control* (1987), volumul cu care debutează **C.**, influența lui Nichita Stănescu și Marin Sorescu este suportată aproape didactic. Poetul probează abundent metafore, oscilând între tema patriotismului generic și panoplia tardomodernistă obișnuită. Poemele sunt discursive retoric și încărcate de imagini previzibile, prea rar notabile: „Fluxul şi refluxul pietrelor din zid./ Albastru fluid pe obrazul senil al ceasului/ care marchează distanţa dintre doi caişi înfloriţi./ Orice pas al meu prevesteşte o absenţă;/ visul tău e un trandafir de aur/ pentru statuia unui cartier inexistent” (*În mijlocul obiectelor*). Versurile din *Salonul 33. 33 de poeme şi o elegie rock* (1989) descoperă asociații mai puțin netede, adăugând etapei anterioare o patină de absurd. *Critica iraţiunii pure* (1996) îl combină pe Nichita Stănescu (influență încă dominantă) cu suprarealismul interbelic, manifestat prin dezinhibarea ofensivă a inspirației: „Se însera ca în cărţi îngerul diluvian făcea pipi sub geam/ (un jet convulsiv roşietic probabil ultima rază de lumină)/ închideam geamul reveneam la vechea mea adoraţie/ la femeia/ putrezind în fotoliul reveriei la iubita-mi rasă în cap pe/ care o întrebam într-un limbaj orizontal ce mai face şi ea/ îmi răspundea într-un limbaj vertical că uite vremea trece/ că emoţiile rămân” (*Admiram cerul înstelat*). Poemele devin mai ample și conștiente de temele metapoetice ale optzecismului din România: „Cotrobăiam prin cadavru fisura timpului/ cotrobăiam prin măruntaie sexul roz al existenţei/ cotrobăiam prin torace inima lucrurilor conectată prin mii/ de fibre nevăzute la maşina ficţiunii”. *Monstrul sacru (Scările lui Teo)* (2009), volumul cel mai bun și mai construit al lui **C.**, se apropie de o nouă influență, pseudonarativismul ironic al lui Florin Iaru: „Urc treptele scării împiedicându-mă ba de cauză ba de efect/ Rimez în gând inspiraţie cu transpiraţie/ Rimez şi perfect cu defect/ Făcând ironii pe seama liftului blocat şi a mecanicului Ion/ Supranumit de locuitorii vechiului cartier liftierul/ Hyperion”. *Cer lângă cer* (2011) este o antologie a plachetelor anterioare.

SCRIERI: *Lucrare de control*, pref. Grigore Vieru, Chişinău, 1987; *Salonul 33. 33 de poeme şi o elegie rock*, postfaţă Eugen Chiriac, Chişinău, 1989; *Critica iraţiunii pure*, Bucureşti, 1996; *Monstrul sacru (Scările lui Teo)*, Chişinău, 2009; *Cer lângă cer*, pref. Eugen Lungu, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Traian T. Coşovei, *Tineri poeţi basarabeni*, CNT, 1992, 28; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *243*; Galaicu-Păun, *Poezia*, *112–118*; Simion Bărbulescu, *Poeţi din diaspora*, CL, 2000, 1; Cistelecan, *Top ten*, *82–84*; Suceveanu, *Emisferele*, *226–228*; Grigore Chiper, *A urca, a scrie, a medita*, CF, 2010, 3–4; *Dicţ. Chişinău*, *116–117*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *432–439*. ***M.I.***

CHIRIAC, Vlad (12.X.1936, Mălăieşti–Dubăsari – 15.VI.2005, Chişinău), istoric literar. Este fiul Liubei (n. Roşcovan) şi al lui Simion Chiriac, ţărani. După ce urmează şcoala elementară şi medie în satul natal, va studia la Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău (1954–1959). Între 1972 şi 1975 şi-a făcut stagiul de doctorand la Moscova, luând titlul de doctor în filologie în 1976. A fost bibliograf la Biblioteca Republicană de Stat (1959–1967), redactor, șef de redacție la Televiziunea din Chișinău (1967–1970), ulterior redactor la Comitetul de Stat pentru Editori, Poligrafie şi Comerţul cu Cărţi, cadru didactic universitar (1975–1981), cercetător (1981–1984), şef de redacţie la *Enciclopedia Moldovenească* (1984–1987). Din 1991 este cercetător ştiinţific superior la Institutul de Literatură şi Folclor al Academiei de Ştiinţe din Republica Moldova. Concomitent e lector la Universitatea de Stat din Tiraspol (cu sediul la Chişinău). A fost distins cu mai multe premii, între care cele oferite în 1997, 1998, 2000 de revista „Literatura şi arta”.

C. e prezent în presă din 1962. Colaborează cu studii de istorie literară la „Nistru”, „Limba română”, „Viaţa Basarabiei” şi la reviste în limba rusă. Autor al unor lucrări privind istoria scrisului şi a tiparului în Moldova, a fost preocupat în special de investigarea literaturii vechi, aducând numeroase contribuţii documentare, rod al cercetărilor întreprinse în arhive, cu privire la Petru Movilă, Varlaam, Dosoftei ş.a., în lucrarea *Cartea şi tiparul în Moldova în secolele XVII–XVIII* (1977), editată în două rânduri (1985, 1986) şi în limba rusă. **C.** consacră, în enciclopedii, articole referitoare la autori transnistreni şi basarabeni din prima jumătate a secolului al XX-lea – Alexie Mateevici, Vasile Harea, Nichita Smochină, Dominte Timonu ş.a. Participarea la alcătuirea unor lucrări colective, precum *Ipostaze ale literaturii române vechi şi premoderne* (apărută postum, în 2007), câteva antologii, ediţii şi bibliografii (indici Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi, B.P. Hasdeu) întregesc activitatea istoricului literar.

SCRIERI: *Poezia clasică moldovenească* (în colaborare cu Petru Ganenco), Chişinău, 1968; *Cartea şi tiparul în Moldova în secolele XVII–XVIII. Schiţe după materialele depozitate în URSS*, Chişinău, 1977. **Ediţii:** Petru Movilă, *Împăcarea Bisericii Ortodoxe*, tr. Ştefan Lupan, pref. edit., Iaşi, 2002; *Alexie Mateevici – Genealogii. Iconografie. Evocări*, introd. edit., Chişinău, 2003.

Repere bibliografice: Eugen Russev, *O binevenită contribuţie bibliologică*, „Nistru”, 1978, 3; [*Vlad Chiriac*], LA, 1996, 17 octombrie (grupaj special); Ion Madan, *Oameni ai Bibliotecii Naţionale*, „Magazin bibliologic”, 1997, 2–3; Ion Şpac, *Permanenta dragoste de carte*, „Magazin bibliologic”, 1997, 2–3; Mihai Cimpoi, *Vlad Chiriac. In memoriam*, RLSL, 2005, 4–6; *Dicţ. Chişinău, 117–119.* **Vs.C.**

CHIRIACESCU, Rodica (15.IX.1945, București), traducătoare. Este fiica Ravecăi Blaga (n. Giurgiu) și a lui Gheorghe Blaga, contabili. Urmează, la Satu Mare, Liceul Teoretic nr. 2 (absolvit în 1963), iar la Cluj, Facultatea de Filologie, secția română (licența în 1968). După terminarea facultății, devine, în același an, redactor la Editura Enciclopedică Română, de al cărei colectiv, indiferent de titulaturile purtate de instituție – Editura Științifică și Enciclopedică, 1975–1990, Editura Enciclopedică, 1990–2005, Univers Enciclopedic, 2005–2011 –, va rămâne atașată. Redactează numeroase lucrări de lingvistică și filologie, dicționare bilingve și frazeologice, în special de franceză și italiană, coordonează lexicografic nenumărate dicționare domeniale și se numără printre puținii specialiști în enciclopedistică, disciplină cvasiincipientă la noi. În această ultimă calitate, lucrează în colectivul redacțional care elaborează lucrarea *Mic dicționar enciclopedic* (1972 și edițiile sale revizuite), iar din 1993, odată cu reluarea acestuia în șapte volume, sub titlul *Dicționar enciclopedic,* face parte și din echipa de coordonare, fiind, în paralel, coautoare. A mai alcătuit *Dicționar francez–român*, *Dicționar român–francez*, ambele în 2011, *Dicționar mitologic* (2012), precum și un apreciat *Dicționar de lingviști și filologi români* (împreună cu Jana Balacciu Matei, 1978), lucrare de pionierat la acea vreme.

Abordând cu preponderență traduceri din spațiul literar francez, **C.** se oprește asupra unor opere mai puțin cunoscute sau chiar uitate de cititorul actual, chiar dacă aparțin unor scriitori reprezentativi pentru epoca lor, ca în cazul unor romane de Guy de Maupassant, Paul Bourget și Alphonse Daudet, de minuțioasă analiză a pasiunilor devastatoare, pe fundalul sceptic-pesimist al societății conservatoare. Revine la Émile Gaboriau și Gaston Leroux, redutabili pionieri ai *policier*-ului francez și creatorii unor memorabili detectivi, precum Monsieur Lecoq și Rouletabille. A transpus, într-o versiune notabilă, unicul roman al lui Eugen Ionescu, *Însinguratul*, roman al ratării, al dizolvării personalității individului incapabil de a-și înțelege rostul în lume, carte ce se înscrie pe linia câtorva

teme majore predominante în opera autorului, singurătatea și izolarea. Cu disponibilitatea enciclopedistei, a tălmăcit cărți din varii domenii culturale. A tradus, între 2002 și 2006, mai multe volume din mitologii aparținând unor arii din cele mai diverse (greacă și romană, celtică, feniciană, egipteană, indiană, tibetană, navaho), o seamă de enciclopedii cu caracter geografic și istoric, precum și cărți pentru copii, de mare succes, devenite clasice, din literatura italiană, printre care *Cuore* de Edmondo De Amicis, prima ediție integrală în românește. De asemenea, studii de referință de psihologie și psihanaliză sau romane psihanalitice de sondare a unor experiențe și stări pasionale.

Traduceri: Gaston Leroux, *Parfumul doamnei în negru*, Cluj-Napoca, 1984, *Crima lui Rouletabille*, București, 1992; Émile Gaboriau, *Domnul Lecoq*, București, 1986; Paul Bourget, *Inimă de femeie*, București, 1990; Alphonse Daudet, *Lidia*, București, 1991; Yves Berger, *Zorii lumii noi*, București, 1993; Eugen Ionescu, *Însinguratul*, București, 1994; Guy de Maupassant, *Inima noastră*, Iași, 1994; *Spune-mi totul despre tine*, București, 1994; Sanda Stolojan, *Interviuri cu Charles de Gaulle*, București, 1995; Benoîte Groult, *Vârstele inimii*, București, 1995; Edmondo De Amicis, *Cuore*, Chișinău, 2005; Carlo Collodi, *Aventurile lui Pinocchio*, Chișinău, 2005; Denis Robert, *Fericirea*, București, 2009.

Repere bibliografice: Iorgu Iordan, *„Dicționar de lingviști și filologi români”*, SCL, 1979, 3; Dan C. Mihăilescu, *Eugen Ionescu, „Însinguratul”*, „Arc”, 1991, 1; Sebastian Vlad Popa, *Eugen Ionescu, „Însinguratul”*, RL, 1991, 6; Ovidiu Pecican, *Eugen Ionescu, „Însinguratul”*, CNT, 1991, 2; Oana Pughineanu, *Antiteodiceea unui ratat*, TR, 2010, 181. ***G.Dn.***

CHIRILĂ, George (13.XI.1941, Blăgeşti, j. Bacău), poet, dramaturg, eseist. Este fiul Olimpiei şi al lui Gheorghe Chirilă, ţărani. A absolvit în 1959 liceul din Piatra Neamţ, iar în 1964 Facultatea de Filosofie a Universităţii „Al. I. Cuza” din Iaşi. A funcţionat doi ani ca asistent la Catedra de socialism ştiinţific a aceleiaşi facultăţi, apoi este profesor de istorie la Roznov (1966–1967), redactor la redacţia culturală a Televiziunii Române (1968–1971), redactor la Editura Minerva (1971–1974) şi până în 1990 la revista „Contemporanul”. Ulterior a fost redactor la „Pentru patrie”, între 1993 şi 1996 director general al Consiliului Naţional al Audiovizualului şi ulterior redactor la „Cronica română”, iar până în 1999 redactor la Rompres. A debutat în 1960 la „Iaşul literar”, fiind prezent şi în „Luceafărul”, „Ateneu”, „România literară”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare” ş.a. A mai semnat Grigore Mureşan, Răzvan Răzeşu.

Formaţia filosofică a lui **C.** şi-a pus vag pecetea pe lirica sa. În volumul de debut, *Agora* (1969), factura preponderent meditativă a poeziilor a făcut critica să vorbească despre un autor bântuit de obsesii, de spaima neîmplinirii. Cu *Orientalia* (1970) lirismul îşi schimbă coloratura, accentul căzând pe senzualismul discret, pe erotismul cerebral. În *Fiul* (1972), ca şi în *Semnul unei corăbii* (1973), poetul străbate acelaşi tărâm al neliniştilor şi obsesiilor, adâncind parcă şi mai mult senzaţia apăsătoare a vinii ce trebuie ispăşită. „Sentinţă”, „jertfă”, „povară” devin acum aproape stereotipii verbale. Firea elegiacă a lui **C.** îşi găseşte însă aici expresia cea mai fericită, placheta *Semnul*... constituind jurnalul unei iubiri defuncte, cu toate tristeţile pe care le implică. În *Masca Diotimei* (1975) câteva versuri rezumă „mesajul” liric: „Zămislirea şi rodul – acesta ni-i rostul prin care umblăm peste gloria trecerii”, iar cuvântul-cheie este „melancolie” („vastă”, „tainică”). *Dăinuim* (1976) cuprinde poezii ce se vor patriotice, dar prin supralicitare devin doar versificări patriotarde în manieră vetust paşoptistă. Se reţin vagi înfiorări nostalgice (*Satul copilăriei*, *Mama*, *Carte către tata*) sau un elogiu (*Eminescu tânăr*). Plachetele ce au urmat, *Solia* (1980), *Portretul focului* (1983), *Mic tratat de melancolie* (1984), *Peisaj de vânătoare* (1987), fără a schimba profilul poetului (în sensul că aceleaşi „imagini din copilărie”, aceeaşi nostalgică durere după iubita demult pierdută apar şi aici), reuşesc totuşi să mute unele accente. În schimb, volumul *Sonete* (1996) impune nu doar un veritabil meşteşugar al versului, ci şi un poet grav, iremediabil trist, care-şi pune întrebări existenţiale şi, sceptic, renunţă la „a spera”, optând pentru „a dispera”. În 1999 **C.** îşi surprinde cel puţin cititorii cu o carte de teatru – *Fântâna din lacrimă* – ce atestă nebănuite aptitudini dramaturgice. Volumul este alcătuit dintr-o trilogie dedicată lui Eminescu, *Steaua singurătății*, ale cărei piese componente sunt *Fuga sau Lada de zestre*, *Încotro, dragul meu rătăcitor?* și *La capătul pustiului*. Se adaugă piesele *Fântâna din lacrimă*, unde mitul Meşterului Manole este reinterpretat (nu Ana cu pruncul nenăscut vor fi sacrificaţi, ci Manole), şi *Dumnezeu umblă pe jos*, literaturizând o frumoasă poveste de dragoste între Constantin Brâncuşi şi Domnişoara Pogany.

SCRIERI: *Agora*, Bucureşti, 1969; *Orientalia*, Cluj, 1970; *Fiul*, Iaşi, 1972; *Semnul unei corăbii*, Bucureşti, 1973; *Masca Diotimei*, Bucureşti, 1975; *Dăinuim*, Bucureşti, 1976; *Cu poezii şi nuci în buzunare*, Bucureşti, 1980; *Solia*, Bucureşti, 1980; *Portretul focului*, Bucureşti, 1983; *Mic tratat de melancolie*, Bucureşti, 1984; *Peisaj de vânătoare*, Bucureşti, 1987; *Un delfin, trei copii şi mai multe peripeţii*, Bucureşti, 1988; *La ceas de mirări*, Bucureşti, 1991; *Sonete*, Bucureşti, 1996; *Într-o barcă de fildeş*, Bucureşti, 1996; *Cenuşă în unduire*, Bucureşti, 1999; *Fântâna din lacrimă*, Bucureşti, 1999; *Între ironic şi imaginar. Monografie Marin Sorescu*, Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Agora"*, RL, 1969, 11; Daniel Dimitriu, *„Orientalia"*, CL, 1970, 5; Dumitru Micu, *„Fiul"*, CNT, 1972, 28; Daniel Dimitriu, *„Semnul unei corăbii"*, CL, 1973, 18; Piru, *Poezia*, II, *436–439*; Iorgulescu, *Scriitori*, *44–45*; Dorin Tudoran, *Zămislirea şi rodul*, LCF, 1976, 11; Radu G. Ţeposu, *„Masca Diotimei"*, ST, 1976, 9; *Lit. rom. cont.*, I, *701–703*; Dumitru Micu, *„Mic tratat de melancolie"*, CNT, 1984, 42; Vlad Sorianu, *O piesă dedicată lui Eminescu*, CRC, 1989, 40; Ulici, *Lit. rom.*, I, *254*; Budău, *Bacăul lit.*, *553–555*; Popa, *Ist. lit.*, II, *543*. ***D.Gr.***

CHIRIŢĂ, Constantin (12.III.1925, Ibăneşti, j. Vaslui – 14.XI.1991, Bonn-Königswinter, Germania), prozator.

Este fiul Clarei Chiriță (n. Marinescu) şi al lui Ion Chiriţă, învăţători. A urmat liceul la Bârlad, după care a început studii politehnice, fără însă a le termina. Scurtă vreme a fost luptător de circ. După un timp a devenit redactor la „Scânteia" şi „Luceafărul". În 1970 este ales secretar al Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti, iar din 1977 vicepreşedinte al Uniunii Scriitorilor, poziție în care rămâne până în 1988, când se stabileşte în Germania.

Evoluţia scrisului lui **C.** a însemnat o trecere de la proza convenţională realist-socialistă a anilor '50 – povestirile din *Matei Ion a cucerit viaţa* (1949) și *Oameni din oraşul nostru* (1951) – spre romanul de aventuri pentru adolescenţi, gen care l-a consacrat. Experienţa vieţii de reporter pe şantierul Bumbeşti-Livezeni şi la Hunedoara va genera primele scrieri, conformiste ca viziune, literaturizând ideologia momentului, animate de ideea geniului romantic care învaţă să-şi pună capacitatea în slujba muncitorimii: *Întâlnirea* (I–II, 1959), *Oţelul* (1960), *Pasiuni* (1964). **C.** va folosi în romane acelaşi procedeu: inventează un tip uman excepţional, pe care îl pune în situaţii considerate reprezentative pentru o anumită epocă. Indiferent cum se numeşte acesta, Alexandru Severin, Crişan, Ion Muşat, drumul său e unul singur – în slujba clasei muncitoare. Romantismul naiv şi scriitura alertă salvează aceste texte mediocre de la ridicol. **C.** reprezintă însă cazul acelui scriitor la care toate celelalte scrieri au fost puse în umbră de apariţia mai întâi a unei cărţi, apoi a unui ciclu de succes, *Cireşarii*, cu suita de naraţiuni: *Cireşarii* (1956), *Castelul fetei în alb* (1958), *Drum bun, Cireşari!* (1963), *Roata norocului* (1965), *Teroarea albă* (1968). Romanul utilizează schema cea mai exploatată a literaturii pentru adolescenţi de pe toate meridianele: un grup de tineri prieteni, în care fiecare este întruparea unei trăsături dominante, este pus în situaţii terifiante sau aventuroase, care le probează solidaritatea şi le facilitează maturizarea. Aventura, cât mai încordată, cât mai cu suspans, se sfârşeşte întotdeauna glorios. Grupul tinerilor de pe Strada Cireşului e alcătuit din Victor – inteligent, cult, hotărât, stăpân pe sine, tipul conducătorului; Ursu – forţă, generozitate, putere de sacrificiu; Tic – ingeniozitate şi neastâmpăr copilăresc; Maria – grijă echilibrată, prudenţă; Lucia – idealul îndepărtat de perfecţiune a frumuseţii aflate în pericol ş.a.m.d. Instinctul autorului este de a-i face pe aceşti copii să acţioneze în situaţii aproape arhetipale: lupta cu spionii, rătăcirea în peşteră, descoperirea unui castel bântuit de forţe malefice etc., în care determinarea istorică are un rol ce tinde spre zero. Rămân astfel valabile literar avântul tineresc al acţiunii, primele întâmplări legate de socializarea individului în formare, ingeniozitatea, prietenia, curajul, salvate de perisabilitate prin atemporalul lor. Succesul *Cireşarilor* (compus în cele din urmă din cinci volume: *Cavalerii florii de cireş, Castelul fetei în alb, Roata norocului, Aripi de zăpadă* şi *Drum bun, Cireşari!*) printre adolescenţii mai multor generaţii a fost enorm, comparabil numai cu cel al romanului *Toate pânzele sus!* de Radu Tudoran. *Trilogia în alb* (Premiul Uniunii Scriitorilor în două rânduri), reunind trei naraţiuni poliţiste – *Trandafirul alb* (1966), *Pescăruşul alb* (1969), *Îngerul alb* (1969) –, nu reuşeşte să creeze nici suspansul, nici turul de forţă al gândirii deductive care au dat strălucire genului.

Lui **C.** i s-au mai acordat Premiul Uniunii Scriitorilor pentru un roman din ciclul *Cireșarii* (1965), pentru versiunea rescrisă din *Întâlnirea* (1971) și pentru piesa în trei acte *Adâncimi* (1974).

SCRIERI: *Matei Ion a cucerit viaţa*, Bucureşti, 1949; *Oameni din oraşul nostru*, Bucureşti, 1951; *Cireşarii*, Bucureşti, 1956; *Castelul fetei în alb (A doua aventură a Cireşarilor)*, Bucureşti, 1958; *Întâlnirea*, I–II, Bucureşti, 1959; ed. București, 1971; *Oţelul*, Bucureşti, 1960; ed. (*Livada)*, Bucureşti, 1979; *Drum bun, Cireşari!*, Bucureşti 1963; *Pasiuni*, Bucureşti, 1964; *Roata norocului*, Bucureşti, 1965; *Trandafirul alb*, Bucureşti, 1966; *Teroarea albă*, Bucureşti, 1968; *Cireşarii*, I–V, Bucureşti, 1972; ed. Bucureşti, 1976; ed. București, 2003; *Pescăruşul alb*, Bucureşti, 1969; *Îngerul alb*, Bucureşti, 1969; *Trilogia în alb*, ed. 2, I–III, Bucureşti, 1974; *Adâncimi*, Bucureşti, 1974; *Romantica*, Bucureşti, 1986.

Repere bibliografice: Eugen Simion, *Între ficţiune artistică şi baroc*, CNT, 1959, 42; Paul Georgescu, *„Oţelul"*, GL, 1961, 14, 15; I. Vitner, *Prozatori contemporani*, II, Bucureşti, 1962, *210–235*; Mircea Anghelescu, *„Pasiuni"*, GL, 1964, 40; Lungu, *Itinerar*, *305–318*; Nicolae Velea, *„Trandafirul alb"*, CNT, 1966, 12; Victor Ivanovici, *Mitul superbei adolescențe*, LCF, 1968, 44; Nichita Stănescu, *Constantin Chiriță – un realist romantic*, CNT, 1971, 45; Prelipceanu, *Dialoguri*, *136–144*; Roxana Sorescu, *Permanenţa romantismului*, RL, 1977, 30; Laurenţiu Ulici, *„Cireşarii"*, CNT, 1979, 22; Mugur, *Profesiunea*, *93–108*; Petru Poantă, *Constantin Chiriţă – 60*, ST, 1985, 3; Cornel Ungureanu, *„Romantica"*, O, 1986, 24; Cristea, *A scrie*, *146–151*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *558–559*; *Dicţ. analitic*, I, *182–183*; Ştefănescu, *Istoria*, *350–351*; Popa, *Ist. lit.*, II, *936*. ***R.S.***

CHIRIŢESCU, Florin (8.IV.1930, Băileşti – 11.XII.1996, Bucureşti), traducător, prozator. Este fiul Sevastiei şi al lui Ştefan Chiriţescu. Cursurile liceale le-a făcut la Colegiul Naţional „Carol I" din Craiova, absolvit în 1949, după care a urmat Facultatea de Filologie, secţia italiană, din cadrul Universităţii bucureştene între anii 1950 şi 1955 (cu un an de întrerupere în care, fiind dat afară din motive politice, a practicat meseria de strungar). După încheierea studiilor a fost angajat redactor la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, apoi la Editura pentru Literatură Universală (din 1969 Editura Univers), post deţinut până la pensionare, în 1992. A colaborat la „România literară", „Contemporanul", „Viaţa românească", „Luceafărul", „Cotidianul" ş.a.

Avizat cunoscător al literaturii italiene, **C.** a adus, prin numeroasele sale traduceri şi studii introductive dedicate autorilor transpuşi în româneşte, o contribuţie substanţială la promovarea în ţara noastră a culturii italiene moderne şi contemporane. Reuşitele sale majore sunt reprezentate de traducerile unor autori canonici ai secolului al XX-lea, precum Cesare Pavese, Dino Buzzati, Luigi Pirandello sau Umberto Eco (*Numele trandafirului*), dar şi de transpunerea într-o ediţie bilingvă a uneia dintre cele mai dificile cărţi de poezie ale lui Eugenio Montale, *Quaderno di quattro anni – Caiet pe patru ani* (1981; Premiul Uniunii Scriitorilor), pentru care a fost invitat, în acelaşi an, să ţină o conferinţă la Congresul Internaţional de la San Remo dedicat poetului. A mai tradus din Francesco Arcangeli, Anna Banti, Giacomo Debenedetti, Italo Rocco, Elio Vittorini, ca şi lucrări de istorie a artei (Viktor Lazarev, *Istoria picturii bizantine*, I–II, 1980). Ca prozator, **C.** este autorul unui volum de povestiri (*De taină*, 1977) şi al romanului *Seara, când se-nchide poşta...* (1971), scriere ce cuprinde, într-un limbaj frust, impregnat de oralitate, o serie de scene tipice din viaţa unui târg oltenesc din apropierea Craiovei, pe fundalul întunecat al evenimentelor sângeroase generate de începerea celui de-al Doilea Război Mondial, culminând cu declanşarea şi înăbuşirea rebeliunii legionare din 1941.

SCRIERI: *Seara, când se-nchide poşta...*, Bucureşti, 1971; *De taină*, Bucureşti, 1977. **Traduceri:** *Poezie italiană din secolul al XX-lea*, Bucureşti, 1956; Luigi Pirandello, *O lume de hârtie*, Bucureşti, 1957; *Nuvele italiene din Renaştere*, îngr. trad., pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1964; ed. bilingvă *(La novela italiana del Rinascimento – Nuvela italiană din Renaștere)*, Bucureşti, 2007; Cesare Pavese, *Luna şi focurile. Femei singure*, Bucureşti, 1966, *Meseria de a trăi*, postfaţa trad., Bucureşti, 1967; Dino Buzzati, *Monstrul Colombre şi alte patruzeci şi şapte de povestiri*, Bucureşti, 1970; Felix Timmermans, *Viaţa pasionată a lui Breugel*, Bucureşti, 1970; Marcel Brion, *Arta abstractă*, Bucureşti, 1972; Elio Vittorini, *Simplonul îi face cu ochiul lui Fréjus*, postfaţa trad., Bucureşti, 1974; Anna Banti, *Cămaşa arsă*, pref. trad., Bucureşti, 1975; Corrado Maltese, *Istoria artei italiene*, Bucureşti, 1976; Italo Rocco, *Auzi cum bate pământul!*, Bucureşti, 1976; Eugenio Montale, *Quaderno di quattro anni – Caiet pe patru ani*, ed. bilingvă, pref. trad., Bucureşti, 1981; Umberto Eco, *Numele trandafirului*, Cluj-Napoca, 1984; Francesco Arcangeli, *Giorgio Morandi*, Bucureşti, 1987 (în colaborare cu Mara Chiriţescu); Fernanda Pivano, *Hemingway*, Bucureşti, 1988; Teresa Maria Moriglioni Drăgan, *Poeme*, Bucureşti, 1989; Mario Ruffini, *Istoria românilor din Transilvania*, Bucureşti–Chişinău, 1993; Angelo Moretta [Dan Petraşincu], *Cuvântul şi tăcerea*, Bucureşti, 1994 (în colaborare cu

Mara Chirițescu), *Gândirea Vedanta*, București, 1996 (în colaborare cu Mara Chirițescu), *Mituri indiene*, București, 1998 (în colaborare cu Mara Chirițescu); Ioan Petru Culianu, *Mircea Eliade*, pref. Sorin Antohi, București, 1995 (în colaborare cu Dan Petrescu).

Repere bibliografice: Alex. Ştefănescu, *„Seara, când se-nchide poşta...”*, LCF, 1971, 26; Nicolae Balotă, *„Seara, când se-nchide poşta...”*, RL, 1971, 32; Voicu Bugariu, *„De taină”*, CNT, 1977, 32; Sorin Titel, *Tonul povestirii*, RL, 1977, 40; Dana Percec, *Carapacea broaştei ţestoase*, O, 2005, 2; Ionel Savitescu, *Biografia unui maestru*, CRC, 2005,6. ***L.H.***

CHIRNOAGĂ, Mihail (19.XI.1913, Poduri, j. Bacău – 1.XII.1948, Bucureşti), prozator, critic literar. Este fiul Olimpiei (n. Şova) şi al lui Gheorghe Chirnoagă, învăţător. A absolvit Liceul Militar (1931), îmbrăţişând cariera de ofiţer. Mai târziu, în 1942, îşi va încheia studiile la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Iaşi. Participă la al Doilea Război Mondial, e rănit şi rămâne invalid. Stabilindu-se la Bucureşti, se va dedica exclusiv criticii literare. Moare într-un accident de tramvai la numai treizeci şi cinci de ani. Debutează publicistic în 1929 la „Foaia tinerimii”. Aflat cu serviciul în garnizoana din Braşov, scoate împreună cu N. Cantonieru şi Aurel Marin revista „Frize” (1934–1935), în care îi apar o serie de proze scurte. Va continua cu acelaşi gen de colaborări, dar mai ales cu articole, recenzii şi eseuri critice şi la „Braşovul literar”, „Jurnalul literar”, „Însemnări ieşene”, „Lanuri”, „Litere”, „Meşterul Manole”, „Porunca vremii”, „Sfarmă-Piatră”, „Vremea”, „Tribuna literară”, „Pământul”, „Tribuna Transilvaniei”, „Universul literar”, „Viaţa”, „13” ş.a. Semna uneori şi cu pseudonimele Melania Chirnoagă, Emanoil Radian sau Teodor Chiru. A publicat volumul de nuvele *Carte de dragoste* (1935), romanul *Logodna* (1940), studiul *Alexandru Călinescu, poet al tristeţii* (1937) şi, în colaborare cu Virgil Chirnoagă, cărticica pentru copii *Poveste c-un pitic, doi oameni din Lună şi-o împărăţie*. De asemenea, a tradus din paginile scriitoarei Antonia Pozzi (*Cuvinte*, 1941). O selecţie din critica sa apare postum, sub titlul *Basoreliefuri* (1977). Alte două culegeri de nuvele, *Umbrele iubirii* şi *Sărutul*, le-a lăsat în manuscris.

În proza de început **C.** se lasă copleşit, ca mulţi debutanţi, de afectivitate şi elan juvenil, stări de care nu se va debarasa complet nici în romanul *Logodna*, în pofida unei vizibile maturizări. Centrată pe tema erosului generator de suferinţe, cartea are carenţe de compoziţie, precum şi o anume lipsă de consistenţă, pe care n-o compensează efortul de analiză psihologică, G. Călinescu definindu-l pe autorul ei drept un „romancier neconvingător, dar intelect întrebător”. Domeniul în care **C.** are mai multă personalitate va fi cel al criticii, distingându-se şi aici o perioadă de tinereţe, când promovează ideea de literatură a provinciei ca replică oportună la „experimentalismul” scriitorilor din Capitală, şi o perioadă de maturitate, când cenzurează literatura provincială, cu excesul ei de entuziasm şi patos, situându-se, probabil datorită experienţei acumulate, pe o poziţie contrară celei susţinute cu ani în urmă. Câştigând în echilibru şi luciditate, spiritul critic al lui **C.** dobândeşte treptat rigoare şi disciplină. De altfel, el se străduie să-şi limpezească ideologia (secţiunea *Probleme* din volumul *Basoreliefuri*), pledând pentru o critică normativă, de orientare a scriitorului şi de formare a gustului public. Propunând o înţelegere a literaturii axată pe un aşa-zis „bun-simţ comun”, acceptă cu rezerve curentele şi manifestările moderniste, iar pe cele de avangardă le respinge vehement, negându-le justificare estetică. A comentat inteligent şi aplicat scriitori şi opere din literatura română şi universală, lansându-se rareori în studii de anvergură, cum sunt cele despre Lucian Blaga sau despre Stendhal.

SCRIERI: *Carte de dragoste*, Braşov, 1935; *Alexandru Călinescu, poet al tristeţii*, Călăraşi, 1937; *Logodna*, Bucureşti, 1940; *Poveste c-un pitic, doi oameni din Lună şi-o împărăţie* (în colaborare cu Virgil Chirnoagă), Bucureşti, 1940; *Basoreliefuri*, îngr. şi pref. Gheorghe Perian, Cluj-Napoca, 1977.

Repere bibliografice: Romulus Demetrescu, *„Carte de dragoste”*, PLI, 1935, 2–3; Octav Şuluţiu, *„Carte de dragoste”*, FRZ, 1935, 4; Paul Popescu, *Cazul Mihail Chirnoagă – Pimen Constantinescu*, „Orientări”, 1935, 6; Perpessicius, *Opere*, IX, *369–372*; Vintilă Horia, *„Logodna”*, MMN, 1940, 1–3; C. Fântâneru, *„Logodna”*, UVR, 1940, 12; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *883*, *Ist. lit.* (1982), *969*; Melania Livadă, *Valori metafizice*, „Saeculum”, 1944, 2; Al. I. Friduş, *„Basoreliefuri”*, CRC, 1978, 20; *Scrisoare de la Virgil Chirnoagă*, ADLTR, C–67; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *559–561*; Adina-Ştefania Ciurea, *Corespondenţă Octav Şuluţiu–Mihail Chirnoagă*, RL, 2003, 38; Budău, *Bacăul lit.*, *278–280.* ***C.Bz.***

CHIRU-NANOV, Ion (7.I.1882, Nanov, j. Teleorman – 22.VII.1917, Iaşi), prozator. Este fiul Ioanei și al lui Gheorghe Chiru, ţărani. A urmat şcoala primară

în localitatea natală (a cărei denumire şi-o adaugă numelui de familie), iar gimnaziul la Alexandria. A făcut, se pare, liceul la Bucureşti, după care a fost institutor, corector la „Adevărul" şi la „Monitorul oficial" şi impiegat la Casa Şcoalelor. Între 1910 şi 1912 era „student" la Şcoala Superioară de Ştiinţe de Stat. În 1905 debutează cu o poezie în „Duminica" (unul din suplimentele „Adevărului"). Tot acolo va mai publica până în 1912, iscălind şi Ion Crângu, schiţe şi povestiri. Acelaşi tip de narațiuni, cărora le adaugă note de călătorie, cultivă colaborând la „Toamna", „Ţara nouă", „Noua revistă română", „Convorbiri critice", „Falanga", „Convorbiri literare", „Luceafărul", „Ramuri", „Ilustraţia", „Flacăra", „Arta", „Noi pagini literare", „Libertatea" (Craiova), „Doina", „Scena", „Dreptatea", „Văpaia", „Helios", „Poezia", „Făclia", „Capitala", „Cartea vremii", „Cronica" ş.a. A scos împreună cu G.D. Mugur revista „În slujba adevărată" (1916). Doar o parte din textele publicate în presă este strânsă în volume, începând cu *Păcate vechi*, apărut în 1910. Devine membru al Societății Scriitorilor Români din 1911. Mobilizat, **C.-N.** a făcut campania din 1916. Scrie, de asemenea, destul de frecvent, la „Viitorul ţării" şi „România", dar, bolnav de tifos, moare curând în spital, la Iaşi. Mai târziu osemintele îi sunt mutate în cimitirul militar Ghencea din București.

Deşi la început se inspiră exclusiv din mediul rural, **C.-N.** nu e încurajat de N. Iorga ori de G. Ibrăileanu, ci de M. Dragomirescu şi C. Rădulescu-Motru. Fără forţă de creaţie, fără darul reprezentării plastice, cu un stil neîngrijit, el apelează la teme bătătorite, cărora le dă cel mai adesea o turnură melodramatică. Un anume relief au în povestirile sale doar dialogurile dintre ţărani, notate cu fidelitate. Nici schiţele din viaţa funcţionarilor nu izbutesc să se detaşeze cât de cât, iar fragmentele dintr-un roman ce s-ar fi intitulat *Fala Oprişenilor*, publicate între 1913 şi 1916, sunt neconcludente. Mai pe măsura posibilităţilor sale erau însemnările de călătorie incluse în două cărţi, *Peste Dorna* (1912) şi *Pe căile profeţilor (1916),* care au constituit o lectură atractivă şi instructivă la vremea apariţiei lor. Cea dintâi a fost, de altfel, distinsă cu Premiul Societăţii Scriitorilor Români, iar cealaltă cu Premiul „Năsturel-Herescu" al Academiei Române, imediat după război fiind reeditată, deşi cu puţin înainte autorul fusese acuzat de plagiat.

SCRIERI: *Păcate vechi*, Bucureşti, [1910]; *Aşa i-a fost scris...*, Bucureşti, 1911; *Peste Dorna*, Bucureşti, 1912; *Ochiul dracului*, Bucureşti, 1914; *Prăbuşirea tronurilor*, Bucureşti, 1914; *Moara din Repezeanca*, Bucureşti, 1916; *Pe căile profeţilor*, Bucureşti, 1916.

Repere bibliografice: Leontin Iliescu, *„Păcate vechi"*, NRR, 1919, 5; I.S.[Izabela Sadoveanu], *„Păcate vechi"*, VR, 1910, 4; Pamfil Şeicaru, *Un observator modest al vieţii*, „Steagul", 1915, 43; N.I. Apostolescu, *Însemnări literare*, „Steagul", 1916, 162; Rebreanu *Opere*, XVI, *131–133*, *137–139*; Barbu Delavrancea, *Opere*, V, Bucureşti, 1969, *547–552*; Alex. D. Marcu, *Iarăşi chestiunea plagiatului – Ion Chiru-Nanov, „Pe căile profeţilor"*, SBR, 1920, 38; Lovinescu, *Scrieri*, V, *134–135*; Predescu, *Encicl.*, *190*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *565*, *Ist. lit.* (1982), *637*; Ciopraga, *Lit.rom.*, *592*; Cristea, *Teleorman*, *104–106*. ***V. D.***

CHIŞU, Lucian (21.III.1952, Constanţa), critic şi istoric literar. Este fiul Mariei Chișu (n. Duminică), funcţionară, şi al lui Tarfin B. Chișu, colonel. Îşi face studiile liceale la Brăila (1968–1972) şi pe cele superioare la Facultatea de Filologie, secţia română–latină, a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi (1972–1976). Este, succesiv, secretar de redacţie al revistei studenţeşti „Alma Mater" (1972), redactor şi ulterior secretar de redacţie la „Opinia studenţească", profesor la Azuga (1976–1977) şi Gheorghieni (1977–1980), muzeograf la Muzeul Brăilei (1980–1989), muzeograf şi apoi cercetător ştiinţific (1990–1996) la Muzeul Literaturii Române, profesor (din 1996) la Universitatea „Spiru Haret" din Bucureşti şi la Facultatea de Teologie–Litere a Universităţii Valahia din Târgovişte, apoi cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu" din București, coordonator editorial la revista „Caiete critice". Începând cu anul 2009 este director-general al Muzeului Național al Literaturii Române din București. Îşi ia doctoratul în filologie cu teza *Activitatea lingvistică a lui D. Caracostea*. Debutează în 1972 cu versuri în „România literară" şi cu critică literară în „Alma Mater". Mai colaborează la „Convorbiri literare", „Argeș", „Tomis", „Tribuna", „Contemporanul", „Dacia literară", „Istros", „Dunărea", „Fețele culturii", „Literatorul", „Luceafărul", „Manuscriptum", „Noua revistă română", „Paralela 45", „Revista de istorie şi teorie literară", „Viaţa românească" „Cultura" ş.a.

C. semnează două monografii cu intenţia declarată de a restitui imaginea reală a unor personalităţi structural deosebite. Prima, *Mihu Dragomir. Metamorfozele creaţiei* (2000), respinge percepţia critică

alimentată de cărţile conformiste ale autorului şi procedează la o altă abordare, după criteriul bio-bibliografic, care ar oferi „un tablou al dispunerii creaţiei mai adecvat şi mai util din perspectiva conturării profilului poetic". Examenul critic surprinde coerenţa unei lirici bogate, cu acumulările, viziunea unitară şi modernitatea ei. Accentul principal este pus pe cercetarea ineditelor. Versurile din volumele *Dor*, *Minutar peste netimp*, *Noapte calmă* şi *Sărbătorile poetului* sunt racordate la scrierile din prima fază a activității poetului, situată în deceniul al patrulea din secolul trecut. Cu o intuiţie critică fină, **C.** descoperă chiar şi în scrierile marcate de realismul socialist oaze de poezie autentică, versuri patriotice neafectate de poncifele epocii. A doua carte, *Prejudecata Caracostea* (2002), are în vedere prioritar gândirea lingvistică a lui D. Caracostea, teoria limbajului prezentă în întreaga sa operă. Convins că în ceea ce s-a scris despre autorul *Expresivităţii limbii române* componenta lingvistică „se află în continuare într-un con de umbră", exegetul caută explicaţiile acestei situaţii: una ar fi aceea că după 1913 învăţatul a părăsit cercetările în domeniu, devenind adeptul şcolii idealiste. Subliniind faptul că studiile lui Caracostea au prefigurat domeniul stilisticii şi al poeticii, **C.** pune în evidenţă concepţia originală a acestuia, întemeiată pe „studiul fenomenelor limbajului, al literaturii populare şi al celei culte, cu instrumentele performante ale lingvisticii". Asociindu-se altor opinii, el susţine că lucrările lui Caracostea (axate pe analize fonetice, sintactice şi lexicale) atestă o viziune modernă şi îl recomandă ca precursor al cercetării semiotice, al cercetării stilistice şi poetice româneşti, al filosofiei limbajului. În *Accente* (2003) **C.** se arată interesat de fenomenul literar postdecembrist, încercând să surprindă liniile de forță ale evoluției literare prin aparițiile editoriale din ultimul deceniu al secolului trecut. Scriitorii și cărțile analizate urmează un criteriu generaționist, de la cei mai vârstnici (Petre Țuțea, Arșavir Acterian, Mircea Vulcănescu, Bazil Gruia) la reprezentanţii generației '60, privindu-i pe Dumitru Micu, Eugen Simion,Valeriu Cristea, Fănuș Neagu, Ion Băieșu, D.R. Popescu, Marin Sorescu, Gheorghe Tomozei, Grigore Hagiu, Dan Laurenţiu, dar și la autori optezeciști: Andrei Grigor, Adrian Dinu Rachieru, Nicolae Iliescu, Bogdan Ghiu, Mircea Cavadia, Emil Mladin. *Nouăzeci și nouă de cărți* (2003) este, în accepția autorului, un repertoar de volume „primite la redacție", ceea ce îl îndreptățește să afirme că ele reflectă într-un anume sens dinamica vieții literare. Scopul acestei cărți a fost realizarea unei fotografii de grup, unii făcând parte, iar alții așteptând să intre în ceea ce criticul numește albumul de familie al literaturii române. *Raftul cu amintiri* (2004) este un fals volum de memorialistică. **C.** constată că, odată cu revoluția digitală, prin pătrunderea tehnologiilor multimedia și prin participarea masivă și extrem de nediferențiată la fenomenul cunoașterii, mitul scriitorului, al cărții și bibliotecii sunt supuse unei inexorabile presiuni care mută privirea dinspre trecut către viitor. Într-un prim capitol de antropologie culturală se problematizează existența unui nou concept, „cultura cu înlocuitori", prezentându-se avantajele și mai ales dezordinea lingvistică produsă de ascensiunea scrierii în format electronic. Un alt capitol conține evocări ale unor mari cărturari sau scriitori și panoramări ale bibliotecilor acestora: Perpessicius, Marin Sorescu, G. Ivănescu, Eugeniu Coșeriu. O secvență finală conține eseuri despre Gib I. Mihăescu, Păstorel Teodoreanu, Tudor Mușatescu, Zaharia Stancu și Virgil Mazilescu.

SCRIERI: *Năluca* (în colaborare cu Fănuş Neagu şi Dan Micu), Bucureşti, 1996; *Mihu Dragomir. Metamorfozele creaţiei*, Bucureşti, 2000; *Introducere în mass-media*, Bucureşti, 2001; *Prejudecata Caracostea*, Bucureşti, 2002; *Accente*, Bucureşti, 2003; *Nouăzeci și nouă de cărți*, Craiova; 2003; *Raftul cu amintiri*, București, 2004; *Limbajul jurnalistic*, București, 2008; *Managementul instituțiilor de presă*, București, 2012. **Ediţii, antologii:** Veronica Micle, *Poezii şi corespondenţă*, introd. edit., Galaţi, 1992; *Eminescu în corespondenţă*, I–V, Bucureşti, 1997–2001 (în colaborare cu D. Vatamaniuc); *Literatură şi totalitarism*, Bucureşti, 2008 (în colaborare cu Laurențiu Hanganu); (*Alte*) *noi rotonde 13*, III–VI, pref. edit., Bucureşti, 2005–2009.

Repere bibliografice: Nicolae Georgescu, *Un scriitor regăsit*, LCF, 1985; Al. Piru, *Eminescu azi*, București, 1993, *170*; Grigor, *Moromete*, *113–117*; Teodor Vârgolici, [*Lucian Chişu*], ALA, 2002, 590, 636, 2003, 654; Radu Voinescu, *Printre primejdiile criticii*, București, 2004, *167–170*; Nicolae Georgescu, *Eminescu*, București, 2004, *35–36*; Răzvan Voncu, *Eseuri critice*, București, 2005, *103–110*; Constantin Cubleşan, *Pasiunea lecturii*, Cluj–Napoca, 2008, *75–78*. ***I.D.***

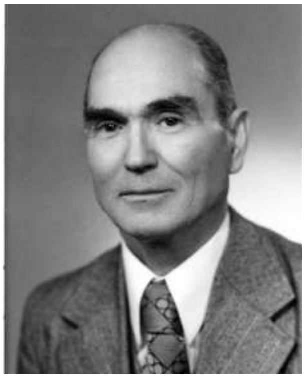
CHITIC, Paul Cornel (17.III.1944, Bucureşti – 8.VII.2007, Bucureşti), dramaturg, teatrolog. Este fiul Cristianei Chitic (n. Georgescu) şi al lui Vasile Chitic, funcţionari. A absolvit Liceul de Arte

Plastice din Bucureşti (1962), a urmat tot aici cursurile Facultăţii de Filosofie, fiind licenţiat în 1970. A funcţionat ca secretar de redacţie la „Revista muzeelor şi monumentelor" (1976–1980) şi ca redactor la revista „Teatrul" (1980–1990). Angajat în lupta electorală, editează, în prima parte a anului 1990, ziarul politic „Mesager", candidând apoi pentru un loc în Camera Deputaţilor. După o întrerupere de cinci ani, revine în publicistică. În 1993–1994 a realizat emisiuni culturale la postul de Televiziune SOTI, iar în 1995–1996 a fost secretar literar la Teatrul Odeon din Bucureşti. Debutează cu o piesă de teatru în revista „Amfiteatru" (1966), unde va publica ulterior şi proză scurtă. În 1967 i se reprezintă la Timişoara, de către o trupă studenţească, *Restaurarea hainelor Sfântului Augustin*. A mai colaborat cu piese de teatru, cronici dramatice şi eseuri de sociologie a culturii la „Arta", „Contemporanul", „Tribuna", „Argeş", „Vatra", „România literară", „Orizont", „Cronica" ș.a.

Piesele de teatru ale lui **C.**, unele încă nepublicate, au fost puţin jucate; ele sunt, de cele mai multe ori, expresia unei poetici a protestului şi manifestă un gust accentuat pentru problematica de ordin social, atunci când nu se vor, de-a dreptul, pledoarii pentru ceea ce în epocă se numea spiritul revoluţionar internaţionalist. Cariera scenică a acestui tip de texte începe cu reprezentarea, în 1969, a unei piese axate pe figura domnitorului Vlad Ţepeş şi care explorează raportul dintre intenţiile generoase şi mijloacele barbare ale acţiunilor politice – *Cronica personală a lui Laonic*, reluată în 1977 sub titlul *Întors din singurătate*. În 1970 îi apare volumul *Teatru*, pentru care i se decernează Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti. Alături de piesele deja reprezentate, sunt incluse aici *Bunicul*, *Artre cu litere de platină*, satiră, în manieră ionesciană, a gândirii dogmatice şi a cultului personalităţii, distinsă cu Premiul revistei „Amfiteatru", şi *Panta rhei*, scenariu de pantomimă. Publicată în revista „Teatrul", piesa *Schimbarea la faţă* este o frescă expresionistă, cu ecouri brechtiene, a revoluţiei proletare într-o ţară din America Latină, iar *Mârâiala*, reprezentată în 1981 şi publicată în 1982, o viziune polemică asupra conformismului şi laşităţii din contemporaneitatea imediată, ambele încadrându-se în formula, originală pe teren românesc, a „teatrului agitatoric" (Constantin Cubleşan). Atenţia criticii a fost atrasă în special de calităţile stilistice ale altei piese dintr-o culegere publicată în 1982, *Europa, aport–viu sau mort*, comedie politică, dar şi meditaţie asupra sensurilor istoriei şi asupra dialecticii dintre spiritul revoluţionar, întrupat de N. Bălcescu, şi mentalitatea reacţionară (piesa a beneficiat, în 1984, de o traducere în limba polonă, datorată Danutei Bieńkowska). Implicarea politicului în istorie este şi tema piesei *Suntem şi rămânem împreună*, o incursiune în trecutul mişcării socialiste româneşti. Pentru volumul de eseuri *Teatrul obiectelor* (1982), amplă analiză a mijloacelor scenice – decor, mişcare, costume – utilizate în teatrul românesc de după 1960, autorului i s-a decernat un premiu al Uniunii Scriitorilor.

SCRIERI: *Teatru*, Bucureşti, 1970; *Mârâiala*, Bucureşti, 1982; *Teatrul obiectelor*, Iaşi, 1982.

Repere bibliografice: Iorgulescu, *Critică*, *172–174*; Diaconescu, *Dramaturgi*, *292–294*; Cubleşan, *Civic–etic*, *176–180*; Ghiţulescu, *O panoramă*, *257–263*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *561–562*; *Paul Cornel Chitic*, DRI, I, *281–287*; Mihai Vasiliu, *Istoria teatrului românesc*, Bucureşti, 1995, *115*; Micu, *Ist. lit.*, *694–695*; Ghiţulescu, *Istoria*, *418–421*; Popa, *Ist. lit.*, II, *882*. ***C.Pp.***

CHIŢIMIA, I.C. [Ion C.] (22.V.1908, Albuleşti, j. Mehedinţi – 19.II.1996, Bucureşti), istoric literar, folclorist, slavist.

Este fiul Mariei (n. Popescu) şi al lui Constantin Chiţimia, ţărani. Urmează şcoala primară în satul natal (1915–1920), Liceul „Traian" din Turnu Severin (1922–1930) şi Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1930–1934), specializându-se în literatura română veche sub îndrumarea lui N. Cartojan; îşi ia licenţa cu lucrarea *Cronicile slavo-române în secolul al XVI-lea*. Din 1932 este bibliotecar la Seminarul de istoria literaturii române vechi al Facultăţii, până când obţine prin concurs o bursă la Varşovia, unde îşi continuă studiile (1934–1938). Teza de doctorat, *Cronica lui Grigore Ureche*, o susţine în 1940. Îşi începe cariera universitară la Bucureşti, la Catedra de literatură veche (1944–1949), continuând-o la secţia de

slavistică, unde predă limbile polonă și ucraineană (lector între 1950–1960, conferențiar între 1961 și 1966, profesor din 1967 și șef de catedră din 1970) până în 1973, când rămâne profesor consultant. În acelaşi timp lucrează şi la Institutul de Istorie Literară şi Folclor (devenit Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu"), de la înfiinţarea acestuia, îndeplinind diverse funcţii, de la secretar ştiinţific (1949) până la şef de secţie (1953), fiind, alături de Al. Dima, şi coordonator al dicţionarului cronologic *Literatura română* (1979). Membru al mai multor asociaţii şi societăţi ştiinţifice din ţară şi străinătate, a colaborat la numeroase publicații, printre care „Dacoromania", „Preocupări literare", „Revista istorică", „Studii de literatură universală și comparată", „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor" (mai târziu, „Revista de istorie şi teorie literară"), „Cercetări folclorice", „Romanoslavica", „Buletinul Societăţii de Ştiinţe Filologice", „Pamietnik literacki" (Varșovia), „Rocznik literacki" (Cracovia), „Slavia" (Praga), „România literară" ş.a., din conducerea unora făcând parte. I s-au conferit Medalia Muncii (1964), Medalia 25 de ani de la Proclamarea Republicii (1972) şi Ordinul Polonia Restituta în grad de Cavaler (1970) şi de Ofiţer (1974).

Publicate de-a lungul anilor în diverse reviste de specialitate, cele mai importante studii de literatură română veche ale lui **C.** au fost adunate relativ târziu într-un volum impunător – *Probleme de bază ale literaturii române vechi* (1972). Mai greu identificabilă în lucrările apărute separat, ideea diriguitoare, ce exprimă limpede concepţia şi finalitatea spre care tind toate compartimentele cărţii, este aceea că literatura veche, constituind baza din care creşte epoca modernă, fixează trăsăturile proprii matricei autohtone care, transmisibile la rândul lor prin mijlocirea procesului educaţional, influenţează specificul creaţiei contemporane. Arcuirea unor punţi de legătură între actualitate şi străvechime, pentru a defini mai profund fizionomia fenomenului artistic de azi, liniile lui complexe de evoluţie, reprezintă perspectiva din care vor fi apreciate idei, opere şi personalităţi ale culturii româneşti din epoca veche. Pledoariile, excelând prin precizia şi laconismul unui spirit eminamente clasic, bazate pe o informaţie impresionantă, afirmă existenţa unui umanism de limbă slavonă la noi şi în sud-estul european, restabilesc adevărul despre imaginea şi meritele lui Ştefan cel Mare şi susţin paternitatea lui Neagoe în cazul *Învăţăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*. Sumarul, evidenţiind natura şi multitudinea problemelor abordate, se întregeşte cu expunerile despre cronicarii moldoveni şi cu studiile privitoare la cărţile populare. Cercetările despre literatura română veche, la care se adaugă antologiile *Cărţile populare în literatura românească* (I–II, 1963, în colaborare cu Dan Simonescu), și *Crestomație de literatură română veche* (I–II, 1984–1989, în colaborare cu Stela Toma), dar şi coordonarea reeditării, în 1988, a *Bibliei de la Bucureşti* atestă un erudit care mânuieşte cu pricepere şi rigoare universitar-pozitivistă instrumentele de lucru şi materia supusă exegezei prin prisma unei concepţii bine structurate. Interesul pentru literatura română veche se întrepătrunde organic cu preocupările pentru creaţia populară, cercetările fiind reunite în *Folclorişti şi folcloristică românească* (1968), volum distins cu Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei RSR. Concentrându-şi atenţia asupra principalelor direcţii în folcloristica din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, **C.** insistă mai ales asupra şcolii lui B.P. Hasdeu. Pornind de la convingerea că o istorie a folcloristicii nu poate fi scrisă fără cunoaşterea adâncită a personalităţilor care au investit eforturi în acest domeniu, autorul procedează în maniera lui Benedetto Croce şi cercetează aportul unor specialişti studiaţi nu îndeajuns (B.P. Hasdeu, Moses Gaster), insuficient apreciaţi (Teodor T. Burada, S. Fl. Marian, Gr. G. Tocilescu) ori de-a dreptul uitaţi (A. Lambrior, George I. Pitiş, D. Stăncescu). Cunoaşterea fenomenului folcloric direct la sursă, evidenţierea unor contribuţii neglijate ori insuficient aprofundate din perspectivă contemporană, caracterul ştiinţific subliniat şi de subsolurile bibliografice etc. certifică temeinicia investigaţiei. Explorarea folclorului se va îmbogăţi metodologic cu posibilităţile oferite de comparatism. Astfel, asociaţiile, apropierile istorice şi filologice, periferice în alte volume, se vor asambla în *Folclorul românesc în perspectivă comparată* (1971), care va fixa metoda precumpănitoare a exegezelor în funcţie şi de intenţia urmărită: stabilirea individualităţii folclorului românesc prin comparaţie cu folclorul altor popoare europene. Primul compartiment are rosturi mai degrabă introductive, stabilind câteva repere teoretice: datare şi periodizare, clasificare şi definiţie etc., care pledează pentru folosirea metodei filologice în studiile folcloristice. Al doilea este alcătuit

din studii despre aproape toate speciile literaturii populare – balada, bocetul, basmul, povestea, proverbele, ghicitorile şi cântecele pentru copii –, absenţa liricii explicându-se prin însuşirile ei mai apăsat individuale, mai greu de definit cu ajutorul comparaţiilor. Caracterele distinctive ale spiritualităţii rurale româneşti sunt scoase în relief cu pregnanţă în aceste vaste tablouri comparatiste, istorice şi geografice. Stăruind preferenţial asupra realizărilor artistice, **C.** delimitează fondul şi expresia proprii zonei româneşti în contextul european. Partea a treia cuprinde, pe lângă o pertinentă istorie a folcloristicii polone, consideraţii mai generale despre stadiul şi perspectivele studierii literaturii populare româneşti. Profilul omului de ştiinţă se rotunjeşte cu lucrările din domeniul polonisticii, cele mai însemnate fiind cuprinse în volumul *Literackie studia i szkice rumunistyczno–polonistyczne* (1983). Cartea este întocmită din trei secţiuni, întrepătrunse în funcţie de scopurile integratoare ale autorului: analiza relaţiilor culturale româno–polone cu însemnătate marcantă în istoria celor două popoare, ecourile valorilor naţionale ale literaturii poloneze în România şi momente esenţiale ale culturii populare de la noi. Cele trei serii de probleme sunt mai totdeauna abordate din unghi comparatist. Personalitatea specialistului consacrat de lucrări remarcabile este dublată atât de însuşirile profesorului, care au generat un adevărat cult printre elevii săi, cât şi ale omului de o rară modestie şi de o generozitate întemeiată pe inepuizabile energii afective.

SCRIERI: *Cronica lui Ştefan cel Mare. Versiunea germană a lui Schedel*, Bucureşti, 1939; ed. 2, Bucureşti, 1942; *Folclorişti şi folcloristică românească*, Bucureşti, 1968; *Folclorul românesc în perspectivă comparată*, Bucureşti, 1971; *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, Bucureşti, 1972; *Literackie studia i szkice rumunistyczno–polonistyczne*, Varşovia, 1983; *Scrieri alese*, îngr. şi pref. Mihai Mitu, Bucureşti, 2008; *Studii şi articole de folclor şi folcloristică*, îngr. Iordan Datcu şi Isidor Chicet, pref. Iordan Datcu, Drobeta-Turnu Severin, 2010. **Ediţii, antologii:** B.P. Hasdeu, *Ion Vodă cel Cumplit*, pref. edit., Craiova, 1942; *Antologie de literatură populară*, I–III, pref. G. Călinescu, Bucureşti, 1953–1973; *Cărţile populare în literatura românească*, I–II, introd. edit., Bucureşti, 1963 (în colaborare cu Dan Simonescu); Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, pref. edit., Bucureşti, 1975; *Crestomaţie de literatură română veche*, I–II, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Cluj-Napoca, 1984–1989 (în colaborare cu Stela Toma); *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, Bucureşti, 1988 (în colaborare).

Repere bibliografice: N. Iorga, *„Cronica lui Ştefan cel Mare”*, RI, 1940, 1–3; Şt. Pascu, *I.C. Chiţimia*, DR, 1948; Mircea Anghelescu, *„Probleme de bază ale literaturii române vechi”*, RL, 1972, 15; Bârlea, *Ist. folc.*, *570–571*, *passim*; Stancu Ilin, *I.C. Chiţimia*, CREL, 1976, 1; Mihai Mitu, *Un om de carte*, LCF, 1983, 20; Nicolae Mareş, *Un compendiu de cultură românească*, RL, 1984, 5; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *562–564*; Cătălina Velculescu, *Profesorul I.C. Chiţimia. In memoriam*, RITL, 1996, 1–4; Velea, *Universalişti*, *72–83*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *224–226*; Datcu, *Pagini*, *45–49*. ***S.V.***

CHIŢIMIA, Silvia (3.V.1949, Bucureşti), poetă, etnolog. Este fiica Elenei (n. Guleava) şi a lui Victor Costin, economist. A absolvit în 1972 Facultatea de Chimie a Universităţii din Bucureşti, după care a lucrat în calitate de cercetător la Institutul „Daniel Danielopolu” din Bucureşti (1974–1991). În 1980 efectuează un stagiu de specializare la Institutul de Studii Orientale din Roma, sub conducerea lui Giuseppe Tucci. Din 1991 este cercetător ştiinţific la Institutul de Etnografie şi Folclor „Constantin Brăiloiu”. Şi-a luat doctoratul în etnologie şi antropologie culturală în 1998 cu teza *Simboluri hermetice în cultura tradiţională românească*. Debutează în „Revista de etnografie şi folclor” (1979) cu studiul *Balada „Şarpele” în elementele ei străvechi de cultură românească*. În acelaşi an debutează şi în poezie cu volumul *Circuitul viselor în natură*. După 1989 i-au apărut mai multe studii de mitologie în culegeri de peste hotare, prilejuite îndeobşte de participarea la colocvii și simpozioane ţinute la Lyon, Paris, Cerisy-la-Salle, Mons, Roma ş.a.

Poezia *Circuitul viselor în natură*, care dă şi titlul primei cărţi publicate de **C.**, sau *Fizica stării lucide* amintesc de retortele ştiinţelor exacte. Volumul este însă o alchimie a sentimentelor dozate în aşa fel, încât cuvintele să nu-şi dezvăluie în întregime înţelesurile, ele urmând a fi descifrate de fantezia cititorilor (*Scribii cu gâtul de lebădă, Linişte*). Un titlu (*Libertatea de a trage cu praştia*) aminteşte de poezia lui Geo Dumitrescu, iar câteva balade sunt scrise în manieră folk (*Aleluia!, Cântec*). Aceeaşi tehnică a corespondenţelor este folosită şi în stanţele apărute în reviste („România literară”, „Cronica” ş.a.) sau în versurile pentru copii. Dintre numeroasele studii publicate în volume colective editate în străinătate, semnificative pentru aria preocupărilor legate de mituri şi simbolurile hermetice şi pentru

tipul de abordare a tematicii sunt *Les Traces de l'occulte dans le folklore roumain* (1994), *The New Religious Landcsape in Romania* (1995), *Traces de Graal dans le folklore roumain* (1996), *Les Balais du Paradis. Symboles chrétiens dans les chants roumains de Noël* (2002), *L' Alchimie dans les Carpates* (2006) ş.a. Cât despre cele apărute în ţară, sunt de reţinut *Viziunea Mandalei în poezia lui Eminescu* („Studii de literatură universală", 1980) ori cele dedicate *Mioriţei*: *Bunul păstor mioritic şi creştinismul primelor secole* („Datina", 2003; în revista constănţeană îi apar şi alte contribuţii de folclor şi etnologie), articolele din „Memoria etnologică" şi alte interpretări incluse în paginile unor volume colective, precum *Imagini şi permanenţe în etnologia românească* (1992), *Etnologica* (2002), *Spectrografia spiritualităţii româneşti tradiţionale* (2003), *Oriens* (2006), *Experimentul Focşani* (2007) ş.a.

SCRIERI: *Circuitul viselor în natură*, Bucureşti, 1979; *Albiniţa sau fetiţa care zbura deasupra oraşului*, Bucureşti, 1983; *Magazinul fermecat*, Bucureşti, 1988. **Ediţii:** Jean Biès, *Iluminări pentru vremurile de pe urmă*, tr. Mihail Albin Popescu, Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Eugen Simion, *Doi poeţi*, RL, 1979, 45; Dan Alexandru Condeescu, FLC, 1980, 1; Piru, *Debuturi*, *168–170*; Francis Edeline, *Nouvelles de Roumanie*, „Le Journal des poètes", 1982, 6–7; Iuliu Raţiu, *O istorie a literaturii pentru copii şi adolescenţi*, Bucureşti, 2003, *285*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *226*. ***S.I.***

CHIVA, Ionuț (24.IX.1978, București), prozator, poet, traducător. Este fiul Florianei Chiva (n. Burcea), bibliotecară, și al lui Vasile Chiva, tipograf. A urmat Facultatea de Litere a Universității din București (2000–2004). A lucrat la revista „Prezent" și la „România liberă", fiind apoi corector la Curtea de Justiție a Uniunii Europene. A debutat la revista „Vatra" în 2000. A mai colaborat la „Fracturi", „Echinox", „România literară", „Ziua literară", „Paradigma", „Luceafărul", „Ziarul de duminică" ș.a.

Romanul cu care a debutat **C.**, intitulat provocator *69* (2004), ilustrează aproape manifest posibilitățile fracturismului douămiist în proză. De altfel, încă din 2001 autorul derivase din *Manifestul fracturist* al lui Marius Ianuș și Dumitru Crudu un text intitulat *Fracturismul în proză*, publicat în „Vatra", în care își declara credinţa în „sinceritatea scrierii" și în „scrisul exorcist: să nu scrii pentru că vrei sau pentru că îţi place, ci pentru că trebuie, dă afară". Aceste trăsături, deși formulate ca atare, pot părea naive, apar în *69* cu o ostentație polemic-anarhistă în raport cu tradiția romanului românesc. Printre referințele lui **C.** se numără prozatori agresivi la adresa tabieturilor literare burgheze, precum William Burroughs (Mircea Martin își intitulează prefața *Micul Burroughs?*) sau Michel Houellebecq. Cartea urmărește deambulările nihiliste a trei liceeni care trăiesc din tot soiul de expediente, iau parte la experiențe narcotico-sexuale, încearcă să intre în industria subterană a filmelor *snuff* și sfârșesc în închisoare, ospiciu sau sinucidere. Nivelul livresc al senzaționalismului *grunge* este dublat însă de un realism dur, melancolic și insinuant, care surprinde viața urbană, precum și de o conștiință metaliterară reflexivă și (auto)destructurantă. Marca lui **C.**, manifestată ulterior și în povestiri publicate în reviste, stă în alternanța sau chiar în fuziunea dintre virtuozitatea tehnică-stilistică și stenahoria care își subminează propriul efort; propozițiile cad adesea la jumătatea distanței dintre inteligibil și eliptic, asemenea scrierii abreviate de pe platformele sociale, doar că transformată în artă. Deși austeră cantitativ, literatura autorului a generat o influență semnificativă în cadrul generației douămiiste. Poezia din *Instituția moartă a poștei* (2011) pare a fi un mediu mai potrivit pentru emisia blazat-sincopată a lui **C.** Ea repertoriază secvențe triviale de anecdotică și discurs (de pildă vizionarea unui meci de fotbal împreună cu un prieten) care compun sub formă de puzzle viața unui tânăr Oblomov mișcat prin cadre urbane românești și cosmopolite. Prozaismul aparent produce însă memorabile coagulări expresive. Ele provin de regulă din mimarea formală a unei coordonări între informații – autoreferințe cvasiopace, dialoguri, monologuri, descrieri – aflate de fapt în disjuncție. Într-un ansamblu care oferă poza neglijenței plictisite, amintind unor critici de poetica bacoviană, arta controlului unor astfel de ansambluri merge însă la nuanță: „mă gândesc că poate atunci când eu mănânc din oală încercând să nu dau pe jos/ după care mai fumez o ţigară şi mă bag în pat/ tu mai eşti încă trează şi învârţi în cap lucruri de-ale tale./ dacă nu adorm imediat m-am învăţat să ştiu că probabil n-o să mai adorm un timp/ dacă adorm visez că particip la o conflagraţie mondială gen/ şi mă aleg cu răni foarte ciudate pentru ce înseamnă corpul uman.// tu probabil că eşti pe alte faze şi poate că totuşi/ măcar fizic vorbind faci la fel ca mine când visezi rău/ poate că îţi

întinzi şi tu piciorul drept pe diagonală cumva/ şi când eu visez conflagraţii şi tu chestii de-ale tale/ poate că-ţi sare şi ţie piciorul aşa cum îmi face al meu/ sau poate că asta e doar o prostie.// probabil pentru tine e cum mi s-a mai întâmplat şi mie uneori/ cazi terminată ca-n filme şi visezi chestii de-ale tale" (*cum dormi tu*). **C.** a tradus intens din Ernest Hemingway, producând versiuni în același timp directe și subtile.

SCRIERI: *69*, pref. Mircea Martin, Iași, 2004; *Instituția moartă a poștei*, pref. Cosmin Ciotloș, București, 2011. **Traduceri:** Ernest Hemingway, *Zăpezile de pe Kilimanjaro şi alte povestiri*, Iaşi, 2007, *Noaptea dinaintea bătăliei şi alte povestiri*, Iaşi, 2008, *Pentru cine bat clopotele*, Iași, 2008, *Sărbătoarea continuă*, Iași, 2008, *Adio, arme*, Iași, 2009, *Grădina raiului*, Iași, 2009, *A avea şi a nu avea*, Iaşi, 2010, *Dealurile verzi ale Africii*, Iaşi, 2010, *Moarte după-amiază*, Iaşi, 2011.

Repere bibliografice: Andrei Terian, *Sânge şi vopsea*, ALA, 2004, 730; Alexandru Matei, *Primul roman facturist*, CLT, 2004, 33; Octavian Soviany, *Un explorator al marginalității*, LCF, 2005, 1; Paul Cernat, *Un bacovian la Bruxelles*, „22", 2011, 21; Alex Goldiş, *Şi totuşi, proza...*, VTRA, 2011, 5–6; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Romanțe de trecere*, OC, 2011, 593. ***M.I.***

CHIVU, Adrian (13.XII.1975, București), poet, prozator. Este fiul Mariei Chivu (n. Buligan), muncitoare, și al lui Alexandru Chivu, tehnician. A absolvit Liceul de Electronică din București în 1995.

C. debutează editorial cu volumul de versuri *Schizosonet* (2005), mostră de biografism pierdut printre aburii unei nevroze exalate cu patos. Defulările sexuale sunt curajoase într-o manieră banală și deja epigonică în raport cu media generației douămiiste: „unde ești/ să-ți spun/ să-ți repet ca un înțelept electronic:/ când bei/ bei partea cea mai neagră din tine/ te construiești agresiv din mici cadavre mumificate/ că răul psihic de care te plângi este un simplu/ antagonism social/ acum mă gândesc la dumnezeu ca la o sticlă imensă/ de coniac cu un sex excitat și pervers/ alcoolul se scurge din mine asemenea unei flegme/ pe o fereastră aburită de ploaie/ supraviețuiesc dintr-o indiferentă eroare". Deși mai publică un mic roman în versuri, *Obraji albaştri, pleoape verzi şi buze mov* (2010), în jurul fantasmelor erotice ale unei adolescente, și un volum de versuri licențioase, *Elefantul cu trompa în sus* (2012), **C.** a atras atenția în primul rând ca prozator, în special prin *Caiet de desen* (2008). Romanul este redactat sub forma jurnalului ţinut de un ins cu dizabilităţi fizice şi mentale – în fond, un narator necreditabil, posesorul unui discurs fluent literar şi sincopat logic. Totul este incert în roman: realitatea celor relatate, ordinea lor, palierele de realitate (care au obiceiul de a coexista în cuprinsul unei fraze sau al unei secvenţe aparent unitare temporal şi spaţial), vârsta naratorului (adolescent, din câte declară). Progresia cărţii stă mai mult în eventuala curiozitate a cititorului care vrea să focalizeze ceea ce i se livrează dispersat. Celălalt roman relevant al autorului, *Strada* (2012), este debitat, fără semne de punctuație, de un narator de doisprezece ani, tot necreditabil, care relatează o serie de întâmplări dificil de discernut sub raportul realității, alcătuind o tramă cvasipolițistă pornind de la dispariția și posibila moarte a unui unchi. Tema ar fi a fabulației infantile, mergând de la prelucrarea de informații familiale până la povești cu strigoi, în care se reflectă, cu distorsiunile de rigoare, lumea bucureșteană a anilor '80 din secolul trecut, surprinsă în șabloane tipologizante. Între *Caiet de desen* și *Strada*, **C.** a mai publicat două romane, *Exit* (2008) și *Benzi desenate* (2009), care, deși experimentează formal și în zona contaminărilor paraliterare, sunt înainte de toate pastişe după Chuck Palahniuk.

SCRIERI: *Schizosonet*, Timișoara, 2005; *Caiet de desen*, București, 2008; *Exit*, București, 2008; *Benzi desenate*, Bucureşti, 2009; *Obraji albaştri, pleoape verzi şi buze mov*, Bucureşti, 2010; *Elefantul cu trompa în sus*, Timișoara, 2012; *Strada*, Iaşi, 2012.

Repere bibliografice: Cosmin Ciotloş, *Poezie cu formă laxă*, RL, 2006, 26; Paul Cernat, *Romanul adolescentului „retardat"*, OC, 2008, 424; Mihai Iovănel, *Arta romănelului*, CLT, 2009, 8; Marius Miheţ, *Comunismul „light"*, RL, 2012, 35; Tania Radu, *Endorfinele stilului*, „22", 2012, 47. ***M.I.***

CHIVU, Aurelian (17.X.1935, Bezdead, j. Dâmboviţa – 13.IV.2013, Buşteni), poet. Este fiul Mariei (n. Oancea) şi al lui Constantin Chivu, muncitor. Face studiile liceale la Pucioasa şi Buşteni, obţinând diploma de absolvire în 1954. Vine la Bucureşti hotărât să urmeze medicina. Nu izbuteşte, şi va fi angajat de Zaharia Stancu ca figurant la Teatrul Naţional şi, totodată, ca documentarist la Muzeul Teatrului. Între 1959 şi 1964 urmează cursurile Facultăţii de Filologie. După absolvire va fi profesor la şcolile generale din comunele Beciu şi Uda-Clocociov, judeţul Teleorman, şi la Azuga. Revine în Bucureşti pentru a-şi publica primele

volume de versuri. Este angajat corector la Editura pentru Literatură în 1968, apoi la Editura Litera.

Cartea de debut a lui **C.** se intitulează *Oglinda cu lebede* (1968) și reţine în cercuri concentrice, de acumulare treptată, influenţe argheziene sau blagiene, repede depăşite. În timp, versul cu tente expresioniste şi tonalitate de incantaţie devine caracteristic. Cu aerul lor de perpetuă improvizaţie, poemele lui **C.** pornesc totuși de la chestionarea unor înțelesuri filosofice. Placheta *Saturnala (*1969) este pusă sub semnul lui Heraclit: „... muritori –/ nemuritori,/ nemuritori –/ muritori/ îşi trec unii altora moartea şi-şi mor viaţa". Un volum, *Cina* (1977), este recomandat de Gheorghe Tomozei, care îl aşază „sub zodia bestiarelor cantemirene". Altă plachetă, *Răpirea* (1978), va fi prezentată cu multă generozitate de Nichita Stănescu: „Textul cărţii este dur şi penetrant ca o lacrimă îngheţată". Poetul se crede un damnat, în veşnic abandon. E un protestatar incomod, în forme când esopice, când pamfletare: „o mână spălând-o pe cealaltă,/ o faţă acoperindu-se cu alta/ şi-ntre ele vipera-mi mursecă/ irozi ca-n marea roşie petrecând" (*Fabulă cu mâna*). În *Muntele* (1990), nesfârşită variaţie pe aceeaşi temă, se poetizează scepticismul în faţa posibilei extincţii. Volumul *Atingerea fără lovitură* (1997) e un recviem dedicat unei femei dispărute, invocată ca biblica Ecbatana. Poetul, tot mai însingurat, improvizează, se identifică, retoric și narcisiac, cu orice alt element, bunăoară „cu pasărea, viermele şi cercul vorbitor" (*Improvizaţia improvizaţiei*), îl caută, arghezian, pe Dumnezeu, vrea să-și întâlnească iubita în „viaţa după viaţă", invocându-i pe Orfeu şi pe Euridice. Un sentiment dramatic al vieţii ce se scurge implacabil pare că învăluie totul. Un volum este intitulat însă *Invulnerabilul* (2000), cu subtitlul *Contemporani, nu-mi tulburaţi eternitatea!,* aici fiind evocați „mitologicii cai" ori piatra care vorbeşte pietrei, ca în poema *Dumnezeu* a lui B.P. Hasdeu. Trecerea dincolo este imaginată ca o înălţare: „mă desprind înalt, irevocabil/ faptă cerească să ajung". Totuși, jocul cu măștile, cu ipostazierile egolatre și cu excesul livresc conține și o doză de autoironie: „Există un zeu seducător în mine,/ un zeu improvizator, un zeu trișor,/ care mă trăiește-n parabole,/ erori și greșeli…".

SCRIERI: *Oglinda cu lebede*, Bucureşti, 1968; *Saturnala*, Bucureşti, 1969; *Arena cu idoli*, Bucureşti, 1971; *Păsării, un cer limpede*, Bucureşti, 1974; *Poeme*, Bucureşti, 1975; *Cina*, Bucureşti, 1977; *Răpirea*, Bucureşti, 1978; *Corabia pe două mări*, Bucureşti, 1979; *Hybris*, Bucureşti, 1980; *Judecata în Anthares*, Bucureşti, 1981; *Viaţa ca două vieţi*, Bucureşti, 1983; *Cu leii de aur*, Bucureşti, 1984; *Marea ca ieşire la cer*, Bucureşti, 1987; *Muntele*, Bucureşti, 1990; *Atingerea fără lovitură*, Bucureşti, 1997; *Lovitura fără atingere*, București, 1999; *Sub cer torențial*, București, 1999; *Invulnerabilul*, Bucureşti, 2000.

Repere bibliografice: Simion Bărbulescu, [*Aurelian Chivu*], IL, 1969, 8, CL, 1970, 7; Ioana Creţulescu, *Imaginea ţării de eres*, LCF, 1977, 42; M.D. Lesovici, *„Cina"*, CRC, 1977, 45; Popa, *Dicţ. lit.* (1977), *147*; Mirela Roznoveanu, *Lirismul sălbatic*, LCF, 1979, 7; Popa, *Ist. lit.*, II, *583*. ***S.I.***

CHIVU, Gheorghe (2.XII.1912, Chirnogeni, j. Constanţa – 2.X.1986, Sighetu Marmaţiei), poet. Este fiul Dumitrei (n. Panduru) şi al lui Dobre Chivu, ţărani. Urmează, între 1926 şi 1934, Seminarul Teologic la Constanţa, Dorohoi și Galaţi, apoi Academia de Arte Frumoase din Bucureşti (1934–1940), secţia pictură, unde a fost elevul lui Camil Ressu. S-a specializat în pictură religioasă în Italia (1937). A funcţionat ca desenator tehnic la Subsecretariatul de Stat al Aerului (1943–1944), profesor de desen la Medgidia (1945–1946), Oradea, Şimleu Silvaniei (1946–1948), Sighetu Marmaţiei (1948–1974). A debutat, ca student, cu versuri la revista „Luceafărul" (Cluj), în 1938. În 1946 primeşte, alături de Mihail Crama, Premiul Scriitorilor Tineri Needitaţi al Fundaţiilor Regale, pentru volumul *Zumbe*, care nu va fi tipărit decât în 1966. A mai colaborat la revistele transilvănene „Steaua", „Tribuna", „Familia", dar şi la „Tomis", „Arta", „România literară" ş.a.

Semnificativ este faptul că **C.** a reuşit să-şi atragă chiar înainte de debutul editorial sancţiunile criticilor realist-socialiști, care îl enumeră fie printre suprarealiştii de categorie inferioară, fie printre autohtoniştii condamnabili pentru că „ajung la o comuniune stranie interioară cu întreg cosmosul, cu duhul pământului sau cu spiritele strămoşilor" (Ov.S. Crohmălniceanu). În volumul *Zumbe*, aparținând unui poet din familia ironiştilor protestatari şi nonconformişti de după 1940 (Dimitrie Stelaru, Constant Tonegaru, Geo Dumitrescu), numai titlul rămâne ludic-provocator. **C.** este un bun versificator de teme şi atitudini-ecou din Lucian Blaga, din Emil Botta, din Radu Stanca. Se exaltă vegetalul

în germinare, contopirea cu natura, apar uneori elanuri titaniene. Un optimism programatic şi convenţional domină cântările despre zboruri şi construcţii. Dar nota specifică a poetului e una melancolică şi grandios vizionară, accentuată cu fiecare carte. Don Juan se sinucide pentru a-i sfida pe cei ce l-au condamnat (*Balada poetului de odinioară*). Remarcabilă este lirica erotică, uneori ironică, alteori violentă, totdeauna neliniştită, gata a fi cuprinsă de vâlvătaie: „Ieşeai şi intrai ca prin umbre de tufe,/ Pisicească-mpletire pe loc,/ Ca nişte limbi de flăcări prin rufe,/ Mistuitoare în braţele mele de foc". Cu totul deosebite sunt peisajele marine, încărcate de senzualitate, de culoare, cu marea personificată în făptură feminină mitică: „Fiară îmblânzită, marea cea mare,/ Ca unui colos care ţine pe umerii săi soarele,/ Cu totul şi cu totul de aur/ Îi linge supusă picioarele" (*Răsărit de soare*); „Însăşi Venera goală, surpându-şi din agrafe/ Cămaşa grea de noapte şi farmec feminin,/ Ni se va da vederii sălbatic şi deplin/ Ca-n prăbuşirea unui imperiu de garoafe" (*Dimineaţă la mare*). Însă *Cantoria* (1980), volum cu timbru pasionat, senzual, neliniştit şi violent, conţine cele mai realizate poeme de dragoste ale lui **C.** Pornind de la un gidianism provocator de destin („Abandonează-te întâmplării"), poetul ajunge la un ton sumbru din ce în ce mai accentuat: „Mi-a întors spatele şi mă respinge/ Mumă-mea marea, la ţărm despuiat;/ Pământul mă zvârle, numai un astru fârtat,/ miloasă, steaua mea neagră mă ninge". Dacă, tânăr, poetul se simţea un intermediar între două lumi („Ci iată, prinse-ncet, parcă de-o mână,/ Aripi îmi bat pe umeri din ţărână"), în toamna lumii şi a vieţii va citi în ruginiul frunzelor moartea vânătorului Acteon. Poet inegal, banal în inspiraţia patriotică şi în solidaritatea mitică cu strămoşii, **C.** se distinge în felul cum priveşte şi admiră nudul feminin („Cu flori venişi, cu sânii purtaţi în mâini pe flori,/ Masivă şi frumoasă ca mamele de piatră") şi în proiectarea peisajului într-un metaforism erotic. Imaginile expresive, versurile memorabile trebuie extrase însă dintr-o îngrămădire de locuri comune, de evocări şi de „sacre" peisaje, pline de „roua" străbunilor, unde poetul aduce ofrande Coloanei fără Sfârşit. Discipol al lui Mihai Beniuc în latura exaltat, tradiţionalist şi mobilizator patriotică, **C.** împrăştie viziuni suprarealiste printre evocări de haiduci şi voievozi.

SCRIERI: *Zumbe*, Bucureşti, 1966; *Apocrife*, Bucureşti, 1969; *Metope*, Bucureşti, 1972; *Cantoria*, Bucureşti, 1980; *Brazde străbune*, Cluj-Napoca, 1984.

Repere bibliografice: Ov.S. Crohmălniceanu, *Pentru realismul socialist*, Bucureşti, 1960, *89–90*; Ion Oarcăsu, *„Zumbe"*, TR, 1966, 22; Nae Antonescu, *„Zumbe"*, ST, 1966, 10; Negoiţescu, *Scriitori*, *453–457*; Florin Manolescu, *„Apocrife"*, RL, 1970, 7; Barbu, *O ist.*, I, *65–67*; Piru, *Poezia*, I, *322–324*; Manu, *Eseu*, *133–135*; Emil Manu, *Poetul „Zumbelor"*, RL, 1986, 44; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *564*; Popa, *Ist. lit.*, II, *343*.

R.S.

CHIVU, Gheorghe (7.X.1947, Micşuneştii Mari, j. Ilfov), filolog, editor. Este fiul Cristiţei (n. Ion) şi al lui Ion Chivu, ţărani. Urmează şcoala generală în satul natal şi apoi la Fierbinţi, judeţul Ialomiţa, şi liceul la Snagov, iar din 1965 frecventează cursurile Facultății de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti, pe care o absolvă în 1970. În toamna aceluiaşi an este încadrat cercetător la Institutul de Lingvistică al Academiei Române, făcând parte din sectorul de filologie şi limbă literară; va parcurge toate treptele carierei ştiinţifice, de la filolog (cercetător ştiinţific stagiar) la cercetător principal I. În 1995 devine conferenţiar universitar şi apoi, în 1999, profesor titular la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti, continuându-şi totodată activitatea de cercetare, până în 2010 în cadrul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti", iar după aceea la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu", unde va funcţiona ca director adjunct. Obţine titlul de doctor în filologie în 1988 cu o teză consacrată studiului filologic şi lingvistic al *Codicelui Sturdzan*, sub îndrumarea profesorilor Boris Cazacu şi Ion Coteanu. La Institutul de Lingvistică din Bucureşti a participat, în colectivul creat şi coordonat de Ion Gheţie, la conturarea unei noi direcţii de cercetare a scrisului vechi românesc şi de studiere a istoriei limbii române literare, dar şi la valorificarea vechilor texte literare în ediţii critice de referinţă. Este membru corespondent al Academiei Române (din 2010). A fost distins cu Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei Române pentru ediţia *Codex Sturdzanus* (1993) şi cu Premiul „Perpessicius" al Muzeului Naţional al Literaturii Române pentru ediţia *Opere* de Ion Budai-Deleanu (2011, în colaborare cu Eugen Pavel).

Debutând cu studii consacrate poeziei lui Ion Barbu (1971) şi particularităţilor stilistice ale romantismului românesc (1973–1974), **C.** şi-a consacrat cea mai mare parte din activitate

studierii şi editării unor manuscrise şi tipărituri ilustrative pentru cultura românească veche. În 1974 publică (în colaborare) o sinteză bibliografică (*Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea*) privind textele româneşti anterioare anului 1601. A cercetat şi a readus în atenţia specialiştilor, propunând adesea reevaluări sau noi interpretări, vechi scrieri, deopotrivă religioase şi laice (cu precădere, din această ultimă categorie, texte de tip ştiinţific şi tehnic). S-a oprit asupra unor opere datorate lui Dimitrie Cantemir, Dosoftei sau Antim Ivireanul, a studiat texte ale misionarilor italieni care au activat în spaţiul românesc şi a evaluat, din perspectiva evoluţiei vechii noastre culturi scrise, locul ocupat de acestea în mişcarea literară şi religioasă din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea. A colaborat la întocmirea primei ediţii complete a documentelor şi însemnărilor româneşti păstrate din secolul al XVI-lea (apărută în 1979). S-a oprit cu insistenţă asupra primei pravile româneşti, tipărită la Braşov, în 1560–1562, de Coresi (ediţia academică a textului a fost publicată în 1982) şi asupra miscelaneului cunoscut sub numele *Codex Sturdzanus*, realizând în 1993 ediţia critică a codicelui, însoţită de un studiu filologic şi lingvistic şi de indicele integral al cuvintelor româneşti. A cercetat şi a editat, (re) aducându-le astfel în circuitul ştiinţific, două dintre cele mai vechi texte lingvistice româneşti, *Institutiones Linguae Valachicae*, prima gramatică a limbii române scrisă în limba latină, datată în jurul anului 1770, cea dintâi lucrare lingvistică originală elaborată integral după un model latin şi, probabil, prima gramatică alcătuită de un învăţat român în care este afirmată explicit originea latină a limbii noastre (2001) şi *Dictionarium Valachico-Latinum*, primul dicţionar original cu bază limba română, scris cu litere latine în jurul anului 1650, după cum dovedeşte cercetarea filigranologică a textului (2008). A alcătuit, de asemenea, două ediţii de referinţă, cea a traducerii lui George Coşbuc din *Divina Comedie* a lui Dante, cu punerea în valoare a unui manuscris necunoscut anterior, urmată de o republicare a operei originale a poetului ardelean, şi îndeosebi prima ediţie critică integrală a scrierilor lui Ion Budai-Deleanu (2011, în colaborare cu Eugen Pavel), ilustrativă deopotrivă pentru creaţia literară şi pentru opera lingvistică, istorică, juridică, de popularizare a lucrărilor ştiinţifice şi tehnice, datorată cărturarului iluminist. Cercetând lexicul vechilor noastre scrieri literare, texte originale, traduceri, prelucrări şi documente, **C.** a probat utilizarea timpurie a numeroase împrumuturi latineşti şi romanice, în primul rând prin *Dicţionarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421–1760)*, lucrare de pionierat (realizată în colaborare cu Emanuela Buză şi Alexandra Roman Moraru), apărută în 1992. Studiind texte vechi consacrate unor domenii diverse, laice şi religioase, inclusiv investigaţiei ştiinţifice (în sfere precum lingvistica, geografia, medicina, matematica, filosofia), a demonstrat existenţa, în secolele de început ale scrisului nostru literar, a trei variante funcţionale distincte: beletristic, juridic şi administrativ, ştiinţific şi tehnic. Cercetând limba traducerilor religioase, vechi şi moderne, **C.** a identificat etapele evoluţiei acesteia şi, plasând faptele în planul istoriei limbii noastre literare, a ajuns la constatarea coexistenţei, în cultura română modernă, a două variante elevate, una laică, individualizată sub influenţă latino-romanică în secolul al XIX-lea, şi alta religioasă, continuatoare fidelă a structurilor textuale şi stilistice vechi, general folosite în scrisul literar românesc până în secolul al XVIII-lea, cum se argumentează în *Civilizaţie şi cultură. Consideraţii asupra limbajului bisericesc actual* (l997).

SCRIERI: *Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea* (în colaborare), Bucureşti, 1974; *Cele mai vechi texte româneşti. Contribuţii filologice şi lingvistice* (în colaborare), Bucureşti, 1982; *Dicţionarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421–1760)* (în colaborare cu Emanuela Buză şi Alexandra Roman Moraru), Bucureşti, 1992; *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780)* (în colaborare), Bucureşti, 1997; *Civilizaţie şi cultură. Consideraţii asupra limbajului bisericesc actual*, Bucureşti, l997; *Contribuţii la studiul limbii române literare. Secolul al XVIII-lea (1688–1780)* (în colaborare), Cluj-Napoca, 2000; *Limba română – de la primele texte până la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Variantele stilistice*, Bucureşti, 2000. **Ediţii**: *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1979 (în colaborare); *Pravila lui Coresi*, în *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*, introd. edit., Bucureşti, 1982; George Coşbuc, *Opere alese*, VII–IX, pref. şi comentarii Al. Duţu, Bucureşti, 1985–1998, *Opere*, I–II, ed. revizuită, text stabilit Gavril Scridon, introd. Dumitru Micu,

București, 2006–2007, *Povestea unei coroane de oțel*, postfața edit., [București], 2008; *Codex Sturdzanus*, introd. edit., București, 1993; *Institutiones Linguae Valachicae. Prima gramatică a limbii române scrisă în limba latină*, introd. edit., București, 2001; *Dictionarium Valachico-Latinum. Primul dicționar al limbii române*, introd. edit., București, 2008; Ion Budai-Deleanu, *Opere*, introd. Eugen Simion, București, 2011 (în colaborare cu Eugen Pavel).

Repere bibliografice: Zamfira Mihail, *„Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche”*, RSE, 1994, 3–4; N.A. Ursu, *„Codex Sturdzanus”*, CRC, 1993, 23; Alexandru Gafton, *„Codex Sturdzanus”*, AUI, lingvistică, 1995–1996; Al. Balaci, *„O multiformă personalitate”*, JL, 1999, 11–14; C. Dominte, *„Institutiones Linguae Valachicae”*, „Studia indo-europaea”, 2001; Ana-Cristina Halichias, *„Institutiones Linguae Valachicae”*, LR, 2001, 3–4; Alexandru Ligor, *Cercetători bucureșteni de azi ai cărților vechi*, Cluj-Napoca, 2002, *37–38*; G. Verebceanu, *„Institutiones Linguae Valachicae”*, RLSL, 2003, 1–2; A.P. Iudakin, *Romano-Ghermanikon. Enciklopedija*, Moscova, 2006, *277–279*; Al. Mareș, *„Dictionarium Valachico-Latinum”*, LR, 2009, 1; Dorina N. Rusu, *Dicționarul membrilor Academiei Române. 1866–2010*, ed. 4, București, 2010, *213*; Paul Cernat, *O lectură pluralistă a lui I. Budai-Deleanu*, OC, 2012, 616; Alexandru Bantoș, *O biografie marcată de noblețe și dăruire*, LRC, 2012, 11–12; Ioan Milică, *Spiritul și litera cărturarului*, 2012, 11–12. ***G.Dn.***

CHRISTI, Aura (pseudonim al Aureliei Potlog; 12.I.1967, Chișinău), poetă, prozatoare, eseistă. Este fiica Liubei (n. Caraman) și a lui Semion Potlog. După studii medii la Chișinău (1974–1984), a absolvit în 1990 cursurile Facultății de Jurnalistică a Universității de Stat din același oraș. Între 1988 și 1991 lucrează ca redactor la ziarul „Tineretul Moldovei”, trecând apoi la revista „Galaxia Gutenberg”. Din 1993, mutându-se la București, este redactor și apoi redactor-șef la „Contemporanul – Ideea europeană”. A colaborat la publicații precum „Sud-Est”, „Contrafort”, „Noi”, „Literatura și arta” (Chișinău), „România literară”, „Cultura” ș.a. A înființat, împreună cu Andrei Potlog, Fundația Culturală Ideea Europeană și Editura Ideea Europeană; de asemenea, se numără printre fondatorii Editurii EuroPress. A debutat în 1984, în „Tineretul Moldovei”, cu o schiță. Editorial, după ce este prezentă în volumul colectiv *Dintre sute de catarge* (1990), debutează cu placheta *De partea cealaltă a umbrei* (1993), semnată Aura Christi. I s-au acordat Premiul Ministerului Culturii (1993), Premiul Academiei Române (1996), Premiul Uniunii Scriitorilor din România (1997), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1998), Premiul Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor (2001).

În poezie **C.** practică ostentația retorică pe o mișcare alternând între detenta religioasă și retractilitatea vulnerabilă, între disponibilitatea erotizantă și sarcasmul dizolvant. Poemele au preocupări metafizice, temele „mari” fiind tratate într-un limbaj adesea filosofard și mimetic (printre preferații autoarei se numără Rainer Maria Rilke, Marina Țvetaeva, Nichita Stănescu ș.a.), autocomplăcut în tir imagistic intensiv: „Cine îmi vorbește atât de limpede/ la masa aceasta adormită?/ Cine-mi transformă timpul/ în magmă încinsă de întrebări,/ când bezna prin mine își croiește drum?/ Cine mă așteaptă în lumina/ prin care înaintez dormind?/ Cine încheie în locul meu/ tratate cu imposibilul?” (*Un potop alb*). După cum remarca Ștefan Borbély, „Pivotul principal îl reprezintă recursul la mit […], combinat cu un complex al «căderii» […] în lume, în care se regăsesc […] atât scenariul clasic christic, al ființei pure, sacrificiale, care se încarcă de «păcat» fiind forțată să trăiască în lume, cât și cel complementar, gnostic, al ființei de lumină aruncate în lume, făcute să suporte spasmodic vicisitudinile unei existențe impuse, care o violentează”. Specii predilecte sunt elegiile, psalmii, sonetele. Autoare a unor „confesiuni violente” în poezie, nici în proză **C.** nu își disimulează propriile modele, între care Nicolae Breban rămâne o tutelă preeminentă. Ca atare, prin scrieri precum tetralogia *Vulturi de noapte* (2001–2007) sau *Casa din întuneric* (2008) s-a specializat în romane ale formării, urmărind pe calea cea mai lungă teme specifice precum inițierea și relația dintre discipol și maestru/stăpân, rezolvate de regulă în sens soteriologic. Personajele sunt de cele mai multe ori simple pretexte pentru evidențierea unor arhetipuri sau simboluri. Eseista – *Fragmente de ființă* (1998), *Labirintul exilului* (2000), *Celălalt versant* (2005), *Exerciții de destin* (2007), *Religia viului* (2007), *Nietzsche și Marea Amiază* (2011) ș.a. –, valorificând conspecte din Carl Jung sau Friedrich Nietzsche, pare adesea un personaj brebanian. Complementar, **C.** a tradus din Anna Ahmatova.

SCRIERI: *De partea cealaltă a umbrei*, Bucureşti, 1993; *Împotriva mea*, Bucureşti, 1995; *Ceremonia orbirii*, Bucureşti, 1996; *Valea Regilor*, Bucureşti, 1996; *Nu mă atinge*, pref. Gheorghe Grigurcu, postfaţă Octavian Soviany, Bucureşti, 1997; *Fragmente de fiinţă*, Bucureşti, 1998; *Ultimul zid*, Bucureşti, 1999; *Labirintul exilului*, pref. Nicolae Balotă, Bucureşti, 2000; *Vulturi de noapte*, vol. I: *Sculptorul*, Cluj-Napoca, 2001, vol. II: *Noaptea străinului*, București, 2004, vol. III: *Marile jocuri*, postfață Irina Petraș, București, 2006, vol. IV: *Zăpada mieilor*, Bucureşti, 2007; *Elegii nordice*, Cluj-Napoca, 2002; *Cartea ademenirii*, postfaţă Mircea A. Diaconu, Bucureşti, 2003; *Ochiul devorator*, Botoșani, 2004; *Celălalt versant*, Bucureşti, 2005; *Exerciţii de destin*, Bucureşti, 2007; *Religia viului*, Bucureşti, 2007; *Trei mii de semne*, Bucureşti, 2007; *Casa din întuneric*, Bucureşti, 2008; *Cercul sălbatic*, Bucureşti, 2010; *Europa acasă. Album de călătorie*, Bucureşti, 2010; *Foamea de a fi. Jurnal de scriitor*, Bucureşti, 2010; *Grădini austere*, Bucureşti, 2010; *Planeta Israel*, Bucureşti, 2010; *Nietzsche şi Marea Amiază*, Bucureşti, 2011; *Sfera frigului*, Bucureşti, 2011. **Antologii**: *Romanul românesc în Colocvii*, Bucureşti, 2001; *Breban 70*, Bucureşti, 2004; *Şocul crizei*, Bucureşti, 2011; *Sub semnul Ideii Europene*, Bucureşti, 2011. **Traduceri:** Anna Ahmatova, *Poezie şi destin*, Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Cezar Ivănescu, *Epica magna*, „Lanterna magică", 1993, 15–16; Rodica Draghincescu, [*Aura Christi*], „Arca", 1995, 10–12, VTRA, 1997, 2; Dan-Silviu Boerescu, *În căutarea poeziei*, LCF, 1996, 8; Marius Chivu, *Labirintul scrisului*, RL, 2001, 44; Irina Petraş, [*Aura Christi*], APF, 2005, 2, RL, 2012, 24; Nicoleta Sălcudeanu, *Unde începe străinătatea*, VTRA, 2005, 5–6; Constantin Ciopraga, *Aura Christi – introspecție și aventură imaginară*, LRC, 2007, 7–9; Daniel Cristea-Enache, *Arătania*, RL, 2009, 3; Nicolae Breban, [*Aura Christi*], CNT, 2009, 10, RL, 2012, 46; Geo Vasile, *De veghe în lanul de proză*, Iași, 2009, *155–156*; Borbély, *Existența*, *198–202*. ***M.I.***

CIACHIR, Dan (17.IX.1951, Bucureşti), poet, eseist. Este fiul Valericăi Ciachir (n. Bazăverde) şi al lui Nicolae Ciachir, cadre didactice la Facultatea de Istorie din Bucureşti. Elev al liceelor „M. Sadoveanu", „Gh. Şincai" şi „G. Călinescu" din Bucureşti, îşi ia bacalaureatul în 1970. Urmează, din 1971, cursurile Facultăţii de Filologie a Universității din Bucureşti, secţia română–italiană, absolvite în 1975. Repartizat la Şcoala Generală din comuna Crişan (judeţul Tulcea), predă trei luni limbile română şi franceză. Din toamna anului 1975 trăieşte ca liber-profesionist. Debutează cu versuri la revista „Luceafărul" în 1968; debutul editorial îl reprezintă, în 1984, volumul de poeme *Muzică şi memorie*. Mai colaborează cu versuri, recenzii, articole de critică literară, traduceri din italiană şi franceză la „România literară", „Tomis", „Convorbiri literare", „Orizont", „Astra", „Săptămâna", „Opinia studenţească" ș.a. După decembrie 1989 susţine o „cronică ortodoxă" în revista „Cuvântul". Acum e prezent la „Steaua", „Convorbiri literare", „Luceafărul", „Ziua" cu eseuri şi articole despre Nae Ionescu, Petru Dumitriu, Pavel Chihaia, Mateiu I. Caragiale ş.a. Este îngrijitorul unei culegeri de „foiletoane şi meditaţii" ale lui Nae Ionescu (1994) și traducătorul unei antologii intitulate *Lirică italiană contemporană (Giuseppe Ungaretti, Cesare Pavese, Pier Paolo Pasolini, Mario Luzi, Umberto Saba)* (1997).

În prima carte a lui **C.**, *Muzică şi memorie*, decorurile preferate sunt pluviale, crepusculare, lichide, mobilate fragmentar, informe, neprecizate. Discursul, succint, pare neconvins că trebuie să se producă, nedepășind adesea expresia anemică, vitaminizată predilect cu metafore („strigătul e-un câine împăiat"). Modelul ultimului Bacovia oferă o referinţă rezonabilă: „Aici, ploaia e un drum/ Tunel/ De obraji şiroitori/ Spinări murdare/ Ies aburi din cai.../ Şi mă gândesc la oraşe,/ Mi le-nchipui sub apă,/ Eterne, scufundate". Cele câteva versuri care scapă mediocrității („Mă întorc în oraș/ printr-un canal cenușiu/ Nu știu dacă fierul/ sau câmpia cântă:/ Sârme-ngândurate: arcușe smerite...") au un aer vetust, prea puțin original. În *Străzi de ceară* (1993), deși se pot cita câteva versuri („O femeie se dezbracă/ Și privesc printre gesturile ei:/ Când am venit pe lume/ Se strângeau decorurile și podoabele/ Dacă mă uit pe fereastră// Parcă văd cum le duceau"), poetul **C.** nu a devenit nici mai convingător, nici mai convins. El are mici inițiative notaționale, cultivă emoţii pastelate și răsfirate asemenea unei muzicalități apatice în surdină, simulează stări pre- și post-convalescente, convoacă blânde sugestii religioase. Determinantul preferat pare să fie cuvântul „smerit". Mai relevant este eseistul. *Gânduri despre Nae Ionescu* (1994) cuprinde un amplu eseu hagiografic – „un portret şi o mărturisire" –, simptomatic pentru receptarea oportun decontextualizată a profesorului de logică în primul deceniu postcomunist. Portretul este uniform pozitiv, relevând în Nae Ionescu un realist, un

umanist, un „uomo universale”, un „mai mult decât un european”, „UN OM” ș.a.m.d. De altfel, modelul Nae Ionescu se manifestă și prin împrumutarea titlului de rubrică, „Cronica ortodoxă”, ținută de **C.** în noua serie din „Cuvântul”. Pe lângă Nae Ionescu şi grupul Criterion (Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu ş.a.), *Luciditate şi nostalgie* (1996) se interesează, prin eseuri şi schiţe de studiu, și de I.L. Caragiale, Mateiu I. Caragiale, Petru Dumitriu. Dar scriitorul își va găsi poziția cea mai confortabilă în seria de amintiri *Când moare o epocă* (I–II, 2003–2004), continuată cu *Derusificarea și „dezghețul”* (2009), *Şi noaptea asta va trece* (2011), cuprinzând secvențe de istorie directă sau indirectă a Bucureștiului postbelic, a stațiunii 2 Mai, evocări condimentate anecdotic din lumea clerului ortodox, amintiri cu Petre Țuțea, Dumitru Stăniloae, Alexandru Paleologu și, nu în ultimul rând, Eugen Barbu, „patronul” din vremea colaborării la „Săptămâna”, portretizat, tardiv, malițios și delimitativ. Panoramări, de această dată pur livrești, ale perioadei dintre războaie apar în volumul *În lumea presei interbelice* (2008), util ca popularizare și fluent ca proză.

SCRIERI: *Muzică şi memorie*, Bucureşti, 1984; *Străzi de ceară*, Constanța, 1993; *Gânduri despre Nae Ionescu*, Iaşi, 1994; *Luciditate şi nostalgie*, Iaşi, 1996; *Cronica ortodoxă*, I–III, Iaşi, 1994–1999, ed. îngr. Mircea Platon, Iaşi, 2001; *Ofensiva ortodoxă*, București, 2002; *Când moare o epocă*, vol. I–II, București, 2003–2004, vol. III: *Derusificarea și „dezghețul”*, Iași, 2009, vol. IV: *Şi noaptea asta va trece*, Iași, 2011; *În lumea presei interbelice*, Iași, 2008.

Repere bibliografice: Ţeposu, *Istoria, 74–75*; Radu G. Ţeposu, *Nae Ionescu, misticul aristocrat,* RL, 1994, 31; Mircea Platon, *Teologie şi haiduci*, Timişoara, 1998, *82–85*; Dorin Radu Micu, *Pentru o ortodoxie realistă. Dialoguri cu Dan Ciachir*, Bucureşti, 2000; Mircea Platon, *Fără îndoială – isprăvi critice*, Iaşi, 2001, *51–55*; Tudorel Urian, [*Dan Ciachir*], RL, 2003, 21, 2004, 27, 2006, 15, 2009, 4, 40; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, III, *463–465*. ***M.I.***

CIBOTARU, Arhip (20.II.1935, Cobâlea–Soroca – 4.I.2010, Chişinău), poet, prozator, dramaturg. A absolvit Facultatea de Istorie şi Filologie la Universitatea de Stat din Chişinău (1957). A fost vicepreşedinte (1965–1971), secretar al comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească şi redactor-şef al revistei „Nistru” (1964–1965, 1971–1987). A debutat editorial în 1958 cu placheta *Ecoul gliei*. I s-au acordat mai multe distincţii, printre care Premiul de Stat (1982) şi Ordinul Republicii (2000).

Aparent nepretenţioasă, poezia de început a lui **C.**, dincolo de tributul plătit conjuncturii ideologice şi politice, alimenta speranţe serioase, de regăsit ulterior în tendinţa spre un limbaj metaforic şi simbolic bogat, spre interpretare filosofică, spre valorificarea motivelor folclorice autohtone. Ca şi alţii a scris şi poeme animate de sentimentul comuniunii cu locurile natale şi cu omul din preajmă. O particularitate a liricii sale este explorarea conflictului interior, prezentarea inspirată a alcătuirii contradictorii a omului şi a vieţii, reprezentative pentru discursul său fiind versurile din volumele *Între lume şi cuvânt* (1976), *Pe urmele dorului* (1980), *Inscripţii pe Turnul Babel* (2000). Aşa cum remarcau criticii, **C.** e un „liric sobru şi un captiv neclintit al formelor clasice mai ales, dar şi cu atracţii intermitente spre cele moderne, un orfevru real al «limpezimilor» ideatice, ardent şi polivalent, inventiv şi meditativ, [...] sentimental şi temerar” (Tudor Palladi). Ca prozator, în romanul *Umbra comorilor* (1967) autorul îi satirizează pe slujitorii Bisericii şi ţinteşte tare morale din mediul citadin, valorificându-şi înclinaţia spre ironie şi sarcasm, ca şi posibilităţile unei fantezii bogate. E, de fapt, un roman-foileton, cu aventuri şi peripeţii nenumărate, ingenios înscrise într-un scenariu parodic plin de vervă. O realizare meritorie este „romanul-fapt” *Pe timpul lui Teleucă* (2010), în care evocă inspirat nu doar modul de a fi al colegului de generaţie, ci şi atmosfera vieţii literare a epocii. Certe calităţi de umorist şi de autor satiric şi-au pus amprenta asupra pieselor de teatru din volumul *Şase de dobă* (1981). **C.** a scris şi poezii pentru copii, a făcut numeroase traduceri, în special din poezia rusă.

SCRIERI: *Ecoul gliei*, Chişinău, 1958; *Din primăvară până în iarnă*, Chişinău, 1959; *Distanţe*, Chişinău, 1964; *Umbra comorilor*, Chişinău, 1967; *Versuri*, Chişinău, 1967; *Versuri*, Chişinău, 1969; *Trepte*, Chişinău, 1970; *Spaţii*, Chişinău, 1971; *Dans de toamnă*, Chişinău, 1973; *Cântec pentru tine*, Chişinău, 1974; *Pentru acest pământ*, Chişinău, 1974; *Între lume şi cuvânt*, Chişinău, 1976; *Ferestre*, Chişinău, 1978; *Pe urmele dorului*, Chişinău, 1980; *Şase de dobă*, Chişinău, 1981; *Scrieri alese*, I–II, Chişinău, 1984; *Întoarce-mi primăvara*, Chişinău, 1986; *Patru cuvinte*, Chişinău, 1987; *Melodii nocturne*, Chişinău, 1990; *Ultimul Noe*, Chişinău, 1999; *Inscripţii pe Turnul Babel*, Chişinău, 2000;

Această inimă, Chişinău, 2007; *La porţile închise*, Chişinău, 2009; *Pe timpul lui Teleucă*, Chişinău, 2010.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Idee şi imagine poetică*, Chişinău, 1971, *235–249*; Mihail Dolgan, *Arhip Cibotaru*, în *Profiluri*, *552–562*; Tudor Palladi, [*Arhip Cibotaru*], LA, 1981, 28 mai, 1982, 8 iulie; Ion Ciocanu, *Măsura adevărului*, Chişinău, 1986, *162–169*; *Mică encicl.*, *87–94*; Ciocanu, *Vase comunicante*, *267–273*; Mihail Dolgan, *Metafora este poezia însăşi*, Chişinău, 2009, *199–201*; [*Arhip Cibotaru*], LA, 2010, 14 ianuarie (grupaj special); *Dicţ. Chişinău*, *121–122*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *184–190*. ***I.C.***

CIBOTARU, Mihail Gh. (21.VI.1934, Vărvăreuca–Soroca), prozator, publicist, traducător. Este fiul Teodorei şi al lui Gheorghe Cibotaru. A frecventat şcoala medie la Floreşti, absolvind în 1954, şi cursurile Facultăţii de Istorie–Filologie la Universitatea de Stat din Chişinău, încheiate în 1959. A lucrat la publicaţiile „Tinerimea Moldovei", „Moldova socialistă" (redactor-şef adjunct), „Moldova" (1975–1994, redactor-şef), „Luceafărul" (redactor-şef). A fost ministru al Culturii (1994–1996), şef de secţie la Agenţia Moldpres (1997–1998). Este laureat al Premiului de Stat (1986), fiind distins şi cu Premiul Uniunii Scriitorilor din stânga Prutului (1983, 2008).

C. debutează editorial cu volumul de povestiri *Tăcerea pădurilor* (1965), în care evocă liric scene rurale şi momente din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. A doua culegere de povestiri, *Durerea liniştii* (1969), axată tot pe problematica rurală, marchează evoluţia de la lirismul sentimental la o epică punctată de note dramatice. Cu romanul *Semănătorii* (1974) prozatorul se încadrează într-o orientare stilistică de sorginte sămănătoristă, în care evocă pitorescul rusticității, dar mai cu seamă apără valorile etice şi morale ale lumii rurale, puse în contemporaneitate sub semnul dispariţiei, de data aceasta de sistemul totalitar. Alte romane, *Drumuri* (1979), *Pasăre călătoare* (1980), *Îndrăzneala* (1983), *Rădăcini de acasă* (1988), *Eclipsa* (2005), sunt tot pledoarii pentru asanarea morală a satului, alterat de o dură îndoctrinare. Centrate pe o actualitate dramatică, romanele supravieţuiesc prin substratul lor documentar-gazetăresc, uneori mai puţin prin substanţa şi transpunerea viabil literare. Şi în *Eclipsa*, o istorie recompusă „din destăinuirile unui deportat", pregnantă este naraţiunea accentuat realistă, cu temeiul în concret, dar însoţită permanent de încercarea de a pătrunde în dedesubtul faptelor şi ale detaliilor, pentru a depista sensul cotidianului. **C.** a mai tipărit volumele de foiletoane *Oameni de omenie* (1981), *Izvoare* (1983), *Sârjoaca* (1984), *Cu legea pre lege călcând* (1991), a reunit în *Ministru poţi să şi nu fii…* (2007) o serie pe care o intitulează „notiţe sporadice, pur subiective, dintr-o activitate obiectivă", a scris câteva scenarii pentru filme artistice şi documentare (*Întâlnirea*, *Cutremurul*, *Corespondentul special*, *Hora satului* ş.a.), iar în 2008 a editat volumul *Ispite teatrale*, relevându-i o nouă ipostază. A publicat şi literatură pentru copii şi s-a remarcat printr-o bogată activitate de traducător, îndeosebi din scriitori de limbă rusă, dar şi din poemele lui Saadi (probabil după un intermediar rus) ş.a.

SCRIERI: *Tăcerea pădurilor*, Chişinău, 1965; *Cântecul frăţiei*, Chişinău, 1965; *Durerea liniştii*, Chişinău, 1969; *Lupul*, Chişinău, 1969; *Glasul inimii*, Chişinău, 1971; *Semănătorii*, Chişinău, 1974; *Semaforul*, Chişinău, 1975; *Drumuri*, Chişinău, 1979; *Pasăre călătoare*, Chişinău, 1980; ed. Chişinău, 1991; *Oameni de omenie*, Chişinău, 1981; *Izvoare*, Chişinău, 1983; *Îndrăzneala*, Chişinău, 1983; *Sârjoaca*, Chişinău, 1984; *În preajma iubirii*, Chişinău, 1988; *Rădăcini de acasă*, Chişinău, 1988; *Troiene*, pref. Nicolae Bileţchi, Chişinău, 1989; *Cu legea pre lege călcând*, Chişinău, 1991; *Eclipsa*, Timişoara, 2005; *Ministru poţi să şi nu fii…*, pref. Iurie Colesnic, Chişinău, 2007; *Ispite teatrale*, Chişinău, 2008. **Traduceri:** R. Zagovici, *Îndărătnicia strofelor*, Chişinău, 1975; M. Lukonin, *Drum*, Chişinău, 1976; P. Antokolski, *A patra dimensiune*, Chişinău, 1977; Oljas Suleimenov, *Amiezi topite*, Chişinău, 1977 (în colaborare cu Ion Gheorghiţă); Andrei Voznesenski, *Versuri*, Chişinău, 1979; M. Valek, *Apropieri*, Chişinău, 1980; Saadi, *Poeme. Gazeluri*, Chişinău, 1982; Mahtumkuli, *Versuri*, Chişinău, 1983; *Din lirica afgană*, Chişinău, 1984 (în colaborare cu Tudor Palladi).

Repere bibliografice: Vladimir Beşleagă, *Suflul vremii*, Chişinău, 1981, *186–198*; Ion Ciocanu, *Argumentul de rigoare*, Chişinău, 1985, *3–22*; Ion C. Ciobanu, *Modelări artistice*, Chişinău, 1986, *41–49*; Nicolae Bileţchi, *Mihail Gheorghe Cibotaru*, VBA, 2004, 2; *Mică encicl.*, *95–102*; Nicolae Rusu, *Măsura universală a lucrurilor*, LA, 2008, 13 martie; *Dicţ. Chişinău*, *122–124*. ***N.Bl.***

CIBOTARU, Simion (8.VII.1929, Cobâlea–Soroca – 14.I.1984, Chişinău), critic şi istoric literar. Este fiul Mariei şi al lui Simion Cibotaru. A absolvit Universitatea de Stat din Chişinău (1954) şi a făcut stagiul de doctorat la Institutul de Literatură

Universală „Maxim Gorki” al Academiei de Ştiinţe din URSS (1954–1957), devenind doctor în filologie în 1973. A lucrat în calitate de colaborator ştiinţific, şef de secţie, director adjunct şi apoi director (1969–1984) al Institutului de Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiinţe din RSS Moldovenească. A fost şi secretar al comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor (1977–1984), redactor-şef al revistei „Limba şi literatura moldovenească” (1978–1984). A fost ales membru al Academiei de Ştiinţe a RSS Moldoveneşti în 1981. Debutează în presă în 1949, iar editorial în volumul colectiv *Dreptate, voie şi pământ* (1957). Publică atât în limba română, cât şi în rusă, figurând ca participant la elaborarea unor lucrări colective de istorie literară oficială, multe editate la Moscova.

Tributar în cea mai parte a scrisului său viziunii partinice comuniste asupra fenomenului artistic, ca şi principiilor realismului socialist, pe care le propovăduieşte în campanii instituţionale, **C.** are totuşi unele merite în repunerea în circulaţie a unor nume din peisajul literar basarabean interbelic. Documentate sunt paginile care prefaţează volume apărute în anii ’60 din scrierile lui Alexandru Robot, Teodor Nencev, George Meniuc sau comentează unele poezii, nuvele şi eseuri ale lui Emilian Bucov, Grigore Adam, Iosif Balţan, David Vetrov, Bogdan Istru, Nicolai Costenco, Alexandru Lipcan, Andrei Lupan şi ale altor scriitori basarabeni din anii ’20–’30 ai secolului trecut (*Ani de luptă*, 1969). Opera scriitorilor avuţi în vedere, antologată sau numai prefaţată de **C.**, este încadrată deseori adecvat în climatul literar al timpului. Dincolo de limitele ideologice, studiile sale au contribuit la promovarea unor nume literare basarabene. **C.** a manifestat interes şi pentru clasici, priviţi însă îndeobşte din perspectivă sociologizantă, ba chiar sociologist-vulgară – *Mihail Eminescu*, *La şcoala lui Ion Creangă*, *Alecu Russo şi contemporaneitatea*, *Vasile Alecsandri, critic şi istoric literar* ş.a.

SCRIERI: *Emilian Bucov*, Chişinău, 1958; ed. 2 (*Scritorul şi timpul*), Chişinău, 1979; *Studii literare*, Chişinău, 1965; *Ani de luptă*, Chişinău, 1969; *Mesajul social al literaturii*, Chişinău, 1972; *Formirovanie soţialisticeskogo realizma v moldavskoi literature. 1917–1941*, Moscova, 1974; *Literatura sovietică moldovenească din anii 1924–1960. Cronica vieţii literare*, Chişinău, 1982; *Scrieri alese*, pref. Haralambie Corbu, Chişinău, 1985.

Repere bibliografice: Vasile Coroban, *Studii, eseuri, recenzii*, Chişinău, 1968, *208–222*; Haralambie Corbu, *Creionări*, Chişinău, 1964, *154–157*; Ion Ciocanu, *Articole şi cronici literare*, Chişinău, 1969, *152–157*; Gheorghe Chira, *Simion Cibotaru*, în *Profiluri*, *570–579*; Haralambie Corbu, *Ctitori de lumină*, Chişinău, 1986, *265–272*; Mihail Dolgan, *Responsabilitatea cuvântului critic*, Chişinău, 1987, *15–36*; Ion Șpac, *Simion Simionovici Cibotaru* (*1929–1984*). *Indice biobibliografic*, Chişinău, 1989; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *270*; *Dicţ. Chişinău*, *124–125*. ***I.C.***

CICALA, publicaţie umoristică apărută la Bucureşti, săptămânal, între 11 februarie şi 20 mai 1865 şi la 1 ianuarie 1866. **C.** ataca reformele preconizate de Al. I. Cuza şi de M. Kogălniceanu, înlocuind revista „Nichipercea”, care fusese suspendată în 22 mai 1864 şi continuând numerotarea acesteia. De altfel, nici existenţa noii foi nu a fost prea lungă, din **C.** apărând doar cincisprezece numere. Suspendată din nou în ianuarie 1866, între 27 februarie şi 18 mai îşi va schimba denumirea în „Sarsailă”. Directorul publicaţiei era Ioan A. Geanoglu, dar cel care o redacta şi care, din motive politice, nu avea posibilitatea să apară în această calitate era N.T. Orăşanu. Textele sale sunt semnate cu pseudonimul Nicor. Au mai colaborat Gh. Tăutu şi, sub pseudonim, Nicolae Filimon (semna Undrea), Pantazi Ghica (semna Paisiu), Radu Rosetti (semna Udar). Ceea ce individualizează **C.** este atenţia deosebită pe care o acordă literaturii. Într-un articol intitulat *Curs de poezie scrisă şi nescrisă*, sunt atacaţi poeţii fideli puterii, pe care Orăşanu îi numeşte „călifari ai poeziei”. Cei vizaţi erau, probabil, Al. Depărăţeanu, Al. Sihleanu, Radu Ionescu. Un alt obiectiv al satirei este actorul Matei Millo, al cărui repertoriu N.T. Orăşanu îl găseşte demodat şi deci necorespunzător imperativelor epocii. Ziarele timpului, atât cele guvernamentale, cât şi unele din opoziţie, cum era „Reforma” lui I.G. Valentineanu, sunt ironizate pentru lipsa de independenţă. Viaţa politică nu este cruţată, mai ales activitatea Camerei Deputaţilor şi guvernul „despotic”. Deseori sunt publicate schiţe satirice la adresa moravurilor familiei burgheze, a relaţiilor sociale etc. Cu totul neaşteptat, pentru că nu are nici o legătură vizibilă cu orientarea politică a periodicului, este atacul contra lui Titu Maiorescu, prilejuit de procesul de imoralitate ce i se intentase la Iaşi. Atenţia dată literaturii, strădania de a practica un umor

de calitate fac din **C.** una dintre cele mai izbutite reviste umoristice ale epocii. ***R.Z.***

CIFARELLI, Giuseppe (18.X.1889, Montescagiloso, Italia – 19.XII.1958, Milano, Italia), traducător. Este nepot al lui Poter Parlati, călugăr franciscan, şeful Misiunii Catolice din Focşani. Venit în România încă de la vârsta de un an, va face școala primară şi liceul la Focşani. Funcţionar mulţi ani la Banca Italo–Română din Bucureşti, devine director al filialei acesteia din Sibiu. Debutează în 1923, la „Cugetul românesc", cu traduceri din poezia lui Giosuè Carducci, prefaţate de Ramiro Ortiz. Colaborează, de asemenea, cu unele tălmăciri lirice la „Rampa", dar şi la „Gând românesc" şi la alte reviste literare transilvănene. Face parte din Gruparea Intelectuală Thesis de la Sibiu, în publicaţia acesteia, „Provincia literară", tipărind versuri traduse din Gabriele D'Annunzio, Giovanni Pascoli, Lionello Fiumi. În martie 1940 Teatrul Naţional din Bucureşti prezintă, în versiunea românească a lui **C.**, premiera poemului dramatic *Luna vinovată* de Massimo Bontempelli. Pleacă definitiv din ţară în 1948, stabilindu-se la Milano.

Traducerile lui **C.** din poezia italiană se disting mai ales prin corectitudinea faţă de original (nu numai ca expresie, ci şi ca versificaţie), precum şi prin resursele lingvistice surprinzătoare pe care tălmăcitorul le descoperă în structurile lirice ale limbii române (Perpessicius). S-a menţionat, de asemenea, selecţia riguroasă şi reprezentativă operată în antologarea poeţilor prezentaţi în transpunerea sa. „Totuşi este o oarecare uscăciune în traducerile d-lui Cifarelli" – constata G. Călinescu. Consideraţii asemănătoare sunt exprimate şi cu privire la tălmăcirea din Dante Alighieri, *Divina Comedie*, publicată postum, în 1993, dar apreciată pentru timbrul grav şi solemn.

Traduceri: Giosuè Carducci, *Poezii*, pref. E. Lovinescu, Bucureşti, 1928, *Ode barbare*, pref. Alexandru Marcu, Bucureşti, 1935; Giacomo Leopardi, *Poezii*, Bucureşti, 1938; Giovanni Pascoli, *Poezii*, pref. Al. Dima, Sibiu, 1943; Dante Alighieri, *Divina Comedie*, îngr. Titus Pârvulescu, pref. Alexandru Ciorănescu, Craiova, 1993; ed. Cluj-Napoca, 1998; Gabriele D'Annunzio, *Poeme*, Bucureşti, 1997; Giosuè Carducci, Giacomo Leopardi, Giovanni Pascoli, *Poeme*, Bucureşti, 1997.

Repere bibliografice: Mihail Sebastian, *Traducerile*, UVR, 1928, 47; Lovinescu, *Critice*, VII, *154–155*; Perpessicius, *Opere*, III, *230–232*; Călinescu, *Opere*, III, *1224–1226*; Al. Dima, *Leopardi în româneşte*, RFR, 1939, 3; Nichifor Crainic, *Pascoli în româneşte*, G, 1943, 5; Ion Pătraşcu, *Traducerea poeziilor lui Pascoli*, RFR, 1943, 6; Adrian Popescu, *Lectura Dantis*, ST, 1993, 6; Lovinescu, *Sburătorul*, I, *147*, *152–153*, *157*, *164*, *179*, *251*, II, *10*, *66*, III, *49*, *140*, *144*. ***N.F.***

CIMPOEŞU, Petru (20.I.1952, Vaslui), prozator.

Este fiul Aureliei (n. Lazăr) şi al lui Sterea Cimpoeşu, ţărani. A urmat liceul la Vaslui, absolvind în 1971, şi a făcut studii superioare la Institutul de Petrol şi Gaze din Ploieşti, devenind inginer în 1976. A lucrat în specialitatea în care s-a format la Moineşti şi Bacău, după 1989 îndeplinind câteva funcţii în domeniul culturii la Bacău. În 1998 revine ca inginer, la Petrom, unde rămâne până în 2006, ulterior fiind director executiv al Direcţiei Judeţene pentru Cultură, Culte şi Patrimoniu Cultural Naţional Bacău. Preocupărilor literare li se datorează, în afară de scrisul propriu, activitatea de coordonator de cenacluri (din Moineşti şi din Bacău). Debutul în presă, la „Ateneu", cu proză scurtă, are loc în 1981. Cea dintâi carte, *Amintiri din provincie,* îi apare în 1983. A mai colaborat cu proză şi publicistică la „Tribuna", „Familia", „Vatra", „Convorbiri literare", „Caiete botoşănene", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", „Contrapunct", „Arc", „Aurora", „Tomis", „Cronica" ş.a., la ziarele „Steagul roşu", „Deşteptarea" (Bacău), „Monitorul", „România liberă". Considerat un „optzecist atipic", scriitorul a fost mai puţin apreciat la începuturile carierei sale literare, deşi, după apariţia romanului *Firesc* (1985), criticul Valeriu Cristea opinase vizionar: „Dintre tinerii prozatori, mai puţin cunoscutul şi mai puţin răsfăţatul Petru Cimpoeşu mi se pare unul dintre cei mai interesanţi, mai exact spus, din cei mai dotaţi pentru roman, capabil poate chiar, cândva, de marea performanţă". El s-a impus cu vigoare şi a reunit cvasiunanimitatea aprecierilor

în anii 2000, devenind o figură proeminentă a prozei noastre actuale.

Volumul de debut al lui **C.**, *Amintiri din provincie* (Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi), grupează mici nuvele şi povestiri în care viaţa cotidiană, aşa-zis cenuşie, din diferite medii, este observată din unghiul din care îi poate fi dezvăluită doza de pasiune, de fantastic, de „absurd”, de inexplicabil pe care o comportă. Un fotograf de atelier e chemat „la domiciliu” de două bătrâne, surori, ca să le fotografieze, pe rând, întinse într-un sicriu, în costumaţie şi cu recuzită mortuară; în urma ciudatei şedinţe de poză regizată, fotograful moare el însuşi (*Revelaţia*). Dintre însuşirile comune ale textelor de aici e de semnalat prezenţa, în fiecare dintre ele, a unei „poante” cu umor de bună calitate. Primul roman al lui **C.**, *Firesc* (Premiul Uniunii Tineretului Comunist), e compus din două părţi cu statut diferit (sub raport naratologic): un jurnal (jurnal de o zi, de fapt confesiunea retrospectivă a unui personaj, tânăra ingineră petrolistă Iunia Poenaru) şi un text cu narator impersonal, scris la persoana a treia, în care Iunia Poenaru e doar unul dintre personaje. Romanul e reprezentativ pentru proza înregistrării minuţioase a detaliilor vieţii de zi cu zi şi a micilor reflecţii pe care le suscită. Autorul reconstituie cu relief şi autenticitate viaţa de şantier – mai precis spus, viaţa la o schelă de extracţie petrolieră, mică „aşezare“ ori „colonie“ izolată, undeva, în Moldova. E un univers închis, „fără orizont“, banal, al gesturilor repetitive şi comune. Dintre atributele optzecismului, **C.** privilegiază autenticismul, cultivând investigarea cotidianului. Abordarea nu e însă nicidecum minimalistă: personajul-diarist, apoi naratorul auctorial disecă fenomenalul, fac psihologie discursivă, verbalizează, interpretează şi semantizează cotidianul. Iar uneori se înregistrează salturi bruşte, dar plauzibile, spre contemplarea „filosofică“ a generalităţilor, a sensului existenţei, a legităţilor şi semnificaţiilor. Finalul – cu sinuciderea Iuniei, probabil din slăbiciune, din inadaptare, din neputinţa de a fi fericită – învederează înclinaţia naratorului de a recurge la ipoteze, supoziţii, variante de „adevăr“, într-o „anchetă” care nu e „poliţistă”, ci gnoseologică. În *Erou fără voie* (1994; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi) un scriitor îi cere unui personaj „real”, care a supravieţuit, mutilat, unui grav accident (a căzut din tren, nu se ştie dacă din nebăgare de seamă, voit ori împins de cineva, şi a trebuit să-i fie amputat un picior), să scrie un roman despre această experienţă şi împrejurările în care a avut loc. Procedeul e preluat de la Camil Petrescu, dar e practicat de pe o bază teoretică înnoită, proprie prozei anilor ’80 din secolul trecut. Personajul, aşadar, colaborează cu „Autorul“, iar versiunile lor despre aceleaşi evenimente sunt deseori divergente, contradictorii, oricum diferite. Consideraţiile de naratologie, de teorie a literaturii dublează consistent expunerea, fragmentară şi destructurată cronologic. Rămânând fidel unei discreţii deja caracteristice, într-o formulă mai puţin „ţipătoare” decât cele alese de alţi optzecişti şi nouăzecişti, asemănătoare mai degrabă cu romanele-anchetă de tip Michel Butor (*L’Emploi du temps*, de pildă) decât cu desfăşurarea caleidoscopic-ludică şi neobarocă a romanului de tip pynchonian, practicat de unii confraţi şi colegi de generaţie, **C.** a dat, prin *Povestea Marelui Brigand* (2000; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi), unul din solidele romane postmoderne din literatura noastră. Asemănarea relativă cu romanul parabolic şi utopic îi ascunde în parte această identitate rară, totuşi depistabilă: nu vehiculează o alegorie univocă, nu se sprijină şi nici nu încearcă să acrediteze vreo „Mare Naraţiune Totalizatoare şi Raţionalizată”, de genul acelora considerate caracteristice pentru modernism. *Povestea Marelui Brigand* este un roman antirealist, elaborat cu instrumentar, recuzită şi tehnică de aparenţă realistă, puse în operă cu virtuozitate. Se desfăşoară pe o linie specific postmodernistă, urmând motivul complex şi caracteristic al complotului ocult, cu dezvoltare în scenariu apocaliptic. Coordonatele pe care e construit sunt parodierea ori „reciclarea”, recuperarea mitului cristic: un tânăr a cărui biografie o „copiază” grotesc pe cea a Mântuitorului e găsit mort, în repetate rânduri, în diferite locuri din oraş, şi, de fiecare dată, chiar îngropat, dar cadavrul dispare a treia zi; tocmai elucidarea acestor repetate decese şi învieri constituie obiectul anchetei judiciare care organizează, în principiu, trama; filonul alchimic, reprezentat de partitura cocoşatului pitic Sadim; în fine, complotul ocult, cu ţintă politică, culminând în utopie negativă – în oraş se infiltrează insidios, apoi ajung să se înstăpânească în maniera regimurilor totalitare militarizate, ulterior să se războiască între ei, împărţiţi în facţiuni rivale, aşa-numiţii „realişti”, un fel de similicomunişti egalitarişti şi autoritarişti, mai degrabă sectă decât partid; e pomenită şi o „lojă a Armoniei” etc. Naraţiunea e împănată şi cu alte ingrediente ezoterice, paranormale ori mitologice, grefate pe scenarii bine articulate, toate, într-o stringentă construcţie, servită şi de tehnicile narative puse în joc, nu cu totul originale, dar admirabil folosite, cu subtilitatea şi

nonostentaţia care caracterizează întreaga carte, fără să-i micşoreze forţa. Mai uşor de citit decât precedentul, *Simion liftnicul* (2001; Premiul Uniunii Scriitorilor) pare destinat unui public mai larg, ceea ce nu înseamnă că autorul ar fi făcut vreun rabat estetic, fapt ce poate fi confirmat şi de traducerea romanului în cehă, italiană, franceză etc. Subintitulat *Roman cu îngeri şi moldoveni*, e un „roman de imobil", dar şi un roman al perioadei de tranziţie (anii '90 ai secolului al XX-lea), prezentând o largă deschidere spre cele mai acute probleme ale actualităţii. Într-un oarecare bloc din Bacăul postdecembrist un locatar se claustrează în lift, ca schimnicii din vechime care se izolau în pustie sau în peşteri („stiliţii" sau „stâlpnicii", de unde termenul burlesc „liftnic"), pentru a se dedica meditaţiei spirituale şi apropierii de Dumnezeu, oripilat fiind de lumea decăzută în care trăieşte. În economia narativă a scrierii, schimnicul din lift este mai degrabă un liant ori, mai bine zis, un centru de focalizare: în jurul său gravitează o foarte bogată şi colorată galerie de personaje – locatarii blocului (de toate vârstele, de ambele sexe şi cu diferite identităţi socio-cultural-profesionale), cu toţii cât se poate de „tipici" şi, totodată, particularizaţi prin diferite detalii ori atribute (mentalităţi, preocupări, comportamente etc.), de regulă bizare ori groteşti (de un grotesc al banalităţii, privit de autor cu oarecare blândeţe şi compasiune). Banalul imobil băcăuan capătă astfel funcţia de „model societal", de „eşantion" ori „machetă" a societăţii româneşti contemporane, şi nu e de mirare că una din cronicile care s-au scris despre roman e intitulată *Ţara ca bloc*. Peripeţiile micii comunităţi de locatari sunt diverse, captivante, dar şi încărcate cu gravitate. „Liftnicului" îi revine însă rolul de revelator al unui sens mai grav decât cel de pură observare inteligent-ironică ce se degajă din cronica – ori microfresca burlescă şi satirică – a societăţii postdecembriste. Scriitorul nu este un simplu umorist; el cercetează noimele majore ale existenţei, cu serioasă înclinare către recursul la spiritualitate, gândit la modul grav, nu la cel al gesticulaţiei histrionice. Alt roman, *Christina domestica şi vânătorii de suflete* (2006; Premiul Uniunii Scriitorilor), oferă un exemplu de viguroasă şi originală ilustrare – burlescă, dar deloc lipsită de seriozitate profundă, chiar între coordonatele umorismului cinic – a formulei conspiraţioniste şi fantastice, de marcă postmodernistă, cu oarecare trecere în proza noastră romanescă din anii 1995–2010. Particularităţile lui decurg, în special, din postura ironică din care autorul manipulează „materialul" preluat din panoplia romanului de acţiune, de spionaj, senzaţionalist, a SF-ului etc., dar şi de distanţarea, de fapt superior-hâtră şi productivă la nivelul calităţii literare, pe care o marchează faţă de posibile modele din proza – „serioasă" ori „populară", universală ori naţională – a epocii, după cum releva şi criticul Paul Cernat: „deriziunea ambiguă, șarja comediografico-satirică şi umorul *pince sans rire* cu care sunt tratate, deopotrivă, fantasmele cibernetice, tehnologico-distopice, postumane etc. ale prozei de tip Thomas Pynchon, William Gibson sau Michel Houellebecq (din *Particulele elementare*) şi imaginarul conspiraționist din fanteziile *best seller*-urilor securistice ale unui Pavel Coruț (două tipuri de paranoia, globală şi locală, în fond...)". Publicând, în volumul *Nouă proze vechi. Ficţiuni ilicite* (2008), unele din prozele sale scurte din tinereţe, alături de altele, scrise după 2000, scriitorul a procedat, după cum s-a observat, la o demonstraţie de teorie şi practică literară, clarificându-și poziționarea faţă de optzecismul canonic ori, mai direct spus, răfuindu-se cu un anumit dogmatism al textualismului optzecist, la care, de altfel, nu a fost niciodată propriu-zis afiliat.

SCRIERI: *Amintiri din provincie*, Iaşi, 1983; *Firesc*, Bucureşti, 1985; ed. Iaşi, 2010; *Erou fără voie*, Bacău, 1994; *Un regat pentru o muscă*, Botoşani, 1995; *Povestea Marelui Brigand*, Cluj-Napoca, 2000; *Simion liftnicul. Roman cu îngeri şi moldoveni*, Bucureşti, 2001; *Christina Domestica şi vânătorii de suflete*, Bucureşti, 2006; *Nouă proze vechi. Ficţiuni ilicite*, Iaşi, 2008.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *Întâmplări în provincie*, RL, 1984, 16; Holban, *Profiluri*, *417–420*; Cristea, *A scrie*, *218–222*; Ţeposu, *Istoria*, *123–124*; Bogdan Popescu, *Cu voia dumneavoastră*, CC, 1996, 1–2; Constantin Călin, *Ţara ca bloc*, „Monitorul de Bacău", 2001, 25 iunie; Mircea Iorgulescu, *Viaţa la români, după Evenimente*, „22", 2001, 51; S. Damian, *În pas de defilare (despre un excelent roman al lui Petru Cimpoeşu)*, ALA, 2002, 604; Bârna, *Prozastice*, *198–207*; Marian Victor Buciu, *Prozele lui Ioan Groşan şi Petru Cimpoeşu*, CL, 2005, 12; Cristea-Enache, *Bucureşti*, *98–104*; Bianca Burţa-Cernat, *O poveste palpitantă cu „rolanzi" şi securişti*, OC, 2006, 76; Andrei Terian, [*Petru Cimpoeşu*], CLT, 2006, 27, 2007, 25, E, 2009, 1–2; Paul Cernat, *România virtuală şi metaficțiunea paranoică*, „Bucureştiul cultural", 2006, 18; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, II, *218–221*; Sanda Cordoş, *Între cotidian şi sfârşitul lumii*, VTRA, 2007, 1–2; Andrei Simuţ, *Între Metopolis şi Albala*, OC, 2007, 368; Daniel Cristea-Enache, *Un roman spectral*, RL, 2007, 28; Bogdan Creţu, *O antiutopie burlească (I, II)*, ALA, 2007, 869, 870; Alex Goldiş, *Elegie pentru optzecism*, CLT, 2008, 32; Cosmin Ciotloş, *De ce, Petru Cimpoeşu ?*, RL, 2008, 17; Manolescu, *Istoria*, *1367–1368*.

N.Br.

CIMPOI, Mihai (3.IX.1942, Larga–Edineţ), critic şi istoric literar.

Este fiul Anei (n. Habureac) şi al lui Ilie Cimpoi, ţărani. Urmează cursurile primare şi medii în satul natal. Absolvent al Facultăţii de Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău (1965), va fi redactor la revista „Nistru" (până în 1972), consultant la Uniunea Scriitorilor, redactor la editurile Cartea Moldovenească şi Literatura Artistică, secretar literar la Teatrul de Stat „A.S. Puşkin" (1982–1983) şi la Teatrul Liric „Alexie Mateevici" (1986–1987). În 1987 este ales secretar al comitetului de conducere, iar între 1991 şi 2011 preşedinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Concomitent, îndeplineşte funcţia de şef al Secţiei de literatură română premodernă și modernă a Institutului de Filologie al Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova. Membru de onoare al Academiei Române (1991) şi membru titular al Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova (1992), a fost distins cu Premiul de Stat al Republicii Moldova (1994), Marele Premiu „Nichita Stănescu" (1993), Premiul Uniunii Scriitorilor din România (1997) ş.a. În 1998 obţine titlul de doctor în filologie cu teza *Eminescu, poet al fiinţei*. Deputat în Parlamentul Republicii Moldova din 1999, coordonator al revistei „Mihai Eminescu", e, din 2002, director al revistei „Viaţa Basarabiei" şi membru în colegiile redacţionale ale unor publicaţii din Republica Moldova şi din România. Încă elev, publică notiţe de lectură în gazeta raională din Lipcani (1957–1958). În anii de studenţie colaborează cu recenzii şi articole critice la săptămânalul „Cultura" şi la revista „Nistru". Editorial, debutează în 1968 cu micromonografia *Mirajul copilăriei*, un studiu dens despre poezia pentru copii a lui Grigore Vieru. Au urmat culegerile de articole *Disocieri* (1969), *Alte disocieri* (1971), *Focul sacru* (1975) ş.a., care învederează un critic cu vocaţie, cultivat, deschis spre literatura autentică şi spre orientările ei moderne, exigent în evaluarea acesteia din perspectiva modelelor universale.

În contextul basarabean al anilor 1960–1970 **C.** statorniceşte un nou tip de critică, aceea estetico-eseistică, pornind de la principiul călinescian al creaţiei prin cultură (artistică, eseistică, filosofică), ca antipod al criticii oficiale, de factură sociologizantă, dominantă în epocă (de altfel, în 1973 lui **C.** i-a fost interzisă semnătura). Adversar declarat al dogmatismului şi al stereotipiei de orice fel, criticul refuză din capul locului ideologizarea şi mânuieşte un limbaj radicalizat (uneori excesiv căutat şi voit complicat), care pune preţ pe neologism, dar şi pe metafora fulgurantă, pe paradox, ca şi pe expresia sagace. În accepţia lui **C.**, una din funcţiile fundamentale ale criticii este de a stimula creaţia adevărată şi de a promova valorile spirituale durabile. De aici, efortul de a da criticii o formă constructivă, creatoare. Aplicarea acestor principii i-a ferit, de regulă, exegezele de presiunile politicului şi ale ideologicului, ca şi de conformism. **C.** preferă să opereze în actul critic cu categorii existenţiale şi estetice globale, meditând în jurul problemelor ontologice, comentând nuanţat frumosul artistic, disociind autenticul de contrafacere, experimentul rodnic de exerciţiul factice. Configurarea portretului interior al scriitorului ca individualitate creatoare, ca artist al cuvântului, cu mutaţiile etice şi estetice hotărâtoare, reprezintă partea de rezistenţă a criticii lui, care se vrea una totală, realizând un echilibru (fie şi relativ) între tradiţionalism şi modernism, între analiza sincronică şi cea diacronică a literaturii, concepută ca un întreg sistemic. Alt principiu al acestui mod critic de sorginte călinesciană, practicat consecvent, este convingerea potrivit căreia critica trebuie să fie organic legată de cunoaşterea istoriei literaturii naţionale şi universale, aceasta din urmă oferindu-i o vastă perspectivă comparatistă. Culegerea de „eseuri duminicale" *Cicatricea lui Ulysse* (1982), dar şi *Duminica valorilor* (1989) ori *Mărul de aur. Valori româneşti în perspectivă europeană* (1998) ş.a. îl înfăţişează pe **C.** în postura unui Ulise intelectual, care investighează capodoperele literaturii universale şi pe cele ale literaturii clasice române. Exegetul, operând atât cu uneltele istoricului literar, cât şi cu acelea ale criticului şi ale teoreticianului, demonstrează că valorile de vârf ale culturii române se datorează deschiderii spre cultura europeană. Interesul deosebit pentru marii scriitori contemporani şi clasici, care exprimă spiritualitatea românească în

cristalizări estetice unice, l-a determinat pe **C.** să scrie *Narcis şi Hyperion. Eseu despre poetica şi personalitatea lui Eminescu* (1979). Eseul urmăreşte evoluţia Poetului – căutător al Fiinţei, de la narcisism la hyperionism, descrierea personalităţii lui Eminescu fiind întreprinsă, în ansamblul coordonatelor ei, prin raportare la secolul al XX-lea şi la gândirea filosofică modernă. Examinând lirismul eminescian, cu imaginile, simbolurile şi miturile lui arhetipale, criticul a reuşit să reconstituie şi să tălmăcească cosmosul poetului. În viziunea exegetului, Narcis şi Hyperion simbolizează marile extreme ale vieţii, între care Poetul se zbate în odiseea cunoaşterii Fiinţei: josul şi înaltul, pământul şi cerul, bulgărele şi steaua, Satan şi Demiurg, efemerul şi eternul, relativul şi absolutul. Alte două cărţi, *Căderea în sus a Luceafărului* (1993) şi *Spre un nou Eminescu. Dialoguri cu eminescologi şi traducători din întreaga lume* (1993), îl consacră pe **C.** ca pe un eminescolog care se remarcă prin mijloace şi unghiuri de interpretare mereu noi, prin putere de demonstraţie, prin originalitatea demersului critic, uneori nu lipsit de păcatul unor exagerări sau al unor ipoteze discutabile (cum ar fi, bunăoară, afirmaţia că Eminescu este un precursor în domeniul fizicii, un om cu mari intuiţii în sfera ştiinţei). Primul studiu aprofundează ideea că Eminescu, fiind un mare poet al Fiinţei, însetat de absolut şi de forme perfecte, este atât de implicat în contemporaneitate prin numeroasele afinităţi cu iluştrii creatori ai timpurilor noi, încât poate fi considerat şi un poet al secolelor XX–XXI. Cea de-a doua lucrare, alcătuită dintr-o suită de dialoguri cu eminescologi din toată lumea (Italia, Franţa, Turcia, Slovacia, Ungaria, Rusia, China, India, Japonia, România ş.a.), conturează o nouă imagine a poetului, constituită atât în interiorul culturii româneşti, cât şi în afara ei. Autorul consideră, de altfel, că necunoscându-l pe Eminescu – adevăratul şi întregul –, lumea nu va putea cunoaşte bine fiinţa românească. Pledând pentru o perspectivă exegetică înnoitoare, **C.** crede că un nou Eminescu nu poate fi conceput în afara conştientizării unui „«homo eminescianus», complex, adânc arhetipal şi totodată o personalitate interculturală modelată sincretic"; acesta ar fi reperul fundamental pentru recunoaşterea universalităţii operei eminesciene. Dialogurile pe care le susţine cu specialiştii în materie pun în lumină o bună cunoaştere a subiectelor luate în discuţie, o bogată cultură estetică şi filosofică. În studiile eminescologice **C**. aplică grila ontologică, urmărind un construct critic corelat cu moduri de abordare întâlnite în filosofie, semiologie şi mitopoetică. *Esenţa Fiinţei* (2003) cuprinde „(mi)teme şi simboluri existenţiale eminesciene", adică întreaga problematică ontologică: Viaţa/Moartea, Fiinţa/Nefiinţa, angoasa, suferinţa, singurătatea, melancolia, limitele existenţiale (timp, spaţiu, nimicul, destinul). Cercetările lui **C**. culminează în *Mihai Eminescu. Dicţionar enciclopedic* (2012), care prezintă o panoramare a tuturor aspectelor personalităţii, vieţii şi operei, aici mitopo(i)etica practicată

Mihai Cimpoi, Valeriu Matei, Grigore Vieru, Viorel Dinescu, Nicolae Petrescu-Redi și Vasile Tărâțeanu

ducând la delimitarea şi analiza, prin grilă existenţialistă, a ceea ce criticul numeşte miteme eminesciene. Eugen Simion consideră cartea un proiect ambiţios, un proiect pe care l-au început şi alţi critici literari, dar nu l-au dus până la capăt. De altfel, **C.** se află între coordonatorii seriei *Corpus Eminescu* (I–XI, 1998–2000), este iniţiatorul Centrului Academic Internaţional „Mihai Eminescu" din Chişinău şi organizator al unor congrese ale eminescologilor. Intrând pe terenul contemporaneităţii, studiul monografic *Întoarcerea la izvoare* (1985) propune o imagine critică a creaţiei lui Grigore Vieru şi explorează din unghiuri particulare toate aspectele operei; accentul cade pe motivele-cheie şi pe sistemul de imagini, pe legăturile cu folclorul şi tradiţiile clasice, pe poetică şi stilistică: capitolele despre „dor" şi „prea-plin", despre „principiul matern al universului" şi „logica jocului", despre „timpul clasic şi timpul intern". Este demonstrat modul cum în poezia lui Vieru elementul de actualitate imediată dobândeşte o proiecţie general umană. **C.** a trecut şi examenul suprem al unui critic – elaborarea unei istorii a literaturii. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (1996), scrisă în cheie călinesciană şi abundent documentată (ediţiile următoare, din 1997, 2002 şi 2009, îmbogăţesc informaţia), schiţează pentru prima dată o panoramă integrală (chiar dacă pe alocuri fragmentară şi nu totdeauna cu o selecţie riguroasă) a evoluţiei literaturii române din Basarabia începând din 1812 şi terminând cu scriitorii optzecişti. Este un demers critic temerar, care are în vedere o mulţime de autori şi de opere, supuse unei judecăţi de valoare cumpănite. De altfel, şi aici paginile stau sub semnul Cumpenei, în fapt, prin voinţa istoriei, o „cumpănă cu două ciuturi". Prima grijă a comentatorului este să identifice elementul unificator, mitul, arhetipul la fiecare scriitor supus investigaţiei critice. *O istorie deschisă*… conţine câteva idei şi intuiţii surprinzătoare, dar şi unele caracterizări subiective, limitative sau chiar aproximative. Ciclul *Critice* (I–IX, 2001–2011) răspunde convingerii că „avem valorile noastre, că am fost tot timpul europeni, chiar înaintea unei voinţe de ultimă oră de a fi aşa ceva şi că am modelat din interior ideea integrării spirituale continentale timp de câteva veacuri prin Cantemir, Dinicu Golescu şi Stere, prin Maiorescu, Iorga, Eminescu, Lovinescu, Blaga, Noica". **C.** este preocupat de modelele critice (Maiorescu, Călinescu, Vianu), de scriitorii români de la „margine" şi din diaspora, de complexele româneşti în faţa Europei, de „demonismul" recitirii şi de arhetipalitate, de dialogul valorilor, de relaţia Eu/Celălalt. Cu marea sa disponibilitate critică, apt să publice noi şi noi „exerciţii de admiraţie", de prin anii 2000 semnează mai multe eseuri monografice despre G. Bacovia, Lucian Blaga, I. Al. Brătescu-Voineşti, dar şi despre Vasile Cârlova, Ion Heliade-Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Ion Ghica, Ion Creangă, Duiliu Zamfirescu şi – de ce nu? – despre Leopardi. **C.** a mai colaborat la întocmirea volumului colectiv *Profiluri literare* (1972), a enciclopediei în două volume *Literatura şi arta Moldovei* (1985–1986), la realizarea mai multor culegeri tematice. A prefaţat sau postfaţat extrem de numeroase ediţii ale scriitorilor români clasici şi contemporani, precum şi volume de traduceri din literatura universală.

Ea [O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia] *mi se pare serioasă, credibilă, cu multe judecăţi drepte. „Plusează", cum se zice în limbajul boemei literare, şi este firesc să fie aşa, pentru că de multe ori destinul scriitorului este mai puternic decât opera lui. Nu-i grav, cine ştie să citească îşi dă seama de proporţiile reale ale operei. Criticul nu-şi ascunde rezervele morale (cazul Druţă) şi nu trece cu vederea nici fenomenul de receptare a operei în alte provincii româneşti. El încearcă o formulă complexă de critică culturală, în care amestecă informaţia cu o estetică dominată de conceptele arhetipale şi de acelea […] luate de la trăirişti (Noica, în primul rând).*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Mirajul copilăriei*, Chişinău, 1968; *Disocieri*, Chişinău, 1969; *Alte disocieri*, Chişinău, 1971; *Focul sacru*, Chişinău, 1975; *Narcis şi Hyperion. Eseu despre poetica şi personalitatea lui Eminescu*, Chişinău, 1979; ed. Iaşi, 1994; *Cicatricea lui Ulysse. Eseuri duminicale*, Chişinău, 1982; ed. Iaşi, 1994; *Întoarcerea la izvoare*, Chişinău, 1985; *Creaţia lui Ion Druţă în şcoală*, Chişinău, 1986; *Creaţia scriitorilor moldoveni în şcoală* (în colaborare), Chişinău, 1989; *Duminica valorilor*, Chişinău, 1989; *Căderea în sus a Luceafărului*, Galaţi, 1993; *Spre un nou Eminescu. Dialoguri cu eminescologi şi traducători din întreaga lume*, Chişinău, 1993; ed. Bucureşti, 1995; *Basarabia sub steaua exilului*, Bucureşti, 1994; *Sfinte firi vizionare*, Chişinău, 1995; ed. 2, Bucureşti, 2007; *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Chişinău, 1996; ed. 2, Chişinău, 1997; ed. 3, Bucureşti, 2002; ed. 4, Bucureşti, 2009; *Lucian Blaga, paradisiacul, luciferícul, mioriticul*, Cluj-Napoca, 1997; *Mărul de aur. Valori româneşti în perspectivă europeană*, Bucureşti, 1998; *Plânsul demiurgului*, Iaşi, 1999; *Cumpăna cu două ciuturi*, Timişoara, 2000; *Brâncuşi, poet al ne-sfârşirii*, Chişinău, 2001; *Critice*, I–IX, Craiova, 2001–2011; *La Pomme d'or*, Chişinău, 2001; *Duiliu Zamfirescu între Natură şi Idee*, Focşani, 2002; *Zeul ascuns*, Chişinău, 2002; *Esenţa Fiinţei. (Mi)teme şi simboluri existenţiale eminesciene*, Chişinău,

2003; ed. Iaşi, 2007; *Lumea ca o carte*, Bucureşti, 2004; *Grigore Vieru. Poetul arhetipurilor*, Chişinău, 2005; ed. Iaşi, 2009; *Secolul Bacovia. Stanţe critice despre marginea existenţei*, Bucureşti, 2005; *Prometeu şi Pandora – eseu despre Ion Heliade Rădulescu. Itinerar critic dâmboviţeano–basarabean*, Târgovişte, 2006; *Leopardi*: *drum neted şi drum labirintic*, Bucureşti, 2006; *Europa, sarea Terrei…*, Bucureşti, 2007; *Grigore Alexandrescu: „insuflarea" fiinţării*, Târgovişte, 2009; *Mari scriitori români*, Chişinău, 2009; *Vasile Cârlova: poetul „sufletului mâhnit"*, Târgovişte, 2010; *Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti: prefacerea firii*, Târgovişte, 2011; *Sinele arhaic. Ion Creangă: dialecticile amintirii şi memoriei*, Iaşi, 2011; *Mihai Eminescu. Dicţionar enciclopedic*, Chişinău, 2012; *Ion Ghica*: *amintirea ca existenţă*, Târgovişte, 2012.

Repere bibliografice: Ciocanu, *Itinerar*, *243–248*; Dan Mănucă, *O cicatrice greu de vindecat*, LCF, 1992, 48; Alex. Ştefănescu, *Prima istorie completă a literaturii române din Basarabia*, RL, 1996, 18; Vitalie Ciobanu, *Un „avocat" al literaturii basarabene*, CF, 1996, 5; Mircea Anghelescu, *Ieşirea din provincie*, LCF, 1996, 29; Dumitru Micu, *Literatura română din Basarabia*, CC, 1996, 9–10; Simion, *Fragmente*, I, *111–114*; Mihail Dolgan, *Mihai Cimpoi sau Nevoia de critică eseisto–estetică*, LRP, *588–596*; Ciocanu, *Lit. rom.*, *409–420*; *Dicţ. esenţial*, *167–169*; Dan Mănucă, *Dramatismul cumpenei critice*, CL, 2001, 7; [*Mihai Cimpoi*], „Metaliteratură", 2002, „Septentrion literar", 2007, 5–6 (grupaje speciale); Cioculescu, *Lecturi*, I, *22–26*; Vlad Zbârciog, *Mihai Cimpoi sau Dreapta cumpănă românească*, Chişinău, 2003; Ciocanu, *Vase comunicante*, *427–441*; Suceveanu, *Emisferele*, *127–128*; Şleahtiţchi, *Cerc*, *35–44*; Alex. Ştefănescu, *Critica literară şi cauza limbii române*, CLT, 2010, 9; Apetri, *Atitudini*, *81–83*; Eugen Simion, *Mihai Cimpoi '70*, CC, 2012, 8; Theodor Codreanu, *Mihai Cimpoi: de la mitopo(i)etică la critica ontologică*, Iaşi, 2012; Daniel Corbu, *Mihai Cimpoi 70 – destin întru cultură*, Iaşi, 2012. ***M.Dg.***

CIMPOIUL, revistă ilustrată apărută la Bucureşti, săptămânal, din aprilie 1882 până la 2 decembrie 1884 şi din 2 septembrie 1890 până în iunie 1891. Proprietar şi director a fost Frédéric Damé, care îngrijea şi redactarea propriu-zisă a revistei, cu excepţia unei perioade din anul 1884, când folcloristul Dumitru Stăncescu a funcţionat ca redactor. Publicaţia era accesibilă unor cititori cu un nivel mediu de cultură. În **C.** puteau fi citite „romanţe, nuvele, poezii, varietăţi, mode, muzică, arte, ştiinţă pentru toţi". Lista colaboratorilor este impunătoare, dar multe dintre texte sunt republicări. Versurile aparţin lui Eminescu (*Luceafărul* etc.), V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Anton Pann, B.P. Hasdeu, N. Skelitti, Th. Şerbănescu, Gh. Tăutu, N.T. Orăşanu, G. Creţeanu, I.N. Iancovescu, Const. Pleşoianu, Scarlat Moscu, I.I. Roşca, Al. Candiano-Popescu, G.O. Gârbea, I.I. Truţescu, S. Poppini, I.M. Cărbunescu, Al. Depărăţeanu, N.G. Rădulescu-Niger, S.V. Ştefănoiu, G. Angelescu, Carol Scrob, I.M. Râureanu, Veronicăi Micle, lui Th.M. Stoenescu, D.N. Voinov, Traian Demetrescu, Mircea C. Demetriade, Petre Dulfu şi N. Carageally-Costache. Prozatorul cel mai des întâlnit era însuşi directorul revistei, care îşi imprimă aici romanele „judiciare". Se publică, de asemenea, proză de V. Alecsandri, G. Sion, Ion Creangă, Ioan Slavici, D. Stăncescu. În **C.** a apărut consecvent literatură străină, mai ales franceză: versuri de Victor Hugo, Alfred de Musset, Rouget de Lisle (*Marsilieza*) şi Béranger, de asemenea, fragmente din *Ierusalimul eliberat* de Torquato Tasso (traducerea îi aparţine lui Gr. Alexandrescu). În ceea ce priveşte scrierile în proză, gustul şi informaţia literară ale lui Frédéric Damé par să fi fost destul de sigure. La curent cu evoluţia literaturii franceze, el selectează texte ale lui Hugo, Al. Dumas, Paul Féval, Ponson du Terrail, Balzac, Henri Murger, Émile Zola, Alphonse Daudet, François Coppée, Erckmann-Chatrian, Hector Malot, Guy de Maupassant, Georges Ohnet, Xavier de Montépin, Émile Gaboriau. Rubrica de folclor cuprinde literatură populară din Banat, doine selectate de N. Simulescu, poveşti de Petre Ispirescu şi mai multe basme culese de D. Stăncescu. **C.** întreţine şi o bogată rubrică de informaţii literare, selectate mai ales din revistele franceze. Se anunţă astfel instituirea Premiului Goncourt. Damé scria şi o cronică a spectacolelor. Cu prilejul reluării comediei *O noapte furtunoasă* de I.L. Caragiale în 1883 el revine asupra celor afirmate în 1879, când o criticase vehement, şi relevă calităţile artistice deosebite ale piesei, subliniind totodată valoarea ei de document social. Spre sfârşitul anului 1883 **C.** publică un articol dedicat lui Eminescu, în care Damé reliefează semnificaţia operei lui poetice. ***R.Z.***

CIMPOIUL, publicaţie apărută la Bucureşti, săptămânal, de la 18 februarie până la 1 aprilie 1907. Conţine traduceri din diverse literaturi, transpuse în româneşte de redactorul Frédéric Damé, care este şi proprietarul acestei gazete ce continuă publicaţia omonimă (1882–1891). Aşa, de pildă, se publică în foileton romanele *Copilă fără noroc* de Jules Mary, *Meşter în crimă* de O. Ottolenghi, *Răsplata urei* de Georges Ohnet, nuvele de Guy de

Maupassant (*Tatăl, Tata lui Simon*), H. Sudermann (*Ca vântul schimbătoare, Păzitorul de gâște*), Matilde Serao (*În provincie*), Estera de Suze, Maurice Level, J. Rosny, Henry Hirsch, Jean Cadrat, F. Duquesnel ş.a. Numai sectorul de poezie este ilustrat – cu multe retipăriri – de poeţi români precum Eminescu, O. Goga, G. Coşbuc, Cincinat Pavelescu, George Vâlsan, St.O. Iosif, D. Teleor, Radu D. Rosetti, Zaharia Bârsan, Traian Demetrescu. ***M.Pp.***

CINCA, Silvia (15.VI.1934, Bucureşti), prozatoare. Este fiica Alexandrinei (n. Moşu) şi a lui Ştefan Niculescu, muncitor. Învaţă în Bucureşti, unde termină o şcoală pedagogică şi apoi una de statistică. În 1962 îşi ia licenţa la Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale", secţia critică, funcţionând ca redactor la Radiodifuziunea Română şi la Televiziune (1962–1973). Un timp locuiește în Grecia, unde se va hotărî să fugă în Occident. În 1977 se stabileşte cu familia în SUA. Din 1986 este angajată a postului de radio Europa Liberă (Washington DC). În America scrie frecvent la „Lumea românească", „Luceafărul românesc" (Montréal) şi „Micro magazin", întemeindu-şi în cele din urmă, la Washington, o editură proprie, Moonfall Press. În 2002 a cumpărat Editura Eminescu din București, iar în 2010 a vândut-o. A semnat cu pseudonimele Roberta King și Carol Stone. În ţară a debutat în 1965 la „Ateneu" şi a mai colaborat la „România literară", „Luceafărul", „Cinema", „Cronica", „Tribuna" ş.a. A fost distinsă cu Premiul Academiei Româno–Americane pe anul 1988 pentru *Comrade Dracula* și *Homo spiritus*, cu Premiul Romfest '92 (Canada) pentru *Radiografii pentru iubire*, cu Premiul Memos (1992) ș.a.

C. a debutat editorial în 1966 cu volumul de schiţe şi povestiri *Pisica şi vorbele,* unde „subiecte sentimentale" sunt tratate oarecum în moda Noului Roman. Modernitatea şi sintaxa şocantă cedează repede locul tentaţiei fantasticului şi bizarului, odată cu *Spargeţi oglinzile* (1969), după care explorarea subconştientului (*Zăpada nevăzută*, 1973), minarea realităţii prin inserţii cvasionirice devin procedee favorite în analiza erosului. În ciuda lirismului prozelor, personajele au un dinamism şi un nonconformism evidente, de unde şi aprecierea autoarei, de către unii comentatori, drept „iconoclastă". În SUA publică la început o selecţie din prozele tipărite în ţară, *The Night of the Rising Dead* (1985). După accentul pus pe problemele sufletului tânăr şi pe aspectul etic al existenţei, în *Comrade Dracula* încearcă să dezvăluie, cu accente patetice, dezastrul conştiinţelor sub regimul Ceauşescu, nu fără acroşaje comerciale de tipul „istoria fascinant provocatoare şi captivantă a Noului Vampir". În anii '90 energia desfăşurată în formula bizar-explozivă şi sentimentalist-analitică a anilor '60 îşi caută altă matcă, şi anume o literatură în marginea preceptelor biblice şi a experimentalismului psiho-terapeutic. *Himera* (1996) este un roman despre drama exilatului, însă *Radiografii pentru iubire* şi *Radiografii pentru succes* (1993), *Gabriel vorbeşte din împărăţia spiritului* (1996) ș.a. propun căi de autoameliorare a profilului interior prin meditaţie, autocunoaştere, supunere la exigenţele morale ale creştinismului. Iubirea se încarcă de atributele aventurii spirituale, adevărul erotic elementar fiind opus urii, răului, morţii. Producția eticistă, amplu liricoidă, aliaj de *self-help books* și literatură de consum, proliferează în titlurile publicate de **C.** de-a lungul anilor 2000, majoritatea la Editura Eminescu. O recapitulare semificționalizată a propriei vieți apare în *Fuga. Incursiuni autobiografice* (2008). Semnase în 1969 şi o micromonografie despre Jean Gabin.

SCRIERI: *Pisica şi vorbele*, Bucureşti, 1966; *Spargeţi oglinzile*, Bucureşti, 1969; *Jean Gabin*, Bucureşti, 1969; *Trenul fără staţii*, Bucureşti, 1971; ed. (*The Non Stop Express)*, Washington DC, 1983; ed. București, 2005; *Zăpada nevăzută*, Bucureşti, 1973; *Rupere de cercuri*, München, 1984; *The Night of the Rising Dead*, Lawrenceville (Virginia), 1985; *Comrade Dracula*, Springfield, 1988; *Homo Spiritus. Journey of Our Magic*, Washington DC, 1988; *Scream*, Independence (Missouri), 1990; *Radiografii pentru iubire*, pref. Gabriel Dimisianu şi George Astaloş, Washington DC–Bucureşti, 1992; *Oceanul*, pref. Mircea Iorgulescu şi M.N. Rusu, Washington DC–Bucureşti, 1993; *Radiografii pentru succes*, pref. M.N. Rusu, Iaşi, 1993; *Gabriel vorbeşte din împărăţia spiritului*, Bucureşti, 1996; *Himera,* pref. Ion Ţugui, Bucureşti, 1996; *Forest of Angels*, Washington DC, 1996; ed. (*Pădurea îngerilor*), tr. autoarei, Bucureşti, 1998; *Gabriel revine din împărăţia spiritului,* Iaşi, 1997; *Arşiţă texană*, Bucureşti, 1998; *Fascinaţia misterelor (Gabriel 3)*, Bucureşti, 1998; *Hoot of the Owl in Dracula's Castle*, Springfield, 1998; *Poarta succesului*, Bucureşti, 1999; *Schimbarea,* pref. Iordan Chimet, Bucureşti, 2000; *Lovitura. Între destin şi Dumnezeu*, Bucureşti, 2000; *Mesagerul speranţei*, Springfield, 2001; ed. Bucureşti, 2005; *Lumina. Magical Journey of Life, Dreams and Success*, Springfield, 2002; ed. (*Binele tău : Aventura magică a vieţii, a viselor, a succesului*), Bucureşti, 2004; *Ofensiva curajului. Înfruntări răzlețe la reîntoarcere*, București,

2006; *Mareele timpului*, București, 2007; *Fuga. Incursiuni autobiografice*, București, 2008.

Repere bibliografice: Magdalena Popescu, *„Spargeţi oglinzile”*, RL, 1969, 17; Tudor Nicolescu, *„Spargeţi oglinzile”*, CRC, 1969, 32; Mircea Iorgulescu, *„Zăpada nevăzută”*, 1973, 19; *Românii, 63–64*; Tania Radu, *Efectul lipsei de gravitate*, LAI, 1993, 16; Sasu, *Dicţ. scriit. SUA, 74–79*; Simona Vasilache, [*Silvia Cinca*], RL, 2007, 37, 2008, 34; Manolescu, *Enciclopedia, 157–158*. ***T.R.***

CINEMA, revistă apărută la Bucureşti de la 15 octombrie 1924 până la 31 mai 1948, cu periodicitate variabilă (bilunar, săptămânal). Subtitlul inițial, „Revistă cinematografică bilunară”, suportă numeroase modificări: „Revistă independentă și imparțială a producțiilor cinegrafice, apărând la fiecare 1 și 15 ale lunii”, „Cea mai veche revistă cinematografică românească”, „Magazin cinematografic ilustrat”, „Singura revistă cinematografică din țară”. Director: Nestor Cazvan (1924–1937) și Tudor Teodorescu-Braniște (1938–1939), prim-redactor: M. Blossoms (1926–1931), succedat de G. Ionescu și Șt. Ionescu în calitate de redactori-responsabili, administrator: Vasile Filipescu, redactori: George Theodorescu, Horia Robeanu (1925), Adrian Schatz (1926), Paul Constantin (1927). Ca „revistă consacrată exclusiv mişcării cinematografice”, are rubrici specializate: „American Section Cinema”, „Curierul cititorilor”, „Ecouri şi informaţiuni”, „Ancheta noastră”, „Cronica filmelor”, „Curierul cinefililor”, „Culisele ecranului”, „Reflectoare”, „Măşti. Iluzii” ş.a. Aici colaborează şi unii scriitori, precum E. Lovinescu, Cezar Petrescu, Al. Bilciurescu, Corneliu Moldovanu, Lucrezzia Karnabatt, Sarina Cassvan-Pas, N. Davidescu, Ioan Timuş, Eugen Relgis. La rubrica „Intelectualul şi cinematograful” răspund Liviu Rebreanu, Jean Bart, D. Gusti. Se comentează producţiile cinematografice româneşti *Venea o moară pe Siret* şi *Haiducii* şi se consemnează bătălia pentru filmul sonor. Se publică în foileton o piesă de Joseph Ermolieff și Helmuth Ortmann (*Ce nu știu părinții*, 1926–1927) și un roman de William Henry Irwin (*Casa clădită de umbre*, 1930). Pagini întregi sunt consacrate programului săptămânal de filme, prezentării sălilor de cinema, tehnicii din domeniu etc. Se fac şi prezentări de cărţi (de exemplu, Emil Isac, *Cartea unui om* şi *Notiţele mele*). ***M.Pp.***

CINEMA, revistă lunară de cultură cinematografică înfiinţată la Bucureşti în ianuarie 1963. Primul redactor-şef: Victor Iliu; din martie 1963 Ioan Grigorescu; din ianuarie 1964 Eugen Mandric; din mai 1965 Ecaterina Oproiu; din ianuarie 1990 revista devine „Noul Cinema” cu apariţie până la finele anului 1998; redactor-şef: Adina Darian. Dublul editorial al primului număr aparţine lui Mihnea Gheorghiu, preşedintele Consiliului Cinematografiei din acea epocă, şi regizorului Victor Iliu. În articolul *O artă nouă, populară* Mihnea Gheorghiu precizează faptul că „revista *Cinema* apare într-o nouă etapă de progres a cinematografiei româneşti”, când „ucenicia tinerei noastre cinematografii s-a terminat”. Articolul-program al primului redactor-şef, intitulat *Planurile noastre*, detaliază intenţiile începutului de drum, Victor Iliu trecând în revistă câteva dintre principalele obiective ale publicaţiei. De-a lungul anilor, aceste deziderate au fost în cea mai mare parte atinse, revista dobândind un cerc stabil (şi important) de cititori. În primul număr au mai semnat Liviu Ciulei (care se pregătea să înceapă filmările la *Pădurea spânzuraţilor*), Eugen Simion (cronica filmului *Omul de lângă tine*), Iulian Mihu (cronica filmului *Povestea anilor înflăcăraţi*), Antoaneta Tănăsescu (consideraţii despre câteva documentare româneşti), Ov. S. Crohmălniceanu (un portret Andrei Tarkovski), Ion Popescu-Gopo (pe marginea festivalului cinematografic din Leipzig), Ana Maria Narti (o evocare a începuturilor cinematografului), Marius Teodorescu (50 de ani de la realizarea primului film românesc), Valerian Sava (un reportaj la Buftea), Atanasie Toma (un portret Silvia Popovici), Al. Racoviceanu (retrospectiva filmului *Tudor*), Dorian Costin (un argument pentru comedia cinematografică). Acumulând an de an experienţă, profitând şi de consolidarea producţiei cinematografice româneşti, **C.** a atins recorduri de popularitate spre sfârşitul deceniului al şaptelea (când tirajul a ajuns la 200 000 de exemplare), pentru ca – şi din punct de vedere calitativ – sfârşitul anilor ’60 şi începutul anilor ’70 (până în 1974) să reprezinte cea mai fastă perioadă din istoria revistei, condusă până în decembrie 1989 de Ecaterina Oproiu. S-au impus câteva rubrici cu caracter de permanenţă – „În dezbatere: filmul românesc”, „Panoramic românesc”, „Opinii”, „Epoca noastră”, „Cinemateca”, „Televiziune”, „Pe ecrane”, „Actorii”–, precum şi portretele de cineaşti (regizori, scenarişti, operatori) realizate cu consecvenţă în cadrul

analizelor consacrate creaţiei originale. Îndeosebi „rubricile de autor" au consolidat, în perioada de referinţă, prestigiul revistei. Printre ele: „Cronica cineideilor" de Ov. S. Crohmălniceanu, „Un spectator temperat" de Teodor Mazilu, „Film şi literatură" de Gelu Ionescu, „Dezacord" de Valentin Silvestru, „Travelling-avant" de Radu Georgescu, „Epoca noastră" de Mircea Alexandrescu şi Radu Cosaşu, „Sondaj în cineunivers" de H. Dona, „Teleeveniment" de Belphegor (Radu Cosaşu), „Telesfârşit de săptămână" de Călin Căliman, „Telereporter" de N.C. Munteanu. Dintre colaboratorii permanenţi sunt de amintit D.I. Suchianu, Eva Sârbu, Valerian Sava, Alice Mănoiu, Adina Darian, Felicia Antip, Al. Ivasiuc, Alexandru Mirodan, Petre Rado, Dan Comşa, Dinu Kivu, Constantin Pivniceru, Cristian Ţopescu, Alexandru Stark, Andrei Bacalu, Ioana Creangă, Aurel Bădescu, Julieta Ţintea, Dumitru Solomon, Magda Mihăilescu, Eva Havaş, Sergiu Selian, precum şi numeroşi regizori, operatori, scenarişti, actori, prezenţi număr de număr în anchetele revistei. Spre sfârşitul anilor '70 şi în deceniul al nouălea revista s-a înscris pe panta descendentă a întregii prese româneşti, servituţile ideologice devenind din ce în ce mai presante. Renunţând la subtitlul care a consacrat-o („Revistă lunară de cultură cinematografică") şi devenind – încă de pe frontispiciu – „revistă a Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste", **C.** şi-a limitat demersurile culturale, făcând tot mai multe concesii spiritului paralizant al „epocii de aur". Chiar şi în aceste condiţii revista (în al cărei colectiv de conducere au intrat Mircea Alexandrescu – redactor-şef adjunct şi Rodica Lipatti – secretar general de redacţie) a apelat la colaboratori şi redactori din toate generaţiile (Bedros Horasangian, George Littera, Tudor Caranfil, Dana Duma, Eugenia Vodă, Cristina Corciovescu, Aura Puran, Marina Roman-Juc, Ileana Peneş-Dănălache, Ludmila Patlanjoglu, Luminiţa Vartolomei, Mădălina Stănescu) şi a continuat să publice textele unor regizori, operatori, scenarişti şi actori, angrenaţi în discutarea unei producţii cinematografice încă apreciabile (cel puţin din punct de vedere cantitativ, dar şi cu vârfuri artistice, în fiecare an). Din ianuarie 1990 revista se înnoieşte, devine „Noul Cinema", „revistă a cinefililor de toate vârstele", ieşind – în iulie 1992 – de sub jurisdicţia Ministerului Culturii şi devenind societate comercială SRL. Din echipa redacţională fac parte Adina Darian (director, redactor-şef), Dana Duma (redactor-şef adjunct), Ioana Statie (secretar general de redacţie), Irina Coroiu, Rolland Man, Doina Stănescu (redactori), colaboratori permanenţi fiind Mircea Alexandrescu, Călin Căliman, Mircea Diaconu, Ioana Eliad, Andrei Gorzo, George Littera, David Melville, Dinu-Ioan Nicula, Iaromira Popovici, Dan Predescu, Eva Sârbu, Dumitru Solomon. Printre rubricile revistei: „Dosare tematice", „Festivaluri", „Profiluri", „Fan Club", „Portretul lunii", „Europa Cinema", „Ecranul de acasă", „Călătorii sentimentale", „Redescoperind cinematograful", „Sport". ***C.Cl.***

CIOBANU, Constantin Th. (19.II.1939, Tisa, j. Bacău), poet. Este fiul Mariei (n. Dumitru) şi al lui Toader Ciobanu, ţărani. Absolvent în 1957 al Şcolii Normale din Bacău şi în 1962 al Universităţii din Iaşi, este profesor la liceele „Grigore C. Moisil" şi „Dimitrie Cantemir" din Oneşti. Poet prodigios, **C.** are în acelaşi timp satisfacţia unor realizări legate de numele lui G. Călinescu: cenaclurile literare „G. Călinescu" (1965) şi Junimea nouă (1972), precum şi manifestarea anuală Zilele culturii călinesciene (Oneşti, începând din 1969), devenită important loc de dezbateri de idei între creatori din diferite domenii din întreaga ţară. Este preşedinte-fondator al Fundaţiei Naţionale „G. Călinescu", redactor al revistei „Jurnalul literar" (Oneşti) şi director al Editurii Aristarc (Oneşti), în cadrul căreia a iniţiat, printre alte apariţii, ediţia anastatică a *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* de G. Călinescu. Debutează în 1956, în suplimentul literar al ziarului băcăuan „Steagul roşu". Mai colaborează la „Iaşul literar", „Ateneu", „Steaua", „Cronica", „Convorbiri literare", „Luceafărul", „Contemporanul", „România literară", „Argeş", „Tribuna", „Manuscriptum", „Ramuri", „Revue roumaine" ş.a. Editorial, îşi face apariţia într-o antologie a debutanţilor, *O sută de poeţi* (1967), editată de Casa Centrală a Creaţiei Populare din Bucureşti.

Prima carte personală a lui **C.**, *Cetatea de inimă* (1972), exprimă o vocaţie lirică solară, autocenzurată, de vreme ce poetul, adept al austerităţii în exteriorizare, îşi vrea impulsul erotic sublimat în meditaţie. Volumul *Porţile lui Septembrie* (1979) pare să vireze spre o poezie de imagine şi metaforă, pastel colorat al trecerii de la vară la toamnă, în care totul se interiorizează, devenind peisaj sufletesc. *Plopii de cronică,* componentă independentă în ansamblul volumului, este o evocare a Teţcanilor lui George Enescu.

Descripţia transpune acum o geografie imaginară cu ecou de letopiseţ, iar legenda capătă înţelesuri noi în grupajul închinat Meşterului Manole. Formal, poezia continuă să evolueze spre o severitate geometrică în *Infranord* (1981). Ciclul *Înveşmântarea cu ţărmul* este un ecran, ce se vrea neutru, al zbuciumului sufletesc întru recuperarea purităţii mereu visate. Motivul, abia enunţat, devine temei pentru desluşirea propriei durate în *Inscripţii pe drumul rotund* (1989). Aici, autobiografiei reale i se substituie una spiritualizată, în care se împletesc legenda, istoria, cultura modelatoare de stări sufleteşti. Toate acestea apar ca etape ale unei existenţe ce poate fi narată prin prisma unui sentiment; dar chiar şi în această ipostază poetul îşi controlează efuziunile confesive. Lirica lui **C.** este o lirică de reflecţie, precis organizată. Acelaşi simţ al construcţiei guvernează jocurile de limbaj şi aşezare în pagină din întinsul poem *Ion Creangă, craiul semnelor* (1995). Alcătuire voit severă, structurată pe consecuţia alfabetică a literelor, poemul se animă în portretele concepute în tonul şi cu hazul povestirilor lui Creangă. Adeziunea la acest tip de limbaj poetic ajunge la o realizare integrală în *Înger în gerunziu* (1998), carte subintitulată *Jurnal itinerant* (*19 mai–19 noiembrie 1997*). Se apelează aici frecvent la o imprevizibilă mişcare a lexicului, la dispunerea fantezistă a literelor, pentru a exprima o vibraţie emoţională în versuri de complicată virtuozitate formală. Încrederea în puterea de sugestie a cuvintelor, în eficienţa epitetului, a comparaţiei, a alegoriei, îndrăzneaţa inventivitate în materie de ritm şi rimă fac din *Înger în gerunziu* şi din *Pasul pe nu* (2000), cu subtitlul *Jurnal itinerant (1 ianuarie–31 decembrie 1996)*, reale laboratoare de tehnică a poeziei. Reordonându-şi ultimele cărţi într-un proiectat ciclu de unsprezece volume (în desfăşurare), sub titlul generic *Jurnal itinerant* (volumele I–III: *Pasul pe nu*, *Înger în gerunziu*, *La vama virgulei*, apărute împreună în 2006, volumul IV: *Mergându-mă*, 2007), cu intenţia declarată de a scrie un poem pe zi, **C.** îşi concentrează efortul îndeosebi asupra „producerii" textului. Discursul ludic postmodern integrează o viziune melancolico-elegiacă tinzând spre abstracţiuni ermetice şi manierism. Contemplaţia autoanalitică, aparent detaşată, din „jurnalul" biografic cotidian se intersectează cu întrebări metafizice grave, sentenţioase, laconice în formulare. (Ion Pop vorbea de „bacovianismul notaţiei «sărace», precare, sugerând un soi de vulnerabilitate a eului şi a scrisului".) Jocul de cuvinte manierist se complică, se accentuează bufonescul şi ludicul, vizibile chiar în titluri (spre pildă, *Înger în gerunziu*, *De-un ger cu Heidegger*), unele texte (ermetizante) uzând din plin de gratuităţi şi calambur, ca epuizare a posibilităţilor de exprimare: „În pripa ca de pripas/ gând cu prispă nescris/ riscă de-ascuţit şi de-asta,/ panta cu piscul glumind,/ se ceartă pasta cu pixul/ ori foamea cu fiscul privindu-mă fix,/ basmu-i basma curată să nu-l scriu,/ iar din fereastră timp lax, faximilat,/ invocă hârtia de lux din cuiul/ nu ştiu cui, care de unde nu-i,/precum pofta din oftat" (*Cu ochiul*).

SCRIERI: *Cetatea de inimă*, Bucureşti, 1972; *Porţile lui Septembrie*, Bucureşti, 1979; *Infranord*, Iaşi, 1981; *Inscripţii pe drumul rotund*, Bucureşti, 1989; *Ion Creangă, craiul semnelor*, Iaşi, 1995; *Înger în gerunziu. Jurnal itinerant (19 mai–19 noiembrie 1997)*, Bucureşti, 1998; *Pasul pe nu. Jurnal itinerant (1 ianuarie–31 decembrie 1996)*, Oneşti, 2000; ed. 2 *(Jurnal itinerant)*, I–IV, Oneşti, 2006–2007.

Repere bibliografice: Ion Caraion, *Cântec în coloană*, ATN, 1967, 2; Piru, *Poezia*, II, *349–350;* Al. Piru, [*Constantin Th. Ciobanu*], CRC, 1980, 33, SLAST, 1989, 41; Laurenţiu Ulici, *„Infranord"*, CNT, 1982, 21; Valentin Taşcu, *„Infranord"*, ST, 1982, 6; Nicolae Manolescu, *Zilele culturii călinesciene*, RL, 1995, 42; Vlad Sorianu, [*Constantin Th. Ciobanu*], ATN, 1999, 5, 2002, 3; Geo Vasile, *Un crepuscular*, RL, 1999, 38; Adrian Alui Gheorghe, *Starea poeziei*, CL, 2001, 3; Constantin Ciopraga, *Un „jurnal" în versuri*, CL, 2007, 12; Viorica Mereuţă-Sorta, *Despre virtuozitate şi dificultate în poezie*, ATN, 2010, 11–12; Ion Pop, *Un „jurnal poetic itinerant"*, TR, 2011, 2006; Alex. Ştefănescu, *Constantin Th. Ciobanu a învins încă o dată*, RL, 2012, 39. ***C.Ş.***

CIOBANU, Ion C. (27.X.1924, Budăi–Orhei – 19.I.2001, Chişinău), prozator. Este fiul Ecaterinei şi al lui Constantin Ciobanu. După ce a absolvit Şcoala Pedagogică din Orhei, urmează cursurile literare superioare la Institutul de Literatură Universală „Maxim Gorki" din Moscova (1959). A activat în domeniile pedagogic, politic şi obştesc, fiind, între altele, preşedinte (1961–1965) şi secretar al comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor (1971–1990), preşedinte al Sovietului Suprem din RSS Moldovenească (1961–1965, 1986–1990). I s-au acordat Premiul de Stat (1970) şi titlul Scriitor al Poporului (1984).

C. debutează editorial cu romanul *Codrii* (I–II, 1954–1957), pânză epică largă, policromă a evenimentelor prin care a trecut Basarabia în anii ’30–’50 ai secolului trecut. Personaje ca Ilie Geamănă, Ion Moraru, moş Toma Veşcă certifică aptitudinea scriitorului de a plăsmui tipuri sociale şi psihologice variate şi în mare parte veridice. „În mare parte” pentru că, din altă perspectivă, se resimte puternic tributul plătit ideologiei comuniste şi preceptelor realist-socialiste. Totuşi, spontaneitatea şi naturaleţea expunerii faptelor şi evenimentelor, atenţia pentru amănuntul pitoresc şi detaliul semnificativ, dialogul antrenant şi vorba populară de duh sunt caracteristice în romanele lui **C.**, mai cu seamă în cel intitulat *Podurile* (1966), unde proza de analiză este concurată de un lirism cuceritor, de natură folclorică sau mai curând cu sursa în scrisul lui Ion Creangă. Un realism dur, sprijinit şi pe descrierea veridică a deportărilor operate în Basarabia de regimul stalinist, domină naraţiunea în romanele *Cucoara* (1975) şi *Podgorenii* (1982). În culegerea de nuvele *Voci pe oglinda apei* (1981) se întâlnesc personaje demne de reţinut, scriitorul efectuând sondaje psihologice profunde şi apelând la fixarea firească a expresiei, gesturilor şi în genere a comportamentului moral al oamenilor (*Străinul, Pădure verde, pădure..., În seara de revelion* ş.a.). **C.** a tipărit şi cărţi de publicistică pe teme preponderent literare: *Evocări* (1964), *Tăria slovei măiestrite* (1971), *Modelări artistice* (1986), a reunit amintiri despre scriitori şi viaţa literară în *Mărturisiri nespovedite – ultimele scrieri* (2002), unde atmosfera anilor ’50–’60 din secolul trecut, lupta cu sistemul, dar şi concesiile, compromisurile sunt aduse în pagină bonom, fără patimă.

SCRIERI: *Codrii*, I–II, Chişinău, 1954–1957; *Întâlnire cu eroul*, Chişinău, 1962; *Evocări*, Chişinău, 1964; *Podurile*, Chişinău, 1966; *O pătăranie vânătorească*, Chişinău, 1970; *Tăria slovei măiestrite*, Chişinău, 1971; *Cucoara*, Chişinău, 1975; *Scrieri*, I–III, Chişinău, 1977–1978; *Voci pe oglinda apei*, Chişinău, 1981; *Podgorenii*, Chişinău, 1982; *Modelări artistice*, Chişinău, 1986; *Mărturisiri nespovedite – ultimele scrieri*, pref. Mihai Cimpoi, Chişinău, 2002.

Repere bibliografice: Nicolae Bileţchi, *Ion C. Ciobanu*, în *Profiluri*, *580–591*; Vasile Coroban, *„Cucoara” – universul satului contemporan*, LA, 1978, 15 iunie; Ion Ciocanu, *Podurile vieţii şi ale creaţiei. Studiu asupra creaţiei lui I.C. Ciobanu*, Chişinău, 1978; Vladimir Beşleagă, *Suflul vremii*, Chişinău, 1981, *129–144*; Nicolae Bileţchi, *Romanul şi contemporaneitatea*, Chişinău, 1984, *passim*; Haralambie Corbu, *Creaţia lui I.C. Ciobanu în şcoală*, Chişinău, 1986; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *186–187*; Ciocanu, *Lit. rom.*, *309–316*; Ciocanu, *Vase comunicante*, *356–360*; Nicolae Bileţchi, *Analize şi sinteze critice*, Chişinău, 2007, *236–260*.

I. C.

CIOBANU, Ion D. (25.IV.1910, Culnaia Veche–Odessa – 8.I.2000, Chişinău), propagandist, prozator, folclorist. A absolvit Institutul Pedagogic din Tiraspol (1932), fiind apoi şef al Secţiei de limbă şi literatură a Institutului Moldovenesc de Cercetări Ştiinţifice (Tiraspol, 1939, Chişinău, 1940–1941), director al Institutului de Istorie, Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiinţe de la Chişinău (1946–1952), director al Institutului Pedagogic „Ion Creangă” din Chişinău (1952–1956), şef al sectorului de folcloristică al Institutului de Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiinţe de la Chişinău (1960–1979).

În 1940 **C.** a participat la procesul de înlocuire a alfabetului latin cu alfabetul rus. Sub masca „neaoşismului moldovenesc”, a promovat ideea antiromânismului, impunând teoria falsă a celor „două limbi, două noroade, două culturi”. A sprijinit analiza sociologizant-vulgară a scrierilor literare şi a folclorului, a negat importanţa literaturii clasice. A elaborat manuale de gramatica „limbii moldoveneşti”, este autorul lucrării monografice *Poezia lirică populară moldovenească* (1973, în limba rusă), a îngrijit volumele *Poezia lirică* (1975), *Cântece revoluţionare sovietice* (1982, în colaborare) din seria *Creaţia populară moldovenească* (16 volume, 1975–1983). Ca prozator, a semnat câteva culegeri de povestiri: *Fata frumoasă* (1939), *Nănaşul şi finul* (1941), *La aprinsul zorilor* (1947), pe tema satului „nou” colectivizat, a „patriotismului” sovietic. În ultimii ani **C.** a continuat să susţină „moldovenismul” din cultură în două lucrări apărute la Universitatea din Tiraspol, în cadrul laboratorului de cercetări ale istoriei regiunii Transnistria: *Cuvânt despre destinul limbii materne* (1992), *Limba maternă în destinul meu* (1993), ambele în limba rusă.

SCRIERI: *Fata frumoasă*, Tiraspol, 1939; *Nănaşul şi finul*, Chişinău–Tiraspol, 1941; *Pagini din trecutul Moldovei*, Chişinău, 1946; *La aprinsul zorilor*, Chişinău, 1947; *Cum Paraschiţa a învăţat carte*, Chişinău, 1948; *Creaţia populară (Curs teoretic de folclor românesc din Basarabia, Transnistria şi Bucovina*) (în colaborare), Chişinău, 1991. **Antologii:** *Folclor moldovenesc*, Chişinău, 1956 (în colaborare); *Moldavskaia narodnaia liriceskaia poezia. Neobreadnaia pesnea*, Chişinău, 1973; *Poezia lirică*,

Chişinău, 1975; *Cântece revoluţionare sovietice*, Chişinău, 1982 (în colaborare).

Repere bibliografice: Andrei Hâncu, *Ştiinţă sau „ejovşcină" „enkavedevşcină"*, LA, 1989, 23 martie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 290.* ***G.B.***

CIOBANU, Mircea (13.V.1940, Bucureşti – 22.IV.1996, Bucureşti), poet, prozator, eseist.

Este fiul Mariei (născută Răportaru) şi al lui Gheorghe Sandu, constructor, pseudonimul fiind legat de numele unei bunici. A urmat cursurile serale ale Liceului „Dimitrie Cantemir" din Bucureşti, lucrând în paralel fie pe un şantier, fie în agricultură. După ce ratează admiterea la Facultatea de Arhitectură, în 1958 se înscrie la Facultatea de Filologie–Istorie din Iaşi (secţia de rusă), trei ani mai târziu transferându-se la Filologia bucureşteană, absolvită în 1964. Fiind repartizat la o şcoală sătească din Teleorman, refuză postul şi se angajează pe un şantier de construcţii. Între 1965 și 1966 este redactor la Agerpres, apoi, la recomandarea lui A.E. Baconsky, la Editura pentru Literatură (1967–1969), după care trece la Editura Eminescu şi la Cartea Românească (de la înfiinţarea ei, în 1970). După 1989 revine ca redactor-şef la Editura Eminescu, apoi fondează o editură proprie, Vitruviu (1996). Devine, în această perioadă, purtător de cuvânt în România al regelui Mihai I, pe care îl cunoaşte întâmplător cu ocazia primei ieşiri în Occident, într-o vizită la rudele din Elveţia. La începutul anilor '90 a realizat de altfel două volume intitulate *Convorbiri cu regele Mihai I al României*, prima biografie în dialog a fostului suveran. A publicat, în numeroase reviste culturale, poezii, eseuri, articole de critică literară şi plastică. I s-au decernat Premiul Uniunii Scriitorilor (1977, 1981, 1991, 1993, 1994) Premiul „Ion Creangă" al Academiei RSR (1983).

Debutul absolut al lui **C.** se produce în 1959, în revista „Tribuna", cu poezia *La porţile luminii.* În 1966 debutează editorial cu volumul de poeme *Imnuri pentru nesomnul cuvintelor*, situat în proximitatea hermetismului abstract al lui Ion Barbu din *Ritmuri pentru nunţile necesare*, trecut prin medievalismul lui Eugen Jebeleanu din *Inimi sub săbii.* Critica a invocat şi alte posibile vecinătăţi, de la baladismul cult al lui Ştefan Aug. Doinaş şi Radu Stanca până la teatralitatea lui Emil Botta şi lirismul oracular al lui Lucian Blaga, dintre congeneri cel mai apropiat fiind Cezar Baltag. Caracterul imnic, meditativ, centrat pe transfigurarea alchimică a logosului, conferă nota specifică a acestor poeme alcătuite din trei-patru strofe de câte zece-unsprezece silabe, cu rimă încrucişată; poemul *Armură* a fost considerat de comentatori o *ars poetica*, metonimie a limbajului opac, protector al fiinţei fragile: „Îmi voi lăsa sudoarea pe un mal/ şi-i voi privi statura călătoare/ rămasă-n urmă cu un gest final/ de-a mă primi în steiul ei de sare". Patentate încă din volumul de debut, retorica deliberat vetustă şi atemporală, tonul oracular şi ceremonios, figuraţia emblematică, parabolele biblice sau mitologice ambigue sau enigmatice, trimiţând la situaţii existenţiale general-umane sau la modele arhetipale, definesc şi cărţile de versuri ulterioare, începând cu *Patimile* (1968), continuând cu *Etica* (1971) şi *Cele ce sunt* (1974). Formula se schimbă totuşi, de la aspectul prozodic (abundă acum deca- şi endacasilabii fără rimă) la arhitectura de ansamblu. Dominant devine tonul enunţiativ, iar tema recurentă a damnării se asociază cu viziuni translucide aflate sub semnul umbrei şi al visului: „A fi trezit şi-ntors a fi din somnul/ nehotărât; dar a fi miez de ziuă/ în visul meu şi celălalt s-aştepte./ Privească la cadran şi limba umbrei/ s-arate că la timp e numai ceara/ bufnind din lucruri, sărurile-ncinse/ din zori asupra apelor şi stâlpii/cu pulbere de sus..." (*Celălalt*). În *Cele ce sunt* textele sunt puse în pagină cu rigoare formală sub forma unor pătrate, cele paisprezece silabe ale versurilor corespunzând numărului de versuri ale poemelor. Supratema lor ar putea fi „eliberarea de mişcare" din filosofia eleată, suprapusă imperativului gnostic al eliberării din „carcera" trupului supus descompunerii şi morţii. Poet dificil până la ermetism, care-şi încifrează semnificaţiile sau le ambiguizează prin elipse (o posibilă strategie împotriva cenzurii), **C.** compune scenarii lirice cu substrat biblic ale degradării cosmice. Figura predilectă

este, după cum s-a observat, metonimia. Cu *Versuri* (1982) şi *Vântul Ahab* (1984), poezia lui **C.** intră într-o nouă fază, a lirismului meditativ cu suflu profetic, modulat grav de ritmuri antice, dar eliberat din chingile prozodiei. Deşi există mai multe tangenţe cu realul contingent (s-a vorbit despre o „umanizare a lirismului"), spaţiile predilecte, predominant citadine, sunt transfigurate, atemporale sau ţinând de un timp al vechimii. Nostalgia tradiţiei, adâncirea compensatorie în „cărţile vechi" trădează o modernitate antimodernă, în sensul lui Jacques Maritain și Antoine Compagnon. Revelatoare sunt, cu deosebire, marile poeme – *De profundis*, *Praznicul mare*, *Vântul Ahab* –, culminând cu *Melissos*, trimiţând la ultimul reprezentant al şcolii eleate, Melissos din Samos, care gândea fiinţa dincolo de orice reprezentare antropomorfică. O figură tutelară este cea a construcţiei, a edificării: „Eu, prin urmare,/ ce să-mi închipui Melissos?/ Parte lucraseră ei, însă-n dreptul/ brâului zis armenesc i-a răzbit adierea –/ ce spun eu adierea? Bolnavă/ somnului pală de vânt// Seară era şi lumina-ntomnase pesemne –/ Melissos! Or, casa/ de când începuse să crească!.../ Astfel încât mă întreb: la ce bun să n-adoarmă zidarii!/ Casa-nvăţase oricum să lucreze de sine". Mitul reformulat modern al constructorului poate fi legat de o obsesie biografică (tatăl scriitorului a avut o astfel de ocupaţie). În ansamblu, poemele din anii '80 au un caracter sumbru; predomină viziunile apocaliptice, iar lirismul e mai narativ. Narativizarea se amplifică în *Viaţa lumii* (1989), unde titlul preluat de la Miron Costin (dimpreună cu tema ecleziastică a lui *vanitas vanitatum*) acoperă o sumă de „vedenii" ale vieţii lăuntrice, grupate în cicluri şi prezentate sub forma unor pilde cu semnificaţii metafizice neliniştitoare sau a unor meditaţii asupra sfârşitului corespunzând unei realităţi istorice aflate în pragul catastrofei, cum sugerează, de pildă, metafora ţinutului „părăsit de zei şi de oameni". Alcătuit din cinci poeme de mari dimensiuni: *Noaptea (fragmente mici)*, *Îngerul abatoarelor*, *Oaspete în viscolul mare*, *Noaptea (fragmente mari)* şi *Addenda – O cântare a Logofetesei*, volumul *Poeme* (1994) reprezintă o explorare radicală a întunericului existenţial, o prefigurare a morţii şi a lipsei de speranţă, pe care doar pitorescul balcanic, aglutinant şi ecumenic din *Addenda* o relativizează înţelept. Aceleaşi viziuni negre ale sfârşitului apropiat, expuse în formă psaltică sau sub forma unor rugăciuni, definesc şi postumele din *Anul tăcerii* (1997), reunind texte rămase în manuscris sau în presă. Diseminată în reviste, în paratexte sau în materia primă a cărţilor sale, eseistica lui **C.** vădeşte un umanist reflexiv cu o cultură vastă, intim asimilată. Bun cunoscător al tradiţiei neo- şi veterotestamentare, al cărţilor religioase vechi, al filosofilor antici greci şi latini, dar şi al celor moderni, comentator avizat al folclorului, dar şi al poeziei moderne, autorul a scris studii valoroase despre variantele poeziilor eminesciene, despre Ion Barbu, despre scriitori maghiari şi germani. În *Isarlâk* (publicat în „Secolul 20" în 1997) întreprinde o analiză a literaturii şi civilizaţiei româneşti prin prisma unui „stil balcanic" identificat ca matrice stilistică a mentalităţii autohtone, în *Noaptea limbajului* („Vatra", 1986) dezvoltă o teorie a poeziei noastre din perspectiva evoluţiei şi a condiţionărilor limbajului poetic, iar într-un studiu despre cărţile populare în cultura română dezvoltă ipoteza unei continuităţi a evoluţiei conştiinţei lingvistice şi artistice premoderne la nivelul oralităţii „analfabete". Scriitorul este, în optica lui Eugen Negrici, unul „funciarmente patristic", rafinamentul meditaţiilor etico-religioase din volumul postum *La capătul puterilor. Însemnări pe Cartea lui Iov* (1997), eseu poematic trimiţând la gogoliana *Meditaţie la dumnezeiasca liturghie*, „îl recomandă drept un redutabil exeget al *Bibliei* [...] şi poate cel mai important scriitor român religios". Judecata e valabilă, deopotrivă, pentru opera sa poetică şi prozastică, în condiţiile în care sistemul comunist, oficial ateu, nu permitea apariţia unui asemenea tip de literatură decât prin camuflaj parabolic şi alibiuri culturale. Alţi comentatori au accentuat, dimpotrivă, caracterul estetic al operei în defavoarea celui moral şi spiritual. Literatura lui **C.** e simultan structurată de arhitextul biblic, adaptat existenţial, şi de sentimentul captivităţii în istoria profană, scenariul apocaliptic evocând, indirect, datele concrete ale epocii. Combinaţia de hermeneutică teologică şi reflecţie subiectivă din *La capătul puterilor* se înrădăcinează într-o obsesie veche pentru Iov, vinovatul fără vină atins de aripa deznădejdii care-l determină să i se adreseze lui Dumnezeu. Suferinţa lui Iov e analogă patimilor lui Iisus, ce asigură structura de adâncime a romanului *Cartea fiilor* (1970). Parabolă cristică grefată pe un fond arhetipal şi străbătută de un lirism

intens, naraţiunea urmăreşte, în cele trei capitole ale sale (cifră simbolică, indicând, desigur, trinitatea), tribulaţiile unui bătrân cerşetor şi ale fiului său pe care-l caută; tânărul moare pe un drum epuizant, iar cadavrul trece succesiv prin mâinile mai multor locuitori (preotul Musun, profesorul Cazilu, spălătoreasa Marta) ai unui oraş administrat de un personaj versatil, cu atribute demonice (Canta). Toată lumea caută să se descotorosească de cadavru, iar când bătrânul descoperă mortul în casa lui Cazilu, puţin înaintea înhumării trupului este alungat de administrator, pe motiv că nu-şi poate proba identitatea. În mod simbolic, mormântul fiului nu va putea fi găsit în cimitir, sugerându-se astfel o posibilă înviere (numele tânărului – Melhisedec – trimite de asemenea la Cristos). Un „nucleu hermeneutic" (Ion Bogdan Lefter) al prozelor viitoare îl reprezintă *Martorii* (1968). Nicolae Manolescu a văzut aici „întâiul nostru metaroman deplin" prin separaţia totală dintre jocul vieţii şi cel al literaturii, şi unul din primele romane româneşti neinfestate ideologic, scris după ieşirea de sub zodia realismului socialist şi apărut într-un an de maximă liberalizare a regimului. Subiectul, labirintic, dificil de urmărit prin amestecul derutant al planurilor, are ca punct de plecare investigarea vieţii unui personaj defunct numit, misterios, Domnul – trimitere profană la un Dumnezeu absent – şi a fiului acestuia, autor al unei cărţi intitulate *Lupta cu lucrurile*, în care e relatată chiar moartea tatălui. Atmosfera e spectrală, preapocaliptică, caracteristică, de altfel, pentru întreaga creaţie a lui **C.**, în care existenţa însăşi apare ca o *ars moriendi*. Critica momentului a făcut apropieri – superficiale – de Noul Roman francez şi de gândirea structuralistă. Ele au fost, pe drept cuvânt, respinse de autor. Romanul conţine, într-adevăr, o parabolă a creaţiei „dezlegate de lume" (corespunzând spiritului dezlegat de trup) şi a cărţii imposibile, suficiente sieşi. Numai că miza e alta, (meta)ficţiunea vizând condiţia metafizică a omului şi a familiei în lumea modernă. Semnificaţia ultimă are, aşadar, un caracter apofatic, *Martorii* ilustrând imposibilitatea aflării adevărului (sensului) într-o istorie dominată de mistificare, manipulare şi teamă, reflex al pierderii legăturii cu divinitatea. Tipologic, romanul ţine de datele modernismului târziu şi poate fi aşezat în serie cu istoria ocultă a enigmelor familiale din *Iarna fimbul* de Alice Botez, apărut în acelaşi an.

Marin Sorescu, Mircea Ciobanu și Ion D. Sîrbu

Din materia reflexivă a *Martorilor* se vor nutri şi următoarele cărți de proză ale lui **C.**, şi în mod special acele texte denumite generic „epistole" şi aparţinând unei formule de graniţă, melanj de eseu, poem narativ, fabulă sapienţială şi poveste cu substrat mitic, biblic ori filosofic. *Epistole* (1969) şi *Armura lui Thomas şi alte epistole* (1971) reunesc în jurul unor nuclee epice minimale, cu rezonanţe vetero- şi neotestamentare şi încărcate de aluzii culturale – Antichitatea şi Evul Mediu fiind referințe privilegiate –, o serie de spovedanii cvasidostoievskiene, reflecţii de natură etică pe teme precum vinovăţia, păcatul, ispăşirea, căutarea lui Dumnezeu, asceza, purificarea, moartea sau dihotomia suflet/trup. Câteva „epistole" tratează despre inefabilul artei, precum naraţiunea ce-l are protagonist pe Secundus, actor-sclav la Roma, care se stinge pe scenă când îl interpreta, cu maxima autenticitate posibilă, pe Agamemnon murind. În bună măsură, aceste naraţiuni-eseu conţin naraţiuni utopice, pilde, alegorii, parabole, în care Potopul, Sodoma şi Gomora ori Țara Făgăduinţei sunt topoi recurenți, camuflați, împreună cu o întreagă reţea de simboluri biblice, într-un text cu cadenţă de poem ce descrie, cu lux

de detalii, lumi de fantasme. Epicul se înscrie într-un timp mitic, în care răzbat, cu intermitenţă, ecouri dintr-o lume modernă şi dintr-un prezent înceţoşat, iar personajele sunt arhetipale. Ultima piesă din ciclul epistolar, *Tăietorul de lemne* (1974), e alcătuită aproape în exclusivitate dintr-o reţea de ipoteze şi deducţii, în care eseul se îmbină cu pilda şi predica (trimiteri la mitul lui Cain). Mai mult decât *Martorii*, epistolele suferă de un abuz de reflexivitate eseistică alambicată şi de o prolixitate care opacizează discursul. Este ceea ce a impietat, în fond, asupra receptării postcomuniste a prozei şi poeziei autorului, intrate într-un con de umbră. Opera de vârf a lui **C.** o constituie însă romanul din cele şase volume numite *Istorii* (I–VI, 1977–1993), unul dintre cele mai ambiţioase şi mai complexe proiecte romaneşti ale modernităţii postbelice autohtone. Spre deosebire de *Martorii*, protagonistul din *Istorii*, inginerul constructor şi vigurosul *pater familias* Gheorghe Palada, „Marele" Palada, are o prezenţă masivă şi o identitate autoritară, de erou civilizator. Discursul narativ oferă iluzia omniscienţei, dar e orchestrat din *off* de o metaconştiinţă care imprimă romanului un caracter hermeneutic; în ultimul volum, *Tânărul bogat*, el îi aparţine lui Marcu, unul dintre fiii Marelui Palada şi alter ego al lui **C.** Spre deosebire de joyceanul *Lumea în două zile* al lui George Bălăiţă, cu care prezintă unele înrudiri, cinci volume ale *Istoriilor* cuprind evenimente derulate pe parcursul primelor trei zile ale anului 1959, totul deschizându-se printr-o imagine a sărbătorii – petrecerea Anului Nou 1959 – în casa amfitrionului Palada. Structurate, simetric, în câte trei părţi – prima şi ultima redând scene din viaţa personajului principal, a doua împletind reminiscenţe ale istoriei familiei Palada şi ale familiei soţiei sale Maria –, patru volume sunt complinite de al cincilea, ce cuprinde exclusiv evenimentele celei de-a treia zile, ultima din viaţa lui Palada. Cartea a doua a volumului al patrulea fusese dedicată profesorului Leon Pascal, singurul personaj cu o astfel de pondere din afara celor două familii şi, structural, opus dominatorului constructor prin retractilitatea sa contemplativă, livrescă. Ultimul volum are o structură diferită, sub forma unei culegeri de nuvele dedicate, fiecare, câte unui personaj important: Adam, Logofeteasa, Leon Pascal, Marcu, Maria şi Gheorghe Palada. Caracterul lor independent, dar interdependent corespunde caracterului autonom al volumelor. Un al şaptelea volum, urmărind genealogia paternă a protagonistului de pe la 1700, nu a mai apucat să fie scris, iar *Cronică dictată* şi *Codex Diabolicus* au rămas abia schiţate. De *Istorii* urma să fie legat şi jurnalul de atelier al lui **C.** din anii 1980–1989; câteva fragmente intitulate *Addenda (jurnal pe zece ani)* au apărut în presă. În aceeaşi *Addenda* a *Istoriilor* urmau să fie încorporate şi câteva poeme (*Melissos*, *Scara*, *Hoitarii*), incluse în cărţile de versuri; invers, poemul *O cântare a Logofetesei* din *Tânărul bogat* va fi transferat ca ultimă piesă în *Addenda* volumului *Poeme* din 1994. Astfel de permutări confirmă ideea unei arhitecturi modulare a ansamblului operei lui **C.** şi al unei coerenţe profunde a acesteia, în interiorul căreia poemele pot fi citite ca ilustrări lirice ale imaginarului prozei. Totul – subsumat unei enorme încrederi în puterea edificatoare a cuvântului. Proiectat, prin saga familiei Dudescu, în lumea balcanică, fojgăitoare, a negustorimii bucureştene din perioada 1900–1950, dar cu ancore aruncate mult mai adânc în timp, extins apoi spre lumea intelectuală a epocii interbelice, ciclul *Istorii* oferă, la un prim nivel, o reformulare a romanului de periferie burgheză în ascensiune (Hortensia Papadat-Bengescu ş.a.) sau a celui de moravuri, dar şi a „cronicilor de familie", a (bildungs)romanelor de tip frescă şi a epopeilor „de şantier" ale anilor '50. Acest roman total e conceput, de fapt, ca un puzzle de istorii familiale subordonate unei vaste, multistratificate fabulaţii genealogice, cu certe resorturi autobiografice. Întâmplările actualizează, de fiecare dată, un substrat biblic, pe un traseu cu sugestii iniţiatice; tradiţional la un prim nivel, de o masivitate epică şi o pregnanţă realistă absente în cărţile precedente, romanul e construit în reţea pe o infrastructură simbolică şi ezoterică (adevărat cosmos pitagoreic) extrem de sofisticată, însufleţită de o meditaţie practic nerezumabilă asupra resorturilor nevăzute ale existenţei şi ale logosului întemeietor. Acest mare roman al „istoriilor de familie" (şi al Familiei) este, în primă şi ultimă instanţă, un (meta)roman al fiinţei, în care existenţialul e guvernat, din umbră, de metafizic.

Mircea Ciobanu e, poate, [...] *scriitorul contemporan cel mai contradictoriu: nu e carte a lui care să nu ridice o problemă morală, rezolvată de fiecare dată într-un sens estetic. Nu e un moralist dublat de un estet, ci un estet cu veleităţi de moralist. Înrudirea cu poezia este evidentă.*

Ochiul lui e mai viu atras de spectacolul abjectei măreţii a Logofetesei decât de tulburarea conştiinţei lui Palada. În ciuda marii deosebiri de manieră (mai firească şi mai tradiţională în Istorii decât în cărţile precedente, mai epică, mai puţin teoretizantă), Mircea Ciobanu rămâne acelaşi artist care contemplă lumea cu un hulpav ochi estetic.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Imnuri pentru nesomnul cuvintelor*, pref. Nicolae Manolescu, Bucureşti, 1966; *Martorii*, Bucureşti, 1968; ed. Bucureşti, 1973; *Patimile*, Bucureşti, 1968; *Epistole*, Bucureşti, 1969; *Cartea fiilor*, Bucureşti, 1970; *Armura lui Thomas şi alte epistole*, Bucureşti, 1971; *Etica*, Bucureşti, 1971; *Cele ce sunt*, Bucureşti, 1974; *Tăietorul de lemne*, Bucureşti, 1974; *Istorii*, I–VI, Bucureşti, 1977–1993; *Versuri*, Bucureşti, 1982; *Vântul Ahab*, Bucureşti, 1984; *Marele scrib*, pref. Magdalena Popescu, Bucureşti, 1985; *Martorii. Epistole. Tăietorii de lemne*, pref. Cornel Ungureanu, Bucureşti, 1988; *Viaţa lumii*, Bucureşti, 1989; *Convorbiri cu Mihai I al României*, I–II, Bucureşti, 1991–1993; *Poeme*, pref. Ioanid Romanescu, Iaşi, 1994; *Anul tăcerii*, Bucureşti, 1997; *La capătul puterilor. Însemnări pe Cartea lui Iov*, Bucureşti, 1997. **Antologii**: *Poeziile creştinilor români*, pref. edit., Bucureşti, 1995. **Traduceri**: N.G. Cernâşevski, *Prologul*, Bucureşti, 1957 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi); Victor Sivetidis, *Oracolul lui Oreste*, Bucureşti, 1969.

Repere bibliografice: Damian, *Intrarea*, *76–80*; Popa, *Modele*, *114–120*; Negoiţescu, *Lampa*, *225–229*; Protopopescu, *Volumul*, *201–206*; Piru, *Poezia*, II, *242–253*; Raicu, *Critica*, *313–316*; Iorgulescu, *Scriitori*, *184–188*; Dorcescu, *Embleme*, *99–106*; Georgescu, *Volume*, *73–77*; Grigurcu, *Poeţi*, *257–260*; Doinaş, *Lectura*, *208–213*; Moraru, *Semnele*, *195–199*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *275–280*; Culcer, *Serii*, *194–204*; Simuţ, *Diferenţa*, *149–152*; Tuchilă, *Cetăţile*, *167–189*; Vlad, *Lectura rom.*, *140–148*; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *88–95*; Simion, *Scriitori*, III, *334–345*; Negrici, *Introducere*, *153–173*; Grigurcu, *Existenţa*, *218–226*; Holban, *Profiluri*, *219–231*; Cistelecan, *Poezie*, *83–86*; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *492–498*; Al. Paleologu, *Inima regelui*, RL, 1991, 51; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *99–103*; Simuţ, *Incursiuni*, *168–171*; Ulici, *Lit. rom*, I, *73–79*; Pop, *Pagini*, *120–125*; Manolescu, *Litere*, *326–331*; *Dicţ. analitic*, II, *195–199*, III, *284–287*; *Dicţ. esenţial*, *169–171*; Grigurcu, *Poezie*, I, *256–260*; Manolescu, *Lista*, II, *204–214*, III, *251–262*; Lefter, *Scurtă istorie a romanului românesc*, Piteşti, 2001, *133–146*; Soviany, *Textualism*, II, *214–218*; Negrici, *Comunism, Proza*, *197–201*, *326–328*; Holban, *Ist. lit.*, II, *108–119*; Manolescu, *Istoria*, *1154–1162*; Culianu, *Studii*, II, *194–196*; Popa, *Ist. lit.*, II, *445–450*; Cristina Cioabă, *Identitate şi disoluţie. Introducere în opera lui Mircea Ciobanu*, pref. Paul Cornea, Bucureşti, 2010. ***P. C.***

CIOBANU, Nicolae (4.VIII.1931, Băluşeşti-Girov, j. Neamţ – 27.XI.1987, Bucureşti), critic şi istoric literar, editor.

Părinţii, Ana (n. Sava) şi Constantin Ciobanu, ţărani, îl îndrumă spre o activitate practică. Drept urmare, fiul lor va urma Şcoala Medie Silvică din Pucioasa, devenind tehnician silvic. Totuşi, în 1952 intră la Facultatea de Filologie din Bucureşti. După absolvire, în 1957, lucrează în redacţia revistei „Scrisul bănăţean" din Timişoara. Tânărul redactor își arăta îngrijorarea, într-o scrisoare din 1958 către Tudor Vianu, față de brutalitatea cenzurii, care interzisese publicarea articolului *Orient şi Occident într-o discuţie filosofică* al profesorului său din Bucureşti. Peste doi ani părăseşte Timişoara, dezamăgit că nu putuse ocupa un post în învăţământul universitar pe motive de „dosar": în 1956, în ultimul an de facultate, fusese exclus din UTM pentru atitudinea sa din timpul mişcărilor studenţeşti legate de evenimentele din Ungaria. Între 1960 şi 1962 este profesor într-un sat din judeţul Dâmboviţa, iar la începutul lui 1963 se reîntoarce la Timişoara ca redactor la „Scrisul bănăţean" („Orizont") şi asistent, după un timp lector la Universitate. La sfârşitul anului 1968 este nevoit să plece definitiv din oraş şi se stabileşte în Bucureşti, angajându-se mai întâi la Televiziunea Română, apoi, din 1971, ca redactor, mai târziu şef al secţiei de critică literară la revista „Luceafărul". Din 1985 până la sfârşitul vieţii este director al Muzeului Literaturii Române. În 1971 obţinuse titlul de doctor în filologie al Universităţii din Bucureşti. Debutează încă din vremea studenţiei în „Gazeta literară" (1956). Scrie la mai toate revistele Uniunii Scriitorilor, îndeosebi la cele unde a funcţionat ca redactor, susţinând rubricile „Cronica literară", „Retrospective", „Cartea de debut". Publică şi foiletoane în serial, ultimul fiind despre proza fantastică. A semnat şi cu pseudonimele Nic. C. Sava, Valentin Ganea.

Criticul **C.** este dublat, mai ales în prima parte a activităţii sale, de istoricul literar. Volumul de debut este un studiu sistematic intitulat *Nuvela şi*

povestirea contemporană (1967), urmat, peste ani, de o antologie cu aceeaşi temă, *De la Constantin Negruzzi la Pavel Dan* (1979). În 1970 îi va apărea monografia *Ionel Teodoreanu. Viaţa şi opera*. Complementar, va tipări, cu acribie documentară, o ediţie a scrierilor lui Ionel Teodoreanu în şapte volume (*Opere alese*, 1968–1981). În contribuţiile de cronicar literar – *Panoramic* (1972), *Critica în primă instanţă* (1974) – abordează cu preponderenţă domeniul prozei literare. Chiar şi volumul *Eminescu* (1984) este dedicat prozei poetului, investigând „structurile fantasticului narativ”. Este evidentă o specializare a lui **C.** pe problemele prozei scurte româneşti. O carte postumă, *Între imaginar şi fantastic în proza românească* (1987), vine să întărească această afirmaţie. E de apreciat efortul comentatorului de a-şi moderniza mijloacele de abordare a fenomenului literar în alte câteva apariţii: *Însemne ale modernităţii* (I–II, 1977–1979) şi *Întâlnire cu opera* (1982). Istoria literară – cu referinţă specială la Ionel Teodoreanu – **C.** o concepe mai mult ca un demers de „demistificare şi demitizare”. Totuşi, monografia despre autorul *Uliţei copilăriei* şi *La Medeleni* este clasică, investigând metodic viaţa şi opera prozatorului. Încercând să explice unicitatea stilului lui Ionel Teodoreanu, de factură lirică, încărcat de metafore preţioase, cu un imens succes de public încă de la debut, exegetul disjunge – în linia lui G. Ibrăileanu – între scriitorii moderni munteni, care-şi reprimă nostalgiile după vremurile apuse, şi scriitorii moldoveni, care se lasă fermecaţi de „glasul amintirilor”. Abordând aşa-zisul subiectivism auctorial, criticul pledează pentru unicitatea şi independenţa celor mai îndrăgite personaje ale operei faţă de biografia celui care le-a creat. Cu acest prilej el nu ezită să opereze disocieri între opere valoroase, cum ar fi ciclul *Medelenilor*, şi neîmpliniri sau chiar eşecuri, invalidate de gustul publicului de azi. **C.** a dovedit prin monografia sa, dar şi prin ediţia critică la care a lucrat cu profesionalism peste un deceniu, că are calităţi remarcabile de critic, istoric literar şi editor. Polemic şi obstinat disociativ, îndeosebi în *Incursiuni critice* (1975), cronicarul literar încearcă, într-o suită de articole, o definire a condiţiei debutului. El glosează asupra actului critic, pe care îl înţelege ca pe o formă de meditaţie asupra existenţei umane. Termenul de referinţă pentru o *ars critica* bazată pe conceptul moral al „bunului-simţ” ar fi umanismul activ. Poziţia sa tranşantă poate crea impresia inaderenţei la conceptele teoretice moderne. Chiar dacă nu şi-a structurat programatic liniile orizontului critic, este evidentă în demersul său tendinţa de a-şi defini clar termenii. Moartea prematură l-a împiedicat să sistematizeze într-o sinteză integratoare punctele de vedere risipite în cronicile ce ambiţionează să consemneze la zi performanţele literaturii contemporane. Argumentele lui sunt mai ales extrinseci actului creator, explicabile prin formaţia sa de istoric literar. Dar însumate cu probitate şi uneori convingător, ele dau criticului posibilitatea să se delimiteze, adesea în campanii de presă prelungite, de alte opinii şi să-şi contureze propriul mesaj.

SCRIERI: *Nuvela şi povestirea contemporană*, Bucureşti, 1967; *Ionel Teodoreanu. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1970; *Panoramic*, Bucureşti, 1972; *Critica în primă instanţă*, Bucureşti, 1974; *Incursiuni critice*, Timişoara, 1975; *Însemne ale modernităţii*, I–II, Bucureşti, 1977–1979; *Întâlnire cu opera*, Bucureşti, 1982; *Eminescu. Structurile fantasticului narativ*, Iaşi, 1984; *Între imaginar şi fantastic în proza românească*, Bucureşti, 1987. **Ediţii, antologii:** Ionel Teodoreanu, *Opere alese*, vol. I–III, introd. edit., Bucureşti, 1968, vol. IV–V, introd. edit., Bucureşti, 1970–1971 (în colaborare cu Aurelia Rusu), vol. VI–VII, introd. edit., Bucureşti, 1977–1981; *De la Constantin Negruzzi la Pavel Dan*, introd. edit., Bucureşti, 1979.

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, *„Nuvela şi povestirea contemporană”*, O, 1967, 6; Dumitru Micu, *„Ionel Teodoreanu”*, TR, 1970, 29; Eugen Simion, *„Ionel Teodoreanu”*, LCF, 1970, 49; Liviu Leonte, *„Panoramic”*, CRC, 1974, 1; Doina Uricariu, *„Incursiuni critice”*, CNT, 1976, 35; Lucian Raicu, *Critica de recuperare*, RL, 1977, 26; Dimisianu, *Opinii*, *304–308*; Mihai Ungheanu, *„Însemne ale modernităţii”*, LCF, 1979, 51; Ion Buduca, *Alte însemne ale modernităţii*, AFT, 1980, 1; Cristea, *Faptul*, *334–337*; Stan Velea, *„Întâlnire cu opera”*, RITL, 1983, 4; Valentin F. Mihăescu, *„Eminescu. Structurile fantasticului narativ”*, CNT, 1984, 43; Ioana Em. Petrescu, *Studii eminesciene*, ST, 1985, 1; Piru, *Critici*, *73–76*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *568–569*. ***S.I.***

CIOBANU, Nicu (26.VIII.1960, Sân Miai-Locve, Serbia), poet, prozator, jurnalist, traducător. Este fiul Mariei (n. Mohan) și al lui Ion Cioban, ţărani. A urmat liceul în Alibunar şi la Vârşeţ (1973–1979), Facultatea de Drept şi Facultatea de Filosofie la Novi Sad, fiind licenţiat numai al celei din urmă (1984). Va fi redactor la postul de radio Novi Sad, secţia română (1984–2001; i se difuzează în acest interval un număr mare de scenarii radiofonice), redactor-şef al Editurii Libertatea din Pančevo

(1993–2000), redactor cultural la Televiziunea din Novi Sad, secţia română (1997–1999), director al Casei de Presă şi Editură Libertatea din Pančevo. Debutează cu versuri în revista „Tribuna tineretului" (1977), iar editorial cu volumul *Păsări neînşeuate* (1981). Mai este prezent în „Bucuria copiilor", „Libertatea", „Lumina", „Piramida", „Tinereţea" ș.a. Versurile i-au fost incluse în mai multe antologii și au fost traduse frecvent. A primit numeroase distincții, printre care Premiul Festivalului de Poezie al Tinerilor Poeţi, Premiul Academiei Internaţionale „Mihai Eminescu", Premiul Editurii Libertatea (1997), Diploma de Onoare a Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni (1997), Premiul Omul Anului, decernat de Fundaţia Română de Etnografie şi Folclor din Voivodina (2002), Premiul Special pentru traduceri acordat de Filiala Timişoara a Uniunii Scriitorilor şi de revista *„Orizont"* (2010).

Poeziile de debut ale lui **C.** sunt un amestec de prozaism şi de imagini suprarealiste („Era vineri/ La prânz s-a servit fasole/ Atunci ai venit şi tu/ călare pe barză"), fără a fi ocolite unele reflexe metapoetice. Atmosfera este vag rustică, adesea cu sarcastice dezavuări ale oraşului. Plachetele următoare adâncesc aceste tendinţe, adăugându-le o anume violenţă atât de limbaj, cât şi de imagini („Să-i tăiem ochiului/ ochiul. Din el vor ieşi viermi umflaţi/ de-atâta ploaie şi sâmburele putrezit/ încolţi-va"). *Împrejurări inexplicabile* (1990) conţine texte mai dezinvolte, care mizează pe umor şi pe tehnica intertextualităţii. **C.**, reprezentant de seamă al generaţiei optzeciste din Voivodina, format la cenaclul literar Tinerele Condeie din Vârşeţ, își axează poezia pe de o parte pe problematica existenţială, iar pe de altă parte pe căutarea unui adevăr al omului într-o lume periclitată de realul mărunt. Această viziune e întemeiată pe o observaţie exactă, minuţioasă, aproape fiziologică. Totodată, fuga dinspre „periferie" spre „centru" spulberă multe iluzii, punând la încercare curajul de a rosti adevărul. În cel de-al doilea volum al lui **C.**, *Om singur visând* (1984), versurile sunt într-un anume fel diferite, cuprinse parcă de un mister ascuns dincolo de cotidianul existenţial. Poetul construieşte sintagme inedite în Voivodina, întors fie spre expresionism, fie spre postmodernism şi neonaturalism. Recele ochiului este un laitmotiv în lirica lui („ochiul se deşiră arzând/ şi durerosul zvon e precum un fier foşnind/ în pleoapa copilului plăpând" – *Când nu mai poţi trăi o altă iarnă...*). Altcândva în pragul uşii se întrezăresc „imagini ce se perindă în întuneric", în piaţă se simte „miros de lumină pârlită", grădina cu „ierburile străvezii" pulsează în aer, în sat „caii nu mai miroseau a toamnă uscată/ şi a fum" (*Imagini din viaţa unui ochi*). Bizare sunt figurile proiectate pe acest fundal: demenţi care se spânzură în altar, birjari care ruginesc, cronicari miopi, indivizi care urinează în vase chinezeşti, un ţăran turbat, copii din flori care înnebunesc de atâta carte, un om cu limba vânată în joc, dar și poetul însuşi şi „ea", văzută ca sens al existenţei. Pentru **C.** toamna e anotimpul crimelor, cu ploi palide, bolnave de insomnie. În general, poezia lui are drept ax obsesia distanței care separă propria identitate și realul, un real trivial, lipsit de orice sacralitate.

SCRIERI: *Păsări neînşăuate*, Pančevo, 1981; *Om singur visând*, Pančevo, 1984; *Împrejurări inexplicabile*, Pančevo, 1990; *Depoetizare*, Pančevo, 2002; *Poeme*, Iași, 2005; *Pe aripile inspirației* (în colaborare cu Vasa Barbu și Costa Roșu) Pančevo, 2008. **Traduceri:** *Nadomak Vitlejema: rumunska kpatka proza XX beka* [*În preajma Betleemului: proză scurtă românească din secolul XX*], Pančevo, 2010.

Repere bibliografice: Ion Deaconescu, *Poezie şi epocă*, Novi Sad, 1989, *73–77*; Mariana Dan, *Sufletul universal nu are patrie*, Belgrad, 1997, *85–90*; Baba, *Compendiu*, *22–23*; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, 1997, *231–237*; Agache, *Lit. rom. ţările vecine*, *375–378*; Simeon Lăzăreanu, *O călătorie epică între două limbi*, „Libertatea", 2011, 13; Carmen Dărăbuş, Virginia Popovici, *Literatura de limba română din Serbia şi antropologia culturală*, Cluj-Napoca – Novi Sad, 2012, *189–194*; Marina Ancaiţan, *Rostirea continuă*, Pančevo, 2012, *14–22*. ***D.B.-D., V.P.***

CIOBANU, Radu (8.III.1935, Timişoara), prozator.

Este fiul Dorinei (n. Demian) şi al lui Silviu Ciobanu, avocat; prenumele la naștere: Radu Pompiliu Ioan. Frecventează cursurile liceale la Timişoara, finalizându-le în 1953; printre colegi se numără Livius Ciocârlie, dar și viitorul fizician Peter Freund,

cu care mai târziu va realiza cartea de convorbiri *Dialog peste Atlantic* (2006). După bacalaureat devine student al Facultăţii de Agronomie din Timişoara (1954–1958), abandonată în anul al IV-lea, apoi al Facultăţii de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj (1959–1964). După licență este mai întâi profesor la Dobra (1964–1965), Hunedoara (1965–1972) şi ulterior la Deva, unde va fi metodist cultural. Debutează în 1958, în revista „Scrisul bănăţean", cu schiţa *Băiatu*. Editorial, debutează în 1970 cu volumul *După-amiaza bătrânului domn*. Colaborează, îndeosebi cu proză, la „Steaua", „Tribuna", „Orizont", „Vatra", „Transilvania", „Luceafărul", „Viaţa românească", „Dilema", „Dilemateca", „Discobolul", „Secolul 21", „Caiete critice", „Arca" ș.a. Din 1998 este director al revistei „Arhipelag". Printre alte distincții, i s-a acordat Premiul de Excelenţă al Uniunii Scriitorilor, Filiala Timişoara (2002). În preajma lui 2000 s-a stabilit în Germania.

Proza scurtă (nuvele, povestiri, schiţe) inclusă de **C.** în volumul *După-amiaza bătrânului domn* are, ca tematică şi procedee, caracterul unor exerciţii pregătitoare pentru câteva dintre romanele ulterioare. Nuvela care dă titlul culegerii devine primul capitol al romanului *Crepuscul* (1971; Premiul Uniunii Scriitorilor), carte densă, bine articulată, ilustrând formula romanului social. Biografia unui bătrân magistrat, descendent pe linie maternă din oştenii lui Avram Iancu, constituie un prilej de meditaţie asupra lumii transilvănene, făcând trimitere la amurgul unei familii, la disoluţia unei clase. Totodată, *Crepuscul* este un roman al universului familial, vădind capacitatea scriitorului de a „recupera" epic atmosfera unei epoci revolute (aici, aceea interbelică, în special), cu mijloacele consacrate ale realismului. Romanul etalează în pagini descriptive remarcabile imaginea unui oraş de altădată (în filigran se descifrează Timişoara), scene de gen (talciocul, evenimente de familie cu ecou comunitar etc.), portrete şi momente de rememorare implicând impactul cu istoria. *Zilele* (1972) continuă tendinţa spre fresca socială, anexând în formula romanului de familie problematica faptului de actualitate, a banalului cotidian. Tot pe structura unor „biografii" configurate în interesante proiecţii epice se bazează **C.** în romanele cu temă istorică: *Nemuritorul albastru* (1976), *Vămile nopţii* (1980), *Linia şi sfera* (1982), *Călăreţul de fum* (1984), *Roata lumii* (1988). În aceste „imagini" având ca protagonişti personaje atestate istoric – Petru Rareş, Miron Costin, Constantin Brâncoveanu, Horea –, deşi recurge la o riguroasă documentare, scriitorul nu urmăreşte atât reconstituirea în sensul consacrat, cât problematizarea. Mai degrabă ipoteze epice, romanele vizează teme generice: sensul creaţiei şi al existenţei, relaţia individ–putere ş.a. Autorul caută un decupaj de scene simbolice, evită ordonarea riguros cronologică a tramei epice, alternând perspectivele narative. Pentru modul său de a concepe romanul istoric sunt edificatoare îndeosebi *Nemuritorul albastru* şi *Vămile nopţii*, care pun în ecuaţie tema puterii; cele două volume, concepute în serie, vor fi publicate împreună în 2012. *Arhipelagul* (1987), subintitulat „roman", este în aceeaşi măsură un „jurnal de scriitor". De fapt, romanul autobiografic este interferat de un jurnal, planul evocării fiind dublat de un plan al confesiunii şi reflecţiei. Pe o formulă asemănătoare mizează romanul *Steaua fiecăruia* (2004). Jurnale propriu-zise – *Scara interioară. Jurnal 1980–1984* și *Ţărmul târziu. Jurnal 1985–1990* – vor fi publicate în 1999 și în 2004, consemnând atât activitatea scriitorului, cât și precaritățile ultimului deceniu comunist. *Recurs la raţiune* (2011) conține interviuri luate autorului, cu numeroase pasaje autobiografice, dar și recenzii sau eseuri despre elite, consumism și, în general, despre starea culturală postcomunistă.

SCRIERI: *După-amiaza bătrânului domn*, Bucureşti, 1970; *Crepuscul*, Bucureşti, 1971; *Zilele*, Bucureşti, 1972; *Treptele Diotimei*, Bucureşti, 1973; *Dreptul de a începe*, Bucureşti, 1974; *Poveşti pentru trei seri*, Timişoara, 1975; *Nemuritorul albastru*, Bucureşti, 1976; ed. 2 [*Nemuritotul albastru. Vămile nopţii*], Timișoara, 2012; *Ultima vacanță*, Bucureşti, 1977; *Vămile nopţii*, Bucureşti, 1980; *Linia şi sfera*, Bucureşti, 1982; *Heralzii*, Bucureşti, 1983; *Călăreţul de fum*, Bucureşti, 1984; *Casa fericiţilor*, Bucureşti, 1986; *Arhipelagul*, Timişoara, 1987; *Roata lumii*, Bucureşti, 1988; *Mic dicţionar de cultură religioasă*, Timişoara, 1994; *Dicţionarul rostirilor biblice*, Timişoara, 1996; *Scara interioară. Jurnal 1980–1984*, Timişoara, 1999; *Steaua fiecăruia*, Timişoara, 2004; *Ţărmul târziu. Jurnal 1985–1990*, Deva, 2004; Radu Ciobanu–Peter Freund, *Dialog peste Atlantic*, Deva, 2006; *Europa din noi*, Timişoara, 2008; *Recurs la raţiune*, Timişoara, 2011.

Repere bibliografice: Nicolae Balotă, [*Radu Ciobanu*], RL, 1971, 36, LCF, 1977, 45; Dana Dumitriu, *„Crepuscul"*, ARG, 1972, 6; Mircea Vaida, [*Radu Ciobanu*], LCF, 1973, 2, TR, 1976, 11; Val Condurache, *Romanul politic*, CL, 1974, 3; Nicolae Baltag, *Cu ajutorul dicţionarului de simboluri*,

LCF, 1974, 44; Ungureanu, *Proză*, *226–234*; Doina Uricariu, *„Vămile nopții”*, T, 1981, 2; Cornel Ungureanu, [*Radu Ciobanu*], O, 1987, 2, 2008, 12, LCF, 2010, 51–52; George Pruteanu, *Jurnale şi retorica jurnalului*, CL, 1988, 6; Ruja, *Parte*, I, *111–114*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *569–571;* Ulici, *Lit. rom.*, I, *386–388*; *Dicţ. analitic*, IV, *43–46*; Simuț, *Reabilitarea*, *69*; *Dicţ. Banat*, *166–169*; Gabriel Dimisianu, *Un jurnal din „Epoca de Aur”*, RL, 2008, 29; Popa, *Ist. lit.*, II, *854–855*; Smaranda Vultur, *Aproximând un portret: Radu Ciobanu*, O, 2010, 3; Viorel Marineasa, *Tandem transatlantic, I–III*, O, 2010, 10, 11, 12. ***C.H.***

CIOBANU, Ştefan (11.XI.1883, Talmaz–Tighina – 28.II.1950, Bucureşti), istoric literar.

Este fiul Nataliei şi al lui Nicolae Ciobanu, descendenţi dintr-o familie de răzeşi basarabeni. După absolvirea, în 1905, a Seminarului Pedagogic din Bairamcea şi, în paralel, a Liceului nr. 1 din Chişinău (urmat în particular), obţine, în 1907, o bursă şi frecventează cursurile Facultăţii de Litere, secţia de slavistică, a Universităţii „Sfântul Volodimir” din Kiev, unde îşi ia licenţa *magna cum laude* în 1911. Urmează în anii 1911–1912 cursul superior academic, o specializare cu profil pedagogic. Cercetarea arhivelor şi a bibliotecilor din Kiev, Moscova şi Sankt Petersburg, sub îndrumarea profesorului Vladimir Peretz, îi deschide noi perspective în studierea scrisului vechi românesc, prin prisma raporturilor culturale româno–ruse şi româno–ucrainene din epoca medievală. Una dintre primele sale contribuţii, un studiu în limba rusă privind legendele româneşti despre Maica Domnului, apare în revista moscovită „Etnograficeskoe obozrenie” din 1911, pentru ca în anul următor să publice în „Zapiski neofilologiceskogo obşcestva” din Sankt Petersburg un studiu despre mitul lui Arachne în *Legenda Maicii Domnului*. Un alt studiu aprofundat referitor la *Dicţionarul slavo–român* din Biblioteca Societăţii de Istorie şi Antichităţi Ruseşti din Moscova, apărut în „Russkii filologiceskii vestnik” din Varşovia în 1914, contribuie la o anumită recunoaştere în breasla filologică din vremea sa. Consacrarea lui **C.** survine publicării unei monografii consacrate activităţii literare a lui Dosoftei, mitropolitul Sucevei, apărută la Kiev, în 1915, sub egida Academiei Imperiale de Ştiinţe a Rusiei, tradusă în 1918 şi în română. **C.** a fost, în acelaşi timp, un spirit dinamic, angajat, care s-a implicat în acţiunile politice şi sociale de renaştere naţională. La Kiev, în 1908, pusese bazele societăţii culturale Deşteptarea, înfiinţată în filiaţia „pământeniilor” basarabene, asociaţii studenţeşti democratice. A militat pentru introducerea limbii române şi a alfabetului latin în şcolile din stânga Prutului şi a fost un partizan fervent al unirii Basarabiei şi Bucovinei cu România. În 1917 este desemnat director al Învăţământului Public din Basarabia, iar în 1918 este ales în Sfatul Ţării. A funcţionat ca profesor la liceul din Bolgrad, iar din 1918 la Liceul „Alecu Russo” din Chişinău (unde a fost şi director din 1921). A editat, totodată, revista „Şcoala Basarabiei”, precum şi „Anuarul Comisiei Monumentelor Istorice din Basarabia”. Este ales, în octombrie 1918, membru al Academiei Române, în locul bucovineanului I.G. Sbiera, rostind, în anul următor, discursul de recepţie intitulat *Contribuţiuni privitoare la originea şi moartea mitropolitului Moldovei Dosoftei*. Devine, din 1926, profesor la Facultatea de Teologie a Universităţii din Iaşi (cu sediul în Chişinău), iar începând din toamna anului 1938 ocupă Catedra de istoria literaturii române vechi de la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, ca al doilea titular al ei, pe lângă N. Cartojan. În 1940 a deţinut temporar portofoliul de ministru al Cultelor şi Artelor în guvernul Gheorghe Tătărăscu, funcţie din care a demisionat în semn de protest faţă de acceptarea în Consiliul de Coroană a ultimatumului sovietic privind cedarea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord. În perioada 1942–1948 a fost vicepreşedinte al Academiei Române. Este tatăl istoricului literar Valeriu Ciobanu.

Sub aspect metodologic, **C.** se revendică de la sistemul lui Gustav Lanson, citând un eseu din 1910 al acestuia, *La Méthode de l'histoire littéraire*, pentru definirea viziunii istorice asupra literaturii. Istoricul literar român admite prioritatea aplicării unor metode riguroase, prin care să se stabilească anumite „legi în naşterea şi dezvoltarea operelor îmbrăcate în forma cuvântului şi care ar pune istoria literaturii în rândul ştiinţelor”. Orientările

metodologice pe care le schiţează în introducerea la cursul său de istorie a literaturii române vechi, ţinut la Facultatea de Litere şi Filosofie bucureşteană între anii 1938 şi 1943, pornesc de la ideea că literatura este asemenea unui organism viu, având propriile legi de dezvoltare. Menirea istoricului literar ar fi aceea de a descoperi cauzele fenomenelor şi de a face legătura evolutivă între acestea, de a intui „legile de cauzalitate cărora se supun faptele literare". Pentru aceasta, el are la îndemână două categorii de metode ce pot fi utilizate: metodele subiective, care implică un anumit relativism şi chiar dogmatism, şi cele obiective, numite şi metode critice. Din prima categorie sunt analizate metoda estetică, etică şi cea sociologică, iar din cea de-a doua – metoda istorică, cea istorico-psihologică (biografică), cea istorico-culturală, promovată de Hippolyte Taine, cea istorico-comparativă, practicată la noi de D. Caracostea, apoi metoda evoluţionistă, cu accentul pus de Ferdinand Brunetière pe dinamica genurilor literare, şi metoda filologică (exegetică). **C.** înclină fără ezitare în favoarea celei din urmă metode, pe care o consideră cea mai adecvată, deoarece permite o cercetare complexă pentru „a stabili şi verifica textul, a supune opera unui examen genetic, a determina influenţele". Prin metoda filologică se recurge, totodată, la o serie de discipline auxiliare de investigaţie deosebit de utile: bibliografia, paleografia, cronologia, istoria limbii, istoria, istoria artei (miniatură, ornamentică, iconografie). De asemenea, critica textelor, pe linia contribuţiilor lui D. Russo, i se pare o modalitate indispensabilă pentru studierea vechilor monumente literare. În final, el realizează o schiţă istoriografică cvasicompletă, de la Mihail Kogălniceanu la G. Călinescu, sub titlul *Cunoştinţele istorico-literare la români*, urmărind modul în care disciplina îşi conturează obiectul şi îşi delimitează criteriile. Referindu-se doar la sfera preocupărilor sale constante, concluzia exegezei metodologice, apărută ca volum în 1944, este exprimată lapidar de **C.**: „Iată de ce un cercetător al literaturii noastre vechi are nevoie să se adreseze direct izvoarelor". Această raportare nemijlocită la text, la document este un principiu de lucru pe care l-a urmat în mod consecvent în toate cercetările. Unele elemente ale concepţiei sale istoriografice sunt reluate succint şi în paragrafele introductive din *Istoria literaturii române vechi* (I, 1947). **C.** afirmă de la început că este dificil să realizezi o periodizare a istoriei noastre literare, întrucât există anumite legături de continuitate din cauza cărora disocierile nu sunt întotdeauna posibile. Nu împărtăşeşte încercările de împărţire a literaturii după genuri (Aron Densuşianu) sau cronologic, pe secole (Giorge Pascu), arătându-se mai receptiv faţă de criteriul de periodizare potrivit curentelor care se manifestă într-o anumită epocă, adoptat de N. Iorga. Se referă, totodată, la demarcaţia curentă între literatura veche şi cea nouă, cea dintâi distingându-se nu numai ca formă şi stil, ci şi ca „spirit", fiind infuzată de idealuri religioase şi influenţată puternic de cultura Orientului, de sorginte bizantină. Preluând aici o butadă a lui D. Russo („Cine zice slavism zice bizantinism"), autorul conchide că literatura slavonă care s-a răspândit la noi între secolele al XIII-lea şi al XVII-lea a fost, în fond, o literatură bizantină, iar exemplele pe care le selectează din diferite scrieri hagiografice, dogmatice sau morale, din imnografie, apocrife sau istoriografie oferă argumente în sprijinul acestei aserţiuni. El devine însă subiectiv atunci când minimalizează circulaţia textelor slavo-române de redacţie mediobulgară la noi. Începuturile scrisului în limba română sunt studiate îndeaproape de **C.**, care e convins că germenii literaturii naţionale se regăsesc în cele două veacuri de cultură traversate. Istoricul literar subliniază faptul că actele cu caracter privat, textele propriu-zis neliterare, scrise în română, le precedă pe cele literare. În privinţa curentului cultural-religios care a generat primele traduceri, sunt trecute în revistă teoriile care susţin influenţa exercitată de bogomilism, catolicism, luteranism şi husitism. Toate opiniile formulate sunt supuse unei critici amănunţite, socotindu-se ca nefondată motivarea traducerilor printr-un act rezultat dintr-o propagandă asiduă, susţinută, în cele mai multe cazuri, din afară, sau dintr-o „izbucnire neaşteptată" a conştiinţei naţionale. Se acceptă, în principiu, explicarea mobilului traducerilor dintr-o necesitate reală a vieţii interne, dar corelat cu cerinţe de ordin didactic şi religios, scopul acestora fiind de a facilita învăţarea limbii slavone de către clerul românesc. Destinaţia didactică a scrierilor slavone cu traducere românească intercalată va fi reiterată de Ştefan Paşca şi Ion Gheţie, cu amendamentul adus de acesta din urmă că primele texte nu au fost neapărat în întregime bilingve, din care s-ar fi desprins ulterior versiunile româneşti ale cărţilor religioase din secolul al XVI-lea, cum credea **C.** De

asemenea, nici teza sa, de inspirație iorghistă, privind localizarea traducerilor în Maramureș nu s-a dovedit viabilă. În schimb, cercetătorul își va nuanța opinia despre rolul jucat de Reformă în spațiul cultural autohton, susținând în *Istoria literaturii române vechi* că acesta s-a manifestat totuși în direcția răspândirii scrierilor în limba română prin intermediul tiparului. Cheia de boltă a expozeului său istorico-literar are în vedere, după propria mărturisire, situarea literaturii noastre vechi într-un cadru mai apropiat de literaturile popoarelor din jur, autorul urmărind cu precădere relațiile culturale româno–est-slave, conexiunile și interferențele între aceste literaturi, cu relevarea filonului original al scrisului românesc. Un exemplu îl constituie comentariul privind *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, în care se pronunță categoric în favoarea autenticității și a paternității domnitorului muntean, această operă excepțională fiind văzută ca o „enciclopedie moral-religioasă și filosofică a trecutului", unde este concentrată întreaga înțelepciune din bătrâni, „toată erudiția religioasă și politică a vremurilor vechi". Asemănările cu *Învățăturile lui Vladimir Monomah către copiii săi*, o scriere rusească de la începutul secolului al XI-lea, presupun existența unui izvor comun. Aceeași perspectivă comparatistă, bazată pe o documentare de o mare amplitudine, este prezentă și în alte lucrări ale lui **C.**, între care *Dimitrie Cantemir în Rusia* (1925), o evocare doctă, în același timp cu alura unui roman istoric, precum și *Din legăturile culturale româno–ucrainiene. Ioanichie Galeatovschi și literatura românească veche* (1938), o reconstituire a unui destin cărturăresc cu reverberații asupra unor scrieri de la noi din ultimele decenii ale secolului al XVII-lea și din secolul următor. Uneori istoricul literar pare aproape copleșit de informația pe care o deține. Nu e însă arid, ci interpretează datele cu suplețe și simț plastic, împrumutând parcă o parte din elocința lui Iorga. Nu rămâne închistat într-o anumită teorie, fiind dispus să-și revizuiască punctele de vedere, așa cum procedează, de pildă, în legătură cu originea lui Dosoftei. Dacă în micromonografia apărută în limba română în 1918 înclina pentru originea „malorusă" a mitropolitului, în discursul de recepție în Academia Română, i se alătură lui N. Iorga în susținerea descendenței grecești, deși sugerează și o posibilă filiație aromână, pentru ca în 1947, în cursul de istoria literaturii, să opteze definitiv pentru ultima variantă. Acest profil al lui **C.** ar fi incomplet dacă s-ar ignora edificiul construit și dedicat de el spațiului de obârșie, culturii basarabene, care a rezistat „în lunga noapte de înstrăinare" și a renăscut peste timp, cum demonstrează în lucrarea *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă* (1923), dar și în alte studii. Chiar dacă literatura de aici nu s-a ridicat la nivelul atins în celelalte provincii românești, ea s-a caracterizat printr-o notă specifică, menită să o individualizeze, așa cum conchide **C.** La fel ca N. Cartojan, el ilustrează elocvent condiția istoricului literar aplecat în exclusivitate asupra epocii vechi, pentru a cărei recitire apelează în permanență la erudiție și spirit critic.

SCRIERI: *Dosithei, mitropolit Soceavskii i ego knijnaia deiatelinosti*, Kiev, 1915; ed. (*Dosoftei, mitropolitul Moldovei, și activitatea lui literară*), tr. Ștefan Berechet, Iași, 1918; *Contribuțiuni privitoare la originea și moartea mitropolitului Moldovei Dosoftei*, București, 1920; *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chișinău, 1923; ed. Chișinău, 1992; *Dimitrie Cantemir în Rusia*, București, 1925; ed. îngr. și pref. Dan Horia Mazilu, București, 2000; *Chișinăul*, Chișinău, 1925; *Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917–1918*, pref. C.C. Giurescu, București, 1929; ed. Chișinău, 1993; ed. Iași, 2001; *Odată, pe malul Nistrului…*, Chișinău, 1933; *Din legăturile culturale româno–ucrainiene. Ioanichie Galeatovschi și literatura românească veche*, București, 1938; *Începuturile scrisului în limba românească*, București, 1941; *La Bessarabie, sa population, son passé, sa culture*, București, 1941; ed. (*Basarabia. Populația, istoria, cultura*), tr. Alexandrina Grigorescu, îngr. Cornel Scafeș, București – Chișinău, 1992; *Introducere în istoria literaturii române. Orientări metodologice*, București, 1944; *Istoria literaturii române vechi*, I, București, 1947; ed. îngr. și pref. Dan Horia Mazilu, București, 1989; ed. Chișinău, 1992. **Antologii:** *Basarabia*, pref. Valeriu Popovschi, Chișinău, 1993.

Repere bibliografice: Simion Mehedinți, *„Contribuțiuni privitoare la originea și moartea mitropolitului Moldovei Dosoftei"*, CL, 1922, 1; Camil Petrescu, *„Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă"*, „Revista vremii", 1923, 9; Vasile Bogrea, *„Dimitrie Cantemir în Rusia"*, AIN, 1924–1925; P.P. Panaitescu, *„Dimitrie Cantemir în Rusia"*, DR, 1924–1926, partea 2; P.P. Panaitescu, *„Din legăturile culturale româno–ucrainiene. Ioanichie Galeatovschi și literatura românească veche"*, RIR, 1938; D. Găzdaru, *„Dimitrie Cantemir în Rusia"*, „Revista critică", 1927, 2; Gh. Bezviconi, *„Din legăturile culturale româno–ucrainiene. Ioanichie Galeatovschi și literatura românească veche"*, VBA, 1938, 10; Petre V. Haneș, *„Din legăturile culturale româno–ucrainiene. Ioanichie*

Galeatovschi și literatura românească veche”, PL, 1939, 3; Alexe Procopovici, *„Începuturile scrisului în limba românească”*, DR, 1943, partea 2; Bucur, *Istoriografia*, *196–198*; Ion Gheție, *Începuturile scrisului în limba română*, București, 1974, *196–201*; Nicolae Manolescu, *O (re)editare necesară*, RL, 1989, 10; I.C. Chițimia, *Remember: Ștefan Ciobanu*, JL, 1993, 45–48; Iordan Datcu, *Un fiu al Basarabiei: acad. prof. Ștefan Ciobanu*, REF, 1994, 5–6; *Dicț. scriit. rom.*, I, *571–572*; Valeriu Popovschi, *Însemnări despre viața și activitatea lui Ștefan Ciobanu*, „Destin românesc” (Chișinău), 1995, 3; Nicolae Florescu, *Istoriografia literaturii române vechi*, I, București, 1996, *42–43*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *268–269*; Vasile Grosu, *Academicianul Ștefan Ciobanu*, Chișinău, 2010; Pavel, *Arheologia*, *176–181*. ***E.P.***

CIOBANU, Valeriu (4.IV.1917, Nemirov–Chișinău – 21.XII.1966, București), istoric literar, folclorist, poet. Este fiul Annei (n. Schmidt) și al lui Ștefan Ciobanu, istoric literar. Urmează Liceul „Alecu Russo” la Chișinău și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1936–1940), concomitent cu Școala Normală Superioară (transformată în Academia Pedagogică), studiul prelungindu-se cu încă un an. Beneficiază și de studii de specializare în Franța, la Universitatea Aix-Marseille (1939). Își susține doctoratul în 1945 cu teza *Poporanismul. Geneză. Evoluție. Ideologie*. După absolvire suplinește o scurtă perioadă o catedră de franceză în București. Până să devină cercetător științific la Institutul de Istorie Literară și Folclor al Academiei Române (1949–1966), este asistent (1942–1949) la Catedra de istoria literaturii române moderne a Universității din București, avându-i ca șefi pe D. Caracostea, Tudor Vianu și G. Călinescu. Debutează cu poezie în revista liceală „Unirea” (1933); alte versuri îi apar sporadic în „Gândirea”, „Națiunea”, „Viața românească”. Debutul în publicistică și-l face la revista „Cadran” (1939) cu un medalion despre A.I. Herzen. A mai colaborat la „Fapta”, „Gazeta literară”, „Jurnalul literar”, „Veac nou”, „Viața Basarabiei”, „Limbă și literatură”, „Litere și arte”, „Luceafărul”, „Revista de folclor”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, „Revista de istorie și teorie literară”. O serie de articole și traduceri din „Națiunea” (1947–1948) au în vedere operele câtorva scriitori ruși și francezi.

Autentic erudit, **C.** se angajează în lucrări de folclor comparat, cu teme mai puțin abordate până la data când el începe să le aprofundeze, cum ar fi, de exemplu, *Jertfa zidirii la ucrainieni și ruși* (1938) sau *Lumea bâlinelor* (1955). Literatura rusă reprezintă, de altfel, domeniul cercetat cu insistență, de asemenea influența rusă asupra unor scriitori români, de unde rezultă mai multe studii de literatură comparată. A elaborat și studii despre scriitori români precum Tudor Pamfile, Gh. Asachi, Al. Vlahuță, Al. Depărățeanu, C. Stamati-Ciurea, unde cercetarea se concentrează atent asupra informației, încât, pentru momentul în care aceste studii au fost publicate în reviste, toate sursele par epuizate. *Poporanismul. Geneză. Evoluție. Ideologie* (1946) este monografia unui curent sociocultural, în care sunt urmărite aria de răspândire, elementele premergătoare (fondul umanitar, revoluționar, reacționar și estetica socială). Poporanismul rus și cel românesc sunt analizate din perspectiva evoluției criticii ruse și a gândirii românești, concentrându-se mai ales asupra manifestărilor ideologice ale poporanismului românesc pe momente: 1893–1894, 1901–1903, 1906–1910. *Hortensia Papadat-Bengescu* (1965), prima interpretare monografică a operei marii romanciere, e o lucrare având ca temei aceeași informație exhaustivă. Totuși, „opiniile noastre critice nu sunt ultimul cuvânt”, scrie **C.**, conștient că este prea mult supus constrângerilor epocii în care și-a redactat și publicat cartea. De aici, pedalarea pe o interpretare sociologizantă a lumii romanelor Hortensiei Papadat-Bengescu. Volumele de versuri publicate postum, *Fiul lunii* (1969) și *Haina de brumă* (1984), sunt alcătuite din cicluri legate între ele, astfel încât întregul să se articuleze unitar. Lirica lui **C.** l-a entuziasmat pe Tudor Arghezi, care în 1947 se oferise să-i scrie prefața la un posibil volum antologic, iar Nicolae Manolescu îi socotește poezia drept vocația „probabil cea mai temeinică”.

SCRIERI: *Poporanismul. Geneză. Evoluție. Ideologie*, București, 1946; *Hortensia Papadat-Bengescu*, București, 1965; *Fiul lunii*, pref. Dinu Pillat, București, 1969; *Haina de brumă*. îngr. Ion Lazu, pref. Cornelia Ștefănescu, București, 1984.

Repere bibliografice: V.I. Cataramă, *„Jertfa zidirii la ucrainieni și ruși”*, A, 1938, 3–4; Gala Galaction, *O carte despre „poporanism”*, „Jurnalul de dimineață”, 1946, 488; Teodor Vârgolici, *„Hortensia Papadat-Bengescu”*, CNT, 1965, 1; George Muntean, *„Hortensia Papadat-Bengescu”*, CNT, 1965, 1; Gabriela Drăgoi, *„Hortensia Papadat-Bengescu”*, RITL, 1966, 1; Stancu Ilin, *Valeriu Ciobanu*, LCF, 1967, 2; Nicolae Manolescu, *Poeții se descoperă: Valeriu*

Ciobanu, „Fiul lunii”, CNT, 1969, 18; Pillat, *Itinerarii, 344–347*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *572–573*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *230–231*; Ion Lazu, Ion Murgeanu, *Himera literaturii – dialog epistolar*, Bucureşti, 2007, *336–337.* ***C.Ş.***

CIOBANU, Vitalie (4.V.1964, Florești–Soroca), prozator, eseist. Este fiul Galinei Agafia Ciobanu (n. Odobescu) şi al lui Ion Ciobanu, profesori. Este licențiat în jurnalism la Universitatea de Stat din Chișinău (1986). Până în 1994 a lucrat ca redactor, apoi ca redactor-șef la Editura Hyperion din Chișinău. Din octombrie 1994 este redactor-șef la revista „Contrafort”, între ai cărei fondatori se numără. Este prezent în presă din 1981, în ziarul „Tinerimea Moldovei” și în revistele „Nistru” și „Moldova” din Chișinău, cu fragmente dintr-un roman de aventuri picarești, rămas în manuscris, *Sfârșitul Rechinului Negru*. A mai colaborat la „Orizontul”, „Literatura și arta”, „Sud-Est cultural”, „Semn”, ca și la „România literară”, „Dilema”, „22”, „Observator cultural”, „Lettre internationale”, „Secolul 21”, „Cultura”, „Interval”, „Apostrof”, „Steaua”, „Timpul”, „Convorbiri literare”, „Viața românească”, „Orizont”, „România liberă”, „Curentul”, „Averea” ș.a. Este comentator la postul de radio Europa Liberă și editorialist la ziarul „Adevărul” (Chișinău), președinte PEN-Centru Moldova – Filiala Asociației Mondiale a Scriitorilor (International PEN). I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1991, 1999, 2001, 2005), Premiul Uniunii Scriitorilor din România (1999), Premiul Filialei din Chişinău a Uniunii Scriitorilor (2007) ș.a. În 1999–2001 a beneficiat de câteva burse la Praga.

Prima carte a lui **C.**, *Schimbarea din strajă* (1991), este o tipică metaficțiune istoriografică, proiectând asupra unui decor de secol XVIII fanariot o reflexivitate problematică și o intruziune naratorială tipic postmoderne. Rămâne totuși un roman de tinerețe, interesant mai curând pentru importurile teoretice din epocă și pentru voința de a se disocia de tradiționalismul predecesorilor, dar mai puţin prin calități intrinseci. Autorul a abandonat de altfel proza ficțională, devenind în schimb unul dintre eseiștii marcanți ai postcomunismului româno-basarabean. Acțiunea sa culturală, de scriitor și de manager, se evidențiază prin civilitate, eleganță, disponibilitate pentru a găsi justa cale de mijloc. Între generația lui Grigore Vieru și generația revizionistă, prooccidentală a anilor ’80–’90 din secolul trecut, **C.**, deși face parte *de facto* din ultima, se impune ca un factor de echilibru. *Frica de diferență* (1999), culegere de eseuri și de cronici literare publicate în România și în Republica Moldova, oferă mostre de discurs mediator aparținând unui intelectual care, încercând să (re)activeze spiritul critic în limitele unei raționalități elocvente, nu refuză nici accentele polemice. Pozițiile sale sunt colorate de un eticism de nuanță conservatoare, de susținerea unui unionism moderat și de un anticomunism ferm, coroborat cu antirusismul politic și cu pledoaria pentru valorile Europei liberale. Fie că scrie împotriva turnurii filoruse a lui Ion Druță ori despre „gălăgioasa caravană a comemorărilor lui Eminescu”, despre nevoia de reformă a Bisericii Ortodoxe ori despre lipsa societății civile din Basarabia, despre criza morală în postcomunism sau despre intelectualii tineri basarabeni, **C.** pune diagnostice nu atât exacte, cât utile și constructive. Cronicile sale literare – având ca obiect cărți de Augustin Buzura, Mircea Cărtărescu, H.-R. Patapievici, Gabriel Liiceanu, Octavian Paler, Adam Michnik ş.a. –, deși conțin observații de finețe, sunt predominat exerciții de admirație, sugerând asumarea unor modele existențiale care depășesc volumul tipografic al titlurilor recenzate. Există totuși un risc în datele activității lui **C.**, și acesta s-ar putea numi excesul de bun-simț, de oportunism canonic care, monopolizând *persona*, inhibă creativitatea scriitorului. Astfel, paginile de jurnal incluse în *Valsul pe eşafod. 30 de pretexte literare şi un jurnal la Praga* (2001) sunt plate și conformiste. Un jurnal mai viu – de această dată „pe două voci” – este *Literatur Express. Europa de la fereastra vagonului* (2007), scris împreună cu comilitonul afin Vasile Gârneț.

SCRIERI: *Schimbarea din strajă*, Chişinău, 1991; *Frica de diferenţă*, Bucureşti, 1999; *Valsul pe eşafod. 30 de pretexte literare şi un jurnal la Praga*, Chişinău, 2001; *Anatomia unui faliment geopolitic: Republica Moldova*, Iași, 2005; *Literatur Express. Europa de la fereastra vagonului. Jurnal pe două voci* (în colaborare cu Vasile Gârneţ), Bucureşti, 2007. **Antologii:** *„Arhipelag” – antologie de literatură română din Republica Moldova*, Chişinău, 2010.

Repere bibliografice: Vasile Gârneț, *Un debut remarcabil*, LA, 1992, 14; Carmen Mușat, *Criza identității și frica de diferență*, OC, 2000, 5; Doru Pop, *Apostolatul intra-cultural*, ST, 2000, 5–6; Gheorghe Grigurcu, *Revolta împotriva maselor*, RL, 2000, 38; Paul Cernat, *Integrarea diferenței*, OC, 2002, 105; Eugen Lungu, *Pas de deux*, „Semn”, 2002, 9–10; Marius Miheţ, *Criticul basarabean față cu valsul literaturii*, F, 2002, 10; Mircea A. Diaconu, *Vitalie Ciobanu*

şi etica purgatoriului, APF, 2003, 10; Ciocan, *Incursiuni, 24–26*; Mircea Morariu, *„Anatomia unui faliment geopolitic: Republica Moldova”*, F, 2005, 6; Ștefănescu, *Istoria, 1132–1133*; Alexandru Budac, *Zona*, O, 2006, 1; Sorin Alexandrescu, *Un român*, SXX, 2006, 10–12; Șleahtițchi, *Cerc, 83–100, 107–112*; Șerban Axinte, *Vasile Gârneţ şi Vitalie Ciobanu în trenul literaturii*, CU, 2008, 2. ***M.I.***

CIOCAN, Iulian (6.IV.1968, Chişinău), prozator, critic literar, traducător. Este fiul Olgăi Cujba, educatoare, și al lui Vladimir Ciocan, muncitor. A studiat la Universitatea de Stat din Chișinău, Facultatea de Filologie, secţia limba şi literatura română (1986–1987, 1988–1990), și la Universitatea Transilvania din Braşov, Facultatea de Filologie, secţia română–engleză (1990–1995). A fost lector la Universitatea Pedagogică „Ion Creangă” din Chișinău (1995–2000) și cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară al Academiei de Științe din Republica Moldova. Din 1998 este comentator al postului de radio Europa Liberă. A debutat în 1994 la „Basarabia” cu un articol despre literatura SF. A publicat proză scurtă, articole și în „Contrafort”, „Sud-Est”, „Familia”, „Observator cultural”, „Secolul 21”, „Labyrint” (Cehia), „Sprache im technischen Zeitalter” (Germania). Este prezent în antologia lui Aleksandar Hemon *Best European Fiction 2011* (Illinois, Champaign, SUA).

Combinație de comedie neagră, microrealism și autoficțiune plasată de **C.** în Chișinău la crepusculul sistemului sovietic – începutul anilor ’80 din secolul trecut, *Înainte să moară Brejnev* (2007) este un roman-puzzle, compus din povestiri care interferează periferic, sau un volum de povestiri cu unele personaje comune. În cadru intră o mână de personaje (un elev, un veteran de război, un politruc, un țăran, un țăran urbanizat, un văduv ș.a.), urmărindu-se și comparându-se, prin intermediul interacțiunilor mai mult sau mai puțin vagi, gradele diferite de participare la mizeria socială și la comedia politică. Rețeta este aceeași în *Tărâmul lui Saşa Kozak* (2011), evaluând de această dată avatarurile în postcomunism ale umanității mărunte în care s-a specializat autorul: un pensionar, un scriitor, un cuceritor de profesie, un afacerist etc. Înainte de a se lansa ca prozator, **C.** publicase două volume de critică literară, *Metamorfoze narative* (1996) și *Incursiuni în proza basarabeană* (2004). *Incursiuni…* trece în revistă mișcarea prozei basarabene de la neosămănătorismul postbelic la postmodernismul generației lui Vasile Gârneț și Vitalie Ciobanu, ia act de apariția, prin Ștefan Baștovoi și Alexandru Vakulovski, a unei noi generații după aceea a optzeciștilor basarabeni, desființează proza lui Ion Druță, în care vede duplicitatea față de sistemul comunist și personajele incolore care se lasă purtate de istorie. În linii mari, este o publicistică alertă, făcută cu spirit disociativ, dar care nu face masă critică într-un volum. Autorul și-a valorificat activitatea de comentator la Europa Liberă în șase volume din seria *Realitatea cu amănuntul la Europa Liberă* (2008–2012). A tradus din Viktor Erofeev *Enciclopedia sufletului rus* (2003).

SCRIERI: *Metamorfoze narative*, Chișinău, 1996; *Incursiuni în proza basarabeană*, Chișinău, 2004; *Înainte să moară Brejnev*, pref. Andrei Bodiu, Iași, 2007; *Realitatea cu amănuntul la Europa Liberă*, I–VI, Chișinău, 2008-2012; *Tărâmul lui Saşa Kozak*, București, 2011.

Repere bibliografice: Al. Burlacu, *Un critic în ofensivă*, „Basarabia”, 1996, 11–12; Vitalie Ciobanu, [*Iulian Ciocan*], CF, 2005, 1–2, VR, 2009, 10; Mihail Vakulovski, *Metamorfozele critice ale lui Iulian Ciocan*, ARG, 2006, 6; Paul Cernat, [*Iulian Ciocan*], OC, 2007, 392, „22”, 2011, 34; Rita Chirian, [*Iulian Ciocan*], CLT, 2007, 41, 2008, 11; Burlacu, *Texistenţe*, I, *235–242*; *Dicț. Chișinău*, *139–140*; Bianca Burţa-Cernat, *Stare de urgenţă*, OC, 2011, 603. ***M.I.***

CIOCAN-IVĂNESCU, Rodica (28.IX.1916, Bucureşti – 8.IX.1998, București) istoric literar, traducătoare. Este fiica Mariei (n. Bălănescu) şi a lui Atanasie Ciocan, profesor. A urmat Facultatea de Istorie la Universitatea din Bucureşti (1934–1938), fiind studenta lui N. Iorga (căruia i-a fost și secretară științifică), P. P. Panaitescu, D. Russo. Din 1935 a frecventat și cursurile Facultății de Litere, secția limba franceză, avându-l între profesori pe Charles Drouhet. Își ia doctoratul în 1942 cu o lucrare despre Ștefan Bathory. Bibliotecară la diverse instituţii în Bucureşti, din 1946 lucrează la Iaşi, mai întâi în cercetare, iar din 1949 la Facultatea de Filologie şi Istorie, alături de soțul său, lingvistul G. Ivănescu; amândoi sunt însă epurați în 1952. Grație sprijinului dat de Iorgu Iordan, după o vreme sunt angajați cercetători la Institutul de Istorie şi Filologie din Iași. În 1965 **C.-I.** este reintegrată în învățământul universitar, ca lector, la Universitatea din Timișoara, unde va funcționa până în 1970.

C.-I. a învățat singură limba polonă, devenind o reputată traducătoare din această limbă, printre autorii ale căror scrieri le transpune, singură sau

în colaborare, aflându-se Jan Kochanowski, Stefan Żeromski, Jarosław Iwaszkiewicz, Wladysław Tatarkiewicz, dar şi Danuta Bieńkowska. A semnat şi Rodica Ciocan, iar în intervalul 1955–1957 a folosit pseudonimul Aldona Bielska. A colaborat la „Neamul românesc”, „Analele Universității din Timișoara”, „Archiva Valachica”, „Balcania”, „Secolul 20”, „Romanoslavica”, „Studia et Acta Orientalia” (din a cărei redacţie a făcut parte), „Byzantinoslavica” (Praga), „Byzantion” (Bruxelles) ș.a. A participat la numeroase sesiuni şi congrese naţionale şi internaţionale, fiind autoarea a numeroase studii care urmăresc interferenţele culturale sud-est europene şi orientale, remarcându-se îndeosebi prin cercetări de bizantinologie și tracologie – *Les Débuts des recherches byzantines en France à l'époque du Grand Dessein (1598–1609)* (1965), *Notes sur le théâtre byzantin dans ses rapports avec la tragédie grecque et l'humanisme occidental* (1970), *Sur la Quête d'Orpheé (à propos d'un passage d'Énée de Gaza)* (1973), *Géopolitique et culturologie dans l'espace de la thalassocratie byzantine* (1993), dar și de istorie literară – *Un Épisode de l'histoire des Arméniens de Moldavie au XVI siècle* (1968), *L'Écho européen de la création de Stanisław Wyspiański, en tant que représentant de l'expressionnisme polonais (Sur les traces de la Młoda Polska)* (1980), *La Fortune de quelques personnages des romans de George Sand* (1981) etc. și în mod deosebit despre geneza și trăsăturile barocului în contextul culturii europene din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea.

SCRIERI: *Étienne Bathory, prince de Transylvanie, roi de Pologne, et les Roumains*, București, 1939 ; *Noi contribuţii la studiul genezei barocului*, Timișoara, 1968. **Traduceri:** Jan Kochanowski, *Trenii*, Bucureşti, 1941 (în colaborare cu T. Gostyński); Stefan Żeromski, *Doctor Judym*, pref. Olga Zaicik, Bucureşti, 1958 (în colaborare cu Iulia Soare); Danuta Bieńkowska, *Pe urmele cuiburilor de vulturi*, Bucureşti, 1958 (în colaborare cu Constantin Ţoiu)¸ *De m-ai iubi*, Bucureşti, 1974, *Salt în neant*, postfaţa trad., Bucureşti, 1991; František Běhounek, *Acţiunea L. Aventuri într-un secol atomic*, Bucureşti, 1962 (în colaborare cu Corvin Gruia); Waclaw Kubacki, *Trista Veneţie*, Bucureşti, 1974; Jarosław Iwaszkiewicz, *Povestiri muzicale*, București, 1979 (în colaborare cu Beatrice Burlacu şi Olga Zaicik); Mariusz Karpowicz, *Arta poloneză în secolul al XVII-lea*, pref. trad., Bucureşti, 1979; Wladysław Tatarkiewicz, *Istoria celor şase noţiuni*, pref. Dan Grigorescu, Bucureşti, 1981; Helena Mniszek, *Stigmatizata*, postfața trad., București, 1991.

Repere bibliografice: N. Bănescu, *„Étienne Bathory, prince de Transylvanie, roi de Pologne, et les Roumains”*, „Revista istorică”, 1943, 7–12; ; Mazilu, *Recitind*, I, *277*, *280*, *462*; Stan Velea, *Literatura polonă în România*, Bucureşti, 2001, *11*, *28*, *298*, *310–315*, *passim*. ***A.M., Il.M.***

CIOCANU, Anatol (3.VI.1940, Mălăieşti–Bălţi – 19.VI.2012, Chişinău), poet, prozator, publicist. Este fiul Catincăi şi al lui Haralamb Ciocanu, ţărani. A absolvit, la Chişinău, Facultatea de Filologie şi Istorie a Universităţii de Stat (1962). A fost redactor la ziarul „Moldova socialistă”, la revistele „Moldova” şi „Glasul naţiunii”, la care din 1992 până în 2000 e corespondent special la Bucureşti. E prezent şi în „Convorbiri literare”, „Literatorul”, „Contemporanul – Ideea europeană”, „Viaţa românească” ş.a. I s-au decernat Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1998, 2000, 2001), Premiul Naţional al Republicii Moldova (2002), Ordinul Gloria Muncii (2009) ş.a.

C. a debutat cu versuri fiind încă elev, iar editorial cu placheta *Sărutul soarelui* (1965), anunţându-se ca un romantic ce scrie o poezie a stărilor sufletului cutreierat de fiorii adolescentini ai dragostei, a setei de viaţă şi de afirmare. El vine dintr-un sat cu multă culoare şi plin de taine, transpus în imagini de mare acuitate plastică, cu un desen ce reverberează în profunzime. Dorul şi nostalgia, visarea şi resemnarea sunt motive predilecte şi în cărţile de mai târziu: *An neobişnuit* (1967), *Firul Ariadnei* (1970), *Vârsta teiului* (1984), *Spicul şi steaua* (1990), *Rugă de ostatec* (1998), *Poemele durerii* (2000) ş.a. Poet solar şi optimist, **C.** are conştiinţa vicisitudinilor existenţei. Cântăreţ al frăgezimilor şi candorilor, se inspiră, declarându-şi identitatea de esenţă, din obiceiurile şi tradiţiile autohtone, ale satului de care nu se desparte nicicând: *Cântece de-acasă* (1971) şi *Alte cântece de-acasă* (1978). Lirica lui **C.** este cantabilă, multe versuri devenind texte pentru cântece uşor de memorat, promovate de câţiva interpreţi de notorietate. A scris şi literatură pentru copii: *Vine, vine primăvara...* (1981), *Strugur dulce, lan de aur…* (1983), *Despre-o viţă şi-o bobiţă...* (1986) ş.a. Ca traducător, optează pentru cartea de poezie, selectând îndeosebi din paginile unor mari scriitori ruşi (A.S. Puşkin, M.I. Lermontov, Taras Şevcenko ş.a.), dar şi din versurile lui Giuseppe Ungaretti.

SCRIERI: *Sărutul soarelui*, pref. Victor Teleucă, Chișinău, 1965; *An neobişnuit*, Chişinău, 1967; *Întoarcerea lui Călin*, Chişinău, 1968; *Struguri în amiază. Oameni şi locuri din Moldova*, Chişinău, 1968; *Firul Ariadnei*, Chişinău, 1970; *Cântece de-acasă*, Chişinău, 1971; *La izvoare*, Chişinău, 1973; *Semnele iubirii*, Chişinău, 1973; *Orele vegherii*, Chişinău, 1974; *Sonetele câmpiei*, Chişinău, 1975; *Dimineţile Patriei. Oameni şi locuri din Extremul Orient*, Chişinău, 1976; *Foişorul*, Chişinău, 1977; *Unde-i câmpul înflorit*, Chişinău, 1977; *Alte cântece de-acasă*, Chişinău, 1978; *Departe de Soare-răsare*, Chişinău, 1978; *Veşnic renaşte*, Chişinău, 1981; *Vine, vine primăvara...*, Chişinău, 1982; *Strugur dulce, lan de aur…*, Chişinău, 1983; *Vârsta teiului*, Chişinău, 1984; *Cântecul viorii*, Chişinău, 1986; *Despre-o viţă şi-o bobiţă...*, Chişinău, 1986; *Turnul de pază*, Chişinău, 1988; *Spicul şi steaua*, Chişinău, 1990; *Flori de tei deasupra noastră...*, pref. Liliana Ursu, Bucureşti, 1995; *Rugă de ostatec*, Bucureşti, 1998; *Poemele durerii*, pref. Mihai Cimpoi, Bucureşti, 2000; *Cântecele mântuirii*, pref. Tudor Palladi, Bucureşti, 2001; *Blestemele nobleţei*, pref. Arcadie Suceveanu, Timişoara, 2002; *Hai, ploiţă*, Chişinău, 2003; *Toga iluziei*, Bucureşti–Chişinău, 2003; *Pasărea speranţei*, Chişinău, 2007; *101 poeme*, Bucureşti, 2009; *Apropierea de ţărm*, pref. Tudor Palladi, Chişinău, 2010; *Ora sărutului*, pref. Ioan Mânăscurtă, postfaţă Vitalie Răileanu, Chişinău, 2010; *Poemele iubirii*, pref. Viorel Dinescu, Chişinău, 2011; *Povara crucii*, Iaşi, 2012.

Repere bibliografice: Eliza Botezatu, *Substanţa unei deveniri*, „Nistru”, 1971, 10; Cimpoi, *Alte disocieri*, *131–137*; Ciocanu, *Itinerar*, *passim*; Andrei Ţurcanu, *Dintre sute de catarge ’77*, Chişinău, 1977, *150–162*; Alexandru Burlacu, *Poezii inspirate şi versuri nedesăvârşite*, „Nistru”, 1981, 9; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *204*, *392*; *Mică encicl.*, *121–134*; Suceveanu, *Emisferele*, *124–125*; Vitalie Răileanu, *Anatol Ciocanu şi zaua grea a poeziei*, LA, 2010, 27 mai; *Dicţ. Chişinău*, *140–142*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *300–307*. ***I.C.***

CIOCANU, Aurel (27.III.1943, Mălăieşti–Bălţi), poet, prozator. Este fiul Sofiei şi al lui Ion Ciocanu. A absolvit cursul mediu în localitatea Şaptebani, apoi, la Chişinău, Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat (1965). Ulterior a activat în redacţia unor publicaţii precum „Scânteia leninistă”, „Tânărul leninist”. Din anul 2000 a plecat peste ocean, stabilindu-se în Statele Unite ale Americii.

C. a debutat editorial cu volumul de proză pentru copii *Băieţelul din geamul albastru* (1970), în care se prefigurează trăsătura distinctivă a literaturii sale pentru cei mici: spontaneitatea discursului, simplu în aparenţă, dar sugestiv și antrenant. Şi celelalte cărţi destinate acelorași cititori – *Corăbioare* (1972), *Pălăria lui Cipolino* (1981), *Unchiul meu Păcală* (1982) şi, în chip deosebit, *La târgul din Prostănaci* (1987) – denotă capacitatea lui **C.** de a se copilări frumos, de a capta atenţia prin istorisiri ingenioase şi sugestive, depăşind graniţa realului şi explorând zona fantasticului, unele texte fiind scrise în manieră folclorică. Motivele legate de locurile natale sunt exprimate într-o tonalitate uşor elegiacă mai ales în *Iarna dragostei* (1984) şi în *Iubind* (1991).

SCRIERI: *Băieţelul din geamul albastru*, Chişinău, 1970; *Corăbioare*, Chişinău, 1972; *Glob matern*, Chişinău, 1973; *De vorbă c-un ghiduş*, Chişinău, 1974; *Trenul 61–B*, Chişinău, 1975; *Arme în iarbă*, Chişinău, 1976; *Sus la codru*, Chişinău, 1978; *Umbrela cosmonautului*, Chişinău, 1979; *Luni, marţi, miercuri...*, Chişinău, 1981; *Pălăria lui Cipolino*, Chişinău, 1981; *Unchiul meu Păcală*, Chişinău, 1982; *Iarna dragostei*, pref. Nicolae Vieru, Chişinău, 1984; *Vânt cu ochelari*, Chişinău, 1984; *La târgul din Prostănaci*, Chişinău, 1987; *Înflorite ramuri*, Chişinău, 1988; *Ploaie desculţă*, Chişinău, 1990; *Iubind*, Chişinău, 1991; *Carte pentru bunici şi nepoţi*, Chişinău, 2000.

Repere bibliografice: Arhip Cibotaru, *Poetul şi timpul*, „Nistru”, 1974, 8; Ion Ciocanu, *Argumentul de rigoare*, Chişinău, 1985, *43–68*; [*Aurel Ciocanu*], LA, 1993, 18 martie (grupaj special); Cimpoi, *Ist. Basarabia*, *203*; *Dicţ. Chişinău*, *142–143*. ***I. C.***

CIOCANU, Ion (18.I.1940, Tabani–Hotin), critic literar, prozator, poet. Este fiul Catincăi (n. Porciulean) şi al lui Mihalache Ciocan, ţărani; istoricul literar Vasile Ciocanu e fratele său. Învaţă mai întâi în comuna natală şi la Colicăuţi (1946–1956), urmează Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău (1957–1962), obţinând ulterior titlurile de doctor (1965) şi doctor habilitat în filologie (2000). A fost lector (din 1965), conferenţiar universitar (până în 1971), redactor la editurile Cartea Moldovenească, Literatura Artistică şi Hyperion (unde un timp a exercitat funcţia de director), redactor-coordonator la Grupul Editorial Litera (din 1996), director general al Departamentului de Stat pentru

Limbi (1993–1994), şef de direcţie la Departamentul Relaţii Naţionale şi Funcţionarea Limbilor (1998–2001), în continuare fiind cercetător la Institutul de Literatură şi Folclor al Academiei de Ştiinţe din Republica Moldova. Din 1987 este ales în mai multe rânduri în conducerea Uniunii Scriitorilor din stânga Prutului. Debutează în 1959 la almanahul „Glasuri tinere", iar editorial în 1965 cu volumul de proză scurtă *Fereastră deschisă.* Redactor la revista „Limba română" (1990), la „Glasul naţiunii" (1994–1997) ş.a., susţine rubrici permanente, în special de cultivare a limbii, în „Ţarina", „Făclia", „Viaţa satului", „Luceafărul", „Ţara", „Vocea poporului" precum şi în cadrul unor emisiuni radiofonice. I s-au acordat numeroase distincţii, printre care Premiul revistei „Literatura şi arta" (1997, 2000, 2001, 2003 ş.a.), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1999) şi Medalia „Mihai Eminescu" (2000), Ordinul Republicii (2010).

C. cultivă ca prozator un realism care polarizează îndeosebi aspecte comune ale vieţii, obişnuitul, măruntul, sentimentalul. Nuvelele din *Fereastră deschisă*, *Floare rară* (1972), *Mijlocul verii* (1975) ş.a., dar şi versurile care alcătuiesc volumele *Poeme de dragoste* (1993) şi *Alte poeme de dragoste* (1995) sunt intimiste, în stilul neopetrarchist al lui Emanoil Bucuţa. Ponderea scrisului lui **C.** o dă însă critica literară – cronica, studiul monografic, articolul publicistic sau cel cu caracter teoretic. Afectată doar parţial, şi numai într-o anumită perioadă, de spiritul conjunctural, investigaţia este minuţioasă şi corectă, cu o diagnosticare precisă şi analize pertinente ale operelor şi individualităţii autorilor. *Caractere şi conflicte* (1968), *Unele probleme de estetică* (1973), *Dialog continuu* (1977), *Permanenţe* (1983), *Argumentul de rigoare* (1985), *Dreptul la critică* (1990), *Literatura română contemporană din Republica Moldova* (1998), *Rigorile şi splendorile prozei „rurale"* (2000), *Salahorind…* (2008), *Cărţile din noi* (2011) au deschidere către orizontul generalizărilor teoretice, aplicate la literatura clasică şi contemporană. Autorul lor e un eseist de bună condiţie, care propune, dincolo de comentariile la obiect, un „manual" de estetică practică, un dicţionar sui-generis al laboratorului de creaţie, cu toate fazele genezei unei scrieri. Personalitatea lui **C.** se conturează pregnant şi în critica de întâmpinare, unde, aplecat cu migală şi exigenţă asupra unor orientări şi autori, disecă atent, refuză accidentalul şi falsele valori, vădeşte siguranţă şi fineţe în evaluarea esteticului, gustă farmecul textual sau subtextual, concomitent fiind mereu sensibil la noutate. Aceleaşi caracteristici le denotă cartea *Din frământul necunten al vremilor* (1988), o sinteză asupra publicisticii scriitoriceşti din stânga Prutului. Şi „microeseurile de dragoste pentru cuvânt" din volumul *Atât de drag…* (1995) ori paginile din *Darul lui Dumnezeu* (2009) sau din *Noi şi cuvintele noastre* (2011) ş.a., axate pe chestiuni de cultivare a limbii şi de sociolingvistică, participă esenţial la definirea prestaţiei culturale a lui **C.**

Puţini sunt criticii cu evoluţie continuă şi evidentă. Ion Ciocanu a evoluat odată cu literatura basarabeană; chiar dacă rămâne refractar la unele orientări şi curente literare, el şi-a revizuit fără cruţare opiniile despre mastodonţii literari, lucru pe care mulţi colegi de breaslă şi de generaţie întârzie să-l facă.

ALEXANDRU BURLACU

SCRIERI: *Fereastră deschisă*, Chişinău, 1965; *Caractere şi conflicte*, Chişinău, 1968; *Articole şi cronici literare*, Chişinău, 1969; *Floare rară*, Chişinău, 1972; *Itinerar critic*, Chişinău, 1973; *Unele probleme de estetică*, Chişinău, 1973; *Mijlocul verii*, Chişinău, 1975; *Dialog continuu*, Chişinău, 1977; *Podurile vieţii şi ale creaţiei. Studiu asupra creaţiei lui I.C. Ciobanu*, Chişinău, 1978; *Clipa de graţie*, Chişinău, 1980; *Paşii lui Vladimir Curbet*, Chişinău, 1982; *Permanenţe,* Chişinău, 1983; *Argumentul de rigoare*, Chişinău, 1985; *Măsura adevărului*, Chişinău, 1986; *Creaţia scriitorilor moldoveni în şcoală* (în colaborare), Chişinău, 1987; *Din frământul necunten al vremilor*, Chişinău, 1988; *Cu faţa spre carte*, Chişinău, 1989; *Dreptul la critică*, Chişinău, 1990; *Reflecţii şi atitudini*, Chişinău, 1992; *Poeme de dragoste*, Chişinău, 1993; *Alte poeme de dragoste*, pref. Iulia Mihăileanu, Bucureşti, 1995; *Atât de drag…*, Chişinău, 1995; *Literatura română contemporană din Republica Moldova*, Chişinău, 1998; *Zborul frânt al limbii române*, Chişinău, 1999; *Rigorile şi splendorile prozei „rurale". Studiu asupra creaţiei literare a lui Vasile Vasilache*, Chişinău, 2000; *Dincolo de literă*, Timişoara, 2002; *Realitatea în cuvânt şi cuvântul în realitate*, Chişinău, 2002; *Conştientizarea greşelii*, Bucureşti – Chişinău, 2003; *Scriitori de ieri şi de azi*, Bucureşti – Chişinău, 2004; *Temelia nemuririi noastre*, Chişinău, 2005; *Efortul salvator*, Chişinău, 2006; *Nevoia de vase comunicante sau Cartea între scriitor şi cititor*, Chişinău, 2006; *Efim Tarlapan – protagonist al scrisului satirico-umoristic*, Zalău, 2007; *Salahorind…*, Chişinău, 2008; *Darul lui Dumnezeu*, Chişinău, 2009; *Noi şi cuvintele noastre*, Chişinău, 2011; *Cărţile din noi*, Chişinău, 2011.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Conştiinţa civică a poeziei contemporane*, Chişinău, 1976, *199–210*; Vasile Coroban, *„Dialog continuu"*, LA, 1977, 30; Mihai Cimpoi, *Dialogul continuu*, LA, 1990, 3; Stancu Ilin, *„Dreptul la*

critică”, VR, 1991, 7; Călin Manilici, *Perspectivă culturală asupra literaturii*, ST, 1991, 11; Mihai Vakulovski, *Dragostea noastră netrecătoare*, LRC, 1996, 5–6; Suceveanu, *Emisferele*, *117–120*; Nicolae Busuioc, *„Nevoia de vase comunicante”*, RR, 2006, 4; Ana Bantoş, *Recuperarea autenticului*, Chişinău, 2006, *114–117*; Burlacu, *Texistenţe*, I, *134–145*; Eugen Lungu, *Spaţii şi oglinzi*, Chişinău, 2009, *35–36*; Andrei Ţurcanu, *Colocvialitate şi demers*, „Akademos”, 2010, 1. ***M. C.***

CIOCANU, Vasile (1.I.1942, Tabani–Hotin – 23.IX.2003, Chişinău), istoric literar.

Este fiul Catincăi (n. Porciulean) şi al lui Mihail Ciocanu, ţărani; criticul literar Ion Ciocanu e fratele său. Rămâne orfan de tată la vârsta de patru ani. A urmat şcoala primară şi pe cea medie în satul natal, apoi Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău (1961–1966). Îşi susţine doctoratul în 1974. Încă elev, adună folclor din satul de baştină, iar din 1964, ca student, face parte din grupul de angajaţi ai Muzeului Republican de Literatură care cutreieră satele Basarabiei şi ale Bucovinei pentru a aduna materiale destinate constituirii unui patrimoniu folcloric. Între 1966 şi 1969, la aceeaşi instituţie, este mai întâi custode, apoi director adjunct şi director, participând la repunerea în circulaţie a mai multor scriitori. Astfel, în 1968, sub auspiciile Muzeului Republican de Literatură, îi apare biobibliografia *Donici, cuib de-nţelepciune* (alcătuită în colaborare cu Gheorghe Cincilei). În perioada stagiului de pregătire a doctoratului, dar şi mai târziu, întreprinde cercetări în arhivele din Chişinău, Odessa, Moscova, Cernăuţi, Leningrad, Kiev, Bucureşti şi în Ţările Baltice. În 1973 devine cercetător ştiinţific la Institutul de Limbă şi Literatură din Chişinău, al cărui director adjunct va fi din 1991 până în 1993, iar până în 2003 director al aceleiaşi instituţii, numită din 1999 Institutul de Literatură şi Folclor.

În studiile sale, riguros documentate, **C.** este preocupat de o perioadă mai puţin studiată a literaturii de la începutul secolului al XIX-lea, aducând date inedite despre Constantin Stamati, Teodor Vârnav, familia lui Alecu Russo, despre Alecu Donici şi urmaşii lui. Urmăreşte activitatea literaţilor Alexandru şi Boleslav Hâjdeu, N. Gherbanovschi, Ivan Tanschi, Victor Crăsescu (Ştefan Basarabeanu) ş.a., precum şi istoria relaţiilor culturale şi literare moldo-ruso-ucrainiene, inclusiv în paginile ziarelor şi revistelor care apăreau la Odessa („Almanahul Odessei pe 1840” şi „Odesskii vestnik” ş.a.). Probleme legate de învăţământul românesc în stânga Prutului îl preocupă într-un studiu consacrat activităţii lui Ioan Doncev, iar în scrierile lui Mihail Kogălniceanu va evidenţia interesul şi eforturile acestuia pentru apărarea drepturilor României. Semnează, de asemenea, numeroase alte lucrări de istoriografie literară care vădesc acribie filologică, intuire corectă şi o bună investigare a faptelor. Studiul *Constantin Stamati. Viaţa şi opera* (1981) se remarcă prin importante completări la biografia scriitorului, prin depistarea unor surse necunoscute, din care Stamati a tradus şi s-a inspirat, ceea ce a permis încadrarea lui mai adecvată în contextul epocii, circumscrierea cu mai multă exactitate a aportului său la mişcarea literară. Rezultatele altor investigaţii ale lui **C.** sunt prezentate într-o serie de studii şi articole incluse în volumele *File de istorie literară* (1989), *Contribuţii istorico-literare* (2001) şi în mai multe culegeri colective: *De la cronografie la literatura modernă* (1974), *Cercetări de istorie literară* (1978), *Pagini din istoria literaturii şi culturii moldoveneşti* (1979), *Literatura moldovenească şi folclorul* (1982), *Studii şi materiale despre Alexandru şi Boleslav Hâjdeu* (1984) ş.a., precum şi în capitolele de sinteză sau în cele consacrate lui Alexandru şi Boleslav Hâjdeu, M. Kogălniceanu, C. Stamati, C. Stamati-Ciurea, O. Nacco ş.a. în *Istoria literaturii moldoveneşti* (I–II, 1986–1988). A îngrijit, singur sau în colaborare, ediţii din scrierile lui C. Stamati, M. Kogălniceanu, Alecu Donici, C. Stamati-Ciurea, Teodor Vârnav ş.a. Printre cărţile pregătite pentru tipar se aflau scrierile lui M. Kogălniceanu şi cele ale lui Dimitrie Moruzi.

SCRIERI: *Donici, cuib de-nţelepciune* (în colaborare cu Gheorghe Cincilei), Chişinău, 1968; *Constantin Stamati. Viaţa şi opera*, Chişinău, 1981; *Creaţia scriitorilor moldoveni în şcoală. Cronicarii moldoveni. C. Stamati, C. Negruzzi* (în colaborare), Chişinău, 1988; *File de istorie literară*, Chişinău, 1989; *Contribuţii istorico-literare*, Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Pavel Zavulan, *„Constantin Stamati. Viața și opera”*, RLSL, 1982, 2; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 274*; Vlad Chiriac, *Răvaș-telegramă*, LA, 2002, 3 ianuarie; Haralambie Corbu, *Istoria literaturii ca profesiune și legământ*, „Moldova suverană”, 2002, 5 ianuarie; Ion Șpac, *Bibliografie selectivă a istoricului literar Vasile Ciocanu*, RLSL, 2002, 1–2; Dan Mănucă, *Obsesii regionaliste*, CL, 2003, 1; *Dicț. Chișinău, 145–146.* ***S.P., A.Bn.***

CIOCÂLTEU, Alexandru (9.XII.1949, Craiova), prozator, poet. Este fiul Silviei Ciocâlteu, medic, și al lui Alexandru Ciocâlteu, jurist. După ce termină liceul din Filiași (1963–1967), urmează cursurile Facultății de Medicină din București (1967–1973), funcționând apoi la dispensarele din Ionești și Turceni, în județul Gorj (1973–1975). Face cursuri de specializare și perfecționare la București (1975–1978) și lucrează ca medic internist la Spitalul Județean Târgu Jiu (1978–1980), apoi la București, inițial ca asistent la Universitatea „Carol Davila”. Este doctor în științe medicale (1989), medic primar (1996). Din 1995 este conferențiar și șef al Clinicii de Nefrologie și Hemodializă a Spitalului „Sfântul Ioan” din Capitală și director al spitalului. Funcționează ca secretar de stat în Ministerul Sănătății (1998–1999), președinte al Casei Naționale de Asigurări de Sănătate (1999–2000), secretar al Colegiului Medicilor din București (2004–2008), prodecan al Facultății de Medicină Generală (2004–2008) Activitatea medicală este dublată de aceea literară. Debutează în 1981 cu fragmente de roman la „Luceafărul”, beneficiind de prezentarea elogioasă a lui Cezar Ivănescu, care îl așază, tematic și stilistic, în descendența lui Céline. A mai colaborat la „Cotidianul”, „Flacăra lui Adrian Păunescu” ș.a.

Primul roman al lui **C.**, *Gheață la mal* (1991), este o reflecție asupra condiției umane într-o lume fără orizont, în care iubirea și conștiința și-au pierdut valoarea. În *Strigătul umbrei* (1995), continuare a primei cărți, se regăsesc aceleași personaje centrale, aceeași vehemență a suferinței transpuse într-un discurs polifonic. Prozatorul amplifică însă diapazonul stilistic, îmbunătățind calitatea narativă și dramatică. Volumul parțial autobiografic *Feeria din privată* (2010), mostră de realism patetic și alegoric, urmărește, din perspectiva unui tânăr doctor exilat în provincie, lumea „grotescă, hilară, tragică și comică, sublimă și precară” (Eugen Negrici) dintr-un ospiciu – figură metonimică a lagărului comunist receptat expresionist. **C.** a mai publicat versuri bacoviene în *Rugăciuni de prisos* (2001) și articole în *Coroana de spini* (2003).

SCRIERI: *Gheață la mal*, București, 1991; *Strigătul umbrei*, București, 1995; *Gheață la mal. Strigătul umbrei. Dimineața ucigașă*, București, 1998; *Rugăciuni de prisos*, București, 2001; *Coroana de spini*, București, 2003; *Feeria din privată*, pref. Eugen Negrici, București, 2010.

Repere bibliografice: Roxana Sorescu, *Un dur îmblânzit*, LCF, 1995, 37; H. Zalis, *Punerea în execuție*, „Fețele culturii”, 1996, 200; Const. M. Popa, *Exorcizarea demonilor*, R, 1996, 1–3; Ștefan Badea, *(Încă) un medic poet*, ALA, 2002, 601; Const. M. Popa, *Suferința fără profesor*, „Mozaicul”, 2010, 4. ***V.F.M.***

CIOCÂLTEU, Vintilă (12.IV.1890, Plenița, j. Dolj – 3.II.1947, București), poet. Este fiul Anei (n. Ciurezu) și al lui Mihail Ciocâlteu, învățător. Începe cursul elementar în comuna natală, apoi urmează Colegiul Național din Craiova. Se înscrie la Facultatea de Medicină din București, fiind extern al Spitalelor Eforiei (1915–1920). Lucrează în serviciul doctorului I. Mamulea și în clinicile profesorilor Thoma Ionescu, Ernest Juvara, Gh. Marinescu, D. Gerota, I. Nanu-Muscel. În 1920 este ales președinte al Societății Studenților în Medicină. Obține o bursă de la Fundația Rockefeller. Astfel, studiază biochimia la Boston (SUA) cu Otto Folin, chimia organică la Cambridge (Marea Britanie) cu W.H. Mills și schimburile gazoase respiratorii cu profesorul Barkroft. Otto Folin îl recomandă Universității Harvard și devine asistent de cercetare la Catedra de biochimie. Încă din această perioadă se face cunoscut prin realizarea, împreună cu Folin, a reactivului pentru dozarea fenolilor, folosit și astăzi. La întoarcerea în țară va deține, pentru scurt timp, funcția de decan al Facultății de Medicină bucureștene (1941), căci intervine epurarea sa, pe motiv că fiul său ar fi avut orientări legionare. În ciuda faptului că Gr. T. Popa încearcă să-l apere, este îndepărtat din fruntea Catedrei, fiind expus ulterior la trei ani de luptă cu nedreptatea. Moare fulgerător în timpul unei ședințe de consiliu, la o vârstă la care se bucura de deplină maturitate științifică și de prestigiu internațional.

Debutul lui **C.**, membru al Societății Scriitorilor Români din 1932, este găzduit în 1925 de revista „Gândirea”, fiind vorba de poezia *Singur*, iar prima carte, *Adânc împietrit*, îi apare în 1932. Autorul este un poet în proces de autodefinire, cu trăiri entuziaste, cu angoase și incertitudini pe care le analizează detașat, consecință probabilă a structurii sale de om de știință. Din orice vers răzbate un temperament de om mândru, bătăios, adesea cu o atitudine sfidătoare, de interogare și respingere a ceea ce nu intră sub semnul

raţionalului. Chiar din titlu se dezvăluie tensiunea eului ce pendulează între „împietrirea” în faţa vieţii şi deschiderea către sensibilitate. Pentru ceea ce vrea să comunice, alege versuri lungi şi imagini de inspiraţie simbolistă. În 1934 revizuieşte câteva poeme, adaugă altele noi şi publică un nou volum, intitulat *Poesii*. Se confirmă aici vocaţia de luptător în permanent conflict cu lumea înconjurătoare, dar, mai presus de aceasta, cu sine însuşi. Acum e atras de simbolurile mistice, face incursiuni într-un univers ocult, preferă patronime nordice. Cartea trădează sentimentul orgolios al invulnerabilităţii individului apărat de forţele magice ale pământului. Dacă firul vieţii nu i-ar fi fost atât de brusc curmat, **C.** ar fi încredinţat tiparului şi alte scrieri, dintre acestea *În miez de noapte* fiind lăsată şi în manuscris.

SCRIERI: *Adânc împietrit*, Craiova, 1932; *Poesii*, Bucureşti, 1934; *Adânc împietrit*, îngr. C.D. Zeletin, Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, VII, *97–98*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *275–277*; Călinescu, *Opere*, II, *65–66*; Metzulescu, *Literile*, I, *29–33*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *104*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *852*, *Ist. lit.* (1982), *937–938*; Arghezi, *Scrieri*, XXXIII, *328–329*; Papadima, *Creatorii*, *450–455*; Tudor Teodorescu-Branişte, *Calomnia*, ,,Jurnalul de dimineaţă”, 1947, 659; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *169–171*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *573*; C.D. Zeletin, *Excurs biobibliografic*, RL, 2002, 6; C. D. Zeletin, *Societatea Medicilor Scriitori şi Publicişti din România la 20 de ani*, ,,Viaţa medicală”, 2010, 51–52. ***N.Bc.***

CIOCÂRDIA MATILA, Dimitrie (10.I.1798, Săcueni, j. Dâmboviţa – 1.I.1860, Bucureşti), poet, publicist. Fiu al paharnicului Matei Ciocârdia, un boier scăpătat, **C.M.**, orfan la opt ani, autodidact pasionat, cunoscător al limbilor franceză şi greacă, se afla la optsprezece ani în preajma domnitorului Ioan Gh. Caragea; în 1829 era al doilea vistiernic, şi după 1830, când s-a înrolat în miliţia naţională ca praporgic, ajunge chiar aghiotant domnesc. A fost unul dintre membrii fondatori ai Societăţii Filarmonice (1833). Făcându-se ecoul nemulţumirii generale, el redactează în 1843 un memoriu prin care demasca abuzurile săvârşite de fanarioţi (*Neamului românesc, prea plecată plângere*). Memoriul fiind considerat un act de instigare la revoluţie, este destituit de Gheorghe Bibescu şi îndepărtat din Capitală. Va fi numit, totuşi, judecător în ţinutul Ialomiţei. Prin 1847–1848 era judecător de instrucţie şi „cârmuitor” al judeţului. A fost procuror acuzator în procesul intentat de Guvernul Provizoriu coloneilor Ioan Odobescu şi Ioan Solomon şi maiorului Grigore Lăcusteanu. După 1848, considerat proscris politic, e împiedicat să revină în armată. A făcut parte din comitetul unionist central constituit în 1857 la Bucureşti. A luat parte la Congresul de Pace de la Bruxelles. Iulia Aricescu era fiica lui, iar Ioan Voinescu II, fiu vitreg.

Proiectele literare ale lui **C.M.** – un volum de poezii, o piesă de teatru – nu s-au realizat şi puţine dintre scrierile sale au fost tipărite. O poezie incendiară, *Recunoştinţa Valahiii*, apare în „Curierul românesc”, iar traducerea elegiei *La Chute des feuilles* de Millevoye în „Curiosul”. *O alegorie*, ce biciuia pe trădătorii revoluţiei, a intrat într-o culegere de satire politice alcătuită la 1884 de C.D. Aricescu. Manuscrise, două pamflete antimonarhice îndreptate împotriva domnitorilor Gheorghe Bibescu şi Barbu D. Ştirbei reţin atenţia: *Neamului românesc, prea plecată plângere*, alături de *Adresa recunoscătoare la plecarea prinţului Ştirbei din Principat* (datat Craiova, 1853 şi publicat după mai bine de un secol de M.N. Rusu în „România literară”, 1973), care îl aşază între creatorii speciei la noi. El mânuieşte cu siguranţă un limbaj violent, traducând exact intensitatea indignării. Poseda arta dificilă a portretului moral, şi mai ales o retorică flexibilă, cu treceri repezi de la ironia subtilă la satira muşcătoare (M.N. Rusu îl vede drept „Paul-Louis Courier al nostru”). Tot în manuscris a lăsat poemul *Crucea*, tălmăcire din Lamartine. A mai publicat broşurile prounioniste *Ce se cuvine să cerem de la Adunarea Ad-hoc* (Paris, 1856), *Privire asupra trecutului şi prezentului Principatelor Moldo-Române* (1857), *O aruncătură de ochi asupra Unirii Principatelor Române* (1857), apărută sub pseudonimul Un Român din Bucureşti, şi *O aruncătură de ochi asupra administraţiei Valahiei de la 1849 la 1859*, semnată Un Român.

SCRIERI: *O alegorie,* în *Satire politice care au circulat în public, manuscrise şi anonime între anii 1840–1866,* îngr. C.D. Aricescu, Bucureşti, 1884, *13–15.*

Repere bibliografice: M.N. Rusu, *Un pamfletar necunoscut: Dimitrie Ciocârdia Matila*, RL, 1973, 31; Constantin Ştefănescu, *Un militant pentru Unire prea puţin cunoscut*, VST, 1974, 4; *Dicţ. lit. 1900*, *182*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *573–574.* ***S.C.***

CIOCÂRLAN, I. **[Ion]** (12.VII.1874, Străoane, j. Vrancea – 21.XII.1941, Focşani), prozator. Fiu de ţărani, **C.** a urmat Şcoala Normală la Bârlad şi Iaşi, din 1895 fiind învăţător în câteva sate vrâncene şi la Focşani, unde se stabileşte definitiv. A fost membru în comitetul Asociaţiei Generale a Învăţătorilor din

România şi colaborator la reviste dedicate învăţământului. Ca deputat iorghist, a participat la editarea şi redactarea ziarului local „Crai nou" (1918–1932). Debutează cu proză în „Curierul literar" (1901), colaborând apoi la „Revista modernă", „Epoca", „Sămănătorul" (unde a semnat şi Marioara Florian), „Luceafărul", „Evenimentul", „Viaţa literară", „Viaţa românească", „Ramuri", „Minerva", „Adevărul literar şi artistic" ş.a. În 1909 s-a aflat între membrii fondatori ai Societății Scriitorilor Români.

C. şi-a adunat proza scurtă în volumele *Pe plai* (1903), *Traiul nostru* (1906), *Inimă de mamă* (1908; Premiul Academiei Române), *Vis de primăvară* (1909), *Fără noroc* (1914), *Flămânzii* (1925), care au cunoscut mai multe ediţii antume. Cele mai numeroase secvenţe sunt descrieri lirice ale unor aspecte din viaţa rurală sau din natură, portrete de copii şi animale, scăldate într-o duioşie care, în pofida unor improprietăţi stilistice, poate sensibiliza prin sinceritatea trăirii. O altă categorie o constituie micile scene în care este ilustrat traiul greu, la limita umanului, al unor familii de ţărani, în imagini pline de amănunte mişcătoare. Câteva povestiri (*Pentru simbrie*, *Din dragoste*, *Inimă de mamă*, *Izvodul morţii*) sintetizează cam aceleaşi elemente, cu un spor în investigaţia psihologică, epicul fiind pe plan secundar. **C.** devine târziu cu adevărat sămănătorist în romanele *Du-te dor...* (1936) şi *Tainele munţilor* (1940), în sensul că abia aici idilizează satul, încercând să-i evidenţieze puritatea şi superioritatea morală. Primul este povestea, cu peripeţii, a unei căsătorii, înecată într-o detaliată prezentare etno-psiho-sociologică a satului, pe fundalul, mereu evocat, al unei naturi paradisiace. În *Tainele munţilor* acţiunea (redusă la o călătorie în scop iniţiatic) este întârziată până la stagnare de „pictura" amănunţită a peisajului şi de numeroase întâmplări nesemnificative. Brodate pe o intrigă forţată, artificială, naraţiunile (mai mult înşiruiri de secvenţe lirice saturate de epitete dulcege şi de expresii locale) exultă de un preaplin al fericirii de a trăi în splendoarea naturii şi în curăţie sufletească. Căldura autorului, atenţia neobosită de observator minuţios al vieţii rurale, fidelitatea în descrierea obiceiurilor, comportamentelor şi a modului de a fi al ţăranilor conferă prozei sentimentale a lui **C.** o anume valoare documentară.

SCRIERI: *Pe plai*, Bucureşti, 1903; *Traiul nostru*, Budapesta, 1906; *Inimă de mamă*, Bucureşti, 1908; *Vis de primăvară*, Bucureşti, 1909; *Fără noroc*, Bucureşti, 1914; *Flămânzii*, Bucureşti, 1925; *La vatră*, Bucureşti, 1925; *Amintiri literare*, în *Tradiţie şi actualitate românească*, II, Focşani, 1936, *113–173*; *Du-te dor...*, Bucureşti, 1936; *Tainele munţilor*, Bucureşti, 1940; *Scrieri alese*, Focșani, 2004.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, III, *97–101*; G. Bogdan-Duică, *„Pe plai"*, CL, 1903, 11; At. M. Marienescu, *„Pe plai. Schiţe de la ţară"*, AAR, partea administrativă şi dezbaterile, t. XXVI, 1903–1904; Iorga, *O luptă* (1979), I, *240–241*; O.B. [Octav Botez], *„Traiul nostru"*, VR, 1906, 1; Mihail Dragomirescu, *„Inimă de mamă"*, CVC, 1908; I. S. [Izabela Sadoveanu], [*I.Ciocârlan*], VR, 1908, 3, 1909, 6; Nicolae Gane, *„Inimă de mamă"*, AAR, partea administrativă şi dezbaterile, t. XXXI, 1908–1909; George Baiculescu, *„Flămânzii"*, ALA, 1925, 227; Perpessicius, *Opere*, II, *305–306*; Dragoş Vrânceanu, *„Du-te dor..."*, CRE, 1937, 3323; I.D. [Ion Diaconu], *„Tainele munţilor"*, „Ethnos", 1941, fasc. 1; Kalustian, *Simple note*, III, *198–200*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *574–575*. ***C.T.***

CIOCÂRLIE, Alexandra (9.X.1968, Timişoara), clasicistă. Este fiică a Constanţei Ciocârlie (n. Bălan), profesoară de franceză la Universitatea din Timişoara, și a scriitorului Livius Ciocârlie. A studiat filologia clasică la Universitatea din Bucureşti (1988–1992), unde ulterior a obţinut titlul de doctor în filologie cu teza *Indignatio şi ironie la Iuvenal* (2000). De asemenea, a urmat studii aprofundate (DEA) la Universitatea „Michel de Montaigne", Bordeaux III (1994). Din 1993 este cercetător la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu" din Bucureşti; vreme de un deceniu (1994–2004) a fost lector asociat la Universitatea din Bucureşti şi la Institutul Teologic Romano-Catolic „Sf. Tereza" din Bucureşti. Este alumn al Colegiului Noua Europă (NEC) din Bucureşti, a avut burse de studiu în ţară şi străinătate. A editat şi adnotat *Istoria literaturii latine* de N.I. Herescu (I–III, 2003–2007) şi, în colaborare, volumele III–XII din publicistica lui G. Călinescu (2007–2012). Este autoarea unui număr semnificativ de articole în *Dicţionarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009). Cartea de debut, *Iuvenal* (2002), a fost încununată cu Premiul Uniunii Scriitorilor şi cu Premiul revistei „România literară". **C.** a mai obţinut *ex aequo* Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti şi Premiul revistei „Manuscriptum" pentru ediţia de publicistică a lui G. Călinescu, precum şi Premiul „Petru Creţia" acordat de Muzeul Naţional al Literaturii Române pentru volumul *Cartagina în literatura latină* (2010).

Definitorie pentru **C.** este stăruința în demersul de citire modernă a literaturii antice, care își recapătă prospețimea de îndată ce este scoasă din acel „statut muzeal" la care a condamnat-o lectura marcată de îndelungata recunoaștere unanimă, ce aduce cu sine, prea adesea, rigidizarea și îndepărtarea de prezent. În articole și în volume **C.** alege calea dificilă de a incita la o abordare contemporană a anticilor. Nu aduce în prim-plan autori pe care capriciile de transmitere a textului i-au așezat într-o zonă marginală și care, tocmai prin aceasta, pot trezi curiozitatea ca prezențe mai degrabă exotice; dimpotrivă, materialul de studiu pentru care optează este marea literatură canonică a Antichității latine, faimoasă și binecunoscută, pe care o apropie însă dintr-un unghi nou și o privește cu ochii celui deprins să călătorească liber prin toată istoria literaturii, nestingherit de compartimentări temporale ori spațiale, tocmai pentru că s-a format prin contactul direct cu clasicismul greco-latin. Cărțile pe care le-a publicat, bine primite de critică datorită rigurozității și unei subtile eleganțe, sunt în sine o demonstrație a actualității și a mobilității deloc pașnice a textelor antice. De pildă, în monografia dedicată lui Iuvenal, un capitol investighează imaginile succesive ale scriitorului, observând că „încercarea criticilor de a identifica nota temperamentală dominantă a lui Iuvenal duce la rezultate contradictorii, întrucât personalitatea sa poetică este una dintre cele mai controversate din literatura latină". În *Și totuși, clasicii...* (2007) **C.** recitește autori precum Pindar, Xenofon, Cezar, Tucidide, Plaut, Ovidiu, Vergiliu ș.a., făcând observații fine și în același timp precise portretistic. Principiul actualității clasicilor este tot timpul avut în vedere. Uneori, prin exerciții laborioase de comparatism, sunt urmărite ecourile lui Plaut în opera lui Heinrich von Kleist sau în scrisul lui Jean Giraudoux (*Metamorfozele lui Amphitryo*). Un studiu precum *Istorie și experiență personală în Antichitate* are în atenție autoreferențialitatea istoricilor antici, o marotă exemplară a prezentului completându-și astfel genealogia. Eseul *Exilul – poezie și moarte* citește *Tristele* și *Ponticele* lui Ovidiu din perspectiva trecerii nu „de la o poezie artificială la una sinceră, ci mai curând de la o retorică a artificiului la una a sincerității". În fine, paginile *Cartagina în literatura latină* oferă o cercetare tematist-imagologică, surprinzând cu erudiție configurarea sulfuroasă a unei mitologii care oglindește, în negativ, însăși Roma: „Putere a răului, simbol al corupției, imoralității și violenței, Cartagina tinde astfel să se constituie într-o anti-Romă". Un capitol dezbate posteritatea literară medievală și modernă a Cartaginei, culminând cu romanul *Salammbô* al lui Gustave Flaubert.

SCRIERI: *Iuvenal*, București, 2002; *Și totuși, clasicii...*, București, 2007; *Cartagina în literatura latină*, București, 2010. **Ediții**: N.I. Herescu, *Istoria literaturii latine*, I–III, București, 2003–2007; G. Călinescu, *Opere. Publicistica*, III–XII, coordonator Nicolae Mecu, București, 2007–2012 (în colaborare).

Repere bibliografice: Nicoleta Sălcudeanu, *Despre ironie fără ironie*, VTRA, 2002, 11; Mihaela Talabă, *„Iuvenal"*, ST, 2002, 11–12; Liviu Franga, *De la noi la ei*, RL, 2003, 13; Iulia Popovici, *Facit ironia versum*, OC, 2003, 171; Petraș, *Cărțile, 262–264*; Gabriela Haja, *„Și totuși, clasicii…"*, TP, 2007, 12; Dan Cristea, *Farmecul celor vechi*, LCF, 2008, 22; Cosmin Ciotloș, *Orașul invizibil*, RL, 2010, 16; Ioan Pop-Curșeu, *Cartagina în literatură, de la antici la Flaubert*, ST, 2010, 7–8. ***I.Ct.***

CIOCÂRLIE, Corina (13.X.1963, Timișoara), critic literar, eseist. Este fiică a Constanței Ciocârlie (n. Bălan), profesoară de franceză la Universitatea din Timișoara, și a lui Livius Ciocârlie, scriitor. Urmează Liceul „C. Diaconovici-Loga" în Timișoara, apoi Facultatea de Filologie, secția română–franceză, la Universitatea din București (1982–1986), unde își va susține în 1991 și doctoratul cu teza *Hermeneutica răului în literatura română*. Funcționează mai întâi ca profesoară de limba română la Timișoara, apoi ca redactor la Editura Eminescu. Din 1991 s-a stabilit la Luxemburg, unde colaborează la Radio Socio-Culturelle Luxembourg și la săptămânalul francofon „Le Jeudi". Este profesoară de literatura franceză la Alianța Franceză (Luxemburg), predă limba română la Parlamentul European și la Curtea Europeană de Justiție. Este redactor-șef al suplimentului literar „Livres – Bücher" al cotidianului „Tageblatt" și coordonează colecția „Afinități" a Editurii Phi (Luxemburg). E prezentă în „Cahiers luxembourgeois", „Euresis", „Les Nouveaux cahiers de l'Est" (Paris), „Letzebuerger Land", „Limbă și literatură", „Orizont", „Revista de istorie și teorie literară", „Revue littéraire/Léo Scheer" (Paris), „România literară", „Viața românească" ș.a.

C. a debutat în „România literară" (1985) cu un articol de critică și editorial cu volumul *Pragmatica personajului* (1992; Premiul Uniunii Scriitorilor), care reunește studii de pragmatică literară, având ca finalitate degajarea efectului estetic al uzajului lingvistic.

Limbajul e definit drept spaţiu vital al personajelor, percepute ca alterităţi ce evoluează sub semnul cuprinzător al carnavalescului, în interpretare bahtiniană. Calităţile analitice ale eseistei sunt confirmate într-un alt registru de următoarea carte, *Fals tratat de disperare* (1995; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara), în care nihilismul şi absurdul, asumate nu ca modalităţi literare, ci ca stări existenţiale, vin din Søren Kierkegaard şi din Emil Cioran şi sunt luate în considerare cu mijloacele comentariului suculent al cărui obiect îl constituie opere în proză dintre cele mai importante, de la Ion Creangă la Nicolae Breban. Apetitul teoretic e dublat de ataşamentul faţă de texte, ale căror semnificaţii secrete sunt scoase la suprafaţă cu vădită plăcere. *Femei în faţa oglinzii* (1998) este o istorie subterană a romanului românesc de după 1918, reconstituită cu aplomb şi fantezie, de-a lungul unui traiect al oglindirii pe care autoarea îl consideră neîntrerupt de la Liviu Rebreanu la Mircea Cărtărescu. *În căutarea centrului pierdut* (2011) consfinţeşte vocaţia autoarei de a aduna într-o carte ceea ce păruse a sta sub semnul dispariţiei, de a oferi cititorului un centru mereu ratat de autorii asupra cărora se opreşte: Robert Musil, Hermann Broch, Stefan Zweig, Joseph Roth, Witold Gombrowicz, Milan Kundera, dar şi Ioan Slavici, Liviu Rebreanu, Emil Cioran. **C.** ia pe cont propriu preocupările anterioare ale lui Cornel Ungureanu, a cărui preeminenţă de altfel o şi admite, limitându-şi investigaţia la primele decenii ale secolului al XX-lea, dominate de drama destabilizării unei lumi ce păruse condamnată la o statornicie invulnerabilă. Paradoxul este acela că din această criză fără precedent a rezultat un număr considerabil de capodopere prin care este salvată o istorie crepusculară.

SCRIERI: *Pragmatica personajului*, Bucureşti, 1992; *Fals tratat de disperare*, Timişoara, 1995; *Femei în faţa oglinzii*, Cluj-Napoca, 1998; *Un Miroir aux alouettes. Petit dictionnaire de la pensée nomade*, Echternach (Luxemburg), 1999; *Une Histoire sans fin. Dialogues avec Frank Hoffmann*, Echternach (Luxemburg), 2000; *Laissez-passer. Topographie littéraire d'une Europe des frontières*, Echternach (Luxemburg), 2004); *Où demeurer ailleurs que là, Luxembourg, lieux intimes* (în colaborare cu Véronique Fixmer), Eschsura Alzette, 2007; *În căutarea centrului pierdut*, Bucureşti, 2011; *Il n'y a pas de diner gratuit. Petit abécédaire de la rencontre en littérature*, Ultimomondo, 2011; ed. (*Nimic nu se dă pe gratis. Breviar pentru autori în vilegiatură*), Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Romaniţa Constantinescu, *Un critic din noua generaţie*, RL, 1993, 6; Monica Spiridon, *Când „a spune" înseamnă a „face"*, VR, 1993, 4–5; Florin Manolescu, *Figura spiritului creator*, LCF, 1993, 7; Ştefan Borbély, *Tabloul sinoptic al nouăzecismului*, ECH, 1995, 6–9; Cornel Ungureanu, *Pe cont propriu*, O, 1995, 10; Alex. Ştefănescu, *Exerciţiu intelectual*, RL, 1995, 30; Ioana Pârvulescu, *Relele lumii*, RL, 1995, 39; Mircea Mihăieş, *La umbra lui Cioran. Concepte negative?*, CU, 1995, 8; Vasile Popovici, *Explorări în oglindă*, O, 1998, 6; Smaranda Vultur, *A privi şi a vedea*, VTRA, 1998, 7; Diana Adamek, *În faţa oglinzii*, APF, 1998, 11; Doina Curticăpeanu, *Regia imaginii speculare*, F, 1998, 11; Adriana Babeţi, *Femeia lângă oglindă*, RL, 1999, 34; *Dicţ. Banat, 170–173*; Bianca Burţa-Cernat, *O Itacă central-europeană?!*, OC, 2011, 301; Gabriel Dimisianu, *Geografii literare*, RL, 2011, 13; Dan Burcea, *Dineul literar al Corinei Ciocârlie*, OC, 2012, 609. ***D.B.-D.***

CIOCÂRLIE, Livius (7.X.1935, Timişoara), prozator, eseist, memorialist.

Este fiul Corneliei Ciocârlie (n. Băcilă), învăţătoare, şi al lui Simion Ciocârlie, profesor. A urmat la Timişoara Şcoala de Aplicaţie de pe lângă Şcoala Normală (1942–1946), Liceul „C. Diaconovici-Loga" (1946–1950) şi Liceul Clasic (1950–1953), apoi a devenit student al Universităţii din Bucureşti, la Facultatea de Filologie, secţia limba şi literatura franceză, absolvită în 1958. Este scurtă vreme bibliotecar, apoi profesor în învăţământul secundar, ulterior (1959–1963) muzeograf la Muzeul Regional al Banatului. Din 1963 face carieră universitară la Timişoara, devenind profesor în 1990. Îşi ia doctoratul în filologie franceză în 1975, cu o teză despre sensul secund al structurii simbolice. A locuit în oraşul natal până în 2000, când s-a stabilit la Bucureşti. S-a aflat, de-a lungul anilor, în mai multe rânduri în Franţa: în 1965 timp de o lună (cu o bursă de specializare), în 1972–1973, când a urmat timp de şapte luni cursuri la École Pratique des Hautes Études, sub îndrumarea lui Gérard Genette, consolidându-şi formaţia de teoretician în privinţa abordării semiotice a textului literar, şi în 1990–1994, când a predat limba şi civilizaţia română, ca

profesor-invitat, la Universitatea din Bordeaux. Primele articole îi apar în 1966 în „Analele Universităţii din Timişoara“ şi în „Orizont“. Debutul editorial îl reprezintă volumul *Realism şi devenire poetică în literatura franceză* (1974). Are o activitate publicistică susţinută, chiar dacă relativ parcimonioasă – scriitorul s-a manifestat mai degrabă ca eseist decât ca industrios cronicar al producţiei editoriale curente şi s-a abţinut de la practicarea gazetăriei culturale propriu-zise – în „Orizont“, „Caiete critice“, „Vatra“, „România literară“ (unde deţine o rubrică proprie, începând din anul 2000) şi în alte publicaţii culturale importante. Are un rol proeminent în activitatea Fundaţiei şi a revistei „A treia Europă“. A fost distins în mai multe rânduri cu Premiul Uniunii Scriitorilor – pentru *Realism și devenire poetică în literatura franceză*, *Negru și alb* (1979), *Eseuri critice* (1983), *De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri* (2001), cu Premiul ASPRO pentru *Trei într-o galeră* (1998) şi cu alte premii ori distincţii literare. În 2008 i-a fost decernat Premiul Naţional pentru Literatură, acordat de Uniunea Scriitorilor.

Se poate spune că în primele lui cărţi **C.** s-a manifestat ca unul dintre puţinii „*tel quel*-işti” români. Ralierea la teoria textului şi la tehnicile de comentariu literar promovate în Franţa de Philippe Sollers ori de Jean Ricardou a fost înfăptuită de **C.** cu eleganţă şi naturaleţe, cu autenticitate şi legitimitate, fără extremism, fără intoleranţa obsesională proprie uneori corifeilor francezi ai acestei orientări, însă cu o permanentă circumspecţie şi distanţare (auto)critică, şi s-a materializat în texte limpezi şi expresive, deloc tehniciste, deloc rebarbative. În *Realism şi devenire poetică*... **C.** afirmă şi demonstrează, analitic, existenţa unui proces de evoluţie a prozei literare franceze din ultimele secole – investigaţia, selectivă, începe de la clasicii din secolul al XVII-lea şi continuă cu Balzac, Gustave Flaubert, Lautréamont, Émile Zola, Alfred Jarry, Marcel Proust până la Jean-Paul Sartre, Alain Robbe-Grillet şi grupul de la „Tel Quel” – către poetizarea ei, prin accentuarea progresivă a ponderii funcţiei poetice faţă de funcţia referenţială. Eseurile critice grupate în volumul *Negru şi alb* trasează, de asemenea, sensul unei convingător susţinute demonstraţii: cea vizând dialectica tranziţiei în diacronie, de la simbolul romantic la textul modern. Domeniul investigaţiei este lărgit dincolo de fruntariile literaturii franceze, fiind avuţi în vedere J.-J. Rousseau, E.T.A. Hoffmann, E.A. Poe, Nathaniel Hawthorne, Herman Melville, Charles Baudelaire, M. Eminescu, Ion Creangă, Al. Macedonski, Arthur Rimbaud, Stéphane Mallarmé, Paul Valéry, Franz Kafka, V. Voiculescu, Jean Ricardou, Michel Butor ş.a. Demersul teoretic-critic al lui **C.**, deşi „textualist”, nu se perimează, pentru că implică o rezervă ironică (faţă de doctrină) şi prezintă o excelenţă a „realizării” care transcende orice mode culturale. În *Mari corespondenţe* (1981) eseistul se ocupă de „corespondenţa” dintre, pe de o parte, opera destinată publicării şi, pe de alta, de corespondenţa câtorva scriitori francezi (Voltaire, Flaubert, Proust ş.a.) ori critici români (Titu Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea, G. Călinescu ş.a.). Autorul operează prin acumulare de parafrazări presărate cu citate şi comentarii (metodă care va fi utilizată şi în *Caietele lui Cioran*, 1999), urmărind idei, explicitând, descoperind, interpretând, implicându-se. În *Eseuri critice* – carte prin care, după cum o anunţă explicit, autorul îşi încheie activitatea propriu-zis critică – sunt grupate unele dintre cele mai substanţiale comentarii care s-au scris despre scriitori români contemporani (Marin Preda, Radu Petrescu, Sorin Titel). Metoda e, în aceste texte, mai puţin semiotică, identificabilă mai degrabă cu o hermeneutică, cu ample descrieri a diverse procedee de abordare. Aici, ca şi în alte rânduri, eseistul ţine parcă să ilustreze opinii pe care le formulează şi teoretic: „O prea strictă determinare teoretică a criticii sfârşeşte, după un moment de mic imperialism intelectual, prin a produce efectul Taine. Deoarece teoria se perimează inevitabil, schelăria ei rămasă prea la vedere face să nu se mai întrezărească de la o vreme nici ce se află, trainic, dincolo de ea. Absorbită însă, teoria nu-l respinge pe cititor”; „Ideal ar fi, poate, să cunoşti toată teoria şi să o uiţi atunci când citeşti”. În secţiunea a doua a volumului, *Critică şi teorie literară*, sunt de remarcat, între altele, analiza „criticii semiotice” şi eseul despre Roland Barthes. Impresionează, prin luciditate şi antidogmatism, „răfuiala” senină şi obiectivă cu critica semiotică; el însuşi reprezentant, o vreme, al acestei orientări, **C.** îşi păstrează sângele rece şi depistează, cu sagacitate, regula succedării orientărilor dominante, a modelor în metodologia critică: semiotica a fost precedată de tematism şi este detronată de teoria lecturii, iar succesiunea, desigur, va continua. În încheierea volumului e inserat amplul studiu *Măştile romantice ale dorinţei*, care se situează, după cum previne autorul, „în continuarea eseurilor din volumul *Negru şi alb*”. După *Eseuri critice* **C.** pare să se orienteze spre roman, publicând două

romane-unicat ori romane-demonstraţie. Primul, *Un Burgtheater provincial* (1984), este, în întregime, un colaj – în aparenţă – fără abateri şi fără text-cadru auctorial (doar cu un *Cuvânt înainte*), o reunire de texte reale preexistente, neliterare, de la scrisori ori însemnări private până la citate consistente din scrieri de diferite facturi: vechi cronici turceşti, alte documente medievale, *Cronica Banatului* scrisă de Nicolae Stoica de Haţeg ş.a. Literaturitatea ansamblului e asigurată de selecţia, contextualitatea şi „montajul“ textelor. *Clopotul scufundat* (1988) e tot un roman neconvenţional, în parte eseu şi în parte jurnal comentat, cu substrat autobiografic, gândit altfel însă, prin structurare şi scriitură, decât memoriile sau autobiografiile literare canonice. În anii ’90 **C.** publică o serie de volume fragmentare, cu statut multiplu ori incert: ele sunt simultan, în diferite proporţii, jurnale, confesiuni comentate, comentarii în marginea textelor unor autori iluştri (Friedrich Nietzsche, Emil Cioran, Paul Valéry), colecţii de note de lectură, acumulări de citate şi de referinţe bibliografice, montaje de fragmente eseistice pe cele mai diverse teme circumscrise din realitatea cotidiană, prozaic-derizorie, din actualitatea social-politică (scrutată din punctul de vedere al omului de cultură şi totodată din cel al omului oarecare, al „omului precar“, fără morga tehnicistă a analistului politic ori a politologului), dar şi din domeniul antropologiei culturale, al istoriei ideilor ori a mentalităţilor, al imagologiei aplicate ş.a.m.d. De fapt, sunt solilocvii lăuntrice consemnate în scris, suscitate de cei mai diferiţi „stimuli“ exteriori care pot stârni o conştiinţă, în cazul în speţă, pe cea a lui **C.**, în toate compartimentele sale existenţiale simultane, adică în ipostazele de om-pur-şi-simplu, de timişorean dintr-o familie originară din ţinutul Mehadiei, de român, de martor al istoriei ultimelor şase decenii ale secolului al XX-lea, de „mic-burghez“, de intelectual erudit, de profesor de literatură franceză, de scriitor, de soţ şi tată, de prieten al prietenilor săi. „Motorul“ îl constituie introspecţia şi ispita aprehendării ontologicului. Uneori, tema, autoimpusă, e comentarea unor fragmente filosofice sau literare, dar prin aceasta cartea nu devine câtuşi de puţin un studiu critic în înţelesul obişnuit: exemplul cel mai frapant îl oferă *Caietele lui Cioran*, unde, în nici trei sute de pagini, coexistă, într-o textură seducătoare prin claritate şi atractivă prin umorul bine controlat care o colorează, un comentariu despre Cioran, un portret al acestuia, apoi un comentariu al comentariului, dar şi un jurnal, o confesiune, un autoportret, o schiţă de sistem filosofic, o învăţătură morală, o meditaţie pe teme istorice, o „lecţie“ de istorie a culturii, un breviar de consideraţii de imagologie, de istorie a mentalităţilor etc. Această pluralitate intrinsecă a personalităţii **C.** o descoperă şi o observă în primul rând în propriul sine, şi ea este semnificată ostentativ, histrionic, în *Trei într-o galeră*, unde eul auctorial e divizat în trei personaje distincte: Bibulie (hipocoristicul plăsmuit spontan, cândva, de copilul Livius, ca urmare a deficienţei ortofonice proprii vârstei foarte fragede, prin deformarea, probabil, a vocativului „Liviule“, e utilizat cu umor pentru a desemna eul real, cel cotidian şi precar), Profesorul (eul social, imaginea publică) şi Maestrul, eul adevărat, profund, al scriitorului, însă magnificat de critica literară şi, de aceea, privit cu suspiciune şi oarecare agasare de celelalte două alter egouri ale lui **C.**, dar şi, din modestie autentică, de instanţa auctorială efectivă, care le reuneşte – totodată mânuindu-le – pe toate. Cartea *De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri* este un „eseu memorialistic”, iar *& comp.* (2003) reia procedeele şi tematica din *Un Burgtheater provincial*. Desigur, volumele publicate de **C.** în ultimele două decenii, aşa-zicând înrudite între ele, asemănătoare prin caracterul preponderent fragmentar şi compozit şi prin statutul mixt, pot fi la rigoare clasate, în unele cazuri cel puţin, în cadrele uneia ori alteia dintre speciile literare consacrate. Se poate, de pildă, afirma că *& comp.* este, totuşi, un roman, iar *Cu dinţii de lână* (2008) un jurnal, în vreme ce alte volume sunt mai degrabă culegeri de note de lectură asezonate cu notaţii din cotidianul imediat ori florilegii de meditaţii morale împănate cu comentarii deliberat nesolemne ş.a.m.d. Se mai poate observa că ele sunt mărturiile unei campanii de „exerciţii de stil“, de etalare succesivă a unor formule diferite de scriitură, dar definitorie este în fond tocmai natura lor „hibridă“, nedecisă, „mistreaţă”, sofisticat „corcită“, dublată de o unitate şi constanţă de viziune impresionantă. Astfel, estompând ori escamotând frontierele dintre proza beletristică propriu-zisă (ficţiunea), memorialistică, autoficţiune şi eseistică, ansamblul lor se constituie – în pofida „modestiei“ şi a tonului scăzut pe care le arborează – într-o construcţie care este chintesenţa unei conştiinţe exemplare şi a unui talent literar special. Descripţia tehnică a fiecărei cărţi – toate fiind dense, rafinate, impecabil scrise – nu aduce prea multe lămuriri asupra staturii reale a autorului, una de mare scriitor. Edificator este mai ales ansamblul. **C.** e incontestabil un reprezentant

autentic, în literatura română, al postmodernităţii, un postmodern esenţial, spontan, afirmat înainte de constituirea unei mode în acest sens.

Ciocârlie e un scriitor dificil, în ciuda limpezimii de cristal a stilului; scrisul său are numeroase crevase, falii subţiri, ce se deschid ameţitor spre adâncuri. Din cauza lor, naraţiunea, paradoxal lineară, e mereu întreruptă de consideraţii naratologice, filosofice, psihologice, subminată de pasiunea rece, analitică, pentru ontologie.

ŞTEFAN BORBÉLY

Proza lui Livius Ciocârlie nu este nici un substitut al plictiselii existenţiale, nici un adjuvant al lipsei de preocupări majore. În realitate, Livius Ciocârlie nici nu vrea sa fie un scriitor în adevăratul înţeles al cuvântului. Pe el nu-l interesează cariera scrisului, ci „clopotul scufundat“ al vieţii personale.

GHEORGHE CRĂCIUN

SCRIERI: *Realism şi devenire poetică în literatura franceză*, Timişoara, 1974; *Negru şi alb*, Bucureşti, 1979; *Mari corespondenţe*, Bucureşti, 1981; *Eseuri critice*, Timişoara, 1983; *Un Burgtheater provincial*, Bucureşti, 1984; *Clopotul scufundat*, Bucureşti, 1988; *Fragmente despre vid*, Bucureşti, 1992; *Paradisul derizoriu. Jurnal despre indiferenţă*, Bucureşti, 1993; *Viaţa în paranteză. Jurnal. 1965–1977*, Timişoara, 1995; *Cap şi pajură*, Bucureşti, 1997; *Trei într-o galeră. Jurnal de lăsare la vatră*, Cluj-Napoca, 1998; *Caietele lui Cioran*, Craiova, 1999; *De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri*, Iaşi, 2001; *& comp.*, Iaşi, 2003; *„…pe mine să nu contaţi”. Convorbiri cu Mircea Benţea*, Piteşti, 2003; *Bătrâneţe şi moarte în mileniul trei*, Bucureşti, 2005; *Pornind de la Valéry*, Bucureşti, 2006; *Cu dinţii de lână. Jurnal. 1978–1983*, Bucureşti, 2008; *Încrâncenarea vieţii. Roman Cotoşman* (în colaborare cu Ion Manta), pref. Coriolan Babeţi, Timişoara, 2008; *Cartea cu fleacuri*, Piteşti, 2010; *Cu faţa la perete*, Bucureşti, 2010; *La foc mărunt*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Călinescu, *Perspective*, *213–216*; Grigurcu, *Critici*, *226–229*; Gheorghiu, *Reflexe*, *184–190*; Grigurcu, *Între critici*, *244–247*; Simion, *Scriitori*, III, *571–582*; Călinescu, *Biblioteci*, *227–234*; Ion Pop, *Un visător definitiv*, ST, 1988, 9; Holban, *Literatura*, I, *304–312*; Papahagi, *Cumpănă*, *155–164*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *103–108*; [*Livius Ciocârlie*], O, 1995, 10, 2000, VTRA, 1999, 2, F, 2000, 11–12, OC, 2007, 99 (grupaje speciale); Ulici, *Lit. rom.*, I, *472–476*; Al. Cistelecan, *Păcatul unui trecător prin teoria textului*, VTRA, 1997, 1; Grigurcu, *Peisaj*, II, *114–117*; Al. Cistelecan, *Exerciţii de diletant*, VTRA, 1998, 6 ; Gheorghe Grigurcu, [*Livius Ciocârlie*], VR, 1998, 9–10, RL, 1999, 16, 46, 47; *Dicţ. analitic*, I, *205–207*, IV, *296–298*; Zaciu, *Departe*, *96–102*; Damian, *Mănuşa*, *293–329*; Dumitru Ţepeneag, *Schimbările la faţă ale lui Cioran*, CNT, 2000, 18; *Dicţ. esenţial*, *171–175*; Dimisianu, *Lumea*, *233–242*; Ilie Gyurcsik, *Paradigme moderne: autori–texte–arlechini*, Timişoara, 2000, *263–322*; Manolescu, *Lista*, II, *230–237*, III, *251–257*; Cristea-Enache, *Concert*, *476–480*; Pop, *Viaţă*, *102–117*; Gheorghe Crăciun, *Livius Ciocârlie şi beţia vidului*, OC, 2003, 149–150; Borbély, *Cercul*, *86–93*; Simuţ, *Reabilitarea*, *330–333*; Nicoleta Sălcudeanu, *Falsă delaţiune*, RL, 2005, 17; Gheorghe Crăciun, *Livius Ciocârlie, cartograful eului precar*, OC, 2005, 34; Marius Chivu, *Un Sancho Panza al bătrâneţii*, RL, 2005, 24; *Dicţ. Banat*, *173–179*; Grigurcu, *De la un critic*, *222–227*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *138–147*; Ştefănescu, *Istoria*, *1061–1062*; Andrei Terian, *Farafastâcul*, „Curentul“, 2006, 9; Bârna, *Prozastice*, *35–65*; Manolescu, *Istoria*, *1273–1278*; Bianca Burţa-Cernat, *Un metaroman atipic*, OC, 2009, 200; Popa, *Ist. lit.*, II, *818–820*; Cornel Ungureanu, *Livius Ciocârlie – 75. Experienţa intervalului*, O, 2010, 9; Vasile Popovici, *Un martor esenţial*, RL, 2010, 39; Gabriel Dimisianu, *O carte de idei*, RL, 2010, 40; Micu, *Critici prozatori*, *303–323*; Borbély, *Existenţa*, *328–332*. ***N.Br.***

CIOCLEA, Eugen (4.VIII.1948, Terebna–Edineţ – 10.X.2013, Chişinău), poet. Este fiul Iuliei (n. Gheţu) şi al lui Sergiu Cioclea. După ce a urmat şcoala medie la Terebna şi la Zăbriceni, a frecventat, fără a le absolvi, Facultatea de Matematică din Chişinău (1966–1967) şi Facultatea de Matematică a Universităţii „M.V. Lomonosov” din Moscova (1968–1971). A lucrat un an la un ziar de limbă română din Cernăuţi, apoi a funcţionat la Moscova ca ghid, interpret şi ca muncitor şi ajustor de maşini-unelte cu programare automată. În anii ’90 este redactor-şef la „Tineretul Moldovei” (1992–1997) din Chişinău, după care, şomer, va trăi dintr-o pensie de invaliditate. Debutează în revista „Literatura şi arta”, în 1986, cu poemul *Cina irodică*, prin care provoacă un scandal politic. Debutul în volum se produce cu *Numitorul comun* (1988). În 2000 a primit o bursă de creaţie din partea Fundaţiei Soros – Republica Moldova. Volumul *Alte dimensiuni* (1991) a obţinut Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), ca și *Daţi totul la o parte ca să văd. Metapoeme* (2001).

Considerat unul dintre poeţii importanţi iviţi în Basarabia ultimelor decenii, **C.** face parte din spiţa boemilor trăind amplificat și parcă damnați sub combustia propriei poezii. A publicat puţin, dar parcimonia găsește o compensație în intensitatea poemelor. A fost comparat cu Mircea Dinescu: cei doi au în comun într-adevăr influența poeziei ruse, simplitatea ritmat-tensionată a versurilor nutrite dintr-un fond tropic și lexical de bază, precum și o propensiune eminamente politică. Unele poezii ar

putea fi atribuite cu ușurință lui Dinescu: „Cocoşii cântă, proşti de bucurie,/ decapitați mereu de-același soare,/ pruncul se naşte după cumătrie,/ votat prin clinici de ordinatoare.// […] Și cum scânceşte lanul de lucernă,/ invidios pe şuncă şi cârnați,/ fete bătrâne sar dintr-o lanternă/ să se mărite-aiurea cu/ soldați” (*Perspectivă imediată*). Aspectul politic al versurilor lui **C.** acoperă mai multe paliere. O primă categorie ar fi aceea aplicată lumii literare. De pildă, într-un apel către generația sa, el ironizează traficul lucrativ făcut cu poeme patriotice și dedicate mamei: „Mă adresez generației mele,/ cât şi celor ce n-au apucat deocamdată/ să prindă la seu:/ din clipa aceasta (nu mai puțin importantă/ ca pasul lui Armstrong pe lună),/ toți cu şanse egale de a hrăni cu colivă/ clanul de vrăbii al istoriei literare,/ departe de-a fi puritani,/ măcar pentru poemele despre mamă şi patrie,/ vom refuza legăturica/ cu bani” (*Apel*). Altundeva ia în derâdere clișeele artei socialiste: „Poetul s-a îmbătat./ E praf. E clei./ Abia de se mai ține/ pe picioare,/ dar, cât mai poate împărți/ «la trei»,/ sprijinul său e clasa/ muncitoare!” (*Realismul socialist*). O altă categorie ar ține de demontarea viziunii birocratic-inginerești aplicate realității în estul comunist: „Dar bine măcar că realitatea/ nu poate fi demontată/ de-un maistru mecanic/ cu nimb/ iar viața nu-i bicicleta/ din copilărie,/ pe care, ori de câte ori o făceam,/ îmi rămâneau și niște piese/ de schimb” (***). Câteodată se versifică în punctul de plecare clișee umanist-ideologice, scurtcircuitate însă printr-o extrapolare insolită: „Ne pârpâlim pe aceeaşi planetă./ Înfulecăm din acelaşi pământ sau nisip./ În curând vom planta bostănei/ şi măslini şi garoafe/ pe lună/ (mi s-a spus că-i posibil un metalimbaj/ mai frumos ca o limbă)./ Doamne al proştilor, zic, nu cumva/ ne vom şi înmulți precum râmele/ pe un vârf de hârleț/ într-o groapă/ comună?” (***). Imaginile folosite de **C.** sunt recrutate din perimetrul aflat la îndemână al cotidianului casnic ori politic (*Conștiința de sine*). Această recuzită imagistic-lexicală simplă este încordată însă într-o voce orgolioasă, cochetând cu megalomania nutrită din imperialismul cu pretenții universaliste al culturii sovietice (perfect similar de altfel cu acela al multor poeți americani): „Las pentru alți cercetători succesul/ de-a da prin străchini c-un picior de vers./ Eu îmi propun să scutur/ universul./ Eu am ceva de lucru-n univers” (*Rampa*). Apar și poeme pseudonarative, ironico-absurde, în stilul lui Vintilă Ivănceanu sau al lui Bob Dylan din *Motorpsycho Nightmare* (*Ucenicul lui Manole*). Ca model asociat lui **C.** a fost invocat de altfel dublul sovietic al bardului american, Vladimir Vîsoțki. Poetul este cât se poate de familiar cu tipul de discursivitate tranzitivă, tăioasă și lirică, biciuitoare și subversivă și își joacă la perfecțiune rolul de bufon îndrăzneț care aruncă adevăruri contondente cu arta de a nu-și pune capul în pericol: „În seara asta, dintre oratori,/ eu unul singur vă voi trage clapa,/ să nu v-ajungă poezia, uneori,/ cum, brusc, sub duş vi s-ar închide apa.// […] Poți după mine câinii să-i asmuți –/ nu pot să fiu pe plac la fiecare./ Căci iată timpul cum îmi face mânji/ şi-mi cere dreptul său precum o puşcă,/ căci iată teii,/ oricât par de blânzi,/ de-o fi să-i zădări, cu albini/ te muşcă.// Astfel şi eu,/ timid ca un arici,/ în seara asta printre voi, ferice/ şi mângâiat de soartă ca de-un brici,/ încerc să joc cu inima/ popice”. Dezgustul față de convențional și de „somități” provoacă arte poetice radicale: „Ar trebui/ să se-ntâmple ceva./ Aștept rațiunea coioasă./ Adevărul să fie trântit de podea –/ altfel este/ o farsă.// Mă-năduşă scârba de somități./ Detergentul e unica artă./ Pentr-un trabuc pot să-ți torn şi-o idee/ cărnoasă;/ trecutul ne pupă/ îndată” (*Iaca*). Există însă și o față mai puțin directă, mai enigmatică și mai ermetică a lui **C.**, precum în *Arc*: „Aterizat însingurat aicea/ cu trupul rupt de cerul inelar/ spuneam cuvinte vechi în parastase/ astfel voind să fiu/ totalitar.// Dar crunt lovit de greutatea dură/ a timpului ce săgeta atent/ bâr! la strânsura turmei săltărețe/ însemna lividul/ referent.// şi-am dat urgent capacului nevoie/ să mişte gândul gol când i-a veni/ cumva pe plai şi piramida-i/ gata./ Sunt faraonul. Te-oi/ ademeni”.

SCRIERI: *Numitorul comun*, pref. Eugen Lungu, Chişinău, 1988; *Alte dimensiuni*, Chişinău, 1991; *Dați totul la o parte ca să văd. Metapoeme*, Chişinău, 2001; *Subversiunea poetului revoltat*, Chişinău, 2002; *Vreau să distrug uniVersul*, Chişinău, 2007; *Ofsaid*, Chişinău, 2011.

Repere bibliografice: Em. Galaicu-Păun, *Căderea liberă a lui Eugen Cioclea*, „Sfatul ţării”, 1992, 18–20; Al. Cistelecan, *Antologia pe ață*, VTRA, 1996, 3; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *233*; Galaicu-Păun, *Poezia*, *84–90*; Nicolae Leahu, [*Eugen Cioclea*], „Semn”, 2002, 3–4, „Metaliteratură”, 2006, 1; *Dicț. Chișinău*, *146–147*; Rachieru, *Poeți Basarabia*, *389–396*.

M.I.

CIOCOI, Gheorghe (4.VIII.1942, Cepeleuţi–Hotin), poet. Este fiul Anei (n. Gonţa) şi al lui Ion Ciocoi, ţărani. A absolvit Facultatea de Filologie la Universitatea de Stat din Chişinău (1965). Între

1964 şi 1978 lucrează la ziarul „Moldova socialistă”. Îndeplineşte un timp funcţia de secretar al Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor, iar din 1988 până în 1997 pe aceea de redactor-şef adjunct al săptămânalului „Viaţa satului”, apoi e redactor la „Dialog”. În 1992 i s-a conferit titlul Maestru Emerit al Artei.

C. debutează cu placheta *Constelaţia dragostei* (1970), o încercare de a conjuga liric socialul cu intimismul, pe calea unui metaforism pe cât de stufos, pe atât de retoric uneori. În versurile din volumele ulterioare se scutură în bună parte de balastul imagistic, păstrând însă transferul metaforic, considerat drept principiu definitoriu al gândirii poetice: *Amforă* (1972), *Arbori îndrăgostiţi* (1977), *Cerul de la Cepeleuţi* (1982), *Izvoarele lui august* (1984) ş.a. Temele şi motivele întâlnite la el sunt proprii întregii lirici basarabene postbelice: războiul şi pacea, neliniştile spiritului, întoarcerea la izvoare, evocarea înaintaşilor, etosul popular, graiul matern, menirea poeziei ş.a. **C.** a semnat mai multe cicluri evocând personalitatea lui M. Eminescu (*Steaua Eminescu*, 1997), precum şi o carte de poeme – *Peisaje în suflet* (1985), cele mai valoroase fiind *Teiul lui Stamati*, *Mărul în poartă*, *Cocostârcul alb*. Este autor al mai multor plachete de versuri pentru copii: *Troleibus pentru un urs* (1980), *Ce pot face mâinile dibace sau Povestea lucrurilor* (1981), *Cea mai veselă vacanţă* (1982), *Floarea păcii* (1987) ş.a. Paralel cu poezia, **C.** cultivă şi eseul ori schiţa publicistică, precum în *Ferestrele pământului* (1980). A tradus din poezia lui Rafael Alberti, Pablo Neruda, N. Aseev, E. Mieželaitis, I. Martinchiavicius ş.a.

SCRIERI: *Constelaţia dragostei*, Chişinău, 1970; *Amforă*, Chişinău, 1972; *Salutul soarelui*, Chişinău, 1974; *Razele pâinii*, Chişinău, 1976; *Arbori îndrăgostiţi*, Chişinău, 1977; *Suită bulgară*, Chişinău, 1978; *Anotimpurile omului sau Cânturi pentru biografia unui pământ*, Chişinău, 1979; *Ferestrele pământului*, Chişinău, 1980; *Troleibus pentru un urs*, Chişinău, 1980; *Vârsta statuilor*, Chişinău, 1980; *Ce pot face mâinile dibace sau Povestea lucrurilor*, Chişinău, 1981; *Cea mai veselă vacanţă*, Chişinău, 1982; *Cerul de la Cepeleuţi*, Chişinău, 1982; *Izvoarele lui august*, Chişinău, 1984; *Peisaje în suflet*, Chişinău, 1985; *Despre ce doinesc copacii*, Chişinău, 1986; *Floarea păcii*, Chişinău, 1987; *Steaua Eminescu*, pref. Mihai Cimpoi, Chişinău, 1997; *Scrieri alese*, pref. Mihai Cimpoi, Chişinău, 2003; *101 poeme*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Vasile Coroban, *În căutarea frumosului…*, LA, 1978, 2 martie; Mihail Dolgan, *Ciocănind la metafora timpului*, LA, 1981, 14 mai; Mihai Cimpoi, *În faţa stelei Eminescu*, „Moldova suverană”, 1997, 4 august; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *219*; *Poetul din triunghiul Ocniţei*, „Glasul naţiunii”, 2007, 18 (grupaj special); *Dicţ. Chişinău*, *147–148*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *323–327*; Anatol Ciobanu, *Un zidar al cuvintelor*, LA, 2012, 2 august. ***M.Dg***.

CIOCULESCU, Barbu (10.VIII.1927, Montrouge, Franţa), poet, prozator, istoric literar, editor, traducător.

Este fiul Mariei Cioculescu (n. Ioviţoiu), profesoară, şi al lui Şerban Cioculescu, critic literar. Elev al liceelor „Gh. Lazăr” şi „Sf. Sava” din Bucureşti, urmează tot aici literele şi filosofia (numai doi ani), absolvind însă Facultatea de Drept, după întreruperi, în 1957. A debutat în 1942 la revista de poezie „Claviaturi” din Braşov. A fost, pe rând, redactor la „Luceafărul”, corector la Editura pentru Literatură, secretar de redacţie la „Revista de istorie şi teorie literară”, cercetător ştiinţific la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu”, editorialist, după 1989, la ziarul „Dreptatea”. A mai colaborat, cu poezii, studii, articole, recenzii, la „Kalende”, „Viaţa românească”, „România literară”, „Contemporanul”, „Manuscriptum”, „Limbă şi literatură”, „Secolul 20”, „Apostrof”, „Contrapunct”, „Litere” ş.a. A fost distins în anul 1947 cu Premiul „Ion Minulescu” pentru volumul de versuri *Steaua Păstorului* (rămas în manuscris din cauza cenzurii) şi în 1994 cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru ediţia *Opere* de Mateiu I. Caragiale.

Volumele de versuri ale lui **C.**, începând cu *Cerc deschis* (1968), de o evidentă unitate stilistică, aparţin unui romantic întârziat, integrat într-un climat de resemnată acceptare a trecerii timpului şi, sporadic, de iluzoria întoarcere în vremurile aurite. Contând întotdeauna pe fantezie în conturarea evocărilor infernale ori paradisiace, caracteristice imagisticii sale mitologizante, şi pe lectura de poezie clasică (permanent drog al fanteziei), **C.** îşi construieşte poemele ca mesaje ale unei lumi închise,

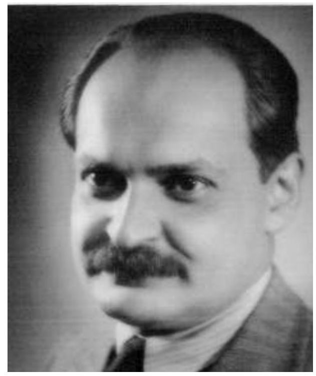
autosuficientă, marcată totuşi de prezenţa oceanului, a catedralelor, semne ale nerenunţării totale la real, dar fără acea sete de evadare proprie principalilor actori ai „generaţiei pierdute” (sau „priponite”, cum o numeşte el însuşi undeva). Uneori nostalgice, alteori ironic-sentimentale, câteodată chiar burleşti, „idilele” şi „istoriile” publicate îl plasează pe **C.** în rândul poeţilor calofil-livreşti de tip Constant Tonegaru, care începuseră să se afirme în perioada celui de-al Doilea Război Mondial şi care au reapărut abia după 1965. Notaţia directă, un anumit sarcasm, substanţa metaforei, „atmosfera bogat degajată de imaginile modern cenuşii, mai prozaice” (I. Negoiţescu) îl apropie însă şi de poetica generaţiilor mai recente. Nuvelele din *Palatul de toamnă* (1976) şi din *Grădini în podul palmei* (2000) par mai degrabă un joc, exerciţii de inteligenţă, dar și o practică de exorcizare (enigma e aparenta coerenţă a absurdului) ori un rămăşag de stil (în registre narative diferite) – în orice caz, o tentativă de a oferi o interpretare cotidiană câte unui eveniment marcând sfârşitul unui ev (căderea Constantinopolului, înfrângerea maurilor în Spania) sau începutul altuia (cucerirea Mexicului de spanioli), fără însă ca istoria să fie citită pe dos şi nici demistificată. Prozele sunt poematice, de evocare, uneori fantastice, având o atmosferă de melancolie contemplativă. Ajuns la senectute, **C**. îşi transferă şi valorifică virtuţile narative în nişte „exerciţii de memorialistică” – aşa îşi subintitulează cartea din 2012, *Amintirile unui uituc*. Autorul este într-adevăr un distrat purtat de farmecul actului povestirii și de misterul inefabil al faptelor. Pentru el nu evenimentele în sine contează, ci filosofia lor. În literă, evocările lui n-au nimic din rigoarea şi acribia memorialiştilor conştienţi că scriu istorie şi sunt mereu încordaţi să n-o „hiclenească”; în spirit însă, ele reuşesc să producă impresia de adevăr al vieţii, cu atât mai mult cu cât sunt scrise cu o remarcabilă detaşare, deopotrivă umană şi scriitoricească. O distanţare comprehensivă, esenţializată într-o atitudine de bonom, care nu-şi biciuieşte adversităţile, ci, deşi subsidiara privire la rece le evaluează corect, le reconsideră cu o pornire benignă, aburită de umor şi de o ironie fină, niciodată casantă şi neiertătoare. Nu altfel îşi tratează propriile eşecuri şi năstruşnicii, din care „uitucul” nu reţine decât ceea ce le dă farmecul retrospectiv. Nu face nici caz de statutul său privilegiat, ca ered al unui mare intelectual şi critic, dar nici nu suferă de „complexele” fiului zdrobit de prestigiul patern. Aceeaşi ţinută şi situare faţă de oameni şi de evenimente sunt de întâlnit şi în convorbirile cu Monica Pillat, *Povestind despre atunci*, carte apărută tot în 2012, unde componenta documentară e metabolizată şi, astfel, receptată lejer de cititor, aflat sub farmecul unei rememorări în care elementul melancolizant e mereu atenuat de înţelepciunea detaşării. Ultimele două decenii îl scot în relief pe editor şi, corelativ, pe comentatorul de literatură. După ce întocmise ediţii restitutive Constant Tonegaru (1969), Luca Ion Caragiale (1972), urmate de culegerea *Tudor Arghezi. Autoportret prin corespondenţă* (1982), după 1989 **C.** vine cu restituiri din poezia lui Radu Gyr (1993, 1994), apoi cu o ediţie critică a operei lui Mateiu I. Caragiale, consacrându-se total şi definitiv acestui insolit şi neîncadrabil scriitor. După culegerea din 2004 de texte critice alcătuind tabloul receptării în timp a operei, urmează o abordare de tip monografic (deşi autorul nu are prezumţia unei asemenea perspective documentarist-exegetice tinzând spre exhaustiv), intitulată *De la Mateiu citire...* (2005). Dincolo de valoarea ei istorico-literară, cartea aceasta e şi dovada palpabilă şi devotă a unui cult. Dacă Şerban Cioculescu jura fără a avea vreun dubiu pe Caragiale-tatăl, fiul e un matein la fel de declarat şi de convins; devoţiune exprimată direct de sintagma titulară a monografiei, care trebuie luată la propriu, cu atât mai mult cu cât pe parcursul cărţii criticul vorbeşte nu o dată de „divinul Mateiu”, asumând astfel riscul eventualei dezaprobări, risc catalizat de faimoasa formulă „divinul critic”, lipită de Eugen Barbu lui G. Călinescu. Scrisă într-un spirit deloc încorsetat de pozitivism şi academism, lucrarea analizează cronologic secvenţele operei (singura excepţie de la cronologie: corespondenţa de tinereţe cu A.I. Boicescu, plasată după comentariul la *Craii de Curtea-Veche*), iar într-o anexă aşază şi alte studii, totul într-un spirit de glosator erudit mişcându-se cu uşurinţă şi graţie prin cotloanele obscure şi secretele aproape de nepătruns ale unei biografii şi creaţii ce s-au aşezat deliberat şi ostentativ sub semnul misterului. Cunoscător direct al lumii şi istoriei interbelice, ca şi al celei din comunism, **C.** este după 1989 autorul unei publicistici dezinvolte, pe teme – politice, civice, culturale, literare – mai mult sau mai puţin la ordinea zilei, abordate de pe poziţia unui relativism care pune lucrurile în albia lor firească, fără iluzia că glosarea lor l-ar putea nemuri pe foiletonist. Între dovezi, titlul *Lecturi de vară, lecturi de iarnă* (I–II, 2003–2004)) sau cel al culegerii în care strânge (în

2007) pagini foiletonistice considerate mai bune: *Zădărnicii*. **C.** a tradus opere reprezentative din Bram Stoker, Anatole France, Eugen Ionescu, C.F. Ramuz, Georges Simenon, G.A. Bürger ş.a.

SCRIERI: *Cerc deschis*, Bucureşti, 1968; *Media luna*, Bucureşti, 1970; *Poemii*, Bucureşti, 1974; *Palatul de toamnă*, Bucureşti, 1976; *Navigând, navigând*, Bucureşti, 1998; *Grădini în podul palmei*, Bucureşti, 2000; *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, I–II, Bucureşti, 2003–2004; *De la Mateiu citire...*, Târgovişte, 2005; *Zădărnicii. Prin vuietul vremii*, Târgovişte, 2007; *Amintirile unui uituc. Exerciţii de memorialistică*, Târgovişte, 2012; *Povestind despre atunci* (în colaborare cu Monica Pillat), Bucureşti, 2012. **Ediţii, antologii:** Constant Tonegaru, *Steaua Venerii*, pref. edit., Bucureşti, 1969, *Plantaţia de cuie*, introd. edit., Bucureşti, 2003; Luca Ion Caragiale, *Jocul oglinzilor*, pref. edit., Bucureşti, 1972; *Tudor Arghezi. Autoportret prin corespondenţă*, pref. edit., Bucureşti, 1982; Radu Gyr, *Anotimpul umbrelor*, postfaţa edit., Bucureşti, 1993, *Ultimele poeme*, postfaţa edit., Bucureşti, 1994; Mateiu I. Caragiale, *Opere*, introd. edit., Bucureşti, 1994; ed. pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2001; Şerban Cioculescu, *Caragialiana*, Bucureşti, 2003; *Mateiu I. Caragiale, receptarea operei*, Târgovişte, 2004. **Traduceri:** Bram Stoker, *Dracula*, pref. trad., Bucureşti, 1990 (în colaborare cu Ileana Verzea); Anatole France, *Cele şapte neveste ale lui Barbă Albastră*, Bucureşti, 1992; Georges Simenon, *Mânia lui Maigret*, Bucureşti, 1992, *Nebunul din Bergerac*, pref. trad., Bucureşti, 1992, *Maigret şi moartea Louisei*, Bucureşti, 1993, *Maigret şi crima din ziar*, Bucureşti, 1994, *Maigret se înşeală*, Iaşi, 2005; Eugen Ionescu, *Căutarea intermitentă*, Bucureşti, 1994; Jean Tardieu, *La persoana întâi (Partea umbrei)*, Bucureşti, 1994; Alain Finkielkraut, *Umanitatea pierdută*, pref. Cristian Preda, Bucureşti, 1997; Charles Ferdinand Ramuz, *Dacă soarele nu s-ar mai întoarce*, Bucureşti, 1998; Gottfried August Bürger, *Aventurile baronului Münchhausen*, pref. trad., Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Negoiţescu, *Scriitori*, *448–452*; Piru, *Varia*, II, *441–442*; Constantin, *A doua carte*, *185–187*; Barbu, *O ist.*, I, *188–190*; Piru, *Poezia*, II, *225–228*; Alexandru George, [*Barbu Cioculescu*], VR, 1977, 11, 1983, 2, LCF, 2003, 46–47; Ulici, *Prima verba*, II, *179–180*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *578–579*; Grigurcu, *Peisaj*, III, *203–208*; Grigurcu, *Poezie*, I, *261–267*; *Barbu Cioculescu*, PRP, I, *299–305*; Geo Vasile, [*Barbu Cioculescu*], CNT, 2001, 9, LCF, 2004, 18; Gheorghe Grigurcu, [*Barbu Cioculescu*], RL, 2002, 30, 2004, 28, 29, 2005, 5, 45, 2008, 26, 27 ; Florin Mihăilescu, *Eleganţă şi ironie*,VR, 2005, 1–2; Alex. Ștefănescu, [*Barbu Cioculescu*], RL, 2006, 11, 2008, 5; Mircea Horia Simionescu, *Un grav şi fermecător poet*, „Litere” (Găeşti), 2007, 8; George, *Litere, 87–97*; Dumitru Ungureanu, *„Amintirile unui băiat cuminte”*, „Acolada” (Satu Mare), 2012, 12.

A.N., N.M.

CIOCULESCU, Radu (20.II.1901, Turnu Severin – 9.I.1961, Dej), traducător.

Este fiul Constanţei (n. Miloteanu) şi al lui Nicolae Cioculescu, inginer naval; e frate cu Şerban Cioculescu. A absolvit Liceul „Mihai Viteazul” din Bucureşti şi Facultatea de Chimie din Cluj, după care urmează cursuri de pian la Conservatorul din Viena. A fost subdirector al Operei Române din Bucureşti (1930), director adjunct al Filarmonicii (1934), administrator delegat al Radiodifuziunii Române (1944–1946), consilier artistic la Opera Română din Bucureşti (1945–1947), secretar al Centrului Român al PEN-Clubului (1936–1940), redactor şi secretar de redacţie la „Revista Fundaţiilor Regale”. A fost întemniţat în anii ’40 de două ori, prima dată (1941–1942) pentru atitudinea sa antifascistă, fiind internat în lagărul de la Târgu Jiu (apoi trimis pe front), a doua oară în 1949, pentru „complot contra ordinii de stat”. De fapt, fiind, în conspirativitate, şef al organizaţiei ţărăniste a Culorii de Negru din Bucureşti, ţinea legătura cu alţi şefi ai Partidului Naţional Ţărănesc. Arestat din nou, s-a stins din viaţă în închisoarea din Dej.

Distins om de cultură, cronicar muzical la „Vremea” ş.a., **C.** este cu deosebire cunoscut ca traducător. Apariţia versiunii primului volum, *Swann*, din ciclul *În căutarea timpului pierdut* de Marcel Proust (1945) a fost apreciată ca un eveniment. Al doilea volum, aflat în şpalt, ca şi următoarele tălmăcite de el, vor fi îngrijite de Eugenia Cioculescu, soţia sa, care completează traducerea de la *Captiva* şi finalizează transpunerea în româneşte a romanului lui Proust, stilizarea fiind realizată de Barbu Cioculescu pentru *Timpul regăsit*. Versiunea românească este rezultatul unei laborioase căutări a celor mai fericite echivalenţe, care să respecte cu naturaleţe faimoasele perioade proustiene. Eruditul traducător „a făcut să răsune limba noastră într-o bogată şi fastuoasă orchestraţie”, păstrând „pretutindeni graţiile şi subţirimile

originalului” (Tudor Vianu). **C.** a mai dat versiuni la scrieri de Pierre Choderlos de Laclos, André Maurois, Jakob Wassermann şi Warwick Deeping. În diverse reviste au rămas cronicile sale muzicale şi câteva eseuri literare.

Traduceri: Warwick Deeping, *Sorrel şi fiul*, Bucureşti, f.a.; M. Jelusich, *Don Juan. Cele şapte păcate de moarte*, Bucureşti, f.a.; Jakob Wassermann, *Viaţa lui Stanley*, Bucureşti, 1935; André Maurois, *Dialoguri asupra comandamentului*, Bucureşti, 1940; Marcel Proust, *În căutarea timpului pierdut*, vol. I: *Swann*, Bucureşti, 1945, vol. I–VIII, cuvânt înainte Tudor Vianu, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, Bucureşti, 1968–1970, vol IX–X, Bucureşti, 1971 (în colaborare cu Eugenia Cioculescu); Pierre Choderlos de Laclos, *Prietenii primejdioase*, Bucureşti, 1946.

Repere bibliografice: Emil Manu, [*Radu Cioculescu*], RL, 1976, 2, VR, 2004, 4–5, RR, 2006, 3; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *580–581*; Cioculescu, *Lecturi*, I, *182–186*; Rodica Grigore, *Du côté de chez Proust*, CLT, 2008, 39. ***I.D.***

CIOCULESCU, Simona (17.IV.1944, Dobreni, j. Giurgiu), editoare, traducătoare, istoric literar. Este fiica Elenei (n. Popescu) şi a lui Aurel Popescu, funcţionar; e soția lui Barbu Cioculescu. Urmează, la Bucureşti, Liceul „Gh. Şincai” şi Facultatea de Filologie (1961–1966), unde s-a specializat în limba şi literatura cehă şi în limba şi literatura română. Este din 1966 cercetător la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu”, iar din 1975 la Muzeul Literaturii Române din Capitală. Colaborează la „Manuscriptum” (unde debutează în 1967 cu un studiu despre poetul ceh Petr Bezruč), „Luceafărul”, „România literară”, „Revista de istorie şi teorie literară”, „Contemporanul”, „Jurnalul literar” ş.a.

Printre cărți și manuscrise (2005), pe care **C.** o prezintă ca „însumare de date completând paginile literare, furnizând inedite și, poate, suficiente informații asupra unor opere, a unor personalități de prim ordin din cultura românească, dar nu numai”, vădește un remarcabil interes pentru documentul literar revelator, apt a aduce mărturii privind viața și opera unor scriitori ca M. Eminescu, Al. Macedonski, I.L. Caragiale, Luca Ion Caragiale, Martha Bibescu, Lucian Blaga, Bazil Munteanu, O.W. Cisek, Ion Barbu, Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Emil Cioran, Petru Manoliu, Arșavir Acterian, Nichifor Crainic, Eugen Ionescu. În comentarea documentelor, cu o bună cunoaștere a operei celor în cauză și a contextului literar, cercetătoarea își dovedește, de fiecare dată, înzestrarea de istoric literar. Editează pagini de mare interes din literatura română, pe unele prefațându-le, printre care o serie de ediții bibliofile facsimilate, şi traduce cu precădere din literatura cehă şi franceză, semnificativă fiind transpunerea unor scrieri ale lui Eugen Ionescu şi Alexandru Ciorănescu. A făcut parte din colectivul care a redactat şi a editat, între anii 1983 şi 1993, volumele XI–XVI din ediția monumentală *Opere* de M. Eminescu. Pentru volumul *Domniţa nebănuitelor trepte* (1995), un epistolar Lucian Blaga – Domniţa Gherghinescu-Vania, ediţie însoţită de prefaţă, note, o anexă şi bibliografie selectivă, i s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor.

SCRIERI: *Printre cărți și manuscrise*, București, 2005. **Ediţii:** M. Eminescu, *Opere*, XI–XVI, București, 1983–1993 (în colaborare); *Când te-am văzut, Verena. Mihai Eminescu–Veronica Micle: scrisori de dragoste*, București, 1998, *Șarpele când îl doare capul. Articole politice și pamflete*, pref. edit., București, 2000, *Trăim într-o ţară ciudată. Articole politice și pamflete*, pref. edit., București, 2009; Ion Minulescu, *Citiți-le noaptea*, Galați, 1992; Tudor Arghezi, *Manual de morală practică*, Galaţi, 1993; Lucian Blaga – Domniţa Gherghinescu-Vania, *Domniţa nebănuitelor trepte*, pref. edit., București, 1995; *Din călătoriile lui Don Miguel. Corespondenţă Ion Barbu – Al. Rosetti*, Bucureşti, 1995; Şerban Cioculescu, *Tudor Arghezi*, ed. bibliofilă, Bucureşti, 2000, *Medalioane franceze*, Bucureşti, 2006, *Amintiri*, pref. edit, Bucureşti, 2007, *Cronici teatrale*, Bucureşti, 2007; I.L. Caragiale, *Titircă Sotirescu & Cia*, Bucureşti, 2002; Constantin Noica, *Cartea pe care n-o citea Ioana d'Arc*, Bucureşti, 2009; Panait Istrati, *Ţaţa Minca*, Bucureşti, 2010. **Traduceri:** Ladislav Fuks, *Domnul Theodor Mundstock*, pref. trad., Bucureşti, 1973, *Cazul consilierului de poliţie*, Bucureşti, 1981; V.P. Borovička, *Cifruri strict secrete*, Bucureşti, 1984; Eugéne Ionesco, *Prezent trecut, trecut prezent*, Bucureşti, 1993, *Între viaţă şi vis. Convorbiri cu Claude Bonnefoy*, Bucureşti, 1999; Georges Simenon, *Maigret și școala crimei*, Bucureşti, 1993; Alexandru Ciorănescu, *Paiaţă tristă*, pref. trad., Bucureşti, 2002; Ghislain de Diesbach, *Cucerirea unui tron* (*Napoleon III şi Carol I al României*), Bucureşti, 2006; Milan Kundera, *Arta romanului*, Bucureşti, 2008; Alexander Hausvater, *Ultima mazurcă*, Bucureşti, 2008.

Repere bibliografice: Tania Radu, *Esopismul discreţiei*, LAI, 1995, 19 iunie; Mircea Anghelescu, *Neobositul Don Miguel*, LCF, 1995, 44; Z. Ornea, *O prietenie amoroasă*, RL, 1995, 46; George Munteanu, *Mutaţii ale „orizontului de aşteptare”*, LCF, 1996, 23; Gheorghe Grigurcu, [*Simona Cioculescu*], RL, 1996, 34, 2006, 22, „Acolada”, 2008, 5, 2009, 5; Emil Manu, *„Domniţa nebănuitelor trepte”*, ALA, 1996, 333; Iulia Popovici, *Ionesco par lui-même*, RL, 2003, 17; Al. Săndulescu, *Edite și inedite*, RL,

2006, 9; Cosmin Ciotloș, *Contractul asocial*, RL, 2006, 34; Pavel Chihaia, *„Printre cărți și manuscrise”*, OC, 2006, 82; Teodor Vârgolici, *Contribuții de istorie literară*, ALA, 2006, 830; Simona-Grazia Dima, *13 –„Evidența miraculoasă dispăru”*, VTRA, 2012, 1. ***I. D.***

CIOCULESCU, Şerban (7.IX.1902, Bucureşti – 25.VI.1988, Bucureşti), critic şi istoric literar, memorialist, editor.

Este fiul Constanţei (n. Miloteanu) şi al lui Nicolae Cioculescu, inginer naval; e frate cu traducătorul Radu Cioculescu, iar scriitorul Barbu Cioculescu e fiul său. Urmează şcoala primară la Bucureşti, Liceul „Traian” din Turnu Severin (1913–1920) şi este student al Universităţii din Bucureşti, la Facultatea de Litere şi Filosofie (1920–1923) şi la Facultatea de Drept, pe care nu o termină. Îşi continuă studiile de filologie romanică în Franţa (1926–1928), la Sorbona şi la École Pratique des Hautes Études. Frecventează cursurile lui Abel Lefranc, specialist în literatura renascentistă din secolul al XVI-lea, şi ale lui Fortunat Strowski. Se înscrisese, la acesta din urmă, cu o teză despre Ferdinand Brunetière, dar abandonează proiectul. Este, din 1924 până în 1946, cu unele întreruperi, profesor secundar în Bucureşti şi în alte oraşe. O vreme predă la Găeşti (1924–1935), fiind coleg cu prietenul său, criticul Vladimir Streinu. Această împrejurare îl va inspira pe Ion Barbu să-i numească într-un pamflet pe comentatorii poeziei sale „găeştenii” şi, prin derivaţie, exponenţi ai „spiritului găeştean”. **C.** îşi trece doctoratul în 1945 cu o teză despre Dimitrie Anghel. Ţine pentru puţină vreme (1946–1947) un curs de literatură română la Universitatea din Iaşi. Târziu, după ce i se interzisese să publice şi fusese scos din toate funcţiile publice din motive politice, revine în presa literară şi este acceptat să predea la Institutul Pedagogic din Piteşti (1963–1965), iar între 1965 şi 1974 devine profesor şi şef de catedră la Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti. Între 1965 şi 1967 este redactor-şef al revistei „Viaţa românească”, apoi director general al Bibliotecii Academiei Române (1966–1975). În 1965 este ales membru corespondent al Academiei Române şi în 1974 membru titular; discursul său de recepţie (3 februarie 1975) se intitulează *Viaţa şi opera lui Theodor Vârnav*. **C.** a debutat cu foiletoane critice în 1923 la „Facla literară” a lui N.D. Cocea. Se afirmă de la început ca un redutabil polemist. Ţine cronica literară la „Adevărul” (1928–1937, 1945–1947) şi face gazetărie politică şi culturală la „Săptămâna muncii intelectuale şi artistice”, „Vremea”, „Vitrina literară”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Viaţa universitară”, „Kalende” (editată în 1928–1929 împreună cu Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu şi Tudor Şoimaru), „Lumea”, mai târziu în „Viaţa românească”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Ramuri”, „Argeş”, „Manuscriptum”, „Flacăra” ş.a. Apără o poziţie raţionalistă în critică şi este atras, ca şi alţi critici din generaţia sa (Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu, G. Călinescu) de studiul fenomenului clasic. Cea dintâi lucrare a lui e *Corespondenţa dintre I.L. Caragiale şi Paul Zarifopol. 1905–1912* (1935), o primă secvenţă dintr-o serie de ediţii şi studii privitoare la biografia şi opera dramaturgului. După *Viaţa lui I.L. Caragiale* (1940) şi *Aspecte lirice contemporane* (1942), publică studiul monografic *Dimitrie Anghel. Viaţa şi opera* (1945), *Introducere în poezia lui Tudor Arghezi* (1946), urmată în 1985 de *Argheziana*. În colaborare cu Vladimir Streinu şi Tudor Vianu scoate *Istoria literaturii române moderne* (1944). Continuă, după moartea lui Paul Zarifopol, ediţia *Opere* de I.L. Caragiale (IV–VII, 1938–1942). Bogata lui activitate foiletonistică este strânsă, după aproape două decenii de interdicţie, în volumele *Varietăţi critice* (1966) şi *Itinerar critic* (I–V, 1973–1989) .

Socotit de E. Lovinescu critic în filiera maioresciană (a treia generaţie postmaioresciană), **C.** este cel care apără cu mai mare consecvenţă decât confraţii de generaţie preceptele criticii raţionaliste. Şi singurul, poate, care nu vrea să facă o „critică creatoare”. El îşi fixează de la început câteva principii şi timp de peste şaizeci de ani nu simte nevoia să le schimbe. Într-un *Cuvânt înainte* din 1943 („Ecoul”), când împlinea douăzeci de ani de activitate critică, mărturisea că nu a avut de ce să-şi modifice punctul de vedere în acest lung răstimp: „Nu am evoluat şi nici nu am de gând să evoluez”. Curios, evoluţia este

chiar tema criticii sale. Când se apropie de operă, cea dintâi întrebare pe care şi-o pune e dacă autorul a evoluat sau nu, şi în mai toate cazurile răspunsul e afirmativ. Opera este triumful raţiunii asupra forţelor incongruente, difuze ale sensibilităţii şi, consecinţă logică, valoarea ei e decisă de echilibrul dintre adâncimea emoţiei şi ceea ce retorica veche numeşte perfecţiune formală. Sunt posibile, în aceste condiţii, studiul evoluţiei şi expertiza stilistică, domenii în care **C.** este neîntrecut. El şi-a conturat de la început o metodă cu care apoi a întâmpinat producţia literară a momentului. Metoda derivă din poziţia intelectualistă a criticului. O atitudine, mai întâi, obiectivă în analiză, ceea ce presupune frânarea şi, de este posibil, eliminarea subiectivităţii. O altă idee priveşte limitele actului critic: analiza nu epuizează niciodată frumosul. Acest relativism asigură, de altfel, viabilitatea unei discipline care, în alte condiţii, s-ar epuiza repede. **C.** nu crede în posibilităţile ştiinţifice ale interpretării, şi prin aceasta el se apropie de criticii din generaţia lui, adversari (cu excepţia lui Tudor Vianu) ai determinărilor riguroase. Respinge, în acelaşi timp, orice formă de impresionism, deoarece impresionismul ascunde o manifestare subiectivă şi, lucru dovedit, subiectivismul poartă în pântecele lui arbitrariul, capriciul, labilitatea – păcatele capitale ale foiletonisticii. Cu un scepticism asemănător e primită şi ideea criticii creatoare. Critica explică, reconstituie, judecă, se supune cu demnitate operei literare. Ea trebuie să poarte cu mândrie semnele acestei dependenţe şi să facă din umilinţa faţă de frumos o armă teribilă. Strălucirea ei stă nu în frumuseţe, ci în justiţie. Criticul va frâna, în consecinţă, orice elan liric în comentariu şi va veghea ca atributele să n-o ia niciodată înaintea judecăţii documentate. Când totuşi un cuvânt mai puternic îi scapă de sub peniţă („senzaţional"), se sperie şi aduce numaidecât precizări: „Am scris cuvântul senzaţional, oricât ne-ar displăcea întrebuinţarea lui, în ordinea literară, deoarece nici un alt termen n-ar oferi echivalenţa uimirii...". Foloseşte şi noţiunea „structură", dar în alt înţeles decât îl are termenul astăzi. Structura e pentru el ceea ce reprezintă pentru descendenţii lui Sainte-Beuve psihologia, temperamentul. Obiectul criticii moderne e să descopere structura organică, structura diferenţiată a cărţii, operaţie ce impune, înainte de orice, înscrierea ei într-o serie istorică. Cu aceste noi precizări, **C.** epuizează limitele teoretice ale profesiunii. Înainte de a fi o disciplină liberă, critica este pentru el un şir de bucurii interzise. Singura bucurie admisă e lectura. Dar şi aceasta trebuie dominată de luciditate şi supusă unui protocol complicat. Articolul începe printr-o introducere, o enumerare, de regulă, a dificultăţilor („cercetarea poeziei d-lui I. Vinea nu este din cele mai lesnicioase"). Pasul următor e prezentarea evoluţiei ca ideal de artă (în alţi termeni, concepţia estetică) şi ca putere de organizare a emoţiilor. Mai ales la partea din urmă e sensibil spiritul critic al lui **C.** şi el înregistrează cu o plăcere abia mascată „corupţiile fonice" ale versului, punctele vulnerabile, monotoniile sintactice. Tonul nu e precizat şi nici după mai multe pagini nu se poate ghici uşor concluzia autorului. G. Călinescu vorbea de caracterul obsecvios al acestei critici, de perfidia cu care exegetul îşi învăluie victima. E, fireşte, şi plăcerea de a demonta mecanismul unei cărţi rău construite, dar seriozitatea pusă în această expertiză complicată ţine, înainte de orice, de neîncrederea în eficienţa criticii-oracol, în argumentele de autoritate. Se naşte întrebarea, firească, dacă atâta strategie este necesară pentru a spune că o carte este fără originalitate. Respect pentru cuvântul scris, exces de civilitate, satisfacţia – încă o dată – de a executa în chip savant, cu bucurii secrete, o biată insectă literară? În *Aspecte lirice contemporane* poţi da la tot pasul peste articole în care tăgăduinţa cea mai categorică se însoţeşte cu plăcerea referinţei cărturăreşti. Iată, de pildă, studiul despre poezia lui N. Davidescu, evident retorică, abstractă, fără simţul proporţiilor. Două-trei citate ar fi convins. Criticul începe însă prin a stabili evoluţia şi a fixa temperamentul autorului. Poezia ar fi de natură individualistă şi simbolică, iar evoluţia ei marchează trecerea de la individualism la impersonalism obiectiv. Exegeza înaintează îmbrăţişând şi alte domenii: poliritmia, vocabularul intelectual, armătura documentară şi informativă, mijloacele formale ş.a. Totul spre a demonstra că N. Davidescu e un talent minor, minat de un enciclopedism insuportabil. Însă demonstraţia e, separat de subiectul ei, excepţională, irigată în tot momentul de amănunte delectabile de ordin istoric şi comparatist. Tehnica negaţiei înseamnă imobilizarea şi, în cele din urmă, răpunerea victimei prin străpungeri succesive cu ace veninoase. Cu ultimul ac înfipt în muşchiul operei apare şi judecata critică definitivă, fatal defavorabilă autorului trimis la moarte în acest chip ceremonios. Sunt şi împrejurări în care solemnitatea face loc unei judecăţi mai

directe („nota personală a autorului ne scapă"), dar interpretul revine şi, pentru a nu fi bănuit că judecă asertoric, deschide o largă paranteză, elucidând raporturile dintre muzică şi poezie. Inutil, paranteza nu salvează mediocritatea poeziei lui Sandu Tzigara-Samurcaş. Concluzia articolului vine tranşant: „Totul e prea compozit şi eterogen ca să ducă la o emoţie literară oarecare". Când opera e de altă valoare, procesul este invers: criticul adună probele pentru a reconstitui mecanismul unei expresii originale, încearcă arama versului, ascultă de mai multe ori vibraţia rimei, numără silabele, compară variantele cu scopul de a surprinde, de a „aproxima", printr-o definiţie inteligibilă, sunetul unic al creaţiei, nu „sunetul inefabil", pentru că **C.** are oroare de acest termen. Totuşi, cronicile lui sunt preocupate de nota pură, ireductibilă a operei. În cazul lui Al. A. Philippide, originalitatea ar veni din modul de a trata visul nu ca o „înnorare «poetică» a cunoaşterii", ci ca „o modalitate lirică a conştiinţei". La Ion Vinea (despre care scrie, printre primii, ca de altfel despre Tudor Arghezi, Lucian Blaga, pagini de excepţională analiză), farmecul poemului e explicat prin echilibrul ideal pe care îl realizează poetul între impresiile intelectualizate şi unda emotivă. Nu este, fireşte, unica explicaţie, dar criticul avertizează că demersul său e, prin natura lucrurilor, limitat, discutabil ca oricare altul. Ori de câte ori a fost numit „lovinescian", **C.** a respins filiaţia. Recunoaşte că n-a primit nici „cuta dogmatică" de la Mihail Dragomirescu, bunul său profesor, autorul *Ştiinţei literaturii*. A fost şi a rămas un spirit independent. Sunt totuşi motive serioase care îndreptăţesc fixarea criticului în direcţia estetică a lui E. Lovinescu: apărarea autonomiei esteticului, acceptarea, în esenţă, a ideii de sincronism şi diferenţiere, opţiunea pentru valorile modernităţii (în frunte cu Arghezi şi Ion Barbu), atitudine consecvent ostilă faţă de tracomanie sau faţă de fenomenele iraţionale din cultură ş.a. Îl desparte de mentorul „Sburătorului" în primul rând un „stil" de a face critică. **C.** este un foiletonist care nu mai vrea să fie critic de direcţie, cum fuseseră aproape toţi criticii din generaţia anterioară. El nu respinge aprioric nici o experienţă estetică şi nu se arată preocupat în chip special de bătălia dintre tradiţionalişti şi modernişti. Lui N. Iorga îi admiră cultura vastă şi-i reproşează nu opţiunea pentru sămănătorism, ci lipsa de gust artistic şi tendinţa de a impune o „dictatură culturală". Dintre moderni, scriitorul lui favorit este, neîndoios, Arghezi. A dus ani în şir o

G. Ivașcu și Șerban Cioculescu

luptă cu N. Iorga, G. Bogdan-Duică şi alţi lideri de opinie tradiţionalişti, obstinaţi în refuzul de a accepta cel mai important produs al modernităţii româneşti. Acţiunea critică a lui **C.** începe odată cu apariţia volumului *Cuvinte potrivite* (1927). Când Premiul Naţional de Poezie este acordat obscurului versificator Alfred Moşoiu, şi nu, cum s-ar fi cuvenit, lui Arghezi, tânărul critic intervine prompt: „Toată lumea, vreau să spun toţi cunoscătorii a căror opinie trebuie să precumpănească, e de acord că astăzi avem un mare, foarte mare poet. Este *Tudor Arghezi* [...], nu numai o personalitate uluitoare care-şi depăşeşte epoca şi o domină ca un pisc de înaltă zonă, ci şi cel mai reprezentativ poet al neamului românesc, după Eminescu. Nimeni ca dânsul n-a frământat cu atâta măiestrie graiul românesc, n-a ştiut să dea cuvântului tocit o vigoare nouă [...]. Un creator, un geniu verbal de o inventivitate formidabilă, care îmbogăţeşte limba în secolul nostru de corupţie şi dezagregare a limbii naţionale, este Tudor Arghezi" (1929). E de reţinut faptul că apare, poate pentru prima oară în limbajul criticii, sintagma „geniu verbal", sintagmă ce va fi reluată de Vladimir Streinu şi de alţi critici, nu totdeauna în favoarea autorului *Cuvintelor potrivite*. **C.** o foloseşte însă fără o conotaţie minimalizantă. În acelaşi an polemizează cu Vladimir Streinu pe tema Arghezi, apărând, în chip just, calităţile estetice ale pamfletului: „Artist fără genealogie al imaterialului, rotind universul şi sistemele de sori [...], delicat orfevru de pulbere de stele, orchestrant al muzicii sferelor [...],

Al. Dima, Șerban Cioculescu, Al. Oprea și Alexandru Balaci

artist suveran şi de o varietate extraordinară". În fine, când N. Iorga atacă generaţia tânără de scriitori şi spune că „în ţara Arghezilor şi Galactionilor şi Lovineştilor geniali nu mai este loc pentru el, «gerontul»", **C.** intervine şi apără pe cei contestaţi de marele istoric, în primul rând pe Arghezi, care, zice criticul, prin verbul său nou şi bogat „va fi făcut epocă în istoria limbii" (1931). În 1946, în eseul *Introducere în poezia lui Arghezi*, concentrează opiniile sale despre formula poetică a celui care în ochii multora trece drept un poet dificil. O lucrare în stil demonstrativ, în genul celei întreprinse de Tudor Vianu în marginea liricii lui Ion Barbu. **C.** începe prin a lămuri de ce Arghezi nu este un poet obscur şi, pentru a dovedi, face o analiză logică şi filologică a versului, traducând pe înţelesul tuturor subtilităţile limbajului. Pentru a înfrânge prejudecata cititorului leneş, el se decide să „scormonească [...] în măruntaiele" poemelor. Operaţie pe care o face cu pricepere şi chiar, s-ar zice, cu plăcere, explicând în cuvinte simple ce înseamnă „suferinţa cerului" sau cum se traduce cuvântul turcesc „biulbiul" (privighetoare) din titlul unui poem. Demonstraţia este bună, coerentă, utilă, chiar dacă pentru a fi înţeles criticul simplifică mult universul plin de ambiguităţi al poemului (o arhitectură de ambiguităţi). În acelaşi stil sunt analizate filonul tradiţionalist, erotica, etosul, arta poetică şi tema religiosului („între credinţă şi tăgadă") în lirica lui Arghezi. Multe idei vor intra în exegeza argheziană ulterioară. **C.** însuşi a continuat să urmărească, cât timp a avut dreptul să publice, fenomenul arghezian, scriind despre toate cărţile poetului. I s-a reproşat nota accentuat didactică şi schema prea rigid raţionalistă a viziunii critice. Reproş în bună parte îndreptăţit, dar trebuie admis că pentru a înfrânge inerţiile, îngustimile şi intoleranţele criticii tradiţionaliste (în speţă pe N. Iorga, şi prin el un public larg, format la şcoala Coşbuc – Vlahuţă), criticul a fost nevoit să folosească în demonstraţie arme simple şi convingătoare. A reuşit.

Dintre lovinescieni, **C.** este primul care îmbrăţişează în chip mai sistematic critica istorică. Dovadă scrierile sale despre I.L. Caragiale. Cel dintâi lucru care se observă este că biograful se fereşte să-şi mitizeze eroul. E, bineînţeles, înţelegător, cordial, din loc în loc patetic, totuşi nu ezită să ia distanţă şi să devină, la nevoie, sarcastic. O atitudine modernă în critica biografică, de regulă apologetică. Încă din prefaţa ce însoţeşte *Viaţa lui I.L. Caragiale*, din 1940, criticul avertizează: „Interzicându-şi caracterul apologetic, biografia nu s-a ferit să aprecieze unele fapte, cu credinţa că nu a stăruit prea mult asupra lor. Am evitat să dramatizăm existenţa unui erou al lucidităţii care şi-a croit singur soarta". Cu alte cuvinte, biograful se ţine aproape de fapte şi faptele arată că I.L. Caragiale nu este totdeauna loial, consecvent. Dramaturgul numeşte, de pildă, într-un moment de enervare, pe Titu Maiorescu „un om fără inimă şi cu spiritul îngust", învinuindu-l, în plus, de a fi tras câştiguri de pe urma editării volumului *Poezii* de Eminescu. Sunt însă şi altfel de probe în viaţa lui Caragiale şi, atent la nuanţă, **C.** le înregistrează fără părtinire. El îi respinge pe detractori şi îi corectează pe criticii lipsiţi de spirit critic. „Să nu

exagerăm", zice într-un loc, domolind pe cei care, din admirație pentru scriitorul Caragiale, tind să sacralizeze pe revizorul școlar Caragiale. Rezultatul este o biografie obiectivă, atât cât poate fi obiectivă o interpretare totuși subiectivă a datelor. Mai corect ar fi să se spună „o viață posibilă" a lui I.L. Caragiale, ieșită din consultarea riguroasă a documentelor și întregită, acolo unde dovezile lipsesc, de intuiția criticului („îl vedem cu închipuirea"). Închipuirea nu merge, cu toate acestea, prea departe. Biograful vrea să rămână în preajma adevărului, verifică informațiile lăsate de contemporani, face mai multe rânduri de expertize și contraexpertize pentru a limita, pe cât posibil, arbitrariul interpretării critice. Când nevoia de demonstrație o cere, cheamă în ajutor opera. I s-a adus, de exemplu, lui Caragiale învinuirea că n-ar fi iubit copiii, luându-se ca sprijin pentru această rea judecată schițele *Domnul Goe* și *Vizita*, unde, într-adevăr, apar copii rău-crescuți, obraznici la culme. Dar, zice criticul, acolo este vorba nu de copii în genere, ci de proasta educație burgheză. Altfel stau lucrurile în *Păcat* și în mai puțin cunoscuta schiță *Tatăl nostru*, unde poate fi descoperit un Caragiale elegiac și copii bruscați de oamenii maturi. De la operă criticul revine la biografie, spunând – după alte rânduri de probe – că I.L. Caragiale a fost „un soț atent și un tată care-și iubește copiii". Relațiile încordate cu Mateiu sunt judecate în același chip. Mateiu era un copil dificil și un tânăr dezagreabil, închipuit și, citând din scrisori și, pe cât decența îi îngăduie, din faimosul jurnal al tânărului, **C.** ia fără echivoc apărarea tatălui. Într-un loc el face aluzie la „rândurile nereproductibile" din jurnal, dar asupra lor va reveni în *Caragialiana* (1974) și le va reproduce însoțite de comentarii usturătoare la adresa fiului ingrat. Această pornire împotriva lui Mateiu I. Caragiale a fost sancționată de mai multe ori în critică. Exegetul rămâne pe poziție, nu retractează nimic, sentimentul lui este că autorul *Crailor de Curtea–Veche* nu este pe măsura bunei păreri pe care o avea despre sine. Distanța față de faptul literar dispare, biograful intervine mustrător în marginea unui text în care fiul se plânge cuiva că tatăl său îl îndeamnă să muncească. „Și n-avea dreptate Ion Luca?", întreabă dezaprobator criticul față de cârtitorul Mateiu. În *Viața lui I.L. Caragiale* acest conflict este mai limitat, în *Caragialiana* ia amploare și este examinat cu toate documentele pe masă. În *I.L. Caragiale* (1967) criticul nu oferă un Caragiale necunoscut și nu tinde la o imagine nouă, alta decât cea pe care o fixase anterior. Caragiale e întreg aici, biografia omului e în genere cunoscută, analiza critică e sumară, mulțumită a desprinde din operă simbolurile fundamentale și a orienta privirea cititorului spre înțelesurile lor adevărate. De unde vine, atunci, impresia de soliditate, de culoare, farmecul, într-un cuvânt, al acestei cărți? Plăcerea la lectură o dă ceea ce s-ar putea numi narațiunea critică. Se rediscută opera pe scurt și se reconstituie biografia într-un text de o sută cincizeci de pagini scrise cu reală plăcere de a povesti. După ce dăduse o biografie amplă, un roman critic al omului, **C.** publică o nuvelă densă, trecând peste faptele prea cunoscute. El amintește, astfel, că are și critica personajele și epica ei, că a relata e totuna cu a crea, că într-o biografie critică se află totdeauna un destin, un personaj misterios pentru exeget. Născut în același an cu Vladimir Streinu, prietenul său cel mai bun, mai tânăr cu un an decât Pompiliu Constantinescu, cu trei decât G. Călinescu și cu patru față de Tudor Vianu, **C.** face parte dintr-o generație de mari critici literari și istoria vieții lui se confundă, de la un punct și într-o oarecare măsură, cu istoria literaturii române după Primul Război Mondial. Cum au întâmpinat confrații (poeți și critici) această pană năbădăioasă, imprevizibilă și incomodă? E. Lovinescu îl remarcă de la început și, în 1929, îl introduce în *Istoria literaturii române contemporane* nu fără unele rezerve față de „pasiunile extraliterare" ale tânărului polemist. Foiletonistul are două din însușirile capitale, după Lovinescu, ale criticului literar: tendința spre obiectivitate și conștiință profesională. Sunt și altele, remarcate apoi de Lovinescu în *Memorii*, în *Istoria literaturii române contemporane* (1937) și în *T. Maiorescu și posteritatea lui critică* (1943), unde apar însoțite de o serie de portrete reușite. O frază a făcut carieră, fiind citată și azi pentru frumusețea ei: „Diminuarea succesivă a toxinelor pasionale ce umflau verdea gușă a șopârlei sale critice". Lovinescu este puțin iritat de polemismul agresiv și nediferențiat al tânărului său confrate și observă mereu cu un ochi vigilent și expert evoluția „verzii guși a șopârlei critice". E mulțumit, în fine, când spiritul vindicativ, vioi, pasionat de amănunte trece la o critică comprehensivă, regăsind astfel calea cea bună, calea regală a criticii românești, cea deschisă de Titu Maiorescu. Definiția dată de Lovinescu criticii lui **C.** – raționalism, intelectualism, spirit polemic, stil exact, voit sec – a fost preluată de toți cei care au scris și scriu și azi despre opera criticului, fără să

se observe că stilul nu-i atât de sec şi că, în genere, acestuia nu-i lipseşte „darul scrisului artistic", cum zice Octav Şuluţiu. Frumuseţea stilului critic vine din exactitatea lui. Stilul criticii lui **C.** este stilul gândirii lui, care ar putea fi definit prin propoziţia unui filosof: „Numai ceea ce este clar gândit poate fi clar exprimat". Lui G. Călinescu îi place „acest dar de a defini neted" un scriitor (în speţă I.L. Caragiale), dar nu-i acceptă dogmatismul „cam obstinat" şi insistenţa în amănunte. Nu reiese din articolul lui G. Călinescu („Adevărul literar şi artistic", 1935) în ce constă dogmatismul lui **C.**, care nu se revendică de la nici o metodă. Pompiliu Constantinescu îi laudă luciditatea (raţionalismul, intelectualismul), estetismul comprehensiv şi îndepărtează ideea unui dogmatism rigid. Prietenul Vladimir Streinu îl numeşte „un amic al adevărului" şi îl suspectează în cronica la *Viaţa lui I.L. Caragiale* de „un oarecare artificialism de expresie în sensul zis curat românesc".

Din lectura textelor grupate în *Itinerar critic* se poate deduce că **C.** scrie în continuare, începând cu anii '60, cu o inegalabilă vervă despre tot ceea ce îi cade sub ochi. El nu cunoaşte, se pare, acea maladie curioasă pe care o cunosc cei care trăiesc multă vreme printre cărţi, greaţa de literatură. E, dimpotrivă, mai curios, mai hotărât decât oricând să lămurească şi să corecteze erorile de interpretare. Sporul de ani l-a făcut mai înţelegător, judecăţile sunt, parcă, mai binevoitoare decât în trecut, însă, din când în când, bunăvoinţa este dată deoparte şi maliţia, celebră, a criticului se manifestă fără oprelişti. Spiritul critic se arată neîndurător îndeosebi în două situaţii. Faţă de limbajul sofisticat al criticii moderne şi faţă de manifestările de obscurantism în literatură. Admiratorul lui Ion Barbu nu îi iartă pe cei care fac din poezie un joc complicat de vocabule. Îi place şi apără ceea ce înţelege. Poziţia raţionalistă inflexibilă l-a pus deseori în conflict cu o parte a poeziei tinere. I-a ironizat în mai multe rânduri pe criticii tineri pentru preţuirea pe care o arată, de pildă, poeziei lui Nichita Stănescu, suspectă, după el, de lipsă de rigoare. Face, în continuare, o erudită critică de tip biografic, deşi, într-un articol, se arată dispus să accepte disocierea dintre operă şi autor, introdusă în critica modernă de Marcel Proust într-un articol împotriva lui Sainte-Beuve: „Disocierea dintre om şi operă pare a fi un fenomen intelectual modern. Lucrul este firesc, deoarece, în vremea noastră, scrierile despre viaţa scriitorilor şi artiştilor s-au înmulţit într-o măsură covârşitoare în raport cu opera, permiţând biografilor să constate contradicţiile dintre teorie şi practică, ba chiar şi nepotrivirile dintre mesajul operei şi caracterul intim al autorului". Asta nu înseamnă că **C.** părăseşte biografia şi se resemnează în contemplarea operei. De la text ajunge repede la om, fixat, de regulă, într-un portret moral. Plăcerea criticului de a descoperi un caracter într-o pagină literară este vizibilă. Miron Costin este, spune el într-un loc, un „temperament catastrofic", Nicolae Milescu arată „o minunată stăpânire de sine", Titu Maiorescu a fost un mare ambiţios şi, împărtăşind opinia lui Lovinescu, **C.** scrie: „omul a fost opera lui principală"; Barbu Delavrancea „avea caracter; ştia să fie statornic în prieteniile lui (de ambe sexe)", criticul riscând o comparaţie ce nu uimeşte: „În relaţiile dintre cei doi mari prieteni [I.L. Caragiale şi Delavrancea], Delavrancea a fost, netăgăduit, superior prin sinceritate şi dăruire". Încă o dovadă că biograful nu cade, aşadar, în idolatrie. Corectitudinea morală este, pentru el, o calitate ce nu poate fi înlocuită de nimic. *Itinerar*

critic cuprinde puţine exegeze critice propriu-zise. Este o operă de erudiţie şi, de la un anumit punct, opera unui moralist care ştie să descopere amănuntul înveselitor. Din comentarea unui glosar **C.** scoate o pagină de ironie cărturărească fină. O carte intitulată *Corectitudine şi greşeală* îi trezeşte un colorat protest împotriva celor care nu se controlează când vorbesc şi, mai ales, când scriu. Terminologia freudistă în critică îi provoacă o ironie atingătoare. Nu-i place termenul „inefabil". Găseşte din nou câteva exemple, şi sarcasmul criticului este necruţător. Este iritat şi atunci când întâlneşte „vizionăm", „lecturăm", „atenţionăm", „demistificare". Ia peste picior şi pe cei care folosesc termenul „scriitură" în loc de sănătosul, curatul „stil". „Scriitură" traduce însă un concept din noua critică şi înseamnă mai mult decât „stilul" scriitorului. Astfel de anchete filologice sunt însoţite în comentarii de un savuros repertoriu de anecdote, vorbe de spirit, întâmplări care înveselesc pagina. Criticul are darul neîntrecut de a descoperi în texte asemenea formule. Iar când textul este mai apropiat de prezent, intervine memoria criticului. Exegeza se transformă atunci într-o memorialistică spumoasă, inteligentă, pe alocuri, neaşteptat, lirică. Astfel sunt scrise paginile despre Al. O. Teodoreanu, Vladimir Streinu, Zaharia Stancu, George Oprescu, Mihail Sebastian, Perpessicius. Critica biografică nu şi-a epuizat instrumentele. **C.** are talentul s-o facă, într-o epocă de terorism metodologic, legitimă şi chiar plăcută. **C.** şi-a adunat într-o carte, *Dialoguri literare* (1987), texte publicate mai întâi în „Flacăra" şi „Ramuri". Dialogul este o ficţiune critică pe care au folosit-o şi E. Lovinescu (în primele foiletoane), şi G. Călinescu în seria de eseuri intitulată *Universul poeziei*. Într-un „dialog despre dialog", **C.** dă o justificare procedeului pornind de la Montaigne: „Cel mai rodnic şi firesc exerciţiu al spiritului nostru este convorbirea". Pentru criticul român, convorbirea implică o regulă, aceea „de a-ţi asculta partenerul, de a căuta să înţelegi ce vrea să spună, de a nu răspunde decât după ce te-ai edificat deplin; sunt mulţi aceia ce nu ţin seama de ce a spus partenerul şi dau înainte cu gura, fără să ştie că dialogul implică o confruntare sinceră şi cu atenţie reciprocă. Dialogul ar trebui să fie un schimb de idei, la un nivel egal, chiar dacă unul e mai bun de gură şi altul mai lent". Dialogurile lui **C.** sunt „debutonate", spontane, au haz şi apără, în genere, cauze juste. Sunt greu de acceptat toate judecăţile sale (despre Nichita Stănescu şi, în genere, despre poezia nouă), dar trebuie recunoscut că adversitatea sa faţă de „giumbuşlucurile ludice sau teribiliste" este uneori întemeiată. Analiza unei cărţi a lui Ion Bănuţă (cu un limbaj silnic, artificial) rămâne un model de rigoare şi vigilenţă critică. Observaţii fine se află şi în paginile despre V. Voiculescu (o emoţionantă evocare), I.L. Caragiale, Tudor Arghezi, Panait Istrati, G. Topîrceanu, E. Lovinescu, Ion Barbu ş.a., cu informaţii noi şi portrete foarte reuşite. Comentatorul nu evită anecdota, dar nu vrea să fie socotit „un Păstorel al criticii", cum avertizase într-un articol, ca răspuns la observaţia că el face critică biografică. *Dialoguri literare* adună texte erudite şi delectabile la lectură. Ele reprezintă opera unui om învăţat, care n-a obosit, după atâtea decenii de critică literară, să citească şi să scrie despre cărţi. Sentimentul stăruitor pe care îl ai când citeşti „drăcoasele" dialoguri ale lui Eudoxiu cu ucenicul său este acela că literatura română este o familie de spirite în care trăiesc nu numai marile modele, scriitorii exemplari, dar şi nenumăraţi alţi oameni de bine şi de merit, uitaţi într-un fund de provincie şi ignoraţi mai târziu de istoriografia literară. Despre ei se spun uneori lucruri uluitoare. Criticul a publicat în 1975 (a doua ediţie apare în 1981) şi volumul *Amintiri*, cu portrete admirabile şi mici istorii din viaţa literară ce se ţin minte. Stilul este acela din foiletoane: sensibilitate la amănuntul colorat, portret moral, ironie subţire. Reproşându-i-se faptul că în memorialistica lui nu face comentarii mai limpezi despre secolul pe care l-a străbătut, **C.** îi trimite lui Eugen Simion, în decembrie 1981, o scrisoare emoţionantă din care poate fi desprinsă această frază: „Mă poţi crede un «catastrofic». Nu sunt, dar nu pot iubi acest secol scăldat în sânge nevinovat. În mizerie, boală şi ignoranţă [...]. L-am ucis pe Dumnezeu şi am pus în locul lui macabrul fantasmelor politice".

Stilul lui Cioculescu nu este„sec", „uscat", „neartistic", cum se grăbea să afirme Octav Şuluţiu, fără să aibă nici un pic de dreptate. Deşi refuză în principiu a face concurenţă beletristicii, criticul scrie foarte bine, e savuros prin umorul „debutonat cu care-şi conectează adesea aplecarea spre pedanterie erudită". [...] *În partea verbală a lui Cioculescu, arhaismul, ca şi cuvântul neaoş, mustos dau mâna fără temeri sau suspiciuni neologismului fabricat câteodată pe loc. Cucereşte şi maliţia francă, lăsată liberă, după precauţii protocolare zadarnice.*

OV. S. CROHMĂLNICEANU

Practicată de Şerban Cioculescu, istoria literară dobândeşte farmecul criticii artistice şi „creatoare", de care autorul Vieţii lui I.L. Caragiale *s-a delimitat întotdeauna. Ironia şi maliţia, reflecţia morală discretă şi amintirea intercalată pe neaşteptate conferă, împletindu-se şi cu digresiunea filologică savantă, faptului de istorie literară propriu-zis, astfel agrementat, un cadru atrăgător, de susţinut interes. Memorialistul pătrunde adânc în textul istoricului literar, care ştie să evoce un mediu sau o personalitate asemenea unui artist şi care, deşi din ce în ce mai adâncit în cercetarea documentelor şi cărţilor mai mult sau mai puţin vechi, veghează cu un al treilea ochi, ca eroina din povestea lui Creangă, asupra tinerilor critici, care, asemenea nurorilor din povestire, îşi mai fac din când în când de cap (despicând, de pildă, „cu dexteritate firul în patru, ba chiar şi în patruzeci şi patru" sau promovând stilul unei noi preţiozităţi). Maliţia autorului, nereţinută totuşi de perfecta urbanitate a scrisului său, se resoarbe în obiectivitatea, păzită cu străşnicie, a atitudinii din care ţâşneşte apoi, din nou, când te aştepţi mai puţin.*

VALERIU CRISTEA

SCRIERI: *Corespondenţa dintre I.L. Caragiale şi Paul Zarifopol. 1905–1912*, Bucureşti,1935; *Viaţa lui I.L. Caragiale*, Bucureşti, 1940; ed. Bucureşti, 1969; ed. Bucureşti, 1972; *Aspecte lirice contemporane*, Bucureşti, 1942; *E. Lovinescu* (în colaborare cu Pompiliu Constantinescu, Perpessicius, Vladimir Streinu şi Tudor Vianu), cu o schiţă biobibliografică de Anonymus Notarius [E. Lovinescu], Bucureşti, 1942; *Istoria literaturii române moderne* (în colaborare cu Vladimir Streinu şi Tudor Vianu), Bucureşti, 1944; ed. 2, Bucureşti, 1971; *Dimitrie Anghel. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1945; *Introducere în poezia lui Tudor Arghezi*, Bucureşti, 1946; ed. Bucureşti, 1971; *Curs de istoria literaturii române moderne. Literatura militantă*, Bucureşti, 1947; *Varietăţi critice*, Bucureşti, 1966; *I.L. Caragiale*, Bucureşti, 1967; *Medalioane franceze*, Bucureşti, 1971; *Aspecte literare contemporane (1932–1947)*, Bucureşti, 1972; *Itinerar critic*, I–V, Bucureşti, 1973–1989; *Caragialiana*, Bucureşti, 1974; ed. Bucureşti, 1987; ed. îngr. Barbu Cioculescu, Bucureşti, 2003; *Amintiri*, Bucureşti, 1975; ed. Bucureşti, 1981; ed. îngr. şi pref. Simona Cioculescu, Bucureşti, 2007; *Prozatori români. De la Mihail Kogălniceanu la Mihail Sadoveanu*, Bucureşti, 1977; *Viaţa lui I.L. Caragiale. Caragialiana*, Bucureşti, 1977; *Poeţi români*, Bucureşti, 1982; *Introducere în opera lui Dimitrie Anghel*, Bucureşti, 1983; *Argheziana*, Bucureşti, 1985; *Eminesciana*, Bucureşti, 1985; *Dialoguri literare*, Bucureşti, 1987; *Medalioane franceze*, îngr. Simona Cioculescu, Bucureşti, 2006. **Ediţii:** I.L. Caragiale, *Opere*, IV–VII, Bucureşti, 1938–1942, *Opere*, I–IV, introd. Silvian Iosifescu, Bucureşti, 1959–1964 (în colaborare cu Al. Rosetti şi Liviu Călin), *Scrisori şi acte*, pref. edit., Bucureşti, 1963; St. O. Iosif, *Poezii*, pref. edit., Bucureşti, 1939; Ion Codru-Drăguşanu, *Peregrinul transilvan*, Bucureşti, 1942. **Traduceri:** Stendhal, *Lucien Leuwen. Roşu şi alb*, Bucureşti, 1962; Sainte-Beuve, *Portrete literare*, introd. Savin Bratu, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Pompiliu Constantinescu).

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, VII, *58–59*, VIII, *237–238*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *38–44*, *60–99*, *278–281*, *311–314*; Perpessicius, *Opere*, VII, *169–175*, VIII, *48–52*, *62–64*, *192–200*, *372–377*, IX, *379–380*, *385–390*, X, *10–16*, *21–22*, XI, *6–8*, *71–78*, *214–218*, *325–329*; Călinescu, Opere, II, *952–956*, XII, *322–324*, *1145*; Streinu, *Pagini*, I, *236–246*, II, *292–296*, V, *314–316*; Barbu, *Opere*, II, *56–81*; Şuluţiu, *Scriitori*, *344–353*; Sebastian, *Eseuri*, *472–483*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *830*, *Ist. lit.* (1982), *914–915*; Negoiţescu, *Scriitori*, *349–356*; Piru, *Panorama*, *503–506*; Vlad, *Analiză–sinteză*, *55–62*; Cesereanu, *Ipostaze*, *116-128*; Piru, *Varia*, I, *474–477*, II, *407–410*; Ungheanu, *Pădurea*, *233–242*; George, *Sfârşitul*, I, *229–232*, *277–285*, II, *287–302*, III, *95–103*, *172–175*, *253–255*; Ungureanu, *La umbra cărţilor*, *5–15*; Zaciu, *Lecturi*, *134–138*; Ungheanu, *Arhipelag*, *332–337*; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *186–203*; Regman, *Colocvial*, *264–278*; Săndulescu, *Continuităţi*, *261–264*, *280–283*; Mihăilescu, *Conceptul*, I, *414–424*; Cristea, *Arcadia*, *178–182*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *690–697*; Zaciu, *Alte lecturi*, *147–152*; Ungheanu, *Lecturi*, *141–152*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *55–61*, II, *207–214*; Paleologu, *Ipoteze*, *309–316*; Grigurcu, *Critici*, *30–54*; Regman, *Noi explorări*, *267–286*; Paleologu, *Alchimia*, *177–182*; Marcea, *Concordanţe*, *310–343*; Cristea, *Modestie*, *217–222*; Ciopraga, *Propilee*, *266–283*, *361–367*; Ştefănescu, *Dialog*, *154–161*; Sorescu, *Uşor cu pianul*, *93–105*; *Şerban Cioculescu*, îngr. şi introd. Mircea Vasilescu, Bucureşti, 1987; Ştefănescu, *Prim-plan*, *48–54*; Piru, *Critici*, *171–174*; Dimisianu, *Repere*, *63–82*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *190–192*; Lovinescu, *Sburătorul*, I–VI, *passim*; *Dicţ. esenţial*, *175–177*; Manolescu, *Lista*, III, *36–46*; Simion, *Genurile*, *46–55*; Cioculescu, *Lecturi*, I, *212–239*; Grigurcu, *De la un critic*, *10–15*; Ștefănescu, *Istoria*, *667–672*; Alexandru George, *În pragul unui sfârșit*, LCF, 2006, 38, 39; Gheorghe Grigurcu, *Tradiția criticii franceze*, RL, 2007, 30, 31; Manolescu, *Istoria*, *814–819*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1008–1009*. ***E.S.***

CIOFLEC, Dimitrie (30.IV.1828, Arpătac, azi Araci, j. Covasna – 31.XII.1891, Braşov), culegător de folclor. Fiu al preotului Gheorghe Cioflec, **C.** beneficiază de o bună educaţie, avându-l profesor la gimnaziul greco-catolic din Braşov, printre alţii, pe Iacob Mureşianu. Se bucură de sprijinul lui Andrei Şaguna pentru a urma la Viena cursuri de pedagogie, absolvite în 1853. A funcţionat ca institutor la diferite şcoli din Braşov şi va milita, în această calitate, pentru înfiinţarea Reuniunii Învăţătorilor Români din districtul Braşovului.

La Braşov **C.** devine colaboratorul lui G. Bariţiu, de la care va primi preţioase îndrumări privind culegerea poeziilor populare „originale cum sunt”. Cele 112 texte lirice, care au fost adunate din satul natal Arpătac şi din Satulung, au fost strânse într-o colecţie, încredinţată lui Bariţiu. Colecţia a rămas multă vreme în manuscris, numai unele texte fiind reproduse de N. Filimon în 1858 (din păcate cu precizarea greşită că ar fi vorba de o colecţie bănăţeană) şi, mult mai târziu, în 1934, de G. Bogdan-Duică, care a fost elevul lui **C.** În 1859 G. Bariţiu corectează eroarea de informaţie a lui N. Filimon, arătând că poeziile au fost descoperite în satul natal al culegătorului şi în împrejurimi şi că alcătuiesc întâiul florilegiu de poezii populare din Ţara Bârsei. În întregime, textele au fost publicate postum, în 1965–1967, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, de Virgil Florea, iar ca volum peste aproape trei decenii. Culegerea, a cărei autenticitate a fost confirmată de colecţiile ulterioare, în care se regăsesc multe poezii adunate de **C.**, cuprinde cântece şi strigături caracteristice zonei de unde proveneau.

Culegeri: *Poezii populare*, îngr. şi pref. Luminiţa Graure-Cornea, postfaţă Ioan Lăcătuşu, Sfântu Gheorghe, 1994.

Repere bibliografice: G. Bogdan-Duică, *Un folclorist uitat*, GR, 1934, 1–2; Virgil Florea, *Dimitrie Cioflec, folclorist*, AMET, 1965–1967, *377–395*; Bârlea, *Ist. folc., 132–134*; *Dicţ. lit. 1900, 182–183*; Datcu, *Dicţ. etnolog., 232–233*; Luminiţa Cornea, *Astra–Dimitrie Cioflec–creaţia populară*, „Astra blăjeană”, 2011, 3. ***L.Bd.***

CIOFLEC, Romulus (1.IV.1882, Arpătac, azi Araci, j. Covasna – 13.XI.1955, Bucureşti), prozator, publicist, memorialist. Este al patrulea din cei treisprezece copii ai Mariei (n. Bucşa) şi ai lui Constantin Cioflec, cântăreţ bisericesc. Urmează şcoala primară în satul natal, câteva clase la Liceul Greco-Oriental din Braşov, apoi Şcoala Normală din Câmpulung (absolvită în 1901), după care este învăţător în satele prahovene Chiojdeanca şi Boldeşti; dă examenele de diferenţă pentru liceu şi trece bacalaureatul la Bucureşti. După ce face serviciul militar, între 1905 şi 1910 e funcţionar la Biblioteca Academiei Române. Student al Facultăţii de Litere şi Filosofie bucureştene din 1910 este, obţine licenţa în 1914. A fost profesor la Pomârla (1914–1916), participă ca voluntar în campania din 1916, revine ca profesor la Chişinău (1917–1926), Timişoara (1926–1936) şi Bucureşti (1936–1942). Debutează în 1904 cu povestirea *Călin* la „Gazeta Transilvaniei”, la care colaborează asiduu cu proză, poezii, traduceri şi cu mai multe corespondenţe din Bucureşti până în 1908, dar şi în 1913-1914. Mai este prezent în „Luceafărul”, „Sămănătorul”, „Tribuna” (Arad), „Viaţa literară” şi „Viaţa literară şi artistică”, „Ramuri”, „Neamul românesc literar”. Îşi strânge o parte din proze în volumul *Doamne, ajută-ne!* (1907). Din ianuarie 1911 trimite articole, „scrisori din Bucureşti” şi o amplă relatare a unei călătorii în Italia la „Românul” din Arad, unde în intervalul decembrie 1911 – mai 1912 va fi prim-redactor. Alte colaborări îi mai apar în „Universul literar”, „Flacăra”, „Cosinzeana” şi „Viaţa românească”. În 1917 şi 1918 funcţionează ca redactor la „Cuvânt moldovenesc” şi prim-redactor la gazeta „Sfatul Ţării” din Chişinău, iar după război scrie la „Convorbiri literare”, „Sburătorul”, „Cuvântul liber”, „Lamura”, „Viaţa românească”, „Adevărul literar şi artistic” şi „Dimineaţa”. Din 1914 este membru al Societăţii Scriitorilor Români; e „radiat” în 1926 şi reînscris în 1936. În 1921 primeşte o bursă de studii pentru un an de zile la Berlin. În 1925 participă la lucrările Internaţionalei Muncitorilor din Învăţământ de la Paris, iar în 1927 frecventează cursurile de vară de la Centrul de Studii Istorice din Madrid. A fost membru al Ligii Drepturilor Omului. Împrietenindu-se cu Panait Istrati, îl va însoţi în călătoria lui de documentare în Valea Jiului după greva din august 1929; ca protest împotriva reprimării sângeroase a minerilor, părăseşte Partidul Naţional Ţărănesc printr-o demisie cu ecou în presă. Relaţia cu prozatorul de faimă europeană s-a menţinut până la moartea acestuia, care, entuziasmat de nuvela *Divorţul*, devenită *Trei aldămaşe*, îşi exprimase dorinţa de a o traduce în franţuzeşte.

Începuturile literare ale lui **C.** stau sub semnul sămănătorismului. Pe aceeaşi coordonată vizibilă în *Doamne, Ajută-ne!* se înscrie şi culegerea de nuvele *Lacrimi călătoare* (1920). Influenţat de scriitori precum Ioan Slavici sau Ion Agârbiceanu, dar deschis, totodată, receptării tendinţelor realiste de la „Viaţa românească” (în 1920 se afla printre membrii Asociaţiei Literare şi Ştiinţifice Viaţa Românească), îşi va adapta scrisul la tonul viguros şi sobru al prozei de extracţie realistă. Literatura lui gravitează în jurul lumii rurale; ţăranii, păstrători ai tradiţiilor şi ai unei mentalităţi structurate pe principiul dreptăţii, al cinstei, sunt puşi faţă în faţă

cu boieri şi preoţi lacomi, lipsiţi de omenie. Odată declanşat conflictul, considerându-se adevăraţii proprietari ai pământului, cei mulţi pornesc să-şi facă dreptate, biruind sau fiind înfrânţi. Romanul *Vârtejul* (1937; Premiul Academiei Române) emană un suflu de baladă ce răzbate de dincolo de duritatea elementelor realiste, acumulate în jurul unui destin individual, cel al ţăranului Mitrea Căuş. Paralel cu degradarea conştiinţei protagonistului, care din dorinţa de a sta în rând cu fruntaşii satului recurge la furt de cai după ce încercase, fără izbândă, mai multe îndeletniciri cinstite, se deteriorează şi ansamblul de valori morale ale comunităţii rurale. Volumul de nuvele *Români din Secuime* (1942) ilustrează doar un proces de selectare, de rescriere a câtorva nuvele publicate anterior. Romanul *Pe urmele destinului* (I–II, 1943) conferă o nouă deschidere prozei autorului transilvănean; apelând la o documentaţie riguroasă, el urmăreşte peregrinările unei familii din Ardeal pornite să se salveze din faţa armatelor austro-ungare, în 1916. Familia lui Costache Cimbrişor este, aşa cum declară **C.**, propria sa familie. Roman-document, *Pe urmele destinului* trădează şi apetenţa pentru călătorie a scriitorului. Locurile noi sunt văzute prin ochii omului simplu, care înţelege şi interpretează evenimente, obiceiuri, caractere după propria putere de percepţie. Peste tot ţăranul român îşi poartă satul în suflet şi răzbeşte prin greutăţile ce îi stau în cale cu gândul întoarcerii acasă. Pe de altă parte, cum remarca Mircea Braga, „nu este ocolit nimic din «adevărul» migrat în pagina scrisă: de la naivităţi de gândire şi de la abundenţa preocupărilor mărunte, «interesate» sau pur şi simplu rizibile, până la stereotipii de limbaj ori formulări inabile". Alt roman, *Boierul*, început în anul 1947, dar apărut postum, în 1957, are în vedere, pe lângă destinul personajului central, o frescă socială a satului; de aici şi dimensiunile ample ale scrierii. Perspectiva cuprinde şi lumea oraşului, cu oameni ai legii corupţi, cu lupte politice în care dispar orice scrupule, iar drepturile celor umili sunt desconsiderate. O categorie aparte o formează „amintirile din anul Învierii", adunate în volumul *Pe urmele Basarabiei…* (1928), iar alta include însemnările, impresiile de călătorie ale lui **C.**: *Cutreierând Spania* (1929), *Sub soarele polar* (1930). El a străbătut multe dintre ţările Europei, a fost unul dintre puţinii români care au trecut de Cercul Polar şi a vizitat Egiptul. În manuscris **C.** a lăsat câteva piese de teatru (*Cupa domeniilor*, *Ofensiva albă*, iniţial intitulată *Răfuiala* ş.a., unele acceptate de comitetele de lectură ale teatrelor naţionale din Iaşi şi Bucureşti, fără să vadă luminile rampei) şi un volum de memorii. În 1970 apare, postum, antologia de proză scurtă *Trei aldămaşe*, alcătuită şi prefaţată de autor, iar în 1998 şi în 2012 piesele de teatru *Moarte cu bocluc* şi *Cupa Domeniilor*, comedii cu replici spumoase, în care comicul de situaţie se pliază pe viziunea scenică.

SCRIERI: *Doamne, ajută-ne!*, Bucureşti, 1907; *Lacrimi călătoare*, Iaşi, 1920; *Pe urmele Basarabiei…*, Bucureşti, 1928; ed. îngr. Iurie Colesnic, Chişinău, 1992; *Cutreierând Spania*, Bucureşti, [1929]; ed. îngr. şi pref. Nicolae Jula, Bucureşti, 1988; *Sub soarele polar*, Bucureşti, [1930]; *Vârtejul*, Bucureşti, 1937; ed. îngr. şi pref. Mircea Braga, Cluj-Napoca, 1979; *Români din Secuime*, Bucureşti, 1942; *Pe urmele destinului*, I–II, Bucureşti, 1943; ed. îngr. şi pref. Mircea Braga, Cluj-Napoca, 1985; *Boierul*, Bucureşti, 1957; ed. îngr. Mircea Braga, pref. Perpessicius, Cluj-Napoca, 1988; *Trei aldămaşe*, Bucureşti, 1970; *Moarte cu bocluc*, îngr. şi pref. Luminiţa Cornea, Sfântu Gheorghe, 1998; *Cupa Domeniilor*, îngr. Luminiţa Cornea, postfaţă Doru Munteanu, Sfântu Gheorghe, 2012. **Traduceri:** Erich Maria Remarque, *Camarazii*, Bucureşti, [1946].

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, VI, *116*; Mihail Dragomirescu, *„Doamne, ajută-ne!"*, CVC, 1907, *567*; N.I. Apostolescu, [*„Doamne, ajută-ne!"*], LAR, 1907, 3; O.[ctav] B.[otez], *„Doamne, ajută-ne!"*, VR, 1907, 4; Mihail Sevastos, *„Lacrimi călătoare"*, VR, 1921, 1; Valer Donea, *De vorbă cu Romulus Cioflec*, ALA, 1937, 859; Mihail Sadoveanu, *„Vârtejul"*, AAR, partea administrativă şi dezbaterile, t. LVIII, 1937–1938; Perpessicius, *Opere*, X, *282–291*; Perpessicius, *Alte menţiuni*, II, *348–355*; Baltazar, *Evocări*, *95–100*; Nae Antonescu, *„Vârtejul"*, ST, 1979, 7; Braga, *Ist. lit.*, *69–91*; Lucia Demetrius, *Centenar Romulus Cioflec*, RL, 1983, 41; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *584–585*; Carmen Brăgaru, *Uimitoarele călătorii ale unui ardelean*, RL, 2004, 48; Luminiţa Cornea, *Un scriitor covăsnean mai puţin cunoscut – Romulus Cioflec (1882–1955)*, în „Angustia", Cluj-Napoca, 1996; *Romulus Cioflec, un ardelean pe drumurile lumii*, îngr. Luminiţa Cornea, Sfântu Gheorghe, 2007. ***V.D., O.I.***

CIOFLEC, Virgil (8.IX.1874, Gherăşeni, j. Buzău – 10.III.1948, Bucureşti), prozator. A fost director general în Ministerul Cultelor şi Artelor condus de Octavian Goga. Şi-a donat colecţia de tablouri Universităţii din Cluj, punând bazele viitoarei galerii de artă românească a pinacotecii din localitate. Pasiunea pentru pictură, prietenia cu pictorii Nicolae Grigorescu şi Ştefan Luchian, cărora

le-a dedicat monografii: *Luchian* (1924), *Grigorescu* (1925), tablourile din colecția proprie l-au ţinut într-o permanentă legătură cu mişcarea artistică. Din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea e prezent cu multe cronici artistice în presa vremii, dar şi cu versuri, nuvele şi schiţe. Publică în „Povestea vorbei", „Tribuna", „Literatură şi artă română", „Cuvântul literar", „Gazeta de Transilvania", „Sămănătorul", „Deşteptarea", „Viitorul", „Viaţa românească", „Luceafărul", „Convorbiri literare" ş.a. La sfârşitul anului 1907 intră în conducerea revistei „Viaţa literară şi artistică". A semnat şi C. Virgiliu.

În 1916 lui **C.** îi apare volumul de schiţe şi nuvele *Mălurenii*, care îşi ia ca punct de plecare lumea satului, surprinzând diferite ipostaze ale vieţii de familie – infidelitatea unei soţii de moşier (*De ochii lumii*), o crimă săvârşită de o nevastă ce îşi omoară bărbatul dispărut cu mult timp în urmă şi întors să-şi vadă copiii (*Străinul*), pregătirile febrile ale unui burlac pentru a-şi primi virtuala logodnică împreună cu tatăl ei şi aşteptarea lor zadarnică (*Musafirii lui Stavarache*), necazurile provocate de o soţie cicălitoare care, până să-i plece bărbatul la o anchetă, îi face zeci de observaţii şi îi dă o mulţime de sfaturi (*În anchetă*). Totodată apar, într-o manieră nu o dată maniheistă, şi aspecte dramatice ale vieţii sociale, precum panica de care sunt cuprinşi boierii la auzul veştilor despre răscoala ţăranilor (*Mălurenii*), sărăcia în care trăiesc cei de la sate (*Îngropăciune*), sărăcie ce îi sileşte pe părinţi să-şi dea copiii argaţi la casele boierilor (*Petra*) ş.a. Se remarcă dialogul dens, împănat cu regionalisme. Atât volumul *Mălurenii*, în care sunt adunate multe texte publicate anterior în presă, cât şi alte nuvele şi schiţe rămase în presă susţin orientarea sămănătoristă, al cărei adept a fost **C.**

SCRIERI: *Mălurenii*, Bucureşti, 1916; *Luchian*, Bucureşti, 1924; *Grigorescu*, Bucureşti, 1925.

Repere bibliografice: I. Scurtu, *Furtul de la Ateneu*, „Sămănătorul", 1908, 4; Const. D. Ionescu, *Însemnări*, D, 1924, 5; Adrian Maniu, *Virgil Cioflec şi Ministerul Artelor*, RP, 1929, 3438; Ralea, *Scrieri*, II, *419*; Puşcariu, *Călare, 217–220*; Petre Oprea, *Cronicari şi critici de artă în presa bucureşteană din primul deceniu al secolului XX*, Bucureşti, 1982, *26–30*; Petre Oprea, *Virgil Cioflec* „Plural", 2004, 1.

O. I.

CIOMAC, Emanoil (2.II.1890, Botoşani – 13.VI.1962, Bucureşti), poet, eseist. Născut într-o familie în care fratele mai mare şi sora fac studii muzicale serioase, crescut într-o casă frecventată de George Enescu, **C.** nu putea îmbrăţişa decât o carieră legată de muzică. Face studii liceale la Botoşani (1901–1906), pe care le continuă la Liceul Internat din Iaşi, absolvindu-le în 1908, perioadă în care începe în paralel studiul viorii la Conservator. Anul 1908 înseamnă pentru tânărul **C.** şi plecarea la Paris, unde se pregăteşte pentru cariera de jurist, obţinând un meritoriu doctorat la Sorbona; e o profesiune pe care nu o va practica vreodată. Parisul îi mai oferă ocazia participării la cursuri muzical-literare, pe care le va frecventa sistematic, din 1912. În 1914 se căsătoreşte cu pianista Muza Ghermoni şi revine în ţară. Începe o activitate intensă de muzicolog, iniţiază cicluri de conferinţe, prezintă programele concertelor Filarmonicii şi ale Societăţii Române de Radiodifuziune chiar de la înfiinţarea acesteia, în 1928, şi până în 1946. Este profesor de istoria muzicii la Conservatorul „Pro Arte" din Bucureşti între 1936 şi 1939. În mai 1945 este numit director al Filarmonicii „George Enescu", în 1947 devenind preşedinte, post pe care îl deţine până la moarte. Pentru activitatea literară fusese primit în Societatea Scriitorilor Români, în 1922. În paginile revistelor mai poate fi recunoscut şi după semnătura Em. C.

Primul studiu al lui **C.**, apărut în 1915 în „Convorbiri literare", va deveni, în acelaşi an, volumul *George Enescu*, unde erau definite personalitatea şi opera muzicianului. Dar cel mai important rămâne *Viaţa şi opera lui Richard Wagner* (1934). Atras de originalitatea compozitorului de la Bayreuth, **C.** desface firele încurcate ale existenţei wagneriene, dovedind o sensibilitate şi o capacitate de percepţie deosebite. Comentariul nu devine obositor prin concentrarea abuzivă de date biografice, cel mai mare spaţiu fiind acordat explicării operei lui Wagner. Chiar dacă metoda, ca şi unele accidente de limbaj impietează asupra valorii cărţii, *Viaţa şi opera lui Richard Wagner* dovedeşte instrucţie temeinică, fineţe de spirit, o cultură vastă. *Poeţii armoniei* este o lucrare concepută în trei serii, din care nu a apărut decât prima, în 1936. **C.** se ocupă aici de unii dintre cei mai mari muzicieni ai lumii: Bach, Beethoven, Schumann, Chopin, Liszt, Verdi, Brahms ş.a., seria încheindu-se cu George Enescu. Aceeaşi educaţie muzicală solidă îi permite apropierea de titanii muzicii universale, educaţie ce reuşeşte să estompeze eventualele inadvertenţe de limbaj, vizibil tributar limbii franceze. Publicarea celor mai

semnificative dintre comentariile şi aprecierile lui **C.** se realizează în *Pagini de cronică muzicală (1915–1938)*, apărute postum, în 1967, în două volume, restituind imaginea unui critic cu o activitate neîntreruptă de peste două decenii, caracterizată de o necontestată autoritate de specialist. *Mistica roză* (1921) reprezintă dovada că muzicologul, la care sensibilitatea concurează erudiţia, poate fi şi poet. Versurile sunt accesibile, muzicale, autorul rimează cu facilitate, alunecând deseori în proză versificată, cu uşor detectabile influenţe eminesciene şi mussetiene. Peisajul marin şi decorul floral abundent deţin întâietatea între preferinţele lui **C.** Ele nu constituie altceva decât cadrul unei lamentaţii iscate de o existenţă irosită sau de o iubită pierdută. **C.** urăşte „pornirile sângelui" şi aspiră la dragostea celestă, purificatoare, sfâşiat între concreteţea tentantă şi imaterialitatea dorită. Un alt segment al activităţii sale literare îl constituie traducerile din franceză şi germană ale unor piese de teatru. Mai transpune din versurile lui Alfred de Musset, un roman (*Israele, încotro?* de Ludwig Lewinsohn, 1932), precum şi câteva librete de operă, între care *Oedip* de G. Enescu.

SCRIERI: *Enescu*, Iaşi, 1915; *Mistica roză*, Bucureşti, 1921; *Viaţa şi opera lui Richard Wagner*, Bucureşti, 1934; *Poeţii armoniei,* I, Bucureşti, 1936; *Pagini de cronică muzicală (1915–1938),* I–II, îngr. Silviu Gavrilă, pref. Romeo Alexandrescu, Bucureşti, 1967. **Traduceri:** Alfred de Musset, *Noaptea de octombrie,* Paris, 1910; Ludwig Lewinsohn, *Israele, încotro?*, Bucureşti, 1932.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, VII, *86–87, 278–279*; Călinescu, *Opere,* II, *968–972*; Viorel Cosma, *Muzicieni români*, Bucureşti, 1970, *118–119*. ***N.Br.***

CIOMPEC, Gheorghe (3.IV.1932, Meteleu, j. Buzău – 10.XII.2010, Bucureşti), istoric literar. Este fiul Zinei (n. Sandu) şi al lui Gheorghe Ciompec, ţărani. După studii elementare în comuna natală, urmează la Buzău Şcoala Normală (absolvită în 1952), iar la Bucureşti Facultatea de Filologie (1953–1957), la a cărei Catedră de istoria literaturii române va fi asistent, parcurgând, în timp, treptele carierei universitare. Debutează în 1960, în „Revista de folclor", cu un studiu care va fi dezvoltat ca teză de doctorat şi publicat în 1979: *Motivul creaţiei în literatura română.* Mai colaborează la „Analele Universităţii Bucureşti", „Limbă şi literatură" ş.a.

C. cercetează pentru întâia dată în mod sistematic valorificarea mitului jertfei creatoare (motivul Meşterul Manole) în literatura scrisă, identificându-l în peste trei sute de texte inspirate de balada populară. O primă etapă (1845–1920) se caracterizează prin „pastişe facile", a doua (1920–1945), care se dovedeşte şi cea mai importantă valoric, explorează şi interpretează dimensiunile mitico-simbolice deopotrivă în studii şi eseuri (Lucian Blaga, Dan Botta, Petru Caraman, D. Caracostea, Mircea Eliade) şi în scrieri literare (Adrian Maniu, Lucian Blaga, Victor Eftimiu în teatru, Mircea Eliade în proză ş.a.m.d.). În a treia etapă, postbelică, accentul valorizărilor s-ar muta de pe *homo aestheticus* pe *homo constructivus* (de exemplu, în romanul *Bietul Ioanide* de G. Călinescu). Preocupat de receptarea lui M. Eminescu de-a lungul timpului, **C.** întocmeşte o amplă antologie critică. În primul volum, *Poetul naţional* (1983), textele sunt selectate pe tema reprezentativităţii operei eminesciene, al doilea, *Structurile operei* (1985), are ca temă imaginarul eminescian, iar ultimul, *Textul eminescian* (1990), reuneşte analize critice exemplare, caracteristice momentelor semnificative ale interpretării. Antologia urma, în intenţia alcătuitorului, să mai cuprindă un volum privitor la raportul antume–postume.

SCRIERI: *Motivul creaţiei în literatura română*, Bucureşti, 1979. **Antologii:** *Mihai Eminescu interpretat de...*, I–III, pref. edit., Bucureşti, 1983–1990.

Repere bibliografice: Nicolae Ciobanu, *Mitul creaţiei*, LCF, 1979, 20; Dumitru Micu, *Motivul creaţiei*, LL, 1979, 3; V. Fanache, *Meşterul Manole, contemporanul nostru*, ST, 1979, 11; Laurenţiu Ulici, *Mitul creaţiei*, RL, 1980, 32; Alex. Ştefănescu, *Întoarcerea la text*, RL, 1991, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, *1083.* ***N.M.***

CIOPRAGA, Constantin (12.V.1916, Paşcani – 2.II.2009, Iaşi), istoric şi critic literar, poet, prozator.

Este fiul Elenei (n. Nistor) şi al lui Constantin Ciopraga, tâmplar. A urmat şcoala primară şi gimnaziul în oraşul natal, între anii 1927 şi 1932. Din 1933 devine elev la Liceul „Nicu Gane" din Fălticeni, pe

care l-a absolvit în 1937. În acelaşi an se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Iaşi, terminată în 1942, cu o licenţă în filologie modernă (franceză şi română). Concomitent cu studiile universitare, urmează Şcoala de Ofiţeri de Rezervă din Bacău (1939–1940). În 1941 este înrolat şi un an mai târziu trimis pe Frontul de Răsărit. În acelaşi an va fi luat prizonier de trupele sovietice. Până în 1946, când va fi eliberat, traversează o experienţă extrem de dură, pe care o va rememora, peste ani, în romanul *Nisipul* (1989). După întoarcerea în ţară este numit profesor la Seminarul „Veniamin Costache" din Iaşi şi la Liceul „Mihail Sadoveanu" din Paşcani. Din 1949 până în 1983 **C.** predă la Facultatea de Filologie din Iaşi, parcurgând treptele universitare până la gradul de profesor (1962). În 1964 va fi numit şef al Catedrei de literatură română şi comparată „G. Ibrăileanu". Devine doctor în filologie în 1956 şi doctor docent în 1968. Activează ca lector de limbă şi civilizaţie română la Paris, predând la Sorbona şi la École Nationale des Langues Orientales Vivantes între 1959 şi 1962; este rector al Institutului Pedagogic din Suceava între 1963 şi 1966, director al revistei „Cronica" între 1966 şi 1970, director onorific, din 1993, al Institutului de Filologie Română „A. Philippide" din Iaşi. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1985, 1987), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi (1973, 1978) ş.a., iar în Italia cu Premio Mediterraneo (1985). Membru al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor Literari din Paris, în 1993 a devenit membru de onoare al Academiei Române. A colaborat, din 1950, cu articole de istorie şi critică literară la „Iaşul nou", „Iaşul literar", „Convorbiri literare", „Cronica", „România literară", „Ateneu", „Jurnalul literar", „Viaţa românească", „Tribuna", „Contemporanul", „Literatorul", „Dacia literară", „Adevărul literar şi artistic", „Poezia", „Însemnări ieşene" ş.a.

La început **C.** a fost atras de literatura propriu-zisă: în 1931 a debutat la revista „Luminiţa" din Paşcani cu scrieri în proză. Sporadic, va mai colabora, până la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, la „Curentul literar", „Curier ieşan", „Viaţa Basarabiei". La beletristică va reveni mult mai târziu, cu volumul de versuri *Ecran interior* (1975) şi cu romanul *Nisipul.* Literatura sa este aceea a unui meditativ, a unui introvertit atras de interogarea condiţiei umane marcate de o agresiune neîncetată, care relativizează statutul individului şi îi conferă dramatism perpetuu, însingurându-l. Un reflexiv se arată **C.** şi în comentarea creaţiilor literare. Critic de ţinută aulică, nu s-a lăsat antrenat în nici una din mişcările teoretice ale vremii, deşi nu le-a ignorat rezultatele şi metodologiile. Discursul lui, modern şi totodată, s-ar zice, atemporal, ţinteşte esenţializările şi liniile majore ale fenomenelor. Cartezianismul structural şi discret este filtrat prin impresionismul lui E. Lovinescu şi prin fineţea analitică a lui G. Ibrăileanu. Nu de puţine ori textele includ meditaţii despre condiţia artei. Volumul *Între Ulysse şi Don Quijote* (1978) înscrie programatic exegeza critică între contemplarea entuziastă a scrisului artistic şi necesitatea conceptualizării. De aici, preferinţa pentru cumpătarea comentariului istorico-literar. Într-o primă etapă se observă înclinarea către îmbinarea biografiei spirituale a creatorului cu biografia operei. Monografiile *Calistrat Hogaş* (1960), *G. Topîrceanu* (1966), *Mihail Sadoveanu, evocator al istoriei* (1966) şi *Hortensia Papadat-Bengescu* (1973) sunt studii construite după o structură tradiţională, cu dorinţa de obiectivitate şi de claritate didactică. Premisele sunt însă frecvent subminate de adoptarea procedeelor eseului, prin care îşi fac loc observaţii rafinate, în contrast cu rigiditatea sociologizantă şi maniheistă a criticii oficiale a timpului. Exegezele lui **C.** din această perioadă au repus în circulaţie valori ale literaturii interbelice a căror importanţă era minimalizată în epocă. Cea de-a doua etapă prinde contur îndată după 1970 şi este marcată în principal de volumele *Personalitatea literaturii române* (1973), *Mihail Sadoveanu. Fascinaţia tiparelor originare* (1981), *Poezia lui Eminescu. Arhetipuri şi metafore fundamentale* (1990). Se observă, de la început, ponderea acordată judecăţilor sintetizatoare atât la nivel general, cât şi la nivel individual. Aprecierile se întemeiază pe factori de ordin estetic şi urmăresc să afle „dominante" şi permanenţe, pentru a surprinde „o dinamică globală a valorilor". Particularităţile fundamentale ale literaturii române sunt definite prin investigarea modului în care creatorii concep spaţiul şi timpul, sacrul, natura, alteritatea, coincidenţa contrariilor, voinţa de a trăi, capacitatea de a cunoaşte, dorul, solarul şi nocturnul, tragicul. La scriitori din diferite perioade sunt analizate modalitatea de construire a epicului, tipologia personajelor, raporturile dintre tradiţie şi inovaţie, tehnica artistică şi cunoaştere, dintre folclor şi scrisul cult, dintre particular şi universal, dintre balcanism, românism şi europeism. Liniile sugerate de *Personalitatea...*, în capitolele corespunzătoare, sunt dezvoltate în

monografiile dedicate operei eminesciene şi sadoveniene. În primul caz, sunt urmărite „arhetipuri şi metafore fundamentale”, în al doilea – „fascinaţia tiparelor originare”. De fiecare dată se identifică un strat arhetipal şi mitologic, dedus, în cazul lui Eminescu, spre exemplu, din câteva figuri esenţiale: haosul, acvaticul, astralul, bolta, pădurea, muntele, geniul, privirea, erosul, tanaticul. Este reconstituit, de asemenea, „arhetipul poetului”, pentru a se intui căile prin care, la autorul *Luceafărului*, se conjugă „omul interior” cu „omul cosmic”. Concepută după o schemă riguros tradiţională şi academică, *Literatura română între 1900–1918* (1970) realizează o panoramă a mişcării literare naţionale din primele două decenii ale secolului al XX-lea, oprindu-se asupra individualităţilor scriitoriceşti (poeţi, prozatori, dramaturgi) şi critice, asupra curentelor şi revistelor reprezentative, punând în relief valori în genere ignorate. Continuând o preocupare mai veche (*Portrete şi reflecţii literare*, 1967), **C.** perseverează în a medita asupra literaturii, a dimensiunii ei lăuntrice, a finalităţii şi chiar a fatalităţii care îi domină cursul. „Portretele” şi „reflecţiile” sunt amplificate în *Propilee* (1984, subintitulat *Cărţi şi destine*) şi în *Amfiteatru cu poeţi* (1995), iar mai târziu în două cărţi despre „poeţi ai acestui timp”, intitulate *Partituri şi voci* (2004) şi *Efigii în frescă* (2008). Volumul *Caietele privitorului tăcut* (2001) include, pe lângă maxime şi amintiri, numeroase însemnări de călătorie, în care prevalează schiţa de portret făcută din tuşe blânde şi informaţii culturale particularizatoare. **C.** a îngrijit şi/sau a prefaţat ediţii din Calistrat Hogaş, Otilia Cazimir, G. Ibrăileanu, Mihail Sadoveanu, Hortensia Papadat-Bengescu, G. Topîrceanu, Mihai Codreanu ş.a. A tradus, singur sau în colaborare, din N.V. Gogol, Jean Boutière, Gaetano Salveti, Nino Muccioli.

Profesorul Constantin Ciopraga reprezintă ceea ce un talentat publicist numea o „valoare fixă”, un reper în mobilitatea tranziţiilor prin care am trecut şi continuăm să trecem. Când, cu aproape jumătate de secol în urmă, intra în amfiteatrele Universităţii ieşene, prin ţinuta liniştită şi gravă, prin afabilitatea uşor reţinută, pentru ca relaţiile să nu iasă din perimetrul civilităţii, părea descins din institute şi academii străine, unde predecesorii săi îşi făcuseră studiile. Nimic nu lăsa să se vadă că asistentul de atunci, după ce trecuse printr-un stagiu la Paris, traversase experienţa teribilă a războiului şi a prizonieratului. „Vrem a spune doar că un clasic – scrie G. Călinescu în Sensul clasicismului *– nu e absorbit de evenimente, nu e surprins de ele şi în momentul chiar când le trăieşte, le contemplă cu un ochi străin, cu un «calm» propriu clasicului”.*

LIVIU LEONTE

SCRIERI: *Calistrat Hogaş*, Bucureşti, 1960; *G. Topîrceanu*, Bucureşti, 1966; *Mihail Sadoveanu*, Bucureşti, 1966; *Mihail Sadoveanu, evocator al istoriei*, Bucureşti, 1966; *Portrete şi reflecţii literare*, Bucureşti, 1967; *Literatura română între 1900–1918*, Iaşi, 1970; *Hortensia Papadat-Bengescu*, Bucureşti, 1973; *Personalitatea literaturii române*, Iaşi, 1973; ed. 2, Iaşi, 1997; *Ecran interior*, cu un portret de Corneliu Baba, Iaşi, 1975; *Între Ulysse şi Don Quijote*, Iaşi, 1978; *Mihail Sadoveanu. Fascinaţia tiparelor originare*, Bucureşti, 1981; ed. 2, Bucureşti, 2006; *Propilee. Cărţi şi destine*, Iaşi, 1984; *Nisipul*, Bucureşti, 1989; *Poezia lui Eminescu. Arhetipuri şi metafore fundamentale*, Iaşi, 1990; *Amfiteatru cu poeţi*, Iaşi, 1995; *Caietele privitorului tăcut*, Iaşi, 2001; *Perspective*, Iaşi, 2001; *Partituri şi voci. Poeţi ai acestui timp*, Iaşi, 2004; *Interviuri*, îngr. Ilie Rad şi Raluca-Simona Deac, pref. Ilie Rad, Cluj-Napoca, 2007; *Efigii în frescă. Poeţi ai acestui timp*, Bucureşti, 2008. **Ediţii, antologii:** Calistrat Hogaş, *Opere*, pref. edit., Bucureşti, 1956; Mihai Codreanu, *Scrieri*, I–II, introd. edit., Bucureşti, 1968–1969 (în colaborare cu Ilie Dan); G. Ibrăileanu, *Opere*, I–II, Iaşi, 1970–1972; *Ion Creangă interpretat de…*, pref. edit., Bucureşti, 1977. **Traduceri:** Jean Boutière, *Viaţa şi opera lui Ion Creangă*, îngr. şi pref. trad., Iaşi, 1976.

Repere bibliografice: Cornelia Ştefănescu, *„Calistrat Hogaş”*, RITL, 1961, 3; Călinescu, *Opere*, XI, *449–451*; Eugen Simion, *„Mihail Sadoveanu”*, GL, 1967, 19; Al. Călinescu, *„Portrete şi reflecţii literare”*, IL, 1968, 1; Mircea Popa, *„Literatura română între 1900–1918”*, TR, 1971, 29; Mircea Iorgulescu, *„Hortensia Papadat-Bengescu”*, RL, 1973, 37; Tomuş, *Răsfrângeri*, *57–62*; Zaciu, *Ordinea*, *294–300*; Al. Andriescu, *„Personalitatea literaturii române”*, CREL, 1977, 4; Ion Vlad, *„Între Ulysse şi Don Quijote”*, TR, 1978, 25; Gheorghe Grigurcu, *„Între Ulysse şi Don Quijote”*, F, 1978, 11; Ion Simuţ, *Constantin Ciopraga sau Echilibrul interpretării*, ST, 1981, 10; Al. Dobrescu, *Foiletonul şi eseul*, CL, 1985, 1; Liviu Leonte, *Clasicismul ca structură*, CRC, 1996, 10–11; *Dicţ. esenţial*, *177–179*; Husar, *Întoarcerea*, *251–259*; *Constantin Ciopraga. 85 de ani. Dosarul unei existenţe*, îngr. Mircea A. Diaconu, Suceava, 2001; *Lectură şi creativitate* (volum omagial), coordonatori Luminiţa Botoşineanu, Gabriela Haja şi Remus Zăstroiu, Bucureşti, 2006; *Memoria scrisorilor. Mesaje către Constantin Ciopraga*, Bucureşti, 2007; Dan Mănucă, *Cumpătarea umanismului*, CL, 2008, 5, 6; *Cu şi despre Constantin Ciopraga sub semnul continuităţii*, coordonator Petru Ioan, Iaşi, 2008; Micu, *Critici prozatori*, *164–168*; Ana Bantoş, *Recuperarea autenticului*, Chişinău, 2011, *71–78*. ***D.M.***

CIORAN, Emil (8.IV.1911, Răşinari, j. Sibiu – 20.VI.1995, Paris), eseist.

Este fiul Elvirei (n. Comăniciu) şi al preotului Emilian Cioran. Copilăria i-a fost fericită, tinereţea un dezastru („copilăria mea a fost raiul pe pământ; m-am născut nu departe de Sibiu, într-un sat românesc de munte; de dimineaţa până seara eram afară; când a trebuit să-l părăsesc, la vârsta de zece ani, ca să merg la liceu, am avut sentimentul unei mari prăbuşiri; s-a petrecut pe la 16–17 ani; tinereţea mea a fost o adevărată catastrofă”). Urmează studiile liceale la Sibiu (Liceul „Gh. Lazăr”), iar pe cele universitare la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti (1928–1932), unde îi are ca profesori, printre alţii, pe N. Iorga („faţă de care orice om trebuie să aibă un respect mărturisit”, îi scrie el prietenului Bucur Ţincu) şi pe Nae Ionescu, căruia, pe lângă „infinitul de vrajă personală [care] te face să abandonezi orgoliul individuaţiei şi să încerci să devii totul în altul”, îi reproşează (într-un articol din 1937) faptul că a căzut în istorie, a găsit ceva în lume în care să creadă. Pregăteşte fără tragere de inimă o lucrare despre Kant, pentru că, îi explică el aceluiaşi prieten, fără Kant nu poate clasifica problemele filosofiei. Începe să fie pasionat de istoria filosofiei, dar peste doi ani (1932) este deja sceptic în această privinţă. Mai târziu îi va contesta radical pe filosofi. Face lecturi intense din Schopenhauer, Nietzsche, Dostoievski, Kierkegaard, din misticii creştini, din filosofii spanioli, din Bergson, Şestov, Hegel, Husserl, Wölfflin, Simmel, Heidegger. Teza de licenţă are ca temă intuiţionismul bergsonian. În 1933 este bursier la Berlin şi aici urmăreşte cursurile lui Nicolai Hartmann şi Ludwig Klages. Îl cunoaşte pe Petre Ţuţea – „cet ami génial”. Suferă, încă de acum, de insomnie şi, spre sfârşitul vieţii, va justifica filosofia lui de viaţă prin această maladie atroce care l-a urmărit permanent. Suferă, de asemenea, de trândăvie, nu-i place să scrie, e disperat, nu mai crede într-o ierarhie a valorilor, în modele şi, pentru a denunţa toate acestea, începe să se confeseze, în scris, bineînţeles. Scrie, în fine, ca să nu se sinucidă. Scriitura lui **C.** este de la început un spectacol intelectual şi aşa va fi până la sfârşit. În aprilie 1933 redactase deja jumătate din *Pe culmile disperării*, o carte lirică, „de cea mai bestială şi apocaliptică tensiune”, anunţă el cu un fel de mândrie tragică. Colaborase, mai înainte, începând din 1931, la „Mişcarea”, „Gândirea”, „Floarea de foc”, „Arhiva pentru ştiinţă şi reformă socială”, „Vremea”, apoi la „Discobolul”, „Abecedar”, „Rampa”, „Acţiunea”, „Cuvântul” ş.a. Debutează editorial în 1934 – an în care Eugen Ionescu publică *Nu*, Constantin Noica *Mathesis sau Bucuriile simple* şi D.D. Roşca *Existenţa tragică* – cu volumul *Pe culmile disperării*, o carte „explozivă şi barocă”, un fel de despărţire „plein de rage et de défi” de filosofie, cum va explica într-o convorbire din faza bătrâneţii. **C.** are douăzeci şi trei de ani şi stilul său este deja format. Textele ulterioare nu vor modifica prea mult nici stilul, nici temele. După această carte provocatoare, în care totul este pus în discuţie şi, de regulă, negat în chip radical, urmează alta, nu mai senină, dar cu o negaţie mai apropiată de meditaţia melancolică, o negaţie mai stinsă, mai obosită: *Cartea amăgirilor* (1936). Următoarea, *Schimbarea la faţă a României* (1936), este din nou o carte explozivă, în fapt cea mai incendiară a lui **C.** *Lacrimi şi sfinţi* (1937) e în acelaşi stil (e contestat, aici, creştinismul), iar *Amurgul gândurilor* (1940) potoleşte din nou ritmurile. Sunt deosebiri de nuanţe, nu de esenţă. **C.** lucrează o vreme (1936–1937) ca profesor la Liceul „Andrei Şaguna” din Braşov. În 1937 primeşte o bursă din partea Institutului Francez din Bucureşti în vederea unei teze de doctorat, pe care nu o va redacta niciodată. Îşi manifestă, prin câteva articole publicate în revistele vremii, simpatia pentru Garda de Fier, mişcare politică extremistă de dreapta, fapt pe care-l va regreta mai târziu: „Ce nebunie! În orice caz, am tras toate ponoasele şi învăţămintele de rigoare. N-o să mai fiu niciodată părtaş la nimic”. Şi mai departe: „Când mă gândesc ce rătăcire! Ne prostise un vânt de nebunie; trebuie să-ţi spun că am avut mult de suferit (moralmente, se-nţelege) de pe urma entuziasmului de atunci” (scrisori din 1971 şi 1974, adresate colegului de generaţie Arşavir Acterian). Justificarea nu i-a convins totdeauna pe comentatorii săi. Instalat la Paris, **C.** are două pasiuni: lectura şi bicicleta. Călătoreşte prin toată

	VIAȚA	**OPERA**
1911	**aprilie 8** Se naște la Rășinari, lângă Sibiu, Emil Cioran, al doilea fiu al Elvirei (n. Comaniciu) și al lui Emilian Cioran, preot.	
1921	Părăsește localitatea natală pentru a frecventa cursurile Liceului „Gh. Lazăr” din Sibiu, oraș în care se va muta întreaga familie în 1924, odată cu numirea lui Emilian Cioran în postul de consilier mitropolitan.	
1928	După ce finalizează clasa a VII-a, beneficiază de apariția unei legi care reduce durata studiilor liceale la șapte ani și susține bacalaureatul, obținându-l cu media generală 7,80 (poziția a doua din 96 de candidați). Se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie din București, ale cărei cursuri le va urma până în 1932. Ca mulți intelectuali ai epocii, este influențat de Nae Ionescu. Politic, are simpatii pentru dreapta radicală.	
1931	**august–septembrie** Participă la cursuri de vară la Societatea Națiunilor din Geneva. **octombrie** Primește calificativul *magna cum laude* în urma susținerii examenului de licență cu o teză asupra „intuiționismului contemporan” coordonată de Nae Ionescu; diploma de licență îi va fi eliberată în iunie 1932.	Debutează în cotidianul „Mișcarea” cu articolul *Dimitrie Comșa. Rânduri, nu biografice*. Mai colaborează la „Gândirea”, „Revista de filosofie” și „Revista teologică”.
1932		Publică în „Floarea de foc”, „Azi”, „Țara noastră”, „Arhiva pentru știință și reformă socială” ș.a. **noiembrie** Susține o conferință intitulată *Bergson și filosofia vieții* în ciclul organizat de Asociația de Arte, Litere și Filosofie Criterion.
1933	Finalizează practica la Seminarul Pedagogic Universitar „Titu Maiorescu”, începută în 1932.	Colaborează la „Vremea”, „Azi”, „Gândirea”, „Discobolul”, „Abecedar”, „Rampa”, „Cuvântul”, „România literară” ș.a. În „Calendarul” elogiază Germania, apărând dictatura lui Hitler.
1933–1935	Cu o bursă a Fundației Humboldt studiază filosofia la Universitatea din Berlin. Frecventează cursurile lui Nicolai Hartmann și pe cele ale lui Ludwig Klages.	

1934		Publică prima carte, *Pe culmile disperării*, în colecția „Operele premiate ale scriitorilor tineri needitați” a Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”. Trimite de la Berlin noi articole prohitleriste.
1935	**martie** Petrece o lună la Paris. În iulie se întoarce în țară. **noiembrie** Începe serviciul militar, încheiat în 1936.	Publică în „Vremea”, „Acțiunea”, „Viața ilustrată”, „Gândirea” ș.a.
1936		Îi apar volumele *Cartea amăgirilor* și *Schimbarea la față a României* (acesta din urmă va fi revăzut de autor în 1990, fiind cenzurate o serie de pagini xenofobe).
1936–1937	Ocupă timp de un an școlar postul de profesor suplinitor de filosofie și drept la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov.	
1937	**aprilie** Ia examenul de definitivare în învățământ. **noiembrie** Pleacă la Paris cu o bursă a Institutului Francez de Înalte Studii din București pentru a redacta o teză despre Henri Bergson, lucrare niciodată finalizată. Bursa i se va prelungi în mai multe rânduri.	Publică *Lacrimi și sfinți*, volum care scandalizează atât publicul, cât și critica de specialitate, care vorbește chiar de un „sacrilegiu”.
1940		Apare volumul *Amurgul gândurilor* și începe să scrie, tot în română, *Îndreptar pătimaș*, carte la care lucrează până în 1944, publicată în două părți în 1991 și în 2011. **noiembrie** Face la radio elogiul lui Corneliu Zelea Codreanu.
1940–1941	**noiembrie 1940 – februarie 1941** Se află în România pentru ultima oară. **februarie 1941** Este numit consilier cultural pe lângă Legația Română din Franța, unde va funcționa doar câteva luni, fiind demis în mai de Ion Antonescu pentru incompetență.	
1942	**octombrie** Primește din partea Ministerului Educației Naționale condus de Ion Petrovici o bursă la Școala Română din Franța.	Finalizează în română eseul *Despre Franța*, publicat în România în 2011.

1944 Face demersuri pentru eliberarea lui Benjamin Fondane, deportat la Auschwitz în urma unui denunț.
octombrie Bursa îi este întreruptă.
noiembrie O cunoaște pe Simone Boué, profesoară de engleză, care va deveni partenera sa de viață.

1945–1947 Este atacat ca legionar în presa comunistă din România, inclusiv de Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul Justiției.

1947 Se decide să abandoneze definitiv limba română și să scrie în franceză.
Ca autor francez, își va substitui prenumele Emil prin inițialele E.M., împrumutate – potrivit unei mărturisiri târzii – de la prozatorul englez E.M. Forster.

1948 *Schimbarea la față a României* figurează pe lista publicațiilor interzise de regimul din România.
iunie Aurel Cioran, fratele lui, este arestat în țară și condamnat la șapte ani de închisoare pentru legionarism, fiind eliberat în 1955.

1948–1949 Publică în revista „Luceafărul” din Paris, sub inițialele Z.P., o serie de fragmente românești ce vor fi editate în 2012 sub titlul *Razne*.

1949 I se tipărește la Editura Gallimard (unde îi vor apărea toate cărțile în franceză) *Précis de décomposition*, lucrare primită favorabil de critici precum Maurice Nadeau, André Maurois sau Claude Mauriac, deși vânzările sunt modeste; cartea va fi tradusă în germană de Paul Celan în 1953.

1950 Vizitează Spania. Fiind apatrid, folosește un pașaport Nansen (eliberat de Societatea Națiunilor), obținut cu ajutorul lui Alexandru Busuioceanu.
I se acordă Premiul Rivarol pentru debutul francez, acesta rămânând singurul premiu pe care îl acceptă. Va refuza sistematic toate distincțiile viitoare (numeroase, unele cu sume consistente de bani).

1950–1951 Beneficiază de o bursă de un an în valoare lunară de 10 000 de franci.

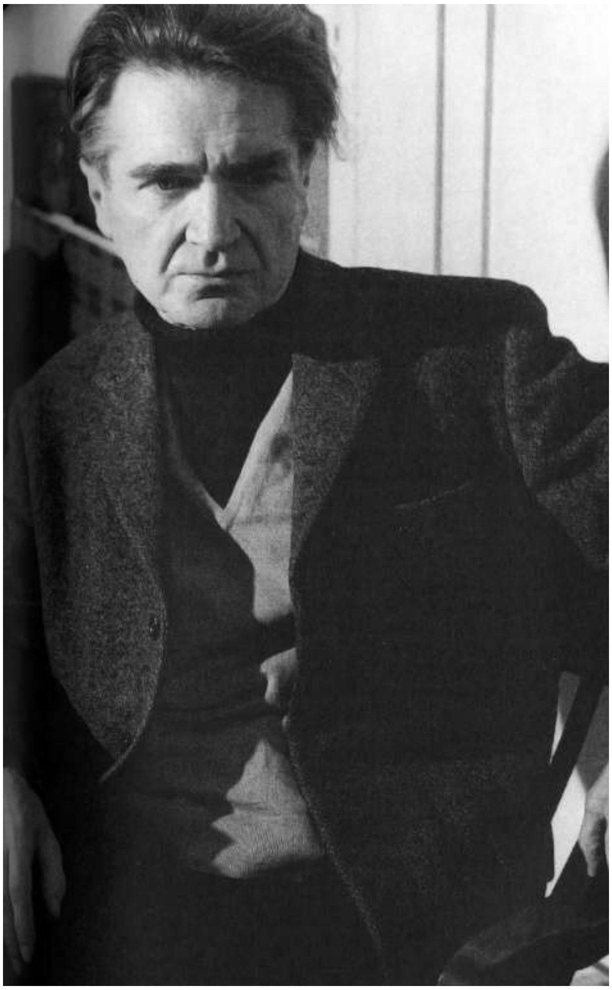
1951	Vizitează Italia.	Colaborează la publicațiile „La Table Ronde” și „Combat”.
1952	Vizitează Anglia. Se înmatriculează pentru ultima dată la Facultatea de Litere a Universității din Paris.	Publică volumul de aforisme *Syllogismes de l’amertume*.
1953	Vizitează Republica Federală Germania.	
1954	Securitatea deschide un dosar de urmărire pe numele său, închis abia în mai 1990. Îngrijește la Editura Plon colecția „Cheminements”, în care va publica, până în 1963, volume de José Ortega y Gasset, Lev Șestov, Georges Poulet ș.a.	
1955		Începe să colaboreze la prestigioasa publicație „La Nouvelle revue française”.
1956		Îi apare volumul *La Tentation d’exister*, care rămâne cartea lui preferată.
1957		I se dă Premiul Sainte-Beuve pentru eseu, dar îl refuză.
1957–1959	Este atacat intens în țară pentru *La Tentation d’exister*, din cauza paginilor despre România; printre cei care participă la campanie se numără D.D. Roșca, G. Călinescu, Șerban Cioculescu (Lucian Blaga scrie de asemenea un articol, tipărit abia în 1962).	
1960	Primește din partea unei admiratoare, cu o chirie modică, o mansardă în Rue l’Odéon nr. 21, unde va locui cu Simone Boué până la sfârșitul vieții.	Publică *Histoire et utopie*.
1961		I se decernează Premiul Combat, pe care îl refuză.
1964		I se tipărește volumul *La Chute dans le temps*.
1965		*Précis de décomposition* este reeditată în colecția „Livre de poche”.

1969		Publică *Le Mauvais Démiurge.*
1973	Participă la emisiunea tv a lui Bernard Pivot „Bouillon de culture”.	Îi apare volumul *De l’Inconvénient d’être né.*
1977		Refuză Premiul „Roger Nimier” pentru ansamblul operei.
1979		Apare *Écartèlement.*
1986		Publică *Exercices d’admiration.*
1987		Îi apare volumul *Aveux et anathèmes.*
1988		Refuză Marele Premiu „Paul Morand” din partea Academiei Franceze. În România i se publică în traducerea lui Modest Morariu, sub titlul *Eseuri*, o selecție din volumele în franceză, continuând recuperarea în țară desfășurată de-a lungul anilor ’80.
1990	**iunie** De-a lungul a trei zile, Gabriel Liiceanu îl înregistrează într-o discuție din care vor fi montate ulterior două filme: *Exerciții de admirație* și *Apocalipsa după Cioran.*	În țară i se reeditează și i se traduc cărțile, îi apare în volum publicistica interbelică; titlurile vor cunoaște tiraje de sute de mii de exemplare.
1995	**iunie 20** Emil Cioran moare la Paris. Ultimii ani îi fuseseră afectați de maladia Alzheimer. La inițiativa lui Marie-France Ionesco i se organizează o slujbă ortodoxă.	La Paris se lansează *Œuvres*, cuprinzând integrala operelor, inclusiv a celor românești.
1996		Este publicat la București, în variantă bilingvă, eseul inedit *Țara mea – Mon Pays.* Se editează la Paris culegerea *Anthologie du portrait. De Saint-Simon à Tocqueville.*
1997		Apare la Paris volumul *Cahiers. 1957–1972*, valorificând manuscrise descoperite după moartea lui, într-o selecție făcută de Simone Boué; au rămas încă needitate caietele până în 1980.
2011		Integrala operei franceze (exceptând caietele) este publicată la Paris în colecția „Bibliothèque de la Pléiade”, într-o ediție îngrijită de Nicolas Cavaillès și Aurelien Demars.

Franţa şi învaţă subtilităţile limbii prin bistrouri. Stă mulţi ani în căminele studenţeşti şi, în cele din urmă, primeşte de la Primăria Parisului o locuinţă ieftină, în Cartierul Latin, pe strada pe care a locuit şi Voltaire. În vremea războiului, când este, împreună cu Eugen Ionescu, ataşat cultural al Legaţiei Române din Franţa, începe, în româneşte, o nouă carte, *Îndreptar pătimaş*, pe care n-a încheiat-o niciodată. În 1947, la Dieppe, încearcă să traducă poemele lui Stéphane Mallarmé în româneşte şi trece printr-un veritabil coşmar. Se hotărăşte să adopte definitiv limba franceză. Publică în 1949, la Gallimard, *Précis de décomposition*, cu un succes de stimă, apoi *Syllogismes de l'amertume* (1952), *La Tentation d'exister* (1956), *Histoire et utopie* (1960), *La Chute dans le temps* (1964), *Le Mauvais démiurge* (1969), *De l'Inconvénient d'être né* (1973), *Écartèlement* (1979), *Exercices d'admiration* (1986), *Aveux et anathèmes* (1987). La Gallimard se tipăresc, în 1995, într-o ediţie monumentală (*Oeuvres*, 1818 pagini), toate cărţile, inclusiv, în traducere, cele scrise în româneşte, în afară de *Schimbarea la faţă a României*. În 1997 aceeaşi editură îi publică, într-un tom de o mie de pagini, însemnările din perioada 1957–1972, rămase în „caietele" sale. Reputaţia lui **C.** ca filosof s-a constituit greu în ţara lui Voltaire. La început îl apreciază câţiva prieteni (printre ei, Samuel Beckett, Maurice Blanchot, Gabriel Marcel, Eugen Ionescu, Mircea Eliade), apoi, spre sfârşitul anilor '70, îl descoperă scriitorii şi criticii. **C.** începe să fie socotit un mare stilist, cel mai mare moralist francez de la Voltaire încoace, în fine, un mare prozator, cel mai mare prozator francez în viaţă etc. La moartea lui, presa pariziană îl numeşte „un aristocrat al vandalilor" sau îl apropie de Contele Dracula, „son frère en mélancolie". Mai inspirat, Jean d'Ormesson îl compară din nou cu Voltaire, zicând: „Cioran écrit si bien que lui". Cât a trăit, a refuzat toate onorurile (inclusiv Premiul „Paul Morand", în valoare de 300 000 de franci), n-a dat decât târziu, la bătrâneţe, câteva interviuri, a ocolit sistematic reuniunile intelectuale, televiziunea, mondenităţile. Vorbea franţuzeşte chiar şi cu românii care îl vizitau. Trecerea la altă limbă, va explica el odată, echivalează cu o schimbare de identitate.

Pe culmile disperării, cea dintâi carte a lui **C.**, este scrierea unui „evadat din umanitate", confesiunea lirică şi barocă a unui tânăr moralist sastisit deja de filosofie şi, mai ales, de filosofi: „Filosofii sunt prea orgolioşi pentru a-şi mărturisi frica de moarte [...], este o prefăcută seninătate în consideraţiile lor asupra morţii". Cartea – în fapt un monolog – cuprinde 41 de fragmente care, în esenţă, întorc pe dos toate ideile primite, valorile acceptate. De la existenţă la religie, totul este pus în discuţie. O propoziţie, aleasă la întâmplare: „Faptul că exist eu dovedeşte că lumea n-are nici un sens". Iată o idee care-l plasează în sensul filosofiei existenţialiste europene. „Trăirismul" tinerilor din anii '30 ai secolului trecut reprezintă, în fapt, o formă a existenţialismului european, şi anume expresia lui românească. **C.** aduce în această experienţă un paroxism al stărilor negative, o exaltare în refuz. Nu trece neobservată, încă de pe acum, vitalitatea

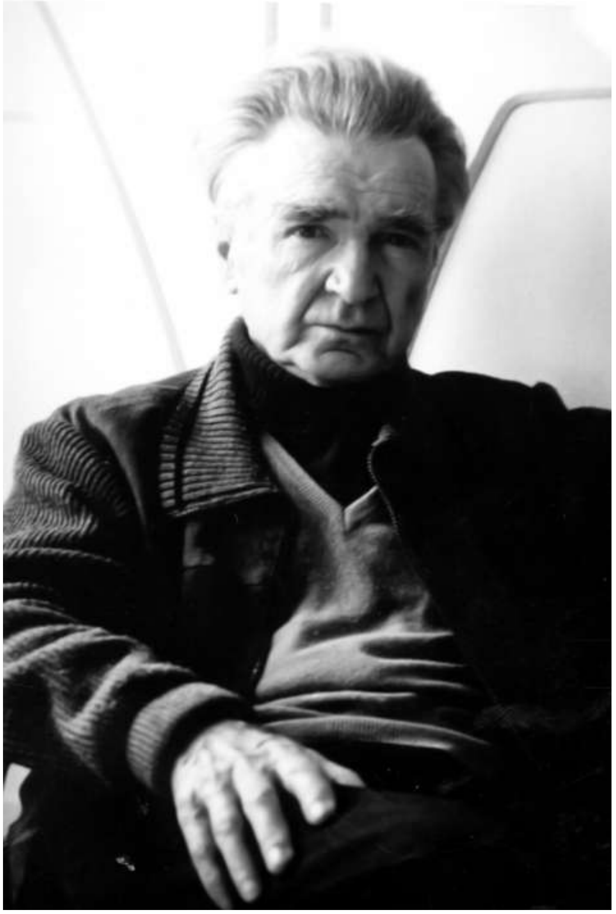
acestui refuz al lumii şi al valorilor ei, cum nu rămâne neobservat uriaşul, strălucitorul spectacol în acest dialog cu neantul. Se considera deja un specialist în problema morţii şi percepea lumea, s-ar putea zice, prin oboselile, imperfecţiunile, căderile ei. Construieşte o artă poetică, în spiritul modernităţii de altfel, din refuzuri. Dispreţuieşte tot ceea ce nu implică riscul, nebunia, pasiunea în grad maxim. Pare a fi un Iov tânăr şcolit de moraliştii tragici, de la Pascal la Nietzsche. *Pe culmile disperării* este, de fapt, jurnalul unei teribile, prelungite crize morale şi existenţiale: „Viaţa nu este decât o lungă agonie"; „Nu pot fi fericiţi decât oamenii care nu gândesc nimic"; „Cunoaşterea este o plagă pentru viaţă, iar conştiinţa, o rană deschisă în sâmburele vieţii"; „Sunt complet plictisit sau mai bine zis distrus de această calitate de a fi om". Singura valoare (sau experienţă umană) pe care o admite este iubirea („Oricât m-aş lupta [...], pe culmile disperării nu vreau şi nu pot să renunţ şi să părăsesc iubirea, chiar dacă disperările şi tristeţile ar întuneca izvorul luminos al fiinţei mele"). În *Cartea amăgirilor* despărţirea de filosofie este definitivă: „N-am înţeles bine niciodată pentru ce filosofia se bucură de o consideraţie plină de teamă şi n-am înţeles niciodată respectul religios al oamenilor pentru ea [...]; va trebui să ne convingem odată că adevărurile filosofiei sunt inutile sau că ea nu are nici un adevăr; cu adevărat, filosofia nu dispune de nici un adevăr". Reflecţiile de acum privesc, cu precădere, muzica, păcatul metafizic, pe Sfânta Tereza, Iisus şi Don Quijote. Ele pot fi grupate în jurul câtorva teme: muzica, melancolia, iubirea, starea de sfinţenie, starea de disperare, existenţa ca „sumă de răspântii", profeţia ca „ură distructivă şi creatoare" etc. Excepţionale sunt aici însemnările despre muzică. Muzica lui Mozart îi pare „muzica oficială a paradisului". Bach este, în imaginaţia celui mai nihilist moralist din secolul al XX-lea, un pseudonim al sublimului sau, cum va spune în alt loc, Bach este, poate, dovada existenţei lui Dumnezeu. Tot aici **C.** preamăreşte extazul mistic al Sfintelor şi se declară, el însuşi, „discipol al Sfintelor". *Schimbarea la faţă a României* este un manual de morală practică. Este cartea cea mai incitantă, mai provocatoare dintre câte a scris generaţia lui Eliade, Noica, Mircea Vulcănescu. Ea contestă toate valorile lumii româneşti şi contestă, totodată, stilul altor culturi. Respinge democraţia, parlamentarismul, pluralismul şi consideră că puterea este criteriul valorii şi că forţa reglează totul în societatea modernă, iar războiul este o necesitate („De sute de ani omenirea priveşte cerul printr-o gură de tun"). **C.** vrea să instaureze în România un etos agresiv. Toate virtuţile, cunoscute şi recunoscute, miturile, valorile care susţin orgoliul nostru naţional (de la omenie la resemnare) sunt răsturnate, contestate, ridiculizate în această antropologie pesimistă. Se pleacă de la ideea că modelul existenţei româneşti este minorul şi că plaga naţională este fatalismul. Omenia este o calamitate şi viciul nostru fundamental ar fi resemnarea. În fişa specificului nostru mai sunt notate indiscreţia, dezmăţul, lipsa de mister sufletesc, dispreţul muncii, credinţa în inutilitatea jertfei, dispreţul valorilor, autodispreţul etc. Răul românesc este suma acestor păcate, la care se adaugă un „gol iniţial", „lipsa unui dinamism primordial", în fine, un păcat originar de natură nedefinită. România

Emil Cioran, Eugen Ionescu și Mircea Elilade

nu are profeţi, nici un intelectual român nu s-a sinucis pentru o idee, românii sunt totdeauna călduţi, poporul român este un popor orizontal, vegetativ, „înţelept din lipsa de curaj şi de afirmare”. **C.** este şi el, ca toţi din generaţia sa, împotriva zeflemelei şi, în genere, detestă „blestemul balcanic”. Nu pune preţ nici pe ortodoxie, pentru că ea ne-a închis în noi înşine şi ne-a vegheat tăcerea în istorie. Creştinismul nostru este de nuanţă pastorală şi, zice moralistul, chinul românului este să-l pui să construiască o catedrală. Cât priveşte satul, lăudatul sat românesc, spaţiu al veşniciei, el este pentru fiul preotului din Răşinari dovada întârzierii în istorie, a unui handicap teribil, e semnul suspendării şi al unei inactualităţi substanţiale. România trebuie, în consecinţă, apărată de ţăranii şi de satele ei. Cu ţăranii România nu va intra decât prin uşa din dos a istoriei, cu satul va continua să doarmă în istorie. Cultura satului ne ţine departe de Europa, morala lui ne condamnă la orizontalitate. Este clar că **C.** se desparte aici de toată tradiţia românească, se desparte (aproape programatic) de Lucian Blaga, dar şi de cei mai mulţi dintre colegii săi de generaţie. Este de partea formelor fără fond (în sensul sincronismului lovinescian), preconizează occidentalizarea rapidă, saltul istoric, fanatizarea sufletului românesc, cultul forţei, distrugerea infecundei democraţii şi impunerea dictaturii populare, indispensabilă în cadrul culturilor mici: „Ea este singurul mijloc prin care ei îşi pot înfrânge inerţia [...]. Orice soluţie am căuta pentru România, este imposibil să o vedem scuturată din orbecăiala ei seculară în afară de un regim dictatorial. Şi prin aceasta înţeleg un regim care creează în România o febră unică şi tinde să-i actualizeze ultimele posibilităţi. Democraţia a risipit prea multe energii fără vreun scop naţional. O dictatură însă trebuie să pună ţara la teasc. Nimic să nu rămână neexploatat şi nevalorificat. Marşul României în istorie să semene unei coarde încordate la paroxism. O ameninţare care să crească cu fiecare pas. Să ne apropiem şi noi de lume, şi lumea să ştie că ne apropiem. Efortul care trebuie cerut acestei ţări nu poate fi comparat decât cu acel ce l-au pretins bolşevicii Rusiei. O ţară se ridică pe renunţări, pe infinite renunţări. Dacă toţi am suferi pentru România cu o pasiune care ar însemna ardoare şi durere, nu ştiu până unde ar sări din mers această ţară şi câte cadavre ar lăsa în urmă. Nu pot vedea destinul României decât patetic. Ah! De-aş fi un Sf. Ilie să arunc fulgere şi trăsnete peste această ţară, de câte ori nu vrea să fie alta!”. **C.** visează, pe scurt, o Românie imperialistă, dominatoare fie chiar şi în Balcani, o ţară industrializată, având ca factor esenţial oraşul (creator de cultură), şi în locul ţăranului inert, legat de tradiţia resemnării, el vede ca tip reprezentativ pentru naţiunea română muncitorul – om de acţiune, sincronic, motor al revoluţiei permanente. Profeţia din urmă s-a împlinit în România după 1945. Când moralistul complet descurajat se pregătea să scrie, pe la sfârşitul anilor ’80, la Paris, un eseu despre neantul valah, poporul vegetal, condamnat la inerţie a explodat. Semn că nimic nu este statornic când e vorba de psihologia popoarelor şi că în istorie culturile mici pot juca, şi ele, rolul de detonator. Judecată din unghi politic şi moral, *Schimbarea la faţă a României* este cartea unei disperări fundamentale şi a unei opţiuni primejdioase. Disperarea are cel puţin patru sau cinci surse în cazul lui **C.**: conştiinţa filosofului că aparţine unei culturi mici, marginale, fără viitor;

credinţa că România a dormit în istorie şi că valorile ei (ţăranii, Biserica Ortodoxă, cultura populară şi peisajul) o ţin în continuare într-o insuportabilă inerţie; oroarea de politicianismul românesc din anii ’30 şi discreditarea în ochii tânărului moralist a formelor democraţiei; imposibilitatea de a vedea o schimbare a lumii româneşti printr-o evoluţie normală, organică. Mai este, desigur, şi natura specială a filosofului, starea lui de revoltă, inaderenţa la un ritm de existenţă, opoziţia funciară faţă de ceea ce este acceptabil, sacralizat. Aşa se explică iritarea lui faţă de aproape toate valorile româneşti. Dorul, de pildă, o valoare lirică fundamentală la Eminescu şi definită filosofic la Blaga, îi pare lui **C.** o abandonare dezastruoasă a sufletului: „Dorul exprimă un raport negativ cu lumea, el este o lunecare leneşă şi orizontală sau o ondulaţie minoră pe suprafaţa mobilă a vieţii. Eroismul este ascensiunea spiralei, sinuozitäţile în înălţimi. Prin dor nu exprimăm mai mult decât nesiguranţa în fluctuaţiile clipelor şi o chemare spre vag. De ce ne e dor? Întrebaţi pe orice român şi nu-ţi va da o lămurire asupra acestui indefinit al sufletului său”. Sau *Mioriţa*, modelul nostru spiritual, arhetipul, nu este pentru **C.** decât „acel blestem poetic şi naţional [...] care, alături de înţelepciunea cronicarilor, constituie rana neînchisă a sufletului românesc”. În aceste condiţii, el cere categoric trecerea de la stadiul contemplativ la stadiul politic, fanatizarea spiritului românesc, acceptarea unui „dionisism al devenirii româneşti”. Aici începe opţiunea primejdioasă a tânărului eseist pentru o morală a forţei şi pentru o politică, în esenţă, de tip totalitar, chiar dacă totalitarismul lui pare mai degrabă fantasma unui intelectual care l-a citit prea mult pe Nietzsche şi nu i-a iubit deloc pe înţelepţii veacului său. *Schimbarea la faţă a României* trebuie citită, evident, şi ca opera unui moralist, dacă nu chiar în primul rând în această calitate. Operă scrisă la marginea răbdării, cu un sentiment al urgenţei şi o conştiinţă a insuportabilului în istorie. Autorul ei se desparte de toţi şi vrea să creeze un nou stil în cultură şi chiar un nou stil al existenţei româneşti. De aceea iubeşte – cum şi spune – poporul român cu o „ură grea”. Ura grea îl sileşte sau îl stimulează – ceea ce este, în fapt, cam acelaşi lucru – să părăsească vechile drumuri şi vechile idei în privinţa specificului naţional. **C.** se desparte şi de latiniştii, şi de daciştii noştri, de răsăriteni şi de occidentalişti, nu laudă oaia noastră sfântă (Mioriţa), nu invocă baladele (catedralele

noastre verbale), nu se grăbeşte să scoată o filosofie majoră de existenţă din „ba da”, „ba nu” (cum face Mircea Vulcănescu cam în acelaşi timp şi cum va face mai târziu Constantin Noica), nu pune preţ pe tradiţiile româneşti (le ia în seamă numai pentru a le contesta năprasnic), nu este deloc mândru că se trage din daco-romani şi, în genere, nu este mulţumit de nimeni din cultura românească. Poate doar Eminescu, în clipele lui cele mai pesimiste, îi mai spune ceva. El nu admite „omul românesc” aşa cum l-a făurit tradiţia şi-l cultivă intelectualii, nu-i acceptă felul de a fi, spaţiul mioritic, ondularea şi resemnarea, ritmurile lui lente în istorie, capul plecat pe care nu-l retează sabia, înţelepciunea şi toate celelalte. **C.** retrage toate orgoliile şi miturile naţionale, supune unui şoc mentalitatea comună, te obligă să te îndoieşti de toate câte le ştii şi de toate câte te liniştesc, te insultă vorbind despre naţiune spaţială (geografică) şi nimic mai mult. Greşeşte, desigur, exagerează, duşul este prea rece, dar ceva ar trebui preţuit în negaţia cioraniană:

faptul că ne somează să ne regândim pe noi înşine şi să regândim omul românesc aşa cum l-au conceput poeţii, antropologii, istoricii lui. Cartea *Lacrimi şi sfinţi* poate fi socotită o hermeneutică a sfinţeniei. **C.**, care s-a despărţit până acum de toate valorile culturii (mai puţin de muzică), se confruntă aici, în calitate de „Anteu al disperării", cu religia ortodoxă. La început el defineşte starea de sfinţenie în termeni filosofici existenţiali şi, implicit, experienţa mistică. Pe aceasta din urmă o află în experienţa Sfintelor. O experienţă, zice el, care valorează mai mult decât toată filosofia. În ceea ce-l priveşte pe Dumnezeu, **C.** nu ezită să scrie: „Dumnezeu este o disperare care începe unde sfârşesc toate celelalte". O propoziţie care a înspăimântat-o şi a ruşinat-o pe mama sa, evlavioasa soţie a preotului din Răşinari. Dintr-o scrisoare a lui **C.** se înţelege că după apariţia cărţii ea n-a mai avut curajul să iasă din casă. **C.** se scuză zicând că el n-a voit să ofenseze pe Dumnezeu, nici să conteste religia ortodoxă. Scuza e neconvingătoare. Există totuşi, în această scară de valori negative, o treaptă pozitivă: muzica, adică Bach, Mozart şi ceilalţi muzicieni prin care vorbeşte divinitatea. **C.** mai comunică o dată această certitudine (un termen pe care îl afli rar în cărţile lui) ofensând pe Dumnezeu, coborându-l la o condiţie subalternă: aceea de a fi socotit creaţia omului. Eseistul alexandrin găseşte şi pentru această idee minimalizatoare cuvinte corupătoare: cu un capăt desfată, linguşesc dragostea noastră pentru muzică, cu altul insultă simţul nostru religios: „Când asculţi pe Bach vezi cum *se înfiripă Dumnezeu.* Căci muzica lui este *generatoare* de Divinitate. O viziune plastică a fiinţei divine ţi se desfăşoară în faţă şi *creşte* Dumnezeu sub ochii tăi. *După* un oratoriu, o cantată sau o «pasiune», *trebuie* să existe Dumnezeu. Altcum, toată muzica lui Bach este o iluzie sfâşietoare, ea fiind mult prea nedefinibilă pentru a o degrada într-un edificiu estetic. Ce va fi fost pe vremuri prin ceruri nu se ştie. Doar de la Bach încoace există Dumnezeu... Şi când te gândeşti că atâţia teologi şi filosofi şi-au pierdut zilele şi nopţile în căutarea argumentelor pentru existenţa lui, uitând singurul argument valabil: Bach". În *Lacrimi şi sfinţi* există şi un lirism al lucrurilor ce pier şi o poezie, foarte personală, a singurătăţii. O poezie scrisă de cineva care ascultă tăcerile şi scrutează misterul singurătăţilor cosmice: „Misterul ciudat al singurătăţii derivă din faptul că pentru ea nu există fiinţe neînsufleţite; toate obiectele îşi au un grai pe care înţelegerea noastră îl descifrează în tăcerile fără pereche". Cel care scrie despre tăcerile şi singurătăţile lumii regretă că nu-i un logodnic mistic. Logodnicul scrie, la urmă, o rugăciune către Dumnezeu, în stilul *Rugăciunii unui dac*, o apoteoză negativă: „Eşti prea bătrân în fiinţă şi prea tânăr în ură. Dar ura înghite şi izvoarele ei. Creator iresponsabil şi nevinovat, rostul tău e să creşti îndurarea odraslelor tale! Ce singuri suntem, Doamne! Uită-mă, căci vreau să fiu mai slobod în fire, şi n-ai teamă că nu-ţi voi face concesia vreunei amintiri. Morţi unul altuia, cine ne-ar opri să ne facem de cap în acest cimitir fără cadavre care e viaţa? Până şi stârvurile au dezertat şi-am rămas singur în moartea pe care – din neştiinţă divină – Ignorant făr-de început – numit-o-ai viaţă". Dar în această apoteoză negativă poate fi şi o nostalgie a cerului, o dorinţă secretă de sfinţenie, o voinţă autentică de a atinge graţia divină, starea de extaz mistic. **C.** a avertizat deja că scepticismul poate avea şi o latură religioasă şi că pasiunea absolutului nu ocoleşte sufletul oamenilor care n-au în viaţă altă certitudine decât incertitudinea lor. *Lacrimi şi sfinţi* reprezintă despărţirea sa de teologie. Poate nu şi despărţirea de religie, pentru că religia se salvează în eseistica filosofului prin sfinţenie şi mistică. Nici acestea nu sunt eterne, dar, oricum, par a avea mai multă valoare şi durabilitate decât teologia, o disciplină pe care moralistul român o respinge categoric. În *Amurgul gândurilor* **C.** este deja „un clasic al deznădejdii". Reia temele (singurătatea, melancolia, mediocritatea filosofică, sinuciderea ca act religios, pedagogia incurabilului etc.) de la acest punct. Referinţele rămân într-un plan general subiectiv. Aproape nici un amănunt nu poate fi aflat despre viaţa interioară a omului care scrie. El reprezintă doar un „eu" care îşi asumă un univers vid şi el însuşi se consideră un vid conştient, dacă se poate spune, de „viditatea" sa. Nu şi-a schimbat părerea despre incapacitatea filosofiei de a înţelege şi de a modifica lumea. Trăieşte într-o mistică logodnă cu singurătatea şi se consideră, într-o definiţie teribilă, „un Iov fără prieteni, fără Dumnezeu şi fără lepră". Biografemul său (în sens barthesian) mai conţine în această ordine morală şi spirituală câteva elemente: filosoful îi iubeşte pe oamenii *Vechiului Testament*, ca şi Nietzsche de altfel, a deprins meşteşugul tristeţii, modernii îi par călduţi, „prea călduţi", iar dacă ar accepta un biograf,

acesta ar trebui să fie un înger vesel, care povestește la umbra unei sălcii plângătoare. După ce-i citește pe filosofi, **C.** simte nevoia să se ascundă într-o rugăciune, în fine, moralistul sceptic crede că despre „eu" n-ar trebuie să vorbească decât Shakespeare sau Dumnezeu. Despre „scriitură" nici o vorbă. Nu intră printre obsesiile lui, deși scriitura este arma lui cea mai puternică. Cărţile în limba franceză reiau multe dintre temele şi fantasmele din eseistica de tinereţe. **C.** adaugă altele, noi, izvorâte din experienţa prin care trece, cum ar fi schimbarea limbii/schimbarea identităţii, apocalipsul modernităţii. Scriitura rămâne strălucitoare, în contradicţie cu pesimismul din adâncul frazelor. Este ceea ce se cheamă paradoxul cioranian: nihilismul radical al ideilor pune în mişcare mecanismele unui limbaj de o mare subtilitate şi fervorile unui spirit care caută – şi de cele mai multe ori află – perfecţiunea formală. **C.** continuă să spună despre sine că nu e un filosof de profesie, e doar un „gânditor privat". Este, în mod sigur, un mare moralist şi, totodată, unul dintre ultimii mari creatori ai modernităţii.

Emil Cioran are dreptul să vorbească despre disperare, căci a întâlnit lumile împăcate ale gândului. Are dreptul să vorbească despre barbarie, pentru că s-a supus disciplinelor şi muncii. Are însă mai ales dreptul să vorbească împotriva cărţilor şi a cuminţeniei lor, pentru că şi-a dat câţiva ani de tinereţe spre a trăi numai printre cărţi şi numai printre lucruri cuminţi.

CONSTANTIN NOICA

Textul lui Cioran nu se bolovăneşte în lungimi inutile, ci se reduce la pura insistenţă asupra lucrului celui mai dureros: cuvântul care face zadarnice marile discursuri ce încearcă să apere ceea ce există din propriile lor aparenţe.

FERNANDO SAVATER

Aventura existenţială şi ontologică a lui Cioran stă sub semnul „saltului", aşa cum este formulat acest fapt printr-o sintagmă comprimată din Îndreptar pătimaş: „Sărind din copilărie în filosofie", el a ieşit din existenţa naturală, trezindu-se şi la propriu, şi la figurat într-una umană, deci nefericită, fiindcă este continuu sfredelită de „principiul separativităţii" de viaţa nemijlocită.

ION VARTIC

SCRIERI: *Pe culmile disperării*, Bucureşti, 1934; *Cartea amăgirilor*, Bucureşti, 1936; *Schimbarea la faţă a României*, Bucureşti, 1936; ed. Bucureşti, 1941; ed. Bucureşti, 1990; *Lacrimi şi sfinţi*, Bucureşti, 1937; ed. Paris, 1972; *Amurgul gândurilor*, Sibiu, 1940; *Précis de décomposition*, Paris, 1949; ed. (*Tratat de descompunere*), tr. Irina Mavrodin, Bucureşti, 1992; *Syllogismes de l'amertume*, Paris, 1952; ed. (*Silogismele amărăciunii*), tr. Nicolae Bârna, Bucureşti, 1992; *La Tentation d'exister*, Paris, 1956; ed. (*Ispita de a exista*), tr. Emanoil Marcu, Bucureşti, 1992; *Histoire et utopie*, Paris, 1960; ed. (*Istorie şi utopie*), tr. Emanoil Marcu, Bucureşti, 1992; *La Chute dans le temps*, Paris, 1964; ed. (*Căderea în timp*), tr. Irina Mavrodin, Bucureşti, 1994; *Le Mauvais démiurge*, Paris, 1969; ed. (*Demiurgul cel rău*), tr. Emanoil Marcu, Bucureşti, 1995; *De l'Inconvénient d'être né*, Paris, 1973; ed. (*Despre neajunsul de a te fi născut*), tr. Florin Sicoie, Bucureşti, 1995; *Écartèlement*, Paris, 1979; ed. (*Sfârtecare*), tr. Vlad Russo, Bucureşti, 1995; *Exercices d'admiration*, Paris, 1986; ed. (*Exerciţii de admiraţie*), tr. Emanoil Marcu, Bucureşti, 1993; *Aveux et anathèmes*, Paris, 1987; ed. (*Mărturisiri şi anateme*), tr. Emanoil Marcu, Bucureşti, 1994; *Eseuri*, tr., îngr. şi pref. Modest Morariu, Bucureşti, 1988; *Revelaţiile durerii*, îngr. Mariana Vartic şi Aurel Sasu, pref. Dan C. Mihăilescu, Cluj-Napoca, 1990; *L' Ami lointain: Paris–Bucarest*, Bucureşti, 1991; *Singurătate şi destin*, îngr. Marin Diaconu, Bucureşti, 1991; *Îndreptar pătimaş*, vol. I, Bucureşti, 1991, vol. II: *70 de fragmente inedite*, îngr. şi pref. Constantin Zaharia, Bucureşti, 2011; *12 scrisori de pe culmile disperării însoţite de 12 scrisori de bătrâneţe şi alte texte*, îngr. şi pref. Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1995; *Œuvres*, Paris, 1995; *Razne*, îngr. Nicolae Florescu, pref. Monica Lovinescu, Bucureşti, 1995; *Scrisori către cei de acasă*, tr. Tania Radu, îngr. Dan C. Mihăilescu, Gabriel Liiceanu şi Theodor Enescu, Bucureşti, 1995; *Ţara mea – Mon Pays*, ed. bilingvă, tr. Gabriel Liiceanu, pref. Simone Boué, Bucureşti, 1996; *Cahiers. 1957–1972*, Paris, 1997; ed. (*Caiete. 1957–1972*), I–III, tr. Emanoil Marcu şi Vlad Russo, pref. Simone Boué, Bucureşti, 1999–2000; *Scrisori din tinereţe*, îngr. Alexandru Condeescu, Bucureşti, 1999; *Caietul de la Talamanca,* tr. Emanoil Marcu, îngr. şi pref. Verena von der Heyden-Rynsch, Bucureşti, 2000; *Carnet pour sténographie – Carnet pentru stenografie*, ed. bilingvă, tr. Traian Necşa şi Eugène van Itterbeek, îngr. şi introd. Eugène van Itterbeek, Sibiu–Leuven, 2000; *Scrisori către Wolfgang Kraus*, tr. şi îngr. George Guţu, Bucureşti, 2009; *Despre Franţa*, îngr. şi pref. Constantin Zaharia, Bucureşti, 2011; *Œuvres*, îngr. Nicolas Cavaillès şi Aurelien Demars, Paris, 2011; *Opere*, I–II, îngr. Marin Diaconu, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2012; *Razne*, îngr. şi pref. Constantin Zaharia, Bucureşti, 2012. **Ediţii:** *Anthologie du portrait. De Saint-Simon à Tocqueville*, Paris, 1996; ed. (*Antologia portretului. De la Saint-Simon la Tocqueville*), tr. şi îngr. Petru Creţia, Bucureşti, 1997.

Repere bibliografice: Cioculescu, *Aspecte*, *498–503*; Eliade, *Fragmentarium*, *29–31*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *868–869*, *Ist. lit.* (1982), *955*; Călinescu, *Opere*, IX, *504–509*, *1150–1155*; Sorescu, *Uşor cu pianul*, *331–340*;

Manolescu, *Teme*, VII, *193–202*; Mariana Şora, *Cioran jadis et naguère*, Paris, 1988; Lovinescu, *Unde scurte*, I, *128–133*, *353–356*, III, *100–106*, IV, *258–269*; [*Emil Cioran*], SXX, 1991, 328–330 (număr special); Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *354–356*; François Bondy, Fernando Savater, Helga Perz ş.a., *Convorbiri cu Cioran*, tr. Friederike Schanz-Pandelescu, Sorin Mărculescu, Gabriel Liiceanu, Thomas Kleininger ş.a., Bucureşti, 1993; Papahagi, *Interpretări*, *59–65*; Ungureanu, *La vest*, I, *89–102*; Gabriel Liiceanu, *Itinerariile unei vieţi. E. M. Cioran urmat de Apocalipsa după Cioran. Trei zile de convorbiri – 1990*, Bucureşti, 1995; George Bălan, *În dialog cu Emil Cioran*, Bucureşti, 1996; Ion Paler, *Introducere în opera lui Cioran*, Piteşti, 1997; *Cahiers Emil Cioran. Approches critiques*, I–XI, îngr. Eugène von Itterbeek, Sibiu–Leuven, 1998–2010; Ion Deaconescu, *Cioran sau Mântuirea prin negare*, Craiova, 1998; Fernando Savater, *Eseu despre Cioran*, tr. Sorin Mărculescu, Bucureşti, 1998; *Pro şi contra Emil Cioran. Între idolatrie şi pamflet*, îngr. şi pref. Marin Diaconu, Bucureşti, 1998; Simion Ghinea Vrancea, *Mircea Eliade şi Emil Cioran în tinereţe*, Bucureşti, 1998; Florescu, *Întoarcerea*, *76–105*; Livius Ciocârlie, *Caietele lui Cioran*, Craiova, 1999; Florin Ioniţă, *Viaţa şi opera lui Emil Cioran*, Bucureşti, 1999; Marta Petreu, *Un trecut deocheat sau „Schimbarea la faţă a României"*, Cluj-Napoca, 1999; ed. 3 (*Cioran sau Un trecut deocheat*), Iaşi, 2011; Ion Deaconescu, *Dacă m-aş fi aruncat în Sena… Convorbiri cu Emil Cioran*, pref. George Astaloş, Bucureşti, 2000; *Dicţ. esenţial*, *179–181*; Simion, *Fragmente*, IV, *26–123*, VI, *108–115*; Ion Vartic, *Cioran naiv şi sentimental*, Cluj-Napoca, 2000; Ionel Necula, *Cioran. De la identitatea popoarelor la neantul valah*, Bucureşti, 2003; Valentin Protopopescu, *Cioran în oglindă. Încercare de psihanaliză*, Bucureşti, 2003; Alexandra Laignel-Lavastine, *Cioran, Eliade, Ionesco. Uitarea fascismului. Trei intelectuali români în vâltoarea secolului*, tr. Irina Mavrodin, Bucureşti, 2004; Simona Modreanu, *Cioran*, Iaşi, 2005; Friedgard Thoma, *Pentru nimic în lume*, tr. Nora Iuga, Bucureşti, 2005; *Emil Cioran în conştiinţa contemporanilor săi din exil*, îngr. Gabriel Stănescu, Bucureşti, 2007; Gheorghe Grigurcu, *Breviar Cioran*, Cluj-Napoca, 2007; Irina Mavrodin, *Cioran sau Marele joc. O poietică/poetică a ambiguităţii – Cioran ou Le grand jeu. Une poïétique/poétique de l'ambiguïté*, ed. bilingvă, Bucureşti, 2007; Mircea A. Diaconu, *Cui i-e frică de Emil Cioran?*, Bucureşti, 2008; Manolescu, *Istoria*, *877–881*; Marta Petreu, *Despre bolile filosofilor. Cioran*, Cluj-Napoca–Iaşi, 2008; Ciprian Vălcan, *La Concurrence des influences culturelles françaises et allemandes dans l'œuvre de Cioran*, Bucureşti, 2008; *Cioran*, îngr. Laurence Tacou şi Vincent Piednoir, Paris, 2009; Culianu, *Studii*, II, *241–244*; Mara Magda Maftei, *Cioran sau Utopia „tinerei generaţii"*, Bucureşti, 2009; Popa, *Ist. lit.*, I, *1100–1105*; Manolescu, *Enciclopedia*, *159–171*; Dan C. Mihăilescu, *Despre Cioran şi fascinaţia nebuniei*, Bucureşti, 2010; Stelian Tănase, *Cioran şi Securitatea*, Iaşi, 2010; *Întâlniri cu Cioran*, I–II, îngr. Marin Diaconu şi Mihaela-Genţiana Stănişor, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2010–2011; Nicolas Cavaillès, *Cioran malgré lui. Écrire à l'encontre de soi*, Paris, 2011; Aurel Cioran, *Fratele fiului risipitor*, îngr. Marin Diaconu şi Anca Sârghie, Cluj-Napoca, 2012. ***E.S.***

CIORĂNESCU, Alexandru (15.XI.1911, Moroeni, j. Dâmboviţa – 19.XI.1999, La Laguna, Spania), poet, prozator, dramaturg, comparatist, teoretician literar, traducător, bibliograf.

Este fiul Ecaterinei Ciorănescu (n. Teodorescu) şi al lui Ion Ciorănescu, învăţători, şi frate cu scriitorii George Ciorănescu şi Ioan I. Ciorănescu. La Bucureşti a absolvit Liceul „Spiru Haret" (1929) şi Facultatea de Litere şi Filosofie, fiind şi diplomat al Şcolii Superioare de Arhivistică şi Paleografie (1932). În 1934–1938 era cursant al Şcolii Române din Franţa. Şi-a luat doctoratul în litere la Sorbona, în 1939, cu teza *L' Arioste en France*. Între 1938 şi 1940 a susţinut lectoratul de limba română din Lyon, iar în 1940 era consilier cultural al Ambasadei Române din Paris. Între 1942 şi 1945 a funcţionat ca director literar al Editurii Contemporane din Bucureşti şi a fost secretar general al Asociaţiei Române pentru Studiul Renaşterii şi al Asociaţiei Culturale Hispano–Române, inspector general în Ministerul Propagandei. În aceeaşi perioadă a condus lucrările preliminarii pentru elaborarea unei enciclopedii în 24 de volume, sub auspiciile cotidianului „Universul". Începuturile literare ale lui **C.** sunt legate de „Vlăstarul", revista elevilor Liceului „Spiru Haret", unde în 1925 dă câteva însemnări despre Michelangelo (prelucrare din franceză), un poem, *Minunea*. Dar adevăratul debut trebuie socotit cel din 1930, în „Capricorn": studiul *Bibliografia unei polemici*, unde se inseriază şi se discută pentru prima dată global ciclul *Itinerariu spiritual* de Mircea Eliade şi reacţiile pe care le-a produs în epocă. Studii de istorie literară, documente istorice şi cercetări de literatură comparată a publicat în deceniul al patrulea al

secolului trecut în revistele „Roma”, „Cercetări literare”, „Buletinul Comisiunei Monumentelor Istorice”, „Viaţa românească”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Revista română”, „Symposion” ş.a.

În 1936 **C.** a tipărit „studiul critic” *Alexandru Depărăţeanu* în memoriile secţiunii literare a „Analelor Academiei Române”, premiat în acelaşi an. A fost prima monografie asupra acestui poet de raftul al doilea, ce ar fi introdus în poezia română – după opinia criticului – unele teme din romantismul iberic. Cea mai importantă lucrare de sinteză istorico-literară din această etapă este însă *Teatrul românesc în versuri şi izvoarele lui* (1943), ce a provocat din partea lui D. Caracostea o neaşteptată replică polemică şi a fost considerat de unii cercetători un demers istoriografic comandat de Ion Petrovici (ministru al Culturii Naţionale şi Cultelor), nemulţumit de modul în care G. Călinescu privise contribuţiile acestuia în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Imediat după august 1944 **C.** ocupă postul de director al Teatrului Municipal din Bucureşti şi al revistei „Universul literar”. Numit ataşat cultural în 1946 la Ambasada Română din Paris, e destituit din această funcţie în anul următor şi îşi caută, în postura de cercetător la Centre National des Recherches Scientifiques (1948), rezolvarea situaţiei de exilat român, după ce în 1947 fusese, câteva luni, secretar de redacţie al revistei de critică „Le Livre”. Obţine prin concurs, în 1948, Catedra de limba şi literatura franceză la Universitatea din La Laguna, în Insulele Canare, în cadrul căreia, până în 1979, a predat şi un curs special de limba română. Preocupările ştiinţifice se orientează, începând din această perioadă, spre problemele teoretice şi aplicative ale literaturii comparate. În 1942 **C.** publicase la Bucureşti, în limba franceză, o carte de reevaluare istorică a României, „vederea generală” a autorului bazându-se pe însemnările călătorilor străini prin Ţările Române, în marea lor majoritate semnalate de N. Iorga. Comentariul său releva încadrarea în dimensiunile latinităţii europene a spiritului românesc. În 1944, tot la Bucureşti, fusese publicat şi un volum de studii, *Literatura comparată*, în care autorul insista cu precădere asupra „spiritului european în cultura românească” – aşa cum se numeşte şi cel mai important capitol al cărţii. În cercetările ulterioare, din perioada exilului, o serie de studii, precum *Tradiţia istorică şi originea românilor* (publicat în italiană şi germană) sau *Sfinţenia românească* (redactat în limba română), vor completa schiţa sa tipologică privind specificitatea românească în raport cu celelalte popoare europene, mai ales cu cele de origine latină. Despre literatura comparată şi principiile ei **C.** a alcătuit şi un riguros şi succint manual, care se evidenţiază prin limpezimea metodologică, dar atestă totodată şi conservatorismul punctului de vedere al autorului, fiindcă în 1964, când apărea *Principios de literatura comparada*, altfel se organizau teoretic demersurile comparatiste, teoria influenţelor fiind nu numai părăsită, dar şi dezavuată critic. Autorul rămâne însă cantonat într-o perspectivă descriptivistă, evitând dezbaterea polemică sau emiterea punctului de vedere personal. **C.** mai este semnatarul unor lucrări de filologie comparată, al unui dicţionar etimologic al limbii române în şapte fascicule (1958–1966), redactat în spaniolă, al unor instrumente bibliografice de mare importanţă privind literatura franceză din secolele XVI–XVIII (şapte volume în intervalul 1959–1969) sau al unor abordări tematiste explorând sfera literară hispanică sau cea franceză, precum *Estudios de literatura española y comparada* (1954), *L’ Avenir du passé. Utopie et littérature* (1972), *Le Masque et le visage. Du baroque espagnol au classicisme français* (1983) ş.a. Dar opera fundamentală a comparatismului profesat de **C.**, esenţială în orice analiză a subiectului, rămâne studiul *El Barroco o El descubrimiento del drama* (1957). O altă dimensiune a literaturii europene, în mod constant cercetată şi evidenţiată în opera lui ştiinţifică, e literatura română, pe care a prezentat-o în numeroase dicţionare şi enciclopedii literare, ilustrând-o şi în două interesante micromonografii: *Vasile Alecsandri* (1973) şi *Ion Barbu* (1981), redactate în limba engleză. Dacă în prima autorul întreprinde o reconsiderare a operei lui Alecsandri, urmărind sistematic atmosfera epocii în care ea s-a zămislit, în cea de-a doua, evaluând sursele *Jocului secund* (remarca îi aparţine lui Basarab Nicolescu), autorul antrenează în dezbatere chestiunea mai specială a „poetului reprezentativ” în modernitate pentru o literatură cu caracter şi particularităţi specifice. Sub pseudonimul Mihai Tăcutu, poetul **C.** a tipărit în exil două plachete de versuri: *Atlantic* (1950) şi *Biografie pentru rândunele* (1952), în tiraje confidenţiale, ce nu au depăşit 48 de exemplare de fiecare titlu, culese şi imprimate doar pentru prieteni. Autorul, care debutase ca poet încă din ţară, îşi

conturează acum un profil liric bine individualizat tocmai prin strigătul de singurătate şi dorul care îi străbat poemele din exil. Sub auspiciile Fundaţiei Regale Universitare „Carol I" din Paris, **C.** a publicat în 1954 drama istorică în patru acte *Don Carlos de Viana*. Dramaturgul este atras de abordarea şi definirea unei problematici ce ţine de condiţia existenţială a fiinţei. Sinuciderea protagonistului nu acoperă starea sentimentală precară, patima romantică ce pare că îl animă, ci se justifică prin conştiinţa zădărniciei, a vanităţii vieţii, căutarea adevărului dovedindu-se în plan spiritual şi intelectual mai secătuitoare decât neîmplinirea erotică în sine. Modelul Albert Camus se distinge fără greutate aici. Într-o comedie într-un act, scrisă tot atunci (1954) în limba franceză, publicată la Paris, din nou sub pseudonim (Alejandro Pesado), *Au Revoir, Monsieur L' Ange*, **C.** a încercat şi abordarea registrului satiric. Totuşi, ambele piese vădesc însuşiri dramaturgice modeste. Alta s-a dovedit a fi înzestrarea prozatorului. Dacă nuvelele în limba română le-a risipit prin publicaţiile exilului (mai ales în „Apoziţia"), iar douăsprezece povestiri, aşezate sub titlul *Guignol triste* şi datate 1974, le-a lăsat în manuscris, fiind traduse în română şi editate abia în 2002, romanele, scrise în franceză, *Le Couteau vert* (1963, semnat Alexandre Treize), sau în română, *Care Daniel?* (1995), au trezit un oarecare interes. Primul explorează lumea pescarilor din Canare, un mediu închis, tradiţional, cu stranii aspiraţii ascunse spre eliberare, spre evadare atât din chingile unei geografii insulare, cât şi dintr-o psihologie dominată de asprimea vieţii, de confruntarea dramatică dintre om şi ape. O anume lascivitate senzuală şi o atracţie uşor necontrolată spre aspectele sexuale ce particularizează comportamentul unor adolescenţi vieţuind într-o lume oceanică toropită de soare, care atrage o reacţie sangvină puternică, trec şi în cel de-al doilea roman al lui **C.**, *Care Daniel?*. Aici ambiguitatea şi vizibila atracţie spre detectivism menţin relatarea într-o zonă incertă, cea a romanului de senzaţie, dar şi a aventurii şi meandrelor psihologice. Din nou o crimă fără semnificaţie trezeşte chiar de la debut curiozitatea cititorului, îndreptându-l spre o dramă ce se converteşte până la urmă într-o poveste cu puternice accente melodramatice. Mediul extravagant, lumea eterogenă a plajelor hispanice şi un univers romantic francez mult prelungit în actualitate dau impresia unei anume artificialităţi. Darul de a nara şi ştiinţa de a conferi un mesaj sugestiv povestirii, extrăgând-o din simpla şi nesemnificativa relatare, vor rodi cu adevărat în volumul *Amintiri fără memorie* (I, 1995), unde tocmai ambiguitatea titlului lasă să transpară un anume înţeles al sensului istoric al devenirii. Trecutul se proiectează ca o poveste în care fundamentală rămâne motivaţia a ceea ce este individul ca atare în momentul reconstituirii trecutului, moment al propriului examen de conştiinţă. În fine, traducerile reprezintă altă latură a activităţii lui **C.** Nu este vorba doar de *Stanţele* lui Jean Moréas, transpuse în româneşte în 1945 şi comentate elogios de Perpessicius (printre alţii), sau de o mai veche traducere în versuri, *Domnişoara Felicia sau Fericirea* de Guido Gozzano (1933), ci îndeosebi de ceea ce critica literară franceză a considerat un moment de excepţie în integrarea lui Dante în mediile literare francofone – tălmăcirea în limba franceză a capodoperei *La Divina Commedia* (1964). Ea constituie, probabil, în destinul lui **C.** expresia cea mai elocventă a universalismului pe care l-a profesat o viaţă. Dintre scriitorii exilului românesc, **C.** a scris despre Mircea Eliade, Alexandru Busuioceanu, Vintilă Horia. De altfel, el a făcut parte dintre cei care au constituit în anii '80, la Madrid, Fundaţia Culturală Română, sub auspiciile căreia a prefaţat, prin textul *Un poet al nedeterminării*, o ediţie din 1990 a poeziilor lui M. Eminescu, ilustrată de G. Tomaziu. Studiile consacrate poetului în 1989, cu ocazia centenarului morţii acestuia, precum cel intitulat *Gândirea politică a lui Mihai Eminescu*, în care **C.** a polemizat cu afirmaţiile privind naţionalismul gazetarului emise de I. Negoiţescu la postul de radio BBC, au meritul de a restitui o perspectivă critică şi istorico-literară echilibrată. Lui **C.** i s-au acordat numeroase distincţii, printre care *doctor honoris causa* al universităţilor din La Laguna şi Bucureşti, La Croix de Chavalier dans L'Ordre des Palmes Académiques (1960), Officier de l'Ordre National du Mérite (1979), iar Academia Română l-a ales în 1991 între membrii ei de onoare.

SCRIERI: *Alexandru Depărăţeanu*, Bucureşti, 1936; *L'Arioste en France dès origines à la fin du XVIII-e siècle*, I–II, Paris, 1939; *Vie de Jacques Amyot d'après des documents inedits*, Paris, 1941; *La Tradition historique et l'origine des Roumains*, Bucureşti, 1942; *Teatrul românesc în versuri şi izvoarele lui*, Bucureşti, 1943; *Calderon*, Bucureşti, 1944; *La Roumanie vue par les étrangers*, Bucureşti, 1944; *Literatura comparată*, Bucureşti, 1944;

Atlantic, Santa Cruz de Tenerife, 1950; *Biografie pentru rândunele*, Santa Cruz de Tenerife, 1952; *Don Carlos de Viana*, Paris, 1954; *Au Revoir, Monsieur L' Ange*, Paris, 1954; *Estudios de literatura española y comparada*, La Laguna, 1954; *El Barroco o El descubrimiento del drama*, La Laguna, 1957; ed. (*Barocul sau Descoperirea dramei*), tr. Gabriela Tureacu, Cluj-Napoca, 1980; *Bibliographie de la littérature française du XVI-e siècle*, Paris, 1959; *Le Couteau vert*, Paris, 1963; ed. (*Cuţitul verde*), tr. Ileana şi Mihai Cantuniari, Bucureşti–Montréal, 1993; *Principios de literatura comparada*, La Laguna, 1964; ed. (*Principii de literatură comparată*), tr. Tudora Şandru Mehedinţi, Bucureşti, 1997; *Bibliographie de la littérature française du XVII-e siècle*, I–III, Paris, 1966–1967; *Colón humanista. Estudios de humanismo atlántico*, Madrid, 1967; *Bibliographie de la littérature française du XVIII-e siècle*, I–III, Paris, 1969; *L'Avenir du passé. Utopie et littérature*, Paris, 1972; ed. (*Viitorul trecutului. Utopie şi literatură*), tr. Ileana Cantuniari, Bucureşti, 1996; *Vasile Alecsandri*, tr. Maria Golescu, New York, 1973; *Bibliografía franco–española. 1600–1715*, Madrid, 1977; *Historia de Santa Cruz de Tenerife*, I–II, Santa Cruz de Tenerife, 1977–1978; *Ion Barbu*, New York, 1981; ed. Bucureşti, 1996; *Le Masque et le visage. Du baroque espagnol au classicisme français*, Geneva, 1983; *Santa Cruz, primavera y poesía*, Santa Cruz de Tenerife, 1986; *Amintiri fără memorie*, I, Bucureşti, 1995; *Care Daniel?*, Bucureşti, 1995; *Poeme*, pref. Nicolae Florescu, Bucureşti, 1999; *Eminescu sub fiorul timpului*, pref. Nicolae Florescu, postfaţă Andrei Ionescu, Bucureşti, 2000; *Paiaţă tristă*, tr. şi pref. Simona Cioculescu, Bucureşti, 2002; *Eseuri europene*, îngr. şi pref. Mircea Anghelescu, Târgovişte, 2009; *România exilată. George & Alexandru Ciorănescu*, îngr. şi pref. Ştefan Ion Ghilimescu, Piteşti, 2009; *Corespondenţa Alexandru Ciorănescu – George Ciorănescu*, îngr. şi pref. Crisula Ştefănescu, Târgovişte, 2011. **Traduceri:** Guido Gozzano, *Domnişoara Felicia sau Fericirea*, Bucureşti, 1933; Jean Moréas, *Stanţe*, Bucureşti, 1945; Dante, *La Divine Comédie*, introd. trad., Lausanne, 1964.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XI, *187–188*, XII, *58–72*; Adrian Marino, *Al. Ciorănescu şi literatura comparată*, R, 1969, 9; Bucur, *Istoriografia*, *427–430*; Mircea Anghelescu, *Un enciclopedist: Alexandru Ciorănescu*, RL, 1983, 22; Adrian Marino, *„Le Masque et le visage"*, „Synthesis", 1984; *Alexandru Ciorănescu. L'Homme et l'œuvre*, Madrid, 1991; Dan Grigorescu, *De Bucarest à Tenerife, via Paris. Le trajet d'un comparatiste de marque: Alexandru Ciorănescu*, „Euresis", 1993, 1–2; Pavel Chihaia, *Alexandru Ciorănescu şi orizonturile cercetărilor sale*, JL, 1999, 17–20; Tudora Şandru Mehedinţi, *Alexandru Ciorănescu*, RL, 1999, 49; Adrian Marino, *Profil de savant: Alexandru Ciorănescu*, JL, 2000, 15–18; *Dicţ. esenţial*, *181–183*; Crisula Ştefănescu, *Între admiraţie şi iubire. De vorbă cu Alexandru Ciorănescu*, Bucureşti, 2000; Mihai Gabriel Popescu, Ştefan Ion Ghilimescu, *Dinastia de cărturari a Ciorăneştilor*, Târgovişte, 2000; Florescu, *Menirea*, *193–202*; Săndulescu, *Memorialişti*, *243–249*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, I, *205–210*; Lilica Voicu-Brey, *Alejandro Cioranescu. Biografía intelectual de un comparatista*, pref. Andrés Sánchez Robayna, La Laguna, 2006; Popa, *Ist. lit.*, I, *986–987*; Manolescu, *Enciclopedia*, *171–174*; Scurtu, *Contribuţii*, II, *53–82*. ***N.F.***

CIORĂNESCU, George (19.III.1918, Moroeni, j. Dâmboviţa – 6.II.1993, München), poet, prozator, eseist, gazetar, traducător. Este fiul Ecaterinei Ciorănescu (n. Teodorescu) şi al lui Ion Ciorănescu, învăţători, şi frate cu scriitorii Alexandru Ciorănescu şi Ioan I. Ciorănescu. Şcoala primară a făcut-o în Moroeni. Absolvent al Liceului „Sf. Sava" din Bucureşti (1936), licenţiat în ştiinţe politice la Facultatea de Drept în 1941, **C.** a profesat timp de opt ani avocatura, înscris în Baroul din Capitală. Îşi trece doctoratul în ştiinţe politice la Universitatea din Cluj, în 1946, cu teza *Românii şi ideea federalistă*, publicată postum, în 1996. Tot în 1946 obţine bursa de studii sociologice şi juridice „D. Gusti" a Academiei Române şi îşi pregăteşte licenţa în filosofie la Universitatea din Bucureşti, licenţă susţinută în 1947, an în care funcţionează şi ca asistent pe lângă Catedra de economie politică a Şcolii Politehnice din Bucureşti. La începutul anului 1948, cu sprijinul fratelui său Alexandru Ciorănescu, aflat la Paris, pleacă definitiv din ţară, sub motivul aprofundării studiilor universitare în străinătate, şi se stabileşte în Franţa. Diplomat al Institutului de Înalte Studii Internaţionale de la Paris (1949), **C.** se integrează, sub oblăduirea lui Constantin Vişoianu şi a celorlalţi membri activi ai Partidul Naţional Ţărănesc din exil, în suita manifestărilor federaliste la nivel european, ca reprezentant al tineretului ţărănist, în rândurile căruia intrase încă din perioada studiilor universitare, trecând apoi, pentru o scurtă vreme, în aripa Anton Alexandrescu. Secretar, între 1951 şi 1953, al Fundaţiei Regale Universitare „Carol I" din Paris şi, după o întrerupere de aproape doi ani (timp în care a activat ca redactor al postului de radio Europa Liberă, la München), secretar general al aceleiaşi instituţii (1955–1957), **C.** îşi definitivează prestaţia de redactor radiofonic la München din 1958 până în 1965, când este numit director adjunct al Departamentului românesc (1965–1970). Devine cercetător principal la secţia de cercetări a Europei Libere (1977–1982) şi şef de secţie al aceluiaşi departament (1982–1984), până la pensionarea sa definitivă.

Emisiunile sale radiofonice, cele consacrate cu deosebire problemei ţărăneşti, mai ales în perioada colectivizării satelor, difuzate sub pseudonimul Gheorghe Timofte, au constituit, în epocă, o puternică formă de protest mediatic împotriva regimului de la Bucureşti şi a politicii sale catastrofale pentru ţară şi economia ei. În 1969 iniţiază la München cenaclul Apoziţia, care activează sub conducerea sa până în 1992. Buletinul cenaclului, revista „Apoziţia" (1973–1994), este, în timpul vieţii sale, alcătuit tot de **C.**, cu sprijinul editorial al lui Ion Dumitru, pe care îl descoperise şi îl lansase ca poet (1964). Aici s-au format şi s-au afirmat, de altfel, o serie de scriitori tineri din exil sub directa îndrumare a lui **C.**: Mihaela Ghelmegeanu-Lausch, Doina Alexandru, Crisula Ştefănescu, printre alţii. Însuşi **C.**, ca scriitor, poate fi considerat un produs al exilului, unul dintre primele. El şi-a început colaborarea la presa anticomunistă din exil cu un comentariu intitulat *Sovietizarea culturii româneşti* (semnat cu pseudonimul Iosif Moldoveanu), în revista „Luceafărul" din Paris (1948), a continuat cu o serie de comentarii sociologice şi federaliste în paginile „României viitoare" (1951–1952) şi ale unei publicaţii precum „Revue des études roumaines" (1953–1954). Colaborează cu poezie la revista „Anotimpuri" (1955), al cărei cenaclu îl frecventează de asemenea la Paris.

C. cultivă în primele sale plachete de versuri – *Ystud* (1950), *Codicil* (1952), *Poeme fără răspuns* (1952), *Poeme prea târzii* (1954) – o poezie ce oscilează dramatic între o anume „facondă şi bravadă adolescentină" (Mircea Zaciu) şi o evidentă propensiune spre mărturisirea nostalgică a pierderii unui orizont existenţial (ce ţine, cu tot artificialul şi livrescul trimiterilor, de o pregnantă specificitate), dar şi o tânguire simplă după un acasă niciodată înstrăinat. Se simte acum şi o înclinare spre retorism, ce diminuează tendinţa de ermetizare. Mai ales în „poemele amare" din *Ystud*, unda vagă de alunecare spre tentaţiile experienţei suprarealiste, ce-l determina pe Mircea Zaciu să-l revendice din ultimul val al acesteia în lirica românească a deceniului '40–'50, se pierde pe parcurs într-o stabilitate cristalină, de esenţă neoclasică. Poetul trece filonul metafizic al cântării sale (trădează o mare disponibilitate pentru muzicalitatea versului) într-un registru mai profund, tema exilului căpătând în volume ca *Morior ergo sum* (1981) şi îndeosebi

George și Alexandru Ciorănescu

Metaerotism imaginar (1990) neaşteptate accente şi sonorităţi mistice – înstrăinarea, pribegia încărcându-se de semnificaţia regăsirii într-un mesaj al permanenţei, dincolo de tranzitoriul şi conjuncturalul vieţii: „Sub cer festiv de zodii nebuneşti/ În liniştea dintâi, revelatoare/ Ca sens suprem ce mângâie şi doare/ Cuvântul s-a-ntrupat la Ipoteşti". Nu mai puţin interesant este şi prozatorul, care pare că se ignoră. O atentă disecţie psihologică, o trecere rapidă spre registrul simbolic, un simţ de observaţie ce străbate dincolo de aparenţe, căutând parabola, sunt vizibile în proze precum *Miguel* (1961) şi, mai ales, în notele de călătorie din *Canare* (1961) şi *Un român prin Grecia* (1967). Ar trebui adăugate acestor calităţi narative un simţ ironic fin şi capacitatea de a creiona o atmosferă autentică din detalii disparate, aparent nesemnificative. Poate cel mai important capitol din existenţa intelectuală şi din preocuparea pentru scris a lui **C.** rămâne cel al traducătorului liric, începând (1963) cu opt poeme ale lui Alexandru Busuioceanu din ciclul *Nenumita lumină*, transpuse din spaniolă în română, continuând cu poeme ale lui Shakespeare în *Pătimaşul pelerin* (1966), cu versurile tălmăcite din Federico García Lorca (*Bocet pentru Ignacio Sánchez Mejías*) şi Antonio Machado, din T.S. Eliot (*Pământ deşert*), din Boris Pasternak (*Hamlet*) până la *Paradisul* lui Dante. La acestea, nu toate trecute în volum, se adaugă antologia *Mai aproape de îngeri* (1986), cuprinzând cântece sacre şi însemnări, confesiuni şi mărturii mistice în proză, ilustrative şi pentru unele aspecte ale liricii religioase creştine din Occident, de la Fericitul Augustin până la Sfântul Ioan al Crucii sau Sfântul Francisc din Assisi. Şi *Psalmi implorând ajutorul lui Dumnezeu împotriva vrăjmaşilor* ori *Rugăciuni, meditaţii şi cântări pentru Săptămâna luminată*, publicate în 1971 în revista „Buna Vestire", demonstrează îndelunga stăruinţă a poetului în sfera unei iniţieri mistice, care de altfel se simte în întreaga sa poezie. Cu puţin înaintea dispariţiei, **C.** a tipărit în colecţia „Apoziţia", ilustrată de Stephan Eleutheriadis, antologia *Spicuiri din lirica americană contemporană* (1993), accentul căzând aici pe dimensiunea metafizică, mai puţin proprie poeziei din Lumea Nouă. Trebuie amintite, de asemenea, contribuţiile sale în planul ştiinţelor istorice. Aici, probabil, s-ar putea discuta despre o obsesie, Basarabia, despre care a scris şi a publicat în 1985 o carte, după cum a adunat şi a pregătit pentru tipar, până în ultima clipă a vieţii, material documentar pentru o monografie referitoare la Iuliu Maniu. Postum au mai fost editate *Pagini de jurnal* (2003), de fapt un volum miscelaneu, unde alături de evocări şi amintiri se află note de călătorie, comentarii şi însemnări cu tematică diversă, şi *Corespondenţa Alexandru Ciorănescu – George Ciorănescu* (2011), incluzând un impresionant schimb de sute de scrisori, care acoperă aproape o jumătate de secol.

SCRIERI: *Ystud. Poeme amare*, Paris, 1950; *Codicil*, Paris, 1952; *Poeme fără răspuns*, Paris, 1952; *Poeme prea târzii*, Paris, 1954; *Canare*, Paris, 1961; *Miguel*, Paris, 1961; *Un poète roumain en Espagne: Alexandru Busuioceanu*, Paris, 1962; *Un român prin Grecia*, Paris, 1967; *Morior ergo sum*, München, 1981; *Bessarabia. Disputed Land Between East and West*, München, 1985; ed. (*Basarabia, pământ românesc disputat între Est şi Vest*), Bucureşti, 1993; ed. tr. şi postfaţă Matei Cazacu, Bucureşti, 2001; *Catrene definitorii diezate*, München, 1987; *Metaerotism imaginar*, München, 1990; *Pagini de jurnal*, îngr. şi pref. Crisula Ştefănescu, Bucureşti, 2003; *Scrieri*, vol. I: *Versuri*, pref. Iordan Chimet, postfaţă Barbu Cioculescu, vol. II: *Traduceri*, pref. Roxana Sorescu, vol. III: *Proză*, Bucureşti, 2003; *România exilată. George & Alexandru Ciorănescu*, îngr. şi pref. Ştefan Ion Ghilimescu, Piteşti, 2009; *Corespondenţa Alexandru Ciorănescu – George Ciorănescu*, îngr. şi pref. Crisula Ştefănescu, Târgovişte, 2011. **Antologii:** *Spicuiri din lirica americană contemporană*, cu ilustraţii de Stephan Eleutheriadis, München, 1993. **Traduceri:** Federico García Lorca, *Bocet pentru Ignacio Sánchez Mejías*, Paris, 1959; Antonio Machado, *Câmpiile Soriei*, Paris, 1960; Al. Busuioceanu, *Opt poeme din ciclul „Nenumita lumină"*, introd. Al. Ciorănescu, Paris, 1963; William Shakespeare, *Pătimaşul pelerin*, cu desene de Eugen Drăguţescu, Paris, 1966; *Mai aproape de îngeri*, cu desene de Eugen Drăguţescu, postfaţă I. Negoiţescu, München, 1986; ed. anastatică, Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Nicolae Stroescu Stânişoară, *Cuvânt pentru George Ciorănescu*, JL, 1993, 11–12; Ana Blandiana, *Împotriva fatalităţii dizolvante*, JL, 1993, 11–12; Cornelia Ştefănescu, *Şi-a asumat povara iubirii*, JL, 1993, 11–12; Ioana Pârvulescu, *Luxul lecturii*, RL, 1993, 22; Viorica Nişcov, *George Ciorănescu*, RL, 1994, 1; Chihaia, *Mărturisiri, 147–150*; Mircea Zaciu, *George Ciorănescu*, în *Dicţ. scriit. rom.*, I, *593–595*; Alex. Ştefănescu, [*George Ciorănescu*], RL, 1999, 39, CLT, 2010, 6; Mihai Gabriel Popescu, Ştefan Ion Ghilimescu, *Dinastia de cărturari a Ciorăneştilor*, Târgovişte, 2000; Theodor Cazaban, *Eseuri şi cronici literare*, Bucureşti, 2002, *129–137*; Liviu Grăsoiu, *Revenire în ţinută de gală, I–II*, CL, 2004, 3, 4; Cioculescu, *Lecturi*, II, *129–134*; *George Ciorănescu şi exilul românesc. Documente din arhiva Fundaţiei Regale Universitare „Carol I"*, îngr. Matei Cazacu şi Crisula Ştefănescu,

introd. Matei Cazacu, Bucureşti, 2007; Popa, *Ist. lit.*, I, *572–573*; Manolescu, *Enciclopedia, 174–176.* ***N.F.***

CIORĂNESCU, Ioan I. (27.V.1905, Moroeni, j. Dâmboviţa – 18.X.1926, Sibiu), poet, traducător. Este fiul Ecaterinei Ciorănescu (n. Teodorescu) şi al lui Ion Ciorănescu, învăţători, şi frate cu scriitorii Alexandru Ciorănescu şi George Ciorănescu. După absolvirea liceului la Bucureşti („Mihai Viteazul", apoi „Spiru Haret"), se înscrie, tot aici, la Facultatea de Litere şi Filosofie, dar, din cauza ftiziei, nu reuşeşte să termine nici primul an. Începe să publice în reviste precum „Lumea copiilor", „Universul copiilor", „Foaia tinerimii", iar în 1924 şi 1925 scrie la „Vlăstarul", publicaţie a Liceului „Spiru Haret". Va mai colabora la „Adevărul literar şi artistic", „Universul literar", „Viaţa literară", „Cuvântul literar", „Gândirea". Debutează editorial în 1925 cu o culegere de naraţiuni pentru copii, *Poveşti în versuri*, premiată de Editura Cartea Românească.

Poezia lui **C.** a fost introdusă în circuitul receptării postume de Tudor Vianu, care în 1937 edita, sub îngrijirea şi cu prezentarea sa, culegerea *Vestiri*; în acelaşi an apăreau şi traducerile, reunite în *Antologia poeziei franceze*. Cartea de versuri e alcătuită din patru cicluri (*Vestiri*, *Plâns înecat*, *Semne pe nisip*, *Variaţiuni*), aşezate în ordinea inversă cronologiei fireşti. Primul ciclu cuprinde exclusiv poeme pe tema morţii, începând cu cel liminar, *Ante mortem*, scris cu câteva zile înainte de stingerea din viaţă a poetului. Impresionantă e luciditatea cu care este întâmpinată trecerea; e aici un jurnal al întrebărilor şi stărilor ultime, de o autenticitate potenţată în absenţa patetismului şi a „literaturii". Iminenţa extincţiei dezactivează orice convenţie literară. Unele versuri anticipă interogaţia argheziană: „Urechea ta mă poate auzi?/ Şi ochiul tău e-n stare să mă vadă?" (*Lui Dumnezeu*); în altele tensiunea interogativă antinomică cedează locul unei seninătăţi nelumeşti, aproape mistice (*Denii*) sau sentimentului compensator al reintegrării cosmice (*Moarte*). Ciclul *Plâns înecat*, cu poeme îndeosebi erotice, este marcat de poetica simbolistă (evocarea melancolizată a trecutului instituie un univers al indeterminării şi vagului, al „langorii"), ca şi de maniera poeţilor Pleiadei, din care **C.** a şi tradus. Izbitor e, prin modernitate, ciclul *Semne pe nisip*, care preludează notaţia cotidiană şi ironică, voit prozaică, antipastelistă şi antiidilică a poeţilor din grupul de la „Albatros" (Geo Dumitrescu ş.a.), după cum ignoratele exerciţii stilistice *à la manière de...*, din seria *Cum ar fi scris versuri...* Dosoftei, Simion Ştefan, Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Antim Ivireanul, au ceva din dispoziţia duios-parodică şi ludică a postmodernilor. Versurile pentru copii – dintre care unele rezistă şi lecturii adulte – indică un amator de rime rare: „atinse"/ „inse", „doar ce"/ „întoarce", „pentru a-l"/ „cal", „scumpe"/ „arumpe", „deschise"/ „ori se". Poveştile reciclează legende, basme şi anecdote autohtone, dar şi străine (Goethe, Adelbert von Chamisso, Uhland, François Coppée, Fraţii Grimm ş.a.). Prin încărcătura simbolică, inserţia straniului şi prin muzicalitate, legenda *Cerbul* anunţă baladescul poeţilor din Cercul Literar de la Sibiu. Volumul *Vestiri*, alături de traduceri, dezvăluia o personalitate complexă şi novatoare.

SCRIERI: *Poveşti în versuri*, Bucureşti, [1925]; *Prichindel. Chipuri şi privelişti. Întâmplări şi istorisiri*, Bucureşti [1925]; *Vestiri*, îngr. şi prezentare Tudor Vianu, pref. Al. A. Philippide, Bucureşti, 1937; *Chipuri de altădată*, Bucureşti, 1974; *Vestiri. Antologia poeziei franceze*, pref. Al. A. Philippide, prezentare Tudor Vianu, Bucureşti, 1980. **Traduceri:** Jean Racine, *Estera*, Bucureşti, 1923; *Antologia poeziei franceze*, Bucureşti, 1937.

Repere bibliografice: Romulus Dianu, *„Poveşti în versuri"*, RP, 1925, 2164; G. M. Zamfirescu, [*Ioan I. Ciorănescu*], „Gândul nostru", 1925, 1–2, 1926, 10–11; I.G. Dimitriu, *„Vestiri"*, CL, 1937, 6–7; Grigore Popa, *Scrisori din Paris*, PLI, 1937, 12; Nicolae Roşu, *Ioan I. Ciorănescu*, UVR, 1938, 16; Călinescu, *Opere*, IV, *727–730*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *853–854*, *Ist. lit.* (1982), *938–939*, *1029*; V. Spiridonică, *Evocări: Ioan I. Ciorănescu*, TIA, 1942, 334; Leon Baconsky, *Ioan I. Ciorănescu*, ST, 1971, 16; Victor Bibicioiu, *„Vestiri"*, SPM, 1981, 534; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *595–596*; Mihai Gabriel Popescu, Ştefan Ion Ghilimescu, *Dinastia de cărturari a Ciorăneştilor*, Târgovişte, 2000, *passim*; Scurtu, *Cercetări*, II, *15–24*. ***N.M.***

CIORNEI, Vsevolod (14.X.1955, Lipnic–Edineţ), poet. Este fiul Liubei (n. Ciobanu) şi al lui Ion Ciornei, intelectuali. După studii făcute la Facultatea de Filologie, secţia jurnalistică, a Universităţii de Stat din Chişinău (1976–1981), a fost redactor la publicaţiile „Orizontul", „Tinerimea Moldovei", lucrând apoi ca redactor-şef adjunct la „Săptămâna" şi la „Momentul", tot redactor fiind la Publika TV. Mai este prezent cu versuri şi articole în „Cuvântul", „Glasul naţiunii", „Vocea poporului" ş.a.

C. debutează cu pagini de critică literară în volumul colectiv *Dintre sute de catarge* (1984). În

cea dintâi carte personală, *Cuvinte şi tăceri* (1989), precum şi în celelalte, puţine, care i-au urmat, poetul, ca un cavaler al melancoliei, îşi construieşte, cu o sinceritate jucată, o mască satanică, marcată de deziluzie, de rictusul amar-ironic al negativismului nonşalant. Fronda, iconoclastia sunt transpuse abrupt, cu refuzul tranşant al metaforelor (care „încep să pută"), cum se întâmplă şi la alţi congeneri optzecişti. Cum remarca Al. Cistelecan, **C.** este un „poet constrâns de o forţă centripetă a discursului. Confesiunea albă, simulând dezinteresul pentru retorică, disimulează o tensiune imploziva a decepţiei şi trece într-un lirism agonic, de nuclee reactive ale deprimării". Traducerea romanului *Maestrul şi Margareta* de Mihail Bulgakov, în 2006, se sprijină, desigur, pe o afinitate.

SCRIERI: *Cuvinte şi tăceri*, pref. Andrei Ţurcanu, Chişinău, 1989; *Istoria geloasă*, Chişinău, 1990; *Cuvintele dintre tăceri*, Chişinău, 2002.

Repere bibliografice: Vasile Gârneţ, *Metafore şi ziaristică*, LA, 1991, 10; Al. Cistelecan, *Antologia pe aţă*, VTRA, 1996, 3; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *241*, *245*; Adrian Ciubotaru, *Maximelementare sau Despre poezia cuvintelor şi tăcerilor*, „Basarabia", 2003, 1–3; *Dicţ. Chişinău*, *148–149*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *484–489*. ***M.C.***

CIOTORI, Dimitrie N. (15.X.1885, Săcelu, j. Gorj – 21.IV.1965, Londra), prozator. Fiu al lui Nicolae Ciotori, agricultor, **C.** este absolvent al Şcolii Normale din Craiova. După ce funcţionează ca învăţător în mai multe sate din Oltenia, se specializează, cu sprijinul lui N. Iorga, în chestiuni de cooperaţie, urmând o şcoală în Suedia. După absolvirea Facultăţii de Drept la Universitatea din Bucureşti, se angajează, în 1916, ca interpret pe lângă Legaţia Română din Stockholm şi se dedică diplomaţiei. În 1920 era viceconsul, iar după un an secretar al misiunii române la Liga Naţiunilor. Este transferat ca ataşat de presă la Legaţia Română din Londra, unde se împrieteneşte, între alţii, cu Nicolae Titulescu şi cu Ion Antonescu, viitorul mareşal. Între 1923 şi 1936 elaborează aici lucrări despre cultura şi realităţile româneşti. În 1937 va fi trimis cu însărcinări speciale pe lângă legaţiile României la Washington şi Paris. Colaborase, în primele decenii ale secolului al XX-lea, la „Flacăra", „Luceafărul", „Sămănătorul", „Drum drept", „Cronica", „Ramuri" ş.a. După instaurarea regimului comunist, **C.** a fost exclus din Academia Română (unde fusese ales membru de onoare în 1936) şi s-a autoexilat în străinătate, unde a publicat în revistele „Luceafărul" (Paris), „La Nation roumaine" (Paris), „Cuget românesc" (Buenos Aires), „Cronica românească" (New York), „Destin" (Madrid) ş.a. Academia Română l-a repus în drepturi ca membru de onoare în 1990.

C. s-a afirmat cu volumul de proză scurtă *Calea Robilor* (1912), o suită de legende concepute într-o viziune personală, evitând pastişarea unor motive folclorice. Scrise cu acurateţe stilistică, într-o tonalitate adecvată subiectelor şi cu o imprevizibilă fantezie, prozele prezintă – după cum o sugerează chiar titlurile – legenda Căii Robilor, a păianjenului, a fiului de împărat transformat în floare albastră (*Domnul codrilor*), a melcului leneş, pedepsit să-şi poarte casa în spinare (*De lene*…), a florilor (*Zorelele*) ş.a. În 1962 a publicat, la Madrid, lucrarea de istorie contemporană *Le Partage de l'Europe*, în care analizează cu obiectivitate acordurile secrete dintre Stalin, Roosevelt şi Churchill, de la Ialta, Teheran şi Moscova, în urma cărora România şi alte ţări din estul şi centrul Europei au fost cedate sferei de influenţă sovietice. Înţelegerile menţionate sunt etichetate de autor drept „păcatul de moarte al lumii occidentale", „cea mai monstruoasă dintre crimele istoriei". La început, între 1909 şi 1916, **C.** a realizat bune traduceri din Bjørnstjerne Bjørnson, Selma Lagerlöf şi din Henrik Ibsen (*Rosmersholm*, *Nora*). Pasionat colecţionar de cărţi rare, stampe, hărţi, manuscrise – între altele, câteva care i-au aparţinut lui Moses Gaster –, **C.** le-a oferit Academiei Române.

SCRIERI: *Calea Robilor*, Vălenii de Munte, 1912; *Le Partage de l'Europe*, Madrid, 1962. **Traduceri:** Bjørnstjerne Bjørnson, *Synnøve Solbakken*, Bucureşti, 1909; Selma Lagerlöf, *Legendele lui Iisus*, Vălenii de Munte, 1911; Henrik Ibsen, *Rosmersholm*, Bucureşti, 1916.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *„Greşală"*, CVC, 1907, 897; Izabela Sadoveanu, *„Calea Robilor"*, VR, 1911, 12; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *232*; Barbu Lăzăreanu, *Meşteşugarii cuvintelor*, ALA, 1938, 915; Predescu, *Encicl.*, *195*; *Unele contribuţii la istoria mişcării literare în Oltenia*, Craiova, 1977, *18–27*; Rusu, *Membrii Academiei*, *123*; Lovinescu, *Sburătorul*, IV, *289*; Theodor Cazaban, *Eseuri şi cronici literare*, Bucureşti, 2002, *147–148*. ***I.O.***

CIPARIU, Dan Mircea (7.IX.1972, Bucureşti), poet, publicist. Este fiul Anei Constantin (n. Cipariu), ambalator la Fabrica de Produse Zaharoase din Bucureşti, apoi coordonator de punct termic

la RADET. Între 1986 și 1990 este elev al Liceului „Iulia Hasdeu" din Bucureşti, apoi student al Şcolii Superioare de Jurnalistică din Bucureşti, specializarea presă scrisă (1994–1998). În 2005 obţine licenţa la Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării din cadrul Universităţii din Bucureşti. Frecventează cenaclul Săgetătorul condus de profesorul Tudor Opriş. Iniţiază şi conduce vreme de câţiva ani Cenaclul de marţi. Este fondator şi redactor-şef adjunct al revistei „Piaţa Universităţii" (1990). Între 1991 și 1993 lucrează ca reporter special la cotidianul „Tineretul liber", apoi ca reporter în războiul sârbo-croat din Iugoslavia, la Vukovar (1993); realizează săptămânal pagina „Dictatura adolescenţilor". Redactor-şef şi manager la trustul de presă Salut, a lucrat şi ca şef de departament la „Curentul". A semnat rubrici în „Adevărul", „Cotidianul" și „Ziua". A prezentat și realizat emisiuni la Uniplus Radio, Radio Tinerama, Radio România Tineret, Radio România Cultural, TV SOTI și TVR 1. Colaborează cu poeme şi cu articole de opinie la numeroase publicaţii culturale din ţară. Este directorul revistei electronice „Agenţia de carte", animator cultural, manager de proiecte culturale naţionale şi internaţionale, preşedinte al secţiei de poezie a Uniunii Scriitorilor, Filiala Bucureşti (din 2005). Debutează publicistic în „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»" (1988) şi editorial în volumul colectiv de versuri *Marfă* (1996), împreună cu Florin Dumitrescu, Sorin Gherguţ, Dan Pleşa şi Bogdan O. Popescu. *Hai să ne-ntâlnim pe site sâmbătă seara* (1999) este prima carte individuală. I s-a acordat Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti pentru *Tsunami* (2006).

Autor cu apetit pentru improvizaţia histrionică şi cu un registru tematic bogat, **C.** se vădeşte, în toate cărțile sale, un fantezist sentimental şi ludic dublat de un moralist melancolic. Arlechinadele lirice amestecă, în spiritul unui balcanism adaptat erei cibernetice, referinţele livreşti înalte cu cele populare, din cultura urbană şi periferică, textul cu imaginea şi biografismul cu reveria imaginativă. Participările la culegerile colective *Marfă*, *Al doilea desant* (2003), *Timişoara în trei prieteni* (2003), *Marfă reîncărcată* (2011) şi colaborarea cu Traian T. Coşovei din *Mahalaua de azi pe mâine. Poeme trăite* (2000) îl plasează programatic în descendenţa cântecului de lume, trecut prin romanţele simboliste ale lui Ion Minulescu, prin poezia convivială a lui Nichita Stănescu şi prin postmodernismul din *Aer cu diamante*, pe care îl continuă în cheie minoră. Rezultat al unor experienţe existenţiale, povestirile din *Sunt pur, din ce în ce mai pur* (2002) şi *sunt eu maria petrarca rilke. adevărata biografie a mariei dante spinoza* (2004) experimentează tematic recluziunea psihedelică şi explorează, sub măşti culturale, dimensiunea feminină a autorului. *Tsunami* marchează o reinventare în formula poemului amplu, profetic, stimulat de catastrofa din Indonezia anului 2005. Dincolo de carnavalul multicolor, există la **C.** o notă gravă, de critică a alienării metropolitane şi a standardizării consumeriste. În volumele recente poemele devin sentenţioase, limpezite, în bună măsură, de aluviunile retorice şi de dilatările care grevau primele apariţii: „viaţa între codul de bare/ cartela sim/ telecomanda cu veşti apocaliptice şi pornografii insuportabile// viaţa între mai multe echipe de filmare/ între mai multe clipuri despre viitorul care sună întotdeauna bine// viaţa între calupuri de publicitate şi sondaje despre cum pot obţine/ europenii/ orgasmul cosmic şi o monedă unică tot mai profitabilă// trăiesc din ce în ce mai mult în propria mea viaţă/ într-o ţară interioară/ în care aşteptarea şi singurătatea îmi dau bineţe// sper să ajung şi eu pe Himalaya şi să scriu:/ «viaţa n-are rost cu Coca-Cola!»" (*Poemul matriţă. Din ce în ce mai mult în propria viaţă*). Această atitudine etică are un corespondent în evoluţia publicisticii autorului, axată pe teme sensibile ale actualităţii culturale autohtone.

SCRIERI: *Hai să ne-ntâlnim pe site sâmbătă seara*, pref. Gabriel Rusu, postfață Romul Munteanu, Bucureşti, 1999; *Mahalaua de azi pe mâine. Poeme trăite* (în colaborare cu Traian T. Coșovei), pref. Nicolae Țone, București, 2000; *Virusul romantic. Acum cu 20% mai multă poezie*, Bucureşti, 2001; *Sunt pur din ce în ce mai pur. 33 de povestiri și tot atâtea pictopoeme*, cu ilustrații de Mihai Zgondoiu, Bucureşti, 2002; *Timișoara în trei prieteni* (în colaborare cu Robert Șerban și Mihai Zgondoiu), pre/postfață Șerban Foarță și Florin Iaru, cu desene de Suzana Fântânariu, Timişoara, 2003; *sunt eu maria petrarca rilke. adevărata biografie a mariei dante spinoza*, Bucureşti, 2004; *Poarta Schei nr. 4*, Timişoara, 2005; *Tsunami*, Timişoara, 2006; *Poemul matriță*, cu lucrări de videoart de Mihai Zgondoiu, Timişoara, 2008; *De azi pe mâine*, pref. Nicolae Ţone, Bucureşti, 2008; *singurătatea vine pe facebook*, cu desene de Mihai Zgondoiu, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Dan Gulea, *„Mahalaua de azi pe mâine”*, OC, 2000, 22; Voncu, *Secvențe*, I, *63–66*; Alin Croitoru, *„Virusul romantic”*, OC, 2002, 143; Iulia Alexa, *Viruşi romantici şi cibernetici*, RL, 2002, 18; Lucia Simona Dinescu, *„Timişoara în trei prieteni”*, OC, 2004, 225; Adrian Alui Gheorghe, *Prăvălia cu poezii*, CL, 2007, 6; Paul Cernat, *Aer condiționat cu gablonțuri*, CC, 2011, 11; Marius Chivu, *Cinci poeţi marfă*, DM, 2012, 1; Cornelia Maria Savu, *„singurătatea vine pe facebook”*, CLT, 2012, 36; Bucur Demetrian, *Poezia întârzie pe facebook*, R, 2012, 12. ***P. C.***

CIPARIU, Timotei (21.II.1805, Pănade, j. Alba – 3.IX.1887, Blaj), filolog, literat.

Era unul dintre cei şase copii ai Solomiei (n. Frăţilă) şi ai lui Iacob Ţipar. În 1814 a fost trimis la Blaj, unde a urmat cursurile elementare şi apoi gimnaziul; în 1821 a audiat cursul de filosofie, iar între 1822 şi 1825 Seminarul Teologic. Hirotonit preot în 1827 la Blaj, va rămâne aici până la sfârşitul vieţii, ca profesor de filosofie, teologie şi limba română, prefect de studii, director al gimnaziului şi inspector al şcolilor oraşului (1854–1875), conducător al tipografiei Seminarului. A militat, alături de George Bariţiu, Simion Bărnuţiu, Ioan Maiorescu ş.a., pentru drepturile naţionale şi sociale ale românilor transilvăneni, fie prin articole politice, fie prin activitatea din timpul Revoluţiei de la 1848.

C. este una dintre cele mai pregnante personalităţi ale culturii româneşti de la jumătatea secolului al XIX-lea. Îşi formase încă din adolescenţă o excepţională pregătire enciclopedică. Poliglotismul său era puţin obişnuit: ştia limbile greacă, latină, ebraică, arabă, siriană, turcă, persană, spaniolă, italiană, germană, franceză, engleză, maghiară. Cunoştea opera lui Immanuel Kant, Voltaire, Jules Michelet, Ludwig Feuerbach. Lecţiile de filosofie, pe care le-a şi publicat în 1861–1863, le preda având ca model manualul lui W.T. Krug. A stăruit încă din 1839 pentru înfiinţarea unor periodice româneşti în Blaj. Ziarul condus de el, „Organul luminărei”, apărut în 1847, este cel dintâi periodic românesc tipărit cu litere latine. În acelaşi timp, **C.** a editat şi „Învăţătoriul poporului” (mai–octombrie 1848). După încetarea apariţiei celor două periodice, a colaborat statornic la „Foaie pentru minte, inimă şi literatură” cu studii, articole, eseuri, versuri şi traduceri. În ianuarie 1867 a înfiinţat şi a condus, până în noiembrie 1872, „Archivu pentru filologie şi istorie”, cea dintâi revistă românească de filologie. Eforturi serioase a depus şi pentru sprijinirea teatrului românesc, alături de G. Bariţiu, nu numai ca autor dramatic, ci şi ca organizator şi apoi membru fondator al Societăţii pentru Fond de Teatru Român. A fost preşedinte al comisiei însărcinate, în 1860, cu stabilirea ortografiei oficiale româneşti în Transilvania, iar în 1861 membru fondator şi vicepreşedinte al Astrei. Membru, din 1866, al Societăţii Literare Române, devine, ulterior, vicepreşedinte al Academiei Române. Pasionat cercetător al limbii, s-a preocupat de problemele limbajului uman, ca limbă istoric constituită şi cu exprimare individuală (stil). **C.** este considerat întemeietorul filologiei româneşti. În afară de filologie, gramatică şi istoria limbii române, interesul său s-a manifestat şi faţă de filologia arabă, pe care şi-o apropie cu instrumentele unui specialist. Studiul limbii române l-a atras îndată după absolvirea gimnaziului, când a început să culeagă din cărţi şi manuscrise probe de veche limbă românească, reunindu-le în bună parte în volumul *Crestomaţia seau Analecte literarie din cărţile mai vechi şi noue româneşti, tipărite şi manuscrise, începând de la secolul XVI până la al XIX* (1858), cea dintâi antologie sistematică a unor monumente de limbă. Unele studii vor fi reluate în *Principia de limbă şi de scriptură* (1866). Cunoaşterea şi cercetarea istoriei a conferit o caracteristică aparte celor mai multe dintre afirmaţiile filologice ale lui **C.**, aflate, în general, sub semnul latinismului. El este de părere că la originea limbii noastre se află nu latina clasică, ci latina vulgară, şi că, din punct de vedere etnic, românii sunt descendenţii direcţi ai coloniştilor romani. După el, limba română s-a format în secolele VI–X, cunoscând o perioadă de înflorire până în secolul al XVIII-lea, când a început să decadă, ca urmare a unor împrumuturi masive de cuvinte de origine străină. Impresionat de frumuseţea stilistică a textelor vechi, **C.** le-a propus

DISCURSU
tienu'u in
Adunarea generale
a
Asociatiunei romane transilvane
pentru
literatur'a si cultur'a poporului romanu
in 29. Juliu MDCCCLXII
de
TIMOTEU CIPARIU,
canonicu, metropolitanu etc. etc.
si
Vice-Presiedintele Asociatiunei.
Brasiovu 1862.
Cu tipariulu lui Joane Gött.

drept modele în orientarea limbii, cerând îndepărtarea din limba literară a cuvintelor de origine nelatină şi înlocuirea lor prin cuvinte de origine latină din limba de până la 1700, extrase din toate dialectele, dar şi prin neologisme romanice. Etimologismul său e moderat de perspectiva istorică, fapt evident şi în îndrumările pe care le-a adresat scriitorilor. În articolele referitoare la literatură, **C.** considera că scriitorii din Ţara Românească folosesc o limbă franţuzită, iar cei din Moldova abuzează de provincialisme. De aceea, le cerea să se inspire din vechile texte româneşti, pentru a crea o limbă literară unitară. Era de părere că, de vreme ce o literatură valoroasă depinde nemijlocit de calitatea limbii literare, eforturile celor care scriu se cer călăuzite în această direcţie. Încă din 1854, anticipându-l pe Titu Maiorescu, **C.** a criticat cu asprime mediocritatea veleitară, pe acei autori care, întrebuinţând neologisme inutile, denaturează limba. Preocuparea pentru purificarea exprimării literare de ceea ce filologul blăjean consideră a fi elemente străine se vădeşte şi în *Elemente de poetică, metrică şi versificaţiune* (1860), cea dintâi poetică românească amplă. Alcătuită în spiritul retoricilor antice, cartea cuprinde şi referiri la poetica arabă, primele la noi. Lucrarea studiază „natura” şi „forma” poeziei, adică ceea ce constituie obiectul artei literare, precum şi problemele care aparţin exprimării artistice. După **C.**, frumosul reprezintă o armonie; scopul prim al artei se află în ea însăşi, un altul fiind educaţia. Fantezia creatoare, căreia i se cere supunere faţă de raţiune, ar afla un sprijin în ştiinţă, iar obiectul beletristicii ar îngloba tot ceea ce poate fi exprimat în cuvinte, dar cu respectarea legilor morale. Corecţiile pe care **C.** le-a făcut etimologismului latinist se datorează şi perspectivei oferite de cunoaşterea folclorului, pe care l-a studiat încă din 1831, când a cules şi a notat poveşti, snoave, ghicitori şi proverbe, alcătuind prima culegere mai mare de expresii şi locuţiuni din Transilvania. Interesat în primul rând de valoarea documentară a literaturii populare, recomanda notarea exactă, fără intervenţii din partea culegătorului. Poeziile scrise de **C.** se disting prin melodicitate şi acurateţe prozodică. A compus o amplă eglogă, tipărită într-o primă ediţie în 1833 şi reluată în 1860 sub titlul *Drama pastorale*. Ca şi în celelalte versuri, unele de inspiraţie folclorică, el arată predilecţie pentru universul rustic şi limbajul lui specific. Imagini sobre, înviorate de oralitatea populară şi de folosirea unor motive fantastice, îi caracterizează în genere stihurile. Un jurnal, publicat postum, cuprinzând notaţii din anii 1836, 1852 şi 1855, descoperă la **C.** conștiința importanței acestui gen de text, în care intră deopotrivă însemnări autobiografice, memorial de călătorie, istorisiri diverse, reflecții, moralități etc. Și scrisorile către G. Barițiu conturează profilul unui cărturar care, sigur pe adevărurile cucerite, vrea să le impună contemporanilor, îndeosebi pe cele referitoare la limbă, pentru că – spune el – aceasta nu se cuvine să aibă „îmbrăcăminte după capriţ”, ci „după sistem”. **C.** a tradus din Goethe, Manzoni şi Eugène Sue, precum şi poeme arabe ori fragmente din scrisorile lui Ovidiu, Lessing, Tasso.

Cipariu e cap de afiş în multe din disciplinele ştiinţifice de azi, cărora le-a dat drept de cetate şi le-a fost părinte pe teren românesc. Aşa se întâmplă în bibliografie, bibliologie sau bibliofilie, în arabistică, arhivistică şi folclor […]. *Este, de asemenea, printre primii cercetători ai vechii*

literaturi românești, editor și tipograf, inițiator și conducător de reviste literare, filologice și politice [...]. *Corifeu al Bisericii Unite, apărător al cauzei Revoluției de la 1848 și al drepturilor naționale ale românilor, inițiator și militant de frunte al Astrei, el s-a dovedit unul din acele spirite care făuresc o țară și o epocă.*

MIRCEA POPA

SCRIERI: *Ecloga*, Blaj, 1833; ed. (*Drama pastorale*), Blaj, 1860; *Elemente de limba română după dialecte și monumente vechi*, Blaj, 1854; *Compendiu de gramateca limbei române*, Blaj, 1855; *Crestomația seau Analecte literarie din cărțile mai vechi și noue românești, tipărite și manuscrise, începând de la secolul XVI până la al XIX – cu notiță literară*, Blaj, 1858; *Elemente de poetică, metrică și versificațiune*, Blaj, 1860; *Elemente de filosofie*, I–II, Blaj, 1861–1863; *Cuvânt la inaugurarea Asociațiunei Române Transilvane*, Blaj, 1862; *Principia de limbă și de scriptură*, ed. 2, Blaj, 1866; *Gramatica limbei române*, I–II, București, 1869–1877; *Început de autobiografie*, îngr. și pref. Ștefan Manciulea, Blaj, f.a.; *Jurnal*, îngr. și pref. Maria Protase, Cluj, 1972; *Poezii*, îngr. și pref. Nicolae Albu, Cluj-Napoca, 1976; *Discursuri*, îngr. Ștefan Manciulea și Ion Buzași, pref. Ion Buzași, Cluj-Napoca, 1984; *Opere*, îngr. Carmen-Gabriela Pamfil, vol. I, introd. Gavril Istrate, București, 1987, vol. II, introd. Mioara Avram, București, 1992; *Pagini literare*, îngr. și postfață Ion Buzași, București, 1999; *Scientia litterarum*, îngr. și pref. Stela Toma, București, 2004; *Epistolar. 1836–1877*, îngr. și introd. Ioan Chindriș, pref. Eugen Simion, București, 2005; *Scrieri literare*, îngr. și pref. Ion Buzași, cuvânt înainte Ion Brad, București, 2005; *Poezii și scrieri religioase*, îngr. și pref. Ion Buzași, Târgu Lăpuș, 2008.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, II, *108–112*; Pop, *Conspect, 125–128*; Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, *296–300*, II, *243–247*, III, *35–36*, *225–226*; Ilie Dăianu, *Timotei Cipariu*, București, 1937; Ștefan Manciulea, *Timotei Cipariu și Academia Română*, Blaj, 1941; Breazu, *Studii*, I, *103*, II, *78–94*; Pervain, *Studii*, *289–303*; Ștefan Manciulea, *Timotei Cipariu și Astra*, Blaj, 1943; ed. îngr. și pref. Ion Buzași, Blaj, 2001; Ion Mușlea, *Cercetări etnografice și de folclor*, I, îngr. și introd. Ion Taloș, București, 1971, *65–105*; *Dicț. lit. 1900*, *183–185*; Valeriu Nițu, Traian Vedinaș, *Timotei Cipariu. Arhetipuri ale permanenței românești*, Cluj-Napoca, 1988; Holban, *Literatura*, I, *19–23*; Mircea Popa, *Timotei Cipariu. Ipostazele enciclopedistului*, București, 1993; Dan Mănucă, *Timotei Cipariu, poet*, CL, 1999, 4; Ioan Holban, *Timotei Cipariu*, CL, 2000, 2; *Dicț. esențial*, *183–186*; Simion, *Ficțiunea*, III, *59–60*; *Timotei Cipariu, scriitorul*, îngr. Ion Buzași, Blaj, 2005; Ion Simuț, *Un savant de secol XIX*, RL, 2006, 23; Simion, *Fragmente*, V, *294–298*; Carmen Gabriela Pamfil, *Timotei Cipariu, lingvist și filolog*, Iași, 2009; Niculina Iacob, Ioan Chindriș, *Tradiție și inovație latinistă în Biblia lui Timotei Cipariu*, Târgu Lăpuș, 2010. ***D.M.***

CIPRIAN, G. (pseudonim al lui Gheorghe Constantin-Constantinescu; 14.VI.1883, Buzău – 7.V.1968, București), dramaturg, prozator.

Tatăl, brutarul Constantin Pană, este originar din Cipru. Urmează școala primară în Glodeanu-Siliștea, apoi Liceul „Gh. Lazăr” din București (1894–1902). Coleg și prieten apropiat, în anii liceului, cu Urmuz, îl va socoti pe acesta un mentor comportamental în adolescență și un model în privința scrisului. **C.** obține licența în drept și litere la Universitatea bucureșteană (1906) și diploma de actor la Conservatorul de Artă Dramatică, clasa lui C.I. Nottara (1907). După o stagiune la Teatrul Național din Craiova, revine în București, la Teatrul Național, afirmându-se ca unul dintre cei mai redutabili interpreți ai generației sale. Realizează creații memorabile în piese de Shakespeare (*Macbeth*, *Richard al III-lea*), Molière, Ibsen, Schiller, Maxim Gorki, Mihail Sorbul. Ca actor, manifestă preferință pentru personaje dure, crude, voluntare (Richard al III-lea, Macbeth, Engstrand din *Strigoii*, Jack Spintecătorul din *Cutia Pandorei* ș.a.), pe care le gândește în tonuri reci, întunecate, cu o relevare pronunțată a proceselor de conștiință.

Debutul literar al lui **C.**, neașteptat, se produce târziu, cu un fragment din comedia *Omul cu mârțoaga*, publicat în „Sinteza” (1927), dar semne ale unei disponibilități scriitoricești se iviseră încă din anii Conservatorului. Se pare că în adolescență ar fi scris o piesă în cinci acte, *Somnambulul*, lucrare pierdută, în care evoca o dragoste pasageră. După propria mărturie, a lucrat la *Omul cu mârțoaga* timp de opt ani. Premiera absolută a avut loc la Teatrul Național din București în 1927. Este o piesă despre forța implacabilă a destinului, care decide traiectorii umane surprinzătoare sau, în termenii autorului, „o pildă vie a felului ideal cum e răsplătită credința”. Subiectul poate fi apreciat în descendența scrierilor ibseniene, în sensul realinierii dominantelor individuale sub influența unei

convingeri fundamentale şi a imperativelor legate de înfăptuirea acelei convingeri. În piesă funcţionează un registru moral şi unul de critică socială. Proiectarea pe un fundal etic a valorilor sufleteşti, ca şi a nonvalorii, este operată cu instrumentarul observatorului lucid şi satiric. Sunt vehiculate, în consecinţă, două categorii de personaje: cele la care precumpăneşte deschiderea spre credinţă şi principii de viaţă normale (Chirică, Varlam, Fira) şi cele mânate de egocentrism, oportunism derizoriu, fals moral (Ana, Nichita, Proprietarul). Amărâtul arhivar Chirică îşi consacră timpul, priceperea, economiile, îşi neglijează familia şi îşi sacrifică imaginea publică pentru o aparentă himeră: calul Faraon al V-lea, „regele gloabelor”, care soseşte mereu ultimul în cursele de pe hipodrom. El vede izbânda acolo unde toţi declară, cu autoritatea verdictului definitiv, falimentul. La polul opus înţelegerii vieţii, cinicul seducător Nichita proclamă instinctul primar drept lege a existenţei. „Cazul” Chirică poate fi considerat o variantă mistică a temei donquijotismului, terminată cu triumful visătorului, care se dovedeşte, paradoxal, un receptor mai lucid al realităţii. Cel părăsit de soţie şi de prieteni, batjocorit în fel şi chip de gazete, ridiculizat de curioşii grăbiţi să-i sancţioneze nebunia, se metamorfozează treptat într-un fel de mucenic, de martir care îşi îndură calvarul fără să crâcnească. Miracolul îndelung aşteptat se produce: mârţoaga câştigă cursă după cursă, iar proprietarul ei începe să fie adulat de mulţimea care, în delir, se comportă exact ca în faţa unui „sfânt”. Explicaţia acestei minuni de semn expresionist punctează asocieri între suferinţa protagonistului şi calvarul lui Iisus: „Fiindcă el singur a văzut ce toţi laolaltă n-au fost în stare să vadă. Fiindcă l-au lovit cu bice şi acuma simt nevoia să-i lingă rănile”. Un personaj intermediar în economia demonstraţiei, Varlam, are esenţă gogoliană (unii critici l-au văzut ca pe un Cicikov, deşi unul pozitiv) şi rol demitizator, relativizând în momente bine alese lucrurile. Dincolo de valoarea literară, *Omul cu mârţoaga* dispune de evidente virtuţi teatrale, relevate de un pregnant simţ al dialogului şi de o bună ştiinţă în materie de arhitectonică dramatică, fără însă ca aceasta să eşueze în tehnicism. Introspecţiile psihologice sunt efectuate cu decizie, satira este bine structurată, iar umorul, cu note uneori groteşti, punctează inteligent acţiunea preponderent gravă. Piesa a cunoscut o carieră scenică remarcabilă în deceniul următor premierei, fiind tradusă şi jucată la Berlin, Praga, Berna, Paris, mai târziu şi în teatre de limbă rusă, polonă sau engleză. A doua piesă importantă a lui **C.** este *Capul de răţoi*, scrisă în 1938, reprezentată la Teatrul Naţional din Bucureşti şi publicată în 1940. Neîncadrabilă într-un gen dramatic exact, scrierea amestecă pamfletul cu farsa, parabola cu expozeul simplu, direct, sarcasmul cu pledoaria umanitară şi cu meditaţia, rezultatul fiind o lucrare în egală măsură lirică şi burlescă şi, în acelaşi timp, punctul cel mai înalt al histrionismului cultivat de personajele lui **C.** Tema de fond abordează nevoia de evadare dintr-un mediu sufocat de practici şi de automatisme golite de sens, adică evadarea din conformism. Punctul de plecare este unul real, situat în anii adolescenţei dramaturgului: existenţa „bandei pahucilor” de la Liceul „Gh. Lazăr”, formată din patru prieteni – Ciriviş (Urmuz, pe atunci Dem. Demetrescu-Buzău, evocat sub numele Mitică şi într-o secvenţă din *Cutia cu maimuţe*), Bălălău (Alexandru Bujoreanu), Pentagon (Costică Grigorescu), Macferlan (**C**. însuşi). Reîntâlnirea lor, la maturitate, îi adună într-o asociaţie ad-hoc, intitulată „Capul de răţoi”, care îşi propune, prin farsă şi logică absurdă, să se opună unei normalităţi obosite. Cei patru încearcă să racoleze adepţi (şi chiar o fac) printre privitorii întâi contrariaţi, apoi scandalizaţi şi, în final, convertiţi la originala lor filosofie existenţială, care optează pentru iluzie ca singură modalitate de supravieţuire. În practică, ea presupune zdruncinarea cu orice preţ a rutinei, a tiparelor existenţiale şi sociale anchilozate, prin farse, bufonerii şi pozne de tot felul, puse la cale de cei patru „pahuci” ce-şi au sediul într-o casă/ „castel aerian” situat într-un copac. *Capul de răţoi* era o noutate absolută în peisajul literar românesc, propunând alternativa absurd-nonconformistă realităţii terne de fiecare zi. Obiectivele şarjei satirice sunt inerţia, falsul, laşitatea. Neîndoielnic, *Capul de răţoi*, această „parabolă în duh urmuzian, care îşi disimulează înţelesul simbolic prin verva ludică” (Florin Faifer), are ascunse în naraţiunea dramatică filoane tragice, ţinând de alterarea esenţei umane. Chiar dacă nu sunt sondate direct, pulsaţia lor nu poate fi ignorată. Pe de altă parte, unele îngroşări în registrele ilogicului şi grotescului apar ostentative şi diminuează valoarea întregului. Considerată prin raportare la momentul apariţiei în dramaturgia românească, piesa lui **C.** poate fi socotită o scriere preionesciană. Alte

câteva tentative ale autorului sunt nesemnificative. *Nae Niculae*, comedie didactică, reprezentată de Compania Bulandra–Maximilian–Manolescu–Storin în 1928, nu dispune de o structură compoziţională performantă şi sub raportul spectacolului a fost o cădere. Dorindu-se „pledoarie pentru pace şi omenie", piesa prezintă avatarurile aprodului de tribunal Nae Niculae, blestemat de un individ căruia îi produce, fără voie, necazuri. Prin urmare, după moarte nu este primit nici în rai, nici în iad, dar primeşte protecţia Prichindelului (personaj pozitiv), graţie căruia poate să îşi ducă la îndeplinire idealul de armonie universală. Textul avansează metafora disputei de ordin moral, angajată între principiile binelui şi ale răului, surprinse prin intermediul existenţei omului de rând. Partea a treia a piesei, ce păcătuieşte prin elementele marcat teziste şi retorica grandilocventă, va fi dezvoltată într-un text nereprezentat, dar publicat postum („Manuscriptum", 1973): *Ioachim, prietenul poporului* urmăreşte revenirea lui Nae printre oameni, după reîncarnare, în ipostaza prinţului Ioachim şi apoteozează eforturile de înţelegere între adversarii de orice fel. Tot nereprezentată, *Un lup mâncat de oaie* (1947) este o farsă cu redusă importanţă literară şi teatrală, pe motivul „păcălitorului păcălit". În 1933 **C.** răspunde favorabil, şi eficient, solicitării lui Ion Luca de a colabora la rescrierea dramei religioase a acestuia, *Iuda din Cariot*, respinsă anterior, în două rânduri, de Naţionalul bucureştean. Scrierilor originale destinate scenei **C.** le alătură două traduceri, *Tată fără voie* de Luigi Pirandello şi *Banii* de Octave Mirbeau, precum şi dramatizarea, sub titlul *Cocoşatul de la Notre-Dame*, a romanului lui Victor Hugo.

C. este şi autorul câtorva volume de proză. Romanul *Soţ ori făr' dă sau Odiseea lui Haralambie Cutzaftachis* (1936) relatează povestea pseudoveselă a unui samsar mărunt, obsedat de logica ascunsă a adversităţii originare dintre numerele cu soţ şi cele fără soţ. Până la un punct, personajul se înrudeşte cu Chirică prin credinţa, uneori fanatică, într-un destin favorabil; dar, spre deosebire de „omul cu mârţoaga", are îndoieli şi o „teamă de necunoscut" generală, care diluează mult această credinţă sprijinită pe asimilarea exclusivă a unei idei. Rezultatul nu poate fi decât pierderea oricărui câştig şi transformarea personajului într-un fel de măscărici cu mişcări, atitudini şi comportamente aberante. Asumându-şi acest rol, Haralambie atrage atenţia asupra absurdului unei existenţe care, pentru a fi suportată, trebuie convertită în spectacol. După ce îşi joacă (şi câştigă) propria viaţă la ruletă, protagonistul alunecă totuşi într-un misticism fanatic, socotind voinţa divinităţii ca fiind singura în măsură să ofere răspuns tuturor îndoielilor sale. Povestea întâmplărilor prin care trece în mijlocul unei lumi dure, insensibile, cea a cazinourilor, se desfăşoară însă fără un crescendo bine supravegheat, într-un regim de lejeritate răsfrânt defavorabil asupra impresiei artistice de ansamblu. Respectând tipicul genului, două scrieri de factură memorialistică, intitulate *Cutia cu maimuţe* (1942) şi *Măscărici şi mâzgălici* (1958), reconstituie etapele formării lui **C.** ca om de scenă şi de litere, oferind simultan imaginea lumii în care această formare a fost posibilă. Volumul din 1942 cuprinde amintiri legate de familie, de viaţa scriitoricească, teatrală şi cazonă. Evocările sunt susţinute de un patos reţinut, de vervă şi umor, portretele beneficiază de tuşe rapide şi decise. Pentru istoria literară deosebit de importante sunt amintirile privitoare la Urmuz. Portretistul dispune de un simţ ager al observaţiei şi de capacitatea de a surprinde esenţialul unei existenţe. Notaţiile includ, fără ostentaţie, calităţi şi defecte omeneşti, oferind deseori date inedite asupra unor personalităţi care au decis destinele teatrului românesc sau ale literaturii noastre. Celălalt op memorialistic rotunjeşte imaginea unei existenţe construite ca spectacol, susţinând, deşi nu întotdeauna direct, necesitatea histrionismului ca punct nodal al acesteia. Considerarea critică a operei lui **C.** relevă un scriitor inegal, oscilând între realizări superlative şi însăilări, un autor noncoformist, dispunând de un remarcabil simţ al umorului şi al ridicolului, un creator în care se alătură două ipostaze: omul de teatru şi omul de litere, care îşi întretaie deseori traiectoriile, completându-se şi sprijinindu-se reciproc.

Privită cu lupa, comedia Omul cu mârțoaga de G. Ciprian este un mozaic de toate varietățile teatrale câte au putut intra în experiența unui actor (Ibsen, Strindberg, Pirandello). Unele scene sunt clișee dramatice, introduse fără vreun folos. […] *Sudura pietricelelor este însă trainică și piesa rămâne de un efect extraordinar. Ea e comedie pentru spectatorul superficial. De fapt piesa e un „mister" și deocamdată unica scriere teatrală veritabil mistică.* […] *În ea găsim cea mai adâncă demonstrație că providența divină există și cea mai completă exteriorizare*

a tensiunii sufletești ce se cheamă credință. G. Ciprian s-a revelat ca un mic Calderon al nostru.

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *Omul cu mârţoaga*, Bucureşti, 1927; ed. Bucureşti, 1983; *Nae Niculae*, Bucureşti, 1928; *Soţ ori făr' dă sau Odiseea lui Haralambie Cutzaftachis*, Bucureşti, 1936; *Capul de răţoi*, Bucureşti, 1940; *Cutia cu maimuţe*, Bucureşti, 1942; *Măscărici şi mâzgălici*, Bucureşti, 1958; *Scrieri*, I–II, pref. Petre Pintilie, Bucureşti, 1965; *Scrisori către Dumitru Trancă*, îngr. Marcela Chiriţă, Buzău, 1996.

Repere bibliografice: Sadoveanu, *Scrieri*, V, *334–340*, *514–516*; Tudor Arghezi, *G. Ciprian*, „Bilete de papagal", 1928, 26, 30; Lovinescu, [*G. Ciprian*], RP, 1930, 3622; Perpessicius, *Opere*, IX, *429–433*; Călinescu, *Opere*, III, *104–108*; Octav Şuluţiu, *„Capul de răţoi"*, G, 1941, 5; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *835–836*, *Ist. lit.* (1982), *921*; Piru, *Panorama*, *430–433*; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *77–90*; Brădăţeanu, *Istoria*, II, *335–343*; Mîndra, *Jocul*, *164–174*; Vartic, *Modelul*, *242–250*; Florin Faifer, *Frumoşii nebuni ai lui G. Ciprian*, CRC, 1983, 24; I. N. [Ionuţ Niculescu], *G. Ciprian*, TTR, 1983, 7–8; Valentin Silvestru, *„Omul cu mârţoaga"*, RL, 1989, 42; *Dicţ. analitic*, I, *118–119*; Ghiţulescu, *Istoria*, *44–47*; *Dicţ. esenţial*, *186–188*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *599–602*; Dionisie Vitcu, *Actorul cu mârţoaga sau File din viaţa OMULUI Haralambie Cutzaftachis*, Iaşi, 2005; Manolescu, *Istoria, 791–792;* Florin Faifer, *Dramaturgi români*, Iaşi, 2012, *78–84*. ***C.P., E.I.***

CIREŞ, Lucia (20.XII.1943, Ustia–Chișinău), etnolog, istoric literar. Este fiica Tatianei Cireș (n. Gatcina), funcţionară, şi a lui Iuliu Cireş, preot. Face studiile secundare (1957–1961) la Salonta şi Cluj, iar pe cele universitare la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza" din Iaşi (1963–1968), după care este încadrată cercetător ştiinţific la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor (azi Institutul de Filologie Română „A. Philippide") din Iaşi. Contribuie, printr-o îndelungată şi laborioasă investigaţie de teren, la alcătuirea Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei. Şi-a luat doctoratul în filologie la Universitatea din Cluj-Napoca (1997) cu teza *Colindatul şi colindele în Moldova*. După 1989 a predat cursul de etnografie la Facultatea de Geografie ieșeană. Colaborează cu studii şi articole la reviste academice şi de cultură, precum „Anuar de lingvistică și istorie literară", „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei", „Revista de etnografie şi folclor", „Revista de lingvistică şi ştiinţă literară", „Cronica", „Ateneu", „Dacia literară", „Revista română", Timpul" ş.a. A primit, împreună cu colectivul care a elaborat *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979; Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei RSR). Participă la realizarea mai multor lucrări colective din domeniul etnologiei, dar și a *Dicționarului general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009), distins pentru primele două volume (2004) cu Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei Române.

Pe lângă importanţa ştiinţifică reală, cercetarea monografică *Descântece din Moldova* (1982), pe care **C.** a realizat-o în colaborare cu Lucia Berdan, a avut şi semnificaţia sfidării politicii culturale a timpului, descântecele fiind socotite sub regimul comunist o manifestare de obscurantism. Într-un amplu studiu autoarea stăruie asupra instrumentarului poetic: eufemisme, elemente criptice, simboluri, simbolistica numerelor şi a culorilor, se opreşte asupra tipurilor de discurs, subliniază marea lor diversitate de forme poetice. O bogată antologie de texte (391 de piese) facilitează cunoaşterea tipologiei compoziţionale a descântecelor: tipuri simple (denumirea agentului nociv), invocaţii, porunci şi exorcisme, analogii, analogii narative, analogii directe și indirecte, forme magice şi parodii. Substanţialele capitole de note şi variante, bibliografia, indicii şi glosarul fac din *Descântece din Moldova* o lucrare de referinţă. Cealaltă carte, *Colinde din Moldova* (1984), spulberă prejudecata că în Moldova nu există colindă propriu-zisă. Autoarea adună și supune analizei argumentele care pledează în favoarea existenţei colindei în spaţiul etnofolcloric amintit, iar corpusul de texte (256) confirmă această opinie, reprezentând, chiar dacă inegal (în funcţie de frecvenţa tipurilor), toate categoriile colindei: protocolare, cosmogonice, profesionale, familiale, edificatoare şi moralizatoare, biblice şi apocrife, colinde-baladă, colinde-cântec, netipologizate şi contaminate. De remarcat cercetarea minuțioasă a colindei în contextul ritual şi social în care se desfăşoară, iar în indicele de refrene bogăția de forme pe care o îmbracă străvechiul „lerui-ler". O anexă cuprinde principalele tipuri melodice ale colindei din Moldova, transcrise de Florin Bucescu şi Viorel Bârleanu.

SCRIERI: *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900* (în colaborare), Bucureşti, 1979; *Descântece din Moldova* (în colaborare cu Lucia Berdan), Iaşi, 1982; *Colinde din Moldova*, Iaşi, 1984; *Adjudeni – șase veacuri de prezență catolică pe Valea Siretului* (în colaborare), coordonator Dănuț Doboș, Iași, 2005. **Culegeri:** *Între două lunci cu flori*, postfața edit., Iași, 1972.

Repere bibliografice: *Dicţionarele literare şi locul lor în cadrul culturii româneşti contemporane*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; Radu Răutu, *„Descântece din Moldova”*, REF, 1983, 1; Nicolae Bot, *Caietele Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei*, AAF, 1987; Cornea, *Semnele*, *23–28*, *267*, *310–311*; Silvia Ciubotaru, *Lucia Cireş*, „Buletinul Institutului de Filologie Română «A. Philippide»”, 2003, 4; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *235–236*. ***I. D.***

CIREŞ, Vasile (9.III.1866, Hurdugi, azi Dimitrie Cantemir, j. Vaslui – c. 1930), folclorist. Este fiul lui Ştefan Cireş, ţăran. A făcut şcoala la Iaşi, avându-l profesor pe Aron Densuşianu, apoi tot aici a urmat Facultatea de Litere şi Filosofie. A fost profesor de limba română la Focşani (1888) şi la gimnaziul din Târgovişte (1892). Din 1893 predă limba şi literatura română la Seminarul „Veniamin Costachi” din Iaşi, iar din 1904 la Gimnaziul „Ştefan cel Mare” din acelaşi oraş. În 1907 îşi termină şi studiile de drept. În 1903–1904 **C.** tipăreşte singur revista politică „Libertatea”, în care îşi precizează poziţia deţinută în Partidul Naţional Liberal. A scos, tot la Iaşi, publicaţiile „Orientul” (1904) şi „Reforma” (1926). Articole politice a mai scris şi în ziarul „Propaganda”, unde semna Myrtil, în „Liberalul” şi „Gazeta liberală”.

În teza de licenţă, *Consideraţiuni estetice asupra poeziei populare române* (1888), **C.** demonstrează precaritatea cercetărilor de estetică a folclorului şi încearcă să elucideze conceptul. El discută mijloacele artistice ale poeziei populare, urmărind şi influenţa acesteia asupra poeţilor români. Lucrarea a fost aspru criticată de M. Schwarzfeld, care îi imputa, cu justeţe, lacune în informaţie, precum şi opinia eronată privitoare la contribuţia lăutarilor în crearea folclorului. **C.** a publicat în ziarele „Lupta”, „Propaganda”, precum şi în revista „Arhiva” studii şi articole pe care le-a reunit în volumul *Studii* (1899). Comentariile ample despre Ion Neculce, expunerea unor principii de critică literară (după modelul lui C. Dobrogeanu-Gherea) sunt didacticiste şi lipsite de interes. Alte pagini tratează chestiuni de limbă sau probleme ale învăţământului secundar.

SCRIERI: *Consideraţiuni estetice asupra poeziei populare române*, Focşani, 1888; *Legende şi poezii pentru învăţământul istoriei*, Focşani, 1892; *Studii*, Iaşi, 1899.

Repere bibliografice: M. Schwarzfeld, *„Consideraţiuni estetice asupra poeziei populare române”*, „Arhiva”, 1889–1890, 5; V. I. Atanasiu, *Doi folclorişti*, LUP, 1890, 1142; *Dicţ. lit. 1900*, *185*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *236–237*. ***L. Cş.***

CIRIMPEI, Victor (15.II.1940, Drăgăneşti–Bălţi), folclorist. Este fiul Elizabetei (n. Mandraji) și al lui Alexandru Cirimpei, ţărani. După școala medie absolvită în satul natal (1958), a urmat Facultatea de Istorie și Filologie a Universității de Stat din Chişinău (1958–1964) şi stagiul de doctorat la Institutul de Literatură Universală „Maxim Gorki” din Moscova (1964–1967), unde îşi susţine în 1968 teza *Procese contemporane în folclor*. În acelaşi an este angajat cercetător științific inferior la sectorul de folclor de la Institutul de Limbă și Literatură, apoi cercetător științific superior la acelaşi institut, secția de etnografie și arte (1973–1991), la Institutul de Etnografie și Folclor, iar din 1997 la Institutul de Literatură și Folclor (din 2006 Institutul de Filologie) al Academiei de Științe din Chișinău. **C.** debutează în „Kișiniovskii Universitet” (1964) cu *Pagină de lirică populară. Dragostea unde se pune face inima cărbune*, debutul editorial individual constituindu-l lucrarea în limba rusă *Folklior i sovremennosti* (1974). Colaborează la „Limba și literatura moldovenească”, „Revista de lingvistică și știință literară”, „Nistru”, „Limba română”, „Sigma”, „Basarabia”, „Revista de etnografie și folclor”, „Metaliteratură”, „Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor «Constantin Brăiloiu»”, „Sovetskaia etnografia”, „Kodrî”, „Literatura și arta” ş.a. I s-au acordat mai multe distincţii, printre care Premiul „S. Fl. Marian” al Academiei Române pentru lucrarea colectivă *Cât îi Maramureșul…* (1993).

C. a făcut parte din câteva echipe de folcloriști care au întreprins anchete pe teren atât în Basarabia, cât și la românii din Nordul Bucovinei, în Ucraina Centrală, Caucazul de Nord ş.a., din care au rezultat numeroase culegeri colective: *Folclor din părțile Codrilor* (1973), *Folclor din Bugeac* (1982), *Folclor din nordul Moldovei* (1983), *Folclor din stepa Bălților* (1986), *Eu cânt codrului cu drag, Folclor moldovenesc din sate nord-caucaziene* (1987). A participat în calitate de redactor-secretar la elaborarea corpusului în şaptesprezece volume *Creaţia populară moldovenească*, în cadrul căruia îngrijește volumul *Snoave și anecdote* (1979) şi, în colaborare, *Folclorul copiilor* (1978), *Teatru popular* (1981). Este coautor al volumelor de studii *Genuri și specii folclorice* (1972), *Relații folclorice moldo–ruso–ucrainene*. Semnează articole despre preocupările folclorice ale lui Dimitrie Cantemir, Ion Neculce, B.P. Hasdeu. Cercetător scrupulos, **C.** investighează din mai multe perspective folclorul,

în mod special speciile umoristice, dar şi cultura arhaică, cu accent pe mitologia populară, lucrările sale remarcându-se prin perseverenţă şi deschiderea de orizont a abordării spre diverse arii geografice.

SCRIERI: *Genuri şi specii folclorice* (în colaborare), Chișinău, 1972; *Folklior i sovremennosti*, Chișinău, 1974; *Realizări ale folcloristicii timpurii moldoveneşti*, Chișinău, 1978; *Creația populară* (în colaborare), Chișinău, 1991; *Argumente basarabene*, Chișinău, 2006. **Culegeri:** *Snoave şi anecdote*, introd. edit, Chișinău, 1979; *Ace pentru cojoace*, pref. Ion Hadârcă, postfaţa edit., Chișinău, 1985; *Crestomaţie de folclor moldovenesc* (în colaborare), Chişinău, 1989; *Soare nou răsare*, pref. edit., Chișinău, 1990; *Cât îi Maramureşul…*, Chişinău, 1993 (în colaborare); *Pozne cu alde Păcală*, pref. edit., Chișinău, 2007; *Folclor românesc de la est de Nistru*, I–II, Chișinău, 2007 (în colaborare); *Pătărănii folclorice ale românilor sovietici din Basarabia, stânga Nistrului, nordul Bucovinei, nordul Transilvaniei, Caucazul de vest*, introd. edit., Chișinău, 2008.

Repere bibliografice: Eugen Rusev, *Corelaţia folclor – cronografie*, „Nistru", 1978, 8; Andrei Hâncu, *O samă de cuvinte*, LA, 1978, 14 septembrie; Efim Junghietu, Sergiu Moraru, *Noi volume din seria „Creaţia populară moldovenească"*, „Nistru", 1982, 9; Ion C. Chiţimia, *„Realizări ale folcloristicii timpurii moldoveneşti"*, LL, 1983, 2; Iordan Datcu, *„Soare nou răsare"*, REF, 1992, 1; Datcu, *Dicţ. etnolog., 237*; Iordan Datcu, *Tradiţii din Maramureş*, Bucureşti, 2009, *197–198*; Alexandru Burlacu, *Un fenomen complex: Victor Cirimpei*, LA, 2010, 11 februarie; Apetri, *Atitudini*, *147–148*; Ion Ciocanu, *Cărţile din noi*, Chişinău, 2011, *212–216*. ***S.M., A.Bn.***

CISEK, Oscar Walter (6.XII.1897, București – 30.V.1966, București), eseist, traducător.

Fiu al unei mame originare din orășelul est-brandenburgic Crossen (n. Voneberg) și al unui comerciant provenit din Boemia, a fost inițial botezat Oscar Lucca, dar mai târziu își alege pseudonimul Walter, în onoarea trubadurului Walther von der Vogelweide. Urmează la București Școala Evanghelică (1904–1917), însă, tentat de literatură, debutează în 1919, aproape concomitent, cu articole, traduceri, proză și versuri în publicații sibiene precum „Deutsche Tagespost" și „Ostland", colaborând și la brașovenele „Neues Ziel" și „Kronstädter Zeitung", apoi, după căsătoria cu artista plastică și traducătoarea Henriette Mateescu, ce va exercita un rol influent în formarea sa de critic de artă, va audia cursurile Facultății de Germanistică și Istoria Artei la Universitatea „Ludwig Maximilian" din München (1921–1923), fără a-și finaliza studiile. Întors în țară, începe o prodigioasă activitate publicistică la reviste românești („Cugetul românesc", „Gândirea", la care se remarcă prin cronica plastică, „Ideea europeană", „Cuvântul", „Universul literar", „Adevărul literar și artistic", „Cultura", „Contimporanul", „Revista Fundațiilor Regale" ș.a.), dar continuând și la cele germane frecventate anterior, precum și la „Klingsor" din Brașov, „Literarisches Echo" din Berlin, „Prager Presse" (și suplimentul său „Dichtung und Welt"), „Der kleine Bund" din Berna, cu contribuții despre literatura română, prezentări și traduceri din poeții interbelici, iar mai târziu (din 1954), cu publicistică, eseuri și proză la „Neuer Weg" și „Neue Literatur". O vreme (1925–1928) editează, în cadrul Fundației „Principele Carol", revista lunară „Nachrichten aus Rumänien". Debutează editorial în 1929 cu volumul de povestiri *Die Tatarin*, publicat la Hamburg și primit bine în Germania, unde va apărea majoritatea romanelor și nuvelelor sale, unele cu tematică românească (*Unbequeme Liebe*, 1932, *Der Strom ohne Ende*, 1937, *Vor den Toren*, 1950), exceptându-l pe ultimul, *Reisigfeuer*, editat în două volume mai întâi la Bucureşti în 1960–1963 (tradus în româneşte – *Pârjolul)*, dedicat răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan și tributar realismului socialist. Angajarea în Serviciul de Presă al Ministerului Afacerilor Externe (1924–1930) îi deschide calea spre cariera diplomatică, exercitată ca atașat de presă și cultural la Viena (1930), Praga (1932–1937) și Berlin (1939–1940), cu reveniri, între timp, în centrala de la București. După intervalul 1941–1946, petrecut la Direcția de Presă și Propagandă a aceluiași minister, va fi numit consul general al Legației Regale a României la Berna (1946–1947). Concediat în 1948, are de suportat consecințe, fiind deținut de la sfârșitul lui august 1952 până în martie 1954. Exclus din Uniunea Scriitorilor încă din 1948, va fi reprimit, după reabilitarea politică, peste zece ani. Membru al

PEN-Clubului și al Societății Deutsches Schrifttum din Berlin (1930), al Academiei de Arte din Berlinul răsăritean (1962), este distins, în țară, în 1963, cu Premiul de Stat, iar ulterior i se decernează Premiul „Ion Creangă" al Academiei Române pentru romanul *Pârjolul*.

Personalitate culturală marcantă, afirmat mai întâi ca eseist și cronicar plastic și literar, apoi ca prozator de expresie germană, conștient însă de apartenența la cele două spații ideatice, între care mediază în ambele sensuri, nu numai în eseistică, ci și prin numeroase traduceri din literatura română, **C.** ilustrează bilingvismul (și multiculturalismul) în esența sa nobilă și o vocație europeană. Ampla activitate publicistică, desfășurată cu precădere în primul deceniu al perioadei interbelice, în reviste românești și germane din țară și din străinătate, demonstrează cu prisosință implicarea în evoluția și propagarea culturii noastre. Valoros cronicar plastic, organizator de expoziții ale artiștilor români și peste graniță, comentator și conferențiar dintre cei mai avizați ai fenomenului artistic și literar european și autohton, **C.** este, totodată, cum a remarcat Dan Grigorescu, unul din contributorii temeinici ai filosofiei românești a culturii la definirea specificului național. Un text de referință, *Sufletul românesc în artele plastice*, conferință din 1928, publicată însă postum, mai întâi în „Manuscriptum" în 1971, reluată apoi în culegerea *Sufletul românesc în artă și literatură* (1974), dezvoltă teoria specificului de la arta populară la cea modernă, specific exprimat inconștient (și anistoric) prin categoria dorului. În consens cu teoreticienii vremii, care concep istoria artei ca istorie a spiritului, întrevede, plecând de la ornamentică, predispoziția către „neîntrerupta deschidere a spațiului" (nelimitându-l, ca Lucian Blaga, la plai) ca o trăsătură românească distinctivă. Modul liber de tratare a raportului dintre fundal și motiv în scoarțele țărănești, extrapolat la pictura lui Ștefan Luchian, pe care o consideră exponențial românească (spre deosebire de impresionismul idealizator grigorescian, cum crede), ar explica predominarea peisajului în pictura autohtonă și nu a portretisticii. În cazul lui Constantin Brâncuși – „unul dintre puținii înaintași de seamă ai sculpturii moderne europene" și „una din cele mai rare apariții în istoria sculpturii" –, vede în concepția lui „formală" înrudirea

În prim plan: Ion Marin Sadoveanu, N.I. Herescu şi O.W. Cisek

de fond cu arta țărănească. Evoluția peisajului în pictură îl preocupă de timpuriu, mai întâi într-un articol din „Ostland" (1919), apoi într-un eseu din „Gândirea", intitulat *Omul și peisajul* (1925), în care analizează deplasarea interesului de la figura umană, dominantă în Antichitate, la peisajul autonom al pictorilor noștri, unde constată interpretarea foarte personală a detaliului concret. Studiul pe care i-l consacră lui Theodor Aman în 1928 în „Gândirea" (reluat în monografia din 1931) delimitează în tușe clare, dar fin nuanțate, contribuția primului pictor „artist" român, căruia îi schițează un memorabil portret: „În felul lui și-n atmosfera Bucureștilor dintr-a doua jumătate a secolului lui Eminescu, Theodor Aman era om de lume, cavaler desăvârșit, dascăl mult admirat, diletant care știa să farmece societatea cu sunetele violoncelului său; era un grandseigneur". Îi pune în evidență formația enciclopedică și cultura universală, calitățile meșteșugului, iar dacă nu întrezărește „un pictor mare", „revoluționar", recunoaște în el „primul gravor român de incontestabilă însemnătate", urmat, din păcate, de prea puțini discipoli. **C.** socotește că pasiunea pentru grafică, manifestă în intervalul 1872–1890, ar contura superioritatea gravorului în câteva prețioase portrete ale unor personalități istorice și culturale (*Regele Carol I*, *Ion Heliade Rădulescu*, *Cezar Bolliac*, precum şi *Autoportret* sau portretul mamei sale), dar și în tipuri de țărani și de țigănci (un motiv pe care îl introduce în arta noastră plastică), în scene orientale sau inspirate din realitățile cotidiene (*Bivolii*, *Chirigiul*, *Înjugatul boilor*

ș.a.), caracterizate de o „expresivitate mai mare a greutății vitale, care stăpânește aspectul exterior al motivelor". Cunoscător al tuturor tainelor meșteșugului gravurii, Aman ajunge la „minunate umbre și adâncimi catifelate", „grandseigneurul" dovedindu-se „un înțelegător al pământului și al vieții românești", îndeosebi al „răsuflării șesului" din preajma Bucureștilor. Și mai înainte cronicarul îi îndemnase pe artiști la filtrarea prin propria sensibilitate a învățăturii dobândite de la „marii pictori ai secolelor trecute" și la apropierea „tot mai mult și tot mai fanatic de imaginile pământului românesc" (*Marginale la o cronică artistică nescrisă*). O demonstrație suplu argumentată întreprinde **C.** în studiul *Luchian și depășirea impresionismului* (1946), unde susține teza flexibilității artistice a pictorului în căutarea măiestriei. Preocupat de dominante, fie coloristice, fie grafice, Luchian ar tinde, atât în unele peisaje, cât și în ciclul floral, către o „consistență spiritualizată a culorilor pure, a strălucirilor duse până la imaterializare", evitând patetismul ori declamația. În zugrăvirea adevărului uman, creația lui Luchian ar fi o „artă cu trăsături eroice". Cu un ochi mereu scrutător, atent la cele mai sensibile modificări în evoluția picturii românești, pe care o compară neîncetat și temeinic cu cea universală, **C.** se dovedește, în egală măsură, un spirit incisiv, cu menirea asanării falselor sclipiri temporare, virulent și față de diletantismul critic, sancționat cu o ironie nimicitoare (*Contraste și împotriviri*). Poziția echilibrată a comentatorului se întrevede continuu, ținând cumpăna între afirmarea artei naționale și noile curente ivite, care, exceptând expresionismul, ar fi „dăunătoare" din pricina relativismului lor „ce întrebuințează realitatea numai pentru simbolizarea spiritului" (*Expoziția internațională a revistei „Contimporanul"*). El nu se lasă impresionat de „marele artist și mult talentatul farsor Picasso", analizând cu fin discernământ tendințele artistice ale contemporaneității. Cronicar al fenomenului artistic la zi, nu pierde nici un prilej de a prezenta evenimente artistice, expoziții ale pictorilor, sculptorilor și graficienilor, deschizându-le calea spre afirmare publică, lista articolelor, inserate în antologia postumă *Eseuri și cronici plastice* (1967) fiind destul de lungă. Adeseori incomod, atrăgându-și animozități și înverșunări, **C.** a jucat un rol de prim ordin în educarea gustului public și în formarea unei științe a privirii, începând cu un „abecedar" de noțiuni, în combaterea energică a „mediocrității supraestimate" de protecționismul societății de atunci, în susținerea și impunerea valorilor autentice ale artei noastre plastice. El este, și prin expresia foarte personală stilistic, unul din făuritorii, în pofida risipirii în publicațiile vremii, limbajului plastic interbelic.

Aceeași atitudine echilibrată domină și concepția sa despre literatură, de orientare clasicistă în fond, având afinități cu Goethe și Paul Valéry. O demonstrează îndeosebi considerațiile despre proză, unde pune accent pe organizarea formei și închegarea epicului, pe obiectivitate „ca lege și temelie" a genului, în special într-o conferință din 1946, *Criza epicului în romanul contemporan* (de asemenea publicată postum, în „Manuscriptum", 1974), dar și în alte texte, precum cel dedicat lui Thomas Mann (în „Gândirea", 1930). Pentru el, importantă este obiectivarea fabulei narative, încât la Lev Tolstoi, de pildă, apreciază *Anna Karenina*, și nu *Război și pace*, care „rupe în mod voit cu legile prozei epice, introducând nemilos și radical, în mersul acțiunii, tot felul de pasagii și capitole de polemică". Coerența epică i se pare esențială, iar subiectivitatea autorului ar pretinde „o disciplină spirituală cât mai îndepărtată de eul propriu", de egotism și de narcisism. Cum „opera de artă trăiește mai mult din formă", presupunând structură, va sancționa disoluția formei romanești prin „reflexiune" și umor, „inamici ai epicului", prin implicarea digresiunii în diverse modalități de exprimare (încă de la Laurence Sterne, parantezele devin mai importante decât „acțiunea"): contemplație la Marcel Proust, eseu la Thomas Mann și Aldous Huxley, exacerbare egotică la André Gide, culminând cu „disecțiunea eului" la James Joyce, unde „monologul" lui Molly, extins în cea mai lungă frază din literatură, dinamitează, prin analiză, forma romanescă. „Analiza însă e antiartistică, în toate scopurile și procedeele ei. Arta rămâne sinteză", declară criticul. **C.** se mișcă pe spații teoretice și estetice de anvergură. Într-o altă conferință, *Romantismul german*, din 1931 (publicată în anul următor în culegerea de studii *Romantismul european*), nu se oprește doar la prezentarea, cu finețe disociativă, îndeosebi a școlilor literare de la Jena și Berlin, ci contextualizează curentul în ansamblul culturii universale: „Nu se găsește o

singură ramură de știință, de viață și de artă care să nu fi fost rodnic înrâurită de complexul enorm al romantismului german". Alteori, se dovedește un critic caustic, în prezentarea antologiei „mondiale" de poezie contemporană a lui Yvan Goll, *Les Cinq continents*, editată în 1922, cam mică și neechilibrată față de pretențiile autorului, care, neținând seama de dispariția efectivă a futurismului și a dadaismului, face o selecție „cât mai năzdrăvană", „din punctul de vedere al gramaticii bruscate și al acordurilor sparte", conchizând fără drept la replică: „A fi poet nu înseamnă întotdeauna: a striga, a lătra, a umbla în mâini". Cu exigență analizează și transpunerile din M. Eminescu, într-o postfață la o antologie din lirica sa, apărută în 1957. Trecând în revistă versiunile de până atunci, constată, mai ales în perioada incipientă, că s-a tradus „puțin, sărăcăcios și palid", condiția traducătorului fiind nu numai aceea de a cunoaște ambele limbi, în cele mai fine nuanțe, ci să aibă și talent, putere de imaginație și expresivitate, pentru a putea echivala „desfășurarea imensă a ideilor" și densitatea lirică a discursului eminescian. Abia după Unirea din 1918, scriitorii germani din România, nu numai perfect bilingvi, ci, uneori, și practicieni ai poeziei, ar fi izbutit să se apropie întrucâtva de sensibilitatea, inegalabilă, eminesciană, în versiuni notabile, iar fragmentar, cu echivalențe remarcabile (Alfred Margul-Sperber, Franyó Zoltán, Alfred Kittner, Konrad Richter, „înnoit" de Wolf von Aichelburg, ș.a.). Ca mediator între cele două culturi, **C.** s-a străduit să familiarizeze publicul românesc cu o cunoaștere adecvată a literaturii germane, prin portrete și medalioane critice ale unor scriitori contemporani (Richard Dehmel, Thomas Mann, Theodor Däubler, Georg Trakl, Rainer Maria Rilke, Franz Werfel ș.a.), cu unii întreținând relații de prietenie, și, complementar, să prezinte în reviste germane din străinătate creația românească a vremii. Dintre prozatori, îl prețuiește mai ales pe Mihail Sadoveanu, pentru „suflul elementar, caracterul spontan și liber al povestirii" și surprinderea psihologiilor ca un „rar cunoscător de oameni", pentru comuniunea omului cu natura, care avea să-l marcheze profund pe **C.** în propria sa proză. La fel procedează și în cazul traducerilor, publicând în versiune proprie, în periodicele vremii, din principalii poeți români ai momentului, uneori apăruți pentru prima dată într-o limbă străină (Tudor Arghezi, Ion Pillat, Demostene Botez, Nichifor Crainic, George Bacovia, Alexandru A. Philippide, Ion Vinea, Adrian Maniu ș.a.), sau tălmăcind în românește poezie expresionistă de Else Lasker-Schüler, Theodor Däubler și Alfred Döblin, ori, în colaborare cu prietenul său Ion Pillat, din lirica lui Georg Trakl (apropiindu-l de el pe G. Bacovia) și fragmente din proza poematică a lui Rainer Maria Rilke (*Cântecul vieții și al morții stegarului Christoph Rilke*). Până la despărțirea de Henriette Mateescu-Cisek, au tradus împreună în germană, în vederea reprezentării teatrale (fără a fi fost tipărite), piesele *Tulburarea apelor*, *Daria* și *Fapta* ale bunului său amic și coleg în diplomație Lucian Blaga, cu care a purtat și o interesantă corespondență, fiind printre puținii căruia poetul și filosoful îi încredința scrierile pentru o primă lectură (de pildă, apreciază *Eonul dogmatic* ca pe un „eveniment european", ca o „operă seculară", compară ciclul *În marea trecere* cu *Elegiile duineze* ale lui Rilke și cu lirica târzie a lui Hölderlin). Spre sfârșitul vieții, în anii '50, a fost nevoit să facă unele concesii regimului, prin tălmăcirea unor texte conjuncturale din N.D. Cocea, Mihail Sadoveanu (*Mitrea Cocor*), Zaharia Stancu, apărute, în parte (ca urmare, probabil, a interzicerii dreptului de semnătură), cu pseudonimul Werner Langenthaler.

SCRIERI: *Theodor Aman*, Craiova, 1931; *Eseuri și cronici plastice*, pref. Ion Biberi, București, 1967; *Sufletul românesc în artă și literatură*, pref. Al. Oprea, Cluj-Napoca, 1974; *Oscar Walter Cisek în scrisori*, îngr. Constandina Brezu și Ioana Cisek, pref. Dan Grigorescu, București, 1997. **Antologii:** Goethe, *Versuri în românește cu prilejul a o sută de ani de la moartea poetului*, îngr. Ștefan Nenițescu, București, 1932 (în colaborare). **Traduceri:** N.D. Cocea, *Antidynastische Pamphlete*, București, 1951; Mihail Sadoveanu, *Mitrea Cocor*, București, 1952; Zaharia Stancu, *Die Blumen der Erde*, București, 1955.

Repere bibliografice: Alfred Kittner, *Oscar Walter Cisek – eine Dokumentation*, în Oscar Walter Cisek, *Die Tatarin*, București, 1971; Roxana Nubert, *Oscar Walter Cisek als Mittler zwischen deutscher und rumänischer Kultur*, Regensburg, 1994; Peter Motzan, *Ein Meister des Vermittlungsgewerbes: Oscar Walter Cisek (1897–1966)*, SV, 1996, 4; Grete Tartler, *Deslușiri central-europene*, MS, 1998, 1–2; Rodica Pascu, *Între tradiție și modernitate. Discursul critic al lui Oscar Walter Cisek*

în paginile de artă ale revistei „Gândirea” (1923–1929), T, 2003, 2. ***G.Dn.***

CISMAŞ, Angela (16.V.1936, Româneşti–Tighina), traducătoare. Este fiica Olimpiei (n. Tacu) şi a lui Ioil Scurtu, funcţionar CFR. A absolvit Facultatea de Filologie din Bucureşti, secţia de limba şi literatura franceză, iar între 1958 și 1992 a funcţionat ca redactor, apoi ca redactor-responsabil al secţiei franceze la Editura pentru Literatură Universală, ulterior Editura Univers. A deţinut această ultimă funcţie şi în cadrul editurii RAO, în intervalul 1995–1999. A iniţiat şi a îngrijit, în redacţie, ediţii de autor aparţinând clasicilor literaturii franceze, precum Honoré de Balzac sau Gustave Flaubert, dar şi ale unor autori contemporani ca Michel Butor, Marguerite Duras, Samuel Beckett ş.a.

Ca traducătoare, dovedind o bună cunoaştere a limbilor în şi din care a transpus, **C.** s-a aplecat atât asupra unor mari scriitori francezi din secolul al XIX-lea (Émile Zola, Théophile Gautier, Hippolyte Taine ş.a.), cât şi asupra unora din secolul al XX-lea (André Gide, Julien Green, Céline, Marguerite Yourcenar ş.a.). Fără să urmărească un program anume, **C.** a tradus peste patruzeci de titluri, semnând de cele mai multe ori şi prefeţele, postfeţele şi tabelele cronologice la volumele propuse cititorului român. A semnat din când în când, în „Secolul 20” sau în „România literară”, articole dedicate unor autori precum André Malraux, Marguerite Yourcenar, Marcel Aymé, Albert Cohen.

Traduceri: Miguel de Salabert, *Exil interior*, postfaţa trad., Bucureşti, 1967; André Gide, Roger Martin du Gard, *Corespondenţă*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1973; Jules Michelet, *Scrieri alese*, I–II, îngr. trad., pref. Marin Bucur, Bucureşti, 1973; ed. 2, Bucureşti, 2007; Hippolyte Taine, *Note despre Paris. Viaţa şi opiniile lui Frédéric-Thomas Graindorges*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1976; Émile Zola, *Bucuria de a trăi*, pref. trad., Iaşi, 1978, *Cucerirea oraşului Plassans. Confesiunea lui Claude*, I–II, îngr. și pref. trad., Bucureşti, 1989; Théophile Gautier, *Scrieri despre artă*, Bucureşti, 1980; Claude Roy, *Întâlnirea de pe Podul Artelor*, Bucureşti, 1982; Marianne Pierson-Piérard, *Viaţa pasionată a Katherinei Mansfield*, Bucureşti, 1983; Edgar Quinet, *Opere alese*, I–II, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1983; Marguerite Yourcenar, *Labirintul lumii*, I–III, postfaţa trad., Bucureşti, 1986–1993; Michel del Castillo, *Noaptea verdictului*, Bucureşti, 1987; Julien Green, *Tărâmuri de departe*, I–II, îngr. trad., Bucureşti, 1990; Roger Grenier, *Florenţa ta vei părăsi-o*, Bucureşti, 1993; Patrick Modiano, *Scutit de pedeapsă*, pref. trad., Bucureşti, 1995; Louis-Ferdinand Céline, *Călătorie la capătul nopţii*, Bucureşti, 1995; Gérard Klein, *Întâmplări de parc-ar fi…*, Bucureşti, 1995; Henry de Montherlant, *Fetele*, I–IV, Bucureşti, 2000–2006; Jean Guéhenno, *Jurnalul anilor negri*, Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: Grete Tartler, *Visarea erudită*, RL, 1987, 44. ***C.Br.***

CISTELECAN, Al. [Alexandru] (2.XII.1951, Aruncuta, j. Cluj), critic și istoric literar. Este fiul Mariei (n. Baciu) și al lui Alexandru Cistelecan, agricultori. A urmat Liceul „Ady–Şincai” din Cluj (1966–1970) și Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai” din aceeași localitate, secţia română–italiană (1970–1974). A fost redactor al revistei „Echinox” și membru al grupării omonime (1974–1975). După absolvire a fost profesor la Şcoala Generală din Cehu Silvaniei, județul Sălaj (1974–1975), metodist la Casa de Cultură Orăşenească din Ştei, județul Bihor (1975–1980) și la Casa Municipală de Cultură din Oradea (1980–1987), ca redactor (1987–1993), apoi redactor-şef adjunct (1993–2006) la revista „Vatra” din Târgu Mureș, lector de literatură română contemporană la Universitatea Transilvania din Braşov (1994–2000), conferenţiar (2001–2004), apoi profesor la Universitatea „Petru Maior” din Târgu Mureş. A beneficiat de stagii de specializare profesională la Paris (1991) și Roma (1992, 1994). Din anul 2000 este doctor în filologie al Universității „Babeș–Bolyai” din Cluj-Napoca cu o teză despre Ion Pillat. A debutat în revista „Echinox” (1972) cu versuri, iar editorial cu volumul *Poezie și livresc* (1987). A ținut rubrica de cronică literară la revistele „Familia” (1975–1987), „Vatra” (1987–2005) și „Cuvântul” (1995–2004, 2006–2008) și a colaborat la majoritatea publicațiilor literare românești. A contribuit la realizarea unor lucrări colective, precum *Dicţionarul scriitorilor români* (I –IV, 1995–2002)

și *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români* (2000).

Foiletonist de vocație, dar și din „datorință", **C.** și-a sintetizat, în introducerea la *Top ten* (2000), ideile privind statutul cronicii literare. În viziunea sa, recenzentul e constrâns „să facă un discernământ veloce" și „să dea un verdict imediat asupra unui eveniment strict concret și – mai ales – strict individual". În consecință, cronicarul proferează un anumit purism speciei, conform căruia comentatorul actualității e obligat să se debaraseze atât de considerațiile teoretice, cât și de cele istorice: „Teoria literaturii îi e tot atât de utilă recenzentului pe cât îi e de folos îndrăgostitului teoria generală a femeii". Nici erudiția nu valorează prea mult aici, întrucât „recenzentul vede literatura ca pe un spectacol de monade". Tocmai de aceea, critica lui **C.** surprinde în primă instanță nu atât prin asumarea unui program sau a unei metode, cât prin exhibarea unui stil acut personal: o dicțiune eminamente (auto)ironică, turnată într-o sintaxă eliptică şi sincopată, dar unitară şi fără interstiţii, care mixează arhaismele cu neologismele și neaoşismele cu tehnicismele – o sinteză stilistică prin excelenţă livrescă, ce pare a aduce într-o conjuncţie insolită „răutățile" hâtre ale lui Cornel Regman şi reveriile hieratice lui I. Negoiţescu. Totuși, discursul lui **C.** nu este lipsit de anumite veleități teoretice și ideologice care se observă, pe de o parte, în delimitarea unei sfere proprii de investigații (axa trăire – amintire/imaginație – livresc), iar, pe de altă parte, în restructurarea editorială a cronicilor sub forma unor volume-concept. Astfel, cartea de debut *Poezie și livresc* reprezintă deopotrivă o apărare și o ilustrare a livrescului, componentă care, deși înregistrase o „continuă [...] urcare" în barometrul liricii românești din deceniul al nouălea, rămânea încă prinsă într-o „constelație de semnificații minimalizante". Pe urmele lui Adrian Marino și Al. Paleologu, **C.** reclamă dreptul la existență poetică al acestei categorii, ca expresie a unui „tip de sensibilitate ce trăiește din *mediere* și nu din frustețe și inocență, dintr-o cultură a senzației și nu din senzația pură și diformă". Totodată, criticul avansează o tipologie a poeților livrești, pe care îi împarte în „rentieri ai convenției" și „prizonieri ai convenției", în funcție de situarea lor față de fenomenul reciclării materialului cultural (ca gest „limitativ sau stimulativ, opresiv sau exaltant, ca o pură declasare sau ca o nouă valorizare"). Reprezentativi pentru prima categorie sunt Romulus Vulpescu, Al. Andrițoiu, Tudor George și, mai ales, Leonid Dimov, în timp ce maestrul absolut al celeilalte linii este Mircea Ivănescu – poet la care „accesul la real, la autenticitate e barat de această prezență străină [livrescul] care falsifică și alienează" și căruia **C.** îi consacră un studiu de anvergură. E de remarcat și că majoritatea poeților analizați (Ștefan Aug. Doinaș, Ana Blandiana, Constanța Buzea, Cezar Baltag, Ioan Alexandru, Ion Pop, Florin Mugur, Virgil Mazilescu, Mircea Ciobanu, Dan Laurențiu, Petre Stoica, Adrian Popescu ș.a.) au debutat în anii '50–'70 ai secolului trecut, selecția putând chestiona clișeul potrivit căruia livrescul ar constitui apanajul liric al generației '80. Următoarele două culegeri de cronici, *Top ten* și *Al doilea top* (2004), compun „un fel de dare de seamă, prin sondaje la vârf, despre un deceniu poetic" (1995–2004), probând o consecvență care i-a conferit lui **C.** o poziție de autoritate în critica românească de poezie de după 1989. Semnificativă e schimbarea radicală a criteriilor de evaluare, pe care criticul o justifică prin corodarea ireversibilă a postmodernismului în primul deceniu postdecembrist, ceea ce face ca formula aferentă să fie amendabilă drept „poezie leneșe" atât în varianta sa biografistă, cât și în cea livrescă. Ce-i drept, ca și în volumul de debut, **C.** probează un ecumenism generaționist desăvârșit, comentând cu aceeași comprehensiune producțiile unor autori aparținând tuturor vârstelor liricii românești postbelice. Nu la fel stau lucrurile în privința criteriilor, unde **C.** își asumă rolul de avocat al unui maximalism poetic ipostaziat ca „peripeție a principiului vizionar" și conceptualizat în formula „(neo) expresionismului". Concludente sunt, din acest punct de vedere, atât comparația discret discriminatorie între Mircea Cărtărescu („prizonier al grației, captiv al propriului talent în exces") și Ion Mureșan („cel mai mare poet al României de azi", pentru care poezia e „o iluminare spasmatică, o criză de extaz suplicial"), cât și plasarea celor „două puncte de implozie înnoitoare în poezia tânără" („rebeliunea" lui Marius Ianuș și apariția „binomului neo-expresionist" Claudiu

Komartin – Dan Coman) în descendența lirică a optzecistului ardelean. Cu toate *parti-pris*-urile inerente poziției asumate, **C.** se recomandă drept principalul analist al despărțirii de postmodernism a poeziei românești, pe fundalul emergenței unei noi „generații de creație". Rod al cercetării doctorale, monografia *Celălalt Pillat* (2000) prelungește mai vechea preocupare a criticului privind raporturile dintre memorie, imaginație și livresc. Autorul nu propune o revizuire a etapelor de creație stabilite chiar de către poet, dar, în buna descendență a New Criticism-ului american, identifică o serie de tensiuni între diversele componente ale operei pillatiene: între poetică și poezie, între transcriere și viziune, între substanță și formă ș.a. Teza centrală a cărții, enunțată la capătul unei lecturi amănunțite a poemului *Seară la Miorcani*, este că, deși perceput de exegeza anterioară (pe urmele confesiunilor proprii) drept un poet htonic, Pillat filtrează această perspectivă prin lentila elementului acvatic. Pariind cvasiexclusiv pe fenomenologia lui Gaston Bachelard (tangențial, și pe arhetipologia lui Gilbert Durand), cartea lui **C.** s-a expus reproșului de a fi recurs la o metodologie desuetă; obiecția este, însă, valabilă doar în măsura în care miza exegezei s-ar limita la cartografierea ponderii elementului acvatic în imaginarul pillatian, nu și (așa cum pare a sugera autorul) la reconstituirea modului în care imaginația trădează amintirea și împinge astfel poemele în pragul viziunii. În raport cu studiul din volumul de debut, micromonografia *Mircea Ivănescu* (2003) interesează mai ales prin discuția asupra (post)modernității poetului – și, implicit, prin definirea sa ca „anti(post)modern" –, precum și prin comparația dintre Ivănescu și Nichita Stănescu (care se desfășoară întrucâtva similar paralelismului Mureșan – Cărtărescu din *Al doilea top*). Începând cu mijlocul anilor 2000, **C.** se reorientează dinspre critica de poezie către critica memorialisticii și, apoi, către critica criticii. Ilustrativ pentru prima tendință este volumul *Aide-mémoire* (2007), care, consemnând reculul recent al genurilor biograficului, prelungește *à rebours* demersul recuperator al deceniului precedent. În proximitatea comentariilor dedicate memorialisticii se situează două volume de convorbiri: *11 dialoguri* (aproape *teologice*) (2003) și *15 dialoguri critice* (2005). O relevanță literară mai ridicată vădește mai ales ultimul, unde temele dominante sunt recuperarea întârziată a criticilor exilați (I. Negoițescu, Virgil Ierunca, Virgil Nemoianu), semnalată chiar de către cei vizați, și condițiile din ce în ce mai defavorabile ce grevează prospectiv evoluția criticii românești (fenomen punctat de Mircea Zaciu, Mircea Martin și Virgil Nemoianu). Cele două volume intitulate *Diacritice* (2007–2012) constituie un ecou, dar și o replică la „spaima de dispariție" a criticii românești din primul deceniu postdecembrist. În cronicile la cărțile lui Ion Bogdan Lefter și Virgil Podoabă **C.** combate definiția dominantă a postmodernismului românesc, expus ca „exclusivist" și „intolerant", un curent care „disprețuiește și se străduie să bagatelizeze tot ce nu ține riguros de propria paradigmă". Contrar acestei dogme, criticul propune „un postmodernism care are suspiciunea profunzimilor", „înțeles ca romantism rușinat, ca romantism recuperat prin ironia și distanța citatelor", pe care l-ar ilustra, între alții, Aurel Pantea. Având în centrul atenției critica și eseistica poeților (Liviu Antonesei, Andrei Bodiu, Mircea Cărtărescu, Magda Cârneci, Nichita Danilov, Alexandru Mușina, Radu Vancu ș.a.), *Magna cum laude*, al doilea volum din *Diacritice*, reia o serie de teme lansate în cărțile anterioare (admirația necondiționată pentru lirica lui Mircea Ivănescu, „autismul" și pluralismul critic, maximalismul poetic de extracție sacramentală, cearta cu postmodernismul în variantă optzecistă), cenzurând și de această dată excesele și idiosincraziile cu ajutorul unei ironii exemplare: „Sub ochii lui Dumitru Chioaru optzeciștii mai că nu se organizează într-un fel de a doua rezistență armată anticomunistă, doar că acuma nu în munți, ci pe la colocviile de poezie de la Sighișoara, într-o «marginalizare» asumată".

SCRIERI: *Poezie şi livresc*, Bucureşti, 1987; *Celălalt Pillat*, Bucureşti, 2000; *Top ten (recenzii rapide)*, Cluj-Napoca, 2000; *Mircea Ivănescu*, Braşov, 2003; *11 dialoguri (*aproape *teologice)*, Târgu Lăpuş, 2003; *Al doilea top*, Braşov, 2004; *15 dialoguri critice*, Braşov, 2005; *Diacritice*, I–II, Bucureşti, 2007–2012; *Aide-mémoire. Aspecte ale memorialisticii românești*, Braşov, 2007. **Antologii:** *Mircea Ivănescu 80*, Piteşti, 2011.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *„Poezie şi livresc”*, CNT, 1987, 27; Mircea Mihăieş, *Pre-vernisaj*, O, 1987, 28; Radu Enescu, *Cavalerul Cis în luptă cu livrescul*, F, 1987, 8; Regman, *Nu numai*, *174–182*; Ţeposu, *Istoria*, *191–193*; Papahagi, *Fragmente*, *244–248*; Simuț, *Incursiuni*, *254–255*; Pop, *Pagini*, *170–175*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *370–374*; Ion Pop, *O lectură nouă a operei lui Ion Pillat*, RL, 2001, 1; Nicoleta Sălcudeanu, *Celălalt Cistelecan*, CNT, 2001, 15; Camelia Crăciun, *Critică şi provocare*, OC, 2001, 68, 69; C. Rogozanu, *Pillat intrat la apă. Diluviu critic*, OC, 2001, 69; Marius Chivu, *Top şi manual de poezie*, OC, 2001, 69; Manolescu, *Lista*, III, *411–413*; Marin Mincu, *Voluptatea foiletonismului*, „Ziua literară”, 2002, 5 august; Andrei Terian, [*Al. Cistelecan*], CLT, 2004, 28, 2008, 11, E, 2005, 5–6; Alex Goldiş, *Critica de top*, ST, 2005, 7–8; Boldea, *Vârstele*, *179–183*; Grigurcu, *De la un critic*, *183–188*; Holban, *Ist. lit.*, III, *236–238*; Daniel Cristea-Enache, *Marca inteligenţei*, RL, 2008, 10; Mircea A. Diaconu, *Cel mai caragialian dintre critici...*, „Idei în dialog”, 2008, 7; Nicoleta Sălcudeanu, *Schimb de mame*, VR, 2008, 8–9; Manolescu, *Istoria*, *1372–1374*. ***A.T.***

CIŞMAN, Virgiliu N. (c. 1872 – c. 1928), poet. Familia îi era din Huşi, mama (n. Merişescu) înrudindu-se cu vechea familie boierească Vârnav, iar tatăl, Neculai M. Cişman, numărându-se printre oamenii politici ai urbei. **C.** face studiile secundare în Iaşi şi începe să scrie la publicaţii de aici, apoi la unele din Bucureşti, din 1890 colaborând la „Contemporanul”, „Biblioteca familiei”, „Generaţia nouă”, „Românul literar”, „Lumea ilustrată”, „Adevărul”, „Perdaful”, „Universul”, „Evenimentul”, „Evenimentul literar”, „Viaţa”, „Curierul de luni”, „Vatra”, „Jurnalul”, „Lumea nouă”, „Adevărul literar”, „Arta”, „Adevărul ilustrat”, „Lumea nouă literară şi ştiinţifică”, „Noutatea” (1897–1898), la care era şi redactor responsabil, „Soarele”, „Pagini alese”, „Provincia literară”, „Universul literar” ș.a. Semna şi cu pseudonimele De la Prut, Pal, St. Loreanu, Vall, Virgil N. Zgureanu, poate şi Trubadur. În acest răstimp îi apar la Craiova volumele de versuri *Din anii tineri* (1895) şi *Ploaie şi soare* (1904). După 1900 pleacă în Belgia, stabilindu-se la Bruxelles, de unde trimite veşti şi scrisori până prin 1928.

Fără a fi un poet de talent, aşa cum îl considera C. Dobrogeanu-Gherea, **C.** este autorul unor versuri adesea sensibile, fine, prelungind mai cu seamă tonalităţi eminesciene. Ca şi alţi poeţi ai epocii, el nu este atât un melancolic, cât un sentimental romanţios, înclinat spre o duioşie graţioasă. Mâhnit şi înlăcrimat la vederea suferinţei, a sărăciei, aminteşte uneori maniera poeziei delicate a lui François Coppée, din aceeaşi sentimentalitate născându-se unele tablouri idilice, artificioase, ca într-o banală litografie. Mai interesante sunt unele teme şi motive simboliste, **C.** făcând o timidă încercare de a se racorda la orientarea mai nouă a poeziei: peisaje autumnale cu arbori goi, frunze moarte şi ploi neîntrerupte, câmpuri cu corbi, ca la Jules Laforgue, oraşul, stilizat în felul lui Georges Rodenbach, ca o cetate moartă unde străjuiesc doar lebedele. Sunt cultivate, de asemenea, imagini nocturne, lunare, reci, se invocă sunete înfiorate, de flaut sau de viori, căderea apei în bazine, muzicalitatea versului devenind, câteodată, plină. Lipsit de temperamentul unui simbolist autentic, **C.** participă discret numai la familiarizarea cu o recuzită poetică nouă.

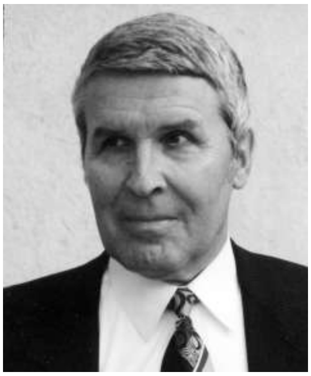
SCRIERI: *Din anii tineri*, Craiova, 1895; *Ploaie şi soare*, Craiova, 1904.

Repere bibliografice: Dobrogeanu-Gherea, *Opere*, VII, *120*; Dafin, *Iaşul*, I, *82–84*; *Dicţ. lit. 1900*, *185*. ***G.D.***

CITIŢI-MĂ!, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, între 1 şi 30 ianuarie 1909 (cinci numere). Redacţia intenţiona ca revista să aibă un destin distinct în publicistica bucureşteană: „Sunt atâtea probleme de interes obştesc care ar trebui discutate în chip nepărtinitor. Aceasta ne propunem să o facem noi, cei câţiva tineri entuziaşti grupaţi în jurul acestei reviste. Scopul nostru fiind a pătrunde în căminul familiilor, spre a le da o materie aleasă, educativă şi distractivă în acelaşi timp, se înţelege de la sine că vom cultiva literele, artele şi ştiinţele, relevând însă şi însemnatele probleme care se agită în lumea noastră politică, fără ca noi să facem însă politică de militanți” (*E loc și pentru noi*...). Utilizarea unor pseudonime apăsat netransparente (Nică Simbolistru, Gogu T., Don Piedro, Fănică Răsuceanu, Sisoe, Miro, Mihnea) şi rămase exclusiv în paginile **C.**, probabil veleitari sau prea tineri în ale scrisului, provoacă cititorului o notă de nemulţumire, deşi câteva dintre textele iscălite astfel sau neasumate în vreun alt fel sunt, literar, menţionabile: *Romanţă din Granada*, *Zădărnicia vieţii* (sonet), *Romanţa polului* (imitaţie după *Romanţa cheii* a lui Ion Minulescu), dar mai ales povestirea științifico-fantastică *În planeta Marte. Impresiuni de călătorie.* Dincolo

de poeziile lui I.U. Soricu (*Piatra*, *Pe lângă mine treci*), de *Somnul iubitei* (G. Topîrceanu), de *Sonetul* lui I. Saint-Georges venit „din Botoşani", se remarcă traducerile din E.A. Poe (*Umbră*) şi din Heinrich Heine (*Noaptea cu-a sa umbră*, *Cântec*), ambele semnate Ricard D. Ioan, același care în 1908 îl tălmăcea pe Lessing pentru „Universul" (*Hoaţa*) şi tot în 1909 pe Heine, pentru bilunarul „Democraţia" din Craiova. Lângă traduceri se aşază număr după număr amabile, curtenitoare, „cugetări despre femei" selectate din scrierile lui Balzac, Dumas-fiul, Schopenhauer, Edmond şi Jules de Goncourt, din Carmen Sylva. În ciuda unei literaturi modeste artistic, **C.** e alcătuită profesionist, fiecare număr având un editorial scris cu pricepere, cu o bună stăpânire a subiectului (*Confederaţia balcanică*, *Va fi război?*, *Aniversarea Unirii – semicentenarul*), şi o rubricaţie variată: „Ecouri", „Surprize" – cu informaţii şi ştiri diverse, „Sfaturi şi reţete" ori „Reţete şi sfaturi" medicale, casnice, gospodăreşti, „Cronici femenine" – cu noutăţi teatrale (de pildă, despre apropiata premieră la Teatrul Naţional cu drama istorică *Apus de soare* a lui B. Delavrancea), „Bibliografii". În afara rubricilor sunt un număr considerabil de articole cu caracter ştiinţific şi curiozităţi din diverse domenii ale ştiinţei: *De ce cântă stâlpii de telegraf?*, *Pietrele preţioase bune la ceva?*, *Curenţii telurici*, *Când cade Paştele?*, *Raportul dintre sunet şi culoare*, *Telefonia fără fir*, *Isteria la bărbaţi* şi chiar un eseu despre drama clasică şi drama burgheză. Tipărirea prozei *Iluzie* de Ioan Adam ar putea fi motivată de vecinătatea în pagină cu portretul amical dedicat scriitorului, acum stabilit în Călăraşi, ca magistrat. ***R.P.***

CITIŢI-MĂ, revistă apărută la Bucureşti, lunar, între decembrie 1921 şi martie 1922, sub conducerea lui Ion Minulescu şi a lui Liviu Rebreanu. **C.** publică „numai lucrări originale şi inedite de cei mai de seamă scriitori români, şi traduceri din marii scriitori streini […] în 64 de pagini format mare, cu coperta ilustrată în două culori şi cu numeroase viniete în text", cu iniţiale ornate de motive vegetale. Colofonul conţine pe lângă informaţiile privitoare la sediul redacţiei şi al administraţiei, numele desenatorului titlurilor – variate, pline de fantezie grafică – H. Furch – şi al stabilimentului grafic – E. Marvan – ce execută clişeele, iar sumarul menţionează autorii desenelor şi ai frontispiciilor, graficienii Teodorescu-Sion şi Maur. Cu o structură de magazin literar, **C.** tipăreşte cu predilecţie schiţe şi nuvele de Gala Galaction (*Moşneagul cu ochii albaştri*, *Crăciunul sfântului copil Teodor*), Ioan Slavici (*Pe povârniş*), Ion Agârbiceanu (*Amurg*), V. Demetrius (*Omul întârziat, Poveste adevărată scrisă fără meşteşug şi fără intenţii*), Victor Eftimiu (*Biserica sfinţilor fără-de-nume*), N. Davidescu (*Crima din Strada Nopţii*, *Aventura Sfântului Ion*), Ion A. Bassarabescu (*Calvarul lui Amedeu Burdea*). Se mai reţin *Soldatul care păzeşte satul* de Camil Petrescu, de fapt un fragment din romanul *Ultima noapte de dragoste întâia noapte de război*, ampla nuvelă *De vorbă cu necuratul* de Ion Minulescu, compusă „în memoria poetului Oreste, cu care atâţia ani de-a rândul am petrecut în preajma vechii frontiere de la Predeal, pe care el nu a avut norocul s-o vadă mutată până aproape de Tisa", şi nuvela lui Duiliu Zamfirescu *O partidă în trei: John James contra mormonilor*, localizată şi datată „Cannes, 1921". Versurile, puţin numeroase (cele patru numere apărute conţin numele a doar cinci poeţi puse în fruntea câte unei piese: Ion Minulescu, *Nocturnă*, Alfred Moşoiu, *Minciuna*, N. Davidescu, *Cartea dragostei*, Claudia Millian (*Noapte*, *Prăbuşire*), poartă pecetea simbolistă, punând astfel accentul modernist revistei. Oarecum stingher în acest concert de generaţie apare Ion Pillat, cu *Jucării*, din ciclul *În trecutul viu*. Paginile afectate traducerilor îi selectează din aceeaşi literatură modernistă pe Guillaume Apollinaire (*Moartea Salomeei*) şi Henri de Régnier (*Secretul contesei Barbara*), pe Maurice Maeterlinck (*Minunea Sfântului Anton*) – tălmăciţi de I.M., iniţiale sub care se identifică Ion Minulescu. La iniţialele numelui apelează de altfel şi ceilalţi traducători: Liviu Rebreanu (Knut Hamsun, *Moartea lui Glahn. Un document din anul 1861*), N. Davidescu (Villiers de L'Isle-Adam, *Regina Isabela*), de câteva ori probabil Th. Stoenescu (Jules Lemaître, *Şcoala regilor*, Giovanni Papini, *Ziua nerestituită*) şi, la fel, un F.F. (Joseph şi Karel Čapek, *Cina macabră*). Teatrul original se reduce la actul *După paravan* al Claudiei Millian. În acord cu structura formală, numărul 4 anunţă pe coperta a treia scriitorii numerelor viitoare, dar acestea rămân o promisiune, **C.** oprindu-şi apariţia pe neaşteptate. Alţi colaboratori: N. Batzaria, Carol Ardeleanu, D. Caselli, N, Budurescu, Vasile Savel, Al. Cazaban. ***R.P.***

CIUBOTARU, Ion H. (28.I.1940, Arborea, j. Botoşani), etnolog, istoric literar.

Este fiul Elenei (n. Sauciuc) şi al lui Haralambie Ciubotaru, ţărani. După ce face liceul la Dorohoi şi, între 1961 şi 1966, Facultatea de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, devine muzeolog la Muzeul Etnografic al Moldovei din Iaşi (1966–1967), iar din 1968 cercetător la sectorul de folclor al Centrului de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor (azi Institutul de Filologie Română „A. Philippide") al Academiei Române, Filiala Iaşi. Îşi ia doctoratul în etnologie cu teza *Cântecul funerar şi contextul său etnografic pe Valea Şomuzului Mare*, susţinută la Universitatea din Cluj-Napoca în 1978. Colaborează la *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979; Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei RSR), redactând articole despre folclorişti, genuri, specii folclorice şi reviste de specialitate. Din 1991 este profesor asociat la Facultatea de Istorie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi şi între 1992 şi 2003 director al Centrului Judeţean al Creaţiei Populare Iaşi. Din 1999 este profesor la Facultatea de Litere a Universităţii ieşene. Debutează în 1965 la „Viaţa studenţească". Mai colaborează la „Anuarul de lingvistică şi istorie literară", „Anuarul de folclor", „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei", „Convorbiri literare", „Cronica" ş.a. Din iniţiativa şi sub îngrijirea sa au apărut, între 1979 şi 1991, *Caietele Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei* (zece volume). E prezent cu studii în mai multe volume colective, participă la realizarea *Dicţionarului general al literaturii române*, distins pentru primele două volume (2004) cu Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei Române. E căsătorit cu Silvia Ciubotaru, etnolog.

În principalele lucrări ale lui **C.**, fie că este vorba de cercetarea unei localităţi, precum în *Vânătorii* (1971, în colaborare cu Silvia Ionescu [Ciubotaru]), fie a unui gen, fie a unei zone etnografice, tratarea este de regulă monografică. Cercetarea ceremonialului funebru din Moldova are, prin Dimitrie Cantemir, A. Lambrior, T.T. Burada, S. Fl. Marian, Elena Niculiţă-Voronca şi Tudor Pamfile, o veche tradiţie. Dar **C.** propune în *Marea trecere* (1999) nu o confirmare a credinţelor şi practicilor consemnate de S. Fl. Marian în urmă cu mai bine de un secol, ci un studiu monografic modern, atât prin culegerile efectuate cu aparatură specializată, cât şi prin dezvoltările teoretice de temeinică ţinută ştiinţifică. Fenomenul este abordat în întreaga sa complexitate, având în vedere şi zonele ignorate până atunci sau mai slab cercetate. Într-o primă secţiune a studiului autorul analizează contextul etnografic al cântecului funerar în Moldova, iar în cea de-a doua sunt avute în vedere cântecele de înmormântare, bocetele, cântecele ritual-ceremoniale, „versurile" funebre. Bocetele îi reţin cu precădere atenţia, fiindcă ele „se remarcă prin realizări artistice deosebite şi prin capacitatea de a pune în evidenţă procesul de liricizare ce caracterizează acest gen pe întreg spaţiul carpato-dunărean". Un bogat capitol inventariază motivele existente în cântecele funebre din Moldova. În *Valea Şomuzului Mare* (I–II, 1991) **C.** realizează o monografie nu doar a spiritualităţii zonei situate în Podişul Sucevei, ci şi a coordonatelor ei etnografice. Investigarea etnografică şi folclorică a cincizeci de localităţi, de-a lungul a mai bine de două decenii, a determinat lărgirea ariei de cercetare, mulţi locuitori din zonă fiind urmaşii unor băjenari din Transilvania. Constatarea unor identităţi între folclorul şomuzean şi cel transilvănean i-a impus lui **C.** şi cercetarea satelor de peste munţi, de unde au venit cu secole în urmă băjenarii. De altfel, cercetarea fenomenelor într-un context mai larg este un principiu metodologic al etnologului. Antologia din volumul al doilea cuprinde – cum s-a remarcat – „texte de o rară frumuseţe şi valoare documentară" (Nicolae Bot). Cu masiva lucrare *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare* (I–III, 1998–2005; Premiul „Simion Florea Marian" al Academiei Române), **C.** aduce o contribuţie majoră la clarificarea unei probleme îndelung controversate, şi anume dacă aşa-zişii ceangăi sunt, cum susţin unii specialişti maghiari, „grupul etnic maghiar cel mai de răsărit" sau sunt români. **C.** a întreprins, timp de mai bine de trei ani, cercetări în toate satele locuite de catolicii moldoveni în judeţele Bacău, Iaşi, Neamţ şi Vrancea, le-a cercetat civilizaţia şi cultura, i-a lăsat pe numeroşii săi informatori să-şi expună nestingheriţi opiniile asupra originii şi

apartenenţei lor etnice, asupra limbii pe care o vorbesc. Întreaga demonstraţie a cărţii – în care sunt incluse imagini color grăitoare şi impecabil tipărite – fundamentează ideea că atât formele de civilizaţie, cât şi cele de cultură ale catolicilor din Moldova „se încadrează atât de firesc în patrimoniul civilizaţiei noastre rurale, încât adevărul este greu de escamotat". Nota dominantă în monografia *Petru Caraman. Destinul cărturarului* (2008) este dată de respectul fără margini pentru omul Caraman și de prețuirea la superlativ a operei sale. Numele lui – scrie **C.** – poate fi aşezat în galeria unor cărturari precum Dimitrie Cantemir și B.P. Hasdeu, opera sa având un vast „orizont enciclopedic". Fiecare capitol al monografiei vine cu o informație exhausivă, întrucât autorul ei a avut acces la arhiva lui Petru Caraman, căruia i-a şi editat numeroase lucrări lăsate în manuscris. **C.** a elaborat şi a impus proiectul de alcătuire a Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei la Institutul de Filologie Română „A. Philippide" din Iaşi, în cadrul căreia universul culturii populare din aceste zone este investigat sub toate aspectele, fondul arhivistic conţinând peste 170 000 de documente etnofolclorice.

SCRIERI: *Chestionar folcloric și etnografic general*, Iași, 1970; *Vânătorii* (în colaborare cu Silvia Ionescu [Ciubotaru]), Iaşi, 1971; *Ornamente populare tradiționale din zona Botoşanilor. Cusături, ţesături* (în colaborare cu Silvia Ciubotaru), Botoşani, 1982; *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova (Marea trecere)*, cu un capitol de etnomuzicologie de Florin Bucescu şi Viorel Bârleanu, Iaşi, 1986; *Ornamente populare tradiţionale din Moldova. Cusături, ţesături* (în colaborare cu Silvia Ciubotaru), Iaşi, 1988; *Valea Şomuzului Mare. Monografie folclorică*, I–II, cu un capitol de etnomuzicologie de Florin Bucescu şi Viorel Bârleanu, Iaşi, 1991; *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, I–III, Iaşi, 1998–2005; *Marea trecere. Repere etnologice în ceremonialul funebru din Moldova*, Bucureşti, 1999; *Gherăeşti. Un sat din ţinutul Romanului* (în colaborare), Iaşi, 2003; *Petru Caraman, Destinul cărturarului*, Iaşi, 2008; *Ouăle de Paşi la români. Vechime, semnificații, implicații ritual – ceremoniale,* Iași, 2012. **Culegeri:** *Folclor din ţinutul Rădăuţilor*, pref. Vasile Adăscăliţei, Suceava, 1969 (în colaborare cu Vasile Adăscăliţei); *Teatru folcloric din judeţul Iaşi*, pref. Vasile Adăscăliţei, Iaşi, 1969 (în colaborare cu Vasile Adăscăliţei); *Cântece şi strigături din judeţul Botoşani*, pref. edit., Botoşani, 1980. **Ediţii:** Petru Caraman, *Literatură populară*, introd. edit., Iaşi, 1982, *Descolindatul în orientul şi în sud-estul Europei*, postfaţa edit., Iaşi, 1997, *Studii de etnografie şi folclor*, postfaţa edit., Iaşi, 1997 (în colaborare cu Ovidiu Bârlea), *Kochanowski–Dosoftei, Psaltirea în versuri*, introd. Al. Andriescu, Iaşi, 2005, *Vechiul cântec popular ucrainean despre Ștefan Voievod și problemele lingvistico-etnografice aferente*, introd. edit., Iași, 2005.

Repere bibliografice: *Dicţionarele literare şi locul lor în cadrul culturii româneşti contemporane*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; Ion Cuceu, *Folclor poetic. „Cântece şi strigături din judeţul Botoşani"*, AAF, 1981; Ion Cuceu, *Caietele Arhivei de Folclor*, AAF, 1983; Nicolae Bot, *Caietele Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei*, AAF, 1987; Nicolae Bot, *„Valea Şomuzului Mare"*, AAF, 1991–1993; Cornea, *Semnele*, *23–28*, *267*, *310–311*; Nicolae Edroiu, *„Catolicii din Moldova. Universul culturii populare"*, SUB, Historia, 1999, 1–2; Dumitru Pop, *O monografie etnologică esenţială*, TR, 2003, 9; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *237–240*; Antonio Patraş, *Cărturarul sub vremi*, CL, 2008, 10; *In Honorem prof. univ. Ion H. Ciubotaru*, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei", Iaşi, 2010 (volum special); Datcu, *Miscellanea*, *437–439*. ***I.D.***

CIUBOTARU, Mihail I. (11.X.1936, Nicoreni–Bălţi), poet, traducător. Este fiul Anei (n. Tcaci) şi al lui Ion Ciubotaru, ţărani. Urmează clasele primare şi şcoala medie în satul natal şi este absolvent al Facultăţii de Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă" din Chişinău (1958). Debutează în 1953, cu un ciclu de versuri, în „Tinerimea Moldovei" şi frecventează cenaclul literar al aceluiaşi ziar, la care din 1963 deţine funcţiile de redactor şi de secretar de redacţie, ulterior fiind secretar de redacţie al revistei „Moldova" (din 1966), redactor-şef adjunct al săptămânalului „Literatura şi arta" (1977), consilier al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească (din 1979). Debutează editorial cu volumul *La bunici* (1972). Mai semnează Mihail Nicoreanu.

Apariţia, în 1973, a cărţii de versuri *Linia* este salutată de Grigore Vieru şi de Victor Teleucă pentru responsabilitatea autorului ei faţă de cuvântul scris. Aici **C.** depăşeşte canoanele dominante în epocă şi propune un limbaj modernizat. Spiritul romantic din primele culegeri este înlocuit ulterior de o poezie cerebrală, polemică, în care intuiţia metaforică susţine percepţia interogativă a existenţei. Suspectat că se complace în aluzii echivoce sau chiar enigmatice, în atitudini adesea derutante, în emiterea unor idei discutabile sau inacceptabile, poetul, în urma unui denunţ către oficialităţile comuniste, va avea de suferit consecinţe grave: volumul *Temerea de obişnuinţă*, apărut în 1977, este scos din librării şi din biblioteci, iar **C.** demis din funcţii. (Compensatoriu, în 1992 i se va acorda pentru acest volum Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.) În fond, a împărtăşit acelaşi

destin cu Ion Vatamanu, Dumitru Matcovschi şi Petru Cărare, cărora li s-a interzis, de asemenea, publicarea unei cărţi. Rămas fără surse de existenţă, poetul va face traduceri din A.S. Puşkin, Pavel Antokolski, Andrei Voznesenski, din Saadi ş.a. Contrar tonului triumfalist al realismului socialist, **C.** va fi tentat să vadă în poezia sa şi reversul medaliei: mitului înălţării îi corespunde alt mit, al căderilor: „Unde cădea Icar/ marea tălăzuia un străvechi vis milenar,/ unde cădea Manole/ creştea mănăstire cu sfinte cupole,/ unde cădea Gagarin/ Pe vâlcea mormânt de foc se făcea.// Târziu, stau pe iarba unde totul se petrecu./ Unde-au fost ei, unde sunt eu, unde vii tu/ aud îndesindu-se mitul în piramidă să dea/ loc celor care încă vor cădea" (*Mitul căderilor*). Spiritul care unea generaţia lui este exprimat în mai multe poezii dedicate colegilor de breaslă. Ceea ce defineşte aceste dedicaţii este percepţia exactă a felului de a fi în literatură al fiecăruia şi expresia poetică fidelă stilului lor. Într-un timp în care valorile româneşti erau calificate drept naţionalism, demersul liric al lui **C.**, captat într-o anumită măsură şi de o tematică „la ordinea zilei", era orientat spre identificarea unor începuturi, a unor resurse folclorice. Întoarcerea la rădăcini ia forma căutării „punctului de sprijin", a delimitării „liniei" proprii: „Coboară-te-n jos până la/ rădăcina copacului,/ şi mai în jos până la rădăcina izvorului,/ şi mai în jos până la/ rădăcina pământului. –/ peste tot, clar sunător, auzi-vei un nume" (*Închinare*). Poetul se va orienta spre oralitatea laconică, plină de sensuri, spre rostirea în proză, dar şi spre versul modelat de sonurile tradiţionale, cu rime perfecte, cu imagini metaforizante. Peisajele tind să dea contur unei viziuni bogate în detalii relevante, rod al unei imaginaţii artistice viguroase. Ulterior peisajele, mai interiorizate, vor arăta altfel: din ele face parte şi pustia cu osuarele bătrâne: „Prin pustia fără de nisip treceam,/ treceam ca spre adăpători caravanele,/ treceam spre osuare bătrâne, necesitam/ măduva, vasul de sânge, sudura firescului/ (prin pustia fără de nisip)/ şi soarele crăpa ca piatra pe inimă,/ şi inima vuia trăgându-şi cerul pe chip,/ şi noi treceam, treceam ca printr-un somn al memoriei/ prin pustia fără de nisip…" (*Prin pustia fără de nisip*). Pe de o parte, timpul îi cântă cântecul său, învolburat „de stoluri de idei şi vise", iar pe de alta, poetul e conştient că „e-n modă raţionalismul". El cunoaşte poezia rusă în vogă, avându-i în prim-plan pe Andrei Voznesenski, Evgheni Evtuşenko, Bella Ahmadulina, de elanul cărora a fost influenţat un timp. Memoria este invocată, în aceste condiţii, pentru echilibru: „în lume sunt şi locuri ce ne dor/ sunt vremuri ce ne dor". Iubirea e filtrată prin lirismul eminescian, sau, altă dată, prin cel folcloric, fiind vizibilă însă şi amprenta unui timp în care erau la modă accente ale monumentalului şi ale festivismului. Dacă în anii '70 ai secolului trecut poezia revenirii acasă este alimentată de prozaizare, ulterior autorul etalează alt registru, mai incisiv, mai provocator: „Hoţ sau sultan, la Ungheni toată lumea aşteaptă,/ Trenul (reptilă modernă) decis ca o replică vine/ Urlă pe curbă U! U! Ferecat, dătător de speranţă,/ Toată lumea vibrează, hoţ sau sultan, la Ungheni/ Soarele încă n-a răsărit, luna mai stă, solz alb,/ Gara e luminată de sânii doamnei de pe peron…" (*Parcă trecui pe sub o apă stufoasă*). File de istorie recentă sunt decupate cu şi mai multă directeţe, rezumând o experienţă şi puterea de a crede în adevăr.

SCRIERI: *La bunici*, Chişinău, 1972; *Linia*, Chişinău, 1973; *Grădina*, Chişinău, 1974; *Temerea de obişnuinţă*, Chişinău, 1977; *Întoarcerea către leagăn*, Chişinău, 1981; *Punct de sprijin*, Chişinău, 1982; *Te ţine minte iarba*, Chişinău, 1984; *Întrebarea*, Chişinău; 1984; *Răsai*, Chişinău, 1986; *Toboşarul*, Chişinău, 1987; *Un loc în vreme*, Chişinău, 1989; *Noi, picătura de sânge*, Timişoara, 2002; *Viaţa fulgerului*, Bucureşti – Chişinău, 2004; *101 poeme*, Bucureşti, 2010. **Traduceri:** Radovan Zogovici, *Îndărătnicia strofelor*, îngr. trad., pref. Nazim Hikmet, Chişinău, 1975; Mihail Lukonin, *Drum*, îngr. trad., pref. Serghei Narovciatov, Chişinău, 1976; Pavel Antokolski, *A patra dimensiune*, îngr. trad., pref. Ion Ciocanu, Chişinău, 1977; Andrei Vosnesenski, *Versuri*, postfaţă Ion Ciocanu, Chişinău, 1979; Miroslav Valek, *Apropieri*, îngr. trad., pref. Mihai Cimpoi, Chişinău, 1980; Saadi, *Poeme şi gazeluri*, îngr. trad., pref. Mihai Cimpoi, Chişinău, 1982; Aleksandr Puşkin, *Evgheni Oneghin*, Chişinău, 1987.

Repere bibliografice: Andrei Ţurcanu, *Poezia aspiraţiei*, „Nistru", 1973, 5; Anatol Ciocanu, *Nobila muncă de tălmăcitor*, LA, 1980, 18 septembrie; Tudor Palladi, *Intre credinţă şi iubire*, „Nistru", 1981, 10; Nicolae Bătrânu, *Intuiţia bucuriilor simple*, LA, 1981, 13 august; Tudor Palladi, *Punctul de sprijin*, „Nistru", 1983, 9; Victor Teleucă, *Bucuria reciprocă: omul şi pomul*, „Moldova socialistă", 1987, februarie; Andrei Hropotinschi, *„Temerea de obişnuinţă" şi fenomenul salierismului. O carte tăiată şi un poet viu*, „Moldova literară", 1997, februarie (grupaj special); Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 196–197*; Cimpoi, *Critice*, IV, *230–233*; *Mică encicl.*, *151–162*; Dolgan, *Poezia*, *559–579*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *273–277*.

A.Bn.

CIUBOTARU, Silvia (28.XII.1947, Botoşani), etnolog. Este fiica Alexandrinei Ionescu (n. Enescu) şi a lui Constantin Ionescu, profesori. După ce urmează şcoala elementară şi liceul la Botoşani şi Suceava, e studentă la Facultatea de Filologie, secţia română–italiană, a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi (1966–1971). Devine cercetător ştiinţific la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor (azi Institutul de Filologie Română „A. Philippide") din acelaşi oraş. Obţine titlul de doctor în filologie (1995) cu teza *Ceremonialul nupţial în spaţiul etnofolcloric moldovenesc*, susţinută la Universitatea „Babeş–Bolyai" din Cluj-Napoca. Debutează în 1970 la „Alma Mater". Mai colaborează la „Anuar de lingvistică şi istorie literară", „Anuarul de folclor", „Anuarul Arhivei de Folclor", „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei", „Cronica", „Revista română" ş.a.

Etnologia a dat, în secolul al XIX-lea, prin Elena Sevastos (*Nunta la români*, 1889) şi S. Fl. Marian (*Nunta la români*, 1890), iar peste un secol, prin cercetările monografice semnate de **C.**, *Strigături din Moldova* (1984), *Nunta în Moldova* (2000) şi *Obiceiuri nupţiale din Moldova* (2009), cele mai ample studii asupra obiceiurilor nupţiale. În *Strigături din Moldova* autoarea a inserat un amplu capitol de strigături la nuntă, unele punctând principalele momente ale evenimentului, altele adresate mirilor, nunilor, socrilor, nuntaşilor, bucătăreselor, toate aceste categorii fiind examinate şi sub raportul modalităţilor artistice. Monografia *Nunta în Moldova* nu le repetă pe cele ale înaintaşilor, ci, fără să le ignore, aşa cum nu ignoră nici alte contribuţii în domeniu privind spaţiul moldovenesc ori celelalte zone etnofolclorice, este construită cu deosebire pe fondul documentar existent în Arhiva de Folclor a Moldovei şi Bucovinei de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide" din Iaşi, unde se află documente privitoare la obiceiurile maritale provenind din aproape şase sute de localităţi moldovene, fond la alcătuirea căruia autoarea a contribuit substanţial prin cercetări directe pe teren. Ceea ce personalizează studiul este unghiul de vedere contemporan asupra nunţii, fenomen care, deşi îşi păstrează omogenitatea, deoarece nu a resimţit din partea urbanizării din ultima jumătate de secol un impact prea puternic, a suferit totuşi unele transformări: au dispărut astfel unele practici primitive, cum era „căzutul pe vatră", a intrat în desuetudine încurarea cailor, socrul nu-i mai dăruieşte mirelui „calul de ginere" ş.a. În genere, ceremonialului nupţial, comprimat, i s-a adăugat un repertoriu liric şi muzical suplimentar. Alt domeniu, investigat în *Folclorul medical din Moldova* (2005), beneficiază de un tip de cercetare similar, în structura cărţii ce-i este dedicată intrând nu numai studiul tipologic, ci şi un corpus de texte.

SCRIERI: *Vânătorii* (în colaborare cu Ion H. Ciubotaru), Iaşi, 1971; *„Bătrâneasca". Doine, bocete, cântece şi jocuri din ţinutul Rădăuţilor* (în colaborare cu Florin Bucescu şi Viorel Bârleanu), Iaşi, 1979; *Ornamente populare tradiţionale din zona Botoşanilor. Cusături, ţesături* (în colaborare cu Ion H. Ciubotaru), Botoşani, 1982; *Strigături din Moldova*, cu un capitol de etnomuzicologie de Viorel Bârleanu şi Florin Bucescu, Iaşi, 1984; *Ornamente populare tradiţionale din Moldova. Cusături, ţesături* (în colaborare cu Ion H. Ciubotaru), Iaşi, 1988; *Nunta în Moldova*, Iaşi, 2000; *Folclorul medical din Moldova*, Iași, 2005; *Obiceiuri nupțiale din Moldova*, Iași, 2009. **Ediţii:** Petru Caraman, *Colindatul la români, slavi şi la alte popoare*, pref. Ovidiu Bârlea, Bucureşti, 1983, *Conceptul frumuseții umane reflectat în antroponomie la români și în sud-estul Europei*, introd. Ion H. Ciubotaru, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Ion Cuceu, *Caietele Arhivei de Folclor*, AAF, 1983; Nicolae Bot, *Caietele Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei*, AAF, 1987; Ion Şeuleanu, *„Nunta în Moldova"*, ST, 2000, 4; Datcu, *Dicţ. etnolog., 240–241*; Ioana Repciuc, *Silvia Ciubotaru la 60 de ani*, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei", 2007. ***I.D.***

CIUCHI, Eugen (17.XII.1883, Obârşia, j. Bacău – 17.III.1962, București), poet, traducător. Fiu de ţăran, urmează şcoala primară în satul natal, apoi liceul la Bacău, fiind coleg de clasă cu viitorul poet G. Bacovia. Se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, pe care o va absolvi în 1908. O vreme profesor de liceu în Bucureşti, din 1914 lucrează ca bibliotecar în cadrul Fundaţiei Universitare „Carol I", iar în 1927 conduce Institutul de Arte Grafice Convorbiri Literare. Arestat în 1944, are un timp domiciliu forţat la Focşani.

C. a colaborat cu versuri, articole, recenzii şi însemnări de jurnal (*Clipe fugare*) la „Sămănătorul" (unde debutează în 1903), Făt-Frumos", „Tribuna liberală", „Cuvântul", „Cosinzeana", „Vieaţa nouă", „Steagul", „Stejarul", „Florile dalbe", „Analele Dobrogei", „Dreptatea" (Chişinău), „Drepturile femeii", „Preocupări literare", „Fântâna darurilor", „Păstorul Tutovei" ş.a. Din 1910 până în 1938 a semnat, cu o tenacitate lipsită de relief, în „Convorbiri literare". Nu a publicat nimic în

săptămânalul „Stânga” (1932–1933), unde a fost secretar de redacţie. A tradus, în periodice, din Horaţiu, Goethe, Arvers, Jean Richepin ş.a. În 1920 îi apare tălmăcirea, corectă, cu unele echivalenţe norocoase, a fabulelor lui La Fontaine. A mai transpus în româneşte o carte de proză a lui Charles Wagner, *Viaţa cumpătată*. În comentariile literare, cu mici incursiuni în arie estetică, **C.** se declară, în spirit maiorescian, un adept al artei netendenţioase (izvodită în „uitare de sine”) şi un partizan al revizuirii continue a valorilor, „în perspectiva nesfârşirii”. Alte „observări” au în vedere poveştile lui Ion Creangă, poezia lui Octavian Goga, junimismul şi sămănătorismul, rolul imaginilor în literatură. Impresionist în fond, **C.** se amăgeşte a fi un spirit teoretic. Ca poet, **C.** este, în îngânările lui epigonice, de un eminescianism impenitent – *Din taina vieţii* (I–IV, 1915–1935). Versificând lejer, el se menţine într-un minorat al expresivităţii, fluenţa molcomă a romanţelor sale smulgându-se arareori din făgaşul banalităţii. Mai suspinând, mai îngândurându-se adică filosoficeşte, poetul cultivă o suită de stări din care nu lipsesc refugiul în visare şi înseninările în sânul naturii prietene, jalea după iubirea care s-a stins, resemnarea. „Cântecele”, urzite în dorul făpturii îndrăgite, sunt tincturate de tristeţea singurătăţii. Melancolia nu exprimă numai o frustrare afectivă, ci colorează, stins, şi sentimentul zădărniciei. Între euforia unor clipe şi spasmul de anxietate pe care îl provoacă vremelnicia, pătimitorul îşi caută un reazem în iubirea care, ostoindu-i zbuciumul, îi dă câteodată iluzia înveşnicirii. În afară de sonete, pasteluri, elegii, „doine” de rapel politic, **C.** scrie şi strofe de glăsuire patriotică, schiţând, cu elemente de atmosferă sumbră, priveliști „din război” – *Din vremi întunecate* (1922). Discursivismul ia locul aici oftaturilor şi încruntărilor din lirica de elan amoros şi ifos cogitativ.

SCRIERI: *Din taina vieţii*, I–IV, 1915–1935; *Din vremi întunecate*, Bucureşti, 1922. **Traduceri:** La Fontaine, *Fabule*, I–II, Bucureşti [1920]; Charles Wagner, *Viaţa cumpătată*, pref. Emil I. V. Socec, Bucureşti, f.a.

Repere bibliografice: C. Sp. Hasnaş, *„Din taina vieţii”, poezii de Eug. Ciuchi*, FLR, 1915, 33; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *403–404*; Predescu, *Encicl., 199*; Georgeta Loghin, *La Fontaine în literatura română*, Iaşi, 1981, *89–94*; Budău, *Bacăul lit., 157–158.* ***F. F.***

CIUCHINDEL, Constantin (22.I.1926, Tecuci – 15.XII.1996, Bucureşti), folclorist. Este fiul Nataliei (n. Șendrea) și al lui Ion Ciuchindel, cizmar. După studii liceale la Tecuci (1937–1945) şi cursuri la Facultatea de Filologie a Universităţii din Cluj (1945–1949), devine profesor de liceu la Cluj (1949–1950), redactor şi secretar de redacţie la „Gazeta învăţământului” (1950–1951), consilier tehnic şi director la Biblioteca Academiei RPR (1951–1954), cercetător şi secretar ştiinţific la Institutul de Istorie Literară şi Folclor din Capitală (1954–1960), profesor secundar tot aici (1960–1964), profesor la Universitatea din Galaţi, până la pensionare. Este doctor în filologie, la Universitatea din Iaşi, cu teza *Povestea lui Archirie filosoful* (1972). Colaborează la „Almanahul literar”, „Ateneu”, „Limbă şi literatură”, „Orizont”, „Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor”, „Steaua” ş.a.

În *Povestea lui Archirie filosoful, carte populară din secolul al XVII-lea* (1976), pe lângă originea, datarea şi filiaţia textelor, **C.** examinează diversele versiuni, fondul istoric, biblic şi fondul ei folcloric, cartea populară nefiind doar „o operă eminamente istorică sau un roman istoric”. Spre deosebire de Joseph Halévy, care nega orice tangenţă a acestei cărţi populare de origine babiloniană cu folclorul altor popoare, **C.**, în acord cu Theodore Reinach şi Emmanuel Cosquin, o raportează la „fantezia naivă a primelor popoare”. El remarcă, pe de o parte, preluări din tezaurul folcloric oriental, iar pe de alta semnalează, în variantele ei româneşti, pecetea oralităţii populare. Ediţia *Folclor vechi românesc* (1990) aduce o importantă contribuţie la cunoaşterea unora dintre cele mai vechi atestări ale folclorului românesc, antologhează texte manuscrise inedite care au fost notate înainte de apariţia colecţiilor lui Anton Pann şi Vasile Alecsandri, unele datând de la începutul și jumătatea secolului al XVIII-lea. Alte ediţii pe care le îngrijeşte repun în circulaţie importante colecţii de folclor realizate de I.A. Zanne, Tudor Pamfile, Jan Urban Jarník şi Andrei Bârseanu.

SCRIERI: *Povestea lui Archirie filosoful, carte populară din secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1976. **Ediţii:** *Strigături*, Bucureşti, 1958; I.A. Zanne, *Proverbele românilor*, pref. Mitu Grosu, Bucureşti, 1959; Tudor Pamfile, *Cântece de ţară*, pref. edit., Bucureşti, 1960; Jan Urban Jarník – Andrei Bârseanu, *Doine şi strigături din Ardeal*, pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1961; *Bibliografia revistelor „România literară”*, Bucureşti, 1981; *Folclor vechi românesc*, Bucureşti, 1990.

Repere bibliografice: Iordan Datcu, *„Folclor vechi românesc”*, REF, 1990, 2; Al. Dobre, *„Folclor vechi românesc”*, REF, 1991, 5–6; Datcu, *Dicț. etnolog, 241–242.* ***I.D.***

CIUPUREANU, Ionel (5.IX.1957, Coșoveni, j. Dolj), poet. Este fiul Vioricăi (n. Șerban) și al lui Traian Ciupureanu, colonel în armată. Urmează școala generală și liceul în Constanța, absolvind apoi Facultatea de Electrotehnică în Craiova. A lucrat ca inginer la Întreprinderea Electroputere din Craiova. A debutat la revista „Mesaj comunist” în 1982. A mai colaborat la „România literară”, „Luceafărul”, „Viața românească”, „Vatra”, „Ramuri”, „Scrisul românesc”, „Mozaicul” ș.a.

C. a debutat editorial în volumul colectiv *Zboruri lirice* (1988) cu ciclul *Amiaza închipuită.* Dintre cele câteva poeme de aici, doar unul îl anunță pe viitorul poet: „Singurătatea mâzgălise viețile noastre/ vântul pregătea lanțuri și cuie/ curgea noaptea/ astupând luna/ scările/ și// am visat acolo/ toate cuvintele mutilate/ eu/ eu singur/ viața absurdă pentru cine nu moare/ o constelație pentru/ cine știe că moare// numai pentru cuvinte/ n-aș fi vrut să trăiesc/ împachetez cerul/ îmi amintesc fereastra sau/ ușa/ n-ar fi nimic/ totul e bine” (*Și*). Însă în plachetele *Pacea poetului* (1994), *Amos* (1996) și *Fălci* (1999) stilul apare format: neoexpresionism dur la nivel imaginar, celebrând monocord putreziciunea, moartea și toate ororile cărnii, asociat unei expresii tăioase, contrase, epurate de divagații și unei progresii logice manifest discontinue, măcinată de entropie. Câteva versuri caracteristice amintesc „o lume puțin mai grasă/ forme care înoată și mor/ obiecte culese din obișnuință” (*acolo sus*). Cu toate că poemele trec adesea dintr-un volum în altul, neputându-se izola unele perfect autonome, se poate considera, din punctul de vedere al optimizării textelor și al conceptului ordonator, că plachetele cele mai bune sunt *Krampack* (2002) și *Adormisem și mă gândeam* (2005). Prima adună o serie de „voci” – preponderent feminine – care monologhează deșirat pe teme, obsesii și coșmaruri domestice, incluzând o doză semnificativă de sexual și de sugestii obscene. În *Adormisem și mă gândeam* principiul de compoziție derivă dintr-o mecanică a lichidelor. Predomină imagini ale scurgerii, lichidele impure, în diverse stadii de agregare, trimițând inclusiv, în nota obsesiilor mortuare obișnuite, la topirea corpului supus putreziciunii. Abundă scenele de vulnerabilitate corporală, de expunere în fața unor amenințări difuze sau concrete, întreținând o așteptare paranoică: „o creatură cu sângele meu/ devorase ce va cădea asemenea mie// o scurgere uitând acea gură/ o cerneală din soarele împrăștiat// și s-a înnoptat pe câmp la abator” (*nu se pierde nimic*); „poate cad/ vă rog aprindeți lumina// am reușit să respir/ prin ronțăire veți ajunge celebri// și au ieșit pe rând din cușcă/ și ai fi zis că toți mă mușcă” (*aprindeți totuși lumina*). Alte versuri întrețin infernalul („am făcut un infern/ și am ajuns în infern”), dezgustul („ce-am luat de-aici pute acolo”) și, în general, nefericirea vieții și a morții, ambele percepute ca o boală fără sfârșit. Asociabil unui bacovianism mai contondent, **C.** este unul din poeții relevanţi ai postcomunismului.

SCRIERI: *Pacea poetului*, Craiova, 1994; *Amos*, Craiova, 1996 ; *Fălci*, Craiova, 1999 ; *Krampack*, Craiova, 2002; *Adormisem și mă gândeam*, Constanța, 2005; *Mișcări de insectă*, Bistrița, 2010.

Repere bibliografice: Marin Mincu, *Superfetația obscenității*, LCF, 2002, 22; Bogdan Alexandru Stănescu, *Nevroză şi rudiment*, ALA, 2005, 782; Radu Vancu, *„Mişcări de insectă”*, RL, 2011, 6; Ion Buzera, *Contraexpresionismul*, „Mozaicul”, 2011, 6; Soviany, *Cinci decenii*, II, *57–61.* ***M.I.***

CIURA, Alexandru (15.XI.1876, Abrud – 2.III.1936, Cluj), prozator, gazetar.

Descendent dintr-o familie de preoţi, **C.** urmează liceul la Blaj şi Sibiu (1894), apoi, la Budapesta, Facultatea de Teologie (1894–1902). A absolvit, de asemenea, Facultatea de Litere şi Filosofie în 1902 cu teza *Eminescu şi Coşbuc. Note comparative*, tipărită un an mai târziu la Blaj, unde era numit preot-profesor. Debutase în 1895, iscălind Simin, în „Tribuna”. Folosind acelaşi pseudonim ori altele (Alexandru, Alfa, Petronius, Pribeag), colaborează în continuare la ziarul sibian, la „Dreptatea”, „Familia”, „Tribuna poporului”, „Unirea”. În 1902, împreună cu A.P. Bănuţ şi cu Octavian Goga, înfiinţează

revista „Luceafărul”, pe care o conduce până la plecarea lui din Budapesta. Ulterior articole, foiletoane, schiţe şi nuvele îi apar și în „Revista politică şi literară”, „Ţara noastră”, „Lupta”, „Cosinzeana”, „Foaia interesantă”, „Românul” ş.a. O parte din scrieri și le strânge în volumele *Visuri trecute* (1903), *Icoane* (1906), *Amintiri* (1911), *Foiletoane* (1912), *În război* (1915), *Fraţii* (1916), *Prietenii* (1917), *Primăvara* (1917), *Scrisoare în cealaltă lume* (1917). În aceeaşi perioadă mai tipăreşte studiul *Educaţia vechilor elini* (1906), manualul *Poetică şi Legendar poetic* (1911, în colaborare cu Ioan Raţiu) şi două traduceri, din Al. Dumas (1907) și din Lázár Stefan (1913). În 1918 prelua conducerea ziarului „Unirea” din Blaj şi participa la Adunarea de la Alba Iulia, pe care o va prezenta într-o broşură. Profesor la Liceul Arhiepiscopal din Blaj (1913–1918), director al Liceului „Gh. Bariţiu” din Cluj până în 1936, de la un timp **C.** se preocupă mai puţin de literatură şi ziaristică. Volumele *Sub steag străin* (1920), *Iscariot* (1925) şi *Homunculus* (1925) reiau în genere lucrări mai vechi. Acestora li se adaugă câteva biografii „pentru popor”, având în centrul lor pe Avram Iancu, Aurel Vlaicu şi Vasile Lucaciu, precum şi manuale şcolare. A mai semnat frecvent în „Societatea de mâine” şi sporadic în „Patria”, „Transilvania”, „Biruinţa”, „Gând românesc” ş.a.

Mergând pe un drum deschis de C. Dobrogeanu-Gherea, *Eminescu şi Coşbuc. Note comparative* relevă la **C.** o mai mare comprehensiune a poeziei în raport cu intelectualii ardeleni de mai înainte. Autorul, care poseda o cultură îndeosebi clasică, se arată în continuare mai puţin interesat de critica literară, iscălind doar câteva recenzii despre lucrările unor scriitori apropiaţi (Ion Agârbiceanu), observaţii asupra unor traduceri şi medalioane ale unor predecesori cu merite culturale. Ca ziarist, el trece repede de la nota strict informativă la foileton, alegând un fapt din actualitate, pe care îl prezintă vioi, detaşându-i semnificaţia, uneori ascunsă. Aceasta însă îmbracă adesea haina unei „învăţături”, un rol avându-l aici dubla formaţie a lui **C.**, de teolog şi de pedagog. Foiletonistica a facilitat, neîndoielnic, apropierea lui de literatură, dar tot ei i se datorează unele habitudini ce îşi pun amprenta pe scrisul său. Personajele schiţelor şi nuvelelor din primele volume nu au individualitate, gesturile, întâmplările pe care le trăiesc se desfăşoară grăbit, previzibil, spre teza finală. **C.** izbuteşte mai bine în memorialistică. Mai multe texte din *Amintiri* constituie evocări ale unei copilării petrecute în decorul Munţilor Apuseni, regiune cu o mitologie stranie („vâlva băii”) şi cu o lume de El Dorado, în care chiar cei apropiaţi (bunicul, popa Moldovan, Gherasim, dascălul Cojoc) iau dimensiuni fabuloase. Interesante sunt şi evocările anilor de şcoală, în care elegiacul spontan se împleteşte cu teza dezrădăcinării, şi rememorarea câtorva episoade din viaţa studenţească (*Promoţie*, *În străini*, *Bătrânul*), ce ilustrează cazuri contrastante de succes şi de eşec universitar. Cu o implicaţie autobiografică redusă, alte texte (*Ghiţă*, *Mitru*, *Homunculus*) vor să demonstreze efectele pernicioase ale ruperii de comunitatea rurală, prin intrarea la şcoală sau la mănăstire. **C.** a încercat, de asemenea, să brodeze epic, în *Iscariot*, pe marginea unor episoade din *Evanghelii.* Numeroasele volume tipărite în vremea Primului Război Mondial conţin multă publicistică, scrisă cu talent şi simţire, în slujba unui ideal umanitarist, dar prea puţină literatură. Un anume meşteşug narativ şi chiar eforturi de aprofundare a psihologiei personajelor vădesc nuvelele *Primăvara* şi *Dăscăliţa,* care lasă totuşi impresia unor texte neîncheiate. Prin memorialistica sa, **C.** face notă aparte printre prozatorii ardeleni.

SCRIERI: *Eminescu şi Coşbuc. Note comparative*, Blaj, 1903; ed. îngr. și pref. Ion Buzași, Alba Iulia, 2001; *Visuri trecute*, Blaj, 1903; *Educaţia vechilor elini*, Blaj, 1906; *Icoane*, Budapesta, 1906; *Poetică şi Legendar poetic* (în colaborare cu Ioan Raţiu), Blaj, 1911; *Amintiri*, pref. O.C.T. [Octavian C. Tăslăuanu], Orăştie, 1911; *Foiletoane. 1907–1910*, Beiuş, 1912; *În război*, Blaj, 1915; *Fraţii*, Arad, 1916; *Prietenii*, Lugoj, 1917; *Primăvara*, Arad, 1917; *Scrisoare în cealaltă lume*, Bucureşti, 1917; *Copiii în război* (în colaborare cu A. Melin şi Toma Cocişiu), Blaj, 1918; *Sub steag străin*, Bucureşti, 1920; *Iscariot*, Arad, 1925; *Homunculus*, Bucureşti, [1925]; *Scrieri alese*, îngr. Aurel Millea, pref. Mircea Zaciu, Bucureşti, 1966; *Povestire pe scurt a vieții lui Avram Iancu*, îngr. Ioan Felea, Cluj-Napoca, 2003. **Traduceri:** Al. Dumas, *Din zilele lui Nero*, Blaj, 1907; *Vestitorii credinţii. Scrisori ale misionarilor din toate colţurile lumii*, I, pref. trad., Blaj, 1911; Lázár Stefan, *Floarea Betuliei*, Orăştie, 1913.

Repere bibliografice: Trivale, *Cronici*, *95–106*; Ion Agârbiceanu, *Un scriitor ardelean: Al. Ciura*, CRE, 1928, 130; Octavian C. Tăslăuanu, *Spovedanii*, îngr. Gelu Voican, pref. Vasile Netea, Bucureşti, 1976, *154–155*, *192–201*; Ion Clopoţel, *Scriitorul Alexandru Ciura*, DMN, 1936, 10 512; Zaciu, *Masca*, *335–356*; Mircea Popa, *„Scrieri alese”*, ST, 1967, 2; Nae Antonescu, *Al. Ciura*, ST, 1976, 12; Ion Buzaşi, *Al. Ciura, rapsodul munţilor*, TR, 1981, 42; Ion Neaţă, *„Luceafărul” (1902–1914)*, Timişoara, 1984,

105–109; Iulian Pârvu, *Alexandru Ciura*, TR, 1986, 12; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *603–604*; Popa, *Penumbre, 62–67*; Ion Buzași, *Paralela literară ca modalitate de exegeză eminesciană la Al. Ciura*, „Cetatea culturală”, 2007, 1; Genoveva Teișan, *Alexandru Ciura*, Alba Iulia, 2010. ***V. D.***

CIUREA, Doina (20.II.1938, Constanţa – 1999, Bucureşti), prozatoare, eseistă. Este fiica Mariei Ciurea (n. Ostroveanu), profesoară, şi a lui Ioan Ciurea, ofiţer de aviaţie. În primii ani de viaţă locuieşte succesiv în mai multe localităţi, în funcţie de perindarea tatălui prin diferite garnizoane. Face studii universitare la Bucureşti, luându-şi licenţa în filologie în 1957. Urmează, în 1952–1954, în paralel cu liceul şi apoi cu facultatea, Şcoala de Literatură „M. Eminescu”. Debutează (nesemnificativ, ulterior repudiindu-şi acest debut) ca poetă în „Viaţa românească” (1952). Publică la îndemnul lui Geo Bogza, care îi remarcase primele încercări, debutând editorial în 1969 cu volumul de proze scurte *Dialog despre eroare.* Colaborează, cu proză, eseuri, critică literară, cronici literare şi muzicale la „Tânărul scriitor”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Tomis”, „Caiete critice” ş.a. Desfăşoară activităţi culturale legate de evocarea personalităţii poetului latin Ovidiu, iar din anii ’80, de difuzare a valorilor culturale japoneze şi de dialogul cultural româno–nipon. A fost căsătorită cu Nichita Stănescu între 1962 şi 1981; îngrijeşte *Argotice*, volum postum de versuri de tinereţe al acestuia (1992).

Dialog despre eroare şi *Schiţe bucureştene* (1975) grupează proze scurte, investigând universul vieţii cotidiene contemporane din diverse medii. Incomunicabilitatea, nostalgia, însingurarea, neliniştile difuze, povara existenţei zilnice definesc crâmpeie de biografii comune sau „scene de gen” construite în perspectiva psihologiei comportamentiste. Naraţiunea este adesea diluată de un descriptivism amintind de „şcoala privirii” şi de Noul Roman, de notaţii introspective sau de inserturi eseistice. E o proză rafinată, cu un scrupul stilistic ce lasă impresia de „răceală elegantă” (Nicolae Manolescu). Contemplarea amuzat-ironică şi compătimitor-omenească a unor situaţii aparent absurde e în consens cu orizontul de aşteptare al epocii, ostil determinismului simplist al prozei teziste din anii ’50, instituind totodată un accent polemic, un dramatism nepatetic, dar „sincer” faţă cu prozaismul frustrant al vieţii cotidiene.

Cam aceleaşi însuşiri definesc şi *Neliniştitul iunie* (1979), pseudojurnal al unui sejur estival al personajului auctorial la un canton pierdut în Bărăgan, microroman al unei mici lumi izolate şi anonime. Modalitatea contemplării naturii, antropomorfizarea peisajului, învestit cu corespondenţe culturale şi o sugestivitate motivată subiectiv, mărturisesc afinităţi cu viziunea lui Geo Bogza. Romanul *O lacrimă de privit* (1970) şi culegerea de schiţe *Tu care treci pe-aici…* (1973) evocă surghiunul tomitan al poetului Ovidiu; interesul prozatoarei vizează nu reconstituirea istorică în sine, ci o problematică perenă – situaţia artistului faţă de societate –, asociată cu un demers şi o recuzită în fond similare cu cele din prozele sale de inspiraţie contemporană. Eseuri pe teme diverse, mai ales culturale, cărora li se pot remarca subtilitatea, ingeniozitatea asocierilor, elevaţia şi echilibrul expresiei, dar şi caracterul potolit, meditativ, nepolemic, au fost adunate în volumul *Descifrări* (1977). Romanul *Ion Ion* (1991) e o încercare de investigare literară a crizei de adaptare a populaţiei rurale aduse la oraş de industrializarea din anii ’60–’80 ai secolului trecut, studiată la nivelul vieţii de familie, cu intuirea psihologiilor,

dar marcată de o oarecare monotonie a expresiei şi de previzibilitatea invenţiei epice. **C.** a mai semnat, împreună cu Elena Suzuki, o traducere din literatura japoneză (Natsume Soseki, *Zbuciumul inimii*, 1985).

SCRIERI: *Dialog despre eroare*, Bucureşti, 1969; *O lacrimă de privit*, Bucureşti, 1970; *Tu care treci pe-aici…*, Bucureşti, 1973; *Schiţe bucureştene*, Bucureşti, 1975; *Descifrări*, Bucureşti, 1977; *Neliniştitul iunie*, Bucureşti, 1979; *Ion Ion*, Bucureşti, 1991.

Repere bibliografice: Titel, *Pasiunea, 151–161*; Constantin Hârlav, *„Descifrări”*, ST, 1978, 9; Iorgulescu, *Scriitori, 188–189*; Nicolae Manolescu, *Sensibilitate şi precizie*, RL, 1980, 8; Vasile Chifor, *Un roman ignorat*, VR, 1980, 6–7; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *604–605*; Victoria Dimitriu, *Dincolo de naraţiune*, JL, 1995, 13–16; Călin Căliman, *Doina Ciurea, la un an (şi ceva) după…*, CNT, 2001, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, *807*. ***N.Br.***

CIUREZU, D. [Dumitru] (7.XI.1897, Pleniţa, j. Dolj – 5.I.1978, Sibiu), poet, gazetar.

Este fiul Anicăi (n. Potârcă) şi al lui Ion Ciurezu, ţărani. Şi-a terminat studiile cu întârziere din cauza participării la războiul din 1916–1918. A debutat cu versuri la revista „Viaţa studenţească” (1921), pe când urma cursurile Facultăţii de Litere din Bucureşti. Tot acum a mai publicat, în alte periodice, poezii şi articole, precum şi traducerea romanului *Iama* de Alexandr Kuprin (1924, semnată Baljar Ciurezu). Descoperit şi apreciat de Octavian Goga, **C.** devine colaboratorul acestuia la „Ţara noastră”, unde îi apar, din 1924, versuri şi unde, între 1931 şi 1934, desfăşoară o intensă activitate publicistică, semnând aproape zilnic articole inserate la rubricile „Probleme culturale”, „Comentarii critice”, „Cronica teatrului”. Deşi apt să intuiască valoarea, **C.** îmbină oarecum forţat intelectualismul cu un sentimentalism poetic, într-o exprimare uneori improprie. Totodată, a mai colaborat, în special cu poeme, la „Viaţa românească”, „Gândirea”, „Revista Fundaţiilor Regale” ş.a., iar după 1933 va fi redactor al „foii săptămânale pentru popor” „Albina”. În această calitate a iniţiat colecţia „Biblioteca Albinei”, în cadrul căreia a îngrijit şi a prefaţat câteva cărţi de popularizare a culturii. În 1944 s-a stabilit la Sibiu, unde, în principal, a fost o vreme cercetător la secţia locală a Filialei Cluj a Academiei, elaborând lucrări de istorie literară. Continuă să scrie versuri, din care puţine îi apar în timpul vieţii şi mai multe postum, în „Ramuri”, „Transilvania”, „Albina”, „Familia”, „Manuscriptum” ş.a.

Plachetele lui **C.** – *Răsărit* (1927), *Pământul luminilor mele* (1940), ambele premiate de Academia Română, şi *Cununa soarelui* (1942) – îl definesc drept un tradiţionalist de expresie oltenească, vizibil influenţat de „Gândirea” din prima fază, în speţă de Lucian Blaga. El acordă prioritate elementului originar, arhaic, ca factor regenerator şi de autenticitate, cultivând ideea vieţii primitive, exuberanţa vitalistă trăită cu ardoare şi frenezie. „Revărsarea” în natură, voluptatea cufundării în biologic, exaltarea instinctelor vitale vin dintr-o arzătoare dorinţă de plenitudine, de conectare la ritmurile eterne ale vieţii. Sensul complex al tradiţiei transpare în mai multe straturi. Matricea geografică este evocată cu veneraţie în largi tablouri ale împrejurimilor satului, ale câmpurilor şi activităţilor agreste. Duhul ancestral al pământului, instinctul apartenenţei la sat, perceput şi în dimensiunea atemporală, ca o colectivitate eternă, cu un mod de a fi unic – sumă a tuturor vieţilor şi a moştenirii etnice –, alcătuiesc solul din care îşi trage substanţa conştiinţa poetică. Folclorul, prezent şi în prelucrări, este difuz în poezia lui **C.**, sub forma unor modalităţi şi motive din cântece, descântece, balade, oraţii, basme, E. Lovinescu apreciind tocmai „noutatea întrebuinţării elementului folcloric”. Tradiţia religioasă păstrează înţelesul ţărănesc, de credinţă într-o putere ce creează, conţine şi ocroteşte viaţa, dându-i un sens ascendent, ca aspiraţie a pământului spre cer, a întunericului spre lumină. Personajul liric însuşi se conturează ca un element al acestui tip de existenţă – materie şi energie, copac şi vietate, crescut cu toate celelalte ale firii şi ale satului. Răscolit de soare şi de seve, de impulsuri sălbatice sau de nelinişti şi dorinţe nedesluşite, acesta debordează de bucuria de a trăi, de vitalitate, de setea împlinirii, extrapolându-şi trăirile, într-o frenetică celebrare a forţelor telurice. Erosul, abia presimţit, abia sugerat în primele culegeri, ocupă un loc central în *Cununa soarelui*, „poem de sălbatec idilism și de viguroasă bucolică” (Pompiliu Constantinescu). Iubirea este

o chemare imperioasă, năvalnică, o supunere în faţa unei legi inexorabile. Protagoniştii sunt făpturi ale naturii, dar intens poetizate, ca şi decorul puternic luminat, fierbinte, foarte viu. Odată săvârşită uniunea între tineri, totul se armonizează, tensiunile dispar, începe un basm cu oraţii de nuntă, cu petreceri fabuloase (înrudite cu cele eminesciene şi coşbuciene), după care se intră într-un crug al împlinirii totale, îmbelşugate. Când marile elanuri vitale se mai atenuează, sunt sesizate şi alte valori ale existenţei. Lumina nu mai e percepută doar ca o beţie de energie, ci capătă o conotaţie spirituală, de registru existenţial superior, tărâm al bunătăţii şi altruismului. Luminat interior, poetul se opreşte şi la o altă permanenţă decât cea natural-natală, cea a istoriei ţării, cu aceeaşi capacitate integratoare şi semnificantă. Din conştiinţa istoriei se desprind orizontul mai larg, perspectiva mai profundă a apartenenţei la lumea lui Dumnezeu, călăuză şi sens suprem. O anume spontaneitate ingenuă a lirismului, impresia de prospeţime şi frăgezime a percepţiilor şi a expresiei, stilul frust sunt principalele elemente care au atras atenţia numeroşilor comentatori ai poeziei lui **C.** Încadrarea masivă a limbajului în sistemul de referinţă natural–rural constituie un aspect definitoriu. Lumina, utilizată abundent, este în egală măsură atmosferă, dar şi substanţă picturală. Întregul tablou este animat, energizat prin repetarea unor noţiuni ce denumesc sau sugerează acţiunea, mişcarea, freamătul, tensiunea, izbucnirea, instituind o adevărată febră lirică. Departe de a fi direct descriptivă, poezia lui **C.** este expresia unei proiecţii de peisaje interioare. Versurile tipărite postum indică o deplasare spre meditativ, spre interogaţie şi alegoria filosofică, în repetate încercări de reprezentare poetică a adevărurilor vieţii, atât în relaţia individului cu ceilalţi, cât şi cu divinitatea (*De profundis*..., *Inelul minunilor*).

SCRIERI: *Răsărit*, Craiova, 1927; *Pământul luminilor mele*, Bucureşti, 1940; *Cununa soarelui*, Bucureşti, 1942; *Cununa soarelui*, îngr. Al. Piru, Bucureşti, 1971. **Traduceri:** Aleksandr Kuprin, *Iama*, Bucureşti, 1924.

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, II, *282–297*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *117–118*; Ralea, *Scrieri*, II, *203–206*; A. Bădăuţă, *„Răsărit"*, G, 1928, 1; Călinescu, *Opere*, I, *311–316*; Eugen Ionescu, *„Răsărit"*, „Vlăstarul", 1928, 3; Adrian Maniu, *Un poet oltean*, RP, 1928, 3052; Mihail Sadoveanu, *„Răsărit"*, AAR, partea administrativă şi dezbaterile, t. XLVIII, 1927–1928; Al. A. Philippide, *„Răsărit"*, VR, 1929, 7–8; Constantin Fântâneru, *„Pământul luminilor mele"*, UVR, 1940, 32;Petru Comarnescu, *„Pământul luminilor mele"*, RFR, 1940, 10; Ion Şiugariu, *„Pământul luminilor mele"*, MMN, 1940, 10; Ştefan Baciu, *„Pământul luminilor mele"*, G, 1941, 1; Călinescu, *Ist. lit.*(1941), *784–785*, *Ist. lit.* (1982), *868–869*; Streinu, *Pagini*, II, *121–125*; D. Caracostea, *„Pământul luminilor mele"*, AAR, partea administrativă şi dezbaterile, t. LXII, 1941–1942; Manolescu, *Metamorfozele*, *34–35*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *162–165*; Micu, *„Gândirea"*, *558–570*; Dorin Teodorescu, *Poezia lui D. Ciurezu*, în *Unele contribuţii la istoria mişcării literare din Craiova*, Craiova, 1977, *1–37*; Mircea Popa, *D. Ciurezu – fişă autobiografică*, T, 1986, 8; Firan, *Profiluri*, I, *196–198*; Const. Ciopraga, *Mirajele lui D. Ciurezu*, CL, 1988, 4, 5; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *63–67*; Mircea Braga, *O biografie literară suprimată*, MS, 1991, 2–4; George Nistor, *Aristocratul D. Ciurezu*, L, 1992, 35; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *605–607*; Danţiş, *Bucolica*, *174–178*; Corneliu Leu, *Cununa de spini a uitării*, „Albina", 2001, 9–12. ***C. T.***

CIURUNGA, Andrei (pseudonim al lui Robert Eisenbraun; 28.X.1920, Cahul – 7.VIII.2004, București), poet. Este fiul Margaretei (n. Mariș) și al lui Hermann Eisenbraun, profesor de germană, descendent dintr-o familie de coloniști germani. Face liceul la Cahul, continuându-l la Bolgrad, unde îl absolvă în 1939. Debutează de timpuriu, în 1932, în revista „Îndrumarea tinerimii" a Liceului „Ion Vodă" din Cahul, iar editorial în 1936 cu placheta *Melancolie*. După absolvirea liceului, va fi scurtă vreme pedagog în sate basarabene, la Cahul și la Chișinău, apoi lucrează câțiva ani în redacție la „Raza", „Basarabia" și „Basarabia literară". După război se stabilește la Brăila, unde funcționează la publicațiile locale „Expresul", „Ancheta" și „Înainte", iar din 1949 se angajează, prin Mihai Beniuc, la revista „Flacăra" din București. În 1950 este arestat și condamnat politic pentru volumele de versuri *Cântece de dor și de război* (1944) și *Poeme de dincoace* (1947, tipărit clandestin la Brăila și apoi distrus), închis la Canal (1950–1954), apoi la Balta Brăilei și la Gherla (1958–1964), experiență pe care o va consemna parțial în *Memorii optimiste. Evocări și versuri din închisori* (1992). După eliberare e nevoit să-și câștige existența din diverse slujbe: om de serviciu, portar, magazioner, contabil, colaborator sub pseudonim la „Rebus" ori la „Urzica". Revine în viața literară în 1968 cu volumul *Decastihuri*. De-a lungul vremii a colaborat la numeroase publicații, printre care „Bugeacul" (Bolgrad), „Graiul satelor" (Cahul), „Cuvânt moldovenesc" (Chișinău), „Bacăul", „Curentul literar",

„Prepoem", „Vremea", „Revista literară", „Contemporanul", „Viața românească", „Argeș", „Ateneu", „Ramuri", „Tomis", „Tribuna", „Vatra", „Viața militară", „Arici Pogonici", „Luminița", „Cutezătorii", „Cronica". Până în 1946, când i-a fost interzis, a folosit pseudonimul Robert Cahuleanu. A semnat și Radu Calomfir, Matei Scutaru, Nicu Grădinaru, Arcturus. A fost distins în 1995 cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.

Poet al rezistenței, deplângând soarta țării și pierderea ținutului natal încă de la primele plachete, **C.** devine cu timpul un poet al experienței carcerale din temnițele comuniste, versurile sale, pe care le va aduna în volumele *Poemele cumplitului Canal* (1992), *Ceasuri fără minutare* (1996), *Poeme cu umbre de gratii* (1996), circulând cvasifolcloric printre deținuți. Identificarea cu Iisus a osândiților ce își poartă crucea suind aceeași Golgotă a pătimirilor (*Am 33 de ani*), ceremonialul imensei suferințe ce îi preschimbă pe cei întemnițați în figuri fantomatice la balul mascat al morții („Dar ca să poată mulți s-o recunoască/ atunci când vine printre noi discret,/ doar moartea mai străbate fără mască/ și ne invită goală la balet" – *Bal mascat*), participarea la chinul pământenilor chiar a componentelor geografiei („Istoria, ce curge-acum întoarsă,/ va ține minte și-ntre foi va strânge/ acest cumplit Danubiu care varsă/ pe trei guri apă și pe-a patra sânge" – *Canalul*), acumularea de episoade tragice, fragmente de tot atâta umanitate umilită sunt câteva din ipostazele acestei lirici. Amintirea vieții din libertate sau a ființelor dragi (mama, copiii, iubita, ca în poemul *Așteptare*) pătrund adesea în imaginarul deținuților, îndulcindu-le întrucâtva existența. Singurul licăr de speranță și izbăvire rămâne cel religios, exprimat în numeroase poeme de o cantabilitate surprinzătoare, uneori în ritm popular, urmând parcă o strategie a accesibilității (poetul inovează și o formă de poezie, decastihul, alcătuită ascendent din vers, distih, terțină, catren și numai din două rime, menită a facilita memorarea), cu intenția rostirii și a despovărării catarctice a ființei sfâșiate de rău. Preponderent definitoriu pentru lirica lui **C.** este însă filonul reflexiv-meditativ, prezent încă de la început, dar pregnant îndeosebi în plachetele de maturitate și senectute: *Vinovat pentru aceste cuvinte* (1972), *Argumente împotriva nopții* (1976), *Gestul împăcării* (1983), *Versuri pentru Ina* (1996). Asimilând tradiția interbelică, din care mai răzbat când și când ecouri de sorginte blagiană sau argheziană, poetul își decantează sensibilitatea în versuri discret elegiace, modulate deseori de timbrul cantilenei. Temele eterne ale poeziei – trecerea necruțătoare a timpului, contemplarea naturii în infinitatea ei, reveriile și fantasmele pricinuite de amintirea făpturii iubite, disponibilitatea metafizică pentru întrebările chinuitoare ale misterului ființei în lume, presentimentul sfârșitului – dau măsura unei gravități stăpânite, transfigurată de fluiditatea elegantă a expresiei. Profunzimea se insinuează inefabil, din sugestii abia perceptibile, ca în poemul *Naufragiu,* o mostră revelatoare din nu puținele reușite: „Eram un țărm. Tu, celălalt. Curgea/ un fel de apă – timpul – între ele./ În liniile – aproape paralele –/ un infinit de puncte suferea.// Și țărmurile se lungeau subțiri,/ abia, ca marea, încăpea albastrul./ Târziu și ultim se surpă sihastrul/ pilon al punții noastre de priviri.// Postum, veniră apele puhoi/ și liniile ni s-au șters în mare/ și-n frigul dens al valurilor care/ continuau să crească fără noi". **C.** este un bun poet de al treilea raft, desigur antologic, insuficient cunoscut însă, capabil a mai produce surprize prin melodicitatea ce camuflează întorsătura gravă a cuvântului. A scris și literatură pentru copii, notabilă prin ingeniozitatea captivării sufletului infantil.

SCRIERI: *Melancolie*, Cahul, 1936; *În zodia Cumpenei*, Cahul, 1939; *Poemul dezrobirii*, Chișinău, 1943; *Cântece de dor și de război*, Chișinău, 1944; *Decastihuri*, București, 1968; ed. 2, București, 2004; *Vinovat pentru aceste cuvinte*, București, 1972; *Argumente împotriva nopții*, București, 1976; *Micul meu atlas*, București, 1976; *Echivalențe*, București, 1978; *Imn pentru flacăra fără sfârșit*, București, 1982; *Gestul împăcării*, București, 1983; *Toată țara-i școala mea*, București, 1989; *Memorii optimiste, Evocări și versuri din închisori*, București, 1992; *Poemele cumplitului Canal*, Craiova, 1992; *Lacrimi pentru Basarabia*, București, 1995; ed. București, 2002; *Ceasuri fără minutare*, București, 1996; *N-aveți un surâs în plus?*, București, 1996; *Poeme cu umbre de gratii*, București, 1996; *Poeme din iad pentru îngeri*, București, 1996; *Versuri pentru Ina*, București, 1996; *Versuri cu cimilituri*, București, 1997; *Poeme*, București, 2001; *Televizorul pădurii*, București, 2004.

Repere bibliografice: Nichifor Crainic, *Cântăreți ai Basarabiei: Sergiu Matei Nica și Robert Cahuleanu*, G, 1944, 3; Petre Tulniceanu, *„Decastihuri"*, TMS, 1969, 4; Haralambie Țugui, *„Vinovat pentru aceste cuvinte"*, CRC, 1972, 36; D. Micu, *„Argumente împotriva morții"*, CNT, 1977, 19; Aureliu Goci, *„Echivalențe"*, RL, 1979, 12; *Lit. rom. cont., 242–243*; Mihai Iacob, *Pentru o nouă istorie*, RL, 1992, 35; *Dicț. scriit. rom.*, I, *607–608*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *137–140*; Gheorghe Gheorghiu, *Poezie și*

destin, LA, 2005, 3 noiembrie; *Dicț. Chișinău, 154–156*; Popa, *Ist. lit.*, I, *860.* ***G.Dn.***

CIZEK, Alexandru Nicolae (10.V.1942, Bucureşti), clasicist, critic și teoretician literar, traducător. Este fiul Virginiei Cizek (n. Bălescu), profesoară, și al lui Alexandru Gustav Cizek, funcționar; Eugen Cizek e fratele său. După absolvirea secției de limbi clasice (1965) la Universitatea din București, își susține tot aici, în 1973, doctoratul, sub îndrumarea lui N.I. Barbu, cu teza *Eroi politici ai Antichității. Modele ideologice și literare* (pe care o va publica în 1976). Debutează în 1968 în „Studii clasice", iar editorial în 1970 cu *Antologie de literatură universală (Antichitate, Evul Mediu și Renaștere)*, editată împreună cu Al. Dima. Va colabora, de-a lungul vremii, la numeroase periodice științifice și literare din țară și din străinătate, printre care „Studii de literatură universală", „Secolul 20", „Revista de istorie și teorie literară", „Revue des études latines", „Mittellateinisches Jahrbuch", „Rhetorica", „Frühmittelalterliche Studien", „Gnomon", „Hermes" ș.a. Asistent la Facultatea de Limbi Clasice (1966–1975), mai predă teorie literară și literatură comparată, iar între 1975 și 1978 este lector de română la Universitatea din Groningen (Olanda), apoi asistent la Institutul de Filologie Clasică al Universității din Münster, până în 1987, când obține abilitarea, în urma susținerii disertației pe un subiect de retorică, *Imitatio et tractatio*, devenind profesor în învățământul superior german. Funcționează în continuare la același institut, în calitate de profesor cu contract și *Privatdozent*, dar va fi și profesor invitat la numeroase alte universități („Ludwig Maximilian" din München, în Franța, la Aix-en-Provence, Pau, între 1992 și 1994, precum și la Sorbona, la Brno, Jena, București ș.a.), până la pensionare (2006). Specializat în latină medievală și membru al mai multor societăți, participă la proiecte de cercetare europeană, printre care studierea versiunilor mediolatine ale romanului lui Alexandru cel Mare, unde îi revine partea referitoare la sud-estul Europei, sau cel privind editarea operei lui Bartholomaeus Anglicus, *De proprietatibus rerum*, prima enciclopedie importantă a Evului Mediu.

Activitatea lui **C.** se înscrie în zona specializării aprofundate, evoluând de la clasicismul antic spre medievistică, domeniu mai rar abordat în cultura noastră, către studiul reconstituirii și metamorfozării tezaurului retoricii, de maximă rigoare științifică. În prima sa carte, *Eroi politici ai Antichității. Modele ideologice și literare*), **C.** își propune „relevarea unor modele plurivalente ale eroului politic", așa cum se desprind ele din sursele istoriografice, filosofice și literare ale Antichității, și stabilirea „invariantelor" sale semnificative. Definirea conceptului de erou, argumentează autorul, suportă metamorfoze importante, accepția antică evoluând de la aspectul sacral primordial la cel laic și social din perioada elenistică spre avatarurile moderne, care implică valoarea de excepție. Încercările de circumscriere ale conceptului (la Max Scheler, Eduard Spranger, Thomas Carlyle) conduc către politropia eroului, capacitatea lui de adaptare înglobând valorile fundamentale reliefate de speculația filosofică. În configurarea eroului ca tip uman exemplar, în raport cu alte tipuri înrudite (filosoful contemplativ și omul pragmatic), **C.** urmărește gândirea anticilor, care au analizat potențialul de socializare al valorilor etice și estetice. Analiza modelelor eroice este temeinică și condusă cu finețe interpretativă, însă fără aptitudini eseistice, echilibrată și gravă, susținută de o demonstrație cât mai cuprinzătoare, extrasă din majoritatea palierelor scrisului antic. Un tratat de referință, *Imitatio et tractatio. Die literarisch-rhetorischen Grundlagen der Nachahmung in Antike und Mittelalter* (1994), urmărește moștenirea teoretică tradițională, reconstituită din diferite surse, foarte diversificate, nesistematice, însă plurivalente, dezvoltată în școlile de gramatică și retorică antice și medievale în *progymnasmata*, care constituie fundamentele scrisului de orice fel, mai cu seamă în oratorie, literatură și istoriografie. Treaptă superioară a imitației, *tractatio* dobândește, relevă exegetul, îndeosebi în perioada postclasică, prin relativizarea graniței dintre normă și libertate în producția literară, modalități diferite în fenomenul prelucrării pe plan formal-stilistic, compozițional-motivic și în cel al receptării ideatice și afective a operei, astfel încât, în ultimul caz, datorită tehnicii epidictice de manipulare a discursului, se ajunge până la inversarea completă a conținutului, cu consecințe extinse dincolo de Evul Mediu până în epoca modernă. Mai vechea sa preocupare pentru figura lui Alexandru Macedon se concretizează în cartea *Alexander bifrons. Le Roi et le Sage. Études sur la légende d'Alexandre le Grand de l'Antiquité au Moyen Âge* (2005), în care sunt reunite cercetările consacrate acestuia de-a lungul unei vieți. **C.** a publicat în *editio princeps* poemul didactic *Novus Grecismus* (2009) al canonicului elvețian din secolul

al XIII-lea Konrad von Mure, a cărui parte principală, expusă lexicografic, cuprinde un bogat vocabular latin și în măsură considerabilă grec, precum și noțiuni de prozodie, figuri de stil și tropi, iar în a doua parte, cu caracter enciclopedic, compilează cunoștințe din domeniile științelor naturii și din cele umanistice din autorii antici și medievali, prelucrându-le în mod inovator. Un foarte extins studiu al editorului pune în valoare însemnătatea acestei lucrări de circulație școlară la apogeul Evului Mediu, redescoperită în ultimele decenii. Ca traducător, **C.** a tălmăcit, într-o cuprinzătoare antologie, *Antichitatea despre artele plastice* (1971), texte reprezentative netraduse încă în românește, privitoare la istoria sculpturii, picturii și a artelor minore adiacente sau descrieri ale monumentelor antice, mărturii ale autorilor vremii, opinii de natură teoretică și critică. Sunt extrase din *Historia naturalis* a lui Pliniu cel Bătrân, din *Descrierea Greciei* de Pausanias, din Platon, Aristotel, Cicero, Dionis din Halicarnas, Horațiu, Quintilian, Cicero, Lucian, Filostrat și mulți alții. Cooptat în colectivul lui Constantin Noica și Petru Creția de editare a operei lui Platon, a dat versiuni la dialogurile *Gorgias* și *Lysis*, pe care le-a însoțit de note și comentarii.

SCRIERI: *Istoria literaturii universale și comparate. Antichitatea orientală și clasică* (în colaborare cu Venera Antonescu), București, 1971; *Eroi politici ai Antichității. Modele ideologice și literare*, București, 1976; *Imitatio et tractatio. Die literarisch-rhetorischen Grundlagen der Nachahmung in Antike und Mittelalter*, Tübingen, 1994; *Alexander bifrons. Le Roi et le Sage. Études sur la légende d'Alexandre le Grand de l'Antiquité au Moyen Âge*, Clermont-Ferrand, 2005. **Antologii, ediții:** *Antologie de literatură universală (Antichitate, Evul Mediu și Renaștere)*, București, 1970 (în colaborare cu Al. Dima); Konrad von Mure, *Novus Grecismus*, introd edit., München, 2009. **Traduceri:** *Antichitatea despre artele plastice*, îngr. și introd. trad., București, 1971; Platon, *Gorgias*, în Platon, *Opere*, I, îngr. Petru Creția și Constantin Noica, introd. Ion Banu, București, 1974, *Lysis*, în Platon, *Opere*, II, București, 1976.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *„Eroi politici ai Antichității"*, RL, 1976, 35; Gert Hübner, *„Imitatio et tractatio"*, „Bibliographie zur Symbolik, Ikonographie und Mythologie" (Basel), 1994, *42–43*; Zsigmond Ritoók, *Die literarisch-rhetorischen Grundlagen*, „Gnomon" (München), 1996, *456–459*; Ingrid Weber, *Nachahmung in Antike und Mittelalter*, „Rhetorik" (Berlin), 1997, 16; Rita Beyers, [Konrad von Mure, *„Novus Grecismus"*], „Scriptorium" (Bruxelles), 2009, 63. ***G.Dn.***

CIZEK, Eugen (24.II.1932, Bucureşti – 16. XII.2008, Bucureşti), clasicist, traducător.

Este fiul Virginiei Cizek (n. Bălescu), profesoară, şi al lui Alexandru Gustav Cizek, funcţionar; Alexandru Nicolae Cizek e fratele său. **C.** urmează liceul clasic (1948–1951) şi Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1951–1955), încheindu-şi studiile cu lucrarea *Ideile social-politice la Seneca*, sub îndrumarea profesorului Aram Frenkian. Este angajat asistent la Catedra de filologie clasică a Universităţii bucureştene, unde devine profesor. I se acordă titlul de doctor în 1968, după susţinerea tezei *Lupta de idei a epocii lui Nero în izvoarele literare antice. Realităţi şi idei*. În 1973 obţine doctoratul de stat la Universitatea din Lyon, unde este detaşat între 1971 şi 1974 ca lector de limba şi literatura română. Face parte din câteva asociaţii ştiinţifice româneşti: Societatea de Studii Clasice „Ovidianum" ş.a., şi internaţionale: Societatea de Studii Latine (Paris), Societatea de Studii Neroniene – Centrul de Studii asupra Monarhiei Antice (Clermond-Ferrand), Societatea de Studii Petroniene (SUA) ş.a. şi este membru al mai multor academii de peste hotare. A fost distins cu Premiul Literar European al Asociaţiei Scriitorilor de Limbă Franceză (1982) şi cu Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei RSR (1982).

Clasicist cu vocaţie de istoric, **C.** îşi va localiza interesul ştiinţific în câmpul Antichităţii latine. O singură carte, întâmplător cea dintâi, *Evoluţia romanului antic* (1970), acoperă şi zona Eladei, în relaţie comparatistă şi de reciprocă determinare cu cea romană. Propunându-şi numai reconstituirea unor elemente de organizare internă a romanului antic, nu o tratare exhaustivă, autorul îşi sprijină demersul analitic pe mijloace dominant istoriste, întrepătrunse cu cele structuraliste. Rememorând contextul istorico-literar şi arhetipurile, el stăruie asupra

structurii interioare a textelor. Alături de analogiile indicate de alţi cercetători, formulează amănunţit deosebirile dintre cele două eflorescenţe ale speciei în Antichitate. Pluralitatea formelor romaneşti va transmite prelungiri în aşa-numitul roman creştin, în cel medieval şi în cel modern – este o concluzie demonstrată convingător. Preocupările latinistului, predominante, gravitează în jurul epocii lui Nero, extinzându-se treptat. Este şi cazul monografiei *Seneca* (1972), în care reia cercetările din teza de licenţă. Iniţial concepută pozitivist, lucrarea va păstra acest caracter cu toată strădania de modernizare, detectabilă mai ales în stratul stilistic. Familiarizarea cu şcoala structuralistă, aplicarea noilor procedee autorul le va desăvârşi abia după un timp, când realizează şi primele contacte cu noua critică. Gândit şi scris tot conform canoanelor pozitiviste, studiul *L'Époque de Néron et ses controverses idéologiques* (1972) creşte din teza de doctorat. Interferând mai multe discipline – istorie, filosofie, estetică, politică –, lucrarea are totuşi un caracter preponderent istoric, ceea ce va conduce la potenţarea factologiei. Ilustrative sunt profilurile realizate grupurilor influenţate de Annaei şi de Calpurnia, Thrasias şi Neron. Diferenţierile, subliniate stăruitor, dintre programele politice, sistemele filosofice pe care acestea se întemeiază şi principiile estetice emanate de cercurile literare constituie miezul cărţii, oferind repere esenţiale pentru reconstituirea epocii. Şi aici aderenţele structuraliste, puţin potrivite cu natura subiectului, se menţin în plan secundar. Decantările conceptuale conduc spre un adevărat salt în monografia *Tacit* (1974). Modalităţile structuraliste se impun în actul critic, reţetarul pozitivist retrăgându-se spre nivelurile referenţiale. Convins că nici un alt prozator antic nu este atât de familiar sensibilităţii veacului al XX-lea prin limbajul artistic şi tiparele literare, **C.** îşi propune să argumenteze ideea modernităţii lui Tacit, convertind pledoaria într-o aproape ostentativă demonstraţie de virtuozitate structuralistă. Polisemia latentă şi structura romanescă a scrierilor istoricului latin prevestesc parcă literatura secolului al XX-lea. Sub aceeaşi incidenţă metodologică se înscrie şi *Structures et idéologie dans „Les Vies des douze césars" de Suétone* (1977). Secvenţele mari ale planului, informaţia şi logica enunţului indică sorgintea teoretică şi maniera pozitivistă, înfăptuirea analizelor trădează din nou recuzita structuralistă, iar menţinerea judecăţilor în câmpul unei relativităţi incitând la meditaţie îndreaptă spre noua critică. Semnificaţiile se organizează din trăsături a căror simplă inventariere şi notare algebrică relevă un profil sau altul, închegat gradual prin efecte ascendente, ca şi viziunea lui Suetoniu, influenţată de ideologia lui Carneade şi a lui Cicero. Iniţiativele interpretative ale lui **C.**, moderne, descoperă de fiecare dată aspecte inedite în literatura Antichităţii. Valoarea acestor întreprinderi istorico-literare constă însă mai ales în integrarea rezultatelor analitice în câmpul mai larg al istoriei culturii. Pe acest drum se angajează şi lucrarea *Epoca lui Traian. Împrejurări istorice şi probleme ideologice* (1980) ca şi *Istoria literaturii latine* (I–II, 1994), în care mijloacele expunerii tradiţionale se îmbină cu metodele mai noi. Bun cunoscător al lui Tacit, a tălmăcit din opera istoriografului textele *Germania* şi *Biografia lui Agricola*, din proza artistică latină romanul comic-parodic *Satyricon* de Petronius, iar din Seneca pamfletul *Apokolokyntosis*, îndreptat împotriva împăratului Claudius.

SCRIERI: *Evoluţia romanului antic*, Bucureşti, 1970; *L'Époque de Néron et ses controverses idéologiques*, Leiden, 1972; *Seneca*, Bucureşti, 1972; *Tacit*, Bucureşti, 1974; *Structures et idéologie dans „Les Vies des douze césars" de Suétone*, Bucureşti–Paris, 1977; *Epoca lui Traian. Împrejurări istorice şi probleme ideologice*, Bucureşti, 1980; *Neron*, Paris, 1982; *La Roma di Nerone*, Milano, 1984; *Secvenţă romană*, Bucureşti, 1986; *Mentalités et institutions politiques romaines*, Paris, 1990; ed. (*Mentalităţi şi instituţii romane*), Bucureşti, 1998; *L'Empereur Aurélien et son temps*, Paris, 1994; *Istoria literaturii latine*, I–II, Bucureşti, 1994; *Histoire et historiens à Rome dans l'Antiquité*, Lyon, 1995; *Essai sur une théorie de l'histoire*, Bucureşti, 1998; *Istoria în Roma antică. Teoria şi poetica genului*, Bucureşti, 1998; *Claudiu*, Bucureşti, 2000; *Istoria Romei*, Bucureşti, 2002; *L'Empereur Titus*, Bucureşti, 2006; *Eutropius*, Bucureşti, 2008. **Traduceri:** Seneca, *Apokolokyntosis*; Petronius, *Satyricon*, pref. trad., Bucureşti, 1967; Petronius, *Satyricon*, îngr. şi postfaţa trad., Bucureşti, 2003; Pierre Grimal, *Civilizaţia romană*, I–II, Bucureşti, 1973; Tacitus, *Biografia lui Agricola*, îngr. şi introd. trad., Bucureşti, 2003, *Germania*, îngr. şi introd. trad., Bucureşti, 2004.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Eseişti şi eruditi*, RL, 1974, 27; Marian Papahagi, *„Secvenţă romană"*, TR, 1986, 38; Piru, *Critici*, *5–7*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *608–609*; Velea, *Universalişti*, *243–251*; Alexandru George,

Cartea unei lumi, ALA, 2002, 647; Ioana Costa, *Din nou despre Roma şi limba latină*, CL, 2003, 12; Liviu Franga, *A scrie istorie, I–II*, RL, 2004, 16, 17; Marcela Grațianu, *Lacrimosa dies illa…*, OC, 2009, 199. ***S. V.***

CLAPONUL, revistă umoristică şi literară apărută la Bucureşti, săptămânal, din mai 1877. Au ieşit, probabil, din acest săptămânal, pe care îl scria în întregime I.L. Caragiale, şase numere, dar în colecția Bibliotecii Academiei Române nu se mai păstrează decât numerele 1, 2, 4 şi 6 (din care două foi lipsesc). „Calendarul «Claponului»", tipărit cu un an mai târziu (1878), conţine, pe cât se pare, pe lângă scrierile din cele patru numere ce s-au păstrat, şi pe cele cuprinse în numerele pierdute. În afara intenţiei umoristice, **C.** este redactat şi cu o evidentă adresă parodică, având drept ţintă metodele şi stilul presei româneşti a timpului. Coperta mai conţine, în afara titlului, următoarele formule publicistice: „Foiţă hazlie şi populară. Apare când iese de sub tipar. Tirajul se face în 33 333 exemplare. Deviza este: „«Eftin şi bun!» 10 bani numărul". O spirituală *Profesiune de credinţă către cititori* imită solemnitatea, deseori fără conţinut, pe care o afectau editorialele şi articolele-program ale jurnalelor nou-apărute. Cititorul este asigurat că nu mai puţin de 39 de gazetari lucrează la redactarea gazetei, în timp ce un numeros grup de corespondenţi împânzeşte Europa pentru a satisface nevoia de informaţie a prezumtivilor cititori. Totodată se dau asigurări că eforturile redacţiei vor fi îndreptate mai ales spre păstrarea unei stricte neutralităţi în raport cu marile evenimente politice, sociale ş.a.m.d. Cea mai mare parte a textelor apărute în **C.** vor fi republicate cu modificări nesemnificative, în „Calendarul Claponului" şi, peste douăzeci de ani, în „Moftul român" sau în „Universul". Ca orice periodic „respectabil", **C.** avea o organizare internă fixă, cu rubrici care figurau în fiecare număr. Acestea erau: „Gogoşi" (prin care se ironiza rubrica de informaţii a ziarelor), „Ultime gogoşi calde" (parodie a „Ultimelor ştiri"), o pseudocronică parlamentară comentând activitatea „Camerei deputaţilor din Stambul". În fine, rubrica „Prospături. În stilul şi cu sintaxa «Monitorului oficial»" pastişează automatismele stilului administrativ, iar „Rezbelul" şi numeroase alte „gogoşi" – înflăcărarea fals patriotică a jurnaliştilor. Se face haz, de asemenea, de cei care încearcă să exploateze orice eveniment politic în propriul folos, de amatorii de ştiri senzaţionale, de naivii care dau fiecărui gest al unei personalităţi semnificaţii ultra-importante. Este zeflemisită şi buna-credinţă a cetăţeanului simplu, avid de noutăţi, dezinformat, gata să creadă în orice. Tot moravurile gazetarilor timpului sunt vizate şi în articolele *Către cititori* sau *Desluşire*. Primul este un atac împotriva publicităţii exagerate pe care şi-o făceau jurnalele. Cel de-al doilea este îndreptat împotriva interminabilelor profesiuni de credinţă care se etalau în mai toate gazetele şi în care se discuta, cu fraze sforăitoare, despre menirea presei moderne, despre îndatoririle morale şi sociale ale gazetarului. Viaţa parlamentară constituie subiectul unor cronici corozive. Într-una dintre anecdotele adunate sub titlul „Gogoşi", cele două personaje, băcanul Ghiţă Calup şi Ilie, tejghetarul său, prefigurează două dintre personajele comediei *O noapte furtunoasă* a lui I.L. Caragiale: Jupân Dumitrache şi Chiriac, fidelul său ajutor şi sergent în „garda civică". Caracteristice pentru literatura umoristică de aici sunt distanţarea redactorului de evenimentele care pasionau opinia publică şi chiar un juvenil spirit de frondă. **C.** este în egală măsură o sursă de informaţii asupra procesului de formare a lui Caragiale, asupra efortului de a-şi selecta teme, tipuri şi psihologii ce vor fi întâlnite frecvent în întreaga sa operă, precum şi asupra făuririi uneltelor scriitoriceşti. Din paginile revistei se desprinde un Caragiale cu nimic deosebit de cel a cărui imagine există în conştiinţa tuturor – sceptic, înarmat cu o ironie muşcătoare şi cu un excepţional spirit de observaţie. „Gogoşile" şi schiţele din **C.** îl anunţă pe marele umorist şi satiric, atent la aspectele rizibile ale vieţii de fiecare zi şi gata să le surprindă semnificaţiile sociale. Anecdota ascunde o cunoaştere excelentă a slăbiciunilor umane, aparenţele sunt date la o parte pentru a se releva fondul cu mijloacele umorului simplu, accesibil. Meschinăria, parvenitismul, patriotismul afişat cu ostentaţie şi cu gândul la viitoare recompense, găunoşenia discursurilor parlamentare nesfârşite, corupţia şi duplicitatea gazetarilor, superficialitatea omului de pe stradă (viitorul Mitică), perpetuu şi complet avizat în orice „chestie", sunt tot atâtea teme ale literaturii din gazeta lui I.L. Caragiale. ***R.Z.***

CLARNET, Adolphe (pseudonim al lui Adolf Burăh Cuperman; 1877, Turnu Severin – 22.XI.1937, Bucureşti), gazetar. Provenind dintr-o familie de evrei săraci, **C.** face clasele primare şi apoi liceul

în orașul natal. Îl interesează încă de pe acum ideile socialiste, manifestările la care ia parte (întruniri, congrese) atrăgându-i, în 1899, expulzarea. Aproape un deceniu și jumătate va dura exilul la Paris, răstimp în care cunoaște scriitori celebri, cum ar fi Anatole France și Francis Carco, publică prin gazete, se agită la adunări mai mult sau mai puțin anarhiste. În urma unor intervenții, i se permite, în 1914, să revină în țară. Departe de a exhiba o figură de nihilist, inspiră simpatie prin felul de a fi, cuviincios și delicat în maniere. Ca pentru a alunga imaginea indigenței de odinioară, se îmbracă bine, chiar elegant, melonul și monoclul dându-i un aer desuet. O siluetă ca din alte vremuri, într-o epocă în care altminteri, ca ziarist, e bine ancorat. După debutul în „Lumea nouă", semnând de obicei Clarnet (rar, cu inițiale: A.C., C.) sau fără a-și pune iscălitura, a colaborat cu anchete (literare, politice – îndeosebi la „Facla") și reportaje, interviuri, cronici teatrale, plastice, muzicale, recenzii, pertinente comentarii pe teme externe, vioaie însemnări pe marginea unor probleme la ordinea zilei, traduceri (printre care, în 1909, *Balada temniței Reading* de Oscar Wilde) la „Gazeta Mehedințului", „Dreptatea", „Tribuna", „Țara noastră", „L'Indépendance roumaine", „Naționalul", „Adevărul", „Izbânda", „L'Orient", „Rampa", „Aurora", la care a lucrat ca redactor, „Propilee literare", „La Nation roumaine", „Vremea", „Politica", „Șantier", „Cuvântul liber", „Gazeta" ș.a. A condus publicațiile „Se zice…" (1922–1923), revistă săptămânală ilustrată, și „Bucarest" (1932–1933), hebdomadar politic, literar, social, a fost redactor la „Opoziția" (1929).

C., care nu s-a simțit niciodată scriitor, a fost un gazetar de luat în seamă. A și ajuns, de altfel, președintele Uniunii Ziariștilor Profesioniști. Scria bine, cu incisivă dezinvoltură, întotdeauna informat și păstrând în genere o cumpănă a judecății. Se mai inflama din când în când, ca în riposta dată lui A.D. Xenopol, *Les Juifs roumains* (1903), succint expozeu asupra chestiunii evreiești la noi. Lepădând afabilitatea surâzândă, socialistul cu gambetă scoate aici câteva scrâșnete. Dar îndeobște e volubil și sagace, un atu al comentariilor sale fiind bunul simț. Asistând, în calitate de cronicar teatral, la un șir de premiere, constată că mizanscenele sunt covârșite de „furoarea decorului și a regiei", pentru că unii regizori, socotindu-se „alfa și omega", transformă textul într-un pretext extravagant pentru exhibițiile lor. Cronicile lui au și valențe de interpretare literară, cu ascuțimi psihologice. Cu vervă persiflantă, recurgând la antifrază sau vorbind pe șleau, publicistul atacă și alte subiecte care îi incită nervul critic: politicianismul (încondeind cutare șmecher, farsor sau panglicar), grotescul unor ședințe parlamentare, criza morală a presei, năravurile unor literați, acestea și altele compunând pitorescul strident care frapează pe oricine nimerește în „țara tuturor anomaliilor". Convingerile din adolescență își păstrează intactă seducția, **C.**, căruia i se pare că deslușește „glasul revoluției", așteptând cu înfrigurare „ceasul proletariatului". „Forța magnetică a socialismului" este invocată și în reconstituirea encomiastică a pateticei existențe a lui Jean Jaurès (*Cuvinte despre Jean Jaurès*, 1934). Partizan al intervenției, la izbucnirea Primului Război Mondial, **C.** scoate o broșură, *Cu cine?* (1914), în care strânge la un loc opiniile unor fruntași ai vieții culturale și științifice (D. Anghel, G. Diamandy, I. Cantacuzino, C. Rădulescu-Motru, I. Al. Brătescu-Voinești, A.D. Xenopol ș.a.), solicitați să se pronunțe asupra atitudinii pe care România s-ar cuveni să o adopte față de forțele aflate în conflict. Răspunsurile îi definesc pe cei intervievați, decupajul operat de reporter fiind înlesnit de ochiul său de portretist. Avea, într-adevăr, o anume înclinație în acest sens, rememorările lui pariziene, din mirobolanta „împărăție a Boemei" de pe malurile Senei, mișunând de figuri aparte. Ratați, trăsniți, fanfaroni, firi melancolice și apariții funambulești, vagabonzi de geniu și alte ciudate, ieșite din comun specimene se perindă prin birturi, berării, cârciumi, cu iluziile și eșecurile lor, dispuși la spovedanii care mai că îi transformă în personaje de proză scurtă. Sunt prinse în ramă și personalități cum ar fi Georges Clemenceau, Aristide Briand, André Antoine, Jules Romains, Jean Moréas, Jules Renard, Max Jacob, schițate cu un condei nu lipsit de agerimi scriitoricești. Și, în orice caz, apt de subțirimi de moralist, cum lasă să se întrevadă pseudojurnalul *Mărturisiri de fecioară în ritm de charleston* (1935). O suită de afectuoase evocări se înșiruie în *Mitif, poetul florilor* (1929), toate privindu-l pe Dimitrie Anghel, conturat ca un personaj capricios, cu reacții nevrotice, trăind în febre și expus mereu derivei amoroase. Cărticica lui **C.** e mărturia unei accentuate vocații de prieten.

SCRIERI: *Les Juifs roumains*, Paris, 1903; *Mitif, poetul florilor*, Bucureşti, 1929; *Cuvinte despre Jean Jaurès*, Bucureşti, [1934]; *Mărturisiri de fecioară în ritm de charleston*, Bucureşti, 1935. **Traduceri:** Anatole France, *Afacerea Crainquebille*, Lyon–Paris, 1904; I.L. Caragiale, *Le Cierge de Pâques*, Paris, [1912]; Jérôme şi Jean Tharaud, *Umbra crucii*, Bucureşti, 1922; André Maurois, *Eduard VII şi vremea lui*, Bucureşti, [1934].

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, *„Mărturisiri de fecioară în ritm de charleston"*, VRA, 1933, 310; N. Davidescu, *Adolf Clarnet*, VRA, 1937, 515; Ieronim Şerbu, *Vitrina cu amintiri*, Bucureşti, 1973, *212–213*; I. Peltz, *Amintiri din viaţa literară*, Bucureşti, 1974, *135–137*; A.P. Samson, *Memoriile unui gazetar*, Bucureşti, 1979, *97–98*; Mirodan, *Dicţionar*, I, *358–359*; Faifer, *Pluta*, *67–70*. ***F. F.***

CLASICISM. Termenul **c.** acoperă trei accepțiuni învecinate, de natură istorică, tipologică și axiologică. Sub raport istoric, **c.** desemnează un curent literar care s-a afirmat în Franța și, prin extensie, și în alte țări europene, în secolele XVII–XVIII, manifestându-se prin revitalizarea și cultivarea modelelor culturale „clasice" ale Antichității greco-latine. Trăsăturile definitorii ale **c.** istoric sunt aspirația către ordine, armonie și echilibru, caracterul său normativ (concretizat printr-o suită de reguli artistice, cum ar fi regula celor trei unități: de timp, de loc și de acțiune), respectarea principiului *mimesis*-ului (și, în general, conceperea artei ca o formă de imitație a realității), raportarea constantă la tradiția literară antică, cultivarea anumitor genuri și specii (în registrul superior, tragico-eroic: tragedia, epopeea, imnul, oda ș.a.; în registrul inferior: comedia, idila, satira, fabula), caracterul moralizator, primatul rațiunii asupra sentimentului și imaginației ș.a. Odată cu sfârșitul secolului al XIX-lea, ca urmare a dezvoltării morfologiei culturii și a influenței acesteia asupra criticii literare, **c.** dobândește și o accepțiune tipologică (transistorică), care nu mai este limitată de un anume spațiu și timp. Descoperirea, în forme parțiale sau atenuate, a trăsăturilor **c.** și în operele literare ale altor epoci și curente îi încurajează pe critici să vorbească despre un **c.** al romanticilor sau chiar al modernilor. Ulterior, sensului tipologic i se adaugă și un sens valoric, potrivit căruia „clasicii" sunt acei scriitori care au reușit să devină ei înșiși modele de urmat, ilustrând astfel culmi ale artei literare, vârfuri ale canonului unei literaturi naționale.

În literatura română **c.** nu s-a cristalizat ca orientare cu caracter programatic, ci s-a manifestat ca o serie de tendințe difuze, de la începuturi până în contemporaneitate. Din acest punct de vedere, e problematică proclamarea poeziei populare ca „primul nostru **c.**", teză susținută de diverși scriitori și critici, printre care Mihail Dragomirescu, Ion Pillat, Ovidiu Papadima, Vladimir Streinu sau Dim. Păcurariu. Potrivit acestora, limpezimea, seninătatea și armonia unor creații populare precum *Miorița*, *Mănăstirea Argeșului* sau *Toma Alimoș* ar constitui elemente care le-ar apropia de **c.** Ipoteza nu poate fi, însă, acceptată decât cel mult într-o accepțiune tipologică, conform căreia folclorul în sine ar reprezenta un „clasicism al popoarelor" (G. Călinescu). Cât privește **c.** în sens istoric, acesta implică nu doar un puternic caracter urban și antifolcloric (Edgar Papu), ci și codificarea explicită și reflecția teoretică asupra setului de norme și convenții pe care le utilizează. Prin urmare, adevăratul **c.** trebuie căutat în primul rând pe terenul literaturii „culte". Astfel, deși cultura medievală românească nu a pierdut niciodată contactul cu Antichitatea, influențele clasice se înregistrează la noi mai ales odată cu secolul al XVII-lea, pe măsura intensificării contactelor cu umanismul european, fenomen vizibil la Miron Costin și Dimitrie Cantemir, prin recursul la fondul mitologic antic și la sintaxa latină. Începând cu secolul al XVIII-lea, pătrunderea spiritului clasic în România a fost favorizată de sistemul de învățământ și de traduceri. În perioada fanariotă Academia Domnească din București, ca şi aceea din Iași, orientate cu precădere către cultura greacă, și gimnaziul de la Blaj, de orientare latinistă, au contribuit la familiarizarea elitelor culturale românești cu marea cultură greco-latină. Tendința clasicistă s-a păstrat și după reforma învățământului din Principate, realizată în Țara Românească de Gheorghe Lazăr și Ion Heliade-Rădulescu, iar în Moldova de Gheorghe Asachi. În plan didactic, retoric și estetic, intensitatea influențelor **c.** e atestată de lucrări precum *Gramatica românească* (1757) a lui Dimitrie Eustatievici, *Observații sau Băgări de seamă asupra regulelor şi orânduelelor gramaticii rumâneşti* (1787) aparţinând lui Ienăchiță Văcărescu, *Înștiințarea* (1795) și *Retorica adecă Învăţătura şi întocmirea frumoasei cuvântări* (1798) lui Ioan Molnar Piuariu sau de prefețele lui Barbu Paris Mumuleanu. În paralel cu învățământul, un rol important l-au avut traducerile laice, majoritatea oprindu-se

la autori clasici sau neoclasici, precum Fénelon, Régnard, Massillon, Marmontel, Florian, Gessner, Metastasio, Voltaire, Pope, poeții neoanacreontici ș.a. E de menționat că, deşi există unele excepții, **c.** pătrunde și influențează literatura română mai ales prin intermediul unor scriitori minori sau „întârziați”, în timp ce marea literatură clasică (Molière, Corneille, Racine, La Fontaine ş.a.) începe să fie tradusă abia după sfârșitul perioadei fanariote și are un ecou mai redus. În ceea ce privește traducerile din clasicitatea antică (Homer, Esop, Euripide, Teofrast, Lucian din Samosata, Lucrețiu, Vergiliu, Ovidiu ș.a.), acestea sunt mai puține decât primele și se înregistrează mai ales în Transilvania, provincie mai occidentalizată și mai impregnată de spiritul culturii clasice.

În literatura propriu-zisă influența **c.** se resimte cel mai puternic în perioada 1780–1830, când tentativa de a revitaliza modelele clasice se îmbină cu un anumit **c.** decadent, tutelat de poezia neoanacreontică. Din prima categorie fac parte încercările de resuscitare a odei (Ioan Molnar Piuariu, Gh. Șincai, I. Teodorovici Nica), a epopeii (Ioan Barac, Vasile Pogor și, mai ales, Ion Budai-Deleanu, la care modelul eroi-comic al *Batrahomiomahiei* se conjugă, în subsolul *Țiganiadei*, cu un crez poetic preponderent clasicizant) și a petrarchismului (Gh. Asachi). Pentru cealaltă tendință, care se reduce, în principal, la lirica galantă și care asociază neoanacreontismul cu sentimentalitatea cântecelor lăutărești, autorii cei mai reprezentativi sunt poeții

Mănăstirea Frumoasa din Iași

Văcărești (Iancu, Alecu și Nicolae), Costache Conachi, Matei Millo, Nicolae Dimachi și Daniil Scavinschi. În teatru influența **c.** s-a manifestat aproape exclusiv în comedii, farse și scenete, unde uneori e greu de făcut diferența între lucrări originale, adaptări, traduceri și plagiate. Mai caracteristice pentru această epocă sunt *Occisio Gregorii in Moldavia vodae tragedice expressa* (c. 1780, reprezentată de elevii gimnaziului din Blaj) și scrierile mai mult sau mai puțin personale ale lui Conachi, Iordache Golescu, Timotei Cipariu, Gh. Asachi, Matei Millo sau Constantin Facca. În perioada (post)pașoptistă influența **c.** intră în recul în fața romantismului, dar continuă să aibă o pondere semnificativă în literatura epocii. Mai mult, autori precum George Barițiu, George Baronzi, A.I. Odobescu și V.A. Urechia publică texte doctrinare în care pledează în favoarea **c.**, însoțindu-și uneori demersul printr-o respingere explicită a romantismului. Deși nota dominantă a epocii o constituie sinteza celor două curente, orientarea clasică se observă acum prin cultivarea unor specii precum fabula, satira, oda, pastelul (în poezie), prin schițele caracterologice din comedii și prin cultivarea „fiziologiilor” în proză. Tot de **c.** țin reprimarea efuziunilor, tendințele moralizatoare și amploarea referințelor la Antichitatea greco-latină. Autorii cei mai reprezentativi pentru **c.** epocii – și, poate, pentru **c.** românesc în genere – sunt Ion Heliade-Rădulescu (prin poetica sa normativă, ca și prin profesarea unor specii lirice precum oda și imnul), Grigore Alexandrescu (autor de ode, fabule și satire, dar și utilizator al unui bogat repertoriu mitologic), Costache Negruzzi (prin abundența referințelor mitologice, prin cultivarea prozei epistolare în ciclul *Negru pe alb*, prin aspirațiile epopeice din *Ștefanida*, ca și prin farsa *Cârlanii*), Vasile Alecsandri (prin idilismul omniprezent, prin „horațianismul” pastelurilor, dar și prin exploatarea caracterologiei și a procedeelor comediei clasice, în linia lui Molière și Régnard), Dimitrie Bolintineanu (ca autor de idile pastorale – *Macedonele* – și al epopeii *Traianida*) și A.I. Odobescu (al cărui *Pseudo-cynegeticos* păstrează, pe lângă fondul mitologic, un stil și o sintaxă clasică). În epoca de la Junimea până la Primul Război Mondial **c.** încetează să mai facă, în ipostaza de curent istoric, obiectul unei susțineri programatice, dar se profilează ca o opțiune artistică încă viabilă. Astfel, Titu Maiorescu este nu doar un apologet al limbilor și culturii clasice (în textul de tinerețe

Theodor Aman, Scenă muzicală

Pentru ce limba latină este chiar în privința educațiunei morale studiul fundamental în gimnaziu, 1863), dar propagă și o poetică de inspirație clasicizantă (prin caracterul normativ al concepției sale despre poezie, care trebuie să îndeplinească anumite „condițiuni", prin cenzurarea vizionarismului și prin tratarea tropilor ca principală sursă de lirism). Elemente clasiciste se întâlnesc și la M. Eminescu, deși evoluția sa literară indică o schimbare substanțială de atitudine față de această paradigmă. Dacă poezia de tinerețe (*Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie, La Heliade, O călătorie în zori* etc.) se remarcă prin practicarea odei, prin recursul la cadrul pastoral și prin folosirea referințelor mitologice, lirica de maturitate apelează la tiparele metricii safice și la sentințele impersonale – *Odă (în metru antic), Glossă.* I.L. Caragiale manifestă și el o predispoziție clasicizantă, atât în comedii (prin respectarea, în general, a regulii celor trei unități și prin interesul pentru caracterologie), cât și în proză (prin dezinteresul față de „natură"). La Duiliu Zamfirescu se pot identifica ecouri ale **c.** în poezie, în corespondență și în romanul *Lydda,* în timp ce în lirica lui George Coșbuc curentul își face simțite reminiscențele prin idilism și obiectivitate. În perioada interbelică **c.** devine obiectul unor contestări programatice, pe motivul desuetudinii. Astfel, Paul Zarifopol și E. Lovinescu au chestionat prestigiul literaturii clasice, care, în opinia lor, se bazează pe pură inerție, întrucât scrierile care o ilustrează nu ar mai corespunde sensibilității moderne. În contrapartidă, au existat numeroși scriitori care, fie ghidați de un spirit retro, fie ca reacție la adresa exceselor modernismului, au susținut necesitatea unei întoarceri la **c.** Dintre exponenții acestui neoclasicism, cei mai importanți au fost Lucian Blaga (mai ales în volumul *Pașii profetului,* care resuscitează bucolicul, dar și în poemele scrise spre sfârșitul vieții), Ion Barbu (cu precădere în faza sa parnasian-simbolistă), Ion Pillat (în volumele de după *Caietul verde*) și G. Călinescu (apologet al formulelor „clasice", bazate pe tipologizare și pe impersonalizare, dar filtrate prin intermediul balzacianismului). Probabil că ultimul val clasicist relevant s-a înregistrat în literatura română în scurtul interregn postbelic care a precedat instaurarea realismului socialist, când scriitori precum Ștefan Aug. Doinaș și Petru Dumitriu au propus o recontextualizare a miturilor și formulelor **c.** *sub specie*

temporis nostri. După această dată, **c.** istoric parcurge un proces de dez-esteticizare, în sensul că, deși regimul comunist și-a afirmat în mod constant prețuirea față de „literatura clasică”, aceasta este redusă la rolul benign de model stilistic și de compoziție, fără a mai acționa ca o opțiune creatoare forte în sistemul literar românesc. Privind din altă perspectivă, la sfârșitul secolului al XIX-lea în literatura română își face apariția și al doilea sens (tipologic) al termenului **c.**, care desemnează o serie de opțiuni generale privind arta literară. Pionierul acestei noi accepțiuni este C. Dobrogeanu-Gherea, care, în studiul *Ceva despre clasicism și romantism* (1888), opune, pe urmele lui Heine, **c.** caracterizat prin „putere, sănătate, liniște, seninătate; [...] firesc și [...] identitate între plăsmuirile artistului și ideile lui” romantismului marcat de „nefiresc, [...] slăbiciune, neliniște, întunecime, durere, exaltare, martirizare; [...] neidentitate între plăsmuirile artistului și ideile sale”. Ulterior tipologii similare vor furniza H. Sanielevici (*Asupra clasicismului și romantismului*) și G. Călinescu (*Clasicism, romantism, baroc*). Cea mai rafinată dintre aceste scheme, aceea a lui G. Călinescu, s-a imprimat în critica românească și sub forma unei scheme evolutive, potrivit căreia fiecare autor, curent sau mișcare literară ar debuta cu o fază „romantică”, ar atinge apoi un anume „**c.**” al maturității și ar regresa, eventual, într-un stadiu manierist sau baroc. În acest sens, numeroși critici români au ajuns să vorbească, fie serios, fie ironic, despre „clasicizarea” romantismului, a expresionismului sau chiar a avangardei și a realismului socialist și au fost tentați să identifice drept „clasică” perioada de apogeu creator a scriitorilor. Această practică exegetică a facilitat adeseori glisarea către al treilea sens al termenului **c.**, cel axiologic, care s-a manifestat în România interbelică pe fundalul convingerii că literatura națională a reușit să-și configureze deja un patrimoniu propriu, capabil să o așeze alături de alte literaturi de renume. Astfel, în 1930, N. Cartojan a lansat la Editura Scrisul Românesc colecția „Clasici români comentați”, în care au apărut volume eterogene, de la o antologie de poezie românească de pe Valea Timocului până la selecții din operele stolnicului Constantin Cantacuzino, ale lui Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, M. Eminescu, Theodor Șerbănescu ș.a. Simptomatic pentru această nouă tendință este studiul *Clasicii noștri* (1943) de Vladimir Streinu, care așază sub umbrela unui **c.** axiologic nume reprezentative ale literaturii române din secolul al XIX-lea, precum A.I. Odobescu, Titu Maiorescu, M. Eminescu, Ion Creangă și George Coșbuc. Optimismul lui Streinu a fost contrabalansat de G. Călinescu, bunăoară în eseul *Sensul clasicismului* (1946), unde prezenta **c.** literaturii române ca pe un deziderat necesar, dar nu ca pe o realizare de fapt. În viziunea lui Călinescu, literatura română nu reușise să atingă până la acea dată nici **c.** axiologic, nici măcar pe acela tipologic, de vreme ce se caracteriza printr-o „mistică excesivă a evenimentului”, prin subiectivitate și exotism. În schimb, perioada postbelică, a realismului socialist, se caracterizează printr-o inflație ideologică a termenului **c.** În afară de cultivarea ostentativă a „clasicilor noștri”, noua „metodă de creație” s-a grăbit să proclame, în virtutea presupusei sale superiorități față de literatura epocilor anterioare, existența unor „clasici în viață”, pe care i-a identificat fie printre scriitorii interbelici convertiți la noua ideologie, fie – mai rar – printre scriitorii afirmați după 1944 şi obedienţi faţă de regim. Odată cu instaurarea național-comunismului, atributul **c.** începe să fie rezervat doar scriitorilor din secolul al XIX-lea, cărora li se consacră numeroase exegeze semnate de critici precum Teodor Vârgolici, Paul Cornea, Mihai Drăgan, Al. Piru ș.a. Tendința dominantă a noii epocii este de a supradimensiona valoarea „clasicilor noștri”. Faptul se observă, pe de o parte, prin acreditarea sintagmei tautologice „epoca marilor clasici” (tautologică pentru că, în context, „clasic” însemna „mare scriitor”) în volumul al treilea al tratatului de istorie a literaturii române coordonat de Academia RSR. Pe de altă parte, „clasicii” români au constituit cel mai potrivit laborator pentru elaborarea și experimentarea doctrinei protocroniste, după cum a arătat-o volumul *Din clasicii noștri* (1977) de Edgar Papu. E de menționat că, în perioada ceaușistă, **c.** istoric românesc a făcut și el obiectul unor studii de sinteză datorate lui Dim. Păcurariu, V. Mîndra și Ion Rotaru. Contribuții notabile la semantica termenului ca atare și la exegeza **c.** universal au adus Matei Călinescu, Adrian Marino, Romul Munteanu și Edgar Papu. După 1989 termenul „clasic” se dezideologizează, fiind utilizat fie în sensul său propriu (istoric), fie într-un sens mai neutru, care îi vizează pe scriitorii români din epoca

premodernă. În câmpul dezbaterilor contemporane, accepțiunea valorică a „clasicului" tinde să fie substituită de termenul „canonic".

Repere bibliografice: Titu Maiorescu, *Opere*, I, București, 2005, *809–837*; Dobrogeanu-Gherea, *Opere*, VI, *308–327*; Lovinescu, *Opere*, IV, *91–124*; Teodor A. Naum, *Clasicismul și cultura națională*, Iași, 1913; Sanielevici, *Cercetări*, *252–260*; H. Sanielevici, *Clasicismul proletariatului: Panait Istrati*, București, 1924; Zarifopol, *Pentru arta lit.*, I, *35–39*; Mihail Dragomirescu, *Critică*, II, București, 1928, *273–283*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I, *107–135*; N. Sulică, *Clasicismul greco-roman și literatura noastră (în special Eminescu)*, Târgu Mureș, 1930; Tudor Vianu, *Idealul clasic al omului*, București, 1934; N.I. Herescu, *Pentru clasicism*, Craiova, 1937; Călinescu, *Opere*, V, *207–211*, *687–700*, VIII, *986–988*, *1065–1069*; Pillat, *Tradiție*, *88–116*; Vladimir Streinu, *Clasicii noștri*, București, 1943; G. Călinescu, *Impresii asupra literaturii spaniole*, București, 1946, *11–32*; Ovidiu Papadima, *Folclor și clasicism*, R, 1947, 3; Streinu, *Pagini*, III, *291–298*, IV, *355–358*, *367–370*, *374–375*; Georgescu, *Polivalența*, *63–185*; Matei Călinescu, *Clasicismul european*, București, 1971; ed. 2, pref. Vasile Voia, Cluj-Napoca, 2006; *Clasicism, romantism, baroc*, Cluj, 1971; Dim. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, București, 1971; Cornea, *Originile*, *passim*; Marino, *Dicționar*, I, *283–353*; V. Mîndra, *Clasicism și romantism în dramaturgia românească (1816–1918)*, București, 1973; Edgar Papu, *Din clasicii noștri*, București, 1977; I. Constantinescu, *Introducere în literatura clasică*, Iași, 1978; Al. Piru, *Valori clasice*, București, 1978; Dim. Păcurariu, *Clasicism și tendințe clasice în literatura română*, București, 1979; Ion Rotaru, *Forme ale clasicismului în poezia românească până la Vasile Alecsandri*, București, 1979; Romul Munteanu, *Clasicism și baroc în cultura europeană din secolul al XVII-lea*, I–III, București, 1981–1983; Teodor Vârgolici, *Clasici și contemporani*, București, 1982; Paul Cornea, *Itinerar printre clasici*, București, 1984; Edgar Papu, *Apolo sau Ontologia clasicismului*, București, 1985; Papu, *Despre stiluri*, *407–490*; Mihai Drăgan, *Clasici și moderni*, București, 1987; Mircea Martin, *Sensul clasicismului*, RL, 1989, 26; Mircea Anghelescu, *Clasicii noștri*, București, 1996; Toma Pavel, *Arta îndepărtării. Eseu despre imaginația clasică*, tr. Mihaela Mancaș, București, 1999; Doris Mironescu, *Ibrăileanu și ideea unui clasicism românesc*, „Philologica Jassyensia", 2011, 2. ***A.T.***

CLAUDIAN, Alexandru (8.IV.1898, Cernavodă – 16.X.1962, București), eseist, poet, traducător. Este fiul Eufimiei (n. Cernătescu) și al lui Floru Claudian, inginer topograf, ajuns general în 1912. Din cauza peregrinărilor familiei, **C.** învață la Craiova, Caracal și Buzău, luându-și bacalaureatul la Liceul „Sf. Sava" din București, în 1918. Urmează, tot aici, studii de filosofie la Facultatea de Litere și Filosofie, absolvită în 1922. Profesor suplinitor de limba franceză și de filosofie în București, la liceele „Sf. Sava", „Mihai Viteazul", „Spiru Haret", „Gh. Lazăr", „Mihai Eminescu" și „Matei Basarab", și în Iași, la Liceul Militar, secretar al Institutului Social Român, **C.** își începe cariera universitară în 1929, la Iași, unde în 1930 își ia și doctoratul în filosofie. În 1937–1938 beneficiază de o bursă a statului francez pentru un stagiu de studii la Paris. După moartea lui Petre Andrei, în 1941, preia Catedra de sociologie și etică. Sub regimul comunist, din cauza activității în mișcarea social-democrată și a apropierii de Constantin Titel Petrescu, este înlăturat din Universitate. Ocupă un post la Catedra de psihologie a copilului la Facultatea de Medicină și Farmacie (1948–1952), iar după doi ani de ostracizare politică, când suportă și o detenție în lagărul Galeș, la Canal, e acceptat cercetător în institutul filologic ieșean al Academiei RPR. Primele versuri ale lui **C.** (*Rosalia*) apar în 1920 în „Curentul nou", iar cel dintâi articol (*Criza idealismului*) în 1921, în „Viața studențească". În afara studiilor publicate în reviste de specialitate,

Alexandru Claudian cu soția sa

colaborează, destul de sporadic, cu versuri, articole, eseuri, recenzii şi cronici la „Facla literară", „Vlăstarul", „Adevărul literar şi artistic", „Revista română", „Pasul vremii" (unde semnează rubrica „Din lumea cărţilor"), „Viaţa literară", „Minerva", „Ideea europeană", „Viaţa românească",„Gândul vremii", „Lumea", „Atheneum", „Manifest", „Şantier", „Însemnări ieşene", „Revista Fundaţiilor Regale", „Societatea de mâine", „Jurnalul literar", „Moldova", „Revista tineretului", „Ethos", „Libertatea" ş.a. În anii '50 publică în revista academică „Studii şi cercetări ştiinţifice" şi în „Iaşul literar". Semnează şi Anton Costin sau cu iniţiale. În timpul vieţii i-au apărut numai cărţile de sociologie: *Cercetări filosofice şi sociologice* (1935), *Colectivismul în filosofia lui Platon* (1936), *Originea socială a filosofiei lui Auguste Comte* (1936), *Cunoaştere şi suflet* (1940), *Antisemitismul şi cauzele lui sociale* (1945). Postum, i se editează volumul de versuri *Senin* (1972). A lăsat în manuscris două studii de sociologie a teatrului francez din secolul al XVII-lea şi a prozei franceze din secolul al XlX-lea, bună parte din traducerile din Joachim du Bellay, Clément Marot, La Fontaine, Voltaire, Vigny, Hugo, Musset, Leconte de Lisle, Baudelaire, Hérédia, Verlaine, Samain ş.a., din Goethe (*Faust*), Heine, Lenau.

Ca sociolog al culturii, preocupat de cercetarea genetică, **C.** încearcă să aprofundeze o orientare deterministă, frecventată anterior de C. Dobrogeanu-Gherea, H. Sanielevici şi Ştefan Zeletin. El consideră că naşterea ideilor, a sistemelor filosofice, individualizarea şi filiaţiile lor, de la Socrate şi Platon, prin Leibniz, Jean-Jacques Rousseau, Helvétius, până la Auguste Comte, ar avea o explicaţie insuficientă în absenţa unei analize a condiţionărilor istorice de natură socială şi psihologică. Astfel, utilizând metoda psiho-sociogenetică, studiul istoriei filosofiei, prin extensie şi al istoriei culturii, ar intra pe un teren mai ferm, sub auspiciile obiectivităţii ştiinţifice. Sunt idei promovate de **C.** în anii '30 ai secolului trecut, dezvoltate într-o manieră neabuzivă, cu o erudiţie structurală, ocolită de ariditate, îmblânzită de seninătatea gânditorului, cu un stil intelectual personal, care pecetluieşte frazarea elastică, nu o dată eseistică, a discursului. În studiile târzii acest tip de abordare, aparent supus comenzii ideologice proletcultiste, nu este nici supralicitat, dar nici abandonat. Perspectiva psihosocială este aplicată teatrului clasic francez (Corneille, Racine, Molière), prozei (şi romanului) francez, de la Chateaubriand la Maupassant. Adesea, analizele, dar şi conceptele includ puncte de vedere înrudite cu cele ale lui Mihai Ralea ori cu ideile care vor consacra sociologi literari precum Georg Lukács, Lucien Goldmann, Robert Escarpit ş.a. Exersată ca *violon d'Ingres* şi adusă parcimonios la vedere, poezia înseamnă pentru **C.** un spaţiu al visărilor tăinuite. E în *Senin* o confesiune surâzătoare, melancolică, aparţinând unui fel de Ianus bifrons care îşi joacă în faţa ochilor, sfios şi autoironic, imaginea. Viaţa între cărţi, în bibliotecă, trăire aproape muzicală, se vede concurată de viaţa cea aievea, de odinioară şi din clipa prezentă, când burgul este descoperit cu o privire ingenuă, care soarbe parcă uitata exuberanţă a naturii. În acest jurnal liric, monologic, delicat, aristocratic, emoţiile vin dinspre şi se întorc întotdeauna la lectură, carte, motive livreşti. Ca şi A.I. Odobescu, **C.** peripatetizează graţios şi bonom. Numai că, „paralizat de discreţie" (G. Călinescu), poate şi de neîncredere, poetul a vrut să stea de vorbă doar cu sine însuşi.

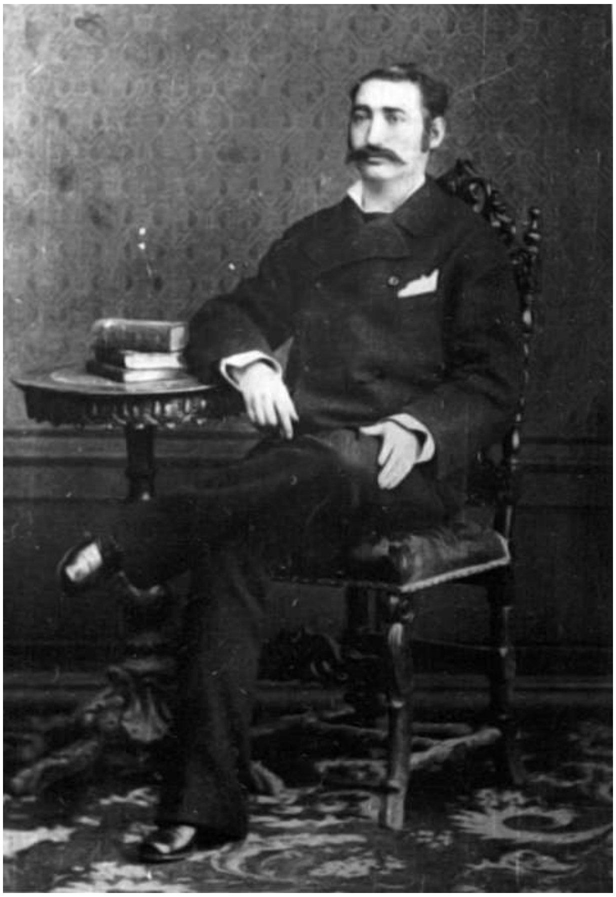
SCRIERI: *Cercetări filosofice şi sociologice*, Iaşi, 1935; *Colectivismul în filosofia lui Platon*, Iaşi, 1936; *Originea socială a filosofiei lui Auguste Comte*, Bucureşti, 1936; *Cunoaştere şi suflet*, Iaşi, 1940; *Antisemitismul şi cauzele lui sociale*, Bucureşti, 1945; ed. îngr. şi introd. Constantin Schifirneţ, Bucureşti, 2000; *Senin*, îngr. şi introd. Constantin Crişan, pref. Şerban Cioculescu, Bucureşti, 1972.

Repere bibliografice: Florin Niculescu, *„Cunoaştere şi suflet"*, CL, 1940, 7–12; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *770*, *Ist. lit.* (1982), *854*; Vladimir Krasnaseski, *Alexandru Claudian şi sociologia erorii*, Bucureşti, 1972; Piru, *Varia*, II, *428–432*; Mircea Mancaş, *O mare sensibilitate poetică: Alexandru Claudian*, CRC, 1973, 8; Dana Dumitriu, *„Senin"*, RL, 1973, 36; Constanţa Călinescu, Ion Faiter, *Dimensiunile unor vocaţii*, Constanţa, 1979, *51–69*; Leon, *Umbre*, IV, *154–159*; Aurel Codoban, *Repere şi prefigurări*, Cluj-Napoca, 1982, *60–72*; Ion Zamfirescu, *Oameni pe care i-am cunoscut*, Bucureşti, 1989, *271–284*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *609–611*; Dănuţ Doboş, *Dosar Alexandru Claudian*, CRC, 1997, 6; Z. Ornea, *O carte, din 1945, despre antisemitism*, RL, 2001, 21. ***G.D.***

CLAVIATURI, publicaţie apărută la Braşov, din mai 1941 până în aprilie 1943, cu subtitlul „Caiete lunare de poezie", modificat de la numărul secund în „Caiet de poezie". Director: D. Gherghinescu-Vania; secretari de redacţie: Mircea Bogdan (noiembrie 1941 – februarie 1942), Leonida Luca, V. Spiridonică (februarie 1942 – aprilie 1943). **C.** este destinată promovării poeţilor tineri, din gruparea revistei făcând parte Simion Anderco, Ştefan Baciu (*Ex Libris*), Lucian Valea (*Inscripție*, *Împlinire*), Ion Caraion (*Ion Pădure iubea...*, *Deceneu*),

Gherghinescu-Vania (*Întreb*, *M-ajunge dorul*), Virgil Carianopol, Ilie Balea, Horia Bottez, Romeo Dăscălescu, Ionel Henţiu, Liuben Dumitru, Leonida Luca, Remus Luca, Dem. Gh. Nolla, I.J. Spiridon, V. Spiridonică. Pentru fiecare număr Gherghinescu Vania scrie câte un mic poem în proză, aşezat în fruntea paginii. Revista are format de carte şi e ilustrată de Lucia Piso-Ladea. Pe parcurs se adaugă Ioanichie Olteanu (*Poem*, 1941, debut), Radu Stanca, Barbu Brezianu, Traian Chelariu, Constant I. Cosma, Ben Corlaciu, Ştefan Aug. Doinaş (*Perle*, *Flori de somn*), Emil Micu, Petru Homoceanu, Anişoara Odeanu, Octav Şuluţiu, Barbu Cioculescu (*Furtună*, 2/1942, debut), Al. Husar, Ştefan Muscalu, Mircea Petala, Letiţia Papu, Gh. Chivu, Radu Teculescu, Ion Preda-Misleanu, Ion Oană, Petre Pascu, Ion Apostol Popescu. **C.** este una dintre cele mai bune reviste de poezie ale generaţiei războiului. ***M.Pp.***

CLAYMOOR (pseudonim al lui Mihai (Mişu) Văcărescu; 1843, Bucureşti – 11.VI.1903, Bucureşti), publicist. Este fiul Ecaterinei (n. Cantacuzino-Paşcanu) şi al poetului Iancu Văcărescu; unul dintre cei opt copii ai familiei, Ioan, care ajunge ministru plenipotenţiar la Paris, a fost tatăl Elenei Văcărescu. **C.** a trecut prin Liceul „Louis le Grand" din capitala Franţei. Întors în ţară, e scurt timp ofiţer în Regimentul de Cavalerie de la Târgovişte, apoi are câteva funcţii în administraţia judeţelor Vlaşca şi Dâmboviţa. Avea să se consacre ulterior unei cariere de publicist, pe care o slujeşte cu dăruire până în ultima clipă, sfârşitul surprinzându-l pe treptele unei redacţii. **C.** debutează cu o cronică dramatică în 1873 la „Românul". Nu prea simpatizat de confraţi, dar în graţiile sexului frumos, folosind şi pseudonimul Valréas, susţine şi chiar lansează câteva rubrici la publicaţiile „L'Indépendance roumaine", „La Roumanie illustrée", „La Lanterne mondaine", „Românul", „Naţionalul". O parte din însemnările sale din anii 1882–1883 va trece în volumul *La Vie à Bucarest* (1883). Cu toată popularitatea lui, ar fi căzut probabil în uitare, dacă, în schiţa *High-life*, I.L. Caragiale nu l-ar fi imortalizat, dându-i astfel, sub înfăţişarea personajului Edgar Bostandaki, şi o „faimă" literară. G. Ibrăileanu, totuşi, era de părere că acest urmaş al Văcăreştilor a exercitat, în epocă, o priincioasă înrâurire asupra publicului pentru care scria. Elena Văcărescu i-a închinat o elegie – *À la Mémoire de Claymoor.*

Superficial şi efeminat apare deseori **C.** în cronicile lui mondene în stil parizian, scrise în franţuzeşte. Maniera e anecdotică, descriptivă. Indiferent de subiectul abordat, el urmează un tipic de la care se abate rareori: întâi un tablou de natură schiţat în imagini artificioase, mitologizante, apoi câteva galanterii către cititoare, în fine, „la vie mondaine": recepţii, dineuri, serate, baluri, „le five o'clock", plimbări la Şosea, întâlniri la surf, sezonul la băi, la mare, nişte indiscreţii mai picante. Politeţurile de salon nu exclud maliţia sau uşuraticele jocuri de cuvinte. Spirit fin, cu agerime în observaţii, fandositul surprinde, uneori fără să vrea, şi aspecte amuzante, bizare sau groteşti ale unei lumi în lentă, voluptuoasă decadenţă. Asupra fenomenului artistic (plastic, literar, muzical) **C.** emite şi consideraţii subtile, comentatorul avizat coexistând alături de cronicarul frivol şi plezirist. Paradoxal, sub graţiile sale franţuzite, el se manifestă din când în când ca un inamic al cosmopolitismului, solicitând acelor cititori la care avea audienţă un ataşament mai mare faţă de cultura românească. Fără straiele şi

masca lui Edgar Bostandaki, **C.** e un cronicar nu rareori interesant.

SCRIERI: *La Vie à Bucarest*, Bucureşti, [1883].

Repere bibliografice: G. Ibrăileanu, *Claymoor*, „Epoca", 1903, 1432; *Ist. teatr. Rom.*, II, *463–464*; Ion Ianegic, *Mihai Iancu Văcărescu, cronicar muzical*, SCIA, teatru–muzică–cinematografie, 1976; *Dicţ. lit. 1900, 193–194*; Rodica Zafiu, *Claymoor*, RL, 1999, 37; Viorel Domenico, *Claymoor*, Bucureşti, 2003; Adrian Silvan Ionescu, *Claymoor – zugravul fericirii celor fericiţi*, OC, 2004, 209; Ion Ştefan Ghilimescu, *Claymoor, mai mult decât un dandy*, LCF, 2004, 26; Titus Rusu, *Epoca lui Claymoor*, TMS, 2005, 2, 4, 2006, 1–3, 5. ***F. F.***

CLIPA, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, între 20 mai 1923 şi 2 iunie 1929, sub auspiciile Asociaţiei Belle-Arte, patronată de regina Elisabeta a Greciei; de-a lungul timpului, subtitlul „Teatrală, plastică, muzicală, literară, critică" adaugă sau renunță la complinirile „sportivă", „critică-politică"; din 25 aprilie până în 18 septembrie 1927 suferă o întrerupere pasageră, în același an periodicitatea devenind bilunară. Girant-responsabil: Horia Igiroșianu (director din 16 septembrie 1923). „Foaie de îndrumare", așa cum precizează în declarația programatică inițială, **C.** este emanația câtorva „tineri strânși în jurul ei [ce] alcătuiesc nu o coterie fascinată de gloria tiparului, urmărind să-și etaleze aici *timide încercări*, ci o gardă neînduplecată a sincerității în artă" (*Cuvântul nostru*). În numărul 118/1925 Mihail Dragomirescu anunță trecerea publicației sub flamura „generației noi", așa cum va sta scris în numărul următor și pe frontispiciu: „«Clipa» va deveni organul prin care generațiunea nouă de scriitori și poeți își va spune cuvântul […]. Ea crede în realizarea idealului artistic în cuvânt – ideal care, *național* în rădăcinile lui, este *omenesc* în florile lui. Național și uman în același timp, ea știe că acest ideal nu poate fi realizat decât urmând drumul mare al marii poezii a înaintașilor. Realizarea idealului artistic este *tradiționalist*". Sună ca o chemare la arme, dar nimic nu se schimbă în profilul bine conturat și în orientarea revistei. **C.** inserează cronici, recenzii, articole, note de istorie literară, scurte eseuri, literatura propriu-zisă limitându-se, cu puţine excepţii, la câte o poezie în fiecare număr. La o anchetă în rândul scriitorilor răspund Pamfil Șeicaru, Gala Galaction, G. Murnu şi I.M. Sadoveanu. Preponderente sunt rubricile „Mistere", „Muzică", „Despre literatură", „Teatru", „Plastică" „Reviste", „Efigii", „Figuri reprezentative", cu caracter permanent sau periodic, semnate, printre alţii, de Gh. Cardaş, Isaiia Răcăciuni, Gr. Vâja, N.I. Herescu, Mihail Dragomirescu, T. (Păunescu-)Ulmu. Medalioane literare şi succinte fişe bibliografice ale scriitorilor români apar la rubrica „Portrete contemporane" (*Corneliu Moldovanu*, *Al. Depărățeanu*), sporadic intitulată „Efigii" (*Liviu Rebreanu*, *Mihai Codreanu*), „Portrete literare" (*Mihail Dragomirescu*, *Al. Lascarov-Moldovanu*, *N. Mihăescu-Nigrim*, *Un poet adevărat: Marcel Romanescu*) sau „Figuri reprezentative". În 1924 Tudor Arghezi semnează ciclul de tablete *Spini de hârtie* (*Necrologul lui Pussy*, *Câinele şi omul*, *Pedeapsa cu biciul*, *Ave Maria*, *În faiton*), iar Mihail Dragomirescu dă un fragment din *Ştiinţa literaturii*. Editorialele relevă o latură inedită a preocupărilor criticului, şi anume interesul pentru teatru şi culisa teatrală, dar mai ales pentru organizarea, funcţionarea şi moralitatea acestei instituţii de artă. **C.** este o publicație vie, cu deschidere polemică evidentă, criticistă, bine introdusă în viaţa cultural-artistică, editorială etc. a cetății. Nimic din ceea ce constituie noutatea zilei nu-i rămâne indiferent sau de netransformat în articol muiat în sarcasm, de regulă în rubrica „Purgatoriul". Aici opinează N.I. Herescu, sancționând revistele pornografice (*Botanică. Îndrumări spre noua literatură. Revistele de provincie sau Țacherlina literară*), Horia Igiroșianu scriind despre pictura avangardistă a lui Marcel Iancu (*Un alt nebun: Marcel Iancu)* sau despre literatura lui Ion Minulescu, N. Mihăescu-Nigrim (*Plagiat sau furt?*), G. Baiculescu (*Propaganda în străinătate*), V. Crețoiu (*Scrisoare deschisă d-lui Tudor Arghezi*), Alexandru Bilciurescu (*Un poet decadent: Camil Petrescu*), Ion Pagu (*Snobismul în literatură*). În zona teoretică se înscriu câteva editoriale datorate profesoarei Constanța (Cora) Valescu: *Istoria și critica literară, Pesimismul, Pesimismul psihologic*, iar în 1924, când Panait Istrati revine temporar în ţară, Tudor Arghezi, G.M. Zamfirescu şi Constantin Tavernier se alătură celor care, în alte periodice, îi fac „o caldă primire, salutându-l ca pe un mare prozator". Figurează cu versuri Zaharia Stancu (*Miniaturi*), Ion Pillat (*Adormita*), N. Milcu (*Iarnă*), Dem. Bassarabeanu (*Strofe negre*), G. Voevidca (*Ad mortem*), Ioan I. Ciorănescu (*Jurămintele*), Artur Enăşescu (*Icoane fugare*), Radu Gyr (*Inimi de aramă*), Mihai Codreanu (*Actorul*), Aron Cotruş (*Firul de iarbă*), iar cu proză Radu Boureanu (nuvele din volumul *Oamenii bălții*), Tudor Teodorescu-Braniște (*Trezire*), Aurelian (Aureliu)

Cornea (*Turbatu*), Titus Hotnog, Savin Constant, Gh. Băgulescu, Adrian Hurmuz. În afară de cronici dramatice semnate de Isaiia Răcăciuni și de „Portrete din teatru”, rubrică susținută de Sergiu Milorian, de foiletoanele critice din 1925 ale lui Mihail Dragomirescu (*Teatrul național*, *Teatrul național și cabotinismul*, *Deficite morale la Teatrul Național*) și de cele ale lui Horia Igiroșanu iscălite Saletas Dracul, **C.** tipărește câteva modeste producte teatrale datorate lui Isaiia Răcăciuni singur (*Omul din Iscariot*) sau în colaborare cu textierul și compozitorul C. Tavernier (*La botul calului,* o „poveste tragică”) și lui Radu Gyr (*Cum l-am crezut pe unul nebun*, „fantezie dialogată”). Înainte de a trece rampa, în 1927 **C.** publică parabola mistică *Anno Domini* a lui I.M. Sadoveanu, anunțând-o totodată ca aflată în repetiții pentru prima scenă. Interesul redacției faţă de literatura străină pare destul de stăruitor, dată fiind nu doar mulțimea de materiale și informații ale fiecărui număr, ci și scriitorii selectaţi, dintre cei la modă în epocă: Maxim Gorki (*Tinerețe* – „fragmente încă necunoscute în Europa din ciclul *Însemnări de o zi*, datând din timpul revoluției”), A.P. Cehov, Tristan Bernard, Ferenc Molnár, Georges Courteline, Rudyard Kipling, Giacomo Leopardi, Giosuè Carducci, A.S. Pușkin. Exceptându-i pe Isaiia Răcăciuni, Al. Iacobescu și D. Nanu, ceilalți traducători nu sunt menționați. Dacă în primele luni de existență s-a încercat asigurarea unei ritmicități a anchetelor de presă și a interviurilor, acestea au dispărut destul de repede, lăsând numai răspunsurile câtorva, prea puțini, interlocutori: Valjan, Mihail Dragomirescu, Ion Sân-Giorgiu, G. Ciprian și Ticu Archip. Desene și caricaturi de Anestin, Sell, Marc, Ionescu-Sin, xilografii de Marcel Iancu, grafică expresionistă, reproduceri de artă şi fotografii, frontispicii cu ornamente florale însoţesc textele, conferind paginilor un aspect stilat. Alţi colaboratori: Al. Bilciurescu, Pamfil Şeicaru, Şerban Cioculescu – confundat onomastic cu matematicianul Șerban Coculescu, el însuși poet, C.I. Şiclovanu, Lucrezzia Karr (Karnabatt), Mihail Straje, C. Cristobald, N. Porsenna, Petre Strihan, D. Ciurezu, I. Valerian, C.I. Șiclovanu, Const. Goran, Eduard Sbiera, Eugen Constant, Const. Barcaroiu. ***I.H.,R.P.***

CLIPA, publicație apărută la Târgu Mureș, bilunar, între 1 noiembrie 1936 şi 15 ianuarie 1937, sub conducerea lui Vasile Netea şi Balcys Valst (Ion Cismaru). Formatul îl urmează pe cel al arghezienelor „Bilete de papagal” și pe cel al „Abecedarului” din Brad scos de Emil Giurgiuca. Odată cu numărul 5 sunt cooptați în conducere Maximilian Costin (grație unui sprijin material generos) și poetul Const. Ștefăniu și se anunță că apariția va deveni lunară, numărul de pagini se va înmulți de la patru la zece, iar „la 1 aprilie se va transforma într-o mare revistă” – aceasta, nenumită, va fi „Jar și slovă”. Articolul-program, laconic, insolit, intitulat de Vasile Netea *Întâia iubire*, enunță, sub forma unui dialog între un virtual cititor și revistă, scopul acesteia: „Apar ca să însemn în acest miez de țară un omagiu sincer pentru poezie, pentru literatură, pentru artă, pentru scriitori și artiști. [...] Deși sunt așa de mică, totuși te voi ține la curent cu mișcarea literară din țară, cu activitatea scriitorilor, cu preocupările celorlalte reviste. Când va apărea vreo carte bună, am să dau fuga să te anunț, iar când cineva îți va îmbia o carte rea, am să strig să te ferești”. După câteva numere apar noi clarificări sub inițiala N. (Vasile Netea): „«Clipa» nu e un început al nostru, acum, ci o continuare a activității noastre literare de acum doi ani în paginile revistei «Popas și cultură» din acest oraș”. Redactorii abordează cu dezinvoltura caracteristică tinerilor peisajul poeziei moderne, constatând restrângerea filonului tradiţionalist şi integrarea liricii româneşti interbelice în noul ritm al civilizaţiei. Ei își exprimă dezacordul faţă de opinia referitoare la dispariția poeziei în epoca maşinismului (V. Copilu Cheatră, *Iarăși despre moartea poeziei*) și resping, prin condeiul lui Maximilian Costin (*Eternul Davidescu și trecătorul Caragiale*), critica făcută lui I.L. Caragiale de N. Davidescu în articolele din „Cuvântul liber” (*Caragiale, cel din urmă ocupant fanariot sau Inaderența lui la spiritul românesc* și *Inaderența lui Caragiale la spiritul românesc*, ambele în 1935) şi din „Familia” (*Ultimul ocupant fanariot sau inaderența lui Caragiale la spiritul românesc*, 1936). Literatura originală se reduce la versuri, în majoritate aparţinându-le celor doi conducători ai publicaţiei, lui E. Ar. Zaharia (*Campestră*, din volumul *Victorii* – rămas în proiect) și lui Radu Stanca (*Poem*, din ciclul *Lumini pentru dragostea mea*). La rubrica „Linii drepte”, lângă recenzii despre cărțile ieșite din editura revistei „Lanuri” din Mediaș (*Spre legendă* de George Popa, *Cântec de seară* de Grigore Bugarin), Horia Stanca deplânge lipsa în Ardeal a unei instituții editoriale solide, iar la „Revista revistelor” sunt receptate

cu satisfacție sumarele din „Pagini literare” de la Turda și „Națiunea română” de la Cluj. Alţi colaboratori: Ștefan Ion George, T. Aștilean, Nicolae Albu, Al. Şerban, Alexandru Ceușianu. ***I.H., R.P.***

CLOPOTELE, gazeta politică şi literară apărută la Iaşi, neregulat, de la 28 aprilie 1868 până în iunie 1871 şi de la 7 mai până în octombrie 1872. În primul an apărea săptămânal, duminica. Orientarea politică este antibrătienistă. Articolele sunt scrise într-un stil greoi şi vetust. Partea literară, mai interesantă, are o rubrică de satiră la care colaborau Gh. Tăutu, N. Roiu şi I.G. Athanasiadi. Se republică şi *Corespondenţie între doi amorezi sau Limba românească la anii 1832 şi 1822* de Nicolae Istrati, în care scriitorul urmărise obţinerea comicului de limbaj prin folosirea unui amestec de grecisme, slavonisme şi arhaisme. Textul era însă, la 1868, anacronic şi fără finalitate. B.P. Hasdeu şi Cezar Bolliac sunt criticaţi în două articole nesemnate, primul pentru că în loc să se dedice ştiinţei face politică, iar cel de-al doilea pentru inconsecvenţa atitudinii. Ironiile greoaie, uneori deplasate, abundă şi în aceste articole. ***R.Z.***

CLOPOTUL, gazetă politică şi literară apărută la Craiova, săptămânal, de la 10 septembrie 1883 până în octombrie 1884. Nu s-au păstrat decât primele douăzeci şi patru de numere şi numărul 32 din 5 iunie 1884. Totuşi, „L'Indépendance roumaine” din 14 octombrie 1884 anunţa încă apariţia gazetei craiovene, al cărei director era gazetarul liberal Panache Niculescu. Partea literară a fost, probabil, îngrijită de Traian Demetrescu, statornic colaborator cu versuri, cronici literare şi cronici dramatice. Panache Niculescu, deşi cam agramat, pare să fi fost un personaj interesant, prieten bun în tinereţe cu Nicolae Filimon, care îl ţinea la curent cu proiectele lui literare şi care îi arătase, cu puţin timp înainte de moarte, manuscrisul volumului al doilea din *Ciocoii vechi şi noi*, intitulat *Ciocoii noi*. Lui N. Filimon i se dedică, de altfel, o bine scrisă prezentare, ce însoţea republicarea în foileton a nuvelei *Nenorocirile unui slujnicar sau Gentilomii de mahala*. În continuare a apărut şi *Mateo Cipriani*. Gazeta susţine literatura originală, inspirată mai ales din istoria ţării, recomandă difuzarea scrierilor lui N. Filimon, G. Sion şi, ca o bună reprezentantă a literelor craiovene, îl înscrie în rândul scriitorilor demni de a fi citiţi şi pe August Peşacov. Cu altă ocazie, se protestează împotriva neglijării autorilor „naţionali”, adică a poeţilor V. Alecsandri, D. Bolintineanu, N. Nicoleanu, G. Sion, Gr. H. Grandea şi I.P. Bancov. În foileton **C.** a mai publicat *Monastirea Sinaia* de G. Sion, o traducere a lui Rogard (poate un pseudonim al lui Traian Demetrescu) din Schiller (*O faptă mărinimoasă*) şi două articole semnate Hayda (*Din viaţa lui Milton* şi *O gândire poetică*). Destul de bogat este aportul lui Traian Demetrescu. În numărul 12 el semnează *Noaptea de septembrie* şi, după aceea, versuri aproape în fiecare număr. O cronică la spectacolul cu *Moara roşie* de Xavier de Montépin (localizare de I.P. Bancov) îi dă prilejul să afirme necesitatea unei critici dramatice curajoase, ca o condiţie a dezvoltării teatrului până la stadiul unei instituţii de cultură şi moralitate. ***R.Z.***

CLOPOŢEL, Ion (10.XI.1892, Poiana Mărului, j. Braşov – 23.VIII.1986, Bucureşti), publicist, memorialist. Fiu al Susanei (n. Lăzăroiu) şi al lui Ion Clopoţel, provenind dintr-o familie de mineri de condiţie modestă, **C.** urmează cursurile primare în comuna natală şi apoi Liceul „Andrei Şaguna” din Braşov (1903–1912). În timpul liceului audiază cursurile organizate de N. Iorga la Vălenii de Munte. Cu sprijinul lui Vasile Goldiş, Virgil Onițiu, Iosif Blaga, Axente Banciu și Ion Petrovici, își continuă studiile universitare, începute la Cluj, la Budapesta (1912–1916) şi la Viena (1916–1918), unde obţine licenţa în litere (filologie romanică) şi filosofie. Ca student, asistă la Sorbona la prelegerile unor sociologi contemporani de renume, cum ar fi Émile Durkheim, Paul Fauconnet, Marcel Mauss, G. Richard. Devine profesor suplinitor la Şcoala Normală Confesională din Caransebeş şi la Şcoala de Arte şi Meserii din Braşov (1919–1921), apoi profesor titular de română şi franceză la Şcoala Superioară de Comerţ din Cluj (1921–1931). Puternic atras de viaţa politică în vremea studenţiei vieneze, făcuse parte din cercul tinerilor intelectuali unionişti şi, alături de alţii, fusese arestat de unguri şi închis la Seghedin (februarie–octombrie 1918). Încă din clasa a şaptea de liceu a debutat în „Românul” (Arad), unde, din martie 1912, este angajat redactor de Vasile Goldiş, pentru ca în 1918–1919 să devină prim-redactor. I se încredinţează direcţia serviciului de presă al Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia. La Braşov a condus, ca redactor-şef, „Gazeta Transilvaniei” (1920–1921) şi a fost redactor pentru Ardeal la „Adevărul” şi „Dimineaţa” (1921–1934), „Libertatea” şi „Lumea nouă”, redactor responsabil al ziarelor

„Patria" (1927–1930) şi „Tribuna democrată" (1932); din septembrie 1938 este redactor la „România de Vest". Între 1928 şi 1931 deţine deputăţia Făgăraşului. Se află printre cei care înfiinţează în 1924 revista „Societatea de mâine", pe care o va conduce, ca editor şi redactor-şef, pe toată durata apariţiei, până în 1945, cu o întrerupere în anii 1939 şi 1940, în contextul presiunilor legionare. Preşedinte al Sindicatului Presei din Ardeal şi Banat (1920–1936), iniţiază editarea „Almanahului presei române". Deţine funcţiile de rector al Universităţii Libere din Braşov (1944–1946), director general în Ministerul Muncii (1947–1956), director al Bibliotecii Centrale Universitare din Bucureşti (1954–1959). A mai colaborat la „Ardealul", „Foaia poporului", ,,Drapelul" (Lugoj), „Vocea Ardealului", „Pagini literare", „Şoimul", „Foaia diecezană" (Caransebeş), „Gazeta gazetarilor" (Cluj), „Luceafărul", „Dacia" (Timişoara), „Viaţa românească", „Steaua", „Adevărul literar şi artistic", „Cuvântul" ş.a. A semnat şi I. Ardelean, I. Bobei, Dumitru Corvinul, Euphraste, Traian Huniade, I. Poenaru, Dr. Titus Popa, Teofrast, I. Săgeată şi sub pseudonimul colectiv Horia Trandafir.

Militant fervent de stânga, **C.** este dublat de un umanist angajat, pentru care problema fundamentală era cultura, de vreme ce aceasta „înseamnă moralitate, în accepţiunea completă a cuvântului". Influenţat, poate, de Dimitrie Gusti, publicistul întreprinde o vastă muncă de documentare, al cărei rezultat va fi utilizat în articole de sociografie, sociologie, în broşuri şi cărţi cu titluri grăitoare: *Sociografia românească* (1928), *Cum trăiesc 40 000 de moţi* (1928), *Satele răzleţe ale României* (1939), rod al studiilor despre Munţii Apuseni, dar şi în lucrări de interes cultural mai larg, legat de personalităţi şi momente istorice importante: *Frământările unui an – 1918* (1919), *Revoluţia din 1918 şi Unirea Ardealului cu România* (1926; răsplătită cu un premiu al Astrei), *Dinastia românească a Corvinilor* (1942). **C.** a fost un neobosit animator, alcătuind programe de culturalizare, monografii – *Un program de culturalizare a satelor* (1933), *Figuri reprezentative la noi. Vasile Goldiş* (1934), *Al. Papiu-Ilarian în faţa problemelor româneşti contemporane* (1939) şi studii politice – *Criza democraţiei în România* (1926), *Social-democraţia şi problemele României contemporane* (1931), *Social-democraţia în statele dunărene şi balcanice* (1935). Toate aceste demersuri, unde analiza etnografică se îmbină cu ideologia naţionalistă, culturalul cu politicul, istoricul cu literarul, sunt, în esenţa lor, convergente. *Antologia scriitorilor români de la 1821 încoace* (I–IV, 1917–1918), memorialistica din *Amintiri şi portrete* (1973; Premiul Uniunii Scriitorilor), ca şi studiul *Originile, dezvoltarea şi desăvârşirea limbii române literare* (1970) se integrează aceluiaşi efort de tezaurizare a formelor de spiritualitate naţională în slujba unui proiect politic – utopia unei „societăţi de mâine", reflex al unui nou iluminism. Dincolo de memoria culturală care nutreşte substanţa paginilor din *Amintiri şi portrete,* se detaşează conturul viu al unor personalităţi ilustre, prin evocarea unor gesturi şi moduri de a fi revelatoare: izbucnirile subite ale „vulcanului" Nicolae Iorga, neaşteptatele entuziasme ale tăcutului Lucian Blaga, umorul sfidător al lui Valeriu Branişte, generozitatea lui Vasile Goldiş ascunsă sub un chip impenetrabil, spiritul mucalit al tribunului Octavian Goga. Sobrietatea nu cedează nici o clipă locul efuziunii, proza e de jurnal intelectual discret, păstrând doar amănuntul semnificativ şi impunând amprenta unui spirit auster.

SCRIERI: *Însemnări pe răboj*, Arad, 1916; *Frământările unui an – 1918*, Sibiu, 1919; *Figuri reprezentative la noi. Vasile Goldiş*, Cluj, 1934; *Al. Papiu-Ilarian în faţa problemelor româneşti contemporane*, Alba Iulia, 1939; *Originile, dezvoltarea şi desăvârşirea limbii române literare*, Bucureşti, 1970; *Amintiri şi portrete*, Timişoara, 1973. **Antologii:** *Antologia scriitorilor români de la 1821 încoace*, I–IV, Arad, 1917–1918.

Repere bibliografice: Ion Pas, *Cărţile*, LUT, 1926, 1494; Predescu, *Encicl.*, *46*; Ilea, *Mărturisirile*, *143–150*; Lucian Blaga, *Hronicul şi cântecul vârstelor*, Bucureşti, 1965, *172–175*, *207–208*; Gh. Catană, *Ion Clopoţel la 80 de ani*, RL, 1972, 49; Mircea Popa, *„Amintiri şi portrete"*, TR, 1974, 39; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *611–612*; Andrei Negru, *Ion Clopoțel*, Cluj-Napoca, 2003; *Dicţ. Banat*, *184–187*; Andrei Negru, *Ion Clopoțel și ,,Societatea de mâine"*, Cluj-Napoca, 2009.

S.D.

CLUJUL LITERAR ŞI ARTISTIC, almanah al Asociaţiei Scriitorilor din Cluj apărut în 1981 şi 1983. Conţine versuri de Eta Boeriu, Victor Felea, Aurel Gurghianu, Horváth Imre, Nicolae Prelipceanu, Bazil Gruia, Ion Cristofor, Mariana Bojan, Marta Petreu ş.a. Cu proză figurează Teohar Mihadaş, Constantin Cubleşan, Vasile Rebreanu, Radu Ţuculescu, Tudor Vlad, Tudor Dumitru Savu ş.a. În compartimentul istoriei literare, Mircea Popa publică articolul *Octavian Goga în faţa timpului* (1981). În acelaşi an, în eseul *Despre ironie sau despre „viceversa"*, Ion Vartic se opreşte asupra „comicului

metafizic" din nuvela lui I.L. Caragiale *Două loturi*, iar D.R. Popescu publică fragmentul dramatic *Discurs despre o capră*. O evocare tandră a câtorva figuri de artişti clujeni o face Dorin Tudoran într-un articol din 1983, *Oraşele lumii, oraşele mele, firul cu plumb*. Generos este şi spaţiul acordat traducerilor datorate lui Victor Felea, Marianei Vartic, lui Nicolae Mocanu, Irinei Petraş, lui Mircea Ivănescu, Marian Papahagi ş.a. Alţi colaboratori: Aurel Şorobetea, Teodor Bocşa, Mircea Opriţă, Alexandru Vlad, Miko Ervin. ***D.B.***

COANDE, Nicolae (pseudonim al lui Nicolae Boangiu; 23.IX.1962, Osica de Sus, j. Olt), poet, publicist. Este fiul Constantinei (n. Marica), agricultoare, şi al lui Ion Boangiu, muncitor. După finalizarea şcolii elementare în localitatea natală, urmează Liceul de Istorie–Filologie din Craiova, absolvit în 1986. Între 2003 şi 2004 beneficiază de o bursă a Fundaţiei „Heinrich Böll" (Köln). Mai târziu e student al Facultăţii de Filosofie-Sociologie a Universităţii din Craiova (2005–2008) şi obţine un master în filosofie (2009–2010). Până în 1989 lucrează ca muncitor necalificat pe mai multe şantiere din Dolj şi Gorj, iar între 1991 şi 2001 funcţionează ca tehnician-cadastru – arpentor. Colaborează la cotidianul craiovean „Cuvântul libertăţii" (2001–2006). Din 2006 este referent literar, iar din 2008 secretar literar al Teatrului Naţional „Marin Sorescu" din Craiova, precum şi editor-fondator al revistei de teatru „SpectActor" (2006). Debutează cu poezie la „Ramuri" în 1986, iar editorial în 1995 cu volumul de versuri *În margine* (Premiul Uniunii Scriitorilor), urmat în 1997 de *Fincler* (Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Craiova). În 2002 i se acordă Premiul Uniunii Scriitorilor pentru *Fundătura Homer*.

Încă din primele sale cărţi **C.** aduce în scenă un spirit critic, moralist uneori, ridicat împotriva unui prezent execrat pe toată linia („Nu pot să râd în secolul ăstora nici mort"), debusolat de falsele valori, într-un spaţiu căruia istoria i-a agravat metehne ancestrale. Dezgustul este sentimentul structurant (*Oameni de meserie capete mecanice*). Ca un nou Emil Cioran, cu un arţag mai proaspăt, de trăitor într-o „margine a marginii", **C.** exploatează intens imaginea „fundăturii", tentat de ipoteza deştărării („pe măsură ce îmbătrânesc tema mea este tema evreului" – *O meserie de dobitoc*) sau de refugiul într-un trecut auroral, ca în *Epigonii* lui M. Eminescu (*Generaţiei*). Eul liric vituperant, ieşit din mantaua romantismului, se confundă cu profetul atins de oţiul postmodern, nevoit să scrie „pe de lături" fiindcă verbul – şi critica odată cu el – şi-au pierdut puterea. Imaginea de sine („Încă unul din lumea a treia care scrie poeme aristocratice"; „eu un outsider trăitor prin graţia şi mila publică"; „nu mă mai inspiră nimic […] voi supravieţui trântind uşi"; „Un băiat de la ţară cu sictirul pe buze"; „sunt secera întristării – omul mare plânge în somn") ricoşează din aceeaşi conştiinţă a năclăirii în fundătură şi a revoltei atinse de sfârşeală. Dar nu una metafizică, consumată într-un univers depopulat de repere, căci revolta lui **C.** este esenţialmente terestră, locală („biet românaş cu soarta căpătâi sub cap") şi localistă, ca în *Craiova revival* – un adevărat imn a identităţii exasperante amintind de America lui Allen Ginsberg sau de România lui Daniel Bănulescu şi a lui Marius Ianuş: „margine a marginii cu panaş zdrenţuit/ unde inocenţa mea a cântat imnurile deriziunii […] kibutz călărit de inşi scopiţi/ aici se bea nedreptatea ca apa". *Folfa* (2003) abundă în apelul grav, fără deriziune, la diverse repere culturale (îndeosebi biblice), semn că eul liric n-a încetat să se simtă ocrotit şi că nu s-a rupt de divinitate („suntem de fapt una cu El într-o nucă mai plină"). Sentenţa şi apostrofarea fac loc unor poeme narative, marcate de simbolistici reunite în scenarii întunecate, din care nu lipsesc oboseala şi renunţarea turnate la „rădăcina scrisului" (*Masa*). Volumul *Vânt, tutun şi alcool* (2008) păstrează mixajul de vituperaţie contra prezentului şi de raportare reverenţioasă la reperele trecutului. Demonii identitari (slăbiciunea pentru „penibilaoltenia") şi sentimentul, mai larg, al manipulării deterministe se exorcizează acum prin nepăsare, în imagini mai concentrate: „laptele doarme în carne/ ceva oriental îmi străbate şira spinării/ sfoara îmi iese din cap/ şi vibrează o clipă./ Înghit cârligul ăsta cu nepăsare" (*Sfoara*). Sau prin gestul invers, al persiflării centrului dinspre periferie, unde „nea firan", „ion maria" şi „ciupureanu" se întrec în celebritate cu „papioane patapievici-centrale" sau cu „frivolul pater al bunului simţ ca paradox". Persiflarea centrului merge şi mai departe, atingând „sarkozysmul" sau idilismul democraţiei perfecte: „E bună America: face să treacă mai repede/ lumea./ Micile făpturi ale verii uguie fericite […] Sinedriul Social a votat/ realitatea integrală umple cu ceară/ oasele troglodiţilor/ *e bună*/ geometria proştilor ante portas" (*E bună*); se ironizează instanţele morale şi intelectuale ale epocii, „demo-savantul" şi „moco-fantele", se lansează ipoteza libertăţii

sterilizante („noi însă colindăm lumea toată/ şi nu scriem/ în diktatură/ am fost liberi/ ca dracii”– *în diktatură*). Volumelor şi antologiilor de poezie – *Femeia despre care scriu* (2010), *VorbaIago* (2012) – li se adaugă culegeri de interviuri – *Celălalt capăt* (2006) şi publicistică – *Revanşa chipurilor* (2009), *Intelectualii români şi Curtea regelui* (2011), precum şi însemnări de călătorie – *Fereastra din acoperiş (Un anotimp în Westfalia)* (2005).

SCRIERI: *În margine*, pref. Liviu Antonesei, Craiova, 1995; *Fincler*, Craiova, 1997; *Fundătura Homer*, Cluj-Napoca, 2002; *Folfa*, Bucureşti, 2003; *Fereastra din acoperiş (Un anotimp în Westfalia)*, Craiova, 2005; *Celălalt capăt*, Bucureşti, 2006; *Vânt, tutun şi alcool*, Timişoara, 2008; *Revanşa chipurilor*, Târgu Jiu, 2009; *Femeia despre care scriu*, Craiova, 2010; *Intelectualii români şi Curtea regelui*, Bucureşti, 2011; *VorbaIago*, Târgu Jiu, 2012.

Repere bibliografice: Mincu, *Poeticitate, 513–514*; Mircea A. Diaconu, *Nicolae Coande şi „Fundătura Homer”*, CNT, 2002, 38; Gheorghe Grigurcu, *Şansa biografismului*, RL, 2003, 15; Ştefania Mincu, *Despre starea poeziei*, Bucureşti, 2003, *182–188*; Aurel Pantea, *Lehamitea sarcastică*, VTRA, 2004, 11–12; Cistelecan, *Al doilea top, 94–96*; Cristea-Enache, *Bucureşti, 252–259*; Al. Cistelecan, *Nicolae Coande. Maximalismul fără milă*, VTRA, 2007, 8; Doris Mironescu, *Cinismul boem*, SDC, 2008, 203; Chioaru, *Noi developări, 28–31*; Radu Vancu, *Liricul pe stil vechi*, E, 2011, 3–4; Dumitru Chioaru, *Melancolia virilă a poetului*, R, 2011, 5; Soviany, *Cinci decenii*, II, *32–34*; Ştefan Borbély, *Doi poeţi (cinism, negreală, dezabuzare)*, CNT, 2012, 7. ***T.D.***

COBAN, Nicolae (1.X.1915, Sudarca–Soroca – 4.XII.1996, Bucureşti), poet. Este fiul Domnicăi (n. Bliuc) şi al lui Vasile Coban, ţărani. Face Liceul „A.D. Xenopol” la Soroca şi „Ion Creangă” la Bălţi (1927–1934) şi absolvă apoi, în 1937, Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Iaşi. După stagiul militar, va fi redactor şi secretar de redacţie la publicaţii ale Direcţiei Propagandei din Ministerul Informaţiilor (1941–1944), iar după război redactor şi secretar de noapte la periodice bucureştene. Debutează cu versuri în 1933 la „Cuget moldovenesc” (Bălţi), iar editorial în 1935 cu placheta *Carte de început*. Mai colaborează la diverse reviste şi ziare: „Basarabia literară”, „Raza”, „Cuvânt moldovenesc”, „Viaţa Basarabiei”, „Solidaritatea”, „Cuget clar”, „Bucovina”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Universul literar”, „Convorbiri literare” ș.a.

Primele plachete ale lui **C.** – *Carte de început*, *Casa de pe Prut* (1939), *Cântece de acasă* (1941) – cultivă teme tradiționale: peisaje rustice, nostalgia după locurile copilăriei și sentimentul dezrădăcinării din satul basarabean, neliniști și melancolii erotice. *Sfârșitul Nord* (1941) oferă o cu totul altă perspectivă, „o tentație de mutare mântuitoare din zona sufletului în cea a spiritului, din tărâmul iubirii dogoritoare în cel al purității ideale, unde fiorul vieții se întâlnește cu cel al morții” (Mihai Cimpoi). Sub semnul Septentrionului, se ivesc peisaje glaciale ce definesc tensiuni: „Necunoscute țărmuri de mătasă și de puf polar,/ pe ele urma lunecă patină de zenit,/ Jigănii albe, urcă urșii un ghețar/ și frigul arctic plânge noaptea hohotit…// Am rătăcit spre Nord, să lunec prin troieni./ Îmi vrăvuise în sânge anii, chemările de gheață,/ Iubirea mea trăise pe întinsuri și licheni/ și-am alinat-o vrâstnic, când negurile îngheață” (*Răsleţire*). Poetul revine abia după un sfert de veac, în 1969, cu volumul *Proteus la mal*, titlu elocvent pentru numeroasele întrebări despre rostul existenței, în care răzbat insistent ecouri din lirica lui Lucian Blaga (metamorfoza în regnuri și specii, aluatul stelar din care e alcătuită ființa, reminiscențe tradiționaliste rustico-pastorale, visul Arcadiei, somnul dinaintea ivirii în lume), uneori cam mimetice. Ultimul volum, *Eka* (1994) (editat de soția sa, Eudochia Pavel, deoarece poetul suferise un atac cerebral), numit după mendelevianul element necunoscut, abundă în încifrări ermetice despre existență și misterele ei, în simboluri criptice ale materiei, dominat de majuscule precum Necunoscutul, Neștiutul, Haosul, Nimicul ș.a., unde lirismul a fost înăbușit de abstractizarea conceptuală. **C.** a scris versuri pentru copii (*Craiul Criș,* 1985, *Întoarcerea cerbilor*, 1986) și scenarii radiofonice (unele în colaborare cu Eudochia Pavel, *Floare de soare, Diamantul buclucaș* ș.a.) și a contribuit la realizarea volumelor IX și XI din ediția critică a operelor lui Liviu Rebreanu.

SCRIERI: *Carte de început*, Chişinău, 1935; *Casa de pe Prut*, Chişinău, 1939; *Cântece de acasă*, Bucureşti, 1941; *Sfârşitul Nord*, Chişinău, 1944; *Proteus la mal*, Bucureşti, 1969; *În memoria substanţei*, Bucureşti, 1972; *Craiul Criş*, Bucureşti, 1985; *Întoarcerea cerbilor*, Bucureşti, 1986; *Eka*, îngr. Eudochia Pavel, Bucureşti, 1994.

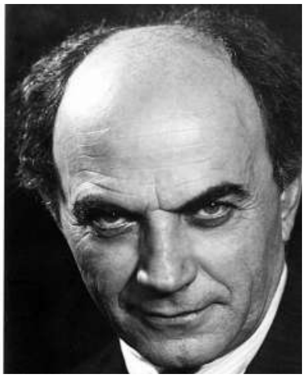
Repere bibliografice: C. Dan Pantazescu, Mircea Streinul, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1941, *163–164*; *Scriitori de la „Viaţa Basarabiei”*, îngr. Alexandru Burlacu şi Alina Ciobanu, Chişinău, 1990, *18–19*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *612–613*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *130–132*; *Dicţ. Chişinău*, *156–157*; Iurie Colesnic, *Timp și istorie: autori de la „Viața Basarabiei”*, Chişinău, 2011, *84–86*. ***G.Dn.***

COCA, Ghedeon (26.IX.1908, Volovăţ, j. Suceava – 5.VI.1976, Rădăuţi), poet. Fiul al Pulcheriei şi al lui Capiton Coca, ţărani, **C.** a urmat liceul la Rădăuţi şi la Cluj, iar la Iaşi a fost student la Facultatea de Drept, absolvită în 1935. Până la pensionare a lucrat în diverse departamente locale ale Ministerului de Finanţe.

Elev fiind, **C.** a debutat cu versuri în 1927 la revista „Prin muncă spre ideal” din Baia Mare. Cu oarecare constanţă, va fi prezent mai ales în periodicele bucovinene ale timpului, precum „Îndrumarea”, „Glasul Bucovinei”, „Junimea literară”, „Revista Bucovinei”, „Bucovina literară”, dar şi în „Universul literar” ş.a. A semnat şi Vera Marian. Împreună cu Victor Măgură şi George Moroşanu scoate la Iaşi, în 1933, revista „Alfa”, iar la Câmpulung Moldovenesc, singur, în 1947, revista „Caiet literar”. Parţial, şi-a adunat versurile în volumele *Confesiuni adolescente* (1937) şi *Alge* (1938). **C.** scrie o poezie care se doreşte modernă, deşi prezintă interes numai pentru mişcarea literară dintre 1930 şi 1940, din nordul Moldovei, fiind discret în spiritul celor de la „Iconar”.

SCRIERI: *Confesiuni adolescente*, Cernăuţi, 1937; *Alge*, Bucureşti, 1938.

Repere bibliografice: Teodor Maricaru, *La flacăra „Junimii literare”*, GBV, 1933, 4112; Mircea Streinul, *Ghedeon Coca*, în *Poeţi tineri bucovineni*, Bucureşti, 1938, *102–107*; Agatha Grigorescu-Bacovia, *Poeţii Bucovinei*, PL, 1941, 4; Perpessicius, *Opere*, VIII, *79*; Grigore Bostan, Lora Bostan, *Literatura română din Bucovina*, Cernăuţi, 1996, *107–108*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *245*. ***D.M.***

COCEA, N.D. [Nicolae D.] (29.XI.1880, Bârlad – 1.II.1949, Bucureşti), prozator, dramaturg, gazetar, traducător.

De obârşie ardelenească, tatăl lui **C.**, Dimitrie Cocea, ofiţer de carieră, participă la Războiul pentru Independenţă şi e avansat până la gradul de general. Brutal cu subordonaţii, cazon şi în familie, era la antipodul soţiei sale, Cleopatra, fiică a moşierului Nicorescu, sensibilă şi cultivată. Întâiul lor născut (va fi urmat de trei surori, dintre care două, Florica şi Alice, devin actriţe la Paris), **C.** face şcoala primară în oraşul natal. Va fi avut preceptori şi acasă, căci la nouă ani citea din clasicii francezi. Târziu, afirma că ar fi urmat ciclul secundar în şapte oraşe, dar între 1892 şi 1898 este intern la Colegiul „Sf. Sava” din Bucureşti. Aici este coleg cu Grigore Pişculescu, viitorul Gala Galaction, cu care frecventează cenaclul macedonskian, unde se împrietenesc cu Tudor Arghezi, dar şi cercurile socialiste patronate de C. Dobrogeanu-Gherea. Mai impetuos decât amicii săi, **C.** debutează în 1897, în „Foaia interesantă” a lui G. Coşbuc, cu o proză scurtă, iscălită Nelly, urmată de altele şi de câteva poezii. În 1898, cu acelaşi pseudonim, tipăreşte volumaşul de schiţe *Copil din flori* şi romanul *Poet–poetă*. Scandalizat, părintele său îl mută la Buzău, unde îşi avea garnizoana, şi, după trecerea bacalaureatului, îl trimite la Paris pentru studii juridice. **C.** rămâne din 1899 până în 1903 în metropola franceză, unde îi vizitează pe Anatole France şi pe Auguste Rodin şi participă la mitingurile muncitoreşti. Revenit în ţară, îşi ia licenţa în 1903 şi este numit judecător de pace la Panciu, de unde este mutat la Fierbinţi, apoi la Brăila. Profesiunea îi dă răgaz să se ocupe şi de literatură, câteva schiţe fiindu-i publicate în „Viaţa românească”, la care continuă să colaboreze şi cu diverse articole, unele pe teme teatrale. Fire insubordonabilă, magistratul e închis ca instigator în momentul declanşării răscoalelor ţărăneşti din 1907. La Brăila, unde îl cunoaşte pe Panait Istrati, se încadrează în mişcarea socialistă, scoţând ziarul „Dezrobirea”. Semna, totodată, în „Adevărul” şi în „România muncitoare”, iar în 1910 editează „Viaţa socială” şi „Facla”. Mai colaborează la „Viitorul social”, „1907”, „Pagini libere”, „Minerva” şi conduce, în 1911–1914, revista „Rampa”. În 1911 întreprinde o călătorie în Italia, descrisă în ziarul „Dimineaţa” şi apoi în volumul *Spre Roma* (1911). Atacurile violente la adresa politicienilor zilei şi mai ales a monarhiei, apărute mai cu seamă în „Facla”, şi sub semnătura Ioan Nicoară ori Nicoară al Lumei, îi atrag numeroase procese. După campania furibundă împotriva Puterilor Centrale, **C.** se află în 1917 la Petrograd, ca redactor al foii „L'Entente”. Martor al revoluţiei bolşevice, convins de justeţea ei, se va întoarce în ţară, unde este reţinut câteva luni în lagărul de la Negreşti. După eliberare, scoate periodicele „Omul liber” (1918), „Chemarea”, „Chemarea roşie”, „Clopotul”, iar din 1923, din nou, „Facla”. Fiind deputat din 1920, nu are de suferit în urma afilierii

În redacţia ziarelor „Facla” şi „Rampa”. Printre alţii: Liviu Rebreanu, Ion Vinea, Ion Pribeagu și N.D. Cocea

Partidului Comunist la Internaţionala a III-a, dar în 1923 este condamnat la optsprezece luni închisoare pentru lezmajestate. Pedeapsa, redusă la jumătate, şi-o ispăşeşte la Craiova în 1925–1926, o relatare amplă fiind publicată în ziarul „Chemarea” din 1927. Ulterior mai este arestat preventiv, pentru calomnie, în 1927 şi în 1931. Începând din 1910, **C.** dă la iveală mai multe tălmăciri din Anatole France (*Roupart*, *Asupra artei*, *Balthazar*, *Zeilor le este sete*, rămase în periodice, *Thaïs*, tipărită în volum în 1916, *Grădina lui Epicur*), din Marguerite Audoux (*Maria-Clara*, 1912), Pierre Louÿs (*Afrodita*), Panait Istrati (*Pe malurile Dunării*, în „Facla”, 1925). Traducea, în 1919, şi un act din piesa *Seara cea mare* de Leopold Kampf. Probabil aceasta îl va fi îndrumat spre dramaturgie, căci anunţa în 1922 terminarea piesei *Canalia*, iar în 1924 intrarea în repetiţii a comediei *Pe când era bunica fată mare*. La Craiova, se pare, a scris drama *Sub coasa morţii*. Reintrarea în literatură se produce totuşi printr-o amplă nuvelă, intitulată *Vinul de viaţă lungă* (1931), urmată de romanele *Fecior de slugă* (1932), *Pentr-un petec de negreaţă* (1934, devenit la ediţia a treia *Andrei Vaia*) şi *Nea Nae* (1935). Fragmente dintr-un „roman dialogat”, *Otrava*, şi dintr-un alt roman, *Pe drumul noului Damasc*, apar în presă în 1935 şi în 1937. Publicistul **C.** este mai puţin activ în această perioadă; a condus doar „Era nouă” (1936) şi „Reporter” în ultimul an de apariţie (1937–1938), şi cu totul sporadic a mai colaborat la alte reviste şi ziare. Spre sfârşitul deceniului al patrulea se retrăgea, de altfel, la Sighişoara, pentru a se dedica literaturii. Câteva lucrări epice (*Hilarie Sfântul, O zi cât veacul, Vin barbarii…*) rămân totuşi în stare de proiect. În schimb, pentru Teatrul Nostru, condus de actriţa Dina Cocea, fiica sa, traduce integral *Seara cea mare* de Leopold Kampf, apoi *Nebuna tinereţe* de John Bouwlet, *Amfitrion 38* de Jean Giraudoux, *Călătoria cea mare* de Sutton Vane ş.a. Pe aceeaşi scenă are loc în decembrie 1943 premiera piesei *Canalia*. După august 1944 **C.** scoate ziarul „Victoria” (1944–1946). Deşi unii îl vedeau „comisar al poporului”, va fi numit în 1945 doar director general al teatrelor. Este ales şi vicepreşedinte al Societăţii Scriitorilor Români. În 1945 i s-ar fi jucat piesa *Inadaptabila*, precum şi textul tradus de el la dramele *Hedda Gabler* de Henrik Ibsen şi *Banchetul de familie* de Bernard Luc. Postum s-au editat câteva culegeri din publicistică, precum şi două scrieri epice. Au mai ieşit de sub teascuri, cu numeroase tăieturi ale cenzurii, volumele *Jurnal* (1970) şi *Teatru* (1973).

La maturitate, chipul lui **C.** ia, cât în mod firesc, cât premeditat, un aspect mefistofelic, în care inteligenţa rece se aliază cu o siguranţă oarecum agresivă şi cu un grăunte de tulbure pasionalitate.

„Avocatul roşu", cum este numit adesea, aderă devreme la ideologia marxistă şi apoi la cea comunistă, întreţinând relaţii strânse cu şefii mişcării. În publicistică procedează la o critică a societăţii româneşti de o amploare şi o vehemenţă ieşite din comun. Pamfletele, mai ales cele îndreptate împotriva monarhiei, denotă o inventivitate şi o vervă pe care, în epocă, le mai arată doar Tudor Arghezi. Şi ideile despre artă, profesate în public, sunt obediente faţă de ideologia susţinută. În articolele *Spre arta viitoare* şi *Arta şi socialismul*, datând din anii 1908–1910, **C.** actualizează opinii gheriste, exemplificând tendinţa „pozitivă" cu operele lui Anatole France, Jack London, Upton Sinclair şi Maxim Gorki. Tot atunci recenza elogios un volum de versuri al lui D. Th. Neculuţă. La I.L. Caragiale detecta un aparent scepticism şi „un feroce egoism de artist", blamabile în sine, dar existenţa, în profunzime, a unei revolte perpetue şi a geniului e socotită un argument de autoritate. În forul lui intim **C.** avea un orizont mult mai larg. Un personaj, căruia îi împrumută mult din propria-i biografie, închină un adevărat cult marilor poeţi, de la Leopardi la Mallarmé. De altfel, el a intuit de timpuriu talentul lui Arghezi, pe care l-a proclamat cel mai mare poet român înainte ca acesta să-şi fi tipărit vreun volum, dar şi înzestrarea altora, a căror colaborare a obţinut-o la „Facla" sau la „Viaţa socială". Deşi în adolescenţă frecventează atât cercurile socialiste, cât şi cenaclurile simboliste, numai ultimele îşi pun amprenta pe primele sale încercări literare. De la acestea el va prelua doar extravaganţa sfidătoare, inspiraţia din „patimile biciuite, exasperate". În fapt, autorul de şaptesprezece ani îi urmează în *Poet–poetă* pe imitatorii marchizului de Sade şi, dintr-un imbold echivoc, înmulţeşte paginile licenţioase, eşuând în intenţia de a sugera o trăire supremă, în care frumosul, iubirea şi moartea să fuzioneze într-un tot. Palide calităţi stilistice se întrevăd în câteva pagini din *Copil din flori*. Ambele cărţi au fost considerate de autor ca „erori ale tinereţii", cum și sunt, raportate la scrierile dintre 1906 şi 1910. Între acestea, *Urlătoarea* este o cuminte povestire vânătorească, într-o scriitură fără notă personală, iar *Pâine albă* anunţă pornirea satirică, creionând câteva portrete de burghezi, de unde nu lipsesc unele accente teziste. Chiar ampla naraţiune *Vinul de viaţă lungă*, publicată peste două decenii, se încadrează perfect literaturii începutului de secol XX atât prin zugrăvirea mediului de provincie abrutizant, cât şi prin figura bătrânului boier Manole Arcaşu, mai reuşit decât multe personaje propuse de sămănătorism. Autorul dovedeşte abilitate în construcţie, punând la bază fascinaţia unei enigme – cea a longevităţii personajului central. Povestirea, din alte vremuri, care o elucidează, are coordonate epice sadoveniene, cu un plus de senzualitate. Şi *Fecior de slugă* se circumscrie unui motiv bogat ilustrat în proza românească, cel al parvenirii sociale. O inovaţie este urmărirea evoluţiei „feciorului de slugă", Tănase Bojoc, în paralel cu aceea a fiului de boier Nelu Azan, la care se adaugă confruntarea finală a celor doi, ca reprezentanţi ai ideologiei contrare lumii din care provin. În esenţă, romanul este autobiografic, fiul de boier fiind un alter ego al autorului. Sensibil la nedreptate, oripilat de violenţa reprimării ţăranilor la 1907, Nelu Azan se înalţă extaziat în lumea artei, din care va coborî în momentul declanşării războiului. Înrolat voluntar, traversează experienţa hotărâtoare a tranşeelor, dar şi a dezmăţului din spatele frontului, pe care i-l relevă atât cei din propria-i clasă socială, cât şi fostul tovarăş de joacă, acum factotum la Marele Stat Major. Îndrumarea spre ideologia socialistă apare firească, cum este şi devenirea lui Tase Bojoceanu, ajuns unealtă a Siguranţei. Din păcate, autorul dă frecvent curs habitudinilor sale de gazetar, aglomerând comentariile publicistice pe marginea unor aspecte, întâmplări, personalităţi reale, iar pe de altă parte, se complace în descrierea unor scene de orgie, adesea fără vreo motivaţie epică. Aceste cusururi sunt şi mai evidente în *Pentr-un petec de negreaţă* şi în *Nea Nae*. Într-o măsură, Andrei Vaia, protagonistul celui dintâi roman, este înrudit cu Nelu Azan. Războiul îl conduce şi pe el spre socialişti mai întâi, apoi spre naţional-ţărănişti, pe care îi slujeşte ca ziarist şi agent electoral, prilej pentru autor de a înfăţişa fauna diversă a politicienilor. Curând însă, prim-planul este ocupat de viaţa lui erotică şi a anturajului său, viaţă ce alunecă iremediabil în viciu. Un personaj memorabil ar fi putut fi Nea Nae, monumental în vulgaritate şi în lubricitatea-i primitivă. Monomania de a şi-o face amantă pe prinţesa Isolda Ghica e cu adevărat romanescă. Bine motivată psihologic, patima devine motorul unor peripeţii tragicomice, însă predispoziţia spre caricatură, spre comentariul direct şi spre scenele nu o dată scabroase diminuează considerabil efectul. Între aceiaşi poli se mişcă şi dramaturgia lui **C.** Singura piesă pusă în scenă, *Canalia*, amintind mult de producţia lui Henri Bataille, dezvoltă un episod din

Fecior de slugă, în care „boierul” Mirel Azan îi propune soţiei lui să se vândă bancherului Schwartz. Caracterele nu au pregnanţă, autorul mizând mai mult pe vivacitatea replicilor, pe „spiritualitatea” lor, pe ambiguitatea situaţiilor. *Sub coasa morţii*, a cărei acţiune este plasată în Iaşii anului 1917, intenţionează o antiteză scenică a lumii tranşeelor şi a celei formate din „învârtiţii” războiului şi reprezentanţii claselor „în descompunere”. Fără un autentic nerv dramatic, teatrul lui **C.** dublează oarecum scrierile sale epice. Supraevaluat în perioada realist-socialistă, dar neîndoielnic pamfletar talentat, **C.** rămâne incomplet realizat ca romancier.

Temperament polemic, pamfletar incisiv şi cronicar pasionat al societăţii româneşti de-a lungul sfertului de veac ce urmează răscoalelor şi cu care se începe un nou capitol al istoriei noastre contemporane, d-l N.D. Cocea a surprins de două ori pe lectorii şi martorii vieţii noastre literare: în locul unor icoane tulburi şi al unui mediu realist, o imagină aproape legendară, a unor vremi de poetică patriarhalitate, cu oameni înţelepţi chiar dacă au trecut prin iadurile juniei sau, poate, tocmai de aceea, şi totul scris cu reţinere şi eleganţă, într-un stil calm, de cântec bătrânesc, păstrat tot timpul la o nobilă altitudine.

PERPESSICIUS

SCRIERI: *Copil din flori*, Bucureşti, 1898; *Poet–poetă*, pref. Grigore Pişculescu [Gala Galaction], Bucureşti, 1898; *Spre Roma*, cu un portret de Marcel Iancu, Bucureşti, 1911; *Vinul de viaţă lungă*, cu un portret de Marcel Iancu, Bucureşti, 1931; *Fecior de slugă*, Bucureşti, [1932]; *Pentr-un petec de negreaţă*, Bucureşti, [1934]; ed. 3 (*Andrei Vaia*), Bucureşti, 1936; *Nea Nae*, Bucureşti, [1935]; *Pamflete antidinastice*, Bucureşti, 1949; *Pamflete şi articole. „Vinul de viaţă lungă” şi alte scrieri*, îngr. Aurelia Bârlă, pref. Matei Călinescu, Bucureşti, 1960; *Scrieri*, I–II, îngr. şi introd. Virgiliu Ene, Bucureşti, 1969; *Jurnal*, îngr. şi pref. Al. Gh. Savu, Bucureşti, 1970; *Teatru*, îngr. şi pref. Nicolae Florescu, Bucureşti, 1973. **Traduceri:** Anatole France, *Thaïs*, Bucureşti, 1916, *Grădina lui Epicur*, Bucureşti, 1946; Pierre Louÿs, *Afrodita*, Bucureşti, f.a.; Sutton Vane, *Călătoria cea mare*, [Bucureşti, 1946]; N.A. Ostrovski, *Aşa s-a călit oţelul*, Bucureşti, 1947; Jean Giraudoux, *Amphitrion 38*, Bucureşti, 1970.

Repere bibliografice: I. Vinea, *N.D. Cocea*, CN, 1923, 44; Tudor Arghezi, *N.D. Cocea*, „Bilete de papagal”, 1929, 308; Constantinescu, *Scrieri*, II, *298–308*; Perpessicius, *Opere*, V, *87–91*, VI, *172–176*, VII, *125–127*; Ovidiu Papadima [*N.D. Cocea*], „Calendarul”, 1932, 306, G, 1936, 6; Octav Șuluțiu, *Cronica literară*, „Axa”, 1933, 13; Sebastian, *Eseuri*, *302–305*; Călinescu, *Opere*, II, *888–893*; C. Gerota, *N.D. Cocea*, CL, 1934, 6, 1935, 3–5; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *834*, *Ist. lit.* (1982), *919*; Gala Galaction, *Oameni și gânduri din veacul meu*, pref. Teodor Vârgolici, București, 1955, *156–164*; Eugen Campus, *Un maestru al pamfletului literar*, pref. Teodor Vârgolici, Bucureşti, 1955; Stancu Ilin, *N.D. Cocea*, RITL, 1962, 1; Virgiliu Ene, *N.D. Cocea*, Bucureşti, 1966; *Dicţ. esenţial*, *188–190*.

V. D.

COCEA, Sofia (15.VI.1839, Fălticeni – 27.X.1861, Vaslui), publicistă, autoare de versuri, traducătoare. Fiică a unui administrator de moşie, **C.** îşi începe învăţătura într-un pension din Iaşi, o continuă la Târgu Neamţ şi o termină, în vara anului 1856, la Şcoala Centrală din Iaşi. Cererea prin care solicita caimacamului N. Vogoride o bursă pentru a urma în străinătate studii de pedagogie este respinsă. Se căsătoreşte în 1859 cu profesorul G. Hrisoscoleu. A fost profesoară la Târgu Neamţ şi Vaslui. În anii premergători Unirii Principatelor a colaborat la cele mai însemnate gazete unioniste: „Tribuna”, „Reforma”, „Gazeta poporului”, „Zimbrul”, „Foiletonul Zimbrului”, „Românul”, „Dacia”, „Steaua Dunării”, precum şi la „Gazeta de Moldavia” a lui Gh. Asachi.

La treisprezece ani, în 1852, **C.** traduce romanul *Palmira şi Flaminia sau Secretul* de M-me de Genlis şi tot din limba franceză transpune drama *Maria sau Mustrările de cuget a unei mame* de A. Duval. Subiectul piesei i se pare imoral cenzorului Gh. Asachi, care cere interzicerea ei. Dar Secretariatul de Stat nu ratifică propunerea, apreciind drept nefondate acuzele aduse traducerii. Prin ideile ei politice, susţinute cu vivacitate stilistică şi pasiune în cele peste patruzeci de articole publicate, **C.** se încadrează în grupul publiciştilor şi scriitorilor care, în deceniul următor Revoluţiei de la 1848, au pregătit atmosfera favorabilă Unirii. Aria temelor dezbătute este cuprinzătoare şi înglobează atât realităţile interne – situaţia nesatisfăcătoare a ţăranului, locul femeii în societate, starea învăţământului şi a culturii naţionale ş.a. –, cât şi relaţiile externe ale Principatelor. Stilul are nerv, argumentele sunt folosite cu iscusinţă şi ironia îşi face loc printre rânduri. Şcoala publicistică şi polemică la care **C.** a deprins meşteşugul gazetăriei e aceea a lui Mihail Kogălniceanu. Poeziile rămase de la **C.**, zece cu totul, păstrează aerul epocii. Sunt, cele mai multe, versuri ocazionale, scrise sub impresia evenimentelor (plecarea trupelor ruseşti la 1854) sau inspirate de întâmplări din viaţa personală. *Un poet român* celebrează activitatea artistică şi politică a lui Vasile Alecsandri, iar *Stelei Dunării* este o odă închinată celei mai însemnate

gazete unioniste. Ardoarea politică împovărează însă inspiraţia. Ziaristă şi polemistă de talent, una dintre iniţiatoarele mişcării feministe autohtone, militantă unionistă, **C.** avea vocaţia deschizătorilor de drum. Soarta i-a fost însă potrivnică.

SCRIERI: *Operile doamnei Sofia Chrisoscoleu, născută Coce*, pref. Iulia A.[ricescu], Bucureşti, 1862. **Traduceri:** M-me de Genlis, *Palmira şi Flaminia sau Secretul*, I–II, Iaşi, 1852; A. Duval, *Maria sau Mustrările de cuget a unei mame*, Iaşi, 1852.

Repere bibliografice: Radu Rosetti, *Despre cenzura în Moldova*, IV, Bucureşti, 1907, *6–7, 45*; Emilgar [Emil Gârleanu], *Sofia Hrisoscoleu*, „Arhiva", 1902, 1–2; Profira C. Groholschi, *O ziaristă română*, Piatra Neamţ, 1919; I.A. Bassarabescu, *O scriitoare necunoscută din epoca Unirii Principatelor*, Bucureşti, 1940; J. Byck, *O pamfletară acum o sută de ani*, GL, 1958, 10; Cornea, *Alecsandrescu – Eminescu, 60, 67–68*; Paraschiva Câncea, *Sofia Cocea (1839–1861)*, Bucureşti, 1975; *Dicţ. lit. 1900, 196–197*; Traian Nicola, *Valori spirituale vasluiene*, I, Vaslui, 2001, *232–235*. ***R.Z.***

COCHINESCU, Ioan Mihai (16.IV.1951, Timişoara), prozator, eseist. Este fiul Floricăi (n. Pop) şi al lui Florian Cochinescu, maistru. Elev la Liceul de Muzică „Ion Vidu" din Timişoara (1958–1970), **C.** participă la editarea revistei literare clandestine „Foamea literară" (1969) şi realizează filme de scurt metraj, fiind premiat pentru scenariul şi regia filmului *Când oamenii se joacă* (1969). Acelaşi film obţine, în 1975, la Hiroshima, Marele Premiu. A absolvit Academia de Muzică „Ciprian Porumbescu" din Bucureşti, Facultatea de Compoziţie–Muzicologie (1974). Și-a susținut doctoratul cu teza *Barocul muzical veneţian ilustrat prin viaţa şi creaţia lui Antonio Vivaldi* (2004). Este profesor de estetică şi pian la Liceul de Artă din Ploieşti. A debutat cu proză scurtă în revista „Argeş" (1968). Înainte de 1989 a colaborat la „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»" şi la „Tribuna". După 1989 publică proză şi eseuri în „Contrapunct", „Caiete critice", „Axioma" ş.a. A debutat editorial cu romanul *Ambasadorul* (1991). Sporadic, scrie cronici muzicale.

Oprit de cenzură în 1988, chiar în momentul intrării sub tipar, romanul *Ambasadorul* este considerat la apariție „cartea anului" şi **C.** e distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor și cu Premiul „Ion Creangă" al Academiei Române. Într-o construcţie narativă complexă, care îmbină realismul istoric, reflecţia culturală şi utopia cărturărească, autorul cultivă un discurs epic baroc, modulat muzical. El alternează, contrapunctic, relatarea şi proiecţia fantastică, descrierea somptuoasă şi dialogul, secvenţele narative şi fragmentele eseistice, imaginaţia şi erudiţia, spre a sugera simultaneitatea perspectivelor. Suportul epic pare să fie biografia lui Nicolae Milescu spătarul, cărturarul moldovean din secolul al XVII-lea, peregrin prin Orient cu misiuni diplomatice din partea ţarului rus. Această biografie aventuroasă îi oferă scriitorului pretextul unei istorisiri cu mai multe straturi de semnificaţie, o adevărată parabolă. Alexandru, protagonistul romanului, cărturar şi aventurier, călătoreşte, ca şi modelul său istoric, în China, prin Tobolsk şi Narcinsk, susţine un complicat duel diplomatic cu reprezentantul Kangxi, este implicat într-un misterios proces de magie. Relatării faptelor cu atestat istoric i se adaugă amintirea copilăriei „la Moldova", iubirea pentru Maria (soţia ţarului Boris), apoi descrierea ţării utopice, Alexia, în care locuitorii vorbesc „limba moldavă" şi întreţin cultul mântuitorului lor, Alexandru. În plan alegoric, eroul parcurge un drum iniţiatic, marcat de încercări fundamentale. Acţiunile personajelor includ tâlcuri simbolice. *Ambasadorul* este, citit în dublu registru, roman de aventuri, frescă istorică în cheie onirică şi poveste pasională stranie, dar şi meditaţie asupra istoriei şi asupra condiţiei individului. Alexandru participă la dedesubturile luptei pentru putere şi este mesagerul, trimisul, „ambasadorul" unei puteri. Motivele medievale, magice şi alegorice sunt dublate de motive atemporale, polivalente ca semnificaţie. Atmosfera de magie, de erudiţie ezoterică, de transparenţă onirică şi de supranatural aminteşte de Mateiu I. Caragiale (*Craii de Curtea-Veche*) sau de Ştefan Agopian (*Sara, Tobit*), dar şi de realismul magic sud-american. Stilistic şi compoziţional, romanul trimite la structura poeziei, prin forţa simbolurilor şi rigoarea simetriilor interioare. *Rock & Depeche* (1993), micul roman scris la mijlocul anilor '80, deci anterior *Ambasadorului*, a fost „decupat" ca scenariu de film şi editat ca „filmul unui roman". **C.** sondează lumea adolescenţilor, într-un roman „simpatetic" (Adriana Bittel), apelând adică la „limba lor", pe care o transcrie cu o plăcere similară aceleia etalate, pe alte coordonate, în rafinatele pagini din *Ambasadorul*. În *Visul de iarnă al Isabellei. Insula* (1996) sunt cuprinse proze scrise în registru ludic şi oniric, care configurează o lume de carnaval fantezist, cu figuri şi întâmplări parcă desprinse din universul desenelor animate. Imaginaţia povestitorului

este prodigioasă, iar discursul său, dens, este modulat cu virtuozitate într-o structură original construită. *Tratatul de caligrafie* (2001) include, sub titlul rubricii din revista „Contrapunct", o parte din eseistica prozatorului, caracterizată de aceeaşi fineţe a scrisului.

SCRIERI: *Ambasadorul*, Bucureşti, 1991; ed. 2, București, 2010; *Rock & Depeche*, Ploieşti, 1993; *Visul de iarnă al Isabellei. Insula*, Bucureşti, 1996; *Tratatul de caligrafie*, Ploieşti, 2001.

Repere bibliografice: Andrei Grigor, *Puterea narativă*, L, 1991, 6; Elena Ştefoi, *„Ambasadorul"*, LAI, 1991, 13; Eugen Simion, *Parabola labirintului*, RL, 1991, 26; Laurenţiu Ulici, *„Povestea" istoriei, „istoria" poveştii*, RMB, 1991, 5 octombrie; Tania Radu, *Invenţie la două voci*, CNP, 1991, 38; Monica Lovinescu, *„Ambasadorul"*, CNP, 1991, 40; Mihai Dragolea, *Vise cu un ambasador*, ST, 1991, 12; Adriana Bittel, *Cererea şi oferta*, RL, 1993, 34; Ov. S. Crohmălniceanu, *Prefaţă*, CC, 1997, 1–2; Soviany, *Textualism*, I, *114–119*; Tudorel Urian, *Proza românească a anilor '90*, Bucureşti, 2000, *139–141*; *Dicţ. analitic*, IV, *443–445*; Marian Victor Buciu, *Ioan Mihai Cochinescu*, APF, 2006, 4; Gabriela Gheorghişor, *„Ambasadorul"*, RL, 2010, 10. ***C.H.***

COCORA, Ion (14.XI.1938, Greoni, j. Caraş-Severin), critic de teatru, poet.

Este fiul Carolinei (n. Cocora), muncitoare, şi al lui Păun Blagoie, țăran. După ce urmează Şcoala Medie Sanitară din Timişoara şi Arad (1954–1958), va frecventa Facultatea de Filologie la Universitatea „Babeș–Bolyai" din Cluj (1958–1963). Lucrează ca metodist la Casa Creaţiei Populare a Regiunii Cluj (1963–1968), este consilier cu probleme de teatru la Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Cluj (1968–1970), apoi redactor la revista „Tribuna" (1970–1995), redactor-şef adjunct la „Literatorul" (1992–1998), director la Theatrum Mundi din Bucureşti (1995–2004). A fondat în 2003 Editura Palimpsest. Debutează cu poezii în „Steaua", în 1958. A mai colaborat la „România literară", „Viaţa românească", „Contemporanul", „Orizont", „Convorbiri literare", „Luceafărul" ș.a. A obținut Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj (1973, 1975), Premiul Asociației Scriitorilor din Bucureşti (2003), Premiul UNITER în 1990 și pentru întreaga activitate în 2008.

Ca şi în cazul lui Mircea Ghiţulescu, celălalt reprezentant „oficial" al Clujului în viaţa teatrală, nu literatura proprie, ci activitatea de cronicar dramatic i-a asigurat lui **C.** notorietatea în cadrul breslei. Poezia de început – *Palimpsest* (1969), *Dezlegare de chaos* (1973), *Suveranitate lăuntrică* (1975), *Inventatorul de numere* (1976) – vădeşte un amatorism acceptabil, cultivând nostalgii şi senzaţia de înfiorare în faţa miracolului lumii, uneori în tuşe amintind de Lucian Blaga, alteori „oficiind" în maniera A.E. Baconsky (influența uceniciei de la „Steaua"). *Plante de dincolo* (1983) marchează un salt calitativ important în poezia lui **C.**, deși un poem (*Hamlet. O invocație posibilă*) îi este dedicat tot lui Baconsky. Referințele clasice (imaginarul este de predilecție antic și medieval) sunt transcrise pe curat fără a rămâne simple exerciții de caligrafie. Poetul, ajuns din urmă de o maturizare nu doar poetică, prezintă o conștiință mai reactivă la tulburările vieții și ale cetății: „Într-o metropolă Socrate își scuipă plămânii poluați. Vrăbii sidefii îi ciugulesc numele de pe caldarâmuri/ nu e oare atunci vremea/ să ne pierdem într-un lan de porumb/ să uităm că lângă femeia aceea am fi putut să fim greci/ să uităm că vine ianuarie/ să nu ne mai chinuim întrebându-ne/ ce culoare ar trebui să aibă lavalierele iepurilor albi/ să uităm arta poemelor/ despre podgorii și știința ciberneticii/ să uităm că savanți de renume/ ștampilează de-a valma certificate de deces/ să uităm ierburile jilave/ înfiorând anticele labirinturi de aur" (*În iluzia senectuții*). Ciclul *Oda Caligrafului sau Ficţiunile artistului la maturitate*, reluat și amplificat într-un volum din 2004, reprezintă probabil scrierea poetică cea mai reprezentativă a lui **C.**, încărcată programatic de melancolii mai mult diafane decât anxioase ce fac inventarul influențelor suportate: „melancolia dicționarelor te ajunge pretutindeni ca un abur/ de iazuri într-o vară prea fierbinte/ nu ți-e străină nici o ficțiune/ ce vezi că traversează cascada purpurii". Constante imperturbabile sunt clasicismul de recuzită, refugiile în bucolic, metaforele înșirate pe ață („cauți himera unui trandafir până în străfundul senin/ din doliul privighetorii"), măruntele îndrăzneli alegorice cu bătaie politică („poezia și politica sunt două

surori gemene/ amândouă nechează pe acoperișurile urbei pentru a mai da dracului nechibzuințele veacului/ […]/ ceea ce va trebui să se întâmple în epocă se va întâmpla/ doamna soprană va fi văduva contabilului ionescu mort fără prea mari chinuri de cancer”). Volumele mai recente – *Ar mai fi de trăit (*2003), *Într-o elegie cu obloanele trase* (2011) – cultivă cu predilecție elegia și tristețile de senectute ale acum bătrânului caligraf: „noi nu vom învia din morți ci din cuvinte vii/ ce ne dau înapoi viața cu care le-am dat strălucire“. Contribuţia lui **C.** la literatură e de căutat însă îndeosebi în volumele intitulate *Privitor ca la teatru* (I–IV, 1975–2003). Nu un demers coerent, programatic şi gândit în perspectivă se remarcă în paginile de aici; materia se organizează în funcţie de zecile de articole ale cronicarului, care se grupează în secţiuni de genul: *Zece debuturi în dramaturgie, 1877 în dramaturgia contemporană, Un autor, o piesă* ş.a.m.d. Mai atractivă este maniera de organizare a primului volum, pe profiluri de regizori (de la Aureliu Manea la Iulian Vişa) şi pe teatre, într-o stagiune. Modelul de cronicar teatral urmat este Valentin Silvestru, cu un plus de dexteritate în comparaţii şi de relativizare a verdictului, cu toate că „monitorizarea” scenei rămâne ţinta preferată. Cărţile din seria *Privitor ca la teatru* îşi vor dovedi în timp utilitatea, ca „foi de temperatură” ale momentului, fişe pentru o eventuală istorie a dinamicii teatrale româneşti din anii ’70–’80 ai secolului trecut.

SCRIERI: *Palimpsest*, Bucureşti, 1969; *Dezlegare de chaos*, Cluj, 1973; *Suveranitate lăuntrică*, Bucureşti, 1975; *Privitor ca la teatru*, I–IV, Cluj-Napoca, 1975–2003; *Inventatorul de numere*, Cluj-Napoca, 1976; *Plante de dincolo*, Cluj-Napoca, 1983; *Ar mai fi de trăit*, Bucureşti, 2003; *Oda Caligrafului sau Ficţiunile artistului la maturitate*, Bucureşti, 2004; *Într-o elegie cu obloanele trase*, Bucureşti, 2011. **Ediţii:** Toma Caragiu, *Poeme şi alte confesiuni*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1979; Ioan Alexandru, *Amintirea poetului*, pref. Aurel Rău, Bucureşti, 2003; Gellu Naum, *Exact în același timp*, pref. edit., Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Felea, *Secţiuni*, *259–265*; Alexiu, *Ideografii*, *134–136*; Felea, *Aspecte*, I, *173–177*, II, *207–212*; Iorgulescu, *Scriitori*, *45–47*; Poantă, *Radiografii*, I, *273–278*; Alboiu, *Un poet*, *177–178*; Grigurcu, *Poeţi*, *284–286*; Taşcu, *Poezia*, *102–109*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *616–617*; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *65–67*; Octavian Soviany, *Lirica „subteranei”*, LCF, 2004, 37; Mircea Morariu, *„Privitor ca la teatru” (IV)*, F, 2005, 1; Ioan Holban, [*Ion Cocora*], CL, 2005, 6, 2008, 10, RL, 2012, 2. ***D.C.M.***

CODICELE VORONEŢEAN, fragmentul de *Apostol* numit astfel de I.G. Sbiera, pentru a indica locul unde a fost descoperit, în 1871, manuscrisul, păstrat în fondurile Bibliotecii Academiei Române. Face parte din grupul de texte rotacizante, considerate multă vreme a fi cele mai vechi scrieri alcătuite în limba română (numite un timp eronat, pe baza unei localizări ulterior infirmate, „texte maramureşene”). Cuprinde, în structura actuală, un fragment din *Faptele Apostolilor* (XVIII, 14 – XXVIII, 31) şi trei epistole (epistola lui Iacob, prima şi a doua epistolă a lui Petru, aceasta din urmă fragmentară), precedate fiecare de câte o introducere rezumativă. Este copiat cu caractere slavone semiunciale, în *scriptio continua*, de un singur copist (cu excepţia câtorva rânduri aflate pe fila 15). Manuscrisul nu conţine, în forma actuală, indicaţii privitoare la data şi locul copierii, dar analiza filigranologică a hârtiei şi caracteristicile lingvistice ale textului arată că el a fost alcătuit la o dată cuprinsă în intervalul 1563–1583 (după datarea lui Al. Mareş), într-o mănăstire din nordul Moldovei. Susţin localizarea, alături de trăsăturile lingvistice, tipul de hârtie pe care a fost executată copia voroneţeană (hârtia de provenienţă sileziană având ca filigran mistreţul s-a comercializat în epocă exclusiv în Moldova) şi locul descoperirii manuscrisului (care se afla la Voroneţ nu numai la sfârşitul veacului al XIX-lea, ci şi în anul 1733). Versiunea *Apostolului* cuprinsă în **C.V.** provine din prelucrarea vechii traduceri româneşti a textului, păstrată în tipăritura coresiană corespunzătoare. Din aceeaşi prelucrare, făcută în urma unei confruntări cu o versiune slavonă, descind deopotrivă versiunile păstrate în manuscrisul popii Bratul *(Codicele Bratul)* şi în aşa-numitul *Apostol Iorga*. Iar copia voroneţeană, alcătuită foarte probabil pentru a obţine un text destinat lecturii în afara Bisericii, a avut ca izvor, după cum arată straturile ei lingvistice, un manuscris provenind din vestul Transilvaniei sau din Banat–Hunedoara.

Ediţii: *Codicele Voroneţean, cu un vocabular şi studiu asupra lui*, îngr. și introd. I.G. Sbiera, Cernăuţi, 1885; ed. îngr. și introd. Mariana Costinescu, Bucureşti, 1981, *229–400*; *Codicele Bratul*, îngr. și introd. Alexandru Gafton, Iaşi, 2003, *195–197*, *201–318*, *341–343*.

Repere bibliografice: Ion Bumbac, *Manuscriptul românesc de la Voroneţ (Bucovina) despre Faptele Apostolilor*, „Aurora română”, 1882, 8; I.G. Sbiera, *Studiu asupra Codicelui, Codicele Voroneţean*, Cernăuţi, 1885; Bohuš Tenora, *Über die kirchenslavische Vorlage des Codice Voroneţean*, „Mitteilungen des Rumänischen Instituts an der Universität Wien”, Heidelberg, 1914; I.-A. Candrea,

Psaltirea Scheiană, I, Bucureşti, 1916, *LXXXII–XCVIII*; Cartojan, *Ist. lit.* (1940), I, *49–53*; Al. Rosetti, *Despre raportul dintre Codicele Voronețean şi Apostolul diaconului Coresi,* în *Omagiu lui Iorgu Iordan*, Bucureşti, 1958; N. Corlăteanu, *În jurul unei controverse filologice (Raporturile dintre Codicele Voronețean şi Lucrul apostolesc al lui Coresi)*, SCL, 1960, 2; *Ist. lit.*, I (1964), *284–290*; Mariana Costinescu, *Raportul dintre Codicele Voronețean şi celelalte versiuni româneşti din secolul al XVI-lea ale Apostolului*, SCL, 1978, 1; *Dicț. lit. 1900*, *197*; Al. Mareş, *Datarea Codicelui Voronețean*, LR, XXXI, 1982, 1; Ion Gheție, Al. Mareş, *Originile scrisului în limba română*, București, 1985, *195–199*; Al. Rosetti, *Istoria limbii române,* Bucureşti, 1986, *759–776*. ***Gh.C.***

CODREANU, Mihai (25.VII.1876, Iaşi – 23.X.1957, Iaşi), poet, traducător. Este fiul Nataliei Codreanu (n. Mârzescu), inspectoare, şi al lui Mihai Costache Codreanu, magistrat şi profesor. **C.** se dovedeşte încă din primele clase un spirit nonconformist, refractar normelor cerute de regulamentul şcolar. Din această cauză, părinţii se văd siliţi să-l transfere de câteva ori la şcoli şi în oraşe diferite. Cursurile primare le face la Institutul Schenck şi la Institutele Unite din Iaşi. Învaţă apoi la Bacău, în 1887 revine în Iaşi, la Liceul Naţional, continuă, ca elev particular, la Gimnaziul „Alexandru cel Bun" din acelaşi oraş, încheindu-şi studiile secundare în 1894, la Liceul Modern din Bucureşti. În ultima clasă de liceu va scoate împreună cu un coleg două numere litografiate ale unei reviste minuscule, „Intim". După doi ani de studenţie la Facultatea de Medicină din Iaşi (1894–1896), abandonează ideea carierei de medic şi se înscrie la Facultatea de Drept, susţinându-şi în 1900 licenţa cu teza *Puterea părintească în dreptul roman şi român*, tipărită în acelaşi an. Paralel cu studiile juridice audiază

cursuri de filosofie şi de filologie română, iar între anii 1897 şi 1899 frecventează, ca elev în clasa de declamaţie condusă de Mihail Galino, Conservatorul de Muzică şi Artă Dramatică din Iaşi. În 1900 urmează un curs de specializare în arta dramatică la Paris, cu actorul Sylvain, societar al Comediei Franceze. Vizionarea unui spectacol cu *Cyrano de Bergerac* de Edmond Rostand îl entuziasmează şi **C.** decide să traducă piesa în limba română. Până în 1914 practică, intermitent, avocatura. O maladie gravă, care îi afectează progresiv şi incurabil vederea începând din 1905, îl determină să se retragă din lumea baroului. Devine taciturn, meditativ, greu abordabil. Deşi atras de profesiunea de actor, n-o practică, din cauza tracului exagerat. Urcă pe scenă ca actor o singură dată, în stagiunea 1912–1913, în rolul Zitophanes, din *Martira* de Jean Richepin, piesă pe care o tradusese el însuşi. De-a lungul anilor colaborează cu versuri, traduceri, articole pe teme diverse, evocări, comentarii la un mare număr de periodice, între care „Lumea ilustrată", unde debutează, la cincisprezece ani, în 1891, cu *Sonet* şi *Glossă*, „Noutatea", „Evenimentul", „Viaţa literară şi artistică", „Viaţa românească", „Mişcarea", „Însemnări ieşene", „Revista Fundaţiilor Regale" ş.a., semnând cu iniţiale şi cu pseudonimele Cain, Cod, Codreanu-Cain, Don Sallust, Don Saluste, Dragoş, Harold, Macbeth, Mihai, Prib, Pribeag. În 1909 se numără printre fondatorii Societăţii Scriitorilor Români. Între 1914 şi 1938 funcţionează ca profesor la Catedra de dicţie, citire expresivă, critică, psihologie teatrală şi scenică la Conservatorul ieşean, al cărui director (1932) şi rector (1933–1939) va fi numit. Din 1919 până în 1923 ocupă fotoliul directorial al Teatrului Naţional din Iaşi, urmându-i în funcţie lui Mihail Sadoveanu. Între 1924 şi 1928 este inspector general al teatrelor. Din 1937 va fi codirector la „Însemnări ieşene", alături de M. Sadoveanu şi Gr. T. Popa. În 1942 devine membru corespondent al Academiei Române. Pentru valoarea operei sale poetice obţine mai multe distincţii, între care Bene Merenti, clasa I (1914), Ordinul Naţional al Legiunii de Onoare din Franţa (1929), precum şi Premiul „Năsturel-Herescu" al Academiei Române (1915), Premiul Direcţiei Generale a Teatrelor (1919), Marele Premiu Naţional de Poezie (1925). Un număr important de sonete i-au fost traduse în franceză, maghiară şi rusă.

Primele două volume ale lui **C.**, *Diafane* (1901) şi *Din când în când* (1903), înmănunchează specii

diferite – meditaţia, glosa, elegia, pastelul, serenada, sonetul. Unele poeme cu tematică socială, în general de nuanţă critică, sunt expozitive şi prozaice. Cultivarea aforismului sau a paradoxului, în toate etapele scrisului său, apare ca un gest firesc pentru un poet reflexiv cum a fost **C.** Substanţa unor asemenea cugetări este, de cele mai multe ori, de esenţă tragică. Exegeza critică l-a considerat, oarecum definitiv, aderent declarat al parnasianismului, în primul rând al lui José-Maria de Hérédia (căruia îi şi dedică în 1905 un sonet). Dar poetul ieşean oferă imaginea complexă a unui autor cu personalitate distinctă şi viguroasă. Influenţele asimilate nu-l împiedică să aşeze între poezia sa şi posibilele ei repere, dispuse în timp pe o arie vastă, o olimpiană detaşare. Tematic, se orientează spre mitologie sau spre Antichitate, dar şi spre istorie, religie, literatură, filosofie. Dacă pot fi stabilite comparaţii între versurile lui şi cele ale unor poeţi ca Charles Baudelaire, Hérédia, Leconte de Lisle, Théodore de Banville, Catulle Mendès, nu este mai puţin adevărat că pot fi depistate numeroase afinităţi cu opera lui Edmond Rostand, de autorul lui *Cyrano de Bergerac* apropiindu-l caracterul compozit al versurilor cuprinse în *Diafane* şi *Turnul de fildeş* (1929); sonetele sale cultivă motive specifice clasicismului, îmbinări ostentativ galante de sorginte preromantică, reverii în spaţii proprii romantismului, sonorităţi dense, contururi delicate şi rezolvări estetizante frecventate de parnasieni, imagistică intensă, definitorie pentru simbolişti. Prin dominanta raţională, care elimină efuziunile, exuberanţele şi improvizaţia, **C.** rămâne el însuşi un emul al lui Hérédia sau al lui Rostand. Această dominantă, susţinută de contemplarea sarcastică a vieţii, asigură versului o notă de particulară subtilitate şi îşi găseşte rezolvarea cea mai potrivită în forma sonetului. Infirmitatea, care îi interzice reconsiderarea cuvântului scris, îl obligă pe **C.** la o cizelare mentală deplină a prozodiei, pe care o poartă mult timp în sine înainte de a o dicta spre tipărire – „Căci poezia doarme-n suferinţă,/ Cum doarme diamantul în cărbune". Ocolind confesiunile exagerate, el tinde spre „recea armonie" desprinsă din cântărirea detaşată a fiecărui cuvânt. Dacă în *Diafane* influenţele eminesciene sunt frecvente şi vădite, în volumul *Din când în când* plictisul, dar şi sarcasmul lucid conduc spre Baudelaire. Între aceste două repere de început poetul se caută pe sine, rezultatul, remarcabil prin limpezime şi decizie, concretizându-se în *Statui* (1914): o lirică dusă până la perfecţiune sub raportul formei, refuzând retorica, mai ales retorica sentimentală. **C.** se impune în literatura celui de-al doilea deceniu al secolului al XX-lea cu o poezie matură şi inconfundabilă, în care prioritară devine plasticitatea imaginii, poate şi ca o formă de revoltă împotriva teribilei maladii care îi refuză posibilitatea perceperii vizuale a lumii înconjurătoare. În *Statui*, ca şi în următoarele volume, sonetele au delicateţe, măsură, discreţie şi un echilibru special între sugestie şi exprimare. Prin şlefuire continuă, cuvântul ajunge să răsfrângă sentimentul, în loc să-l cuprindă, pentru a fi comunicat: „Poeţi, cunosc un demon ce ne pradă/ A sufletului limpede comoară/ Şi cu sonoritatea lui uşoară,/ O dă-n vileag în haină de paradă.// Sub uriaşa gândului cascadă/ Se-nvârte ca o fermecată moară;/ E trandafir în zâmbet de fecioară/ Şi-n mână de viteaz se face spadă./ Turnăm în spuma lui cea trecătoare/ Tăria marmorei nepieitoare/ De-i toarcem rostul cu înţelepciune;// De nu, ne prăbuşim din zbor avântul./ În târâtoarea lui deşertăciune…/ Acest demonic şarpe e Cuvântul" (*Şarpele cu clopoţei*). Suferinţa este convertită în purificare şi pusă în slujba frumosului (*Cum doarme diamantul…*). Sonorităţi crude şi ciudate, armonii intersectate, reprezentări abstracte aruncă punţi spre poezia simbolistă (*Simbolism de toamnă*). Parnasianismul este prezent în tematică, dar cu deosebire în rigoarea clasică a exprimării. Sonetele se rânduiesc într-o originală arhitectonică a tăcerii, în interiorul căreia se oficiază sub semnul contemplării reci a perfecţiunii. Consecvent în cultivarea formei fixe a sonetului, **C.** dă scrisului o tuşă aristocratică, definită prin echilibru, eleganţă şi rigoare. Între tumultul interior şi restul lumii stă peretele impenetrabil al imaginii poetice impersonale, al lirismului „stăpânit şi rece".

Discret faţă de el însuşi şi prudent faţă de alţii, Mihai Codreanu a introdus în poezia noastră, la o epocă de întârziat eminescianism şi de sentimentalism fără vlagă, o disciplină strictă şi o perfectă distincţie. A îmbrăcat în haina de ceremonie a sonetului o simţire adâncă şi ponderată, fără elanuri prea mari, dar în acelaşi timp fără scăderi şi fără poticniri.

AL. A. PHILIPPIDE

SCRIERI: *Diafane*, Iaşi, 1901; *Din când în când. 1901–1903*, Iaşi, 1903; *Statui*, Iaşi, 1914; ed. 2, Iaşi, 1921; *Cântecul deşertăciunii*, Iaşi, 1921; *Turnul de fildeş*, Bucureşti,

1929; *Statui. Sonete şi Evadări din sonet*, Bucureşti, 1939; *Sonete*, postfaţă Al. O. Teodoreanu, Bucureşti, 1957; *Scrieri*, I–II, îngr. Constantin Ciopraga şi Ilie Dan, introd. Constantin Ciopraga, Bucureşti, 1968–1969; *Blestemat la neuitare*, îngr. Lucian Vasiliu, Timişoara, 1996. **Traduceri:** Jean Richepin, *Martira*, Bucureşti, 1903; Edmond Rostand, *Prinţesa-ndepărtată*, Bucureşti, 1903, *Cyrano de Bergerac*, Iaşi, 1920.

Repere bibliografice: Chendi, *Pagini*, *371–374*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *484–491*, VI, *124–125*; Aderca, *Contribuţii*, I, *361–364*, *375–378*; Tudor Arghezi, *Opere*, IV, îngr. Mitzura Arghezi şi Traian Radu, Bucureşti, 2003, *217–219*; Ibrăileanu, *Opere*, III, *61–65*; Călinescu, *Opere*, I, *132–138*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *309–310*; I.M. Raşcu, *Convingeri literare*, Bucureşti, 1937, *35–49*; Munteano, *Panorama*, *148–149*; Philippide, *Scrieri*, III, *281–283*; Cioculescu, *Aspecte*, *129–135*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *576–577*, *Ist. lit.* (1982), *650–651*; Streinu, *Pagini*, V, *16–26*; Botez, *Memorii*, I, *396*, *446–464*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *74–79*, *234–241*, *353–354*; Micu, *Început*, *295–298*; Dima, *Dezbateri*, *158–175*; Ion Arhip, *Vila Sonet „Mihai Codreanu" (album)*, Iaşi, 1972; Dan, *Contribuţii*, *133–154*; Margareta Dolinescu, *Parnasianismul*, Bucureşti, 1979, *243–251*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *186–187*; Munteanu, *Jurnal*, V, *67–70*; Voica, *Etape*, *106–109*; *Dicţ. esenţial*, *190–192*; Octavian Soviany, *Modernismul unui neoclasic*, CNT, 2002, 18–19; *Dicţ. analitic*, IV, *156–158;* Simona Vasilache, *Dovezi de admiraţie*, RL, 2009, 28. ***C.P.***

CODREANU, Theodor (1.IV.1945, Sârbi, j. Vaslui), critic şi istoric literar, prozator. Este fiul Tincăi (n. Gheorghiu) şi al lui Iordache Codreanu, fierar. După studii liceale la Bârlad, urmează Facultatea de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, absolvită în 1970. Lucrează ca profesor la Orgoeşti şi Dodeşti, judeţul Vaslui, iar din 1975 la licee din Huşi. Este doctor în filologie (2001) cu teza *„Complexul Bacovia" şi bacovianismul*. Debutează publicistic în 1969 la „România literară", iar editorial în 1981 cu romanul *Marele zid*. Mai colaborează la „Convorbiri literare", „Cronica", „Bucovina literară", „Ateneu", „Tribuna", „Steaua", „Astra", „Revista de istorie şi teorie literară", „Viaţa românească", „Luceafărul", „Argeş", „Adevărul literar şi artistic", „Contrapunct", „Oglinda literară" ş.a., la publicaţii din Chişinău, precum „Literatura şi arta", „Basarabia" şi „Viaţa Basarabiei" (în al cărei comitet de redacţie este), dar şi la gazete locale, printre care şi „Prutul". A mai semnat cu pseudonimele C. Tiberiu, C. Teodorescu. I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1993), Premiul Naţional „Mihai Eminescu" (1999, 2005), Premiul Filialei Iaşi a Uniunii Scriitorilor (2002, 2011), Premiul „Titu Maiorescu" al Academiei Române (2011) ş.a.

Primul roman al lui **C.**, *Marele zid*, are în centru istoria unui intelectual nonconformist, profesor la ţară, care printr-un „şoc de ideal" dislocă inerţia şi rutina, predicând o întoarcere la iubire şi la idealismul adolescentin. Mai complex tematic şi tehnic, romanul *Varvarienii* (1998) – scris înainte de primul, dar respins de cenzură – combină ingenios registrul realist cu cel fantastic şi parabolic. Varvaria (trimitere străvezie la „Barbaria") e un ţinut al abjecţiei instituţionalizate, proliferând în final asemenea rinoceritei din piesa ionesciană. **C.** s-a remarcat însă ca eminescolog, fiind apreciat dintru început de Edgar Papu şi de George Munteanu. *Eminescu – dialectica stilului* (1984), carte polemică, constituie şi baza exegezelor sale viitoare. Metoda arhetipală folosită revelează unitatea organică a operei în întregul ei, virtute dedusă în urma analizei a nouă „cercuri dialectice", supraordonate de conceptul Archaeus – „punct originar al universului" –, prin care Eminescu „împacă contrariile", rezolvându-le sub semnul armoniei stilistice. Alt merit al cărţii stă în scoaterea poetului de sub incidenţa limitativă a romantismului şi în sublinierea dimensiunii moderne şi anticipatoare a gândirii şi poeticii lui. *Modelul ontologic eminescian* (1992) adânceşte teza arhaităţii, prin care scriitorul depăşeşte „schisma" kantiană („numen" versus „fenomen", „conştiinţă în genere" versus „conştiinţă individuală") şi fundamentează filosofia practică din publicistică. Într-o secţiune a ei, lucrarea *Dubla sacrificare a lui Eminescu* (1997) continuă demonstraţia privind modernitatea şi actualitatea scriitorului (operaţia se bazează pe „reconstruirea" eminesciană a conceptului de adevăr, disocierea între adevărul fiinţei şi adevărul istoric). Pe altă latură, lucrarea reia teoria „campaniei", „complotului", „conspiraţiei" care ar fi fost pusă la cale împotriva poetului de forţe oculte. **C.** preia şi duce mai departe tezele lui Octavian Vuia şi Nicolae Georgescu (în alt plan şi pe ale lui Ilie Bădescu), în termeni apocaliptici şi cu o retorică grandilocventă: „28 iunie 1883 este cheia hermeneutică pentru istoria românească modernă şi ea marchează înlăturarea lui Eminescu de la făurirea destinului românesc"; poetul în anii bolii e „un rege Lear detronat şi un Hamlet în neputinţă de a-şi răzbuna strămoşii martirizaţi" etc. Eminescu rămâne o constantă a preocupărilor lui **C.**, atât ca obiect în sine de studiu, cât şi ca reper absolut la care criticul şi istoricul literar are să raporteze

întreaga tradiţie literară naţională. Reluând, în parte, *Dubla sacrificare...*, cartea *Eminescu, martor al adevărului* (2004) apasă pe „sensul ontologic al jertfei şi jertfirii lui Eminescu". De la acelaşi punct de pornire se revendică şi lucrarea *Mitul Eminescu* (2004), numai că aici „miza nu mai este aspectul biografic al ultimilor ani ai existenţei lumeşti eminesciene, ci explicarea apariţiei şi evoluţiei a ceea ce s-a numit *Mitul Eminescu*", văzut de **C.** ca unul „viu, coloană vertebrală a culturii româneşti" şi ale cărui „temeiuri ontologice" constituie ţinta demonstraţiei. Ca şi în cărţile anterioare, revine ca o obsesie tema rolului de „sacrificator" ce ar fi fost jucat de Titu Maiorescu prin internarea poetului în clinica doctorului Suţu. În aceeaşi paradigmă ideatică şi stilistică se înscria şi *Basarabia sau Drama sfâşierii* (2003), unde reapare ca dată fundamentală „arheul"/„arheitatea" eminesciană. „Complexul sfâşierii" are sensul polarităţii arheu românesc versus arheu străin (în speţă panslavismul), polaritate în funcţie de ai cărei termeni s-ar situa opera principalilor scriitori basarabeni, de la Grigore Vieru la „transmodernul" Victor Teleucă. Raportările la Eminescu nu lipsesc nici din cărţile despre G. Bacovia şi Ion Barbu. Cel dintâi e definit ca poet narcisiac de o factură insolită, a cărei dominantă e „poetica oglinzii", aşa încât „complexul Bacovia" înseamnă „drama singurătăţii fiinţei la care sileşte *existenţa*". Din această perspectivă de ansamblu sunt rediscutate (sau propuse) entităţi tematice ca noaptea, negativitatea, tăcerea, strigătul („ţipătul"), plânsul materiei, misterul golit de mister („minus-misterul"), moartea, şi tot prin ea sunt redefinite modernitatea şi „românitatea" poetului, ambele noţiuni constând într-un efort de „stilizare" comparabil celui brâncuşian. În fine, e întocmită harta istorică a bacovianismului, care-i cuprinde pe prebacovienii Mircea C. Demetriade, I.C. Săvescu şi pe alţii, până la postmodernii Mircea Cărtărescu sau I.T. Iovian. Pariul unei lucrări din 2011 despre Ion Barbu stă pe de o parte în demonstrarea „*antimodernismului* declarat" al poetului, iar pe de alta – însă conjunct – a ermetismului „canonic", pus în opoziţie polemică faţă de cel „filologic" şi pentru a cărei legitimare criticul (care are în vedere ciclurile *Joc secund* şi *Isarlâk*) apelează la teoriile lui Lucian Blaga („eonul dogmatic"), Ştefan Lupaşcu („logica dinamică a contradictoriului") şi Basarab Nicolescu („transdisciplinaritatea"). Dacă, în pofida inconvenientelor unor puncte de vedere, stilul exaltat, ultimativ şi agresiv-polemic poate fi, la limită, acceptat în cărţile lui **C.** despre mari scriitori, acesta (suplimentat de o stridentă notă encomiastică) devine inacceptabil într-un masiv tom din 2005 despre Mihail Diaconescu. Romanul „diaconic" este văzut ca o aspiraţie irepresibilă şi împlinită către „un roman total", adică „arhetipal". Autorul avut în vedere este pus, de-a dreptul ridicol, în aceleaşi contexte, nu doar tematice, dar şi valorice, cu Lucian Blaga, C. Rădulescu-Motru, Mihai Ralea, Mircea Eliade, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu (ca revelator al „fenomenologiei româneşti"), când nu şi cu romancieri ca Honoré de Balzac ori Lev Tolstoi. Aceeaşi exaltare, aceleaşi excese interpretative domină paginile unei cărţi din 2012 despre Mihai Cimpoi.

SCRIERI: *Marele zid*, Iaşi, 1981; *Eminescu – dialectica stilului*, Bucureşti, 1984; *Modelul ontologic eminescian*, Galaţi, 1992; *Provocarea valorilor*, Galaţi, 1997; *Dubla sacrificare a lui Eminescu*, Târgovişte, 1997; ed. 2, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Braşov, 1999; *Eseu despre Cezar Ivănescu*, Târgovişte, 1998; *Varvarienii*, Galaţi, 1998; *Controverse eminesciene*, Bucureşti, 2000; *Complexul bacovian*, Iaşi, 2002; *Fragmentele lui Lamparia*, pref. Edgar Papu, Craiova, 2002; *Basarabia sau Drama sfâşierii*, ed. 2, pref. Mihai Cimpoi, Galaţi, 2003; *Caragiale–abisal*, Timişoara, 2003; *Duminica Mare a lui Grigore Vieru*, postfaţă Mihai Cimpoi, Bucureşti–Chişinău, 2004; *Eminescu, martor al adevărului*, Bucureşti, 2004; *Mitul Eminescu*, Iaşi, 2004; *Mihail Diaconescu. Fenomenologia epică a istoriei româneşti*, Bucureşti, 2005; *Transmodernismul*, Iaşi, 2005; *60 de oglinzi*, Bârlad, 2005; *Numere în labirint*, I–III, Iaşi, 2007–2009; *A doua schimbare la faţă*, Iaşi, 2008; *Polemici incorecte politic*, Râmnicu Sărat, 2010; *Ion Barbu şi spiritualitatea românească modernă – ermetismul canonic*, Bucureşti, 2011; *Cezar Ivănescu – transmodernul*, Iaşi, 2012; *În oglinzile lui Victor Teleucă*, Chişinău, 2012; *Mihai Cimpoi: de la mitopo(i)etică la critica ontologică*, Iaşi, 2012; *Valori din două veacuri*, Galaţi, 2012.

Repere bibliografice: Dan C. Mihăilescu, *Eminescu şi fervoarea asociativă*, RL, 1984, 24; Edgar Papu, *Interesul pentru ştiinţă*, CNT, 1984, 25; Eugen Todoran, *Cosmologia poetică a lui Eminescu*, T, 1984, 6; Ioana Em. Petrescu, *„Eminescu – dialectica stilului"*, ST, 1985, 1; Adrian Marino, *Cărţi şi lecturi critice*, TR, 1986, 7; George Munteanu, *Eminescu şi eminescianismul*, Bucureşti, 1987, *15–22*; Ioana Bot, *Eminescu sau Despre noi înşine*, ALA, 1993, 170; Constantin Cubleşan, *Eminescu în conştiinţa critică*, Bucureşti, 1994, *88–92*; Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Eminescu şi „galaxia Grama"*, LA, 1999, 3; Dan Mănucă, *Complexe cu probleme*, CL, 2003, 6; Emilian Marcu, [*Theodor Codreanu*], CL, 2005, 1, 2006, 4, 2007, 2, 2008, 6, 2012, 4; Popa, *Ist. lit.*, II, *1089–1091*; C.D. Zeletin, *O carte de excepţie privitoare la Ion Barbu*, ATN, 2011, 10–12. ***N.M.***

CODRESCU, Andrei (pseudonim al lui Andrei Perlmutter; 20.XII.1946, Sibiu), poet, prozator, eseist.

Este fiul Evei Geller, meșter tipograf, și al lui Iulius Perlmutter, fotograf. Urmează cursurile Liceului „Gheorghe Lazăr" din Sibiu, absolvind în 1965. Frecventează Cenaclul de Miercuri, îl cunoaște pe Adrian Munțiu, care îl încurajează să scrie. Debutează cu poezia *Șantier* – fructul unei călătorii de documentare la hidrocentrala de la Argeș, alături de Ion Gheorghe – la „Luceafărul", în aprilie 1962, semnând Andrei Permuter. Va mai publica poeme – de regulă influențate de „suprarealismul sacerdotal" al lui Lucian Blaga – în aceeași revistă, în „Gazeta literară" și în „Steaua", sub pseudonimul Andrei Şteiu. Citește la cenacluri din Cluj și București. O serie de secvențe autobiografice privind această perioadă vor intra în proza autobiografică din *The Life and Time of an Involuntary Genius* (1975). În 1965 emigrează împreună cu mama sa, ajungând în SUA, la Detroit, după șase luni petrecute în Italia. Se decide să scrie în engleză – prima opțiune fusese franceza – la sfatul lui Nichita Stănescu. În timpul periplului către America, dar și în anii următori, până în 1970, când debutează editorial cu volumul de versuri *Licence to Carry a Gun* (1970), va continua totuși să scrie și în română, apelând bunăoară la pseudonimul Maria Parfenie; câteva texte vor apărea în reviste ale exilului, precum „Revista scriitorilor români", „Ființa românească", „Limite" ș.a. De altfel, după cum va mărturisi într-un interviu, „poeziile mele din 1966–1970 erau gândite pe românește dar scrise pe engleză". După un an petrecut la Detroit, se stabilește la New York, lucrând într-o mare librărie de pe 8th Street, frecventând cercurile literare și cunoscându-i pe Ted Berrigan, Paul Blackburn sau Joel Oppenheimer. Publică în jurnale litografiate ca „The World", editat de Anne Waldman și Lewis Warsh. În 1970 ajunge la San Francisco, unde editează cărți litografiate și locuiește până în 1974, când se mută în California de Nord, la Monte Rio. Între 1977 și 1984 stă în Baltimore, unde predă la John Hopkins University. Primește cetăţenia americană în 1981. În 1983 începe colaborarea cu National Public Radio. Prezența la postul de radio, ca realizator al emisiunii „All Things Considered", îi va aduce notorietatea de-a lungul Statelor Unite. Din 1984 se mută la Baton Rouge, devenind profesor de literatură comparată și de scriere creativă la Louisiana State University, poziție în care rămâne până în 2009, când se pensionează. A avut rubrici la publicațiile „The Baltimore Sun", „The City Paper", „Architecture", „Funny Times", „Gambit Weekly", „Neon"; a mai colaborat la „The New York Times", „The Chicago Tribune", „The Los Angeles Times", „Harper's", „The Paris Review" ș.a. În 1983 a fondat revista de poezie și eseuri despre poezie „Esquisite Corpse" (titlul trimite la suprarealistul „cadavre exquis"); din 2007 publicația a trecut în mediul virtual. Din 1990 a fost prezent în presa din România cu numeroase interviuri, precum și cu eseuri traduse din engleză. În decembrie 1989 se întorsese în România, transmițând reportaje despre revoluția anticomunistă pentru National Public Radio și ABC News. Despre această experiență vorbește volumul *The Hole in the Flag. A Romanian Exile's Story of Return and Revolution* (1991). A primit numeroase distincții: Premiul Big Table Poetry pentru *Licence to Carry a Gun*, National Endowment for the Arts Fellowship pentru poezie, activitate editorială şi radiofonică, Premiul pentru literatură acordat de General Electric Foundation, Premiul Peabody pentru scenariul filmului *Road Scholar* (1993), Premiul ACLU Freedom of Speech (1995), Premiul Mayor's Arts (New Orleans, 1996), Premiul Fundaţiei Culturale Române (Bucureşti, 1996), Premiul Ovidius (România, 2005) ş.a.

În literatura americană **C.** este o figură complexă și prolifică. În poezie el amintește de experiența suprarealismului românesc și european, unul dintre poeții săi de căpătâi fiind Tristan Tzara, căruia îi va dedica în 2009 o carte de investigații eseistice și critice – *The Posthuman Dada Guide: Tzara and Lenin Play Chess.* De asemenea, importă prin traduceri literale expresiile idiomatice ale limbii române (cum ar fi „fluierul piciorului"), rezultatul contribuind la impresia suprarealistă, deși, potrivit lui **C.**, „educația mea de poet american vine din obiectiviști, New York School şi generația beat". În poezia scrisă în engleză a folosit la început heteronimi în

stilul lui Fernando Pessoa: Julio Hernandez, Peter Boone, Alice Henderson-Codrescu (numele soției), utilizați în volumul de debut, și Calvin Boone, care apare în *The History of the Growth of Heaven* (1973). Începând cu scrierea comercial-erotică *The Repentance of Lorraine* (1976), publicată sub pseudonimul Ames Claire, a scris mai multe romane: *The Blood Countess* (1995) este dedicat contesei Elisabeta Báthory, fața feminină a mitului lui Dracula, *Messi@h* (1999), panoramă a milenarismelor din preajma anului 2000 pe fundalul mutațiilor produse de epoca digitală, *Casanova in Bohemia* (2002) reconstituie ultimii ani din viața lui Casanova, petrecuți ca bibliotecar al contelui von Waldstein, iar *Wakefield* (2004) actualizează motivul pactului cu diavolul. În *Monsieur Teste in America & Other Instances of Realism* (1987) **C.** preia declarativ personajul lui Paul Valéry „cu scopul precis de a-i folosi metoda de raționament rece pentru înțelegerea conflictului fierbinte între eul european și cel american". Pentru bibliografia reporterului, *Hail, Babylon! In Search of the American City at the End of the Millenium* (1998) și *Ay, Cuba! A Socio-Erotic Journey* (1999) sunt două piese caracteristice, prima fructificând călătorii de-a lungul Statelor Unite (Baltimore, New Orleans, Las Vegas, San Francisco ș.a.), cealaltă explorând pătrunzător Cuba lui Fidel Castro. Selecții din numeroasele culegeri de eseuri ale autorului, valorificând bunăoară rubrica „All Things Considered", apar în volumele *Scrisori din New Orleans* (2006) și *Noi n-avem bun-gust, noi suntem artiști* (2008) – exerciții de luciditate sceptică și ironică, în care-și dau mâna raționalismul de factură iluministă și speculația fantezistă a poetului insurgent. Deși temele românești împânzesc opera americană a lui **C.**, din punct de vedere editorial el devine autor de limbă română abia la 59 de ani, în 2005, când apare volumul *Instrumentul Negru*, cuprinzând poezii scrise în limba română între 1965 și 1968, după plecarea din România. În prima parte a anilor '70 poetul plănuise să le publice, în selecția și cu prefața lui Ștefan Baciu, la Editura Mele aparținând acestuia; ulterior proiectul fusese abandonat. Poemele produc un fel de exorcizare a spațiului lăsat în urmă, vorbind despre ideologii, dictaturi, revoluții, cadavre într-o succesiune de imagini suprarealiste („Fluviu care vânează reni. Casă albă deasupra unui cântec cu cimitire") controlată printr-o ironie neagră („Fără sânge între noi circulă revoluții plictisite care n-au bordeluri destule și și-au băut toți banii. În cea mai liniștită școală din sat portretele au două capete și pe foile gramaticii românești își leapădă pielea revoluții diverse și flămânde. Sau sătule" – *gramatică*). Textele ascultă de o logică chagalliană: „Fratele măcelarului de la gară se urcă în cer./ După el zboară măcelarul cu o costiță afumată în mână./ Sora lor care n-a plătit niciodată chirie vine și ea" (*Inevitabilul marș*). Este o poezie mult mai politică decât cea pe care ar fi putut-o scrie în România. O temă inevitabilă este schimbarea limbii: „Ca să înveți altă limbă ți-a lăsat Dumnezeu linia străbunilor/ pe care poți s-o pipăi pân' la rădăcină/ și să găsești în ea scurta vătuită a soldatului austriac/ în care se află o scrisoare neterminată în limba germană./ Sunt ușor de pătruns aceste bufnițe viețuitoare pe podurile caselor/ înlăuntrul lor lucrează încă inchiziția/ care-și spune jurămintele în limba spaniolă/ și ascute limba evreului cu fierul roșu./ Multe sunt gurile care tac pe această linie a străbunilor/ dar mai multe sunt minciunile lor nerostite/ pe care le poți scula cu un strigăt/ și vor începe de la sine/ să se traducă în toate limbile pământului" (*limbi străine*). Ulterior – poate compensativ în raport cu trauma exilului – poetul își inventează un heteronim, Maria Parfenie, în numele căreia scrie versuri de o vitalitate robustă, infiltrate de imagini din repertoriul tradiționalist și de simboluri sexuale nesofisticate, sublimate totuși printr-o inteligență care le transcende subversiv: „Sărbătorim un veac de când sămânța s-a risipit în cele patru/ vânturi. Părintele Șofariu s-a complicat prin rădăcini ca/ cum cineva îl privea printr-un glob de metal./ Eu începeam o graniță sau sfârșeam o iubire, egal./ Arama, apa, cicluri vegetale/ se iluminau în mese, în cuțite și în scaune,/ în baie izbucnise ca o moarte, via./ E marea încercare, dar eu, până la capăt,/ rămân, rămân Maria!" (*Aniversare*). Ciclul *Nouă crize clasice. New York – Detroit 1967* marchează „americanizarea" poeziei lui **C.** la nivel de discursivitate și de imaginar, probând învățarea lecției beatnicilor: „Rămânem pe pământ cu tot ce-am strâns și tot ce-am dărâmat./ Am strâns două scoici și un Aparat/ De făcut cerul invizibil./ Am dărâmat clădirea consiliului de stat și tipografia națională,/ Am dărâmat piramida de trupuri pe pat/ Am dărâmat cușca plină de jivine nepământești"; „Ieșeam din Infern fumând mult când/ Aerul se umplu de motociclete ca de o imitație de război". Tot în 2005 este publicată a doua carte scrisă de **C.** în română, *Miracol și catastrofă*

– un volum de convorbiri pe mail cu Robert Lazu. Subiectele atinse acoperă o plajă largă şi diversă: oraşul copilăriei, Sibiu, cu aura lui fantastică; începuturile literare („Poezia venea din mine ca dintr-o ideală vacă socialistă"); viaţa boemă a anilor ’70, irizată de anarhism şi LSD, de ocultism şi subculturi de toată mâna; industria religioasă contemporană (de multe ori deversând în forme de un kitsch din cel mai dubios); atacurile teroriste din 11 septembrie 2001; derapajele fasciste ale lui Mircea Eliade din anii ’30; Mioriţa – „animalul cel mai creştin şi mai antifascist cu putinţă". Resurecția românească nu se oprește aici. *Submarinul iertat*, roman în versuri scris în colaborare cu Ruxandra Cesereanu, va apărea în 2007; sub o tramă oarecare – o pianistă şi un „amerikan" fac dialectica poeziei pe un submarin –, cei doi autori oferă o improvizație jazzistică în buna tradiție a suprarealismului. De asemenea, tot în 2007 este revelat un volum scris de **C.** în limba română în anii ’60, *Femeia neagră a unui culcuş de hoţi*, constând în poeme notate, ca într-un palimpsest, direct pe cartea de poezii a unei autoare italiene: „Iritat de poeziile insipide din *L'alito eterno* [de Renata Pescanti Botta], […] se apucase să își scrie propriile lui poeme peste cele oficiale (ale italiencei), fiind, fără să știe la acel ceas, unul din pionierii manuscriselor intertextuale […] cunoscute astăzi sub formula de *bookart*" (Ruxandra Cesereanu). Obiectul palimpsestic fusese rătăcit ulterior de poet și recuperat în 2006 printr-un bibliotecar în mâinile căruia căzuse întâmplător: o adevărată odisee. Cele patru cărţi fac din **C.** și un autor de limbă română relevant, complementar – nu și egal – autorului de limbă engleză.

SCRIERI: *Licence to Carry a Gun*, Chicago, 1970; *Why I Can't Talk on the Telephone*, 1971; *the, here, what, where*, San Francisco, 1972; *A Serious Morning*, Santa Barbara, 1973; *And Grammar and Money*, Berkeley, 1973; *Secret Training*, San Francisco, 1973; *The History of the Growth of Heaven*, New York, 1973; *The Life and Time of an Involuntary Genius*, New York, 1975; *The Repentance of Lorraine*, 1976; *The Lady Painter*, Boston, 1977; *The Marriage of Insult & Injury*, Boston, 1977; *Necrocorrida*, Los Angeles, 1980; *Diapers on the Snow*, Michigan, 1981; *In America's Shoes*, San Francisco, 1983; ed. (*An Involuntary Genius in America's Shoes (and What Happened Afterwards))*, Santa Rosa, 2001; *Selected Poems. 1970–1980*, New York, 1983; *A Craving for Swan*, Columbus, 1986; *Comrade Past & Mister Present*, Minneapolis, 1986; *Monsieur Teste in America & Other Instances of Realism*, Minneapolis, 1987; ed. (*Domnul Teste în America şi alte momente realiste*), tr. Traian Gărduş şi Lăcrămioara Chivu Stoie, îngr. şi pref. Nicolae Stoie, postfaţă Ioan Petru Culianu, Cluj-Napoca, 1993; *Raised by Puppets. Only to Be Killed by Research*, Boston, 1989; *The Disappearance of the Outside. A Manifesto for Escape*, Boston, 1989; ed. (*Dispariţia lui „Afară". Un manifest al evadării*), tr. Ruxandra Vasilescu, pref. Ioan Petru Culianu, București, 1995; *Belligerence*, Minneapolis, 1991; *The Hole in the Flag. A Romanian Exile's Story of Return and Revolution*, New York, 1991; ed. (*Gaura din steag. Însemnări despre evenimentele din Decembrie 1989, din România*), tr. Dan Nicolaescu, pref. Vladimir Tismăneanu, București, 1997; ed. (*Gaura din steag. Povestea unei reveniri şi a unei revoluții*), tr. Ioana Avădani, București, 2008; *Road Scholar. Coast to Coast in the Century*, New York, 1993; ed. (*Prof pe drum*), tr. Ioana Avădani, București, 2008; *The Muse Is Always Half-Dressed in New Orleans and Other Essays*, New York, 1993; *Zombification*, New York, 1994; *The Blood Countess*, New York, 1995; ed. (*Contesa sângeroasă*), tr. Cornelia Bucur, Bucureşti, 1997; *Alien Candor. Selected Poems. 1970–1995*, Santa Rosa, 1996; ed. bilingvă (*Alien Candor – Candoare străină. Poeme alese. 1970–1995*), tr. şi îngr. Ioana Ieronim, Bucureşti, 1997; *The Dog with the Chip in His Neck*, New York, 1996; *Hail, Babylon! In Search of the American City at the End of the Millenium*, New York, 1998; *A Bar in Brooklyn. Novellas & Stories. 1970–1978*, Santa Rosa, 1999; ed. (*Un bar din Brooklyn*), tr. și pref. Rodica Grigore, București, 2006; *Ay, Cuba! A Socio-Erotic Journey*, New York, 1999; ed. (*Ay, Cuba! O călătorie socio-erotică*), tr. Ioana Avădani, București, 2012; *Messi@h*, New York, 1999; ed. (*Mesi@*), tr. Ioana Avădanei, București, 2000; *The Devil Never Sleeps & Other Essays*, New York, 2000; *Selected Poetry–Poezii alese*, ed. bilingvă, tr. Ioana Ieronim, Pitești, 2000; *Casanova in Bohemia*, New York, 2002; ed. (*Casanova în Boemia*), tr. Ioana Avădani, Iași, 2005; *It Was Today. New Poems*, Minneapolis, 2003; ed. (*Era azi*), tr. Carmen Firan și Ioana Ieronim, îngr. Ioana Ieronim, prezentare Mircea Cărtărescu, București, 2005; *Wakefield*, Chapel Hill, North Carolina, 2004; ed. tr. Ioana Avădani, Iași, 2006; *Instrumentul Negru. Poezii 1965–1968*, pref. Ștefan Baciu, Craiova, 2005; *Miracol și catastrofă. Dialoguri cu Robert Lazu*, prezentare Mircea Cărtărescu, Arad, 2005; *New Orleans, Mon Amour: Twenty Years of Writing from the City*, Chapel Hill, North Carolina, 2006; *Scrisori din New Orleans*, tr. Ioana Avădani, Iași, 2006; *Femeia neagră a unui culcuş de hoţi*, pref. Ruxandra Cesereanu, Bucureşti, 2007; *Submarinul iertat* (în colaborare cu Ruxandra Cesereanu), pref. Mircea Cărtărescu, Timișoara, 2007; *Jealous Witness: New Poems*, Minneapolis, 2008; *Noi n-avem bun-gust, noi suntem artiști*, tr. Ioana Avădani, Iași, 2008; *The Poetry Lesson*, Princeton, 2009; *The Posthuman Dada Guide: Tzara and Lenin Play Chess*, Princeton, 2009; ed. (*Ghid Dada pentru postumani. Tzara şi Lenin joacă şah*), tr. Ioana Avădani, București, 2009; *whatever gets you through the night: a story of sheherezade and the arabian entertainments*, Princeton, 2011; *Bibliodeath:*

My Archives (With Life in Footnotes), Austin, Texas, 2012; *So Recently Rent a World: New and Selected Poems*, Minneapolis, 2012. **Antologii**: *American Poetry Since 1970. Up Late*, New York, 1988; *American Poets Say Goodbye to the 20th Century*, New York, 1996 (în colaborare cu Laura Rosenthal); *Thus Spake the Corpse: an Exquisite Corpse Reader 1988-1998*, I–II, Santa Barbara, 2009–2010 (în colaborare cu Laura Rosenthal). **Traduceri**: Lucian Blaga, *At the Court of the Yearning*, Columbus, 1989.

Repere bibliografice: Marcel Corniş-Pop, *Incursiuni în noi limbaje: Andrei Codrescu şi modelele avangardei*, „Agora” (Philadelphia), 1987, 1; Ioana Pârvulescu, [*Andrei Codrescu*], RL, 1993, 32, 1995, 19; Andreea Deciu, [*Andrei Codrescu*], RL, 1995, 18, 1999, 35; Gheorghe Grigurcu, *Poezia lui Andrei Codrescu*, CNT, 1997, 48; Mircea Mihăieş, *Un vals cu Mister Castro*, O, 2000, 2; Sasu, *Dicţ. scriit. SUA*, *79–82*; Nicolae Coande, *Un come-back remarcabil*, TP, 2005, 5; Cosmin Ciotloş, *Poeme în limba română ale tânărului Andrei Codrescu*, RL, 2006, 25; Alexandru Budac, [*Andrei Codrescu*], O, 2006, 6, 11, 2009, 3, 2010, 1; Mircea Martin, *Laudatio*, LCF, 2006, 34; Andrei Terian, *Pianista şi amerikanul*, CLT, 2007, 41; Rodica Grigore, *Lecturi în labirint*, Cluj-Napoca, 2007, *6–10*, *32–41*, *54–56*, *97–102*; Mihaela Ursa, *Despre poezie şi (lipsa ei de) maturitate*, ST, 2008, 1; Paul Cernat, *Submarinul și trupelnicia*, OC, 2008, 408; Bodiu, *Evadarea*, *24–26*; Mircea A. Diaconu, *Andrei Codrescu. Diavolul şi visul american*, CL, 2009, 12; Rodica Grigore, [*Andrei Codrescu*], CLT, 2010, 229, 2011, 293, VTRA, 2012, 2, CLT, 2012, 341; Manolescu, *Enciclopedia*, *180–182*; Oana Strugaru, *Exilul ca mod de existență. Andrei Codrescu în spațiul textual al dezrădăcinării*, pref. Mircea A. Diaconu, București, 2012. ***M.I.***

CODRESCU, Teodor (1.IV.1819, Iaşi – 23.III.1894, Iaşi), jurnalist, traducător, prozator, autor dramatic.

A început cursurile şcolii primare la Galaţi, apoi la Iaşi este înscris la Academia Mihăileană, pe care o termină în 1838. După absolvire va fi numit aici profesor suplinitor, dar părăseşte şcoala în semn de protest împotriva încercărilor de a se face din franceză o limbă de predare obligatorie. Între anii 1848 şi 1853 revine ca profesor la Academie, unde predă istoria. A fost o vreme cenzor al publicaţiilor din Moldova şi apoi director al Arhivelor Statului din Iaşi (1856). Preocupările lui **C.**, multiple, nu sunt susţinute totdeauna de o pregătire corespunzătoare. Cu toate acestea, el a ştiut să răspundă cu promptitudine diverselor cerinţe culturale ale epocii. A redactat o lucrare intitulată *Mică gramatică franceză pentru învăţătura tinerimei moldo-române* (1841), a tradus alte gramatici franceze, a alcătuit un dicţionar francez–român şi un altul german–român. Împreună cu D. Gusti a tipărit un abecedar, un catehism, o carte de citire, o istorie a românilor – toate fiind manuale frecvent folosite la vremea lor. În 1850, în colaborare cu Gh. Săulescu, Teodor Stamati, P. Casimir şi D. Gusti, a înfiinţat Tipografia Buciumul Român, publicând aici, între altele, multe materiale prounioniste, precum şi periodice, ca „Steaua Dunării”. Pasionat al istoriei, **C.** a reuşit să culeagă un impresionant număr de documente referitoare la trecutul românilor, pe care le-a tipărit în 25 de volume, sub titlul *Uricariul sau Colecţiune de diferite acte* (1852–1895). Pentru aceasta, va fi ales membru corespondent al Academiei Române în 1886. Tot sub îngrijirea lui au apărut diverse culegeri de acte oficiale referitoare la politica externă a Principatelor Române. Avându-l pe **C.** redactor, au apărut şi câteva ziare, printre cele mai bune ale timpului: „Zimbrul” (seria 1855–1856), „Foiletonul Zimbrului” (1855) şi „Buciumul român” (1875). Jurnalist, el a ştiut să se strecoare cu abilitate printre opreliştile puse de stăpânire, să atragă scriitori de valoare şi să-şi anime publicaţiile prin câteva principii democratice. În „Buciumul român” a ieşit pentru prima dată de sub tipar, în 1876–1877, *Ţiganiada*, opera lui Ion Budai-Deleanu. Din 1872 a condus (o vreme împreună cu I.S. Bădescu) „Noul curier român”. În 1838, încă elev, **C.** a format cu alţi tineri o „societate literară” menită să sporească numărul traducerilor în limba română. El însuşi transpune, în acelaşi an, o povestire moralizatoare a lui Christoph von Schmid, *Istoria tânărului Enric de Aizenfels sau Modul cum învaţă un copil răpit din leagăn de către tâlhari a cunoaşte pe Dumnezeu*. Au urmat numeroase tălmăciri publicate în „Albina românească” timp de aproape opt ani şi, câteodată, şi în „Icoana lumei”. **C.** se îndreaptă cu precădere către scriitori obscuri ori mediocri, pe care nu totdeauna îi menţionează. Rareori

alege câte un nume ca Al. Dumas ori Eugène Scribe. Ca traducător, meritul său principal este de a fi dat, în 1853, cea dintâi versiune românească, *Coliba lui Moşu Toma sau Viaţa negrilor din sudul Statelor Unite din America* (I–II), a romanului scris de Harriet Beecher Stowe, sprijinind astfel mişcarea de emancipare socială din Principate. Pentru Teatrul Naţional din Iaşi, a tălmăcit un mare număr de piese, cu deosebire vodeviluri, care au fost jucate mai bine de un deceniu. Ca scriitor, **C.** a început cu prelucrări şi a continuat, în linia „Daciei literare", cu destul de izbutite povestiri despre Pepelea – snoave extrase din folclor. În 1844 îi apare volumul *O călătorie la Constantinopoli*. În 1846 oferă Teatrului Naţional din Iaşi vodevilul propriu *Soldatul prujitor*. Bazată pe quiproquo, intriga este derulată cu îndemânare, fără însă a fi susţinută şi de un limbaj nimerit. *Plăieşul logofăt mare* (1876) este o dramă istorică. Păstrându-se în tiparele romantice, piesa are în centru înfruntarea dintre Stan Plăieşul, considerat reprezentant al bunului simţ popular, şi Despot Vodă. Anticipând personajul omonim al lui Vasile Alecsandri, acesta e un amestec straniu de despotism şi toleranţă, predispus mai curând să filosofeze asupra vieţii decât să conducă ţara. Iubire, crimă, complot, adulter alcătuiesc schema piesei, ilustrativă totuşi pentru anul în care a fost scrisă.

SCRIERI: *O călătorie la Constantinopoli*, Iaşi, 1844; *Soldatul prujitor*, Iaşi, 1846; *Plăieşul logofăt mare*, Iaşi, 1876; ed. (*Amore e giustizia*), tr. Cornelio Codrescu, Napoli, 1879. **Traduceri:** Christoph von Schmid, *Istoria tânărului Enric de Aizenfels sau Modul cum învaţă un copil răpit din leagăn de către tâlhari a cunoaşte pe Dumnezeu*, Iaşi, 1838; Contesa Dash, *Mihail Cantemir, moldovanul*, Iaşi, 1851; [Autor neidentificat], *Zamfira. Solitarul*, Iaşi, 1852; Harriet Beecher Stowe, *Coliba lui Moşu Toma sau Viaţa negrilor în sudul Statelor Unite din America*, I–II, pref. Mihail Kogălniceanu, Iaşi, 1853; [Eugène Scribe, Samuel Henri Berthoud, A. des Essarts, Paul de Kock, Al. Dumas], în *Foiletonistul cuprinzătoriu de feliurite nuvele*, Iaşi, 1853.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *73–74*; *Theodor Codrescu*, „Evenimentul", 1894, *337*, *339*; C.H. Niculescu, *O dramă românească la Napoli*, Bucureşti, 1942; Cornea, *Alecsandrescu – Eminescu*, *50–52*; Dumitru Ivănescu, *Teodor Codrescu*, în *Figuri de arhivişti*, Bucureşti, 1971, *67–83*; Mircea Zaciu, *Redescoperirea Orientului*, VTRA, 1973, 4; Bucur, *Istoriografia*, *31–32*; Maftei, *Personalităţi*, II, *85*; *Dicţ. lit. 1900*, *197–199*; Faifer, *Semnele*, *78–79*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *619–620*. ***D.M.***

CODRIN, Şerban (pseudonim al lui Şerban Ioan Denk; 10.V.1945, Bucureşti), poet, dramaturg. Este fiul Serenei (n. Petrovici) şi al lui Adolf Gheorghe Denk, inginer silvic, descendent al unei familii austriece din Bucovina. După clasele primare urmate în comuna Ceahlău (judeţul Neamţ) şi studiile liceale la Bacău, a absolvit, în 1968, Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti. E profesor în comuna Giurgeni (judeţul Ialomiţa) şi apoi la Slobozia (1968–1990), unde a mai ocupat postul de director al Bibliotecii Judeţene (1976–1981) şi al Centrului Cultural „Ionel Perlea", deţinând şi funcţia de consilier la Inspectoratul pentru Cultură. Redactează şi editează revista de poezie haiku „Orion" (din 1994), fondează Şcoala de Poezie Tanka şi Renga de la Slobozia (1995) şi revista „Micul Orion". Este afiliat la asociaţii de haiku din Constanţa şi Tokio. Colaborează la mai multe publicaţii româneşti şi din afara ţării (Croaţia, Anglia, SUA, Japonia), unele profilate pe poezia japoneză. A debutat în 1962 la „Contemporanul".

C. debutează editorial cu tripticul dramatic *Întemeietorii* (1980), ale cărui personaje, Deceneu, Burebista, Decebal, sunt animate de ideea – accentuată tezist – a unificării neamurilor tracice. Cu o soluţie scenică relativ ingenioasă, prima piesă a tripticului proiectează scene din tinereţea lui Burebista, care, la maturitate, înfruntă o istorie potrivnică, dar mai ales pe acei semeni ce nu-i împărtăşesc condiţia de „iniţiat". Mai bine realizate sunt intervenţiile imnice ale corului: versuri invocând magico-religios lumina, printr-o ipostaziere „dacică" a logosului ziditor şi etern, combinate cu elemente folclorice. O lume în descompunere, ameninţată de stihii şi teroare, este conţinută în volumul de versuri *Imnuri către soare* (1982), structurat de asemenea în trei secţiuni. Prima, *Elegiile*, descrie fără artificii lirice un univers în disoluţie în care pogoară o lumină neagră. A treia secţiune, *Baladele…*, este mai articulată, în pofida pastişării lui François Villon sau a lui Walt Whitman. După ce mai mulţi ani a renunţat să scrie versuri, **C.** se apropie de poezia haiku, schimbându-şi radical maniera, inclusiv din perspectiva temelor. Din 1993 poetul începuse să compună în stilul tanka şi renga (o renga este alcătuită din mai multe poeme tanka).

Între patru anotimpuri (1994, ediţie bilingvă) cuprinde, astfel, „mari sau mici şi subtile drame, mistere, feste, jocuri, spaime ale realităţii". Interesante sunt acele poeme „zen" care, printr-un soi de cezură (necesară, conform poeticii haiku), creează, la nivelul semnificaţiei, o tensiune ce trebuie să irumpă la lectură într-un fel de joc al schimbărilor. Volumele următoare vor fi structurate prioritar în jurul unor laitmotive meditative. Ducând la paroxism, fie şi numai prin prolificitate, pasiunea pentru poezia cu formă fixă, *Baladierul* (2006) – cu un titlu adaptat după *Canţonierul* lui Petrarca – schimbă dintr-odată formula, reunind într-un amplu evantai tematic un număr de poeme baladeşti echivalent zilelor dintr-un an. **C.** a scris şi literatură pentru copii, fiind de notat adaptarea *Ţiganiadei* lui Ion Budai-Deleanu (1994), reluată cu un subtitlu modificat în 2002, ca „poem în proză".

SCRIERI: *Întemeietorii*, pref. Ion Dodu Bălan, Slobozia, 1980; ed. Bucureşti, 1984; *Imnuri către soare*, Bucureşti, 1982; *Dincolo de tăcere*, pref. Gheorghe Grigurcu, Bucureşti, 1994; *Între patru anotimpuri – Entre quatre saisons – Between Four Seasons*, ed. trilingvă, tr. Constantin Frosin şi Ştefan Benea, pref. Florin Vasiliu, Bucureşti, 1994; *„Ţiganiada sau Tabăra țiganilor". Poem eroi-comico-satiric într-o recitire de Șerban Codrin*, Cluj-Napoca, 1994; *O sărbătoare a felinarelor stinse*, Bucureşti, 1995; *Sălcii vechi şi noi*, Bucureşti, 1995; *Carte dintr-un exil interior*, pref. Theodor Codreanu, Slobozia, 1997; *Scoici fără perle*, Timişoara, 1997; *Missa Requiem*, Slobozia, 1999; *Marea tăcere*, Slobozia, 2001; *Personalia. Dicţionar al personalităţilor ialomiţene*, pref. Elena Pacală, Constanţa, 2002; *Testamentul din Strada Nisipuri sau Poeme din cartea de muncă (1985–1989)*, Bucureşti, 2002; *Horeadele. Trilogie dramatică*, Bucureşti, 2005; *Baladierul*, Slobozia, 2006. **Antologii**: *O sută de catarge – One Hundred Masts*, ed. bilingvă, tr. Dana Dima, Bucureşti, 1997 (în colaborare cu Florin Vasiliu); *Călător în Arcadia. O antologie a scriitorilor din Ialomiţa*, pref. Constantin Ţoiu, Craiova, 2000.

Repere bibliografice: Marin Marian, *„Întemeietorii"*, CNT, 1985, 16; Alex. Ştefănescu, *Ion Budai-Deleanu în limba lui Ion Creangă*, RL, 1995, 11; Carmelia Leonte, *Nu se poate spune „nu"*, CL, 1998, 9; Radu Voinescu, *Şansa haiku-lui*, LCF, 2001, 29; Ion Roșioru, *Șerban Codrin sau Meditația unui poet occidental într-o grădină zen*, București, 2003; Cioculescu, *Lecturi*, II, *184–186*; Liviu Grăsoiu, *Obsesia formelor fixe*, „Litere" (Găeşti), 2008, 10; Mircea Dinutz, *O călătorie ezoterică prin „veacul de pomină XX" spre aducere aminte*, „Ex Ponto", 2011, 1. ***E.M.***

CODRU, Anatol (1.V.1936, Malovata Nouă–Transnistria – 17.VIII.2010, Chişinău), poet.

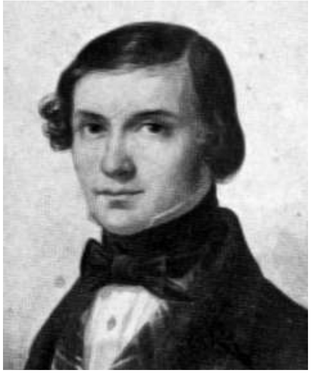
Este fiul Titianei (n. Stăncuţă) şi al lui Ion Codru. A absolvit şcoala elementară în satul natal, cursul mediu la Dubăsari (1954) şi Facultatea de Istorie şi Filologie a Universităţii de Stat din Chişinău (1963). Între 1969 şi 1971 a urmat cursuri superioare de scenaristică şi regie la Moscova. Lucrează apoi la săptămânalul „Cultura Moldovei", la Editura Cartea Moldovenească şi ca regizor la Studioul Cinematografic Moldova–Film. Realizează zeci de filme documentare, prezentate la festivaluri naţionale şi internaţionale. În 1993 devine preşedinte al Uniunii Cineaştilor din Republica Moldova, fiind reales în 1998 şi în 2003. Din 2004 până la sfârşitul vieţii e regizor la Teatrul „Alexie Mateevici" din Chişinău. Este membru de onoare al Academiei Internaţionale de Film Nica din Federaţia Rusă (1994), membru de onoare al Academiei de Ştiinţe din Republica Moldova (1999). I s-au acordat mai multe distincţii, printre care titlul Maestru Emerit al Artei (1987), Premiul de Stat (1990), Ordinul Republicii (1996), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1998), Medalia „Mihai Eminescu", oferită de Guvernul României (2000), Marele Premiu „Nichita Stănescu" (2002).

C. debutează editorial în 1962 cu placheta *Nopţi albastre*, în care evocă euforic peisajele natale şi meditează asupra biografiilor contemporane. Volumele *Îndărătnicia pietrei* (1967) şi *Feciorii* (1971) extind considerabil zonele de explorare a realităţii, întemeiază un discurs liric mai particularizat, învederând apetenţa autorului pentru experimentul novator. Trăind într-o lume a metaforei şi a mitului, poetul propune o lirică modernă în sensul larg al cuvântului, atât prin sensibilitate şi viziune asupra realităţii, cât şi prin idei şi modalităţi de expresie. Dintre motivele obsedante se remarcă, în primul rând,

cel al pietrei, prin care se vehiculează o plurivalenţă de semnificaţii şi prin care se surprind unitatea şi contradicţia interioară a lucrurilor. În planul expresiei, **C.** efectuează saltul de la metafora „plasticizantă” la metafora „revelatoare”, iar de la ea trece la simbol şi la un fel de „mit personal”. Cărţile care îl reprezintă sunt *Piatra de citire* (1980), *Mitul personal* (1986), *Bolta cuvântului* (1997) şi *Întâmplarea mirării* (1998). Eul său liric trăieşte până la „sângerarea verbelor în gură” destinul dramatic al prezentului. Metaforismul luxuriant valorifică din plin factorii cultural şi folcloric. Predomină metafora cu reverberaţie ontologică şi cea etică. Pentru **C.**, metafora nu este un simplu trop „ornamental”, ci viziune, structură, principiu al gândirii. Căutările autorului în sfera poeticii se întretaie, câteodată, cu cele ale lui Nichita Stănescu sau cu acelea ale lui Gh. Tomozei, cu care învederează nu puţine afinităţi. Poezia sa se distinge prin tensiunea ideilor şi puterea de plasticizare, prin frumuseţea analogiilor şi prin simplitatea profundă a discursului liric. Complementar, **C.** a tradus din poezia lui Andrei Voznesenski, a Marinei Ţvetaeva, a Silviei Kaputikian, a lui Leonid Martânov ş.a.

SCRIERI: *Nopţi albastre*, pref. Andrei Lupan, Chişinău, 1962; *Îndărătnicia pietrei*, Chişinău, 1967; *Versuri*, pref. Mihail Dolgan, Chişinău, 1969; *Feciorii*, Chişinău, 1971; *Portret în piatră*, pref. Mihai Cimpoi, Chişinău, 1978; *Piatra de citire*, Chişinău, 1980; ed. 2, Chişinău, 2000; ed. 3, Chişinău, 2004; *Mitul personal*, pref. Mihail Dolgan, Chişinău, 1986; *Bolta cuvântului*, Chişinău, 1997; *Întâmplarea mirării*, pref. Arcadie Suceveanu, Chişinău, 1998; *Ruperea din nefiinţă*, îngr. şi pref. Ion Ciocanu, Chişinău, 1999; *Piatra înşine*, [Bucureşti, 2003]; *Orgă de piatră*, Chişinău, 2004; *101 poeme*, Bucureşti, 2011.

Repere bibliografice: Cimpoi, *Alte disocieri*, *182–186*; Mihail Dolgan, *Anatol Codru*, în *Profiluri*, *250–256*; Ion Ciocanu, *Dincolo de stihia metaforică*, LA, 1981, 5 martie; Anatol Ciobanu, *Obsesia valenţelor majore*, LA, 1986, 1 mai; Mihail Dolgan, *Poezia: adevăr artistic şi angajare socială*, Chişinău, 1988, *213–224*; Anatol Moraru, *Valenţele orficului în lirica lui Anatol Codru*, LRC, 1996, 5–6; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *197*; Carmelia Leonte, *Basarabia poetului*, DL, 1998, 4; Ciocanu, *Lit. rom.*, *183–190*; Simion Bărbulescu, *Poeţi din diaspora*, CL, 2000, 1; Cimpoi, *Critice*, III, *216–220*; *Mică encicl.*, *163–178*; Suceveanu, *Emisferele*, *110–113*; Dolgan, *Poezia*, *424–435*; [*Anatol Codru*], „Jurnal de Chişinău”, 2010, 20 august (grupaj special); *Dicţ. Chişinău*, *158–160*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *233–239*. ***M.Dg.***

CODRU-DRĂGUŞANU, Ion Germaniu (9.XI.1818, Drăguş, j. Braşov – 26.X.1884, Sibiu), memorialist.

Era fiul Asineftei (n. Trâmbiţaş) şi al lui Adam Plăeşu Codru (Codrea), zis şi Adam al lui German. Foarte instruit – cunoştea limbile latină, neogreacă, germană, franceză, italiană, engleză, rusă, maghiară –, **C.-D.** a fost un autodidact, cu studii răzleţe. Învaţă mai întâi la şcoala din sat şi la şcoala grănicerească din Viştea de Jos. Se pare că a făcut şi studii gimnaziale la Braşov. Venind sorocul cătăniei, drăguşanul, copist în cancelaria unei companii din ţinutul Făgăraşului, fuge peste munţi, în Ţara Românească (1835). Un scurt răstimp e ţârcovnic la Călăraşii Vechi, funcţie de care se plânge în poema *Doamne fereşte* (1836). Se angajează apoi ca practicant la cancelaria administrativă. O vreme la Târgovişte, îşi câştigă existenţa ca preceptor de limba germană. Ajuns, în fine, la Bucureşti, intră ca secretar într-o familie boierească. Întreprinzătorul tânăr, ştiind să se facă preţuit atât prin farmecul persoanei lui, cât şi prin cunoştinţele ce îi conturează profilul intelectual, are şansa de a fi primit în suita domnitorului Alexandru D. Ghica, care plănuia un voiaj în Apus. Cutreierând (octombrie 1838–martie 1839) oraşe ca Viena, Milano, Roma, **C.-D.** capătă gustul drumeţiei. Cu primul prilej el ia din nou calea străinătăţii (din iunie 1840 până în ianuarie 1841). Străbate Austria, Germania, poposeşte la Londra şi la Paris, iar de aici, curier într-o familie rusească, pleacă în septembrie 1842 la Petersburg, unde ajunge în februarie 1843. Dându-se drept literat maghiar poliglot, e angajat de un prinţ rus ca secretar privat, în care calitate îl va însoţi pe acesta în voiajul lui prin ţările apusene (aprilie 1843–februarie 1844). Încă un popas la Paris, şi cu aceasta itinerarul consemnat în memorialul peregrinului ia sfârşit. Revenit la Petersburg la capătul celei de-a cincea călătorii, îl prinde dorul de ţară. În august 1845 se întoarce la Bucureşti. După un timp, în anul şcolar 1847–1848 e institutor pe numele său, Ioan Codrea, la o şcoală elementară din

Ploiești. Câștigat de tezele lingvistice ale școlii latiniste, **C.-D.**, semnând Ioane Germaniu Codru, scoate acum o lucrare de morfologie, *Rudimentele gramaticei române* (1848), respectând cu sfințenie principiile lui Aug. T. Laurian. În timpul Revoluției de la 1848, N. Bălcescu îl trimite comisar de propagandă în județul Prahova. Un patetic *Adio la 1848* avea să apară în „Foaie pentru minte, inimă și literatură". Trecând în Transilvania, **C.-D.** îndeplinește o serie de funcții administrative și școlare. Marele hoinar, mai cumințit acum, se consacră publicisticii, desfășurând o vie activitate în domeniul instrucției și educației, cum și pe tărâm cultural. A fost adjunct pretorial, vicecăpitan de Făgăraș, secretar al Comisiei Averilor Mănăstirești, vicepreședinte al Astrei. Ca deputat de Hațeg în Dieta de la Sibiu, susține drepturile limbii române în administrație și în justiție.

Împărtășind convingeri democratice, inspirat de filosofia raționalistă a secolului Luminilor, **C.-D.**, proclamând că a sosit „timpul luminării și al dezmorțirii", nu ostenește să propovăduiască luminarea prin înființarea de școli în limba națională, prin cultură și educație. E un orator înzestrat, plin de vervă, precum în conferința *O umorescă veridică* (1870), o spirituală prezentare a satului Drăguș. Lipsite de orice valoare sunt cele câteva încercări literare ale sale, de fapt niște anodine tălmăciri (din Oliver Goldsmith ș.a.). De remarcat ar fi doar traducerea poeziei *Blestemul poetului* de Uhland („Transilvania", 1874). Ca scriitor, a avut parte de un destin postum. Cu un lexic și o ortografie destul de greu lizibile, jurnalul său de călătorie a trecut, în epocă, aproape neobservat. Conceput sub formă de scrisori apărute inițial ca foiletoane în „Concordia" (17 martie 1863–19 ianuarie 1864), memorialul *Peregrinul transelvan sau Epistole scrise den tiere straine unui amic in patria, de la anul 1835 pana inchisive 1848*, apărut în 1865, presupune o primă redactare în chiar timpul peregrinării europene a transilvăneanului, fiind definitivat ceva mai târziu, prin 1861. Alte trei episoade, din corpul unui al doilea volum – anunțat, însă neapărut –, sunt publicate în „Familia" din Pesta (două în 1869, al treilea în 1879). Călător pasionat, **C.-D.** descoperă lumea cu încântare și deseori cu voluptate. Ager și uimitor de receptiv, înclinat spre reflecția morală, el are totodată gustul observației sociale, făcând subtile disocieri de psihologie comparată. Îl interesează totul, dar știe să desprindă esențialul și ochiul lui sesizează numaidecât, într-o priveliște sau alta, accentul caracteristic. În plan literar memorialistul e un descriptiv, fără invenție epică, și un umorist superior. Spirit lucid și mai degrabă sceptic, **C.-D.** nu se lasă în voia înduioșării (decât atunci când își evocă meleagurile natale, copilăria) sau a retorismului, deși coarda poetică și capacitatea de a se entuziasma nu-i lipsesc. Natură rustică în fond, dar rafinată prin instrucție, cugetare și îndelungi voiajuri, lui **C.-D.** îi place să ironizeze și mai îngăduitor, și mai sarcastic, ceea ce nu-l împiedică, din când în când, să gesticuleze ca și cum ar fi însuflețit de emanația unor sublimități. Volubil și familiar, ușuratic uneori, „peregrinul transilvan" își dezvăluie, cu fiecare epistolă trimisă din țări străine, o fizionomie care, dincolo de expresia de încântătoare dezinvoltură, își are complexitatea ei.

SCRIERI: *Peregrinul transelvan sau Epistole scrise den tiere straine unui amic in patria, de la anul 1835 pana inchisive 1848*, I, îngr. S. Filtsch, Sibiu, 1865; ed. (*Călătoriile unui român ardelean în țară și în străinătate. 1835–1844. Peregrinul transilvan*), îngr. Constantin Onciul, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1910; ed. (*Peregrinul transilvan*), îngr. Șerban Cioculescu, București, 1942; ed. îngr. și pref. Romul Munteanu, București, 1956; ed. (*Peregrinul transilvan. 1835–1848*), îngr. și pref. Corneliu Albu, București, 1980; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Vianu, *Opere*, V, *65–70*; Perpessicius, *Opere*, X, *7–22*, XI, *74–75*, *346–347*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *893*, *Ist. lit.* (1982), *393–394*; Corneliu Albu, *Peregrinul transilvan. Un nedreptățit: Ion Codru Drăgușanu*, București, 1943; Constantinescu, *Scrieri*, II, *311–314*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *123–127*; *Ist. lit.*, II, *572–579*; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, *517–520*; Zalis, *Scriitori*, *68–89*; Balotă, *Ion*, *262–271*; Cioculescu, *Itinerar*, II, *132–147*, V, *112–161*; Mircea Popa, *Biografie și creație la Ion Codru-Drăgușanu*, RITL, 1978, 1; *Dicț. lit. 1900*, *199–200*; Georgeta Antonescu, *Introducere în opera lui Ion Codru Drăgușanu*, București, 1983; Anghelescu, *Textul*, *103–130*; Cornea, *Aproapele*, *117–130*; Negoițescu, *Ist. lit.*, I, *93–95*; Faifer, *Semnele*, *106–109*, *270–271*, *306*; *Dicț. esențial*, *192–194*; *Dicț. analitic*, III, *324–327*; Simion, *Ficțiunea*, III, *50–55*; Leonte Ivanov, *Orașul premeditat*, CL, 2003, 3; Dascălu, *Germanitatea*, *46–51*; Viorica Pop, *Întâlnire în destin*, Brașov, 2007; Manolescu, *Istoria*, *272–274*; Zamfir, *Panorama*, I, *248–256*. ***F. F.***

CODRUL COSMINULUI, publicație apărută la Cernăuți, anual sau o dată la doi ani, între 1924 și 1939, ca buletin al Institutului de Istorie și Limbă de la Universitatea din Cernăuți. Director: Ion I. Nistor; secretar: Vasile Grecu. Conceput după modelul „Dacoromaniei" de la Cluj, buletinul are rubricile

„Studii", „Articole mărunte", „Recenzii", „Cronici", „Cărți și reviste". Majoritatea acestora, țintind să devină tematice, abordează probleme de istorie, limbă, folclor, artă, etnografie. Printre colaboratori figurează N. Iorga (*Note asupra încă unui „Câmpulung" muntean: Chioajdele*), Vasile Grecu (*Versiunile româneşti ale erminiilor de pictură bizantină*), Leca Morariu (*Morfologia verbului predicativ român*), Grigore Nandriş, Oreste Luţia, Al. Bocăneţu, N. Grămadă, D. Marmeliuc, C. Brătescu, Claudiu Isopescu, Teodor Bălan, Simion Reli, Romulus Cândea, Vlad Bănățeanu, Traian Chelariu, Ilie Corpus ş.a. După o secţiune de studii temeinice şi bine documentate, uneori redactate în franceză, germană și polonă, însoţite de un bogat material iconografic, se publică articole, note, cronici şi recenzii. Unele studii depăşesc sute de pagini, având caracterul unor veritabile lucrări monografice. Aşa sunt *Bucovina în războiul mondial* (T. Bălan), *Contribuţii la istoria cărţii şi a scrisului în Evul Mediu* (N. Grămadă), *Istoria oraşului Cernăuţi pe timpul Moldovei* (Al. Bocăneţu), *Cehoslovacii şi românii* (Ion I. Nistor), *De-ale cirebirilor* (Leca Morariu), *Contribuţii la istoria calendarului* (Claudiu Isopescu), *Politica religioasă a Habsburgilor faţă de Biserica Ortodoxă Română în sec. al XIX-lea* (S. Reli). **C.C.** este o revistă tipic universitară, de bun nivel informativ şi interpretativ. ***M.Pp.***

CODRUŢ, Mariana (pseudonim al Marianei Pricop; 1.XI.1956, Prisăcani, j. Iaşi), poetă, prozatoare, publicistă. Este fiica Nataliei (n. Ursu) şi a lui Neculai Găină, ţărani. Face școala elementară în satul natal. După absolvirea Liceului Industrial Victoria din Iaşi (1976), urmează secţia română–franceză a Facultăţii de Filologie de la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași, luându-şi licenţa în 1981. Profesoară la Comarna, judeţul Iaşi, secretar literar la Teatrul Naţional „V. Alecsandri" din Iaşi, după 1989 devine, pentru o scurtă perioadă, redactor la „Convorbiri literare" şi la „Sud-Est" (Chişinău), iar din 1993 redactor la Editura Universităţii ieșene, precum şi profesor-asociat la Facultatea de Jurnalistică. Este membră a PEN-Clubului Internaţional (din 2003).

C. debutează în 1976, cu un grupaj de poeme, în „Cronica". Primul volum, *Măceşul din magazia de lemne*, apărut în 1982, impune o voce cu o identitate proprie, critica sesizând diferenţierea de poetica de grup a generaţiei '80. Imaginile sunt bine conturate, realul este primenit în acord cu sensibilitatea diafană, tandră, dar atent controlată retoric. Deşi confesivă, marcată de feminitate discretă, dar sigură pe sine, poezia nu devine o rostire sentimentală, dar nici una preponderent ironică. Cărţile următoare, *Schiţă de autoportret* (1986) şi *Tabieturile nopţii de vară* (1989), continuă această linie, transpunând în versuri mai curând austere, precis tăiate, o criză trăită, fără speranţă, într-o lume închisă, într-un „univers fără halou", ca în *noapte de septembrie*, în care ecourile macedonskiene sunt înşelătoare, intertextul nefiind, ca la lunediştii bucureşteni, un ingredient important: „brusc trezit în miez de noapte./ aerul e negru./ vântul izbeşte lătratul câinilor/ de ziduri./ undeva ceva e-n neregulă,/ eşti singur?/ eşti singur şi te temi?/ eşti singur şi te temi?/ aerul e dens – nimeni n-ar putea/ să zboare prin el./ din memorie nu se iveşte nimic/ liniştitor. cald şi liniştitor.../ aerul e negru". Poemele din volumele *Existenţă acută* (1994) şi *Blanc* (2000) fac explicită o temă a socialului ultragiant, mocnită anterior, aducând în prim-plan un spasm al sensibilităţii în faţa agresiunii unei realităţi sociale vulgare, deși nu lipsesc oazele de delicateţe. Nu numai aici textele construiesc consecvent „peisaje interioare", după cum indică titlul unui poem din *Ultima patrie* (2007). Descriptivul, epicul nu sunt decât artificii care susţin o confesiune convulsionată, speriată de spectre mult mai ameninţătoare decât brutalitatea realităţii sociale; singurătatea, moartea – acestea sunt marile angoase. De aceea totul este resimţit ca un spaţiu claustrant, în care semenii devin victime într-o dramă comună. Un dens poem intitulat *sonatină* dă în vileag, subtil, în tuşe estompate, de stampă japoneză parcă, această condiţie asumată cu demnitate retorică şi nu numai: „cu genunchii la gură stăm în găoacele din ghetoul galben:/ fetele lăutarului cu ţâţa obrăznicuţă şi Iocasta cea transparentă/ cu un soare mic şi lichid licărindu-i printre picioare,/ ori Guţă, paznicul flauşat, cu fesul pe o ureche.// ca nişte ouă de matcă în stup stăm noi: eu cu iluzia/ drept animal de casă, puştiul cu maneaua la maxim de-ndată/ ce soarele prinde puteri, băbuţa pitită-n muslin după gratii/ ori falstaful împroşcându-ne cu sforăituri/ din gâtul prăvălit pe eşafodul pernelor…/ ca nişte coconi izbucnind odată şi-odată în fluturi direct/ pe tărâmul ghionoaiei stăm noi în găoacele noastre". Simplitatea francă a poemului indică şi faptul că nici o eschivă poetică nu mai este funcţională. Moartea simplifică totul şi, uşor-uşor, îmblânzeşte până şi spaima teribilă care iniţial paraliza simţurile. **C**. este una dintre poetele

contemporane profunde. Ca prozatoare, în romanul *Casa cu storuri galbene* (1997; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi) aduce în centrul narațiunii experienţa dură a unei profesoare navetiste aflate într-un prelungit proces de divorţ, care îşi găseşte, la treizeci de ani, toate planurile date peste cap. Ieşirea din această criză se petrece prin transformarea trăirii în literatură: scrisul devine cea mai bună terapie. În *Ul Baboi şi alte povestiri* (2004) sunt adunate o serie de texte extrem de concentrate, situate la graniţa dintre absurd şi parabolă, deturnând situaţii verosimile în deznodăminturi care plasează unele naraţiuni în vecinătatea celor ale lui Daniil Harms. Autoarea ştie cum să dozeze efectele pe care textul le stârneşte, ştie când să şarjeze ironic şi când să coboare vocea, când să pluseze caustic şi când să lase loc melodramaticului bine strunit. Ultima parte a culegerii, cea care îi împrumută şi titlul, *Ul Baboi*, este o nuvelă sau chiar un sâmbure de roman. Cu *Nudul Dianei* (2007) **C.** dă un roman de iubire, aducând în prim-plan un personaj masculin ingenuu, tandru, sensibil, fragil, agasat de mizeriile prezentului, de ifosele vulgare ale unei damicele cu pretenții de zeiţă. În fine, volumul de publicistică *Românul imparţial* (2011) este atent construit, cuprinzând două părţi distincte: una în care intră texte de atitudine, comentarii pe marginea unor metehne ale tranziţiei noastre întristător de vesele, şi o alta mult mai personală, mai „intimă", unde sunt recuperate eseuri confesive, frânturi dintr-o autobiografie formativă, explicând valorile tari ale scriitorului. E vorba de reconstituiri, evocări ale oamenilor care au marcat existenţa scriitoarei: mama, tatăl („Majuru'"), sora; mai este vorba despre Eminescu, aşa cum l-a descoperit prin intermediul mamei, despre lumea mirifică a copilăriei, cu toate miturile ei (casa, grădina, ţarina). Paginile sunt încărcate de un patetism autentic, care le conferă tensiune şi care emoţionează. **C.** scrie simplu, firesc, fără să se ascundă după metafore, fără să literaturizeze. Sunt aici câteva pagini demne să figureze în orice antologie a genului. Se detaşează figura mamei, spirit protector, în care nimeni n-a văzut vreodată un simplu muritor, ci un fel de înlocuitor al lui Dumnezeu pe pământ. În pofida discreţiei sale, **C.** este o scriitoare importantă a ultimelor decenii.

SCRIERI: *Măceşul din magazia de lemne*, Iaşi, 1982; *Schiţă de autoportret*, Iaşi, 1986; *Tabieturile nopţii de vară*, Bucureşti, 1989; *Existenţă acută*, Bucureşti, 1994; *Casa cu storuri galbene*, Iaşi, 1997; *Blanc*, Bucureşti, 2000; *Ul Baboi şi alte povestiri*, Iaşi, 2004; *Ultima patrie*, Piteşti, 2007; *Nudul Dianei*, Iaşi, 2007; *Areal*, Piteşti, 2011; *Românul imparţial*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Constanţa Buzea, *„Măceşul din magazia de lemne"*, AFT, 1983, 1; Marin Mincu, *Două poete tinere*, RL, 1985, 13; Al. Călinescu, *Lirism şi luciditate*, CRC, 1986, 38; Adrian Marino, *Portret şi autoportret*, TR, 1986, 48; Mircea Iorgulescu, *Autoportret liric*, RL, 1986, 9; Mircea Mihăieş, *Strigăte şi şoapte*, O, 1989, 38; Valeriu Cristea, *„…inima mea blindată de iubire"*, RL, 1989, 39; Coşovei, *Pornind, 56–59*; Mihai Ursachi, *Acum despre poezie*, TP, 1992, 4; Gabriel Dimisianu, *„Afurisită soartă are femeia!"*, RL, 1997, 48; Grigurcu, *Existenţa*, I, *183–187*; Antonio Patraş, *Hemografii*, RL, 2003, 15; Vitalie Ciobanu, *Proza lucidităţii expresive şi pătimaşe*, CF, 2004, 5–6; Lefter, *Flashback*, *201–206*; Ştefănescu, *Istoria, 1123–1124*; Bogdan Creţu, *Despre singurătate, moarte şi alţi demoni*, OC, 2007, 387; Liviu Antonesei, *O poetă foarte importantă*, CF, 2007, 4–5; Doris Mironescu, *Poezia nu mai mântuie lumea*, SDC, 2008, 174; Daniel Cristea-Enache, *Ghetoul galben*, RL, 2008, 9; Vasile Gârneţ, *Note la poezia Marianei Codruţ*, CF, 2011, 11–12; Ilie, *Dicţ. poeziei ieşene, 89–97*; Luminiţa Corneanu, *Interioritate*, RL, 2012, 43. ***B.C.***

COJA, Ion (22.X.1942, Constanţa), dramaturg, prozator, eseist.

Este fiul Elenei (n. Licoi) şi al lui Ion Coja, grădinar. Absolvent al Liceului „Mircea cel Bătrân" din Constanţa, urmează cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii din Bucureşti, terminate în 1965. Din 1966 este cadru didactic la Catedra de lingvistică generală a Universităţii bucureştene. Obţine titlul de doctor în filologie în 1978 cu lucrarea *O gramatică raţională a articolului*, dezvoltată ulterior în volumul *Preliminarii la gramatica raţională a limbii române* (1983); studiul este axat pe ideea că limbile tind, în decursul timpului, să sporească motivarea elementelor lingvistice. A fost vicepreşedinte al Uniunii Vatra Românească şi senator Partidului Democrat Agrar din România (1992–1996), director al revistei „Ţara noastră", înfiinţată

în 1990. Colaborează la „Argeş”, „Flacăra”, „Luceafărul”, „România literară”, „Tricolorul”, „Contemporanul” ş.a.

C. debutează cu volumul de teatru *Jucătorul de table* (1971), în care, sub aparenţa de gratuitate a jocului livresc, tratează probleme grave, cum ar fi criza identităţii într-o lume incapabilă de comunicare (*Balmeş-talmeş*), falsele şi realele probleme ale creaţiei puse unor autori condamnaţi la sterilitate şi diletantism cronic, pentru care scrisul devine o activitate mecanică (*Coja Ion, autorul piesei*), sensul puterii şi al responsabilităţii implicate în tentativa de a dirija destinele celor din jur, înfăptuită de un individ care se crede Dumnezeu (*Jucătorul de table*) sau perspectiva apocaliptică a sfârşitului lumii moderne, paralizată de dezvoltarea vertiginoasă şi sufocantă a tehnicii (*Adio, Julieta, adio*). Interesate de alterarea valorilor prin stereotipii şi formalizare, piesele, cu accente onirice, pline de umor, dar şi de anxietate, pun în discuţie prin experimentare parodică diferite formule dramatice moderne, de la teatrul absurdului la cel parabolic, de la teatrul de idei la cel cu substrat mitic. Romanul *Carnaval la Constanţa* (1978), ce împrumută cadrul şi tehnica literaturii poliţiste, are o miză estetică solidă: crima perfectă, plănuită în cele mai mici detalii, cu o migală învecinată cu obsesia, iar apoi pusă în practică de un romancier, ilustrează raporturile complexe dintre realitate şi ficţiune, dintre ceea ce imaginează personajul şi ceea ce imaginează autorul intrat în scenă. Totodată parodic şi absurd, psihologic şi parabolic, textul valorifică ambiguitatea subiectului epic, permanenta confuzie a planurilor şi a datelor, substituirea între personaje şi măşti într-o lume carnavalescă, în care totul este relativ. **C.** reia tema vieţii ca spectacol, exploatată atât de des de la comedia renascentistă la piesele lui Luigi Pirandello, ca şi jocul borgesian de oglinzi dintre realitate şi imaginaţie, într-o construcţie complexă şi flexibilă. Dovedind spirit şi virtuozitate tehnică, autorul are gustul experimentului literar şi pare la fel de stăpân pe mijloacele sale când descrie scene naturaliste sau când recurge la analize psihologice minuţioase, în lungi monologuri interioare de tip joycean. Nu lipsită de calităţi estetice, dar marcată ideologic se dovedeşte a fi piesa *Credinţa* (1980; Premiul „I.L. Caragiale” al Academiei RSR), scrisă parţial în maniera lui Bertolt Brecht. Recurgând la procedeele teatrului în teatru şi ale colajului istoric, fără un conflict propriu-zis, dar nu şi fără tensiune dramatică, piesa propune dezbaterea principalelor momente ale domniei lui Carol I într-un proces literar alert, în care se confruntă personaje istorice reale din trecut şi altele actuale. Reconstituirea istorică se face prin orchestrarea polifonică ingenioasă a diferitelor puncte de vedere asupra problemelor naţionale vitale prin prisma evenimentelor care au marcat începuturile istoriei moderne a României, mai cu seamă în câştigarea independenţei de stat. Modalitatea experimentată în volumul de povestiri *Pagini pestriţe* (1986), amestec de proză scurtă şi de versuri, pare a conveni mai puţin autorului. După 1989, prin volume ca *Legionarii noştri* (1997), *Marele Manipulator şi asasinarea lui Culianu, Ceauşescu, Iorga* (1999) sau *Protocoalele Kogaionului* (2004), **C.** se specializează într-o eseistică naţionalistă, conspiraţionistă, negaţionistă, practicând dezordonat fabulaţia în marginea zvonisticii alarmiste.

SCRIERI: *Jucătorul de table*, Bucureşti, 1971; *Carnaval la Constanţa*, Bucureşti, 1978; *Credinţa*, Bucureşti, 1980; *Pagini pestriţe*, Bucureşti, 1986; *Transilvania. Invincibile argumentum*, Bucureşti, 1990; *Legionarii noştri*, Bucureşti, 1997; *Marele Manipulator şi asasinarea lui Culianu, Ceauşescu, Iorga*, Bucureşti, 1999; *Papa Ioan Paul al II-lea şi România*, Bucureşti, 1999; *Salonul de reanimare*, Bucureşti, 2000; *Vin americanii!*, Bucureşti, 2001; *Protocoalele Kogaionului*, Bucureşti, 2004; *Unu în limba română*, Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: Iorgulescu, *Scriitori*, *271–272*; Marian Popa, *„Carnaval la Constanţa”*, SPM, 1979, 424; Laurenţiu Ulici, *Romancierii*, RL, 1979, 10; Nicolae Manolescu, *Deriziunea romanescului*, RL, 1979, 15; Diaconescu, *Dramaturgi*, *303–306*; Cubleşan, *Civic–etic*, *231–233*; Al. Graur, *O gramatică raţională*, RL, 1983, 31; Fănuş Neagu, *A doua carte cu prieteni*, Bucureşti, 1985, *68–72*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *622–624*; Ioan Buduca, *Românismul naţional-cultural*, CNT, 1999, 8; Ghiţulescu, *Istoria*, *424*; Popa, *Ist. lit.*, II, *925–927*; Radu Ioanid, *Despre două cărți negre și doi negaționiști ai Holocaustului*, „22”, 2011, 3. ***A.C.***

COJOCARU, Dragoş (18.XI.1950, Bucureşti), poet. Este fiul Victoriei Cojocaru (n. Robescu), cabinieră şefă la Teatrul de Comedie din Bucureşti, şi a lui Ion Cojocaru, funcţionar. Urmează în oraşul natal Liceul „Tudor Vladimirescu”. Din 1972 funcţionează ca bibliotecar la Biblioteca Academiei Române. A debutat în 1978 la revista „Familia” cu un text de proză, iar editorial în 1980 cu volumul de versuri *Serafim băiatul*, câştigător al concursului de debut al Editurii Cartea Românească. Grupaje de poezii

i-au fost publicate în „Echinox” și „România literară”. În 1978 a organizat şi condus cenaclul literar „Emil Botta” de la Biblioteca Academiei Române. Poeme inedite i-au fost incluse în *Le Cèdre bleu. Anthologie bilingue de poésie française et roumaine – Cedrul albastru. Antologie bilingvă de poezie franceză şi română* (2004).

Poezia lui **C.**, începând cu *Serafim băiatul*, se caracterizează prin notaţie, imagism și fragmentarism. Textele sunt scurte, concentrate, aparent capricioase, dând uneori impresia livrării lacunare a unui discurs potenţial mai articulat şi mai lămurit, decodabil la un nivel pedestru. Omul în lume, omul în natură, simţirea, gândirea, senzaţiile – delicat „notificate”, prin „corespondenţe” ori contraste sugestive – animă puternic spaţiul textual, altfel zgârcit, al acestei lirici. Un mesaj implicit de edificare spirituală, de situare existenţială se impune fără verbozitate, se degajă peremptoriu, dar fără agresivitate. De acest filon ţine şi poemul care dă titlul volumului: „Serafim băiatul ucis în războaie/ privea cu răbdare apa ce trece/ […] se scălda lăcrimând în ninsori/ transforma în culori/ imensul timp ce nu trecea”. În alte producţii pot fi constatate mai viguroase accente gnomice, eventual lapidare parabole. O generoasă prezentare a poeziei lui **C.** a fost formulată de N. Steinhardt, care îi detecta „izvorul imagistic” în pictura extrem orientală, iar „izvorul arhitectonic” în formula *less is more*.

SCRIERI: *Serafim băiatul*, Bucureşti, 1980; *Între cer şi oglinzi*, Bucureşti, 1992.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Ion Stratan şi alţii*, RL, 1981, 24; Constanţa Buzea, *„Serafim băiatul”*, AFT, 1983, 9; Steinhardt, *Critică*, *112–115*; Nicolae Oprea, *Momentul 1980*, ARG, 1984, 11; Cornelia Ştefănescu, *Traiectorii „între cer şi oglinzi”*, JL, 1992, 31–34. ***N.Br.***

COJOCARU, Dragoș (8.IX.1968, Iași), comparatist, traducător. Este fiul Magdei Cojocaru (n. Faifer), funcţionară, și al lui Liviu Cojocaru, inginer. După absolvirea Liceului „Dimitrie Cantemir” din Iași, urmează Facultatea de Litere, secţia italiană–spaniolă, a Universităţii „Al. I. Cuza”, luându-şi licenţa în 1995, iar doctoratul în 2005. Din 1996 este cadru didactic, avansând până la gradul de conferențiar la Catedra de limbi clasice, italiană şi spaniolă a facultății pe care a terminat-o. În 2012 devine director al Departamentului de limbi şi literaturi străine al aceleiași facultăți. Este membru al Societăţii de Limbi Clasice din România, secretar de redacție la „Convorbiri literare” (din 2001), redactor la revista „Poezia” (2001–2006), redactor-şef adjunct la „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi”, secţia limbi şi literaturi străine (din 2005). Debutează la „Convorbiri literare” în 1999.

Volumul de debut al lui **C.**, *Suavul suspin* (2004), subintitulat *Studii şi eseuri*, ar presupune o tratare în stil academic a unor teme destinate specialiştilor sau, în orice caz, iniţiaţilor în codurile literaturii medievale. Autorul este însă un eseist în vechea tradiție, care pune la lucru nu numai erudiția, ci și un simț al ludicului sesizabil de la nivelul interpretării la cel stilistic. O primă secţiune a cărţii, intitulată *Lacrimi de literatură*, însumează, după explicitările paratextuale ale autorului, „câteva studii dedicate expresiei sentimentale în literatura europeană (din Evul Mediu până la epoca barocului), lirică şi epică, începând cu hispanicele *jarchyas* şi continuând cu *Chanson de Roland* şi *Cantar del mio Cid*, spre a se opri, pentru moment, la Giambattista Marino”. Acesta este, de fapt, compartimentul cel mai solid al cărţii. Comentând anumite scene clasice, **C.** percepe teatralitatea situaţiilor-cheie, fermecătoare prin însăși artificialitatea gesturilor ce le compun. De pildă, Carol cel Mare, contemplând câmpul de luptă acoperit de leşuri, „îşi smulge barba *cum hom ki est iret*, în vreme ce, împrejurul său, un leşin colectiv de 20 de mii de cavaleri completează atmosfera de dezolare postparoxistică”. În *Cantar del mio Cid* eroul exemplar este surprins cum, „îmbrățișându-şi majoritatea feminină a familiei, se dedă la rându-i ritualului lacrimant, «plângând din ochi atât de tare, în timp ce suspină» după standardele (încă) în vigoare”. Nu este nimic ireverenţios în aceste comentarii amuzate, căci ele scot în evidență tema principală a studiilor: eroicul obliga la o retorică specifică, eroismul presupunea obedienţa faţă de o anumită normă de sensibilitate, după cum și iubirea Evului Mediu urmărea un scenariu retoric, un tipic al unor gesturi astăzi perimate. Alt capitol al lucrării încearcă să aducă în contemporaneitate practicile scripturale analizate în prima parte, prin graţioasele poeme ale unui virtuoz marchiz de Zubizarreta, alter ego al autorului care devine, astfel, personaj în propria-i carte. *Natura în „Divina Comedie”* (2005) reprezintă proba maturității și a erudiției cercetătorului. E un studiu comparatist autentic, care își propune să analizeze, trimițând sistematic la sursele Antichității sau la cele ale medievalității creștine,

formele naturale (regnul mineral, botanica, bestiarul și zoologia) ilustrate în călătoria inițiatică din opera lui Dante. Intențiile metodologice sunt trasate net, prin disocierea naturii fenomenologice de „natura înţeleasă ca produs generic al creaţiei", studiul concentrându-se firesc asupra aspectului simbolic, alegoric al elementelor naturale. Se vizitează, astfel, o imensă tradiție, cu două orientări majore: pe de o parte, cea a epicii latine (Vergiliu, Horaţiu, Lucan, Ovidiu), pe de alta, cea biblică, specifică epocii medievale. De fiecare dată se subliniază, prin atente comentarii de text, unicitatea lui Dante. Toate sursele sunt consultate în versiunea originară, trimiterile sunt abundente și deloc forțate. În plus, ca o trăsătură care îl particularizează, **C.** reușește şi aici să combine optim erudiția academică și stilul ludic, ironic, ceea ce face ca universul lui Dante să devină chiar agreabil și pentru cititorul neinițiat în istoria din spatele alegoriei. Cartea reprezintă o contribuție a italienisticii românești la bibliografia dantescă. În ultimii ani **C**. semnează numeroase studii și cronici cu amplă deschidere interdisciplinară, scrise cu același har. Este și un productiv și inspirat traducător din italiană și spaniolă, printre cărțile transpuse numărându-se scrieri de Umberto Eco, Alessandro Baricco, Arturo Pérez-Reverte, Carlos Ruiz Zafón, Mario Vargas Llosa.

SCRIERI: *Suavul suspin*, Iași, 2004; *Natura în „Divina Comedie"*, Iași, 2005. **Traduceri:** *Omul medieval*, coordonator Jacques Le Goff, Iaşi, 1999; *Omul Renaşterii*, coordonator Eugenio Garin, Iaşi, 2000; *Omul baroc*, coordonator Rosario Villari, Iaşi, 2000; *Omul roman*, coordonator Andrea Giardina, Iaşi, 2001; Umberto Eco, *În căutarea limbii perfecte în cultura europeană*, Iaşi, 2002; Franco Cardini, *Europa şi Islamul. Istoria unei neînţelegeri*, Iaşi, 2002; Gustavo Adolfo Bécquer, *Legende*, pref. trad., Iaşi, 2003; Paolo Rossi, *Naşterea ştiinţei moderne în Europa*, Iaşi, 2004; Arturo Pérez-Reverte, *Regina Sudului*, Iaşi, 2004; Umberto Eco, Eugenio Carmi, *Trei povestiri*, Iaşi, 2005; Carlos Ruiz Zafón, *Umbra vântului*, Iaşi, 2005, *Jocul îngerului*, Iaşi, 2009; Fernando Savater, *Marele Labirint*, Chişinău, 2006; Alessandro Baricco, *Castele de furie*, Bucureşti, 2007, *Barbarii*, Bucureşti, 2009; Julius Evola, *Misterul Graalului*, Bucureşti, 2008; Mario Vargas Llosa, *Băieţii şi alte povestiri*, Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: Doris Mironescu, *„Suavul suspin"*, TP, 2005, 5; Dan Mănucă, *„Hijo de sus palabras"*, CL, 2005, 11; Bogdan Creţu, *Arpegii critice*, Iaşi, 2005, *159–165*; Antonio Patraş, *Fragmentarium*, Iaşi, 2006, *69–82*; Eugenia Serafini, *„Natura în «Divina Comedie»"*, „Folium" (Roma), 2008, 1; Laszlo Alexandru, *„Natura în «Divina Comedie»"*, TR, 2009, 160. ***B.C.***

COJOCARU, Mircea (21.VII.1938, Cernăuţi – 31.V.1995, Detroit, SUA), prozator. Este al şaselea din cei şapte copii ai Domnicăi (n. Solcan) şi ai lui Pantelimon Cojocaru, pastor neoprotestant. A absolvit liceul la Bucureşti (1959), după care a practicat, ca liber profesionist, meseriile de mecanic auto, laborant, fotograf. A debutat cu proză în „Cronica" (1967). Prima lui carte, romanul *Minciuna* (1969), a fost bine primită de critică. Următoarea, *Ramayana. Roman zadarnic* (1970), de fapt o amplă nuvelă, a fost ignorată de comentatori. Romanul *Înapoi la Savina* (1975) continuă *Minciuna*, ambele fiind contopite şi dezvoltate, cu o nouă distribuire a materiei narative, în *Risipa* (1979).

Minciuna, cel dintâi roman al lui **C.**, supune unor laborioase investigaţii – prin urmărirea unui caz – psihologia automistificării. Adolescent devorat de complexe dostoievskiene, Arhip e un suflet care nesuportând existenţa reală, inapt să se integreze social, adoptă „minciuna" ca mod al izolării de lume. Se instalează în ficţiune ca într-o altă realitate, asupra căreia exercită puteri demiurgice în sens invers, demonic. Îşi creează stări de beatitudine, comiţând, în imaginaţie, răul. Cultivă sordidul, profanează suavul. Practică sadismul cu efecte masochiste. Sfidează frumosul şi etalează programatic urâtul. Stilistic, această opţiune se exprimă în cruzimea relatării. Apar metamorfozări lugubre, precum transformarea unei femei în cal. Amoral din principiu, personajul străbate fără participare afectivă experienţe sexuale deocheate: cu o prostituată, cu o epileptică. Prima are sfârşit tanatic. Arhip face totul cu o impasibilitate analoagă aceleia a lui Meursault, personajul lui Albert Camus, însă disimulată prin exteriorizări melodramatice, suspecte. Pe de altă parte, *Minciuna* se deosebeşte de *Străinul* lui Camus prin aceea că, în loc de întrebuinţarea tehnicii narative comportamentiste, alternează introspecţia cu fracturări ale discursului, cu abrevieri, în genere cu procedări prin care sunt introduse echivocul, enigma, confuzia, misterul. Intimidat până la traumatizare de mediul înconjurător, în care se implică totuşi erotic, insul îşi inventează o lume interioară în care poate da curs nestăvilit unei vocaţii a cruzimii şi perversităţii, poate imaginară, poate reală. Hăţişurile de stări sufleteşti se complică prin apariţia, la un moment dat, a sentimentului de impostură, de „minciună", şi a unei anxietăţi obscure, ce aminteşte de Franz Kafka. Indistincţia între situaţiile reale şi cele onirice, întreţinută în

Minciuna şi în *Înapoi la Savina*, se accentuează în *Ramayana*, roman totalmente oniric, definit în subtitlu prin calificativul „zadarnic".

SCRIERI: *Minciuna*, Bucureşti, 1969; *Ramayana. Roman zadarnic*, Bucureşti, 1970; *Înapoi la Savina*, Bucureşti, 1975; *Risipa*, Bucureşti, 1979; ed. 2, Bucureşti, 1998.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *„Minciuna"*, CNT, 1969, 46; Gabriela Omăt, *Formele creatoare ale romanului tânăr*, RL, 1970, 23; Ilie Constantin, *Jocul realului cu imaginarul*, „Scânteia tineretului", 1970, 6453; Damian, *Intrarea*, *107–111*; Dimisianu, *Prozatori*, *178–183*; Ion Marcoş, *În absenţa epicului*, TR, 1975, 50; Valeriu Cristea, *Influenţă şi originalitate*, RL, 1976, 4; Ioan Groşan, *„Înapoi la Savina"*, ECH, 1976, 3; Mircea Constantinescu, *Qui pro quo derizoriu*, VR, 1976, 7; Iorgulescu, *Scriitori*, *190–191*; Horia Pop, *Ambiguitatea imaginarului*, ST, 1980, 9; Gorcea, *Structură*, *125–126*, *187–188*, *194–200*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *624–625*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *388–390*; Marian Victor Buciu, *„Minciuna"*, CNT, 1996, 32; *Dicţ. analitic.*, IV, *601–603*; Popa, *Ist. lit.*, II, *787*. ***D.Mc.***

COJOCARU, Romulus (9.VIII.1934, Punghina, j. Mehedinţi – 31.III.2007, Drobeta-Turnu Severin), poet, prozator.

Este fiul Mariei (n. Coandă) şi al lui Aristică Cojocaru, ţărani. A urmat Şcoala Pedagogică din Turnu Severin (1950–1954) şi Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti (1957–1961), practicând apoi avocatura la Balş, Craiova şi Drobeta-Turnu Severin. A debutat în 1960, în revista „Luceafărul", cu poezia *Recolta*. A mai colaborat la „România literară", „Ramuri", „Tribuna", „Orizont", „Cronica", „Convorbiri literare"; a fondat, în anul 2000, revista literară mehedinţeană „Caligraf". I s-au acordat Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Craiova (1977, 1981, 1995, 2001), Premiul Uniunii Scriitorilor (1984).

Înscriindu-se într-o lirică de tip confesiv, versurile lui **C.** traduc concretul lumii în termenii unei realităţi magice, guvernată de legea simpatiei universale, prin intermediul căreia poetului îi este deschisă calea către „sufletul" obiectelor, al anotimpurilor şi al aştrilor. În placheta de debut, *Punct căzut* (1969), totul apare traversat şi susţinut de o stare de permanentă tensiune lirică, ce umple spaţiul şi se răsfrânge ca durere difuză, „arsură sub coaste" sau tristeţe adâncă, inexplicabilă. Inventivitatea autorului se manifestă mai cu seamă în prelucrările după folclor, unde balada şi blestemul sunt distilate până la a deveni incantaţii lirice pure: „Bată-ne ploile şi ardă-ne rugul./ Aducerile aminte să-şi are plugul./ Facă-se cerul tămâie, azurul sineală/ Şi inima îndoială". Volumul *Vorbele vântului* (1981) creionează peisaje dominate de arbori, ape, pietre şi păsări, a căror contemplare devine sursa unui vitalism molipsitor, a unei bucurii de a trăi născute din conştiinţa identităţii originare dintre om şi natură. Expresia lirică a sentimentului de comuniune este amestecul imaginarului cu realul, în care regnurile şi categoriile existenţiale trec una în alta în virtutea unor înrudiri secrete, percepute de ochiul atent al poetului: „Copacii sunt gata să jure că sunt/ Fiu de cal, piatra că sunt fiu/ De copac, caii jură că muma/ Mi-e apa şi tatăl un ţărm". Ca prozator, **C.** aduce în prim-plan spaţiul tradiţional al satului oltenesc, în care, în descendenţa lui Marin Sorescu, întâmplările sunt puse în scenă de un regizor preocupat îndeosebi de autenticitatea limbajului. Pitorească şi plină de vervă, limba este aceea care dă naştere evenimentului, acesta schimbându-şi desfăşurarea, conform viziunii moderniste, în funcţie de perspectiva personajului care vorbeşte. În romanul *Ristea împărat* (1984) focalizarea unghiurilor narative are drept catalizator moartea lui Ristea, preşedintele unui CAP de prin părţile Severinului, a cărui personalitate provoacă flashback-uri ale diverselor personaje care participă la înmormântarea sa. Perioada evocată este aceea a colectivizării forţate din anii '50, în care evenimentele ce închegă sau dezbină comunitatea (conflictul dintre Ristea şi Marin zis „Daravelă", declanşat de refuzul acestuia din urmă de a-şi da boii la colectiv, nunta ratată a copilului lui Ristea) sunt punctate de locurile comune ale ideologiei oficiale comuniste: superioritatea agriculturii colectivizate, intervenţiile luminate ale secretarului de partid sau solidaritatea marxistă a ţăranilor şi muncitorilor în lupta de clasă. *Împăraţii* (1985), *Nunta* (1986) şi *Întoarcerea* (1987) reiau, în maniera *Moromeţilor*, destinul „exemplar" al lui Ristea şi al lumii pe care o reprezintă, de data aceasta autorul concentrându-şi interesul asupra perioadei celui de-al Doilea Război Mondial şi a celei imediat următoare, marcată de începuturile colectivizării.

Împărații propune o proză mai matură, în care limbajul oltenesc frust, de o prospețime și autenticitate stilistică remarcabile, construiește din câteva replici personaje precum Capmare, țăranul care s-a întors mutilat de la Cotul Donului, Ghimpău, polițaiul satului, și, bineînțeles, Ristea, devenit aici din primar președinte de „ceape". *Bastardul* (2002) este un roman pentru și despre tineret, punând în dezbatere destinul dramatic al unui adolescent crescut la casa de copii. Anul 2002 este extrem de prolific pentru **C.** *1907* e un poem rapsodic, după model arghezian, *Elena* stă sub zodia bacoviană („Acum o altă toamnă se târăște pe brânci,/ O altă durere să-și sape mormânt"), ca și volumul *Din dragoste* („Nu pot să gândesc la altceva în afară de/ Faptul că e toamnă, că mă simt spânzurat de gâtul toamnei"); nevroze de toamnă obsedante apar și în *Nimicuri*; de asemenea, suferința fizică și sufletească e sentimentul dominant în *Singur*, **C.** dovedindu-se a fi, cum afirmă Constantin Cubleșan, „un poet al stărilor afective, al trăirilor existențiale cu o intensitate capabilă a scurtcircuita idei și sentimente într-o comunicare de sine vibrantă, năvalnică, dar mereu copleșită de imagini, de viziuni".

SCRIERI: *Punct căzut*, București, 1969; *Apărătorul se apără*, Cluj-Napoca, 1974; *Poeme*, București, 1975; *Flori de mac*, Craiova, 1977; *Apărătorul în derută*, Timișoara, 1979; *Clar de pământ*, București, 1979; *Apărătorul acuză*, Craiova, 1981; *Vorbele vântului*, București, 1981; *Stihuri*, București, 1982; *Ristea împărat*, Craiova, 1984; *Împărații*, București, 1985; *Nunta*, București, 1986; *Întoarcerea*, Craiova, 1987; *Poveste de dragoste*, București, 1988; *Părinții*, București, 1989; *Apărătorul și zeița*, Craiova, 1992; *Femeia, precum un șarpe*, Craiova, 1992; *Noaptea lupilor*, București, 1993; *Pasărea albă*, Timișoara, 1997; *Cuibul de rândunică*, București, 1998; *Duminica mirilor*, Timișoara, 1999; *Gura lumii*, I–IV, Drobeta-Turnu Severin, 2000; *Dans*, Drobeta-Turnu Severin, 2001; *Poeme*, Drobeta-Turnu Severin, 2001; *Truisme*, Drobeta-Turnu Severin, 2001; *Telurice*, Craiova, 2001; *Vetuste*, Drobeta-Turnu Severin, 2001; *Bastardul*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Cadran*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Din dragoste*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Elena*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Neodihnă*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Nimicuri*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Poezii*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Prin lacrimi*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Răstimp*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Singur*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *1907*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Fobie*, Drobeta-Turnu Severin, 2003.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *„Stihuri"*, CNT, 1982, 48; Mircea Iorgulescu, *Oltenește*, RL, 1985, 19; Ioan Holban, *„Împărații"*, CRC, 1985, 32; Marian Papahagi, *Un roman rustic*, TR, 1987, 5; Mircea Iorgulescu, *Scriitorul ca personaj*, RL, 1987, 40; Dumitru Micu, *„Poveste de dragoste"*, RL, 1989, 3; Valentin Tașcu, *„Părinții"*, ST, 1989, 9; *Dicț. scriit. rom.*, I, *625–626*; Barbu Cioculescu, *Să nu te pui cu Ristea!*, LCF, 2001, 7; Constantin Cubleșan, *De la tradiție la postmodernism*, Drobeta-Turnu Severin, 2005, *28–73*. ***L.H.***

COLAC, Tudor (10.III.1948, Dumeni–Cernăuți), folclorist. După studii universitare de filologie și jurnalism (1965–1970) și studii muzicale urmate, la seral, la Chișinău (1965–1969), **C.** este, succesiv, conferențiar la Universitatea de Stat din Chișinău (1970–1977) în cadrul Catedrei de teorie și practică a presei, șeful Secției de folclor și etnografie din Ministerul Culturii (din 1980), director în Ministerul Culturii (din 1980), director al Centrului Național de Creație Populară (1990–1999), conferențiar la Institutul de Arte din Chișinău, cercetător științific la Institutul de Literatură și Folclor al Academiei de Științe a Republicii Moldova (din 1999). Face parte din colegiul de redacție al „Revistei de etnologie" din Chișinău, colaborează la „Cultura", „Literatura și arta", „Metaliteratură", anale universitare ș.a. I s-au acordat numeroase distincții, printre care Ordinul de Onoare (2010).

În *Hronic de familie* (1987) și în teza de doctorat, *Familia – vatră a spiritualității românești*, susținută în 1999 la Cluj-Napoca și publicată în 2005, **C.** oferă o imagine de ansamblu a spiritualității familiei, pornind de la tradiția romană și cea teologică spre cea românească tradițională. Pe baza bogatelor observații directe și a cercetărilor speciale întreprinse în majoritatea satelor basarabene și într-un însemnat număr de așezări românești aflate acum în Ucraina, în regiunea Cernăuți, în cea transcarpatică și în Odessa, **C.** produce multe dovezi care certifică rezistența unor tradiții românești în pofida tuturor condițiilor defavorabile. Pornind de la ideea că familia a fost dintotdeauna „modelul generator de cultură și civilizație", **C.** propune o perspectivă de abordare complexă, modernă și suplă, în care observațiile proprii sunt puse permanent în relație cu rezultatele similare ale unor cercetări întreprinse în România și în alte spații. În lucrări precum *Sărbătoarea izvoarelor* (1986) și *Scena artistului amator* (1988) autorul examinează obiceiuri și sărbători populare.

SCRIERI: *Sărbătoarea izvoarelor*, Chișinău, 1986; *Șezătoarea*, Chișinău, 1986; *Hronic de familie*, Chișinău, 1987; *Scena artistului amator*, Chișinău, 1988; *Sorcove de*

lumină. Consemnări, articole şi studii etnofolclorice, Chişinău, 2001; *Rădăcinile eterne ale folclorului. Rapsodul Nicolae Botgros la 50 de ani*, Chişinău, 2003; *Eu îmi cânt cântecul meu. Interpretul de folclor Mihai Ciobanu*, Chişinău, 2003; *Un distins folclorist: Nicolae Băieşu. Biobibliografie*, Chişinău, 2004; *Familia: valori și dimensiuni culturale*, Chișinău, 2005; *Sub semnul cinegeticii: istorie, mitologie, folclor*, Chișinău, 2005; *Cinegetica. Dicționar explicativ*, Chișinău, 2010; *La izvorul dorului. Migrația folclorică a satului Onițcani*, Chișinău, 2010. **Culegeri:** *Sorcove de lumină*, Chişinău, 2000; *Drag îmi e să fac armata. Din folclorul taberei militare*, Bucureşti–Chişinău, 2002; *Nistrule, apleacă-ți malul. Folclor poetic din Transnistria*, Chişinău, 2004; *La izvorul dorului. Folclor din Onițcani*, pref. edit., Chişinău, 2004; *Ținutul Criulenilor. Vetre etnofolclorice*, Chişinău, 2005; *Folclorul românesc de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului*, I–II, Chişinău, 2007–2009.

Repere bibliografice: [*Tudor Colac*], VBA, 2003, 3 (grupaj special); Datcu, *Dicț. etnolog.*, *248–249*; Nicolae Băieșu, *Tudor Colac – etnolog de vocație*, LA, 2008, 10; *Dicț. Chișinău*, *160–161*; Datcu, *Pagini*, *77–80*. ***I.D.***

COLECTORUL LITERAR PENTRU AMBE SEXE, revistă apărută săptămânal la Piatra Neamţ, între 2 ianuarie şi 20 februarie şi între 22 mai şi 5 iunie 1877. Din acest periodic, care îşi propunea să publice romane, nuvele, varietăţi şi anecdote, s-au scos zece numere, redactate şi tipărite cu deosebită îngrijire. Administrator şi redactor era N. Miculescu, publicist informat, cum dovedeşte literatura pe care o traduce. La revistă au colaborat Calistrat Hogaş, Grigore Melidon, S. Miculescu şi N.V. Scurtescu, fiecare dintre ei semnând versuri. În afară de N. Miculescu, autor şi de fabule scrise cu oarecare spirit, mai traduceau I. Dimitriu şi I. Costescu, primul din Ponson du Terrail, iar al doilea din Eugène Sue. Redactorul revistei tălmăceşte din Derjavin, Schiller, precum şi din mai puţin cunoscuţii F. Sirana, E.I. Richter şi G. Richardt, în timp ce S. Miculescu transpunea *Marsilieza* în versuri avântate. ***R.Z.***

COLECȚIA „POVESTIRI ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE”, publicație apărută la București, bimensual, între 1 octombrie 1955 și aprilie 1974, editată de revista „Știință și tehnică”, totalizând 466 de numere. Redactor, coordonator și animator: Adrian Rogoz. O încercare de continuare s-a produs după 1989 sub titulatura „Anticipația – Colecția «Povestiri științifico-fantastice»” și tot sub patronajul revistei „Știință și tehnică”, pornindu-se, simbolic, de la numărul 467, și ajungându-se până la numărul 578, publicat în 2006. Printre redactorii-șefi s-au numărat Mihai-Dan Pavelescu, Adrian Bănuță și Aurel Cărășel. La sfârșitul lui 2012 Editura Nemira a reluat publicația sub titlul „Colecția de povestiri științifico-fantastice (CPSF) Anticipația”, redactor-șef fiind Ana Antonescu. De-a lungul timpului au apărut, adesea întinse pe mai multe numere, principalele scrieri ale SF-ului românesc din anii ’50–’60, publicația – adevărată matrice formatoare pentru versiunea autohtonă a genului – jucând simultan rolul de declanșator, laborator, cenaclu. Evoluția ei a coincis cu maturizarea treptată a literaturii științifico-fantastice din România, marcând progresul de la naivitățile ultraideologizate ale începutului către lucrări relativ profesionalizate (deși presiunea ideologicului nu a reușit să atingă cote insignifiante). În primele două numere a fost publicată nuvela *Meteoritul de aur* de Octavian Sava, ulterior apărând lucrări de Adrian Rogoz, Mihail Sadoveanu (*Cuibul invaziilor*), Max Solomon și I.M. Ștefan (*Sahariana*), Victor Eftimiu (*Pe urmele zimbrului*), Sergiu Fărcășan (*O iubire din anul 41042*), Ion Marin Sadoveanu (*Sistemul celor 24 de sori*), Camil Baciu (*Experiența „Colombina”*), Romulus Bărbulescu și George Anania (*Constelația din ape*), Ion Mînzatu și Gheorghe Săsărman (*Catastrofa mezonică*), Vladimir Colin (*Cetatea morților*), Alexandru Andrițoiu (*Elixirul tinereții*) etc. La nivel de traduceri, ponderea textelor din lagărul sovietic permite doar sporadic strecurarea unor autori francezi și anglo-saxoni; Philip K. Dick (*Foster, ești mort!*) și Robert A. Heinlein (*Veghe îndelungată*) intraseră în atenție de altfel încă din numărul 82. Revista a făcut loc și unor articole de critică aplicată sau teoretică. ***M.I.***

COLESNIC, Iurie (12.VIII.1955, Dereneu–Ungheni), poet, istoric literar. Este fiul Liubei Colesnic (n. Scurtu) şi al lui Vsevolod Colesnic, învăţători. A urmat Facultatea de Mecanică la Universitatea Tehnică din Chişinău (1973–1978). Învăţător, referent la o societate, profesor de tehnologie, corector şi redactor la „Scânteia leninistă”, în 1987 devine redactor-şef, apoi director artistic la Studioul Animafilm, din 1991 director al Centrului Naţional de Studii Literare şi Muzeografie „Mihail Kogălniceanu”, din 1995 director al Editurii Museum, din 1997 director al Complexului Muzeistic al Chişinăului. Concomitent, conduce alte câteva edituri şi

este redactor-şef la mai multe reviste. În 2009 este ales deputat în Parlamentul Republicii Moldova. Începând din anii ’90, participă, uneori în calitate de coordonator, la elaborarea a numeroase lucrări colective cu caracter enciclopedic, dedicate în special literaturii, culturii. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1993, 1997, 2000, 2005), Premiul Salonului Naţional de Carte, Iași (1997) și Chișinău (1998, 2002).

C. a debutat în 1977 la revista „Nistru”, iar editorial cu o carte pentru copii, *Puiul îndrăzneţ* (1980), revenind în timp şi cu alte pagini dedicate celor mici – *Ţara cu luceferi* (1986), *Învăţ să zbor* (1992) ş.a. Prin plachetele *Arheologii interioare* (1991), *Spirala lui Arhimede* (1994) ş.a., s-a afirmat ca poet care mizează pe elementul surpriză al finalului, pe miniaturalul senzorial sugestiv. Este şi un cercetător migălos, aplecat asupra arhivelor neexplorate încă, asupra fenomenului literar şi, mai larg, cultural basarabean interbelic. În eseurile din *Doina dorurilor noastre* (1990) realizează un „itinerar-memorial liric” în viaţa şi activitatea poetului Alexie Mateevici, propunând o contribuţie documentară importantă. Personalităţi marcante ale culturii basarabene sunt prezentate în *Basarabia necunoscută* (I–IX, 1993–2012), o lucrare de anvergură unică în felul ei, care a fost apreciată şi premiată nu numai pentru volumul de muncă inclus, ci mai cu seamă pentru importanţa rezultatelor ivite din cercetările complexe ale autorului ei. **C.** apelează preponderent la portret şi la schiţa bibliografică, punând în valoare manuscrise documente şi cărţi ale scriitorilor, compozitorilor, feţelor bisericeşti, la care se referă – Leon Donici-Dobronravov, Pan Halippa, Alexandru Cristea, Mihail Berezovschi, Gavriil Bănulescu-Bodoni ş.a. Complementar, mai scrie, cu aceeaşi dăruire de istoriograf şi istoric literar, monografii despre C. Stere, Pan Halippa ş.a., se ocupă de scriitorii de la „Viaţa Basarabiei”, evocă etape din destinul oraşului Chişinău şi al oamenilor lui, îngrijeşte ediţii din N. Iorga, Leon Donici, Dumitru Moruzi, Pan Halippa, Gh. Bezviconi ş.a.

SCRIERI: *Puiul îndrăzneţ*, Chişinău, 1980; *Ţara cu luceferi*, Chişinău, 1986; *Arta memoriei*, Chişinău, 1987; *Doina dorurilor noastre. Itinerar- memorial liric*, Chişinău, 1990; ed. 2, Chişinău, 2007; *Arheologii interioare*, Chişinău, 1991; *Învăţ să zbor*, Chişinău, 1992; *Basarabia necunoscută*, I–IX, Chişinău, 1993–2012; *Spirala lui Arhimede*, Chişinău, 1994; *Necazul ariciului*, Chişinău, 1996; *Sfatul Ţării*, Chişinău, 1998; *Constantin Stere, profetul nemuririi noastre*, Chişinău, 2005; *Pantelimon Halippa, apostolul Unirii*, Chişinău, 2006; *Enigma Petre Draganov*, Chişinău, 2006; *Note din Arca lui Noe*, Chişinău, 2006; *Pământenia basarabeană de la Dorpat, prima organizaţie naţională*, Chişinău, 2008; *O călăuză veşnică a ţărănimii – Moş Ion Codreanu*, Chişinău, 2009; *Chişinăul din amintire*, pref. Lidia Kulikovski, Chişinău, 2011; *Timp şi istorie. Autori de la „Viaţa Basarabiei”*, pref. Lidia Kulikovski, Chişinău, 2011; *Chişinăul şi chişinăuenii*, pref. Lidia Kulikovski, Chişinău, 2012.

Repere bibliografice: Ion Ciocanu, *Dincolo de literă*, LA, 1992, 1 octombrie; Eugen Lungu, *Mandat pentru ieşirea din anonimat*, LA, 1994, 6 ianuarie; Ion Ciocanu, *Dovadă a românităţii noastre*, LA, 1994, 14 iulie; Vasile Ţepordei, *„Basarabia necunoscută”*, LA, 1995, 27; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *255*; [*Iurie Colesnic*], LA, 2005, 18 august (grupaj special); Ion Ciocanu, *Salahorind…*, Chişinău, 2008, *199–201*; *Dicţ. Chişinău*, *161–163*; Vitalie Răileanu, *Totul la prezent*, Chişinău, 2010, *28–32*. ***I. C.***

COLIN, Vladimir (1.V.1921, Bucureşti – 6.XII.1991, Bucureşti), prozator, traducător. Este fiul Ellei (n. Pauker) şi al lui Lazăr Colin, funcţionar. **C.** (al cărui nume la naştere era Jean), învaţă la Liceul „Cantemir Vodă” din Bucureşti, absolvit în 1944, urmând apoi un an la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii bucureştene. În 1943 se căsătoreşte cu Nina Cassian, de care se va despărţi în 1948. Va fi activist al CC al UTC şi redactor la Editura CC a UTC (1945–1946), redactor la Radio (1946–1947), la „Revista literară” (1947), secretar general de redacţie la „Flacăra” (1948–1950), redactor din 1958, iar din 1970 secretar general de redacţie la „Viaţa românească”. Debutează cu poemul *Manifest* în ziarul „Victoria”, în 1944 (semnând Ştefan Colin), iar prima carte, *27 poeme*, îi apare în 1947. După o activitate nerelevantă ca poet şi autor de proze realist-socialiste, devine unul dintre cei mai importanţi reprezentanţi ai basmului cult şi pionier al prozei science-fiction și *fantasy*, recunoscut ca unul dintre întemeietorii genului în literatura română. Primeşte numeroase premii literare şi recunoaşteri internaţionale: Premiul de Stat (1953), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti pentru volumul *Capcanele timpului* (1972) şi pentru romanul *Babel* (1978), trei premii EUROCON, conferite de Societatea Europeană de Science-Fiction, Medalia de Aur la Poznan (Polonia, 1976), Premiul Europa pentru cel mai bun roman la Stresa (Italia), pentru *Babel*, Marele Premiu la San Marino pentru întreaga operă (1989), Premiul Provincia di Trento,

acordat de Universitatea din Padova (Italia), pentru creaţia în domeniul basmului (1980) ş.a.

Doi scriitori, aproape fără legătură unul cu celălalt, s-au succedat în biografia lui **C.** Dintre ei, activistul cultural, poet şi prozator, care scria conform imperativelor anilor ’48–’5o din secolul trecut este astăzi uitat. La începutul deceniului al şaselea are loc o cotitură esenţială în viaţa scriitorului: contactul cu basmul de pe toate meridianele, popular şi cult. I se revelă astfel un spaţiu al exercitării libere a imaginaţiei şi posibilitatea de a descoperi funcţionarea perenă a structurilor arhetipale. Nu va mai părăsi tărâmul imaginaţiei şi va profita din plin de libertăţile genului fantastic pentru a scrie o operă de moralist sceptic şi ironic, deghizat în inventator de motive şi de lumi ştiinţific utopice. Specialiştii SF au calificat prozele lui **C.** drept *science fantasy*, ceea ce s-ar putea traduce drept „fantezie desfăşurată sub pretext ştiinţific”. El a ilustrat genul atât în proza scurtă, cât şi în roman. Foarte adesea însă imaginile aparţin mai curând suprarealismului, eliberează pulsiuni subconştiente refulate şi folosesc legile de constituire a visului – simbolizare, condensare, deplasare – pentru a construi alegorii, fabule ale condiţiei umane. În *Imposibila oază* (1984), de exemplu, cineva care e luat drept Tiberiu, dar care se numeşte Ilarion (nume utilizat în mai multe povestiri: e cel ilar, cel care produce ilaritate şi care tratează lumea ca pe o ilară iluzie), nimereşte într-un castel-ospiciu, unde e primit cu o indiferentă politeţe, de persoane care fac gesturi inexplicabile de la început până la sfârşit (i se aruncă în faţă cu fulgi, asistă la un mic dejun), ceea ce îi prilejuieşte anamneza unor scene din adolescenţă, acelea reale: reacţia unei sărmane profesoare de franceză când o anunţă că deocamdată nu îi poate plăti lecţiile. Personajul rătăceşte printr-un labirint („Sunt propriul meu Minotaur”), unde se va lovi de o sârmă electrică şi va muri, probabil scufundat în pământ. Ultima oază este numai un purgatoriu. Motivele fundamentale ale literaturii ştiinţifico-fantastice fiind identice cu ale textelor mitic-arhetipale, prozatorul scrie despre ieşirea din spaţiul perceptibil şi din timpul istoric, despre corespondenţa cu spaţiul-timp al prototipurilor, despre pluralitatea universurilor, despre conştiinţa de sine a celui ce îşi descoperă structura arhetipală, replasând teme şi situaţii mitic-mistice în decor SF şi descriind plasarea în lume a unui personaj al scriitorului în funcţie de situaţiile descrise în listele anistorice. Într-o vreme când numele lui Mircea Eliade era sub interdicţie, când proza lui V. Voiculescu era menită unei circulaţii restrânse, **C.** a dominat un sector al literaturii cu tradiţie în proza autohtonă, adaptându-l la cerinţele tehnicii moderne, *Dinţii lui Cronos* (1975), bunăoară, fiind un volum de referinţă. Personajul este un arhetip, adesea purtând şi un nume simbolic: Ulise călătorul – ce se reîntoarce din Ithaca la Troia, alchimistul Tristan – ce se volatilizează din faţa oamenilor regelui veniţi să-i ceară aurul produs, vrăjitoarea Mela, „cea neagră” – care naşte lumile pieritoare prin puterea gândului, iar el, personajul, evoluează în situaţii ce dobândesc caractere arhetipale. Capacitatea scriitorului de a inventa astfel de situaţii pare inepuizabilă, pornind de la cele cu trăsături de fabulă (un copil priveşte atent la musafirii părinţilor săi şi descoperă ceea ce ştia, anume că orice căsătorie e o unitate de contrarii, aşa că bărbatul venit în vizită e un vulpoi însurat cu o găină, aşa cum tatăl lui e un lup însurat cu o oaie; nu e nici o mirare că pe fondul unei foarte banale conversaţii mondene vulpoiul se repede şi soarbe oul pe care găina tocmai l-a depus pe fotoliu) şi mergând până la caleidoscopica, ameţitoarea rotire a unor lumi virtuale, fiecare alcătuită după altă lege. Himera lui personală este „omul multiplu”, vieţuind în spaţii nu cu trei, ci cu mai multe dimensiuni, în afara timpului. A te sustrage „dinţilor lui Cronos” evadând în arhetip reprezintă impulsul originar din care se nasc lumile multiple ale lui **C.** De aceea, actul magic (nenumit astfel, dar descris în efectele lui) este pivotul în jurul căruia se rotesc conflictele. Magicianul, vrăjitorul, dar mai ales vrăjitoarea (feminismul în toate ipostazele lui, de la inocenţă la adânca iniţiere, este întotdeauna legat de fascinanta, seducătoarea magie) sunt personaje în decoruri proiectate în viitor şi în posibil, ceea ce le asigură atemporalitatea. Complementar, **C.** a tradus şi a îngrijit o antologie a anticipaţiei franceze contemporane, *Un pic de neant* (1970), și o antologie în limba franceză a SF-ului românesc, *Les Meilleurs histoires de science-fiction roumaine* (1975). De asemenea, a tradus din Jules Verne, André Gide, Gérard Klein ș.a.

SCRIERI: *27 poeme*, Bucureşti, 1947; *Flăcări între cer şi apă*, Bucureşti, 1950; *Pânzele vremii*, Bucureşti, 1951; *Cormoranul pleacă pe mare*, Bucureşti, 1951; *În spatele frontului*, Bucureşti, 1951; *Soarele răsare în Deltă*, Bucureşti, 1951; *Basme*, Bucureşti, 1953; ed. 5, Bucureşti, 1979;

Nemaipomenita bătălie dintre Papură-Împărat şi Pintilie, Bucureşti, 1953; *Toroiman*, Bucureşti, 1954; *Problemele şi drumurile basmului cult*, Bucureşti, 1955; *Torpilorul roşu*, Bucureşti, 1956; *Poveştile celor trei mincinoşi*, Bucureşti, 1956; *Zece poveşti pitice*, Bucureşti, 1957; *Basmele Omului*, Bucureşti, 1958; *Întoarcerea pescăruşului*, Bucureşti, 1959; *Legendele Ţării lui Vam. O mitologie a Omului*, Bucureşti, 1961; *A zecea lume*, Bucureşti, 1964; *Viitorul al doilea*, Bucureşti, 1966; *Povestea scrisului. Enciclopedie ilustrată pentru copii şi tineret*, Bucureşti, 1966; *Pentagrama*, Bucureşti, 1967; *Dincolo de zidul de neon*, Bucureşti, 1968; *Un peşte invizibil şi 20 de povestiri fantastice*, Bucureşti, 1970; *Poveşti de buzunar*, Bucureşti, 1971; *Capcanele timpului*, Bucureşti, 1972; *Dinţii lui Cronos*, Bucureşti, 1975; *Grifonul lui Ulise*, Bucureşti, 1976; *Babel*, Bucureşti, 1978; *Timp cu călăreţ şi corb*, Bucureşti, 1979; *Imposibila oază*, Bucureşti, 1984; *Xele, motanul din stele. O uluitoare aventură povestită pe îndelete în nouă capitole complete*, Bucureşti, 1984; *Şase brăţări pentru gleznă*, Bucureşti, 1987. **Traduceri**: Vladimir Maiakovski, *Poemul lui Octombrie*, Bucureşti, 1945; P.P. Erşov, *Căluţul cocoşat*, Bucureşti, 1948; Pierre-Jean de Béranger, *Cântece alese*, Bucureşti, 1958; Claude Tillier, *Unchiul meu Benjamin*, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1964; Jules Verne, *Castelul din Carpaţi*, Bucureşti, 1967; André Gide, *Paludes. Prometeu rău înlănţuit*, pref. trad., Bucureşti, 1969; *Un pic de neant. Antologie a anticipaţiei franceze contemporane*, îngr. trad. Bucureşti, 1970; Gérard Klein, *Planeta cu şapte măşti*, pref. trad., Bucureşti, 1975, *Seniorii războiului*, Bucureşti, 1975; *Les Meilleures histoires de science-fiction roumaine*, îngr. trad., Bruxelles, 1975; John Brunner, *Răbdarea timpului*, pref. trad., Bucureşti, 1981 (în colaborare cu J. Pascal).

Repere bibliografice: Eugen Campus, *Ceva despre fluvii, meandre şi bălţi*, VR, 1952, 2; Remus Luca, *„Întoarcerea pescăruşului”*, VR, 1960, 2; Nicolae Manolescu, *„Legendele Ţării lui Vam”*, VR, 1962, 3; Lucian Raicu, *„A zecea lume”*, VR, 1964, 7; Paul Georgescu, [*Vladimir Colin*], RMB, 1966, 6757, VR, 1971, 5; Eugenia Tudor, [*Vladimir Colin*], GL, 1966, 27, VR, 1973, 1; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Pentagrama”*, VR, 1967, 9; Dan, *Proza*, *134–136*; Dana Dumitriu, *Imagini mişcate*, RL, 1976, 37; D. Micu, *Două microromane*, CNT, 1976, 42; Sorin Titel, *Un roman de anticipaţie*, RL, 1978, 22; Radu Călin Cristea, *„Timp cu călăreţ şi corb”*, RL, 1979, 23; Manolescu, *Literatura SF*, *266–267, passim*; Adrian Rogoz, *Un senior al fantasticului*, RL, 1981, 21; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *259–267*; Dumitru Toma, *„Xele, motanul din stele”*, O, 1984, 15; Ion Bogdan Lefter, *„Imposibila oază”*, RL, 1984, 33; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *626–629*; Opriţă, *Anticipaţia*, *203–213, 487–490, passim*; *Dicţ. analitic*, IV, *451–455*; Robu, *Science-fiction*, *67–84*; Popa, *Ist. lit.*, I, *951*. ***R.S.***

COLINDĂ, specie folclorică alcătuită din piese ce se cântă de către un grup sau se recită cu ocazia obiceiurilor de iarnă, mai rar la alte sărbători din cursul anului. **C.**, denumită şi „colind”, aparţine genului liric prin caracterul de urare, celui epic prin naraţiune şi are elemente dramatice concretizate uneori în adevărate spectacole. **C.** este prezentată la fiecare casă, de multe ori cu acompaniament de instrumente muzicale, iar gazda îi răsplăteşte pe colindători. Funcţia ei a evoluat de la cea primitivă, magico-ritualică, la una actuală, de urare şi felicitare. Deşi textul **c.** cuprinde numeroase elemente creştine, originea sa străveche, păgână, este confirmată de reminiscenţele din mitologia romană, de rosturile magice asemănătoare cu cele ale descântecului, de elemente de ritual, ca bătăi de tobe, refrenuri neînţelese. Textele în întregime laice ale unor variante probează şi ele originea precreştină. În ajunul Crăciunului se practică două forme diferite de **c.**: aceea a copiilor (numită în unele locuri „Moş Ajun” sau „apiţură”) şi aceea a colindătorilor tineri sau maturi, care este tipul cel mai răspândit şi mai consistent. **C.** se poate cânta dimineaţa („zăorit”), seara sau noaptea. De multe ori este individualizată după situaţia socială sau civilă a gazdei. Există **c.** pentru logofăt, primar, preot, păstor, agricultor, pescar, dar şi pentru copil mic, fată mare, flăcău, bătrân, văduv, ba chiar pentru animalele domestice. Transmiterea urării se face indirect, printr-o alegorie în care cel colindat este pus în situaţii favorabile şi i se atribuie calităţi excepţionale. De pildă, **c.** pentru flăcău idealizează frumuseţea, iscusinţa şi vitejia tânărului, pe când **c.** pentru fată cuprinde portrete delicate ale unor fete harnice, înţelepte şi neasemuit de frumoase. În ambele tipuri de **c.** se urează tinerilor, sub formă aluzivă sau directă, să se căsătorească. Cea mai frecventă structură compoziţională se bazează pe alternarea de planuri: real–fantastic–real, introducerea şi finalul constituindu-se în formule cristalizate. Cele mai multe **c.** conţin refrene, al căror sens este, adeseori, greu de descifrat. În cursul naraţiunii apar personaje fabuloase, se poartă dialoguri, se pun întrebări retorice şi se utilizează des metafora. **C.** religioasă cuprinde episoade biblice, uneori apocrife, cu unele implicaţii filosofice, majoritatea referindu-se la naşterea lui Iisus Hristos. Caracterul sacru al **c.** se estompează prin asimilarea profanului, încât se ajunge la viziunea unui Dumnezeu cioban, „cu fluierul la tureac/Şi cu mâna pe baltag”. Pasajele epice se înrudesc sau se confundă adeseori cu teme de baladă, legendă sau chiar basm (motivul mioritic, căsătoria fratelui cu sora ş.a.). Marea varietate melodică se datorează

păstrării melodiilor arhaice şi adaptării unora mai noi, de origine liturgică. În ziua de Crăciun începe **c.** *Cu steaua* – prin excelenţă religioasă şi de origine cultă –, cu variantele ei locale *Globul* sau *Luceafărul*, care se cântă până la Bobotează. Colindătorii poartă cu ei o stea împodobită cu hârtii colorate şi iconiţe cu scene biblice. În ajunul Anului Nou se colindă fie **c.** de la Crăciun (fetele şi femeile), fie **c.** agrară, pluguşorul (copiii şi bărbaţii). În unele părţi din Moldova aceste două forme coexistă. În prima zi a Anului Nou urările au forme diferite după zona geografică. În Moldova, se merge cu „semănatul", ca o continuare a „aratului" din seara precedentă, făcându-se urări scurte şi aruncându-se, simbolic, seminţe de cereale. În Muntenia această formă de **c.** se numeşte „sorcovă". Urarea este însoţită de lovituri uşoare cu crengi înflorite, sugerând, ca şi „semănatul", un cult al fertilităţii şi rodniciei. *Vasilca* este o **c.** răspândită în sudul ţării şi are ca element specific un cap de porc (câteodată o păpuşă), ornat cu podoabe stridente, pe care îl poartă colindătorii pe o tavă. Pare a fi o **c.** a ţiganilor casapi de la curţile boiereşti, dar nu este exclus să reprezinte şi perpetuarea unui ancestral cult animalier. Pe arii restrânse se întâlnesc şi forme mai puţin ample de **c.**, cum este cea de Bobotează („chiraleisa" sau „iordănitul"). *Lăzărelul*, de la Sfântul Lazăr, pare a fi o manifestare a unui ritual păstoresc peste care s-au suprapus straturi cu un conţinut ortodox. **C.** de Paşti şi cea de Sfântul Nicolae apar sporadic şi sunt ecouri ale unor obiceiuri religioase din ţările Europei Centrale şi Occidentale. Deşi obiceiul colindatului este răspândit la mai toate popoarele europene, românii l-au păstrat în formele cele mai grăitoare pentru originea şi semnificaţia lui. Elemente ale **c.** se regăsesc în poezia lui St. O. Iosif, Ion Pillat, Lucian Blaga, V. Voiculescu ş.a.

Surse: At. M. Marienescu, *Poezia poporală. Colinde culese şi corese*, Pesta, 1859; Teodor T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iaşi, 1880; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, Bucureşti, 1885; Alexiu Viciu, *Colinde din Ardeal. Datine de Crăciun şi credinţe poporane*, Bucureşti, 1914; Sabin V. Drăgoi, *303 colinde cu text şi melodie*, Craiova, [1930]; Gh. Cucu, *200 colinde populare*, îngr. Constantin Brăiloiu, Bucureşti, 1936; G. Breazul, *Colinde*, Bucureşti, [1938]; Constantin A. Ionescu, *Colinde din Transnistria*, ed. 2, postfaţă Constantin Mohanu, Chişinău, 1994; *Colinde din Ialomiţa*, îngr. Gh. Neagu, Roşiori de Vede, 1946; *La luncile soarelui*, îngr. şi pref. Monica Brătulescu, Bucureşti, 1964; Bartók Béla, *Ethnomusikologische Schriften*, îngr. D. Dille, Budapesta, II, 1966, IV, 1968; *Folclor din Moldova*, I–II, Bucureşti, 1969; *Folclor din Oltenia şi Muntenia*, V, pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1970; *Fântâna dorului. Poezii populare din Ţara Loviştei*, îngr. Constantin Mohanu, Bucureşti, 1975; *Poezia obiceiurilor calendaristice*, îngr. şi pref. N.M. Băieşu, Chişinău, 1975; Constantin Brăiloiu, Emilia Comişel, Tatiana Găluşcă–Crâşmariu, *Folclor din Dobrogea*, pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1978; Lucia Cireş, *Colinde din Moldova*, Iaşi, 1984; *Flori de măr. Din poezia obiceiurilor de iarnă*, îngr. şi postfaţă Sabina Ispas, Bucureşti, 1987; *Colindă-mă, Doamne, colindă! Colinde populare româneşti*, I–II, îngr. şi pref. Iordan Datcu, Bucureşti, 1992; Constantin Brăiloiu, *Colinde și cântece de stea*, îngr. Sabina Ispas, Mihaela Șerbănescu şi Otilia Pop Miculi, București, 1998; Ioan Bocşa, *1484 de colinde cu text şi melodie*, I–II, Cluj-Napoca, 1999; Iosif Herţea, *Colinde româneşti*, Bucureşti, 2000; Ion Cuceu, Maria Cuceu, *Ritualurile agrare românești*, I–II, Cluj-Napoca, 2007–2008; *Colinda în Transilvania. Catalog tipologic muzical*, I–II, îngr. Ileana Szenik şi Ioan Bocșa, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: G. Dem. Teodorescu, *Noţiuni despre colindele române*, Bucureşti, 1879; S. Mangiuca, *Colinda. Originea şi însemnătatea ei astronomică şi călendarică*, „Calendar julian, gregorian şi poporal român", 1882; S. Fl. Marian, *Sărbătorile la români*, I, Bucureşti, 1897; Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români. Crăciunul*, Bucureşti, 1914; Al. Rosetti, *Colindele religioase la români*, Bucureşti, 1920; Constantin Brăiloiu, *Colindele d-lui G. Breazul*, Bucureşti, 1938; G. Breazul, *Colindele.... Întâmpinare critică*, Craiova, [1938]; ed. 2, București, 2007; Ovidiu Bârlea, *Colindatul în Transilvania*, AMET, 1965–1967; Marin Buga, *Tipuri de structuri compoziţionale în colindele româneşti*, REF, 1969, 1; Constantin Mohanu, *Obiceiul colindatului în Ţara Loviştei*, REF, 1970, 3, 4, 6; Gh. Vrabie, *Folclorul*, Bucureşti, 1970, *194–222*; Nicolae Bot, *Contribuţii la cunoaşterea funcţiei colindelor*, AMET, 1971–1973; Mihai Pop, *Obiceiuri tradiţionale româneşti*, Bucureşti, 1976; Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, Bucureşti, 1976, *132–171*; Nicolae Bot, *Funcţiile agrare ale colindatului*, AMET, 1977; Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură poporană românească*, Cluj-Napoca, 1977, *passim*; Octavian Buhociu, *Folclorul de iarnă, ziorile şi poezia păstorească*, Bucureşti, 1979; Lucia Cireş, *Aspecte ale colindatului în Moldova*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; Mihai Coman, *Izvoare mitice*, Bucureşti, 1980; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, I, Bucureşti, 1981, *267–394*; Monica Brătulescu, *Colinda românească – The Romanian Colinda (Winter-Solstice Songs)*, Bucureşti, 1981; Petru Caraman, *Colindatul la români, slavi şi la alte popoare*, îngr. Silvia Ciubotaru, pref. Ovidiu Bârlea, Bucureşti, 1983; Mihai Coman, *Sora Soarelui. Schiţă pentru o frescă mitologică*, Bucureşti, 1983; Lucia Cireş, *Funcţia funebră a colindatului*, ALIL, seria B, t. XXX–XXXI, 1985–1987; Dan Octavian

Cepraga, *Graiurile Domnului: colinda creștină tradițională*, postfață Lorenzo Renzi și Paul H. Stahl, Cluj-Napoca, 1995; Petru Caraman, *Descolindatul în orientul şi sud-estul Europei*, îngr. şi postfaţă Ion H. Ciubotaru, Iaşi, 1997; Constantin Brăiloiu, Sabina Ispas, *Sub aripa cerului. Comentarii etnologice asupra colindei şi colindatului*, Bucureşti, 1998; Vasile V. Filip, *Universul colindelor româneşti (În perspectiva unor structuri de mentalitate arhaică)*, Bucureşti, 1999; Ilie Moise, *Confrerii carpatice de tineret. Ceata de feciori*, Sibiu, 1999; Marin Marian-Bălaşa, *Colinda–epifanie şi sacrosanct*, Bucureşti, 2000; Ioan Brezeanu, *Colindele de la Dunărea de Jos: ritual, poetică*, Galaţi, 2000; Rodica Zane, *Codul poetic al colindelor: principii de codificare*, București, 2004; Cristian-Ioan Istrătescu-Târgoviște, *Originile colindei în spațiul carpato-balcanic românesc*, Timișoara, 2006; Ion Taloș, *Lupta voinicului cu leul. Mit și inițiere în folclorul românesc*, București, 2007; *Colindatul tradițional românesc: sens și simbol*, îngr. şi pref. Sabina Ispas, București, 2007. ***L.Cş.***

COLORIAN, Alexandru (18.III.1896, Bucureşti – 2.X.1971, Bucureşti), poet, editor.

Familia sa era originară din Craiova, mama numindu-se Mina, iar tatăl Iancu Colorian. Urmează la București Liceul „Sf. Sava" și Facultatea de Drept. Mai întâi magistrat militar, trece de la o vreme în avocatură. A debutat cu versuri în „Sărbătoarea eroilor", revistă apărută în 1913–1914 sub redacția lui Eugeniu Sperantia, al cărei spirit se revendică de la programul „poeziei noi", propus de Ovid Densusianu. Poate și din acest motiv **C.** va declara că adevăratul său debut are loc în 1914 la „Vieaţa nouă", unde va colabora până în 1925. Drept mărturie a ataşamentului faţă de revistă şi de mentorul ei, poetul întocmeşte în 1939 antologia *Poeţi de la „Vieaţa nouă"*, publicată însă, „substanţial revăzută", abia în 1968. A mai scris la „Versuri şi proză", publicaţie a lui I.M. Raşcu, în 1930 era în redacţie la „Îndreptar", revistă condusă tot de I.M. Raşcu, iar între 1924 şi 1928 a fost redactor literar la cotidianul „Îndreptarea". A colaborat și la „Lumină nouă", „România", „Universul literar" ş.a. În volum a debutat în 1926 cu *Simple fantezii pentru toamnă*.

Cuvintele înscrise pe frontispiciul revistei „Sărbătoarea eroilor" sunt emblematice, cu unele nuanţe, şi pentru poezia lui **C.**: „Viaţă intensă, clocotitoare, energie, iubire de realitate şi de lumină", după cum versul final din poemul ce dă titlul volumului *Preludii în zori* (1928) îi defineşte starea lirică: „Nestinsă serbare-i fiinţa-mi şi sufletul viaţa îşi cântă". Versurile sunt ale unui macedonskian din a doua fază, a zborului perihelic, fără pandantul poeziei „sociale" din prima etapă a autorului *Nopţilor*, faţă de care lirismul ascensional reprezintă un liman dobândit. La **C.**, acesta e un dat (genuin), aşa încât, lipsită de substanţa dramaticului contrast (raportarea, prin detaşare şi înălţare superbă, la infernul mundan), poezia lui e lipsită şi de fundamentul filosofic-vizionar. Poate şi de aceea vitalismul său este atenuat, ca şi exuberanţa formelor – ce rămân ale unui meridional temperat, trăind discret voluptatea luminii solare şi a succedaneelor ei –, sclipiri de calcare şi irizări de suprafeţe marine, „pulberea de azur" a nisipurilor Balcicului, într-o suită de acuarele ţinând echilibrul între graţie şi sobrietate, între evanescenţa simbolistă şi fermitatea parnasiană a liniilor. O suită asemănătoare, *mutatis mutandis*, este aceea a evocării peisajului natural şi cultural italian: Veneţia, Florenţa, Napoli, Roma, Sicilia („insula soarelui") sau aceea a resuscitării „basmului copilăriei", cu similitudini pillatiene în reconstituirea casei bunicilor etc., dar fără fiorul subiacent al temei trecerii. Ca şi Ion Pillat cel din *Povestea Maicii Domnului*, **C.** compune un lung poem biblic, *Iisus* (1943), urmărind îndeaproape *Evanghelia*, într-o manieră mai degrabă didactică, în care epicul şi descriptivul nu sunt depășite prin fiorul mistic, de presupus în astfel de scrieri. Mai reuşite sunt conturările de figuri din istoria politică naţională sau din cea culturală şi literară românească şi europeană, în care autorul izbuteşte portrete autentice prin înscrierea lor în sfera unor imagini şi cuvinte-cheie proprii fiecărui univers artistic. **C.** a fost unul dintre editorii cei mai avizaţi ai lui M. Eminescu de până la ediţiile devenite clasice (Perpessicius, D. Murăraşu, Petru Creţia, Aurelia Rusu). În editarea poeziilor (1940) el optează nu pentru criteriul cronologic, ci pentru cel al „omogenităţii" de sentiment şi de concepţie şi, pe urmele lui G. Ibrăileanu, pentru „unificarea «radicală»". Ediţia de proză, cea mai

cuprinzătoare de până la data apariţiei ei (1943), conţine, pe lângă antume, şi postumele deja publicate, precum şi şapte titluri inedite. Textele sunt precedate de ample şi erudite studii, putând alcătui – însumate – o carte.

SCRIERI: *Simple fantezii pentru toamnă*, Bucureşti, 1926; *Preludii în zori*, Bucureşti, 1928; *1917. Poeme de război urmate de „Basmul vieţii”*, Bucureşti, 1936; *Exil*, Bucureşti, 1937; *Inscripţii pentru Balcic*, Bucureşti, 1937; *Stampe italice*, Bucureşti, 1939; *Poema eternă. Basmul copilăriei. Basmul iubirii. Basmul morţii*, Bucureşti, 1941; *Poeme alese*, Bucureşti, 1942; *Iisus*, Bucureşti, 1943; *Poeme. Medalioane lirice*, pref. Dumitru Micu, Bucureşti, 1968. **Antologii, ediţii:** M.Eminescu, *Poezii*, introd. edit., Bucureşti, 1940, *Poezii postume*, Bucureşti, [1940] (în colaborare cu Al. Iacobescu), *Proză literară*, introd. edit., Bucureşti, 1943; *Poeţi de la „Vieaţa nouă”*, introd. Dumitru Micu, Bucureşti, 1968.

Repere bibliografice: Perpessicius, *„Preludii în zori”*, CU, 1928, 1304; Romulus Dianu, *„Preludii în zori”*, RP, 1929, 3297; Al. Iacobescu, *„Inscripţii pentru Balcic”*, CRE, 1937, 3545; N. Sorin, *„Inscripţii pentru Balcic”*, ADV, 1937, 16443; Şerban Cioculescu, *O nouă ediţie a poeziilor postume eminesciene*, RFR, 1940, 12; Predescu, *Encicl.*, *208*; D. Caracostea, *„Poeme alese” de Al. Colorian*, AAR, t. LXIII, 1942–1943; Micu, *Început*, *488–489*; Barbu Solacolu, *La mormântul lui Al. Colorian*, VR, 1971, 2; Micu, *Scriitori*, *113–117*; Micu, *Modernismul*, I, *119*, *201*, *311*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *353*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *629–630*. ***N.M., A.N.***

COLOŞENCO, Mircea (3.VI.1938, Căinari–Tighina), istoric literar, editor. Este fiul Nataliei Coloşenco (n. Musteaţă) şi al lui Petre Coloşenco, învăţători. Între 1960 şi 1965 urmează cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza” din Iaşi. În 1969 a absolvit şi cursurile de biblioteconomie ale Bibliotecii Centrale de Stat din Bucureşti. A lucrat ca muncitor, profesor, bibliograf la Biblioteca Municipală Bârlad (1968–1969), redactor la ziarul „Vremea nouă” din Vaslui (1969–1973), corector, apoi muzeograf principal la Muzeul Literaturii Române din Bucureşti (1991–1992), referent de specialitate şi consilier la Direcţia Muzee şi Colecţii, resortul Case Memoriale–Memorialistică din Ministerul Culturii (1993–1998). A colaborat la „Manuscriptum”, „Revista de istorie şi teorie literară”, „Luceafărul”, „Ateneu”, „Steaua”, „Convorbiri literare”, „Dacia literară”, „Academica”, „Jurnalul literar”, „Literatorul” ş.a.

C. este un pasionat scotocitor de arhive, dând la iveală documente pe baza cărora se pot reconstitui laboratorul şi metoda unui scriitor. Este cazul ineditelor lui Ion Barbu (publicate în „Manuscriptum”), autor despre care **C.** a întocmit şi a publicat în 1989 o „biografie documentară” urcând până la primul strămoş atestat (1564), lucrare complexă, depăşind interesul strict al istoriei literare. Investigaţia genealogică amănunţită este urmată de biografia propriu-zisă a scriitorului, oprindu-se la 1925 (anii formaţiei şi ai consacrării) şi fiind completată cu o bibliografie amplă a scrierilor (inclusiv manuscrise) şi a referinţelor critice. Scrupulul pozitivist al documentului, acribia caracterizează şi ediţia Ion Barbu, *Opere* (I–II, 1997–1999). Notele şi comentariile conţin, pe lângă laboratorul creaţiei şi reperele receptării, şi glose etimologice la termeni-cheie ai poemelor. Ediţia Nichita Stănescu, din care au apărut şase volume (2002–2005), este cea mai amplă până în prezent, conţinând şi un tablou al receptării adus la zi. Prin acelaşi profesionalism se distinge ediţia critică G. Bacovia (2001). O ediţie Ion Creangă, în trei volume (1991–1993), realizată în colaborare, porneşte de la cea din 1890. **C.** a mai publicat texte din opera lui Petre Ţuţea (*Lumea ca teatru. Teatrul seminar, Filosofia nuanţelor* ş.a.) şi *Istoria poeziei culte româneşti (1570–1830)* de Al. Alexianu (I–IV, 2001, în colaborare). În fine, editează, singur sau în colaborare, romanele lui Liviu Rebreanu (*Opere*, I–III, 2001), pagini epistolare (2001) şi politice (2002, 2004) ale lui Pamfil Şeicaru, *Opere* de Al. Macedonski (I–III, 2004–2007), *Opera poetică* a lui Nicolae Labiş (I–II, 2005), dar şi câteva antologii tematice de interes în actualitatea vieţii literare. Culegerea *Şapte poeţi clasici români*, subintitulată *Cronologii literare* (2006), strânge laolaltă date biobibliografice despre Anton Pann, M. Eminescu, Al. Macedonski, G. Bacovia, Ion Barbu, Nicolae Labiş, Nichita Stănescu, provenind în general din cronologiile întocmite pentru ediţiile alcătuite de **C.**, cele mai multe în seria tip Pléiade a Fundaţiei Naţionale pentru Ştiinţă şi Artă. Alături de biobibliografia Geo Bogza (2008) şi de ediţiile întocmite de **C.**, aceste cronologii consolidează statutul cercetătorului de arhivă pasionat, tenace şi acribios, vânând tot ce poate da interes palpitant şi culoare unei biografii şi mergând până în pânzele albe pentru a-i da de capăt, incursiunea căpătând nu o dată aspectul ireductibilelor investigaţii de prin romanele poliţiste.

SCRIERI: *Coordonate bârlădene* (în colaborare cu Ştefan Secară), Bârlad, 1969; *Ion Barbu–Dan Barbilian. Biografie documentară (1564–1925)*, Bucureşti, 1989; *Climate*,

Bârlad, 2002; *Nicolae Labiş (1935–1956). Biobibliografie*, Bucureşti, 2005; *Conferinţa (secretă) a Uniunii Scriitorilor din iulie 1955*, Bucureşti, 2006; *Şapte poeţi clasici români: Anton Pann, M. Eminescu, Al. Macedonski, Ion Barbu, G. Bacovia, Nicolae Labiş, Nichita Stănescu. Cronologii literare*, Bucureşti, 2006; *Geo Bogza (1908-1993). Biobibliografie*, Ploieşti, 2008. **Ediţii:** Ion Creangă, *Scrieri*, I–III, Galaţi, 1991–1993 (în colaborare); Petre Ţuţea, *Lumea ca teatru. Teatrul seminar*, pref. edit., Bucureşti, 1993, *Filosofia nuanţelor*, pref. edit., postfaţă Sorin Pavel, Iaşi, 1995 (în colaborare cu Sergiu Coloşenco); Ion Barbu, *Opere,* I–II, pref. edit., Cluj-Napoca, 1997–1999, *Opere*, I–II, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2000; B.P. Hasdeu, *Protocoalele şedinţelor de spiritism*, pref. edit., Bucureşti, 2000 (în colaborare cu Jenica Tabacu); Al. Alexianu, *Istoria poeziei culte româneşti (1570–1830)*, I–IV, pref. I.C. Chiţimia, Bucureşti, 2001 (în colaborare); G. Bacovia, *Opere*, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2001; ed. 2, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2012; Liviu Rebreanu, *Opere,* I–III, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2001 (în colaborare cu Ilderim Rebreanu); Pamfil Şeicaru, *Epistolar. Scrisori din exil*, Bucureşti, 2001 (în colaborare cu Sergiu Coloşenco), *Politica aistorică a României*, pref. edit., Bucureşti, 2002, *Balcanizare asasină. De la naţionalism la extremism*, pref. edit., Bucureşti, 2004 (în colaborare cu Sergiu Coloşenco); Nichita Stănescu, *Opere*, I–VI, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2002–2005; Al. Macedonski, *Opere*, I–III, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2004–2007; Nicolae Labiş, *Opera poetică*, I–II, Chişinău, 2005; M. Eminescu, *Poezii*, Iaşi, 2005; *Realism, pornografie şi moralitate în artă*, pref. edit., Iaşi, 2008; *Delictul literar: imitaţie, copie, plagiat. Istoria negativă a literaturii române 1882–1937*, pref. edit., Iaşi, 2011; *Ion Luca Caragiale, plagiatorul plagiat*, Ploieşti, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Documente Ion Barbu*, RL, 1990, 10; Florin Faifer, *Preludiu la o exegeză*, CRC, 1990, 20; Liviu Grăsoiu, *Încă se poate*, L, 1999, 43; Marin Mincu, *Barbiana*, RL, 2000, 13; Gellu Dorian, *„Climate”*, CL, 2003, 5; Mihai Zamfir, *Memorie bolnavă*, RL, 2007, 3, 5. ***N.M.***

COLUMNA, publicaţie care apare din 1985 la Roma, în Italia, editată de Asociaţia Culturală Dacia, lunar din 1985, apoi bimestrial până în 1989 şi trimestrial după această dată, sub conducerea unui comitet format din compozitorul Roman Vlad şi muziciana Ioana Ungureanu, profesorii Ioan Guţia, Dinu Adameşteanu şi Elena Scopel, actorul Cristea Avram şi soprana Virginia Zeani. În **C.** se publică, de regulă în italiană, dar şi în româneşte, microantologii din creaţia lui Eminescu, Octavian Goga, Ion Pillat, Liviu Rebreanu, a Anei Blandiana ş.a, selecţii semnificative din folclorul românesc şi comentarii privind tradiţiile spirituale naţionale. Îşi găsesc locul şi articole cu caracter istoric. În principal, revista caută să definească spaţiul cultural românesc şi să nuanţeze prin exemplificări relevante deschiderea universală şi europeană a culturii româneşti. Din 1995, litografiată, **C.** devine buletinul Comunităţii Ortodoxe Române din Roma. ***N.F.***

COLUMNA LUI TRAIAN, publicaţie ştiinţifică şi culturală editată la Bucureşti în intervalele 2 martie 1870 – mai 1875, ianuarie 1876 – decembrie 1877 şi ianuarie 1882 – decembrie 1883. Până în septembrie 1870 apare de două ori pe săptămână, pentru a ieşi apoi săptămânal; din 15 septembrie 1872 devine bilunară, iar de la 1 iunie 1873 lunară. Periodicul e condus, la fel cu gazeta politică şi literară „Traian”, pe care o continuă, de B.P. Hasdeu. În primii ani (1870–1871) predomină preocupările politice, Hasdeu păstrând, în bună măsură, nu numai direcţia de acţiune, ci şi mijloacele publicistice întrebuinţate până atunci. Este criticat guvernul de coaliţie conservator-liberal, este atacat deseori Mihail Kogălniceanu, ministru de interne, acuzat de a fi instaurat un regim personal; împotriva lui Carol I şi a celor ce îl susţin se scriu diatribe necruţătoare, deşi uneori antidinasticismul savantului se tempereazã din motive de tactică. Cu timpul însă interesul lui Hasdeu pentru lupta politică se atenuează. Articolele politice apar mai rar din 1872, editorialul va fi înlocuit cu studii ştiinţifice sau cu versuri, iar din 1875 revista capătă un caracter preponderent ştiinţific şi literar. Această transformare este, de altfel, comentată chiar de Hasdeu într-un articol-program din primul număr al anului 1876, în care arată că periodicul va urmări probleme de strictă specialitate, din domeniile istoriei, lingvisticii şi „psicologiei poporane”, cu o mare grijă pentru elementul autohton şi balcanic, pentru culegerea de material. Colaboratorii politici, alături de Hasdeu, care este autorul celor mai multe editoriale şi articole de polemică, sunt G. Missail, N.V. Scurtescu, Gr. G. Tocilescu şi, în 1877, D.A. Sturdza. Hasdeu publică şi contribuţii de istorie sau lingvistică, articole de critică literară, note polemice împotriva Junimii, continuând astfel campania din „Traian”, versuri, precum şi comedia

Trei crai de la răsărit (sub titlul *Orthonerozia*). Cu scrieri literare colaborează V. Alecsandri, G. Barițiu, G. Sion, Iosif Vulcan, N.V. Scurtescu, Mihail Zamphirescu, Matilda Cugler-Poni, Aron Densușianu, M. Gregoriady de Bonacchi, Ciru Oeconomu. Lui N. Nicoleanu şi Al. Depărăţeanu li se tipăresc postum câteva scrieri. Piesa istorică *Dan şi Ancuţa* îi aparţine lui N.V. Scurtescu, iar drama într-un act *Monumentul de la Călugăreni* lui Vasile Maniu. Alăturându-se lui Hasdeu, Aron Densuşianu atacă, în *Poeziile lui Gr. Alexandrescu*, „noua direcţie" maioresciană, încercând să susţină că Titu Maiorescu ar fi plagiat teoriile estetice ale filosofului german F. T. Vischer. Un amplu studiu al lui Z. Demarat despre Homer, articole şi studii istorice de A.I. Odobescu, A.D. Xenopol, Al. Papadopol-Calimah, C. Esarcu, Gr. G. Tocilescu, contribuţiile de filologie ale lui M. Gaster sau cele pedagogice ale lui B. Constantinescu stau alături de numeroasele scrieri ştiinţifice ale lui Hasdeu. La 7 martie 1872 se tipăreşte articolul *Misiunea preotului la sate*, semnat „preot I. Creangă". Cu un text de G. Missail, *Datinile, obiceiurile şi tradiţiunile poporului român*, din păcate fără valoare ştiinţifică, se inaugurează rubrica de folclor a revistei, în care, alături de preţioase studii şi comentarii datorate lui Hasdeu, se face loc unui bogat material folcloric din toate regiunile româneşti, cules de S.Fl. Marian, D. Miron (balade sârbeşti, basme şi doine), A. Vodă, Miron Pompiliu, G. Dem. Teodorescu, Gr. G. Tocilescu, Petre Ispirescu, I. Procopovici (doine din Bucovina) şi P. Olteanu (doine din Haţeg). Se republică balade din colecţia lui At. M. Marienescu, iar C.D. Aricescu semnează o încercare biografică dedicată lui Iancu Jianu, însoţită de literatură populară închinată celebrului haiduc, şi, tot el, un *Cântec poporan despre Eliad*; anecdote şi satire „colportează" P. Ispirescu şi S.Fl. Marian. Numeroase studii de folclor şi de etnografie, precum şi recenzii despre colecţiile de literatură populară (colecţia lui N.A. Caranfil, apărută la Huşi în 1872, sau cea de cântece bulgăreşti a lui V. Ciolac din 1872), aparţin tot directorului revistei, care la rubrica de bibliografie semnalează şi lucrări sau reviste de folcloristică din străinătate. Alte articole dedicate folclorului scriu Aron Densuşianu, Em. Kretzulescu, G. Dem. Teodorescu, A.D. Xenopol (*Ceva despre literatura poporană*, republicat din „Convorbiri literare"), Gr. G. Tocilescu, Petre Ispirescu, M. Gaster, Gh. Chiţu. Prin aceste contribuţii, în primul rând prin cele ale lui Hasdeu, care deschid drumul cercetării comparative în folclor, şi prin textele populare publicate, revista este una dintre cele mai însemnate publicaţii folcloristice din secolul al XIX-lea. ***R.Z.***

COMAN, Dan (27.VII.1975, Gersa, j. Bistriţa-Năsăud), poet, prozator. Este fiul Eugeniei Coman (n. Muthi), învăţătoare, şi al lui George Răţoi, preot. Urmează cursurile școlii generale în comuna natală (1982–1989), Liceul „George Coşbuc" din Bistriţa (1989–1993), după care devine student al Facultăţii de Filosofie „Avram Iancu" din Cluj-Napoca (1995–1998). Din 2000 este profesor de ştiinţe socio-umane la Liceul cu Program Sportiv din Bistriţa. În 2010 beneficiază de o bursă oferită de Akademie Schloss Solitude (Germania). Debutează ca licean, în 1993, cu o poezie în revista „Minerva" din Bistriţa, iar doi ani mai târziu publică mai multe texte în volumul colectiv *Camera*. Prima plachetă personală de versuri, *Anul cârtiţei galbene* (2003), îl impune pe **C**. drept unul dintre poeţii apreciaţi ai generaţiei 2000. Este prezent în numeroase antologii, printre care *Generaţia 2000*, coordonată de Marin Mincu (2004). Alcătuiește, în colaborare cu Petru Romoșan, antologia *Compania poeților tineri în 100 de titluri* (2011).

În poezie **C.** dezvoltă o temă identitară, care începe să prindă contur odată cu *Anul cârtiţei galbene*. Multe poeme au la bază un algoritm al autoreferenţialităţii. Sinele trece prin diferite forme de descompunere şi recompunere, iar percepţia acestuia este una elastică, reuşind să aducă în acelaşi plan semnele interiorităţii şi universul spectacular al obiectelor din jur. Miza nu rezidă doar în procesele de transformare şi identificare, ci mai ales în autonomia noii realităţi paradoxale create. Această suprapunere de măşti funcţionează pe mai multe paliere ale textului. Imagini de sorginte suprarealistă se dizolvă într-un flux pseudonarativ ce le conferă o prezenţă mai dinamică. De multe ori identitate înseamnă identificare cu prezenţele din jur, plonjare în ele sau invers: „o femeie tâmpită care-şi freacă oasele de oasele mele/ şi care scrâşneşte din dinţi cu dinţii mei./ îi imit mişcările îi torn apă clocotită peste obraz o stâlcesc în bătaie/ nici o reacţie./ o femeie bolnăvicioasă care nu-mi dă pace să mă plimb/ se chirceşte mereu din cauza oboselii/ iar capul i se umflă gata să-mi spargă tâmplele" (*veştile din gersa. către cordoba*). Poemele filtrează amănuntul cotidian cu întreaga lui istorie printr-un imaginar suprarealist. Procedeul este reluat

în *Ghinga* (2005), dar aici tema identității nu se mai realizează prin migraţia sinelui în alte prezenţe, ci printr-o exacerbare la toate nivelurile a eului. Autoironia este atât de pronunţată încât poate fi confundată cu absenţa ei – un narcisism exagerat până la disoluţia sinelui. De altfel, ca să ajungă mai în miezul lucrurilor, poetul creează derută, propune false direcţii, pe care le urmează totuşi dintr-un sentiment al gratuității în spatele căreia stă ascuns, semitreaz, frisonul nevrotic: „tulbur peste măsură. Nu cunosc pe nimeni care să-mi reziste./ sunt un bărbat cum nu vă puteţi imagina./ ca să nu plesnesc de spaimă mă izbesc de o mie de ori/ de peretele camerei./ însă nu vă arăt. Nu arăt nimic nimănui./ un bărbat teribil. Sunt un bărbat/ cum nu vă puteţi imagina”. Şi în cazul versurilor din acest volum, narativitatea sau pseudonarativitatea leagă între ele elipsele semantice şi conturează o realitate poetică a extinderii continue într-un spaţiu fatalmente limitat. Cele două prime volume au fost republicate sub titlul *d great coman* (2007). De o cu totul altă factură sunt poemele din *Dicţionarul Mara. Ghidul tatălui: 0–2 ani* (2009). **C.** creează acum un univers afectiv domestic, unde prezenţele ce-l însufleţesc îşi regăsesc raţiunea de a fi şi se redefinesc în funcţie de noul născut (fetiţa Mara) care, odată cu venirea sa pe lume, face ca lucrurile vechi şi cunoscute să poată fi privite și de ceilalți ca pentru prima dată. Lumea e un decor primitor, iar micile lui amănunte vibrează în nostalgia prezentului. Dragostea e ceva imponderabil, e ceva dincolo de linişte, ascuns în paradisul discret al trăirii împreună: „stau cu mara la geam. e o zi frumoasă de iarnă/ şi ninge şi noi mâncăm măr ras cu biscuiţi şi/ nu spunem nimic./ fiecare cu linguriţa lui,/ fiecare cu câte-o dimineaţă de iarnă în faţă./ uneori ne oprim din mâncat şi/ ne turtim nasurile de geam şi/ stăm aşa fără să spunem nimic/ şi respiraţia mea îmi încălzeşte încet faţa/ şi încet-încet respiraţia marei/ încălzeşte tot parcul” (*măr cu biscuiţi*). Tema identităţii capătă, aşadar, o nouă valenţă. Lumea e lumea împreună cu Mara, iar cei care gravitează grijulii în juru-i abia îşi mai amintesc că au fost vreodată altceva decât „nişte mecanisme sigure de îngrijit mara”. Dincolo de universul domestic, dincolo de sensibilitatea născută din asimilarea unui segment privilegiat al biografiei, poezia lui **C.** atinge în această etapă acea simplitate a esenţelor vii şi interiorizate, eliberate neostentativ, firesc, dar păstrând totodată şi unele efecte de stil cultivate anterior. Cartea de proză *Irezistibil* (2010) poate fi citită ca un roman, deşi cele cinci secvenţe ale sale păstrează un anumit grad de autonomie. Fiecare e o variantă de punere în act a disoluţiei personale a autorului. Loviturile de graţie vizează în primul rând morala lui. El ajunge să fie de toate: hoţ, adulter, fals prieten, plagiator etc. Şi asta n-ar surprinde într-atât dacă derapajele n-ar fi trecute prin filtrul unei autocontemplaţii de-a dreptul hipnotice: „d great coman, d great coman”. Ultimele două secvenţe sunt cele mai relevante pentru întreg. Protagonistul vorbeşte fluent şi scrie literatură într-o limbă pe care de fapt nu o înţelege. Aceasta poate fi considerată drept cea mai bună traducere a stării de neputinţă a cuiva depăşit cu totul de propria imagine exterioară – un profil existenţial aflat în devenire, dar resimţit ca străin. Romanul e orientat astfel spre un existenţialism intens ce-i motivează lui **C.** automistificarea la care a recurs pentru a forţa limitele înţelegerii de sine. *Irezistibil* propune atât la nivel secvenţial, cât şi la nivelul întregului o viziune asupra identităţii alienate şi prăbuşite într-un „eu“ imprecis. În paginile din *Parohia* (2012) tehnicile prozastice şi cele poetice fuzionează. Deşi epicul este segmentat şi cronologia fluctuează, însumarea textelor – echivalente cu mici povestiri cvasiautonome – conturează o lume particulară ale cărei semne distincte depind în exclusivitate de modalităţile prismatice ale privirii personajului-narator. Relatarea nudă a faptului divers alternează cu poezia trăirii plenare a vârstelor copilăriei. Dar, şi în cazul acestui demers, se insinuează o pistă falsă: copilul surprins în etapa formării sale are „inocenta” vârstă de treizeci de ani.

SCRIERI: *Anul cârtiţei galbene*, Iaşi, 2003; ed. 2, pref. Nicolae Ţone, Bucureşti, 2004; *Ghinga*, Bucureşti, 2005; *d great coman*, Bucureşti, 2007; *Dicţionarul Mara. Ghidul tatălui: 0–2 ani*, Chişinău, 2009; *Irezistibil*, Bucureşti, 2010; *Parohia*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Cristian Livescu, *Hieroglifele fricii*, CL, 2003, 10; Cistelecan, *Al doilea top*, *159–160*; Raluca Dună, *Despre trup, cu furie şi frică*, ALA, 2005, 750; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Chiriaşul morţii*, ALA, 2005, 764; Cristea-Enache, *București*, *599–603*; Ştefania Mincu, *Despre starea poeziei*, II, Constanța, 2007, *123–131*; Doina Ioanid, *Când poezia e poezie*, OC, 2009, 483; Luminiţa Corneanu, *„Irezistibil”*, RL, 2010, 43; Chioaru, *Noi developări*, *99–102*; Şerban Axinte, *Autorul condamnat la moarte*, OC, 2011, 573; Soviany, *Cinci decenii*, II, *169–173*; Marius Chivu, *Amintiri din parohie*, DM, 2012, 428. ***Ș.A.***

COMAN, Marian (22.V.1977, Mangalia), prozator, gazetar. Este fiul Elenei Coman (n. Neagu), contabilă, și al lui Marin Coman, ofițer în marina militară. A studiat la Colegiul Economic „Ion Ghica" din Brăila (1991–1995) și la Facultatea de Psihologie din cadrul Universității „Petre Andrei" din Iași (1995–2000). A fost redactor la cotidianul brăilean „Libertatea" (2000) și la „Monitorul de Brăila" (2001), coordonator de proiecte și fondator al ziarului „Brăileanul" (2000–2001), secretar de redacție și redactor-șef adjunct la „Monitorul de Galați" (2001–2002) , secretar general de redacție, redactor-șef adjunct și redactor-șef la „Obiectiv – Vocea Brăilei" (din 2002). De asemenea, a lucrat din 2011 ca realizator TV pentru Realitatea TV Galați–Brăila. În perioada 2002–2007 a realizat suplimentele SF săptămânale „Monitorul SF" (în „Monitorul de Galaţi" şi „Monitorul de Brăila") şi „Literatura şi artele imaginarului" (în „Obiectiv – Vocea Brăilei"). În 2010–2011 a realizat revista „Obiectiv cultural", supliment lunar al cotidianului „Obiectiv – Vocea Brăilei". Din 2012 este scenarist pentru revista de benzi desenate „HAC!", unde sub titlul *Harap Alb continuă* a imaginat pe suportul poveștii lui Ion Creangă o mitologie derivată din *Getica* lui Vasile Pârvan și din ficțiunile lui J.R.R. Tolkien. A debutat cu grafică în „Jurnalul SF" (noiembrie 1994) și literar cu povestirea *Drumul spre iad* în suplimentul „Supernova" al cotidianului „Evenimentul" din Iași (1995). O selecție a bogatei activități publicistice apare în volumul *Teoria flegmei. Apel la mitocănie* (2008). Este prezent în mai multe antologii SF.

Genul predilect al lui **C.** este povestirea fantastică plasată într-un univers infantil simultan liric și traumatic, în care oroarea survine mai curând ca sugestie de subsol decât ca element grafic explicit. Textele din volumul de debut *Nopţi albe, zile negre. Povestea unui sinucigaș și povestirile mele* (2005) sunt inserate într-o ramă atât narativă (moartea unui prieten), cât și metanarativă (autorul își prezintă și comentează prozele), însă dincolo de această punere în scenă, care nu eludează caracterul foarte inegal al pieselor, se rețin înainte de toate atmosfera de coșmar vag și recurența câtorva teme (universuri comunicante, cărți misterioase, irumperea răului și a morții din cotidianul cel mai banal). O evoluție se remarcă în volumul *Testamentul de ciocolată* (2007), indexabil ca roman sau ca povestiri cu elemente comune de atmosferă, personaje și anecdotică. În textul titular decorul este un orfelinat care poate fi și o casă de corecție ori un ospiciu. **C.** introduce în rețeaua infantilă de fantasme ludice și erotice un fantastic de nuanță horror. Realitățile se întrepătrund, morții se amestecă printre cei vii, iar explicațiile acestui melanj mişcător oscilează la rândul lor între o fantezie gotică și delirul unui pacient alienat.

SCRIERI: *Nopţi albe, zile negre. Povestea unui sinucigaș și povestirile mele*, pref. Michael Haulică, București, 2005; *Testamentul de ciocolată*, București, 2007; *Teoria flegmei. Apel la mitocănie*, București, 2008.

Repere bibliografice: Mircea Pricăjan, *Albe şi negre: divina tragedie*, F, 2006, 10; Opriță, *Cronici*, *196–203*. ***M.I.***

COMAN, Mihai (26.III.1953, Făgăraş), antropolog. Este fiul Silviei Coman (n. Săvuleanu) şi al lui Tiberiu Coman, medici. **C.** a făcut şcoala primară şi liceul la Făgăraş (1960–1972), urmând apoi cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1972–1976), susținând aici o teză de doctorat în 1985. Mai întâi profesor de limba franceză şi limba şi literatura română în Bucureşti (1976–1983), ulterior lucrează ca redactor la „Scânteia tineretului", fiind, între 1987 şi 1989, secretar responsabil de redacţie. Redactor la Editura Ion Creangă (din decembrie 1989), este apoi conferenţiar (1990), profesor (1995) şi decan (din 2004) la Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării din Bucureşti. A mai ţinut prelegeri la universităţi din SUA (1991) şi Canada (1992). A publicat numeroase volume privind teoria și istoria mass media: *Introducere în sistemul mass media* (1999), *Mass media în România post-comunistă* (2003), *Mass media, mit și ritual. O perspectivă antropologică* (2003). A coordonat *Manual de jurnalism* (I–II, 1998–1999), lucrare de pionierat în România.

Primele lucrări ale lui **C.**, *Izvoare mitice* (1980) şi *Sora Soarelui. Schiţă pentru o frescă mitologică* (1983), reprezintă investigaţii în maniera şcolii comparatiste asupra topoilor culturali arhaici, identificabili în textele folclorice româneşti. Fără a plăti tribut exagerărilor tracizante şi utilizând subiecte preluate îndeosebi din lucrările lui Georges Dumézil, aceste studii sunt centrate mai ales pe riturile de iniţiere din colindele de fecior şi din cântecul epic, precum şi pe modelele cosmogonice identificate în legendele populare. Modificarea de perspectivă metodologică este evidentă în *Mitos şi epos* (1985), unde sunt dezbătute concepte fundamentale precum mit, gen literar, transformare narativă şi inversiune simbolică, într-o tehnică de cercetare ținând îndeosebi de antropologia cognitivă. Aceeaşi metodă este pusă în aplicare

în *Mitologie populară românească* (I–II, 1986–1988), consacrată bestiarului zoomorf folcloric. Interesul lucrării rezidă nu atât în excursurile comparatiste sau istorice, cât în prezentarea conexiunilor dintre diferitele unităţi constitutive în cadrul limbajului culturii populare. Volumul al doilea propune în final clasificarea tuturor acestor reprezentări atât pe criteriul conexiunilor sintagmatice (figuri care se opun, figuri care se asociază), cât şi în funcţie de zece clase cu caracter paradigmatic. *Punctul şi spirala* (1991) accentuează preocupările metodologice, definind conceptele operaţionale şi statutul antropologiei culturale în perimetrul ştiinţelor umaniste. În cele două volume de *Mitologie populară românească*, preluate sintetic în *Bestiarul mitologic românesc* (1996), simbolurile asupra cărora s-a oprit autorul sunt privite într-un context larg. Antropologia culturală pentru care optează vede în mitologie un sistem integrator, un limbaj „prin care semnele şi microsistemele unei culturi sunt puse în relaţie, sunt asamblate într-un vast model epistemologic". **C.** înţelege prin mitologie un metalimbaj simbolic şi narativ, o unealtă prin care omul arhaic „poate experimenta diverse strategii şi posibilităţi de cunoaştere, de ordonare şi luare în posesie a universului înconjurător". Limbajul mitologic se bazează pe mecanismele subtile ale naraţiunii; studiul foloseşte „toate ipostazele naraţiunii şi toate variantele semnelor mitologice", ipostaze exprimate de texte cu bogate implicaţii simbolice: legende etiologice, colinde, cântece, bocete, balade fantastice, familiale, ghicitori ş.a. **C.** este convins că sistemul mitologiei populare nu poate fi reconstituit şi înţeles decât cu ajutorul unei metode de abordare globală. A încercat, de aceea, să refacă limbajul mitologiei populare aşa cum a funcţionat el în interiorul culturii tradiţionale. A început cu bestiarul, pentru că „animalele sunt o realitate imediată, o prezenţă decisivă pentru bunul mers al vieţii şi gospodăriei tradiţionale". **C.** a intenţionat să fie astfel cât mai aproape de spiritul şi de logica de adâncime a domeniului investigat, renunţând la analizele speculative și la ipotezele himerice. Cartea lui nu este doar o înlănţuire de texte bine scrise, ci şi o contribuţie la descoperirea mecanismelor care determină gramatica mitologiei. Ultimele articole din carte arată o deplasare a interesului către problemele schimbărilor culturale în consens cu tendinţele moderne, preocupate de dialogul intercultural şi de mecanismele de transformare, care determină evoluţia textelor culturale între epoci sau circulaţia lor de la un areal cultural la altul.

SCRIERI: *Izvoare mitice*, Bucureşti, 1980; *Sora Soarelui. Schiță pentru o frescă mitologică*, Bucureşti, 1983; *Mitos şi epos. Studii asupra transformărilor narative*, Bucureşti, 1985; *Mitologie populară românească*, I–II, Bucureşti, 1986–1988; *Punctul şi spirala*, Bucureşti, 1991; *Bestiarul mitologic românesc*, Bucureşti, 1996; *Manual de jurnalism* (în colaborare), I–II, Iași, 1998–1999; ed. 3, Iași, 2009; *Introducere în sistemul mass media*, Iași, 1999; ed. 3, Iași, 2007; *Mass media în România postcomunistă*, Iași, 2003; *Mass media, mit și ritual. O perspectivă antropologică*, Iași, 2003; *Introducere în antropologia culturală. Mitul și ritul*, Iași, 2008; *Studii de mitologie*, București, 2009.

Repere bibliografice: Nicolae Iliescu, *„Izvoare mitice"*, CNT, 1980, 37; Dan C. Mihăilescu, *Prolegomene la un sistem antropologic*, LCF, 1980, 37; Nora Rebreanu, *„Mitologie populară românească. II: Vieţuitoarele văzhudului"*, REF, 1980, 6; Ştefan Borbély, *„Izvoare mitice"*, VTRA, 1981, 2; Sorin Titel, *Pasiune şi erudiţie*, RL, 1981, 24; Paul Drogeanu, *Reinterpretarea izvoarelor*, LCF, 1981, 26; Ciobanu, *Opera, 295–299*; Ion Taloş, *„Mitos şi epos"*, TR, 1985, 44; Valeriu Cristea, *„Mitologie populară românească"*, RL, 1987, 1; Ioana Bot, *„Mitos şi epos"*, AAF, 1987; Sanda Cordoş, *„Mitologie populară românească"*, AAF, 1987; Ţeposu, *Istoria, 170–171*; Muthu, *Cântecul, 28–34*; Iordan Datcu, *„Bestiarul mitologic românesc"*, RL, 1997, 41; Marius Radu, *„Bestiarul mitologic românesc"*, „Altarul Banatului", 1997, 46; Datcu, *Dicţ. etnolog., 253–255;* Eleonora Sava, *O enciclopedie ca un roman*, ST, 2008, 11–12. ***I.D.***

COMARNESCU, Petru (23.XI.1905, Iaşi – 27.XI.1970, Bucureşti), eseist, critic literar, memorialist, traducător.

Era cel de-al treilea copil al Elenei Comarnescu (n. Cernătescu), institutoare, şi al lui Petru Comarnescu, funcţionar; familia mamei se înrudea cu cea a mitropolitului Veniamin Costache. Face şcoala primară (1912–1916) şi liceul la Iaşi (1916–1919, Liceul Naţional) şi la Bucureşti (1919–1924, Colegiul Naţional „Sf. Sava", unde înfiinţează şi scrie la revista societăţii literare a şcolii). Urmează apoi Şcoala pentru Ofiţeri de Rezervă de Artilerie (Craiova, 1924–1925). După studii de drept (licenţa în 1928), de litere şi filosofie (licenţa în 1929) la

Universitatea din Bucureşti, pleacă în SUA ca bursier (1929–1931) şi îşi ia doctoratul în filosofie (1931) la University of Southern California (Los Angeles) cu teza *The Nature of Beauty and Its Relations to Goodness*, tradusă în româneşte sub titlul *Kalokagathon* (1946). În 1933 a fost numit inspector la Direcţia Generală a Teatrelor din Ministerul Instrucţiunii şi Artelor şi, în acelaşi an, redactor la Editura Fundaţiilor Regale; în redacţie la „Vremea" (1932–1938) şi la „Revista Fundaţiilor Regale", între 1944 şi 1948 lucrează ca redactor la „Timpul", în 1946 la „Naţiunea", iar până în 1952 la „Universul", până în 1951 fiind şi redactor la Editura de Stat pentru Literatura şi Artă, după desfiinţarea Editurii Fundaţiilor Regale. În 1952 este concediat de peste tot şi i se interzice să publice. Se va îndrepta aproape exclusiv spre critica de artă şi pentru că prietenul său, Ionel Jianu, care era şeful redacţiei de artă plastică la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, i-a înlesnit colaborarea cu această redacţie; va publica, până în 1955, sub pseudonimul Anton Coman.

Bibliografia scrierilor lui **C.** despre arta românească e imensă: de la frescele Voroneţului până la operele celor mai importanţi pictori, sculptori, graficieni din secolul al XX-lea. După un debut semnificativ în 1925 la revista „Lumea" din Iaşi, la numai douăzeci şi unu de ani începe să lucreze într-o redacţie, aceea a revistei „Rampa"; articolele sale de aici sunt scrise cu nerv, cu un anume aplomb şi vădesc dorinţa de a-şi spune părerea despre cele mai acute probleme ale contemporaneităţii. Se va impune cu adevărat în 1927, anul în care va fi desemnat să redacteze pagina culturală a ziarului „Politica" – unde semna şi cu pseudonimele Radu Veniamin, Petru de Lozia, Jim Wallace ş.a. şi unde publicase chiar un „roman sportiv" intitulat *Tragica viaţă a jocheului Stewer* –, notorietatea datorându-se însă atât comentariilor şi cronicilor sale, cât şi iniţierii unei anchete privind specificul naţional. La începutul lui 1929, după ce preia pagina culturală a ziarului „Ultima oră", **C.** poartă o polemică vehementă cu „Gândirea", revista condusă de Nichifor Crainic; obiectul polemicii va fi poezia lui Lucian Blaga, faţă de care el îşi exprima o admiraţie entuziastă şi era indignat de ceea ce i se părea a fi o insuficientă înţelegere din partea „Gândirii". De asemenea, în 1928–1929 „Tiparniţa literară" (ai cărei directori erau **C.**, pe atunci în vârstă de douăzeci şi trei de ani, şi Camil Baltazar) îşi va defini o atitudine clară faţă de tradiţionalism şi îndeosebi faţă de excesele recent constituitului grup al „Crinului alb", reprobând „înşiruirea de înjurături şi acuzaţii aduse generaţiei precedente". Punctul său de vedere va fi formulat limpede în paginile „Caietelor semestriale de sinteză naţională în cadrul secolului XX", cum se subintitula revista „Acţiune şi reacţiune", editată în 1929–1930; caietele, se spunea pe copertă, erau „scrise de Petru Comarnescu, Ion Jianu, Constantin Noica, Mihail Polihroniade". **C.** se declara aici fără rezerve împotriva celor care „din ignoranţă cred că tradiţia este un obstacol înaintea progresului, că ea opreşte mersul vieţii şi mai ales puterea de înnoire"; dar se opune cu aceeaşi energie ideii că tradiţia „vede în trecut numai binele, şi în prezent numai răul". Adoptând o atitudine echilibrată, el explică tradiţia nu numai ca pe o putere ce dă „încredere în viitor şi mândrie faţă de trecut", ci şi ca pe un element capabil să realizeze unitatea sufletească a unui popor. Şi când iniţiază, în 1932, Asociaţia de Arte, Litere şi Filosofie Criterion, programul avea în vedere „noua spiritualitate" ca sinteză a tendinţelor mai multor generaţii, numită de el „completitudine". Ciclurile de conferinţe organizate de grupare, ca şi revista omonimă (1934–1935), la care rolul lui **C.** este esenţial, au avut un ecou deosebit în epocă. Dar valoarea culturii lui filosofice nu a fost apreciată în anii agitaţi de la începutul deceniului al patrulea; mai uşor s-a observat participarea lui la controversele zgomotoase decât încercarea de a construi un principiu echilibrat al filosofiei culturii. Surprinde, de asemenea, faptul că nici după susţinerea doctoratului la una dintre cele mai reputate universităţi americane nu s-a acordat atenţie contribuţiilor sale teoretice. Şi-a publicat teza abia după cincisprezece ani, fără să fi adus modificări esenţiale formei iniţiale. În versiunea românească atât titlul, *Kalokagathon*, cât şi subtitlul, *Cercetare a corelaţiilor etico-estetice în artă şi în realizarea de sine*, indică mai explicit viziunea lui **C.**: adaosul însuşi al titlului, de rezonanţă aristotelică, este semnificativ şi autorul îl justifică lămuritor: „I-am dat titlul simbolic de *Kalokagathon* tocmai pentru a sublinia apartenenţa noastră la o concepţie antică pe care am căutat s-o descifrăm în cadrul vieţii contemporane". Misiunea filosofiei constă, după **C.**, „în crearea unor viziuni sistematice ale realităţii ca

întreg”. Aderând la ideile lui Benedetto Croce, el consideră că „întrucât cunoaşterea noastră este mai întâi perceptuală şi apoi conceptuală sau ideală, esteticul stă la baza cunoaşterii umane”. Opinia lui, potrivit căreia imaginaţia e reală, era substanţial amendată de un criticism de provenienţă kantiană: esteticianul credea în valoarea şi în semnificaţia realului obiectiv, a realităţii naturii, a omului (deopotrivă a naturii şi a colectivităţii) şi nu concepea o artă în substanţa căreia să nu se redescopere lumea realului. De aceea, un lucru care a putut să pară de neînţeles s-a produs cu opţiunile comentatorului fenomenelor moderne: foarte receptiv la manifestările novatoare (nu se poate face abstracţie de importanţa pe care studiile sale au avut-o pentru recunoaşterea creaţiei brâncuşiene, a unor muzicieni contemporani, mai târziu a lui Ion Ţuculescu), nu a acceptat niciodată suprarealismul. Opunându-se suprarealismului, **C.** va accepta în schimb programul expresionismului, „generalizare şi fundament pentru alte explicaţii”. Singurul element important al teoriei expresioniste asupra căruia insistă este empatia (termenul însă a apărut în opera unor esteticieni – îndeosebi Wilhelm Worringer – care nu aveau în vedere neapărat expresionismul şi de la care l-au preluat partizanii curentului). Concluzia lui **C.** răstoarnă, de fapt, raportul worringerian: nu arta imprimă mişcare vieţii emoţionale, ci activitatea estetică este aceea care exprimă „impresiile eterogene”, ce constituie „viaţa fenomenală”. În această ordine a ideilor, a raporturilor dintre viaţă şi artă, se vădeşte spiritul clasicist: pe urmele vechilor greci, **C.** consideră viaţa ca pe „un proces creator similar construcţiei unei opere de artă”, un proces care se desfăşoară „sub semnul imaginaţiei şi al raţiunii”. În privinţa scrierilor literare, a acordat uneori girul semnăturii sale unor debutanţi care nu aveau să-i confirme încrederea. Însă lui Mihail Sadoveanu, Mateiu I. Caragiale, Ion Barbu, Lucian Blaga, G. Bacovia, V. Voiculescu, Ion Pillat, Camil Petrescu le-a recunoscut valoarea (câteodată în studii ample, întotdeauna cu argumente solide), iar despre cei mai tineri – Mircea Eliade, Mihail Sebastian – sau despre unii aflaţi la început de drum – Gherasim Luca, Gellu Naum, Mihai Beniuc, Vlaicu Bârna, Virgil Teodorescu, George Magheru, Ion Frunzetti, Dimitrie Stelaru, Francisc Păcurariu – a scris cronici concludente. I se datorează publicarea mai multor eseuri şi studii

consacrate unor scriitori străini moderni, mai ales francezi şi americani, unii dintre ei (William Faulkner, Gertrude Stein, Theodore Dreiser, Thornton Wilder şi, mai presus de toţi, Eugene O’Neill) încă insuficient cunoscuţi în România. O’Neill a constituit obiectul unei preocupări constante a lui **C.** Printre manuscrisele rămase de la el s-a găsit şi o monografie care avea să apară în 1986 sub titlul *O’Neill şi renaşterea tragediei*, a cărei redactare pare a fi anterioară anului 1946. Partizan al noului deopotrivă în cultură şi în viaţa socială, **C.** a fost un admirator entuziast al „modelului american” şi al democraţiei rooseveltiene, admiraţie reflectată şi în cărţile sale despre Statele Unite – *Homo americanus* (1933) şi *America văzută de un tânăr de azi* (1934), contopite în *Chipurile şi priveliştile Americii* (1940), care revelează şi un bun reporter. Pe de altă parte, în jurnale şi în scrierile memorialistice toxinele

propriilor neîmpliniri îi perturbă lui **C.** perspectiva. Captivat, până la inflamarea sentimentală, de lucrurile frumoase, eseistul, om-de-vorbă-iute, se îndoieşte de alţii cu atât mai mult cu cât e tot mai înclinat a se îndoi de sine. E, nu rareori, pătimaş, chiar dacă invocă argumente care i se vor fi părând juste. Mircea Eliade sau Mircea Vulcănescu, dar nu numai ei, ies diminuaţi din aceste repezite evaluări. Primul, un egocentric, cultivă imaginea unui „supraom", suficient sieşi (în plus, „pare a se îndrepta către rigurozitatea şi obiectivitatea descărnată a omului de ştiinţă"); cel de-al doilea disertează savant, vag preocupat de reciprocitatea comunicării. Nici Dinu Noica – se oţărăşte logofilul – nu-l lasă să se desfăşoare, monopolizând orice discuţie. Se arată oarecum dezamăgit de filosoful-eseist (tentat să condenseze fluidul vieţii în structuri abstracte de cugetare), ca şi de Eugen Ionescu, negativistul, mereu pus pe zeflemele şi ostil aprofundării. Inteligent, tăios este Emil Cioran, însă el riscă să-şi cantoneze disperările într-o „suficienţă dogmatică". Cu toate ciudăţeniile lui, scepticul, chinuitul Emil Botta rămâne unul dintre puţinii aleşi (un fel de „Greta Garbo masculin", îl portretizează **C.**). Pentru Mihail Sebastian, şi „prezumţios", şi „nesincer", ca şi pentru Mihail Polihroniade, „fudul" în „mediocritatea" lui, „americanul" nostru nutreşte o ireversibilă antipatie. În ce o priveşte pe Sorana Ţopa, actriţa-teozoafă, cu aerele ei de atotştiutoare, ar face bine să-l scutească: e una dintre acele iritante „gâşte krişnamurtiste" care se înghesuie, ca la o soarea, la reuniunile literare. Dacă obsesia nerealizării deregleză cumpăna aprecierilor, ea imprimă în schimb notaţiilor o înfrigurare din care, între exuberanţă şi descurajare, se manifestă, întreagă, personalitatea memorialistului. Persecutat de gândul că nu şi-a dat încă măsura, **C.** nu sesizează că izbânda la care, încordat-dezacordat, aspiră s-ar putea să fie, cu nemulţumirile, cu toanele, cu zbaterile lui, chiar acest jurnal. Aici îşi pune el în operă talentul – acela de „însufleţitor".

SCRIERI: *The Nature of Beauty and Its Relations to Goodness*, Los Angeles, 1931; *Kalokagathon*, tr. Ruxandra Oteteleşanu, Bucureşti, 1946; ed. îngr. Dan Grigorescu şi Florin Toma, introd. Dan Grigorescu, Bucureşti, 1985; *Homo americanus*, Bucureşti, 1933; ed. îngr. şi introd. Eugen Florescu, Bucureşti, 1999; *Zgârie-norii New York-ului*, Bucureşti, 1933; *America văzută de un tânăr de azi*, Bucureşti, 1934; *Chipurile şi priveliştile Americii*, Bucureşti, 1940; *Magdalena Rădulescu*, Bucureşti, 1946; *America. Lume nouă – viaţă nouă. 1930–1941*, Bucureşti, 1947; *Francisc Şirato*, Bucureşti, 1954; *Octav Băncilă*, Bucureşti, 1954; *Ştefan Luchian*, Bucureşti, 1955; *Abgar Baltazar*, Bucureşti, 1956; *Marius Bunescu*, Bucureşti, 1956; *Ştefan Luchian* (în colaborare cu Ionel Jianu), Bucureşti, 1956; *Benjamin Franklin*, Bucureşti, 1957; *Viaţa şi opera lui Rembrandt van Rijn*, Bucureşti, 1957; *N. Grigorescu*, Bucureşti, 1959; *Îndreptar artistic al monumentelor din nordul Moldovei*, Bucureşti, 1961; *Ion Jalea*, Bucureşti, 1962; *N.N. Tonitza*, Bucureşti, 1962; *Iosif Iser*, Bucureşti, 1965; *Gh. D. Anghel*, Bucureşti, 1966; *Ion Sava*, pref. Tudor Arghezi, Bucureşti, 1966; *Ion Ţuculescu*, Bucureşti, 1967; *Témoignages sur Brancusi* (în colaborare cu Mircea Eliade şi Ionel Jianu), Paris, 1967; ed. (*Mărturii despre Brâncuşi*), tr., îngr. şi pref. Nina Stănculescu, Târgu Jiu, 1997; *Deineka*, Bucureşti, 1968; *Lascăr Vorel*, Bucureşti, 1968; *The Romanian and the Universal in Brancusi's Work*, Londra, 1970; *Brâncuşi, mit şi metamorfoză în sculptura contemporană*, Bucureşti, 1972; *Confluenţe ale artei universale*, Bucureşti, 1972; *Scrieri despre teatru*, Iaşi, 1977; *Chipurile şi priveliştile Europei*, vol. I: *Italia şi Franţa*, vol. II: *Elveţia şi Italia*, îngr. Traian Filip, Cluj-Napoca, 1980; *O'Neill şi renaşterea tragediei*, îngr. Mircea Filip, introd. Dan Grigorescu, Cluj-Napoca, 1986; *Jurnal. 1931–1937*, îngr. şi pref. Victor Durnea, Iaşi, 1994; *Pagini de jurnal*, I–III, îngr. Traian Filip, Mircea Filip şi Adrian Munţiu, pref. Dan Grigorescu, Bucureşti, 2003; *Documentar memorialistic*, îngr. Nicolae Cârlan, Suceava, 2005. **Traduceri:** T.E. Lawrence, *Cei şapte stâlpi ai înţelepciunii*, Bucureşti, 1937; Eugene O'Neill, *Straniul interludiu*, Bucureşti, 1939, *Din jale se întrupează Electra*, Bucureşti, 1943 (în colaborare cu Margareta Sterian), *Dramele mării şi ale pământului*, Bucureşti, 1946, *Drame din marea dragoste*, Bucureşti, 1947, *Teatru*, I–III, Bucureşti, 1968 (în colaborare cu Margareta Sterian şi Constantin Popescu); Daniel Defoe, *Viaţa şi nemaipomenitele aventuri ale lui Robinson Crusoe*, Bucureşti, 1943; G.B. Shaw, *Discipolul diavolului*, Bucureşti, 1946, *Cezar şi Cleopatra. Ucenicul diavolului. Pygmalion*, pref. Silvian Iosifescu, Bucureşti, 1963; Robert E. Sherwood, *Pădurea împietrită*, Bucureşti, 1946; [John M. Synge, Lordul Dunsany, Robert E. Sherwood], *Suflete galante*, Bucureşti, 1946; J.B. Priestley, *Inspectorul de poliţie*, Bucureşti, 1947 (în colaborare cu Mircea Văianu); Howard Fast, *Lupta lui Albert Parsons*, Bucureşti, 1949 (în colaborare cu Mircea Văianu), *Silas Timberman*, Bucureşti, 1956; A.I. Herzen, *Povestiri*, Bucureşti, 1954 (în colaborare cu Lia Aldeanu); Mark Twain, *Opere*, II–IV, Bucureşti, 1955–1958 (în colaborare cu Eugen B. Marian, Frida Papadache şi Petre Solomon), *Bancnota de un milion de lire*, pref. Dan Grigorescu, Bucureşti, 1964 (în colaborare cu Eugen B. Marian şi Petre Solomon), *Viaţa*

pe Mississippi, București, 1964, *Un yankeu la curtea regelui Arthur. Pamflete*, București, 2008 (în colaborare cu Eugen B. Marian și Petre Solomon); N.G. Cernîșevski, *Ce-i de făcut?*, București, 1956 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi); Ilya Ehrenburg, *Căderea Parisului*, București, 1956 (în colaborare cu M. Mihail); Walter Scott, *Rob Roy*, București, 1957.

Repere bibliografice: Sebastian, *Jurnal*, *420–422*; Ion Frunzetti, *„Chipurile și priveliștile Americii"*, VR, 1940, 7; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *832, Ist. lit.* (1982), *916*; Ion Biberi, *Lumea de mâine*, București, 1945, *255–269*; Perpessicius, *Mențiuni*, V, *289–290*; Râpeanu, *Interferențe*, *136–140*; Micu, *„Gândirea"*, *336–339*; Căprariu, *Jurnal*, *87–91*; Zaciu, *Cu cărțile*, *55–62*; Zaharia Sângerozan, *O sinteză de gândire și simțire europeană*, CRC, 1990, 28; *Un om. O viață. Un destin. Ionel Jianu și opera lui*, București, 1991, *95–120*; George, *Sfârșitul*, IV, *221–229*; Alex. Ștefănescu, *Pagini cu efect tonic*, RL, 1994, 18; Arșavir Acterian, *Nobila candoare: Petru Comarnescu*, APF, 1995, 3–4; Faifer, *Faldurile*, *29–33*; *Dicț. esențial*, *194–195*; Popa, *Ist. lit.*, I, *318–319*; Simion, *Ficțiunea*, III, *293–299*; Eugen Mandric, *Confesiunile unui reporter cu pete roșii*, ALA, 2001, 579; Dan Grigorescu, *„Romanul" unei generații*, ALA, 2003, 689; *Petru Comarnescu, un călător al solitudinii*, îngr. și pref. Mihaela Cristea, București, 2003; Al. Săndulescu, *Un jurnal pe sărite*, RL, 2004, 32; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *69–75*; Marin Diaconu, *Ispitit de cunoașterea integrală*, „Saeculum", 2005, 2; *Petru Comarnescu. Documentar memorialistic*, îngr. Nicolae Cârlan, Suceava, 2005; Monica Grossu, *Petru Comarnescu, un neliniștit în secolul său*, Cluj-Napoca, 2008; Popa, *Ist. lit.*, I, *293–294*; Durnea, *Propuneri*, *175–197*. ***D.G., F.F.***

COMĂNEANU, Anca Delia (10.XII.1958, București), prozatoare, autoare de teatru. Este fiica Olimpiei Comăneanu, economistă, și a lui Gheorghe Comăneanu, inginer; s-a căsătorit cu scriitorul Hanibal Stănciulescu. Urmează Liceul „Gheorghe Lazăr" din București (promoția 1978) și își continuă studiile (1978–1983) la Institutul Politehnic din același oraș, Facultatea de Mecanică, secția mașini termice. Participă la activitatea cenaclurilor Junimea și Cenaclul de Luni ale Universității din București. Debutul cu proză are loc în 1990, în „Suplimentul literar și artistic al «Tineretului liber»"; în același an îi apare romanul *Justin*. Abandonează cariera de inginer și devine, succesiv, corector la Editura Cartea Românească, producător-delegat la o casă de filme, redactor la săptămânalele „Contrapunct" și „Zig-zag" și la cotidianul „Tineretul liber", scriitor liber profesionist. I-au fost montate și difuzate radiofonic, în perioada 1991–1996, mai multe texte dramatice (*Dezvelirea*, *Iason și Medeea*, *Trista aventură a mătușii Mary*, *Cronică electorală*). Face parte dintre autorii scenariului pentru serialul de teatru radiofonic *Piața rotundă*, difuzat de postul Radio România Actualități. A mai colaborat cu proză și articole la „România literară", „Luceafărul" ș.a., precum și la Radio România și BBC. Semnează în 2003 și o traducere din Voltaire (*Dicționar filosofic*).

C. a debutat ca prozatoare cu micul roman *Justin*, purtând girul – prin textul de prezentare imprimat pe coperta a patra – criticului Ov. S. Crohmălniceanu. Fabula narațiunii e o reconstituire ficțional biografică: ultimii ani ai vieții unui personaj din Antichitate, cu existență istorică reală. Este vorba de Iustin, filosof grec trăitor în Palestina, în colonia romană Flavia Neapolis, în secolul al II-lea d.H., autor, între altele, al unor apologii în favoarea creștinismului, adresate împăratului Antoninus Pius și Senatului roman, și care, martirizat pentru convingerile lui creștine, a fost canonizat de Biserică. Romanul combină, într-un complex tematico-expresiv greu discernabil, formula parabolei cu notația „autentistă" (a stărilor lăuntrice, a percepțiilor, a solilocviului etc.). Prozatoarea recurge la procedeul identității glisante, incerte, multiple, acreditează o convergență a personajelor, acestea apărând ca variațiuni ale unei teme unice: mântuirea personală. **C.** a preluat mult din arsenalul Noului Roman francez. În *Miercuri, joi pe strada circulară* (1998) ceea ce primează este viziunea (neo)existențialistă, romanul fiind cronica unei drame umane: cea a unui artist, un pictor aparent nerealizat, care își ratează deopotrivă și vocația artistică, și viața familială, afectivă, socială. Nici nu se știe, la urma urmei, dacă acesta chiar e un artist ratat sau dacă nu va fi fost un mare pictor. El se aseamănă, sub acest raport, cu protagonistul precedentului roman, acel Justin care, privit de aproape, pare un biet om biruit de dificultățile atingerii adevărului și de cele ale asigurării unei viețuiri decente, dar pentru posteritate devenit sfânt și mucenic. Textele dramatice semnate de **C.** sunt producții notabile, fără să impresioneze prin originalitate. *Dezvelirea* (scrisă în 1983) se subsumează unui filon productiv al teatrului modern și utilizează parabola, aluzia, limbajul ambiguu și sugestiv pentru a dezbate chestiuni moral-civice privind

culpabilitatea, responsabilitatea, angoasa, pentru a dezvălui instalarea represiunii arbitrare şi a totalitarismului, consimţite prin pasivitate; mesajul este abil construit. *Iason şi Medeea* (scrisă în 1985) se raliază altui filon, de altfel înrudit, al teatrului din secolul al XX-lea: revizitarea temelor mitologice ale Antichităţii şi investirea lor cu înţelesuri contemporane. În *Cronică electorală* (1990) e abordată în tonuri groteşti tema – atât de productivă în dramaturgia tuturor epocilor şi atât de „fierbinte", la noi, în primii ani de după 1989 – a luptei pentru puterea politică. În general, piesele nu sunt lipsite de o dinamică a dialogului şi de un umor de bună calitate, cu toate că uneori apar derapaje spre excese ludice şi groteşti ori secvenţe prolixe. Serialul radiofonic *Piaţa rotundă*, la care **C.** a fost coscenaristă, s-a remarcat prin verva situaţiilor comice, „realismul" limbajului colocvial şi naturaleţea situaţiilor, ca una dintre producţiile izbutite de „umor popular" din anii '90 ai secolului trecut.

SCRIERI: *Justin*, Bucureşti, 1990; *Miercuri, joi pe strada circulară*, pref. Hanibal Stănciulescu, Bucureşti, 1998.

Repere bibliografice: Ov. S. Crohmălniceanu, *Joacă şi seriozitate*, LCF, 1991, 15; Al. Protopopescu, *Craii de curte antică*, VR, 1994, 11–12; Alex. Ştefănescu, *„Miercuri, joi pe strada circulară"*, RL, 1998. ***N.Br.***

COMĂNESCU, Denisa (4.II.1954, Buzău), poetă, traducătoare. Este fiica Elenei (n. Tomescu) şi a lui Caton Comănescu, avocat. După absolvirea Liceului „Mihai Eminescu" în oraşul natal (1973) şi a Facultăţii de Limba şi Literatura Română, secţia română–engleză, a Universităţii din Bucureşti (1977), lucrează ca translatoare la Chimimportexport (1977–1978), apoi ca redactor (1978–1992) şi redactor-şef la Editura Univers. Din iunie 2001 este director editorial la Editura Polirom, coordonând colecţia de literatură străină „Biblioteca Polirom", iar din februarie 2006 la Editura Humanitas, apoi, din august 2007, director general al Editurii Humanitas Fiction, unde fondează colecţia „Raftul Denisei", remarcabila ei implicare în elaborarea programelor editoriale având rezultate notabile. În liceu frecventează cenaclul gazetei „Viaţa Buzăului", în ale cărei pagini va debuta în 1969. Primele poezii îi apar în „România literară" (1975), iar debutul în volum are loc în 1979 cu placheta *Izgonirea din paradis* (1979). Mai colaborează la „Luceafărul", „Steaua", „Tribuna", „Orizont", „Contrapunct" ş.a. Între 1990 şi 2004 a fost secretară a Centrului PEN Român, iar în 2006 a devenit membră a Parlamentului Cultural European. A fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1979), Premiul Salonului de Carte la Festivalul de Poezie de la Oradea (1999), Premiul revistei „Tomis" (1999) ş.a. Este prezentă în numeroase antologii de poezie apărute peste hotare.

Înscrisă de critici în generaţia anilor '80 din secolul trecut, **C.** practică în plachetele *Izgonirea din paradis*, *Cuţitul de argint* (1983) şi *Barca pe valuri* (1987), precum şi în antologiile *Urma de foc* (1999) şi *Acum biografia de-atunci (1979–1987)*(2000) o poezie confesiv-cerebrală fără căutări formale, comunicată simplu, autentic şi nuanţat. Întoarsă obsesiv spre propria interioritate, reproiectează cu o luciditate aproape dureroasă momente şi trăiri ale devenirii intelectuale şi poetice: „Nu am sădită în mine sămânța victoriei./ Sunt plante care aprind rădăcini/ într-un pahar cu apă/ viguroase ca niște iezuiți/ forează stânci/ decapitează orașe/ ajung la cer și nu în pământ/ O, temperamente vulcanice,/ am lins atâta cenușă/ până soarele mi-a răsărit în pântece/ și de atunci strălucesc/ strălucesc" (*Unui prieten care m-a rugat să-i dedic poemul*, în *Barca pe valuri*). Desprinderea de spațiul protector al copilăriei şi plonjarea în complexele maturităţii se produc fără spaime metafizice, evoluţia fiind considerată retrospectiv cu o melancolie neconcesivă: „Dacă cineva mi-ar da părul într-o parte/ dacă mi l-ar ridica ușor de pe frunte/ ca un diamant aurit s-ar ivi/ orașul acesta/ cu străzi singuratice și case stângace/ ce se năruie la simpla închidere a ușii/cu grădini de streliția și lăzi de gunoi/ unde ecoul copilăriei/ încă se mai aude șoptind:/ «Mea mater, mea pater,/ filium vestrum lupus est»/ cu muzica ce sparge timpanul mașinilor/ și fotografiile care ucid privirea bătrânilor/ cu ulcica plină cu lapte/ lăsată prin toate casele/ de tatăl pe moarte/ doar, doar o va găsi iubitul/ ce i-a părăsit fata" (*Obsesia biografiei*). Renunţarea, aparent calmă şi detașată, la fragilitatea primei vârste, precum şi asumarea intruziunilor, nu o dată agresive, ale maturizării, se consumă la tensiuni maxime. „Urmele de foc" sunt atestate de o imagistică de obicei sobră, dar care nu evită paradoxul, fie şi ludic: „Stau agățată de cameră/ și omor sentimente/ cu fierul

de călcat./ Ca pe muște./ […] M-am confundat cu boilerul/ cu mașina de râșnit cafea/ cu bidonul de motorină/ cu budolzerul/ cu o cămașă de noapte foarte fină./ O, dacă aș fi un vapor/ iubirea mea i-ar asigura/ cea mai frumoasă mare/ cel mai ușor tangaj/ insula miraculoasă/ cu oameni" (*Robinsonadă*). **C.** publică rar, dar scrie profund şi dens, după o elaborare lăuntrică îndelungată. Complementar, traduce îndeosebi din poezia contemporană de limbă engleză.

SCRIERI: *Izgonirea din paradis*, Bucureşti, 1979; *Cuţitul de argint*, Bucureşti, 1983; *Barca pe valuri*, Bucureşti, 1987; *Urma de foc*, postfaţă Mircea Ivănescu, Botoşani, 1999; *Acum biografia de-atunci (1979–1987)*, Bucureşti, 2000. **Antologii:** *STRONG – 28 de poete din Romania – 28 poetek rumunóskich*, ed. bilingvă, tr. Kazimierz Jurczak şi Ewa Rossi, pref. Alex. Ştefănescu, Bucureşti, 1999. **Traduceri:** Alan Brownjohn, [*Poeme*], în *Trei poeţi englezi contemporani: Fleur Adcock, Alan Brownjohn, Jon Silkin*, pref. Mircea Ivănescu, Bucureşti, 1989; Eiléan NíChuilleanáin, [*Poeme*], în *Flăcări himerice. 10 poeţi irlandezi contemporani*, Bucureşti, 1996.

Repere bibliografice: Dan Cristea, *Tristeţe şi luciditate*, LCF, 1979, 36; Nicolae Manolescu, *Tinere poete*, RL, 1979, 42; Adrian Popescu, *Urma vieţii şi a focului*, ST, 1979, 10, 11; Eugen Simion, *În „noua generaţie poetică…"*, RL, 1979, 51; Ion Caraion, *Paradisul regăsit*, LCF, 1980, 2; Laurenţiu Ulici, *Balans*, RL, 1980, 13; Valeriu Cristea, *Sub şi fără protecţie*, RL, 1983, 47; Petru Poantă, *„Cuţitul de argint"*, ST, 1983, 11; Marian Papahagi, *Construcţia imaginii*, TR, 1987, 49; Romul Munteanu, *„Barca pe valuri"*, FLC, 1988, 1; Ţeposu, *Istoria*, *87–88*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *633–634*; Daniel Cristea-Enache, *Câteva confuzii şi o prejudecată*, ALA, 1999, 461; Alex. Ştefănescu, *Un film bun întrerupt la jumătate*, RL, 1999, 9; Octavian Soviany, *Poezia ca o urmă de foc*, LCF, 2001, 18; Cristea-Enache, *Concert*, *88–91*; [*Interviuri cu Denisa Comănescu*], OC, 2002, 125, 2006, 65, FLC, 2008, 1; *Dicţ. analitic*, IV, *330–331*; Lefter, *Flashback*, *207–212*. ***S.V.***

COMEDIA, revistă apărută la Bucureşti, zilnic, între 15 şi 23 aprilie 1914, cu subtitlul „Literatură. Teatru. Muzică. Artă. Sport. Mode. Umor". Redactor-şef şi girant responsabil: Dem. I. Theodorescu, menționat începând cu numărul 5. În articolul *Către cititori*, redacția anunță editarea acestei publicații „cu scopul de-a împlini o lipsă simțită în presa noastră. Departe de luptele politice și de frământările sociale, «Comedia» își propune prin apariţiunea ei zilnică să ofere publicului recreaţiunea de care are nevoie o minte zbuciumată, un braţ obosit. Ea îşi va deschide larg coloanele teatrului, operei şi operetei, muzicii, picturii, artelor plastice şi decorative. «Comedia» va urmări întreaga mişcare artistică şi literară de la noi şi din străinătate […]. Adresându-se tuturor, şi mari şi mici, va coprinde în coloanele rezervate artei şi literaturii mişcarea sportivă, mişcarea feminină, moda cu ultimele ei creaţii, precum şi câteva coloane rezervate umorului". Într-un text de întâmpinare complezent, E. Lovinescu salută apariţia a încă unui ziar consacrat teatrului, urându-i să obţină „respectul omului şi al artistului, izgonirea a tot ce e personal din discuţiile artistice, măsura, buna-cuviinţă, curăţirea limbii de toate impurităţile ce se îmbulzesc sub penele grăbite, onestitatea profesională", pentru „a putea face şi o operă educatoare" (*Un cuvânt*). O opţiune privind literatura originală găseşte **C.** prin prelucrarea unor scrieri aparţinând poeţilor din cercul „Literatorului": Oreste, care figurează cu poeziile *Murmur de bal*, *Sărutarea* şi schiţa *Cu muscalul la şosea*, Al.T. Stamatiad, care intră în sumar cu mai multe cugetări şi impresii spicuite şi traduse din Charles Baudelaire, şi chiar Al. Macedonski, care îi încredinţează textul inedit *Ziua unui funcţionar mijlociu.* Li se alătură prozatorii Ion Dragoslav cu schiţa *Răscoala de la Flămânzi*, I. Kiru (Chiru)-Nanov cu un fragment din romanul „în pregătire" *Fala Oprişenilor*, N.N. Beldiceanu cu schiţa *O dragoste platonică*, tinerii poeţi Ion Al-George (*Renunţarea*), George Gregorian (*Cântecul poetului* – la „Cronica veselă") şi alte câteva condeie azi obscure, dar în 1914 veleitari stăruitori. Notă aparte face doar Mihail Sorbul, cu scene din actul II al dramei istorice *Letopiseţi*, şi din nou Al. Macedonski, cu un fragment din primul capitol al romanului *Thalassa*, tipărit cu titlul *Le Calvaire de feu* în 1906, la Paris. Un interviu inconsistent dat de George Diamandy, efemer director general al teatrelor, lui I. Kaufmann, o cronică plastică semnată de Margareta Dem. Teodorescu la Salonul de primăvară deschis în sala Tinerimea artistică, informaţiuni diverse şi câteva glume ilustrate este tot ce a mai publicat **C.** Printre reclame şi anunţuri de tot felul se strecoară însă unul cu adevărat neaşteptat – cei interesaţi sunt invitaţi să ia la cunoştinţă programul după care funcţionează bibliotecile din Bucureşti: biblioteca Socec, a Academiei Române, a Liceului „Gheorghe Lazăr" şi a lui Samuil Marcu – din Strada Mircea Vodă 20. ***R.P.***

COMEDIA, publicaţie apărută la Bucureşti, săptămânal, între 27 noiembrie 1938 şi 1 iulie 1940, sub direcţia lui S. Faust–Mohr. Până în primăvara

lui 1939 poartă subtitlul „Revistă săptămânală ilustrată pentru teatru, muzică şi film", după care îşi schimbă formatul într-unul mai mare, și apare fără subtitlu, dar revine la formatul vechi în ianuarie 1940, cu subtitlul „Curierul spectacolelor Capitalei", care de la numărul 39/1940 devine „Revistă pentru teatru, muzică şi film". Publicaţia este specializată, propunând rubrici ca „Ecouri şi bârfeli", „Cronica teatrală" (A. Munte), „Cronica muzicală" (Radu Cioculescu), „Revistele", „Mişcarea teatrală din străinătate", la care colaborează Aurel Călinescu, I. Massoff, V. Maximilian, Al. Mironescu, Teodor Scarlat, Victor Eftimiu. Se publică portrete literare ale unor oameni de teatru şi ale unor actori celebri (Ion Marin Sadoveanu, Luigi Pirandello, Nestroy, Arturo Toscanini, Jean Athanasiu, Tony Bulandra, Emma Gramatica, Sonia Cluceru), se discută cărţi (Camil Petrescu, *Husserl*), se iau interviuri, se scriu amintiri (despre C.I. Nottara, I.L. Caragiale ş.a.). Victor Eftimiu semnează articolele *Teatru mulţimilor* şi *Scaunul lui Ion Ghica*. Neinteresantă atunci când vrea să fie doar „Curierul spectacolelor Capitalei", **C.** îşi redobândeşte atractivitatea când, în 1939, atrage noi colaboratori: Mihail Sebastian (*Teatrul, oglindă a vieții sociale*), Camil Petrescu, A. Pop Marţian, Sergiu Milorian, N. Carandino, Mihail Vulpeş. Sunt inserate şi texte dramatice de Mircea Ştefănescu (*Acolo departe...*), Mihail Drumeş (*Năluca*), Ion Luca (*Rachieriţa*), I.C. Aslan (*Rămâi femeie!*), H. Nicolaide (*De Paşte*) ş.a., dau interviuri Camil Petrescu (*Probleme teatrale cercetate de Camil Petrescu*), V.I. Popa (*Teatrul Muncă și Voie Bună. Un interwiev care prețuiește cât o lecție*...), G. Brăiloiu, Mihail Constantinescu, Tantzi Căpăţână ş.a., revista oferind o informaţie bogată şi susţinând o pledoarie convingătoare pentru teatrul de calitate. ***M.Pp.***

COMEDIA ILUSTRATĂ, publicaţie apărută la Bucureşti, săptămânal, între 10 decembrie 1927 şi 19 februarie 1928. Director: S. Faust-Mohr. Revistă de informaţii artistice, **C.i.** publică o mare varietate de informaţii din lumea teatrală – repertorii, premiere, jocul actorilor –, care se reflectă şi în titulatura rubricilor aferente: „Note" (ţinută de Sergiu Milorian), „Săptămâna teatrelor bucureştene" (asigurată de Victor Rodan), „Ecouri din toată ţara", alcătuită pe baza corespondenţelor din Chişinău, Cernăuţi, Iaşi, Timişoara, Craiova, „Calendarul premierelor şi concertelor", „Teatrul pretutindeni", „Carnetul... de culise", destinată *Witzurilor*, anecdotelor şi întâmplărilor hazlii petrecute în culise. În pagina a doua, locul privilegiat îl ocupă articolele: *La centenarul lui Henrik Ibsen* de Corneliu Moldovanu, preluat din volumul *Autori şi actori*, *Contemporaneitate* de Ion Sân-Giorgiu – despre literatura aşa-zis nouă din Germania. Interesul redacţiei pentru beletristica originală se rezumă la poeziile *Spovedanie* de Ion Minulescu (ulterior reintitulată *Rugă pentru ziua mea de onomastică*) şi *Triumful* de Tudor Arghezi, reprodus din placheta *Cuvinte potrivite* abia apărut, la schiţa *Corespondenţă teatrală*, la *O scenă de dragoste*, trei scurte dialoguri preluate din recentul volum *Fă economie, domnule!* , la sceneta *Flagrantul delict în teatru,* toate semnate de autor (N. Vlădoianu) cu criptonimul Keops, la sceneta *Adevărul minte* a lui A. de Herz şi la schiţa *Preludiu* de Aurel Lambrino. Numeric, cam tot atâtea sunt şi textele tălmăcite din alte literaturi, dar fără menţionarea traducătorului: Henri Barbusse, *Luna care ucide*, Maxim Gorki, *Lămpiţa. Pagini din revoluţie* şi „un fragment necunoscut din autobiografie", Alphonse Allais, *O idee luminoasă*, Ferenc Molnár, *Darurile de Crăciun* şi, foarte popularii în epocă, fraţii Max şi Alex. Fischer, cu *O recomandaţie bine folosită.* Aida Vermont şi Hephaistos (Victor Rodan) îşi aleg drept interlocutori pentru interviuri pe ministrul Gr. Trancu-Iaşi şi pe A. de Herz, dramaturg de succes, imediat după premiera comediei sale *Omul de zăpadă*, semnalată entuziast şi la rubrica „Săptămâna teatrelor bucureştene". O informaţie din lumea gazetăriei literare priveşte apariţia revistei „Cugetul liber", sub conducerea lui Ion Pas şi a lui Eugen Relgis, „care continuă ţinuta şi ideologia «Umanităţii» şi a «Omului liber»", de unde provine şi o parte consistentă dintre colaboratori şi amici: Leon Feraru, Enric Furtună, B. Lăzăreanu, Simona Basarab (Vladimir Corbasca), Lotar Rădăceanu, Virgiliu Moscovici (mai târziu Virgiliu Monda). O ilustraţie bogată şi diversă, alcătuită din fotografii, frontispicii cu ornamente florale sau filigranate, desene, crochiuri, viniete de Sell, Ross, Gal, Dralex, agrementează paginile **C.i.** ***R.P.***

COMNEA, Victoria (22.XI.1938, Bucureşti), prozatoare. Este fiica Elenei (n. Pall) şi a lui Mihail Comnea. Face primele trei clase în Bucureşti, la Școala Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române. După reforma învăţământului, tot în

Capitală termină clasele elementare la Şcoala nr. 44 şi absolvă Liceul „Gh. Şincai". Între 1958 și 1959 coordonează cenaclul literar „George Bacovia" la Casa de Cultură „Nicolae Bălcescu" din Bucureşti. Se înscrie la Facultatea de Biologie a Universităţii bucureștene, luându-şi licenţa în 1966. Ulterior este, până în 1990, cercetător ştiinţific la Institutul de Cercetări Chimico–Farmaceutice din Bucureşti. Debutează în 1988 cu un grupaj de poeme la rubrica lui Cezar Ivănescu din revista „Luceafărul".

America din Valea Adormită (1998), prima carte publicată de **C.**, este un jurnal de călătorie. Romanele *Perfect distractiv* (1999) și *Capcana* (2001) reconstituie atmosfera ultimilor ani de comunism, cu tare, mentalități care explică oroarea, masacrul din zilele revoluției din 1989 și din primii ani postdecembriști. În *Ultima adoratoare* (2003) un arheolog român exilat în SUA descoperă un manuscris al unei preotese dintr-un templu al zeului egiptean Amon, eveniment care îi schimbă viața, imprimându-i un neașteptat curs aventuros, dar și prilejul întoarcerii către sine. *Un romb de cer* (2004) este un volum de proze scurte, în timp ce *Manuc* (2006) e un romanț istoric, obedient față de regulile clasice ale genului, dar cu un plus de pitoresc. Reconstituirea epocii începutului de secol XIX reprezintă una din reuşitele certe ale cărții. Bine informată, intrând în spiritul vremii, perfect stăpână pe arta descrierii și a suspansului, **C.** reuşeşte să creeze un fundal care justifică ghemul de intrigi politice, de negocieri şi răsturnări de situaţii care abundă în carte: Napoleon se află în plină campanie de extindere a imperiului, pregătind invadarea Rusiei, războiul ruso–turc este în desfăşurare, iar situaţia tensionată îi convine francezului; Ţara Românească, Bucureştiul mai precis, joacă un rol determinant în această istorie, căci aici se duc negocierile de pace, influenţate mai mereu de fermecătorul prinţ armean Emanuel Manuc. Zaraful acesta pare a fi un soi de nexus al istoriei balcanice, stăpân, prin averea şi influenţa sa, peste stăpânii lumii. De fapt, adevărata sa forţă constă în exercitarea puterii dintr-o umbră ce-l protejează. Deşi discret ca apariţie propriu-zisă în roman, fostul negustor Manuc Bei, om rafinat, cu un simţ al echilibrului care îl menţine mereu peste moravurile corupte ale vremii, reprezintă ipostaza filantropică a puterii. El ilustrează forţa bunului simţ, exercitată în folosul oamenilor de rând. Venetic în Ţara Românească, nu pregetă să-şi pună averea în folosul ameliorării suferinţelor celor mulţi, manifestând ataşament faţă de locul de adopţie, stârnit şi de nostalgia după Armenia natală. Continuarea acestui roman, *Marea mascara* (2011), îl pune pe Manuc în antiteză cu fanariotul Ioan Caragea, pe fundalul teribilei crize cauzate de ciuma din 1813. Acțiunea, densă în intrigi, crime, răsturnări de situație, în care sunt vânate averea și chiar viața lui Manuc, dușmănit de domnitor, se petrece în numai trei luni și jumătate, între revenirea în țară a prințului și fuga sa definitivă. Aceste două romane istorice reprezintă partea viabilă a scrierilor semnate de **C.**, care se află între puținii autori ce optează pentru acest gen nedreptățit după 1989. *La Eneida* (2010) este un roman de dragoste pe tiparul epopeii lui Vergiliu, în care doi îndrăgostiți repetă povestea eroului troian și a Didonei, regina Cartaginei, fără ca prozatoarea să reușească însă abstragerea din prezentul traumatizant. Câteva traduceri, realizate în colaborare, au în atenție cărți cu impact comercial.

SCRIERI: *America din Valea Adormită*, Bucureşti, 1998; *Perfect distractiv*, Bucureşti, 1999; *Capcana*, Bucureşti, 2001; *Ultima adoratoare*, Bucureşti, 2003; *Un romb de cer*, Bucureşti, 2004; *Manuc*, pref. Bogdan Crețu, Iaşi, 2006; *La Eneida*, Bucureşti, 2010; *Marea mascara*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Mariana Ionescu, *Călătorie în Valea Adormită*, „Universul cărţii", 1998, 8; Simion Bărbulescu, [*Victoria Comnea*], LCF, 1999, 38, 2001, 45–46; Sultana Craia, *Un roman pseudo-poliţist*, „Universul cărţii", 2001, 6–7; Victoria Milescu, *Un romb de cer*, „Sud", 2004, 11–12; Cristina Manuk [Paul Cernat], *Un extraordinar roman despre Manuc Bei*, „Ararat", 2006, 22; Bogdan Crețu, *Lecturi actuale*, Iași, 2006, *118–124*; Paul Cernat, *Farmecul soft al ficţiunii istorice*, DMT, 2007, 1; Simona Sora, *O biografie romanţată*, DM, 2007, 154; Gabriela Gheorghişor, *Resurecţia romanului istoric*, OC, 2007, 372; Geo Vasile, *Prozatori şi eseişti*, Bucureşti, 2008, *102–107*; Victoria Milescu, *„La Eneida"*, „Caligraf", 2011, 127; Maria-Ana Tupan, [*Victoria Comnea*], CNT, 2011, 2, 2012, 3; Geo Vasile, *Ăl mai nesătul hrăpăreţ din Fanar*, „Hyperion", 2012, 1–3. ***B.C.***

COMOARA LITERARĂ, periodic apărut la Bucureşti, săptămânal, între 1889 şi 1891; republică scrieri literare apărute în alte reviste. Editor: librarul Pinath. Scriitorii aleşi sunt Eminescu (*La steaua*, *Ce te legeni, codrule!*), D. Bolintineanu (*Clara*, *Adio*), Duiliu Zamfirescu (fragmente din

romanul *Manoil*), D. Teleor, N. Nicoleanu, G. Creţeanu. iar D. Stăncescu publică deseori snoave. Din literatura străină se reproduc multe traduceri, dar nu şi bune, mai ales din Al. Dumas–tatăl, Paul Féval, Paul de Kock şi Jules Verne. **C.l.** este o curiozitate editorială şi tipografică, dar apariţia ei relativ îndelungată arată că răspundea unei nevoi de lectură a celor fără mijloace materiale. ***R.Z.***

COMOARA SATELOR, revistă de folclor apărută la Blaj, lunar, între ianuarie 1923 şi octombrie 1927. Director-editor: Traian Gherman. Urmărind să adune folclor românesc, **C.s.** publică în mod constant culegeri de literatură populară, cântece lirice şi epice, datini şi credinţe, ghicitori, proverbe, texte de meteorologie populară, descântece, bocete, jocuri de copii, cimilituri etc. Multe articole au caracter de informare şi comentare (T. Murăşanu, *Cum vorbeşte poporul nostru*; P. Hossu-Longin, *Datini şi credinţe*; Simeon Russu, *Medicina populară*; T. Gherman, *Norii în credinţele poporului*; Al. Lupeanu (-Melin), *Datinile noastre de Crăciun*, *Folcloriştii Blajului*; Ion Pop-Câmpeanu, *Plantele în poezia populară*). Revista dă indicaţii tehnice despre cum să fie cules folclorul în mod științific şi îşi informează cititorii despre înfiinţarea la Cluj a Societăţii Etnografice, sub conducerea lui Sextil Puşcariu, ca și despre activitatea Astrei. Alți colaboratori: Al. Viciu, Lucian Costin, Ioan Bianu, Şt. St. Tuţescu, G. Bichigean, Petrea Dascălul (Petre Olariu), N.I. Dumitraşcu, A. Anderco, Em. Elefterescu, Ştefan Pop, At. Popa, D. Măgdaş, Gr. Calianu, Iosif N. Dumitrescu-Bistriţa, I. Pop-Zăicani. ***M.Pp.***

COMOEDIA, revistă apărută la Iaşi, săptămânal, între 14 noiembrie 1924 şi 23 februarie 1925. Prim-redactor: Adrian Pascu. Între 11 și 25 ianuarie 1925 nu a apărut, motivând „reorganizarea redacției", iar pentru „evitarea situației penibile de a publica informațiuni nu îndeajuns controlate și cu defecte de stil cari nu sunt simpatice", revista se va rezuma la a fi doar informativă și va ieși bilunar. Subintitulată „Magazin artistic", **C.** este proiectată „ca o tribună liberă şi obiectivă, menită să pună la îndemâna publicului cetitor cele mai exacte știri asupra mișcării teatrale–literare și artistice din Iași și din întreaga Moldovă". Sunt prezenţi cu versuri Mihai Codreanu (*Otravă*, *Răzbunarea*, *Candela* – sonete), Radu Gyr (*Păpuși*, „din volumul *Liniști de schituri*") și Alexandru Vâjâianu (*Pastel astral*). Al. O. Teodoreanu și Giordano îşi încrucișează floretele epigramistice (*Răspunsuri pe sugativă*, *Vârfuri de săgeți*), secondați de Wratislavius, gazetar la cotidianul „Opinia". Dintre puținele texte în proză se rețin *O lecțiune model* de Ion Petrovici, *Întâlnirea* de Adrian Pascu, *Amintiri poznașe din teatru* de N.A. Bogdan și, în același registru memorialistic, *Evocând fantoma lui Mitif* de G. Spina. Face notă aparte suita de crochiuri *Chipuri și amintiri*, în care G.M. Vlădescu creionează sentimental personalitatea lui Emil Gârleanu, A. de Herz, I.A. Bassarabescu, Mihail Sadoveanu, C. Dobrogeanu-Gherea ș.a. Câteva fragmente sunt selectate din poemul dramatic *Noaptea* (*Plânsul orbului*) al lui Enric Furtună, anunțat „că va apare curând", din *Moșnenii* de Sandu Teleajen, *Măgarul verde* de G.M. Zamfirescu și din *Irozii* (*Vicleimul*), „versiune de G.M. Theodorescu, refăcută în haina sufletului popular de Sandu Teleajen, cu scenariu și indicații de Mihail Sadoveanu". Activitatea teatrală locală atrage cu precădere interesul redacției, care face loc în revistă câtorva anchete de presă realizate de Sandu Teleajen prin chestionare scrise sau pe viu, pe stradă (*Cum au debutat actorii noștri*, *Iașul artistic moare?*), și interviurilor cu scriitorii Adrian Pascu – despre piesa sa *Irena*, care se joacă la Teatrul Național – și N. Kirițescu, autorul comediei *Un erou*, „în pregătire" la același teatru. Într-o firavă rubrică specializată, sunt analizate spectacolele *Moșnenii* și *Heidelbergul de altădată*. În strădania de a alcătui sumare variate, **C.** tipărește și traduceri din umoriștii germani Max și Alex. Fischer (*Un spectacol la care să nu-ți iei nevasta*, *Dedicațiile*) și din schițele lui A.P. Cehov (*Hapciu!*, *La domnul șef al oficiului poștal*), primele semnate de actorul Victor Handoca, iar celelalte date sub pseudonimul Basile Lupu. Meritorie este reproducerea sub genericul *Documentele „Comoediei"* a trei scrisori emise cu mulți ani înainte de Titu Maiorescu către Ion Petrovici, de Matei Millo și Petre Liciu către Mihail Galino, profesor de mimică și declamație la Conservatorul din Iași. Se mai rețin articolele *Colas Breugnon* de Octav Botez, *Simbolismul* de Ionel Fr. Botez și replica dată de G.M. Zamfirescu lui Mihail Dragomirescu, *Înainte și înapoi*. Rubricile fixe sunt puține, efemere și inconsistente: „Cronica veselă" trecută în „Cronica rimată" când e alimentată de rimele umoristice ale lui Al. O. Teodoreanu, iscălite Don Quijote, și de ale lui Alex. Vâjâianu-Uz,

„Mărunte”, cu amintiri din spatele scenei, „Recenzii”, „Cărți și reviste”. Alți colaboratori: Miron Grindea, C.B. Penescu, Omer Petrovici, Ștefan Călin, Fulmen (Ecaterina Raicoviceanu), Ion Paltin (I. Pagana), Henry Burileanu, Bonny Cosemil (Sergiu Milorian), Hefaistos (Victor Rodan). ***R.P.***

COMOROŞAN, Sorin (17.VII.1927, Teregova, j. Caraş-Severin), eseist, prozator. Este fiul Elenei (n. Pârvulescu) şi al lui Aurelian Comoroşan, jurist. A absolvit şcoala primară în comuna natală, iar cursurile secundare le face la liceele „Traian Doda” din Caransebeş şi „C. Diaconovici-Loga” din Timişoara, după care termină Facultatea de Medicină din Bucureşti şi Facultatea de Fizică şi Chimie la Universitatea din Cluj. Este doctor în medicină (1952) şi doctor în biochimie (1956). Îşi începe activitatea ştiinţifică în calitate de cercetător-asociat la Institutul „I. Cantacuzino” din Bucureşti, predând concomitent şi în învăţământul universitar: Centrul de Studii Chimice (1954–1956), Facultatea de Medicină din Bucureşti (din 1955), Laboratoarele Clinice de la Spitalul Clinic Fundeni din Bucureşti (1960–1990). În deceniul al optulea face o observaţie experimentală care a intrat în literatura de specialitate sub denumirea „efectul Comoroşan”, ceea ce i-a deschis o carieră internaţională desfăşurată în universităţile şi laboratoarele din Europa, SUA şi America Latină. Din 1992 este membru de onoare al Academiei Române.

Pentru biografia artistică a lui **C.** este de reținut descendenţa creatorului de ficţiune din familia slujitorilor ştiinţelor exacte. Dar mai sunt de reţinut şi întâlnirile lui cu Jorge Luis Borges şi Constantin Noica, cruciale pentru simbioza dintre literatură şi cultura filosofică. Literatură începe să publice abia în 1989, când debutează în „Contemporanul”, iar editorial e prezent în 1993 cu volumul de povestiri şi eseuri *Exerciţii de naivitate*, „prolegomenă pentru o cosmologie a spiritualităţii umane”, conceput ca un dialog cu spiritul filosofului Constantin Noica. Creaţie a unui erudit, dar şi a unui istoric al ştiinţelor şi al literaturii, *Exerciţii…* îşi rezumă conţinutul într-unul din titlurile sumarului: *Încălcând frontierele*. În volumul *Treisprezece metamorfe* (1996), cuprinzând proze scurte sau poeme în proză, greu definibile, autorul transpune drama existenţei unui intelectual format şi afirmat până în 1980. Este conţinută aici biografia unei întregi epoci, niciodată numită direct, dar uşor detectabilă în limbajul analitic, în sentimentul de stranietate al experienţelor parcurse, în raporturile umane sugerate metaforic. *Oglinzile sparte* (1997), carte subintitulată „roman de gânduri”, întrepătrundere dintre matematică şi filosofie pe o urzeală literară, este o concentrată meditaţie asupra visului, nostalgiei, singurătăţii, asupra crizei societăţii actuale. În *Literatura. Povestea unei ficţiuni* (1998) **C.** simte nevoia să se lămurească pe sine, dar şi pe cititorul său asupra ideii de literatură, a ideii de ficţiune. Cartea abundă în definiţii concentrate, spirituale, ironice, solemne, ocolind cărările deja bătute, despre eseu, poezie, act creator, frumos, estetica limbajului. Aserţiunile, oricât de şocante, se sprijină pe un temeinic arsenal teoretic. Dacă romanul *Oglinzile sparte* este un monolog despre existenţă, iar *Literatura. Povestea unei ficţiuni* e un monolog despre creaţia artistică, *Nedespărţirea de Borges* (2000) e gândit ca un monolog pe tema cunoaşterii omului contemporan din perspectiva conştiinţei lui. Apelul la numele scriitorului argentinian corespunde unei subtile complementarităţi, sugerând o autorizare literară şi rezumând un crez. Personalitatea lui Borges trece prin cărţile lui **C.** cu fabulosul determinărilor profunde ale gândirii sale, de la simple intuiţii până la realitatea şi ficţiunea încorporate în portretul desfăşurat pe câteva pagini, menite să încheie şi această carte plină de enigme, de speculaţie pură, de reconstituiri nuanţate şi de inovaţii narative surprinzătoare. De cu totul altă factură este *România – Societate cu răspundere limitată* (1995), conţinând convorbiri cu optsprezece personalităţi ştiinţifice, politice, literare. Un roman, *Hearst II* (2001), prezintă viaţa experimentată în trei oraşe, New York, Paris și Caransebeş, cu marile lor diferenţe de peisaj şi mentalitate, de la cea mai crudă realitate la iluzie şi visare.

SCRIERI: *Exerciţii de naivitate. Prolegomenă pentru o cosmologie a spiritualităţii umane*, Bucureşti, 1993; *România – Societate cu răspundere limitată*, Bucureşti, 1995; *Treisprezece metamorfe*, Bucureşti 1996; ed. 2 (*Treisprezece plus cinci metamorfe*), Timișoara, 2002; *Oglinzile sparte*, Bucureşti, 1997; *Literatura. Povestea unei ficţiuni*, Bucureşti, 1998; *Nedespărţirea de Borges*, postfață Barbu Cioculescu, Bucureşti, 2000; *Hearst II*, Bucureşti, 2001.

Repere bibliografice: Tania Radu, *Vorbind despre România*, LAI, 1995, 41; Andrei Ionescu, [*Sorin Comoroşan*],

„Cotidianul”, 1997, 11, LCF, 1998, 14; Geo Vasile, *Eseul cu putere de ficţiune*, „Viaţa medicală”, 2000, 11; Cornelia Ştefănescu, *Despărţirea de Borges*, JL, 2000, 19–24; Octavian Soviany, *Carnea şi sângele naraţiunii*, LCF, 2001, 33; Catrinel Popa, *„Nedespărţirea de Borges”*, OC, 2001, 44–46; Marin Mincu, *„Metamorfele” lui Sorin Comoroșan*, LCF, 2002, 8; Dorin Ştefănescu, *Textura timpului*, VTRA, 2002, 3–4; Rusu, *Membrii Academiei*, *206–207*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, *93–104*. ***C.Ş.***

COMPARATISM. Într-o primă instanţă, **c.** reprezintă operaţia de a analiza (prin paralelism şi/sau contrast) mai multe opere, autori, stiluri sau genuri literare, în acest sens constituind practica fundamentală a literaturii comparate ca disciplină. În România, apariţia şi evoluţia **c.** (şi a literaturii comparate) ridică două tipuri de probleme, bazate pe două excluderi esenţiale. În primul rând, e discutabil în ce măsură poate fi inclusă aici şi şcoala de tradiţie a **c.** maghiar, dezvoltată în Transilvania înainte de Primul Război Mondial şi ilustrată de Sámuel Brassai, Hugo Meltzl, Sándor Imre sau Gyula Haraszti. Deşi şcoala maghiară a avut numeroase realizări notabile (printre care şi editarea primei reviste de literatură comparată din lume, „Acta Comparationis Litterarum Universarum”, apărută la Cluj între 1877 şi 1888), trebuie ţinut cont de faptul că ea nu s-a manifestat în cadrul instituţional al statului român şi că, oricum, influenţa sa asupra **c.** românesc a fost aproape nulă. În al doilea rând, o problemă asemănătoare suscită şi numărul relativ ridicat de autori de origine română care s-au afirmat, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, în Occident şi care au devenit uneori figuri importante ale comparatisticii mondiale. O asemenea serie începe cu Basil Munteanu, care a activat între 1954 şi 1968 ca secretar la „Revue de littérature comparée”, şi cu Alexandru Ciorănescu, căruia i se recunoaşte meritul de a fi fondat literatura comparată ca disciplină în Spania, prin publicarea manualului *Principios de literatura comparada* (1964). Dar poate şi mai semnificativ e cazul grupului de teoreticieni şi comparatişti români care au emigrat, începând cu anii ’70 ai secolului trecut, în America de Nord şi a căror listă, destul de bogată, include nume precum Matei Călinescu, Toma (Thomas G.) Pavel, Virgil Nemoianu, Marcel Corniș-Pop, Mihai Spăriosu, Christian Moraru ş.a. Deşi toţi aceştia şi-au început activitatea şi au beneficiat de o primă recunoaştere în mediul academic autohton, ei nu fac parte decât într-o mică măsură din **c.** românesc, întrucât, pe de o parte, activitatea lor din România rămâne nesemnificativă în raport cu prestigiul pe care l-au dobândit în străinătate, iar, pe de altă parte, scrierile unora dintre ei au fost nu doar necunoscute, ci şi interzise în România comunistă.

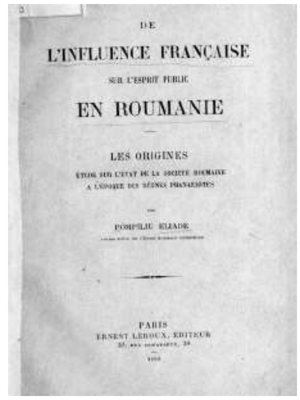
În evoluţia **c.** românesc e util să se distingă între perioada sa pre-instituţionalizată şi cea instituţionalizată. Perioada pre-instituţionalizată, care acoperă aproximativ un secol (1846–1948), se referă la intervalul în care literatura comparată s-a practicat fără a fi consacrată pe plan academic ca disciplină distinctă. Începuturile acestui fenomen pot fi fixate cu aproximaţie în 1846, când Ion Heliade-Rădulescu lansează ideea unei ambiţioase, dar utopice „Biblioteci universale”, gândită şi organizată după modelul francez al lui Aimé Martin, care să facă accesibile la noi marile opere ale literaturilor clasice şi moderne. Heliade Rădulescu avea vocaţie enciclopedică, precum şi cultul capodoperei şi al spiritului clasic în literatură, care nu poate fi atins „decât după ce limba a fost formată prin traduceri din scriitorii clasici”, avea „constituţia spirituală a veacului al XVIII-lea; el iubea valorile universale şi gândirea lui evoluează în cercul vast al umanităţii întregi” (D. Popovici). Preocupări asemănătoare se întâlnesc, în Moldova, la Gheorghe Asachi, care cerea scriitorilor să cunoască literaturile străine clasice şi moderne. O informaţie europeană, bazată pe surse în principal germane, apărea în Transilvania la G. Bariţiu. Însă, chiar dacă rata traducerilor în limba română a scrierilor străine a fost una destul de ridicată de-a lungul întregului secol al XIX-lea, ei îi va corespunde destul de târziu o exegeză efectivă. Un moment important în această privinţă îl constituie apariţia studiului *Literatura română şi străinătatea* (1881), pe care Titu Maiorescu îl consacră receptării primelor traduceri din literatura română într-o limbă de circulaţie internaţională (germana) şi care încearcă să integreze aceste opere într-un curent „popular”, de o anvergură presupus europeană. Un alt moment semnificativ îl marchează activitatea lui C. Dobrogeanu-Gherea, care, în ultimele decenii ale secolului, sub influenţa lui Hippolyte Taine şi Georg Brandes, a publicat numeroase studii asupra politicii traducerilor, asupra succesiunii curentelor literare şi a popularizat în România unele literaturi emergente, precum aceea rusă, scoţiană, norvegiană, ucraineană şi poloneză. În orice caz, în

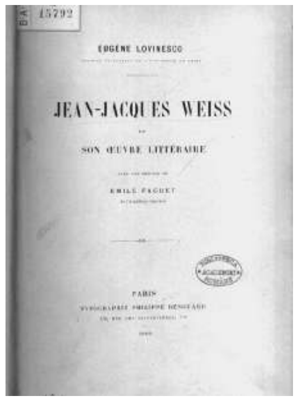
decursul secolului al XIX-lea, comparaţia nu este încă organizată în sistem, ci întâmplătoare, intuitivă, spontană, aşa cum la fel de spontan se fac asociaţii şi se stabilesc afinităţi. Deşi nu se putea vorbi încă de literatură comparată, la prefigurarea acestei discipline au contribuit şi discursurile adiacente: filologia comparată, mitologia comparată, istoria şi folcloristica comparată. Pentru ultimul tip de analogii, reprezentative sunt contribuţiile lui A. Odobescu (un adevărat deschizător de drumuri prin articolele sale *Cânticele poporane ale Europei răsăritene mai cu seamă în raport cu ţara, istoria şi datinile românilor* şi *Răsunete ale Pindului în Carpaţi*, 1861) şi Bogdan Petriceicu Hasdeu (prin studiul *Cărţile poporane ale românilor în sec. XVI, în legătură cu literatura poporană cea nescrisă*, ce constituie volumul al II-lea din *Cuvente den bătrâni*, tom I–III, 1878–1881). Hasdeu a avut un mare număr de colaboratori, discipoli şi continuatori, ce s-au polarizat în jurul numeroaselor publicaţii pe care le-a editat (Gr. Tocilescu, G. Dem. Teodorescu, S. Fl. Marian, Miron Pompiliu, Lazăr Şăineanu, Al. Lambrior, Moses Gaster ş.a.). Preocupări de folcloristică comparată se înregistrează însă şi în secolul următor, prin scrierile unor D. Caracostea, N. Cartojan, Ion C. Chiţimia, Adrian Fochi sau Ovidiu Bârlea.

În prima jumătate a secolului al XX-lea, ca urmare a afinităţilor lingvistice şi politice, **c.** românesc va fi dominat de câmpul romanisticii, în special de acela al francofoniei, după cum o dovedesc lucrările lui Pompiliu Eliade, N.I. Apostolescu, N. Iorga şi Ovid Densusianu. Însuşindu-şi metoda pozitivistă a şcolii comparatiste franceze de la finele secolului al XIX-lea, reprezentanţii acestei direcţii au furnizat cercetări temeinice, aplicate în special la câmpul culturii române. Deficitul teoretic se va resimţi într-o anumită măsură în lucrările lor, cu precădere prin supralicitarea problemei influenţelor şi prin exagerarea, în consecinţă, a importanţei producătorului în defavoarea receptorului. Totuşi, în volumul *Influenţa franceză asupra spiritului public în România. Originile. Studiu asupra stării societăţii româneşti în epoca domniilor fanariote* (1898), Pompiliu Eliade a făcut un pas remarcabil în vederea constituirii literaturii comparate în România. Aceasta în pofida faptului că, propunându-şi să acopere întreg „ansamblul de manifestări ale spiritului românesc”, respectiva teză de doctorat este mai mult un studiu de istorie decât unul de istorie literară. Literatura este abordată aici ca oricare alt domeniu al spiritului, fără vreo preferinţă, în măsura în care perimetrul cercetării este circumscris de necesitatea epuizării sferelor de manifestare a influenţei franceze. În studiul *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine* (1909, iniţial teză de doctorat), N.I. Apostolescu a întreprins o analiză detaliată a poeziei româneşti din secolul al XIX-lea din perspectivă comparatistă. Poeţii sunt discutaţi nu atât din punctul de vedere al „valorii lor intrinseci”, ci din acela al receptării influenţei romantismului francez, astfel încât autorul ajunge, prin exces, să generalizeze răsfrângerea romanticilor francezi asupra întregii poezii româneşti din secolul al XIX-lea (de altfel, chiar poeţii români sunt selectaţi ca reprezentativi în funcţie de amploarea influenţei franceze pe care au resimţit-o). Pe de altă parte, noţiunea de „influenţă” comportă ambiguităţi, nefiind delimitate riguros, în cadrul ei, imitaţia, adaptarea, localizarea şi prelucrarea originală. Cu toate acestea, vastitatea informaţiei i-a permis autorului stabilirea de numeroase conexiuni, procedând metodologic de la receptor spre emiţător şi depăşind tot ceea ce se afirmase anterior cu referire la acest subiect. Inexplicabilă este, totuşi, obtuzitatea faţă de poezia eminesciană: în timp ce poeţii minori sunt favorizaţi, Eminescu este amintit doar incidental şi de fiecare dată într-un sens depreciativ. Dominând spectrul de referinţe al romanisticii româneşti din prima jumătate a secolului al XX-lea, francofonia nu reprezintă, totuşi, un teren exclusiv. Astfel, în lucrări precum *Dante şi latinitatea* (1921), *Sufletul latin şi literatura nouă* (I–II, 1922) şi *Originea poeziei trubadurilor* (1922), Ovid Densusianu acordă o importanţă semnificativă nu numai celorlalte literaturi romanice „majore” (italiană, spaniolă şi portugheză), dar şi celor de circulaţie mai redusă, precum cea occitană. De asemenea, N. Iorga a scris o amplă *Istorie a literaturilor romanice în dezvoltarea şi legăturile lor* (I–III, 1920–1925), în care, pe lângă conexiunile anunţate în titlu, discută şi interferenţele literaturilor romanice cu literatura engleză (prin Shakespeare) şi cu cea germană (prin Goethe şi Schiller). În paralel cu această dezvoltare, e de semnalat şi interesul crescând al istoricilor literari străini faţă de literatura română, într-o serie care începe cu Ramiro Ortiz (*Per la storia della cultura italiana in Rumania*, 1916; *Letteratura romena*, 1941), Charles Drouhet – al cărui volum

despre *Vasile Alecsandri şi scriitorii francezi* (1924) reprezintă prima încercare de cercetare detaliată a influenţei franceze asupra ansamblului operei unui scriitor român – sau Jean Boutière cu teza prezentată la Sorbona *La Vie et l'œuvre de Ion Creangă* (1930), şi continuă, în perioada postbelică, cu Rosa Del Conte (*Eminescu sau despre Absolut*, 1961/1990), Alain Guillermou (*Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu*, 1963/1977), Amita Bhose (*Eminescu şi India*, 1978), Luisa Valmarin (*Studii de literatură română modernă şi comparată*, 1987), Hélène Lenz (*La stéréotypie de l'épopée roumaine*, 2000), Eva Behring (*Scriitori români din exil: 1945–1989*, 2001), Marco Cugno (*Mihai Eminescu: nel laboratorio di „Luceafărul"*, 2006), Michael Howard Impey (*Mărturii de după gratii. Experienţe române şi italiene*, 2007), Gisèle Vanhese (*„Luceafărul" de Mihai Eminescu. Portrait d'un dieu obscur*, 2011) ş.a. În afara comparatiştilor de profesie, preocupări de literatură comparată au manifestat, în perioada interbelică, majoritatea criticilor şi eseiştilor români. De regulă, fiecare dintre aceştia s-a specializat în cunoaşterea uneia sau a mai multor literaturi europene, care au fost folosite ca termen de referinţă pentru radiografierea câmpului literar românesc: literatura franceză (Paul Zarifopol, E. Lovinescu şi discipolii săi; dar, în realitate, francofonia formează baza culturii generale pentru majoritatea intelectualilor români din epocă), literatura rusă (G. Ibrăileanu), literatura germană (Lucian Blaga), literatura maghiară (Ion Chinezu) etc. Acest spectru de preocupări arată că, la fel ca în alte sisteme literare din estul Europei, **c.** românesc a luat naştere din nevoia de a situa şi legitima literatura naţională într-un context internaţional. De altfel, această funcţie etnocentrică şi autolegitimantă a **c.** în România se verifică suficient de clar în principala operă a istoriografiei literare româneşti clasice – *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941) a lui G. Călinescu –, unde rolul numeroaselor referinţe străine rămâne acela de a evidenţia identitatea şi valoarea literaturii române; mai mult, când G. Călinescu proiectează o serie de volume monografice consacrate celorlalte literaturi romanice (*Impresii asupra literaturii spaniole*, 1946; *Impresii asupra literaturii italiene*, rămas în stadiu de proiect), o face în primul rând cu scopul de a proba prin intermediul lor „specificul naţional" al literaturii române. Un program similar ghidează şi celelalte scrieri ale lui Călinescu şi el

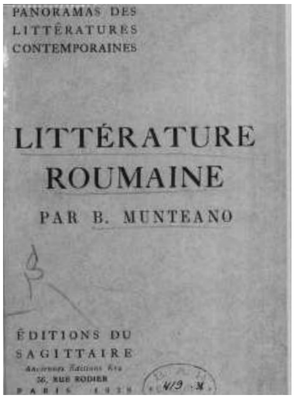
explică de ce, prin cunoaşterea aprofundată a cel puţin trei mari literaturi (italiană, franceză şi germană), criticul a constituit o excepţie în raport cu „specializările" confraţilor săi din epocă: „cum nu e cu putinţă să nu fii comparatist când studiezi un fenomen, specializarea rămâne o eroare" – afirmă Călinescu în *Tehnica criticii şi a istoriei literare* (1938). Altfel spus, fără a se considera comparatist de profesie, Călinescu vede în **c.** operaţia elementară a fiecărei interpretări şi valorizări critice. Iar această atitudine infuzează toate operele lui majore: monografia *Opera lui Mihai Eminescu* (I–V, 1934–1936), al cărei capitol final e menit să-l situeze pe poetul român „în timp şi spaţiu"; *Curs de poezie* (1939), unde „pseudonormele" poetice sunt extrase pe cale inductivă, prin analiza celor mai reprezentative curente ale poeziei europene contemporane; eseurile speculative de la finele deceniului al cincilea, precum *Domina bona* (1947) şi *Poezia „realelor"* (1948), care plasează literatura română într-o densă ţesătură de conexiuni culturale; şi, nu în ultimul rând, studiile consacrate marilor scriitori universali în deceniul al şaselea, adunate ulterior în volum (*Scriitori străini*, 1967).

Sub formă instituţionalizată, **c.** se afirmă în România abia după 1948, când, după model sovietic, se introduce în învăţământul universitar disciplina „Literatură universală", care va fi predată la Bucureşti de Tudor Vianu, la Iaşi de Al. Dima, iar la Cluj-Napoca de D. Popovici şi Liviu Rusu. În anii următori acest act este consolidat prin înfiinţarea unor catedre şi departamente distincte în marile centre universitare. Totuşi, despre un **c.** românesc propriu-zis se poate vorbi abia după sfârşitul realismului socialist. Un indiciu al instituţionalizării îl constituie traducerea primelor sinteze străine de literatură comparată, dintre care sunt de menţionat manualul *Littérature comparée* al lui Paul Van Tieghem (1966) sau monumentalele *Mimesis* de Erich Auerbach (1967) și *Literatura europeană și Evul Mediu latin* de Ernst Robert Curtius (1970). După 1970, ritmul traducerilor se intensifică, datorită recent înfiinţatei colecţii „Studii" a Editurii Univers, susținută de Romul Munteanu. Pe de altă parte, încep să apară şi lucrări româneşti focalizate pe problemele literaturii comparate, dintre care semnificative sunt, într-o primă fază, acelea ale lui Tudor Vianu şi Al. Dima. Astfel, deşi activitatea sa literară se întinde pe patru decenii, Vianu s-a dedicat literaturii comparate mai ales în perioada postbelică. El trece astfel drept ctitorul filosofic al disciplinei în România, după cum l-a definit Al. Dima, cel care a jalonat direcţia de dezvoltare a **c.** românesc şi a stimulat astfel activitatea generaţiilor de cercetători care i-au urmat. De exemplu, în conferinţa *Literatura universală şi literatura naţională*, ţinută la Budapesta în 1955, Vianu pleda pentru deschiderea de perspectivă oferită de un curs universitar, căruia îi fixa drept scop „să întărească în auditorii lui conştiinţa unităţii de cultură a lumii", a realităţii schimburilor culturale şi a interacţiunii dintre popoare. Conceptul de literatură universală includea, în accepţiunea lui Vianu, operele şi faptele „care au dobândit importanţă universală în cultura lumii şi pe cele care, în calitate de emiţători, de transmiţători sau de receptori de influenţe, au jucat un rol în constituirea curentelor universale în literatură". Criteriul de recunoaştere şi identificare a universalităţii se aplica operelor reprezentative pentru timpul lor, celor care şi-au prelungit importanţa şi s-au menţinut „în conştiinţa de cultură a oamenilor de azi". În interiorul literaturii universale, teritoriu fără frontiere de manifestare a **c.**, Vianu aşeza câmpul invarianţilor literari şi culturali, constantele şi permanenţele literare. Nu o dată autorul a respins **c.** factologic, bazat pe influenţe şi surse, pe „raporturi de fapte" şi a pledat pentru un **c.** al analogiilor justificative şi reversibile, al „alianţelor ideologice" stabilite între factorul emiţător şi factorul receptor. Introducerea principiului „alianţelor ideologice" (ansambluri de idei filosofice, sociale, literar-estetice la care aderă un scriitor sau mai mulţi, receptate într-un alt climat literar naţional sau în mai multe) marchează deplasarea decisivă dinspre aspectul cantitativ spre cel calitativ în cercetarea literară. Comparaţiei explicative şi cauzale, bazate pe raporturi binare, de înrudire directă şi de filiaţie istorică, i se opune astfel comparaţia acauzală, numită mai târziu de Adrian Marino comparaţie „pură", care nu se explică nici prin comunitate de origini, nici prin influenţă şi care stabileşte coincidenţe, structuri comune şi tipuri. Reflecţiile lui Vianu sunt convergente cu polemicile dintre cele două direcţii principale ale **c.** internaţional, cea franceză, tradiţională şi pozitivistă, şi cea americană, bazată pe principii valorizante estetic, noncantitative şi care semnala, la finele deceniului şase, „criza literaturii comparate" (René Wellek). În pofida pluralismului metodologic vag, Vianu are meritul de a fi impus în România un concept de literatură comparată eliberat de fetişismul factologic şi de excesele empirice ale pozitivismului. Noutatea viziunii sale în context românesc constă în deplasarea de accent de pe emiţător pe receptor, fapt care ar echivala, în opinia lui Vianu, cu o „adevărată revoluţie copernicană a studiilor literare". Căci, dacă opera de artă are un caracter procesual, modulaţiile şi supravieţuirea ei în timp ţin de schimbările de orizont asigurate de generaţiile succesive de cititori, care produc constant sensuri noi. Cele mai importante

contribuţii comparatiste ale lui Vianu au fost adunate în volumul *Studii de literatură universală şi comparată* (1960; ediţia a doua, 1963), care acoperă aproape întreg domeniul disciplinei: palingeneza temelor şi motivelor, tipuri, legende, idei şi sentimente, concepţii de viaţă etc. Un alt teoretician semnificativ al **c.** în primele decenii postbelice este Al. Dima, care s-a oprit asupra chestiunilor fundamentale ale disciplinei în *Conceptul de literatură universală şi comparată* (1967) şi în *Principii de literatură comparată* (1972). Fără a excela prin originalitate, cele două lucrări trec în revistă discuţiile occidentale cu privire la obiectul, metoda şi stadiul curent al **c.**, insistând, în spiritul epocii, asupra „specificului naţional" şi, în genere, asupra identităţii literaturilor. În anii '70 – '80, atât încercările de teoretizare, cât şi studiile aplicate de comparatistică românească se înmulţesc, ca urmare a activităţii unor cercetători precum Adrian Marino, Paul Cornea, Alexandru Duţu, Romul Munteanu, Vera Călin, Edgar Papu, Nicolae Balotă, Dan Grigorescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ioan Constantinescu, Livius Ciocârlie ş.a. Totodată, în Bucureşti apar primele reviste specializate în receptarea literaturii străine. Prima dintre ele este „Secolul 20", înfiinţată în 1957 şi specializată în traduceri şi comentarii eseistice. Cu un profil comparatist distinct apare şi „Cahiers roumains d'études littéraires", editată începând din 1973 sub coordonarea lui Adrian Marino. Publicată exclusiv în limbi străine, revista îşi va câştiga până la căderea comunismului un statut comparabil cu acela al „Neohelicon"-ului maghiar (de altfel, ambele publicaţii au fost înfiinţate în acelaşi an), reuşind să reunească în paginile sale prestigioşi teoreticieni şi comparatişti străini, precum René Étiemble, Marcel Raymond, Jean Starobinski, Jean Rousset,

Tzvetan Todorov, A.-J. Greimas, Hans Robert Jauss sau Claudio Guillén. O altă revistă importantă a epocii este „Synthesis", înfiinţată în 1974, ca buletin al Comitetului Naţional de Literatură Comparată, şi condusă de Alexandru Duţu. Numele cele mai reprezentative pentru starea de spirit a **c.** românesc în deceniile opt şi nouă sunt Adrian Marino şi Paul Cornea, a căror activitate se caracterizează printr-o serie de paralelisme: mai întâi, ambii autori au pus sub semnul întrebării complexele provinciale ale culturii române, pledând în mod hotărât pentru deschidere europeană; apoi, amândoi au reuşit să depăşească un anume izolaţionism tradiţional al criticii româneşti şi să desfăşoare o bogată activitate ştiinţifică în limbi străine; nu în ultimul rând, ei se situează la antipodul modelului impresionist dominant în critica literară autohtonă, apelând din plin la metodele mai noi ale cercetării literare europene: hermeneutică, istoria ideilor, sociologie post-marxistă, estetica receptării etc. Astfel, Adrian Marino şi-a stabilit, încă de la începutul anilor '70, o nişă proprie de cercetare, pe care a brevetat-o sub denumirea de „critica ideilor literare", chiar dacă proiectul său a cunoscut în următoarele trei decenii o serie de completări şi reformulări. Inspirat în mod evident de lucrările lui René Wellek asupra conceptelor criticii, programul lui Marino se concentrează în jurul „ideii literare", în care comparatistul român vede o „denumire convenţională pentru totalitatea «fondului» sau conţinutului teoretic [...] al literaturii"; totuşi, pentru Marino „ideea" nu se reduce la concept, întrucât posibilităţile de reformulare şi amplificare semantică ale celei dintâi o fac să aibă statutul unei veritabile „opere" sau „creaţii". Aceste premise vor sta la baza unui ambiţios proiect enciclopedic, pe care Marino îl va concretiza, mai întâi, sub forma unui *Dicţionar de idei literare* (1973, ajuns doar până la litera G), iar apoi, printr-un ciclu (*Hermeneutica ideii de literatură*, 1987; *Biografia ideii de literatură*, I–VI, 1991–2000) dedicat evoluţiei „ideii" de literatură, inclusiv a termenilor derivaţi din ea (literatură naţională/universală, paraliteratură, antiliteratură etc.), din Antichitate până în secolul al XX-lea. Deşi „critica ideilor literare" a lui Marino constituie o întreprindere preponderent teoretică, ea implică şi o importantă dimensiune comparatistă, întrucât „ideile literare" constituie nişte „invarianţi", iar invariantul, indiferent de natura lui, rămâne „modalitatea esenţială prin care

literatura participă la universalitate, mijlocul de a atribui elementelor sale comune o semnificaţie universală”. Din acest motiv, dimensiunea enciclopedică e mereu dublată la Marino de o dimensiune „militantă”, pe care acesta şi-a asumat-o ca urmare a contactului cu opera lui René Étiemble, căruia, de altfel, comparatistul român i-a consacrat şi o monografie. Pe urmele modelului său francez, Marino a pledat pentru o *littérature (vraiment) générale* şi a repudiat în mod programatic eurocentrismul. Ca şi Marino, Paul Cornea şi-a început activitatea ca istoric al literaturii române, optând pentru sociologia literară într-o epocă în care aceasta era puternic marcată de clişeele marxist-leniniste. Totuşi, criticul s-a distanţat treptat de spiritul dogmatic al acestei metode. Astfel, sinteza sa *Originile romantismului românesc* (1972), o analiză detaliată a raporturilor dintre mentalităţi, ideologie şi literatură în perioada 1780–1840, indică deja o îndepărtare de marxismul canonic şi apropierea de istoria mentalităţilor profesată de şcoala de la „Annales”. Ulterior, apropierea lui Paul Cornea de teoriile lui Lucien Goldmann şi Robert Escarpit s-a concretizat într-o serie de studii privind sociologia lecturii şi a succesului, valoarea literară, periodizarea, relaţiile interliterare şi imagologia. Într-o a doua etapă a activităţii sale, care începe după 1980, comparatistul se interesează în primul rând de teoria lecturii şi de hermeneutică. Spre deosebire de Marino, el se arată preocupat nu atât de elaborarea unui sistem ideologic sofisticat, ci de găsirea unor soluţii practice pentru problemele teoretice ale literaturii comparate. Aceasta explică şi aria vastă a investigaţiilor sale, care acoperă diverse alte sectoare, precum problema canonului, teoria sistemelor, istoria literară ca gen, intenţionalismul şi relativismul.

După 1989, fundalul instituţional al **c.** românesc se schimbă radical. Diversele restructurări administrative din mediul academic vor determina fuziunea sau chiar dispariţia unor departamente de literatură comparată. Totodată, trecerea la o economie de tip capitalist afectează în mod semnificativ şi piaţa editorială. Traducerea lucrărilor străine continuă, dar într-un ritm mult mai redus în comparaţie cu epoca precedentă şi, mai ales, cu posibilităţile pe care se presupunea că le va aduce desfiinţarea cenzurii; colecţia „Studii”, de pildă, va dispărea la începutul anilor 2000. Revistele vor resimţi şi ele efectele schimbării de sistem. În 1993 „Cahiers roumains…” îşi va schimba numele în „Euresis”, dar nu va mai reuşi să-şi redobândească prestigiul anterior – nu atât din cauza materialelor, care vor rămâne de cea mai bună calitate (printre colaboratorii noii serii sunt de amintit Jacques Derrida, J. Hillis-Miller, Gianni Vattimo, Linda Hutcheon, Mihály Szegedy-Maszák, precum şi majoritatea comparatiştilor de origine română din Occident), cât din cauza difuzării reduse. Pe de altă parte, după 1989 apar noi reviste. Cea mai importantă dintre ele este, probabil, „Caietele Echinox” (Cluj-Napoca, înfiinţată în 2001), dar din această categorie fac parte şi „A Treia Europă” (editată la Timişoara, în cinci numere, între 1997 şi 2001) şi „Acta Iassyensia Comparationis” (Iaşi, din 2003). Alt moment semnificativ pentru **c.** românesc este înfiinţarea Asociaţiei de Literatură Comparată din România în 1997, devenită din 2001 Asociaţia de Literatură Generală şi Comparată din România. Având-ul ca preşedinte până în 2010 pe Paul Cornea, actualmente pe Mircea Martin, asociaţia a organizat, începând din 2001, un colocviu anual, care a contribuit în mod vizibil la consolidarea **c.** în România. În ceea ce priveşte aspectele metodologice, e de remarcat că, după 1989, comparatistica românească tinde

să se polarizeze în funcţie de anumite afilieri instituţionale (în special universitare). Din acest punct de vedere, se pot delimita mai multe „şcoli" sau grupări. Sub raport cronologic, prima tentativă de coagulare instituţională a comparatiştilor români o reprezintă grupul de la Timişoara, care şi-a desfăşurat activitatea mai ales prin intermediul Fundaţiei „A Treia Europă". Având în centrul său critici de la Universitatea din Timişoara (Adriana Babeţi, Cornel Ungureanu şi Mircea Mihăieş), gruparea şi-a propus să delimiteze şi să studieze specificitatea (inter)culturală a Europei Centrale. Concentrată în perioada 1997–2003, activitatea „şcolii" s-a manifestat prin editarea revistei „A Treia Europă", prin publicarea unei colecţii cu acelaşi nume (cuprinzând volume de ficţiune, studii academice şi eseuri, atât româneşti, cât şi străine), precum şi prin realizarea unor antologii destinate promovării conceptului aferent în România. Ulterior, membrii grupării şi-au orientat atenţia către alte domenii (studii culturale, imagologie, anglistică ş.a). Doar Cornel Ungureanu a continuat să exploreze şi în anii următori spaţiul central-european, din perspectiva utopiei şi, nu mai puţin, a nostalgiei imperiale, pe care le va descrie prin intermediul unor „cercuri concentrice" de scriitori, generate de continua dialectică între centru şi periferie. Cea mai solidă „şcoală" a comparatisticii româneşti din ultimele decenii pare a fi aceea de la Cluj-Napoca. În acest sens pledează nu numai existenţa Centrului de Cercetare a Imaginarului Phantasma, fondat în 2002, şi a revistei „Caietele Echinox", ci şi o metodologie comună şi desfăşurarea mai multor proiecte colective. Câmpul definitoriu al comparatisticii clujene îl constituie teoria imaginarului şi domeniile conexe (psihanaliză, mitocritică şi arhetipologie), iar liderul său teoretic este Corin Braga. Eseistul şi-a început activitatea la începutul anilor '90 cu o serie de analize ale unor autori români (Nichita Stănescu, Lucian Blaga ş.a.), afinităţile sale teoretice fiind încă de atunci psihanaliza jungiană, arhetipologia lui Gilbert Durand şi mitologia comparată. Elaborarea unei concepţii proprii s-a produs prin contactul cu teoriile lui Jean-Jacques Wunenburger, care l-au condus pe Braga la câteva rezultate notabile, atât teoretice, cât şi practice. Sub raport teoretic, probabil cea mai importantă contribuţie este elaborarea conceptului de „anarhetip", pe care comparatistul îl opune arhetipurilor din mitocritica tradiţională. Alte nume reprezentative ale comparatisticii clujene sunt Vasile Voia, Ştefan Borbély şi Ruxandra Cesereanu. Dintre „şcolile" româneşti actuale, cea mai sincronă cu noile direcţii ale **c.** occidental pare a fi „şcoala de la Braşov", care s-a arătat preocupată cu precădere de critica culturală şi de teoria poeziei. În ceea ce priveşte critica culturală, „capul" teoretic al grupării braşovene este Caius Dobrescu, ale cărui eseuri recurg la o perspectivă interdisciplinară, situată la conjuncţia dintre istoria ideilor, sociologie, politologie şi studii culturale. Pe baza acestei platforme conceptuale, subordonată perspectivei ideologice a liberalismului burghez, Dobrescu a abordat o gamă largă de probleme – multe dintre ele în premieră în spaţiul academic românesc –, precum raportul dintre literatura modernă şi politică sau dintre avangardă şi totalitarism, condiţia intelectualului în societatea burgheză modernă, efectele perverse generate de fenomenul modernizării culturilor şi societăţilor comuniste din Europa de Est şi, în general, pluralitatea complexă a procesului (post)modernizării, care a generat o serie de evoluţii alternative, în funcţie de particularităţile locale. Cercetările mai recente ale autorului se concentrează asupra culturii critice europene în secolul al XX-lea. Cealaltă temă constantă de reflecţie a membrilor „şcolii de la Braşov" este teoria poeziei (în special moderne). În acest domeniu, sunt de amintit lucrările lui Alexandru Muşina şi Gheorghe Crăciun. Astfel, Muşina şi-a propus să definească „paradigma poeziei moderne", care s-ar caracteriza în primul rând prin faptul că descrie „o lume în care omul (desacralizat) a devenit, el, sistemul de referinţă" al textului. Cea mai importantă lucrare de poetică a „şcolii de la Braşov" rămâne însă aceea a lui Gheorghe Crăciun, care îşi propune să descopere „faţa ascunsă" a „aisbergului poeziei moderne". În opoziţie cu majoritatea teoriilor esenţialiste contemporane, care tind să reducă fenomenul poetic la categoriile conotaţiei, reflexivităţii, metaforicului, opacităţii şi/sau vizionarismului, Crăciun afirmă, pornind de la o disociere a lui Tudor Vianu, că, pe lângă o asemenea „poezie reflexivă", lirica modernă găzduieşte şi o altă tradiţie, aceea a unei „poezii tranzitive". Această tradiţie latentă, care porneşte nu de la Charles Baudelaire, ci de la Walt Whitman şi continuă prin Ezra Pound, Fernando Pessoa, Robert Frost, Konstantinos Kavafis, William Carlos Williams, „ultimul" Eugenio Montale, Francis Ponge, Charles Olson, Robert Lowell, Frank O'Hara ş.a., se caracterizează prin denotaţie, transparenţă, „prozaism" deliberat, biografism şi directeţe, fără ca

aceste proprietăţi să-i anuleze statutul poetic sau să o plaseze într-o poziţie de inferioritate faţă de lirica „reflexivă”. Spre deosebire de cele trei „şcoli” amintite, situaţia **c.** din capitala României este în momentul de faţă mai degrabă incertă. Deşi Bucureştiul a fost centrul universitar care a instituţionalizat literatura comparată ca disciplină în România şi care a dominat **c.** autohton până la căderea comunismului, acesta nu pare să mai fi reuşit să-şi susţină şi după 1989 o direcţie de cercetare proprie, în ciuda activităţii unor autori precum Dan Grigorescu (anglist de formaţie, autor al unor importante studii despre curentele literare ale secolului al XX-lea, dar şi de istorie a artei), Cornel Mihai Ionescu (care a dezvoltat o manieră de interpretare acut personală, bazată pe teoriile poststructuraliste), Mihaela Constantinescu (cu contribuţii despre postmodernism şi post-postmodernism), Romaniţa Constantinescu (în imagologie şi naratologie comparată) sau Alexandra Vrânceanu (preocupată de studiile intermediale, în special de tema ekphrasisului). O cauză a acestui recul poate fi lipsa unei reviste proprii de literatură comparată sau a unor mecanisme instituţionale convergente (centre de cercetare, proiecte comune ş.a.). Semnificativ în această privinţă este şi faptul că, în ultimul deceniu, cele mai importante contribuţii comparatiste bucureştene le aparţin nu atât comparatiştilor de profesie, cât specialiştilor în literatura română şi ele tind să se concentreze în jurul analizei fenomenului postmodernismului în context românesc. O situaţie aparte ocupă, în contextul bucureştean, Monica Spiridon, al cărei statut profesional ilustrează perfect această „stare de excepţie”, întrucât actualmente autoarea nu este profesoară de literatură comparată, ci de semiotică şi comunicare. Cât priveşte activitatea de comparatist, se pot distinge în activitatea ei două faze. Până în jurul anului 2000, Monica Spiridon s-a preocupat îndeosebi de studiul literarităţii şi al intertextualităţii. E de reţinut mai ales *Melancolia descendenţei* (1989), care, recurgând la numeroase exemple româneşti şi străine, contrapune conceptului „anxietate a influenţei” al lui Harold Bloom un tip de creativitate regresivă („melancolia descendenţei”), bazată nu pe încercarea de emancipare paricidă faţă de modele, ci pe demersul de recuperare a lor. În schimb, lucrările mai recente ale autoarei indică o reorientare către imagologia comparată, concretizată prin demersul de a situa identitatea culturală românească în context european. Dincolo de cazurile discutate mai sus şi cu referire la studiul genurilor şi al curentelor literare, merită amintite lucrarea de pionierat a lui Liviu Petrescu despre poetica postmodernismului (1995) sau ampla sinteză a lui Eugen Simion despre jurnalul intim (I–III, 2001). Totodată, după 1989 au continuat cercetările comparatiste asupra relaţiilor literaturii române cu alte literaturi. Sunt de notat la acest capitol lucrările semnate de Pia Brînzeu (despre europenitatea prozei româneşti şi britanice), Sanda Cordoş (despre problema crizei în literaturile română şi rusă din secolul al XX-lea), Mircea Muthu (despre balcanismul literaturii române) ş.a. Perioada de după 2000 înregistrează şi apariţia unei noi generaţii de comparatişti români, reprezentată de nume precum Mihaela Ursa, Rodica Ilie, Adrian Lăcătuş, Rodica Grigore, Cătălin Ghiţă, Cătălin Constantinescu sau Andrei Terian.

Repere bibliografice: Titu Maiorescu, *Literatura română şi străinătatea* [1882], în *Opere*, I, îngr. D. Vatamaniuc, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 2005, *37–50*; Pompiliu Eliade, *De l'Influence française sur l' esprit public en Roumanie. Les origines. Étude sur l'état de la société roumaine à l'époque des règnes phanariotes*, Paris, 1898; N.I. Apostolescu, *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, pref. Émile Faguet, Paris, 1909; N. Iorga, *Istoria literaturilor romanice în dezvoltarea şi legăturile lor*, I–III, Bucureşti, 1920–1925; Ovid Densusianu, *Sufletul latin şi literatura nouă*, I–II, Bucureşti, 1922; D. Popovici, *Ideologia literară a lui I. Heliade-Rădulescu*, Bucureşti, 1935; N.I. Popa, *Un umanism modern*, IIŞ, 1937, 15 septembrie; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *Ist. lit.* (1982); Alexandru Ciorănescu, *Literatura comparată*, Bucureşti, 1944; Tudor Vianu, *Studii de literatură universală şi comparată*, ed. 2, Bucureşti, 1963; G. Călinescu, *Scriitori străini*, Bucureşti, 1967; Al. Dima, *Conceptul de literatură universală şi comparată. Studii teoretice şi aplicative*, Bucureşti, 1967; *Probleme de literatură comparată şi sociologie literară*, Bucureşti, 1970; N.I. Popa, *Comparatismul românesc*, ALIL, t. XXII, 1971; Paul Cornea, *Originile*, *passim*; Al. Dima, *Principii de literatură comparată*, ed. 2, Bucureşti, 1972; *Istoria şi teoria comparatismului în România*, îngr. Al. Dima şi Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1972; Adrian Marino, *Dicţionar de idei literare*, I *(A–G)*, Bucureşti, 1973; Papu, *Clasicii*, *passim*; Cornea, *Regula*, *passim*; Romul Munteanu, *Clasicism şi baroc în cultura europeană din secolul al XVII-lea*, I–III, Bucureşti, 1981–1985; Al. Duţu, *Literatura comparată şi istoria mentalităţilor*, Bucureşti, 1982; *Le Comparatisme roumain*, I–II, îngr. Romul Munteanu, Bucureşti, 1982–1985; Adrian Marino, *Comparatisme et théorie de la littérature*, Paris, 1988; Monica Spiridon, *Melancolia descendenţei*, Bucureşti, 1989; Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, I–VI, Cluj-Napoca, 1991–2000; Liviu Petrescu, *Poetica*

postmodernismului, Piteşti, 1995; Velea, *Universalişti, passim*; Dan Grigorescu, *Introducere în literatura comparată. Teoria*, Bucureşti, 1997; Corin Braga, *10 studii de arhetipologie*, Cluj-Napoca, 1999; *Comparatismul azi*, îngr. Dim. Păcurariu, Bucureşti, 2000; Ştefan Borbély, *De la Herakles la Eulenspiegel. Eroicul*, Cluj-Napoca, 2001; Vasile Voia, *Aspecte ale comparatismului românesc*, Cluj-Napoca, 2002; Simion, *Ficţiunea*, I–III, *passim*; Sanda Cordoş, *Literatura între revoluţie şi reacţiune. Problema crizei în literatura română şi rusă a secolului XX*, Cluj-Napoca, 2002; Gheorghe Crăciun, *Aisbergul poeziei moderne*, postfaţă Mircea Martin, Piteşti, 2002; Monica Spiridon, *Les Dilemmes de l'identité aux confins de l'Europe: le cas roumain*, Paris, 2004; Corin Braga, *De la arhetip la anarhetip*, Iaşi, 2006; Paul Cornea, *Interpretare şi raţionalitate*, Iaşi, 2006, *passim*; Monica Spiridon, *„Cum poţi să fii român?". Variaţiuni pe teme identitare*, Craiova, 2006; Caius Dobrescu, *Revoluţia radială. O critică a conceptului de* postmodernism *dinspre înţelegerea plurală şi deschisă a culturii burgheze*, Braşov, 2008; Muthu, *Balcanismul*; Paul Cornea, *Delimitări şi ipoteze. Comunicări şi eseuri de teorie literară şi studii culturale*, Iaşi, 2009. ***A.T., V.V.***

COMŞA, Ioan (26.XI.1912, Bucureşti – 6.XII.2006, București), traducător, publicist. Este fiul Otiliei (n. Garfunkel) şi al lui Aron Comşa, contabil. Absolvent al Liceului „Matei Basarab" (1928) din Capitală şi tot aici licenţiat al Facultăţii de Ştiinţe Juridice (1933), face şi studii la Pitman's College din Londra. Membru al Baroului de Ilfov, este secretar în biroul consilierului juridic al Legaţiei Britanice (1935–1941), avocat pledant la Institutul Central de Statistică (1944–1947) şi, concomitent, redactor al publicaţiilor „Rumanian Press Review" pentru Misiunea Militară Americană (octombrie 1944–martie 1945), apoi pentru Misiunea Politică Americană (aprilie 1945–iulie 1947). Ocupă ulterior cu totul alte funcţii: documentarist la Biblioteca Americană din Bucureşti (1947–1950), planificator şi apoi muncitor la Cooperativa Micii Muncitori Metalurgişti (1952–1953), redactor pentru texte în limbile franceză, germană şi engleză la Editura Medicală (1956–1973), la Editura de Stat pentru Literatură şi Artă (1957–1961), la Editura pentru Literatură Universală (1961–1970) şi la Editura Minerva (1970–1973). Între 1990 şi 2000 este secretar al Asociaţiei Amicii Statelor Unite, care editează „Revista româno–americană" (relansată în 1997, unde figurează ca secretar general de redacţie la primul număr). Colaborează cu studii, eseuri şi traduceri la „Manuscriptum", „Revista bibliotecilor", „Pembroke Magazine" (Carolina de Nord, SUA), „Secolul 20", „România literară", „Tribuna României" ş.a.

Prieten cu Mihail Sebastian, în al cărui jurnal este evocat de câteva ori, **C.** a lăsat imaginea unui cărturar rafinat, de o deosebită modestie şi discreţie. Poliglot înzestrat, se afirmă ca un bun traducător din literaturile engleză şi americană, mai ales din opera lui Charles Dickens şi a lui Erskine Caldwell. *Viaţa lui David Copperfield* de Charles Dickens, în transpunerea lui **C.** (I–III, 1965), se distinge prin fidelitatea faţă de sensurile originalului. Scrupulozitatea traducătorului se vădeşte şi în grija cu care şi-a revizuit prima ediţie. Pentru *Njala. Saga despre Njal*, transpusă din islandeză (parţial mai întâi în 1963) este distins cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1980). **C.** are, de asemenea, numeroase alte contribuţii: studii şi comunicări despre scriitorii americani, traduceri risipite în publicaţii (unele chiar fără semnătură), îngrijiri de ediţii din critica literară americană (de pildă, bibliografia traducerilor în româneşte din această literatură ca anexă la volumul lui Marcus Cunliffe, *Literatura Statelor Unite*, 1969) sau versiuni în engleză ale unor ecranizări după opere clasice româneşti. În „Revista româno–americană" a publicat o valoroasă cercetare bibliografică intitulată *Cronologia relaţiilor româno–americane. Contacte directe, relații economice consulare și diplomatice*, privind perioada de la 1630 la 1930, unica sursă de documentare pentru specialiştii care studiază difuzarea literaturii americane în străinătate, de interes pentru istoriografia literară şi politică din ambele ţări.

Traduceri: Ernest Thompson Seton, *Povestiri despre animale*, Bucureşti, 1956, *Vulpea din Springfield*, București, 1964; Ralph Fox, *Gingis-han*, Bucureşti, 1958; Erskine Caldwell, *În genunchi, cu faţa la soare*, București, 1958, *Moartea unei haimanale*, pref. Silvian Iosifescu, Bucureşti, 1961, *Pământ american*, pref. trad., Bucureşti, 1969; *Saga despre Njal*, București, 1963; ed. *(Njala. Saga despre Njal)*, București, 1980; Charles Dickens, *Viaţa lui David Copperfield*, I–III, pref. Ana Cartianu, Bucureşti, 1965; Eugene O'Neill, *Marco Milionul*, în Eugene O'Neill, *Teatru*, I, pref. Petru Comarnescu, București, 1968.

Repere bibliografice: Grigore Vereş, *Opera lui Charles Dickens în România*, Bucureşti, 1982, *114–115*; Ion Horea, *Profil de cărturar – Ioan Comșa*, „Biblioteca Bucureştilor", 2000, 2; *„Revista româno–americană". Profil*, OC, 2003, 158; Gheorghe Istrate, *Ioan Comşa*, RL, 2006, 51–52. ***I.D.***

CONACHI, Costache (14.IX.1778, Ţigăneşti, j. Galaţi – 4.II.1849, Ţigăneşti, j. Galaţi), poet, autor de piese de teatru, traducător.

Fiu al Ilenei, descendentă din Cantacuzini, şi al vornicului Manolachi Conachi, **C.** primeşte la botez prenumele Alexandru, cel de Costache fiindu-i dat mai târziu, potrivit unui vechi obicei, pentru răscumpărarea postumă a unui copil. Învaţă la început în familie, cu refugiatul francez Fleury, continuând şi terminându-şi studiile la Şcoala Domnească din Iaşi. Inteligent, sociabil şi dornic de afirmare, se impune repede ca unul din cei mai instruiţi tineri din protipendada Moldovei; stăpâneşte limbile greacă, franceză, turcă şi slavonă şi este solicitat de timpuriu în câteva importante dregătorii. La vârsta de douăzeci şi opt de ani era ispravnic de Tecuci, între 1814 şi 1818 vornic de aprozi şi vornic de politie la Iaşi, între 1823 şi 1827 era al doilea răspunzător de vistierie şi conducea Departamentul Afacerilor Străine, iar între 1831 şi 1838 mare logofăt al Dreptăţii în Moldova. Se număra printre membrii comitetului de redactare a Regulamentului Organic, el fiind autorul articolelor care preconizau unirea Principatelor. Spirit întreprinzător şi deschis înnoirilor, în măsura în care acestea nu anulau bunele tradiţii preluate de la înaintaşi, **C.** sprijină înfiinţarea Societăţii de Medici şi Naturalişti din Iaşi şi este iniţiator al industriei extractive din Moldova. Deşi la moartea tatălui său, renumit pentru felul în care îşi risipise averea în chefuri, nu moştenise aproape nimic, izbuteşte, prin pricepere, ingeniozitate şi tenacitate, să agonisească imense moşii şi valori care, alăturate autorităţii sale culturale şi juridice, îi permit să aspire, în 1834, la scaunul de domnitor al ţării, în competiţie cu Mihail Sturdza, dar tentativa eşuează.

Dacă în planul activităţilor practice a manifestat o neobişnuită abilitate, sub raport spiritual **C.** se vădeşte un adept moderat al filosofiei Luminilor, susţinând şi promovând idei care vizau schimbări favorabile bunului mers al comunităţii. Preia şi recomandă din ideologia iluministă concepte esenţiale, atrăgând atenţia asupra importanţei raţiunii şi a rolului ştiinţelor în toate domeniile existenţei imediate, declarându-se partizan al dreptului natural şi al încurajării concrete a creaţiei artistice originale. Într-o *Scrisoare către mitropolitul Veniamin* (1837) dezvoltă puncte de vedere privitoare la folosul transformărilor în apropierea ritmului social autohton de acela al ţărilor cu o tradiţie economică şi culturală superioară. Schimbările, credea **C.**, trebuie să aibă loc prin acumulări fireşti, nu sub impulsul imitării, al impunerii sau sub cel al înlăturării bunelor obiceiuri ale pământului, pentru că nimic nu este mai păgubitor decât „zgomotul de cuvinte fără fapte”. Consideră absolut necesară utilizarea limbii ţării ca instrument de culturalizare şi de îmbogăţire a valorilor spirituale naţionale, pentru aceasta trebuind ca limba română să pătrundă în şcoli ca prim obiect de studiu. Nu refuză ideea îmbogăţirii limbii vorbite prin asimilarea de neologisme, dar crede că ele se cer admise cu precauţie, prin adaptarea la specificul limbii române. S-ar putea spune că, modest, anticipează, ca și alții, aspecte din activitatea culturală a lui Titu Maiorescu: problema formelor fără fond şi aceea a atitudinii faţă de neologisme. Familiarizat, prin lecturi directe sau prin intermediare greceşti, cu literatura şi filosofia Franţei din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, **C.** consideră necesară traducerea sau adaptarea în limba română a unor lucrări, preluarea unor motive sau teme din poezia neoclasică franceză, ca şi din operele unor autori aliniaţi ideologiei Luminilor. El însuşi dă transpunerile *Istoria lui Velisarie* şi *Alchibiad sau Iubirea de sânăş, fără măsură* de Marmontel, *Narchez amorezatul de sâniş*, recomandată ca fiind „după *Metamorfozurile* lui Ovidiu asupra mitologhiei”, probabil o versiune franceză a scrierii lui Ovidiu, *Către Leandru că nu venea* şi *Iulia cătră Ovidie* de Claude-Joseph Dorat, fragmente din tragediile *Alzire* (sub forma *Arzili* la **C.**), *Zaïre, Oreste* şi din poemul *Henriade* de Voltaire, eseul *Cercare de voroavă* după Alexander Pope, cuprinzând reflecţii asupra relaţiei om–natură, un rechizitoriu făcut războiului şi comportamentului inuman al conchistadorilor spanioli, dar şi un elogiu adus raţiunii umane. În aceeaşi categorie de preocupări se înscrie şi traducerea lucrării *Privire politicească a Evropii toate din anul 1825* de Pierre

d'Herbigny, studiu analitic incluzând observații și comentarii asupra situației socio-economico-politice a continentului. Dincolo de interesul cunoașterii propriu-zise a unor astfel de scrieri, traducerile lui **C.**, cu toate că au circulat în versiune manuscrisă, au contribuit la o relativă limpezire a personalității limbii române, prin efortul de găsire a unor corespondențe lexicale convenabile, într-o vreme când limba țării era prea puțin folosită ca mijloc de exprimare literară și artistică. El este și autor al unui mic îndreptar de prozodie, *Meșteșugul stihurilor românești*, în cuprinsul căruia se arată interesat de conținutul și de tehnica versificației. Semnează, singur sau în colaborare, primele comedii culte din istoria literaturii române, având ca obiect al demonstrației satirice aspecte din realitatea vremii sale, considerată critic sub raport social și moral. Aceste texte, care „nefiind teatru, s-au giucat la păpușării", au meritul de a fi încercat trasarea unor caractere în acțiune și de a cuprinde replica personajelor în versuri destul de fluide, cu o vădită dispoziție către amuzamentul motivat. *Comedie banului Costandin Canta, ce-i zâc Căbujan și Cavaler Cucoș*, scrisă în colaborare cu Neculai Dimachi și Dumitrache Beldiman, este o satiră împotriva zgârceniei și arghirofiliei. *Giudecata femeilor*, datată 1 decembrie 1806, admonestează, într-un limbaj uneori cel puțin nonconformist, moravuri și năravuri ale boierimii, printre personaje numărându-se autorul însuși. O altă comedie condamnând imoralitatea protipendadei este *Amoriul și toate harurile*.

Notorietatea în epocă și atenția posterității critice i le-a adus însă lui **C.** lirica sa, preponderent erotică, dar care cuprindea și cântece de lume sau compuneri meditative, circulând în copii manuscrise sau intrând în repertoriile lăutărești. Prima ediție, *Poezii. Alcătuiri și tălmăciri*, apare postum, la Iași, în 1856. Între 1800 și 1830, interval în care produce un număr important de versuri, scrisul lui **C.** cunoaște două etape distincte: una, până în preajma anului 1820, este bogată în compuneri ocazionale, acrostihuri, cântece de lume, stihuri erotice declarative; muza inspiratoare, mereu alta, a acestui permanent îndrăgostit este idealizată și impersonală, frumusețea ei, „nurii" îl îndeamnă la extaz și la exclamații superlative, adunate în strofe sufocate de lamentări, oftaturi și leșinuri, pentru uzul saloanelor, dar și al serenadelor cu lăutari. În cea de-a doua etapă, de după 1820, tonul devine meditativ, elegiile iau locul entuziasmelor celebrând iubiri pasagere; dragostea mistuitoare pentru Smaranda Negri, Zulnia, cum o alintă el, introduce accente tragice în clamarea sentimentului („Cine-o iubit pe Zulnia, a iubi alta nu poate"). Poate fi stabilită și o legătură între poezii cum ar fi *Amoriul din prieteșug* sau *Scrisoare către Zulnia* și poemul *Eloiza către Abeliard*, din ciclul „eroidelor" lui Collardeau, lucrare tradusă de **C.** Versificările, până acum de circumstanță, se transformă într-un discurs patetic, stând sub semnul unei mari intensități a trăirilor intime. Argumente etice, generate de conflictul dintre sentiment și convenția socială, conferă dicțiunii o anume gravitate, nesprijinită însă și de calitatea limbajului, tributar unui clasicism întârziat. Apropieri, teoretic posibile, s-au făcut cu lirica lui Petrarca, pornindu-se de la nefericirile petrecute în viața sentimentală a celor doi poeți. În lirica meditativă **C.** elogiază munca țăranului (*Răspunsul unei scrisori*), egalitatea originară a oamenilor (*Cine are gust să-mi creadă*) sau, cu accente de relevabilă vibrație a imaginilor, comentează caracterul efemer al vieții (*Pe năsălie*). Iluminist în fond, dar alăturând trăsăturilor clasice semne ale romantismului care se definea în poezia occidentală, **C.** rămâne prezența cea mai interesantă pentru începuturile poeziei moderne românești, fiind considerat chiar „părintele (re)găsit al poeziei românești" (Mihai Zamfir).

Originalitatea lui Conachi constă în specializarea erotică, în cultul exclusiv al eului, iar savoarea vine din ineditul mediului. Căci Conachi este un Petrarca ras în cap, cu chip de faun oriental, cu ișlic, antereu și iminei, obișnuit a subtiliza pe sofale și a-și trimite mesagiile prin țiganii lăutari, neverosimil în pădure, ducând omagiul până la târârea în pulbere și la închinarea ortodoxă, și tristețea occidentală până la pandalii și istericale.

G. CĂLINESCU

Judecând cu miturile propuse de Denis de Rougemont, Conachi este un Don Juan care se ia drept un Tristan. Seducător profesionist, el cântă (plânge) o pasiune aflată mereu pe marginea prăpastiei. O substituire, o corupere a miturilor se observă în aceste versuri prefăcute în care seducătorul reclamă suferința cea mai adâncă. Un seducător care se preface a fi victimă. Arma lui nu e cinismul, ci umilința. Ca să câștige, el își strigă netrebnicia. Iată o nuanță pe care Denis de Rougemont n-o observă în literatura erotică a Occidentului. Orientul a subțiat și corupt simțurile sau le-a adaptat unei mentalități care face din femeie un obiect exclusiv erotic. Un obiect ce trebuie corupt prin daruri, cucerit printr-un complicat ceremonial.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Poezii. Alcătuiri şi tălmăciri*, îngr. Neculai Ionescu, Iaşi, 1856; ed. 2, îngr. Miron Pompiliu, pref. Caterina Konaki Vogoride, introd. Emanuil Vogoride Konaki, Iaşi, 1887; ed. I–II, Iaşi, 1893; Poeţii Văcăreşti, Costache Conachi, *Poezii*, îngr. şi pref. Ion Pillat, Bucureşti, 1942; *Scrieri alese*, îngr. Ecaterina şi Alexandru Teodorescu, pref. Alexandru Teodorescu, Bucureşti, 1963; *Opere*, îngr. şi pref. Efim Levit, Chişinău, 1978; *Visul amoriului*, îngr. Lucian Vasiliu, pref. Emil Iordache, Iaşi, 2000. **Traduceri:** M-me Cottin, *Matilda*, I–III, Iaşi, 1844 (în colaborare cu Iacob Fătu); [Claude–Joseph Dorat, Alexander Pope], în *Scrieri alese*, Bucureşti, 1963.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *402–414*; G. Ibrăileanu, *Curs de istoria literaturii române moderne. Epoca Conachi*, Iaşi, 1920, *309–357*; Perpessicius, *Opere*, XI, *152–156*; Caracostea, *Scrieri*, II, *181–184*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *88–95*, *Ist. lit.* (1982), *85–91*; Popovici, *Studii*, I, *402–422*; Călinescu, *Opere*, VI, *633–637*, VII, *370–374*, *1003–1009*, XII, *704–707*; Cornea, *Studii*, *79–102*; Anghelescu, *Preromant. rom.*, *134–136*, *143–173*; Cornea, *Originile*, *302–320*; *Dicţ. lit. 1900*, *203–204*; Simion, *Dimineaţa*, *231–292*; Piru, *Ist. lit.*, *35–36*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *180–186*, *passim*; Manolescu, *Istoria*, I, *204–206*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *16–19*; Sorescu, *Bibliotecă*, *95–104*; *Dicţ. analitic*, I, *36–37*; Perian, *Pagini*, *30–45*; *Dicţ. esenţial*, *195–197*; Micu, *Ist. lit.*, *65–66*, Ștefan Andronache, *Costache Conachi – biobibliografie*, Tecuci, 2000; Paul Păltănea, *Neamul logofătului Costache Conachi*, Bucureşti, 2001; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, *401–407*; C. D. Zeletin, *Lumina eșecurilor din căutarea lui Conachi*, ATN, 2006, 3–7; Ursu, *Alte contribuții*, *199–237*; Zamfir, *Panorama*, I, *77–86*. ***C. P.***

Anulu I. 1857. № 1. Mercuri Februariu

CONCORDIA

JURNALU POLITICU ȘI LITTERARIU.

CONCORDIA, jurnal politic şi literar apărut la Bucureşti, bisăptămânal, de la 6 februarie până la 6 august 1857. Redactor-şef: C.A. Creţulescu; editor: Effingham Grant, fratele Mariei Rosetti. De altfel, lui C.A. Rosetti i se propusese conducerea comitetului de redacţie, iar redactorii s-au aflat tot timpul sub influenţa lui. Intenţia iniţiatorilor era de a edita o publicaţie în care să-şi dea mâna toţi unioniştii din cele două principate, pe deasupra intereselor de partid sau de grupare politică. Ei nutreau în egală măsură şi ambiţii literare, încercând să realizeze la Bucureşti ceea ce izbutise V. Alecsandri la Iaşi prin „România literară” cu doi ani înainte. Jurnalul a concentrat un grup de scriitori de valoare, în frunte cu V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu şi D. Bolintineanu. La partea politică, alături de C.A. Creţulescu colaborează I.A. Filipescu, Grigore Ioranu şi Petre I. Cernătescu. Fără să fie o gazetă literară propriu-zisă, **C.**, care avea un program politic bine stabilit, dispune şi de un program literar limpede, în linii mari asemănător cu cel de la „Dacia literară”, adaptat la cerinţele momentului. Versurile lui V. Alecsandri, în care poetul cânta idealul Unirii sau gloriosul trecut istoric, constituie arma cea mai de preţ a gazetei. În acelaşi spirit, Gr. Alexandrescu dădea aici satire şi versuri patriotice, printre care *Cometei anonsate pentru 13 iunie* şi *Răspunsul cometei*, iar Dimitrie Ralet semna articole politice în spirit unionist. G. Creţeanu colabora cu versuri patriotice, cu un poem în proză, în care imita cadenţele înflăcărate ale *Cântării României*, şi cu o traducere din versurile admiratorului austriac al lui Napoleon, J. C. von Zedlitz. Tot versuri publică G. Baronzi, Al. Depărăţeanu şi Al. Sihleanu, iar A. Costiescu îi închina lui V. Alecsandri o odă cu accente patriotice. Ceea ce lipseşte însă **C.** pentru a juca, în pregătirea Unirii, rolul de catalizator, spre care se îndreptau ambiţiile redactorilor, sunt articolele de directivă şi de critică literară. După şase luni de apariţie, publicaţia se autodesfiinţează, cu trei zile înainte ca de sub teascurile tipografiei lui Ferdinand Ohm să iasă primul număr din „Românul” lui C.A. Rosetti. Gestul redactorilor de la **C.** nu era întâmplător şi nici doar simbolic. Ei considerau că îşi făcuseră datoria, mai ales în ceea ce priveşte acţiunea propagandistică şi literară, iar acum se concentrau în jurul unei gazete militante, mai potrivită împrejurărilor politice. ***R.Z.***

CONCORDIA, gazetă politică şi literară apărută la Pesta, bisăptămânal, între 3 august 1861 şi 25 decembrie 1870. Până la 3 ianuarie 1863 a fost redactată de Sigismund V. Pop, care de la această dată, în calitate de proprietar al periodicului, îi transferă sarcina de „redactor răspunzător” lui Al. Roman, profesor de limba şi literatura română la Universitatea din Pesta. Divergenţe de natură politică, privitoare la orientarea gazetei, îl fac pe Al. Roman să renunţe la conducerea ei, după mai bine de trei ani. Mai ales în primii ani, apariţia periodicului a fost deseori oprită de cenzură. **C.** se citea în întreaga Transilvanie şi, pentru a răspunde interesului cititorilor, îşi organizase o reţea de corespondenţi în comitate şi în marile

orașe. După retragerea lui Al. Roman, care din 1868 va edita „Federațiunea", **C.** își pierde treptat colaboratorii, mai ales pe cei literari, și cititorii. Politicește, gazeta lui Sigismund V. Pop încerca o mediere între interesele naționale ale românilor din Transilvania și autoritățile de la Pesta și Viena. Programul cultural și literar era mai vag. Notabilă este grija, statornic anunțată și în editoriale, pentru cultivarea limbii române. Gazeta a fost totuși criticată de Titu Maiorescu, odată cu celelalte jurnale românești din Imperiul Austro-Ungar, pentru exagerări etimologiste și forme străine de spiritul limbii noastre. În primii ani de apariție la **C.** au scris mulți dintre cei mai cunoscuți literați transilvăneni ai epocii. Spre deosebire însă de „Gazeta de Transilvania" sau de „Familia", Sigismund V. Pop și Al. Roman nu au avut intenția să facă din gazeta lor organul unei orientări literare precise, așa cum nu-l făcuseră nici organul unei direcții politice ferme. Din acest motiv, colaboratorii literari s-au îndepărtat cu timpul, atrași de alte periodice. De la primele numere au colaborat cu versuri Iosif Vulcan, I. Papiu, Justin Popfiu, At. M. Marienescu, Iulian Grozescu, Moise Sora Noac, apoi Aron Densușianu, Ioniță Scipione Bădescu, I.C. Drăgescu, Vasile Bumbac. În **C.** Iosif Vulcan publică și nuvele, la fel Constanța Dunca-Schiau, Mihail Besanu, I.C. Drăgescu. Aici și-a tipărit I. Codru-Drăgușanu (începând cu numărul 22/1863) însemnările din călătoriile sale prin Europa. Foarte des au apărut și numele unor scriitori din Principate: V. Alecsandri, D. Bolintineanu – cu versuri și articole politice –, C. Bolliac, C.D. Aricescu, G. Baronzi, Gr. H. Grandea, Gh. Tăutu și V.A. Urechia. Cele mai multe texte literare sunt republicări după gazetele din Iași sau București, dar grija cu care sunt alese semnalează că în spatele neutralității politice afișate se ascundea adeziunea la cauza națională. Iosif Vulcan a tradus din Jókai Mór (nuvela *Capul lui Iordachi*). S-a mai tălmăcit din Montesquieu și din alți scriitori francezi și germani. At. M. Marienescu și T. Catone colaborau cu folclor cules din Ardeal și Banat. După gazeta bucureșteană „Reforma" se retipărește comentariul lui D. Bolintineanu la colecția de poezii populare a lui V. Alecsandri, iar lui Iulian Grozescu i se republică articolul apărut în publicația maghiară „Fővárosi Lapok", în care recenza critic, restabilind adevărul, culegerea de balade secuiești ale lui Kriza János, în care culegătorul inclusese multe balade populare românești. **C.** mai adăpostește un studiu al lui I.G. Sbiera despre colindele de Crăciun și un articol al lui Aron Densușianu consacrat poeziei populare. Acesta din urmă tipărea și o ambițioasă încercare de definire a operei lui Dante, însoțită de un documentat preambul biografic și de traducerea unor fragmente din *Divina Comedie*. Câteva recenzii, câteva articole cu caracter mai general, unele având intenții polemice, precum discuția dintre Mihai Besanu și I. Pop-Florantin privitoare la datoriile criticii literare sau aceea dintre Timotei Cipariu și Al. Papiu-Ilarian în legătură cu modul în care se face critica unui text, vădesc preocuparea redacției de a se racorda la viața literară a epocii. ***R.Z.***

CONDEESCU, Dan Alexandru (15.II.1950, București – 15.08.2007, București), critic și istoric literar, editor. Este fiul Genovevei Milea și al lui Alexandru Milea, economiști. A urmat cursurile Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București, absolvite în 1974. Din 1978 a susținut rubrici de critică în diverse reviste literare, între 1982 și 1987 deținând, de pildă, rubrica „Debut" la „Luceafărul". În 1990 ajunge redactor-șef adjunct la „România pitorească", unde fusese angajat încă din 1979. Tot din 1990 va fi director al Muzeului Literaturii Române și din 1992 redactor-șef al revistei „Manuscriptum". A înființat Editura Muzeul Literaturii Române. A debutat în revista „Limbă și literatură" în 1973, iar editorial în 1997 cu *Planeta Moft* (Premiul Asociației Scriitorilor din București). A mai colaborat la „Amfiteatru", „Viața românească", „Contemporanul", „România literară", „Calende", „Adevărul literar și artistic", „Literatorul", „Convorbiri literare" ș.a.

Volumul de debut al lui **C.**, *Planeta Moft*, subintitulat „o utopie critică despre rolul celei de-a patra puteri constituționale (Sfinte Sisoie!) în opera lui I.L. Caragiale", constituie o insolită sinteză critică scrisă cu nerv, într-un stil degajat și ironic, preluând cu voluptate modelul „carnavalului textual" caragialian. „Utopia critică" propusă, o mostră de demers critic postmodern, analizează în principal publicistica lui Caragiale, cu referiri la momente relevante ale biografiei scriitorului, cu detalii savuroase despre lumea și obiceiurile contemporanilor săi, elementele de istorie și critică literară, de istorie culturală și a mentalităților subordonându-se conceptului central al cărții – „moftul", echivalentul

modernului kitsch. **C.** abordează scrisul, lumea şi omul Caragiale din perspectiva kitschului ca fenomen cultural şi ontologic definitoriu pentru „locuitorii Planetei Moft”. Este vorba despre crearea unui univers de hârtie, gol de substanţă, a unei lumi alienate, închise, aflate sub fascinaţia şi dominaţia presei. Fenomenul mass-media paşoptist şi postpaşoptist este studiat ca factor declanşator al unei existenţe falsificate, de care însuşi omul şi gazetarul Caragiale a încercat să se salveze prin opera sa „literară”, molipsită şi ea de ticurile şi de clişeele limbajului publicistic. *Rică Venturiano c'est moi* (titlul unui capitol) se referă tocmai la „lupta cu omul-kitsch care-l pândeşte dinăuntru” pe Caragiale şi pe care îl exorcizează prin intermediul unei „duble parodii”, parodia unei lumi-parodie. „Mitologia moftului” cuprinde varii subspecii, toate invenţii ale presei şi efecte ale existenţei-kitsch: „mitul revoluţiei”, „mitul progresului modern”, modelul cetăţeanului responsabil, răsturnate parodic în imaginea rabelaisiană a unei „edenice” mahalale de trai absurd şi perpetuu carnaval. Deşi ia de multe ori forma unui joc speculativ, *Planeta Moft* este, în substanţa ei, o temeinică cercetare a relaţiilor dintre scriitorul (de literatură) şi publicistul Caragiale, dintre universul său interior, cel al personajelor şi lumea contemporanilor săi, o analiză a publicisticii caragialiene din perspectiva retoricii discursului gazetăresc. Concomitent, **C.** este cel mai aplicat editor al operei lui Nichita Stănescu: a îngrijit şi prefaţat ediţiile *Ordinea cuvintelor* (I–II, 1985), *Fiziologia poeziei* (1990), *Opera poetică* (I–II, 1999–2000), *Opera magna*, ediţie integrală (I–V, 2004–2006). În 2003 a editat şi integrala operei lui Virgil Mazilescu.

SCRIERI: *Planeta Moft*, Bucureşti, 1997. **Ediţii:** Nichita Stănescu, *Ordinea cuvintelor*, I–II, pref. edit., Bucureşti, 1985, *Fiziologia poeziei*, Bucureşti, 1990, *Colindă pentru inimă*, Galaţi, 1991, *Opera poetică*, I–II, Bucureşti, 1999–2000, *Opera magna*, I–V, introd. edit., Bucureşti, 2004–2006; Nichifor Crainic, *Memorii*, vol. II: *Pribeag în ţara mea*, pref. Alexandru Cojan, Bucureşti, 1996; M. Eminescu, *Versuri lirice*, Bucureşti, 2000; Virgil Mazilescu, *Opere*, pref. Mariana Marin, Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Moştenirea lui Nichita*, RL, 1985, 44; Daniel Cristea-Enache, *Orbitor, kitschul*, ALA, 1997, 383; Laurenţiu Ulici, *„Planeta Moft”*, „Privirea”, 1997, 77; Dan-Silviu Boerescu, *Existenţe-kitsch sau Blestemul lui Caragiale*, „ArtPanorama”, 1997, 2; Dimisianu, *Lumea, 407–410*; Pavel Şuşară, *Creaţia lui Dan Alexandru Condeescu*, RL, 2008, 6. ***R.D.***

CONDEESCU, N.N. [Nicolae N.] (19.X.1904, București – 5.XII.1966, București), filolog, comparatist. Este fiul Mariei și al lui Nicolae Condeescu. Urmează Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, obținând licența în 1925 cu calificativul *magna cum laude*. Devine bursier la École Normale Supérieure din Paris (1925–1928). Întors în țară, intră în învățământul secundar ca profesor de franceză la Liceul „Ioan Maiorescu” din Giurgiu, apoi predă la liceele „Gheorghe Șincai” și „Matei Basarab” din București (1929–1939) și la Seminarul Pedagogic Universitar. În 1942 este lector de limba și literatura română la Universitatea din Lyon. Din 1943 funcționează la Catedra de limba franceză a Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj–Brașov, fiind și rector între 1945 și 1947. Din 1949 va fi profesor la Facultatea de Filologie a Universității din București, decan al Facultății de Limbi Romanice, Clasice și Orientale (1963–1965). A colaborat cu studii la numeroase publicații, printre care „Studii italiene”, „Analele Universității București”, „Analele Academiei Române”, „Revista de filologie romanică și germanică”, „Beiträge zur romanischen Philologie” ș.a. A fost membru fondator al Societății Române de Lingvistică Romanică. Guvernul francez l-a distins cu Palmes Académiques.

Bogata activitate a lui **C.**, încheiată în plină putere creatoare, lasă imaginea unui cărturar profund implicat în domeniile abordate: filologie, lingvistică, lexicografie, istoria ideilor, literatură franceză și comparată. Profesorul a creat necesare instrumente de lucru, manuale și dicționare (a coordonat *Dicționar francez–român*, 1959, care a avut ediții succesive), tratate de filologie și lingvistică foarte apreciate în mediile academice (*Initiation à la philologie française*, *Traité d'histoire de la langue française*, publicate postum, în 1969 și 1973), de istoria ideilor economice (*L'Histoire économique en France. Ses problèmes et ses meilleurs représentants*, *Le Mercantilisme français et l'économie de la France sous le ministériat de Colbert*, *Cours d'histoire économique et sociale de la France. Le XVIII-e siècle*, cursuri ținute la Brașov în perioada 1943–1947) și numeroase alte studii de natură științifică (de pildă, *Sistemul lui Galileo Galilei și opinia publică franceză din secolul al XVII-lea*, tipărit în 1942 în revista „Studii italiene”) și literară, unele apărute ca introduceri la opere ale scriitorilor francezi traduse în românește (La Bruyère, La Fontaine, Rabelais, poeții Pleiadei, Lesage, Voltaire, Victor Hugo, Anatole

France, Paul Verlaine ș.a.). A alcătuit ediții din Molière (*Opere*, I–IV, 1955–1958, în colaborare cu Valentin Lipatti) și din povestitorii Renașterii franceze. Preocupat și de literatura română, i-a consacrat lui A.I. Odobescu studiul *Al. Odobescu și „scenele” sale istorice* (1943). Demonstrația întreprinsă de **C.** schițează imaginea unui Odobescu oarecum ezitant între istorie romanțată și nuvelistică, prin modalitatea de folosire a materialului istoric. Lipsit de simțul arhitectural al marilor proporții, prozatorul s-ar individualiza prin „știința compunerii în mic”, cu pasiune arheologică și cu talent de cizelator, printr-o tehnică de aglomerare a elementelor, reconstituind verosimil scene pitorești, după rețetarul cunoscut al culorii locale impuse de Walter Scott, Alfred de Vigny, Victor Hugo, sau fantazând misterioase conjurații romantice. Analizându-i nuvelele, **C.** conchide: „Cu mentalitate junimistă, cu solidă cultură clasică, cărturar puțin torturat de excese de imaginație, Odobescu n-ar fi avut nimic romantic în el fără influențele literare absorbite în tinerețe”. Calitatea esențială a scriitorului i se pare a fi comunicarea sa auditivă cu lumea exterioară, criticul de artă fiind dublat de un meloman. Studiile de literatură universală și comparată ale lui **C.**, rămase în publicațiile vremii, reprezintă până astăzi modele, asemenea celor ale lui Tudor Vianu, fie de analiză a ideilor literare, fie de urmărire a circulației unor motive, teme, opere sau a interdependențelor franco–române, cu excursuri și în alte spații de cultură. De pildă, în *Istoria lui Alțidalis și a Zelidei* (1931), roman de aventuri de Vincent Voiture, personaj din anturajul marchizei de Rambouillet, exegetul glosează nu numai asupra structurii operei, ci și în jurul editării sale postume și a difuzării de care s-a bucurat în străinătate (Anglia, Italia), în Moldova existând nu mai puțin de cinci manuscrise tălmăcite. Cărturarul insistă asupra surselor de inspirație antice (Longos, Heliodor), a circumstanțelor de pătrundere a romanului în conștiința publică, a modalităților de traducere (condensarea textului, amputări pentru înviorarea narațiunii, adaptarea toponimelor, după moda timpului, și a fonetismelor dialectale locale), încât circulația sa în mediul micii boierimi ar fi fost „printre cele mai de seamă evenimente culturale de la noi din ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea”. Cu egală disponibilitate erudită a cercetat influența lui Giambattista Marino în spațiul francez (*Contribution à l’étude de la fortune littéraire du cavalier Marin en France*, „Studii italiene”, 1942), a cărui perioadă de glorie s-ar fixa între 1625 și 1660, intrând în declin odată cu triumful generației clasicilor – în ciuda traducerii operei sale complete chiar în această perioadă –, lăsând astfel mai dinainte loc dreptului la fantezie și întârziind raționalismul clasic aproape cu o generație. Sunt doar câteva exemple în care **C.** se mișcă elegant printre fapte și evenimente, idei și personaje, evocă agreabil atmosfera epocilor, stabilește posibile filiații, sugerează subtilități ideatice. Cartea care l-a impus, *La Légende de Geneviève de Brabant et ses versions roumaines* (1938), la origine teză de doctorat, răsplătită cu mențiunea *summa cum laude*, se înscrie ca o solidă lucrare de tematologie (surse de autoritate avute în vedere fiind Paul Hazard, Fernand Baldensperger, Paul van Tieghem din critica franceză, iar din cea germană cercetările de *Stoffgeschichte*) și deopotrivă de literatură comparată. Ivită în ținutul renan, din aglutinarea temelor romanești transformate în secolul al XV-lea în legendă de fondare a abației Fraukirch, înfrumusețată de hagiografi ce mânuiau abil latina bisericească, legenda Genovevei a suportat de-a lungul secolelor suișuri și coborâșuri. Deși respinsă (istoric) din panteonul sfinților romani, limitată la o arie geografică restrânsă, către sfârșitul secolului al XVI-lea savanți renani, flamanzi și din Brabant iau cunoștință de legenda ei prin intermediul călugărilor din Laach, o versiune fiind publicată în 1612 de un anume Marquard Freher. Ea determină o răspândire de amploare, în centrul căreia se va afla romanul iezuitului René de Cériziers, *L’Innocence reconnue ou Vie de Sainte Geneviève de Brabant* (pe la 1640), cu numeroase retipăriri în franceză, cu traduceri și prelucrări în germană, italiană, spaniolă, engleză și olandeză. Dintre acestea, adaptarea olandeză anonimă și una germană, aparținând unui Cochemius, s-au bucurat de voga ulterioară a cărților populare. Încetinită în veacul al XVIII-lea, faima legendei renaște în preromantism și romantism, detașându-se de literatura pioasă și teatrul de colegiu, atingând totodată apogeul cu drame de Friedrich Müller, Ludwig Tieck și Christian Friedrich Hebbel (cu renumita sa *Genoveva* din 1843), iar în muzică, prin opere de Robert Schumann, Jacques Offenbach ori Eric Satie. Ca un ecou întârziat, din povestea lui Christoph von Schmid, cunoscută în Franța în mai multe versiuni, tradusă la noi de Grigore Pleșoianu în 1838 într-o frumoasă limbă românească, Mihail Sadoveanu a creat *Măria Sa, Puiul Pădurii*. Legenda a beneficiat – arată autorul

refăcând biografia ei – de mișcări de anvergură europeană: de intenția iezuiților de a forma tineretul prin lecturi și spectacole pioase și de predilecția romantismului pentru Evul Mediu. Dincolo de constatările ce țin de istoria și răspândirea europeană a legendei sub diferite forme, cu filiații dificil demonstrabile, **C.** decriptează cu subtilitate deplasarea continuă de la popular la individual, de la versiunea de colportaj la cartea de autor, interesul arătat legendei datorându-se simplității emoționante a întâmplărilor relatate, precum și moralității pe care o propagă, conforme gustului public. Totodată, epocile pe care le-a străbătut au integrat și alte valori. Rod al colaborării franco–germane – conchide exegetul –, subiectul Genovevei „s-a transmis și retransmis" în cursul veacurilor ca între „două familii care și-au trecut una alteia un sipet prețios la care fiecare a adăugat vechi suveniruri". Apreciat în epocă (de pildă, de critici ca Perpessicius, care îi recunoaște însemnătatea în cultura noastră), studiul lui **C.**, din păcate uitat astăzi, rămâne exemplar prin demonstrația erudită și neinhibată, prin rafinamentul interpretării conduse la toate palierele, istorico-literar, comparatist, estetic.

SCRIERI: *Istoria lui Alțidalis și a Zelidei. Unul din primele romane franceze în limba noastră*, București, 1931; *La Légende de Geneviève de Brabant et ses versions roumaines*, București, 1938; *Les Jugements littéraires de Tallement des Réaux*, București, 1940; *Une Muse du XVII-e siècle: Madame de la Lane*, Cluj, 1940; *Al. Odobescu și „scenele" sale istorice*, Craiova, 1943. **Ediții, antologii:** Molière, *Opere*, I–IV, tr. și introd edit., București, 1955–1958 (în colaborare cu Valentin Lipatti); Voltaire, *Naivul*, tr. Al. A. Philippide, introd. edit., București, 1962; *Povestitori francezi din Renaștere*, tr. Al. Hodoș, pref. Cornelia Comorovski, București, 1969. **Traduceri:** Honoré de Balzac, *Vărul Pons*, pref. Al. Piru, București, 1964 (în colaborare cu Theodosia Ioachimescu).

Repere bibliografice: N. Iorga, *„La Légende de Geneviève de Brabant et ses versions roumaines"*, „Revue historique du Sud-Est européen", 1938, 4–5; Perpessicius, *Opere*, VIII, *95–100*; Louis Mourin, *„La Légende de Geneviève de Brabant et ses versions roumaines"*, „Revue belge de philologie et d'histoire", 1949, 1–2; Ion Brăescu, *Nicolae N. Condeescu*, „Revista învățământului superior", 1967, 1; Gh. Mihoc, *Profesorul Nicolae N. Condeescu*, RITL, 1967, 2; Manuella Borsatti, *Opera științifică a lui Nicolae N. Condeescu*, AUB, limbi romanice, 1972; Bucur, *Istoriografia, 272—273.*

G.Dn.

CONDEIUL, publicaţie literară, critică şi artistică apărută la Craiova, lunar, între 15 octombrie 1938 şi octombrie 1942, sub direcţia lui Eugen Constant. Articolul-program (nesemnat) e o colecţie de generalităţi puse sub „emblema sincerităţii". Asumându-şi o misiune istorică, **C.** pretinde să devină „cerberul care va apăra, cu vigoare cenzorială, porţile Demnităţii omeneşti de năvala mistificatorilor cartelaţi". Mijloacele de „pază" şi „protecţie" a valorii şi concordiei sunt cele verificate în timp: refuzul imitaţiei, spiritul de independenţă, luciditatea critică, stigmatizarea mediocrităţii, condamnarea imposturii şi neacceptarea lirismului de circumstanţă. Faţă de acest program pretenţios, realizările sunt mai mult decât modeste. Se publică mai ales poezie (Eugen Constant, Savin Constant, I.Gr. Perieţeanu, Constantin Barcaroiu, Al. Iacobescu, Vlaicu Bârna, Mircea Florentin), eseuri (Eugen Constant, la rubrica „Însemnări în rama bibliotecii") şi, rareori, traduceri (Villon, R.M. Foerster, Shelley). Colaborează cu proză Ştefan Roll, Aurel Tita, Dem. Bassarabeanu, Tiberiu Iliescu. Dramaturgia lipseşte, în schimb e apreciabil numărul contribuţiilor critice şi de istorie literară: Florin Stănescu-Ghighera (*Destinul lui Panait Istrati*), I.P. Şugulescu (*I.Gr. Perieţeanu*), I.C. Popescu-Polyclet (*Cincinat Pavelescu*), Petre Bellu (*Panait Istrati*), I.Gr. Perieţeanu (*Corneliu Moldovanu*), Sergiu Cristian (*D-l Constantin Fântâneru şi critica literară*, *Cultul luminii în poezia d-lui Nichifor Crainic*, *Opera de artă şi reprezentările ei*), Scarlat Preajbă (*Originea Cantemirilor*). Sergiu Cristian e şi autorul unor glose la *Artă şi valoare* de Lucian Blaga. Alţi colaboratori: C. Graur, N. Plopşor (C.S. Nicolăescu-Plopșor), Al. Balaci, C. Săteanu, Ion Pavelescu, Paul I. Papadopol.

A.S.

CONDIESCU, N.M. [**Nicolae M.**] (2.X.1880, Craiova – 15.VI.1939, Bucureşti), prozator.

Orfan de mamă de la vârsta de cinci ani, aflat în grija unei bunici hipoacuzice, întâiul născut al Mariei (n. Panu) şi al căpitanului Matei Condiescu parcurge cu dificultate ciclul secundar, mai întâi la Liceul „Carol I" din Craiova (1891–1894), apoi la

școala fiilor de ofiţeri. În 1897 debuta cu versuri în ziarul „Voinţa Craiovei", în anul următor colabora la „Foaia pentru toţi" şi la „Foaia populară", iar la începutul lui 1899 scotea placheta *Din lacrămi*. După bacalaureat **C.** optează totuşi pentru cariera armelor şi, la terminarea Şcolii Militare de Infanterie din oraşul natal (1902), este afectat batalionului de vânători de munte însărcinat cu paza Peleşului. O vreme continuă să scrie poezii, dintre care unele, iscălite N. Corbu şi N.C. Corbu, îi apar în „Revista modernă" şi „Revista idealistă". În 1914 va absolvi Şcoala Superioară de Război din Bucureşti, unde va preda, până în 1916, istoria militară. În timpul campaniei militare din 1916–1917 e încadrat în Biroul Operaţii de la Marele Cartier General. Avansat colonel, adjutant al prinţului moştenitor, în 1920 **C.** îl însoţeşte pe acesta într-o călătorie de şapte luni în jurul lumii. Publicarea în revistele „Flacăra", „Lamura", „Cugetul românesc" şi „Gândirea" (unde în 1923 e în redacție) a unor însemnări de drum și apariția a două volume din *Peste mări şi ţări* (*Grecia, Egiptul* – 1922, *Indiile* – 1923) marchează adevărata sa intrare în viaţa literară. După 1926, când demisionează din armată ca urmare a renunţării la tron a prinţului Carol, **C.** se dedică scrisului. Semnează în „Gândirea", „Năzuinţa", „Scrisul românesc", „Bilete de papagal", „Viaţa literară", „Ramuri" ş.a. articole, schiţe şi nuvele, din care o parte sunt strânse în volumul *Conu Enake* (1928). Ar fi fost redactor la „Rampa" – unde totuşi numele nu-i apare – şi la „Cuvântul". „Restauraţia" din 1930 îi aduce numeroase funcţii şi onoruri: general de brigadă, adjutant regal, bibliotecar al lui Carol al II-lea, secretar general al Uniunii Fundaţiilor Regale şi secretar general la Societatea Română de Radiodifuziune; membru din 1923, este ales în 1935 preşedinte al Societăţii Scriitorilor Români şi în 1938 membru onorific al Academiei Române. Prezent mai rar în presă – în „Revista Fundaţiilor Regale" (pe care o dirijează discret), în „Viaţa românească" şi în efemerele „Oraşul", „Veac nou" şi „Ronsard" –, **C.** îşi reeditează *Peste mări şi ţări* (în 1936–1937), mai publică proză scurtă sub titlul *Schiţe* (1936) şi primul volum din *Însemnările lui Safirim* (1936), sfârşitul prematur împiedicând definitivarea scrierii.

Cartea de debut a lui **C.**, *Din lacrămi*, adună versificări de adolescent, inspirate de trăiri în parte reale, în parte imaginare, toate exagerate până la marginile neverosimilului. Nici poeziile publicate între 1901 şi 1909 în reviste, deşi relevă mai mult discernământ şi capacitate de expresie, nu ajung să impună o voce distinctă. La maturitate **C.** le-a renegat explicit, dar, neîndoielnic, lirismul constituia un dat al firii sale, care îşi va pune amprenta pe tot ce scrie. Mai puţin evidentă este această componentă în prima parte din *Peste mări şi ţări*. Timorat oarecum, memorialistul s-a cenzurat sever, mărginindu-se să comunice doar expansiunile ce convin turistului comun, de unde impresia de literaturizare. Şi apelul masiv la opiniile experţilor în istoria artei şi în arheologie ascunde reacţia subiectivă. Totuşi, pe alocuri, aceasta răzbate la suprafaţă, mai ales în faţa stihiilor naturii şi a genunii timpului, devenind mai frecventă în partea a doua a călătoriei, unde se renunţă la călăuzele prestigioase. Mai atent la mişcările interioare iscate de contemplarea peisajului indian, mai personal în reflexia colorată de scepticism, **C.** prinde acum câte ceva şi din spectacolul uman. Din „misiunea" ce-l însoţeşte pe prinţul Carol se conturează bine „doctorul Ali" şi „poliţistul" C., iar dintre ocazionalii tovarăşi de drum capătă relief un ansamblu de operă rus, cu un impresar obez şi cu o primadonă trecută, dar cu o voce extraordinară. Câteva portrete de indigeni – rajahi, dar şi umili servitori –, transcrierea unei poveşti de dragoste dau variaţie jurnalului. Împletirea dintre liric şi epic caracterizează schiţele şi nuvelele publicate după 1923. În personajul Iisus din *Fiul Omului* autorul îşi proiectează propria-i frământare sufletească, veritabilă luptă între credinţă şi tăgadă, provocată de imensa suferinţă umană. O altă schiţă, *Revenire*, relatează o întâmplare ce probează personajului-narator infinita reîntrupare a sufletelor, iar câteva „inscripţii pe cristalul de gheaţă" se desfăşoară poematic pe arcul unei simţiri delicate, subtile. În schimb, *Subiect de nuvelă* şi îndeosebi *Truică şefu* arată o înclinaţie spre zugrăvirea unui personaj şi a unui mediu. Pe această traiectorie se plasează şi *Conu Enake*, considerat „roman comprimat", „cu cheie", întrucât trimite fără dubii la un cunoscut om politic, fost ministru al Domeniilor şi academician. În pagini puţine se mişcă în mod cert unul dintre marii arivişti şi avari ai literaturii noastre. Efectul însă e diminuat de implicarea pasionată a autorului, care îşi condamnă direct personajul, chiar cu virulenţă

pamfletară. O valorizare mai largă a însuşirilor lui **C.** se vede în romanul *Însemnările lui Safirim*, proiectat în cinci-şase volume. În partea realizată – primul volum şi câteva capitole din al doilea, publicate în periodice –, substanţa este evident autobiografică. *Însemnările...* sunt de fapt memoriile autorului, organizate romanesc. Procedeul – atribuirea „însemnărilor" unui fost om de acţiune omnipotent, călugărit în urma unei tragice întâmplări – e livresc, cum e şi dialogul repetat dintre protagonist şi statuia lui Pan. Dar în această ramă se aşază o sumedenie de icoane vii: rudele (bunicii şi străbunicii – „conu Manolache" şi Katy, „jupân" Ţenea Dupin şi focoasa Profi –, unchiul Tache Mărcuş şi fiii săi), tovarăşii de joacă şi colegii de şcoală, câțiva concetăţeni cu diverse ocupaţii. Forţa şi căldura evocării, într-un stil ce aminteşte deseori de Mateiu I. Caragiale, fac ca fragmentarismul iniţial să dispară. *Însemnările lui Safirim* se transformă astfel într-o frescă a Craiovei sfârşitului de secol XIX, când realistă, chiar cu accente naturaliste, când de un melancolic, duios lirism.

SCRIERI: *Din lacrămi*, Craiova, 1899; *Peste mări şi ţări*, I–II, Bucureşti, 1922–1923; *Conu Enake*, Craiova, [1928]; *Schiţe*, Bucureşti, [1936]; *Însemnările lui Safirim*, Bucureşti, 1936; ed., îngr. şi postfaţă Octavian Lohon, pref. Al. Piru Craiova, 1983.

Repere bibliografice: Mihail Sadoveanu, *„Peste mări şi ţări"*, VR, 1922, 6, 1924, 9; Şerban Cioculescu, *„Conu Enake"*, ADV, 1928, 13 638; Perpessicius, *Opere*, VI, *373–377*, VII, *242–244*, VIII, *282–284*, X, *143–144*; Arghezi, *Scrieri*, XXV, *307–308*; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *243–244*; Călinescu, *Opere*, III, *205–207*; Octav Şuluţiu, *„Însemnările lui Safirim"*, F, 1936, 5; Papadima, *Creatorii*, *167–172*; Pompiliu Constantinescu, *„Însemnările lui Safirim"*, VRA, 1936, 448; Şerban Cioculescu, *„Însemnările lui Safirim"*, RFR, 1936, 11; Mihail Sebastian, *Notă despre Safirim*, RFR, 1936, 12; Munteano, *Panorama*, *225–226*; Mircea Eliade, *Scriitorul N.M. Condiescu*, UVR, 1939, 25; Al. Rosetti, *N. M. Condiescu*, RFR, 1939, 10; Nicolae Roşu, *Critică şi sinteză*, Bucureşti, 1939, *226–235*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *838*, *Ist. lit.* (1982), *923*; Micu, *„Gândirea"*, *777–781*; D.I. Suchianu, *Foste adevăruri viitoare*, Bucureşti, 1978, *129–142*; Antonescu, *Scriitori*, *72–83*; Pavel Ţugui, *Nicolae M. Condiescu*, AUC, ştiinţe filologice, t. IX, 1981; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *636–637*. ***V. D.***

CONDREA DERER, Doina (26.I.1940, Ploiești), italienistă. Este fiica Stelianei Condrea (n. Rășină), funcționară, și a lui Ioan Condrea, laborant. Urmează în orașul natal Liceul „A. Toma" (1953–1956) și la Universitatea din București Facultatea de Filologie, secția italiană–română (1956–1961). Își susține tot aici doctoratul, în 1971, sub îndrumarea Ninei Façon, cu teza *Arcadia – moment de sinteză în istoria esteticii italiene*, iar în anul următor al doilea doctorat, la Universitatea din Pisa, sub conducerea lui Mario Fubini, cu lucrarea *Muratori e Gravina, teorici letterari*. Beneficiază de mai multe specializări și stagii la Perugia, Milano, Recanati, Veneția și la Scuola Normale Superiore din Pisa (1970–1972). Din 1961 va fi preparator, asistent, lector la Catedra de limba și literatura italiană până în 1990, conferențiar (1990–1992), profesor (1992–2010), șefă a Catedrei de limbi romanice (1996–1998) și a Catedrei de limba și literatura italiană (2000–2004), membră a Senatului Universității (2000–2004). Între 1990 și 1994 este lector de limba și literatura română la Università degli Studi din Milano. Debutează în „Analele Universității București" (1968), iar editorial în calitate de coautor la *Dicționar român–italian* (1967), sub redacția Ninei Façon. Colaborează la numeroase publicații din țară („România literară", „Secolul 20", „Observator cultural" ș.a.) și din străinătate, coordonând, printre altele, „Buletin", editat de Associazione Latina di Studi Romeni (Milano, 1990–1995) și „Analele Universității București", seria limbi și literaturi străine (1997–2002). Este membră a unor societăți științifice și academice, precum Societatea Română de Lingvistică Romanică, Società Linguistica Italiana, Associazione Italiana di Romenistica ș.a. Pentru activitatea sa a fost recompensată de statul italian cu Ordine Stella della Solidarietà Italiana în grad de Comandor (2004).

Formată sub îndrumarea Ninei Façon, **C.D.** se profilează ca o italienistă completă, care abordează atât aspectul lingvistic, cât și pe cel literar. Elaborează numeroase lucrări lexicografice perechi, unele apărute la Milano, culminând cu un mare *Dicționar român–italian* (în colaborare), pe care îl coordonează (1999), publicat în mai multe ediții, precum și auxiliare pentru însușirea limbii italiene, alcătuieşte mai multe antologii de literatură, de uz didactic, precum și *Mihai Eminescu. Antologia critica* (1993), punând la dispoziția studioșilor texte de referință netraduse până atunci în italiană. Primul dintr-o serie și printre puținele de la noi, dicționarul cronologic

Literatura italiană (1974), realizat de **C.D.** (în colaborare cu Andreia Vanci Birtolon și sub coordonarea Ninei Façon), unde investighează originile acestei literaturi până în secolul al XVIII-lea, are drept criteriu de includere a bogatei informații continuarea scrisului pe teritoriul italian de la Boethius *(De consolatione philosophiae)* până la latina macaronică a lui Teofilo Folengo, deoarece cultura italiană a vremii este în bună parte bilingvă, înglobând, pe măsura ivirii lor, și producțiile în *volgare*. Abordând istoria literaturii italiene, **C.D.** se oprește asupra câtorva momente esențiale în lucrările *Il romanzo italiano dal verismo al Tozzi* (1973), *La trattatistica italiana dal Rinascimento all'età arcadica* (1978), *La lirica italiana del Novecento* (I–II, 1983–1989), valoroase contribuții critice la definirea unor epoci și genuri revelatoare. În prima dintre acestea autoarea și-a propus să discearnă specificul romanului verist pornind de la arta poetică explicită, formulată de unii reprezentanți, ca Luigi Capuana. Verismul pune accent pe realitatea provinciei, îndeosebi a Italiei meridionale, pe culoarea regională în prezentarea păturilor modeste. **C.D.** întreprinde o foarte interesantă analiză a discursului la Giovanni Verga. Contemporan cu verismul, și nu succesiv, insistă autoarea, este momentul primilor „decadenți" italieni, care compun o proză impresionistă, estetizantă, cu accent pe disoluția personajului și proiecția narcisiacă a eului, cu etalarea sensibilității morbide și ambiguizarea limbajului, adesea prețios, moment ilustrat cu precădere de Antonio Fogazzaro și Gabriele D'Annunzio. Cu Luigi Pirandello, autor al faimoasei teorii despre umorism, ce ilustrează propria sa viziune artistică, romanul italian pune în evidență profunzimile conștiinței, scrutarea discontinuității temporale a eului. Meritul lui Pirandello constă mai ales în relativizarea narațiunii, permițând totodată multiplicitatea punctelor de vedere în aventura (auto)analitică a individului, cu predominarea stilului direct, intens subiectiv. *La trattatistica italiana dal Rinascimento all'età arcadica* analizează un gen specific culturii italiene, tratatul, uneori sub formă dialogată, care consacră interesul pentru istoria ideilor, cu consecințe imediate în circulația europeană, prin câțiva reprezentanți ai săi: Baldasare Castiglione, Niccolò Machiavelli, Francesco Guicciardini, Paolo Sarpi, Tommaso Campanella, Pietro Giannone. A doua parte a lucrării se ocupă de tratatele de poetică și retorică din aceeași perioadă. Perpetuarea tratatelor, subliniază exegeta, se datorează convingerii medievale, larg difuzată, că arta e o activitate practică, meșteșugărească, presupunând pregătire tehnică, așadar reguli și modele pentru însușirea „meseriei" de a scrie în versuri sau în proză, normate în diverse *artes* ale timpului. Consecința de perspectivă a fost strânsa dependență între creație și teorie, însă cu predominarea retoricii asupra poeziei la umaniști, până dincolo de Renaștere, „principiul imitației transformându-se treptat în principiu de normă tehnică, uneori foarte rigidă" la unii reprezentanţi precum Giulio Cesare Scaligero sau Lodovico Castelvetro. În paralel, după resuscitarea platonismului, cu varianta sa plotiniană, se impun noi concepte şi teorii, ca inspiraţie (*furore poetico o divino* la Giordano Bruno), originalitate, gust, specificul artei, în perioada barocă (Alessandro Tassoni, Giambattista Marino), dezlănţuind o polemică anticlasicistă ce precedă cu mai bine de o jumătate de veac cunoscuta *querelle des anciens et des modernes* din spaţiul francez. Benedetto Croce a sesizat contribuţia majoră a secolului al XVII-lea italian în dobândirea conştiinţei autonomiei artei. Aceeași disponibilitate pentru construcția temeinică, sprijinită pe argumentări teoretice, bazată pe autorități critice de prestigiu, probează **C.D.** și în studiul *La lirica italiana del Novecento*. În prima parte discută poezia „decadenților", îndeosebi Giovanni Pascoli și Gabriele D'Annunzio, a „crepuscularilor" (poeți modești, melancolici, provinciali) și a „vocienilor", dintre ei detașându-se Dino Campana, prin lirica lui elaborată, vizionară, orfică. Momentul definitoriu al creației poetice italiene din secolul XX îl constituie triada Giuseppe Ungaretti, Umberto Saba, Eugenio Montale, analizată din perspectiva ermetismului, a esențializării lirismului, cristalizat în expresia concentrată până la obscuritate la Montale, exegeta având în vedere, în nuanțate abordări ale textelor, tensiunea specifică, potențialitatea metaforică, stilistica temelor. În monografia (2009) dedicată lui Silvio Guarnieri, prozator și critic literar, vreme de zece ani director al Institutului Cultural Italian din Timișoara, **C.D.** reconstituie personalitatea

acestui prieten al României. Risipite în publicații rămân o sumedenie de eseuri, studii, articole, cronici închinate de **C.D.** unor momente și figuri ale literaturii italiene, mărturii ale unui lector și critic avizat, atent la demersurile contemporaneității. Cu aceeași generozitate, cu care a îndrumat și urmărit destinul a zeci de generații de studenți, profesoara s-a implicat și în aniversarea unui centenar de la înființarea învățământului de italiană, concretizat într-o ediție comemorativă – *Un secol de italienistică la București* (I–III, 2009–2011). Dintre traducerile italienistei, se detașează contribuția substanțială la seria „Arte poetice" apărută la Editura Univers, consacrată Renașterii (1986) și romantismului (1982), precum și excelentele versiuni din proza lui Umberto Saba (în presă), romane de Primo Levi, Fulvio Tomizza și Marco Santagata, exeget al lui Petrarca, care fabulează în *Copistul* pe marginea vieții și a bătrâneții poetului, dintr-o perspectivă demitizantă, în fine, nu în ultimă instanță, ediţia bilingvă a corespondenței lui Ramiro Ortiz cu Nina Façon (2007), prevăzută cu utile tabele cronologice despre ambii cărturari.

SCRIERI: *Il romanzo italiano moderno dal verismo al Tozzi*, București, 1973; *Literatura italiană. Dicționar cronologic* (în colaborare cu Andreia Vanci Birtolon), coordonare și pref. Nina Façon, București, 1974; *La trattatistica italiana dal Rinascimento all'età arcadica*, București, 1978; *La lirica italiana del Novecento*, I–II, București, 1983–1989; *Silvio Guarnieri. Universitar în România și în Italia*, București, 2009. **Ediții, antologii:** Nina Façon, *Dicționar enciclopedic de literatură italiană*, București, 1982; *Mihai Eminescu. Antologia critica*, trad. edit., Milano–București, 1993; Ramiro Ortiz – Nina Façon, *Carteggio – Corespondență*, ed. bilingvă, tr. și introd. edit., prezentare Alberto Castaldini, București, 2007; *Un secol de italienistică la București*, I–III, București, 2009–2011 (în colaborare cu Hanibal Stănciulescu). **Traduceri:** Matilde Serao, *Țara făgăduințelor*, București, 1970 (în colaborare cu Georgeta Dulgheru); Primo Levi, *Mai e acesta oare un om?*, București, 1974, *Armistițiul*, Iași, 2004; Federico Tozzi, *Trei cruci*, pref. trad., București, 1975; *Arte poetice. Romantismul*, îngr. trad., coordonator Angela Ion, introd. Romul Munteanu, București, 1982, *359–433*; Fulvio Tomizza, *În lumea celor drepți*, pref. trad., București, 1985, *Amiciția. Soții din strada Rossetti*, Timișoara, 1989, *Materada*, Timișoara, 1998; *Arte poetice. Renașterea*, îngr. și introd. trad., București, 1986, *7–213*; Mario Fortunato, *Zilele inocente ale războiului*, pref. trad., București, 2007; Marco Santagata, *Copistul*, București, 2008; Eugenio Barba, *Teatru: singurătate, meșteșug, revoltă*, București, 2010.

Repere bibliografice: Gabriela Danțiș, *Un triestin contemporan*, RL, 1989, 23; Corina Popescu, *Mihai Eminescu. Antologia critica a cura di Doina Derer*, RITL, 1994, 2; Corina Anton, *Fără prejudecăți despre Auschwitz*, RL, 2004, 17; Georgiana Sârbu, *Despre lagăre și supraviețuitori*, RL, 2004, 49; Catrinel Popa, *Meseria de a trăi*, RL, 2004, 49; *D come devozione, d come durevole. Studi in onore della prof.ssa Doina Derer*, îngr. Roxana Utale, București, 2009; Geo Vasile, *Europa în cincizeci de romane*, Iași, 2010, *22–26*, *67–71*. ***G.Dn.***

CONDURACHE, Val [Valeriu] (2.VIII.1950, Iaşi – 25.VIII.2007, Iași), critic literar, poet.

Este fiul Nataliei Condurache şi al lui Gheorghe Condurache, profesori. A urmat la Iași Liceul „C. Negruzzi" și a absolvit Facultatea de Filologie, secţia română–franceză a Universităţii „Al. I. Cuza" în 1973, ulterior fiind profesor de franceză, secretar literar (1974–1990) şi director general (1992–1994) al Teatrului Naţional „V. Alecsandri" din Iaşi, redactor, împreună cu Mircea Filip, al revistei „Arlechin", director (1994–1997) al Editurii Nord-Est. După 1989 a fost prezent în diferite publicaţii ieşene cu caracter politic şi cultural, a primit o bursă Soros pentru creaţie literară, a devenit cercetător la Fundaţia Academică „Petre Andrei" din Iaşi (1997–2000), director general al Complexului Muzeal Naţional Moldova de la Iaşi (din 2000), a intrat în politica activă (consilier municipal din 1996) şi a părăsit exerciţiul criticii de întâmpinare. A colaborat, după debutul din „Familia" (1967), la „Cronica", „Alma Mater", „Convorbiri literare", „România literară" ş.a. A debutat editorial în 1983 cu volumul *Fantezii critice*, distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor şi cu Premiul UTC. A mai semnat C. Valerian şi Valeriu Vlad. În 1990 a obţinut Premiul de critică teatrală al UNITER.

Cu toate că a publicat sute de cronici literare, antologate parțial în două volume – *Fantezii critice* şi *Portret al criticului în tinereţe* (1984) –, **C.** are o accentuată structură de prozator. Scriind despre cărţile altora (în majoritate cărţi de proză), el tatonează propriul teritoriu imaginar, împrăştie în discursul evaluativ mininaraţiuni personale, reverii critice şi digresiuni, practică limbajul aluziv, jocurile lexicale, ironia şi alterizarea eului critic, într-un cuvânt, face o „critică artistică", situată între hotare. Dispoziţia histrionică şi experimentalismul jovial ar fi notele dominante în volumul de debut, unde aplicaţiile la caragialianism sunt urmate de o suită de parodii critice în care **C.** se joacă (absolut convingător) de-a Şerban Cioculescu, Perpessicius, Pompiliu Constantinescu ş.a., scriind despre Nicolae Breban, Paul Anghel sau Teodor Mazilu. Regizându-şi exerciţiul critic în mod spectacular – şi specular –, el aruncă întotdeauna pe „masa de joc" mize mari. O carte devine sursă de gimnastică agilă, opera unui moralist se încarcă de semnificaţiile unei lecturi critice cu bătaie în istoria mentalităţilor politico-literare, iar cotrobăitul după sensuri în răspăr asigură forţa de percutare a verdictelor, ca în aplicaţiile la Marin Preda, Nicolae Breban, Adina Kenereş, Al. Ivasiuc, Mircea Ciobanu, Gabriel Liiceanu, Alexandru Paleologu, George Bălăiţă. „Nu am ales meseria ciudată de cronicar literar, recunoaşte scriitorul. Ea, vorba vine, m-a ales pe mine. Mi s-a cerut o recenzie. Inconştient, aveam doar douăzeci de ani, am scris-o […]. Debutasem cu pagini de proză, scriam câte zece pagini pe noapte, începusem două romane ş.a.m.d. Critica era pentru mine un exerciţiu secund…". În aşteptarea romancierului, scrie însă versuri: *La Belle Époque* (1992), *Domnişoara cu nefericirea la tâmple* (2002).

SCRIERI: *Fantezii critice*, Iaşi, 1983; *Portret al criticului în tinereţe*, Bucureşti, 1984; *La Belle Époque*, Iaşi, 1992; *Exerciţii de îndoială*, Iaşi, 1999; *Domnişoara cu nefericirea la tâmple*, Iaşi, 2002.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *„3…"*, RL, 1983, 41; Mihai Dinu Gheorghiu, *Singur printre critici*, VR, 1984, 1; Dan C. Mihăilescu, *„Fantezii critice"*, T, 1984, 2; Gheorghe Grigurcu, *„Fantezii critice"*, F, 1984, 6; Dobrescu, *Foiletoane*, III, *198–206*; Adrian Marino, *Procedee critice şi literare*, TR, 1985, 21; Ion Bogdan Lefter, *Fantezii şi ipoteze*, AFT, 1986, 6; Călinescu, *Biblioteci*, *234–239*; Andreea Deciu, *Nostalgii*, RL, 1992, 33; Ţeposu, *Istoria*, *193–195*; Holban, *Salonul*, *205–206*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *638–639*; Alex. Ştefănescu, *În vârtejul publicisticii*, RL, 1999, 46; Manolescu, *Lista*, III, *403–406*; Holban, *Ist. lit.*, III, *205–211.*

T. R.

CONSTANT, Eugen (25.X.1890, Craiova – 27.II.1975, Craiova), poet, prozator, gazetar. O darnică ursită a făcut ca Dumitru Constantinescu, meşter plăpumar, şi nevasta lui, Eufrosina (n. Ghindeanu), să aducă pe lume opt copii, dintre care cinci vor ajunge oameni de condei: Iancu, Eugen, Paul, Savin, Lucia. Însă **C.** pare la început atras de lumea cifrelor. La Craiova, după absolvirea unei şcoli comerciale (1902–1904), el urmează Şcoala Superioară de Comerţ „Gh. Chiţu" (1905–1909), obţinând diploma de expert contabil. Suplinindu-l pe Mihail Cruceanu, va deţine timp de un an Catedra de limba română la această şcoală. De-a lungul unui deceniu şi jumătate a funcţionat ca profesor la Şcoala Industrială de Ucenici „Obedeanu" şi la o şcoală industrială de pielari. A mai fost – experienţă neplăcută pentru **C.** – secretar-contabil la Teatrul Naţional din capitala Băniei. Preşedinte al Sindicatelor Unitare Muncitoreşti, membru al colegiului redacţional al foii „Apărarea ceferiştilor" (Craiova, 1934), condeierul oltean îşi nutreşte din învrăjbirea de clasă spiritul de frondă. A debutat cu un sonet în „Acţiunea română" (Iaşi, 1917). A mai colaborat la „Ramuri", „Gândul nostru", „Adevărul literar şi artistic", „Datina", „Actualitatea", „Bilete de papagal", „Familia", „Fulgerul", „Presa", „Gorjanul", „Jurnalul", „Meridian", „Gând şi slovă oltenească", „Tribuna Olteniei", „Oltenia muncitoare", unde a fost redactor, şi la multe altele. A înfiinţat, la Craiova, publicaţiile „Garda" (1928–1931), „Strigătul oltean" (1929), „Condeiul" (1938–1942) şi a contribuit la apariţia cotidianului „Înainte" (1944). Împreună cu Paul Constant editează la Sibiu, între 1932 şi 1934, „Provincia literară" şi „Armonia literară". A folosit şi pseudonimele Inimosu, Evghenie, Silvirgil, Condeierul, Vulcan.

Doar volumul de sonete *Oglinzi aburite* (1918) poartă pe copertă iscălitura Eugen Constantinescu. Celelalte sunt semnate Eugen Constant, nume care în 1950 devine oficial.

Publică în timp şi alte cărţi de poezie, de la *Galerii de ceară* (1924) la *Elanuri răstignite* (I, 1943). *Amurg prin vitralii* este un ciclu din placheta *Poezii* (1926), la care coautori sunt Paul şi Savin Constant. Caracter antologic au câteva volume apărute după mai bine de două decenii: *Poezii. Articole* (1964), *Gravuri şi rezonanţe* (1967), *Vibraţii republicane* (1973). Depresiv şi sceptic în primele poeme, vădind înrâuriri din Al. Macedonski şi profesând un baudelairianism apăsat, **C.** urzeşte o imagistică întunecată, convulsivă, sugerând irezolvabile nelinişti. Un livresc spăimos, de coşmar uzual, invadează spaţiul liric, aglomerându-l cu tocite semne ale „nimicului final". Schelete, morminte, stafii, un „hohot satanic", un „rânjet spectral" şi alte lugubre vedenii conturează o lume de umbre în care straniul şi grotescul se învălmăşesc. Treptat, halucinaţiile descresc, lăsând în urmă o oboseală cu aburiri de tristeţe şi resemnare. „Setea de infinit", din care se nasc himere, pare a se stinge, făcând loc, într-o gestică afectată, unui sentiment al zădărniciei ce pulsează în „strofe amare" şi „reverii tombale". Impasul se traduce prin stări de însingurare, retorica deziluziei scoţând la iveală o interioritate stăpânită nu de credinţă, ci de tăgadă, nu de elanuri, ci de dezgust şi, câteodată, de exasperare. Mizantrop, misogin, găsindu-şi seninătatea doar în natura care îl tămăduieşte de nevroze, poetul se încarcă de înverşunare şi, cu frustrări de proletar, fierbe de ură atunci când se loveşte de strâmbătatea care, în profitul câtorva paraziţi, îmbrânceşte în mizerie neagră plugari şi salahori, şomeri şi prostituate. Un scrâşnet de mânie aspreşte aceste congestionate, grandilocvente „poezii sociale" cu verb dur, tăios, metalic, în care invectiva, imprecaţia, profetismul sonor nu exclud împroşcările de sarcasm. În anii „puterii populare" semeţul coboară de pe baricade, ancorând ţanţoş într-un festivism înstrăinat de poezie. Cântând, în ton cu atâţia alţii, „partidul-părinte", privind dezmierdător la colectiviştii şi pionierii „patriei socialiste", răzvrătitul de odinioară îşi trăieşte, în declamaţii sterpe, „ora extazului". **C.** a scris şi teatru – *Pământ blagoslovit* (1938), *Muzica stelelor* (1947), *Făclierii*, piesă apărută în ziarul „Înainte" (1972) –, însă de o totală insignifianţă. Şi în publicistică incisivitatea lui are răbufniri de pamflet. Compasiunea faţă de dezmoşteniţii soartei se întovărăşeşte cu ostilitatea faţă de spoliatori, demagogi şi alţi farsori care se pitesc îndărătul unor caraghioase „măşti de carnaval". Denunţând, cu un limbaj de stângă vehementă, „putrigaiul" atotstăpânitor, utopistul visează la „o perfecţiune a arhitecturii sociale". În „panopticul" de politică externă încondeiază în fraze acidulate hitlerismul tentacular şi pe „frumosul Adolf". Un stil alambicat, pretenţios, gongoric înzorzonează notaţiile adesea judicioase şi nu lipsite de nuanţă din *Încrustări în rama bibliotecii* (I–II, 1930–1940). Preferând „eticul" „esteticului pur", intransigentul, încruntatul comentator atribuie criticii un rol profilactic, ceea ce presupune o purificare de „toxine" a vieţii literare. De aici, destule aprecieri tranşante, chiar brutale. Lăudând ceea ce crede că e de lăudat, **C.** nu menajează nonvaloarea. Răzleţ, se ivesc unele caracterizări inspirate, şi tot aşa în *Evocări* (1980), carte postumă ce însumează portrete de scriitori, deformate de o abuzivă tuşă sociologizantă. Plin de rele umori, şarjând gros şi într-o scriitură întortocheată, indigestă, păcate ale vieţii de provincie, romanul *Condicar de lume nouă* (1935) nu poate ascunde o dorinţă de răfuială. Înveninări, răutăţi, ricanări şi ranchiune trădează sensibilitatea ulcerată a unui inadaptabil părăsit de iluzii.

SCRIERI: *Oglinzi aburite*, Craiova, 1918; *Galerii de ceară*, Craiova, 1924; *Amurg prin vitralii*, în Eugen, Paul şi Savin Constant, *Poezii*, Craiova, 1926; *Cu dalta pe lespezi*, Craiova, 1928; *Punte peste veacuri*, Craiova, 1929; *Încrustări în rama bibliotecii*, I–II, Craiova, 1930–[1940]; *Socluri devastate*, Craiova, 1933; *Condicar de lume nouă*, Craiova, 1935; *Crater scufundat*, Craiova, 1936; *Lumini la orizont*, Craiova, 1937; *Versuri*, Craiova, 1937; *Pământ blagoslovit*, Craiova, 1938; *Sărutul însingurărilor*, Craiova, 1940; *Melancolii sub arcade florale*, Focşani, 1942; *Elanuri răstignite*, I, Craiova, 1943; *Poezii. Articole*, pref. Mihail Cruceanu, Bucureşti, 1964; *Gravuri şi rezonanţe*, Bucureşti, 1967; *Vibraţii republicane*, Craiova, 1973; *Evocări*, postfaţă Darie Novăceanu, Craiova, 1980.

Repere bibliografice: Pericle Martinescu, *„Condicar de lume nouă"*, „Reporter", 1935, 75–77; Paul I. Papadopol, *„Condicar de lume nouă"*, U, 1936, 47; Alexandru Firescu, *Un poet al revoltei: Eugen Constant*, în *Rezonanţe culturale oltene*, Craiova, 1971, *79–88*; Popa, *Dicţ. lit.* (1977), *159*; Firan, *Profiluri*, I, *210–215*; Ştefan Baciu, *Praful de pe tobă*, Bucureşti, 1995, *276–278*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *639–640*; Faifer, *Pluta*, *71–74*.

F. F.

CONSTANT, Paul (pseudonim al lui Paul Constantinescu; 29.I.1895, Craiova – 9.XI.1981, Sibiu), poet, prozator.

Era unul dintre numeroşii copii ai Eufrosinei (n. Ghindeanu) şi ai meşterului plăpumar Dumitru Constantinescu. După absolvirea Şcolii Superioare de Comerţ „Gh. Chiţu" din Craiova, se angajează la o bancă de credit (1912–1913). Plictisindu-se curând de viaţa anostă de amploiat, pleacă în satul Gârcov (judeţul Romanaţi), ca învăţător suplinitor (1914–1915). Luat la armată, din 1915 se instruieşte la Şcoala Militară de Ofiţeri din Bucureşti, dar ezită, la încheierea stagiului, să urmeze o carieră ostăşească. Nu se înveşniceşte nici în funcţia de contabil la Percepţia din Caracal (1918–1919). Demisionează şi îmbracă uniforma de ofiţer la garnizoana din Fălciu (1919–1920), de unde se mută la Şcoala de Cavalerie din Sibiu, stabilindu-se, în 1921, în acest oraş. Se pensionează cu gradul de colonel. Era încă elev când, în 1911, îşi vede publicată o schiţă umoristică în „Veselia". Cu versuri, proză, articole avea să mai colaboreze (semnând şi cu pseudonimele Silex şi Tudor Praştie) la „Adevărul literar şi artistic", „Romanaţul", „Braşovul literar şi artistic", „Acţiunea", „Pagini literare", „Familia", „Ramuri", „Universul literar", „Vremea", „Scrisul bănăţean" şi altele, printre care „Tribuna", „Astra", „Transilvania". În asociere cu Şt. N. Ricman scoate la Caracal periodicul „Vremea" (până în 1931 figurând numai el ca director), iar cu Eugen Constant, la Sibiu, „Provincia literară" (1932–1934) şi „Armonia literară". A contribuit la întemeierea grupării sibiene Thesis (1931). Alături de Şt. N. Ricman, Fr. Iosif, V. Enescu, semnează o monografie a judeţului Romanaţi. Ca profesor de administraţie şi legislaţie militară, a întocmit, singur sau în colaborare, manuale didactice. O piesă, *Colivia cu sticleţi*, i-a fost jucată la teatrul din Sibiu (1946); alte comedii, uşurele, le-a lăsat în manuscris.

În volumul *Poezii* (1926), editat împreună cu fraţii lui, Eugen şi Savin, poemele lui **C.** sunt grupate sub titlul *Litanii pentru cei uitaţi*. E aici un lirism estompat, în care, fără stridenţe, dar şi fără culoare, sunt plânşi cei necăjiţi, suferinzi, înfometaţi, lipsiţi de un adăpost şi de o mângâiere. În deriva tristă a soartei lor, „gloata de epave" (un vagabond, un cerşetor ş.a.) păstrează, sfielnic, „fărâme de nădejdi". Tristeţea sporeşte în *Ceasuri ostenite* (1930), preschimbându-se în durere şi deznădăjduire. De fapt, se accentuează poza, aceea a unui „suflet înrăit şi păcătos". Hazlii, dar nu din cale-afară, sunt „schiţele şugubeţe" ale lui **C.**, incluse în *Măşti pentru muzeu* (1931), *În litera legii* (1933), *Zugrăveli* (1935), *Mărturisirea unui inculpat* (1935), *Oameni cu cioc* (1939). Volumele *Măşti pentru muzeu* (1970) şi *Colivia cu sticleţi* (1977) au o factură antologică. „Tărăşeniile", de un comic minor, se petrec într-un târguşor amorţit, înecat în plictis, unde doar câte o gâlceavă, vreun adulter sau nesfârşita trăncăneală de la berărie par să împrăştie, pentru moment, monotonia. Şi totuşi, bârfa, scandalul, ofensele care duc la pălmuiri sonore nu alungă „tirania unei vieţi idioate". Totul se precipită spre farsă. Sinuciderile, bineînţeles, nu izbutesc, duelurile pe chestiuni de onoare au rezolvări burleşti, iar procesele, la tribunal, sunt lovite de caraghioslâc. Mici dezastre caricaturale provoacă „încurcala", confuzia, care, luxând stereotipii, declanşează în schimb o stare de nervi de un rizibil crescător. Tot necazul cu hazul lui. Grozave îngrijorări stârneşte, în cazarmă, iminenţa unei inspecţii. Speriaţi să nu greşească, zeloşii maiori şi căpitani o cam scrântesc. Temându-se să nu fie daţi afară din slujbă, obscurii „impiegaţi" trăiesc şi ei într-un stres continuu şi orice ieşire din obişnuit îi alarmează. De altfel, în orăşelul searbăd, o întâmplare cât de măruntă poate lua imprevizibile proporţii. Arhivari cu nasul veşnic în hârţoage, contabili tipicari, grefieri umili, medici escroci, magistraţi flecari, cucoane cu pretenţii formează, cu metehnele şi apucăturile lor de un ridicol care, uneori, mai că înduioşează, pestriţa societate din mediul cenuşiu unde au loc asemenea nostime pătăranii „din vremea gramofonului". Cu exersat simţ de observaţie, **C.** şarjează pentru a-şi distra cititorul, dar, forţând nota, unele situaţii apar ca fiind trase de păr. Acţiunea romanului *Râia* (1936; Premiul Academiei Române) se desfăşoară tot într-un colţ

de provincie. Foiesc şi aici eternii slujbaşi năclăiţi în rutină, veştejindu-se în „sfoiagul scriptelor" şi tocându-şi timpul în glume insipide şi inepte cancanuri. Dând din coate şi pândind oportunităţile care convin lipsei lui de scrupule, tuciuriul Sofronie Lăzărescu se cocoaţă din treaptă în treaptă, ajungând cogeamite deputat. Nimeni şi nimic nu-l mai clinteşte apoi pe şarlatan, chiar dacă, dezmeticiţi într-un târziu, fraieriţii sar să-l demaşte. Arivistul, încă o „mască" pentru „muzeul" pe care **C.** şi-l dorea vizitat măcar pe „timp urât". Cu o documentare minuţioasă, dar şi cu o economicoasă investiţie de fantezie, **C.** alcătuieşte trei romane cu haiduci şi cu panduri, plasate în vremea lui Caragea: *Iancu Jianu* (1940), *Haiducii* (1957), *Tudor Vladimirescu* (1960). Dominat de un maniheism ireductibil, naratorul pune în stare de conflict două tabere: jefuitorii, încărcaţi de grele păcate, şi masa de nevoiaşi, care printre vaiete şi blesteme îndură necurmatele silnicii. Din ura mocnită creşte „volbura mâniei" şi din cătun în cătun se întinde un „duh al răzvrătirii". Împotriva „câinilor de boieri" se ridică haiducii, olteni aprigi care dau norodului speranţa izbăvirii. Însă vremurile sunt încă potrivnice, şi dacă legendarul Iancu Jianu şetrarul se dă prins până la urmă, resemnându-se să devină un gospodar potolit, slugerul Tudor, pornit să schimbe „rânduiala", cade ucis mişeleşte. Epicul vioi, deşi fără suflu, ticsit cu o puzderie de amănunte ce aspiră să imprime naraţiunii un colorit de epocă, este servit de un limbaj care se vrea cronicăresc, şi în mimetismul lui e de o plasticitate căutată, arhaizant peste măsură. Povestiri istorice „din zilele revoluţiei din 1848", din vremea răscoalei de la 1907 şi mai de demult conţin volumele *Stâlpi de foc* (1967), *Primăvară, focuri şi gloanţe* (1973), *Volburi peste veacuri* (1973). Lăsându-se în voia unui tendenţionism vârtos, prozatorul strecoară sugestia că în revoltele năpăstuiţilor contra boierimii lacome şi „îndobitocite" sălăşluieşte „acel duh al comunismului" ce va să vină. Istorisirile sunt incolore, figurile desprinse din file de letopiseţ nu au contur, singurul merit al acestor evocări fiind acela că ele încearcă să resuscite, pentru cei tineri, crâmpeie de istorie.

SCRIERI: *Litanii pentru cei uitaţi*, în Eugen, Paul şi Savin Constant, *Poezii*, Craiova, 1926; *Ceasuri ostenite*, Caracal, 1930; *Măşti pentru muzeu*, Caracal, 1931; *În litera legii*, Sibiu, 1933; *Zugrăveli*, Craiova, 1935; *Mărturisirea unui inculpat*, Sighişoara, 1935; *Râia*, Craiova, 1936; *Oameni cu cioc*, Craiova, 1939; *Iancu Jianu*, Bucureşti, 1940; ed. Bucureşti, 1969; *Haiducii*, Bucureşti, 1957; *Tudor Vladimirescu*, Bucureşti, 1960; *Stâlpi de foc*, Bucureşti, 1967; *Măşti pentru muzeu*, Bucureşti, 1970; *Primăvară, focuri şi gloanţe*, Bucureşti, 1973; *Volburi peste veacuri*, Bucureşti, 1973; *Colivia cu sticleţi. Întâmplări din vremea gramofonului*, îngr. şi pref. G. Nistor, Timişoara, 1977.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, X, *43–45*, XII, *308–309*; Constantin Fântâneru, *„Iancu Jianu"*, UVR, 1940, 25; Mircea Braga, *„Haiducii"*, TR, 1958, 8; Alexandrescu, *Confesiuni*, I, *81–91*; Firan, *Profiluri*, I, *215–217*; Ştefan Baciu, *Praful de pe tobă*, Bucureşti, 1995, *276–278*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *640–641*; Faifer, *Pluta*, *74–76*. ***F. F.***

CONSTANT, Savin (pseudonim al lui Dumitru Constantinescu; 12.VIII.1902, Craiova – 25.X.1928, Recea, j. Olt), poet, prozator. Cei care l-au cunoscut pe **C.**, fiu al Eufrosinei (n. Ghindeanu) şi al lui Dumitru Constantinescu, meşter plăpumar, şi-l amintesc, impresionaţi de tragicul lui sfârşit, ca pe un om timid, cu secrete ardori, parcă mereu zorit de obscura alarmă a unui presentiment. După terminarea claselor primare, învaţă timp de trei ani la Gimnaziul „Fraţii Buzeşti" din Craiova; clasa a patra o urmează în Iaşi, la Liceul Naţional. Întors acasă, este înscris la Liceul „Carol I", după absolvirea căruia se decide pentru Facultatea de Litere şi Filosofie. Dar îl atrag şi cursurile Facultăţii de Drept din Bucureşti. Ca să se întreţină, se angajează funcţionar la Ministerul Agriculturii şi al Domeniilor. De la un moment dat, soarta pare să-i surâdă. Profesorul Mihail Dragomirescu îl opreşte ca asistent la Catedra de estetică literară, iar „Adevărul literar şi artistic" îl cooptează în redacţie. Îşi luase licenţa în litere şi efectua stagiul militar, când, printr-o absurdă răsucire de destin, cade victimă unui groaznic accident feroviar. A fost înmormântat în cimitirul Ungureni din Craiova. În afară de „Adevărul literar şi artistic", semnătura lui **C.** poate fi găsită în „Ramuri", „Revista Carol I", „Gazeta şcoalei", „Foaia tinerimii", „România nouă", „Flacăra", „Icoane maramureşene", „Cuvântul literar şi artistic", „Săptămâna", „Clipa", „Tribuna nouă", „Falanga literară şi artistică", „Ritmul vremii", „Familia" şi în alte câteva periodice, îndeosebi craiovene, unde îi vor fi publicate şi nişte postume.

Atât în *Idoli de humă,* secţiune din placheta *Poezii* (1926), scoasă împreună cu fraţii săi,

Eugen şi Paul Constant, cât şi în *Versuri* (volum postum, 1935), **C.** e un poet care se caută pe sine. Sensibilitatea lui înfiorată de ciudate presimţiri (poezia *Teama de întunerec* are un puls de acute nelinişti) îl predispune fie la deprimări glisând într-o retorică a eşecului, fie la îndârjiri cu iz proletar. Filosofări în notă elegiacă, pe care se înfăşoară un fir de parabolă tras din motive biblice, alternează cu o gestică mai zvâcnită, compasiunea pentru gloatele de truditori înfometaţi iscând schime de revoltă. În proză fizionomia tânărului scriitor se schimbă – *Autentice…* (1926), *Pata de cerneală* (1928). El apare aici destins, bine dispus, glumeţ. Numai că umorul schiţelor e în suferinţă. Tentat de comicul factual şi de stropşelile de limbaj, **C.** practică un caricatural ce forţează ilaritatea. Obtuzi, maniaci, nevricoşi, protagoniştii, botezaţi cu nume caraghioase, sunt slujbaşi, belferi, galonaţi, puşi în situaţii din care se vede bine că autorul se chinuie să stârnească râsul. **C.**, care a compus şi o piesă pentru copii, *Comoara fermecată* (pusă în scenă la Bucureşti, în 1927), îşi tipăreşte, în 1926, un mic studiu de istorie literară, *Viaţa şi opera poetei Alexandrina Mihăescu*. Alegerea nu pare chiar întâmplătoare, junele critic detectând la stihuitoarea care s-a stins pretimpuriu unda de prevestire a tristului sfârşit. Câte o expresie fericită denotă anumite disponibilităţi pentru exerciţiul analitic, deşi, mişcat de soarta suferindei adolescente, **C.** nu-şi controlează exclamaţiunile.

SCRIERI: *Idoli de humă*, în Eugen, Paul şi Savin Constant, *Poezii*, Craiova, 1926; *Autentice…*, Arad, 1926; *Viaţa şi opera poetei Alexandrina Mihăescu*, Bucureşti, 1926; *Pata de cerneală*, Bucureşti, 1928; *Versuri*, Craiova, 1935.

Repere bibliografice: Metzulescu, *Literile*, I, *39–43*; Eugen Constant, *Evocări*, postfaţă Darie Novăceanu, Craiova, 1980, *96–100*; Firan, *Profiluri*, I, *217–220*; Ştefan Baciu, *Praful de pe tobă*, Bucureşti, 1995, *276–278*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *641*; Faifer, *Pluta*, *77–78*. ***F. F.***

CONSTANTE, Lena (18.VI.1909, Bucureşti – 2.XI.2005, Bucureşti), prozatoare. Este fiica mijlocie a Julietei (n. Potop) şi a lui Constantin Constante, profesor, emigrat din Macedonia în Cadrilater, autor al câtorva cărţi despre aromâni. Familia peregrinează o vreme pe un traseu în care intră oraşele Iaşi, Odessa (în anii revoluţiei bolşevice), apoi Siberia, din Murmansk în Anglia, la Londra, şi de aici în Franţa, la Paris. La Bucureşti, după ce urmează şcoala elementară de la Pitar Moş şi Liceul „Regina Maria”, face studii universitare la Şcoala de Arte Frumoase, unde îl are profesor pe Dimitrie Gusti. A participat, împreună cu Mircea Vulcănescu, Henri Stahl, N. Argintescu-Amza, Petru Comarnescu, Xenia Costa-Foru, Paul Sterian ş.a., la campanii monografice organizate de şcoala sociologică de la Bucureşti în localităţile Cornova, Drăguş şi Şanţ. A lucrat covoare cu motive populare stilizate în atelierul propriu, având expoziţii personale de tapiserie în 1934, 1935, 1947, 1970 şi 1971, la Bucureşti şi Ankara, a pictat numeroase icoane pe sticlă. În 1950 a fost arestată în lotul Lucreţiu Pătrăşcanu, ca „uneltitoare” împotriva regimului „democrat-popular”. Este eliberată din temniţă în 1962. În închisoare desenează şi „compune”, păstrând-o în memorie, o piesă de teatru în versuri, prezentată la Radio România Tineret abia peste patru decenii (*Zâmbete în floare*, 1992). Tot târziu îi apar câteva lucrări literare despre şi pentru copii, cu ilustraţii realizate de ea însăşi, pe muzică de Harry Brauner, soţul ei. Sunt de menţionat savuroasele proze din *O poveste cu un tată, o mamă şi trei fetiţe* (1995), amintind, ca pregnanţă şi expresivitate a universului celor mici, de *Cartea cu jucării* a lui Tudor Arghezi. Un film documentar realizat de Thomas Ciulei, *Nebunia capetelor*, lansat la sfârşitul anului 1997, o avea ca protagonistă pe **C.** În 1999 Fundaţia Culturală Română i-a acordat Premiul pentru un destin excepţional în cultura română.

C. devine scriitoare de notorietate la vârsta senectuţii, cu două cărţi de excepţie despre Gulagul comunist românesc: *L'Évasion silencieuse* (Paris, 1990), distinsă în Franţa cu Prix Européen (acordat de Association des Écrivains de Langue Française) şi tipărită în 1992 şi la Bucureşti, în traducere proprie, sub titlul *Evadarea tăcută* (Premiul „Lucian Blaga” al Academiei Române), şi *Evadarea imposibilă* (1993), scrisă în limba română. Ambele au fost primite cu entuziasm de critică şi au fost traduse în SUA şi în Marea Britanie. Cărţile mărturisesc despre tinereţea asasinată a autoarei lor. Cea dintâi este o refugiere în sine din faţa torţionarilor, o abstragere într-un spaţiu securizant, imposibil de violat. Singura cale de a nu se lăsa învinsă de acele împrejurări, unica modalitate de

a rezista a fost retragerea în inepuizabila bogăţie a interiorităţii, continuul dialog cu sine. **C.** concepe astfel, în celulă, fără creion şi hârtie, păpuşi şi piese de teatru, ca nişte alcătuiri ale spiritului ce îi ţin tovărăşie şi o ajută să existe clipă de clipă. Aceasta este „evadarea tăcută" dintre zidurile temniţei, evaziunea în vis şi artă ce o salvează, absolvind-o de moartea spirituală de-a lungul a doisprezece ani de detenţie specială. Această îndelungată recluziune, un tunel ce părea fără sfârşit, o noapte continuă, i-a năruit fie şi intermitent fiinţa: „Ochii îmi sunt închişi. Sub pleoape – numai întuneric. Nu îmi mai simt braţele. Nu îmi mai simt picioarele. Mă dizolv…". Îndârjirea de a se abstrage din realul concentraţionar, ingeniozitatea de a se separa de el n-o ajută pe deţinută să scape totuşi de agresivitatea mizeriilor în avalanşă, dozate de torţionari când savant, progresiv, când grosolan, brutal. Paginile cărţii se precipită, se contorsionează, respiră în sincope: „Dimineaţa, la orele cinci, scularea. Hai! Bruftuluieşte-ţi trupul. Dă-te jos din pat, obligă-l să lase căldura adunată… Scoate-ţi cămaşa… Încălzeşte-te cu lovituri de pumni şi palme. Tratând cu dispreţ miliţianul care, adesea, îşi ţine ochiul lipit de vizetă…". Infern dantesc, străfulgerat totuşi de lumini ivite din preaplinul unei trăiri interioare profund umane. Eugen Simion crede că se impune de la sine analogia cu memorialul lui N. Steinhardt, de vreme ce autoarea „are tărie, după ce trece din infern, să vorbească *fără zgomot şi fără furie* despre suferinţa ei", pentru că, asemenea monahului de la Rohia, ea „evită retorica pamfletului, evită şi retorica umilinţei"; dacă Steinhardt şi-a găsit salvarea în credinţă, **C.** se salvează prin artă. *Evadarea tăcută* este o carte a cărei densitate invită la refacerea scării de valori a literaturii de sertar de după decembrie 1989, meritând a fi luată ca reper. Fără a avea aceeaşi vibraţie şi o consistenţă similară, scrisă însă tot cu nervii la pândă, *Evadarea imposibilă*, cea de-a doua poveste adevărată din Gulagul românesc, este nu mai puţin impresionantă ca mărturie umană. În fond, ţâşnită din acelaşi univers al suferinţei absurde într-o lume a dezumanizării şi contrafacerii, lumea megaminciunii comuniste a secolului al XX-lea.

SCRIERI: *Păpuşile harnice*, Bucureşti, 1972; *Păpuşile harnice în grădină*, Bucureşti, 1975; *L'Évasion silencieuse*, Paris, 1990; ed. (*Evadarea tăcută. 3000 de zile singură în închisorile din România*), tr. autoarei, Bucureşti, 1992; *Evadarea imposibilă. Penitenciarul politic de femei Miercurea Ciuc*, Bucureşti, 1993; *O poveste cu un tată, o mamă şi trei fetiţe*, Bucureşti, 1995; *Ţăndărică în ţara basmelor*, Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Ov. S. Crohmălniceanu, *O mărturie excepţională*, CC, 1991, 1; Monica Lovinescu, *„Evadarea tăcută"*, APF, 1991, 1–2; Ilinca Barthouil-Ionesco, *Femei în închisorile comuniste româneşti*, CRC, 1991, 23; Tania Radu, *Criza de situare*, LAI, 1992, 25; Vlad Russo, *Timpul singurătăţii*, VR, 1993, 1; Hristu Cândroveanu, [*Lena Constante*], „Deşteptarea", 1993, 2, 1993, 4; Sanda Cordoş, *Izbăvitorul trup al cuvintelor*, VTRA, 1993, 4; Octavian Soviany, *Închisorile Lenei Constante*, CNT, 1993, 44; Ruxandra Cesereanu, *Doamna Gulagului românesc*, ST, 1994, 6; Cândroveanu, *Aromânii*, *114–118*; *Dicţ. analitic*, II, *32–34*; Simion, *Fragmente*, IV, *265–274*; Săndulescu, *Memorialişti*, *270–276*; Liana Cozea, *Confesiuni ale eului feminin*, Piteşti, 2005, *71–101*; *Lena Constante*, ed. bilingvă, îngr. Dragoş Tudor şi Ion Creţu, tr. Ariadna Grădinaru, pref. Dragoş Tudor, Bucureşti, 2005. ***Hr.C.***

CONSTANTIN, Ilie (16.II.1939, Bucureşti), poet, prozator, critic literar, traducător.

Este fiul Raliţei (n. Constantinescu) şi al lui Stan Constantin, muncitor. Absolvent al Liceului „N. Bălcescu", a studiat limba şi literatura italiană la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1956–1962). Primele poezii îi apar în 1956 în „Tânărul scriitor", iar în 1960, încă student, debutează editorial cu volumul de versuri *Vântul cutreieră apele*. Angajat redactor la ziarul „Scânteia" imediat după terminarea studiilor, a fost apoi, din 1965 până în 1967, redactor în secţia pentru scenarii a Studioului Cinematografic Bucureşti. În 1968 devine redactor la revista „Luceafărul", condusă de Ştefan Bănulescu. În 1970 scrie cronică de poezie la „România literară", iar între 1971 şi 1973 susţine cronica literară şi cronica de film în „Luceafărul". În 1974 scriitorul a cerut şi a primit azil politic în Franţa. La treizeci

şi cinci de ani, tânărul care făcuse deja carieră literară în România şi-a schimbat cu totul modul de viaţă. A trebuit să lucreze ani buni ca paznic într-o parcare subterană pariziană şi abia mai târziu, după ce a fost o vreme funcţionar, a ajuns să fie angajat redactor la o publicaţie a Ministerului Apărării. Reluându-şi existenţa literară aproape de la zero, a publicat sporadic în limba franceză, poezie mai cu seamă – *L'Ailleurs* (1983), *Rivage antérieur* (1986) ş.a. În 1989, pentru romanul *La Chute vers le zénith*, a primit Le Grand Prix de la Jeunesse oferit de Société des Gens de Lettres de France. Şi-a susţinut doctoratul, condus de Catherine Durandin, în 1991 cu teza *La Complicité fertile*. După 1989 a revenit în literatura română. Întoarcerea în câmpul literelor româneşti a fost productivă pentru poet ca şi pentru prozator, care continuă să existe de-acum între două culturi. Fructificând şi plecând de la materia cercetării doctorale, **C.** a publicat în limba română şi câteva cărţi de eseuri critice, dedicate mai ales poeziei române, cu comentarii intuitive, participative, unele originale, substanţiale, a semnat traducerea câtorva cărţi de poezie italiană (Giuseppe Ungaretti, Salvatore Quasimodo), după ce, înainte de plecarea în Franţa, apăruseră o antologie din lirica italiană şi versiuni din Eugenio Montale şi Umberto Saba, a transpus în franceză pagini din lirica românească, dar mai cu seamă a dat mai multe volume de poezie şi o ediţie definitivă a scrierilor sale. În Franţa a fost distins cu Ordinul Cavaler al Literelor (1999), iar în ţară primeşte în 2002 Premiul Opera Omnia al Uniunii Scriitorilor şi în 2010 Premiul Naţional de Poezie „Mihai Eminescu".

Pe cât de greu îi va fi fost lui **C.** să înceapă să scrie în ţara adoptivă, pe atât de bine i-a suflat vântul în pânze la începuturile literare în cea natală, aflate sub semnul fast al generaţiei '60 din secolul trecut. Nu era puţin lucru, pentru un student la primul său volum, să fie recomandat într-o prefaţă semnată de Al. A. Philippide. Bătrânul poet vedea în **C.** un contemplativ, dar şi un căutător de sensuri, înzestrat cu simţul echilibrului şi înclinat spre expresia concisă. În cartea de debut stăruie unele ecouri din Lucian Blaga (*Homer*, *Trei motive homerice*), dar ciclul *Corăbii noi… corăbii noi* ilustrează tematica oficială a vremii (*Zidar*, *Miner*, *Şarja de oţel*, *Gânduri pentru partid*). Versurile sunt însă moderne şi, sub aspect formal, nu se integrează în curentul cvasigeneral. Poetul manifestă o anume sensibilitate pentru natură, pentru peisajul cu mesteceni, poieni, luceferi şi este capabil să caligrafieze versuri de dragoste delicate şi discrete. În *Desprinderea de ţărm* (1964) unele titluri mai evocă referenţialul dominant în epocă (*Constructorul*, *Şantier naval*, *Minerii*), dar substanţa poemelor nu este aceea pe care o sugerează titlurile. Înzestrat cu imaginaţie, mai curând dionisiac, dar nu fără conştiinţa efemerităţii, **C.** transfigurează realul în sens estetizant. Volumele *Clepsidra* (1966), *Bunavestire* (1968), *Coline cu demoni* (1970; Premiul Uniunii Scriitorilor) cuprind versuri muzicale, mici caligrafii alimentate cu resurse livreşti, reverii intelectuale cu unele accente de „neohellenism" (*Reversibilitate*, *Astoria*, *Arhitectul* ş.a.). Fantezia brodează stări senine, melancolice, nostalgice sau anxietăţi pe marginea lecturilor, cu frecvente aluzii la aria culturală europeană, evocând însă şi poezia românească (Ion Barbu, Şefan Aug. Doinaş). În *Coline cu demoni* viziunile nu mai au luminozitate, dar stăruie aspiraţia evaziunii spre undeva, departe (*Prore spre sud*). Domină totuşi sugestia spaimelor expresioniste, a scenariului misterios, a nesiguranţei, poetul fiind bântuit de himere neprietenoase. Elegiac, livresc, echilibrat şi calofil, înclinat spre reverie, uneori vag oniric, alteori explicativ şi retoric, înclinat spre abstracţii şi confesiune, **C.** pare marcat de spiritul şi modelele unei epoci revolute a poeziei româneşti: „Dincolo de vorbele mele/ prudente ca pruncii la primii lor paşi,/ se află cel ce le-a rostit:/ şovăielnic,/ neliniştit şi răsucit în aşteptare.// Degeaba mă încurajaţi la fiecare pas/ ce-l îndrăznesc în vadul rostirii,/ ochiul meu pândeşte amabila grimasă/ de îngăduinţă faţă de un literat barbar.// [...] Vin de departe şi, deja bătrân, mă istovesc/ a trece în conceptele voastre însorite/ o frază lansată în cavernele vremii,/ de-a lungul unor raze de memorie latină,/ un strigăt ţâşnit dintr-un popor de muţi:// Şi noi eram – şi rămânem – pe această lume,/ la poalele istoriei, podidiţi de uitare" (*Literatul barbar*, din volumul omonim, apărut în franceză în 1994 şi în română în antologia *Mulţimea singurătate*, 2003). În romanul *Tinerii noştri bunici* (1967), structurat în patru părţi (*Pastorala*, *Traversarea prin sărituri*, *Tine-*

rii noştri bunici şi *Viaţa de cuvinte*), care sunt variaţiuni pe o temă comună, ficţiunea şi confesiunea se confundă. Sobră, expresivă şi vag sentimentală, scrierea conservă atmosfera, percepută subiectiv, a unui univers citadin-rural pauper, populat de fiinţe umile, dar nu lipsit de valori morale. Volumul *Despre poeţi* (1971) reuneşte comentarii scrise între anii 1964 şi 1971 şi publicate în „Gazeta literară", „Ramuri", „Scânteia tineretului", „România liberă", „Luceafărul". Portrete-profil sau cronici referitoare la o carte anume, textele evaluează şi definesc – din perspectivă declarat subiectivă – fie poeţi contemporani importanţi sau obscuri, fie pe unii din generaţii mai vechi (George Murnu, Dimitrie Stelaru). Sunt prezenţi în volum autorii productivi ai anilor '50–'70 (Mihai Beniuc, Ştefan Aug. Doinaş, Nicolae Labiş, Mircea Ivănescu, Petre Stoica, Modest Morariu). Criticul, dovedindu-se unul din cei mai buni comentatori de poezie ai momentului, manifestă aici, dar şi în *A doua carte despre poeţi* (1973), aceeaşi sobrietate şi acelaşi echilibru al expresiei care îi caracterizează şi beletristica. *Despre prozatori şi critici* (1973) conţine comentarii despre V. Voiculescu, Pompiliu Constantinescu, Zaharia Stancu, Fănuş Neagu, Constantin Ţoiu, D.R. Popescu, Nicolae Velea, Adrian Păunescu, Alexandru George, Dumitru Ţepeneag, Nicolae Manolescu, Laurenţiu Ulici. Cultivat, dispunând de o perspectivă cuprinzătoare, **C.** face observaţii de fineţe şi aprecieri pe care, în cazul contemporanilor, timpul le-a validat. Preocupat de poezie şi din perspectiva criticii literare, **C.** a încercat să înţeleagă textele confraţilor sub aspect analitic, dar şi tipologic. În volumul *La Complicité fertile*, publicat la Paris în 1992 şi tradus în 1994 în limba română, el a studiat aproape un sfert de secol de poezie românească (1950–1973) într-o suită de treizeci şi două de medalioane, consacrate unor identităţi poetice marcante, de la Tudor Arghezi şi Al. A. Philippide, Marin Sorescu

Eugen Simion, Nicolae Breban, Nicolae Velea, Cezar Baltag, Nichita Stănescu, Marin Preda și Ilie Constantin

şi Dan Laurenţiu până la doi poeţi de la „Echinox”, Ion Mircea şi Adrian Popescu, adică de la scriitori născuţi la finele secolului al XIX-lea până la cei născuţi în 1947. Nu este o selecţie întâmplătoare, ci un demers comparatist, urmărind „ansambluri şi subansambluri tematice”, preponderenţa unor teme, direcţii şi înrudiri stilistice. Titlul sugerează ideea că în climatul epocii poezia a creat o „complicitate fertilă” între public şi creatori, iar cartea încearcă să reconstituie „peisajul poetic” pe patru coordonate: *Direcţii şi înrudiri stilistice*, *Limbaj, conştiinţă artistică, arte poetice*, *Materialitatea lumii. Dragoste, evanescenţă* şi *În pragul metafizic*. Criticul literar **C.** îl analizează şi pe poetul **C.**, integrându-l între cei care „ezită între discursul liric şi expresia lapidară”, dar recurge şi la opiniile confraţilor pentru a se putea privi „din afară”. Ediţia definitivă a scrierilor lui (I–II, 2000–2003), cuprinde o selecţie a poeziei, dar şi a prozei, ficţionale sau diaristice, incluzând *Tinerii noştri bunici* (1964–1966), *Familia scrisă* (1959–2002) şi *Căderea spre zenit* (1982–1984), anii menţionaţi de autor referindu-se la perioada redactării textelor. „Romanul familiei” şi al memoriei rămâne o preocupare constantă în scrisul lui **C.**, dovadă *Familia scrisă*, alcătuită din fragmente de jurnal, grupate în patru capitole, de fapt selecţii, recitiri (deci rescrieri) ale unor jurnale mai vechi (spre exemplu, o notă explicativă din 1999 reia o scenă aflată în jurnalul din 1969). Dincolo de plângerile diaristului despre nesinceritatea jurnalului său, dincolo de micile întâmplări amuzante ori dramatice cu scriitori (lupte pentru putere în redacţia „Luceafărului”, „băute” etc.), jurnalul tinde spre gradul zero al scriiturii, căruia Mihai Zamfir, în prefaţa ediţiei din 1999 (*Tinerii noştri bunici. Exorcism în şoaptă*), îi atribuia o „funcţie defensivă”. „Stilistica litotei” acoperă o „impersonalitate” stilistică, dar şi morală, care scade valoarea textului. Diaristul se menajează, viaţa proprie se caracterizează printr-un soi de pragmatism psihologic, gestul de a-şi abandona soţia şi copiii în ţară, fugind din cauza unor vagi ameninţări securiste, apare slab motivat, iar criza morală pe care ar fi trebuit să o declanşeze e lipsită de contur, inautentică; în schimb diaristul prezintă drama persoanelor apropiate, provocată chiar de el. A patra parte a jurnalului, cea mai interesantă, cuprinde portrete ale membrilor familiei (Uxor – prima soţie, Soror – sora, Auctor – „eu”, autorul, Mater – mama ş.a.), alcătuite, în cea mai mare parte, din material furnizat chiar de „personaje”: epistole, mai ales ale soţiei şi ale surorii, multe sfâşietoare, patetice, comentate de un eu auctorial lucid, raţional şi impersonal. Ediţia definitivă se salvează prin *Căderea spre zenit*, romanul premiat în Franţa în 1989, o deplină reuşită literară, un roman cu o scriitură experimentală, care îmbină stiluri şi tradiţii diferite, alunecând pe nesimţite din realismul romanului istoric şi de aventuri în miraculosul basmului popular sau cult sau în fantasticul de nuanţă filosofică şi poetică. Firescul naraţiunii, dozarea suspansului, ironia şi umorul, intensitatea poetică a unor pasaje, simbolismul aluziv fac din *Căderea spre zenit* un palpitant roman iniţiatic, alegoric şi filosofic. Ideea nu este originală (mitul omului nemuritor), dar atinge o problematică specială, aceea a condiţiei excepţionale a scriitorului şi a exilatului. Textul urmează până la un punct trama basmului *Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte*, transplantând acţiunea şi personajele în Franţa secolului al XVII-lea. Incipitul este tipic realist, un amestec de roman istoric şi de aventuri, alunecând treptat spre fantastic. Protagonistul, Cristophe, se naşte şi evoluează într-un cadru realist, cu mici intruziuni fantastice, dar cursul acţiunii se schimbă în momentul în care începe călătoria pe „lumea cealaltă”, coborând, printr-un imens Puţ, într-o lume miraculoasă. Interesant este că, deşi o lume de basm, cu fiinţe, întâmplări miraculoase, „o lume de magie şi de violenţă”, totuşi aceasta are contururi imprecise, asemenea unei lumi plăsmuite de o imaginaţie bolnavă, deosebindu-se astfel de consistenta şi limpedea realitate a miraculosului din basmul popular. Eroul, deşi are atributele clasice, îşi păstrează gândirea omenească, raţională, de aici şi umorul, ironia dialogurilor, amintind uneori de lumea poveştilor lui Ion Creangă. Textul întreţine magistral ambiguitatea: după cum personajul nu ştie cine sau ce este, nici cititorii nu ştiu mai multe, care este adevărata lui identitate, adevărata lui poveste. Stilul narativ este la fel de fluctuant: se recunoaşte ceva din aerul poetic-contemplativ al prozei fantastice eminesciene (tema lumii ca vis, a „avatariilor”),

tipicele alunecări în spaţiu şi timp din nuvelele lui Mircea Eliade, cu un plus de melancolie şi poezie, care învăluie lumea ficţională în care se oglindeşte lumea interioară a autorului. Asemenea personajelor din romanele lui Valeriu Anania, *Străinii din Kipukua* şi *Amintirile peregrinului apter*, care tratează aceeaşi temă a nemuritorilor (înviaţilor), Cristophe este un desţărat, un exilat, un veşnic călător: nemuritorul nu aparţine nici vieţii, nici morţii, ci unui straniu limb în care lumile, adevărurile, identităţile se amestecă, într-un nou adevăr sau poate într-o veche mascaradă. Lipsa unei chei de lectură, ambiguitatea semnificaţiei, siguranţa şi farmecul scriiturii conferă acestui basm cult o calitate excepţională, fiind probabil scrierea cea mai reuşită şi mai nedatată a lui **C.**

SCRIERI: *Vântul cutreieră apele*, pref. Al. A. Philippide, Bucureşti, 1960; *Desprinderea de ţărm*, Bucureşti, 1964; *Clepsidra*, Bucureşti, 1966; *Tinerii noştri bunici*, Bucureşti, 1967; *Bunavestire*, Bucureşti, 1968; *Câinele înlăcrimat*, Bucureşti, 1970; *Coline cu demoni*, Bucureşti, 1970; *Fiara*, Bucureşti, 1970; *Despre poeţi*, Bucureşti, 1971; *Celălalt*, Bucureşti, 1972; *A doua carte despre poeţi*, Bucureşti, 1973; *Despre prozatori şi critici*, Cluj, 1973; *Vacanţa, o plecare*, Bucureşti, 1973; *Desprinderea de ţărm*, Paris, 1981; *L'Ailleurs*, Paris, 1983; *Rivage antérieur*, Paris, 1986; *La Chute vers le zénith*, Paris, 1989; ed. (*Căderea spre zenit*), tr. Liliana şi Valentin Atanasiu, pref. Magdalena Popescu, Bucureşti, 1996; *La Complicité fertile*, Paris, 1992; ed. (*Complicitatea fertilă*), tr. Liliana şi Valentin Atanasiu, Cluj-Napoca, 1994; *Le Lettré barbare*, Paris, 1994; *Desprinderea de ţărm*, pref. Al. Călinescu, postfaţă I. Negoiţescu, Bucureşti, 1995; *Le Marchand de sabres – Neguţătorul de săbii*, ed. bilingvă, tr. autorului, Oradea, 1997; *De aproape şi de departe*, Bucureşti, 1998; *Înainte de plecare*, Bucureşti, 1998; *Lecturi împreună*, vol. I, Bucureşti, 1998, vol. II: *Departe, în trecutul apropiat*, pref. Gheorghe Grigurcu, Bucureşti, 2000; *Plecarea prin luptă*, pref. Alexandru Condeescu, Bucureşti, 1998; *La rădăcinile depărtării – Aux Racines du lointain*, ed. bilingvă, pref. Al. Călinescu, Bucureşti, 1999; *Plata luntraşului. Poeme (1956–1998)*, pref. Gheorghe Grigurcu, Bucureşti, 1999; *Tinerii noştri bunici. Exorcism în şoaptă*, pref. Mihai Zamfir, Botoşani, 1999; *Dublul ochean*, pref. Alexandru Condeescu, Bucureşti, 2000; *În altă parte*, I–III, pref. Constanţa Buzea, Bucureşti, 2000–2003; *Intransigenţă în harem*, Iaşi, 2002; *Limba imperiului – La Langue de l'empire*, ed. bilingvă, Bucureşti, 2003; *Mulţimea singurătate*, pref. Al. Călinescu, Bucureşti, 2003; *Eseuri critice*, Bucureşti, 2004; *Familia scrisă*, București, 2004; *Scurtă istorie a poeziei române*, Bucureşti, 2005; *Amnios (antologie de poezie. 1956–2006)*, pref. Eugen Negrici, Piteşti, 2006; *Entuziasmul melancolic*, Bucureşti, 2007; *Pânda sufletului – L'Âme aux aguets (antologie de poezie. 1960–2008)*, ed. bilingvă, tr. Miron Kiropol şi Şerban Foarţă, pref. Eugen Negrici, Piteşti, 2008; *Sub semnul eseului*, Cluj-Napoca, 2009; *Ego scriptor (lecturi autocritice, confidenţe, dialoguri)*, Cluj-Napoca, 2010; *Coline cu demoni*, postfaţă Al. Călinescu, Piteşti, 2010; *Bric à brac, tutti frutti, patchwork*, Cluj-Napoca, 2011; *Din câte adevăruri?*, Piteşti, 2011. **Traduceri:** Cinghiz Aitmatov, *Djamilia*, Bucureşti, 1962 (în colaborare cu Gheorghe Ciobanu); Giovanni Arpino, *Anii maturităţii*, Bucureşti, 1963; Eugenio Montale, *Poezii*, pref. Edgar Papu, Bucureşti, 1967, *Ossi di sepia – Oase de sepie*, ed. bilingvă, îngr. trad., Piteşti, 2008; Mario de Micheli, *Avangarda artistică a secolului XX*, Bucureşti, 1970; Umberto Saba, *Canţonierul*, Bucureşti, 1970; *Cântecele altora. Lirică italiană*, Iaşi, 1972; Miodrag Pavlović, *Versuri*, Bucureşti, 1972 (în colaborare cu S. Nămoiu); *Poeţi români – Poètes roumains*, I–II, ed. bilingvă, îngr. trad., pref. Mihai Zamfir, Bucureşti, 1995–1996; Cezar Baltag, *Chemarea numelui – L' Appel du nom*, ed. bilingvă, pref. Mircea Anghelescu, Bucureşti – Paris, 1999 (în colaborare cu Alain Paruit şi Odile Serre); *Răscruce. Poeţi români – Carrefour. Poètes roumains*, I–III, ed. bilingvă, pref. Gheorghe Grigurcu, Ipoteşti, 2005; Giuseppe Ungaretti, *Vita d'un uomo – Viaţa unui om*, ed. bilingvă, îngr. trad., Piteşti, 2009; Salvatore Quasimodo, *Giorno dopo giorno – Zi după zi*, ed. bilingvă, îngr. trad., Piteşti, 2010.

Repere bibliografice: Martin, *Poeţi*, I, *223–231*; Regman, *Cronicari*, *167–170*; Balotă, *Labirint*, *360–372*; Felea, *Poezie*, *55–60*; Stănescu, *Poeţi şi critici*, *71–74*; Caraion, *Duelul*, *28–30*; George, *Sfârşitul*, I, *300–303*, *347–349*; Poantă, *Modalităţi*, *173–179*; Grigurcu, *Idei*, *247–252*; Pop, *Poezia*, *143–156*; Raicu, *Structuri*, *346–351*; Al. Călinescu, *Ilie Constantin – un destin poetic*, RL, 1993, 36; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *114–117*; I. Negoiţescu, *Ilie Constantin şi poezia elegiacă*, RL, 1995, 5; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *641–644*; Titu Popescu, *Ilie Constantin, antologator şi traducător*, JL, 1996, 1–4; Mircea A. Diaconu, *Poeţi din exil*, CL, 1997, 11; Pop, *Pagini*, *88–93*; *Dicţ. analitic*, I, *291–293*; Gheorghe Grigurcu, [*Ilie Constantin*], RL, 1999, 35, 36, 2004, 5, 2005, 10, 46, 2007, 37, 48, 2008, 33, 2012, 15; Alex. Ştefănescu, *Ilie Constantin*, RL, 1999, 45; Cistelecan, *Top ten*, *30–32*; Grigurcu, *Poezie*, I, *282–288*; Cristea-Enache, *Concert*, *26–30*; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Sous le signe du grand Vague*, LCF, 2003, 43; Barbu Cioculescu, *Criticul poet*, RL, 2004, 46; Boldea, *Vârstele*, *156–158*; Cristea-Enache, *Bucureşti*, *148–160*; Grete Tartler,

Istoria poeziei ca jurnal, RL, 2006, 29; Popa, *Ist. lit.*, II, *378–380*; Sorin Lavric, *Dicteu din înalt*, RL, 2010, 15; Manolescu, *Enciclopedia*, *188–191*; Ioan Holban, *Fiul amurgului şi disperarea limitei*, CL, 2011, 3; Adrian Dinu Rachieru, *Ilie Constantin, un „poeta artifex”*, CL, 2012, 3; *Literatura română contemporană. Augustin Buzura și Ilie Constantin*, coordonator Andrei Bodiu, Cluj-Napoca, 2012. ***S.Cr., R.D.***

CONSTANTIN, Theodor (21.XI.1910, Brăila – 29.VIII.1975, Bucureşti), prozator. Este fiul Mariei-Anastasia (n. Spyros Romano) şi al lui Gheorghe Constantin, funcţionar. A absolvit liceul la Galaţi (1931), apoi Facultatea de Teologie la Universitatea din Bucureşti (1937) și Facultatea de Filosofie la Cernăuţi (1939), lucrând în calitate de corector la Editura Cugetarea (1933–1946). A activat ca director în Ministerul Culturii (1952–1955), director al Editurii Ştiinţifice (1955–1958), redactor-şef al Editurii Tineretului (1958–1960). A debutat în 1930 la revista „Luceafărul literar şi artistic” din Brăila, iar editorial în 1934, la Cernăuţi, cu volumul de versuri *Stanţe pentru nemurirea altora*. A mai colaborat la „Relief dunărean”, „Junimea literară”, „Frize”, „Pagini literare”, „Universul literar”, „Revista Fundaţiilor Regale” ş.a.

În *Stanţe pentru nemurirea altora* **C.** încearcă pe rând mai multe maniere, de la G. Bacovia („În mine plânge toamna funerară/ și vechea sinucidere de iluzii”) până la Ion Minulescu („Ți-am dăruit, în salbă, perlele iubirii/ ca să le anini, în gest cucernic de vestală”), cu baza în Tudor Arghezi („soarele are o privire roșie halucinată/ ca o eșarfă țipătoare de prostituată”; „de-ai rătăci/ o clipă în lumea asta care nu-i a ta/ pe piept urechea să ți-o pleci, aș vrea/ să auzi cum viermi prin măruntaie ar clipoci/ săpându-și drum/ și să rostesc cu bucurie ce neînțeleasă îți va fi: Mă descompun! Mă descompun!” – *Descompunere*). Cu excepția plachetei pentru copii *Sfat cu făpturile basmului* (1955), autorul va abandona genul liric. Volumul *Vrăjitoarea* (1939) marchează trecerea la o proză de atmosferă fantastică (*Vrăjitoarea din casa cu stafii*, *Vila Maud*) sau psihologică, urmărind ca la Cezar Petrescu sau la Gib I. Mihăescu descompunerea unei personalități sub presiunea unei crize sau obsesii (*Nebunia părintelui Probiu*, *Eliberare*). Cea dintâi manieră, a similifantasticului grotesc de o factură descinzând din Edgar Allan Poe, îi vine mai bine autorului decât cea de-a doua. O sinteză apare în romanul *Casa cu neguri* (1946), unde combinația de platonism trivial și literatură senzațională plină de neverosimil produce un efect kitsch. Cartea abundă în *qui pro quo*-uri, în complicații pe tema dublului și în căutări ale contopirii erotice, cu reminiscențe din experiențialismul sexual scandalos din interbelic. Pe scurt, o sinteză între Mihail Drumeș și Mircea Eliade. *Fiul lui Monte Cristo* (1958), roman detectivistic și cu spioni, este o compunere mult superioară pentru că limpezește – și sub presiunea contextului realist-socialist – proza lui **C.** de mofturile abracadabrantului și ale fantasticului. Cartea are în centru tema juvenilă și palpitantă a unei vânători de comori în Brăila din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, cu pagini de aventuri băiețești în genul Tom Sawyer și cu o intrigă din literatura cu spioni înrudită cu *Moartea fratelui meu* de G.M. Vlădescu. *Fiul lui Monte Cristo* deschide un ciclu de romane având în centru „trustul de spionaj internațional Nebel”, care va continua prin *Urmărirea abia începe* (1962), *Căpitanul de cursă lungă* (1965), *Doamna în mov* (1966), *Balthazar soseşte luni* (1970), *Astă-seară, relache* (1971), *Doamna cu voaletă din Balt-Orient-Expres* (1971), *Mătrăguna contra Monseniorului* (I–II, 1971), *Crizanteme pentru Erna* (1973). Ca autor de romane polițiste și de spionaj, **C.** este unul dintre scriitorii români cei mai reprezentativi, combinând ingenios enigmele, suspansul, literatura sentimentală și crochiul tipologic. A mai scris romane militare plasate în cursul celui de-al Doilea Război Mondial, cărți pentru copii ș.a. Culegerea postumă *Achamot* (2002) antologhează o parte din nuvelistica autorului.

SCRIERI: *Stanţe pentru nemurirea altora*, Cernăuţi, 1934; *Vrăjitoarea*, Bucureşti, 1939; *Casa cu neguri*, Bucureşti, 1946; *Sfat cu făpturile basmului*, Bucureşti, 1955; *La miezul nopţii va cădea o stea*, Bucureşti, 1957; *Fiul lui Monte Cristo*, Bucureşti, 1958; *Se destramă noaptea*, Bucureşti, 1960; *Ultima rafală*, Bucureşti, 1962; *Urmărirea abia începe*, Bucureşti, 1962; *A doua repriză*, Bucureşti, 1964; *Casa de pe colină*, Bucureşti, 1964; *Căpitanul de cursă lungă*, Bucureşti, 1965; *Doamna în mov*, Bucureşti, 1966; *Enigma „Profesor Rebega”*, Bucureşti, 1966; *Adevărul despre Luca Cristogel*, Bucureşti, 1967; *Şi a fost din nou dimineaţă...*, Bucureşti, 1967; *Cum a murit*

Claudiu Azimioară, Bucureşti, 1968; *Johnny Boambă*, Bucureşti, 1968; ed. (*Răzbunarea lui Ionuț*), Bucureşti, 1980; *Cea de-a treia pistă*, Bucureşti, 1969; *Balthazar soseşte luni*, Bucureşti, 1970; *Astă-seară, relache*, Bucureşti, 1971; *Doamna cu voaletă din Balt-Orient-Expres*, 1971; *Mătrăguna contra Monseniorului*, I–II, Bucureşti, 1971; *Muntele morții*, Bucureşti, 1972; *Crizanteme pentru Erna*, Bucureşti, 1973; *Magdalena de la miezul nopții*, Bucureşti, 1975; *Achamot*, București, 2002.

Repere bibliografice: Mircea Braga, *Note despre romanul de aventuri*, TR, 1960, 3; Valeriu Cristea, *Personaje și conflict în romanul de aventuri*, GL, 1962, 40; Gabriel Dimisianu, *„Căpitanul de cursă lungă”*, GL, 1965, 47; Piru, *Panorama*, *365–367*; Cornel Ungureanu, *Romanul polițist*, ATN, 1973, 5; Val Condurache, *„Crizanteme pentru Erna”*, CL, 1974, 4; Pericle Martinescu, *Un promotor al literaturii de aventuri*, RL, 1979, 14; *Dicț. scriit. rom.*, I, *644–645*; Ioana Bogdan, *Theodor Constantin, maestrul suspansului*, ALA, 2008, 922; Popa, *Ist. lit.*, I, *252*, II, *944*. ***M.I.***

CONSTANTINESCU, Barbu (1839, Ploieşti – 30.XI.1891, Bucureşti), culegător de folclor. După cursul gimnazial la Ploieşti şi la Bucureşti şi studii teologice la Bucureşti (1852–1858), face studii universitare de filosofie şi pedagogie la Leipzig (1860–1866), luându-şi aici doctoratul în filosofie. Revenit la Bucureşti, este profesor de liceu, profesor universitar şi decan la Facultatea de Teologie (1882–1884, 1888–1891), director de studii la Azilul „Elena Doamna” (1882–1886, 1888–1889). A alcătuit, singur sau în colaborare, numeroase manuale și a întemeiat revista de pedagogie „Educatorul” (1883–1884). A colaborat şi la „Columna lui Traian”, „Ghiluşul”, „Învăţătorul”, „Lumina pentru toţi”.

C. publică, sub titlul *Probe de limba şi literatura ţiganilor din România* (1878), cea dintâi culegere de folclor al romilor din istoria folcloristicii româneşti, în formele originale şi în traducere românească. Culegerea, întocmită cu acurateţe, menţionând tipul de limbaj în care sunt reproduse textele, dând referinţe despre informatori şi localităţi, însoţită de un glosar şi de note explicative pentru câteva construcţii gramaticale caracteristice, cuprinde 75 de cântece lirice, în majoritate erotice, şi 15 poveşti – vădit tributare poveştilor româneşti – adunate de la romii sălaşi din Moldova, Muntenia şi Oltenia.

SCRIERI: *Probe de limba şi literatura ţiganilor din România*, Bucureşti, 1878.

Repere bibliografice: St. Negulescu, *Dr. Barbu Constantinescu*, „Învăţământul primar”, 1896, 11, 12; M. Eminescu, *Articole şi traduceri*, îngr. Aurelia Rusu, introd. Aurel Martin, Bucureşti, 1971, *190–191*; *Dicţ. lit. 1900*, *206*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *261*. ***I.D.***

CONSTANTINESCU, Clitus (5.III.1905, Agighiol, j. Tulcea – 20.I.1977, Bucureşti), prozator, poet, eseist. Este fiul Ecaterinei Constantinescu şi al lui Iordan Constantinescu, învăţători. După ce urmează la Iaşi şcoala primară şi Liceul Naţional, trecându-şi bacalaureatul în 1926, se înscrie la Universitate şi obţine licenţa în filosofie (1929) şi în drept (1931); termină şi Seminarul Pedagogic Universitar (1935), fiind unul din studenţii preferaţi ai lui I. Găvănescul. Profesor de liceu în judeţele Soroca şi Bălţi, apoi la Iaşi din 1934, se stabileşte la Bucureşti, ca funcţionar la Direcţia Generală a Datoriei Publice din Ministerul de Finanţe. Între 1958 şi 1967 e revizor contabil la Trustul Agricol Piteşti. Înainte de 1940 a făcut parte din gruparea revistei „Cuget moldovenesc”, iar din 1970 va fi unul dintre animatorii cenaclurilor literare „Barbu Delavrancea”, pe care o vreme l-a şi condus, „Tudor Vianu”, „Ion Creangă”. A colaborat rar, cu cronici, recenzii şi articole politice, la „Cuget moldovenesc”, „Epoca”, „Orizont”, „Seara”. *Teoria fenomenului comic* (1938) este prima carte publicată de **C.** Va fi urmată de *Străbătând Italia* (1939), de romanele *Lacul blestemat* (1942) şi *Poiana Sângerului* (1943), de un eseu ambiţios, în care schiţează o delimitare a domeniului artei în relaţie cu ştiinţa, filosofia şi religia, *Iluzia, stăpâna omenirii* (1945), şi de placheta *Poemele destinului* (1947). În manuscris a lăsat dramele *Simfonia destinului*, depusă spre reprezentare la Teatrul Naţional din Iaşi, *Vedeniile* şi *Răzvrătiţii*.

În *Teoria fenomenului comic*, încercare temerară de estetică generală, nu ferită de diletantism, **C.** discută, cu o informaţie limitată mai ales la aria de limbă franceză, pornind de la Henri Bergson, fenomenul în sine şi manifestările lui artistice. Sunt urmărite „mecanismul psiho-fiziologic de producere a comicului”, interdependenţa dintre comic şi tragic, legăturile cu alte manifestări psihice şi se avansează

câteva posibile definiţii care, plecând de la cele clasice, adaugă unele elemente noi prin apelul la lucrările lui Sigmund Freud, privite destul de critic, sau la alte teorii în circulaţie la sfârşitul anilor '40 din secolul trecut. Romanul *Lacul blestemat* tratează, în tonuri minore, tema, frecvent dezbătută între cele două războaie, dar cu atât mai pretenţioasă, a raporturilor dintre intelectualul tânăr, talentat, însufleţit de idealuri nobile, de ambiţia construcţiei, a renovării sociale, şi un mediu indiferent, interesat, infestat de politicianism şi necinste. Anton Dumbravă, autor al unei teze de doctorat care l-a impus şi i-a conferit o anume celebritate în mediile universitare şi politice ieşene, conduce gazeta „Politica". Campania pe care o iniţiază, având ca scop asanarea moravurilor, în primul rând a celor politice, se loveşte de împotrivire, de rea-credinţă şi, cum era de aşteptat, eşuează. Viaţa lui particulară se va dovedi, de asemenea, un eşec, şi Dumbravă alunecă, previzibil, spre demenţă, spre autodistrugere. Unele părţi, puţine, ale naraţiunii sunt reuşite, ca şi portretele personajelor secundare – afaceristul Mişu Horenstein, gazetarul Dumitru Comşa, Erna Theodorini –, trasate cu siguranţă, cum se întâmplă şi cu peisajul oraşului de provincie. Impresia generală rămâne însă de neînchegare, multe episoade sunt tratate superficial, stilul se menţine la nivelul foiletonului de gazetă. Cel de-al doilea roman, *Poiana Sângerului*, care urmăreşte cu aceleaşi mijloace experienţele erotice ale sculptorului Ştefan Cerna, nu aduce vreun progres de tehnică sau de expresivitate. Un expresionism târziu, oarecum caduc, domină versurile libere din *Poemele destinului*. Căutările lui **C.**, neîmplinite în roman şi rămase doar intenţii în eseu, par acum mai aproape de o izbândă; nucleul poetic, prezenţă indiscutabilă, este însă pus în umbră de o tendinţă spre verbiaj şi retorism. Dar obsesia unei „mari taine", a iminenţei unei alte tragedii, după aceea a războiului de-abia terminat, „blestemul" ce ameninţă deopotrivă omul şi natura sunt motive poetice demne de reţinut.

SCRIERI: *Teoria fenomenului comic*, Bucureşti, 1938; *Străbătând Italia*, Bucureşti, 1939; *Lacul blestemat*, Bucureşti, 1942; *Poiana Sângerului*, Bucureşti, 1943; *Iluzia, stăpâna omenirii*, Bucureşti, 1945; *Poemele destinului*, Bucureşti, 1947.

Repere bibliografice: Stelian Segarcea, *„Străbătând Italia"*, „Progresul", 1939, 80; Olga I. Comănescu, *„Lacul blestemat"*, CGM, 1943, 3–4; I. Radu, *„Poiana Sângerului"*, VAA, 1943, 957; Al. Piru, *„Poiana Sângerului"*, RFR, 1944, 4. ***R.Z.***

CONSTANTINESCU, Dan (6.II.1921, Hunedoara – 13.III.1991, Freiburg, Germania), poet, traducător. Descinde dintr-o familie de intelectuali; mama sa, Zoe (n. Nicoară), şi tatăl său, Anghel Constantinescu, director al Şcolii Profesionale din Hunedoara, aveau cultul cărţii şi făcuseră o adevărată pasiune pentru muzică. După terminarea studiilor secundare la Orăştie, **C.** se va îndrepta spre Facultatea de Filosofie din Cluj, prinzând, ca student, şi momentul dureros al refugiului Universităţii la Sibiu. Va frecventa aici Cercul Literar. Îşi va obţine licenţa cu o teză despre Lucian Blaga, apreciată *magna cum laude*. Se va dedica apoi profesiunii de dascăl în oraşul natal. O anume reţinere, legată, probabil, şi de insuficienta clarificare a posibilului său destin literar, îl va face să rămână în expectativă timp de decenii. Mereu amânat, debutul lui se va produce în 1965, în paginile revistei „Tribuna", la vârsta de patruzeci şi patru de ani. Că în toată această vreme a scris şi a fost preocupat de literatură o probează şi faptul că, odată intrat în arenă, se va strădui să-şi facă simţită prezenţa, publicând, fie şi cu intermitenţe, versuri originale şi traduceri în „Gazeta literară" şi, ulterior, în „România literară", în „Secolul 20", „Viaţa românească", „Steaua", „Familia", „Ramuri", „Ateneu", „Astra", „Orizont", „Neue Literatur" ş.a. În 1982 va pleca din ţară şi se va stabili în Germania. O perioadă va fi cooptat într-un colectiv de cercetători care, la iniţiativa Universităţii din Freiburg, lucra la editarea *Bibliei de la Bucureşti*. Spera să fie acceptat şi ca poet german, sub pseudonimul Dan Nicoară. A lăsat în manuscris un volum de versuri cu un titlu ciudat, *Dempreunul-a-fi*, iar tălmăcirea completă a poemelor lui Lao-Tse va fi publicată abia postum, în 2004.

Lecturile, ca şi traducerile efectuate sistematic din opera unor importanţi poeţi europeni şi niponi, i-au dat posibilitatea lui **C.** de a descifra resorturile poeticilor moderne şi de a se defini, în cele din urmă, ca scriitor. Lirica sa va valorifica, în acest sens, mai cu seamă atributele de

esenţă ale poeziei japoneze, cu a cărei artă îşi va descoperi, de altminteri, şi surprinzătoare afinităţi. Ele vor fi puse în relief şi în câteva texte puse sub titlul *Tuşuri din Orientul Depărtat*, pe care poetul le includea în sumarul primului său volum, *Unde* (1969), pentru a atrage şi astfel atenţia asupra unei poezii în care pare a se regăsi în bună măsură cu propriul mod de a fi. Ele semnalează prezenţa unei *realitas*, fără să fie, totuşi, numai o simplă adeverire a acesteia. Căci, numind una sau alta dintre seducătoarele înfăţişări ale Firii (*Grădina de piatră* – „în stil japonez", *Trandafiri*, *Flori de piersic*, *Toamnă*, *Val, vuiet, vânt...*, *Frunze*, *Pescăruşi* ori *Ninsoare lină*), poetul se simte atras mai ales de principiul ascuns care o guvernează şi o face posibilă. Fascinat de acest „suflet" al lucrurilor, va căuta, de altminteri, să le surprindă fulguranta clipă de taină şi „har". **C.** a colaborat şi la realizarea unor importante antologii din poezia germană în ipostaza ei romantică, expresionistă şi modernă (1967, 1968, 1971), precum şi a unei culegeri din proza austriacă modernă (1968), oferind versiuni din opera lui Clemens Brentano, Eduard Mörike, Friedrich Nietzsche, Peter Hille, Karl Wolfskehl, Else Lasker-Schüller, Konrad Weiß, Rudolf Kassner, Felix Braun, Hermann Broch, Gottfried Benn ori Erich Arendt. De asemenea, a transpus în româneşte versurile lui Oskar Pastior. Se va impune, însă, mai cu seamă, prin tălmăcirea lui R.M. Rilke (1966, 1978) şi prin antologia în cinci volume din lirica niponă (1974; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Braşov), pe care o va mai aborda în 1981, într-o selecţie de tanka-haiku, şi împreună cu Ion Acsan, apoi, în 1995, în colaborare cu Ion Acsan şi Ioanichie Olteanu. Critica n-a rămas insensibilă la acest efort, văzând în **C.** pe unul dintre cei mai importanţi traducători. Edgar Papu era, de altfel, convins că poetul aducea „o excepţională contribuţie românească" la cunoaşterea creaţiei rilkeene, tocmai fiindcă versurile lui deveneau rezonante intenţiilor marelui poet. Iar Nicolae Balotă sesiza faptul că în paginile traducătorului „adie ceva din parfumul originalului, iar tăcerile acelei mici poezii japoneze umflă uşor perdeaua cuvintelor în limba tălmăcirii", făcând ca peste ele „harul" să coboare „candid".

SCRIERI: *Unde*, Bucureşti, 1969; *Vatră*, Bucureşti, 1978. **Traduceri:** R.M. Rilke, *Versuri*, Bucureşti, 1966 (în colaborare), *Elegiile duineze. Sonetele către Orfeu*, pref. Edgar Papu, Bucureşti, 1978; *Poezia germană modernă (De la Stefan George la Enzensberger)*, I–II, îngr. şi pref. Petre Stoica, Bucureşti, 1967 (în colaborare); *Proza austriacă modernă*, I–II, îngr. şi pref. Dieter Schlesak, Bucureşti, 1968 (în colaborare); Oskar Pastior, *Versuri*, Bucureşti, 1968; *Antologia poeziei romantice germane*, îngr. şi pref. Hertha Perez, Bucureşti, 1968 (în colaborare); *Din lirica japoneză*, îngr. Ion Acsan, pref. Vasile Nicolescu, Bucureşti, 1970 (în colaborare cu Ion Acsan); *Poeţi ai expresionismului*, îngr. şi pref. Petre Stoica, Bucureşti, 1971 (în colaborare); *Haiku. Lirică niponă (secolele XVI–XX)*, I–V, pref. trad., Bucureşti, 1974; *Tanka-haiku. Antologie de poezie clasică japoneză*, pref. Ion Acsan, Bucureşti, 1981 (în colaborare cu Ion Acsan); *Ţara cireşilor în floare. Poezia Japoniei*, pref. Vasile Nicolescu, Bucureşti, 1995 (în colaborare cu Ion Acsan şi Ioanichie Olteanu); Lao-Tse, *Tao-Te-King (Cartea despre Cale şi Virtute)*, pref. Ion Acsan, postfaţă Iv Martinovici, Bucureşti, 2004.

Repere bibliografice: Edgar Papu, *Perfecţiune dinainte atinsă*, SXX, 1968, 9; Al. Covaci, *„Unde"*, F, 1969, 2; D. Gherghinescu-Vania, *„Unde"*, AST, 1970, 6; Nicolae Balotă, *Arta haikuului*, RL, 1974, 37; Cornel Robu, *Haiku – poezia de la frontierele tăcerii*, ST, 1974, 11; Dan Grigorescu, *„Haiku. Lirică niponă"*, CNT, 1975, 8; Ion Cristofor, *„Vatră"*, ST, 1978, 9; Darie Novăceanu, *„Antologie de poezie clasică japoneză"*, RL, 1982, 11; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *645–646*; Iv Martinovici, *Dan Constantinescu – Dan Nicoară*, „Arhipelag", 1998, 1; Teodor Tihan, *Ora cărţilor deschise. Lecturi contemporane*, Cluj-Napoca, 2003, *188–192*. ***T.T.***

CONSTANTINESCU, Emilian I. (29.XII.1894, Râmnicu Sărat – 17.I.1977, Bucureşti), critic literar. Este al doilea dintre cei trei copii ai Demetrei (n. Ionescu) şi ai lui Iordache Constantinescu, subchirurg. Primii ani de învăţătură i-a făcut la Școala „Vasile Boerescu" din oraşul natal, unde urmează şi gimnaziul (1902–1910). Devine apoi elev al Liceului „Unirea" din Focşani (1910–1914). Anii petrecuţi în cursul școlar superior îi dau prilejul să citească mult şi debutează cu o schiţă în „Revista noastră" (1914), periodic scos de elevii liceului. În toamna anului 1914 se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie şi la Facultatea de Drept de la Universitatea din Bucureşti. Nu termină însă decât cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie, în 1919, după ce aproape un an, în timpul războiului, este mobilizat. Student

preferat al lui Mihail Dragomirescu, face parte, cu intermitenţe, între 1921 şi 1934, dintre asistenţii Catedrei de estetică. Totodată, este profesor la Liceul „Sf. Sava" (1919–1920), la Râmnicu Sărat (1921–1923), la Liceul „Spiru Haret" din Bucureşti (1923–1924), la Oradea Mare (1925–1930 şi 1943–1946), Câmpulung (1930–1931) şi la Liceul Comercial din Bucureşti (1931–1943 şi 1946–1948). Starea precară a sănătăţii l-a obligat în mai multe rânduri să-şi întrerupă activitatea profesională. O teză de doctorat, *Anarhismul poetic,* pe care o susţine în primăvara anului 1931 sub îndrumarea lui Mihail Dragomirescu, este revăzută înainte de tipărire şi completată cu puncte de vedere îndrăzneţe, înnoitoare, care ieşeau din cadrul estetic teoretizat de mentorul său. Cartea, apărută în 1932 şi premiată de Academia Română, semnată Const. I. Emilian, va provoca în cercurile literare discuţii aprinse. Reprezentanţii orientărilor avangardiste au protestat, nemulţumiţi de observaţiile critice avansate de **C.** şi de situarea lor în tabloul general al literaturii române. Mihail Dragomirescu, în schimb, l-a acuzat de „trădare" a principiilor sale şi de „ingratitudine", ceea ce nu l-a oprit totuşi să-i propună, câţiva ani mai târziu, să fie succesorul său la catedră. În 1920–1921 **C.** scoate împreună cu Octavian Moşescu, la Râmnicu Sărat, gazeta „Foaia Râmnicului". A colaborat, mai ales cu contribuţii de istorie a literaturii, la „Analele literare", „Convorbiri literare", „Clipa", „Cele trei Crişuri", „Săgetătorul", „Buletinul Institutului de Literatură", „Revista generală a învăţământului", iar după 1960 la „Viaţa românească" şi „Steaua". În manuscris a lăsat textul memorialistic *În zorii unui veac nou*.

Pentru **C.**, opera literară constituie factorul esenţial care trebuie să intre în atenţia comentatorului, „desprinsă şi indiferentă în raport cu personalitatea creatorului". Din această perspectivă este urmărită în *Anarhismul poetic* mişcarea modernistă. Termenul anarhism şi, la fel, înţelesurile date modernismului sunt utilizate însă într-o accepţie largă. Selecţia scriitorilor discutaţi începe cu Tudor Arghezi sau cu N. Davidescu şi Al. A. Philippide, pentru a ajunge la autorii de la revistele „unu" ori „Contimporanul". Eliberarea de sub autoritatea dogmelor, o aşa-numită „criză a noţiunii de realitate", disoluţia eului sau o abordare specială, plecând de la Sigmund Freud, a funcţiilor psihice (ilogicul, inconştientul, instinctualul, misticul, patologicul) constituie, în concepţia lui **C.**, „elementele structurale" ale anarhismului poetic. Originile „poeziei anarhice" autohtone sunt aflate într-un registru divers de surse, pornind de la „evenimentele politico-sociale" (unul din ele este Primul Război Mondial), de la „literatura individualistă" (în care sunt încadraţi F.M. Dostoievski, André Gide, Marcel Proust şi Francis Jammes) sau de la unele direcţii ale filosofiei sfârşitului de secol XIX (Friedrich Nietzsche, Henri Bergson). Centrul de greutate al cercetării se situează în zona exerciţiului literar. Marile curente (romantismul, simbolismul), influenţa exercitată de Charles Baudelaire şi de F.T. Marinetti, tendinţele specifice ale principalelor direcţii lirice europene sunt discutate şi în ele se descoperă, parţial, rădăcinile orientărilor literare apărute la noi după 1920. Nu sunt neglijate nici înrâuririle venite dinspre artele plastice sau dinspre arta populară. Se adaugă pagini consistente consacrate descrierii aplicate a tehnicii „lirismului anarhic". Se au în vedere lexicul, sintaxa, stilul, „figurile" (epitetul, metafora ş.a.), se urmăresc atent şi adecvat procedeele de versificaţie. **C.** grupează scriitorii socotiţi ca făcând parte din orientarea discutată în două mari categorii: „extremişti" şi „moderaţi". Numele citate în prima categorie (poeţii de la „Contimporanul", „unu", „Integral" ş.a.), excepţie făcând poate B. Fundoianu, îşi află cu îndreptăţire locul în rândurile „anarhiştilor" poetici. Nu acelaşi lucru se poate spune despre cei „moderaţi", împărţiţi după sistematica dragomiresciană în exponenţi ai „liricii minore" (F. Aderca, Al. A. Philippide ş.a.) şi ai „liricii de virtuozitate" (G. Bacovia, Lucian Blaga, Tudor Arghezi). Deşi exactitatea unor analize de text sau unele soluţii de amănunt pot fi contestate, ceea ce s-a şi făcut în epocă, deşi multe argumente nu se susţin în totalitate, selecţia scriitorilor fiind numai un exemplu, în ansamblu *Anarhismul poetic* a marcat la apariţie un eveniment şi l-a impus pe **C.** între criticii importanţi ai anilor '30–'40 din secolul trecut.

SCRIERI: *Anarhismul poetic*, Bucureşti, 1932; *Valorile literare în critica lui Titu Maiorescu*, Bucureşti, 1937; *Un aspect al originalităţii lui Ion Creangă*, Bucureşti, 1938; *Studii literare*, îngr. şi pref. Cristian Popescu, postfaţă Şerban Cioculescu, Cluj-Napoca, 1983.

Repere bibliografice: G. Călinescu, *„Anarhismul poetic”*, ALA, 1932, 599; Şerban Cioculescu, *„Anarhismul poetic”*, ADV, 1932, 14 862; Perpessicius, *Opere*, V, *351–359*; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, *274–275*; Virgil Carianopol, *Critică şi adevăr*, „Veghea”, 1935, 92; I.E. Torouţiu, *Pagini de istorie şi critică literară*, Bucureşti, 1936, *13–22*; Pompiliu Constantinescu, *Eseuri critice*, Bucureşti, 1947, *161*; [*Emilian I. Constantinescu*], DCL, I, *127–128*, II, *135–139*; Bucur, *Istoriografia*, *377–380*; Dorin Teodorescu, *Poetica lui Ion Barbu*, Craiova, 1978, *13–14*; *Scrisori – Densusianu*, I, *211–214*; Valentin Chifor, *O restituire necesară: Emilian I. Constantinescu*, F, 1984, 2; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *646–648;* Cernat, *Avangarda, 294–312*. ***R.Z.***

CONSTANTINESCU, Ioan (21.IX.1938, Rogojeni, j. Galaţi – 3.I.2002, Iaşi), istoric literar, comparatist, dramaturg.

Este fiul Verei (n. Taşacov) şi al lui Pavel Constantinescu, funcţionar. Face școala generală la Rogojeni şi la Bârlad, unde absolvă liceul (1956), urmează apoi Facultatea de Filologie a Universităţii din Iaşi (1956–1961), susținându-și doctoratul în 1973. Intrat în sistemul universitar, va parcurge întreaga ierarhie, devenind profesor în 1993, iar în 1997 şef al Catedrei de literatură comparată şi estetică, pe care o reînființează. În 1970–1971 se specializează în teatrologie la Institut für Theaterwissenschaft din München. Debutează în 1964 la „Iaşul literar”, colaborând apoi la „Cronica”, „Convorbiri literare”, „Ateneu”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „România literară”, „Luceafărul”, „Timpul” (Iaşi), „Sinteze” (Bacău) ș.a., iar editorial în 1974 cu volumul *Caragiale și începuturile teatrului european modern*. Între 1981 şi 1984 este lector de limba şi literatura română la universităţile din München şi Augsburg, apoi profesor asociat, în perioada 1985–1994, când se află în exil. În Germania se ocupă atât de literatura română, cât şi de ştiinţele politice, organizând trei congrese internaţionale, ale căror documente au fost publicate de cele două universităţi – *Caragiale. Facetten seines Werkes (*1984), *Eminescu im europäischen Kontext (*1988), *Mihai Eminescu, 1889–1989: Nationale Werte – Internationale Geltung (*1992). În 1998 participă la lucrările unui Colloquium Politicum pe tema „Noua dreaptă în România”, organizat de Universitatea din Augsburg, la care, în 1999, este numit membru de onoare. În 2001 primeşte, la Tel Aviv, Premiul Prieteniei România – Israel.

Privite în ansamblu, scrierile lui **C.** se orientează de la început spre domeniul literaturii comparate, îmbinând argumentarea solidă şi informaţia amplă cu o deschidere a perspectivei comparatiste spre spaţii culturale puţin cunoscute la noi (de exemplu, clasicismul japonez), deşi punctul de referinţă îl va constitui întotdeauna literatura română. O excelentă cunoaştere a teoriei literare şi a teatrologiei moderne reprezintă baza pe care autorul îşi structurează demersul comparatist, interesat în principal de paralelismele şi consonanţele existente între spaţiile şi epocile culturale şi mai puţin de influenţe. Finalitatea studiilor lui **C.** urmăreşte, de fapt, probarea sincronismului dintre literatura română şi marile literaturi europene (în principal cea germană, dar şi franceză sau engleză). *Caragiale şi începuturile teatrului european modern*, exegeză solidă, atrage atenţia criticii româneşti din epocă. Studiul respectă premisa potrivit căreia cercetarea comparatistă trebuie să îşi propună consolidarea importanţei unui scriitor în dezvoltarea culturii naţionale. Ceea ce încearcă să demonstreze **C.** este faptul că valoarea lui I.L. Caragiale în contextul literaturii universale stă mai degrabă în modalitatea originală şi modernă de a gândi teatrul, nu în suprapunerea care se poate face uneori cu anumite texte din Eugen Ionescu sau Samuel Beckett. Studiul pune în valoare în primul rând imaginea lui Caragiale ca adept al „teatrului total”, criticul afirmând şi argumentând ideea că I.L. Caragiale „a fost, cu adevărat, un mare vizionar: dramaturgul a pătruns adânc sensurile lumii sale şi a «presimţit» unele dintre dezvoltările ei ulterioare”. În acest mod, dramaturgul devine un predecesor al lui Gordon Craig, Georg Fuchs şi Antonin Artaud. „Reteatralizarea” teatrului, despre care vorbeşte autorul în cazul lui Caragiale, este pusă în relație atât cu conceptul modern de dramă (în prima parte a studiului), cât şi cu vechea comedie,

legăturile mergând de la comedia antică până la *commedia dell'arte*. Analiza se îndreaptă spre tipurile de personaje care apar în comediile lui Caragiale (de la *servus* şi *miles gloriosus,* pe care le preia din comedia latină, până la Pulcinella, soţul păcălit sau cuplurile de clovni), dar şi spre metamorfoza limbajului, deriziunea absurdului, carnavalescul şi spre dezvoltarea intrigii, a motivului „lumea pe dos". De asemenea, structura teatrului caragialian este văzută din perspectiva prezentului dramatic, a imixtiunii epicului, a diminuării acţiunii în favoarea concentrării asupra structurii circulare, a spaţiului închis, a „personajului lichefiat". Studiul se impune în primul rând ca o operă de sinteză, valoroasă prin rigoarea discursului analitic şi prin capacitatea de integrare a unui scriitor român în ansamblul culturii universale. Cu următorul volum, *Moştenirea modernilor* (1975), **C.** duce mai departe încercarea de raliere a literaturii române la literatura universală. Modernitatea conceptului de poezie este discutată pe larg, din aceeaşi perspectivă critică, atât la M. Eminescu, cât şi la Charles Baudelaire şi Lautréamont. Fundamentul teoretic solid nu lipseşte nici de aici, autorul aducând din nou în discuţie situaţia literaturii comparate, „criza teatrului", aplicând apoi aceste concepte la autori mai vechi sau mai noi, pe care îi reinterpretează, cu accentul pe personaj (Falstaff, Don Juan, Candide, dar şi Coana Chiriţa). Extinderea ariei comparatiste va fi şi mai vizibilă în *Introducere în literatura clasică* (1978), în care **C.** surprinde dificultatea unei caracterizări de sinteză a fenomenului clasic, dată în primul rând de diversitatea modalităţilor acestuia, precum şi de perspectiva istorico-literară tradiţională a opoziţiei tranşante dintre romantic şi clasic, concepţie pe care o consideră vinovată de numeroase erori de interpretare ale criticii literare în general. Preluând ideea lui Paul Valéry conform căreia orice clasicism presupune un romantism anterior, **C.** merge mai departe, ajungând la concluzia că există şi un „romantism posterior", relaţia între cele două curente fiind nu una de opoziţie, ci de continuitate sau chiar de „coexistență". Pe lângă studiile de literatură română şi comparată, **C.** a scris piese de teatru, publicate în volumele *Don Juan sau Întoarcerea la dragoste* (1994) şi *Bisidentul. Amphitryon* (1998). Cu pretexte şi trimiteri livreşti, aşezate rafinat sub măşti ingenioase şi erudite, personajele şi situaţiile balansează între tiparul general uman, încifrat şi cu semnificaţii multiple, şi cea mai concretă şi prozaică (cu tot dramatismul ei) actualitate. **C.** a tradus din Novalis (*Cântece religioase*, 1996), Ludwig Tieck (*Hanswurst emigrant*, 1997) şi Heinrich von Kleist (*Despre teatrul de marionete*, 1997), iar în colaborare cu soţia sa, Viorica S. Constantinescu, *Amnezia*, comedie de Henning Krauss (1998). Ultima carte, *Anotimpul haijinilor* (2001), cuprinde studii de literatură comparată (Matsuo Bashô, Lautréamont, La Fontaine, Arthur Rimbaud, Eminescu, G. Bacovia) și cronici despre poeți contemporani. Este şi autorul eseului de politologie şi istorie comparată *Despre exegeza extremei drepte româneşti* (1998). Lucrări de sinteză, definindu-se în primul rând prin rigoarea şi coerenţa argumentării, dar şi prin vastitatea informaţiei, cărţile scrise de **C.** impun, cum afirma Laurenţiu Ulici, „un critic de ţinută universitară cu imaginaţie de eseist".

SCRIERI: *Caragiale şi începuturile teatrului european modern*, Bucureşti, 1974; ed. 2, Iași, 2003; *Moştenirea modernilor*, Iaşi, 1975; *Introducere în literatura clasică*, Iaşi, 1978; *Don Juan sau Întoarcerea la dragoste*, Iaşi, 1994; *Bisidentul. Amphitryon*, Iaşi, 1998; *Despre exegeza extremei drepte româneşti*, Iaşi, 1998; *Anotimpul haijinilor*, Iaşi, 2001. **Antologii:** *Caragiale. Facetten seines Werkes*, Augsburg, 1984; *Eminescu im europäischen Kontext*, Augsburg–München, 1988; *Mircea Dinescu, Lyrik. Revolution und das neue Europa*, Augsburg, 1991 (în colaborare cu Henning Krauss); ed. 2 (*Mircea Dinescu. Dichter und Bürgerrechtler. Neue Gedichte, Dokumente, Analysen*), Augsburg, 1992 (în colaborare cu Henning Krauss şi Klaus P. Prem); *Mihai Eminescu, 1889–1989: Nationale Werte – Internationale Geltung*, München, 1992. **Traduceri:** Novalis, *Geistliche Lieder. Die Christenheit oder Europa – Cântece religioase. Creştinătatea sau Europa*, ed. bilingvă, îngr. și postfaţa trad., pref. Anton Rauscher, Iaşi, 1996; Ludwig Tieck, *Hanswurst emigrant – Hanswurst als Emigrant;* Heinrich von Kleist, *Despre teatrul de marionete – Marionettentheater*, ed. bilingvă, îngr. și postfața trad., pref. Henning Krauss, Helmut Koopmann, Iaşi, 1997; Henning Krauss, *Amnezia*, Iaşi, 1998 (în colaborare cu Viorica S. Constantinescu).

Repere bibliografice: Ileana Berlogea, *Caragiale în contextul dramaturgiei universale*, CNT, 1974, 32; Mircea Ghiţulescu, *„Caragiale şi începuturile teatrului european modern"*, ST, 1974, 12; Al. Călinescu, *Lectura modernităţii şi modernitatea lecturii*, CRC, 1975,

37; Ulici, *Prima verba*, I, *251–253*; Andrei Corbea, *„Moştenirea modernilor”*, RITL, 1976, 2; Dima, *Dezbateri*, *201–206*; Papu, *Clasicii*, *13–14*; Ungheanu, *Lecturi*, *201–206*; Dimisianu, *Opinii*, *241–244*; Gheorghe Lascu, *„Introducere în literatura clasică”*, ST, 1979, 1; Dan C. Mihăilescu, *Neliniştea valorilor*, LCF, 1979, 26; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *191–194*; Condurache, *Portret*, *131–134*; Dan Mănucă, *„Mihai Eminescu, 1889–1989: Nationale Werte – Internationale Geltung”*, ALIL, t. XXXIII, 1992–1993; Ioan Holban, *„Don Juan sau Întoarcerea la dragoste”*, CRC, 1994, 11; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *648–649*; George Bădărău, *Câteva note despre farsă*, CRC, 1999, 2; Adina Dinițoiu, *Despre „Anotimpul haijinilor”*, OC, 2001, 94; Mihai Zamfir, *Despărţirea de Ioan Constantinescu*, RL, 2002, 2; [*Ioan Constantinescu*], „Acta Jassyensia Comparationis”, 2008, 6 (număr special); Mircea Ghițulescu, *Istoria literaturii române. Dramaturgia*, București, 2008, *636–638*; Manolescu, *Enciclopedia*, *192*. ***C.Dt.***

CONSTANTINESCU, Leontin Jean (18.II.1913, Craiova – 18.XI.1981, Saarbrücken, Germania), poet, eseist, diarist. Absolvent al Liceului „Carol I” din Craiova (1930), licenţiat al Facultăţii de Drept din Bucureşti (1934), **C.** îşi trece doctoratul la Paris în 1940, cu teza *La Résolution des contrats synallagmatiques en droit allemand*, încununată cu Premiul Dupin Ainé. După o scurtă perioadă didactică la Facultatea de Drept din Bucureşti, este numit consilier juridic și de presă pe lângă Legaţia Română din Lisabona (septembrie 1941 – mai 1945). Revine la Paris în 1946, unde împreună cu Brutus Coste şi alţi diplomaţi români din exil elaborează, sub egida lui Grigore Gafencu, câteva documente pentru susţinerea cauzei româneşti la Conferinţa de Pace din capitala Franţei – o microistorie a Transilvaniei şi un amplu raport diplomatic asupra Basarabiei şi Bucovinei. În 1948, cu ajutorul financiar al generalului Nicolae Rădescu, editează „Curierul român”, prima gazetă de informaţii a exilului românesc din Franţa, pe care o multiplică prin șapirografiere. Membru în Gruparea Românească pentru Europa Unită, constituită la 1 iunie 1948 sub preşedinţia lui Grigore Gafencu, **C.** activează timp de un deceniu în cadrul Uniunii Europene a Federaliştilor. Face, de asemenea, parte dintre membrii fondatori ai Centrului Român de Cercetări de la Paris, alături de Octavian Vuia, Paul Costin Deleanu, Mircea Eliade, Emil Cioran ş.a. Între 1950 şi 1952 lucrează ca „ataşat” la Centre National des Recherches Scientifiques, iar din 1954 devine asistent universitar la Facultatea de Drept din Saarbrücken, unde în 1961 este numit profesor titular al Catedrei de drept european de pe lângă Universitatea Saar. Pentru puţină vreme (ianuarie 1952 – martie 1953) conduce, ca redactor-şef (semnând Jean Constant), alături de Sten Merly, „La Revue de culture européenne”, publicaţie trimestrială. În 1971 publică primul volum din *Traité de droit comparé*, lucrare alcătuită din trei volume, dintre care ultimul a apărut postum, în 1983. Colaborările sporadice la presa românească a exilului – „Orizonturi”, „Revista scriitorilor români”, „Buletinul Bibliotecii Române”, „Stindardul”, „Uniunea română” ş.a. – pun în evidenţă preocupările literare (poezii şi eseuri) ale lui **C.** După dispariţia sa prematură, au fost publicate, prin grija familiei, volumul *Versuri clandestine* (1982), *Chestiunea Transilvaniei* (1997), precum şi *Jurnal* (*1947–1958*) (1998), dar și *România – între seceră și ciocan* (2005), incluzând publicistică, mai multe comentarii radiofonice din perioada 1948–1953.

Perspectiva gândirii politice eminesciene („Orizonturi”, 1950) reprezintă primul studiu amplu cu tematică literară încredinţat de **C.** tiparului în presa românească din exil. În gândirea lui Eminescu eseistul aprofundează crezul primatului naţional, critica liberalismului şi a formelor goale, ideile privind „pătura suprapusă” şi „clasele pozitive”, „misiunea noastră ca stat”. Expunerea monografică *Chestiunea Transilvaniei* a fost scrisă în limba franceză în 1945–1946 şi revizuită, pentru publicare, în anii ’80. Gândită din unghiul de vedere al dreptului internaţional comparat şi al dreptului comunităţilor europene, lucrarea combate ideea federalismului regional şi afirmă că Transilvania – „prin istoria, etnologia şi geografia ei” – este „parte integrantă a României”. Volumul *Versuri clandestine* pune în lumină doar o precară sensibilitate lirică. În ciuda numeroaselor stângăcii şi a unei căutate poze melancolice, se strecoară printre ariditățile versului câteva accente ale durerii nedisimulate. „Stingher, pribeag şi rătăcit/ într-o necunoscută ţară/ pustie, mohorâtă şi bizară”, preocupat de patria „de acum pierdută”, cu un destin tragic care îl doare („Mă doare suferinţa ei cernită, grea şi mută”),

e încercat de dramatismul scurgerii timpului şi al pierderii urmelor „de ani, de vreme şi soroc”. Versurile în limba franceză nu au altă tonalitate, nici altă cotă valorică. Cel mai important manuscris care a rămas de la **C.** este jurnalul său, adevărat „roman” documentar asupra exilului românesc. Început în mod sistematic în 1952 şi susţinut cu consecvenţă doar vreme de câţiva ani, jurnalul surprinde scene esenţiale sub raport caracterologic din existenţa câtorva personalităţi culturale şi politice ale exilului. Textul e scris alert, într-o notă reflexivă, alternând permanent propriul examen de conştiinţă cu rechizitoriul acid al atitudinilor şi al comportamentelor celor din jur. Accentul cade pe dezamăgirile repetate, pe dramele și căderile interioare, disperat relevate, până chiar în pragul sinuciderii, văzută ca șansă a „eliberării” și, totodată, a condamnării unui timp corupt. Jurnalul prezintă o galerie impresionantă de portrete şi o serie de mărturii inedite, de la cele despre oameni ca Nicolae Rădescu, Grigore Gafencu, Constantin Vişoianu, Brutus Coste (fără a mai aminti celebrităţile politice europene ale epocii) până la cele despre scriitori ca Mircea Eliade, N.I. Herescu, Emil Cioran, Mihail Fărcăşanu (Mihai Villara).

SCRIERI: *Versuri clandestine*, [München], 1982; ed. Bucureşti, 1997; *Chestiunea Transilvaniei*, tr. Sanda Diaconescu și Dimitrie Stamatiadi, pref. Ştefan Issărescu, Bucureşti, 1997; *Jurnal (1947–1958)*, îngr. Zoe Constantinescu, pref. Nicolae Florescu, Bucureşti, 1998; *România – între seceră și ciocan*, îngr. și pref. Nicolae Florescu, București, 2005.

Repere bibliografice: Mihai Cismărescu, *Leontin Jean Constantinescu*, „Limite” (Paris), 1982, 36–37; Ştefan Issărescu, *Angajat în construcţia Europei unite*, JL, 1995, 5–8; Iolanda Eminescu, *Păreri de rău*, JL, 1995, 5–8; Horia Stanca, *„Versuri clandestine”*, JL, 1995, 5–8; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, I, *101–107*; Liviu Grăsoiu, *Apariții neașteptate*, CL, 2007, 1; Florescu, *Aristarc*, II, *7–16*; Manolescu, *Enciclopedia*, *192–193*. ***N.F.***

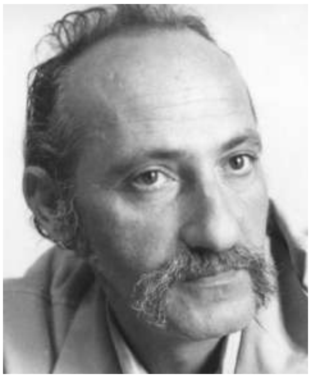
CONSTANTINESCU, Mihaela (29.IX.1960, Bucureşti), eseistă. Este fiica Adrianei Simion (n. Manea), profesoară, şi a lui Eugen Simion, critic literar. După absolvirea, în 1984, a Universităţii din Bucureşti, Facultatea de Limbi Străine, secţia engleză–spaniolă, a urmat, în anii ’90, mai multe stagii de specializare în SUA, Marea Britanie, Franţa, Austria, Belgia, Olanda şi a participat la numeroase manifestări ştiinţifice internaţionale. Lucrează în calitate de cadru didactic (profesor) la Universitatea din Bucureşti, Facultatea de Litere, secţia Relaţii Internaţionale şi Studii Europene. A obţinut titlul MA (*10 week certificate*) la Universitatea Warwick (Marea Britanie) în studii culturale britanice, cu disertaţia *Reporting Violence*: *The Media in Northern Ireland*. A devenit doctor în filologie la Universitatea din Bucureşti, susţinând, în 1999, teza *Forme în mişcare: postmodernismul*. Între 2000 şi 2002 este *visiting associate professor* la Department of Communication Studies la Virginia Polytechnic Institute and State University, SUA. A debutat în presă cu eseul *Scriitura emoţională* la „Vatra” în 1986. Debutul editorial cu un volum propriu are loc în 1999, când își publică teza de doctorat; anterior, în 1990, îi apăruse o traducere din Willis Barnstone, *Borges despre Borges. Conversaţii*. Colaborează cu eseuri şi studii la „Contemporanul – Ideea europeană”, „Caiete critice”, „Dilema” ş.a. A tradus în limba engleză textul unui album al pictorului Vasile Grigore (*Art Album*, Bucureşti, 1993).

Lucrarea cu care debutează **C.**, *Forme în mişcare*: *postmodernismul*, e o carte de factură academică, utilă însă cititorului interesat să dobândească o imagine completă, echilibrată şi fiabilă asupra postmodernismului. Investigând – sub forma eseului de teorie literară aplicată, cu o amplă deschidere către studiile culturale – un subiect atât de fluid, **C.** dă una dintre cele mai bune sinteze de acest gen înfăptuite de cercetătorii români. Redactat în stilul universitar american, cu recurs masiv la o bibliografie amplă, cu exemple şi citate numeroase, cu afirmaţii dense, studiul evită ipotezele şi conjecturile hazardate, nicidecum însă enunţarea explicită, chiar dacă prudentă, a punctului de vedere personal. Se înfăţişează minuţios conceptul de postmodernism, cu antecedente, istoric, utilizări, consecinţe şi, în primul rând, cu sensurile multiple, contradictorii, în permanentă mişcare. Sunt prezentate dezbaterile teoretice asupra subiectului, reverberaţiile lor, sunt analizate toate nivelurile (naratologic, poetic, tematic, ontologic, filosofic, al circulaţiei şi receptării, al militantismului estetic şi atitudinal, al mentalităţilor

etc.), pertinente pentru cuprinderea globală şi totodată aprofundată a chestiunii. Dezbaterile, constructele ideatice şi realităţile culturale analizate sunt comentate cu distanţarea necesară şi chiar cu o uşoară undă de ironie, cu o perfectă cunoaştere a „dosarului". **C.**, „postmodernă" ea însăşi, îşi ia o măsură de precauţie, expusă în capitolul introductiv: „în bună tradiţie postmodernă, am conceput studiul de faţă ca pe o sumă de mici naraţiuni ce se intersectează/completează/suprapun/contrazic în multe locuri şi în multe privinţe, dar care încearcă să spună totuşi o poveste despre postmodernism. [...] Cititorul este, aşadar, invitat să-şi construiască propria-i poveste, propria-i versiune a postmodernismului, în care să se implice activ şi să rezolve problemele". A doua carte a eseistei, *Post/postmodernismul: cultura divertismentului* (2001), are ca obiect cultura populară americană (cultura divertismentului) şi „imperialismul" ei implicit – tendinţa de a se substitui atât celelorlalte culturi, cât și vieţii reale, extramediatice. Vehiculând o informaţie substanțială, studiul oferă o imagine mai degrabă sumbră, de utopie negativă orwelliană a viitorului culturii şi vieţii umane, sub o prezumție fatalistă, resemnată cu „americanizarea" generalizată la nivelul culturii populare manipulate comercial şi impuse mediatic: „Dacă lumea postmodernă este una a realităţilor multiple, a micilor naraţiuni, a nonliniarităţii, lumea post/postmodernă este lumea divertismentului generalizat". Substanţiale argumente şi reflecţii în același sens apar în *Forme culturale contemporane* şi în *Cultura în epoca post-umanismelor* (acesta din urmă un volum colectiv coordonat de **C.**), ambele apărute în 2006.

SCRIERI: *Forme în mişcare: postmodernismul*, Bucureşti, 1999; *Post/postmodernismul: cultura divertismentului*, Bucureşti, 2001; *Forme culturale contemporane*, Bucureşti, 2006. **Antologii:** *Cultura în epoca post-umanismelor*, Bucureşti, 2006.

Repere bibliografice: Daniel Cristea-Enache, [*Mihaela Constantinescu*], ALA, 2000, 518, 519; Ilinca Anghelescu, *Concluzia – în secolul următor*, OC, 2000, 20; Florin Mihăilescu, *Idei în mişcare*, ST, 2000, 5–6; Andrei Grigor, *Omul post-postmodern*, CC, 2002, 3–7; Dan Grigorescu, *O radiografie a culturii contemporane*, „Curierul naţional", 2002, 8–9 iunie; Marius Chivu, *Fascinaţia lui post-*, RL, 2003, 4. ***N.Br.***

CONSTANTINESCU, Mircea (18.VII.1945, Bucureşti – 27.I.2014, București), prozator, eseist.

Este fiul Elenei (n. Dobrescu) şi al lui Gheorghe Constantinescu. Termină Liceul „N. Bălcescu" la Târgovişte (1963), absolvind apoi secţia de filologie a Institutului Pedagogic din Bucureşti (1966), iar în 1972 Facultatea de Filosofie, secţia sociologie, a Universităţii bucureştene. Lucrează ca sociolog şi bibliolog. Publică primele versuri în „Amfiteatru" (1966), revistă ce îi acordă, în 1968, un premiu pentru volumul *Ciudăţenii de familie*.

Debutul editorial al lui **C.**, cu prozele scurte din *Ciudăţenii de familie*, este marcat de încercări şi exerciţii narative şi stilistice pe tema vârstei adolescenţei. Modalităţile scriiturii alternează metaforizări lirice cu îngroşări caricaturale, în funcţie de trăirile extreme ale personajelor – idealism sau iluzii spulberate. Urmare a acestor preparative, romanul *Cancerul blond* (1970) narează etapele evoluţiei unui adolescent de o sensibilitate aparte, trecând prin întâlniri intelectuale formative şi tribulaţii sentimentale care pot fi alăturate probabilului model joycean, *Portret al artistului la tinereţe*, mai ales în paginile digresive. Cele douăzeci de proze scurte care alcătuiesc volumul *Smog* (1971) au ca temă comună erosul banalizat, grotesc adeseori, degradat de „smog", semnificând existenţa obscură a personajelor: gustul autorului pentru artificiul stilistic – o trăsătură dominantă în scrisul lui **C.** fiind aglomerarea de determinanţi, antinomici adesea, în jurul unui nume – și pentru bizarerii şi grotesc-trivial devine evident. Încercare de cronică de moravuri, romanul *Cum îndemult Bucureştii petreceau* (1977) imită stilul epocii pe care, pentru veridicitate, autorul o descrie apelând la ziare, reviste, scrisori, memorii ale vremii. Cărţi de gastronomie, ghiduri turistice, programe de teatru, afişe, stampe sunt transpuse aidoma în paginile care evocă Bucureştii de la cumpăna

secolelor XIX–XX, cu efluvii liricizante într-un compozit lingvistic turco-grecesc turnat într-o topică siluită. Anticipat astfel, romanul *Amurgul levantinilor* (I–II, 1978–1980) este o construcţie pe sute de pagini care ascultă de canoanele cronicii de familie şi ale frescei istorice, răstimpul evocat fiind 1877–1917. Personajele, multe dintre ele înrudite, migrând din *Cum îndemult…* şi formând un încărcat arbore genealogic „bizantin" (familiile Steriadi şi Mincu, ai căror membri sunt urmăriţi cu mai mare insistenţă, ar putea fi socotite personaje centrale), se mişcă nestingherite, urmărite secvenţial, după cum apar şi dispar fără relaţie şi consecinţă, astfel încât legăturile lor de rudenie se legitimează doar prin simpla purtare a aceluiaşi nume. Rezultă o tipologie a mahalalei îmburghezite, agrementată cu elemente ale legendarului, aşadar o mitologie socială. Uzând de tehnicile epice tradiţionale, **C.** introduce în roman personaje şi locuri istorice la care adaugă documente de epocă, citate din presa vremii, glose folcloristice din Bărăgan. Prozatorul asociază „amurgul levantinilor" (al unei mentalităţi fanariote, mai degrabă) cu organizarea statului român după modele europene. Relatarea autorului, ironică şi îngroşată cu picanterii sau cu evocări bufe şi parodice amintind de Mateiu I. Caragiale (cum observa Mircea Scarlat), sugerează ciclicitatea istoriei într-o viziune influenţată de realismul magic şi mitic sud-american. Virtuţile fanteziei epice (ca în scena dialogului Leontinei Vaideeni cu soţul îngropat sub camera unei locuinţe administrate de Epitropie, la care locatarul Mincu asistă cu stupoare mucalită) sunt alterate uneori de excese ale procedeului coloristic, care la **C.** devine aproape manieră: gustul pentru minuţia detaliului invadează ceea ce s-ar dori obiectivitate în urmărirea unor destine paralele, devenind privire caleidoscopică asupra unui conglomerat de ornamente. Romanul *Îşi amintea de Casablanca* (1984) apare ca o consecvenţă formală şi de substanţă faţă de *Amurgul levantinilor*. Într-o „lectură comparată" a basmului *Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte*, volumul *Triumful lui Făt-Frumos* (1979; Premiul Comitetului Central al UTC) vine cu un eseu-anchetă asupra „nucleului iniţiatic al basmului" (Dan C. Mihăilescu), o căutare în genul lui Ion Gheorghe, sub „impuls eminescian", a timpului fabulos al Daciei. Metoda lui **C.** stă în dezvelirea treptată a unei învăţături mitice de sub fiecare strat al basmului, destructurat în nuclee epice. Conform obişnuinţei sale de a grupa pe o temă câte două-trei cărţi, romanul *Au fost ca niciodată* (1987), cu sugestie de basm, dar și cu ambiţia de a-şi proiecta personajele în mit, narează vieţile pitoreşti ale unor oameni bine portretizaţi atunci când schiţa nu e inundată de culoare suprasaturată. Sunt urmărite familia preotului Ion Predoiu (un episod reuşit este cel al operaţiilor magice făcute de vrăciţe ca s-o dezlege pe nevasta stearpă, la fel e transformarea povestitorului scenei în om-copac) şi cea a lui Szász Gyula, a cărui nevastă adulteră dă naştere unui băiat care va urma în viaţă un traiect de picaro catolico-ortodox. Pitorescul abundent, ornamentaţia în cascadă, planurile minuţioase obnubilează funcţia mitică, lăsând impresia de inconsecvenţă, în ciuda virtuţilor de stilist vădite de autor. Romanul documentar *Când toca la Radu-Vodă* (1992) se doreşte o evocare a bucureştenilor dintotdeauna în efortul lor de a-şi emancipa oraşul. Apelul copios la documente istorice urmăreşte edificarea oraşului de la presupusa Cetate a Dâmboviţei până la 1878. Protagoniştii sunt descrişi cu emfază mucalită şi vag ironică, sentimentală cel mai adesea, într-un stil în bună măsură la fel de flamboaiant; este într-un fel o închidere a ciclului „levantin" prin descrierea originii oraşului de popas. **C.** este un voluptuos al memorialisticii truculente, dar şi un împătimit evocator al atmosferei vechilor sau mai noilor Bucureşti „levantini". Dacă romanul *Spovedanii* (2005) preia de la Mateiu I. Caragiale nu numai titlul, ci şi un anume spirit „soitariu" de mahala bucureşteană, scrieri nonficţionale precum *După Bucureşti, potopul…* (2001), *Oraşul de la parter* (2009) sau deliberat haoticul jurnal de idei şi cărţi *Accesul liber la raft* (2008) propun un bric-à-brac de bucureştenisme, moravuri şi tablouri de epocă (de la fanarioţi la anii postcomunismului), delicatese lexicale, impresii de lectură ş.a., în care spiritul muşcător al cronicarilor munteni se îmbină cu aromele iuţi ale prozei şi eseisticii lui Eugen Barbu. Monograf afectiv al Capitalei, în special al dimensiunii sale nocturne, secrete şi deocheate, **C.** a „peregrinat" şi prin alte spaţii, de la Europa Occidentală la Extremul Orient, consemnându-şi impresiile în acelaşi stil agreabil-debutonat, cârcotaş şi libertin.

SCRIERI: *Ciudățenii de familie*, București, 1968; *Cancerul blond*, București, 1970; *Smog*, București, 1971; *Cum îndemult Bucureștii petreceau*, București, 1977; *Amurgul levantinilor*, I–II, București, 1978–1980; *Triumful lui Făt-Frumos*, București, 1979; *Își amintea de Casablanca*, București, 1984; *Aleargă pentru viața ta*, București, 1985; *Au fost ca niciodată*, București, 1987; *Când toca la Radu-Vodă*, București, 1992; *Români, vă ordon să stați la coadă!*, I–II, București, 1997; *Impozit pe viață*, București, 1998; *Te rog, mai trăiește puțin*, București, 1998; *După București, potopul...*, București, 2001; *Vedeta. Eseu în psihosociologia multimedia*, București, 2001; *Stand by*, București, 2002; *Spovedanii*, București, 2005; *Thailanda – fascinantul surâs al Asiei*, București, 2005; *Antologia tăcerii. Dicționar*, Târgoviște, 2006; *La-nceput a fost tăcerea*, București, 2006; *Tropăind prin spațiul Schengen*, București, 2006; *Accesul liber la raft*, București, 2008; *Orașul de la parter*, București, 2009; *Noaptea, când toate blondele sunt brunete*, Târgoviște, 2010; *Cu noi în cârcă, Europa…*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, [*Mircea Constantinescu*], RL, 1970, 15, LCF, 1974, 45; Nicolae Balotă, *„Smog”*, RL, 1971, 23; Alex. Ștefănescu, *Un poem villonesc*, LCF, 1977, 41; Mircea Scarlat, *„Amurgul levantinilor”*, RL, 1978, 30; Dan C. Mihăilescu, *„Triumful lui Făt-Frumos”*, LCF, 1979, 51; Sorin Titel, *Un roman frescă*, RL, 1981, 32; Dan Mutașcu, *O saga levantină*, SPM, 1981, 576; Mircea Vasilescu, *Când realitatea e mai puțin logică...*, RL, 1984, 37; Adriana Iliescu, *Documente omenești*, RL, 1986, 51; Laurențiu Ulici, *Risipa de vorbe*, RL, 1988, 23; *Dicț. scriit. rom.*, I, *649–650*; Cristian Măgură, *Un document „mazochist”*, RL, 2003, 2; Mariana Criș, *Un roman al lecturii*, LCF, 2009, 31; Popa, *Ist. lit.*, II, *811*. ***E.M., P.C.***

CONSTANTINESCU, Nicolae (5.X.1941, Fierbinți, j. Ilfov), etnolog.

Este fiul Floricăi Constantinescu și al lui Alexandru Constantinescu, învățători. După studii de limba și literatura română la Universitatea din București (1959–1964), devine lector, apoi conferențiar (1990) și profesor (1995) la Catedra de teoria literaturii și folclor a facultății absolvite, șef al Catedrei de etnologie și folclor (1996). Obține în 1971 titlul de doctor în științe filologice la Universitatea din București cu lucrarea *Rima în poezia populară românească*. Face un stagiu de specializare la Portland, în SUA (1976–1978). Este membru al Societății Internaționale de Studiere a Narațiunilor Populare (ISFNR), al Societății de Antropologie Culturală din România (SACR) și membru în colegiile de redacție la „Revista de etnografie și folclor”, „Memoriile Comisiei de Folclor”, „Limbă și literatură” ș.a.

În *Rima în poezia populară românească* (1973), pe baza unei analize structurale de adâncime, **C.** stabilește frecvența rimelor (pe primul loc se situează cele oxitone și paroxitone) și subliniază rolul lor de „semn al codului poetic”, de „marcă cu funcții multiple”. Rețin atenția, de asemenea, considerațiile privind relațiile rimei cu accentul și prezentarea unor tipuri de rime, ca „rima minus” și „rima zero”, a căror frecvență vădește „primatul acordat de estetica folclorică sensului”. În *Lectura textului folcloric* (1986) autorul face mereu trimitere, prin opoziție, la textul literar cult, pentru a demonstra că poezia folclorică are un mod propriu de existență, un statut diferențiat, aparținând unui tip de cultură „puternic semiotizată”, ale cărei note caracteristice (tradiționalitate, oralitate, variabilitate, anonimat) fac din ea o „formă specifică” de creație sincretică, rezultantă a mai multor limbaje. Se argumentează că în creația folclorică formalizarea atinge toate nivelurile operei. Studiul reușește să fie ceea ce și-a propus: o lectură „din interior”, prin „asumarea codului legităților, particularităților faptului literar folcloric izvorâte din modul său propriu de existență”. Este – așa cum a recunoscut critica de specialitate – o carte care „face posibilă discutarea și regândirea textului folcloric ca realitate etnoculturală prin mijlocirea unei viziuni împrospătate a câștigurilor științelor contemporane, avansând unghiuri de vedere insolite, eliberate de sub rutina unor opinii, poate prea degrabă clasicizate” (Ion Șeuleanu). D. Caracostea, în propunerea de tipologizare a folclorului românesc, acordase mare atenție raporturilor de rudenie, pe care își fundamentase de altfel schița tipologică, iar școala de cercetare sociologică de la București, condusă de D. Gusti, le înscrisese între preocupările ei.

Aceste două repere precedă studiul *Relaţiile de rudenie în societăţile tradiţionale. Reflexe în folclorul românesc* (1987; Premiul „S.Fl. Marian" al Academiei RSR), în care **C.** aduce o perspectivă nouă în tratarea problemei, aceea a antropologiei structurale. În cea de-a treia parte a studiului se urmăreşte „felul în care poezia populară (în sens generic), ca metatext, «citeşte» sau «reflectă» raporturile de familie ca *referent*, ca realitate, ca «text»". Accentul cade pe modelul românesc de înrudire, pe sistemul său complex, de la forme ca năşia, înfrăţirea, legătura cu „moşii" la acelea de cosangvinitate şi de căsătorie. **C.** se referă la modul „în care relaţiile de rudenie au fost reţinute şi transfigurate artistic în principalele categorii ale liricii orale". Relaţia dintre mamă şi copii, „cea mai veche relaţie de rudenie instituită şi conceptualizată vreodată", este analizată în reflexele ei din cântecele de leagăn, în doinele de cătănie, în basme, în *Mioriţa.* Aici metoda de studiu este cea funcţională, fiindcă funcţia este „relaţia de interacţiune şi determinare a părţilor componente ale unui sistem dat". *Romanian Folk-culture. An Introduction* (1999) păstrează, în mare, structura unei lucrări a lui **C.** apărute la Turku (Finlanda) în 1996, fiind o introducere sintetică în cultura populară românească şi având un public-ţintă clar definit, de vreme ce a fost elaborată şi editată cu ocazia participării României la Smithsonian Folklife Festival de la Washington DC, în iunie–iulie 1999. Cartea are în vedere în primul rând informarea exactă, obiectivă a cititorului mediu american cu privire la ansamblul culturii populare româneşti, de la fixarea riguroasă a cadrului istorico-geografic al constituirii acesteia până la prezentarea concisă a principalelor ei componente: ocupaţii, aşezări şi adăposturi, structura socială a satului tradiţional, meşteşuguri şi artă populară, cultură spirituală, inclusiv un capitol despre dimensiunea sa creştină. Este unul dintre puţinele, dar atât de necesarele studii de prezentare ştiinţifică, totodată accesibilă, a totalităţii culturii populare româneşti în marile ei articulaţii. Cu deosebire preocupat de exegeza folclorului, **C.** n-a neglijat cercetarea de teren, *Sub zare de soare* (1973, în colaborare cu Vasile Gusciac) fiind una dintre cele mai bune cercetări folclorice contemporane, aplicată la specificul unui sat (Oltina). Ea conţine 121 de cântece lirice, balade, jurnale orale, poezia obiceiurilor tradiţionale şi jocuri de copii. Interesantă este aici prezenţa cântecelor tradiţionale de iarnă în forme mult apropiate de cele înregistrate în Dobrogea de Teodor T. Burada în secolul al XIX-lea. În ultimii ani, **C.** se manifestă ca un activ cititor şi cenzor al cărţilor de specialitate, pe care le comentează din perspectiva amplă a relaţiei folcloristicii româneşti cu antropologia şi studiile culturale. El oferă sinteze asupra istoriei domeniului şi integrează noutăţile în tradiţia românească a disciplinei. Observaţiile sale despre metodologie şi tehnica cercetării de teren sunt abordări de actualitate ale unor teme etnologice clasice.

SCRIERI: *Rima în poezia populară românească*, Bucureşti, 1973; *Lectura textului folcloric*, Bucureşti, 1986; *Relaţiile de rudenie în societăţile tradiţionale. Reflexe în folclorul românesc*, Bucureşti, 1987; *Romanian Traditional Culture. An Introduction*, Turku (Finlanda), 1996; *Romanian Folk-culture. An Introduction*, Bucureşti,1999; *Etnologia şi folclorul relaţiilor de rudenie*, Bucureşti, 2000; *Citite de mine... Folclor, etnologie, antropologie. Repere ale cercetării (1967–2007)*, I–II, București, 2008–2011; *Folclorul, cum poate fi înțeles. Studii și articole de etnologie românească (1968–2008)*, îngr. și postfață Ioana Ruxandra Fruntelată, București, 2011. **Culegeri:** *Sub zare de soare. Folclor poetic din comuna Oltina*, Constanţa, 1973 (în colaborare cu Vasile Gusciac). **Ediții:** *Proverbe turcești*, introd. edit., București, 1972; *Basme populare românești*, I–II, introd. edit., București, 2008 (în colaborare cu Iordan Datcu și A.Gh. Olteanu).

Repere bibliografice: Bârlea, *Ist. folc.*, *579–580*; Adrian Fochi, *„Rima în poezia populară românească"*, „Demos" (Berlin), 1974, 1; Sabina Ispas, *„Rima în poezia populară românească"*, REF, 1975, 2; Mihai Coman, *Un nou „val" în etnologia românească*, SLAST, 1986, 29; Ion Şeuleanu, *„Lectura textului folcloric"*, AAF, 1987; Stanca Ciobanu, *„Relaţiile de rudenie în societăţile tradiţionale"*, REF, 1988, 4; Antoaneta Olteanu, *O mult aşteptată introducere în cultura populară românească*, ALA, 1999, 485; Otilia Hedeşan, [*Nicolae Constantinescu*], O, 2001, 5, „Studii și cercetări de etnologie", 2001; Rodica Zane, *„Etnologia şi folclorul relaţiilor de rudenie"*, LL, 2001; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *262–264*; *Profesorul Nicolae Constantinescu la 70 de ani. Biobibliografie*, București, 2011; *Nicolae Constantinescu – un lector modern al textului folcloric. Documentar biobibliografic*, Râmnicu Vâlcea, 2011; Datcu, *Pagini*, *7–11*; *Exigențele și utilitatea lecturii etnologice. In honorem Nicolae Constantinescu*, îngr. Narcisa Știucă și Adrian Stoicescu, București, 2012. ***I.D.***

CONSTANTINESCU, Ovidiu (28.III.1914, Bucureşti – 16.XII.1993, Bucureşti), prozator, traducător. Este fiul Theodorei (n. Constantinescu) şi al lui Dumitru Constantinescu, funcţionar. În 1932 a absolvit Liceul „Sf. Sava" din Capitală, iar în 1933 s-a înscris la Facultatea de Litere şi Filosofie, secţia franceză, a Universităţii bucureştene. A fost redactor la diverse publicaţii literare interbelice, a deţinut cronica literară la reviste precum „Bis", „Fapta" şi a colaborat cu fragmente de roman, studii şi recenzii la „Revista Fundaţiilor Regale", „Vremea", „Viaţa românească", „România literară", „Curentul familiei" ş.a.

Constelaţiei spirituale a „proustienilor" literaturii române i se integrează şi **C.** Spirit rafinat, meloman, stilist remarcabil şi fin analist, lipsit însă de darul fabulaţiei şi de forţa necesară construcţiilor ample, el este înclinat să sondeze psihologiile cele mai tulburi, preferinţa pentru incert, ambiguu, echivoc manifestându-se consecvent în toată proza sa. Romanul de debut, *Sfârşit de spectacol* (1941), ca şi cel care i-a urmat, *Oamenii ştiu să zâmbească* (1946), dezvăluie tentativa unor adolescenţi de a pătrunde misterele oamenilor maturi. Dacă aici protagonistul este un simplu spectator al dramelor ascunse, mai mult bănuite, ce au avut loc sub ochii lui, Nunu, din cel de-al doilea roman, participă efectiv, fiind deseori implicat în evenimentele narate. Cu toate acestea, şi unuia, şi celuilalt (dar şi cititorului) le rămân neclare rosturile întâmplărilor petrecute. Drama mezalianţei din *Sfârşit de spectacol*, consumată între Tănţica, artistă subtilă, apariţie eterică, de o sensibilitate aproape maladivă, şi frumosul, dar obtuzul Alexandru, are un deznodământ pe cât de neaşteptat, pe atât de inexplicabil, iar escapada acestuia cu Sia (varianta bătrână a Siei din *Concert din muzică de Bach* al Hortensiei Papadat-Bengescu) nu-şi găseşte nici o motivare. Tot astfel, tribulaţiile erotice ale tânărului Andrei din al doilea roman, adonisul de un sezon al Sulinei, observate îndeaproape cu un amestec de invidie şi admiraţie de puberul său frate, stârnesc o mulţime de nedumeriri. Plasând acţiunea într-un oraş ca Sulina, era de aşteptat ca autorul să speculeze pitorescul decorului, dar, atent mai ales la reacţiile psihologice ale personajelor, întreprinzând o adevărată monografie a adolescenţei, el pierde din vedere atmosfera în întregul ei, astfel că senzaţia ultimă e de localizare superficială, întâmplătoare. Această desprindere de loc şi de timp este proprie prozei lui **C.** Circumscrierea exactă a episoadelor este o convenţie literară fără rol funcţional în construcţia epică chiar şi atunci când acţiunea se petrece într-un oraş precum Parisul, ca în romanul *Menestrelii regelui Ludovic* (1980). Faptul se poate remarca şi mai pregnant în volumele de nuvele *Valse hésitation* (1970) şi *Strada infinitului* (1974), unde analiza atitudinilor echivoce, tentaţia pentru ambiguu se resimt cu o maximă acuitate. Povestea banală a unei femei nefericite în căsnicie care încearcă să evadeze din mediul tern şi apăsător prin mici aventuri galante stârneşte brusc interes prin finalul deschis pe care autorul îl propune: tânăra, fugită de acasă, poate fi şi victima oribilului asasinat ce a zguduit Capitala, dar şi noua vedetă de cinema a Parisului, descoperită de un regizor francez pe meleagurile româneşti (*Valse hésitation*). Acelaşi vag îl întreţine autorul şi în nuvela *Toboşarul*, remarcabilă prin atmosfera de teamă şi mister, de indecizie şi derută. Frumosul adolescent ce-şi propusese să revoluţioneze muzica este, în acelaşi timp, şi „îngerul morţii", care, cu figura sa pură şi imobilă, nu ezită să ucidă. Dar cine este acest enigmatic personaj, cu biografii inventate ad-hoc, în funcţie de partenerii de discuţie, rămâne sub pecetea tainei. Nu mai puţin bizară este nuvela *Eterna înlănţuire*, asemănătoare până la un punct cu *La ţigănci* şi *Nopţi la Serampore* ale lui Mircea Eliade. Sensurile adânci pe care le comportă acestea din urmă, adevărate metafore ale morţii şi aparenţe iluzorii ale realităţii, lipsesc însă prozei lui **C.** Enigmele propuse au uneori un iz de contrafacere; ele nu vizează întâmplările misterioase în sine, ci creează straniul pornind de la elemente banale. Impresia de artificialitate şi livresc se impune adesea la lectura unora din prozele sale. **C.** a depus şi o intensă activitate de traducător, dând, singur sau în colaborare, echivalenţe româneşti mai întâi câtorva scrieri conjuncturale în anii '50 ai secolului trecut, dar oprindu-se îndeobşte la nume importante, în special la romane de Stendhal, Romain Rolland, Colette, Al. Dumas, Victor Hugo, Maurice Druon, Jules Verne, F.M. Dostoievski, Taras Şevcenco, Fenimore Cooper, Alejo Carpentier ş.a. În colecţia „Masca" i-a apărut în 1984 suita de medalioane critice *Portrete de artişti*.

SCRIERI: *Sfârşit de spectacol*, Bucureşti, 1941; ed. Bucureşti, 1969; *Oamenii ştiu să zâmbească*, Bucureşti, 1946; *Valse hésitation*, Bucureşti, 1970; *Strada infinitului*, Bucureşti, 1974; *Menestrelii regelui Ludovic*, Bucureşti, 1980; *Luna şi mânzul sălbatic*, Bucureşti, 1982; *Portrete de artişti*, Bucureşti, 1984; *Toamna, când se scutură castanii*, Bucureşti, 1991; *Frumosul şi iubirea*, Bucureşti, 1998; *Poesis. Triumf al iubirii de frumos*,

Bucureşti, 1999; *Aurore şi genuni*, Bucureşti, 2001; *Columnele sonetului*, Bucureşti, 2002; *Ruga iubirilor solemne*, pref. Ioan Nistor, postfaţă Marcel Crihană, Bucureşti, 2005. **Traduceri:** Vilis Laţis, *Spre ţărmuri noi*, Bucureşti, 1953 (în colaborare cu Natalia Stroe); Konstantin Fedin, *Oraşe şi ani*, în Konstantin Fedin, *Opere*, I–II, Bucureşti, 1954 (în colaborare cu Ada Steinberg); Anna Seghers, *Primul pas*, Bucureşti, 1955 (în colaborare cu S. Sanin); Romain Rolland, *Viaţa lui Beethoven*, Bucureşti, 1959; Maurice Druon, *Marile familii*, Bucureşti, 1961; Taras Şevcenco, *Viaţă de artist şi alte nuvele*, Bucureşti, 1961 (în colaborare cu R. Vasilescu-Albu); J.J. Manauta, *Odiseo*, Bucureşti, 1962; Fenimore Cooper, *Vânătorul de cerbi*, Bucureşti, 1962; F.M. Dostoievski, *Fraţii Karamazov*, I–II, Bucureşti, 1965 (în colaborare cu Izabella Dumbravă); Alejo Carpentier, *Secolul luminilor*, I–II, Bucureşti, 1965 (în colaborare cu Maria Ioanovici); Stendhal, *Nuvele*, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Dinu Albulescu); Al. Dumas, *Cei patruzeci şi cinci*, I–II, Bucureşti, 1968, *Ascanio*, Bucureşti, 1973; Colette, *Hoinara. Duo*, Bucureşti, 1969; J.M. Barrie, *Peter Pan şi Wendy*, Bucureşti, 1970 (în colaborare cu Andrei Bantaş); Jules Verne, *Robur cuceritorul. Stăpânul lumii*, Bucureşti, 1970; Victor Hugo, *Anul 93*, Bucureşti, 1972.

Repere bibliografice: Cioculescu, *Aspecte*, *472–475*; Perpessicius, *Opere*, XI, *298–303*; Piru, *Panorama*, *378–383*; Balotă, *Labirint*, *378–387*; Damian, *Intrarea*, *87–91*; Balotă, *Universul*, *115–124*; Liviu Călin, *„Toamna, când se scutură castanii”*, JL, 1991, 1–4; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *118–122*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *650–652*; *Ferestre întredeschise. Alexandru Vona – Ovidiu Constantinescu*, dosar îngrijit de Marta Petreu şi Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1997; Svetlana Cârstean, *Un prieten comun*, DM, 1998, 268; Adrian Voica, *Pe urmele lui Mihai Codreanu*, DL, 2001, 41; Cioculescu, *Lecturi*, I, *192–194*, II, *68–70*; *Dicţ. analitic*, IV, *133–136*; Popa, *Ist. lit.*, I, *246*. ***D. Gr.***

CONSTANTINESCU, Pimen (27.VIII.1905, Plăineşti, azi Dumbrăveni, j. Vrancea – 25.IV.1973, Sibiu), istoric literar, traducător. Este fiul Mariei şi al lui Radu Constantinescu, funcţionar la CFR. Elev, între 1917 şi 1925, al secţiei moderne a Liceului Unirea din Focşani, unde i-a avut dascăli pe poeţii I.M. Raşcu şi Mihai I. Bantaş, **C.** urmează în continuare cursurile Facultăţii de Litere a Universităţii din Bucureşti, specializându-se în limba şi literatura italiană. Cel ce l-a încurajat şi l-a îndrumat a fost profesorul Ramiro Ortiz, al cărui discipol se considera. În anul 1930, când îşi susţine examenul de licenţă, era deja posesorul unei „diplome de abilitare” în urma studiilor făcute la Universitatea din Perugia, iar mai târziu va obţine şi doctoratul la Roma cu o teză despre Ada Negri. Din 1927 şi până la sfârşitul carierei va fi profesor de italiană şi latină, mai întâi suplinitor, la Câmpina (1927–1928), Bucureşti (Liceul „Gh. Şincai”, 1928–1929) şi Galaţi (1931–1932) şi, după concurs, titular, la Sibiu, unde din 1932 funcţionează la Liceul Comercial, iar din 1937 la Liceul „Gh. Lazăr”. Între anii 1941 şi 1947 este asistent, apoi conferenţiar la Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale din Braşov, iar în timpul războiului, la Sibiu, la Universitatea refugiată din Cluj. În 1970 conducea biblioteca nou-înfiinţatei universităţi sibiene, căreia îi va dona cele 15 000 de cărţi strânse de-a lungul vieţii. La Arhivele Statului din Sibiu se păstrează, în manuscris, şapte volume cu traduceri din poezia latină, italiană, franceză, portugheză, spaniolă şi ladină, între care o antologie cu „100 de sonete din toate veacurile” şi o alta a poeziei ladine; transpunerile din poezia friulană au fost editate postum, în 1993. A fost membru fondator şi secretar al Grupării Intelectuale Thesis din Sibiu. Între 1932 şi 1934 scoate „Ausonia”, subintitulată „Caiete trimestriale de poezie italiană” (Focşani şi Sibiu), în 1934 redactează „Sibiul literar”, un timp este redactor la „Provincia literară” (Sibiu, 1932–1934, unde ţine şi cronica literară), la o revistă „italo-elenică”, „Olimpo” (1937–1938), şi colaborează cu traduceri din poezia românească la „Termini” din Fiume.

C. a debutat cu transpuneri din versurile poetei italiene Ada Negri şi cu diverse recenzii în revista „Căminul” (Focşani, 1925). Va continua să traducă şi să publice în periodice literare din toată ţara (aproape o sută), între care „Freamătul” (Focşani), „Făt-Frumos” (Cernăuţi), „Junimea literară” (Cernăuţi), „Câmpina”, „Datina” (Turnu Severin), „Hyperion” (Cluj; aici dă tălmăcirea a patruzeci şi patru de sonete ale lui Gabriele D’Annunzio), „Luceafărul” (Timişoara), „Prometeu” (Braşov), „Buna Vestire”, „Gazeta Sibiului”, „Preocupări literare”, „Convorbiri literare”, „Bucovina literară”, „Limbă şi literatură”, „Ramuri”, „Tribuna Sibiului”, „România literară”, „Revista de istorie şi teorie literară” ş.a. Din 1930, când tipăreşte prima carte, o traducere, *Paolo Uccello. Poem italic* de Giovanni Pascoli, va continua să dea la lumină, până în 1947, alte traduceri ale operelor unor scriitori italieni, dar şi rezultate ale propriilor cercetări de literatură comparată (*„L’infinito” di Leopardi in romeno*, 1937), de istorie culturală sau de istorie (*Memorandumul român şi Italia*, 1947), precum şi câteva manuale de limba şi literatura italiană pentru liceu. Interesul lui **C.** s-a îndreptat în egală măsură spre istoria culturii locale, mai ales spre aceea a Sibiului, şi spre prezentarea, prin contribuţii de întinsă informaţie, câteodată chiar erudite, a relaţiilor

literare româno–italiene. A cercetat încercările poetice ale lui Gh. Lazăr, a alcătuit o istorie succintă şi o bibliografie a presei periodice focşănene şi a celei sibiene, a întreprins analize amănunţite ale traducerii lui G. Coşbuc din *Divina Comedie* sau ale circulaţiei la noi a poeziei Adei Negri. Traducerile din operele unor scriitori însemnaţi, latini (Horaţiu, Ovidiu), italieni (Dante, Petrarca, Boccaccio, Leopardi, Pascoli, D'Annunzio, M. Bontempelli sau Giuseppe Ungaretti şi mulţi alţii), germani (Goethe, Chamisso, Heine ş.a.), ruşi (Krîlov, Nekrasov, Kuprin), alcătuiesc o antologie sui-generis a celor mai importante literaturi europene. Cei ce au zăbovit însă asupra încercărilor lui nu s-au arătat întotdeauna satisfăcuţi de echivalenţele româneşti oferite de traducător, mai ales pentru operele poetice. I s-au reproşat lipsa de înţelegere faţă de specificul poeziei sau faptul că acribia învăţatului copleşeşte textul, care nu depăşeşte stadiul unor versificări. Sunt observaţii în bună parte îndreptăţite, dar care nu micşorează meritele lui **C.**, ale cărui eforturi rămân menţionabile.

SCRIERI: *Istoricul presei focşenene. Bibliografie (1859–1900)*, Focşani, 1931; *Publicaţiile periodice româneşti ale Sibiului de azi*, Sibiu, 1934; *„L'Infinito" di Leopardi in romeno*, Salonic, 1937; *România şi Italia*, Sibiu, 1937; *Limba şi literatura italiană la Sibiu*, Sibiu, 1938; *Memorandumul român şi Italia*, Sighişoara, 1947. **Traduceri:** Giovanni Pascoli, *Paulo Ucello. Poem italic*, Focşani, 1930, *Poeme conviviale*, Focşani, 1932; Ada Negri, *Cartea Marei*, Focşani, 1932; Pietro Mignosi, Gino Novelli, *Poeme creștine*, Focşani, 1933; Gabriele D'Annunzio, *Patruzeci şi patru de sonete*, introd. trad., Cluj, 1934; *Poezie friulană din Renaștere până în zilele noastre – Poesie furlane de Rinassince al nufcent*, ed. bilingvă, coordonator Nicolae Mocanu, îngr. şi pref. Domenico Zannier și Galliand Zof, Cluj-Napoca, 1993.

Repere bibliografice: Emil Giurgiuca, *Carnet*, „Abecedar", 1933, 7; Paul I. Papadopol, *Ada Negri, „Cartea Marei"*, U, 1934, 149; A.I. [Alexandru Iacobescu], *„Patruzeci şi patru de sonete" de Gabriele D'Annunzio*, CTC, 1934, 11–12; Paul Popescu, *Cazul Mihail Chirnoagă–Pimen Constantinescu*, „Orientări", 1935, 6; Nichifor Crainic, *Poezia italiană*, G, 1935, 7; Vintilă Horia, *„Termini"*, MMN, 1939, 7–10; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *881*, *Ist. lit.* (1982), *967–968*; Mihail Chirnoagă, *Avatarurile unui entuziasm*, TR, 1943, 727; Teodor Ionescu, *Pimen Constantinescu*, „Tribuna Sibiului", 1970, 813; G. Nistor, *O prietenie literară: Ada Negri şi Pimen Constantinescu*, ST, 1972, 17; *Ilie E. Toroutiu şi Marcello Camilucci către Pimen Constantinescu*, ECH, 1973, 10; G. Nistor, *Pimen Constantinescu. Vilote friulane culte*, „Revista V" (Focşani), 1992, 42–44; Adrian Popescu, *Antologia poeziei din Friuli*, ST, 1994, 3. ***R.Z.***

CONSTANTINESCU, Pompiliu (17.V.1901, Bucureşti – 10.V.1946, Bucureşti), critic literar.

Este fiul Vasilicăi (n. Tatu) şi al lui Ion Constantinescu, funcţionar vamal. Face şcoala primară (1908–1912) şi cursurile secundare (1912–1920) la Bucureşti: prima clasă de liceu ca elev în particular, celelalte la „Mihai Viteazul" şi la Seminarul Pedagogic Universitar. Urmează apoi Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti (1920–1924); îşi susţine licenţa la Mihail Dragomirescu, teza fiind *Critica lui Titu Maiorescu şi influenţa ei în literatura română*. Funcţionează ca profesor suplinitor la Colegiul „Sf. Sava" (1925), profesor la Câmpina (1936), din nou la Bucureşti, la liceele „Petru Rareş", „Sf. Iosif", Liceul CFR „Aurel Vlaicu" (1939–1945), „Sf. Sava". Între 1925 şi 1929 colaborează la „Mioriţa", „Ritmul vremii" (director Mihail Dragomirescu), „Mişcarea literară" (condusă de Liviu Rebreanu), „Viaţa literară". Consiliat de Vladimir Streinu, frecventează cenaclul lui E. Lovinescu (1926–1932) şi publică în „Sburătorul", organul grupării. Împreună cu Şerban Cioculescu şi Vladimir Streinu, colegi de facultate, cărora li se alătură Tudor Şoimaru, **C.** redactează revista „Kalende" (1928–1929); pe cei trei îi solidarizează spiritul de independenţă intelectuală vizând fenomenul literar în perspectivă estetică, dincolo de orice misticism naţional, de considerente biografice ori de grup. Personalitatea tânărului critic se conturează distinct în cadrul săptămânalului „Vremea", unde asigură cronica literară (1932–1944); în aceeaşi calitate e de găsit la „Revista Fundaţiilor Regale" (1939–1941); cum în numărul pe august–septembrie 1941 recentul director al revistei, D. Caracostea, decide suspendarea criticilor de „formaţiune fie estetizantă, fie liberalizantă", **C.** se numără printre indezirabili. Publică la „Preocupări literare" (1942), revenind în 1945–1946 la „Revista Fundaţiilor Regale". Totodată e comentator literar la Radio Bucureşti, în paralel cu Perpessicius şi Şerban Cioculescu. La „Ritmul vremii" scrie sub pseudonimul Hyperion, iar în

revista satirică „La zid!”, a graficianului Ion Anestin, semnează pyrrhon sau p. const. Călătoreşte în Italia, Grecia şi Turcia (1937–1938), cu soţia sa, Constanţa Constantinescu, profesoară. Debutează editorial în 1927 cu volumul *Mişcarea literară*, alcătuit din „medalioane, portrete şi foiletoane critice”; vor urma *Opere şi autori* (1928), *Critice* (1933; Premiul Societăţii Scriitorilor Români), *Figuri literare* (1938), *Tudor Arghezi* (1940; Premiul Societăţii Scriitorilor Români). Sub îngrijirea Constanţei Constantinescu, vor fi reunite aceste volume antume, precum şi numeroase texte inedite, în seria *Scrieri*, însumând aproape patru mii de pagini (I–VI, 1967–1972).

Asemenea foarte tânărului G. Ibrăileanu (sedus de aforisme), junele **C.**, bântuit de mirajul ideilor, era un gânditor, un reflexiv, năzuind să-şi clarifice relaţiile cu lumea. Cele nu mai puţin de nouă sute treizeci şi cinci de aforisme şi comentarii, reunite postum în *Caleidoscop* (1974), sunt, de fapt, meditaţii succinte, deschideri inteligente spre social şi etic, sondări psihologice în eros (cu accente cvasimisogine). Pe Lucian Blaga, pe Al. A. Philippide, ca şi pe alţii îi tratează de sus, cu asprime (ulterior ajungând la dreapta măsură); la modernişti, conchidea el, „contemplaţia estetică se risipeşte într-un întins *catalog de senzaţii*” (opinie atenuată cu timpul). O briză de scepticism difuz planează peste filele solitarului, tentat la douăzeci de ani de generalizări: „O societate incultă are o mare superioritate asupra uneia semiculte; e lipsită de ridicol. Naturalul, primitiv sau rafinat, nu supără niciodată”; „Pesimistul arată neîntrerupt relele şi josnicia vieţii umane a altora, fiind, la tot pasul, convins de superioritatea sa”; „Un filosof poate fi totdeauna mare, fără a fi cât de puţin poet – poeţii mari sunt mai totdeauna filosofi!”. Paradoxului îi urmează judecata echilibrată, bine aşezată logic, de unde o constatare ca următoarea despre „originalitatea foarte complexă” a literaturii noastre: „Pasul legionarului roman n-a strivit duhul autohton nicăieri pe unde a călcat; l-a mulat în formele lui clare, civilizatoare, în Sciţia ca şi în Iberia, în Galia ca şi în Tracia”. După consideraţii ca acestea, de uz intim, debutantul avea de ales din experienţele altora. N-a ajuns, în critică, la formule noi; a selectat, a asimilat şi a regândit, potrivit momentului istoric şi conştiinţei proprii, urmând principii validate de exponenţi mai vechi sau contemporani, punând în departajarea valorilor un discernământ sever, aproape lipsit de ezitări. „Admir atât de mult literatura franceză, încât mi-a anulat plăcerea pentru alte literaturi! Clasici, romantici, simbolişti, realişti, naturalişti etc., scriitorii francezi au un geniu specific, o structură a expresiei atât de tipică, încât mă simt acasă oriunde.” Din vasta operă a lui Sainte-Beuve, critică „creatoare” pe fundal romantic, a reţinut în special cele treisprezece volume intitulate *Portrete literare*, din care a extras şi tradus texte reprezentative, incluzându-le într-o antologie (*Pagini de critică*, 1940). L-au impresionat verva cozeriilor, discursul dezinvolt. Pe scurt, foiletonul, căruia **C.** îi ridică incontestabil prestigiul, nu exclude interesul pentru seriile istorice, nu ignoră filiaţiile, nu omite demersurile de ordin comparatist: „Nu credem că foiletoniştii contemporani, care sunt într-adevăr şi critici, ar fi inferiori criticii formale, filologice, practicate de respectabili erudiţi ai Renaşterii: oare marea operă a lui Sainte-Beuve, comparată cu o sumă a criticii moderne, nu e alcătuită dintr-un lanţ de foiletoane?” (*Critică şi foiletonism*). În materie de critică literară, Sainte-Beuve, Ferdinand Brunetière fuseseră nişte „mari iluzionişti, creatori de sisteme”; contemporanii Albert Thibaudet, Ramon Fernandez, Benjamin Crémieux, L.P. Quint, René Lalou, Edmond Jaloux – observă **C.** – „explică frumosul expresiv, fără canoane, fără subterfugii sentimentale şi de fantezie”. De aprecieri superlative se bucură Thibaudet. Ca şi lui E. Lovinescu, lui **C.** îi erau cunoscuţi Émile Faguet, Paul Souday, Remy de Gourmont ş.a. Să-i fi displăcut oare „scrisul frumos” în critică? În fond, farmecul textelor lui ţine de vivacitatea intelectuală la nivel creativ, de forţa asociativ-plasticizantă, cu efecte notabile. „Critica e reacţie de sensibilitate şi reflexe; e atitudine; acesta e caracterul ei creator; recenzia de douăzeci de rânduri echivalează cu un madrigal al inteligenţei sau (cu) o epigramă, după sensul atitudinii; foiletonul, cu nuvela; studiul, cu romanul. Impresioniştii credeau că critica e romanul anex al sensibilităţii la opera de artă; intelectualismul vede în critică un roman al facultăţii creatoare, prin inteligenţă. Opera e un excitant al creaţiei, prin inteligenţă interpretativă” *(Despre critică şi critici. Reflexii pe paragrafe)*. Ideile despre „critica literaţilor” (în special a poeţilor), despre critica în viziune comparată (dincolo de „hotarele strict naţionale”), reflecţiile despre portretistică din perspectivă critică, despre foiletonistică şi eseu, toate învederează o consecventă luciditate: „Foiletonul trebuie să devie o recreare, după o muncă mai grea. În fiecare an e bine să scrii o carte unitară, cu densitate de substanţă şi de compoziţie amplă. Creaţia criticului se vede şi în 50 de rânduri, dar nu se reliefează decât în 200 de pagini”. De reţinut relaţia cu istoria literară: „Criticul foiletonist creează istoria literară în marş rapid, o jalonează;

istoricul literar sintetizează, pe indicaţiile cronicarului literar fizionomiile (căci sunt atâtea) unei epoci întinse”.

Că Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu şi **C.**, postlovinescieni, formau o familie de spirite cu trăsături congenere s-a observat la timp; mai vârstnicul Perpessicius le stă în preajmă. Ca şi E. Lovinescu, **C.** vedea în Titu Maiorescu un „mare spirit director”, un vizionar în totul, de unde reproşul adresat celor care-i scindau activitatea, vorbind de „critica lui culturală şi critica literară”. La înaintaşul junimist sublinia organicitatea, limbajul generalizator, dar nu omitea limitele: „Dacă Maiorescu ar fi cunoscut şi asimilat critica lui Sainte-Beuve, şi n-ar fi rămas la Lessing şi la estetica generală, ar fi întemeiat, nu numai ar fi presimţit, adevărata noastră critică literară modernă. El privea opera în sine; în cazul lui Eminescu privea chiar capodopera; nu privea însă şi structura unui scriitor” (*Eros şi Daimonion*). Lui N. Iorga, critic de direcţie, i se impută atitudinea retardatară, militantismul anacronic, fiind vădit că „după război, prin trecerea pe primul plan a valorilor moderniste, sămănătorismul defunct s-a fragmentat în inele provinciale” (*Regionalismul literar*). Nici o afinitate cu G. Ibrăileanu: ca eminescolog, acesta „înţelege poezia ca un mecanic bicicleta, demontând-o în rotiţe şi bucăţi, le admiră, le potriveşte, le sună pe podele şi le recunoaşte izolat, fără a surprinde şi principiul lor central de funcţionare şi semnificaţia”. Altă dată, contestare agresivă, criticul de la Iaşi devine „un idol diform, dar învestit cu aureola mistică întreţinută de partizani […], duh plutitor între zidurile locaşului de devoţiune”. Nu-l agrea pe Mihail Dragomirescu, căruia (puţină vreme) îi fusese asistent la Litere; îi repugnau rigidităţile sistemului lui estetic, recunoscând însă profesorului „probitatea intelectuală”, „pasiunea literară, spiritul analitic şi dialectician până în pânzele albe”, acestea puse, din păcate, „în slujba unui dogmatism fără concesiuni”. Pe Paul Zarifopol, deşi de o „distincţie neobişnuită”, îl repudiază franc: „N-a fost un cugetător, fiindcă n-a avut un sistem închis de idei, n-a fost un critic, în accepţia obişnuită a cuvântului, fiindcă n-a profesat o disciplină, cu toate răspunderile ei; n-a fost un creator de valori, fiindcă Zarifopol era prea sceptic spre a-şi înălţa idoli definitivi” (*Pagini de jurnal*). Nici Mihai Ralea nu-i smulge vreo apreciere pozitivă, ba chiar „orgia de idei” a acestuia, „dezordonata aglomerare de citate, de nume proprii şi de idei” s-ar înscrie în „beţia de cuvinte” denunţată cândva de Maiorescu: „Adept integral al ideologiei şi metodei critice a d-lui Ibrăileanu, animat de elan corporativ şi înarmat cu faţete multiple de critic pledant, cu erudiţie adesea superficială, vulgarizând abil teorii abstracte, într-un stil de o facilitate cursivă agreabilă, d. M. Ralea e un eclectic publicist şi un nobil colportor de idei generale din atmosfera culturală a vremii”. Totuşi, referindu-se la „critica universitară”, o crede „eminent reprezentată” prin Tudor Vianu, Mihai Ralea şi Basil Munteanu, critică orientată spre „idei generale,

eruditie şi un contact mai direct cu anumite discipline". În ce-l priveşte, **C.** îşi valorifică disponibilităţile în cadrul unui impresionism bine temperat, „stăpân – cum sublinia Şerban Cioculescu – pe o judecată fermă, raţionalizându-şi impresiile estetice pe emoţia gustului său". În esenţă, metoda lui nu diferă mult de cea a lui G. Călinescu ori de cele ale lui Şerban Cioculescu şi Vladimir Streinu. Aceştia, toţi, opun dogmatismului (multiform) impresia proaspătă, degajată de prejudecăţi, liberă de convenţii. Dar cu o precizare: „Impresionismul pur sentimental nu e artă a criticii, ci artă de scriitor ratat, pe marginea criticii. Critica e intelectualism: intuiţie a diferenţialului, generalizare, explicare şi reliefare originală". Fără să fie un teoretician sistematic, **C.** revine, de câte ori e cazul, pentru a se autodefini (*Despre critică şi critici*, *Profesie de credinţă*, *Critica şi lingvistica*, *Critică de judecată şi gust*, *Disociaţii critice*, *Creaţia în critică*, *Critica estetică*, *Noi precizări despre critică*), aspirând să prindă un scriitor într-o formulă. Nu sintagma „Înapoi la Maiorescu!" îl tentează, ci alta: „De la Maiorescu, înainte!" Criticul cel mai bun e acela care, nefiind „prizonierul unei singure formule", îşi adaptează suplu instrumentaţia în funcţie de obiect. Lui Lovinescu *in toto* îi consacră vreo douăzeci şi cinci de comentarii (peste o sută cincizeci de pagini), una din definiţii fiind: „Spirit măsurat, lucid, amator de curiozităţi sufleteşti, avid de confesiuni, d. Lovinescu este el însuşi o unitate de măsură la care necontenit raportează oamenii […]. Contemplativ şi receptiv, pe structura sensibilităţii sale, d. Lovinescu purcede, ca moralist, din perspectiva clasică a unui La Bruyère". Cu precădere interesat de producţia literară curentă, **C.** îşi îndreaptă antenele, ocazional, şi spre trecut. Portrete consacră el unor figuri emblematice din alte secole – Grigore Ureche, Dimitrie Cantemir, Dinicu Golescu, M. Eminescu, I.L. Caragiale, Titu Maiorescu; Ion Creangă e „primul romancier al literaturii noastre, primul creator de epos într-o durată spirituală". La originea substanţialului eseu *Tudor Arghezi* sunt de semnalat treisprezece comentarii preparatorii. **C.** şi-a exprimat părerile despre Lucian Blaga, Ion Barbu, G. Bacovia, V. Voiculescu, Ion Pillat, Adrian Maniu; de repetate ori se referă la Mihail Sadoveanu, la Liviu Rebreanu, Camil Petrescu şi Hortensia Papadat-Bengescu, la Mircea Eliade, la scriitori de al doilea raft ori la debutanţi, totdeauna cu acuitate şi simţ al proporţiilor. Nu o dată exegetul operează cu criterii morale, psihologice ori sociologice, dar fără a le aduce în primul plan, utilizându-le în măsura în care acestea pot adânci, stabili relaţii semnificative ori consolida judecata estetică. Va discuta chestiuni diverse: *Specificitate etnică şi creaţie literară*, *Literatura şesului românesc*, *Literatura feminină şi literatura de idei*, *Literatura Ardealului*, alteori având în vedere curente, grupări şi tendinţe: *Sămănătorismul*, *Tradiţionalismul predicant*, *Romantismul românesc*, *Glose despre Marinetti şi futurism*, *Specificitate etică şi lirică*; nu a neglijat suportul etic al operei lui I.L. Caragiale, idee devenită de mult un loc comun. Lui Vladimir Streinu, care, distant, izgonea din metodologia curentă categoriile psihologico-morale, îi amintea că „la originile criticei moderne analiza psihologică e fundamentală pentru reliefarea individului artistic". Altfel spus: „criticul ajunge mai sigur la universul estetic prin universul moral" (*Noi precizări despre critică*). La personajele contemporanului Panait Istrati, un „mare povestitor", şi nu „propriu-zis un romancier", primează un determinism ţinând de temperament: „Înainte de a fi social, determinismul e psihologic" (*Panait Istrati*). Drumul lui **C.** spre construcţia monografică era netezit. Pledează în acest sens numeroasele referiri la Caragiale şi, în special, cele cincizeci de fragmente critice consacrate lui Eminescu, privind varii aspecte – *Mitul Luceafărului*, *Natura – valoare subiectivă*, *Romantismul lui Eminescu*, *Structura versului şi sugestia verbală*, *Tehnica simfonică a poemului*, *Problema variantelor*, *Proza poetică*, *Succesiunea lui Eminescu* ş.a. Se gândea la o „monografie introductivă" despre Lucian Blaga, nici aceasta realizată, din lipsă de timp, şi preconiza „o serie de monografii complete, de studii comparative", fără de care nu se putea trece la „sinteza unei istorii literare". Autor a numeroase cronici despre prozatorii contemporani, publicate în „Vremea" şi în „Revista Fundaţiilor Regale", criticul scrisese în 1928 *Consideraţii asupra romanului românesc*, pronunţându-se, asemenea lui E. Lovinescu, pentru romanul de analiză. În epocă E. Lovinescu remarca la **C.** „probitatea intelectuală, senzaţia irecuzabilă a unei conştiinţe literare inflexibile, punct iniţial al autorităţii critice". Lui Şerban Cioculescu îi vorbea portretistul, criticul de „certă filiaţie lovinesciană", întrunind „sagacitatea analitică cu năzuinţa spre sinteză"; dar lovinescianismul său nu excludea „familiarizarea cu spiritul thibaudetian". Sub aparenţe amabile, G. Călinescu era, în fond, reticent: „Un foarte bun cronicar, exponent al unei excelente generaţii de profesori fără preconcepte didactice, primitori în libertate ai formulelor celor mai

înaintate de artă". O caracterizare de largă audienţă se datorează lui Perpessicius, pentru care **C.** este „un Saint-Just al opiniei critice", oferind imaginea unui intransigent, ce „a ridicat foiletonul la rangul unui oficiu". Dacă nu ar fi dispărut atât de neaşteptat, la patruzeci şi cinci de ani, e de presupus că literatura română ar fi continuat să aibă în **C.** unul din exegeţii cei mai temeinici.

Ca să facă critică, Pompiliu Constantinescu n-a socotit cu cale să-şi formuleze vreun sistem, aşa cum (şi luăm analogia din admirabilul său studiu despre Creangă) autorul Amintirilor *a intuit viaţa ţăranului fără s-o pună în teorii. Există o predestinare în toate compartimentele literaturii, aşa cum există una şi în diferenţierile sociale. Şi Pompiliu Constantinescu a fost predestinat critic, ceea ce nu înseamnă că viitorul nu ni l-ar putea revela şi drept un creator de artă, dacă e să rezervăm criticului singurul titlu, acela de interpret.*

PERPESSICIUS

Admirabil diagnostician, Pompiliu Constantinescu ne-a dat cele mai juste comentarii tehnice în foiletoanele sale, care, dacă nu poartă un miez de intuiţii adânci, păstrate ca atare şi constituite ele însele într-un sistem închis şi indefinisabil, oferă cel puţin echivalentul în valută conceptuală cel mai fidel cu putinţă al acestora. E aceasta o varietate a criticii „de valoare", „axiologice", profesioniste în purul şi nobilul sens al cuvântului – „ştiinţă, conştiinţă şi talent", pentru a folosi o formulă a criticului – şi ea a făcut din Pompiliu Constantinescu un critic prin excelenţă aplicat operei, ghid deopotrivă al artistului, cât şi al cititorului. În grupul de critici români ai generaţiei sale, el a fost mai puţin criticul de drept *– posesorul unei vocaţii moştenite ca un privilegiu –, cât mai cu seamă reprezentantul, observatorul imparţial ales, împuternicit prin adeziunea cititorilor să-i lămurească obiectiv şi conştiincios asupra mersului literelor naţionale.*

CORNEL REGMAN

Pompiliu Constantinescu a fost în primul rând un cronicar literar, cel mai mare cronicar literar al nostru. Din postul său de pândă, în care a stat neclintit peste douăzeci de ani, îndurând cu eroism truda (şi uneori mizeria) unei munci umile de vameş al literaturii, el a cuprins cu ochii un vast teritoriu, înregistrând infiltraţia noilor valori printre atâtea cazuri de contrabandă. Cu o regularitate de metronom, criticul a semnalat neobosit nume, opere, generaţii, tendinţe, drastic şi pedepsitor uneori, entuziast şi încurajator alteori, întotdeauna însă de bună-credinţă, instalat în obiectivitate definitiv, irevocabil. Ce noroc pentru literatura noastră că, într-una din cele mai importante perioade ale ei, i-a fost dat să treacă prin faţa ochilor unui astfel de om.

VALERIU CRISTEA

SCRIERI: *Mişcarea literară*, Bucureşti, 1927; *Opere şi autori*, Bucureşti, 1928; *Critice*, Bucureşti, 1933; *Figuri literare*, Bucureşti 1938; *Tudor Arghezi*, Bucureşti, 1940; ed. îngr. Margareta Feraru, Bucureşti, 1994; *E. Lovinescu* (în colaborare cu Şerban Cioculescu, Perpessicius, Vladimir Streinu şi Tudor Vianu) cu o schiţă biobibliografică de Anonymus Notarius [E. Lovinescu], Bucureşti, 1942; *Eseuri critice*, Bucureşti, 1947; *Scrieri alese*, îngr. şi pref. L. Voita, Bucureşti, 1957; *Scrieri*, I–VI, îngr. Constanţa Constantinescu, pref. Victor Felea, Bucureşti, 1967–1972; *Caleidoscop*, îngr. Constanţa Constantinescu, Bucureşti, 1974; *Studii şi cronici literare*, îngr. şi pref. Cornel Regman, Bucureşti, 1981. **Traduceri:** Sainte-Beuve, *Pagini de critică*, Bucureşti, 1940, *Portrete literare*, introd. Savin Bratu, Bucureşti, 1967 (în colaborare cu Şerban Cioculescu).

Repere bibliografice: Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, II, *289–291*; Perpessicius, *Opere*, VIII, *107–115*, IX, *379–380*; Călinescu, *Opere*, I, *156, 432–433*, II, *107–111*, *133–134*, V, *889–892*; Sebastian, *Jurnal*, *422–424*; Şuluţiu, *Scriitori*, *354–358*; Streinu, *Pagini*, II, *297–310*, IV, *233–235*; Cioculescu, *Aspecte*, *615–618*, *718–720*, *730–732*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *829–830*, *Ist. lit.* (1982), *913–914*; Negoiţescu, *Scriitori*, *357–360*; Regman, *Confluenţe*, *288–300*; Regman, *Cărţi*, *312–331*; Piru, *Panorama*, *500–503*; Cristea, *Interpretări*, *233–235*; Vlad, *Convergenţe*, *114–122*; Bucur, *Istoriografia*, *515–519*; Crohmălniceanu, *Literatura*, III, *173–186*; Mihăilescu, *Conceptul*, I, *397–401*; Ornea, *Confluenţe*, *240–244*; George, *Sfârşitul*, II, *258–261*, III, *154–157*; Călinescu, *Perspective*, *226–231*; Paleologu, *Ipoteze*, *210–213*; Melania Livadă, *Pompiliu Constantinescu, un Saint-Just al opiniei critice*, Iaşi, 1981; Simuţ, *Diferenţa*, *57–61*; Grigurcu, *Între critici*, *67–71*; Dimisianu, *Repere*, *33–61*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *188–190*; Ierunca, *Semnul*, *110–115*; Simion, *Fragmente*, III, *96–104*; *Dicţ. esenţial*, *197–199*; Micu, *Ist. lit.*, *321–323*; Cioculescu, *Lecturi*, I, *140–145*; Grigurcu, *De la un critic*, *16–21*; Manolescu, *Istoria*, *807–809*; Al. Cistelecan, *Pompiliu Constantinescu sau Saint-Just al cronicii literare*, CLT, 2011, 5. ***C. C.***

CONSTANTINESCU, Titel (17.II.1927, Râmnicu Sărat – 13.V.1999, Bucureşti), prozator, poet. Este fiul Ioanei şi al lui Constantin Constantinescu, pictor de biserici. Absolvent al Facultăţii de Filologie din Bucureşti (1952) şi al Institutului de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale" (1968), a desfăşurat o lungă carieră de regizor la Radio Bucureşti, departamentul teatru radiofonic. Debutul din „Universul copiilor" (1942) prefigurează vocaţia de autor pentru copii, **C.** publicând de-a lungul anilor versuri şi povestiri în mai toate revistele de gen. A mai colaborat cu versuri şi proză scurtă la „Viaţa românească", „Gazeta literară", „Iaşul literar".

Cartea de debut a lui **C.**, *Poveşti* (1950), este urmată de alte numeroase cărţi destinate copiilor, între care şi romanele *Prietenii mei cei mici* (1958), *S-au întors graurii* (1960) şi *Abecedarul din iarbă* (1979). Povestirile sunt populate de personaje pline de candoare, cu o fantezie debordantă şi reacţii tipice vârstei. În afara acestui gen de literatură, a publicat două volume de poezie şi un roman. *Numărătoare* (1969) cuprinde versuri de dragoste care, în ciuda unor ritmuri sprinţare, încifrează în metafore şi sensuri mai adânci. În *La umbra cailor sălbatici* (1984) lirica de dragoste capătă accente reflexive, sentimentul este asumat cu luciditate, tristeţea şi melancolia rămânând stări pasagere ale unei afectivităţi echilibrate. *Ţara cailor*, *La umbra*, *Noaptea când caii* sunt câteva dintre poeziile ce „citează" titlul volumului, caii sălbatici reprezentând forţa primordială, nealterată de deformările socialului, puternică şi ocrotitoare. Romanul *Vacanţă cu lebădă* (1985) se reţine prin personajul central, o adolescentă. Sondarea sufletească bine nuanţată, alternarea faptelor narate şi a timpului povestirii cu plăsmuiri din imaginaţia fetei, plină de poveştile copilăriei, cât şi comentariile naratorului întreţesând textul narativ sunt interesante sub raportul tehnicii romaneşti. Acoperind intervalul 1978–1989, paginile de jurnal cuprinse în *Frica şi… alte spaime* (I, 1996) oferă un tablou al traiului de zi cu zi din perioada dură a dictaturii ceauşiste. **C.** încredinţează acestor pagini scrise pentru sertar gânduri de revoltă şi neputinţă disperată în faţa degradării continue a vieţii. Analist sever al propriei incapacităţi de a acţiona făţiş, semnatarul confesiunilor va fi intransigent şi cu atmosfera duplicitară a epocii. Tenta jurnalului este precumpănitor politică, surprinzând sentimentele generale de „veghe şi spaimă", de inerţie şi dezamăgire caracteristice perioadei, iar valoarea de cronică este sporită de însemnări referitoare la evenimente artistice, la atmosfera din Radiodifuziune, din teatre şi din redacţii. **C.** a scris, de asemenea, piese jucate la teatrele de păpuşi din întreaga ţară, numeroase scenarii radiofonice şi adaptări pentru teatru radiofonic după scriitori de seamă ai literaturii române şi universale, la cele mai multe semnând şi regia. *Câmp cu margarete* (2006), volum apărut postum, conține versuri datate 1960–1996, scrise în ritm și rimă, totuși puțin notabile, dincolo de sensibilitatea cunoscută a autorului. *Cartea cu madone* (2009), tot postumă, este formată din douăzeci și cinci de proze de mică întindere, cele mai multe scrise înainte de 1989. Povestirile conțin în titlu vocabula „madonă", selectarea în volum urmând, aproape ca într-un bolero, amplificarea sau diminuarea semnificațiilor. Autorul este un observator sagace al comportamentului protagonistelor-madone, cu o deschidere în evantai a sentimentelor, de la inocență și candoare până la lirism sau la prăbușirea dramatică în lumea umbrelor. Prozele aduc în prim-plan reprezentarea livrescă a ideii de feminitate, care însă prin repetiție constantă duce la manierism.

SCRIERI: *Poveşti*, Bucureşti, 1950; *Ne jucăm*, Bucureşti, 1951; *Ţapul, vulpea şi lupul* (în colaborare cu Al. Rupea), Bucureşti, 1955; *Prietenii mei cei mici*, Bucureşti, 1958; *Copii în august*, Bucureşti, 1959; *Greierul casei*, Bucureşti, 1960; *S-au întors graurii*, Bucureşti, 1960; *Trei căsuţe, trei drumuri*, Bucureşti, 1963; *Fetiţa, soarele şi cocostârcul*, Bucureşti, 1964; *Dacă deschid uşa*, Bucureşti, 1968; *Peştii în copaci*, Bucureşti, 1968; *Numărătoare*, Bucureşti, 1969; *Bătrâni la poartă*, Bucureşti, 1970; *Omul de zăpadă*, Bucureşti, 1971; *Peripeţiile lui Moty*, Bucureşti, 1973; *Ultimul om de zăpadă*, Bucureşti, 1975; *Abecedarul din iarbă*, Bucureşti, 1979; *La umbra cailor sălbatici*, Bucureşti, 1984; *Vacanţă cu lebădă*, Bucureşti, 1985; *La revedere, elefant*, Bucureşti, 1989; *Frica şi… alte spaime*, I, postfaţă Victor Frunză, Bucureşti, 1996; *Moda de toamnă*, pref. Al. Săndulescu, Râmnicu Sărat, 1999; *Câmp cu margarete*, îngr. Elena Constantinescu, Bucureşti, 2006; *Cartea cu madone*, pref. Traian Gh. Cristea, Râmnicu Sărat, 2009.

Repere bibliografice: Florin Manolescu, *„Numărătoare"*, RL, 1970, 13; Nicolae Bârna, *„Vacanţă cu lebădă"*, RL, 1985, 51; Liviu Grăsoiu, [*Titel Constantinescu*], LCF, 1996, 45, 2000, 2, 2002, 10; Carol Isac, *Un jurnal din anii fricii. Viaţa de zi cu zi în România ceauşistă*, „Orient Expres" (Tel Aviv), 1997, 106; Geo Vasile, *Artist vs. dictatură*, CNT, 2008, 12; *Ist. lit.*, I, *953*. ***Il.C.***

CONSTANTINESCU, Vasile (18.XII.1943, Mitoc, j. Botoşani – 20.X.2004, Iaşi), poet, prozator, eseist. Este fiul Anicăi şi al lui Dumitru Constantinescu. Urmează clasele primare în comuna natală (1949–1956), cursul liceal la „Mihai Viteazul" din Galaţi (1958–1960) şi la Şcoala Medie din Săveni (judeţul Botoşani) între 1960 şi 1962. Studiază apoi la Facultatea de Filosofie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi (1965–1970). După absolvire îşi începe îndelungata carieră publicistică: timp de trei decenii va fi redactor la revista „Cronica" din Iaşi, între 1990 şi 1995 fiind secretar general de redacţie al aceleiaşi reviste, de care este legat şi

prin debutul cu versuri (1967). Mai colaborează cu poezii, proză, recenzii, eseuri la „Convorbiri literare", „Amfiteatru", „Ateneu", „Tribuna", „Dacia literară" ş.a.

Prima carte a lui **C.**, *La ţărmul clipei* (1971), a fost întâmpinată cu destule rezerve, ceea ce explică intervalul destul de mare între aceasta şi următorul volum de versuri, *Am inventat o planetă* (1978), simţit ca adevăratul început, conturând o anume personalitate poetică şi un lirism propriu, uşor de recunoscut în tematica şi maniera următoarelor apariţii: *Spaţiul dintre cuvinte* (1981; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi), *Sfera cu raze inegale* (1985), *O lume de senzaţii* (1996). Poeziei ludice, voit antilirică, marcată de ironie şi cerebralitate, i se adaugă o dimensiune nouă prin cărţile de poezie pentru copii – *Când soseşte Moş Crăciun* (1994) şi *Cartea cu semne fermecate sau Drum imaginar prin abecedar* (1997). Această perioadă, a maturităţii poetice, aduce deschiderea către proză, cu o lume de la început deplin configurată, ca în povestirile din *Dincolo de geamanduri* (1990; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi) şi în romanul *A opta zi de la facerea lumii sau Fragment dintr-o piele de şarpe* (1997). Într-o continuitate cu problematica prozei se află eseurile din *Destinul spiritului şi secolul XXI* (1998) şi din volumul *Între Alfa şi Omega* (2003), unde sunt integrate, în mod paradoxal, mesajele cărţilor sacre şi semnele erei informatice, într-un „mesianism" al civilizaţiei postmoderne. Dacă *La ţărmul clipei* a părut criticii o carte „impersonală", tributară unor convenţii asociative, trebuie remarcat că în volumele ulterioare **C.** rămâne fidel dimensiunii ludice a poemului, pe fondul unei poeticităţi de tip reflexiv, înclinată către limbajul speculativ şi „spiritul geometric". Abundă termenii din geometrie, tehnică, cibernetică. Obsesia timpului străbate textele şi deschide terenul reveriei, proiecţiei fantastice, călătoriilor, clivajelor temporale. Amintind de pseudofabula *Cronicari* sau de *Fuchsiada* lui Urmuz, voitele inadecvări frizează nonsensul şi absurdul. Parafraza, sintagmele celebre modificate, reperele culturale invocate aluziv sau direct, toate imprimă un difuz aer parodic. Prospeţimea acestei poezii vine din amestecul dintre „realul cel mai palpabil cu imaginarul cel mai nesăbuit" (Val Condurache), cum ar fi în *Peisaj cu pasăre şi electroni* sau în acest vers suprarealist: „La început a căzut din cer o găină". Prozele din *Dincolo de geamanduri* pot să pară, aşa cum s-a remarcat, uşor de încadrat fie în fantastic, fie în SF. Un ceas „pleacă în timp", un personaj dispare dincolo de o banală dună de nisip, un altul îşi aminteşte propria moarte. Dar, în mod constant, naraţiunea se desfăşoară în cadrul cel mai realist, prozaic chiar, din perspectiva unor personaje-martor pentru care „deplasarea" în fantastic este de ordinul „ipoteticului". Adesea, personajul-martor încearcă investigaţii, interpretări, probe, proza luând aspectul *policier*-ului. Simptomatic, „explicaţiile" parcurg un cerc logic, în care impresia straniului se adânceşte. Alteori, breşa în realitate e doar bănuită: prietenul Naum se întoarce, după un experiment, uşor schimbat, iar naratorul are aproape certitudinea că are în faţă un Naum-maşină, care l-a ucis pe cel adevărat şi pe inventatorul său într-un accident suspect. Ca și în poezie, obsesia timpului structurează o parte din povestiri: timpul curge îndărăt sau este un „timp sferic", durata parcurge infinitul cercului, „infinit mort". Romanul parodic *A opta zi de la facerea lumii*..., definit de autor cu ironie „fantastic, poliţist, metafizic şi realist-socialist", este structurat ca dialog între texte aparţinând unor „autori distincţi" – Prometeu, Sisif, Don Quijote, Ilie Săbiuţă, Pandele Carabăţ.

SCRIERI: *La ţărmul clipei*, Iaşi, 1971; *Am inventat o planetă*, pref. Liviu Leonte, Iaşi, 1978; *Spaţiul dintre cuvinte*, Iaşi, 1981; *Sfera cu raze inegale*, Iaşi, 1985; *Dincolo de geamanduri*, Iaşi, 1990; *Când soseşte Moş Crăciun*, Botoşani, 1994; *O lume de senzaţii*, Timişoara, 1996; *Cartea cu semne fermecate sau Drum imaginar prin abecedar*, Iaşi, 1997; *A opta zi de la facerea lumii sau Fragment dintr-o piele de şarpe*, Iaşi, 1997; *Destinul spiritului şi secolul XXI*, Iaşi, 1998; *666. Misterul numărului apocaliptic*, Bucureşti, 2001; *Apocalipsa decodificată sau Schimbarea algoritmului*, Bucureşti, 2002; *Între Alfa şi Omega*, Bucureşti, 2003; *Repere printre izvoare inițiatice: dincolo de ocultism*, București, 2006.

Repere bibliografice: Constantin Ciopraga, *Vasile Constantinescu*, CRC, 1971, 19; Mihai Dinu Gheorghiu, *Fantezii reversibile*, CRC, 1978, 51; Mircea Scarlat, *„Am inventat o planetă"*, RL, 1979, 30; Taşcu, *Poezia, 248–253*; Al. Călinescu, *Un ironist dezabuzat*, CRC, 1986, 2; Val Condurache, *Poezia ca rană deschisă*, CL, 1986, 4; Ioan Holban, *„Hei, zeilor… Dacă existaţi, daţi-mi un semn"*, CRC, 1990, 35; Ulici, *Lit. rom.*, I, *255–257*; Codrin Liviu Cuțitaru, *Idei pentru o istorie critică a poeziei postbelice*, CL, 1996, 6; Constantin Dram, *Prețul metafizic al … textului*, CL, 1998, 5; Mănucă, *Perspective, 115–125*; Busuioc, *Scriitori ieşeni, 122–123*; Popa, *Ist. lit.*, II, *501*. ***S.D.***

CONSTANTINESCU, Viorica S. (27.V.1943, Bereşti–Bistriţa, j. Bacău), comparatistă, traducătoare. Este fiica Mariei (n. Ignat) şi a lui Neculai Sandu. A urmat Liceul „Roman Vodă" din Roman și Facultatea de Filologie din cadrul Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, absolvită în 1966. În 1978 ia doctoratul în filologie cu teza *Exotismul în literatura română din secolul al XIX-lea*. Parcurge treptele didactice până la gradul de profesor la Catedra de literatură comparată și estetică a Facultăţii de Litere din cadrul Universităţii ieşene. Între 1981 și 1984, apoi între 1990 și 1994 urmează stagii de specializare la Universitatea din Augsburg (Germania). A debutat la „Iaşul literar" în 1967. Mai colaborează la „Cronica", „Sinteze" (Bacău), „Convorbiri literare", „România literară", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» Iași" ş.a. Este directoare a Centrului de Cercetare Interdisciplinară – Literatură Comparată și Antropologie culturală. Conduce publicațiile „Acta Iassyensia Comparationis" și „Studii eminescologice". A semnat o serie de traduceri, între care poveştile Fraţilor Grimm, poezii de Teresa de Ávila și comedia *Amnezia* de Henning Krauss, ultima în colaborare cu soţul său, Ioan Constantinescu.

C. practică o comparatistică în stil clasic, interesată de genealogii și de raporturile dintre arte. *Arta grădinii* (1992) este o astfel de cercetare istorică pe tema grădinii ca „artă interpretativă", urmărind relația dintre estetică, arhitectură, pictură și literatură începând cu grădinile babiloniene până în secolul al XX-lea. *Evreul stereotip. Schiță de istorie culturală* (1996) oferă o sinteză mai mult fluentă decât originală care, pe de o parte, reconstituie rădăcinile istorice ale iudeofobiei, iar pe de alta cercetează ipostazele artistice ale antisemitismului. Volumul prezintă o serie de trasee genetice, de la „imaginea cuvântului în arta medievală" (cu analize asupra procedeelor de caricaturizare și hipercaracterizare din imaginile în care apare Iuda) până la literatura zvonurilor, a legendelor și falsurilor, cu investigații speciale asupra unor mituri precum evreul negustor, evreul rătăcitor, conspirațiile evreiești. Un capitol este dedicat limbajului iudeofob. Cercetări complementare, delimitând o arie de interes constant, sunt lucrările *Dicţionar de personaje biblice şi reprezentarea lor în arte* (2000, în colaborare cu Baruch Tercatin) și „schița tipologică" *Omul biblic* (2012, în colaborare), precum și antologiile *Povestiri biblice* (1990) și *Urmașii lui Adam: povestiri biblice* (2001). *Exotismul în literatura română din secolul al XIX-lea* (1998), lucrare derivată din teza de doctorat, întocmește o tipologie cu numeroase spații de intersectare, ce cuprinde exoticul realist (deschis de Nicolae Milescu și ilustrat în secolul al XIX-lea de Dimitrie Rallet, D. Bolintineanu și Vasile Alecsandri) și exoticul poetic, împărțit la rândul său în exoticul „fastuos feeric" (din *Florile Bosforului* de Bolintineanu sau din proza lui Eminescu), exoticul fantastic (*Avatarii faraonului Tlà*), exoticul filosofic (Anton Naum în poemul *Aegri somnia*), exoticul alegoric (Al. Macedonski). **C.** mai cercetează importarea descrierii din pictură în poezie sub influența exotismului (făcând observația că Alecsandri a renunțat la „priveliștile panoramice" din călătoriile lui orientale „în favoarea spațiilor mai limitate care «încap» într-un tablou", precum în pasteluri); anecdotica exotică – Orientul ca sursă de subiecte literare începând, în cultura română, cu cărțile populare, deși, „cu excepția lui Anton Pann și I.L. Caragiale, «modelele» scriitorilor noștri din secolul al XIX-lea în ce privește anecdoticul oriental nu sunt atât cărțile populare, cât literatura exotică europeană (mai ales cea franceză)"; lexicul pitoresc (turcisme, grecisme) descoperit de pașoptiști. Mai sunt urmărite fenomenele simetrice de exotizare a autohtonului (felul în care pentru Grigore Alexandrescu mănăstirea Tismana „Părea unul din acele ossianice palate/ Unde geniuri, fantome cu urgie se izbesc") și de autohtonizare a exoticului (atunci când Anton Pann românizează istorisirile cu Nastratin Hogea). Teza excursului ar fi că moda orientală, dincolo de precursoratul lui Milescu și Dimitrie Cantemir, a avut punctul de plecare în literatura romantică occidentală și că prin exotism literatura română se sincronizează timpuriu cu cea europeană, descoperindu-și un gen proxim. **C.** a mai semnat *Curs de teoria literaturii* (1991), cu destinație didactică, o lucrare lexicografică asupra universului enciclopedic al lui Eminescu – *Dicţionar de cultură poetică. Eminescu* (2010) ș.a.

SCRIERI: *Curs de teoria literaturii*, Iaşi, 1991; *Arta grădinii*, Bucureşti, 1992; *Evreul stereotip. Schiță de istorie culturală*, Bucureşti, 1996; *Exotismul în literatura română din secolul al XIX-lea*, Iaşi, 1998; *Cultura poetică*, Bucureşti, 1999; *Dicționar de personaje biblice şi reprezentarea lor în arte* (în colaborare cu Baruch Tercatin), Bucureşti, 2000; *Dicționar de curente literare moderniste* (în colaborare cu Alina Pistol, Maria Lungu-Clivinschi,

Oana-Simona Zaharia și Codrina Laura Ioniţă), Iaşi, 2008; *Dicţionar de cultură poetică. Eminescu*, pref. Codrin Liviu Cuţitaru, Iaşi, 2010; *Omul biblic. Schiţă tipologică* (în colaborare cu Mihai Capșa, Irina Hăilă și Livia Iacob), Iaşi, 2012. **Antologii:** *Povestiri biblice*, postfaţa ed., Iaşi, 1990; *Urmașii lui Adam: povestiri biblice*, Iași, 2001. **Traduceri:** Teresa de Ávila, *Poesias – Poezii*, ed. bilingvă, Iași, 1996; *Poveştile Fraţilor Grimm*, pref. trad., Iaşi, 1998; Henning Krauss, *Amnezia*, Iaşi, 1998 (în colaborare cu Ioan Constantinescu).

Repere bibliografice: Antoaneta Macovei, *„Povestiri biblice”*, CRC, 1991, 1–2; Amelia Pavel, *Plimbare prin grădinile lumii*, RL, 1993, 5; George Bădărău, *Stereotipii în gândire și artă*, CL, 1997, 3; George Bădărău, *„Exotismul în literatura română din secolul al XIX-lea”*, DL, 1998, 3; Dan Petruşcă, *„Dicţionar de cultură poetică. Eminescu”*, ATN, 2011, 7; Livia Iacob, *Despre cultura eminesciană astăzi*, „Studii eminescologice”, 2011, 13; Vasile Spiridon, *Autoritatea literei de dicţionar*, „Hyperion”, 2012, 1–2. ***M.I.***

CONSTANTINIDIS, Thea (10.VII.1897, Braşov – 28.III.1976, Bucureşti), traducătoare. Părinții se numeau Emilia și Noti Constantinidis. După absolvirea Şcolii Evanghelice de Fete din Bucureşti şi a unui seminar de învăţătoare din Droyssig-Zeitz (Germania), funcţionează ca profesoară mai întâi la Câmpina, apoi la Liceul German din Bucureşti (1922–1944). Frecventează cursuri de filosofie (1923–1924) şi de filologie germană (1932–1936) la Universitatea din Bucureşti, beneficiind în continuare de un an de studii la Berlin. Din 1952 până în 1954 lucrează în cadrul redacţiei „Neuer Weg”. Concomitent, dar mai ales în anii următori, desfăşoară o prodigioasă activitate de traducere din proza românească, mai ales în paginile revistei „Rumänische Rundschau” şi în volume apărute în edituri bucureştene şi berlineze. Eforturile depuse în vederea promovării beletristicii române i-au fost recunoscute de Uniunea Scriitorilor prin acordarea unui premiu pentru traduceri (1971).

Cunoscătoare a literaturii române în desfăşurarea ei istorică, **C.** a răspuns solicitărilor revistei „Rumänische Rundschau” când i s-a oferit prilejul propagării unor autori mai vechi, precum Antim Ivireanul; s-a dedicat totodată traducerii scrierilor unor prozatori din prima jumătate a secolului al XX-lea, ca Ionel Teodoreanu şi G. Călinescu, dar şi ale unor contemporani ca Petru Dumitriu, Al. Ivasiuc, Paul Goma ş.a. Volumele pregătite pentru tipar cuprind atât opere ale clasicilor, cât şi ale autorilor mai tineri. Familiarizată cu subtilităţile limbii române şi ale celei germane, cu resursele expresive ale celei din urmă, fără a fi influenţată de particularităţile regionale ale germanilor din Transilvania sau din Banat, **C.** tălmăceşte cu acurateţe pagini de proză de I.L. Caragiale, Ioan Slavici, Al. Vlahuţă şi Duiliu Zamfirescu. Din literatura interbelică se opreşte la *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale, la *Răscoala* de Liviu Rebreanu, la *Comoara regelui Dromichet* şi *Aurul negru* de Cezar Petrescu. Tălmăceşte romane contemporane (*Groapa* de Eugen Barbu, *Cuscrii* de Alecu Ivan Ghilia, *Anii tineri* de Nicolae Ţic), povestiri de Remus Luca şi Nicolae Velea, precum şi nuvele şi însemnări reportericeşti de Traian Coşovei. O adevărată pasiune vădeşte faţă de naraţiunile lui Mihail Sadoveanu, impresionând prin calitatea transpunerilor. Din suita textelor de inspiraţie istorică traduse nu lipsesc romanele *Neamul Şoimăreştilor*, *Zodia Cancerului*, *Fraţii Jderi*, la care se adaugă evocările *Nada florilor* şi *Dumbrava minunată*. „Versiunea germană a romanelor istorice ale lui Mihail Sadoveanu, datorată Theei Constantinidis, are, în ce priveşte evocarea culorii istorice şi locale inconfundabile, o valoare de exemplaritate. O performanţă asemănătoare i-a reuşit aceleiaşi traducătoare şi cu universul, radical altul, din romanul *Groapa* al lui Eugen Barbu”, apreciază Eva Behring.

Traduceri: Alexandru Vlahuţă, *Ausgewählte Schriften*, Bucureşti, 1960 (în colaborare cu Gerty Rath şi Max Richter), *Die Abrechnung*, Bucureşti, 1961; Mihail Sadoveanu, *Bojarensünde*, Bucureşti, 1961, *Das Wunderwäldchen*, Bucureşti, 1962, *Das Geschlecht der Şoimaru*, Bucureşti, 1963, *Durch die Wimpern*, Bucureşti, 1963, *Die Blumenbucht*, Bucureşti, 1968, *Im Zeichen des Krebses*, Berlin–Bucureşti, 1968, *Die Hochzeit der Prinzessin Ruxandra*, Berlin–Bucureşti, 1970, *Reiter in der Nacht*, Berlin–Bucureşti, 1971, *Der Waldspross*, Bucureşti, 1973, *Die Brüder Jderi*, I–III, Bucureşti–Berlin, 1975–1978; Ioan Slavici, *Novellen aus dem Volk*, pref. Silvian Iosifescu, Bucureşti, 1961 (în colaborare cu Mariana Şora); Liviu Rebreanu, *Der Aufstand*, Berlin, 1962; Nicolae Velea, *Das Tor und andere Erzählungen*, Bucureşti, 1963; Cezar Petrescu, *Der Onkel aus Amerika*, Bucureşti, 1964, *Fram der Eisbär*, Bucureşti, 1971, *Das schwarze Gold*, Bucureşti, 1971, *Der Schatz des Königs Dromichetes*, Bucureşti, 1971; Eugen Barbu, *Teufelsgrube*, Berlin, 1966; Duiliu Zamfirescu, *Das Leben auf dem Lande. Tănase Scatiu. Im Krieg*, Bucureşti, 1967; Mateiu I. Caragiale, *Remember. Die Vier vom Alten Hof*, Bucureşti, 1968; I.L. Caragiale, *Werke*, pref. Silvian Iosifescu, Bucureşti, 1962 (în colaborare cu Paul Manu şi Mariana Şora), *Querkopf Cănuţă*, Bucureşti, 1972.

Repere bibliografice: *Pädagogin und Übersetzerin. Zum Ableben von Thea Constantinidis*, NW, 1976, 3 aprilie; Eva Behring, *Probleme ale traducerilor germane din literatura română*, RITL, 1985, 1. ***J. W.***

CONSTANTINOVICI, Simona (27.I.1968, Ciacova, j. Timiș), poetă, prozatoare, stilisticiană. Este fiica Ștefaniei Constantinovici (n. Popoviciu), secretară, şi a lui Alexandru Constantinovici, tehnician zootehnist. Absolventă a unui liceu de matematică şi fizică (1986), urmează cursurile Facultăţii de Filologie, secţia română–franceză la Universitatea din Timișoara (1986–1990), unde a obţinut şi doctoratul în 1999 cu o teză intitulată *Lexicul arghezian. Perspective lingvistice şi stilistice*. După terminarea facultăţii devine cadru didactic la Universitatea de Vest din Timișoara, specializându-se în domeniile stilisticii și ale lexicologiei. Bursieră în Franţa (1990–1991), obţine diploma de studii aprofundate la Dijon. A debutat cu poezie în revista „Orizont" (1987) și editorial în 1996 cu volumul *Casa cu tăceri de toate mărimile*. Mai semnează articole, studii, versuri și proză în „Caietele Eminescu", „Forum studenţesc", „Gazeta de Vest", „Ariergarda", „Rostirea românească", „Paralela 45", „Reflex", „Orient latin", „Arca", „Transilvania" ş.a. Din 1998 este membră a Asociației Culturale Ariergarda, condusă de Viorel Marineasa și Daniel Vighi.

În ciuda comparațiilor cu Simona Popescu, a situării între nouăzeciști (Gheorghe Mocuța) și a anexării insistente la tradiția regională a literaturii timișorene, **C.** nu este propriu-zis o poetă de școală. Face parte, mai degrabă, din categoria scriitorilor a căror formulă se limpezește sub impresia evenimentelor existențiale, nu prin asimilarea programelor literare, iar ceea ce trebuie căutat, deopotrivă în lirica și în proza ei, e transcrierea afectivă a unei traume. Când experiența lipsește, **C.** nu produce decât „literatură". Astfel, volumul de debut *Casa cu tăceri de toate mărimile* pare încă lipsit de consistență, dovedind atașamentul – oarecum defazat – față de valorile unui modernism întârziat. Lirica e populată de o mitologie a scriiturii și numeroasele arte poetice abundă în referințe la modele franceze (Arthur Rimbaud, Charles Baudelaire, Paul Verlaine). Poeta are gustul cuvântului prețios și pasiunea căutărilor lexicale, fabricând versuri exorbitant, cu risipă de mijloace (invenții verbale, dislocări dificile, deformări calculate etc.). Expresia și tonalitatea se schimbă în placheta *47. Îngeri de catifea* (2008) datorită descoperirii unei resurse diferite. Aici evenimentul – o experiență a spitalului de canceroși – ia controlul dicției poetice, ștergând aproape semnele apartenenței la un limbaj liric: „în salonul 47 Dumnezeu/ tăia în fiecare dimineaţă/ câte-un măr ionatan/ în patru în opt în/ douăzeci şi patru/ lua o felie o ridica la cer/ era străvezie/ prin felia de măr/ Dumnezeu vedea chipul meu/ de copil/ încercănat luam şi eu/ o felie de măr o ţineam/ strâns până se făcea suc/ şi căldura ei mă/ năucea.// Andrei a mâncat o felie de măr fără să clipească/ Marc a mâncat o felie de măr fără să clipească/ Denisa a mâncat o felie de măr fără să clipească// Maria şi Estera au mâncat câte o felie de măr fără să clipească/ (din spirit de solidaritate)// salonul 47 s-a făcut măr/ în amurg". În prelungirea aceleiași inspirații biografice se situează și romanul *Nepoata lui Dali* (2009), alcătuit ca o colecție de observații clinice, scurte narațiuni ale unor cazuri individuale supuse unei patologii comune. În centrul romanului stă o lume pentru care boala devine definiția și cadrul de înființare ale unei noi realități: gesturile și atitudinile personajelor, firești în interior, absurde în afară, sunt forma unei acomodări la o anormalitate („Spitalul nostru nu era de nebuni, dar ne comportam asemenea lor"). De altfel, construirea unei suprarealități în jurul experienței clinice este și ceea ce justifică subtitlul romanului: „proză fantastică". **C.** e autoarea mai multor studii de stilistică aplicate virtualităților expresive ale limbii române, cu metoda și în spiritul cercetărilor interbelice (D. Caracostea, Tudor Vianu). O parte din eseuri sunt livrate ca auxiliare didactice. *Sertarele cu ficțiune. Manual de scriere creativă* (2008) conține o serie de comentarii ale poeziei dintre cele două războaie. Din teza de doctorat dedicată operei argheziene au rezultat un amplu studiu – *Palimpseste argheziene* (2005), subintitulat *Curs de lexicologie aplicată*, – și *Dicționar de termeni arghezieni* (I–II, 2004–2008). **C.** propune un „studiu lexicografic, de semnalare lingvistică", cu o metodă voit descriptivă, de acumulare a contextelor și a datelor brute referitoare la frecvența cuvintelor, reușind să livreze un tablou al „preferințelor" lexicale argheziene. Creația lui Arghezi e abordată dintr-o perspectivă modernistă, subliniindu-se pe de o parte efectul de deformare (sensuri deplasate prin figurare, invenții lexicale), de cealaltă parte efectul de ilustrare, prin bogăția și pluralitatea registrelor, a latențelor limbii

române. Interesantă e aici nu atât viziunea critică – tributară unei bibliografii din anii '70–'80 ai secolului trecut –, cât ordonarea poeticii argheziene în funcție de cicluri (*Creioane*, *Mărțișoare*, *Inscripții*, *Hore*), privite ca ecosisteme lingvistice capabile să încadreze și să determine caracterul deformărilor stilistice. Considerat printre „cele mai bune contribuții la bibliografia argheziană" (Andrei Terian), *Dicționarul*... oferă un inventar exhaustiv al vocabularului poetic arghezian.

SCRIERI: *Casa cu tăceri de toate mărimile*, Timișoara, 1996; *Exerciții de vocabular și stil*, Timișoara, 1998; *Dicționar de termeni arghezieni*, I–II, Timișoara, 2004–2008; *Colecția de fluturi*, pref. Lucian P. Petrescu, Timișoara, 2005; *Palimpseste argheziene. Curs de lexicologie aplicată*, Timişoara, 2005; *Spațiul dintre cuvinte. Polifonii stilistice*, Timișoara, 2006; *Sertarele cu ficțiune. Manual de scriere creativă*, Timișoara, 2008; *47. Îngeri de catifea*, Timișoara, 2008; *Nepoata lui Dali*, Timișoara, 2009; *L'Art du paradoxe dans l'œuvre de Paul Claudel. Une approche stylistique*, Saarbrücken, 2011.

Repere bibliografice: Ruja, *Parte*, II, *230–231*; Alex. Ștefănescu, *„Dicționar de termeni arghezieni"*, RL, 2004, 39; *Dicț. Banat*, *187–190*; Andrei Terian, *Lumea lui Arghezi*, „Ziarul de duminică", 2008, 47; Grațiela Benga, *Cu îngerii alături*, O, 2009, 3; Marius Chivu, *Catifea & ceară*, DM, 2009, 266; Gheorghe Mocuța, *Simona Constantinovici: cufundată în lectura propriei vieți*, „Arca", 2009, 7–9; Gabriel Coşoveanu, *„Nepoata lui Dali"*, RL, 2010, 28. ***A.Td.***

CONSTANTIN-STELIAN, Stelian (3.I.1904, Câmpina – 18.XII.1946, Bucureşti), poet, eseist, traducător. Este fiul Elenei (n. Mihailescu), menajeră, şi al lui Dumitru Maria Constantin, ceasornicar, cei doi divorţând curând după naşterea copilului. Începe să înveţe la Câmpina, însă o parte a cursurilor secundare o urmează, cu întreruperi, în refugiu la Vaslui, apoi, după o problemă de sănătate, la Dumbrăveni (din 1921, fiind coleg de clasă din 1923 cu viitorul poet George Boldea). După bacalaureat (Sibiu, 1924), se înscrie la Universitatea din Bucureşti, la Litere şi Filosofie, dar şi la Drept (destul de repede abandonat). Doctor în litere, funcţionează ca profesor şi inspector şcolar la Câmpina şi la Bucureşti. A redactat manuale şcolare de limba şi literatura română sau de educaţie morală şi a alcătuit antologii de „lecturi morale". Debutează cu versuri în „Foaia tinerimii" (1921), iar editorial cu volumul de versuri *Tainele lui Moş Crăciun* (1926). Mai colaborează cu poezii, traduceri (mai ales din Charles Baudelaire), note şi eseuri critice, cronici literare şi amintiri la „Universul literar", „Convorbiri literare", „Adevărul literar şi artistic", „Secolul", „Cuvântul", „Gândirea", „Revista Fundaţiilor Regale", „Decembrie", „Câmpina", „Strada", „Lanuri", „Familia", „Gând românesc", „Străbunii", „Bilete de papagal", „Epoca", „Răsăritul", „Atheneum" ş.a., folosind şi pseudonimele St. Delacâmpina, S.C., S.T., St. Lian, St. Cotruţ, Stedecomy, Dionisie Petrovan, Ion Bartolomeu. Conferenţiar în cadrul Universităţii Populare a Societăţii Române de Radiodifuziune, a fost membru al Societăţii Scriitorilor Români şi membru, alături de Perpessicius, Vladimir Streinu şi Pompiliu Constantinescu, în juriul Premiului „Baudelaire", pentru traduceri, instituit de Ion Pillat. **C.-S.** se număra, de altfel, printre prietenii fideli ai lui Ion Pillat.

Ca poet, **C.-S.** nu a arătat virtuţi deosebite în *Tainele lui Moş Crăciun*; inabilităţile, uneori flagrante, ale versificaţiei intensifică impresia de sărăcie a inspiraţiei. Doar câteva fabule (unele fiind prelucrări) mai pot stârni interesul cititorului. Volumul a rămas fără ecou critic, chiar şi după reluarea „revăzută şi adăugită" din 1933, cu ilustraţii semnate de Elena Aldea-Sabo, Octav Angheluţă şi T. Gh. Tudor. A doua culegere, *Pasteluri petrolifere* (1929), atrage atenţia asupra poetului mai ales prin noutatea tematică. Ciclul titular fixează descriptiv imagini-peisaje din spaţiul exploatărilor petrolifere. Experimentul va fi amplificat în *Aur de întuneric* (1942; Premiul „Regele Mihai I" al Societăţii Scriitorilor Români), în care poeme ca *Rezervoare*, *Bataluri*, *Erupţie incendiară*, *Simfonie neagră* configurează un infern modern, al aparaturii monstruoase şi al miasmelor. Poetul apelează la limbajul tehnic şi încearcă să proiecteze realul în mitologie. Al doilea ciclu din *Pasteluri*..., *Automnale*, reluat în *Mireasa lumii* (1941), îl aşază pe **C.-S.** în descendenţă bacoviană. Există şi ecouri barbiene, ca şi reflexe ale experienţei de tălmăcitor al poeziei lui Baudelaire, inaugurată prin trei poeme (*Strigoiul*, *Spleen* şi *Vinul asasinului*) cuprinse în modestul volum editat la Câmpina în 1929. Poetul intenţiona să dea, în versiune românească, „prezentarea antologică a volumului complet" *Florile răului*. Valoarea tălmăcitorului de poezie va fi confirmată de Geo Dumitrescu în ediţia bilingvă *Les Fleurs du mal – Florile răului* (1967), în care reia zece poeme transpuse de **C.-S.** Eseurile şi comentariile lui critice (cronici, portrete, studii de istorie literară), adunate, selectiv, în volumul *Aspecte şi convingeri critice* (1945), abordează mai ales sfera poeziei, fără să ignore proza sau critica literară.

SCRIERI: *Tainele lui Moş Crăciun*, Bucureşti, 1926; ed. cu ilustrații de Elena Aldea-Sabo, Octav Angheluță și T. Gh. Tudor, București, 1933; *Pasteluri petrolifere*, Câmpina, 1929; *Mireasa lumii*, Bucureşti, 1941; *Aur de întuneric*, Bucureşti, 1942; *Aspecte şi convingeri critice*, Bucureşti, 1945. **Traduceri:** Charles Baudelaire, [*Poeme*], în *Pasteluri petrolifere*, Câmpina, 1929, în Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal – Florile răului*, ed. bilingvă, îngr. Geo Dumitrescu, Bucureşti, 1967.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IV, *93–94*, IX, *361–363*, X, *155–158*; Călinescu, *Opere*, I, *492–493*; Dinu Pillat, *„Mireasa lumii"* „Albatros", 1941, 7; Constantin Fântâneru, *„Mireasa lumii"*, UVR, 1941, 32; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *852*, *Ist. lit.* (1982), *937*; Nicolae Roşu, *„Mireasa lumii"*, G, 1942, 3; Traian Chelariu, *„Aur de întuneric"*, UVR, 1943, 8; Nicolae Roşu, *„Aur de întuneric"*, G, 1943, 8; Ion Şiugariu, *„Aur de întuneric"*, RFR, 1943, 11; Geo Bogza, *Firi şi destine*, RL, 1983, 8; Petre Traian [Ion T. Şovăială], *Constantin-Stelian. Fişe biobibliografice*, „Câmpina literar-artistică şi istorică", 2007, 16, 2008, 17. ***C.H.***

CONSTITUŢIONALUL, cotidian politic şi literar apărut la Bucureşti, de la 15 iunie 1889 până la 14 decembrie 1900. Editat în urma unei reorganizări interne a grupării politice junimiste, jurnalul înlocuia alte două cunoscute organe politice conservatoare: „Epoca" (seria întâia: 1885–1889) şi „România liberă" (1877–1889). Director: D. Aug. Laurian. Noul ziar avea un mare aparat redacţional şi redactori calificaţi, unul dintre ei fiind I.L. Caragiale, care tocmai demisionase de la direcţia Teatrului Naţional. **C.**, victimă a unei noi restructurări a organizaţiei din Bucureşti a Partidului Conservator, va fuziona cu „Timpul" (1876–1900), în locul lor ieşind „Conservatorul" (1900–1914). Din 1891 s-a interzis difuzarea gazetei în Transilvania, iar subterfugiul de a continua expedierea sub o denumire de circumstanţă, „Gazeta nouă", nu a reuşit. Linia politică va fi cea junimistă, cu nuanţele impuse de conjuncturile politice şi sociale. Dar **C.** avea şi un program literar, într-un moment când „Convorbirile literare" îşi pierduseră din însemnătate şi influenţă. Neformulat clar de la primele numere, acest program s-a cristalizat cu timpul. Spre deosebire de revista şi cenaclul maiorescian, aici se urmăreau alte ţeluri, imediate şi propagandistice. Punctul de plecare era ideea că literatura şi cultura română sunt ameninţate de o „deznaţionalizare", consecinţă a importului de literatură străină, dar şi a indiferenţei protipendadei. În aceste condiţii, **C.** susţine cu argumente mai mult politice şi destul de vagi necesitatea de a se iniţia „clădirea" unei literaturi „naţionale si româneşti". Cu vremea, ambiţiile reformatoare sunt abandonate, locul literaturii fiind luat de reportajele judiciare sau de cronicile teatrale şi muzicale. Este adevărat că şi redactorii literari de valoare părăsiseră ziarul. Primul dintre ei fusese I.L. Caragiale, care pleca după o activitate de câteva luni, răstimp în care tipărise aici editoriale politice semnate cu iniţiala C. sau cu pseudonimul Falstaff, articolul *În Nirvana*, scris la moartea lui Eminescu, cronici dedicate evenimentelor politice ale zilei şi cronici fanteziste iscălite când Hans, când Nastratin ori Zoil. Cu acest ultim pseudonim erau semnate şi cronicile teatrale ale fostului director de teatru, păstrând încă în suflet urmele dezamăgirilor şi ale necazurilor, dar scriind totuşi cu obiectivitate. Îngăduitor cu „producţiile Teatrului Naţional", el combătea meschinăria cronicarilor dramatici coalizaţi în susţinerea micilor interese particulare şi indiferenţi faţă de soarta teatrului. Interesul pentru scenă s-a păstrat şi după retragerea lui Caragiale din redacţie, noul cronicar dramatic, Scarlat Cocorăscu, dovedindu-se un avizat cunoscător al vieţii teatrale autohtone. La **C.** au mai colaborat cu articole politice Nicolae Volenti, M.E. Papamihailopol şi D. Teleor. Versuri dădeau Scarlat Orăscu, D. Teleor, Mihai Gregoriady de Bonacchi, foarte adesea G. Coşbuc şi, la începutul carierei literare, viitorul nuvelist I. Al. Brătescu-Voineşti, pe când D. Teleor şi D.R. Rosetti-Max erau prezenţi cu schiţe şi nuvele umoristice, iar G.I. Pitiş cu material folcloric. Se reproduc şi basmele populare ale lui Petre Ispirescu. Din 1892 Nicolae Petraşcu a redactat o cronică literară, accidental intră în sumar şi N. Iorga, cu o recenzie despre Al. Vlahuţă, şi deseori, spre sfârşitul secolului, se manifestă cu o seamă de cronici şi recenzii A. Alexandrescu-Dorna. Personalităţii lui Eminescu i se rezervă un spaţiu deosebit, începând cu numărul 3 din primul an, când se tipărea articolul *Poetul Eminescu s-a stins*. Au urmat *În Nirvana*, al lui Caragiale, apoi discursurile funebre rostite de D. Aug. Laurian, directorul gazetei, şi Gr. Ventura, prefaţa lui Titu Maiorescu la a patra ediţie a poeziilor eminesciene, amintirile lui D.Teleor şi C. Bărcănescu. Moartea lui V. Alecsandri e consemnată într-un editorial, în numerele următoare fiind reproduse câteva dintre poeziile sale reprezentative. După ce în 1889 Caragiale tălmăcise din Mark Twain, în anii următori se traduce din N.V. Gogol (*Taras Bulba*, 1892), L.N. Tolstoi, Ernest Renan, Remy de Gourmont, François Coppée, Georges Courteline şi Ed. Delannoy. Coşbuc transpune din versurile

scriitoarei germane Maria Eckstein. Totodată se face loc unor articole documentate despre Emile Zola şi, sub titlul *Literatura franceză modernă*, unor cronici dedicate lui Paul Bourget, Paul Margueritte, Hector Malot ş.a. Cu timpul, mai ales după 1895, preocupările literare sunt abandonate şi **C.** devine un cotidian politic obişnuit, care recurge din când în când la traduceri, mai ales din scriitorii francezi la modă, şi la informaţii întâmplătoare referitoare la viaţa literară autohtonă sau din Apus. ***R.Z.***

CONSTITUŢIUNEA, jurnal „politic, literar şi comercial" apărut la Iaşi, bisăptămânal, între 24 septembrie şi 14 decembrie 1866. Comitetul de redacţie era compus din Constache Negruzzi, Vasile Pogor, Iordache Beldiman, Constantin N. Suţu şi G. Mârzescu, dar unul dintre redactori, dacă nu unicul, trebuie să fi fost Iacob Negruzzi. Cu un aspect modern în comparaţie cu celelalte periodice locale, **C.** nutrea ambiţia de a se adresa întregii ţări în numele facţiunilor ieşene ale Partidului Conservator. Gazeta devine ea însăşi un teren de luptă politică între gruparea conservatorilor „vechi", condusă de G. Mârzescu, şi grupul tinerilor, având în frunte pe Vasile Pogor, Titu Maiorescu şi Iacob Negruzzi. Spaţiul cel mai întins este ocupat în **C.** de rezumatul discuţiilor contradictorii dintre „vechi" şi „noi", aduse în jurul tipului ideal de deputat, purtătorii de cuvânt ai tinerilor fiind Titu Maiorescu şi Iacob Negruzzi. Acesta din urmă redacta şi un spiritual foileton intitulat uneori *Observaţii de pe Bahlui*, semnat Bahluiceanu. Printre cei înregistraţi ca oratori în această aprigă dispută electorală apare deseori şi diaconul Ion Creangă, care lua cuvântul mai ales în chestiunea învăţământului elementar. El vorbea însă nu numai în casa Balş, fieful conservator, ci şi în sala primăriei, sediul adversarilor liberali, iar această bivalenţă politică îl face ţinta ironiilor foiletonistului de la **C.** Câteva articole sunt dedicate teatrului, plecându-se de la situaţia celui din Iaşi, caracterizată în ansamblul ei ca nesatisfăcătoare. În loc să contribuie la moralizarea societăţii şi la dezvoltarea gustului, scena ieşeană ar falsifica „simţul literar" al spectacolului prin „drame fioroase", prin traduceri necorespunzătoare. Altă dată, scrierile lui D. Bolintineanu, mai precis „Eumenidele", sunt criticate pentru lipsa lor de detaşare în raport cu momentul politic. Sfera acestor însemnări cuprinde apoi întreaga literatură a anilor 1865–1866, raportată la aceea a deceniului 1840–1850. Asprimea cu care sunt comentaţi D. Bolintineanu şi B.P. Hasdeu depăşeşte domeniul strict literar, trecând pe tărâmul polemicii politice. Concluziile îmbrăţişează şi întreaga viaţă culturală ieşeană, fiind de un negativism al cărui ton este specific junimist. ***R.Z.***

CONŞTIINŢA NAŢIONALĂ, cotidian politic apărut la Bucureşti între 25 martie şi 25 aprilie 1865. Ziarul continuă numerotarea „Românului" suspendat în 1864, pe care îl înlocuieşte, urmând altei gazete, „Libertatea", dispărută şi aceasta în iulie 1864. Ca administrator al noului ziar figura Grigore Serrurie, dar redacţia era asigurată de C.A. Rosetti, care reia aici *Profesiune de credinţă* publicată întâia oară în „Românul" din 1857. Tot el asigură bună parte din articolele politice date la tipar pentru fiecare număr. Mai colaborau Eugeniu Carada, greu de distins ca stil de mentorul său politic, şi Radu Ionescu. Un foileton după gustul epocii, *Amăgirile inimii*, tradus din limba franceză, însenina oarecum atmosfera agitată de ieşirile polemice violente şi pătimaşe ale celor trei tribuni. **C.n.** este suspendat, iar C.A. Rosetti nu va mai scoate altă gazetă până după evenimentele de la 11 februarie 1866. ***R.Z.***

CONŞTIINŢA NAŢIONALĂ, publicaţie apărută la Bucureşti, lunar, din aprilie 1925 până în decembrie 1926, „sub conducerea unui comitet de studenţi". Girant responsabil: Ştefan Anastasescu. Programul constă în trei „principii de conduită" şi de propagandă: „naţionalism integral", „promovarea intereselor neamului românesc" şi „progresul culturii naţionale", termeni prin care Nicolae Roşu încearcă să definească „ideologia generaţiei noi". O generaţie căreia îi aparţine majoritatea comentatorilor prezenţi în paginile revistei: Ion Biberi (*Naţionalismul şi arta*, *Naţionalismul*, *Antisemitismul*), Al. Dima (*Parlamentul literar*), Cristian Iorgulescu (*Gânduri despre viitorul culturii româneşti*), Teodor A. Naum (*Antisemitismul lui Eminescu*), I. Istrate (*Ştefan cel Mare, Eminescu şi Mihai Viteazul*), Nicolae Roşu (*Patrie, naţiune şi conştiinţă naţională*). În numărul 2/1925 se publică *Întrevedere cu d-l D. Caracostea*, semnată G.I. Cronici literare, note şi recenzii se referă la volume de Lucian Blaga (*Poemele luminii*), Liviu Rebreanu (*Adam şi Eva*), Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Jean Bart, I.Al. Brătescu-Voineşti. Un articol, *Cu privire la personalitatea lui Eminescu*, semnează Ion Pană, iar altul, extrem de polemic, la adresa lui Victor Eftimiu, i se datorează

lui D. Mustachide: *Jalnica tragedie a unui tragedian*. Dintre rubrici se mai reţin „Cronica didactică", „Viaţa muzicală", „Cronica artelor plastice", „Cronica religioasă", „Revista revistelor". ***A.S.***

CONŞTIINŢA ROMÂNEASCĂ, publicaţie apărută la Cluj, săptămânal, de la 28 ianuarie până la 18 noiembrie 1923, cu subtitlul „Organul Asociaţiei de Propagandă pentru Solidaritatea Naţională şi Socială a Românilor", sub conducerea unui comitet. Articolul-program *Un cuvânt de lămurire* îi aparţine lui Vasile Bogrea, care indică revista ca „organ de înregistrare şi informaţie", având rubrici privitoare, între altele, la cronica politică, „cronica internă", „cronica externă", „informaţiuni". Colaborează Sextil Puşcariu (cronică la Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeş*), N. Drăganu (*Limba noastră*), N. Georgescu-Tistu (*O carte care e şi o binefacere*), C. Sudeţeanu (*Cultura şi politica*), Th. Capidan (*Starea românilor din Peninsula Balcanică*), Dan Rădulescu (*Garanţia legalităţii*), Virgil I. Bărbat (*Bagatelizarea Universităţii*), Florin Ştefănescu-Goangă (*O faptă şi un exemplu de imitat*, *O primejdie naţională*). Bune traduceri din literatura engleză realizează Petre Grimm (A. Tennyson, *Vârsta de aur*). Alți colaboratori: N. Iorga, M.A. Botez, I. Const. (Constantinescu-) Delabaia, I.P. Voiteşti, Ion Luca Ciomac, Cassiu Maniu. ***M.Pp.***

CONTA, revistă de „literatură & artă & atitudini" care apare la Piatra Neamţ, trimestrial, din ianuarie 2010, sub egida Uniunii Scriitorilor din România și a Consiliului Judeţean Neamţ în colaborare cu Asociaţia Culturală „Conta". Director: Adrian Alui Gheorghe; redactor-şef: Emil Nicolae; redactori: Vasile Baghiu, Adrian G. Romila, Nicolae Sava, Vasile Spiridon, Raluca Șerban-Naclad; după primele numere V. Baghiu și Raluca Șerban-Naclad dispar din caseta redacțională. În editorialul *Cine mai are nevoie de cultură?,* care deschide primul număr, Adrian Alui Gheorghe plasează revista „la început de drum" în alternativa „corabia cu pânze care ajunge să cucerească un continent nou" sau „un supertehnologizat Titanic care se sparge de primul aisberg", concluzionând că succesul „depinde de chibzuința celor care o fac, de solicitudinea celor care o primesc, de mulţimea aisbergurilor de care se pot sparge intenţiile bune". O primă anchetă propune tema *Literatura română: provincie şi provincialism*; răspund Sorin Antohi, Attila Balazs, Dumitru Chioaru, Nicolae Dabija, Adrian Popescu, Ioan Es. Pop, Liviu Ioan Stoiciu, Lucian Vasiliu ș.a. Alte anchete: *Istoriile literare, Bancul și literatura* (Horia Bădescu, Leo Butnaru, Dumitru Augustin Doman, Gellu Dorian, Remus Valeriu Giorgioni, Ioan Groşan, Christian W. Schenk ș.a.), *Generaţia 80 faţă în faţă cu „propria oglindire". Generaţiile (mai) noi despre optzecişti şi optzecism* (Radu Pavel Gheo, Horia Gârbea, Nicolae Strâmbeanu, Robert Şerban ș.a.). Cu un format de tip caiet numărând aproximativ 300 de pagini, **C.** publică literatură originală în cantități mari, aplicând un filtru de natură valorică (apar o seamă de poeți și prozatori importanți), dar mai ales ținând de geografia locală – de aici și prezența a numeroși veleitari din zonă. Rezultatul este un compromis tipic provincial, materiale interesante fiind dublate de texte tipărite din complezență. De cronica literară se ocupă Vasile Spiridon, Gheorghe Mocuţa, Adrian G. Romila, Ioan Groșan ș.a. Apar interviuri cu Gheorghe Grigurcu, Gabriel Chifu, Ioan Moldovan, Matei Vișniec, Nicolae Coande, Christian W. Schenk, Nicolae Breban. Cel mai bine reprezentați sunt optzeciștii, dar apar și douămiiști, de pildă Rita Chirian (intervievată de Daniel D. Marin și antologată cu câteva poezii). Mai colaborează Luca Pițu (*Terorismul moale al înfrişcatorilor occidentali*), Magda Ursache (*Barbarii din noi*), Mircea A. Diaconu (*I.L. Caragiale. Materie şi sens*). Nicolae Scurtu semnalează varii documente de istorie literară (de pildă, o scrisoare necunoscută a lui Vintilă Horia). ***M.I.***

CONTA, Vasile (15.XI.1845, Ghindăoani, j. Neamţ – 21.IV.1882, Bucureşti), estetician.

Fiu al preotului Grigore Conta şi descendent al unei familii cu o lungă tradiţie clericală, **C.** a urmat şcoala primară la Târgu Neamţ, apoi Gimnaziul Central din Iaşi. În 1862 îşi întrerupe studiile şi, însoţind o trupă de actori, colindă o bună parte din Moldova. În această perioadă ar fi scris şi o piesă cu subiect anticlerical, nepăstrată, care s-a jucat la Botoşani. O continuare a acestor preocupări se întrevede şi în 1875, când traduce piesa *Miss Multon* de Adolphe Belot (de

asemenea, **C.** a tradus, în proză, poezia *Profetul* de A.S. Puşkin). În anul 1864 îşi reia cursurile liceale, pe care le termină patru ani mai târziu. Îndată după absolvire este angajat suplinitor la Catedra de filosofie a şcolii al cărei elev abia fusese. În octombrie 1869 este trimis pentru studii comerciale la Anvers, în Belgia. Obţine diploma în 1871, urmează concomitent şi dreptul la Bruxelles, dobândind în 1872 titlul de doctor în drept. Întors în ţară, ocupă în 1873 Catedra de drept civil a Universităţii din Iaşi. Fără a neglija preocupările universitare, **C.** se dedică adevăratei sale pasiuni – filosofia. Din 1873 frecventează societatea Junimea şi publică în „Convorbiri literare" cele mai importante dintre scrierile sale în domeniu: *Teoria fatalismului, Teoria ondulaţiunii universale, Originea speciilor, Încercări de metafizică*. Alte două lucrări (*Bazele metafizicii* şi *Întâiele principii care alcătuiesc lumea*) au apărut postum. În 1879 **C.** este ales deputat, cu un program violent antisemit, iar în 1880 devine ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice, în cabinetul liberal al lui Ion C. Brătianu, dar demisionează în anul următor. Este numit apoi membru al Curţii de Casaţie. Se stinge curând de ftizie şi va fi înmormântat la Iaşi.

C. a scris numeroase poezii, trimiţând câteva la „Convorbiri literare", unde nu i-a apărut decât una, în 1868, intitulată *Viaţa* (semnată B.C.). Versurile aparţin liricii meditative, simbolul fiind elementul lor convenabil. Dar **C.** s-a impus drept cel dintâi gânditor român care încearcă să construiască un sistem filosofic propriu. Influenţat de empirismul englez, pozitivismul francez şi de materialismul german, el atacă chestiunile fundamentale ale epistemologiei, punând la baza cunoaşterii experienţa. În concepţia sa, materia se metamorfozează neîncetat, luând forme niciodată identice unele cu altele. Întreaga existenţă se supune „mişcării ondulatorii", care apare astfel ca o lege „fatală", adică necesară, a universului. În scrierile sale **C.** s-a referit de multe ori la problemele esteticii. Pentru el, estetica nu constituie un domeniu ştiinţific, deoarece nu are în vedere un tot coordonat de legi naturale, iar obiectul ei este frumosul, care nu poate fi perceput decât instinctiv. Conştiinţa frumosului e mai limpede decât aceea a adevărului şi aceea a binelui. **C.** stabileşte o legătură strânsă între sentimentul frumosului şi activitatea intelectuală, care este stimulată de autenticitatea frumosului; violenţa şocului intelectual ar fi astfel un criteriu valoric fundamental. Pe de altă parte, sentimentul frumosului este provocat, în mod hotărâtor, numai de iluzia apropierii dintre artă şi realitate. Abordând estetica din punct de vedere social, **C.** află o bază comună, oferită de societate, pentru crearea şi receptarea frumosului. Ea îi permite să afirme că unele personalităţi creează în propria lor epocă o „impresionabilitate comună", superioară celei a contemporanilor şi prevestind epoca următoare. Astfel, opera lor anticipează gustul, după cum geniul ştiinţific anticipează adevărul. Dar gustul nu este absolut, ci relativ, deoarece derivă din instinctul de conservare. Pozitivismul şi materialismul din sistemul filosofic al lui **C.** îşi spun cuvântul, atribuind gustul unei sensibilităţi nervoase influenţate de mediu şi de ereditate şi controlată de acestea. Adevărul artistic este şi el relativ, dar pe câtă vreme în opera de artă frumosul trebuie să predomine, adevărul nu trebuie dezvăluit niciodată în întregime, deoarece coeficientul de necunoscut stârneşte curiozitate şi, implicit, sporeşte activitatea intelectuală. Aspecte ale civilizaţiei umane, arta şi ştiinţa se află în strânsă legătură: adevărul ştiinţific stă la temelia investigaţiilor artei. Moment important în estetica românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, mai ales după publicarea postumă a notelor sale în „Contemporanul" din 1885, opiniile despre artă ale lui **C.** au contribuit la fundamentarea, la noi, a unei teorii a realismului.

SCRIERI: *Opere complete*, îngr. Octav Minar, Bucureşti, 1914; *Opere filosofice*, îngr. şi introd. Nicolae Gogoneaţă, Bucureşti, 1967; *Scrieri filosofice alese*, îngr. şi pref. Nicolae Gogoneaţă, Bucureşti, 1975.

Repere bibliografice: Iacob Negruzzi, *Vasile Conta*, CL, 1982, 2; V. G. Morţun, *Vasile Conta*, „Contemporanul", 1885, 10–12; Ana Conta-Kernbach, *Biografia lui Vasile Conta*, Iaşi, 1916; Dan Badareu, *Un Système matérialiste métaphysique au XIXe siècle. La Philosophie de Basile Conta*, Paris, 1924; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *384*, *Ist. lit.* (1982), *442*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *214–215*; Nicolae Gogoneaţă, *Filosofia lui V. Conta*, Bucureşti, 1962; *Ist. lit.*, III, *71–73*; *Dicţ. lit. 1900*, *207–208*; *Vasile Conta. Scrisori şi documente*, îngr. şi pref. Florin Cântec, Iaşi, 2003; Florin Cântec, *Vasile Conta*, Iaşi, 2005. ***D.M.***

CONTEMPORANUL, revistă apărută la Iaşi de la 1 iulie 1881 până în 1891, iniţial bilunar, apoi lunar din iunie 1886. Prefigurată de câteva periodice efemere, **C.** este cea dintâi publicaţie legată de ideologia socialistă din România cu o apariţie mai îndelungată şi cu ecou în epocă. Importanţa ei a fost supradimensionată după 1950. Ioan Nădejde, Sofia Nădejde, Gheorghe Nădejde, Theodor D. Speranţia, C. Mille, redactori ai **C.**, erau fruntaşi ai cercului socialist din Iaşi, în jurul acestuia fiind întreţinută o „atmosferă intelectuală şi sentimentală" specială, de care nu numai G. Ibrăileanu îşi va aminti. Revista, ce nu s-a declarat iniţial un organ socialist, cu profil politic şi intenţii agitatorice, formula ca prim scop informarea de tip enciclopedic în pas cu timpul, prezentarea unor teorii noi, a unor descoperiri şi, complementar, lupta „în contra producţiunilor ştiinţifice greşite". Campaniile revistei, susţinute energic, cu agresivitate, chiar cu intemperanţă, au influenţat într-o măsură o parte a spiritului public. Prin cicluri de articole, îndeobşte prelucrări, cu adaosuri şi exemplificări la îndemâna cititorului român, prin rubrici speciale, sunt aduse în pagină, într-un stil accesibil, varii cunoştinţe. Se vorbeşte mai cu seamă despre darwinism, materialism, ateism. Derivată din aceste opţiuni, neocolite de eclectism şi empirism, orientarea spre chestiunile sociale este marcată de vehemenţă critică şi zel doctrinar. Atacul împotriva sistemului oficial de instrucţie şi educaţie, împotriva instituţiilor „burgheze" (şcoala, armata, familia ş.a.), pledoaria pentru drepturi democratice (articolele Sofiei Nădejde despre emanciparea femeii stârnesc reacţii puternice, contradictorii) şi pentru un învăţământ integral laic sunt chestiuni tratate în mod obişnuit, atitudinea fiind, de regulă, exprimată brutal, intolerant. Mai eficientă s-a dovedit campania împotriva „monstruozităţilor", împotriva plagiatelor descoperite îndeosebi în manuale şcolare şi universitare. După 1885 se petrece o schimbare, şi în **C.** se vede foarte clar preocuparea pentru propagarea materialismului marxist, pe care redactorii l-ar fi vrut încorporat în primul rând în interpretarea vieţii sociale şi politice. Nu întâmplător, în paginile revistei a apărut, în traducerea lui Ioan Nădejde, *Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului* de Friedrich Engels. În secţiunea literară a **C.**, ai cărei responsabili erau C. Mille şi din 1885 V. G. Morţun, se face simţit programul de corelare cu ideologia promovată. Adesea literatura ajunge un instrument, o ilustrare nedisimulată a opţiunii ideologice. Scriind din mers, adoptând opinia conform căreia tendinţa socială trebuie să fie preeminentă, redactorii și colaboratorii pleacă, cvasipublicistic, de la actualitate. Se miza pe posibilităţile naturalismului, orientare înţeleasă inexact, considerată o garanţie de sinceritate, de autenticitate. Aşa-numita „felie de viaţă", „documentele omeneşti", prin care pot intra în atenţie zone umane ignorate, dispreţuite până atunci de literaţi, reprezintă o ţintă şi un tipar preluat de scriitorii de la **C.** Începând din 1885, articolele şi intervenţiile polemice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea limpezesc, într-un fel, lucrurile şi definesc, mereu în confruntare cu estetica şi critica lui Titu Maiorescu, un tip de ideologie literară de natură deterministă, sociologistă, unde accentul se pune pe angajarea în lupta socială atât a artistului, cât şi a artei. Tot Dobrogeanu-Gherea, de data aceasta îndreptăţit, crede că în critica literară („critică ştiinţifică") trebuie introdus un model analitic, model de altfel validat de evoluţia ulterioară a domeniului. Revista îşi află astfel criticul care îi lipsea. Aici Dobrogeanu-Gherea publică unele din studiile lui importante: *Către d-nul Maiorescu* (cunoscut sub titlul *Personalitatea şi morala în artă*), *Pesimistul de la Soleni*, *Decepţionismul în literatura română*, *Eminescu* ş.a., iar lui Vasile Conta i se tipăresc postum, în 1885, câteva pagini teoretice privind estetica, frumosul, gustul etc. Literatura din **C.** se menţine într-un minorat artistic structural, întrucât e minată de tezism. Cu unele variaţii de tonalitate, rar şi de valoare, versurile lui C. Mille, N. Beldiceanu, Ion Păun-Pincio, Gheorghe din Moldova, O. Carp, Artur Stavri, Vasile Conta, N. Iorga, D. Anghel (debut în 1890), A.C. Cuza ş.a. se mişcă între confesiunea sentimentală şi vibraţia protestatară; deziluzie şi elan, dezgust şi indignare se articulează patetic, schema antinomiilor tranşante, violente fiind de altfel extrem de uzitată. Şi înrâurirea lui Eminescu, poet pentru care la **C.** există un cult, se

răsfrânge epigonic. La rândul lor, prozatorii „decupează” din realitate fapte diverse, întâmplări ieşite din comun. Nuvelele şi schiţele publicate sunt populate de oameni roşi de mizerie, suferinţe şi vicii, văzuţi cu milă, duioşie, exasperare, revoltă, ca victime ale unei societăţi imorale. Teza, atitudinea moralizatoare, justiţiară ocupă prim-planul acestor scrieri, în cele din urmă nişte naive literaturizări. Primele schiţe ale lui C. Mille (în **C.** apar, sub titlul *Spovedania unui om nou*, şi capitole din romanul *Dinu Milian*), prea multe din nuvelele Sofiei Nădejde trimit mai curând la o vocaţie de gazetar insurgent, în război cu societatea, decât la una de scriitor. Doar Victor Crăsescu, prozator mai înzestrat, intrat târziu în cercul revistei, reuşeşte uneori ca, în locul solicitării abrupte, nejustificate de solidarizare a cititorului cu teza autorului, să creeze o atmosferă sugestivă, să analizeze minuţios şi detaşat conflictele integrate în naraţiune. De remarcat că, totuşi, traducerile prezente în **C.** selectează mari scriitori (Dickens, Turgheniev, A.N. Ostrovski, Dostoievski, Flaubert, Zola ş.a.). Notabil este, de asemenea, interesul arătat creaţiei populare. Sunt inserate informaţii etnografice, se traduc lucrări teoretice, apar câteva studii care susţin culegerea fidelă a materialelor folclorice (I. Nădejde, M. Schwarzfeld), se publică folclor din mai toate provinciile româneşti, sunt tipărite câteva poezii populare comunicate de Ion Creangă, deşi tot aici prolificul Th. D. Speranţia pune în circulaţie o serie de anecdote îndoielnice, pe care le dă drept populare. În preocuparea faţă de limba literară, redactorii **C.** (I. Nădejde în special) propun modelul limbajului popular şi invocă avantajele cercetării ştiinţifice a limbii. ***G.D.***

CONTEMPORANUL, săptămânal politic, social şi cultural care apare la Bucureşti de la 20 septembrie 1946. Până în 1957 apare „sub conducerea unui comitet”, numele redactorilor-şefi succesivi (Marcel Breazu, Ion Banu, Horia Liman ş.a.) putând fi deduse doar din anumite editoriale semnate intermitent de aceştia. Din 19 aprilie 1956 figurează ca redactor-şef George Ivaşcu; în realitate, el a preluat această funcţie în 1955. Adjuncţi, în 1959 şi 1960, sunt Ion Mihăileanu şi Ioan Grigorescu. La 28 februarie 1964, G. Ivaşcu devine director, redactor-şef fiind Ioan Grigorescu, iar secretar general de redacţie Roger Câmpeanu. La 23 decembrie 1966 George Ivaşcu redevine redactor-şef; trecând, în 1971, la „România literară”, lui îi succedă Constantin Mitea. Din 1982 redactor-şef este D.R. Popescu, iar redactor-şef adjunct Corneliu Leu. Începând din 20 aprilie 1990 director devine Nicolae Breban. iar titlul sub care apare revista este „Contemporanul – Ideea Europeană”.

Considerându-se continuatoare a „Contemporanului” din 1881–1891, revista abordează, în primele decenii, de pe poziţii marxist-leniniste, problemele întregii culturi autohtone. Se publică frecvent articole de atitudine politică şi socială, semnate de înalţi demnitari, mai ales din domeniul culturii, de personalităţi literare ca G. Călinescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Cezar Petrescu, Camil Petrescu, Emil Isac, Ion Călugăru, Zaharia Stancu. Se organizează anchete pe teme de actualitate, la care răspund oameni de ştiinţă, pictori, graficieni, actori şi regizori, compozitori, muzicologi, scriitori, critici literari. Principiul oficial declarat este promovarea concepţiei comuniste, a gândirii materialist-dialectice şi istorice, a spiritului de partid. Pe tărâm literar publicaţia militează pentru o literatură direct angajată în serviciul noii orânduiri, călăuzită de „metoda” realismului socialist, luând poziţie împotriva spiritului burghez, a artei occidentale considerată „decadentă”, pătrunsă de obscurantism, misticism, antiumanistă etc. Aceste idei directoare, aplicate tuturor artelor, sunt susţinute în publicistica şi critica literară, dogmatic şi cu un limbaj rudimentar, de Nicolae Moraru, Traian Şelmaru ş.a., iar într-o expresie ceva mai nuanţată de I. Vitner, Ov. S. Crohmălniceanu, Ion Călugăru, M.R. Paraschivescu, Al. I. Ştefănescu, Paul Georgescu, Nina Cassian, Radu Lupan, Savin Bratu. În această ordine de preocupări, revista s-a angajat în 1946 într-o ascuţită polemică, pe tema stării culturii româneşti, cu Virgil Ierunca, după opinia căruia cultura se găsea într-o criză continuă. Se reţin însă poezia şi proza semnate de Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Hortensia Papadat-Bengescu, Geo Bogza, Ion Călugăru, M.R. Paraschivescu, Eusebiu Camilar, Marin Preda, Laurenţiu Fulga, Méliusz József, Mihail Davidoglu. Odată cu impunerea, în 1948, pe cale administrativă, a realismului socialist, **C.** devine o revistă fadă,

aridă, găzduind literatură „militantă" absolut indigestă, scrisă după cel mai primitiv rețetar politico-ideologic. Apar acum articole cu un stil impersonal, de raport birocratic, de referat incolor, de rezoluție, de comunicat. Un reviriment se produce după instalarea la conducere a lui George Ivașcu. Prima expresie a schimbării este deschiderea, la 9 decembrie 1955, de către G. Călinescu a rubricii „Cronica optimistului". Replică la „Cronica mizantropului", ținută în „Adevărul literar și artistic", apoi în „Vremea" (sub semnătura Aristarc), această rubrică, cu un caracter atotcuprinzător (microeseuri literare, estetice, morale, confesive, reporterицești, fanteziste etc.), exercita o putere de atracție magnetică, toți intelectualii, mai ales cei tineri, așteptând cu nerăbdare vinerea, ziua de apariție a **C.** Din aprilie 1956 colaborează tot mai susținut, semnând articole și poezii, Tudor Arghezi. Din noiembrie 1966 Geo Bogza va publica în fiecare număr, timp de șapte ani, texte ce aveau să compună, în 1974, volumul *Paznic de far*. Altfel, periodicul își menține profilul inițial și orientarea determinată de ideologia și politica PCR. În prima pagină continuă să apară editoriale pe probleme de actualitate, articole de orientare politico-ideologică privind aspecte și evenimente din diverse domenii de activitate intelectuală, semnate de C.I. Parhon, Traian Săvulescu, Mihai Ralea, Ilie Murgulescu, Constantin Daicoviciu, Emil Condurachi, Iorgu Iordan, Al. Graur, de Grigore Moisil, Miron Nicolescu, Gh. Vrânceanu, Nicolae Teodorescu, Mircea Malița, Ștefan S. Nicolau, Horia Hulubei, Costin Murgescu, George Oprescu, Tudor Vianu, Petru Comarnescu, Eugen Schileru, Ion Frunzetti, Henri Wald, Ion Șahighian, Alfred Mendelsohn, Valentin Silvestru, Sorana Coroamă, George Bălan, Ecaterina Oproiu, de artiști ca Ion Irimescu, Dimitrie Cuclin, Marius Bunescu, Costache Antoniu. Apar interviuri cu oameni de știință români atât din țară (Octav Onicescu, Cristofor Simionescu, Ștefan Pascu ș.a.), cât și din străinătate, precum George Emil Palade, laureat al Premiului Nobel. O lungă serie de convorbiri incitante realizează Adrian Păunescu, adunate, în 1971, în volumul *Sub semnul întrebării*. Literatură, în speță poezii, publică autori din toate generațiile, de la poeți activi începând dinainte de Primul Război Mondial, ca Victor Eftimiu, Demostene Botez, și de la debutanți din perioada interbelică, ca Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Maria Banuș, Cicerone Theodorescu, Marcel Breslașu, M.R. Paraschivescu, Vlaicu Bârna ș.a., la tineri promovați în timpul războiului și mai ales în anii postbelici, printre care Geo Dumitrescu, Mihu Dragomir, Victor Tulbure, Nina Cassian, Eugen Frunză, Dan Deșliu, Veronica Porumbacu, A.E. Baconsky, Ion Brad, Ion Horea, Al. Andrițoiu, Aurel Rău, Aurel Gurghianu, Tiberiu Utan, Vasile Nicolescu, Toma George Maiorescu, Radu Cârneci, Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Adrian Păunescu, Gabriela Melinescu, Grigore Hagiu, Ioan Alexandru, Ion Gheorghe, Ileana Mălăncioiu, Constanța Buzea. Frecvent apar, în traducere, versuri ale unor poeți germani și maghiari din România, ca Alfred Margul Sperber, Kiss Jenő, Szemlér Ferenc ș.a. Cu toată componența eteroclită a registrului de nume, un indice al frecvenței acestora ar învedera ponderea crescândă a numelor aparținând poeților de talent și, cu timpul, de orientare modernistă. Mulți scriitori prezenți în paginile **C.** semnează și publicistică, iar unii mai ales (sau numai) publicistică: Dragoș Vrânceanu, Zaharia Stancu, Aurel Baranga, Lucia Demetrius, Ștefan Roll, George Macovescu, Petru Dumitriu, Mihnea Gheorghiu, Ioanichie Olteanu, Alecu Ivan Ghilia, Ion Brad, Teodor Mazilu, Corneliu Leu, Adriana Iliescu. Unii colaboratori statornici dețin rubrici permanente, cum sunt „Mușatisme" (Tudor Mușatescu), „Meridiane" (A.E. Baconsky), „Teza și antiteza" (Paul Everac), „Cronica sentimentală" (Paul Anghel), „Antijurnal" (Ana Blandiana), „Pro domo" (Al. Ivasiuc). Eugen Barbu și Teodor Mazilu asigură, succesiv, rubrica de sport. Masivă rămâne prezența criticii, a istoriei literare și a eseisticii, numelor cunoscute adăugându-li-se numeroase altele, între care Al. Piru, Adrian Marino, Al. Dimitriu-Păușești, Aurel Martin, Emil Manu, George Muntean, I.D. Bălan, Pompiliu Marcea, Lucian Raicu, Eugen Simion, Dan Mănucă, Gh. Achiței, Al. Oprea, Mircea Anghelescu. Cronica literară e scrisă, în continuare, de critici diferiți (Eugen Luca, George Munteanu, D. Micu, George Gană), până în 1966, când e preluată și ținută, timp de șase ani, de Nicolae Manolescu. Îi succedă Laurențiu Ulici și Dragoș Vrânceanu. Din 1975 în locul „Cronicii literare" apare „Jurnal de lectură", generic sub care D. Micu recenzează (până în 1978) cărți românești, iar Dan Grigorescu are în atenție cărți străine traduse. De la sfârșitul deceniului al optulea, **C.** devine o gazetă pur politică, ce ignoră specificitatea literaturii, ca și a celorlalte ramuri ale artei.

Periodicul apare într-o nouă serie la 6 ianuarie 1990. Având, pentru o scurtă perioadă, în comitetul de redacţie pe scriitorii Corneliu Leu şi Radu Cârneci, **C.** îi numără printre colaboratori pe Mircea Maliţa, Ştefan Milcu, Ştefan Aug. Doinaş, Marin Sorescu, D. Vatamaniuc, Al. Săndulescu, Călin Căliman, Marin Mincu, Roxana Sorescu, Constanţa Buzea, Gheorghe Tomozei, Nicolae Prelipceanu, Daniela Crăsnaru, Nicolae Georgescu ş.a. Radical diferită este însă noua serie editată, din acelaşi an, sub directoratul lui Nicolae Breban, în care s-a adăugat în titlu sintagma „Ideea europeană", având subtitlul „Revistă naţională de cultură, politică şi ştiinţă". Între alţii, colaboratori la primul număr sunt Eugen Simion, Cezar Baltag, Adrian Popescu, Liviu Antonesei. În numerele următoare semnează versuri Ştefan Aug. Doinaş, Ana Blandiana, Ion Pop, Dan Laurenţiu, Traian T. Coşovei, critică – Radu G. Ţeposu, Al. Cistelecan, Ioan Buduca ş.a. În cursul anilor, printre redactori figurează Călin Căliman, Cătălin Ţîrlea (redactor-şef între 1998 şi 2002), Horia Gârbea, Aura Christi (redactor-şef din 2002), Cristian Negoi, Andrei Potlog, Mihaela David, Mihaela Eftimiu, Adrian Preda, Alina-Alexandra Preda, Alex. Ştefănescu, Claudiu Moloci, Carmen Dumitrescu, Marius Tudose, Violeta Nemţeanu. Şi în această nouă configuraţie a sa, realizată în viziunea grafică a lui Mircia Dumitrescu, revista are o rubricatură flexibilă, etalând un larg evantai de producţii literare şi culturale. Sumarele sunt structurate în jurul unor rubrici precum „Profil", „Modele" (titular N. Breban), „Simpatii critice", „Restanţele criticii", „Lecturi", „Cărţi" (Alex. Ştefănescu), „Eseu", „Eseu filosofic", „Polemice", „Pe cont propriu" (Liviu Ioan Stoiciu), „Clubul Ideea Europeană", „(Con)texte" (Maria-Ana Tupan), „Cartea străină" (Rodica Grigore), „Iarna prozei", „Inedit", „Avanpremieră", „Retro-actualităţi", „Vieţi de cărţari" (Magda Ursache), „Antologiile Conte", unde colaborează poeţi, prozatori, critici şi eseişti de toate vârstele, unii din Basarabia sau din Occident. Critica literară este prezentă prin cronicile unor comentatori ca Irina Petraş, Petru Poantă, Henri Zalis, Iulian Boldea, Ştefan Borbély, Răzvan Voncu, ca şi prin recenziile, medalioanele, eseurile semnate, între alţii, de Marian Victor Buciu, Geo Şerban, Constantin Cubleşan, Daniel-Cristea Enache, Theodor Codreanu, Victor Ivanovici, Boris Marian, Bogdan Creţu. Cu articole eseistice sau critice vin, de asemenea, Nicolae Balotă (*Arta lecturii*, *Orfica*, *Homerice*, *Resurecţia lui Joyce*), Mihai Cimpoi (*Secolul Bacovia. Poetica marginii*), Al. Vona, S. Damian, Gabriel Dimisianu, Ion Ianoşi, Matei Călinescu, Marin Mincu, Gheorghe Grigurcu, Eugen Uricaru, Dumitru Ţepeneag, Livius Ciocârlie, Alexandru George, Mircea Ghiţulescu, Marian Barbu, Florentin Popescu, Al. Condeescu, Simona Cioculescu, Ion Bogdan Lefter, Ioan Buduca, Mircea A. Diaconu, Nicolae Bârna, Valentin F. Mihăescu, Octavian Soviany, Horia Gârbea, Ioana Bot, Adrian Dinu Rachieru, Cătălin Ghiţă. Uneori, comentariile sunt reunite în grupaje consistente, precum cele de la rubrica „Profil", focalizată asupra unor figuri reprezentative ale literaturii române: Nichita Stănescu (numărul 12/2004), Ştefan Aug. Doinaş (10/2004), Augustin Buzura (6/2004). Restituirea unor inedite (Mircea Nedelciu, *Literatura sau viaţa?*), editarea unor numere speciale, cum este cel dedicat lui Ion Ianoşi (4/2008), scoaterea la lumină a unor documente din arhivele Securităţii, întreprinsă de Marin Radu Mocanu, constituie alte iniţiative notabile ale publicaţiei, care caută să fie cât mai completă. Revista informează despre mişcarea intelectuală, îndeosebi literară, din ţară şi de peste hotare, iniţiază dezbateri, reflectând în ample dări de seamă desfăşurarea acestora şi reproducând intervenţiile participanţilor (pe marginea volumului *Iluziile literaturii române* de Eugen Negrici, de pildă), întreprinde anchete, adesea pe teme sensibile (*Literatura română – o literatură majoră?*, *Problema evreiască*, *La ce bun cultura română vie în tranziţie*), publică dialoguri şi schimburi de scrisori deschise (de exemplu, Costache Olăreanu – Dumitru Ţepeneag, Ov. S. Crohmălniceanu – S. Damian, Radu Cosaşu – S. Damian, S. Damian – Paul Goma, S. Damian – Petru Cimpoeşu, D. Ţepeneag – Ion Simuţ), jurnale, precum cel „suedez" al Gabrielei Melinescu, interviuri (cu Norman Manea, Ana Blandiana, Basarab Nicolescu, Ion Vianu, George Astaloş, Gellu Naum, Gheorghe Crăciun, Petru Popescu, Călin Vlasie, Cristian Bădiliţă). Dora Pavel publică ancheta *Cum, când şi cu ce scriu scriitorii români*? Sunt inserate traduceri din scriitori clasici (de exemplu *Elegiile romane* ale lui J.W. Goethe în versiunea lui Nicolae Breban), din cei moderni (R.M. Rilke, Rabindranath Tagore) şi în special din cei contemporani (Vladimir Nabokov, Aleksandr Soljeniţîn, Valeri Voronţov, Claudio Pozzani, Yasunari Kawabata, Yukio Mishima, Seamus Heaney, Octavio Paz ş.a.) şi

transpuneri în alte limbi din poeţi români (Lucian Blaga), precum şi grupaje din lirica de război (Radu Stanca, Nicolae Labiş, Constantin Abăluţă, între alţii). Caracteristică pentru publicaţie este varietatea cronicilor culturale: dramatică, muzicală, plastică, de film şi televiziune, coregrafică. ***D.Mc., I.M.***

CONTIMPORANUL, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal între 3 iunie 1922 şi 7 iulie 1923, apoi lunar între aprilie 1924 şi ianuarie 1932, cu două întreruperi: din iulie 1927 până în februarie 1928 și din aprilie până în decembrie 1928. Redactor: Ion Vinea. Din comitetul redacțional mai fac parte Scarlat Calimachi, Marcel Iancu și Milița Pătrașcu. În martie 1925 fuzionează cu „Punct”. **C.** reprezintă prima şi cea mai semnificativă publicaţie a avangardei româneşti, cu un program estetic bine conturat. În primii ani revista, eclectică, manifestă predilecţie pentru articolele de orientare democratică şi adesea polemică despre actualitatea politică internă şi externă, pentru cronici economice şi anchete sociale. Printre primii colaboratori se numără Tudor Arghezi, F. Aderca, Camil Petrescu, B. Fundoianu, Ion Călugăru. Intenţiile inovatoare, moderniste ale mentorilor publicaţiei, Ion Vinea şi Marcel Iancu, ultimul aflat printre iniţiatorii mişcării dadaiste de la Zürich, sunt evidente încă din 1923. Într-un articol intitulat *Pentru contimporani* **C.** îşi mărturiseşte dorinţa de a atrage atenţia susţinătorilor celebri ai artei şi literaturii contemporane din Occident asupra Bucureştilor şi de a se sincroniza cu spiritul epocii, definit ca „viteză, mişcare, forţă”. Cristalizarea programului propriu-zis al grupării, menită să deschidă calea „unui curent salubru şi înviorător”, începe cu popularizarea unor articole-manifest şi cu tipărirea unor eseuri despre „arta nouă”. Înainte de a deveni o revistă de avangardă propriu-zisă şi în pofida diversităţii de preocupări şi stiluri, **C.** îşi vădeşte orientarea modernistă prin atenţia acordată manifestărilor culturale şi artistice moderne de peste hotare. Alături de publicistica socio-politică, sunt de menţionat, în 1923, articolul explicativ al lui Hans Richter, *Constructivismul*, care trasează principalele coordonate ale curentului, formulate mai târziu şi de mentorii **C.**, eseul *Cubism şi empirism,* aparţinând lui Léonce Rosenberg, manifestul *Sensibilitatea futuristă* al lui Filippo Tommaso Marinetti, care îşi anunţă şi intenţia de a vizita redacţia şi de a ţine o conferinţă la sfârșitul anului, în octombrie. Atitudinea pluralistă a **C.** se menţine, de altfel, de-a

ANUL VI, No. 76 MAIU-IUNIE 1927 EXEMPLARUL 10 LEI

CONTIMPORANUL

Marcel Iancu — Compoziție in ipsos.

ORDIN DE ZI

Lui Ion Vinea.

Iți poartă pasul aspru și ochiul nou prin țară.
Umbra ta să cheme, să tremure, să sune
oriunde treci — o inimă, o frunte, o vioară
și spada ca iubita să geamă când răpune.

Unde oprești, sub lămpi inalte ori sub nori
cere sfat Fecioarei Maria rămasă târziu in sate.
Uită cum leagănă moartea spânzurători
că, sus așteaptă sfinte oști in moarte măcinate.

Mult sânge strălucit să arate fapta poruncită
și neagră lumină inflorească in porți — unde treci.
Când ți-o fi somn in pleoape și-in inima oprită
te invelește steagul cu cruci și stele reci.

1927. Sergiu DAN.

lungul întregii sale apariţii, iar interesul general îmbrăţişează o arie largă de manifestări ale artei moderne, prin noile curente, constructivismul, futurismul, dadaismul, suprarealismul. Cele dintâi note şi însemnări ale conducătorilor revistei, Ion Vinea şi Marcel Iancu, au în vedere nu numai literatura, ci arta în ansamblu, în speţă curentul abstracţionist, strâns înrudit cu constructivismul. În *Note de pictură* (1922) se pledează pentru „o cât mai liberă interpretare a alcătuirii lumii”, iar într-o notă de la „Poşta redacţiei” pentru superioritatea artei abstracte, în care „artistul îşi arogă dreptul naturii de a crea forme noi, fără asentimentul nimănui” (1923). Textele cu caracter de program estetic se înmulţesc din 1924, când gazeta îşi afirmă pregnant caracterul literar-artistic şi orientarea avangardistă. Câteva dintre premisele noii arte promovate de **C.** sunt enunţate explicit de Marcel Iancu într-un articol-program, intitulat *Însemnări despre artă* (1924): repudierea esteticii romantice şi clasice şi a vechiului concept de creaţie bazat pe cultul frumosului, antiraţionalismul, antididacticismul în artă, elogiul ingenuităţii artei primitive, întemeiate pe instinct şi spontaneitate. Din toate aceste însemnări, mai mult sau mai puţin elaborate, prinde contur *Manifest activist către tinerime* al constructiviştilor, inserat în

numărul 2/1924 şi influenţat de cel similar al revistei olandeze „De Stijl", din 1920, care se remarcă prin fervoarea negativistă: „Jos arta, căci s-a prostituat! Poezia nu e decât un teasc de stors glanda lacrimală a fetelor de orice vârstă; Teatrul, o reţetă pentru melancolia negustorilor de conserve; Literatura, un clistir răsuflat; Dramaturgia, un borcan de fetuşi fardaţi" etc. În locul vechii arte, constructiviştii propun, urmând principiile artei abstracte, „minunea cuvântului nou şi plin de sine, expresia plastică, strictă şi rapidă a aparatelor Morse", aşadar sincronizarea artei într-o expresie concentrată, intelectualizată, dinamică, în ritmul vieţii citadine, marcat de tehnicism şi maşinism. Reportajul, notaţia fugară, imediată, sunt mai adecvate timpului decât romanul, în accepţiunea constructiviştilor, iar obiectivitatea, renunţarea la individualism şi la subiectivitate ar fi o condiţie a accederii la „arta integrală, pecete a marilor epoci". Coordonatele programului formulat de **C.**, unele trăsături comune cu alte mişcări de avangardă, antinaturalismul, antiromantismul, ideea corelării în formă şi conţinut a artei cu tehnica, aspiraţia către arta sintetică se regăsesc şi în numeroase alte articole-program publicate ulterior aici. Într-un eseu consacrat arhitecturii Marcel Iancu formulează astfel o definiţie a curentului pe care îl promovează: „Constructivismul este arta «abstractă» care, crescută dintr-un simţ optimist al vieţii, purifică arta de orice urme de romantism, fiind expresia cea mai violentă a dorului de construcţie a vremii noastre" (*Constructivism şi arhitectură*, 1925). Formula estetică a orientării este aplicată cu precădere artelor plastice, sculpturii şi arhitecturii, fapt explicabil prin formaţia artistică a multora dintre animatorii săi, pictori şi sculptori, precum Marcel Iancu, Miliţa Petraşcu, M.H. Maxy, Victor Brauner ş.a. Sub auspiciile publicaţiei sunt organizate expoziţii individuale şi de grup, popularizate intens, cum ar fi, de pildă, marea expoziţie internaţională din decembrie 1924, la care participă artişti din întreaga Europă. Din 1925 **C.** îşi lărgeşte spectrul, publicând numere speciale consacrate artelor plastice, arhitecturii, sculpturii, artizanatului şi unor personalităţi marcante, precum Constantin Brâncuşi, însoţite de articole programatice. Legătura indisolubilă dintre constructivism şi arta abstractă nu exclude însă ponderea mare acordată literaturii, îndeobşte poemului, definit de Ion Vinea ca „rezultantă a tuturor artelor": „muzica, plastica, literatura, sunetul, materia, verbul se rezolvă în poezie", scrie poetul mentor al mişcării (*Principii pentru timpul nou*, 1925). Principalele repere ale curentului constructivist în lirică, şi anume intelectualismul, citadinismul, geometrismul, concentrarea expresiei, elemente comune, de altfel, şi altor orientări de avangardă, sunt ilustrate de versurile semnate de Ion Vinea, Ilarie Voronca, Tristan Tzara, B. Fundoianu, Ştefan Roll, Mihail Cosma, Filip Corsa, Tana Quil. Numeroasele similitudini de concepţie dintre grupările avangardiste româneşti, precum şi atitudinea ponderată, neexclusivistă a revistei favorizează apropierea multor poeţi modernişti, neafiliaţi vreunei grupări literare. Cei mai însemnaţi colaboratori ai **C.** sunt Ion Barbu, care publică aproape număr de număr poemele ce vor alcătui volumul *Joc secund*, şi Tudor Arghezi, considerat de Marcel Iancu, cu prilejul unei anchete realizate la apariţia volumului *Cuvinte potrivite*, „cel mai nemărturisit modernist". Sporadic, mai participă cu versuri Camil Petrescu, Al. A. Philippide, Ion Pillat, Perpessicius, Ion Minulescu, Camil Baltazar, ilustrând deschiderea largă a revistei către variate formule literare, în contrast cu negativismul programului său iniţial. Însuşi Ion Vinea promovează în lirică un modernism moderat, cu elemente constructiviste, dadaiste, expresioniste, simboliste, futuriste. În proză tendinţele novatoare sunt mai marcate, iar formulele tradiţionale aproape absente. Ion Vinea se distinge prin scrierea fantastică *Paradisul suspinelor* şi prin alte schiţe cu caracter parodic, unele inspirate de precursorul avangardismului, Urmuz, aflat în atenţia publicaţiei prin prezentările semnate de G. Ciprian. Scrieri în proză mai semnează Ion Călugăru, Claudia Millian, Romulus Dianu, Jacques G. Costin şi, sporadic, Mircea Eliade. Aceeaşi orientare novatoare, uneori cu elemente umoristico-parodice, prezentă în proză e sesizabilă şi în dramaturgia ilustrată de Scarlat Calimachi, Sergiu Dan şi Romulus Dianu. Modernismul moderat pe care îl afirmă în fapt gruparea de la **C.** apare limpede, de asemenea, în comentariile critice publicate îndeosebi în primii ani de activitate a revistei. În cadrul unei rubrici cu caracter nepermanent, din 1923, Ion Vinea şi F. Aderca apreciază operele unor scriitori ca Adrian Maniu şi Ion Pillat, articole elogioase fiind consacrate şi lui Mihail Sadoveanu, George Coşbuc, Al. Vlahuţă, Anton Pann (sub semnătura lui Tudor Arghezi), Liviu Rebreanu, Al. A. Philippide, nu fără unele rezerve faţă de sămănătorism şi gândirism. Eseistica de factură diversă şi publicistica literară şi artistică, foarte bogată chiar şi după

1929, când revista îşi pierde coloratura pronunţat avangardistă şi redevine eclectică, este susţinută, ca şi poezia, şi de scriitori din afara grupării, precum Mihail Sebastian, Tudor Arghezi şi, mai rar, Panait Istrati, Constantin Noica. Specificul avangardist al gazetei angajate în impunerea unui nou curent artistic este mai transparent în domeniul traducerilor şi al relațiilor stabilite cu avangarda străină. În scurt timp de la apariţie, **C.** îşi asigură colaborarea a numeroşi reprezentanţi ai noii arte din Olanda, Franţa, Italia, Germania, Danemarca: futuriştii Filippo Tommaso Marinetti şi Enrico Prampolini, expresioniştii Herwarth Walden şi Ludwig Kassak, cubiştii constructivişti Theo van Doesburg, Georg Linze, foştii dadaişti Hans Arp, Tristan Tzara, suprarealiştii André Breton, Paul Eluard, Benjamin Peret. Apar şi desene în manieră avangardistă realizate de Marcel Iancu, cronici dramatice datorate lui F. Aderca, cronici cinematografice, articole de popularizare a recitalurilor şi spectacolelor de artă nouă organizate de grupare. Alţi colaboratori: Victor Eftimiu, Lucian Boz, Radu Boureanu, Sandu Tudor, N.D. Cocea, Dan Botta. ***M.W.***

CONTINENT, revistă apărută la Sibiu, bilunar, din 1990 până în 1992. Colectivul redacţional: Dan Popescu (redactor-şef), Ştefan Tancou, Ion Dur, Vasile Avram. În programul editorial **C.** îşi propune „să ofere o cât mai largă şi diversă informaţie pe planurile şi în domeniile atâta vreme închise curiozităţii", să reafirme „valenţele continentale şi mai mult decât doar continentale ale Sibiului în actualitatea universală" (Mircea Ivănescu, *Continent*). Rubricile „Reporter pe mapamond", „Gând românesc – Idee europeană", „Jurnal – Continent" publică îndeosebi studii despre istoria Transilvaniei, articole de sociologie, politologie, economie, traduceri din publicații străine şi reportaje. Colaborează cu versuri Ion Mircea şi Vasile Avram. Numărul 2/1990 conţine o povestire inedită de V. Voiculescu, studiul lui Constantin Noica, *Ardealul în spiritualitatea românească*, iar în numărul 7/1990 e inclus un fragment din eseul inedit *Îndreptar pătimaş* al lui Emil Cioran. Numerele 2–4 /1991 cuprind grupajul *Centenar Aron Cotruş* şi o convorbire realizată de Vasile Avram cu sora poetului, Silvia Boiu-Cotruş. Treptat, **C.** devine extrem de eclectică, reţinând atenţia doar pagina culturală, unde Ion Dur semnează o serie de studii despre Constantin Noica şi şcoala de la Păltiniş, despre Emil Cioran ş.a. În **C.** mai apar comentarii din actualitatea mondenă, pagini de literatură comercială, articole despre muzică şi cinematografie, reclame şi ilustraţii. Alţi colaboratori: Rodica Braga, Titu Popescu, Mircea Tomuş. ***M.W.***

CONTINENT, revistă apărută la Suceava din mai 1999 până în 2000, sub patronajul Centrului de Studii şi Analize Suceava. Redactor-şef: Constantin Pricop; colegiu redacţional: Adrian Marino, Alexandru Paleologu ş.a. Publicaţie cu rubrici bine definite, **C.** îşi propune să instituie un „dialog cultural Est–Vest", încercând totodată „depășirea limitelor unei gândiri tradiţionaliste" și promite de la primul număr un standard cultural ridicat, realizat prin contribuţia colaboratorilor săi. Dintre aceştia, Adrian Marino analizează volumul *Istorie şi mit în conştiinţa românească* al lui Lucian Boia, eseistica este susţinută de Liviu Antonesei, cu pertinente şi atrăgătoare judecăţi asupra spaţiului cultural şi social polonez; Alex. Ştefănescu aduce în pagină reflecţii despre societatea românească actuală, în timp ce Radu Andriescu evidențiază câteva repere teoretice ale generaţiei '80. Rubrica „Interviu" găzduieşte părerile lui Emil Cioran despre nihilism. Se publică pagini de proză şi poezie semnate de Stelian Tănase, Irina Mavrodin, Gheorghe Grigurcu, Dan Laurenţiu şi traduceri din portugheză de Virgil Mihaiu, în timp ce în rubrica „Texte în oglindă" se echivalează în franceză poezii ale Irinei Mavrodin. Nu sunt ignorate ultimele apariţii editoriale, de a căror recenzare se ocupă Elena Brânduşa Steiciuc. Secţiunea consacrată analizei creaţiilor muzicale, plastice şi teatrale întregeşte tabloul vieţii culturale contemporane. În sprijinul construirii programatice ale unei punţi între Est şi Vest Constantin Pricop alcătuieşte un „dosar" al mişcării Le Grand Jeu, cvasinecunoscută în România, ale cărei coordonate de început se află în paginile revistei cu acelaşi nume (fondată în 1928 de René Daumal, René Gilbert-Lecomte, Roger Vailland), cu texte semnate de Michel Random, Pierre Minet ş.a. ***N.Bc.***

CONTRAFORT, revistă care apare la Chişinău şi Bucureşti, lunar, din toamna anului 1994, editată de Fundaţia Culturală Română şi de Phoenix Press. Director: Vasile Gârneţ; redactor-şef: Vitalie Ciobanu; redactori asociaţi: Grigore Chiper, Nicolae Spătaru, Eugenia Bojoga, Vladimir Bulat, Lucreţia Bârlădeanu, Iulian Ciocan, Constantin Cheianu,

Iurie Bodrug. Din redacţie au mai făcut parte Eugen Lungu, Arcadie Suceveanu, Dumitru Crudu, Mihai Fusu, Augustin Nacu, Mihail Vakulovski ş.a. „Revistă a tinerilor scriitori din Republica Moldova", aspirând să afirme un alt tip de intelectual basarabean, **C.** are un program literar – promovarea tinerilor creatori, afirmarea spiritului critic în cultura română din Basarabia – şi unul ideologic – civism, conştiinţă naţională, pluralism, europenitate; din 2006 în proiectul editorial e inclus şi suplimentul „Contrafort studenţesc", cu apariţie variabilă. Editorialele sunt semnate îndeobşte de Vasile Gârneţ şi de Vitalie Ciobanu. Cronica literară e susţinută de Grigore Chiper, Vitalie Ciobanu, Alexandru Tabac, Mircea V. Ciobanu sau de Gheorghe Crăciun, Corin Braga, Cornel Moraru, Bogdan Creţu ş.a., care au în vedere apariţii editoriale de pe ambele maluri ale Prutului şi din lume, de rubrica „Interviul revistei" sunt responsabili Vasile Gârneţ şi Vitalie Ciobanu, cronica artelor vizuale, „Simeze", e asigurată de Vladimir Bulat, cronica dramatică de Sorin Crişan, rubrica „Jurnalul unei ţestoase" poartă semnătura Marianei Codruţ, iar „Cosmograme" pe cea a lui Leo Butnaru. Rubrici variate – „Raft", „Fragmente critice", „Interpretări", „Vitralii", „Cartea tradusă", „Cartea străină", „Cartea de istorie" (Florin Platon), „Carnete", „Disocieri", „Scripttease" etc. – se referă la apariţiile editoriale recente, comentând pe larg noile orientări literare şi culturale româneşti şi europene. Sporadic apar rubrici de istorie literară: „Destine basarabene", „Generaţia '80. Segmentul basarabean". Poezia, de bună calitate, e mai frecvent prezentă în **C.** decât proza. Publică îndeosebi poeţi optzecişti: Liviu Ioan Stoiciu, Leo Butnaru, Nicolae Ţone, Mircea Cărtărescu, Alexandru Muşina, Romulus Bucur, Octavian Soviany. Proza e reprezentată de Florin Şlapac, Nichita Danilov, Ovidiu Pecican, Vitalie Ciobanu ş.a. În afară de literatura propriu-zisă şi de comentarea cărţilor sau a actualităţii social-politice din Republica Moldova, revista tipărește interviuri cu Andrei Pleșu, Cornel Moraru, Ana Blandiana, Victor Ieronim Stoichiţă, Leopoldina Bălănuţă, Al. Călinescu, Monica Lovinescu, Matei Vişniec, Dan Perjovschi, Lucian Boia ş.a. Un punct de interes îl constituie dezbaterile, anchetele, dosarele tematice, chestionarele, „Atelierele «Contrafortului»", aşezând sub reflectorul gândirii critice deceniile de tranziţie postcomunistă. Temele propuse pentru discuţie, nu numai literare, sunt de actualitate: *Literatura din Basarabia sub semnul Balanţei*, *Cultura rusă în Basarabia: un atu sau un handicap?*, *Scriitorul român în tranziţie*, *Unirea: un viitor posibil*, *Limba română atacată în Basarabia. Opinii ale scriitorilor*, *Cultură şi civilizaţie în România la sfârşitul secolului XX*, *Transnistria şi federalizarea Republicii Moldova*, *Patriotism şi naţionalism la români*, *Postmodernismul – o nouă/veche mişcare literară la sfârşitul secolului XX – începutul secolului XXI*, *Moldoveanul studios între Orient şi Occident*, *Un monument al minciunii şi al urii. Opinii ale scriitorilor şi oamenilor de ştiinţă din Basarabia despre „Dicţionarul moldovenesc–românesc" al pseudoistoricului Vasile Stati*, *Modelul Coşeriu*, *Cultura la ţară*, *Witold Gombrowicz – spiritul critic în Europa Centrală* etc. Un moment important în biografia revistei îl constituie publicarea unui ciclu de conferinţe dedicat lui Constantin Noica și susţinut de personalităţi ale vieţii ştiinţifice şi universitare din România, precum Solomon Marcus, Andrei Marga, Mihai Şora, Sorin Vieru, Ion Ianoşi ş.a. Pe ultima pagină, la rubrica „Meridian", sunt traduse şi adaptate (din publicaţii străine) „întâlniri" (interviuri, eseuri, literatură) cu mari scriitori ai lumii: Jorge Luis Borges (ultimul interviu), Julia Kristeva, Mario Vargas Llosa, Günter Grass, Jorge Semprun, Octavio Paz ş.aş, precum şi transpuneri în română din literatura universală. Un număr *In memoriam* (5–6/1995), alcătuit cu participarea lui Adrian Marino, Nichita Danilov, Leo Butnaru, Nicolae Esinencu, este dedicat poetului Grigore Vieru la moartea sa tragică. Pe lângă programul editorial propriu, **C.** organizează simpozioane, ateliere de creaţie, lansări de carte, evenimente la care, în cele aproape două decenii de existenţă, au colaborat Institutul Goethe, Institutul Polonez din Bucureşti, PEN–Clubul Internațional, biblioteci din Chișinău etc. ***L.Cr., Gr.C.***

CONTRAPUNCT, revistă „de politică şi cultură" apărută la Köln, în Germania, trimestrial, în 1985 și 1986, sub îngrijirea Editurii Thule. Director: Ion Raţiu (până la numărul 2/1986); redactor-şef: George Carpat Vocke. Cu un aspect elegant (copertă ilustrată, hârtie cretată, format mare, 24 de pagini) şi un conţinut substanţial, **C.** ambiţionează să depăşească „insatisfacţia de cititor" care i-a determinat apariţia. „Peregrinarea asiduă prin desişurile publicaţiilor de limba română din Occident – se spune în *Pro Domo. Intenţii şi temeiuri,*

publicat în primul număr – ne-a lăsat nu o dată, în ciuda excelenţei atâtor reviste dedicate, cu senzaţia unui gol şi a unei absenţe, cu speranţa mereu trează, dar mereu neîmplinită, că vom descoperi un focar de spiritualitate modernă şi totuşi aplecat spre obârşie, capabil să ne mijlocească participarea vital necesară la curentele de idei şi la marile controverse ale timpului.” Zece rubrici permanente – „Cetatea totală”, „Tabulae”, „Antologia ruşinii”, „Repere”, „Simptome”, „Situaţii”, „Engrame”, „Etos”, „Contur”, „Ex-libris” – reunesc multe semnături prestigioase ale exilului românesc. Revistă de critică literară de ţinută, **C.** se evidenţiază şi prin atitudinea intelectuală constant protestatară. Vehemenţi destructori ai „ordinii” ceauşiste, semnatarii textelor publicate cercetează fenomenul literar românesc cu acel incisiv spirit critic practicat în exil şi impus prin revistele româneşti de la Paris, în special „Limite”, „Fiinţa românească”, „Ethos”, şi prin emisiunile postului de radio Europa Liberă. Se regăseşte în paginile publicaţiei din Köln şi bine-cunoscuta de acum „Antologie a ruşinii”, realizată de Virgil Ierunca şi copios întreţinută prin reproducerea sloganurilor proceauşiste ale intelectualilor din România. Direct ancorat în realitatea românească prin dezvăluirile lui Paul Goma din suita de articole ce denunţă politica regimului de la Bucureşti (*Drepturile omului şi concepţia preşedintelui, Ceauşescu şi bătrânii*, *Ceauşescu şi femeia* etc.) şi prin dezbaterile rubricii „Tabulae” (*România la 20 de ani de la preluarea puterii de către N. Ceauşescu, Anul îndoliat* etc.), **C.** vizează politicul şi în aserţiuni nuanţate asupra implicaţiilor istorice şi naţionale grave ale momentului (editorialele lui G.C. Vocke: *Revolta animată. Mimetismul politicii în regimul comunist, Exilul şi problema naţională*, rubrica „Cetatea totală”), ajungând până la consideraţii filosofice precum cele ale lui Vintilă Horia din *Morala şi raţiunea. Despre o aporie husserliană*. Virgil Ierunca, Monica Lovinescu şi I. Negoiţescu deţin în exclusivitate rubricile „Situaţii”, „Repere” şi „Engrame”, în vreme ce „Simptome” este semnată alternativ de G.C. Vocke şi Gelu Ionescu. Studii şi comentarii de literatură română şi universală semnează, fără a le subsuma unei rubrici consacrate, şi Ion Caraion (*Poeţi şi «Poezii din închisori»* – comentariu de mari dimensiuni asupra unui volum publicat în Canada sub îngrijirea lui Zahu Pană şi prefaţat de Vintilă Horia, *Sartre. Provocarea ca program şi posteritate*). Necruţători cu fenomenele derizorii ale climatului literar românesc – *Vadimită cronică, Anticultura la televiziune* (Monica Lovinescu), *Întemniţările unei cariere. Adrian Păunescu, Cenaclul „Flacăra” şi puterea* (Gelu Ionescu), *Polemica „Luceafărului” împotriva disidenţei şi marasmul culturii occidentale româneşti* (G.C. Vocke) –, autorii rubricilor de comentarii critice trec în revistă cei mai importanţi autori şi operele editate în ţară şi în exil, într-un tablou general al literaturii române contemporane: I. Negoiţescu, *Poetul Horia Stamatu, Antiutopie şi politică, Romanele lui Nicolae Breban, Estetică şi morală, Eugen Simion, „Scriitori români de azi”, Poetul Dorin Tudoran*; Virgil Ierunca, *Poezia nouă. Caiete critice, Atelier hermeneutic, Marian Papahagi şi noua critică literară*; Monica Lovinescu, *Marin Sorescu printre contemporani, Refugiile lui Buzura* etc. Sumarul revistei mai include o rubrică („Ex-libris”) de consemnări ale apariţiilor editoriale româneşti în Occident, redactată în română sau în alte limbi, şi unde semnează G.C. Vocke, Pavel Chihaia, Scarlat Ioanide, Elisabeta Axmann-Mocanu. Alte două rubrici sunt dedicate cronicii muzicale („Melos”) şi celei plastice („Contur”). Între colaboratorii importanţi, se numără, sporadic, Vintilă Horia şi Ioan Petru Culianu. După ce schiţează într-un cuvânt de „bun-rămas” multiplele motive ale suprimării sale („Nu vom insista asupra oficialităţilor occidentale care, de pildă, au refuzat să ne sprijine sub orice formă, din cauză că publicăm «texte cu caracter politic» şi nu doar exclusiv amabile nimicuri culturale. Şi nici asupra preşedintelui «Uniunii Românilor Liberi», care […] a încercat să exercite o cenzură directă asupra articolelor. Ne referim mai ales la suspiciunea şi iritarea mergând până la ostilitate, manifestate de câteva din ziarele şi revistele româneşti din exil”), **C.** îşi încetează existenţa cu numărul dublu 3–4 /1986. ***M.P.-C.***

CONTRAPUNCT, săptămânal apărut la Bucureşti din 9 ianuarie 1990, editat de Uniunea Scriitorilor din România. Comitetul de conducere iniţial e format din Mircea Cărtărescu, Ioan Groşan, Ion Bogdan Lefter, Cristian Moraru, Mircea Nedelciu; redactorul-şef al publicaţiei va fi Liviu Ioan Stoiciu. Revista își modifică frecvent structura redacţională, astfel că de la numărul 18/1991 comitetul director va fi compus din Ion Bogdan Lefter, Hanibal Stănciulescu, Ioan Stratan, pentru ca, începând cu numărul 30/1992, Ion Bogdan Lefter să părăsească

poziţia de redactor-şef şi, după alte câteva numere, chiar redacţia. Condusă de Hanibal Stănciulescu din ultima jumătate a anului 1992 (de la numărul 34) şi până la începutul anului 1996 (numărul 1, inclusiv), revista pare a părăsi bastionul de susţinere al generaţiei ’80, pentru a căpăta un aer eclectic, încurajând chiar o oarecare direcție esoterică (apar numeroase articole despre fenomenul francmasoneriei); din 2005 rețin atenția îndeosebi comentariile de artă plastică. Totodată, se schimbă și ritmul de apariție sau titulatura. De la numărul 24/1992 va purta subtitlul „Magazin cultural” şi va fi bilunară, iar de la numărul 5/1995 subtitlul se schimbă în „Lunar de literatură şi politică”, pentru ca de la numărul 9/1995 să devină „lunar de cultură”. Începând cu numărul 2/1996 director va fi Ioan Vieru, iar redactor-șef Ion Stratan (între 1995 și 2005). Din evoluţia **C.** interesează îndeosebi primii trei ani de apariţie, extrem de animaţi, în care se precizează majoritatea poziţiilor literare şi social-politice ale generaţiei ’80, aici aflându-se un tablou nuanţat al acestei generaţii, apt să-i surprindă specificul, marotele, nucleele ideologice, dar şi limitele. Profilul revistei şi poziţia ei în câmpul literar sunt rediscutate în repetate rânduri. Astfel, încă din primul număr Ion Bogdan Lefter insistă pe „ideea de diferenţiere, cuplată cu aceea de complementaritate” în raport cu alte publicaţii literare şi punctează mizele prin raportarea la momentul literar în care apare: „«Contrapunctul» nostru se lansează într-un moment care privilegiază şi privirea prospectivă, şi pe cea recapitulativă asupra literaturii”. Postmodernismul asumat de acest lider al optzeciştilor şi al publicaţiei include şi un apel la racordarea la real şi concret, alături de imperativul „radicalităţii morale”; astfel, propria promoţie este caracterizată ca fiind „o generaţie *underground*, o generaţie a întoarcerii la realitate, generaţie a desantului în teritoriul vieţii cotidiene, generaţie a redescoperirii omului concret, generaţie a noii sinteze culturale postmoderne şi – înainte de orice – o generaţie a radicalităţii morale vizavi de lumea care ne-a fost «dată» în deceniile din urmă…”. În numărul următor apar şi alte precizări, susţinute de Mircea Nedelciu, care consideră revista „un fel de detaşament de geniu (în sensul militar al termenului)”, în jurul căruia să se grupeze generaţia ’80, şi de Mircea Cărtărescu care, respingând ideea că misiunea scriitorului ar trebui să includă şi implicarea civică, pledează, deocamdată, pentru „o orientare pur literară” a publicației, schiţând și un plan concret de reanimare literară (crearea de edituri, publicarea tinerilor, sprijinirea cenaclurilor, apariţia unor noi reviste literare sau studenţeşti). O caracteristică a **C.** este caracterul compozit, fiind incluse aici şi articole, eseuri sau editoriale de politologie, sociologie (semnate de Andrei Cornea, Liviu Ioan Stoiciu, Florin Iaru, Elena Ştefoi ş.a.), pe lângă cele literare propriu-zise. Cronica literară este ţinută de Cristian Moraru şi de Ion Bogdan Lefter, alături de ei scriind şi Ioana Pârvulescu, Dan C. Mihăilescu, Mircea Vasilescu. Versuri publică Liviu Ioan Stoiciu, Marta Petreu, Mircea Cărtărescu, Traian T. Coşovei, Mariana Marin, Simona Popescu, Florin Iaru, proză dau Gheorghe Crăciun, Gheorghe Iova, Sorin Preda, George Cuşnarencu, Nicolae Iliescu, Cristian Tudor Popescu ş.a. Apar traduceri din Milan Kundera, Mario Vargas Llosa, Benedetto Croce. Din primul an de apariție se rețin şi unele interviuri acordate de Mircea Dinescu, pe atunci președinte al Uniunii Scriitorilor, convorbiri între Alain Robbe-Grillet şi Ţepeneag, între Monica Davidescu şi Ion Bogdan Lefter etc. Semnificative sunt articolele de critică şi istorie literară, anchetele şi discuţiile care punctează poziţia generaţiei ’80 în cadrul momentului literar postdecembrist, precum şi în acela mai larg al istoriei literare postbelice. Dan C. Mihăilescu, spre exemplu, consideră că schimbările de accent aduse de noua generaţie „se cer reconsiderate nu doar din punct de vedere estetic, dar şi din cel politic şi moral”; încetul cu încetul, poziţia revistei începe să se precizeze în raport cu una dintre temele (disputele) pregnante ale epocii, vizând implicarea scriitorului în viaţa civică şi politică, pentru a răscumpăra, astfel, o „trădare a cărturarilor” de dinainte de 1989. Activismul nu este înţeles însă numai în sens general şi abstract, ci mai ales ca opoziţie faţă de guvernarea momentului. În acest sens, numărul 21/1990 dezbate despre „literatură şi (sau contra) putere”, o intervenţie notabilă fiind cea a lui Ion Bogdan Lefter, care salută radicalizarea intervenţiilor publicistice faţă de ceea ce autorul consideră a fi o politică oficială de tip neocomunist. Criticul analizează fenomenul dezvoltării gazetăriei politice, referindu-se, pe scurt, la principalii săi reprezentanţi: Andrei Cornea, care face „un fel de hermeneutică a activităţii socio-politice”, Bogdan Ghiu, „de o radicalitate elegantă”, Florin Iaru, remarcabil prin „directeţea opiniei”, şi Stelian Tănase, cu o „vocaţie pentru filosofia morală”. Nu întotdeauna va fi vorba de articole ideologice; uneori, ca într-o polemică ulterioară între

Mircea Cărtărescu, Mircea Nedelciu și Florin Iaru, pare a fi vorba de o simplă răfuială politică, pornind de la caragialianul „Eu cu cine votez?” (Cărtărescu își anunță desprinderea de grupul de la „Literatorul” pentru că nu doreşte a fi suspectat de „solidarizarea cu ideile lor politice”, Mircea Nedelciu, acuzat de „fesenism” de Iaru, este ultragiat, la rândul său, de acest „oportunism răsturnat” al colegilor de generație). Dincolo de diferența de opinii, se observă o anumită contextualizare a conceptului *politically correctness* care ajunge să servească uneori drept criteriu de validare literară. Această ideologizare şi politizare (în sens pozitiv, în opinia redacţiei) are şi alte consecinţe; spre exemplu, acelaşi Ion Bogdan Lefter doreşte reinventarea şi recalibrarea cronicii literare (dacă nu chiar înlocuirea ei cu un gen hibrid, melanjând eseul, notaţia obiectivă cu cea de istorie literară), stârnind protestul lui Nicolae Manolescu, căruia redactorul-şef îi aduce argumente, în trei numere ale revistei (28, 29 şi 30/1990) în favoarea unei „structuri în mişcare” a câmpului literar (acesta este şi titlul rubricii ţinute de Lefter). Însă dacă această cronică „altfel” a lui Ion Bogdan Lefter este vie, animată, subiectivă, cu destule informaţii de istorie literară (în special despre generaţia ’80), nu e mai puţin adevărat că revistei îi lipsesc realmente cronicarii de forță, capabili să radiografieze atent și eficient câmpul literar „în mişcare”. Pe de altă parte, şi această „mişcare” pare numai aparentă, revista înregistrând narcisiac, nostalgic sau autoreflexiv manifestările optzeciste şi contestând emergenţa altor generaţii literare. Astfel, mai mulţi invitaţi vorbesc despre Cenaclul de Luni (Nicolae Manolescu, Mircea Cărtărescu, Ion Bogdan Lefter, Bogdan Ghiu), Ion Bogdan Lefter prezintă câteva amintiri despre un proiect privind un „roman colectiv” (13/1990); romanul *Femeia în roşu* de Mircea Nedelciu, Adriana Babeți și Mircea Mihăieș este comentat de Ov. S. Crohmălniceanu, informaţii despre geneza lui aducând tot Ion Bogdan Lefter. În schimb, existenţa unei generaţii ’90 este negată pe motivul nerelevanţei tematice, această dispută prelungindu-se până târziu, în anii ’95–’96 (în alte reviste, de astă dată). Acceptat este mai ales grupul de la Braşov, în numărul 10/1991 fiind publicate declaraţiile şi profesiunile de credinţă ale lui Andrei Bodiu, Simona Popescu, Marius Oprea şi Caius Dobrescu. În încercarea de a găsi modelele estetice ale generaţiei, se repune în discuţie canonul literar postbelic. Se reiau „dosarele” Leonid Dimov (criticul fiind Cristian Moraru) şi Mircea Ivănescu (revizitat de Ion Bogdan Lefter), scriitorii socotiţi pionieri ai postmodernismului românesc datorită formulei lor poetice sensibil diferite de cea neomodernistă a generaţiei ’60. În fapt, se caută un „model «alternativ»” la (sau contra) paradigma (paradigmei) şaizecistă(e), dominată de Nichita Stănescu sau Marin Sorescu, atât Leonid Dimov, cât şi Mircea Ivănescu contribuind la „construirea unei noi reţete de referinţe literare şi culturale” decât cele ale modernismului canonic. Cel dintâi e văzut ca fiind „realist şi autenticist, iar nu estetizant şi livresc”, oferind „o deschidere copleşitoare a vieţii, cu amestecul ei de banal şi fabulos, de profan şi mitic, de concret şi abstract”; al doilea ar fi restructurat poeticul prin „elemente de retorică a romanului”, oferind, totodată, ca model lirica anglo-saxonă. Analizaţi cu atenţie şi reevaluaţi sunt şi prozatorii Şcolii de la Târgovişte, în special Radu Petrescu şi Mircea Horia Simionescu. O altă ţintă a publicaţiei este introducerea în câmpul literar românesc a scriitorilor din diaspora. Astfel, apar interviuri cu Virgil Ierunca şi Monica Lovinescu, cu Paul Goma, Dumitru Ţepeneag ş.a. Există numere dedicate recuperării unor scriitori ca Paul Goma, Mircea Eliade (20/1992), Petru Dumitriu (27/1990) ş.a. Pe parcursul anului 1994, conţinutul revistei devine mai sărac, remarcându-se îndeosebi traducerile din texte de teorie literară, realizate de Bogdan Ghiu. În 1995 o amplă intervenţie a lui Liviu Antonesei este publicată în serial de-a lungul întregului an, pe tema „intelectualii şi politica”; poziţia rămâne aceeaşi din anii ’90. Din 1996 se alcătuiesc numere tematice sau, din nou, „dosare” ale unor scriitori, români sau străini: Tristan Tzara, Constantin Abăluţă, Şerban Foarţă, Ioan Mihai Cochinescu, Liviu Ioan Stoiciu ori pentru literatura norvegiană sau cipriotă contemporană etc. În 2006 este publicat un ultim text al lui Ion Stratan (o cronică la volumul de poeme *Geometria singurătății* de Florin Dochia), iar în 2010 Grigore Ilisei evocă personalitatea lui Ștefan Bănulescu, oferind detalii din ultimii ani de viață ai autorului. ***O.S.***

CONVENŢIUNEA, gazetă politică, comercială şi literară apărută la Bucureşti, de trei ori pe săptămână, de la 2 septembrie 1863 până la 3 mai 1864. Ca proprietar şi administrator figura Grigorie Heliad, dar sufletul gazetei era C.A. Rosetti, care o folosea în apriga lui campanie împotriva domnitorului Al. I. Cuza. În situaţia de-a fi suprimat, jurnalul

şi-a suspendat apariţia, iar Ministerul de Interne nu a mai dat aprobarea de reapariţie, obligându-l astfel pe Grigorie Heliad să îi schimbe titlul în „Sentinela română", nume sub care se va tipări din 1865 până în 1869, cu o întrerupere între martie și august 1866. Ziarul era redactat de C.A. Rosetti, Radu Ionescu (care semna Radion) şi, probabil, de Eugeniu Carada. Se republicau şi articole care figuraseră mai înainte în „Românul", versuri de V. Alecsandri (de asemenea republicate), satire (nesemnate) de C.A. Rosetti, versuri de Andrei Mureşanu ş.a. Studiul *Teatrul român* analizează condiţiile care au favorizat înfiinţarea teatrului la Bucureşti, rolul lui Ion Câmpineanu şi al lui Costache Caragiali, raporturile dintre dezvoltarea burgheziei şi progresul teatrului. **C.** a fost, în primul rând, o gazetă de polemică politică şi a subliniat perseverent legătura dintre viaţa socială şi literatură. ***R.Z.***

CONVENŢIUNEA, gazetă politică şi literară apărută la Iaşi, săptămânal de la 18 iulie 1867 şi bisăptămânal de la 4 februarie la 4 august 1868, având o orientare politică antijunimistă şi cvasiseparatistă. Aici se publică una dintre primele încercări de contestare a „noii direcţii" junimiste. Autorul ei, Constantin Skeletti, vedea o flagrantă discrepanţă între rigoarea critică aplicată de Titu Maiorescu scriitorilor români şi înţelegerea arătată literaturii junimiştilor şi, în primul rând, versurilor lui Iacob Negruzzi. Într-o serie intitulată *Epistole literare*, Skeletti discută poeziile redactorului de la „Convorbiri literare", citate de Titu Maiorescu drept modele, analizându-le pentru a demonstra lipsa de talent literar a autorului lor. ***R.Z.***

CONVIEŢUIREA (EGGYÜTTÉLÉS), publicaţie apărută la Szeged, în Ungaria, trimestrial, din ianuarie 1997, cu numere frecvent comasate și la intervale inegale, până la sfârșitul primului deceniu al secolului al XXI-lea, editată de Catedra de limbă şi literatură română a Institutului Pedagogic „Juhász Gyula", Asociaţia Românilor din Seghedin şi de Parohia Ortodoxă Română. Redactor responsabil: Gheorghe Petruşan. Programul este trasat de articolul lui Gh. Petruşan *Şi totuşi: convieţuirea*, în care se arată că revista va încerca o mai bună definire a „idealurilor şi necesităţilor spirituale" ale românilor din Ungaria, „a convieţuirii româno–ungare în complexitatea ei, a problemelor cu care se confruntă zilnic o naţionalitate". Redactată în română, **C.** nu respinge articolele scrise în maghiară, care devin mai numeroase începând cu numărul 2. În mare, sunt prezente următoarele rubrici sau secţiuni: „Politică minoritară", „Istorie locală", „Alte comunităţi româneşti", „Şcoala", „Viaţa creştinească", „Tradiţii", „Limba", „Literatura", „Revista cărţii", „Turism". În primul număr se publică articole precum *Coloritul românesc al Seghedinului*, *Descălecatul Ungariei şi „problema românească"* (Mihai Cosma), *Elev român – şcoală ungurească* (Vasile Marc), un grupaj de articole despre aromâni, între care şi un interviu cu Vasile Barba de la Freiburg (Germania), *Câteva idei despre reforma învăţământului românesc din Ungaria* (Florica Santău). Ştefan Cârsta scrie despre comunitatea ortodoxă de la Seghedin, Anamaria Brad despre răspândirea religiei baptiste printre români, Ana Borbély despre studiile filologice din Ungaria, Maria Berényi semnează articolul *Personalităţi de frunte ale iluminismului bănăţean*, Elena Muntean figurează cu *Motivul casei în „Poveşti" şi „Amintiri din copilărie"*. Numărul 2–3 găzduieşte o anchetă cu titlul *Problema minorităţilor revine la rampă*, articole despre pamfletul românesc (Cornel Munteanu), despre N. Bălcescu la Seghedin (Mihai Cosma), despre obiceiurile din Cenadul Unguresc (Ana Hoţopan). Apar poezii semnate de Maria Berényi şi George Irimieş şi un documentat articol al lui Farkas Jenő, *Literatura română în enciclopediile din Ungaria*. Numărul 4, apărut împreună cu numărul 1/1998, dă semne că începe să-şi facă simţită prezenţa un anume eclectism tematic. Între textele româneşti apar tot mai des şi articole maghiare, fenomen care devine o practică obişnuită în numărul 1–2/2002, în care scrie şi istoricul Ioan-Aurel Pop articolul *Românii din Ungaria şi anul 1918*. Două articole interesante pot fi consemnate şi în numerele cumulate 1–4/2006, unul alcătuit de Wéber Péter şi intitulat *Mitul mareşalului Antonescu în România post-comunistă*, celălalt, scris de Ion Buzaşi, *Andrei Mureşanu şi Petőfi Sándor. Paralelă între „Cântec Naţional" (Nemzeti Dal) şi „Deşteaptă-te române"*. ***M.Pp.***

CONVORBIRI CRITICE, revistă apărută la Bucureşti, bilunar, de la 1 ianuarie 1907 până la 25 ianuarie 1909, când devine lunar până la 25 decembrie 1910, şi la 1 ianuarie 1935; până la 1 ianuarie 1908 are titlul „Convorbiri", ca o reacţie la „Convorbiri literare" a lui Titu Maiorescu. Directori: Mihail Dragomirescu (1907–1910), Ioan Peretz (din 1909); prim-redactor: Cincinat Pavelescu și succesiv D.

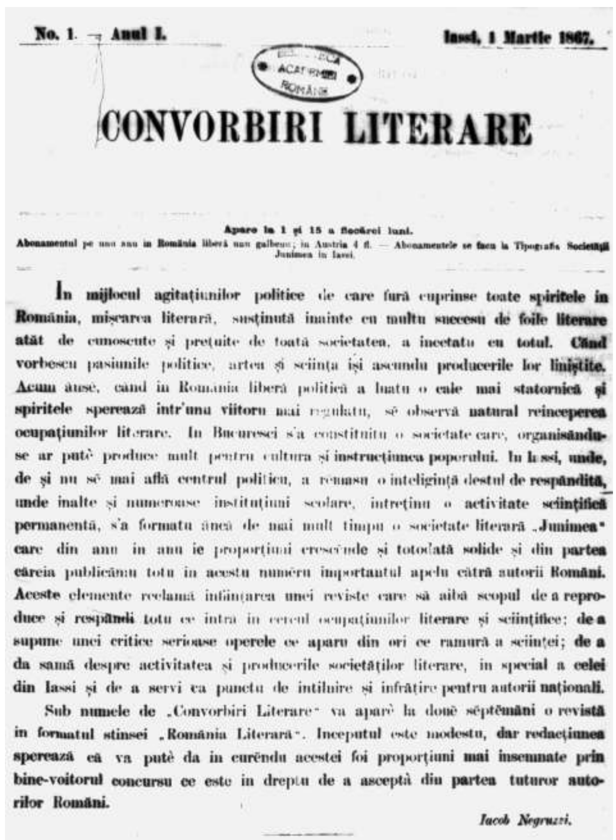
Nanu, Emil Gârleanu, E. Lovinescu, Corneliu Moldovanu, H. Frollo, I. Dragoslav, A. Mândru, A. de Herz și Donar Munteanu; secretari de redacţie (în 1910): Corneliu Moldovanu, Liviu Rebreanu, Mihail Sorbul; între iulie 1907 și iunie 1908 apare sub coordonarea unui comitet de redacţie format din D. Nanu (până la 1 martie 1908), H. Frollo (de la 15 noiembrie 1907), Emil Gârleanu (de la 1 iulie 1907), E. Lovinescu (de la 1 iulie 1907), Corneliu Moldovanu (de la 2 noiembrie 1907), I. Dragoslav (de la 15 aprilie 1908), A. Mândru (de la 15 aprilie 1908), Dinu Ramură (A. de Herz; de la 15 aprilie 1908) și Donar Munteanu (de la 1 mai 1908). Editarea revistei este determinată de câteva evenimente literare ale anului 1906, între care apariţia publicaţiilor „Viaţa literară" şi „Viaţa românească", intrarea lui N. Iorga în comitetul de redacţie al „Convorbirilor literare", premierea de către Academia Română a volumelor *Poezii* de Octavian Goga şi *Povestiri* de Mihail Sadoveanu. În aceste condiţii, încurajat de „iubirea şi de încrederea câtorva tineri scriitori", între ei Cincinat Pavelescu, D. Nanu, Emil Gârleanu, E. Lovinescu şi Corneliu Moldovanu, criticul Mihail Dragomirescu părăseşte „Convorbiri literare", care, după opinia sa, abandonase preocupările literare, şi înfiinţează o publicaţie proprie, cu un program pe care îl voia pur estetic. Ideologia de la **C.c.** se defineşte, cum va afirma Tudor Vianu, „prin rezistenţa faţă de îngrădirile generale ale timpului". În articolul-program *Către scriitori și cititori* Mihail Dragomirescu proclamă „critica obiectivă, rece, aşezată, care se ridică senină, dar fără slăbiciune, deasupra patimilor de o zi şi care, văzând şi cercetând numai lucrul, nu vrea să ştie dacă este făcut de un prieten sau de un duşman, și luminează pe cititori asupra valorii lui, fără ură şi părtinire, cu temeiuri totdeauna făţişe şi clare [...]. Atitudinea criticului, în concepția critică a acestei reviste, n-are să fie influențată câtuși de puțin de conținutul operei de artă. Naționaliști și umanitari, conservatori și poporaniști, realiști și romantici, clasici și simboliști, impresioniști și parnasieni, toți poeți, numai adevărați poeți să fie, au dreptul să fie judecați cu aceeași măsură – măsura cerințelor artei". Constatând lipsa unei asemenea critici în practica românească, directorul pleda pentru desăvârşita autonomie a artiştilor şi poeţilor faţă de problemele politice şi culturale ale momentului, însă cu toate eforturile de a forma o şcoală critică şi de a crea un curent literar antisămănătorist şi antipoporanist, revista nu s-a putut impune. Meritul lui Mihail Dragomirescu şi implicit al **C.c.** constă doar în faptul de a fi intuit talentul de prozator al lui Liviu Rebreanu şi de a-i fi publicat nuvelele *Volbura dragostei*, *Proştii*, *Culcuşul*, *Golanii*, *Dintele*, de a fi încurajat talentul de dramaturg al tânărului Mihail Smolsky înainte de a-i da o identitate literară ca Mihail Sorbul, tipărindu-i schița dramatică *Vânt de primăvară*, poemul *Învierea*, dramele istorice *Ion Armanul*, *Săracul popă* și comedia tragică *Praznicul calicilor*. Poeții revistei sunt Ion Minulescu (*Triptic banal*), Al.T. Stamatiad, Cincinat Pavelescu, A. Mândru, Mihail Săulescu, George Gregorian, Ana Codreanu, Petre Dulfu, iar prozatorul preferat este Emil Gârleanu (*Fetița mamei*, *Petrecere*, *Nucul lui Odobac*, *Din lumea celor care nu cuvântă*), secondat timid de I. Dragoslav, V.V. Haneș (*Însemnări* – schiță lirică), G.M. Vlădescu (*Cântecul lebedei*), George Vâlsan (*Nășica*), Mihail Lungianu (*Postelnicul Cumpănă*). Mai generos apare spațiul dedicat teatrului, unde sunt tipărite scenetele comice *Așa e la viligeatură* și *Într-o zi la curse*... împreună cu „comedia ebraică" *Eliezer* ale lui E. Lovinescu, tragedia *Florica* de G.M. Vlădescu, *Fire ne-nțeleasă* – trei acte de Artur Gorovei și actul *Femeile ciudate*, scris în colaborare de Const. Rîuleț și Al. T. Stamatiad, jucat cu succes de Compania Davila și tipărit în volum la scurt timp. Traducerile, realizate de Cincinat Pavelescu, D. Nanu, Petre Dulfu, I. Gr. Periețeanu, I. Peretz, Corneliu Moldovanu, H. Frollo, toți condeie încercate în special în literatura franceză, selectează cu predilecție versuri de Hérédia, Victor Hugo, Alfred de Vigny, Jean Richepin, Edmond de Rostand și numai incidental bucăți de Guy de Maupassant, Petőfi Sándor, A.P. Cehov și Giosué Carducci. Un nume constant în lista colaboratorilor (în primul an anunțată periodic) este E. Lovinescu, care semnează recenzii (*Emil Gârleanu cu prilejul volumului „Cea dintâi durere"*), studii critice (*Literatura străină*, *J.J. Weiss*), comunică, sub titlul *Eminescu despre sine însuși*, un manuscris inedit al poetului, analize și articole critice pornind de la volume recente ale lui Ion Minulescu și Elena Farago, denunță plagiatul lui A. de Herz cu *Noaptea învierii* după piesa sa *De peste prag*, punându-le față în față pe două coloane, dă un fragment din monografia dedicată lui Grigore Alexandrescu, la care lucra, schițe dialogate (*Suflete de copii*), o secvență din dialogurile critice dintre Picrofonius, Agathon și Glikon (asupra creației lui Octavian Goga, I.L. Caragiale ș.a.). Paralel cu E. Lovinescu, uneori sub iscălitura Gealău & Rândea,

Mihail Dragomirescu își exercită propria magistratură critică pentru care de fapt crease „Convorbirile" în articole polemice ca *Potăile*, un „studiu de zoologie literară" întemeiat pe clasificarea criticilor după opiniile estetice profesate, ori *Gongorismul „Convorbirilor literare"*. O rubrică vie este „Revista critică", atentă la mișcarea literelor, consemnând noutăți editoriale, proiecte scriitoricești, premii, sumarele revistelor mai importante, informații culturale din toată țara, cronici muzicale și dramatice redactate de Corneliu Moldovanu sub inițialele numelui. Dar personalitatea pe a cărei colaborare se bazează Mihail Dragomirescu este I.L. Caragiale, comilitonul său din redacția „Convorbirilor literare". Respingând însă ferm ideile estetice etalate gălăgios, chiar agresiv de Dragomirescu la adresa lui Titu Maiorescu și a revistei sale, înainte de a-și încheia colaborarea, cu tălmăcirea *Făt-Frumos cu moț în frunte* după *Riquet à la hoppe* al lui Charles Perrault, dramaturgul tipărise fabulele *Duel, Temelia, Bietul Ion, Mângâiere, Talmud, Boul și vițelul, Mic și mare* – nesemnate, *Odă*, sub identitatea Oblius, epigrama *Savant* – transparent adresată lui N. Iorga – și scherzoul *De ce?*, semnat Piccolino. La 10 ianuarie Mihail Dragomirescu se alătură importantului grup de scriitori de la **C.c.** care inițiază alt proiect revuistic, intitulat „Falanga", cu subtitlul „Literară și artistică". Alţi colaboratori: Anton Naum, B. Nemţeanu, Victor Eftimiu, I.A. Bassarabescu, Radu D. Rosetti, Leon Feraru, Vasile Militaru, Aron Cotruş. ***I.H., R.P.***

CONVORBIRI LITERARE, revistă apărută la Iaşi şi la Bucureşti între 1 martie 1867 şi iulie 1944. În primii cinci ani s-a editat bilunar, iar de la 1 aprilie 1872 până la încetare lunar. De la 1 aprilie 1885 sediul redacţiei s-a mutat din Iaşi la Bucureşti. Până la 1 mai 1893 a avut în fruntea ei, ca redactor răspunzător, pe Iacob Negruzzi, care, după această dată intitulându-se director, şi-a asociat un comitet alcătuit din colaboratori tineri. Peste aproape doi ani, la 1 ianuarie 1895, I. Negruzzi cedează în întregime conducerea unui comitet de redacţie format din Teohari Antonescu, I. Al. Brătescu-Voineşti, Mihail Dragomirescu, D. Evolceanu, I.S. Floru, P.P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, I.A. Rădulescu şi Fr. Robin. Ulterior, acest comitet a fost completat cu noi membri: N.I. Basilescu în 1896; din 1900 Grigore Antipa, Victor Babeş, Ioan Bogdan, I.A. Bassarabescu, D. Bungeţianu, C. Litzica, Simion Mehedinţi, Ludovic Mrazec, Anton Naum, Dimitrie Onciul, Şt. Orăşanu, Emil Pangrati, Ioan Paul, A. Philippide, Mihail Săulescu, D. Voinov, Nicolae Volenti; din 1902 C. Alimăneşteanu, A.C. Cuza şi G. Murnu, iar N. Iorga de la 1 ianuarie 1906. De la 1 ianuarie 1896 până în noiembrie 1906 **C.l.** a aparţinut unui „comitet de proprietate" format din N.I. Basilescu, M. Dragomirescu, D. Evolceanu, I.S. Floru şi C. Rădulescu-Motru (care au funcţionat, în acelaşi timp, şi ca redactori), Al. Antemireanu (pentru dări de seamă despre publicaţiile româneşti de actualitate) şi Fr. Robin (pentru cronica evenimentelor politice). De la 1 ianuarie 1902 director este Ioan Bogdan. Din 1 ianuarie 1907 până în 1923 în fruntea revistei s-a aflat Simion Mehedinţi, căruia i-a urmat, de la 1 ianuarie 1924 până la 18 februarie 1939, Al. Tzigara-Samurcaş. De la această dată **C.l.** va fi condusă de I.E. Torouţiu, membri în comitetul de redacţie fiind Alexandru Ionescu, Teodor Al. Munteanu şi, după 1940, Ştefan Cuciureanu. **C.l.** este legată de societatea Junimea, a cărei purtătoare de cuvânt era în bună măsură şi ai cărei membri au contribuit băneşte la constituirea ei. Această realitate este subliniată şi în nota publicată în fruntea primului număr, notă care aparţine cu certitudine lui Titu Maiorescu şi lui Iacob Negruzzi: „În Iaşi [...] s-a format încă de mult timp o societate literară Junimea, care din an în an ia proporţii crescute şi totodată solide şi din partea căreia publicăm tot în acest număr importantul apel către autorii români. Aceste elemente reclamă înfiinţarea unei reviste care să aibă scopul de a reproduce şi a răspândi tot ce intră în cercul ocupaţiilor literare şi ştiinţifice; de a supune unei critici serioase operele ce apar din orice ramură a ştiinţei; de a da seamă despre activitatea şi producerile societăţilor literare, în special a celei din Iaşi, şi de a servi ca punct de întărire şi de înfrăţire pentru autorii naţionali". Un timp revista a fost scoasă aproape numai ca urmare a sacrificiilor materiale făcute de Iacob Negruzzi. În 1885 e cedată editorului I.V. Socec. Mai ales în perioada cât s-a aflat sub conducerea lui Negruzzi **C.l.** a păstrat o anumită independenţă faţă de Junimea, unele dintre lucrările acceptate în paginile ei nefiind citite şi aprobate la întrunirile societăţii. Cu deosebire după 1893, un cuvânt hotărâtor în stabilirea sumarului şi a orientării l-a avut Titu Maiorescu, ale cărui sfaturi contribuiseră şi înainte la definitivarea profilului publicaţiei. De altfel, tot el a redactat şi programul **C.l.**, tipărit sub semnătura

lui I. Negruzzi, căruia însă îi aparţine un singur paragraf. Reflectând cu fidelitate scopurile Junimii, programul preconiza eliberarea literaturii de servituţile de până atunci, insistând cu fermitate pentru separarea domeniilor activităţii spirituale. Expresie a dezvoltării vieţii literare a vremii, **C.l.** afirmă, pentru întâia dată la noi, însemnătatea şi valoarea literaturii ca artă de sine stătătoare, promovând mai ales criteriul estetic. Pentru a-l impune, revista îşi propune să acorde o mai mare importanţă criticii literare. Ea a adoptat o atitudine rezervată faţă de anumiţi scriitori dintre 1840 şi 1860, fără însă a nega semnificaţia acestei perioade. Reacţie faţă de confuzia pe care critica vremii o făcea între estetic şi politic, programul **C.l.** insista cu deosebire asupra literaturii vremii, pe care o aprecia numai în funcţie de valoarea artistică. Cu o vigoare puţin obişnuită, a susţinut acest punct de vedere între 1890 şi 1900, în timpul polemicii dintre Titu Maiorescu şi C. Dobrogeanu-Gherea. După 1900 interesul revistei se îndreaptă mai ales către studiile de istorie, psihologie, filosofie şi pedagogie, în vreme ce contribuţiile de literatură, deşi cantitativ apreciabile, nu mai au nici valoarea, nici ecoul celor din anii când revista apărea la Iaşi. Meritoriu este însă efortul noilor conducători ai redacţiei (Ioan Bogdan, Simion Mehedinţi şi Al. Tzigara-Samurcaş) de a nu părăsi o linie doctrinară în materie de estetică şi literatură, pe care o statuaseră cu autoritate T. Maiorescu şi I. Negruzzi. Această orientare o va defini Simion Mehedinţi într-o notă care însoțește în numărul din ianuarie 1908, publicarea tablei de materii pe anul 1907: „Fiind cea mai veche revistă românească și neurmărind nici un câștig, colaboratorii revistei «Convorbiri literare» dau în dar scrisul lor întregului popor românesc [...]. Pe lângă «cronica artistică», va figura o «cronică economică», datorită unor cunoscuţi specialişti [...], o «cronică universitară», una privitoare la lucrările Academiei şi o rubrică permanentă, «De la românii de peste hotare». Stând apoi departe de orice mişcare politică, în paginile sale scriu oameni de toate partidele [...]. Toate acestea arată că cea mai veche revistă a ţării a ţinut pasul cu progresele timpului, fiind şi acum, ca şi în trecut, oglinda mişcării culturale a întregului neam”. De altfel, alegerea lui Mehedinţi ca director, o decizie a lui T. Maiorescu, avea drept ţintă tocmai păstrarea tradiţiei publicaţiei şi implicit a societăţii Junimea, adică, aşa cum spunea peste ani I.E. Torouţiu, „respectul principiilor clasice în judecarea realizărilor literare şi în valorificarea ştiinţei”, precum şi „căutarea necontenită a specificului etnic”. În acelaşi spirit scria în editorialul *Către cetitori* din februarie 1939 şi Al. Tzigara-Samurcaş: „Prin articolul *Junimea în faţa istoriei* [...] un reprezentant al generaţiei celei mai noi a arătat răspicat însemnătatea ce azi încă se recunoaşte spiritului junimist [...]. Azi mai puţin ca oricând nu ar trebui să apună vechea foaie junimistă”.

În conştiinţa literară românească **C.l.** a intrat în primul rând datorită lui Titu Maiorescu, M. Eminescu, I.L. Caragiale şi Ion Creangă. O însemnătate cu totul deosebită s-a acordat de la început liricii, conform concepţiei romantice, potrivit căreia poezia stă la temelia tuturor literaturilor începătoare. În primii ani s-au publicat doar versuri modeste. Cu timpul, revista a reuşit să grupeze în jurul ei cei mai reprezentativi poeţi români ai epocii. Mari speranţe se puneau, la început, în M.D. Cornea, Scarlat Capşa, Matilda Cugler-Poni, N. Skelitti, cultivaţi cu stăruinţă. Cu timpul, preferinţele s-au îndreptat către V. Alecsandri, al cărui

No. 1. — Anul I. Iassi, 1 Martie 1867.

CONVORBIRI LITERARE

Apare la 1 și 15 a fiecărei luni.

Abonamentul pe unu anu in România liberă unu galbenu; in Austria 4 fl. — Abonamentele se facu la Tipografia Societății Junimea in Iassi.

In mijlocul agitațiunilor politice de care fură cuprinse toate spiritele in România, mișcarea literară, susținută inainte cu multu succesu de foile literare atât de cunoscute și prețuite de toată societatea, a incetatu cu totul. Când vorbescu pasiunile politice, artea și sciința își ascundu producerile lor liniștite. Acum înse, când in România liberă politică a luatu o cale mai statornică și spiritele sperează intr'unu viitoru mai regulatu, sĕ observă natural reinceperea ocupațiunilor literare. In Bucuresci s'a constituitu o societate care, organisându-se ar putè produce mult pentru cultura și instrucțiunea poporului. In Iassi, unde, de și nu sĕ mai află centrul politicu, a remasu o inteligință destul de respândită, unde inalte și numeroase instituțiuni scolare, intrețin o activitate sciințifică permanentă, s'a formatu încă de mai mult timpu o societate literară „Junimea" care din anu in anu ie proporțiuni crescĕnde și totodată solide și din partea căreia publicămu totu in acestu numĕru importantul apelu către autorii Români. Aceste elemente reclamă infiinţarea unei reviste care să aibă scopul de a reproduce și respândi totu ce intra in cercul ocupațiunilor literare și sciințifice; de a supune unei critice serioase operele ce aparu din ori ce ramură a sciinței; de a da samă despre activitatea și producerile societăților literare, in special a celei din Iassi și de a servi ca punctu de intilnire și infrățire pentru autorii naționali.

Sub numele de „Convorbiri Literare" va aparè la două sĕptĕmâni o revistă in formatul stinsei „România Literară". Inceputul este modestu, dar redacțiunea sperează că va putè da in curĕndu acestei foi proporțiuni mai insemnate prin bine-voitorul concursu ce este in dreptu de a asceptà din partea tuturor autorilor Români.

Iacob Negruzzi.

talent era deja unanim recunoscut, încât se poate considera că poezia primilor ani ai **C.l.** este reprezentată de creaţia acestuia. Treptat, se descoperă câteva talente originale, mai potrivite exigenţelor Junimii. Cel care se va impune definitiv nu numai în cercul junimist, ci în întreaga literatură română, este Eminescu. Junimea şi revista ei şi-au aflat poetul care să împlinească dezideratele atât de precis formulate de Maiorescu în articolele *Despre poezia română* şi *Direcţia nouă în poezia şi proza română*. În literatura noastră pătrunde, astfel, lirica de meditaţie, bazată pe o gândire filosofică profundă, transpusă într-o imagistică remarcabilă prin noutatea ei. Poezia publicată în revistă între 1870 şi 1890 este dominată de versurile eminesciene, pe care **C.l.** le-a răspândit, impunându-le astfel pe întregul teritoriu de limbă română. Aici au apărut *Venere şi Madonă*, *Epigonii* (1870), *Mortua est* (1871), *Călin (File din poveste)* (1876), *Singurătate* (1878), *Rugăciunea unui dac*, *Atât de fragedă…*, *Sonete* (1879), cele cinci *Scrisori* (1881, 1890), *Luceafărul* (1883). Printre poeţii apreciaţi s-a aflat şi Samson Bodnărescu, autor de meditaţii (*Ce poate fi va fi*, *Moartea cerşetorului*). Nu mai puţin preţuit era Anton Naum, ale cărui versuri dezvăluie altă trăsătură a poeziei convorbiriste – tentativa de conciliere a clasicismului cu romantismul (*Nox erat*, *Aegri somnia*, *Lui Leopardi*). O poezie de aceeaşi factură publica şi Duiliu Zamfirescu (*Fum*, *Nimfa tânără Leuca*, *Pe Acropole* şi alte versuri, până în 1923). **C.l.** nu a acordat atenţie doar unei anume specii poetice, promovându-le pe toate în egală măsură, deşi unele sunt mai bogat reprezentate. Pe lângă poemul de meditaţie pot fi întâlnite numeroase pasteluri, cele mai multe aparţinându-i lui V. Alecsandri, care astfel, graţie publicaţiei junimiste, impune specia în literatura română. Pastelul a mai fost încercat de Nicolae Beldiceanu (*Moşii*, *Apusul soarelui*, *Prăşitorii*) şi de Nicolae Volenti (*Icoane din viaţă*). Prin Alecsandri pătrund de asemenea legenda şi legenda istorică în versuri (*Dumbrava Roşie*, 1872, *Dan căpitan de plai*, 1874, *Grui Sânger*, *Legenda ciocârliei*, 1875), în care s-au mai exersat N. Beldiceanu (*Noureanu*), Nicolae Gane (*Piatra lui Toader*), Ciru Oeconomu (*Petre Cărăbete*, *Capul lui Mihai Viteazul*). Balada romantică a fost şi ea selectată (I. Negruzzi, *Kaher*, Eminescu, *Strigoii*, M.D. Cornea, *Domniţa şi robul*, Anton Naum, *Dona Clara*, N.I. Basilescu, *Orla*), la fel şi idila (I. Negruzzi, *Miron şi Florica*) ori satira (Eminescu, I. Negruzzi, D. C. Ollănescu-Ascanio). Nici poezia patriotică nu a fost ocolită; în **C.l.** sunt inserate câteva dintre cele mai izbutite stanţe de acest fel ale lui V. Alecsandri (*Odă ostaşilor români*, *Peneş Curcanul*, *Sergentul*, *Căpitanul Romano*). Fără a se ridica deasupra mediocrităţii, N. Skelitti, Matilda Cugler-Poni, Veronica Micle, Th. Şerbănescu, D. Petrino, I. Negruzzi, M. Gregoriady de Bonacchi au scris versuri de dragoste, cele mai multe sub formă de lied. O încercare de poezie simbolistă îi aparţine lui Th. Şerbănescu (*Sonete decadente*). Numeroşi poeţi vor fi prezenţi, începând cu perioada 1900–1910, în coloanele revistei. Alegerea lor va marca, într-un fel, o despărţire de aşa-zisa „poezie junimistă” caracteristică secolului al XIX-lea, fără să aducă o schimbare de fond. Se preferă în primii ani ai noului veac – şi aproape nimic nu se va schimba în cei următori – o poezie în care ecourile tradiţiei, acceptate într-o măsură ce pare să predomine, fac casă bună cu sunetele noi ale liricii europene, fără a ceda experimentelor îndrăzneţe care îşi făceau loc cu tot mai multă insistenţă şi la noi. Este o direcţie caracterizată prin moderaţie, poate încă ezitantă între ceea ce fusese deja rostit şi înnoire, dar deschisă unor soluţii poetice noi, dacă ele nu distonează cu vederile teoretice şi critice ale redactorilor. Între cei ce dau acum versuri se numără Dimitrie Anghel (*Metamorfoză*, *Popolare spaniole*), St. O. Iosif (*Domnu-profesor*, *Cântece*), George Coşbuc (*Nunta Zamfirei*, 1890 etc., până în 1900), Octavian Goga (*Zile rele*, 1907), Alice Călugăru (*Iuda*, *Poveste*, *Ţiganii*), George Murnu (din 1890, când publică *Avea de aur…*, până în 1941), Alexandru A. Naum (*În urma mea*, 1904 şi alte poezii până în 1937), Panait Cerna (*Sonete*, etc.), G. Tutoveanu (*De-a pururi să te caut* din 1898 şi alte versuri până în 1944), Matilda Cugler-Poni (care continuă să colaboreze până în 1927), Eugen Ciuchi, Mihai Codreanu (*Testamentul unui necunoscut*), Demostene Botez (*Imn.*), Mircea Dem. Rădulescu (*Marine*), Vintilă Paraschivescu (*Scrisoare*), N. Davidescu, Artur Enăşescu, Coca Farago, Elena Farago, Victor Eftimiu, Al. Iacobescu, D. Nanu (*Marea* din 1895 şi alte versuri, până în 1927), Sextil Puşcariu (*Ritm de resignare* ş.a.), Ion Pillat (*Cântec nocturn* ş.a.), George Vâlsan (*Cântarea primăverii* ş.a.), V. Voiculescu (*Urcare* ş.a.). După 1918 este rândul unei generaţii noi de poeţi, cu cele mai diverse orientări, să beneficieze de găzduirea revistei. Între aceştia se numără Al. T. Stamatiad, Alice

Soare, Emanoil Bucuţa, Vladimir Cavarnali, Traian Chelaru, Aron Cotruş, George Drumur, George Dumitrescu, Vladimir Corbasca (şi cu pseudonimul Simona Basarab), Corneliu Moldovanu, Mircea Pavelescu, Ovid Caledoniu, D. Iov, Ştefan Neniţescu, Ion Ojog, Marcel Romanescu, Grigore Sălceanu, George Palladi), Octav Sargeţiu, Teodor Scarlat, Pius Servien, Barbu Solacolu, Vladimir Streinu, Sandu Tudor, Simion Stolnicu, Sandu Tzigara-Samurcaş, George Voevidca, Emil Vora, Aurel Tita, George Vaida ş.a. În **C.l.** se găsesc relativ puţine romane, cele alese situându-se însă printre creaţiile de seamă ale genului. Sunt romane realiste, cu punctul de plecare în realităţile sociale româneşti, în general, şi moldoveneşti, în special, dezvoltând probleme de actualitate. Aici şi-a adus Duiliu Zamfirescu partea cea mai realizată a prozei sale (*Viaţa la ţară*, 1894, 1895, fragmente din *Tănase Scatiu*, 1896, 1907, din *În război*, 1897, şi, integral, *Lydda*, 1898–1900). Aceleiaşi orientări realiste i se subsumează şi romanele, mai puţin reuşite, ale lui Iacob Negruzzi (*Mihai Vereanu*) şi N.D. Xenopol (*Păsurile unui american în România*). O atenţie deosebită s-a acordat nuvelelor şi schiţelor, care sunt în număr mare şi într-o varietate bogată de stiluri. Foarte bine reprezentată este nuvela realistă, a cărei tematică avea în centrul ei, de preferinţă, funcţionarul mărunt sau dezmoşteniţii vieţii. Nuvelistica din **C.l.** nu a cunoscut excesele naturalismului, de la care a preluat totuşi minuţia şi exactitatea descrierilor, interesul pentru periferia societăţii. În această categorie intră proza lui Duiliu Zamfirescu (*Furfanţo*), N. Volenti (*O idee fixă*) ş.a. Tonul general este însă moderat, exprimând un realism ponderat: I. Al. Brătescu-Voineşti (care tipăreşte câteva dintre cele mai izbutite nuvele ale sale, precum *Pană Trăsnea Sfântul*, 1893), I.L. Caragiale (*O făclie de Paşte*, 1889), I. Popovici-Bănăţeanul (*În lume. Din viaţa meseriaşilor*, 1892) şi, mai ales, Duiliu Zamfirescu, ale cărui nuvele s-au tipărit aici, aproape toate, între 1885 şi 1911. Note accentuate de satiră socială se ivesc la I. Negruzzi (ale cărui *Copii de pe natură*, apărute între 1869 şi 1880, s-au bucurat de răsunet), G.I. Lahovari (*Popa Burcă*), N. Gane (*Duduca Balaşa*). Prin N. Gane **C.l.** se orientează şi către nuvelele populare, din care acceptă un mare număr, aparţinând scriitorilor din întreaga ţară. *Şanta*, *Andrei Florea Curcanul* stau alături de cele mai reuşite dintre scrierile lui I. Slavici, cum ar fi *Popa Tanda*

CONVORBIRI LITERARE

No. 5 şi 6 BUCUREŞTI, MAI—IUNIE 1920 Anul LII

DIRECTOR S. MEHEDINȚI

CUPRINSUL:

Iacob Negruzzi. — La a 80-a aniversare a naşterei lui Titu Maiorescu.
Iacob Negruzzi. — Amintiri din „Junimea": (*Eminescu*).
D. Onciul. — T. Maiorescu (*cuvântare*).
C. Rădulescu-Motru. — T. Maiorescu în filosofie (*cuvântare*).
E. I. V. — Sacrificiu (*versuri*).
Eug. Ciuchi. — Romanţă (*poezie*).
M. Beza. — O viaţă (*roman*).
V. Lăiniceanu — Cântec (*poezie*).
A. Mândru — Împăcarea (*novelă*).
E. I. V. — Catren (*versuri*).
D. M. Cădere. — Descentralizarea ministerului şcoalelor.
George Roiban. — Sus, pe vârful Sboina Neagră (*poezie*).
Dr. Ilie Gherghel. — Câteva contribuţii la cuprinsul noţiunei cuvântului „Vlach".
Zoe Gh. Frasin. — Galeleea (*poezie*).

Cronica Literară şi Ştiinţifică:

Fapte: *Cultură:* Frecvenţa universităţilor în Germania; *Industrie:* Mătase de paianjen; *Politica:* Siria, câmp de bătălie politică.
Recensii: *Ramiro Ortiz:* In ciuda submarinelor; *Dr. I. Ghiulamila:* Studiu statistic, medical şi social asupra invalizilor de războiu ai României; *Tudor Pamfilie:* Ţinutul Hetinului la 1917.
Reviste: Pentru inima copiilor; Buletinul societăţii numismatice române; Analele Dobrogei; Renaşterea Moldovei.

D. Ioaniţescu. — *Cronica Şcolară:* Discuţii constituţionale: Libertatea învăţământului: Şcoala primară. Şcolile confesionale. Şcolile minorităţilor şi Universitatea.
Const. C. Giurescu. — *Cronica Istorică:* Câteva cuvinte asupra „Legăturii şi aşezământului lui Mihai Vodă".
Matei Gr. Peucescu. — *Cronica Politică:* Partidele politice în alegeri.

(1875), *Scormon* (1875), *Gura satului* (1878), *Budulea Taichii* (1880). Mai pot fi întâlniţi Teodor V. Ştefanelli, Virgil Oniţiu, D.C. Ollănescu-Ascanio. Nuvela istorică a avut şi ea căutare, încât alături de multe proze ale lui N. Gane publicate între 1867 şi 1877, pot fi întâlnite *Decebal* şi *Tuhutum* ale lui I. Pop-Florantin. Parte sub influenţa romantismului german, parte sub aceea a mitologiei naţionale, **C.l.** propune şi câteva nuvele fantastice: *O floare albă* (1869) şi *O casă neagră* (1870) de I. Pop-Florantin, *SărmanuI Dionis* (1872) de Eminescu. Cu povestiri este prezent Ion Creangă, căruia îi apar, între 1875 şi 1884, *Soacra cu trei nurori*, *Punguţa cu doi bani*, *Dănilă Prepeleac*, *Moş Nichifor Coţcariul*, *Povestea lui Stan Păţitul*, *Povestea unui om leneş*, *Popa Duhu* şi cea mai importantă scriere a sa, *Amintiri din copilărie* (părţile I–III). Duiliu Zamfirescu continuă să colaboreze cu fragmente de roman şi după 1900, până în 1912. Alţi romancieri, prezenţi fie cu fragmente, fie cu texte integrale,

sunt Ion Agârbiceanu (*Vâltoarea*, 1941–1943), Liviu Rebreanu (fragment din *Ion*, 1934), Cezar Petrescu (fragment din *Duminica orbului*, 1934), Henri Stahl (fragment din *Un român în Lună*, 1913), Mihail Drumeş (fragment din *O iubire cum nu este*), George Acsinteanu (fragmente din *Convoiul flămânzilor*şi din *Copilul norilor*). Li se alătură cu schiţe, nuvele, basme I. Slavici (*Anghel*, 1906, *Purceluş cu coada sfredel*, 1910), Mihail Sadoveanu (*Păcat boieresc*, 1906, *Tu n-ai iubit*, 1906), C. Sandu-Aldea (*Logodnica*), Simion Mehedinţi (*Buruiană*), George Vâlsan, N. N. Beldiceanu, N. Batzaria, Marcu Beza (ciclul de schiţe *Din viaţa aromânilor*), Mihail Chiriţescu, Bucura Dumbravă, Emil Gârleanu, Mihai Negruzzi (nuvela *Ruhlă vădana*), Vintilă Paraschivescu (*Pe vifor*), Ion Dongorozi, Alexandru Bilciurescu, Alice Basarab, Romulus Cioflec, Virgil Cioflec, Victor Const. Georgian, A. Mândru, George Murnu, Ion Petrovici, Mihail Straje, Alice Sturdza, I.C. Vissarion, Petru Manoliu, N. Crevedia, Sergiu Dan, N. Dunăreanu, C. Fântâneru, D. Iov, Mia Frollo, G.M. Vlădescu ş.a. Pe de altă parte, se poate spune că dramaturgia românească a celei de-a doua jumătăţi a secolului al XlX-lea se regăseşte, în ceea ce are ea mai reprezentativ, în **C.l.** Aşa sunt, de pildă, capodoperele lui I.L. Caragiale: *O noapte furtunoasă* (1879), *O scrisoare pierdută* (1884), *D-ale carnavalului* (1885). Făcând apel la umor, precum în *O alegere la Senat* de I. Negruzzi, sau la comicul buf, ca în comediile lui Gh. Bengescu-Dabija *O palmă la bal mascat* şi *Cucoana Nastasia Hodoronc* şi în „cânticelele comice” ale lui V. Alecsandri şi Ioan Ianov, autorii dramatici abordează de preferinţă satira socială. Subiectele erau extrase din realităţile întregii societăţi, de la boieri până la ţărani (I. Slavici, *Fata de birău*, şi *Toane sau vorbe de clacă*). Nu a fost neglijată nici revista teatrală, în această direcţie manifestându-se Iacob Negruzzi, care a scris *Beizadea Epaminonda*, pe muzică de Eduard Caudella, iar în colaborare cu Dimitrie R. Rosetti, *Nazat!* şi *Zeflemele*. Tragediile şi dramele trezesc şi ele interesul, îndeosebi cele cu subiecte din istoria naţională. După *Lăpuşneanu-Vodă* de Samson Bodnărescu, se publică *Gaspar Graţiani, domnul Moldovei* (1888) de Ioan Slavici. Se pare însă că preferinţele mergeau mai ales spre tragedii inspirate fie din istoria antică: *Fântâna Blanduziei* (1884) şi *Ovidiu* (1885) de V. Alecsandri, *Pygmalion, regele Feniciei* de Gh. Bengescu-Dabija, *Parisina* de N.I. Basilescu, fie din istoria Evului Mediu: *Rienzi* de Samson Bodnărescu. Întâietate au avut, până la 1900, tragediile în versuri, de la care se cerea să respecte, pe cât posibil, modelele genului. În deceniile următoare însă gustul publicului şi, poate, exigenţele teatrelor îndrumă scriitorii mai ales către dramă şi comedie. În 1904 D. Nanu traduce drama în versuri *Stana* de Elena Văcărescu. Dar autorul de teatru convorbirist al acestui început de secol pare să fie Duiliu Zamfirescu. El tipăreşte în revistă, între 1912 şi 1914, comediile *O amică* şi *Lumină nouă*, ambele puse în scenă la Teatrul Naţional din Bucureşti, comedia *Voichiţa* şi drama în versuri *Poezia depărtării.* Un criteriu clar, care să prezideze selecţia pieselor incluse în sumarul **C.l.** înainte şi după 1918 este însă dificil de evidenţiat. Ion Miclescu semna în 1907 şi în 1909 dramele *Mamă* şi *Jertfă.* O piesă care a avut un oarecare ecou este *Sanda* (1908) de Al. G. Florescu. Doi ani mai târziu tot el dă şi *Chinul*, dramă care va rămâne doar în paginile revistei. Cu *Noaptea Învierii* şi *Biruinţa* de A. de Herz, *Lady Macbeth* de Alexandru Naum, *Sapho. Comedie antică* de Ion Al-George şi *Răsare soarele* de Mihail Negru se încheie perioada premergătoare anilor 1916–1918. După război mai apar *Cărvunarii. Scene istorice* de D.V. Barnoschi, comedia *O inspecţie cu tâlc* de C. C. Petrovici, *Un drăcuşor de fată* de Alice Sturdza, *Puterea sufletelor moarte* de George Acsinteanu, *Pe un ţărm de mare* şi poemul dramatic *Iluzia* de Grigore Sălceanu. Acestui modest portofoliu dramatic i se adaugă şi câteva traduceri din clasicii greci, făcute de H. Frollo (Eschil, *Prometeu înlănţuit*), Petre Dulfu (Euripide, *Ifigenia în Aulida* şi *Ifigenia în Taurida*), Mihail Dragomirescu (Sofocle, *Antigona*) şi Edgar Th. Aslan (Sofocle, *Oedip la Colona*).

C.l. şi-a arătat încă de la început opţiunea pentru o abordare critică a realităţilor sociale, culturale şi, în primul rând, literare, pornind de la necesitatea demersului critic în societatea românească. Chiar din primul număr, Titu Maiorescu începe să publice articolul *Despre poezia română* (text editat în volum sub titlul *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*), unde, completând succintul program de pe prima pagină a revistei, fundamentează principiile după care se va călăuzi întreaga activitate critică a **C.l.** Fiind singura publicaţie din ţară dedicată exclusiv literaturii, **C.l.** şi-a circumscris de la apariţie domeniul, adăugând criticii literare promovate anterior un

criteriu fundamental – cel al valorii estetice. În vreme ce critica dinainte sau chiar cea contemporană accentua fie criteriul social, fie pe cel etnic, revista junimistă le subordonează celui estetic. **C.l.** se afirmă, totodată, și în registrul polemic. Critica practicată aici se arăta cu precădere directoare și categorică. Se apela rar la explicație și analiză, numai în cazurile de strictă necesitate. De obicei se evitau elogiile, preferându-se de cele mai multe ori exemplele negative. Așa a procedat, de pildă, P.P. Carp cu piesa *Răzvan Vodă* (intitulată ulterior *Răzvan și Vidra*) a lui B.P. Hasdeu (1867), cu fabulele lui G. Sion (1869) sau cu poemul *Radu* al lui Ronetti-Roman (1878). Concomitent cu acțiunea de înlăturare a mediocrităților și a tot ceea ce contravenea propriilor principii critice, **C.l.** a susținut, îndeosebi prin T. Maiorescu, pe cei mai însemnați scriitori români – Eminescu, Caragiale, Creangă, Slavici. Generată de realitățile curente ale literaturii dintre 1850 și 1870, critica de la **C.l.** a fost, cu deosebire în primele două decenii, o critică de mare actualitate, prevalând asupra esteticii și teoriei literare. Abia odată cu ivirea, în 1881, a revistei „Contemporanul", ce promova principii estetice opuse, s-a făcut loc și unor articole teoretice, semnate mai întâi de Maiorescu, apoi de elevii acestuia, Mihail Dragomirescu, P.P. Negulescu ș.a. În această a doua etapă se remarcă îndeosebi D. Evolceanu, precum și N. Petrașcu, M. Dragomirescu, adepți, ca înaintea lor P.P. Carp, ai criticii normative. Deși accentul cădea asupra literaturii contemporane, **C.l.** a încercat să valorifice și scrierile deceniilor anterioare, prin studii despre Costache Conachi, Al. Hrisoverghi, Daniil Scavinschi sau Costache Negruzzi ori publicând o bogată corespondență emanând de la V. Alecsandri, Eminescu, Cezar Bolliac, Ion Creangă, Ion Heliade-Rădulescu, Ion Ghica, T. Maiorescu, C. Negruzzi. Și după 1900 Titu Maiorescu a intenționat să mențină **C.l.** în prim-planul vieții culturale și literare prin păstrarea principiilor critice care au conferit încă de la 1867 autoritate publicației junimiste și prin împrospătarea grupului de colaboratori. În acest scop au fost invitați să colaboreze tineri care prin primele lor manifestări publicistice îi inspirau încredere. Între aceștia erau Mihail Dragomirescu, N. Iorga și E. Lovinescu. Dar experimentul nu s-a dovedit a fi unul reușit, deosebirile de convingeri, de ideologie culturală sau literară dintre vechii redactori și noii veniți fiind deseori ireconciliabile. Alți numeroși colaboratori au asigurat însă realizarea rubricilor de intervenții teoretice, de comentarii critice, de note și recenzii vizând atât realitatea autohtonă, cât și pe aceea din diverse culturi europene. În 1902, ca un simbol al continuității, Maiorescu oferă **C.l.** studiul *Oratori, retori și limbuți*, iar câțiva ani mai târziu rapoartele academice referitoare la cărți semnate de Vasile Bogrea, Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, I. Al. Brătescu-Voinești. În intenția de a confirma și păstra orientarea tradițională a revistei, Simion Mehedinți publica în 1907 *Politică și literatură*, text având un caracter implicit de articol-program. Tot în acești ani E. Lovinescu era autorul intervențiilor intitulate *A zecea muză. Critica* și *Gândire – Poezie*. Vor fi însă singurele colaborări ale viitorului critic. Alte articole cu caracter teoretic vor scrie, de-a lungul timpului, Eleonora Stratilescu, P.P. Negulescu (*Psihologia stilului*), Constantin Noica (*Gânduri despre esența poeziei*), Const. V. Gerota (*Principii estetice*), Paul Zarifopol (*Adevărul poetic*), Leon Diculescu, Traian Bratu, Radu Manoliu, Ion Petrovici. Critica propriu-zisă (articole, cronici, recenzii și, mai rar, intervenții polemice) îi are ca autori pe Simion Mehedinți, George Vâlsan, Al. Tzigara-Samurcaș, Ilarie Chendi, Nicolae Petrașcu, I.A. Rădulescu-Pogoneanu, Scarlat Struțeanu, Stelian Constantin, Ion I. Cantacuzino (un articol polemic îndreptat împotriva poeziei moderniste și a lui Geo Bogza îl semnează doar I.I.C.), Alexandru Naum, Mihail Popescu, P.V. Haneș, Emilian Constantinescu, I.E. Torouțiu, Sandu Tzigara-Samurcaș, Eugen Ionescu, Alexandru Bilciurescu, Vladimir Dumitrescu, Const. V. Gerota, Ștefan Cuciureanu ș.a. Cu studii de istorie literară li se alătură G. Bogdan-Duică, Valeriu Braniște, Al. Elian, Elie Dăianu, Vasile Gherasim, Ioan Grămadă, Lucian Predescu, Gino Lupi, Alexandru Iordan, Liviu Marian, G.G. Ursu ș.a. Considerațiile teoretice referitoare la textul dramtic și la arta spectacolului îi au ca autori pe Marcu Beza (*Teatrul englez*), Matei Peucescu (*Despre cronica dramatică*), H. Blazian, M. Djuvara, Corneliu Moldoveanu, D. Șt. Emilian, iar rubrica destinată cronicii dramatice, ținută de-a lungul timpului de G. Bogdan-Duică, Const. V. Gerota, A. de Herz și Vladimir Tudor, se referă la spectacole cu piese de V. Alecsandri, I.L. Caragiale, B. Delavrancea, N. Kirițescu ș.a. sau de Marlowe, Shakespeare, Pirandello ș.a. Sumarul **C.l.** include adesea și pagini de estetică, de critică sau de istorie a artelor, având

ca autori pe Petru Verussi, Iacob Negruzzi, Samson Bodnărescu, Mihail Strajanu, N. Gabrielescu, iar după 1900 pe Teohari Antonescu, Al. Tzigara-Samurcaş, Paul Zarifopol, Petre Andrei (*Valorile estetice şi teoria empatiei*), Radu Paul (*Naţionalism şi estetică*), Traian Lalescu, Al. Dima, I.D. Ştefănescu, Olga Greceanu, Leca Morariu, Alexandru Naum ş.a. O preocupare stăruitoare a **C.l.** au constituit-o problemele limbii române din cea de-a doua jumătate a secolului al XlX-lea. Se continuă, cu argumente ştiinţifice, lupta începută de Alecu Russo şi Vasile Alecsandri împotriva curentelor latiniste, fiind combătut dicţionarul elaborat de I.C. Massim şi A.T. Laurian. Elocvent în acest sens este, prin seriozitatea demonstraţiei, studiul din 1871 al lui N. Ch. Quintescu. În ce priveşte îmbogăţirea vocabularului literar, se recomanda limba vorbită de popor, cât şi lexicul limbilor romanice. Contribuţia adusă la constituirea unei limbi literare unitare este remarcabilă, fiind privilegiate consecvent numai acele opere care se conformau principiilor junimiste. De un mare folos s-au dovedit scrierile lui V. Alecsandri, al cărui prestigiu a sporit influenţa revistei. Titu Maiorescu a avut un aport deosebit la procesul de unificare a limbii, mai ales prin articolele *Limba română în jurnalele din Austria* (1868) şi *În contra neologismelor* (1881), după cum tot el are mari merite în stabilirea premiselor stilului beletristic românesc modern, prin articolele *Beţia de cuvinte în „Revista contimporană”* (1873) şi *Oratori, retori şi limbuţi*. Despre graiurile populare s-au publicat studii speciale, semnate de A. Lambrior, T. Maiorescu, Miron Pompiliu. O importanţă aparte a acordat revista Junimii chestiunilor de ortografie, reuşind să oprească tendinţele latiniste şi să impună un fonetism temperat, adoptat ulterior pe întreg teritoriul de limbă română. În această direcţie sunt de amintit argumentările lui T. Maiorescu, V. Burlă, A. Lambrior, I.A. Rădulescu-Pogoneanu. Continuând orientarea celor mai multe publicaţii anterioare, **C.l.** a avut în vedere în mod deosebit folclorul, considerat ca expresie a caracterului naţional. De aici, tendinţa de a-l aşeza la temelia literaturii culte şi a limbii literare. Prezenţa lui V. Alecsandri a stimulat interesul, deja existent, al convorbiriştilor faţă de creaţia populară, în care ei vedeau şi un bogat izvor de inspiraţie, aşa cum reiese din ampla prezentare pe care Maiorescu o face volumului lui Alecsandri *Poezii populare ale românilor* (1866). Treptat, revista ajunge să grupeze câţiva valoroşi folclorişti, contribuind la impunerea unor principii moderne în culegerea şi interpretarea literaturii populare. O poziţie categorică adoptă în această privinţă A. Lambrior în studiul *Literatura poporană* (1874), unde susţine necesitatea culegerii nu numai exacte, dar şi în totalitate a variantelor, spre a se putea alcătui un corpus util pentru studiile etnografice, istorice şi lingvistice. Atitudinea este caracteristică tuturor lucrărilor despre folclor tipărite în **C.l.**, care au respins orice interpretare falsă. Aşa au procedat, de exemplu, I.D. Caragiani, G. Vârnav-Liteanu, G.I. Pitiş, Mihail Strajanu. Spre a feri, pe viitor, folclorul de răstălmăciri, mulţi dintre cei ce au publicat aici literatură populară au notat, mai mult sau mai puţin complet, locul culegerii şi numele informatorului, păstrând în mare parte particularităţile de limbă şi considerând că astfel pot oferi o garanţie suplimentară de autenticitate. Pentru a obţine o imagine cât mai cuprinzătoare, **C.l.** a avut în vedere toate teritoriile locuite de români, colectând texte din Moldova, Muntenia, Transilvania, Bucovina, Banat, Maramureş şi Oltenia, Dobrogea, Basarabia, Macedonia. Dintre specii, s-au preferat baladele, legendele şi doinele, a căror valoare artistică e subliniată îndeosebi. Balade au trimis C.N. Mateescu, doine publică Alexiu Viciu şi Elena Sevastos. Se remarcă basmele lui Miron Pompiliu, I. Slavici, Petre Ispirescu. O importantă culegere de bocete îi aparţine lui T.T. Burada (1878–1883). Tot în coloanele **C.l.** s-au rânduit câteva dintre cele dintâi studii de folclor comparat din România, aparţinând lui M. Gaster (1872) şi lui T.T. Burada (1882). După 1900 discuţiile cu caracter teoretic privind literatura populară au continuat prin articole de Ioan Bianu, G. Bogdan-Duică, Marcu Beza, Anton Balotă, Olimpiu Boitoş, D. Caracostea, D. Cuclin, Ovidiu Papadima. Cu atenţie sunt cercetate culegerile de folclor noi, comentate competent de G. Bogdan-Duică, Const. Gane, Const. V. Gerota, Simion Mehedinţi, Leca Morariu, Dan Simonescu, Henri H. Stahl, I.E. Torouţiu. Un spaţiu larg este destinat literaturilor străine. Abordări monografice sau discuţii privind chestiuni de istorie literară sunt dedicate unor scriitori din cele mai diverse literaturi (arabă, bizantină, germană, ebraică, franceză, engleză etc.). Studiile de literatură comparată îi au ca autori pe Gh. Baiculescu, G. Bogdan-Duică (*Vasile Alecsandri şi Edouard Grenier*), D. Caracostea, Charles Drouhet, Const. V. Gerota, D. Murăraşu,

Ramiro Ortiz, Nicolae Şerban, I.E. Torouţiu, Dan Simonescu (*Bossuet în literatura română*). Nu lipsesc, aproape din fiecare număr, materialele cu valenţe documentare (amintiri, note de călătorie) semnate de I. Negruzzi, Ciru Oeconomu, Teodor Rosetti, Duiliu Zamfirescu, I. Slavici, T. Maiorescu, N. Batzaria, I. Al. Brătescu-Voineşti, Marcu Beza, Igena Floru, Emil Gârleanu, Ion Găvănescul, G.C. Mironescu, Alexis Nour, Ion Simionescu ş.a., care se alătură unui bogat fond de scrisori provenind de la Ion Maiorescu, V. Alecsandri, I. Negruzzi, T. Maiorescu, Eminescu, I. Creangă, Teodor Rosetti, A.I. Odobescu, I. Slavici, D.C. Ollănescu-Ascanio, Panait Cerna, Octavian Goga, G. Ibrăileanu, Petre Andrei ş.a. Alături de recenzii şi note referitoare la activitatea literară se publică şi altele, dedicate unor domenii precum antropologia, arheologia, demografia, ştiinţele naturii, teologia etc. De asemenea, sunt discutate reviste străine dintre cele mai importante: „Revue des deux mondes", „La Revue", „Revue de Paris", „Revue historique", „Revue de métaphisique et de morale", „Revue critique d'histoire et de littérature", „Deutsche Rundschau", „Zeitschrift für Romanische Philologie", „Historische Zeitschrift", „Political Science Quarterly", „The Yale Review" etc. Li se adaugă altele, intervenţii critice referitoare la principalele publicaţii ştiinţifice, culturale şi literare româneşti. Preocupările pentru istorie, atât pentru aceea naţională, cât şi pentru aceea a popoarelor vecine şi a marilor ţări europene sau pentru aspecte teoretice ale ştiinţelor istorice au fost, de asemenea, o constantă a **C.l.** şi până la 1900, şi în deceniile următoare. Atenţia dată evenimentelor istorice, dar şi publicarea de scrieri vechi, de scrisori, memorii etc. s-au conjugat fericit cu grija pentru comentariul obiectiv, pentru respectarea adevărului, pentru acurateţea reproducerii diverselor acte şi documente. În linii generale, studiile şi contribuţiile de istorie, ca de altfel şi acelea de filosofie, acestea particularizate de interesul arătat doctrinei schopenhaueriene de către Titu Maiorescu, logică, psihologie, de asemenea numeroase în paginile revistei, alături de cele de etnografie, medicină, etică, sociologie, teologie ş.a., stau în anii de început sub semnul pozitivismului şi al evoluţionismului, dar mai târziu, în funcţie de concepţiile noilor colaboratori, gama orientărilor se diversifică şi se actualizează. Cercetări valoroase, unele cu caracter fundamental pentru istoria poporului român au dat mai întâi A.D. Xenopol şi George Panu. Li s-au alăturat Ioan Bogdan şi D. Onciul, apoi, pentru o scurtă perioadă, N. Iorga, Vasile Pârvan, Radu Rosetti, Al. Lapedatu, I. Bianu, Constantin Giurescu, iar după Primul Război Mondial Dinu C. Arion, I.I. Cantacuzino, N. Cartojan, Al. Filitti, I.C. Filitti, Olimpiu Boitoş, Vladimir Ghica, Ilie Minea, O.G. Lecca, C. Moisil, Petre Năsturel, P.P. Panaitescu, Constantin C. Giurescu ş.a. Articolele şi studiile vizând variate probleme de filosofie, psihologie, logică, etică, teologie, sociologie etc., bine informate, caracterizate, cele mai multe, prin spirit critic şi abordări originale, dau I. Rădulescu-Pogoneanu, Elie Dăianu, Simion Mehedinţi, I.S. Floru, C. Rădulescu-Motru, Gh. Marinescu, D. Ioaniţescu, Lucian Blaga, Mircea Djuvara, C. Narly, Mihai Ralea, Petre Andrei, Demostene Russo, Grigore Tăuşan, I. Petrovici, D.I. Suchianu, Constantin Noica ş.a. Menţionabile sunt şi studiile dedicate istoriei culturii naţionale alcătuite de E. Lovinescu, Ioan Lupaş, N. Dobrescu, P.V. Haneş, G.T. Kirileanu, G.M. Cantacuzino, Cezar Papacostea, I.D. Ştefănescu ş.a. Rubrici de recenzii consistente, mereu actuale, urmăresc an de an mersul domeniilor ştiinţei în cele mai diverse aspecte, ca şi pe acela al literaturii, păstrând permanent **C.l.** în primele rânduri ale publicaţiilor culturale româneşti. Astfel, prin impunerea unui judicios şi necesar spirit critic, prin selectarea unui grup valoros de colaboratori, totdeauna împrospătat, prin păstrarea unor standarde estetice şi ştiinţifice caracterizate prin obiectivitate, vigoare şi calitate, **C.l.** a contribuit în mare măsură la dezvoltarea vieţii literare şi ştiinţifice româneşti. I s-au asociat, în acest demers, o serie de gazete şi reviste care şi-au însuşit integral sau parţial programul convorbirist, cum sunt „Telegraful român", „Foişoara Telegrafului român" „Tribuna", „Pressa", „Orientul român", „Familia", „Gazeta Transilvaniei", „Convorbiri critice". Alte periodice i-au fost adversare încă de la început, mai ales ţinând seama de ecoul trezit de orientarea culturală a **C.l.** şi de articolele critice ale lui Titu Maiorescu. Ca urmare, redacţia revistei ieşene a susţinut polemici de mare răsunet, cu o evidentă influenţă constructivă, cu „Revista contimporană", „Columna lui Traian", „Contemporanul", „Literatură şi artă română". Unii adversari iniţiali i-au devenit însă mai târziu colaboratori. Printre ei – Mihail Strajanu, V.A. Urechia, B.P. Hasdeu, Ciru Oeconomu. Alţi oameni de cultură,

iniţial apropiaţi revistei, mai ales din motive doctrinare, au îmbrăţişat, cu trecerea timpului, atitudini şi idei diferite: N. Iorga, E. Lovinescu, iar din altă generaţie Mircea Eliade. Manifestându-se însă în planuri multiple şi variate, adresându-se românilor de pretutindeni, păstrând în permanenţă un nivel critic şi publicistic ridicat, **C.l.** a influenţat decisiv cultura şi literatura română. ***D.M., R.Z.***

CONVORBIRI LITERARE
REVISTĂ LUNARĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA
Redacţia : Iaşi, Palatul Culturii, tel. 16242
ANUL I
SERIE NOUĂ

CONVORBIRI LITERARE, revistă care apare la Iaşi, lunar, din mai 1970 până în decembrie 1971, bilunar de la 1 ianuarie la 15 decembrie 1972 şi din nou lunar din ianuarie 1973 până în decembrie 1989; reapare de la 15 februarie 1990. Editată de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România, **C.l.** continuă „Iaşul literar" (1954–1969). Redactori şefi: Dumitru Ignea (1970–1971), Corneliu Ştefanache (1972–1976), Corneliu Sturzu (1977–1990), Al. Dobrescu (1990–1995), Cassian Maria Spiridon (din 1996); secretar de redacţie: Horia Zilieru (până în 1990). În comitetul de redacţie (1982): Andi Andrieş, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu. **C.l.** aspiră să continue tradiţia valoroasă a presei literare ieşene şi să promoveze o literatură care să exprime cât mai fidel realităţi contemporane. Publică versuri şi proză originală şi tradusă, articole de istorie şi critică literară, interviuri, cronică literară şi artistică, precum şi contribuţii grupate în rubrici speciale: „Convorbiri critice", „Restituiri", „Literatura şi şcoala", „Dicţionar literar autobiografic", „Dicţionar de pseudonime". În cadrul altor rubrici, „Mari repere", „Antologia lirică a «Convorbirilor»", „Critica poeziei, prozei şi critica criticii", „Prezenţe contemporane", „Delimitări", „Cronica ideilor literare", „Opinii–controverse", apar materiale variate, documentate, care fac din **C.l.** o revistă de ţinută, cu un profil bine conturat. De-a lungul timpului colaborează cu versuri George Lesnea, Radu Boureanu, Mihai Beniuc, Ştefan Aug. Doinaş, Horia Zilieru, Gheorghe Tomozei, Nicolae Ţaţomir, Ovidiu Genaru, Ioanid Romanescu, Corneliu Sturzu, Lucian Valea, cu proză, Vasile Băran, Mircea Micu, Romulus Guga, Ion Istrati, Ion Lăncrănjan, Mircea Ciobanu. Semnează eseuri şi studii critice Constantin Ciopraga, Mihai Drăgan, George Macovescu, Mihai Ungheanu, Mircea Iorgulescu, Nicolae Manolescu, Alexandru Paleologu, Laurenţiu Ulici, Al. Andriescu, Virgil Cuţitaru, Ion Bălu. Fenomenul literar contemporan este abordat – în articole, eseuri sau interviuri – de critici, istorici literari şi scriitori precum Al. Piru, Adrian Marino, Şerban Cioculescu, Alexandru Paleologu, Al. Ivasiuc, C. Ţoiu ş.a. Un *Dicţionar de pseudonime*, întocmit de Gh. Catană, are meritul de a completa lucrarea omonimă publicată de Mihail Straje în 1973. Există, totodată, preocuparea pentru valorificarea literaturii române vechi, moderne şi contemporane, aducându-se în atenţia cititorilor pagini din cronicari, texte inedite din secolul al XIX-lea ca şi din literatura actuală: *Labiş inedit*, *Zaharia Stancu inedit*, *Un articol necunoscut al lui Eminescu despre serbarea de la Putna*, *Un eminescolog ignorat*, *M. Codreanu – scrieri inedite*, *Titu Maiorescu*, *G. Topîrceanu*, *T. Arghezi*. În numărul 5/1978, la o anchetă despre personalitatea unei reviste, răspund Ion Arieşanu, redactor-şef al revistei „Orizont", Gabriel Dimisianu, redactor-şef adjunct al „României literare", Nicolae Dragoş, redactor-şef al revistei „Luceafărul", Romulus Guga, redactor-şef al revistei „Vatra", Nicolae Moţoc, redactor-şef al revistei „Tomis", şi Aurel Rău, redactor-şef al revistei „Steaua". Mai colaborează cu versuri Ioana Diaconescu, Haralambie Ţugui, cu proză D.R. Popescu, Nicolae Breban, Ştefan Oprea, iar cu eseuri Constantin Coroiu, Ion Bogdan Lefter ş.a.; cronici literare scriu Al. Dobrescu, Al. Călinescu, Mihai Iordache ş.a. Sunt susţinute continuu rubricile „Eminesciana", „Sadoveniana", „Maioresciana", aici fiind publicate contribuţii semnate de Constantin Ciopraga, D. Vatamaniuc, Eugen Simion, Cornel Ungureanu, Ilie Dan, Virgil Cuţitaru ş.a. Gh. Bulgăr trimite seria *Scrisori din Franţa*, N. Cârlan aduce precizări legate de debutul lui N. Labiş, găzduit în numărul 8/1950 al revistei „Iaşul nou", cu poezia *Fii dârz şi luptă, Nicolae!*, semnată Nicolae Fălticeni (10/1982). Numere speciale sunt dedicate centenarelor naşterii scriitorilor Tudor Arghezi (5/1980), Mihail Sadoveanu (10/1980) ş.a. Alţi colaboratori: Ana Blandiana, Zaharia Sângeorzan, Dragoş Vicol, Mircea Radu Iacoban, Florin Mugur, Mircea Muthu, Radu Negru, Aurel Sasu, George Alboiu, Gabriel Mardare, Petre Stoica, Stelian Dumistrăcel.

Ediţia specială din decembrie 1989 – ianuarie 1990 marchează încheierea şi, concomitent, începutul unei alte etape. După o scurtă perioadă de tranziţie, asigurată redacţional de un comitet provizoriu de coordonare, revista inaugurează la 15 februarie 1990 o serie nouă, editată într-un format mai mic, cu frontispiciul schimbat şi cu apariţie săptămânală. Colectivul de redacţie va suferi în decursul anilor ’90 modificări: Radu Andriescu, Liviu Antonesei (redactor-şef adjunct), Emil Brumaru (redactor-şef adjunct), Sânziana Caraman, Nicolae Dabija, Nichita Danilov, Daniel Dimitriu, Gabriela Codruţa Gavril, Valeriu Gherghel, Ion Hadârcă, Nicolae Ionel, Constantin Pricop (o vreme secretar general de redacţie, funcţie pe care o va schimba cu Valeriu Gherghel), Horia Zilieru; li se vor adăuga Alina Mungiu şi Mădălina Grigoraş (secretar de redacţie). În editorialul numărului inaugural al noii serii Al. Dobrescu precizează că în timpuri tulburi scriitorul nu are voie să se cantoneze în literaturitate, ci trebuie să se implice în viaţa cetăţii: „Este motivul pentru care «Convorbiri literare» încetează a mai fi, deocamdată, o revistă precumpănitor literară. Vom da absolută prioritate tuturor temelor şi problemelor fierbinţi ale momentului, poate că fără legătură imediat vizibilă cu literatura, dar fără de a căror dreaptă soluţionare e de neconceput o viaţă literară normală [...]. Când ea se va instaura ne vom întoarce liniştiţi la uneltele noastre”. În consecinţă, o vreme revista ar fi putut purta titlul unei rubrici din paginile sale: „Convorbiri neliterare”. Şi aceasta, pentru că acum cea mai mare parte a spaţiului tipografic din cele 16 (sau 32) pagini ale revistei este ocupată de anchete, interviuri, eseuri, traduceri, rubrici, corespondenţe externe pe teme inspirate din realităţile social-politice. Nu întâmplător, la un moment dat colegiul redacţional a simţit nevoia reunirii textelor cu subiecte la ordinea zilei şi a introdus în corpul publicaţiei un aşa-numit supliment intitulat „Convorbiri sociale şi politice”. Preocupările strict literare s-au rezumat un timp la câte o cronică literară, uneori „suprimată” şi aceea, rubrica devenind „În loc de cronică literară”. Se publică, fără constanţă şi fără un program anume, texte de istorie şi critică literară, fragmente de jurnal, de roman, piese într-un act, romane în foileton, texte inedite provenind mai cu seamă de la autori odinioară interzişi, exilaţi, cenzuraţi: Mircea Eliade, Paul Goma, Octavian Paler, Matei Vişniec ş.a., dar mai ales apar versuri ale unor poeţi ieşeni sau din Basarabia. Traducerile din poezia universală sunt izolate. În mare vogă, ca de altfel în toată presa literară a momentului, se află dialogurile pe teme de actualitate (intelectualii, comunismul, vremurile noi, libertatea presei, literatura de sertar) purtate de Emil Brumaru, Liviu Antonesei şi Dorin Popa cu scriitori, oameni politici, între care şi români din străinătate, precum Luca Piţu, Al. Zub, Ion Raţiu, Mihai Ursachi, Ion Cristoiu, Ioan Buduca, Al. Paleologu, Paul Goma, Dan Petrescu, Mircea Iorgulescu, Nicolae Breban, Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, Gheorghe Grigurcu, Emil Hurezeanu, Ana Blandiana, Ştefan Agopian ş.a. Ultimele pagini ale fiecărui număr sunt dedicate corespondenţelor de peste hotare şi traducerilor din autori „la modă” (în general scriitori-cetăţeni): Czeslaw Miłosz, Michel Foucault, Vladimir Bukovski, Günter Grass, André Glucksmann, Milan Kundera, Al. Zinoviev ş.a. Încep să se contureze şi câteva rubrici, unele mai rezistente în timp, altele efemere: „Ieri şi azi” (unde se publică texte apărute în presa românească de altădată, care nu şi-au pierdut însă actualitatea, semnate de Mihai Ralea, N. Iorga, Nae Ionescu, Pamfil Şeicaru, Mircea Eliade, Al. A. Philippide), „Observator” (cu puncte de vedere legate de chestiuni la ordinea zilei: „rinocerizare”, democraţie, totalitarism, comunism, libertatea presei, evenimentele sociopolitice interne etc., aceleaşi teme pe care îşi construieşte editorialele şi Al. Dobrescu). Semnatarii articolelor, eseurilor şi interviurilor sunt Liviu Antonesei, Radu Andriescu, Mariana Codruţ, Nicolae Ionel, Silviu Lupescu, alături de colaboratori ocazionali, ca Mircea Mihăieş, Cornel Ungureanu sau Monica Lovinescu ş.a. Pe aceleaşi teme, Al. Călinescu semnează o vreme rubrica „Proximităţi”, iar Constantin Pricop asigură texte pentru „Mentalităţi”. Se impun, la capitolul rubrici, „Diligenţa poştală” a lui Emil Brumaru (uneori un fel de „poştă a redacţiei”, alteori făcând loc savuroaselor, jucat–candidelor şi ironic–senzualelor poeme, scrisori și tablete semnate de poetul–medic la Dolhasca) şi tabletele lui Val Gheorghiu, intitulate „Chacall”. Rar, apar şi numere tematice: dedicate Basarabiei, momentului 1848, sărbătorilor de Paşte etc. În ianuarie 1996, când conducerea revistei este preluată de Cassian Maria Spiridon, configuraţia redacţiei suferă noi transformări – redactor-şef adjunct: Dan Mănucă (din 2001); secretari generali de redacţie: Emil Iordache, Dragoş Cojocaru; redactori: Liviu Papuc, Cătălin Mihuleac, Constantin Dram şi Antonio Patraş. Intrată sub o

zodie nouă, revista apare la 20 ale fiecărei luni, revine un timp la vechiul format mare (din 2002 se reia însă formatul carte), cu câte 16 pagini (extinse apoi la 48) şi cu frontispiciul de odinioară. Numerele sunt prezentate color, reproducând de fiecare dată operele unor graficieni, plasticieni, sculptori români mai vechi sau mai noi. Editorialul semnat de Cassian Maria Spiridon, intitulat *Un alt început*, susţine ideea unei etape cu adevărat noi începând de-abia cu această dată. Perioada anterioară (1989–1995), cu plusurile şi minusurile ei, vizibile şi în inegalitatea şi ezitările redacției, ba chiar şi în inconsecvenţa structurării numerelor, frecvent duble sau triple, este considerată o perioadă de tranziţie încheiată: „«Convorbirile literare», în această nouă serie, ne propunem să fie mai ales *critice*, după modelul primei serii, apărute la 1 martie 1867, sub patronajul societăţii Junimea din Iaşi. *Critica*, la această oră, în revistele literare şi de cultură ale ţării, *străluceşte printr-o relativă absenţă*: de aceea, pe cât ne va sta în puteri, prin revista noastră vrem *a da sama* asupra peisajului variat, numeros şi destul de inegal valoric, al apariţiilor editoriale, cu prioritate a celor din spaţiul naţional. [...] Actuala serie a «Convorbirilor literare» va sprijini mai ales producţiile de talent ale tinerilor, dar nu ne vom feri, de va fi cazul, a spune «în lături» (!) imposturii. Deschisă întregii ţări şi întregului spectru literar, vom evita sectarismul şi înfeudarea revistei unei grupări sau alteia, singura noastră politică fiind literatura şi promovarea unei critici temeinice şi la obiect asupra operelor”. Colegiul redacţional este compus din Sergiu Adam, Ion Beldeanu, Gellu Dorian, Adrian Alui Gheorghe, Ioan Holban, Grigore Ilisei, Liviu Leonte, Cristian Livescu, Aurel Ştefanachi, Lucian Vasiliu, Emil Brumaru, Nichita Danilov, Nicolae Ionel, Nicolae Panaite, Gheorghe I. Florescu, Gheorghe Grigurcu, Cezar Ivănescu, Florin Faifer, Ovidiu Hurduzeu, Constantin Ciopraga, Miron Kiropol, Irina Mavrodin, Mircea Platon, Adrian Dinu Rachieru, Elvira Sorohan, Nicolae Stroescu Stânişoară, Alexandru Zub, Anton Adămuţ şi Mircea A. Diaconu. Treptat, **C.l.** a redevenit o revistă complexă, ce nu lasă în afara preocupărilor ei nici un domeniu al cunoaşterii. Dintre rubricile mai importante, cu titularii lor, se reţin „Atitudini” (Cassian Maria Spiridon), „Cvadratura cercului” (Irina Mavrodin, Constantin Ciopraga), „Poezie”, „Proză”, „Critica poeziei” (Cristian Livescu), „Critica prozei” (Constantin Dram), „Critica criticii” (Dan Mănucă), „Comentarii critice” (poezie – Adrian Dinu Rachieru; proză – Vasile Spiridon; critică, eseu – Bogdan Creţu, Antonio Patraş), „Cronica ideilor” (Adrian Tudurachi), „Ex libris” (Liviu Grăsoiu, Mircea A. Diaconu, Constantin Trandafir), „Debut” (Gellu Dorian), „Cărţile pe masă” (Emil Iordache), „Nisipul din clepsidră” (Gheorghe I. Florescu), „Recuperări istoriografice” (Ioan Ţepelea), „Cronica sofistului” (Anton Adămuţ), „Cartea de etnologie” (Petru Ursache), „Cartea de religie” (Ioan Alexandru Tofan), „Cartea străină” (Mircea Chelaru), „Cartea de ştiinţă” (Tiberiu Brăileanu), „Actualitatea franceză” (Simona Modreanu), „Antichităţi actuale” (Ioana Costa), „Arte” (Mircea Ghiţulescu), „Eseu”, „Panoramic editorial”, „Consemnări”, „Varia”. Există pagini de poezie atât pentru poeţi consacraţi, cât şi pentru debutanţi (Cezar Ivănescu, Marcel Mureşanu, Ion Stratan, Adam Puslojić, Letiţia Ilea, Andrei Zanca, Petre Got, Mircea Petean, Radu Cange, Virgil Carianopol), pagini de proză (Nicolae Breban, D.R. Popescu, Vasile Andru, Varujan Vosganian, Radu Mareş, Gheorghe Schwartz, Alexandru Dabija, Rodica Draghincescu, Paul Tumanian, Aura Christi, Constantin Virgil Negoiţă, Pan Vizirescu), dar şi secvenţe dramatice de Olga Delia Mateescu, Val Butnaru, Ştefan Caraman. Considerând că direcţia dată de Titu Maiorescu este de „evidentă actualitate”, colectivul de redacţie îşi propune să păstreze atât litera, cât şi spiritul acesteia. Sectorul critic este, de aceea, cel mai consistent. Cum se spune într-un articol de bilanţ intermediar, „echipa critică, de la Dan Mănucă la Gheorghe Grigurcu, Dan Cristea, Irina Mavrodin, Ioan Holban, Constantin Ciopraga, Al. Husar, Petru Ursache, Cristian Livescu, Ion Bălu, Emil Iordache, Nicolae Creţu, Liviu Papuc, Florin Faifer, Mircea Ghiţulescu, Bogdan Ulmu, Ştefan Oprea, Valentin Ciucă ş.a., are şi o generaţie mai nouă, afirmată în principal în paginile noii serii a «Convorbirilor», de la Mircea A. Diaconu la Daniel Ştefan Pocovnicu, Constantin Dram, Adrian Dinu Rachieru, Anton Adămuţ, Dan Bogdan Hanu, Dragoş Cojocaru, Sergiu Ailenei, Marius Chelaru, Vasile Spiridon ş.a., la foarte tinerii Mircea Platon, Andrei Stavilă, Ioan Alexandru Tofan, Ovidiu Morar ş.a. Nu lipsesc scriitori semnificativi, care semnează în continuare eseuri, cronici, recenzii: Lucian Vasiliu, Bujor Nedelcovici, Adrian Alui Gheorghe, Gellu Dorian, Andrei Zanca, Daniel Corbu, Liviu Ioan Stoiciu, George Bădărău, Nicolae Panaite, Mircea Petean, Horia Gârbea, Augustin Ioan, Cătălin Mihuleac ş.a” (Cassian Maria Spiridon). La rubrica

„Interviu" sunt prezenţi Alexandru Vona, Alexandru Paleologu, Virgil Nemoianu, Bujor Nedelcovici, Ioan Alexandru, Gheorghe Grigurcu, Dan Stanca, Vasile Andru, Cezar Ivănescu, Alexandru Călinescu, Dan Ciachir, Victor Rebengiuc, Iustin Pârvu, Valeriu Anania. Sub titlul *Cronica unei „întâlniri admirabile"*, Adrian Alui Gheorghe publică interviul dat de Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca lui Gabriel Liiceanu. Din 2002, un pliant–supliment, „Biblioteca revistei «Convorbiri literare»", consacră în fiecare număr câte un grupaj unui autor (antologie de texte şi o fişă biobibliografică). Numeroase sunt şi traducerile din alte literaturi, însoţite de scurte prezentări. Astfel, Daniel Stuparu traduce din Friedrich Dürrenmatt (*Moartea lui Socrate*), Yossef Abraham din Jorge Luis Borges (*Cele douăsprezece figuri ale lumii*), Vasile Robciuc din Tristan Tzara (textul dramatic *A doua aventură celestă a domnului Antipyrine*), Nicolae Breban din Rainer Maria Rilke, Leonte Ivanov, în serial, din F.M. Dostoievski (*Scrisori către Apollon Maikov*), Rodica Grigore din Julio Cortázar, Lucian Alexiu şi Slavomir Gvozdenovici din Miodrag Pavlovici, Claudiu Soare din F. Céline. Mircea Tomuş şi Irina Mavrodin semnează note de călătorie. Sub genericul „Întârzieri", Nicolae Stroescu Stânişoară publică pagini de jurnal. I se alătură Lucian Vasiliu şi Gheorghe Grigurcu. Rubrica „Inedit" propune pagini de corespondenţă (*G. Ivănescu – G. Istrate*; *Critici şi istorici români în corespondenţă cu Adrian Marino*). Numărul 100 (4/2004) marchează momentul aniversar printr-un grupaj de mesaje. În fine, numărul 3/2005 deschide o dezbatere pe marginea *Dicţionarului general al literaturii române*; o alta – *Istoria literaturii române postbelice între premise şi realizări*, iniţiată de Cassian Maria Spiridon – apare în serial, pe tot parcursul anului 2009. De menţionat în acest context şi „Zilele revistei «Convorbiri literare»", organizate anual începând din 1997. În cadrul manifestării se acordă premii unor personalităţi din ţară şi de peste hotare, între laureaţi aflându-se Ana Blandiana, Dan Laurenţiu, Constantin Ciopraga, Alexandru George, Marin Mincu, Romul Munteanu, Sorin Alexandrescu, Cezar Ivănescu, Al. Zub, Nicolae Breban, Eugen Simion, Yves Broussard (Franţa), Horst Fassel (Germania), Anna Bessmertnaia (Rusia). ***I.H., C.Br.***

COPCEA, Iorgu (sec. XIX), autor dramatic, traducător. Despre fiul paharnicului Răducanu Copcea se ştie doar că era serdar, candidat la Judecătoria Putnei (prin 1850). A făcut parte din grupul intelectualilor din Moldova care a pregătit Revoluţia de la 1848.

Pentru teatrul din Iaşi **C.** a scris o comedie într-un act, *Plete lungi şi minte scurtă*, cu o intrigă facilă, de vodevil, reprezentată în 1845 şi tipărită în acelaşi an. Ironia autorului, greoaie, se îndreaptă în egală măsură (la fel ca în unele comedii ale lui V. Alecsandri) împotriva boierilor mărginiţi şi conservatori, dar şi împotriva tinerilor uşuratici, întorşi de la Paris cu maniere cosmopolite. Personajele vorbesc într-o limbă moldovenească firească, cu unele preferinţe lexicale (arhaisme sau neologisme) care le dezvăluie starea socială sau nivelul de cultură. **C.** a mai compus o comedie cu cântece, în patru acte, nepăstrată, *Tribunalul femeilor*, jucată în 1846. De asemenea, a tradus din franceză, pentru aceeaşi trupă ieşeană, melodramele *Viaţa păstorească sau Munţi, târguri şi prăpăstii* (apărută în 1844), *Gabrina sau Odaia leagănului* (1844) de J.-E. Alboize de Pujol şi *Capodopera necunoscută sau Mikel Anj* (1845) de Charles Lafont, ultimele două reprezentate, dar nepublicate.

SCRIERI: *Plete lungi şi minte scurtă*, Iaşi, 1845. **Traduceri:** [Autor francez neidentificat], *Viaţa păstorească sau Munţi, târguri şi prăpăstii*, Iaşi, 1844.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, *65–66*; Massoff, *Teatr. rom.*, I, *365*, *555*; *Dicţ. lit. 1900*, *214*. ***L. V.***

COPILU CHEATRĂ V. [Vasile] (5.IV.1912, Vulcan – 9.XII.1997, Braşov), poet, prozator. Este fiul Iulianei (n. Todor) şi al lui Ioan Copilu a lui Cheatră, miner. Originar dintr-o comună din Munţii Apuseni, tatăl, rămas şomer, se mutase în 1907 în Valea Jiului, de unde se întoarce pe meleagurile natale după război. **C. C.** face astfel şcoala primară la Iara, apoi, între 1925 şi 1929, gimnaziul la Turda. Intră la Şcoala Normală din Cluj, la a cărei absolvire, în 1932, devine învăţător în comuna Albac. În 1937, dând examenele de diferenţă, îşi ia bacalaureatul la Liceul „Gh. Bariţiu" din Cluj-Napoca şi se înscrie la Şcoala Normală Superioară, pe care, în condiţiile refugiului de după Dictatul de la Viena, o va termina la Bucureşti. Întors la Cluj în toamna anului 1944, funcţionează o vreme ca subinspector şi inspector şcolar, dar este arestat în mai 1950 şi, fără judecată, trimis în lagărul de la Capul Midia. Eliberat după aproape trei ani, i se fixează domiciliul la Braşov, unde lucrează în învăţământ ori la teatrul şi filarmonica din localitate. A debutat

în 1927 la ziarul clujean „Patria“ cu o compoziţie şcolară apreciată de Ion Agârbiceanu, iar cu versuri, după mărturisirea sa, în 1930 la „Darul vremii“. În continuare iscăleşte poezii, proză, cronici literare şi articole pe diverse teme culturale ori sociale în „Tulnicul moţilor“, la care e şi redactor, „Herald“, „Societatea de mâine“, „România nouă“, „Fruncea“, „Ecoul“, „Naţiunea română“, „Ogorul“, „Vatra“ „Renaşterea“, „Universul literar“, „Familia“, „Curentul magazin“, „Tribuna“ (Braşov), „Acţiunea“, „Luceafărul“ ş.a. A scos revistele „Lanuri“ (Mediaş, 1933–1939, împreună cu George Popa şi Mihai Axinte), „Crai nou“ (Cluj, 1937, împreună cu George Todoran), „Symposion“ (Cluj, 1938, împreună cu Dumitru Isac şi Nicolae Găgescu) şi „Detunata“ (Alba Iulia, 1942–1943, împreună cu Ioan Popa-Zlatna). De sub tipar îi ies plachetele *Cartea moţului* (1937), *Carte de rugăciuni* (1942), *Bună dimineaţa, Ţară!* (1945), precum şi volumul de povestiri *Viaţa lângă cer* (1939). În presă mai erau publicate fragmente dintr-o trilogie romanescă (*Neamu' nevoii*, *Holoangării*, *Momârlanii*). După ce aproape două decenii nu poate semna decât trei culegeri de folclor având în centru figura lui Avram Iancu, **C.C.** reintră în viaţa literară, colaborând cu versuri, memorialistică şi articole la „Astra“, „Familia“, „Vatra“, „Orizont“, „Transilvania“, „România literară“. Face în 1977 o excursie în Spania şi Portugalia, sponsorizată de autorităţile politice şi culturale, ce credeau că ar fi putut influenţa pe unii scriitori români aflaţi în exil să-şi schimbe atitudinea faţă de regimul de la Bucureşti, dacă nu chiar să se întoarcă în ţară. Doi ani mai târziu, la Editura din Madrid Carpaţii i s-ar fi publicat poemul *Voievod peste cuvinte*, care primeşte aprobarea pentru a fi tipărit şi acasă. I se editează însă o antologie de versuri, intitulată *Cântecul moţilor* (1981), urmată, peste aproape un deceniu, de volumul *Iara* (1989). În perioada postdecembristă scriitorul dă la iveală un jurnal liric din lagărul de la Capul Midia, tipărit la şapirograf – *Psalmii solomonarului de la Groapa Papei* (1995). Un volum de poezii – *Uliţa copilăriei* (1998) – şi romanul *Craiul munţilor* (1998) au apărut postum, alte manuscrise, cuprinzând un roman (*Zodia berbecului*) şi amintiri despre scriitorii pe care i-a cunoscut, nu au fost încă editate.

Placheta de debut îl arată pe **C.C.** descendent al poeţilor ardeleni rapsozi ai comunităţii în care s-au născut, comunitate cu o viaţă crâncenă, atât din cauza mediului natural, de o ostilitate extremă, dar şi sublim-paradisiac, cât şi a celui social, asupra căruia şi-a pus amprenta „robia milenară“. Mai apropiat îi este Aron Cotruş, care, printr-o întâmplare fericită, îi devine şi sfătuitor. Recunoscut mai târziu drept cel mai „cotruşian dintre cotruşieni“, **C.C.** nu este totuşi un epigon. Diferenţiindu-se de maestru, dă în *Cartea moţului* o monografie a satului său şi a întregii „Ţări de piatră“, autoportretizându-se, expunându-şi direct biografia, zugrăvind pe ai săi – tatăl, mama, fraţii şi sora, vecinii, „fata munteană“, Sabinuţa –, precum şi câteva figuri tipice (moţul, olarul, păcurarul). Verismul tabloului se datorează şi multitudinii regionalismelor inserate, a căror întrebuinţare susţine şi o altă intenţie. Recursul frecvent la sintagme familiare, la variante fonetice şi gramaticale respinse de uz şi la cuvinte „urâte“ vădesc străduinţa de a găsi o formulă nouă, incluzând şi nepoeticul, precum şi prin împrumuturile destul de consistente din folclor, mai ales din descântece şi blesteme. Uneori formula nouă este direct şi substanţial expresionistă, ca în *Rugă* („Pe creste vaier,/ Sâlha plânge/ Fagii-s picuraţi de sânge/ Brazii lacrimă răşină... “) ori în *Schimbare la faţă* („...ochii, faguri de tristeţe, ţi s-au obrintit./ Ce spaimă iscă ciutele-n frunzară,/ De pălesc afinii şi alunii-n ceară?/ Norii, clopote de cenuşe, s-au răzimat pe creste,/ Cum a sosit toamna aceasta, aşa, fără veste?“). Cea de-a doua plachetă a lui **C.C.**, *Carte de rugăciuni*, nu s-a păstrat în marile biblioteci; ea ar fi cuprins „rugăciuni“ pentru ţară, la mutilarea ei prin Dictatul de la Viena, o *Rugăciune a poetului transilvan*, precum şi câţiva „psalmi“. În antologia din 1981 grupajului i se dă alt titlu, *Cântece cu căluşul în gură*, aici fiind adunate, cu modificări substanţiale, şi texte apărute iniţial în reviste. Au fost adăugate, pare-se, şi câteva noi, susceptibile să-i confere un mai pronunţat caracter protestatar, militant. În sprijinul acestuia sunt aduse, novator, procedee expresioniste, îndeosebi încastrarea în versuri a secvenţelor prozastice, provenind uneori şi din gazetărie ori chiar din limbajul funcţionăresc-administrativ, alături de construcţii familiare, de sudalme, dar şi de formulări „scandaloase“, precum în *Declaraţie* („Subsemnatul, V. Copilu Cheatră, poetul moţilor, declar pe propria mea răspundere că [...] Dumnezeu s-a făcut de minune [...] umblă cu cioara vopsită“), în *Memorandum* („Noi, V. Copilu Cheatră, Mihai Beniuc, Ion Th. Ilea şi alţii,/ Poeţi şi avocaţi neplătiţi ai neamului nostru/ Cerem să nu mai fim duşi de nas, cu grumazii în

căpăstru... “) ori în *Protestez* („Protestez împotriva condamnării visului la moarte/ Şi a credinţei să zacă sub zăbrele/... împotriva hatului de la Feleac“). Sunt însă şi poezii în forma tradiţională, cultivată de George Coşbuc ori de Octavian Goga, precum *Noi n-avem ţară de vânzare*, *Popas la Albac*, *Gloata*, precum şi altele în tipar folcloric (*Blestem*, *Doina*, *Pe dealul Feleacului*). Sumarul este completat de texte ce au în centrul lor figura mitică a celui tras pe roată la Alba Iulia (*Testamentul lui Horia*, *Rugăciunea mamei lui Horia*), de meditaţia înfiorată în faţa războiului (*Batoza*) şi de un crez artistic (*Destinul poetului transilvan*). „Ocazională“ este şi placheta *Bună dimineaţa, Ţară!*, odă patriei reîntregite cu Ardealul de Nord. Noutatea constă aici în punerea alături de un *Manifest* iniţial a unui imn cu aparenţă de acatist („Bucură-te, Ţară, bucură-te, ţară/ C-a trecut peste tine şi urgia asta amară/... Ci bucură-te, ţară: azi e sărbătoare/... Bucură-te că de dimineaţa până seara/ Nu ne slăvim decât Biserica, Voievodul şi Ţara!“). Antologia *Cântecul moţilor* mai cuprinde ciclurile scrise în perioada de tăcere ce i s-a impus autorului – *Orga de bazalt*, *Rădăcini*, *Transilvania*, cărora li se adaugă „cantata pentru Eminescu“, *Voievod peste cuvinte*. Experienţa celor două decenii de excomunicare, autocenzura, dar şi vârsta au temperat ceea ce unora le păruse „anarhism“ îndeosebi în primele două plachete ale „poetului moţ“. Acesta, revenit la făgaşul clasicismului, înmulţeşte odele dedicate patriei, cântând „orga de bazalt“ a Detunatei, simbol al provinciei natale, preamărindu-i spiritele tutelare, proiectate în mit – Horia, Avram Iancu, tribunii, Şcoala Ardeleană, apoi şi pe cei din Antichitate – Traian, Decebal, Burebista. Într-un grupaj, *Rădăcini*, este reînviată copilăria, într-un cadru precizat până la cele mai mici detalii toponimice şi onomastice. Realizări superioare sunt însă poemele declamatorii *Balada graiului*, *Carmen Patriae* şi, mai ales, *Voievod peste cuvinte*, atât în latura creaţiei de metafore, cât şi a cantabilităţii, a unui soi de „poezie pură“. Din păcate, n-au fost ocolite cu totul primejdiile inerente, manierismul şi verbiajul incontinent. Două volume de poezii ale lui **C.C.**, *Iara* şi *Uliţa copilăriei*, cuprind dezvoltări în fapt ale grupajului *Rădăcini*, precum şi variaţiuni pe tema iubirii de patrie şi a crezului artistic. O noutate o reprezintă, în *Iara*, locul făcut poeziei erotice, în registru elegiac, din ciclul *Constelaţia Iuliei*. Poetului din *Cartea moţului* i se datorează vădit părţile descriptive şi dialogurile din povestirile cuprinse în volumaşul *Viaţa lângă cer*, nu însă şi portretele personajelor, din care doar unele au relief. **C.C.** este însă aici încă ucenic, fără o bună cunoaştere a vieţii şi fără o capacitate deosebită de invenţie epică. Ca atare, subiectele povestirilor ţin mai mult de o anecdotică banală, nesemnificativă. Un oarecare progres se constată în fragmentele publicate din proiectata trilogie, a căror acţiune e plasată în lumea „momârlanilor“ din Munţii Vâlcanului, ori a „holoangărilor“ (căutătorii de aur). Dintre romanele lăsate în manuscris, unul singur a fost tipărit, *Craiul munţilor*. Acesta, în fapt, este o biografie romanţată, ce intră uneori chiar în registrul studiului istoric, cu accente polemice.

SCRIERI: *Cartea moţului*, Mediaş, 1937; *Viaţa lângă cer*, Sibiu, 1939; ed. 2, Zlatna, 1943; *Carte de rugăciuni*, Sibiu, 1941; *Bună dimineaţa, Ţară!*, Cluj, 1945; *Voievod peste cuvinte*, pref. Al. Dima, Madrid, 1979; *Cântecul moţilor*, pref. I.D. Bălan, Bucureşti, 1981; *Iara*, Cluj-Napoca, 1989; *Psalmii solomonarului de la Groapa Papei*, Braşov, 1995; *Uliţa copilăriei*, Braşov, 1998; *Craiul munţilor*, îngr. şi postfaţă Ion Topolog Popescu, Braşov, 1998. **Antologii**: *Cântece noi despre Avram Iancu*, Timişoara, 1968; *Cântece pentru Avram Iancu*, Arad, 1972; *Iancule, ce mândru eşti!*, Alba Iulia, 1972.

Repere bibliografice: Octav Şireagu, *Noua poezie ardeleană*, „Ogorul“, 1936, 10; Gabriel Ţepelea, *„Cartea moţului“*, GR, 1937, 4; Ovidiu Papadima, *„Cartea moţului“*, G, 1937, 8; Corneliu Albu, *Poezia d-lui V. Copilu Cheatră*, „Patria“, 1937, 82; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *857*, *Ist. lit.* (1982), *943*; Aurel Marin, *„Carte de rugăciuni“*, GT, 1942, 72; V. Spiridonică, *„Viaţa lângă cer“*, TR, 1944, 835; George Drumur, *„Viaţa lângă cer“*, „Bucovina literară“, 1944, 91; Al. Dima, *Un poem de V. Copilu Cheatră*, AST, 1979, 2; Constantin Sorescu, *Resurecţia Septentrionului*, SPM, 1981, 552; Nicolae Ţirioi, *„Cântecul moţilor“*, O, 1981, 46; Al. Husar, *V. Copilu Cheatră – bardul moţilor*, AST, 1982, 4; Ion Itu, *Mitologie şi topos românesc*, TR, 1982, 28; Ion Buzaşi, *V. Copilu Cheatră – poezia istoriei*, T, 1987, 4; Bălan, *Repere*, *139–155*; Cristian Stamatoiu, *Şi iară la Iara*, VTRA, 1989, 10; Const. Musteaţă, *Cu Ţara Moţilor în suflet*, „Phoenix“ (Oradea), 1992, 24–26; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *655–656*; Dumitru Mălin, *O ipostază a expresionismului poetic transilvănean – V. Copilu Cheatră*, Cluj-Napoca, 2007. ***V. D.***

CORBASCA, Vladimir (pseudonim al lui Vasile Cazan; 30.XII.1896, Corbasca, j. Bacău – 1.I.1978, Bucureşti), prozator, poet, publicist. Este fiul Elenei şi al lui Atanase Cazan, învăţător. Absolvent al Facultăţii de Drept, s-a consacrat şi preocupărilor literare, pe lângă profesia de avocat.

C. a fost căsătorit cu una din fiicele lui N.N. Beldiceanu. Debutează cu versuri în 1921 la „Viaţa studenţească” şi colaborează cu poezie şi proză la „România nouă”, „Straja”, „Rampa”, „Flacăra”, „Adevărul literar şi artistic”, „Convorbiri literare”, „Universul”, „Familia” ş.a. A fost redactor la „Mişcarea umanitară” şi la „Limba română” (1929–1932), prin aceasta din urmă urmărind să educe gustul literar al cititorilor tineri. În acest scop a obţinut colaborarea unor scriitori precum Camil Petrescu, Perpessicius, Gib I. Mihăescu ş.a. În 1929 **C.** a publicat un proiect al unui cod al cărţii, prin care se urmărea reglementarea juridică a comerţului cu cartea. În 1936 devine membru al Societăţii Scriitorilor Români. A folosit şi pseudonimul Simona Basarab.

C. debutează editorial în anul 1927 cu o culegere de nuvele intitulată *Robii pământului*. Atenţia prozatorului se concentrează asupra unei umanităţi năpăstuite, trăind izolată în sate uitate de lume. Incursiunea în viaţa celor sărmani îi oferă prilejul de a expune, într-o formulare vagă, idei socialiste, care mai târziu vor fi mult mai răspicat exprimate. Romanul *Ninoni* (1931) reprezintă un prim volum dintr-o serie proiectată, dar care nu s-a realizat, protagonistul trebuind să fie urmărit în copilărie, adolescenţă şi tinereţe. Deşi încearcă să pătrundă în sufletul de copil, scriitorul creează un personaj neverosimil, ce săvârşeşte un noian de fapte bune, fiindu-i atribuite o putere de judecată şi de acţiune mult prea mature. Ninoni este imaginat artificial, ca o ilustraţie a unor precepte de bună conduită, personaj-model dintr-un „manual” al bunului „cercetaş”. În *Tananica* (1935), roman cu vădite intenţii moralizatoare, **C.** oferă locuitorilor de la sate o pildă privind modul în care ei ar trebui să acţioneze în raporturile cu autorităţile. Ideea luptei de clasă – parte esenţială a ideologiei adoptate de autor – îşi găseşte ilustrarea atât în împotrivirea ţăranilor la nedreptate, cât şi în imposibilitatea reconcilierii unor grupuri sociale cu interese opuse, fie şi prin intermediul iubirii dintre doi tineri. Naraţiunea, altfel alertă, conţine şi întâmplări atractive prin neprevăzutul lor. Volumul de versuri *Sgomotul uzinelor* (1928) este excesiv marcat de patos social, proletar.

SCRIERI: *Robii pământului*, Bucureşti, 1927; *Sgomotul uzinelor*, Bucureşti, 1928; *Ninoni*, Bucureşti, 1931; *Tananica*, Bucureşti, 1935.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, *437*; F. Dominic, *„Ninoni”*, U, 1931, 331; Ionel Jianu, *Ecran literar*, RP, 1931, 4138; Romulus Demetrescu, *„Tananica”*, PLI, 1935, 4–5; Călinescu, *Opere*, II, *942–944*; Perpessicius, *Opere*, V, *182–183*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *851*, *Ist. lit.* (1982), *937*; G.G. Ursu, *Tecuciul literar*, Bârlad, 1943, *139*.

O.I.

CORBEA, Andrei (pseudonim al lui Andrei Hoişie; 15.XII.1951, Iaşi), germanist, traducător. Este fiul Silviei Hoişie (n. Korber) şi al lui Beno Hoişie, medici. Urmează cursul secundar la Liceul „C. Negruzzi” din Iaşi. În 1970 se înscrie la Facultatea de Filologie, secţia limba germană – limba şi literatura română, a Universităţii „Al. I. Cuza” din Iaşi, pe care o va absolvi în 1974. Profesor o vreme la câteva şcoli ieşene, frecventează în paralel şi Facultatea de Istorie, obţinând licenţa în 1979. Un an mai târziu este angajat cercetător la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor din Iaşi, în colectivul ce elabora *Dicţionarul literaturii române în secolul al XX-lea*, pentru ca, în 1982, să devină asistent la Catedra de germană a Universităţii ieşene. Bursier al Fundaţiei „Alexander von Humboldt”, efectuează mai multe stagii la instituţii de învăţământ universitar din Germania. Concomitent îşi pregăteşte doctoratul în domeniul teoriei literaturii, teza fiind susţinută în 1988. Conferenţiar şi şef de catedră (1990), profesor (1995), este totodată coordonator al secţiei de jurnalistică a Facultăţii de Litere din Iaşi şi director al Editurii Universităţii „Al. I. Cuza”. A fost în repetate rânduri profesor-asociat al unor instituţii de învăţământ superior din Germania (Siegen), Franţa (Paris), Elveţia (Fribourg) şi Austria (Viena). Face parte şi din asociaţiile internaţionale ale germaniştilor şi comparatiştilor, este membru al Academiei de Ştiinţe din Erfurt, *doctor honoris causa* al Universităţii din Konstanz, instituţie cu un rol important în biografia lui; a fost distins cu Premiul Herder (1998) şi cu Premiul „Jakob şi Wilhelm Grimm” (2000). A avut o scurtă experienţă diplomatică, în calitate de ambasador al României la Viena (2005–2007). Activitatea ştiinţifico-publicistică, începută în 1970 la „Viaţa studenţească”, se concretizează în numeroase studii şi articole apărute în reviste româneşti, precum „Alma Mater” – „Dialog” (la care mai bine de peste un deceniu este redactor, apoi redactor-şef adjunct şi director), „Revista de istorie şi teorie literară”, „Secolul 20”, „România literară”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Convorbiri literare”, „Steaua”, „Vatra”, „Neue Literatur”, „Caiete critice”, „Contrapunct”, „Observator cultural” ş.a., ori străine, precum „Der Pfahl”, „Arcadia”,

„Neohelikon”, „Revue germanique internationale”, „Sprachkunst”, „Südostdeutsche Vierteljahresblätter” ş.a., în acestea din urmă semnând îndeobşte Andrei Corbea-Hoisie. Coordonează, de asemenea, mai multe volume colective din seria „Contribuţii ieşene de germanistică”. Alături de câteva ediţii publicate în Germania şi după mai multe traduceri în româneşte (din Hans Robert Jauss, Valeriu Marcu, Theodor W. Adorno), încredinţează tiparului mai multe lucrări, cea dintâi carte personală fiind *Ego, Alter, Alter Ego*, apărută în 1993.

Precizate foarte devreme şi astfel beneficiind de o temeinică formaţie, domeniile de interes ştiinţific ale lui **C.** – germanistica, teoria literaturii şi comparatistica, precum şi studiile culturale – comunică amplu între ele. În numeroase studii germanistul se ocupă de mari scriitori (Schiller, Thomas Mann, Franz Kafka, Bertolt Brecht, Ernst Jünger, Friedrich Dürrenmatt, Max Frisch) sau de eseistul, istoricul şi politologul Valeriu Marcu, pe care l-a restituit atât culturii germane, cât şi celei române. Şi-a investit formaţia de istoric în cercetarea unor cazuri de interferenţă şi comunicare culturală între spaţiul german şi cel românesc, pe o largă paletă temporală, mergând de la povestirile germane despre Vlad Ţepeş până la „modelul german” al Junimii. Explorează cel dintâi colecţia germană de ştiri şi „noutăţi” politice *Theatrum europaeum*, tipărită mai bine de o sută de ani, începând cu 1618, de familia de editori Merian, din punctul de vedere al „imaginii” colportate în Occident despre Principatele Române şi locuitorii lor. Interesul pentru asemenea momente de „întâlnire”, ce valorifică investigații minuţioase în arhive şi colecţii documentare, este dublat de reflecţia teoretică şi metodologică asupra imagologiei, ca domeniu al unui comparatism eliberat de mecanismul europocentrist al influenţelor, ca şi de fetişismul estetizant al istoriografiei literare. Discipol al unor specialişti români precum Adrian Marino, Alexandru Duţu, Paul Cornea, **C.** este pasionat, în acelaşi timp, de deschiderea teoretică iniţiată, prin estetica receptării, de Şcoala de la Konstanz, pe care, inclusiv prin traducerea (1983) şi comentarea unor texte fundamentale ale lui Hans Robert Jauss, o introduce, printre cei dintâi, în orizontul teoretic al studiilor literare din România. Între istorie şi hermeneutică, cultivate ca principale coordonate ale unei abordări echilibrate, în sensul considerării textului literar ca punte de comunicare între polul „producţiei” şi cel al „receptării”, pentru cercetător deopotrivă de relevante în operaţiunea de determinare a „valorii”, este articulat demersul din eseurile incluse în volumul *Eu, Alter, Alter Ego*. Un pas mai departe îl reprezintă construcţia teoretică din *Despre teme* (1995), unde, prin apelul la concepte curente ale filosofiei sociale din panoplia şcolii lui Theodor W. Adorno, sunt propuse dezbaterii câteva dileme esenţiale privind „dimensiunea antropologică a literaturii”, printre care şi cea privitoare la sensul estetic al „creaţiei sociale”. Ulterior, şi în continuarea acestor investigaţii preeminent teoretice, cercetătorul îşi focalizează atenţia asupra relaţiei dintre fundalul cultural şi performanţa literară, terenul predilect pe care şi-l alege constituindu-l cultura şi literatura germanofonă a Europei Centrale, cu un accent deosebit asupra Bucovinei şi a „civilizaţiei cernăuţene” de sorginte habsburgică, pe care încearcă să o definească drept expresie a unui *habitus* social de tip urban adânc înrădăcinat în ideologia burgheză şi liberală a Vienei veacului al XIX-lea. În volumele *Paul Celan şi „meridianul” său* (1998), ca şi în *Czernowitzer Geschichten* (2003), sunt examinate premisele ce au concurat la apariţia unei literaturi „regionale” atipice, cosmopolită şi modernă, reprezentată de acel „cor nevăzut” de autori germanofoni, mai cu seamă evrei, din Bucovina interbelică şi postbelică, scriitori însoţind marile figuri ale poeziei germane de după 1950, precum Paul Celan şi Rose Ausländer. Pretutindeni cunoaşterea aprofundată a contextului cultural şi social-politic, bazată pe o documentare întreprinsă cu acribie, năzuind spre exhaustivitate, se împleteşte cu pătrunderea, ajutată de instrumente de ultimă oră, bine puse la punct, în inima textelor literare, nu o dată extrem de dificile, chiar ermetice. Remarcabilă este şi calitatea expunerii, care, atunci când e în româneşte, adaugă preciziei şi sobrietăţii ştiinţifice o supleţe a frazei şi o bogăţie a lexicului ce atestă un exerciţiu îndelungat, participare afectivă şi, pe alocuri, chiar o „contaminare” beletristică. Evidente sunt aceste calităţi şi în tălmăcirile realizate de **C.**, îndeosebi în aceea a lucrării lui Hans Robert Jauss, veritabilă performanţă, dat fiind stilul complex, bogat în invenţii lexicale al autorului german, şi în *Minima Moralia* a lui Th. W. Adorno (tradusă în 1999), unde se conservă aliajul, adesea incandescent, de filosofie şi memorialistică, propriu textului originar. Prin transpunerea în limba română a *Teoriei estetice*

a lui Theodor W. Adorno (2005, în colaborare) și a *Dialecticii Luminilor*, ce are ca autori pe Max Horkheimer și pe Theodor W. Adorno (2012), **C.** are o contribuție importantă la introducerea în cultura românească a câtorva mari lucrări de filosofie și estetică ale Școlii de la Frankfurt.

SCRIERI: *Johann Wolfgang Goethe. 1832–1982* (în colaborare), Iaşi, 1982; *Interferenţe culturale româno–germane* (în colaborare), Iaşi, 1986; *Interferenţe culturale româno–germane. Franz Kafka* (în colaborare), Iaşi, 1988; *Kulturlandschaft Bukowina. Studien zur deutschsprachigen Literatur des Buchenlandes nach 1918* (în colaborare), Iaşi, 1990; *Ego, Alter, Alter Ego*, Iaşi, 1993; *Despre teme. Explorări în dimensiunea antropologică a literaturii*, Iaşi, 1995; *Metropole und Provinzen in Alt-Österreich* (în colaborare), Viena–Köln–Weimar, 1996; *Paul Celan şi „meridianul" său. Repere vechi şi noi pe un atlas central-european*, Iaşi, 1998; *Paul Celan. Biographie und Interpretation. Biographie et interprétation* (în colaborare), Konstanz–Paris–Iaşi, 2000; *Czernowitzer Geschichten. Über eine städtische Kultur in Mittel(Ost)europa*, Viena–Köln–Weimar, 2003; *Brücken schlagen. Studien zur deutschen Literatur* (în colaborare), München, 2004; *La Bucovine. Éléments d'histoire politique et culturelle*, Paris, 2004; *Umbruch im östlichen Europa. Die nationale Wende und das kollektive Gedächtnis* (în colaborare), Innsbruck–Viena–München–Bozen, 2004; *„Czernowitz bei Sadagora", Identität und kulturelles Gedächtnis im mitteleuropäischen Raum* (în colaborare), Iași–Konstanz, 2006; *Deutschsprachige Öffentlichkeit und Presse in Mittelost- und Südosteuropa (1848–1948)* (în colaborare), Iași–Konstanz, 2008; *Immanuel Weissglas* (*1920–1970*). *Studien zum Leben und Werk* (în colaborare), Iași–Konstanz, 2010; *Diskurse der Aufklärung* (în colaborare), Iași–Konstanz, 2012; *Prolegomene la un dicționar al presei de limbă germană din Bucovina istorică. 1848–1940* (în colaborare), Iași, 2012. **Ediţii:** Valeriu Marcu, *Die Vertreibung der Jüden aus Spanien*, München, 1991, *„Ein Kopf ist mehr als vierhundert Kehlköpfe"*, Konstanz, 2002, *Czernowitz. Jüdisches Städtebild*, pref. edit., Frankfurt am Main, 1998. **Traduceri:** Hans Robert Jauss, *Hermeneutică literară şi experienţă estetică*, pref. trad.,-Bucureşti, 1983; Valeriu Marcu, *Machiavelli*, Bucureşti, 1993; Mirjam Korber, *Deportiert. Jüdische Überlebensschicksale aus Rumänien 1941–1944*, Konstanz, 1993; Theodor W. Adorno, *Minima Moralia. Reflecţii dintr-o viaţă mutilată*, Bucureşti, 1999, *Teoria estetică*, postfaţa trad., Pitești, 2005 (în colaborare cu Gabriel H. Decuble și Cornelia Eşianu); Paul Celan, *Meridianul și alte proze,* Paris–București–Ierusalim, îngr. și pref. trad., 2009; Max Horkheimer, Theodor W. Adorno, *Dialectica Luminilor,* Iași–București, 2012.

Repere bibliografice: Adrian Marino, *Receptare, experienţă estetică, hermeneutică*, TR, 1984, 15; Albert von Brunn, *„Interferenţe culturale româno-germane"*, „Germanisch-romanische Monatsschrift", 1989, 1–2; Gerhard Damblemont, *Komparatistik in Rumänien*, „Arcadia", 1990, 1; Wolfgang Schuller, *Weitblickender Weltwanderer*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung", 1991, 146; Emmerich Reichrath, *Nicht nur Verrisse*, Cluj–Napoca, 1991, *63–67*; Liviu Antonesei, *„Ego, Alter, Alter Ego"*, CL, 1993, 9–10; Virgil Nemoianu, [*Andrei Corbea*], „The Comparatist", 1995, 19, DM, 1998, 5, OC, 2004, 235; Monica Spiridon, *Temele dialogului*, LCF, 1995, 30; Grete Tartler, *Marginile ca „subconştient" al Europei*, RL, 1997, 10; Z. Ornea, *Paul Celan şi Bucovina natală*, RL, 1998, 42; Peter Motzan, *„Czernowitz. Jüdisches Städtebild"*, SV, 2000, 4; Lefter, *Critica*, *340–342*; Alexander Kluy, *Geistvolle Geisterstadt*, „Rheinischer Merkur", 2004, 3; Gert Pickel, *„Umbruch im östlichen Europa"*, „Historische Literatur", 2005, 3; Patrick de Sinety, *„La Bucovine"*, „Revue des deux mondes", 2005, iulie–august; Martin Hainz, *„Cernowitzer Geschichten"*, „Arcadia", 2005, 1; Sorin Lavric, *Jocul dialectic*, RL, 2007, 37; Stefan Lemny, *„La Bucovine. Éléments d'histoire politique et culturelle"*, „Revue d'histoire moderne et contemporaine", 2008, 2; Antonio Patraș, *„Meridianul și alte proze" de Paul Celan*, RL, 2010, 18. ***V. D.***

CORBEA, Dumitru (6.IX.1910, Sârbi, j. Botoşani – 26.III.2002, Bucureşti), autor de versuri, ziarist, prozator. Este fiul Ecaterinei (n. Filipescu) şi al lui Dumitru Cobzaru, ţărani. Lucrează ca băiat de prăvălie, argat la un boier, ucenic la un meşter stoler, este şi copil de trupă. Elev mai întâi la o şcoală de cântăreţi bisericeşti, intră apoi la Şcoala Comercială din Botoşani, pe care reuşeşte s-o termine, şi este angajat pedagog la Şcoala de Arte şi Meserii. În 1934 vine la Bucureşti, unde colaborează la revistele „Viaţa românească", „Azi", „Cuvântul liber", „Vremea". Frecventează cercul „Vieţii româneşti" şi cenaclul Sburătorul. Traversează un stagiu în mişcarea legionară, încheiat după asasinarea lui Mihail Stelescu, episod deplâns în spovedania-rechizitoriu *Acuz...* (1937). Atunci se înscrie în Partidul Comunist, motiv pentru care e arestat prima dată în acelaşi an, apoi în 1940. După 1944 lucrează ca redactor la „Scânteia", corespondent de presă pe Frontul de Vest. **C.**, care în 1945 îşi legalizează ca nume pseudonimul, mai deţine funcţii la „Flacăra", „Luceafărul", „Albina". O vreme a fost ales în Biroul de conducere al Uniunii Scriitorilor.

C. scrie versuri de la şaisprezece ani, unele patriotice. Se impune cu volumul *Sânge de ţăran* (1936), prefaţat de Demostene Botez, care observă că poetul „prezintă ceva nou: viaţa de ţăran cu toată cruzimea ei primitivă", ceea ce se încadra

bine în vechiul program poporanist de demistificare a ţăranului romantic sau sămănătorist. De aceea şi stilul versurilor de început e intenţionat „inestetic”, „urât”, cuvintele „sunt aspre, zgrunţuroase, arhitectura este băţoasă şi sfidătoare”, cum remarcă tot Demostene Botez. Aceasta e caracteristica versiunilor din volumele antebelice *Război* (1937), *Nu sunt cântăreţ de stele* (1940), dar motivele ţărăneşti şi accentele de revoltă apar adesea şi după război, ca în *Hrisovul meu* (1947). Treptat, trec în prim-plan temele vremii, **C.** dând curs abundent comenzii partinice. Exaltă agitatoric „zeii” autohtoni ai zilei („Născuţi în vârtej de lupte,/ Ana, Luca şi Gheorghiu-Dej/ şi cu ei mii şi mii,/ milioane,/ din uzine, din câmpii,/ s-au ridicat, unul ca unul mai neînfricat”) sau glorifică „Armata Sovietică,/ pe Marele Stalin,/ Poporul Sovietic” în versificări aşezate în fruntea unei puzderii de plachete apărute aproape concomitent, între 1945 şi 1949: *16 milioane*, *Scrisori de pe front*, *Torentele*, *Clocot. Plânsete de clopot. Răsărit de soare*, *Balade*, *Doftana*, *Balada celor patru mineri*. Frapează totuşi, ca notă dominantă, nu festivismul, ci vehemenţa mesajului vindicativ. Din vechiul fond resentimentar al liricii care striga revolta faţă de împilarea şi umilinţele ţăranului se nutreşte acum un activism incitator în slujba urii ideologice: „Mai e-ntuneric încă-n ţară,/ Fasciştii stau la pândă iar,/ Şi ca flămânzii lupi de codru/ În preajma satelor apar. […] De partea lor stau toţi tâlharii/ Brătienii putrezi de bogaţi,/ Maniu şi Vaida ce-mpuşcat-au/ La Griviţa pe-ai noştri fraţi;/ Îşi fac curaj şi urlă-a moarte/ S-au strâns în haite, ies la drum,/ Dar judecata lor e-aproape,/ E-aproape ziua lor de-acum”. **C.** este şi autorul unor scenarii cu subiect istoric: *Bălceştii* (1948), *Barbu Lăutaru* (1954), publică mai multe volume de proză memorialistică adusă realist-socialist din condei: *Aşa am învăţat carte* (1955), *Recruţii* (1956), *Bădia* (1966), de asemenea, note de călătorie: *De peste mări şi ţări* (1959). Conferinţe, articole pe temele oficiale ale epocii sunt strânse în volumul *Anotimpuri* (1956), pe când *Puntea* (1963) e o culegere cuprinzând povestirile *Aşteptare*, *Rudele*, *Tragedia unei fete*, *Decembrie*, *Puntea*. Romanul *Primejdia* (1976) evocă sub formă de jurnal evenimente din cel de-al Doilea Război Mondial, în cadrul cărora e proiectată figura contradictorie (amestec de eroism şi laşitate) a unui comunist. **C.** a continuat să semneze până târziu memorii, proze și versificări, rămânând un exponent al realismului socialist.

SCRIERI: *Sânge de ţăran*, pref. Demostene Botez, Iaşi, 1936; *Acuz…*, Bucureşti, 1937; *Război*, pref. C. Rădulescu-Motru, Bucureşti, 1937; *Nu sunt cântăreţ de stele*, Bucureşti, 1940; *16 milioane*, Bucureşti, 1945; *Scrisori de pe front* (în colaborare), Bucureşti, 1945; *Torentele*, Bucureşti, 1945; *Clocot. Plânsete de clopot. Răsărit de soare*, Bucureşti, 1945; *Balade*, Bucureşti, 1945; *Singura cale*, Bucureşti, 1946; *Hrisovul meu*, Bucureşti, 1947; *Bălceştii*, Bucureşti, 1948; *Balada celor patru mineri*, Bucureşti, 1949; *Doftana*, Bucureşti, 1949; *Anii tineri*, Bucureşti, 1951; *Barbu Lăutaru*, Bucureşti, 1954; *Versuri alese*, Bucureşti, 1954; *Aşa am învăţat carte*, Bucureşti, 1955; *Pentru inima ce arde*, Bucureşti, 1955; *Anotimpuri*, Bucureşti, 1956; *Recruţii*, Bucureşti, 1956; *De peste mări şi ţări*, Bucureşti, 1959; *Nu sunt cântăreţ de stele*, Bucureşti, 1960; *Poezii*, pref. Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1962; *Povestind copiilor*, Bucureşti, 1962; *Puntea*, Bucureşti, 1963; *Bădia*, Bucureşti, 1966; *Sânge de ţăran*, pref. George Ivaşcu, Bucureşti, 1972; *Patima dreptăţii*, Bucureşti, 1973; ed. pref. Ion Brad, Bucureşti, 1988; *Primejdia*, Bucureşti, 1976; *Ritm şi viteză*, Bucureşti, 1980; *Memorii*, Bucureşti, 1982; *Sufletul cuvintelo*r, Bucureşti, 1984; *Mărturisiri*, Bucureşti, 1987; *Fabule*, Bucureşti, 2000.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, VII, *286–287*, XI, *135–136*; Călinescu, *Opere*, III, *1127*; Octav Şuluţiu, *„Singura cale”*, „Apărarea”, 1947, 40; Mihai Gafiţa, *Despre poeziile lui Dumitru Corbea*, ST, 1956, 5; Constantin Cubleşan, *„Povestind copiilor”*, TR, 1962, 27; Fănică N. Gheorghe, *„Poezii”*, GL, 1962, 33; Valeriu Cristea, *„Puntea”*, GL, 1964, 4; Mirela Roznovanu, *„Primejdia”*, RL, 1977, 3; *Lit. rom. cont.*, I, *151–154*; Cornel Ungureanu, *„Memorii”*, O, 1983, 33; Mihai Ungheanu, *„Memorii”*, LCF, 1983, 9; Aurel Martin, *„Patima dreptăţii”*, RL, 1988, 25; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *656–657*; Popa, *Ist. lit.*, I, *555–556*, *passim*. ***M.Vs.***

CORBEA, Teodor (c. 1670, Braşov – c. 1725), cărturar, traducător, autor de versuri. Ca descendent al unui neam de preoţi şi gocimani (epitropi) braşoveni slujind, de generaţii, bisericii din Şchei, **C.** va dobândi o instrucţie solidă. Pe la 1690 trecea, cu doi dintre fraţii săi, în Ţara Românească, punându-se în slujba voievodului Constantin Brâncoveanu; e logofăt de cancelarie (cunoaşte latina, rusa şi maghiara, participând la redactarea corespondenţei externe, sub îndrumarea stolnicului Constantin Cantacuzino) şi, în mai multe rânduri, tainic sol domnesc în Rusia sau în Moldova lui Dimitrie Cantemir. Ştiindu-se expus în faţa turcilor, se va expatria în urma bătăliei de la Stănileşti (1711). Îndeplineşte funcţii de tălmaci şi „vel pisar i canţelar” şi în serviciul ţarului Petru I.

O misiune diplomatică în Lehia constituie subiectul *Însămnării pentru solia mai marelui mieu frate David ceauşu* (1698), întâiul manuscris lăsat de **C.** Pretext pentru călătoria mesagerului brâncovenesc era încoronarea de dată recentă, în Polonia, a lui August al II-lea, ţelul secret stând însă, mai degrabă, în confidenţele schimbate cu un rohmistru („căpitan") Turculeţ (trimis al domnului Moldovei) pe tema rezistenţei comune împotriva Porţii ori a tendinţelor, abia disimulate, de expansiune ale statelor vecine. Altminteri, dincolo de motivarea ei pragmatică, „voroava" pusă în pagină cu sârg de fratele mezin se va dezvălui lecturii „inocente", privirii cititorului modern, şi ca o veritabilă naraţie „de epocă", atrăgătoare prin discursul inteligent, replica vie ori naiv duplicitară, tonul prevenitor, volutele limbajului arhaic. Solicitat de Mitrofan, episcop al Buzăului, **C.** alcătuia, către 1700, un prim, la noi, şi amplu lexicon latin–român, echivalând peste 37 000 de cuvinte, sub titlul *Dictiones latinae cum valachica interpretatione* (în paradigma celui similar, latin–maghiar, elaborat de Albert Molnár). Acest dicţionar în manuscris, purtat ulterior spre Occident, schimbându-şi după circumstanţe posesorul şi (răs)cumpărat fiind, la Viena, de Inochentie Micu-Klein, va aparţine în veacul următor lui Timotei Cipariu. În fine, după jumătatea vieţii, în exil, jelind şi el „de ţara Domnului", **C.** se încumetă a da o tălmăcire proprie, în versuri, a *Psaltirii*, fără a egala virtuozitatea predecesorului „artist" care fusese Dosoftei, dar întrecând cu mult în expresivitate pe ardeleanul Ioan Viski (căruia i se atribuie o nouă şi modestă transpunere în stihuri a psalmilor, datând de la 1697). Interesează, în *Psaltirea* lui **C.**, înrâurirea poeziei populare în metrică, dar mai ales utilizarea acesteia ca model stilistic. Predoslovia, izvodită în versuri ruseşti şi româneşti, denotă un anume exerciţiu în cultivarea spiritului, a elocinţei.

SCRIERI: [*Psalmi*], în I. Bianu, *Introducere* la Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, Bucureşti, 1887, *XLIX–LX*; *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, I, îngr. şi introd. Alin-Mihai Gherman, Cluj-Napoca, 2001; *Psaltirea în versuri*, îngr. și introd. Alin-Mihai Gherman, București, 2010.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *37*, *259*, *351*, *413*, II, *233*; Scarlat Struţeanu, *Doi umanişti ardeleni la curtea lui C. Brâncoveanu*, R, 1941, 1–2; Cartojan, *Ist. lit.*, III, *229*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *55*, *Ist. lit.* (1982), 49; Geza Blédy, *Un dicţionar latin-român din secolul al XVIII-lea printre manuscrisele Bibliotecii Brukenthal*, SCL, 1960, 3; Ştefan Meteş, *Din relaţiile noastre cu Rusia*, MA, 1960, 11–12; Gh. Cardaş, *Teodor Corbea, poet şi traducător al „Psaltirii"*, MO, 1967, 1–2; Octavian Șchiau, Doina Curticăpeanu, *„Psaltirea" lui Teodor Corbea*, ST, 1967, 12; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *202*, *219*, *239*, *561*; *Ist. lit.*, I, *505–508*, *515–516*; Piru, *Ist. lit.*, I, *280–281*; Gáldi, *Introducere*, *107–109*; Panaitescu, *Contribuţii*, *600–611*; Şchiau, *Cărturari*, *34–35*; *Dicţ. lit. 1900*, *215–216*; M. Gherman, *Experiment poetic în „Psaltirea" lui Teodor Corbea*, RITL, 1981, 2; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *63*, *84–85*, *111*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *426–427*; Păcurariu, *Ist. Bis.*, II, *101*, *204–205*; Ion Mihai Cantacuzino, *O mie de ani în Balcani*, tr. Maria Şerbănescu şi Sabina Drăgoi, Bucureşti, 1996, *184–187*; Alin-Mihai Gherman, *Cele două Rome ale lui Teodor Corbea*, „Romania Orientale" (Roma), 2001; Al. Andriescu, *Psalmii în literatura română*, Iași, 2004, *51–55*. ***R.Ş.***

CORBEANU, Nicolae (10.VII.1935, Arad), prozator. Este fiul Draghinei Corbeanu (n. Crucean), profesoară, şi al lui Aurel Corbeanu, magistrat. După şcoala primară făcută la Birchiş, judeţul Severin (1941–1945), şi liceul frecventat la Arad (1945–1952), urmează cursurile Facultăţii de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1952–1957). Implicat, după evenimentele din Ungaria, în agitaţiile studenţeşti din toamna anului 1956, este exclus din UTM, fapt ce îi va marca evoluţia ulterioară. Este profesor de limba română la Macea, judeţul Arad (1957–1958), la diverse şcoli profesionale şi generale din Arad, precum şi la Institutul Pedagogic din acelaşi oraş (1958–1966), după care devine asistent, apoi lector de literatura română la Facultatea de Filologie a Universităţii din Timişoara (1966–1973). În 1973 s-a stabilit în Republica Federală Germania, unde, din 1975, lucrează în calitate de colaborator extern, apoi ca redactor permanent până în 2000, când se pensionează, la postul de radio Deutsche Welle din Köln.

Amintirile unui laş (1998) se cheamă cartea de memorii publicată de **C.** Un titlu şocant şi o confesiune şi mai şocantă, pentru că nimeni nu recunoaşte de bunăvoie că a fost laş într-o împrejurare a vieţii sale şi cu atât mai puţin vrea să accepte faptul că, în genere, comportamentul lui în regimul totalitar nu a fost deloc eroic. **C.** îşi asumă acest risc şi dezvăluie cu maximă sinceritate slăbiciunile şi erorile pe care cei mai mulţi le ascund cu grijă. Faptul, de pildă, că la începutul anilor '60 n-a putut rezista presiunilor morale şi şantajului exercitat asupra sa de Securitatea din Arad şi a acceptat să colaboreze

cu odioasa instituţie. *Amintirile unui laş* reprezintă un roman indirect (sintagma lui Mircea Eliade), un roman autobiografic, bine scris, fluent, într-un stil franc, concis. Paginile despre copilăria bănăţeană sunt admirabile şi amintesc de prozele lui Sorin Titel. Când părinţii se mută la oraş, tânărul **C.** se adaptează repede, învaţă să fie discret şi să nu spună ce nu trebuie. I se predă în şcoală şi în familie o pedagogie a fricii şi a dublului limbaj. La Facultatea de Filologie din Bucureşti, unde vine în plină teroare stalinistă, tânărul arădean întâlneşte o altă lume, dar cu aceeaşi frică teribilă intrată în oase ca frigul. În amfiteatre apar mari profesori (Tudor Vianu, Iorgu Iordan, Al. Rosetti), dar şi numeroşi impostori de care studenţii râd pe înfundate. Au loc, aproape ritualic, „şedinţe de demascare", şi cu cât se apropie celebrul „moment al repartizărilor", cu atât zelul revoluţionar al unora creşte în proporţie geometrică. O confesiune gândită ca o eliberare morală. Naratorul ei, exclus din UTM (ceea ce echivala cu o condamnare la marginalizarea socială, la eliminarea din sfera culturii şi accesul, sigur, la condiţia de oaie neagră a tuturor serviciilor de cadre), ajunge profesor într-un sat de pustă, apoi reuşeşte să fie acceptat profesor la o şcoală profesională din oraş. Este un om citit, un eminent profesor (nu o spune el, o spun alţii), iubeşte muzica şi teatrul, nu trage chiulul şi încearcă să iasă din combinaţie. Adică să fugă din sistem. Până să izbutească, Securitatea arădeană îl vânează şi, ameninţându-l, şantajându-l, supunându-l unei presiuni bine regizate, îl agaţă. Scena cedării (capitolul *Pactul cu diavolul*) este realmente dramatică. După zece ore de anchetă, tânărului intelectual i se pun în faţă alternativele: să intre în puşcărie (şi să dispară) sau să colaboreze cu Securitatea. Acceptă, la capătul puterilor, a doua soluţie. **C.** se prezintă, cu o cruzime de analist modern, ca un laş. Un laş care are tăria să-şi judece sever faptele şi să le transpună în planul conştiinţei morale. Volumul *Amintirile unui laş* este o jupuire de sine, pe viu. Altă carte, *Vara transfugului* (2003), e tot o autoficţiune romanescă, o istorie „cu cheie", cu trimiteri, uşor de identificat, la întâmplări, situaţii şi personaje din cercul emigraţiei intelectuale româneşti, pe când *Letopiseţul unui european moderat* (2005) reuneşte tablete citite la Deutsche Welle sau apărute în presa scrisă, îndeosebi în „Orizont". Lucrate cu vervă, ele au un caracter discret satiric, decupând cu umor şi spirit de observaţie chestiuni dintre cele mai diverse legate de identitate, mentalităţi şi moravuri (inclusiv culturale sau politice) europene la început de mileniu. Atitudinea comentatorului e ambivalentă; el e un moralist atent la datele naturii umane, dar şi un spirit lucid, care îşi refuză luxul iluzionării.

SCRIERI: *Amintirile unui laş*, Bucureşti, 1998; *Vara transfugului*, Bucureşti, 2003; *Letopiseţul unui european moderat*, Bucureşti, 2005.

Repere bibliografice: Simion, *Fragmente*, II, *274–276*; C. Stănescu, *Un agent al fricii*, ADV, 1998, 9 mai; Dan Stanca, *În căutarea timpului trecut*, RMB, 1998, 28 mai; Cornel Ungureanu, *Literatură nonfictivă: „Amintirile unui laş"*, O, 1998, 5; Gabriel Dimisianu, *Mântuirea prin mărturisire*, RL, 1998, 21; Călin Căliman, *„Amintirile unui laş"*, CNT, 1998, 50; Bogdan Popescu, *Sfârşitul între paranteze*, CC, 2003, 6–8; Manolescu, *Enciclopedia*, *196*. ***E.S.***

CORBU, Daniel (07.IV.1953, Târgu Neamţ), poet, eseist. Este fiul Casandrei (n. Vâju) şi al lui Ioan Tanasă, ţărani din Vânătorii Neamţului. A urmat liceul la Roznov (1971–1976) şi cursurile Facultăţii de Filologie, secţia română – franceză, din cadrul Universităţii din Bucureşti (1977–1983). În tot acest timp a practicat, pe rând, meseriile de operator chimist, laborant, profesor suplinitor, instructor de teatru şi metodist. Mai târziu a fost corector, consilier cultural şi apoi director al Casei de Editură Panteon din Piatra Neamţ (1993–1997). După 1998 întreaga activitate îi este legată de oraşul Iaşi. Astfel, până în 2009 este muzeograf la Bojdeuca „Ion Creangă", iar ulterior director adjunct al Muzeului Literaturii Române (în 2011–2012 director interimar). Concomitent, din 2001 e consilier editorial la Princeps Edit, fondează în 2004 şi conduce revista „Feed Back", fiind şi preşedinte al Asociaţiei Culturale Feed Back. Şi-a susţinut teza de doctorat cu titlul *Rostirea postmodernă. Generaţia poetică '80 în literatura română* în 2007. A debutat la revista „Amfiteatru", în 1975, cu un grupaj de versuri, iar editorial în 1984 cu volumul Intrarea în scenă. I s-au acordat Premiul CC al UTC (1984), Premiul Filialei Iaşi a Uniunii Scriitorilor (1993, 2006), Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004), Ordinul „Mihai Eminescu" al Preşedinţiei Republicii Moldova (2010), Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei Române (2011) ş.a. În 2003 pseudonimul i-a devenit nume oficial.

În *Intrarea în scenă*, prima carte a lui **C.**, gestul poetic este învestit destul de mimetic cu o valoare

de act-limită, debutantul arborând teatral o atitudine sentenţios-moralizatoare. În *Plimbarea prin flăcări* (1988) se preferă totuși o atitudine mai autenticistă, chiar dacă într-o formă elegiacă și solemnă. Nevoia confesiunii şi a găsirii identităţii de sine prefigurează de pe acum motivul recurent al oglinzii, central în *Preludiu pentru trompetă şi patru pereţi* (1992). Oglinda recreează imaginea exteriorului într-un mod prin definiţie imperfect şi fragmentar; în aceste condiţii, solitudinea devine o stare provocată, supravegheată şi tratată ca un ritual autoimpus („Şi singurătatea-i o sărbătoare dacă ştii s-o/ trăieşti"). Discursivitatea dă însă impresia de monotonie, metafora apare în ipostaze dezambiguizate, iar retorismul sufocă sentimentele. Rămâne totuşi timiditatea bătăioasă, retractilă şi totodată orgolioasă, cu care **C**. îşi apără sensibilitatea şi „nevindecata rană" care este poezia. Antologiile *Documentele Haosului* (1993), *Cântece de amăgit întunericul* (1996), *Duminica fără sfârşit* (1998) şi iar *Documentele Haosului* (2003, 2011), care dispun poemele necronologic, oferă sinteze succesive ale temelor şi motivelor lirice frecventate de autor. Refuzând contemplarea detaşată şi reflexivitatea temperată, poetul se crede un „damnat", un crucificat pe altarul îndoielilor, îşi asumă cu devoţiune emfatică martiriul incertitudinilor şi scrie poemele cu religiozitatea unui „ales" de sorginte romantică. Descoperirea sinelui şi a lumii nu se face candid, ci într-o formă saturată de lecturi. Din mărturisirea afinităţilor esenţiale, adevărate prezenţe formative în copilărie („Zeii ficşi"), nu lipseşte numele lui G. Bacovia, în descendenţa căruia pare că se situează poetul, deşi îl deosebeşte gesticulaţia amplă şi încrederea în puterea poeziei de a făuri noi lumi. Ce salvează în bună parte poemele e însă scepticismul ivit din conştiinţa unui antecedent livresc, resimţit ca o piedică („presimţeam că voi rămâne închis într-o carte"), ceea ce duce la despărţirea de modele şi idoli. Lectura a avut, într-adevăr, puterea ascensională („toată copilăria am crezut că citind/ îmi vor creşte aripi") atunci când poetul se închipuia urcând mereu „o golgotă de vorbe". Dar şi implicarea în existenţial, care covârşeşte textualul, are accente patetice. Sortit spaţiului recluzionar, poetul vrea să evadeze în teritorii confesive, „spre fericitul nicăieri" (cum sună şi titlul unui volum din 1995), unde sentimentul să primeze asupra raţiunii. În *Manualul bunului singuratic* (1997) **C** încearcă strategii lirice diverse, de la sublimarea metaforică şi aforistică la parabolă şi monolog. Fire romantică, poetul relevă în *Cântece de amăgit întunericul* (1996) melancolii, nostalgii şi elegii monocorde, într-un regim preponderent nocturn. Următoarele volume – *Evanghelia după Corbu şi alte poeme* (2006), *Refugii postmoderne* (2007, 2011), *Apocalipsa de fiecare zi* (2008), *Poftiţi, Domnule Kafka!* (2010), *Viaţa de fiecare zi la Iaşi pe vremea lui Daniel Corbu povestită de el însuşi* (2010), *Noi veşti despre pasărea oarbă Dali* (2012) – confirmă profilul poetului. În paginile sale teoretice **C** este preocupat de câştigurile, dar şi de fluctuaţiile generaţiei poetice '80. El îşi doreşte să scrie „din interior" o istorie a acestei generaţii şi, în acest scop, publică studii despre volumele de versuri ale congenerilor. S-a ocupat, de asemenea, de selectarea câtorva antologii de amintiri ale contemporanilor despre Ion Creangă, M. Eminescu, E. Lovinescu, Nichita Stănescu, Mihai Ursachi, Ioanid Romanescu, Cezar Ivănescu.

SCRIERI: *Intrarea în scenă*, Bucureşti, 1984; *Plimbarea prin flăcări*, Bucureşti, 1988; *Preludii pentru trompetă şi patru pereţi*, Piatra Neamţ, 1992; *Documentele Haosului*, Piatra Neamţ, 1993; *Spre fericitul nicăieri*, Piatra Neamţ, 1995; *Cântece de amăgit întunericul*, Timişoara, 1996; *Manualul bunului singuratic*, Piatra Neamţ, 1997; *Duminica fără sfârşit*, Botoşani, 1998; *Generaţia poetică '80*, Iaşi, 2000; *Cartea urmelor*, Iaşi, 2001; *Omul suspendat – douăzeci şi una de fantasmagorii în ritm de blue-jazz*, Iaşi, 2001; *Intimitatea publică a poeziei – şapte eseuri despre comportamentul liric*, Iaşi, 2002; *Postmodernismul pe înţelesul tuturor*, Iaşi, 2003; *Documentele haosului*, pref. Gheorghe Grigurcu, Iaşi, 2003; *Generaţia poetică '80 şi rostirea postmodernă*, Iaşi, 2006; *Evanghelia după Corbu şi alte poeme*, pref. Ion Mircea, Iaşi, 2006; *Postmodernism şi postmodernitate în România de azi*, Iaşi, 2007; *Refugii postmoderne*, Iaşi, 2007; *Neoavangarda românească*, Iaşi, 2007; *Eonul Marelui Desant*, îngr. Călin Cocora, pref. Theodor Codreanu, Iaşi, 2009; *Urmele lui Dumnezeu şi alte povestiri*, Iaşi, 2009; *Apocalipsa de fiecare zi*, pref. Tudor Ghideanu, Iaşi, 2008; *Poftiţi, Domnule Kafka!*, postfaţă Mihai Cimpoi, Iaşi, 2010; *Viaţa de fiecare zi la Iaşi pe vremea lui Daniel Corbu povestită de el însuşi*, Iaşi, 2010; *Refugii postmoderne*, Iaşi, 2011; *Documentele Haosului: opera poetică*, îngr. Paul Gorban în colaborare cu autorul, pref. Mihai Cimpoi, postfaţă Ioan Holban, Iaşi, 2011; *Noi veşti despre pasărea oarbă Dali*, Iaşi, 2012; *Escale în Panteon*, Iaşi, 2012.

Repere bibliografice: Coşovei, *Pornind*, *228–231*; Al. Cistelecan, *Dicţiunea melancoliei*, LCF, 1992, 42; Adrian Popescu, *Daniel Corbu–Realitatea imaginarului*, ST, 1992, 11–12; Ţeposu, *Istoria*, *99*; Iulian Boldea, *Faţa şi*

reversul, VTRA, 1993, 4; Ioan Holban, *Un neoromantic*, RL, 1996, 50; Galaicu-Păun, *Poezia*, *181–185*; Mincu, *Poeticitate*, *433–435*; Grigurcu, *Poezie*, I, *289–295*; George Vulturescu, *Cronicar pe frontiera Poesis*, Iaşi, 2005, *92–97*; Cimpoi, *Critice*, VIII, *139–144*; Vasile, *Mărci*, *49–52*; Ilie, *Dicţ. poeziei ieşene*, *98–104*. ***V. S.***

CORBU, Haralambie (15.II.1930, Dubăsarii Vechi–Tighina), critic şi istoric literar. Este al treilea fiu în familia Agafiei (n. Gâlea) și a lui Grigore Corbu, țărani. După școala primară în satul natal, își continuă învăţătura la Chişinău, la Liceul Industrial (1942–1944), la Școala Pedagogică (1944–1947), la Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă" (1947–1951). Este cercetător științific inferior la Institutul de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS (1951–1954). Urmează stagiul de doctorat la Institutul de Literatură Universală „Maxim Gorki" din Moscova (1954–1957), susţinându-şi în 1959 teza *Dramaturgia lui Alecsandri*. Devine doctor habilitat în 1975 cu tema *Statornicirea literaturii moderne moldovenești și problema metodei de creație. 1840–1860*. A fost șef al secției literatură clasică (1962–1988), director al Institutului de Limbă şi Literatură (1984–1988). Academician din 1984, deţine funcţiile de coordonator al secţiei de ştiinţe socioumane (1986–1988), vicepreşedinte al Academiei (1989–1995), redactor-șef la „Limba şi literatura moldovenească" (1984–1988), secretar în conducerea Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească (1985–1987). A debutat în ziarul „Moldova socialistă" (1952) cu o recenzie la o carte de versuri a lui Petrea Darienco, debutul editorial fiind volumul *Dramaturgia lui Alecsandri* (1962). Mai colaborează la revistele „Nistru", „Kodrî", „Literatura și arta", „Literaturnaia gazeta", „Voprosî literaturî", „Săptămâna", „Moldova suverană", „Cultura", „Drujba narodov", „Dialog", „Revista de lingvistică și știință literară" ș.a. A participat la numeroase simpozioane şi conferinţe internaţionale în ţară şi în afara ei. În 1996 i s-a acordat Ordinul Republicii.

Cercetările istorico-literare întreprinse de **C.** au ca obiectiv literatura română în contextul curentelor: clasicism, romantism, realism. Marcate ani în şir, până în 1990, de ideologia oficială, nu o dată cu o abordare schematică, deformatoare, investigațiile lui sunt centrate pe semnificația socială în primul rând, înţeleasă însă tendenţios, conformist. Scriitori clasici (Dimitrie Cantemir, Constantin Negruzzi, Alecu Russo, Ion Creangă, B.P. Hasdeu, M. Eminescu, I.L. Caragiale, Dimitrie Ralet, Zamfir Arbore-Ralli) și scriitori din secolul al XX-lea (Alexie Mateevici, C. Stere, Paul Goma, Andrei Lupan, Ion Druţă, Ana Lupan, I.C. Ciobanu, Liviu Deleanu, Pavel Boţu, Liviu Damian, Victor Teleucă) intră în atenţia sa. Exclusive în volumul *În lumea clasicilor* (1990), aceste cercetări vor fi continuate în *Deschideri către valori* (2003), în care preocupările mai vechi pentru opera și activitatea lui Vasile Alecsandri vor fi reluate. Publicistica lui Eminescu constituie obiectul de studiu al monografiei *Discursul direct. Aspecte ale publicisticii eminesciene* (2002), unde **C.** analizează complexitatea problemelor avute în vedere de ziarist, caracterul interpretărilor eminesciene, arta de polemist, nedepășită până astăzi. **C.** participă la realizarea unor lucrări colective precum *Literatura şi arta Moldovei* (I–II, 1985–1986), *Istoria literaturii moldoveneşti* (I–III, 1986–1990), *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări* (1998) şi multe altele, apărute în română sau în rusă. A îngrijit numeroase ediţii, printre care şi una amplă din scrierile lui V. Alecsandri (*Opere*, I–IV, 1976–1977). În 1995 **C.** va recunoaște că, la fel ca mai toţi criticii, „n-a fost scutit de ceea ce astăzi numim virusul conformismului, concesie implementată atât de necruţător în conştiinţa obştească de regimul totalitar", că „multe din cele spuse şi scrise nu le-aş scrie deloc sau le-aş spune şi le-aş scrie cu totul altfel", *mea culpa* încheiată cu o aserţiune ce nu poate fi contrazisă: „Propria biografie, ca şi istoria în genere, nu poate fi retranscrisă, corectată, redactată, ajustată".

SCRIERI: *Dramaturgia lui Alecsandri*, Chișinău, 1962; *Creionări*, Chișinău, 1964; *Dramaturgia sovietică moldovenească*, Chișinău, 1966; *Interpretări*, Chișinău, 1970; *Alecsandri şi teatrul*, Chișinău, 1973; ed. Chişinău, 2010; *Continuitate*, Chișinău, 1974; *Scriitorul şi procesul literar*, Chișinău, 1980; *Letopiseţ al timpului*, Chișinău, 1982; *Creaţia lui V. Alecsandri în şcoală*, Chișinău, 1983; *Creaţia lui I.C. Ciobanu în şcoală*, Chișinău, 1986; *În lumea clasicilor*, Chișinău, 1990; *Discursul direct. Aspecte ale publicisticii eminesciene*, Chișinău, 2000; *Deschideri către valori*, Chișinău, 2003; *Dincolo de mituri şi legende*, Chișinău, 2004; *Constantin Stere şi timpul său*, Chișinău, 2005; *Faţa ascunsă a cuvântului*, Chișinău, 2007.

Repere bibliografice: Nicolae Bileţchi, în *Profiluri*, *269–281*; Efim Levit, *„Alecsandri şi teatrul"*, „Nistru", 1974, 2; Pavel Zavulan, *„Continuitate"*, RLSL, 1975, 1; Andrei Țurcanu, *Continuitatea criticii*, „Nistru", 1975, 11; Andrei Hropotinschi, *Să înălţăm monumente altora*, „Moldova

suverană”, 1995, 16 februarie; Mihail Dolgan, [*Haralambie Corbu*], LA, 1995, 23 martie, 2000, 17 februarie, RLSL, 2005, 1–3; Alexandru Burlacu, *La timona datoriei: Haralambie Corbu*, „Metaliteratură”, 2009, 1–2. ***A.Bn.***

CORBUL, Vintilă (26.V.1916, Bucureşti – 30.I.2008, Rocquencourt, Franța), prozator, traducător. Este fiul Sofiei şi al lui Mihail Economu; mai târziu l-a avut ca tată adoptiv pe Constantin Popescu Corbul, general, mort în închisoarea de la Jilava. Absolvent al Facultăţii de Drept (1938) şi al celei de Litere şi Filosofie (1939) de la Universitatea din Bucureşti, **C.** funcţionează o vreme ca magistrat, apoi ca bibliotecar, pentru ca după 1952 să ajungă muncitor într-o întreprindere din Capitală. Şi-a început activitatea literară cu proză la „Adevărul literar şi artistic” (unde semnează Plupy Economu Corbul) şi la „Universul literar” (1938), iar editorial a debutat în 1942 cu romanul *Babel Palace*. După război (la care participase ca aviator), **C.** va semna rubrici permanente de recenzii şi note în „Poporul” (1946–1947) şi în „Femeia şi căminul” (1947–1948), unde abordează cu precădere literatura de limbă engleză. După douăzeci de ani de pauză impusă, reîncepe să publice volume de proză, obţinând importante succese de librărie, dar în 1979 se stabilește în Franța, unde continuă să publice numeroase romane în franceză, cele mai multe traduse și editate și în România începând din 1993, pentru ca în 2007 să cunoască apogeul reuşitelor editoriale prin apariţia a peste treizeci de titluri (retipăriri şi inedite).

În primele romane – *Babel Palace* şi *Sclavii pământului* (1947) –, având subtitlul comun *Lumea de ieri*, **C.** încearcă să schiţeze un tablou al societăţii româneşti de la sfârşitul perioadei interbelice, dar nu reuşeşte decât o aglomerare de relatări superficiale şi nestructurate. Mai târziu se orientează spre alte teme, între care şi reconstituirea istoriei marelui capital financiar transnaţional. Plănuise o scriere epică de mari proporţii – *Dinastia Sunderland Beauclair* –, care să urmărească evoluţia unei asemenea instituţii de la începuturi până la zi, dar nu a izbutit, în cele două cicluri apărute – *Idoli de aur* (1967) şi *Păsări de pradă* (1969–1979), ambele de câte trei volume –, să acopere decât perioada 1790–1825. Este biografia întemeietorului acestei „dinastii” de bancheri, autorul încercând să evidenţieze procesul de formare a psihologiei celui care vede în îmbogăţire (rapidă, prin speculaţii şi „lovituri”) cheia şi sensul vieţii. Fundalul geografic şi social e schimbător, acţiunea petrecându-se când la New York, când la Oxford, Londra, Paris, Veneţia, Madrid, Viena, Roma, Sankt Petersburg, Palermo, Constantinopol, Bucureşti sau în Haiti, Mexic ori Paraguay, antrenând în acest context compozit şi Războiul de Independenţă al Statelor Unite, și Revoluţia franceză, și perioada napoleoniană sau mişcarea eteristă. Fabulaţia se complică odată cu intrarea în afaceri a fiilor lui Sunderland Beauclair, prilej de noi acţiuni senzaționale. Într-o ultimă relatare despre întâmplările teribile din lumea marilor finanţe internaţionale de după 1970 – *Oameni în Rolls-Royce* (1993, în colaborare cu Eugen Burada) –, urmaşi ai dinastiei Sunderland Beauclair apar ca personaje episodice sfârşite. **C.** a ambiţionat să realizeze şi ample reconstituiri ale unor importante evenimente istorice. În *Iubirile imposibile ale lui Petronius* (1993), de pildă, biografia sentimentală a scriitorului latin e proiectată pe fundalul unei Rome bulversate de tirania şi demenţa unor împăraţi, autorul punând accentul pe etalarea desfrânării generale, de la Curtea imperială la plebe. Tema este urmărită și completată în *Asediul Romei* (I–II, 2004). Cel mai popular roman al lui **C.**, *Căderea Constantinopolului* (I–II, 1976–1977), e axat pe trei mari direcţii narative: relatarea tentativelor solilor bizantini de a obţine ajutorul unor suverani europeni, asiatici sau africani, ocazii care prilejuiesc descrierea situaţiei din fiecare ţară, la nivelul puterii; urmărirea întâmplărilor de la Poarta Otomană, insistându-se asupra psihologiei sultanilor, concretizată acum în dorinţa imperioasă de a cuceri Constantinopolul şi în pregătirea ofensivei; descrierea stării Bizanţului, de la bazileu la categoriile sociale de jos. Asaltul final, ultimele lupte, pătrunderea turcilor în cetate, măcelul etc. sunt simple înşiruiri de scene şi tablouri convenţionale, fără forţă evocatoare. *Uragan asupra Europei* (1979) este o mixtură de intrigi diplomatice sau de Curte, de lovituri de palat, abilităţi machiavelice, acte de spionaj, cinism şi cruzime, care vrea să demonstreze cum se făcea politica în Europa anului 1870. Ceva mai unitară compoziţional este *Cavalcadă în iad* (I–II, 1982), unde formula aleasă de autor – jurnalul – l-a ajutat pe **C.** să renunţe la ramificarea excesivă a epicului. Un mare general german consemnează şi comentează într-o tonalitate sumbră evenimentele din ultima parte a celui de-al Doilea Război Mondial, până la procesul de la Nürnberg. Din aceeași categorie tematică face parte și *Calea ducesei* (2007,

în colaborare cu Eugen Burada), o relatare a vieții unei familii sub ocupația germană. Pentru **C.**, faptele istoriei sunt forme de manifestare a răului, a luptei oarbe pentru avuţie şi putere, a desfrâului, cruzimii şi a altor tare, ceea ce denotă o înţelegere superficială, proprie romanului popular. Prozatorul atinge limita infantilităţii în romanele de aventuri – *Cenuşă şi orhidee la New York* (1969, o reluare și completare a unor fascicule anterioare, apărute sub titlul *Moarte și portocale la Palermo*), *Groaza vine de pretutindeni* (1993), ambele scrise în colaborare cu Eugen Burada, *Atenție! Los Angeles va sări în aer*, *Mafia și miliardarii*, *Miliarde și picioare lungi* (toate trei traduse și publicate în 2007) –, relatări ale unor întâmplări din lumea mafioţilor, vizibil copiate după filmele de gen. Apropiate ca manieră, dar axate pe relatări despre viața unor vedete, sunt și *Extaz, moarte şi rock'n roll*, *Hollywood, infernul viselor* (2007). Alături de Eugen Burada, Sergiu Nicolaescu şi Amza Pellea, el este şi principalul autor al scenariilor cinematografice *Nea Mărin miliardar*, *Revanşa*, *Un comisar acuză*, *Duelul*, ecranizate mai târziu. De o altă factură este *Plângi, plângi, balalaikă* (2007), în care **C.**, reprofilat și adaptat la noul mers al istoriei, „dezvăluie" aspecte reprobabile sau criminale ale regimului comunist din România, pe fundalul căruia își proiectează parțial și propria biografie. Perspectiva comună asupra existenţei, mediocritatea inteligenţei artistice, gustul pentru senzaţionalul ieftin, respectarea unor reţete, stereotipia, automatismele narative şi expresive, la care se adaugă fie folosirea cam aproximativă a limbii, fie întrebuinţarea unui limbaj uneori preţios, cosmopolit şi împestriţat cu barbarisme fac din proza lui **C.** o operă-kitsch. Agrementându-şi istorisirile cu decoruri și cu personaje așa-zis eclatante, el a obţinut succes comercial, bucurându-se de aprecierea unei anumite categorii de cititori. Bun cunoscător al literaturii de limbă engleză, **C.** a tradus (uneori în colaborare), câteva cărţi semnate de Theodore Dreiser, Vicki Baum, Alan Sillitoe, Norman Mailer ş.a.

SCRIERI: *Babel Palace*, Bucureşti, 1942; *Sclavii pământului*, Bucureşti, 1947; *Dinastia Sunderland Beauclair*, I–VI, Bucureşti, 1967–1979; *Cenuşă şi orhidee la New York* (în colaborare cu Eugen Burada), Bucureşti, 1969; *Căderea Constantinopolului*, I–II, Bucureşti, 1976–1977; *Uragan asupra Europei* (în colaborare cu Eugen Burada), I, Bucureşti, 1979; *Cavalcadă în iad*, I–II, Bucureşti, 1982; *Groaza vine de pretutindeni* (în colaborare cu Eugen Burada), Bucureşti, 1993; *Iubirile imposibile ale lui Petronius*, tr. Pavel Mocanu, Bucureşti, 1993; *Oameni în Rolls-Royce* (în colaborare cu Eugen Burada), Bucureşti, 1993; *Asediul Romei*, I–II, tr. Pavel Mocanu și Dragoș Stoenescu, pref. Dan Cristea, București, 2004; *Atenție! Los Angeles va sări în aer*, tr. Valentin Veron Toma, îngr. George Stanca, București, 2007; *Calea ducesei* (în colaborare cu Eugen Burada), tr. Mariana Cristea, București, 2007; *Casa din Cherry street*, îngr. George Stanca, București, 2007; *Extaz, moarte şi rock'n roll*, tr. Adrian Niță, îngr. George Stanca, București, 2007; *Hollywood, infernul viselor*, tr. Pavel Mocanu, îngr. George Stanca, București, 2007; *Împărăteasa fără coroană*, tr. Valentin Protopopescu, îngr. George Stanca, București, 2007; *Mafia și miliardarii*, tr. Monica Botez, îngr. George Stanca, București, 2007; *Miliarde și picioare lungi*, tr. Cristina Ștefania Neacșu, îngr. George Stanca, București, 2007; *Plângi, plângi, balalaikă*, tr. Mimi Gramnea și Dorica Boltașu, îngr. George Stanca, București, 2007; *Roxelana și Soliman* (în colaborare cu Eugen Burada), îngr. George Stanca, București, 2007; *Salvați-mă! Sunt miliardar!*, tr. Pavel Mocanu, îngr. George Stanca, București, 2007; *Sunt regele Franței! Regele Soare!*, îngr. George Stanca, București, 2007. **Traduceri:** Theodore Dreiser, *Capcana*, pref. Petru Comarnescu, Bucureşti, 1955 (în colaborare cu Ioana Ralea); Vicki Baum, *Arborele care plânge*, Bucureşti, 1963; Alan Sillitoe, *Sâmbătă noaptea şi duminică dimineaţă*, pref. Silvian Iosifescu, Bucureşti, 1966; Louis Armstrong, *Satchmo. Viaţa mea la New Orleans*, Bucureşti, 1966; Norman Mailer, *Cei goi şi cei morţi*, Bucureşti, 1968 (în colaborare cu Ioana Corbul); Robert Bolt, *Un om al tuturor timpurilor*, Bucureşti, 1971 (în colaborare cu Ioana Corbul); Louis Bromfield, *Vin ploile*, Bucureşti, 1972 (în colaborare cu Ioana Corbul).

Repere bibliografice: Ovidiu Constantinescu, *„Babel Palace"*, „Bis", 1943, 16; Gabriela Duda, *Epicul copleşitor*, „Scânteia", 1968, 7734; Piru, *Panorama*, *386–388*; Constantin Cubleşan, *„Dinastia Sunderland Beauclair"*, ST, 1970, 6; Dana Dumitriu, *„Căderea Constantinopolului"*, RL, 1976, 30; Valentin F. Mihăescu, *Epica documentară*, LCF, 1976, 38; Mircea Muthu, *„Căderea Constantinopolului"*, ST, 1977, 11; Popa, *Dicţ. lit.* (1977), *165–166*; Zaharia Sângeorzan, *„Uragan" asupra… literaturii*, CRC, 1980, 15; Teodor Barbu, *Un scriitor din diaspora*, DL, 2003, 1; Edgar Reichmann, *O fereastră către lume*, tr. şi postfaţă Marie Jeanrenaud, Bucureşti, 2003, *76–77*, *97–98*; Cezar Paul–Bădescu, *În Franța, pe urmele lui Vintilă Corbul*, ALA, 2008, 907; Popa, *Ist. lit.*, II, *946*; Manolescu, *Enciclopedia*, *196–198*. ***C.T.***

CORCEA, Avram (1868, Coștei, azi în Serbia – 9.VII.1951, Pietroiu, j. Călărași), culegător de folclor. Învaţă la Coştei, localitate de lângă Vârşeţ, apoi la Beiuş, urmând studii teologice la Sibiu. Din 1891 este preot ortodox în localitatea Coştei, activ în despărţământul de aici al Astrei, internat la un moment dat în lagărul de la Sopron (1916) pentru acţiuni ostile statului austro-ungar.

C. a cules în anii 1889 şi 1890, de la lăutarul Vichentie Micu, mai multe balade, pe care le-a reunit în volumul *Balade poporale*, apărut la Caransebeş în 1899. Parte dintre aceste balade **C.** le publicase în câteva numere din ziarul „Tribuna" de la Sibiu. Cântecele bătrâneşti culese sunt transcrise cu deosebita grijă de a respecta întocmai textul obţinut de la informator. Din dorinţa de a le face mai accesibile, culegătorul a preferat totuşi să renunţe la particularităţile fonetice ale graiului bănăţean. Cântecelor vechi le recunoaşte nu numai o valoare poetică, ci şi una lingvistică. Din prefaţă se reţin câteva detalii asupra împrejurărilor în care s-au cules baladele, a ocaziilor în care acestea se cântă, precum şi observaţii privind melodiile cântecelor bătrâneşti, formulele lor finale, reacţia ascultătorilor. Alături de balade fantastice, dintre cele mai vechi, numeroase sunt baladele vitejeşti, din care cel mai bogat reprezentat este ciclul *Novăceştilor: Gruia lui Novac, Turcul şi Novăceştii, Novac vinde pe Gruia.* Prin tematică şi circulaţie, unele balade sunt caracteristice Banatului: *Roman Voinicul, Stoican, Rozan* etc. Chiar balade cunoscute au variante specifice acestei zone: *Corbea* devine *Mârza*, iar *Doicin bolnavul* se numeşte aici *Iovan.* Ciclului familial îi aparţin doar câteva balade: *Turcul şi soru-sa* (motivul „nevasta vândută"), *Iancu Sibiiancu* şi *Stoican.* Colecţia lui **C.** este una din puţinele culegeri de balade întocmite metodic la acea vreme.

SCRIERI: *Mijloace de înaintare*, Budapesta, 1904; *Nicolae Iorga ca îndrumător al ţăranului român*, Oraviţa, 1912. **Culegeri:** *Balade poporale*, Caransebeş,1899.

Repere bibliografice: Gh. T. Niculescu-Varone, *Folklorişții români*, „Izvoraşul", 1940, 2; Bârlea, *Ist. folc., 306–307*; Ion Bălan, *Un folclorist bănăţean*: *Avram Corcea*, în *Actele simpozionului dedicat reciprocităţilor iugoslavo–române în domeniul literaturii populare*, Pančevo, 1974, *103–112*; *Dicţ. lit. 1900, 216*; Gligor Popi, *Personalităţi din Coştei care au promovat cultura românilor din Banatul sârbesc*, „Curierul românesc", 2004, 1; Datcu, *Dicţ. etnolog., 266.* ***L.Bd.***

CORDOȘ, Sanda (2.VIII.1966, Bistra, j. Alba), critic și istoric literar. Este fiica Sofiei Cordoș (n. Râştei), funcționară, și a lui Alexa Cordoș, tehnician constructor. A absolvit Liceul „Ady–Şincai" din Cluj-Napoca (1984) și Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai" din aceeași localitate, secția română–latină (1988). În perioada studenţiei (1985–1988) a fost redactor şi redactor-şef adjunct la revista „Echinox", precum și membră a grupării cu acelaşi nume. A obținut doctoratul la universitatea absolvită (2000). A fost profesoară de limba şi literatura română la Şcoala Generală Bodoc din județul Covasna (1988–1990), iar ulterior cadru didactic la Facultatea de Litere a Universității „Babeş–Bolyai" din Cluj-Napoca. În 2004 devine conferențiar, iar din 2008 este șefa Catedrei de literatura română, apoi directoare a Departamentului de literatură română și teoria literaturii la aceeași universitate. A debutat în revista „Echinox" cu un eseu (1985), iar editorial cu volumul *Literatura între revoluţie şi reacţiune. Problema crizei în literatura română şi rusă a secolului XX* (1999). A mai colaborat la „Apostrof", „Vatra", „Dilema veche", „Adevărul literar și artistic", „Observator cultural", „Caietele Echinox", „Dilemateca", „Transilvania", „Steaua", „Tribuna" ș.a. A făcut parte din echipa care a elaborat *Dicţionar analitic de opere literare româneşti* (I–IV, 1998–2003), coordonat de Ion Pop.

Nucleul de preocupări al criticii practicate de **C.** îl reprezintă forța de coagulare (dar și de pulverizare) identitară a literaturii, pe care autoarea o verifică și o ilustrează în principal pe terenul literaturii române postbelice. În *Ce rost are să mai citim literatură?* (2004), lucrare destinată popularizării, dar care evită trivializările, **C.** susține că literatura ca practică socială „te ajută să trăiești" pentru că își determină cititorii să-și (re)construiască sinele în măsura în care își (re)construiesc lumea. De aici și definiția din *Lumi din cuvinte* (2012), unde, fără a i se refuza „calitatea estetică", literatura este definită ca „o *reprezentare a identității*, ca o *reprezentare identitară*, păstrând dinamica (și nu o dată, tensiunea) dintre individual și comunitar pe care termenul de identitate o implică". Îmbinând apetitul speculativ al Ioanei Em. Petrescu și acribia lui Mircea Zaciu, la **C.** critica tinde să configureze o veritabilă istorie a identității românești din și prin literatură, în cea de-a doua jumătate a veacului trecut. Un pas hotărâtor în acest sens îl constituie *Literatura între revoluție și reacțiune*, un amplu demers teoretic, exegetic și comparatist care analizează „problema crizei" în literaturile română și rusă de-a lungul secolului al XX-lea, alegându-și ca punct de reper Occidentul. O primă teză importantă a cărții este aceea că, în cele două spații culturale, criza literaturii a avut semnificații distincte, ce derivă, la rândul lor, din diferențele de vârstă istorică și de regim politic: dacă în vestul Europei criza a survenit „organic", ca urmare a unei „dinamici proprii", în răsăritul continentului ea a rezultat în urma unei „manopere politice" executate de puterea comunistă. I s-ar putea reproșa acestei

disjuncții faptul că schimbă perspectiva deplasând discuția de pe reprezentarea mediată a fenomenului (în literaturile occidentale) pe evaluarea lui nemijlocită (în literaturile est-europene). Însă o atare obiecție nu invalidează suita de opoziții secundare pe care **C.** le probează desfășurându-și investigația pe trei coordonate identitare – relația cu sinele, cu celălalt și cu Dumnezeu. Dacă în Vest criza subiectului s-a tradus prin impersonalizare sau scindare, în est s-a manifestat o adevărată „foame de «eu»"; dacă în apus ruperea legăturilor comunitare a fost determinată de alienare, în cealaltă parte a continentului ea a fost rodul învrăjbirii propovăduite de aparatul de propagandă al partidului-stat; în sfârșit, dacă în vest „Dumnezeu a murit", în răsărit „Dumnezeu a fost executat politic". Cu toate acestea, autoarea avansează ideea că, „într-o societate care a trăit o criză acută, dar în care tema crizei a fost interzisă, [...] doar literatura a reușit să facă publice traumele comunitare". Este ceea ce **C.** arată convingător în secțiunile analitice ale cărții, unde romanele semnate de Marin Preda, Augustin Buzura, D.R. Popescu și Constantin Țoiu sunt puse în oglindă cu scrierile lui Alexandr Soljenițîn, Cinghiz Aitmatov, Valentin Rasputin, Feodor Abramov și Iuri Dombrovski, fără ca temeritatea gestului subversiv să servească vreodată ca substitut al valorii literare. Un alt aspect deloc neglijabil al cărții ține de combaterea, într-o „addenda", a confuziei dintre proletcultism și realism socialist, care începuse să se încetățenească în critica românească din anii '90. În prelungirea volumului de debut se așază micromonografia *Alexandru Ivasiuc* (2001), care identifică în opera prozatorului două „clase narative" – romanele unde „viziunea stă de partea individului și este în contra puterii" și operele unde „viziunea slujește fățiș puterea" – și privilegiază prima categorie, alcătuită din „cele mai bune cărți ale lui Ivasiuc": *Vestibul* și *Racul*. Volumele *În lumea nouă* (2003) și *Lumi din cuvinte* reunesc studii și eseuri care explorează diverse fațete ale literelor românești în comunism și postcomunism, cu precădere „felul în care literatura română face trecerea de la o lume la alta", remodelând astfel atât identitățile scriitorilor, cât și pe cele ale cititorilor. Animate de o pledoarie discretă în favoarea vitalității literaturii sub două regimuri sociopolitice neprielnice (deși din motive opuse), textele se dispun în trei categorii. Prima, cu veleități panoramice, atacă frontal câteva probleme spinoase ale identității literaturii române în (post)comunism. Aici se încadrează suita de eseuri cuprinse în secțiunea *De la o lume la alta* din *În lumea nouă* (de fapt, un studiu temeinic asupra „rezistenței prin cultură" în perioada comunistă și asupra incertitudinilor noului climat literar), precum și sinteza *Ideologia realismului socialist în România* (din volumul *Lumi din cuvinte*). A doua categorie se compune din eseurile care, focalizând aspecte aparent marginale ale fenomenului literar, aspiră să ilumineze, într-o manieră oblică, tocmai articulațiile sistemului. E vorba de textele privind receptarea modernității Hortensiei Papadat-Bengescu în anii '50, rolul subversiv al „nefericirii" în literatura epocii ceaușiste, „imaginarul românesc" în proza scriitorilor germani emigrați din România sau „romanul identitar" în perioada postcomunistă. O ultimă categorie include pseudo-cronicile consacrate unor opere romanești și memorialistice, semnate de autori precum Marin Preda, Radu Cosașu, Paul Goma, Dana Dumitriu, Gabriela Adameșteanu, Bujor Nedelcovici, N. Steinhardt, Lena Constante, Nicolae Balotă, Monica Lovinescu ș.a. Departe de a fi efectul unei receptări „la cald" a textelor, ele sunt efectul unei elaborări minuțioase, care implică în egală măsură documentarea și construcția interpretativă, cum se întâmplă cu ipoteza potrivit căreia Radu Petrescu ar fi folosit pseudonimul Matei Iliescu pentru a semna un poem publicat deja în perioada studenției.

SCRIERI: *Literatura între revoluţie şi reacţiune. Problema crizei în literatura română şi rusă a secolului XX*, Cluj-Napoca, 1999; ed. 2, Cluj-Napoca, 2002; *Alexandru Ivasiuc*, Braşov, 2001; *În lumea nouă*, Cluj-Napoca, 2003; *Ce rost are să mai citim literatură?*, Bucureşti, 2004; *Lumi din cuvinte. Reprezentări și identități în literatura română postbelică*, Bucureşti, 2012. **Ediții, antologii:** *Spiritul critic la Cercul Literar de la Sibiu*, Cluj-Napoca, 2009; *Spiritul critic la Liviu Petrescu*, Cluj-Napoca, 2011; *Ion Pop – 70*, Piteşti, 2011; *Romanian Writers on Writing*, San Antonio, 2011 (în colaborare cu Norman Manea).

Repere bibliografice: Ruxandra Ivăncescu, *Despre execuția politică a lui Dumnezeu*, OC, 2001, 51; Nicolae Manolescu, *Despre proletcultism*, RL, 2001, 30; Mircea A. Diaconu, *Noi, esticii..., și avatarurile literaturii*, CF, 2003, 3–4; Borbély, *Cercul*, *61–66*; Petraș, *Cărțile*, *264–267*; Mircea Iorgulescu, *Tangenţiale*, Bucureşti, 2004, *162–172*; Ioan Stanomir, *Literatura română în comunism: preliminarii la o anatomie*, „Idei în dialog", 2005, 4; Boldea, *Vârstele*, *247–249*; Cristea-Enache, *București*, *640–647*; Cistelecan, *Diacritice*, I, *260–269*; Alex Goldiş, *Aisbergul (post) comunismului românesc*, RL, 2012, 15; Mihaela Ursa, *Scrisul ca recunoaștere de sine*, APF, 2012, 6. ***A. T.***

CORDUN, Miron (pseudonim al lui Gheorghe Cârstea; 16.XI.1935, Priseaca, j. Olt – 10.XII. 1997, Piteşti), poet.

Este fiul Floricăi (n. Nicolaescu) şi al lui Ion B. Cârstea, ţărani. După Liceul „Radu Greceanu" din Slatina, urmează o şcoală de biblioteconomie la Bucureşti. A lucrat ca metodist la Casa Regională a Creaţiei Populare Argeş (1961–1972), redactor la revista „Argeş" (1972–1974), cercetător la Biblioteca Judeţeană Argeş (1974–1997). După 1990 face parte din redacţia revistei piteștene „Calende".

C. debutează în caietul de poezie al revistei „Argeş" cu ciclul *Edict* (1970), dar se afirmă cu versurile din *Curtea Veche* (1974; Premiul Uniunii Scriitorilor), prima sa carte. Solitar şi himeric, calofil de tip matein, aşternându-şi urechea pe catifeaua sonurilor vetuste şi muzeale, inventate prin metamorfoza celor existente, sedus de codul etic şi estetic al unor nobile vremuri, **C.** e un menestrel modern şi melancolic. Tematizând în primul rând Poetul şi Poezia, dar fără a-şi trâmbiţa tensiunile, lirica lui este expresia unei dualităţi: poetul, care se ştie când fabulos şi înţelept „inorog", când un ins umil, „făr' de tron/ şi făr' de falǎ", trece prin lume când „nalt, prea nalt", când dubitativ-problematic, persecutat de umbra capului „târziu de stat/ şi prost". Performanţa acestei figurări a Poetului/ Poeziei este menţinerea simultană în firesc şi artificiu, în sinceritate şi poză (conştientă de ea). O confesiune elaborată, fără însă nimic artificios şi uscat. Erotica – a doua temă majoră a lui **C.** – se păstrează o vreme ca mască a unui sentimental şi timid disimulat ludic, exprimându-se în dantelării ceremonioase şi fastuoase, îngânând stilul elaborat, rafinat cu cel frust (dar tot „stil" şi acesta). Starea definitorie a erosului este însă cea de „aiurare" (o vocabulă tematică). Poetul îşi cântă „arderea cărnii", trăieşte asceza sentimentului, ipostaziat printr-o ultimă transsubstanţiere în „vertebra" cuvântului, în „pajura cu care mă zbor", în visul astral. Neîndoielnic, acest liric în genere puţin comentat, absentând din prim-planul hărţilor întocmite de panoramele critice, e un original poet al iubirii. Ultimele cărţi oferă o poezie a miracolului vieţii, celebrat de „serbările sacre/ ale caisului, laurul lamurii, roua dalbă", şi a sufletului plutind ca-ntr-un vis perpetuu în „imperiul ardorii". Cea de-a treia temă fundamentală e arheologia eului, năzuind la resuscitarea prin vers a unei întregi tradiţii dispărute istoriceşte: părinţii îngropaţi în grâu, tatăl „tras în poveste/ cu lumea lui toată", „satul gol". Placheta postumă *Cronică de memorii* (1998) consfinţeşte testamentar acest filon, alternând confesiunea personală cu citatul (vocea tatălui, a cronicilor sau a tradiţiei anonime) şi secvenţele versificate cu cele de poem în proză, totul sub semnul asfinţitului unei lumi cu care poetul se identifică total şi definitiv. Dindărătul imageriei ceremonioase şi muzicale se înalţă – în întreaga poezie a lui **C.** – un aer elegiac şi o atracţie către zonele eterice ale sensibilităţii: un macedonskian „perihelic", trecut prin amurgurile lui Mateiu I. Caragiale.

SCRIERI: *Curtea Veche*, Bucureşti, 1974; *Serbări*, Bucureşti, 1975; *Duminica pe drumuri*, Bucureşti, 1977; *Bacovii*, Bucureşti, 1982; *Cartea cu dragoste*, Bucureşti, 1985; *Urmările*, Bucureşti, 1987; *Cronică de memorii*, pref. Nicolae Oprea, Piteşti, 1998.

Repere bibliografice: Popa, *Dicţ. lit.* (1977), *166*; Ulici, *Prima verba*, II, *70–73*; Constantin Hârlav, *Lirism existenţial*, ARG, 1982, 9; Nicolae Manolescu, *Umilinţa şi orgoliul*, RL, 1983, 9; *Miron Cordun*, ARG, 1986, 11; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *657–658*; Silvestru D. Voinescu, *Creaţia şi cercetarea – la ele acasă. Poetul Miron Cordun (1935–1997)*, „Cultura" (Piteşti), 1999, 3–4; Oprea, *Timpul*, *113–116*; Popa, *Ist. lit.*, II, *527*. ***N.M.***

CORESI, diaconul (? – c. 1583), tipograf, editor. Originea celui care a fost numit, cu mai mult sau mai puţin temei, „părintele literaturii noastre naţionale" a suscitat puncte de vedere contradictorii. Pornindu-se de la numele său destul de „exotic" în antroponimia românească, a fost vehiculată ipoteza potrivit căreia diaconul ar descinde din familia grecească Coressios din insula Chios, fără ca afirmaţia să fie demonstrată în mod plauzibil. La fel de ipotetice au rămas şi încercările de a stabili o înrudire a sa cu două personaje omonime din Ţara Românească, atestate documentar în secolul al XVI-lea: un diac sau grămătic şi un logofăt. Nu mai puţin fanteziste au fost schiţele genealogice pe care Nerva Hodoş şi Stoica Nicolaescu le-au alcătuit pentru a elucida biografia celui mai vestit tipograf din istoria cărţii

româneşti. O menţiune certă privind provenienţa sa munteană apare în epilogul *Tetraevanghelului* din 1561: „Şi cu zisa jupânului Haneş Beagner, scris-am eu, diiacon Coresi ot Târgovişte, şi Tudor diiac". În afara predosloviilor şi a epilogurilor tipăriturilor româneşti şi slavone în care apare consemnat numele său, există alte câteva informaţii din epocă legate, într-un fel sau altul, de persoana lui **C.** Prima lui descindere la Braşov are loc în vara anului 1556, atunci când îşi face de fapt debutul în activitatea tipografică propriu-zisă. Între 12 iunie 1556 şi 14 ianuarie 1557 el tipăreşte aici, împreună cu Oprea logofătul, un *Octoih mic* slavon. Partenerul său, menţionat primul în epilog, era unul dintre tipografii, încă ucenic la acea vreme, care executase imprimarea *Apostolului* slavon din 1547 de la Târgovişte. Însuşi **C.** se iniţiase, desigur, în arta tiparului în preajma lui Dimitrie Liubavici, nepotul sârbului Božidar Vuković, tipograful veneţian. În cea de-a doua tipăritură a sa, *Triodul-Penticostar* slavon, apărută la Târgovişte în 1558, **C.** era deja consacrat ca meşter independent, întrucât este menţionat singur, fiind ajutat de cei zece ucenici ai săi. El se întoarce apoi la Braşov, la chemarea judelui Johannes Benkner, unde va declanşa acţiunea de imprimare sistematică a unor tipărituri româneşti. Avea în înzestrarea sa o presă tipografică proprie, iar sediul şi-l stabileşte în cetatea Braşovului, în vechiul atelier al lui Honterus, şi nu în Şchei, cum s-a crezut uneori. Dispunea, de asemenea, de un nou corp de litere, confecţionat după sosirea sa aici, pe care îl va pune în valoare, mai întâi, prin imprimarea, în primele luni ale anului 1560, a *Întrebării creştineşti*, încheiată înainte de 3 mai 1560, dată la care începea tipărirea *Tetraevanghelului*, terminată în 1561. Participarea diacului Tudor, alături de **C.**, consemnată în această tipăritură, poate fi extrapolată şi în cazul *Întrebării creştineşti.* Motivele stabilirii lui **C.** la Braşov şi patronajul exercitat asupra activităţii sale au provocat unele dispute. S-a sugerat că mutarea sa a fost determinată fie de mecenatul domnitorului muntean Pătraşcu cel Bun, fie de adversităţile provocate de întoarcerea în scaunul Ţării Româneşti a lui Mircea Ciobanul. Cei mai mulţi cercetători au admis însă influenţa protestantă în traducerea şi publicarea cărţilor religioase în limba română. Teza lui P.P. Panaitescu, conform căreia venirea lui **C.** a avut acceptul autorităţilor ecleziastice munteneşti, iar adevăraţii săi comanditari au fost preoţii ortodocşi din Şcheii Braşovului, a fost demontată de Ion

Pagină din Psaltirea *tipărită de Coresi (1577)*

Gheţie, care face o distincţie netă între cărţile de propagandă protestantă propriu-zise (*Catehismul*, *Cazania I*, *Molitvenicul*) şi cărţile „pur ortodoxe", dar datorate, în egală măsură, acestei propagande (*Tetraevanghelul*, *Apostolul*, *Psaltirea*). Este semnificativ faptul că, pe lângă acţiunile de prozelitism protestant, existau şi interese comerciale legate de desfacerea producţiei de hârtie a morii braşovene şi, implicit, de vindere a cărţilor. Cu toate acestea, influenţa factorilor interni în promovarea scrisului în limba română nu poate fi exclusă, deoarece iniţiativele externe ar fi rămas fără ecou în lipsa unui teren prielnic în care să se manifeste. Tipărirea cărţilor în limba română cunoaşte, după 1571, o perioadă de recul, definită ca o „întoarcere spre ortodoxie" (N. Cartojan). Dintre tipăriturile majoritare slavone din această etapă, *Octoihul mare*, din

1574–1575, a fost realizat de **C.**, ajutat de opt ucenici, la solicitarea domnitorului muntean Alexandru Mircea şi a mitropolitului Evtimie. Acelaşi comanditar, împreună cu mitropolitul Serafim, este specificat şi în epilogul *Psaltirii* slavone din 1577. Întrucât ambele tipărituri nu au indicat locul de apariţie, cercetătorii au oscilat între Târgovişte şi Braşov, cel din urmă având mai mulţi susţinători. În ultima tipăritură românească, *Evanghelia cu învăţătură (Cazania a II-a)*, publicată în 1581, sub patronajul „judeţului" braşovean Lukas Hirscher, diaconul a ajuns să aibă statutul de „meşter învăţat într-acest lucru". Implicarea preoţilor Iane şi Mihai din Şcheii Braşovului în transpunerea textului este menţionată tot în predoslovie, deşi se pare că ei au fructificat traduceri mai vechi ale cazaniilor, provenite din zona Banat–Hunedoara şi din Moldova, pe care le-au confruntat sporadic cu textul slavon al *Cazaniei* de la Zabludov din 1569. Cât priveşte contribuţia de traducător a lui **C.**, destul de incertă, ea s-ar explica prin preluarea pasajelor corespunzătoare din *Tetraevanghelul* apărut în 1561. **C.** a tipărit, prin urmare, în intervalul 1557–1583, un număr de unsprezece cărţi româneşti şi paisprezece cărţi slavone. Tipăriturile româneşti au apărut, de regulă, la Braşov, trei având menţionat locul de imprimare (*Tetraevanghelul*, 1561, *Psaltirea*, 1570, *Evanghelia cu învăţătură*, 1581), iar pentru alte şase acesta fiind stabilit pe baza unor mărturii documentare. O excepţie o constituie *Tâlcul evangheliilor* şi *Molitvenicul*, din c. 1567–1568, care nu au fost imprimate la Braşov, ci într-o altă localitate din Transilvania, probabil la Alba Iulia. Cărţile slavone au ieşit de sub tipar, în majoritate, tot la Braşov, în afară de *Triodul-Penticostar* din 1558, apărut la Târgovişte (unde sunt localizate, după unii cercetători, şi alte tipărituri slavone coresiene), precum şi de *Sbornicul* din 1580, tipărit la Sebeş (Alba), la cererea mitropolitului ardelean Ghenadie. Meşterul tipograf a fost asistat în lucrările sale de unul sau mai mulţi ucenici (sunt amintite cinci, opt sau chiar zece persoane), dintre care unii sunt nominalizaţi sau numai deduşi: diacul Tudor, diacul Călin, Mănăilă, dar probabil şi Şerban, fiul său, şi chiar Lorinţ. În ceea ce îl priveşte pe Oprea logofătul, nu se poate şti ce relaţie de subordonare a existat între ei. Între patronii-editori ale căror comenzi le-a executat **C.** sunt oficialităţi locale, precum primarii saşi Johannes Benkner (cu urmaşii săi) şi Lukas Hirscher, superintendenţii calvini Gheorghe de Sângeordz şi Pavel Tordaşi, nobilul maghiar Forró Miklós de Háporton, domnitorii munteni Pătraşcu cel Bun, Alexandru Mircea, Mihnea Turcitul şi Petru Cercel, dar şi înalţi ierarhi din Ţara Românească şi Ardeal. S-ar putea admite, de asemenea, că diaconul s-a manifestat şi ca editor, între lucrările care i-ar putea fi atribuite, sub acest aspect, numărându-se cărţi slavone precum *Sbornicul* din 1569, *Psaltirea* din preajma anului 1576 şi *Tetraevanghelul* din 1579, eventual şi *Psaltirea* slavo-română din 1577. Tot pe seama lui **C.** pot fi puse, cu unele rezerve, şi redactările unor prefeţe şi epiloguri, în care pledează, printre altele, pentru introducerea limbii române în cultul creştin ortodox. În esenţă, diaconul nu a fost o persoană lipsită de convingeri, dispusă la compromisuri inacceptabile, dar nici un luptător capabil de mari „sacrificii pentru misiunea lui de răspânditor al cărţii româneşti" (P.P. Panaitescu). El s-a adaptat, pur şi simplu, curentului umanist de promovare a tiparului în limbile naţionale, fiind un profesionist, în accepţiunea modernă a termenului. O chestiune care a provocat controverse este aceea legată de calitatea de traducător a lui **C.** sau numai de simplu tipograf. A.I. Odobescu, M. Gaster şi I.G. Sbiera, de pildă, înclinau să-i supraliciteze meritele de tălmăcitor, cel puţin pentru *Tetraevanghel, Psaltirea* din 1577 şi *Cazania a II-a*, în timp ce Nicolae Sulică şi Sextil Puşcariu îi reduceau sfera de activitate doar la aceea de tipograf. La rândul lor, Virgil Molin şi Dan Simonescu îl socotesc un mare editor, aflat într-o permanentă concurenţă cu reformaţii. Supoziţia după care diaconul ar fi tradus efectiv unele cărţi tipărite de el a fost alimentată de formulările din textele complementare. În epilogul *Psaltirii* slavo-române din 1577 se afirmă: „Derept aceaea, fraţii miei, preuţilor, scrisu-v-am aceaste Psăltiri cu otveat, de-am scos den Psăltirea sârbească pre limbă rumânească, să vă fie de înţelegătură şi grămăticilor". Ca şi în alte locuri, „a scrie" are sensul de „a scrie cu tiparul", „a tipări", iar „a scoate" înseamnă „a traduce", ceea ce a favorizat această extindere a atribuţiilor sale. De ce şi-a arogat **C.** şi calitatea de autor al cărţilor pe care numai le-a tipărit? Răspunsul l-a dat Sextil Puşcariu, care arată că a tipări cărţi româneşti trebuie să fi constituit în epoca veche un merit cel puţin la fel de mare ca şi acela de a le fi tradus. În realitate, diaconul s-a limitat la reproducerea prin tipar a unor versiuni mai vechi, care proveneau din alte regiuni dialectale, pe care le-a supus unei revizii amănunţite, sub aspect ortografic şi lingvistic,

soldate cu transpunerea lor în graiul vorbit în nordul Munteniei şi sud-estul Transilvaniei. A fost, aşadar, un tipograf dublat de un revizor exigent, îndeplinind şi sarcinile care reveneau unui diortositor al lucrărilor pe care le-a scos la lumină. Această aserţiune este probată prin însăşi limba tipăriturilor coresiene. Majoritatea textelor prezintă două straturi lingvistice: unul sudic, bine reprezentat, care poate fi pus pe seama lui **C.** şi a colaboratorilor săi, şi altul nordic, localizabil atât în Banat–Hunedoara, cu zonele limitrofe, cât şi în Moldova, care aparţine originalelor. Aceste particularităţi nemunteneşti sunt, de fapt, „scăpări" ale revizorului, ceea ce a conferit limbii tipăriturilor o structură compozită. Descoperirea textelor rotacizante a condus la abandonarea definitivă a ideii că diaconul ar fi şi traducătorul cărţilor pe care le-a imprimat. Dependenţa tipăriturilor sale (*Apostolul* şi *Psaltirea*) de originalele nordice care prezentau fenomenul rotacismului a devenit cu timpul o adevărată axiomă. Este meritul lui Ion Gheţie de a fi elucidat raportul dintre textele coresiene şi cele rotacizante, infirmând, totodată, teoria maramureşeană a începuturilor scrisului în limba română. Examenul lingvistic a demonstrat în mod convingător că diaconul nu a utilizat manuscrise care proveneau din Maramureş sau Transilvania de Nord, ci manuscrise moldoveneşti cu rotacism, prelucrate după originale bănăţene-hunedorene fără rotacism. Rolul textelor lui **C.** în dezvoltarea limbii române de cultură a fost, nu de puţine ori, supradimensionat. Potrivit lui Al. Rosetti, acestea au devenit adevărate modele pentru tipăriturile ulterioare, astfel încât bazele românei literare ar fi fost puse de şcoala lui **C.**, părere la care se vor ralia şi alţi istoriografi. Intenţia de a impune o *koiné*, atribuită diaconului muntean, nu s-a dovedit însă o pistă viabilă în urma unei analize mai complexe. Graiul muntean s-a fundamentat ca normă unică supradialectală nu datorită acestuia, ci mult mai târziu, la mijlocul secolului al XVIII-lea, în condiţiile create de naţionalizarea serviciului divin şi reproducerea tipăriturilor din Ţara Românească în celelalte provincii româneşti. Contribuţia lui **C.** în evoluţia scrisului românesc medieval şi în cristalizarea unei tradiţii literare rămâne însă decisivă.

Meritul lui de frunte este acela de a fi înmănuncheat încercările precedesorilor şi contemporanilor săi de întocmire a unei literaturi în limba naţională. El îndeplineşte deci rolul unui totalizator de eforturi şi năzuinţe, iar opera sa pe acela de sinteză a unor iniţiative pornite din diverse regiuni ale teritoriului românesc. Avea deci dreptate Procopovici când susţinea că diaconul Coresi este un nume colectiv, care, adăugăm noi, acoperă cele mai importante din izbânzile epocii de început a scrisului românesc.

ION GHEŢIE, AL. MAREŞ

Tipărituri româneşti: *Întrebare creştinească (Catehismul)*, Braşov, 1560; ed. îngr. I. Bianu, Bucureşti, 1925; ed. I. Crăciun, Sibiu–Cluj, 1945–1946; ed. îngr. Alexandra Roman Moraru, în *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1982, *19–127*; *Tetraevanghelul*, Braşov, 1561; ed. îngr. Florica Dimitrescu, Bucureşti, 1963; *Pravila*, Braşov, c. 1560–1562; ed. îngr. I. Bianu, Bucureşti, 1925; ed. îngr. Gheorghe Chivu, în *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1982, *129–257*; *Apostolul* (*Lucrul apostolesc*), Braşov, 1566; ed. îngr. I. Bianu, Bucureşti, 1930; *Tâlcul evangheliilor (Cazania I)*, *Molitvenic rumânesc*, [Alba Iulia], c. 1567–1568; ed. îngr. Vladimir Drimba, introd. Ion Gheţie, Bucureşti, 1998; *Psaltire (Psaltirea Săulescu)*, Braşov, 1568; *Psaltire*, Braşov, 1570; *Liturghierul*, Braşov, 1570; ed. îngr. Al. Mareş, Bucureşti, 1969; *Psaltirea* slavo-română, Braşov, 1577; ed. îngr. B. P. Hasdeu, Bucureşti, 1881; ed. îngr. Stela Toma, Bucureşti, 1976; *Evanghelie cu învăţătură (Cazania a II-a)*, Braşov, 1581; ed. îngr. Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici, Bucureşti, 1914; *Prefeţe şi epiloguri din secolul al XVI-lea*, îngr. şi introd. Emanuela Buză şi Florentina Zgraon, în *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1982, *465–636*. **Tipărituri slavone:** *Octoihul mic*, Braşov, 1557; *Triod-Penticostar*, Târgovişte, 1558; *Tetraevanghel*, Braşov, 1562; *Slujebnic*, Braşov, 1568; *Psaltire*, Braşov, c. 1568–1570; *Mineiul de praznice (Sbornic)*, Braşov, 1569; *Psaltire*, Braşov, c. 1572–1573; *Octoihul mare*, I–II, Braşov, 1574–1575; *Psaltire*, Braşov, c. 1576; *Psaltire*, Braşov, 1577; *Triodul de post*, Braşov, 1578; *Tetraevanghel*, Braşov, 1579; *Sbornic*, Sebeş, 1580; *Tetraevanghel*, Braşov, 1583.

Repere bibliografice: Nicolae Sulică, *Coresi, scriitor sau tipograf?*, Braşov, 1901; Nicolae Sulică, *Un capitol din activitatea diaconului Coresi*, Braşov, 1902; Iorga, *Ist. lit. relig.*, *68–95*; Stoica Nicolaescu, *Diaconul Coresi şi familia sa*, Bucureşti, 1909; Iorga, *Ist. lit.*, I, *176–202*; Nicolae Sulică, *O nouă publicaţie românească din secolul al XVI-lea: „Liturghierul" diaconului Coresi, tipărit la Braşov în 1570*, Târgu Mureş, 1927; Puşcariu, *Ist. lit.*, *74–80*; D.R. Mazilu, *Diaconul Coresi*, Ploieşti, 1933; Vasile Grecu, *Izvorul principal bizantin pentru „Cartea cu învăţătură" a diaconului Coresi din 1581: Omiliile patriarhului Ioan XIV Caleca (1334–1347)*, Bucureşti, 1939; Cartojan, *Ist. lit.*, I, *55–63*; Maria Rădulescu, *Originalul slav al „Evangheliei cu învăţătură" a diaconului Coresi. Versiuni şi redacţii ale colecţiei de omilii a patriarhului Ioan Caleca*, Bucureşti, 1959; Dan Simonescu, *Un mare editor şi tipograf din secolul al XVI-lea: Coresi*, SCB, 1969; Barbu Theodorescu, *Personalitatea diaconului Coresi şi*

rolul lui în cultura românească, BOR, 1959, 3–4; Virgil Molin, *Coresi, editor şi tipograf*, BOR, 1959, 3–4; Virgil Molin, *Date noi cu privire la activitatea diaconului Coresi ca editor*, BOR, 1963, 7–8; *Ist. lit.*, I (1964), *306–321*; Panaitescu, *Începuturile*, *132–163*; Cioculescu, *Varietăţi*, *10–19*; Pavel Binder, Arnold Huttmann, *Cu privire la datarea şi geneza „Cazaniei I", tipărită de diaconul Coresi*, LR, 1967, 2; Ion Gheţie, *Începuturile scrisului în limba română*, Bucureşti, 1974, *172–195*; Ion Gheţie, Al. Mareş, *Originile scrisului în limba română*, Bucureşti, 1985, *passim*; Demény Lajos, Lidia A. Demény, *Carte, tipar şi societate la români în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1986, *83–93, 226–248*; Ion Gheţie, Al. Mareş, *Diaconul Coresi şi izbânda scrisului în limba română*, Bucureşti, 1994; Mazilu, *Recitind*, I, *178–181*; G. Mihăilă, *Între Orient şi Occident*, pref. Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1999, *236–339*; *Dicţ. esenţial*, *199*; Eugen Pavel, *Carte şi tipar la Bălgrad (1567–1702)*, Cluj-Napoca, 2001, *15–23*. ***E. P.***

CORESI, Şerban (? – c. 1593), tipograf. Este fiul diaconului Coresi şi, în mod cert, discipolul acestuia. Ar putea fi unul din ucenicii care au participat, fără a fi nominalizaţi, alături de diaconul muntean, la realizarea unor tipărituri braşovene. S-a presupus că ar fi fost, împreună cu Marien, printre ajutoarele menţionate anonim în prefaţa *Cazaniei a II-a* din 1581. I-a mai fost atribuită, la un moment dat, *Psaltirea* slavonă coresiană din 1568–1570, care fusese datată anterior în intervalul 1583–1588. El trebuie să fi acumulat, prin urmare, o anumită experienţă, pentru că în prima carte în care îi este consemnat numele, *Palia* de la Orăştie, din 1582, apare cu statutul privilegiat de „meşterul mare a tiparelor", aşa cum se specifică în finalul predosloviei: „Den mila lui Domnedzeu, eu, Şerban diiacu, meşterul mare a tiparelor, şi cu Marien diiac, dându în mâna noastră ceaste cărţi, cetind şi ne plăcură şi le-am scris voo, fraţilor români, şi le cetiţi, că veţi afla întru eale mărgăritariu scumpu şi vistieriu nesfârşit. Cunoaşte-veţi folosul buneaţilor şi plata păcatelor de la Domnedzeu întru ceaste cărţi". **C.** a sosit la Orăştie în toamna anului 1581, la solicitarea episcopului calvin Mihai Tordaşi, unde a executat, împreună cu partenerul său, diacul Marien, tipărirea primelor două cărţi ale *Vechiului Testament*. Imprimarea a durat opt luni, desfăşurându-se între 14 noiembrie 1581 şi 14 iulie 1582. Aducerea teascului tipografic la Orăştie, posibil acelaşi cu care se imprimase *Tetraevanghelul* slavon de către Lorinţ, la Bălgrad, în 1579, şi *Sbornicul* coresian, din 1580, de la Sebeş, s-a făcut din anumite raţiuni, oraşul fiind mai ferit de jurisdicţia mitropolitului ortodox, nedispus atunci să cedeze făţiş curentului înnoitor de traduceri în limba română. Caracterele cu care a fost imprimată *Palia* pun în lumină, destul de concludent, înscrierea tipăriturii în aria operelor coresiene, noua tipografie mobilă aflându-se, evident, în sfera de influenţă a celei stabile de la Braşov. A fost utilizată aceeaşi garnitură de litere cu care fuseseră tipărite, la Braşov, de Coresi, *Psaltirea* slavonă din 1577 şi *Triodul de post* slavon din 1578. Urmează o perioadă de câţiva ani în care **C.** nu mai apare în postura de tipograf, dar este sigur că după 1583 el îi va succeda tatălui său la conducerea tipografiei chirilice braşovene. Va tipări apoi, în 1587, un *Liturghier* slavon, având ca prototip ediţia lui Macarie din 1508. În epilog este trecut ca „ispravnic" (un „supraveghetor", un editor, în fond) popa Mihai din Şcheii Braşovului, acelaşi care fusese implicat, alături de popa Iane, şi în îngrijirea *Cazaniei a II-a* coresiene. În jurul anului 1589 **C.** va da la iveală, la Braşov, o *Psaltire* slavo-română, care i-a fost atribuită de I.-A. Candrea prin corelare cu *Liturghierul* din 1587. Cercetările întreprinse în ultimele decenii au demonstrat că la baza acestei ediţii a *Psaltirii*, cu traducere românească intercalată, a stat versiunea *Psaltirii* slavo-române coresiene din 1577, precum şi o a doua versiune, înrudită cu *Psaltirea Hurmuzaki*. Ultima tipăritură a lui **C.**, o *Psaltire* slavonă apărută în jur de 1593, ale cărei caracteristici grafice o apropie de celelalte două cărţi ale sale, marchează, de fapt, punctul final al activităţii tipografice de la Braşov din secolul al XVI-lea.

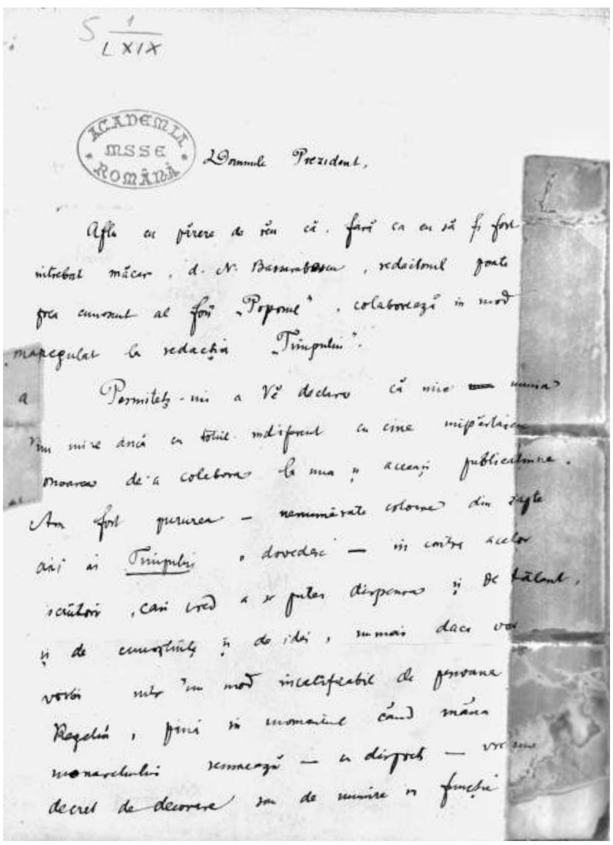
Tipărituri: *Palia*, Orăştie, 1582; ed. fragm. îngr. şi introd. Mario Roques, Paris, 1925; ed. Viorica Pamfil, Bucureşti, 1968; ed. îngr. Vasile Arvinte, Ioan Caproşu, Alexandru Gafton şi Sorin Guia, Iaşi, 2005; *Liturghier* slavon, Braşov, 1587; *Psaltirea* slavo-română, Braşov, c. 1589; ed. îngr. Stela Toma, Bucureşti, 1976; *Psaltire* slavonă, Braşov, c. 1593.

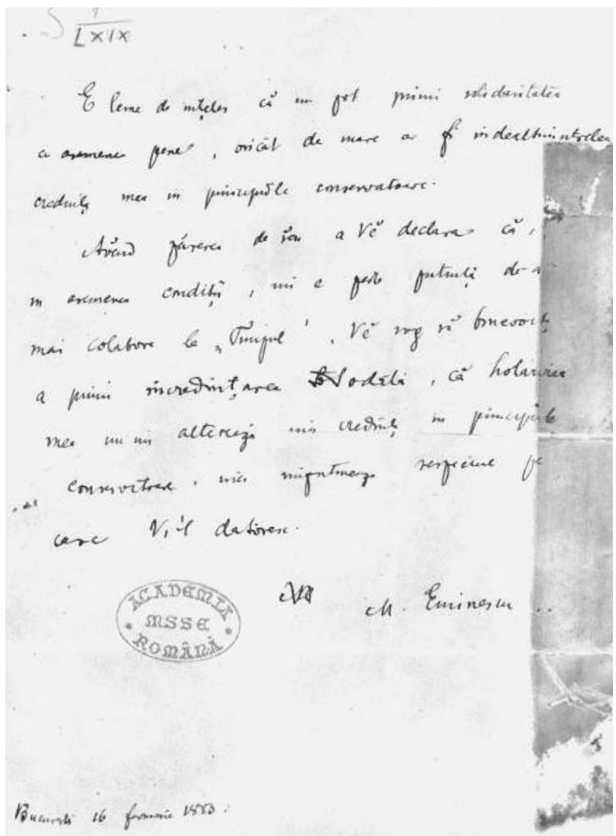
Repere bibliografice: Iosif Popovici, *Palia de la Orăştie. 1582*, AAR, memoriile secţiunii literare, t. XXXIII, 1910–1911; Ion Gheţie, *Palia de la Orăştie. 1581–1582*, LR, 1968, 6; Pavel Binder, *Contribuţii la geneza „Paliei de la Orăştie", operă de colaborare a cărturarilor din Ţara Românească, Transilvania şi Banat*, „Studia bibliologica", 1969, partea 2; Ion Gheţie, *Consideraţii filologice şi lingvistice asupra Psaltirii slavo-române atribuite lui Şerban Coresi*, LR, 1977, 3; Ion Gheţie, *Psaltirea Hurmuzachi şi filiaţia psaltirilor româneşti din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea*, LR, 1978, 2; Stela Toma, *Un original slav şi două traduceri coresiene*, CLG, 1978, 1; Al. Mareş, *Filiaţia*

psaltirilor româneşti din secolul al XVI-lea, în *Cele mai vechi texte româneşti*, coordonator Ion Gheţie, Bucureşti, 1982, *255–258*; Ion Gheţie, *Locul Paliei de la Orăştie în dezvoltarea limbii române literare*, LR, 1982, 6; Eugen Pavel, *„Palia de la Orăştie” – o apariţie singulară?*, în *Palia de la Orăştie (1582–1982). Studii şi cercetări de istorie a limbii şi literaturii române*, Bucureşti, 1984, *148–149*; Ion Gheţie, Al. Mareş, *Originile scrisului în limba română*, Bucureşti, 1985, *305–310*, *360–363*; Demény Lajos, Lidia A. Demény, *Carte, tipar şi societate la români în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1986, *240–245*. ***E. P.***

CORESPONDENȚĂ. Dintre genurile biograficului, **c.** este forma cea mai veche și cea mai răspândită. Este cunoscută din Antichitate și a fost cultivată până în epoca postmodernă când, din cauza internetului, tinde să dispară. Momentul ei de glorie literară este în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea în Franța. Dintr-un discurs intim, particular, scrisoarea devine atunci un discurs public, ca o formă de lectură morală. Doamna de Sévigné, cu cele 1120 de scrisori, dintre care 764 sunt adresate fiicei sale – Contesa de Grignan – deține un record. Cercetătorii sunt de părere că ea a scris mult mai mult și că jumătate din scrisori s-a pierdut. Jean Cocteau spune că, dacă ar fi gândit mai mult, ea ar fi putut deveni un Stendhal al veacului ei. Sainte-Beuve îi apreciază sensibilitatea și umorul surâzător, iar Voltaire o socotește „prima persoană a secolului în ceea ce privește stilul epistolar”. Reputația Doamnei de Sévigné a crescut și s-a consolidat, literar, după moartea ei, când sunt publicate scrisorile (ediția integrală apare însă în 1972–1978, sub îngrijirea lui Roger Duchenne). A devenit un model pentru ceea ce mulți numesc literatura epistolară, care, sub diverse forme, se află în toate marile literaturi. Naratologii vorbesc și de un discurs epistolar, specific acestui gen care, în chip evident, nu are reguli și nici un stil specific. Sau are atâtea stiluri câți epistolieri există. Prima chestiune ce se pune referitor la **c.** este să se stabilească ce intră și ce nu intră în literatură din această imensă masă practic incontrolabilă de texte scrise nu cu gândul la literatură, ci cu alte scopuri, mai practice. Cel dintâi este acela de a

Scrisoare trimisă de M. Eminescu lui Lascăr Catargiu

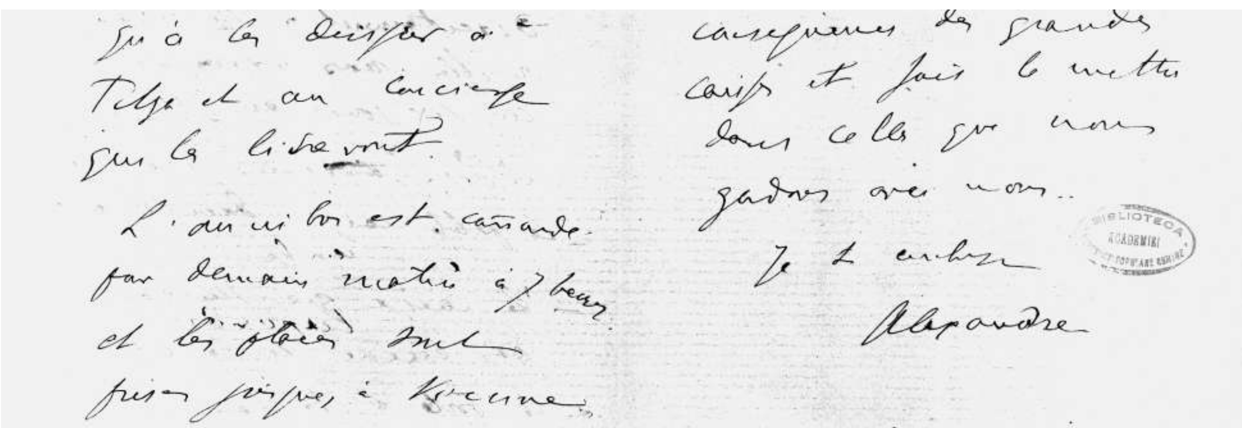

comunica. Unele aparţin unor scriitori, dar nu este un criteriu cert pentru a le selecta și a le accepta în salonul literaturii. Sunt atâtea scrisori ale unor oameni simpli, care prin sinceritate și culoarea limbajului pot fi apreciate pentru literaritatea lor involuntară, în timp ce epistolele înflorate, „frumoase" ale unor scriitori n-au nici o semnificație. Numai puțini, dintre marii scriitori, sunt și mari epistolieri, dând acestui „gen taciturn" (cum îi zice un prozator modern, Michel Tournier), adică privat, intim, secret, valoare estetică de sine stătătoare: Voltaire, Gustave Flaubert, Marcel Proust. Voltaire scria, se zice, câte douăzeci de scrisori pe zi, sub diverse forme, de la eseul filosofic și eseul moral la epistola confidențială, strict comunicativă. Iluminiștii folosesc, în chip programatic, forma epistolară pentru a-și susține teoriile. Genul a prins și s-a răspândit. La noi, Ion Ghica și Vasile Alecsandri îl folosesc, cu succes, pentru a pune în discuție temele societății românești la mijlocul secolului al XIX-lea și, indirect, neliniștile spiritului însetat de cunoaștere. În afară de acest discurs epistolar public, răspândit în secolele XVIII–XIX și folosit de filosofi, moraliști, scriitori ca instrument de comunicare și discurs poetic, există alt tip de **c.** și, implicit, alt tip de discurs epistolar: „discursul taciturn" cu valoare estetică incertă și, oricum, neprogramată. Marile surprize (literare) vin de aici (Odobescu, Duiliu Zamfirescu) și sunt, de regulă, postume. O operă de umbră, creație de însoțire a operei publice (poezie, proză, critică, dramaturgie), în fine, gen literar subiectiv ce așteaptă multă vreme să fie înnobilat (acceptat). Cu timpul, **c.** secretă poate dubla valoarea operei publice și chiar o poate întrece, ca și în cazul jurnalului intim. Totul este ca literaritatea lor să fie dovedită de criticii literari. G. Călinescu și-a pus problema, într-un articol din „Națiunea" (1947) intitulat *Genul epistolar*, dacă o scrisoare poate deveni literatură. Răspunsul criticului este pozitiv: da, un text care îndeplinește o misiune strict practică (aceea de a comunica știri practice, reacții) poate căpăta valori literare „dacă are putința de a ne ridica de la contingent la universal". Răspuns tipic călinescian, formulă generoasă, memorabilă chiar, dar foarte vagă, insuficientă pentru a lămuri dacă o epistolă care „dă seamă", comunică știri, poate fi citită ca o pagină literară. Criticul vine cu ideea de indiferență care nu-i altceva decât „capacitatea de a te situa în univers". Nici această precizare nu-i foarte lămuritoare pentru că a te situa în univers este o formulă prea generală. În acest caz toți ne situăm în univers când vrem să comunicăm ceva și, apoi, univers înseamnă și conjugalitatea de care se plâng nevestele care scriu epistole prietenelor, plângându-se de rău tratament, și mediul social înconjurător și bolta înstelată pe care, în orele de singurătate și insomnie, o contemplă autoarea îndureratei epistole. În fine, după aceste exerciții retorice, G. Călinescu conchide: o misivă particulară devine literatură atunci când sugerează o filosofie de viață și, fără să vrea, se transformă într-o ficțiune. Și aduce, ca argument, corespondența lui A.I. Odobescu și cea a lui Prosper Mérimée (la acesta descoperă „un capitol proustian" în curiozitatea anxioasă, exprimată în scrisori, pentru agonii și decese). Așadar, capacitatea epistolierului de a transforma un text alb, strict informativ, personal, într-o ficțiune care să ridice particularul (contingentul) la valoarea universalului, reprezintă garanția că genul epistolar poate fi socotit, fără îndoieli mari, un gen literar de sine stătător: „Elementul esenţial prin care literatura stârneşte emoţii este ficțiunea. O scrisoare poate să pară unora prea spontană. Marii epistolieri dau scrisorilor un aer ingenuu şi gratuit de compoziţie. De altfel, nici un soi de scrisoare nu se sustrage artei literare cu totul. Scrisoarea în general uzează de anume convenţii, de procedee retorice specifice, și oricine ştiind că are un «public», fie şi de o singură persoană, compune mai mult ori mai puţin conştient. Cât despre scriitor, acesta având obişnuinţa pe de o parte de a transforma totul în ficţiune, de a se transporta şi pe sine în plan ireal, iar pe de alta intuind că scrisorile sale vor cădea pe mâinile posterităţii, el e mai atent ca oricare la compoziţie. De altfel, individul comun scrie foarte puţin. Corespondenţa oamenilor fini se înscrie de la început în artă, prin faptul că se naşte din plăcerea a două spirite fine de a ţine corespondenţă. Scrisoarea e un simplu pretext de a prelungi un dialog de idei generale. În felul acesta, scrisoarea nu se mai numeşte aşa decât fiindcă e trimisă prin poştă, fiindcă păstrează un anume ton familiar şi uzează de o continuă deplasare asociativă în planuri deosebite. Ea e un fel de foileton în care intră tot felul de procedee literare: descripţie, portret, pamflet, eseu filosofic şi critic, aforism, metaforă". Mai sunt însă și alte considerente, mai

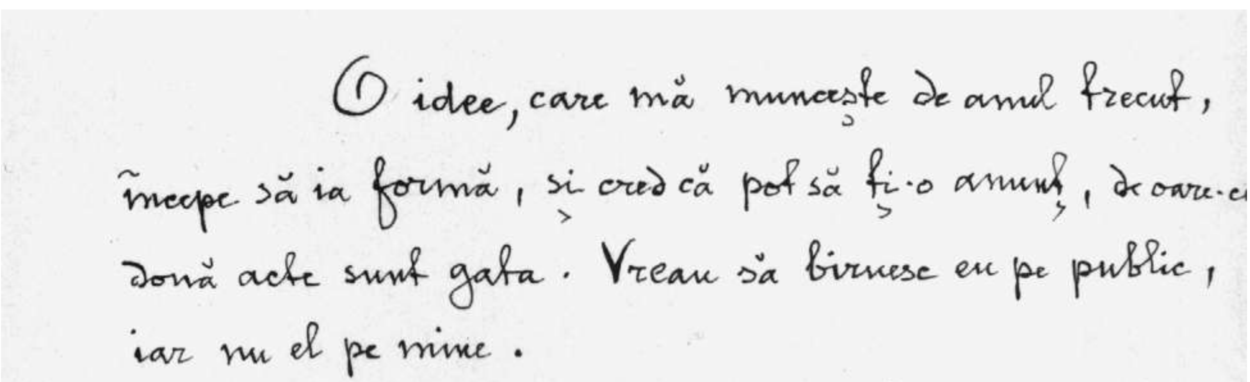
exacte, de a trata **c.** ca formă a literaturii subiective. Naratologii mai noi încearcă să depisteze modul de funcționare al acestui discurs atipic. Melançon îl numește ansamblu de scrieri „care pune în scenă un eu nonmetaforic, adresându-se unui destinatar, tot așa, nonmetaforic“ (*Le Dictionnaire du littéraire*, 2002). Noțiunea „je non-métaphorique“ nu-i prea clară. Un *eu*, desigur, care nu ficționează, un narator care, adresându-se unui destinatar precis, folosește un limbaj simplu, nefigurat, pentru că este de presupus că el vrea să comunice ceva precis destinatarului, nu să-l seducă estetic. În locul acestui *eu* nemetaforic poate fi utilizat, pentru a fi mai aproape de substanța **c.**, un *eu* cu o identitate biografică precisă, un locutor care se adresează, printr-un mesaj scris, unui destinatar, iarăși, cu o identitate precisă. Ies din discuție romanul epistolar, la modă în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, de asemenea scrisorile imaginare care sunt, de regulă, eseuri deghizate sau pur și simplu ficțiuni. Ele intră în alte compartimente ale literaturii. Se pot observa mai multe situaţii. a) O scrisoare are un autor (narator) precis și se adresează unui receptor („adrisant“) iarăși precis: dacă n-ar fi așa, „scrisorica” n-ar ajunge la destinație. Ea are un caracter confidențial, comunică ceva (un secret) care, dacă este dezvăluit, poate produce mari încurcături, mai ales când secretul angajează o relație ilicită de amor, cum se întâmplă în *O scrisoare pierdută*. b) **C.** presupune, în principiu, o distanță geografică ce variază de la caz la caz între emitent (locutor, scrietor) și receptor și necesită, în cele mai multe cazuri, un răspuns. Un răspuns care schimbă rolurile: locutorul (naratorul) devine receptor și viceversa. O scriitură, așadar, interactivă, un schimb de mesaje care cere răbdare și depinde de un al treilea actor: *mesagerul*. Mesagerul poate fi impersonal (poșta, un mecanism neutru, care teoretic trebuie să funcționeze fără accidente). Este vorba despre mesagerul tradițional sau despre un intermediar controlabil, dar nu lipsit de surprize, căci acesta poate viola secretul scrisorii și poate șantaja, tot ca în I.L. Caragiale, și emitentul, și destinatarul. Dar tot Caragiale aduce și exemplul mesagerului turmentat, dar onest, care după mari încurcături ajunge cu scrisoarea la emitent (Zoe), salvând astfel onoarea unei doamne care a încălcat morala conjugală, dar și, prin complicitatea „adrisantului” (prefectul Fănică, concubinul!), onoarea profesiunii. Mesajul se poate rătăci, și atunci produce complicații, în fine, mesajul cu un unic destinatar este lent, cere timp și răbdare și nu-i lipsit de surprize ce pot periclita interlocutorii. c) Văzând toate acestea, se poate spune că o **c.** este un dialog la distanță sau, mai bine zis, un jurnal intim cu doi naratori și doi destinatari. Temele lor pot fi diferite, dar, de regulă, există o legătură, o cauzalitate, mai multe sau mai puține puncte de referință în acest jurnal intermitent scris la două mâini. Jurnalul epistolar este o construcție fragmentară (un fragment de fragmente, în fapt), vulnerabilă și total imprevizibilă, pentru că nu depinde numai de un singur actor, ci de doi, iar dacă e pus la socoteală și cel care transmite (mesagerul, intermediarul), de trei actori. Oricând unul dintre ei sau chiar amândoi decid să întrerupă comunicarea și atunci jurnalul (dialogul, schimbul de mesaje, scriitura alternativă, discursul epistolar) se încheie brusc. O primă concluzie: soarta

Fragmente din corespondenţa dintre Alexandu şi Alexandra (Saşa) Odobescu

acestui jurnal la distanță este mai nesigură decât aceea a jurnalului propriu-zis. Cele mai multe scrisori se pierd sau rămân uitate prin sertare până când cineva le găseşte, fără a descoperi, decât în cazuri fericite, mesajele (scrisorile) ce le-au provocat sau cărora le-au răspuns. Ecuație încurcată: multe personaje în această istorie, prea multe circumstanțe imprevizibile. Oricând poate interveni hazardul care poate decide soarta scriiturii epistolare. d) **C.** nu este un jurnal integral intim, din moment ce are un lector-cenzor (receptor) vigilent. În această situație epistolierul nu poate ignora unele reguli de comunicare, începând chiar cu limbajul său. Autenticitatea, sinceritatea, spontaneitatea (calități esențiale în jurnalul intim) sunt, aici, condiționate. Naratorul epistolier scrie cu gândul la destinatarul său, care poate fi o femeie iubită (sau un bărbat adorat), un prieten exigent, o fiică deșteaptă și suspicioasă (ca fiica „divinei marchize“, Doamna de Sévigné), un șef cusurgiu de care depinde promovarea lui sau, pur și simplu, un lector imprevizibil, care poate deveni un martor primejdios. Așa că naratorul este atent la nuanțe, își reglează tonul în funcție de destinatar, nu lasă condeiul în voia lui, pune limite spontaneității și sincerității. Scriitura **c.** mizează, așadar, pe alte mijloace de seducție. Ea nu are infinitul în față, cum pare a avea jurnalul intim, și nu poate cultiva „neglijența“, „dezordinea“ pentru a-și spori autenticitatea. Legea Stendhal (nu trebuie corectate greșelile de ortografie sau stângăciile stilului pentru a nu diminua în textul subiectiv semnele autenticității) nu funcționează în acest caz. Dimpotrivă, discursul ei este concentrat, vigilent, ordonat, respectă anumite reguli de politețe, transmite un mesaj mai mult sau mai puțin precis și, în principiu, are un scop determinabil. Epistolierul nu scrie pentru o posteritate indistinctă, el se adresează unui confident care-l poate judeca fără întârziere și fără milă. În acest caz, greșelile scriiturii, începând cu gramatica și terminând cu morala, pot fi aspru sancționate. Acumulând prea multe necunoscute primejdioase, discursul epistolar se desparte în chip considerabil, la acest punct, de discursul diaristic, de discursul autobiografic și de discursul memorialistic. Poate fi numit un pact de confidență. e) Ar mai fi de spus că aici nu funcționează nici clauza cotidianității (legea Blanchot). Sunt rare situațiile în care epistolierul face o cronică a zilei. El nu scrie decât sub presiunea unui eveniment (dorința de a comunica ceva) și aproape niciodată cu sentimentul continuității. El nu-i obligat, ca diaristul, să facă „o autopsie perpetuă și zilnică“ (Goncourt), nici să țină un secret absolut, din moment ce secretul său este destinat unui confident (lector) care oricând îl poate divulga. Autorul unei scrisori își asumă acest risc. Secretele existenței sale depind de interesele și de caracterul destinatarului. Epistolierul se dă, astfel, pe mâna unui individ care poate să nu păstreze legea confidențialității. Dacă o păstrează, secretul **c.** va fi descoperit atunci când vrea hazardul. În cele mai multe cazuri așa se întâmplă, căci nu sunt prea dese cazurile când scrisorile unei personalități sunt publicate în timpul vieții sale. Revelația intimității este o operă postumă. Uneori revelația este așa de mare (cazul A.I. Odobescu, cazul Titu Maiorescu), încât schimbă datele percepției comune. „Maiorescianul“ Maiorescu, spiritul imperturbabil, omul public olimpian se arată în intimitatea scrisorilor de tinerețe și în *Însemnări zilnice* un sentimental anxios, în pragul

Duiliu Zamfirescu către Ion Bacalbaşa

O idee, care mă munceşte de anul trecut,
începe să ia formă, şi cred că pot să ţi-o anunţ, de oare-c
două acte sunt gata. Vreau să biruesc eu pe public,
iar nu el pe mine.

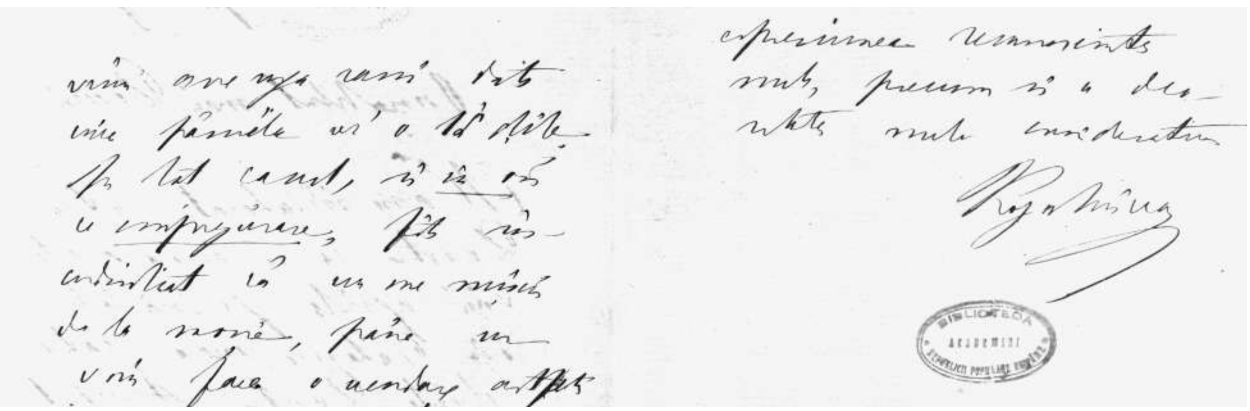
sinuciderii. f) În privința clauzei simultaneității dintre narațiune și istorie (timpul trăirii și timpul mărturisirii), scriitura epistolieră presupune, prin definiție, o suprapunere aproape perfectă. Scrii azi cuiva, comunicându-i ceea ce dorești să-i comunici, și expediezi scrisoarea în aceeași zi sau în zilele ce urmează. Mesajul, oricum, trebuie să ajungă repede la destinatar. Epistola poate nara, ca și în cazul scriiturii diaristice, și evenimente întâmplate mai demult, dar, în esență, comunicarea epistolară este directă, simultană și presupune mai totdeauna un anumit grad de urgență. g) Nu-i, în mod cert, un laborator de fraze, un teritoriu de antrenament pentru scriitură, un album care, „travaillé à mort" (legea Barthes sau legea anti-Stendhal!), poate deveni o operă, cum se întâmplă în cazul jurnalului intim. Scrisoarea reprezintă doar câteva pagini dintr-un album păstrat cu grijă, de cele mai multe ori, de un confident discret care, ca și autorul, ocrotește secretul unei intimități. Se compară cu o floare strivită într-un album intim din vremea adolescenței. Descoperită după decenii, ea și-a pierdut parfumul. Și-a păstrat doar forma și, într-o oarecare măsură, culoarea. h) Cunoscând, acum, toate detaliile, trebuie să punem, din nou, întrebarea în ce măsură discursul epistolar poate deveni, totuși, un discurs literar, adică o operă de sine stătătoare, identificabilă, originală, deși discursul de acest fel nu-i lucrat la sânge și nu-i pregătit să primească confirmarea publică. Adevărul este că multe scrisori, chiar și acelea trimise de scriitori celebri, nu au valoare literară. Sunt simple documente de viață, iar importanța lor se judecă în măsura în care comunică ceva despre biografia sau opera autorului. Puține **c.** scapă acestei fatalități, dintre moderni Flaubert și Proust fiind nume care pot fi amintite. „Foca normandă" și-a dezvoltat, de pildă, teoriile despre literatură în **c.** sa și, indirect, a creat în ele și prin ele un personaj memorabil. Cu un volum epistolar mai redus și cu o notă existențială mai acută, Ion Barbu lasă, tot așa, un document excepțional în misivele către prietenii Tudor Vianu și Simon Bayer. Aceste scrisori constituie proza lui cea mai bună. Nici I.L. Caragiale nu este departe de această performanță. Mai numeroase și cu destinatari multipli, de la Paul Zarifopol la Petre Missir, scrisorile sale constituie o veritabilă epică moralistică și memorialistică. Geniul său comic se revelează, și aici, în notații telegrafice, precum scrisoarea în care exilatul de la Berlin povestește trecerea amicului Barbu Delavrancea prin capitala Germaniei și ironizează mofturile lui gastronomice sau în misivele prin care, ca amator de bucătărie balcanică, își pregătește vizita la București trimițând amicilor o lungă listă cu bunătățile locale cu care dorește să fie întâmpinat. Literatură indirectă, o ficțiune a nonficțiunii, ca și în cazul celorlalte genuri ale biograficului. Valoarea ei depinde de calitatea notației și de capacitatea autorului de a fixa o scenă de existență, de a formula un aforism inedit, în fine, de a impune un personaj original. Un personaj de mai multe ori suspect: el comunică numai ceea ce vrea să se știe, are un scop enunțat și, probabil, are alte scopuri secrete; un personaj care riscă să se dezvăluie și, dacă se dezvăluie unui confident, devine vulnerabil. Pe scurt, personajul epistolier e pândit de multe pericole. Are, neîndoios, și câteva satisfacții, în primul rând aceea de a comunica și de a obține, poate, ceea ce dorește. Dar nu este sigur. Rostul lui e să încerce. i) De cele mai multe ori în **c.** este vorba de un autoportret involuntar. Exemplul este din nou Caragiale și fantasma gastronomiei. Se confirmă aici ceea ce scriitorul mărturisește, în stilul său ironic, undeva: „Sunt o bestie lacomă de lucruri delicate". „Bestia" lacomă se observă întâi în proza de ficțiune (*La Moși*, *O plimbare la Căldărușani*), dominată de ceea ce s-ar numi fantasma voracității, care bântuie și literatura epistolară, sugerând un narator (un personaj) preocupat în chip excesiv de aperitive, bere, sosuri, icre proaspete, curcani rumeniți răstigniți pe varză călită și de ciorbe acre, tămăduitoare. Scrisorile fiului, Mateiu I. Caragiale, arată un mare amator de „ponturi" (în misivele către amicul Boicescu), un fastuos snob, închipuit și pitoresc, în decoruri bălțat balcanice. Diferențele dintre cei doi epistolieri, tatăl și fiul, sunt enorme. O reverie îi unește totuși: reveria gastronomică. Cu alte vorbe: plăcerea de a consuma, bucuria chefului prelungit, lăcomia simțului gustativ, în fine, pentru a folosi sintagma lui Jean-Pierre Richard (*Microlectures*), „caracterul aproape enciclopedic al grijii trofice". Epoca marilor **c.** pare a fi încheiată. Genul epistolar navighează pe internet și, dacă navighează, urmele lui se pierd în neant. Probabilitatea de a fi păstrate de memoria receptorului este, practic, nulă. Iar literatura din interior, când există, are o valoare care depinde de puterea

nonficțiunii de a se transforma, prin autenticitatea notației, într-o ficțiune a nonficțiunii. Un portret, o mică descripție, un dialog, o observație morală, o scenă de existență prinsă „pe viu”, o stare de spirit fixată în fraze scurte, neliterare, toate acestea pot deveni, voit, dar mai ales nevoit, mici ficțiuni care, luate împreună, pot impresiona pe cititor mai mult chiar decât o ficțiune propriu-zisă. Sinceritatea și intimitatea (altfel zis: autenticitatea confesiunii) joacă un rol esențial în acest proces. Marile **c.** sunt, în fapt, marile confesiuni intime care, vorbind despre probleme existențiale curente, vorbesc de temele esențiale ale individului.

Urmărind genul epistolar în cultura română, cercetat între alții de Al. Săndulescu (*Literatura epistolară*, 1972), se confirmă faptul că românii, care au stat aproape cinci secole sub turci și sub alte stăpâniri, au comunicat între ei și și-au luat răgazul să-și noteze, în epistole ce depășesc nota strict informativă, nenorocirile, neliniștirile, evenimentele intime. Prima scriere în limba română (1521) este, în fapt, o scrisoare (*Scrisoarea lui Neacșu*). În secolul al XIX-lea apar și marii corespondenți. Dacă cea dintâi **c.** literară păstrată în limba română, este cea dintre Nicolae Văcărescu şi Iancu Văcărescu, scrisoarea-eseu va fi la modă la 1850–1890, o folosește Ion Ghica, iar mai înaintea lui Ion Heliade-Rădulescu, Mihail Kogălniceanu, iar după ei A.I. Odobescu și Titu Maiorescu și, în corespondența cu acesta din urmă, spre sfârșitul secolului, Duiliu Zamfirescu. E un spațiu intim descoperit de istoriografia literară după dispariția scriitorilor. O operație de reconstituire care nu s-a încheiat nici azi. Uneori surprizele apar după o sută de ani și mai bine, cum s-a întâmplat cu scrisorile lui M. Eminescu către Veronica Micle. Citind ceea ce a putut fi descoperit și tipărit până acum, se poate spune că există o bogată literatură epistolară românească. „Marii corespondenți români” sunt Odobescu, Maiorescu, I.L. Caragiale, Duiliu Zamfirescu, mai târziu Ion Barbu, Emil Cioran, Constantin Noica, și, dintre scriitorii contemporani, N. Steinhardt și, mai ales, Ion D. Sîrbu. Scrisorile acestuia din urmă, apărute după 1989, sunt, probabil, ca document existențial și ca ficțiune epistolară, cele mai interesante din literatura noastră. Nu poate fi ignorat Eminescu, dar **c.** lui este circumstanțială, nu abordează decât foarte rar subiecte filosofice și morale (acestea se află în articolele sale, care pot fi citite ca o proză politică și filosofică), iar dacă amintește de ele, nu-și găsește timp să le dezvolte. Scrisorile lui nu sunt, cum ar spune Noica, deveniri pentru devenire, unitare și, estetic și existențial, de sine stătătoare. Valoarea lor biografică primează în raport cu valoarea estetică indirectă. Altul este statutul scrisorilor lui Odobescu (aproximativ trei mii de scrisori, cele mai multe în limba franceză) prezentate pe larg în ediția a doua din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu. Nu lipsește nimic în această beție de amănunte: cine sunt creditorii lui Odobescu, ce mobilier este scos la mezat, până unde coboară sau se ridică licitația, ce noi datorii face risipitorul diplomat etc. Este aici o ironie superioară de intelectual care observă comportamentul imprevizibil al unui mare creator. **C.** lui Odobescu oferă, într-adevăr, o plajă imensă de exemple. Mai întâi Odobescu scrie enorm, zilnic. „Face corespondență”, cum se zice în limbaj comun, cum respiri și cum mănânci. Trimite aproape în fiecare zi o scrisoare Sașei, înțelegătoarea lui soție. Nu-i ascunde secretele infidelității sale, îi cere opinia și sprijinul. **C.** lui este un roman de familie, un roman sentimental și de moravuri, stufos și adesea bizar, cu elemente de senzațional. G. Călinescu a remarcat aceste elemente neobișnuite în biografia unui intelectual de clasă și le-a introdus în *Bietul Ioanide.* O parte din biografia personajului său (arhitectul Ioanide), și anume biografia erotică (capacitatea eroului, de pildă, de a iubi, deodată, mai multe femei și de a conta pe înțelegerea tandră și devotată a soției) este inspirată, probabil, de comportamentul lui Odobescu și de filosofia de existență a soției sale, Sașa. **C.** lui Odobescu este jurnalul intim al acestei conjugalități tolerante bazate pe o iubire prietenoasă. Este și un jurnal al afacerilor de familie, un foarte bogat jurnal de călătorie ținut de un om cultivat, specialist în istoria artelor și în arheologie, dar și jurnalul unui om de lume, cu un comportament aristocratic. Îi place să primească, să ofere dejunuri și cine bogate (există în scrisorile sale un veritabil discurs gurmand, comparabil cu acela din opera lui I.L. Caragiale și din cea a lui Mihail Sadoveanu). Este un spirit căruia îi place să trăiască în lux și, ca un erou balzacian, e mereu în căutare de bani și este urmărit de creditori. Deviza lui este „răbdare și bifurcațiune”. Răbdarea este pusă însă mereu la încercare, iar bifurcațiunea progresează. Se configurează din aceste misive, care amestecă domeniile de referință și stilurile de a

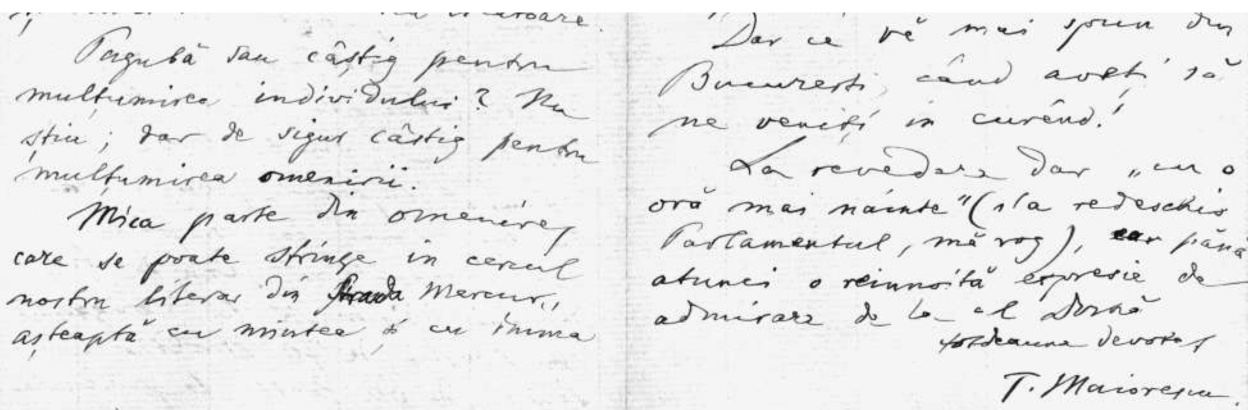
nara, un personaj fabulos care sfârșește rău: se sinucide din disperare (devenise morfinoman) și amor (pentru profesoara Hortensia Racoviță, fosta soție a lui Carol Davila, femeie frumoasă, fatală și fugitivă), cu treizeci de ani mai tânără decât el. **C.** reprezintă, probabil, partea cea mai spectaculoasă a operei lui Odobescu. Şi Titu Maiorescu are o **c.** bogată care dublează și, pentru unele perioade (cea pariziană, de exemplu), acoperă absența însemnărilor zilnice. **C.** lui (publicată de Georgeta Rădulescu-Dulgheru şi Domnica Filimon în seria Titu Maiorescu, *Jurnal şi epistolar*, I–IX, 1975–1989) este excepţională din cel puţin două puncte de vedere: 1) aduce veşti imediate despre viaţa intimă a criticului, cu precădere în perioada formării şi a debutului său în viaţa intelectuală şi politică (1855–1870); 2) prin capacitatea ei de expresie, voluntară sau involuntară, poate fi citită şi pentru ea însăşi, ca fragmente dintr-o vastă literatură subiectivă, opera unui scriitor de prim ordin. Mai este un motiv pentru a citi cu interes aceste epistole, şi anume acela ce decurge din primele două: însoţind biografia unui mare intelectual, ele vorbesc, implicit, despre mentalităţile unei epoci, văzute în relaţiile intime dintre indivizi: cum se formează spiritualiceşte un tânăr român pe la mijlocul secolului al XIX-lea, cum îşi face intrarea în societate, ce complexe are printre străini, cum se comportă în relaţiile cu femeia, cum întemeiază o familie (în cazul lui Maiorescu o familie româno–germană) şi cum funcţionează ea când soţul intră în viaţa politică, în fine, cum întâmpină un intelectual eminent conjuraţiile bizantine din timpul său și complicațiile sentimentale. Toate acestea pot fi deduse din **c.** bogată a lui Maiorescu, mai mult poate decât din jurnalul său intim, de regulă sintetic, reţinut, cu mari pauze. Faptul că Maiorescu a păstrat o bună parte din acest voluminos dosar epistolar dă de gândit: este limpede că omul voia ca actele sale existenţiale şi mişcările intime ale spiritului să fie cunoscute de posteritate. Ca şi în cazul jurnalului intim, nu păstrează aceste efemeride cine nu crede în destinul său. În cazul lui Titu Maiorescu ele spun mult, iar pentru perioadele în care criticul nu notează nimic în caietele secrete sau notează puţin şi neesenţial, scrisorile constituie mijlocul cel mai sigur de a informa posteritatea. Câteva trăsături ale personalităţii lui Maiorescu sunt mai clar exprimate în literatura lui epistolară. Voinţa lui, de pildă, de a-şi impune reguli de viaţă şi plăcerea, devenită aproape manie, de a da sfaturi tuturor. De la colegul de gimnaziu Kutschera până la sora Emilia, toată lumea primeşte sfaturile tânărului Maiorescu şi ia cunoştinţă de convingerile sale etice în diferite faze ale vieţii. Intenţia lui mai generală este de a strânge aceste observaţii într-un sistem şi de a impune celorlalţi sistemul său. Asta dovedeşte voinţa de a construi o personalitate care să se conducă după reguli stricte, dar şi plăcerea de a se remarca în societate. Dintr-o scrisoare către Richard Capellmann, coleg la gimnaziul academic, se deduce că la 17 ani Maiorescu şi-a făcut deja o idee despre valoarea prieteniei şi despre datoria individului de a-şi corecta temperamentul. Se înţelege de aici un lucru important şi despre jurnalul intim, anume acela că el este conceput în scop pedagogic: pentru ca adolescentul să-şi stăpânească firea, să lupte prin reflecţie împotriva exageraţiunilor de toate felurile, să cerceteze cu ochi critic orice act existenţial. Aceste ambiţii se observă şi în *Însemnările zilnice*, dar, adresându-se acum unui

Fragmente dintr-o scrisoare a lui Mihail Kogălniceanu către Titu Maiorescu

destinatar precis, ele au parcă mai multă forţă, având mai multă personalitate. Chiar dacă naratorul epistolar umflă puţin vorbele („înăbuşitoarea, insuportabila conştiinţă a acestui lucru", „m-am izolat cu desăvârşire", „m-am azvârlit cu o pripită lăcomie asupra studiului", „am studiat pe ascuns nopţi întregi"), sentimentul că prin studiu şi meditaţie se poate ajunge la o disciplină a caracterului transpare limpede în aceste mărturisiri juvenile: „În timpul acestor săptămâni, în care n-am făcut nimic palpabil, am avut tot răgazul să extrag din păienjenişul haotic al celor citite firul roşu al umanului pur şi să-1 urmăresc; de aceea am conceput un jurnal, mi-am propus să reflectez *totdeauna*, să nu mă mai las niciodată scos din sărite, să nu mă mai înfurii şi să fiu cât se poate de îndatoritor şi amabil faţă de toţi". Este la curent, încă de pe acum, cu noțiunea Sturm und Drang și precizează undeva că această perioadă zbuciumată a durat la el „cinci luni". Se ferește în toate împrejurările de „exagerațiune", este un om al măsurii sau, mai bine zis, se formează în acest chip. Din când în când se arată nefericit, dar își revine repede. Când se îndrăgostește de Clärchen, scrie un mic roman sentimental în care intră, ca personaj, şi mama tinerei nemțoaice – mama autoritară, atentă să nu-și dea fata pe mâna unui necunoscut dintr-o țară cu moravuri bizantine. Maiorescu este, în scrisori, mai atent cu mama decât cu fiica: „Îți sărut mâna mică și scumpă, scumpa și mica mea mamă, și rămân cu toată dragostea fiul tău cel mare". Viitoarei sale soții, Clara, îi face teoria fericirii în nefericire în dragoste. Epistolierul se dovedește un sofist rece și nu ezită să citeze în declarațiile lui pe filosofi. Are, totuși, și momente când se predă simțurilor. Visează, de pildă, la buzele fierbinți ale Clarei. O ține la curent pe sora Emilia cu demersul său, încercând s-o împace și, prin ea, să câștige acordul familiei. Reușește. Nu-și neglijează prietenii. Corespondează cu Theodor D. Rosetti și își arată planurile de viitor. Nu ascunde, în scrisori, latura pragmatică a lucrurilor. Știe deja să-și folosească amicii, să le delege responsabilități. După ce se întoarce în țară (1861), reia jurnalul intim și de aici se deduce că societatea românească îi pare „un naufragiu bizantin". Spiritul lui de luptător se simte atins de un „anumit nihilism sceptic". Scrisorile din această perioadă coboară rareori în universul intim al omului care intră în politică și vrea să pună ordine în literatură deschizând o „direcție nouă". Apare în viaţa lui „încântătoarea Mite" şi începe un alt roman erotic, lung şi complicat, cu multe capitole ascunse. **C.** înregistrează suprafeţele, cronica exterioară, aproape niciodată esenţialul, inavuabilul. Maiorescu are deja o familie, este tatăl unei fete ce trebuie într-o zi să se mărite, este om politic de vază şi, în consecinţă, trece sub tăcere multe lucruri din viaţa lui intimă. Şi, apoi, corespondenţii lui loiali (Rosetti, Emilia) sunt lângă el în această ţară bizantină în care vrea să introducă ordine şi într-o cultură în care vrea să introducă criterii sigure şi să fixeze hotare. Criticul, matur, preţuieşte enorm discreţia în relaţiile umane şi, când întâlneşte exemple contrarii, este foarte iritat de „culpabila indiscreţiune", de „necalificabila lipsă de bună-cuviinţă". Jurnalul intim de la sfârşitul anilor '70 şi începutul anilor '80 din veacul al XIX-lea înregistrează, în această privinţă, mai multe date decât **c.** Geniul epistolar al lui Maiorescu se refugiază cu precădere în sfera practică a vieţii. Puţine fragmente care să indice elemente noi privitoare la

Fragmente dintr-o scrisoare a lui Titu Maiorescu adresată lui Vasile Alecsandri

Pagubă sau câştig pentru mulţimirea individului? Nu ştiu; dar de sigur câştig pentru mulţimirea omenirii.
Mica parte din omenire, care se poate strînge în cercul nostru literar din Strada Mercur, aşteaptă cu mintea şi cu inima

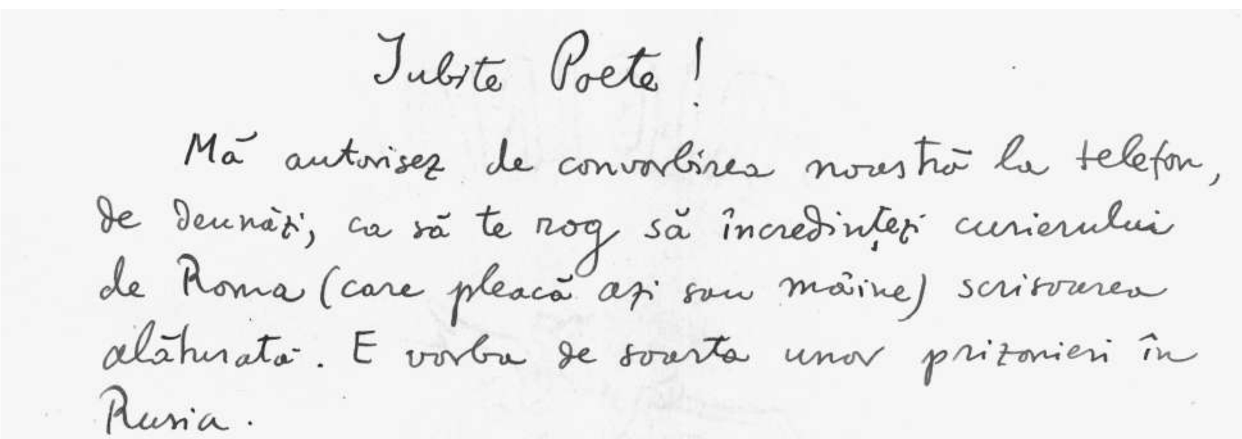
Dar ce vă mai spun din Bucureşti, când aveţi să ne veniţi în curând!
La revedere dar „cu o oră mai nainte" (s'la redeschis Parlamentul, mă rog), iar până atunci o reinnoită expresie de admirare de la al Dvs.
totdeauna devotat
T. Maiorescu.

structura existenţei sale şi să modifice într-un mod decisiv portretul moral cunoscut deja. Criza conjugală, divorţul, despărţirea de Mite, apariţia Ancuţei Rosetti în viaţa lui sentimentală sunt slab reprezentate în **c.** publicată până acum. Alt mare epistolier este I.L. Caragiale. Scrisorile lui, studiate de Șerban Cioculescu și de mai toți caragialologii, alcătuiesc mai mult de o mie de pagini (*Opere*, V, ediție îngrijită de Stancu Ilin şi Constantin Hârlav, 2011). Cea mai importantă **c.** este aceea cu Paul Zarifopol (414 scrisori). Unele sunt veritabile schițe literare și împreună formează o fabuloasă operă de bârfă subțire, ironie inteligentă și, în esență, o autobiografie fragmentară din care nu lipsește însă o operă originală de observație morală. Acoperă mai toate temele, de la estetică la micile cârtiri omeneşti. Dramaturgul este sclipitor în toate şi, are dreptate încă o dată Şerban Cioculescu, scrisorile marelui ironist, suspectat mereu pentru maliţia lui, scot la iveală „un alt Caragiale, necolţuros, tratabil, uman, afectuos, apt să întreţină devotamentele prin solicitudine delicată". Un singur termen nu-i potrivit în această definiţie: „necolţuros". Caragiale este, din când în când, colţuros, chiar usturător, intens satiric. Nu i-a dispărut de tot – şi nici nu avea cum – plăcerea de a critica şi de a bârfi subţire. Râsul rămâne şi în domeniul scriiturii taciturne (scriitura intimă), arma lui predilectă. Numai că, ajuns în pragul senectuţii (se consideră după 50 de ani de-a dreptul om bătrân etc.), râsul dă, uneori, în plâns. Şi dacă nu de-a dreptul în plâns, oricum într-un discurs afectuos, grijuliu, îndatoritor, devotat faţă de numeroşii săi amici. Căci, cu adevărat, ploieşteanul I.L. Caragiale are vocaţia sociabilităţii şi, în ciuda simţului său comic dezvoltat, el are, în felul său, cultul prieteniei. Nu-i o **c.** pur literară, deşi literatura nu-i cu totul absentă din aceste misive, ci una variat şi profund omenească. Este de aceea greu s-o grupezi în funcţie de teme pentru că epistolierul, apăsat mai mereu de un sentiment al urgenţei, trece de la una la alta. Dimineaţa firitiseşte un amic de sfintele sărbători (Caragiale le ţine pe toate cu sfinţenie), după-amiază trimite altui amic o descriere amănunţită a Berlinului acoperit de zăpadă sau face un comentariu savuros despre „mamulucărimea" daco-romană şi „taciturnitudinea" la români. Două cuvinte pe care, probabil, le inventează ca să numească două atitudini socio-morale în lumea românească pe care, în mod vădit şi repetat, o iubeşte şi o tachinează (uneori chiar o detestă) în egală măsură. Din însemnările sale subiective s-ar putea scoate un portret sau, mai degrabă, un autoportret. Preocupările, neliniştile care-i agită spiritul se repetă de la o epocă la alta, cu mici variaţii. Cele de ordin sentimental se opresc îndată ce prozatorul îşi întemeiază o familie. S-a observat, de mai toţi biografii săi, că este un bun, ireproşabil familist. Scrisorile trimise de la Berlin, mai ales acelea adresate lui Paul Zarifopol, dovedesc ataşamentul lui faţă de viaţa conjugală şi grijile sale (multe şi repetate) de ordin gospodăresc. Are două „colţişoare", două locuri după care tânjeşte. „Colţişorul" din casă (acolo unde, iarna, este cald şi tihna e compactă) şi „colţişorul de la birt", unde să poată petrece cu amicii. O petrecere mai ales cu vorbe, nu numai cu „băuturică" şi „mâncărică". Ele fac parte din reveria gastronomică a prozatorului, care se manifestă nu numai în discursul public (în ficţiunile şi critica lui), dar şi în discursul intim (epistolar, taciturn). Cele două colţişoare, despre care vine vorba des în scrisorile lui Caragiale, constituie spaţii de securitate. Autorul lui Mitică are, aşadar, nu unul, ca toţi ceilalţi scriitori, ci două: *unul intim (le dedans)*, unde scrie, şi *altul public* (birtul, cafeneaua), unde ia – ca personajele lui – un aperitiv şi bârfeşte cu amicii. În jurul lor Caragiale creează o veritabilă mitologie. La 10 decembrie 1906 îi scrie lui Paul Zarifopol: „Ce bine trebuie să fie acuma în colţişorul nostru din birtul de la Sachsenhof! of! of! of!" şi tot lui, la 9 februarie 1912, invitându-l la o promenadă aristotelică, dar „nu, avertizează el, în grădinile lui Akademos, ci într-un călduţ *gemütlich* colţişor la Sachsenhof! of! of! şi iar of!". Se pregăteşte de aniversare, în stil vechi, şi are palpitaţiuni. Află în aceste circumstanţe că Al. Vlahuţă şi Paul Zarifopol au petrecut fără el şi se simte ulcerat, nedreptăţit, prigonit de soartă („tare m-a fript"). Petrecerea face parte din mitologia lui intimă. Unii au văzut în el, în anii '30, un ultim fanariot în cultura românească şi, totodată, cea mai mare piedică în calea metafizicii din cauza stilului său zeflemitor. G. Călinescu vede în el „un sentimental irascibil", un spirit nastratinesc, cam fricos (ar avea, de pildă, fobia focului) şi, ca personajele sale, ar fi uneori laş pentru că fuge de durere. „Om damnat cu ghinion", cu puţină „sperietură orientală" şi multă „ură teatrală" – adaugă criticul, amuzat, dar şi maliţios când este să reconstituie viaţa interioară a comediografului, amestecând deliberat opera cu biografia autorului. G. Călinescu crede chiar că „opera [lui I.L. Caragiale] este, în linii mari,

autobiografică”. Opinie suspectă la un critic care 1-a citit pe Marcel Proust şi, în unele privinţe, a urmat ideile estetice ale lui Paul Valéry; opinie chiar eronată pentru că niciodată nu se poate şti în ce măsură ficţiunea copiază biografia omului care scrie. Nici chiar jurnalul intim, nici măcar **c.**, un gen în care se presupune că, în genere, comunicarea este sinceră şi invenţia redusă. Şi în acest caz imaginaţia scriitorului lucrează şi în spatele omului care scrie se manifestă un alt personaj, cu sau fără voinţa autorului. Pe acesta din urmă trebuie să-1 cauţi, de multe ori, printre rânduri. Personajul din aceste misive care trec uşor de la stilul satiric la lamentaţia lirică nu-i uşor de descoperit pentru că prozatorul parodiază şi se autoparodiază deseori, împrumută stilul eroilor săi, umflă adjectivele în frază şi poceşte înadins cuvintele pentru a-şi amuza destinatarul. Un stil „semiserios”, zice tot G. Călinescu. Dar din el se deduce un portret moral şi intelectual fermecător şi complex. Adevărul este că I.L. Caragiale are de toate în structura lui: este profund şi, în acelaşi timp, ludic în discursul confesiv, ştie să se prefacă, dar şi gândeşte ca un moralist de clasă. Îi place enorm muzica, fuge la Leipzig să asculte un concert al „Babacului” (Beethoven). „Muzica ne-a îndulcit moravurile”, proclamă el. Îi plac bâlciul, birtul, trăncăneala, taifasul şi, în alt moment, caută „un liman ocrotitor” – singurătatea creaţiei (e drept, nu pentru mult timp). Este, nu mai încape îndoială, un orăşean, pe poporanişti nu-i are la inimă, este grec, adică sudic, rasă de navigatori („sunt un idriot”) şi bucătari. De aceea, probabil, schimbă mereu locuinţele (la Berlin, se pare, a avut cinci), nu se simte bine în Bucureşti, deşi, când stă la Berlin, duce dorul bucătăriei valahe şi al cafenelei balcanice, unde „se consumă” şi se face politică. Înainte de a se instala la Berlin, îşi tatonează amicii ardeleni pentru a vedea dacă nu se poate stabili la Cluj sau la Braşov. Nu are stare, ca şi eroul său, Mitică, dar are tabieturi. Iubeşte confortul şi, de aceea, se consideră un burghez („eu sunt un burghez”). Detestă „spanacul naţional” (morala şi comportamentul „rromânilor verzi”), dar, la o adică, este patriot, îi iubeşte pe daco-romani, deşi le face uneori portrete de spaimă. Pe „boierii” de la Junimea îi foloseşte în combinaţiile lui sociale, dar nu moare de iubire pentru ei. Îi părăseşte când are alte interese. Este, cât timp stă în România, într-o veşnică expediţie, caută o combinaţie avantajoasă şi îşi consultă amicii: „Ce zici de o combinaţie?”. O vocaţie care trece şi la fiul său, Mateiu. Pare, din scrisori şi din articole, că îşi bate joc de toţi, ardeleni şi regăţeni, creând în *Momente* şi în piesele lui personaje caricaturale memorabile. Râde, adevărat, de moravurile, apucăturile sau limbajul lor pitoresc şi ridicol, dar, făcând acest lucru cu mare artă, râsul, zeflemeaua, satira dau acestor personaje ridicole o nobleţe de nesperat: nobleţea artei. Sigur este că omul Caragiale este ipohondru şi superstiţios, scrisorile îl arată des speriat de răceli şi „fleşcăit” de fel de fel de ipohondrii, cum declară. Este atent la semnele rele şi, după cât se pare, are în el, cu adevărat, o sperietură de oriental. Are însă şi multă duioşie, autentică, ca dovadă că sare în ajutorul prietenilor, îi consolează la nevoie şi uneori râsul lui dă în bocet. Înaintea lui Nichita Stănescu, I.L. Caragiale a descoperit râsul-plânsul ca stare de spirit şi stare de suflet la valahi. Fuge de suferinţă, ca eroul din schiţa sa, atunci când nevasta stă să nască la domiciliu. Frica de boală nu-i, în sine, o formă de laşitate. Este mai degrabă o fragilitate a spiritului, o sensibilitate pe care comediograful ştie s-o formuleze teatral. Uneori o exprimă direct, în propoziţii lipsite de orice urmă de ironie, ca în acest apel din septembrie 1909 către o familie prietenă din ţară: „Nu uitaţi niciodată că fericirea adevărată şi-o găseşte omul mai degrabă-n adâncimea sufletului său decât în vastitatea lumii! Acolo, în fundul sufletului, când e sufletul întreg, se arată Dumnezeu mai luminos şi mai atotputernic decât în toate celelalte ale sale minunate şi nemărginite arătări. Arate-se vouă acolo aşa de generos cum doresc să li se arate şi copiilor mei!”. Caragiale nu-i mizantrop, nici cinic, cum îi merge buhul din cauza pieselor şi schiţelor sale, este un spirit complex şi un creator de mare clasă, fără multe studii, dar înzestrat cu geniul de a observa şi cu geniul de a nota ceea ce observă şi aude. Nu-i un spirit, după cât se pare, religios, deşi ţine toate sărbătorile religioase şi nu uită să-şi felicite amicii, totdeauna, de Paşti şi de Crăciun. Singura religie în care crede cu adevărat şi fără şovăire este religia scrisului. La sfârşit de secol XIX şi de început al celui următor, o mare surpriză oferă **c.** „antipaticului”, snobului Duiliu Zamfirescu, autorul *Vieţii la ţară* şi al romanului epistolar filosofic *Lydda.* **C.** cu Titu Maiorescu, Mihail Dragomirescu, Nicolae Petrașcu este remarcabilă și luată în totalitate constituie o operă epistolară în sine de cea mai mare importanță. Merită a fi citită nu numai pentru informațiile pe care le aduce, dar și pentru valoarea ei literară intrinsecă. Un caz fericit

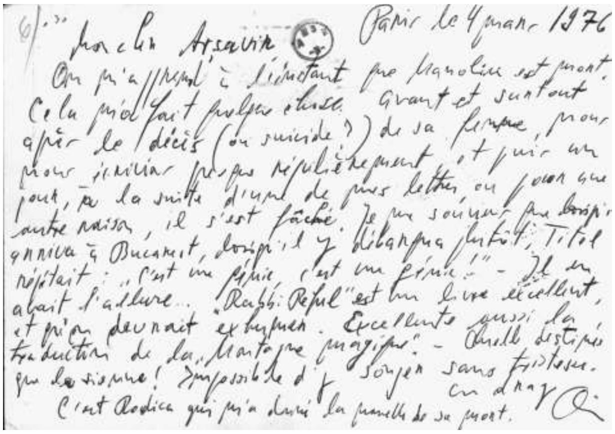
de ficțiune involuntară sau de ficțiune a nonficțiunii în literatura română. Duiliu Zamfirescu, diplomatul protocolar, cu fumuri aristocratice (pretinde într-un rând că se trage din împărații bizantini) este un mare epistolier și nu este o mare greșeală să fie pus alături de Ion Ghica și de I.A. Odobescu. Cine vrea să afle mai multe date despre acest tânăr junimist care-l citește pe Stendhal și pe Gustave Flaubert, dar și pe Lev Tolstoi, și vrea să scrie în stilul lui Émile Zola un ciclu romanesc despre boierii de țară – cum le spune Eminescu – trebuie să citească întâi aceste misive în care estetica și meditația morală se amestecă în chip firesc cu politica și caracterologia. Nu lipsesc din ele reflecțiile asupra romanului, unele surprinzător de noi pentru această epocă de tranziție de la romantismul tardiv, pe urmele lui Eminescu, spre un simbolism abia intuit în poezia lui Al. Macedonski și a elevilor săi și spre o proză sentimentală, jeluitoare, dominată de poezia naturii și de un ruralism duios. Excepțiile, în acest răstimp, se cheamă Ioan Slavici și I.L. Caragiale, dar pe aceștia autorul *Vieții la țară* nu-i acceptă pe motiv (în cazul lui Caragiale) de etică literară: detestă comicul care desfigurează lumea realului, monstruosul, urâtul, trivialul și tot ce strică armoniile vieții. Dacă se trece peste accentele uneori stridente, dar de multe ori juste, în reflecțiile ambițiosului și inteligentului Duiliu Zamfirescu privitoare la literatură și la instrumentele ei, se poate reține că el este, ideologic, pe poziții junimiste. Nu atât de radical, ca Eminescu, împotriva împrumutului de forme fără fond și, în genere, a imitării fantasmagoriilor străine, el cere doar moderație, prudență, înțelepciune față de „pulberea de idei ce o aruncă internaționalismul modern peste toată Europa". Vrea o modernizare trecută prin filtrul elementelor naționale, o evoluție organică, o sincronizare controlată, „conștientă", consimțită: „E o fericire pentru noi să intrăm în lumea modernă cu capul sus, și să găsim această lume în fierbere. Fermentul străinătății va pătrunde și la noi și va determina evoluțiunea României viitoare către țelul său, după legi noi; dar această evoluțiune se va face cu consimțământul nostru, va fi conștientă și, mai cu seamă, va fi națională". „Evoluțiune", așadar, „legi noi", „consimțământ național", „fermentul străinătății" – dar filtrat, controlat – în fine, „renaștere națională". Toate aceste expresii par desprinse din limbajul lui Titu Maiorescu, cu o nuanță în plus în favoarea ideii de sincronizare, din moment ce se admite că evoluția se face prin pătrunderea fermentului străinătății. Se poate conchide că în polemica dintre sincroniști și evoluționiști, autorul *Vieții la țară* rămâne pe poziții junimiste (evoluție organică), dar nu respinge integral imitația, cu condiția ca ea să fie, ca o căsătorie onorabilă, în urma unui consimțământ național, pe care ideologul conservator prudent sincronist (cam așa poate fi definit ideologul Duiliu Zamfirescu) nu spune cum și cine îl va obține și în ce circumstanțe. Diplomatul este un spirit curios de toate și un om dornic să facă lucruri fundamentale. Scrisorile adresate lui Maiorescu (prima este din 19 august 1884), Iacob Negruzzi, Nicolae Petrașcu, Mihail Dragomirescu arată lecturile sale filosofice și literare, serioase și bogate, dar și capacitatea lui de speculație și interesul pentru mai toate domeniile artei, de la arhitectură și pictură la poezie. Scrie, el însuși, poezie în timp ce îi citește și îi traduce pe

Fragment dintr-o scrisoare a lui Ion Barbu către Marcel Romanescu

Iubite Poete!
Mă autorisez de convorbirea noastră la telefon, de deunăzi, ca să te rog să încredinţezi curierului de Roma (care pleacă azi sau mâine) scrisoarea alăturată. E vorba de soarta unor prizonieri în Rusia.

Leopardi și pe Carducci, și își face mari proiecte în sfera romanului. Este, probabil, scriitorul cel mai cultivat din generația sa și, în unele privințe, este mai informat decât Titu Maiorescu asupra literaturii din vremea lui. Din **c.** se înţelege că citea sau citise pe Dostoievski (*Précoces*) și pe Lev Tolstoi, citise pe Balzac, Flaubert, Zola, Stendhal, dar și pe Paul Bourget, George Ohnet, Octave Feuillet (*Monsieur de Camors*), apoi pe E.A. Poe, Gabriele D'Annunzio. Studiase pe Schopenhauer, dovadă că-i preia ideile atunci când scrie despre pasiunile feminității și problema căsătoriei, în fine, admiră pe Hippolyte Taine și-l consultă mereu când vrea să se informeze despre istoria literaturii engleze, dar și despre alte chestiuni. Este, dintre români, contemporan cu Ion Creangă, Ioan Slavici, I.L. Caragiale, Al. Vlahuță, Ion Al. Brătescu-Boinești, Barbu Delavrancea, I.A. Bassarabescu. Pe Creangă nu-l amintește în comentariile sale. Sigur este că nu face caz, în epistolele cu Maiorescu, de proza humuleșteanului. Pe Caragiale nu-l înțelege aproape deloc și îi comentează rău *Năpasta* și *O făclie de Paști*. Rău și cu o vădită antipatie pentru om. Nici pe Slavici nu-l acceptă, ca prozator, socotind *Novelele din popor* prea simpliste, cu personaje false, vodevilești. Poziția ostilă exprimată în *Poporanismul în literatură* (1909) se manifestă, mai întâi, în rezervă față de proza lirică rurală. „N-am nimic comun cu acești domni", scrie el undeva. Totuşi, aceștia sunt marii scriitori din epocă. Arată simpatie pentru nuvelistica lui Brătescu-Voinești și pentru schițele lui I.A. Bassarabescu. Atitudinea față de Caragiale este curioasă la un om cultivat ca Duiliu Zamfirescu, convins, altfel, că viața orășenească poate oferi subiecte bune pentru proză. El însuși îl anunță în mai multe rânduri pe Maiorescu că, după *Viața la țară*, ar vrea să scrie un roman despre viața la oraș. L-a scris, sub alte titluri, în romanele ulterioare din ciclul Comăneștenilor. Rezerva față de literatura lui Caragiale pare a porni de la aversiunea față de omul care scrie. Este evident că nu-i place și, de câte ori îl întâlnește, are câte ceva să-i reproșeze. Reproșurile caută însă și justificări estetice. Snobul Duiliu Zamfirescu le găsește. Unele sunt de luat în seamă, altele sunt fără noimă. Dacă Ioan Slavici este „un sucit" – cum scrie G. Călinescu –, Duiliu Zamfirescu este un spirit complicat, oximoronic, o sumă de contradicții. Cultivat, iubitor al boierilor de neam și al poeziei câmpiei, el este în același timp elitist, antipoporanist, ostil față de noua clasă ce se ridică (deși, el însuși, vine dintr-o familie de arendași) și disprețuitor față de stilul de viață al burgheziei. **C.** reprezintă, și în cazul lui, performanța spiritului său intelectual și epic.

Dintre **c.** cu valoare literară de mai târziu se rețin epistolele lui Ion Barbu către amicii săi giurgiuveni, Tudor Vianu și Simon Bayer. O proză colorată, mateină, fragmente dintr-un posibil roman erotic desfășurat în spațiu prusac. Eroul este un tânăr matematician român venit aici să pregătească un doctorat. Nu-l pregătește, se ține de crailâcuri pe care le relatează amicului Vianu, om studios aflat și el în Germania. Îl ține la curent nu cu mersul doctoratului în matematici (subiect complet absent în scrisori), ci cu escapadele lui sexuale, numeroase și de-a dreptul rocambolești. Locul unde se petrec aceste ceremonii ale desfrâului este pădurea. Acolo își duce seducătorul valah victimele. S-a făcut între timp frig (30 noiembrie 1921) şi spaţiul erotic al pădurii a devenit impracticabil. Don Juan este distrus: şi-a pierdut toată verva, iar în aprilie 1922 trece prin altă încercare, cu mult mai palpitantă. Se află la Berlin de zece zile şi rămâne fără nici un ban în urma imprudenţei de a avea încredere într-o prostituată: „Şi acum sunt un om nebun, alergând din colţ în colţ în lumea prea puţinilor cunoscuţi de aici, ca să pot trăi de azi pe mâine şi să pot pleca la Göttingen. Succesul de până acum îmi dă fiorii morţii. Abia am putut încropi vreo două sute de mărci. Ralea e încurcat şi el într-o legătură costisitoare (a venit cu muiere de la Paris: cu sora lui Suchianu). E indiscret să-i cer ceva şi apoi natura legăturilor noastre nu e de la tovarăş la tovarăş. E o prietenie abstractă şi ceremonioasă. Tudore, nu mă lăsa. Trimite-mi cât poţi (dacă poţi totuşi) şi cât de repede, telegrafic. Vreo mie de mărci, ţinuţi cu dinţii, mi-ar înlesni plecarea la Göttingen şi traiul acolo până la sfârşitul lui aprilie, când primesc bani din ţară". Încheie dramatic scrisoarea: „Tudore, nu mă lăsa amanet nemţilor, îţi faci păcat. Scapă-mă de nevoie, dar repede, repede de tot". Întors la Göttingen, dă alte amănunte despre burghezele germane „simplu lascive" şi se plânge că n-a cunoscut femei mai de soi. Se ceartă (dar nu cu mare convingere) de indiscreţia şi duioşia sa: „un sentimentalism de ţaţă quadrigenară; cine mi l-ar fi bănuit?". În mai 1922 eroul nostru se dezlănţuie, în sfârşit. Află că Vianu, austerul, studiosul doctorand de la Tübingen a avut un flirt. Atât îi trebuie experimentatului Don Juan. Dă sfaturi amicului prins în plasă, îl îndeamnă să persevereze în aventură, spre

Paris le 4 janv. 1976

Mon cher Arşavir,

On m'apprend à l'instant que Manoliu est mort. Cela m'a fait quelque chose. Avant et surtout après le décès (ou suicide?) de sa femme, nous nous voyions presque régulièrement, et puis un jour, à la suite d'une de mes lettres, ou pour une autre raison, il s'est fâché. Je me souviens que [illegible] à Bucarest, lorsqu'il y [illegible], Titel répétait: „C'est un génie, c'est un génie!" – Il en avait l'allure... „Rabbi Peful" est un livre excellent, et qu'on devrait exhumer. Excellente aussi la traduction de la „Montagne magique". – Quelle destinée que la sienne! Impossible d'y songer sans tristesse.

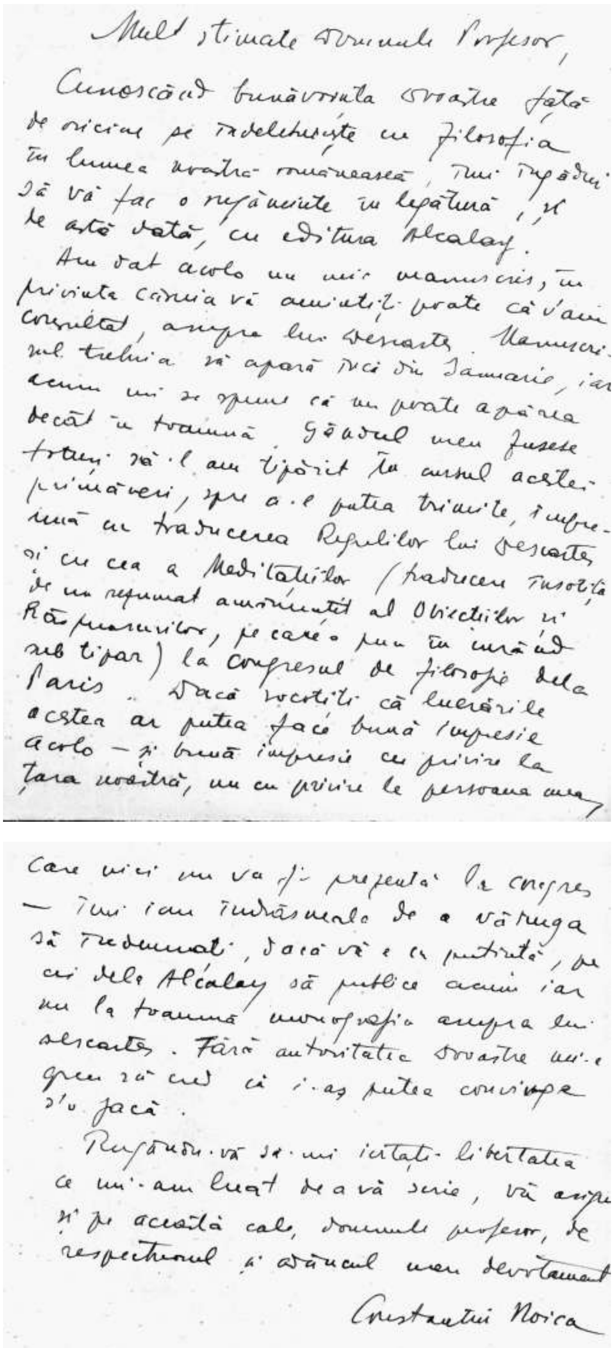
C'est Rodica qui m'a donné la nouvelle de sa mort.

Cu drag, [illegible]

Emil Cioran către Arşavir Acterian

împlinirea totală. Pagină savuroasă care prevesteşte, parcă, stilul *Crailor de Curtea-Veche:* „În sfârşit, şi tu! Toată voinţa de complicitate, fondul meu indelebil de vechi pezevenghi îţi strigă un: Bravo, aşa te vreau! Vasăzică, aşa! Lucrezi cu perfidul Albion! Proaspătă, 18 ani, personală, cu pasiunea călătoriilor, singură poate, dar... nevinovată! Ascultă, îţi primesc tot sistemul ăsta contradictoriu de constatări şi postulate; prin salturi intuitive, dar nu entuziaste, caut să mă ridic la conceptul «aventurei de cap»; subscriu pentru flirt (ce mai vrei), însă fă-mi pe voie, fiindcă te găseşti la flirt, la forma eloquentă a dragostei (epitetul «disertă» ar fi mai potrivit, dar îmi trebuie «eloquentă», ai să vezi mai încolo), de ce nu ţi-ai desfăşura limbuţia «un peu par tout»?". Merge la concert şi, în timp ce ascultă *Simfonia a IV-a* de Mahler, remarcă un cap frumos de femeie şi numaidecât este cuprins de o „beţie de apoteoză nemaiîncercat". Beţia se încheie, ca în *Madame Bovary*, într-o trăsură care rulează trei ceasuri pe străzile oraşului şi costă, la urmă, 400 de mărci. În trăsura umblătoare se petrece, bineînţeles, sublima alcătuire, comunicată amicului în aceşti termeni: „Mă, şi-a fost ceva cutremurător, nepământesc [...] m-au sugrumat, în prada unui sadism fără seamăn". La Koblenz geometrul cunoaşte altă baladă. Ea se cheamă Anne Marie şi, după tatonările de rigoare, Don Juan o duce, bineînţeles, spre pădure. „Să nu îndrăzneşti să-mi strici compoziţia", avertizează el, prefăcut indignat. Lipseşte din panoplie sutana. Ea apare într-o zi sub chipul sorei Else Granz în vagonul restaurant în drum spre Nürnberg. „Fragilităţi şi albeţi de porţelan de Saxa, ochi... cum ar fi cochilia unui melc albastru", relatează Dan Barbilian corespondentului de la Tübingen. Ce urmează se poate bănui. Seducătorul suceşte capul bietei călugăriţe, iar mai departe este un regal povestit cu de-amănuntul, ca în câteva alte pagini din aceste epistole.

După 1989, când s-au deschis sertarele scriitorilor, literatura epistolară și diaristică a ieșit la lumină. Acum apar scrisorile lui Emil Cioran către fratele său, Aurel, și ceva mai târziu scrisorile către o profesoară din Köln, din care se detaşează romanul de dragoste al filosofului nihilist (este „vara sa de noiembrie"). Sunt tipărite, de asemenea, epistolele filosofice și discret, prudent amoroase ale lui Constantin Noica adresate Sandei Stolojan, în fine, după moartea călugărului N. Steinhardt se tipăresc scrisorile lui către Virgil Ierunca și multe altele ținute până atunci la secret. Cu totul specială este **c.** lui Ion D. Sîrbu care însumează în jur de o mie patru de sute pagini. Împreună cu *Jurnalul unui om fără jurnal*, este opera cea mai valoroasă a acestui discipol al lui Lucian Blaga, eliminat din învățământul universitar, hărțuit de comuniști și surghiunit în cele din urmă la Craiova. Scrisorile arată un spirit eminent, asfixiat de solitudine, muşcător, bârfitor şi obsedat de un număr de fantasme. Ion D. Sîrbu vorbeşte despre te miri ce, este competent în multe domenii (de la filosofie la teatru şi, de aici, la politică şi morală), dar mai ales este neîntrecut în a-şi înscena singurătatea. Singurătatea unui intelectual care a cunoscut toate nenorocirile istoriei. N-a ratat absolut nici una. A făcut războiul de la un capăt la altul, a trecut de două ori prin puşcăriile comuniste, deşi – *nota bene* – avea de tânăr opţiuni de stânga şi a rămas până la sfârşit om de stânga, chiar dacă a păţit ce a păţit. Toate acestea apar în jurnalele lui şi, indirect, în romanul *Adio, Europa!*. În scrisori ele au o acuitate şi o spontaneitate impresionante. Scrisorile lui sunt curajoase şi foarte vitale în disperarea lor. Ele impun un personaj care, în spaţiul de libertate pe care şi-l îngăduie, încearcă să spună totul despre sine şi nu cruţă, la drept vorbind, pe nimeni. Un personaj inconfundabil în mediul nostru intelectual şi, fapt mai important decât orice, un scriitor de prim rang în genul confesiv, moralistic, existenţialist. Cel mai important pe care l-a dat Cercul Literar de la Sibiu. Spiritul lui muşcător îi atinge în primul rând pe prietenii apropiaţi, aceia din tinereţe. Nu se exclude pe sine (mai ales pe sine se ia în tărbacă, aşa cum se zice în munteneasca pe care n-o

Mult stimate Domnule Profesor,

Cunoscând bunăvoința Dvoastre față de oricine se îndeletnicește cu filosofia în lumea noastră românească, îmi îngădui să vă fac o rugăminte în legătură, și de astă dată, cu editura Alcalay.

Am dat acolo un mic manuscris, în privința căruia vă amintiți poate că v'am consultat, asupra lui Descartes. Manuscrisul trebuia să apară încă din Ianuarie, iar acum mi se spune că nu poate apărea decât 'n toamnă. Gândul meu fusese totuși să-l am tipărit în cursul acestei primăveri, spre a-l putea trimite, împreună cu traducerea Regulilor lui Descartes și cu cea a Meditațiilor (traducere însoțită de un rezumat amănunțit al Obiecțiilor și Răspunsurilor, pe care o pun în curând sub tipar) la Congresul de filosofie dela Paris. Dacă socotiți că lucrările acestea ar putea face bună impresie acolo – și bună impresie cu privire la țara noastră, nu cu privire la persoana mea care nici nu va fi prezentă la congres – îmi iau îndrăzneala de a vă ruga să interveniți, dacă vă e cu putință, pe cei dela Alcalay să publice acum iar nu la toamnă monografia asupra lui Descartes. Fără autoritatea Dvoastre mi-e greu să cred că i-aș putea convinge s'o facă.

Răspundu-vă să-mi iertați libertatea ce mi-am luat de a vă scrie, vă asigur și pe această cale, domnule profesor, de respectuosul și adâncul meu devotament

Constantin Noica

Scrisoare a lui Constantin Noica adresată lui Ion Petrovici

poate suferi Gary), pe sine se ironizează, se pictează în o mie de portrete care mai de care mai pitorești și mai umoristice. Asta face simpatic și suportabil un spirit sarcastic cum este irascibilul și justițiarul Ion D. Sîrbu, mereu în stare de alertă și în căutare de victime. Pe I. Negoitescu, care scrie la infinit o *Istorie a literaturii române* la Köln sau la München, după ce o ratase la București, îl bârfește subțire în epistolele către Virgil (Pilu) Nemoianu. Ironia trădează o iubire veche ofensată de tăcerea corespondentului. Sunt pagini sclipitoare în legătură cu acest Ramon (este titlul unei cărți din tinerețe a lui Negoițescu) care nu răspunde la timp, este haotic și se însoară mereu. Gary (cum semnează Ion D. Sîrbu, fiind și numele sub care îl știu toți prietenii și cunoscuții, de la Lucian Blaga la Eta Boeriu), nu ezită să-i spună, cu simpatie (o simpatie care poate însângera), „câinele Ramon". Se reconstituie din aceste fragmente amicale și pișcătoare portretul „câinelui Ramon", care dă semne de abandon și de complicități inavuabile. El s-a refugiat de ceva timp în Germania Federală și duce, după cât se pare, o viață sibarită. Rămas în țară, craioveanul venetic Gary Sîrbu îl ironizează cu poftă, cu năduf în epistola pe care i-o trimite la 3 decembrie 1980. Se leagă, mai întâi, de nestatornicia lui (de „hagialâk"-ul continuu în care trăiește), apoi de zgârcenia lui proverbială. O șarjă amicală, dar plină de cruzimi greu de suportat. Ca să se acopere, răutăciosul Gary împinge în față alt amic, pe Cornel Regman, „critic coroziv și viperin", aflat în acel moment în voiaj în Europa. Prilej pentru sedentarul cerchist de la Craiova să-și desfășoare pânzele ironiei caustice: „*Hagi Nego*, acesta e numele prin care te evoc atunci când, nu fără oarecare teamă, te înjur în gând: Hagi Nego, acum îmi aduc aminte că, de fapt, de când te știu ai fost cel mai cumplit Harpagon din întreg Ardealul de Nord: nu ai plătit o bere pentru nimeni, te-ai considerat invitat de zei la orice pusă sau nepusă masă. Despre tine am inventat eu expresia care azi, fiind naționalizată, circulă peste tot: «băutor cu taxă inversă» (ceea ce înseamnă acel gen de bețiv care te invită el la restaurant, el comandă sorturile de băut, dar te lasă pe tine să plătești, rareori rezervându-și seniorialul drept de a da un mic, zâmbitor, grațios bacșiș frumosului *piccolo*. Deci, „Hagi" e legat și de zgârcenie, și de Allah, și de pasiunea pentru lungi drumuri soteriologice". Aici ironia este pe față, toxinele, la vedere, sunt amorsate de alte propoziții în notă umoristică. În scrisorile către alți amici bârfele sunt mai acide și portretul amicului absent (Hagi Nego, Ramon, care țese ziua la

Istoria lui şi deşiră noaptea, ca Penelopa) capătă o notă caragialiană. Ardeleanul Ion D. Sîrbu, adversar al miticismului valah, dă dovadă de o iubire secretă pentru Mitică şi-i foloseşte stilul persiflant. Îi face „câinelui Ramon” un portret oximoronic: Ramon este, pe de o parte, „un pigmeu căcăcios şi o pramatie internaţională”, iar pe de altă parte, Ramon – înstrăinatul din nemţime – este „prietenul tinereţilor mele, nu te pot schimba cu nimeni, te iau aşa cum ești”. În această comedie caragialescă intră și meditaţii mai serioase despre caracterul românesc. Ion D. Sîrbu crede, ca bun ardelean, că I.L. Caragiale este modelul, dascălul nostru de stil. Model rău, se înţelege, stilul neseriozităţii şi al eternei trăncăneli. Ion D. Sîrbu are inteligenţa să pună această prejudecată în nişte fraze umoristice remarcabile și, deci, suportabile: „Suntem un popor vesel, noi, românii, patronul nostru e sfântul Caragiale, la noi orice nuntă începe cu băşcălie şi se termină fie cu furtul miresei, fie cu încăierarea socrilor la numărătoarea banilor din darul voluntar-obligatoriu: capacitatea noastră de a derâde e de-a dreptul spengleriană; din cauza aceasta nu am dat nici un teolog de seamă, nici un sfânt în calendar: popii noştri, chiar şi cei cu har, cântă fals, păcătuiesc în timpul liber, constituie excelente materii prime antisoteriologice: ador această bizantină nepăsare metafizică, transcendentul chiar de va coborî, noi vom fi plecaţi la meciul de fotbal sau vom juca periniţa în piaţa teatrului”. Lămurind în acest chip lucrurile în ceea ce priveşte specificul nostru, Ion D. Sîrbu revine la amicii cerchişti strămutaţi în lumea lui Caragiale, adică în Valahia neserioasă, unde au posturi grase şi unii fac cariere frumoase. În afară de Gary, care este ţinut pe tuşă. De aici observă şi judecă el, cu o curiozitate şi o astuţie demonică şi bufonă, comedia vieţii literare româneşti. Descoperă, de pildă, pe amicul Ioanichie (Olteanu) şi pe „staranurlia Madeleine”, noua lui nevastă – „muiere, perfidă, muiere”. Prilej pentru Gary să-i facă o schiţă de portret amicului Ioanichie care „doarme somnul sălciu între pernele moi” şi, când nu doarme, conduce Fondul Literar. Portretul este, aici, pruncul tachineriei colegiale. Gary tachinează cu talent, are fantezie, îngroaşă liniile portretului, fără a împinge, totuşi, lucrurile spre caricatură. Suspectat de maladii grave, amicul Ioanichie primeşte, la urmă, un diagnostic acceptabil: este un Rimbaud ce meditează, cu o votcă în faţă, la abisurile Fondului Literar: „Ioanichie este ca un personaj de teatru modern, catalizator, nu intră, dar ajută combinaţiile, îl suspectez de saint-simonism, dar poate că nu e decât un fost eventual Rimbaud, rătăcit prea de timpuriu în abisurile fondu lui literar, oftând nopţile lângă o dublă votcă, după un Verlaine *ewiger* student. Când îi povestesc ceva, simt cum ridică pe rând cortinele (are vreo şapte): dacă îi cer bani, le coboară pe toate, dispune de o întreagă tehnică de a fi absent, e singurul fost căruia îi doresc viaţă lungă şi un câine ciobănesc la bătrâneţe”. Personajele din acest excepțional roman epistolar existenţial sunt, cu precădere, „cerchiștii”, amicii autorului, mai bine situați în societatea comunistă (ca Ştefan Aug. Doinaș sau Câinele Ramon-Negoițescu), dar și alți amici care stau mai rău decât Gary – epistolierul neobosit, inventiv, cârtitor, care-și pune viața într-un discurs epistolar fără egal, prin dramatismul și expresivitatea lui, în literatura noastră. Urmărit, cum zice mereu, de nenoroc (precum Cioran), Ion D. Sîrbu, fiu de miner din Petroșani și el însuși miner (vagonetar), se salvează prin această proză subiectivă memorabilă prin directitatea și culorile ei aspre, animate de o pasionalitate violentă. Este limpede că el și-a pus geniul (în accepție franțuzească) în scrisori şi, în genere, în confesiune (masiva **c.**, jurnalul intim) într-o epocă în care confesiunea este o mare imprudenţă, iar genul epistolar este mort demult. El a învins însă imprudenţa şi, fără a se gândi în chip expres la literatură, a dat genului epistolar strălucire. Scrisorile sale sunt fragmente dintr-un jurnal intim ardent şi, pe alocuri, profetic. Ce personaj sau ce narator extraordinar există în aceste confesiuni vehemente: sergentul TR care face tot războiul, asistentul universitar cu convingeri de stânga dat mereu afară, închis de două ori, redevenit miner, apoi redactor la o publicaţie pedagogică, secretar literar al unui teatru de provincie şi, în fine, pensionar sărac în Craiova, târg numit de el Isarlâk. Portretul lui, sumar, ar fi următorul: spirit acut, cu nuanţe mesianice, moralist de clasă pus mereu pe harţă, sarcastic până la cruzime, totuşi nu într-atât încât să suprime în el umorul şi lirismul. Pentru o vorbă de spirit este în stare să sacrifice discursul tragic. Era destinat să devină tribun; un tribun dedulcit însă la

filosofie şi acaparat, în cele din urmă, de literatură; în tot ceea ce scrie se simte rădăcina lui proletariană, de aici caracterul revendicativ şi intolerant, maniheistic al discursului confesiv. Dar un spirit proletarian care trece prin Hegel şi ajunge la arhetipurile lui C.G. Jung. Spirit vital, înainte de orice: viaţa lui intimă pare, cât timp se bucură de libertate şi sănătate, un lung şir de chefuri şi de aventuri cu doamne mai mult sau mai puţin culturale. Este mereu, politic vorbind, în contratimp cu istoria. Nu ratează nici un eveniment tragic (de la război la închisorile comuniste) şi pare logodit veşnic cu eşecul. Nu iese, cu toate acestea, înfrânt din asemenea experienţe, spiritul lui este tare şi sufletul se lasă adesea cuprins de duioşie şi lirism. Le pune pe toate în **c.**, operă exemplară care-l propulsează, azi, în primul rând al generaţiei sale.

Repere bibliografice: Mihail Sebastian, *Corespondența lui Marcel Proust*, București, 1939; Călinescu, *Opere*, VI, *426–429*; Al. Săndulescu, *Literatura epistolară*, București, 1972; Livius Ciocârlie, *Mari corespondenţe*, Bucureşti, 1981; Simion, *Genurile*, I–II, *passim*; Eugen Simion, *Discursul epistolar*, CLT, 2007, 42; [*Despre corespondență*], T, 2009, 10 (grupaj special); Dan C. Mihăilescu, *Despre omul din scrisori. Mihai Eminescu*, București, 2009. ***E.S.***

CORLACIU, Ben (6.III.1924, Galaţi – 16.VI.1981, Paris), poet, prozator.

Este fiul Rozaliei şi al lui Neculai Corlaciu; prenumele la naștere: Benedict. După studii medii la Bucureşti, a absolvit tot aici Facultatea de Litere şi Filosofie în 1947. A debutat, elev fiind, în octombrie 1939 la „Curentul magazin", sub semnătura C. Benedict. Ulterior colaborează la „Viaţa literară", „Albatros", „Revista Fundaţiilor Regale", „Timpul", „Vremea", „Universul literar". Este corector la ziarul „Timpul", apoi redactor la „Frontul plugarilor" şi la revista „Flacăra" (1948–1951), publicând reportaje angajate. În 1954 este exclus din Uniunea Scriitorilor. Va fi reprimit în 1965, între timp lucrând ca figurant la Teatrul Tineretului din Capitală. Activează ca responsabil cultural la Casa Scriitorilor (1965–1968), apoi în 1969–1970 este redactor-şef al revistei „Almanahul literar", editată de „România literară". În 1975 decide să rămână în Franța, la Paris, solicitând azil politic. În 1976 intră în greva foamei pentru ca familia să poată părăsi România. În exil a scris la „Apoziția", „Limite", „Cahiers de l'Est".

C. face parte din generația lui Geo Dumitrescu, Ion Caraion, Mihai Crama și Constant Tonegaru, împărtășind anumite trăsături precum fronda anticonvențională, exotismul de coloratură și un arghezianism modificat. Pompiliu Constantinescu remarca de la început că poetul „practică un lirism ostentativ, uneori un fel de umor negru, grotesc, și un personalism prea acut". Totuși, spre deosebire de congenerii săi, autorul nu depășește condiția unui minorat de fundal. În *Tavernale* (1941), volumul de debut, se lansează îndemnuri cu aspect de poetică evazionistă și socială: „Haide cu mine, iubitor, în fundul mării./ Pământul acesta e rău și e crud./ Haide – târziul e-aproape – haide spre Sud,/ să nu mai plângem, alungați de oameni" (*Evadare*); „Sfărâmați paharele astea murdare,/ prietenii mei, prietenii bețiilor./ Noaptea asta-i a călătoriilor,/ fantasticei călătorii lunare" (*Îndepărtare*). În *Pelerinul serilor* (1942) apare un ciclu intitulat *Poemele sanatoriului*, mostră de epigonism în maniera Camil Baltazar. Un alt ciclu, în genul eroticii lamentoase, are în centru personajul Corinei, aprofundat ulterior. În linii mari, **C.** își poetizează condiția de proletar social și erotic, cu accente de revoltă declarativă și cu o anostă lipsă de originalitate: „Un biet pelerin eram, dramatizat,/ hilar dramatizat de priviri uscate./ Bacilii râsului purtând în spate,/ depărtări striveam, nesăturat" (*Pelerinul serilor*). În *Arhipelag* (1943) o baladă exploatează experiența de corector a autorului: „Venim din fundul cerului, venim albăstrui și supți,/ odată cu plecarea lunei,/ împreună cu zorile abia țâșnite,/ în contra vânt, ca arborii rupți,/ primim căderile altor gânduri azvârlite, în jocul hărților fără compas" (*Balada corectorilor*). O autobiografie este întocmită pe linia unui expresionism grotesc: „Eu sunt poetul Ben. Corlaciu,/ al doilea drac și cel mai puternic,/ umblu cu tălpile pline de smoală,/ mereu

ursuz și nemernic.// Mama mea a fost o broască țestoasă,/ m-a făcut cu trestia cea mai înaltă,/ am fost alăptat de-o baltă râioasă,/ culcușul mi-a fost tot baltă" (*Fiul mlaștinei*). În prefața la *Manifest liric* (1945; Premiul Editurii Forum) poetul polemizează cu Pompiliu Constantinescu, care nu l-ar fi înțeles. Altfel, sunt testate ipostaze mai acut sociale de revoltă contra lumii „de ieri": „La două palme de mine zburau limuzinele,/ înăuntru zăream o frunte îngustă și-un pântec umflat;/ uneori câte-o doamnă frumoasă fuma la volan:/ aș fi vrut s-o întreb cât de mult a mâncat,/ însă prea eram rupt și semănam a golan" (*Câteva rânduri despre viața de ieri*). De asemenea, sunt lansate vituperări antirăzboinice: „Dacă m-aș fi dus la război, cu pușca în mână,/ aș fi strigat (ca orice soldat):/ curgi, sângele meu, curgi până-n ziuă!" (*Kilometrul 9*). Deși aparent pe linia ideologică a comunismului în curs de implementare, prin apelurile umaniste și antiburgheze, volumul va fi ulterior trecut la index, poate din pricina discursurilor vag anarhiste despre libertate sau a nonconformismului unor titluri (un ciclu se numește *Despre triunghiul femeilor*, fără a excela totuși în pasaje prea îndrăznețe). Cartea rămâne totuși cea mai reprezentativă a poetului: „Cum plouă, privește cum plouă!/ Hai, râzi ca și mine și treci/ de te culcă sub masa cea nouă,/ să nu-i simți târâiala și brațele reci.// Venim dintre oameni și-i greu/ să fii prăfuit și desculț și plouat;/ hai, dormi până mâine, căci mâine/ are să te șteargă câinele meu/ pe care-l iubesc și îl bat" (*Manifest liric*). Ca poet intră într-o eclipsă editorială de mai bine de două decenii, întreruptă abia de culegerea *Poezii* (1969), care preia aproape integral primele volume, adăugându-le o secțiune consistentă intitulată *Postumele (1945–1967)*. Va mai publica versuri – *Poeme florivore* (1972), *Starea de urgență* (1972; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Arcul biologic* (1974) –, fără ca profilul să i se modifice semnificativ. **C.** a scris și proză. *Moartea lângă cer* (1946) e un vag roman lipsit de orice realism, o fantezie poetică pe tema călătoriei de-a lungul globului. Doi prieteni cu oarece veleităţi artistice călătoresc de la Galaţi la Bucureşti şi apoi la Paris, Alger, New York, cunoscând superficial mediile artistice, proletare, boeme, schimbându-și numele, scriind în treacăt romane polițiste sau cucerind premii literare şi lăsându-se în general la voia întâmplării și a imaginației pauper-livrești a autorului. Sfârșitul călătoriei este Himalaya, unde unul dintre prieteni moare, iar celălalt se pierde sapiențial în munți. Romanul pare compoziţia informă a unui diletant, frizând poza romantică și exploatând sugestii în zona eroticii homosexuale (Oscar Wilde e o referință pomenită răspicat). Celelalte lucrări în proză stau sub semnul realismului socialist. *La trântă cu munţii* (1949), *Candidatul* (1950), *Pâinea păcii* (1951), *Timpii de aur* (1951), *Noaptea de la Ipoteşti: două episoade* (1957) sunt simple exerciții. *Cazul doctor Udrea* (1959) urmărește evoluția unui intelectual din anii '40 care, plecând de la poziții apolitice, se dumirește treptat în sensul etosului comunist. Romanul *Baritina* (1965), reeditat în 1972 cu titlul *Când simţi cum moare vântul*, urmărește static tribulațiile unui geolog pornit să descopere în Dobrogea minereul numit baritină și este în fond doar o „variantă mai nouă a binecunoscutului «roman de șantier»" (Cornel Regman).

SCRIERI: *Tavernale*, Bucureşti, 1941; *Pelerinul serilor*, Bucureşti, 1942; *Arhipelag*, Bucureşti, 1943; *Manifest liric*, Bucureşti, 1945; *Moartea lângă cer*, Bucureşti, 1946; *La trântă cu munţii*, Bucureşti, 1949; *Candidatul*, Bucureşti, 1950; *Pâinea păcii*, Bucureşti, 1951; *Timpii de aur*, Bucureşti, 1951; *Noaptea de la Ipoteşti: două episoade*, Bucureşti, 1957; *Cazul doctor Udrea*, Bucureşti, 1959; *Baritina*, Bucureşti, 1965; ed. (*Când simţi cum moare vântul*), Bucureşti, 1972; *Poezii*, pref. Laurenţiu Ulici, Bucureşti, 1969; *Poeme florivore*, Bucureşti, 1972; *Starea de urgenţă*, Bucureşti, 1972; *Strigoaica şi casa nebună*, Bucureşti, 1973; *Arcul biologic*, Cluj-Napoca, 1974; *Tout espoir sera puni*, tr. Maura Barbul, Paris, 1984. **Traduceri:** Isadora Duncan, *Viaţa mea*, Bucureşti, 1946 (în colaborare cu Geo Dumitrescu); Lehel Szeberenyi, *Se urnesc munţii*, Bucureşti, 1954 (în colaborare cu Francisc Munteanu); Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*, pref. Eugen Schileru, Bucureşti, 1962; Leon Negruzzi, *Extraordinarele aventuri ale lui Rodolphe Durant. Gangsterul. Politicianul*, Bucureşti, 1974 (în colaborare cu Dana Konya-Negruzzi).

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, II, *315–325*; Adrian Marino, *„Manifest liric"*, VR, 1946, 4–5; Ov. S. Crohmălniceanu, *„Moartea lângă cer"*, CNT, 1947, 52; Eugen Luca, *„Cazul doctor Udrea"*, CNT, 1959, 45; Piru, *Panorama*, *138–143*; Regman, *Cărţi*, *75–82;* I. Negoiţescu, *Poetul Ben Corlaciu*, RL, 1969, 14; Martin, *Poeţi*, II, *97–103*; Grigurcu, *Teritoriu*, *99–107*; Dana Dumitriu, *Orgoliul romantic*, RL, 1974, 27; Laurenţiu Ulici, *Boema unui poet uitat*, LCF, 1990, 22; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *659–661*; *Dicţ. analitic*, IV, *153–155*; Popa, *Ist. lit.*, I, *218–219*; Manolescu, *Enciclopedia*, *198–199*.

M.I.

CORLĂȚEANU, Nicolae (14.V.1915, Caracui–Lăpuşna – 21.X.2005, Chişinău), filolog. Este fiul Anei (n. Vartic) şi al lui Grigore Corlăteanu, ţărani. A absolvit Facultatea de Litere şi Filosofie şi Facultatea de Drept la Universitatea din Cernăuţi (1939). A fost cercetător (1943–1946), şef al Catedrei de limbă şi literatură a Universităţii de Stat din Chişinău (1946–1949), şef de sector (1947–1981), director-adjunct (1958–1961) şi director (1961–1969) al Institutului de Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiinţe a R.S.S. Moldoveneşti, profesor la Universitatea de Stat din Chişinău (1969–1988). Doctor în filologie (1965), a fost membru al Academiei de Ştiinţe a R.S.S. Moldoveneşti (1965), *doctor honoris causa* al Universităţii de Stat din Republica Moldova (1995).

De o mare erudiţie filologică, **C.** este preocupat de investigarea operei literare la nivel stilistic, din punctul de vedere al poeticii lingvistice. A cercetat limba literară din perspectiva limbii vorbite şi a limbii scriitorilor novatori, clasici şi contemporani. În *Studiu asupra sistemei lexicale moldoveneşti din anii 1870–1890* (1964) **C.** relevă contribuţia lui Ion Creangă şi a altor scriitori români la valorificarea stilistică a vocabularului limbii literare. Ion Neculce şi Dimitrie Cantemir, Vasile Alecsandri şi M. Eminescu, contemporanii Ion Druţă şi Grigore Vieru sunt nume predilecte în jurul cărora gravitează nu numai referirile exemplificatoare, ci şi unele studii. O trăsătură caracteristică a lucrărilor cu caracter literar-stilistic, precum *Creaţia lui Ion Creangă în şcoală* (1984), *Scriitorul în faţa limbii literare* (1985) şi *Lumea poetului şi resursele de exprimare a ei* (1985), *Neologismele în opera eminesciană* (2004), este cercetarea stilului individual al scriitorului concentrată asupra dihotomiei tradiţie–inovaţie, prin stabilirea de paralele şi analogii, de tangenţe şi tipologii. **C.** acordă o atenţie deosebită oralităţii stilului şi poeticii textului literar. A publicat şi articole despre Ovidiu, Vergiliu, Cervantes. Îşi dă concursul la valorificarea unor scriitori români mai puţin cunoscuţi în Republica Moldova, precum Ion Heliade-Rădulescu, Magda Isanos, Gh. V. Madan ş.a. Este şi autorul unui volum de memorialistică, *Răspântii* (1995), bogat în informaţii autobiografice şi în date referitoare la epocă. Se adaugă *Nandrişii* (1998), carte care evocă destinul unui neam de bucovineni dezrădăcinat şi risipit de necruţătorul tăvălug sovietic, urmată de spovedania din paginile intitulate *Aşa am trecut până acum prin viaţă* (2000) şi, în fine, de antologia postumă *Testament. Cred în izbânda limbii române* (2010), unde sunt reunite studii, comunicări, memorii din ultimele două decenii din viaţa lui **C.**, perioadă în care a putut aborda deschis, cu argumente interzise şi pasibile de pedeapsă în perioada sovietică, chestiuni legate de identitatea românilor basarabeni.

SCRIERI: *Studiu asupra sistemei lexicale moldoveneşti din anii 1870–1890*, Chişinău, 1964; *Limba moldovenească literară contemporană*, Chişinău, 1982; *Creaţia lui Ion Creangă în şcoală*, Chişinău, 1984; *Scriitorul în faţa limbii literare*, Chişinău, 1985; *Lumea poetului şi resursele de exprimare a ei*, Chişinău, 1985; *Cronicarii moldoveni, C. Stamati, C. Negruzzi* (în colaborare), Chişinău, 1988; *Lumea cu toate ale ei…*, Chişinău, 1988; *Răspântii*, Chişinău, 1995; *Nandrişii*, Chişinău, 1998; *Aşa am trecut până acum prin viaţă*, Chişinău, 2000; *Neologismele în opera eminesciană*, Chişinău, 2004; *Testament. Cred în izbânda limbii române*, îngr. şi pref. Alexandru Bantoş, Chişinău, 2010.

Repere bibliografice: Vasile Coroban, *Vocaţie*, „Nistru”, 1975, 6; Mihail Dolgan, *Responsabilitatea cuvântului critic*, Chişinău, 1987, *67–76*; *Omagiu academicianului N. Corlăteanu*, Chişinău, 1995; Iulius Popa, *Pomul fermecat – „Răspântii”*, LA, 1996, 28 martie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *275*; Silviu Berejan, *Un promotor constant al limbii literare române*, LRC, 2005, 4; *Dicţ. Chişinău*, *166–168*.

M.Dg.

CORN, Sebastian A. (pseudonim al lui Florin Chirculescu; 26.III.1960, București), prozator. Este fiul Mariei Chirculescu (n. Ene), redactor științific la Editura Ceres, și al lui Niculae Chirculescu, inginer energetician. La doisprezece ani pleacă împreună cu familia la Conakry, în Guineea Franceză, frecventând un an școala americană. Între 1973 și 1979 urmează Liceul „C.A. Rosetti” din București, iar între 1979 și 1985, tot în Capitală, Facultatea de Medicină Militară. În 1990 trece examenul de secundariat în chirurgie toracică, în 1993 devine specialist, iar în 1998 ia examenul de medic primar și apoi pe cel de medic șef de secție. La începutul anilor ’90 publică articole de medicină socială în „Tinerama”. În 1994 debutează literar în „Jurnalul SF” cu schița *Snorky*.

C., unul dintre cei mai importanți și inovativi prozatori (nu numai SF) care au debutat după 1989, impus în fandom rapid și agresiv, pe valul novator produs de săptămânalul „Jurnalul SF”, dar receptat cu promptitudine și prin Mircea

Cărtărescu sau prin Ion Manolescu, nu este ușor integrabil unei tradiții locale a literaturii din cauza stranietății, complexității și dificultății formulei sale, un mutant personalizat și entropic derivat din *cyberpunk* sau *steampunk*, forjat în siajul unor autori ca Philip K. Dick, William Gibson sau Neal Stephenson, cărora le adaugă referințele unei tematici autohtone. Nu-i întâmplător că în cartea colectivă *Motocentauri pe Acoperișul Lumii* (1995), ucronie având rolul unui manifest fondator pentru o nouă generație de scriitori români de science-fiction, **C.** are, singur sau în colaborare, patru texte. Tipic pentru dificultatea formulei autorului este *Aquarius* (1995), romanul său de debut, aproape ilizibil din pricina demiterii oricărei forme de mimesis. *2484 Quirinal Ave.* (1996) urzește o ucronie – cartografie a unui Imperiu Roman ce ar fi rezistat până în secolul al XX-lea fără a fi descoperit electricitatea, dar compensând prin alte tehnologii alternative (locomobile cu abur, aerostate transoceanice etc.). După *Dune 7. Cartea brundurilor* (1997), publicată din motive comerciale sub numele Patrick Herbert, pretins urmaș al lui Frank Herbert, autorul seriei *Dune*, urmează un roman mai apropiat de literatura „generală", *Să mă tai cu tăișul bisturiului tău, scrise Josephine* (1998), unde este prelucrată, cu debușeu într-un realism aproape fantastic, ideea unei epidemii de cancer într-o țară africană. Romanul, redactat din perspectiva a doi naratori (un chirurg european și o asistentă localnică) ce descriu alternativ și diferit aceleași evenimente, tratează în subsidiar chestiunea limbajului, care, în fluxul naratorilor, suportă un tip de ștergere simetrică a epidemiei de cancer, până la metastaza finală în care cuvintele și traseele lor semantice sucombă. *Cel mai înalt turn din Baabylon* (2002) oferă o combinație de conspiraționism și ucronie tehnologică: niște cavaleri medievali s-ar afla la originea tehnologiei de tip internet care face posibilă existența fantomatică, modulară și labirintică a orașului Baabylon, un *no man's land*. În *Imperiul marelui Graal* (2004), romanul cel mai complex al lui **C.**, fantezie eroică plasată într-o incertă cronologie musulmană, la câteva secole după Harun al-Rașid, tehnologia este iarăși una laborios alternativă, realitatea/realitățile sugerate de narațiune fiind complicate și paradoxale, un text în continuă prefacere sub acțiunea simultană și deloc convergentă a mai multor ingineri plasate în diverse secvențe temporale. *Vindecătorul* (2008), situat în preistorie, urmărește peripețiile unui erou civilizator a cărui călătorie în jurul pământului durează, în sistemul lui de referință, doi ani, dar în fapt se consumă, la fel ca în *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, de-a lungul unei vieți de om. Aventurile au inclusiv o componentă lingvistică: voiajul civilizator impune sau accelerează creșterea tulpinilor limbajului, declanșând, pe de altă parte, o serie de forțe de opoziție care duc la spargerea limbii unice. Pentru *Adrenergic!* (2009; o primă versiune a intrat în 1994 într-un număr special dedicat lui **C.** din „Jurnalul SF"), referinţele proxime sunt *Ubik* de Philip K. Dick și, *avant la lettre*, filmul *Matrix* (1999) al fraților Wachowski. Asemenea morţilor lui Dick, instalaţi în cuve criogenice unde continuă să ducă o semiviaţă cu posibilităţi episodice de reanimare, spaţioforii lui **C.** sunt şi ei zombi postumani („decăzuţi din stadiul uman"), proletari introduşi în cuve subterane şi exploataţi ca *hardware* organic, susţinând prin creierele lor reţeaua („reticulosistemul"). *Skipper de Interzonă* (2012), nuvelă extinsă provenită dintr-o povestire scrisă în anii '90, citează și omagiază același *Ubik*, încrucișându-l cu *Sfârșitul Eternității* de Isaac Asimov: Interzona lui **C.** este, asemenea Eternității lui Asimov, o instituție suprastatală practicând ingineria temporală cu scopul optimizării conceptului în permanentă schimbare al realității. Conflictul este provocat de interacțiunea dintre Interzonă și o forță care o infiltrează ocult, urmărind să-i pună capăt, ceea ce duce, cu toată factura detectivistică, la complicații, obscurități și paradoxuri temporale.

SCRIERI: *Aquarius*, postfață Alexandru Mironov, București, 1995; *2484 Quirinal Ave.*, București, 1996; *Dune 7. Cartea Brundurilor*, București, 1997; *Să mă tai cu tăișul bisturiului tău, scrise Josephine*, București, 1998; *Cel mai înalt turn din Baabylon*, București, 2002; *Imperiul marelui Graal*, București, 2004; *Vindecătorul*, București, 2008; *Adrenergic!*, Satu Mare, 2009; *Skipper de Interzonă*, Satu Mare, 2012.

Repere bibliografice: Lucia Simona Dinescu, *www. SF_s.a.corn.ro*, OC, 2002, 165–166; Opriță, *Anticipația*, *593–594*; Radu Pavel Gheo, *Despre science fiction*, ed. 2, București, 2007, *189–191*; Cătălin Sturza, *Ciclotronul de vorbe*, CLT, 2008, 18; Opriță, *Cronici*, *53–69*; Cătălin Badea-Gheracostea, *Alternative critice*, ed. 2, Satu Mare, 2010, *76–80*, *190–192*, *245–246*; Cătălin Badea-Gheracostea, *Aducerea la zi*, Satu Mare, 2011, *137–141*.

M. I.

CORNEA, Andrei (3.IV.1952, Bucureşti), eseist, traducător. Este fiul Irinei Cornea, profesor universitar, și al criticului literar Paul Cornea. A absolvit în București Facultatea de Istorie şi Teorie a Artei a Institutului „Nicolae Grigorescu" (1975) și Facultatea de Limbi Clasice (1980). Debutează la revista Liceului „Nicolae Bălcescu" din Capitală, iar editorial cu volumul *De la portulan la vederea turistică* (1977). A primit mai multe burse de specializare: Fundaţia Cini, Italia (1979, 1981 şi 1986), DAAD, Germania (1982), Fulbright, SUA (1991), Soros (1994), Colegiul Noua Europă (1995–1996, 2001–2002), Goethe Institut, Germania (1996), NIAS, Olanda (1997) ș.a. În 1995–1996 a moderat un talk-show politic la Tele 7 ABC, iar în 1999–2000 a fost redactor la secţia română a postului de radio BBC. A lucrat ca muzeograf la Muzeul Deltei din Tulcea (1975–1976) și la Muzeul Naţional de Artă din Bucureşti (1976–1987), apoi a fost cercetător la Institutul de Istoria Artei din Bucureşti (1987–1990) și la Institutul de Studii Orientale „Sergiu Al.-George" (1990–2007), profesor asociat la Academia de Arte Frumoase (1992–1993), apoi, în cadrul Universității din București, la Facultatea de Filosofie, Departamentul de filosofie politică şi morală (1996–1998) și la Facultatea de Litere, Departamentul de relaţii internaţionale – studii europene (2000–2001), unde din 2002 este conferenţiar, iar din 2007 profesor. Din 1990 a fost colaborator permanent al revistei „22", între 1994 și 1996 îndeplinind și funcția de redactor-şef adjunct. Este membru al Uniunii Artiştilor Plastici din România, al Asociaţiei de Studii Clasice din România. I s-au decernat Premiul Asociaţiei Scriitorilor Profesionişti (1995), premii oferite de „Cuvântul" (2004) și de „România literară" (2005), Premiul „Petru Creţia", acordat de Muzeul Național al Literaturii Române (2009) ş.a.

În volumașul *Penumbra* (1991), scris înainte de 1989, se găsește eboșa întregului program al gândirii lui **C.**, doar că într-o formă ținând de modelul eseismului filosofic interbelic prin școala stilistică a lui Constantin Noica. Prin urmare, se oferă o proză calofilă, aproape poetică, retorizând *à l'ancienne* („Oh, de unde să aflu atunci descântecul pentru a mă putea împotrivi cu sorți de izbândă marelui Magician, lui Platon?"). Proiectul filosofic propriu-zis se configurează pe două linii. În primul rând, autorul pretinde „privatizarea filosofiei și a meditației autentice" – extragerea gândirii de sub presiunea modelatoare a grupului politic (cetatea) sau științific (aula) în favoarea unui exercitări individuale a cugetării, „cu toate puterile fiecăruia dintre noi: ale spiritului, dar și ale inimii". În al doilea rând, **C.** schițează o filosofie a penumbrei, antiesențialistă și antiplatoniciană. El face „un elogiu al aproximativului", cere „un umanism al penumbrei și al defensivei", pretinde că adevărul este „penumbră, blândă penumbră. Nu-l afli în empireul stelelor fixe sau al realităților care vor să le semene, ci pe aleile sublunarității, pe unde însă nu colindă decât omul" (*Antiplatonism*). Ambele linii se regăsesc în mai toate scrierile lui **C.** Prima era deja prezentă, sub greutatea erudiției, în *Mentalităţi culturale şi forme artistice în epoca romano-bizantină (300–800)* (1984). Lucrarea urmărea configurarea în Imperiul Roman de Răsărit, așadar în Antichitatea târzie, a unei logici a grupurilor („ecclesii") în răspăr cu modelul individual cultivat de Antichitatea clasică și elenistică; prin acest proces, „opțiunile complexe, flexibilitatea atitudinilor literare, artistice și filosofice se vădeau tot mai restrânse în favoarea clasificărilor binare, a opțiunilor maniheiste, a ierarhiilor rigide și clare". Bătaia spre contemporaneitatea autorului este clară, vizată fiind cultura comunistă formalizată ideologic. Apoi, imaginea penumbrei ocupă un rol central. Tocmai „penumbra", ambiguizarea textului prin manevrele unei diversiuni literare ar fi salvat, de-a lungul secolelor, opera lui Platon de la cenzură și dispariție: e tema volumului *Filosofie şi cenzură. Cazul Platon* (1995), în care teza centrală este îndatorată lucrării clasice a lui Leo Strauss *Persecution and the Art of Writing* (1952). Dar imaginea apare și în cea mai importantă carte a lui **C.**, *Turnirul khazar* (1997), manifest „împotriva relativismului contemporan", care propune înlocuirea conceptului esențialist-platonician de Bine prin „practica somnambulică" a binelui, așadar printr-o poetică a conversației și toleranței. Eseul pleacă de la o fabulă: în Evul Medi, conducătorul khazarilor, vrând să aleagă o religie pentru poporul său, ar fi invitat un evreu, un creștin și un musulman să-și indice nu opțiunea primară (evidentă), ci opțiunea secundă – religia pe care ar alege-o în al doilea rând –, ieșind câștigător iudaismul, întrucât atât creștinul, cât și mahomedanul indicaseră ca referințe secunde Vechiul Testament. Pe tâlcul acestei istorioare apocrife autorul construiește un argument împotriva epistemologiilor și ideologiilor parohiale,

ancorate fie în esențialism etnic (cazurile discutate – Constantin Noica sau Ilie Bădescu), fie în relativismul/nihilismul filosofic reprezentat de Michel Foucault, Richard Rorty sau Paul Feyerabend. Pe scurt, cartea tratează posibilitatea înțelegerii chiar în absența unor criterii universale: „Dacă primele opțiuni ale oamenilor îi diferențiază de obicei și îi separă după *triburi*, opțiunile secunde tind să-i apropie, să constituie «satul planetar». Ele generează un universalism «blând», nondogmatic, dar insinuant". Într-o lucrare complementară, *De la Şcoala din Atena la Şcoala de la Păltiniş sau Despre utopii, realităţi şi (ne)deosebirea dintre ele* (2004), **C.** reia această temă printr-o abordare etică, substituind criteriul adevărului prin acela al responsabilității. Astfel, se propune un „test de autoincluziune": buna credință a autorului unui proiect este verificabilă prin includerea sa în propriul proiect – „dacă se ia în serios incluzându-se pe sine în mod esențial în proiectul său, nu mai poate fi considerat răspunzător intelectual pentru cele mai grave dintre răstălmăciri". Distincția obișnuită dintre „utopic" și „realist" este înlocuită prin distincția dintre „atopic" și „entopic". Spre deosebire de proiectul filosofic entopic al lui Aristotel, cetatea ideală a lui Platon ar fi atopică, întrucât, excluzând filosofii, nu-și include inițiatorul. În *Poveşti impertinente şi apocrife* (2009) eseistul își expune ideile și sub forma propriu-zis literară a unor istorii, fabule, pilde, anecdote ș.a. La începuturi, **C.** s-a manifestat ca istoric al artei plastice prin lucrările *De la portulan la vederea turistică* și *Primitivii picturii româneşti moderne* (1980). Pe de altă parte, *Maşina de fabricat fantasme* (1995), selecție din publicistica desfășurată în paginile revistei „22", oferă mostre de activism anticomunist neconcesiv și chiar esențialist, combinat cu neoconservatorismul paternalist-elitist specific așa-numitei „școli de la Păltiniș". Volumul *Cuvintelnic fără frontiere sau Despre trădarea Anticilor de către Moderni de-a lungul, de-a latul şi de-a dura vocabularului de bază* (2002) valorifică rubrica ținută de autor în „Observator cultural", propunând exerciții de lectură etimologică și politică a unor cuvinte („eufemismul", „traducerea", „poliția", „străinii", „stânga", „dreapta", „adevărul", „statul", „neo", „ideea", „revoluția", „idioții" ș.a.). **C.** a tradus și adnotat texte clasice ale filosofiei semnate de Platon, Aristotel, Plotin.

SCRIERI: *De la portulan la vederea turistică*, Bucureşti, 1977; *Primitivii picturii româneşti moderne*, Bucureşti, 1980; *Mentalităţi culturale şi forme artistice în epoca romano-bizantină (300–800)*, Bucureşti, 1984; ed. (*Ecclesiocraţia. Mentalităţi culturale şi forme artistice în epoca romano-bizantină (300–800)*), Bucureşti, 1998; *Scriere şi oralitate în cultura antică*, Bucureşti, 1988; *Penumbra*, Bucureşti, 1991; ed. Iaşi, 1998; *Filosofie şi cenzură. Cazul Platon*, Bucureşti, 1995; *Maşina de fabricat fantasme*, Bucureşti, 1995; *Turnirul khazar. Împotriva relativismului contemporan*, Bucureşti, 1997; ed. Iași, 2003; *Cuvintelnic fără frontiere sau Despre trădarea Anticilor de către Moderni de-a lungul, de-a latul şi de-a dura vocabularului de bază*, Iaşi, 2002; *De la Şcoala din Atena la Şcoala de la Păltiniş sau Despre utopii, realităţi şi (ne)deosebirea dintre ele*, Bucureşti, 2004; *Când Socrate nu are dreptate*, București, 2005; *Noul – o veche poveste*, Bucureşti, 2008; *Poveşti impertinente şi apocrife*, Bucureşti, 2009; *O istorie a nefiinţei în filosofia greacă. De la Heraclit la Damascios*, București, 2010. **Traduceri**: Platon, *Republica*, în Platon, *Opere*, V, Bucureşti, 1986, *Philebos*, în Platon, *Opere*, VII, Bucureşti, 1993; Aristotel, *Metafizica*, Bucureşti, 2001, *Despre generare şi nimicire*, Iaşi, 2010; Plotin, *Opere*, I–III, Bucureşti, 2003–2009.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Scribul şi retorul*, RL, 1989, 2; Ion Bogdan Lefter, [*Andrei Cornea*], „22", 1992, 17, 1998, 31; Ţeposu, *Istoria*, *178–180*; Dan C. Mihăilescu, *La demontat utopii*, „22", 1996, 1; Liviu Andreescu, [*Andrei Cornea*], „22", 1998, 31, OC, 2003, 175; Spiridon, *Interpretarea*, *146–149*; Mircea Iorgulescu, *Scrieri intermediare*, „22", 2002, 652; Andrei Oişteanu, *Călătorii în lumea de dincolo de cuvinte*, OC, 2002, 110; Andreea Deciu, *„Cafeaua asta intelectuală..."*, RL, 2004, 30; Andrei Terian, [*Andrei Cornea*], ALA, 2005, 761, CLT, 2005, 3; Valentin Cioveie, *Filosoful şi personajele secundare*, OC, 2006, 337; Teodora Dumitru, *Testul de autoexcluziune*, CLT, 2007, 2; Adrian Niţă, *Revoluţia ca restauraţie*, OC, 2009, 466; Paul Cernat, *Apocrifele unui moralist*, OC, 2010, 512; Alexandru Budac, *Relaxare*, O, 2010, 3. ***M.I.***

CORNEA, Aureliu (12.XI.1897, Iaşi – 9.IV.1930, Iași), prozator. Este fiul Mariei și al lui Atanasie Cornea, funcţionar. A fost un autodidact; plecat de acasă în perioada adolescenţei, a rătăcit prin ţară şi prin străinătate, câştigându-şi existenţa ca actor ambulant sau din diverse meserii, unele dure (a lucrat, de exemplu, ca tăbăcar la Grenoble). Întors în 1924 în România, a frecventat mai multe cercuri literare, printre care şi Sburătorul. Îl cunoaște aici pe G. Călinescu, care l-a ajutat să colaboreze cu

câteva texte în proză mai întâi în „Sinteza” din 1927, apoi în alte reviste ale timpului. Criticul îl va evoca astfel: „Era un om sfios, cu aparența de câine gonit cu pietre, în haine slinoase, penibile la vedere, crescute parcă din trup ca o unghie neagră și putredă. Față distrusă, în tranșee de lut maladiv, un șal în jurul gâtului, un păr gros, negru, ca plantele grase ale morții. Venea iarna pe zloată într-un pardesiu pirpiriu, în galoși care musteau. Se așeza apoi cu precauțiune și sfială oarecum ironică, de o bună-cuviință desăvârșită, dar fermă”. Fără să fie autorul vreunui volum editat în timpul vieţii – broşura *Odaia ambulantă* (1930), cuprinzând două texte, *Mahala* și *Interior*, a apărut la puţin timp după dispariţia lui, iar din proiectatul roman *Din amintirile unui derbedeu* s-au păstrat doar câteva fragmente –, **C.** a publicat în „Universul literar”, „Viaţa literară”, „Capricorn”, „Gândirea”, „Vitrina literară” şi „Tiparniţa literară”.

Proza lui **C.** se reţine nu prin subiecte, ci prin atmosferă. Stilul, marcat ici și colo de dificultăţi de exprimare sau de erori gramaticale, este într-o mică măsură pus să contureze o mişcare epică. Naraţiunile apar descompuse în scene, în fotograme ale faptului mărunt, sesizat intensiv analitic cu atenţie dilatată către detalii. Decorurile, totdeauna sordide în note violente, aparţin lumii mahalalei, a circului, a proletarilor, a prostituatelor. Câteva dintre paginile cele mai bune se ivesc atunci când atenţia naratorului faţă de realitate pare a se subordona unei mecanici abulice, de un lirism leneş, generând impresia de absurd (*Poezie*). Personajele sunt programate la nivelul unei dispoziții emoționale elementare – concordând cu condiția lor umilă, de victime și infirmi într-o continuă autoapărare –, aprofundată totuși prin psihologizarea utilă a acţiunilor şi comportamentelor. Povestea stă cel mai adesea în mișcarea psihologică. În *Saraha* este urmărită, cu ecouri din *O făclie de Paște* de I.L. Caragiale, alienarea unei ghicitoare sub presiunea ostilității active pe care i-o declară o chiriașă; conflictualitatea este de altfel o temă omniprezentă – o povestire se intitulează chiar *Prieteni și dușmani*. Altă dată mișcarea se face în jurul propriului ax, punctul de plecare fiind conservat cu minime diferențe: un clovn nu-și poate părăsi partenera din lipsă de energie (*Interior*), un soț face exegeza infidelității potențiale a soției (*Focul*). Eticheta de naturalism, motivată mai mult prin decoruri și prin cruzimea luminii aruncate asupra scenelor, se susține totuși mai puțin decât aceea de expresionism, cu influențe inclusiv din cinematografia germană a anilor ’20 din secolul trecut. Tipică este nuvela *Groaza* (în altă variantă intitulată *Întuneric*) despre coșmarurile unui epileptic. G. Călinescu apreciase adâncirea realismului „sub proporţia normală a verosimilului, până la fantastic şi suprarealistic.” Această calitate, ţinând de modernism, face proza lui **C.** interesantă, deși într-o cheie minoră.

SCRIERI: *Odaia ambulantă*, Bucureşti, 1930; *Flori de întuneric*, îngr. Artur Silvestri şi Ioan Groşan, introd. Artur Silvestri, Cluj–Napoca, 1978.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, *179–180*, *201–204*, *565–570*; S. Maximilian, *Aurel Cornea*, „Avântul”, 1930, 50; I. Valerian, *Pentru o antologie a poeţilor fără noroc*, TIL, 1939, 638; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *704–705*, *Ist. lit.* (1982), *788–789*; Săndulescu, *Citind*, *167–173*; Ciobanu, *Însemne*, II, *67–76*; Virgil Mihai, *„Flori de întuneric”*, ST, 1979, 2; Eugen Jebeleanu, *Deasupra zilei*, Bucureşti, 1981, *69–73*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *661–662*; Simuț, *Vămile*, *423–426*. ***M.I.***

CORNEA, George (pseudonim al lui Gheorghe I.N. Popa; 20.V.1893, Bârlad – 18.XI.1925, Bucureşti), prozator. Student sau poate doar absolvent de liceu, **C.** este înrolat ca simplu soldat în septembrie 1914, şi după câteva luni este trimis la Şcoala de Ofiţeri de Infanterie, unde îl are coleg pe viitorul critic Perpessicius. Sublocotenent în 1916, locotenent un an mai târziu, el participă la luptele de la Turtucaia, Braşov, Topraisar, Argeş, Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, apoi, în 1919, la campania din Transilvania şi Ungaria, fiind rănit de două ori şi decorat cu mai multe ordine şi medalii. Avansat căpitan în 1920, rămâne în armată, lucrând la Depozitul central de muniţii din Capitală, dar sănătatea, îndeosebi cea psihică, îi este şubrezită. Fire sensibilă, cu unele aptitudini muzicale, începe să scrie, căutând îndrumare concomitent la Mihail Dragomirescu şi la E. Lovinescu. În „Lectura pentru toţi” şi în „Sburătorul” îi sunt publicate mai multe povestiri, strânse apoi în volumul intitulat *Simfonia morţii*, premiat prin tipărire, în 1920, de Editura Cartea Românească. Pe copertă autorul anunţa o piesă în trei acte – *Două forţe* – şi un volum de nuvele – *Nebunia lumii*, care, devenit roman, va apărea în 1924. Pe când ar fi avut sub tipar alt roman, acesta cu tematică socială, din care revista „Rampa” dăduse la iveală un fragment,

C. se sinucide cu un glonţ de revolver în incinta Spitalului Militar, unde se afla pentru un control. Ciudăţeniile de comportament ale ofiţerului bolnav de nervi făceau, desigur, dificile relaţiile sale cu oamenii de litere. Totuşi, ele s-au dovedit insurmontabile numai pentru mentorul revistei „Sburătorul", care i-a schiţat un portret memorabil, în tuşe caricaturale, dar cu sacrificarea dreptei judecăţi. Mai înţelegători cu omul, alţi critici au dat şi aprecieri mai obiective asupra scrierilor lui.

Cu un titlu relevând o anume preţiozitate, cartea de debut a lui **C.** reuneşte mai multe povestiri ce încearcă să dea un tablou al războiului dus de armata română în 1916–1917. Perspectiva narativă este îndeobşte a unui participant direct, implicat, care însă cedează prim-planul altor personaje: cunoscuţi, comandanţi, colegi de şcoală militară sau simpli soldaţi. Detaşată şi sinceră, neevitând scenele atroce şi trăirile mai greu avuabile, naraţiunea impune impresia de autenticitate. La aceasta mai contribuie descrierea nuanţată, alternând precizia militarului cu sensibilitatea faţă de natură a unui poet, precum şi priceperea în portretizare, inclusiv prin limbaj, mai ales în cazul combatanţilor veniţi de la ţară. Remarcabile sunt, astfel, portretul lui „nenea" Iancu Ghermănescu sau acela al „eroului" – un căpitan fanfaron, laş şi poltron. O bună intuiţie are autorul atunci când se opreşte asupra câtorva întâmplări hazlii care, prin contrast, amplifică dramatismul celorlalte. Valoarea povestirilor este însă diminuată de o serie de stângăcii stilistice şi compoziţionale, ce-l trădează pe debutant. Cea de-a doua carte a lui **C.**, *Nebunia lumii*, o nuvelă amplă, după unii critici, iar nu un roman, pare să se plaseze mai aproape de tezistul *Foc* al lui Henri Barbusse decât de cvasinaturalistul *Pe frontul de vest nimic nou* al lui E.-M. Remarque. În fapt, dacă o atitudine potrivnică războiului este indusă de sumbre, uneori halucinante, tablouri ale atrocităţilor din ce în ce mai mari comise de ambele tabere în timpul campaniei româneşti din Transilvania şi Ungaria în 1919, dacă această atitudine este explicit exprimată de numeroase personaje, în schimb, substanţa epică e departe de a fi un simplu pretext ori suport al ei. Conflictul dramatic dintre protagoniști – umanitaristul Emil Olaru şi crudul, încrâncenatul Modrogan – e construit cu o abilitate ce estompează posibilele neverosimilităţi. Extinderea confruntării printr-o miză erotică – prizoniera Iulia Desjöffy de care Emil Olaru se îndrăgosteşte – este o soluţie fericită, permiţând nu numai o echilibrare a forţelor, ci şi atingerea unei tensiuni maxime. În acest chip, romanului de război, autentic şi original în obiectivitatea lui, dar ameninţat de monocromie, i se adaugă un roman de dragoste de o firească idealitate şi de un tragism deloc forţat. Fără să fie o capodoperă, *Nebunia lumii* se evidenţiază în romanul românesc inspirat de Primul Război Mondial, fiind apreciat de Perpessicius, de pildă, ca „una din întâile lui izbânzi".

SCRIERI: *Simfonia morţii*, Bucureşti, 1920; *Nebunia lumii*, Bucureşti, 1924.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, II, *30–33*; George Baiculescu, *„Nebunia lumii"*, ALA, 1925, 219; Tudor Teodorescu–Branişte, *„Nebunia lumii"*, „Aurora", 1925, 1007; Tudor Teodorescu–Branişte, *G. Cornea*, „Aurora", 1925, 1215; Gala Galaction, *Opere alese*, II, Bucureşti, 1961, *277–281*; Lovinescu, *Scrieri*, II, *360–363*; *George Cornea*, în *Antologia scriitorilor bârlădeni*, îngr. G.G. Ursu, și George Nedelea, Bârlad, 1937, *69–71*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *662–663*; Durnea, *Propuneri*, *159–174*. ***V. D.***

CORNEA, Paul (3.XI.1923, Bucureşti), istoric şi teoretician literar, comparatist. Este fiul Goldei (n. Goldenberg) şi al lui Leon Cohn Luca, tehnician în arte grafice. A început cursurile Liceului „Mihai Viteazul" din Bucureşti, de unde în 1940 s-a văzut exclus în urma legilor rasiale şi trecut la Liceul „Cultura B", unde între profesori se află şi Mihail Sebastian. După absolvire studiază medicina la Colegiul pentru studenţi evrei „M. Onescu", dar peste doi ani o abandonează. Având o activitate antifascistă în ilegalitate, devine membru al UTC (1944), îndeplineşte funcţii înalte şi conduce în 1947 săptămânalul „Tânărul muncitor". Vindecarea de utopia comunistă a decurs lent la **C.**, începând cu deruta provocată de epurările celor din „devierea de dreapta", continuând cu „criza de identitate" traversată la dezvăluirea, în 1956, de către N.S. Hruşciov, a crimelor staliniste sau cu „demascarea" şi sancţionarea sa în 1958, într-o şedinţă publică, pentru abateri de la linia Partidului, şi s-a prelungit până după 1970 (eşecul Primăverii de la Praga). În 1948 a absolvit Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti. În 1949 îşi începe, la aceeaşi facultate, cariera universitară – care devine, pe măsura desprinderii de activitatea şi funcţiile politice, un domeniu de afirmare profesională. În

1971 obţine titlul de doctor în filologie. În 1990 este ales şef al Catedrei de literatura română, iar din 1993 până la pensionare (1996) funcţionează ca decan, în continuare rămânând profesor consultant şi conducător de doctorate. Paralel cu activitatea universitară, lucrează în calitate de cercetător în Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu", de unde în 1984 pleacă prin demisie. Îndeplineşte şi alte funcţii de conducere: între 1952 şi 1964 e director general în Ministerul Culturii, conduce succesiv (de la vârsta de douăzeci şi nouă de ani) Direcţia Teatrelor şi Instituţiilor Muzicale, Direcţia Generală a Editurilor, Studioul Cinematografic Bucureşti. În 1990 devine ministru adjunct în Ministerul Învăţământului. Membru în Biroul executiv al Societăţii de Ştiinţe Filologice din România, este, din 1990, vicepreşedintele acesteia. Membru al Asociaţiei Internaţionale de Literatură Comparată, din 1985 face parte din comitetul de coordonare, din 1991 din cel executiv, iar între 1994 şi 1997 îndeplineşte funcţia de vicepreşedinte. De la fondarea ei în 1997 până în 2009, a fost preşedintele Asociaţiei de Literatură Comparată din România. A participat la numeroase congrese ale Asociaţiei Internaţionale de Literatură Comparată (Bordeaux, Montréal, Budapesta, Innsbruck, New York, Paris, München, Edmonton, Leiden), fiind ales şi preşedinte al comisiei de experţi pentru organizarea congresului de la Pretoria (2000). A fost distins cu Palmes Académiques în grad de Ofiţer (1997). Debutează în 1946 cu articole în „Studentul român", iar editorial în 1962 cu *Studii de literatură română modernă.* Colaborează la „Revista literară" (1947), însă fiindu-i respinsă inaugurarea unei rubrici de cronică literară, timp de un deceniu nu va mai face publicistică literară. Revenind, publică în „Gazeta literară", „Contemporanul", „România literară", „Revue des études sud-est européennes", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Limbă şi literatură", „Synthesis", „Manuscriptum", „Viaţa românească" ș.a. (la penultima deţinând cronica permanentă a cărţii de istorie şi teorie literară între 1983 şi 1988 şi la ultima în 1989), precum şi la periodice academice din străinătate: „Neohelicon", „Études balcaniques", „Philologica Pragensia" ş.a.

Încă de la primul volum **C.** se profila ca un istoric literar cu vocaţie teoretică şi deschidere interdisciplinară. Cercetarea pozitivă, bazată pe documentarea riguroasă la izvoare primare, este dublată de tensiunea epistemică, aşa încât contribuţiile sale, mai ales începând cu *Originile romantismului românesc* (1972), includ şi un discurs asupra metodei (nu întâmplător teoreticianul a întocmit şi prefaţat cu un solid studiu volumul *Conceptul de istorie literară în cultura românească,* 1978). „Tehnica" nu e însă fetişizată, ci complinită cu aplicarea la text şi cu o seamă de însuşiri ce ţin de simţul critic, de gust şi de stil. Întrebările teoreticianului privesc domeniul, virtuţile şi servituţile disciplinei, şansele reale şi iluziile ei, perspectivele ivite la orizont prin fluidizarea graniţelor dintre strategiile interne şi epistema altor ştiinţe. La cristalizarea acestei concepţii au contribuit, în anii formării, contactul cu sociologia lui D. Gusti şi îndeosebi cu H.H. Stahl, ca şi interesul pentru istoria socială (Lucien Febvre), ştiinţe care i-au cauţionat apoi cercetările de istorie a mentalităţilor şi a spiritului public, precum şi pe cele de teorie a lecturii şi de sociologie a instituţiei literare. Alte modele sunt D. Popovici, Tudor Vianu şi G. Călinescu. În demersurile sale **C.** adoptă o dublă perspectivă: a „aproapelui", prin *close reading,* şi a „departelui", adică a proiectării fenomenului pe coordonate din ce în ce mai largi; a operei ca individualitate distinctă şi a literaturii ca sistem ori ca „versant colectiv". În *Studii de literatură română modernă* acest spirit se manifesta în marginile determinismului marxist, însă ale unuia lax şi suplu. Culegerea reuneşte studii de tip monografic (despre Ion Budai-Deleanu, Costache Conachi, Ion Heliade-Rădulescu, Nicolae Bălcescu), de perspectivă generală (este aici o primă aproximare a epocii paşoptiste) ori, dimpotrivă, particulară (analiza *Pastelurilor* lui Vasile Alecsandri sau discuţia asupra poemului *Cântarea României,* pentru care **C.** propune, cu argumente greu de respins, dubla paternitate: Russo–Bălcescu). După monografia *Anton Pann* din 1964, unde autorul pune la punct aspecte biografice controversate, analizează şi evaluează participativ opera, fără însă a cădea în hagiografie, reface, cu vocaţie epic-evocatoare, traiectoria vieţii poetului într-un Bucureşti patriarhal şi pitoresc, volumul *De la Alecsandrescu la Eminescu* (1966) vine să-l continue pe cel de debut. De data aceasta obiectul cercetării îl fac rădăcinile luministe ale paşoptismului literar, viaţa şi opera lui Grigore Alexandrescu şi Cezar Bolliac, ecourile paşoptiste şi postpaşoptiste la M. Eminescu, literatura muntelui, traducerile şi traducătorii din prima

jumătate a secolului – un studiu de sociologie literară cu metode la zi – ş.a. Anii 1966–1970, dintre cei mai prolifici ai întregii activităţi, sunt şi anii unor solide studii de istorie literară publicate în reviste de specialitate: descoperiri de arhivă (o autobiografie necunoscută a lui C. Negruzzi, un manuscris francez inedit al *Cântării României* ş.a.), abordări micromonografice de scriitori (Grigore Alexandrescu, Cezar Bolliac), sinteze privind epoca paşoptistă, studii eminesciene (precursorii poetului), de literatură comparată şi teorie literară (statutul actual al lansonismului, virtuţile şi servituţile metodei structuraliste), de elucidare a unor chestiuni litigioase (relative la Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu, Bălcescu, Alexandrescu, Vaillant). Tot ce scrie până în 1970 pregăteşte într-un fel sau altul impunătoarea sinteză *Originile romantismului românesc* (Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei RSR şi Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti), lucrare fundamentală tratând despre „spiritul public, mişcarea ideilor şi literatura între 1780–1840", cum precizează subtitlul. Fenomenul e cercetat sub dublu aspect, de „mentalitate" şi de „curent", aşadar din perspectiva istoriei ideilor şi a istoriei literaturii. La zi cu bibliografia curentului, **C.** defineşte romantismul românesc în contextul european al celor trei ipostaze (în periodizarea autorului: până la 1830, după 1830 şi cel răsăritean), fiecare cu particularităţile sale, dar toate înrudite prin „fondul comun al romantismului". Sinteza vizează dialectica realităţi naţionale – influenţe străine, problema spinoasă a preromantismului (1780–1821), momentul cvasievanescent al tranziţiei (1821–1830), în care **C.** identifică o coexistenţă luminism – romantism şi analizează sagace, pe bază de manuscrise, raporturile dintre literatură şi eveniment istoric (mişcarea lui Tudor Vladimirescu); în fine secţiunea cea mai amplă se ocupă de emergenţa romantismului (1830–1840), aprehendată pe trei paliere: al „ideii naţionale" ca factor de bază în structurarea romantismului românesc, al expansiunii romantice (cu specificarea că la noi romantismul „se insinuează", „nu se impune") şi al esteticii romantice. Un „post-scriptum după 20 de ani", publicat în 1992 în „Revista de istorie şi teorie literară", precizează unele chestiuni de terminologie şi periodizare şi se ocupă de „grupările" postpaşoptiste ale exilaţilor, preeminescienilor şi „nestatutarilor", precum şi de depăşirea romantismului prin Eminescu. Sinteza din 1972 e continuată în 1974 printr-o altă carte de referinţă, intitulată, cu o sintagmă care avea să facă şcoală, *Oamenii începutului de drum*, axată pe intervalul

1840–1860. Arhitecturii din *Originile…* îi iau locul studiile din prima secţiune, relative la structura, programele, profilul generaţiei paşoptiste, psihologia pionieratului, diversitatea teoretică, dar şi la unitatea acţiunii practice, dialectica visare–faptă („romantici ai energiei, nu ai nostalgiei"), congruenţa între militantism civic şi specific artistic, între originalitate şi influenţe. Secţiunea secundă a cărţii clarifică aspecte obscure sau controversate, propune pregnante profiluri ce beneficiază de formulări memorabile (despre Heliade, Bălcescu şi B.P. Hasdeu), sinteze tematice (titanismul paşoptist), abordări sociologice (traducerile de la mijlocul veacului), iar ultimul grupaj reuneşte studii comparatiste: preromantismul sud-est european, devenirea istorică a termenului „romantic", Lamartine în România ş.a. Preocuparea pentru paşoptism şi romantism nu dispare după 1975, însă aria istoricului literar se lărgeşte organic. *Itinerar printre clasici* (1984) şi *Aproapele şi departele* (1990) conţin studii despre Alecsandri ca dramaturg, Hasdeu ca epistolier, receptarea în timp a lui Heliade, despre poezia lui Gh. Asachi, proza lui Kogălniceanu, memorialistica lui Ion Codru-Drăguşanu, opera lui Dimitrie Bolintineanu, opera literară a lui Hasdeu. Tot aici, străpungeri spre alte epoci şi metode: studii de naratologie modernă, aplicate la Nicolae Filimon, Ion Creangă şi Duiliu Zamfirescu. Promotor al modernizării istoriei literare, **C.** a militat în acelaşi timp pentru întocmirea instrumentelor de lucru, el însuşi propunând, coordonând, prefaţând şi adnotând seria *Documente şi manuscrise literare* (I–V, 1967–1986), precum şi lucrările *Gândirea românească în epoca paşoptistă (1830-1860)* (I–II, 1969, în colaborare cu Mihai Zamfir), *Reviste literare româneşti în secolul al XIX-lea* (1970), *Structuri tematice şi retorico-stilistice în romantismul românesc (1830–1870)* (1976), *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc* (1982), ediţia facsimilată a revistei „Propăşirea" (1980, în colaborare), textul publicaţiei fiind prefaţat de un studiu-sinteză privitor la cercetările autorului asupra epocii paşoptiste. Îngrijeşte şi alte ediţii, iar în 1980 publică antologia critică *I. Heliade-Rădulescu interpretat de…*, prefaţată de un studiu amplu şi dens. Apariţiile de după 1980 fructifică concludent vocaţia de teoretician a lui **C**. *Regula jocului* (1980), carte deschizătoare de drum în sociologia literaturii, cercetează „versantul colectiv" al literaturii (genuri, curente, tipologii, concepte), începând cu abordarea prin metode statistice a traducerilor de la 1848. Investigaţia legitimează ideea că „Dacia literară" a propus o bună direcţie, dar ulterior traducerile au sporit. Alte studii au în vedere funcţionarea discursului social în spaţiul intra- şi extratextual, rolul factorilor contextuali în creaţia literară, naşterea romanului românesc (explicată prin instaurarea relaţiilor de piaţă), originea şi funcţionarea miturilor literare (mitul Alecsandri), rolul publicului în orientarea repertoriului teatral de la jumătatea secolului al XIX-lea ş.a. *Introducere în teoria lecturii* (1988; în 1993 e tradusă în italiană) face sinteza interdisciplinară a problematicii lecturii, convocând cunoştinţe de teoria textului, semiotică, psihologie şi sociologie a receptării, hermeneutică, critică şi istorie literară. Lucrarea şi-a dovedit viabilitatea, continuând să trezească interes şi ecouri şi în prezent. În aceeaşi paradigmă cu *Introducere...* se înscrie *Interpretare şi raţionalitate* (2006). Amplă sinteză istorică şi sistematică, marcând o premieră în domeniu, cuprinde de fapt materia a trei cărţi posibile: o istorie a raţionalităţii; o introducere în hermeneutică (pilonul principal: Hans Georg Gadamer) şi o abordare retorică şi comprehensivă a literaturii, în căutarea punctelor de conjuncţie între logic şi teoretic, gust şi estetic. Cartea impune mai întâi prin capacitatea de cuprindere: filosofie, psihologie, sociologie, lingvistică, semiotică – toate focalizate pe textul literar, ca tot atâtea surse şi mijloace ale înţelegerii, interpretării şi validării lui. Apoi, prin persistenta ei notă de luciditate şi echilibru al judecăţilor în confruntarea cu spectacolul uriaş oferit de istoria europeană a fenomenului urmărit (interpretarea), confruntare în finalul căreia **C**. se vădeşte de partea raţionalităţii, nu fără a recunoaşte că „nu [are] certitudini de oferit" deoarece „dacă supralicităm raţiunea, riscăm s-o transformăm într-o inchiziţie; dacă, dimpotrivă, cedăm iniţiativa impulsurilor necontrolate şi plusăm în jocul nestingherit al fantasmelor şi afectelor, riscăm alunecarea în delir ori sacrilegiu. Trebuie să acţionăm cu tact, cu discernământ, cu deschidere, cu nuanţă etc., dar nimeni nu e în stare să ne explice ce înseamnă «tact», «discernământ», «deschidere», «nuanţă»". Aşa stând lucrurile, cartea se încheie printr-un apel de ultimă instanţă la un „angajament moral", la „alianţa raţiunii cu buna-credinţă", chiar dacă nici

această alianţă „nu este deloc sigură”. Ultimul enunţ jură totuşi pe acest „angajament”, în spiritul unui umanism adus la zi, care totodată cuprinde în epură profilul unei personalităţi: „Spre a ne salva demnitatea de fiinţe libere, nu există soluţie de schimb, pariul pe responsabilitatea morală nu cunoaşte alternativă, e singurul posibil”. Câteva alte culegeri întregesc în mod coerent opera lui **C.**, orientate fiind de aceleași jaloane: *Semnele vremii* (1995), cuprinzând cronici şi intervenţii în jurul unor autori şi cărţi (ediţii critice sau volume de inedite), plus o secţiune *Pro domo*, cu interviuri, este utilă în înţelegerea formaţiei şi evoluţiei istoricului şi teoreticianului literar; *Delimitări şi ipoteze* (2008) însumează un număr de eseuri de teorie literară şi studii culturale.

Atras deopotrivă de concreteţea fenomenului (rebel verificărilor conceptuale prin haotica-i individualitate) şi de ordinea conceptelor, Paul Cornea oscilează între plenitudinea criticii şi altitudinea abordării teoretice, postulând necesara lor coexistenţă şi realizând această coexistenţă nu prin interferarea critică–teorie, ci prin alternarea lor în lucrări succesive [...]. Oscilaţia între fenomen şi concept (salutară în menţinerea contactului cu realitatea operei pe care abordarea conceptuală astfel înţeleasă încearcă să nu o devitalizeze) relativizează perspectivele supuse unui control reciproc şi dă teoreticianului un aer de prudent scepticism. Modelele conceptuale puse în discuţie sunt astfel examinate precaut, cu încântare în faţa ipotezei prin care spiritul îşi subordonează „haosul manifestărilor empirice”, dar şi cu rezerve în faţa gradului de adecvare a conceptului la fenomen. În subtextul Regulii jocului *cititorul simte un alt joc – acela dintre realitate şi concept, pe care autorul îl trăieşte (ca implicare şi distanţă) cu încântare şi luciditate, într-o manieră dialogală.*

IOANA EM. PETRESCU

SCRIERI: *Curs de istorie a literaturii române moderne* (în colaborare cu D. Păcurariu), Bucureşti, 1962; *Studii de literatură română modernă*, Bucureşti, 1962; *Anton Pann*, Bucureşti, 1964; *De la Alecsandrescu la Eminescu*, Bucureşti, 1966; *Originile romantismului românesc*, Bucureşti, 1972; *Oamenii începutului de drum*, Bucureşti, 1974; *Conceptul de istorie literară în cultura românească*, Bucureşti, 1978*; Regula jocului*, Bucureşti, 1980; *Itinerar printre clasici*, Bucureşti, 1984; *Introducere în teoria lecturii*, Bucureşti, 1988; *Aproapele şi departele*, Bucureşti, 1990; *Semnele vremii*, Bucureşti, 1995; *Interpretare şi raţionalitate*, Iaşi, 2006; *Delimitări şi ipoteze*, Iaşi, 2008. **Antologii, ediţii:** *Documente şi manuscrise literare*, I–V, Bucureşti, 1967–1986 (în colaborare); *Gândirea românească în epoca paşoptistă (1830–1860)*, I–II, introd. edit., Bucureşti, 1969 (în colaborare cu Mihai Zamfir); *Reviste literare româneşti în secolul al XIX-lea*, pref. edit., Bucureşti, 1970; *Structuri tematice şi retorico-stilistice în romantismul românesc (1830–1870)*, introd. edit., Bucureşti, 1976; *Conceptul de istorie literară în cultura românească*, introd. edit., Bucureşti, 1978; *„Propăşirea. Foaie ştiinţifică şi literară”*, Bucureşti, 1980 (în colaborare cu Mariana Costinescu şi Petre Costinescu); *I. Heliade-Rădulescu interpretat de…*, introd. edit., Bucureşti, 1980; *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc*, introd. edit., Bucureşti, 1982.

Repere bibliografice: Vlad, *Convergenţe*, *77–83*; Georgescu, *Printre cărţi*, *12–16*; George, *Sfârşitul*, I, *20–26*; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *25–26*; Nicolae Manolescu, *Faţa şi reversul*, RL, 1981, 6; Ioana Em. Petrescu, *„Regula jocului”*, ST, 1981, 5; Gheorghiu, *Reflexe*, *129–132*; Iorgulescu, *Prezent*, *267–271*; Mirodan, *Dicţionar*, I, *384–394*; Piru, *Critici*, *38–41*; Ion Vlad, *Lecturile istoricului literar*, TR, 1985, 7; Florin Faifer, *Lupa şi ocheanul*, JL, 1991, 3; Cristian Moraru, *Metoda şi morala*, CNP, 1991, 11; Mihai Dinu Gheorghiu, *O fină dimensiune pedagogică*, CNP, 1991, 47; Carmen-Maria Mecu, *„Introducere în teorie lecturii”*, LL, 1995, 2; Andrei Nestorescu, *Paul Cornea şi semnele vremii*, LAI, 1996, 2; Spiridon, *Apărarea*, *67–71*; Nicolae Mecu, *Semnele vremii şi perenitatea valorilor*, VR, 1997, 1–2; Monica Spiridon, *Lectura: un ceremonial ocultat*, R, 1998, 5–6; Victor Neumann, *Despre teoria lecturii*, O, 1999, 4; Dan Mănucă, *Nostalgiile spiritului clasic*, CL, 2000, 11; Micu, *Ist. lit.*, *768–769*; *Dicţ. esenţial*, *199–201*; *Cercetarea literară azi* (volum omagial), coordonatori Liviu Papadima şi Mircea Vasilescu, Iaşi, 2000; Manolescu, *Lista*, III, *169–172*; Holban, *Portrete*, I, *369–371*; *Paul Cornea – la aniversare*, RL, 2004, 43 (grupaj special); Paul Cernat, *Dialogismul pragmatic al profesorului Paul Cornea*, OC, 2004, 250; Petrescu, *Studii*, *98–101*; Mihai Zamfir, *Un tratat aşteptat*, RL, 2006, 42; Sanda Cordoş, *O carte de referinţă*, DMT, 2006, 7; Mihaela Ursa, *Despre renaşterea raţionalităţii*, ST, 2006, 12; Holban, *Ist. lit.*, III, *73–76*; Iulian Boldea, *Raţionalitatea interpretării*, VTRA, 2007, 7; Paul Cernat, *Elogiul căii regale*, OC, 2007, 357; Lucia Cifor, *Hermeneutică, dar cu măsură*, „Acta Iassyensia Comparationis”, 2007, 5; Borbély, *O carte*, *69–76*; Manolescu, *Istoria*, *1211–1213*; Ovidiu Verdeş, *Teorie literară contemporană*, Bucureşti, 2008, *23–41*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1019–1020*, *passim*; Terian, *A cincea esenţă*, *588–594*; Micu, *Mileniu*, *402–408*; Borbély, *Existenţa*, *7–10*; Goldiş, *Critica*, *82–83*.

N.M., A.N.

CORNEANU, Leonid (pseudonim al lui Leonid Cornfeld; 1.I.1909, Coşniţa–Dubăsari – 27.XI.1957, Chişinău), poet, dramaturg. Este fiul lui Efim Cornfeld. Urmează şcoala pedagogică din Balta, absolvită în 1930, şi Institutul de Literatură „Taras Şevcenko” din Harkov (1931–1932). Face

aspirantura la Institutul de Istorie, Filosofie şi Literatură din Leningrad. Va fi profesor, din 1936, la Institutul Pedagogic din Tiraspol. Concomitent, desfăşoară o activitate intensă de susţinere a intereselor sovietice expansioniste pe teritoriul Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldoveneşti.

Primele versuri îi apar în 1929, în ziarul „Plugarul roşu", iar editorial **C.** debutează în 1930 cu placheta *Versuri felurite*, urmată de *Tiraspolul* (1932), *Avânturi* (1933), *Lumini şi umbre* (1935), *Cântece şi poezii* (1939), în care sunt evocate principalele momente din reconstrucţia social-economică şi culturală a Transnistriei din deceniul ’20–’30 a secolului trecut. Nota distinctivă a poeziei lui **C.** o constituie tematica realismului socialist. În anii postbelici se consacră aproape în întregime dramaturgiei, scriind şi montând pe scena teatrelor din Chişinău comediile muzicale *Fericirea Mărioarei* (1951, în colaborare cu E. Gherken) şi *Covorul Ilenei* (1953), piesele *Peste Dunărea albastră* şi *Izvorul frăţiei* (1956), comedia *Umbra dragostei* (1957), în care colportează sloganuri bolşevice. O permanenţă a activităţii sale a fost culegerea şi publicarea literaturii populare: *Cântece norodnice moldoveneşti* (1939), *Proverbe, cimilituri şi expresii norodnice moldoveneşti* (1952) ş.a.

SCRIERI: *Versuri felurite*, Tiraspol, 1930; *Tiraspolul*, Tiraspol, 1932; *Avânturi*, Tiraspol, 1933; *Pionierii în ţeh*, Tiraspol–Balta, 1934; *Lumini şi umbre*, Tiraspol, 1935; *Cântece şi poezii*, Tiraspol, 1939; *Din Valea Nistrului*, Chişinău, 1947; *Povestea lui Petrică*, Chişinău, 1951; *Fericirea Mărioarei* (în colaborare cu E. Gherken), Chişinău, 1951; *Opere alese*, Chişinău, 1954; *Piese*, Chişinău, 1956; *Versuri*, Chişinău, 1965; *Poezii*, Chişinău, 1970; *Scrieri*, pref. Simion Cibotaru, Chişinău, 1973; *Izvorul frăţiei*, I–II, pref. Nicolae Bileţchi, Chişinău, 1977–1978.

Repere bibliografice: Andrei Lupan, *Cărţile şi răbojul anilor*, Chişinău, 1969, *135–139*; Vasile Coroban, *Leonid Corneanu*, în *Profiluri*, *282–288*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *162*; *Dicţ. Chişinău*, *168*. ***M.Dg.***

CORNEL, Theodor (pseudonim al lui Toma Dumitriu; 1874, Bucureşti – 20.II.1911, Bucureşti), gazetar, prozator. Şi-a făcut studiile în Capitală şi a debutat în 1896, cu proză, la „Lumea nouă literară şi ştiinţifică". În 1897 pleacă la Paris, unde rămâne unsprezece ani, desfăşurând o meritorie activitate publicistică: este redactor la cotidianul „La Roumanie", în 1901 editează împreună cu criticul muzical Stan Golestan şi cu scriitorul Fernand Brulin „Revue franco–roumaine". Mai colaborează – uneori şi cu pseudonimele Tristis, Le Petit Roumain, Parize – la „La Revue blanche", „Le Courier européen". E prezent și în periodice din ţară, precum „Evenimentul", „Adevărul", „Conservatorul", „Voinţa naţională", „Literatură şi artă română", „Viața socială", „Noua revistă română" ş.a., cu schiţe, poeme în proză, note de călătorie, comentarii diverse pe teme de actualitate (*Scrisori din Paris*), cronici dramatice şi plastice etc.

Trăind în plină efervescenţă a vieţii artistice pariziene, **C.** cunoaşte îndeaproape noile curente şi tendinţe moderniste. Se arată un comentator lucid şi plin de vervă al actualităţii franceze şi în acelaşi timp un critic de artă deschis noului, care comentează avizat lucrările lui Constantin Brâncuşi, Paul Gauguin, Puvis de Chavannes, Gustave Moreau, Paul Cézanne, Iser, Cecilia Cuţescu-Storck, Gh. Petraşcu. Într-o epocă în care opinia critică de la noi vădea „lipsă de înțelegere și teamă de noutate", fiind în contratimp cu ceea ce se petrecea în arta occidentală, el se situează între cei puțini care apreciau și susțineau direcțiile moderne în plastica românească, ceea ce îi conferă statutul de pionier în acest domeniu. Tot în timpul şederii în capitala Franţei scrie studiul *La Roumanie littéraire d’aujourd’hui* (1903), ce vădeşte însă o perspectivă ezitantă asupra evoluţiei fenomenului literar românesc din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Întors la Bucureşti, scoate două volume de poeme în proză, *Mentalia* (1908) şi *Cântări pentru inimă…* (1910), care au suscitat reacţii contradictorii din partea criticii. În pofida unor imperfecţiuni de limbaj, acestea cuprind totuşi cugetări sensibile şi nuanţate. De asemenea, începe publicarea, în colaborare cu René C. Polysu, Tudor Arghezi ș.a., a unui dicționar biografic, *Figuri contimporane din România – Figures contemporaines de Roumanie* (I–III, 1909–1914), care se anunţa deosebit de interesant ca optică şi mai cu seamă modern din punct de vedere grafic. Lăsat în lucru de **C.**, dicționarul va fi continuat în primul rând de Arghezi, care știa că „succesiunea" pe care trebuia să o onoreze îi ridica numeroase obstacole. Pe **C.** l-au preţuit, printre

alţii, pentru spiritul său rafinat, Ion Minulescu, Cincinat Pavelescu, Gh. Petraşcu, N.D. Cocea, J. Al. Steriadi.

SCRIERI: *La Roumanie littéraire d'aujourd'hui*, Paris, 1903; *Mentalia*, Bucureşti, 1908; *Figuri contimporane din România – Figures contemporaines de Roumanie* (în colaborare), Bucureşti, I–III, 1909 – [1914]; *Muzeul A. Simu*, Bucureşti, 1910; *Cântări pentru inimă...*, cu desene de Cecilia Cuţescu-Storck, Bucureşti, 1910.

Repere bibliografice: Chendi, *Pagini*, *504–508*; Arghezi, *Scrieri*, XXIII, *332–333*, XXVII, *9–15*, XXXIII, *246–248*; Kalustian, *Simple note*, II, *280–290*; Mihăilă, *Scriitori*, *316–317*; Cernat, *Avangarda*, *45–47*. ***C.Bz.***

CORNELIA DIN MOLDOVA (pseudonim al Corneliei Kernbach-Tatuşescu; 9.VI.1866, Botoșani – 12.IV.1933, Bucureşti), poetă. Este fiica Oliviei şi a lui Iosif Kernbach, funcţionar la Poştă, și sora mai mică a poetului Gheorghe din Moldova (George Kernbach). În 1883 a absolvit Liceul Naţional din Iaşi şi a urmat cursurile Facultăţii de Medicină din Bucureşti, luându-şi doctoratul în 1893. Este una din primele femei care, la noi, îmbrăţişează cariera de medic. Funcţionează la Eforia Spitalelor Civile din Bucureşti, iar ca profesoară de igienă publică manualul *Noţiuni de medicină şi farmacie populară* (1912).

C. colaborează cu versuri mai întâi la „Revista nouă" (1891–1893), unde Gheorghe din Moldova se bucura de aprecierea lui B.P. Hasdeu. Se numără printre fondatoarele revistei „Altiţe şi bibiluri", publică la „Dochia", „Arhiva", „Revista literară", „Familia", „Universul", „Literatură şi artă română", „Litere şi arte", „Curierul român", „Viaţa românească" ş.a. Abia în 1916 îşi adună versurile într-un volum: *Câte au fost*, o plachetă elegantă, ilustrată de J. Al. Steriadi şi Al. Satmari. Autoarea scrie o poezie intimistă, cu vădite accente neoanacreontice. Afectând naivitatea, alegând o tonalitate jucăuşă, câteodată uşor ironică, reface senzual, cu insistenţe indiscrete, scenariul unui aprins joc de-a dragostea. Prin acordurile ei de romanţă, această poezie cu articulaţii fragile se înrudeşte frapant cu versurile lui Gheorghe din Moldova.

SCRIERI: *Câte au fost*, cu desene de J. Al. Steriadi şi Al. Satmari, Bucureşti, 1916.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl.*, *463*; *Dicţ. lit. 1900*, *219–220*. ***G.D.***

CORNIŞ-POP, Marcel (14.II.1946, Arad), critic literar, comparatist, traducător. Este fiul Sidoniei Cornis-Pop (n. Bogdan), bibliotecară, și al lui Gheorghe Cornis-Pop, profesor şi, în perioada interbelică, editor al revistei „Şcoala noastră" din Zalău. În 1968 a absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj cu o lucrare de licenţă despre poezia lui Robert Frost. În 1968 şi în 1971 urmează cursuri postuniversitare la Oxford şi Birmingham. Îşi dă doctoratul în 1979 cu o teză despre romanul simbolic al lui Herman Melville şi Thomas Wolfe. Debutează ca traducător şi eseist în 1960 la „Steaua". Între 1968 şi 1983 este, succesiv, asistent, lector, conferenţiar la Catedra de engleză a Universităţii din Timişoara. În 1983, beneficiind de o bursă Fulbright, s-a stabilit în SUA şi a predat literatura engleză şi teoria literaturii la University of Northern Iowa, la Harvard University, ajungând profesor titular (1991) şi şef al Catedrei de literatură engleză şi comparată la Virginia Commonwealth University din Richmond. Până la plecarea din ţară e cronicar literar la „Orizont" şi „Amfiteatru", colaborează şi la „Tribuna", „Analele Universității din Timișoara", „Caiet de semiotică", „Studii de literatură română și comparată", „Caiete critice", „Cahiers roumains d'études littéraires" ş.a. A publicat şi a prefaţat traduceri în română din J.D. Salinger, Thomas Wolfe, Kurt Vonnegut Jr., Dylan Thomas, Ken Kesey şi traduceri în engleză din poeţi români contemporani. În 1982 îi apare prima carte, studiul *Anatomia balenei albe. Poetica romanului american epopeic-simbolic*, distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. După emigrare a colaborat la „Agora", a tradus în limba engleză volume din versurile lui Ion Brad, Anghel Dumbrăveanu, Dorin Tudoran ș.a. Este fondator și coeditor la „The European Studies Journal" (1984–1998), coeditor la revista de traduceri din poezie „Micromegas" şi redactor-şef al publicației „The Comparatist", distinsă în 1996 cu Premiul Phoenix pentru activitate editorială remarcabilă, oferit de Council of Editors of Learned Journals. Colaborator al unor periodice prestigioase ca „Poetics Today", „Critique", „The American Book Review", „Journal of Narrative Technique", „Partisan Review", „Semiotics", „Style" etc., recenzează în mod sistematic în reviste de specialitate lucrări româneşti de critică şi teorie literară, e prezent în volume colective din aceeași arie de studii. În 1992 a publicat studiul teoretic *Hermeneutical Desire and Critical*

Rewriting. Narrative Interpretation in the Wake of Poststructuralism, devenit în scurt timp un titlu de referinţă în domeniu. Împreună cu John Neubauer, a editat o importantă lucrare colectivă intitulată *The History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and Disjunctures in the 19th and 20th Centuries* (I–IV, 2004–2010), o amplă istorie comparată a literaturilor din Europa Centrală și de Est.

În *Anatomia balenei albe* **C.-P.** aduce o contribuţie impecabil articulată metodologic la explorarea tipologică a romanului american, aflat în curs de a-şi impune canoanele proprii, în contrast cu cele europene consacrate. Conform criticului, într-o atare întreprindere poetica ar beneficia de o perspectivă privilegiată asupra structurii multiplu etajate a romanului: planul tematic, arhitectura interioară, procesele semnificative şi funcţionarea retorică a discursului. În studiul lui **C.-P.** capodopera lui Herman Melville, *Moby Dick*, devine paradigma tare a unui tip de roman numit epopeic-simbolic (mitopoetic), a cărui descendenţă este urmărită până la Thomas Wolfe. În special în dimensiunea sa metapoetică modelul melvillian este proiectat ulterior asupra romanului american şi european modern, urmărindu-i-se tentaculele până la naraţiunea postmodernistă. Nu numai poetica şi exegeza de text profită de pe urma acestei practici interpretative, ci şi un anumit tip de comparatism intertextual, folosind opera unui autor drept grilă de referinţă pentru comentarea altor opere, din timpuri şi din spaţii culturale diferite. *Hermeneutical Desire and Critical Rewriting* porneşte de la tensiunea beligerantă dintre apărătorii hermeneuticii tradiţionale şi adepţii lecturii orientate către cititor. Unii vor să întemeieze comentariul critic pe un corpus de evidenţe textuale, situate deasupra oricărei posibilităţi de controversă. Ceilalţi, dimpotrivă, sunt partizanii unei critici argumentative, ghidate de tehnici de persuasiune abile. Declarată apodictic drept inevitabilă, legitimată conceptual şi metodologic, o astfel de polarizare consacră ruptura ireversibilă între două paradigme critice: una metafizică (mizând pe unitatea organică a textului) şi alta deconstrucţionistă (interesată mai curând de construirea textului şi de contradicţiile semiozei). Studiul lui **C.-P.** sugerează căi de depăşire a acestei fracturi reducţioniste şi frustrante, prin integrarea interpretării de text într-un context sociocultural şi ideologic cuprinzător, angajând strategii auctoriale şi de lectură diverse. Astfel redefinită, hermeneutica devine echivalentul unei experienţe complexe de re-scriere. În topografia critică actuală **C.-P.** identifică patru dintre direcţiile sale fertile: critica orientată spre activarea cititorului (*reader-response criticism*); deconstrucţia de inspiraţie galică, patentată metodologic peste Ocean; critica de orientare feministă; în fine, lectura care uzează de grila semioticii culturale pe linia Mihail Bahtin sau Michel Foucault. Evaluându-le comparativ, autorul observă că prima – în pofida extensiei şi a armăturii teoretice de care dispune – nu reuşeşte, cel puţin deocamdată, să racordeze semnificativ convenţiile de lectură cu factorii sociali şi instituţionali pe care acestea se sprijină. Celelalte trei direcţii, în schimb, mizează eficient pe acelaşi atu: ele reuşesc – cu mijloace extrem de diverse – să atragă atenţia asupra naturii disensioniste a lecturii. În România, după 1989, **C.-P.** a publicat studiul *The Unfinished Battles. Romanian Postmodernism Before and After 1989* (1997), unde caută răspunsuri la o întrebare-cheie: a fost postmodernismul un proiect politic sau unul mai degrabă estetic? Pentru autor, postmodernismul a fost un proiect de natură estetică şi – exact de aceea – unul eminamente politic. În plus, postmodernismul central şi est-european trebuie privit ca o provocare globală, adresată delimitărilor şi rupturilor de orice fel: dintre cultural şi politic, dintre individualitate şi lume, dintre cuvinte şi fapte. Din unghiul de referinţă ales de autor, elementul dinamic care a mediat reaşezarea raporturilor dintre poetic şi politic, dintre practica literară şi reformismul ideologic, dintre conştiinţa est-europeană a defazării temporale faţă de Occident şi strategiile recuperatoare generate de ea se dovedeşte a fi spiritul critic. Într-un anume sens, acesta este protagonistul cărţii. În România literatura a avut tristul privilegiu de a fi fost cel mai sistematic discurs alternativ faţă de cel al puterii, ideologiile estetice asumându-şi, în diverse etape istorice, un rol activ în schimbarea socială. Iar elementul cultural portant, locomotiva care a tractat garnitura literaturii a fost conştiinţa critică. Paradigma postmodernistă parvine în România ceauşistă, printr-un efort critic (subteran, disperat), să ţină pasul cu Vestul. Traducător asiduu din literaturile anglo-saxone în română, tălmăcitor şi comentator al culturii româneşti peste Ocean, **C.-P.** este exponentul unei specii mai degrabă rare: teoreticianul

inspirat, cu fler speculativ, dublat de un practician meticulos, cu acces la tehnologia analitică de vârf.

SCRIERI: *Anatomia balenei albe. Poetica romanului american epopeic simbolic*, Bucureşti, 1982; *Hermeneutical Desire and Critical Rewriting. Narrative Interpretation in the Wake of Poststructuralism*, New York, 1992; ed. (*Tentaţia hermeneutică şi rescrierea critică*), tr. Corina Tiron, Bucureşti, 2000; *The Unfinished Battles. Romanian Postmodernism Before and After 1989*, Iaşi, 1996; *Narrative Innovation and Cultural Rewriting in the Cold War Era and After*, New York–Londra, 2001. **Antologii:** *Violence and Mediation in Contemporary Culture*, New York, 1996 (în colaborare cu Ronald Bogue); *The History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and Disjunctures in the 19th and 20th Centuries*, I–IV, Amsterdam, Philadelphia, 2004–2010 (în colaborare cu John Neubauer); **Traduceri:** J.D. Salinger, *Nouă povestiri*, Bucureşti, 1971; Thomas Wolfe, *Priveşte, înger, către casă*, pref. trad., Bucureşti, 1977; Kurt Vonnegut Jr., *Fii binecuvântat, domnule Rosewater*, pref. trad., Bucureşti, 1980; Dylan Thomas, *Fiicele Rebecăi*, pref. trad., Bucureşti, 1982; Ken Kesey, *Zbor deasupra unui cuib de cuci*, Bucureşti, 1983.

Repere bibliografice: Irina Mavrodin, *„Anatomia balenei albe"*, RL, 1982, 20; Virgil Nemoianu, *„Anatomia balenei albe"*, „American Studies International", 1983; Adrian Marino, *De ce anti-mimesis?* JL, 1990, 50–51; Cristian Moraru, [*Marcel Corniş-Pop*], „Romanian Review", 1990, 4, CNP, 1991, 38, 1992, 1–2; Virgil Nemoianu, *Filologi români în America*, RL, 1991, 3; W. Baker, *Recent Work in Critical Theory*, „Style", 1992, 4; *Românii, 96–97*; Laurence M. Porter, *„Hermeneutical Desire and Critical Rewriting"*, „Yearbook of Comparative and General Literature", 1993, 41; Horst Rurhrof, *The Hidden Telos: Hermeneutics in Critical Rewriting*, „Semiotica", 1994, 69–93; Ileana Alexandra Orlich, *„Hermeneutical Desire and Critical Rewriting"*, „The International Fiction Review", 1994, 1–2; Mihai Spăriosu, *„Hermeneutical Desire and Critical Rewriting"*, „The Canadian Review of Comparative Literature", 1995, 2; Monica Spiridon, *Postmodernismul românesc sau Strategiile alternativei*, RL, 1997, 4; Sasu, *Dicţ. scriit. SUA, 82–88*; Codrin Liviu Cuţitaru, *Anatomia desenului din covor*, OC, 2001, 85; Manolescu, *Enciclopedia, 199–200*; [*Marcel Corniş-Pop*], TR, 2011, 203 (grupaj special). ***M.S.***

CORNU, Aurora (pseudonim al Aurorei Chiţu-Burchiu; 6.XII.1931, Proviţa de Jos, j. Prahova), poetă, prozatoare. Este fiica Aureliei şi a lui Nicolae Chiţu-Burchiu, antreprenor. Numele cu care îşi semnează poeziile vine de la comuna prahoveană Cornu, unde a fost crescută de fratele tatălui său. În 1950 şi 1951 urmează cursurile Şcolii de Literatură „M. Eminescu" din Bucureşti. A debutat în 1948 la „Vocea Prahovei". Între 1950 şi 1954 este redactor-şef la secţia de poezie a revistei „Viaţa românească". În 1954 îi apare volumul de versuri *Studenta*. În 1955 se căsătoreşte cu Marin Preda, de care însă – fire voluntară – va divorţa peste patru ani. În această perioadă destinul ei poetic se va cristaliza definitiv. Acum scrie *Suita lirică*, dedicată marelui prozator, care va intra în componenţa primului ei volum semnificativ, intitulat *Distanţe* şi tipărit în 1962. În acelaşi an traduce şi publică *Hamlet* de Shakespeare, sub pseudonimul Ştefan Runcu. În 1965 participă la Bienala Internaţională de Poezie de la Knokke-le-Zoute (Belgia), stabilindu-se apoi în Franţa. După vicisitudinile primilor ani de exil, **C.** îşi regăseşte echilibrul şi se căsătoreşte cu Aurel Cornea, inginer de sunet şi jurnalist la Televiziunea Franceză. La Paris îşi va constitui propriul cerc de prieteni dintre intelectualii români şi francezi. În 1966–1968 a tradus şi a comentat la postul de radio Europa Liberă şaizeci de poeţi francezi contemporani. În 1970 este distribuită de regizorul Eric Rohmer în filmul *Le Genou de Claire*, în care interpretează rolul feminin principal, o poetesă din Est. În 1972, la Londra, produce ea însăşi un film de mister şi parapsihologie, intitulat *Bilocation,* încoronat cu un premiu la Psychic Film Festival, New York–Montréal. **C.** îşi traduce singură în limba franceză poeziile, pe care le adună în volumul *La Déesse au sourcil blanc* (1984). În 2003 surprinde prin publicarea, în SUA, a unui volum de proză, *Romanian Fugue in C Sharp*, tradus de Radu Paraschivescu în 2005. În ultimul deceniu se dedică mai mult unor acte caritabile, prin fundaţia ce-i poartă numele. În urma unei revelaţii la Cana Galileei, se întoarce la locurile copilăriei, ctitorind o mănăstire de maici pe dealul Frăsinetului, în apropiere de comuna Cornu.

Poeta aparţine generaţiei lui Nicolae Labiş, căruia îi şi dedică o poezie ca un bocet: *Nopţi ciudate.* Volumul *Poezii* (1995) reprezintă o adevărată decantare a întregii sale lirici, pornind de la versurile plachetei *Distanţe*, din care a fost înlăturată toată zgura conjuncturală. Doar câteva titluri noi au fost adăugate. Într-un lung poem, *Zeiţa cu sprânceana albă*, după ce selectează imagini din decembrie ’89, poeta adaugă un final emblematic, ca o lespede peste un trecut obsedant: „Vină iertarea". O vină tragică în sensul poeţilor damnaţi, dar cu o conotaţie de milă creştinească. **C.** nu

este o intimistă; ea cultivă uneori o poezie oraculară, cu dactili agresivi, alteori preferă imaginile agreste, într-un grațios „joc secund”. Lirica sa este totuşi de factură tradiționalistă, o viziune a lumii structurată în linia lui Ion Pillat şi B. Fundoianu (ciclul *10 sonete la Posada*). „Nevrozele” canonice au evoluat însă spre un onirism terapeutic (*Hipertiroidiană*). Volumul *Romanian Fugue in C Sharp*, cu un titlu amintind piesele muzicale, e compus dintr-un roman şi nouă povestiri. Traducerea în româneşte lasă deoparte cele nouă povestiri şi are titlul *Fugă spre centru*. Pe fundalul războiului pe care nu-l descrie, precum Hortensia Papadat-Bengescu, citată în text, **C.** aglomerează realistic pagina cu o serie de personaje pitoreşti, care acționează instinctual pentru a-şi apăra pielea, în intervalurile dintre bombardamentele anglo-americane pe centura de foc a Ploieştilor, în 1943–1944. Nemți, apoi ruşi, prostituate, nimfomane, o şatră, ghicitoare, delincvenți, oameni ai legii (asesori populari) şi jandarmi. Un polițist de țară, Vârlan, „satirul, pederastul şi răzbunătorul”, aminteşte de romanul *noir* prin limbajul colorat. Unele personaje, precum Teodor Colan, cu imaginarele lui povestiri, Noel Manta, cu ocultismul lui, dar mai ales Fănuța (Ştefania Chițu Burchiu din satul natal), inserțiile unor poezii proprii în text (*Sonet la Posada*, *Nopți ciudate* ş.a.) şi prezența unor lungi pagini de jurnal accentuează caracterul autobiografic al textului. De asemenea, într-o scrisoare către Teodor, pe care nu o va expedia niciodată, prozatoarea descrie ceremonialul înmormântării tatălui ei, un aventurier în tinerețe, îmbarcat pe o navă comercială, călătorind patru ani şi muncind din greu în porturile Marsilia, Amsterdam, Cardiff, Seattle. Acțiunea este alertă, ca într-un scenariu cinematografic, în care intră împreună secvențe ale unei nunți țărăneşti tradiționale, momente de evocare a forței mitice a codrului şi de comuniune cu duhul pădurii. În ultima parte a romanului sunt restituite realități ale regimului comunist, corupția la toate nivelurile, starea de ostateci a cetățenilor români şi exodul lor în afara granițelor, în pofida obstacolelor şi a primejdiilor. **C.** descrie şi drumul său aventuros spre altă lume, unde e urmată de alți câțiva concetățeni, precum şi avatarurile instalării la Paris, în scene şi cu figuri desprinse parcă dintr-o tragicomedie. În 1998 apare o carte neobişnuită: Marin Preda, *Scrisori către Aurora*. Eugen Simion – Aurora Cornu, *Convorbiri despre Marin Preda*, volum ce poartă grifa lui Eugen Simion. El are inițiativa şi conduce inteligent dialogul început în 1983, continuat în 1985 şi încheiat după 1990, la Paris, despre un personaj absent, scriitorul Marin Preda, adevăratul erou al convorbirilor. Ambii interlocutori l-au cunoscut în ipostaze diferite. Considerațiile lor se aliniază, se întretaie sau uneori se contrazic într-un discurs epic bine temperat, despre o epocă – „obsedantul deceniu”, despre tânărul Preda şi, în mod inerent, despre ei înşişi. Ideea unei cărți s-a cristalizat doar după ce **C.** s-a hotărât să publice scrisorile trimise ei de Marin Preda între anii 1954 şi 1958. Acum începe translația decisivă de la „cartea vorbită”, din convorbirile amicale, spre statutul scriptic al cărții, care păstrează ceva din însemnele oralității. Ceea ce îl seduce pe cel ce a provocat confesiunile sunt dezvăluirile fostei soții a prozatorului despre un Preda sfios şi îndrăgostit, stimulat prin iubire să-şi publice capodopera *Moromeții*, imagine care constituie punctul de pornire spre un excelent portret interior al scriitorului. Performanța – o spune criticul – se datorează unui „personaj original”. Inteligentă, ironică, de o sinceritate stânjenitoare uneori prin brutalitatea ei, dar care nu jigneşte niciodată, **C.** este o româncă bine adaptată mentalității pariziene, fără complexe şi fără ifose.

SCRIERI: *Studenta*, Bucureşti, 1954; *Distanțe*, Bucureşti, 1962; *La Déesse au sourcil blanc*, Paris, 1984; *Poezii*, pref. Eugen Simion, Bucureşti, 1995; Marin Preda, *Scrisori către Aurora*. Eugen Simion – Aurora Cornu, *Convorbiri despre Marin Preda*, postfață Eugen Simion, Bucureşti, 1998; *Romanian Fugue in C Sharp*, New York, 2003; ed. (*Fugue roumaine vers le point C*), Paris, 2005; ed. (*Fugă spre centru*), tr. Radu Paraschivescu, Bucureşti, 2005; *Castel pentru o persoană*, Bucureşti, 2004. **Traduceri:** Shakespeare, *Hamlet*, în Shakespeare, *Romeo şi Julieta. Hamlet*, Bucureşti, 1962.

Repere bibliografice: Al. Săndulescu, *„Distanțe”*, GL, 1962, 17; C. Stănescu, *Poezii fără semnificații*, „Scânteia tineretului”, 1962, 12 mai; Eugen Simion, *Viziune şi imagine în poezie*, CNT, 1962, 35; Sorin Brateş, *„Distanțe”*, IL, 1962, 8; Gabriel Dimisianu, *Poeta Aurora Cornu*, RL, 1995, 27; Petraş, *Cărțile*, *58–60*; Georgeta Drăghici, *Întoarcerea poetei*, RL, 2004, 40; Popa, *Ist. lit.*, I, *839–840*; Radu Aldulescu, *Aurora Cornu – apogeul şi începutul unei poveşti*, RL, 2010, 39; Manolescu, *Enciclopedia*, *200–201*; Eugen Simion, *Portretul scriitorului îndrăgostit. Marin Preda*, îngr. Oana Soare, Bucureşti, 2010. ***S.I.***

COROBAN, Vasile (14.XI.1910, Camenca–Bălţi – 19.X.1984, Chişinău), critic şi istoric literar. Este fiul Verei şi al lui Pavel Coroban, ţărani. Rămas orfan de tată (1922), după terminarea şcolii primare din sat se înscrie la Liceul „Ion Creangă" din Bălţi. După absolvire (1929) intră la Facultatea de Matematică a Universităţii din Cernăuţi, iar în 1931 se transferă la Universitatea din Iași, unde urmează Facultatea de Drept. Pe parcursul anilor de studii redactează jurnalul antifascist „Viaţa universitară". Unele acţiuni ale tânărului redactor sunt considerate ilegale, în 1935 fiind condamnat la şase luni de privaţiune de libertate, ispășite în închisorile de la Huşi şi Iaşi. După absolvirea facultăţii (1936) lucrează ca secretar tehnic la Liceul Comercial din Bălţi (1938–1940), colaborator la gazeta judeţeană „Pământ sovietic" (1940–1941), muncitor la o uzină metalurgică din Siberia, în orașul Stalinsk (1942), profesor de matematică şi fizică la o şcoală medie din aceeaşi regiune (1942–1945), secretar responsabil al ziarului judeţean „Luceafărul roşu" (Bălţi, 1945–1947). Din 1947 este cercetător la Institutul de Istorie, Limbă şi Literatură al Filialei Moldoveneşti a Academiei de Ştiinţe din URSS. Aflat printre fondatorii Catedrei de literatură română a Facultăţii de Filologie la Universitatea de Stat din Chişinău, se va manifesta ca unul din promotorii şi apărătorii valorilor culturale româneşti. Intransigent, riscând să fie considerat „element burghezo-naţionalist moldovenesc", în anii '50 ai secolului trecut se opune rusificării şi tendinţei de denaturare a limbii române. În 1958 obţine titlul de doctor în filologie cu o teză despre viaţa şi opera lui Vasile Alecsandri, dar în 1959, declarat „element dăunător societăţii", este înlăturat de la catedră. Într-o campanie dură întreprinsă de autorităţile comuniste, se vede învinuit de revizionism, naţionalism şi nihilism, de atitudine negativă faţă de realismul socialist şi faţă de literaturile din fosta URSS. Chiar şi în aceste condiţii, va continua să se ocupe de scrierile unor autori români sau din literatura universală. Este coautor al unor manuale şcolare de literatură, editează şi pune în circulaţie la est de Prut opera unor clasici (Ion Neculce, Nicolae Costin, Dimitrie Cantemir, Vasile Alecsandri, Alecu Russo) şi ridică problema studierii în şcoală a lui C. Dobrogeanu-Gherea şi a lui G. Ibrăileanu. Investighează specificul naţional în literatură, influenţele literare, precum şi o gamă variată de aspecte, de la reflecţia moral-filosofică la Grigore Ureche, Miron Costin şi Ion Neculce la Eminescu şi estetica romantismului. În monografia *Romanul moldovenesc contemporan. Estetica genului* (1969), lucrare pentru care i s-a conferit titlul de doctor habilitat în filologie, promovează, programatic, o receptivitate artistică deschisă, descătuşată. Timp de un deceniu (1970–1980), până la pensionare, a exercitat funcţia de şef al sectorului de teorie literară la Institutul de Limbă şi Literatură al Academiei de la Chişinău, activitate din care a rezultat, printre altele, culegerea colectivă *Studii de teorie a literaturii* (1979). A mai publicat studiul monografic *Dimitrie Cantemir – scriitor umanist* (1973) şi culegerea *Creaţia lui Eminescu în şcoală* (1980).

Preocupat de problema conştiinţei de sine a românilor basarabeni, **C.** pledează pentru cultivarea spiritului critic în peisajul literar basarabean postbelic, pentru criteriul valoric care, în anii '50–'60–'70, semnifica şi lupta pentru refacerea legăturilor culturii române dintre Prut şi Nistru cu cea din România. Judecăţile din studiile consacrate prozei vizează „verbozitatea oratorică", „infantilismele comice", „simplificarea exagerată a personajelor," „lirismul declarativ şi alegorismul artificios", platitudinea, clișeele etc. Pledoaria în favoarea realismului nu este în detrimentul imaginaţiei, considerată determinantă în artă. Astfel, prozatorul Vasile Vasilache „posedă o anumită imaginaţie ludică", „ştie să facă sensibile ideile, folosind original fondul folcloric", Ion Constantin Ciobanu „instinctiv poetizează situaţiile", iar în romanul lui Vladimir Beşleagă *Zbor frânt* remarcă „tablouri sensibile, pe care imaginaţia înfierbântată le colorează patetic, le prezintă cititorului ca timp psihologic". La **C.**, ironia şi sarcasmul se vor îmbina cu bonomia şi atitudinea echidistantă ori cu nota doctă, profesorală. Aspectele teoretice luate în dezbatere îi oferă şansa de a se raporta nu o dată la contextul literaturii universale. Se oprește la ceea ce consideră a fi secretul artei dostoievskiene din perspectiva ideii fundamentale care animă marea literatură din secolul al XIX-lea, şi anume ideea „punerii în drepturi a omului căzut în pierzanie". Abordând problematica personajelor şi cea a comicului la Cervantes, avansează opinia că romanul scriitorului hispanic ar fi, de fapt, un roman realist şi că nota comică ar rezulta nu din prezenţa, cu tot ce înseamnă ea, a lui Sancho Panza în viaţa lui Don Quijote, ci din felul interacţiunii Cavalerului Tristei Figuri cu această prezenţă. Raportul eului

cu celălalt transpare în obiectivul criticului literar la disocierea „controverselor în jurul umanismului dostoievskian", a viziunii despre destinul tragic al omului. Preocuparea constantă a lui **C.** pentru marea literatură a lumii, afinitățile cu spiritul clasic în cultură îi vor permite să se detaşeze de ideologizarea excesivă a timpului, şi să-și păstreze exigenţele axate pe valoarea autentică.

SCRIERI: *Ion Canna*, Chișinău, 1953; *Obşcestvenno-politiceskie i literaturno-kriticeskie vozzrenia Aleku Russo* (în colaborare cu Pavel Covcegov), Chişinău, 1953; *Cronicarul Ioan Neculce. Viaţa şi opera* (în colaborare cu Eugen Russev), Chişinău, 1956; *Vasile Alecsandri*, Chişinău, 1957; *Studii şi articole de critică literară*, Chişinău, 1959; *Studii, eseuri, recenzii*, Chişinău, 1968; *Romanul moldovenesc contemporan*, Chişinău, 1969; ed. 2, Chişinău, 1974; *Pagini de critică literară*, Chişinău, 1971; *Dimitrie Cantemir – scriitor umanist*, Chişinău, 1973; ed. 2, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 2003; *Studii de teorie a literaturii* (în colaborare), Chişinău, 1979; *Creaţia lui M. Eminescu în şcoală*, Chişinău, 1980; *Scrieri alese*, introd. Anatol Gavrilov, Chişinău, 1983.

Repere bibliografice: Cimpoi, *Alte disocieri*, *113–117*; Gheorghe Chira, *Vasile Coroban*, în *Profiluri*, *290–297*; Vladimir Beşleagă, *Profesor şi critic literar de prestigiu*, „Nistru", 1985, 2; Ciocanu, *Critică*, *242–253*; Al. Burlacu, *Vasile Coroban și ideea specificului național*, RLSL, 1993, 2; Cimpoi, *Ist. lit.. Basarabia*, *272*; Ciocanu, *Lit. rom.*, *399–408*; Mihail Dolgan, [*Vasile Coroban*], LRP, *578–587*; [*Vasile Coroban*], LRC, 2000, 6–12 (grupaj special); Cimpoi, *Critice*, IV, *216–218*; *Mică encicl.*, *179–188*; Ciocanu, *Vase comunicante*, *418–426*; Apetri, *77–86*; Ana Bantoş, *Deschidere spre universalism. Literatura română din Basarabia postbelică*, Chişinău, 2010, *59–60*; *Dicț. Chișinău*, *169–170*; *Omul de spirit*, coordonator Vladimir Beşleagă, Chişinău, 2010; *Vasile Coroban, un arbitru într-o lume a arbitrarului*, Chişinău, 2010. ***A.Bn.***

COROIU, Constantin (6.X.1943, Ţifeşti, j. Vrancea), publicist, critic şi istoric literar. Este fiul Anicăi (n. Cioarec) şi al lui Vasile Coroiu, ţăran. Urmează şcoala generală în comuna natală, apoi Liceul „Unirea" din Focşani, terminat în 1961. După absolvirea Facultăţii de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi (1967) şi a unui curs postuniversitar de jurnalistică, s-a dedicat presei scrise şi vorbite, devenind redactor la Studioul Iaşi al Radiodifuziunii Române; desfăşoară totodată o susţinută activitate publicistică, uneori sub pseudonimele C. Măgureanu, C. Vrânceanu, C. Constantin, în numeroase cotidiene şi periodice literare din Iaşi şi Bucureşti („România literară", „Ateneu", „Cronica", „Saeculum" ş.a.). La „Convorbiri literare" a deţinut, timp de cinci ani, rubrica permanentă „Contexte", pe care a reluat-o, bisăptămânal, din 1995, în cotidianul „Evenimentul" din Iaşi. Din 1990 este publicist-comentator la ziarul „Adevărul" şi redactor al săptămânalul „Adevărul literar şi artistic", unde ține până în 2005 rubrica „Texte și contexte", pe care o va relua din același an în „Cultura". A fost distins, între altele, cu Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor.

Debutând la „Viața studențească" în 1965, **C.** s-a remarcat ca publicist, cultivând predilect interviurile, discuţiile colocviale, confruntarea de opinii cu personalităţi ale literaturii române contemporane, contribuţiile sale în această direcţie fiind reunite în volumele *Dialoguri literare* (I–II, 1976–1980), *Mărturii în timp* (1997), *Paralele inegale* (2003). Privite în ansamblu, dialogurile nu se încadrează în formula comună a interviului cu întrebări laconice şi răspunsuri înregistrate automat. **C.** dialoghează cu adevărat, creează o atmosferă adecvată unei convorbiri spontane şi degajate, dar mai ales lansează idei, sugestii şi incită la construirea unor argumente diferite de ale sale. Interlocutori îi sunt Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Şerban Cioculescu, Al. Piru, Mircea Zaciu, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Ana Blandiana, Al. Ivasiuc, Adrian Marino, D.R. Popescu ş.a. În afara datelor memorialistice, autobiografice şi a notelor de confesiune, convorbirile gravitează de obicei în jurul unor subiecte majore, precum condiţia valorică şi funcţională a eseului, „starea" poeziei, a prozei şi a criticii literare, calofilia scriiturii moderne etc. În exerciţiul publicistic **C.** a apelat în mod frecvent şi la mijloacele de cercetare şi exprimare ale criticii şi istoriei literare. În *Tinereţea lui Gutenberg* (1982) sunt incluse pagini privitoare la publicistica unor scriitori români clasici şi contemporani reprezentativi, precum M. Eminescu, I.L. Caragiale, G. Ibrăileanu, G. Călinescu, Lucian Blaga, Marin Preda, Octavian Paler ș.a. **C.** nu este un profesionist sistematic al cronicii literare săptămânale, însă intervenţiile sale, adunate în volumele *Dialog în actualitate* (1985), *Paradisul perisabil* (2003), *Lecturi subiective* (2009) se constituie într-un judicios jurnal de lectură, cu observaţii pertinente, cu puncte de vedere incitante și formulări pregnante. Disponibilitatea îl orientează și spre lucrări de memorialistică, gen care ilustrează sumarele antologiilor de publicistică *Viaţa*

ca o postfaţă (2005) și *Memoria la timpul prezent* (2011). Spirit canonic, solar, conservator, **C.** preferă numele mari, la umbra cărora compune comprehensive exerciții de admirație, manifestând un adevărat cult pentru G. Călinescu, ale cărui aserţiuni îi susţin aproape toate comentariile.

SCRIERI: *Dialoguri literare*, vol. I, Iaşi, 1976, vol. II, Bucureşti, 1980; *Tinereţea lui Gutenberg*, Bucureşti, 1982; *Dialog în actualitate*, Iaşi, 1985; *Mărturii în timp*, Bucureşti, 1997; *Paradisul perisabil*, Iaşi, 2003; *Paralele inegale*, Iaşi, 2003; *Viaţa ca o postfaţă*, Iaşi, 2005; *Lecturi subiective*, Iaşi, 2009; *Memoria la timpul prezent*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Eugen Simion, *„Dialoguri literare"*, „Scânteia tineretului", 1977, 29 ianuarie; Florin Faifer, *Scriitori în dialog*, CRC, 1977, 48; Mihai Dinu Gheorghiu, *Dialoguri în și despre literatură*, CL, 1977, 86; Nicolae Manolescu, *Actualitatea literară,* RL, 1980, 43; Liviu Leonte, *Literatură şi publicistică*, „Flacăra Iaşului", 1986, 12 august; Daniel Cristea-Enache, *Respectul valorilor*, ALA, 1998, 417; Teodor Vârgolici, *Recuperarea paradisului perisabil*, ALA, 2003, 660; Florin Faifer, *Un profesionist,* CL, 2004, 1*;* Holban, *Ist. lit.*, III, *215–226*; Al. Săndulescu, *Un comentator colocvial*, RL, 2008, 33; Ioan Adam, *Afinităţi selective*, Târgovişte, 2012, *149–155.* ***T. V.***

CORRESPONDANCES, revistă internaţională de literatură apărută în aprilie 1982 la München, în Germania, în cadrul Editurii Ion Dumitru. Preconizată să apară trimestrial („quatre cahiers par an"), primul şi singurul număr din **C.** a ieşit de sub tipar sub direcţia lui Ion Caraion şi Lucian Grigorowitsch, având un comitet de redacţie format din Matei Călinescu, Nicholas Catanoy, James Gill, Vahé Godel, Virgil Nemoianu, Danielle Obadia, Madeleine Santschi, Radu Stern şi George Tomaziu. Tot George Tomaziu semnează şi prezentarea grafică a numărului. Adresa redacţiei este cea din exil a lui Ion Caraion (34 rue St. Martin, Lausanne), ceea ce poate să însemne că atât structura, cât şi realizarea propriu-zisă a revistei îi aparţineau. Articolul-program (*Identitate*), deşi asumat de redacție, este expresia concepţiei literare a lui Ion Caraion, iar ideile de aici se regăsesc şi în alte iniţiative culturale din ţară şi din exil ale acestuia. De altfel, întreaga publicaţie, în condiţii fireşti de eleganţă sporită, aminteşte mai vechiul şi insolitul caiet „Agora", „colecţie internaţională de artă şi literatură", realizat în 1947 împreună cu Virgil Ierunca, sub auspiciile Fundaţiei Regele „Mihai I". **C.** – se spune în articolul-program – publică poezie, proză şi eseistică literară cu o condiţie: autorul să aibă talent. Deşi nu urmărea a fi în primul rând o revistă cu profil politic, un obiectiv principal era acela de a milita „cu toate mijloacele pentru jocul liber al democraţiilor libere". Promovând ideea de comunicare prin schimbul liber de concepţii estetice şi perspective artistice, **C.** tipăreşte textele păstrând limba originalului în cazul limbilor de circulaţie şi traducerea lor, alături de reproducerea redacţiei iniţiale, în cazul celor scrise în „limbile mici". Colaboratorii sunt nume prestigioase ale literaturii şi culturii europene, de la Ernst Jünger, Eugène Guillevic, Michel Butor, André Frénaud, Georges-Emmanuel Clancier, Edmond Humeau până la Omar Lara, Kurt Marti, Jil Silberstein, Pierre-Alain Tâche, Wolf von Aichelburg şi Cesare Zavattini. Sunt reproduse şi fragmente inedite din fondul arhivistic Pier Paolo Pasolini. Dintre textele semnate de români sunt de menţionat poemele în franceză ale lui Vintilă Horia, eseul despre „scientism şi poetică" al lui Nicholas Catanoy, versurile lui Matei Călinescu şi Ion Caraion, consideraţiile epice ale lui Lucian Grigorowitsch, portretul *Ilarie Voronca* semnat de Horia Liman şi considerațiile asupra poeticii contemporane ale lui Virgil Nemoianu. Deşi pentru numerele următoare se anunţă colaborări la fel de reputate, revista nu a mai beneficiat de susţinere financiară, eşecul unei asemenea publicaţii specializate, de elegantă, dar restrânsă circulaţie, fiind previzibil. Încă o iniţiativă publicistică a lui Ion Caraion a luat astfel sfârşit. Ceea ce rămâne până la urmă este ilustrarea efortului vizibil de a încadra literatura exilului românesc în contextul european al epocii. ***N.F.***

CORTINA, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, între 23 ianuarie 1915 şi iulie 1916, cu subtitlul „Teatru. Literatură. Artă. Muzică". Director: I. Kaufmann; prim-redactor: Emanoil Cerbu. Redacţia nu expune explicit, într-un articol-program, direcţia literar-artistică pe care va evolua, lăsând-o la voia împrejurărilor: „Ce vom face, ce atitudine şi ce păreri, ce scop are revista noastră, toate acestea le veţi afla treptat. [...] Formatul de faţă ca şi modul actual de apariţie nu sunt decât provizorii, condiţionate de vremurile tulburi, atât de neprielnice oricărei manifestaţiuni culturale sau artistice. Ştim că e o îndrăzneală – unii vor zice chiar o nesocotinţă – să scoţi o revistă de teatru şi artă azi, când glasul Thaliei e înăbuşit de bubuitul îngrozitor al tunurilor, când în aer miroase a praf de puşcă, cu alte cuvinte când

preocupările artistice au trecut pe planul al doilea chiar la artişti… Şi totuşi îndrăznim. Şi acum: Sus cortina!” (*Se ridică cortina*). **C.** tipăreşte versuri de Oreste (*Romanţă nouă*, *Romanţă*), Alexandru T. Stamatiad (*Scrisoarea*), D. Karnabatt (*Sărutare supremă*, *Amici, e primăvară!*, sonetele *Octombre* şi *Villa Bianca*), catrene de Cincinat Pavelescu şi schiţa *Copacul* a lui E. Lovinescu. Beletristica originală e completată de o corespondenţă din străinătate cu impresii de călător (Virgiliu Dima, *Scrisori din Berlin*) şi de *Amintiri din teatru. Odobescu şi Grigore Manolescu*, notate de Emil Nicolau. În mod constant, în josul traducerilor din Tristan Bernard (*Musafirul*), Catulle Mendès, Villiers de L’Isle-Adam, Paul Féval, Mark Twain, Robert de Flers, Max şi Alex. Fischer apare majuscula W. Alegându-şi-i ca „modele” poetice pe Victor Eftimiu, George Coşbuc şi Eminescu, N.I. Porfiriu exersează genul frivol al pastişei („à la manière de…”). Publicaţie consacrată şi prin titlu creaţiei dramatice şi artei teatrale interpretative, **C.** publică scene din piesele *Ringala* de Victor Eftimiu şi *Bujoreştii* de Caton Theodorian. O notă vie, de interes faţă de actualitatea artistică, aduce ancheta „Ce fac scriitorii noştri dramatici” – alcătuită pe baza întrebărilor privind proiectele literare, stagiunea apropiată şi opinii despre „piesa favorită” –, la care răspund A. de Herz, Const. Rîuleţ, Caton Theodorian, împreună cu interviurile date de aceiaşi, alături de Victor Eftimiu şi Zaharia Bârsan. Singulare în sumarul general sunt două scrisori „inedite” expediate de V. Alecsandri lui Georgiad Obedenaru, semnalate de publicista Smara în fondurile Bibliotecii „I.G. Bibicescu” din Turnu Severin. Rubricaţia revistei este cea consacrată în epocă, destul de fărâmiţată, ca atare conţinutul dublând-se şi uneori chiar triplându-se (cu excepţia sporadicelor „Cronica muzicală” şi „Cronica dramatică”, şi a nelipsitelor „Cugetări”): „Informaţiuni”, „Din cutia Pandorei”, „Dări de seamă”, „Răspunsuri”, „Poşta redacţiei”, „Revista revistelor” etc. O noutate este *entrefiletul* cursiv „Feminine”, destinat evident preocupărilor doamnelor şi domnişoarelor: modă, machiaj, bune maniere în familie şi în societate etc., redactat de Sylvia. Unele semnături de camuflaj (Wotan, Mimosa, Tamar, Eros), criptonime, litere (I.T., Sym) sau pseudonime (Dinu Dumbravă – Emanoil Riegler) ascund scriitori obscuri, redactori, gazetari modeşti şi colaboratori ocazionali. ***R.P.***

COSAŞU, Radu (29.X.1930, Bacău), prozator, jurnalist, autor dramatic.

Este fiul Melaniei (n. Wassermann) şi al lui Isac Rohrlich, contabil. Urmează studiile medii la liceele „Cultura”, apoi „Matei Basarab” din Bucureşti (1940–1944, 1944–1948). Suferă presiunea legilor rasiale emise de regimul lui Ion Antonescu, fără a purta însă steaua galbenă. După instaurarea regimului comunist, aderă entuziast la ideologia acestuia şi devine redactor la „Revista elevilor”, unde debutează cu reportaje în 1948, „Tânărul muncitor” şi „Scânteia tineretului”, organ central al Uniunii Tineretului Muncitoresc, de unde este eliminat în 1950 după ce serviciul de cadre îi descoperă un unchi dansator emigrat şi suspect de spionaj. În 1948 semnează pentru prima dată cu pseudonimul care îl va consacra, inspirat de un poem al lui Radu Boureanu (*Trei cosaşi*). Frecventează un an Facultatea de Litere (1948–1949). După eliminarea ideologică, este angajat ca frezor în 1949 la Uzinele Timpuri Noi, de unde va fi trimis în armată la Cluj-Napoca. Ca soldat fruntaş la cavalerie, trimite oficiosului comunist „Scânteia”, în speranţa reabilitării, o scrisoare prin care demască „intimismul” poetei Maria Banuş. Recuperat politic, îşi publică în 1952, sub pseudonimul Radu Costin, primul volum, conţinând schiţe cu caracter propagandistic: *Servim Republica Populară Română!*. Devine cursant la Şcoala de Literatură „M. Eminescu” (1952–1953), alături de Nicolae Labiş, Lucian Raicu, Sonia Larian, Florin Mugur, Gheorghe Tomozei ş.a. Revine apoi la „Scânteia tineretului”, unde rămâne până în martie 1956 când, la a doua Consfătuire a Tinerilor Scriitori, ţine o conferinţă în care pledează cauza „adevărului integral” în viaţă şi literatură. Gestul nonconformist îi fusese stimulat de lecturile din idolii săi literari, Camil Petrescu, Romain Rolland şi Isaac Babel, dar era în consonanţă şi cu noile orientări poststaliniste ale criticii din URSS privind

valorificarea „sincerităţii" în arta partinică. Denunţat public pentru atitudini individualiste, e supus unei campanii de presă orchestrate de Leonte Răutu. În noiembrie, după înăbuşirea revoluţiei din Ungaria, va fi exclus, împreună cu Nicolae Ţic, din redacţia „Scânteii tineretului", fiind suspectat de legături clandestine cu Cercul Petőfi din Budapesta. Revine în presa culturală abia în 1968 (ca redactor la revista „Cinema", unde rămâne până în 1987). Între timp lucrează ca reporter pe şantierele hidroenergetice. Influenţate de frazarea incandescentă a lui Geo Bogza, schiţele şi reportajele din aceşti ani asigură materia volumelor *Energii* (1960), *Lumină! Din cronica hidrocentralei „V.I. Lenin"* (1961) şi *Nopţile tovarăşilor mei* (1962). Pe aceeaşi linie ideologică, dar cu un caracter mai compozit, se înscrie şi publicistica retorică din *Opiniile unui pământean* (1957). Prima piesă de teatru a lui **C.**, o „comedie tonică în şase tablouri" (*Mi se pare romantic…*, 1961), a fost pusă în scenă de David Esrig la Teatrul de Comedie din Bucureşti. În revista „Teatrul" din mai 1965 i-a apărut comedia *Un nasture sau absolutul*, urmată de *Un scurt program cu bossanove* (1966). Paralel, **C.** scrie şi scenarii de film, în aceeaşi gamă de comedie romantică socialistă: *Cinci oameni la drum* (1963, în colaborare cu Nicolae Ţic) sau *Un film cu o fată fermecătoare* (1967). Puţin comentate, parţial datate, piesele vor lăsa urme în literatura autorului, definită de o teatralitate ironic sentimentală. Încă tributar maniheismului ideologic realist-socialist, dar nu lipsit de virtuţi artistice şi de resurse epice în descendenţă „balzaciană", romanul *A înţelege sau nu. Vieţi paralele în toamna lui '44* (1965) este o „cronică de război" ce opune idealismul luptătorilor comunişti pentru eliberare şi decadenţa morală a necomuniştilor de toate nuanţele. Volumul de nuvele *Omul, după 33 de ani, scapă* (1966) marchează o distanţare faţă de dogmatismul primei tinereţi, recuperată cu distanţă sceptică în nuvela finală (*Un drum, poate, spre înţelepciune*), unde un fost exclus din facultate se confruntă, dubitativ, cu propriul trecut. În august 1968, când Nicolae Ceauşescu denunţă intervenţia trupelor Pactului de la Varşovia în Cehoslovacia rebelă, **C.** refuză să se înscrie în partid, considerând că face parte din rândurile „generaţiei Budapesta". Rezultatul colaborărilor la rubrica săptămânală „Cronica de trei minute", susţinută în revista „Flacăra", se concretizează în două volume, cu titluri trimiţând, ambiguu, la „dezgheţul" poststalinist: *Un august pe un bloc de gheaţă* (1971) şi *Alţi doi ani pe un bloc de gheaţă* (1974), în care articolele – alcătuind, împreună, o „cronică" personală a atmosferei evenimentelor din august 1968 şi din anii imediat următori – sunt montate foarte liber, în secvenţe nonconformiste. Ca redactor la „Cinema", **C.** transformă specia comentariului cinematografic într-o proză subiectivă de calitate. *Viaţa în filmele de cinema* (1972) şi *O vieţuire cu Stan şi Bran* (1981) reiau fermecătoarele excursuri confesive în lumea alb-negru a filmelor de cinematecă, a comediilor cu Stan şi Bran, Chaplin, Malec, fraţii Marx, a producţiilor cinematografice pe linie din anii '50 ş.a., toate fiind, din nou, pretexte de autodefinire. Din 1969 **C.** ţine cronică sportivă (sub pseudonimul Belphegor) la ziarul „Sportul", apoi, sub numele Radu Cosaşu, la „Informaţia Bucureştiului" şi, din 1990, la „Gazeta sporturilor". Cele din „Sportul" au fost reunite în volumul *Cinci ani cu Belphegor* (1975). S-a observat că autorul nu-şi scrie articolele ca reporter la faţa locului, ci ca telespectator. Înainte de 1989 **C.** a mai deţinut rubrici permanente la „România literară" („Telecinema") şi „Tribuna". În 1993 a înfiinţat, împreună cu Andrei Pleşu şi alţi colaboratori, săptămânalul cultural „Dilema" (ideea numelui, inspirat de I.L. Caragiale, îi aparţine), unde va fi aproape două decenii titular al rubricii „Din vieaţa unui extremist de centru". În 2002–2003 a ţinut rubrica „Sonatine" la publicaţia rock „Musical Report". Expresia unui personaj din romanul *Maimuţele personale* (1968) – „ziarele scriu poveşti mai frumoase decât cărţile" – este un credo al autorului, considerat, până în anii '70 din secolul trecut, mai mult un reporter sau un gazetar decât un prozator propriu-zis. Eminamente confesivă, mare parte a publicisticii lui **C.** are un caracter hibrid, de frontieră, articolul de ziar luând, ludic-experimental, forma prozei scurte sau a poemului în vers alb: influenţa poeziei-reportaj a lui Geo Bogza se face simţită, însă rafinamentul ludic, plăcerea paradoxului şi a calamburului, alegreţea *giocosa* şi sentimentalismul buf sunt definitorii. În *Ocolul pământului în 100 de ştiri* (1974), *Cinci ani cu Belphegor*, *Poveşti pentru a-mi îmblânzi iubita* (1978) sau *O vieţuire cu Stan şi Bran* publicistica se transformă în diarism jucat, iar ironia artistă filtrează subiectivitatea comentatorului. Şi aceste volume, ca şi *Sonatine (Portrete, schiţe, fragedii)* (1987), *Mătuşile din Tel Aviv* (1993), *O supravieţuire cu Oscar* (1997), *InSISIFicarea la noi, pe Boteanu* (1998), *Autodenunţuri şi precizări (plus câteva note informative, o addenda şi spovedania*

unui convins) (2001), sunt legate ombilical de ciclul autobiografic al *Supravieţuirilor* (I–VI, 1973–1989). Caracterul aleatoriu al dispunerii textelor în volumele *Nuvele* (1973), *Supravieţuiri* (1977), *Meseria de nuvelist* (1980), *Ficţionarii* (1983), *Logica* (1985) şi *Cap limpede* (1989), care alcătuiesc seria *Supravieţuiri*, va fi redimensionat după 2000 printr-o dispunere cronologică, pe firul liniar al existenţei protagonistului. Noile *Supravieţuiri* (I–VI, 2002–2007) sunt *Rămăşiţele mic-burgheze*, *Armata mea de cavalerie*, *Logica*, *Pe vremea când nu mă gândeam la moarte*, *Gărgăunii* şi *În jungla unui bloc de gheaţă*. Pentru scrierile sale **C.** a fost distins cu Premiul „Ion Creangă" al Academiei RSR (1973), Premiul Uniunii Scriitorilor (1971, 1981, 1986, 1989), Premiul Naţional pentru Literatură (2006).

Despărţirea de „rămăşiţele" realismului socialist devine deplină în proza lui **C.** o dată cu romanul *Maimuţele personale*, care conţine şi unele tangenţe cu onirismul. Protagonistul, sportivul Paul Rusescu, „suferă de imaginaţie" (după cum i se spune în armată, când e trimis la carceră) şi îşi reorganizează viaţa după capriciile labirintului fanteziei, ilustrate de metafora structurantă a „junglei" braziliene populate de „maimuţe" personale. Cu o compoziţie de bric-à-brac, naraţiunea poate fi citită şi ca un exerciţiu de autodefinire a personajului şi, deopotrivă, a autorului. Libertatea cultivată în viaţă de fotbalistul intelectualizat se traduce, la nivel auctorial, prin organizarea fantezistă a textului, cu numeroase indicaţii de regie metaficţională („Rezumatul capitolelor anterioare", „Rezumatul capitolelor ulterioare" etc.). Consecinţele eliberării imaginaţiei ajung să influenţeze, malign, existenţa: căutând să-şi impresioneze iubita cu un cancer fictiv, el ajunge să se îmbolnăvească. Efectele perverse se manifestă şi în secvenţa întâlnirii cu un profesor proaspăt eliberat din detenţie. Simptomatică e şi relaţia dificilă cu propriul tată, condamnat ca „ultim spărgător de case de bani din RPR". Indicând un complex de vinovăţie, relaţia se regăseşte şi în scrierile explicit autobiografice ale lui **C.**, a căror dimensiune psihanalitică se manifestă la nivel familial, erotic, ideologic, artistic, autoanaliza angajării intelectuale în beneficiul cauzei comuniste fiind un exerciţiu anamnetic. Artistic vorbind, proza lui **C.** vădeşte un paradoxal efect avangardist rezultat dintr-o dublă perspectivă retro, de extracţie clasicizantă. Una aplicată lumii comunismului din anii '50, cealaltă – lumii interbelice bucureştene ale cărei „rămăşiţe mic-burgheze" supravieţuiesc printre şantierele lumii noi. Imaginile de arhivă personală ţin de un comunism *vintage*, iar reciclarea retrospectivă a clişeelor şi iluziilor comuniste au ca efect o distanţare ironică şi o reabilitare, atât afectivă cât şi literară, obţinută prin recontextualizare artistică şi biografică, prin modificarea perspectivei. Frivolitatea nu exclude dramatismul, chiar dacă a fost interpretată, după 1989, de adepţii maximalismului etic anticomunist drept un relativism moral menit să reabiliteze o epocă totalitară atroce. Rezistentă la orice dogmatism corect politic, de stânga sau de dreapta, (non)ficţiunea biografică a lui **C.**, postmodernă ca formulă şi existenţialistă ca substrat, recuperează, de fapt, vocea învinşilor istoriei, în cazul de faţă eşecul stângii revoluţionare. Literatura însăşi apare ca o formă de supravieţuire, de reabilitare a iluziilor pierdute, cu tandreţe ironică şi nedisimulată empatie. Profeţia lui Belu Silber potrivit căreia comunismul în România va însemna I.V. Stalin plus I.L. Caragiale este confirmată, cu asupra de măsură, de „nuvelele" ce alcătuiesc prima serie de *Supravieţuiri*. Reordonarea lor, după 2000, într-un ciclu autobiografic unitar şi liniar are semnificaţia unei clasicizări a istoriei personale ca roman autoficţional. Perspectiva amuzată a relatării retrospective, la persoana întâi sau a treia, o dublează pe cea naiv-entuziastă a personajului şi alter ego-ului Oscar Rohrlich, mai aproape de stângăciile unui Charlot decât de un soldat Švejk al luptei proletare. Sunt, în fapt, trei perspective care se suprapun: cea naivă a tânărului credincios idealului comunist, cea detaşată a maturului care scrie despre el două decenii mai târziu şi, după alte două decenii, a senectuţii ce rearanjează şi resemnifică scrierile maturităţii. *Supravieţuirile* nu prefigurează doar voga autoficţiunii, ci şi nostalgia est-europenilor de după căderea comunismului pentru „frumuseţea pierdută a vieţii" din defunctul regim. „Spovedaniile" cu substrat psihanalitic lui **C.** nu sunt, totuşi, ale unui „învins" (ca la Panait Istrati), ci ale unui „convins" (după propriile-i afirmaţii); „împăciuitorismul" estetic e acompaniat de consecvenţa unei pledoarii complexe pentru caracterul „uman, prea uman" al stângii intelectuale într-o epocă dogmatică. În logica rearanjării lor postdecembriste, cele şase volume alcătuiesc cel mai „original" (conform lui Ov. S. Crohmălniceanu) dintre romanele „obsedantului deceniu": un roman al eului vulnerabil, dornic să evadeze în ispite colectiviste, care îşi caută

o nouă identitate în Partid şi o găseşte, finalmente, într-o literatură „deviaţionistă". Dar şi un roman de formare, un roman de familie în linia „dramei burgheze" (cu fabuloasele mătuşi în prim-plan), un roman al identităţii evreieşti, un roman al „educaţiei sentimentale" (afin „iubirilor ridicole" ale lui Milan Kundera), un roman al iniţierii ideologice întru comunism (dar şi al dezangajării treptate), un roman al descoperirii literaturii (după traversarea deşertului propagandei), un roman picaresc şi, nu în ultimul rând, un roman proustian al recuperării „timpului pierdut". Afinităţile asumate sunt numeroase: cei doi Caragiale, Marcel Proust şi Camil Petrescu, Isaac Babel şi André Malraux, Jean-Paul Sartre şi Albert Camus, Geo Bogza şi Marin Preda. Critica mai recentă a adăugat şi altele, precum Milan Kundera sau Philip Roth. O înrudire artistică ignorată este *Călătoria unui fiu risipitor* aparţinând tânărului N. Steinhardt, roman gidian livresc şi frivol, cu substrat autobiografic, al unui adolescent de familie din burghezia evreiască şi al evaziunilor sale teribiliste. Printre cele mai ataşante pagini din *Supravieţuiri* se numără cele dedicate familiei şi, cu precădere, fabuloaselor mătuşi de modă veche Ecaterina şi Sanseverina. În *Mătuşile din Tel Aviv* accentul cade însă şi asupra identităţii iudaice recuperate, armonizată cu cea „bucureşteană". Şi celelalte volume scrise după 1989 (*O supravieţuire cu Oscar*, *InSISIFicarea la noi, pe Boteanu*) pot fi privite ca addenda la *Supravieţuiri*, pe care le clarifică şi le explicitează suplimentar. Clarificarea ideologică e subliniată, cu verva „extremistului de centru" eliberat de presiunea cenzurii, în *Autodenunţuri şi precizări…* Asemenea lui Camil Petrescu, **C.** atacă istoria mare de pe aliniamentele istoriei personale, asumându-şi „onestitatea la persoana întâi". Ridiculizarea triumfalismului eroizant are loc prin valorificarea mărunţişurilor cotidiene, a minorului popular, a fleacurilor şi fetişurilor sentimentale fără de care viaţa ar deveni insuportabilă. Lumea din *Supravieţuiri* are puţin de-a face cu victimele Gulagului stalinist (rareori apar în cadru trimiteri la condamnaţi politic precum Ion Caraion/M. Caraiani – poetul preferat din adolescenţa lui Oscar); personajele sunt de regulă aparatcici, cadrişti, utecişti, scriitori şi ziarişti pe linie, oameni integraţi în sistem sau supravieţuitori toleraţi ai lumii burgheze, iar reprimările sunt cel mai adesea ameninţări, mustrări, excluderi sau trimiteri la „munca de jos", mai puţin dispariţii suspecte. **C.** scrie despre propria experienţă, speculând la maximum nişa relativei liberalizări estetice de după 1965, iar *Supravieţuiri* constituie o deconstrucţie a propriei orbiri partinice, operată cu instrumente fine: umorul ambiguu, livrescul subversiv, metadiscursul parodic. Traseul biografic al tânărului Oscar, fiul antifascist al unei familii evreieşti mic-burgheze, stă sub semnul unui titlu de Panait Istrati: *Cum am devenit scriitor*. Scriitorul nu se desparte de trecut râzând, ci îl recuperează, recondiţionându-l, şi se joacă, serios, cu dedesubturile, implicaţiile şi aplicaţiile morfo-sintactico-semantice ale discursului marxist-leninist. **C.** e un interpret virtuoz, care „interpretează" livresc partitura propriei biografii cu arcuşul Istoriei. Sintaxa croită pe improvizaţie a frazei şi a prozei este, prin excelenţă, muzicală (cu trimiteri la Mozart şi Schubert, la Johann Strauss şi Debussy, dar şi la Glenn Miller, la şansonetismul francez ori la romanţele autohtone). Orchestrat poliritmic, limbajul palpită emotiv, cuvintele îşi au propria partitură, verbele, adverbele, substantivele, adjectivele, conjuncţiile, prepoziţiile devin actori lirici. „Mult mai târziu – consemnează scriitorul într-o secvenţă – am înţeles că, dacă nu voi trăi ca-n cărţi, viaţa nu va avea sens." Pe o linie mergând de la *Momentele* lui I.L. Caragiale până la experimentele metaficţionale optzeciste şi dincolo de ele, **C.** se joacă, impenitent, cu şabloanele, mimând darea de seamă, ferparul, cererea, autodenunţul, punându-şi în scenă „slăbiciunile" şi „viciile" (belota, hipismul, fotbalul, cinematograful, muzica, dulciurile, eternul feminin şi, desigur, literatura), care erodează, ireversibil, temeliile bigotismului ideologic. În *Sonatine* autobiografia afectivă e mărunţită, cu graţie, în piese scurte şi foarte scurte: medalioane, portrete, crochiuri evocative, prozopoeme cu titluri pe măsură: *Debussy*, *Gogu Georgescu şi Gică Petrescu*, *Un ziarist*, *Greaţa*, *Graţia*, *Cursul de mătuşologie* etc., iar *Poveşti pentru a-mi îmblânzi iubita* desfăşoară madrigaluri gazetăreşti narative, puse în pagină ca poeme în versuri. Trecând cu dezinvoltură de la speciile gazetăreşti sau publicitare (paraliterare) la poem, scenetă dramatizată, nuvelă şi schiţă ş.a.m.d., arta combinatorică a autorului stă sub semnul unei versatilităţi debordante. Judecăţile moral-politice şi culturale sunt subordonate, pe de o parte, imperativului inteligenţei artistice şi, pe de altă parte, unei obsedante nevoi de clarificare morală: „Nici un om serios nu poate lua totul în tragic, nu toţi legionarii au fost bestii şi martiri, nu toţi comuniştii au fost împuţiţi şi

criminali, facem o medie” (*Logica*). La mijloc de rău şi bun, „extremistul de centru” se aşază sub semnul ludic al oximoronului şi calamburului, al coincidenţei contrariilor de extracţie bucureşteană. Revizitându-şi „romantismul revoluţionar”, **C.** excelează în cazuistica sentimentală a amorului juvenil şi în explorarea voluptuoasă a labirintului citadin. Tânărul Rohrlich ilustrează, în fond, un caz tipic de dramă burghez-revoluţionară: adolescentul de familie care îşi reneagă propria clasă în numele unui comunism trăit cu fervoare mistică. E o fugă înainte către o identitate abstractă, salvatoare. Istoria se răzbună însă: junele de 18 ani devenit revoluţionar de stânga în urma lecturii inocente a *Huliganilor* lui Mircea Eliade (revoluţionar de dreapta) încearcă, dostoievskian, să convertească la o „viaţă nouă“ o slujitoare a Venerei din Crucea de Piatră, la o zi după moartea propriului tată şi cu puţin înainte de închiderea stabilimentului; drept urmare, debutantul (care îşi maschează inhibiţia invocând crezuri idealiste) va fi dat afară de o prostituată deloc romantică. Nuvela *Debutul şi dispariţia lui Radu Costin* oferă, probabil, cea mai radicală „autocritică“ literară din România comunistă: în paginile ei Oscar Rohrlich, care o denunţase pentru „intimism“ în „Scânteia” pe conformista Maria Banuş, e desfiinţat după treizeci de ani printr-o recenzie plină de haz a volumului de debut. Istorisirea cuprinde, în filigran, şi o mică antropologie religioasă a credinţei comuniste, iar interpolarea şi comentarea unor vechi scrieri propagandistice de producţie proprie transformă dogmatismul realist-socialist într-o savuroasă (dar nu mai puţin dureroasă) metaficţiune parodic-autenticistă.

Fără îndoială, unul dintre cei mai importanţi prozatori de după al Doilea Război Mondial, nuvelist par excellence, *autor de originalitate paradoxală, construită adică din instinct (natura), în afara orgoliului mai mereu pedepsit, întrucât vinovat al făcutului, Radu Cosaşu este, totodată, şi un formator de stil de la care se reclamă, mai mult sau mai puţin explicit, mulţi din bunii autori epici ai optzeciştilor. Eminamente biografică şi de atitudine relativistă (ironică, deci), proza lui mai cultivă un paradox, poate esenţialul, anume acela că este deopotrivă „veche” (în sensul declaraţiei lui Caragiale) şi anticipatoare. În ce priveşte faptul că excelent scriitor fiind, „beneficiază” de o cotă cel mult medie la bursa receptării critice, asta nu mai e un paradox, asta e consecinţa unei orbiri de care, vai, prin tradiţie suntem atinşi când e vorba de recunoaşterea valorii celor cu prezenţă discretă în viaţa/piaţa publică.*

LAURENŢIU ULICI

SCRIERI: *Servim Republica Populară Română!*, Bucureşti, 1952; *Opiniile unui pământean*, Bucureşti, 1957; *Energii*, Bucureşti, 1960; *Lumină! Din cronica hidrocentralei „V.I. Lenin”*, Bucureşti, 1961; *Nopţile tovarăşilor mei*, Bucureşti, 1962; *Un surâs la 6 dimineaţa*, Bucureşti, 1964; *A înţelege sau nu, Vieţi paralele în toamna lui ’44*, Bucureşti, 1965; *Omul, după 33 de ani, scapă*, Bucureşti, 1966; *Maimuţele personale*, Bucureşti, 1968; *Un august pe un bloc de gheaţă*, Bucureşti, 1971; ed. Bucureşti, 2003; *Viaţa în filmele de cinema*, Bucureşti, 1972; *Supravieţuiri*, vol. I–II, Bucureşti, 1973–1977, vol. III: *Meseria de nuvelist*, Bucureşti, 1980, vol. IV: *Ficţionarii*, Bucureşti, 1983, vol. V: *Logica*, Bucureşti, 1985, vol. VI: *Cap limpede*, Bucureşti, 1989; *Alţi doi ani pe un bloc de gheaţă*, Bucureşti, 1974; *Ocolul pământului în 100 de ştiri*, Bucureşti, 1974; *Cinci ani cu Belphegor*, Bucureşti, 1975; *Poveşti pentru a-mi îmblânzi iubita*, Bucureşti, 1978; *O vieţuire cu Stan şi Bran*, Bucureşti, 1981; *Sonatine (Portrete, schiţe, fragedii)*, Bucureşti, 1987; *Mătuşile din Tel Aviv*, Bucureşti, 1993; *O supravieţuire cu Oscar*, Bucureşti, 1997; *InSISIFicarea la noi, pe Boteanu*, Bucureşti, 1998; *Autodenunţuri şi precizări (plus câteva note informative, o addenda şi spovedania unui convins)*, Bucureşti, 2001; *Supravieţuirile*, vol. I: *Rămăşiţele mic-burgheze*, Bucureşti, 2002, vol. II: *Armata mea de cavalerie*, Bucureşti, 2003, vol. III: *Logica*, Bucureşti, 2004, vol. IV: *Pe vremea când nu mă gândeam la moarte*, Bucureşti, 2005, vol. V: *Gărgăunii*, Bucureşti, 2006, vol. VI: *În jungla unui bloc de gheaţă*, Bucureşti, 2007.

Repere bibliografice: Ardeleanu, *Însemnări*, *225–230*; Oprea, *Mişcarea*, *205–213*; Ungheanu, *Arhipelag*, *171–175*; Cristea, *Domeniul*, *310–313*; Culcer, *Citind*, *171–173*, *219–222*; Raicu, *Critica*, *140–147*; Ungureanu, *Proză*, *215–220*; Georgescu, *Volume*, *78–82*; Raicu, *Contemporani*, *42–46*; Moraru, *Semnele*, *192–195*; Manea, *Contur*, *62–66*; Raicu, *Fragmente*, *352–363*; Simion, *Scriitori*, III, *462–471*; Iorgulescu, *Prezent*, *211–215*; Ungureanu, *Proza rom.*, *612–625*; Mirodan, *Dicţionar*, I, *396–409*; Holban, *Profiluri*, *56–66*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *145–152*; Faifer, *Faldurile*, *103–106*; *Dicţ. esenţial*, *202–204*; Dimisianu, *Lumea*, *300–304*; Dan Petrescu, *În răspăr*, Bucureşti, 2000, *274–285*; Cristea-Enache, *Concert*, *132–134*; Manolescu, *Lista*, III, *148–154*; Carmen Muşat, *Spovedania unui convins*, OC, 2002, 141; Luminiţa Marcu, *Comunismul cu Stan şi Bran*, RL, 2002, 32; Ion Ianoşi, *O viaţă din supravieţuiri*, APF, 2002, 10; Sanda Cordoş, *Huligan în scene de interior*, APF, 2002, 12; Paul Cernat, *Un Chaplin pe un bloc de gheaţă*, OC, 2003, 198; *Dicţ. analitic*, IV, *182–185*; Holban, *Portrete*, I, *153–159*; Simuţ, *Reabilitarea*, *320–323*; Cristea-Enache, *Bucureşti*, *355–362*; Dan C. Mihăilescu, *Scrieri de plăcere*, Bucureşti, 2004, *96–104*; Ştefănescu, *Istoria*, *354–356*; Manolescu, *Istoria*, *1114–1119*; Cristea-Enache, *Timpuri noi*, *11–18*; Popa, *Ist. lit.*, II, *671–673*.

P. C.

COSINZEANA, revistă ilustrată apărută la Orăștie între 15 octombrie 1911 şi 7 februarie 1915, apoi la Cluj între 1 ianuarie 1922 şi 31 decembrie 1926 și între 18 februarie 1927 şi 12 februarie 1928, cu periodicitate variabilă: lunar, bilunar, săptămânal. Director: Sebastian Bornemisa; prim-redactor: D.I. Cucu; secretar de redacție: Teofil Bugnariu (1925). **C.** nu declară un program conturat, dar de la început se înscrie evident în orbita ideologică a „Luceafărului" din Sibiu. Dintre colaboratorii primei serii se rețin poeții Aron Cotruș, Zaharia Bârsan, Mihail Săulescu, Elena Farago, Nichifor Crainic. După întreruperea impusă de Primul Război Mondial și de evenimentele ce au dus la Marea Unire de la 1918, un articol de bilanț din 1 ianuarie 1926 (*În pragul celui de-al zecelea an*) menționează și intențiile unui nou început, nu doar concluzii și învățăminte: „Vom rămânea ceea ce am fost: o revistă literară distractivă, care caută să răspândească în pături cât mai largi scrisul românesc și dragostea pentru cultura națională. Potrivit acestei misiuni, în coloanele noastre se vor publica lucrări alese și numai ceea ce ține seama de tradițiile unei literaturi care oricât de nouă ar fi e destul de veche pentru ca să nu mai fie supusă nici capriciilor, și nici importațiunilor care nu se potrivesc nici cu sufletul, nici cu năzuințele poporului nostru. […] Vom înțelege pe viitor să dăm o mai mare atenție cronicilor teatrale, dărilor de seamă și mișcărilor culturale, deoarece socotim util lucrul acesta pentru cetitorii noștri, care vor trebui să țină și ei tot mai mult pas cu mișcarea literară generală a țării". Mult mai structurată se prezintă perspectiva publicației după încă doi ani, când anunță o înnoire de proporții în organizarea ei ideatico-artistică: „În locul revistei distractive de pe vremuri, vrem să devenim acum o publicație de orientare și de îndrumare culturală cu rosturi bine precizate și, mai ales, cu o misiune nouă, pe care ne-o impun într-o măsură din ce în ce tot mai mare noile condiții culturale de pe aceste meleaguri… […] Revista «Cosinzeana» mai mult *decât oricine* e cea dintâi datoare să înregistreze această schimbare, și de-aceea simte că datoria ei pe viitor nu mai poate fi numai aceea de a procura cetitorilor săi câteva clipe de ușoară distracție. Trebuie să ne identificăm cu desăvârșire cu cerința vremurilor de astăzi și să devenim pentru cărturarii Ardealului și Banatului puntea pe care ei să poată trece în mediul cultural și literar al neamului nostru propriu" (*Primenire*…). Această etapă nouă e marcată de ciclul de studii *Pe marginea literaturii românești contemporane* dedicat de Ion Breazu lui Lucian Blaga, apreciat drept „cea mai interesantă figură literară răsărită în Ardeal după război", de nuvelele realiste, dar mai ales de editorialele lui Ion Agârbiceanu, demonstrând o reală conectare la schimbările de paradigmă cultural-politică, de opiniile critice conturate de Olimpiu Boitoș. Înnoirea se referă şi la numele autorilor de peste munți invitați să publice aici, de la poeți deja afirmați nu doar în presă – G. Bacovia, Vladimir Corbasca, Marcel Romanescu, Emil Giurgiuca, Victor Eftimiu, G. Tutoveanu, George Voevidca, G. Rotică, Al.T. Stamatiad, Al. Bilciurescu, Vasile Al-George – la prozatorii G.M. Vlădescu, Ion Pop-Florantin, Mihail Straje, N. Pora, Volbură Poiană(-Năsturaș), Mihail Lungianu. Evitând risipirea într-o puzderie de rubrici și rubricuțe ad-hoc cu conținut similar, **C.** își păstrează constant recenziile și cronicile literare sub genericul „Dări de seamă" (G. Bogdan-Duică, *Ion Buzdugan, „Miresme din stepă*"; Al. Ciura, *Emil Isac, „Poeme în proză*"; Tudor Bugnariu, *C. Loghin, „Istoria literaturii române din Bucovina*"), informațiile din țară și din străinătate sub miscelaneele „Flori de-o zi" cu subrubricile „Culturale", „Politice", „Diverse", „Însemnări" și „Rânduri mărunte", completate efemer prin subiectele abordate în „Cronica teatrală" (ținută de Al. Hodoș) și în „Cronica muzicală" (asigurată de Aurel Decei). „Caleidoscop" e o rubrică cu articole și informații din diferite domenii științifice, culese de Gavril Todica. Semnează versuri Emil Giurgiuca (*Nocturnă*), I.U. Soricu (*Îngerul a strigat*), Al. Ciura (*Înviere*), Ecaterina Pitiș (*Sonet*), George Boldea (*Pastel de oară* – debut), Sebastian Bornemisa (*Parisul* – ciclu inspirat de o călătorie în Franța), Const. Z. Buzdugan, Elena din Ardeal (Elena Simțion) ș.a. În Ion Agârbiceanu **C.** are prozatorul revistei, care tipărește aici povestiri și nuvele din viitorul volum *Chipuri și icoane* (*Dezamăgire, Piciorul de lemn, Bucuria lui Nicodim, Suferințele Mariei* etc.). Mai semnează pagini memorialistice Onisifor Ghibu (*Amintiri din Basarabia*) și proze de factură sămănătoristă Al. Ciura (*Norocul*), Constanța Hodoș (*Măsuța de scris*), Zaharia Bârsan (*Luntrașe*), Ion Ciocârlan, Ion Chiru-Nanov, Constantin Cehan-Racoviță, Sebastian Stanca, Al. Hodoș, iar în primele numere Liviu Rebreanu și Mihail Sadoveanu. Necrologuri, portrete, emoționante medalioane comemorative sunt dedicate

Bucurei Dumbravă, Elenei din Ardeal, lui Al-Sadi Ionescu, Andrei Bârseanu, poetului maghiar Carol Révai – traducător din Eminescu, Coșbuc și Petre Dulfu, lui Simion Bărnuțiu – la șaizeci de ani de la dispariție ș.a. Conectarea la literatura europeană o fac Ionel Pop, Horia Petra-Petrescu, Al. Iacobescu, Teodor Murășanu, Mihail Straje, Vasile Al-George și Teofil Bugnariu, cu traduceri din proza lui Jack London, A. Conan Doyle, Mark Twain, E.A. Poe, Alfredo Panzini, Max și Alex. Frisch, Maxim Gorki, A.V. Kuprin, Jan Neruda, Jules Renard, Maupassant și din poezia lui Lenau, Apollinaire, Teocrit, Anacreon și Tagore, concomitent cu tălmăcirile din literaturile nordice (olandeză, norvegiană), iberice (Ramón del Valle-Inclán, *Regele măștilor*) și antice (din Teocrit). Marcel Romanescu este autor al unor analize dedicate literaturii catalane, lui Paul Morand „ca filosof al comparatismului”, prozatoarei italiene Grazia Deledda, sau lui H.G. Wells. Alți colaboratori: C. Dumitrescu-Delavorona (Mircea Damian), Elena Dobroșinschi, Emil A. Chiffa, Aurel Buteanu, Dem. Gâlman, Grigore Vâja, Vladimir Nicoară, Petrea Dascălu (Petre Olariu), Olimpiu Ștefanovici-Svensk, Septimiu Popa. ***R.P.***

COSMA, Anton (4.V.1940, Tiur, j. Alba – 17.XI.1991, Târgu Mureş), critic şi istoric literar, dramaturg. Este fiul Aureliei (n. Berghian) şi al lui Augustin Cosma, notar. După clasele elementare şi liceale parcurse la Blaj, urmează Facultatea de Filologie a Universităţii Babeş–Bolyai din Cluj, absolvită în 1963. Funcţionează ca profesor de limba şi literatura română la Dumbrăveni, judeţul Sibiu. Din 1981 a fost redactor la revista „Vatra”. Debutează publicistic în 1969 la „România literară”, iar editorial în 1977 cu *Romanul românesc şi problematica omului contemporan.* Mai colaborează la „Tribuna”, „Transilvania”, „Steaua”, „Astra”, „Familia”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Igaz Szó” ş.a.

Înainte de a trece la amplele sale sinteze, **C.** antologhează în volumul Ioan Slavici, *Romanele vieţii* (1977) textele despre roman ale lui Slavici, descifrând în ele o teorie coerentă a genului, modernă pentru epoca lor, în special privind conceptul de personaj şi mijloacele retorice. De altfel, tot ceea ce va scrie criticul se axează pe roman. *Geneza romanului românesc* (1985; Premiul Asociației Scriitorilor din Târgu Mureș) ocupă, din acest punct de vedere, o poziţie centrală. Lucrarea cercetează fenomenul cu mijloacele sociologiei moderne a literaturii şi a mentalităţilor, definindu-l în raport cu trei factori: formarea publicului, geneza textului şi apariţia autorului. Cronologic, investigaţia subîntinde intervalul de la începuturi până spre sfârşitul secolului al XIX-lea: drumul de la imitaţia pură la cea autohtonizantă (Nicolae Filimon) şi la momentul când – argument esenţial – „forma îşi integrează organic mentalitatea istorică în ficţiunea epică” (prin Ion Creangă, Ioan Slavici şi Duiliu Zamfirescu). Teza cea mai controversată a lui **C.** priveşte originea romanului românesc ca text, pe care el o găseşte în povestire (ca mod narativ generic, nu ca specie literară), adică practic în toate varietăţile de proză anterioare: basm, legendă, roman popular, *Biblie* şi naraţiune religioasă, istoriografie, cronici rimate, epopee, jurnal de călătorie, nuvelă şi povestire, „fiziologii”, corespondenţă literară, memorialistică autobiografică. Rolul capital îi este rezervat cronicii/ letopiseţului. Teoria lui **C.** este când prea laxă (formele ce ar anticipa romanul), când prea restrictivă (influenţa modelului occidental e redusă la rolul de „clarificator”), cartea rezistând însă prin consideraţiile analitice care se sustrag schemei teoretice. *Romanul românesc şi problematica omului contemporan* aşază întreaga evoluţie postbelică a genului la noi sub dominanta realismului (prima secţiune a cărţii schiţează o „poetică a realismului”). Tentativa e reluată în mai ampla sinteză *Romanul românesc contemporan. 1945–1985.* În primul volum, *Realismul* (1988), sunt stabilite trei etape: momentul ’50 (al „Dogmei «Utopiei»”), momentul ’60 (al „Adevărului”) şi momentul ’80 (al „Romanului ca literatură”: „literaturitatea tinde a predomina”). Clasificarea este în parte reluată şi continuată în volumul al doilea al sintezei, *Metarealismul*, apărut postum (1998). Metarealist ar fi romanul „realităţii secunde, mediate prin cultură, semnul unei realităţi revolute şi remanente”, iar subdiviziunile lui ar fi romanul neotradiţionalist (cu subclasele: istoric, pentru copii, SF, narativ-baroc, retro, cu formă fixă) şi romanul experimental (indirect, eseistic, metaroman, hiperroman). Autorii aferenţi fiecărei diviziuni sunt trataţi micromonografic, panorama urmărind totodată evoluţia fiecărui tip de roman. Taxonomia stufoasă este compensată, şi aici, de pertinenţa comentariilor pe text. Postum a fost editat, în îngrijirea fiicei scriitorului, volumul *Teatru* (2010), cuprinzând

cinci comedii, de factură polițistă (*Detectivul particular*), fantastică (*Tovarăşul din Andromeda*), moralizatoare (*Bagaje de mână*) sau destinate copiilor (*O statuie neobişnuită*, *De-aş fi Păcală*); culegerea mai conține o comedie în patru variante, o traducere din Alexandre Dumas și cronici de teatru publicate în ziarul „Steaua roșie" în perioada 1982–1990, unele fiind preluate în traducere în cotidianul de limbă maghiară „Vörös Zászló". În manuscrisele lui **C.** se află și câteva lucrări în proză.

SCRIERI: *Romanul românesc şi problematica omului contemporan*, Cluj-Napoca, 1977; *Geneza romanului românesc*, Bucureşti, 1985; *Romanul românesc contemporan. 1945–1985*, vol. I: *Realismul*, Bucureşti, 1988, vol. II: *Metarealismul*, Cluj-Napoca, 1998; *Teatru*, îngr. și pref. Ela Cosma, Cluj-Napoca, 2010. **Ediţii:** Ioan Slavici, *Romanele vieţii*, Cluj-Napoca, 1977.

Repere bibliografice: Şerban Cioculescu, *Clasificări literare*, FCL, 1978, 6; Ştefan Borbély, *„Romanul românesc şi problematica omului contemporan"*, VTRA, 1978, 4; Nicolae Manolescu, *Analize şi sinteze*, RL, 1978, 28; Nicolae Ciobanu, *Dincolo de himera sintezei critice*, LCF, 1978, 32; Radu Petrescu, *„Romanul românesc şi problematica omului contemporan"*, VR, 1978, 10; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *337–343*; Culcer, *Serii*, *73–82*; Călinescu, *Biblioteci*, *248–256*; Piru, *Critici*, *93–96*; Ulici, *Prima verba*, III, *241–242*; Mircea Braga, *Pe pragul criticii*, Cluj-Napoca, 1992, *62–66*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *670–671*; Petraş, *Panorama*, *218–222*; Opriţă, *Anticipaţia*, *528–531*; Ela Cosma, *Anton Cosma, prozator*, „Libraria" (Târgu Mureş), 2011. ***N.M.***

COSMA, Mihail (pseudonim al lui Cosma Moise; 14.VII.1922, Ploieşti – 28.I.1978, Bucureşti), poet, prozator, traducător. Este fiul Dorinei şi al lui Ioan Moise. Urmează studii de filosofie şi drept la Universitatea din Bucureşti, absolvite în 1945. Debutează cu versuri în 1937 la „Porunca vremii", colaborând apoi şi la „Universul literar". Lansat sub semnătura M.I. Cosma, publică în „Dacia rediviva" (1942–1944), „Vremea" (1943). Prima carte, *Geode*, apărută în 1944, e semnată tot M.I. Cosma; optând ulterior pentru iscălitura Mihail Cosma, a dat naştere la confuzii între el şi scriitorul devenit poetul de limbă franceză Claude Sernet (1902–1968), care folosise acelaşi pseudonim. Alături de Ioan Cutova, Ion Frunzetti, Victor Torynopol şi Margareta Dorian, este laureat al Premiului Editurii Forum, cu volumul *Pâinea pădurii*, tipărit în 1945. Colaborează, în primii ani de după război, la „Scânteia tineretului", „Lumea", „Naţiunea", „Vrerea", mai târziu la „Flacăra", „România literară" ş.a. Lucrează ca redactor la „Scânteia" (1945), „Tinereţea" (1946–1947), „Vestea nouă" (1946–1948), la Studioul Cinematografic „Al. Sahia" (1951–1953) şi este angajat pentru scurtă vreme la Editura Cartea Rusă. Duce o existenţă discretă, boemă şi vădeşte inapetenţă pentru ocupaţiile profesionale constrângătoare, incapacitate sau lipsă de interes pentru o carieră ordonată, preferând expedientele, provizoratul.

Geode se situează în descendenţa unui anumit simbolism elegiac, nu lipsit de muzicalitate, dar văduvit de vigoare, vădind un lirism reticent faţă de evoluţiile moderniste şi desuet faţă de tonul poetic al momentului. Sunt sesizabile la **C.** răzleţe accente argheziene, ecouri ale sonorităţilor din poemele „parnasiene" ale lui Ion Barbu. Preponderentă e peisagistica menită să preia discret rezonanţele emoţiei. Recuzita urban-modernă se iveşte aici, dar va fi masiv manipulată în următorul volum (ziare, fum, furnale, sirene, blocuri). *Pâinea pădurii* pare rezultatul unui efort mimetic – izbutit – de raliere la viziunea dinamitardă şi la maniera generaţiei de poeţi pe cale de afirmare la mijlocul deceniului al cincilea al secolului trecut (C. Tonegaru, Geo Dumitrescu, Ion Caraion ş.a.). În unele poeme e prezent tonul baladesc, declamator (*Balada minerilor*), aiurea – peisagistica rural-autumnal-vesperală, de sugestie intimistă, cvasibacoviană (*Cuvinte simple*). După mai bine de două decenii în care a publicat numai traduceri din limba rusă, îndeosebi din I.S. Turgheniev (*Prima iubire, Apele primăverii, Fum*, transpuse în colaborare), **C.** revine ca poet cu mai multe plachete de interes estetic minor, conforme temperamentului său liric autentic, agreabile pe alocuri, dar comune, vădind meşteşugul, nu însă şi inspiraţia. Întrucâtva remarcabile sunt *Baladele vânătorului de balene* (1972), poeme cu referire burlescă la *Moby Dick* de Herman Melville şi la alte naraţiuni marinăreşti sau de aventuri în spaţiu exotic, maritim ori circumpolar, care se articulează într-un scenariu alegoric, cu „înţelesuri" moral-existenţiale. Se percep rezonanţe şi o imagistică amintind de Leonid Dimov, dar fără coerenţa de ansamblu şi fără geniul poetic al acestuia; e invocată „lapona Enigel" a lui Ion Barbu, însă tonul şi maniera poemelor amintesc mai degrabă de Al. A. Philippide, uneori de verva ludică a lui Gellu Naum din *Cartea cu Apolodor* (volumul cuprinde de altfel şi o *Odă pinguinilor papuani*). O voie bună

irepresibilă perturbă tratarea adecvată a subiectelor voit grave. Cartea este în mare parte un „conglomerat livresc” (Leon Baconsky), nu lipsit de o anumită savoare. *Joc de fluturi* (1969), *Circul feeric* (1973) şi *Panerul cu licurici* (1976) se alcătuiesc din versuri pentru cei mici, iar *Cantonierul galactic* (1971) e o carte de proză ştiinţifico-fantastică.

SCRIERI: *Geode*, Bucureşti, 1944; *Pâinea pădurii*, Bucureşti, 1945; *Inefabila Arcadie*, Bucureşti, 1969; *Joc de fluturi*, Bucureşti, 1969; *Cantonierul galactic*, Bucureşti, 1971; *Baladele vânătorului de balene*, Bucureşti, 1972; *Circul feeric*, Bucureşti, 1973; *Iubire perenă*, Bucureşti, 1974; *Panerul cu licurici*, Bucureşti, 1976; *Trandafirul şi infinitul*, Bucureşti, 1976.

Repere bibliografice: Mihail Chirnoagă, *„Geode”*, UVR, 1944, 20 iulie; Constantinescu, *Scrieri*, V, *134–135*; Dan Petraşincu, *Volumul de poezie „Pâinea pădurii” de Mihail Cosma*, „Dreptatea nouă”, 1946, 233; Piru, *Panorama*, *154–157*; Nicolae Ţirioi, *„Inefabila Arcadie”*, O, 1969, 5; Dumitru Micu, *„Inefabila Arcadie”*, RL, 1969, 32; Al. Piru, *Evoluţia poeziei*, R, 1969, 9; Florin Manolescu, *„Inefabila Arcadie”*, RL, 1970, 8; Saşa Pană, *Să facem distincţie*, LCF, 1971, 18; Mircea Iorgulescu, *„Baladele vânătorului de balene”*, LCF, 1972, 48; Nicolae Ţirioi, *„Trandafirul şi infinitul”*, O, 1977, 8; Leon Baconsky, *Mihail Cosma*, ST, 1980, 1; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *671–672*. ***N.Br.***

COSMIN, Radu (pseudonim al lui Nicolae Tănăsescu; 6.XII.1879, Craiova – 26.II.1959, Pucioasa), autor de versuri, prozator, publicist. Este fiul Elizei (n. Boboiceanu) şi al lui Ion Tănăsescu, avocat. A urmat liceul la Craiova, apoi a absolvit Facultatea de Litere din Bucureşti (1904). A fost profesor în mai multe oraşe, în anii de dinaintea pensionării aflându-se la Ploieşti. Temporar, a avut şi funcţia de inspector general al învăţământului secundar. După câteva încercări neînsemnate, **C.** publică, din 1912, versuri în „Viitorul” şi „Flacăra”, iar în „Adevărul” dă mai multe stanţe satirice şi politice care i-au adus notorietatea. Între 1918 şi 1922 a colaborat cu proză la „Universul”, „Dimineaţa” şi „Rampa”, în perioada 1932–1943 susţine o intensă activitate publicistică în „Cele trei Crişuri”, „Pământul” şi în numeroase reviste ploieştene, cele mai multe articole apărând sub genericul *Figuri culturale din Bucureştii de ieri şi de azi.* S-a bucurat de preţuirea şi prietenia mai multor personalităţi – Mihail Sadoveanu, Cincinat Pavelescu, Emanoil Bucuţa, Ion Petrovici ş.a. –, cu care a purtat o bogată corespondenţă.

Primul volum al lui **C.**, *Satire* (1916), conţine versificări după modelul *Scrisorilor* eminesciene, în care sunt denunţate moravurile „înaltei societăţi” bucureştene. Cu o viziune comună asupra vieţii, **C.** nu reuşeşte decât o înşirare ternă de păcate omeneşti, de banalităţi. Altă secţiune cuprinde versuri patriotice, de răsunet în 1915–1916, prin caracterul lor direct mobilizator fiind folosite ca material de propagandă şi între tinerii ardeleni. *Aşa e viaţa* şi *Trei femei*, ambele din 1921, sunt culegeri de mici istorisiri ale unor întâmplări disparate, oarecare, lipsite, în general, de finalitate, dar justificate de autor prin dorinţa de a povesti lucruri adevărate. Romanul *Babylon* (I–II, 1921) este în bună măsură o continuare a intenţiilor demascatoare din *Satire*, cu deosebirea că aici principalii vizaţi sunt arivişti şi îmbogăţiţii de război. Gustul excesiv pentru relatarea unor scene cotidiene, petrecute în jurul mesei sau în alcov, estompează mult intenţiile moralizatoare. Transcrierea, inabil literaturizată, a unei experienţe presărate cu picanterii i-a adus lui **C.**, dimpotrivă, susţinute acuzaţii de imoralitate. Consemnarea zi cu zi a celor văzute şi trăite de autor în timpul refugiului în Moldova (*Pagini de pribegie*, 1919) sau ca însoţitor al unei trupe a Teatrului Naţional din Bucureşti în primul turneu în oraşele eliberate (*Prin Ardeal*, 1919), se constituie într-o memorialistică originală, nu lipsită de interes documentar. Un colaj de relatări ale ofiţerilor care au luptat în Transilvania şi Ungaria şi de reportaje formează substanţa altor două volume, intitulate *Românii la Budapesta* (1920). Notele de călătorie din *Drumuri de lumină* (1943) sunt scrise cu aceeaşi emfază literaturizantă, exprimând încântarea în faţa frumuseţilor urbanistice, artistice sau naturale din câteva ţări vizitate. Grefier neobosit al propriei existenţe şi al experienţei directe, **C.** a produs o proză în care numai stilul, ornat şi retoric, indică o intenţie literară.

SCRIERI: *Satire*, Bucureşti, 1916; *Pagini de pribegie*, Bucureşti, 1919; *Prin Ardeal*, Bucureşti, 1919; *Românii la Budapesta*, I–II, Bucureşti, 1920; *Aşa e viaţa*, Bucureşti, 1921; *Babylon*, I–II, Bucureşti, 1921; *Trei femei*, Bucureşti, 1921; *Drumuri de lumină*, Bucureşti, 1943.

Repere bibliografice: C.G. Costaforu, *Satirele lui Radu Cosmin*, DMN, 1916, 4232; B. [Constantin C. Bacalbaşa], *„Prin Ardeal”*, ADV, 1919, 10 933; Ramirez, *Din culise*, „Epoca”, 1921, 133; E. Lovinescu, *Radu Cosmin*, SBR, 1921, 4; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *519–520*; Călinescu, *Ist.lit.* (1941), *645*, *Ist.lit.* (1982), *727*; Traian Chelariu, *„Drumuri de lumină”*, UVR, 1943, 21; Ion Jercan, *Radu Cosmin*, Ploieşti, 1971; Mihail Stănescu, *Cartea cu oglinzi*, Bucureşti, 1984, *39–45*; Scurtu, *Cercetări*, II, *50–150*, III, *54–64*. ***C.T.***

COSTA, Ioana (17.X.1959, București), clasicistă, traducătoare. Este fiica Emiliei (n. Dobrea) și a lui Traian Costa, filolog clasic. După absolvirea Liceului „Ion Creangă", secția de filologie clasică (1978), continuă studiul limbilor clasice la Universitatea din București (licența în 1982), susținându-și doctoratul la aceeași instituție, în 1996, în lingvistică comparată indo-europeană. Va fi profesoară la Liceul nr. 1 din Giurgiu (1982–1987), apoi va lucra la Serviciul bibliografic al Bibliotecii Centrale Universitare din Capitală. Din 1990 intră în învățământul universitar, la Catedra de filologie clasică, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, parcurgând toate treptele didactice, până la cea de profesor (2009). Paralel, este cercetător principal (din 2008) la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu". Ține cursuri, ca profesor invitat, în perioada 1996–2002, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din București și la Institutul Romano–Catolic. Beneficiază de stagii de studiu și cercetare la Trieste, Berlin, Copenhaga, Paris, Hamburg, participă la numeroase congrese și colocvii internaționale, organizează manifestări științifice de specialitate. Este membră a Comisiei de patristică, aflată în subordinea Patriarhiei Române, unde coordonează seria „Părinți și scriitori bisericești", membră a mai multor asociații științifice – Societatea Română de Studii Clasice (din 2009 e vicepreședinte), International Society for Eighteenth-Century Studies, Societatea de Lingvistică Romanică, Institutul de Studii Clasice de pe lângă Universitatea din București (este secretar științific) – și membră fondatoare a Societății Române de Studii Indo-Europene (2002, unde este și vicepreședinte), la Société Internationale pour Latin Vulgaire et Tardif, a Asociației de Filologie și Hermeneutică Biblică din România. Debutează în „Buletinul cercurilor științifice studențești" în 1981, iar editorial cu *Neflexibile indo-europene* în 1999. Colaborează la proiectul *Monumenta Linguae Dacoromanorum*, reeditare a *Bibliei* de la 1688, și la publicații din țară și din străinătate: „Studii clasice" (este membră în colegiul de redacție), „Analele Universității București", „Analele Universității din Craiova", „International Journal of Cross-Cultural Studies and Environmental Communication", „Classica et Christiana" (e membră în colegiul de redacție), „Studia Indo-Europaea", „Studii și cercetări lingvistice", „Revue roumaine de linguistique", „Synthesis", „Convorbiri literare" ș.a. Ediția *Septuaginta*, la a cărei traducere a colaborat, a fost încununată, în 2004, cu Premiul Asociației Editorilor Români și desemnată Cartea Anului de către revista „România literară".

Filolog specializat în fonetică istorică și sintaxă latină, precum și în lingvistică comparată indo-europeană, **C.** și-a anexat și alte domenii științifice, precum epistolografia antică, studiile biblice și critica de text. *Papirus, pergament, hârtie. Începuturile cărții* (2011), parțial reluare a lucrării *Textele antice și transmiterea lor* (2008), este o introducere succintă, dar foarte lămuritoare, de bibliologie clasică. Autoarea inițiază în istoria cărții și, implicit, a constituirii filologiei ca știință. Dacă la Platon *filologos* însemna „iubitor de logos, de discuție, de vorbire", termenul a evoluat, la învățații alexandrini, către accepția de cercetător, critic de text și literar, savant în general. Odată cu apariția filologiei, se stabilește și sensul său precis de critică de text, clar delimitată în trei momente distincte, în terminologia de specialitate: *recensio* (luarea în considerare a tuturor mărturiilor ce conduc la reconstituirea unui text), *examinatio* (verificarea tradiției în vederea descoperirii originalului), *emendatio* (corectarea erorilor). Operație extrem de necesară, dată fiind situația cu totul particulară a literaturilor Antichității, ajunse la noi într-o formă mediată de copii și palimpseste din diverse perioade și din diferite arii geografice, și, probabil, doar în a zecea parte. **C.** nu eludează nici aspectul așa-zis tehnic al actului scrierii, expunând istoricul materialelor și al instrumentelor de scris, după cum se preocupă și de personajul implicat în procesul transcrierii (scribul, copistul), precum și de conservarea textelor în biblioteci și universități. Foarte accesibilă cititorului de orice condiție, redactată cu sobrietate și rigoare, dar uzând de o agreabilă erudiție, cartea cuprinde și momente de umor, prilejuite de reflecția asupra destinului operelor: tragedia *Medeea* de Ovidiu, se pare una dintre cele mai valoroase ale Antichității, n-a ajuns până la noi, în schimb cartea de bucate a lui Apicius a fost sortită nemuririi, păstrându-se pentru posteritate. În *Nec merguntur* (2012) clasicista și-a inseriat publicistica apărută de-a lungul mai multor ani în revista „Convorbiri literare", efemeride caleidoscopice pe cele mai diferite subiecte, prilejuite de

meditația asupra lumii antice, „o sută de povești filologice”, tot atâtea „Antichități actuale” (cum și-a intitulat rubrica), în intenția de a oferi un punct de sprijin solid omului de azi, rătăcit în zbuciumul lumii. Sunt relatări fascinante ale unor fapte de cultură, istorie și viață referitoare la cei vechi, pescuite de un cărturar din apele învolburate ale timpului. Însă principala acțiune pe care şi-o asumă **C.**, în afara celei didactice, în care implicarea merge în direcția formării viitorilor specialiști, se concretizează în transpunerea în româneşte, cu migală și talent, a unor texte fundamentale, în ediții de referință, precum opera filosofică a lui Seneca (2004–2008, în colaborare) și enciclopedia lui Plinius, *Naturalis historia* (I–VI, 2001–2004, în colaborare cu Tudor Dinu) sau tratatul lui Cato cel Bătrân, *De agri cultura* (2010), însoțite de aparate critice și studii edificatoare. Traducerile din Seneca au „acuratețea unei limbi vii, actuale și proaspete, privirea cititorului străbătând cu plăcere curgerea lină a unei limbi frumoase” (Sorin Lavric). De asemenea, se cuvine a fi menționată participarea la tălmăcirea *Septuagintei* (cărțile *Deuteronomul, Judecătorii, 4. Regi, Ecleziastul, Iezechiel*, 2004–2008), un important act de cultură.

SCRIERI: *Textele antice și transmiterea lor*, București, 2008; *Papirus, pergament, hârtie. Începuturile cărții*, București, 2011; *Nec merguntur. O sută de povești filologice*, București, 2012. **Ediții:** Seneca, [*Integrala filosofică*], I–VI, introd. Anne Bănățeanu, introd. şi postfaţa edit., Iași, 1999–2008. **Traduceri:** M.I. Finley, *Uz și abuz de istorie*, București, 1999; Plinius, *Naturalis historia. Enciclopedia cunoștințelor din Antichitate*, I–VI, îngr. și postfaţa. trad., Iași, 2001–2004 (în colaborare cu Tudor Dinu); Seneca, *Consolatio ad Marciam, Consolatio ad Polybium, Consolatio ad Heluiam*, în Seneca, *Dialoguri*, II, îngr. trad., introd. Anne Bănățeanu, Iași, 2004, *Despre binefacere*, în Seneca, *Despre binefacere. Despre îngăduință*, îngr. trad., introd. Anne Bănățeanu, Iași, 2005, *Epistole către Lucilius*, I–II, îngr. și introd. trad., Iași, 2007–2008; Augustin, *Despre viața fericită*, în Seneca, Augustin, *Despre fericire*, îngr. trad., București, 2004; *Septuaginta*, I, II, IV/1, VI/2, coordonatori Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broşteanu şi Ioan-Florin Florescu, pref. Andrei Pleşu, Bucureşti–Iaşi, 2004–2008 (în colaborare); Cato, *De agri cultura – Cartea despre cultivarea pământului*, ed. bilingvă, îngr. şi introd. trad., București, 2010; Ieronim, *Trei vieți de monahi*, introd. trad., București, 2011.

Repere bibliografice: Alina Marc, *Plinius despre medicină și farmacologie*, OC, 2004, 231; Ștefan Colceriu, *Dialoguri cu Seneca*, RL, 2004, 34; Grete Tartler, *Mereu tânărul Seneca*, RL, 2007, 23; Sorin Lavric, *Un chietist destoinic*, RL, 2007, 43; Liviu Franga, *Clasic printre moderni*, Iași, 2008, *199–209*; Florica Bechet, *„Textele antice și transmiterea lor”*, SC, 2009; Iulia Iarca, *Curs de filologie clasică*, RL, 2011, 35; Marius Chivu, *Cum a fost inventată cartea*, DM, 2011, 404; Alexander Baumgarten, *„Căderea” unei cărți*, DMT, 2011, 67; Liviu Franga, *O lume în caleidoscop, cu melos de basm, I–II*, VR, 2012, 7–10.

G.Dn.

COSTACHE, Veniamin (20.XII.1768, Roşieşti, j. Vaslui – 18.XII.1846, mănăstirea Slatina, j. Suceava), cărturar, traducător. Fiu al Mariei (n. Cantacuzino) şi al marelui boier Grigore Costache, **C.** îşi începe învăţătura acasă, cu un dascăl grec, o continuă la Academia Domnească din Iaşi, dar atracţia pentru viaţa monahală îl determină să se călugărească într-o mănăstire din Huşi, devenind discipolul episcopului Iacov Stamati. Urcă repede treptele ierarhiei clericale: în 1789 este egumen al mănăstirii „Sf. Spiridon” din Iaşi, între 1792 şi 1803 episcop de Huşi, apoi de Roman, iar în martie 1803 este uns mitropolit al Moldovei, păstorind aproape patru decenii, cu două întreruperi (1808–1812, 1821–1823). Ca mitropolit, începe imediat o acţiune intensă de reorganizare a învăţământului, restructurând şi întărind şcolile existente, înfiinţând altele, printre care, chiar în primul an al înscăunării sale, şi Seminarul de la Socola, cu un program didactic destul de cuprinzător, limba română fiind unul dintre obiectele de studiu. Este, permanent, alături de Gh. Asachi în acţiunile acestuia de ctitor cultural. Se află în fruntea celor care pun temelia catedralei mitropolitane ieşene, reface tipografia Mitropoliei şi începe o susţinută activitate de tipărire a cărţilor necesare bisericilor şi şcolilor, el însuşi traducând neobosit. În 1828 participă la redactarea Regulamentului Organic. Retras la mănăstirea Slatina în 1842, îşi continuă aici şi activitatea culturală.

Singurele texte proprii ale lui **C.** sunt deosebit de amplele şi numeroasele prefeţe – peste treizeci – la cărţile traduse ori tipărite prin grija sau la îndemnul său, adesea chiar cu cheltuiala sa. Pot fi urmărite aici generoase idei iluministe, între care perseverenta preocupare pentru răspândirea culturii. Importantă pentru dezvoltarea limbii literare este îndeosebi prefaţa-pastorală la cartea *Dumnezeieştile liturghii* (1834), unde, după un scurt istoric al limbii române, ce pleacă de la axioma „limba noastră românească este fiica limbii latineşti”, mitropolitul deplânge abuzul de cuvinte străine din vechile traduceri, care ameninţă însăşi existenţa limbii noastre.

Văzând „asaltul” „cuvintelor străine neromane” ca pe o împresurare, cu un efect mult mai mare decât faptul că „au stricat foarte mult curăţenia graiului românesc”, ierarhul face o trimitere la felul în care s-au preocupat de limba lor „toate naţiile ce au voit a se cultiva”. De aceea pledează pentru înlocuirea străinismelor cu echivalente existente în cronici sau în limba vorbită, apoi îşi pune în practică ideile dând o listă de cuvinte pe care le-a înlocuit în tălmăcirile sale. De asemenea, are grijă să elimine arhaismele şi regionalismele, tinzând spre un stil literar, cu fraze curate şi armonioase.

Traduceri: *Tâlcuirea celor şapte sfinţite taine ale bisearicii*, pref. trad., Iaşi, 1807; *Chiriacodromion*, pref. trad., Mănăstirea Neamţ, 1811; *Adoleshia Filoteos, adecă Îndeletnicire iubitoare de Dumnezeu*, I–IV, pref. trad., Iaşi, 1815–1819; *Tipicon*, pref. trad., Iaşi, 1816; *Ceasoslov*, Iaşi, 1817; *Liturghiile a sfinţilor ierarhi Ioan Hrisostomul, Vasilie cel Mare şi Grigorie Dialog*, Iaşi, 1818; *Istoria scripturii Vechiului Testament spre întrebuinţarea româneştii tinerimi*, pref. trad., Iaşi, 1824; *Istoria scripturii Noului Testament spre întrebuinţarea româneştii tinerimi*, Iaşi, 1824; *Funie sau frânghie întreită*, Iaşi, 1831; Sergie Macreul, *Iubitorul de înţelepciune*, Iaşi, 1831; *Dumnezeieştile liturghii*, pref. trad., Iaşi, 1834; *Drept slăvitoare învăţătură sau Cuprindere a de D-zeu cuvântării hristianeşti a lui Platon, mitropolitul Moscovei*, Iaşi, 1839; *Bisericeasca istorie a lui Meletie*, I–IV, Iaşi, 1841–1843; Ilie Miniat, *Piatra scandelei*, Iaşi, 1844; *Pidalion sau Cârma corabiei*, Mănăstirea Neamţ, 1844; Evghenie Vulgaris, *Îndeletnicire despre buna murire*, Iaşi, 1845; Euthymius Zigabenus, *Tâlcuirea Psaltirei… împăratului David*, I–II, Iaşi, 1850–1862; *Cele patrusprăzece trimiteri ale sfântului slăvitului şi întru tot lăudatul apostol Pavel*, I–III, Bucureşti, 1904–1906.

Repere bibliografice: Andrei Vizanti, *Veniamin Costaki*, Iaşi, 1881; N. Tănăsescu, *Viaţa şi activitatea lui Veniamin Costache*, Bucureşti, 1896; Gheorghe Adamescu, *Istoria Seminarului Veniamin din Iaşi*, Bucureşti, 1904, *3–40*; N. Iorga, *Viaţa şi faptele mitropolitului Moldovei, Veniamin Costache*, Bucureşti, 1907; Vasile Vasilache, *Mitropolitul Veniamin Costache*, Mănăstirea Neamţ, 1941; G.T. Kirileanu, Gh. Ungureanu, Constantin Turcu, *Contribuţii documentare cu privire la mitropolitul Veniamin Costache*, Iaşi, 1946; Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocşi ctitori de limbă şi cultură moldovenească*, Bucureşti, 1977, *30–33*, *54–55*; *Dicţ. lit. 1900*, *221–222*; Păcurariu, *Ist. Bis.*, III, *8–24*, *passim*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *672–673*; Sorin Guia, *Arta dialogului în prefeţele mitropolitului Veniamin Costache*, „Text şi discurs religios”, 2009, 1; Eugen Pavel, *Liturghierul în limba română*, LR, 2011, 1; Elena Spiridon, *Veniamin Costachi, editor şi traducător*, Iaşi, 2012. ***C. T.***

COSTEA, Dimitrie (24.X.1919, Bogaţi, j. Argeş – 21.X.2013, Iași), critic și istoric literar, poet. Este fiul Sultanei (n. Tomescu) şi al lui Constantin Costea, agricultori. Urmează clasele primare în comuna natală, apoi Liceul Militar la Mănăstirea Dealu (1931–1936) şi la Iaşi (1936–1939), apoi intră la Şcoala de Ofiţeri Activi de Administraţie din Bucureşti, pe care o părăseşte în 1941, prin demisie, cu gradul de locotenent. În acelaşi an se înscrie la Facultatea de Filosofie a Universităţii din Iaşi, absolvită în 1948 cu teza *Devenirea şi rolul ei în filosofia greacă*. Funcţionează ca asistent universitar (1949–1952) la Catedra de literatură română a Universităţii ieşene, ulterior ca profesor de istorie în învăţământul mediu. Aproape două decenii (1955–1972) conduce secţiunea de critică şi istorie literară a revistei ,,Iaşul literar”, redactând numeroase articole, studii şi cronici literare, texte polemice. Din 1972 până la pensionare (1979) funcţionează tot la Iaşi, în calitate de cercetător principal la departamentul de istorie literară al Centrului de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor al Academiei RSR. Debutează încă din liceu, publicând versuri în ,,Revista tinerimii române” şi în ,,Flamuri”. Aflat la senectute, criticul se întoarce la poezie, dând la tipar un prim volum de versuri, *Visând de-a lungul anilor* (2005), urmat de al doilea, intitulat chiar *Întoarcerea la poezie* (2008).

Articolele criticului şi istoricului literar **C.**, prezente încă din anul 1951 în ,,Iaşul nou” şi, începând cu anul 1954, în ,,Iaşul literar” (devenit ,,Convorbiri literare”), rămân, parţial, în umbra nefastă a „obsedantului deceniu”, alterate de obligatoriile pasaje ideologizante. Făcând abstracție de aceste pasaje, se conturează imaginea unui atent şi onest observator al fenomenului literar. Apariţia celor două volume de versuri, târziu şi neaşteptat, relevă o personalitate poetică. *Visând de-a lungul anilor* are o alcătuire simplă, savantă deopotrivă, secţiunile corespunzând celor patru elemente fundamentale, ca în Fragmentele presocraticilor: „minunile pământului”, „murmur şi unduire”, „extatic foc”, „nostalgia cerului”. Autorul este un constructor cultivat şi dezinvolt, scrie poeme de structură clasică, al căror melos şi cursivitate sunt adesea tulburate prin ruperi de ritm, prin schimbarea valorii unui contrapunct, prin dislocări neaşteptate în sintaxă, care nu lasă muzica să acopere, să lustruiască sensul. Poetul posedă simţul naturii, fiind un senzual delicat, discret; lumea este densă de culori, de miresme, de melodii subtile şi,

caracteristic, de continue iviri şi dispariţii, înfloriri şi scuturări. Multe poezii sunt pasteluri, tablouri vii văzute prin ochii unui pictor sensibil. Sentimental lipsit de iluzii, **C.** este ferit de sentimentalisme, iar sensibilitatea mobilă, intelectualizată, e impregnată de umor. Lirismul mereu echilibrat, în care senzaţia şi ideea pulsează egal face din acest autor o prezenţă discretă şi tonică.

SCRIERI: *Visând de-a lungul anilor*, Iaşi, 2005; *Întoarcerea la poezie*, Iaşi, 2008.

Repere bibliografice: Al. Andriescu, *Tentația poeziei*, TP, 2006, 1; George Popa, *Poezia ca pasiune intelectuală*, CL, 2006, 8; ***S.D.***

COSTENCO, Nicolai (21.XII.1913, Chişinău – 29.VII.1993, Chişinău), poet, prozator, dramaturg, eseist, traducător.

Este fiul Mariei (n. Leahu) și al lui Fiodor Costenco-Radzeiovschi, funcționar la Cancelaria gubernială a Basarabiei. Rămas orfan de tată la vârsta de șase ani, își va petrece cea mai mare parte a copilăriei la țară, la bunicii dinspre mamă, răzeși din satul Cehoreni din preajma Orheiului. Primele clase le face la Chișinău. În 1928–1932 învață la Liceul „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din același oraș. Având rezultate bune la învățătură, **C.** își depune dosarul la liceul militar din Chișinău și trăiește deziluzia de a nu fi acceptat. Va urma cursurile Facultății de Drept a Universității din Iași (1932–1936), concomitent fiind înscris la Facultatea de Litere (limbi străine). Primele versuri îi apar în anii studenţiei, în 1932 fiindu-i publicate în „Cuvântul liber" de la București, însoțite de o scurtă introducere semnată de Demostene Botez. Din 1934, ca redactor-prim (director fiind Pantelimon Halippa), se va afla în echipa care conduce „Viaţa Basarabiei". Acum semnează poezii, eseuri, articole, fragmente din cărțile în curs de apariție, traduceri, practică și critica de întâmpinare, scrie despre cărțile colegilor săi de breaslă. Debutul editorial este marcat de placheta *Poezii*, apărută în 1937. În 1940 devine secretar general al Societăţii Scriitorilor din Basarabia, înființată la Chișinău, al cărei președinte e ales Pantelimon Halippa. La revista „Viața Basarabiei" va activa până în 1940, când publicația își încetează apariția. Refuzând să se refugieze în România, unde se aflau ceilalți membri ai familiei, **C.**, ispitit „de felul nou de viață preconizat de știința lui Lenin", rămâne la Chișinău. În martie 1941 este primit în Uniunea Scriitorilor Sovietici din Moldova. Este angajat șef al secției literare la Teatrul Moldovenesc de Stat, transferat din Tiraspol la Chișinău. Nu peste mult timp, înțelegând politica oficială, va lua atitudine, ceea ce îl va costa libertatea: la 23 iunie 1941, învinuit de antisovietism, este arestat și deportat în Siberia, dincolo de Cercul Polar (la Dudinka şi Norilsk, în peninsula Taimîr). În 1953, după moartea lui Stalin, i se va permite să plece din Siberia, dar nu va avea dreptul de a locui în orașul natal, în care revine definitiv abia după cincisprezece ani de la arestare, în 1956. E angajat consultant la Uniunea Scriitorilor, unde va rămâne până în 1964. Își reia activitatea, publicând numeroase cărţi de poezie, romanul *Severograd* (I–II, 1963–1970), culegerea de nuvele *Norocul omului* (1966), piesa *Serghei Lazo* (1967), o versiune scenică a nuvelei *Bătrâna Izerghil* după Maxim Gorki, câteva traduceri: din F.M. Dostoievski (*Crimă şi pedeapsă*), din Homer (*Iliada*), din Dante (*Vita Nuova*), din Charles Baudelaire, Ivo Andrić, François Villon, Alexandr Puşkin, Mihail Lermontov, Alexandr Blok, Aleksei Tolstoi, Serghei Esenin, Evgheni Evtuşenko ş.a. De menţionat că în 1975 transpune din latină *Descriptio Moldaviae* de Dimitrie Cantemir. În perioada interbelică **C.** scrie la „Cuvântul liber", „Pagini basarabene", „Moldavia", „Cuvânt moldovenesc", „Itinerar", „Gazeta Basarabiei", iar după 1956 publică în „Nistru", „Cultura", „Literatura și arta", „Codrî", „Literaturnaia gazeta". A mai semnat Rafail Radiana şi N.F.C. I s-au acordat mai multe distincţii, între care Premiul Uniunii Scriitorilor din URSS (1976), Premiul de Stat pentru volumul *Poezii şi poeme* (1983), titlul Scriitor al Poporului (1990), iar în 1992 a fost ales membru de onoare al Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova.

La **C.** traseul vieţii este sinuos, peste destinul dramatic al omului suprapunându-se drama românilor de la est de Prut. Dar el pare că ilustrează poate cel mai complicat destin al scriitorului basarabean din secolul al XX-lea. Autocaracterizându-se, **C.** afirmă, în memoriile intitulate *Povestea vulturului* (1998), că în perioada activității la „Viața Basarabiei" era un continuator al „vechiului curent ţărănesc,

promovat de revista «Sămănătorul» şi colaboratorii ei, «sămănătoriştii Vlahuţă, Coşbuc»". Își va exprima permanent simpatia față de răzeși, față de firea lor independentă, din această pătură făcând parte și bunicii săi dinspre mamă. În volumele publicate în perioada interbelică – *Poezii*, *Cleopatra* (1939), *Ore* (1939), *Elegii păgâne* (1940) – scrisul său, pe care și-l caracterizează drept „ermetic, simbolist", se înscrie în ceea ce domina în acel moment literatura, dar păstrând încă memoria câștigurilor anterioare. În *Elegii păgâne*, oscilând încă între simbolism și parnasianism, **C**. se fixează asupra unor motive de largă circulație, pe care le apropie de motive familiare lui, legate de satul basarabean. Parcul, grădina, peisajul, venind pe filieră verlainiană, spleenul, nevroza se împletesc cu imaginea unui spaţiu rural tradiţional. Dubla natură a imaginarului se desfășoară între spiritul local și jocul cu iluziile și mistuitoarea chemare a altor lumi, poetul autodefinindu-se ca „o oază de mister într-un spațiu de lumină". Adept al așa-numitului „regionalism fără sorți de izbândă", deschis în acelaşi timp spre mişcările literare europene, **C.** va promova în articolele publicate în „Viaţa Basarabiei" un program privind menirea scriitorului basarabean pus în faţa necesităţii arderii etapelor: „Noi trebuie dintr-odată să creăm şi pentru clasici, şi pentru romantici, şi pentru parnasieni, sămănătorişti, poporanişti, modernişti, şi pentru cei cu tendinţe sociale". La înfiinţarea Societăţii Scriitorilor din Basarabia va menţiona că specificul trebuie promovat „fără a-l rupe din sânul familiei latine româneşti". Nu peste mult timp va fi judecat pentru agitaţie antisovietică, propagarea alfabetului latin, înlocuirea limbii moldoveneşti cu limba română şi nerecunoaşterea realismului socialist. Spirit cultivat, va continua, și în Gulag, după restabilirea relaţiilor cu ai săi, să solicite cărţi, discuri cu muzică populară românească. Inspirată de crezul „Sunt cetățean al Țării Poeziei", lirica postbelică a lui **C.** păstrează legătura cu universul rustic, versurile lui viforoase şi deopotrivă strunite remarcându-se printr-o virtuozitate tehnică inconfundabilă. **C.** își dezvăluie adevărata fire în paginile incluse, postum, în *Povestea vulturului* și în cartea intitulată *Din bezna temniţei (Scrisori din gulag)* (2004). Prima, alcătuită din amintiri, o începe în octombrie 1955, iar a doua cuprinde corespondența cu familia sa aflată la București (mama, tatăl vitreg și fratele dinspre mamă) și cu Dominte Timonu. *Povestea vulturului*, axată pe calvarul deportării, denunţă pas cu pas mecanismul totalitarismului, atacul necruţător împotriva integrității individului. Episoadele derulează arestarea, drumul cu trenul groazei spre Siberia, traseul sinistru traversând gări bombardate, filmul dramatic al unor tabere de femei, copii şi bătrâni porniţi pe drumul bejeniei. Pe de altă parte, se află în carte şi o istorisire detaliată a copilăriei, presărată cu întâmplări legate de viaţa la ţară, la bunicii materni, şi de cea de la oraş. Relaţiile cu cei apropiaţi, cu mama în primul rând, amintirile despre tatăl său, sumare şi marcate de trauma despărțirii, plecarea de acasă şi aventurile ce urmează sunt povestite cu lux de amănunte și detalii semnificative despre lumea acelui timp. După revenirea din Siberia, atât poezia, cât și proza lui **C**. poartă un timp semnele reconvertirii la un alt fel de scriere. Astfel, romanul *Severograd* se conturează ca o scriitură distantă și voit obiectivă, orientată să „corijeze" istoria pentru a justifica prezentul, autorul recurgând la deghizarea autobiografiei. La prima vedere, protagonistul, Costea Moldovanu, nu pare apăsat de singurătate, se luptă cu el însuşi şi nu acceptă condiția de învins, stihiile naturii, viscolul fiind o metaforă obsedantă a Gulagului. În corespondență **C.** afirmă că există o similitudine psihologică între sine și Martin Eden din romanul lui Jack London, deși în *Severograd* își construiește identitatea într-o naraţiune organizată în aşa fel încât imaginea protagonistului să corespundă realităţii din anii în care e scris romanul. De altfel, echivalenţa între autor şi om poate fi pusă la îndoială, elementele biografiei proprii fiind prezentate diferit în lirică, în roman, în memorii și în corespondență.

SCRIERI: *Poezii*, Chișinău, 1937; *Cleopatra*, Chișinău, 1939; *Ore*, Chișinău, 1939; *Elegii păgâne*, Chișinău, 1940; *Poezii alese*, Chișinău, 1957; *Poezii noi*, Chișinău, 1960; *Poezii*, Chișinău, 1961; *Luci, soare, luci!*, Chișinău, 1963; *Versuri*, Chișinău, 1963; *Severograd*, I–II, Chișinău, 1963–1970; *Norocul omului*, Chișinău, 1966; *Prometeu*, Chișinău, 1966; *Versuri*, Chișinău, 1966; *Mugur mugurel*, Chișinău, 1967; *Poezii şi poeme*, Chișinău, 1969; *Tărie*, Chișinău, 1972; *Neamul*, Chișinău, 1973; *Poeme*, Chișinău, 1973; *Scrieri*, I–II, pref. Vasile Badiu şi Anatol Gavrilov, Chișinău, 1979; *Euritmii*, Chișinău, 1980; *Poezii și poeme*, Chișinău, 1983; *Euritmii*, pref. Ion Ciocanu, Chișinău, 1990; *Coroana cu aripi de erete*, Chișinău, 1995; *Versuri*, Chișinău, 1995; *Povestea vulturului*, Chișinău, 1998; *Elegii păgâne*, îngr. Costache Costenco și Vasile Malanețchi, Chișinău, 1998; ed. 2, București–Chișinău, 2003; *Libertăţi (versuri inedite)*, Chișinău, 2003; *Din bezna temniţei (scrisori din gulag)*, Chișinău,

2004; *Urmaşilor*, Chişinău, 2007; *Epigrame și alte versuri umoristico-satirice*, pref. Vasile Malanețchi, Chișinău, 2011. **Traduceri:** M.I. Lermontov, *Demonul*, în *Poezii*, Chişinău, 1961; Aleksei Tolstoi, *Pagini alese*, Chişinău, 1961; F.M. Dostoievski, *Crimă şi pedeapsă*, Chişinău, 1971; Dante Alighieri, *Viaţa nouă*, Chişinău, 1971 (în colaborare cu Nicanor Rusu); Ivo Andrić, *Podul de peste Drina*, Chişinău, 1972; Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, pref. Vasile Coroban, Chişinău, 1975; Evgheni Evtuşenko, *Versuri*, Chişinău, 1975; Homer, *Iliada*, Chişinău, 1978.

Repere bibliografice: Sergiu Matei Nica, *„Dumnezeu" în lirica basarabeană*, VBA, 1939, 11–12; George Meniuc, *„Ore"*, „Bugeacul", 1939, 8–10; Gheorghe Chira, *Nicolai Costenco*, în *Profiluri*, *298–308*; George Meniuc, *Oglinzi fermecate*, „Nistru", 1975, 2; Anatol Gavrilov, *Conştiinţa epicului*, LA, 1979, 12 aprilie; Vasile Coroban, *Trăire în poezie*, LA, 1984, 6 septembrie; Victor Teleucă, *Tragismul unei demnităţi sau Demnitatea singurătăţii*, „Basarabia", 1991, 4; Eliza Botezatu, *Sunt crainic la răspântii*, „Basarabia", 1992, 12; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *172–173*; Ciocanu, *Lit. rom.*, *47–56*; Eleonora Hotineanu, *Lirica interbelică din Basarabia şi poezia franceză modernă*, București, 2001, *134–136*, *139–141*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *95–97*; Eugen Lungu, *Raftul cu himere*, Chișinău, 2004, *140–147*; *Mică encicl.*, *201–218*; Nicolae Bileţchi, *Analize și sinteze*, Chișinău, 2007, *179–211*; Ion Ciocanu, *Nicolai Costenco epistolier*, RLSL, 2007, 1–2; Dumitru Crudu, *Două cărţi, două perspective diametral opuse*, CF, 2007, 8; Dolgan, *Poezia*, *302–319*; *Dicţ. Chişinău*, *171–174*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *56–65*; Iurie Colesnic, *Timp și istorie. Autori de la „Viața Basarabiei"*, Chișinău, 2011, *89–97*. ***A.Bn.***

COSTIN, Calistrat (30.I.1942, Bacău), poet, prozator. Este fiul Emiliei (n. Bălăiţă) şi al lui Alexandru Costin, subofiţer. A studiat filologia la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi între 1960 şi 1965. A fost asistent universitar la Institutul Pedagogic din Târgu Mureş şi la cel din Bacău, redactor la cotidianul „Informaţia Harghitei" şi la revista „Ateneu", director al Teatrului „G. Bacovia" şi al Teatrului de Animaţie „V. Alecsandri" din Bacău. A debutat în presă în 1966 cu articole de critică literară, şi editorial în 1974 cu volumul de poezie *Planete*. A mai colaborat la „Tribuna", „Convorbiri literare", „Orizont", „Cronica", „Luceafărul", „Steaua", „Vatra", ş.a. În 1988 i se acordă Premiul „G. Bacovia" pentru poezie.

Volumul de debut al lui **C.**, *Planete*, şi următorul, *Augusta lumină* (1976), sunt marcate de ideologia epocii: cultul ţării, o imemorială Dacia Felix, cultul pământului-mumă, al strămoşilor, al „rădăcinilor" tracice. Se disting câteva dominante tematice şi stilistice: prelucrarea filonului popular (motive, tipar prozodic, limbaj arhaizant), înclinaţia spre jocul verbal, senin ori grav, lirismul suav al poemelor de dragoste, tendinţa spre simplificare şi abstractizare a limbajului în poemele reflexive. Reuşită este *Cavalcada gerului (După un motiv folcloric)*, ce dezvoltă motivul şarpelui într-o construcţie de o muzicalitate incantatorie. Timpul şi moartea, „taina" trecerii, iluzia, dualitatea omului, a poetului şi a poeziei sunt temele din *Elementul „lume"* (1978). Versurile din *Satiră duhurilor mele… (Parodii şi nu prea)* (1980) constituie o răspântie în scrisul lui **C.**, în sensul apropierii de lirica optzecistă, prin adoptarea unui limbaj prozaic, anecdotic, colocvial, ironic şi autoironic. Timpul, moartea, dualitatea lumii rămân teme predilecte, dar percepute din perspectiva unui spectacol factice, tragicomic. În *Declinul elegiei* (1983) ochiul-spectator surprinde iluzia, „farsa", pretutindeni în „teatrul lumii". *Scrisori* (1988) şi *Uite viaţa, nu e viaţa! Poezii de lume* (1992) se concentrează în jurul încercării de definire a cuvântului, în arte poetice de inspiraţie folclorică (*Elegia şarpelui*) sau optzecistă (*Problema poeziei*). Trebuie remarcat eclectismul cărţilor publicate în anii '90: elemente livreşti, ludice, intertextualism, o sintaxă elaborată (paranteze, explicaţii retorice etc.) apar alături de versuri de dragoste simple, melodioase, unele de inspiraţie folclorică, altele în gen arghezian. Volumele publicate după 2000 ezită între cinismul parodic sau dezabuzat al reflecţiei socio-morale ori existenţiale şi facilitatea „poemelor de pahar", de o amară sau jucăuşă veselie. Romanele *La Răspântii* (1979), *Arşiţa* (1981), *O anume fericire* (1989) abordează teme precum necredinţa (personajul principal se numeşte Toma Toma), ratarea, boala, nebunia, înglobând şi tema socială. *La Răspântii* şi *Arşiţa* (continuarea celui dintâi) sunt romane eteroclite, simbolice şi poetice, dar şi cu elemente realiste şi de observaţie socială, cu ample dialoguri pe teme filosofice, ultimul cu o tramă poliţistă. *O anume fericire* insistă asupra problemei cuplului şi a libertăţii umane. Naraţiunea, în genere fluentă, preia reţeta de succes a romanului anilor '80, în speţă pe cea a lui Marin Preda din *Cel mai iubit dintre pământeni*.

SCRIERI: *Planete*, Iaşi, 1974; *Augusta lumină*, Bucureşti, 1976; *Despre voinţă*, Bucureşti, 1977; *Elementul „lume"*, Bucureşti, 1978; *La Răspântii*, Iaşi, 1979; *Satiră duhurilor mele… (Parodii şi nu prea)*, Bucureşti, 1980; *Arşiţa*, Iaşi, 1981; *Declinul elegiei*, Bucureşti, 1983; *Scrisori*, Bucureşti, 1988; *O anume fericire*, Iaşi, 1989; *Uite viaţa, nu e viaţa! Poezii de lume*, Iaşi, 1992; *Zodiacul în doi peri...*, Iaşi, 1995;

Legământ de eternă neuitare! (în colaborare cu Alex. L. Iosif), Bacău, 1996; *Lume, lume şi iar lume!*, Bucureşti, 1997; *Închis... pentru inventar*, Bacău, 1998; *Şi totuşi... nu se mişcă*, Bacău, 2002; *Soare cu dinţi. Miniaturi (în haiku şi tanka)*, Bacău, 2002; *Restu-i otravă!: Umor(uri) poeticeşti*, Bacău, 2004; *Bârfitor la colţ de univers...*, Bacău, 2006; *Distracţie de fiare*, Iaşi, 2007; *Om fi greşit galaxia!*, Bacău, 2010. **Traduceri:** Tristan Tzara, *Fuga*, Bacău, 1996; Pierre Morency, *Cuvinte hoinare în noapte*, Bacău, 2000.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, *74–76*; Mihai Coman, *Orizontul esenţelor*, LCF, 1978, 37; Adrian Popescu, *Volume de poezie la Editura Eminescu*, ST, 1979, 4; Constantin Hârlav, *„Elementul «lume»”*, ST, 1979, 6; Ion Bogdan Lefter, *„Satiră duhurilor mele…”*, LCF, 1980, 27; Sorin Pârvu, *„Arşiţa”*, CL, 1982, 2; Emil Nicolae, *Poetul şi măştile sale*, CNT, 1989, 22; Alex. Ştefănescu, *Versuri din perioada de tranziţie*, RL, 1992, 25; Vasile Spiridon, *„Uite viaţa, nu e viaţa!”*, ATN, 1992, 7; Vlad Sorianu, *Un Petronius salvat*, ATN, 1999, 4; Ion Arieşanu, *Privind prin cărţi în nopţi tăcute*, O, 2001, 10; Cristian Livescu, *Calistrat Costin, de la satiră la alegoria jovială*, CL, 2009,1. ***R.D.***

COSTIN, Jacques G. (13. IV. 1895, Bucureşti – 22. XII.1971, Paris), prozator, publicist, traducător. Este fiul Rebecăi şi al lui David Goldschlager; sora sa, Clara, a fost a doua soţie a artistului plastic Marcel Iancu. Urmează la Bucureşti Liceul „Mihai Viteazul” și face studii de drept, fără a practica avocatura. Apropiat de gruparea predadaistă Marcel Iancu–Ion Vinea–Tristan Tzara, debutează în ziarul „Seara” (august 1914) cu schiţa satirică *Nocturnă*. În anii următori colaborează cu articole politice şi de opinie la reviste apropiate lui N.D. Cocea („Facla”, „Chemarea”, „Depeşa”, „Arena”, „Rampa”). În timpul refugiului la Iaşi semnează cu pseudonimele Costin

Tristan Tzara, M.H. Maxy, Ion Vinea și Jacques Costin

Kurt şi G. În 1922 devine unul dintre membrii grupării constructiviste de la „Contimporanul”, unde publică, timp de un deceniu, articole, cronici muzicale şi proze ludice. Cele din urmă vor alcătui, în 1931, alături de două texte apărute în „Tiparniţa literară” și de altele inedite, sumarul singurului său volum antum, *Exerciţii pentru mâna dreaptă şi Don Quichotte*. Spre sfârşitul anilor ’30 **C.** organizează la Budeni, lângă Comana, în județul Giurgiu, împreună cu Marcel Iancu, o fermă destinată tinerilor sionişti evrei pregătiţi să înveţe agricultura în vederea plecării în Palestina. Potrivit mărturisirilor lui Mihail Sebastian şi ale lui F. Brunea-Fox, în timpul rebeliunii legionare din Bucureşti un grup de „cămăşi verzi” pătrund în casa părinţilor lui **C.** şi, negăsindu-l pe el, îl ucid pe fratele său Mişu. Refugiat din calea persecuţiilor rasiale, trăieşte o vreme la Paris. După încheierea războiului, în 1946 se întoarce în România. În acest an și în următorul publică în „Revista Fundaţiilor Regale” o suită de secvenţe din ciclul *Plăcerile câmpului*. Compoziţiile, fals bucolice, justifică pe deplin eticheta atribuită de G. Călinescu în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent:* „Jules Renard tratat în maniera Urmuz”. După instaurarea comunismului, **C.** lucrează ca traducător la Cooperativa Dactilografia din Bucureşti și, ca mulții alții în anii ’50, face traduceri, singur sau în colaborare, din literatura de limbă rusă (I.S. Turgheniev), franceză (Victor Hugo, Paul Eluard, Anatole France ș.a.). În 1959 e anchetat în procesul Miliţa Petraşcu–Mihai Andricu pentru discuţiile săptămânale purtate într-un grup de artişti din care mai făceau parte Dora Massini (solistă a Operei Române) şi pictorul Alexandru Mazilescu. Va fi eliberat după două săptămâni de detenţie şi după ce redactează o declaraţie de autoincriminare. Un volum de fabule intitulat *Fluturele vrăjitor*, predat în 1958 Editurii Tineretului, nu mai apare. În 1960 **C.** pleacă definitiv din ţară cu destinaţia Franţa. Stabilit la Paris, colaborează la radiodifuziunea franceză cu scenarii dramatice şi compune scurte piese de teatru, cum ar fi *Pile et face ou La Poutre et la paille* (1970). În numărul din ianuarie–februarie 1965 al revistei „Les Lettres nouvelles” semnează o prezentare a „precursorilor români ai suprarealismului”, ilustrată cu două texte ale lui Urmuz traduse de Eugen Ionescu. Împreună cu Claude Sernet s-a îngrijit de prelucrarea unor traduceri primite din Bucureşti pentru *Anthologie de la poésie roumaine*, realizată de Alain Bosquet şi apărută în 1968, cu o prefață de Şerban

Cioculescu. Potrivit lui Al. Mirodan, au rămas de la **C.** mai multe manuscrise, între care *Le Congrès des balles* (piesă-film), *Le Magnifique illusionné ou Les idées d'un héros* (scenariu de film) şi *Paradisul copiilor* (scenariu de film în limba română).

Compuse „en marge des vieux livres" ca adaptări avangardiste ale unor scrieri clasice, prozele lui **C.** din *Exerciții pentru mâna dreaptă și Don Quichotte*, debitoare lui Urmuz, fumiştilor francezi sau clovneriilor lui Jules Laforgue, sunt grupate în patru secţiuni. Prima ipostaziază comic, pe filiera caracterelor labruyeriene, categorii umane, animale sau vegetale, animate sau inanimate (*Cismarul*, *Câinele*, *Pisica*, *Porcul*, *Trenul*, *Plopul*, *Stelele* ş.a.) sub forma unor prozopoeme funambuleşti şi aforistice (de pildă, *Câinele*: „Capitalist înnăscut prin limbă şi coadă; exploatează vanitatea şi mila; aţâţă literatura domestică"). În secţiunea *Încercări pentru reabilitarea moralităţei în fabulele regretatului La Fontaine* fabulele în speţă sunt „corectate", cu umor fin, ca „deziluzii optice". *Diez şi becar* adună texte radical-experimentale, puneri în pagină lettriste, şarje mitologice (*Dărâmarea Cartaginei*), jocuri cu convenţiile de gen (*Jurnal de baltă. Memoriul unei fete din We-Hai-Wei*, *Bârna şi paiul. Proiect de roman pentru sfârşitul săptămânii engleze*), iar *De viris illustribus* aplică acelaşi tratament pseudomoralist unor figuri ale Antichităţii eline (Mithridate, Arhimede, Jupiter). În finalul volumului e adaptat spiritual, în treizeci de pagini, dar pe o formulă mai închegat narativă, romanul lui Cervantes. Livrescul rafinat al acestor scrieri pseudodidactice şi „absurdiste" prefigurează metaliteratura parodică a Şcolii de la Târgovişte; ele constituie, în fond, nişte paradoxale omagii iconoclaste aduse tradiţiei canonice. O *Addenda* a unei ediţii îngrijite de Geo Șerban (2002) recuperează pagini din „Contimporanul", „Facla" şi „Reporter": cronici muzicale, prezentări de carte şi expoziţii, profiluri „costiniene" în formă şi admirative în fond lui F. T. Marinetti şi lui Virgil Madgearu, o farsă dedicată viorii (*Criza sacâzului*) şi un profil retrospectiv al „Contimporanului", prezentat sub semnul „nobilei fronde" şi al moderaţiei ecumenice, dar şi mai multe fragmente de proză din seria intitulată *Plăcerile câmpului*.

SCRIERI: *Exerciţii pentru mâna dreaptă şi Don Quichotte*, cu un portret şi cinci desene de Marcel Iancu şi un desen de Miliţa Petraşcu, Bucureşti, [1931]; ed. îngr. și postfaţă Geo Şerban, introd. Ov. S. Crohmălniceanu, Piteşti, 2002. **Traduceri:** I.S. Turgheniev, *În ajun*, Bucureşti, 1951 (în colaborare cu Suzi Mundreanu); Victor Hugo, *Mizerabilii*, I–V, Bucureşti, 1954–1955 (în colaborare cu Lucia Demetrius și Tudor Măinescu); Teru Takakura, *Cântecul porcului*; Joko Ota, *Până când?*, Bucureşti, 1956 (în colaborare cu Gheorghe Voropanov); Jacques Rémy, *Dacă toţi oamenii din lume…*, Bucureşti, 1957; Paul Eluard, *Fraţii care văd. Scrieri despre artă*, I, Bucureşti, 1957 (în colaborare cu Seli Braunstein); Anatole France, *Balul costumat*, 1958.

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuţii*, II, *261–264*; Perpessicius, *Menţiuni*, IV, *62–65*; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, *266*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *822*, *Ist. lit.* (1982), *906*; *Jacques G. Costin*, ALR, *188–192*; Mirodan, *Dicţionar*, I, *409–414*; Zamfir, *Poemul*, *376–382*; Crohmălniceanu, *Evreii*, *88–95*, *186–187*; Geo Şerban, *Un profil: Jacques frondistul*, OC, 2002, 144; Dan Gulea, *Jacques G. Costin, avangardistul*, OC, 2002, 181; Constandina Brezu, *Traseul avangardistului Jacques G. Costin*, JL, 2003, 1–20; Cernat, *Avangarda*, *186–194*; Manolescu, *Enciclopedia*, *201–202*; Ion Pop, *Din avangardă spre ariergardă*, Bucureşti, 2010, *140–148*. ***P. C.***

COSTIN, Lucian (pseudonim al lui Ion Gh. Costiniuc; 11.IX.1887, Lisaura, j. Suceava – 10.IX.1951, Caransebeş), poet, folclorist, publicist. Este fiul Marandei şi al lui Gheorghe Costiniuc. Frecventează clasele primare la şcolile din Tişăuţi şi Lisaura, după care urmează liceul la Suceava. Se înscrie la Facultatea de Geografie a Universităţii din Cernăuţi, audiind, între 1910 şi 1914, pe lângă cursurile acestei facultăţi, şi prelegeri de istorie, filosofie şi limba română; între profesorii preferaţi se numără Sextil Puşcariu. După o specializare de doi ani la Viena (1914–1916), funcţionează ca profesor de geografie la liceul pe care îl absolvise (1916–1918), unde intră în conflict cu unioniştii bucovineni, fiind acuzat de sentimente filoaustriece. **C.** pleacă din Suceava şi, după scurte treceri ca profesor prin Oraviţa şi Timişoara, se stabileşte la Caransebeş, ca profesor titular definitiv al Liceului „Traian Doda". A fost membru al Societăţii Scriitorilor Români, al Societăţii Regale de Geografie şi, în urma publicării unor studii de geografie şi de geologie, membru al Academiei Germane din München. A întemeiat şi a condus revista „Banatul literar" (1934–1938).

C. debutează cu poezii mărunte şi articole despre folclor în 1906, continuând să colaboreze susţinut la un număr relativ mare de periodice, între care „Drapelul" (Lugoj), „Izvoraşul", „Şezătoarea", „Foaia diecezană" (Caransebeş), „Tudor Pamfile", „Neamul românesc", „Conştiinţa naţională" (Craiova). Publică, între 1925 şi 1933, numeroase broşuri cuprinzând culegeri de folclor bănăţean, majoritatea în colecţia „Biblioteca folcloristică a Banatului", al cărei director era. În zona aceloraşi preocupări se situează şi două lucrări de

dimensiuni mai mari, *Graiul bănăţean* (I–II, 1926–1934) şi *Studii asupra folclorului bănăţean* (I, 1930). Prima se ocupă de „dialectul bănăţean” şi conţine şi un glosar ce explică un mare număr de termeni regionali. Cea de-a doua intenţionează o abordare a morfologiei şi esteticii folclorului din zona de vest a ţării, cu referiri la principalele direcţii tematice şi cu prezentarea aplicată a două specii, balada şi ghicitorile. Rezultatul acestor constante preocupări pentru folclorul din Banat este de redusă valoare ştiinţifică, **C.** dovedindu-se mai degrabă un entuziast şi mai puţin un cercetător informat şi dotat cu spirit de discernământ. Alt excurs, declarat de estetică literară, *Câteva note despre inducţia poetică* (1930), avansează, într-o argumentare naivă, puncte de vedere personale asupra „stării de poezie”. **C.** este şi autorul unor volume de beletristică, dintre care două cuprind amintiri şi foiletoane sub titlul *Din viaţa scriitorilor* (1937), iar celelalte adună aproape toate versurile publicate în periodice: *Cântecele mele* (I–II, 1922–1924), *Priveliști şi reverii* (1929), *Astrale* (1931), *Muguri* (1935), *Peisagii şi simfonii* (1936), *De prin secoli…* (1936). Convingerea lui **C.**, mărturisită în paginile intitulate *Din viaţa scriitorilor*, este că el oferă literaturii române replica lirică a prozei sadoveniene, ceea ce îl face să se considere „unic” în ceea ce priveşte „savoarea graiului vechi” folosit în poeme. Sunt însă exerciţii modeste, elanului cu care se apropie de tematica istorică, religioasă, filosofică sau socială corespunzându-i doar în neînsemnată măsură performanţa artistică. **C.** cultivă o poezie închinată pământului şi permanenţelor istoriei (*Priveliști şi reverii*), abordează meditaţia religioasă, pastelul şi lirica de dragoste (*Peisagii şi simfonii*), discursul cu pretenții filosofice, alimentat de reflecţia referitoare la infinitul timpului şi spaţiului (*Astrale*). Mânuieşte un vers fără calităţi poetice notabile, în care apar tendinţe de adoptare a unor forme prozodice îndrăzneţe, anulate însă de platitudinea imaginilor şi a simbolurilor sau de rigiditatea declarativă a sentenţelor. **C.** a semnat şi două traduceri: comedia într-un act *Trei pălării de damă* de Paul Siraudin şi A. Brentano (1926) şi *Tălmăciri din liricii germani contimporani* (1926), o antologie cu versiuni mediocre din versurile a peste șaizeci de poeţi.

SCRIERI: *Cântecele mele*, I–II, Bucureşti, 1922–1924; *Graiul bănăţean*, I–II, Timişoara, 1926–1934; *Priveliști şi reverii*, Timişoara, 1929; *Studii asupra folclorului bănăţean*, I, Timişoara, 1930; *Câteva note despre inducţia poetică*, Timişoara, 1930; *Scriitorul bănăţean Mihail Gaşpar*, Craiova, 1930; *Astrale*, Craiova, 1931; *Muguri*, Craiova, 1935; *De prin secoli…*, Craiova, 1936; *Peisagii şi simfonii*, Craiova, 1936; *Din viaţa scriitorilor*, I–II, Bucureşti, [1937]; *Monografia satului Lisaura* (în colaborare cu Gh. Mihuţă), Suceava, 1939; *Activitatea poetică a scriitorului Ioan Alex. Bran-Lemeny*, Craiova, 1944. **Culegeri:** *Mărgăritarele Banatului Mare*, Timişoara, 1925; *Basme, istorioare, legende şi anecdote*, Bucureşti, 1926; *Balade*, Timişoara, 1927; *Basme şi istorioare*, Timişoara, 1927; *Doine şi romanţe, balade, legende, strigături la joc*, Timişoara, 1927; *Legende*, Timişoara, 1927; *Snoave*, Timişoara, 1927; *Anecdote din popor pentru popor*, Timişoara, 1928; *Balade bănăţene*, Craiova, 1938; *Ghicitorile bănăţene*, Craiova, 1941; *Anecdote, snoave, legende*, Craiova, f.a. **Traduceri:** Paul Siraudin şi A. Brentano, *Trei pălării de damă*, Bucureşti, 1926; *Tălmăciri din liricii germani contimporani*, Timişoara, 1926.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, *494–495*; Perpessicius, *Opere*, XII, *518*; Al. Bran-Lemeny, *„Astrale”*, „Năzuinţa” (Braşov), 1931, 3–6; Traian Mateescu, *„Astrale”*, „Provincia literară”, 1932, 2; Stelian Segarcea, *„Peisagii şi simfonii”*, „Progresul”, 1939, 70; Gh. Lică-Olt, *Scriitorul Lucian Costin*, Caransebeş, 1945; Ciopraga, *Lit. rom.*, *200*; Bârlea, *Ist. folc.*, *433–434*; Rachieru, *Poeţi Bucovina*, *119–120*; Satco, *Encicl. Bucovinei*, *275–276*; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *275–276*; Maria Gherghuță, *Lucian Costin publicist*, Lugoj, 2010. ***C. P.***

COSTIN, Miron (1633, Iaşi – 1691, Roman), cronicar, poet, traducător.

S-a născut în familia unui boier foarte bogat, Ion (Iancu) Costin, fost conducător de armată (hatman). Mama, Safta Scoarţeş, era nepoata domnitorului Miron Barnovschi. Angajat politic faţă de dinastia Movilă, Iancu s-a refugiat în Polonia la urcarea pe tron a lui Vasile Lupu, adversar al Movileştilor. În 1636 el și primii trei fii ai săi, între care şi Miron, au primit titlul de nobil polon cu blazon. **C.** îşi face studiile la Colegiul iezuit din Bar, un orăşel situat în sudul regatului polon. Programul de studii umaniste, în limba latină (istorie, geografie, logică, retorică, literatură antică, cunoştinţe de teologie etc.) a fost finalizat în 1652, cum era obiceiul, cu participarea la o campanie militară. Din această perioadă datează

apropierea de viitorul rege Jan Sobieski. În 1653, în ultimul an al domniei lui Vasile Lupu, **C.** se întoarce în Moldova însoţit de fraţii săi. Sunt atestate documentar demersurile lui diplomatice, moldo–polone, în slujba acestui domnitor. Prin căsătoria (1668) cu Ileana Movilă îşi întăreşte privilegiile feudale rămase de la tatăl său. Ca dregător în Divanul Domnesc, după 1660 urcă treptat în rang, de la pârcălab de Hotin la mare comis (1664), mare vornic al Ţării de Sus (1667) şi mare vornic al Ţării de Jos (1669) până la mare logofăt (1675). Paralel, a susţinut diplomatic cauza Moldovei în solii dificile cu turcii, ungurii, polonezii şi italienii. Era considerat cel mai bun vorbitor de limbă latină din Moldova timpului, de aceea a intermediat legăturile cu iezuiţii italieni veniţi aici să constate starea comunităţilor catolice. Copiii lui au învăţat latina cu iezuitul Renzi, aşa încât al doilea fiu, Nicolae Costin, cronicar şi el, va traduce după versiunea latină cartea de morală princiară a lui Antonio de Guevara, *Ceasornicul domnilor*. În 1683, după asediul Vienei, **C.** pleacă de teama turcilor în Polonia. Rămâne acolo până în 1686, interval în care îşi va scrie ultimele lucrări. În repetate rânduri el şi-a „pus capul pentru ţară" (Ion Neculce) contra abuzurilor financiare ale lui Constantin Cantemir şi a rău-sfătuitorilor acestuia, ceea ce l-a aruncat într-un grav conflict cu domnia. Convingerile lui politice filopolone, rectitudinea, replicile memorabile în apărarea libertăţii ţării îi provoacă suspiciuni domnitorului. Considerat un cărturar incomod pentru puterea filoturcă, „prea bun la voroave", Constantin Cantemir, la sfatul vistiernicului grec Iordache Ruset, porunceşte, în decembrie 1691, decapitarea cronicarului şi a fratelui său, Velicico.

Împreună cu scrierile stolnicului Constantin Cantacuzino, ale lui Nicolae Milescu şi ale lui Dimitrie Cantemir, opera lui **C.** certifică existenţa umanismului românesc, în linia întârziată a latinismului european propagat spre estul continentului. Este primul nostru cărturar care scrie două cărţi despre români şi originea lor, într-o limbă străină (polona). Cu excepţia acestor două lucrări, partea majoră a operei lui **C.** e scrisă în limba română. Modelul uman şi cultural-politic al Antichităţii romane e adesea invocat, iar latinitatea e trăită ca stare de spirit. În cronologia scrierilor sale, cea dintâi e *Viiaţa lumii* (1673), o poemă meditativă, rămasă în manuscris până în 1866, când a fost publicată de B.P. Hasdeu în revista „Satyrul". Poema a circulat însă în copii manuscrise. Conştiinţa finitudinii fiinţei reapare obsesiv la **C.**, în versuri şi în nararea istoriei umanităţii moldave de la începutul secolului în care a trăit. Având „simţul sublim al destinului" (G. Călinescu), el a fixat această idee, la nivelul culturii scrise, în varii forme. Semnificaţia umană universală conţinută în titlul *Viiaţa lumii* se întregeşte prin alte două elemente paratextuale: prefeţele de iniţiere a cititorului asupra a ceea ce este, în concepția lui **C.**, poezia (cu exemple de epopei şi imnuri sacre), ce sunt regulile prozodice (rima, măsura), tema (soarta şi primejdiile care pândesc existenţa), arta lecturii etc. În text se recunosc deopotrivă urmele lecturilor din clasicii Antichităţii (Horaţiu, Ovidiu), din *Biblie* (*Ecleziastul*, *Apocalipsa*) şi din folclorul autohton. De la motto („Deşertarea deşertărilor şi toate sânt deşarte") până la ultimul vers („Ceriul de gândurile noastre bate jocurie"), compunerea în versuri, menită să demonstreze valenţele poetice ale limbii române, e atinsă de aripa reflecţiei sceptice, recuperată în morala faptei bune, mântuitoare. Sunt dezvoltate motive poetice circulate în literatura antică şi medievală, ca fragilitatea vieţii, lumea înşelătoare, *fugit irreparabile tempus*, extincţia universală de aspect apocaliptic, timpul şi divinitatea, norocul, *ubi sunt*…, egalitatea în faţa morţii ş.a., toate modulând tema *fortuna labilis*. Termenii de comparaţie care sugerează trecerea sunt spuma mării, floarea, fumul, umbra, visul, părerea, apa, reîntâlniţi mai târziu în poezia romantică, la Eminescu inclusiv, în prelucrări de nivel poetic superior. Sintetizarea atâtor motive dezvoltate independent în poezia antică şi medievală e motivată de conştiinţa întârzierii literaturii române, astfel răscumpărată. Versuri stângace alternează cu altele armonioase, compuse în măsura de 12–13 silabe. Cezura cade elaborat, aşa încât a doua jumătate a versului să nuanţeze, întărind, ideea („Trec zilele ca umbra, ca umbra de vară"). Rima împerecheată e adesea studiată semantic („floare", „trecătoare"; „lume", „spume" etc.). Din retorica poemei, vag patetică, se degajă un discurs bine articulat pe ideea trecerii, necesare, a fiinţei şi a extincţiei universale, asistată de puterea absolută a lui Dumnezeu. *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aaron Vodă încoace, de unde este părăsit de Urechi vornicul de Ţeara de Gios, scos de Miron Costin* […] *în oraş în Iaşi, în anul* […] *1675* este o naraţiune

istorică, gândită ca o carte de învăţătură morală. *Predoslovia* indică starea de spirit a autorului marcat de „cumplitele vremi”, stare ce va imprima întregului text o tonalitate melancolică, accentuat reflexivă. Faptul obligă la o lectură mai curând literară, decât literală a textului. În prima parte – evocare (Mihai Viteazul, Movileştii ş.a.), în partea a doua – memorial (Vasile Lupu, Gheorghe Ştefan ş.a.), lucrarea e scrisă sub presiunea conştiinţei că „ceea ce povesteşti repede nu se întâmplă tot aşa de repede”, deci naraţiunea scrisă comprimă istoria reală. **C.** complică perspectiva povestirii, inserează dictoane-idei, încât evenimentele istorisite par exemple ce verifică şi întăresc adevărurile universale. Aforismele extrase din gândirea antică, din folclor sau din sursă biblică, dimpreună cu numeroasele cugetări proprii constituie una dintre motivaţiile clasicizării lui **C.** Meditaţia gravă şi sancţiunea morală îl situează în linia, pornind de la Tacit, a povestitorilor istoriei. Structural un meditativ, cronicarul mută accentul de la evenimentul exterior la structura mental-psihologică a persoanei care îl făptuieşte. Portretele realizează exclusiv imaginea interioară a personajelor, fără nici un indiciu despre aspectul fizic. După cum personajele-domnitori sunt înţelepţi sau nu, credincioşi sau nu, învăţaţi sau nu, aşa sunt şi acţiunile lor. Uneori istoria îl contrazice. Gheorghe Ştefan e caracterizat drept „cap întreg, hire adâncă, cât poţi spune că nasc şi în Moldova oameni”, fără ca evenimentele provocate de el să fie pe măsura aprecierii cronicarului. De aici, concluzia: **C.** a inventat, în *Letopiseţ…*, modelul uman ideal al înţeleptului (Radu cel Mare), sperând ca acest construct să provoace emulaţie. Înţelept sau nu, domnitorul e om, şi prin ceea ce face merge în întâmpinarea destinului implacabil. În varii formulări, meditaţiile melancolice pe tema sorţii lunecoase revin ca un laitmotiv în povestire. Cronicarul are un acut simţ al dramatismului în istorie. Povesteşte conflicte grave, trădări secrete, comploturi, otrăviri şi alte stări de primejdie a vieţii (boierii „umblau cu dzilele a mână”), virtuale scheme de drame istorice, numite de G. Călinescu „drame în miniatură”. Ca personaj dramatic ce evoluează spectaculos de la prosperitate şi orgolioasă siguranţă de sine la eşec umilitor, Vasile Lupu domină umanitatea istorisită în *Letopiseţ…* Înclinaţia pentru descrieri de natură apare și ea în această scriere (invazia lăcustelor, comparaţia

între fenomene naturale şi istorice). *De neamul moldovenilor, din ce ţară au ieşit strămoşii lor*, datat 1686 (P.P. Panaitescu), este o istorie polemică a originilor poporului şi limbii române, provocată de interpolările lui Simion Dascălul în cronica lui Grigore Ureche, ca şi de unii istorici străini. Argumentarea în manieră umanistă, cu *nervus probandi*, se bizuie pe cunoaşterea limbii latine şi a istoriei romane. Prefaţa, un text memorabil, comunică în stil patetic, bine temperat, îndoielile cărturarului asupra reuşitei acestei ample reconstituiri. „Biruit-au gândul” pune capăt îndoielii, iar „Eu voi da sama de ale mele, câte scriu” este formula responsabilităţii. Şi tot aici se află antologica frază de elogiu al „cetitului cărţilor”. Descrierea spaţiului italic („raiul pământului”) e nostalgică şi poetică, scrisă în stil afectiv (Ramiro Ortiz a tradus-o în italiană). E amintit fenomenul *translatio studii*, numind mutarea centrului vieţii culturale, în perioada umanismului renascentist, din Grecia în Italia. Plecând logic de la prezentarea paralelă a împărăţiei romane şi a Daciei, continuând cu războaiele daco–romane şi cucerirea Daciei, cele şapte capitole ale cărţii reconstituie procesul formării poporului nostru, până la organizarea statelor feudale româneşti. Pentru credibilitate sunt amintiţi istoricii „Dion, Evtropii, Carion, Cavaţii, Bonfin-ungur” ş.a., precum şi mărturii ale contemporanilor italieni, uimiţi de asemănarea limbii şi moravurilor la italieni şi la români. Argumentele istorice şi lingvistice sunt dublate de probele etnografice, toate înmulţite de Dimitrie Cantemir în monografia *Descriptio Moldaviae*.

	VIAȚA	OPERA
1633	Se naște la Iași Miron Costin, fiul lui Ion (Iancu) Costin, mare hatman, și al Saftei Scoarțeș, nepoata domnitorului Miron Barnovschi.	
1634–1652	După urcarea pe tronul Moldovei a lui Vasile Lupu, Ion Costin (boier din anturajul fostului domnitor Moise Movilă) se refugiază cu familia în Polonia.	
1636	Lui Ion Costin și celor trei fii ai săi li se acordă indigenatul și titlul de nobili poloni.	
1647–1652	Studiază la Colegiul iezuit din orașul Bar.	
1650	**vara** Tatăl său încetează din viață, urmat, nu peste multă vreme, de mama sa.	
1652	Participă la bătălia de la Beresteczko împotriva cazacilor.	
1653	Revine în Moldova. Își începe cariera diplomatică, fiind trimis de domnitorul Vasile Lupu cu o solie în Polonia.	
1657	Este trimis de domnitorul Gheorghe Ștefan cu o solie în Țara Românească, la Constantin Șerban. Este numit sluger.	
1658	Se căsătorește cu Ileana Movilă, fiica lui Ioan Movilă, pretendent la tronul Moldovei; vor avea împreună zece copii (șapte fete și trei băieți). **august–octombrie** Ia parte, cu un corp de oaste moldovenească, la o expediție militară turcească în Transilvania.	
1659	Primește rangul de paharnic.	
1660	Este numit pârcălab de Hotin (până în 1664). Se naște Nicolae, al doilea dintre copiii săi, viitorul cronicar.	
1662	Domnitorul Istratie Dabija îl trimite în solie la regele Poloniei, Ioan Cazimir.	
1664	Este numit mare comis, făcând astfel parte din Divanul Moldovei vreme de nouăsprezece ani. Va căpăta și alte ranguri boierești: mare vornic al Țării de Sus (1667), mare vornic al Țării de Jos (1669).	

1671–1673		Traduce *Istorie de Crăiia Ungurească,* după *Origines et occasus Transsylvanorum* de Laurentiu Toppeltin de Mediaș, și *Graiul solului tătărăsc cătră Alexandru Machidon*, fragment din cartea lui Quintus Curtius Rufus *Historia Alexandri Magni regis Macedonum.*
1673		Scrie poema *Viiața lumii.*
1674	Este trimis de domnitorul Moldovei Dumitrașcu Cantacuzino de două ori în Polonia și o dată la Constantinopol pentru a negocia pacea între turci și poloni; va fi primit de hatmanul Jan Sobieski.	
1675	Este numit mare logofăt de către noul domnitor, Antonie Ruset, demnitate pe care o va deține până la sfârșitul anului 1683.	Termină de redactat, la Iași, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron Vodă încoace, de unde este părăsit de Urechi, vornicul de Țeara de Gios.*
1677		Scrie în limba polonă *Chronika ziem mołdawskich y multanskich*, cunoscută sub numele *Cronica polonă.*
1683	După asedierea Vienei de către turci, se refugiază în Polonia.	
1684		Redactează *Historya polskimi rytmami o Wołoskiey Ziemi i Moltanskiey,* cunoscută sub numele *Poema polonă.*
1686	Revine în țară. Noul domnitor, Constantin Cantemir, îl numește staroste în ținutul Putnei. E trimis într-o nouă misiune diplomatică la Constantinopol.	Scrie *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor.*
1690	Relațiile dintre Costinești și Constantin Cantemir devin tot mai încordate, mai ales după ce domnitorul moldovean încheie un tratat de alianță cu austriecii, ostili polonezilor.	
1691	**decembrie** Învinuiți de participarea la un complot împotriva domnitorului, frații Velicico și Miron Costin sunt decapitați, Miron în apropiere de Roman, în timp ce era dus la Iași de oamenii stăpânirii; trupul neînsuflețit i-a fost transportat la moșia sa de la Barboși, unde a fost înhumat odată cu soția sa, moartă cu câteva zile înainte.	

Pentru forma lucrărilor în limba polonă (în proză şi în versuri), **C.** e revendicat de istoriile literare şi de enciclopedia polonă, iar pentru conţinutul lor aceste scrieri aparţin culturii române. *Chronika ziem mołdawskich y multanskich*, numită prescurtat *Cronica polonă*, a fost dăruită în 1677 unui nobil polon (Marc Matczynski), interesat, cum se deduce din prefaţa închinătoare, de originea romană a poporului şi limbii române. Ascendenţa nobilă este, în concepţia lui **C.**, un scut salvator al personalităţii poporului nostru, încercat necontenit de vremuri „cumplite”. Dacia şi cucerirea ei, descălecatul al doilea şi denumirea „poporului moldovean şi muntean” (îi adaugă pe macedoneni), limba, geografia şi organizarea administrativă sunt problemele de fond. Se remarcă primul „dicţionar etimologic” latin–român (aproape o sută de cuvinte din vocabularul de bază), secţionat în substantive şi verbe. *Historya polskimi rytmami o Wołoskiey Ziemi i Moltanskiey*, sub titlul prescurtat *Poema polonă*, închinată regelui Jan Sobieski, a fost scrisă în 1684, în timpul exilului în Polonia. Poate fi citită astăzi în traducerea liberă, integrală, a lui P.P. Panaitescu. „Muza sarmată” e invocată retoric, spre a scuza imperfecţiunea formei în tratarea unui subiect înalt. Intenţia era de a-l convinge pe regele polon asupra nobleţii de origine a românilor. Sub influenţă clasică, poema începe astfel: „Cânt ţara-mi înlăcrămată şi pe bieţii locuitori” care au îndurat „scene de tiranie neroniană, prădăciuni, cruzimi de nepovestit”. Pe aceeaşi idee a antinomiei între bogăţia de rai şi nefericirea ţării va fi construită la mijlocul secolului al XIX-lea poema *Cântarea României.* Elemente de mitologie clasică sunt intercalate printre informaţii istorice din sursele enumerate de autor. Conţinutul nu e decât o variantă la *Cronica polonă.* Partea cea mai poetică e descrierea edenului moldav, văzut de Dragoş şi suita lui cinegetică la trecerea Carpaţilor spre văile mănoase ale Siretului, Prutului şi Nistrului. Opera de traducător a lui **C.** conţine două titluri. *Istorie de Crăiia Ungurească* e prelucrată după *Origines et occasus Transsylvanorum* a lui Laurentiu Toppeltin de Mediaş, apărută la Lyon, în 1667. Voia să facă astfel cunoscută istoria căderii sub turci a acestei regiuni locuite prioritar de români. Prefaţa este interesantă pentru ideea umanistă a necesităţii cunoaşterii istoriei. *Graiul solului tătărăsc către Alexandru Machidon* este transpunerea unui fragment din cartea lui Quintus Curtius Rufus, *Historia Alexandri Magni regis Macedonum.* Noima fragmentului, care motivează traducerea, e confruntarea între cucerit (un înţelept) şi cuceritor (forţa). Îi mai sunt atribuite lui **C.** trei discursuri scrise în limba latină. Apelul la mitologie, la sensurile ei alegorice utile retoricii confirmă orientarea umanistă a cărturarului. Opera lui prefigurează direcţii durabile ale culturii române, impune un stil narativ reflexiv, continuat de Mihail Sadoveanu – evocatorul istoriei–, iar în poezie afirmă o specifică acceptare melancolică a destinului uman. **C.** şi-a dominat vremea, drept care N. Iorga a numit cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea „epoca lui Miron Costin”. Este un cărturar care a contribuit la diversificarea fondului culturii româneşti, orientând-o spre direcţii care vor defini personalitatea ei viitoare.

Darul de scriitor al lui Miron Costin nu se mai nutreşte din concreteţea individuală a cuvintelor. Aceleaşi vechimi în lexic, puse acum în slujba unei mari stilistici, se sting. Miron observă sistematic, compune, şi ceea ce iese de sub pana lui, mult mai puţin spontan, este rodul unei arte. El are lunga respiraţie epică, simţul sublim al destinului uman, meşteşugul patetic de a se opri din când în când să răsufle de greutatea faptelor şi să le contemple de sus. [...] *Deşi abstractă, materia e împărţită în acte, cu tăieturi savante pe gestul cel mai dramatic. Nu mai avem de-a face cu o cronică, ci cu desfăşurarea organică a unei epoci, în valuri mari* [...]. *De la sfârşitul domniei Lupului încolo, când Costin participă la evenimente, cronica e un adevărat roman plin de acele amănunte familiare care dau viaţă lucrurilor moarte.*

G. CĂLINESCU

De la clasici Miron Costin a învăţat scrutarea morală a fiinţei umane, meditaţia gravă asupra naturii şi a destinului său, tendinţa de a scoate din faptul de viaţă observaţia generală, el fiind în cultura română cel mai eficient semănător de maxime, La Rochefoucauld al nostru. Istoricul este un moralist, care priveşte devenirea ca o revelaţie în timp a condiţiei umane, şi un observator de caractere. [...] *În comparaţie cu toţi ceilalţi cronicari români, Miron Costin impresionează imediat prin factura cultă, intelectualizată a exprimării şi prin linia cu totul modernă a spiritului.*

GEORGE IVAŞCU

SCRIERI: *De neamul moldovenilor, din ce ţară au ieşit strămoşii lor*, publ. M. Kogălniceanu (*Cartea pentru descălecatul dintâi a Ţării Moldovii şi neamului moldovinesc*), în *Letopisiţile Ţării Moldovii*, I, Iaşi, 1852, *1–32*, în *Cronicele României sau Letopiseţele Moldovei şi Valahiei*, I, Bucureşti, 1872, *1–30*; ed. îngr. Constantin Giurescu, Bucureşti, 1914; ed. îngr. şi pref. P.V. Haneş, Bucureşti, 1936; *Letopiseţul Ţării Moldovii de la Aaron Vodă, de unde este părăsit de Urechi vornicul de Ţeara de Gios*, în *Letopisiţile Ţării Moldovii*, I, Iaşi, 1852, *211–235*, în *Cronicele*

României sau Letopiseţele Moldovei şi Valahiei, I, Bucureşti, 1872, *243–373*; ed. îngr. şi pref. Ioan Şt. Petre, Bucureşti, 1943; ed. (*Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aaron Vodă încoace*), îngr. şi pref. P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1944; *Descrierea Moldovei şi a Ţărei Româneşti în trei cânturi, în versuri polone*, tr. şi publ. B.P. Hasdeu, „Arhiva istorică a României", 1865, partea I; *Viaţa lumii şi Stihuri împotriva zavistiei*, publ. B.P. Hasdeu, „Satyrul", 1866, 10; *Despre poporul Moldovei şi al Ţerei Româneşti*, tr. B.P. Hasdeu, publ. M. Kogălniceanu, în *Cronicile României sau Letopiseţele Moldovei şi Valahiei*, III, Bucureşti, 1874, *487–524*; *Opere complete*, I–II, îngr. V.A. Urechia, glosar Lazăr Şăineanu, Bucureşti, 1886–1888; *Cronica Ţării Moldovei şi a Munteniei. Cronica polonă*, tr. şi îngr. Ioan Bogdan, în *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor*, Bucureşti, 1895; *Chronicon Terrae Moldavicae ab Arone principe*, îngr. E. Barwinski, Bucureşti, 1912; *Istorie în versuri polone despre Moldova şi Ţara Românească*, tr. şi îngr. P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1929; *Cartea despre descălecatul dintâi – Letopiseţul Ţării Moldovei*, îngr. Ion Pillat, Bucureşti, 1933; *Cartea despre descălecatul dentâiu a Ţărei Moldovei şi neamului moldovenesc. Letopiseţul Ţărei Moldovei de la Aron Vodă, de unde este părăsit de Urechie, vornicul de Ţara de Jos*, Bucureşti, 1943; *Opere*, îngr. şi pref. P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1958; ed. 2, I–II, Bucureşti, 1965; *Opere alese*, îngr. şi pref. Liviu Onu, Bucureşti, 1967; *Letopiseţul Ţării Moldovei*, în *Marii cronicari ai Moldovei*, îngr. şi introd. Gabriel Ştrempel, Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *460–481*; Iorga, *Ist. lit.*, I, *315–341*; Puşcariu, *Ist. lit.*, *132–138*; Giorge Pascu, *Cronicarii moldoveni Gligorie Ureache şi Miron Costin*, Iaşi, 1936, *30–119*; Călinescu, *Opere*, III, *888–897*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *22–26*, *Ist. lit.* (1982), *17–21*; Ion I. Nistor, *Miron Costin. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1942; Cartojan, *Ist. lit.*, II (1942), *153–173*; Leca Morariu, *Miron Costin*, Cernăuţi, 1942; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *179–197*; *Ist. lit.*, I, *364–384*; Piru, *Ist. lit.*, I, *130–162*; Panaitescu, *Contribuţii*, *532–572*; Eugen Negrici, *Naraţiunea în cronicile lui Grigore Ureche şi Miron Costin*, Bucureşti, 1972, *151–327*; Ursu, *Memorialistica*, *passim*; Onu, *Critica*, *30–42*, *passim*; Dumitru Velciu, *Miron Costin*, Bucureşti, 1973; Curticăpeanu, *Orizonturile*, *42–53*, *passim*; Enache Puiu, *Viaţa şi opera lui Miron Costin*, Bucureşti, 1975; Rotaru, *Valori*, *22–33*, *147–192*; Mazilu, *Barocul*, *190–282*; Mircea Scarlat, *Introducere în opera lui Miron Costin*, Bucureşti, 1976; Petrescu, *Configuraţii*, *55–73*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *93–95*, *127–132*, *137–139*; Manolescu, *Istoria*, I, *50–58*; Mazilu, *Recitind*, I, *passim*, II, *95–105*, *152–166*; Elvira Sorohan, *Miron Costin. Permanenţe ale mentalităţii româneşti*, Iaşi, 1995; Dumitru Velciu, *Miron Costin. Raporturile literare cu contemporanii şi posteritatea sa istoriografică*, postfaţă Dan Horia Mazilu, Bucureşti, 1995; Mazilu, *Lit. rom. barocă*, *229–252*; Sorohan, *Introducere*, *181–214*, *333–351*; *Dicţ. analitic*, II, *365–368*, IV, *395–397*; *Dicţ. esenţial*, *204–208*. ***El.Sr.***

COSTIN, Nicolae (1660 – 1712), cronicar, traducător. Al doilea dintre copiii Ilenei (n. Movilă) şi ai cronicarului Miron Costin, a învăţat la şcoala iezuită şi, probabil, la Şcoala Domnească din Iaşi, apoi la Lemberg. Cunoştea perfect limbile latină, slavonă şi polonă, mai puţin greaca, şi, poate, franceza şi italiana. Implicat, ca şi Velicico Costin, unchiul său, în complotul din 1691 împotriva domnitorului Constantin Cantemir, este închis împreună cu fraţii săi, Ioniţă şi Pătraşcu. Eliberat pe chezăşia unor boieri de frunte, cărturarul moldovean se refugiază în Ţara Românească, la Curtea lui Constantin Brâncoveanu. Întors în Moldova, din treti-logofăt ajunge cu timpul hatman, vornic al Ţării de Sus, apoi al Ţării de Jos, vel logofăt şi caimacam, îndeplinind şi unele misiuni diplomatice dificile. Opera lui **C.** este alcătuită din *Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601*, urmat de *Letopiseţul Ţării Moldovei. 1709–1711*, precum şi din *Ceasornicul domnilor*, traducere parţială (trei cincimi) şi prelucrare după scrierea lui Antonio de Guevara, *Libro áureo del gran emperador Marco Aurelio o Relox de príncipes* (1529).

Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601 este o vastă lucrare de compilaţie pentru o perioadă veche, în care **C.** discută cu toată atenţia izvoarele în legătură cu războaiele dacice, cucerirea Daciei, organizarea şi colonizarea ei de către romani. Se ocupă, de asemenea, de originea numelui comun al românilor dat de alte popoare, acela de „valah", care, după Enea Silvio Piccolomini, ar fi venit de la numele Flac (generalul roman Flaccus), „hatmanul râmlienesc". **C.** arată că această derivare este inexactă, deoarece originea românilor se leagă de cucerirea Daciei de către Traian. Caracterul erudit al cronicii se vădeşte şi în mulţimea şi varietatea surselor utilizate, autorul citând numeroase izvoare antice, medievale şi moderne, latine (pasaje din *Metamorfozele* lui Ovidiu), ungare şi polone. Prea lungi, incursiunile în istoria universală deviază subiectul, vădind erudiţia scriitorului, dar nu şi talentul lui literar. Ceea ce scade cu mult originalitatea letopiseţului este procedeul, curent în epocă şi străin de conceptul modern de plagiat, de a încorpora în propriul text capitole întregi din cronica lui Grigore Ureche – în compilaţia lui Simion Dascălul – şi din cea a lui Miron Costin. De la domnia lui Despot înainte, adaosurile lui **C.** sporesc în mod considerabil şi îmbogăţesc

cu elemente de informaţie nouă şi interesantă istoria Moldovei. Pentru acestea, cronicarul s-a folosit de izvoare poloneze, neutilizate de predecesorii săi, în primul rând de Maciej Miechowski pentru secolul al XV-lea şi de doi compilatori unguri, care acum erau utilizaţi întâia dată pentru istoria Moldovei – W. Bethlen şi N. Istvánffy. Cealaltă scriere, *Letopiseţul Ţării Moldovei. 1709–1711,* cuprinde cronica domniei lui Nicolae Mavrocordat şi a lui Dimitrie Cantemir, perioadă contemporană autorului. Se povestesc fapte şi întâmplări şi se caracterizează oameni şi situaţii din care rezultă sentimentele şi resentimentele lui **C.** faţă de contemporani, domni sau boieri, cu care familia sa şi el însuşi avuseseră legături de prietenie sau duseseră lupte politice. Tonul povestirii nu este unul familiar, iar cronicarul nu are, aşa cum s-a susţinut, o atitudine excesiv laudativă faţă de Mavrocordat. Din ţesătura nesfârşitelor intrigi se vede totuşi grija de a scoate în evidenţă, nealterată, figura domnitorului, tactul său. Nu o dată se observă poziţia faţă de evenimentele povestite. Autorul nu ştie să-şi ascundă antipatiile; în această privinţă este semnificativă nararea isprăvilor şi a păţaniilor vornicului Iordache Ruset, vrăjmaşul lui **C.** şi al familiei sale. În partea a doua a cronicii, cea închinată lui Dimitrie Cantemir, tonul devine mai binevoitor, deşi în Divan **C.** nu îl simpatizează pe noul domn şi nu este de acord cu politica de apropiere de ruşi promovată de acesta. În naraţiune cronicarul are viziunea unui nuvelist care ştie să surprindă comportarea specifică a personajelor sale, reacţia lor caracteristică. *Ceasornicul domnilor*, după versiunea latină a cărţii lui Antonio de Guevara (*Horologii Principum sive de vita M. Aurelii imperatoris*, datorată lui J. Wanckelius, în 1606), cuprinde viaţa împăratului roman Marc Aureliu, scrisorile lui către regele Siciliei, precum şi sfaturi privitoare la educaţie şi cârmuire. Tălmăcirea mai conţine aforisme, pasaje scoase din autori antici şi moderni şi din *Biblie*. Dintre numeroasele povestiri întreţesute în cuprinsul romanului celebră a devenit *El villano del Danubio*, în care un ţăran dârz, de pe ţărmurile sălbatice ale Dunării, îi acuză pe senatorii romani de oprimarea neamului său. Ample dezbateri a stârnit paternitatea *Cronicii anonime a Moldovei 1661–1709*, pe care specialişti ca N. Iorga, Al. V. Diţă şi, mai recent, N.A. Ursu i-au atribuit-o, cu argumente istorice, filologice şi stilistice greu de combătut, lui **C**. Alţi exegeţi, precum C. Giurescu, Dumitru Velciu, Dan Horia Mazilu au combătut această teorie, problema rămânând încă deschisă.

SCRIERI: *Cartea pentru descălecatul dentâi a Ţerei Moldovei şi neamului moldovenesc* şi [*Apendice la „Letopiseţul Ţării Moldovei”*] de Miron Costin (publ. M. Kogălniceanu), în *Cronicele României sau Letopiseţele Moldovei şi Valahiei*, I, Bucureşti, 1872, *31–84*, *380–403*, *414–428*, *432–496*; *Letopiseţul Ţerei Moldovei. 1709–1711* (publ. M. Kogălniceanu), în *Cronicele României sau Letopiseţele Moldovei şi Valahiei*, II, Bucureşti, 1872, *70–117*; *Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601*, îngr. şi pref. Ioan Şt. Petre, Bucureşti, 1942; *Opere*, I, îngr. şi introd. Const. A. Stoide şi I. Lăzărescu, pref. G. Ivănescu, Iaşi, 1976; *Scrieri*, I–II, îngr. Svetlana Corolevschi, Chişinău, 1990; *Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601*, în *Marii cronicari ai Moldovei*, îngr. şi introd. Gabriel Ştrempel, Bucureşti, 2003, *423–805*. **Traduceri:** Antonio de Guevara, *Ceasornicul domnilor*, publ. fragm. (*Voroava a prea înţăleptului garamanţilor*), în Gaster, *Lit. pop.*, *559–570*; ed. îngr. şi introd. Gabriel Ştrempel, Bucureşti, 1976.

Repere bibliografice: A. Philippide, *Introducere în istoria limbei şi literaturei române*, Iaşi, 1888, *125–126*; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *64–79*, II, *486–490*; C. Giurescu, *Contribuţiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian*), Bucureşti, 1907; Pascu, *Ist. lit.*, I, *42–62*; Puşcariu, *Ist. lit.*, *142–146*; Ioan Şt. Petre, *Nicolae Costin. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1939; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *26–28*, *Ist. lit.* (1982), *21–23*; Cartojan, *Ist. lit.*, III, *179–188*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *235–236*; *Ist. lit.*, I, *548–552*; Piru, *Ist. lit.*, I, *313–321*; Onu, *Critica*, *80–83*, *128–130*, *144–146*, *206–211*, *237–243*, *281–283*, *342–344*, *368–370*; Ursu, *Memorialistica*, *200–201*; Şerban Cioculescu, *„Ceasornicul domnilor”*, RL, 1976, 10; *Dicţ. lit. 1900*, *226–227*; Al. V. Diţă, *Reinterpretări şi adăugiri la studiul cronicilor moldovene*, STD, 1979, 5; Dumitru Velciu, *Cronica anonimă a Moldovei. 1661–1709. Pseudo-Nicolae Costin*, Bucureşti, 1989; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *679–680*; Mazilu, *Recitind*, II, *318–328*; Ursu, *Contribuţii ist. lit.*, *94–148*; Ursu, *Contribuţii ist. culturii*, *7–33*. ***I.L.***

COSTIN, Sebastian (11.IX.1939, Galaţi – 30.XI.1997, Tel Aviv, Israel), poet, prozator, traducător. După absolvirea liceului, la Galaţi, în 1955 intră la Şcoala de Literatură „M. Eminescu”, devenită Secţia de literatură şi critică a Universităţii din Bucureşti, luându-şi licenţa în 1960. Se întoarce la Galaţi, unde va fi bibliotecar, metodist la Casa Creaţiei Populare, secretar literar la teatrul local. În 1967 devine ziarist la „Scânteia tineretului” şi se afirmă

în calitate de cronicar dramatic. Debutează cu versuri, dar scrie şi romane poliţiste în colaborare cu regizorul Ion Maximilian, semnate cu pseudonimul Ştefan Marian. Se transferă ca redactor la Studioul Cinematografic Bucureşti, dar demisionează în 1971, pentru ca în 1973 să se stabilească în Israel, unde se impune în presa de limbă română, lucrând ca redactor la „Viața noastră", „Revista mea", „Tribuna magazin". Publică aici traduceri din lirica ebraică, întâi din cea clasică, apoi din cea modernă. În 1981 i se acordă Premiul Sion. Ales de două ori vicepreşedinte al Asociaţiei Scriitorilor de Limbă Română din Israel, între 1991 şi 1994 este preşedinte al acesteia.

Cu un debut poetic în presă la treisprezece ani, **C.** şi-a scos primul volum, *Femios*, abia în 1969, reluându-l şi în antologia de autor *Pădurea de aer*, apărută în 1997, cu puţin înaintea sfârşitului său. Poetul surprinde prin pregnanţa temei morţii, cultivată ca axă lirică, însoţită de dezagregarea realului, care devine umbră sau transparenţă difuză. Baladele sale de succes din anii '70 creşteau şi ele din parabola epică a morţii, în care Al. Mirodan vedea o formă de masochism iudaic. Cântăreţul din *Femios* suferă, spre pildă, că a fost cruţat de Ulise, deşi el ar fi preferat o moarte de viteaz. Altă baladă, din Far West, reclamă aceeaşi moarte pentru cavalcadele prietenilor damnaţi, care nu ajung să-şi rostească testamentul. Ciclul israelian din antologia *Pădurea de aer*, de formulă expresionistă, enunţă concis şi dur destrămarea universală. Poemul care dă titlul volumului neagă lumea materiei prin „non-arbori" (ecou din negările lui Nichita Stănescu), vânt necunoscut şi vid zgrunţuros. Acelaşi proces transformă apa în mâl, iar ploile sfărâmă casa fragilă a cuplului. Regnurile se metamorfozează, obiecte paşnice, precum foarfeca frizerului, pot deveni ghilotine agresive, iar bărbaţii se întâlnesc la chefuri spre a-şi pomeni prietenii morţi, închinând pahare de lut, umplute cu pământ funebru. Bun cunoscător al liricii ebraice, ca traducător de poezie el dă în *Sunete ebraice* (1975) echivalenţe în româneşte din poezia lui Chaim Nachman Bialik, Nathan Alterman, Rahel şi Lea Goldverg. Antologia *La marginea cerului* (1981) este o selecţie din lirica israeliană actuală – Haim Guri, Iehuda Amihai, Natan Zah, Dalia Ravicovici, alături de alte voci reprezentative ale monologului aspru şi dramatic al luptelor cu eul şi cu realiile.

SCRIERI: *Femios*, Bucureşti, 1969; *Paşaport pentru moarte* (în colaborare cu Ion Maximilian), Bucureşti, 1970; *Acuaforte* (în colaborare cu Ion Maximilian), Bucureşti, 1971; *Detectivul duce tava* (în colaborare cu Ion Maximilian), Bucureşti, 1972; *Pădurea de aer*, Bucureşti, 1997; *Poemele de-o zi*, pref. Dumitru Matală, Bucureşti, 2002. **Traduceri:** *Sunete ebraice*, pref. Maier Rudich, Tel Aviv, 1975; *La marginea cerului*, Tel Aviv, 1981; Issar Harel, *Casa din strada Garibaldi*, Bucureşti, 1999; Sandu David, *Timp fără trup*, îngr. Elena-Esther Tacciu, Bucureşti, 2003 (în colaborare cu Elena-Esther Tacciu).

Repere bibliografice: Mirodan, *Dicţionar*, I, *414–422*; Elena-Esther Tacciu, *„Pădurea de aer"*, „Ultima oră" (Tel Aviv), 1997, noiembrie; Solo Har, *Generaţia de sacrificiu*, Bucureşti, 1997, *161–175*; Daniel Cristea-Enache, *Poezia cu semn minus*, ALA, 1998, 405; Cristofor, *Ţara Sfântă*, I, *44–51*; Iosef Eugen Campus, *Deschizând noi orizonturi*, Bucureşti, 2002, I, *206–208*, II, *197–199*; Aczél, *Scriitori rom. Israel*, *55–57*; Manolescu, *Enciclopedia*, *202*. ***E.-E.T.***

COSTINESCU, Florin (16.V.1938, Slobozia), poet. Este fiul Mariei Costinescu (n. Manolache) şi al lui Victor Costinescu, profesori. Urmează liceul la Turnu Măgurele (1952–1955), apoi Facultatea de Istorie a Universităţii din Bucureşti (1959–1964). A lucrat ca redactor la cotidianele „Teleormanul", „Steagul roşi", „Munca" şi „Satul socialist", din 1973 ca publicist-comentator la „Contemporanul". După 1989 migrează la revistele „Eco" şi „Alternative", „Cultura naţională", iar din 1993 este şi redactor-şef adjunct la Agerpres, de unde se pensionează în 1999. Între timp a ocupat postul de consilier în Ministerul Culturii, în timpul ministeriatului lui Marin Sorescu. Debutează cu versuri în 1959 la revista „Luceafărul", la rubrica lui Mihu Dragomir, „Steaua fără nume", iar prima lui carte, *Adierea tărâmului*, apare târziu, în 1972, la imboldul lui Demostene Botez, care îi aprecia poezia apărută în presă, afirmând că „e limpede, senină, fără excese de imagini, dar cu o rară atmosferă şi putere de sugestie".

Lirica lui **C.** este un amestec de spontan şi cerebral, de incantaţie şi reflexivitate. Fiu al Bărăganului, poetul se manifestă ca un vitalist. Volumul *Adierea tărâmului* e alcătuit dintr-o suită de versuri fără virgulă, fără punct, uneori fără titlu, doar semnul de întrebare marcând grafic cenzurarea efluviilor lirice. Interogaţiile sunt de sorginte livrescă, poate reminiscenţă a lecturilor din Lucian Blaga. Firesc se trece la poezia anotimpurilor, a toamnei în special, precum şi la

elogiul trăirii clipei („Clipa desprinderii apelor, murmurul netemător al secundelor,/ ce poate fi mai aproape de sufletul/ tânjind după nemărginire?”). Vâna lirică îl îndrumă şi spre tema eternă a iubirii. Un volum poartă chiar titlul *Totdeauna, iubirea* (1979). Tehnica prozodică evoluează treptat spre forme fixe, atent elaborate, frecventate continuu, ceea ce îl face pe Eugen Negrici să-l definească în prefaţa la *Secunda eternă* (2008) ca pe un închinător la „altarul rigorii şi al virtuţilor Formei”. Un ciclu, *Finaluri de sonet*, prezent în cartea din 1979, ca şi în *Marele semn al mirării* (1980), rămâne reprezentativ pentru poetul „menestrel” (Al. Piru). Cu grija permanentă de a nu cădea în sentimentalism, el apelează, incorigibil, la livresc, autoironizându-se: „Peceţi la pândă, ploaia lor măruntă,/ şi fluviul de-altădată doar strâmtori/ lumina însăşi este azi căruntă/ şi ziua a uitat că are zori…// Ne-o-ncape, nu ne-o-ncape arca/ noi vom citi, Maria, din Petrarca”. Un protest vizând macularea purităţii în agresiva lume postdecembristă se află în *Nuferi blestemând* (2010). **C.** este unul dintre poeţii de fundal ai generaţiei ’70, manifestat fără zgomot, cultivând eclectismul. A mai scris versuri pentru copii: *Călătoriile lui Bogdan Năzdrăvan* (1978), *Cine l-a văzut pe Zdreanţă?* (1991) ş.a.

SCRIERI: *Adierea tărâmului*, Bucureşti, 1972; *Ramura de veşnicie*, Bucureşti, 1974; *Numărătoare de aştri*, Bucureşti, 1977; *Călătoriile lui Bogdan Năzdrăvan*, Bucureşti, 1978; *Totdeauna, iubirea*, Bucureşti, 1979; *Marele semn al mirării*, Bucureşti, 1980; *Cum se dau nume copiilor*, Bucureşti, 1983; *Ochii pământului*, Bucureşti, 1984; *Imperiul de corali*, Bucureşti, 1986; *Cercul şi inocenţa*, Bucureşti, 1987; *Concursul de şotron*, Bucureşti, 1987; *Naşterea zilei*, Bucureşti, 1989; *Cele patru păsări ale zilei*, Bucureşti, 1991; *Cine l-a văzut pe Zdreanţă?*, Bucureşti, 1991; *La umbra Corintului*, Bucureşti, 1995; *Ronţăilă e cu noi*, Galaţi, 1995; *101 poezii*, Bucureşti, 2002; *Secunda eternă*, pref. Eugen Negrici, Bucureşti, 2008; *Nuferi blestemând*, Bucureşti, 2010; *Sisif, dezlegarea de vină*, Iaşi, 2011.

Repere bibliografice: Doina Uricariu, *„Numărătoare de aştri”*, RL, 1977, 46; Ioan Adam, *Retorica melancoliei*, „Scânteia tineretului”, 1977, 8873; Iorgulescu, *Scriitori*, *47*; Valentin F. Mihăescu, *Ipostazele iubirii*, CNT, 1979, 48; Alexandru Horia, *„Imperiul de corali”*, LCF, 1987, 12; Al. Piru, *Trei poeţi*, SLAST, 1988, 29; Ulici, *Lit. rom.*, I, *258–259*; Lucian Chişu, *Nouăzeci şi nouă de cărţi*, Craiova, 2004, *14–16*; Costin Tuchilă, *Blestemul nuferilor*, LCF, 2011, 13.

S.I.

COŞBUC, George (20.IX.1866, Hordou, azi George Coşbuc, j. Bistriţa-Năsăud – 9.V.1918, Bucureşti), poet, traducător, publicist.

Este al optulea din cei doisprezece copii ai Mariei (n. Avram) şi ai lui Sebastian Coşbuc, preot. Crescut într-un climat al culturii folclorice şi al respectului pentru tradiţie, propriu familiei (cu numeroşi ascendenţi preoţi, dar şi cu strămoşi iobagi, fugiţi pe vremea lui Mihai Viteazul de pe moşia unui grof din Ilişua pentru a se stabili în ţinutul liber al Năsăudului), dar şi satului, **C.** vine în contact nu numai cu folclorul – prin mama sa, prin povestitorii Ion Goriţă ori Tănăsucă Mocodean, primul său învăţător, cântăreţ la biserica din Hordou, ci şi cu spiritul clasic. La liceul din Năsăud (şcoala elementară o urmase în Salva, Hordou şi Telciu), se punea un accent deosebit pe studiul limbilor şi al literaturilor vechi, încât **C.** şi-a format aici o temeinică bază clasică pentru cultura sa. El publică poezii în „Muza someşană”, revista-manuscris a liceului (1882–1883), la şedinţele societăţii de lectură a elevilor Virtus Romana Rediviva, al cărei vicepreşedinte şi preşedinte este (1883–1884), citeşte traduceri din Friedrich Rückert, Joseph Christian von Zedlitz, Petőfi Sándor, G.L.T. Kossegarten, o povestire pe motive populare în şase sute de versuri, *Pepelea din cenuşă.* Cu o bursă din fondul public năsăudean, se înscrie la Facultatea de Filosofie şi Litere a Universităţii maghiare din Cluj (ce avea şi o catedră de limba română), aprofundând cunoaşterea Antichităţii la cursurile de teoria şi istoria retoricii, de sintaxă greacă, de istoria literaturii latine şi de istorie elină, prin traduceri şi interpretări din Cicero. În decembrie 1884, semnând C. Boşcu o snoavă versificată pe un subiect auzit de la Ion Goriţă, *Filosofii şi plugarii*, îşi începe colaborarea la „Tribuna” din Sibiu; dă în anul următor trei balade pe motive populare, *Blăstem de mamă*, *Pe pământul turcului*, *Angelina*, în 1886 apar *Atque nos!*, *Fata craiului din cetini*, *Draga mamei* (publicate şi în broşuri), iar în 1887 *Brâul Cosânzenii*,

Fulger. Ioan Slavici, directorul „Tribunei”, îl cheamă pe **C.** – care, bolnav, îşi întrerupsese studiile în noiembrie 1886, întorcându-se acasă – în redacţia ziarului, la Sibiu. Începe astfel o etapă hotărâtoare în formarea poetului – „cei mai rodnici ani”. Mişcarea de la „Tribuna”, orientată de idealul restabilirii unităţii culturale a românilor, a dus, prin cultivarea „realismului poporal” şi a accesibilităţii limbii, la precizarea poziţiei lui **C.** faţă de scris: folclorul va constitui, definitiv, temelia beletristicii sale. În „Tribuna” (1888–1889) i-au apărut unele dintre cele mai izbutite creaţii: *Nunta Zamfirei*, *Rada*, *Numai una!*, *Mânioasă*, *Fata morarului*, însă în 1889 postul lui se desfiinţează. El intenţiona să treacă munţii în România, spre a scăpa de serviciul militar în armata austro-ungară, dar la recrutare fu socotit inapt din cauza unei boli de inimă. Era în aşteptarea unei burse de studii la Viena, când Titu Maiorescu (la insistenţele lui Ioan Slavici) îl invită la Bucureşti şi îi oferă un post de „desemnator ajutor” în Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice. **C.** vine în Capitală în toamna lui 1889, trecând graniţa fără paşaport (declarat „fugar”, el nu se va mai putea întoarce în Transilvania). Citeşte la Junimea (1890), Maiorescu îi apreciază originalitatea şi talentul, totuşi relaţiile rămân reci. Rezervele veneau din considerente politice. Nici la „Convorbiri literare” nu a colaborat prea des (*La oglindă* în 1890, câteva poezii, între care *Rea de plată*, în 1892), el continuând să tipărească în „Tribuna” (*Pe lângă boi*, *Trei, Doamne, şi toţi trei…*, *Cântec*, 1891). Renunţă în 1891 la postul de funcţionar în Ministerul Cultelor şi va trăi din scris, lucrând în redacţia unor publicaţii şi la manuale şcolare. În 1893 apare volumul *Balade şi idile*, salutat cu entuziasm de I.L. Caragiale în „Moftul român”. O broşură scoasă la Iaşi de Grigore N. Lazu, *Adevărul asupra poeziilor d-lui Gh. Coşbuc*, îi contestă originalitatea. Este începutul unui lung proces literar: Anton Bacalbaşa, Al. Macedonski îl vor acuza de plagiat, în timp ce D. Evolceanu (în numele „Convorbirilor literare”), Al. Vlahuţă, N. Iorga iau apărarea poetului. **C.** va răspunde atacurilor târziu, în 1896, în prefaţa la *Fire de tort*. Împreună cu Slavici şi Caragiale, editează în 1894 „Vatra”, revistă care susţine întoarcerea la tradiţie. *Doina*, *Noi vrem pământ!*, *In opressores*, *Paşa Hassan*, *Dragoste învrăjbită*, *Scara*, *Iarna pe uliţă*, *Lupta vieţii* sunt tipărite aici, iar la rubrica „Vorba ăluia” **C.** explică originea unor zicători şi expresii populare. În 1895 se căsătoreşte cu Elena Sfetea şi i se naşte unicul fiu, Alexandru. În 1896 publică, alături de al doilea volum de versuri, *Fire de tort*, traducerea *Eneidei* lui Vergiliu (pentru care va fi încununat cu Premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române) şi transpunerea poemului byronian *Mazepa*, iar în 1897 ies alte traduceri: *Antologie sanscrită* şi, din Kalidasa, *Sacontala*. Colaborează la „Vieaţa”, „Epoca literară”, „Povestea vorbei”, conduce „Foaia interesantă” (1897) şi „Albina”. Solicitat să scrie o istorie de popularizare a Războiului pentru Independenţă, va da paginile din *Războiul nostru pentru neatârnare* şi *Povestea unei coroane de oţel* (1899). Este ales membru corespondent al Academiei Române (1900; din 1916 va fi membru activ). La 2 decembrie 1901, împreună cu Al. Vlahuţă, scoate „Sămănătorul”. **C.** formula (în articolul *Uniţi*) programul revistei: cultivarea unei literaturi care să stea „în mijlocul istoriei şi tradiţiei”, combaterea ideilor străine de spiritul românesc, răspândirea în popor a culturii. Ca şi Vlahuţă, la sfârşitul anului 1902 s-a retras de la „Sămănătorul”. Îi apare *Ziarul unui pierde-vară*

Cu soția Elena și fiul Alexandru

	VIAȚA	OPERA
1866	**septembrie 20** Se naște în satul Hordou, lângă Năsăud, George Coșbuc. Este al optulea dintre cei doisprezece copii ai Mariei (n. Avram) și ai lui Sebastian Coșbuc, preot (descendent dintr-o familie de preoți, dar cu strămoși iobagi).	
1873–1876	Este elev al școlilor primare din Salva, Hordou, și Telciu. Crește într-un climat al respectului pentru tradiție și folclor.	
1876–1884	Urmează gimnaziul românesc din Năsăud. Școala, care punea temei pe studiul limbilor și al literaturilor vechi, îi asigură baza culturii sale clasice de mai târziu.	
1882	Este admis ca membru extraordinar al societății de lectură a elevilor Virtus Romana Rediviva. Aici citește pentru prima dată din traducerile și încercările sale literare.	Publică primele versuri în revista-manuscris „Muza someșană” a societății de lectură Virtus Romana Rediviva.
1883	**octombrie 2** Este ales președinte al societății Virtus Romana Rediviva.	
1884		**decembrie** Îi apare în „Tribuna” (director: Ioan Slavici) snoava versificată *Filosofii și plugarii*, sub semnătura C. Boșcu.
1884–1886	Contrar dorinței părinților săi de a studia teologia, urmează cursurile Facultății de Filosofie și Litere a Universității maghiare din Cluj. Bolnav, își întrerupe studiile în noiembrie 1886 și se întoarce la Hordou.	Publică versuri în „Familia”, „Calendarul pedagogic pe anul 1885” și „Tribuna”.
1887	**august** Chemat de Ioan Slavici, pleacă la Sibiu, unde devine redactor la „Tribuna”.	
1889	La chemarea lui Titu Maiorescu, mijlocită de Slavici, vine la București, unde se va stabili permanent. Este angajat „desemnator ajutor” la Serviciul de arhitectură din cadrul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. După plecarea în Regat, întoarcerea în Transilvania austro-ungară va deveni o ipoteză dificilă, necesitând efectuarea unui stagiu militar sau chiar a unei perioade de detenție; trecuse granița fără pașaport și e declarat fugar.	În „Tribuna” apare poemul *Nunta Zamfirei.*

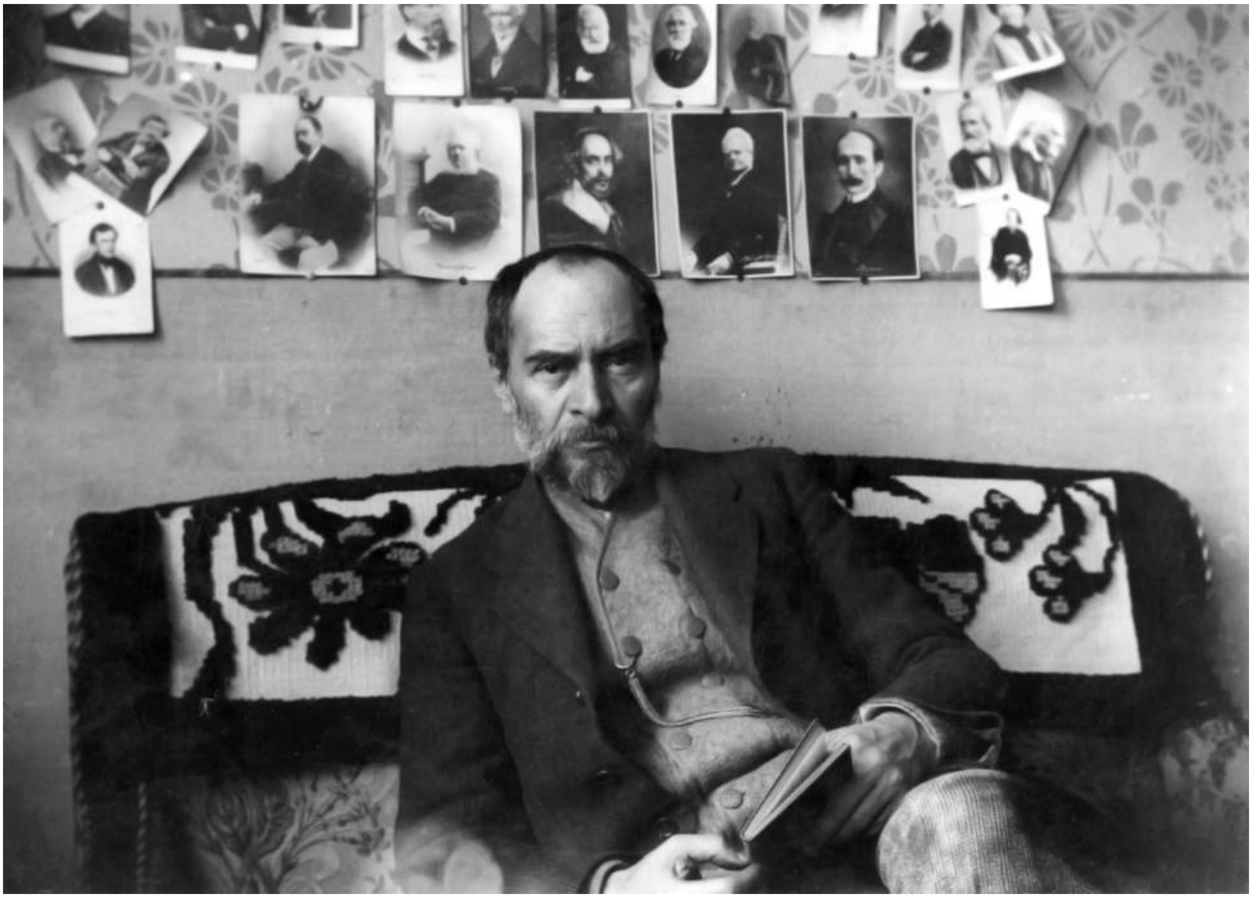
1890	Citește la Junimea.	Publică în „Convorbiri literare” poezia *La oglindă*. Colaborează cu poezii și traduceri la ziarul „Constituționalul”.
1891	Demisionează, la începutul anului, din funcția de la Ministerul Cultelor. Este profesor la un institut particular.	
1891–1893		Este redactor la revista-magazin „Lumea ilustrată”.
1893		Apare volumul *Balade și idile*, salutat de I.L. Caragiale, recenzat elogios de Ovid Densusianu, G. Bogdan-Duică, D. Evolceanu. În broșura *Adevărul asupra poeziilor d-lui Gh. Coșbuc*, Gr. N. Lazu îl acuză de plagiat.
1893–1894	La finele anului 1893 sau la începutul anului următor se află la München.	
1894		**ianuarie 1** Devine redactor la „Vatra”, fondată împreună cu Ioan Slavici și I.L. Caragiale. Aici vor fi tipărite poeziile *Mama*, *Noi vrem pământ!*, *Lupta vieții, In opressores* ș.a.
1895	Se căsătorește cu Elena Sfetea, sora editorului și librarului C. Sfetea. Se naște unicul lor fiu, Alexandru.	
1896		Apare volumul *Fire de tort*. În notele de la sfârșitul volumului se apără în fața acuzelor de plagiat. Publică traducerile *Aeneis* de Vergiliu și *Mazepa* de Byron. Continuă să fie prezent în „Vatra” până în august, când revista își încetează apariția. **octombrie** Colaborează la „Povestea vorbei”.
1897		I se acordă Premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române pentru traducerea *Eneidei*. Apar *Antologie sanscrită*, *Sacontala* de Kalidasa. La Caransebeș este editată culegerea *Versuri și proză*, în selecția lui Enea Hodoș. Conduce revista „Foaia interesantă” și este redactor la „Albina”.
1898	În timpul verii, fiind bolnav, pleacă pentru o lună la Karlsbad (Austria).	

1899		Apar volumele *Războiul nostru pentru neatârnare* și *Povestea unei coroane de oțel*, dedicate Războiului pentru Independență. Colaborează la „Pagini literare”, „Convorbiri literare”, „Noua revistă română”, „Tribuna poporului”, „Albina”, „Curierul literar”, „România jună” ș.a.
1900	Este ales membru corespondent al Academiei Române.	
1901		Apare volumul *Din țara Basarabilor*, o proză descriptivă cu virtuți poetice, de popularizare a geografiei și istoriei naționale sub forma unei călătorii imaginare de-a lungul Oltului. **decembrie 2** Scoate, împreună cu Al. Vlahuță, revista „Sămănătorul”.
1902	**martie** Este numit șef al Biroului administrativ și de corespondență al Casei Școalelor. Ministrul Spiru Haret îl deleagă să inspecteze centrele culturale ale țării și să conferențieze la sate pe teme de literatură și istorie; va vizita mai multe sate din județele Neamț, Buzău, Prahova ș.a., militând pentru luarea unor măsuri care să stimuleze lectura în mediul rural. În activitatea de conferențiar al cercurilor culturale sătești, se va întâlni, în 1908, cu Mihail Sadoveanu, și el conferențiar. Întreprinde o călătorie în Italia pentru a se documenta în vederea traducerii *Divinei comedii* a lui Dante și pentru a-și perfecționa italiana.	Publică volumul de poezii *Ziarul unui pierde-vară*. La sfârșitul anului se retrage de la conducerea „Sămănătorului”.
1903		Apare volumul de articole cu caracter etnografic *Dintr-ale neamului nostru*.
1904		Publică volumul *Cântece de vitejie*, ultimul de versuri originale.
1906		Editează revista „Viața literară”, împreună cu Ion Gorun și Ilarie Chendi. Publică traducerea *Georgicelor* lui Vergiliu și a unui volum din Carmen Sylva, *Valuri alinate*.
1907	Pe fondul răscoalelor țărănești, când poezia *Noi vrem pământ!* circulase pe voi volante, este considerat instigator, cerându-se chiar arestarea sa. În aceeași perioadă publică poeziile *Pământul uitării* și *Parabola sămănătorului*.	Se retrage de la conducerea „Vieții literare”. Colaborează la „Viața românească”.

	Este numit șef al Biroului de control al activității extrașcolare din Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice.	
1908	În urma unei amnistii semnate de împăratul Austro-Ungariei, poetului i se permite revenirea în Transilvania. Revede Sibiul, însoțit de Octavian Goga, și plaiurile natale, după o absență de aproape douăzeci de ani.	Apare traducerea la *Parmeno* de Terențiu.
1909	Călătorește împreună cu familia la Năsăud, Hordou, Feldru și alte localități, unde este primit cu fast și emoție.	Publică broșura *Superstițiunile păgubitoare ale poporului nostru*, cu texte educative apărute majoritatea în „Albina”.
1910		Iese de sub tipar traducerea la *Don Carlos* de Schiller. Lucrează la traducerea *Divinei Comedii* a lui Dante, care va fi editată postum, în trei volume apărute între 1924 și 1932, sub îngrijirea lui Ramiro Ortiz.
1911	Vara întreprinde o călătorie de tratament la Karlsbad, unde se întâlnește cu I.L. Caragiale, venit de la Berlin pentru a-i prezenta o piesă de teatru la care lucra, inspirată de *Eneida* lui Vergiliu. Participă la serbările organizate la Blaj cu ocazia semicentenarului Astrei, unde vor mai fi prezenți Caragiale, Ion Agârbiceanu, N. Iorga, Octavian Goga ș.a.	
1912	**iunie–iulie** Petrece șase săptămâni în Italia, la Florența. Studiază limba italiană și face cercetări privitoare la Dante. Poposește și la Veneția.	
1913	**iulie–august** Călătorește din nou la Karlsbad.	Publică o culegere intitulată *Balade*.
1915	Îl cunoaște, într-un sejur la Tismana, pe Ramiro Ortiz, cu care are lungi discuții pe marginea *Divinei Comedii* a lui Dante. Fiul său își pierde viața într-un accident de automobil.	
1916	Este ales membru activ al Academiei Române.	Apare volumul *Drumul iubirii*.
1918	**mai 9** George Coșbuc se stinge din viață la București, fiind înmormântat la cimitirul Bellu.	

(1902), dar publică din ce în ce mai rar. Ca şef al Biroului administrativ şi de corespondenţă al Casei Şcoalelor, este preocupat de ridicarea satului. Pentru îndrumarea învăţătorilor şi a cercurilor culturale, călătoreşte prin Neamţ, Buzău, Prahova, Gorj, Mehedinţi, Muscel. Dedică aceluiaşi scop o selecţie de obiceiuri, *Dintr-ale neamului nostru* (1903), şi poeziile patriotice din *Cântece de vitejie* (1904). Este numit, în 1907, şef al Biroului de control al activităţii extraşcolare din Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice şi referendar. Ultima revistă pe care o conduce, cu Ion Gorun şi Ilarie Chendi, este antimodernista „Viaţa literară" (1906, ulterior „Viaţa literară şi artistică"). Lucrează intens la traduceri: *Georgice* de Vergiliu (1906), *Parmeno* de Terenţiu (1908), *Don Carlos* de Schiller (1910), *Odiseea* de Homer (tipărită postum, în 1966). Munca de tălmăcire a capodoperei lui Dante, *Divina Comedie*, îl absoarbe, pentru o bună perioadă de timp, aproape în întregime. Dându-se în 1908 o amnistie pentru toţi cei care nu se prezentaseră la serviciul militar în armata austro-ungară, **C.** vine la Hordou să-şi vadă rudele şi prietenii şi îl cunoaşte pe Liviu Rebreanu. În 1912 petrece şase săptămâni în Italia, studiind documente şi materiale privitoare la opera marelui florentin. Îl întâlneşte la Tismana pe romanistul Ramiro Ortiz (**C.** pregătea un *Comentariu la „Divina Comedie"* – în întregime făcut cunoscut publicului în 1963–1965), cu care are lungi discuţii asupra lui Dante. În august 1915 fiul său, Alexandru, îşi pierde viaţa într-un accident de automobil. **C.** suportă greu lovitura, se izolează, încetează să mai publice. Rămâne în Bucureştiul ocupat de armata germană. Octavian Goga îl acuză de defetism. O ultimă poezie, *Vulturul* (o mărturisire de credinţă), apare în februarie 1918 în „Scena". La câteva luni **C.** moare subit, în urma unei congestii cerebrale.

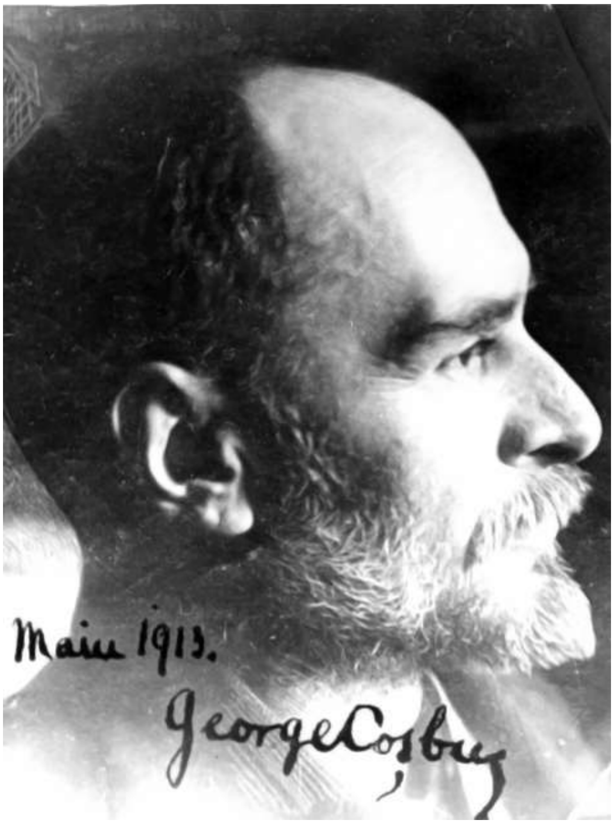
C. era un poet deplin format la apariţia volumului *Balade şi idile*. Poemele lui s-au impus prin prospeţime, siguranţa tonului, prin legătura nemijlocită cu mentalitatea ţărănească, ale cărei ipostaze

fundamentale le stilizează. Totuşi nu autenticitatea ţărănească, ci un clasicism de nuanţă populară defineşte originalitatea profundă a poeziei sale. Proiectarea generalului în particular, lirismul discret, subtextual în viziunea obiectivată epic sau dramatic, caracterizează idilele. Poetul prinde în mici scene de un firesc graţios semnele tulburării erotice, jocurile şi capriciile iubirii, o vârstă incertă, între candoarea copilărească şi o instinctivă tactică erotică. Flăcăul şi fata care se iubesc sunt în poezia lui întruchipări ale masculinului şi femininului. Adevăratul principiu liric al idilelor stă în nostalgia, indirect exprimată, a unei vârste sufleteşti apuse. Idealizat este un timp al începuturilor senine, nu satul. Anecdota reprezintă doar pretextul unei „puneri în scenă" a reacţiilor, gesturilor şi replicilor care compun imaginea esenţializată a psihologiei şi comportamentului erotic. Alegerea întâmplării are însă un rol decisiv în crearea impresiei de autenticitate a întregului. Se remarcă simplitatea situaţiilor, extrase dintr-un cotidian ţărănesc stilizat cu graţie şi expresivitate. Un flăcău descoperă cu o hazlie indignare că a fost înşelat de fata care nu i-a dat, după înţelegere, atâtea sărutări câte „fuşteie" are scara, altă dată se încearcă ademenirea fetei de pe un mal pe altul, punându-i-se la încercare nerăbdarea şi curiozitatea (*Scara, La pârâu).* Vicleniile protagoniştilor, simularea inocenţei fac farmecul acestor idile cu surse mai adânci în ambiguitatea simbolisticii sexuale şi a cuvântului de spirit. Instinctul sănătos, nerepudiat cu ipocrizie, coexistă cu frăgezimea sentimentului. Mediul rustic i-a oferit lui **C.** premisa pătrunderii în adevărul trăirilor. Impresia de autenticitate pe care o dă erotica se datorează cunoaşterii adânci cu care poetul prezintă gestica personajelor şi mai ales felul lor de a vorbi. Cu puţine excepţii, poezia de dragoste este ori dialogul protagoniştilor, ori monologul unuia dintre ei. Arta vine din implicarea în cuvinte a unei unde sufleteşti vii (*La oglindă*, *Nu te-ai priceput!*), ca şi din realizarea,

G. Coșbuc și I.L. Caragiale

cu mare naturaleţe, a gesturilor, mimicii, mişcării (*Subţirica din vecini*, *Rada*). Oamenii trăiesc, nu sunt doar siluete convenţionale. Înclinaţia lui **C.** de a-şi obiectiva emoţia, formula, specifică lui, de lirică a rolurilor sunt slujite de un dialog (ori monolog) ce sintetizează sugestiile de ordin caracterologic şi poate transpune, cu pudoare, în nuanţele şi ritmul lor interior, stări sufleteşti şi inflexiuni subiective (*Cântecul fusului*, *Fata morarului*). Pastelul este, la **C.**, expresia directă a unei sensibilităţi echilibrate, solare, în care intră plenitudinea bucuriei de a fi şi acceptarea fără crispări a legii morţii (*Vara*); este, totodată, şi expresia prezenţei omului în natură, cu care acesta comunică prin muncă, iubire, printr-o jovialitate robustă. Vocaţia poetului în descriere e desenul, nu culoarea, dovadă a aceleiaşi înzestrări clasice, înclinată spre realitatea obiectivă care se oferă observaţiei şi studiului, nu spre atmosfera lăuntrică, insinuată în dominanta cromatică (*Faptul zilei*). O sensibilitate mai ales auditivă susţine semnele înserării, cu respiraţia şi liniştea nocturnă a satului, în *Noapte de vară*. Iar zarva, veselia, joaca fără griji a copiilor compun în *Iarna pe uliţă* un fundal sonor şi plin de verva mişcării, pentru a contura tabloul unei vitalităţi senine, în care se concentrează specificul anotimpului. Amplificate de versificaţia evocatoare, notaţiile senzoriale configurează climatul unui anotimp (*În miezul verii*). Deseori pastelul trece, prin personificare şi alegorie, în fantezie (*Ştrengarul văilor*, *Seara*). Dar cu toată concreteţea ei vie, lumea lui **C.** nu e numai cea din afară. Pentru că, în priveliştea naturii şi în riturile ei, poetul ajunge să priceapă, „liber şi de-uimire plin”, misterul sacru al „supremei orânduiri” (Octavian Goga). Şi el i se impune, la modul orfic, ca ritm („Numai zumzetul de-albine […] Curge-ntruna, parcă vine/ Din adâncul firii pline/ De răpaos”), joc şi cânt neîntrerupt al materiei („E plin de mişcare pământul/ Şi cântă şi codrul şi vântul/ Şi-o mie de guri”) şi al luminii („E-n flacără bolta senină,/ Şi fără-ntrerupere-acum/ Se varsă tăcuta lumină,/ Se varsă grăbită, se-aprinde/ Pe dealuri, pe coaste, se-ntinde/ Pe şesuri, pe drum”) – forme ale trecerii şi veşniciei („O mare e, dar mare lină –/ Natură, în mormântul meu,/ E totul cald, că e lumină!”). Baladele sunt altă direcţie în care se exersează imaginaţia reconstructivă, cu dominantă dramatică, a poetului. Lipsindu-i însă înzestrarea romantică, puterea imaginaţiei, timbrul patetic şi încercând în cadru eroic sau legendar jocul rolurilor, el ajunge nu o dată la teatralism *(Regina ostrogoţilor*, *El Zorab)*. Structura clasicismului său popular se valorifică în baladele cu subiect autohton *Crăiasa zânelor*, *Vântoasele*, *Pe plaiul muntelui* şi mai ales în *Nunta Zamfirei* şi *Moartea lui Fulger*, unde sărbătoarea nunţii şi necunoscutul de dincolo de moarte se proiectează în revărsarea exuberantă de viaţă a unei feerii idilice şi în reflecţia dramatizată asupra destinului, embleme, ambele, ale unei viziuni româneşti a existenţei. *Nunta Zamfirei* e un tablou etnografic (nunta la români) transpus în figuraţie de basm. **C.** păstrează spiritul autentic naţional nu numai în suita tradiţională a momentelor ceremonialului, ci mai cu seamă în sacralitatea de care se încarcă iubirea prin nuntă, unită cu preţuirea bucuriilor lumii (tradusă în vioiciunea armonioasă a dansului şi în umorul bonom), cu gustul frumosului şi legea omeniei. Sărbătorescul, dragostea de viaţă datorează mult din expresivitatea lor ritmului captat în versificaţia impetuoasă. *Moartea lui Fulger* revelează, în dialogul exemplar a două „voci lirice” (suferinţei individuale din jalea şi revolta mamei împotriva absurdului morţii i se opune înţelepciunea populară, întemeiată pe credinţă, ce acceptă stingerea ca lege

a tot ce există, formulată de bătrânul sfetnic: „El nu e mort! Trăieşte-n veci,/ E numai dus" [...] „Zici fum? O, nu-i adevărat./ Război e, de viteji purtat!/ Viaţa-i datorie grea"), aliajul preţios, reprezentativ pentru psihologia noastră etnică, de poezie şi filosofie, implicat în atitudinea în faţa vieţii şi a morţii. Pretexte istorice servesc poeziei de revoltă socială şi naţională, încărcată de o mânie adâncă şi exprimând idealul jertfei pentru libertate, de preferat robiei (*Decebal către popor*, *Un cântec barbar*). Personificări ale revoltei, accente de *poeta vates* (*Ex ossibus ultor!*, *Doina*, *Dunărea şi Oltul*) îl anunţă pe O. Goga. Maxima energie a tonului de rechizitoriu vehement este atinsă în *Noi vrem pământ!*, *In opressores* şi *Pentru libertate*, unde **C.** dă glas direct sentimentelor justiţiare, setei de dreptate socială şi libertate naţională. Stilul aspru, încordat, mulat pe tiparul revărsării de obidă ţărănească, şi o sobrietate lineară (lipsesc complet tropii) fac din *Noi vrem pământ!* o capodoperă a poeziei sociale şi politice. Idealul eroic, care este una din ipostazele energetismului coşbucian, explică aplecarea poetului asupra eposului naţional, ilustrat în maniera grandorii legendare (*Paşa Hassan*) sau, neostentativ, prin surprinderea resorturilor direct omeneşti – speranţa, legătura cu pământul – ale eroismului (în „cronica" Războiului pentru Independenţă din *Cântece de vitejie*). **C.** a crezut într-o morală eroică a vieţii şi în rolul de exponent al durerilor şi bucuriilor poporului său („Sunt suflet din sufletul neamului meu/ Şi-i cânt bucuria şi-amarul" – *Poetul*). El a creat o operă de orientare fundamental clasică şi de sensibilitate românească, sinteză de autentică substanţă poetică şi viguroasă expresie artistică, care îi conferă o incontestabilă originalitate.

Într-o mare parte a publicisticii sale **C.** se ocupă de folclor – depozitul spiritualităţii poporului (prin popor înţelegând ţărănimea). Fără să ajungă la mitizarea viziunii, precum mai târziu alt ardelean, Lucian Blaga, a încercat să-i definească specificul pornind de la mit, cea mai veche şi cea mai înaltă formă a artei populare. Vizibilă este influenţa profesorului Grigore Silaşi şi a mitologiştilor germani (Jacob Grimm, W. Schwartz, Max Müller). Un studiu amplu, *Elementele literaturii populare* (1900), expune explicaţia mitologică, cosmologică a folclorului. **C.** a crezut – urmând teoriile lui Max Müller, traducătorul cărților sacre ale hindușilor – în existenţa unui fond mitic indoeuropean, comun familiei ariene şi nealterat de influenţe. Cum numai populaţiile primitive sunt creatoare de mituri, invenţia în folclor e foarte redusă: balada istorică ia naştere prin raportarea faptului istoric la mitul etern, universal, basmul este mit degradat prin acceptarea de elemente profane. Făt-Frumos e soarele în luptă cu întunericul, *Mioriţa* este un „bocet solar". **C.** definea mitul prin caracterul său sacru (idee-pivot în cercetările de mai târziu ale lui Mircea Eliade asupra mitului), dar reducea o complexitate de factori la imuabila schemă mitologică. Adevărata sa contribuţie în domeniul folcloristicii apare când valorifică experienţa şi observaţia directă. El este autorul unor substanţiale analize asupra ghicitorii (*Ghicitorile poporale*), a proverbului (*Naşterea proverbilor*), al unui expozeu în care fixează liniile mari de evoluţie a baladei şi se numără printre cei care au subliniat însemnătatea valorii estetice a producţiilor populare (*Bocetul*). A fost preocupat de receptarea şi circulaţia folclorului. De pe o poziţie raţionalistă şi iluministă ce venea de la Şcoala Ardeleană, a combătut superstiţiile, practicile medicale empirice şi primejdioase (*Leacuri băbeşti*, *Legarea boalelor*, *Oase de balaur*, *Postul şi nutrirea neîndestulătoare*). Ca traducător, **C.** s-a oprit la marile epopei ale popoarelor vechi – *Odiseea* lui Homer, *Eneida* lui Vergiliu, *Sakuntala* lui Kalidasa, dar şi la *Divina Comedie* a lui Dante, care îl interesau ca expresii ale eposului naţional, sau la scrierile clasice, care puteau oferi modele şi educau nemijlocit – *Georgicele* lui Vergiliu, *Antologie sanscrită*, culegere de înțelepciune indiană. El a consacrat tălmăcirilor ani întregi de muncă şi s-a impus drept cel mai bun traducător al epocii şi unul dintre cei mai talentaţi ai noştri dintotdeauna, probând calităţi de mare poet – intuiţie, inventivitate, forţă expresivă. A realizat o bună versiune a *Georgicelor* şi a *Eneidei* lui Vergiliu, reuşind captarea celor mai fine nuanţe, cu păstrarea hexametrului originar. Înaintea elenistului George Murnu, traducătorul cel mai autorizat al lui Homer, **C.** a transpus (şi a publicat, în timpul vieţii, fragmente) *Odiseea* după un intermediar german şi după tâlcuirea în proză a lui I.D. Caragiani. Tălmăcirile din literatura indiană, făcute tot prin intermediul limbii germane, demonstrează pătrunderea gândirii arhaice indiene şi transmiterea ei la nivelul unei înalte poezii. Principala contribuţie a traducătorului este însă transpunerea capodoperei lui Dante. **C.** a reuşit să dea în româneşte una dintre cele mai bune versiuni existente în lume la *Divina Comedie*. A lucrat la ea

şi la redactarea comentariului care urma să o însoţească timp de douăzeci de ani. Ramiro Ortiz a editat, în 1924, 1927 şi 1932, textul acestei traduceri, lăsat de poet în manuscris (*Infernul*, *Purgatoriul*, *Paradisul*). **C.** şi-a început lucrul folosind ediţia germană a lui Karl Eitner, apoi a învăţat italiana şi a raportat totul la original, întreprinzând totodată studiul întregii opere a lui Dante şi al interpretărilor ei. Confruntând soluţiile alese de el cu sugestiile oferite de hermeneutica operei lui Dante, ajunge la o nouă exegeză (plănuită în şase volume), care se oprea asupra aspectelor ignorate sau deformate de „duşmanii" lui Dante, comentatorii. Dincolo de accentele polemice, **C.** a abordat creaţia lui Dante în toată complexitatea ei, sesizând legăturile dintre părţi şi explicând – pe baza datelor furnizate de ştiinţele vremii, de astrologie, de istorie – obscurităţile ori aparentele ciudăţenii ale poemului. El a fixat ca an al viziunii danteşti anul 1289, a demonstrat rigoarea matematică după care se desfăşoară trecerea prin Purgatoriu şi Paradis, oferind, astfel, cheia unor alegorii. Comentariul, editat de asemenea postum, cuprinde intuiţii admirabile, iar traducerea impresionează, sub raport artistic, prin apropierea de înălţimea stilistică a originalului. Respectându-i vigoarea şi plasticitatea, păzindu-i înţelesurile, **C.** reuşeşte să redea suflarea dantescă a *Divinei Comedii*.

În comparaţie cu numărul limitat de motive, faţă de cvasiabsenţa invenţiunii epice, tehnica versificaţiei este copleşitoare. Bogăţia ritmurilor, raritatea, felurimea şi perfecţiunea lor fac din Coşbuc un poet unic la noi […]. *Cu George Coşbuc, din acest punct de vedere, ne aflăm în vremea prozodiilor glorioase după care un Horaţiu împerechea iambii cu dactilii, dactilii cu troheii şi combina coriambii.*

VLADIMIR STREINU

Poet a cărui apariţie n–ar fi fost posibilă altundeva decât într-un tărâm arcadic, într-o ţară veche şi totuşi tânără, în stare a genera o „poezie naivă" în sens schillerian, George Coşbuc este un clasic în accepţia originară a termenului. El e, prin excelenţă, poetul analizabil în clasă. Opera sa va trezi permanent admiraţie prin strălucirea realizării formale. Pentru poeţi, versurile lui Coşbuc vor fi întotdeauna un prilej de meditaţie asupra meşteşugului lor, un exemplu venerabil de cinstire a acestui meşteşug.

DUMITRU MICU

Poetul descoperă realitatea printr-un filtru mitologic. De aceea ni se pare că, în esenţă, universul coşbucian are structura feericului, caracterizându-se prin fantezia graţioasă […]. *Lumea lui Coşbuc ne apare ca un spectacol inventat, de la ceremonialul general-uman, nunta şi moartea, la feeria arhaic-infantilă, hibernală sau estivală* […] *până la feericul pur.*

PETRU POANTĂ

SCRIERI: *Blăstem de mamă*, Sibiu, 1885; *Pe pământul turcului*, Sibiu, 1885; *Draga mamei*, Sibiu, 1886; *Fata craiului din cetini*, Sibiu, 1886; *Fulger*, Sibiu, 1887; *Balade şi idile*, Bucureşti, 1893; ed. 2, Bucureşti, 1897; *Fire de tort*, Bucureşti, 1896; *Povestea unei coroane de oţel*, Bucureşti, 1899; ed. îngr. şi pref. Teodor Vârgolici, Bucureşti, 1992; *Războiul nostru pentru neatârnare*, Bucureşti, 1899; *Din ţara Basarabilor*, Bucureşti, 1901; *Ziarul unui pierde-vară*, Bucureşti, 1902; *Dintr-ale neamului nostru*, Bucureşti, 1903; *Cântece de vitejie*, Bucureşti, 1904; *Superstiţiunile păgubitoare ale poporului nostru*, Bucureşti, 1909; *Balade*, Bucureşti, 1913; *Drumul iubirii*, Bucureşti, [1916]; *Poveşti în versuri*, îngr. Nicolae Drăganu, Sibiu, 1921; *Poezii alese*, pref. Mihai Beniuc, Bucureşti, 1952; *Poezii*, I–II, pref. D. Micu, Bucureşti, 1953; *Despre literatură şi limbă*, îngr. şi pref. Al. Duţu, Bucureşti, 1960; *Comentariu la „Divina Comedie"*, I–II, îngr. şi introd. Al. Duţu şi Titus Pârvulescu, Bucureşti, 1963–1965; *Fire de tort. Cântece de vitejie*, I–II, îngr. şi pref. Mircea Tomuş, Bucureşti, 1966; *Opere alese,* vol. I–VI, îngr. şi pref. Gavril Scridon, Bucureşti, 1966–1982, vol. VII–IX, îngr. Gheorghe Chivu, pref. şi comentarii Al. Duţu, Bucureşti, 1985–1998; *Ochiul lui Dumnezeu. Poezii inedite și regăsite*, îngr. şi pref. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 2004; *Opere*, I–II, îngr. Gavril Scridon, ed. revăzută Gheorghe Chivu, introd. Dumitru Micu, București, 2006–2007. **Traduceri:** Vergiliu, *Aeneis*, Bucureşti, 1896; ed. (*Eneida*), îngr. şi pref. Stella Petecel, Bucureşti, 1980; ed. îngr. și pref. Ion Acsan, București, 2000, *Georgice*, Bucureşti, 1906; ed. îngr. și pref. Ion Acsan, București, 2008; Byron, *Mazepa*, Craiova, 1896; *Antologie sanscrită*, Craiova, 1897; Kalidasa, *Sacontala*, Bucureşti, 1897; ed. Bucureşti, 1959; ed. pref. Ion Acsan, Bucureşti, 1999; Carmen Sylva, *Valuri alinate*, Bucureşti, 1906; ed. Bucureşti, 2003; Terenţiu, *Parmeno*, Bucureşti, 1908; Schiller, *Don Carlos*, Bucureşti, 1910; Dante, *Divina Comedie*, I–III, îngr. Ramiro Ortiz, Bucureşti, 1924–1932; ed. I–III, îngr. şi pref. Al. Balaci, Bucureşti, 1954–1957; ed. 2, I–III, Bucureşti, 2001–2003; Homer, *Odiseea*, I–II, îngr. I. Sfetea şi Şt. Cazimir, pref. Şt. Cazimir, Bucureşti, 1966.

Repere bibliografice: Iorga, *Pagini*, I, *314–318*; Dobrogeanu-Gherea, *Opere*, VII, *169–264*; Chendi, *Pagini*, *109–111*, *226–230*; Ibrăileanu, *Scriitori*, *348–357*; I.G. Dimitriu, *Gheorghe Coşbuc. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1925; Goga, *Precursori*, *77–120*; Călinescu, *Opere*, I, *448–449*, III, *619–621*, IV, *657–677*, VI, *738–747*, VII, *933–935*; Al Dima, *„Cei mai rodnici ani ai vieţii" lui George Coşbuc. Poetul la Sibiu*, Sibiu, 1938; Munteano, *Panorama*, *126–130*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *516–523*, *Ist. lit.* (1982),

583–590; Streinu, *Clasicii*, *245–266*; Pillat, *Tradiţie*, *202–213*; Gavril Scridon, *George Coşbuc*, Bucureşti, 1965; Gavril Scridon, Ioan Domșa, *George Coşbuc. Bibliografie*, Bucureşti, 1965; *Coşbuc văzut de contemporani*, îngr. Al. Husar şi Georgeta Dulgheru, Bucureşti, 1966; ed. 2 (*George Coșbuc în amintirea contemporanilor*), îngr. și pref. Al. Husar, Iași, 2006; Dumitru Micu, *George Coşbuc*, Bucureşti, 1966; D. Vatamaniuc, *G. Coşbuc. O privire asupra operei literare*, Bucureşti, 1967; Tomuş, *15 poeţi*, *62–89*; Duţu, *Explorări*, *180–244*; Gavril Scridon, *Ecouri literare universale în poezia lui Coşbuc*, Bucureşti, 1969; Octav Şuluţiu, *Introducere în poezia lui G. Coşbuc*, introd. Dumitru Micu, Bucureşti, 1970; Adrian Fochi, *G. Coşbuc şi creaţia populară*, Bucureşti 1971; *Ist. lit.*, III, *759–813*; Todoran, *Secţiuni*, *162–188*; Petru Poantă, *Poezia lui George Coşbuc*, Cluj-Napoca, 1976; *Dicţ. lit. 1900*, *228–233*; Negoiţescu, *Alte însemnări*, *5–45*; Lucian Valea, *Coşbuc în căutarea universului liric*, Bucureşti, 1980; *George Coşbuc interpretat de...*, îngr. şi pref. Maria Cordoneanu, Bucureşti, 1982; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *161–170*; Lucian Valea, *Pe urmele lui George Coşbuc*, Bucureşti, 1986; Grigurcu, *Eminescu–Labiş*, *46–57*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *135–138*; Petru Poantă, *George Coşbuc, poetul*, Bucureşti, 1994; Jacob Popper, *Celălalt Coșbuc*, postață Constantin Cubleșan, Sibiu, 1995; Andrei Moldovan, *Coşbuc sau Lirismul pragurilor*, Cluj-Napoca, 1997; *Dicţ. analitic*, I, *79–81*, II, *340*, III, *84–86*, *163–165*; *Dicţ. esenţial*, *208–212*; Danţiş, *Bucolica*, *153–155*; Andrei Bodiu, *George Coşbuc*, Braşov, 2002; Teodor Tanco, *George Coşbuc în viaţă şi în documente*, Cluj-Napoca, 2003; Gavril Scridon, *Viaţa lui George Coşbuc*, pref. Ion Vlad, Cluj-Napoca, 2003; Radu Drăgulescu, *George Coșbuc: din paradis către infern*, Sibiu, 2004; Radu Drăgulescu, *Limbaj și poezie în opera lui George Coșbuc*, Sibiu, 2004; Petru Poantă, *Opera lui George Coșbuc*, I, Cluj-Napoca, 2004; Radu Drăgulescu, *George Coșbuc: mitopoetica*, Cluj-Napoca, 2005; Manolescu, *Istoria*, *503–509*; Emil Sabo, *George Coșbuc*, tr. Szabó Hajnal, îngr. și pref. Ion Buzași, Cluj-Napoca, 2012; Zamfir, *Panorama, I, 450–464*. ***S.C.***

COŞERIU, Eugeniu (27.VII.1921, Mihăileni–Bălţi – 7.IX.2002, Tübingen, Germania), filolog, prozator, eseist, traducător. Este fiul Zinaidei şi al lui Ion Isaia Coşeriu, agent sanitar. A urmat Liceul „Ion Creangă" din Bălţi, luându-şi bacalaureatul la Soroca în 1939. În acelaşi an îşi începe studiile universitare la Iaşi, unde frecventează cursuri de filologie românească, slavistică, filosofie şi drept, având ca profesori, între alţii, pe Iorgu Iordan, Petru Caraman, G. Călinescu, Dumitru Găzdaru, G. Ivănescu, Octav Botez, I. M. Marinescu, Giorge Pascu, Gh. I. Brătianu. În iulie 1940, aflat în vacanţă la Mihăileni, trăieşte trauma ocupării Basarabiei de către sovietici. Reuşeşte in extremis, împreună cu tatăl său, să treacă Prutul şi să se refugieze la Iaşi. Prin intermediul Institutului Italian de Cultură din Bucureşti obţine o bursă, pe care o va fructifica timp de patru ani (1940–1944), studiind la Roma romanistică şi slavistică; va continua la Padova (1944–1945) şi la Milano (filosofie) până în 1949, luând licenţa în litere la Roma (1944) cu teza *Su gli influssi della poesia epica francese medievale sulla poesia epica popolare degli Slavi meridionali*, coordonată de slavistul Giovanni Maver, şi în filosofie la Milano (1949) cu teza *L'evoluzione delle idee estetiche in Romania*, coordonată de Antonio Banfi. Asumându-şi condiţia de exilat, **C.** traversează o lungă perioadă de privaţiuni, câştigându-şi pâinea ca redactor la ziarul „Corriere Lombardo" (1945–1949) şi ca lector de limba română la Universitatea din Milano (1947–1950), făcând traduceri, printre care *Artă şi valoare* şi *Orizont şi stil* de Lucian Blaga (1946, în colaborare cu Mircea Popescu), sau redactând articole pentru *Enciclopedia Hoepli*. Statutul de apatrid încetează în 1951, când în Uruguay i se oferă posibilitatea de a funcţiona ca profesor de lingvistică generală şi indoeuropeană, ca director al Departamentului de lingvistică la Universitatea din Montevideo şi, deopotrivă, profesor de lingvistică generală, romanistică şi hispanistică la Instituto de Profesores Artigas; în 1958 primeşte şi cetăţenia

uruguayană. Reuşeşte, în cei doisprezece ani ai sejurului latino-american, să îşi creeze o reputaţie internaţională solidă, de teoretician original şi de lingvist cu o vastă arie de preocupări, ceea ce a determinat chemarea lui ca profesor invitat la universităţile din Coimbra (decembrie 1960 – februarie 1961), Bonn (noiembrie 1961 – februarie 1963), Frankfurt am Main (mai 1962 – februarie 1963). În mai 1963 obţine un post definitiv de profesor de filologie romanică la Universitatea din Tübingen, pentru ca, începând cu 1966, să îşi asume şi Catedra de lingvistică generală la aceeaşi universitate. În anii 1972–1973, 1977–1978 a îndeplinit şi funcţia de profesor asociat la Universitatea din Strasbourg. **C.** a creat o şcoală prestigioasă de lingvistică la Tübingen, cu reprezentanţi de marcă în câteva mari universităţi din lume, din Germania până în Japonia şi în cele două Americi. Principalele domenii în care aduce contribuţii majore sunt istoria filosofiei limbajului şi a lingvisticii, teoria limbii şi filosofia limbajului, semantică, gramatică, istoria şi arhitectura limbilor. După 1989 şi-a dedicat o bună parte din activitate diseminării ideilor sale în România şi s-a implicat deopotrivă şi în „lupta pentru limbă şi grafie" a compatrioţilor săi basarabeni. Meritele excepţionale i-au fost recunoscute printr-un număr de circa cincizeci de titluri *doctor honoris causa*, la care se adaugă alegerea ca membru de onoare al unor importante academii, precum Academia Română, Academia Republicii Moldova, Academia Norvegiei, Academia Finlandei, Academia Braziliană, Academia din Heidelberg ş.a. A fost preşedinte al Societăţii Internaţionale de Lingvistică Europeană (1969–1970) şi al Societăţii Internaţionale de Lingvistică Romanică (1980–1983), preşedinte al Asociaţiei Internaţionale de Studii Romåne (Amsterdam, din 1983) ş.a. Operele lui ştiinţifice au fost scrise în limbile spaniolă, germană, italiană şi traduse apoi în numeroase limbi, între care română, japoneză, rusă, portugheză, engleză, franceză, bulgară etc. I-au fost dedicate numeroase volume omagiale sau comemorative în Germania, Spania, România, Republica Moldova ş.a. Bucurându-se de o constituţie fizică solidă şi de o voinţă de fier, înzestrat cu o memorie fabuloasă şi cu o putere de muncă ieşită din comun, poliglot desăvârşit (avea o cunoaştere profundă a limbilor clasice, vorbea şi scria fluent şi nuanţat în limbile română, italiană, spaniolă, germană, franceză, cunoştea foarte bine şi cele mai importante limbi slave şi germanice), **C.** a lăsat posterităţii imaginea unei personalităţi polimorfe, magistru autoritar, protector şi altruist, dar şi gânditor îndrăzneţ, cu vocaţia universalităţii, aspirând continuu spre marile construcţii intelectuale, spre explorarea necunoscutului şi spre lărgirea limitelor cunoaşterii umane.

Cu multe elemente de originalitate, calificată prin etichete precum „realism lingvistic", „lingvistică funcţională" sau „lingvistică integrală", doctrina lingvistică a lui **C.** este socotită de mulţi specialişti drept sinteza supremă a lingvisticii post-saussuriene. Incluzând lingvistica între ştiinţele spiritului sau ale culturii, **C.** o aşază pe fundamente filosofice solide, reperele sale principale fiind mari gânditori precum Platon, Aristotel, Sfântul Augustin, modiştii din scolastică, Leibniz, Giambattista Vico, Hegel, Kant şi mai ales Wilhelm von Humboldt. Una din „revoluţiile copernicane" operate de el constă în asumarea structuralismului ca rezervor de distincţii şi concepte, dar şi în depăşirea limitelor acestuia, prin întoarcerea la înţelegerea humboldtiană a limbajului ca *energeia*, activitate creatoare continuă, definitorie pentru fiinţa umană; ceea ce există realmente nu sunt sistemele lingvistice, ci actele de vorbire, mai precis indivizii care vorbesc. Caracterul dialogal, intersubiectivitatea şi semanticitatea sunt caracteristicile esenţiale ale limbajului, alături de funcţiile sale instrumental-comunicativă şi cognitivă. O consecinţă a acestei poziţionări teoretice o constituie prioritatea acordată nivelului semantic al limbii în raport cu cel gramatical şi cu cel pragmatic. Aplicând vechea distincţie artistotelică, **C.** afirmă că, asemenea a tot ce există, şi limbajul poate fi privit şi înţeles într-o triplă perspectivă – universală, istorică şi individuală. La nivelul universal se află limbajul ca atare, capacitatea omului de a emite semne inteligibile, pentru el şi pentru semeni, orice fiinţă umană deţinând o „competenţă elocuţională". La al doilea nivel limbajul se particularizează în „limbi istorice", definite ca „fiinţe istorice", creaţii ale comunităţilor umane, prezentându-se ca „tehnici tradiţionale ale vorbirii". În limbile istorice se manifestă actul de semnificare, semnificaţiile fiind proprii fiecărei limbi în parte. Capacitatea individului de a înţelege şi de a întrebuinţa în mod creator limba comunităţii sale reprezintă „competenţa idiomatică". În fine, nivelul individual al înţelegerii limbajului se referă la actele de vorbire concrete, enunţurile şi textele, la faptul că individul vorbitor îşi verifică „competenţa expresivă" operând

cu sensuri. Ingenioasă este şi soluţia oferită de **C.** la vechea dispută privitoare la natura „logică” sau „non-logică” a enunţurilor verbale. Apelând iarăşi la concepte aristotelice, el afirmă că, departe de a fi central şi esenţial, enunţul logic („logos apophantikos”) este doar o subspecie a enunţului semantic („logos semantikos”), alături de enunţul practic („logos pragmatikos”) sau de enunţul poetic („logos poietikos”). Cu alte cuvinte, semanticitatea actelor verbale este anterioară oricărei alte determinări, inclusiv celei de natură logică. Cu o argumentare convingătoare, se resping în mod radical concepţiile structuraliste despre limbajul poetic înţeles ca „abatere” de la un nivel neutru al limbii („gradul zero al scriiturii”, după Roland Barthes) şi, implicit, despre „literaritate” înţeleasă ca acumulare de „figuri de stil” sau „ornamente”. Reluând, în cadrul unei construcţii argumentative impecabile, vechi intuiţii ale unor mari poeţi sau ale unor gânditori precum Giambattista Vico, Wilhelm von Humboldt, Karl Vossler sau Benedetto Croce, **C.** arată că, de fapt, aşa-numitul limbaj poetic reprezintă limbajul însuşi, în toată plenitudinea lui, cu toate funcţiile sale active, înainte şi dincolo de orice restricţie sau delimitare ulterioară, cum ar fi standardizarea proprie limbilor literare sau specializarea proprie limbajelor tehnice sau ştiinţifice. O parte dintre consecinţele acestei idei fecunde au fost discutate într-o lucrare dedicată „lingvisticii textului” (*Textlinguistik*, 1980), înţeleasă ca o „hermeneutică a sensului”. Importante sunt şi ideile privind teoria traducerii, domeniu în care se înscriu numeroase studii, întinse pe mai bine de trei decenii. **C.** consideră că traducerea nu este decât o activitate particulară a vorbirii, făcându-se cu un conţinut deja dat. După opinia lui, transpunerea literală este mai degrabă nontraducere, întrucât nu limba se traduce, ea fiind doar un instrument, ci conţinutul unui text; traducătorul ar trebui să fie, de aceea, concomitent un foarte bun tehnician şi un artist autentic.

Debutul literar propriu-zis al lui **C.**, după cel şcolar în 1937, cu versuri în revista „Crenguţa”, unde publică şi eseul *Cronicarii*, îl constituie schiţa *Mozaic arab*, apărută în numărul din mai–iunie 1939 al publicaţiei „Itinerar” din Chişinău. În scurta perioadă a studiilor ieşene colaborează în 1939 cu eseuri de critică literară, versuri (unele în latină) şi schiţe la „Jurnalul literar” al lui G. Călinescu, bucurându-se de atenţia şi încurajările criticului, care în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* îi conturează un portret succint în care e intuit potenţialul viitorului savant: „preatânărul basarabean Eugen Coşeriu, turbulent, dar lesne orientabil în toate ramurile culturii”. **C.** scrie şi la „Revista critică”, „Însemnări ieşene”, „Cuget moldovenesc”, „Moldova”, „Viaţa Basarabiei”, „Viaţa românească”, „Arhiva”. La poezie va reveni târziu, în anii ’90 ai secolului trecut, când reia un motiv frecventat şi anterior. Rememorând genocidul sovietic din stânga Prutului, semnează, în revista „Limba română” din Chişinău, versuri care pot fi definite întru totul ca „litanii moldave”. Mai semnificative sunt cele douăsprezece schiţe publicate iniţial în limba italiană între 1946 şi 1950 în „Corriere Lombardo” şi în „L’Europeo”, unele retipărite în versiune spaniolă în diferite ziare din Montevideo şi adunate târziu în volumul *La stagione delle piogge* (1988), versiunea în limba română a acestor piese fiind editată la Cluj-Napoca în 1992. Tipul de proză scurtă practicat de **C.** a fost pus în relaţie cu „literatura alegorică” (Dan Mănucă), s-a vorbit despre autor ca despre un „precursor al absurdului” (Mihai Cimpoi), care se situează prin formula lui „într-o stranie inactualitate” în raport cu poetica neorealismului italian, dominantă în epocă (Cornel Mihai Ionescu). Comentatorii au mai remarcat ecouri din scrierile lui Dino Buzzati, Eugen Ionescu sau Mircea Eliade. Totuşi, singurul reper şi model pe care şi l-a recunoscut autorul în mod explicit a fost Franz Kafka. Fapt este că „glumele” (*scherzi*) lui reţin atenţia prin forţa sugestiei unor universuri paralele, prin descrierea minuţioasă şi precisă a unor stări şi întâmplări aparent banale, care conţin de cele mai multe ori o simbolistică neliniştitoare. Absurde sau fantastice nu sunt întâmplările povestite ca atare, ci sugestia unei metarealităţi pregnante şi atotprezente. În cea dintâi schiţă a volumului, *Cai negri pe drumul spre Petersburg*, de exemplu, halucinaţiile din ultimele momente de viaţă ale unui bătrân revoluţionar bolşevic reprezintă fundalul unei simbolistici a morţii şi a destrămării, în care au fost descifrate trimiteri la simbolistica politeismului hindus. Într-o altă schiţă, *Lupi în Calle Sucre*, misterul neliniştitor irumpe în existenţa paşnică a unei familii italiene burgheze din Montevideo sub forma unei invazii de lupi, eveniment meteoric, trăit şi interpretat diferit de membrii familiei. În *Omul cu floarea în buzunar* paradoxul şi sugestia absurdului provin din confuzia sensurilor multiple şi contradictorii

pe care le poate avea oferirea unei flori unui funcţionar public. Originalitatea viziunii artistice şi virtuozitatea stilistică din proza lui **C.** sunt elemente care pot determina regretul că evoluţia către un destin de excepţie în spaţiul ştiinţei a fost posibilă şi prin sacrificarea unui talent literar autentic.

SCRIERI: *Introducción a la lingüística*, Montevideo 1951; ed. (*Introducere în lingvistică*), tr. Elena Ardeleanu şi Eugenia Bojoga, pref. Mircea Borcilă, Cluj-Napoca, 1995; *Sistema, norma y habla*, Montevideo,1952; *Sincronía, diacronía e historia*, Montevideo, 1958; ed. (*Sincronie, diacronie şi istorie*), tr. Nicolae Saramandu, Bucureşti, 1997; *Die Geschichte der Sprachphilosophie von der Antike bis zur Gegenwart. Eine Übersicht*, I–II, Tübingen, 1969–1972; ed. (*Istoria filosofiei limbajului de la începuturi până la Rousseau*), augmentată Jörn Albrecht, pref. Jürgen Trabant, tr. şi îngr. Eugen Munteanu şi Mădălina Ungureanu, pref. Eugen Munteanu, Bucureşti, 2011; *Estudios de lingüística romanica*, Madrid, 1977; *Textlinguistik. Eine Einführung*, Tübingen, 1980; *La stagione delle piogge*, Tübingen, 1988; ed. (*Anotimpul ploilor*), tr. Adriana Gorăscu, postfaţă Cornel Mihai Ionescu, Cluj-Napoca, 1992; *Prelegeri şi conferinţe (1992–1993)*, Iaşi, 1994; *Lingvistica din perspectivă spaţială şi antropologică*, îngr. Stelian Dumistrăcel, pref. Silviu Berejan, Chişinău, 1994; *Teoria limbajului şi lingvistica generală*, îngr. Nicolae Saramandu, Bucureşti, 2004; *Universul din scoică*, Chişinău, 2004; *Limba română – limbă romanică*, îngr. Nicolae Saramandu, Bucureşti, 2005; *Omul şi limbajul său*, îngr. şi pref. Dorel Fânaru, Iaşi, 2009. **Traduceri:** Lucian Blaga, *Arte e valore*, Milano, 1946 (în colaborare cu Mircea Popescu), *Orizzonte e stile*, îngr. Antonio Banfi, Milano, 1946 (în colaborare cu Mircea Popescu).

Repere bibliografice: Călinescu, *Ist lit.* (1941), *883*, *Ist. lit.* (1982), *969*; N.C.W. Spencer, *Towards a New Synthesis in Linguistics*, „Archivium Linguisticum", 1960; I. Vintilă Rădulescu, *Eugenio Coseriu et la théorie du langage*, „Revue roumaine de linguistique", 1969; [*Eugeniu Coşeriu*], DRO, 1979–1980, AUI, t. XXVII–XXVIII, 1991–1992, ECH, 1996, 10–12, „Fonetică şi dialectologie", 2001–2002, CRC, 2002, 9, LRC, 2002, 10, CF, 2003, 10–11, ALIL, t. LI, 2011 (grupaje speciale); Iorgu Iordan, *Eugenio Coseriu, théoricien du language et historien de la linguistique*, „Logos semantikos", 1981, 1; Lauri Seppänen, *Bedeutung, Bezeichnung, Sinn. Zur Sprachauffassung Eugenio Coserius*, „Neuphilologische Mitteilungen", 1982, 3; Mircea Borcilă, *Eugenio Coseriu şi orizonturile lingvisticii*, ECH, 1988, 5; Mircea Moga, *„Anotimpul ploilor"*, LCF, 1992, 11; Dan Mănucă, *Literatura alegorică*, LCF, 1992, 17; Emma Tămâianu-Morita, *Fundamentele tipologiei textuale. O abordare în lumina lingvisticii integrale*, Cluj-Napoca, 2001; Stelian Dumistrăcel, *Eugen Coşeriu: întrebările şi promisiunile începutului*, RLSL, 1992, 5; *Un lingvist pentru secolul XXI*, coordonator Nicolae Leahu, Gheorghe Popa şi Maria Şleahtiţchi, Chişinău, 2001; Nadia Anghelescu, *Eugeniu Coşeriu, profesorul nostru*, ALA, 2002, 634; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *134–136*; Mircea Borcilă, *Blaga şi Coşeriu. O conjuncţie pentru eternitate*, TR, 2003, 17; Cimpoi, *Critice*, III, *101–106*; Jesús Gerardo Martínez del Castillo, *La lingüística del decir. El logos semántico y el logos apofántico*, Granada, 2004; ed. (*Lingvistica rostirii. Logosul semantic şi logosul apofantic*), tr., îngr. şi pref. Cristian Paşcalău, Cluj-Napoca, 2002; *Mică encicl.*, *219–232*; Oana Boc, *Textualitatea literară şi lingvistica integrală*, Cluj-Napoca, 2007; Manolescu, *Enciclopedia*, *202–206*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *120–123*; Eugen Munteanu, *Elogiu magiştrilor*, DL, 2012, 3–4; Cristinel Munteanu, *Lingvistica integrală coşeriană. Teorie, aplicaţii şi interviuri*, Iaşi, 2012. ***E.Mt.***

COŞOVEI, Traian (24.III.1921, Somova, j. Tulcea – 16.VII.1993, Bucureşti), jurnalist, prozator, poet,. Este fiul Anei (n. Oprea) şi al lui Ion Coşovei, pescar; poetul Traian T. Coşovei e fiul său. A urmat liceul la Tulcea și a absolvit Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1947). Scurt timp funcționează ca profesor la Vințu de Jos, județul Alba. Debutează în revista „Lumea" (1946) cu poemul *Femeia din camera obscură*, iar în volum cu nuvela *La Taliane* (1950), inspirată din viaţa pescarilor. Debutul editorial în poezie îl va reprezenta volumul *Oceanul* (1962). În 1955 i s-a acordat Premiul „Al. Sahia" al Academiei RPR.

Cu reportajele din *Împărăţia vânturilor* (1954), care au reţinut atenţia lui Geo Bogza, **C.** începe o lungă carieră în domeniu. Criticilor care îi reproşează că reportajele sale „vin epigonic lângă şi în umbra lui Bogza" (Ion Rotaru), **C.** le răspunde: „În umbra lui Geo Bogza vom scrie de acum înainte toţi cei care vom aborda reportajul literar propriu-zis, Geo Bogza fiind cel care ne tutelează, […] modelul şi părintele meu literar, declarat de mine, nu pentru că accept să-l pastişez […], ci pentru că apăra consecvent tot ce scriam mai bine". Punctând elementele originale pe care le aduce speciei, **C.** încearcă să explice că îl deosebeşte de Bogza „viziunea asupra universului explorat, în primul rând lumea în efortul creaţiei, o omenire în truda de a crea. Pitorescul este al universului pe care îl urmăresc din punctul de vedere al acestui efort. De la o viziune a pitorescului sau a exoticului eu am trecut la o viziune a creaţiei". Spaţiul predilect al reportajelor lui este Dobrogea şi în special Delta Dunării,

căreia îi descoperă, cu nostalgie şi emoţie, patriarhalitatea şi spiritualitatea: o existenţă dură, o lume răbdătoare, dar aprigă la muncă. Colectivitatea surprinsă este mereu încleştată în lupta cu natura pentru a-i birui stihiile şi a-i domoli forţele în folosul civilizaţiei. Sunt sesizabile și la **C.** trăsăturile marcate conjunctural, caracteristice generaţiei care a cultivat „reportajul romantismului revoluţionar" în perioada imediat postbelică, dar şi vocaţia specială pentru sublim şi colosal. Și volumele *Oda zilnică* (1970), *Dobrogea de aur* (1978), *Farmecul genezei* (1979) au ca punct de interes „omul epocii socialiste" şi greutăţile sale în „transformarea geografiei patriei". În prezentarea noului, în conformitate cu directiva ideologică a momentului, tonul este entuziast, perspectiva „vizionară", iar metafora tinde mereu spre grandios. Acest registru subminat de retorism și tezism conţine şi secvențe dramatice prin realismul lor (tabloul sumbru al Dobrogei mizere, însă adus în pagină numai ca antiteză a „prefacerilor" contemporane) sau, din contră, rânduri străbătute de vibraţie lirică. Geografia nouă, care în opinia scriitorului reflectă schimbări nu mai puţin profunde în mentalitatea oamenilor, ar fi semnul prefacerilor socialiste, amprenta unui „timp eroic". Aceleaşi preocupări și linii tematice, înscrise într-o stilistică vibrând cu un optimism conformist, se găsesc în nuvelele din culegerile *Prietenie* (1951), *Râul porni mai departe* (1962), *Prietenă cu focul şi cu apa* (1969). **C.** a scris şi două romane: *Cântec să crească băiatul* (1959), elogiu al copilăriei, şi *Tânărul meu Ulise* (1966), narând destinul unui pictor, de la aspiraţie până la realizare. Poezia pe care o publică nu face decât să completeze în ritmuri ample reportajele, situându-se de asemenea în registrul sentimentelor jubilante sau de reverie în faţa naturii.

SCRIERI: *La Taliane*, Bucureşti, 1950; *Prietenie*, Bucureşti, 1951; *Împărăţia vânturilor*, Bucureşti, 1954; *Sub cerul liber*, Bucureşti, 1954; *Uriaşul preludiu*, Bucureşti, 1955; *Farmecul genezei*, Bucureşti, 1956; *Dimensiuni. Peisaj sovietic*, Bucureşti, 1957; *Dobrogea de aur*, Bucureşti, 1958; *Cântec să crească băiatul*, Bucureşti, 1959; *Semnul din larg*, Bucureşti, 1960; *Oceanul*, Bucureşti, 1962; *Râul porni mai departe*, Bucureşti, 1962; *Stelele dimineţii*, Bucureşti, 1964; *Firul de iarbă*, Bucureşti, 1965; *Tânărul meu Ulise*, Bucureşti, 1966; *Când mă grăbeam spre mare*, Bucureşti, 1967; *Pe urmele voastre*, Bucureşti, 1967; *Informaţia ereditară*, Bucureşti, 1969; *Prietenă cu focul şi cu apa*, Bucureşti, 1969; *Oda zilnică*, Bucureşti, 1970; *O colibă sub fereastra ta*, Bucureşti, 1971; *Fata cu părul lung*, Bucureşti, 1972; *Lauda fluviului*, Bucureşti, 1974; *Mai fericiţi decât Ulise*, Bucureşti, 1974; *Tuturor drumurilor*, Bucureşti, 1974; *La ţărmul cu lună*, Bucureşti, 1977; *Dobrogea de aur*, Bucureşti, 1978; *Farmecul genezei*, Bucureşti, 1979; *Tropaeum Traiani*, Bucureşti, 1982; *Banchetul toamnei*, Bucureşti, 1984; *Când cerul se schimbă*, Bucureşti, 1987.

Repere bibliografice: Aurel Martin, *Traian Coşovei, reporter*, „Tânărul scriitor", 1956, 7; Savin Bratu, *„Farmecul genezei"*, GL, 1957, 6; Al. Andriescu, *„Farmecul genezei"*, IL, 1957, 3; Eugen Simion, *Imagine şi convenţie în poezie*, GL, 1962, 28; Valeriu Cristea, *„Stelele dimineţii"*, „Romanian Review", 1965, 2; Regman, *Cărţi*, *182–185*; Nicolae Balotă, *„O colibă sub fereastra ta"*, RL, 1971, 35; Şerban Cioculescu, *„Dobrogea de aur"*, RL, 1978, 48; Nicolae Manolescu, *Stări de spirit*, RL, 1979, 43; *Lit. rom. cont.*, I, *459–460*; Nicolae Manolescu, *Poezia sărbătorii*, RL, 1982, 42; Simion Bărbulescu, *„Tropaeum Traiani"*, RL, 1982, 48; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *685–686*; Rotaru, *O ist.*, III, *703*; Popa, *Ist. lit.*, I, *932–933*. ***Il.C.***

COŞOVEI, Traian T. (28.XI.1954, Bucureşti – 1.I.2014, Bucureşti), poet. Este fiul Mariei (n. Urdăreanu) şi al lui Traian Coşovei, scriitor. Urmează liceul la Constanţa şi la Bucureşti (1969–1973), apoi Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii bucureştene, secţia română–engleză, absolvită în 1978, cu o teză despre poezia generaţiei beat. Frecventează Cenaclul de Luni, condus de Nicolae Manolescu. Debutează în „România literară" (1978), iar editorial cu volumul *Ninsoarea electrică*, apărut în 1979 (Premiul Uniunii Scriitorilor). A lucrat în presă, la „Viaţa românească", „Contemporanul – Ideea europeană", „Evenimentul zilei" ş.a. Din 1996 s-a angajat la Muzeul Literaturii Române din Bucureşti, la Departamentul de relaţii cu publicul, precum şi la publicaţia „Muzeion", editată de aceeaşi instituţie. A fost distins cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1994), Marele Premiu „Ion Vinea" (1996), Premiul Academiei Române (1996).

Încă de la primul său volum, **C.** a suscitat receptări contradictorii, dar s-a plasat apoi tot mai decis în postura de locomotivă a unei noi generaţii. Unii critici au pus accent pe noutatea, pe ruptura instaurată de autorul *Ninsorii electrice* în peisajul unei lirici dominate de influenţa lui Nichita Stănescu, alţii au punctat, dimpotrivă, insuficienta desprindere de tradiţia (neo)modernistă românească. Argumentele păreau valide şi dintr-un sens, şi din celălalt. Era, pe alocuri, evidentă preluarea tradiţiei, atât în termeni de adeziune voluntară, cât şi de

imitaţie sau de epigonat (bacovian, arghezian, stănescian ş.a.). Poemul eponim al cărţii e marcat, în orice caz, de o obsesie a intervalului sau a tranzitoriului, a aflării „între două" entităţi, etape etc.: „Trec printr-o ninsoare albastră, nehotărâtă/ ca printr-un coridor unde păsări mecanice/ plâng pe umerii mei cu lacrimi electrice.// Trec şi păsările mă poartă la gâtul lor/ suspendat între două întâmplări,/ cu inima bătând între două ecouri" (*Ninsoarea electrică*). Recontextualizate ulterior ca postmoderniste, universul poetic şi etosul lui **C.** rămân, totuşi, predilect moderniste: poetul e apăsat de irevocabil, are obsesia metronomică a secundelor, a ritmicului dătător de anxietate („gesturi mecanice", „valuri mecanice"), spaima trecerii şi a singurătăţii, în compania esenţelor primordiale (sânge, pământ, foc, aer, timp). Ca orice artist modernist, cu excepţia avangardelor, **C.** ia act de dimensiunea alienantă a progresului material şi pune la lucru un imaginar al crizei, guvernat de o nouă vârstă a fierului („O maşină de fier/ o câmpie de fier/ o iarbă de fier/ un aer de fier scurgându-se cu zgomot pe sub poarta/ înţepenită a fabricii de fier" – *Marea fotografie a secolului*), a metalului prelucrat industrial – un metal al armelor de război şi de vânătoare –, de flacăra albastră a aparatului de sudură ori a metanului aprins sau de obsesia electricului („ninsoare electrică", „secunde electrice", „pianul electric" etc.). „Sentimentul cu mâner" şi „frumoasa roată dinţată" vorbesc despre o falsă etică a progresului, de aviditatea damnată, „nibelungă", cu care omul modern meştereşte orb la obiectul numit lume: „iarba sub care urlă cabluri electrice încinse la roşu,/ […] arcul ceasului întins la maxim/ pentru urletul zilei de mâine spărgând coaja de ou/ a micilor cazemate ermetice, aburite de şuieratul/ nibelung al aerului încins la roşu…" (*Zgomotul şi furia*). Angoasa e uneori răspicată („la un capăt al lumii, canibalul lumii/ moderne/ îşi va deschide acum cutia lui de conserve" – *Lobotomia*), alteori e un sentiment naturalizat, un rău cu şi din care se trăieşte. Modernismul lui **C.** produce dialoguri fictive şi insistente cu personaje de extracţie simbolică sau spectrală: „poştaşul cu o urnă în braţe", „ruda bătrână", „paznicii singuratici ai farului", imaterialul, himera, un „tu" feminin invocat insistent, dar fără contururi. „Paraliticul", „orbul", „lobotomia" indică o umanitate incertă, care acceptă, vede şi (se) înţelege doar pe jumătate. Urletul, tonusul descendent, inclusiv la nivel grafic, prin versuri dispuse în

scară, repetitivitatea ca ecou sec ori ca lipsă de resurse lingvistice acompaniază acest decor. Critica anilor '80 nu-i recunoştea (sau îi atenua) lui **C.** angoasa resimţită de artistul modernist în faţa civilizaţiei industrializate, adică în faţa modernităţii materiale, dar îi depista pretutindeni dicţiunea şi stilemele artei moderniste. Pe de o parte i se contesta potenţialul criticist şi referenţialitatea, subliniindu-se caracterul fantast şi ludic al viziunii, pe de altă parte, se argumenta descendenţa lui din poeţii beatnici americani (Nicolae Manolescu). **C.** dădea în *Ninsoarea electrică* unele motive de a fi plasat în descendenţa beatnicilor. Volumul conţine, de pildă, câteva atacuri explicite la adresa consumismului şi imperialismului american (*Una, două, sau poate chiar trei fantasme*) şi răfuieli – mai mult sau mai puţin ironice – cu imaginarul belicos la scară industrială, îndelung blamat de beatnici: „Pe aleile proaspăt asfaltate ale parcului,/ paraliticul îşi plimbă căruciorul silenţios şi nichelat/ cu grija cu care alţii ar arăta lumii uimite/ ultima odraslă a cursei înarmărilor" (*Aide-mémoire*). Dar în *Bună*

dimineaţa, Vietnam! (1999) din presupusa critică a războiului nu mai rămâne decât parodia cu intenţii galante: „Eram Kalaşnicovul tău de cuvinte:/ gloanţe mărunte date la porcii zilei de mâine...// perle aruncate: Vietnamul meu iubit pe săturate”. Totuşi, aparenţa de subversivitate a unor versuri din cartea de debut („aluneci pe brânci,/ săruţi ţevile de eşapament, zidurile, asfaltul încins/ ca pe nişte zei ridicaţi din tăcerea plină de microfoane” – *Cântec trist deasupra acoperișurilor*) nu e decât un tratament mai atipic al angoaselor moderniste – tăcerea „plină de microfoane” ilustrând, de fapt, anxietatea eului care se ştie prescris şi cercetat din umbră, a(u)-scultat, dar nu de agenţi mundani, ci de atotputernica soartă, ca la vechii greci. Pe acest cadru **C.** aduce un conţinut autohton, inaderent şi chiar opus filosofiei beatnicilor, poezia sa ajungând o parodie involuntară a acestora din urmă prin faptul că doreşte să evadeze nu din, ci în gura Molohului şi a „nopţii occidentale” din *Howl* a lui Allen Ginsberg spre „demi-democraţia” arătată cu degetul de Lawrence Ferlinghetti în *The Coney Island of The Mind*. Simpla idee a Statelor Unite ale Americii văzute ca paradis terestru întoarce etosul beatnic pe dos, însă inapetenţa pentru centru şi postura de cârtitor melancolic îl ţin pe **C.** în marja unei poezii a revoltei. Cu adevărat tributar moderniştilor americani în genere este la nivel formal: prin câteva intertexte şi posibile aluzii, prin aparenţa imagistă şi obiectivistă a unor comparaţii, precum şi prin prozodie şi prin aspectul grafic al versurilor, poezia din anii ’80 a lui **C.**, dar şi cea ulterioară se apropie de poeţii americani ante- şi postbelici. Microrealismul şi prozaismul rămân însă o simplă avanscenă a marilor concepte moderniste: atelierul de bobinat, cazarma de peste drum, depozitul de cherestea, vitrina magazinului de pălării, scara de incendiu, chioşcul fanfarei sunt decoruri pentru tot felul de scenarii autoreferenţiale şi debuşeuri metafizice: lupta cu poemul, căutarea de sine etc. *1, 2, 3 sau…* (1980) este o pseudonaraţiune incantatorie, cea mai postmodernă dintre scrierile sale. Manieristă, livrescă, muzicală, condusă într-un stil arhaizant, povestea de aici e un pretext al revizitării mai multor şcoli poetice autohtone, de la Ion Barbu (ciclul balcanic), la Leonid Dimov, Ştefan Aug. Doinaş sau Şerban Foarţă. Cântare pseudo- sau cvasi-erotică, receptat şi ca scriere ludic-infantilă, acest volum relatează despre personajul Infantei şi companionii săi de extracţie suprarealistă – mătuşile şi anti-mătuşile, verişorul Anton şi anti-verişorul Anton, unchiul Chiriac etc. Eroul *de facto* este însă imaginarul mozaicat, traficul de iluzii, himere şi veninuri pendulând între „Occidinte” şi „Oriinte”, între „cântece nibelunge şi fanariote”, unde sublimul decadenţei şi „vechea melanholie” convieţuiesc cu sentimente „din piele de şarpe”. Esenţe de medieval, baroc, romantic, *fin de siècle*, suprarealism sau western sunt expuse în succesiuni sau suprapuneri de stiluri („Ah, dar istoria se-ncurcă”) – de această dată fără acumulare de sens în favoarea marilor concepte moderniste, ci pentru pura delectare auditivă, morga sapienţială alternând cu eufonicul pur. Istoriile sunt încurcate, pare-se după logica hazardului dadaist, de un ochi care vede epocile nu în succesiune, ci în infinită suprapunere şi coliziune, ca o roire aleatorie de timpuri şi personaje, sub o morală autoreferenţială: istoria îşi înghite coada, realitatea este absorbită, cu tot cu autor şi cititor, în diorama ficţiunii. Considerate de critică operele de maturitate ale optzecistului **C.**, *Cruciada întreruptă* (1982) şi *Poemele siameze* (1983) confirmă sau rafinează tatonările precedente. Se confirmă pulsiunile evazioniste şi se rafinează arta comparaţiilor spectaculoase, de efect („Acum aş putea să mă văicăresc neştiut de nimeni,/ Ca o dubă de câini vagabonzi …”. Primul volum de poeme de după 1989, *Bătrâneţile unui băiat cuminte* (1994), încearcă o echilibristică pe linia dintre livresc şi autenticismul unui filon balcanic, de periferie urbană asumată, ca revoltă contra centrului, dar şi contra ruralului şi a naturalului. *Bad Boy* emană superbia unui eu gonflat *à la moderne*: „Sunt cel care savurează dezastrul, maculează hârtia…// Dar când toţi ai casei dorm şi visează/ eu fac să se bâlbâie moartea”. Strivit de micimea cotidianului, el are nevoie de respiraţia (şi de harta) mai largă a modernilor sau a romanticilor. Aşa se dezvoltă imaginarul inflamat al singuraticului („În faţa magazinului de pălării, prin vitrina atelierului de bobinat sunt singur/ Singur în marele stadion al tăcerii” – *Călătoria*) sau al refuzatului de marile privelişti ale istoriei şi ale culturii („Nici unul n-a văzut cum răsare soarele peste piramide./ Nici unul nu a privit cum îşi duce Sena înecaţii la vale” – *Omul cu valiza*). Imaginarul evazionist este constant dublat de un imaginar belicos, anunţat şi în volumele anterioare. *Mickey Mouse e mort* (1994) reia, sub pretextul recontextualizării, poeme anterioare, o practică de altfel frecventă la acest autor.

Eminamente materiale (motivul blazării e, la un moment dat, lipsa grămezii de „ştiuci verzi în băncile elveţiene" sau a unei vieţi „de import"), neliniştile lui **C.** se diluează în reverii americane: „Să am o pompă hodorogită de benzină – la marginea autostrăzii, –/ să vând apă gazoasă şi cremvurşti camionagiilor în trecere" (*O pompă hodorogită de benzină*). Domină formula deja patentată a comparaţiilor şi metaforelor de efect. Cu *Mahalaua de azi pe mâine* (2000, în colaborare cu Dan Mircea Cipariu), frustrarea („Am vrut să mă dea la cireşe şi n-au găsit decât dude" – *Lecţia de pian*) se contaminează de scandarea de tip hip-hop: „la sfârşitul cuvintelor,/ eram omul cu cagula pe faţă/ cel care desparte cu satârul viaţa de viaţă" (*Ministerele apelor tulburi*). Nu se mai caută rime şi comparaţii sofisticate, ci unele la îndemână, previzibile, populare („cuşcă"–„puşcă"–„muşcă"). Probozirea postmodernă a centrului şi totodată suspinul după valorile lui se amestecă cu oftatul premodern în jurul „vieţii" şi a „sorţii" haine sau a femeii incerte. Vorbirea de cartier, sentimentul de bodegă, filosofia de cântec de lume („viaţa, macaragiu cinstit, fără nume, fără mister/ te ridică răbdător, cinstit, iscusit/ în al nouălea cer" – *Al nouălea cer*) încearcă să substituie acea adresare directă, de predicator, tipic beatnică, pe care poezia lui **C.** n-o deţine. *Percheziţionarea îngerilor* (1998) reîncadrează, în bună măsură, obsesii anterioare. Faconda agresivă în genul hip-hop revine, ca simptom şi, în acelaşi timp, ca soluţie a marginalizării. Se explorează imaginea paiaţei, a simulacrului şi a tranzitoriului, în descendenţă minulesciană (gări, trenuri, peroane, vagoane, vapoare, valuri etc.). Tehnica e mai degrabă limitată sau repetitivă decât epurată, de ciornă unde se probează epitetul: „îngeri de insomnii", „saltele de insomnii", „vagonul de insomnii" etc. *Vânătoarea pe capete* (2002) dezvoltă două teme: vânătoarea şi westernul (ca vânătoare de oameni, de proscrişi), reluând imaginarul *guerrier* şi punitiv, sub presiunea istoriei şi a geografiei reale. Evazionismul difuz din poemele precedente, visul civilizaţiei de dincolo-de-ocean suferă un puseu de dezvrăjire ce nu poate fi dusă totuşi până la capăt. Se distinge o foame a ochiului educat să vadă hollywoodian, inclusiv printr-o particularitate anume a verbelor, folosite la moduri nepredicative, care creează o stare de tensiune a aşteptării, de acţiune iminentă, specifică marii naraţiuni cinematografice americane. Metaforă a unei revolte parodice, *Greva căpşunelor* (2004) propune un cocktail de haikuuri, de colaje suprarealiste şi de jocuri de limbaj. *Jurnalul morilor de vânt* (2012) e o carte a senectuţii dezabuzate („gluma e terminată, actorul bătrân" – *O traversare a oceanului*), care reciclează, într-un regim al minoratului şi al epuizării, temele autorului: evazionismul şi mirajul ţărilor calde sau citadinul în tuşe bacoviene, unde personaje ca „mâinele", „nicăierea", „nenimicul" circulă sub spectrul scadenţei. Numele lui **C.** apare şi pe coperta unui volum de proză, *Les Années folles du socialisme* (2000), scris împreună cu Ştefania Coşovei. Conceput ca o autoficţiune a cuplului Paul–Stéphanie, textul împleteşte iluziile „visului românesc" comunist din zorii regimului Dej până în postsocialismul pervers, cu detaliile personalităţii lui Paul – genialitatea precoce, reală sau trucată de memoria afectivă, frustrările pecuniare şi de afirmare, gustul periferiei şi al revoltei surde (scrisul „din răzbunare"), profilul erotic, generozitatea etc. **C.** a semnat şi câteva antologii de cronici de poezie, prefeţe şi notaţii despre viaţa artistică – *Pornind de la un vers* (1990), *Hotel Urmuz* (2000), *La formarea ideilor* (2005), *Poeţii marilor oraşe* (2008), unde consacraţii şi veleitarii sunt priviţi cu generozitatea obişnuită a poetului sau, altfel văzând lucrurile, fără spirit critic.

SCRIERI: *Ninsoarea electrică*, Bucureşti, 1979; *1,2,3 sau…*, Bucureşti, 1980; *Aer cu diamante* (în colaborare cu Mircea Cărtărescu, Florin Iaru şi Ion Stratan), pref. Nicolae Manolescu, Bucureşti, 1982; *Cruciada întreruptă*, Bucureşti, 1982; *Poemele siameze*, Bucureşti, 1983; *În aşteptarea cometei*, Bucureşti, 1986; *Rondul de noapte*, Bucureşti, 1987; *Pornind de la un vers*, Bucureşti, 1990; *Bătrâneţile unui băiat cuminte*, Constanţa, 1994; *Mickey Mouse e mort*, Bucureşti, 1994; *Ioana care rupe poeme*, Bucureşti, 1996; *Patinează sau crapă!*, Botoşani, 1997; *Lumină de la frigider*, Bucureşti, 1998; *Percheziţionarea îngerilor*, Bucureşti, 1998; *Bună dimineaţa, Vietnam!*, pref. Mircea Cărtărescu, Deva, 1999; *Les années folles du socialisme* (în colaborare cu Ştefania Coşovei), Bucureşti, 2000; *Hotel Urmuz*, Deva, 2000; *Mahalaua de azi pe mâine* (în colaborare cu Dan Mircea Cipariu), pref. Nicolae Ţone, Bucureşti, 2000; *Pisica neagră, pisica moartă* (în colaborare cu Bogdan O. Popescu), pref. Florin Iaru, Bucureşti, 2001; *Institutul de glasuri*, îngr. Ştefania Coşovei, postfaţă Dan Cristea, Bucureşti, 2002; *Vânătoarea pe capete*, Bucureşti, 2002; *Greva căpşunelor*, Bucureşti, 2004; *La formarea ideilor*, Bucureşti, 2005; *Băutorii de absint* (în colaborare cu Nichita Danilov, Ion Mureşan, Ioan Es. Pop şi Liviu Ioan Stoiciu), Piteşti, 2007;

Motocicliştii spaţiali (în colaborare cu Ioana Mănescu), Bucureşti, 2008; *Poeţii marilor oraşe*, Bucureşti, 2008; *Aerostate plângând*, Bucureşti, 2010; *Jurnalul morilor de vânt*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Tartler, *Melopoetica*, *178–181*; Grigurcu, *Existenţa*, *509–515*; Munteanu, *Jurnal*, IV, *250–252*; Micu, *Limbaje*, *117–120*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *174–179*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *122–126*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *686–687*; Alex. Ştefănescu, *Exuberanţa de altădată*, RL, 1996, 50; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *174–177*; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *372–376*; Cistelecan, *Top ten*, *138–140*; Grigurcu, *Poezie*, I, *296–311*; Cristea-Enache, *Concert*, *92–95*; Manolescu, *Lista*, I, *342–355*; Pop, *Viaţă*, *176–181*; Dan Cristea, *Portret de poet*, CL, 2002, 4; Diaconu, *Poezia*, *137–145*; Buciu, *Panorama*, I, *156–160*; Holban, *Portrete*, I, *120–122*; Lefter, *Flashback*, *213–220*, *passim*; Holban, *Ist. lit.*, I, *261–264*; Manolescu, *Istoria*, *1327–1328*; Popa, *Istoria*, *558–559*; Soviany, *Cinci decenii*, I, *198–201*. ***T. D.***

COTORCEA, Livia (5.XII.1940, Drânceni, j. Vaslui), critic literar, traducătoare. Este fiica Agripinei și a lui Gheorghe Olăieru, controlor de calitate. Urmează școala elementară la Burdujeni și liceul la Dorohoi, iar în 1957 devine studentă a Facultății de Filologie–Istorie–Filosofie a Universității din Iași, secția limba și literatura rusă – limba și literatura română. După absolvire (1962) este angajată asistentă la Catedra de limba și literatura rusă din cadrul Universității ieșene, parcurgând toate treptele universitare, fiind din 1994 profesor, șefă de catedră din 1986, profesor consultant din 2006. Colaborează la numeroase publicații din țară și din străinătate, printre care „Convorbiri literare", unde debutează în 1973, „Cronica", „Romanoslavica" (e în colegiul de redacţie), „Cahiers roumains d'études littéraires", „Collegium", „Anuar de istorie și lingvistică literară", „Timpul", „Studii de slavistică" (la care e redactor-șef). A participat la lucrări colective, între care *Terminologia poetică și retorică* (1994), *Dicționarul limbajului poetic eminescian* (2006) ş.a. Este membră a Comisiei de poetică și stilistică de pe lângă Asociația Internațională a Slaviștilor.

Cercetările întreprinse de **C.** sunt consacrate aproape exclusiv scriitorilor ruși, fiecare personalitate literară fiind supusă demersului hermeneutic în funcție de spațiul ideologic și cultural în care aceasta evoluează. În cuprinsul analizelor se întrevăd două tipuri de biografie ce acționează sinergic: prima este reprezentată de surprinderea gesturilor culturale semnificative ale autorului, cea de-a doua de biografia ideilor, ipostază explorată teoretic spre a deschide orizontul interpretării. În *Lirica lui Lermontov. Considerații tematico-structurale* (1983), dezvoltare a tezei de doctorat din 1978, exegeta propune o viziune asupra imaginarului poetului, văzut ca sumă a momentelor esențiale ale cuceririi și eliberării eului. Sunt urmărite și comentate elementele ce provoacă „separarea orgolioasă a sinelui de realul obiectiv" și, implicit, transformarea universului exterior: insubordonarea la existență și moarte, crearea de simboluri ale timpului și spațiului. *Introducere în opera lui Velimir Hlebnikov* (1997) constituie în spațiul românesc o lucrare de pionierat în cercetarea creației unuia din reprezentanții marcanți ai cubo-futurismului rus, redescoperit, de altfel, abia în perioada poststalinistă. **C.** analizează receptarea lui Hlebnikov și modul în care poetul teoretizează „limba perfectă", limbajul „pur" universal transrațional sau transmental (denumit *zaum*), limbaj care ar deveni un instrument de cunoaștere, apt să recreeze imaginea esenței lumii. Anexa studiului, o antologie de texte traduse pentru prima oară la noi, ilustrează varietatea genurilor abordate de Velimir Hlebnikov (poeme și poezii lirice, proză artistică, piese de teatru, note de jurnal, eseuri teoretice, ca *Temeiul nostru*, *Maestrul și învățăcelul*, *Artiștii lumii*, *Limbajul secund*, *Casa mea* ș.a.). Contribuții de primă importanță sunt antologiile publicate de **C.** referitoare la formalismul rus (*Teoria limbajului poetic. Școala filologică rusă*, 1994) și la doctrinele avangardiste (*Avangarda rusă*, 2005 și, într-o ediție revăzută, 2009), lucrări de referință, precedate de cuprinzătoare studii introductive. În selectarea textelor (parțial traduse în colaborare) din prima culegere a precumpănit criteriul reprezentativității pentru configurarea unor noi principii teoretice și metodologice în abordarea literaturii, școala formalistă rusă din primele decenii ale secolului trecut prefigurând „noua critică" și „gramatica prozei" occidentale din următoarea jumătate a veacului. Sunt cercetări fundamentale privind teoria limbajului poetic în mecanismul său de funcționare contextual și intertextual, având însemnătate ulterioară în dezvoltarea altor discipline, precum poetica, stilistica, semiotica, structuralismul, tipologia culturală, antropologia etc. Pe lângă personalități recunoscute pe plan mondial, ca Iuri Tînianov, Boris Tomașevski, Viktor Șklovski, Mihail Bahtin, au fost incluși și autori din perioada postformală (Lidia Ginzburg, N.K. Ghei, I.M. Lotman)

sau din cei puțin cunoscuți în afara Rusiei ori nume dificil încadrabile (Andrei Belîi, Velimir Hlebnikov), înnoitori ai teoriei literaturii. De egală relevanță, antologia *Avangarda rusă*, în a cărei masivă și densă introducere **C.** stabilește coordonatele istorice și estetice ale întregii mișcări avangardiste, contextualizând-o în ansamblul celei europene, cuprinde manifestele principalelor direcții și grupări (cubism, futurism, akmeism, imaginism, expresionism, grupurile Oberiu și Frații Serapion), atât din literatură, cât și din artele plastice, arhitectură, teatru, dans, muzică, manifeste (semnate, printre alții, de David Burliuk, Aleksandr Krucionîh, Vladimir Maiakovski, Velimir Hlebnikov, Osip Mandelștam), care asumă relativizarea noțiunii de frumos, militând pentru o artă totală, sincretică, dispusă totodată către libertatea jocului și gratuitate. Ca traducătoare, **C.** s-a implicat în transpunerea unor opere din scriitori încă puțin cunoscuți în aria noastră culturală, ca Evgheni Zamiatin, Vladimir Nabokov, Anna Ahmatova sau Osip Mandelștam. În versiunea la *Adolescentul* lui Feodor Dostoievski (nominalizată la Premiul Uniunii Scriitorilor în 2011) a urmărit, după propria-i mărturisire, să reconstituie stilul original al prozatorului, să păstreze „senzația de rugozitate a textului, să nu înfrumusețeze stilul", ci să redea „suflul sacadat, neliniștit și pasionat ce susține adecvarea la sensul romanului și orchestrația vocilor", transpunere pe care Albert Kovács o apreciază ca „autentic-artistică, fidelă și frumoasă".

SCRIERI: *Prelegeri de istoria literaturii ruse din secolul al XIX-lea* (în colaborare cu Sorina Bălănescu), Iași, 1976; *Literatura și civilizația rusă în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Iași, 1980; *Lirica lui Lermontov. Considerații tematico-structurale*, Iași, 1983; *Terminologia poetică și retorică* (în colaborare), Iași, 1994; *Saturnia*, Iași, 1995; *În căutarea formei*, Iași, 1995; *Introducere în opera lui Velimir Hlebnikov*, Brăila, 1997; *Căutând desăvârșirea*, Iași, 2006. **Traduceri:** *Agnia, fiica focului. Proză scurtă sovietică*, Iași, 1982 (în colaborare cu Adriana Nicoară); Evgheni Zamiatin, *Insularii. Biciul lui Dumnezeu* – Mark Aldanov, *Astrologul* – Vladimir Nabokov, *Invitație la supliciu*, Iași, 1993 (în colaborare cu Adriana Nicoară); *Teoria limbajului poetic. Școala filologică rusă*, îngr. și introd. trad., Iași, 1994 (în colaborare); *Panait Istrati – omul care nu aderă la nimic. Documente din Rusia sovietică*, I–II, îngr. Serghei Feodosiev și Zamfir Bălan, Brăila, 1996 (în colaborare cu Carmen Țurcan); M. Agheev, *Romanul cocainei*, pref. trad., Iași, 1997; Mark Aldanov, *Cheia*, pref. trad., Brăila, 1999; *Cântec despre oastea lui Igor*, îngr. și pref. Axinia Crasovschi, postfața trad., București, 2000 (în colaborare); Osip Mandelștam, *Eseu despre Dante*, introd. trad., Iași, 2001; Vladimir Nabokov, *Invitație la eșafod*, pref. trad., Iași, 2003; Anna Ahmatova, *Poeme. Proze*, îngr. trad., pref. Iosif Brodski, Iași, 2004; *Avangarda rusă*, îngr. și introd. trad., Iași, 2005; ed. 2, Iași, 2009; Feodor Dostoievski, *Adolescentul*, pref. trad., Iași, 2011; Velimir Hlebnikov, *Descântec pentru numărul plural și alte poeme*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: *Lermontovskaia ențiklopedia*, Moscova, 1981, *401*; Elena Loghinovski, *O radiografie a liricii lui Lermontov*, RL, 1984, 17; Sorina Bălănescu, *„Lirica lui Lermontov"*, CL, 1984, 5; Elena Cervinschi, *Lermontov în România*, București, 1987, *198–206*; Mariana Codruț, *Velimir Hlebnikov în limba română*, CF, 1998, 6; Emil Iordache, *Întâlnire cu un mare poet*, CL, 1998, 2; Mircea Croitoru, *Încă o dată Hlebnikov*, ST, 2001, 3; Mariana Codruț, *Anna Ahmatova, „muza durerii"*, RL, 2004, 30; Bogdan Crețu, *Două palme date gustului public*, OC, 2006, 69; Ștefan Borbély, *Antologiile avangardei*, APF, 2006, 8; Albert Kovács, *Avangarda rusă – avangarda europeană*, RL, 2006, 48; Albert Kovács, *„Adolescentul" lui Dostoievski în traducerea Liviei Cotorcea*, CNT, 2012, 6. ***Ș.A., G.Dn.***

COTORE, Gherontie (c. 1720, Totoi, j. Alba – c. 1774, Blaj), cărturar. Şcolit la Bălgrad (Alba Iulia) şi la gimnaziul iezuiţilor din Cluj, e remarcat de Inochentie Micu Klein, care intenţionează a-l trimite ca bursier la Roma, la Colegiul De Propaganda Fide. Şansa se risipeşte însă, într-un context tensionat, care acutizează brusc disputele religioase în Ardeal, astfel încât elevul merituos decide să-şi continue învăţătura la Târnavia (Trnava, în Slovacia de azi). Îmbracă rasa între timp, la Munkacs, într-un vestit aşezământ monastic, schimbând prenumele Gheorghe în Gherontie, apoi îndreptându-se spre Blaj, unde se stabileşte în 1747, spre a sluji în confreria mănăstirii-catedrale „Sf. Treime". S-a ilustrat aici printre fidelii colaboratori ai episcopului Petru Pavel Aaron, ale cărui proiecte (culturale, monahale) le susţine, în calitate de concionator (preparator) la Seminar şi ca vicar general episcopal, între 1754 şi 1765. Contând în schimb ca opozant al noului vlădică Atanasie Rednic (hirotonit în scaunul diecezan prin hotărârea abuzivă a Curţii de la Viena şi în pofida votului minoritar primit din partea Sinodului electoral), **C.** este demis şi surghiunit la mănăstirea Strâmba; mutat ulterior preot la Gherla, depune râvnă pentru ridicarea parohiei sale paupere, până când, reabilitat, e rechemat a-şi relua îndatoririle la Blaj, odată cu alegerea în fruntea eparhiei a lui Grigore Maior, în 1772. Se stinge prematur, răpus, probabil, de ftizie.

Scrieri precum *Despre schismăticia grecilor* (transmisă numai parţial în manuscris) sau *Despre articuluşurile ceale de price*, ambele din 1746 (şi publicate postum), îl definesc pe **C.** deopotrivă ca istoric al Bisericii, latinist şi precursor al Şcolii Ardelene. Întâia lucrare prelucrează informaţii după Louis Maimbourg (*Histoire du schisme des Grecs*) sau după Cristofor Peichich (*Speculum veritatis*), urmând o schiţă de istorie ecleziastică (a ritului creştin în Imperiul Roman de Răsărit, până la căderea Bizanţului sub turci). Având în faţă *Catehismul* redactat de De Camellis, **C.** încerca, în cea de-a doua scriere, mai cu seamă clarificări de ordin confesional; dintr-o necesitate, resimţită, poate, de a apăra – cu argumente în parte preluate de la Inochentie Micu Klein – poziţia acelei pături de intelectuali transilvăneni care vedea în compromisul asumat prin unirea cu Roma (tinzând a reface, prin biserică şi şcoală, drumul arhetipal, relaţia cu Roma *alma mater*) un mijloc de emancipare şi renaştere naţională. Ca mai toţi cărturarii clerici din generaţia de preiluminişti ai Blajului, îmbrăţişa aspectele de interes apologetic, doctrinar cu un amestec de fervoare şi radicalism, optică nuanţată mai târziu de corifeii Şcolii Ardelene (preocupaţi, în următoarele decenii, a netezi asperităţile şi a marca ataşamentul ambelor Biserici faţă cu „legea" şi tradiţia comună, în matca spiritualităţii bizantine). Retorica, în rest, e cea uzuală, descripţia şi evocarea păstrând ceva din ingenuitatea stilului cronicăresc, la fel şi vehemenţa moralizatoare. Zădărnicind calea deschisă reconcilierii la „soborul" florentin (1439), neamul „vestit" al grecilor provoacă adâncirea schismei în aria creştinătăţii. Trufia şi resentimentele oferă o nefastă pildă de risipire şi discordie, deplânge **C.** într-un pasaj ce aminteşte de privirea sceptică şi de reflecţiile stolnicului Constantin Cantacuzino asupra „naşterii şi stricăciunii", a strălucirii şi erorii guvernând în toate cele hărăzite oamenilor. În termeni antitetici, trecut – prezent, mărire şi cădere, **C.** va situa şi evoluţia, sub spectru tragic, a românilor – descendenţi autentici ai „râmlenilor" –, a căror glorie şi vrednicie de odinioară ar contrasta însă cu ignoranţa neamului („încungiurat de norul neştiinţii") de pe un teritoriu altădată independent şi unitar. Alte câteva texte, cu folos didactic (*Pravila, după rândul slovelor de la buchi* sau *Cartea de religia şi obiceiurile turcilor*, ieşite, probabil, de sub teasc la Buda), atribuite, de asemenea, lui **C.**, rămân să circule în epocă.

SCRIERI: *Despre articuluşurile ceale de price*, îngr. Laura Stanciu şi Alin-Mihai Gherman, introd. Laura Stanciu, pref. Iacob Mârza, Alba Iulia, 2000; *Istoria despre schismăticia grecilor Trnavia, 1746*, îngr. Ioan Gabor şi Alin-Mihai Gherman, introd. Laura Stanciu, studiu teologic Ernst Christoph Suttner, pref. Iacob Mârza, Cluj-Napoca, 2006.

Repere bibliografice: *Din istoria părintelui Samuil Klein*, publ. Timotei Cipariu, în *Acte şi fragmente latine româneşti*, Blaj, 1855, *101*, *106*, *111*, *115–117*, *119*; Augustin Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron şi Dionisiu Novacovici*, Blaj, 1902, *9*, *34*, *134*, *235*, *279*, *284*, *289–293*, *371–373*; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *61*, *63*, *139*, *150*, *332*, *335*, *336*; Drăganu, *Hist. litt.*, *56–59*; Nicolae Comșa, *Manuscrisele româneşti din Biblioteca Centrală de la Blaj*, Blaj, 1944, *94–98*; *Ist. lit.*, I, *512–516*; Anghelescu, *Preromant. rom.*, *36*; Lungu, *Şcoala Ardeleană*, *93–96*, *137*, *passim*; *Dicţ. lit. 1900*, *233–234*; Păcurariu, *Ist. Bis.*, II, *524–527*, *599*; Mircea Popa, *Aspecte şi interferenţe iluministe*, Timişoara, 1997, *22–29*; Ion Buzaşi, [*Gherontie Cotore*], RL, 2001, 9, 2002, 50; Cristian Barta, *Aspecte teologico-identitare în evoluția istorică a Bisericii Române Unite. Gherontie Cotore și Articuluşurile ceale de price*, „Apulum", 2002, 1; Ciprian Ghișa, *Biserica Greco–Catolică din Transilvania (1700–1850). Elaborarea discursului identitar*, Cluj-Napoca, 2006, *252–258*. ***R.Ş.***

COTOVU, Sandra (9.I.1898, Hârşova – 17.VII.1987, Bucureşti), prozatoare. Fiică a Mariei (n. Găitan) şi a lui Constantin Oancea, mare proprietar, **C.** (al cărei prenume la naştere e Constanţa) se căsătoreşte după absolvirea liceului cu inginerul Virgil Cotovu şi locuieşte aproape două decenii la Constanţa, unde duce o existenţă fără griji materiale, mondenă. La fel va face şi în Capitală, frecventând mediile artistice (între care şi cenaclul Sburătorul), călătorind mult. Acest mod de viaţă este în bună măsură ilustrat în scrierile sale. O încercare nereuşită de a publica proză în „Însemnări literare" (1919) determină începutul unei lungi corespondenţe şi prietenii cu G. Topîrceanu, devenit şi mentorul său literar. Colaborează la „Adevărul literar şi artistic" (unde debutează în 1935), „Însemnări ieşene", „Viaţa românească", „Ramuri".

Prin teme şi tehnică narativă, **C.** se încadrează în categoria autoarelor de proză psihologică, inaugurată de Hortensia Papadat-Bengescu. Romanul *Jocuri de apă* (1938) tratează un caz de bovarism într-o manieră de sorginte proustiană. Existenţa protagonistei este subminată de conştiinţa singularităţii sale, a diferenţierii de ceilalţi, a lipsei instinctului gregar, ceea ce o face să se simtă străină în propriul mediu familial şi social, să fie profund nemulţumită de viața pe care o

duce. Neacceptând să se lase invadată de banalitatea cotidianului şi a obişnuinţelor, ea se imaginează ţâşnind ca un „joc de apă" ce scânteiază în lumina aspiraţiei spre ceva superior, spiritualizat şi estetizat – o lume conformă cu propria-i alcătuire sufletească. Vrea să se elibereze de îngrădiri şi convenţii, să strălucească, să plutească prin forţa de levitaţie a iubirii, să se identifice cu sine printr-o trăire autentică, plenară. Conştiinţă modernă, vie, uneori contradictorie, ea pare că verifică prin propria experienţă anumite idei literar-filosofice ale vremii. În principal, tehnica narativă a romanului constă în rememorări, în urmărirea fluxului psihic, având ca efect o sensibilizare, o poetizare a realului prin delicateţea şi fineţea estetică a percepţiei, prin rezonanţele trăirilor atribuite protagonistei. Celelalte personaje, mediul social au rol de revelator, de termeni negativi în definirea acesteia. Un sentiment asemănător, al alienării de propria fiinţă, provocat de căsătorie şi de convenţiile sociale, declanşează în romanul *Fascinaţie* (1943) rememorarea copilăriei luminoase, ca timp al unei existenţe autentice. Insatisfacţia prezentului lasă loc unei sterile „fascinaţii" erotice, care, în final, o nedumereşte şi pe cea aflată în impas, într-un *Epilog* parcă saturat de substanţa şi cazuistica tuturor frământărilor. O vizibilă schimbare tematică şi tehnică aduce romanul *Vijelie*, apărut în 1947, care se vrea şi o cronică socială a perioadei 1936–1946, restrânsă la urmărirea destinului unei familii. Dezbinată o vreme de vârtejul întâmplărilor vieţii, între care şi războiul, familia se reuneşte în final parcă verificând adevărul că, în pofida tuturor disensiunilor, rudenia de sânge rămâne unul din reperele stabile ale existenţei umane. Dar puterea de observaţie şi de analiză, proprii autoarei, nu este susţinută de o suficient de lucidă conştiinţă artistică (nedistanţarea de fapte, lipsa de discernământ şi de perspectivă asupra întregului), de unde aspectul de mozaic al secvenţelor epice. Volumul de proză scurtă *Divorţul Marianei şi alte schiţe* (1941) nu diferă ca factură de romane, consemnând acelaşi lirism al unor analize psihologice nuanţate, în care vocea naratorului este acoperită de senzaţiile şi stările personajelor.

SCRIERI: *Jocuri de apă*, pref. G. Topîrceanu, Bucureşti, 1938; *Divorţul Marianei şi alte schiţe*, Bucureşti, 1941; *Fascinaţie*, Bucureşti, 1943; *Vijelie*, Bucureşti, 1947; ed. pref. Mariana Vartic, Bucureşti, 1985.

Repere bibliografice: G. Topîrceanu, *Scrieri alese*, II, îngr. Al. Săndulescu, Bucureşti, 1971, *514–539*; Mihail Sevastos, *Literatură feminină*, ALA, 1939, 946; N.I.P. [N.I. Popa], *„Jocuri de apă"*, IIŞ, 1939, 5; D.P. [Dan Petraşincu], *Sandra Cotovu*, VAA, 1941, 73; T. Păunescu-Ulmu, *„Divorţul Marianei și alte schițe"*, R, 1941, 3–6; George Putneanu, *„Fascinaţie"*, RFR, 1944, 1; Enache Puiu, *O scriitoare puţin cunoscută*, TMS, 1982, 3; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *687–689*; Ion Roșioru, [*Sandra Cotovu*], „Ex Ponto", 2012, 3, 4; Dorina Grăsoiu, *Un roman încă viabil*, „Ex Ponto", 2012, 4. ***C. T.***

COTRĂU, Liviu (11.IV.1949, Arad), anglist. Este fiul Iulianei Cotrău (n. Frențiu) și al lui Gheorghe Cotrău, funcționari. Își începe învățătura la Școala generală nr. 2 din Salonta, continuând-o în același oraș, la Liceul „Arany János". Urmează Facultatea de Filologie, secția engleză–germană, a Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj (1967–1972), apoi Facultatea de Limba și Literatura Română, specialitatea română–spaniolă, a Universității din București (1981–1986). Își susține doctoratul în 1985, la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a aceleiași Universități, cu lucrarea *The Fantastic Fiction of E.A. Poe* (publicată în 1999, sub titlul *The Scythe of Time*). Din 1972 intră în învățământul superior, ca asistent la Catedra de filologie germanică a Facultății de Filologie din cadrul Universității „Babeș–Bolyai", e conferențiar între 1990 și 1999 (și șef al Catedrei, 1995–1999), apoi profesor (1999–2008) la Catedra de limba și literatura engleză a Facultății de Litere de la aceeași Universitate, iar din 2008 profesor (și șef al Departamentului de limba și literatura engleză) la Facultatea de Științe Socioumane a Universității Creștine Partium din Oradea. Între 1990 și 1992 va fi bursier Fulbright și *visiting professor* la University of Pennsilvania, iar în 2002 profesor asociat la University of Nevada, Reno, SUA. Debutează în 1975 la revista „Echinox", iar editorial în 1979 cu transpunerea versurilor poetului american de origine română John Balaban, *Scrisori de peste mare*. Colaborează la numeroase publicații din țară și din străinătate – „Steaua", „Tribuna", „Transilvania", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Studia Philologica", „Studia Universitatis „Babeș–Bolyai", „Lettre internationale", „Caietele Tristan Tzara", „A Journal of International Avant-Garde", „Penn Language News" (Philadelphia), „Edgar Allan Poe News" (SUA), „Exquisite Corpse. A Journal of Books & Ideas" (SUA) ş.a. Editează (în colaborare cu Ileana Galea și Virgil Stanciu) mai multe antologii consacrate romanului englez – *Studies in the Eighteenth and Nineteenth Century English Novel* (1986), *Studies in the English Novel of the First Half of the Twentieth Century* (1987), *Studies in the Contemporary English Novel* (1990) și coordonează editarea dezbaterilor unor conferințe de specialitate – *Constructions of*

Identity (2000), *Proceedings. International Conference on English Language and Literatures in English* (2012). Este membru la The Poe Studies Association și la American Romanian Academy of Arts and Science.

Preocupările îndelungate ale lui **C.** pentru Edgar Allan Poe se concretizează în studii de referință ce culminează cu exegeza *The Scythe of Time. A Study of Poe's Fantastic Fiction*, precum și în editarea, la noi, a operei sale. Abordând fantasticul la E.A. Poe într-o cercetare ce uzează de sugestii interdisciplinare din semiotica Juliei Kristeva, din psihopatologie și psihanaliză, din arhetipologia lui Gilbert Durand, autorul elaborează „un cadru referențial și o terminologie care să permită definirea fantasticului poesc în funcție de un «model formalizat» al textului". În capitolul *Matricea generativă*, cu un concept inspirat de Suzanne Langer, se ocupă de configurația spațio-temporală. Dacă spațiul vertical poate fi identificat în „izotopia căderii, a prăbușirii", cel orizontal, extrem de întins, e nediferențiat, neutru, însă, proiectat pe verticală, „preia dimensiunile specifice ale catatopiei – adâncimea și profunzimea". În privința timpului, paradigma dominantă în imaginarul poesc ar fi cea catacronică, ireversibilă, oferită de metafora saturniană a „Viermelui Biruitor". „Catamorfismul" (adică fuziunea catatopiei și a catacroniei într-o dimensiune unică) ar explica oarecum, consideră exegetul, monotematismul prozelor lui Poe, determinat de matricea preconștientă, prerațională, sursa generativă a imaginației creatoare. Sunt analizate proprietățile reflexive, anamorfotice ale matricei, motive ca labirintul, misterele centrului, oglinda și dublul/dedublarea, „ochiul celuilalt", îngroparea de viu ș.a. Vizionarismul poesc se bazează pe ficționalizarea stărilor hipnagogice, momente semiconștiente surprinse în derulare rapidă și în metamorfoză de către „ochiul întredeschis". Studiu dens și dificil, demonstrând unitatea și coerența imaginarului scriitorului american, acreditând conceptul „fantastic catamorf", cartea lui **C.** este o valoroasă contribuție românească la exegeza poescă. Proiect de anvergură, prevăzut în șase volume, integrala operelor lui Poe este deopotrivă și ediție critică, prin temeinicul corpus alcătuit din introduceri substanțiale pe genuri (poezie, povestiri, romane și, probabil, pentru eseistică și corespondență, editarea fiind în curs) și aparatul de comentarii și note de ultimă actualizare. Dacă în primul volum al ediției, inițiată în 1987 cu *Annabel Lee și alte poeme*, **C.** oferea un tablou bogat, cvasitotal, al versiunilor românești publicate anterior (în volume și periodice), incluse după criteriul fidelității față de textul original (la nivel prozodic, semantic, artistic), cum și un număr de inedite, la reluare, în 2001, editorul își asumă în exclusivitate traducerea întregii opere poești (inclusiv lirica), demersul său devenind oarecum și un fel de „ediție de exeget-traducător". Înțelegerea profunzimilor textului original, decriptarea tuturor nuanțelor și rafinamentelor prozodice (rime, asonanțe, armonii etc.), analizate în corelație cu principiile artei poești, ca și buna știință a practicii tehnicii poetice l-au condus la realizarea unei excelente versiuni a liricii, comparabilă, pe alocuri, cu aceea a unor antecesori consacrați (Dan Botta, Mihu Dragomir, Ștefan Aug. Doinaș ș.a.). **C.** a mai tradus poezie contemporană (John Balaban, Alice Sebold) și proză americană (Upton Sinclair, Daniel Mason), precum și, în colaborare, tratatul neokantianului german Hans Vaihinger, *Filosofia lui „Ca și cum"*.

SCRIERI: *English Practical Course. Two Approaches to Literature* (în colaborare cu John J. Rathbun), București, 1983; *The Scythe of Time. A Study of Poe's Fantastic Fiction*, Cluj-Napoca, 1999. **Ediții:** Edgar Allan Poe, *Annabel Lee și alte poeme*, tr. în colaborare, pref. edit., București, 1987, *Prăbușirea casei Usher*, tr. în colaborare, pref. edit., București, 1990, *Poezie – Dramă*, tr. şi introd. edit., Iași, 2001, *Masca Morții Roșii și alte povestiri. 1831–1842*, tr. şi introd. edit., Iași, 2003; *Misterul lui Marie Rogêt. Schițe, nuvele, povestiri. 1843–1849*, tr. și introd. edit., Iași, 2005, *Călătorii imaginare. Jurnalul lui Julius Rodman. Povestea lui Arthur Gordon Pym*, tr. edit., Iași, 2008, *Cărăbușul de aur și alte povestiri*, ed. 2, Iași, 2011; Emil Gulian, *Poemele lui Edgar Poe*, tr., introd. şi pref. edit., Oradea, 1995. **Traduceri:** John Balaban, *Scrisori de peste mare*, pref. Al. Căprariu, Cluj-Napoca, 1979; Henry M. Morris, *Bazele biblice ale științei moderne*, Wheaton (Illinois), 1993; Hans Vaihinger, *Filosofia lui „Ca și cum". Un sistem al ficțiunilor teoretice, practice și religioase ale lumii*, București, 2001 (în colaborare); Alice Sebold, *Minunatele oase*, Iași, 2003; Daniel Mason, *Acordorul de piane*, Iași, 2004; Upton Sinclair, *Va curge sânge*, Iași, 2010.

Repere bibliografice: Doina Curticăpeanu, *„Poe nu e nici mai ușor, nici mai dificil decât alți scriitori străini"* (interviu cu Liviu Cotrău), F, 2000, 2; Codrin Liviu Cuțitaru, [*Liviu Cotrău*], OC, 2000, 7, RL, 2005, 35, 2006, 5, 2008, 16; Doina Curticăpeanu, *Opera Magna*, F, 2002, 5; Elisabeta Lăsconi, *În cer și pe pământ*, ALA, 2004, 735; Geo Vasile, *Edgar Allan Poe*, LCF, 2005, 37; Andi Bălu, *Edgar Allan Poe în limba română*, VR, 2006, 8–9; Virgil Stanciu, *Dicționar de angliști și americaniști români*, Cluj-Napoca, 2008, *41–42*; Cristina Chevereșan, *Raiuri pe măsură*, O , 2010, 1.

G.Dn.

COTRUȘ, Aron (2.I.1891, Hașag, azi Loamneș, j. Sibiu – 1.XI.1961, Long Beach, California, SUA), poet. Este fiul Anei (n. Isăilă) și al lui Aron Cotruș, preot.

C. urmează Liceul „Sf. Vasile" la Blaj şi Liceul „Andrei Şaguna" la Braşov, iar din 1911 doi ani la Facultatea de Litere a Universităţii din Viena. Întors în ţară, e redactor la „Românul" din Arad (1913) şi la „Gazeta Transilvaniei" (1915–1917). Înrolat, îşi face stagiul în armata imperială, e trimis pe frontul italian, apoi intră în Legiunea Română; după încheierea păcii obţine un post în cadrul Legaţiei României la Roma (1919). În 1920 vine la Arad, unde reintră în redacţia gazetei „Românul", apoi la Timişoara, unde în 1927–1928 e director al revistei „Banatul". În 1928 e ales preşedintele Sindicatului de Presă din Ardeal şi Banat. Tot acum este angajat stagiar la Ministerul de Externe, ulterior ataşat de presă la Consulatul Român din Milano (1929), iar din 1931 până în decembrie 1936, în aceeaşi calitate, în cadrul Legaţiei României la Varşovia. Rechemat la Bucureşti, în minister (1937), după un timp e promovat şef al serviciilor de presă pe lângă Legaţia României de la Madrid şi Lisabona (1939–1944); după al Doilea Război Mondial, oponent al regimului din ţară, rămâne în Spania, unde în 1953 devine preşedintele Cercului Român pentru Uniunea Latină din Spania, iar în 1954 editează, la Madrid, gazeta „Carpaţii". Se autoexilează în Canada (1956) şi de acolo în Statele Unite ale Americii, în California.

La **C.**, individualitate intens retorică, ideile, entuziasmele şi reprezentările se manifestă în mod tumultuos-colosal, într-o tensiune înaltă, virilă; pasiunile eruptive se suprapun parcă argumentelor, dictând în fapt liniile de forţă, marcând reliefurile unei personalităţi clocotitoare. Constituente ale celulei proprii, astfel de trăsături, energetismul, dinamismul şi celelalte ţin, în parte, de filonul transilvan, justiţiar, combatant, vizionar. **C.** debutează în 1908 la „Luceafărul", an în care scria şi la „Ramuri", iar primul volum, *Poezii*, îi apare în 1911. Până să-şi găsească sunetul propriu, de portavoce a mulţimilor, de tribun şi moralist implicat în cotidian, poetului i-au trebuit două decenii. Iniţial, el filosofează sceptic, îşi etalează singurătatea, călătoreşte pe mare (în Grecia), jertfeşte erosului, e noctambul, copleşit de „doruri" şi obsedat de „cântec". Notabile ca dicţiune, dintre textele de acum rămân doar câteva sonete. Schimbarea de orizont din *Sărbătoarea morţii. 1914–1915* (1915) ţinea de experienţa de front „în ţara în care curge sângele fierbinte", mai pe scurt, în Italia; discursul abrupt, anticipând versurile de război ale lui Camil Petrescu, abundă în canonade de „negri monştri uriaşi"; film saturat de flăcări cât nişte „roşii munţi", de fulgere şi bolizi, de tot atâtea elemente de spectacol. Peste câţiva ani o plachetă, *România* (1920), pandant la *Sărbătoarea morţii*, se constituia într-o disertaţie arborescentă, un fel de *laudatio* pigmentată cu interogaţii, cu apostrofe şi fragmente imnice şi nu mai puţin cu epitete stâncoase; ca punct de miră, toate converg într-un credo larg-umanitar, alăturându-se patetic mărturiilor lui V. Voiculescu şi Adrian Maniu, ale lui Demostene Botez şi ale altora, trecuţi şi ei prin furtuna războiului. Că nu e loc pentru reculegere se vede în fragmentele din *Neguri albe* (1920), inscripţii fără titluri, departajate prin cifre, făcând elogiul acţiunii. Tendinţa ieşirii dintre limite diferă, ca finalitate ontologică, de limbajul lui Lucian Blaga din *Daţi-mi un trup voi, munţilor* ori din *Dar munţii unde-s?*. Altul e impulsul ascensional, privirile lui **C.** (*Către cer, Piscul*) urmărind mai degrabă grandoarea, prometeismul, exteriorizarea eroică; întrebările lui, deloc dubitative, sunt ale unui personaj esenţialmente afirmativ, cu genunchi de „oţel" – ins destinat unor uimitoare *gesta*, hotărât să înlăture „glodul", să opună ezitantului „poate" pe imperativul „trebuie". Un drum, o „cărăruie" cu „troscoţel" şi „nalbe", un „tren negru" gonind pe „şesul nesfârşit al gândului" orientează, aparent, spre contemplaţie; programul etic al poetului reclamă însă verbul ofensiv, strigătul în crescendo, apt să spargă „veacuri de zid". Câtă vreme copacul (întocmai invocat într-un sonet barbian) vrea să atingă cerul, omului-om, bătut de „toate ploile", muşcat de „toate vânturile", îi stau bine sfidarea, cutezanţa: „Piciorul meu a încercat să-şi urce glodul gliei pământeşti/ Pe himalaia celor mai înalte îndrăzneli" (*Tinereţe*). Se poate identifica aici o idee-temă dezvoltată în modulaţii diverse: „O, munte, tu, biserica, moşia, casa mea,/ «Zgârie-cerul» meu [...]/ Pe culmea ta-n nemărginire mă dezmărginesc" (*Spre culmi*). Şi, în acelaşi spirit: „Sătul de ale şesurilor bucurii mărunte,/ Când urc pe munţii lor, mă simt un munte" (*În robia lor*) ori: „Eu m-am născut să mă dărui/ Oricând şi orişicui" (*Mă ştiu*). Sau acest mândru îndemn: „Mută munţii uriaşi din calea zărilor, –/ de poţi!". După Octavian Goga, **C.** este al doilea poet tribun reprezentativ provenind din Transilvania: mai vârtos, mai puţin atins de „jalea" contemporanului său. Plachetele *Versuri* (1925; Premiul Societăţii Scriitorilor Români) şi *În robia lor* (1926), centrate pe ideea de mesianism, într-o retorică expresionistă – în care eul exacerbat e comparabil cu vibrantul „noi" al lui Goga –, sunt în acest sens edificatoare. Alte câteva plachete – *Mâine* (1928), *Printre oameni în mers* (1933) şi *Minerii* (1937) – probează că, salutând cu Walt Whitman „firul de iarbă", trimiţându-şi „gândul departe", întrezărind

„Reşiţe noi cu coşuri pân-la cer”, locomotive „cum n-au mai fost pe pământ/ pentru graba aspră a puterniciei româneşti”, poetul nu era străin de tendinţele prospective ale avangardei europene. Pe profetul cu „vrere dârză” îl însufleţesc proiectele enorme, vizând „Lăcaşe sfinte ale muşchilor şi ale creierului:/ Romele,/ Parisurile,/ New Yorkurile/ izbânzilor româneşti de mâine!”. Verbul lui se vrea exortativ, oracular, liturgic. Prin infuzie de forţe proaspete, „sili-vom grâul românesc să crească,/ înalt şi plin” (*Aicea suntem!…*). Despărţirea de spaţiul natal, de Blajul erudit (*Oraşul copilăriei*) – „somnoros”, „frumos, fantastic şi nepriceput” – se face fără regretele lui Goga şi Blaga, mitologia de acum a lui **C.** tinzând spre aeroplan şi uzine (titlul *În fabrică* se repetă); paşii i se împart între realităţi contrastante. Ceva din grafica expresionistă a unor Georg Grosz şi Frans Masereel, vibraţii din *Ţara de piatră* a lui Geo Bogza se reactivează în rostirea lui **C.**, eşuând nu o dată în redundanţă, în clişee şi poncife. Fie pe latura monumentalizantă, fie pe cea polemică (violent antiburgheză), notaţii aparţinând registrului vânjos, utilizat intens, sfârşesc în manierism şi imoderaţie. Pe răzvrătitul Horia (văzut ca personaj congener) poetul îl invocase de câteva ori înainte de placheta cu acest titlu (1935), operă de rezistenţă, graţie căreia **C.** nu poate lipsi din antologii. Profilat în dimensiuni mitice, Horia (ca precedent, cel eminescian: „Horia pe-un munte stă călare…”) a intrat în fondul activ al poeziei noastre: „de jos/ te-ai ridicat drept, pietros, viforos,/ pentru morţi,/ pentru cei săraci şi goi, pentru toţi/ şi-ai despicat în două istoria, –/ ţăran de cremene/ cum n-a fost altul să-ţi semene,/ Horia!”. Energice linii finale actualizează, în fapt, un simbol, fraza având un aer encomiastic vaticinar: Horia „uriaş domn”, Horia în „cămaşă-nsângerată”, Horia statuie de piatră, Horia pedepsind „mişelnici tâlhari”, un Horia innumerabil, „însutit” şi „înmiit”, multiplicat în suflete de iobagi, un Horia biruind pe Iosif-împăratul; iată reliefuri complementare, chipuri de inspirat poliptic narativ. Cu aceeaşi instrumentaţie verbală, nu şi cu rezultate similare, nereuşind să focalizeze efectele parţiale, e construit alt poem-omagiu: *Eminescu…* (1939); de reţinut doar torentul de metafore hiperbolizante în cadenţe de acatist, autorul *Luceafărului* fiind „faur

Jos, de la stânga la dreapta: Aron Cotruş, Peter Neagoe şi N. Braica
Sus: Ion Th. Ilea, Petre Pascu, N. Rusu

de poduri de aur/ peste furtuni, peste-ntuneric", un „drept, neprihănit voievod", „crai/ pe-un împărătesc şi furtunatic grai", „steag al timpului vânt", un „nou Adam" şi un „Dante valah". La prima vedere, discursul dezlănţuit al lui **C.**, apropiat oratoriei de tribună, debitor tehnicilor explozive de forum, are aparenţa oralităţii, deşi totul este elaborat, construit în manieră scriptică. Cuvântătorul (constata Vladimir Streinu) cultivă „modul prozei, modul discursiv şi enumărător", poemele lui sugerând comparaţia cu „nişte coarde de violoncel, de bună calitate, întinse pe o vioară...". În esenţă, efectele se obţin programatic, prin repetiţii verbale, în special substantivale ori adjectivale, mai totdeauna în serii triale, scenariile bazându-se pe suprapuneri de tonuri înalte, din acelaşi registru semantic. Titanismul, tendinţa inepuizabil augmentativă, fervoarea structurală (aceasta e „neastâmpăr iscoditor") relevă un voluntarism perpetuu, lipsit de orice trufie, vizând cauze ale naţiei. Polivalent şi contradictoriu, pe poet nici o formulă totalizantă nu-l cuprinde. Cu mai mult patos social-istoric decât Coşbuc şi Goga, de un energetism whitmanian foarte prizat în epocă (inclusiv în cercurile mişcării legionare, de care a fost apropiat retoric şi ideologic), rapsod şi novator al sintaxei poetice, **C.** pare să fi însoţit răsucirile interioare ale lui Blaga, dar şi sunetele de final arghezian.

Puţin şi tendenţios comentate, imposibil de introdus în prima ediţie postbelică (1978, îngrijită de Ovidiu Cotruş), republicate în ţară abia în ediţia din 1991 a lui Alexandru Ruja, poemele ample apărute în preajma sau la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, inegale valoric atât între ele, cât şi fiecare în interiorul său, prelungesc şi împing la cote maxime lirismul vaticinar al anilor '30, dar şi (auto)manierismul lexical şi prozodic deja instalat în ultimele volume interbelice ale lui **C.** *Maria Doamna* (1938), o carte apărută în condiţii tehnice de lux, nu-i mai puţin o compunere convenţională şi festivă. Celelalte poeme însă rămân notabile: *Peste prăpăstii de potrivnicie* (1938), *Rapsodie valahă* (1940), *Rapsodie dacă* (1942; Premiul Societăţii Scriitorilor Români). Acestea fac un întreg prin tema lor comună: rezistenţa românească în istorie. Adresându-se „năprasnicei Rusii", poetul, a cărui voce (se) rosteşte acum la persoana întâi plural, lansează versuri-avertisment: „ne crezi fără ieri, fără mâine/ şi uiţi c-am fost – pentru cine ştie s-asculte/ cu-auzuri de câine –/ sub ale vremii ape sălbatice multe:/ piatră neclintită ce rămâne". *Rapsodie valahă* reprezintă emblema lirismului naţional al lui **C.** Poemul propune imaginea unei comunităţi

Desen de Marcel Iancu

coextensive universului natural ce a născut-o: simbioză colosală de „piatră" şi „foc" (două simboluri axiale), generând, în ordine etică, asprime şi vigoare: „veac de veac, ne-ncetat,/ muntele fostu-ne-a pat,/ pat fulgerat,/ sângerat/ [...] Dormit-am prin brazi, prin brădui,/ cu auzul pe inima lui...". Dacia lui Eminescu şi Moldova lui Sadoveanu sunt astfel reinterpretate printr-un ochi vizionar expresionist şi cu o elementaritate scitică. Poezia de după război evoluează în două direcţii, complementare: o poezie a „deşţărării" şi a solitudinii, scăldată în tonuri elegiace şi, pe de altă parte, evocarea ţării ocupate – paradis devastat şi înlăcrimat, în linia liricii lui Goga – de bolşevici şi de „slugile" lor dinăuntru, „ciocoii" noi, „roşii". Spovedania intimă este astfel mereu dublată de confesiunea comunitară. Patosul exponenţial, pe teme sociale, din poezia interbelică a lui **C.** se mută acum definitiv în registrul tematic naţional. Poetul – profet şi tribun – aduce cauza românească în faţa instanţelor pământene şi divine, ceartă, în poemul *Între Volga şi Mississippi* (1956), hedonismul, inerţia şi nepăsarea Occidentului faţă de tragedia Estului, imploră graţia dumnezeiască în psalmii revelator intitulaţi *Psalmi româneşti*, evocă teroarea roşie şi întreţine din depărtare focul vindicativ şi justiţiar, lansând chemări la răscoală şi aşteptând ceasul mântuirii. Întru realizarea acesteia, poetul convoacă figuri emblematice ale eroismului şi jertfei naţionale: Mihai Viteazul, Horia şi Cloşca, Avram Iancu, Andrei Mureşanu şi, la tot pasul, pe anonimii Ioni, pe Pătru Opincă, iobagii, minerii,

haiducii. Vechi poeme sunt rescrise în lumina noilor realităţi: într-un nou *Pătru Opincă*, „noaptea când pe uliţi trec domol,/ nu mai aşteaptă pe nici un podmol/ fete mari cu ţâţe ca de piatră/ pe cei flăcăi ce nu se mai întoarnă/ din a Siberiei grea, veşnică iarnă". Limbajul îl continuă şi îl dezvoltă (în sensul proclamaţiei şi al îndemnului incendiar) pe cel interbelic; inedit este apelul la prozodia populară, la doină, a cărei muzicalitate atenuează reliefurile colţuroase ale expresionismului şi fluidizează versul eliptic şi abrupt: „Mi-a fost scris din neam/ odihnă să n-am,/ sângele să-mi fiarbă,/ ca o mare oarbă,/ şi în codru-adânc/ inima să-mi mânc// [...] Dârz, cu pieptul gol,/ pe unde trec să scol,/ să scol, să răscol,/ volburi de pârjol", spune **C.** în *Haiducească*. Inedită e, în opera acestui cântăreţ cu verbul neconcesiv, şi lirica religioasă din ciclul *Psalmi româneşti*. Rugăciunile nu sunt ale unui „eu", ci ale lui „noi", ele capătă premise şi finalităţi precis circumstanţiate. Dumnezeu este rugat să „nu-şi uite" românimea risipită pe întreg pământul, din Carpaţi la Pind, Timoc, Craina, Tesalia, Siberia, din Basarabia până în cele două Americi şi Australia, dar mai ales i se cere ca „în ţara preschimbată-n oarbă închisoare,/ neamul să crească mai dârz şi mai tare!...// Şi ziduri să dureze, de neclintit,/ între noi şi răsărit!". În *Cântec de slavă*, inserat firesc printre psalmi, poetul se recunoaşte urmaş al tuturor conaţionalilor: în sângele lui sălăşluiesc „tăietorul de păduri din Maramureş", moţul „cu gând de jăratic", bănăţeanul „iute şi gureş", moldoveanul „cu mers domol", olteanul „cu văz de pârjol", ciobanii „solari" din Tesalia şi Pind, „pădurarii de foc" ai Timocului, „cosaşii năpraznici" din Craina. „Imperialismul" lui **C.**, observă I. Negoiţescu, „nu depăşeşte hotarele Daciei ideale", având totodată o valoare „pur metaforică". Bard al românităţii năpăstuite, **C**. este şi unul al romanităţii. *Canto a Ramón Lull* (1952) şi *Rapsodia iberică – Rapsodia iberica*, ediţie bilingvă (1954), sunt imnuri închinate sufletului neolatin, dar şi îndemnuri către romanitatea occidentală de a nu-şi uita sora din insula răsăriteană. În rest, maniera rămâne aceeaşi ca în „rapsodiile" mai vechi.

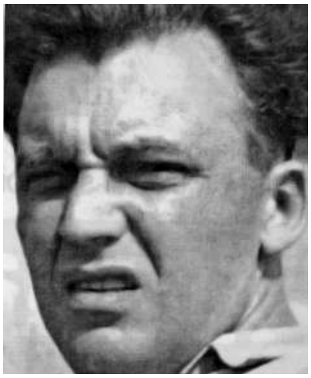
Ceea ce impresionează, în prima linie, la d. Cotruş, e intemperanţa verbală; lipsită adesea de rimă, de ritm, de egalitate silabică, proză uneori transformată în versuri numai printr-o ficţiune tipografică, poezia scriitorului ardelean se revarsă acum tumultoasă în cataracte nereclamate de un accent sufletesc, acum în leneşe pânze de ape, inegală, silnică şi neobişnuit de verbală.

E. LOVINESCU

SCRIERI: *Poezii*, Orăştie, 1911; *Sărbătoarea morţii. 1914–1915*, Arad, 1915; *Neguri albe*, Alba Iulia, 1920; *România*, Braşov, 1920; *Versuri*, Arad, 1925; *În robia lor*, Arad, 1926; *Strigăt pentru depărtări*, Timişoara, 1927; *Cuvinte către ţăran*, Arad, 1928; *Mâine*, Craiova, 1928; ed. 2, Cluj, 1928; *Printre oameni în mers*, Sosnowiecz (Polonia), 1933; *Horia*, Varşovia, 1935; ed. Bucureşti, 1937; *Minerii*, Bucureşti, 1937; *Ţara*, Bucureşti, 1937; ed. Lisabona, 1940; ed. Madrid, 1959; *Maria Doamna*, Bucureşti, 1938; *Peste prăpăstii de potrivnicie*, Bucureşti, 1938; ed. (*A través de abismos de adversidad*), tr. Cayetano Aparicio, Madrid, 1941; *Eminescu...*, Bucureşti, 1939; ed. Madrid, 1959; *Rapsodie valahă*, Madrid, 1940; ed. Bucureşti, 1941; ed. (*Rapsodia valaca*), tr. Cayetano Aparicio, Madrid, 1941; *Rapsodie dacă*, Bucureşti, 1942; *Drumuri prin furtună*, Madrid, 1951; *Poemas*, pref. Francisco Maldonado de Guevara, Madrid, 1951; *Poemas de Montserrat*, Madrid, 1951; *Canto a Ramón Lull*, Palma de Mallorca, 1952; *Rapsodia iberică – Rapsodia iberica*, ed. bilingvă, pref. José Camón Aznar, postfaţă Francisco Sureda Blanes, Madrid, 1954; *Între Volga şi Mississippi*, Madrid, 1956; *Cântecul desţărării*, Cleveland (SUA), 1962; *Versuri*, îngr. Ovidiu Cotruş, pref. I.D. Bălan, Bucureşti, 1978; *Opere complete*, pref. Nicolae Roşca, Madrid, 1978; *Antologie selectivă*, îngr. Jon Cepoi, Arcata (SUA), 1988; *Poezii*, I–II, îngr. Alexandru Ruja, Timişoara, 1991; *Peste prăpastii de potrivnicie*, îngr. şi pref. Alexandru Ruja, Bucureşti, 1995; *Opere*, I–II, îngr. şi pref. Alexandru Ruja, Bucureşti, 1999–2002; *Corespondenţă*, îngr. şi introd. Alexandru Ruja, Timişoara, 2005.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, IV, *632–634*, VI, *120–121*; Perpessicius, *Opere*, II, *201–205*, VI, *113–116*, VIII, *232–233*, IX, *325–328*, XII, *341–345*, *438–441*, *518–519*; Călinescu, *Opere*, II, *55–57*, IV, *786–796*; Constantinescu, *Scrieri*, VI, *95–96*; Munteano, *Panorama*, *303–304*; Streinu, *Pagini*, II, *71–77*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *756–758*, *Ist. lit.* (1982), *841–843*; Papadima, *Creatorii*, *424–430*; Piru, *Panorama*, *57–60*; Doinaş, *Poezie*, *64–68*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *517–526*; Micu, *„Gândirea"*, *491–513*; I.D. Bălan, *Resurecţia unui poet. Aron Cotruş*, Bucureşti, 1981; Simuţ, *Diferenţa*, *27–31*; Cotruş, *Meditaţii*, *238–241*; Grigurcu, *Eminescu–Labiş*, *243–252*; Indrieş, *Dimensiuni*, *137–198*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *57–59*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *315–317*; Doinaş, *Măştile*, *187–238*; I.D. Bălan, *Aron Cotruş*, Bucureşti, 1994; Popa, *Estuar*, *97–102*; Ungureanu, *La vest*, I, *29–51*; Alexandru Ruja, *Aron Cotruş. Viaţa şi opera*, Timişoara, 1996; Ion Iliescu, *Aron Cotruş, publicist*, Timişoara, 1998; Popa, *Reîntoarcerea*, *54–66*; Ion Cristofor, *Aron Cotruş, exilatul*, Cluj-Napoca, 1999; *Dicţ. analitic*, II, *133–134*, IV, *93–94*; Ion Iliescu, *Poetul Aron Cotruş*, Timişoara, 1999; *Dicţ. esenţial*, *212–214*; Sasu, *Dicţ. scriit. SUA*, *92–96*; Ion Cristofor, *Aron Cotruş: între revoltă şi rugăciune*, Cluj-Napoca, 2003; Mecu, *Fapte – sens*, *135–148*; *Dicţ. Banat*, *200–214*; Grigurcu, *De la un critic*, *346–352*; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, *261–266*; Popa, *Ist. lit.*, I, *563–565*; Manolescu, *Enciclopedia*, *207–212*; Simuţ, *Vămile*, *253–256*.

C.C., N.M.

COTRUŞ, Ovidiu (26.II.1926, Oradea – 12 IX.1977, Cluj-Napoca), critic și teoretician literar.

Este fiul Claudiei (n. Isailă) şi al lui Ioan Cotruş, profesor; prenumele la naştere: Ovidiu Sabin. Urmează cursul inferior la Liceul „Emanoil Gojdu" din Oradea (1936–1940), apoi, din cauza Dictatului de la Viena familia refugiindu-se la Arad, face cursul superior la Liceul „Moise Nicoară" (1940–1944); locuiește în casa unchiului său, poetul Aron Cotruş. Student la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii clujene (1944–1948), va deveni membru al Cercului Literar de la Sibiu. După absolvire, urmărit de organele de represiune, reuşeşte să se ascundă sub o identitate falsă. În dosarul de urmărire este numit „trădător de patrie", crezându-se că a plecat în Franţa. Inculpat într-un proces politic (în rechizitoriu se consemnează „uneltire contra ordinii sociale"), este condamnat, în lipsă, de Tribunalul Militar Cluj, printr-o sentinţă din aprilie 1949, la şapte ani de închisoare. În 1951, când abia împlinise douăzeci şi cinci de ani, este arestat şi încarcerat la Jilava, iar Tribunalul Militar Bucureşti îi măreşte pedeapsa cu încă un an „pentru falsificare de acte şi întrebuinţarea lor". Este amnistiat în septembrie 1955. Iese din închisoare cu o boală incurabilă, în perioada 1955–1958 fiind internat continuu în spitale. Se stabileşte la Timişoara, unde va locui până la încetarea din viaţă. **C**. a debutat, pe când era elev, în ziarul „Tribuna română" din Arad (1943) cu o recenzie la volumul *Poeme de război* de Radu Gyr. Tot aici publică articole de estetică şi teorie literară: *La porţile misterului*, *Războiul antipoetic*, *Iarăşi... războiul antipoetic*, *Note despre spiritul contemporan.* În perioada studenţiei colaborează la „Revista Cercului Literar" (1945), semnând doar cu prenumele Ovidiu Sabin poemele *Parcul scufundat, Muzica lucrurilor*, *Întâiul poem al singurătăţii* şi un text despre Ion Pillat; după mai bine de două decenii, va trimite la „Viaţa românească" (1968) poemul *Cuvântul de amiază.* Din 1965 devine redactor la „Familia", unde îi apar articole de teorie literară, studii critice de mare întindere despre scriitori români şi străini, interviuri şi unde organizează dezbateri şi dialoguri pe diverse teme. A mai colaborat la „Luceafărul", „Orizont", „Secolul 20" şi la câteva periodice de peste hotare: „Knijevna smotra", „Lumina", „L'Imagination créatrice", „Liberté" (Montréal). Începând din 1968, **C**. a participat la o serie de congrese internaţionale, la Belgrad, Zagreb, Pogny-la-Forêt, Toledo, Cerisy-la-Salle, Montréal, Québec.

Cu o solidă formație filosofică, dublată de o remarcabilă capacitate de sinteză și de o memorie devenită proverbială, **C.** se înscrie în rândul celor mai activi și mai reprezentativi cercetători ai literaturii române din a doua jumătate a veacului trecut. Articolele sale din revista „Familia", publicate începând din vara lui 1966 în contextul polemicii dintre adepții subiectivismului și cei ai obiectivismului judecății critice („călinescienii", respectiv „anticălinescienii"), sunt expresia cuprinderii teoretice și a spiritului metodic ale unui critic care, cenzurându-și în permanență tentația spre digresiune și stilizare, ilustrează, la noi, raționalismul sobru al gândirii lui Descartes. Abordând, în chip programatic, fenomenul literar din perspectiva „obiectivității" operei, ale cărei structuri semiotice și imaginative preexistă actului receptării, **C.** își propune să construiască o adevărată ontologie a „obiectului estetic", văzut nu ca document existențial, ci drept realitate pe deplin autonomă chiar și în raport cu creatorul ei. Căci, în spirit metafizic hegelian (estetica lui Hegel este, de altminteri, fundamentul declarat al excursurilor argumentative ale lui **C.**), opera de artă are o „esență", care trebuie să fie și punctul final al demersului critic: „Esența operei literare și normele interioare de realizare a proiectului ei intențional [...] necesită demersuri repetate, o adâncire progresivă, pe etape, cu derute și poticneli inevitabile, cu reveniri și reconsiderări, care, toate la un loc, constituie tributul necesar, pentru ca la capătul drumului să cuprindem printr-un act de iluminare intelectuală opera de artă în absolutul și în puritatea ei". În acest context, principala calitate a unei conștiințe critice este „vocația axiologică". Astfel, toate modalitățile de abordare și cunoaștere ale obiectului estetic (critica izvoarelor, stabilirea relațiilor operei cu sfera socialului sau cu psihologia autorului, cercetarea mecanismelor receptării etc.) trebuie subordonate judecății estetice de valoare, fundament și rațiune de existență ale tuturor celorlalte: „Valoarea artistică a operei de artă este dată de o multiplicitate de valori, cu condiția – *sine qua non* – ca acestea să fie polarizate în jurul valorii estetice". Combătând critica relativist-psihologizantă, „subiectivă" (ale cărei temeiuri,

sintetizate la noi de *Principiile de estetică* din 1939 ale lui G. Călinescu, sunt reafirmate în anii ’60 de voga „lecturii infidele” teoretizate de Roland Barthes), **C.** scoate opera de artă de sub dominaţia gustului individual – care nu poate fi, spune el, decât o expresie a accidentalului – şi pledează pentru judecarea acesteia în funcţie de propriile sale norme interioare, „obiective”: legitimarea unei opere, scrie **C.**, nu se face „pornind de la analiza emoției estetice [...], adică de la rezonanța operei de artă într-o anumită subiectivitate, ci de la obiectul estetic [...] privit în unicitatea lui”. În ceea ce privește relația dintre critică și creația propriu-zisă, perspectiva istorică asupra fenomenului literar îl conduce pe **C.** la afirmația că realizările spiritului critic sunt „însumabile”, acestea pierzându-şi actualitatea, paradoxal, prin aceea că devin „bunuri comune”. Ceea ce se socoteşte îndeobște ca fiind „creaţie” într-o operă de critică literară sunt, spune **C.**, aşa-numitele „valori auxiliare” (virtuţi stilistice, talent portretistic, capacitate imaginativă), valori care, contribuind la păstrarea interesului pentru o operă altminteri perisabilă, trebuie totuşi apreciate „în funcţie de gradul lor de polarizare în jurul valorii teoretice”. Căci, pentru autorul ardelean, vocaţia critică se deosebeşte în mod esenţial de vocaţia creatoare prin capacitatea de a transcende emoția psihologică și – mai ales – prin „năzuința înspre impersonalitate”. Iar figura critică exemplară în această privinţă este Titu Maiorescu. Suita de articole din „Familia” (1967), intitulată *Titu Maiorescu şi cultura română* (publicată în volum postum, în 2000) reprezintă atât o lucrare de istorie literară (prin latura sa documentară şi de fixare a perspectivelor), cât şi un îndreptar pentru judecata critică. Urmându-l pe Liviu Rusu (cel care, alături de Lucian Blaga și D.D. Roșca, i-a fost profesor la Universitate) în efortul de reabilitare a personalității lui Maiorescu de după noaptea dogmatică a anilor ’50, **C.** își susține alegerea prin elogierea unei calități care îl caracterizează în aceeaşi măsură: rigoarea metodologică. „Meritul nepieritor al lui Maiorescu rămâne introducerea în cultura română, la timpul potrivit, a unei metode riguroase, aplicată cu consecvență tuturor domeniilor în care s-a exercitat spiritul său critic.” Critica principială a lui Maiorescu, afirmă **C.**, lipsa ei de dogmatism, trebuie să constituie reperul fundamental în aprecierea tuturor eforturilor teoretico-axiologice ale criticilor români care i-au urmat. Maiorescu este un „clasic” în toate accepțiile termenului, și nu în ultimul rând în stil: „Față de stilul căutat și poate prea colorat cu arhaisme al unui alt mare prozator al epocii, Al. Odobescu, magistrala lipsă de stil a lui Maiorescu, remarcată de Lovinescu ca un semn de clasicitate, ține de o vârstă mai matură, mai anticalofilă a literaturii noastre. Proprietatea stilului maiorescian este o calitate în primul rând artistică, și numai în al doilea rând științifică.” Aflat în primele rânduri ale bătăliei pentru autonomia esteticului din anii ’60, **C.** lucrează febril, în anii deceniului următor, la monografia *Opera lui Mateiu I. Caragiale* (1977) – debutul său editorial și, din păcate, unicul său volum antum. „Precizările metodologice” din primul capitol sunt cele ale unui critic matur, pe deplin stăpân pe mijloacele sale, care, reafimându-și convingerile anterioare, le îmbracă în veșmintele rafinate ale teoriilor critice și culturale celor mai noi atunci, aparținând lui Michel Foucault, Gaston Bachelard, Jean-Pierre Richard sau Jean Starobinski. Într-o vreme în care critica românească era încă dominată de formalism și structuralism, **C.** teoretizează critica hermeneutică, orientată, scrie el, în primul rând către o „căutare a sensului”: „Sensul este purtătorul valorii estetice a operei. Numai o critică a sensului poate fi în același timp comprehensivă și valorificatoare. Rolul ermeneuticii este de a separa sensul estetic al operei, acela prin care se manifestă *esența* ei, de sensurile auxiliare care, împreună cu sensul estetic, o definesc ca realitate fenomenală.” Aflat sub semnul „cercului ermeneutic” – în perspectiva căruia orice operă „preexistă ca unitate părților care o compun” –, demersul lui **C.** se constituie într-o hermeneutică cvasi-exhaustivă a imaginarului matein, în care poetica reveriei a lui Gaston Bachelard, critica interiorității a lui Jean-Pierre Richard și critica psihanalitică de inspirație jungiană se întreţes în vederea punerii în lumină a elementelor „mitologiei personale” a lui Mateiu Caragiale – elemente care, transfigurate estetic, devin constante ale operei: sentimentul tainei, „patima morţii”, mitul „semeţei seminţii”, imaginea-arhetip a străbunului mitic, mitul „vârstei de aur”, „desfătarea mohorâtă”, demonismul și narcisismul. Întreaga proză a lui Mateiu Caragiale, concluzionează criticul, „stă sub semnul ficțiunii memorialistice”, iar arta scriitorului constă în „ridicarea mistificării conștiente la rang de procedeu, poate chiar de metodă artistică, speculând ambiguitățile și indeterminarea rezultate din perpetua pendulare a conștiinței între o realitate subțiată până la ireal și o irealitate învestită cu atributele aparente ale realității”. Concentrând, mai mult sau mai puțin voluntar, toate cărțile pe care le-ar fi putut publica într-una singură (sunt edificatoare, în acest sens, considerațiile savante, nu lipsite de accente lirice, despre esența fantasticului, despre poetica melancoliei și a măștii, despre nuvelă și roman sau despre istoria

dandysmului), **C.** a dat culturii române, prin *Opera lui Mateiu I. Caragiale*, prima monografie importantă consacrată scriitorului.

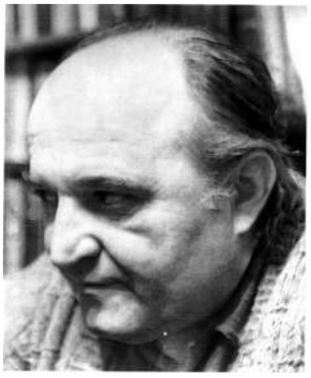
SCRIERI: *Opera lui Mateiu I. Caragiale*, Bucureşti, 1977; *Meditaţii critice*, îngr. şi introd. Ştefan Aug. Doinaş, Bucureşti, 1983; *Dialoguri*, îngr., pref. şi postfaţă Cornel Ungureanu, Bucureşti, 1999; *Titu Maiorescu şi cultura română*, îngr. Cornel Ungureanu, Piteşti, 2000; *Studii şi alte meditaţii critice*, îngr. Diana Rotaru, Timişoara, 2012.

Repere bibliografice: Negoiţescu, *Engrame*, *174–183*; Cornel Ungureanu, [*Ovidiu Cotruş*], O, 1977, 37, 1983, 34, 1999, 6, F, 1983, 8; Şerban Cioculescu, *„Opera lui Mateiu I. Caragiale”*, RL, 1977, 40; Nicolae Manolescu, *Mateiu Caragiale*, RL, 1977, 47; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *228–234*; George, *Sfârşitul*, III, *179–189*; Ştefan Aug. Doinaş, *Critica lui Ovidiu Cotruş (I–III)*, F, 1981, 10–12; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *299–304*; Nicolae Manolescu, *Drumul spre impersonalitate*, RL, 1983, 20; Adrian Marino, *Critica pe „stil vechi”*, TR, 1983, 37; Iorgulescu, *Prezent*, *264–267*; Regman, *Nu numai*, *204*, *206–207*; Grigurcu, *Peisaj*, I, *73–79*; Ierunca, *Subiect*, *173–179*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *126–128*; Simuţ, *Incursiuni*, *95–103*; Poantă, *Cercul Literar*, *109–127*; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, *52–55*; Ştefan Aug. Doinaş, *Entuziasmul melancoliei*, O, 1999, 6; *Dicţ. esenţial*, *214–215*; Crohmălniceanu–Heitmann, *Cercul Literar*, *317–329*; Alexandru Ruja, *Ipostaze critice*, Timişoara, 2001, *155–164*; *Arca bunei speranţe. Scrisori către Ovidiu Cotruş*, îngr. Cornel Ungureanu, Timişoara, 2002; Gavril, *Cercul Literar*, *239–243*; Alexandru Ruja, *Literatura prin vremi*, Timişoara, 2004, *128–156*; *Dicţ. Banat*, *210–214*; Grigurcu, *De la un critic*, *62–66*; Damaschin, *Cercul Literar*, *390–403*. ***Al.R., L.H.***

COURRIER DE MOLDAVIE, gazetă de informaţie apărută la Iaşi, săptămânal, de la 18 februarie 1790 şi din care s-au găsit, până acum, primele cinci numere, ultimul fiind cel de la 1 aprilie 1790. Periodicul, redactat în franceză, era editat de comandamentul trupelor ruseşti ale feldmareşalului G.A. Potemkin şi cuprindea în special ştiri cu caracter militar şi administrativ. Este foarte posibil, deşi dovezi încă nu există, să fi făcut parte din redacţie şi reprezentanţi ai boierimii autohtone. Pentru primele patru numere periodicitatea a fost respectată, ele apărând până la 4 martie, dar cel de-al cincilea număr ieşea după o întârziere de aproximativ trei săptămâni, ceea ce ar putea să semnaleze iminenta încetare a apariţiei. De altfel, în prospectul difuzat probabil la începutul anului 1790 se menţiona că editarea gazetei era limitată la perioada în care trupele ruseşti, aflate în război cu turcii, cantonau la Iaşi, în iarna dintre 1789 şi 1790. Numerotarea paginilor la primele două numere s-a făcut de la 1 la 4. Cu următorul se trecea însă la o numerotare continuă a paginilor, de la 9 la 20, ceea ce sprijină ipoteza că între 4 martie şi 1 aprilie a apărut un singur număr. **C. de M.** este primul periodic editat pe teritoriul ţărilor române. Difuzarea lui printre boierii din Iaşi trebuie să fi fost destul de mare, din moment ce fondurile provenite din abonamente au permis „gratificarea” a două sute şaizeci de ostaşi ruşi aflaţi în convalescenţă. Conţinutul este, în linii mari, puţin interesant. În primul număr, un A.M. închina o odă, compusă în latină, ţarinei Ecaterina a II-a. Nu este exclus ca sub cele două iniţiale să se ascundă un reprezentant al protipendadei locale. Această odă este însă singurul text literar inserat şi totodată unul dintre puţinele care ar putea să ateste o posibilă participare a unui român la redactarea gazetei. ***R.Z.***

COURRIER ROUMAIN, LE, publicaţie apărută la Paris bilunar, între 1953 şi, probabil, 1968, sub direcţia lui Constantin Arsene. O menţiune din frontispiciu – „Le premier journal publié dans le pays roumain, le 8 Avril 1829, par J. Heliade Rădulesco” – sugerează ideea de continuitate culturală, intenţia fondatorilor de a se menţine, dincolo de graniţele ţării, în tradiţiile presei româneşti. Revista, imprimată prin şapirografiere, este alcătuită din două secţiuni: prima, scrisă în franceză şi engleză, este consacrată actualităţii politice internaţionale, în special evenimentelor care privesc şi situaţia României. Semnează aici G. Mugur, Fred Reiser şi mai rar, Pamfil Şeicaru. Cea de-a doua secţiune, aflată sub acelaşi frontispiciu, dar scrisă în româneşte, este în cea mai mare măsură, uneori chiar în totalitate, dedicată problematicii culturale şi cuprinde cronici literare, eseuri, însemnări, semnalări de publicaţii din exil, sporadic chiar versuri. Pamfil Şeicaru, care semnează majoritatea comentariilor politice (*Cum merg lucrurile în ţara ocupată, Moravuri comuniste din colonia RPR* etc.), este deopotrivă preocupat de destinul culturii şi al literaturii române. Textele sale, multe cu vădit caracter memorialistic, nu evită nici actualitatea literară din ţară şi din exil, cu implicaţiile politicului în domeniul culturii (*Literatura partinică*, *Alhimia exilului. Alexandru Busuioceanu*), el fiind interesat în special de situaţiile-limită ivite în peisajul literar contemporan. Analiza lor conduce, ca în *Cazul Noica* (1961), la punerea în discuţie a atitudinii românilor din exil faţă de situaţii concrete, condamnând cu vehemenţă impasibilitatea unora, printre care Emil Cioran, Mircea Eliade sau Brutus Coste. Publicat sub genericul „Din dosarele exilului”, *Cazul Noica* se

convertește – pornind de la *Lettre à un ami lointain* (scrisoare adresată de Cioran lui Constantin Noica și publicată în „Nouvelle revue française" la 1 august 1957, republicată în **C.r.**, numărul 193/1961) – într-o incursiune în operă, pretext de investigare a evoluției spiritului cioranian în spațiul cultural francez: „Emil Cioran a fost pătruns de subtilitatea limbii literare, dar nu și de spiritul francez, de acel scepticism nuanțat, de acea virtuozitate de a răstălmăci ideile, multiplicând cu voluptate aforismele incertitudinii. […] O întrebare: Este posibil ca cineva să-și însușească un spirit care nu intră în dimensiunile lui spirituale?". Dezbaterea punct cu punct a ideilor controversatei „scrisori" implică și numeroase acuze („lipsă de delicatețǎ sufletească", „acrobație a sofismelor", „insistența de-a ne convinge că nu are nimic cu fosta lui patrie"), azvârlite cu o anume amărăciune, căci, declară Șeicaru, „nu ne este, desigur, indiferentă atitudinea unui român care, izbutind să-și creeze un prestigiu literar, pentru ca să obțină audiența elitei intelectuale franceze, accentuează renegarea prin insulte aduse neamului căruia, fatalitate biologică, aparține totuși". De „cazurile" vieții literare se ocupă în paginile revistei și Ștefan Georgescu-Olenin. Sosirea în Franța, după extraordinara carieră literară românească, a lui Petru Dumitriu (*Păstârnacul reperist*) sau apariția cărților lui Constantin Virgil Gheorghiu (*Un român renegat, arivist feroce*) sunt tot atâtea prilejuri de amendare a atitudinii morale a scriitorului român. Sporadic, este prezent și Virgil Ierunca, de cele mai multe ori însă cu texte reproduse după alte publicații ale exilului. ***M.P.-C.***

COVACI, Aurel (13.II.1932, Oradea – 18.V.1993, București), traducător.

Este fiul Eufemiei (n. Hoduț) și al lui Vasile Covaciu (numit inițial Lupu), gardian public și apoi plutonier de miliție; scriitorul Ion Covaci este fratele său. După ce face gimnaziul și liceul la Beiuș și la Oradea (1942–1950), se angajează, la București, ca redactor la revista „Flacăra" și ulterior la „Contemporanul" (1951–1954), câțiva ani fiind concomitent și cursant la Școala de Literatură „M. Eminescu", pe care o urmează în două serii (1951–1953, 1954–1958). Denunțat că la 15 septembrie 1956, în casa sa, la o întâlnire studențească, au avut loc discuții „dușmănoase", este arestat în martie 1958, anchetat și condamnat pentru „crimă de uneltire împotriva ordinii sociale" la trei ani de detenție, din care a executat doi. După eliberare își câștigă existența ca muncitor caloriferist, interzicându-i-se vreme de cinci ani dreptul la semnătură. Este interpret de limba engleză la întreprinderea Semănătoarea (1961–1963) și organizator de excursii la Oficiul Național de Turism (1963–1964). În 1965 serviciul de cadre al Universității din București îi respinge cererea de reînmatriculare în anul al IV-lea, astfel că rămâne cu studiile neterminate. Din 1972 va fi secretarul secției de traduceri a Uniunii Scriitorilor. Debutase în 1950 cu o poezie în ziarul „Crișana" din Oradea, iar editorial, ca traducător, cu *Țara Muravia* de Andrei Tvardovski în 1954, urmând alte câteva transpuneri din poezia sovietică; abia peste mai bine de un deceniu, la recomandarea lui Tudor Vianu, va traduce și publica *Lusiada* de Camões (1965). În 1988 i se demolează casa și tracasările pentru obținerea unei locuințe noi îl îmbolnăvesc grav, grăbindu-i sfârșitul. A fost de mai multe ori distins cu premii ale Uniunii Scriitorilor pentru traduceri: în 1971 pentru William Carlos Williams, *Poeme,* și Corrado Alvaro, *Întâlniri de dragoste*, în 1975 pentru Tirso de Molina, *Teatru*, iar în 1983 pentru versiunile din dramaturgia lui Pierre Corneille și Lope de Vega.

C., unul dintre cei mai prolifici traducători români îndeosebi de poezie și teatru în versuri, poliglot care spre sfârșitul vieții știa bine treisprezece limbi, a îmbogățit cultura română cu transpuneri din literaturile engleză (John Keats, John Milton, Byron, W.B. Yeats, T.S. Eliot), americană (William Carlos Williams, Carl Sandburg), latino-americană (José Hernández, Otto Renet Castillo, Pablo Neruda, José Martí, Ernesto Sábato), franceză (Pierre Corneille), germană (Goethe, Wieland), italiană (Torquato Tasso, Giambattista Basile, Corrado Alvaro), portugheză (Camões), rusă (Andrei Tvardovski, Marina Țvetaeva, Evgheni Baratînski), spaniolă (Quevedo, Tirso de Molina, Lope de Vega), indiană și africană. Pentru omul-computer, cum a fost denumit, cunoscător al nuanțelor limbii noastre și al limbilor din care a tălmăcit, „fidelitatea față de original nu însemna doar exactitatea filologică și prozodică a transpunerii,

ci recuperarea sensurilor lăuntrice, a muzicii pe care numai cineva bine şcolit în ale armoniei şi contrapunctului o poate auzi" (Dan Grigorescu). Pentru Edgar Papu, **C.** „reprezintă un exemplu poate unic pe plan mondial", care a transpus „aproape congenial" cinci epopei sau poeme epice de mari proporţii, fiecare din altă limbă şi fiecare echivalând în română forma originară, numeroase piese de teatru, îndeosebi din baroc şi din romantism, tot în versuri şi cu aceleaşi calităţi, precum şi mii de poeme lirice, din toate epocile.

Traduceri: A.T. Tvardovski, *Ţara Muravia*, Bucureşti, 1954; Konstantin Simonov, *Versuri alese*, Bucureşti, 1955; Luis de Camões, *Lusiada*, pref. Ovidiu Drimba, Bucureşti, 1965; W.B. Yeats, *Versuri*, pref. Mihai Miroiu, Bucureşti, 1966; ed. îngr. şi pref. Mihaela Anghelescu-Irimia, Bucureşti, 1996; Giambattista Basile, *Pentameronul sau Povestea poveştilor*, pref. Petru Creţia, Bucureşti, 1967; John Keats, *Versuri*, pref. Edgar Papu, Bucureşti, 1969; Torquato Tasso, *Ierusalimul liberat*, I–II, pref. Ovidiu Drimba, Bucureşti, 1969; T.S. Eliot, *Poeme*, pref. Nichita Stănescu, Bucureşti, 1970; Don Francisco de Quevedo y Villegas, *Don Pablos Buscón şi alte povestiri*, pref. Cornel Mihai Ionescu, Bucureşti, 1970, *Versuri*, pref. Cornel Mihai Ionescu, Bucureşti, 1970; Marina Ţvetaeva, *Poezii*, pref. A.E. Baconsky, Bucureşti, 1970 (în colaborare cu Ion Covaci); William Carlos Williams, *Poeme*, pref. Petru Popescu, Bucureşti, 1971; Corrado Alvaro, *Întâlniri de dragoste*, I–II, Bucureşti, 1971; José Hernández, *Martin Fierro*, pref. Edgar Papu, Bucureşti, 1972; John Milton, *Paradisul pierdut*, pref. Petre Solomon, Bucureşti, 1972; Otto René Castillo, *Jertfa sărutului*, pref. trad., Bucureşti, 1973; Pablo Neruda, *Mătasea şi metalul (Poeme de dragoste)*, Bucureşti, 1973; Ernesto Sábato, *Despre eroi şi morminte*, pref. Darie Novăceanu, Bucureşti, 1973; *Antologie de poezie neerlandeză* (*olandeză şi flamandă*), îngr. Venera şi Al. Urechia, pref. Garmt Stuiveling, Bucureşti, 1973 (în colaborare); Tirso de Molina, *Seducătorul din Sevilla. Musafirul de piatră*, Bucureşti, 1973, *Teatru*, pref. Andrei Ionescu, Bucureşti, 1975; José Martí, *Versuri*, pref. trad., Bucureşti, 1974; Evgheni Baratînski, *Lirice*, pref. trad., Bucureşti, 1974; David Kugultinov, *Asemeni soarelui*, pref. trad., Bucureşti, 1975; *Antologia umorului spaniol*, pref. Paul Alexandru Georgescu, Bucureşti, 1975 (în colaborare); Agostinho Neto, *Sfinţenia speranţei*, Bucureşti, 1977; Christoph Martin Wieland, *Oberon*, pref. Dan Grigorescu, Bucureşti, 1978 (în colaborare cu Laura Dragomirescu); Carl Sandburg, *Oamenii, da, oamenii!*, Bucureşti, 1981; Pierre Corneille, *Teatru*, îngr. Vasile Covaci, introd. Romul Munteanu, Bucureşti, 1983; Lope de Vega, *Teatru*, I–II, pref. Andrei Ionescu, Bucureşti, 1983–1985; Byron, *Opere*, I–IV, îngr. Dan Grigorescu şi Lia-Maria Pop, introd. Dan Grigorescu, Bucureşti, 1985–1990 (în colaborare cu Petre Solomon, Virgil Teodorescu şi Ştefan Avădanei); José Augustin Goytisolo, *Paşii vânătorului*, pref. Andrei Ionescu, Bucureşti, 1986; *Împlinire (Florilegiu de poezie lituaniană contemporană*), pref. trad., Bucureşti, 1988; Osten Sjöstrand, *Cel mai îndepărtat liman – Vid yttersta gräns*, ed. bilingvă, pref. Ştefan Aug. Doinaş, Bucureşti, 1993; Ivan Kotlearevski, *Eneida*, Bucureşti, 2001 (în colaborare cu Ion Covaci).

Repere bibliografice: Papu, *Lumini*, *389*; Stela Covaci, *Aurel Covaci (note bibliografice)*, ALA, 1994, 8 mai; Dan Grigorescu, *Aurel Covaci*, RL, 1994, 19; Alex. Ştefănescu, *Aurel Covaci*, RL, 1994, 19; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *694–695*; Andrei Bălu, *The Waste Land*, VR, 2002, 8–9; Guy Goffette, *O mină sub cerul liber*, CNT, 2003, 5. ***I.D.***

COVACI, Ion (30.I.1940, Oradea – 5.X.2010, Bucureşti), traducător, poet. Este fiul Eufemiei (n. Hoduţ) şi al lui Vasile Covaciu (numit iniţial Lupu), gardian public, apoi plutonier de miliţie; e fratele traducătorului Aurel Covaci. După absolvirea Liceului „Emanoil Gojdu" din localitatea natală, devine student al Institutului „Maxim Gorki" din Bucureşti, de unde este însă exmatriculat în anul al doilea (1958), ca urmare a arestării fratelui său şi a condamnării acestuia pentru „crimă de uneltire împotriva ordinii sociale". Este nevoit să lucreze ca factor poştal (1958), frezor (1959), asistent de farmacie (1963). Datorită relaxării politice din 1964, îşi poate relua studiile, de această dată la Facultatea de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, pe care o va absolvi în 1969. A fost redactor la Agerpres (1970–1989), redactor-şef la Rompres (1990–1992), director al Editurii FF Press (1993–1999). Este membru al Uniunii Ziariştilor din România din 1974. Debutează cu versuri în 1966 la „Contemporanul". A mai colaborat la „Familia", „Iaşul literar", „Cronica", „România literară", „Luceafărul" ş.a. De-a lungul carierei a fost distins cu Premiul Agenţiei Poloneze de Presă (1987), Premiul Consiliului Ziariştilor (1988), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1997) ş.a. A semnat şi Ioan Covaci.

Trăind într-o epocă „ieşită din ţâţâni", străin de compromis şi imun la ademenirea gloriei efemere, **C.**, poet prin excelenţă, a ales să-şi „spună" poeziile prietenilor, iar de scris, le-a „scris" pe ale altora, dedicându-se traducerii. Aşa se face că volumele apărute începând cu anii '70 la Editura Univers, volume ce l-au consacrat, sunt transpuneri din scrieri de Marina Ţvetaeva, Konstantin Balmont, Andrei Voznesenski, Evgheni Evtuşenko, Aleksandr Soljeniţîn sau aparţin unor poeţi clasici chinezi, ucraineni ori letoni contemporani. Aplecat cu precădere spre lirică, şi îndeosebi spre cea contemporană, **C.** are meritul de a fi schiţat prin traducerile sale o panoramă a poeziei letone şi de

a fi selectat şi transpus din cei mai reprezentativi lirici ruşi ai secolului al XX-lea. Tălmăcirile sale se caracterizează printr-o acurateţe poetică remarcabilă, redând individualitatea tonului fiecărui autor în parte, oricât de diferiţi ar fi fost aceştia. După o carieră strălucită de traducător de poezie, **C.** surprinde publicul, dezvăluindu-şi prin volumul *Trident* (2002) alte două ipostaze – de poet şi prozator original, influenţat subtil, cel puţin în poezie, de textele traduse de-a lungul vieţii. Proiecte de anvergură sunt după 2000 şi transpunerile lui din proza lui F.M. Dostoievski (*Crimă şi pedeapsă*) şi Mihail Bulgakov (*Maestrul şi Margareta*).

SCRIERI: *Trident*, pref. Gheorghe Grigurcu, Bucureşti, 2002. **Traduceri**: Marina Ţvetaeva, *Poezii*, pref. A.E. Baconsky, Bucureşti, 1970 (în colaborare cu Aurel Covaci); Aleksandr Grin, *Fugara pe ape*, Bucureşti, 1971; *Peştera duhurilor din muntele de la Soare-Apune. Povestiri chinezeşti din perioada Sun (sec. 10–13)*, Bucureşti, 1971; Andrei Voznesenski, *Umbra sunetului*, ed. bilingvă, pref. trad., Bucureşti, 1973; Evgheni Evtuşenko, *Poezii*, Bucureşti, 1974 (în colaborare cu Victor Gheorghe Frunză); *Poemul lunii. Antologie de literatură chineză clasică*, Bucureşti, 1975; Imants Ziedonis, *Epifanii*, pref. Ion Horea, Bucureşti, 1975, *Labirinturi*, pref. Ana Blandiana, Bucureşti, 1981, *Basme multicolore*, Bucureşti, 1988 (în colaborare cu Denisa Fejes); Konstantin Balmont, *Sub cerul nordului*, pref. trad., Bucureşti, 1975; *Yuefu. Din cântecele Chinei antice*, pref. trad., Bucureşti, 1976; Ivan Kovaci, *Fruntea singurătăţii*, pref. Radu Cârneci, Bucureşti, 1980; *Trei poeţi din Tang: Li Tai-Pe, Van Vei, Du Fu*, pref. trad., Bucureşti, 1980; Aleksei Pisemski, *La cumpăna veacului*, I, pref. Tatiana Nicolescu, Bucureşti, 1981; *Şalmugra. Antologie de proză S.F.*, pref. trad., Bucureşti, 1981 (în colaborare cu Nina Antonescu); Mihail Ancearov, *Crângul de cimişir*, pref. Valentin F. Mihăescu, Bucureşti, 1982; Cinghiz Aitmatov, *O zi mai lungă decât veacul*, pref. Tatiana Nicolescu, Bucureşti, 1982 (în colaborare cu Denisa Fejes); Ivan Stadniuk, *Războiul*, I–III, pref. Mihai E. Ionescu, Bucureşti, 1986–1987; *Poeţi letoni contemporani*, îngr. şi pref. trad., Bucureşti, 1987 (în colaborare cu Tudor George); Svetlana Aleksievici, *Războiul nu are chip de femeie*, Bucureşti, 1989; Aleksandr Soljeniţîn, *Arhipelagul Gulag*, II, Bucureşti, 1997; Ivan Kotlearevski, *Eneida*, Bucureşti, 2001 (în colaborare cu Aurel Covaci); Ivan Franko, *Poezii alese*, pref. trad., Bucureşti, 2002, *Poezii şi poeme*, introd. Magdalena László-Kuţiuk, Bucureşti, 2006; F.M. Dostoievski, *Crimă şi pedeapsă*, pref. Albert Kovács, Bucureşti, 2006; Mihail Bulgakov, *Maestrul şi Magdalena*, postfaţă Ion Vartic, Bucureşti, 2007.

Repere bibliografice: Nicolae Balotă, *Extazele lui Balmont*, RL, 1976, 18; Dan Grigorescu, *Trei poeţi chinezi*, CNT, 1978, 20; Nicolae Balotă, *Texte mirabile*, RL, 1978, 47; Dan Grigorescu, *Imants Ziedonis*, CNT, 1981, 44; Viorel Sâmpetrean, *„Eneida" ucraineană în versiune românească*, „ABC", 2001, 4; Gheorghe Grigurcu, *Un pre-şaizecist*, CL, 2002, 2; Marie-Louise Semen, *„Trident"*, LCF, 2002, 26; Ana-Maria Brezuleanu, *De trei ori poet*, „Zorile", 2002, 9; Carmen Brăgaru, *„Trident"*, „Kitej-grad", 2002, 8–9; Cristian Mugur, *Un „pre-şaizecist" recuperat*, RL, 2002, 43; Popa, *Ist. lit.*, I, *842*. ***C.Br.***

COVAL, Dumitru (6.VI.1938, Sânger–Hotin – 2.VIII.2005, Chişinău), jurnalist, istoric al presei. Este fiul Agafiei (n. Rotaru) şi al lui Vasile Coval, ţărani. După absolvirea, la Chişinău, a Facultăţii de Filologie din cadrul Universităţii de Stat (1961), lucrează la cotidianul „Moldova socialistă". Doctor în filologie, între anii 1986 şi 1992 activează ca decan al Facultăţii de Jurnalistică a Universităţii de Stat din Chişinău, iar din 1989 este şi şef al Catedrei de teorie şi practică a presei la aceeaşi universitate.

C. debutează cu volumul de publicistică *Autografe pe pământ*, apărut în 1970. Cercetează îndeosebi fenomenul jurnalistic din secolul al XIX-lea, fie în incursiuni dispuse cronologic, ca în paginile intitulate *Din istoria jurnalisticii româneşti. Sec. XIX – începutul sec. XX* (1992), fie alcătuind antologii comentate de texte (articole-program, manifeste, recenzii, portrete, note de călătorie ş.a.) selectate din presa periodică a timpului, semnate de Gh. Asachi, Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, B.P. Hasdeu, Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi, M. Eminescu, Titu Maiorescu ş.a., ca în *Ecouri dintr-un secol. Pagini din presa periodică moldovenească a secolului XIX* (1991). **C.** a scris şi lucrări în care studiază legătura dintre evoluţia jurnalisticii naţionale şi procesul de statornicire a genurilor şi speciilor artistice autohtone, precum şi rolul marilor scriitori în iniţierea şi dezvoltarea presei periodice, în primul rând a celei literare, după cum a fost preocupat şi de specificul şi problemele presei actuale, ceea ce se observă în volumele *Teoria şi practica presei contemporane* (1995), *Jurnalism de investigaţie* (1998).

SCRIERI: *Autografe pe pământ*, Chişinău, 1970; *File din istoria presei democratice moldoveneşti*, Chişinău, 1972; *Popas în legendă*, Chişinău, 1973; *Ora olimpică a Moscovei*, Chişinău, 1982; *Letopiseţ al făurarilor*, Chişinău, 1984; *Din istoria jurnalisticii româneşti. Sec. XIX – începutul sec. XX*, Chişinău, 1992; *Teoria şi practica presei contemporane*, Chişinău, 1995; *Jurnalism de investigaţie*, Chişinău, 1998. **Antologii:** *Ecouri dintr-un secol. Pagini din presa periodică moldovenească a secolului XIX*, introd. edit., Chişinău, 1991.

Repere bibliografice: Gheorghe Spătaru, *Studii despre valoarea publicisticii*, LA, 1978, 2 mai; Larisa Turea, *Fereastra între ieri şi mâine*, „Moldova", 1989, 8; Sava Pânzaru, *Cercetător al jurnalismului – Dumitru Coval*, „Moldova", 1994, 3–4; Sava Pânzaru, *Dumitru Coval. Bibliografie*, Chişinău, 1996; *Dicţ. Chişinău*, *176–177*. ***S.P.***

COVALCIUC, Dumitru (2.I.1947, Oprişeni–Cernăuţi), folclorist, poet, prozator, publicist. Este fiul Eleonorei (n. Toronciuc) şi al lui Vasile Covalciuc, ţărani. După absolvirea Facultăţii de Filologie Romano–Germanică a Universităţii din Cernăuţi (1971), a lucrat decenii la rând în redacţia ziarului „Zorile Bucovinei", fiind succesiv colaborator, corespondent, şef de secţie. Este fondatorul şi preşedintele societăţii culturale Arboroasa, care activează pe lângă Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu" din Cernăuţi, în acelaşi timp fiind şi director fondator al Institutului Obştesc de Istorie, Restituiri Literare şi Folclorice „Dimitrie Onciul".

C. desfăşoară o activitate intensă în domeniul valorificării culturii românilor din nordul Bucovinei și a restituirilor de tot felul. Este editorul almanahului literar-cultural „Ţara Fagilor", care apare anual din 1992, precum şi al revistelor trimestriale „Mioriţa" (1992–1994) şi „Codrul Cosminului" (1993–1997). Altă iniţiativă a lui **C.** a fost editarea, în colaborare cu preotul Adrian Acostăchioae, a „Calendarului creştin ortodox al românilor bucovineni", din care au apărut două numere în anii 1992–1993 şi 1994–1995. A publicat, începând din anul 1992, mai multe colecţii de folclor din Bucovina. Volumul *Comori folclorice din dulcea Bucovină* (2004) conţine șaizeci de cântece din timpul deportării țăranilor bucovineni și altele despre „raiul" sovietic și persecuțiile staliniste, documente de istorie orală ce vin în completarea documentelor de arhivă. Altă serie de istorie orală se află în antologia *Golgota românească. Mărturiile bucovinenilor deportaţi în Siberia* (2009), unde sunt grupate texte evocative înregistrate de **C.** în intervalul 1990–2005, în care supraviețuitorii din Bucovina istorică vorbesc tot despre deportări, îndeosebi despre cele din iunie 1941; textele apăruseră inițial în almanahul „Țara Fagilor". De-a lungul anilor **C.** a mai publicat atât versuri şi schiţe, precum și romane cu caracter istorico-documentar – *Revolta* (1990), *Tinereţea lui Doxachi Hurmuzaki* (2002) –, cât și monografii ale unor localităţi din actuala regiune Cernăuţi.

SCRIERI: *Revolta*, Ujgorod, 1990; *Tinereţea lui Doxachi Hurmuzaki*, Suceava, 2002; *Oprişeni, un sat la răspântiile istoriei*, Cernăuţi, 2008; *Mic dicţionar de medici români din Bucovina*, Suceava, 2012.**Culegeri:** *Cucule, ce pene porţi? Cântece de cătănie şi război,* Cernăuţi, 1992; *Sculaţi gazde, nu dormiţi* (în colaborare cu Nicolae Şapcă), Hliboca, 1992; *Folclor din Ţara Fagilor*, Chişinău, 1993 (în colaborare); *Colinde şi urături pentru copii şi maturi* (în colaborare cu Nicolae Şapcă), Hliboca, 1994; *Poveşti şi snoave din Bucovina*, Cernăuţi, 1994; *Legende populare din Bucovina*, Cernăuţi, 1995; *202 cântece din Bucovina*, Cernăuţi, 1996; *Basme bucovinene*, Hliboca, 1997; *Folclor românesc din nordul Bucovinei*, Timişoara, 2001; *Comori folclorice din dulcea Bucovină*, Cernăuţi, 2004; *Iese luna din pomete*, Cernăuţi, 2004; *Poveşti, snoave şi istorioare populare din nordul Bucovinei*, Suceava, 2005. **Antologii:** *Golgota românească. Mărturiile bucovinenilor deportaţi în Siberia*, îngr. Liliana Corobca, Bucureşti, 2009.

Repere bibliografice: George Muntean, *Folclor nord-bucovinean*, REF, 1993, 1–2; Grigore Bostan, *Destin şi spirit arborosean*, „Ţara Fagilor", 1996, 3–10; Nicolae Cârlan, *„Folclor românesc din nordul Bucovinei"*, „Crai nou", 2002, 14 februarie; Elena Pascaniuc, *Folclorul deportărilor din Bucovina*, „Analele Bucovinei", 2006, 1; Datcu, *Dicț. etnolog., 279*.

V.Tt.

COZEA, Liana (21.XII.1944, Beiuş), critic şi istoric literar, eseistă. Este fiica Iuliei Cozea (n. Ciordaş) şi a lui Teodor Cozea, funcţionari. Urmează Şcoala Medie nr. 4 din Oradea (1958–1962) şi se înscrie la Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj, unde obţine o dublă specializare: limbă şi literatură română (1962–1967) şi limbă şi literatură engleză (1976–1981). Devine doctor în filologie în 1993 cu o teză despre proza feminină. Funcţionează succesiv ca redactor-corector la revista „Familia" (1968–1969), bibliograf la Biblioteca Institutului Pedagogic din Oradea (1969–1972) şi filolog principal la Institutul de Subingineri din aceeaşi localitate (1972–1990). Între 1990 şi 2010 este cadru didactic al Facultăţii de Litere din Oradea, avansând până la gradul de profesor. Debutează în „Familia" (1968), iar editorial cu volumul *Prozatoare ale literaturii române moderne* (1994). Mai colaborează la „România literară", „Steaua", „Vatra", „Apostrof", „Acolada" (Satu Mare) ş.a. I s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Cluj (2005).

C. s-a consacrat în întregime studierii literaturii feminine româneşti. Primele volume, *Prozatoare ale literaturii române moderne* şi *Cvartet cu prozatoare* (1997), dedicate scriitoarelor din intervalul 1920–1970, ambiţionează să restituie coordonatele unui stil specific feminin, plecând de la observarea unor obsesii recurente, reflectate la nivel tematic şi discursiv. Trăsătura comună tuturor prozatoarelor ar consta într-o scriitură marcată de artificiu, printr-o „propensiune spre bizar, straniu, disimulat sau obscur". În interiorul acestei stilistici a feminităţii

C. operează o disociere între o manieră cerebrală şi lucidă (Alice Botez, Olga Caba, Georgeta Mircea Cancicov, Cella Delavrancea şi Henriette Yvonne Stahl) şi una dominată de patos şi intimitate (Ticu Archip, Lucia Demetrius, Ioana Postelnicu şi Cella Serghi). Implicând o conotaţie valorică şi o preferinţă explicită pentru cerebralitate, clasificarea lasă să transpară influenţa încă puternică a opiniei călinesciene despre incapacitatea scrisului feminin de a ieşi din monotonia unei stilistici emoţionale. În general însă, **C.** se situează polemic în raport cu vocile masculine ce s-au exprimat pe marginea literaturii scriitoarelor, subliniind importanţa unei critici empatice, capabilă de înţelegerea, atât a reuşitelor, cât şi a eşecurilor, „din interior". Unghiul de abordare se schimbă întrucâtva în monografiile dedicate Danei Dumitriu (2000) şi Hortensiei Papadat-Bengescu (2002). Printr-o deplasare de accent dinspre operă spre biografie, literatura e citită acum ca document al unei relaţii dificile cu feminitatea. Căutând figura spiritului creator proiectată în ficţiune, în personaje care funcţionează ca alter ego, **C.** observă în ambele cazuri o tensionare a relaţiei cu identitatea de gen, manifestată în forme variate, de la deviaţie până la negare. Astfel, prototipul eroinei din romanele Danei Dumitriu ar ilustra ipostaza androgină a unei feminităţi corupte prin masculinizare, în vreme ce universul uman proiectat de Hortensia Papadat-Bengescu ar fi alterat de boală şi de absenţa conştiinţei morale. Interpretarea se sprijină pe o ipoteză asupra rolului deformant al ficţiunii în reprezentarea feminităţii, care va fi explicitată ulterior de **C.** în prefaţa unui volum din 2005, *Confesiuni ale eului feminin.* Văzând o opoziţie între regimul literaturii de imaginaţie şi cel al jurnalului, autoarea ţine să distingă între o transcriere „subversivă" a identităţii feminine, sub specia monstruosului, şi una directă, eliberată de tensiuni. Spre deosebire de ficţiune, scriitura confesivă feminină îi pare a fi spaţiul de manifestare al unei expresii echilibrate, „cuminţi", lucide şi în mod profund sincere. Disocierea e fără îndoială discutabilă pentru că, fapt remarcat de critică (Gheorghe Grigurcu), ignoră caracterul convenţional al registrului diaristic, constituit, asemenea ficţiunii, în virtutea unor coduri stratificate de figurare. În acelaşi timp, se anunţă la **C.** o reorientare a reflecţiei spre autoarele de proză confesivă, precum şi interesul pentru literatura contemporană. *Confesiuni ale eului feminin* trasează o hartă a sensibilităţii feminine reflectate în texte intime, prin parcurgerea unui corpus consistent, alcătuit în cea mai mare parte din scrieri editate după 1989: autobiografii (Tia Şerbănescu), literatură carcerală (Lena Constante, Oana Orlea), jurnal (Jeni Acterian, Monica Lovinescu, Sorana Gurian). Îmbrăţişând contexte literare multiple, dar şi contexte biografice ori larg istorice, iniţiativa rămâne singulară în peisajul critic românesc prin cuprinderea, dintr-o unică perspectivă de lectură, a unei varietăţi de expresii ale subiectivităţii feminine.

SCRIERI: *Prozatoare ale literaturii române moderne*, Oradea, 1994; *Cvartet cu prozatoare*, Oradea, 1997; *Dana Dumitriu – Portretul unei Doamne*, postfaţă Nicolae Manolescu, Piteşti, 2000; *Exerciţii de admiraţie şi reproş – Hortensia Papadat-Bengescu*, Piteşti, 2002; *Confesiuni ale eului feminin*, Piteşti, 2005; *Mozaic literar*, Oradea, 2009.

Repere bibliografice: Andreea Deciu, *Literatura doamnelor*, RL, 1994, 37; Alex. Ştefănescu, *Criticul literar ca Don Quijote*, RL, 2000, 23; Doina Curticăpeanu, [*Liana Cozea*], *F*, 2000, 9, 2002, 6; Petraş, *Cărţile*, *270–274*; Marius Miheţ, *Incursiuni în cercurile singurătăţii*, F, 2005, 11–12; Grigurcu, *De la un critic*, *284–289*; Gheorghe Grigurcu, *Jurnale feminine*, RL, 2006, 27; Gheorghe Glodeanu, *Narcis şi oglinda fermecată. Metamorfozele jurnalului intim în literatura română*, Iaşi, 2012, *67–68*. ***L.Td.***

COZMIN, Marta (pseudonim al Martei Pop; 31.I.1930, Bucureşti – 25.I.2006, Bucureşti), prozatoare, autoare dramatică. Este fiica avocatului Aurelian Bentoiu şi sora compozitorului Pascal Bentoiu. A fost căsătorită cu medicul pediatru Mircea Alexandru Pop, traducător şi poet cunoscut sub pseudonimul Alexandru Miran. A absolvit liceul la Institutul „Sf. Maria" (Pitar Moş) din Bucureşti şi, tot aici, în 1956, Facultatea de Matematică–Fizică. În 1945 înfiinţează împreună cu un grup de colege o revistă literară, „Zori", care îşi va înceta apariţia în 1947. În 1948 tatăl este arestat pentru vina de a fi candidat, la alegerile din 1946, pe listele Partidului Liberal brătienist din judeţul Ialomiţa. Reţinut fără judecată, va fi eliberat abia după opt ani, la mijlocul lui 1956. În acest timp **C.**, ca şi ceilalţi membri ai familiei, caută soluţii de supravieţuire, Camil Petrescu devenind aproape părintele adoptiv al tinerilor Pascal şi Marta, acesteia din urmă chiar fiindu-i naş de cununie. Între 1949 şi 1952 lucrează la Institutul de Mecanică Aplicată al Academiei. După absolvirea facultăţii funcţionează până în 1958 ca bibliograf la Biblioteca Centrală de Stat. În acea perioadă dramatizează *Verişoara Bette* de Balzac, precum şi câteva schiţe de Cehov, pe care

le pune în scenă cu ajutorul colegilor. În noiembrie 1957 tatăl său este arestat din nou şi condamnat, alături de un mare lot liberal, la douăzeci și cinci de ani de închisoare; va muri în 1962 la Jilava.

Lăsând deoparte cele câteva volume de poveşti, precum şi pe cele de teatru, frecventat asiduu în ultimii ani de viaţă, **C.** a publicat două culegeri de proze scurte şi patru romane. Volumul de debut, *Geamantanul din America* (1969), o mostră de virtuozitate prozastică pentru o autoare aflată abia la începuturi, propune șaisprezece texte de mici dimensiuni, studii pregătitoare pentru viitoare nuvele sau romane. Nu se poate vorbi încă de spirit ludic sau de tentaţia umoristică, precum în cea de-a doua culegere, *Câinele şi gramofonul* (1973); dimpotrivă, atenţia cititorului este deocamdată atrasă de o tristeţe difuză investită în redarea mişcărilor sufletești ale personajelor. Sunt memorabile două surori bătrâne ce hotărăsc să amâne cu câteva zile declararea decesului fratelui lor, pentru a-i încasa ultima pensie (*Şi a fost ziua a noua*); sau revelarea tardivă a dragostei materne, ascunsă în timpul vieţii în dosul indiferenţei aparente (*Geamantanul din America*), dar şi fraza întreţinută, fără forţări, pe mai bine de două pagini (*Fraza*) ori descrierea trecerii aproape imperceptibile a sufletului în lumea de dincolo (*Obsesia*). Textele din *Câinele şi gramofonul* relevă, la dorinţa autoarei, partea ei solară de umoristă. Acest filon, precum şi întreaga recuzită experimentată aici vor fi exploatate atât în piesele scrise în anii ’90, cât şi în romanul *Tandem sau Să vorbim despre palmieri* (1984; Premiul Uniunii Scriitorilor). La suprafaţă umoristic, constituindu-se într-o lectură uşoară, romanul descrie condiţia unei familii de intelectuali în societatea comunistă, pentru care unica soluţie de supravieţuire morală şi spirituală este „hazul de necaz”. Romanul *Marea la ora şase* (1976) descrie căutările febrile ale unui tânăr pentru găsirea fetei ce îi apăruse premonitoriu în vis, pe când *Primăvara la Zürich* (2001) este o relatare în filigran a destinului unei tinere care îşi pierde treptat vederea, dar compensatoriu se întăreşte lăuntric. *Supravieţuitorii* (1980), cel mai elaborat roman scris de **C.**, probă a maturităţii creatoare şi a profunzimii psihologice atinse, reuşeşte să înfăţişeze o lume cu personaje numeroase și bine conturate, ce evoluează în jurul unui tânăr neobişnuit, având-l ca prototip pe prinţul Mîşkin al lui Dostoievski. Prezenţa şi mai ales absenţa lui determină modificări de perspectivă la toate celelalte personaje. În paginile din *Cocoşul de apă* (1971), *Porţile vântului* (1975), *Degetarul de ceaţă* (1976), *Croitorul de poveşti* (1980; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Sora păpădiilor* (1984; Premiul Uniunii Scriitorilor) ş.a. se remarcă o altă latură a personalităţii prozatoarei, aceea de „om sălbăticit de dorul copilăriei” (Dana Dumitriu). Aici autoarea nu se limitează la repovestirea sau modernizarea poveştilor clasice, ci propune eroi originali, care farmecă prin umor, imaginaţie şi spirit ludic. Câteva cărţi de poveşti i-au fost traduse în limbile germană, rusă şi spaniolă. După 1989 **C.** se reorientează spre dramaturgie. Cele patru volume din seria *Teatru* (2000–2007), cu piese atât pentru copii, cât şi pentru publicul matur, cuprind în total douăsprezece comedii.

SCRIERI: *Geamantanul din America*, Bucureşti, 1969; *Cocoşul de apă*, Bucureşti, 1971; *Câinele şi gramofonul*, Bucureşti, 1973; *Porţile vântului*, Bucureşti, 1975; *Degetarul de ceaţă*, Bucureşti, 1976; *Marea la ora şase*, Bucureşti, 1976; ed. Bucureşti, 2006; *Croitorul de poveşti*, Bucureşti, 1980; *Supravieţuitorii*, Bucureşti, 1980; *Sora păpădiilor*, Bucureşti, 1984; *Tandem sau Să vorbim despre palmieri*, Bucureşti, 1984; ed. Bucureşti, 2009; *Umbra poveştilor*, Bucureşti, 1986; *Carte de poveşti*, Bucureşti, 1999; *Poveşti, poveşti*, Bucureşti, 2000; *Teatru*, I–IV, Bucureşti, 2000–2007; *Primăvara la Zürich*, Bucureşti, 2001; *Basme şi poveşti*, Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, *„Cocoşul de apă”*, RL, 1972, 21; George Pruteanu, *„Câinele şi gramofonul”*, CL, 1973, 16; Sorin Titel, *Două volume de povestiri*, RL, 1973, 32; Paul Dugneanu, *Marta Cozmin, între ironie şi sentimentalism*, O, 1981, 27; Marina Constantinescu, *Umbra poveştilor*, RL, 2001, 13; Roxana Răcaru, *Vis cu magnolii în iarnă*, RL, 2002, 29; Nora Iuga, *La plecarea Martei*, RL, 2006, 5. ***C.Br.***

CRAIA, Sultana (17.III.1948, Mihail Kogălniceanu, j. Constanţa), critic literar. Este fiica Taisiei, basarabeancă refugiată dincoace de Prut după invazia sovietică din iunie 1940, și a lui Zisula Craia, aromân din Munţii Pindului stabilit în România în 1938, nepot al poetului Zicu A. Araia. **C.** face studiile secundare la Bucureşti, absolvind în 1965 Liceul „M. Sadoveanu”, tot aici urmează şi Facultatea de Filologie, luându-şi licenţa în 1971 și doctoratul în 1993. Este redactor la „Livres roumains” (1980–1990), apoi redactor-şef adjunct la „Universul cărţii” (1990–1994), redactor-cercetător la Biblioteca Naţională (1994–1999) și la „Revista Bibliotecii Naționale”, apoi conferențiar la Universitatea Valahia

din Târgoviște (1999–2000) și la Facultatea de Jurnalism, Comunicare şi Relații Publice din cadrul Universității „Spiru Haret" (2000–2009). Debutează la „România literară" în 1971, cu articolul *Există un baroc românesc?*. Mai publică frecvent în „Limbă şi literatură", „Ramuri", „Convorbiri literare", „Luceafărul", „Revue roumaine", „Dimândarea" ș.a.

C. debutează editorial în 1983 cu eseul *Aventura memoriei*, consacrat operei lui Zaharia Stancu. Prezentat, fără duritate faţă de scăderi, ca un autor al marilor contraste, scriitorul este înfăţişat printr-o dublă aspiraţie: „către imund şi către diafan, cu disponibilitate egală pentru lirismul cel mai pur şi pentru pamfletul cel mai truculent". Propensiunea literaturii române către rustic şi liric face obiectul unei cercetări tematiste în cea de-a doua carte scrisă de **C.**, *Orizontul rustic în literatura română* (1985). Ipoteza de lucru e că în mișcarea de modernizare a literaturii române orizontul rustic oferă o dimensiune fundamentală. Complementar, în *Feţele oraşului* (1988) autoarea urmăreşte „constituirea unor tipologii specifice lumii urbane, succesiunea vârstelor oraşului românesc", începând de la romanele scrise de Dimitrie Bolintineanu într-o epocă în care proza era încă în căutarea unui stil, a unei identități. Sunt remarcate copilăria prelungită a scrisului romanesc, maturizarea lui înceată. Scriitorii noştri – afirmă **C.** –„vor avea aspiraţia personajelor superioare, dar le vor reuşi întotdeauna mai cu seamă personajele detestabile, cel puţin atunci când vor avea o perspectivă maniheistă (şi o vor avea de la Nicolae Filimon până la G. Călinescu)". O altă carte, *Vis şi reverie în literatura română* (1994), reia teme din *Orizontul rustic…* şi din *Feţele oraşului*, în timp ce *Îngeri, demoni şi muieri* (1999) schițează, tot din unghi tematist, o tipologie a feminității, „o istorie a personajului feminin în literatura română". **C.** a semnat și literatură pentru copii – *Cartea cu pozne* (1996) și *Piticul din grădină* (2005). De asemenea, a dat la iveală cercetări privind istoria presei românești – *Presă şi societate la români. O istorie a mentalităţilor în periodicele româneşti: sentimente, prejudecăţi, atitudini* (2006) și *Dicționarul ziariştilor români* (2007) – și a publicat numeroase lucrări de uz didactic (manuale, dicționare ș.a.) în domeniul comunicării.

SCRIERI: *Aventura memoriei*, Bucureşti, 1983; ed. (*Zaharia Stancu sau Aventura memoriei*), Bucureşti, 2003; *Orizontul rustic în literatura română*, Bucureşti, 1985; *Feţele oraşului*, Bucureşti, 1988; *Vis şi reverie în literatura română*, Bucureşti, 1994; *Francofonie şi francofilie la români*, Bucureşti, 1995; *Cartea cu pozne*, Bucureşti, 1996; *Îngeri, demoni şi muieri*, Bucureşti, 1999; *Un alt fel de Goe…*, București, 1999; *Teoria comunicării*, București, 2000; *Dicţionar de comunicare*, Bucureşti, 2001; *Comunicare şi mass-media*, București, 2003; *Tehnici de informare şi comunicare*, Bucureşti, 2003; *Introducere în teoria comunicării*, Bucureşti, 2004; *Comunicare şi spaţiu public la români*, București, 2005; *Piticul din grădină*, Bucureşti, 2005; *Presă şi societate la români. O istorie a mentalităţilor în periodicele româneşti: sentimente, prejudecăţi, atitudini*, Târgovişte, 2006; *Dicţionarul ziariştilor români*, Bucureşti, 2007; *Dicţionar de comunicare, mass media şi ştiinţa informării*, Bucureşti, 2008.

Repere bibliografice: Dan C. Mihăilescu, *„Aventura memoriei"*, CNT, 1983, 33; Radu G. Ţeposu, *„Orizontul rustic în literatura română"*, FLC, 1986, 16; Petraş, *Panorama, 227–231*; Teodor Vârgolici, *„Îngeri, demoni şi muieri"*, ALA, 2002, 624; Petraș, *Cărțile, 274–276*; Irina Petraş, *O paranteză despre jumătatea tăcută*, ATN, 2004, 11–12; Ulici, *Prima verba*, IV, *233–235.* ***T. V.***

CRAINIC, Nichifor (24.XII.1889, Bulbucata, j. Giurgiu – 21.VIII.1972, Bucureşti), poet, gazetar, eseist, memorialist.

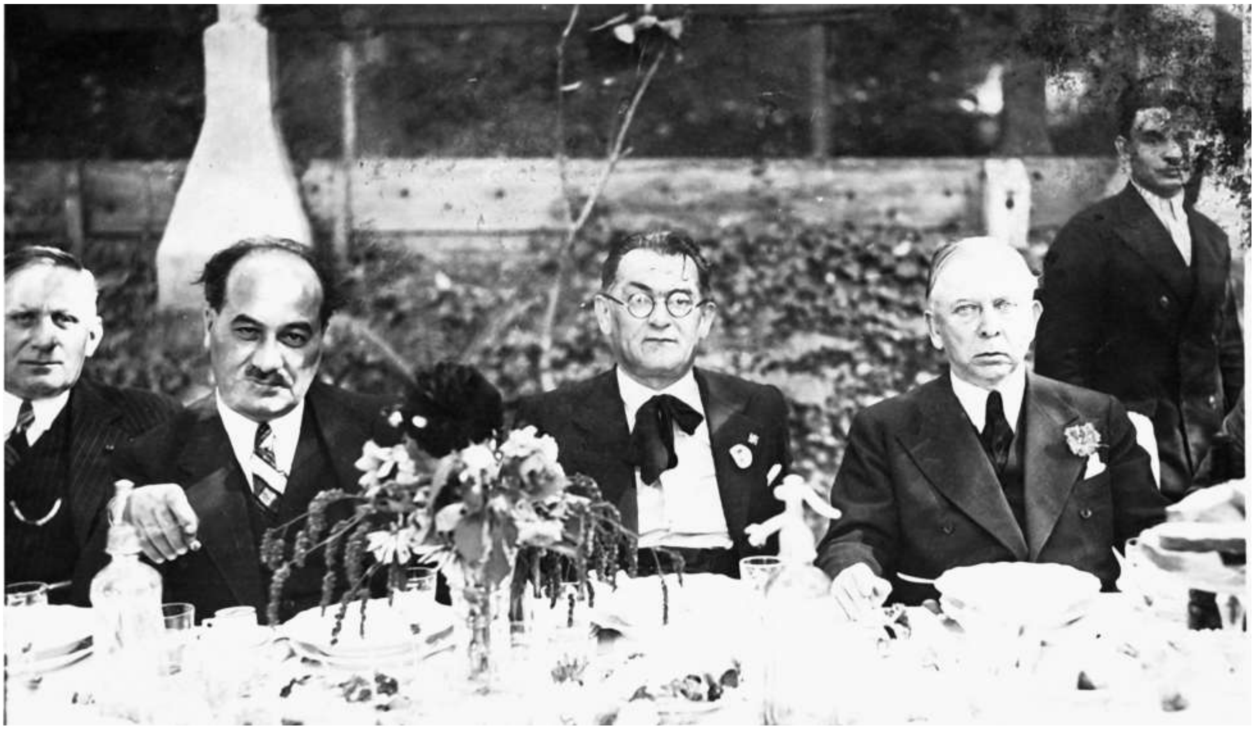
Stana şi Nedelea Dobre, plugar sărac şi, în răgazul muncilor agricole, cărăuş în Bucureşti, îşi trimit fiul, în 1904, la Seminarul Central din Capitală. Ambiţios, având şi exemplul preotului şi al învăţătorului din satul natal, Ion N. Dobre, cum se numea copilul, obţine rezultate bune, dar la absolvire, în 1912, necăsătorindu-se la vreme, nu poate intra în cinul preoţesc. Diverse slujbe – pedagog, cântăreţ bisericesc, impiegat la Casa Corpului Didactic – îi îngăduie să urmeze Facultatea de Teologie, licenţa luându-şi-o în iunie 1916. Elev încă, debutează în 1907, cu o poezie, în revista şcolară „Spre lumină" din Iaşi. Iscălind Nichifor Crainic (patronimic înscris în 1926 şi în actele de stare civilă) şi D.I. Nichifor, D. Crainic, I.N. Crainic, Victoria Raţius, **C.** publică versuri şi tălmăciri, precum şi scurte articole în „Luceafărul" (*Poezie nocturnă*, 1908), „Revista

politică şi literară", „Ramuri", „Căminul nostru", „Sămănătorul", „Cosinzeana", „Lumina literară", „Viaţa românească", „Drapelul", „Drum drept", „Văpaia", „Flacăra", „Viaţa literară", „Solia", „Capitala" ş.a. În 1916 îşi adună versurile în volumul *Şesuri natale*; concomitent îi apăreau un florilegiu – *Zâmbete-n lacrimi* – într-o colecţie condusă de Al. Vlahuţă şi traducerea broşurii *Belgia însângerată* a lui Émile Verhaeren. Pe durata războiului este mobilizat ca soldat sanitar la Spitalul din Iaşi şi lucrează în redacţia „Neamul românesc". În 1918 revine în Bucureşti şi colaborează la „Răsăritul", „Revista critică" şi „Spicul"; intră apoi în redacţia ziarului „Dacia" şi a revistei „Lamura", iar Oct. C. Tăslăuanu îi încredinţează „Luceafărul", mutat de la Sibiu în Capitală. De sub tipar îi vor ieşi volumele *Icoanele vremii* (1919) şi *Privelişti fugare* (1921), conţinând memorialistică, tablete şi articole, *Darurile pământului* (1920), ce antologa creaţia lirică; grupajul *Cântecele patriei*, inclus aici, este tipărit şi separat, într-o colecţie populară, în 1925. Eşecul familial, neînţelegerile cu noul director al „Daciei", dar şi sfatul lui Lucian Blaga îl determină pe **C.** să plece în 1920, împreună cu Al. Busuioceanu, la Viena, unde timp de patru semestre audiază cursuri de filosofie şi teologie şi îşi îmbogăţeşte cultura muzicală şi plastică. Îi cunoaşte pe Rabindranath Tagore şi pe R.M. Rilke, din proza primului traducând *Sadhana. Calea desăvârşirii* (1922) şi din scrierile celuilalt transpunând *Povestiri despre bunul Dumnezeu* (1927). În ţară trimite versuri şi corespondenţe la „Ramuri", „Săgetătorul", „Cugetul românesc" şi „Gândirea". La aceasta din urmă continuă să scrie. După întoarcerea în Bucureşti îşi reia locul de la „Lamura". Are un rol important la ziarul „Cuvântul", în care, din 1924, aproape doi ani, semnează zilnic, şi cu pseudonimele Ioan Valahu, Radu Miroslav, R. Mir. În 1926, pe când era secretar general la Ministerul Cultelor şi Artelor, este numit profesor la Facultatea de Teologie din Chişinău, unde va preda până în decembrie 1932, când e mutat la Bucureşti. Invocând obligaţiile didactice, îşi ceda rubrica de la „Cuvântul" lui Nae Ionescu. În februarie 1926 devenea proprietar al revistei „Gândirea", publicaţie pe care o conducea efectiv încă din 1924, imprimându-i orientarea ortodoxist-tradiţionalistă. Redactor la „Curentul" încă de la primele numere (1928), îl părăseşte, probabil în urma unor divergenţe cu Pamfil Şeicaru. Activitatea la catedră, ziaristica şi politica – între 1929 şi 1931 este deputat independent, ales pe listele Partidului Naţional Ţărănesc – îl îndepărtaseră de literatură. Totuşi, în 1930 i se decernează Premiul Naţional de Poezie, ceea ce-l va hotărî să-şi tipărească versurile scrise după 1920, titlul ales fiind *Ţara de peste veac* (1931). Angrenat tot mai mult în luptele politice, scoate în ianuarie 1932 ziarul „Calendarul", în care îi atacă violent pe fruntaşii liberali şi camarila regală, pledând pentru Garda de Fier şi pentru fascismul european. O parte din articole vor fi strânse în *Lupta pentru spiritul nou*, primul volum fiind intitulat *Germania şi Italia* (1941). Suspendat o vreme, „Calendarul" este interzis în 1933, după asasinarea prim-ministrului I.G. Duca, iar **C.**, acuzat de instigare, e închis la Jilava, dar după cinci luni va fi achitat. Militând pentru unificarea mişcărilor naţionaliste, are un rol de seamă în formarea Partidului Naţional Creştin, din care însă se vede curând eliminat. Intenţiona să-şi formeze propriul partid şi, neputând să obţină reapariţia „Calendarului", se orientează spre „Sfarmă-Piatră", unde i se recunoaşte statutul de mentor, şi spre „Porunca vremii". Publică volumele de eseuri *Puncte cardinale în haos* (1936), *Ortodoxie şi etnocraţie* (1938) şi elaborează *Programul statului etnocratic* (1937). Dictatura regală îi tempereează acţiunile politice; în schimb, dă la lumină în 1940 lucrarea de estetică *Nostalgia paradisului*. În acelaşi an este ales *doctor honoris causa* al Universităţii din Viena şi membru al Academiei Române. Scurt timp îndeplineşte funcţia de ministru al Propagandei. După august 1944, considerat criminal de război, e judecat în contumacie şi condamnat la muncă silnică pe viaţă. Ascuns trei ani în sate ardeleneşti de foştii săi studenţi, **C.** se predă în 1947, dar procesul său, început imediat, nu va fi dus la capăt. Fără vreo sentinţă judecătorească, rămâne în temniţa din Aiud până în 1962. La eliberare i se propune să publice la „Glasul patriei", ceea ce poetul acceptă, în speranţa că îşi va putea retipări unele scrieri mai vechi şi memoriile. Însă abia postum, după 1989, îi apar *Poezii alese. 1914–1944* şi *Şoim peste prăpastie* (1990), conţinând „versuri inedite create în temniţele Aiudului", apoi *Memorii*, intitulate *Zile albe, zile negre* (1991) şi *Pribeag în ţara mea* (1996), o nouă ediţie a *Nostalgiei paradisului* (1994) ş.a.

Potrivit mărturisirilor proprii, **C.** a ajuns la ideea de „tradiţionalism şi de ortodoxism, ca formulă a viitoarei dezvoltări a culturii româneşti" în timpul

şederii la Viena, mediul străin obligându-l să se cunoască mai bine pe sine, ca şi poporul din care făcea parte. Aceasta implica, desigur, conştientizarea formulei liricii sale de până atunci. Faptul va duce în cele din urmă la părăsirea de către poet a uneltelor sale, dar cea dintâi consecinţă a fost o semnificativă perfecţionare a acestora. De obârşie ţărănească, format în Seminarul Central, adevărat bastion al ruralităţii în plin centru al Capitalei, nutrit de lectura baladelor şi idilelor lui G. Coșbuc şi fascinat de personalitatea lui N. Iorga, tânărul **C.** se îndreaptă firesc spre sămănătorism. În poezia grupării, aproape asfixiată de clişee şi de banalităţi, *Șesuri natale*, volumul său de debut, aduce un aer proaspăt, datorat îndeosebi unei simţiri profunde, autentice. Prin el intră în lirica românească un peisaj – „şesurile nesfârşite", scăldate în lumină, toropite de caniculă, răsfăţate în propriul lor belşug, dar şi arse de secetă. Esenţială însă este expresia unei puternice solidarităţi între eul liric şi natură, a unei legături de sânge, ducând la o intimă asemănare. Sugestii plastice ale acestei solidarităţi se găsesc pretutindeni, în pasteluri (*Şesuri natale*, *Amiază*, *Carmen veris*, *Un cântec pe secetă*), în „ecourile din străbuni" (*Serenadă de demult*, *Sfat între haiduci*), în ciclul erotic (*Zâmbete-n lacrimi*, *Ploaie cu soare*) ori în acela al năzuinţei spre transcendent (*Sub specie aeternitatis*). Paralel însă, ea este rostită apăsat, în fraze aproape sentenţioase. În aceeaşi modalitate e formulat şi crezul artistic (*Poetul*, *De profundis*, ambele anticipând „testamentul" arghezian). Notabilă e şi preferinţa pentru simboluri, dar cele mai multe (copacul, paianjenul, berzele, lacul), nu fără aspecte inedite, sunt explicitate oarecum didactic, impresie accentuată şi de versificaţia clasică, deşi suficient de variată. Efectul apare diminuat şi de unele stângăcii în desenul tablourilor, de o anume edulcorare în erotică, de unele reflexe epigramatice (*Vărul Dionis*) şi, mai ales, de lipsa de unitate a ciclurilor. Carenţele dispar în bună parte în antologia *Darurile pământului*. Bunăoară, *Cântecele patriei* relevă un lirism înrădăcinat în trăiri intense, legate de momentele războiului (*Pe drumuri*, *Departe, în tristul oraş*, *Soldat murind*, *Agapă eroică*), predominantă rămânând încrederea în viitor (*Sus inima*, *Magii*, aici într-o surprinzătoare configuraţie biblică). Ridicate deasupra circumstanţialului, poeziile devin o cântare a „darurilor pământului", a vieţii înţelese în integralitatea ei. Minima

În locuinţa medicului Ioan Ţeicu (centru), cu Octavian Goga

restructurare a ciclurilor vechi, completarea lor cu câteva piese noi (*Prinos*, *Cântecul pământului*, ce amplifică imnic tema din *Alma Mater*) conturează mai bine viziunea particulară, considerată adesea păgân panteistă, dionisiacă. În fapt, evlavia faţă de natură e o formă a evlaviei faţă de Creator, întocmai ca la ţăranul român, şi astfel expansiunile aparţin în cele din urmă trăirii religioase creştine, ce se exprimă mai direct în alte poezii (*Miserere*, *Domine*, *Elan*, *Excelsior*). *Darurile pământului* marchează o maturizare a poetului, relevată deplin în poeziile de după 1920, adunate în *Ţara de peste veac*. Precumpănitoare este în continuare trăirea religioasă, care devine însă mai complexă, incluzând tensiuni puternice. Evlavia, fervoarea creştină lasă loc câteodată neliniştii metafizice, îndoielii şi chiar începutului de hulă; icoana lui Iisus, a cărui vorbă „înomenea dumnezeirea şi îndumnezeia pe om" (*Iisus prin grâu*), ori a Tatălui ceresc, în suprema-i bunătate (*Cântecul apei*, *Troiţa*, *Dezmărginire*), alternează cu icoana celui „ce s-arată puternic în moarte" (*Molimă*), care e inaccesibil omului păcătos într-o lume decăzută (*Cuvântul Tău*, *Îngerul slavei*), ori chiar cu imaginea unei divinităţi îmbătrânite, impotente (*Călătorul*); subsecvent, omul ia când un chip titanic, de colaborator al lui Dumnezeu la crearea lumii (*Noul Adam*), când chipul credinciosului comun, conştient de imperfecţiunea sa funciară, când pe al celui posedat de porniri satanice. Alte trăiri – dragostea de patrie (*Cântecul Dunării*) şi ataşamentul faţă de ţăran (*Glas din câmp*), eşecul erotic, care înseamnă anularea unei posibile existenţe desăvârşite (*Terţine patriarhale*, *Elegia celor doi*) – şi îndeosebi trăirile provocate de moarte, de la regretul după bucuriile vieţii (*Elegie*) la melancolia grea (*Comoara*) şi angoasa terifiantă (*Vis*, *Cântec de seară*, *Scrisoare*), de la împăcarea resemnată, filosofică (*Geamăna*, *Euthanasie*) la afirmarea victoriei prin intensitatea vieţii (*Eu am trăit*), nuanţează şi mai apăsat stările lirice de acum. Şi expresia s-a rafinat substanţial, lexicul s-a îmbogăţit prin apropierea unor plastice cuvinte neaoşe („om mistreţ", „răbduriu", „caraulă", „vâlvoare", „mas", „arcer"), dar şi prin formarea altora („pretutindenească", „înomenea"), fraza devine mai concisă, renunţându-se la o serie de elemente relaţionale, imaginile insolite abundă, metaforele tind la o funcţie larg revelatoare. Peisajele, puţine, capătă aspecte expresioniste, iar discursul, câteodată ermetic, oracular, debuşează alteori în poezie „pură" (*Pasăre albă*, *Sub curcubeu*). Prin însuşirile ei, *Ţara de peste veac* stă alături de marile cărţi de poezie ale acestei perioade din secolul al XX-lea. Nu la acelaşi nivel se situează versurile lui **C.** tipărite postum sub titlul *Şoim peste prăpastie*. Victorie a spiritului, ele poartă totuşi amprenta condiţiilor în care au fost create. Expresia directă a trăirilor atroce din temniţă e cu totul rară *(Cântec bolnav*, *Cântec de după gratii*, *O păsărică*, *Cântecul foamei*), prevalând una indirectă, ce schiţează tablouri angoasante (*Desrădăcinat*, *Mustrările*, *Ghionoaea*, *Întuneric*) ori, contrastant, de o luminozitate feerică (*Hohot de lumină*, *Renaştere*, *Grigoresciană*, *Seceriş*). Frecvent însă imaginile le amintesc pe acelea din volumele anterioare sau chiar pe ale altor poeţi. Pe de altă parte, eufonia, răspunzând negreşit unei nevoi mnemotehnice, sfârşeşte prin a deveni mecanică. Aceeaşi cauză a impus, probabil, şi recursul masiv la trama epică. Aproape impecabile în construcţie, aducând eroi memorabili, baladele (*Fata din Heliodaur*, *Zora*, *Dolores*, *Baldovin şi Miralina* ş.a.) aparţin altei vârste a literaturii române. Propria vrere şi destinul au făcut ca, în ciuda talentului, poetul să nu lase o operă rotunjită.

Dar talentul poetic al lui **C.** nu a rămas nevalorificat; împreună cu alte aptitudini, legate de temperamentul combativ şi de enorma energie comprimată, avea să fie bine utilizat în propovăduirea „formulei de dezvoltare a culturii româneşti". Modalitatea adoptată nu a fost studiul critic, „ştiinţific", ci articolul de ziar, ancorat în stricta actualitate, precum şi eseul. Impulsul iniţial e îndeobşte polemic, **C.** procedând la demontarea şi respingerea aserţiunilor enunţate de adversari, nu fără scăpărări de ironie şi sarcasm, ce duc, de multe ori, la expresii tari, la violente injurii. Adesea el face loc somptuoaselor evocări ale unor mari simboluri culturale, portretelor vii, cu precizia detaliului plastic, scurtelor naraţiuni şi chiar amintirilor personale, scăldate într-o undă de lirism. Altă dată amprenta hotărâtoare este pusă de contactul direct, fierbinte, cu un auditoriu real sau imaginat. Fraza e mlădioasă, bătută în figuri de stil deloc banale, cu definiţii lapidare, memorabile. Citate bine alese din scrierile unor spirite congenere (Hermann Keyserling, Miguel de Unamuno, Nikolai Berdiaev) se integrează ca dovezi suplimentare ale demonstraţiei. De la un eseu la altul, ideaţia se arată a fi mai cuprinzătoare. Punctul central,

veritabil *nexus formativus*, îl constituie faptul că singura religie revelată este creştinismul, forma sa cea mai pură constituind-o ortodoxia. Văzute în această lumină, vremurile moderne sunt „descumpănite” sau pradă haosului, întrucât de aproape două secole „titanii ateismului”, printre care se numără partizanii pozitivismului, ai darwinismului şi marxismului, au provocat o „descreştinare” a păturii culte europene. Alegoria unei lupte „între Apollo şi Iisus”, dintr-un splendid eseu din 1927, era precedată de câteva luări de poziţie mai explicite. Încă din 1920 **C.** se despărţea de Titu Maiorescu, considerat promotor la noi dacă nu al ateismului, măcar al unui indiferentism religios. Mai dificilă va fi ruptura de N. Iorga, al cărui sămănătorism a corespuns iniţial imperativului epocii (realizarea idealului de unitate naţională), dar a cărui perpetuare după 1918 ar fi putut fi primejdioasă, necesară fiind acum „încreştinarea” culturii. Şi întrucât, ca să existe, o cultură trebuie să fie originală, cu un caracter specific naţional, condiţia suficientă e menţinerea într-un sănătos tradiţionalism. O serie de eseuri – *A doua neatârnare*, *Sensul tradiţiei*, *Spiritualitate* etc. – clarifică raportul de inerenţă dintre naţional, tradiţional şi ortodox. Pentru **C.**, tradiţionalism înseamnă în cele din urmă „disciplina lăuntrică ce călăuzeşte creşterea unui neam”, „tehnica vieţii lui sufleteşti”, care, în cazul românilor, nu poate fi decât ortodoxia. Ca urmare, el va combate vehement îndrumările de „europenizare”, ce postulau absenţa unei „tradiţii” naţionale, precum şi o funciară ireligiozitate a poporului român. Pe de altă parte, sunt prezentate cu patos rar exemplele pozitive (N. Bălcescu, G. Coşbuc – „poetul rasei noastre”, N.C. Paulescu ş.a.). Eseistul se distanţează totuşi de teoriile izolaţioniste, recunoscând „consumul” culturilor străine şi, în plan creator, asimilarea lor. Mai mult, el subliniază necesitatea unei conjugări între naţionalism şi ecumenismul creştin. Credinţa nestrămutată îl va face, de asemenea, să desfiinţeze, într-un eseu bine articulat (*Rasă şi religiune*), pretenţiile teoreticienilor nazişti de a întemeia o „Deutschreligion”, implicit rasismul. De altfel, programul politic al lui **C.** propune un naţionalism antidemocratic, antisemit, totalitarist şi corporatist, întemeiat pe evanghelia creştină. Contribuţie majoră la constituirea gândirismului, eseurile lui **C.** pregătesc terenul şi pentru o abordare mai sistematică. Sub un anume aspect, *Nostalgia paradisului* este prezentarea unei doctrine privind arta şi cultura în conformitate cu ortodoxia. Însuşindu-şi de la Dionisie Areopagitul ideea „modului teandric” (exprimată liric deja în poemul *Iisus prin grâu*), autorul interpretează ivirea operei artistice ca participare a omului la creaţia divină: în om există Dumnezeu, şi acesta lucrează prin braţul omenesc. Chipul divin, întipărit în toată făptura, şi necesitatea de a-i semăna îl călăuzesc pe artist. Altfel spus, artistul, mai exact geniul, e animat de o irepresibilă „nostalgie a paradisului”, căreia i se datorează atât putinţa de a concepe frumosul, cât şi energia realizării lui. În acest mod, geniul şi sfântul se situează în acelaşi plan, funcţiile lor fiind aceleaşi. Interpretarea textelor doctrinare merge mână în mână cu examinarea critică a unor concepţii moderne şi în ceea ce priveşte raporturile dintre cultură şi religie, dintre cultură şi civilizaţie, locul şi rolul inspiraţiei, stilul şi finalitatea artei. Şi de această dată **C.** respinge o erudiţie pretenţioasă, ostentativă, discursul luând deseori o turnură lirică sau chiar colocvială. Graba redactării şi eludarea unor etape, ce se resimt pe alocuri, nu împiedică *Nostalgia paradisului* a fi un închegat tratat de estetică şi filosofie a culturii în viziune ortodoxă. În prima fază a carierei ziaristice **C.** a dat la iveală şi câteva proze scurte, „icoane” şi „priveliști fugare”, interesante fiind îndeosebi impresiile de călătorie în Basarabia şi în Transilvania. Excelente pagini memorialistice conţinea şi *Coupo Santo*, inclus de autor în *Puncte cardinale în haos*, în care se relata participarea la serbările felibrilor. Pe de altă parte, prilejuri diferite i-au impus scriitorului şi îndrumătorului cultural şi politic rememorarea unor episoade biografice. Un ciclu de articole detalia astfel istoria ziarului „Calendarul”, în intenţia de a proba opiniei publice nevinovăţia directorului său. La fel, „mărturisirile” făcute la solicitarea lui D. Caracostea în 1932 studenţilor de la Facultatea de Litere constituiau nu doar expresia unui crez artistic, ci şi o evocare a anilor copilăriei. Toate anticipează memoriile redactate între anii 1944 şi 1947. Primul volum, *Zile albe, zile negre*, se prezintă, mai ales în partea de la început, ca un bildungsroman. Zarişte de poezie şi basm în care se mişcă fiul de ţăran din Câmpia Dunării, anii de şcoală şi de studenţie, alternând întâmplări variate şi portretizări izbutite, îi conferă o valoare literară deosebită. Interesantă este şi partea a doua a memoriilor lui **C.**, atât pentru informaţiile furnizate în legătură cu propria evoluţie spirituală, cât şi cu epoca.

Ca scriitor creştin, Nichifor Crainic evoluează de la calmul patriarhal şi terestru spre abstractul teologic şi celest; el trece, cu alte cuvinte, încetul cu încetul, de la un stil marcuin la un stil ioaneic. E aici un drum de la evenimentul văzut cu ochii, de la concretul vremelnic, la logosul diafan populat de semnificaţii sublime.

LUCIAN BLAGA

SCRIERI: *Şesuri natale*, Craiova, 1916; *Zâmbete-n lacrimi*, Bucureşti, 1916; *Icoanele vremii*, Bucureşti, 1919; *Darurile pământului*, Bucureşti, 1920; *Privelişti fugare*, Bucureşti, 1921; *Cântecele patriei*, Bucureşti, 1925; *Sensul tradiţiunii*, Bucureşti, 1929; *Ţara de peste veac*, Bucureşti, 1931; ed. Bucureşti, 1941; *Curs de istoria literaturii bisericeşti şi religioase moderne*, îngr. Pandele Olteanu şi Ion V. Georgescu, Bucureşti, 1933; *Puncte cardinale în haos*, Bucureşti, 1936; ed. îngr. şi pref. Constantin Schifirneţ, Bucureşti, 1998; *Ortodoxie şi etnocraţie*, Bucureşti, 1938; ed. îngr. şi pref. Constantin Schifirneţ, Bucureşti, 1997; *Irineu Mihălcescu, omul şi opera*, Bucureşti, 1939; *Nostalgia paradisului*, Bucureşti, 1940; *Elogiul lui Octavian Goga*, Bucureşti, 1941; *Lupta pentru spiritul nou*, vol. I: *Germania şi Italia*, Bucureşti, 1941; *Iisus*, Wiesbaden (Germania), 1956; *Poezii alese. 1914–1944*, pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1990; *Şoim peste prăpastie*, pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1990; *Memorii*, vol. I: *Zile albe, zile negre*, îngr. Nedic Lemnaru, pref. Alexandru Cojan, Bucureşti, 1991, vol. II: *Pribeag în ţara mea*, îngr. și pref. Alexandru Condeescu, Bucureşti, 1996; *Sfințenia – împlinirea umanului (Curs de teologie mistică) (1935–1936)*, îngr. Teodosie Paraschiv, Iaşi, 1993; *Ţara de peste veac*, îngr. Ioana Cracă, Bucureşti, 1997; *Dostoievski şi creştinismul rus*, Cluj-Napoca–Bucureşti, 1998; *Spiritualitatea poeziei româneşti*, pref. Alexandru Condeescu, postfaţă Paul Dugneanu, Bucureşti, 1998; *Iisus prin grâu*, îngr. şi pref. Laura Bădescu, Bucureşti, 2001; *Cursurile de mistică*, îngr. și pref. Ion Ică jr., Sibiu, 2010; *Teologie și filosofie*, îngr. Adrian Michiduță, Craiova, 2010. **Traduceri:** Émile Verhaeren, *Belgia însângerată*, Bucureşti, 1916; Rabindranath Tagore, *Sadhana. Calea desăvârşirii*, Bucureşti, 1922; Rainer Maria Rilke, *Povestiri despre bunul Dumnezeu*, Bucureşti, [1927].

Repere bibliografice: Busuioceanu, *Figuri*, *102–128*; Davidescu, *Aspecte*, *80–84*; Aderca, *Contribuţii*, II, *93–103*, *164–166*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *417–420*; Călinescu, *Opere*, I, *500–513*, *748–749*, *801–806*, *851–854*, *1007–1010*, IV, *707–710*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *326–332*; Barbu, *Opere*, II, *3–9*; Al. Busuioceanu, *Poezia lui Nichifor Crainic*, G, 1934, 6; Papadima, *Creatorii*, *74–84*, *431–438*; Vianu, *Opere*, V, *260–264*; Munteano, *Panorama*, *180–185*, *209–210*, *285–287*; [*Nichifor Crainic*], G, 1940, 4 (număr special); Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *789–792*, *Ist. lit.* (1982), *874–876*; Manolescu, *Metamorfozele*, *29–31*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), *76–103*, II, *passim*; Micu, *„Gândirea”*, *passim*; I. Oprişan, [*Nichifor Crainic*], JL, 1990, 21, 31; D. Micu, *Nichifor Crainic redivivus*, CC, 1990, 3; Nicolae Manolescu, *Nichifor Crainic memorialist*, RL, 1991, 46; C. Stănescu, *„Memorii eliberate?”*, ADV, 1991, 531; Ion Apetroaie, *„Zile albe, zile negre”*, RITL, 1992, 3–4; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, *102–104*; Lovinescu, *Unde scurte*, II, *29–32*; Octavian Soviany, *Nichifor Crainic după cincizeci de ani*, CNT, 1993, 7; [*Nichifor Crainic*], MS, 1995, 1–4 (număr special); *Dicţ. esenţial*, *215–217*; Danţiş, *Bucolica*, *172–174*; Ioan Lazăr, *Nichifor Crainic. Între capcanele infernului și nostalgia paradisului*, Bacău, 2000; Grigurcu, *În pădurea*, *243–263*; Laura Bădescu, *Retorica poeziei religioase a lui Nichifor Crainic*, Bucureşti, 2003; Săndulescu, *Memorialişti*, *186–199*; Viorel Marineasa, *Tradiție supralicitată, modernitate diortosită*, Timișoara, 2004; Popa, *Ist. lit.*, I, *1062–1066*; Geta Marcela Pârvănescu, *Nichifor Crainic*, Deva, 2010; Scurtu, *Contribuții*, I, *47–58*. ***V. D.***

CRAINICUL, revistă apărută la Târgu Jiu, lunar, din iunie 1931 până în februarie 1932. Director: Ovidiu Cernea, urmat de V. Cernăianu (din iulie 1931); redactor: Gh. I. Chiţibura. Așa cum menționează Ovidiu Cernea în *Cuvânt înainte*, publicaţia exaltă virtuţile localismului creator şi ideea de „literatură sănătoasă”, apropiind, romantic, arta de dumnezeire, iar desăvârşirea ei de participarea la frământările veacului. Fără să fie antimodernistă, **C.** înregistrează în câteva articole semnate de V. Cernăianu „haosul tipăriturilor pe care nimeni nu le citeşte”, „arginţii fluturaţi la taraba înşelăciunii” (*În spiritul vremii*), lipsa de interes faţă de poezie (*Poezia de azi*) şi „înnămolirea în curente care nu cer nici talent, nici suflet, nici ideal” (*Romanul pittigrilist*). Criza – culturii, a revistelor etc.– e văzută ca un rezultat mai general al pătrunderii negoţului „pripit şi josnic” în literatură. Colaborează cu poezie, în această atmosferă de nostalgie a operelor clasice, „pilduitoare”, Al. Iacobescu (şi sub pseudonimul Daniel Aramă), Marcel Romanescu, Volbură Poiană-Năsturaş, Radu Gyr, Constantin Nisipeanu, Eugen Constant, dar şi Leonard Divarius, Dem. Bassarabeanu, Dumitru Cosma. Semnează proză Const. Jaleş (*Jertfa îngerilor*, fragment de roman), Paul Constant, Sabina Paulian, Gh. I. Chiţibura. În traducerea lui Al. Iacobescu se tipărește *Demonul* de A.S. Puşkin. Cronica dramatică înregistrează spectacolele Teatrului Naţional din Craiova cu *Doamna lui Ieremia* de N. Iorga şi *Idiotul*, dramatizare de Arcadie Baculea după romanul omonim al lui F.M. Dostoievski. La „Cronica literară” Gh. I. Chiţibura şi V. Cernăianu comentează volume de Al. Lascarov-Moldovanu (*Cohortele morţii*), C. Argintaru (*Agonia soarelui*), Const. Jaleş (*Arabescuri*), Ion Dongorozi (*Ţucu*) şi A.C. Calotescu (*Duel de epigrame*). Alţi colaboratori: Al. Popescu-Telega, Octav Sargeţiu, Virgil Tempeanu, Al. Constantinescu, H. Hortopan. ***A.S.***

CRAI NOU, revistă apărută la Sibiu, bilunar, de la 1 ianuarie 1919 până în 1920, apoi neregulat la Oradea în 1921 şi din nou la Sibiu între decembrie 1921 şi 1924. Din martie 1919 se află sub direcţia lui I.U. Soricu. Redactori: Tiberiu Moşoiu şi Nicolae Cibin (până la numărul 1–2/1920). De la numărul 3–4/1921 este condusă de un comitet. Din februarie 1922 prim-redactor este Z. Sandu (Nicolae Regman). „Revistă literară", apoi „Revistă de propagandă naţională", lozinca sub care activează este „Muncă şi credinţă". Se publică versuri de Panait Cerna (*Către pace*), St. O. Iosif (*Cântec*), Mircea Dem. Rădulescu (*Sonet*), Alfred Moşoiu (*Prin jertfă la Unire...*), I.U. Soricu, Volbură Poiană-Năsturaş, Ovidiu Hulea, Ecaterina Pitiş, S. Faur, proză de I.U. Soricu (şi sub pseudonimul Teodor Miron), Gh. Maior, Nicolae Cibin, iar note critice şi istorie literară dau N. Iorga (*„Doinele" d-lui I. U. Soricu*), T. Moşoiu (*Doinele lui I.U. Soricu, Ion Creangă*), Z. Sandu (*Mihai Eminescu*), I. Lupaş (*Pentru ce a părăsit Gheorghe Lazăr Ardealul*). Teatru semnează Ion Dragu (*Hanul durerilor*), iar I.U. Soricu traduce fragmente din *Faust* de Goethe. ***A.S.***

CRAI NOU, revistă apărută la Cernăuţi, lunar, la 1 iunie şi 2 iulie 1933, sub redacţia lui Teofil Lianu şi a lui Leon Şandru. Subintitulată „Literatură. Critică. Informaţie", **C.n.** „nu se situează în avangarda revistelor cu program", intenţionând doar să impună „cultul frumosului în poezie şi proză" (*Cuvinte mari pentru un început mic*). Începutul de drum – se mai spune – s-ar situa oricum sub zodia „bucuriei mântuitoare" şi a „chiotului dionisiac". Deşi modeste, cele două numere din **C.n.** se vor un frumos basm al „corăbierilor eterni", în majoritate poeţi: Teofil Lianu, Mircea Streinul, Gheorghe Antonovici (George Antonescu), Neculai Roşca, Tudor Ulmanu (Teodor Plop), Aurel Putneanu, George Nimigeanu, Victor Măgură, E. Ar. Zaharia şi Cristofor Vitencu. Mircea Streinul prezintă volumul *Junimea literară* de Ion I. Nistor. Consemnabile sunt recenziile la Camil Petrescu, *Rapid Constantinopol – Bioram*, şi la Mihail Sebastian, *Femei*, precum şi o notă despre literatura lui Petru Manoliu. Un articol, intitulat *Boicot,* se ocupă de moravurile „scandaloase" de la publicaţiile „România literară" condusă de Liviu Rebreanu, „Discobolul", „Vremea" şi „Facla", învinuite că ar submina „orice efort cinstit de cultură reală şi românească". ***A.S.***

CRAIUL MUNŢILOR, revistă apărută la Bucureşti în 25 decembrie 1937, sub direcţia lui N. Golopenţia şi Ion Morel. Cel dintâi semnează şi articolul-program, *Îndemn la drum*. Intenţia este de a oferi o „revistă de contribuţie sufletească a tinerei generaţii", chemată să apere valorile naţionale şi să reînvie timpurile eroice prin dărâmarea „putregaiului şi a parazitismului", cuibărite în trupul rănit al ţării. Actul de solidaritate cu aspiraţiile strămoşeşti şi accentele xenofobe („drepturile noastre exploatate peste tot de streinii de neam") fixează idealul de renaştere şi universalitate între marginile tradiţionalismului gândirist, opus ideologiei modernismului şi principiilor avangardei. Se pleacă de la ideea că occidentalizarea, ca imperativ al secolului al XIX-lea, nu mai corespundea exigenţelor spiritualităţii noastre etnice. Condamnând modernismul („disoluţie dezastruoasă a tradiţiei"), redacţia militează pentru revoluţia „naţionalismului integral" şi pentru „continuitatea firească a duhului românesc" (Septimiu Bucur, *Pentru o tradiţie dinamică*). Comentariul lui Ion Matei Nicodim pe tema „mesianismului României creştine" (*Pentru o Românie nouă*) face parte din acelaşi program. În sumar intră cu poezii Mircea Ovidiu Savu, Ion Morel, Ioan J. (Jivi-) Bănăţeanu şi Teodor Al. Munteanu, iar cu proză Mircea Mateescu (*Epica munţilor*), Emanoil Riegler sub pseudonimul Dinu Dumbravă (*Drumeţie*), Eugen Victor Popa (*Paralizia lui Faber*) şi Ion Morel (*O noapte de Anul Nou*). Rubrica „Însemnări" consemnează apariţia cărţii lui Constantin Noica *De Caelo*, „o punere la punct în chestiunile cunoaşterii, cât şi o temeinică reabilitare a individului". ***A.S.***

CRAMA, Mihail (pseudonim al lui Eugen Enăchescu Pasad; 1.I.1923, Cetatea Albă – 16.IV.1994, Bucureşti), poet, prozator.

Este fiul Mariei Enăchescu (n. Pasad), soră medicală, şi al medicului militar Mihail Enăchescu. A studiat la Liceul Militar din Iaşi, apoi la Liceul „Nicolae Bălcescu" din Brăila, luând bacalaureatul în 1941. După Facultatea de Drept a Universităţii

din Bucureşti, absolvită în 1945, a activat ca jurist la Brăila şi în Capitală. A colaborat la gazetele brăilene „Ancheta", „Cuvântul", „Facla", „Expresul" și, în București, la „Prepoem", „Vremea", „Adonis", „Kalende", „Caiet de poezie", „Revista Fundaţiilor Regale", dar și la publicația brașoveană „Claviaturi".

C. face parte, alături de Ion Caraion, Alexandru Lungu, Constant Tonegaru, Geo Dumitrescu ș.a., din așa-numita „generație pierdută" care, formată de-a lungul celui de-al Doilea Război Mondial, valorifică semnificativ momentul de libertate relativă dintre 1944 și 1947 și intră apoi într-o întrerupere de aproape două decenii a activității literare. Cu volumul de debut, *Decor penitent* (1947), poetul primise cu un an înainte, alături de Gheorghe Chivu, Premiul Scriitorilor Tineri Needitaţi oferit de Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă. Precum în *Ora 25* de Alexandru Lungu, predomină – tipic pentru epoca de după război – o atmosferă grea, psihotică, având răsfrângeri și ecouri de stampe medievale, corporalizând prezența dezastrului iminent: „Ne uităm la copiii noștri cuminți –/ o, cum seamănă cu noi/ ca două boabe de rouă,/ unii dintre ei vor muri în uzine, alții vor muri în războaie/ prelungindu-ne veacul cu un blestem" (*Tristeți*). Angoasa este tăiată la răstimpuri de elanuri revoluționare: „orgolios, voi vorbi tuturor despre Libertate"; „Dacă armatele nu vor veni până mâine,/ voi suna singur revoluția" (*Veac obsedant*). Deși vocea lui **C.** este deja personală, influențele se manifestă transparent. O manieră prezentă aici, având urmări și asupra poeziei ulterioare, este aceea ermetizant-baladescă a lui Eugen Jebeleanu din *Inimi sub săbii*: „Noapte zăcută pe brânci/ și mlaștini săpate –/ apele dracului toate/ au pătruns în cetate" (*Stampă brăileană*). De asemenea, unele versuri sună ca la Tonegaru: „Începem voiajul trist ca Don Juanii din recitalurile de pian;/ în Sancta Lucia era o femeie naltă și simplă – o adoram cu toți ideal –/ În Italia se iubea liber, apoi ne-am ridicat care-ncotro/ și cei mai mulți am murit de gloanțe în războiul mondial" (*Ne aducem aminte*). Volumul de debut va avea o continuare în secțiunea *Decor penitent II* inclusă în culegerea *Împărăţia de seară* (1979; Premiul „Mihai Eminescu" al Academiei RSR). Asemănările se opresc la titlu: poetul se apropie de maniera eliptică din ultima perioadă a lui G. Bacovia: „Toamnă. Frunza sună ca banii./ Îngheață.../ Departe/ începe un veac de nevoi;// sânii tăi goi/ în vântul Marii Britanii" (*1939*). Se păstrează episodic melodicitatea și zăngănitul de arme din primele balade, ca în *Somn*: „Armate, corăbii...// La porțile raiului, de un an// dormim cu capul pe săbii", se observă de asemenea abundența imaginarului cristic, canonic sau nu (*Au lipsit*). *Dincolo de cuvinte* (1967) oferă o serie de meditații melancolice asupra timpului: „Ora e-n mine. Se-apropie-ncet/ ca animale la pândă./ Nu e nevoie/ de-atâta șiretlic/ pentru un lucru atât de simplu" (*Simplu*). O manieră aproape nouă se formează începând cu versurile din această carte: poezia lui **C.** capătă o concizie, o simplitate aproape clasică, căreia i se asortează o tematică redusă fundamental la elegiac și la mortuar; meditația se transformă adesea în epitaf, precum în poemul *Amurg*, cuprins în volumul *Ianuarii* (1976), „Aceasta e poarta infernului, iată/ ce poartă ciudată, cu fața spre-apus.../ Scrieți pe ea despre noi, încă o dată,/ c-am trecut, c-am vâslit, c-am ajuns". De asemenea, abundă variantele la aceleași și aceleași poeme, uneori cu diferențe minime. Dar versuri în vechiul stil pot fi citite în continuare, de pildă în *Determinări* (1970): „Trec arme, armate-n adânc –/ cine tremură-n poartă/ cu șaluri negre de vânt?// Poate istoria ta, pe departe,/ ochiul meu va privi/ paranoic în noapte". *Codice* (1974) valorifică mai apăsat filonul folcloric. *Împărăția de seară*, *Trecerea* (1981) sau *Dogma* (1984; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti) canonizează cantitativ faza clasicismului elegiac. Dar poemele cele mai frumoase continuă să țină de stilul baladesc: „Ci el trecea frumos, cu părul lins,/ prin valea sângelui, călare;/ nici că-i păsa de soarele încins,/ bătând din dunga zonei pectorale./ Ea îl privea, îl mai văzuse-i pare,/ dar când anume nu știa precis./ El coborî spre dealuri hepatice în zare,/ de unde sorii răsăreau învinși./ De frică să nu-l piardă-n înserare,/ să-l mai păstreze încă, dinadins,/ ea-și trase atunci pe trup cămăși de zale,/ și îl simți în trupul ei, închis./ El îi zâmbi, păru o arătare,/ și noaptea-n somn copacul cunoașterii-nflori,/ mai jos de cârja aortă, în valea abisală,/ dar când păliră sorii i se pierdu sub za/ căci el venea dintr-un genetic vis" (*Solstițiul de vară*). Poetul a încercat și o cronică în proză a propriei vieți, pe care romanele *Singurătatea din urmă* (1986) și *Călător spre porţile asfinţitului* (2006) aspiră să o refacă începând din copilărie, cu izbânzi minore în creionarea vieții de provincie (Brăila ș.a.).

SCRIERI: *Decor penitent*, Bucureşti, 1947; *Dincolo de cuvinte*, Bucureşti, 1967; *Determinări*, Bucureşti, 1970; *Codice*, Bucureşti, 1974; *Ianuarii*, Bucureşti, 1976; *Împărăţia de seară*, pref. Ion Caraion, Bucureşti, 1979; *Trecerea*, Bucureşti, 1981; *Dogma*, Bucureşti, 1984; *Singurătatea din urmă*, Bucureşti, 1986; *Intrarea în legendă*, introd.

M.N. Rusu, Bucureşti, 1990; *Copil la Curţile Române*, Bucureşti, 1995; *Cina cea mare*, Bucureşti, 1998; *Călător spre porţile asfinţitului*, București, 2006.

Repere bibliografice: Negoiţescu, *Scriitori*, *388–392*; Piru, *Panorama*, *179–182*; Caraion, *Duelul*, *31–37*; Piru, *Poezia*, I, *349–351*; Mircea Ivănescu, *Nobleţea conciziei*, T, 1977, 4; Raicu, *Practica scrisului*, *289–291*; Simion, *Scriitori*, III, *114–120*; Iorgulescu, *Prezent*, *176–179*; Dana Dimitriu, *Cum ajunge viaţa un roman*, RL, 1987, 8; Dimisianu, *Subiecte*, *146–151*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *698–701*; *Dicţ. analitic*, II, *208–210*; Dimisianu, *Lumea*, *550–552*; Grigurcu, *În pădurea*, *359–362*; Ciopraga, *Efigii*, *17–20*; Gabriel Dimisianu, *Un roman de Mihail Crama*, RL, 2010, 38. ***M.I.***

CRĂCIUN, Gheorghe (8.V.1950, Tohanu Vechi, j. Braşov – 30.I.2007, Bucureşti), eseist, prozator. Este fiul Mariei Crăciun (n. Letcă), funcţionară, şi al lui Ştefan Crăciun, inginer. După terminarea liceului la Sighişoara, urmează Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, secţia română–engleză, absolvită în 1973. Colaborează, alături de Mircea Nedelciu, Gheorghe Iova, Gheorghe Ene, Ioan Lăcustă şi Constantin Stan, la revista de perete a facultăţii, „Noii"; frecventează şi Cenaclul Junimea, condus de Ov. S. Crohmălniceanu. În timpul studiilor universitare mai publică poezii în „Argeş", „Luceafărul", „Amfiteatru". Între 1973 şi 1990 este profesor la diferite şcoli generale, devenind apoi lector de teoria literaturii la Universitatea Transilvania din Braşov şi redactor-şef adjunct al revistei „Interval". În 2002 obţine doctoratul în litere. Este membru fondator al Asociaţiei Scriitorilor Profesionişti din România (ASPRO). Debutează în 1971, la „Argeş", cu ciclul de poeme *Legi de mişcare*, iar în 1976 publică în „Vatra" fragmente dintr-un proiect intitulat *Stare de lucruri*, pe care îl consideră adevăratul debut publicistic. Prima sa carte este romanul *Acte originale/copii legalizate* (1982; Premiul Uniunii Scriitorilor). A mai primit Premiul Filialei Braşov a Uniunii Scriitorilor pentru *Compunere cu paralele inegale* (1988), Premiul ASPRO pentru volumele *Cu garda deschisă* (1997) şi *Aisbergul poeziei moderne* (2002) şi, din nou, Premiul Uniunii Scriitorilor pentru romanul *Pupa russa* (2004).

Abandonarea poeziei, tatonată în tinereţea universitară, şi decizia de a deveni prozator pare să fi fost, în biografia lui **C.**, fructul unei necesităţi. Scriitorul şi-ar fi descoperit la vreme afinitatea structurală cu producerea de text, nu de vers, descoperire dublată de convingerea că proza este genul modern prin excelenţă şi că „eul individual nu aparţine poeziei, ci prozei". Apariţia romanelor este, de altfel, anticipată şi secondată de multiple reflecţii de factură metaliterară, însă e greu de lămurit dacă acestea au doar funcţia unui discurs de escortă a romanelor sau dacă nu cumva chiar ele constituie masa critică a romanelor, raţiunea lor de a exista. Proza şi eseistica lui **C.** reprezintă, în fond, un continuum ideatic şi stilistic, motivat de o aşa-zisă opţiune ontologică: având, ca student, revelaţia structurilor de adâncime ale limbajului prin intermediul studiilor lui Noam Chomsky şi John Fillmore, **C.** caută o relaţie cât mai organică a artei literare cu realitatea şi îndeosebi cu realitatea eului. Un eseu din 1982, *Autenticitatea ca metodă de lucru*, arată, de pildă, că proza a evoluat în mod natural de la realism către autenticitate – concept înţeles preliminar în spiritul lui Camil Petrescu şi Mircea Eliade şi, în genere, al literaturii la persoana întâi, pentru ca apoi să facă joncţiunea cu teoriile şcolii franceze a Noului Roman, ale grupului de la „Tel Quel" şi ale textualismului. Spre deosebire de veridicul sau verosimilul realist, autenticitatea nu surprinde o realitate tipică, ci una aflată în „procesualitatea sa imprevizibilă, multiplu manifestată", un „adevăr subiectiv, fragmentar", condus, prin atomizarea genurilor literare, până la text. *Trup şi literă*, un eseu din 1983 inserat şi în ultimul capitol al romanului *Frumoasa fără corp* (1993), în aceeaşi logică a continuumului text–metatext, dă conceptului „autenticitate" o accepţie mai acut personală – literatura ca tensiune între limbaj şi corporalitate: „Trupul nu e limbajul şi tocmai această non-identitate instituie spaţiul privilegiat prin dramatismul său al literaturii". Autenticitatea obţine statutul de artă poetică şi centru de greutate al (meta)literaturii lui **C.**, vizibil până în eseurile târzii din *Mecanica fluidului* (2003) şi din *Pactul somatografic* (2009). Într-o reţea eteroclită de referinţe, în care sunt amalgamaţi Giambattista Vico, Roland Barthes, Jacques Derrida, empirismul englez, idealismul kantian şi fenomenologia, deconcertantă pentru gânditorul riguros, dar admisibilă în zona eseismului lax, **C.** caută o „motivaţie genetică", pre-alfabetică şi pre-raţională a limbii şi apoi a literaturii, pe care crede că o găseşte în relaţia dintre cuvânt, literă (scris) şi corpul uman: „metafora e garantată în primul rând de posibilităţile analogice şi combinatorii ale simţurilor, de un antropocentrism somatic imanent". Eseistul transferă, de fapt, asupra conceptului „trup" toate clişeele judecării de până atunci a literaturii şi îndeosebi a poeziei

– inefabil, indicibil, iraţionalizabil, ireductibil – şi îşi înscrie arta în sensul acestei recompuneri a unităţii originare trup–literă: „Proza mea e rezultatul unui război de multe ori epuizant între limbaj şi corp"; scrisul înseamnă „să descoperi lumea prin propriile tale terminaţii corp-alfabetice" etc. Nevoia de a scrie ar veni din „curajul de a ataca cu mintea ceea ce ştie, totuşi, mai bine trupul". Afirmaţia-fetiş „trupul ştie mai mult" va deveni chiar titlul unui fals jurnal de creaţie al romanului *Pupa russa*. Ca evoluţie de la *Cogito, ergo sum* la *Sentio, ergo sum* (cu recuperarea sensului etimologic al esteticii: cu originea în simţuri), literatura modernă ar echivala, după **C.**, cu progresiva conciliere a trupului cu spiritul încapsulat în literă şi cuvânt, după ce literatura premodernă oglindise sciziunea celor două entităţi. Reîntoarcerea moderniştilor la „adamismul limbii", logocentrismul, invocarea orfică a unităţii originare a fiinţei ar „traduce nevoia de a regăsi pluralitatea şi simultaneitatea naturii individuale a trupului vorbitor", care susţine şi opţiunea sa autenticistă: „Biograficul şi poezia cotidianului reprezintă o ultimă încercare de a eluda adevărul că eul e o valoare plurală, într-un continuu proces de diseminare, şi că lumea imediată nu se poate niciodată sintetiza într-o imagine de ansamblu", aşa cum credeau moderniştii (eseul *Între modernism şi postmodernism*). De unde imersiunea totală („texistenţială", cu un concept vehiculat printre optzecişti) a subiectului în producerea textului şi tendinţa scriitorului de a evita construcţia, ideea unui ansamblu coerent, şi de a se retrage, „prin depliere, curgere, desolidificare", în „notaţii intermitente, ferit de neajunsurile imaginarului, ale descrierii şi ale povestirii". Dacă în unele texte **C.** disociază modernismul de postmodernism pe baza raportării lor diferite la ideea de limbaj, în altele rămâne vizibil angajamentul încă modernist al prozatorului, visul de a reface unitatea trup–suflet/trup–literă ţinând mai mult de „iluzia metafizică a consistenţei" decât de filosofia postmodernă a arbitrarului şi a descentrării. Oscilaţiile teoreticianului se propagă şi în argumentarea opţiunilor sale în materie de gust. Convins de certitudinile trupului şi ale textului (*Între modernism şi postmodernism*), el se îndoieşte alteori chiar de real şi de realitate, contestând paradigma realistă resuscitată în opera lui Marin Preda, Petru Dumitriu sau Nicolae Breban, căreia îi preferă autenticismul

livresc şi ludic al Şcolii de la Târgovişte (*Realismul ca pericol*). Respingerea realismului postbelic se conjugă cu respingerea ideii de roman anticomunist sau politic, considerat la fel de ideologizat şi de nerealizat estetic ca şi variantele pe care încearcă să le submineze, şi cu promovarea unei „proze pur autoreflexive" – în genul Mircea Horia Simionescu sau Radu Petrescu, prozatorul-etalon al lui **C.** –, creditată ca formă de continuitate cu interbelicul şi autentică soluţie subversivă. Instrumentarea conceptului de realism e însă, mai departe, instabilă şi suspectabilă de prejudecăţi generaţioniste. Respingând realismul romancierilor „obsedantului deceniu", **C.** va milita totuşi pentru poezia optzecistă a micului realism biografic şi cotidian şi, simetric, promovând proza autoreflexivă a târgoviştenilor şi a optzeciştilor, va respinge poezia autoreflexivă, „evazionistă", a neomodernismului şaizecist. „Pericolul" realismului în proză devine, prin urmare, soluţia salvatoare în poezia optzecistă, atestând evoluţia ei spre postmodernism, prin depăşirea stadiului reflexiv al simbolisto-modernismului. Expusă în masivul studiu *Aisbergul poeziei moderne*, teoria lui **C.** se află în stare embrionară în *Denotaţie şi*

conotaţie în limbajul poetic şi în alte câteva eseuri reunite în antologia *În căutarea referinţei* (1998). Pornind de la dubletul tranzitiv–reflexiv explorat de Tudor Vianu în *Dubla intenţie a limbajului şi problema stilului*, teoreticianul braşovean susţine că poezia modernă nu poate fi considerată în totalitate o formă de limbaj deviat (sau conotativ) şi atrage atenţia spre o „altă faţă a poeziei", care, de la William Wordsworth la Walt Whitman, la imagiştii şi la obiectiviştii americani, explorează „limbajul poetic denotativ". **C.** identifică aici o bază de discuţie suficientă pentru reorientarea istoriei modernismului poetic în jurul a trei linii de forţă. Prima este poezia reflexivă, care acoperă simbolismul şi modernismul în descendenţă franceză (linia Charles Baudelaire–Arthur Rimbaud–Stéphane Mallarmé), o poezie a „eului mare", metafizic, deviat de la „limba tribului", izolat de comunitate şi pătruns de propria misiune demiurgică sau orfică, aşa cum o redau sintezele istorice ale lui Hugo Friedrich şi Marcel Raymond. A doua e poezia tranzitivă, denotativă, obiectivă, eminamente contingentă şi scrisă în limbajul prozaic al eului cotidian, care face concurenţă exprimării înalte, ermetice şi metaforice a liricii reflexive, după cum arată poezia americană, de la Whitman, Ezra Pound sau William Carlos Williams la obiectivişti, dar şi lirica lui Fernando Pessoa, Konstantinos Kavafis, Francis Ponge ş.a., iar pe teren românesc, unele volume ale lui G. Bacovia, Adrian Maniu şi Luca Ion Caragiale sau lirica lui Constant Tonegaru, a poeţilor de la „Albatros", a lui Mircea Ivănescu, Emil Brumaru ş.a., culminând cu poezia optzeciştilor. A treia linie de forţă e poezia lingvistică sau experimentală adusă de avangarde, de la Lautréamont la telquelişti şi la Grupul 63 italian, dar şi de manierismul generic, inclusiv barocul. **C.** contestă, din această perspectivă, supremaţia poeziei reflexive în canonul liricii moderne şi propune o schemă dialectică, în care lirica reflexivă (vârful vizibil al „aisbergului" modernist) e dublată de poezia tranzitivă, imaginată ca limbaj alternativ, ignorat de istoriografie şi pus în valoare abia de epistema postmodernă. El militează pentru dreptul poemului de a nu mai semnifica dincolo de denotaţie, evitând marile scenarii şi naraţiuni ale modernismului de sursă francofonă, şi solicită reevaluarea conceptului de poezie modernă, pentru a găsi aici rădăcini ale esteticii postmoderne. Ludicul, experimentalul şi tranzitivul ar fi acele elemente esenţiale ale literaturii postmoderne moştenite din modernism. Câtă vreme sunt aplicate tradiţiei lirice a secolelor al XIX-lea şi al XX-lea, conceptele „reflexiv", „tranzitiv" şi „lingvistic-experimental" pot fi considerate aspecte ale unei viziuni istorice şi relativiste asupra poeziei, dar, cum nu exclude apropierea barocului de experimentalism şi postmodernism sau unele afirmaţii inacceptabile din perspectivă istoristă precum „originile istorice ale postmodernismului sunt sincrone dacă nu anterioare începuturilor poeziei moderne", se poate spune că triada lui **C.** vizează totuşi virtuţile unei scheme universaliste independente de spaţiu şi timp. Demers teoretic ambiţios, *Aisbergul…* este în acelaşi timp şi unul militant, găzduind, în subsolul rescrierii istoriei modernismului liric, un turnir al generaţiilor postbelice autohtone încheiat în opinia lui **C**. cu victoria tranzitivului asupra reflexivului evazionist din generaţia lui Nichita Stănescu („pe şaizecişti nu-i interesează realitatea, ci poezia"), deşi cu altă ocazie apărase „evazionismul" prozatorilor Şcolii de la Târgovişte împotriva romancierilor realişti. Impresia că tot angrenajul conceptual pus aici la bătaie serveşte promovării poeziei optzeciste subminează pe alocuri pretenţiile reformatoare ale ansamblului. **C.** s-a remarcat, de altfel, ca una dintre principalele conştiinţe teoretice ale generaţiei 1980, prin eseurile din *Cu garda deschisă*, *În căutarea referinţei*, *Reducerea la scară* (1999), prin volumul *Experimentul literar românesc postbelic* (1998, în colaborare cu Monica Spiridon şi Ion Bogdan Lefter), precum şi prin antologiile pe care le coordonează: *Competiţia continuă. Generaţia '80 în texte teoretice* (1994) şi *Generaţia '80 în proza scurtă* (1998, în colaborare cu Viorel Marineasa). Considerată „singura direcţie estetică" viabilă şi după 1989, preferabilă atât literaturii ideologizante a generaţiilor anterioare, cât şi celei prevalent etice de după căderea comunismului, când esteticul pierde teren în faţa literaturii-document, a memoriilor, jurnalelor ş.a. (*Generaţiile între etic şi estetic*, 1993), generaţia '80 se impune, în opinia lui **C.**, în virtutea evoluţiei şi a sincronizării cu literatura momentului (postmodernismul), pe de o parte, iar pe de altă parte în virtutea continuităţii cu moştenirea estetică a interbelicului, ambele principii revendicându-se de la E. Lovinescu. Spiritul sburătorist e frecvent invocat, la fel nevoia unei critici de direcţie şi a unei conştiinţe teoretice. Reuşind să propună „o nouă ontologie a realului", optzeciştilor li se

recunoaşte şi o reală vocaţie „metatextuală". Meditaţiile asupra propriei generaţii se continuă prin reflecţii mai largi asupra condiţiei literaturii şi a actorilor săi după 1989. Prăbuşirea instituţiei criticii este, de pildă, explicată prin pierderea „mizelor artistice" anterioare, odată cu anularea dialecticii protocronism–sincronism (*Criza criticii*). Teoriile despre „trup şi literă", despre autenticitate şi biografism devin acum compatibile cu naraţiunea individualistă proliberală, pledând pentru desprinderea literaturii din anchiloza gândirii etatiste, pentru economie de piaţă, societate civilă, occidentalism etc. Reflecţia asupra tranziţiei, a globalizării, a alienării individului într-o societate a gândirii slabe şi a consumismului (în linia Gianni Vattimo–Jean Baudrillard) devine tot mai sceptică în microeseurile reunite postum în *Viciile lumii postmoderne* (2011): autenticităţii postmoderne i se descoperă acum reversul; sunt mai vizibile simulacrele, lipsa de consistenţă, abandonarea reperelor etc.

Vocea din eseuri migrează în romane şi viceversa, autorul devine propriul său personaj, disipat într-o sumă de identităţi succesive, de la roman la roman, şi suprapuse în interiorul unui singur text. Mai degrabă experimente textualiste, autoreferenţiale şi autoficţionare, lipsite de fibră epică, romanele lui **C.** pot fi considerate secvenţe ale unui monolog discontinuu, emisia unei singure instanţe locutoare în permanentă generare. Primă aplicaţie a teoriei expuse în *Trupul şi litera*, romanul (sau suita de proze) din *Acte originale/copii legalizate* explorează limitele textuării cu riscul unei ilizibilităţi studiate. Se vorbeşte despre un „masochism al scrisului" menit să scoată în relief jocul platonician dintre trup, ca „act original", şi scris – „copia" lui legalizată, sau dintre realitate şi ficţiune. Fragmente din viaţa inginerului Octavian Costin şi a pictorului-scriitor Vlad Ştefan, alter egouri ale autorului (pasionat şi el de grafică), elemente de biografie măruntă şi sedimente din memorie decorticate în segmente ample ţin de microscopia exersată şi în romanele ulterioare, care dă prozei lui **C.**, chiar prin „senzaţia exactităţii", o acută senzaţie de ireal. „Irealul e un rezultat al insistenţei pe real", declara romancierul în pseudo-jurnalul *Trupul ştie mai mult* (2006). *Compunere cu paralele inegale* readuce în scenă personajele din *Acte originale…*, atribuindu-i pictorului-scriitor realizarea unei rescrieri-parafraze a idilei lui Longos *Daphnis şi Chloe*, pe şablonul căreia valsează mai multe cupluri surprinse în progresie amoroasă. Erosul contemporan n-ar fi decât o citare – o replică – a originalului grec, dar, pe de altă parte, acesta nu există decât prin seria posibilelor sale actualizări. Cele patru *Epure pentru Longos* devin aşadar un pretext al valorificării obsesiei „corp-alfabetice" a lui **C.**, a analiticii senzoriale pasionate de relaţia spirit–trup sau trup–limbaj. O temă aprofundată în *Frumoasa fără corp*, care continuă mecanica reversibilă a insinuării vieţii în text, apropiată de critică de modelul Radu Petrescu, creditarea himerei drept realitate/corp şi viceversa. Rescrieri ale ipostazelor feminine din romanul românesc interbelic – carnala Nina, capricioasa Sânziana, „o ficţiune a sensibilităţii ultragiate" a personajului masculin, sau chelneriţa Adela, o „himeră a simţurilor" paradoxal concretă, în care scriitorul Vlad regăseşte o replică „vie" a lui Cloe, personajul „de hârtie" din romanul anterior – jonglează pe aceeaşi spirală a continuumului realitate–ficţiune, căreia i se subordonează şi tensiunea trup–literă. Un intertext după Camil Petrescu ar fi des invocata (şi repudiata) luciditate „de poet tranzitiv" a personajelor, gândirea care „alerga înaintea trăirii" – vină a trupului, „cu insaţiabilul său bovarism sinestezic, cu mereu nestăpânita lui foame de altă lume" –, cu nuanţa că, spre deosebire de romancierul interbelic, unde cerebralul face cuplu cu senzualul, la personajele lui **C.** e vorba mai degrabă de senzorial, presupus a include şi totodată a transcende eroticul. „Frumoasei fără corp" îi corespunde, în *Pupa russa*, frumoasa fără cap Leontina, o prezenţă eminamente corporală, pe ale cărei detalii anatomice prozatorul întârzie neobosit şi totuşi circular, fără adaos de sens. El pretinde că ascunde în acest roman un autoportret, suficient de bogat ca material psihanalitic („partea mea de natură feminină" sau natura duală, ambigen, fata-băiat Leon+Tina) pentru a rezista şi independent de al doilea obiectiv – reconstituirea „filistinismului" lumii comuniste. Meditaţia asupra corporalizării literaturii e transferată aici asupra personajului Leontina Guran, urmărită în ascensiunea şi decăderea ei prin trup în cercurile succesive ale infernului comunist, care speculează labilitatea şi insatisfacţia de natură structurală, psihotică, a femeii. Urbanul tentacular şi promiscuitatea în care se

afundă protagonista, greaţa, „râia interioară” sunt contrapunctate de imagini ale copilăriei rurale, adevărate poeme suprarealiste, saturate de sinestezii, în eterna încercare a lui **C.** de a tatona „acea interioritate raţională şi viscerală din care se naşte limbajul”. Aşa cum arată *Trupul ştie mai mult*, elementul care ţine laolaltă cele două obiective este ideea de bovarism, exploatată şi anterior, ca propensiune difuză spre insatisfacţie şi dorinţa de a ieşi din sine, ca balans între realitate şi ficţiune. Deşi ostil conceptului de roman politic, autorul îşi concretizează totuşi intenţia de a scrie „o *Doamna Bovary* a lumii comuniste”, iar „bovarismul femeii ca secreţie a unei lumi fundamental bolnave” atestă devierea spre ideologic a prototipului flaubertian. Viciul est-etic imputat de **C.** multor scrieri de după 1989 poate fi observat şi aici. I se adaugă conflictul dintre filosofia textualistă, autoreferenţială – sursă a unei lumi „de hârtie”, a cărei singură consistenţă rămâne textul – şi perspectiva realistă, al cărei obiect – comunismul românesc – rămâne totuşi în afara textului, ca o realitate brută, de exorcizat. Fantoşa gonflabilei textuale Leontina rătăcind pe străzile Bucureştiului revoluţionar este, de pildă, o imagine contradictorie, rezultată din scurtcircuitarea a două coduri de lectură incompatibile. Naratologic vorbind, Vlad, Gil, Octavian, Leontina – personajele din prozele lui **C.** – nu sunt „reflectori” sau „puncte de vedere” asupra unei secvenţe de real, ca în romanul românesc interbelic, ci feţele unui „eu plural”, „cu sertare”, prezent în toate scrierile acestui autor, de la proze la jurnal, eseu sau interviu, într-o circularitate text–intertext–metatext evidentă, dacă nu chiar şarjată. Scriitorul însuşi a subliniat „statutul polimorf al eului” postmodern şi preferinţa sa pentru identităţile de tip „matrioşka”. S-a vorbit, cu privire la reţeta romanelor sale, de „*eul rizomatic auctorial*, dominat de forţe centrifuge, risipit în text sub diverse ipostaze care răspund la nume diferite” şi de „*eul-palimpsest*, construit din suprapunerea unor euri anterioare, livreşti sau nu” (Carmen Muşat), de indeterminare, discontinuitate, descentrare, alteritate şi alte concepte din jargonul poststructuralismului francez. Desprinderea romancierului de orbita modernităţii şi a modernismului literar nu este însă nici atât de avansată, nici atât de asumată. Pe lângă numeroasele alter egouri, autorul nu renunţă, de pildă, la impersonarea în misteriosul personaj George, omniprezent şi aparent ubicuu în romane: eul plural nu poate rezista tentaţiei de a fi concurat (şi chiar controlat) de eul singular, omnipotent, al modernităţii, al unei identităţi auctoriale ferme, chiar dacă fictive. Relaţia dintre realitate şi ficţiune, ca şi pulsiunea bovarică – „nostalgie a ceea ce eul ar putea fi, într-o altă lume, sau a fost cândva, într-un alt timp”, sunt la un moment dat devoalate ca aspiraţii („versiuni”) ale „modelului unic”, în aceeaşi măsură în care chinul scrisului rămâne – încă – ataşat de „iluzia unui univers”. Filosofia postmodernă a descentrării, a aleatoriului şi a arbitrarului pierde, mai mult sau mai puţin voluntar, partida în faţa tendinţei eminamente moderne spre ansamblu, spre recuperarea unităţii primordiale.

SCRIERI: *Acte originale/copii legalizate*, Bucureşti, 1982; *Compunere cu paralele inegale*, Bucureşti, 1988, *Frumoasa fără corp*, Bucureşti, 1993; *Structuri deschise*, I, Braşov, 1996; *Cu garda deschisă*, Iaşi, 1997; *Introducere în teoria literaturii*, Chişinău, 1997; *Istoria didactică a literaturii române* (în colaborare), Chişinău, 1997; *Teoria literaturii*, Braşov, 1998; *Experimentul literar românesc postbelic* (în colaborare cu Monica Spiridon şi Ion Bogdan Lefter), Piteşti, 1998; ed. (*Experiment in Post-war Romanian Literature)*, Piteşti, 1999; *În căutarea referinţei*, Piteşti, 1998; *Reducerea la scară*, Piteşti, 1999; *Aisbergul poeziei moderne*, postfaţă Mircea Martin, Piteşti, 2002; *Doi într-o carte (fără a-l mai socoti pe autorul ei)*, Cluj-Napoca, 2003; *Mecanica fluidului*, Piteşti, 2003; *Pupa russa*, Bucureşti, 2004; ed. 2, pref. Caius Dobrescu, Bucureşti, 2007; *Trupul ştie mai mult. Fals jurnal la* Pupa russa, Piteşti, 2006; *Teatru de operaţiuni*, Piteşti, 2006; *Pactul somatografic*, îngr. şi pref. Ion Bogdan Lefter, Piteşti, 2009; *Viciile lumii postmoderne*, pref. Carmen Muşat, Bucureşti, 2011. **Antologii:** *Competiţia continuă. Generaţia '80 în texte teoretice*, Bucureşti, 1994; *Generaţia '80 în proza scurtă*, Piteşti, 1998 (în colaborare cu Viorel Marineasa). **Traduceri:** Serge Fauchereau, *Deplasări – Deplacements*, ed. bilingvă, Piteşti, 1996; Alexis Nouss, *Modernitatea*, Piteşti, 2000 (în colaborare cu Viorica Popescu).

Repere bibliografice: Mircea Mihăieş, *Văzul/auzul*, O, 1983, 12; Manea, *Contur*, *239–242*; Iorgulescu, *Prezent*, *315–316*; Holban, *Profiluri*, *406–409*; Simion, *Scriitori*, IV, *616–628*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *188–195*; Ţeposu, *Istoria*, *116–117*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *701–702*; Monica Spiridon, *De la teoria la practica textualistă: proza lui Gheorghe Crăciun*, RITL, 1996, 1–4; Borbély, *Xenograme*, *154–157*; Petrescu, *Studii transilvane*, *210–216*; *Dicţ. analitic*, I, *12–14*, II, *94–96*; Oţoiu, *Proza*, I–II, *passim*; Mihaela Ursa, *Gheorghe Crăciun*, Braşov, 2000; Bârna, *Comentarii*, *36–48*; Muşat, *Strategiile*,

255–265; Manolescu, *Lista*, II, *279–282*; Pop, *Viaţă*, *158–163*; Soviany, *Textualism*, II, *167–183*; Mircea Martin, *Două sinteze importante despre modernism, postmodernism în literatura română de ieri şi de azi*, „22”, 2002, 664; Negrici, *Comunism*, *Proza*, *395–397*; Andrei Terian, [*Gheorghe Crăciun*], E, 2003, 3, 2004, 7–8; Paul Cernat, *Aisbergul poetic al lui Gheorghe Crăciun*, OC, 2003, 165–166; Livius Ciocârlie, *Poetica tranzitivă*, F, 2003, 5; Holban, *Portrete*, I, *294–298*; Ştefan Borbély, *La suprafaţa pielii*, APF, 2004, 9; Ion Pop, *Despre copilărie, sex şi comunism*, ST, 2004, 9; Andrei Bodiu, *Un mare roman*, CU, 2004, 9; Teodora Dumitru, *Eul mic şi eul mare*, CLT, 2005, 2, 3; Boldea, *Vârstele*, *195–200*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, II, *126–136*; Holban, *Ist. lit.*, II, *262–267*; Ion Simuţ, *Savoarea impudorii*, RL, 2007, 24; Manolescu, *Istoria*, *1361–1363*; Popa, *Ist. lit.*, II, *828–830*; Ion Bogdan Lefter, *7 postmoderni*, Piteşti, 2010, *45–69*; *Trupul şi litera. Explorări critice în biografia şi opera lui Gheorghe Crăciun*, îngr. Andrei Bodiu şi Georgeta Moarcăs, Cluj-Napoca, 2012. ***T. D.***

CRĂCIUN, Victor (16.VII.1934, Chişinău), istoric literar, editor.

Este fiul Paraschivei Crăciun (n. Danciu), învăţătoare, și al lui Iordache Crăciun, licenţiat în studii administrative. Face şcoala primară la Durleşti, în Basarabia (1941–1943), la Arad şi Aradul Nou (1943–1945), urmează Liceul „Moise Nicoară” (1945–1948) și studii normaliene la Arad (1948–1950), apoi la Iaşi (1950–1952), absolvind tot aici, în 1956, Facultatea de Istorie–Filologie, unde şi lucrează ca bibliotecar (1953–1956) şi unde va fi asistent, lector şi conferenţiar la Catedra de istoria şi teoria literaturii române. Se mută la Bucureşti şi funcţionează succesiv ca redactor, şef de secţie, secretar general de redacţie la redacţia culturală din Radiodifuziunea Română (1964–1969), redactor-şef adjunct la redacția de programe la Televiziunea Română (1972–1977), din nou la Radiodifuziune, redactor de teatru radiofonic (1977–1985) și la redacția culturală (din 1985), unde realizează emisiunile „Scriitori la microfon” şi „Revista literară radio”, director al Editurii pentru Turism (1991). Este preşedintele Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni (din 1990). În perioada 1969–1972 a condus oficiul de publicații și tipărituri al Radiodifuziunii, ulterior devine și director la „Neamul românesc”. A obţinut doctoratul în filologie în 1973 cu teza *O istorie a literaturii române la microfon*.

Prin cărţile *Manuscrise şi voci* (1977), *Confesiuni sonore* (1980) şi *Scena undelor* (1980), **C.** scoate la lumină din arhiva Radiodifuziunii Române, mai ales din fonoteca ei de aur, pagini literare inedite, „unele de o importanţă capitală, totdeauna interesante” (Al. Piru). În *Manuscrise şi voci* editează opiniile multor scriitori şi oameni de cultură despre menirea cultural-educativă a radioului, despre rolul lui civilizator. În *Confesiuni sonore,* care se doreşte „o istorie a literaturii române la microfon”, evocă sistematic prezenţa pe calea undelor a literaturii române, de la cea veche până la cea din deceniul al optulea din secolul trecut, accentul fiind pus pe promovarea acesteia (prin recitaluri şi lecturi făcute de actori, prin dramatizări), pe conferinţele şi lecturile unor scriitori însemnaţi (cu deosebire N. Iorga, apreciat ca decanul conferenţiarilor la radio, şi Tudor Arghezi, colaborator statornic), pe scriitorii care au fost nu doar colaboratori, ci şi îndrumători ai radioului (Liviu Rebreanu, V. Voiculescu, V. I. Popa, Horia Furtună, Em. Bucuţa). În fine, în *Scena undelor* **C.** relevă contribuţia oamenilor de teatru, a scenariştilor şi conferenţiarilor, a animatorilor şi realizatorilor de emisiuni la evoluţia teatrului la microfon. Altă preocupare constantă a lui **C.** s-a finalizat în mai multe volume dedicate lui Eminescu, compilative, lipsite de interes critic; merită amintit albumul *M. Eminescu. Un veac de nemurire* (I–II, 1990–1991, în colaborare cu Cristiana Crăciun), în care, printre altele, sunt adunate imagini fotografice de pe toate meleagurile pe unde a cutreierat poetul, în ţară şi în Europa. În acelaşi spirit, **C.** este şi autorul unor filme documentare pentru televiziune despre Emil Botta, Al. Rosetti, Henriette Yvonne Stahl, Mihai Beniuc, George Lesnea, Liviu Rusu, Cella Delavrancea, V.G. Paleolog, N.I. Popa, Radu Boureanu, Miliţa Petraşcu ş.a. După 1989 a publicat, singur sau în colaborare, pe teme de istorie – de la daci la

integrarea europeană –, nenumărate lucrări și antologii cu caracter didactic, de un interes mai degrabă cantitativ. Ca editor, a îngrijit adunarea operei lui Marin Preda; de asemenea, se află între coordonatorii seriei *Corpus Eminescu* (I–XI, 1998–2000).

SCRIERI: *Literatura română în lume* (în colaborare cu Constantin Crişan), pref. Pierre de Boisdeffre, Bucureşti, 1969; *Eminescu la Radio*, Botoşani, 1970; *George Enescu şi locurile natale*, Botoşani, 1970; *Efigia literară a lui Mihai Eminescu*, Botoşani, 1971; *Eminescu şi locurile natale*, Botoşani, 1971; *E-un cântec tot ce sunt. Convorbiri cu Gheorghe Zamfir*, postfaţă Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1975; *Manuscrise şi voci. Scriitori români la radio*, Bucureşti, 1977; *Confesiuni sonore. O istorie a literaturii române la microfon*, Bucureşti, 1980; *Scena undelor (Teatrul radiofonic)*, Bucureşti, 1980; *Bobâlna. Procesul „Pasării măiastre". Poveste de dragoste*, Bucureşti, 1988; *Miliţa Petraşcu*, Cluj-Napoca, 1988; *Eminescu. Un veac de nemurire*, I–II, introd. Al. Piru, Bucureşti, 1990–1991; *Pierdem Basarabia?*, Bucureşti, 1992; *Eminescu regăsit*, pref. Mihai Cimpoi, București, 1998; *Umbra meşterului Manole. Eseu despre spiritul constructiv al neamului românesc*, Bucureşti, 1999; *Eminescu – „Icoana stelei"*, Bucureşti, 2000; *Eminescu, Ștefan Vodă și Putna*, București, 2004; *Nicolae Iorga, scriitorul*, București, 2005; *Permanența lui Nicolae Iorga*, București, 2006; *Meditații pe portativ*, București, 2007; *Timp şi răstimp. Între scris şi acţiune culturală*, Bucureşti, 2009; *Mihai Eminescu*, I, pref. Eugen Simion, postfață Mihai Cimpoi, București, 2010. **Ediţii:** Petre Dulfu, *Scrieri*, introd. edit., Bucureşti, 1971 (în colaborare cu Viorica Florea); Cincinat Pavelescu, *Versuri, epigrame, amintiri, corespondenţă*, pref. edit., Bucureşti, 1972 (în colaborare cu George Zarafu); I.C. Vissarion, *Scrieri alese*, I–III, introd. edit., Bucureşti, 1983–1987 (în colaborare cu Viorica Florea); V. Voiculescu, *Gânduri albe*, pref. Șerban Cioculescu, București, 1986 (în colaborare cu Radu Voiculescu); Marin Preda, *Opere*, I–IV, introd. Eugen Simion, Bucureşti, 2002–2003.

Repere bibliografice: Piru, *Varia*, II, *222*; Kopi Kyçyku, *Între refugii şi cutremure. Convorbiri cu Victor Crăciun – Mes eldjesh e trandjesh. Bisedë Viktor Kraciunin*, ed. bilingvă, pref. Constantin Galeriu, Bucureşti, 1997; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 300–301*; *Timp şi răstimp. Victor Crăciun 70*, Bucureşti, 2004; Titus Vîjeu, *Scripta manent*, Bucureşti, 2004, *85–86*; Constantin Cubleşan, *„Nicolae Iorga, scriitorul"*, „Cetatea culturală", 2007, 6. ***I.D.***

CRĂCIUNAŞ, Silviu (13.II.1914, Miluani, j. Sălaj – 1.II.1998, Hove-Brighton, Marea Britanie), memorialist. Este fiul Rozaliei (n. Pocol) şi al lui Augustin Crăciunaş, preot ortodox. Urmează Liceul Seminarului Pedagogic al Universității din Cluj, luându-și bacalaureatul în 1933. După ce studiază doi ani medicina la Cluj, intră tot aici la Facultatea de Drept, fiind licenţiat în 1938 și luându-și doctoratul în 1940. Activ în mișcarea legionară între 1936 și 1940, ca șef al organizației Neamț, va fi condamnat în 1938 la nouă luni de închisoare. După Dictatul de la Viena ajunge la Bucureşti, unde va activa ca director la Centrala Industriei Zahărului (1942–1945). În evenimentele dramatice ale epocii postbelice **C.** joacă un rol dublu. Pe de o parte candidează, în noiembrie 1946, din partea Partidului Naţional Ţărănesc (la care se afiliase în 1942), în alegerile ce aveau să fie fraudate de comunişti. Pe de altă parte, arestat în legătură cu rețelele de evadare în Occident, devine din 1948 informator al Securității din Republica Populară Română, uzând de-a lungul timpului de mai multe nume conspirative. Se „refugiază" în 1949 la Paris, infiltrându-se în diaspora. Revine în țară în primăvara anului 1950, însărcinat de Comitetul Naţional Român să organizeze rețele de evadare, dar este arestat în septembrie şi întemniţat la Malmaison și la Burdujeni-Suceava până în septembrie 1954, când izbuteşte – într-un scenariu construit de Securitate – să evadeze din spitalul din Burdujeni, unde fusese internat. Trăiește așa-zicând ascuns mai bine de doi ani, inclusiv la mănăstirea Vladimirești, raportându-i pe cei care îl adăpostesc. Din această perioadă datează un document din arhivele Securității în care **C.** își asumă reeducarea: „Prin metode excepționale, pline de omenie, au reușit să mă transforme din dușman al comunismului în luptător pentru cauza comunismului". În martie 1957, cu ajutorul a două mii de dolari solicitați pe o filieră *underground* și procurați de Ion Rațiu, părăsește din nou România, ajungând la Londra, unde reinfiltrează emigrația. Va continua până în anii '80 relațiile retribuite cu Securitatea. Primește azil politic în Anglia în 1959, unde intră în afaceri imobiliare și locuiește până la moarte, cu excepția perioadei 1977–1987, în care, speriat de defecțiunea lui Ion Mihai Pacepa, domiciliază în Spania.

În 1961 **C.** publică la Londra, cu sprijinul lui Ion Rațiu, într-o versiune engleză semnată de Mabel Nandriş și stilizată, se pare, de scriitorul William Somerset Maugham, volumul *The Lost Footsteps*, în care își valorifică într-o variantă romanțată, eroică și cosmetizată peripețiile – detenția, evadarea, activitatea subterană. Pretenția de autenticitate,

coroborată cu un șuvoi de aventuri în stilul romanelor de spionaj, avea să producă succesul cărții, tradusă şi publicată în numeroase limbi de circulaţie – franceză, germană, spaniolă etc. Abundența de revelații neverificabile, senzaționaliste, este ambalată formal într-un stil enunțiativ-demascator, discret patetic, iar filosofic într-o variantă a spiritualismului interbelic – pe care, ca fost legionar, **C.** îl cunoștea prea bine –, propovăduind ascendentul spiritualului asupra materialismului trivial. Caracterul demascator era însă doar un alibi necesar pentru intoxicația gestionată de Securitate, compensată util prin dezinformările abil orchestrate. Asemenea biografiei autorului său, cartea, criticată în „Glasul patriei" spre a sprijini alibiul lui **C.** între compatrioții din exil, îndeplinește o funcție grotesc-schizoidă: deși oferă o oarecare imagine a represiunii din România, această imagine a fost una parțial contrafăcută, produsă de „un agent acoperit al spionajului românesc" (Marius Oprea) aflat în misiune.

SCRIERI: *The Lost Footsteps*, pref. Salvador de Madariaga, Londra, 1961; ed. *(Urme pierdute*), tr. Sânziana Dragoş şi Gheorghe Dragoş, pref. Salvador de Madariaga, postfaţă Dorana Coşoveanu, Bucureşti, 2000; *Reabilitarea. Din scrisorile lui Silviu Crăciunaş adresate Doranei Coşoveanu*, tr. şi îngr. Dorana Coşoveanu, Bucureşti, 2000.

Repere bibliografice: *Document cutremurător*, „România" (New York), 1961, 56; Gh. Ardeleanu, *„Pași pierduți" și identificați…*, „Glasul patriei", 1961, 11; Florescu, *Menirea*, 2003, *235–242*; *Urme pierdute, urme regăsite. Cazul Silviu Crăciunaş*, îngr. Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre și Iulia Moldovan, introd. Iulia Moldovan și Dumitru Dobre, București, 2008; Manolescu, *Enciclopedia*, *212–213*, Marius Oprea, *Șase feluri de a muri*, Iași, 2009, *105–144*; Popa, *Ist. lit.*, I, *938*. ***M.I.***

CRĂCIUNESCU, Ioana (13.XI.1950, Bucureşti), poetă. Este fiica Leontinei (n. Moraru) şi a lui Ion Crăciunescu, inginer. **C.** a absolvit în 1973 Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale" din Bucureşti şi a fost, până la plecarea din ţară, în 1990, actriţă a Teatrului „C.I. Nottara" din Capitală. Debutează la „România literară" în 1968 cu versuri, iar editorial în 1977 cu *Scrisori dintr-un câmp cu maci*. Până la stabilirea în Franţa a publicat alte cinci volume de versuri, care au evoluat de la un postblagianism în variantă feminină spre o poezie a sensibilităţii exacerbate, agresată de ambianţa totalitară, pe care o deghizează cu pricepere într-o nevroză poetică autentică. În toţi aceşti ani colaborează cu poezie la „România literară", „Luceafărul", „Steaua", „Ramuri", „Vatra", „Transilvania", „Viaţa românească". În 1981 e distinsă cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti pentru volumul *Supa de ceapă*.

Prima carte publicată de **C.**, *Scrisori dintr-un câmp cu maci*, anunţă o poetă a exuberanţei, a vitalismului, cu accente care trimit la Lucian Blaga şi uneori la Nicolae Labiş, tratate însă în cheie ironică: „Mă uit la cer şi pământ/ mănânc mămăligă cu ceapă,/ plâng ca proasta în drum". Poeta se desparte astfel, simultan, atât de direcţia lirică reprezentată în generaţia anterioară de Constanţa Buzea, cât şi de cea pe care o ilustrase Marin Sorescu. Versurile ei îşi taie un făgaş nou, personal, cu accente corosive şi graţioase în acelaşi timp („Te uit solemn –/ şi cade-o ploaie de lemn"), care îmbracă înclinaţiile naturiste şi bucolice ale tinereţii într-o reflexivitate inteligentă, cărturărească. Cu volumul din 1980, *Duminica absentă*, se experimentează un plonjeu brusc în optzecism, care nu va avea însă consecinţe pe termen lung. *În loc de prefaţă* este, de pildă, versificarea unui bilet lăsat de mama, care începe cu „Păpuşa lu mama". Un fundal de romantism uşor cabotin, asumat şi exterior, nu numai ca stare de spirit, aduce acum versurilor o cantabilitate aparte, care şi-a găsit deja sunetul personal. Dintre optzecişti, **C.** rămâne mai aproape de romanticul dezabuzat Traian T. Coşovei: „Ne vom întâlni într-o seară în haine de gală/ şi mândri ne vom scoate eleganta sârmă ghimpată din păr./ Ştergându-ţi dâra de sânge rămasă în palmă/ vei pune eterna-ntrebare ce-mparte realul/ în câtă minciună şi-n cât adevăr?". De la *Supa de ceapă*, poeziile încep să fie cutreierate de temele maturităţii: melancoliile vârstei, ale memoriei, nostalgia familiei, sentimentul neîmplinirii („Ca un vis viaţa mea, ca un vis"; „E o tristeţe între noi culcată/ şi câmpul verde pare imbecil"). Viaţa începe să-şi piardă culorile vii ale primei tinereţi, care revin doar la conjunctivul aspiraţiei îndepărtate: „Să deschizi ochii în dimineaţa/ unei ierni vechi/ cu gustul ierbii în gură. […]/ Lumina să aibă miros de măr verde". Treptat, intimitatea e agresată şi corodată de realul înconjurător, decăzut din strălucirea de altădată. Acest filon se accentuează masiv în

Iarnă clinică (1983), cea mai bună carte a poetei, în care observaţia socială se radicalizează. Ea rămâne însă atent camuflată în faldurile imaginilor poetice, care glisează abil spre acoperirea adevăratelor sensuri. Acest esopism, binecunoscut literaturii din această perioadă, sporeşte considerabil concentrarea poetică. Mizeria cotidiană, frigul, singurătatea impusă de ridicarea fricii la rang de politică de stat se disting clar, în poeme convulsionate : „Ce criză de cuvinte, ce gust de criză de stomac,/ Ce fiere verde în chiuvetă"; „Telefoane umplute cu nisip. Deşert/ la care nu răspunde nimeni"; „Nu mai ţine păcăleala, tăticule,/ hai să ne strângem din valea asta circul". De acum înainte versurile capătă o verbozitate nervoasă, care maschează cu greu neputinţa de a rosti adevărul. **C.** nu poate fi asimilată pe deplin nici uneia dintre direcţiile poetice cărora le-a fost contemporană în România. Versurile ei se remarcă prin siguranţa mânuirii abstracţiunii într-o formulă poetică bine definită şi care nu-şi pierde nici o clipă zvâcnetul carnal, altfel spus, sinceritatea. O imagistică hrănită de lecturi şi pusă în mişcare de o gimnastică teatrală a afectivităţii sunt atuuri în plus. Antologiile bilingve *Creştet şi gheare – Du front et de griffes* (1998), *Mașinăria cu aburi* (2005) și *Supa de ceapă – Soupe à l'oignon* (2007) aduc aminte periodic de existența poetei.

SCRIERI: *Scrisori dintr-un câmp cu maci*, Bucureşti, 1977; *Duminica absentă*, Bucureşti, 1980; *Supa de ceapă*, Cluj–Napoca, 1981; *Iarnă clinică*, Bucureşti, 1983; *Mașinăria cu aburi*, Bucureşti, 1984; *Caietul cu adnotări*, Bucureşti, 1988; *Creştet şi gheare – Du Front et de griffes*, ed. bilingvă, tr. Tudor Florian Potra, Bucureşti, 1998; *Mașinăria cu aburi*, București, 2005; *Supa de ceapă – Soupe à l'oignon*, ed. bilingvă, tr. Letiţia Ilea și Thierry Chaillous, Timişoara, 2007.

Repere bibliografice: Constanţa Buzea, *„Scrisori dintr-un câmp de maci"*, AFT, 1977, 7; Felea, *Aspecte*, II, *277–278*, III, *152–155*; Eugen Simion, *Poezia feminină*, LCF, 1978, 11; Lucian Raicu, *„Duminica absentă"*, RL, 1980, 46; Regman, *Noi explorări*, *119–122*; Florenţa Albu, *Spectacolul poeziei*, VR, 1982, 3; Poantă, *Radiografii*, II, *117–119*; Tartler, *Melopoetica*, *122–125*; Coşovei, *Pornind*, *59–63*; Ulici, *Prima verba*, III, *76–77*; Mircea Braga, *Pe pragul criticii*, Cluj-Napoca, 1992, *67–71*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *128–132*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *702–704*; Cornel Regman, *„Creştet şi gheare"*, JL, 1998, 7–8; *Dicţ. analitic*, IV, *180–182*; Bucur Demetrian, *„Mașinăria cu aburi"*, R, 2006, 1–2; Cosmin Ciotloş, *Antologii sub acoperire. Aburi cu diamante*, RL, 2006, 40; Popa, *Ist. lit.*, II, *515–516*. ***D.C.M***.

CRĂCIUNESCU, Pompiliu (23.VII.1963, Brătuia, j. Gorj), eseist. Este fiul Elenei Crăciunescu (n. Filip), infirmieră, şi al lui Victor Crăciunescu, muncitor petrolist. Pe linie maternă este nepotul lui George Uscătescu, scriitor şi filosof al culturii, universitar stabilit în Spania. După şcoala generală de la Târgu Cărbuneşi, urmează Liceul Pedagogic din Turnu Severin (1978–1982) şi Facultatea de Filologie a Universităţii din Timişoara (1983–1987), secţia română–franceză. După absolvire este profesor la Liceul Industrial din Caraş Severin până în 1990, când îşi începe cariera universitară la Timişoara, ca preparator la Facultatea de Litere, unde în 2004 devine conferenţiar. A obţinut doctoratul în 1997, la Universitatea de Vest din Timişoara, cu teza *Eminescu şi secolul XX. Gândirea ascunsă.* În intervalul 1997–2001 a predat cursuri de limbă, literatură, istorie şi civilizaţie românească la Facultatea de Arte, Litere şi Limbi a Universităţii „Jean Mannet" din Saint-Étienne (Franţa), unde a funcţionat ca ataşat de învăţământ şi cercetare, iar în 2003 a obţinut acreditarea ca *maître de conférences*, acordată de Consiliul Naţional al Universităţilor din Franţa. În intervalul 2007–2009 a fost şi cercetător ştiinţific principal la Memorialul Ipoteşti – Centrul Naţional de Studii „Mihai Eminescu", care în 2006 îi oferise Premiul Naţional de Istorie şi Critică Literară „Petru Creţia". A debutat în 1988 la revista „Studii de literatură română şi comparată" din Timişoara. Prima carte este un curs universitar, *Prelegeri de literatură română în epoca clasică* (I, 1997), iar în circuit editorial întâiul volum este *Eminescu–Paradisul infernal şi transcosmologia* (2000). A mai colaborat la „Adevărul literar şi artistic", „Analele Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi", „Caiete critice", „Convorbiri literare", „Echinox", „Human and Social Studies" (Iaşi), „Hyperion", „Vatra" ş.a. A participat la realizarea unor volume colective, precum *Eonul Blaga. Întâiul veac (1895–1995)* (1997), *Dicţionarul scriitorilor din Banat* (2005), *Transdisciplinarity in Science and Religion* (2007) ş.a. Şi peste hotare este prezent cu studii în lucrări colective – *Stéphane Lupasco. L'Homme et l'œuvre* (Paris, 1999), *Cahiers Bleus – La Sémantique de l'absence chez Lucian Blaga et dans la poésie française*

(Paris, 1999), *À la Confluence des deux cultures – Lupasco aujourd'hui* (Paris, 2010) ş.a.

Eminescu–Paradisul infernal şi transcosmologia propune explorarea gândirii din domeniul ştiinţei din *Fragmentarium*, ca şi a unor creaţii lirice din perioada ultimă, raportate la „modelul lumii" ori la epistema secolului al XX-lea, miza fiind demonstrarea actualităţii poetului. Transdisciplinaritatea de care vorbeşte **C.** are drept fundament unele sugestii ale lui Basarab Nicolescu şi implicit ale lui Ştefan Lupaşcu. Demersul critic propune şi un instrument propriu, anume triada epistemologie – metafizică – poezie. Autorul încearcă să clarifice multe din căutările ştiinţifice ale lui Eminescu, în special interesul pentru „ecuaţiunea universală" sau cuadratura cercului, interpretează concepte descoperite în manuscrise, precum vidul, moartea, visul, eul, confruntându-le apoi cu poezii ca *Melancolie*, *Odă (în metru antic)*, *Sarmis*, *Gemenii*, *Luceafărul* ş.a., spre a identifica infiltrarea conceptelor în structura de adâncime a textelor poetice. În nebunia poetului exegetul vede, bizar, nu o maladie clinică sau romantică, ci o „intensitate a lucidităţii", o „dimensiune metafizică, solară" purtătoare de informaţie inaccesibilă, o cale de cunoaştere transgresivă. **C.** descoperă astfel, pe urmele fanteziilor protocroniste, un Eminescu contemporan cu gândirea revoluţionară a secolului al XX-lea. În *Strategiile fractale* (2003), următoarea sa carte, **C.** adaptează triada poezie–metafizică–epistemologie la cea de literatură–metafizică–epistemologie şi oferă interpretări prin grila transdisciplinarităţii asupra scrierilor lui René Daumal, Ion Barbu, I.L. Caragiale, Roberto Juarroz şi Basarab Nicolescu. În *Vintilă Horia – Translittérature et réalité* (2008), apărută în Franţa şi tradusă în 2011 în româneşte, analizează romanele „trilogiei exilului" – *Dumnezeu s-a născut în exil*, *Cavalerul resemnării* şi *Prigoniţi-l pe Boeţiu* – plecând de la premisa că pentru scriitorul român din exil literatura este „o tehnică de cunoaştere" care, alături de alte domenii ale spiritului, duce la „unitatea gödeliană a lumii şi a cunoaşterii", devine transliteratură şi impune o perspectivă transdisciplinară a abordării. **C.** nu este interesat în primul rând de descrierea structurilor narative ale operei, cât de edificarea unei lumi a romanului şi de conceperea acestuia ca „viziune esenţialmente transgresivă".

SCRIERI: *Eminescu–Paradisul infernal şi transcosmologia*¸ pref. Basarab Nicolescu, Iaşi, 2000; *Strategiile fractale*, Iaşi, 2003; *Vintilă Horia – Translittérature et réalité*, Veauche (Franţa), 2008; ed. (*Vintilă Horia – Transliteratură şi realitate*), tr. Olimpia Coroamă, pref. Basarab Nicolescu, Bucureşti, 2011.

Repere bibliografice: Mircea Borcilă, *Poetica eminesciană în perspectiva transdisciplinarităţii*, „Aurora", 2001, 12; Constantin Cubleşan, *Eminescu în oglinzile criticii*, Cluj-Napoca, 2001, *91–95*; Ionel Popa, *La orizontul eminescologiei*, ST, 2004, 6; Valentin Coşereanu, *Eminescu şi cuadratura cercului*, RL, 2006, 27; Basarab Nicolescu, *În oglinda destinului*, Bucureşti, 2010, *345–348*; Elvira Sorohan, *Vintilă Horia într-o nouă interpretare*, CL, 2012, 2. ***D.V.***

CRĂSESCU, Victor (16.X.1850, Chişinău – 1917), prozator.

Era fiul lui Petre Crasiuc, secretar de colegiu la Chişinău. Scriitorul îşi va modifica numele, semnând însă şi cu pseudonimele Ştefan Basarabeanu, Ştefan Valahu, V. Ursu. După ce urmează gimnaziul (1862–1866) şi Seminarul Teologic (1871–1872) la Chişinău, studiază ştiinţele naturale la Universitatea din Odessa (1872–1873). Din cauza activităţii revoluţionare, este nevoit să fugă în Elveţia, la Zürich – unde se găseau mulţi refugiaţi politici din Rusia –, ajungând în cele din urmă în America de Nord. Întors în 1878 la Chişinău, urmărit din nou de poliţia ţaristă, emigrează în România, stabilindu-se la Tulcea. Se înscrie la Facultatea de Medicină din Bucureşti în 1886 şi îşi ia doctoratul în 1895 cu lucrarea *Contribuţiuni la studiul pediatriei populare. Credinţi şi obiceiuri relativ la pediatrie la locuitorii din Dobrogea.* A fost medic la Sfântu Gheorghe (judeţul Tulcea), Buftea, Fierbinţi şi la Slănic (judeţul Prahova), şi a murit, probabil la Slănic, îngrijind, pe timp de război,

bolnavii de tifos. Scriitorul Sergiu Cujbă este fiul său.

C. a avut o existenţă frământată, aventuroasă şi totuşi învăluită în discreţie. Prin convingeri şi profesie s-a îndreptat cu o generozitate de misionar spre oamenii săraci, bolnavi, abrutizaţi, avântându-se chiar în utopice proiecte de reformare a vieţii unor colectivităţi. În scrierile sale, fidele reprezentări ale unui mozaic de întâmplări şi moravuri cunoscute direct, se întâlnea cu o tendinţă a sfârşitului de secol, ce îndruma scriitorii spre medii ignorate până atunci. A publicat în numeroase periodice, începând cu revista „Contemporanul", unde între 1884 şi 1890 îi apar cele mai semnificative schiţe şi nuvele, continuând cu „Drepturile omului", „Revista nouă", „Adevărul", „Lupta", „Vatra", „Adevărul ilustrat", „Povestea vorbei", „Lumea nouă literară şi ştiinţifică", „Adevărul de joi", „Pagini literare", „România jună", „Noua revistă română", „Şezătoarea săteanului", „Sămănătorul", „Viaţa literară". A fost director şi proprietar, împreună cu Zamfir C. Arbore, al revistei „Amicul copiilor" (1891–1895). I-au apărut în 1893 patru volume intitulate *Schiţe şi nuvele*, iar în 1899 romanul *Ovreiul*, o bună parte din proza sa rămânând însă în paginile periodicelor sau în manuscris, cum sunt două încercări romanești, unul având ca protagoniști revoluționari ruși, celălalt vorbind despre coloniști din America. Fiind considerat, alături de Sofia Nădejde, prozatorul cel mai de seamă al „Contemporanului", **C.** pare să fie într-adevăr apt să ilustreze ideile revistei privitoare la tematica şi misiunea socială a literaturii. Evocă, mai întâi, atmosfera de teroare, imoralitate şi ipocrizie a seminarelor basarabene, portretizând caricatural şi figurând antitetic indignarea şi revolta tinerilor (*Fugarul de la seminar*, *Despărțirea*, *Hotărârea lui Ion Butuc și a bogoslovilor*, *Examenul*, *Isaia Trandafir „Clasicul"*). Se simte aici şi o influenţă venind dinspre literatura rusă, al cărei bun cunoscător era şi din care a tradus în presă (M.E. Saltîkov-Şcedrin, N.V. Gogol) sau a localizat (N.A. Nekrasov, I.S. Turgheniev, V.M. Garşin). Schiţele din viaţa ocnaşilor evadaţi ori a contrabandiştilor sunt scrieri cu o tramă narativă simplă, dinamică, unde mişcarea, dialogul au întâietate. Și viaţa ţărănească îi solicită interesul în momentele ei de duritate şi de manifestare violentă, ca în *Sălbatecul*, unde scena unei răzbunări atroce duce gândul la o scenă similară din *O viaţă* de Guy de Maupassant. Un mediu inedit, de care scriitorii nu se apropiaseră încă, este aflat în lumea porturilor şi a satelor de pescari din Delta Dunării: o faună fără pitoresc, abandonată destrămării morale, trăind istovitor şi cu speranţele spulberate (*O zi şi o noapte la Sulina*); pescari aspri, nemiloşi, supuşi vitregiilor şi hazardului, prinşi cu nepăsare în jocul de-a viaţa şi de-a moartea (*Furtuna, Cum a căpătat Sarichioiul vie*). Un personaj cu o psihologie ceva mai complicată apare în *Spirca*, deşi prin amploare nuvela lasă la vedere inegalitatea, prolixitatea epicului, ca şi mediocritatea stilului. Atunci când aduce în prim-plan mărunte existenţe citadine, schiţa de moravuri eşuează în anecdotic şi melodramatic, autorul simplificând tipologia în chip naiv, moralizator. De asemenea, în povestirile pentru şi despre copii, majoritatea scrise după 1890, **C.** pierde din farmecul care îi definea câteva schiţe de început, precum *În ajunul Crăciunului* şi *Ziua de bobotează*.

SCRIERI: *Schiţe şi nuvele*, I–IV, Bucureşti, 1893; ed. 2, pref. Sergiu Cujbă, Bucureşti, 1926; *Ovreiul*, Bucureşti, 1899; *Al treisprezecilea urs (Din viaţa vânătorilor din Carpaţi)*, Bucureşti, [1910]; *Flori de gheaţă* (în colaborare cu Sergiu Cujbă), Bucureşti, 1910; *Roadele vijeliei (Cum a căpătat Sarichioiul vie)*, Bucureşti, 1911; *Opere*, îngr. A. Kidel, introd. F. Levit, Chişinău, 1974.

Repere bibliografice: Zamfir C. Arbore, *„Schiţe şi nuvele"*, „Revista nouă", 1893, 11–12; Hermes [C. Stere], *Garşin şi Basarabeanu*, „Evenimentul literar", 1894, 11; Iorga, *Pagini*, I, *256–257*; Haneş, *Scriitorii*, *251–267*; Teodor Vârgolici, *Victor Crăsescu*, RITL, 1958, 1–2; Bratu–Dumitrescu, *Contemporanul*, *269–276*; *Ist. lit.*, III, *585–586*; *Dicţ. lit. 1900*, *234–235*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *704–705;* Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *71–73*; *Dicţ. Chişinău*, *178–180*. ***G.D.***

CRĂSNARU, Daniela (14.IV.1950, Craiova), poetă, prozatoare. Este fiica Victoriei (n. Dancău) şi a lui Petre Crăsnaru, farmacist. După ce urmează Liceul „Nicolae Bălcescu" din Craiova (1965–1969), va absolvi Facultatea de Filologie, secţia română–engleză, a Universităţii din acelaşi oraş (1973) şi Academia de Ştiințe Sociale şi Politice „Ștefan Gheorghiu" din București (1974). Debutează la „Ramuri" în 1967, iar editorial în 1973 cu placheta *Lumină cât umbră*. De la terminarea facultăţii până în 1987 este redactor la Editura Eminescu, apoi conduce Editura Ion Creangă (1990–2001) și funcționează ca director

de programe la Accademia di Romania din Roma (2001–2008). A fost deputat pe listele FSN între 1990 și 1992, ulterior fiind membru al Consiliului Naţional al PNL. I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor (1979, 1982), Premiul Academiei Române pentru întreaga operă (1991).

Debutul, cu volumul *Lumină cât umbră*, se desfăşoară în cea mai mare parte sub aripa învăluitoare a poeziei Constanţei Buzea. Inegală, adunând texte cu vârste diferite, această primă carte impune un „univers de diafanităţi şi frăgezimi vegetale, înscriind o sensibilitate dominată de obsesia purităţii" (Ion Pop). De altminteri, **C.** este un exemplu tipic de poet-punte între lirismul feminin al generaţiei '60 (Ana Blandiana ş.a.) şi cel al generaţiei '80 (Mariana Marin, Elena Ştefoi), evoluând de la tandreţe şi transparenţă la sarcasmul aluziv, cinism şi subversiune ca rezistenţă la cenzura realului, de la evanescenţă şi puritate la senzualismul nărăvaş şi notarea în priză directă a realităţii. *Spaţiul de graţie* (1976) surprindea prin unitatea de ton. Afilieri la îndemână sunt Lucian Blaga, Constanţa Buzea, Nichita Stănescu, Ileana Mălăncioiu. „Spaţiul de graţie" este unul de „rugă şi pândă", loc de iniţiere, unde închiderea (a ochilor, a păsării în căuşul palmei, a petalelor „în" floare) este resimţită concomitent ca tensiune şi salvare, dublată fiind de figurile deschiderii „gingaşe" (spargerea, sfârtecarea, visul în turn, roua, mierea, aburul) ce catalizează relaţiile dintre elemente: „În lada de zestre/ ninsoarea unei ierni de demult/ se mai zbate./ Simţi tu/ Înfrigurarea şi spaima/ acelui măr în singurătate". Alte trimiteri evidente ar fi Grete Tartler şi Doina Uricariu. Ieşirea de sub zodia transparenţei, alterarea diafanului prin umor acidulat şi a reveriei prin concreteţea aproape nevrotică a asimilării realului s-au produs lent, în timp. De la *Arcaşii orbi* (1978) şi *Crângul hipnotic* (1979), care marchează eliberarea de monotonia calofil-contemplativă, şi până la *Vânzătorul de indulgenţe* (1981), cel mai reprezentativ volum al poetei, dezabuzarea, retorica detaşării şi a autopersiflării amare, relativismul, adică resorturile distanţării ironice postmoderne, definesc o experienţă lirică rotundă: „Ninge frumos, ninge corect, după program/ ninge după toate canoanele artei./ Nu mă mai gândesc la dumneata, la tine, deloc.// La douăşpe ziua mă simt cel mai bine./ Creierul meu lucrează-n acord. Îşi pune mănuşile/ îşi pune livreaua

de protocol./ Creierul meu care atârna spre sălile de disecţie/ sau de şedinţe,/ rebelii, hormonii din demisol". Odată cu *Şaizeci şi nouă de poezii de dragoste* (1982), carte urmată de *Niagara de plumb* (1984), *Emisferele de Magdeburg* (1987), de antologia *Fereastra în zid* (1988) ş.a., textul se încarcă de tensiuni subversive, ca în cazul oricărui poet adevărat de la finele ceauşismului. Aproape totul se poate citi în cheie politică sau, cel puţin, se poate defini prin conflictualitate faţă de prezent. Totul devine parcă figură a claustrării şi a ratării, fiecare vers degajă deopotrivă exasperare şi eliberare, motivul Clovnului, figurile Actorului (saltimbancul, cascadorul aflat mereu în opoziţie cu un regizor dictatorial şi un scenariu prestabilit, invariabil procustian), ale versificatorului sarcastic, văzut ca un „mim plictisit", compun un „autoportret cu măşti", cum s-a spus, uneori dezabuzat, alteori revoltat de drama dedublării programate. Concomitent, universul iluziei într-o realitate labirintică însetată de iubire, dar subminată de capcanele prezentului cotidian dă substanţa

povestirilor din volumele *Marele premiu* (1983) şi *Pluta răsturnată* (1990). Iluzia libertăţii (*Circuitul tristeţii în natură*), iluzia erotică (*Nimicuri femeieşti*), culpabilizarea (*Faptul divers*), cu fete care se pierd în tablouri, împlinindu-se în vis, dar şi cu notaţia băieţoasă a prozelor cu mediu studenţesc şi „ceaiuri în gaşcă”, umorul tandru şi maliţia bonomă dovedesc ceva mai mult decât simplul capriciu narativ al unei sensibilităţi poetice.

SCRIERI: *Lumină cât umbră*, Bucureşti, 1973; *Spaţiul de graţie*, Bucureşti, 1976; *Arcaşii orbi*, Bucureşti, 1978; *Crângul hipnotic*, Bucureşti, 1979; *Vânzătorul de indulgenţe*, Bucureşti, 1981; *Şaizeci şi nouă de poezii de dragoste*, Bucureşti, 1982; ed. Bucureşti, 1995; *Carte pentru fata Gu, o fetiţă cum eşti tu*, Bucureşti, 1982; *Marele premiu*, Bucureşti, 1983; *Niagara de plumb*, Bucureşti, 1984; *Poezii – jucării pentru cei mai mici copii*, Bucureşti, 1985; *Emisferele de Magdeburg*, Bucureşti, 1987; *O poveste cu mult soare despre cum te faci tu mare*, Bucureşti, 1987; *Fereastra în zid*, Craiova, 1988; *Pluta răsturnată*, Bucureşti, 1990; *69 poezii de dragoste*, Bucureşti, 1995; *Austerloo*, Bucureşti, 1998.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, *78–80*; Barbu, *O ist.*, I, *439–441*; Piru, *Poezia*, II, *514–516*; Iorgulescu, *Scriitori*, *48–49*; Poantă, *Radiografii*, I, *279–280*, II, *82–85*; Felea, *Aspecte*, II, *190–193*, III, *118–122*; Cristea, *Faptul*, *189–192*; Iorgulescu, *Critică*, *82–84*; Raicu, *Fragmente*, *304–307*; Tartler, *Melopoetica*, *168–171*; Munteanu, *Jurnal*, IV, *247–249*; Nicolae Manolescu, *Autoportret în fereastra poeziei*, RL, 1989, 3; Al. Călinescu, *Tensiuni lirice*, CRC, 1989, 10; Coşovei, *Pornind*, *15–21*; Eugenia Tudor-Anton, *„Pluta răsturnată”*, VR, 1991, 5; Cristea, *A scrie*, *199–203*; Poantă, *Scriitori*, *112–114*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *705–706*; Pop, *Pagini*, *141–149*; Dimisianu, *Lumea*, *322–325*; *Dicţ. analitic*, III, *126–128*; Popa, *Ist. lit.*, II, *510*. ***D.C.M.***

CRÂNGULEANU, Ion (pseudonim al lui Ion Avasilinei; 28.III.1940, Coşula, j. Botoşani – 15.VIII.2003, Bucureşti), poet, prozator. Este fiul Mariei şi al lui Mihai Avasilinei, ţărani. După absolvirea Liceului „A.T. Laurian” din Botoşani, **C.** a urmat cursurile Facultăţii de Filologie la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iaşi şi la Universitatea din Bucureşti, luându-şi licenţa în 1964. Debutează în „Contemporanul” (1958), iar editorial în 1962 cu *Anotimpurile Griviţei*.

Tributară masiv clişeelor realist-socialiste, placheta *Anotimpurile Griviţei* cântă „colectiva”, „partidul”, „tractoriştii”, „oamenii sondelor” şi, omagiu canonic, figura lui Lenin, părintele doctrinei electrificării satelor ca premisă a noii ordini sociale: „Nopţile satului meu vor fi fermecate:/ Între pădurile seculare/ Cerul va coborî înstelat peste uliţi;/ Vor străluci luceferi electrici/ Trimiţând mănunchiuri de suliţi/ Luminoase, prin geamuri/ [...]/ Prin toate casele/ Va intra Lenin/ Zâmbind către oameni cu inima plină;/ Satul/ Va sclipi de atâta lumină,/ Şi nopţile lui/ Vor fi fermecate”. Numeroasele volume ulterioare – *Ritmuri române* (1969), *Sunt pionier al României socialiste* (1979) sau *Torentul Roşu. Epoca Nicolae Ceauşescu* (1989) ş.a. – revarsă asupra cititorului o versificaţie facilă şi convenţională, aducând în prim-plan naţionalismul declamator al dictaturii ceauşiste din anii ’70–’80: „Se-aude ţara-n oameni şi-n unelte,/ Prin lanuri trece tânăr şi visând zefirul/ Şi când oraşele vuiesc de ritmuri proletare,/ Chiar lângă lună cântă trandafirul”. O menţiune merită *Sonete mute* (1969), în care elanul propagandistic pare temperat de conştiinţa tulbure a chemării pământului: „Din fiecare cruce rumegată de carii/ Se-aud vocile părinţilor ruginite şi grele/ [...] Sarea pământului îmi viscoleşte spatele/ Cu steaguri împunse de bouri şi putrede, –/ Mă scufund în balade şi-n duhul părinţilor/ Care îmi aţin calea la crucile drumurilor”.

SCRIERI: *Anotimpurile Griviţei*, Bucureşti, 1962; *Lumina de dragoste*, Bucureşti, 1964; *Bucurii pentru copii*, Bucureşti, 1966; *Minus durerea*, Bucureşti, 1966; *Emoţii la trapez*, Bucureşti, 1967; *Un căţel ca vai de el*, Bucureşti, 1968; *Ritmuri române*, Bucureşti, 1969; *Sonete mute*, Bucureşti, 1969; *Traversarea nedreptăţii. Elegii şi imnuri*, Bucureşti, 1970; *Omul de rând*, Bucureşti, 1972; *Ridică mâna şi vei primi o floare*, Bucureşti, 1972; *Cavalerii porţilor albastre*, Bucureşti, 1973; *Flori pentru sarea pământului*, Bucureşti, 1973; *Poeme*, Bucureşti, 1973; *Alte bucurii pentru copii*, Bucureşti, 1975; *Aventuri în Ţara Motrului*, Bucureşti, 1975; *Focuri şi izvoare*, Bucureşti, 1978; *Turnul timpului*, Bucureşti, 1978; *Sunt pionier al României socialiste*, Bucureşti, 1979; *Vaporul şi noaptea*, Bucureşti, 1979; *Planeta Eminescu*, Bucureşti, 1980; *Mărgărintul din privaz*, Bucureşti, 1981; *Părinţii noştri, comuniştii*, Bucureşti, 1981; *Proba zborului*, Bucureşti, 1981; *Luceafăr cu cireşe la urechi*, Bucureşti, 1982; *Defăimarea umbrei*, Bucureşti, 1983; *Întemeietorul*, Bucureşti, 1983; *Cota 2001*, Bucureşti, 1984; *Eliberarea*, Bucureşti, 1984; *Riscul certitudinii*, Bucureşti, 1985; *Omul lumină*, Bucureşti, 1988; *Echipa de aur*, Bucureşti, 1989; *Torentul roşu. Epoca Nicolae Ceauşescu*, Bucureşti, 1989.

Repere bibliografice: Mincu, *Critice*, I, *167–169*; Sorianu, *Contrapunct*, *112–115*; Constantin, *Despre poeţi*, *247–249*; Piru, *Poezia*, II, *163–166*; Iorgulescu, *Scriitori*, *49–50*; Popa, *Ist. lit.*, II, *584*. ***L.H.***

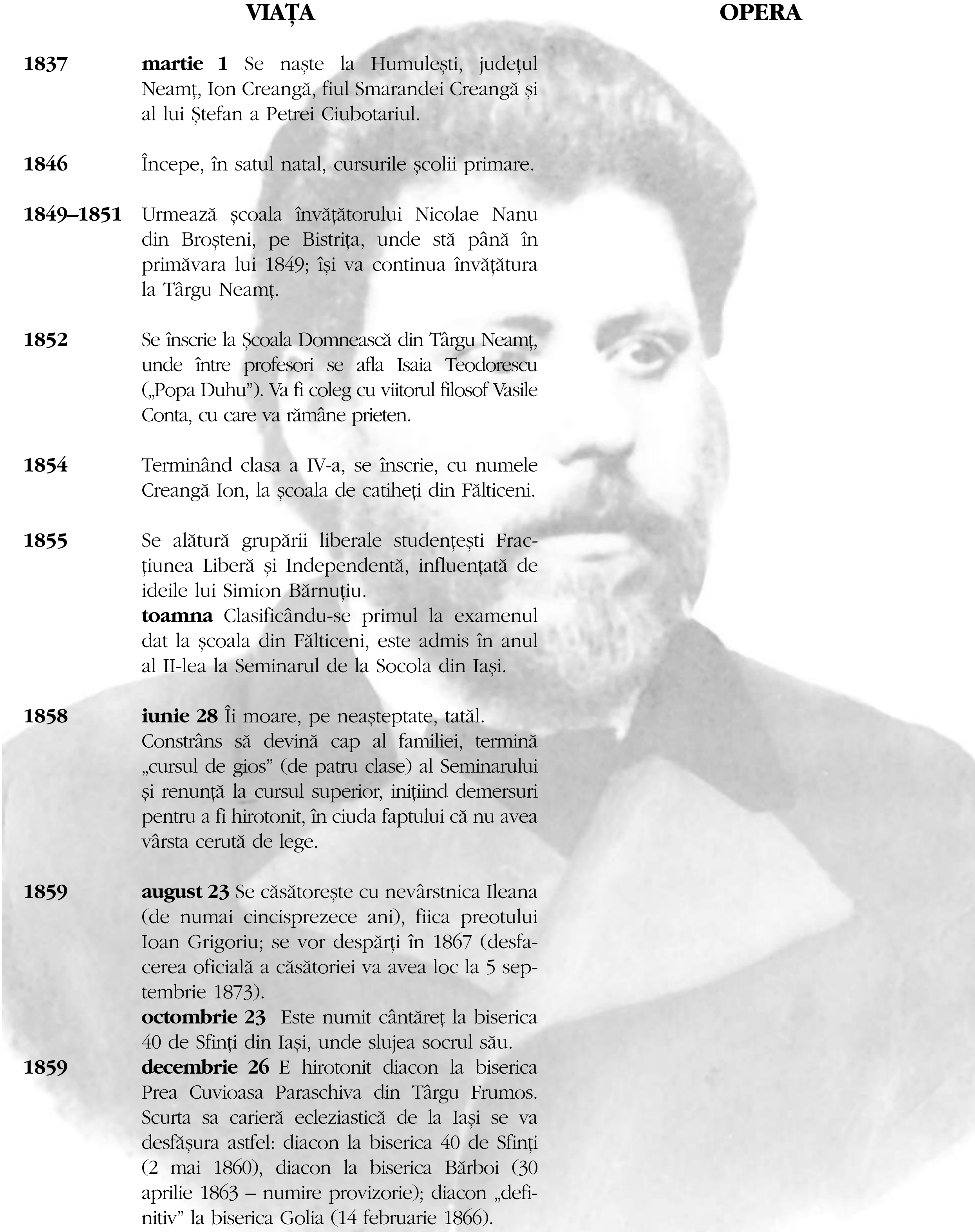

CREANGĂ, Ion (1.III.1837, Humuleşti, j. Neamţ – 31.XII.1889, Iaşi), prozator.

Părinţi i-au fost Smaranda, fiica lui David Creangă din Pipirig, şi Ştefan a Petrei Ciubotariu, ambii descendenţi ai unor familii ardeleneşti ce trecuseră munţii în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Adevărat instrument al divinităţii, Smaranda, din categoria mamelor care cred orbeşte în steaua fiilor lor, o fanatică a viitorului copilului ei, stăruie din răsputeri ca băiatul cel mare să înveţe carte pentru a deveni preot. Drept urmare, după Humuleşti, Broşteni, Târgu Neamţ, Fălticeni, **C.** ajunge, în toamna lui 1855, la Seminarul de la Socola din Iaşi, unde a absolvit cu note bune şi foarte bune trei ani plini. În vara lui 1858 încheierea „cursului de gios" coincide cu decesul tatălui. În aceste condiţii, lui **C.** nu-i rămâne altceva de făcut decât să se hirotonească pe baza studiilor pe care le avea (de continuarea lor nemaiputând fi vorba). Dar pentru a deveni faţă bisericească, trebuia să se însoare. Ceea ce se şi întâmplă în 1859. Ileana Grigoriu, devenită Creangă la cincisprezece ani, le-a lăsat contemporanilor impresii contradictorii şi i-a divizat pe biografi. În decembrie 1859 **C.** este hirotonit diacon definitiv la biserica Prea Cuvioasa Paraschiva din Târgu Frumos. În primăvara anului 1860 e transferat, cu ajutorul socrului său, la biserica acestuia, Patruzeci de Sfinţi (Mucenici) din Iaşi, tot în calitate de diacon. La sfârşitul lui 1860 se naşte unicul copil al lui **C.**, Constantin. În 1864 iese întâiul la examenul de absolvire a primului an urmat la Şcoala Preparandală, unde era director Titu Maiorescu. Tot de la Titu Maiorescu trebuie să fi venit, direct sau indirect, îndemnul de a alcătui manuale şcolare. Anul 1864 a fost pentru **C.** anul Titu Maiorescu; influenţa acestuia asupra viitorului povestitor se va dovedi nu mai puţin binefăcătoare decât cea a lui M. Eminescu. Căci povestitorul îşi începe cariera strâns legat de aceea didactică, prin compunerea unor mici bucăţi de proză (stihurile sunt nesemnificative) pentru manuale, câteva dintre ele ridicându-se la nivelul operei viitoare. **C.** se înscrie şi în anul al doilea, 1864–1865, al Şcolii Preparandale. Susţinut în continuare de Titu Maiorescu – care era şi membru al Comitetului de inspecţie şcolară –, este numit „institutore", funcţionând pe post cu începere de la 15 septembrie 1864. Este deci şi elev, şi învăţător totodată. După cum singur a mărturisit, între 1866 şi 1872 a făcut şi el ceva „politicale", alăturându-se Fracţiunii Libere şi Independente. Punctul culminant al implicării sale politice îl constituie participarea la manifestaţia de la Iaşi (3 aprilie 1866). În acelaşi an e confirmat diacon definitiv la mănăstirea Golia. În 1867 ia fiinţă Societatea pentru Învăţătura Poporului Român, cu **C.** printre membrii fondatori. În vară primul abecedar este terminat şi autorii încep demersurile pentru tipărirea lui. Anul 1867 este și anul cataclismului conjugal. Din motive insuficient elucidate până azi, Ileana îşi părăseşte nu numai bărbatul, ci şi copilul (la 5 septembrie 1873 căsătoria se va desface în favoarea soţului). Anul 1868, când apare, în două ediţii, *Metodă nouă de scriere şi cetire pentru uzul clasei I primară* (abecedarul lucrat îndelung, cu C. Grigorescu, G. Ienăchescu, N. Climescu, V. Răceanu şi A. Simionescu în echipă, dar cu contribuţia decisivă şi râvna ieşită din comun ale scriitorului; cu unii dintre aceştia scoate în 1871 *Învăţătorul copiilor, carte de cetit în clasele primarie, cu litere, slove şi buchi, cuprinzând învăţături morale şi instructive*, în 1876 *Povăţuitoriu la cetire prin scriere*, iar în 1879 *Geografia jud. Iaşi, pentru clasa a II-a primară urbană şi pentru clasa a III-a primară rurală, de ambe sexe*), înregistrează începutul conflictului dintre diacon şi autorităţile ecleziastice, conflict care va duce, în 1872, la dubla lui excludere, din cler şi din învăţământ. Înţelegând că a pierdut partida (generalul Christian Tell, ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice, nu răspunde memoriului său), obţine de la primărie, la 25 august 1872, un certificat de paupertate, cu ajutorul căruia devine „brevetar la Monopolul Tutunului" şi deschide un debit de tutun. De la altar şi catedră la tutungerie – nu aici, desigur, voise să ajungă **C.** Şi răspopit, şi destituit. Visul mamei, acum defunctă, fusese ucis (diaconul răzvrătit a fost dublat în acest caz de fiul răzvrătit). Într-o atare perioadă de restrişte, **C.** trebuie să se fi aflat deja instalat în „bojdeucă", împreună cu mai tânăra decât el, cu peste zece ani, Tinca Vartic. Şi imaginea acesteia rămâne neclară: n-a meritat, se pare, veneraţia cu care nu o dată fusese privită de

Mihail Sadoveanu. Sfârşitul anului 1872, anul 1873, începutul anului 1874 constituie o perioadă mai obscură a existenţei lui, înghesuită în bojdeucă şi în tutungerie. La 7 aprilie 1874 în fruntea ministerului ce cu aproape doi ani în urmă i-a „farmat cariera" vine Titu Maiorescu – „cel mai bun voitor ce am avut în viaţa mea", după cum va scrie, pe drept cuvânt, mai târziu **C.** Norocul începe din nou să-i surâdă: „şi altă făină se măcina acum la moară". Printr-un decret semnat de Titu Maiorescu, **C.** e numit, de la 1 septembrie 1874, la şcoala solicitată din Păcurari. Scăpase încă o dată „deasupra nevoiei", vorba lui Moş Vasile, unchiul dinspre tată al povestitorului. Anul 1875 este un an fast în biografia sa; este anul unor succese de prestigiu în cariera didactică, al cunoştinţei şi împrietenirii cu Eminescu, al debutului literar; în toamnă poetul îl introduce la Junimea, unde povestitorul citeşte *Soacra cu trei nurori*, publicată în numărul din 1 octombrie 1875 al „Convorbirilor literare". Un nou mare scriitor se ivea astfel în istoria literaturii române. E incontestabil că Eminescu a favorizat din plin şi în mod decisiv „răsăritul falnic" al prietenului său, chiar dacă unele dintre textele publicate în serie strânsă de „Convorbiri literare" fuseseră deja scrise la data împrietenirii celor doi. Anul 1877 îl loveşte pe **C.** cu boală şi război. Prima în mod direct, al doilea în mod indirect. În primăvară are prima dovadă limpede că suferă de „pedepsie" (epilepsie). În anul Războiului pentru Independenţă se zbate, folosindu-şi relaţiile (ar fi ajuns până la I.C. Brătianu), pentru a obţine demobilizarea fiului său Constantin, care, cuprins de un avânt adolescentin (nu împlinise şaptesprezece ani), se înrolase voluntar. În anii 1880 cere tot mai des concedii medicale din ce în ce mai lungi. Cu intervale de ameliorare, reale sau aparente, suferă de „ameţele", îşi pierde cunoştinţa, suportă atacuri violente, unele în somn; apelează deci la doctori şi doftori, se pune „în salce", se duce la băi, la Slănic. Simţindu-se „vârstnic şi greoi", îmbătrânit înainte de vreme şi apăsat de singurătate (mai ales după plecarea „Convorbirilor…" şi a junimiştilor la Bucureşti, în 1885), **C.** – „bolnav de boala mea", cum spune – pare a se resemna. Tema morţii (şi a după-morţii) apare pentru prima oară într-o scrisoare din 19 septembrie 1887 către Titu Maiorescu. Între două crize înregistrează ultimul succes literar major, citind la 4 mai 1888, la o întrunire din casa lui N. Beldiceanu, partea a patra a *Amintirilor din copilărie*, tipărită postum. Îşi petrece puţinul timp rămas punând „rânduială în cele însemnări" şi glumind cu vizitatorii, tineri intelectuali ieşeni. Nici urmă de râs şi veselie însă într-o scrisoare din 2 iulie 1889 adresată părintelui Gheorghe Creangă. Ultima lui zi de viaţă a fost foarte sugestiv evocată de profesorul pensionar Ştefan Drăghici într-o convorbire cu C. Săteanu, care a consemnat relatarea şi a publicat-o în 1941. Înhumarea a avut loc în ziua de 2 ianuarie 1890, la cimitirul Eternitatea, de faţă fiind, printre puţini alţii, junimistul N. Gane şi N. Iorga. Au rostit cuvântări institutorul Toma Săvescu, care a evocat figura dascălului, şi Eduard Gruber, care a făcut elogiul celui dispărut. În 1890–1892 apar, la Iaşi, *Scrierile lui I. Creangă*, în două volume. În 1948 Academia RPR îl proclamă, post-mortem, membru de onoare. Scrierile lui **C.** au fost traduse în peste douăzeci de limbi.

Amintiri din copilărie cuprind, din viaţa scriitorului, intervalul primilor şaisprezece ani: până în seara bine înnoptată a zilei de 30 august 1855, când, împreună cu moş Luca şi Zaharia lui Gâtlan, **C.** ajunge „în creierul Socolei". Sigur, *Amintirile…* nu se referă la fiecare în parte din toţi aceşti ani, şi cu atât mai puţin la primii doi-trei, fără amintiri. Din intervalul 1839–1855 numai trei ani sunt pomeniţi aici, ultimul (1855) de două ori, 1852 („La 1852, în ziua când s-a sfinţit paraclisul spitalului din Târgul Neamţului şi s-a deschis şcoala domnească de acolo…") şi 1848, când începe a bântui „cinstita holeră". În tot acest răstimp, se poate spune, Nic'a lui Ştefan a Petrei, numit Ştefănescu la Târgu Neamţ şi Creangă la Fălticeni, nu face decât să „înşire" la şcoli şi să lege poznă de poznă: „Îndată după cea cu cireşele, vine alta la rând!" (cea cu pupăza din tei), mai accidentându-se din când în când şi mai prinzând câte o boală (holeră, râie). El merge la şcoală şi fuge de la şcoală, o refuză şi iar vrea să meargă acolo (la şcoala catihetică de la Fălticeni, de pildă), şi din nou o refuză cu disperare (drama plecării la Socola), prinde muşte, nu dă pace mâţelor, merge cu plugul, se scaldă, fură mere, pere, cireşe şi o pupăză (pe care apoi vrea să o vândă la iarmaroc drept găinuşă), ridică, jucându-se cu fratele Zahei de-a biserica şi popii, „casa în slavă", nu îşi ajută mama pe cât ar trebui etc. Despre Nică nu se mai pot spune multe dacă se acceptă axioma călinesciană potrivit căreia „Creangă povesteşte copilăria copilului universal". Soluţia ar fi de a citi *Amintirile…* din perspectiva din care au fost scrise, de un om în jur de patruzeci de ani, iar în ce priveşte ultima parte, de unul ce mergea

VIAȚA

OPERA

1837 **martie 1** Se naște la Humulești, județul Neamț, Ion Creangă, fiul Smarandei Creangă și al lui Ștefan a Petrei Ciubotariul.

1846 Începe, în satul natal, cursurile școlii primare.

1849–1851 Urmează școala învățătorului Nicolae Nanu din Broșteni, pe Bistrița, unde stă până în primăvara lui 1849; își va continua învățătura la Târgu Neamț.

1852 Se înscrie la Școala Domnească din Târgu Neamț, unde între profesori se afla Isaia Teodorescu („Popa Duhu"). Va fi coleg cu viitorul filosof Vasile Conta, cu care va rămâne prieten.

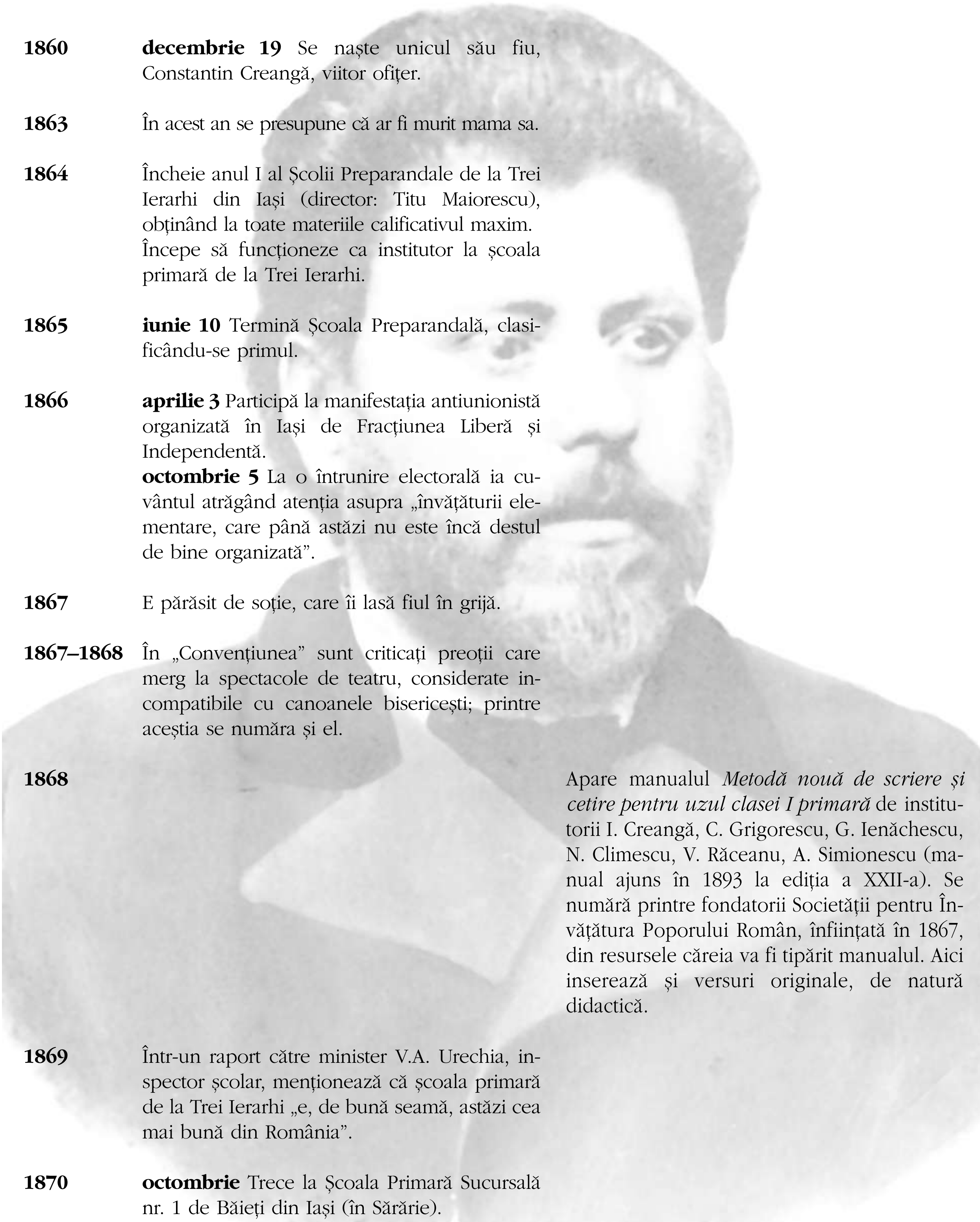
1854 Terminând clasa a IV-a, se înscrie, cu numele Creangă Ion, la școala de catiheți din Fălticeni.

1855 Se alătură grupării liberale studențești Fracțiunea Liberă și Independentă, influențată de ideile lui Simion Bărnuțiu.
toamna Clasificându-se primul la examenul dat la școala din Fălticeni, este admis în anul al II-lea la Seminarul de la Socola din Iași.

1858 **iunie 28** Îi moare, pe neașteptate, tatăl.
Constrâns să devină cap al familiei, termină „cursul de gios" (de patru clase) al Seminarului și renunță la cursul superior, inițiind demersuri pentru a fi hirotonit, în ciuda faptului că nu avea vârsta cerută de lege.

1859 **august 23** Se căsătorește cu nevârstnica Ileana (de numai cincisprezece ani), fiica preotului Ioan Grigoriu; se vor despărți în 1867 (desfacerea oficială a căsătoriei va avea loc la 5 septembrie 1873).
octombrie 23 Este numit cântăreț la biserica 40 de Sfinți din Iași, unde slujea socrul său.

1859 **decembrie 26** E hirotonit diacon la biserica Prea Cuvioasa Paraschiva din Târgu Frumos. Scurta sa carieră ecleziastică de la Iași se va desfășura astfel: diacon la biserica 40 de Sfinți (2 mai 1860), diacon la biserica Bărboi (30 aprilie 1863 – numire provizorie); diacon „definitiv" la biserica Golia (14 februarie 1866).

1860 **decembrie 19** Se naște unicul său fiu, Constantin Creangă, viitor ofițer.

1863 În acest an se presupune că ar fi murit mama sa.

1864 Încheie anul I al Școlii Preparandale de la Trei Ierarhi din Iași (director: Titu Maiorescu), obținând la toate materiile calificativul maxim.
Începe să funcționeze ca institutor la școala primară de la Trei Ierarhi.

1865 **iunie 10** Termină Școala Preparandală, clasificându-se primul.

1866 **aprilie 3** Participă la manifestația antiunionistă organizată în Iași de Fracțiunea Liberă și Independentă.
octombrie 5 La o întrunire electorală ia cuvântul atrăgând atenția asupra „învățăturii elementare, care până astăzi nu este încă destul de bine organizată”.

1867 E părăsit de soție, care îi lasă fiul în grijă.

1867–1868 În „Convențiunea” sunt criticați preoții care merg la spectacole de teatru, considerate incompatibile cu canoanele bisericești; printre aceștia se număra și el.

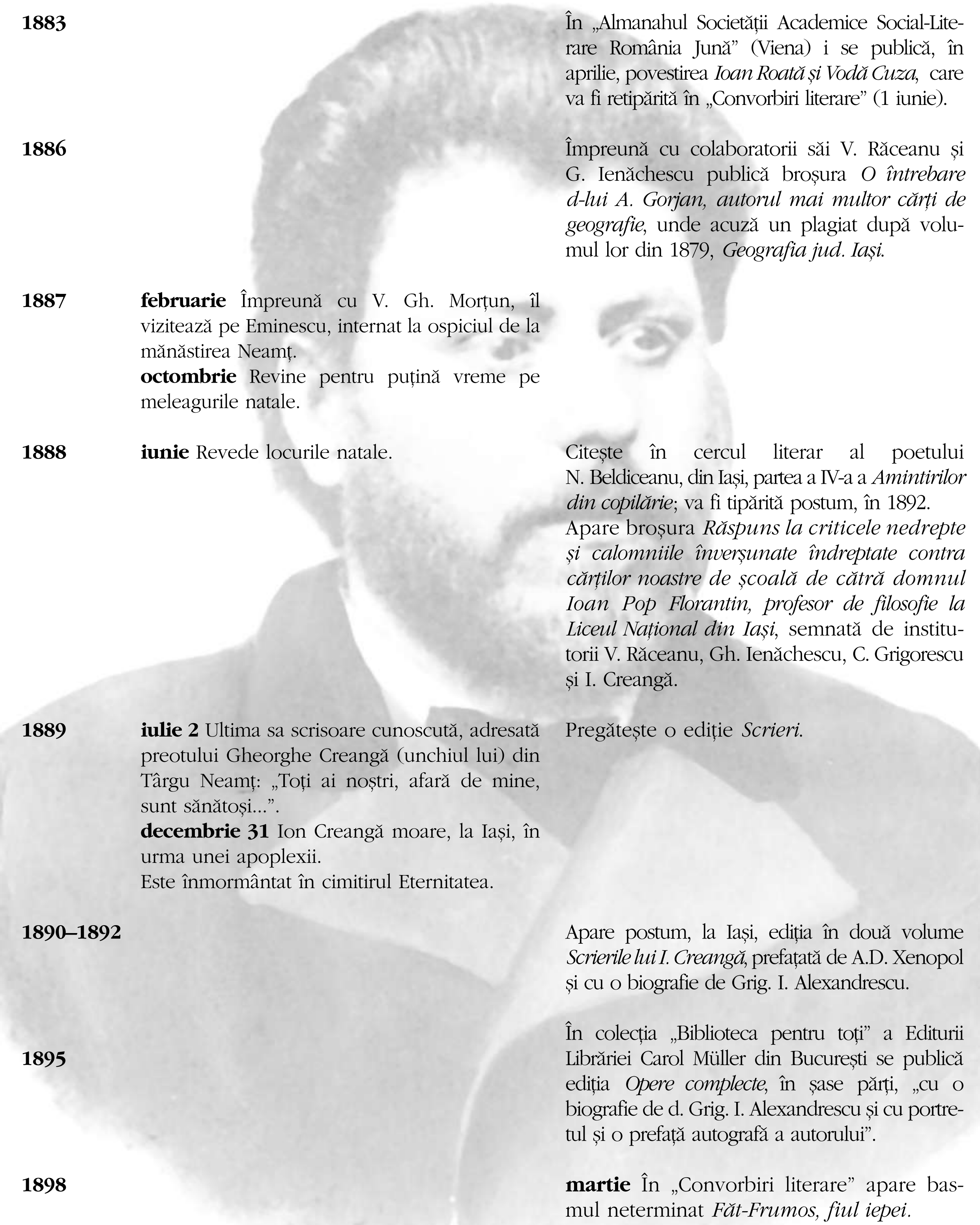
1868 Apare manualul *Metodă nouă de scriere și cetire pentru uzul clasei I primară* de institutorii I. Creangă, C. Grigorescu, G. Ienăchescu, N. Climescu, V. Răceanu, A. Simionescu (manual ajuns în 1893 la ediția a XXII-a). Se numără printre fondatorii Societății pentru Învățătura Poporului Român, înființată în 1867, din resursele căreia va fi tipărit manualul. Aici inserează și versuri originale, de natură didactică.

1869 Într-un raport către minister V.A. Urechia, inspector școlar, menționează că școala primară de la Trei Ierarhi „e, de bună seamă, astăzi cea mai bună din România”.

1870 **octombrie** Trece la Școala Primară Sucursală nr. 1 de Băieți din Iași (în Sărărie).

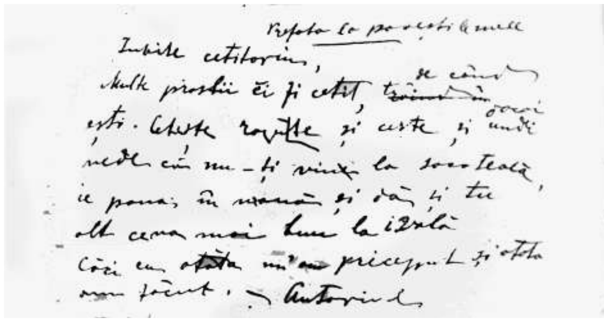
1871	Este criticat de superiorii bisericii fiindcă își făcuse apariția tuns și cu pălărie; intră în conflict cu Protoieria din Iași.	Apare *Învățătorul copiilor, carte de cetit în clasele primarie, cu litere, slove și buchi, cuprinzând învățături morale și instructive* de institutorii C. Grigorescu, I. Creangă, V. Răceanu (manual ajuns în 1886 la ediția a VIII-a). Ca și în manualul anterior, publică aici câteva poezii. În ediția a treia a *Învățătorului copiilor* figurează și povestirile *Pâcală*, *Inul și cămeșa*, *Acul și barosul.*
1872	**iunie 15** Printr-o adresă semnată de mitropolitul Calinic, este exclus din rândul clerului pentru fapte considerate incompatibile cu canoanele Bisericii Ortodoxe: frecventarea teatrului, tunderea pletelor ș.a. **iulie 1** Este destituit și din învățământ „pentru faptele sale necorigibile". Rămas fără mijloace de subzistență, va concesiona un debit de tutun pe strada Goliei din Iași și va da lecții particulare. Nemaiavând unde locui, se mută, în această vară, într-o bojdeucă din mahalaua Țicău, împreună cu Tinca (Ecaterina) Vartic, cu care va conviețui în bună înțelegere până la sfârșitul vieții.	**februarie 19** În gazeta ieșeană „Noul curier român", condusă de Ioniță Scipione Bădescu, îi apare articolul *Misiunea preotului la sate*, preluat și la București de „Columna lui Traian" a lui B.P. Hasdeu.
1874	**mai** Titu Maiorescu, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, îl numește institutor la Școala Primară de Băieți din mahalaua ieșeană Păcurari.	
1875	**august** La conferințele cu cadrele didactice din Iași îl cunoaște pe M. Eminescu (acum revizor școlar), cu care se împrietenește pentru tot restul vieții. **septembrie** Eminescu îl introduce la Junimea.	**octombrie 1** Debutează în revista „Convorbiri literare" cu povestea *Soacra cu trei nurori*, citită anterior la Junimea; în aceeași revistă îi va apărea, la 1 decembrie, povestea *Capra cu trei iezi.*
1876		În „Convorbiri literare" apar basmele *Punguța cu doi bani* (1 ianuarie), *Dănilă Prepeleac* (1 martie) și *Povestea porcului* (1 iunie). La îndemnul lui Maiorescu, scrie și tipărește în colaborare cu G. Ienăchescu *Povățuitoriu la cetire prin scriere*, abecedar recomandat de Eminescu (încă revizor școlar) ministerului de resort, cu precizarea că „păn-acum e cel mai bun abecedariu românesc". Scrie *Povestea lui Ionică cel prost*, „dedicată caracudei din Junimea, îmbătrânită în zile rele, la prilejul aniversării a treisprezecea, numărul dracului", publicată postum de G.T. Kirileanu (1939).

1877	Apar primele semne îngrijorătoare ale epilepsiei. Boala se va agrava treptat, în ciuda tratamentelor termale repetate periodic.	Publică în „Convorbiri literare” povestirea *Moș Nichifor Coțcariul* (1 ianuarie; în același an apare și în broșură), *Povestea lui Stan Pățitul* (1 aprilie), *Povestea lui Harap-Alb* (1 august) și *Fata babei și fata moșneagului* (1 septembrie). Scrie *Povestea poveștilor*, tipărită postum de G.T. Kirileanu (1939).
1878	Primește Medalia Bene Merenti, clasa a II-a.	Apar, tot în „Convorbiri literare”, poveștile *Ivan Turbinca* (1 aprilie) și *Povestea unui om leneș* (1 octombrie).
1879	**iunie 25** Cumpără locul și bojdeuca din Țicău pe numele Ecaterinei Vartic.	Se publică la Iași manualul *Geografia jud. Iași, pentru clasa a II-a primară urbană și pentru clasa a III-a primară rurală, de ambe sexe*, întocmită de institutorii V. Răceanu, G. Ienăchescu și I. Creangă.
1880	**septembrie 1** La propunerea lui Vasile Conta, e numit în Consiliul General al Instrucțiunii. Pentru a participa la lucrările Consiliului, se deplasează în aceeași lună la București, unde participă și la ședințele Junimii, în casa lui Maiorescu.	Începe să scrie *Amintiri din copilărie*. „Albumul macedo-român”, apărut la București, îi tipărește istorioara *Moș Ion Roată (și Unirea)*. **decembrie** Îl anunță pe Eminescu, într-o scrisoare, că lucrează la o comedie. E vorba, probabil, de *Dragoste chioară și amor ghebos*, din care s-au păstrat câteva file, publicate postum în diverse publicații.
1881	**toamna** Se internează pentru tratament la Spitalul Brâncovenesc din București.	În „Convorbiri literare” se publică *Amintiri din copilărie*, scriere dedicată „d-șoarei L.M.” (Livia Maiorescu, fiica lui Titu Maiorescu), în numărul din 1 ianuarie (partea I) și în cel din 1 aprilie (partea a II-a). În numărul din 1 noiembrie, îi apare povestirea *Popa Duhu*. În revista „Contemporanul” (numărul din decembrie) apar două poezii populare pe care le semnează: *Când eram în floarea mea* și *Mielușica*. Tot aici i se publică articolul polemic *Întâmpinare la critica domnului I. Nădejde asupra părței științifice din cartea de cetire „Învățătorul copiilor”*.
1882	**decembrie 7** Societatea România Jună din Viena îl alege membru de onoare.	În „Convorbiri literare”, numărul din 1 martie, apare partea a III-a din *Amintiri din copilărie*.
1883	Pentru meritele sale didactice i se conferă Ordinul Cavaler al Coroanei României.	În „Convorbiri literare”, numărul din 1 martie, e inclusă povestirea *Cinci pâni*.

1883		În „Almanahul Societății Academice Social-Literare România Jună” (Viena) i se publică, în aprilie, povestirea *Ioan Roată și Vodă Cuza*, care va fi retipărită în „Convorbiri literare” (1 iunie).
1886		Împreună cu colaboratorii săi V. Răceanu și G. Ienăchescu publică broșura *O întrebare d-lui A. Gorjan, autorul mai multor cărți de geografie*, unde acuză un plagiat după volumul lor din 1879, *Geografia jud. Iași.*
1887	**februarie** Împreună cu V. Gh. Morțun, îl vizitează pe Eminescu, internat la ospiciul de la mănăstirea Neamț. **octombrie** Revine pentru puțină vreme pe meleagurile natale.	
1888	**iunie** Revede locurile natale.	Citește în cercul literar al poetului N. Beldiceanu, din Iași, partea a IV-a a *Amintirilor din copilărie*; va fi tipărită postum, în 1892. Apare broșura *Răspuns la criticele nedrepte și calomniile înverșunate îndreptate contra cărților noastre de școală de către domnul Ioan Pop Florantin, profesor de filosofie la Liceul Național din Iași*, semnată de institutorii V. Răceanu, Gh. Ienăchescu, C. Grigorescu și I. Creangă.
1889	**iulie 2** Ultima sa scrisoare cunoscută, adresată preotului Gheorghe Creangă (unchiul lui) din Târgu Neamț: „Toți ai noștri, afară de mine, sunt sănătoși...”. **decembrie 31** Ion Creangă moare, la Iași, în urma unei apoplexii. Este înmormântat în cimitirul Eternitatea.	Pregătește o ediție *Scrieri.*
1890–1892		Apare postum, la Iași, ediția în două volume *Scrierile lui I. Creangă*, prefațată de A.D. Xenopol și cu o biografie de Grig. I. Alexandrescu.
1895		În colecția „Biblioteca pentru toți” a Editurii Librăriei Carol Müller din București se publică ediția *Opere complecte*, în șase părți, „cu o biografie de d. Grig. I. Alexandrescu și cu portretul și o prefață autografă a autorului”.
1898		**martie** În „Convorbiri literare” apare basmul neterminat *Făt-Frumos, fiul iepei.*

spre cincizeci şi spre moarte. Amintirile sunt nu numai infiltrate, ci saturate de experienţa ulterioară anului 1855, unde ele se opresc. Tot ce a fost dureros şi tragic în viaţa lui **C.** se oglindeşte „cu mâhnire” în ele, întunecându-le. Cel care scrie nu se uită de fapt pe sine; la sfârşitul părţii a doua, de exemplu, cel care îşi pune mama îmbunată de cuminţirea vremelnică a fiului să-l binecuvânteze este un om bolnav, deja incurabil bolnav, care recurge parcă la o disperată încercare de exorcizare. Emoţia (înecată imediat în glumă: „Şi să nu credeţi că nu mi-am ţinut cuvântul de joi până mai de-apoi…”) se transferă aici mai degrabă din „timpul mărturisirii” în „timpul trăirii” decât invers. Cel care îşi aminteşte de rugăciunea mamei: „Dumnezeu să te înzilească, Ionică” se teme că are zilele numărate. *Amintirile…* ar putea fi parodia unor evenimente ulterioare ariei lor de cuprindere: „stropşitul de Ion” şi fratele lui mai mic, Zahei, se joacă de-a popii şi de-a biserica nu numai pentru că biserica le intră „în casă” şi mama le era „bisericoasă”, după cum observă cu umor Ştefan a Petrei, ci şi pentru că la maturitate diaconul **C.** şi într-o măsură psaltul Zahei Creangă se joacă de-a şi cu biserica, înfruntând-o. Eroul îşi ia anticipat în derâdere falsa vocaţie şi pe viitorii adversari, clericii. Vrăjitele *Amintiri…* fac ceva mai mult: nu numai reflectă (viaţa povestitorului dinainte şi după 1855), dar şi anticipează (ceea ce nici măcar scriitorul scriindu-le nu avea cum să ştie). Partea de biografie evocată de ele duce în spate biografia completă a scriitorului. Ce ratat Ajun de An Nou acela al mersului, de la început poticnit, cu plugul! Popa Oşlobanu mai întâi, apoi nevasta lui Vasile Aniţei îi obligă pe colindători, care dau numai peste oameni indispuşi, să bată în retragere şi în cele din urmă să se retragă definitiv pe la casele lor. După înmormântarea lui **C.**, în bojdeucă, pe lângă manuscrise şi bani, s-a găsit un obiect surprinzător, bizar, magic: o păpuşă. O păpuşă reprezentându-l chiar pe **C.**: „Ce căuta o păpuşă în bârlogul lui Creangă? […] Nicu Gane, scriitorul, a reprezentat un joc de păpuşi cu hârzobul tradiţional: toate păpuşile reprezentau pe Maiorescu, Carp, Creangă, Bodnărescu şi toţi corifeii junimişti […]. În amintirea acestei petreceri minunate, Creangă şi-a primit păpuşa pe care a păstrat-o şi care a fost găsită după înmormântarea sa” (C. Săteanu). Ducându-şi complexitatea cu el în mormânt, **C.** a lăsat în locul lui o păpuşă. O „păpuşă” devenise însă el însuşi, din timpul vieţii, pentru mulţi dintre contemporanii lui. Păpuşa lor favorită, înveselitoare. Faima produce

clişee şi nu se mai poate debarasa de ele. Când A.D. Xenopol pronunţă pentru prima oară cuvântul „geniu” în legătură cu povestitorul moldovean, imaginea „vârtosului glumeţ Creangă” pătrunsese deja „vârtos” în conştiinţa numeroşilor săi cititori. Care citeau o operă de la un capăt la altul comică. Altceva nici n-ar fi putut scrie un autor aşa de glumeţ. Şi totuşi, încă la sfârşitul secolului al XIX-lea, Grigore I. Alexandrescu, primul biograf al scriitorului, observa că acesta „este poate singurul autor, pe cât cunosc eu, care a ştiut până acum să lege aşa de minunat şi natural tragicul cu ridicolul”. Iar cu prilejul împlinirii a douăzeci şi cinci de ani de la moartea lui **C.**, Dumitru Furtună atrăgea atenţia că ar fi o greşeală „a se presupune că marele povestitor a fost îndeobşte un om prea vesel”. Absorbind cam tot ce s-a scris despre marele povestitor până la monografia sa din 1938, G. Călinescu nu a făcut totuşi în mod automat caducă exegeza care l-a precedat. În 1981 Petru Rezuş încearcă să stabilească un raport mai echitabil între „mit şi adevăr” în cazul lui **C.**: „Adevărata faţă a lui Ion Creangă, după atâtea tragedii familiale şi suferinţe personale, era – să nu uităm aceasta niciodată – tragică, deşi el a înveselit lumea şi ne-a lăsat opera sa, profund optimistă şi stenică”. În polemica lui Petru Rezuş cu G. Călinescu, mai aproape de adevăr pare imaginea propusă de cel dintâi. Nici „faţa” operei lui **C.**, în care după N. Iorga „toţi pare că râd”, nu este chiar atât de veselă şi senină. Dacă s-ar alcătui o listă cu cei care nu râd (şi nu au motive să râdă), s-ar putea constata cu surprindere că lista e destul de lungă, chiar limitată fiind la *Amintiri…*: nu râde bădiţa Vasile când e prins cu arcanul, nici mama lui şi alte femei din sat, fireşte, nu râd David Creangă şi Nastasia când îşi dau seama că au uitat pruncul în albie lăsându-l la discreţia jefuitorilor, nu râde Smaranda când îşi aminteşte că soţul o înşală şi nici Ştefan a Petrei când se gândeşte la grijile sale, nu râde Irinuca atunci când îşi vede casa dărâmată şi nici fata ei când pleacă, în fiecare luni, pentru o

săptămână, în pădure, nu râde, nu glumeşte „cinstita holeră de la '48", nu râd încă mulţi şi multe în cele patru părţi ale cărţii. Desigur, **C.** nu e un autor posac, care scrie o operă sumbră. Sunt în acelaşi timp total inacceptabile clişeul jovialităţii perpetue şi imaginea cam nătângă a unui hâtru care se ţine numai de glume. Trebuie citite *Amintirile*… în general şi partitura lui Nică a lui Ştefan a Petrei în special cu întreaga biografie a lui **C.** în faţă, inclusiv cu biografia lui postumă. Considerând exagerată afirmaţia lui G. Călinescu potrivit căreia „În *Amintirile* lui Creangă nu este nimic individual, nimic cu caracter de confesiune…", e de căutat în ele tocmai individualul, particularul, irepetabilul, confesiunea, fie ea directă sau deghizată, voluntară ori involuntară (inconştientă). Şi, nu în ultimul rând, trăsătura de unire dintre „timpul trăirii" şi „timpul mărturisirii", semnele premonitorii, acele linii tematice, acele motive care alcătuiesc, împreună, în operă şi în biografie, o unică, inconfundabilă structură. Va rezulta că autorul şi-a „introdus" în *Amintiri din copilărie* nu numai întreaga viaţă, ci şi moartea şi viaţa postumă. Sfârşitul surorii Maria, de exemplu (cea care alunecă şi cade într-o fântână iarna) este implacabil legat, prin tema cruzimii, de opera povestitorului. Totul se află în *Amintiri*…. Autorul nu le-a continuat pentru că de fapt le încheiase. După două scurte paragrafe, nu lipsite de unele elemente convenţionale şi idealizante (pana maestrului tremură câteva clipe de emoţie), *Amintirile*… încep aproape abrupt cu înfiinţarea şcolii din Humuleşti, amintind cititorului că cel care scrie e un institutor. Din anonimat, din mulţimea şcolarilor, eroul-narator iese, erupe odată cu explozia primei întâmplări dramatice din şirul celor pregătite să-l întâmpine. Examinat într-o sâmbătă („sâmbăta procitaniei") nu de bădiţa Vasile, ci de un „monitor" instalat de acesta, Nic'a lui Costache, din întâmplare tocmai „duşmanul" lui (din pricina Smărândiţei), din capul locului hotărât să-i găsească nod în papură, şi găsindu-i, însemnând „la greşele cu ghiotura pe o draniţă" (iar fiecare greşeală echivala, se ştie, cu câte un „sfânt Neculai"), eroul-narator uzează de dreptul de a ieşi din clasă şi, odată afară, o ia la fugă spre casă. Însă: „când mă uit înapoi, doi hojmalăi se şi luase după mine; şi unde nu încep a fugi de-mi scăpărau picioarele; şi trec pe lângă casa noastră, şi nu întru acasă, ci cotigesc în stânga şi întru în ograda unui megieş al nostru, şi din ogradă în ocol, şi din ocol în grădina cu păpuşoi, care erau chiar atunci prăşiţi de-al doilea, şi băieţii după mine; şi, până să mă ajungă, eu, de frică, cine ştie cum, am izbutit de m-am îngropat în ţărnă la rădăcina unui păpuşoi. Şi Nic'a lui Costache, duşmanul meu, şi cu Toader a Catincăi, alt hojmalău, au trecut pe lângă mine vorbind cu mare ciudă; şi se vede că i-a orbit Dumnezeu de nu m-au putut găbui. Şi de la o vreme, nemaiauzind nici o foşnitură de păpuşoi, nici o scurmătură de găină, am ţâşnit odată cu ţărna-n cap, şi tiva la mama acasă, şi am început a-i spune, cu lacrimi, că nu mă mai duc la şcoală, măcar să ştiu bine că m-or omorî!". Pasajul, unul din cele mai dense din întreaga operă a lui **C.**, inaugurează, printr-o ilustrare spectaculoasă, de mare efect, motivul urmăririi şi concentrează alte câteva motive şi teme, precum: motivul fricii, al spaimei, erosul (conflictul celor doi Nică, din care decurg strâmba procitanie şi urmărirea, se iscă din cauza Smărândiţei), tema morţii/învierii, motivul îngropării/resuscitării, tema cruzimii, motivul urmăririi pe viaţă şi pe moarte, al fugii înspăimântate, disperate. Nu e vorba nicidecum de o joacă, de nişte băieţi care se aleargă, hârjonindu-se. E o goană a dorinţei crunte de răzbunare. Nic'a lui Costache nu numai că avea pică pe Nic'a lui

Ștefan a Petrei, dar tocmai fusese sfidat în autoritatea lui de acesta, care îndrăznise să nu se supună „cuvenitei” pedepse. Cei „doi hojmalăi” nu glumesc și dacă ar pune mâna pe fugar ar fi vai de el. „Dușmanul” eroului-narator se comportă ca un dușman adevărat și furia urmăririi îi dublează forțele dedublându-l: Toader a Catincăi e aici dublul său credincios. Această urmărire, această goană cu groaza în spate nu sunt singurele din *Amintiri*… În a doua mare scenă de urmărire, dorința urmăritorului (a urmăritoarei, mătușa Mărioara) de a-l prinde pe urmărit atinge aproape nebunia. Partea a doua a *Amintirilor*… mai cuprinde o goană halucinantă. În cazul acesteia, urmăritor nu e nimeni, dar poate fi oricine l-ar vedea pe „coșcogeme coblizan” fugind acasă golpușcă de la baltă, de unde hainele îi fuseseră confiscate de mama: „și așa fugeam de tare pe prund, că săreau petrele, pe care le stârneam cu picioarele, cât mine de sus. Și fuga, și fuga, fără să mă mai uit în urmă…”. În urmă nu era decât rușinea. Ea îl gonea însă mai aprig decât Nic'a lui Costache și mătușa Mărioara la un loc. Gol, dar în vreme de iarnă și la ceas de noapte, va mai fugi o dată, „ca un strigoi”, în ianuarie 1860, în urma unei agresiuni a socrului său, preotul Ioan Grigoriu. Motivul urmăririi, al goanei îngrozite se regăsește deci și în perioada de după 1855, nereflectată în *Amintiri*…, a biografiei scriitorului. Simbolic vorbind, **C.** a fost toată viața (ba chiar și după moarte) un urmărit. De nenorociri, de neîmpliniri, de ghinioane, de răzbunare și ură, de dușmănii, ingratitudine și neînțelegere, de sărăcie și boală. Destinul l-a gonit și prigonit, gata-gata să-l înhațe și să dea de pământ cu el, definitiv, să-l nimicească. Scapă, nu o dată în ultima clipă, și o ia de la capăt.

Casa părintească din Humulești

Nici nu încep bine *Amintirile*… și eroul-narator are deja un dușman, „dușmanul meu”, în persoana lui Nic'a lui Costache. Locul acestuia îl va prelua mereu altcineva, de-a lungul vieții și chiar după moartea scriitorului, nerămânând nici o clipă vacant. Urmărirea începută în prima parte nu are practic sfârșit. Motivul urmăririi se împletește în *Amintiri*… cu motivul fricii, al spaimei. Chiar în episodul urmăririi de către cei „doi hojmalăi” ceea ce îl salvează pe urmăritul Nică este intensitatea fricii. Numai o spaimă „ca aceea” ar putea explica performanța de a reuși îngroparea „în țărnă la rădăcina unui păpușoi”, oricât de bine prășit. Frica turtește, micșorează, îl face și mai „prizărit” pe cel bine înzestrat cu disponibilitatea de a o trăi. Readus în Humulești, de la stâna din Dumbrava Agapiei, unde holera de care voiseră să-l ferească îl dibuise totuși, eroul-narator este „înfășat” – „peste tot” – într-o „pânzătură” pe care doftorii satului întinseseră „hoștinele ferbincioare”, după care, spune el, „am adormit mort, și de abia a doua zi pe la toacă m-am trezit, sănătos ca toți sănătoșii”. O altă moarte și o altă înviere: o săritură greșită în apă, „drept cu fața-n jos”, are ca urmare o nouă înmormântare și o nouă resuscitare: „… am crezut că mi-a plesnit pântecele, nu altăceva. Și după ce-am ieșit cu mare greu din apă și m-am pus pe mal, ținându-mă cu mâinile de inimă, băieții s-au strâns ciotcă împrejurul meu și m-au înmormântat cu năsip, și m-au prohodit cum știau ei, și de-abia mi-am venit în simțire peste vreun ceas”. O stranie coincidență face ca, în *Amintiri*…, Lazăr, cel ce „tot moare și iar învie, și învie și iar moare”, după cum zice părintele Oșlobanu, care-l detestă, să fie pomenit de câteva ori. Pe temeiul exemplelor, se poate afirma că Nic'a lui Ștefan a Petrei e Lazărul bibliei românești a amintirilor din copilărie. (În *Amintiri*… până și pietrele „învie”. Întâmplarea catastrofică din Broșteni, cu stânca, are loc tocmai în „sâmbăta lui Lazăr”. Poate pentru că ștrengarii „învie” stânca „numai înținată”, o însuflețesc, o fac să salte, parcă de bucurie, „tot mai sus de un stat de om”.) Și la maturitate, în anii 1880 mai ales, **C.** moare și învie. „Lumea în Iași zicea că Creangă a murit de două ori. O dată, când l-a apucat un acces de epilepsie chiar în clasă la noi” – își amintește Jean Bart. Și nu numai că a „murit” de mai multe ori, dar el, cel care pe când era diacon „la înmormântări, botezuri, cununii, nu voia să ieie parte” (Grigore I. Alexandrescu), s-a și „înmormântat”, citindu-și prohodul. Cruzimea este alimentată și de micul **C.**, de Nic'a lui Ștefan a Petrei. De faptele și

de atitudinea acestuia. Preacunoscuta glumă cu poştele, al cărei coautor este, apare nu numai vulgară (G. Călinescu), ci şi crudă. De cruzime se leagă motivul distrugerii, în chip vădit şi, s-ar putea adăuga, zgomotos, prezent în *Amintiri…* . Nic'a lui Ştefan a Petrei produce „stricăciuni", declanşează (singur sau în colaborare cu alţii) o serie de catastrofe, manifestă un atavism vandalic: se cunoaşte pe unde trece. Cel mai cunoscut episod din această serie, acela ce consemnează finalul precipitat al şederii la Broşteni, depăşeşte graniţele comicului. Se produce de fapt o „bombardare" a gospodăriei Irinucăi: „Gardul şi casa femeii dărâmate la pământ, o capră ruptă în bucăţi, nu-i lucru de şagă". Într-adevăr, joaca nesăbuită se termină cu un dezastru şi chiar dacă fapta lor nu e crudă prin intenţie (nu avuseseră de gând aşa ceva), este crudă (în contextul existenţei precare a sinistraţilor) prin consecinţele ei cât se poate de serioase. Cruzimea se manifestă şi printr-o anumită atitudine. Caracterizându-l pe povestitor, G. Călinescu îl numeşte la un moment dat „simţitor şi (totodată) nepăsător". Filonul întunecat, de marmură neagră, al cruzimii provine, poate, dintr-un strat structural de nepăsare, de insensibilitate, specifice în cel mai înalt grad conştiinţelor infantile (la scara vârstei biologice) şi în general celor aurorale (la scara vârstelor istorice a umanităţii). Numai în acest sens **C.** este un primitiv. Un primitiv ca Homer. „Creangă este Homer al nostru", a spus, nu fără (un adânc) temei, nu dintr-o superficială dorinţă de autoelogiere naţională, G. Ibrăileanu. Un Homer sentimental e o imposibilitate. Un Homer (şi) crud e o realitate. Aceste consideraţii sunt valabile şi în cazul lui **C.** Nic'a lui Ștefan a Petrei n-a fost un sentimental (de aceea pasajele lirice nu i-au ieşit niciodată scriitorului). Acest strat de nepăsare, de relativă insensibilitate, acea „armură" de care vorbeşte Constantin Ciopraga („La Creangă râsul devine un fel de armură, duioşia putând trece aproape neobservată") se divulgă nu o dată deopotrivă în biografia şi în opera scriitorului. Nimic nu-l dezvăluie în aşa măsură precum chenarul ironic în care el închide portretul bunicii Nastasia, nevasta lui David Creangă: „Încă n-am văzut aşa femeie, să plângă de toate cele; era miloasă din cale-afară. Carne de vită nu mânca în viaţă, tot din astă pricină; şi când se ducea sărbătoarea la biserică, bocea toţi morţii din ţinterim, fie rudă, fie străin, fără deosebire. Bunicul însă era aşezat la mintea lui; îşi căuta de trebi cum ştia el şi lăsa pe bunica într-ale sale, ca un cap de femeie ce se găsea". Un portret obiectiv, luat în

derâdere chiar de cel care îl realizează. O figură înduioşătoare şi aproape sublimă (extraordinar este mai ales obiceiul bătrânei de a-i plânge pe toţi morţii din cimitir, fără excepţie, ca şi cum ei ar forma o singură mare familie, familia ei) i se pare caraghioasă povestitorului. **C.** este într-un fel antipodul Nastasiei: el nu plânge uşor, nu este milos „din cale-afară". Mai mult „nepăsător" decât „simţitor". După 1855 vocaţia distrugerii se manifestă la **C.** mai ales ca vocaţie a autodistrugerii. El îşi distruge căsnicia, cariera clericală şi – pentru un timp – şi pe cea didactică, dar şi sănătatea. Vocaţia distrugerii ţine de natura geniului, crud prin definiţie. Tema cruzimii se află în largul ei în poveşti şi povestiri. După repetate lecturi înveselitoare şi odată cu trecerea anilor, faptele, întâmplările, situaţiile, atitudinile, gesturile şi cuvintele mai mult sau mai puţin pline de cruzime ies singure la suprafaţă, devin bătătoare la ochi. E vorba, desigur, de ochiul cititorului matur, tot atât de necesar în acest caz ca şi pentru sesizarea rafinamentului, a subtilităţilor stilistice ale marelui povestitor. Râsul „gros" (pe care îl distinge G. Călinescu), acea „veselie de zei" (pe care o invocă Vladimir Streinu), „tonul şi viziunea umoristică" (la care se referă George Munteanu) nu reuşesc întotdeauna să acopere, aurind, înăbuşind, transfigurând, temperând, manifestările şi vocile răului din operă, acea „uricioasă întristare" ce se degajă uneori din ea. Dominanta jovialităţii este dublată, concurată, contracarată în opera, mai complexă decât se crede de obicei, a lui **C.** de o linie a

cruzimii, care trece, practic, prin toate scrierile sale, mari şi mici, majore şi minore. Abordarea unei asemenea teme n-ar trebui să constituie de aceea pentru nimeni motiv de nelinişte. Doar se vorbeşte curent de cruzime la Homer, Dante, Shakespeare, Dostoievski, Cehov, Proust. În *Soacra cu trei nurori* o răzbunare „normală" s-ar fi oprit la iscusita divulgare a celei mai sfruntate dintre minciunile soacrei, la dovedirea inexistenţei faimosului ochi veşnic treaz din ceafă (ospăţul pe ascuns al nurorilor sub pretextul pretinsei vizite a părinţilor celei mai tinere dintre ele). Răzbunarea merge însă aici mult mai departe, prea departe. Faţă de *Soacra cu trei nurori*, în *Capra cu trei iezi* se petrece nu numai un dublu asasinat fioros, ci şi o nu mai puţin cumplită – deşi binemeritată – pedepsire a asasinului. În plus, acesta îşi supralicitează cruzimea, expunându-şi, aşa-zicând, fărădelegea, aranjând într-un anumit fel rămăşiţele măcelului. Lupul din povestea lui **C.** „semnează" nu numai crimele, ci şi regia crimelor sale. Răzbunarea caprei, care se ţine de principiul „Nici o faptă fără plată", nu este mai puţin teribilă. Apriga eroină (una din aprigele eroine ale literaturii române) chibzuieşte un plan şi trece decisă la acţiune, rămânând insensibilă la toate rugăminţile lupului, ajuns victima ei neajutorată. Legea talionului triumfă în această poveste cu animale ca în vechile, „bunele" vremuri ale *Vechiului Testament*. În *Dănilă Prepeleac* cruzimea devine, s-ar spune, impersonală. Trocurile păguboase ale lui Dănilă, care dă pe rând boii săi „mari şi frumoşi" pe un car, carul pe o capră, capra pe un gânsac şi gânsacul pe o pungă (goală), seria de schimburi catastrofale mai întâi amuză, apoi însă scandalizează, stupefiază. Din personaj comic, Dănilă devine o victimă ca oricare alta, o victimă neajutorată, rostogolindu-se inexorabil pe panta neputinţei sale. Rareori prostia şi-a râs de om cu atâta cruzime: „parcă dracul mi-a luat minţile", se miră eroul, rămas perplex, „c-o pungă goală" în mână, de proporţiile autopăcălirii sale. Dracul i le-a luat, dracul i le dă înapoi. Căci în întrecerea cu echipa de draci trimişi unul după altul să-l dovedească într-o probă sau alta, Dănilă „schimbă" prostia pe isteţime, o prostie de neînchipuit pe cea mai uimitoare isteţime (e singurul troc care îi reuşeşte, marele troc al vieţii sale). Nu s-a observat paralelismul existent între *Curiosul nestăpânit*, nuvela intercalată de Cervantes în romanul *Don Quijote*, şi un episod din *Povestea lui Stan Păţitul*: anume acela în care cinstea nevestei lui Ipate este pusă la încercare de însuşi Ipate, sfătuit, împins de la spate, ca întotdeauna, de Chirică. Femeia, ca la Cervantes, se lasă înduplecată, chiar dacă în textul lui **C.** adulterul (care ar fi fost, dacă s-ar fi produs, totuşi… conjugal) nu are loc. Mai sunt destule alte deosebiri între nuvela din *Don Quijote* şi episodul din *Povestea lui Stan Păţitul*. Comună celor două texte le este în schimb împrejurarea pe care ele se axează: împingerea în păcat a femeii prin provocarea unei experienţe de verificare. Experienţă care presupune cruzime şi care are o sorginte (în ce-l priveşte pe Ipate: la propriu) diabolică, pentru că ideea provine dintr-o suspiciune nebunească, împinsă până în pânzele albe. Episodul din povestea lui **C.** nu are coloratura tragică a nuvelei lui Cervantes. După „operaţie", nevasta lui Ipate devine o „femeie cumsecade". Spectacolul extragerii (cu cleştele) a coastei vinovate este violent şi crud, un fel de tragere pe roată terapeutică. În *Povestea lui Harap-Alb* apar două din cele mai crude personaje din întreaga operă a lui **C.**, Spânul şi Împăratul Roş. Cruzimea nu le este însă cu totul străină nici personajelor simpatice sau pozitive ale basmului. Se poate vorbi, de pildă, de cruzimea pedagogică a craiului care, îmbrăcându-se într-o piele de urs şi ascunzându-se sub un pod, iese în calea feciorilor lui ca să le pună la încercare curajul. Cruzimea unor episoade (precum cel al uciderii Cerbului) este foarte mare. După ce retează capul mirificului animal şi „se aruncă fără sine în groapă, după cum îl povăţuise Sfânta Duminecă", Harap-Alb este ameninţat de un adevărat puhoi de sânge. Omorâtorul Cerbului Vrăjit se scaldă aici la propriu în sângele victimei sale, cât pe-aci să se înece în el. În miezul povestirii *Moş Nichifor Coţcariul*, una dintre cele mai valoroase scrieri ale lui **C.**, se află un şantaj în toată regula, pregătit şi condus cu măiestrie de personajul titular. Nichifor e departe de a fi un soţ exemplar. Ingratitudinea conjugală a eroului, ponegrindu-şi soţia, e crudă. Pe de altă parte, harabagiul o sperie pe îndelete pe Malca, pe care o transporta la Piatra, cu pericole imaginare: tâlharii din Grumăzeşti, lupul, balaurul din dealul Bălaurului (cruzimea glumeţului e simbolizată în text de frecventa invocare a lupului). Când i se pare că a înfricoşat-o cum trebuie, eroul face pasul decisiv, prefăcându-se că vrea să o lase singură, în plină noapte, în pădure (s-ar repezi până acasă, ca să-şi aducă „un capăt şi securea", să poată drege căruţa, şi la ziuă ar fi înapoi). În text nu există nici o indicaţie în sensul că Malca n-ar fi fost o femeie cinstită. Moş Nichifor Coţcariul sau moş Nichifor

șantajistul? Ar fi greșit însă să se deducă de aici că autorul a fost prin excelență „un talent crud”, pentru a folosi eticheta pe care un critic i-a aplicat-o cândva lui Dostoievski. Ar putea pleda împotrivă cele mai frumoase pagini din basmul *Harap-Alb*: cele ce descriu călătoria în grup pe care o înfăptuiește eroul la Curtea Împăratului Roș, legându-se tovarăș, rând pe rând, cu Gerilă, Flămânzilă, Setilă, Ochilă și Păsări-Lăţi-Lungilă. Fiecare din ei își va arăta priceperea într-un anumit moment critic. Ca „niște frați”, se ajută între ei de fapt toți. Între cei cinci uriași, cu care formează una dintre marile echipe de personaje ale literaturii, Harap-Alb se află în mijlocul unui cerc – viu și mișcător – al prieteniei. Considerat pe drept cuvânt unul dintre cei mai mari scriitori ai literaturii române culte din toate timpurile, **C.** nu poate fi totuși smuls din magma folclorică din care s-a ivit. Două mari atitudini pot fi observate în legătură cu problema relației dintre opera lui și folclor. Una tinde să-l dezlipească, să-l rupă cu totul pe scriitor de magma originară; cealaltă – să-l confunde și să-l topească în ea. În raport cu folclorul, „cum procedează de fapt Creangă? Generic vorbind, ca un mare interpret în fața unei partituri celebre” (George Munteanu). Altfel spus (păstrând termenul de comparație propus): ca un mare compozitor creând geniale variațiuni pe o temă (folclorică) dată. Asemenea variațiuni au scris și Beethoven, și Schubert, și Liszt, și Brahms. Creator cu fundament folcloric, neputând fi nici desprins de, nici redus la acesta, **C.** se avântă pe jumătate din trunchiul viguros al literaturii populare pentru a se înscrie în specia literaturii culte. El este miticul Centaur, de o unică splendoare, al culturii noastre.

În Creangă trăiesc credințele, eresurile, datinile, obiceiurile, limba, poezia, morala, filosofia poporului, cum s-au format în mii de ani de adaptare la împrejurările pământului dacic, dedesubtul fluctuațiunilor de la suprafața vieții naționale. Creangă este un reprezentant perfect al sufletului moldovenesc între români; al sufletului țărănesc între moldoveni; al sufletului omului de munte între țăranii moldoveni.

G. IBRĂILEANU

Plăcerea stârnită de audiția scrierilor lui Creangă e de rafinament erudit. [...] *Creangă e un umanist al științei sătești, scoțând din erudiția lui un râs gros, fără a fi totuși un autor vesel prin materie. Conținutul poveștilor și al amintirilor este indiferent în sine, ba chiar apt de a fi tratat liric ori fantastic, veselă este hohotirea interioară, setea nestinsă de vorbe, sorbite pentru ele însele, dintr-o voluptate strict intelectuală.*

G. CĂLINESCU

Nici un model popular nu i-a putut pluti înainte lui Creangă, scriindu-și Amintirile, *dar, desigur, nici prototipurile culte ale genului, primele autobiografii și memorii ale Renașterii, înmulțite apoi în toate literaturile europene. Aci, ca și în poveștile și povestirile sale, Creangă execută trecerea de la nivelul popular al literaturii la nivelul ei cult pe o cale pur spontană, prin dezvoltarea organică a unei înzestrări exercitate în întregul trecut al unei vechi culturi rurale, ajunsă acum să se depășească pe sine. Poporul întreg a devenit artist individual în Creangă.*

TUDOR VIANU

Creangă râde din toată inima, dar dintr-o inimă bună, largă și îngăduitoare, râde de semeni, de ființe care îi seamănă lui însuși și râde de sine, cum ar râde de oricare altul. „Satira” lui dezvăluie condiția omului, de care nu omul e vinovat, fiind de aceea demn de iubit și de salvat. [...] *Satiricii sunt totdeauna exteriori lumii pe care o satirizează, în timp ce Creangă face parte cu trup și suflet din comunitatea eroilor săi.*

VLADIMIR STREINU

Autorul Poveștilor *și* Amintirilor *e posesorul unei tehnici individuale și mucenicul ferice al unui travaliu frate cu tortura, în desfășurarea căruia ies la iveală, unul după altul, darurile unui prozator unic,* […] *iar pe de altă parte, de-a lungul procesului atât de necesar de recunoaștere a autonomiei pe care creația acestui artist o revendică, o seamă de poziții intermediare, rămâneri la jumătatea drumului, care tind a-l menține pe Creangă măcar până la trunchi îngropat în folclor.*

CORNEL REGMAN

SCRIERI: *Scrierile lui I. Creangă*, I–II, pref. A.D. Xenopol, cu o biografie de Grig. I. Alexandrescu, Iași, 1890–1892; *Amintiri din copilărie și Anecdote*, Iași, 1892; *Opere complecte*, I–VI, cu o biografie de Grig. I. Alexandrescu, București, [1895]; ed. 2, București, 1902–1903; *Opere complete*, pref. Ilarie Chendi și St. O. Iosif, București, 1902; *Opere complete*, îngr. și pref. G.T. Kirileanu și Ilarie Chendi, București, 1906; *Opere complete*, I–III, pref. E. Lovinescu, 1928; *Opere complete*, îngr. și pref. G.T. Kirileanu, București, 1932; *Opere complete*, îngr. G.T. Kirileanu și Ilarie Chendi, introd. Const. Botez, București, 1936; *Opere*, îngr. G.T. Kirileanu, București, 1939; ed. București, 1957; *Opere*, îngr. și pref. G. Călinescu, București, 1953; *Opere–Oeuvres*, ed. bilingvă, îngr. și pref. G. Călinescu, București, 1963; *Opere*, I–II, îngr. Iorgu Iordan și Elisabeta Brâncuș, introd. Iorgu Iordan, București, 1970; *Opere*, îngr. Iorgu Iordan și Elisabeta Brâncuș, introd. Eugen Simion, București, 2000.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, II, *169*, III, *22*, *72*, *172*, *321*, *337–338*; Iorga, *Pagini*, I, *201–209*; Sadoveanu, *Opere*, XIX, *200–207*, *383–389*, *415–430*, *437–441*, *446–448*, XX, *49–61*, *101–103*, *225–226*, *247–254*, *282–291*, *498–515*; Ibrăileanu, *Note*, *76–84*; Ibrăileanu, *Scriitori*, *148–157*; Lovinescu, *Critice*, X, *33–124*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *333–340*; Jean Boutière, *La Vie et l'œuvre de Ion Creangă*, Paris, 1930; ed. (*Viaţa şi opera lui Ion Creangă*), tr., îngr. şi pref. Const. Ciopraga, 1976; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, *219–223*; George Ivaşcu, *I. Creangă*, Iaşi, 1937; G. Călinescu, *Viaţa lui Ion Creangă*, Bucureşti, 1938; ed. (*Ion Creangă. Viaţa şi opera*), Bucureşti, 1964; Munteano, *Panorama*, *66–70*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *419–431*, *Ist. lit.* (1982), *477–488*; Vianu, *Arta*, I, *150–161*; Streinu, *Clasicii*, *159–208*; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, *255–263*; Călinescu, *Opere*, VIII, *1042–1047*, XI, *142–145*, *196–216*, *241–253*, *256–259*, *330–341*, *491–507*, *524*, *534–536*, *645–658*, *670–680*, *984–986*, *1010–1012*, *1094*; Dima, *Studii*, *253–293*; Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Ion Creangă*, Bucureşti, 1963; Ciopraga, *Portrete*, *50–68*; Ovidiu Bârlea, *Poveştile lui Creangă*, Bucureşti, 1967; Savin Bratu, *Ion Creangă*, Bucureşti, 1968; G.I. Tohăneanu, *Stilul artistic al lui I. Creangă*, Bucureşti, 1969; Vladimir Streinu, *Ion Creangă*, Bucureşti, 1971; Vlad, *Povestirea*, *65–66*, *passim*; *Ist. lit.*, III, *243–303*; George Munteanu, *Introducere în opera lui Ion Creangă*, Bucureşti, 1976; *Ion Creangă interpretat de...*, îngr. şi pref. Const. Ciopraga, Bucureşti, 1977; Petru Rezuş, *Pe urmele lui Ion Creangă*, Bucureşti, 1977; *Dicţ. lit. 1900*, *236–241*; Andrei Oişteanu, *Grădina de dincolo. Zoosophia*, Cluj-Napoca, 1980, *6–135*; Petru Rezuş, *Ion Creangă. Mit şi adevăr*, Bucureşti, 1981; Ioan Holban, *Ion Creangă. Spaţiul memoriei*, Iaşi, 1984; Vasile Lovinescu, *Creangă şi Creanga de aur*, Bucureşti, 1989; Valeriu Cristea, *Despre Creangă*, Bucureşti, 1989; *Destinul unui clasic. Studii şi articole despre Ion Creangă*, îngr. şi pref. Ilie Dan, Bucureşti, 1989; Ion Bălu, *Viaţa lui Ion Creangă*, Bucureşti, 1990; Mircea Scarlat, *Posteritatea lui Creangă*, pref. Nicolae Manolescu, Bucureşti, 1990; Irina Petraş, *Ion Creangă, povestitorul*, Bucureşti, 1992; Micu, *Scurtă ist.*, I, *257–266*; Valeriu Cristea, *Dicţionarul personajelor lui Creangă*, Bucureşti, 1995; ed. 2, Bucureşti, 1999; Cornel Regman, *Ion Creangă. O biografie a operei*, Bucureşti, 1995; *Dicţ. analitic*, I, *33–36*, III, *104–106*, *401–403*, IV, *675–679*; *Dicţ. esenţial*, *217–223*; Constantin Parascan, *Ion Creangă. Măştile inocenţei*, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, postfaţă Liviu Leonte, Iaşi, 2000; Sorescu, *Lumea*, *86–118*; Mircea Bertea, *Creangă înainte de Creangă*, postfaţă Doina Curticăpeanu, Cluj-Napoca, 2002; Mircea A. Diaconu, *Ion Creangă. Nonconformism şi gratuitate*, Cluj-Napoca, 2002; Dan Grădinaru, *Creangă*, Bucureşti, 2002; Ilie Guţan, Victoria Murărescu–Guţan, *Ion Creangă. Treptele receptării operei*, Sibiu, 2003; Manolescu, *Istoria*, *410–418*; Mihai Cimpoi, *Sinele arhaic. Ion Creangă: dialecticile amintirii şi memoriei*, Iaşi, 2011; Ion Pecie, *Phallusiada sau Epopeea iconoclastă a lui Creangă*, Pitești, 2011; Eugen Simion, *Ion Creangă. Cruzimile unui moralist jovial*, pref. Mihai Cimpoi, Iaşi, 2011; Zamfir, *Panorama*, I, *343–356*. ***V. Cr.***

CREDINȚA, cotidian apărut la București între 2 decembrie 1933 și 20 ianuarie 1938 sub conducerea lui Sandu Tudor. Poartă subtitlul „Ziar independent de luptă politică și spirituală". Din redacție fac parte la începutul lui 1935 Ștefan Constantinescu (secretar de redacție), Petru Manoliu, Cicerone Theodorescu, Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu, Victor Medrea, Al. C. Constantinescu, Virgil Gheorghiu, Neagu Rădulescu, Ștefan Cosma, Vasile Damaschin ș.a. În primul număr programul tradiționalist de factură ortodoxă este afișat în editorialul nesemnat *Cuvânt*: „Nu suntem nici «[f]ascie», nici «echipă», nu slujim nici dreapta, nici stânga. […] Ce este această barbarie de semne străine, care au năvălit peste noi de la o vreme: cruci încârligate, cămăși colorate, ciocane și steaguri roșii sau alte ciudățenii? Nu le recunoaștem ale sufletului nostru. Simbol pentru noi poate fi o cruce de pe evanghelia lui Neagoe Basarab sau cea a muceniciei lui Brâncoveanu Voievod. […] Dragostea de moșie, de neam și lege nu are nici o legătură cu abstracțiile veacului al XVIII-lea apusean. Horia, Cloșca și Crișan, cei trei țărani munteni din țara Moților, au murit mai înainte decât Danton, Robespierre, Marat, cei trei avocați și burghezi de provincie franceză. […] Credința noastră e să înfăptuim «Țara slobodă și duhovnicească». Credința aceasta, a noastră, e chezășia viitorului, în ciuda politicianismului care ne sfâșie". În editorialul *Avem un rege* Sandu Tudor laudă virtuțile principiului monarhic răsăritean față de cel occidental („Datorită acestor deosebiri, aici în răsărit și mai ales la noi românii, nu se poate întrona dictatura. Dictaturile sunt formule apusene, urmarea unui principiu de autoritate laic în decadență"). În primul număr mai semnează Andrei Șerbulescu (Belu Zilber) *Samsarii morții pregătesc un nou război*, Camil Petrescu *„Ecoul"* (despre o gazetă din Arad), C. Noica, *Jos problemele mari!* ș.a. De la început formatul este stabilit. Gazeta are o pagină permanentă dedicată eseului cultural, numită „Duh și slovă": aici se regăsesc de regulă un editorial pe teme cultural-politice de Sandu Tudor (*Reacționarismul de azi*, dar și un atac la adresa lui Adrian Maniu, numit „poetul cumulard" în calitatea sa de director al programului artistic de la Radio, de academician etc.), un articol de actualitate semnat de Zaharia Stancu (adesea pamfletar), de Șerban Eliescu sau de alții, plus o cronică muzicală (Virgil Gheorghiu), literară și dramatică (Petru Manoliu). De-a lungul anului 1934 în această pagină scriu în mai multe rânduri Constantin Noica (eseuri pe teme politice, literare, filosofice: *Cartea veacului, cartea*

șomeurilor, *Ce nu știe cetățeanul*, *Despre oamenii prea inteligenți*, *Ce face tineretul?*) sau Eugen Ionescu (cronici la I. Al. Brătescu-Voinești, *La pescuit*, Mihail Sadoveanu, *Creanga de aur*, Mircea Eliade, *India*, Mihail Sebastian, *De două mii de ani*), precum și, sporadic, Andrei Șerbulescu (*Războiul religios în Germania*), Al. Lascarov-Moldovanu (*Teatrul Național și tineretul*). O rubrică fixă cu profil cultural este „Țintar", realizată de Erasm (Petru Manoliu), constând în scurte recenzii sau ecouri la librăria franceză, revista presei, informații și zvonuri comentate. Mai scriu în primii ani Radu Boureanu (*Academician mardeiaș*, tot despre Adrian Maniu), Scarlat Callimachi (*Lew Tolstoi în București*), Dim. G. Teodorescu (*Profetul impotent*, contra lui Hitler), N.M. Condiescu (*Însemnările lui Safirim*), Octav Șuluțiu (*Rânduri pentru o artă nouă: fotografia*), C. Clonaru (*Sterilizare* – în favoarea politicilor eugenice ale lui Hitler), S. Ciornei (*Educarea vânzătorului de cărți*), Camil Baltazar (*Un președinte pentru Societatea Scriitorilor Români*, *Revirimentul Panait Istrati*). Panait Istrati oferă la sfârșitul lui 1934 câteva pagini de carnet intim. În primul an de existență **C.** putea apărea drept un organ al Tinerei Generații. Însă impresia aceasta se sfărâmă în urma unui scandal anticriterionist declanșat la sfârșitul lui 1934: pe 16 decembrie Sandu Tudor semnează atacul *Generația „Criterion"* („sunteți farsori, sterpi și vicioși până în măduva oaselor, mediocri și nevropați"), însoțit de un articol de Victor Medrea (*Ofensiva invertiților*) și de Zaharia Stancu cu pamfletul *Onoarea dintre fese*. Afacerea fusese pornită de Zaharia Stancu, care scrisese în ziarul „Naționalul nou" articolul demascator *Tovărășii literare, năravuri și moravuri*, privitor la homosexualitatea unor membri ai grupului Criterion (dansatorul Gabriel Negry, Petru Comarnescu). Zaharia Stancu avea să fie provocat la duel de Comarnescu și de Alexandru Christian Tell, iar Mircea Vulcănescu și Alexandru Christian Tell încearcă să le aplice corecții fizice, în redacția **C.** și la Corso, lui Sandu Tudor și lui Zaharia Stancu. Pe 9 ianuarie 1935 prima pagină titrează cu litere de o șchioapă *Traficul de carne bărbătească din elita bucureșteană*, completând cu subtitluri de felul: *Obiceiurile turcești de la „Criterion"*; *Doctorul în științele posterioare de la Los Angeles; Haremul bărbătesc al „Comărneascăi"; De-a capra sau de-a dragostea; Apărați, voi cetățeni, moralitatea neamului românesc și sănătatea copiilor voștri!*. Este lansată sintagma „cavaleri de Curlanda", prin care se lovește în Gabriel Negry și în Petru Comarnescu, a cărui demitere din demnitățile de inspector al teatrelor și de funcționar la Fundațiile Regale se cere imperios: „Petru Comarnescu voia să propage homosexualitatea în societatea românească, încercând să înalțe această murdară inversiune la rangul de valoare spirituală". De asemenea, sunt demascați ca homosexuali Tell și Vulcănescu. Pentru Sandu Tudor, în foiletonul *Despre sodomie*, Criterion devine „o farsă pusă la cale din inițiativa bine cugetată a «Cavalerilor de Curlanda», pentru a înșela buna credință a celor mulți onești. Pentru a recruta cât mai mulți prozeliți"; apar și accente xenofobe, homosexualitatea considerându-se un import străin de adevăratele valori românești, Comarnescu fiind considerat un „leah". Cei vizați (Comarnescu, Tell) îi acționează în judecată pe Sandu Tudor și pe Victor Medrea, dar campania continuă furibund într-un stil suburban. Zaharia Stancu vorbește despre acei „triști și orizontali cavaleri" (*Pentr-un petic de… onoare*), iar în articolul *Cavalerii, justiția și puterile nevăzute* atacă relațiile sus-puse ale „cavalerilor". Într-o pagină intitulată *Pentru lămurirea „nelămuriților" în cazul Petru Comarnițki* se citează din Marcel Proust (amintit ca expert și geniu, nu și ca homosexual) pasaje „demascatoare" despre baronul de Charlus, personaj homosexual din *În căutarea timpului pierdut*. Între timp, în februarie 1935 are loc arestarea lui Sandu Tudor, împreună cu Libarid Lorenian, administratorul publicației, și cu reporterul Dumitru Banu, pentru șantajul denunțat de un anume Ioan Tatos, șeful Centralei Cooperativei de Import și Export. **C.** leagă prompt această arestare de presupuse cercurile oculte ale homosexualilor (fiind invocat Ion N. Manolescu-Strunga, socrul lui Comarnescu, ministru al Industriei și Comerțului). Zaharia Stancu cere dramatic într-un editorial: *Asasinați-ne*. Însă după mai puțin de o săptămână arestații sunt eliberați. Afacerea va fi prelungită o vreme, declinând cu timpul. Altă campanie notabilă a fost împotriva lui D. Gusti în 1934, prin articole de Zaharia Stancu (*Sociologul Sony boy* – acuzând echipele sociologice înființate de Gusti că „rechiziționaseră, în numele culturii, fără plată, cai de călărit, gâște de fript, fete de iubit", *Mercenarul Dimitrie Gusti*) și Sandu Tudor (*Flit pentru parazitul gustian*). Pe 10 februarie 1935 a fost scos un număr special Nae Ionescu, cu articole de Sandu Tudor (*Un trezitor de conștiințe*), Cicerone Theodorescu (*Prietenul tinerilor și profesorul de tinerețe*), Petru Manoliu (*Gânduri pentru profesorul Nae Ionescu*), Zaharia Stancu (*Omul ursit să fie trădat*), D.C. Amzăr (*Inițiatorul*). Alt număr special i-a fost dedicat Franței pe 14 iulie 1935:

Zaharia Stancu scrie articolul *Decapitarea celor încoronați. Cum au fost executați Ludovic XVI și Maria Antoaneta*, Sandu Tudor semnează *Tragedia „drepturilor omului”* („Din Revoluția Franceză s-a născut fatal o robie mai grozavă. Burghezia și capitalismul, exploatatorii de azi ai muncii celor mulți, sunt copii direcți ai ei. 14 iulie e cea mai tipică sărbătoare burgheză”), Eugen Jebeleanu evocă luarea Bastiliei. Interviuri cu Ion Petrovici, C. Rădulescu-Motru, G.G. Antonescu pe tema propunerii de limitare a numărului studenților în facultăți apar tot în 1935. Din decembrie 1936 ziarul trece pe un format mai mare, reducând numărul de pagini și eliminând aproape cu totul subiectele culturale. Dintre vechile rubrici este păstrată „Țintar”, acoperită la început tot de Erasm, iar mai apoi, cu schimbul, de Cicerone Theodorescu, C. Panaitescu ș.a. În pagini se mai strecoară câte o cronică dramatică iscălită de director. Pe prima pagină semnează editoriale prin rotație Petru Manoliu, Sandu Tudor, Cicerone Theodorescu, Al. Mironescu. Câte un ecou al scandalului din 1934–1935 încă se manifestă în 1937 prin articole răzlețe de felul *Ce pățesc astăzi seducătorii, atentatorii frauduloși la pudoare, homosexualii, sodomiții, cei care înjură etc., și ce pățeau pe vremea lui Matei Basarab*. Ultimul număr anunță dizolvarea Parlamentului de către Carol al II-lea. **C.** a editat suplimentul cultural „Floare de foc” între 6 ianuarie şi 19 martie 1932, între 25 martie şi 30 aprilie 1933, apoi între 25 ianuarie şi 2 iulie 1936, inițial ca publicație separată, apoi ca insert în interiorul ziarului. ***M.I.***

CREMENE, Mioara (pseudonim al Mariei Elena Gorea; 6.IX.1923, Bucureşti – 18.IV.2014, Paris), poetă, prozatoare, traducătoare.

S-a născut într-o familie de intelectuali: mama, Erna, era fiica ziaristului B. Brănişteanu, iar tatăl, Alexandru Samoil Gorea, avocat, era originar din Craiova. Face primele clase la București, la şcoala de lângă biserica Popa Rusu şi pe cele superioare la Liceul „Regina Maria”. În 1944 se înscrie la Conservator (clasa Victor Ion Popa) şi începe să frecventeze cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie de la Universitatea din Bucureşti, obţinând însă licenţe în psihologie şi în regie. Lucrează imediat după război la ziarul „Ecoul” şi debutează în „Rampa” cu o cronică despre piesa *Manasse* a lui Ronetti-Roman; colaborează la „Fapta” şi „Tribuna poporului”. Din 1947 se află în redacţia noii serii a „Contemporanului”, unde semnează cu pseudonimul Mioara Cremene reportaje despre Delta Dunării. În 1950, după un diferend cu Horia Liman, este transferată ca redactor-şef adjunct la revista pentru copii „Arici-Pogonici”. Debutează editorial în 1951 cu piesa în versuri *Mălina şi cei trei ursuleţi*. Din 1954 este secretara Secţiei de literatură pentru copii şi tineret a Uniunii Scriitorilor.

Mai bine de un deceniu **C.** se dedică literaturii pentru copii, realizând peste douăzeci de cărţi. Volumul *Bună dimineaţa, lume!* (1959), vizibil influenţat de lirica lui Tudor Arghezi, în descendenţa căruia poeta însăşi se declară, şi cel mai realizat în plan artistic de până atunci, devine, paradoxal, un incident în biografia autoarei, atrăgându-i – după propriile mărturisiri – aspre critici la Uniunea Scriitorilor şi chiar întreruperea, pentru un timp, a activităţii publicistice. În 1964 revine în presă la redacţia de poezie a „Gazetei literare”. Alte plachete de versuri, un volum de nuvele şi un roman de ficţiune ştiinţifică şi politică, *Mărirea şi decăderea planetei Globus* (1968; Premiul Uniunii Scriitorilor), întregesc bibliografia şi profilul autoarei, ale cărei valenţe artistice se manifestă în mai multe planuri. În *Adevărul şi inima* (1964) registrul poetic este dominat de emoţiile cotidiene, de aspectele simple ale vieţii, de gesturile temerare ale omului. Dumitru Micu remarca aici „o senzaţie de receptare vrăjită a impresiilor de toate zilele”, ca şi „trăirea înfiorată a elanurilor”. Poeziile plachetei următoare, *Versuri de spus cu ghitara* (1967), indică o mutaţie stilistică şi o desentimentalizare aproape calculată. Emigrând în Franţa în 1969, **C.** îşi continuă activitatea cinematografică alături de soţul ei, cineastul Sergiu Huzum, ca scenaristă şi coautoare a unor filme de artă şi telefilme: *Biografie* (1962), *Prietenul meu, poetul*, consacrat lui Miron Radu Paraschivescu, *Prin Vrancea* (1969), *Métropoème* (1970), *Anatomie d'un couple* (1974), *Allée des Brouillards – Regards sur Maurice Utrillo* (1983), *Sfidarea Sfinxului – Poetul Gherasim Luca* (1994), realizat împreună cu George Astaloş. După primul volum de versuri în limba franceză (1980)

apar în anul următor două scurte romane, scrise în colaborare cu fiul ei, Adrian Cremene, şi semnate cu pseudonimul Doïna Dor. A doua carte de versuri în franceză, *Poèmes byzantins* (1987), câteva eseuri publicate cu prilejul bicentenarului Revoluţiei franceze, o carte cu reţete tradiţionale, *La Cuisine de nos grandes-mères roumaines* (1983), iscălită tot Doïna Dor, ş.a. ilustrează creativitatea diversă a scriitoarei şi capacitatea de acomodare la universul adoptiv. După 1989 **C.** revine în spaţiul cultural de obârşie cu un volum antologic bilingv, *Poèmes en exil – Poeme în exil* (1994), reunind echivalenţe româneşti şi franceze ale aceloraşi motive poetice. În 1995 apare la Bucureşti şi un roman compus după 1980 în limba română, *Odioasa crimă din Carpathia sau Din însemnările unui celibatar* (1995). Nu este, cum poate părea după titlu, o carte poliţistă de ficţiune, căci însemnările într-un târziu jurnal parizian făcute de personajul-narator, Sandu Gore – tânăr gazetar în anii '50 ai secolului trecut într-o ţară de democraţie populară –, dezvăluie situaţii, evenimente şi personaje autentice, uşor de identificat în România acelei perioade: Sandu Gore este redactor la „Steaua de partid" şi la „Carpathia muncitoare marxist-leninistă ilustrată" dintr-un vechi oraş universitar, unde funcţionează, ca pretutindeni, „instituţiile periculoase", „Poliţia proletară – P.P.", „Investigaţia internă – poliţia aşa-zis secretă a Carpathiei – I.I." ş.a. Invadată de „gitani", analfabeţi rusizaţi, „turnători de serviciu" şi activişti de partid, lumea prin care trece gazetarul este una deformată până la caricaturizare, grotescă. Sandu Gore o priveşte cu ironie, încercând să se distanţeze de ea, dar, adevărat Don Juan local, amator de legături amoroase cu vedetele feminine ale nomenclaturii, se adaptează totuşi, ba chiar suportă îngăduitor penibile poveşti cu „militanţi comunişti, idealişti". Spre final tonul ironic, degajat al naratorului se converteşte într-unul reflexiv, ca să dezvăluie, în spatele mascaradei la care asistase, o crimă odioasă, în care sunt implicate, mai mult sau mai puţin, toate personajele. Din altă perspectivă şi într-o manieră originală, **C.** îşi aduce astfel contribuţia la configurarea unei perioade tragice din istoria românească. *La ce foloseşte Parisul?* (2000) este o carte de memorialistică, înfiripată într-un lung dialog între **C.**, căreia îi aparţine ideea, şi Mariana Sipoş. Realizată la Paris, întâlnirea are drept scop nu doar fixarea în chip durabil a amintirilor scriitoarei, ci şi trezirea amneziilor care domină contemporaneitatea, cu alte cuvinte, stimularea „organului gânditor" al generaţiei „uituce". Relatările fiind dominant din lumea literară, se alcătuieşte treptat şi parţial „mica istorie literară" a deceniilor al cincilea, al şaselea şi al şaptelea din veacul trecut. Dialogând la mai bine de jumătate de secol, **C.** se distanţează fără a se înstrăina de o epocă pe care a trăit-o cu un anume entuziasm. Secvenţe din viaţa redacţională şi din cea universitară la cumpăna dintre două lumi, portrete de scriitori şi tablouri de grup, în care se detaşează figuri devenite remarcabile, între care Nicolae Labiş, cuplul Marin Preda şi Aurora Cornu, Dan Deşliu, Zaharia Stancu, Ion Caraion, Nicolae Breban şi mulţi alţii, se succedă pline de autenticitate şi culoare sub obiectivul scriitoarei, care pare că mânuieşte cu pricepere un aparat de filmat. În ciuda întrebării din titlu rămase în final fără răspuns, cartea, care dă şi cheia personajelor din romanul *Odioasa crimă din Carpathia*, ilustrează încă o dată ideea că Parisul foloseşte în primul rând literaturii.

SCRIERI: *Mălina şi cei trei ursuleţi*, Bucureşti, 1951; *Povestea scânteii*, Bucureşti, 1951; *Strada teilor*, Bucureşti, 1952; *La noi în gospodărie*, Bucureşti, 1954; *Primăvara noastră*, Bucureşti, 1954; *Trestiile de aur*, Bucureşti, 1955; *Ucenicii vrăjitori*, Bucureşti, 1956; *Poveşti de-o şchioapă*, Bucureşti, 1958; *Bună dimineaţa, lume!*, Bucureşti, 1959; *Teatru de păpuşi*, Bucureşti, 1959; *Băieţelul din Ţara Gheţurilor. Teatru pentru copii*, Bucureşti, 1961; *Poezii pentru toate orele*, Bucureşti, 1963; *Adevărul şi inima*, Bucureşti, 1964; *Livada cu poveşti*, Bucureşti, 1964; *Povestea cu ghetuţele*, Bucureşti, 1964; *Trenuleţul*, Bucureşti, 1964; *Poze mari şi poze mici*, Bucureşti, 1965; *Magazinul de mirese şi alte povestiri*, Bucureşti, 1966; *Versuri de spus cu ghitara*, Bucureşti, 1967; *Mărirea şi decăderea planetei Globus*, Bucureşti, 1968; *Oraşul Dirlidang*, Bucureşti, 1968; *9+1*, pref. Guy de Bosschère, cu desene de Tudor Banuș, Paris, 1980; *Le Dernier Prince des Carpathes* (în colaborare cu Adrian Cremene), Paris, 1981; *Charmes d'amour en Roumanie* (în colaborare cu Adrian Cremene), Paris, 1981; *La Cuisine de nos grandes-mères roumaines*, Paris, 1983; *Poèmes byzantins*, Paris, 1987; *A doua tinerețe a lui Condorcet*, Paris, 1989; *Poèmes en exil – Poeme în exil*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1994; *Odioasa crimă din Carpathia sau Din însemnările unui celibatar*, Bucureşti, 1995; *Întâlnire cu o femeie extraordinară – Madame Helvétius*, Paris, 1995; *Penthesileea la Troia* (în colaborare cu Adrian Cremene), postfaţă Cătălina Buzoianu, Bucureşti, 1996; *Dicţionar iniţiatic al ordinelor cavalereşti*, pref. Răzvan Theodorescu, Bucureşti, 1998; *La ce foloseşte Parisul? Evocări şi dileme*

din exil (în colaborare cu Mariana Sipoş), Bucureşti, 2000; *Întâmplări din oraşe de pâclă*, Bucureşti, 2002; *Şoapte şi strigăte*, Bucureşti, 2009; *Isus sau Provocarea prin moarte. Convorbiri iniţiatice, Paris, 1989–2009*, tr. Magdalena Popescu-Bedrosian, Bucureşti, 2011. **Traduceri:** Dimos Rendis, *Geneza*, Bucureşti, 1957; Heinrich von Kleist, *Opere*, I–II, îngr. Herta Spuhn, pref. Nicolae Balotă, postfaţa trad., Bucureşti, 1993–1995 (în colaborare).

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *„Adevărul şi inima"*, GL, 1964, 17; Mădălina Nicolau, *„Adevărul şi inima"*, VR, 1965, 9; Valeriu Cristea, *„Magazin de mirese"*, GL, 1966, 49; Dumitru Solomon, *„Versuri de spus cu ghitara"*, GL, 1967, 42; Guy de Bosschère, *Mioara Cremene*, „Journal des poètes", 1979, 7; Ileana Berlogea, *„Penthesileea la Troia": mit şi actualitate*, CRC, 1997, 2; Magdalena Boiangiu, *Jocurile zeilor și ale oamenilor*, TTR, 1997, 1–2; Opriţă, *Anticipaţia, 433–436*; Octavian Soviany, *Flori presărate din muzeul memoriei*, OC, 2009, 217; Manolescu, *Enciclopedia, 214.*

M.P.-C.

CREŢAN, Gabriela (7.XII.1955, Bucureşti), poetă. Este fiica Eugeniei Crețan (n. Jescu), contabilă, și a lui Ioan Creţan, funcţionar. În anii 1962–1970 urmează cursurile învăţământului elementar în mai multe şcoli din Bucureşti, după care, tot aici, este elevă la Liceul „Gheorghe Şincai" (1970–1974), iar în perioada 1975–1979 studiază la Facultatea de Filosofie, secţia psihologie. Lucrează ca profesor-defectolog la Şcoala Ajutătoare din comuna Fierbinţi, judeţul Ialomiţa (1979–1982), ca sociolog la Institutul de Proiectare şi Construcţii Tipizate din Bucureşti (1982–1985), ca psiholog principal în Laboratorul de Testări Psihologice al Centrului de Medicină Sportivă din Bucureşti (1985–1990), ulterior fiind cercetător ştiinţific la Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei din Bucureşti, în laboratorul de teorie a educaţiei. Debutează în presă ca elevă, în 1972, cu un fragment de proză („*O să-ţi spun, dar nu acum*"), la rubrica lui Teohar Mihadaş „Condeie noi" din „Steaua". Debutul semnificativ este însă acela din 1981, în „Luceafărul", la recomandarea lui Geo Dumitrescu. Publică în continuare cu dificultate în reviste din pricina cenzurii. În 1984 devine membră a cenaclului Numele Poetului, coordonat de Cezar Ivănescu, pe care îl consideră maestrul său. Debutul editorial se produce abia în 1994 cu volumul de versuri *Mic tratat despre arta trădării*, după ce cartea a fost amânată zece ani de editurile Albatros, Cartea Românească şi Eminescu. A mai colaborat la „România literară", „Viaţa românească", „Poezia", „Contrapunct", „Adevărul literar şi artistic", „Convorbiri literare", „Vatra", „Contemporanul", „Argeş", „Hyperion", „Galateea" (Königsbrunn, Germania), „Agero" (Stuttgart), „Gradina" (Serbia), „Ç.N. Çeviri Edebiyatı" (Küçükköy-İstanbul), ş.a.

Începând cu *Mic tratat despre arta trădării*, **C.** scrie o poezie neoexpresionistă, manevrând numeroase referințe alchimice și ezoterice ce compun o simbolistică nu neapărat personală, dar care capătă consistență și persistență prin claritatea tăioasă – nu și simplă – a declamației. De altfel, critica a vorbit despre „patosul cu totul neobişnuit al discursului, care îmbină energiile nimicitoare ale sarcasmului cu modulaţiile rapsodice ale poetului orfic, imnul şi diatriba, ca şi […] vizionarismul dominat de reprezentările bestiarului apocaliptic" (Octavian Soviany). Ca atitudine constantă, suprapusă pe canavaua erotismului impregnat cu o sacralitate ocultă, se manifestă un masochism sublimat în scenarii mistice, adesea cu distorsiuni eretice, figurând ipostazieri similichristice precum în *Peştele (traversarea nocturnă)*: „Va fi în noaptea solstiţiului, împărate,/ în toiul dineului/ voi fi peştele cel mare pe care îl vor vâna cu dinţii". Poeta amenință cu mari disponibilităţi pentru o suferință spiritualizată, visează torturi de tot felul și nu întâmplător îl invocă pe Torquemada. Supliciile capătă o rigoare aproape logică, propunând un „nou Organon": „dar setea mea, dar ura mea,/ un nou Organon/ principiu vital şi abstracţie supremă,/ va coborî ca flacăra exterminatoare/ recuzând argumentele ultime,/ devorându-vă// (un ciorchine inform/ şi soarele strălucind în bocal/ amputat/ printre viscerele încolăcite)// aşa să o văd: zvârcolindu-se, şiroind,/ să îmi bucur auzul de ţipătul nud/ de animal sfârtecat/ de aceşti comeseni sublunari,/ smintit de greaţă, de panică,/ excretând sânge şi spermă, urdori/ căci dintele ei de viperă neagră/ mi-a secat inima, mi-a fript ficăţeii// şi numai atunci ziduri şi uşi, coridoare/ pe care paşii lasă o amprentă de ceară/ se vor deschide în faţă/ ca şi cum te-ai trezi coerentă, lucidă/ într-un vis utopic. străin./ niciodată visat – o orgie a intelectului,/ un sicriu protector/ale cărui valve se închid" (*Organon*). Și poemele din *Comedii nupţiale* (1998) proiectează coşmaruri *à la* Hitchcock (*Amiază cu păsări*) sau post-Auschwitz (*Lupta cu îngerul*). O umanitate hidoasă, supusă unor supurații biblice, apare în ipostaze carnavalești cu o carnație flamandă: „Vor fi mari petreceri, chermese

şi nunţi/ vor fi făgăduinţe înalte de pierdere/ şi lemne îngrămădite în mijloc. pentru arderea iute/ de tot. în spasmul digestiei, mistic,/ Ora pro nobis!" (*Comedie nupţială*). Volumele *Soare din Macbeth* (1999; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti), *Şi-n toate opaiţele arde grăsimea copiilor Tăi* (2004) și *Kenoma* (2010) verifică inepuizabila calitate a poeziei scrise de **C.** – care compune de fapt o singură carte, după cum observa Cezar Ivănescu – de a fi intensă în monotonie, polifonică în monodie. *Infern cu floarea soarelui* (2003) antologhează primele trei apariții editoriale semnate de **C.**

SCRIERI: *Mic tratat despre arta trădării*, Bucureşti, 1994; *Comedii nupţiale*, Bucureşti, 1998; *Soare din Macbeth*, Bucureşti, 1999; *Infern cu floarea soarelui*, Iaşi, 2003; *Şi-n toate opaiţele arde grăsimea copiilor Tăi*, Bucureşti, 2004; *Kenoma*, Bucureşti, 2010.

Repere bibliografice: Cezar Ivănescu, [*Gabriela Crețan*], LCF, 1984, 13, 1987, 10; Soviany, *Textualism*, I, *79–85*; Grigurcu, *Poezie*, I, *312–316*; Vasile, *Mărci*, *93–96*. ***M. I.***

CREŢEANU, George (3.X.1829, Bucureşti – 6.VIII.1887, Constanţa), poet.

Fiu al Mariei (n. Samurcaş) şi al paharnicului Zamfirache Creţeanu, **C.** învaţă la Colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti, unde îi cunoaşte pe Grigore Alexandrescu, Ioan Voinescu II, Nicolae Bălcescu, formându-se astfel alături de cei care pregăteau revoluţia. Face studii de drept şi litere la Paris, beneficiind temporar de un stipendiu acordat de Guvernul Provizoriu de la 1848. Întors în ţară în 1853, după ce vizitase Elveția și Italia, intră în magistratură, fiind şi procuror la Curtea de Casaţie. Ales deputat în 1859, este numit apoi ministru ad-interim la Departamentul Dreptăţii şi ministru al Cultelor. În 1882 a devenit membru de onoare al Academiei Române. Debutul lui **C.** se leagă de „Curierul românesc" al lui Ion Heliade-Rădulescu, unde în 1847 publică notaţii satirice în proză şi cronici teatrale, urmate de versuri patriotice, apărute fie aici, fie în „Pruncul român", „Popolul suveran" ori în „România viitoare" şi „Republica rumână" (unde semna și L. Fabian), reviste scoase la Paris de emigraţia română. Are un rol însemnat, alături de A.I. Odobescu, Dimitrie Berindei ș.a., în înfiinţarea societăţii Junimea Română şi a revistei cu acelaşi nume, editată tot la Paris în 1851. Mai publică la „Patria", „Foiletonul Zimbrului", în revistele unioniste „România literară" şi „Steaua Dunării", este redactor la „Concordia", „România", „Revista română", „Revista contimporană", „Revista literară şi ştiinţifică", va colabora la „Românul", „Revista Carpaţilor", „Trompeta Carpaţilor", „Pressa", dar şi la „Convorbiri literare".

C. şi-a adunat versurile în volumele *Melodii intime* (1854) şi *Patrie şi libertate* (1879). O primă faţetă, erotică, este ilustrată de stihuri care pendulează între reveria extatică şi lamentaţie, vibrând fie discret, fie cu un retorism până în cele din urmă convenţional („Magdalina! Magdalina!/ Strigă sufletu-mi mereu;/ Magdalina mi-e lumina/ Ş-al meu Dumnezeu!"). Caracteristică pentru **C.** rămâne însă coarda patriotică. Cu toate că pe strunele inspiraţiei civice cântaseră mai toţi paşoptiştii, primindu-le înrâurirea, el este mai mult decât un epigon. Energia, patetismul, tensiunea mobilizatoare, fervoarea exortaţiilor, înscrise în siajul romantic, îşi au izvorul în credinţa privind rostul mesianic al poetului şi al poeziei (*Perseverenţa*, *Chemarea poetului*). Participant la evenimentele timpului, **C.** închină revoluţiei, revoluţionarilor, Unirii, strofe imnice, ode – toate manifeste politice învăpăiate de viziunea libertăţii, a gloriei ţării. Acelaşi civism, aceeaşi mistică a renaşterii tutelează imaginea trecutului, resuscitat spre a fi propus model şi îndemn prezentului (*Cântarea barzilor la mormântul bătrânului Mircea*, *Odă la patrie*, *Mormintele martirilor*, *Glasul viitorului* ș.a.). Apelul la figurile din istoria lumii, trimiterile la „braţul de fier" al lui Napoleon, de pildă, ca şi invocarea lui Byron figurează ca suport al unor meditaţii în care accentele sunt distribuite nu o dată exclamativ, grandilocvent. În pofida unor minusuri ce ţin de inventivitatea imagistică restrânsă ori de lipsa de concentrare, aceste poezii, lucrate totuşi cu un anume scrupul, au avut răsunetul lor în vreme. Cu un temperament mai echilibrat decât cel întâlnit la mulți confraţi postpaşoptişti, **C.** explorează mai rar stările de nelinişte, îndoială, deziluzie şi de revoltă demonică. Elegii, meditaţii, fabule, satire,

alte versuri din acest peisaj mozaicat, produs de o neistovită disponibilitate lirică, stau mai curând sub un semn al seninătăţii.

SCRIERI: *Melodii intime*, Bucureşti, 1854; *Patrie şi libertate*, Bucureşti, 1879; *Poezii alese*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1908; *Patrie şi libertate*, îngr. Rodica Rotaru, Bucureşti, 1988.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, I, *136–139*; Iacob Negruzzi, *Gheorghe Cretzianu*, CL, 1887, 6; Al. I. Şonţu, *George Creţeanu*, pref. G. Missail, Bucureşti, 1888; Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, *14*, *42–48*, *65*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *293–294*, *Ist. lit.* (1982), *327–328*; Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu*, *288–324*; Cioculescu, *Varietăţi*, *132–136*; Şerban, *Exegeze*, *43–45*, *63–67*; *Dicţ. lit. 1900*, *241–242*; Z. Ornea, *Un poet unionist*, RL, 1988, 37; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *714–715*; Ursu, *Alte contribuții*, *196–198*. ***G.D.***

CREŢESCU, Grigore (12.X.1853, Măcreşti–Cahul – 1.IV.1933, Galaţi), prozator. Familia în care se născuse purta numele Creţu. Învaţă din 1867 la seminarul din Ismail, iar din 1873 la Liceul „Sf. Sava" din Bucureşti. Face studii de drept tot la Bucureşti, luându-şi licenţa în 1879. Intră în magistratură şi peregrinează prin mai multe oraşe (Târgovişte, Buzău, Hârşova, Tulcea), până în anul 1886, când se stabileşte ca avocat la Galaţi.

C. participă la cenaclul literar al lui Al. Macedonski, colaborând, în 1881–1882, la revista „Literatorul". Mai târziu publică la „Revista Societăţii Tinerimea Română" şi la câteva periodice apărute la Galaţi („Poşta", „Timpul", „Galaţii", „Acţiunea", „Galaţii noi"). A mai semnat şi Demogorgon. Prozator fără vigoare, în schiţele şi povestirile cuprinse în volumele *Dreptatea divină* (1880), *Din viaţa moşului meu Trohin Creţul, poreclit şi Mocanul* (1883), *Şcolarii* (1900) **C.** rememorează anii copilăriei, creionează, incolor şi convenţional, scene care încearcă să reconstituie o atmosferă proprie satului basarabean sau celui dobrogean. *Cântecele mele* (1891) adună „mici poeme în proză", un fel de rugi patetice, încrâncenate. Câteva volume ale lui **C.**, menţionate ca apărute, nu s-au păstrat.

SCRIERI: *Dreptatea divină*, Bucureşti, 1880; *Din viaţa moşului meu Trohin Creţul, poreclit şi Mocanul*, Galaţi, 1883; *Cântecele mele*, Galaţi, 1891; *Şcolarii*, Galaţi, 1900; *De la 1848*, Galaţi, 1915; *De ziua lui Alexandru Cuza*, Galaţi, 1924.

Repere bibliografice: Neculai V. Coban, *Un scriitor necunoscut: Grig. Creţu-Creţescu*, VBA, 1941, 6–7; Haneş, *Scriitorii*, *266–267*; *Dicţ. lit. 1900*, *242*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *144*. ***G.D.***

CREŢIA, Petru (21.I.1927, Cluj – 15.IV.1997, Bucureşti), poet, eseist, traducător, editor.

Este fiul Călinei (n. Humiţa) şi al lui Aurel Creţia, funcţionar. A urmat şcoala primară şi a început Liceul „Gh. Bariţiu" la Cluj, după 1940 continuându-şi studiile la Bucureşti: Liceul „Spiru Haret" (bacalaureatul în 1945) şi secţia de limbi clasice a Facultăţii de Filologie (licenţa în 1951). Între 1952 şi 1971 este asistent, apoi lector la Catedra de limbi clasice a Universităţii bucureştene. „Păstrez regretul de a nu fi redactat în formă finală un tratat despre verbul grec, cea mai grea categorie a morfologiei greceşti, în cadrul căreia obţinusem şi teoretic şi practic rezultate înnoitoare" – va mărturisi într-un memoriu de activitate publicat postum. Între 1971 şi 1975 este cercetător la Institutul de Filosofie din Bucureşti, cu speranţa de a duce la capăt, împreună cu Constantin Noica, traducerea integrală a operelor lui Platon în limba română. După epurarea din 1975 a institutelor de cercetare, devine cercetător la Muzeul Literaturii Române, unde, împreună cu D. Vatamaniuc şi cu un colectiv de cercetători, va continua ediţia critică M. Eminescu începută de Perpessicius. Din 1993 devine director onorific şi cercetător la Centrul Naţional de Studii „Mihai Eminescu" din Ipoteşti. Cu puţin timp înainte de decembrie 1989, aflat într-o călătorie de studii la Oxford, citise la postul de radio Europa Liberă o scrisoare de demascare a crimelor împotriva umanităţii şi a culturii sub regimul Ceauşescu. **C.** a debutat în presă în 1947, la „Naţiunea", cu articolul *Sensul morţii la Poe*. Editorial, a fost prezent cu o carte proprie abia în 1979, *Norii*, pentru care a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. I se vor mai acorda Premiul Uniunii Scriitorilor în 1993 pentru traducerea volumului *Povestiri orientale* de Marguerite Yourcenar şi Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei RSR pentru volumul VII (1977) din seria *Opere* de M. Eminescu.

Ca scriitor, **C.** a cultivat un tip de text adecvat propriei structuri intelectuale: o suită de însemnări fragmentare, reunite într-un ansamblu ce poate fi subsumat speciei poemului în proză, poem liric-simbolic în care o entitate moral-spirituală se exprimă pe sine în stare emoţională. Suite de fragmente care, ca şi eseurile sale, întrunesc valori multiple: cugetare asupra lumii şi definire de sine, descriere şi sugestie, ordonare contemplativ raţională a universului şi deschidere a cugetării spre goluri nebănuite. Adresate „unor fiinţe ca noi, făcute şi din semne, şi din timp, destinate să-şi instituie şi să-şi transtituie fiinţe”, *Norii*, *Pasărea Phoenix* (1986), *Oglinzile* (1993), *În adâncile fântâni ale mării* (1997) cultivă intens concentrarea şi sugestia orientală a haikuului, cu sufletul risipit în lume: „Cerul acesta de toamnă pare năluca pădurilor moarte”; „Răcoarea de abis care ne vine din oglinzi”; „O, cât de dulce a fost ieri pustiul dimineţii”. În *Norii* se contemplă alcătuirile efemere, mereu altele, inconsistente, ale norilor pe fundalul de permanenţă al cerului. Forma vizibilă oferă prilejul înălţării privirii şi a gândului spre imensitatea perenă a bolţii cereşti. În tradiţia stilului înalt al descrierii în care contemplatorul se implică, ilustrat de A.I. Odobescu şi V. Pârvan, sub aparenţe fulgeră marile teme biblice: căderea omului în timp, trecerea, Dumnezeu, irealitatea lumii vizibile, visul. Poetul de factură clasică, stăpân pe sine, ritmându-şi extazul cu luciditate („trec orele prin vise şi visele prin ore şi toate împreună se rotesc, cu lumini schimbătoare, în apa uşoară şi neagră, în apa sfinţită a nopţii”), alternează cu moralistul detaşat şi sceptic, pornit de la *Psalmi* şi *Cântarea Cântărilor*, trecut prin dezabuzările culturii moderne şi reîntors la învăţătura iubirii. Omul în cosmos, cu avânturile lui de contopire, de dezmărginire, de iluminare, urmate de eşecuri, de momente de cădere, de spaimă de nefiinţă, constituie şi tema obsedantă a volumelor de versuri propriu-zise: *Poezia* (1983) – alcătuit din definiţii ale poeziei, urmate de poeme –, *Pasărea Phoenix* şi *În adâncile fântâni ale mării*. Un spirit riguros, sever (dar nu uscat) disciplinează expresia tragică a sentimentului azvârlirii în lume: „Coboare îndurare/ În lumea pieirii/ Peste veacul făpturii,/ Peste tot ce este/ Greul de a fi”. Activitatea de exeget a lui **C.** afirmă programatic supunerea la text (implicit polemic faţă de tendinţele de deconstruire subiectivă a acestuia), supunere susţinută de o mare erudiţie şi ajungând adesea la rezultate originale în interpretarea unor teme savante. *Epos şi logos. 25 de studii şi interpretări* (1981) cuprinde subiecte precum *Comparaţiile Iliadei*, *Marea homerică*, *Zeiţa şi eroul* (relaţia dintre Atena şi Ulise), tratează despre Elena, Casandra, Xenofon din Efes, Platon, Lucian din Samosata, Ovidiu, Emilio Cecchi, Virginia Woolf ş.a. Cea mai realizată lucrare de exegeză este *Catedrala de lumini. Homer, Dante, Shakespeare* (1997). **C.** porneşte de la un aplicat studiu asupra lui Ahile în cadrul *Iliadei*, de la analiza poeticii luminii în *Divina Comedie* (cu traduceri proprii) ca să ajungă la Ariel sau la forma pură a libertăţii, aşa cum apare în *Furtuna* lui Shakespeare. Ca toate studiile sale, şi acestea trebuie citite la cel puţin două niveluri: unul al informaţiei exacte, erudite, cu amănunte înnoitoare, altul, implicit, al valorii spirituale a textului analizat, al iluminării închise în expresie. Aceste principii pot servi drept artă poetică, program de exegeză şi ţintă a analizei, urmărite în întreaga operă a lui **C.** Pe aceeaşi linie se situează comentariile eminesciene. Exegetul are un cuvânt de spus nu numai în interpretarea operei poetului, ci şi în ce priveşte cunoaşterea filologică, stabilirea de text şi critica textului. *Constelaţia Luceafărului. Sonetele. Scrisorile* (1994), antologie alcătuită şi comentată de **C.**, nu este doar o carte pentru elevi, ci şi o carte adresată celor ce cunosc în profunzime opera eminesciană. Contribuţia cea mai însemnată a antologiei în materie de textologie constă în analiza critică a celor două versiuni ale *Luceafărului*, cea din „Almanahul România Jună” şi cea din ediţia Maiorescu, variante care diferă între ele prin dimensiunile vorbirii Demiurgului, abreviată cu patru strofe în a doua variantă. Comparaţia manuscriselor şi a textului tipărit îl conduce pe cercetător spre concluzia că eliminarea a fost făcută de Eminescu însuşi, şi nu de Maiorescu, argumentul cel mai convingător fiind acela că eliminările au fost însoţite şi de modificări ale textului rămas, astfel încât tranziţiile de la o idee la alta să nu pară bruşte şi lipsite de legătură. *Testamentul unui eminescolog* (1998) valorifică experiența editorului, cuprinzând atât o evaluare pătrunzătoare a stadiului disciplinei, cât și o schiță de proiect în vederea unei noi ediții Eminescu. Poetul, clasicistul, exegetul, comparatistul se întâlnesc în opera moralistului **C.**, deloc pedant, cu o adâncă înţelegere a slăbiciunilor şi

spaimelor omeneşti, dar şi cu rigoarea celui ce s-a desăvârşit pe sine înainte de a-i modela pe alţii, cel din *Luminile şi umbrele sufletului* (1995). „Portretele" trăsăturilor de caracter, entităţi manifestate prin oameni, trasate cu detaşare, cu înţelegere, cu un sistem de valori umane neclintit în aspiraţia lui spre bunătate şi iubire (Demnitatea, Cinstea, Vrednicia, Cuviinţa, Adevărul, Dreptatea, Blândeţea, Răbdarea, Încrederea, Curajul, Speranţa, Bucuria *versus* Prostia, Mediocritatea, Prejudecăţile, Intoleranţa, Suferinţa zadarnică, Văicăreala, Superficialitatea, Nepăsarea, Vorba fără rost), relevă un înţelept din speţa celor dotaţi cu harul formulărilor gnomice. La numeroasele articole de specialitate publicate de **C.** de-a lungul anilor se adaugă o bogată activitate de traducător: din greaca veche (Platon, Plutarh, Longos), din *Vechiul Testament*, din latină (Ovidiu) și din latina medievală (Dante, *De vulgari eloquentia, Epistulae, Eclogae*), din italiană (Massimo Bontempelli, Emilio Cecchi, Adriano Tilgher), din franceză (Marguerite Yourcenar, Georges Dumézil, Emil Cioran, Georges Duby), din engleză (Virginia Woolf, T.S. Eliot, Frances A. Yates).

Dăruindu-se cu patimă unor proiecte gigantice, erudit prin formaţie clasică, dar în acelaşi timp deschis modernităţii, Creţia era acea „rara avis" a unei culturi în derivă, care enunţa – prin preocupări şi prin operă – o posibilă, dorită Renaştere postmodernă. [...] *Apariţie insolită într-un peisaj maculat de compromisuri (estetice inclusiv) şi cedări, Petru Creţia aducea în pagina scrisă tăietura precisă a limpidităţii antice, unită cu neliniştita privire a omului contemporan. Nici o emfază, nici o grandilocvenţă în textele sale confesive, discrete şi sobre precum era omul, precum i-a fost şi existenţa.*

MIRCEA ZACIU

SCRIERI: *Norii*, Bucureşti, 1979; ed. Bucureşti, 1996; *Epos şi logos. 25 de studii şi interpretări*, Bucureşti, 1981; *Poezia*, Bucureşti, 1983; *Pasărea Phoenix*, Bucureşti, 1986; *Oglinzile*, Bucureşti, 1993; *Luminile şi umbrele sufletului*, Bucureşti, 1995; ed. Bucureşti, 2010; *Catedrala de lumini. Homer, Dante, Shakespeare*, Bucureşti, 1997; *În adâncile fântâni ale mării*, Bucureşti, 1997; *Testamentul unui eminescolog*, Bucureşti, 1998; *Eseuri morale*, Bucureşti, 2000; *Infernul terestru. Despre Edgar Allan Poe*, Bucureşti, 2003; *Studii filosofice*, pref. Petru Vaida, Bucureşti, 2004. **Ediţii, antologii:** Platon, *Opere*, vol. I, ed. 2, introd. Ion Banu, Bucureşti, 1975, vol. II–IV, VII, Bucureşti, 1976–1983, 1993, vol. V–VI, Bucureşti, 1986–1989 (în colaborare cu Constantin Noica); Mihai Eminescu, *Opere*, vol. VII–VIII, Bucureşti, 1977–1988 (în colaborare), vol. XIV–XV, Bucureşti, 1983–1993 (în colaborare), *Teatru*, pref. edit., Bucureşti, 1990, *Poezii inedite*, Bucureşti, 1991, *Constelaţia Luceafărului. Sonetele. Scrisorile*, Bucureşti, 1994, *Poeme necunoscute*, Bucureşti, 2003 (în colaborare cu Mircea Cărtărescu şi Adrian Pintea). **Traduceri:** Ovidiu, *Metamorfoze*, Bucureşti, 1959 (în colaborare cu Ion Florescu); Longos, *Dafnis şi Chloe*, Bucureşti, 1964; reed. în *Romanul grec*, pref. Eugen Cisek, I, Bucureşti, 1980; Massimo Bontempelli, *Oameni în timp*, pref. Şerban Stati, Bucureşti, 1968; Virginia Woolf, *Doamna Dalloway*, pref. trad. Bucureşti, 1968, *Eseuri*, pref. Mihai Miroiu, Bucureşti, 1972, *Valurile*, pref. trad., Bucureşti, 1973; John Wain, *Nuvele, povestiri,* Bucureşti, 1970; Dante, *Opere minore*, îngr. şi introd. Virgil Cândea, Bucureşti, 1971 (în colaborare); Emilio Cecchi, *Peştii roşii*, Bucureşti, 1973; T.S. Eliot, *Eseuri*, pref. Ştefan Stoenescu, Bucureşti, 1974; Platon, *Opere*, II, Bucureşti, 1976 (în colaborare), *Phaidon*, în Platon, *Opere*, IV, Bucureşti, 1983, *Banchetul*, introd. trad., Bucureşti, 1995; Marguerite Yourcenar, *Povestiri orientale*, Bucureşti, 1993, *Alexis sau Tratat despre lupta zadarnică*, Bucureşti, 1994, *Creierul negru al lui Piranesi şi alte eseuri*, introd. trad., Bucureşti, 1996; Plutarh, *Vieţi paralele. Demetrios şi Antoniu*, pref. trad., Bucureşti, 1994; *Cartea lui Iov. Ecleziastul. Cartea lui Iona. Cartea lui Ruth. Cântarea Cântărilor*, Bucureşti, 1995; Adriano Tilgher, *Viaţa şi nemurirea în viziunea greacă*, Bucureşti, 1995; Emil Cioran, *Antologia portretului. De la Saint-Simon la Tocqueville*, îngr. trad., Bucureşti, 1997; Georges Dumézil, *Zeii suverani ai indo-europenilor*, Bucureşti, 1997; *Apocalipsa lui Ioan în tradiţia iudeo-creştină,* introd. Cristian Bădiliţă, Bucureşti, 1998 (în colaborare cu Cristian Bădiliţă); Nina Berberova, *Cartea fericirii*, Bucureşti, 1998; Graham Swift, *Ultima comandă,* postfaţă Maria-Sabina Draga, Bucureşti, 1999 (în colaborare cu Cristina Poenaru).

Repere bibliografice: Ştefan Aug. Doinaş, *Omul care traduce norii*, VR, 1980, 2; Gheorghe Grigurcu, [*Petru Creţia*], ST, 1980, 9, RL, 1996, 32; Al. Piru, *Marginalia*, Bucureşti, 1980, *85–90*; Nicolae Manolescu, *Studii clasice*, RL, 1981, 47; Mircea Ivănescu, *„Epos şi logos"*, T, 1981, 12; Zamfir, *Poemul*, *433–434*; Mihai Zamfir, *Apolinic şi dionisiac în exegeza clasicistă*, RL, 1982, 2; Gheorghiu, *Reflexe*, *15–18*; Grigurcu, *Existenţa*, *158–162*; Cristian Bădiliţă, *Logos şi contemplaţie*, RL, 1991, 26; Octavian Soviany, *Muzeul oglinzilor*, CNT, 1993, 48; Cornea, *Semnele, 117–144*; Zaciu, *Departe, 154–155*; Z. Ornea, *Legatul învăţatului*, RL, 1999, 16; Grigurcu, *Peisaj*, III, *184–189*; *Dicţ. esenţial*, *223–226*; Grigurcu, *În pădurea, 453–461*; Ion Pop, *O carte de recitit*, CLT, 2004, 11; Ion Simuţ, *Nebuloasa manuscriselor eminesciene*, RL, 2004, 26; Ştefănescu, *Istoria*, *1029–1034*; Manolescu, *Istoria*, *1301–1302*; Gabriel Liiceanu, *Nu vreau să-l uit*, RL, 2009, 9; Popa, *Ist. lit.*, II, *535–536*; Sorin Lavric, *Un stoic elegant*, RL, 2011, 21. ***R.S.***

CREŢU, Bogdan (21.I.1978, Medgidia), critic şi istoric literar. Este fiul Elisabetei Crețu (n. Creţu), secretară, şi al lui Ion Creţu, inginer agronom. Urmează la Constanţa Şcoala generală nr. 24 și Liceul „G. Călinescu" (1992–1996), după care frecventează Facultatea de Litere, secţia română–engleză, la Universitatea „Al.I. Cuza" din Iaşi, absolvind în 2000; în 2002 finalizează masterul de literatură română şi hermeneutică literară în cadrul aceleiaşi facultăţi. Este pentru scurtă vreme profesor suplinitor la Liceul „G. Ibrăileanu" din Iaşi, iar în 2002 devine preparator la Catedra de literatură română „G. Ibrăileanu" a Universităţii „Al.I. Cuza", apoi asistent (2005) și lector (2007). Devine doctor în filologie în 2006 cu teza *Utopia negativă în literatura română*, publicată în 2008. Debutează în 1997 în „Convorbiri literare". Mai colaborează la „Adevărul literar şi artistic", „Observator cultural", „Dacia literară", „Tribuna", „Vatra", „Cultura", „Viaţa românească", „România literară", „Ziarul de duminică", „Steaua", „Contrafort", „Contemporanul–Ideea europeană", „Pana mea", „Caiete critice", „Bucureştiul cultural", „Transilvania" ș.a. Este redactor la „Însemnări ieşene" (2004–2005), „Dialog" (2005–2006) şi „Paradigma" (din 2006). I s-au acordat mai multe distincții, printre care Premiul Uniunii Scriitorilor (2005).

În culegerea de cronici cu care debutează **C.**, *Arpegii critice. Explorări în critica şi eseistica actuale* (2005), foiletoanele oferă lejere, dar bine conturate consideraţii despre natura şi statutul genurilor criticii literare. Scrisul lui nu este străin de o anumită anecdotică, deloc inoportună sau inflaţionistă, ce captează atenţia cititorului şi-l face părtaşul unor raţionamente flexibile și agreabile. Eseul *Matei Vişniec – un optzecist atipic* (2005) e o încercare de sistematizare şi de argumentare a elementelor prin care autorul vizat se detaşează, încă de la debut, de tendinţele majore ale optzecismului. Ca atare, **C.** schiţează un portret al generaţiei '80 din secolul trecut, discută ideologia postmodernismului şi supune analizei toate segmentele operei lui Vișniec, a cărui atipicitate ar decurge din unele implicaţii de ordin existenţial, din „naturaleţea zămislirii unei atmosfere complexe, situată la graniţa dintre burlesc, comic, grotesc, ridicol, pe de o parte, şi tragic, grav, diafan, pe de altă parte". *Lecturi actuale. Pagini despre literatura română contemporană* (2006) este o nouă culegere de articole, cronici şi recenzii despre scriitori precum Mircea Popovici, Ana Blandiana, Mihai Ursachi, Emil Brumaru, Octavian Soviany, Vasile Gogea, Cristian Popescu, Ioan Es. Pop, Dan Coman, Radu Vancu, Claudiu Komartin, Dan Sociu, Elena Vlădăreanu, Octavian Paler, Marin Mincu, Nichita Danilov, Mariana Codruţ, Florina Ilis, Lucian Dan Teodorovici, Florin Lăzărescu, Aurel Dumitraşcu ş.a. În *Utopia negativă în literatura română* **C.** îşi propune nu atât o abordare teoretică a distopiei, cât o analiză critică, minuţioasă şi aplicată a operelor ilustrative pentru gen. Cercetătorul nu pierde din vedere primii germeni ai utopiei negative, pe care îi află în secolul al XVIII-lea, la Dimitrie Cantemir, apoi la Ion Budai-Deleanu, şi observă că „în plină epocă de aur a utopiei, în iluminism, la noi se dezvolta parodierea sau măcar discreditarea acesteia". O miză a studiului constă în identificarea cauzelor ce au condus la situaţia ca literatura română să conţină antiutopii în condiţiile absenţei unui model-sursă discreditabil. După câteva încercări de a defini utopia „ca universalia a gândirii" şi în raport cu realitatea şi istoria, **C.** discută despre „poncifele utopiei negative", pe care le consideră foarte asemănătoare cu cele ale antiutopiei. După ce explorează „preistoria genului", cercetătorul se opreşte asupra unor scrieri ce se revendică de la diferitele moduri de a fi ale distopiei. Printre acestea, în epoca modernă, se numără *Din ţara măgarilor* de Ştefan Zeletin și *Tablete din Ţara de Kuty* ori *Cimitirul Buna-Vestire* de Tudor Arghezi.

SCRIERI: *Arpegii critice. Explorări în critica şi eseistica actuale*, Iaşi, 2005; *Matei Vişniec – un optzecist atipic*, Iaşi, 2005; *Lecturi actuale. Pagini despre literatura română contemporană*, Iaşi, 2006; *Utopia negativă în literatura română*, Bucureşti, 2008. **Antologii**: Marin Mincu, *Polemos. Duelul cu/în idei*, Bucureşti, 2011; *Dimitrie Cantemir. Perspective interdiciplinare*, Iași, 2012 (în colaborare).

Repere bibliografice: Daniel Cristea-Enache, *Forţa bunului simţ*, RL, 2006, 33; Dan Mănucă, *Probleme de titrologie*, CL, 2006, 2; Paul Cernat, *Cronici de peste an*, OC, 2007, 371; Tania Radu, *Noua critică priveşte înapoi*, „22", 2008, 938; Petru Poantă, *Jurnal de primăvară*, TR, 2008, 134; Al. Cistelecan, *Stahanovism cu precocitate*, F, 2008, 1–2; Cornel Ungureanu, *Un fel de a fi în literatură*, LCF, 2011, 26–27.

Ș.A.

CREŢU, Grigore (25.I.1848, Târgu Neamț – 30.XI.1919, Bucureşti), filolog, folclorist. După absolvirea liceului, în 1868, la Iaşi, urmează cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie din Bucureşti. Funcţionează mai întâi ca profesor de limba română şi latină la seminariile teologice din Roman şi Huşi, iar din 1885 se mută la Liceul „Matei Basarab" din Bucureşti. Bibliofil împătimit, s-a aplecat cu multă pasiune asupra manuscriselor şi cărţilor vechi româneşti, fiind un explorator asiduu al bibliotecilor şi colecţiilor mai puţin cunoscute. În acelaşi timp, a iniţiat importante culegeri de folclor, care au început să fie valorificate postum, abia în ultimele decenii. De numele său se leagă, în primul rând, descoperirea unuia dintre cele mai importante monumente literare din a doua jumătate a secolului al XVI-lea: *Codicele Voroneţean*. În vara anului 1871 **C.**, profesor la Huşi, venit la sărbătorirea a patru sute de ani de la întemeierea mănăstirii Putna, găseşte în podul mănăstirii Voroneţ un manuscris preţios, cuprinzând un fragment de *Apostol*, scris în grai rotacizant. El scosese la lumină, cu câteva luni înainte, şi aşa-zisul *Evangheliar de la Războieni*, iar descoperirile sale nu se opresc aici. În 1875 găseşte la mănăstirea Suceviţa cea mai veche versiune a cronicii lui Grigore Ureche (c. 1660–1670), cu însemnările autografe ale lui Miron Costin. Tot în acest aşezământ monastic va descoperi şi alt manuscris valoros, *Codicele Bratul*, datând din 1559–1560. Din păcate, editarea acestui text bilingv slavo–român, pe care o pregătea încă din 1892, ca şi publicarea operei lui Grigore Ureche (din care mai descoperise încă o copie manuscrisă executată în Moldova la sfârşitul secolului al XVIII-lea), la care se angajase de mai mulţi ani, nu au mai fost duse la bun sfârşit. Va mai semnala, în 1905, primul dicţionar explicativ propriu-zis alcătuit la noi, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione* al lui Teodor Corbea, existent la Blaj, pentru a cărui restituire integrală obţinuse sprijinul lui Ioan Micu Moldovan.

Activitatea publicistică a lui **C.** nu este foarte amplă, dar cuprinde contribuţii filologice şi lingvistice notabile. E prezent mai întâi în „Convorbiri literare" din 1875, unde va publica sub titlul *Două stihuri din secolul trecut*, pe baza unor versiuni manuscrise inedite, cronicile rimate *Istorie de patima Galaţilor*, scrisă în 1769, precum şi *Istoria Măriei Sale lui Constantin Vodă Brâncoveanu, Domnul din Bucureşti, care s-au scris la 1730*, o copie din 1797. Va participa, peste câţiva ani, la conferinţele de filologie comparată pe care B.P. Hasdeu, „magistrul nostru", cum îl va numi undeva, le organiza la Universitatea din Bucureşti. O comunicare intitulată *Câteva specimene de etimologie poporană română* va fi publicată în „Columna lui Traian" din 1883, secondându-l în acelaşi număr pe Lazăr Şăineanu într-un demers lingvistic asemănător. Mai e prezent cu articole şi note în „Revista de istorie, arheologie şi filologie", în „Junimea literară" şi în „Buletinul Societăţii Filologice", în asociaţia înfiinţată de Ovid Densusianu în 1905 devenind membru activ încă de la început. Studierea textelor vechi româneşti rămâne preocuparea sa de căpetenie. Supunând ediţia lui I.G. Sbiera din 1885 la *Codicele Voroneţean* unei critici severe, dar pe care o dorea detaşată de un conflict iscat între ei, **C.** îi reproşează necompararea cu originalul, mai mult, faptul că se referă tangenţial la un model grecesc. El este primul care lansează ideea, unanim acceptată apoi, a traducerii textului din slavonă, pe care o susţine pe baza unor construcţii sintactice şi a lexicului. De asemenea, respinge plasarea originalului în sudul Dunării şi afirmă că „patria traducătorului n-a fost Macedonia, ci Ardealul", drept dovadă a acestei provenienţe fiind „rotacismul foarte pronunţat, o mulţime de ardelenisme şi vorbe împrumutate din ungureşte". **C.** greşeşte însă atunci când afirmă că manuscrisul nu este o copie, ci autograful traducătorului. O cercetare filologică densă, minuţioasă îi dedică, în 1885, *Apostolului* coresian, pe care intenţiona să-l editeze, împreună cu un studiu lingvistic mai larg, proiect nefinalizat integral, la fel ca şi preconizata ediţie a *Apostolului Bratul*. Autorul confirmă ipoteza lui Timotei Cipariu privind localizarea tipăriturii la Braşov, pe baza tipurilor de litere folosite, dar este în dezacord cu opinia cărturarului blăjean în legătură cu atribuirea traducerii diaconului Coresi. Tipăritura este datată, însă, în intervalul 1569–1576 sau, mai restrâns, pe la 1570, iar traducătorul ar fi originar de la Braşov sau din jur. Ceea ce l-a consacrat pe descoperitorul mai multor valori bibliofile, pe cercetătorul neobosit, dar lipsit de şansă uneori, a fost editarea unor scrieri lexicografice de referinţă. După ce B.P. Hasdeu va deschide seria investigaţiilor asupra primului dicţionar având ca bază de pornire limba română, *Dictionarium valachico–latinum*, aflat în biblioteca

Universităţii din Pesta, **C.** îl va edita integral în 1898, în „Tinerimea română”, în ortografia originară de configuraţie maghiară, însoţit de un succint studiu introductiv. În primul rând, el va impune, în locul denumirii de *Anonymus Lugoshiensis*, dată de Hasdeu, care atribuia textul unui bănăţean din zona Lugojului, titulatura *Anonymus Caransebesiensis*, punând alcătuirea lucrării pe seama unui bănăţean anonim din Caransebeş, în funcţie de înregistrarea a două toponime româneşti atestate aici: Strem, numele unei străzi din această aşezare, şi Teiuş, un deal definit drept „promontorium Caransebesiensis”. Faţă de încercările anterioare de datare a textului (B.P. Hasdeu, N. Densuşianu), **C.** avansează un interval de timp mai rezonabil, în jur de 1670, în funcţie de mărcile hârtiei, concluzie confirmată în parte de rezultatele actuale ale analizei filigranologice, care îl plasează în jurul anului 1650. O ediţie solidă a *Lexiconului slavo–românesc* din 1649, scris de călugărul Mardarie Cozianul, va fi publicată de **C.** în 1900, sub auspiciile Academiei Române. Studiul filologic şi lingvistic extins cu care însoţeşte ediţia este structurat metodic pe secţiuni ce au în vedere analiza codicelui, modelul urmat, un istoric al lexicografiei slavo–române, studiul elementelor slavone şi româneşti. Partea a doua cuprinde lexiconul propriu-zis, cu textul slavon şi traducerea în română, reprodusă cu litere chirilice, iar partea a treia conţine un indice exhaustiv de cuvinte româneşti, cu mai multe etimologii, în final fiind redate câteva facsimile şi filigranele hârtiei. Izvorul lexicoanelor de acest gen, precum şi raporturile dintre ele sunt urmărite cu probitate de către filolog, el întocmind „prima schiţă sintetică asupra lexicografiei slavo–române” (G. Mihăilă). Referindu-se comparativ la modelul pisarului de la Cozia, *Lexiconul slavo–rusesc şi tâlcuirea numelor* al lui Pamvo Berînda, publicat la Kiev în 1627, **C.** subliniază faptul că cele două texte nu se suprapun, întrucât, deşi lucrarea lui Mardarie este mai redusă, el a adăugat articole, a completat sau a corectat unele lexeme. Contribuţiile lui **C.** în studierea literaturii române vechi nu pot fi ignorate, el depăşindu-şi în multe privinţe statutul de „modest învăţat” (N. Iorga) prin evitarea compilaţiilor şi raportarea continuă la surse, la realitatea textelor. Ca folclorist, **C.** a reuşit să alcătuiască o colecţie impresionantă (o bogată arhivă se află la Biblioteca Naţională), care cuprinde piese valoroase culese sub îndrumarea sa, la început de elevii de la seminarele din Roman şi Huşi, apoi de cei de la Liceul „Matei Basarab” din Bucureşti. Culegerile, care depăşesc ariile anchetate de G. Dem. Teodorescu şi Gr. G. Tocilescu, rămân un document preţios pentru fizionomia poeziei şi prozei noastre populare de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui următor.

SCRIERI: *„Codicele Voroneţean”, cu un vocabulariu şi studiu asupra lui de I. al lui G. Sbiera*, Bucureşti, 1886; *Cel mai vechi dicţionar latino–românesc de Todor Corbea (Manuscript de pe la 1700)*, Bucureşti, 1905; *Tipografiile, xilografiile, librăriile şi legătoriile de cărţi din Bârlad. Cu o privire asupra tipografiilor din România, de la 1801 până astăzi* (în colaborare cu I. Antonovici), Bucureşti, 1910. **Ediţii:** Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo–românesc şi tâlcuirea numelor din 1649*, Bucureşti, 1900; *Folclor din Oltenia şi Muntenia. Texte alese din colecţii inedite*, V, îngr. A. Millea şi Ion Stănculescu, pref. Ovidiu Papadima, Bucureşti, 1970; *Basme populare româneşti*, I–II, îngr. Iordan Datcu şi Ion Stănculescu, pref. Iordan Datcu, Bucureşti, 2010.

Repere bibliografice: Ilie Bărbulescu, *„Cel mai vechi dicţionar latino–românesc de Todor Corbea (Manuscript de pe la 1700)”*, „Arhiva”, 1906, 3; N. Iorga, *Oameni*, II, *462–464*; Ovidiu Papadima, *Colecţia Gr. Creţu şi poezia noastră populară de la sfârşitul secolului al XIX-lea*, în *Folclor din Oltenia şi Muntenia. Texte alese din colecţii inedite*, V, Bucureşti, 1970, *10–26*; Mirela Teodorescu, *Elemente regionale în „Lexiconul” lui Mardarie Cozianul*, SLF, II, *77–78*; Mihăilă, *Contribuţii*, *309–310*; Onu, *Critica*, *87–90*; Balacciu–Chiriacescu, *Dicţionar*, *104–105*; Ion Gheţie, Al. Mareş, *Originile scrisului în limba română*, Bucureşti, 1985, *195–202*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *281*; I. Oprişan, *La hotarul dintre lumi*, Bucureşti, 2006, *272–275*; Nicolae Constantinescu, *Din nou despre basme: colecţii şi enigme*, CLT, 2011, 317; Datcu, *Pagini*, *35–38*; Pavel, *Arheologia*, *124–129*. ***E.P.***

CREŢU, Igor (21.III.1922, Vladimirovka–Cahul), traducător. Este fiul Verei (n. Birincov) şi al lui Constantin Creţu, învăţător, deputat şi senator de Cahul. A făcut Liceul „B.P. Hasdeu” din Chişinău, absolvit în 1942, apoi Şcoala Militară de Ofiţeri în Rezervă la Bacău. Sublocotenent, în august 1944 e trimis pe front, luând parte la lupte în România, Ungaria şi Cehoslovacia. După război se întoarce la Chişinău şi urmează Facultatea de Istorie şi Filologie a Universităţii de Stat (1945–1951), precum şi Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1957–1958). A fost redactor la Editura de Stat, consultant la Uniunea Scriitorilor, redactor, secretar de redacţie la revista „Nistru” (1956–1964). I s-au acordat mai multe distincţii, printre care Premiul de Stat (1972), Ordinul Republicii (1996) şi titlul Scriitor al Poporului (1992).

După ce, încă elev de liceu, debutează cu poezii, **C.** se dedică în exclusivitate traducerilor, în domeniul cărora s-a remarcat printr-o capacitate deosebită de transpunere în limba română a unor opere fundamentale ale literaturii universale. A tradus, uneori în colaborare, din scrierile lui Shakespeare, Byron, Şota Rustaveli, A.S. Puşkin, Robert Burns, Petőfi Sándor, N.V. Gogol, L.N. Tolstoi, N.A. Nekrasov, A.P. Cehov, Maxim Gorki, Mihail Şolohov, Serghei Esenin, Andrei Tvardovski, Nazim Hikmet ş.a. În antologia *Din poeţii lumii* (1969) sunt incluse şi câteva poeme proprii din anii 1940–1948. **C.** transpune, de asemenea, câteva scrieri în ediţii pentru copii, oprindu-se la Antoine de Saint-Exupéry, N. Nosov ş.a. Călător prin atâtea texte şi epoci, el are credinţa că arta traducerii, ca şi arta în genere, trebuie să se bazeze pe inspiraţie, pe temeinicia construcţiei şi pe frumuseţe. Ca o confirmare a vocaţiei lui **C.**, versiunile lui din literatura lumii s-au bucurat de numeroase ediţii.

Traduceri: Maxim Gorki, *Copilăria*, Chişinău, 1950, *Universităţile mele*, Chişinău, 1951; N.V. Gogol, *Suflete moarte*, Chişinău, 1954, *Opere*, I, îngr. Emil Iordache, Iaşi, 1999 (în colaborare cu Aureliu Busuioc şi Alexandru Cosmescu); A.S. Puşkin, *Poezii*, Chişinău, 1955; Mihail Şolohov, *Donul liniştit*, Chişinău, 1955, *Pământ desţelenit*, Chişinău, 1962; Şota Rustaveli, *Voinicul în piele de tigru*, Chişinău, 1957; Aleksandr Blok, *Opere alese*, Chişinău, 1958 (în colaborare cu Aureliu Busuioc); N.A. Nekrasov, *Cine trăieşte bine în Rusia*, Chişinău, 1960 (în colaborare cu Andrei Lupan); Fiodor Tiutcev, *Versuri alese*, Chişinău, 1963 (în colaborare cu Aureliu Busuioc); Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinţ*, Chişinău, 1965, *Pământ al oamenilor*, Chişinău, 1989; Serghei Esenin, *Poezii*, Chişinău, 1967; *Din poeţii lumii*, pref. Mihai Cimpoi, Chişinău, 1969; ed. (*Cântecele altora înflorite pe inima mea*), îngr. Titus Popescu, Bucureşti, 1996; Robert Burns, *Versuri*, Chişinău, 1976; *Să vă spună moşul*, Chişinău, 1981; A.P. Cehov, *Cameleonul*, Chişinău, 1982; *Un nebun pe acoperiş. Proză umoristică universală*, postfaţa trad., Chişinău, 1997; *Peron teatral. Din creaţia dramatică universală*, Chişinău, 1999; *Cântecul soarelui de după nori*, Bucureşti, 2003.

Repere bibliografice: Cimpoi, *Alte disocieri*, *118–124*; Mihai Cimpoi, *Igor Crețu*, în *Profiluri*, *309–312*; Al. Cosmescu, *Maieştri şi învăţăcei*, Chişinău, 1979, *39–48*; Ion Ciocanu, *Ieşirea din anonimat*, LA, 1982, 18 martie; Alexandru Cosmescu, *Universul fără margini*, LA, 1982, 18 martie; Mihai Cimpoi, *Oglinda credibilă*, CNT, 2001, 48–50; *Mică encicl.*, *233–242*; Ion Ciocanu, *Igor Crețu*, VBA, 2006, 1–2; Apetri, *Atitudini*, *192–193*; *Dicţ. Chişinău*, *182–183*.

M.C.

CREŢU, Ion (20.X.1893, Bălţaţi, j. Iaşi – 18.I.1970, Bucureşti), istoric literar, editor. Este fiul Petrei şi al lui Gheorghe Creţu, ţărani; la naştere avea numele Ion Gheorghe Oancea Creţu. După ce a urmat la Bucureşti, între 1907 şi 1915, cursurile Seminarului „Nifon Mitropolitul", în 1918 a absolvit Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi. Lucrează, până în 1921, în redacţia ziarului „Patria" din Cluj, devenind apoi profesor la Tecuci, Râmnicu Sărat, iar din 1931 la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Bucureşti, aici fiind, între 1938 şi 1940, şi director. Predă şi la alte şcoli din Bucureşti până în 1954, când se pensionează. Între 1934 şi 1946 editează, împreună cu Al. Graur, J. Byck, Gh. Şerban, Scarlat Struţeanu şi N.I. Rusu, colecţia „Biblioteca şcolară". Colaborează la „Limba română", „Luceafărul", „Viaţa românească", „Revista de istorie şi teorie literară", „Biserica Ortodoxă Română", „Gazeta literară" ş.a.

Cele două monografii pe care le-a publicat **C.**, *Viaţa lui Eliade* (1939) şi *Mihail Eminescu* (1968), au un pronunţat caracter de popularizare. Cea de-a doua, subintitulată „biografie documentară", nu pune în pagină descoperiri noi, ci reia date cunoscute. Avându-l profesor, la Iaşi, pe G. Ibrăileanu, **C.** manifestă o statornică pasiune pentru cercetarea şi editarea operei eminesciene şi pentru aceea a criticului de la „Viaţa românească". Ca editor, şi-a îndreptat atenţia asupra atribuirii unui mare număr de articole lui Eminescu, *Opera politică* (I–II, 1941) incluzând 163 de articole nesemnate de poet, pentru că acesta – crede **C.** – ar fi voit să se „deghizeze", să se „camufleze". Ca şi Ibrăileanu, a negat valoarea postumelor eminesciene. Aceeaşi pasiune a atribuirilor se regăseşte şi în *G. Ibrăileanu. Restituiri literare* (I–II, 1968), unde sunt reconsiderate numeroase articole nesemnate apărute în „Viaţa românească", opinia lui **C.** fiind că mai tot ceea ce a apărut la rubrica „Miscellanea" i-ar aparţine criticului, care n-ar fi semnat doar cu pseudonimele cunoscute (Cezar Vraja, P. Nicanor et Co., T.P.), ci şi cu multe altele. Criteriile de atribuire s-au dovedit însă inoperante pentru numeroase articole, fiind propuse şi demonstrate, de Perpessicius şi de Al. Piru, alte paternităţi. În pornirea sa de a-l restitui integral pe criticul ieşean, **C.** a luat – cum observa Perpessicius – prezumţiile drept certitudini.

SCRIERI: *Viaţa lui Eliade*, Bucureşti, 1939; *G. Ibrăileanu. Restituiri literare*, I–II, Bucureşti, 1968; *Mihail Eminescu. Biografie documentară*, Bucureşti, 1968. **Ediţii:** M. Eminescu, *Opere*, I–IV, Bucureşti, 1938–1939, *Opera politică*, I–II, Bucureşti, 1941; Ion Creangă, *Poveşti, amintiri. Anecdote şi istorioare*, Bucureşti, 1939; G. Ibrăileanu, *Scriitori români şi străini*, pref. Al. Piru, Bucureşti, 1968.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Eminesciana*, îngr. şi pref. Dumitru D. Panaitescu, Bucureşti, 1971, *302–310*; Piru, *Varia*, II, *134–135*, *265–270*; [*Ion Creţu*], DCL, II, *371–373*; Bucur, *Istoriografia*, *391*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *716–717*. ***I.D.***

CREŢU, Nicolae (20.IV.1941, Bârlad), critic şi istoric literar. Este fiul Eufrosinei (n. Gociu) şi al lui Neculai Creţu, subofiţer. În oraşul natal urmează cursurile şcolii generale (1948–1955) şi ale liceului (1955–1959). În 1964, la încheierea studiilor la Facultatea de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, este numit aici asistent la Catedra de literatură română. Specializat în literatura română a secolului al XX-lea şi în teoria literaturii, a cultivat, didactic şi publicistic, abordarea interdisciplinară şi fundamentarea teoretică a discursului critic. A ţinut cursuri de limbă, literatură şi civilizaţie română la Universitatea „Paul Valéry" din Montpellier, Franţa (1976–1979), unde a iniţiat editarea revistei de studii româneşti „Dialogue", şi la University of Washington din Seattle, SUA, în cadrul Programului Fulbright de schimburi academice internaţionale (1983–1985). Şi-a susţinut doctoratul în 1978 cu teza *Construcţie şi semnificaţie în romanul românesc*. În „Iaşul literar", unde debutează în 1966, în „Cronica", „România literară", „Luceafărul", „Convorbiri literare", „Arlechin", „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza»" din Iaşi", „Dialogue" (Montpellier), „Dacia literară", „Anuar de lingvistică şi istorie literară" (Iaşi), „Timpul" ş.a. a publicat numeroase eseuri, articole, cronici şi studii, multe neadunate în volum. Ca director al Editurii Junimea (1990–1994), a sprijinit debutul unor autori tineri. A conceput şi realizat, la Universitatea ieşeană, cicluri de dezbateri pe teme teoretice şi interdisciplinare şi, sub egida Centrului Cultural Francez din Iaşi, alte manifestări, consacrate unor personalităţi româneşti din exil, a participat, de asemenea, cu numeroase contribuţii la realizarea unor volume colective. Este căsătorit cu Stănuţa Creţu, istoric literar.

Propunându-şi, în *Constructori ai romanului* (1982), să studieze manifestările şi importanţa „rolului construcţiei în existenţa estetică a operei", **C.** analizează resorturile tensiunilor dramatice şi tragice (*Ion*, *Răscoala*), implicaţiile interogaţiei interioare (*Pădurea spânzuraţilor*, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*), „anatomia caracterelor" şi „sintaxa imaginarului" (ciclul Hallipilor), poetica „dosarului de existenţe" (*Patul lui Procust*). „Construcţia", concept central, e văzută ca un câmp al solicitărilor (şi tensiunilor) estetice. Figurile de construcţie („amânarea" şi circularitatea la Liviu Rebreanu, capcanele „analizei" ironice la Hortensia Papadat-Bengescu, discontinuul şi montajul de joc al perspectivelor la Camil Petrescu) deschid căi de acces spre spiritul operelor: arta rebreniană a denudării esenţelor de sub crusta cenuşiului, „poetica suspiciunii" şi a grotescului ori cea a analizei (şi autoanalizei) intelectualizate şi ardente, la ceilalţi doi autori. Mobilitatea interpretativă, argumentaţia strânsă şi reflecţia teoretică se stimulează şi se aprofundează reciproc în *Constructori ai romanului*. Studii substanţiale mai publică **C.** cu privire la opera de comediograf a lui I.L. Caragiale, insistând pe dimensiunea de ordin psihologic şi social a comicului: personaje de prim-plan şi ,,conflict". Altcândva discută ceea ce se înţelege prin ,,cutezanţa radicală" a unor autori ca Eugen Ionescu, Emil Cioran, Mircea Eliade, Tristan Tzara, dar şi a altora, care ilustrează arii de dincolo de literatură, Constantin Brâncuşi, de pildă, toţi situându-se în opoziţie cu tendinţele şi curentele dominante, exemplari sub raportul unei ,,deprovincializări" şi prin spiritul antimimetic, detectabil în miezul unor reuşite eliberate de modele sau mode. Alte câteva eseuri sunt consacrate artei romanului, într-o delimitare argumentată analitic în raport cu arta povestirii, cât şi faţă de romanul istoric, aici abordarea ţintind specificitatea poeticii sadoveniene, astfel încât autorul este scos din tiparele inerţiale ale etichetării ca ,,tradiţionalist" în favoarea unui demers apt să-l recepteze ca pe un „modern stilizant" pe teme ale tradiţiei.

SCRIERI: *Constructori ai romanului*, Bucureşti, 1982.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Din nou despre roman*, RL, 1982, 48; Andrei Corbea, *Reconstrucţie şi lectură*, CRC, 1982, 51; V. Fanache, *Sinteze*, ST, 1982, 12; Leon Volovici, *Clasici în noi interpretări*, CRC, 1983, 3; Dumitru Micu, *„Constructori ai romanului"*, LL, 1983; Busuioc, *Scriitori ieşeni*, *136–137*. ***R.Z.***

CREŢU, Stănuţa (21.X.1943, Brăila), istoric literar. Este fiica Anastasiei (n. Dumbravă) şi a lui Gheorghe Tudor, muncitor. A urmat şcoala elementară şi Liceul Teoretic nr. 1 la Brăila şi a absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi în 1966, an în care a fost încadrată la Centrul de Lingvistică, Istorie literară şi Folclor (azi Institutul de Filologie Română „A. Philippide") din acelaşi oraş, devenind în 1991 cercetător ştiinţific principal. În 1989 obţine titlul de doctor în filologie cu o teză despre proza fantastică românească. În publicistică nu e decât arareori prezentă. A colaborat totuşi cu studii, cronici şi recenzii la „Anuar de lingvistică şi istorie literară", iar texte critice i-au mai apărut în „Iaşul literar", „Cronica", „Dialogue" (Montpellier), „Revista noastră", „Echidistanţe", „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza»". Este căsătorită cu Nicolae Creţu, critic şi istoric literar.

C. a fost angrenată încă de la începutul activităţii sale în redactarea unui lexicon ce se va bucura de prelungi ecouri – *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900* (1979), pentru care, împreună cu coechipierii, primeşte Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei RSR. Autori de toate calibrele au prins contur sub condeiul ei în cele aproape 150 de articole monografice. A continuat cu numeroase alte articole pentru cele şapte volume ale *Dicţionarului general al literaturii române* (2004–2009; Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei Române). Sensibilitatea şi rafinamentul dau personalitate medalioanelor pe care le-a lucrat: Grigore Alexandrescu, Tudor Arghezi, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Cârlova, George Coşbuc, Mircea C. Demetriade, Alexandru Depărăţeanu, Artur Enăşescu, Alexandru Hrisoverghi, Al. Husar, D. Iacobescu, Alexandru Macedonski, Victor Valeriu Martinescu, Barbu Paris Mumuleanu, Ştefan Petică, Mircea Popovici, Daniil Scavinschi, Alexandru Sihleanu, Theodor M. Stoenescu, Dimitrie Ţichindeal, Iancu Văcărescu, Duiliu Zamfirescu ş.a. Preferinţa i se îndreaptă vădit către poezie, în spaţiul liric exegeta găsindu-se în elementul ei. Are gust, supleţe în asocierile pe care le propune şi o fluenţă a discursului cristalizând, în formulări cu o cizelură expresivă, substanţa care dă pondere frazării. Detectând însemnele individualităţii unui poet printr-un sondaj al peisajului interior, **C.** surprinde tema dominantă, motivele şi acele atitudini lirice ce se întreţes într-o reţea în care scriitorul îşi conturează personalitatea, iar epoca îşi află spaţiul de rezonanţă. Nu e o perspectivă încremenită, fenomenul literar fiind privit în evoluţia lui, pornind de la virtualităţile în care se prefigurează constituirea unei opere. Câteva culegeri de istorie literară, în veşmânt eseistic, s-ar fi putut alcătui din această suită de medalioane. O altă constantă a preocupărilor şi contribuţiilor pe care le are **C.** este fantasticul în literatura română. Cu bune lecturi şi cu o fină intuiţie, autoarea pătrunde în spaţiile de dincolo de real, în căutarea acelor semne ce mărturisesc o experienţă iniţiatică, în zona greu accesibilă a „tainei". De la M. Eminescu, proiectându-şi eul dedublat sub zările visului, până la Cezar Petrescu, captivat de fenomenul invaziei straniului în real, sau la Mircea Eliade, cu viziunea obsesivă a sacrului camuflat în profan, trecând prin „parabola creştină" a lui Gala Galaction sau prin „fantasticul ontologic sadovenian", interpretările urmăresc să surprindă acea poetică a sugestiei ce acompaniază orice glissando dintr-un tărâm într-altul. Sursa folclorică e întrucâtva privilegiată faţă de aceea livrescă, valorile ce ţin de mitic şi de fabulos fiind miza paginilor care îşi propun să releve trăsăturile de originalitate ale fantasticului autohton. De căutările în această sferă se leagă şi şansa de a fi descoperit că *Fragment*, o proză de tinereţe a lui M. Eminescu, rămasă în manuscris, este o traducere fidelă din Miss Aikin (Anna Leatitia Barbauld), scriitoare a goticului arhetipal. Sub orizonturile unui estetism răsfrânt într-un halou de nuanţe, **C.** se consacră, prea rar, din păcate, câte unui ceremonial analitic. Explorările critice pe care le săvârşeşte, deloc la voia întâmplării, poartă aceeaşi marcă de distincţie şi rafinament. Cu o reflexivitate cultivată într-un prelung exerciţiu al interiorizării, are antene pentru a desluşi în filigran, detectează murmurul unor sensuri, iscodeşte esenţele. O atrag „semnele misterului", „scenariile mitico-ritualice", fiorul acelui lirism ce irigă reţeaua de simboluri. Astfel, într-o serie de studii asupra hermetismului lui Ion Barbu, preocuparea merge către detectarea unor ritualuri şi formule ce ţintesc regăsirea universaliilor, a tiparelor sacre.

SCRIERI: *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900* (în colaborare), Bucureşti, 1979.

Repere bibliografice: Al. Duţu, *„Dicţionarul literaturii române”*, RL, 1979, 49; Alex. Ştefănescu, *O mare sinteză*, CNT, 1979, 51; *Dicţionarele literare şi locul lor în cadrul culturii româneşti contemporane*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; George Pruteanu, *Dicţionarul de la Iaşi*, CL, 1985, 7; Cornea, *Semnele*, *23–28*, *267*, *310–311*; Florin Faifer, *O fină Balanţă*, CRC, 2004, 1; Alex. Ştefănescu, *„Dicţionarul general al literaturii române”*, RL, 2005, 2; Ion Simuţ, *Dicţionarul esenţial Simion 2012*, CLT, 2012, 43. ***F. F.***

CREŢU, Vasile Tudor (16.III.1938, Macovişte, j. Caraş-Severin – 5.II.1989, Timişoara), etnolog. Este fiul Anei (n. Grebenceanu) şi al lui Arsenie Creţu, ţăran. A absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii din Timişoara (1967). Lucrează ca reporter la Studioul de Radio Timişoara, ca asistent şi apoi ca lector la Catedra de folclor a Universităţii timişorene. Obţine titlul de doctor în filologie cu lucrarea *Condiţia fantasticului în cultura populară* (1978). A condus cercul şi arhiva de folclor a Universităţii din Timişoara, a îndrumat ansamblurile folclorice Timişul, Doina Timişului, Datina şi a realizat numeroase filme etnologice.

C. debutează cu volumul *Ethosul folcloric, sistem deschis* (1980; Premiul Uniunii Scriitorilor). Ca şi în cursul universitar *Folclor şi etnologie. Conexiuni* (1987) sau în volumul *Existenţa ca întemeiere* (1989), autorul dovedeşte interes pentru modalităţile noi de abordare a folclorului (structuralism etnologic, semiotica folclorului, hermeneutica simbolului etc.), precum şi deschidere spre interdisciplinaritate, el propunând un demers antropofilosofic. Porneşte de la ideea că mentalitatea tradiţională românească îşi cristalizează un echilibru al vieţii instituţionalizând ca măsură a existenţei buna-cuviinţă, acel comportament ritual care oferă fiecărui eveniment o explicaţie prin prisma etosului comunitar. În tentativa de a defini principiile fundamentale pe care se sprijină viziunea populară asupra lumii, autorul se opreşte îndeosebi asupra termenilor cu valoare metalingvistică: sămânţă, ţarină, vatră, nuntire, ţesătură, rost.

SCRIERI: *Ethosul folcloric, sistem deschis*, Timişoara, 1980; *Folclor şi etnologie. Conexiuni*, Timişoara, 1987; *Existenţa ca întemeiere*, Timişoara, 1989.

Repere bibliografice: Sorin Titel, *Folclorul în lumina unor noi interpretări*, RL, 1980, 41; Mihai Coman, *„Existenţa ca întemeiere”*, REF, 1989, 4; Ivan Evseev, *Vasile Tudor Creţu*, REF, 1989, 6; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *282–283.* ***A. C.***

CREŢULESCU, Ioana (18.VII.1943, Bucureşti – 7.V.1997, Bucureşti), critic literar. Este fiica Beatricei (n. Hrubeş) şi a lui Ion Fotino, profesor universitar. Urmează cursurile Facultăţii de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti, obţinându-şi licenţa în 1969. Este, o lungă perioadă de timp, redactor al revistei „Viaţa românească”, unde şi debutează în 1969, colaborând apoi şi la „România literară”, „Secolul 20”, „Luceafărul”, „Argeş” ş.a.

Singura carte personală publicată de **C.**, *Mutaţiile realismului. Literatura realistă: istorie şi structură*, apărută în 1974, utilizează conceptele criticii psihanalitice pentru a delimita fazele prin care trece realismul atât din punct de vedere istoric, cât şi structural. Pentru autoare, „un realism complex înseamnă un sistem de procedee literare în care nu sunt interzise elementele altor genuri, dacă acestea există şi funcţionează sub legile estetice ale realismului”, idee susţinută cu rigurozitate în capitolele *Continuitate şi discontinuitate în şcoala franceză*, *Realismul englez dintotdeauna şi de azi*, *Permanenţele şi evoluţiile realismului rus* şi *Configuraţia realismului american.* După privirea istorică de ansamblu, comentatoarea realizează şi o „încercare de descriere teoretică”, punând accentul pe definiţiile, diverse şi adesea contradictorii, ale realismului, fiind interesată mai mult de aspectul teoretic al expunerii (deşi aplicaţiile pe text nu lipsesc), dar şi de modul de structurare a universului artistic în cadrul acestui curent. Când analizează teoria genurilor în concepţia lui Northrop Frye şi Tzvetan Todorov, **C.** ajunge la concluzia considerării realismului ca gen literar, idee extrem de apreciată la mijlocul anilor ’70 din secolul trecut, dar precizează că, înainte de a fi un gen, realismul se diferenţiază de celelalte modalităţi literare prin faptul că are întotdeauna ca protagonişti „oameni aşezaţi într-o existenţă autentică pe care, cu un termen demonetizat prin recurenţă, o vom numi totuşi *veridică*”. Concomitent, sunt avansate ipoteze privitoare la maniera în care realismul este capabil să „soluţioneze” condiţia umană în cadrul universului artistic, analizele utilizând concepte precum „revolta”, „indiferenţa” şi „justificarea resemnată”. Consideraţiile finale, pertinente la nivel teoretic, revin asupra unui bun câştigat: nu există realism autentic în afara unei armonii între conţinut şi expresie, tot aşa cum „nu

există fără această corespondenţă nici o altă categorie artistică”.

SCRIERI: *Critica psihanalitică*, în *Analiză şi interpretare*, Bucureşti, 1972; *Critica psihică şi psihocritica*, în *Estetica filosofică şi ştiinţele artei*, Bucureşti, 1972; *Mutaţiile realismului. Literatura realistă: istorie şi structură*, Bucureşti, 1974. **Traduceri:** Joan Miró, *Culoarea visurilor mele. Convorbiri cu Georges Raillard*, Bucureşti, 1982; Michel Zévaco, *Sfârşitul Faustei*, Bucureşti, 1993.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *Literatura realului*, CNT, 1975, 4; Marina Ionescu, *Psihanaliză şi critică literară franceză*, CRC, 1975, 4; Cornel Ungureanu, *„Mutaţiile realismului”*, O, 1975, 2; Ulici, *Prima verba*, I, *234–236*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *717–718*. ***C.Dt.***

CREVEDIA, N. (pseudonim al lui Nicolae Cârstea; 24.XI.1902, Crevedia Mare, j. Giurgiu – 5.XI.1978, Bucureşti), poet, prozator, gazetar.

Fiu de ţărani înstăriţi – Floarea (n. Antonescu) şi Ion Cârstea –, **C.** ar fi avut posibilitatea să parcurgă normal ciclurile şcolarizării, dar din cauza războiului a început cursurile secundare târziu, la Liceul „Sf. Sava” din Capitală, izbutind să termine cele opt clase în numai cinci ani (1919–1924). A urmat Facultatea de Litere şi Filosofie la Universitatea bucureşteană în condiţii precare, întreţinându-se din diferite servicii. Începe să publice epigrame (gen în care va debuta şi editorial în 1930), apoi articole şi recenzii la „Viaţa literară” (din 1926), unde va fi o vreme şi secretar de redacţie. Acelaşi post i se încredinţează la „Calendarul” (din 1932), „Gândirea” (din 1932), „Porunca vremii” (din 1935), „Sfarmă-Piatră” (din 1935). Participant la campaniile de cercetare sociologică întreprinse sub conducerea lui Dimitrie Gusti, a fost, cu intermitenţe, şi profesor suplinitor, iar din 1940 a deţinut funcţiile de ataşat de presă şi secretar cultural la Ambasada Română din Sofia, unde a publicat câteva lucrări destinate cunoaşterii culturii române în Bulgaria. Suspendat în 1945, revine în presă abia în 1957, ca redactor la săptămânalul „Glasul patriei”, apoi cu colaborări sporadice la câteva reviste literare. În publicistica sa, apărută cu precădere în periodicele la care a lucrat şi mai rar în altele, **C.**, teribilist, cu gură şi moravuri slobode, dar cu talent verbal, atacă în special subiecte politice, de pe poziţii tot mai accentuat naţionaliste, aliniindu-se tonului agresiv, inflamat, ce caracteriza ziarele de extremă dreapta. Temperamental şi batjocoritor, scăldat de o umoare cam rea, necenzurat de raţiune şi câteodată fără bunsimţ, produce texte incitante, dar departe de rolul de formator (corect) de opinie publică. Mai lăudabilă este perseverenţa cu care milita pentru afirmarea unor valori literare şi obţinerea de drepturi sociale pentru scriitori, remarcându-se în acest sens seria de interviuri cu diferiţi autori, articolele şi recenziile din „Universul literar”, din „Porunca vremii” (rubrica „Lampa lui Aladin”) sau, mai târziu, amintirile din „Luceafărul” (1966–1968), fragmente dintr-un volum de memorii lăsat în manuscris, ca și paginile incluse în „Jurnalul literar” (2002–2003). Între colaborările la periodice se află mai multe traduceri care făceau parte dintr-o mereu anunţată, dar neapărută *Antologie a poeţilor bulgari.* Fervoarea sa umoristică s-a manifestat şi în preocuparea de a alcătui unele culegeri precum *Antologia epigramei româneşti* (1933, în colaborare cu A.C. Calotescu-Neicu) sau *Epigramişti români de ieri şi de azi* (1975). **C.** a fost şi un participant statornic la şedinţele Sburătorului, un membru activ al Societăţii Scriitorilor Români, extinzându-şi prestaţia în cadrul turneelor unor echipe de autori, conferenţiind şi citind din propria operă.

Versurile lui **C.** din volumul *Bulgări şi stele* (1933; Premiul Societăţii Scriitorilor Români) sunt mai degrabă o manifestare violentă a unei atitudini de frondă integrală, prin afirmarea ostentativă a preferinţei pentru reperele spaţiului rural, pentru formele naturale de viaţă, pentru expresia directă, neaoşă, nesupusă interdicţiilor şi normelor limbajului cult *(Mărturie).* După ce exaltă forţa biologică, instinctul constructiv, simţul dreptăţii, comportamentul primitiv, de fiinţă ancestrală, telurică, în *Taica,* fiul îşi clamează la rândul său dorinţa aprigă de a răspunde unor nevoi de supraviețuire *(Mi-e foame, mi-e sete!).* Spaima în faţa intemperiilor care opresc rodirea pământului provoacă o viziune terifiantă a efectelor secetei, plasticizate într-un tablou apocaliptic (*Foamete*), aşa cum lipsa mijloacelor de subzistenţă în

mediul urban îl face să arunce diatribe şi blesteme grele asupra oraşului *(Fapte diverse)*. Rostirea ţărănească sau suburbană, cu inserţii dialectale, aspră, dură, uneori trivială, dar în căutare de figuri şi imagini de efect, şocante chiar, este principalul suport al tensiunii lirice revendicative. În insolenţa sa orgolioasă, poetul dă glas trupului, instinctelor, impulsurilor fiziologice, atacând zonele joase ale sensibilităţii. Stelele, despuiate de orice conotaţie metafizică, devin biete frânturi de materie, infime faţă de importanţa bulgărilor, iar divinitatea e coborâtă pe pământ, personificată ireverenţios şi apostrofată. Venită pe valul tradiţionalismului în floare la „Gândirea", care a şi lansat-o, această poezie i-a surprins pe comentatori. Cu excepţia lui G. Călinescu şi a lui Şerban Cioculescu, ei au recunoscut în **C.** un poet de sorginte argheziană, dar autentic, original, stăpânit de duhul pământului, plin de energie vitală, de o expresivitate viguroasă, frustă, inventivă, capabilă de construcţii verbale şi imagini pitoreşti, insolite, brutale uneori, dar fireşti pentru cinismul şi sinceritatea agresivă a autorului. Cu timpul, antagonismul (mai mult poză artistică) dintre contestatar şi lumea în care deja se integrase dispare, iar în celelalte volume – *Maria* (1938), *Dă-mi înapoi grădinile* (1939) și, după război, *Versuri* (1968), care reia şi plachetele anterioare, *Vinul sălbatic* (1977) – predomină consemnarea unor trăiri erotice senzuale, a diverselor stări cotidiene, a unor momente biografice şi imagini disparate, simple vederi animate cu peisaje rurale etc. **C.** recunoaşte că are un „cuget mic cu zeii mici", că nu caută nimic dincolo de lucruri, deoarece „cerul e pe pământ", „cu fete, struguri, flori şi artă". Lipsit de șansa transcendenţei, încearcă să-şi vindece tristeţea de a fi trecător intensificându-şi iubirile şi chefurile sau semeţindu-se în faţa eşecurilor şi a morţii, încredinţat că a fost învestit cu „marea misiune a Frumosului". Totuşi, cuprins de melancolie şi resemnare, poetul, „c-o deznădejde care n-are nume", e gata să se abandoneze materiei pe care o slăvise. În general, poezia lui **C.** s-a ivit la nivelul percepţiei şi al senzaţiei şi se adresează acestui nivel. Volumul de proză scurtă *Bacalaureatul lui Puiu* (1933) afirmă un umorist în genul lui Gh. Brăescu, cu o sigură intuire/reprezentare a elementului comic în psihologia personajelor, pe care le conturează în special cu ajutorul dialogului, spontan, sprinten, spectaculos uneori. Descrierile sunt pline de haz, isteţe, uşor atinse de un suflu urmuzian. În piesa titulară, de pildă, şcolarizarea unui elev răsfăţat necesită o permanentă campanie a familiei, care culminează cu o amplă mobilizare de forţe în vederea promovării bacalaureatului. Contrastul dintre nepăsarea şi insolenţa elevului convins de inutilitatea absolută a învăţăturii şi comportamentul febril, cam prostesc, al părinţilor şi al rudelor, dar şi comportamentul profesorilor din comisie, ale căror întrebări şi manifestări sunt ridicole, întreţin interesul amuzat al cititorului. O variantă pentru scenă, comedia cu acelaşi nume, a fost pusă în repetiţie la Teatrul Naţional din Bucureşti în toamna anului 1939, fără a fi însă reprezentată. Dintr-o perioadă anterioară datează romanul *Dragoste cu termen redus,* publicat abia în 1934. Aici, între narator şi personajul principal există o subtilă diferenţă: în timp ce personajul e prins cu adevărat într-o poveste de dragoste, cu lirismul, inocenţa şi trăirile ei contradictorii, naratorul, care ştie mai mult, îl ridiculizează, punându-l în ipostaze care scot în relief iluzionarea neroadă, ignoranţa, aşteptările şi frământările vane, întregul comic al situaţiei unui îndrăgostit naiv. Metamorfoza de la imaginea purităţii virginale a sorei medicale de care se îndrăgosteşte militarul cu termen redus la revelarea brutală a adevărului că aceasta era o practicantă a amorului liber este trăită cu înfrigurare de protagonist şi cu evidentă satisfacţie a persiflării de narator. Capacitatea de a fixa o psihologie şi de a reface discursul interior al personajului, care conţine comentarii mute ale întâmplărilor vizibile, umorul inteligent şi proaspăt, alimentat cu observaţii proprii registrului comic, produc o naraţiune modernă, alertă, cu fraze scurte, care menţin textul viu. Meditaţia asupra forţei (oarbe, nocive) a iubirii este continuată în romanul *Buruieni de dragoste* (1936), o prelucrare a unui episod autobiografic notoriu în epocă – o relaţie, eşuată în scandal public, cu o scriitoare. Accentul reconstituirii nu cade pe dezvăluirea unei mistificări literare (de care era bănuită fosta prietenă), ci pe drama omului care are nefericirea de a se îndrăgosti de cine nu trebuie şi de a nu se putea vindeca. Ca fermecat cu o fiertură din „buruieni de dragoste", bărbatul nu se poate desprinde dintr-o relaţie care capătă aspectul unui coşmar, deşi simultan convieţuieşte cu o altă femeie, care întruneşte toate aşteptările

lui. Renunţând la izbucnirile răzbunătoare din presă, **C.** reuşeşte să adopte în roman o atitudine calmă, consemnând faptele fără invective şi acuzaţii grave, reprimându-şi chiar şi tendinţa spre persiflare. Cu toate acestea, contemporanii i-au reproşat ineleganţa gestului, nerecunoscând romanului vreo calitate. Totuşi, dincolo de geneză şi de construcţia deficitară, parazitată de secvenţe superflue, această proză rezistă parţial prin interesul în sine al subiectului, prin calitatea de document, prin tensiunea stilului direct, lapidar, alertat de nevoia acută de comunicare a unei întâmplări neobişnuite.

SCRIERI: *Epigrame*, Bucureşti, 1930; *Bacalaureatul lui Puiu*, Bucureşti, 1933; *Bulgări şi stele*, Bucureşti, 1933; *Dragoste cu termen redus*, Bucureşti, 1934; *Buruieni de dragoste*, Bucureşti, 1936; *Maria*, Bucureşti, 1938; *Dă-mi înapoi grădinile*, Bucureşti, 1939; *Bucureşti, centrul culturii române*, Sofia, 1943; *Versuri*, Bucureşti, 1968; *Vinul sălbatic*, Bucureşti, 1977. **Antologii:** *Antologia epigramei româneşti*, introd. edit., Bucureşti, 1933 (în colaborare cu A.C. Calotescu-Neicu); *Epigramişti români de ieri şi de azi*, introd. edit., Bucureşti, 1975.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, *894–897*, II, *321–327*, *553–557*; Constantinescu, *Scrieri*, II, *347–364*; Perpessicius, *Opere*, VI, *248–253*; Octav Şuluţiu, *„Bulgări şi stele”*, „România literară”, 1934, 89; Matei Alexandrescu, [*N. Crevedia*], FCL, 1934, 891, „Litere”, 1934, 7, 10; Şerban Cioculescu, *„Bulgări şi stele”*, ADV, 1934, 15 364; Nicolae Roşu, *Un poet*, VL, 1934, 152; Ion I. Cantacuzino, *O problemă de poezie*, CL, 1934, 2; *Cazul Marta D. Rădulescu*, VL, 1934, 158–160 (grupaj special); Mihail Ilovici, *Negativismul tinerei generaţii*, I, Bucureşti, 1934, *195–198*; Boz, *Cartea*, *131–136*; Cioculescu, *Aspecte*, *121–123*; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *97*, *248*; Al. Piru, *„Maria”*, „Iaşul”, 1938, 169; C. Fântâneru, *„Maria”*, UVR, 1938, 16; Papadima, *Creatorii*, *473–476*; Octav Şuluţiu, *„Maria”*, F, 1939, 4–5; C. Fântâneru, *„Dă-mi înapoi grădinile”*, UVR, 1940, 7; Ion Şiugariu, *„Dă-mi înapoi grădinile”*, MMN, 1940, 1–3; Streinu, *Pagini*, II, *77–85*, V, *92–96*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *844–845*, *Ist. lit.* (1982), *929–930*; Dumitru Micu, *Periplu*, Bucureşti, 1974, *230–236*; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, *171–175*; Al. Raicu, *Autografe*, Bucureşti, 1983, *62–73*; Negoiţescu, *Ist. lit.*, I, *322–323*; Ciopraga, *Amfiteatru*, *316–321*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *718–720*; Danţiş, *Bucolica*, *180–183*; Nicolae Florescu, *„Cazul” Crevedia la centenar*, JL, 2002, 21–24; C.D. Zeletin, *Poetul N. Crevedia în aducerea aminte*, ATN, 2012, 6–8. ***C. T.***

CRIGAN, Grigore (15.V.1941, Tărăsăuți-Noua Suliță–Cernăuți), prozator, publicist, traducător. Este fiul Zinoviei (n. Munteanu) și al lui Gheorghe Crigan, agricultori. Își începe învățătura în satul natal, continuând-o la Noua Suliță, iar din 1958 urmează Facultatea de Filologie Romano–Germanică a Universității din Cernăuți, pe care o absolvă în 1963. Intrând în presa regională, va fi redactor la „Bucovina sovietică” (devenită din 1967 „Zorile Bucovinei”) și va susține o intensă activitate publicistică în revistele românești („Glasul Bucovinei”, „Bucovina literară”, „Septentrion literar”, „Țara Fagilor”) și la ziarele „Concordia”, „Libertatea cuvântului”, precum și în periodice din Chișinău. Debutează cu versuri în presa cernăuțeană, iar editorial în 1979, ca traducător, cu proză din Maxim Gorki. Este membru al Uniunii Naționale a Scriitorilor din Ucraina, al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și al celei din România (Filiala Chișinău). I s-a decernat Premiul Societății Scriitorilor Bucovineni (Suceava, 2003).

Apărută târziu, cartea de nuvele și povestiri a lui **C.**, *Casa cea nouă* (2002), vădește aptitudini de prozator înzestrat și matur, pe linia unui tradiționalism echilibrat, atent la faptul cotidian, la destine umane surprinse uneori în momente dramatice, urmărind comportamente și mentalități în plină evoluție. Personajele sale, oameni obișnuiți, mai ales din lumea rurală, își dezvăluie cu greu psihologia, de cele mai multe ori dezvoltată în jurul problematicii morale, a unor procese de conștiință. Suflete simple, prinse în vârtejul istoriei veacului trecut, protagoniștii lui **C.** îi suportă consecințele devastatoare, neînțelegându-și vina (*Baștina*). Alteori, puși în situația de a decide în favoarea semenilor, se supun terorii legii, asistând neputincioși, dar cu mustrări de conștiință, la împlinirea destinului (*Blestemata*). Ampla nuvelă titulară aduce în prim-plan împlinirea unui vis, acela al construirii unei locuințe proprii, care capătă funcția emblematică a „întoarcerii la rădăcini, la valorile dintotdeauna ale oamenilor pământului, la rosturile eterne” (Ștefan Broască). Ea se distinge și prin radiografierea atmosferei din „epoca stagnării”, dominată de supravegherea și suspiciunea slujbașilor. Creator de culoare locală și atmosferă istorică era prozatorul încă din nuvela de tip sadovenian *Vornicul Miron* (terminată în 1964, dar publicată în 1990, în revista „Nistru”), ilustrativă prin lirismul epic. Volumul de publicistică *Cea mai curată lacrimă a noastră* (2009) cuprinde interviuri, tablete și articole despre M. Eminescu apărute în „Zorile Bucovinei”, scrise de personalități reprezentative din Bucovina,

Basarabia și România, dar și de autorul antologiei, menite a menține treaz interesul pentru poet și pentru conștiința națională. Traducerile lui **C.**, mai cu seamă povestiri și nuvele incluse în mai multe culegeri din literatura rusă și ucraineană, clasică și contemporană, s-au remarcat prin reconstituirea diversității stilistice și transpunerea poeticității lirice a textelor. Foarte apreciată este versiunea sa la romanul *Steaua vieții tale* de Oles Honciar.

SCRIERI: *Casa cea nouă*, postfață Grigore Bostan, Cernăuți, 2002. **Antologii:** *Cea mai curată lacrimă a noastră*, pref. Ștefan Broască, Cernăuți, 2009. **Traduceri:** Maxim Gorki, *Tristețea*, în Maxim Gorki, *Opere alese*, IV, Chișinău, 1979; Petro Panci, *Stâlpul din pădure*; Mikita Șumilo, *Zenitul albastru*; Roman Fedoriv, *Discuția de la miezul nopții*, în *Cununa soarelui*, Chișinău, 1980; Iuri Zbanațki, *Dragostea mea dintotdeauna*, Chișinău, 1985 (în colaborare cu Ion Crețu); Oles Honciar, *Steaua vieții tale*, Chișinău, 1986.

Repere bibliografice: Mihai Cimpoi, *În căutarea florii soarelui*, „Tinerimea Moldovei”, 1979, 16 septembrie; Ion Ciocanu, *Anul literar 1989*, LA, 1996, 12 februarie; Ștefan Broască, *O carte ce întârzie să apară*, „Plai românesc”, 1997, 4; Simion Gociu, *Grigore Crigan: omul cu sufletul ca un curcubeu*, „Concordia”, 2001, 12 mai; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, *291*; Grigore Bostan, *Patrimoniu cultural-literar românesc (actuala regiune Cernăuţi)*, Cluj-Napoca, 2011, *206–208*.

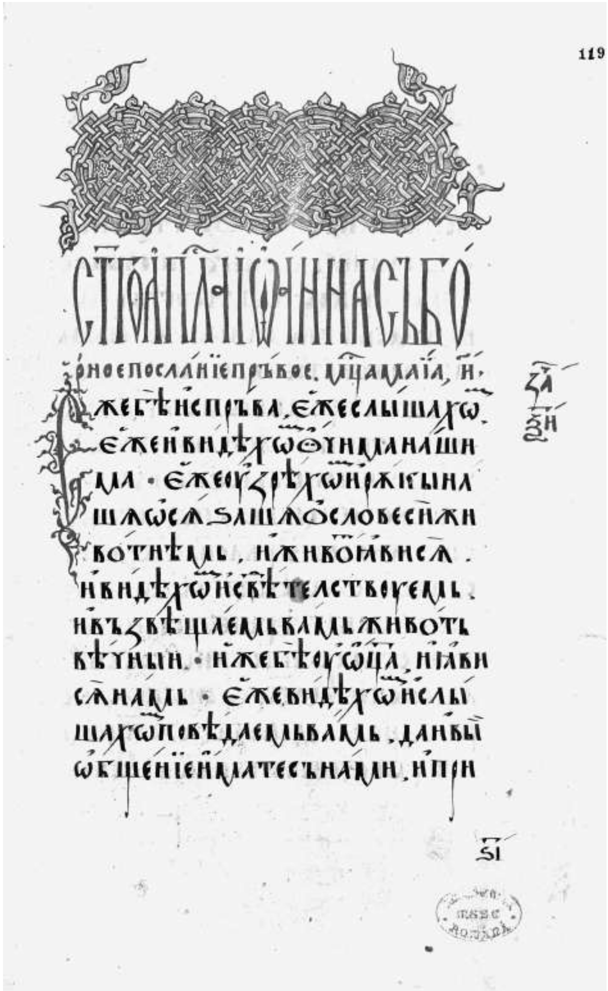
V. Tt.

CRIMCA, Anastasie (c. 1560 – 19.I.1629, Iaşi), cărturar, imnograf.

Ilie după numele de mirean, **C.** s-a născut, probabil, la Suceava, într-o familie de viţă. Părinţi îi sunt „cneaghina” Cristina, înrudită cu boierii Stroici, şi Ioan Crimca – cu ascendenţi în stirpea Ciolpăneştilor. Diac în prima tinereţe, intră, apoi, în cinul monahal. Biografia îi este marcată de multe pete albe, ceea ce a lăsat loc multor legende. Circulă, de pildă, în multe studii informația că și-ar fi petrecut perioada de noviciat la Putna; cu siguranță însă slujeşte, din martie 1599, la biserica domnească din cetatea Sucevei. În iunie 1600 e ridicat la treapta de episcop şi păstoreşte până în septembrie la Rădăuţi (cât ţine efemera guvernare în Moldova a lui Mihai Viteazul). După întoarcerea lui Ieremia Movilă din Polonia, cedează eparhia şi se retrage pe proprietatea sa de la Dragomireşti (danie de la Petru Şchiopul, pentru „credincioasă” slujbă). A vegheat aici, între 1602 şi 1605, la înălţarea mănăstirii Dragomirna, pe care a ctitorit-o cu sprijinul lui Luca Stroici, marele logofăt donând pentru construcţie o parte din considerabila-i avere. În anul următor era chemat în scaunul episcopal de Roman, iar în 1608 devine mitropolit, arhiepiscop al Moldovei. Păstrează prerogativa până la sfârşitul vieţii, cu o îndepărtare temporară (între 1617 şi 1619), urmare a conflictului intervenit între prelatul luminat şi domnitorul Radu Mihnea (**C.** încercând acum a se opune, mai mult sau mai puţin pe faţă, procesului, ce ia amploare, de închinare a mănăstirilor din ţară bisericilor de la Athos şi Ierusalim). Ca înalt cleric, neobedient, conştient de instabilitatea politică a veacului, pare să fi iubit îndeajuns propria-i libertate de mişcare, neevitând nici riscurile ce decurg de aici. Colaborează, totuşi, sub bune auspicii, cu domni precum Ştefan II Tomşa (al cărui sugestiv portret se reţine şi în miniaturile mitropolitului) sau cu Miron Barnovschi. Istoricii ecleziastici îi consemnează erudiţia şi personalitatea. Ierarhul e prezent la convorbirile de pace cu polonii (în 1612 şi 1616), arată competenţă în materie juridică (e iniţiat în dreptul bizantin), statorniceşte norme ale vieţii monahale (printr-un „aşezământ” dat în 1627, ce reglementa funcţionarea obştilor mănăstireşti). Prin stăruinţa şi cu cheltuiala sa, ia fiinţă la Suceava (în 1619) primul spital urban menţionat documentar în spaţiul românesc, ce va anexa, în timp, şi un azil pentru săraci.

Ca miniaturist şi caligraf, **C.** ilustrează şcoala de tradiţie slavonă în ultima ei manifestare de amploare şi – împreună cu elevii săi – un privilegiat moment „de sinteză” în evoluţia aşa-numitelor „arte minore” de la noi. Se crede că mitropolitul ar fi înrâurit nemijlocit planul şi stilul arhitectural original (prin proporţiile insolite şi armonioase, gustul subtil, tinzând la spiritualizarea elementelor decorative) al ctitoriei sale de la Dragomirna, lăcaş pe care îl va înzestra cu capodopere de artă manuscrisă şi miniaturistică, semnate de el însuşi,

alături de pleiada de artişti formaţi aici, majoritatea cu destin accidentat; se mai păstrează circa 27 dintre aceste manuscrise rare: în ţară, câteva, sau în biblioteci din Rusia, Germania, Polonia, Austria. Rigoarea compoziţiilor, fantezia plastică, diversitatea repertoriului iconografic (transpusă în viniete, frontispicii, portrete şi autoportrete) fac strălucirea unor piese unicat, împodobite cu anluminurile ierarhului, precum *Tetraevanghelul* de la 1609, *Liturghierul* din 1610 şi un *Apostol* din acelaşi an (actualmente conservat la Viena şi provenit din fondul fostei Biblioteci Imperiale), alt *Tetraevangheliar*, datat 1614, *Liturghierul* şi *Psaltirea* din 1616 etc. Atingeri cu tradiţia locală, embleme ale iconografiei populare, o intertextualitate graţioasă (comună cu a zugravilor de biserici, în frescele faimoase ale vremii) pun în valoare comunicarea. Rafinat colorist, interpret delicat al literaturii creştine, tălmăcind, în registre poetice, lumea smerită în duh, între real şi fictiv, ancestral şi exotic, potrivind inspirat tema biblică şi legendele sacre cu peisajul de-acasă, **C.** sporeşte ardoarea psalmistului cu fervorile proprii (nu altfel proceda, jumătate de veac mai târziu, Dosoftei, când traducea „în versuri” *Psaltirea*): iscodind „cuminţenia” locului, reflectând la justiţia mitului (Iisus străbate iadul, spre a răscumpăra, pentru a doua oară, pe Adam şi Eva, ca într-o apocrifă *Evanghelie a lui Nicodim*), evocând mese cuvioase, temeinicele arme răzăşeşti, soboarele celeste şi ierarhii de îngeri ce zic din alăută şi cobuz, lăsând să cuvânteze, în semnele naive, bestiarul. Spirit pasionat, neliniştit, protagonist al unui episod „renascentist” în frământatul şi contradictoriul Răsărit, **C.** însuşi, ce uza de o „frumoasă limbă românească” în redactarea actelor curente, este citat, ca autor de imnuri (în slavonă), şi printre precursorii poeziei cultice la noi. Ierarhul îşi intitula ruga penitentă cu un suspin învolburat patetic, *Vers de plângere al omului căzut adresat sufletului său*, un text, se pare, difuzat în epocă, în manuscris, în lumea ortodoxă.

Repere bibliografice: Ioan Bogdan, *Câteva manuscripte slavo-române din Biblioteca Imperială de la Viena*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XI, 1888–1889; P. Partenie, *Mitropolitul Anastasie Crimca al Moldovei*, Bucureşti, 1907; Iorga, *Ist. Bis.*, I, *240–244*; Ipolit Vorobchevici, *Istoria sfintei mănăstiri Dragomirna*, Cernăuţi, 1925; I.D. Ştefănescu, *L'Évolution de la peinture religieuse en Bucovine et en Moldavie*, Paris, 1929, *40–41*, *passim*; Sirarpie der Nersessian, *Une Nouvelle réplique slavone du Paris*, în *Mélanges offerts à M. Nicolas Iorga*, Paris, 1933, *695–725*; N. Iorga, *Les Arts mineurs en Roumanie*, Bucureşti, 1934, *46–50*; Émile Turdeanu, *Le Métropolite Anastasie Crimca et son œuvre littéraire et artistique (1608–1629)*, „Revue des études slaves” (Paris), 1952, fasc. 1–4; Nicolae Grigoraş, *Mitropolitul Anastasie Crimca (1600–1629)*, MM, 1958, 3–4; Ioan Lupaş, *Fragmente din jurământul arhieresc făcut de Anastasie Crimca*, MM, 1961, 1–2; Teodora Voinescu, Răzvan Theodorescu, *Mănăstirea Dragomirna*, Bucureşti, 1967, *passim*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *127–129*; *Ist. lit.*, I, *254*; G. Popescu-Vâlcea, *Anastasie Crimca*, Bucureşti, 1972; Ştefan S. Gorovei, [*Anastasie Crimca*], MM, 1979, 1–2, „Arhiva de genealogie”, 1997, 1–2; *Dicţ. lit. 1900*, *242–243*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *64–65*, IV, *232*, *276*; Păcurariu, *Ist. Bis.*, I, *480–482*, *493–494*, II, *5–17*, *282–283*, *passim*; Constanţa Costea, *Ilustraţia manuscriselor slavone în mediul cărturăresc al mitropolitului Anastasie Crimcovici*, SCIA, artă plastică, 1994, 41; Mazilu, *Recitind*, I, *125–126*, *244*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *720–721*. ***R.Ş.***

CRINUL, revistă apărută la Bucureşti, bilunar, între 25 octombrie şi 10 decembrie 1919. Nu are o casetă pentru echipa redacţională, dar rubricile fixe – „Cronica teatrală", „În treacăt" – sunt semnate la fiecare număr de Sandu Pop, Alex. Alexandrescu şi Miron Negrea. Din articolul *O vorbă înainte*, reiese intenţia idealistă a editorilor, doritori de „încurajarea tinerelor talente", urmând „calea de mijloc", intenţie care în numerele următoare se arată a fi un anticitadinism moderat, de sorginte poporanistă (sunt, astfel, primite extrem de favorabil nuvelele lui V. Demetrius, cu accent pe „obidita noastră ţărănime"). În numărul 2–4 se publică o listă a colaboratorilor, printre care Zaharia Bârsan, Demostene Botez, I. Al. Brătescu-Voineşti, Al. Cazaban, Nichifor Crainic, V. Demetrius, Liviu Rebreanu, Al. O. Teodoreanu, Ionel Teodoreanu, dar puţini dintre aceştia au semnat cu adevărat în paginile revistei: Ionel Teodoreanu, poezia *Copilărie*, V. Demetrius, proză şi versuri, Liviu Rebreanu, *Sărutarea pământului* – fragment din romanul *Ion*, în pregătire la Editura Alcalay, căruia i se prezice un mare succes. Mai colaborează Constantin Orendi, Ion Dragoslav, Radu Cosmin.

M.Pp.

CRISTALUL, revistă apărută la Găeşti, lunar, din 19 octombrie 1930 până în mai 1931 şi din ianuarie până în aprilie 1932 cu numere duble sau triple şi pauze de câteva luni (mai 1931 – ianuarie 1932), cauzate de dificultăţi materiale. Odată cu numărul 3/1930, unicul pe formatul „Biletelor de papagal", sediul redacţional se mută la Bucureşti, iar cu numărul 4–5 (decembrie 1930–ianuarie 1931) îşi adaugă subtitlul „Literatură. Ideologie. Critică". Director: Mihail Ilovici; redactor: Em. (Emanoil) V. Dumitrescu (numărul 1), Aurel Chirescu (4–5), Constantin Fedoreanu (11–12). Găeşteanul Mihail Ilovici, tânăr student la Litere şi poet debutant la confratele „Licăriri", de unde îi mai atrage pe Aurel Chirescu şi pe N.N. Angelescu, e omniprezent în pagini sub nume propriu, sub pseudonim (Ion Lăstun, Dik-Găeşti) ori sub iniţiale (D., M.I.), cu opinii critice în replică (*Tudor Arghezi şi critica actuală* – pe marginea unei cronici a Izabelei Sadoveanu la volumul *Cuvinte potrivite*; *Caraghioslâc tradiţional* – atac la adresa „Gândirii", interesată exclusiv de colaboratori validaţi de gustul şi aprecierea publică), ponderate de recenzii laudative (*E. Lovinescu, „Memorii"*; *Dan Bota, „Eulalii"*), cu sumare texte eseistice (*Criza literaturii*, *Aspectele şomajului intelectual*), cronici teatrale şi epigrame pişcăcioase, spicuite din volumul „în pregătire" *Gânduri fistichii*. La nelipsita anchetă jurnalistică pe o chestiune de actualitate acută, centrată pe întrebarea unică „Ce deosebire este între metoda dv. critică şi metodele curente?", răspund E. Lovinescu şi Mihail Dragomirescu, acesta din urmă cu orgoliul dat de autoritatea catedrei universitare: „Metoda mea critică se întemeiază pe realitatea literară, care nu se poate înfăptui decât dacă criticul îşi însuşeşte în toate amănuntele esenţiale opera supusă cercetării sale. E o condiţie pe care critica curentă n-o îndeplineşte". Unele texte, cu un caracter mai mult sau mai puţin teoretic, reprezintă puncte de vedere înnoitoare, moderniste, prin care tânăra generaţie de scriitori urmăreşte să câştige un loc în cetate. În acest spirit susţine Şerban Cioculescu legitimitatea criticii moderniste („istoriceşte iniţiată de Charles Baudelaire şi practicată de aproape un secol") alături de proza şi de poezia modernă, ce se definesc prin opoziţia la critica universitară anchilozată, „conservator al muzeului naţional de literatură". Pentru Mihail Dragomirescu, situat pe o poziţie de negare a valorilor produse de „generaţia nouă", Tudor Arghezi, Adrian Maniu, Lucian Blaga sunt, pe rând, „un ideolog şi un pamfletar", „o sensibilitate dezechilibrată şi ratată", „un imitator de ideologie mistică germană". Pe când „generaţia veche s-a inspirat de la pământul nostru şi a scris clasic, generaţia nouă s-a inspirat din modele străine şi e compusă din suflete subalterne, generaţia veche a făcut literatură, cea nouă, în cea mai mare parte, face ziaristică" (*Cum s-ar caracteriza generaţia veche şi generaţia nouă în literatură*). Ultimele numere sunt consacrate în majoritate recenziilor şi cronichetelor de întâmpinare. Se mai detaşează contribuţiile lui Ramiro Ortiz cu articole de istorie a literaturii italiene (*Cele două inspiraţii: creştină şi eroică în „Cinque Maggio" a lui Manzoni*), poeziile semnate de Artur Enăşescu (*Privighetorile*, *Cântec*, *Ţiganca*, *Carul* – ce însoţesc apelul umanitar făcut în favoarea obţinerii unui ajutor material pentru poetul atins de o boală necruţătoare şi aflat într-o situaţie

socială deplorabilă), Emil Botta (*Circuit*), Ştefan Popescu (*Plan*), Dan Petraşincu (*Aşteptare rustică*), Al. Robot (*Închinare, Fapt*), Aurel Chirescu (semnează şi Kj-Res-Ku; *Destin*, *Imn mic*). Horia Liman este autorul prozei lugubre *Ivan, Ion şi doi morţi*, F. Aderca al câtorva notaţii insolite despre imaginaţie ca mijloc de călătorie instructivă „stând pe loc", iar Al. Bistriţeanu al schiţei *Două tipuri*. Vioaie şi fără vreo rezervă de opinie sunt rubricile „Gârlici literar" – cu noutăţi editoriale – şi „Cronos", cu subrubricile «Literar», «Teatral», «Plastic». Ilustraţiile le aparțin lui Neagu Rădulescu, Marcel Iancu şi Gall, completate de reproduceri după tablouri de Șirato și M.H. Maxy. Dispărând prea repede pentru a fi reuşit să-şi configureze un loc în revuistica anilor '30, **C.** a reunit câteva nume ce-şi vor croi un drum literar propriu, dar acum aflate la primele tatonări. Printre acestea George Nichita, Ilariu Dobridor, Barbu Brezianu, Alex. Talex, Ion Cruceană, Ion St. Molea, Sergiu Ludescu. Alți colaboratori: Stelian Metzulescu, Constantin Lucreția Vâlceanu. ***I.H., R.P.***

CRISTEA, Corina (16.II.1938, Roşiori de Vede), prozatoare. Este fiica Mariei Cristea (n. Frâncu), profesoară, descinzând din familia lui Sextil Pușcariu, și a lui Gheorghe Cristea, judecător. Urmează la Brașov școala medie (1951–1954), apoi, vreme de un semestru, Institutul Forestier, după care frecventează Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (1955–1961), fiind exmatriculată în ultimul an, dar absolvind în 1962. Va fi profesoară la o şcoală generală şi la Liceul „Spiru Haret" din Bucureşti (1963–1966), apoi publicistă. Debutează în „Luceafărul" (1967) cu *Alba Roza*, revistă unde va continua să susţină o rubrică mai mulţi ani, iar prima carte, *Prietena mea Si*, îi apare în 1969. A mai colaborat la „România literară", „Tribuna", „Viața românească", „Ramuri", „Convorbiri literare" ș.a.

Proza scrisă de **C.** sondează de regulă liric relaţia tensionată din cuplu. Protagonistă este femeia matură sau adolescenta în permanentă căutare de sine, încercând să-şi construiască personalitatea în funcţie de cei din jur, dar şi de propria percepţie, mediată de detalii aparent insignifiante. Personajele feminine resimt acut şi în acelaşi timp uşor detaşat eşecul unor legături stabile, capabile să le ofere siguranţa şi afecţiunea de care sunt constant dependente, iar pe de altă parte retrăiesc cu o anumită voluptate experienţele care le-au marcat evoluţia, văzând orice desprindere ca pe o ruptură inacceptabilă. Naraţiunea este un flux discontinuu de amintiri, uneori plăcute, alteori bulversante, întrepătrunse de fluxul realităţii cotidiene, asumată tot din perspectiva rememorării evenimentelor anterioare. Pentru protagonista romanului *Goana după vânt* (1974), trecutul constituie reperul întregii existenţe, influenţând decisiv orice experienţă prezentă. Starea de boală îi acutizează senzaţiile, moartea unei fiice, actriţă rebelă, vulnerabilă, emanând totodată o energie deconcertantă, ce revine obsesiv ca o vină inexpiabilă. Relaţiile cu ceilalţi trei copii păstrează ca punct de reper imaginea fetei dispărute. Romanul are în centru mai multe tipuri de legături, fiecare consistentă în sine, probând nevoia de comunicare şi dăruire. Relaţia tensionată a protagonistei cu primul ei soţ, întemeiată iniţial pe o atracţie puternică, deviază în dispreţ şi repulsie, potenţându-i stările depresive şi neîncrederea. De cel de-al doilea soţ o leagă respectul şi gratitudinea, mai puţin iubirea. Fuziunea cea mai puternică se stabileşte cu o prietenă a cărei prezenţă nu devine doar dezirabilă, ci absolut necesară. Ceea ce le apropie este echilibrul pe care ambele îl caută permanent, completându-se ca personalitate şi mod de gândire. Sunt două femei care trăiesc din amintiri şi iluzii, insinuate continuu într-o existenţă ce se hrăneşte din ele pentru a putea continua. În *Castanii roşii, parfumaţi şi naivi* (1970) copilăria şi adolescenţa protagonistei sunt descrise prin prisma întâmplărilor ce îi definesc maturizarea şi cărora ea le conferă un aer de agreabilă stranietate. Dominată de prezenţe feminine, caracterizate în roman cu lux de amănunte, de la detalii vestimentare până la date caracteriale, evoluţia personajului central pendulează între o accentuată nevoie de ocrotire şi asumarea conştientă a propriului destin, eliberat de influenţa celorlalţi. Voluntară, inteligentă şi rafinată, femeia trăieşte experienţele amoroase ca pe o necesară iniţiere, fără să le confunde însă cu iubirea autentică. Romanul excelează în surprinderea minuţioasă a detaliilor (arhitectura caselor, interioare şi mobilier, obiceiuri, gusturi) şi a nuanţelor, reuşind să construiască pregnant fiecare personaj,

într-o suprapunere caleidoscopică de amintiri, senzaţii difuze, obiecte vetuste, înclinaţii şi trăsături comportamentale. Atmosfera este impregnată de mirosul greu şi răscolitor al castanilor, laitmotiv ambiental, şi de legenda ce spune că fetele care stau sub ei nu se vor mărita. Volumul de povestiri *Eternitatea e după colţ* (1972) analizează avatarurile unor forme de pasiune aflate la graniţa dintre aşteptare şi împlinirea ei. În *A murit pasărea albastră*, bunăoară, pe fundalul fricii de moarte, devenită obsedantă, iubirea pare să fie modalitatea salutară de supravieţuire. În realitate, legătura indestructibilă dintre protagonişti sfârşeşte într-un joc amăgitor, ce destramă valoarea oricărei declaraţii. Pasiunea devine dorinţa covârşitoare de a-l supune şi domina pe celălalt. Ceea ce defineşte personajele feminine din această proză este starea de continuă aşteptare, pliată pe iluzia unei înfăptuiri. Moderat modernă, păstrând ecouri din proza de consum anglo-americană a momentului, literatura semnată de **C.** are accesibilitatea şi farmecul scriiturii retro, captând la un moment dat atenţia unui public. După o lungă absență, prozatoarea reapare fără să fi evoluat semnificativ. Romanul *Emigrant în singurătate* (1998) urmărește interacțiunile unui arhitect cu o femeie (fantasmatică sau reală), lungind nonacțiunea și speculând descriptiv detaliile, inclusiv la nivelul colorării frazei. După o culegere de proze scurte, *Femei nebune după bărbaţi* (2007), romanul *Cartea din berjera aurită* (2012) aspiră la statutul de cronică transilvană, urmărind în decor rural simptomatologia instaurării comunismului, căreia i se opune, livresc, evaziunea.

SCRIERI: *Prietena mea Si*, Bucureşti, 1969; *Castanii roşii, parfumaţi şi naivi*, Bucureşti, 1970; *Eternitatea e după colţ*, Bucureşti, 1972; *Scadenţa*, Bucureşti, 1972; *Goana după vânt*, Bucureşti, 1974; *Emigrant în singurătate*, Bucureşti, 1998; *Femei nebune după bărbaţi*, Bucureşti, 2007; *Cartea din berjera aurită*, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Gabriel Dimisianu, *„Prietena mea Si”*, RL, 1969, 37; Petru Popescu, *„Prietena mea Si”*, VR, 1969, 11; Viola Vancea, *„Scadenţa”*, RL, 1972, 36; Cornel Ungureanu, *„Scadenţa”*, O, 1973, 18; Iorgulescu, *Rondul*, *175–178*; Valeriu Cristea, *Romanul unei familii*, RL, 1975, 5; Condurache, *Portret*, *144–146*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *391–393*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *722–723*; Cristea, *Teleorman*, *124–125*; Popa, *Ist. lit.*, II, *946*.

M.D.

CRISTEA, Dan (10.XI.1942, Bucureşti), critic literar.

Este fiul Mariei (n. Manea) şi al lui Neagu Cristea, funcţionar. Învaţă la Liceul „Gh. Lazăr” din Bucureşti, absolvindu-l în 1960. Urmează apoi, tot aici, Facultatea de Filologie, terminată în 1965. Devine redactor la publicaţiile pentru străinătate (1968–1969), la „Amfiteatru”, „Argeş”, iar între anii 1974 şi 1984 la „Luceafărul”. În 1985 se stabileşte în SUA, fiind asistent la Universitatea din Iowa-City, departamentul literatură comparată. În 1991 revine în România și reintră în redacţia „Luceafărului” (ulterior „Luceafărul de dimineață”), unde din 2008 este director. Din 1997 până în 2005 a fost director al Editurii Cartea Românească. A debutat publicistic în 1964 la revista „Contemporanul”, iar editorial cu volumul *Un an de poezie*, apărut în 1974.

Luând „calendarul […] drept criteriu literar”, *Un an de poezie* strânge cronicile scrise de **C.** între februarie 1971 și februarie 1972 despre volume de versuri publicate aproximativ în acest interval. Deși operează un decupaj ce ambiționează la relevanță istorică ulterioară, criticul nu are o perspectivă istorică. El citează masiv și adnotează frugal și pompos, în cheie tematistă. Nu lipsesc tentativele de calofilie metaforizantă; la Constanța Buzea se relevă „foșnetul trist al cuvintelor, ce se îndepărtează ca niște pași în camere pustii”. Apar câteva improprietăți flagrante: la un suprarealist precum Gellu Naum îl emoționează „lirica lui călătorie prin sentimente”, iar la Mircea Ivănescu (altfel analizat destul de corect) își manifestă preferința pentru pasajele „cutreierate de sentimente”. De altfel, criticul își demască poetica revolută într-un eseu final, *Manieră și manierism*, în care atacă fără a da nume poeții atinși de boala manierismului. Aceasta s-ar manifesta prin „ostenirea vitalității”, prin „impostura hierofantică”, prin posturile oracular-gigantești ale „cântăreților cutremurați

de proporții", dar și prin nanismul „miniaturalilor", al „poeților exsangui". Dincolo de felul în care diagnostichează manierismul (un cuvânt *passe-partout* în deceniul al optulea din secolul trecut, când a fost aplicat unor poeți diferiți, ca Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Emil Brumaru sau Șerban Foarță), **C.** cere poeziei să exprime – reminiscență realist-socialistă – viața și arta autentice, să fie expresia unor convingeri. O evoluție se observă în *Arcadia imaginară* (1977), compus din eseuri despre clasici (de la A.I. Odobescu, Ion Ghica, Duiliu Zamfirescu până la Eugen Jebeleanu și Marin Preda) în baza unei presupuse predilecții a acestora – constatată mai mult din nevoia de a justifica titlul și neglijată în rest – pentru spiritualitatea elină. Se rețin totuși câteva eseuri. Într-unul sunt analizate rolurile demonice în care se scufundă I.L. Caragiale – truc naratologic de accedere la intimitatea personajelor. Într-altul, despre Hortensia Papadat-Bengescu, relevă paradoxul că la prozatoarea psihologiei individuale și a „trupului sufletesc" personajele sunt condiționate de apartenența la grup: „În pieptul fiecăruia dintre aceste personaje bate inima unui *celălalt*". În rest, **C.** pornește de regulă de la o afirmație de autoritate pe care o dezbate, dar nu foarte în adâncime, lăsând discuția în stadiul de preparative. Apar exagerări (Gr. H. Grandea apare drept „un călinescian «avant la lettre»") sau manevre cu limba de lemn („clanul Jderilor […] recompune o imagine a oamenilor așa cum sunt, în intimitatea celulei lor sociale"). După încă un volum de cronici, *Faptul de a scrie* (1980; Premiul Uniunii Scriitorilor), îndreptate versatil către volume de poezie, proză și critică, urmează o pauză de aproape două decenii în care autorul are timp să-și găsească tema de predilecție: „eul care scrie". De fapt, încă din *Faptul de a scrie* el începuse să o tatoneze: „Ceea ce spune o poezie trece prin ton și se dovedește în primul rând prin ton, prin accentul particular pe care îl capătă «rostirea» sau vocea poetului". Iniţial teză de doctorat la Universitatea din Iowa, publicată în engleză în 1996, *Versiune şi subversiune. Paradoxul autobiografiei* (1999) cercetează genul autobiograficului din perspectiva problematicii subiectului. Pornind de la ipoteza dublei legitimări a „eului care scrie" în regim autobiografic – prin istoria exterioară, dar și prin cea internă a propriei subiectivităţi –, se discută cazurile a trei scriitori emblematici pentru câte un moment istoric (Benjamin Franklin, Henry Adams, Michel Leiris). Modelarea subiectului autobiografic este urmărită pe filiera construcţiei identitare, realizată prin mitologizarea eului şi singularizarea lui la nivelul scriiturii. Cartea citează masiv, repovestește agreabil și rezolvă probleme nodale prin citate din Philippe Lejeune ș.a. Tot despre tema „eului care scrie" referă *Autorul și ficțiunile eului* (2004), în legătură cu memorii, jurnale, autoficțiuni, și *Poezia vie* (2008). Dacă prima culegere nu este mai mult decât o adunare de cronici, cea de-a doua, incluzând în sumar studii despre douăzeci de poeți, de la Gellu Naum la Ioan Es. Pop, este superior substanțială, tematismul lui **C.** zăbovind mai mult și cu o deschidere de orizont mai mare decât în trecut în preajma unor texte și mai ales a unor autori.

SCRIERI: *Un an de poezie*, Bucureşti, 1974; *Arcadia imaginară*, Bucureşti, 1977; *Faptul de a scrie*, Bucureşti, 1980; *Version and Subversion. The Autobiographies of Benjamin Franklin, Henry Adams and Michel Leiris*, Timișoara, 1996; ed. (*Versiune şi subversiune. Paradoxul autobiografiei*), tr. în colaborare cu Radu Lupan, Bucureşti, 1999; *Autorul și ficțiunile eului*, București, 2004; *Poezia vie*, București, 2008.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, *236–238*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *185–188*; Iorgulescu, *Scriitori*, *287–288*; Ungheanu, *Lecturi*, *307–310*; Grigurcu, *Critici*, *373–376*; Grigurcu, *Între critici*, *256–261*; Raicu, *Fragmente*, *492–496*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *723–725*; Dumitru Radu Popa, *Versiune, subversiune… conversiune*, LCF, 1998, 18; Gabriel Dimisianu, *Eul care scrie*, RL, 2002, 46; Daniel Cristea-Enache, *Eul care tot scrie*, RL, 2008, 14; Popa, *Ist. lit.*, II, *1039*; Manolescu, *Enciclopedia*, *216–217*; Borbély, *Existența*, *98–101*. ***M.I.***

CRISTEA, Elie Miron (18.VII.1868, Topliţa – 6.III.1939, Cannes, Franţa), istoric al culturii. Este fiul Domniţei şi al lui George Cristea, ţărani înstăriţi. După studii la gimnaziul săsesc din Bistriţa (1879–1883), a urmat liceul grăniceresc din Năsăud (1883–1887), apoi Institutul Teologic–Pedagogic Ortodox din Sibiu (1887–1890) şi Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Budapesta (1891–1895), unde a obţinut doctoratul cu teza, redactată în limba maghiară, *Eminescu. Viaţa şi opera – studiu asupra unor creaţii mai noi din literatura română.* Învăţător, apoi director la Şcoala Confesională Ortodoxă Română din Orăştie (1890–1891), secretar, consilier şi asesor la Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Sibiului (1895–1909),

este hirotonit diacon în 1900 şi arhidiacon în 1901. În 1902 a fost uns în monahism cu numele Miron (numele său mirean de botez era Ilie sau Elie) la mănăstirea Hodoş-Bodrog de lângă Arad. În 1903 a devenit ieromonah, iar în 1908 protosinghel. A fost redactor (1898–1900) la „Telegraful român" şi preşedinte (1905) al despărţământului Sibiu al Astrei. În decembrie 1909 e ales episcop al Caransebeşului. Ca episcop, a luptat pentru păstrarea şcolilor confesionale ortodoxe române din Banat. A participat la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, fiind membru al delegaţiei românilor transilvăneni care a prezentat, la Bucureşti, regelui Ferdinand I actul Marii Uniri. A devenit membru de onoare al Academiei Române în 1919, în februarie 1920 fiind ales mitropolit primat al României reîntregite, iar în 1925 ajungând primul patriarh al României. Membru al Regenţei (1927–1930), va fi, în intervalul februarie 1938–martie1939, prim-ministru în trei cabinete succesive. Este înmormântat în Catedrala Patriarhală din Bucureşti.

C. a debutat în 1887, cu schița *Prosit*, în revista „Familia", condusă de Iosif Vulcan. A mai colaborat la „Tribuna", „Dreptatea", „Gazeta Transilvaniei", „Transilvania", „Foaia poporului", „Libertatea", „Drapelul", „Luceafărul", „Românul", „Foaia diecezană" ş.a. A semnat şi Ilie (Elie) Dinurseni, Ilie (Elie) Cristea, până în 1918 folosind și pseudonimele Călătorul, Călugărul Miron, Deca, Lie, Polux, Românul ș.a. În 1907 **C.** a sprijinit înfiinţarea publicaţiei săptămânale „Ţara noastră", ca organ al Astrei. Lucrarea *Eminescu. Viaţa şi opera* asociază datele biografice cu analizele tematice, comparatiste, prozodice şi stilistice. Îndeosebi funcţiile infinitivului lung, ale gerunziului, rimei şi neologismelor sunt atent puse în valoare, pentru a se sublinia modul în care „şi-a format Eminescu stilul său inegalabil". Sunt puse, de asemenea, în ecuaţie date noi despre unele etape ale vieţii poetului. Aspecte ale influenţei operei eminesciene asupra literaturii şi spiritului public românesc sunt discutate dintr-o consecventă perspectivă morală. Antologia *Proverbe, maxime, asemănări şi idiotisme colectate din graiul românilor din Transilvania şi Ungaria* (1901) are ca modele realizările similare datorate lui Iordache Golescu, Anton Pann, Gheorghe Alexici, Petre Ispirescu, Iuliu A. Zanne, I.C. Hinţescu, Karl Schuller, Otto von Reinsberg-Düringsfeld, Karl F. W. Wander şi E.B. Mawr, amintiţi în *Precuvântare*. Colecția, care a fost alcătuită începând din ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea, cuprinde trei mii de texte, dispuse alfabetic după un cuvânt-cheie. Pe de altă parte, convorbirile şi predicile lui **C.** îmbină patosul pastoral cu exigenţele experienţei omiletice a Bisericii şi cu tradiţiile literare şi oratorice impuse de Varlaam, Antim Ivireanul, Dionisie Romano ș.a. Acestea conţin și mărturii, date de interes despre timpul în care autorul lor a trăit. Păstrate, în fapt ținute în taină peste șase decenii de o familie de preoți din Maramureș, paginile unui jurnal pe care **C.** îl scrisese până în preajma morţii vor fi editate în 1999, sub titlul *Note ascunse. Însemnări personale (1895–1937)*. Sunt mărturii privind evenimente care au marcat istoria acestor ani, în multe fiind implicat chiar înaltul ierarh. Mai degrabă nude, neprelucrate, totuși cu unele secvențe evocative de oarecare relief și cu unele pasaje în care scena politică ori viața de dincolo de aparențele publice sunt devoalate până la limita ancedoticului, însemnările, personale sau nu, adaugă tușe noi unui tablou de epocă.

SCRIERI: *Eminescu. Élete és müvei–tanulmány az újabb román irodalom köréböl*, f.l., 1895; ed. (*Mihai Eminescu. Viaţa şi opera*), îngr., pref. şi postfaţă Ilie Şandru, Miercurea Ciuc, 2000; *Alexandru Roman. 1826–1897*, Sibiu, 1897; *Arhiepiscopul şi mitropolitul dr. Miron Romanul*, Sibiu, 1898; *Biserica catedrală de la Mitropolia Ortodoxă Română în Sibiu* (în colaborare), Sibiu, 1908; *Cuvântări şi predici ale unui teolog, mai târziu cleric român în ţară sub stăpânire străină*, I–VIII, Bucureşti, 1923–1939; *Pagini dintr-o arhivă inedită*, îngr. şi introd. Antonie Plămădeală, Bucureşti, 1984; *Note ascunse. Însemnări personale (1895–1937)*, îngr. Maria și Pamfil Bilțiu, pref. Gheorghe I. Bodea, Cluj-Napoca, 1999. **Culegeri:** *Proverbe, maxime, asemănări şi idiotisme colectate din graiul românilor din Transilvania şi Ungaria*, Sibiu, 1901.

Repere bibliografice: Ion Rusu-Abrudeanu, *Înalt Prea Sfinţia Sa, patriarhul Miron Cristea. Omul şi faptele*, I, Bucureşti, 1929; *Închinarea Înalt Prea Sfinţitului patriarh Miron, cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani*, Bucureşti, 1938; Vasile Netea, *Î.P.S. patriarhul dr. Miron E. Cristea. La împlinirea vârstei de 70 de ani (1868–1938)*, Târgu Mureş, 1938; Iorga, *Oameni*, IV, *301–302, 305–306*; Bârlea, *Ist. folc.*, *418–419*; Dan Ciachir, *Un mare cărturar: Miron (Elie) Cristea*, TR, 1985, 8; Antonie Plămădeală, *Românii din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar (1867–1918). După documente, acte şi corespondenţe rămase de la Elie*

Miron Cristea, Sibiu, 1986; Antonie Plămădeală, *Contribuţii istorice privind perioada 1918–1939. Elie Miron Cristea,* Sibiu, 1987; Păcurariu, *Ist. Bis.*, III, *427–429, passim*; Ion Buzași, *Patriarhul Miron Cristea – exeget al lui Eminescu*, RL, 1998, 34; Ilie Şandru, Valentin Borda, *Un nume pentru istorie – patriarhul Elie Miron Cristea*, Târgu Mureș, 1998; Pamfil Bilțiu, *Studii de etnologie românească*, II, București, 2004, *229–240*. ***M.Dc.***

CRISTEA, Stan V. (16.III.1950, Sfinţeşti, j. Teleorman), poet, publicist. Este fiul Floarei (n. Mincă) şi al lui Vasile Cristea, ţărani. După studii liceale la Roşiori de Vede, este absolvent al Facultăţii de Filosofie–Istorie a Universităţii din Bucureşti (1981). Funcţionează ca instructor, apoi instructor principal la Centrul Creaţiei Populare Teleorman (1980–1990) şi ulterior consilier la Inspectoratul pentru Cultură al Judeţului Teleorman, iar din 2001 ca director executiv a Direcţiei pentru Cultură, Culte şi Patrimoniu Cultural Naţional a aceluiaşi judeţ. Secretar al Fundaţiei Culturale „Marin Preda” din Alexandria (din 1995), îndeplineşte şi funcţia de redactor-şef al revistei de cultură a judeţului Teleorman, „Meandre”, care apare la Alexandria din anul 1998.

Demersul constant al lui **C.** trebuie căutat în primul rând în domeniul reconstituirii tradiţiilor literare şi culturale ale Teleormanului, despre care a publicat, singur sau în colaborare, contribuţii importante: cataloagele bibliografice *Publicaţii periodice roşiorene. 1894–1974* (1993), *Publicaţii periodice alexăndrene. 1889–1994* (1994) şi, cu deosebire, *Judeţul Teleorman. Dicţionar biobibliografic* (1996) și *Dicționarul scriitorilor și publiciștilor teleormăneni* (2005), tomuri masive, care cuprind exhaustive prezentări nu doar ale nativilor teleormăneni, ci şi ale celor care au contribuit fie și tangenţial la literatura şi cultura acestui spaţiu. Aceluiași areal literar **C.** i-a consacrat două ample lucrări de „repere biobibliografice”: *Constantin Noica*, București (2009) și *Marin Preda* (2012), dar și câteva antologii de poezie, proză și publicistică ale autorilor din sudul ţării, apărute în 2001. Poezia sa, din volumele *Vârsta mă arde* (1987), *Străluminări* (1996), *Neliniște și fluturi* (1999), *Stemele din lauri* (2005), *Rătăciri în ispită* (2005) și *Aprinderea de vise* (2005), reluate în antologia de „poemozii & desene” *Turla vederii* (2010), este neoromantică, expresie a însingurării, a existenței discrete, cu imagini „urzite doar din uimire și sfială”, însoțind efortul poetului de a fi recunoscut, deziderat neîmplinit: „acum caut mărturii că sunt; nimeni nu îmi dă vreo veste”.

SCRIERI: *Vârsta mă arde*, Bucureşti, 1987; *Publicaţii periodice roşiorene. 1894–1974* (în colaborare cu Gh. Sarău), Roşiori de Vede, 1993; *Alexandria – 160 de ani* (în colaborare), Alexandria, 1994; *Publicaţii periodice alexăndrene. 1889–1994* (în colaborare cu Gh. Sarău), Alexandria, 1994; *Judeţul Teleorman. Dicţionar biobibliografic*, Alexandria, 1996; *Străluminări*, Alexandria, 1996; *Nelinişte şi fluturi,* Alexandria, 1999; *Eminescu şi Teleormanul*, Alexandria, 2000; *Introducere în istoria culturală a judeţului Teleorman*, Alexandria, 2002; *Aprinderea de vise*, București, 2005; *Dicționarul scriitorilor și publiciștilor teleormăneni*, Alexandria, 2005; *Poemozii,* Alexandria, 2005; *Rătăciri în ispită*, București, 2005; *Stemele din lauri*, București, 2005; *Momente de arhitectură ecleziastică din județul Teleorman*, Craiova, 2006; *Constantin Noica. Repere biobibliografice*, București, 2009; ed. București, 2011; *Turla vederii, poemozii & desene*, București, 2010; *Marin Preda. Repere biobibliografice*, București, 2012. **Antologii:** *Paisprezece poeţi din Sud*, Alexandria, 2001; *Unsprezece prozatori din Sud*, Alexandria, 2001; *Şase publicişti din Sud*, Alexandria, 2001.

Repere bibliografice: Ion Dună, *Sentimentul câmpiei*, LCF, 1988, 35; Val Condurache, *Tărâmul fără glas*, CL, 1988, 9; Dan-Silviu Boerescu, *Prietenii mei scriu versuri*, LCF, 1996, 15; Ana Dobre, *Utopiile realului*, București, 2007, *73–74*; Liviu Comșia, *Scriitori roșioreni*, Alexandria, 2008, *57–83*; Datcu, *Pagini*, *31–34*. ***I.D.***

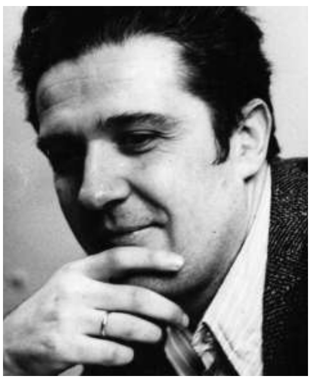
CRISTEA, Tudor (10.XII.1945, Grindu, j. Ialomiţa), poet, prozator, critic literar, gazetar. Este fiul Claudiei (n. Buzinovski), originară din Mihăileni – Cetatea Albă, şi al lui Ilie Cristea, subofiţer de jandarmi. A urmat şcoala elementară la Jugureni (1952 –1959), şcoala medie la Găeşti (1959–1963), apoi Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti (1965–1970). După absolvire a funcţionat în câteva şcoli şi licee din Găeşti, predând limbile franceză şi română. Ca iniţiativă culturală, i se datorează apariţia, în 2000, şi existenţa revistei „Litere”, cu redacţia la Găeşti, Târgovişte şi Chişinău, adoptând iniţial formatul „Biletelor de papagal” şi continuând spiritul „Kalendelor” interbelice. În 1968 a debutat cu poezie – care-i va defini dominant profilul de scriitor – în „Argeş”, semnând Dorel Cristea; în 1971, la rubrica „Vă propunem un nou poet” a „României literare”, Geo Dumitrescu îi publica un grupaj de poeme semnate George Buzinovski. A continuat să colaboreze cu versuri la cele două

reviste care l-au lansat, iar cu critică şi publicistică literară la „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", „Luceafărul", „Tomis", „Tribuna", „Magazin", „Contrapunct", „Longitudini" ş.a., adoptând şi diferite pseudonime (Polyphem, Lector etc.). Un predebut l-a constituit placheta *Copacul îngândurat*, semnată George Buzinovski şi apărută în suplimentul „Biblioteca Literatorul" al revistei „Argeş" (6/1972), girat de Gheorghe Tomozei. Prima carte, tot de poezie, *Astru natal* (1976), a fost rezultatul câştigării unui concurs al Editurii Eminescu. Au urmat alte volume de versuri, antologia de autor *Alter ego* (2001), romanul *Porţile verii* (1989), câteva cărţi de eseuri şi articole critice întregind aria activităţii lui **C.**, ca şi ediţia de texte comentate Eugen Jebeleanu, *Poezii* (1990), ediţiile *Clasicii noştri* (2011) şi *Poezii* (2012) de Vladimir Streinu sau diferitele studii cu care a prefaţat scrieri de Costache Negruzzi, Gala Galaction şi Vasile Alecsandri.

Lirica lui **C.** e un spectrograf al atitudinilor faţă de actul poetic, de la modernismul recuperator, prin care s-a impus în secolul trecut generaţia '60, şi până la textualismul optzeciştilor. Într-o emisie domoală, discursivă cu discreţie, poetul cultivă, încă din *Astru natal*, un lirism al patosului trăirii. E un patos imploziv, coborât în surdină, care-i va rămâne definitoriu sub toate variaţiile de scriitură. Viziunea e marcată evident de M. Eminescu şi, mai ales, de Lucian Blaga, dar şi de stilistica suprarealistă a fluenţei somnambulice sau a peisajului antropomorf, în care părul iubitei şerpuieşte printre arterele îndrăgostitului şi ierburile oceanului. Dar poetul îşi relevă de la început filtrul personal de percepţie, precum în alegoria morţii ca o maree domestică, recurentă până târziu: „Va veni acea ultimă zi, eu am s-o aud/ urcând prin pământ înăuntrul copacilor şi/ acestor obiecte care zac împrăştiate prin casă/ mărturisindu-mă ca nişte ape liniştite/ desenându-le pentru prima dată conturul/ […] nemaivăzut de clar, de frumos şi de viu// va veni acea ultimă zi, seara aceea albastră/ prin care voi trece tăcut [...] şi numai puţin înspăimântat când voi simţi/ marea lingându-mi picioarele" (*Numai puţin înspăimântat*...). De la volumul *Ţintă vie* (1979) – titlul e o metaforă a poeziei într-un timp ostil, „pândită de noaptea rece ca ţeava unei arme cenuşii" –, precumpănitor devine un lirism al poeziei despre poezie şi despre harul revelator al poetului. Cartea de maturitate a lui **C.**, *Tablou cotidian* (1983), aduce în prim-plan lirica blând-sarcastică a „estetismului ratării" în mica lume provincială, iar volumul de „versuri alese" *Alter ego* rezumă un itinerar printre direcţii şi obsesii poetice, printre toate câte „au fost scrise". Romanul *Porţile verii* transcrie lirismul constitutiv al personalităţii lui **C.** în regim epic, cu lux de tehnică narativă. Rămâne totuşi o carte poematică, utilizând intensiv instrumentarul poeziei: emisia hieratică, funcţia simbolică a decorului, siluetelor, gesturilor personajelor (mai ales feminine), metaforele-laitmotiv care traversează şi corelează partiturile într-un cvartet (uneori cvintet) de voci. Având drept pretext anchetarea unui accident rutier în care o tânără femeie, probabil adulteră, îşi pierde viaţa, iar bărbatul de la volan, supravieţuitor, este de negăsit, romanul se ţese mai ales din procesele de conştiinţă şi retrospecţiile analitice ale procurorului anchetator, gravitând în jurul destinului, iubirii şi morţii. O analiză de cea mai pură esenţă camilpetresciană şi holbaniană e prelucrată textualist. Prin volumul de eseuri critice *Partea şi întregul* (1999) **C.** se afirmă ca un original şi nu o dată tăios comentator al scrisului unor contemporani, poeţi (*De la tradiţionalism la postmodernism*), prozatori (*De la realismul social la „ingineria textuală"*) şi critici (*Spiritul sintezei*). Se dedică, în continuare, criticii literare, abordând scriitori mai vechi sau mai noi. Astfel, în volumul *Chipul şi Oglinda* (2005), sesizând o „criză a lecturii ce se extinde asupra literaturii", propune reevaluări din perspectiva contemporană a unor scriitori clasici (între care Ion Ghica, B.P. Hasdeu, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, A.I. Odobescu, dar şi Miron Costin), iar în *De la clasici la contemporani* (2008) abordează autori din toate epocile, de la Dimitrie Cantemir la Mircea Cărtărescu. În *Revizuiri şi consemnări* (2012) rediscută câteva „cazuri" (Eugen Barbu, Petru Dumitriu, Marin Preda) ori reevaluează din perspectivă actuală poezia Anei Blandiana sau critica şi poezia lui Vladimir Streinu, discutând exigent şi apariţii editoriale semnificative, între care *Istoria critică a literaturii române* de Nicolae Manolescu sau volumul de poezii *Versete de unică folosinţă* al lui M.H. Simionescu. Un loc aparte în scrisul lui **C.** îl ocupă publicistica, strânsă selectiv în volumul *Arta derivei* (2011), unde se află laolaltă „tablete, consemnări, resemnări".

SCRIERI: *Astru natal*, București, 1976; *Țintă vie*, București, 1979; *Tablou cotidian*, București, 1983; *Conturul speranței*, București, 1987; *Porțile verii*, București, 1989; *Partea și întregul*, București, 1999; *Alter ego*, Târgoviște, 2001; *Chipul și Oglinda*, București, 2005; *De la clasici la contemporani*, Târgoviște, 2008; *Arta derivei*, Târgoviște, 2011; *Revizuiri și consemnări*, Târgoviște, 2012. **Ediții**: Vladimir Streinu, *Poezii*, pref. edit., Târgoviște, 2012.

Repere bibliografice: Cornel Regman, *Starea debuturilor*, VR, 1977, 2; Ulici, *Prima verba*, II, *63–64*; Piru, *Debuturi*, *149–150*; Dan Damaschin, *„Conturul speranței"*, ST, 1988, 6; Romul Munteanu, *Povești de cuvinte*, FLC, 1989, 31; Alex. Ștefănescu, *În lumea romanului*, RL, 1989, 51; Alex. Ștefănescu, *Clasicitatea unui avangardist*, RL, 1991, 1; Petrescu–Paraschiva, *Dicț. lit. Dâmbovița*, *66–67*; Gheorghe Grigurcu, *Expertize convingătoare*, RL, 2008, 49; C. Stănescu, *Înainte de cutremur*, CLT, 2008, 170; Dorina Grăsoiu, *Vocația criticului – abnegația profesorului*, „Porto Franco", 2009, 155; Popa, *Ist. lit.*, II, *1002–1003*; Liviu Grăsoiu, *Păcat benefic*, „Ex Ponto", 2011, 2; Ioan Adam, *Afinități selective*, Târgoviște, 2012, *156–161*. ***G.O.***

CRISTEA, Valeriu (15.I.1937, Arad – 22.III.1999, București), critic literar, eseist.

Este fiul Nadejdei (n. Gheorghiev) și al lui Petru Cristea, funcționar. Face studii liceale la Cluj (1947–1954) și doi ani urmează aici cursurile Facultății de Filologie, transferându-se apoi la București (își va susține lucrarea de diplomă abia în 1962). Funcționează o vreme ca profesor de limba română în împrejurimile Bucureștiului (1963–1964). Debutează la „Gazeta literară" în 1962, devenind din 1964 redactor la aceeași revistă, apoi la „România literară", iar din 1990 redactor și ulterior redactor-șef adjunct la „Caiete critice" (până în 1998). Se impune de la început prin articole analitice incisive. Debutează editorial în 1970 cu volumul *Interpretări critice*, urmat de studiul *Tânărul Dostoievski* (1971) și de altul despre Cervantes (*Pe urmele lui Don Quijote*, 1974). Revine la literatura română cu o culegere masivă de articole, *Domeniul criticii* (1975). Pentru **C.**, critica este o formă de „vampirism al esenței", o succesiune de „puncții" în măduva operei, un șir neîntrerupt de infidelități și devoțiuni. Lecturile criticului sunt variate. Nu ocolește domeniul clasic. În 1974 publică *Introducere în opera lui Ion Neculce*, iar în 1977 o carte amplă de eseuri, *Alianțe literare*, despre I.L. Caragiale, Tudor Arghezi, Jonathan Swift, Duiliu Zamfirescu și Marin Preda (acesta din urmă analizat din unghiul romanului „total"). Bucuria lecturii încete (meditate) se vede și în *Spațiul în literatură* (1979), ce reunește eseuri pe o temă ilustrată cu exemple din toate zonele de cultură. Puterea de creație literară, bazată pe o analiză pătrunzătoare și pe o substanțială capacitate de expresie, se manifestă cu toată forța și culoarea în *Dicționarul personajelor lui Dostoievski* (I–II, 1983–1995), una dintre operele importante ale criticii românești postbelice. A întocmit, de asemenea, un studiu (1989), apoi un dicționar al personajelor lui Ion Creangă (1995, reluat în 1999) și a publicat, pe lângă mai multe cărți de analiză critică – *Modestie și orgoliu* (1984), *Fereastra criticului* (1987), *A scrie, a citi* (1992), două confesiuni – *După-amiaza de sâmbătă* (1988), *Bagaje pentru paradis* (1997), de fapt ambele romane autobiografice indirecte. Talentul epic merge, aici, mână în mână cu analiza morală pătrunzătoare. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1970, 1976, 1983), cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1974, 1995) și cu Premiul „B.P. Hasdeu" al Academiei RSR (1989).

C. face o critică a „alianțelor literare". Instrumentul lui de cunoaștere și persuasiune este metafora, care, încetând să mai aibă un rol decorativ, traduce o judecată de valoare și definește o esență: esența magică a operei. „Magic" are aici înțeles de secret, profund, ceea ce este dincolo de vizibil, explicit, pe scurt: subtextul operei. La acest strat al cărții aspiră criticul, folosind limbajul figurat ca pe un instrument de penetrație. Efectele se văd mai ales în analiza prozei, pentru care **C.** manifestă, de altfel, predilecție. De reținut totuși o definiție nu prea obișnuită a poetului: „un Tartuffe al sublimului", și o indecizie admirativă în privința poeziei: „căci ce e poezia, Dumnezeu știe!" (*Interpretări critice*). Criticul știe, cu toate acestea, câte ceva despre obiectul

său de studiu şi neştiinţa pe care o afirmă e mai mult o fugă de formulele solemne. În comentariu se simt, dimpotrivă, tonul decis, orientarea de la început spre inima operei. Al. A. Philippide e interpretat din punctul de vedere al caracterului dual (unire de romantism şi clasicism). La Nichita Stănescu esenţială i se pare „greaţa de unicitate", iar la Leonid Dimov „onirismul flamand". Critica lui Vladimir Streinu e citită din perspectiva ei seniorială. Impresiile („olimpianism natural, de structură şi nu de postură", „virtuoz al imaginii", „scriitura cea mai fermă şi cea mai artistă", „cel mai maiorescian dintre criticii noştri" etc.) se concentrează în imaginea criticii alpine. Vladimir Streinu ar practica, aşadar, o critică a escaladării, ceea ce vrea să spună că el tinde să împingă opera spre un cerc superior de probleme, acolo unde şi criticul, şi scriitorul comentat pot respira aerul tare şi pur al ideii. Procedeul este de natură impresionistă, însă **C.** îl corectează prin rigoarea analizei şi, în genere, prin caracterul grav, serios al judecăţii critice. Aceasta este formulată fără ocoluri, în fraze aspre. *A treia Romă* de V. Em. Galan ar dovedi „o flecăreală epică uluitoare", din romanul *Această parte a pământului* de Dumitru Mircea „nu se poate obţine nimic mai mult decât un libret de operetă", autorului cărţii *Îngerii biciuiţi* (Alecu Ivan Ghilia) nu i se poate reproşa nimic, „afară de lipsa sincerităţii" etc. În acest stil şi cu această perspectivă estetică a întâmpinat **C.** literatura din ultimele decenii. Puţine opere importante i-au scăpat. Marin Preda, Geo Bogza, Ştefan Bănulescu, Nicolae Breban, Nicolae Velea, Sorin Titel, Augustin Buzura (pe care, în fond, l-a impus în faţa criticii şi în faţa publicului), Nichita Stănescu, Emil Brumaru, Lucian Raicu, Mircea Ivănescu, D.R. Popescu, Mircea Dinescu, Ion D. Sîrbu sunt autorii lui. Despre Preda a scris în mai multe rânduri, şi paginile din *Domeniul criticii* şi *Alianţe literare* sunt capitale. S-a oprit asupra unor debutanţi şi scriitori care nu sunt luaţi totdeauna în seamă de cronicarii literari. Bucuria în faţa operei (care este unul dintre semnele sigure ale creaţiei critice) ia uneori, la acest critic sever, justiţiar, forme sărbătoreşti. Iată-l întâmpinând debutul liric al lui Emil Brumaru: „În contrast cu unii, nu puţini, *poeţi înşurubaţi în propria lor crispare*, din care

Pop Simion, Ion Hobana, Valeriu Cristea, Marcel Mihalaș și Lucian Raicu

nu mai pot ieşi, *Versurile* lui Emil Brumaru oferă un reconfortant exemplu prin claritatea clasică a prozodiei, prin destinderea visătoare a atitudinii, prin familiaritatea obiectelor. Faţă de atâtea incomprehensibile nevroze metafizice şi ambiţioase zboruri prin abstracţiuni, ce odihnitor cresc aluaturile grele în poezia lui Emil Brumaru şi susură ceainicele care distilează «Ceaiuri scăzute până la esenţa/ Trandafirie-a lucrului în sine!»". În *Tânărul Dostoievski*, *Pe urmele lui Don Quijote*, *Dicţionarul personajelor lui Dostoievski*, ca şi în celelalte eseuri de literatură universală, metoda analitică se asociază, uneori, cu metoda biografică, într-o accepţie nouă. Criticul nu explică opera prin datele biografiei, încearcă doar să înţeleagă o existenţă prin datele operei şi să stabilească o relaţie între cele două euri separate atât de categoric de Marcel Proust şi, după el, de noua critică. Viaţa lui Dostoievski spune ceva despre opţiunile prozei lui Dostoievski, unele date subiective au rezonanţă în cărţi, dovedeşte criticul. În *Spaţiul în literatură* nu sunt analizate „imaginaţiile materiale" (Gaston Bachelard), ci semnificaţiile elementelor spaţiale în literatură, simbolismul geografiei literare. Cartea începe cu visul uranic al unui personaj din *Cometa* de romanticul Jean Paul şi se încheie cu o scurtă interpretare a conceptului „spaţiu mioritic". Autorii citaţi cel mai des sunt Dostoievski, Cervantes, Defoe, Cehov, Marin Preda, Kafka, Eminescu, Poe, Homer, într-o cronologie strict tematică. Visul uranic din *Cometa* cheamă, fatal, zborul cosmic din *Magul călător în stele*, cu alte vorbe: „spaţiul deschis al unei colosale migraţii siderale". De aici până la călătoria spre „mume" a lui Faust şi imaginea „falsului gol" nu e, în ordinea imaginarului, o distanţă prea mare. Saltul înapoi spre Pascal (spre „spaţiul imensităţii copleşitoare, terifiante") este justificat, afectiv, de imaginea dinainte. Filosoful cunoaşte sentimentul de anxietate cosmică, precum modestul Iegoruşca, băieţelul orfan din *Stepa* lui Cehov. Afectiv, ei stau alături. Eminescu, Goethe, Pascal, Cehov nu merg într-o ordine comparativă. Însă **C.** nu studiază relaţiile dintre texte, nu-l preocupă natura stilului, nici chiar aceea a imaginarului, nu face, pe scurt, comparatism literar. El urmăreşte în literatura de ieri şi de azi formele (manifestările) unui simbolism spaţial, interesat de implicaţiile existenţiale. Văzând exemplele date de critic, se poate trage o primă concluzie: nu există autori specializaţi în „spaţii deschise" sau în „spaţii închise". Eminescu preferă în *Luceafărul* şi în *Glossă* „o lojă cosmică", o perspectivă de sus a lumii, dar tot el scrie *Singurătate* şi alte poeme unde face elogiul spaţiului ocrotitor. *Odiseea*, epopee – observă în chip just **C.** – a spaţiului deschis, sau *Eneida*, „poem al exilului", sunt, în aceeaşi măsură, obsedate de spaţiile închise. Ulise caută Itaca, spaţiul securizant, simbolul duratei şi al stabilităţii, Enea caută un loc favorabil pentru a întemeia o cetate. A doua idee ce se desprinde din aceste inspirate analize este că, închis sau deschis, spaţiul nu semnifică mereu acelaşi lucru. Există, dovedeşte **C.**, un infern şi un paradis în interiorul aceluiaşi spaţiu şi, adeseori, un scriitor trece dintr-un cerc în altul al obsesiei. Tudor Arghezi poate fi un exemplu. Sentimentul disoluţiei cosmosului stă, la el, alături de euforia solidarităţii în spaţiul deschis al naturii. Exemplele sunt tot atât de bogate în ceea ce priveşte spaţiul închis al literaturii. Sentimentul dominant pe care îl ai, citindu-l pe **C.**, este acela de loialitate. Loialitate, întâi, faţă de gustul său, loialitate, apoi, faţă de adevărul operei. El crede în putinţa criticii de a descoperi şi impune adevărul în literatură. Nu există, se ştie, un adevăr unic, absolut, după cum se ştie şi că adevărul nu se lasă cuprins cu uşurinţă. Aceasta nu ne împiedică, spunea Tudor Vianu, să încercăm să lucrăm în sensul cuprinderii adevărului. Este, într-un anumit sens, şi crezul moral şi estetic al lui **C.**, critic care nu se dă în vânt după metodologii, dar care ştie să-şi impună propria metodă. Metoda se bazează, încă o dată, pe o lectură răbdătoare a textului. Demersul criticului exclude impacienţa, după cum exclude spectacolul impresionant. În afara calităţii estetice a operei, **C.** ia în considerare, când este vorba de proză, şi ceea ce Titu Maiorescu numea „inima caldă" a creatorului. Cu alte vorbe, criticul trebuie să ţină seama şi de calitatea umană a personajelor pe care le analizează, căci, explică el în *Modestie şi orgoliu*: „Conţinutul trăirii acestora nu este o problemă deloc secundară (cum li se pare unor critici ce nu acordă *nici o atenţie acestui aspect*) în raport cu destinul fiecărui scriitor în parte, nici în raport cu destinul literaturii noastre în general, cu nivelul ei spiritual. Cu eroi care n-au descoperit încă sentimentele omeneşti

fundamentale sau cu alţii care în numele unui realism pragmatic şi obtuz refuză (şi se mai şi laudă cu aceasta!) să-şi pună marile întrebări filosofice ale existenţei (acele întrebări, de fapt, foarte simple şi irezolvabile) nu se poate realiza acea literatură valoroasă, din punct de vedere estetic şi uman, pe care cu toţii o dorim”. În ceea ce-l priveşte, criticul trebuie să aibă inimă, chiar şi atunci când i se cere, neapărat, un sistem de lectură. **C.** cere criticii (şi, înainte de oricine, îşi impune lui însuşi) să nu sacrifice judecata morală şi propria sensibilitate („volumul conştiinţei”) în favoarea metodei („sărbătoarea lecturii”). Punctele lui de reper rămân, şi aici, G. Ibrăileanu şi Tudor Vianu.

Efortul cel mai mare al lui **C.** se remarcă în cele două tomuri masive ale *Dicţionarului personajelor lui Dostoievski*. O operă neobişnuită, prin amplitudine şi stil, în critica românească. Ce se vede întâi la lectură este capacitatea epică, priceperea (şi plăcerea, chiar marea plăcere) de a pune ideile într-o fabulă, de a „povesti” un destin literar. Fiind însă critic şi nu prozator, **C.** întocmeşte biografia personajului pe măsură ce o judecă şi o introduce într-o tipologie a spiritului. El consultă, în acest timp, şi alţi exegeţi, citează opinii autorizate, strânge toate elementele dispersate în carte într-un portret unic, părăseşte, tactic, biografia pentru a face caracterologie şi a fixa locul şi funcţia personajului în naraţiune. Deschizând la întâmplare *Dicţionarul…*, iată articolul despre Arkadi Makarovici Dolgoruki din *Adolescentul*: este, întâi, o reconstituire amănunţită a genealogiei eroului, urmată de istoria vieţii lui (copilăria, şcoala, mutarea la Petersburg şi intrarea propriu-zisă în acţiunea romanului), după care **C.** se opreşte pentru a da o primă caracterizare despre funcţia personajului în naraţiune. Ca totdeauna, el găseşte formule norocoase: „adolescentul este un tipic personaj de legătură, un erou-suveică, una din acele ştafete iuţi pe care scriitorul le lansează pe străzile Petersburgului său”. Biografia lui este căutată, în continuare, prin toate cotloanele cărţii şi luminată progresiv prin referirile la relaţiile cu alte personaje. Structura interioară şi ideologia lui Arkadi Makarovici se configurează lent, dar sigur, în această povestire critică excepţională. După ce a adunat toate amănuntele vieţii şi a notat propoziţiile capitale ale personajului, criticul dă o judecată finală. Arkadi este „o fiinţă de ungher”, „un visător care visează putere”, „un personaj-sinteză”, vital, demoniac, stăpânit de o idee. Ce surprinde în această biografie şi în celelalte e verva intelectuală şi puterea de convingere a criticului care îmbrăţişează cauza individului, mare sau mic, cu egală seriozitate. Rezultatul este că personajul devine, în sfera lui, verosimil şi capătă o anumită grandoare. Pentru o clipă uşierii şi grefierii ies din cotloanele existenţei lor şi strălucesc în pagina critică. Au şi ei, în fine, dreptul la cuvânt, există cineva care are răbdare să-i asculte şi să le interpreteze cum trebuie gândurile. Criticul mai face ceva pentru ei: îi introduce în marile familii literare. Iat-o pe nefericita Lidia Ahmakova, care nu pare a fi în toate minţile: „palidă Ofelie a unui Hamlet foarte consistent […] e în orice caz una din femeile vasale din anturajul lui Versilov”. Povestea vieţii ei este o mică schiţă în care ficţiunea se întoarce din nou în viaţă şi capătă coerenţă şi puterea de semnificaţie a unui destin. În roman (*Adolescentul*) ciudata Lidia trece aproape neobservată. În eseul lui **C.** ea devine memorabilă, viaţa ei pierdută, fragmentată, capătă sens. Criticul foloseşte aceeaşi metodă în analiza personajelor lui Ion Creangă (*Dicţionarul personajelor lui Creangă*). El identifică o sută cincizeci şi unu de personaje în *Amintiri din copilărie* şi alte o sută optzeci şi nouă în povestiri şi poveşti şi le întocmeşte fişele biografice. Părerea lui, contrară celei a lui G. Călinescu, este că biografia se confundă în *Amintiri din copilărie* cu ficţiunea, aducând dovada atestării documentare. **C.** ia din text cele mai mici amănunte (o vorbă oarecare, aruncată de eroul-narator, faimosul Nic’ a lui Ştefan a Petrei, o aluzie, o propoziţie spusă de alt personaj în cine ştie ce împrejurare) şi, completându-le cu informaţii culese din documente (starea civilă, scrisori, amintirile celor care l-au cunoscut pe autorul-narator), scoate la urmă un portret viu, complex, credibil. Nimeni nu a mai făcut până la el această operaţie critică (de identificare şi restaurare) care dă strălucire personajelor-vedetă din operă (eroul-narator în primul rând, apoi părinţii, colegii de şcoală din Humuleşti, colegii de la şcoala de catiheţi de la Fălticeni ş.a.) şi salvează de la uitare o puzderie de figuri de plan secund, figuri trecătoare, nume pe care lectorul obişnuit, atent la aventurile lui Nică, le ignoră. Criticul le reconstituie biografic, le creează o biografie şi le dă un rol în această imensă familie care este lumea lui

Creangă. Face acest lucru cu atenţie maximă, cu pasiunea şi familiaritatea cu care ar vorbi de nişte vecini şi prieteni pe care îi cunoaşte de o viaţă. Şi cum vecinii îşi pot da în petec din când în când, observatorul moral (în fapt, criticul literar) îi sancţionează cu severitate. Aşa procedează exegetul în cazul lui Moş Nichifor Coţcariul, personaj care face deliciul multor critici. Pentru moralistul sever care este **C.**, harabagiul Nichifor este un personaj negativ, un şarlatan – cum îi spune şi numele –, un şmecher, un seducător de profesie care, pe deasupra, mai şi trăncăneşte. Nu-i un soţ exemplar, şi ingratitudinea lui conjugală, zice criticul, „este josnică şi crudă", pentru că îşi ponegreşte „în aşa hal soţia". Din această pricină, dar şi din altele, Moş Nichifor Coţcariul nu intră în sfera de simpatie a analistului. În schimb, calomniata „băbătie" a harabagiului flecar este reabilitată: „Mai mult bună decât rea, probabil; mai plină de calităţi decât de defecte; astfel cum l-ar fi câştigat, tocmai ea, în tinereţile lor pe Nichifor, în jurul căruia roiau, desigur, atâtea concurente?". Ce i se poate reproşa criticului în acest caz este faptul că prea ia în serios vorbele lui Moş Nichifor, lăudăros şi glumeţ, specializat deja – prin repetiţie – într-o retorică a seducţiei. El joacă o comedie care nu dă niciodată greş, şi comedia place, e savuroasă. Impresia generală pe care o ai, citind la rând aceste portrete computerizate, este că lumea lui Creangă este extraordinar de bogată şi că un număr de teme se repetă în scrierile sale: cruzimea, de pildă, sau frica, ideea de nenoroc, ideea de singurătate, de distrugere şi autodistrugere, tema duşmanului etc. Creangă însuşi, crede **C.**, este un om fără noroc în viaţa de toate zilele, destinul său e tragic şi veselia lui se ridică pe o suită de nenorociri (îi mor fraţii, părinţii, se însoară şi nevasta fuge cu o boaită de călugăr, e persecutat de socru, e dat afară din rândul clericilor, apoi din şcoală, se luptă cu boala şi este răpus în cele din urmă de ea). Iese la iveală, acum, şi faţeta caragialescă a lui Creangă (autorul zice „avânt caţavencian"), manifestată prin iniţiativele negustoreşti ale fiului lui Ştefan a Petrei şi uneori prin peroraţiile lui pe teme civice. Întrebarea este dacă diaconul le făcea serios sau în stilul acela prefăcut, umoristic care îl caracterizează. Sigur este că *Dicţionarul*… lui **C.** relansează cazul Creangă în critica românească, atrăgând atenţia asupra varietăţii şi complexităţii tipologiei. O lectură, întâi, cu lupa a textului (cu un veritabil zel de detectiv), o analiză, apoi, necruţătoare a elementelor şi, la urmă, un portret memorabil şi o judecată critică dreaptă. Criticul nu-i acceptă uşor nici pe psihanalişti, nici pe ezoterişti în privinţa lui Creangă. El are un mod realistic şi moral de a aprecia, care îl pune în chip fatal în contradicţie cu cei care nu ţin seama de dimensiunea etică a operei. Sau, cum spunea el în alt loc, cu „volumul moral" al scrierii. Asta înseamnă mai toată şcoala critică zisă formalistă, structuralistă şi poststructuralistă. După decembrie 1989 **C.** a luat apărarea unor mari valori ale literaturii române (Tudor Arghezi, Marin Preda, Marin Sorescu) în faţa valului de contestaţie şi a apărat, în genere, valorile democraţiei, demonstrând un talent polemic (în latura cu precădere morală) remarcabil.

Judecăţile criticului descind dintr-o precisă unitate de măsură, dintr-un criteriu stabil; raportându-se una la cealaltă, ele se înscriu în serii perfect coerente. Articolul despre un mare scriitor şi cel despre proaspătul debutant comunică într-un fel neaşteptat, participă împreună, fără să ne stânjenească, la un „sistem" verosimil, pe care înţelege să-l enunţe în termeni categorici. [....] *Strategia criticului este una a asediului răbdător, de aparenţă impersonală. El se apropie de text în linişte, cu o ariditate bine camuflată, cu o „foame" stăpânită, de parcă i-ar fi indiferente alegerea obiectului, ţinta demersului. Pasiunea investigativă, evidentă în subtext, ia forma unei solide obiectivităţi.*

LUCIAN RAICU

Pentru oricine este evident că Valeriu Cristea citeşte cu creionul în mână, urmărind sinuozităţile textului, niciodată grăbit, cercetând fiecare colţişor, fiecare asperitate, ca şi cum ar dori să se încredinţeze dacă acolo nu se ascunde ceva. Şi dacă noi înşine, care-l citim la rândul nostru, ne molipsim de răbdarea lui nemărginită (ceea ce nu e tocmai uşor), atunci înţelegem, mai devreme sau mai târziu, că tactica autorului de a amâna soluţia, ipoteza, nu este altceva decât o formă de a le spori efectul. El pare a voi să ne avertizeze că lucrul prea grabnic descoperit e fără adâncă semnificaţie şi fără adevărată bucurie: o dificultate învinsă, iată critica, aşa cum o concepe şi o practică Valeriu Cristea.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Interpretări critice*, Bucureşti, 1970; *Tânărul Dostoievski*, Bucureşti, 1971; *Introducere în opera lui Ion Neculce*, Bucureşti, 1974; *Pe urmele lui Don Quijote*, Bucureşti, 1974; *Domeniul criticii*, Bucureşti, 1975; *Alianţe literare*, Bucureşti, 1977; *Spaţiul în literatură*, Bucureşti, 1979; ed. 2, îngr. Doina Cristea, pref. Gabriel

Dimisianu, Bucureşti, 2003; *Dicţionarul personajelor lui Dostoievski*, Bucureşti, I–II, 1983–1995; *Modestie şi orgoliu*, Bucureşti, 1984; *Fereastra criticului*, Bucureşti, 1987; *După-amiaza de sâmbătă*, Bucureşti, 1988; *Despre Creangă*, Bucureşti, 1989; *A scrie, a citi*, Cluj-Napoca, 1992; *Dicţionarul personajelor lui Creangă*, Bucureşti, 1995; ed. Bucureşti, 1999; *Bagaje pentru paradis*, Bucureşti, 1997; ed. 2, București, 2007.

Repere bibliografice: Vlad, *Convergenţe*, *89–96*; Grigurcu, *Idei*, *189–196*; Raicu, *Structuri*, *330–332*; Constantin, *Prozatori–critici*, *93–97*; Petrescu, *Scriitori*, *30–36*; Niţescu, *Repere*, *116–120*; Dimisianu, *Valori*, *168–170*; Ungheanu, *Arhipelag*, *356–360*; Raicu, *Critica*, *463–468*; Iorgulescu, *Al doilea rond*, *146–154*; Ungheanu, *Lecturi*, *172–177*; Simion, *Scriitori*, I (1978), *733–738*; Iorgulescu, *Scriitori*, *289–291*; Dimisianu, *Opinii*, *267–271*; Călinescu, *Perspective*, *222–225*; Dobrescu, *Foiletoane*, I, *181–185*; Cristea, *Faptul*, *314–322*; Grigurcu, *Critici*, *339–353*; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, *311–317*; Grigurcu, *Între critici*, *195–200*; Sângeorzan, *Anotimpurile*, *176–184*; Titel, *Cehov*, *89–98*; Raicu, *Fragmente*, *476–485*; Ştefănescu, *Prim-plan*, *262–269*; Holban, *Literatura*, I, *312–316*; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *224–232*; Simion, *Mercuţio*, *67–70*; Simuţ, *Incursiuni*, *201–205*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, *132–138*; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *376–380*, V, *141–145*, VI, *71–77*; Papahagi, *Interpretări*, *89–93*; Grigurcu, *Peisaj*, II, *56–77*; Grigurcu, *Imposibila*, *187–193*; Faifer, *Faldurile*, *114–117*; *Dicţ. esenţial*, *226–228*; Dimisianu, *Lumea*, *243–253*; Simion, *Fragmente*, IV, *205–215*; Bârna, *Comentarii*, *278–307*; Manolescu, *Lista*, III, *279–287*; Pop, *Viaţă*, *89–94*; Simion, *Genurile*, *109–121*; *Dicţ. analitic*, IV, *505–507*; Holban, *Portrete*, I, *353–358*; Daniel Cristea-Enache, *Bagaje pentru paradis*, ALA, 2004, 708, CLT, 2006, 11, 2010, 1; Bârna, *Prozastice*, *76–87*; Ștefănescu, *Istoria*, *773–780*; *Valeriu Cristea: interpretări critice*, CLT, 2006, 40 (grupaj special); Holban, *Ist. lit.*, III, *54–60*; Manolescu, *Istoria*, *1246–1249*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1034*. ***E.S.***

CRISTEA-ENACHE, **Daniel** (19.II.1974, Bucureşti), critic literar. Este fiul Anei-Luminiţa Enache (n. Gheţu), fizician meteorolog, şi al lui Titu-Marius Enache, economist. A fost adoptat de criticul Valeriu Cristea şi de soţia acestuia, Doina Cristea (rude cu părinţii lui). Şi-a făcut studiile la Bucureşti, absolvind Liceul „Alexandru Ioan Cuza” (1992) şi Facultatea de Litere, specialitatea română–engleză (1996); frecventează apoi un an de studii aprofundate. În 2005 devine doctor în filologie, în urma susţinerii unei teze despre Ion D. Sîrbu, publicată sub titlul *Un om din Est* (2006). A fost corector la „Contemporanul–Ideea europeană” (1994–1996), redactor la „Caiete critice”, cercetător la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu” (1997–2002 și din 2009), secretar general de redacţie la Editura Fundaţiei Culturale Române (din 1999), apoi director al Institutului Cultural Român (2003–2005), cadru didactic la Catedra de literatură română a Facultăţii de Litere a Universităţii din Bucureşti (angajat în 2000 ca asistent, devine ulterior lector, apoi conferenţiar), redactor la revista „Cultura” (2005–2009), director de imagine la Grupul Editorial Corint (2005–2007), consilier editorial la Editura Polirom (din 2007), unde coordonează colecţia „Opere”. Debutează la „Contemporanul–Ideea europeană” în 1995. Prin cronica săptămânală ţinută la „Adevărul literar şi artistic” se impune drept unul dintre cei mai relevanți critici de întâmpinare din perioada de după 1995. Mai colaborează la „Observator cultural”, „Viaţa românească”, „Ramuri”, „Vatra”, „Idei în dialog”, „22”, „Bucureștiul cultural”, „Suplimentul de cultură”, „România literară”, „Ziarul de duminică”, dar şi la ziare ca „Adevărul”, „Evenimentul zilei”. A fost moderatorul unei emisiuni de literatură la postul TVR Cultural. Debutul editorial, în 2001, este reprezentat de volumul *Concert de deschidere*, o amplă selecţie de cronici literare. Este coautor al unor manuale de literatură română pentru liceu. La debut a obţinut Premiul „României literare”, Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul „Titu Maiorescu” al Academiei Române. A mai fost distins cu Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (2006) ş.a.

În peisajul cultural-literar românesc al primului deceniu de după 1989 **C.-E.** a fost între puţinii care au îmbrăţişat şi ilustrat cu constanţă disciplina cronicii literare, aflată într-un puternic reflux, înainte de revitalizarea ei prin ivirea de noi forţe după anul 2000. El dă seama de noile apariţii, însă procedează sistematic şi la revizitarea clasicilor ori, în general, a unor scriitori în principiu deja „clasaţi”. **C.-E.** se înfăţişează ca un apărător al primatului esteticului, postură aşa-zicând „desuetă” în contextul anilor 1990 şi 2000. În textele lui critice se remarcă cvasiomniprezenţa perspectivei istorico-literare (chiar şi în considerarea producţiei literare de dată recentă), perspicacitatea, echilibrul. Analistul merge direct la miezul lucrurilor, procedând la descrierea, interpretarea şi evaluarea cărţii, operații trasate în linii energice, cu apel ponderat la detalii, cu

o folosire generoasă – chiar excesivă, mai ales când e vorba de poezie – a citatelor. **C.-E.** nu este un critic „de generaţie”, ci unul care scrie cu egală atenţie despre literatura unor scriitori din generaţii diverse. În volumul *Concert de deschidere* – organizat pe secţiuni: poezie, proză, critică şi istorie literară, eseu şi publicistică, jurnale, memorii, corespondenţă etc. – lista autorilor comentaţi merge de la Geo Dumitrescu şi Ştefan Aug. Doinaş până la Daniel Bănulescu şi Marius Ianuş (la secţiunea de poezie), de la Marin Preda şi Titus Popovici până la Horia Gârbea şi Ioana Drăgan (cea de proză), cuprinzând numeroşi şaizecişti şi optzecişti importanţi. O diversitate similară se înregistrează şi în sumarele următoarelor volume de cronici şi articole, *Bucureşti Far West* (2005) şi *Timpuri noi* (2009), ambele subintitulate „secvenţe de literatură română”. În *Bucureşti Far West* o secţiune specială, întitulată *Timpuri noi/ Debuturi 1999–2003*, regrupează texte critice de întâmpinare ce vizează volume de debut apărute în intervalul indicat. Deşi postura de cronicar rămâne deocamdată definitorie pentru identitatea lui, criticul a ilustrat, cu elan, în proporţii diferite, şi alte faţete ale profesiunii. Este, de pildă, vădită chemarea de jurnalist cultural, materializată, între altele, în volume de interviuri. *Sertarul scriitorului român. Dialoguri pe hârtie* (2005) cuprinde dialoguri cu Mircea Anghelescu, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Nina Cassian, Gabriel Dimisianu, Ştefan Aug. Doinaş, George Gană, Gheorghe Grigurcu, Nicolae Manolescu, Mircea Martin, Ileana Mălăncioiu, Dumitru Micu, Virgil Nemoianu, Z. Ornea, Octavian Paler, Marta Petreu, Andrei Pleşu, Cristian Tudor Popescu, Eugen Simion, Mihai Şora, Dorin Tudoran. De asemenea, a publicat cărţi-convorbire cu interlocutor unic – Ileana Mălăncioiu, Octavian Paler – care contează în bibliografia de gen. În istoria literară **C.-E.** a debutat cu un volum monografic despre I.D. Sîrbu, scriitor „redescoperit” şi mult comentat de critica literară după 1989, încă nefixat în paradigma canonică. Un condensat volum consacrat operei lui Nichita Stănescu a trezit ecouri preponderent negative, eseului *Lyrica magna* (2010) fiindu-i reproşate deficitul de consistenţă şi de originalitate. Cu volumul *Cinematograful gol* (2011) **C.-E.** părăseşte tărâmul strict al criticii literare, oferind o culegere de texte marcate de „nerv”, de umor chiar, dar şi de tandreţe, în care se împletesc fără stridenţă ori alternează autoficţiunea, confesiunea cvasidiaristică, crochiul memorialistic (cu referiri, prin forţa lucrurilor, relativ recente), eseul de idei ori de opinie, sentenţiozitatea moralistă, descripţia comentată a „cotidianului”. Unii comentatori au apreciat în florilegiul de confesiuni un expresiv autoportret – autorul „ca om”, nu ca scriitor –, alţii i-au reproşat expunerea unei gândiri şablonarde şi au taxat consideraţiile de aici drept „sinteze stilizate ale discursului neoconservator”.

SCRIERI: *Concert de deschidere*, pref. C. Stănescu, Bucureşti, 2001; Ileana Mălăncioiu, *Recursul la memorie. Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache*, Iaşi, 2003; *Sertarul scriitorului român. Dialoguri pe hârtie*, Iaşi, 2005; *Bucureşti Far West*, Bucureşti, 2005; *Un om din Est*, pref. Dumitru Micu, Bucureşti, 2006; *Convorbiri cu Octavian Paler*, Bucureşti, 2007; *Timpuri noi*, Bucureşti, 2009; *Lyrica magna: eseu despre poezia lui Nichita Stănescu*, pref. Alex. Ştefănescu, Bucureşti, 2010; *Cinematograful gol*, pref. Radu Cosaşu, Iaşi, 2011. **Antologii:** *Tudor Vianu în conştiinţa criticii*, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1997 (în colaborare cu Emil Moangă).

Repere bibliografice: Bogdan-Alexandru Stănescu, *Uvertură (sau despre noua, dar atât de vechea critică)*, LCF, 2002, 13; Mircea Iorgulescu, *Nehotărâri de critic tânăr*, „22”, 2002, 16; Marin Mincu, *Un debut critic autentic*, „Ziua literară”, 2002, 27; Nicoleta Sălcudeanu, *Făt-Frumos din cronică*, CU, 2002, 9–11; Al. Cistelecan, *Trei cronicari (doi – în travesti)*, VTRA, 2002, 11–12; C. Stănescu, *O carte nereprezentativă*, ALA, 2003, 697; Petraş, *Cărţile, 277–280*; Andrei Terian, [*Daniel Cristea-Enache*], VTRA, 2004, 5–6, CLT, 2007, 8, 2011, 9; Dimisianu, *Fragmente, 107–112, 179–184*; Alex. Ştefănescu, *Daniel Cristea-Enache şi contemporanii săi*, RL, 2006, 6; Bogdan Creţu, *Cronicarul de cursă lungă*, CL, 2006, 11, 12; Simion, *Fragmente*, V, *172–173, 193–198*; Gabriel Dimisianu, *Timpuri noi literare*, „Acolada” (Satu Mare), 2010, 3; Cosmin Ciotloş, *Un nou chip de a face critică*, RL, 2011, 12; Cosmin Borza, *Cariera şi opiniunile lui Daniel Cristea-Enache, critic*, CLT, 2012, 4.

N.Br.

CRISTESCU, Florian (1.VIII.1884, Segarcea din Deal, j. Teleorman – 29.VI.1949, Turnu Măgurele), autor de literatură pentru copii. Este fiul lui Stan Cristea-Măringic, învăţător. Poartă numele Florea Măringic în primele trei clase primare, pe care le urmează în satul natal. Se mută apoi cu şcoala la Turnu Măgurele, unde, după încheierea primului ciclu al învăţăturii, este înscris la Gimnaziul „Sf. Haralambie” (1896–1902); aici e trecut în catalog cu numele Cristescu St. Florea. După absolvirea

Şcolii Normale a Societăţii pentru Învăţătura Poporului Român, în Bucureşti (1905–1906), este încadrat învăţător la Şcoala de Aplicaţie de pe lângă această instituţie (1906–1911). Remarcat de mai-marii lui, e trimis în Bulgaria şi în Ungaria pentru a studia organizarea învăţământului de acolo, la întoarcere **C.** consemnându-şi impresiile în două broşuri. În 1910 se transferă la Roşiori de Vede, iar din 1912 până în 1940 funcţionează la o şcoală din Turnu Măgurele, fiind şi director. Revizor şcolar pentru judeţul Teleorman, membru în Consiliul General al Instrucţiunii Publice, **C.** a intrat şi în viaţa politică, fiind ales deputat şi senator. Primele manifestări publicistice ale lui **C.**, îndeosebi cu povestiri pentru copii, se produc, în intervalul 1904–1906, la „Revista Asociaţiei Generale a Învăţătorilor şi Învăţătoarelor din România", „Revista noastră" şi „Viaţa literară". Cu proză, versuri, articole, semnând Florian Cristescu de prin 1904, va mai colabora la „Prezentul", „Viaţa literară şi artistică", „Şezătoarea săteanului", „Evenimentul", „Lupta", „Trebnicul", „Tribuna poporului", „Veselia", „Foaia interesantă", „Cosinzeana", „Amicul şcoalelor", „Gazeta ţăranilor", „Lumea copiilor", „Cele trei Crişuri pentru popor", „Dimineaţa copiilor", „Lumina poporului", „Ţăranul", „Crizantema", „Flori de crâng", „Duminica copiilor", „Cuvântul moldovenesc", „Muguri", „Viaţa salariaţilor publici", „Flacăra", „Graiul copiilor", „Muncitorul naţional român" ş.a. A fost secretar de redacţie la „Ideea" (1921). O seamă de publicaţii în care semnează **C.** sunt din Turnu Măgurele: „Victoria", „Îndreptarea", „Secerea", „Scânteia", „Drum nou", „Oltul". A editat o revistă ilustrată pentru copii, „Fluieraşul" (1910, 1912–1913), împreună cu Ion Jelea şi Teodor Castrişanu, precum şi „Cimpoiul fermecat". A mai înfiinţat foile „Îndrumarea" (Turnu Măgurele, 1913–1914), pentru săteni, şi „Gazeta noastră" (Turnu Măgurele, 1925–1935), destinată institutorilor.

Împărtăşind convingeri sămănătoriste, care îi ţin treaz interesul pentru viaţa de la ţară, unde se conservă obiceiurile din străbuni, **C.**, care a fost un pedagog strălucit, se defineşte mai ales ca un afectuos prieten al celor mici. Pentru ei alcătuieşte, în tovărăşie cu alţi colegi de breaslă, manuale şcolare. Cu unul dintre aceştia, I.G. Bratu, elaborează o metodică a învăţământului primar (1911) şi antologii cum sunt *Dor de primăvară* sau *Şirag de mărgeluşe*, destinate lecturilor şcolare, pe când *În mijlocul horelor* (1910) e o culegere de folclor teleormănean, cu informaţii utile despre jocurile şi chiuiturile specifice zonei. *Mai ad'una* (1904), *Datini strămoşeşti* (1939) sunt, ca şi comedioara *Două surde* (1911), texte de teatru sătesc, în care **C.** caută a şugui ca la şezătoare, introducând şi colinde, cântece etc. Oricum, îi stă mai bine când glumeşte, fiindcă, de pildă, piesa *Fata căpitanului de mazili* (1943), cu patetismul ei naiv, e o compunere stângace. Două povestiri duioase conţine cărticica intitulată *Chirchirel şi puiul de rândunică* (1910). Vrând să mişte candidul auditoriu, pentru a-i afâna receptivitatea, povestitorul recurge, din când în când, la întâmplări triste. Inventivitate nu numai onomastică vădeşte suita de peripeţii ale unor nostime rozătoare: *Familia Roademult* (1912), care a luat un premiu al Academiei Române, *Nepoţii Roademultulesei* (1922), *Şcoala lui Chiţchiron* (1926), *Familia Roadensec* (1946). Păţaniile şoriceilor au, bineînţeles, tâlcul lor moral, nesăbuinţa şi relele deprinderi fiind pedepsite, iar meritul primindu-şi neapărat răsplata. Un basm, vădind bune resurse narative, este *Firicel Voinicul* (1929). Miraculosul se infiltrează şi în şirul de „multe şi minunate fapte" meşteşugit depănate în cele trei volume din *Povestea neamului nostru scrisă pe înţelesul tuturor* (1920–1929), istorisire retipărită în multe ediţii şi încununată cu lauri academici. Preamărind virtuţile moldovenilor şi muntenilor, ca şi isprăvile de neasemuită vitejie ale atâtor voievozi înţelepţi şi evlavioşi, **C.** tinde să sădească în sufletul copiilor sentimentul iubirii de ţară. Căldura şi naturaleţea spunerii, maniera colocvială sunt argumente captatorii ale acestor evocări la gura sobei. Un roman cu subiect ce se vrea pilduitor este *Moţodel* (1934). Reuşita protagonistului – un orfan care ajunge negustor pricopsit şi filotim – vrea să arate unde duc vrednicia şi stăruinţa. În literatura pentru copii **C.** rămâne un nume distinct.

SCRIERI: *Mai ad'una*, Bucureşti, 1904; *Chirchirel şi puiul de rândunică*, Bucureşti, 1910; *Pagini din istoria neamului românesc*, Bucureşti, 1910; *Două surde*, Bucureşti, 1911; *Familia Roademult*, Turnu Măgurele, 1912; *Povestea neamului nostru scrisă pe înţelesul tuturor*, I–III, Bucureşti, 1920–1929; *Nepoţii Roademultulesei*, Bucureşti, 1922; *Şcoala lui Chiţchiron*, Bucureşti, [1926]; *Păsărele şi păpuşi*, ed. 2, Bucureşti, [1928]; *Firicel Voinicul*, Bucureşti, 1929; *Moţodel*, Bucureşti, [1934]; *O clacă în sat la noi*, Roşiori de Vede, 1938; *Datini*

strămoşeşti, Roşiori de Vede, 1939; *Fata căpitanului de mazili*, Roşiori de Vede, 1943; *Familia Roadensec*, Bucureşti, 1946; *Din povestea neamului nostru*, îngr. Stelian Cristescu, Bucureşti, 1986; *Familia Roademult*, îngr. şi pref. Stelian Cristescu, Bucureşti, 1988. **Culegeri:** *În mijlocul horelor*, Bucureşti, 1910.

Repere bibliografice: Ana Dragomirescu, *„Povestea neamului nostru" de Florian Cristescu*, „Almanahul judeţului Teleorman" (Turnu Măgurele), 1932; Petre Vlădescu, *„Moţodel", roman de Florian Cristescu*, CRE, 1934, 2190; Ion Molea, *„Moţodel", roman de Florian Cristescu*, ŢA, 1934, 549; Predescu, *Encicl.*, *236*; Ion Segărceanu, *Oameni, stele, flori*, Bucureşti, 1986, *79–80*; Florin Faifer, *Povestitorul*, CL, 1999, 4; Cristea, *Teleorman*, *128–130*; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *284*. ***F. F.***

CRISTESCU, Maria-Luiza (19.VII.1943, Bucureşti – 14.VI.2002, Bucureşti), prozatoare, eseistă.

Este fiica Mariei (n. Găvrilaş) şi a lui Constantin Cristescu, procurist. După studii medii la Bucureşti (1957–1961), a absolvit tot aici Facultatea de Filologie a Universităţii (1966). Este redactor la „Scânteia" (1966) şi la „Amfiteatru" (1966–1969), unde şi debutează cu proză. Mai colaborează cu proză, eseuri, interviuri, recenzii la „România literară", „Luceafărul", „Steaua", „Convorbiri literare", „Vatra", „Viaţa românească" ş.a.

Drumul parcurs de prozatoare a fost unul dintre cele mai neobişnuite şi imprevizibile. A debutat editorial în 1968 cu romanul *Capriciu la plecarea fratelui iubit*, revenind după numai un an cu *Dulce Brigitte*. Pentru a infirma existenţa unei literaturi „feministe", **C.** îşi însuşise, deliberat, un ton sec, neutru, constatativ, ce aspira la obiectivitatea maximă. Apariţia în 1970 a romanului patetic intitulat *Nu ucideţi femeile* marca însă o cotitură de 180 de grade în proza ei. „Feminismul", brutal reprimat anterior, irumpe aici violent. Aceasta părea, de altfel, formula ideală proprie personalităţii sale, dar brusc **C.** dă la iveală în 1972 un volum de „nuvele medievale", intitulat *Castelul vrăjitoarelor,* care constituie o spectaculoasă meandră în ansamblul operei. Refugiindu-se din realitatea cotidiană în istorie şi în fantastic, autoarea face dovada unui remarcabil stil calofil, a unei imaginaţii tentate de bizar şi enigmatic, dar mai ales a unei surprinzătoare capacităţi de reinterpretare a temelor literare consacrate. Romanul *Aşteptare* (1973), asemănător stilistic cu cel anterior, se deosebeşte pregnant de cele ce i-au urmat: *Tutun de Macedonia* (1976), *Figuranţii* (1979), *Vacanţa* (1981), *Necuviinţa* (1984), *Privilegiu* (1987), unde **C**. revine la maniera scrierilor de debut, afişând aceeaşi rece detaşare faţă de întâmplările narate, aceeaşi neimplicare în destinul personajelor, dar dovedind o forţă epică, o putere de construcţie nebănuite. Şi, pentru a confirma caracterul imprevizibil al drumului său literar, un argument în plus îl constituie apariţia în 1990 a volumului de nuvele *Îngeri maculaţi*, privind tragedia unor generaţii de tineri condamnaţi la ratare de-a lungul anilor. Pornind de la roman pentru a ajunge la nuvelă, de la realitatea exterioară pentru a-şi descoperi propriul univers interior, de la cotidianul stringent pentru a coborî adânc în istorie, **C.** a parcurs, de fapt, drumul invers al devenirii unui prozator. În romanul de debut intenţia era de a explora preocupările unor tineri debusolaţi, zbuciumul lor în gol, senzaţia de apăsare pe care o dă viaţa, intransigenţa unora, greşelile şi abuzurile comise tocmai din dorinţa de a nu greşi, spaima de banal, de ratare – toate acestea într-o perioadă când se lupta pentru un ideal în numele căruia părea că merită sacrificat orice. Sondând zonele abisale ale subconştientului, mergând cu analiza dincolo de gest, până la stadiul intenţiilor, autoarea le întocmeşte personajelor sale adevărate fişe biografice – tineri artişti a căror viaţă, la numai douăzeci şi trei de ani, ia întorsături ciudate. Al doilea roman, *Dulce Brigitte*, continuă să investigheze lumea literaţilor. Epicul este sărac, inconsistent, personajele suferind de o excesivă verbozitate. Faţă de *Capriciu…*, se remarcă tendinţa de persiflare şi demistificare. Cu totul altul este stilul romanului *Nu ucideţi femeile.* Renunţând la tonul obiectiv, autoarea devine ceea ce este de fapt: o prozatoare de o sensibilitate acută, ce-şi exprimă cu multă convingere, spontan şi firesc, reacţiile în faţa împrejurărilor vieţii. Scrisă la persoana întâi, cartea e o spovedanie lucidă, uneori cinică a unei tinere fete, agasată de automatismul

vieţii cotidiene, de stupiditatea obligaţiilor zilnice, de conformismul „fetei cuminţi”, şocând deseori prin gesturi sau vorbe. Dezinvolt, pe alocuri patetic, romanul e şi o impresionantă pledoarie pentru păstrarea feminităţii. Volumul de nuvele *Castelul vrăjitoarelor* oferă un spaţiu şi un timp cunoscute din alte opere literare, dar le repotenţează sensul sau le reinterpretează semnificaţia. Victimă a farmecului pe care îl emană, a ravagiilor erotice produse, Don Juan, cunoscându-şi destinul, îşi aşteaptă pedeapsa din partea Comandorului ca pe o ispăşire; dar răzbunarea acestuia este alta decât cea obişnuită: în locul urii, izbăvitoare pentru erou, statuia Comandorului îl va gratula cu cea mai înfocată dintre îmbrăţişări (*Statuia Comandorului*). Capacitatea autoarei de a regândi sau de a reinvesti teme cunoscute cu sensuri noi face dovada unei inteligenţe artistice remarcabile. Romanul *Aşteptare* reia, stilistic, toate datele şi premisele anunţate anterior în *Nu ucideţi femeile*. Scrisă tot la persoana întâi, mai mult, protagonista purtând acelaşi nume, această carte se dovedeşte mai ambiţioasă, încercând sondarea unui psihic incert care, deşi păstrează aparenţele normalităţii, este gata oricând să o încalce. Raluca, posedând o incredibilă disponibilitate de a trăi în imaginar, refuză realitatea sau, în orice caz, respinge imixtiunea acesteia în forul său interior. Drama se declanşează în momentul când realitatea se impune cu violenţă imaginarului, când tânăra îşi dă seama că nu mai este victima propriei imaginaţii bolnave. La un moment dat, **C.** abandonează proza de introspecţie în favoarea construcţiilor epice în care primează observaţia socială sau evocarea istorică. Astfel, în *Figuranţii*, în buna tradiţie a scrierilor ardelene, autoarea urmăreşte destinul unor personaje de-a lungul mai multor generaţii, de la foştii memorandişti la urmaşii lor care au pregătit şi au trăit un vis unic: Marea Unire. Odată cu *Vacanţa*, romanciera revine la actualitate, punctând cu ironie existenţa unei societăţi menite să creeze decalaje umilitoare între valoarea individului şi recunoaşterea sa publică, între statutul lui social şi mizeria materială la care e condamnat. *Necuviinţa* oferă nu doar altă modalitate narativă, ci şi alt univers decât cel investigat anterior. Sub pretextul căutării şi regăsirii rădăcinilor pierdute ale protagonistei, autoarea reface atmosfera unui sat românesc cu vechi tradiţii şi cu un respect religios faţă de datinile străbune. La o primă vedere, *Privilegiu* pare o interesantă reconstituire a realităţilor româneşti din veacul al XIX-lea, din perspectiva unui străin – şi anume a francezului Simon, preceptor într-o familie. De fapt, scopul romanului nu este acela de a reface, pe baza documentelor de epocă, evenimentele şi atmosfera mijlocului de secol, ci mai ales să incite la meditaţie asupra consecinţelor nefaste pe care le comportă puterea asupra individului. Cu *Îngeri maculaţi*, **C.** revine la genul scurt. Nuvelele de aici surprind cu o maximă acuitate momentul de frângere a unui echilibru ce nu-şi dovedise până atunci prin nimic fragilitatea. Meritul scriitoarei este acela de a sintetiza, în doar câteva pagini, existenţa unui personaj, cu toate dramele, nostalgiile şi ratările lui, de a releva tragedia unui destin, mascată, de cele mai multe ori, sub aparenţe calme, deseori chiar fericite. Într-un stil sobru, concis, lipsit de orice sentimentalism, prozatoarea investighează fibrele intime ale sufletului omenesc, scoţând la iveală laşităţile, abdicările, ororile refulate, altfel perfect camuflate sub aparenţa unor fiinţe liliale, echilibrate, fericite. Încercând să nu piardă pariul cu cititorul, **C.** revine în 1996 cu romanul *Iadul meschin*, „polemic, parodic şi erotic” (Romul Munteanu), apoi, la numai un an, cu *Ascuţit ca tandreţea*, care, ca şi cel anterior, poate fi socotit un „manual de educaţie sentimentală” din perspectiva mentalităţii spiritului contemporan, iar în 1999 cu *Prinţesele*, un volum de proză scurtă. Este şi autoarea unor eseuri reunite sub titlul *Politici ale romanului românesc contemporan* (2001), dar mai cu seamă al unui remarcabil eseu, de fapt un „portret de romancier” dedicat Hortensiei Papadat-Bengescu (1976), unde porneşte de la premisa că, în cazul unui mare scriitor, operele de început şi cele de crepuscul includ un jurnal de creaţie ce-l dezvăluie pe autor, relevându-i atât însuşirile de excepţie, cât şi slăbiciunile.

SCRIERI: *Capriciu la plecarea fratelui iubit*, Bucureşti, 1968; *Dulce Brigitte*, Bucureşti, 1969; *Nu ucideţi femeile*, Bucureşti, 1970; *Castelul vrăjitoarelor*, Bucureşti, 1972; *Aşteptare*, Bucureşti, 1973; *Hortensia Papadat-Bengescu. Portret de romancier*, Bucureşti, 1976; *Tutun de Macedonia*, Bucureşti, 1976; *Roman din dragoste*, Bucureşti, 1977; *Figuranţii*, Bucureşti, 1979; *Vacanţa*, Bucureşti, 1981; *Necuviinţa*, Bucureşti, 1984; *Privilegiu*, Bucureşti, 1987; *Îngeri maculaţi*, Bucureşti, 1990; *Iadul meschin*, Bucureşti, 1996; *Ascuţit ca tandreţea*,

București, 1997; *Prințesele*, București, 1999; *Politici ale romanului românesc contemporan*, București, 2001.

Repere bibliografice: Viola Vancea, *Proza feminină*, RL, 1969, 26; Dana Dumitriu, *„Nu ucideți femeile"*, ARG, 1971, 2; Constantin Mateescu, *Memorial de lectură*, București, 1972, *111–116*; Ciobanu, *Incursiuni*, *191–199*; Cristea, *Domeniul*, *302–304*; Liviu Petrescu, *Nucul vieții*, TR, 1977, 7; Valentin Tașcu, *Mocodenii*, ST, 1977, 4; Ștefănescu, *Preludiu*, *95–96*; Iorgulescu, *Scriitori*, *193–195;* Ulici, *Prima verba*, II, *224–226*; Ciobanu, *Însemne*, II, *332–334*; Ștefănescu, *Jurnal*, *197–198*; Eugen Simion, [*Maria-Luiza Cristescu*], RL, 1982, 10, 1987, 18, FLC, 1985, 8; Grigurcu, *Între critici*, *331–334*; Manea, *Contur*, *66–68*; Holban, *Profiluri*, *240–247*; Alex. Ștefănescu, *Viața fără fard*, RL, 1990, 19; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, *366–372*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *727–729*; Micu, *Scurtă istorie,* II, *396–397*; Munteanu, *Jurnal*, VII, *130–133*; Dimisianu, *Lumea*, *363–366*; Liviu Grăsoiu, *Ultima…*, CL, 2002, 7; Marius Victor Chivu, *Critică supravegheată*, RL, 2002, 37; *Dicț. analitic*, IV, *569–570*; Holban, *Ist. lit.*, II, *97–101*. ***D. Gr.***

CRISTESCU-GOLOPENȚIA, Ștefania (12.II.1908, Craiova – 26.IV.1978, București), etnolog. În 1927 își trece examenul de bacalaureat la Liceul „Regina Elisabeta" din Craiova, iar ulterior este studentă la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, unde în 1930 obține licența. Până în 1932 urmează cursuri de doctorat în sociologie și filologie cu Dimitrie Gusti și Ovid Densusianu și lucrează la Institutul de Statistică. La sfârșitul anului 1932 pleacă la Paris cu o bursă de studii a statului francez. Frecventează cursuri de lingvistică, etnografie și sociologie cu Marcel Cohen, J. Vendryès, Antoine Meillet și Marcel Mauss la Sorbona, la École Pratique des Hautes Études și la Collège de France. Obține în 1934 o diplomă în etnologie la Sorbona. Revenită în țară, își continuă până în 1936 studiile de doctorat și funcționează ca bibliotecară la Seminarul de Sociologie. Este profesoară de limba și literatura română la Caransebeș (1936–1938), la licee din București (1940–1952), iar după moartea soțului ei, sociologul Anton Golopenția (cu care se căsătorise în 1939), la școli elementare (1952–1963). Începând din anul 1929 a participat la toate campaniile organizate de Școala Sociologică de la București, condusă de Dimitrie Gusti. A colaborat la „Arhiva pentru știința și reforma socială", „Sociologie românească" și „Revista de folclor".

Între participanții la campaniile monografice inițiate de Dimitrie Gusti **C.-G.** deține un loc distinct, fiind responsabilă cu studierea vieții spirituale a satelor și remarcându-se în grupul „fruntașilor" din echipa monografiștilor (Emil Turdeanu). Direcția cercetărilor sale este formulată programatic în *Chestionar pentru studiul credințelor, practicelor și agenților magici în satul românesc* („Sociologie românească", 1936) și aplicată în cartea *Gospodăria în credințele și riturile magice ale femeilor din Drăguș (Făgăraș)* (1940). Obiectul lucrării, care conține ideile principale ale tezei sale de doctorat, îl constituie credințele și practicile magice, superstițiile, investigate într-un spațiu bine determinat: gospodăria țărănească, fiindcă aceasta „nu le hotărăște astfel numai întreaga lor activitate economică în cele mai mici amănunte, ci ea determină, pătrunde și colorează specific și întreaga gamă a activităților spirituale a oamenilor care o servesc". Sunt examinate, rând pe rând, cadrul cosmologic, biologic, psihologic și istoric, diverse manifestări spirituale, credințele și riturile magice în legătură cu gospodăria. Spiritualitatea magică a Drăgușului este „atât de viu, de inteligent și de concret înfățișată", iar stilul este „remarcabil de bine articulat și de limpede, fiind un model de exprimare literară a constatărilor științifice" (Petru Comarnescu). Participantă în 1931 la campania monografică de la Cornova (Basarabia), **C.-G.** studiază manifestările magice, relevând pasiune și răbdare în extragerea informației, de obicei atât de ascunsă de către experții rurali ai acestui domeniu (Paul H. Stahl). Descântecele o interesează în măsura în care ele contribuie la conturarea atmosferei spirituale a satului, a ceremonialului magic complex. Elaborează astfel o lucrare remarcabilă, alcătuită dintr-un corpus de texte, prin care se reconstituie, cu o metodologie de mare finețe, mediul în care se exercită agentul magic. Și în studiile pe care le-a publicat în reviste sau în volumul, apărut postum, *Descântece din Cornova – Basarabia* (1984), **C.-G.** a adus substanțiale contribuții la cunoașterea mitologiei populare, a descântecului ca formă de expresie a semnelor și gesturilor agentului magic, al cărui limbaj „are pentru țăranul basarabean ceva din sfințenia slujbei religioase din biserică". **C.-G**. privește descântecul dintr-o perspectivă modernă, în contextul mai amplu al ritualului de performare și compară specificul local al acestui fenomen tradițional în diferitele zone în care l-a studiat pe parcursul campaniilor monografice.

Publicat postum, volumul *Sporul vieții* (2007) completează imaginea existenței autoarei prin scrisori, notații de jurnal din anii studiilor și din ultima perioadă a vieții, versuri alcătuind o veritabilă biografie lirică, planuri de cercetare, studii dedicate unor manifestări tradiționale și unul evidențiind destinul și opera unei poete populare, documente care îi ilustrează bogata activitate. În calitate de editoare a volumului de corespondență purtată de Anton Golopenția cu intelectualii epocii, scrisori editate postum sub titlul *Ceasul misiunilor reale* (1999), **C.-G**. selectează fragmente care devin pagini de jurnal spiritual al unei generații excepţionale. Acestea sunt continuate de schimbul de scrisori dintre autoare și soțul său, publicate în *Rapsodia epistolară* (II, 2010), care generează „miezul" unui mare corpus epistolar din dosarul lui Anton Golopenția, editat de fiica celor doi, Sanda Golopenţia-Eretescu. Acesta poate fi caracterizat împrumutându-se formula folosită de **C.-G**. pentru a sublinia relevanța literară a tomului pe care ea însăşi îl pregătise pentru tipar: „una din cele mai frumoase culegeri epistolare din literatura română".

SCRIERI: *Gospodăria în credinţele şi riturile magice ale femeilor din Drăguş (Făgăraş)*, Bucureşti, 1940; ed. 2, îngr. şi pref. Sanda Golopenția, Bucureşti, 2002; *Credinţe şi rituri magice*, Bucureşti, 1944; *Descântece din Cornova – Basarabia*, Providence (SUA), 1984; ed. 2 (*Descântatul în Cornova – Basarabia*), îngr. şi introd. Sanda Golopenția, București, 2003; *Sporul vieții*, îngr. şi introd. Sanda Golopenția, București, 2007; *Rapsodia epistolară. Scrisori primite și trimise de Anton Golopenția (1923–1949)*, vol. II: *Ștefania Cristescu-Golopenția*, îngr. Sanda Golopenția și Ruxandra Guțu-Pelazza, introd. Sanda Golopenția, București, 2010. **Ediţii**: Anton Golopenţia, *Ceasul misiunilor reale*, introd. edit., Bucureşti, 1999.

Repere bibliografice: *Raport al d-lui Dim. Gusti*, AAR, partea administrativă şi dezbaterile, 1940–1941; Mircea Tiriung, *„Gospodăria în credinţele şi riturile magice ale femeilor din Drăguş (Făgăraş)"*, „Sociologie românească", 1942; Petru Comarnescu, *Tipăriturile Şcoalei Sociologice de la Bucureşti*, RFR, 1944, 9; Ion Taloș, *Pe urmele poetei populare Veronica Găbudean*, REF,1960, 3–4; Paul H. Stahl, *„Descântece din Cornova–Basarabia"*, „Études et documents balkaniques et méditerranéens" (Paris), 1985; Frank Alvarez-Pereyre, *La Mémoire retrouvée, la mémoire qui construit*, „Méridiens" (Portugalia), 1990; Nicolae Bot, *Etnobotanică și etnoiatrie*, AAF, 1991–1993; Iordan Datcu, [*Ştefania Cristescu-Golopenţia*], L, 1992, 11, „Răstimp", 2008, 1, REF, 2009, 1–2; Emil Turdeanu, *Într-un sat basarabean (Cornova, iulie 1931)*, RITL, 1995, 3–4; Sanda Golopenţia, *Ştefania Cristescu-Golopenţia*, în *Sociologi români. Mică enciclopedie*, Bucureşti, 2001, *138–141*; Nicolae Constantinescu, *Părinți și copii (I)*, „Sud", 2007, 5; Ioana Repciuc, *Magia Nistrului*, RR, 2009, 2; Sanda Golopenția, *Ștefania Cristescu și Cornova*, în *Cornova 1931*, îngr. Marin Diaconu, Zoltán Rostás şi Vasile Șoimaru, Chișinău, 2011, *656–680*. ***I.D., I.Rp.***

CRISTIAN, Sergiu (pseudonim al lui Ion Constantin; 20.XII.1913, Balota-Murgaşi, j. Dolj – 1946), poet. Fiu nelegitim al Ecaterinei Popescu, **C.** este adoptat la vârsta de paisprezece ani de subofiţerul Gheorghe Constantin, ceea ce-i permite să urmeze, între 1925 şi 1932, Liceul Militar la Craiova, apoi Şcoala de Război, unde, după absolvirea cu rezultate strălucite, a predat o vreme ca profesor suplinitor. Înclinaţiile sale profunde par să fi fost însă altele. După ce a debutat în 1930, sub numele real, în paginile revistei „Izvoraşul" (Bistriţa–Mehedinţi), colaborează cu versuri, articole, interviuri la „Jurnalul" (Craiova), „Luceafărul literar şi critic", „Conştiinţa naţională", „Buna Vestire", „Sfarmă-Piatră", „Condeiul", „Tribuna tineretului" ş.a. A alcătuit împreună cu C.S. Nicolăescu-Plopşor şi Const. Jaleş o antologie a poeţilor tineri olteni (*Album*, 1935) şi a dat la iveală plachetele *Zvon de lumini* (1935), *Jad* (1936) şi *Poezii* (1941). Anunţa acum şi alte volume: *Mers de legendă* (poezii), *Symposion* (eseuri) şi *Recea* (roman). În perioada următoare informaţiile asupra lui **C.** sunt puţine şi contradictorii. În 1941 era student la Academia de Înalte Studii Comerciale şi, în plin război, timp de un an (1943) este redactor responsabil al gazetei „Gând şi slovă oltenească". Mai colaborează la „Gândirea", „Ramuri" şi „Revista Fundaţiilor Regale". Obscure rămân şi circumstanţele în care şi-a sfârşit, în chip voluntar, existenţa.

Nici una din plachetele lui **C.** nu s-a păstrat în marile biblioteci, însă, desigur, poeziile cuprinse în ele sunt cele apărute în presă. Tonalitatea unei bune părţi (*Poem pentru grădina copilăriei mele*, *Întoarcere*, *Tinereţea care moare*) este minor elegiacă, realizată în voalate tablouri edenice şi acorduri vag jeluitoare. Cu timpul, gama trăirilor devine mai amplă, dar expresia acuză în continuare lipsă de originalitate – metaforele şi imaginile fiind construite cu procedeele lui Radu Gyr – şi manierism. Maestrul e urmat, fără rezultate

notabile, şi în încercarea de a sugera substanţa autohtonismului şi a „specificului oltenesc”. Abia în poemele publicate în reviste în 1943 (*Colind*, *O, frumoase elegii* ş.a.) se vădeşte un început de personalizare a discursului liric. Mort prematur, **C.** rămâne unul dintre numeroşii epigoni ai lui Radu Gyr.

SCRIERI: *Zvon de lumini*, pref. Radu Gyr, Bucureşti, 1935; *Jad*, Craiova, 1936; *Poezii*, Craiova, 1941. **Antologii:** *Album*, Craiova, 1935 (în colaborare cu C.S. Nicolăescu-Plopşor şi Const. Jaleş).

Repere bibliografice: Metzulescu, *Literile*, I, *44–46*; C. Dan Pantazescu, *„Zvon de lumini”*, ŢA, 1935, 1034; Paul I. Papadopol, *Începători şi mai înaintaţi*, PL, 1937, 5–6; Mircea Florentin, *„Jad”*, „Naţionalul nou”, 1938, 1104; Predescu, *Encicl.*, *236*; F. Bossun, *„Poezii”*, „Conştiinţa naţională”, 1941, 26–27. ***V. D.***

CRISTIAN, Vasile (1.III.1912, Târgu Frumos – 23.I.1998, Paris), poet, traducător, publicist. Înscris în acte cu prenumele Leopold, fiul mai mic al lui Betty (n. Mendelovici) şi al lui Hanina Werner, ceasornicar, și-a oficializat mai târziu numele Vasile Cristian, cu care iscălea în presă; fratele său mai mare și-a luat pseudonimul Mihai Dan. **C.** a absolvit liceul la Turnu Severin. Se va fi înscris apoi la una din facultăţile Universităţii din Bucureşti sau, mai probabil, la Conservator, căci mai târziu va arăta o bogată cultură muzicală. În orice caz, în 1929, după ce debutează cu versuri în „Adam”, colaborează şi la „Hasmonaea”, revista studenţilor sionişti. Întrucât la „unu” i se refuză publicarea unor poezii în franceză, **C.** se grăbeşte să-şi tipărească în regie proprie placheta *Efluvii* (1931) şi se apropie de „Contimporanul”, în care face să apară versuri şi notiţe iscălite Leo-Albert Werner şi V. Cristian. Redactor la „Facla” în anii 1932–1933, mai colaborează la „Zodiac”, „Tiparniţa literară”, „România literară”, „Clopotul”, „Ulise”, „Litere”, „Azi”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Societatea de mâine”, „Reporter” ş.a. Redactor a mai fost, în 1936–1937, la „Adevărul” şi „Dimineaţa”, semnând articole pe teme culturale, interviuri şi numeroase cronici muzicale. În acest timp anunţa noi volume – placheta de versuri *Tristan şi Isolda* şi romanul-reportaj *Viaţa şantierelor. Constructorii*, din care citeşte la Sburătorul şi publică în periodice. De sub tipar însă îi vor ieşi doar două traduceri, din proza lui E.T.A. Hoffmann şi a lui R.L. Stevenson, precum şi lucrarea *Paladinul păcii. Viaţa şi doctrina Papei Pius XI* (1939), ce marchează şi convertirea lui **C.** la catolicism. După august 1944 îşi reia mai intens activitatea, colaborând asiduu pe teme culturale şi îndeosebi muzicale, dar şi cu versuri originale şi traduse, la „Democraţia”, „The Bucharest Herald”, „Ultima oră”, „Apărarea”, „Buletinul apărării patriotice”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Orizont”, „Mondial magazin”, „Victoria”, „Contemporanul” ş.a. Mai tipăreşte traduceri, incluse în volumul *Din lirica libertăţii,* şi transpune biografia *George Washington* de W. Wilson. Cum face parte, începând cu 1954, din „lectoratul literar-muzical” al Filarmonicii Române, dă tiparului alte două traduceri – biografiile *Mihail Ivanovici Glinka* de V.V. Stasov şi *Chopin* de Franz Liszt –, precum şi lucrările *Wolfgang Amadeus Mozart* (1956) şi, în colaborare, *Ghid de concert* (1961). A mai semnat articole şi cronici muzicale în periodice de specialitate. În 1977 emigrează, stabilindu-se la Paris.

Prezumţiozitatea tânărului **C.**, care afişa atitudini de rege exilat chiar şi în faţa lui E. Lovinescu, era prea puţin justificată. Încercările juvenile din *Efluvii* relevă îndemânare în versificaţie şi un limbaj imagistic mai mult de factură simbolistă, dar reminiscenţele din lirica lui Camil Baltazar, a lui Ion Vinea ori a lui Ion Barbu sunt numeroase, iar alunecarea în retorism frapează pe alocuri. Ulterior, deşi polemizează violent cu avangardiştii de la „unu”, reproşându-le falsul modernism şi lipsa angajării sociale, se îndreaptă el însuşi când spre formule suprarealiste (*Vioara destrămată*), când spre un sentimentalism ascuns, deghizat în veşminte medievale (*Tristan şi Isolda*, *Envoi*), când spre romanul-reportaj „militant” (*Viaţa şantierelor. Constructorii*). Vocaţia, câtă va fi fost iniţial, cedează constrângerilor şi noua încercare lirică din anii 1945–1947 eşuează lamentabil în cântece despre partizanii greci şi o „baladă despre Gheorghe Dimitrov şi mama sa Parascheva”. Superioară se arată publicistica pe teme culturale a lui **C.**, slujită de inteligenţă nativă, de aplomb şi de lecturi întinse. Lipsa de perseverenţă, poate şi împrejurările nefavorabile au împiedicat accederea în primele rânduri, dar contribuţia muzicologului, în a doua parte a vieţii, mai ales în condiţiile „culturalizării” în litera realismului socialist, e mai mult decât meritorie.

SCRIERI: *Efluvii*, Bucureşti, 1931; *Paladinul păcii. Viaţa şi doctrina Papei Pius XI*, pref. Andrea Cassulo, Bucureşti, 1939; *Wolfgang Amadeus Mozart*, Bucureşti,

1956; *M.P. Mussorgski*, Bucureşti, 1956; *Ghid de concert* (în colaborare cu Eugen Pricope şi Constantin Spiru), Bucureşti, 1961. **Traduceri:** Robert Louis Stevenson, *Bestia*, Bucureşti, f.a.; E.T.A. Hoffmann, *Alte povestiri fantastice*, Bucureşti, f.a; W. Wilson, *George Washington*, Bucureşti, [1945]; [Louis Aragon, Jean Cassou, Paul Éluard, Benjamin Fondane, Eugène Guillevic, Jean Laporte, Henri Michaux, Léon Moussinac, Tristan Tzara], în *Din lirica libertăţii*, Bucureşti, 1946; Franz Liszt, *Chopin*, Bucureşti, 1958.

Repere bibliografice: Octav Şuluţiu, *Poezia lui V. Cristian*, VRA, 1931, 191; Eugen Jebeleanu, *Trei cărţi*, RP, 1931, 4019; Stephan Roll, *Cronica pe o confettă*, „unu", 1931, 36; Perpessicius, *Opere*, V, *315–316*; Podoleanu, *60 scriitori*, I, *81–84*; Lovinescu, *Scrieri*, VI, *170*; Saşa Pană, *Născut în '02*, Bucureşti, 1973, *passim*; Lovinescu, *Sburătorul*, III, *passim*. *.D.* ***V. D.***

CRISTOFOR, Ion (22.IV.1952, Geaca, j. Cluj), poet, critic literar, traducător.

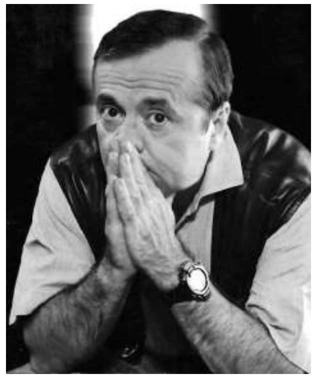
Este fiul Rozaliei (n. Trif) şi al lui Aurel Filipaş, ţărani; numele la naştere: Ioan Cristofor. Absolvent al Liceului Energetic din Cluj, a urmat, în acelaşi oraş, studii la Facultatea de Filologie, secţia română–franceză, încheiate în 1976. În timpul studenţiei este redactor la revista „Echinox" (1974–1976). După licenţă va fi profesor la Chiuieşti, judeţul Cluj (1976–1977), librar şi funcţionar la Centrul de Librării din Cluj-Napoca (până în 1987), apoi, până în 2002, redactor la „Tribuna". Debutează cu o poezie în „Familia" (1968), la rubrica „ Poşta redacţiei", girată de Ştefan Aug. Doinaş, iar editorial cu volumul *În odăile fulgerului* (1982). Mai colaborează frecvent cu comentarii critice, recenzii de cărţi de poezie, traduceri şi interviuri la „Steaua", „Ramuri", „România literară", „Cultura creştină", „Vatra", „Cetatea literară", „Bucovina literară", „Apostrof", „Jurnalul literar" ş.a. A beneficiat de burse de studii în Franţa (1990), apoi în Belgia şi Danemarca, a efectuat stagii de lucru în ateliere şi seminarii ale traducătorilor la Seneffe (Belgia). Este doctor în filologie al Universității din Cluj-Napoca (1999) cu o teză despre Aron Cotruş. I s-au acordat mai multe distincții, printre care, în repetate rânduri, Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (1999, 2000, 2001 ș.a.m.d.).

Pentru lirica lui **C.** este caracteristic poemul discursiv, atent construit, cu o imagistică bogată şi frumoasă, chiar „somptuoasă" (Marian Papahagi). Simbolurile cele mai frecvente din primul volum, *În odăile fulgerului*, sunt lebăda, cârtiţa, norii, fulgerul, aripa, cuvântul. Ele au întotdeauna o dublă funcţie, antrenând acorduri metapoetice, în căutarea unei expresivităţi ce vizează, dincolo de retorica fastuoasă, tematica abisală (singurătatea, tăcerea, melancolia), convertită în atitudini existenţiale. Familiarizat cu tehnicile şi temele liricii moderne, **C.** cultivă ambiguitatea, contrastul dintre reflexivitate şi confesiune, dintre sensul literal al poemului şi semnificaţia dedusă din relaţionarea imaginilor şi a comentariilor care îl compun. În aceste condiţii, poemul poate fi o acumulare de imagini, în „sarabandă", „enciclopedism ceremonios de imagini" (Petru Poantă), dar şi o caligrafie aeriană, cizelată şi intensă ori un solilocviu coşmaresc. Într-un registru imagistic variat, poezia lui **C.** sublimează o stare dominată de viziunile singurătăţii, melancoliei, pustiului. Pastelul aparent se converteşte în peisaj metafizic, simbolizat prin straniul simbol al „cinei pe mare", care şi dă titlul celui de-al doilea volum – *Cina pe mare* (1988). Poemele de aici urmează acelaşi filon tematic, într-o continuitate aproape programatică, vizând consolidarea perspectivei lirice. Poetul rămâne fidel dicţiunii sale de o „ceremonialitate estetă, sacerdotală" (Ion Pop), ca în *Anarhist al melancoliei* („Sumbru anarhist al melancoliei rătăceşti prin fumul miriştilor lui octombrie/ urmată de suita vântului, umbra ta, o făclie/ tremurând în odăile învinşilor./ Sub sorii pribegi ai anotimpului/ răgetul leilor e un cristal") sau în *Bătrânul şi marea.* Similitudinile poeziei lui **C.** cu ale colegilor săi echinoxişti din promoţia anterioară (Dinu Flămând, Adrian Popescu, Horia Bădescu) sau congeneri (Aurel Pantea, Ioan Moldovan, Augustin Pop) îndreptăţesc aşezarea sa în categoria „fantezismului abstract şi ermetic" (Radu G. Ţeposu). Din activitatea de comentator literar şi traducător sunt de reţinut cercetarea monografică a biografiei şi operei din exil a lui

Aron Cotruş din perioada 1944–1969 (*Aron Cotruş, exilatul*, 1999) cu revenire asupra subiectului în *Aron Cotruş: între revoltă şi rugăciune* (2003), paginile intitulate *Scriitori din Ţara Sfântă* (I–III, 2000–2004) și *Românește la Ierusalim* (2012), precum și tălmăcirile din scriitori belgieni (Paul Emond, Philippe Jones, Alain Petre, Alain Jadot ş.a.), o antologie a poeziei belgiene de expresie franceză (2000), interviurile cu scriitori (tema centrală: traducerea), alte pagini despre Belgia, „regatul poeţilor", mai multe „însemnări pe marginea cărţilor", în fapt un minidicţionar de literatură belgiană, în fine *Poeţi din Kansai* (2004), o antologie ce cuprinde poezie japoneză contemporană.

SCRIERI: *În odăile fulgerului*, pref. Petru Poantă, Cluj-Napoca, 1982; *Cina pe mare*, Cluj-Napoca, 1988; *Aron Cotruş, exilatul*, Cluj-Napoca, 1999; *Seneffe sau Vocaţia dialogului*, Cluj-Napoca, 2000; *Scriitori belgieni*, Cluj-Napoca, 2000; *Scriitori din Ţara Sfântă*, I–III, Cluj-Napoca, 2000–2004; *Marsyas*, Cluj-Napoca, 2001; *Aron Cotruş: între revoltă şi rugăciune*, Cluj-Napoca, 2003; *Nicolas Catanoy sau Avatarii unui peregrin*, Cluj-Napoca, 2003; *Casa cu un singur perete*, Cluj-Napoca, 2004; *Sărbătoare la ospiciu*, Cluj-Napoca, 2004; *Amurgul zorilor. Convorbiri cu Gabriel M. Gurman*, Cluj-Napoca, 2005; *Francofonie şi dialog*, Cluj-Napoca, 2006; *Românitate şi exil*, Cluj-Napoca, 2006; *Belgia sau Regatul poeţilor*, Cluj-Napoca, 2007; *O cuşcă pentru poet*, Cluj-Napoca, 2007; *Angore et Taedio*, Cluj-Napoca, 2009; *Cine a dat foc Romei*, Cluj-Napoca, 2010; *Orchestra de jazz*, Cluj-Napoca, 2012; *Românește la Ierusalim*, Cluj-Napoca, 2012. **Ediţii:** *Memoria exilului românesc. Scrisori din arhiva Chiriachiţa şi Traian Popescu (Madrid)*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2002 (în colaborare cu Maria Pal). **Traduceri:** Philippe Jones, *Timpul dinafara timpului*, Cluj-Napoca, 1997, *Fragmente de cer*, Cluj-Napoca, 2000; Takashi Arima, *Umbra lui Ulise*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1997; Alain Jadot, *Ketchup, maioneză, muştar*, Cluj-Napoca, 1998; Alain Petre, *Izbitura luminii – Le Heurt de la lumière*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 1998; Paul Emond, *Iubiri de neatins. Malaga*, pref. trad., Bucureşti, 1999; *Lecţia tenebrelor. Poeți belgieni de limbă franceză*, pref. trad., Timişoara, 2000; Liliane Wouters, *Jurnalul scribului – Journal du scribe*, ed. bilingvă, pref. trad., Cluj-Napoca, 2003; *Poeți din Kansai. Antologie de poezie japoneză contemporană*, pref. trad., Cluj-Napoca, 2004; Gabriel Ben Meron, *Straie de zile mari*, pref. trad., București, 2011.

Repere bibliografice: Laurenţiu Ulici, *Experienţa poetică*, RL, 1982, 35; Constanţa Buzea, [*Ion Cristofor*], AFT, 1982, 9, 1988, 10; Dan C. Mihăilescu, *O viziune lirică*, CNT, 1983, 12; Poantă, *Radiografii*, II, *129–132*; Felea, *Aspecte*, III, *178–183*; Ioan Moldovan, [*Ion Cristofor*], VR, 1989, 2, F, 2001, 11–12, 2004, 9, 2008, 2; Eugen Simion, *Un gentilom al himerelor*, RL, 1990, 8; Papahagi, *Cumpănă*, *309–313*; Steinhardt, *Monologul*, *248–250*; Ţeposu, *Istoria*, *73–74*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *729–730*; Borbély, *Xenograme*, *125–128*; Pop, *Pagini*, *244–249*; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *69–71*; Mircea A. Diaconu, *Imagini pe un papirus egiptean*, CL, 2002, 4; Ioan Moldovan, *Poezia ca „sumbră orologie"*, F, 2004, 9; Ion Pop, *Poezia lui Ion Cristofor*, F, 2007, 9–10; Vasile, *Mărci*, *121–122*; Gheorghe Grigurcu, *O partitură a solitudinii*, RL, 2012, 29; Cistelecan, *Diacritice*, II, *75–83*. ***C.H.***

CRISTOIU, Ion (16.XI.1948, Găgeşti, j. Vrancea), gazetar, prozator.

Născut într-o familie de ţărani – Eugenia (n. Ninu) şi Ion Cristoiu –, **C.** cunoaşte de mic ambiţia de a se depăşi, cultul muncii şi preţul succesului. După ce termină şcoala primară în satul natal, urmează liceul la Panciu şi Facultatea de Filosofie a Universității din Cluj, pe care a absolvit-o în 1971. Debutase în gazetărie în 1968, concomitent publicând în „Amfiteatru" prima proză, și încă din timpul facultăţii devine redactor, apoi şef de subredacţie la revista „Viaţa studenţească". Este timp de un an asistent de socialism ştiinţific la Universitatea din Cluj şi redactor-şef adjunct la revista „Echinox". Din 1972 optează pentru gazetărie: este redactor la „Viaţa studenţească", între 1974 şi 1979 redactor-şef adjunct aici şi la „Amfiteatru", între 1979 şi 1987 redactor-şef adjunct la „Scânteia tineretului", iar din 1981 redactor-şef la „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»". În această perioadă realizează în fiecare an pe litoral, la Costineşti, revista „Secvenţa". Din 1987 este redactor-şef la revista „Teatrul", de unde va demisiona în decembrie 1989. În ianuarie 1990 începe să scrie în presa privată, în cotidianul „Observator", cu o tabletă critică la adresa lui Ion Iliescu. Înfiinţează împreună cu Cornel Nistorescu revista „Expres", al cărei redactor-şef devine, funcţie pe care o va avea, din martie 1990, şi la „Zig-zag",

săptămânalul cu cel mai mare tiraj din România la acea vreme. În iunie 1992 scoate „Evenimentul zilei”, primul tabloid din România, care în mai puţin de un an ajunge la un tiraj de 700 000 de exemplare şi pe care îl dirijează până în 1997. În aceeaşi perioadă mai conduce „Expres magazin”, „Dosarele istoriei” (publicaţie lunară întemeiată de el şi al cărei director este din 1996), „Superma-gazin” şi „Revista fenomenelor paranormale”. În februarie 1997 se retrage spectaculos din presă, demisionând din toate funcţiile. Revine ca editorialist la cotidianul „Naţional” (iunie 1997) şi apoi ca director al „Cotidianului” (1998–1999). A mai fost director la „Azi” (1999–2000), editorialist la „Curentul” (2001), „Jurnalul național”, „Adevărul”, colaborator al posturilor de televiziune Antena 2, Antena 3, B1 Tv ș.a. Înfiinţează şi conduce din 2001 revista „Historia” şi e director în 2003 al postului Realitatea TV. Ca ziarist, **C.** şi-a folosit inteligenţa pentru a scrie limpede, şocant, de pe poziţia celui care nu se mai miră de nimic şi se exprimă în limbajul antifilosofic al străzii. Aceste reguli ale pamfletului dintotdeauna i-au adus succes de public.

Proza de ficţiune a lui **C.** stă mărturie pentru cunoaşterea, analiza şi utilizarea celor mai influente modalităţi de constituire a unui text literar modern. Autorul inventează un spaţiu imaginar, comuna Vintileasa, populat cu indivizi care au un comportament „sucit”, în genul suciţilor din prozele lui Nicolae Velea şi D.R. Popescu, de succes în momentul debutului lui **C.**, indivizi cărora li se întâmplă în modul cel mai firesc tot felul de lucruri nefireşti. Pe un fond de descriere realistă minuţioasă, atât de precisă încât devine cinică, se petrece un fapt neobişnuit, pentru care nu există o explicaţie logică, el aparţinând deci domeniului fantastic, ceea ce oamenii acceptă fără uimire. Realismul magic aplicat la realităţile sociale din comuna Vintileasa oferă un amalgam insolit şi captivant, tratat cu ironie conţinută. Se folosesc adesea şi trimiteri la tehnicile „textualizării”, într-o epocă de discuţii obsedante despre modul de alcătuire a unui text. **C.** are capacitatea de a schiţa o relaţie, o situaţie, o psihologie, o mentalitate din câteva trăsături. Ca în ziaristică, observă esenţialul şi îl narează direct, rapid, sugestiv. Cantitatea de informaţie pe unitatea de descriere e maximă. Câteva volume cu schiţe magic-fantastic-ironice, *Personaje de rezervă* (1985), *Povestitorii* (1988), *Veselia generală* (1992), au fost clasificate drept literatură satirică şi implicit eliminate din discuţiile serioase despre raportul dintre autor şi textul produs de el. Un registru similar se întâlnește în notele de călătorie „satirice” *În vestă, printre fracuri* (2007), pe când în *Lumea văzută de un român rupt în fund* (1996) se aplică tehnica eliberării de complexe la relatările de călătorie, care devin astfel polemice faţă de „complexul Dinicu Golescu”. Expresia căutat vulgară e consonantă cu „românul rupt în fund”, care nu se mai miră de nimic şi nu dă doi bani, la propriu, pe rafinamentele civilizaţiei. În aceeași categorie intră foiletoanele, proza satirică din câteva culegeri cu titluri, de altfel, elocvente pentru directețea, violența discursului: *Găina fără bilet* (2010), *Rolul sânilor în presa liberă* (2011), *Agentul CIA cu talpa ruptă* (2012). Ediţiile publicate de **C.** din opera de tinereţe a lui Marin Preda şi din memorialistica lui Mihai Beniuc au oferit un aport de noutate în interpretare: existenţialismul de tinereţe al lui Preda a apărut mai clar, iar studiul despre Beniuc propune un scriitor angajat, dar nu comunist, ci naţionalist, situat în preajma viziunii legionare. În „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»” **C.** a publicat în 1982–1983 fragmente dintr-o istorie a literaturii române în special din perioada 1949–1955, lucrare întemeiată pe lectura completă a presei epocii.

SCRIERI: *Personaje de rezervă*, Bucureşti, 1985; *Lumea literaturii*, Bucureşti, 1986; *Povestitorii*, Bucureşti, 1988; *Punct şi de la capăt*, Bucureşti, 1991; *Veselia generală*, Bucureşti, 1992; *Lumea văzută de un român rupt în fund*, Bucureşti, 1996; *Singur împotriva tuturor. Pamflete politice. 1990–1999*, Bucureşti, 1999; *Un pesimist la sfârşit de mileniu*, Bucureşti, 1999; *Dialog cu Ion Cristoiu*, realizat de Cecilia Caragea, Cluj-Napoca, 2001; *Prizonier în închisoarea cărţilor*, Bucureşti, 2001; *De la dosarele legiunii la dosarele Securităţii*, Bucureşti, 2006; *De la o lovitură de stat la alta*, Bucureşti, 2006; *În vestă, printre fracuri*, Bucureşti, 2007; *Găina fără bilet*, Bucureşti, 2010; *O lovitură de stat prost mascată*, Bucureşti, 2010; *Adevărata moarte a lui Carol al II-lea*, Bucureşti, 2011; *Mascarada de la Cotroceni*, Bucureşti, 2011; *Rolul sânilor în presa liberă*, Bucureşti, 2011; *Agentul CIA cu talpa ruptă*, Bucureşti, 2012. **Ediţii:** Camil Petrescu, *Rapid – Constantinopol – Bioram*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1974, *Versuri. Nuvele*, postfaţa edit., Bucureşti, 1985; Marin Preda, *Scrieri de tinereţe*, introd. edit., Bucureşti, 1987, *Delirul*, pref. edit., Bucureşti, 1991; Mihai Beniuc, *Sub patru dictaturi. Memorii (1940–1975)*, pref. edit., Bucureşti, 1999 (în colaborare cu Mircea Suciu).

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Proză politică*, RL, 1991, 45; Cristea, *A scrie*, *10–42*; Constantin Iftime, *Cu Ion Cristoiu prin infernul contemporan*, București, 1993; Traian T. Coșovei, *Prin infernul contemporan*, CNT, 1993, 45; *Dicț. scriit. rom.*, I, *730–731*; Alex. Ștefănescu, [*Ion Cristoiu*], RL, 1996, 48, 1999, 13–14, 2003, 44; Grigurcu, *Peisaj*, II, *257–269*; Ștefănescu, *Istoria*, *1003–1008*; Holban, *Ist. lit.*, III, *211–216*; Popa, *Ist. lit.*, II, *1027–1028*. ***R.S.***

CRIŞAN, Constantin (21.XI.1939, Târgu Neamţ – 29.X.1996, Bucureşti), critic literar, eseist. Este fiul Ecaterinei (n. Rogin) şi al lui Aurel Crişan, inginer geometru. A absolvit în 1956 liceul la Piatra Neamţ şi în 1960 Facultatea de Filologie a Universităţii din Iaşi. În 1974 devine doctor în filologie cu teza *Preliminarii la o sociologie a literaturii comparate*. A îndeplinit numeroase funcţii: profesor la Urziceni (1960–1963), corespondent la Institutul Român pentru Relaţii Culturale cu Străinătatea (1964–1967), redactor la Radiodifuziune, şef al redacţiei literare a Televiziunii (1967–1970), redactor la „Revue roumaine”. Debutează în 1961 la revista „Limbă şi literatură” cu articolul *Contribuţii la cunoaşterea limbii şi stilului lui Tudor Arghezi*. A mai colaborat la „Steaua”, „România literară”, „Tribuna”, „Contemporanul”, „Viaţa românească”, precum şi la câteva publicaţii din străinătate, unde şi-a pus în evidenţă disponibilităţile atât pentru critica şi istoria literară, estetică şi sociologie literară, cât şi pentru poetică, stilistică sau literatură comparată.

Debutul editorial din 1969, *Literatura română în lume* (în colaborare cu Victor Crăciun), nu lăsa să se întrevadă nimic din preocupările ulterioare ale lui **C.** Riguros, aproape statistic, se inventariau aici autori români şi titluri de opere intrate, prin traduceri, în circuitul din afara ţării; un util instrument de lucru, ce merită oricând o „aducere la zi”. În *Ieşirea din metaforă* (1972), amplu studiu de poetică, sunt analizate textele lirice ale câtorva scriitori importanţi (Lucian Blaga, G. Bacovia, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Cezar Baltag ş.a.), apelându-se la studiile lui Roman Jakobson şi Roland Barthes pentru a le fi descifrate „codurile”. Ca sociolog literar, **C.** începe să se manifeste din 1972 cu *Eseu despre personalitate*, continuând prin *Confesiuni esenţiale* (1977), *Nostalgia comunicării* (1978), *Conversaţii de bunăvoinţă. Eseu despre adevăruri uitate* (1980), *Sociologie şi bioestetică* (1987), *Repere pentru o sociofenomenologie a valorii literare* (1989). Reţin atenţia notaţiile despre raportul dintre receptor şi creator, dintre reacţia lectorului neavizat şi a celui superavizat în faţa operei de artă sau conotaţiile la imponderabilele ce pot afecta succesul unei scrieri. Devotat câtorva personalităţi ale literaturii române, cărora le-a alcătuit ediţii – Al. Claudian (1972), Urmuz (1983), Nichita Stănescu (1985, 1995), Horia Groza (1996, în colaborare) –, admirator al unor autori străini (Robert Escarpit, Victor Sivetidis, Jean Coutsocheras, Ahile Emilianides), dar şi al câtorva conaţionali (Mircea Dinescu, Nichita Stănescu, Eugen Cizek, Anta Raluca Buzinschi), pe care îi traduce singur sau în colaborare, **C.** este şi autorul unei cărţi intitulate *Memorial invers* (1976), jurnalul unei călătorii prin Cipru, Tunisia, Olanda şi Franţa. Vocaţia pedagogică şi-a manifestat-o nu doar la catedră, ci şi în *Sinteze de literatură română* (I–II, 1974–1978), culegeri pentru liceu, pe care le-a coordonat. O notă aparte aduce eseul *Eminescu versus Dumnezeu*, apărut postum, în 1999. Subintitulat *Blestemul în genunchi*, este o patetică (şi nu rareori polemică) discuţie privind „religiozitatea lui Eminescu, a geniului răzvrătit nu numai la nivelul umanului, al socialului, ci în absolut” (Zoe Dumitrescu-Buşulenga).

SCRIERI: *Literatura română în lume* (în colaborare cu Victor Crăciun), pref. Pierre de Boisdeffre, Bucureşti, 1969; *Ieşirea din metaforă*, Bucureşti, 1972; *Eseu despre personalitate*, Bucureşti, 1972; *Memorial invers*, Bucureşti, 1976; *Confesiuni esenţiale*, Bucureşti, 1977; *Nostalgia comunicării*, Cluj-Napoca, 1978; *Conversaţii de bunăvoinţă. Eseu despre adevăruri uitate*, Bucureşti, 1980; *Sociologie şi bioestetică*, Bucureşti, 1987; *Repere pentru o sociofenomenologie a valorii literare*, Bucureşti, 1989; *Eseu despre moartea viguroasă. 13 epistole către Dumnezeu*, postfaţă Nicolae Ţone, Bucureşti, 1996; *Eminescu versus Dumnezeu sau Blestemul în genunchi*, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, 1999. **Traduceri:** *Literar şi social. Elemente pentru o sociologie a literaturii*, coordonator Robert Escarpit, pref. trad., Bucureşti, 1974; Robert Escarpit, *De la sociologia literaturii la teoria comunicării*, pref. trad., Bucureşti, 1980; Jean Coutsocheras, *Cu aripa şi tridentul*, pref. Romul Munteanu, Bucureşti, 1980 (în colaborare cu Andreas Rados); Ahile Emilianides, *Povestiri cipriote*, pref. Virgil Cândea, introd. trad., Iaşi, 1982 (în colaborare cu Sanda Chiose-Crişan).

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, *Călătorii*, O, 1977, 3; Constantin Hârlav, *„Memorial invers”*, ST, 1977, 3; Al. Dobrescu, *„Confesiuni esenţiale”*, CL, 1977, 9; Mihai

Coman, *Exuberanţa comunicării*, LCF, 1978, 21; Mircea Scarlat, *„Nostalgia comunicării”*, RL, 1978, 37; Elena Tacciu, *Dialogul necesar*, ST, 1980, 10; H. Zalis, *„Conversaţii de bunăvoinţă”*, RL, 1982, 9; Dinu Flămând, *O carte document*, VST, 1985, 23; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *731–733*; Adrian Mihalache, *Hipertext eminescian*, CNT, 1999, 34; Lucian Chişu, *Accente*, Bucureşti, 2003, *135–156*. ***D.Gr.***

CRIŞAN, Nicolae (10.X.1923, Târgu Mureş – 13.VI.1999, Bucureşti), prozator. Este fiul Anei Crişan (n. Bucur), infirmieră, şi al lui Nicolae Crişan, muncitor. **C.** urmează liceul la Târgu Mureş şi la Timişoara (Liceul „C. Diaconovici-Loga”, terminat în 1942), apoi o şcoală de arte decorative la Timişoara (absolvită în 1946) şi la Bucureşti Institutul de Arte Plastice (clasa sculptorului Corneliu Medrea), încheiat în 1952. A debutat ca sculptor în 1945, la Timişoara, devenind membru al Uniunii Artiştilor Plastici în 1950. Are o activitate plastică notabilă (expoziţii la Cluj, Bucureşti), practicând sculptura monumentală. A realizat, de asemenea, portrete de scriitori (Labiş, Goga, Bacovia). A fost, cu întreruperi, salariat la diverse instituţii culturale, între altele redactor la revista „Colocvii”, şi în cinematografie, la case de filme şi la Centrala Româniafilm, până la pensionare, în 1984. Ca scriitor, are un triplu debut în presă: cu versuri în 1941 la revista „Contrapunct” (Timişoara), cu un articol de critică la „Flacăra” (1947) şi cu un reportaj în 1960 la „Viaţa românească”. A mai colaborat la „Contemporanul”, „România literară”, „Luceafărul” ş.a. A semnat şi scenarii de film, precum şi traduceri din limba maghiară.

Prima carte a lui **C.**, *Caietele cunoscuţilor mei* (1964), e un roman-„dosar de existenţe” remarcabil în special prin observarea cu acuitate a vieţii în mediile intelectuale (un cerc de medici), în care se îmbină altruismul, dăruirea de sine în slujba cercetării ştiinţifice şi calculele meschin-carieriste (tematică ce se regăseşte – tratată în alte forme – în cărţi ca *Risipitorii* de Marin Preda şi *Orgolii* de Augustin Buzura). Autorul utilizează „tehnica relatării faptelor prin două şiruri de confesiuni diferite, întrerupte şi reluate succesiv” (Ov. S. Crohmălniceanu). Figurile centrale sunt doctorul Comes – suferind de leucemie, confruntat cu iminenţa morţii pretimpurii – şi activistul de partid Jerca. Cărţii i s-a reproşat finalul, neplauzibil, construit după o formulă „şablonardă” (Ov. S. Crohmălniceanu), cu tentă politizat „poliţistă”. Romanul *Noaptea aşteptărilor* (1966) vădeşte ambiţia de a trasa o amplă frescă socială. Având în atenţie o familie ardeleană ai cărei membri, de vârste şi condiţii diferite, asigură plauzibil joncţiunea dintre diferitele medii detaliat prezentate (săteni, târgoveţi nevoiaşi sau înstăriţi, industriaşi şi comercianţi, militari, profesori ş.a.), naraţiunea cuprinde evenimente situate între vara anului 1940 şi august 1944. Locul acţiunii este mai întâi la Târgu Mureş şi în sate din împrejurimi, apoi şi pe alte meleaguri, inclusiv pe Frontul de Est, la Bucureşti ş.a.m.d. În prim-plan se află calvarul cedării Ardealului, tumultul politic al epocii, pătimirile din anii războiului. Romanul vădeşte meşteşug narativ şi este interesant prin bogatul material istoric şi uman evocat cu autenticitate. Caleidoscopul vieţii cotidiene a micilor aşezări ardelene de altădată aminteşte uneori de Ioan Slavici. În *Aventuri în Deltă trăite de Radu şi povestite de el însuşi unchiului său Nestor* (1976), volum de povestiri cu o continuitate tematică, agreabilul tablou al unui tărâm cvasiexotic, investigat într-o dispoziţie de vacanţă – răstimp lipsit de griji şi constrângeri, mobilat cu mici aventuri mereu neprevăzute, niciodată prea grave – şi privit prin ochii copilului preadolescent, e completat cu descripţia savuroasă a unor rafinamente gastronomice pescăreşti şi vânătoreşti. *Voievozi fără morminte* (1979; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti) e un roman istoric, prezentat la apariţie ca inaugurând un virtual ciclu consacrat evocării epocii lui Mihai Viteazul (chipul acestuia nu apare încă în acest prim volum). Textul e introdus prin procedeul destul de curent al „mistificării” literare convenţionale: autorul ar „transcrie” doar un text „real”, şi anume autobiografia-jurnal a unui anume Petru Ivonia Zugravul, al cărui tată, negustor şi „agent” sau sol de taină al unor puternici ai epocii, va deveni el însuşi domnitor. Acest Petru, om cu o viaţă fără voia lui aventuroasă, învăţat umanist şi pictor de talent, s-a retras, octogenar, într-o localitate din Ţările de Jos, unde îşi redactează amintirile. Cartea ilustrează însuşirile tradiţionale ale genului: epicul predomină asupra reflexivităţii (care totuşi nu e absentă). Propensiunea scriitorului către frescă se evidenţiază din nou, cu mai multă vigoare decât în *Noaptea aşteptărilor*. Deşi foarte dens, cu multe personaje, situaţii, întâmplări, privelişti, descripţii bine documentate,

considerații morale, romanul este lipsit de un conflict central propriu-zis. Scena acțiunii se află, pe rând, în Moldova, Transilvania, Polonia, apoi la Kiev, Istanbul, Roma etc.; apar personaje istorice cunoscute (Lăpușneanu, Despot, Tomșa, Doamna Chiajna, Sigismund Zapolya); se țes peste tot intrigi, survin evenimente senzaționale. Romanul este interesant prin culoarea locală (și de epocă), minuțios și plauzibil reconstituită, și prin problemele investigate în spațiul lăuntric (raporturile dintre putere și avere, realizarea de sine a artistului, meditații asupra identităților spiritual-culturale ș.a.). *Romul Ladea* (1968) este o monografie (bogat ilustrată cu fotografii de Ion Miclea) despre opera unei personalități marcante a sculpturii românești.

SCRIERI: *Caietele cunoscuților mei*, București, 1964; *Noaptea așteptărilor*, București, 1966; *Romul Ladea*, București, 1968; *Aventuri în Deltă trăite de Radu și povestite de el însuși unchiului său Nestor*, București, 1976; *Voievozi fără morminte*, București, 1979; *Țiganii – mit și realitate*, București, 1999.

Repere bibliografice: Ov. S. Crohmălniceanu, *„Caietele cunoscuților mei”*, GL, 1965, 5; Magdalena Popescu, *„Noaptea așteptărilor”*, GL, 1967, 22; Platon Pardău, *Drumul aspru al inițierii*, RL, 1979, 31; Cornel Moraru, *Un roman despre epoca lui Mihai Viteazul*, VTRA, 1979, 11; Vasile Chifor, *Roman și istorie*, VR, 1980, 3; *Dicț. scriit. rom.*, I, *733–734*; Ana Cosma, *Scriitori români mureșeni*, Târgu Mureș, 2000, *43–44*. ***N.Br.***

CRIȘAN, Sorin (24.I.1966, Cluj-Napoca), eseist, teatrolog. Este fiul Silviei Rodica (n. Cleș) și al lui Aurel Crișan, tehnician. Face studiile medii în orașul natal, iar între 1985 și 1989 urmează Facultatea de Tehnologie Chimică a Universității „Babeș–Bolyai”. Între 1995 și 1998 frecventează cursurile secției de artă teatrală a Facultății de Litere a Universității „Babeș–Bolyai”, în specialitatea teatrologie. Lucrează, mai întâi, în presă, iar din 1992 la Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca. Începând din 2004, devine cadru didactic la Universitatea de Arte din Târgu Mureș, la Departamentul de teatru și arte vizuale, ajungând profesor și rector al acestei instituții. În perioada 1997–2005 a fost director executiv al Fundației Teatrale Spectacol XXI. Este doctor al Universității Naționale de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București cu teza *Circul lumii la D.R. Popescu* (2001) și doctor în istorie cu teza intitulată *Carte și tipar în secolele XV–XVII. Fizionomie, artă și tehnică tipografică în secolele XV–XVII*, susținută în 2011. Debutează cu proză în revista „Tribuna” (1985), iar editorial cu volumul *Circul lumii la D.R. Popescu* (2002). Mai colaborează, cu studii, cronici literare și teatrale, eseuri și proză, la „Steaua”, „Teatrul azi”, „Contrafort”, „Symbolon”, „Vatra”, „Minerva”, „Teatrul Național”, „Apostrof”, „Sargetia”, „Biblioteca și cercetarea”, „Thalia”, „Rampa”, „Jurnal teatral”, „Domino”, „Caiete silvane”, „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»”, „Jurnalul artelor spectacolului” ș.a. A fost distins cu Premiul Național al Ministerului Culturii și Cultelor pentru volumul *Jocul nebunilor* (2003).

Ivite din trunchiul unei cercetări de tip doctoral, riguroasă și erudită, primele două cărți ale lui **C.**, *Circul lumii la D.R. Popescu* și *Jocul nebunilor*, au mize hermeneutice complementare. Eseul monografic dedicat lui D.R. Popescu, dincolo de *close reading*, circumscrie un model teatral și existențial – toposul circului ca ipostază a eternului *theatrum mundi*. Universul dramaturgic baroc supus analizei devine pretext pentru teoretizări asupra teatralității măștii și a disimulării, a anamorfozelor imaginare, a „morții ca spectacol”. Printr-un asemenea filtru interpretativ, rolul teatral-antropologic-existențial al bufonului este descoperit fie în postura *raisonneur*-ului ori a agentului (psiho)dramatic, fie în condiția de catalizator al alchimiilor imaginarului. Următoarea carte a lui **C.**, *Teatru, viață și vis* (2004), analizează în stil comparatist doctrinele regizorale ale lui Adolphe Appia, Gordon Craig, Vsevolod Meyerhold, Konstantin Stanislavski, Bertolt Brecht, Jerzy Grotowski și Peter Brook, fiind considerată „o încercare (mai rar întâlnită în domeniul teoriei artei din România) de întemeiere filosofică a teatrologiei” (Mircea Ghițulescu). În *Teatrul de la rit la psihodramă* (2007) perspectiva comparatistă, prezentă și în volumele anterioare, se focalizează asupra drumului parcurs de arta teatrului de la spectacolul ritualic la psihodrama creată de Jacob Levy Moreno. Criticul remarcă vocația paradoxal tămăduitoare a unor doctrine regizorale și de antropologie teatrală totodată: cea a lui Antonin Artaud, care pleda pentru abolirea distanțelor dintre actor și spectator, sau cele ale lui Grotowski, Eugenio Barba, Alexandro Jodorovski (cu al său teatru al „panicii”), Augusto Boal (prin „teatrul-forum” și

„teatrul oprimaţilor") ș.a. În *Teatru şi cunoaştere* (2008) teatrologul reia şi amplifică argumente privitoare la relevanţa gnoseologică a actului teatral, la relaţia dintre teatru şi comunicare, precum şi la relaţia dintre teatru şi subiectivitatea interpretativă a receptorului său. În fine, în *Sublimul trădării. Pentru o estetică a creației teatrale* (2011) se remarcă din nou o lucidă înţelegere a dinamicii şi a caracterului inevitabil fluctuant al teatralităţii şi al performativităţii. Autorul îşi reconfirmă înclinaţia pentru interpretarea interdisciplinară, aflată la confluenţa esteticii teatrale cu teoria şi critica literară, cu filosofia, antropologia culturală, psihanaliza şi semiotica.

SCRIERI: *Circul lumii la D.R. Popescu*, Cluj-Napoca, 2002; *Jocul nebunilor*, pref. Laura Pavel, Cluj-Napoca, 2003; *Teatru, viață și vis*, Cluj-Napoca, 2004; *Teatrul de la rit la psihodramă*, Cluj-Napoca, 2007; *Teatru și cunoaștere*, Cluj-Napoca, 2008; *Sublimul trădării. Pentru o estetică a creației teatrale*, București, 2011.

Repere bibliografice: Romana Colceriu, *Circul pe dos*, VTRA, 2002, 11–12; Claudiu Groza, *Lumea ca un circ*, APF, 2003, 1; Mircea Morariu, [*Sorin Crișan*], F, 2003, 1, 2004, 4, 2005, 7–8, TTR, 2008, 1–2, 11–12, 2011, 10–11; Mircea Ghiţulescu, [*Sorin Crișan*], TTR, 2003, 1–2, CL, 2005, 5; Oltiţa Cîntec, *Hermeneutică teatrală*, CRC, 2004, 3; Marius Manta, *„Jocul nebunilor"*, ATN, 2005, 6; Adina Mocanu, *„Teatru și cunoaștere"*, „Mozaicul", 2008, 12; Iulian Boldea, [*Sorin Crișan*], VTRA, 2012, 2, APF, 2012, 9.

L.P.

CRITERION, grupare intelectuală a tinerei generaţii afirmate în deceniul al patrulea din secolul al XX-lea care s-a constituit la Bucureşti, sub denumirea Asociaţia de Arte, Litere şi Filosofie Criterion; organizată de Petru Comarnescu, a activat public între 13 octombrie 1932 şi 11 decembrie 1933. Reprezentând direcţia spiritualistă a tineretului intelectual interbelic, **C.** a lansat un program cultural axat pe „noua spiritualitate", definită printr-o viziune a sintezei între tendinţele dominante ale diferitelor generaţii; Comarnescu o denumea, cu un alt termen de circulaţie în acei ani, „completitudine". Mircea Eliade a descris „spiritul criterionist", în *Memorii*, ca o emancipare de complexele „provinciale", o creditare a „posibilităţilor de creaţie ale geniului românesc" în direcţia unei culturi majore şi o sfidare a tabuurilor impuse în discursul public de fobia „influenţelor nefaste" sau a „ideilor subversive" – denunţate ca „mecanisme infantile de apărare inerente" minoratului cultural. Eliade a mai caracterizat criterionismul şi drept cel mai interesant precursor al existenţialismului francez, care a însemnat „depăşirea momentului universitar în cultură, coborârea intelectualului în arenă, contactul direct cu publicul, îndeosebi cu tineretul" (era şi o aluzie la „trăirism", ca experienţă vie a actului cultural, inspirat unei părţi a generaţiei sale de profesorul Nae Ionescu). Într-un articol promoţional din „Cuvântul" Mihail Sebastian releva că numele însuşi al grupului conţine o declaraţie de principii şi un program: instituirea „criteriilor" şi a „spiritului critic" vizând (re)ordonarea valorilor curente ale timpului, astfel încât fractura de până atunci în spaţiul cultural dintre „mistici" şi „raţionalişti" să fie depăşită. Cu aceste mari ambiţii, în loc să o depăşească, **C.** va reactiva, într-o nouă etapă, polemica „generaţionistă". Declanşată în 1927 prin serialul lui Mircea Eliade *Itinerariu spiritual* din „Cuvântul" şi înteţită de *Manifestul Crinului alb*, lansat în 1928 în „Gândirea", cearta dintre „bătrânii" de 30–35 de ani şi tinerii de 20–25 s-a reaprins, în ciuda apelului noului grup la solidarizare. În deceniile următoare istoria criterionismului (încă nereconstituită cu rigoare documentară) a pendulat între ignorare/contestare şi mitizare. O serie de informaţii sunt totuşi certe. Grupul a adoptat modul de manifestare cel mai prizat în anii interbelici, prelegerile publice, prin care se exprima pretutindeni în ţară o reţea socioculturală de ligi, asociaţii, atenee, uniuni şcolare şi studenţeşti. Majoritatea membrilor noului cerc activaseră în Asociaţia Studenţilor Creştini, în Cercul Analele Române şi mai cu seamă în Gruparea Intelectuală Forum, întemeiată de Ionel Jianu, dar botezată de Petru Comarnescu, organizator acolo şi al renumitului ciclu de conferinţe „Explicaţia timpului nostru". În urma unui incident între lider şi poetul Paul Sterian (indicat de Mihail Sebastian, în „Cuvântul", drept co-întemeietor, alături de Comarnescu), din Forum s-a desprins un grup devenit nucleul viitorului **C.**; acest prim cerc de iniţiativă, numit familiar „cei şapte", reunit într-o seară de aprilie 1932 în grădina coregrafei Floria Capsali, e consemnat de Petru Comarnescu în jurnalul său: Mircea Vulcănescu, Paul şi Margareta Sterian, Dan Botta, Mac Constantinescu, Floria Capsali – rămânând de adăugat Mircea Eliade (după propria mărturie) şi, desigur, Petru Comarnescu.

Într-un comunicat de presă din mai 1932, printre inițiatori mai sunt anunțați Haig Acterian, Ion Călugăru, Mihail Sebastian, Marcel Iancu, chiar și viitorii inamici, părtași mai târziu la distrugerea grupului, Zaharia Stancu și Sandu Tudor. Tot jurnalul lui Petru Comarnescu arată auspiciile care au inspirat asociația; s-ar fi dorit „constituirea unui sindicat intelectual [...], mai curând o asociație de filosofie, arte și litere", propunându-se ca nume Daphne sau Argonauții; privitor la orientare, Comarnescu specifică intenția de a da semnalul concilierii între noile generații cu opțiuni ideologice diverse: „În asemenea situații sunt cel mai democrat, în sensul că doresc să fie o colaborare între toate forțele vii ale generațiilor mai tinere. Vreau selecție largă, libertate, generozitate, solidaritate". Programul sindical e vizibil în proiectul de a înființa o editură și o revistă, de a organiza expoziții și concerte, de a tipări un buletin difuzabil în librării. Fondurile necesare urmau să provină din conferințele publice. Începând din mai, când își anunță și în presă asociația, membrii s-au întrunit de-a lungul verii 1932, pregătind programele pentru toamnă. Documente nu s-au întocmit, cel puțin după informația dată, într-un interviu, de Henri H. Stahl, care parafrazează deviza Junimii: „Intră cine vrea, rămâne cine poate", spunând că la **C.** „venea cine voia, pleca cine voia", dar foarte puțini tineri de marcă ai generației ar fi rămas pe dinafară. Invitat la 20 decembrie 1932 la o adunare generală a grupului, Octav Șuluțiu îi înregistrează printre cei prezenți, în afara liderilor, și pe Eugen Ionescu, Constantin Fântâneru, Mihail Sebastian, M.H. Maxy, Victor Brauner, Mihail Polihroniade, Constantin Noica, Petru Manoliu, Ion I. Cantacuzino, Emil Gulian, Lucian Boz, Alexandru Vianu, H.H. Stahl, Marcel Breslașu (pe atunci Bresliska). Alte mărturii îi înregistrează și pe Constantin Silvestri, Boris Caragea, Barbu Brezianu, Anton Golopenția, Ionel D. Gherea, Constantin Floru, Nicolae Bagdasar, Gabriel Negri. Lipsa discriminărilor este evidentă: sunt împreună democrați filoamericani (Petru Comarnescu) sau filofrancezi (Mihail Sebastian), „burghezi de centru", „stângiști și dreptiști, țărăniști și liberali, nihiliști și mistici", plasticieni, dansatori, literați – clasicizanți, moderniști, avangardiști –, sociologi, filosofi, gazetari. Publicarea arhivei lui Mircea Vulcănescu aduce treptat indicii despre organizarea asociației pe secții (cu subsecții) – cea ideologică (sau filosofică) reunind nucleul director; au mai funcționat secțiile Teatru, Plastică, Critică și literatură, Spectacol, dotate cu un secretariat efectuat voluntar, pentru consemnări în vederea alcătuirii unei arhive și a editării buletinului, pare-se nerealizat. Secretar general era Petru Comarnescu, demisionat însă în decembrie. În afară de grădina și de sala de coregrafie a Floriei Capsali, „sediul" consacrat de întâlnire era cafeneaua Corso din Calea Victoriei. După tratative sinuoase, Al. Tzigara-Samurcaș, președintele Fundației „Regele Carol I", aprobă, pentru expunerile publice, aula acesteia, chiria fiind acoperită din cotizațiile membrilor. Se tipăresc programe de sală, se răspândesc afișe. În ultimul trimestru al lui 1932 **C.** exploda în arena publică. Emulând cu ilustrele „prelecțiuni" ale Junimii maioresciene sau cu gruparea Poesis, activă la începutul anilor '20 în jurul „Ideii europene" a lui C. Rădulescu-Motru, dar inspirat și de „procesele literare" („judecata" cu public a unor eroi literari sau teme-problemă), la modă în acei ani, **C.** a lansat un format de conferință provocator: simpozionul, cu expuneri în contradicție și complementare; Petru Comarnescu își revendică această concepție (la fel alegerea termenului *symposion*, „în cinstea lui Plato", și numele asociației). Modalitatea devine suspectă într-un mediu social ce se radicalizează politic. Fără longevitate în atare condiții, tânăra asociație e îndeobște apreciată ca „ultima tribună liberă" dinaintea scindării ireconciliabile a vieții publice românești. Anecdotica legată de simpozioanele de la Fundație relevă cu precădere carențele de mentalitate ale publicului, ale presei și oficialităților. Turbulență și fanatisme la unii, măsuri de forță și cenzură la ceilalți. De două ori pe săptămână, lunea și joia sau miercurea și sâmbăta, la orele 21, în aula Fundației, vorbitori foarte diferiți ca formație și orientare prezintă tezele pro și contra unui subiect, cu recurs la discipline diverse: filosofie, sociologie, economie, critică literară. Foarte apreciate erau spontaneitatea, controversa vie. În ultimul trimestru din 1932 s-au desfășurat în paralel două cicluri de dezbateri și prelegeri. Primul, *Idoli* – realizat în formula simpozion –, a constituit debutul propriu-zis, în 13 octombrie 1932 și, prin succesul instantaneu, l-a pus oarecum în umbră pe celălalt, *Cultura românească actuală*, care

propunea conferinţe cu audiţii, fragmente teatrale, recitaluri de dans şi poezie, lecturi ilustrative pentru tema zilei. În numele înţelegerii între generaţii, seria simpozion era prezidată de seniori de prestigiu din lumea culturală: Ion Petrovici, C. Rădulescu-Motru, Dimitrie Gusti, Mihai Ralea, Simion Mehedinţi, Ion Marin Sadoveanu, Mihail Manoilescu, Paul Zarifopol. Dintre „idolii" lansaţi în dezbatere, patru – Lenin, Freud, Chaplin, Gide – au produs chiar din primele săptămâni convulsii şi represalii poliţieneşti. Tema *Lenin* a fost prezidată de C. Rădulescu-Motru; s-a expus iniţial teza leninistă (Mircea Vulcănescu), apoi critica ei de pe poziţiile burgheză (Petru Viforeanu), social-democrată (H.H. Stahl) şi ţărănistă (Constantin Enescu), iar Mihail Polihroniade a prezentat tactica politică a lui Lenin. Fuseseră invitaţi special, din afara grupului, şi doi marxişti, Belu Zilber şi Lucreţiu Pătrăşcanu, care au intervenit în dezbatere, iar drept urmare în sală au alternat aclamaţiile comuniştilor cu protestele naţionaliştilor, până când Polihroniade a citat lozinca leninistă după care statul burghez e un cadavru care va fi răsturnat dintr-o lovitură, şi atunci adepţii revoluţiilor de dreapta şi de stânga au ovaţionat la unison. Bănuiala de propagandă comunistă a alarmat „la proporţii homerice" Siguranţa, Poliţia, Parchetul, Ministerul de Interne. Studenţimea de dreapta (Uniunea Naţională a Studenţilor Creştini) a protestat în presă, cerând autorităţilor să interzică acţiunile grupului, taxat cu un calambur infamant – „cretinion", care provoacă din partea lui Mircea Eliade o caustic-patetică replică în „Cuvântul". Inspectorul general al Prefecturii îi notifică verbal lui Petru Comarnescu: „Nu vom uita niciodată că d-ta ai adunat pe comuniştii din Bucureşti în faţa Palatului Regal"; o gazetă a vremii constata că în acea seară Fundaţia „a cunoscut două ceasuri de patimă socială". S-au luat măsuri de supraveghere şi de intervenţie. Simpozionul a fost totuşi repetat şi apoi susţinut în turneu prin ţară. Publicul şi conferenţiarii vor pătrunde cu greu în aulă, escortaţi de sergenţi prin mulţimea doritorilor de bilete şi a contestatarilor cuzişti sau legionari vociferanţi, în dispută cu jandarmii. După agitaţia astfel provocată, subiectul *Freud*, prezidat de Ion Petrovici, a fost boicotat prin dezinformare: la sosire, poliţiştii anunţau publicul că simpozionul s-a amânat; organizatorii răzbat la Ministerul de Interne din vecinătatea Fundaţiei, pertractează cu un director de cabinet şi, decalată cu o jumătate de oră, şedinţa începe aproape fără asistenţă; este reprogramată. Au vorbit despre Freud neurologi şi psihiatri notorii, dar şi H.H. Stahl (*Sociologia freudiană*), Mircea Vulcănescu (*Psihologia maselor şi freudismul*), Alex. Mironescu (*Originea literară a ideilor freudiene în naturalism şi simbolism*), Ion I. Cantacuzino (*Perspectiva integratoare a freudismului*); s-a remarcat Mircea Eliade, care a interpretat doctrina lui Freud prin monismul veterotestamentar; cucerit, Emil Cioran a revenit să-l asculte la una din cele trei reluări. Vorbind despre Chaplin, pentru Eliade memorabil a rămas Mihail Sebastian, care, în replică la apostrofele studenţilor antisemiţi din sală, a declarat că renunţă a vorbi despre artistul Charlot, pentru a se referi „ca evreu la un alt evreu" şi a raportat cu strălucire singurătatea personajelor lui Chaplin la complexul ghetoului, stârnind ropote de aplauze; atunci grupul trăieşte pentru prima oară sentimentul de triumf al „spiritului criterionist", pentru care miza nu era vehicularea informaţiei, ci „trezirea auditorilor, confruntarea lor cu ideile şi, în cele din urmă, modificarea modului lor de a fi în lume". La simpozionul *Gide*, prezidat de Mihai Ralea, ziarele îi anunţaseră ca vorbitori pe Şerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Emil Gulian, Alexandru Vianu, Mircea Vulcănescu, Mihail Sebastian, I.I. Cantacuzino. După o instigare din ziarul „Calendarul" al lui Nichifor Crainic, unde se asocia „Gide" cu „jidan" şi se denunţa recenta vizită a scriitorului în URSS, manifestanţi legionari conduşi de Mihail Stelescu forţează intrarea şi produc o busculadă; Comarnescu e pălmuit, sala e „încărcată de electricitate", dezbaterea nu poate continua. De atunci, precizează diaristul Comarnescu, „la simpozioane nu mai veneau decât oameni curajoşi". Astfel, următoarele şedinţe, despre Mussolini, Bergson, Proust, Gandhi, Valéry au fost mai liniştite, dar cu asistenţă rarefiată, încasările scăzând şi pierderile suportându-le asociaţii. Pe Mussolini l-au prezentat Mihail Polihroniade (*De la om la idol*), H.H. Stahl (*De la idol la om*), Al. Christian Tell (*Creatorul*), Constantin Enescu (*Distrugătorul*), Richard Hillard (*Antidemocratul*), Mihail Manoilescu (*Concluzii*). La tema *Bergson* a prezidat C. Rădulescu-Motru, iar vorbitori au fost Comarnescu (despre om şi filosof), N. Bagdasar

(despre intuiţie), Constantin Floru (despre devenire), Emil Cioran (despre Bergson şi filosofia vieţii), Dan Botta (Bergson şi arta), I. Brucăr (metafizica, religia şi arta la Bergson). Subiectul *Proust* a fost prezidat de Mihai Ralea şi susţinut de Mihail Sebastian (omul şi opera), Anton Holban (suferinţele lui Swann), Eugen Ionescu (umorul lui Proust), Petru Comarnescu (snobismul lui Proust). Despre Valéry au vorbit Comarnescu, Emil Gulian, Mihail Sebastian şi Andrei Tudor. La ultimul simpozion din seria *Idoli*, consacrat lui Gandhi, a vorbit cu mare efect Mircea Eliade. Începând din 15 octombrie şi până în 18 decembrie, la Sala Dalles se ţin conferinţele-spectacol din ciclul dedicat culturii române contemporane; cea dintâi, susţinută de Paul Sterian, se ocupă de poezie; despre roman vorbesc Mihail Sebastian şi Mircea Vulcănescu; consecvent principiului de reaşezare a valorilor, primul (relatează Mircea Eliade) „a executat cu mult brio pe Cezar Petrescu şi a fost extrem de dur cu Ionel Teodoreanu, cei mai populari romancieri ai zilei, rezervându-şi toate laudele pentru Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu şi Mateiu I. Caragiale. Dar Mircea Vulcănescu a arătat în ce sens romanele lui Cezar Petrescu se integrează într-o tradiţie literară românească şi, ca atare, sunt semnificative, chiar dacă artisticeşte nu sunt valabile"; au mai conferenţiat Haig Acterian despre teatru, Alexandru Vianu despre critică şi eseu, Haig Acterian, Mircea Eliade şi Petru Comarnescu dând lectură ilustrărilor, Petru Comarnescu despre plastică, C. Brăiloiu despre muzică, I. Brucăr despre filosofie, I.I. Cantacuzino despre curente de idei, Mircea Grigorescu despre ziaristică. Au citit actriţele Marieta Sadova, Marietta Rareş, Lili Popovici, Sorana Ţopa. Combătuţi deopotrivă în presa radicală de stânga şi de dreapta, dar şicanaţi şi de gazetele democratice (precum „Facla", unde Oscar Lemnaru scrie despre „farsa" de la **C.**, tot el denunţând, în 1944, „obscurantismul" de acolo), criterioniştii devin indezirabili pentru autorităţi; e găsit un pretext pentru a-i marginaliza şi, în cele din urmă, pentru a-i interzice. În februarie 1933, din cauza grevei ceferiştilor de la Griviţa, crezută preludiul unei revoluţii bolşevice, în ţară a fost instituită starea de asediu. Întrunirile publice sunt interzise, inclusiv conferinţele de la Fundaţie (seria *Tendinţe*, anunţată în program). S-a îngăduit totuşi a se da curs cvasiconfidenţial unor reuniuni în sediul Academiei Comerciale, dar numai după ce delegaţii grupului îl asigură pe ministrul de Interne, Ion Mihalache (alarmat de rapoartele poliţiei), că nu participă „nici fascişti, nici comunişti, ci intelectuali". Ciclul *Tendinţe* se va desfăşura, între 8 februarie şi 4 mai 1933, începând cu tema *Orientări spirituale ale tinerei generaţii*, prezidată de Simion Mehedinţi, la care, în formaţie de elită, vorbesc Mircea Eliade, Petru Comarnescu, Emil Cioran, Paul Sterian şi Mircea Vulcănescu. Printre subiecte, următoarele: *Orientări politice ale generaţiei tinere*, *Pace sau război*, *Între individualism şi economie dirijată*. Şerban Cioculescu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Petru Manoliu, Arşavir Acterian şi Eugen Ionescu susţin tema *Literatură-confesie şi literatură subiectivă*. Din toamna lui 1933 prelegerile revin la Fundaţie (unde Petru Comarnescu este acum secretarul general al Secţiei de conferinţe) şi, începând din 30 septembrie e programat ciclul *Marile momente ale muzicii*, cu participarea unor muzicieni şi muzicologi (Dimitrie Cuclin, George Breazul); la prima temă, *Olimpicii*, se vorbeşte despre Bach, Mozart şi Beethoven; la subiectul *Jazz* expune Petru Comarnescu (Elly Roman exemplifică), despre ctitorii muzicii vorbeşte I.D. Petrescu; pentru *Magia şi originile muzicii* Mircea Eliade apelează la tineri muzicieni, care, în premieră românească, transpun pe instrumente autohtone sau execută coral melos african, asiatic, oceanian, pus în relaţie cu mitologiile arhaice. Concomitent, Comarnescu organizase, începând din 19 octombrie, încă un ciclu, de opt simpozioane, *Tendinţe 1933*, cu teme enunţate frecvent sub formă interogativă; s-a deschis cu *Soluţiile crizei* [*economice*]; au mai urmat *Autarhie?*, *Sensul vieţii în literatura contemporană*, *Dictatură?*, *Neoclasicism?* – aici a prezidat Tudor Vianu, iar despre diferitele manifestări neoclasice au vorbit Mircea Vulcănescu (*Jean Cocteau şi zădărniciile virtuozităţii*), Dan Botta (*Vasile Pârvan*), Paul Sterian (*Picasso*), Horia Teodoru (*Le Corbusier*), Petru Manoliu (*Valéry*). Dezbaterea *Război?* a prezidat-o Grigore Gafencu. S-a mai vorbit la subiectele *Germania şi echilibrul european*, *Franţa şi pacea Europei*, *Japonia, China şi Pacificul*, *Civilizaţie?*, *Neoimperialismul Europei* (Victor Vojen, Petru Viforeanu, Mihail Polihroniade şi Constantin Enescu); la tema *Rasa?* Paul Costin Deleanu a

„motivat” rasismul, combătut de Petru Comarnescu (7 decembrie). A fost ultimul simpozion al grupării **C.** Scena politică devenise tensionată. La 9 decembrie Guvernul I.G. Duca scosese Garda de Fier în afara legii. Toată lumea era conştientă că „nu va mai fi posibil să se confrunte, în acelaşi loc şi în acelaşi timp, [dreapta] cu stânga, dogmatismul cu spiritul critic, idealismul cu materialismul”. În 29 decembrie 1933 prim-ministrul liberal I.G. Duca e asasinat de un comando legionar, şi anul 1934 găseşte gruparea în plină degringoladă. E din nou stare de asediu. Mihail Polihroniade şi Al. Cristian Tell sunt arestaţi (mai târziu, după asasinarea, în 1937, a celuilalt prim-ministru, Armand Călinescu, vor fi arestaţi iar şi executaţi); ei aderaseră la Legiune, refuzând de principiu întâlnirea cu stângiştii sau cu democraţii. Practic, activitatea publică a grupării încetează. În februarie 1934, la Sala Dalles, s-a mai organizat totuşi, sub egida **C.**, Salonul 1933 de artă plastică; printre expozanţi – Michaela Eleutheriade, Margareta Sterian, Lucia Bălăcescu, H. Catargi, Mac Constantinescu, Marcel Iancu, M.H. Maxy, P. Iorgulescu-Yor; altă expoziţie, cu relativ aceiaşi participanţi, organizată un an mai târziu, la Sala Dalles, nu va mai arbora numele **C.**, intitulându-se a Grupului 1934. Unii foşti criterionişti vor mai conferenţia sub alt patronaj: Institutul Social Român, Uniunea Intelectuală Română, revista „Convorbiri literare”, unde Petru Comarnescu, I.I. Cantacuzino, Mircea Eliade, Richard Hillard, Constantin Noica, H.H. Stahl sunt, din ianuarie, cooptaţi în colegiul de redacţie (de unde vor demisiona peste câteva luni); în februarie ciclul de conferinţe *Confruntări*, patronat de revistă, e conceput ca o dispută publică între „bătrâni” (Al. Tzigara-Samurcaş, Paul Zarifopol, Artur Gorovei) şi „tineri” (H.H. Stahl, I.I. Cantacuzino, Mircea Vulcănescu). O încercare – cu suflu scurt – de a resuscita **C.** va duce la editarea revistei omonime în octombrie 1934. Publicaţia va fi însă anihilată după o campanie de presă orchestrată din umbră de autorităţi.

Repere bibliografice: Ion Biberi, *Lumea de mâine*, Bucureşti, 1945, *263–264*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I, (1972),*110–118*; *Atitudini şi polemici în presa literară interbelică*, Bucureşti, 1984, *254–393*; Dorina Grăsoiu, *Mihail Sebastian sau Ironia unui destin*, Bucureşti, 1986, *49–52*; *Criterion. Revistă de arte, litere şi filosofie*, ed. anastatică, îngr. Marin Diaconu şi Zaharia Balinca, pref, Constantin Noica, Bucureşti, 1990; Mircea Eliade, *Memorii*, I, îngr. şi pref. Mircea Handoca, Bucureşti, 1991, *246–247*, *251–257*; Liviu Antonesei, *Un model de acţiune culturală: grupul Criterion*, în *Cultură şi societate*, îngr. Al. Zub, Bucureşti, 1991, *367–396*; Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenţei*, îngr. Marin Diaconu şi Zaharia Balinca, pref. Constantin Noica, I, Bucureşti, 1992, *22–25*, *177–181*, *277–278*, II, Bucureşti, 1996, *41–58*, *169–170*, *182–184*; Z. Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, Bucureşti, 1995, *149–156*; Marin Diaconu, *Criterion. O experienţă spirituală şi un moment cultural*, MS, 1996, 1–2; Liviu Antonesei, *Nautilus. Structuri, momente şi modele în cultura interbelică*, Iaşi, 1998, *53–135*; Mircea Vulcănescu, *De la Nae Ionescu la Criterion*, îngr. Marin Diaconu, Bucureşti, 2003, *160–163*, *270–299*; George, *Alte reveniri*, *153–159*; Petru Comarnescu, *Pagini de jurnal*, I, îngr. Traian Filip, Mircea Filip şi Adrian Munţiu, pref. Dan Grigorescu, Bucureşti, 2003, *42–43*, *69–70*, *72–77*, *92–93*, *96–97*, *120–122*, *129–132*, *137–138*; Mac Linscott Ricketts, *Rădăcinile româneşti ale lui Mircea Eliade*, tr. Virginia Stănescu şi Mihaela Gligor, Bucureşti, 2004, I, *499–510*, II, *33–36*, *passim*; Florin Ţurcanu, *Mircea Eliade, prizonierul istoriei*, tr. Monica Anghel şi Dragoş Dodu, pref. Zoe Petre, Bucureşti, 2005, *223–263*, *passim*; Iovănel, *Evreul*, *47–113*. ***G.O.***

CRITERION, publicaţie apărută la Bucureşti ca bilunar, între 15 octombrie 1934 şi 1 februarie 1935 (şapte numere, dintre care 3–4 şi 6–7 duble). „Revistă de arte, litere şi filosofie” de orientare umanist-spiritualistă, **C.** este profilată pe eseistică şi comentariu critic. La primul număr, o notă discretă din josul paginii a patra declară că publicaţia „nu reprezintă Asociaţia de Arte, Litere şi Filosofie” cu acelaşi nume, dar îi întreţine spiritul: „Titlul acestei reviste se explică prin faptul că redactorii ei, toţi membri ai Asociaţiei Criterion, înţeleg să continue ideile pe terenul cărora au lucrat în sânul acesteia”. E anunţată, tot acolo, echipa căreia „responsabilitatea revistei îi aparţine”: Ion I. Cantacuzino, Petru Comarnescu, Henri H. Stahl, Alexandru Christian Tell şi Mircea Vulcănescu, „care o redactează”. Ca şi asociaţia omonimă din care a descins, **C.**, o revistă ambiţioasă şi consistentă, deşi efemeră, a reprezentat un caz mediatic şi a rămas în istoria spiritului public românesc sub o rumoare de aprecieri contradictorii, pornite chiar din stricta contemporaneitate. După 1944 a suportat câteva decenii de tabu total, apoi a fost evocată echivoc, în fond (cripto)reprobator, pentru orientarea precumpănitor de

dreapta a unora dintre redactorii ei; în 1990 s-a tipărit „colecţia completă în ediţie anastatică" şi revista a început a fi des invocată, de astă dată (cripto)apologetic, fără a fi beneficiat de un studiu temeinic şi imparţial. Definirea situării umaniste a spiritualismului pe care-l cultiva n-a fost proclamată manifest de redacţie, care a pledat numai la modul general pentru reabilitarea noţiunii de spiritualitate, bruiată de accepţii divergente. Astăzi însă, argumentată, precizarea se impune, pentru a detensiona un contencios ideologic persistent, generat de excesele naţionaliste, ortodoxiste sau mistice ale spiritualismului. Astfel, poziţia neoumanistă e semnalată începând chiar cu articolul inaugural, aparţinând lui Petru Comarnescu, dar ea reiese la fel de limpede din eseul *Spiritualitate* al lui Mircea Vulcănescu (2/1934), unul dintre cele mai dense texte de referinţă asupra tinerei generaţii dintre cele două războaie mondiale. Enumerând principalele trei înţelesuri ale spiritualităţii – „viaţă interioară", „cultură", „viaţă duhovnicească" – şi schiţând un istoric al manifestării lor în cultura română, Vulcănescu disocia în sfera înţelesului „cultură" patru varietăţi principale, de la marxism (privilegiind spiritualitatea de clasă) şi naţionalism (exaltând etnicul) la spiritualismul centrat pe absolut; între ele enumeră şi „umanismul neoclasic, care pune accentul pe om în genere", iar ca exponenţi numeşte – în acel moment – mai mulţi redactori şi semnatari în revistă: Dan Botta, Ion I. Cantacuzino, Petru Comarnescu, Constantin Noica (alături de Tudor Vianu, Camil Petrescu, Mihail Sebastian sau Şerban Cioculescu). O lectură degajată de prejudecăţi constată, de altfel, grija ca publicaţia să se prezinte nedependentă ideologic, deschisă pluralismului de păreri, ambiţionând o „sinteză nouă şi exemplară". În deschiderea primului număr este aşezat, dobândind implicit conotaţie programatică, editorialul lui Petru Comarnescu, *Dezacordul dintre adevărurile spirituale şi fenomenele prezentului*, o profesiune de credinţă patetic antitotalitară şi umanist universalistă. Descriind psihologia socială tulbure şi profund manipulată de mituri a momentului, el deplânge conflictul, de o „tristă grandoare" pentru intelectualul responsabil, dintre idealitatea adevărurilor universale ale umanismului şi forţele obscure active în lumea contemporană. Sub axioma că numai „criteriile şi idealurile spiritului" girează un rost „înalt şi

vrednic al vieţii", Comarnescu expune drama intelectualului devotat eticii şi adevărului: „Pentru milioanele de oameni ai miturilor şi fervorilor naturale, «telurice», cum spune Keyserling, intelectualii intransigenţi apar un fel de oportunişti sau negativişti dăunători şi primejdioşi. Oportunişti când, sub veghea unicului criteriu al binelui etern şi universal, ei despart elementele valoroase de cele nevrednice sau absurde din ansamblul unei mişcări puse în lucru. Negativişti, când ei subliniază mai cu seamă latura nedemnă, neştiinţifică, neomenoasă a mişcării. De aici provine situaţia tragică şi aproape futilă a cugetătorului voitor de bine în lume". Afirmând imperativul etic al rostirii adevărului, eseul respinge deopotrivă, ca arme ale impunerii lui, agresivitatea, dogmatismul şi „zeflemeaua negativă de care întreaga lume s-a săturat". De la dimensiuni şi aspect grafic la organizarea conţinutului, **C.** întreţine mereu jocul de mesaje, stimulând o receptare ageră. Construită complex, chiar sofisticat (prin contribuţia decisivă a lui Mircea Vulcănescu), revista ţine să amintească, sugerând afinitatea şi

succesoratul, „Ideea europeană" a lui C. Rădulescu-Motru, astfel încât adoptă un macroformat apropiat. Pe pagina întâi, centrat impunător, e aşezat editorialul, iar în dreapta jos, la încheierea lecturii lui, ochiul zăboveşte pe unica imagine foto inclusă în număr, reproducere a câte unei opere plastice – o mască mortuară din Nereju, un desen de Rafael cu chipul lui Aristotel, altul de Brâncuşi, „exponent cu prestigiu universal" al unei „sinteze" româneşti, o sculptură de Michelangelo, o gravură de Goya, fiecare comentată în filele următoare de H.H. Stahl, Mircea Vulcănescu, Petru Comarnescu, Dan Botta, I.I. Cantacuzino. Din pagina a doua se deschide suita rubricilor (frecvent şi cu statut de titlu al textului succesiv), gândită ca un arpegiu cu variaţiuni; tema de bază o expune primul număr: „o problemă", „o carte", „o idee", „un om", ,,trei poziții" (puncte de vedere), formulă modulată şi îmbogăţită ulterior: „o carte", „un om", „o gravură", „...şi câteva puncte de vedere" sau: „două probleme", „o statuie", „o idee", „un sistem", „...şi câteva puncte de vedere". Dintre editoriale se remarcă *Prilej de îndoială. La o răscruce de drumuri: spre o ţărănie, o mitocănie şi un stil „naţional"*, semnat de H.H. Stahl (2/1934), preocupat de dilema conştiinţei intelectuale „în lupta de moarte care începe" între civilizaţia urbană şi cea sătească; în *Situaţia intelectualilor români* (5/1935) Anton Golopenţia contrazice de la dreapta afirmaţiile lui Petru Comarnescu despre conflictul tragic dintre intelectuali şi contemporaneitate, susţinând, prin comparaţie cu Germania şi URSS, că în România, unde vocaţia activă a elitelor are încă mult de înfăptuit, e prematur a invoca o atare condiţie-limită, lăsându-ne „copleşiţi de complicaţii străine"; în *Reabilitarea spiritualităţii* (6–7/1935) Mircea Eliade elogiază tinereţea de spirit a profesorului C. Rădulescu-Motru, al cărui articol cu acelaşi titlu din „Revista Fundaţiilor Regale" îl comentează. Rubrica „O carte", prezentă numai în două numere, conţine cronici ale lui I.I. Cantacuzino la romanul lui Mihail Sebastian *De două mii de ani* şi la eseul *Nu* al lui Eugen Ionescu. Rubrica-dicţionar „o idee", vedetă favorită a revistei, combate, potrivit chapeau-ului introductiv, „confuzia" şi „echivocurile" terminologice care nasc pretinse dezbateri de idei, în fond sterile „certuri de cuvinte". Râvnind să pună în evidenţă „valoarea de circulaţie" a termenilor şi astfel să contribuie la „fixarea fizionomiei spirituale a epocei", rubrica se recomandă şi ca o continuare, „într-o formă mai succintă", a activităţii simpozioanelor Asociaţiei Criterion. Dintre cele cinci „idei" pe larg explicitate în „dicţionar", *Experienţă* (Petru Comarnescu), *Spiritualitate* şi *Generaţie* (Mircea Vulcănescu), *Problematică* (C. Noica), *Satul* (H.H. Stahl), primele trei sunt texte indispensabile corectei înţelegeri a orientărilor tinerei elite intelectuale din deceniile al treilea şi al patrulea din secolul trecut. Alte eseuri demne de remarcat sunt *Tirania formelor-capcană* (Petru Comarnescu), *În jurul filosofiei lui Blaga* (Mircea Vulcănescu), *Moartea omului de mâine* (C. Noica), *De ce sunt intelectualii laşi?* (Mircea Eliade), *Viaţa omului de azi* (Al. Christian Tell). Singurii colaboratori din afara redacţiei sunt Dan Botta, Octav Şuluţiu (cu amplul text *Limba românească în Ardeal*) şi Anton Golopenţia. Rubrica de final, de fapt genericul ultimei file din revistă, „...şi câteva puncte de vedere", reuneşte note de atitudine şi microrecenzii la cărţi sau reviste. Dintre acestea, una foarte elogioasă, semnată de Petru Comarnescu, şi care se va dovedi nefastă, recomandă ca model de publicaţie culturală programul de sală al unui spectacol de balet montat la Opera Română de balerinul Gabriel Negri, pe muzica lui Debussy. O campanie de presă trivială, cu resorturi obscure, împotriva spectacolului, acuzat de erotism invertit, atrage într-un scandal, rămas faimos, şi numele principalilor „criterionişti", nu doar colaboratori la caietul de sală, dar şi propagatori prin revistă ai „imoralităţii". Mircea Vulcănescu şi Al. Christian Tell au altercaţii contondente cu agresorii. Ziarele „Credinţa" şi „Naţionalul nou", în care colegi de generaţie ca Zaharia Stancu, Petru Manoliu şi Sandu Tudor, anonim sau sub semnătură, ponegreau ireparabil reputaţii în plină glorie, îşi înzecesc tirajele. Procesul de calomnie câştigat n-a anulat compromiterea gravă şi nici năruirea moralului echipei de la **C.** Revista încetează să apară, având de aşteptat multe decenii pentru o lectură nealterată de idiosincrasii şi conjuncturi ostile. ***G.O.***

CRITERION, revistă care apare la Bucureşti începând din martie 1990, editată de Asociaţia „Noul Criterion" și prezentată ca serie nouă a publicației cu acelaşi titlu din anii 1934–1935. Din cele patru numere ultimele două sunt nedatate. Din redacție fac parte Liviu Antonesei, Sever Avram,

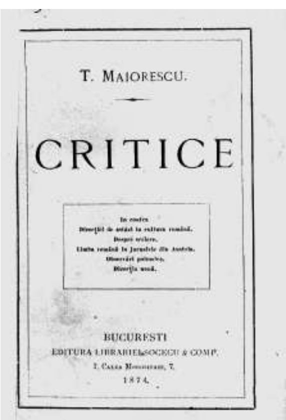
Virgil Mihaiu, Mircea Handoca, Gabriel Stănescu (redactor-şef), Dan Stoica, Radu R. Şerban, Doina Uricariu. Editorialul inaugural se intitulează *Decomunizarea spiritului prin cultură*. Sunt publicate câteva intervenții recente ale vechilor criterioniști (câteva însemnări ale lui Emil Cioran, datate „Paris, 23 februarie 1990"; în numărul 3 un interviu cu Eugen Ionescu, în care există câteva mențiuni despre *Cântăreața cheală* și o pledoarie pentru neimplicarea scriitorilor în politică) sau texte inedite ale altora (mai multe articole ale lui Noica din anii 1940 – *Precupeții duhului*, *Ce este umanismul*, *Portrete ale filosofilor clasici*). Sunt reproduse de asemenea texte mai vechi ale criterioniștilor și nu numai, dedicate în special lui Nae Ionescu. Câteva fragmente din jurnalul încă inedit al lui Mihail Sebastian au fost publicate în numărul 4 de Mircea Handoca, împreună cu unele pasaje din corespondența editorului cu fratele scriitorului, Andrei (Beno) Sebastian, referitoare la relația cu Nae Ionescu. ***I.H., O.S.***

CRITICA, publicaţie apărută la Bucureşti, săptămânal, între 7 februarie şi 14 iulie 1935, cu subtitlul „Artă. Literatură. Filosofie. Sociologie"; odată cu numărul 5 îşi schimbă titlul în „Critica actualităţii". Director (şi desenator): Gheorghe Sabin. Redacţia îşi prezintă limpede concepţia editorială într-un sumar articol de direcţie, care împrumută chiar denumirea revistei: „Veacul al XX-lea pune în faţa omenirii probleme şi mai uriaşe ca cel trecut. În mijlocul stagnării generale trebuie desprins binele de rău, progresul de regres. A critica nu poate aduce decât bine. A urma tradiţia neobositei critici a gânditorului veacului trecut, desigur în spiritul vremurilor ce le trăim, nu poate aduce decât folos. De aici titlul şi linia de orientare a revistei noastre". **C.** dezbate unele probleme politice, economice şi sociale ale vremii. În articolul *Anul literar 1934*, subsumat rubricii „Discuţii libere", Eugen Ionescu susține că „lipsa spiritului critic în literatura română a dus la imposibilitatea afirmării unor creatori de talent, critica literară dezbătând îndeobşte rolul social al culturii, participarea intelectualilor la democratizarea vieţii". Exagerând valoarea lui Ion Minulescu, Al. T. Stamatiad şi F. Aderca, pe care îi compară cu Paul Valéry, Charles Baudelaire şi Julien Benda, Eugen Ionescu nu-i menţionează, în schimb, pe Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, Lucian Blaga şi Liviu Rebreanu. Meritul revistei constă în atitudinea antifascistă fermă, în militantismul pentru democraţie şi libertate. Astfel, în articolele *Doi ani de la incendierea Reichstagului* şi *Viesparul războiului: Berlinul*, se atrage atenţia opiniei publice asupra pregătirilor de război ale Germaniei hitleriste. Volume de Romain Rolland, André Malraux, André Gide, Mihail Şolohov şi Maxim Gorki sunt prezentate în note succinte, urmate de scurte fragmente ilustrative transpuse în româneşte. Cronica cinematografică urmăreşte din unghi analitic premierele săptămânale, mesajul social şi rolul educativ al filmelor prezentate publicului românesc. ***I.H.***

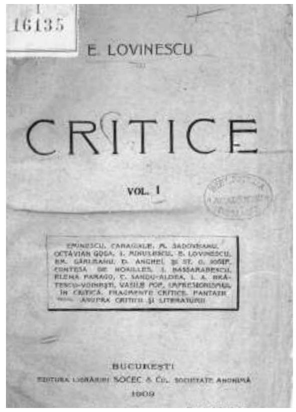
CRITICĂ LITERARĂ. Tip de discurs axat pe interpretarea, contextualizarea și evaluarea literaturii ca practică socioculturală specifică, **c.l.** se identifică, în funcție de tradițiile diverselor spații culturale, fie cu o activitate preponderent foiletonistică, fie cu studiul de factură academică, fie cu ambele. În cultura română conceptul a oscilat mereu între o accepțiune restrânsă – **c.l.** ca discurs publicistic găzduit de revistele de larg consum și opus astfel contribuțiilor specializate ale „erudiților" și „exegeților" – și o accepțiune largă – **c.l.** ca totalitate a formelor de comentariu consacrat literaturii, indiferent de modul de manifestare; în acest sens, ar exista, potrivit formulei lui Mircea Martin, o „singură critică". Pe de altă parte, **c.l.** ca formă de comentariu punctual și, de cele mai multe ori, sincronic al operelor literare a fost disociată atât de istoria literară (ca abordare diacronică și contextualizantă a fenomenului literar), cât și de teoria literară (ca formă de reflecție vizând nu operele literare, ci proprietățile generice ale literaturii), deși numeroși cercetători români și străini – în România mai ales G. Călinescu – au atras atenția asupra faptului că perspectiva critică nu se poate debarasa nici de fundamentarea teoretică, nici de contextualizarea istorică. Dincolo de aceste determinări, **c.l.** pare să se individualizeze în cultura română printr-o serie de trăsături specifice, precum emergența sa relativ târzie (nu doar în raport cu Occidentul, unde apare încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, ci și în raport cu majoritatea culturilor literare est-europene, unde se manifestă deja în prima jumătate a secolului al XIX-lea), preferința pentru **c.l.** de tip foiletonistic și intuitiv în detrimentul discursului de factură formalist-academizantă sau caracterul militant al **c.l.** românești, care în decursul evoluției sale s-a manifestat fie ca

auxiliar al anumitor ideologii naționale, sociale și/sau morale, fie ca antidot împotriva aservirii literaturii de către asemenea ideologii. Istoria **c.l.** românești a făcut obiectul mai multor periodizări, care s-au bazat pe criterii variate, precum apariția și evoluția diverselor „specii” critice (cronica, eseul, monografia ș.a.), afinitățile criticilor pentru diverse curente literare pe care le-au promovat (sămănătorism, poporanism, modernism, postmodernism etc.), situarea în raport cu anumite „modele” (Titu Maiorescu, E. Lovinescu, G. Călinescu ș.a.) sau „probleme” critice (principiul „autonomiei esteticului”, conceperea **c.l.** ca o formă de știință sau de artă etc.). Carența de ansamblu a acestor sistematizări rămâne faptul că sunt relevante doar pentru anumite epoci din istoria altfel destul de eterogenă a **c.l.** în România. De aceea, poate că e preferabilă o delimitare mai eclectică, dar care să țină cont de specificul fiecărei perioade literare. În acest sens, s-ar putea distinge, prin cumularea mai multor criterii, șapte faze ale **c.l.** românești, fiecare acoperind cu aproximație un interval de două–trei decenii: 1830–1867, 1867–1895, 1895–1918, 1918–1948, 1948–1965, 1965–1989, după 1989.

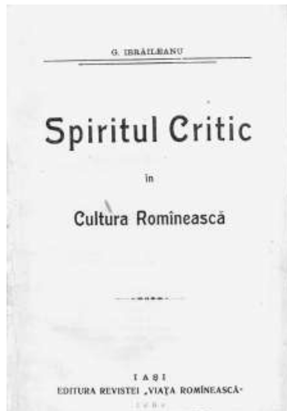
Prima vârstă a **c.l.** în România s-ar întinde „de la începuturi” până la înființarea societății Junimea. Începuturile disciplinei sunt greu de fixat, întrucât reflecții disparate asupra literaturii se întâlnesc în două opere majore ale literaturii române din perioada premodernă: *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir, în 1705, și *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu, în 1812. Totuși, asemenea prefigurări par să țină mai degrabă de o preistorie a **c.l.** românești, dat fiind că înainte de Junimea critica nu este fundamentată ca practică socioculturală specifică. Nu există nici critici specializați ca atare (rolul acestora este suplinit cu intermitență de scriitorii-poligrafi ai vremii), nici lucrări de **c.l.** propriu-zisă, deși considerații critice se întâlnesc în opere literare, în paratextele care le acompaniază, în traduceri și prelucrări ale unor tratate sau ale unor fragmente de estetică, poetică și retorică sau în articole ocazionale privind fenomenul cultural în ansamblul său. Lipsește, îndeosebi, o reflecție sistematică referitoare la statutul, misiunea și obiectivele **c.l.**, iar critica „aplicată”, atâta câtă e, se împarte de obicei între encomion și pamflet. O anume specializare se întrevede după 1830, când intensificarea producției literare naționale în raport cu aceea tradusă și apariția primelor publicații sau pagini de revistă dedicate fenomenului artistic reclamă necesitatea spiritului critic ca instrument de triere a valorii autentice de simpla maculatură. Problemele dezbătute în epocă se rezumă însă la clarificarea unor noțiuni elementare sau la discuții în jurul oportunității sau inoportunității **c.l.** Astfel, în 1831, Ion Heliade-Rădulescu publică *Regulile sau Gramatica poeziei*, în care clasifică genurile literare (poezia epică, dramatică, didactică, descriptivă, lirică ș.a.m.d.) și încearcă să lămurească termeni precum „duh”, „geniu”, gust” și „talent”. Peste doar câțiva ani, același autor precizează: „critica literară nu își are locul acum”, întrucât ea „nu samănă judecată, ci zavistie” (*Asupra traducției lui Omer*, 1837), dar, odată cu trecerea timpului, el pare să se convingă de utilitatea acestei practici, pentru care va încerca să-și stabilească chiar un „cod” de paisprezece reguli (*Critica*, 1847). O afirmare hotărâtă a necesității spiritului critic se întâlnește în *Introducție* la „Dacia literară” a lui Mihail Kogălniceanu (1840), care fixează o normă de bază a discursului critic: „vom critica cartea, iar nu persoana”. Chiar dacă acest program nu a apucat să fie transpus în practică, el e simptomatic pentru un anumit orizont de așteptare, confirmat și de imperativul lui Alecu Russo: „Critica [...] e o faptă română astăzi și de nevoie” (*Cugetări*, 1855). După 1860 reflecțiile asupra **c.l.** tind să se concentreze și asupra unor probleme punctuale, precum frumosul artistic, caracterul național sau „cosmopolit” al literaturii, după cum o arată scrierile lui Nicolae Filimon, A.I. Odobescu și B.P. Hasdeu. Mai mult, odată cu Radu Ionescu, autor al articolelor *Principiile criticii* (1861) și *Critica literară* (1862), se înregistrează prima încercare de fundamentare teoretică, pe baze hegeliene, a **c.l.** în România, din

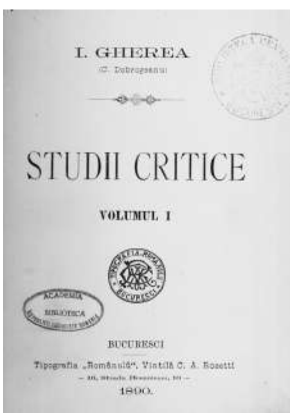

păcate neînsoțită de o activitate analitică comparabilă cu demersul teoretic. **C.l.** românească intră într-o nouă etapă odată cu înființarea societății Junimea și cu apariția revistei „Convorbiri literare”. Decisivă în acest sens este activitatea lui Titu Maiorescu, care, prin *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*, poate fi considerat fondatorul **c.l.** în România. Meritele lui sunt multiple. În primul rând, sub influența esteticii idealiste germane (Kant, Hegel, Schopenhauer ș.a.), Maiorescu a legitimat teoretic **c.l.** ca practică discursivă autonomă, care se delimitează de alte forme de discurs (științific, moral, politic etc.) prin faptul că operează într-o sferă a valorilor (cea estetică) distinctă și necondiționată de celelalte (cea cognitivă sau cea etică); e vorba, cu alte cuvinte, despre statuarea principiului autonomiei esteticului, care va constitui un punct de reper (călăuzitor sau antagonic) pentru toată critica românească. În al doilea rând, Maiorescu a evidențiat relevanța socioculturală a **c.l.**, proiectând-o ca parte integrantă a unei critici generale menite să prevadă, să ghideze și, la rigoare, să contracareze direcția de dezvoltare a întregii societăți românești; prin aceasta, mentorul Junimii a inaugurat „critica de direcție” și a atribuit **c.l.** un rol decisiv în procesul de construcție identitară a națiunii române. În al treilea rând, Maiorescu a demarat o acțiune critică de anvergură, care a vizat respingerea (sau, în orice caz, trierea severă) a „vechii” direcții literare pașoptiste și impunerea unei „direcții noi”, aflată în consonanță cu principiile ideologice și literare ale junimismului (Vasile Alecsandri, M. Eminescu, I.L. Caragiale, Ion Creangă, George Coșbuc ș.a.). În al patrulea rând, prin articolele sale (polemice prin excelență), Maiorescu s-a constituit într-un model al discursului critic românesc, caracterizat prin impersonalitate, sobrietate, ironie tăioasă și fermitate a negației. Cu toate acestea, carențele discursului maiorescian – anacronismul referințelor, opacitatea față de anumite forme ale literaturii moderne, limitarea rolului criticii la ilustrarea prin intermediul operelor literare a unor precepte estetice – vor constitui, în ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea, obiectul intervențiilor polemice ale lui C. Dobrogeanu-Gherea, care, în paginile revistei „Contemporanul”, a inaugurat prima confruntare metodologică din **c.l.** românească. Inspirat de determinismul lui Hippolyte Taine și de teoriile economice ale lui Karl Marx, el combate, în *Asupra criticei* (1887), „vechea” critică „metafizică” și „judecătorească” a lui Maiorescu, căreia îi opune o critică „modernă”, „științifică” și „explicatoare”, menită să studieze literatura prin raportare la condițiile socioistorice în care aceasta a luat naștere și pe care, la rândul ei, le-a influențat. Totodată, prin studiile dedicate lui Eminescu, Caragiale sau Coșbuc, el a facilitat tranziția de la critica generală maioresciană la o critică aplicată, capabilă să cartografieze în detaliu operele literare. Chiar dacă instrumentarul analitic gherist rămâne în anumite privințe tributar sociologismului vulgar, ideologul a contribuit într-o manieră decisivă la constituirea limbajului criticii românești moderne, prin considerațiile sale privind raporturile dintre artă și societate, curentele și genurile literare (dar și critice), atitudinile ideologice ale scriitorilor și operelor, raportul dintre realism și simbolizare, tipologia personajelor, evoluția literară și rolul traducerilor în dezvoltarea unei literaturi naționale. Ca urmare a retragerii progresive din activitate a lui Titu Maiorescu și, apoi, a lui C. Dobrogeanu-Gherea, **c.l.** românească intră într-o nouă etapă, care se întinde de la mijlocul ultimului deceniu al

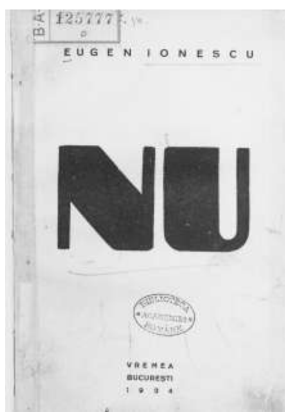
secolului al XIX-lea până la Primul Război Mondial. În încercarea de a ocupa locul de *spiritus rector* lăsat vacant de Maiorescu (și, într-o mai mică măsură, de Dobrogeanu-Gherea), se amplifică practica „criticii de direcție” prin afirmarea unor noi grupări, reviste, orientări și personalități. Printre acestea, se disting Mihail Dragomirescu (prezumtiv urmaș al lui Maiorescu, aflat timp de aproape un deceniu la conducerea efectivă a revistei „Convorbiri literare”, ulterior director al revistei „Convorbiri critice”), Nicolae Iorga (care în perioada în care a făcut parte din redacția revistei „Sămănătorul” a teoretizat și promovat sămănătorismul), G. Ibrăileanu (ideolog al poporanismului, vehiculat în paginile revistei „Viața românească”) și Ovid Densusianu (promotor al simbolismului în „Vieața nouă”). Totuși, nici unul dintre acești critici nu a reușit să dobândească autoritatea lui Maiorescu, în parte și din cauza sentimentului general de decadență literară care s-a impus după dispariția lui Eminescu și Creangă. Principalele polemici ale epocii vizează raporturile dintre estetic și extraestetic (sămănătorism și poporanism versus „școala nouă” a lui Dragomirescu și simbolismul lui Densusianu), dintre rural și urban (sămănătorism și poporanism versus simbolism) și dintre critica raționalistă/„științifică” și cea impresionistă (Dragomirescu versus E. Lovinescu). În general, **c.l.** a perioadei este profund ideologizată, subordonându-se diverselor programe și tendințe cu coloratură socială, națională și morală (în special sămănătorismul și poporanismul), în timp ce autonomia esteticului se profilează ca o opțiune minoritară; tot astfel, paradigma critică dominantă este de factură pozitivist-evoluționistă, iar impresionismul, teoretizat de E. Lovinescu într-o serie de articole, nu reușește să se impună ca un competitor viabil. Dacă Titu Maiorescu se inspirase în primul rând din filosofia și estetica idealistă germană, noua epocă se reorientează spre critica franceză, în special spre modelele determinist-scientiste personificate de Hippolyte Taine, Émile Hennequin, Ferdinand Brunetière și Gustave Lanson, ale căror teze dobândesc uneori în România dimensiuni caricaturale (precum în cazul biologismului practicat de H. Sanielevici). De altfel, în pofida diversității de programe, peisajul critic al vremii pare destul de stereotip, fiind dominat de un polemism agresiv, care constă în susținerea aproape necondiționată a producției literare din revistele proprii și în discreditarea scrierilor promovate de grupările concurente. Cu toate acestea, se înregistrează acum o specializare și o diferențiere a discursului critic, care ajunge să acopere aproape toate formele moderne ale genului. Astfel, în periodice, deși se subordonează unui program ideologic comun, cronicile literare se disting cel puțin sub raport tipologic de articolele programatice și de notele polemice de la „revista revistelor”. Un rol

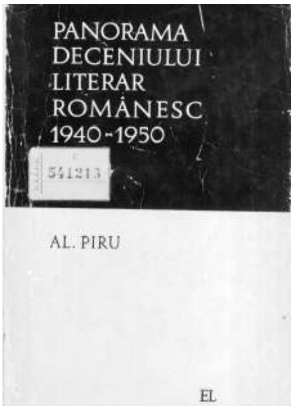

important în această privință l-a avut Ilarie Chendi, care poate fi considerat primul cronicar profesionist din **c.l.** românească. Totodată, unele foiletoane publicate în serial ating proporțiile unor veritabile micromonografii, fiind organizate în funcție de varii teme și „probleme" (la E. Lovinescu, de pildă). Apar și primele monografii critice propriu-zise, deocamdată tributare modelului lansonian: *Gr. Alecsandrescu* (1910) de E. Lovinescu, *Opera literară a d-lui Vlahuță* (1912) de G. Ibrăileanu, *C. Negruzzi* (1913) de E. Lovinescu. În câmpul istoriografiei literare e de menționat în primul deceniu al secolului ambițiosul proiect al lui Nicolae Iorga, care acoperă întreaga istorie a literaturii române cuprinsă între *Biblia de la București* și Junimea, dar care e marcat de o pronunțată confuzie între istoria literară și istoria politică și culturală. Ca și în domeniul literaturii, perioada interbelică este considerată în domeniul **c.l.** epoca de maximă înflorire a acestui tip de discurs în România. Spre deosebire de epoca anterioară, interbelicul este dominat de principiul „autonomiei esteticului", în raport cu care orientările heteronomiste ocupă un loc secundar. „Critica de direcție", preponderentă în faza antebelică, dispare către 1930, fără însă ca prin aceasta **c.l.** să renunțe la judecata de valoare. În schimb, critica nu mai are un caracter „de grup": comentatorii actualității literare nu se mai străduiesc să impună scriitorii „lor" (și ai revistelor pe care le conduc sau la care colaborează), ci își afirmă personalitatea critică prin descoperirea sau reinterpretarea valorilor indiferent de revista în care acestea s-au afirmat. La această situație a contribuit și retragerea în arierplan a ideologilor din generația mai veche (N. Iorga, G. Ibrăileanu, Mihail Dragomirescu, Ovid Densusianu), care lasă loc unui nou val de critici, tutelat de figura lui E. Lovinescu, care de-a lungul deceniului al treilea își elaborează propriul sistem doctrinar. În acest context criticii perioadei interbelice consacră un nou canon literar (Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Mihail Sadoveanu ș.a.), care tinde să-l rivalizeze din punct de vedere valoric pe acela junimist. Notabile sunt și demersurile de recuperare a unor scriitori marginalizați din epocile anterioare, precum Ioan Slavici sau Alexandru Macedonski. Totuși, controversele ideologice nu lipsesc. În deceniul al treilea polarizarea definitorie a câmpului literar e aceea dintre modernism și tradiționalism, ilustrată de confruntarea dintre „Sburătorul" lui E. Lovinescu și „Gândirea" lui Nichifor Crainic. În deceniul al patrulea principiul autonomiei esteticului începe să fie contestat în bloc de noua generație „trăiristă", fenomen care se va accentua în perioada războiului, pe fundalul recrudescenței unui neosămănătorism anacronic și al exacerbării extremismului de dreapta. În schimb, în primii ani postbelici (1944–1948) autonomismul este contestat dinspre extrema stângă, fiind sintetizat prin metafora „turnul de fildeș", care va face obiectul unor atacuri virulente din partea adepților „literaturii pentru masse". Sub raport tipologic, **c.l.** interbelică înregistrează o diversitate fără precedent, ce cuprinde toate speciile critice cunoscute astăzi. În câmpul cronicii literare se afirmă o nouă generație de comentatori, din care se disting Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, G. Călinescu, Vladimir Streinu, Perpessicius, Mihail Sebastian, Octav Șuluțiu ș.a. O dezvoltare notabilă cunoaște și eseul (ca expresie a libertății și a gratuității actului critic), ilustrat de Paul Zarifopol, Mihai Ralea, Eugen Ionescu ș.a. Scriu **c.l.** și scriitorii, printre numele cele mai semnificative în această privință numărându-se Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Ion Barbu și Ion Pillat. Apar acum primele biografii și monografii scrise în spirit modern, care combină documentarea minuțioasă cu imaginația interpretativă, proprie **c.l.**: *Viața lui Mihai Eminescu* (1932), *Opera lui Mihai Eminescu* (I–V, 1934–1936) și *Viața lui I. Creangă* (1938) de G. Călinescu, *Viața lui I.L. Caragiale* (1940) de Șerban Cioculescu, *Tudor Arghezi* (1940) de Pompiliu Constantinescu, ciclul maiorescian al lui E. Lovinescu (1940–1943) etc. De un interes aparte se bucură și istoriile literare, care ajung să acopere toate epocile literaturii române: secolul al XX-lea (E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, I–VI, 1926–1929; Mihail Dragomirescu, *Sămănătorism, poporanism, criticism. Istoria literaturii române în secolul XX: 1900–1910*, 1934; N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*, I–II, 1934), secolul al XIX-lea (Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*, I–III, 1920–1933; Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, 1944), dar și secolele anterioare (N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, I–III, 1940–1945; Ștefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, 1947). Totodată, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941) a lui G. Călinescu

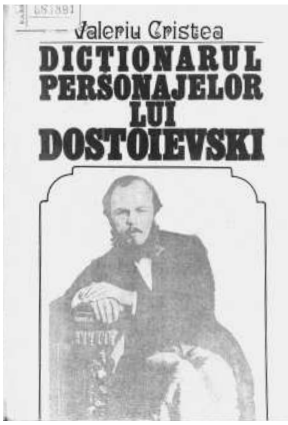
reprezintă prima istorie integrală a literaturii române scrisă dintr-un unghi estetic și, în același timp, apogeul istoriografiei literare românești din epocă. Estetica și teoria literară ating și ele acum cotele originalității prin lucrări precum *Știința literaturii* (1926) de Mihail Dragomirescu, *Mutația valorilor estetice* (1929) de E. Lovinescu, *Estetica* (I–II, 1934–1936) de Tudor Vianu, *Principii de estetică* (1939) de G. Călinescu ș.a. Sub aspect metodologic, deși persistă prin anumite reminiscențe în scrierile lui E. Lovinescu și Mihail Dragomirescu, paradigma pozitivist-evoluționistă din epoca anterioară se află în vădit regres și face loc unui intuiționism eclectic, cu accente ecumenice. Modelele dominante ale **c.l.** rămân acelea de inspirație franceză, în special impresionismul și psihologismul (post)bergsonian. În raport cu acestea, critica stilistică a lui D. Caracostea, croceanismul lui G. Călinescu sau gestaltismul întâlnit la Mihai Ralea și Tudor Vianu reprezintă orientări marginale atât sub aspect metodologic, cât și din punctul de vedere al culturilor de origine. În ansamblu, comunicarea **c.l.** românești cu spațiul critic anglo-american și cu acela rusesc/sovietic este încă destul de redusă.

Perioada de înflorire a **c.l.** românești ia sfârșit în 1948, când în acest domeniu, ca și în celelalte ramuri ale artei, se instaurează în mod brutal o „metodă de creație” unică: realismul socialist de extracție sovietică. După această dată, modelele critice occidentale sunt repudiate aproape integral și filtrate în funcție de conformitatea cu canoanele ideologice ale marxism-leninismului. Textele fundamentale ale **c.l.** românești se reduc la preceptele enunțate de Marx, Engels, Lenin, cărora li se adaugă contribuțiile de dată recentă ale lui Jdanov, Ermilov și Kamenev. **C.l.** intră într-un raport de subordonare necondiționată față de ideologia partidului unic, dobândind astfel un caracter propagandistic, în timp ce autonomia esteticului este taxată dur, ca una dintre mărcile definitorii ale culturii „burgheze”. Tradiția literară românească este fie repudiată pe temeiul incompatibilității cu noua „metodă de creație”, fie – în cel mai bun caz – falsificată pentru a i se potrivi acesteia. La fel se întâmplă cu tradiția critică, cu excepția parțială a lui Dobrogeanu-Gherea, fiind respinsă în bloc, de pildă în volumul *Critica criticii* (1949) de I. Vitner, iar ulterior exorcizată periodic prin texte precum *Adio, domnule Maiorescu* (1955) de Georgeta Horodincă, *Fantoma lui Maiorescu* (1958) de Savin Bratu sau *Eugen Lovinescu și contradicțiile estetismului* (1959) de N. Tertulian. În ceea ce-i privește, criticii care s-au afirmat în epoca interbelică, democratică (G. Călinescu, Perpessicius, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu ș.a.) sunt constrânși să se retragă în factologie sau, mai rău, să facă propagandă în favoarea noului regim. **C.l.** militează acum invariabil pentru un singur tip de literatură: realismul socialist pe toate planurile și în toate genurile. Dezbaterile literare ale epocii se învârt în jurul acestui model sau în jurul conceptelor (tipicitate, partinitate, popularitate, actualitate etc.) și al preceptelor („valorificarea moștenirii literare”) derivate din el. Textele critice au un caracter polemic și didactic; se revine astfel, în aparență, la imperativul „criticii de direcție” de la începutul secolului, cu deosebirea că acum e vorba despre o singură direcție, orice alternativă fiind imposibilă. Printre criticii aflați în avangarda realismului socialist se numără I. Vitner, Mihai Novicov, Nicolae Moraru, Paul Georgescu, Ov. S. Crohmălniceanu, Savin Bratu, Silvian Iosifescu, Horia Bratu, Georgeta Horodincă, Vera Călin, cu precizarea că unii vor abandona după 1965 această „metodă de creație” și vor avea un rol pozitiv în dezvoltarea **c.l.** românești. În general, discursul critic al epocii este scris într-o limbă de lemn, față de care singurele libertăți imaginative acceptate sunt ironiile și șarjele satirice îndreptate cu violență împotriva dușmanilor „noii literaturi”. Dintre genurile criticii, se practică îndeosebi articolul-program (care îndeamnă, invariabil, la mai multă vigilență în propagarea realismului socialist și în corijarea „deviațiilor” sale), articolul cu veleități teoretice (care dezbate anumite concepte-cheie ale realismului socialist), cronica literară (prin raportarea la calapodul „metodei de creație”) și studiile istorice (care se ocupă de „revalorificarea moștenirii literare” din unghiul noii ideologii). Nu sunt agreate eseul (privit ca o reminiscență a culturii „burgheze”), monografiile îi au în vedere aproape exclusiv pe autorii de secol XIX (care ridică mai puține probleme din punctul de vedere al complexității artistice și ideologice), iar istoria literară nu produce în acest interval construcții de anvergură (din fericire, primul volum din tratatul „oficial” de istorie a literaturii române, demarat în 1959 sub auspiciile Academiei RPR, apare abia în 1964, deci într-o perioadă de relativă relaxare ideologică). De altfel, după 1960, se constată și în câmpul **c.l.**, la fel ca în acela al literaturii propriu-zise, o anumită detensionare

ideologică, reperabilă mai cu seamă în plan stilistic. Desprinderea definitivă de acest model se va produce însă abia după 1965, când pe scena **c.l.** românești se afirmă o nouă generație de critici – „generația '60". Numele reprezentative ale acestei epoci sunt Eugen Simion, Matei Călinescu, Nicolae Manolescu, Lucian Raicu, Gabriel Dimisianu, Valeriu Cristea, Ion Pop, Mihai Ungheanu, Romul Munteanu, Gheorghe Grigurcu, Mircea Martin, cărora li se vor adăuga pe parcurs autori precum Eugen Negrici, Mircea Iorgulescu, Marin Mincu, Cornel Ungureanu, Dana Dumitriu, Al. Călinescu, Marian Papahagi, Laurențiu Ulici ș.a. Totodată, pe scena literară (re) apar și critici mai vârstnici, care se afirmaseră în mică măsură sau deloc înainte de instaurarea regimului comunist, precum discipolii lui G. Călinescu (Al. Piru și Adrian Marino), foștii membri ai Cercului Literar de la Sibiu (I. Negoițescu, Nicolae Balotă, Ovidiu Cotruș, Cornel Regman ș.a.) ori debutanți întârziați precum Alexandru Paleologu și Alexandru George. Aproape toți se manifestă mai întâi în cronică, dar evoluează apoi către studii de sinteză. Dacă între ei s-a manifestat inițial o solidaritate acționând împotriva realismului socialist și în sensul restaurării principiului autonomiei esteticului, în scurt timp se profilează anumite divergențe literare și ideologice care conduc la cristalizarea unor grupări antagonice. Astfel, la sfârșitul deceniului al șaptelea din secolul trecut, divergențele iau forma polemicii dintre „călinescieni" (Al. Piru, Adrian Marino, Nicolae Manolescu ș.a.) și „anticălinescieni" („cerchiștii" sibieni), determinată de modelul tutelar la care ar trebui să se afilieze **c.l.** contemporană. În decursul dezbaterii se conturează și o direcție structuralistă, reprezentată de Toma Pavel, Sorin Alexandrescu și, parțial, de Virgil Nemoianu; totuși, această direcție nu va atinge afirmarea deplină în România, în principal din cauza emigrării în Occident, la începutul deceniului următor, a celor care o asumaseră, dar și a lui Matei Călinescu. Chiar și așa, instrumentarul „noii critici" vest-europene (în special franceze) pătrunde masiv, începând cu 1965, în **c.l.** românească, care abandonează rapid și definitiv modelul sovietic. Dintre noile metode adoptate sau măcar experimentate de criticii români, sunt de menționat critica tematist-fenomenologică (Eugen Simion, Ion Pop, Mircea Martin), neoretorica, stilistica și naratologia (Nicolae Manolescu, Eugen Negrici), sociologia literaturii (Paul Cornea), critica mitică și arhetipală (Al. Paleologu, Ov. S. Crohmălniceanu), textualismul (Marin Mincu) ș.a. Totuși, aceste instrumente nu vor conduce în România la apariția unor școli metodologice, după tipar occidental, ci se vor grefa, în numele autonomismului estetic, pe tradiția neoimpresionismului autohton. După 1970 câmpul critic românesc cunoaște o nouă polarizare. Alunecarea progresivă a comunismului românesc către naționalism este codificată prin ideologia protocronismului (concept lansat de Edgar Papu), constând în supralicitarea programatică și uneori grotescă a valorilor culturale românești, inclusiv a celor literare. Protocronismul s-a manifestat mai ales în paginile revistelor „Săptămâna" și „Luceafărul" și a fost susținut de critici precum Mihai Ungheanu, Paul Anghel, Dan Zamfirescu, Artur Silvestri și Marian Popa. Acestei tendințe i s-a opus gruparea liberalizantă și sincronizantă din jurul revistei „România literară" (Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Lucian Raicu, Valeriu Cristea ș.a.), care a pledat pentru păstrarea spiritului critic și pentru raportarea dezideologizată la literatura universală. O contribuție importantă în combaterea exagerărilor protocroniste au avut-o și criticii români din diaspora, în special Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, care au activat la postul de radio Europa Liberă. Genurile critice predilecte ale epocii sunt cronica literară, eseul și monografia. Ultimele două sunt, de altfel, instituționalizate și prin intermediul unor serii editoriale prestigioase, precum colecția „Eseuri" a Editurii Cartea Românească și colecția „Universitas" a Editurii Minerva. Grație foiletoniștilor generației '60, cronica atinge acum o cotă de popularitate nemaiîntâlnită anterior, funcționând nu doar ca un instrument de consacrare a noilor valori, ci și ca un debușeu pentru diverse reflecții subversive de ordin filosofic, politic, social, ideologic sau moral, în condițiile în care domeniile aferente acestora se aflau sub o supraveghere mult mai strictă decât **c.l.** O situație asemănătoare se întâlnește în cazul eseului, gen practicat consecvent de critici precum Alexandru Paleologu, Nicolae Balotă, Nicolae Manolescu, Mircea Zaciu și Alexandru George. În ceea ce privește monografiile, sunt de menționat aici, în primă instanță, recuperarea modelelor critice ale perioadei interbelice: Titu Maiorescu reconsiderat prin studiile și monografiile lui Liviu Rusu, Ovidiu Cotruș, Nicolae Manolescu și Eugen Todoran; E. Lovinescu prin lucrările semnate de Ileana Vrancea, I. Negoițescu, Eugen Simion, Florin Mihăilescu și Alexandru George; G. Călinescu

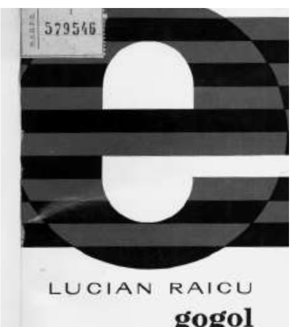

prin contribuțiile lui Ion Bălu, Dumitru Micu și Mircea Martin. Se scriu, însă, numeroase monografii și despre poeții, prozatorii și dramaturgii din epocile anterioare. De altfel, un câștig incontestabil al **c.l.** românești din perioada național-comunismului îl constituie abundența și profesionalismul monografiilor, consacrate acum nu doar scriitorilor canonici, dar și unor autori de plan secund ai literaturii române. Monografii sau eseuri monografice reprezentative pentru această epocă sunt *Opera lui Alexandru Macedonski* (1967) de Adrian Marino, *Poezia lui Eminescu* (1976) de I. Negoițescu, *Liviu Rebreanu* (1967) de Lucian Raicu, *G. Bacovia* (1969) de Mihail Petroveanu, *Opera literară a lui Lucian Blaga* (1976) de George Gană, *Mihail Sadoveanu sau Utopia cărții* (1976) de Nicolae Manolescu, *Opera lui Tudor Arghezi* (1979) de Nicolae Balotă, *Mihail Sadoveanu. Fascinaţia tiparelor originare* (1981) de Constantin Ciopraga ș.a. Concludente sunt și efectele aplicării noilor metode de lectură asupra scriitorilor clasicizați, după cum o dovedesc titluri precum *Treptele lumii sau Calea către sine a lui Mihail Sadoveanu* (1978) de Alexandru Paleologu, *Eminescu. Modele cosmologice şi viziune poetică* (1978) de Ioana Em. Petrescu, *Dimineața poeților* (1980) de Eugen Simion sau *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură* (1984) de Ov. S. Crohmălniceanu. Apar, totodată, volume de sinteză dedicate unor epoci, genuri, curente literare, cum ar fi literatura contemporană (Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, I–IV, 1974–1989), romanul românesc (Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, I–III, 1980–1983) sau modernismul poetic autohton (Dumitru Micu, *Modernismul românesc*, I–II, 1984–1985, *Limbaje moderne în poezia românească de azi*, 1986). Mai slab reprezentate, din cauza restricțiilor ideologice, sunt lucrările de sociologie a literaturii (Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, 1972) și de critică a ideologiilor literare românești (Z. Ornea, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, 1980). Restricțiile funcționează cu aceeași severitate și în domeniul istoriografiei literare, care se limitează, în general, la contribuții de sector, specifice anumitor perioade. Proiectele de anvergură nu lipsesc în epocă, dar ele sunt fie întrerupte (*Istoria literaturii române*, I–III, 1964–1973; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, 1979), fie blocate de cenzură (*Dicționarul scriitorilor români*, finalizat înainte de 1989, dar publicat, în patru volume, abia între 1995 și 2002). Ambiguă e și situația edițiilor critice, care, deși apar acum cu o intensitate sporită în raport cu perioadele anterioare, sunt de cele mai multe ori trunchiate de cenzură. În pofida constrângerilor ideologice, **c.l.** românească a epocii aduce o serie de contribuții remarcabile și în domeniul teoriei literare, unde sunt de menționat în primul rând lucrările lui Adrian Marino (*Introducere în critica literară*, 1968; *Dicționar de idei literare*, vol. I: *A–G*, 1973, *Critica ideilor literare*, 1974, *Hermeneutica ideii de literatură*, 1987), Eugen Simion (*Întoarcerea autorului*, 1981), Mircea Martin (*Dicțiunea ideilor*, 1981), Nicolae Manolescu (*Despre poezie*, 1987), Paul Cornea (*Introducere în teoria lecturii*, 1988), Eugen Negrici (*Sistematica poeziei*, 1988) ş.a. După 1980 în România se afirmă şi o nouă generație de critici, care va încerca să-și impună în următoarele decenii propriile valori literare. Nume semnificative pentru această generație sunt Radu G. Țeposu, Ion Bogdan Lefter, Dan C. Mihăilescu, Al. Cistelecan, Ion Simuț, Mircea Mihăieș, Vasile Popovici, Monica Spiridon, Ştefan Borbély, Octavian Soviany ș.a. În raport cu

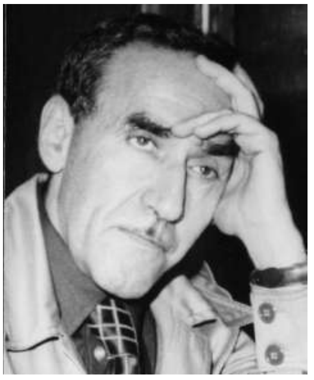
șaizeciștii, ei par mai interesați, cu câteva excepții, de proiecte teoretice, istoriografice și comparatiste decât de comentarea constantă a actualității literare. Modelele provin tot din cultura franceză (textualism și poststructuralism), dar, spre deosebire de precursori, ei manifestă o mai mare deschidere către critica anglo-americană. Faza actuală a **c.l.** românești – începută după 1989, odată cu căderea comunismului – se caracterizează prin redobândirea libertății de exprimare, dar și prin diminuarea evidentă a prestigiului criticii în plan social și identitar. În anii ’90 unele reviste literare și-au încetat apariția, iar tirajele cărților au scăzut vertiginos. **C.l.** a resimțit și ea vicisitudinile „tranziției”, atât în ceea ce privește cronica, cât și cercetarea academică. Astfel, cronicarii generației ’60 (Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Lucian Raicu, Valeriu Cristea, Ion Pop, Cornel Ungureanu, Gheorghe Grigurcu ș.a.) s-au arătat, cu unele excepții, din ce în ce mai puțin interesați de radiografierea actualității literare. Alături de optzeciști (dintre care rămân fideli cronicii Radu G. Țeposu, Ion Bogdan Lefter, Dan C. Mihăilescu, Al. Cistelecan ş.a.), se afirmă acum un nou val de cronicari (Corin Braga, Sanda Cordoș, Caius Dobrescu, Carmen Mușat, Ioana Pârvulescu, Nicoleta Sălcudeanu ș.a.), a căror audiență e însă limitată de greutățile difuzării revistelor; tocmai de aceea, unii vor abandona cronica și se vor reorienta către cercetarea academică. În ceea ce privește acest ultim sector, el a părut și mai afectat de economia de piață. Anii ’90 au înregistrat întârzierea sau chiar sistarea unor proiecte de anvergură demarate în perioada comunistă (atât proiecte fundamentale, cât și ediții critice), precum și întreruperea apariţiei sau anonimizarea unor prestigioase publicații de specialitate (precum „Revista de istorie și teorie literară” sau „Cahiers roumains d’études littéraires”). Puternic marcat a fost și genul monografic, care resimte o diminuare semnificativă în raport cu deceniile anterioare, în timp ce istoria literară bifează, cu precădere, doar proiecte care nu au putut fi publicate în anii comunismului (Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, I, 1990; I. Negoițescu, *Istoria literaturii române*, I, 1991; Radu G. Țeposu, *Istoria tragică și grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, 1993). Totodată, se constată o atenuare până la dispariție a polemicilor metodologice, care par să lase locul acum unui eclectism debordant. Principala temă a dezbaterilor publice din **c.l.** a anilor ’90 o constituie reevaluarea literaturii publicate în perioada comunistă, care vizează două paliere. În primul rând, e vorba despre controversele desfășurate în jurul problemei „revizuirilor” (în special a revizuirilor „morale”, prin extensie și a „angajării” politice a intelectualilor), în care s-au implicat revista „România literară” (Gheorghe Grigurcu, Monica Lovinescu ș.a.), care au susținut, în grade diferite, necesitatea de a sancționa „colaborarea” scriitorilor cu fostul regim, dacă nu chiar orice formă de derapaj „moral” al acestora, iar pe de altă parte publicațiile „Literatorul” și „Caiete critice” (Eugen Simion, Valeriu Cristea ș.a.), care au pledat în favoarea principiului autonomiei esteticului și a libertății de creație în raport cu factorul politic. În al doilea rând, în anii ’90 s-a înregistrat încă o contestare a canonului stabilit în epoca anterioară, venită de această dată din partea unor scriitori (post)optzeciști – Ion Bogdan Lefter, Mircea Cărtărescu, Caius Dobrescu ș.a. –, care s-au exprimat cu precădere în paginile publicațiilor „Contrapunct” și, după 2000, „Observator cultural”. Odată cu intrarea în noul mileniu, se constată o revigorare generală a **c.l.** românești, determinată de emergența unei noi generații de critici (Cosmin Borza, Bianca Burța-Cernat, Paul Cernat, Bogdan Crețu, Daniel Cristea-Enache, Teodora Dumitru, Alex Goldiș, Mihai Iovănel, Doris Mironescu, Angelo Mitchievici, Antonio Patraş, Oana Soare, Andrei Terian, Adrian Tudurachi, Claudiu Turcuş, Mihaela Ursa ș.a.), de o oarecare stabilizare financiară a câmpului editorial și de posibilitatea de a compensa inconvenientele difuzării revistelor tipărite prin publicarea online. Pe de altă parte, creșterea investițiilor făcute de marile edituri în producția de carte românească s-a desfășurat în paralel cu înființarea unor colecții critice de specialitate, precum „Collegium – Litere” (Editura Polirom),

„Deschideri” (Editura Paralela 45) sau „Critică și istorie literară” (Editura Cartea Românească), precum și cu revitalizarea editurilor universitare. Un simptom al acestei ameliorări este și apariția unor noi proiecte de sinteză ale criticilor din generațiile mai vârstnice, printre care ar putea fi amintite *Biografia ideii de literatură* (I–VI, 1991–2000) de Adrian Marino, *Ficțiunea jurnalului intim* (I–III, 2001) de Eugen Simion, *Istoria literaturii române de azi pe mâine* (I–II, 2001, ediţia a doua 2009) de Marian Popa, *Literatura română sub comunism* (I–II, 2002–2003) de Eugen Negrici, *Balcanismul literar românesc* (I–III, 2002) de Mircea Muthu, *Geografia literaturii române, azi* (I, IV, 2003–2005) de Cornel Ungureanu, *Interpretare și raționalitate* (2006) de Paul Cornea, *Istoria critică a literaturii române* (2008) de Nicolae Manolescu, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române* (2011, ediţia a doua 2012) de Mihai Zamfir ș.a. În câmpul criticii academice, efectele benefice se observă mai ales în planul proiectelor colective. Sub auspiciile Academiei Române, se lansează în anul 2000 o nouă serie de ediții critice (colecția „Opere fundamentale”), care va cuprinde reeditări necenzurate ale operelor celor mai importanți scriitori români din toate timpurile, însoţite de o reţea amplă de interpretări istorico-literare. Totodată, se constată un reviriment al proiectelor complexe, nu numai de factură bibliografică și istoriografică, ci implicând componenta **c.l.**, confirmat de apariția unor lucrări precum *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009), *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989* (2004), *Dicţionarul cronologic al romanului românesc. 1990–2000* (2011), *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989* (2005), *Cronologia vieții literare românești. Perioada postbelică: 1944–1964* (I–X, 2010–2012), *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice: 1919–1944* (I–X, 1997–2009) ş.a. Un aspect notabil al epocii postdecembriste îl constituie și afirmarea peste hotare, prin traduceri sau lucrări originale, a unor critici români precum Adrian Marino, Eugen Simion, Paul Cornea, Ion Vlad, Monica Spiridon, Corin Braga ș.a.; în contrapartidă, se înregistrează o diminuare a ritmului traducerii textelor critice străine în limba română. Un efort de internaționalizare similar se constată și printre criticii afirmați în ultimul deceniu, unde fenomenul se însoțește de alte două tendințe: retragerea generației mai tinere din câmpul cronicii literare și reorientarea ei către sfera **c.l.** academice (consecință, în general, a câștigării de granturi și burse postdoctorale); concurența din ce în ce mai accentuată pe care o face **c.l.** instituționalizate din revistele tipărite „critica” (cu sau fără ghilimele) practicată pe internet, pe bloguri sau pe rețele de socializare.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, I–II, *passim*; E. Lovinescu, *T. Maiorescu*, I–II, București, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *passim*; E. Lovinescu, *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*, București, 1943; *Din istoria teoriei și a criticii literare românești: 1812–1866*, îngr. George Ivașcu, București, 1967; Nicolae Manolescu, *Contradicția lui Maiorescu*, București, 1970; I. Negoițescu, *E. Lovinescu*, București, 1970; *De la T. Maiorescu la G. Călinescu. Antologia criticilor români*, I–II, îngr. Eugen Simion, București, 1971; Eugen Simion, *E. Lovinescu. Scepticul mântuit*, Bucureşti, 1971; Marin Bucur, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*, București, 1973; Crohmălniceanu, *Literatura*, III; Florin Mihăilescu, *Conceptul de critică literară în România*, I–II, București, 1976–1979; *Conceptul de istorie literară în cultura românească*, îngr. și introd. Paul Cornea, București, 1978; Dumitru Micu, *G. Călinescu între Apollo și Dionysos*, București, 1979; Z. Ornea, *Tradiţionalism şi modernitate în deceniul al treilea*, Bucureşti, 1980; Mircea Martin, *G. Călinescu și „complexele” literaturii române*, I, București, 1981; Gheorghe Grigurcu, *Critici români de azi*, București, 1981; Mircea Martin, *Singura critică*, București, 1986; Gheorghe Grigurcu, *Peisaj critic*, I–III, Bucureşti, 1993–1999; Manolescu, *Lista*, III; Cristian Livescu, *Magiştri & hermeneuţi prin ruinele canonului literar*, Iaşi, 2007; Simion, *Fragmente*, V, *527–548*: VI, *461–482*; Manolescu, *Istoria, passim*; Terian, *A cincea esenţă*; Alex Goldiș, *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului*, Bucureşti, 2011. ***A.T.***

CROHMĂLNICEANU, Ov. S. [Ovid S.] (16.VIII.1921, Galaţi – 28.IV.2000, Berlin), critic şi istoric literar, prozator.

Este fiul Estherei Cahn (n. Leibovici) şi al lui Lazăr Cahn, funcţionari; prenumele la naştere: Moise. După absolvirea Liceului „Vasile Alecsandri” din

Galaţi (1931–1939), se înscrie la Facultatea de Construcţii a Institutului Politehnic din Bucureşti, întrerupându-şi studiile în timpul războiului. Obţine diploma de inginer în 1947, dar nu o va folosi niciodată. În schimb, va păstra toată viaţa rigoarea, precizia, aplicarea la obiect a gândirii inginereşti. În 1970 obţine titlul de doctor în filologie la Universitatea din Bucureşti, cu teza *Literatura română şi expresionismul* (publicată în 1971; Premiul Uniunii Scriitorilor). La această dată era de peste două decenii profesor la Facultatea de Filologie bucureşteană (unde a predat între 1948 şi 1991, până la pensionare) şi reprezenta unul din numele de referinţă ale criticii şi istoriei literare româneşti. Paralel cu activitatea de profesor care a format zeci de promoţii de viitori profesori, a deţinut funcţii în presa literară şi la edituri: redactor la „Contemporanul" (1947–1951), redactor-şef adjunct la Editura Didactică şi Pedagogică (1951–1953), redactor (1953–1956) şi redactor-şef la „Viaţa românească" (1956–1962), redactor-şef adjunct la „Gazeta literară" (1963–1966). În 1992 s-a stabilit la Berlin, desfăşurând în Germania o activitate pedagogică sporadică, la Facultatea de Limbi Romanice a Universităţii din München, unde a susţinut un seminar de literatură română contemporană. A continuat şi acolo să scrie despre literatura română şi în limba română. S-a stins de cancer într-un spital din Berlin, în vreme ce acasă, aproape în acelaşi timp, închidea ochii soţia sa, Ruth, nepoată a lui H. Tiktin şi cea care, după mărturiile apropiaţilor, alesese Berlinul ca loc de refugiu şi însingurare mândră, şi nu Parisul, cum ar fi dorit **C.** Debutul publicistic al lui **C.** s-a produs în 1944, la ziarul „Ecoul", cu un medalion închinat lui Vachel Lindsay. Până în 1948 a mai colaborat la „Lumea", „Revista Fundaţiilor Regale", „Orizont", iar în deceniile următoare a fost prezent în revistele la care a activat ca redactor şi în aproape toate publicaţiile importante ale vremii. Cinefil împătimit, bun cunoscător al fenomenului cinematografic, a fost unul dintre colaboratorii de elită ai revistei „Cinema". A folosit, pe lângă pseudonimul Crohmălniceanu, şi semnătura Anton Petrescu. A făcut parte din mai multe consilii de conducere şi din Biroul Uniunii Scriitorilor, reuşind să rămână o jumătate de secol – cea mai contradictorie jumătate de secol din literatura română – una din personalităţile-reper ale scrisului românesc, cu toate frământările şi metamorfozele prin care acesta a trecut.

Stâlp al realismului socialist, cu simplificarea canonică a gândirii literare impuse în anii ’50 ai secolului trecut, istoric literar onest şi cu deschidere spre universalismul originar al expresionismului în anii ’60, susţinător al generaţiei care avea să impună postmodernismul în anii ’80, **C.** a schimbat cel puţin trei atitudini critice antagonice, oferind, în fiecare din etapele prin care a trecut literatura română, cel puţin o lucrare de referinţă pentru acel moment. A început ca un bătrân dogmatic şi a evoluat, printr-o maturitate comprehensivă, spre o tinereţe pe care şi-a recuperat-o prin discipoli. A întrupat, poate cel mai eficient şi mai spectaculos, dualismul intelectual şi psihic la care sistemul gândirii totalitare i-a constrâns pe aceia care nu au dorit să renunţe nici la intelectul, nici la sensibilitatea lor. De aceea, analiza atitudinilor lui **C.** în fiecare moment istoric este paradigmatică pentru devenirea literaturii române contemporane, al cărei exponent a fost vreme îndelungată. Momentul hotărâtor trebuie căutat în anii 1948–1949, când tânărul **C.**, cronicar literar al revistei „Contemporanul", a săvârşit două greşeli care puteau să-l coste: a lăudat volumul de debut al Ninei Cassian, intimist, sceptic, intelectualizat – deci condamnat de critica mobilizată să combată „putrefacţia poeziei burgheze" –, şi a pronunţat cuvântul „calitate" ca pe o cerinţă legată de dezvoltarea nuvelei contemporane. În numele calităţii, din producţia anului 1949 nu erau selectate decât două nume promiţătoare: Petru Dumitriu şi Marin Preda. Din campania dezlănţuită de toată presa de partid, în frunte cu „Scânteia" şi „Flacăra", contra celui care mânuia „un iatagan ruginit" împotriva avântului literar proletar, **C.** avea să tragă învăţăminte care îi vor fi utile toată viaţa. Nu va mai spune niciodată deschis „nu", iar când va spune „da" se va înarma cu toate clişeele ideologice ale vremii. Aceste măsuri de prudenţă i-au salvat dreptul de a scrie, pe care l-a utilizat în chipul cel mai eficient. Nici unul dintre criticii noştri literari nu şi-a valorificat atât de consecvent înzestrarea dogmatică: **C.** a analizat întotdeauna o operă literară printr-o grilă de concepte bine cunoscute, temeinic asimilate, ilustrate printr-o lectură atentă, selectivă a textului. În anii ’50 grila era cea impusă: realismul socialist, cu lupta lui de clasă şi cu literatura partinic angajată. **C.** îi citea pe Marx, pe Lenin şi pe Jdanov, citea şi cărţile despre care scria, alegea ce se potrivea cu citatul; în prima lui culegere, *Cronici şi articole* (1953), scria atât despre un umorist la modă în epocă, G. Topîrceanu, cât și despre *Trecutul de*

Ov.S. Crohmălniceanu și Al. Piru

luptă al poporului în opera lui Mihail Sadoveanu, *Arta literară a lui Karl Marx* ori *Exagerarea conștientă și problema tipicului*. Mai mult, în 1960, când realismul socialist cu greu mai putea fi controlat spre a nu se transforma într-un periculos realism pur şi simplu, **C.** se simţea obligat să se solidarizeze cu „muribundul”. Într-o lucrare intitulată *Pentru realismul socialist*, „de un cinism neegalat în epocă” (Alex Goldiș), criticul pledează pentru valorificarea moștenirii leniniste și combate „revizionismul” manifestat internațional (Georg Lukács, Jan Kott) și național (Lucian Raicu, George Munteanu ș.a.). După această lucrare însă critica autorului a început să se modifice, să înglobeze concepte filosofice şi artistice nesupuse dihotomiei sociale, analizele au devenit complete şi subtile, sensurile operei nu au mai fost falsificate spre a se potrivi grilei de interpretare. Rolul lui **C.** a fost dublu: el a participat, alături de alţii, la modificarea canonului şi l-a aplicat astfel încât să-l impună. Pe temeiul prestigiului câştigat în epoca realismului socialist, criticul a deschis porţile şi a început recuperările: Tudor Arghezi (1960, în acelaşi an cu *Pentru realismul socialist*), Lucian Blaga (1963). Aceeaşi strategie o va uzita şi două decenii mai târziu, în anii ’80: îşi va folosi autoritatea spre a dinamita tocmai literatura pe care se clădise această autoritate. Fără nici un gest care să atragă atenţia asupra jocului dublu şi cu un umor conţinut, de tipul *pince-sans-rire*, în care excela. În prima fază a liberalizării **C.** introduce în canon descrierea tematică amplă şi onestă a operei în funcţie de câteva linii-forţă. Arghezi este poetul „agatelor negre”, al „piscurilor mari de piatră”, al „credinţei şi tăgadei”, al „plugului”, al „florilor de mucigai”, al „boabei şi al fărâmei”, al „horelor” şi al „zmârcului”. După cum se vede, **C.** face abstracţie de compromisurile argheziene, necercetate: *Cântare omului* şi *1907*. Tematismul critic, care în epoca deconstructivismului pare obosit, reprezenta atunci o atitudine critică înnoitoare: el conţinea refuzul de a falsifica textul prin supunerea la o analiză în primul rând ideologică, făcută în numele utilităţii sociale. Cel mai solid inventar tematic al literaturii române dintre cele două războaie mondiale se află în cele trei volume ale sintezei *Literatura română între cele două războaie mondiale* (1972–1975; volumul I, ediţia 1, în 1967). Descrierea operei fiecărui autor este pe cât posibil imparţială, nesubordonată avatarurilor biografice. Tonul este limpede şi ponderat, reducând la minim – mai ales în ceea ce privește poezia – amestecul ideologic în tratarea operei. Lucrarea a rămas până azi un ghid şcolar şi universitar în studierea acestei epoci. Exceptând volumul dedicat prozei (de pildă, capitolul rezervat lui Liviu Rebreanu), explicaţiile de tip determinist-social sunt puţine, evident impuse de nevoia de „distanţare critică” cerută de oficialităţi, dar nu ele influenţează organizarea textului. Mai mult, este cea dintâi unde sunt recuperaţi, odată cu epoca, scriitori care individual păreau irecuperabili pentru regimul socialist, precum Nichifor Crainic şi Radu Gyr. *Literatura...*, având la bază un curs universitar pe care **C.** l-a susţinut începând din 1960 timp de patru decenii şi pe care l-a publicat parţial în 1964, respectă în descriptivismul ei rigorile organizării didactice a materiei (rigori care până în perioada postmodernă au reprezentat tipul de organizare a unei istorii literare), trasând caracteristicile generale ale epocii, enumerând principalele grupări şi publicaţii literare cu specificul lor („Sburătorul”, „Gândirea”, revistele de avangardă, „Viaţa românească”, „Criterion”, „Axa”, revistele de stânga – „Cultura proletară”, „Bluze albastre” etc.) şi analizând operele pe genuri, fiecare scriitor fiind plasat în cadrul genului în care s-a ilustrat cu mai multă strălucire şi analizat în toate compartimentele activităţii; de asemenea, după modelul din epocă, biografia e urmată de prezentarea operei şi de aprecierea ei. Scriitorii sunt grupaţi în funcţie de structurile operei: eposul, realismul dur, caleidoscopul mediilor, analiza psihologică, literatura autenticităţii şi a experienţei, poezia htonică, poezia sentimentului cosmic şi a fiorului metafizic, lirica sensibilităţii religioase, lirica elegiacă şi sentimentală, lirica avangardistă, poezia pură ş.a. Numai enumerarea capitolelor din

sumar este suficientă pentru a arăta în ce măsură, sub chipul istoriei literare, se înnoia atitudinea faţă de literatură: în locul selecţiei falsificate prin reducerea criteriilor la lupta de clasă şi simpatia faţă de cei exploataţi, apare o trecere în revistă a tuturor temelor şi tendinţelor epocii, spiritualitatea nu mai este nici condamnată, nici eludată, ci prezentată pe larg, istoricul literar având grijă să ia cât mai rar poziţie ideologică faţă de temele sale. Accentul se pune pe tendinţele de sincronizare a literaturii române cu marile literaturi contemporane, pe citadinism şi obiectivitate în structurarea prozei, pe complexitatea analizei psihologice, pe experimentarea tuturor formelor lirice, de la ermetism la avangardă. Şi *Literatura română şi expresionismul* respectă formal structurile didactice: definirea mişcării, istoricul ei, demonstrarea reflexelor în literatura română. Noutatea consta în faptul că tendinţe până atunci izolate apăreau ca fundamentale în orientarea literaturii române moderne, că se discutau, reunite sub aceeaşi viziune ce ţinea de organizarea internă a textului literar, două direcţii ce păreau divergente: tradiţionalismul gândirist şi avangardismul. Studiul apărea atunci când tânăra generaţie de scriitori se îndrepta spre vizionar, mitic, originar, spre stilizarea expresiei, spre impunerea formelor eului liric, oferind astfel o tradiţie unor direcţii care începuseră să se contureze în literatura epocii. Succesul a fost imediat şi constant; astăzi se vorbeşte în mod curent de expresionismul interbelic, mai ales în teatru. Artiştii şi scriitorii evrei, de la Marcel Iancu la H. Bonciu, sunt bine puşi în evidenţă. Cum se va dovedi prin publicarea manuscriselor lui postume consacrate contribuţiei scriitorilor evrei la cultura română, ca în *Evreii în mişcarea de avangardă românească* (2001), **C.** a considerat că are de spus un cuvânt important despre tendinţele consonante cu spiritul iudaic: avangarda cu programul ei de perpetuă înnoire, expresionismul ca reunire a contrariilor. Studiile sale de istorie literară interbelică i-au permis introducerea unei viziuni noi asupra unei materii ce părea clasificată. **C.** aplică metode înnoitoare atât literaturii contemporane, cât şi materiei de istorie literară pe care o cercetase cu instrumentele consacrate de tradiţie. Prefaţa la antologia de proză scurtă scrisă de autori tineri *Desant '83*, în care fuseseră selectaţi studenţii săi remarcaţi în cenaclul Junimea al Universităţii din Bucureşti, reprezintă un act revoluţionar în istoria literaturii române: despărţirea limpede de o mentalitate şi de anumite structuri literare şi impunerea postmodernilor prin autoritatea critică a unui vechi militant literar. Sunt formulate aici principiile de bază ale noului val: obiectul atenţiei scriitorului este realitatea cotidiană cea mai banală, asumată ca mediu din care autorul însuşi face parte, nu ca obiect de studiu din exterior, dezinvoltura în tratarea mecanismelor vieţii sociale şi în construirea textului, care nu mai e obligat să respecte nici o regulă, reunirea autenticităţii în atitudine cu umorul, ironia, gustul pentru experiment, preferinţa pentru fragment ca semn al textului deschis. Sunt caracterizaţi pe scurt scriitorii care vor da tonul în literatura română în următoarele două decenii, în acel moment nişte necunoscuţi: Mircea Nedelciu, Sorin Preda, Cristian Teodorescu, Nicolae Iliescu, Constantin Stan, Hanibal Stănciulescu, Ion Bogdan Lefter, Gheorghe Iova, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Ene, Ioan Lăcustă, George Cuşnarencu, Emil Paraschivoiu, Valentin Petculescu, Mircea Cărtărescu (în această ordine). Toţi aceştia, se spune, fac ceea ce făcuse şi generaţia '60: sparg clişeele. După selecția de cronici din *Pâinea noastră cea de toate zilele* (1981; Premiul Uniunii Scriitorilor), în volumul *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură* (1984) **C.** însuşi se hotărăşte să reia istoria literară sub forma unor studii de caz, aplicând fiecărui scriitor tipul de analiză socotită cea mai adecvată. Sunt aleşi cinci prozatori de primă mărime, cărora li se aplică cinci abordări net diferenţiate: *Sadoveanu şi arhetipurile* îi utilizează pe Carl Gustav Jung şi pe Northrop Frye; *Timpul interior al lui Rebreanu* dă o replică autohtonă studiilor lui Georges Poulet asupra timpului uman; *Hortensia Papadat-Bengescu la psihanalist* aplică freudismul în analiza personajului literar, rămânând, până astăzi, una dintre cele mai subtile abordări psihanalitice din cultura noastră; *Naratologie cu Camil Petrescu* pune în evidenţă implicaţiile constituirii naraţiunii auctoriale pe temeiul studiilor lui Camil Petrescu însuşi, aşezat într-o serie comparativă întinsă de la Stendhal la Wolfgang Kaiser; *Stilul matein*, aplicare strălucită a studiilor lui Leo Spitzer din *Linguistics and Literary History*, vorbeşte de rolul codificării, al derivaţiei sinonimice şi, mai ales, al dandismului lui Mateiu I. Caragiale ca elemente stilistice. Cartea aceasta, în care istoricul literar apărea complet reînnoit, a avut un ecou mult mai scăzut decât celelalte: autorul era deja clasat, iar utilitatea didactică era aproape nulă într-un învăţământ tributar tematismului. Monografia *Cercul Literar de la Sibiu şi influenţa catalitică a culturii germane* (2000), semnată împreună cu

Klaus Heitmann, care însă a mărturisit public că nu a avut nici un rol în elaborarea lucrării, reprezintă concomitent descrierea unei mişcări de grup, descrierea operelor semnate de autorii care au alcătuit-o, o istorie a speciilor literare ilustrate cu predilecţie de acel grup – balada şi drama – şi un studiu comparativ şi tipologic asupra a două culturi, română şi germană. Lucrarea conţine caracterizări fundamentale ale operei lui Ştefan Aug. Doinaş, Radu Stanca, Ion D. Sîrbu, I. Negoiţescu ş.a. Publicată cvasi-postum, referindu-se la o grupare literară care dăduse tonul în cultura română în anii ’70 ai secolului trecut, dar care acum apărea datată, lucrarea a avut un ecou redus, preferându-i-se scrieri ale unor autori în viaţă asupra aceleiaşi teme. *Istorii insolite* (1980; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti) şi *Alte istorii insolite* (1986) reprezintă opera de moralist sceptic şi ironic a lui **C.**, cititor împătimit al lui Saint-Simon, sub masca unor naraţiuni ştiinţifico-fantastice. Povestirea intitulată *Un capitol de istorie literară* este cea mai neagră antiutopie realistă: în perfecta societate a viitorului, maşinile de scris literatură produc numai capodopere. Programate să scrie şi cărţi slabe, ele compun opere de o „expresivitate involuntară”; sunt atunci construite şi maşini de judecat cărţi. Cele două tipuri de maşini sunt branşate în circuit închis: „Creierele electronice de scriitori şi de critici erau obligate să-şi consume reciproc producţiile: primele porniră cu frenezie să emită judecăţi asupra operelor produse de ultimele. Rezultatul fu o uluitoare inversiune. Dacă maşinile-critici îşi relevaseră vocaţii secrete de scriitori, maşinile-scriitori trădară pasiuni nemărturisite de a face critică. Cum totul, cu o violenţă devorantă, se desfăşura, graţie ideii amintite, în cerc închis, oamenii îşi putură vedea liniştiţi de treabă”. În *Ceilalţi* pilotul William Wilson nimereşte pe T’ (Terra prim), planetă identică cu Terra. Totul e aici la fel. Numai că el ştie că indivizii din jur sunt alţii, aşa cum dublul său de pe Terra e altul. Dar nu poate dovedi nimic. În fine, *Amintiri deghizate* (1994) reuneşte întâmplări cu scriitori, chemate la suprafaţă din vechi straturi ale memoriei. Dar amintirile „nu răsar din solicitarea directă a memoriei […], se iscă din actul de exegeză literară”. Pentru omul timid, de profesie critic literar, „deghizamentul este actul său natural de comportare”. Paginile de aici despre Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Ion Barbu reprezintă adjuvante esenţiale în înţelegerea operei acestora.

Literatura română între cele două războaie mondiale *este o operă impunătoare, serioasă, demnă de încredere, cu un sistem unitar de analiză şi cu multe interpretări originale. În sfera metodei citate, Crohmălniceanu este, indiscutabil, criticul care a dat la noi cele mai bune soluţii de interpretare. El a avut ambiţia să citească integral o epocă şi să dea o imagine coerentă a ei.*

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Cronici şi articole*, Bucureşti, 1953; *Liviu Rebreanu*, Bucureşti, 1954; *Despre originalitate*, Bucureşti, 1955; *Cronici literare. 1954–1956*, Bucureşti, 1957; *Pentru realismul socialist*, Bucureşti, 1960; *Tudor Arghezi*, Bucureşti, 1960; *Lucian Blaga*, Bucureşti, 1963; *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I, ed. 1, Bucureşti, 1967, vol. I–III, Bucureşti, 1972–1975; *Literatura română şi expresionismul*, Bucureşti, 1971; ed. Bucureşti, 1978; *Istorii insolite*, Bucureşti, 1980; *Pâinea noastră cea de toate zilele*, Bucureşti, 1981; *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, Bucureşti, 1984; *Alte istorii insolite*, Bucureşti, 1986; *Al doilea suflu*, Bucureşti, 1989; *Amintiri deghizate*, Bucureşti, 1994; *Cercul Literar de la Sibiu şi influenţa catalitică a culturii germane* (în colaborare cu Klaus Heitmann), Bucureşti, 2000; *Evreii în mişcarea de avangardă românească*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 2001. **Antologii**: *Antologia poeziei franceze de la Rimbaud până azi*, I–III, pref. edit., Bucureşti, 1974–1976 (în colaborare cu Ion Caraion).

Repere bibliografice: Petroveanu, *Pagini*, *238–246*; Simion, *Orientări*, *353–363*; Vlad, *Convergenţe*, *48–53*; Piru, *Varia*, I, *384–387*, II, *453–459*; Petrescu, *Scriitori*, *61–65*; George, *Sfârşitul*, I, *201–208*, *268–271*; Niţescu, *Repere*, *58–63*; Regman, *Colocvial*, *101–111*; Vlad, *Lectura*, *108–115*; Ungheanu, *Lecturi*, *239–244*; Dimisianu, *Opinii*, *194–205*; Mihăilescu, *Conceptul*, II, *120–126*; Paleologu, *Ipoteze*, *201–209*; Grigurcu, *Critici*, *70–80*; Simion, *Scriitori*, III, *583–599*; Raicu, *Fragmente*, *437–446*; Cristea, *Fereastra*, *123–127*; Negoiţescu, *Scriitori contemporani*, Bucureşti, *138–141*; Ana Selejan, *Literatura în totalitarism*, I–VI, Sibiu, Bucureşti, 1994–2000, *passim*; Niţescu, *Proletcultismul*, *245–252*; Simion, *Fragmente*, II, *115–120*; Grigurcu, *Amurgul*, *26*, *205–212*, *passim*; *Dicţ. esenţial*, *228–230*; *Ovid S. Crohmălniceanu, un om pentru toate dialogurile*, îngr. şi pref. Geo Şerban, Bucureşti, 2000; Micu, *Ist. lit.*, *589–590*; Manolescu, *Lista*, III, *132–139*; *Dicţ. analitic*, IV, *562–568*; Holban, *Portrete*, I, *335–342*; Opriţă, *Anticipaţia*, *232–240*, *502–506*, *passim*; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, I, *367–373*; Ştefănescu, *Istoria*, *295–304*; Holban, *Ist. lit.*, III, *32–41*; Manolescu, *Istoria*, *996–999*; Robu, *Science-fiction*, *85–106*; Popa, *Ist. lit.*, I, *666–668*, *passim*, II, *passim*; Micu, *Critici prozatori*, *207–217*; Micu, *Mileniu*, *381–390*; Goldiş, *Critica*, *24*, *29–31*, *65–69*, *86–88*, *passim*.

R.S.

CROITORU, Angela (pseudonim al Angelicăi Ghelerter; 21.I.1926, Focşani – 10.I.2008, Épalinges, Elveţia), poetă. A absolvit Liceul de Fete „Al. I. Cuza" din Focşani, Facultatea de Litere, secţia franceză, la Universitatea din Bucureşti şi a lucrat apoi ca bibliotecară. Debutează cu câteva poeme în 1946 la revista „Naţiunea", condusă de G. Călinescu, semnând Angela Crai, apoi nu mai publică nimic timp de douăzeci de ani, din cauza cenzurii, care îi respinge sistematic poeziile. În 1966 Miron Radu Paraschivescu recomandă în „Ramuri" câteva poezii semnate Angela Croitoru. Primul volum de versuri, *Ochiul cel mare*, îi apare abia în 1967. În septembrie 1971 părăseşte România împreună cu soţul ei (Marcel Ghelber, care i-a inspirat lui Matei Călinescu personajul Zacharias Lichter) şi se stabileşte în Franţa, iar din 1975 în Elveţia, la Lausanne. Aici lucrează la Département Missionnaire şi la L'Institut d'Histologie et d'Embryologie. Îşi continuă activitatea literară şi semnează numeroase articole, prefeţe, texte de critică literară, amintiri şi volume de versuri. La scurtă vreme după sosirea în Franţa, în martie 1972 îi apar poezii în limba franceză în ziarul „Le Monde", la pagina de literatură străină, unde este prezentată drept poetă româncă şi de limbă franceză, iar în română e prezentă cu versuri în „Limite" (Paris) şi „Argo" (Bonn). După plecarea din ţară, cărţile pe care le publică (în Franţa, în Elveţia sau la Bucureşti) poartă semnătura Angela Ghelber. Este membră a Societăţii Scriitoarelor şi Scriitorilor Elveţieni.

Primul volum semnat de **C.**, *Ochiul cel mare*, propune cititorilor o poezie matură, caracterizată de forţa viziunii şi de plasticitatea imaginilor poetice: „Ce straniu e acest animal al sufletului!/ Ca un vânat rar şi sălbatec, cu blană de aur şi soare,/ ascuns într-un luxuriant frunziş…" (*Ce straniu e acest animal al sufletului…*). Miron Radu Paraschivescu, prefaţatorul cărţii, vede aici un ecou al liricii Magdei Isanos. Se observă preferinţa pentru repetiţia-refren şi pentru unele teme, prezente şi ulterior: lumina/ Soarele, miracolul naturii, bucuria de a trăi şi, temă centrală, experienţa religioasă/trăirea spirituală („mă închin efortului obscur şi neobosit/ care stârneşte miracolul vieţii,/ mă închin acestei perpetui curgeri,/ acestei unice flăcări în care mă mistui şi eu" – *Mă închin*). Următoarea carte, *Iluminare* (1968), se deschide cu câteva poeme ample, antrenând sonorităţi alerte şi adesea insolite: „Învolburaţi rotatele discuri, discoboli!/ Rotiţi-vă lanţuri, carusele,/ populară roată a norocului,/ fascinante cercuri învăpăiate!/ Muzica! Desfăşuraţi muzica!/ Vânturătoare sisteme solare,/ sfere mari, sfere mici,/ roze ale vânturilor, mori de vânt,/ circular perpetuum mobile!" (*Cântecul mimului*). Pe parcurs însă versurile pierd din intensitatea promisă, rămânând în sfera contemplaţiilor împinse spre extaz (*Frumoasă eşti, natură…*, *Oră de har*, *Când văd culorile* ş.a.). Atrag atenţia unele note erotice ce însoţesc dialogul cu divinitatea (*Vis de dragoste*, *Nesăturata*, *Dorinţa*, *Sărbătoarea sevelor*), nu în sens arghezian, ci ca simplă modalitate de a aduce laude „împăratului slavei". *Cântece de toate zilele* (1970) cristalizează panteismul anunţat anterior: Dumnezeu pare că „a coborât" în toate făpturile pământeşti, în plante, păsări, animale şi materie. Această lume măruntă, populată de pisici lăuze, căţei nou-născuţi, flori, melci, gângănii, vrăbii, arici, copaci, aduce la lumină sensibilităţi diafane ce o apropie pe **C.** de Otilia Cazimir. Există o doză mare de lirism în simplitatea multor poezii, miza fiind sacralizarea fenomenelor cotidiene, domestice, banale, pe care eul poetic le percepe. Poemele din *Clipe furate uitării* (1998) revelează un suflet senin, împăcat cu sine şi cu lumea, aflat în aşteptarea momentului morţii (*Tainicul ceas*, *Inscripţie*, *Psalm*, *Loc de verdeaţă*, *Sfârşitul*, *Rugăciunea în grădină*). Acest parcurs de final este însoţit de bucuria simplă trăită în natură, unde poeta îl ghiceşte, la fiecare pas, pe Dumnezeu: „Mă bucur de bogata frumuseţe a acestui pământ/ mă bucur de culorile verii/ mă bucur de macii generoşi/ mă bucur de blândele miresme/ mă bucur de această sfântă lumină,/ sumă a credinţei, speranţei şi iubirii/ flamură a lui Dumnezeu" (*Mă bucur…*). Pentru **C.**, Dumnezeu este şi se arată. Lumea „întrupându-se din mâinile şi suflarea Ziditorului" (*Reavăn vânt de toamnă*) trezeşte regretul după clipele trecute (*Nostalgie*), amintiri, trăiri lirice intense în faţa unor tablouri din natură (*Zăpadă de aprilie*, *Zi de iarnă însorită*, *Strălucitele nunţi*) sau la vederea florilor (*Fragilitate*, *Pajiştea*, *Miracolul primăverii*, *Tufa fermecată*). Poeta pare că a pătruns „tainele" şi poate vorbi despre om ca „frunză tremurătoare", despre sensul vieţii: „duhuri osândite/ la servitutea cărnii // venim din noaptea Veşniciei/ care ne-a înveşmântat/ în aparenţa cărnii // mergem spre ziua Veşniciei/ care ne va despuia/ de aparenţa cărnii…" (*De unde venim? Cine suntem? Încotro mergem?*). Relaţia cu divinul este vizibilă la fiecare pas, de la poemul *Cânt într-un nou cerc de zare* şi de la poemele-rugăciune

care-i urmează (*Psalm*, *Crez*, *Facerea trandafirului*) până la cântecele de laudă, marcă a întregului volum (*Cântec de laudă II*).

SCRIERI: *Ochiul cel mare*, pref. Miron Radu Paraschivescu, Bucureşti, 1967; *Iluminare*, Bucureşti, 1968; *Cântece de toate zilele*, Bucureşti, 1970; *Icoana stelei*, Bucureşti, 1971; *Les Fontaines de l'âme*, Lausanne, 1976; *Célébration quotidienne*, Romanel-sur-Lausanne, 1979; *Debout, dans l'ordre et l'harmonie de la Création*, Lausanne, 1983; *Le Danseur de corde*, Paris, 1985; *Regard éclate*, La Tronche, 1988; *Graines de cœur*, Le Mont-sur-Lausanne, 1989; *Le Chant du mime*, Lausanne, 1990; *Trame unique*, La Tronche, 1991; *Le Frémissement de l'être*, Paris, 1996; *Le Chant inépuisable*, Paris, 1997; *Clipe furate uitării*, Bucureşti, 1998; *La Lumière des arbres*, Paris, 1999; *Éternels instants*, Lausanne, 2002; *Poèmes dans la nuit*, Lausanne, 2005.

Repere bibliografice: Marcel Mihalaş, *„Ochiul cel mare"*, GL, 1967, 42; Muscalu, *Dicţ. scriit. vrânceni*, *48–49*; Anne-Lise Delacrétaz, Daniel Maggetti, *Écrivaines et écrivains d'aujourd'hui*, Aarau (Elveţia), 2002, *132*; Manolescu, *Enciclopedia*, *217*. ***S.G.***

CRONICA, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, între 12 februarie 1915 şi 31 iulie 1916. Director: I.N. Theodorescu-Arghezi; director literar: Gala Galaction (până la 27 aprilie 1916, când se retrage de la conducere, rămânând însă colaborator asiduu). Publicată în perioada neutralităţii României, **C.** îşi propune prin semnătura directorului ca cititorii să găsească în paginile ei „cuvintele care mărginesc în genere acţiunile şi fac că unele activităţi se numesc politice faţă de altele, care poartă eticheta de literare sau artistice. Am dori să risipim noţiunile acestea şi să le amestecăm într-o singură imagine, care să fie viaţa, şi prin care să treacă ochiul cercetătorului încruntându-se sau strălucind. Ţinem să spunem că tot ce va cuprinde această revistă, excluzie făcând de partea-i documentară şi informativă viitoare, trebuie conservat înainte de toate ca literatură, o literatură aplicată, o literatură venită să trăiască cel mult o săptămână, de la un număr la altul" (*Cronica*). **C.** tipăreşte versuri de Tudor Arghezi (*Belşug*, *Unui prieten mic*, datată şi localizată „1906, Versailles"), V. Demetrius (*Buştenarii*, *şarpele şi ea*), Ion Vinea (*Septembrie*), Dragoş Protopopescu (*Insania*, *Menuet de seară*), Adrian Maniu (*În adâncuri*, *Baladă*), I.C. Vissarion (*Viorica*), A. Dominic (*Omul*). Proză semnează I.C. Vissarion (*Guturai şi leac*, *De profundis*, *Vorbe…*, *La târg*), Demostene Botez (*O călătorie*, *Cinism*), Gala Galaction (*La un pahar de ceai*, *În luna florilor*, *Agapia veche*), Horia Bottea (*Bătrânii. Boierul Gună*, *Coana Cotuţa*), Tudor Arghezi (*La moartea lui Cucu*), Adrian Maniu (*Întunecatele*), I. Vinea (*Chronique villageoise*, *Soliloc*, *Poveşti necuviincioase. Prinţesa Limonata*), Natalia Negru (*Spre cer*, *Nitocris* – fragmente din „romanul inedit" *Floarea soarelui*) ş.a. Articole, comentarii şi eseuri pe subiecte diverse, multe din actualitatea politică românească şi europeană, sunt redactate de Dragoş Protopopescu (*Afazia unei doctrine*), Dem. Theodorescu (*Oraşul*, *Când vrem să civilizăm Europa*), Horia Maniu (*Opinia publică*, *Un principiu naţional*), Marin Simionescu-Râmniceanu (*Reflexii asupra războiului*), Paul Zarifopol (*Război şi cultură*, *Estetică utilă şi culturală*, *Stil clasic*). În recenzii I. Vinea prezintă volume de poezii ale lui Ion Pillat (*Amăgiri*), Adrian Maniu (*Salomeea*), B. Nemţeanu (*Stropi de soare*), G. Caïr. Rubricile „Note şi notiţe", „Sub cortină", „Din concretul săptămânii", „Însemnări şi impresii" adună informații, glose, note felurite – literare, politice, artistice, teatrale – din activitatea instituțiilor culturale ori din viaţa unor nume vizibile în prim-planul cetăţii etc. Se remarcă „Pagini vechi", unde sunt selectate în traducerea lui D.N. Ciotori – semnează exclusiv Antrax – ample extrase din memorialele de călătorie prin ţările române ale unor diplomaţi, voiajori particulari sau oficiali, demnitari străini din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea (G. Le Cler, contele d'Hauterive, prinţul de Ligne, Felix Colson, Lady Craven, Ştefan Raicevici ş.a.). Sub acelaşi generic sunt incluse şi succintele observaţii ale lui G. Sion, „membru al Societăţii Academice Române", culese în 1887 din arhivele Chişinăului privitoare la istoria românilor şi pagini similare alese din opera istorică a lui Alexandru Amiras (*Cronica anonimă a Ţării Moldovei*), Mihail Kogălniceanu (*Cunoştinţa istoriei naţionale*) şi A.D. Xenopol (*Epoca fanarioţilor*). Sporadic, sumare cronici plastice ori teatrale sunt redactate de Demostene Botez, Francisc Şirato, B. Brănişteanu, Ernest P. (Poldi), iar „Cronica rimată", de asemenea ocazională, îi aparţine lui Mihail Sevastos sub nume propriu sau sub pseudonimul Rinaldo (*Cântec barbar, Universitarii şi Mille, Scrisoare publică: Pană Trăsnea Sfântul către dl Al. Brătescu-Voineşti*). La „Corespondenţă", o „poştă a redacţiei" rebotezată, titularul, Gala Galaction (uneori G. Gal.), inserează în numerele 35, 44 şi 46/1915 răspunsuri încurajatoare către trei tineri

ale căror încercări poetice îi reţin atenţia: „Benjamin Fund. Iaşi" (B. Fundoianu): „De când aşteptaţi! […] Trebuie să ne întâlnim şi să vorbim. Dacă nu v-aţi schimbat locuinţa, la viitoarea mea trecere prin Iaşi voi veni să vă caut" (câteva versuri îi apăruseră în 1914 în revista ieşeană „Valuri"); „Ion Ojog. Iaşi", căruia îi tipăreşte două strofe intitulate *Simbolism*, şi „Perpessicius. Brăila": „Mi se pare că e izbutită şi mi se pare că ţi se cuvine mai mult decât două rânduri de corespondenţă. La revedere, în numărul viitor" – iar în numărul următor, 47, se poate citi poezia unui tânăr combatant mutilat de război, *Ad provinciales, meum in Gretchen amorem spernentes*, semnată Perpessicius (pseudonim folosit prima dată aici; la debutul poetic din „Versuri şi proză", în 1913, semnase cu alt pseudonim). Redacţia se face remarcată şi printr-o constantă poziţie critică ofensivă nu doar faţă de unele reviste ale momentului, rivale („Flacăra"), cât şi prin replicile polemice date unor confraţi ale căror opinii sau atitudini publice le consideră distonante, majoritatea prin condeiele lui Arghezi (*Carmen Sylva, Pentru Cocea, pur şi simplu*), Gala Galaction (*D-sale d-lui Barbu Şt. Delavrancea, scrisoare respectuoasă şi deschisă, Vulpea şi strugurii sau dl Lovinescu moralist*), I. Vinea (*Literatura, Lovinescu etc.*), G. Bogdan-Duică (*Abderă universitară*). Prezentarea grafică a revistei, coperta şi desenele-viniete din interior îi aparţin lui Francisc Şirato până aproape de dispariţia ei, doar întâmplător alternant cu Iser sau cu Rodica Maniu. La împlinirea unui an de existenţă a **C.**, concomitent cu tipărirea integrală a colecţiei în condiţii de lux, sub o copertă personalizată, executată la cererea expresă a solicitantului amator de a o achiziţiona, ultimul dintr-o serie de colaboratori evocați pentru sprijinul material acordat de-a lungul timpului, Arghezi îi mulţumeşte cam sibilinic unui om căruia „cu recunoştinţă i-am pune numele în fruntea paginilor de faţă dacă situaţia lui socială şi politică n-ar fi o piedică sentimentală serioasă la exprimarea liberă a unor scriitori timizi în a se bucura". Această devoalare incompletă ar putea fi o încercare a directorului de a îndepărta suspiciunea că revista era subvenţionată cu bani nemţeşti, dată fiind adeziunea corpului redacţional şi a celor doi conducători ai ei la politica Germaniei, premergătoare Primului Război Mondial. Cele peste şaptezeci de numere ale **C.** sunt în chip evident efortul susţinut al editorilor ei, în special al lui Tudor Arghezi, dovadă de necontestat fiind şi mulţimea mare de iscălituri sub care se disimulează: A., T., I.N. T., I.T., T.A. Din comitet, Ion Tudor, Aug. T. Augustin, Peb., Pebeco, Re. Por. Ter., Primus, Teodor. Cu numărul cumulat 74–77 din 31 iulie 1916, **C.** anunţă cititorii (circa trei mii) că „îşi îngăduie o vacanţă de două luni", dar revenirea rămâne simplă promisiune. Alţi colaboratori: C. Mille, I.U. Soricu, Andrei Branişte (Tudor Teodorescu-Branişte), K. Mill (Camil Petrescu), Mihail Săulescu, Emil Isac, Alerm (Alerm-Iaşi; Alex R. Moroianu), Davis (Vasile D. Păun). ***R.P.***

CRONICA, publicaţie apărută la Baia Mare, săptămânal, apoi lunar, cu întreruperi, de la 16 septembrie 1936 până la 29 aprilie 1941. Redactor responsabil și proprietar: Gheorghe Crișan. Articolul-program redacţional, intitulat *Câteva precizări*, e plin de entuziasme şi de idealuri avântate: „Suntem români în

primul rând şi credem în nobleţea sufletului românesc” etc. Dintre rubrici, câteva sunt permanente: „Locale”, „Cronica sportivă”, „Săptămâna”. **C.** inserează vagi comentarii pe marginea stării politice şi sociale a vremii, informaţii de interes local sau despre vecini (Sălajul, spre exemplu, revine uneori în atenţie), comentarii sportive, mică publicitate. Literatura este o chestiune „de casă”, sub atenţia redactorului revistei. Poezie publică Gheorghe Crişan, Mihai Sălăgean, Petre Dulfu (foarte frecvent, mai ales texte reproduse), Ion Sofia Manolescu, Mihai Beniuc, Ion Şiugariu, I. Rodina, Maria Levandovschi. Proză semnează acelaşi Gheorghe Crişan, tot el fiind şi autorul unui lung reportaj în serial, *În subteranele cu comori.* Rar îşi fac loc comentarii muzicale (semnate de muzicologul Vasile Mocanu) sau de artă plastică. Treptat, revista îşi lărgeşte spaţiul cultural şi îşi îmbunătăţeşte aspectul grafic, mai ales ilustraţia fotografică. Dintre acţiunile demne de semnalat se reţin o listă de subscripţie în folosul nefericitului poet şi ziarist I. Rodina, numărul omagial închinat lui Octavian Goga, susţinerea operei lui Petre Dulfu (fie şi printr-o recenzie). Fără să excludă literatura din cuprinsul său, în februarie – martie 1939 **C.** editează suplimentul „Cronica literară”, cu preocupări literare prioritare. În paginile suplimentului sunt găzduite poezii de Mihai Beniuc, Coriolan Gheţie, Ion Sofia Manolescu, Lucreţia Karr (Karnabatt), Ion Şiugariu, Vasile Spiridonică, D. Hinoveanu, George Meniuc, Gheorghe Crişan, C. Pârlea și recenzii la volume de Virgil Carianopol, George Petcu, Matei Alexandrescu ş.a. Strădania publicaţiei de a ieşi din spaţiul provincial a reuşit parţial. Uneori însă calitatea semnăturilor o limitează la un interes local. ***V.T.***

CRONICA, revistă cu profil „politic, social, cultural” care apare la Iaşi săptămânal, din 12 februarie 1966, după 1990 doar cu preocupări culturale. În prima etapă director este Constantin Ciopraga; redactori-şefi adjuncţi: N. Barbu, Corneliu Sturzu, Corneliu Ştefanache; secretar general de redacţie: Mircea Radu Iacoban; în 1969 N. Barbu figurează ca redactor-şef adjunct, iar cu numărul 20 din acelaşi an încetează funcţia de redactor-şef adjunct a lui Corneliu Sturzu; cu numărul 6/1970 Ştefan Oprea devine secretar general de redacţie, de la numărul 19/1970 se încheie directoratul lui Constantin Ciopraga şi este instalat redactor-şef Liviu Leonte. De la numărul 46/1979 redactor-şef este Ion Ţăranu, redactor-şef adjunct Ştefan Oprea, iar secretari responsabili de redacţie Paul Balahur şi Vasile Constantinescu. Numărul 50/1989 este o ediţie specială, în care sunt reflectate evenimentele politice din decembrie 1989. Provizoriu, se constituie un „colectiv redacţional” condus de Ştefan Oprea. Cu numărul 4/1990 redactor-şef e numit Ioan Holban. **C.** continuă ca serie nouă, cu apariţie lunară, din iulie 1997, cu o echipă formată din Valeriu Stancu (redactor-şef), Vasile Constantinescu, Bogdan Mihai Mandache și Mariana Stancu (redactori). Ulterior, Bogdan Mihai Mandache devine redactor-șef adjunct, iar Mariana Stancu secretar general de redacție (2000). Primul colegiu de redacţie al publicaţiei era compus din Otilia Cazimir, Al. Dima, Ion Creangă, Ilie Grămadă, Dan Hatmanu, Gavril Istrate, George Lesnea, Petre Mâlcomete, Cristofor Simionescu, Achim Stoia, Nicolae Ţaţomir. Din configuraţia acestui colegiu se înţelege intenţia revistei de a acoperi toate manifestările culturale şi ştiinţifice din Iaşi şi Moldova (literatură, arte plastice, teatru, muzică, istorie, ştiinţe exacte etc.). Într-un scurt *Cuvânt înainte*, semnat „Cronica”, se arată că aceasta „va fi o revistă a realităţilor actuale, propunându-şi ca, alături de alte publicaţii, să devină un factor activ al vieţii politice, sociale şi culturale din patria noastră”, formulare care respecta directivele ideologice, spiritul hotărârilor PCR. Rubricile revistei sunt tipizate, ca și la alte reviste cu acelaşi profil: „Cronica vieţii culturale”, „Cronica în actualitate”, „Cronica artelor”, „Cronica literelor”, „Cronica ştiinţelor”, „Cronica pe glob”. În general, această structură a rămas neschimbată aproape trei decenii de la apariţie. Seria nouă, de după 1997, capătă un caracter preponderent cultural și propune câteva rubrici noi: „Salonul literar”, „Poesis”, „Cuvântul care uneşte”, „Scriitori francofoni în spaţiul cultural român” ş.a., dedicând pagini speciale traducerilor, dar şi artelor plastice, teatrului, muzicii, filmului, precum şi unor domenii ca filosofia, istoria, religia etc. Încă de la începuturi, în paginile revistei au publicat majoritatea personalităţilor vieţii spirituale ieşene, dar şi din întreaga ţară, **C.** năzuind şi reuşind a fi o publicaţie de nivel naţional. În chiar primul număr, pe lângă ieşenii Otilia Cazimir (poezie), N. Barbu, Ştefan Oprea, Mircea Radu Iacoban, Ioan Constantinescu, Adi Cusin, Mihai Drăgan (la „Cronica literară”), se disting semnăturile lui Adrian Marino (Cluj-Napoca) şi Iorgu Iordan (Bucureşti), ambii foşti ieşeni, iar în numerele imediat următoare sunt prezenţi Demostene Botez, Aurel Rău, Dumitru Radu Popescu ş.a.

În decursul anilor **C.** şi-a creat un profil propriu. Poeţii cultivaţi de revistă sunt în general din Moldova (Iaşi, Bacău, Suceava, Botoşani, Piatra Neamţ) şi au o bună cotă valorică: Emil Brumaru, Ioanid Romanescu, Mihai Ursachi, Ion Chiriac, Gheorghe Drăgan, Radu Cârneci, Dan Laurenţiu, Nicolae Turtureanu, Mihai Sabin, Ovidiu Genaru, Sergiu Adam, Ana Mâşlea, Aura Muşat, Angela Traian, Daniela Caurea, Corneliu Sturzu, Haralambie Ţugui, Florin Mihai Petrescu. Li se alătură, după 1990, George Anca, Marcel Mureșeanu, Calistrat Costin ș.a. George Lesnea e prezent în paginile revistei până la sfârşitul vieţii sale, fiind un fel de simbol al publicaţiei. Rubricile „Poesis" și „Salonul literar" propun cu regularitate profiluri lirice contemporane (Vasile Popa Hominceanu, Eugen Evu, Shaul Carmel, Simion Bogdănescu, Ion Hurjui, Horia Zilieru). În proză colaborările de prestigiu sunt mai puţin numeroase, la fel în dramaturgie, dar deloc neînsemnate: Corneliu Ştefanache, George Bălăiţă, Mircea Radu Iacoban, Ştefan Oprea, Ion Ţăranu, Stelian Baboi, Andi Andrieş, Ion Istrati, Ioan Petru Culianu, care debutează aici în 1967 cu proză scurtă. În ultimele două decenii apar alte nume: Dumitru Vacariu publică fragmente din romanul *Porumbeii albaștri*, Doru Kalmuski din *Marele anestezist*, Valeriu Stancu din *Suflete cu ieșire la mare*, iar Emil Baltag din piesa *Nesfârșita scară*. Sectorul de critică este în toţi anii de apariţie susţinut cu seriozitate de cronicari literari ca Al. Andriescu, Liviu Leonte, Mihai Drăgan, Zaharia Sângeorzan, Laurenţiu Ciobanu, Magda Ursache, Florin Faifer, Ioan Holban. Prolifică este rubrica „Jurnal cu scriitori", cuprinzând cronici și recenzii ce iau pulsul noilor apariții. Semnează Ilie Dan, Ion Hurjui, Liviu Papuc ș.a. Densă este și rubrica „Restituiri", unde Antonio Patraș abordează *Scrisorile către bunul Dumnezeu* ale lui I.D. Sîrbu, iar Gh. Lixandru se oprește la subiectul *Anton Crihan – universitar și om politic*. Istoria literară este prezentă și în cadrul rubriciilor „Recuperări", „Fondul principal al culturii române", „Memoria documentului". Dionisie Vitcu semnează *Memorialistica lui Constantin Ciopraga* și se ocupă de experiența americană a lui Petru Comarnescu, iar Emanuela Ilie figurează cu articolul *Un nuvelist interbelic (aproape) uitat: Victor Papilian*. Datorită prezenţei în conducerea revistei a doi oameni de teatru, N. Barbu şi Ştefan Oprea, la care se adaugă, din redacţie, Al. I. Friduş şi, din afara redacţiei, Constantin Paiu şi Val Condurache, critica dramatică este un segment reprezentativ al publicaţiei. Aproape nu există spectacol din teatrele din Moldova (multe şi din restul ţării) care să nu fie comentat cu probitate. De asemenea, se evidenţiază numeroasele dezbateri pe teme teatrale, de literatură, arte etc. O rubrică specializată, „Privitor ca la teatru", capătă substanță grație interviurilor Oltiței Cîntec. De fapt, un compartiment bine ilustrat și după 1990 este tocmai acela al interviurilor, formând conținutul rubricii „Tertium non datur". Mai cu seamă la „Salonul literar" se publică adevărate fişe de dicţionar, portrete detaliate ale unor autori contemporani consacraţi, de regulă cu prilejuri aniversare: Ana Blandiana, Mihai Ursachi, Cezar Ivănescu, Adrian Popescu, Lucian Vasiliu, Valentin Taşcu, Emil Nicolae, Ion Stratan, Aura Christi, Ioan Ţepelea, Cristian Simionescu, Ioan Moldovan, Leo Butnaru ş.a. Frecvent sunt realizate contacte strânse cu literatura din Republica Moldova. Traducerile sunt, înainte de 1990, sporadice şi fără un program anume (Isaak Babel, Ray Bradbury, Jorge Luís Borges, Yasunari Kawabata, George Orwell, Antoine de Saint-Exupéry ş.a.), pentru ca, în noua serie să devină evident un proiect bine gândit al deschiderii spre spaţii culturale dintre cele mai diverse. În afară de preocupările literare, **C.** acordă atenţie ştiinţelor, istoriei, politicii. Este interesantă „Cronica în imagini", un ansamblu de fotografii de arhivă din bogata viaţă literară, politică, ştiinţifică, artistică a Iaşilor. Anchetele, „Convorbirile «Cronicii»", mesele rotunde dau măsura participării la problemele majore ale timpului, revista fiind prezentă în numeroase zone de interes din Moldova, prin reportaje, dezbateri etc. Polemicile sunt rare și urbane. Astfel, în numărul 8/2003 Ionel Savitescu scrie indignat de „elucubrațiile" „unei cărți tendențioase, denigratoare și scrisă la comandă", *Mitologii ale scolului XX. Dumézil, Lévi-Strauss, Eliade* de Daniel Dubuisson (*Defăimarea lui Eliade*). O lectură agreabilă o reprezintă serialul de călătorie al lui Valeriu Stancu, *À l'ombre des érables en fleur*. Implicaţia politică a revistei până în decembrie 1989 a fost cea impusă în întreaga ţară, editorialele şi unele luări de cuvânt aparţinând fără abatere festivismului şi triumfalismului epocii. După 1989 **C.** devine însă o adevărată revistă de cultură cu deschidere naţională şi universală. Alți colaboratori: Constantin Dram, Mihai Botez, Elvira Sorohan, Natalia Cantemir, Cătălin Bordeianu. ***V.T., D.B.***

CRONICA ANONIMĂ A MOLDOVEI (1661–1729), cronică oficială, redactată în limba română, la îndemnul şi în timpul primei domnii a lui Grigore II Ghica (1726–1729), numită şi *Cronica anonimă ghiculească* sau *Pseudo-Amiras*. Teza paternităţii anonime a scrierii, susţinută de Mihail Kogălniceanu (primul ei editor), Al. Piru, Ariadna Camariano-Cioran şi Dan Simonescu, nu reuşeşte să infirme atribuirea textului, de către I.G. Sbiera, N. Iorga, C.A. Stoide şi, cu solide argumente filologice, de N.A. Ursu, lui Alexandru Amiras, în mod cert traducător al cronicii în greceşte la Iaşi, în 1729. Prima parte, compilativă, corespunzătoare perioadei 1661–1726, prelucrează în spirit oficial, dar cu adaosuri originale, tradiţia orală şi cea istoriografică din *Cronica anonimă racoviţeană* şi dintr-un presupus „izvod al Costăcheştilor", atribuit lui Ştefan Pădure. Partea originală a cronicii se inspiră din cronica lui Radu Popescu pentru genealogia encomiastică a Ghiculeştilor şi pentru unele domnii muntene. Într-un mod puţin obişnuit, textul încorporează documente oficiale orientale traduse de Amiras. La rândul său, letopiseţul este unul din izvoarele unei compilaţii anonime păstrate în limba greacă, numită *Cronica Ghiculeştilor,* referitoare la istoria Moldovei dintre 1695 şi 1754. Cronica urmăreşte, într-o succesiune evenimenţială şi portretistică, domnitorii pământeni şi fanarioţi, relaţiile lor cu boierimea autohtonă şi cu noua clientelă adusă de la Ţarigrad. Figură întunecată, Gheorghe Duca, „prea vrăjmaş şi plin de toată răutatea", asuprea cu „dăjdii" deopotrivă norodul şi boierimea – lezare a privilegiilor aspru sancţionată. Precis consemnată, răscoala lui Hâncu este urmărită în toate fazele şi dedesubturile ei: lupta de la Ciric, tergiversările lui Duca pentru a o înăbuşi cu ajutor turcesc, complicitatea boierilor de la Iaşi cu cei răzvrătiţi, trădaţi chiar de conducătorul lor. Vremea lui Constantin Duca, ginerele lui Constantin Brâncoveanu, ce întreţinea „cu multă cheltuială" grecii (seimenii) aduşi de la Ţarigrad, este tulburată de nemulţumirile boierilor Gavriliţeşti. Mihai Racoviţă, lăudat la început pentru că era „nemăreţu şi cinstitoriu" cu boierimea „de ţară", cade curând în dizgraţia cronicarului. Nicolae Mavrocordat, înfăţişat favorabil pentru că era unchiul lui Grigore Ghica, dar şi „cărturar mare", face reforme în învăţământul epocii şi dă scutiri fiscale boierimii şi clerului. Lui Dimitrie Cantemir, apreciat pentru cultura sa şi pentru buna cunoaştere a vieţii turcilor, cronicarul nu-i dezaprobă politica orientată spre Petru cel Mare. Cronica, antiracoviţeană, îl încondeiază pe Mihai Racoviţă, ce împărţea dregătorii rudelor, era rău platnic şi lacom de bani, pe care îi storcea prin înscenarea de procese. Cronicarul este martor ocular al războiului purtat cu nemţii în 1716–1717, urmat de molime, foamete şi înăsprirea birurilor, inventariate cu minuţie şi cu obidă. Pentru protectorul său, Grigore Ghica, autorul recurge la o înşirare encomiastică de calităţi: bun judecător şi milostiv cu familia predecesorului său, politician abil în conflictele cu tătarii, spirit înnoitor în acţiunile culturale şi edilitare, ce dădeau strălucire Curţii princiare. Guvernarea lui „ca o lumină au străluminat, plină de bucurie". Cronica rămâne o mărturie bogată în date istorice, politice şi sociale (despre starea populaţiei şi fiscalitate, despre viaţa comercială din târguri ş.a.). Valoarea literară a textului provine din bogăţia portretistică, din naraţiunea colorată şi claritatea stilistică. Traducerea grecească a cronicii, făcută de Amiras, a fost transpusă în franceză de Nicolas Génier în 1741.

Ediţii: *Cronica anonimă a Ţării Moldovei care se începe de la domnia lui Istrati Dabija Vv. şi se sfârşeşte cu domnia lui Grigore Ghica Vodă cel bătrân (1662–1735),* în *Letopisiţile Ţării Moldovei*, III, publ. M. Kogălniceanu, Iaşi, 1846, *85–174*, în *Cronicele României sau Letopiseţele Moldovei şi Valahiei*, III, publ. M. Kogălniceanu, Bucureşti, 1874, *99–180*; *Cronica anonimă a Moldovei. 1661–1729*, îngr. şi introd. Dan Simonescu, Bucureşti, 1975.

Repere bibliografice: I.G. Sbiera, *Mişcări culturale şi literare la românii din stânga Dunării în răstimpul de la 1504–1714*, Cernăuţi, 1897, *182–185*; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *381–391*; Iorga, *Ist. lit.*, II, *520–533*; Piru, *Ist. lit.*, I, *386–390*; *Ist. lit.*, I, *592–596*; Dan Simonescu, *Cronica anonimă a Moldovei. 1661–1729*, Bucureşti, 1975; C.A. Stoide, *Cronica anonimă şi autorul ei*, AIX, t. XIII, 1976; *Dicţ. lit. 1900, 244–245*; Dumitru Velciu, *Cronica anonimă a Moldovei. 1661–1729 (Pseudo-Amiras) şi problema autorului ei (I–IV)*, LL, 1993, 1–4, 1994, 3–4, 1995, 2; Ursu, *Contribuţii ist. lit., 160–181.* ***A.Sm.***

CRONICA ANONIMĂ RACOVIŢEANĂ (Letopisiţul Ţării Moldovii de la domnia lui Istrati Dabija Vv. până la a triea domnie a lui Mihai Racoviţă Vv.), cronică scrisă în Moldova în secolul al XVIII-lea, ce relatează evenimentele în continuarea letopiseţului lui Miron Costin. Este o compilaţie alcătuită de doi autori anonimi: un admirator al boierului Alexandru Buhuş, prezentând istoria Moldovei dintre 1661 şi 1703 (text cunoscut şi sub numele *Cronica buhuşească*), şi un cronicar de Curte al lui Mihai Racoviţă, care relatează evenimentele dintre 1703 şi 1729. Izvodul „buhușesc", scris prin 1705–1706

de un boiernaș din suita hatmanului Alexandru Buhuș, considerat text autonom de unii specialiști (D. Velciu ș.a.), a fost integrat, cu extensiuni și prefaceri, de un autor anonim în *Cronica racovițeană*, cunoscută în tradiția istoriografică și ca letopisețul *Pseudo-Muste*. În fapt, Nicolae Muste este doar copistul manuscriselor publicate de N. Bălcescu și M. Kogălniceanu. *Cronica buhușească*, ce cuprinde o expunere relativ obiectivă şi imparţială a evenimentelor, începe cu domnia lui Eustratie Dabija, devenit domn oarecum împotriva voinţei sale, prin intervenţia la Poartă a unuia dintre intriganţii boieri Ruset. Îi urmează la domnie Gheorghe Duca, grec venit în Moldova pe vremea lui Vasile Lupu, când era simplu ucenic la „dugheană la abăgerie". În cea de-a doua domnie a lui Gheorghe Duca izbucneşte răscoala orheienilor şi a lăpuşnenilor conduşi de Hâncu şi de Durac serdarul, care ajung a ataca Curtea domnească de la Iaşi. Hatmanul Buhuş este eroul principal, ca învingător, în episoadele despre luptele moldovenilor cu nemţii la Suceava şi la Cetatea Neamţ. La întoarcerea de la asediul Vienei, spre Moldova, în episodul de la Domnești, hatmanul va încerca zadarnic să-l salveze pe Duca din încercuirea podgheazurilor leșești trimise de Ștefan Petriceicu. Trădaţi de seimenii săi și ascultând de „sfatul înșelător" al lui Miron Costin, polonofil disimulat, atât vodă, cât și logofătul sunt duși în Polonia. Tragedia uciderii fraților Costin va fi declanșată de „pizma și zavistia" visternicului Iordache, țintă a sarcasmelor lui Miron Costin, și de adversitatea ginerelui domnesc, Lupul Bogdan, față de Velicico Costin, bănuit de urzeli pentru mazilirea domnului Constantin Cantemir. Calităţile de povestitor ale cronicarului unesc simplitatea, reţinerea calmă cu accentele de durere provocate de împrejurări dramatice. Partea a doua a letopisețului, de altă factură, îl are în centru pe Mihai Racoviţă, urmărit în cele trei domnii alternative ale sale. Alegerea voievodului, cu asentimentul marilor boieri, presupune, ca și la alți cronicari, intervenția voinței divine. Domn plin de calităţi şi popular cu supuşii, cum îl prezintă letopiseţul, Racoviţă nu este scutit de intrigile la Poartă ale lui Constantin Brâncoveanu, ale cărui manevre aduc în scaunul Moldovei când pe Antioh Cantemir, când pe Nicolae Mavrocordat, figuri contrastante, ce pun în evidenţă şi mai mult meritele celui admirat. Fire slabă, depărtat de grija ţării, Antioh Cantemir îşi petrece vremea la vânătoare, iar tronul şi-l păstrează prin obedienţa totală faţă de turci. Nicolae Mavrocordat, domn cu „mândrie grecească", a cărui cârmuire este prezentată în culori întunecate, se înconjoară numai de greci, „cât rămăsese Fanariul pustiu în Țarigrad", folosind tălmaciul pentru a se înţelege cu oamenii ţării, şi persecută boierimea moldoveană. Un rol nefast are sfetnicul de credinţă al lui Nicolae Mavrocordat, grecul Spandoni, acoperit de invective, o „poghibală spurcată", care trăieşte din colportaj şi intrigi. În partea consacrată celei de-a treia domnii a lui Mihai Racoviţă sunt prezentate faptele de bravură ale domnitorului: luptele cu austriecii de la mănăstirile Caşin şi Mira, incursiunea în Ardeal, ciocnirile cu tătarii. Cronicarul urmăreşte succint şi evenimentele din Ţara Românească, legate de domnia şi sfârşitul tragic al lui Brâncoveanu, încheind cu lamentaţia de tipul *fortuna labilis* asupra deşertăciunii lumii. Sunt consemnate, de asemenea, momente istorice externe: lupta lui Petru cel Mare cu suedezii și înfrângerea lui Carol XII, care tot „simeț se ținea, crai nebiruit", tratatul încheiat de ţar cu Dimitrie Cantemir, considerat de cronicar un act „nesocotit" și, în fine, moartea lui Petru I. Sfârşitul cronicii este consacrat domniei lui Grigore II Ghica, domn ce aducea îmbunătăţiri sociale (reducerea birurilor) şi culturale (deschiderea unor şcoli). Cronicarul anonim al lui Mihai Racoviță pare a aparține marii boierimi, căreia îi apără privilegiile, și se arată deprins cu viața publică la înalt nivel a țării. Om cultivat, el asimilează bine opera lui Miron Costin, de la care preia gânduri asupra oamenilor și a istoriei, idei politice, dar și procedee literare (discursuri în *oratio recta* pentru a marca dramatismul unor situații), expresii și sentințe morale. Pentru comentariile sale sapiențiale, recurge la precepte și „învățături" pe teme date extrase din *Ceasornicul domnilor*, tradus de Nicolae Costin după Antonio de Guevara. Aplică un cod de comportament pentru suveranii bătrâni precum Dumitrașcu Cantacuzino (ironizat pentru rătăcirile sale amoroase) şi creează un memento dureros provocat de ingratitudinea rudelor uzurpatoare ale Brâncoveanului. Valoarea literară a letopiseţului este completată de portretistica bogată şi de caracterul memorialistic al multor pasaje.

Ediţii: *Letopisiţul Ţării Moldovii de la domnia lui Istrati Dabija Vv. până la a triea domnie a lui Mihai Racoviţă Vv.*, publ. N. Bălcescu şi A.T. Laurian, „Magazin istoric pentru Dacia", III, 1846; ed. în *Letopisiţile Ţării Moldovii*,

III, publ. M. Kogălniceanu, Iaşi, 1846, *7–80*, în *Cronicele României sau Letopiseţele Moldovei şi Valahiei*, III, publ. M. Kogălniceanu, Bucureşti, 1874, *3–95*; *Letopisețul Țării Moldovei de la Istratie Dabija până la domnia a doua a lui Antioh Cantemir. 1661–1705*, îngr. și introd. Constantin Giurescu, București, 1913.

Repere bibliografice: I.G. Sbiera, *Mişcări culturale şi literare la românii din stânga Dunării în răstimpul de la 1504–1714*, Cernăuţi, 1897, *177–182*; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, *179–191*; Constantin Giurescu, *Introducere* la *Letopisețul Țării Moldovei de la Istratie Dabija până la domnia a doua a lui Antioh Cantemir. 1661–1705*, Bucureşti, 1913; Iorga, *Ist. lit.*, II, *252–268*; Lăudat, *Ist. lit.*, I, *301–311*; Piru, *Ist. lit.*, I, *366–370*; *Ist. lit.*, I, *587–592*; Ursu, *Memorialistica*, *194–195*, *203–204*; *Dicţ. lit. 1900*, *246*; Dumitru Velciu, *Autorul probabil al principalului izvod anonim folosit de Neculce în cronică*, LL, 1991, 3–4; Dumitru Velciu, *Miron Costin. Raporturile literare cu contemporanii și posteritatea sa istoriografică*, București, 1995, *159–167*, *179–187*; Mazilu, *Recitind*, III, *157–159*, *665*. ***A.Sm.***

CRONICA ARGEȘULUI, revistă apărută la Piteşti, bilunar, între 1 ianuarie şi 15 iunie 1927, cu subtitlul „Literară – artistică – socială”. Odată cu numărul 2, când își modifică titlul inițial „Cronica” în „Cronica Argeșului”, anunță în câteva rânduri și intențiile redacției de a deveni „o foaie de reală cultură, în care pe lângă articole și studii originale vor fi și traduceri din floarea literaturilor străine”. Dezideratele întrec însă posibilitățile reale, o reorganizare „în genul marilor publicații, cu o frumoasă copertă în culori” fiind preconizată peste alte câteva numere. Conducerea aparține unui comitet nemenționat; redactori: I. Glonțescu și C. Popescu. În secțiunea literară se reproduc versuri din volumele *Nu mi-am plecat genunchii* de Elena Farago şi *Poeme cu îngeri* de V. Voiculescu, concurate de compuneri şcolăreşti șchioape, semnate de Mihai Nanu (*Revederi*), C.D. Papastate, sub pseudonimul Costia Sergiu (*Ciorile*), Lil de Vis (*Crăiasa primăverii* – poeme fluviu din *Iubita poetului*, cartea I) şi de abundente „cronici fanteziste” cu pretenţii ironico-umoristice, inspirate unui Galion de orăşelele judeţului Argeş. Meritorii datorită ideilor abordate sau a semnalării unor tendinţe ce se manifestă în mişcarea literelor din țară, dar nu întotdeauna şi prin limpezimea ori prin nuanţele argumentării propriu-zise, sunt editorialele lui Mihail Lungianu (*Scriitori, cititori, critici*, *Tinereţe*) despre generaţia nouă de scriitori afirmaţi după război şi ale lui M. Mihăileanu (*Internaţionalismul şi în literatură? Criza cărţii*), care acuză dezinteresul editorilor faţă de promovarea unor manuscrise originale de o valoare artistică reală şi, în egală măsură, indiferenţa publicului pentru actul lecturii ca „viciu nepedepsit”. Se înscriu aici și opinii nuanțate, bine articulate, exprimate de M.N. (Mihai Nanu) în articolele *Câteva considerații asupra umanitarismului, Haos și tradiționalism în literatură*, prelungite în *Aspecte din poezia română modernă* și *Regionalism cultural.* În ciuda dimensiunilor modeste şi a numărului de pagini puţin generos, **C.** tipăreşte constant transpuneri în româneşte din prozatorii englezi (Jerome K. Jerome) şi americani (Jack London, Stephen Leacock), dar mai ales din poezia franceză (Paul Verlaine, *Cântec de toamnă*), Sully Prudhomme (*Spovedania*), Hélène Vacaresco (*Şi el trecu*...). Uneori, însemnările critice la adresa confraţilor strecurate la rubricile de anunţuri şi semnalări din activitatea editorială, „Cărţi noi”, „Ecouri” „Culturale – redacţionale – informaţii”, nu sunt deloc inocente, intenţiile polemice fiind formulate explicit (de pildă, la placheta *Strigări trupeşti lângă glezne* de Camil Baltazar), alături de aprecierile privind sumarele unor reviste de direcţie, ca „Sburătorul”. ***R.P.***

CRONICA ARTISTICĂ ŞI LITERARĂ, revistă apărută la Iaşi, cu periodicitate neprecizată, între 1917 şi 12 aprilie 1918. Este o publicaţie de factură tradiţională, cu elemente de perspectivă înnoitoare (eclectism de tranziţie între epoci literare), orientată împotriva romantismului convenţional al secolului al XX-lea (Biblioteca Academiei Române deţine doar numărul 11, din 14 februarie 1918). Directorii publicaţiei sunt Dinu Dumbravă (Emanoil Riegler) şi Mihail Sorbul. Din editorialul semnat de Sorbul reiese că este necesară o literatură înaltă, pe măsura istoriei, aflată în facere şi scriere: „Istoria are astăzi la îndemână toate mijloacele de înregistrare. Cu epica e ceva mai greu. Înainte de toate îi trebuie un talent [...] ce va trebui să se dezbare de acel romanticism şi exces de lingvistică, care, în mare parte, au copleşit literatura română, reducând-o, în cele mai multe cazuri, la tirade. Prefaceri sociale, prefaceri artistice. *Adevărul* şi *Realitatea.* Nici că se poate două muze mai darnice în inspiraţie”. În cuprins, cu caracter de rubrici fixe, există „Societăţile dramatice”, unde Dinu Dumbravă, disimulat sub iniţialele D. Db., este laudativ la adresa celor trei societăţi dramatice de la Bucureşti, Iaşi şi Craiova „pentru

munca cea mare de regenerare morală” şi pentru „influenţa hotărâtoare asupra spiritului publicului”, „Însemnări de la premiere”, semnată de acelaşi Dinu Dumbravă, cu o cronică la *Trandafirii roşii*, poem dramatic de Zaharia Bârsan, precum şi „Noutăţi artistice” (concerte, spectacole de teatru). Apar poezii de Şerban Bascovici, Al. T. Stamatiad şi o comedie lirică, *Serenada din trecut,* semnată de Mircea Dem. Rădulescu. Mai intră în sumar traducerea unor pagini de proză ce îi aparţin lui J.-H. Rosny-Aîné: *Dragoste etruscă. Roman antic.* ***M.Pp.***

CRONICA DOMNIEI LUI MIHAI VITEAZUL (Istoria lui Mihai Vodă sin Pătraşco Vodă, carele au făcut multe războaie cu turcii pentru creştinătate), cronică scrisă între 1602 şi 1608, inclusă în *Letopiseţul cantacuzinesc.* În cancelaria domnească a lui Mihai Viteazul, marele logofăt Teodosie Rudeanu (fratele Simei, cea care a dictat cuvintele ca de cronică de pe piatra de mormânt a soţului ei, Stroe Buzescu) scria – în slavonă sau poate în română şi sub supravegherea voievodului însuşi – o istorie a faptelor acestuia. Din păcate, nu au ajuns până la noi decât forme parţiale şi prelucrate: la Baltazar Walther, la Szamosközy (prin Petru Grigorovici Armeanul) sau în memoriile adresate de domnitor unor participanţi la Liga Sfântă. Deşi nu toţi istoricii literari sunt de aceeaşi părere, varianta preluată de *Letopiseţul cantacuzinesc* în secolul al XVII-lea reprezintă, probabil, o prelucrare venită din familia Buzeştilor. O crâncenă rezistenţă antiotomană animă *Cronica domniei lui Mihai Viteazul* (în forma transmisă de *Letopiseţul cantacuzinesc*). După câteva decenii de certuri fie între diferitele familii boiereşti, fie între boieri şi domni, turcii considerau că încercarea de a instaura un paşalâc în Ţara Românească se putea repeta, susţinută de infiltrarea lor economică anterioară. Răspunsul dur al lui „Mihai Vodă sin Pătraşco Vodă” a stârnit în sud-estul Europei un neliniştitor ecou. În timpul lui istoriografia avea menirea de a-i face cunoscute bătăliile în faţa aliaţilor din Liga Sfântă, de la care solicita, zadarnic, ajutor. Există o vădită ruptură între atitudinea fraţilor Buzeşti faţă de voievodul Mihai la începutul domniei (când aderarea celor trei boieri la acţiunile acestuia merge până la sacrificiul vieţii, aşa cum sunt gata să o facă în anul 1598 în lupta din „şesul Diiul” – Vidin) şi atitudinea de la sfârşitul domniei (când Buzeştii nu-i mai stau alături). În finalul cronicii Mihai este acuzat că şi-a înălţat „sfatul şi mintea de om neînţelept” şi nu s-a plecat poruncilor împăratului Rudolf, dar nu se poate preciza cui îi aparţine acest fragment, redactat, probabil, după moartea voievodului. În cuprinsul cronicii admiraţia pentru Mihai, care acţionează „cu atâta vitejie şi cu atâta înţelepciune”, răzbate din fiecare rând. Către Sigismund Báthory (cu totul diferit de Ioan Zápolya, predecesorul său, prezent în *Cronica despre Radu de la Afumaţi*) se îndreaptă în schimb o ironie dispreţuitoare şi plină de tristeţea gândului că de la un asemenea om trebuia să se ceară armată de sprijin. Atât Mihai, cât şi Aron Vodă şi chiar Ştefan Răzvan, în consens cu o bună parte din „ţară”, înţeleg că de turci, „într-alt chip nu [se] vor putea izbăvi […], numai cu bărbăţia să rădice sabie asupra vrăjmaşilor”, „nevoindu-se […] foarte tare pentru creştini” (deci pentru întreaga Europă). Sigismund Báthory, în pofida promisiunilor, acţionează mereu nesăbuit. Ambiţiile lui se rotesc în jurul încercării de a-l face pe Mihai „să fie mai mic şi ascultătoriu de poruncile lui şi să-i oprească ţara cu tot venitul” şi, chiar în ajunul luptei de la Călugăreni, îi stă gândul la nuntă şi la „daruri scumpe”. Până la urmă, incapabil să răspundă nevoilor vremii, cere să se retragă undeva în linişte, pentru ca – în pripă – să se răzgândească şi să se reîntoarcă, nedorit, la domnie. Ironia cronicarului nu îl iartă. Urmările nefaste ale lipsei de măsură şi de judecată corectă le constată cronicarul cu amărăciune şi în finalul bătăliei de la Eger (1598): „Şi vrea fi fost dobânda şi izbânda creştinilor. Iar creştinii nu să ştiură cumpăta, ci să dederă a jăhui. Deci pentru multă lăcomie a avuţiei, ei îşi puseră toţi capetele. […] O, amar mare! Că văzând turcii atâta netocmeală întru creştini, pentru lăcomiia lor, curând să întoarseră procleţii de turci asupra lor şi […] fu moarte mare”. Astfel de comentarii nu apăruseră în istoriografia secolului al XVI-lea, unde, deşi mentalitatea era aceeaşi, domina concizia în formularea informaţiilor. Din războaie se reţin numai liniile mari ale înfruntărilor, nu localizările minuţioase, nici datările exacte sau mişcările detaliate de trupe. Dar, spre deosebire de cronicile anterioare, nu se mai spune doar „au biruit” sau „au fost biruiţi”. Descrierea bătăliei de la Călugăreni (şi asemenea ei mai sunt câteva) transmite esenţialul cu o admirabilă sobrietate de mijloace. Scriind peste două secole şi jumătate, Nicolae Bălcescu va înţelege pe deplin valoarea relatărilor concise şi pline de forţă evocatoare din vechea cronică. Admiraţia şi rolul

de îndreptar atribuit, în vremea lui Mihai Viteazul, figurii lui Alexandru Macedon au fost remarcate de N. Iorga. În *Cronică…* (ca şi în poema lui Stavrinos) apare un pasaj scris, probabil, sub influenţa cărţii populare. După ce pierde lupta de la Sibiu, Andrei Báthory („Oh, nepricepută minte omenească!"), „fugi pân codrii Ciucului, şi acolo rătăci şi umblă oarecâtăva vreme rătăcit şi nemâncat, pân îl birui foamea şi nimeri la nişte păcurari, unul săcui, altul muntean". Prefăcându-se a-l ajuta, ciobanul secui încalcă legea ospeţiei şi-l ucide. Apoi, cu nădejdea de a obţine o răsplată bună, îi duce voievodului Mihai capul cardinalului ucis. Indignat de gestul trădătorului (deşi Báthory îi era duşman), „Mihai vodă zise de tăie capul păcurariului, altul aşa să nu mai facă". Atitudinea lui Mihai nu poate fi atribuită neapărat influenţei *Alexandriei*, ci se încadrează pedepselor aplicabile supusului „hiclean domnului său". Mai puţin puse – de obicei – în practică, asemenea comportări exemplare au mai apărut totuşi: Petru Rareş procedează la fel cu ucigaşii lui Ştefan Lăcustă şi Alexandru Cornea (după cum spune Nicolae Costin), iar Alexandru Iliaş (nepotul de fiu al lui Rareş) cu ucigaşii lui Gaspar Graziani (după cum relatează Miron Costin). În *Cronica domniei lui Mihai Viteazul* modalitatea povestirii aminteşte însă neîndoielnic întâlnirea dintre Alexandru cel Mare şi cei doi „boieri" ce-şi uciseseră stăpânul fugărit, pe Darius. Despre sfârşitul *Cronicii…* s-a scris mult şi contradictoriu. În stadiul de acum al cercetărilor se pot desluşi mai multe variante distincte, redactate fiecare în alt timp şi din alt punct de vedere, păstrate în tipuri diferite de manuscrise. Toate aceste variante recurg, pentru evenimentele de la Câmpia Turzii, la poema lui Stavrinos (din a cărei traducere diverşi copişti iau anumite părţi) şi unele continuă cu *Povestea lui Simion Vodă* (personajele principale sunt tot Buzeştii), altele direct cu un rezumat după Matei al Mirelor.

Ediţii: *Istoria lui Mihai Vodă sin Pătraşco Vodă, carele au făcut multe războaie cu turcii pentru creştinătate*, în *Istoria Ţării Româneşti. 1290–1690. (Letopiseţul cantacuzinesc)*, îngr. Constant Grecescu şi Dan Simonescu, Bucureşti, 1960, *54–79*; *Cronica domniei lui Mihai Viteazul (Cronica Buzeştilor)*, LRV, I, *85–114*; *Cronica lui Mihai Viteazul*, îngr. şi introd. Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1981.

Repere bibliografice: I.G. Sbiera, *Mişcări culturale şi literare la românii din stânga Dunării în răstimpul de la 1504–1714*, Cernăuţi, 1897, *168*; N. Iorga, *Cronicele muntene*, Bucureşti, 1899, *48–49*; N. Iorga, *Faze sufleteşti şi cărţi reprezentative la români cu specială privire la legăturile „Alexandriei" cu Mihai Viteazul*, AAR, memoriile secţiunii istorice, t. XXXVII, 1914–1915; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, *605–609*; Cartojan, *Ist. lit.*, I, *85–88*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1947), *314–315*; Dan Simonescu, *Cronica lui Baltasar Walther despre Mihai Viteazul în raport cu cronicile interne contemporane*, „Studii şi materiale de istorie medie", 1959; Chiţimia, *Probleme*, *145–158*; Panaitescu, *Contribuţii*, *412–418*; *Ist. lit.*, I, *274–277*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *118–120*; *Dicţ. lit. 1900*, *247*; Dan Zamfirescu, *Contribuţii la istoria literaturii române vechi*, Bucureşti, 1981, *383–459*; Velculescu, *Scriere*, *58–65*; Cătălina Velculescu, *Din nou despre „Cronica paralelă" şi „Letopiseţul cantacuzinesc"*, RITL, 1994, 3. ***C.V.***

CRONICA MOLDO–GERMANĂ (Cronica scrisă pe scurt a lui Ştefan, din mila lui Dumnezeu voievod al Ţărilor Moldovei şi Valahiei), versiune, transmisă într-un codex german medieval, a primei cronici oficiale a Moldovei. Derivă, ca şi variantele slavone ale textului, din protograful conceput la Curtea lui Ştefan cel Mare şi cuprinde evenimente petrecute între anii 1457 şi 1499. Găsit în 1911 la München, la Bayerische Staatsbibliothek, textul se publica, graţie lui Olgierd Górka, la Cracovia, la începutul anilor '30 ai secolului trecut, apoi la Bucureşti, tradus de Irmertrand Briebrecher şi Emil Biedrzycki, spre mijlocul deceniului al patrulea; alte ediţii ale cronicii apar în următorul interval de timp sub semnătura lui I.C. Chiţimia, apoi a lui P.P. Panaitescu. Privitor la autor şi destinaţia acestei cronici, s-au formulat şi mai persistă opinii divergente. E îndeobşte acceptat că redactarea s-a făcut la Curtea din Suceava şi că ar aparţine unui sas, fidel al voievodului, cunoscător al analisticii de cancelarie, din care s-ar fi inspirat în parte. Górka forţa, în treacăt, identificarea anonimului redactor cu Hermann (Hărman), pârcălab de Cetatea Albă, în timp ce I.C. Chiţimia pleda pentru prezenţa unui interpolator (polon) şi existenţa unui intermediar latin. Se mai consideră că, la începutul veacului al XVI-lea, scrierea ar fi servit drept carte de recomandare solilor Ulrich şi Antonie, trimişi în Occident în căutarea unui medic pentru Ştefan. Ajunşi la Nürnberg, cei doi sunt la un pas de a-şi finaliza demersul (oprirea în oraşul bavarez fiind confirmată şi în documente din februarie 1502), dar misiunea eşua ulterior (s-a presupus că emisarii au pierit pe drumul de întoarcere, la fel şi temerarul doctor Klingesporn, ce îşi asumase riscul călătoriei spre Moldova). Mai blândă se arată a fi fost soarta cronicii: faptul că umanistul, medic

şi istoric, Hartmann Schedel, atras de manuscrisul „moldo-vlah”, îşi comanda, expeditiv, o copie (datată aprilie acelaşi an) a însemnat salvarea de la dispariţie a textului. Complementară versiunilor slavone menite circulaţiei locale, în varianta Bistriţa şi Putna, redacţia germană a cronicii Moldovei pune în centru faptele eroului şi cariera omului de arme – un Ştefan demn, activ, bun strateg, perseverent, apt de refaceri şi de replieri fulgerătoare – într-o tratare unitară şi structurată epic. Textul, ce poate fi citit şi ca un breviar de artă militară, abundă în detalii privind asedii şi fortificaţii de cetăţi, muniţie şi tactici militare, durata unor bătălii sau efectivele ce se confruntă. Statura voievodului, ca principe şi cavaler creştin, se desenează auster într-un peisaj predominant cazon. Succesiunea episoadelor, dinamică, imprimă ritm relatării. Cronica furniza, de altfel, şi primele succinte „povestiri”, reiterate de scrisul istoriografic. După o luptă pe Siret, aparent pierdută, Ştefan „zace” o dimineaţă „printre morţi”, până spre prânz, când e recunoscut de un boier „venit călare”, cu numele Purice. Momentul, consemnat de cronicar în felul său concis, supravegheat, a inspirat şi versiuni orale, cu personaje mitizate mai târziu, ,,tradiţia” rescrisă de Ion Neculce devenind faimoasă şi constituind sursa unor prelucrări în romantism. Alt episod, plin de tensiune dramatică, ca scos din cartea lui Heliodor, surprinde aventura unor tineri patricieni răpiţi de turci după asediul Caffei (1475), salvaţi apoi şi navigând pe mare până la Chilia, unde sunt luaţi sub protecţie de Ştefan. Domnul Moldovei îi tratează ca oaspeţi la Suceava şi, în pofida presiunii Porţii ce îşi reclamă insistent captivii, îi ajută să se repatrieze, călăuzindu-i cu prudenţă „prin Ţara Ungurească”.

Ediţii: *Cronica scrisă pe scurt a lui Ştefan, din mila lui Dumnezeu voievod al Ţărilor Moldovei şi Valahiei*, tr. Irmertrand Briebrecher şi Emil Biedrzycki, în Olgierd Górka, *Cronica epocei lui Ştefan cel Mare (1457–1499)*, Bucureşti, 1937; ed. în I.C. Chiţimia, *Cronica lui Ştefan cel Mare. Versiunea germană a lui Schedel*, Bucureşti, 1942, *33–70*; ed. în *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI, publicate de Ion Bogdan*, îngr. P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1959, *24–37*; ed. în *Ștefan cel Mare și Sfânt. Portret în cronică*, îngr. Ștefan S. Gorovei şi Maria Magdalena Székely, Putna, 2004, *22–29*.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Noua cronică germană a lui Ştefan cel Mare, descoperită de d. Olgierd Górka*, „Buletinul Comisiei Istorice a României”, 1930, *185–195*; Olgierd Górka, *Kronika czasów Stefana Wielkiego Moldawskiego (1457–1499)*, Cracovia, 1931; Cartojan, *Ist. lit.*, I, *30–38*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *52–63*; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *73–75*; G. Mihăilă, *Epoca lui Ştefan cel Mare*, LRV, I, *26–41*; *Ist. lit.*, I, *258–264*, *279*; Piru, *Ist. lit.*, I, *19–24*; Panaitescu, *Contribuţii*, *71–73*, *125–153*; Chiţimia, *Probleme*, *29–89*; Ştefan Andreescu, *Începuturile istoriografiei în Moldova*, BOR, 1975, 1–2; *Dicţ. lit. 1900*, *248–249*; Velculescu, *Scriere*, *7–26*; Sorohan, *Introducere*, *52–56*. ***R.Ş.***

CRONICA MOLDO–POLONĂ (Descrierea cronicii despre Ţara Moldovei şi despre domnii ei, cum au venit mai întâi românii în Ţara Moldovei şi cine a fost primul lor domn sau voievod, de la anul întâi de la facerea lumii 6860, iar de la naşterea Domnului 1352), versiune, transmisă în limba polonă, a cronicii scrise la Curtea lui Ştefan cel Mare, precum şi a analelor ulterioare. Oferă informaţii prelucrate după letopiseţul oficial (o variantă înrudită cu grupa de manuscrise de la Putna) pentru un interval cuprins între 1352 şi 1552, de aici încolo până la final (1564) un narator mai liber şi mai implicat în relatare luând ca sursă mărturiile contemporanilor. Cu un suport real în derularea faptelor istorice e devansarea, numai în redacţia polonă, a datei privitoare la descălecatul Moldovei; în plus, textul include două paragrafe cu referire la organizarea statului (dregătorii, oştire, judecăţi şi împărţirea în ţinuturi a Moldovei, în secolul al XVI-lea). După un manuscris descoperit de istoricul K.W. Wójcicki şi publicat în 1844 la Varşovia, în seria „Vechi scriitori poloni”, B.P. Hasdeu traduce cronica în româneşte (în „Arhiva istorică a României”). Alte ediţii – şi transpuneri – aparţin lui Ioan Bogdan şi lui P.P. Panaitescu (ambii uzând de copii inedite, mai complete şi mai apropiate de arhetipul pierdut). Atribuită iniţial unui Aug. Aichinger, german sau polonez de origine germană ajuns, se pare, în serviciul lui Alexandru Lăpuşneanu, aceeaşi redactare era pusă mai insistent, apoi, pe seama lui N. Brzeski, secretar al lui Sigismund II August al Poloniei şi călător prin Ţările Române, cu o solie diplomatică, spre Poartă. Ambasadorul leah, fiind reţinut câteva luni la Iaşi din raţiuni obscure sau dintr-un capriciu al imprevizibilului Lăpuşneanu, ar fi avut răgaz să consulte şi o transcriere a cronografelor autohtone (eventual să copieze sau, mai probabil, să-şi comande „extrasul”). Altfel, retuşurile ce survin sub pana (încă) anonimului traducător („rescrierea”, în cazul unor contexte favorabile, ori ocultarea altora, ce stânjenesc) sunt, previzibil, în profitul conaţionalilor poloni; de aici şi câteva

izbucniri ironice, polemice, contrastând cu stereotipia generală a cronicii.

Ediţii: *Descrierea cronicii despre Ţara Moldovei şi despre domnii ei, cum au venit mai întâi românii în Ţara Moldovei şi cine a fost primul lor domn sau voievod, de la anul întâi de la facerea lumii 6860, iar de la naşterea Domnului 1352*, tr. şi publ. B.P. Hasdeu, în „Arhiva istorică a României", t. III, 1867; ed. în Ioan Bogdan, *Vechile cronice moldoveneşti până la Ureche*, Bucureşti, 1891; ed. în Ioan Bogdan, *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor*, Bucureşti, 1895, *103–137*; ed. în *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI, publicate de Ion Bogdan*, îngr. P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1959, *164–187*; ed. în *Ștefan cel Mare și Sfânt. Portret în cronică*, îngr. Ștefan S. Gorovei şi Maria Magdalena Székely, Putna, 2004, *41–46*.

Repere bibliografice: Bogdan, *Scrieri*, *302–315*, *346–372*, *398–406*; Iorga, *Ist. lit.*, I, *158–160*; Minea, *Letopiseţele*, *passim*; Cartojan, *Ist. lit.*, I, *30–38*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *63–64*; G. Mihăilă, *Epoca lui Ştefan cel Mare*, LRV, I, *26–41*; *Ist. lit.*, I, *258–264*, *279*; Piru, *Ist. lit.*, I, *19–24*; Panaitescu, *Contribuţii*, *71–73*, *125–153*; Chiţimia, *Probleme*, *24–25*; Mihăilă, *Contribuţii*, *104–163*; Ştefan Andreescu, *Începuturile istoriografiei în Moldova*, BOR, 1975, 1–2; *Dicţ. lit. 1900*, *249*; Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, tr. Maria şi Cezar Ivănescu, Bucureşti, 1980, *136–165*; Sorohan, *Introducere*, *52–56*. ***R.Ş.***

CRONICA MOLDO–RUSĂ (Povestire pe scurt despre domnii Moldovei, de când s-a început Ţara Moldovei, în anul 6867) (1359), versiune a cronicii scrise la Curtea lui Ştefan cel Mare. Descoperită într-o compilaţie de texte de redacţie est-slavă (aşa-numita *Voskresenskaia letopis'*, cu circulaţie în secolele al XVI-lea şi al XVII-lea), această variantă a letopiseţului Moldovei transpune, cert, un manuscris preexistent redactat în medio-bulgară şi ajuns, cum se consideră, în Rusia, în cursul uneia din cele două perioade de domnie ale lui Petru Rareş (1527–1538, 1541–1546). Învederând similitudini cu *Letopiseţul de la Putna*, cronica rezumă date după analele autohtone, de la întemeierea ţării până la moartea lui Ştefan voievod, al cărui fiu, Bogdan al III-lea, e amintit laconic drept succesor la scaunul Moldovei. Comentatorul iniţial şi totodată traducător în româneşte al cronicii a fost slavistul Ioan Bogdan, pus în contact cu sbornicul rusesc prin intermediul celor două ediţii ce refac, la Petersburg (în 1793–1794, apoi în 1857), colecţia de povestiri istorice strânse cândva spre uzul „pravoslavnicilor" cneji. Antologia, cu vădită aplecare spre mitul întemeietor, rodoslovii şi genealogii, rezerva un capitol cronicii Moldovei, probabil nu întâmplător anticipată, în versiunea consemnată astfel, prin două sugestive – tematic şi artistic – secvenţe narative: legenda, cu valoare eponimă, privindu-i pe fraţii Roman şi Vlah (Vlahata) filtra, în eposul auroral, vizibile ecouri mitizante referitoare la obârşia românilor, în timp ce o tradiţie heraldică precum aceea a vânării zimbrului (Dragoş descalecă într-un ţinut adamic, răpune fiara şi proclamă capul de bour ca însemn al noului voievodat) trimite la un *pattern* cinegetic ancestral, neignorat, ulterior, de marii cronicari.

Ediţii: *Povestire pe scurt despre domnii Moldovei, de când s-a început Ţara Moldovei, în anul 6867 (1359)*, în Ioan Bogdan, *Vechile cronice moldoveneşti până la Ureche*, Bucureşti, 1891; ed. în *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI, publicate de Ion Bogdan*, îngr. P.P. Panaitescu, Bucureşti, 1959, *152–161*.

Repere bibliografice: Bogdan, *Scrieri*, *316–320*, *346–372*; Iorga, *Ist. lit.*, I, *160–161*; Minea, *Letopiseţele*, *passim*; Cartojan, *Ist. lit.*, I (1940), *30–38*; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), *64–65*; A.V. Boldur, *Cronica slavo-moldovenească din cuprinsul „Letopisei ruse Voskresenski"*, STD, 1963, 5; Ivaşcu, *Ist. lit.*, I, *73–75*; G. Mihăilă, *Epoca lui Ştefan cel Mare*, LRV, I, *26–41*; *Ist. lit.*, I, *258–264*, *279*; Piru, *Ist. lit.*, I, *19–24*; Panaitescu, *Contribuţii*, *71–73*, *125–153*; Mihăilă, *Contribuţii*, *104–163*; Vuia, *Studii*, I, *101–109*; Ştefan Andreescu, *Începuturile istoriografiei în Moldova*, BOR, 1975, 1–2; *Dicţ. lit. 1900*, *249*; Velculescu, *Scriere*, *7–26*; Sorohan, *Introducere*, *52–56*; Petre Guran, *Slavonic Historical Writing in South-Eastern Europe, 1200–1600*, în *The Oxford History of Historical Writing*, II, coordonatori Sarah Foot şi Chase F. Robinson, Oxford, 2012, *328–345*. ***R.Ş.***

CRONICA MOLDOVEI, revistă apărută la Bârlad în martie şi aprilie 1915, la Bucureşti, lunar sau cu periodicitate fluctuantă ori nemenționată, din mai 1915 până în iunie 1916 şi din noiembrie 1918 până în 15 aprilie 1919; în iunie 1916 îşi modifică titlul în „Revista critică", suprimând totodată subtitlul „Revistă de cultură generală". După o întrerupere impusă de război, în noiembrie 1918 devine „Cartea vremii", motivul nefiind o eventuală modificare de direcție sau de program, ci lansarea cu numai o lună în urmă a săptămânalului literar-artistic „Revista critică", sub conducerea dramaturgului și cronicarului dramatic Paul I. Prodan. Ironie a sorții, competiția revuistică, destul de inegală, s-a încheiat după numai un an, prin dispariția aproape concomitentă a ambelor publicații. Director și proprietar (din 1915 până la dispariție) este A. Ștefănescu, dar în 1918–1919 sub identitatea reală, Alex. Ştefanopol. Publicaţie modernistă, **C.M.** se bucură de colaborarea constantă a lui G. Bacovia (*Amurg antic*, *Nervi de primăvară*, *Epitaf*,

Poemă în oglindă – semnată Gh. Andonie, *Trudit*, *Lacustră*, *Pastel*, *Nocturnă*, *Interior trist*), tipăreşte versuri semnate de D. Teleor (*Sonet patriarhal*), Mihail Săulescu (*Aeternitas*, *Cei singuri*), Al. T. Stamatiad (*Psalm*, „din volumul de poeme *Pe drumul Damascului*, care va apărea"), Ştefan Petică (*Versuri*), G. Tutoveanu (*Robul*), Gh. Rotică (*Plânge inima*), V. Demetrius (*Tuberoză*), G. Topîrceanu (*De bello... gallico*), Demostene Botez (*Parfum*), B. Fundoianu (*Amurg de toamnă*, *Înserare*, *Charme dangereux*), Perpessicius (*Peisaj progresiv*, *Meditaţie*, *Peisagiu*). Dintre prozatori, puţini menţionabili, se remarcă Gala Galaction, care publică aici cinci fragmente, singurele rămase, din proiectatul roman *Margo*, I.C. Vissarion, autor al schiţelor *Primar*, *Un biet cal*, *Soarele*, V. Demetrius cu nuvela *Se mărită Filofteia*, şi Al. Busuioceanu cu fragmentul *Secetă*. Două poeme în proză, *Tu ce gândeşti?* şi *Nevroză. Poemul fantezistului*, semnate Agata Grozea, îi aparţin viitoarei Agatha Grigorescu-Bacovia. Nesemnificative sunt lectura geografică *Brezoi* de I. Chiru-Nanov şi un dilatat roman în scrisori, *Note de drum*, dintr-o călătorie exotică în îndepărtatul Orient, datorat harnicului secretar de redacţie Aurel Savela. Disimulat sub iscălitura feminină Dora Avram, acesta este și autorul unor „crochiuri din Capitală", devenite în 1918 materia a două volume cu același titlu. Directorul, nelipsit din sumar în fiecare săptămână sub diferite alte identităţi – Ioachim Movilă, Ioan Stânjenaru, I. Tr., Serenus, Alst –, tălmăceşte din *Rimele sparse* ale lui Petrarca. Formatul carte, numărul de pagini în permanentă scădere şi dificultăţile materiale în care se zbate obligă redacţia să ceară stăruitor cititorilor plata exemplarelor expediate cu poşta, ca şi a abonamentelor, condițiile precare în agravare continuă nepermiţând o diversitate substanţială a materialelor. Totuşi, rubricile „Însemnări", „Cărţi, reviste, ziare", „Fel-de-fel" (iscălită Agafton & Co de Aurel Savela alternativ cu B. Fundoianu sau cu Alex. Ştefanopol) adună, uneori şi cu ajutorul corespondenţilor din ţară, informaţii privind viaţa cultural-artistică locală şi de aiurea, ca apariţia sub auspiciile lui P.P. Carp a bilunarului cu simpatii germanofile „Moldova" (1915–1916), ironizează poeziile lui Victor Eftimiu, semnalează primirea în Academia Română a savanţilor Simion Mehedinţi, P.P. Negulescu şi N. Docan, decernarea Premiului de Literatură al forului academic lui Gala Galaction şi poetului Mihai Codreanu, culege „perle" lingvistice gazetăreşti ş.a. Rubrici specializate sunt incluse doar incidental: „Cronica artistică" (uneori „Cronica plastică") la deschiderea expoziţiei Societăţii Tinerimea Artistică şi a expoziţiei oficiale a artiştilor în viaţă, „Cronica literară" pentru recenzia lui Mircea Florian la romanul *Ape adânci* de Hortensia Papadat-Bengescu sau a lui Alex. Ştefanopol la *Poezii* de V. Voiculescu, „Cronica ieşeană" la dispariţia prozatorului N. Gane, „figură de frunte" a oraşului, „Cronica veselă" când Trubaduru (Kätty Q. Bungh) rimează câte o „fantezie" ori o „insomnie". În 1916 **C.M.** îi oferă economistului Șt. M. Zeletin spaţiu pentru a publica un drept la replică părerilor din recenzia făcută de N. Iorga în „Neamul românesc" la lucrarea sa *În țara măgarilor*, apreciată de autorul însuși drept o „satiră de idei". La reluarea din 1918, redacţia reiterează dezideratul începuturilor de a fi o „oglindă credincioasă a lumii şi mişcărilor timpului", iar nu peste mult timp chiar declară că „va lua parte mai largă la viaţa publică a ţării". Mărturie imediată sunt articolele politice sau de fond ale directorului (*Cenzura*, *Partidele politice. Umbrele trecutului*, *Ideea – forță în politică*, *Primăvara politică*), ca şi ampla analiză dedicată de Mircea Florian trăsăturilor morale, politice, sociale ale societăţii şi timpurilor moderne, intitulată *Ideea democratică şi prefacerile vremii noastre*. Dar probabil că unele opinii neconvenabile – în favoarea Basarabiei în special – atrag intervenția cenzurii, fiindcă în unele numere, pe coperte ori în pagini, apar spații albe, neimprimate. **C.M.** a polemizat în treacăt cu unele reviste (cu „Cronica" lui Tudor Arghezi şi Galaction pe seama similarităţii titlului şi a formatului) şi scriitori (N. Iorga, Victor Eftimiu, Mihail Sorbul, Octavian Goga), dar nedepăşind o manieră decentă, o abordare intelectuală. În contextul oraşului în care era editată, prin colaborarea constantă a lui G. Tutoveanu, profund încrezător în valoarea localismului creator, publicaţia şi cercul de poeţi din jurul ei au stabilit o legătură cu preocupările şi cu manifestările artistice ale Academiei Bârlădene. Alţi colaboratori: Lizi (Lia) Hârsu, C. Valmar (C. Vasiliu-Langa). ***I.H., R.P.***

CRONICAR, publicaţie apărută la Cernăuţi, lunar, între decembrie 1943 şi septembrie 1944, cu subtitlul „Îndreptar pentru cultură, literatură şi artă". Prim-redactor: Gh. Noveanu. Articolul-program, *Făgăduiala de început*, semnat de Gh. Noveanu, arată că revista va fi călăuzită de două comandamente: „*bunul-simț* în atitudine şi, în selecţia materialului, *calitatea*". Cu poezii sunt prezenţi Radu Gyr, C. Bivolaru, Grigore Bugarin, Nicolae

Tăutu, Emil Zegreanu, Ghedeon Coca, George Antonescu, George Popa, Ernest Gavrilovici, iar proza este semnată de Simion Ghinea, A. Tudor, Dragoş Tomoiagă. Mai bine reprezentat este sectorul de eseistică, unde se abordează problemele continuităţii criticii literare (*Titu Maiorescu şi E. Lovinescu* de A. Vasiliu), poezia lui Radu Gyr şi moştenirea lui Vasile Pârvan (Gh. Noveanu), relaţia dintre tehnică şi spirit (I. Todoran). De menționat și publicarea unui fragment din romanul *Chinuiţii nemuririi* de Victor Papilian, a piesei *Colivia cu sticleţi* de Paul Constant şi a eseului *Formă, formare, informare*, rostit la radio în noiembrie 1943 de Constantin Noica. Victor Andoniu traduce din Ada Negri. La rubrica „Cronica literară" sunt recenzate cărţi de Vintilă Horia, V. Copilu Cheatră, Grigore Popa, Victor Papilian, Teofil Lianu, Mihail Sadoveanu. Revista mai dispune de o „Cronică a ideilor", de o „Cronică politică" şi de „Note şi însemnări", rubrici marcate grafic de viniete şi frontispicii de Mac Constantinescu. ***M.Pp.***

CRONICARUL, publicaţie apărută la Bucureşti, de trei ori pe săptămână între 17 august şi 17 noiembrie 1918, apoi zilnic între 19 noiembrie şi 31 decembrie 1918, sub mottoul luat din letopisețul lui Miron Costin, „Nu-i vremea sub om, ci bietul om sub vremi". Prim redactor: D. Karnabatt; fondator: Caion (C. Al. Ionescu-Caion), menţionat între 19 noiembrie şi 2 decembrie – când se anunță decesul său –, concomitent cu adăugarea subtitlului „Cotidian politic, teatral, economic"). **C.**, având o orientare modernistă în ciuda absenței unui articol-programatic declarativ, se deschide cu un portret-medalion dedicat de Caion istoricului A.D. Xenopol şi cu un interviu dat de actorul Tony Bulandra lui D. Karnabatt. De regulă articolul de fond este semnat de Gala Galaction, Duiliu Zamfirescu, D. Nanu, Ion Dragu, Tudor Vianu şi Alfred Moşoiu. Relativ modestă cantitativ, poezia e compensată de mulțimea autorilor: Mircea C. Demetriade (*Parabola*), D. Karnabatt (*Cântau trei lucrătoare*), Barbu Nemțeanu (*Scrisoare de toamnă* – cu versiuni proprii în franceză şi germană), Duiliu Zamfirescu (*În amurg, Adio, Mărgărint,* „din volumul *Pe Marea Neagră* ce se va publica în curând"), Al. T. Stamatiad (*Psalm, Toamnă*), Tudor Vianu (*Casa morţilor*), D. Nanu (*Imn păcii*, *Soarele*), Const. Argeşanu (*Scrisori din parc, Cântec*), Nichifor Crainic (*Soldat murind*), Alfred Moşoiu (*Vasul de bronz*), Eugen Vaian (*Portret, Neînţeleşii* – postume), Marcel Romanescu (*Seară bătrână*, localizată şi datată „Kristiania, 1918"), Radu D. Rosetti (*Cheiţa*), Dragoş Protopopescu-Blebea (*Sonet pentru adolescenţă*), George Caïr (*Luptând cu amintirile*), C.S. (Const.) Rîuleţ (*Cântec de toamnă*), Ludovic Dauş (*Pe drumul retragerii*, „din volumul *Drumul sângelui* ce va apare curând"), Emil Maur (*Negustorii*), I.C. Popescu-Polyclet (*Versuri* şi *Catrene* sub iscălitura Alexandru Amar), Cridim (Christea N. Dimitrescu; *Pantume filosofice*, *Ad caelum*). Parodii, catrene vesele şi epigrame amabile completează textele semnate de pleiada poeţilor confirmaţi editorial cu piesele în gen minor ale lui Nigrim (M. Mihăescu-Nigrim), Cincinat Pavelescu, E. Est (Eugeniu Ştefănescu-Est), Ion Pribeagu (I. Popescu-Băjenaru). Cu totul modest este capitolul prozatorilor, reprezentat de I. Brucăr (*Dvornicul*, *Samovarul* – proze scurte) şi B. Luca (*O vizită medicală*, din volumul cu schiţe de război *Păcate*, „aflat sub presă"), valoric alăturându-li-se lui V. Demetrius (*Cochetărie*, *Fluturele*), lui G. Caïr (*Îndrumarea spre Parnas*), Andrei Branişte (Tudor Teodorescu-Branişte; *Taina* – fragment de roman) şi Aidei (Aida Vrioni), care semnează bucăţile intimiste *Din ţara unde dragostea a murit* şi *Poema mâinilor*, toţi integraţi la „Foiţa" (sau „Foiletonul") „Cronicarului". Singurele traduceri tipărite de revistă, datorate lui I. Nake (Nicolae Alex. Ionescu), Demp(o) şi lui Al. T. Stamatiad, sunt alese din A. Conan Doyle (*Câinele din Baskerville*), Eugène Montfort (*Cântecul Neapolului, Fata din oglindă*) şi Oscar Wilde (*Binefăcătorul*, *Artistul*, *Discipolul* – poeme în proză). Interesant este cursivul fiecărui număr, cu un autor unic, Nicolae Alex. Ionescu, fratele mai mic al lui Caion, cursiv care abordează punctual şi avizat chestiuni specifice, privind legislaţia editorială, dreptul de proprietate intelectuală şi paternitate literară, plagiatul (*Furtul în artă şi literatură*, *Traducerile neautorizate*), specificul gazetăriei (*Presa pentru bogaţi*), evoluţia conceptului de drept de autor (*Din trecutul proprietăţii literare*, *Drepturile autorilor străini*). Colaboratori statornici, îndeosebi în calitate de cronicari profilaţi anume, sunt Tudor Vianu, Gala Galaction, Dimitrie Cuclin, Alfred Moşoiu, D. Nanu, Adrian Verea şi mai ales harnicul D. Karnabatt, totodată un redactor *factotum.* Dar numele şi condeiul care acoperă orice rubrică şi orice subiect este Caion, care scrie neobosit despre dascălii săi, neîntrecuţii istorici G.I. Ionnescu-Gion şi Grigore G. Tocilescu, despre talentul de ziarist al lui H. Streitman, creionează afectuoase

portrete-amintiri lui Alexandru Marghiloman, delicatului poet Barbu Nemţeanu, comentează activitatea gazetarului Ion Dragu în redacţia cotidianului conservator „La Politique", originalitatea umorului evreiesc în teatrul de revistă, debutul lui Al. T. Stamatiad sub pseudonimul Adrian Alexandru, descrie primitoarea „casă cu sfinţi" a pictorului Nicolae Vermont, situată în vecinătatea Bisericii Dintr-o zi. Chiar şi după dispariţia lui Caion se tipăresc cu supratitlul *Pagini postume inedite* o suită din însemnările sale manuscrise: *În jurul unei scrisori a lui J. de Maistre*, *Romanul ca document istoric, Spiritul francez* ş.a. **C.**, redus ca dimensiuni la o singură filă format mare, este o tipăritură vie, dinamică, susţinută de condeieri-scriitori încercaţi (D. Teleor, N.I. Apostolescu, H. Streitman – sub pseudonimul Alcest –, Adrian Verea, N. Ţincu, dar şi de gazetari de meserie, ca tânărul Radu Pralea şi mai încercatul A. Camburopol. Sporadic, câteva şarje-caricaturi sunt creionate de N. Petrescu-Găină. ***R.P.***

CRONICARUL, publicaţie apărută la Bucureşti, lunar, cu întreruperi, din februarie 1931 până în aprilie 1932, în noiembrie 1933 și în mai 1934, având subtitlul „Revistă literară–artistică–socială". Director: G. Şt. Cazacu. Articolul-program, *Mai departe*, nesemnat, specifică: „Vom fi conduşi de mişcarea artei simboliste, clasice sau moderne, care în calea ei va întâlni accentele durerii, ale fericirii". **C.** reuneşte în paginile ei nume dintre cele mai diverse ca orientare poetică: G. Bacovia (*Ebreia*), Radu Gyr (*Lecturi*), G. Şt. Cazacu, Agatha Grigorescu-Bacovia, C. Ionescu-Olt, Ilariu Dobridor, Virgil Huzum, V. Demetrius, Dem. Bassarabeanu, Maria Cunţan, Aurel Marin, Ion Focşeneanu, Constantin Jaleş, Pan M. Vizirescu, Paul Constant. Este evident că stau laolaltă valoarea şi scrierea întâmplătoare, modernitatea şi tradiţionalismul cel mai încăpăţânat. Proză semnează G. Bacovia (*Iarmaroc*, *Undeva*, *Cântec târziu* – fragmente din romanul cu titlu omonim, anunțat „în curs de apariție"), Lucius Mihăiescu, N. Pora, Al. Cazaban, Neagu Rădulescu (*Eu, Lala și nebunia* – fragment din *Omul agățat de ureche*, *Dumnezeu ședea pe Sevastopol* – fragment din volumul „în curs de apariție" *Republica Femeilor*), Sm. M. Vizirescu. Sectorul critic este mai puţin interesant. Lucian Boz publică studiul *Complexul lui Oedip la Mihai Eminescu*, iar critică de serviciu semnează George Baiculescu, Constantin Orăscu, N. Batzaria, N. Papatanasiu. O prezenţă mai activă este Paul I. Papadopol, cu un studiu despre Octavian Goga şi cu textele de la rubrica intitulată „Cronici". „Cronica artistică" e susţinută de Alexandru Şahighian şi Al. Robot, G. Şt. Cazacu semnează la rubrica „Mişcarea intelectuală", Dem. Bassarabeanu, Paul I. Papadopol, N. Pora la „Cronica literară", iar Paul Donici se ocupă de sumarele revistelor sosite la schimb redacţional. De consemnat numărul 9/1932, dedicat în mare parte operei lui Octavian Goga. **C.** este o publicaţie fără pretenţii, care se bazează pe ambiţiile literare ale unei grupări mai mult amicale decât pe criterii estetice. ***V.T.***

CRUCEANU, Ada D. (4.V.1950, Sibiu), eseistă, traducătoare. Este fiica Letiţiei Cruceanu (n. Rău), educatoare, și a lui Horaţiu Cruceanu, inginer; e soţia poetului Octavian Doclin. A făcut studii liceale la Sibiu (1965–1969). Este licenţiată a Facultăţii de Limba şi Literatura Română de la Universitatea din Bucureşti, urmată între 1969 și 1973. A activat ca profesoară, bibliotecar-bibliograf la Biblioteca Judeţeană „Paul Iorgovici" din Reşiţa, referent literar la Centrul Judeţean Caraş-Severin pentru Conservarea şi Valorificarea Culturii Tradiţionale (literatură, artă populară, arte plastice, editare publicaţii), consilier-inspector pentru cultură la Consiliul Judeţean Caraş-Severin, editor şi redactor la revista „Reflex", apoi, din 2001 şi până la pensionare, în 2009, director executiv al Direcţiei pentru Cultură, Culte şi Patrimoniul Cultural Naţional a Judeţului Caraş-Severin. A debutat în 1967 la revista „Cibinium" a Liceului Nr. 3 din Sibiu cu un articol de istorie culturală, iar editorial cu volumul *Contribuţii la bibliografia presei bănățene* (1979, în colaborare cu Gheorghe Jurma). A mai colaborat la „Orizont", „Contemporanul", „Convorbiri literare" (unde din 2000 susţine rubrica „Dinspre Banat"), „Luceafărul", „România literară", „Familia", „Tribuna", „Steaua", „Cronica", „Viaţa românească" ş.a. A luat Premiul Filialei Timişoara a Uniunii Scriitorilor (1992), aceeași instituție oferindu-i în 2002 Premiul de Excelență.

În *Radu Stanca – dramaturgul (Consideraţii privind teatrul de poezie)* (1992) **C.** încearcă o apropiere de arta dramaturgului folosind sugestii ale teoriilor formaliste despre limbajul poetic. În eseul *Porunca Fiului* (1997) scrierile lui Sorin Titel sunt raportate mai puţin la contextul generaţiei și mai mult la specia atemporal-ontologizantă a barocului. Din această perspectivă, operele

analizate de **C.** pun în lumină criza personajului şi psihologia creatorului modern. Acelaşi tip de lectură se regăseşte în *Capete de pod (sau Despre feţele barocului)* (2001), la origine teză de doctorat. **C**. trece în revistă, nesistematic, idei mai vechi și mai noi despre baroc, citind apoi în această cheie autori bănăţeni amestecați – de la Mihai Halici jr. şi Nicolae Stoica de Haţeg la Sorin Titel, Florin Bănescu, Ion Marin Almăjan, Gheorghe Schwartz, Livius Ciocârlie ș.a. Culegerea *Faţă în faţă* (2012, în colaborare cu Octavian Doclin), cuprinzând articole de atitudine, anchete, interviuri, mărturisiri, portrete ș.a., aparținând celor doi autori, este reprezentativă pentru tipul de publicistică provincială practicat de-a lungul timpului de autoare. **C.** a tradus în engleză poeţi români contemporani şi în româneşte din poezia americană și nu numai – preponderent autori minori.

SCRIERI: *Contribuţii la bibliografia presei bănăţene* (în colaborare cu Gheorghe Jurma), Reşiţa, 1979; *Radu Stanca – dramaturgul (Consideraţii privind teatrul de poezie)*, Timişoara, 1992; *Porunca Fiului. Eseu asupra prozei lui Sorin Titel*, Timişoara, 1997; *Capete de pod (sau Despre feţele barocului)*, Timişoara, 2001; *Faţă în faţă* (în colaborare cu Octavian Doclin), Timişoara, 2012.

Repere bibliografice: Al. Piru, *Teatrul poetic*, „Dimineaţa" (Bucureşti), 1993, 28; Cornelia Ştefănescu, *Dramaturgul*, JL, 1993, 37–40; Mircea Popa, *„Radu Stanca – dramaturgul"*, L, 1994, 9; Geo Vasile, *„Şi suntem ultimii coloni ai satului de frontieră"*, LCF, 1996, 11; Victor Cubleşan, *„Porunca Fiului"*, ST, 1999, 5–6; *Dicț. Banat*, *215–217*; Petru P. Ciurea, Constantin C. Falcă, *Cărăşeni de neuitat*, Timişoara, 2012, *38–39*. ***L.A.***

CRUCEANU, Mihail (13.XII.1887, Iaşi – 7.VII.1988, Bucureşti), poet, prozator.

Este primul din cei şase copii ai Ecaterinei (n. Petroveanu) şi ai medicului Mihail Cruceanu (Max Grosman, botezat și împământenit în 1882). Termină ciclul primar în localitatea natală. Cel secundar însă îl parcurge, din cauza deselor mutări ale familiei, stabilită în cele din urmă la Târgu Jiu, în mai multe oraşe: Ploieşti, Piteşti şi în Bucureşti, la Colegiul „Sf. Sava", unde îşi trece, în 1906, bacalaureatul. În ciuda peregrinărilor, elevul învaţă bine, într-un an câştigând concursul Tinerimii Române. Începe să publice devreme, în 1902 apărându-i o proză (iscălită Miluţă) în suplimentul „pentru copii" al ziarului „Adevărul", iar în 1904 o poezie în „Revista literară". Încă elev, **C.** frecventează cenaclul macedonskian, ulterior apropiindu-se de cercul lui Ovid Densusianu şi de „Vieaţa nouă". Mai colaborează cu versuri, proză, note şi articole, iscălind şi Grigore Sevastin sau Al. Croitoru (pseudonime la care târziu se va adăuga şi Miron Cristea), la „Revista idealistă", „Revista noastră", „Bunul prieten", iar după ce devine student la „Revista celorlalţi", „Conservatorul", „Românul literar şi politic", „Insula", „Versuri şi proză", „Facla", „Rampa" ş.a. Editorial, debutează cu placheta *Spre Cetatea Zorilor* (1912). După ce îşi ia, în 1911, licenţa în drept şi, în 1913, pe cea în litere, avocat la Târgu Jiu şi profesor la Craiova, Râmnicu Vâlcea şi Alexandria, **C.** îşi diminuează activitatea literară. Numele îi mai apare doar în „Sărbătoarea eroilor", „Noi pagini literare", „Flacăra" şi pe coperta volumaşului *Altare nouă* (1915). Deşi reformat medical, participă la campania din 1913 şi, ca translator, la cea din 1916–1917, când se îmbolnăveşte de tifos. După însănătoşire se refugiază la Odessa, unde asistă la o provizorie instalare a regimului bolşevic. Atmosfera şi relaţiile cu unii conaţionali implicaţi în evenimente îl influenţează profund, căci întors în ţară, poetul, care dă la iveală şi o nouă carte, *Fericirea celorlalţi* (1920), ajunge printre liderii socialiştilor olteni. În această calitate ia parte la congresul din mai 1921, votând pentru afilierea la Internaţionala a III-a, ceea ce determină să fie arestat câteva luni. La congresul următor al Partidului Comunist este ales casier general în Comitetul Central şi i se încredinţează direcţia ziarului „Socialismul". Poziţia sa e totuşi marginală, el nefiind, în fond, nici ideolog, nici veritabil activist. În afară de versuri şi de proză, strânsă în *Povestiri pentru tine* (1924), **C.** mai semnează, în periodice precum „Gânduri noi", „Vieaţa nouă", „Zorile", „Proletarul", „Front unic", „Poezia", „Orientări", „Îndreptar", „Curentul pentru copii și tineret" (unde era redactor) ş.a., articole pe teme culturale ori pedagogice. Limitată la apărarea în instanţă a unor comunişti, la însoţirea lui Henri Barbusse în vizita sa „de documentare" şi la

participarea la un congres internaţional al „muncitorilor din învăţământ", activitatea politică a lui **C.** nu pare să justifice închiderea în 1940–1941 în lagărele de la Miercurea Ciuc, Caracal şi Târgu Jiu. După august 1944, drept „compensație", este numit inspector general în Ministerul Învăţământului şi în alte comitete şi comisii. I se tipăresc un nou volum de versuri – *Lauda vieţii* (1945) şi două conferinţe, în 1949 devine profesor universitar la catedra în care I. Vitner luase locul lui G. Călinescu. Activ rămâne **C.** şi după pensionarea sa, în 1957. Îşi reeditează poezia şi proza, dă numeroase interviuri, colaborează la „Tânărul scriitor", „Gazeta literară", „Contemporanul", „Ramuri", „Luceafărul", „Limbă şi literatură", „Viaţa românească" ş.a. cu articole şi însemnări memorialistice, acestea din urmă strânse în volumul *De vorbă cu trecutul...* (1973). Excepţionala sa longevitate prilejuieşte, de asemenea, repetate sărbătoriri ce-i întreţin o oarecare notorietate până la sfârşitul anilor '80.

Întâlnirea, oarecum întâmplătoare, în adolescenţă cu Al. Macedonski şi aceea cu Ovid Densusianu l-au determinat pe **C.** să devină un adept fervent al simbolismului, în favoarea căruia pledează prin articole şi comentarii, dar mai cu seamă prin ancheta asupra curentelor literare pe care o întreprinde în 1911–1912 în „Rampa", ca replică la ancheta *Poporanismul*, iniţiată de „Luceafărul". Sensibilitatea sa nu este însă nici destul de profundă, nici cu adevărat modernă, încât în primele versuri merge pe drumuri măcar croite, dacă nu şi bătătorite de alţii. Poemul ce deschide şi dă titlul plachetei *Spre Cetatea Zorilor* reia motivul infinitei aspiraţii, în timp ce altele (*Trandafirii galbeni*, *Buchetul*, *Garoafa roză*) relevă tehnica şi substanţa „romanţelor" minulesciene. Un efort de individualizare se constată în *Poemul oglinzilor*, în care însă alunecarea spre expozitiv parnasian şi declamaţie erodează efectul. Aceeaşi propensiune e vizibilă şi în ciclurile „vitrinelor", din *Altare nouă*, şi al „străzilor", din *Fericirea celorlalţi*, în care mai apar motivul oraşului provincial, câteodată în note bacoviene, şi accente de satiră socială. Prezent şi în aceste cicluri, eroticul, în registrul graţiozităţii ori al unei inefabile intimităţi, concurează, în volumul *Lauda vieţii*, o robustă bucurie de a trăi, ce-şi găseşte expresia într-o suită de tablouri agreste. Aici mai apăreau texte (precum *Tu ce-ai făcut?* sau *Pentru pace luptăm*) ce prefigurează şabloanele epocii de după 1945, precum şi obosite încercări de a traduce imagistic „sensul" existenţei (*Muritor*, *Convoiul vieţii*). Ultimele poezii reiau teme cultivate anterior, într-un ton când jubilant, când elegiac. Poet este **C.** şi în prozele ce compun volumul *Povestiri pentru tine*, fie că sunt schiţe fantezist-satirice (*Pălării şi capete*, *Muzeul virtuţilor*), o istorie orientală ilustrând curgerea vieţii (*Korisadar*), reminiscenţe din copilărie (*Copilul blond*, *La vie*), parabole (*În ţara viselor*, *Astfel curge viaţa*) sau veritabile poeme în proză (*Nebuniile vântului*, *Focul meu vorbeşte*, *Frunzele*). Diversificat şi îmbogăţit astfel, scrisul lui **C.** se detaşează totuşi prea puţin de acela al confraţilor din plutonul simbolist. Pe de altă parte, meritele scriitorului nu sunt amplificate decât în mică măsură de memorialistica sa. Paginile din *De vorbă cu trecutul...* mai curând decepţionează. De la cel direct implicat în importante evenimente literare şi politice erau de aşteptat mărturii revelatoare. În fapt, puţine sunt astfel şi ele se circumscriu mai ales vieţii literare bucureştene dintre anii 1905 şi 1916 şi celei craiovene de după Primul Război Mondial. În rest, **C.** urmează cu obedienţă absolută „linia" partidului. Omisiunile şi mistificările, utilizarea frecventă a limbajului de lemn frapează chiar în raport cu memorialistica altora publicată exact în aceeaşi vreme.

SCRIERI: *Spre Cetatea Zorilor*, Târgovişte, 1912; *Altare nouă*, Bucureşti, 1915; *Fericirea celorlalţi*, Craiova, 1920; *Povestiri pentru tine*, Bucureşti, [1924]; *Lauda vieţii*, Bucureşti, 1945; *Poezii alese*, Bucureşti, 1957; *Versuri*, Bucureşti, 1967; *Al. Dobrogeanu-Gherea* (în colaborare cu Florian Tănăsescu), Bucureşti, 1971; *Pălării şi capete*, Bucureşti, 1972; *De vorbă cu trecutul...*, Bucureşti, 1973; ed. Bucureşti, 1978; *Poeme alese*, Craiova, 1974; *Poeme*, Bucureşti, 1985; *Lauda vieţii*, îngr. şi pref. Florea Firan, Craiova, 1987; *Scrieri în proză*, îngr. şi pref. Constantin Mohanu, Bucureşti, 1987. **Traduceri:** Alphonse Daudet, *Scrisori din moara mea*, Bucureşti, f.a.

Repere bibliografice: Lucilius [Alexandru Macedonski], *O treime de poeţi*, „Liga conservatoare", 1905, 6; [Ovid Densusianu], *„Spre Cetatea Zorilor"*, VAN, 1912, 8; Trivale, *Cronici*, *155–157*, *238*; Aderca, *Contribuţii*, I, *397–400*; Perpessicius, *Opere*, II, *331–342*, XI, *165–169*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *564–565*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *626*, *Ist. lit.* (1982), *705*; Valeriu Râpeanu, *„Poezii alese"*, GL, 1957, 33; Micu, *Început*, *474–475*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *420–421*; Dimisianu, *Opinii*, *44–49*; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, *350*; Firan, *Profiluri*, I, *237–242*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *736–738*; Radu Gyr, *Calendarul meu*, îngr. şi pref. Ioan Popişteanu, Constanţa, 1996, *68–69*; Paul D. Popescu, *Mihail Cruceanu*, „Axioma", 2007, 12.

V. D.

CRUCIADA ROMÂNISMULUI, revistă apărută la București între 22 noiembrie 1934 şi 23 decembrie 1936, între 2 şi 16 mai 1937, cu subtitlul „Săptămânal de orientare politică şi spirituală". Director: Mihai Stelescu; redactor-şef: Alexandru Talex (menţionat la numărul 4). Componenţa redacţiei este indicată abia la numărul festiv 54, fiecare nume şi responsabilitatea fiind alăturate chipului respectiv, schiţat de graficianul Nicol (Christache Nicolceanu): Const. Barcaroiu (C.B., Barcostan) – redactor şi cronicar, Victor Valeriu Martinescu – redactor pentru viaţa politică, Vladimir Cavarnali şi Paul Bărbulescu – redactori; al doilea caricaturist al revistei este Neagu Rădulescu. Un articol preliminar asumat de director (*Prefață*) enunţă programul ce va orienta alcătuirea publicaţiei: „Ideea generatoare, crezul animator de energii şi eroisme, aceste două descotorosite de idoli cioplîţi în ritm de imnuri şi osanale, vor fi zeiţele gândului şi scrisului nostru. Crearea unei elite de luptători neînfricaţi şi nedepersonalizaţi, care să înfăptuiască frontul comun cerut de întreaga suflare românească, dar neauzit de profitori interesaţi şi reprezentanţi temporari ai curentelor existente, va fi una din marile noastre preocupări. Iată gândurile pentru care vom milita şi pornim azi «Cruciada românismului»". În practică, fostul lider legionar M. Stelescu va folosi **C.r.** pentru a-l ataca violent pe Corneliu Zelea Codreanu, ceea ce va şi atrage asasinarea sa în iulie 1936 de un comando legionar. Personalitatea tutelară a publicaţiei este Panait Istrati, nu doar semnatar al unui ciclu de articole în care încearcă să tempereze patosul doctrinar de extremă dreapta al lui Stelescu (*Naţiune şi naţionalism*, *Dictatură şi democraţie*), ci şi emitent al câtorva scrisori puse sub genericul *Sunt lacrimae rerum* ori personaj al amintirilor Aidei Vrioni *Cu Panait Istrati la Menton*, datând din 1927, şi al povestirii romancierului grec Nikos Kazan (Kazantzakis) *Toda Raba* (tradusă de Pericle Martinescu), inspirată din călătoria făcută de cei doi în Rusia sovietelor. Compartimentul literar cel mai bine reprezentat îl constituie poezia, provenind îndeosebi de la generaţia afirmată în deceniul al treilea al secolului trecut: Aurel Chirescu (*Han Hun*), Virgil Carianopol (*Eu*), Virgil Gheorghiu (*Stihuri pentru scrisorile tatii*), Emil Vora (*Întoarcerea în cătun*), Virgil Treboniu (*Brumar*), Octav Sargeţiu, George Danubia (George Dan) ş.a. Proporţional, proza este reprezentată doar prin două poeme ale lui Const. Barcaroiu, *Trandafirul* (reluat după volumul *Florile roşii*) şi *Primăvara*, prin traducerea scurtelor fragmente *Spovedania unui învins* și *Spre altă flacără* (selectate din volumul de confesiuni existenţial-politice *Vers l'autre flamme*) şi a prefeţei la romanul autobiografic *Viaţa lui Adrian Zografi*, toate semnate de Panait Istrati. Acesta rămâne chiar şi după dispariţie, în aprilie 1935, o prezenţă în viaţa revistei, prin notele memorialistice *Mărturii din… sanatoriu* de Emil Vora, puse sub genericul *Flori pe mormântul lui Panait Istrati*. Tot memorialistică aduc însemnările lui Ion Aurel Manolescu despre V. Alecsandri, *Domnişoare bătrâne şi poeţi uitaţi*. Deosebit de activ este Const. Barcaroiu nu doar cu versuri, ci şi cu articole politice sau pe subiecte de actualitate socială, cu recenzii şi cronici literare subsumate rubricilor specializate ori compozite („Cărţi. Probleme. Idei", „Marginale"), la care mai scriu Mircea Mateescu, Aurel Chirescu, Mihail Ilovici. Utile documente de istorie literară sunt contribuţiile lui Paul Bărbulescu dedicate prozatorului basarabean Leon Donici şi lui Mircea Eliade, *Reflexiile unui scriitor* de I.E. Torouţiu – opinii în disputa între generaţii, *Destinul unei păpuşi bolnave* (despre profilul literar al Iuliei Hasdeu) de Ion Aurel Manolescu. Aparte trebuie considerate articolele politice publicate de Victor Valeriu Martinescu, *Cacealmaua de la Stresa*, *Europa sub cerul păcii mondiale*, *Românii e deştepţi* (titlu-sintagmă preluat de la Camil Petrescu), alături de cele izvorâte din constatarea degringoladei culturale a epocii, a falsității, a inconsistenței idealurilor tinerei generaţii, aflate în competiție aprigă cu generația așa-zis expirată (*Petru Comarnescu şi teoria generaţiei*, *Pentru cea mai tânără generaţie*). Josnic şi excesiv, provenit dintr-un orgoliu nemăsurat, apare un atac iscălit de Constantin Coman, susţinut de Alex. Talex, la adresa lui G. Călinescu, ce îl indicase într-o „cronică a mizantropului" din „Adevărul literar şi artistic" ca veleitar pe tărâmul scrisului artistic. Ocazional se tipăresc interviuri – cu actorul Ion Brezeanu (dat lui Ion Aurel Manolescu), cu prozatorul B. Jordan, care vorbeşte despre literatura lui şi despre Basarabia (consemnat de Vladimir Cavarnali) – şi emoţionante necrologuri consacrate scriitorilor Const. C. Bacalbaşa, Gib I. Mihăescu, G. Ibrăileanu, Mateiu I. Caragiale. **C.r.** nu publică traduceri, cu excepţia tălmăcirii „pour la première fois en français" a poeziilor lui Eminescu *Empereur et prolétaire* şi *Résurrection*, datorată abatelui Louis Barral, secretarul Nunţiaturii Catolice în România. O colaborare evident sentimentală este a lui Alexis Macedonski, fiul cel mare al poetului Al.

Macedonski, cu diferite corespondenţe trimise din Polença Mallorca, în Insulele Baleare, unde se stabilise: *Şapte veacuri de piatră*, *Ultima lecţie a lui Leonardo*, *Întregiri*. Alţi colaboratori: Mia Frollo, Al. Zaharia, Laertes (Nicolae Mateescu), Liviu Bratoloveanu, Petre Bellu, Dem. Bassarabeanu, Victor Eftimiu, D.V. Barnoschi, V. Savin, Teodor Nencev, Grigore Ancu, Simion Dascălu. ***R.P.***

CRUDU, Dumitru (8.XI.1967, Flutura–Ungheni), poet, dramaturg, prozator. Este fiul Mariei şi al lui Vasile Crudu, ţărani; pe linie maternă are o ascendenţă ucraineană. A absolvit Liceul „Mihai Eminescu" din Ungheni, după care a frecventat cursurile Universităţii de Stat din Chișinău, Facultatea de Jurnalism (1985–1987), şi pe cele ale Universităţii de Stat din Tbilisi, Facultatea de Filologie (1988–1992), fără să le finalizeze. Din această perioadă datează primele încercări literare în limbile rusă şi georgiană. Urmează apoi Facultatea de Ştiinţe, secţia filologie, a Universităţii Transilvania din Braşov, pe care o termină în 1995, şi cursuri de studii aprofundate la Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, absolvite în 1996. În perioada studenţiei frecventează cenaclurile braşovene Erata şi Interval, debutând în 1992 cu poeme în revista „Astra". În 1999 lansează, împreună cu mai tânărul Marius Ianuş, un curent literar de avangardă, fracturismul, printr-un *Manifest fracturist* publicat în revistele „Paralela 45" şi „Vatra", urmat de alte replici programatice. Tot cu Ianuş va edita, în 2007–2008, revista de atitudine „Stare de urgenţă" (Chişinău), al cărei titlu poate fi privit ca trimitere la volumul de versuri al americanului Frank O'Hara, *Meditations of an Emergency*. După absolvirea facultăţii, lucrează ca profesor de limba şi literatura română la Liceul Forestier din Codlea, ca ziarist la „Monitorul de Braşov", comentator cultural la postul de radio Europa Liberă (biroul din Republica Moldova) şi director al Filialei „Ştefan cel Mare" din cadrul Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu" din Chişinău. Animator cultural, coordonează mai multe cercuri şi grupuri de lucru, între care Clubul Literar de pe lângă Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova (împreună cu Nicolae Popa) şi atelierul de scriere creatoare „Vlad Ioviţă". În 2009 a coordonat antologia *Noua poezie basarabeană*. Este membru al Asociaţiei Scriitorilor Profesionişti din România (ASPRO), al Uniunii Scriitorilor din România şi din Republica Moldova şi al Uniunii Teatrale din Republica Moldova. Colaborează la numeroase publicaţii, fiind prezent şi la „Vatra", „Familia", „Erata", „Arca", „Contrafort", „Poesis", „Timpul", „Paralela 45", „Interval", „Missives" (Franţa) ș.a., precum şi la revista electronică „Tiuk!". A fost distins cu Premiul Academiei Libere din Iaşi (1994), Premiul Filialei Braşov a Uniunii Scriitorilor (1994), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1994), Premiul Asociaţiei Scriitorilor Profesioniști din România (1996).

Deşi tentat, mai ales ca poet, de avangardă şi de experiment, **C.** nu e un adept al hibridizării genurilor. Încă din primele două volume de versuri – *Falsul Dimitrie* şi minimalistul *E închis, vă rugăm nu deranjaţi*, ambele apărute în 1994 –, autoportretizându-se sub numele unui personaj straniu din istoria Rusiei ţariste („falsul Dimitrie"), el îşi înscenează biografia dezeroizată, poveristă, în cadre deopotrivă suave şi crude, tandre şi groteşti, pe o formulă de maximă simplitate afină poeticii postoptzeciste, hiperrealiste, a „grupului de la Braşov" patronat de Alexandru Muşina, dar, în interiorul ei, de o originalitate certă. Pe lângă alter egoul (fals) omonim, privit din afară, şi iubita sa Maria, aceste poeme „la marginea existenţei" sunt bântuite de arătări stranii, adeseori nonumane (fluturi în erecţie care fac sex, muşte care studiază oamenii şi ajung să facă, şi ele, dragoste, gândaci lubrici, şobolani ş.a.), în fapt ipostaze ale sinelui: „eu sunt şobolanul şi eu sunt viermele/ eu sunt fluturele care zboară prin aer/ noi cu toţii suntem cei care mergem/ pe pământ şi ne târâm în coate vocile/ noastre nu se aud sunt slabe slabe" (*Dimitrie*). Departe de erosul voluptuos oniric din versul lui Emil Brumaru sau de melancolia fantastă a lui Mircea Ivănescu, **C.** frizează absurdul kafkian, cu o notă mizerabilistă marcată, amintind de noua poezie americană. Registrul candid, pigmentat uneori cu infuzii jucate de dialect basarabean, figurează scenarii psihedelice: implozie, debusolare, alienare existenţială. Sumbrul *Pooooooooate* (2004) ar fi fost compus potrivit metodei fracturiste, în vreme ce *Eşarfe în cer* (2012) este dominat de obsesia îmbătrânirii şi a morţii, cu o dimensiune mistică pronunţată. Nici nouăzecist, nici (încă) douămiist, autorul lor este, ca şi Marius Ianuş, un poet al „fracturii" afective şi al schizoidiei identitare. Pe de altă parte, dramaturgia lui **C.**, cel mai cunoscut şi mai jucat autor de peste Prut în România postdecembristă, a fost definită chiar de el însuşi prin formula

„teatrului-ziar”. Gustul pentru absurd şi deriziune, cu elemente de teatru popular, îi domină piesele „cu tendinţă”, care cunosc uneori mai multe variante, sub mai multe titluri. Ele abordează de regulă probleme sociale sau politice acute, cu sau fără suport livresc sau istoric, insistând asupra crizelor şi traumelor actualităţii. Problema migraţiei transfrontaliere este centrală în teatrul său social. *Înainte şi după fugă* are în obiectiv refugiaţii din Transnistria, Africa şi Irak, iar *Le Septième kafana*, scrisă împreună cu Nicoleta Esinencu şi cu Mihai Fusu (editată în 2004 și pusă în scenă în 2006), vorbeşte despre tribulaţiile unor tinere basarabence nevoite să se prostitueze în Occident. În *Oameni ai nimănui* (2007) Occidentul apare nu ca pământ al făgăduinţei, ci al umilinţei şi eşecului pentru săracii din Est, aflaţi în căutarea unui loc de muncă. Rezultatele devin problematice când dramaturgul complică registrele. O anume neglijenţă stilistică se face simţită, iar discursul personajelor e împins până la demonstrativism, ca în *Steaua fără… Mihail Sebastian* (2006), înscenare livrescă a dramei scriitorului interbelic (Florin Faifer vede în ea o „şarjă grosieră”); în *Alegerea lui Alexandru Suţţo* (2004) aluziile culturale proliferează ostentativ, iar în tragicomedia absurdistă *Crima sângeroasă din Staţiunea Violetelor* (2001) abundă *qui–pro–quo*-urile groteşti pe canavaua unei intrigi poliţiste combinate cu o alegorie (din nou livrescă) a cuplului amoros. Însă, dincolo de carenţe, calităţile scenice ale partiturilor sunt de natură să incite. Piesele au primit numeroase premii la festivaluri de gen, dar şi Premiul UNITER (2003) şi în mai multe rânduri Premiul Ministerului Culturii din Republica Moldova, fiind jucate în Târgu Mureş, Chişinău, Craiova, Piatra Neamţ, Botoşani, Galaţi, Cluj-Napoca, Iaşi, Buzău, Helsingborg, Douala, Trieste, Bonn, Bremen, Regensburg, Paris, Kiev. Ca prozator, **C.** îşi calibrează filonul autobiografic pe coordonatele (neo)realiste ale eposului picaresc. Atât romanul *Măcel în Georgia* (2008), cât şi volumul de povestiri *Oameni din Chişinău* (2011), cu un titlu trimiţând la „oamenii din Dublin” ai lui James Joyce, vădesc – dincolo de conflictele erotice de cuplu, relatate în maniera frustă a beatnicilor – drame ale comunicării. Nu lipseşte dimensiunea identitară, fie ea interregională (basarabeni versus regăţeni) sau interetnică (basarabeni versus ruşi etc.), după cum nu lipsesc nici conflictele economice sau de mentalitate şi, din când în când, cele literare. Sunt proze „de aventuri”, cu umor negru şi răsturnări spectaculoase de situaţie, care surprind medii ale declasaţilor şi ale celor care „trăiesc periculos” (traficanţi, mafioţi, rackeţi, spioni, afacerişti şi politicieni corupţi). Autorul nu se sfieşte să apeleze la ingredientele naraţiunii populare, preferând relatarea nudă, fără exhibiţii experimentale. O discretă compasiune faţă de condiţia unei lumi în derivă, abandonată la marginea istoriei, îl apropie de marea tradiţie a prozei ruse, în special de Maxim Gorki. Prolific şi mobil, **C.** este un avangardist social grefat pe un robust fond clasic.

SCRIERI: *Falsul Dimitrie*, pref. Gheorghe Crăciun, Târgu Mureş, 1994; *E închis, vă rugăm nu deranjaţi*, Constanţa, 1994; *Şase cânturi pentru cei care vor să închirieze apartamente*, Piteşti, 1996; *Crima sângeroasă din Staţiunea Violetelor*, Chişinău, 2001; *Salvaţi Bostonul*, Chişinău, 2001; *Alegerea lui Alexandru Suţţo*, Bucureşti, 2004; *Duelul şi alte texte*, Cluj-Napoca, 2004; *Poooooooate*, București, 2004; *Le Septième kafana* (în colaborare cu Nicoleta Esinencu şi Mihai Fusu), Paris, 2004; *Un concert la violă pentru câini*, Chişinău, 2004; *Steaua fără… Mihail Sebastian*, Bucureşti, 2006; *Oameni ai nimănui*, Chişinău, 2007; *Măcel în Georgia*, Iaşi, 2008; *Oameni din Chişinău*, Bucureşti, 2011; *Eşarfe în cer*, Chişinău, 2012; *Un american la Chişinău*, pref. Liviu Antonesei, Bucureşti, 2012.

Repere bibliografice: Regman, *Dinspre Cercul literar*, *188–194*; Galaicu-Păun, *Poezia*, *154–164*; Cistelecan, *Top–ten*, *87–89*; Paul Cernat, *„Crima sângeroasă din Staţiunea Violetelor”*, OC, 2001, 57; Florin Faifer, *O şarjă grosieră – un Béranger printre rinoceri?*, TTR, 2007, 3–4; Iulia Popovici, *Cvasibiografia ca teatru politic*, OC, 2007, 383; Bogdan Creţu, *Fracturismul cosmetizat*, OC, 2009, 211; Mircea Morariu, *Teatrul și cărțile lui*, Oradea, 2009, *22–23*; Cosmin Ciotloș, *Altă generație*, RL, 2010, 12; Chioaru, *Noi developări*, *103–106*; *Dicţ. Chişinău*, *184–186*; Rachieru, *Poeţi Basarabia*, *586–590*; Bianca Burţa-Cernat, *Stare de urgenţă*, OC, 2011, 346; Raluca Dună, *Un nou gen*, RL, 2011, 40; Soviany, *Cinci decenii*, II, *203–205*; Șleahtițchi, *O carte umedă*, CL, 2012, 11. ***P. C.***

CRUDU, Tiberiu (22.VI.1882, Tudora, j. Botoşani – 25.VIII.1952, Botoşani), prozator. Este fiul Mariei şi al lui Vasile Crudu, preot. A urmat Liceul „A.T. Laurian” din Botoşani (1894–1901) şi a absolvit Facultatea de Litere din Iaşi (1905), luându-şi licenţa în istorie în 1908. A făcut studii de specialitate la Paris (1911–1912) şi a fost profesor la şcoli din Dorohoi, Tudora şi Botoşani, funcţionând o lungă perioadă (1919–1934) ca director al Şcolii Normale de Învăţători „M. Eminescu” din Botoşani. A avut

funcţii de conducere în organizaţii culturale locale şi de educare a tineretului. Experienţa participării la două războaie (1913, 1916–1918) este reflectată în scrierile sale. Debutează cu proză la „Arhiva" (1905). Discipol, ca ideologie socială şi literară, al lui N. Iorga, **C.** colaborează la „Neamul românesc", „Neamul românesc literar", „Ramuri", „Luceafărul", „Junimea literară", „Făt-Frumos" şi la multe periodice din zona sa de activitate. Este secretar de redacţie la „Revista Moldovei" (1921–1927), unde publică şi versuri (semnate T. Mârza), recenzii, articole culturale şi sociale, iar în 1923 este între fondatorii revistei „Tudor Pamfile".

Cea mai mare parte a prozelor lui **C.** apărute în periodice a fost adunată în câteva volume şi broşuri: *De pe la noi ce-a fost odată* (1925), *Vâltorile vieţii* (1926), *Lunatecii* (1929), *Săhăstria Sihlei* (1933; Premiul Academiei Române), *Spre sara lui Sfântu Vasile* (1938). În principal, el narează întâmplări din trecutul sau prezentul satului ori încearcă să reconstituie obiceiuri, legende. Folosind şi material folcloric, reuşeşte să păstreze autenticitatea limbajului şi a psihologiei ţărăneşti. Auzită sau inventată, fabulaţia este destul de bogată, asigurând substanţă epică textelor. Sunt inserate snoave, zicale, strigături, cimilituri şi cântece. Umorul, uneori crud, este susţinut şi de expresiile neaoşe, care dau culoare şi energie stilului. Încântarea şi mândria lui **C.** de a etala firea, isteţimea şi vorbirea personajelor atrag simpatia cititorului. În acelaşi mediu rural creşte şi evoluează şi protagonista povestirii *Lunatecii*. Rod al unei iubiri romanţioase, dar nefericite între doi tineri fugiţi în lume, ea este urmărită de destinul tragic al părinţilor, care îi alimentează nelinişti şi aspiraţii nelămurite, provocându-i sfârşitul tocmai când era pe punctul de a scăpa de fantasmele trecutului. Mai important este romanul biografic *Momâia* (1947), în care sunt narate viaţa şi faptele unui învăţător animat de cultul pentru ţărănime, dăruit cu patimă profesiei sale. Construită pe ideea jertfei de sine, a sacrificiului pentru binele satului, povestea ajunge să demonstreze că exagerarea poate duce la eşec. Percepţia caricaturală pe care oamenii o au în legătură cu acest „idealist" este concretizată în statuia („momâia") pe care satul i-a înălţat-o în faţa şcolii. Ajuns aproape cerşetor la bătrâneţe, personajul este strivit, simbolic, de propria-i statuie. Acţiunea romanului este redusă, ponderea deţinând-o convorbirile, lecţiile, pledoariile şi istorisirile pilduitoare. Scriitura este comună, uneori cu emfaze didactice, dar izbuteşte să transmită căldura unui spirit ataşat de ideile melioriste. Broşurile *Consideraţiuni generale asupra politicei germane* (1915), *Ce au fost şi ce pot fi şcolile premergătoare* (1920), monografiile *Şapte ani din viaţa unei şcoli normale. 1919–1926* şi *Botoşanii în 1932* (ambele în colaborare), precum şi manualul *Geografia judeţului Botoşani* (1934), alcătuit împreună cu M. Apostol sub formă de dialoguri şi mici povestiri, întregesc imaginea activităţii lui **C.**

SCRIERI: *De pe la noi ce-a fost odată*, Bucureşti, 1925; *Vâltorile vieţii*, Cernăuţi, 1926; *Lunatecii*, Cernăuţi, 1929; *Botoşanii în 1932* (în colaborare), Botoşani, 1932; *Săhăstria Sihlei*, Botoşani, 1933; *Geografia judeţului Botoşani* (în colaborare cu M. Apostol), Botoşani, 1934; *Spre sara lui Sfântu Vasile*, Cernăuţi, 1938; *Momâia*, Bucureşti, 1947; [*Scrieri*], vol. I: *De pe la noi ce-a fost odată*, vol. II: *Cum s-a măritat Măriuca Măndiței*, îngr. și pref. Manuela și Gheorghe Macarie, Botoșani, 1997.

Repere bibliografice: I. Gr. Oprişan, *„De pe la noi ce-a fost odată"*, VL, 1926, 9; Toma C. Spătaru, *Pe urmele lui Ion Creangă*, „Răsăritul", 1926, 8; C.Ş.F. [C. Şaban Făgeţel], *„Lunatecii"*, R, 1929, 4; Eugen Ciuchi, *„Săhăstria Sihlei"*, CL, 1933, decembrie; *Număr închinat domnului Tiberiu Crudu*, „Revista şcolii", 1942, iunie; Leca Morariu, *Tiberiu Crudu*, FF, 1942, 5–6; Al. Lascarov-Moldovanu, *Cărţile amintirii*, I, Bucureşti, 1943, *160–162*; Gheorghe Macarie, *Scriitorul Tiberiu Crudu*, ATN, 1978, 4; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *738–739.* ***C.T.***

CRUŞEVAN, Olga (6.VI.1896, Plosca–Orhei – 1974, Bucureşti), poetă, traducătoare. Este fiica Ecaterinei şi a lui Ioan Epaminonda Cruşevan, proprietar al moşiei Plosca Pistruieni şi rudă apropiată a publicistului Pavel Cruşevan. A urmat gimnaziul Mariinsk şi Facultatea de Litere la Odessa, continuându-şi studiile la Lausanne şi la Bucureşti. Ştia unsprezece limbi. Cu versuri şi schiţe a colaborat la „Viaţa Basarabiei", „Pagini basarabene", „Poetul", „Glasul Moldovei", „Gândirea", „Universul literar", „România literară", „Cele trei Crişuri", „Revista Fundaţiilor Regale" ş.a. A mai semnat Olga Cruşevan Florescu şi Olga Cantacuzino.

C. a cultivat pastelul, înţeles ca peisaj sentimental, senin şi uşor melancolic. Pământul, sămânţa, conacul, vara şi primăvara se constituie în motive predilecte. Volumele *Crugul anului* (1970) şi *Roata anului* (1973), ambele apărute la Editura Litera, se doresc „suite bucolice". **C.** a mai publicat versuri în franceză,

limbă în care a tradus şi poezii de Vasile Alecsandri, M. Eminescu, Octavian Goga, Al. Macedonski, Ion Minulescu, St. O. Iosif. Ar fi tălmăcit poeziile lui Shelley în limba franceză şi ar fi transpus din opera lui Charles Baudelaire în engleză. O traducere realizată în colaborare cu Vlaicu Bârna (M. Gubelman, *Un erou legendar: S.G. Lazo*, 1960) indică o repliere dramatică la cerinţele ideologice ale vremii.

SCRIERI: *Crugul anului (suită bucolică)*, Bucureşti, 1970; *Roata anului (altă suită bucolică)*, Bucureşti, 1973.

Repere bibliografice: Boris Buzilă, *Ultimul mesaj al unei poete uitate: Olga Cruşevan*, LA, 1995, 48; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 121–122*; *Olga Cruşevan*, în *Femei din Moldova*, coordonator Iurie Colesnic, Chişinău, 2000, *86–87*; Aliona Grati, *Privirea Euridicei*, Chişinău, 2007, *172–173*; *Dicţ. Chişinău, 187–188.* ***D.M.***

CSEJKA, Gerhardt (11.IV.1945, Zăbrani, j. Arad), traducător. Este fiul Elenei (n. Dittrich) și al lui Iosif Csejka, farmacist. După absolvirea Școlii Medii nr. 2 „Nikolaus Lenau" (1963), urmează Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara, secția germană–română (1963–1968). După un stagiu de doi ani ca ziarist la cotidianul „Neuer Weg" din București, unde scrie ulterior și cronică literară, va fi redactor la „Neue Literatur" (1970–1986), unde debutează, de fapt, în 1971, ca traducător, cu versiunea germană a unei poezii de Ana Blandiana. Debutul editorial se produce în 1984 cu tălmăcirea poveștii *Capra cu trei iezi* a lui Ion Creangă. Cvasianonim, cu inițialele G. Cs. menționate sub majoritatea poemelor traduse din Maria Banuș, rămâne volumul pe care îl alcătuise în bună parte, *Schau, die Zypressen dort*, apărut în 1986, anul în care părăsește țara. Sprijinindu-i pe tinerii literați de la Aktionsgruppe Banat, pe care îi publică în revista la care lucrează, fusese reținut în 1975 sub pretextul încercării de a trece fraudulos frontiera. În 1986 e bursier DAAD la Berlin, apoi se va stabili în 1989 la Frankfurt am Main. Editează o revistă intitulată tot „Neue Literatur" (1992–1999), concepută ca proiect european de traduceri din Europa de Est. Între 1990 și 1992 ține cursuri de literatură română contemporană la Universitatea „Johann Wolfgang Goethe" din Frankfurt am Main, iar între 1993 și 2003 despre civilizația românească din trecut și de azi la Universitatea „Johannes Gutenberg" din Mainz. A fost distins cu Premiul Fundației pentru Artă Nordrhein –Westphalen, acordat împreună cu Colegiul European al Traducătorilor de la Straelen (2008) pentru versiunea la romanul lui Mircea Cărtărescu *Orbitor. Aripa stângă (Die Wissenden)* și cu Premiul pentru Poezie Europeană al Orașului Münster (2009) pentru *Ode an die freie Unternehmung,* premiu *ex aequo* cu autorul cărții, Caius Dobrescu, iar în 2012, pentru volumul al doilea din trilogia cărtăresciană, i se decernează, împreună cu Ferdinand Leopold, Premiul Casei Culturilor Lumii din Berlin.

C. se afirmă ca traducător în cele două antologii alcătuite de românista Eva Behring, *Erkundungen. 33 rumänische Erzähler* (1985), la care participă cu douăzeci de povestiri, și *Texte der rumänischen Avantgarde. 1907–1947* (1988), în care transpune texte dificile, precum și proză și poezie experimentală. Ajuns în RFG, este solicitat la o antologie din proza lui Norman Manea, *Roboterbiographie* (1987), apoi se angajează în ampla operă de transpunere a romanului lui Mircea Eliade *Noaptea de Sânziene*, apărut sub titlul *Der verbotene Wald* în 1993. Însă scriitorul preferat pare să fie Mircea Cărtărescu, din care va tălmăci atât poezie (o culegere de treisprezece poeme mai lungi, *Selbstportrait in einer Streichholzflamme*, 2002), cât și proză (*Nostalgia*, 1997, revizuire în 2009), culminând cu romanul *Orbitor* (*Die Wissenden* și *Der Körper*, ultimul în colaborare cu Ferdinand Leopold), versiune apreciată pentru „textul ritmic fără cusur, dar care nu face niciodată impresia a ceva rodat, rutinier, familiar, ci, din contră, a ceva extrem de deschis, extrem de provocator și de ofensiv" (Jan Koneffke). **C.** a mărturisit ce importantă a fost experiența dobândită în România în privința contextului cultural și sociopolitic, precum și a ambianței, fără de care nu ar fi reușit să reproducă cele mai insesizabile nuanțe ale scrierilor traduse, scopul său fiind acela de a trezi un ecou cât mai autentic al specificului operelor românești în mintea unui public divers și diferit ca mentalitate și trăiri. Excelent cunoscător al limbii și realităților noastre, **C.** transpune lirică actuală (între care poeți ca Gellu Naum, Nora Iuga, Mircea Dinescu) în reviste („Drehpunkt" din Basel, „Sprache im technischen Zeitalter" din Berlin ș.a.) și antologii din cele trei țări de expresie germană, precum și scriitori originari din Republica Moldova și din Bucovina de Nord (Emilian Galaicu-Păun, Vasile Gârneț, Irina Nechit, Arcadie Suceveanu, Dumitru Crudu ș.a.), înscriindu-se printre cei mai buni traducători contemporani de literatură română. Nu în ultimă instanță este de apreciat implicarea sa totală în mediatizarea în spațiul german a literelor și a

culturii românești. A editat și poeți germani originari din România (Anemone Latzina, Rolf Bossert).

Ediţii: Anemone Latzina, *Tagebuchtage. Gedichte. 1963–1989*, postfaţa edit., Berlin, 1992; Rolf Bossert, *Befristete Landschaft*, Berlin, 1993, *Ich steh auf den Treppen des Winds. Ausgewählte Gedichte. 1972–1985*, postfaţa edit., Frankfurt am Main, 2006. **Traduceri:** Ion Creangă, *Die Geiß mit den drei Geißlein und andere Tiermärchen*, București, 1984; *Erkundungen. 33 rumänische Erzähler*, îngr. Eva Behring, Berlin, 1985 (în colaborare); Norman Manea, *Roboterbiographie*, postfață Dieter Schlesak, Göttingen, 1987 (în colaborare cu Paul Schuster și Ernest Wichner), *Trennwand*, Göttingen, 1992 (în colaborare cu Paul Schuster și Ernest Wichner), *Oktober, acht Uhr*, München, 2007 (în colaborare cu Roland Erb și Paul Schuster); *Texte der rumänischen Avantgarde. 1907–1947*, îngr. Eva Behring, Leipzig, 1988 (în colaborare); Mircea Eliade, *Der verbotene Wald*, postfață Wolfgang Geiger, Frankfurt am Main, 1993; Matei Vișniec, *...und was soll mit den Cello geschehen ?*, Frankfurt am Main, 1994, *Die Tür*, München, [1998], *Das Grab in der Decke*, München, 1999; Mircea Cărtărescu, *Nostalgia*, postfața trad., Berlin, 1997, *Selbstporträt in einer Streichholzflamme*, Berlin, 2002, *Europa hat die Form meines Gehirns*, Stuttgart, 2007, *Die Wissenden*, Viena, 2007, *Der Körper*, Viena, 2011 (în colaborare cu Ferdinand Leopold); Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Nathalie Wolff, Gerhardt Csejka, *Fahrplan für die Sixties*, Stuttgart, 2003; Caius Dobrescu, *Ode an die freie Unternehmung*, Ottensheim an der Donau, 2008.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *Convorbiri la sfârșit de secol*, București, 2006, *413–430*; Daniela Rațiu, *O bombă în viețile noastre* (interviu cu Gerhardt Csejka), O, 2006, 6; Rodica Binder, *„Sunt un om pentru care nuanța este esențială”*, OC, 2008, 127; Jan Koneffke, *Laudatio pentru Gerhardt Csejka*, OC, 2008, 170; Ulf Stolterfoht, *Laudatio pentru Gerhardt Csejka și Caius Dobrescu*, OC, 2009, 228; Corina Bernic, *Sub cenzură, în redacția „Neue Literatur”*, OC, 2012, 371.

G.Dn.

CUBLEŞAN, Constantin (16.V.1939, Cluj), prozator, dramaturg, poet, critic şi istoric literar. Este fiul Iolandei Cubleșan (n. Pop Zaharonschi) şi al lui Grigore Cubleşan, învăţători. Face şcoala primară în câteva localităţi din zona Munţilor Apuseni, unde se mută odată cu părinţii, apoi liceul la Huedin şi la Cluj, absolvit în 1955, avându-l profesor de limba şi literatura română pe I.D. Sîrbu. În 1959 va absolvi Facultatea de Filologie a Universităţii din Cluj, secţia română–rusă. Frecventează cenaclul Asociaţiei din Cluj a Uniunii Scriitorilor, condus de A.E. Baconsky, şi debutează în 1956, cu poezia *Fluviul,* în ziarul local „Făclia”. Semnează apoi mai ales articole de critică literară în „Luceafărul”, „România literară”, „Contemporanul”, „Scrisul bănăţean”, „Ateneu”, iar după 1989 şi în „Gazeta de Cluj-Napoca”, „Unitatea naţională”, „Curierul”, „Cetatea culturală”, toate din Cluj-Napoca, în „Unu” şi „Al cincilea anotimp” (Oradea), „Poesis” (Satu Mare) ş.a. Între 1959 şi 1962 activează ca reporter la Radio Cluj, apoi ca redactor şi secretar general de redacţie la „Tribuna” (1962–1974), redactor-şef al Editurii Dacia (1972–1980), director al Teatrului Naţional din Cluj-Napoca (1980–1988), redactor-şef adjunct al revistei „Steaua” (1988–1999). Din 1991 este şi profesor asociat la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca, secţia teatru, precum şi profesor la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. În 1982 a obţinut titlul de doctor în filologie cu teza *Opera literară a lui Delavrancea*.

C. debutează editorial cu volumul de povestiri ştiinţifico-fantastice *Nepăsătoarele stele* (1968), gen în care va continua să scrie, obţinând în 1974 Premiul Uniunii Scriitorilor pentru romanul *Iarba cerului*, interesant nu prin înfruntarea maniheică pe care o propune, cât prin panorama unui pământ pustiu, cu oraşe abandonate ruinei, muzeu pentru sentimentali. SF-ul este tratat în perspectivă etică, primând nu inventivitatea tehnică, ci destinul omului în univers. Sunt coordonatele pe care se aşază romanele *Paradoxala întoarcere* (1978), *Galaxia termitelor* (1993) şi nuvelele din *Suflete mecanice* (1992), în care autorul polemizează subtextual cu clişeele „cincizeciste” ale genului, propunând soluţii poetice nu mai puţin desuete. Scrie literatură pentru copii şi tineret, romane cu caracter educativ – *Pensiunea Margareta* (1982), *La foc de tabără* (1989) –, povestiri sentimentale şi versuri umoristice pentru cei mici – *Iepurilă Varză Dulce* (I–IV, 1984–1985), *Oraşul de cretă colorată* (1986), *Băieţi cuminţi* (1998). Ca prozator, **C.** se situează în alte scrieri pe linia epicii ardeleneşti, construind romane cu eroi mesianici, angajaţi în dramaticele confruntări ale lumii contemporane. Astfel, în romanul *Un anotimp pentru fiecare* (I–II, 1985–1986), al cărui subiect este plasat în anii ’50 ai secolului trecut, istoria este văzută pe spaţii mici, autorul citind, fără prea mare acuitate, textul unei epoci controversate. Romanul *Un gotic târziu* (1975) oferă o analiză a psihologiei feminine, o radiografie a cinismului, fiind plasat în lumea intelectualilor universitari, ca şi romanul *Licheni* (1974). În romanul *Baladă neterminată* (1988) este abordat mitul creaţiei din perspectivă modernă. Nu depășesc acest nivel proza scurtă, nuvelele şi povestirile din *Umbra ulmilor tineri* (1976), *Viaţa şi încă o zi* (1980), *Sincere*

felicitări (1991). **C.** este un moralist, un sentimental care îşi cenzurează impulsurile printr-o prismă etică evidentă. Ca dramaturg, cu piese reprezentate în ţară şi în străinătate (Polonia, Cehia, Suedia), este adeptul unui teatru de formulă clasică, preluând din atmosfera cehoviană sau din dramele sentimentale ale lui Mihail Sebastian un mod simpatetic de a privi oamenii obişnuiţi cu vieţile lor lipsite de spectaculozitate: *Provincialii* (1978), *Camera de hotel* (1983), *Teme provinciale* (1987), *Apel telefonic greşit* (1997). În opţiunile sale îşi face simţită prezenţa un romantism întârziat. După 1989 **C.** publică şi versuri, mai mereu marcate de melancolie în faţa eroziunii timpului – *Apropierea iernii* (1993), *Vârsta amintirilor* (1995). Aceeaşi poezie ceremonioasă în care atmosfera contemplativă se conjugă cu meditaţia existenţială se întâlneşte în *Lumina din prăpastie* (1996), *Templul de vise* (1999). Adesea versul are rezonanţe clasice. Dar domeniul în care **C.** s-a impus, în limitele unei poligrafii tenace, este cel al criticii şi istoriei literare, unde descripţia şi perspectiva echilibrată au condus la câteva sinteze utile: *Opera literară a lui Delavrancea* (1982), *Opera literară a lui Ion Lăncrănjan* (1993), *Opera literară a lui Pavel Dan* (1999), *Romancierul Rebreanu* (2001), *Lucian Blaga. Dramaturgul* (2010), *Nuvelistul Rebreanu* (2012) ş.a. El propune şi recitiri ale scrierilor dramatice datorate lui Gheorghe Asachi, Costache Negruzzi, Costache Caragiali, B.P. Hasdeu ş.a. – *Teatrul. Istorie şi actualitate* (1979), *Teatrul între civic şi etic* (1983) – sau ale prozei lui N. Filimon, A.I. Odobescu, Ion Creangă ş.a., descifraţi din unghi diacronic, dar mereu raportaţi la gustul şi orizontul de aşteptare al actualităţii. O contribuţie substanțială mai cu seamă cantitativ aduce **C**. și în domeniul eminescologiei. În panoramele *Eminescu în conştiinţa critică* (1994), *Eminescu în orizontul criticii* (2000), *Eminescu în oglinzile criticii* (2001), *Eminescologi clujeni* (2011) ş.a. criticul repertoriază studiile de eminescologie, căutând să le deslușească elementul de originalitate. **C**. a coordonat *Dicţionarul personajelor din teatrul lui I.L. Caragiale* (2002), *Dicționarul personajelor din teatrul lui Lucian Blaga* (2005), *Mihail Sebastian. Teatru. Dicționar de personaje* (2007); de asemenea, a îngrijit şi prefaţat, pentru uz didactic, numeroase ediţii.

SCRIERI: *Nepăsătoarele stele*, Bucureşti, 1968; *Miniaturi critice*, Bucureşti, 1969; *Clopotele de apă*, Bucureşti, 1970; *Aproape de curcubeu*, Bucureşti, 1972; *Iarba cerului*, Bucureşti, 1974; *Licheni*, Cluj-Napoca, 1974; *Un gotic târziu*, Timişoara, 1975; *Umbra ulmilor tineri*, Cluj-Napoca, 1976; *Paradoxala întoarcere*, Bucureşti, 1978; *Provincialii*, Cluj-Napoca, 1978; *Recurs la judecata de apoi*, Arad, 1979; *Teatrul. Istorie şi actualitate*, Cluj-Napoca, 1979; *Viaţa şi încă o zi*, Bucureşti, 1980; *Opera literară a lui Delavrancea*, Bucureşti, 1982; *Pensiunea Margareta*, Bucureşti, 1982; *Camera de hotel*, Satu Mare, 1983; *Ispita*, Cluj-Napoca, 1983; *Teatrul între civic şi etic*, Cluj-Napoca, 1983; *Iepurilă Varză Dulce*, I–IV, Bucureşti, 1984–1985; *Un anotimp pentru fiecare*, I–II, Cluj-Napoca, 1985–1986; *Oraşul de cretă colorată*, Bucureşti, 1986; *Teme provinciale*, pref. Ion Vlad, Bucureşti, 1987; *Baladă neterminată*, Cluj-Napoca, 1988; *La foc de tabără*, Bucureşti, 1989; *Sincere felicitări*, Cluj-Napoca, 1991; *Suflete mecanice*, Sibiu, 1992; *Apropierea iernii*, Namur (Belgia), 1993; *Galaxia termitelor*, Sibiu, 1993; *Opera literară a lui Ion Lăncrănjan*, Alba Iulia, 1993; *Eminescu în conştiinţa critică*, Bucureşti, 1994; *Vârsta amintirilor*, Cluj-Napoca, 1995; *Lumina din prăpastie*, Timişoara, 1996; *Alfabetul glumeţ*, Deva, 1997; *Apel telefonic greşit*, Cluj-Napoca, 1997; *Eminescu în perspectivă critică*, Oradea, 1997; *În oglinzile timpului*, Namur (Belgia), 1997; *Băieţi cuminţi*, Deva, 1998; *„Luceafărul” şi alte comentarii eminesciene*, Reşiţa, 1998; *Meridiane lirice*, Cluj-Napoca, 1998; *Caragiale în conştiinţa critică*, Oradea, 1999; *Opera literară a lui Pavel Dan*, Bucureşti, 1999; *Templul de vise*, Oradea, 1999; *Eminescu în orizontul criticii*, Piteşti, 2000; *Absent din agora*, Deva, 2001; *Eminescu în oglinzile criticii*, Cluj-Napoca, 2001; *Romancierul Rebreanu*, Bucureşti, 2001; *Clasici și moderni*, București, 2003; *Eminescu în reprezentări critice*, Cluj-Napoca, 2003; *Nicolae Filimon*, Craiova, 2003; *Romulus Cojocaru. Poetul*, Drobeta Turnu Severin, 2004; *De la tradiție la postmodernism*, Drobeta-Turnu Severin, 2005; *Efigii pe nisipul vremii*, Cluj-Napoca, 2005; *Eminescu în privirile criticii*, Cluj-Napoca, 2005; *Eminescu. Ciclul schillerian*, Cluj-Napoca, 2006; *Ion Creangă în conştiinţa criticii*, Cluj-Napoca, 2006; *Din mansarda lui Cioran*, București, 2007; *Pavel Dan – prozatorul Câmpiei Transilvane*, Cluj-Napoca, 2007; *Serile cu Bartolomeu*, Alba Iulia, 2007; *Eminescu în comentarii critice*, Cluj-Napoca, 2008; *Pasiunea lecturii*, Cluj-Napoca, 2008; *Conferințe literare*, Târgu Lăpuș, 2009; *Lucian Blaga. Dramaturgul*, Târgu Mureș, 2010; *Omul în colivie*, Cluj-Napoca, 2010; *Eminescologi clujeni*, Cluj-Napoca, 2011; *Escale în croazieră. Constantin Virgil Gheorghiu*, Cluj-Napoca, 2011; *În jurul începuturilor romanului românesc*, București, 2011; *Lucian Blaga. Zece ipostaze teatrale*, Cluj-Napoca, 2011; *Curente, mișcări, grupări literare și artistice în sec. XX*, Alba Iulia, 2012; *Lecturi confortabile*, București, 2012; *Mersul prin cuşcă*, Cluj-Napoca, 2012; *Nuvelistul Rebreanu*, Bucureşti, 2012. **Antologii:** *Antologia basmului cult românesc*, Cluj-Napoca, 2002.

Repere bibliografice: Al. Căprariu, *„Miniaturi critice”*, TR, 1969, 43; Petru Popescu, *„Clopotele de apă”*, VR, 1970, 8; Nicolae Baltag, *Etica vieţii, etica muncii*, LCF, 1974, 5;

Valentin Taşcu, *„Un gotic târziu”*, ST, 1976, 2; Iorgulescu, *Scriitori*, *195–196*; Poantă, *Radiografii*, I, *66–68*; Romul Munteanu, *Romanul şantierului*, FLC, 1988, 42; Cosma, *Romanul*, I, *186–187*; Alex. Ştefănescu, *„Tarlaua vastă a cooperativei”*, RL, 1994, 35; Ulici, *Lit. rom.*, I, *428–430*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *739–740*; Micu, *Scurtă ist.*, III, *302–303*; Poantă, *Dicţ. poeţi*, *73–75*; Gheorghe Grigurcu, *În răspăr*, Cluj-Napoca, 2001, *60–72*; Lucian Chișu, *Accente*, București, 2003, *41–44*; Opriţă, *Anticipaţia*, *258–264*, *525–528*; Irina Petraș, [*Constantin Cubleșan*], CNT, 2006, 3, RL, 2011, 13, 2012, 48; Liviu Papuc, [*Constantin Cubleșan*], RR, 2006, 3, CL, 2007, 3, 2008, 9, 2009, 12; *Constantin Cubleşan 70*, Cluj-Napoca, 2009. ***I. D.***

CUCEU, Ion (23.VII.1941, Giurtelecu Hododului, j. Satu Mare), etnolog, prozator, publicist.

Este fiul Floarei (n. Pop) şi al lui Vasile Cuceu, ţărani. După ce a absolvit cursurile Liceului Teoretic „Gheorghe Şincai” din Baia Mare (1962) şi pe cele ale Facultăţii de Filologie din Cluj (1967), este succesiv, tot la Cluj, cercetător la Arhiva de Folclor a Academiei Române, şef al sectorului de etnologie (1980–1990) şi director (1990–2011). Şi-a luat doctoratul în ştiinţe filologice în 1978 cu teza *Fenomenul povestitului în folclorul românesc din Transilvania*. Din 1992 este profesor asociat la Universitatea clujeană, din 1999 profesor titular la Facultatea de Studii Europene, iar din 1997 director al Institutului de Antropologie Culturală. Este membru al Societăţii Internaţionale pentru Studiul Naraţiunilor Populare, al Societăţii Internaţionale de Etnologie şi Folclor, al Societăţii Europeniştilor din Bruxelles şi al Comisiei pentru Bibliografia Etnologică Internaţională. Secretar de redacţie (1980–1985), apoi redactor responsabil la „Anuarul de folclor” (devenit „Anuarul Arhivei de Folclor”) şi redactor-şef al revistei „Studia Universitatis «Babeş–Bolyai Europaea»”, face parte din colegiile de redacţie la „Revista de etnografie şi folclor” şi „Memoriile Comisiei de Folclor”. Mai colaborează la „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, „Marisia”, „Steaua”, „Tribuna”, „Internationale volkskundliche Bibliographie” (Germania) ş.a.

Pe fondul preocupărilor ştiinţifice ale lui **C.**, accentul pare să cadă pe cercetarea obiceiurilor populare agrare şi, în buna tradiţie a şcolii folcloristice clujene, mai cu seamă pe sistematizarea şi tipologizarea lor. Lucrarea *Vechi obiceiuri agrare româneşti. Tipologie şi corpus de texte* (1988, în colaborare cu soţia sa, Maria Cuceu) face parte dintr-un proiect mai amplu de „explorare tipologică a tuturor obiceiurilor agrare” şi este consacrată paparudei, cea mai răspândită practică rituală „pentru invocarea ploilor şi provocarea fertilităţii”. Cercetarea este complinită de alte două volume publicate în 2007–2008, sub titlul *Ritualurile agrare româneşti* (în colaborare cu Maria Cuceu). Într-un corpus de texte reprezentative însoţite de comentarii, cartea tratează pluguşorul în spaţiul românesc extracarpatic, precum şi oraţiile după colind din zona intracarpatică. Alte câteva volume, unele semnate în colaborare, sunt consacrate, de asemenea, ritualurilor, anume celor de dragoste, de nuntă etc. La rândul său, studiul *Fenomenul povestitului. Încercare de sociologie şi antropologie asupra naraţiunilor populare* (1999; Premiul Academiei Române) se remarcă prin atenţia acordată aspectelor de viaţă reală din basme, legende, snoave, povestiri mitice ş.a., precum şi rolului şi funcţiilor complexe pe care acestea le au în comunităţile sociale, mai exact în diverse medii şi situaţii specifice. Analiza privind coordonatele sociale ale povestitului, manifestările de funcţionalitate a comunicării narative şi consideraţiile asupra vieţii fiecărei categorii, cu evaluarea stadiului atins în cunoaşterea speciilor, dar şi a dimensiunilor repertoriului naţional, duc mai departe tradiţia ştiinţifică instituită în cadrul şcolii sociologice de la Bucureşti, autorul folosindu-se totodată şi de perspectivele fecunde ale antropologiei culturale şi ale etnolingvisticii. *Probleme actuale în studierea culturii tradiţionale* (2000) adună studii mai vechi sau recente referitoare la necesitatea reluării investigaţiilor monografice zonale şi a publicării unora dintre cele realizate, dar mai ales la sistemul instrumentelor de cercetare: tipologiile bibliografice, corpusurile sau dicţionarele tezaur, fondurile de arhivă, atlasele etnologice şi folclorice etc. **C.** pune în valoare şi

contribuţiile lui Ovid Densusianu, D. Caracostea, Constantin Brăiloiu, Ion Muşlea şi Ovidiu Bârlea, insistând asupra unor tradiţii ştiinţifice ce merită atenţia specialiştilor contemporani. El este, de altfel, şi editor, singur sau în colaborare, al unor colecţii de folclor (Ioan Micu Moldovanu, Petre Ştefănucă ş.a.) şi al unor culegeri, studii şi cercetări aparţinând lui George Vâlsan, Ion Muşlea, Emil Petrovici ş.a., dar şi al unor volume privind cercetarea etnologică, evoluţia domeniului, precum şi iniţiator şi coautor al unor lucrări colective realizate în cadrul Arhivei de Folclor a Academiei Române: *Dicţionarul tezaur al proverbelor*, *Corpusul cimiliturilor româneşti*, *Corpusul şi tipologia ritualurilor agrare*, *Corpusul basmelor româneşti despre animale* ş.a. Pe baza celei dintâi, **C.** editează *Dicţionarul proverbelor româneşti* (2006), menit a oferi, în continuitatea lucrărilor de gen, o imagine de ansamblu asupra istoriei speciilor folclorice.

SCRIERI: *Vechi obiceiuri agrare româneşti. Tipologie şi corpus de texte* (în colaborare cu Maria Cuceu), Bucureşti, 1988; *Fenomenul povestitului. Încercare de sociologie şi antropologie asupra naraţiunilor populare,* Cluj-Napoca, 1999; *Probleme actuale în studierea culturii tradiţionale*, Cluj-Napoca, 2000; *Corpusul folclorului maramureşean* (în colaborare cu Constantin Corniţă), Baia Mare, 2004; *Practici ritual-magice şi descântece de dragoste* (în colaborare cu Anamaria Petrean şi Maria Cuceu), Cluj-Napoca, 2005; *Un cântec ritual nupţial din Bihor. Studiu monografic şi corpus de texte*, Cluj-Napoca, 2005; *Ritualuri de nuntă în Transilvania* (în colaborare cu Maria Cuceu, Anamaria Lisovschi şi Ion Şeuleanu), I, III, IV, Cluj-Napoca, 2005–2009; *Dicţionarul proverbelor româneşti*, Bucureşti–Chişinău, 2006; *Practici ritual-magice inedite*, Cluj-Napoca, 2006; *Ritualurile agrare româneşti* (în colaborare cu Maria Cuceu), I–II, Cluj-Napoca, 2007–2008. **Ediţii, antologii:** Ioan Micu Moldovanu, *Poveşti populare din Transilvania*, pref. Ovidiu Bârlea, Bucureşti, 1987 (în colaborare cu Maria Cuceu); Ion Muşlea, *Arhiva de Folclor a Academiei Române*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2003 (în colaborare cu Maria Cuceu), *Cercetări etnologice zonale*, introd. edit., Cluj-Napoca, 2004 (în colaborare cu Maria Cuceu); Petre Ştefănucă, *Cercetări etnologice din Basarabia*, Cluj-Napoca, 2005 (în colaborare cu Maria Cuceu); Emil Petrovici, *Alternative antropologice şi etnologice în cercetarea culturilor*, Cluj-Napoca, 2007; Ion Muşlea, Dumitru Pop, Ion Taloş, *Valea Gurghiului*, Cluj-Napoca, 2008; *Etnologia românească astăzi*, Cluj-Napoca, 2009 (în colaborare cu Maria Cuceu); *Metode şi instrumente de cercetare etnologică*, Cluj-Napoca, 2011 (în colaborare cu Maria Cuceu); *Teme actuale în cercetarea etnologică şi antropologică*, Cluj-Napoca, 2011 (în colaborare cu Alina Branda şi Cosmina Timoce); *90 de ani de cercetări etnologice la Cluj: 1922–2012*, Cluj-Napoca, 2012 (în colaborare cu Maria Cuceu şi Liviu Pop).

Repere bibliografice: Gavril Istrate, *Poveşti ardeleneşti*, LCF, 1988, 2; Ion Şeuleanu, *Vocaţia cercetării*, TR, 1989, 11; Nicolae Bot, *„Vechi obiceiuri agrare româneşti”*, REF, 1989, 4; Paul H. Stahl, *„Vechi obiceiuri agrare româneşti”*, „Études et documents balkaniques et méditerranéens”, 1989; Otilia Hedeşan, [*Ion Cuceu*], O, 2001, 3, 2005, 8, 2006, 9; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *287–289*. ***I. Ş.***

CUCEU, Maria (12.VIII.1947, Cărăsău, j. Bihor), etnolog. Este fiica Evei Colțea (n. Rif) şi a lui Dumitru Colţea, profesori. După cursurile Liceului „Samuil Vulcan” din Beiuş, face studii universitare de filologie la Cluj, devenind profesoară de liceu şi apoi cadru didactic la Facultatea de Filologie din Cluj-Napoca și cercetător la Arhiva de Folclor clujeană. Este doctor în ştiinţe filologice cu teza *Obiceiul cununii la seceriş în folclorul românesc* (1996). Colaborează la „Anuarul Arhivei de Folclor”, „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei” ş.a. În cadrul programelor de cercetare de la institutul clujean s-a implicat în realizarea unor corpusuri folclorice de mare importanță. De asemenea, editează, împreună cu soţul său, Ion Cuceu, colecția lui Ioan Micu Moldovanu, scrierile lui Ion Mușlea, numeroase lucrări colective ș.a.

Urmând îndemnul lui D. Caracostea, care atrăsese atenţia specialiştilor asupra necesităţii investigării obiceiurilor agrare româneşti, în jurul cărora există „o mitologie şi mai ales datini străvechi”, deci a plugăritului „privit sub latura reflexelor de artă”, **C.** realizează două lucrări, *Vechi obiceiuri agrare româneşti. Tipologie şi corpus de texte* (1988, în colaborare cu Ion Cuceu) şi *Ritualul agrar al cununii la seceriş* (2003). Cea dintâi este prima tipologie dedicată paparudei, un obicei, un fapt cultural studiat în adâncime, cu mijloace moderne, în unitatea lui structural-funcţională complexă, demonstrată de cele peste o mie de atestări de pe teren din tot spațiul românesc. Celălalt studiu este dedicat universului mitico-religios din riturile agrare de încheiere a secerişului. Este, de fapt, o cercetare de mitologie, care examinează, pe bazele unei ample informaţii de arhivă și cu interpretări originale, credinţele, reprezentările şi practicile magice rituale de seceriş, „spiritele” şi „geniile” grânelor, ducând mai departe investigarea începută de Ion Ionică

în *Dealu Mohului* (1943) şi de Alexandru Popescu în *Rumänische Erntebräuche* (1974). Lucrarea *Nimăiești. Un sat de pe valea Crișului Negru* (2004) este o monografie etnofolclorică dedicată de **C.** satului bunicilor ei, bogată în informații privind cultura și tradițiile, obiceiurile acestui loc.

SCRIERI: *Vechi obiceiuri agrare româneşti. Tipologie şi corpus de texte* (în colaborare cu Ion Cuceu), Bucureşti, 1988; *Ritualul agrar al cununii la seceriş*, Cluj–Napoca, 2003; *Nimăiești. Un sat de pe valea Crișului Negru*, Cluj-Napoca, 2004; *Ritualuri de nuntă în Transilvania* (în colaborare cu Ion Cuceu, Anamaria Lisovschi și Ion Șeuleanu), I, III, IV, Cluj-Napoca, 2005–2009; *Ritualurile agrare românești* (în colaborare cu Ion Cuceu), I–II, Cluj-Napoca, 2007–2008. **Culegeri**: *Folclor literar din Bihor*, Oradea, 1974 (în colaborare); *Antologie de cultură populară bihoreană*, I, Oradea, 1970 (în colaborare). **Ediţii, antologii:** Ioan Micu Moldovanu, *Poveşti populare din Transilvania*, pref. Ovidiu Bârlea, Bucureşti, 1987 (în colaborare cu Ion Cuceu); Ion Muşlea, *Arhiva de Folclor a Academiei Române*, pref. Ion Cuceu, Cluj-Napoca, 2003 (în colaborare cu Ion Cuceu), *Cercetări etnologice zonale*, introd. Ion Cuceu, Cluj-Napoca, 2004 (în colaborare cu Ion Cuceu); *Etnologia românească astăzi*, Cluj-Napoca, 2009 (în colaborare cu Ion Cuceu); *Metode și instrumente de cercetare etnologică*, Cluj-Napoca, 2011 (în colaborare cu Ion Cuceu); *90 de ani de cercetări etnologice la Cluj: 1922–2012*, Cluj-Napoca, 2012 (în colaborare cu Ion Cuceu și Liviu Pop).

Repere bibliografice: Gavril Istrate, *Povești ardelenești*, LCF, 1988, 2; Ion Şeuleanu, *Ioan Micu Moldovanu, „Poveşti populare din Transilvania”*, REF, 1988, 4; Mihai Coman, *Tipologia datinei*, RL, 1989, 5; Nicolae Bot, *„Vechi obiceiuri agrare româneşti”*, REF, 1989, 4; Paul H. Stahl, *„Vechi obiceiuri agrare româneşti”*, „Études et documents balkaniques et méditerranéens”, 1989; Eugenia Bârlea, *„Vechi obiceiuri agrare româneşti”*, AAF, 1991–1993; Ion H. Ciubotaru, *„Ritualul agrar al cununii la seceriș”*, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, 2004; Datcu, *Dicț. etnolog.*, *289–290*. ***I.D.***

CUCIURAN, Mihail (5.XI.1819, Botoşani – 5.V.1844, Fălticeni), poet. Descendent dintr-o familie de boieri luminaţi (un frate, Iorgu, a colaborat la „Biblioteca românescă” a lui Zaharia Carcalechi), **C.** a învăţat în casa părintească cu pedagogul francez G. de Duchet, apoi, sub povăţuirea medicului „literator” Pavel Vasici, la gimnaziul din Pesta. Speriat de epidemia de holeră din 1831, povesteşte Alecu Russo, „moşul” său, baronul I. Crâstea, ce se afla în Buda la băi, aduce copilul la ţară. Gimnaziul îl va termina la Cernăuţi. În 1837 era pregătit să pornească spre Germania, pentru desăvârşirea studiilor. Boala tatălui său l-a silit să se întoarcă la Botoşani. Este numit asesor la Tribunalul din Fălticeni. Primeşte titlul de comis. Moare înainte de a împlini douăzeci şi cinci de ani, din cauza tuberculozei.

Un volum, *Poetice cercări*, îi apărea în 1839; cu unele inedite, e reluat în 1840, sub titlul *Poezii*. „Albina românească”, „Alăuta românească”, „Foaie pentru minte, inimă şi literatură” reproduc din versurile lui **C.** Lipsit de inventivitate verbală, într-un stil incolor, a atacat temele epocii. Lamartiniza vizibil în *Toamna* şi în *Seara la Ceahlău*, cultivând ca şi poetul francez contrastul dintre împăcarea firii şi zbuciumul sufletesc al însinguratului. Cu destulă delicateţe a simţirii, evoca despărţirea de o iubită „albă precum crinul”, cu „unduioase” coame şi „chip îngeresc”, retragerea din lume, aşteptarea morţii (*Către moarte*, *Pavilionul romantic*). Precum Barbu Paris Mumuleanu şi după modelul englezului James Thomson, **C.** a dat o poezie a anotimpurilor. Descrierea naturii se face în notele ei foarte generale, conform tiparului pastoralei clasice. Urmând linia programatică recomandată literaturii naţionale de „Dacia literară”, reia tema „ruinurilor” în *O noapte pe ruinele cetăţii Neamţ*, imprimând meditaţiei un accentuat caracter patriotic. „Bărbăţia” trecutelor vremi este invocată spre a redeştepta la urmaşi mândria, iubirea de ţară. Cu scop educativ este mânuită şi satira, în „caractere” (*Poetul, Ipocritul*). **C.** îi preţuia pe I. Heliade-Rădulescu şi pe C. Negruzzi, era bun prieten cu Alecu Russo şi cu V. Alecsandri, iar ideile lor nu i-au fost străine. În poezie rămâne însă plat, fabricat. Singura sa scriere în proză, legenda *Piatra Corbului*, publicată în „Propăşirea”, era relatarea fidelă a unei poveşti vechi, aflate de la un bătrân, pe munte.

SCRIERI: *Poetice cercări*, Iaşi, 1839; *Poezii*, Iaşi, 1840; [*Poezii*], în Mumuleanu, Hrisoverghi, Cuciureanu, *Scrieri alese*, îngr. şi pref. Ilarie Chendi, Bucureşti, 1909, *90–99*.

Repere bibliografice: Alecu Russo, *Scrieri*, îngr. şi introd. Petre V. Haneş, Craiova, 1937, *247–249*; Popovici, *Romant. rom.*, *367–370*; Călinescu, *Opere*, VI, *777–778*; Cornea, *Originile*, *594–595*, *699*; Mihai Vornicu, *Despre poezia ruinelor*; Roxana Sorescu, *Metamorfoze ale liricii erotice*, STRS, *71–72*, *127–128*; *Dicţ. lit. 1900*, *250*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, *341–342*; Gh. Sibechi, *Contribuţii biografice*, „Anuarul Muzeului Judeţean Suceava”, 1983. ***S.C.***

CUCLIN, Dimitrie (5.IV.1885, Galaţi – 7.II.1978, Bucureşti), eseist, poet, traducător. Este fiul Minodorei (n. Pavel) şi al lui Constantin Cuclin, profesor de muzică. După ce urmează Liceul „V. Alecsandri" din Galaţi (1896–1903), devine student la Conservatorul din Bucureşti (1904–1907), apoi, după trei luni petrecute la Conservatorul Naţional din Paris, trece, tot în capitala Franței, la Schola Cantorum, în clasa de compoziție a lui Vincent D'Indy (1907–1914). Este violonist în Orchestra Operei din București (1914–1916), apoi activează, în timpul Primului Război Mondial, în cadrul Serviciului de cenzură a corespondenței. Din 1919 este profesor de istorie a muzicii și estetică muzicală la Conservatorul din București. Revoltat că i-a fost respinsă montarea operei *Agamemnon*, între 1922 şi 1930 trăieşte într-un exil voluntar în SUA, unde este profesor de vioară și de istoria muzicii la City Conservatory și la Brooklyn College of Music (New York); în această perioadă traduce în engleză din M. Eminescu. Întors în ţară, funcţionează ca profesor de contrapunct, forme şi estetică la Conservatorul din Bucureşti, până la pensionare (1948). În perioada statului național-legionar (1940–1941) a funcționat ca director al Conservatorului. În vara anului 1950 muzicianul este arestat şi deţinut timp de doi ani la Canal pentru că audiase *Liturghia catolică* de Bach la Biblioteca Legaţiei Engleze din Bucureşti. Reabilitat în 1954, va primi Ordinul Muncii clasa I și Premiul de Stat pentru *Simfonia a XIV-a*.

C., care intenţionase iniţial să studieze literele şi filosofia, a fost toată viaţa atras de literatură, a scris şi a publicat versuri (în limbile română, franceză şi engleză), a scris teatru şi librete de operă (acestea din urmă lăsate în manuscris). Participă în anul 1932 la şedinţe ale cenaclului lui E. Lovinescu, unde citeşte un tratat despre nemurire şi prezintă două volume de versuri; scrie în „Epoca" despre *Memoriile* amfitrionului, lăudându-l excesiv, încât acesta va socoti aprecierile „insuportabile". În *Destinée mystique* (I–II, 1919) şi în *Doine şi sonete* (1932) face elogiul valorilor clasice, condamnându-i pe cei care, în „oarba lor nălucire", îi împing cu secole în urmă pe Beethoven şi pe Shakespeare sau izbesc zadarnic cu barda în Venera din Milo. Tudor Vianu era de părere că prin poezia sa în limba franceză **C.** se afla în compania lui Hérédia şi a lui Mallarmé, iar Al. Macedonski credea că, dacă poetul **C.** şi-ar fi publicat la Paris, în deceniul al doilea al secolului trecut, cele trei sute de parabole şi două sute de sonete scrise în limba franceză, ar fi făcut senzaţie. Dar domeniul literar pentru care se cuvine să fie apreciat cu deosebire este acela al traducerilor. Între traducătorii poeziei lui Eminescu în limba engleză, **C.** a fost considerat „cel mai artist prin profesiunea scrisului sau a poeziei şi cea mai însemnată personalitate" (Andrei Brezianu).

SCRIERI: *Destinée mystique*, vol. I: *La Sonate du Coq Gaulois*, vol. II: *Poésies diverses*, Bucureşti, 1919; *Doine şi sonete*, Bucureşti, 1932; *Parabole*, Bucureşti, 1944; *Sofonisba*, Bucureşti, 1944; *O istorie polemică a muzicii. Corespondenţă*, îngr. Viorel Cosma, Iaşi, 1983; *Sonete*, îngr. Ion Bârsan, București, 2011. **Traduceri:** M. Eminescu, *Poems*, Bucureşti, 1938.

Repere bibliografice: Ioan Ţiculescu, *Dimitrie Cuclin. Studiu asupra vieţii şi operei lui*, Bucureşti, 1933; Andrei Brezianu, *Mihai Eminescu şi receptarea engleză: realizare şi ecou*, VR, 1983, 12; Alexandru Surdu, *Trebuinţa de filosofie la Dimitrie Cuclin*, CC, 1995, 3–4; Ion Bârsan, *Convorbiri cu Dimitrie Cuclin – filosof, muzician, scriitor*, Galaţi, 1995; ed. Bucureşti, 2005; Lovinescu, *Sburătorul*, III, *392–393*; Nicolae Moldovan, *Dimitrie Cuclin: omul, gânditorul şi compozitorul*, Galaţi, 2001; Cristea, *Teleorman*, *132–133*. ***I.D.***

CUCU, Stelian (6.II.1904, Văcăreni, j. Tulcea – 15.XI.1985, Bucureşti), poet, publicist. Este fiul Vasilicăi și al lui Nicolae Cucu. Urmează şcoala primară şi liceul la Râmnicu Sărat, iar între 1922 şi 1925 Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti. Mai întâi funcţionar în Bucureşti, din 1926 este profesor de limba şi literatura română, ulterior şi director al Liceului „Regele Ferdinand" din Râmnicu Sărat. Transferat din 1945 în Bucureşti, predă la liceele „Mihai Viteazul" şi „Matei Basarab". **C**. debutează cu versuri în 1929, în revista „Lumina" din Râmnicu Sărat. Conduce tot aici revista şcolară „Glas tânăr" (1932–1942), scrie la „Caiet" (Râmnicu Sărat), „Luceafărul" (Brăila), „Pământul" (Călăraşi), „Cuget clar" ş.a. Colaborările târzii, din anii '70, sunt sporadice: la „Ateneu", „Cronica", „România literară" ş.a., dar şi la publicaţia „Interferenţe" a cenaclului bucureştean Relief Românesc. Între numeroasele tipărituri ale lui **C.** se află plachetele de versuri *Trec păsări în amurg* (1929), *Nopţi provinciale* (1931), *Anotimpuri* (1934), *Zodiac şi Întoarcerea la sat* (1935), cărora li se adaugă, peste mai bine de trei decenii, volumul retrospectiv *Versuri* (1969), *Iubiri şi nunţi* (1973), *Vânător în amurg* (1975) şi *Ieşirea*

din basm (1981). Cărţile de versuri sunt concurate, într-o primă decadă a perseverentei lui afirmări publicistice în urbea pe care a slujit-o cu devoţiune mai întâi ca dascăl, de mult mai numeroase broşuri şi extrase, prin care ţine să pună în circulaţie textele unor conferinţe ori însemnări despre scriitori şi literatura română.

Om de catedră şi om al cărţii, ataşat sincer, uneori cu un entuziasm aproape ingenuu, de nume importante ale literaturii române, **C.** găseşte un prilej de încântare şi elogiu în fiece rând citit din/şi despre Ion Creangă (subiectul său predilect), B.P. Hasdeu şi N. Iorga. Respectă, în general, tipare şi opinii critice consacrate, într-o formulă pe care eclectismul nu avea cum să o ocolească. Autoritatea cel mai frecvent invocată rămâne însă Mihail Dragomirescu. Pentru **C.** nu originalitatea ideii ori a informaţiei este importantă. Amendează totuşi ici şi colo câte o opinie, argumentează o dată biografică sau încearcă limpezirea unei paternităţi literare, ca în cazul *Cântării României*, a cărei transpunere în versuri semnată de Dimitrie Bolintineanu o editează. Esenţiale sunt însă exerciţiul de admiraţie prezent în expuneri, credinţa în puterea acestuia de a mobiliza şi alte energii intelectuale din preajmă. Ca versuitor, **C.** priveşte tot spre maeştri, încercând să-şi modeleze scrisul cu inflexiuni folclorice în matca unei tradiţii care îl leagă pe Vasile Alecsandri de St. O. Iosif şi de Ion Pillat. Incursiunile în zona simbolistă sunt repede abandonate. Poezia lui e cuminte, reţinută, predominant nostalgic-evocativă, elegiacă, iar stanţa este cizelată cum se cuvine atunci când forma aleasă e sonetul, rondelul ori gazelul.

SCRIERI: *Trec păsări în amurg*, Râmnicu Sărat, 1929; *Aspecte din poezia noastră naţională şi socială*, Râmnicu Sărat, 1930; *N. Iorga*, Râmnicu Sărat, 1930; *Nopţi provinciale*, Râmnicu Sărat, 1931; *Ion Creangă ca pedagog*, Râmnicu Sărat, 1931; *Humorul lui Creangă*, Râmnicu Sărat, 1931; *Basmele lui Creangă*, Râmnicu Sărat, 1931; *Copilul în „Amintirile" lui Creangă*, Râmnicu Sărat, 1931; *Privire fugară asupra operei literare a domnului Const. Kiriţescu*, Râmnicu Sărat, 1933; *Anotimpuri*, Râmnicu Sărat, 1934; *Poezia lirică a domnului N. Iorga,* Râmnicu Sărat, 1934; *N. Iorga. Naţionalismul semănătorist. Semnificaţia dramelor sale istorice*, Râmnicu Sărat, 1934; *Însemnări despre gândirea lui Creangă*, Râmnicu Sărat, 1935; *Ioan Creangă*, Râmnicu Sărat, 1935; *Însemnări despre poezia populară şi poezia cultă*, Râmnicu Sărat, 1935; *Zodiac şi Întoarcerea la sat*, Râmnicu Sărat, 1935; *Bogdan Petriceicu Hasdeu (aristocratismul vieţii şi operei lui*), Râmnicu Sărat, 1936; *Al. Lascarov-Moldovanu, poet al vieţii alese şi al tainicei solidarităţi cu pământul românesc*, Râmnicu Sărat, 1936; *Cultura românească şi satul*, Râmnicu Sărat, 1939; *Versuri*, Bucureşti, 1969; *Iubiri şi nunţi*, Bucureşti, 1973; *Vânător în amurg*, Bucureşti, 1975; *Ieşirea din basm*, Bucureşti, 1981.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *318*; Paul I. Papadopol, *Şi mai nou şi mai vechi*, PL, 1937, 10; Dumitru Micu, *„Versuri"*, RL, 1969, 39; Bucur, *Istoriografia*, *383–384*; Alex. Oproescu, *Scriitori buzoieni*, Buzău, 1980, *51–54*; Al. Săndulescu, *Discreţie şi delicateţe*, RL, 1986, 3. ***G.D.***

CUGETAREA, „jurnal politic, comercial şi literar", apărut la Bucureşti, bisăptămânal, între 18 octombrie şi 4 noiembrie 1865 (patru numere). Thoma I. Stoenescu, proprietar şi administrator (de la numărul 2 menționat și ca editor), avea încuviinţarea de imprimare din iulie, dar foaia, în redactarea aprigului gazetar politic Pantazi Ghica, nu poate fi editată decât în toamna lui 1865. Deși era „destinat de a ieși de mai multe ori pe săptămână", un decret emis cu şase zile mai târziu curma apariţia jurnalului, motivul fiind criticile adresate guvernului de C.A. Rosetti, chiar din primul număr. În scurta existenţă a gazetei Pantazi Ghica, experimentat om de presă, a obţinut colaborarea unor publicişti redutabili. Printre ei, în afară de C.A. Rosetti, se disting Iacob Negruzzi şi P.P. Carp, ambii trimiţându-şi articolele de la Iaşi, precum şi I.A. Geanoglu şi V. Boerescu. În paginile **C.** Pantazi Ghica redactează, în afară de lungi editoriale, rubricile „Revistă interioară", „Cronica săptămânii" şi foiletonul *Un tânăr care a pătimit multe*, nuvelă picarescă, surprinzând cu ascuţime peisajul social al epocii. La rubrica de varietăţi, în numărul 3, se reproduce o scrisoare deschisă adresată lui B.P. Hasdeu de un Petrache Bătăuşul, pseudonim sub care se ascunde P.P. Carp. Ţinta acestor rânduri ironice este *Ion Vodă cel Cumplit*, lucrare în care Hasdeu încerca să şteargă limitele dintre ştiinţă şi artă, strecurând totodată în subtext idei democratice. Viitorul lider conservator contestă vehement monografia sub ambele aspecte. Iacob Negruzzi iscălea cu criptonimul XYZ, frecvent folosit de el şi în alte ocazii, o cronică cvasiumoristică, înregistrând cu un ochi critic realităţi ale vieţii mondene şi politice din Iaşi. ***R.Z.***

CUGETAREA, revistă apărută la Botoşani, lunar, între 15 aprilie 1899 şi 21 martie 1900. Proprietar, director, redactor şi secretar de redacţie era

poetul A. Lecu, pseudonim sub care se ascunde Alexandru Şmelţ, farmacistul orașului. Editorialul din fruntea primului număr, *Gândul nostru*, susţine ideea ridicării provinciei din punct de vedere intelectual prin literatură şi ştiinţă. Interesante şi noi sunt ideile dintr-un articol semnat C. Ghe-n (C. Gheorghian), *Teatrul la noi*, în care se cere înfiinţarea de teatre „populare”, cu un repertoriu de calitate, „naturalist şi contemporan”. Literatura oferită gazetei provine în bună parte de la autori locali. Versuri dau Corneliu Botez, Raul Stavri, I. Păun-Pincio şi A. Şmelţ. Tot Şmelţ scrie proză, reuşită îmbinare de sentimentalism şi ironie, alături de V.G. Morţun, Corneliu Botez şi Victor Miclescu. Un W.Ş. traduce din Charles Baudelaire (*Une Gravure fantastique, La Mort des amants*), iar din I.S. Turgheniev se tălmăceşte o nuvelă sub titlul *Borşul*. D. Anghel trimite versuri. Mai colaborează cu proză umoristică Alceu Urechia. Se publică folclor cules de un Gh. Lucinescu din nordul Moldovei. ***R.Z.***

CUGET CLAR, publicaţie apărută la Bucureşti, săptămânal, apoi bilunar, de la 7 ianuarie 1928 până în iunie 1936, cu subtitlul „Revistă de cultură şi literatură pentru şcoli şi tineret, a Comisiunii Bibliotecilor de la Casa Şcoalelor”. În numărul 10–12/1936 se anunţă brusc: „De la 15 iulie revista va apărea săptămânal, sub conducerea d-lui N. Iorga, ca organ de luptă pentru literatura sănătoasă”, fondându-se astfel, în ciuda continuității formale, o gazetă nouă, „Cuget clar (Noul Sămănător)”, 1936–1940. În articolul-program *O lămurire*, semnat de N. Iorga, se precizează: „Revista aceasta înţelege să înalţe şi să purifice. Dar ea înţelege şi *să informeze* [...]. De aceea, fiindcă nu oricine are timp de cetit din cărţi, vom contribui la o largă lămurire literară, istorică şi culturală prin fapte culese de pretutindeni şi privind viaţa omenească de oriunde”. Rubricile obişnuite sunt „Ţara noastră”, „Artele frumoase”, „O academie nouă”, „Legende”, „Rezultate arheologice”, „Cronica”, „Călătorii”, „Din popor”, „Pentru universitate”. În general, **C.c.** îşi respectă programul propus. Sunt oferite publicului şcolar informaţii diverse cu caracter geografic (prin intermediul notelor de călătorie), cu caracter arheologic şi istoric, economic etc., majoritatea articolelor având un caracter didactic, N. Iorga (poezie, proză, studii, teatru, literatură de călătorie, confesiuni), N. Batzaria și George Vâlsan fiind principalii semnatari. Astfel, ultimul propune un articol intitulat *Mocanii în Dobrogea, la 1845*. Numerele 13–16/1928 oferă, sub semnătura lui L. Baidaf, suita de articole *Ce spun ziarele apusene despre uciderea la Iași, de către turci, a lui Grigore Vodă Ghica (în 1777)*. Articolul *Un student român la Pisa și Paris, către 1820: Simion Marcovici* e semnat Alexandru Marcu, iar N. Iorga recuperează notele de călătorie ale lui Ștefan Scarlat Dăscălescu, contemporan al lui Tudor Vladimirescu (*Călătoria mea în Europa occidentală făcută în anul 1858*), ca și pe cele ale medicinistului A. Homorodeanu (*Ziarul unui vechi student ardelean*). Dintre „bucățile uitate” ale lui I. Al. Brătescu-Voineşti, se tipărește textul *Din carnetul unui judecător*. Din *Mission de Roumanie* E. Rășcanu traduce *Sufletul românesc* de A. Audigé, R. Fleșeriu tălmăcește din săptămânalul parizian „Le Figaro” un articol al lui Camille Mauclair „contra deșănțărilor modernismului artistic” (*Strada ofensată*), iar Milena Iacob traduce seria de trei conferințe ținute de profesorul american Louis C. Baker la Universitatea din București (*Învățământul în Statele Unite*). Sunt reproduse portrete ale lui Marcu Beza dedicate scriitorilor englezi Joseph Conrad şi John Galsworthy. De remarcat sunt și traducerile din Catul, Petrarca, Charles d'Orléans, A.P. Cehov, Tristan Bernard, Blasco Ibañez, Georges Rodenbach ş.a. Din domeniul artelor reţin comentariile la opera lui Ion Jalea şi Goya, iar din acela al criticii literare câteva studii: Delia Stan, *I. Agârbiceanu şi operele lui*, V. Merenco, *Cine e autorul poemei „Cântarea României”?!?*, Mario Ruffini, *N. Iorga şi mişcarea literară a revistei „Sămănătorul”*. Alţi colaboratori: Alexandrina Crăciun Fostini, V. Gh. Butnaru, Constantin Goran, Ion Sân-Giorgiu, Răzvan Chivăran, Cornelia Buzdugan, I.M. Georgescu, Const. Asiminei, I. Constantinescu-Delabaia, Adelina I. Cârdei, Lucian Costin. ***V.T., D.B.***

CUGET CLAR (NOUL SĂMĂNĂTOR), publicaţie apărută la Bucureşti, săptămânal, de la 15 iulie 1936 până la 17 noiembrie 1940, cu subtitlul „Revistă de direcţie literară, artistică şi culturală”. Condusă de N. Iorga, continuă formal publicaţia cu acelaşi nume (1928–1936), dar, deşi păstrează inclusiv grafica titlului, este diferită prin conţinut şi orientare. Articolul-program, semnat de N. Iorga, explică exact tendinţa

de reînviere a sămănătorismului. Scrisă aproape în întregime de conducătorul ei, publicaţia îşi face un program din susţinerea poeziei de tip tradiţional, în opoziţie cu tendinţele moderniste ale timpului. Iorga se arată foarte tranşant în a hotărî care este „Literatura bună" (titlu de rubrică, în care lansează nume rămase fără un ecou deosebit în cultura română: Adelina I. Cârdei, Const. Goran, Const. Asiminei, G.G. Băişan, Maria Botiş-Ciobanu, G. Breazu-Ulmu, V. Gh. Butnaru, Vasile Chiriacescu ş.a.) şi „Literatura ne-bună", unde figurează Tudor Arghezi. De altfel, ca o curiozitate, în numărul 2/1936 N. Iorga semnează o epigramă la adresa lui Arghezi, care ar putea-o concura pe cea a lui Al. Macedonski la adresa lui Eminescu: „Sărmana noastră poezie,/ Făcută de trei Văcăreşti/ Menită deci a fost să vie/ Cu tine iar la Văcăreşti", trimiterea fiind la una dintre detenţiile pe care le-a îndurat poetul. Poezie, în afara unor nume minore, publică N. Iorga însuşi, precum şi câţiva autori mai cunoscuţi: A.C. Cuza, I.U. Soricu, G. Tutoveanu, Coca Farago, Agatha Grigorescu-Bacovia, Aron Cotruș, în timp ce Ion Agârbiceanu oferă serialul *Scene din Ardealul de azi* și proza scurtă *Faraonii*. „Cronică" este o rubrică permanentă, ce ilustrează verva polemică a lui N. Iorga. Alături de Arghezi, una dintre țintele preferate este E. Lovinescu (între altele, seria de articole despre *O istorie a literaturii române contemporane*). Tot polemice sunt numeroasele intervenții ale lui Paul I. Papadopol, între care se rețin *Pornograful F. Aderca*, *Un teoretician al modernismului: Lucian Boz* și *Despre obscen*. I.V. Pătrășcanu scrie articolul *Arta de a traduce*, iar C.V. Gerota *André Gide și arta sovietelor*. O savoare aparte au paginile de corespondență ale lui Ioan Bogdan și A. I. Odobescu, recuperate de N.Iorga. Tot el propune două fragmente dramatice: *Vagabondul* și *Stăpân și plebe*. Elena Odoni traduce *Floarea amintirilor mele* de Miguel de Unamuno. **C.c.** exprimă capacitatea de muncă a lui Iorga, spiritul său energic, pornirea polemică, indiferent de valoarea adversarului. Propunerea revenirii la o literatură sămănătoristă este însă nefericită, dovezile pe care le avansează în favoarea acestei idei fiind neconcludente. Alți colaboratori: Artur Gorovei, H.H. Stahl, Aurel G. Stino, Vasile Netea, D. Nanu, Maria Dorcescu. ***V.T., D.B.***

CUGET MOLDOVENESC, revistă apărută la Bălţi, lunar, de la 24 ianuarie 1932 până în decembrie 1937, apoi la Iaşi din ianuarie 1938 până în decembrie 1943, sub egida Societății Culturale Naționale „George Enescu". Director: Marc Văluţă; prim-redactor: Petre Stati. Fără pretenţia de a aduce în peisajul publicisticii naţionale o notă nouă, redacţia anunţă în articolul-program că „însuşi titlul [...] e un program. Cugetul din Moldova îşi cere dreptul la viaţă". Gândul de a fi „o răsfrângere a conştiinţei neamului românesc obijduit altădată", dar căruia îi este deschisă calea spre „propăşiri mai frumoase şi mai desăvârşite", a dominat întreaga activitate a redacţiei, nefiind zdruncinat nici în 1940, când „din exil" declara ferm că este în continuare „pe aceeaşi linie: unirea spirituală ce va aduce întregirea hotarelor". **C.m.** şi-a propus să informeze publicul despre principalele evenimente ale vieţii culturale, fapt care se reflectă în diversitatea rubricilor, majoritatea având un caracter permanent: „Versuri", „Folclor basarabean", „Clasici latini", „Oameni şi fapte", „Evlavii basarabene", „Mărturii despre Basarabia", „Culturale", „Varia", „Recenzii", „Vitrina cărţilor", „Revista revistelor", „De la societatea «G. Enescu»" ş.a. Promovând în special operele scriitorilor locali, revista a tipărit versuri semnate de Petre Stati, Nicolae Coban (debut), D. Florea-Rarişte, A.G. Delafântânele, Eugeniu Coşeriu, Magda Isanos, Mircea Streinul, Al. T. Stamatiad, Aurel Ivănescu, Ion Buzdugan, George Lesnea, Ştefan Ciubotăraşu, G.G. Ursu, Gh. A. Cuza ş.a. Proză au semnat A.G. Stino, D. Iov, Tatiana Găluşcă, Gh. N. Cârțu, V. Grecu, A. Lambrino, A. Cerna ş.a., iar recenzii şi cronici dau Petre Stati, Dan Simonescu, C. Turcu, Al. Vicol, S. Vărzaru ş.a. Articole şi studii despre literatura română şi universală scriu Petre Stati, Edgar Papu, articole despre teatru şi muzică, V. Coban şi Al. Vicol. De menţionat traducerile din poezia clasică latină (Petre Stati), din cea italiană (Pimen Constantinescu, Aurel Ivănescu), chineză şi japoneză (Al. T. Stamatiad), ori din poezia rusă (George Lesnea). **C.m.** a alcătuit numere tematice despre B.P. Hasdeu (1932), Eminescu (1939), Octavian Goga (1938) ş.a. Alți colaboratori: E. Ar. Zaharia, Clitus Constantinescu, Al. Pogonat, N. Palamaru, Emil Diaconescu, Al. Bardier. ***M.V.-C.***

CUGET ROMÂNESC (PENSAMIENTO RUMANO), revistă apărută la Buenos Aires, bilunar, între ianuarie 1951 şi 1958, cu mari întreruperi: în

1953–1954 se tipăresc două numere pe an, volumul al cincilea reprezintă anii 1955–1956, iar ultimul menţionează anii 1957–1958. În *Cuvânt înainte* se afirmă: „Foaia aceasta nu este organul unui determinat grup politic şi nu are tendinţe sectare. Cu atât mai puţin apare ca să susţină interesele, ambiţia ori ideologia vreunui ins sau a vreunui comitet. Cei care fac sacrificiul să o scrie şi să o răspândească înţeleg să o pună întreagă în serviciul *românismului*. Ca atare, colaboratorii ei – permanenţi sau vremelnici – se vor călăuzi statornic de cele trei mari idei luminoase: Dumnezeu, Naţia, Regele". Revista nu-şi recunoaşte nici o afinitate „cu pretinsa *rezistenţă* din afara graniţelor neamului", singurul ei scop fiind „înfrăţirea". Într-un articol din ultimul volum D. Găzdaru recunoaşte că iniţiativa fundării publicaţiei i-a aparţinut lui Ilie Gârneaţă, care a şi alcătuit prima echipă de voluntari: „Tot lui îi aparţine ideea de a se imprima revistei un caracter exclusiv cultural şi de a se încredinţa direcţia aceluia care apare azi ca redactor pe frontispiciul publicaţiei, începând cu anul 1953". Fiecare număr se deschide cu un articol în spaniolă. În pofida declaraţiilor privind atitudinea moderată şi detaşarea politică, numărul din 1953 etalează pe pagina întâi un fragment intitulat *Dezinteresarea în luptă*, extras din cartea *Pentru legionari* a lui Corneliu Zelea Codreanu. Dezideratul realizării unui profil pur cultural se va realiza treptat, abia ultimii ani fiind conformi cu intenţia iniţială. Garantul acestei orientări este D. Găzdaru, care publică de-a lungul mai multor numere studii precum *Contribuţia românilor la progresul cultural al slavilor*, *Românii în momentele literare şi istorice din Evul Mediu*. Tot el susţine suplimentul literar al publicaţiei, intitulat „Pagini alese", tipărind texte despre folclor, poezii de V. Alecsandri, Al. Vlahuţă, Octavian Goga, Nichifor Crainic, Lucian Blaga, Radu Gyr ş.a. Mai sunt incluşi în paginile revistei Tudor Arghezi, Vintilă Horia, Ovidiu Cotruş, iar cu versuri şi proză I.L. Caragiale ş.a. Un număr întreg din 1951 este dedicat lui Eminescu. Dintre articolele critice sunt de reţinut *O datorie de onoare faţă de memoria lui Dragoş Protopopescu*, *Un studiu politic al principelui Nicolae* de D. Găzdaru, *Petre Carp – un simbol pentru zilele noastre*, semnat cu pseudonimul Virgil Deltă, *Literatura în R.P.R. Tinereţe fără bătrâneţe*, semnat, neutru, Observator, *Pe ultima treaptă* de N.I. Herescu ş.a. Volumul din 1955–1956 are înscrise pe copertă numele colaboratorilor: D.N. Ciotori, D. Găzdaru, N.I. Herescu, Stan Ionescu, J.N. Manzatti, D. Şt. Marin, M. Nicolau, Nicolae Şeitan, Emil Turdeanu. ***S.I.***

CUGETUL LIBER, revistă „de cultură de direcţie umanitaristă" apărută la Bucureşti, lunar, din noiembrie 1927 până în august 1928. Directori: Ion Pas şi Eugen Relgis. Permanente sunt rubricile „Cortina", „Literatura", „Plastica" – echivalentul cronicilor dramatice, literare și plastice –, precum și „Note & comentarii". Propunându-şi să susţină un program internaţionalist, Eugen Relgis precizează în articolul de deschidere *Europa cea tânără*: „Voim să fim europeni, pentru că aceasta e menirea noastră [...]. Voim să fim *buni europeni* – prin muncă, prin gândire, prin credinţă, pentru că numai astfel ne împlinim destinul nostru de fii ai Pământului şi de fraţi ai Omului de pretutindeni şi de oricând!". Se publică scrieri literare, critică literară, critică plastică şi de teatru, traduceri din literatura universală, note şi comentarii curente. Cu versuri colaborează Otilia Ghibu, Enric Furtună, Leon Feraru, Cezar Papacostea (sub pseudonimul C. Pajură), Eduard Sbiera, Virgiliu Moscovici (mai târziu Virgil Monda), Vladimir Corbasca (sub pseudonimul Simona Basarab). Lui Ion Pas îi apare în foileton romanul *Omul de mâine*, Virgiliu Moscovici oferă un fragment din viitorul roman *Hora paiațelor*, iar Enric Furtună din *Meletie jidovul*. O narațiune plină de parfum oriental poartă semnătura lui Panait Istrati (*Întâi Mai*). Sectorul de critică literară e susţinut de Gala Galaction (despre *Faust*), Lothar Rădăceanu, şi sporadic de Barbu Lăzăreanu, în timp ce Ion Pas face comentarii despre teatru. Sarina Cassvan-Pas propune fragmente din piesa *Calvar*. Lui Sandu Teleajen îi aparţine schiţa SF *În anul 2027*. Un cald elogiu aduc însemnările de călătorie ale lui Ilya Ehrenburg (*În trecere prin România*). Literatura străină e prezentă prin traduceri din Upton Sinclair, Henri Barbusse, Moise Nadir, Maxim Gorki. Mai poate fi citit un fragment din romanul lui Han Ryner *Prostituații*. Ultimul număr (8–9/1928), după un omagiu la un veac de la naşterea lui Lev Tolstoi, include o dovadă pentru atitudinea umanitaristă a revistei este comentat Congresul pacifist de la Sonntagberg (Austria). ***V.T.***

CUGETUL ROMÂNESC, revistă de cultură apărută la Bucureşti, lunar, între februarie 1922 şi iunie 1924. Director: Ion Pillat (menţionat odată cu numărul 1/1924, când se specifică şi patronajul Fundaţiei Culturale „Principele Carol") secretari de redacţie: Tudor Arghezi şi Vladimir Streinu. Articolul-program vorbește despre nevoia unui început de drum în viața culturală postbelică. Se face apel la conştiinţa de patrie şi de popor mare (în urma Unirii din 1918), ceea ce modifică vechiul aspect idilic al luptei culturale: „Dacă astăzi pornim din negreala tiparului şi din nesimţirea hârtiei această revistă este ca să o semănăm cu câteva scântei, şi nu pentru bucuria deşartă de-a pune slove pe pagini şi de-a ne iscăli dedesubt. Liniile noastre sunt destinate să străbată cu nervi şi foc materialul tipografic, cu credinţe, speranţe şi sincerităţi; şi avem impresia scriind aceste prime rânduri nu că ne satisfacem pe noi înşine, care putem cu entuziasm să rămânem nişte anonimi, dar că indicăm cu degetul pe aer zborul viitor al neamului nostru, văzut cu o zi mai devreme". Sumarul primului an se deschide cu poezia *Noaptea de august* de Alexandru Macedonski, urmată de prima parte a studiului lui N. Iorga *Criza morală mondială*. În continuare, lista colaboratorilor e impresionantă, dovedind un program valoric neechivoc şi o participare corespunzătoare. Poeţii cei mai de seamă ai vremii publică aici aproape fără excepţie: Tudor Arghezi, Ion Barbu, G. Rotică, F. Aderca, Aron Cotruş, Nichifor Crainic, Horia Furtună, Adrian Maniu, Ion Minulescu, Perpessicius, Al. A. Philippide, Ion Pillat, Ion Vinea, V. Voiculescu, Vladimir Streinu, G. Bacovia, Lucian Blaga, D. Nanu, Demostene Botez, George Murnu. Aşadar, sunt cuprinse toate direcţiile literare ale timpului, de la sămănătorism la ermetism, revista constituindu-se într-o adevărată antologie a gustului poetic din acel moment. Proza este şi ea bine reprezentată valoric: Gala Galaction, Gh. Brăescu, Carol Ardeleanu, Ion Călugăru, Urmuz (1922, *Pâlnia și Stamate*, *Ismail și Turnavitu*, primele şi singurele lui proze apărute antum), Bucura Dumbravă, Cezar Petrescu (fragment din romanul *Drumul cu plopi*), Ion Agârbiceanu, Gib I. Mihăescu (*Troița*), G. Bacovia (*Șase poeme în proză*). Se constată aceeaşi diversitate de stiluri, dar primează talentul. Dramaturgia este ilustrată de piesa lui Adrian Maniu *Meșterul*, de un fragment din piesa lui Gh. Tătărescu *Când vine viforul* şi de *A doua conştiinţă* de Barbu Delavrancea. Sectorul de critică este susţinut eseistic de Emanoil Bucuţa, Ramiro Ortiz, Francisc Şirato (arte), Vasile (mai târziu: Basil) Munteanu (teatru), Al. Busuioceanu, Marcu Beza, Dragoş Protopopescu (critică). Sextil Pușcariu scrie despre dramaturgia lui Lucian Blaga, Vladimir Streinu glosează despre un „volum epuizat..." de G. Bacovia. Sub genericul *Pagini de ciornă*, Camil Petrescu publică aforisme. Sporadic revin rubricile „Cronica ideilor" şi „Cronica socială". Puternic este sectorul de recenzii şi mai ales „Revista revistelor din ţară şi din străinătate". Traducerile nu par să urmeze un program anume: Giosuè Carducci (în transpunerea lui Giuseppe Cifarelli, debutant aici), L.N. Tolstoi, Maxim Gorki, Walt Whitman, R.M. Rilke, Ivan Bunin. Em. Bucuța tălmăcește un fragment din *Cartea ceaiului* a japonezului Okakura Kakuzo, sub titlul *Școlile ceaiului*. Studii oferă N. Iorga (*Solidaritatea românească la începutul secolului al XIX-lea*). Nu lipsesc documentele, corespondenţa literară (Duiliu Zamfirescu, Titu Maiorescu, I.L. Caragiale, V. Alecsandri), restituite de Gh. Cardaș sub genericul „Documente literare". Constantin Diamandy publică *Amintiri din viața diplomatică*, Ion I.C. Brătianu și Ioan Bianu dezvăluie – sub genericul „Pagini vechi" – tainele hrisoavelor uitate, iar Sextil Pușcariu abordează subiectul *Problemele noi în cercetările lingvistice*. Tudor Arghezi își varsă oful pamfletar pe *Ion* al lui Liviu Rebreanu (*Cum se scrie românește*...), Vintilă I. Brătianu analizează organizarea statului modern și democratic, Mircea Djuvara propune o cercetare aprofundată în *Filosofia idealului*, Maria Stănculescu oferă exotice note de călătorie, N.H. Lahovary *Impresiuni din America* și *Însemnări asupra vieții politice americane*. I. Găvănescul intră în sumar cu *Etica revoluționară*, Ion Marin Sadoveanu trasează profilul Sfântului Francisc din Assisi, iar Al. Busuioceanu, pe acela al lui Walt Whitman. O preocupare constantă se manifestă pentru românii din Valea Timocului. Revista are ţinută academică, de factură clasicizantă, în spiritul „Vieţii româneşti" sau al „Gândirii". Alți colaboratori: Cora Irineu, Jean Bart, N.M. Condiescu, Vasile Bogrea, Leon Donici, D. Marmeliuc, G.M. Ivanov, Mihail Gașpar. ***V.T., D.B.***

CUGLER, Grigore (7.IV.1903, Roznov, j. Neamţ – 30.IX.1972, Lima, Peru), prozator, poet.

Este fiul Anei, fiica lui Nicolae Țincu, scriitor și redactor la „Universul", şi al lui Grigore Cugler, medic, fiul Matildei Cugler-Poni. După şcoala primară în satul natal, face studii secundare la Piatra Neamţ. În 1914 se înscrie la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu şi participă, ca elev militar, la campaniile din Moldova, fiind rănit în 1916 și reformat. Urmează Conservatorul (elev al lui Alfons Castaldi, studii de vioară şi violă, studii de compoziţie cu Mihail Jora şi George Enescu), fiind distins în 1926 cu o menţiune onorifică pentru *Cvartetul de coarde nr. 1*. În 1926, absolvind Facultatea de Drept, intră în diplomaţie, iar în 1927 este trimis la Berna, Oslo şi Stockholm. Debutează în octombrie 1928 cu reportajul *Match nul*, în „Tiparniţa literară", apoi publică versuri şi proză în revistele de avangardă. Primul volum, *Apunake şi alte fenomene*, îi apare în 1934. Apunake devine pseudonimul lui **C.**, „autor devorat de personajul său" (Monica Lovinescu). O nouă ediţie iese în 1946 şi tot atunci apare, multiplicată la linotip, a doua carte, *Afară de Unu Singur*. În ciuda tirajului limitat, cartea a circulat, motiv pentru care această „primă operă clandestină" este socotită de Horia Stamatu „un fel de «samizdat *avant la lettre*»". Consilier cultural la Berlin (1940) şi Bratislava (1942), apoi membru în corpul diplomatic românesc din Copenhaga (1943–1945), **C.** revine în ţară şi, angajat în orchestra Teatrului Naţional din Bucureşti, va cânta în stagiunea 1946. În acelaşi an e rechemat în diplomaţie în postul de consul la Oslo. În 1947 demisionează şi, căsătorit (încă din 1937) cu o suedeză, pleacă într-o lungă călătorie – „concediu ilimitat" –, stabilindu-se în cele din urmă la Lima, în Peru, unde este violonist în Orchestra Simfonică Naţională şi totodată agent la o societate de asigurări. Ştefan Baciu, care l-a vizitat în 1956, a remarcat „tipica mentalitate de refugiat" a scriitorului, izolat în atmosfera românească a familiei, neinteresat de viaţa peruviană şi fără contacte scriitoriceşti. Întâlnirea a determinat primele colaborări la „Exil" a lui Ştefan Baciu, şi „Înşir'te mărgărite", editată de I.G. Dumitriu (ambele în Brazilia), „Ethos" şi „Limite" (Paris), „Revista scriitorilor români" şi „Apoziţia" (München), „Destin" (Madrid), „Mele" (Honolulu) ş.a.

Autor de proză absurdă, **C.** utilizează cu originalitate tehnica şi procedeele suprarealiste. Apropierea de Urmuz, impus în literatura română cu câţiva ani mai înainte, este evidentă, dar inventivitatea verbală, asociaţiile surprinzătoare, verva şi umorul fac din **C.** un scriitor original, cu identitate proprie. El dezvoltă tehnica urmuziană prin fantezia verbală „inspirată de o graţie poetică, deschizând uneori perspective metafizice surprinzătoare" (Mihai Niculescu). *Apunake şi alte fenomene* este „romanul" unui cuplu, Apunake – Kematta, de la „nunta care a durat, cu totul, un veac" până la dispariţia eroului. Cei doi pleacă într-o călătorie pentru a culege „sămânţa binelui", „bunătatea de la cei ce nu ştiu ce să facă cu ea" ca să o dăruiască fiului ce se va naşte. Construit pe tiparul romanului picaresc, *Apunake…* este de un gen aparte, în care, mai importante decât întâmplările – puţine – sunt situaţiile bizare în care intră personajele. Totul este firesc până la punctul în care lucrurile o iau razna, căpătând dimensiuni absurde. Atmosfera de ceremonial a căsătoriei devine brusc aberantă, apoi macabră: pe trotuarul „pavat cu cozoroace de şepci numărul 56" mulţimea mânca „felii de capete de mort cu unt". Un întreg arsenal de ciudăţenii se succedă până când, în „ceasul nunţii", „toate luminile din grădină se stinseră şi în aceeaşi clipă ferestrele palatului din fund prinseră să strălucească, ca şi cum în dosul fiecăreia s-ar fi aprins un soare". Seninătatea şi armonia răzbat aici, ca şi în toate scrierile lui **C.**, în ciuda satiricului grotesc, în zona căruia se dezvoltă ingeniozitatea autorului. Alunecarea din real în miraculos se petrece ca în basm, cu numeroase apariţii de personaje şi locuri supranaturale: oraşul Limonardo şi povestea „marelui învăţat Biju", învingător în lupta cu „Mama Petre", „monstru, cu capul despicat dintre ochi şi până la bărbie", „paznicul hranei şi întrerupătorul zodiacului", „Decanul Majestăţii", „oraşul-surpriză" Bostonbach, unde „locuitorii nu umblă, ci se târăsc pe o parte a trupului, cu urechea lipită de pământ" şi au, ca principală ocupaţie, „crearea de materii nule", călătoria cu „Antroposfera" în căutarea Kemattei etc. **C.** parodiază şi combină genurile cu uşurinţa unui scamator care ştie să folosească ingenios substanţa lexicală. Elementul surpriză, prezent la tot pasul, vine

de cele mai multe ori din limbaj, din deturnarea sensului cuvintelor şi a sintagmelor comune. În 1975, după moartea scriitorului, Ştefan Baciu a publicat la Madrid cel de-al treilea volum, *Vi-l prezint pe Ţeavă*, cuprinzând versurile şi poemele în proză pregătite pentru tipar de autor. Titlul este dat de editor, după cel al poemului în proză considerat a fi cel mai „apunakian". Pe de altă parte, versurile în limba spaniolă şi franceză, ca şi multe versuri şi proze scrise în română, au rămas risipite în revistele exilului. Între ele, ingenioasa *Carte de bucate*, publicată iniţial în „Înşir'te mărgărite", apoi în „Revista scriitorilor români" (1970), prezentând specialităţi precum „limbă à la Princesse", „colţunaşi cu şteregoaie", „curcanul cu surdină", „costiţe sultanine", „ţipar cu mătănii" ş.a., dar şi *Amintiri din copilărie* („Înşir'te mărgărite", 1952, „Ethos", 1973), un fel de poem în proză în care autorul îşi reconstituie trecutul din crâmpeie pe care le ordonează după bunul plac („îmi amintesc ce vreau şi cum vreau"). Aici povestirea este înlocuită cu redescoperirea afectivă a locurilor şi lucrurilor îndepărtate, înşiruirea fiind rodul aceleiaşi fantezii asociative care sfidează convenţiile: „Lângă urs stătea, într-o parte, licuriciul, iar în partea cealaltă albina; lângă albină stătea, într-o parte, surceaua, iar în partea cealaltă Milcovul; lângă Milcov se afla, într-o parte, o grămadă de peniţe stricate, iar în partea cealaltă o zambilă; lângă zambilă stătea plătica, lângă plătică rindeaua, lângă rindea magnetul, iar lângă magnet o punguţă cu pastă de dinţi şi rodii. Apoi venea din nou ursul, şi astfel se închidea cercul, cu toate foloasele şi neajunsurile lui". Horia Stamatu, care a descoperit în scrisul lui **C.** pe moldoveanul „care calcă pe urmele lui Creangă", a observat şi că autorul lui *Apunake* „depăşeşte literatura absurdului […] nu printr-un realism demonstrativ, ci printr-o realitate profundă, afectivă, la care ne duce capacitatea lui de ordonare armonică a limbajului".

SCRIERI: *Apunake şi alte fenomene*, Bucureşti, 1934; ed. 2, Bucureşti, 1946; *Afară de Unu Singur*, Bucureşti, 1946; *Vi-l prezint pe Ţeavă*, pref. Ştefan Baciu, Madrid, 1975; *Apunake şi alte fenomene*, îngr. şi pref. Mircea Popa, Oradea, 1996; ed. (*Alb şi negru*), Bucureşti, 2003; ed. (*Vi-l prezint pe Ţeavă şi alte texte*), Cluj-Napoca, 2010; *Apunake şi alte fenomene. Afară-de-Unu-Singur*, pref. Florin Manolescu, Bucureşti, 2005.

Repere bibliografice: Mihai Niculescu, [*Grigore Cugler*], „Ethos" (Paris), 1973, 1, „Revista scriitorilor români" (München), 1973, 12, 1983, 20; Ionel Jianu, *Râsul ascunde lacrima*, „Limite" (Paris), 1973, 12; Horia Stamatu, *Grigore Cugler–Apunake*, „Apoziţia" (München), 1974, 2; Sanda Stolojan, *În lumea lui Apunake*, „Mele", 1974, 8; Constantin Ciopraga, *Profil în perspectiva timpului*, RITL, 1983, 1; Monica Lovinescu, *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ştefan Lupaşcu şi Grigore Cugler*, Bucureşti, 1992, *173–179*; Ştefan Baciu, *Praful de pe tobă*, Bucureşti, 1995, *376–392*; Z. Ornea, *Din proza absurdă românească*, RL, 1997, 37; Mircea Anghelescu, [*Grigore Cugler*], RL, 1998, 28, 2000, 35, ALA, 2003, 669; Geo Şerban, *Un diplomat printre literaţi*, MS, 1998, 1–2; Aurelia Dumitraşcu, *Un roman regăsit*, MS, 1998, 1–2; Barbu Brezianu, *Prea uitatul nostru Apunake*, MS, 1998, 1–2; Dan Şafran, *Grigore Cugler omagiat în Peru*, RL, 2003, 19; Morar, *Avatarurile*, *182–187*; Ion Simuţ, *Al doilea Urmuz*, RL, 2004, 23; Marian Victor Buciu, *Experimentalismul lui Grigore Cugler*, „Scrisul românesc", 2008, 2; Ion Pop, *Un urmuzian: Grigore Cugler*, TR, 2009, 161; Popa, *Ist. lit.*, I, *600–602*; Manolescu, *Enciclopedia*, *218–221*. ***M.P.-C.***

CUGLER-PONI, Matilda (2.IV.1851, Iaşi – 9.X.1931, Iaşi), poetă, prozatoare, autoare de comedii.

S-a născut în familia arhitectului austriac Carol von Cugler, stabilit la Iaşi şi devenit cetăţean român, şi a Matildei (n. Hefner). Căsătorită cu filologul Vasile Burlă în 1872, s-a recăsătorit patru ani mai târziu cu chimistul Petru Poni. A debutat cu versuri în 1867 la „Convorbiri literare", unde a publicat până în 1927, colaborând şi la alte reviste, precum „Familia", „Columna lui Traian", „Literatorul", „Viaţa românească".

În cea mai mare parte a versurilor scrise de **C.-P.**, adunate în volumul *Poezii* (1874), predomină lirismul. Frecvente sunt jalea, „dorul nemărginit", generate de plecarea ori necredinţa iubitului; motivul iubitei părăsite revine deseori în aceste stihuri care îşi au izvorul cu deosebire în stările de tristeţe. Cuplul nefericit se întâlneşte şi în baladele de tip romantic. Autoarea preferă cadrul anotimpurilor reci şi mohorâte, dar simbolurile şterse, limbajul fără strălucire şi stângăciile prozodice scad mult din valoarea liricii ei. Altfel, **C.-P.** versifică relativ uşor şi într-o limbă lipsită de stridenţe neologice. A scris şi scurte povestiri cu subiecte inspirate din lumea cartierelor mărginaşe, cu personaje caracteristice

(vagabonzi, meseriaşi mărunţi, mici negustori). Sentimentalismul este însă covârşitor, ca şi tendinţa moralizatoare. Comedia *Un tutor* (1881) este una dintre cele mai reuşite lucrări ale sale. Comicul de situaţie se desfăşoară în scene alerte, în care sunt introduse personaje având caractere atent lucrate şi nuanţate ca psihologie. Cuplurile clasice de îndrăgostiţi stăpân–stăpână şi servitor–servitoare schimbă replici care au naturaleţe şi aplomb.

SCRIERI: *Poezii*, Iaşi, 1874; ed. 2, Bucureşti, 1885; *Un tutor*, Oradea, 1881; *Fata stolerului*, Sibiu, 1884; *Sfântul Nicolae*, Sibiu, 1885; *Povestiri adevărate*, Bucureşti, f.a.; *Poezii*, Bucureşti, 1927; *Scrieri alese*, îngr. şi pref. Ion Nuţă, Iaşi, 1971.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, *119–122*; Maiorescu, *Critice*, I, *188–189*; Dafin, *Figuri*, III, *58–62*; Teodor A. Naum, *Matilda Cugler-Poni*, DR, 1931–1933; Iorga, *Oameni*, III, *346–347*; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *367–368*, *Ist. lit.* (1982), *422–423*; Leon, *Umbre*, II, *5–11*; *Ist. lit.*, III, *48–49*; Horst Fassel, *Zwischen zwei Sprachen*, „Volk und Kultur" (Bucureşti), 1974, 12; *Dicţ. lit. 1900, 251*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *740–741*. ***D.M.***

CUGNO, Marco (25.IV.1939, Avigliana-Torino – 5.VI.2012, Torino, Italia), romånist, traducător italian. Licenţiat în litere al Universităţii din Torino, **C.** a fost între 1965 şi 1969 lector de limba italiană în cadrul Facultăţii de Limbi Clasice, Romanice și Orientale a Universității din Bucureşti. După întoarcerea în Italia, i se încredinţează predarea limbii şi literaturii române la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii torineze. În 1984 devine profesor asociat, iar din 1997 funcţionează la Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine a aceleiaşi universităţi. Conduce, împreună cu Roberto Scagno, seria de studii şi texte româneşti „La colonna infinita" a Editurii dell'Orso din Alessandria. A colaborat la revistele „Il dramma", „Sipario", „L'Europa letteraria e artistica", „Romania Orientale", precum şi la „Secolul 20", „Viaţa românească", „Apostrof", „Vatra" ş.a. A fondat Associazione Italiana di Romenistica. Este *doctor honoris causa* al Universității din București (2005) și al Universității „Babeș–Bolyai" din Cluj-Napoca (2008). A fost distins cu Premiul Nonino (2002) și cu Premiul „Giuseppe Acerbi" (2005).

C. debutează ca traducător de literatură română în 1972, cu transpunerea în italiană a optzeci de poezii de Marin Sorescu, autor al cărui admirator şi exeget va rămâne. O antologie din opera poetică a lui Tudor Arghezi, publicată tot în 1972, la prestigioasa editură Einaudi din Torino, pentru care va fi distins cu Premiul Città di Monselice, îl va impune ca redutabil cunoscător al tradiţiei poetice româneşti. Treptat, va fi interesat îndeosebi de manifestările avangardei româneşti, din scrierile căreia traduce, în 1975, pentru revista „L'Europa letteraria e artistica", un prim grupaj de texte, prefaţat de Ov. S. Crohmălniceanu. Volumul *Poesia romena d'avanguardia. Testi e manifesti da Urmuz a Ion Caraion* (1980), pe care îl publică în colaborare cu Marin Mincu, este o antologie bilingvă de texte şi manifeste poetice, deschizându-se cu un substanţial eseu, intitulat *Per una storia dell'avanguardia letteraria romena.* Sunt formulate aici observaţii esenţiale, care dovedesc o excelentă cunoaştere a peisajului literaturii române, cum ar fi aceea că interesul pentru formele moderne, manifestat de poeţii europeni importanţi ai secolului, face ca ei să devină pentru avangarda românească mai degrabă modele decât obiect al polemicii. Este sugerată şi utilitatea preluării în descrierea acestui fenomen a unor formule curente în critica italiană, cum ar fi „experimentalism". Poezia română contemporană, în special cea a tinerilor autori, beneficiază la **C.** de o lectură competentă şi entuziastă, care îşi propune să integreze fenomenul în spaţiul cultural european. Elocventă este antologia *Nuovi poeti romeni* (1986), îngrijită tot în colaborare cu Marin Mincu. Instrument de lucru pentru studiul limbii române la universitate şi hartă pentru explorarea unei zone culturale mai puţin cunoscute, antologia urmăreşte să ilustreze dinamica experienţei generaţiei care are în Nicolae Labiş o figură emblematică: tensiunea între istorie şi poezie, recuperarea lirismului dincolo de condiţionările ideologice, regăsirea tradiţiei. Intitulat *La lotta contro l'inerzia*, eseul care prefaţează traducerile este o coerentă şi pătrunzătoare introducere în problemele literaturii române contemporane: e definit rolul folclorului în spaţiul cultural românesc, e amintit impactul politicii culturale a regimului comunist, sunt numite figurile dominante ale epocii (Nichita Stănescu şi Marin Sorescu), iar poezia lui Mircea Dinescu e prezentată ca încheiere a „mişcării" care debutase odată cu Labiş. O altă antologie, dedicată liricii româneşti din secolul al XX-lea, *La poesia romena del Novecento (da Bacovia alla generazione '80)* (1996), a fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor, fiind

considerată „cea mai importantă restituire a geniului liric românesc, învederată cândva de un autor italian” (Geo Vasile). Reconstituirea încărcăturii semantice şi metaforice şi a diversităţii registrelor poetice de la autor la autor, reconfigurarea prozodică a textelor originale, cu adevărat extraordinară, de pildă, în cazul lui Ion Barbu, fac din această carte, precedată de asemenea de o introducere, o lucrare de referinţă privind lirica românească, implicit pentru întreg spaţiul european. Constant, **C.** s-a preocupat şi de poezia tradiţională românească, mai întâi într-un studiu scris împreună Marin Mincu, intitulat *I canti narrativi romeni. Analisi semiologica* (1977), iar în 1981 a alcătuit, împreună cu Dumitru Loşonţi, antologia bilingvă *Folclore letterario romeno*, în care a cuprins texte dintre cele mai reprezentative ale tezaurului nostru popular (baladele *Mioriţa* şi *Meşterul Manole*, *Soarele şi Luna*, cântece bătrâneşti, poezie de ritual şi ceremonial de o mare diversitate, şi anume colinde, pluguşor, oraţie de nuntă, cântece din ceremonialul de înmormântare, dar şi descântece sau poezii din obiceiurile agrare, precum şi o secţiune de doine şi strigături), dând şi în acest caz echivalări din cele mai adecvate. În două numere ale revistei „si scrive”, care apare la Cremona, s-au publicat, în 1996 şi în 1997, două masive grupaje de traduceri intitulate *Letteratura moldava: ritratto di gruppo – poeti della Bessarabia* şi *La poesia negli anni di transizione: la Romania postcomunista.* În privinţa prozei, interesul traducătorului şi comentatorului a fost atras de scrierile lui Zaharia Stancu, Mircea Eliade şi Constantin Noica, dar şi de ale Anei Blandiana şi ale lui Paul Goma, precum şi de romanele semnate de Norman Manea, asupra căruia s-a oprit în mod deosebit. Opera sa de traducător se completează cu interesul acordat istoriei ideilor, prin tălmăcirea *Spaţiului mioritic* al lui Lucian Blaga sau a tratatului de teorie literară de Adrian Marino. Comentator avizat al literaturii române, în *Mihai Eminescu: nel laboratorio di „Luceafărul”* (2006) **C.** realizează un studiu comparatist detaliat între textul basmului folcloric cules de Richard Kunisch și variantele poemului eminescian și, în egală măsură, un model de critică filologică și genetică, urmărind mai multe planuri: preluarea anumitor secvențe de către poet, evoluția tematică și motivică în manuscrise până la publicarea poemului, analiza metricii. Chiar studierea versificaţiei impune concluzia că „pe de o parte izvorul rimelor «inexacte» ale lui Eminescu este poezia populară și că, pe de altă parte, el a proiectat acest element arhaic și tradițional în modernitate, făcând, din acest punct, un element de inovare”. O lucrare de referinţă este şi capitolul *La poesia: dal romanticismo al postmodernismo*, publicat în al doilea volum al antologiei de studii și eseuri *Geografia e storia della civiltà romena nel contesto europeo* (2010, editată de Bruno Mazzoni și Angela Tarantino), o concentrată istorie a liricii românești. Câteva traduceri, printre care *Baltagul* lui Mihail Sadoveanu, au rămas netipărite în volum.

Iscusinţa de «a citi» climatul şi ideea poetică în original, talentul de a le descifra păstrând cifrul metaforic, semantic şi fonetic în dulcele idiom fac din Marco Cugno interpretul de excepţie al poeziei româneşti. […] *Aspiraţia traducătorului de a da gir şi veşmânt european poeziei româneşti moderne se împlineşte atât prin selecţia textelor, cât şi prin transplantul estetic în limba italiană.*

GEO VASILE

SCRIERI: *I canti narrativi romeni. Analisi semiologica* (în colaborare cu Marin Mincu), Torino, 1977; *Il momento Eminescu. Aspetti e problemi nella ricezione dell' opera letteraria – Momentul Eminescu. Aspecte și probleme în receptarea operei literare* (în colaborare), ed. bilingvă, îngr. Luisa Valmarin şi Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 1987; *La Romania nella coscienza intellettuale italiana* (în colaborare), Milano, 1988; *Mihai Eminescu* (în colaborare), îngr. Doina Condrea Derer, București–Milano, 1993; *Studi romeni e romanzi* (în colaborare), Padova, 1995; *Mihai Eminescu: nel laboratorio di „Luceafărul”*, Alessandria, 2006; *La poesia: dal romanticismo al postmodernismo*, în *Geografia e storia della civiltà romena nel contesto europeo*, II, coordonatori Bruno Mazzoni și Angela Tarantino, Pisa, 2010, *149–183.* **Traduceri:** Marin Sorescu, *80 poezii – 80 poesie*, ed. bilingvă, Bucureşti, 1972, *Giona*, introd. trad., Napoli, 1980, *Poezii – Poesie – Poems*, ed. trilingvă, Torino–Bucureşti, 1995; Tudor Arghezi, *Accordi di parole*. *Poesie (1927–1967)*, pref. trad., Torino, 1972; Zaharia Stancu, *Quanto ti ho amato*, pref. trad., Milano, 1974; *Poesia romena d'avanguardia. Testi e manifesti da Urmuz a Ion Caraion*, ed. bilingvă, introd. şi îngr. trad. şi Marin Mincu, Milano, 1980; *Folclore letterario romeno*, ed. bilingvă, introd. şi îngr. trad. și Dumitru Loșonți, Torino, 1981; *Nuovi poeti romeni*, ed. bilingvă, îngr. şi introd. trad. şi Marin Mincu, Florenţa, 1986; Norman Manea, *Ottobre, ore otto*, Milano, 1990, *Un paradiso forzato*, Milano, 1994 (în colaborare cu Luisa Valmarin), *Clown (Il dittatore e l'artista)*, Milano, 1995, *La busta nera,* Milano, 1999, *Il ritorno dell'huligano. Una vita*, Milano, 2004, *La quinta impossibilità,* Milano,

2006, *Felicità obbligatoria*, Milano, 2008 (în colaborare cu Luisa Valmarin), *Il rifugio magico*, Milano, 2011, *Al di là della montagna. Paul Celan e Benjamini Fondane; dialoghi postumi*, îngr. trad., Milano, 2012; Constantin Noica, *Sei malattie dello spirito contemporaneo*, introd. trad., Bologna, 1993, *Pregate per il fratello Alessandro*, introd. trad., Bologna, 1994; Lucian Blaga, *Trilogia della cultura. Lo spazio mioritico*, Alessandria, 1994 (în colaborare cu Riccardo Bussetto); Adrian Marino, *Teoria della letteratura*, îngr. trad., Bologna, 1994; *La poesia romena del Novecento (da Bacovia alla generazione '80)*, introd. trad., Alessandria, 1996; Paul Goma, *L' arte della fuga. Una fanciulezza in Transilvania*, Roma, 2007; Ana Blandiana, *Progetti per il passato e altri racconti*, Milano, 2008.

Repere bibliografice: Rodica Locusteanu, *Marin Sorescu în italiană*, SXX, 1973, 1; Adriana Bittel, *Priorități, strategii* (interviu cu Marco Cugno), RL, 2000, 25; Vasile, *Poezia*, *5–8*; Teodora Stanciu, *„Eu fac în general cursuri monografice"* (interviu cu Marco Cugno), LCF, 2007, 24; Dan Mănucă, *Eminescu dinspre Italia*, CL, 2008,1; *Dosar Marco Cugno*, APF, 2008, 4; Doina Condrea Derer, *Povestiri de Ana Blandiana în limba italiană*, RL, 2009, 8; *Marco Cugno. In memoriam*, OC, 2012, 371. ***C.Pp., G.Dn.***

CUIB SPRE RĂSĂRIT, revistă apărută la București, bilunar, între decembrie 1918 și 1 mai 1920. Redactor este, până la 15 august 1919, Theodor Rosen, menționat, de la 1 septembrie 1919, ca fondator. Din martie 1919 își adaugă subtitlul „Revista școlarului evreu". Pe copertă este imprimată steaua în șase colțuri, în care se află înscris cuvântul Zion, motto-ul fiind „Semănați iubire și veți culege binecuvântare". Publică poezii Theodor Rosen, Isac Semo, M. Pines, Marcu Grümberg, Morris Rosenfeld, cele mai multe cu subiect religios. Aici se produce debutul lui Marcel Breslașu, pe atunci Marcel A. Bresliska, cu poezia *C-am fost pribegi* (1919). În continuare, debutantul traduce din Heine, dar semnează și un număr impresionant de poezii proprii. Mai apar, tot în traducere, pagini din creația lui Shalom Alehem, dar și proze de David Rothblum, Sven Hedin, Abraham Reisen, H.D. Gosse, I.L. Peretz. ***M.Pp.***

CUJBĂ, Sergiu (8.IV.1875, Chișinău – 8.III.1937, Chișinău), poet, prozator. Fiu al scriitorului Victor Crăsescu, **C.** este absolvent al Liceului „Matei Basarab" și al Facultății de Drept din București (1900), teza de licență fiind *Morala omului politic*. Atât prin acțiunile, cât și prin scrierile sale, a dorit să contribuie la menținerea sentimentului național al românilor aflați de o parte și de alta a Prutului. A fost redactor literar al gazetei „Basarabia" (Chișinău, 1906–1907) și a ținut conferințe cu teme sociale și culturale. Din cauza activității sale de încurajare a manifestării sentimentelor patriotice românești, este expulzat în România de guvernul țarist (1907). S-a întors la Chișinău în 1917, continuându-și aici acțiunea culturală.

C. a debutat în 1891 la revista „Amicul copiilor", condusă de Z.C. Arbore și Victor Crăsescu. A mai colaborat la „Epoca", „Gazeta politică și literară", „Tribuna", „Vatra", „Viața Basarabiei" ș.a. Volumul *Povestiri din copilărie* (1896), prefațat de George Coșbuc, aduce în fața cititorului un scriitor plin de umor și de candoare, lumea copilăriei fiind evocată prin simboluri delicate. În cărțile de poezie **C**. se dovedește doar un bun versificator al unor motive patriotice, preferând, așa cum remarcă Mihai Cimpoi, „linia nu atât mesianic-elegiacă a lui Goga, cât cea retoric-săltăreață a lui Vasile Alecsandri, ceea ce explică preferința pentru ode, hore, imne, doine, cântece vechi". Câteva improvizații teatrale din anii '30 ai secolului trecut (*Cinstiți pionieri ai cooperației*, *Unindu-ne, învingem!*, *Fiul cămătarului sau Micii cooperatori*, *Între inimă și pungă sau Cooperația e leacul* ș.a.) se înscriu în zona preocupărilor pentru educația economică în spirit cooperatist a celor de la țară, ca și „Curierul băncilor populare și al cooperativelor sătești", periodic pe care îl condusese la București.

SCRIERI: *Povestiri din copilărie*, pref. George Coșbuc, cu ilustrații de N. Vermont, București, 1896; *Încoronarea*, București, 1901; *Florin*, Brașov, 1902; *Viața și luptele lui Ștefan cel Mare*, București, 1904; *Zece Mai*, București, f.a.; *Patrie și libertate*, București, 1916; *Cântări basarabene*, Chișinău, 1919; *Chemarea lui Ștefan cel Mare*, f.l., f.a.; *Cinstiți pionieri ai cooperației*, Chișinău, 1928; *Unindu-ne, învingem!*, Chișinău, 1928; *Din minunile cooperației*, București, 1929; *Fiul cămătarului sau Micii cooperatori*, Chișinău, 1930; *Imnuri de înfrățire*, București, 1930; *Între inimă și pungă sau Cooperația e leacul*, București, 1931.

Repere bibliografice: C. Dem, *„Patrie și libertate"*, „Minerva", 1916, 2636; Tudor Pamfile, *„Cântări basarabene"*, „Școala Basarabiei", 1919, 1; Emanoil Bucuța, *„Cântări basarabene"*, „Țara nouă", 1920, 10; Barbu Lăzăreanu, [*Sergiu Cujbă*], ADV, 1937, 16 295; Haneș, *Scriitorii*, *25–26*; Ilie Stanciu, *Un pionier al revistelor pentru copii: „Amicul copiilor"*, LL, 1963; [*Sergiu Cujbă*], în *Scriitori de la „Viața Basarabiei"*, îngr. Alexandru

Burlacu şi Alina Ciobanu, Chişinău, 1990, *45–52*, *128–141*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *741–742*; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, *121*; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, *81–84*; Claudia Slutu-Grama, *Un nume la templul adevărului: scriitorul Sergiu Victor Cujbă (1875–1937)*, Chişinău, 2006; *Dicţ. Chişinău*, *187–188*. ***O.I.***

CULCER, Dan (15.VI.1941, Sulina), critic literar, poet, traducător. Este fiul Ersiliei Culcer (n. Guțu), profesoară de limba română, și al lui Alexandru Victor Culcer (n. Lenghel), medic. Face școala elementară la Sighişoara şi Liceul „Emil Racoviţă" la Cluj, unde frecventează şi Facultatea de Filologie, secţia română, a Universităţii „Babeş–Bolyai"(1957–1963). A început, sub conducerea lui Liviu Rusu, o teză de doctorat despre funcțiile fantasticului în nuvela romantică germană și franceză. Este angajat ca preparator la Institutul de Teatru din Târgu Mureş, oraş în care ulterior va fi cercetător în cadrul Centrului de Cercetări al Academiei. În 1971 devine, alături de Romulus Guga, Mihai Sin ş.a., redactor-fondator al revistei „Vatra". În 1987 emigrează în Franţa, urmându-şi soţia, prozatoarea Maria Mailat. Aici face studii postuniversitare la Institut Français de Presse, Université Paris 2 (1988–1989), absolvind cu lucrarea *Comunicarea politică în mediile exilului românesc din Franța*; de asemenea, urmează, tot la Paris, stagii postuniversitare la Centre de Formation et Perfectionnement des Journalistes. Are ocupații diverse, dintre cele mai modeste, apoi se reciclează profesional în *desktop publishing*, secretariat de redacție pe computer, grafică. Colaborează la Radio BBC, Radio Solidarność, Europa Liberă, Radio France International. Editează publicaţia electronică „Asymetria. Revistă de cultură, critică şi imaginaţie". A debutat în 1961, la „Luceafărul", cu articolul *O revistă satirică de acum 100 de ani, „Tutti frutti"*. În limba maghiară a debutat cu poezii în periodicul „Ifjúmunkás" (1969). A mai colaborat la „Tribuna", „Steaua", „Echinox", „Steaua roșie", „Cadran mureșean", „Korunk", „Utunk", „Alma Mater", „AesKulap", „Familia", „Ramuri", „Viața studențească", „Convorbiri literare", „România literară", „Cronica", „Ateneu", „Igaz Szó", „Opinia studențească", „Astra", „Cahiers roumains d'études littéraires", „Revue roumaine", „Contrapunct", „Observator cultural"; de asemenea a semnat în publicații din Franța: „Limite", „Bulletin de la Société Jules Verne", „Hermès" (CNRS, Paris), „Iztok", „Les Nouveaux Cahiers de l'Est", „Lupta", SUA: „Origini – Romanian Roots", „Lumea liberă", Germania: „Curentul", unde reia în 1989 rubrica „Pietre de râu" din „Vatra", Ungaria: „Tiszatáj" (Szeged), „Alföld", „Nagyvilág", „Napjaink", „Foaia noastră", „Élet és Irodalom", „Kortárs", „Tükör" (Budapesta), Polonia, Iugoslavia. I s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traduceri (1975). A folosit și pseudonimele Ieronim Laur, Alexandru Lut, Victor Halici, C.L. Cerdanu, Antonie Șemineanu.

Un loc geometric (1973), volumul cu care debutează **C.**, are un evident caracter de manifest prin structura eterogenă care adună laolaltă proză, poeme, eseuri și critică literară – „texte", după cum precizează subtitlul. Pledoaria pentru depășirea prejudecăților de gen este evidentă. Prozele țin de un minimalism analitic, cu numeroase indeterminări care duc uneori în fantastic. Eseurile poartă influența manierei de bricolaj speculativ a lui Jorge Luis Borges, amintit în mai multe rânduri. Poeziile ilustrează mai multe stiluri, de la ermetismul barbian din *Utopie* („întru această fericire nesfârșită./ o rătăcirea mea minoritară,/ cresc zarzării și ghimpii și-i lăsară/ în limba mea amară și coclită") și de la suprarealismul revizitat *via* onirism („nordul țării unde în timpul nopții vampirii mușcă pielea vitelor lingându-le apoi sângele care curge din răni, turbarea trece de la vampir la vită care rătăcește clătinându-se urmărită de privirile unui grup de condori" – *Vampiri și condori*) până la expresionism („orașul e departe în miezul pădurii/ căile de acces, câte au fost, roase de dinții murdari/ ai torentelor, trăim izolați în spelunci cu marinarii/ de pe fluviu, cu funcționarii morți de la cadastru/ și cu stăpânii ce-au uitat să stăpânească,/ mesele pline de cești murdare de ceai" – *Orașul*) ș.a.m.d. Autorul a recidivat cu poezie în volumul bilingv *Utopia. Texte pentru o stare – Utopia. Szövegek egy állapotról* (2010), reluându-și cu modificări câteva dintre vechile poeme. Este inclus și textul *Eclipsă deasupra gunoaielor*, publicat în 1979 în revista din exil „Limite" sub pseudonimul Ieronim Laur, amplă demascare a atacurilor globale la adresa libertății, nu doar a comunismului „adus cu tancuri și gaze de eșapament": „Bastoanele de cauciuc ale libertății cuvântului/ La Gdansk, la Moscova, la Pekin, la Sarajevo,/ Pe

Dunăre sub dealurile Gelért, în metroul din New York,/ ca niște phalusuri în trupul fecioarelor, în gurile/ cuvioaselor maici apostolice obișnuite cu jeturi de/ spermă, în anusul drepților, în urechile deputaților/ negușători de arme votând unanim dezarmarea/ și-n palmele umede ale martirilor". Însă criticul literar, reprezentat în volumul de debut doar printr-un text despre G. Bacovia ca poet politic, avea să câștige monopolul asupra celorlalte forme de expresie. *Citind sau trăind literatura* (1976) fixează coordonatele criticului. Cu o structură având centrul de greutate în logică și mai puțin în emoțional, **C.** are platforma teoretică a unui sociolog al literaturii, care urmărește relativizarea autonomiei esteticului în favoarea unor relații ținând de contextul operelor, de circuitul social și ideologic al textelor sau de deformarea lor sub presiunea cititorilor sau a instituțiilor. Deși premisele de sociologie literară sunt de orientare inevitabil neomarxistă, **C.** produce în forme tăioase critica dogmatismului din anii realismului socialist sau, episodic, a festivismului găunos cu care era contemporan. Își declară „neadeziunea la operele schematice, la cele care ne oferă o realitate cu proteze, la cele patriotarde, festiviste, la cele care sunt considerate necesare pentru cutare tematică, evitându-se recunoașterea nocivității unui fals artistic și în planul funcției sociale". Într-o serie de reflecții despre o posibilă istorie literară a literaturii postbelice, solicită „o bibliografie completă a cărților și revistelor de la 1941 până acum", o integrală a textelor teoretice din același interval, „studii sociologice și economice asupra activității tuturor instituțiilor legate în vreun fel de literatură", interviuri „orientate spre definirea climatului literar al epocii", „publicarea unor volume de memorialistică [...] de genul *Jurnalului unui cobai* de M.R. Paraschivescu". Ambiționând să fie mai mult decât un cronicar, adică un cronicar cu sistem, nu se mulțumește să strângă în volum cronicile despre prozatori precum Alexandru Jar, Radu Cosașu, Ion Lăncrănjan, Al. Ivasiuc, Marin Preda ș.a., ci le prefațează cu câteva eseuri despre realism. Citite astăzi, acestea par pe alocuri că forțează uși deschise când nu lansează clișee convenționale împotriva „romanelor inutil sofisticate" sau când nu sugerează prozatorilor „să se documenteze trăind acolo unde se întâmplă lumea, în gări, pe șosele, în uzine, în sate pierdute [...], dincolo de cărți și de informații după ureche". *Serii și grupuri. Citind și trăind literatura* (1981) reia într-o formă ușor modificată titlul culegerii anterioare. **C.** pledează în continuare pentru o critică sociologică, observând polemic că în România, la șaizeci de ani de la moartea lui C. Dobrogeanu-Gherea, „nu s-a conturat încă o direcție sociologică nedogmatică, iar sociologia literaturii se află încă la nivel empiric". Sunt citați ca modele Robert Escarpit, Jacques Dubois, Lucien Goldmann, Antonio Gramsci ș.a. **C.** nu scrie despre poezie și preferă cărțile de critică problematice – de pildă despre actualitatea lovinescianismului – sau romanele politice, deși oferă și analize pătrunzătoare ale unor volume de Mircea Horia Simionescu, Ștefan Bănulescu sau Mircea Ciobanu. Mai merită reținute câteva considerații despre literatura science-fiction, pozitivată pentru capacitatea de a formula întrebări politice actualității. Criticul, care preia de la Pierre Versins eticheta *cora* (de la conjectură rațională) ca substitut pentru aceea de SF, propune senin traducerea distopiilor scrise de Evgheni Zamiatin, George Orwell și Aldous Huxley, „chiar cu prețul unor ample prefețe critice". Ulterior plecării din țară, **C.** a intrat într-un con de umbră, deși numele său a continuat să fie citat episodic. În pozițiile publice afișate în presă sau în mediul electronic a evoluat treptat către poziții naționaliste.

SCRIERI: *Un loc geometric*, București, 1973; *Citind sau trăind literatura*, Cluj-Napoca, 1976; *Serii și grupuri. Citind și trăind literatura*, București, 1981; *Utopia. Texte pentru o stare – Utopia. Szövegek egy állapotról*, ed. bilingvă, tr. Cseke Gábor, Târgu Mureș – Elancourt, 2010. **Traduceri**: Rodion Markovits, *Garnizoana din Siberia*, pref. Al. Simion, București, 1975; Domokos Sámuel, *Octavian Goga. Anii studenției. Traducerile*, pref. I.D. Bălan, București, 1978.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, I, *18–22*; Iorgulescu, *Scriitori*, *291–293*; Grigurcu, *Critici*, *400–403*; Grigurcu, *Între critici*, *275–280*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *525–528*; *Dicț. scriit. rom.*, I, *742–743*; Opriță, *Anticipația*, *523–525*; Gheorghe Grigurcu, *Întoarcerea unui poet*, RL, 2010, 41; Manolescu, *Enciclopedia*, *221–222*; Ștefan Borbély, *Doi poeți maramureșeni*, CNT, 2011, 5. ***M.I.***

CULEA, Apostol D. (13.VIII.1882, Sudiți, j. Ialomița – 1949), prozator, publicist. Fiu de țărani, **C**. face școala primară la el în sat. Din 1897 până în 1902 urmează cursurile Școlii Normale „C. Negri" din Galați, unde după absolvire

ocupă un post de institutor. De aici se transferă la Tulcea (1911–1912) şi apoi la Bucureşti. Punând mult suflet în munca lui, urcă în ierarhie, ajungând inspector cultural la Casa Şcoalelor, subdirector general, ulterior director în Ministerul Instrucţiunii Publice, director – având în grijă şcolile din mediul rural – la Fundaţiile Culturale Regale („Principele Carol" şi „Regele Mihai I"). A mai fost şef al serviciului extraşcolar şi de propagandă al Basarabiei (1918–1922). Din 1931 a intrat în Comitetul de programe al Societăţii Române de Radiodifuziune. Cu un prenume care conţine parcă o predestinare, **C**. a avut o robustă vocaţie de animator. Zbătându-se pentru înfiinţarea de şcoli şi de cămine culturale la sate, el a pus şi tenacitate, şi entuziasm în aceste strădanii care aveau în vedere – cu formularea lui – „dezvoltarea satului cultural". Sfaturi practice şi îndemnuri, istorioare cu miez, pledoarii cu o solidă armătură documentară **C.** a publicat (semnând incidental şi cu pseudonimul Cronicarul Cremene) în foile la care a lucrat ca redactor: „Vremea nouă", „Sfatul ţării", „România nouă", „Şcoala Basarabiei", „Lamura", unde a dirijat suplimentul „Lamura pedagogică", „Albina", „Şcoala ţăranului", „Şcoala şi viaţa". După debutul din „Cronica" (1906), a colaborat cu proză, însemnări culturale, sociale, politice şi mai ales vizând probleme ale învăţământului primar, cu note de drum şi amintiri în „Neamul românesc" şi „Neamul românesc literar", „Drum drept", „Ramuri", „Învăţătorul român", „Roma", „Tribuna", „România", „Cuvântul", „Universul", „Graiul românesc", „Nădejdea", „Curierul", „Satul", „Pământul", „Credinţă şi muncă", „Poşta ţăranului", „România satelor", „Viaţa Basarabiei", „Revista Asociaţiei Învăţătorilor Mehedinţeni", „Poporul român", „Gazeta de Transilvania" şi în numeroase alte periodice. A tradus şi a prelucrat din Jean Aicard, Louis Albert, Roberto Bracco, Edmondo de Amicis, Gabriele D'Annunzio, Luigi Capuana, Chateaubriand, Jack London, Giovanni Papini, dar şi din alţi autori incluşi în cărţile destinate „orelor de şezătoare". A scos, singur sau împreună cu alţi confraţi, o metodică, manuale şcolare, cărţi cu profil pedagogic, scrieri conţinând „cunoştinţe folositoare", antologii.

Pentru uz didactic, **C.** întocmeşte culegeri de „bucăţi de citire" – de parcurs, eventual, în „ora de şezătoare" –, preluate (şi uneori tălmăcite) din autori români şi străini; anumite texte sunt potrivite pe înţelesul celor mici, iar maniera narativă (şi aici, şi în unele lucrări de popularizare) are pe alocuri o turnură de basm, ca în *40 poveşti cu animale şi păsări* (1920), *Daruri pentru copii* (1921), *Istoria românilor în ilustraţii* (1926), *Un marinar povesteşte. Isprăvi de pe ape* (1936) ş.a. Plecat, pentru un an, într-un voiaj prin Italia, **C.** îşi comunică impresiile în *Însemnări din cultura Italiei* (1914). Respirând cu nesaţ, dar şi cu luare-aminte „atmosfera artistică" din cetăţile Peninsulei, institutorul – pe urmele lui N. Iorga – stăruie asupra contrastelor, care i se par întristătoare, dintre trecutul de unice splendori şi un prezent diminuat, pe care îl întregeşte în închipuire. Uzitând schema consacrată de Daniel Defoe, însăilează un scurt roman, stângaci şi incolor, intitulat *Aventurile lui Ion Runcan, ultimul naufragiat în insula lui Robinson* (1947). Peripeţiile protagonistului, pe care dorul de aventură îl mână în necunoscut, îi solicită, într-o împrejurare sau alta, curajul, iscusinţa, puterea de muncă, voinţa şi răbdarea. Romancierul de circumstanţă mizează pe o pedagogie a exemplului cu prestigiu livresc. O „eciclopedie a vieţii ţărăneşti" (Iordan Datcu), susţinută şi bibliografic, realizează **C.** în cele două volume ale lucrării *Datini şi muncă*, apărută în 1934.

SCRIERI: *Însemnări din cultura Italiei*, Bucureşti, 1914; *40 poveşti cu animale şi păsări*, Chişinău, 1920; *Daruri pentru copii*, Bucureşti, 1921; *Şezătorile copiilor*, I, Bucureşti, 1922; *Literatura copiilor şi şezătorile cu copii*, Bucureşti, 1923; *Suspinele stejarului*, Bucureşti, 1924; *Şezătorile copiilor*, Bucureşti, 1924; *Când Isus a fost pe pământ*, Bucureşti, [1924]; *Din viaţa oamenilor întreprinzători*, Bucureşti, 1928; *Poveştile primăverii* (în colaborare cu I. Nisipeanu), Bucureşti, 1933; *Datini şi muncă*, I–II, Bucureşti, 1934; *Şezători de seară*, Bucureşti, [1935]; *Un marinar povesteşte. Isprăvi de pe ape*, Bucureşti, [1936]; *Aventurile lui Ion Runcan, ultimul naufragiat în insula lui Robinson*, Bucureşti, [1947]. **Antologii:** *Antologia Dobrogei*, Bucureşti, 1928 (în colaborare cu Al. Lascarov-Moldovanu). **Traduceri:** Anatole France, L.N. Tolstoi, [*Proză*], în *Pentru a iubi copilăria*, Bucureşti, 1923.

Repere bibliografice: Nestor Urechia, *Opera culturală a lui Apostol D. Culea*, PRL, 1928, 23; *Apostol Culea. Omagiu*, Bucureşti, 1940; Al. Lascarov-Moldovanu, *Amintiri cu învăţători*, Bucureşti, [1943], *166–167*; Stanciu Stoian, *Centenarul naşterii lui Apostol Culea*, „Revista de pedagogie", 1981, 11; Florin Faifer, *Animatorul*, CL, 1999, 4; Datcu, *Dicţ. etnolog., 292.* ***F. F.***

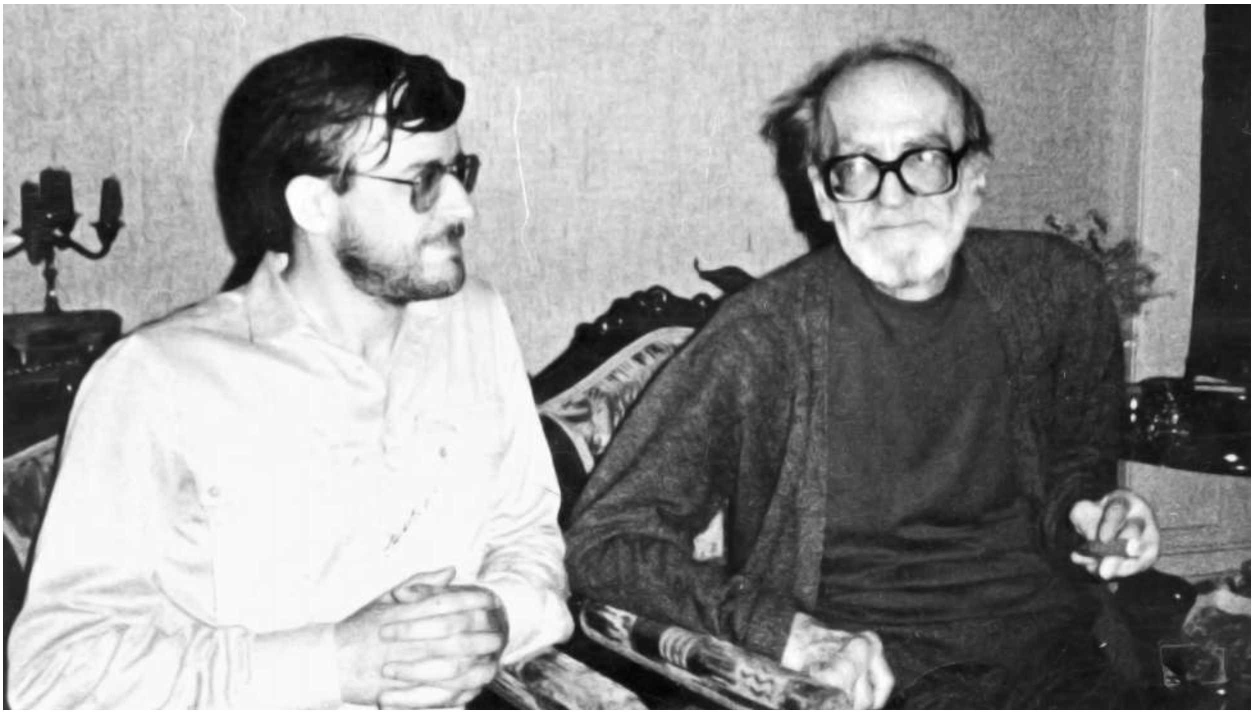
CULIANU, Ioan Petru (5.I.1950, Iaşi – 21.V.1991, Chicago, SUA), eseist, prozator.

Provine dintr-o veche familie de intelectuali ieşeni. Străbunicul pe linie paternă, junimistul Niculae („Papa") Culianu, matematician, a fost rector timp de optsprezece ani (1880–1898) al Universităţii din Iaşi şi director al Institutelor Unite. Tatăl, Sergiu Andrei Culianu, licenţiat în drept, matematică şi fizică, îşi întrerupe, din motive de sănătate, studiile de calcul diferenţial la Sorbona, iar după război predă ore de matematică; moare în 1964. Mama, Elena Culianu, chimistă, cadru didactic universitar, era fiica profesorului de chimie-fizică Petru Bogdan, prorector, apoi rector al Universităţii ieşene în perioada 1926–1940, membru corespondent al Academiei Române. **C.** urmează şcoala elementară şi liceul la Iaşi, între anii 1956 şi 1967, terminând ca şef de promoţie secţia reală a Liceului „Vasile Alecsandri". În martie 1967 debutează în revista „Cronica" cu o proză scurtă, *Şi-am râs prosteşte, fără voia mea*, urmată în acelaşi an de alte câteva povestiri. Optează pentru continuarea studiilor la Universitatea din Bucureşti, înscriindu-se iniţial la Facultatea de Limba şi Literatura Română; ulterior se va transfera la secţia de italiană a Facultăţii de Limbi Romanice, Clasice şi Orientale. Aici se orientează spre studiul Renaşterii italiene, căreia îi dedică lucrarea de licenţă (*Marsilio Ficino e il platonismo nel Rinascimento italiano*), sub conducerea Ninei Façon, o primă formă a ceea ce avea să devină *Éros et magie à la Renaissance. 1484* (1984). Din 1970, probabil ca urmare a refuzului de a colabora cu Securitatea, articolele nu-i mai sunt publicate de revistele la care colabora („Luceafărul", „Contemporanul", „Universitas"), iar volumul de povestiri fantastice *Arta fugii*, acceptat iniţial de Editura Eminescu în 1971, este respins. Parțial pierdută, creația sa literară de tinerețe va fi recuperată, sub titlul ales de autor, postum, de-abia în 2002, volumul reunind atât textele publicate în presa literară a epocii, cât și manuscrisele conservate ale unei părți din ceea ce ar fi trebuit să fie această carte de debut. La încheierea studiilor, în 1972, **C.** este propus pentru o bursă de studii a statului italian, la Perugia, pe care o primeşte în aceeaşi zi în care, absolvind ca şef de promoţie facultatea, este repartizat într-un sat din nordul Moldovei. Obţinând viza, **C.** pleacă, în iulie 1972, în Italia, unde, la încheierea bursei, cere azil politic. Trecerea, vreme de opt luni, prin lagărul pentru refugiaţi de la Trieste şi Latina (lângă Roma) îl va marca profund. Va încerca să se sinucidă în 1973, la starea de depresie contribuind şi veştile proaste sosite din ţară: fusese condamnat în contumacie la şase ani de închisoare pentru „denigrarea statului", iar familia avea de suferit din cauza sa. Prezentându-se strălucit la un concurs pentru un post de asistent în istoria religiilor la Universitatea Catolică „Del Sacro Cuore" din Milano (1973), câştigă sprijinul profesorului Ugo Bianchi, sub îndrumarea căruia îşi va completa studiile în istoria religiilor şi va obţine primul său grad academic occidental, cu lucrarea *Gnosticismo e pensiero contemporaneo: Hans Jonas*, în iunie 1975. Îşi începe astfel iniţierea într-un alt domeniu în care se va ilustra ulterior: istoria gnozelor. În septembrie 1974 îl întâlneşte, la Paris, pe Mircea Eliade. Intenţia de a elabora o monografie dedicată savantului român capătă acordul acestuia, care acceptă să sprijine invitarea lui **C.** în calitate de cercetător la Divinity School a Universităţii din Chicago pentru semestrele de iarnă–primăvară ale anului 1975. Deşi timpul acordat de Eliade tânărului său discipol este limitat, acesta reuşeşte să-i câştige încrederea şi să se întoarcă în Italia cu suficient material pentru monografia plănuită: *Mircea Eliade* (1978). După obţinerea *summa cum laude* a titlului *dottore* al Universităţii milaneze, în 1976 i se oferă un post de profesor de românistică la Universitatea din Groningen (Olanda), la Catedra de limbi romanice, unde va profesa până în 1986. Îşi completează concomitent palmaresul cu un doctorat *troisième cycle* la Sorbona, în specializarea ştiinţele religiilor, avându-l conducător pe profesorul Michel Meslin, preşedintele Sorbonei. Lucrarea, intitulată *Expériences de l'extase et symboles de l'ascension de l'Hellénisme à l'Islam*, va fi susţinută în 1980 şi va apărea (cu o prefaţă de Mircea Eliade) în 1984, punând astfel bazele unei aprofundări viitoare a subiectului, realizată în volumul *Out of This World. Otherwordly Journeys from Gilgamesh to Albert Einstein* (1991). Între timp,

C. publicase un număr impresionant de studii şi articole despre religie, între care se evidenţiază cele cuprinse în volumul *Iter in silvis. Saggi scelti sulla gnosi e altri studi* şi contribuţia la volumul *Religione e potere*, realizat în colaborare cu Gianpaolo Romanato şi Mario G. Lombardo, ambele volume, apărute în 1981, punând în evidenţă o accentuare a preocupărilor pentru gnosticism – subiectul viitoarei sale teze prin care va obţine doctoratul de stat la Sorbona, în ianuarie 1987. Versiunea franceză va apărea în 1990, sub titlul *Les Gnoses dualistes d'Occident. Histoire et mythes*, fiind precedată de versiunea italiană, *I miti dei dualismi occidentali. Dai sistemi gnostici al mondo moderno* (1989), resistematizată ulterior în *The Tree of Gnosis*, apărută postum, în 1992. Începând din martie 1986 şi până la asasinarea sa, **C.** va funcţiona ca profesor – mai întâi cu statut de invitat, apoi din toamna lui 1988 ca profesor asociat, la Divinity School din Chicago. A avut astfel şansa de a-i sta alături, fie și pentru scurtă vreme (25 martie–22 aprilie 1986) mentorului ales, Mircea Eliade, punând bazele unor proiecte comune pe care **C.** le va încheia după moartea savantului (între care *Dictionnaire des religions*, 1990). Eliade l-a desemnat, prin testament, să supravegheze publicarea întregii lui opere. Şi după stabilirea definitivă în SUA, **C.** va continua să colaboreze la revistele româneşti ale exilului (publicase deja o serie de studii şi articole în „Revista scriitorilor români", „Ethos", „Agora", „Limite" ş.a.), urmărind pasionat evoluţia situaţiei politice din România. O serie de eseuri vor apărea în revista „Lumea liberă românească" din New York; poziţia critică exprimată fără menajamente stârnind, pe de o parte, proteste, pe de altă parte, ameninţări ce-i erau direct adresate, colaborarea începută la sfârşitul lui 1989 se va încheia un an mai târziu. **C.** a fost asasinat în clădirea Universităţii din Chicago. Cercetările întreprinse asupra cauzelor morții sale nu au fost finalizate nici până în prezent.

Dacă studiile asupra gnozelor dualiste sunt cele care i-au asigurat recunoaşterea ştiinţifică internaţională, **C.** datorează volumului *Éros et magie à la Renaissance. 1484* cel mai statornic succes al său. Cartea se citeşte cu un interes sporit poate tocmai din pricina acelei peceţi pe care biografia românească a autorului i-a impus-o: efortul dramatic de a înţelege situaţia României în războiul surd dintre cele două sisteme, statul-magician versus statul-poliţienesc. Preocuparea pentru realităţile politice şi pentru cultura românească generaseră de altfel de-a lungul anilor o serie de contribuţii

Ioan Petru Culianu și Mircea Eliade

care acoperă aproape toate sferele de interes ale autorului: cele dedicate culturii române, reunite (postum) sub titlul *Studii româneşti,* primul volum (2000) cuprinzând în prima parte studii asupra permanenței miturilor în scrieri literare, grupate sub titlul *Fantasmele nihilismului*, continuând cu secțiunea *Secretul doctorului Eliade.* Al doilea volum (2009) cuprinde eseuri de istorie a religiilor cu trimitere la teme româneşti, grupate sub titlul *Soarele și Luna*, dar și articole dedicate unor autori români (Horia Stamatu, Urmuz, Constantin Noica, precum și texte inedite dedicate lui Mircea Eliade). O altă latură o reprezintă ansamblul de scrieri politice şi cultural-politice publicate între 1974 şi 1991, reunite în 1999 în volumul *Păcatul împotriva spiritului.* Între ultimele texte apărute antum este şi amplul eseu *Bilanţul unei ere-lumină*, redactat în 1982, dar publicat abia în 1991, în revista „Agora". Eseul a provocat multe discuţii în ţară, fiind considerată scandaloasă negarea categorică a unei „direcţii sau a unui punct de referinţă" în cultura română postbelică. „Ca şi socialismul – afirma **C.** – cultura română de azi nu e decât o speranţă. Privită fără speranţă, se reduce la nimic (sau *aproape* nimic…)." La originea acestor aprecieri de o severitate tranşantă trebuie pusă reacția critică a autorului la climatul festivist al „epocii de aur", ale cărei exagerări din ce în ce mai rupte de realitate nu puteau să nu exaspereze conştiinţa cercetătorului obişnuit cu o scară universală a valorilor. Un alt motiv al acestei „aproape" complete negaţii este raportarea lui la acea „speranţă mesianică", invocată ca aparţinând marii tradiţii româneşti interbelice, care îi hrănea şi îi justifica furia rece și la care, într-un sens, subscria. O formă diferită de abordare a realităților românești o reprezintă ficțiunea politică din *Invazia zorabilor în Jormania*, continuată de *Jormania Liberă*, remarcabilă oglindă prevestitoare a evenimentelor din decembrie 1989. Paginile propriu-zis literare din această perioadă sunt scrise de **C.** în română, franceză, engleză sau italiană. Ele debutează cu romanul autobiografic *Râul Selenei* (redactat în 1975–1976; câteva fragmente au fost editate în 2012 de Liviu Bordaș, ca *Addenda* la un studiu), text valoros atât prin caracterul său novator în plan estetic, cât și prin secvenţele de proiecţie autobiografică sau prin evocarea vie a lui Mircea Eliade sub numele Ceria. Seria continuă cu romanul ştiinţifico-fantastic *Hesperus* (redactat în 1981–1982, publicat postum în ediţie românească, 1992), prefațat de Mircea Eliade, care îi remarcă valoarea de experiment filosofic ce propune o nouă viziune alegorică asupra condiției umane, derivată din modificarea „experienței timpului uman". Alt roman, *Tozgrec* (tipărit abia în 2010, dar elaborat între 1981 şi 1984), nedefinitivat, păstrat în patru versiuni cu o policromă construcție mozaicată, dezvoltă, printre subtile filiații autobiografice și bibliografice, mitul unei geneze ca rezultat ludic al unor divinități infantile, inspirat din propriile studii privind magia renascentistă. O divinitate stranie cu manifestări poetice și preocupări estetice, însărcinată cu gestionarea autodistrugerii acestei lumi imperfecte, oferă celui fascinat de cunoaștere, ca retribuție supremă, un paradis al lecturii absolute, situat în plan oniric, asociat însă responsabilității sustragerii sale din planul mundan. În 1987 **C.** compune romanul *The Emerald Game* (în colaborare cu Hillary S. Wiesner, logodnica sa), publicat prima oară, în traducere românească, sub titlul *Jocul de smarald* (2005). Construit în parte ca pastișă postmodernă a romanului lui Umberto Eco *Numele trandafirului,* plasat însă în Florența lui Marsilio Ficino și a unui fictional Pico della Mirandola, romanul are în centru său *Primăvara* lui Botticelli, devenită o *figura universi* învestită cu puteri magice, în jurul căreia se duc cele mai crâncene bătălii spirituale. Între ultimele scrieri ale lui **C.** se numără o serie de povestiri fantastice, scrise în cea mai mare parte în franceză sau, în colaborare cu Hillary S. Wiesner, în engleză ori în italiană, cuprinse în manuscrisul romanului-mozaic *Le Rouleau diaphane* (1986), publicate între 1988 şi 1991 fie în reviste, fie în volumul *La collezione di smeraldi* (1989). Ca și celelalte lucrări literare**,** ele se remarcă nu doar prin calitatea poetică, ci și prin felul în care sunt concepute în sensul încifrării poetice a unui amplu florilegiu de motive mitico-religioase, filtrate adesea prin „pergamentul diafan" al emoţiilor vii ale scriitorului. Uneori aluzii fine racordează universul ficţional la experienţele româneşti ale autorului (*Limba Creaţiei*), alteori acesta apare ca un experiment în oglindă în raport cu propria teorie a mitanalizei: rescrierea mitului ca text literar modern, în interiorul a ceea ce autorul numea „unitatea a tot ce este *mental*".

SCRIERI: *Mircea Eliade*, Assisi, 1978; ed. tr. Florin Chirițescu şi Dan Petrescu, postfaţă Sorin Antohi, Bucureşti, 1995; ed. 2, Iaşi, 2004; *Iter in silvis*, vol. I: *Saggi scelti sulla gnosi e altri studi*, Messina, 1981; ed. (*Iter in sivis*, vol. I: *Eseuri despre gnoză şi alte studii*), tr. Dan Petrescu, Corina Popescu şi Hans Neumann, introd. Eduard Iricinschi, Iaşi, 2012; *Religione e potere* (în colaborare cu Gianpaolo Romanato şi Mario G. Lombardo), Torino, 1981; ed. (*Religie şi putere*), tr. Maria-Magdalena Anghelescu şi Şerban Anghelescu, Bucureşti, 1996; *Psychanodia*, vol. I: *A Survey of the Evidence Concerning the Ascension of the Soul and Its Relevance*, Leiden, 1983; ed. (*Psihanodia*), tr. Mariana Neţ, Bucureşti, 1997; *Éros et magie à la Renaissance. 1484*, Paris, 1984; ed. (*Eros şi magie în Renaştere. 1484*), tr. Dan Petrescu, postfaţă Sorin Antohi, Bucureşti, 1994; *Expériences de l'extase. Extase, ascension et récit visionnaire, de l'Hellénisme au Moyen-Âge*, pref. Mircea Eliade, Paris, 1984; ed. (*Experienţe ale extazului*), tr. Dan Petrescu, pref. Mircea Eliade, postfaţă Eduard Iricinschi, Bucureşti, 1998; *Gnosticismo e pensiero moderno: Hans Jonas*, Roma, 1985; ed. (*Gnosticism și gândire modernă: Hans Jonas*), tr. Maria-Magdalena Anghelescu și Șerban Anghelescu, postfață Eduard Iricinschi, Iași, 2006; *La collezione di smeraldi*, Milano, 1989; ed. (*Pergamentul diafan*), tr. Dan Petrescu, Bucureşti, 1994; *Pergamentul diafan. Ultimele povestiri*, tr. Mihaela Gliga, Mihai Moroiu şi Dan Petrescu, postfaţă Dan Silviu Boerescu, Bucureşti, 1996; ed. 2, postfaţă Paul Cernat, Iaşi, 2002; *Les Gnoses dualistes d'Occident. Histoire et mythes*, Paris, 1990; ed. (*Gnozele dualiste ale Occidentului. Istorie şi mituri*), tr. Tereza Petrescu, postfaţă Horia-Roman Patapievici, Bucureşti, 1995; *Dictionnaire des religions* (în colaborare cu Mircea Eliade şi Hilary S. Wiesner), Paris, 1990; ed. (*Dicţionar al religiilor*), tr. Cezar Baltag, Bucureşti, 1993; ed. Iaşi, tr. Dan Petrescu, 2007; *Out of This World. Otherwordly Journeys from Gilgamesh to Albert Einstein*, Boston, 1991; ed. (*Călătorii în lumea de dincolo*), tr. Gabriela Oişteanu şi Andrei Oişteanu, postfaţă Andrei Oişteanu, Bucureşti, 1994; *Hesperus*, Milano, 1991; ed. pref. Mircea Eliade, Bucureşti, 1992; *The Tree of Gnosis: Gnostic Mythology from Early Christianity to Modern Nihilism*, San Francisco, 1992; ed. (*Arborele gnozei. Mitologia gnostică de la creştinismul timpuriu la nihilismul modern*), tr. Corina Popescu, Bucureşti, 1998; *Păcatul împotriva spiritului*, Bucureşti, 1999; ed. Iaşi, 2005; *Studii româneşti*, vol. I: *Fantasmele nihilismului, Secretul doctorului Eliade*, tr. Corina Popescu şi Dan Petrescu, Bucureşti, 2000; ed. (*Studii româneşti*), I–II, tr. Maria-Magdalena Anghelescu, Corina Popescu şi Dan Petrescu, Iaşi, 2006–2009; *Arta fugii*, îngr. Tereza Culianu-Petrescu, pref. Dan C. Mihăilescu, Bucureşti, 2002; *Jocurile minţii. Istoria ideilor, teoria culturii, epistemologie*, tr. Mona Antohi, Sorin Antohi, Claudia Dimitriu ş.a., îngr. Sorin Antohi şi Mona Antohi, introd. Sorin Antohi, Iaşi, 2002; *Cult, magie, erezii*, tr. Maria-Magdalena Anghelescu şi Dan Petrescu, pref. Tereza Culianu-Petrescu, postfaţă Eduard Iricinschi, Iaşi, 2003; *Iocari serio. Ştiinţă şi artă în gândirea Renaşterii*, tr. Maria-Magdalena Anghelescu şi Dan Petrescu, pref. Tereza Culianu-Petrescu, postfaţă Horia-Roman Patapievici, Iaşi, 2003; *Dialoguri întrerupte. Corespondență Mircea Eliade – Ioan Petru Culianu*, îngr. Tereza Culianu-Petrescu și Dan Petrescu, pref. Matei Călinescu, Iaşi, 2004; *Jocul de smarald* (în colaborare cu Hilary S. Wiesner), tr. Agop Bezerian, Iaşi, 2005; *Tozgrec*, tr. şi îngr. Tereza Culianu-Petrescu, Iaşi, 2010.

Repere bibliografice: [*Ioan Petru Culianu*], „22", 1991, 21, MS, 1991, 2–4, LAI, 1992, 94, VR, 1993, 4–5, CNP, 1993, 23 (grupaje speciale); Elémire Zolla, *Ioan Petru Culianu*, [Alpignano], 1994; Ted Anton, *Eros, Magic and the Murder of Professor Culianu*, Evanston–Illinois, 1996; ed. (*Eros, magie şi asasinarea profesorului Culianu*), tr. Cristina Felea, pref. Andrei Oişteanu, Bucureşti, 1997; ed. 2, Iaşi, 2005; Andrei Oişteanu, *Mythos şi Logos. Studii şi eseuri de antropologie culturală*, Bucureşti, 1997, *333–377*; Nicu Gavriluţă, *Mentalităţi şi ritualuri magico-religioase*, Iaşi, 1998, *195–233*; Glodeanu, *Dimensiuni*, *242–250*; Ileana Mihăilă, *Renaştere şi modernitate*, Bucureşti, 1998, *272–294*; Glodeanu, *Incursiuni*, *103–115*; Nicu Gavriluţă, *Culianu, jocurile minţii şi lumile multidimensionale*, pref. Moshe Idel, Iaşi, 2000; Ungureanu, *La vest*, II, *75–84*; *Religion, Fiction, and History. Essays in Memory of Ioan Petru Culianu*, I–II, îngr. Sorin Antohi, Bucureşti, 2001; Matei Călinescu, *Despre Ioan Petru Culianu şi Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecţii*, Iaşi, 2002; *Ioan Petru Culianu. Memorie şi interpretare*, coordonator Nicu Gavriluţă, Iaşi, 2002; *Ioan Petru Culianu. Omul şi opera*, tr. Corina Popescu, Claudia Dumitriu, Ioana Ieronim ş.a., coordonator Sorin Antohi, Iaşi, 2003; Boldea, *Vârstele*, *151–155*; Mihai Sorin Rădulescu, *La Généalogie de Ioan Petru Couliano*, [Paris], 2006; Mihăilescu, *Lit. rom. postceauşism*, III, *334–339*; Andrei Oișteanu, *Religie, politică și mit. Texte despre Mircea Eliade și Ioan Petru Culianu*, Iași, 2007; Marcello De Martino, *Mircea Eliade esoterico. Ioan Petru Culianu e i „non detti"*, Roma, 2008; Popa, *Ist. lit.*, II, *1086–1089*; Manolescu, *Enciclopedia*, *222–227*; Horia-Roman Patapievici, *Ultimul Culianu*, București, 2010; Dorin David, *De la Eliade la Culianu*, I, Cluj-Napoca, 2010; Liviu Bordaș, *„Întotdeauna far într-o lume nihilistă". Mircea Eliade şi Ioan Petru Culianu – completări documentare*, în *Studii de istorie a filosofiei românești*, VIII, coordonator Viorel Cernica, București, 2012, *303–342*. ***Il.M.***

CULISELE, publicaţie apărută la Cluj, în română şi maghiară, bilunar de la 15 noiembrie 1922 până la 1 februarie 1923, şi lunar din martie 1923 până în mai 1923. În caseta redacțională este prezentată drept „Revistă ilustrată de teatru, muzică, artă", avându-l ca director pe Leonard Paukerow.

Partea maghiară, cu titlul „A Kulisza”**,** este redactată de Emerich Kádár. Dintre rubricile permanente – „Premiere”, „Arta”, „Foiletonul culiselor”, „Cărți noi” –, cea intitulată „Anchetele culiselor” propune, în 1923, o abordare a problemei traducerilor din perspectiva „dificultăţilor şi avantajelor sociale, politice şi artistice” ale tălmăcirii operei lui I.L. Caragiale în maghiară. Sunt consemnate părerile unor scriitori referitoare la oportunitatea transpunerii piesei *O scrisoare pierdută* în maghiară. Redacţia consideră „traducerea şi reprezentarea în ungureşte a piesei nemuritorului Caragiale drept un mare eveniment artistic şi cultural”, dar opiniile celor care răspund sunt diferite. Victor Eftimiu afirmă tranşant: „Caragiale nu poate interesa decât pe străinul ostil nouă”. Alta este părerea celorlalţi scriitori intervievaţi: Ion Agârbiceanu („scopul traducerii este cunoaşterea, apropierea sinceră”), Adrian Maniu („bun de tradus este tot ce place celor pentru care este traducerea”, „gânduri ce trebuie împărtăşite întregii lumi”), Lucian Blaga („Ce merită să fie tradus dintr-o literatură în alta? Ceea ce s-a putut scrie *numai* şi *numai* în acea literatură, şi nu în alta”), Eugen Janovics, directorul Teatrului Maghiar din Cluj („Tema *Scrisorii pierdute* este într-atât de internaţională, încât aparţine tuturor”), Emerich Kádár, traducător al pieselor lui Caragiale şi ale lui Eftimiu (opera lui Caragiale conţine „un statornic element al comediei politice de pretutindeni”). „Foiletonul culiselor” oferise deja un fragment din *O scrisoare pierdută*, tot în transpunerea lui Emerich Kádár. Alte anchete: *Ce cer artiştii de la critic, de la directorul de teatru şi de la public*, *Ce se citeşte şi cât se citeşte în Ardeal*. Preocupările culturale ale anilor ’20 sunt oglindite în „Foiletonul culiselor” (despre piesa *Zamolxe* de Lucian Blaga, tradusă în maghiară de Bard Oszkar), „Cărţi noi” (*Trei poeţi: I. Minulescu, N. Davidescu, Camil Petrescu*, recenzii la Adrian Maniu, *Meşterul*, Lucian Blaga, *Tulburarea apelor*, Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeş*, Al. Busuioceanu, *Figuri şi cărţi*). Sunt de menționat, de asemenea, o cronică la piesa *Tudor Vladimirescu* de N. Iorga, reprezentată la Teatrul Naţional din Bucureşti, un articol ce susţine necesitatea lărgirii preocupărilor revistei (*Politică şi cultură*), un altul semnat de Camil Petrescu (*Teatrul. Publicul şi operele dramatice*) și *O vizită la maestrul George Dima* de Leonard Paukerow. Este publicat şi un interviu cu Tiberiu Brediceanu, *Doine, cântece, balade*, a cărui concluzie este că „tot satele noastre sunt izvoare bogate de inspiraţie”. Revista include şi informaţii privind şezătorile literare din Bucureşti, dar mai cu seamă din zonă. ***C.A., L.Bc.***

CULTURA, revistă literară şi ştiinţifică apărută la Iaşi, lunar, între 5 iunie şi 17 iulie 1883. Redactor: N. Beldiceanu. Publicaţia a fost înfiinţată, probabil, în urma rupturii survenite între Beldiceanu şi cercul ieşean al junimiştilor. **C.** păstrează în paginile sale câteva articole de arheologie şi de istorie a evenimentelor din Moldova anului 1848, precum şi un lung eseu intitulat *Timpuri haotice*, scrise toate de N. Beldiceanu. Tot el publică şi versuri. Mai colaborau profesorul junimist Vasile Burlă cu o cercetare etimologică din seria celor care produceau panică în şedinţele Junimii, Gh. Sion Gherey cu documente culese din presa franceză şi germană, relative la anul 1821, şi Gavriil Muzicescu cu un studiu despre psaltichie. ***R.Z.***

CULTURA, publicaţie apărută la Bucureşti, lunar, din ianuarie până în iulie 1911 şi, seria a doua, din mai 1937 până în august 1940, cu subtitlul „Revistă ilustrată pentru literatura şi arta renaşterii evreieşti”, sub îngrijirea lui Horia Carp (director din iunie 1938). **C.** are un profil enciclopedic şi se consideră „o tribună” de dezbatere, „tribună de cercetare şi de muncă culturală constructivă”. La reapariţie, într-un timp istoric dramatic, **C.** reia ideea neangajării politice, aducând câteva nuanţări de program: „Nu va face politică, dar îşi va spune cuvântul ori de câte ori se vor discuta şi vor fi în cumpănă valorile noastre culturale sau instituţiile unde aceste valori se procreează în nesfârşita lor continuitate”. Prin urmare, va publica materiale de susţinere a oamenilor de cultură evrei din România, ca replică la publicaţiile antisemite ale timpului. În primul număr din 1937 rabinul I.I. Niemirower semnează articolul *Hasidismul şi takidismul în România*, iar Enric Furtună schiţează un portret al poetului Leon Feraru. Th. Loewenstein scrie despre scriitorul şi gazetarul Eugen Relgis. Apar frecvent semnăturile lui A. Axelard (semnează şi A.A. Luca), care își intitulează un articol *Cei 36 din Israel* (pe marginea *Istoriei literaturii române contemporane. 1900–1937* a lui E. Lovinescu), Ury Benador (*Fragment din „Beethoven”*), A. Dominic, Barbu Nemţeanu, Emil Dorian, Iuliu Barasch. Se

inserează studii biblice, însemnări despre artă (*Iser* de M.H. Maxy), partituri de muzică evreiască. De menţionat mai multe intervenţii: Carol Drimer, *George Panu și evreii*, Horia Carp, *Biblia, cartea iubirii*, Eugen Relgis, *Despre viața interioară*, George Silviu, *Nietzsche și național-socialismul*. I. Brucăr se ocupă de umorul prozei lui I. Ludo, dar oferă și câteva studii (*Despre logos și timp*, *Filosoful Edmund Husserl*). În 1938–1939 revista îşi măreşte numărul de pagini la douăzeci, însă va apărea cu întreruperi, printre colaboratori aflându-se acum Alexandru Șafran, M. Gaster, S. Podoleanu, S. Semilian, Liviu Deleanu, Adrian Verea, Barbu Lăzăreanu, B. Brănişteanu, Marcel Iancu, I. Massoff, I. Peltz. Preocupările şi lista de colaboratori rămân neschimbate până la ultimul număr, în care redacţia inserează un anunţ despre încetarea apariţiei, motivul invocat fiind unul financiar. De remarcat calitatea tehnică şi artistică a periodicului şi iconografia bogată. ***V.T.***

CULTURA, revistă apărută la Cluj, bimestrial, în patru limbi, între ianuarie şi iulie 1924, cu subtitlul „Sciences–Lettres–Arts”. Director: Sextil Puşcariu; secretar de redacţie: Valeriu Bologa; comitetul director: Yves Auger (pentru partea franceză), Lucian Blaga (pentru partea română), Kristof György (pentru partea maghiară), Oscar Netoliczka (pentru partea germană). Un articol-program redacţional, scris în franceză, fără titlu, declară limpede dorinţa editorilor de a realiza o publicaţie de ţinută intelectuală, fără implicaţii politice: „Departe de orice influenţă politică, vom avea curajul opiniilor noastre, dar vom păstra imparţialitatea la care ne obligă respectul reciproc, al unora pentru ceilalţi. Pornim la drum cu speranţa de a spori numărul celor ce-şi întind prieteneşte mâna peste baricade efemere, luând ca deviză cultura”. **C.** se adresează îndeosebi străinătăţii şi cuprinde articole, studii în română, maghiară, germană, precum şi rezumate ale acestora în franceză. Primul studiu îi aparţine lui N. Iorga şi are titlul *Dimitrie Cantemir*. Alte articole semnează Sextil Puşcariu (*Liga Națiunilor*), Ioan Lupaș (*Semicentenarul morții lui Andrei Șaguna*), Oskar Netoliczka, Kiss Ernő, Petre Grimm, Kristof György, N. Leon. Alte articole care intră în sumar: George Vâlsan, *Menirea etnografiei în România* și *Basarabia*, Gh. Popoviciu, *Diferențe și asemănări în structura biologică de rasă a popoarelor României*. Se publică poezie de Ady Endre (în traducerea lui Octavian Goga), Eminescu (în traducerea lui Révai Károly şi Franyó Zoltán), St. O. Iosif şi Nichifor Crainic (în germană), Al. Vlahuţă (în maghiară). Cu proză sunt prezenţi Cezar Petrescu şi Mihail Sadoveanu (traduşi în germană de Hortense Mateescu-Cisek), fiind inclusă şi nuvela lui I.L. Caragiale *La hanul lui Mânjoală*, transpusă în maghiară de Iankovsky Dénes. Recenziile şi cronicile culturale de la rubrica „Chronique”, redactată în franceză, sunt semnate de Valeriu Bologa, Lucian Blaga (sub pseudonimul Luca Moga), Valeriu Puşcariu. În fiecare dintre cele patru numere editate există rubrica „Bibliografie”, care semnalează apariţii recente de reviste şi cărţi de cultură. De remarcat şi bogatul sector de ilustraţii şi fotografii. **C.** este o publicaţie de tip universitar, sobră, dar de circulaţie restrânsă. ***V.T.***

CULTURA, revistă care apare la Bucureşti, săptămânal, începând din 17 martie 2004. Prima serie a publicaţiei (martie 2004–martie 2005) iese sub egida Institutului Cultural Român (preşedinte: Augustin Buzura). Director al publicaţiei este Cristian Teodorescu, redactori fiind Iuliana Alexa, Dorin-Liviu Bîtfoi, Marius Chivu, Cătălin D. Constantin, Adrian Majuru, Florina Pîrjol, Cristina Rusiecki, Cătălin Sturza, Ara Şeptilici, Claudia Tiţa. În primul an de apariţie revista – tipărită în format A3, pe hârtie lucioasă, cu o bogată ilustraţie în policromie – are 24 de pagini și se înfățișează sub un chip atractiv, contrastând cu cel sobru ori chiar tern, propriu de regulă revistelor culturale/literare „tradiționale“. Conținutul este foarte divers, literatura, arta plastică, viaţa muzicală, istoria, psihologia și psihanaliza, artele spectacolului, discursul despre mentalități și tradiții, despre particularități și tendințe ale conviețuirii sociale fiind sferele de interes ale textelor incluse în sumar. Nivelul prestației publicistice este elevat, potrivit unui public cultivat și interesat de cultură, dar se remarcă și o vizibilă grijă pentru asigurarea accesibilităţii, fiind evitat discursul „tehnicist“, destinat specialiștilor. Editorialul – publicat sub rubrica „Barometru“ – este semnat

de Cristian Teodorescu. Revista publică cronică de carte (nu numai de beletristică, ci și de istorie, științe umane, eseistică moral-politică ș.a.), relatări pe teme culturale, anchete, interviuri, articole, mici eseuri etc. Într-o vreme apar regulat, la rubrica „Antologie“, prezentări ale unor scriitori (Magda Cârneci, Pavel Șușară, Angelo Mitchievici, Valentin Protopopescu, Floarea Ţuţuianu), ilustrate cu consistente florilegii de texte sau fragmente. Despre cărţi de literatură scriu – mai frecvent ori mai rar, intermitent, chiar ocazional – Andrei Terian, Florina Pîrjol, Irina Petraș, Adriana Mocca, Al. Cistelecan, Alexandru Matei, Cornel Ungureanu, Dana Ionescu, Oana Pughineanu, Mihai Iovănel, Victor Toma ș.a., fără să existe o rubrică de cronică literară propriu-zisă ori vreun cronicar literar titular. Pe teme de istorie scrie Ion Bulei, de teatru se ocupă Cristina Rusiecki, de cinema Mihai Fulger. Rubrica „Moldova on-line“ este ţinută de Vitalie Ciobanu. În noiembrie 2004 Cristian Teodorescu se retrage din funcţia de director și ca redactor-şef figurează Dorin-Liviu Bîtfoi, secretar general de redacţie fiind Claudia Tiţa. Revista îşi încetează apariţia la 29 martie 2005. În același an, la 8 decembrie, **C.** reapare, din iniţiativa lui Augustin Buzura, fiind editată de Fundaţia Culturală Română, înfiinţată de noul redactor-șef al publicației. Continuitatea faţă de prima serie este asumată și marcată explicit, atât prin editorialul semnat de Augustin Buzura (*Punct și de la capăt*), cât și prin numerotare. Revista are 32 de pagini, iar aspectul grafic este întrucâtva mai sobru, mai puţin „colorat“ decât în primul an. Alături de Augustin Buzura, redactori-șefi adjuncţi sunt Angela Martin și Adrian-Paul Iliescu, iar redactori Daniel Cristea-Enache, Teodora Dumitru, Mădălina Firănescu, Mihai Iovănel, Adrian Majuru, Cornelia Maria Savu, Andrei Terian. În numărul 17 din 13 aprilie 2006 Adrian-Paul Iliescu dispare din caseta redacţională. Ulterior, de-a lungul anilor, componenţa redacţiei înregistrează succesive modificări, prin apariţia unor nume noi de redactori (Cătălin Sturza, Alex Goldiş) ori prin dispariţia unor nume care figurau în echipa iniţială (Daniel Cristea-Enache). În noua serie **C.** înregistrează o sensibilă prefacere, marcată prin ridicarea evidentă a nivelului şi autorităţii intelectuale. Fără să devină o revistă academică, pentru specialişti, ea renunţă net la factura de magazin, reuşind să asigure atractivitatea prin altitudinea nivelului de abordare şi tratare a chestiunilor vizate. Pe lângă calitate şi credibilitate, ponderaţia, echilibrul, pluralismul de opinii, evitarea convenţionalismului de conjunctură şi a partizanatului reprezintă câteva atuuri. Curând după „relansarea“ din 2005 **C.** devine una dintre cele mai importante publicaţii culturale ale ţării. Sumarul e organizat pe secţiuni, marcate prin supratitluri generice („Cultura literară“, „Cultura politică“, „Cultura ideilor“, „Cultura dezbaterii“, „Cultura dialogului“ ş.a.), mai degrabă decât pe rubrici; nu neapărat toate aceste secţiuni sunt prezente în toate numerele, şi nu întotdeauna în aceeaşi dimensionare: supleţea conceperii sumarului permite publicarea, alternativ, a unor grupaje ori materiale foarte ample ţinând de fiecare dintre domeniile vizate. Aşa stând lucrurile, nu există, de pildă, o rubrică „oficială“ de cronică literară, cu titular unic, într-un număr sau altul putând fi publicate, sub genericul „Cultura literară“, un număr variabil de texte, dintre care unul, două sau trei pot corespunde conceptului curent de „cronică literară“, restul fiind articole, studii, eseuri, contribuţii de istorie literară ş.a.m.d. Situația e similară şi la nivelul celorlalte secţiuni mari ale revistei. Există totuşi şi rubrici fixe, cu titular statornic, atribuite îndeosebi unor colaboratori externi constanţi: Constantin Coroiu, C. Stănescu, Cornel Dinu, Valentin Protopopescu au deţinut rubrici permanente, cu profil specific – istorie literară în tălmăcire cultural-afectivă, „revistă a revistelor“ ca prilej pentru o superioară publicistică literar-moral-politică, viaţa sportivă ca pretext de meditație morală, istoria detaliată a jocului de tenis. Comentarii de politică externă sunt semnate de George Apostoiu, iar de „Cultura media” se ocupă constant Cătălin Sturza. Editorialul este semnat cu regularitate de Augustin Buzura (suplinit ocazional de Angela Martin, Alfred Bulai ş.a.), care practică o publicistică de o remarcabilă vigoare, cu un puternic substrat de angajare civică. În general, revista are în vizor domeniile sau sferele de interes spre care se orientase de la bun început – cultura naţională şi universală, politica culturală, literatura, ştiinţele umane, sociologia, psihologia şi psihanaliza, artele vizuale, auditive şi performative –, cărora li se adaugă treptat dezbaterea de idei, filosofia, teoria politică, dar şi politica concretă a actualităţii (nu ca activitate

militant-partizană, ci ca obiect de reflecţie, ca sursă de învăţăminte morale şi practice), sportul, istoria epocilor relativ recente (ilustrată prin publicarea și comentarea unor ample mărturii și documente de istorie orală) ş.a. Numărul colaboratorilor este important, identitatea lor (sub raportul competenţelor, specializării, apartenenţei generaţionale, orientării) diversă. Câteva semnături, dintre cele întâlnite constant sau frecvent în paginile revistei ori dintre cele relevante sub diferite raporturi: Dan Berindei, Lavinia Betea, Alfred Bulai, Alex Cistelecan, Iordan Datcu, Vasile Sebastian Dâncu, Bogdan Duca, Aurelian Giugăl, Nicu Ilie, Dumitru Micu, Ionel Oprişan, Costin Popa, Oana Pughineanu, Eugen Simion, Adriana Stan, Constantin Stoiciu, Monica Săvulescu Voudouri, Ionuţ Vulpescu. Importantă este prezenţa unor colaboratori de peste hotare, printre care scriitorul şi istoricul literar suedez Kjell Espmark (cu, printre altele, substanţiala serie de convorbiri realizate de Angela Martin, publicate lunar sub titlul *O întrebare pentru Kjell Espmark*), Mircea Iorgulescu (care semnează o serie de consistente corespondenţe privind evoluţiile de actualitate din spaţiul cultural-literar francez), G.M. Tamás şi, mai frecvent, Claude Karnoouh. Literatura – mai precis spus, comentarea şi valorizarea acesteia, pentru că revista nu publică texte beletristice – are o pondere însemnată în economia revistei. În echipa de comentatori literari s-au aflat, fie în postura de redactori, fie în cea de asidui colaboratori externi, unii dintre cei mai importanţi critici ai momentului, critica de întâmpinare practicată aici contribuind consistent la receptarea, evaluarea, eventual canonizarea literaturii de actualitate. Alexandru Cistelecan, Daniel Cristea-Enache, Andrei Terian, Mihai Iovănel, Teodora Dumitru, Alex Goldiş, Ştefan Baghiu, Cristina Balinte, George Neagoe s-au ocupat de critica literară, prin cronici, recenzii ori diverse articole vizând fenomenul literar contemporan. În ce priveşte ideologia, filosofia politică și mişcarea de idei în general, **C.** publică texte de orientări diverse. Dacă lipsesc manifestările anticomunismului postdecembrist resentimentar și revanşard, **C.** oferă spațiu de reflecție atât punctelor de vedere şi analizelor proprii conservatorismului, cât și stângii anilor 2000. ***N.Br.***

CULTURA POPORULUI, publicaţie apărută la Cluj, ca săptămânal, între 1 mai 1921 şi 10 iulie 1922, apoi între 1 aprilie 1923 şi decembrie 1930; din cauza crizei economice, între 15 decembrie 1931 și 1 aprilie 1932 este inclusă ca o „pagină specială" în corpul ziarului „Cultul Patriei" (1931–1938). Director: general Nicolae Petala; secretar de redacţie: Vasile D. Chiru, înlocuit, pentru o foarte scurtă perioadă, în 1921, de Vladimir Nicoară, V.D. Chiru revenind ca prim-redactor. La reapariţie, în 1923, prim-redactor e Constantin Cehan-Racoviţă; cu numărul dublu 193–194 din 1927 director vine din nou generalul Nicolae Petala, iar redacția este mutată la București. Ultimul număr îl consemnează ca director pe Vintilă Al. Ardeleanu, Nicolae Petala figurând doar ca fondator. Articolul-program *Dragii noştri cititori* este semnat de Comitetul Societăţii Cultura Poporului, sub al cărei patronaj se află revista, care se adresează în mare măsură sătenilor. Un alt articol-programatic semnează N. Petala cu prilejul reluării tipăririi publicaţiei. În acelaşi număr Mihail Dragomirescu își exprimă sprijinul în articolul *La drum*… Tot acum trimite un cuvânt de salut Vasile Bogrea, iar Octavian Goga precizează: „Drepturi şi pâine nu sunt de ajuns, trebuie şi «Cultura poporului», căci altfel drepturile celor săraci cu duhul nu sunt decât pentru împărăţia cerurilor, iar pâinea lor, de când lumea, o mănâncă alţii…". Printre rubricile mai importante se numără „Foiţa gazetei", „Pentru săteni", „Scrisori din Bucovina", „Ştiri de pretutindeni", „Scriitorii noştri", „Cărți și reviste", „Pagina literară", „Pagina săteanului", „Curier literar", „Colțul literar". Sunt publicate versuri de M. Eminescu (reproduceri), George Talaz, Mircea Dem. Rădulescu, George Voevidca, Octavian Goga, Ion Pillat, Emil Isac, Elena Farago, Vasile Militaru, Al. T. Stamatiad, Nichifor Crainic. Proza intră mai ales la rubrica „Foiţa gazetei", unde Al. Ciura publică povestirea *Sutaşul*, lui N. Gane i se retipăreşte nuvela *Domniţa Ruxandra*, iar Constantin Cehan-Racoviţă oferă fragmente din romanul *Din alte vremi*. Sporadic sunt prezente, în general cu republicări, numele lui Petre Ispirescu (*Înşir'te mărgăritari*), Costache Negruzzi, A.I. Odobescu, Mihail Sadoveanu, Victor Eftimiu, G.T. Pamfil. Dintre colaborările de interes ar fi de semnalat o scrisoare a reginei Maria către revistă (1921), precum şi un cuvânt adresat de George Enescu cu prilejul unei treceri prin Cluj (1923): „Menirea sfântă a muzicii este să stingă urile, să potolească patimile

şi s-apropie inimile, aşa precum a-nţeles-o măreaţa Antichitate creând mitul lui Orfeu". Sunt omagiaţi şi portretizaţi Ion Creangă, Panait Cerna, N. Gane, Mihail Dragomirescu. Se realizează medalioane ale membrilor Academiei Române şi ale unor personalităţi ale vieţii artistice şi culturale din Transilvania şi din întreaga ţară: Gheorghe Lazăr, Agatha Bârsescu, Teodor T. Burada, Traian Grozăvescu, Tudor Arghezi, Gib I. Mihăescu, Lucian Blaga, Nae Ionescu ș.a. Din Geneva studentul C. Mureșanu expediază corespondențe despre personalități ale vieții culturale helvete. Se manifestă aici şi preocupări pentru problemele românilor din Bucovina, din Macedonia, de pe Valea Timocului (mai ales sub semnătura lui Th. Capidan). Se consemnează activitatea artistică a Teatrului Naţional şi a Operei Române din Cluj, activitatea expoziţională (arta plastică locală) etc. Un număr din 1925 este dedicat lui Avram Iancu. Cu anul 1927, interesul revistei pentru domeniul cultural descreşte în favoarea problemelor politice şi a celor sociale, deși, un mai târziu (224/1928), „cei grupați în jurul foii" mărturisesc desolidarizarea „de orice pornire politică" și convingerea că „neamul nostru nu va putea juca rolul ce-i este încredințat decât printr-o culturalizare a satelor" (*După șapte ani*). Sunt însă de remarcat intervenţiile angajate ale lui Ioan Lupaş, Ion Dongorozi, Nestor Urechia, G. Bogdan-Duică, Miron Cristea, Ilie Dăianu. În 1928 Artur Gorovei tălmăcește în serial *Tâlcuirea legilor*, arhimandritul Iuliu Scriban scrie *Literatură și sub-literatură*, polemizând pe tema limbii române cu I. Popescu-Copuz, în vreme ce articolele lui Camil Petrescu poartă titluri precum *Bibliotecile sătești*, *Despre autoritate*, *Ce este democrația*, toate apărute în 1929. Pe aceeași coordonată se înscriu și textele lui Ion Agârbiceanu. **C.p.**, care apare în condiţii grafice deosebite, dezvoltă un puternic segment iconografic, reprezentând astfel o sursă importantă pentru imaginile fotografice ale unor oameni de seamă ai timpului. De altminteri, conform intenţiei de a apărea duminica, revista îşi păstrează ţinuta festivă, de sărbătoare. Alți colaboratori: N.A. Bogdan, Leontin Iliescu, Ion Luca, Al. Cazaban. ***V.T., D.B.***

CULTURA POPORULUI, revistă apărută la Cetatea Albă, lunar din septembrie 1930 până în iunie 1934 și din ianuarie 1939 până în aprilie 1940, sub îngrijirea Asociaţiei Învăţătorilor din judeţul Cetatea Albă. Comitetul de conducere: Sava Bottez, I. Cavânea, Teodor D. Iacobescu, Vasile G. Mirescu, Victor Paşcovschi, Ilarion I. Stepanov, Gh. Ştefănescu. Din ianuarie 1931 pe copertă se menționează fondator: Teodor D. Iacobescu (director de la numărul triplu 4–6/1931), director: Al. Vasilescu. Din decembrie 1932 comitetul de redacţie are următoarea componenţă: T.D. Iacobescu, P. Antohi, Par. Rothstein. La reapariţie, în 1939, comitetul de redacţie este compus din Al. Vasilescu, P. Antohi, G. Andronache, C. Creţu. Deşi publică preponderent informaţii şcolare, pedagogice şi culturale, revista rezervă spaţiu şi literaturii, beneficiind de colaborări din Basarabia, ca şi din restul ţării. În primul număr e inserat apelul adresat de Ion Muşlea intelectualilor de la sate cu prilejul înfiinţării Arhivei de Folclor a Academiei Române. Cezar Petrescu publică în 1931 articolul *Pedagogia păcii*, iar Ionel Teodoreanu semnează *Povestea literelor*. Se inserează versuri de Aron Cotruş (*Peste creste ude*), Octav Sargeţiu, Al. Iacobescu, D. Iov, Marta Dem. Rădulescu, Em. Zotta. Proza e ilustrată de Cezar Petrescu (*În patria lui Comenius*), Mihail Sevastos, Em. Bucuţa, C.N. Tănase, A. Codreanu, B. Mallschi, Şt. Popa ş.a. Un spaţiu destul de larg îl ocupă eseurile, aparţinându-le lui V.V. Haneş, M. Ispir, A. Cociubinschi, I. Plămădeală, V. Zelenin ş.a. Critică literară şi recenzii semnează D. Antohi, V. Petruşin, Al. David. ***I.Dg.***

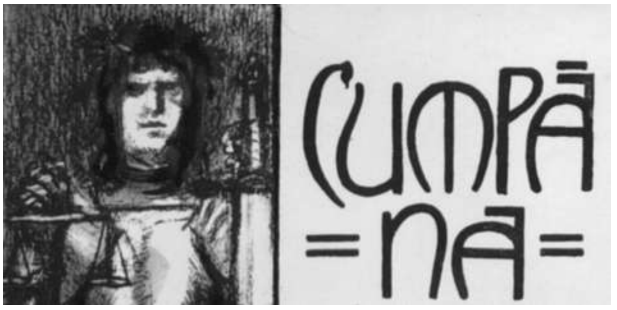
CULTURA POPORULUI, publicație apărută la București, lunar, din ianuarie 1951 până în iunie 1957. Din mai 1951 poartă mențiunea „Apare sub îngrijirea Comitetului pentru așezămintele culturale din R.P.R. de pe lângă Consiliul de Miniștri", iar din ianuarie 1955 are subtitlul „Revista Casei Centrale a Creației Populare din Ministerul Culturii". În articolul inaugural *O nouă revistă în slujba muncii culturale de masă* Mihail Roșianu, președintele Comitetului pentru așezămintele culturale, anunță, în limbajul propagandistic al epocii, apariția unei noi culturi, „națională în formă, socialistă în conținut", vorbind despre eforturile Partidul Muncitoresc Român și ale guvernului de a crea „condiții pentru ca toți muncitorii și țăranii muncitori să devină oameni luminați, oameni culți" și despre „activitatea artistică în mase" ca de „un mijloc puternic de educare și ridicare culturală". Pentru aceasta ar fi nevoie, se susține, de „creații de artă nouă, superioară, cu nivel ideologic ridicat", întrucât „maselor muncitoare trebuie să li se dea creații literare, artistice care să le ridice conștiința și să le dezvolte neîncetat gustul artistic.

Astfel de creații artistice, literare cultivă în oameni dragostea pentru viața nouă pe care și-o construiesc, mobilizează forțele maselor muncitoare la luptă împotriva oricăror greutăți, pentru îndeplinirea Planului de Stat al construirii vieții socialiste pentru apărarea păcii". Urmând cu fidelitate linia ideologică a noului regim comunist, revista „se va strădui – se spune – să aibă colaborarea fruntașilor literaturii noastre. Dramaturgii, poeții, povestitorii, tinerii scriitori și compozitori vor răspunde prin această revistă cerințelor maselor largi ale poporului nostru muncitor", iar „maeștrii scrisului vor sfătui și ajuta activitatea artistică a maselor și vor primi sugestii din partea maselor". Aceste imperative ale „revoluției culturale" vor fi reiterate de autori înregimentați politic ca Mihai Beniuc (articolul *În pragul noului an* din numărul 1/1953) și se vor manifesta constant, mai deschis sau mai voalat, în paginile revistei. Chiar din primul număr se publică versuri semnate de Dan Deșliu (*Arta poetică*), Victor Tulbure (*Lumini în anii cincinali*), Petre Sălcudeanu (*Deputatul*), precum și un fragment din poemul *Vladimir Ilici Lenin* al lui Vladimir Maiakovski, în traducerea lui Nicolae Amza. Cu versuri marcate de ideologia epocii vor colabora sporadic și alți tineri poeți talentați, precum Nicolae Labiș (*La cooperativă-n vale*, *Blestem*), A.E. Baconsky (*După ploaie*, *Odă la 1 Mai*), Nina Cassian (*Marș de pace*), Eugen Jebeleanu (*Ieri și acum*, *Iarnă nouă*, *Epilog* – din poemul *Bălcescu*), Cicerone Theodorescu (*Pe-a patriei bătrână vatră*), Aurel Rău, Alexandru Andrițoiu, Virgil Teodorescu, Radu Boureanu, Horia Zilieru. Tendențioasă, în sensul „înfierării" fostului regim sau al glorificării patriotarde a unor figuri istorice, este și reproducerea unor poezii din George Coșbuc (*N-au pat, n-au vatră*), V. Alecsandri (*Bălcescu murind*, *Dumbrava Roșie*), ca și reluarea, sub genericul „Clasicii scrisului nostru despre alegerile burghezo-moșierești", a unor texte de Al. Macedonski (*Darul ziarului „Pressa"*) și Anton Bacalbașa (un fragment din *Moș Teacă senator*). Cu proză colaborează, în același context ideologizant, autori consacrați ca Mihail Sadoveanu (fragment din romanul *Nicoară Potcoavă*), Cezar Petrescu (povestirile *Ioniță Murgu a deschis ochii*, *Prietenul meu*, *Moara de la Cotul Dracului*), Demostene Botez (*Lumina la Cozmești*), Emil Isac (*Povestea lui Grigore Murășanu*), Victor Eftimiu (*Maria Pitoianca*), cărora li se alătură câțiva tineri scriitori în plină afirmare: Petru Dumitriu (fragment din *Bijuterii de familie*), Marin Preda (un fragment de roman intitulat *Drum nou*), Laurențiu Fulga (*Într-o toamnă, la Debrețin*). Un loc privilegiat ocupă în sumar dramaturgia. Piesele de teatru sunt însoțite adesea de indicații și comentarii regizorale și nu numai, cum se întâmplă cu *Darul frăției* a lui Alexandru Kirițescu, despre care scriu I. Șahigian, N. Pereanu, N. Bălţăţeanu, titlurile articolelor fiind grăitoare în privința tendențiozității lor (*Cum trebuie pusă în scenă piesa „Darul frăției"*, *Un om nou – Ilie Aurel* și *Un personaj negativ*). În revistă mai apar texte dramatice semnate de Ion Marin Sadoveanu (*Iazul de la Șipotul Rece*), Victor Eftimiu (*Boierul printre haiduci*), Tudor Mușatescu (*Titanic vals*), Lucia Demetrius (*Scrisoarea*, *În ziua secerișului*), Mihail Sorbul (*Contractul*) și câteva dramatizări, precum cele realizate de Liana Maxy (*În satul din vale,* după nuvela *Desfășurarea* de Marin Preda) și Sonia Filip (*Mitrea Cocor,* după romanul omonim al lui Mihail Sadoveanu). Considerabil este și spațiul acordat publicisticii, printre semnatari numărându-se ocazional și nume importante. Tudor Arghezi, care colaborează și cu o serie de fabule: *Screperul și pușca automată*, *Păianjenul*, *Acul și ața*, *Gura lumii* ori cu rândurile intitulate *Alegeri și aleși odinioară*, Victor Eftimiu cu *Amintiri despre George Coșbuc*, Eusebiu Camilar cu *Școala de limba română a lui Halici-Țârcovnicul*, Petru Comarnescu cu un medalion *Vasile Alecsandri*, iar criticul de artă George Oprescu cu unul despre Leonardo da Vinci. Alte articole, cum sunt ale lui Zaharia Stancu (*Prin muzeul V.I. Lenin*), Mihai Gafița (*Gorki, vestitor și reprezentant al unui nou umanism*), Radu Beligan (*Despre interpretarea eroului pozitiv și a personajelor negative*), ca și reportajele lui Geo Bogza (*Pe șoseaua Moscova–Riazan*, *Nopți albe în Leningrad*), poartă pecetea filosovietismului, cum o au, de altfel, și traducerile publicate aici (proză de Maxim Gorki, poeme de Vladimir Maiakovski). Aceeași pecete o poartă și rubricile „Din creațiile artiștilor amatori", „Pentru brigăzile artistice de agitație", „Pentru serile de odihnă ale tineretului", dar, mai ales, numărul din martie 1953, în care este proslăvit, la moartea sa, I.V. Stalin, și în care se regăsesc semnăturile lui Mihail Sadoveanu (*Marele geniu al omenirii progresiste*), G. Călinescu (*O figură gigantică a istoriei*), împreună cu acelea ale lui Geo Bogza (*Eroul Marii Revoluții*), Veronica Porumbacu (*Noaptea de 5 martie*), Dan Deșliu (*Pentru Stalin!*),

A. Toma (*Viață dați stalinistului gând!*). Alți colaboratori: Miron Radu Paraschivescu, Maria Banuș, Mircea Pavelescu, Mihail Davidoglu, Tudor Șoimaru, Haralamb Zincă, Aurel Baranga, Theodor Mănescu, Nicolae Moraru, Asztalos István, Alexandru Sever, Sanda Movilă, Teodor Balș, I. Ludo, Marietta Sadova, Sidonia Drăgușanu, Nicolae Țațomir, Francisc Munteanu, Ion Istrati, Mircea Ștefănescu, Mihu Dragomir, Nicolae Tăutu, Florin Mugur, A.G. Vaida, Ion Călugăru, Dumitru Almaș, Dumitru Corbea. ***L.Bc., I.M.***

CULTURA PROLETARĂ, revistă apărută la București, lunar, de la 15 septembrie 1926 până în august 1927 (şapte numere, unele multiple). Conducerea: M. Leonin; secretariatul: M. Ciobanu. Într-un *Cuvânt înainte* redacţia îşi precizează intenţiile: „«Cultura proletară» va căuta să devină instrumentul de emancipare spirituală pentru muncitorimea română". Rubricile constante sunt „Cronica politică", „Cronica sindicală", „Cronica artistică", „Notele chenzinei", „Însemnări", „Recenzii", „Informaţiuni". Publicaţia se ocupă cu prioritate de analize economice, sociale, ideologice, la nivelul intereselor timpului. Chiar în primul număr își fac loc asemenea dezbateri, în care sunt invocate opinii ale unor socialişti sau ale unor simpatizanţi din lumea culturii europene: Henri Barbusse, Anatole France, Paul Lafargue, Maxim Gorki. În numărul următor e reprodus studiul lui Karl Kautsky *Ştiinţa burgheză şi ştiinţa proletară*, M. Ciobanu scrie despre viaţa și opera lui Lenin, ca și Clara Zetkin (*Lenin despre artă şi cultură*), iar numerele cumulate 3–7 se ocupă în special de personalitatea lui Karl Marx şi de Comuna din Paris. Literatura, săracă şi orientată tendenţios, respectă strict spiritul esteticii marxiste. O poezie de acest gen, *Sărman miner!,* semnează I. Popescu-Puţuri. I se alătură Ilie Păsculescu, Lascăr Sebastian și Al. Șoitaru. Proza este prezentă prin traducerea basmului lui Rodion Axoline *Lenin șiretul* și printr-o suită de fragmente din romanul *Ciocolata* al scriitorului sovietic A.I. Tarasov-Rodionov. Cronică literară semnează B. Lebli, care sub genericul *Romanul social* se ocupă de *Flamura roșie* a lui Dem. Theodorescu și de *Ion* al lui Liviu Rebreanu. A. Stoian scrie articolul *Desăvârșirea revoluției burgheze în România*, H. Sternberg face portretul lui Thomas More, iar M. Ciobanu pe acela al lui Alexandr Block. „Cronica artistică" se ocupă de subiectul „teatrul proletar". De altfel, „lupta de clasă" rămâne în permanenţă în atenţia revistei. ***V.T., D.B.***

CULTURA ROMÂNĂ, revistă „de pedagogie, științe și litere" apărută la Iaşi și București, lunar, dar cu întreruperi, între 15 noiembrie 1903 şi iunie 1911. Director: I. Găvănescul; comitetul de redacţie: A.D. Xenopol, N. Locusteanu, D. Burada, Ernest Giuvara, V. Socor, Th. D. Speranţia – toți universitari, Calistrat Hogaş. **C.r.** se doreşte „o revistă de durată", care „să oglindească mişcarea pedagogică", „să caute a reprezenta, lămuri şi susţine aspiraţiile profesorimii şi să servească de câmp de manifestare a forţelor ce alcătuiesc *catedra română*"; „şcoala română trebuie să fie organul culturii româneşti", scrie I. Găvănescul în articolul-program *Raţiunea de a fi a „Culturii române"*. Scurtă vreme apar două rubrici fixe, „Revista revistelor" şi „Şezătoarea noastră", unde se publică o schiţă de Spiridon Popescu şi se retipăresc poeziile populare culese cu decenii în urmă de Eminescu. Restul materialului e alcătuit din articole şi îl asigură A.D. Xenopol, Dimitrie Gusti, I. Găvănescul, Ion Petrovici, Th. D. Speranţia şi Radu Manoliu. În mai multe numere ale revistei se încing polemici purtate mai ales de I. Găvănescul cu N. Iorga pe teme de pedagogie şi cu Spiru C. Haret. Rubrica „Recenzii" se ocupă cu precădere de lucrări de pedagogie şi de manuale. ***E.M.***

CUMPĂNA, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, de la 27 noiembrie 1909 la 19 martie 1910 şi un număr la 15 aprilie acelaşi an. Frontispiciul etalează simbolic un cavaler în zale încununat cu lauri, purtând într-o mână o spadă şi în cealaltă o balanţă. Cu excepţia ultimului număr, **C.**, scrisă de cei patru întemeietori, Mihail Sadoveanu, D. Anghel, St. O. Iosif şi Ilarie Chendi, se deschide cu poeziile *Înainte* şi *Cumpăna*, semnate Anghel–Iosif, poezii ce ţin locul – prin ideile dezvoltate – unui program artistic: „Într-un talger verva şi spiritul, şi gluma, avântul,

deznădejdea, mâhnirea, indignarea./ Şi toată bunătatea, şi toată ironia […]. Dincoace, Îngâmfarea atâtor nulităţi,/ Neputincioasa ură, invidia, prostia,/ Ce-atârna greu, fireşte […]. Vom arunca într-însa,/ Ca nişte greutăţi,/ Chiar inimile noastre cu tot ce-avem mai sfânt!". În primul număr Ilarie Chendi, fostul critic al „Sămănătorului", prezintă sintetic panorama literară contemporană, constatând dezamăgit marea varietate a formulelor literare, lipsa unei direcţii estetice viguroase, distanţele care îi separă pe scriitorii vârstnici, grupaţi în jurul „prăfuitelor" „Convorbiri literare", de cei tineri, risipiţi pe lângă Ovid Densusianu, N. Iorga, şi G. Ibrăileanu în revistele lor, „Vieaţa nouă", „Neamul românesc literar", „Viaţa românească". D. Anghel şi St. O. Iosif semnează cronici rimate, reunite ulterior în *Caleidoscopul lui A. Mirea*, traduceri din La Fontaine şi Lenau. Ilarie Chendi redactează cronici, efemeride, note şi reflecţii, în care îi ironizează fie pe scriitorii modernişti, fie pe Mihail Dragomirescu sau pe N. Iorga. Din secţiunea beletristică se reţin povestea *Un instigator* de M. Sadoveanu şi însemnările care în 1912 vor fi folosite în nuvela *Bordeienii*. La ultimul număr colaborează Cincinat Pavelescu (*Imprecis* – sonet după J.M. de Hérédia), Emil Gârleanu (*Mărinimosul* – schiţă), E. Lovinescu (*Panait Cerna* – capitol din *Critice*, volumul II), D. Anghel şi St. O. Iosif (*Cireşul lui Lucullus*). Alţi colaboratori: Natalia Iosif, D.N. Ciotori, Vasile Savel, Ion Bârseanul. ***I.H.***

CUNESCU, Gheorghe (3.VIII.1914, Susleni–Orhei – 31.XII.1995, Bucureşti), istoric literar. Este fiul Iuliei și al lui Mihail Cunescu. Studiază la Chişinău, urmând Seminarul Teologic (1928–1936), apoi Facultatea de Teologie (1936–1940). Este hirotonit preot în Şoldăneşti–Orhei, unde slujeşte între 1942 şi 1944. După ocuparea Basarabiei de sovietici, în 1944, se refugiază în dreapta Prutului, unde va fi preot la Panaghia, în judeţul Dolj (1945–1947), Ideciu de Jos (1948–1952) şi Luieriu (1953–1971), în judeţul Mureş, şi la Bucureşti (1972–1975). Colaborează la „Biserica Ortodoxă Română", „Ortodoxia", „Revista de istorie şi teorie literară" ş.a.

Axa preocupărilor istorico-literare ale lui **C.** o constituie studiul îndelungat al personalităţii lui Gala Galaction, profesorul său preferat, faţă de care manifestă un veritabil cult. Lucrările despre maestru au o valoare exclusiv documentară. **C.** reconstituie mai întâi, în volumul *Pe urmele lui Gala Galaction* (1982), călătoriile preotului şi scriitorului în provinciile româneşti şi în străinătate (Ungaria, Italia, Egipt, Muntele Athos etc.). Trama biografică este ulterior dezvoltată şi amănunţită într-o monografie, *Gala Galaction* (1989), îmbinând criteriul cronologic cu cel tematic. Prezentarea operei literare este descriptivă, adesea convenţional lirică şi (în absenţa simţului critic) dublată de admiraţie nediferenţiată, nivelatoare. Informaţia istorico-literară este însă remarcabilă şi prezintă încredere. De aceeaşi natură sunt contribuţiile privitoare la Tudor Arghezi (în ipostază de monah şi de comentator al ortodoxiei româneşti) şi Alexie Mateevici. **C.** a alcătuit culegeri din scrierile lui Galaction (articole despre Eminescu, publicistică de călătorie, memorialistică, pagini despre Basarabia). O postfaţă la „amintirile din Gulag" ale preotului Vasile Ţepordei, editate în 1992, desfăşoară istoria pe scurt a Basarabiei culturale interbelice şi dă un inventar al scriitorilor basarabeni (sau numai născuţi în Basarabia) din secolul al XX-lea.

SCRIERI: *Pe urmele lui Gala Galaction*, Bucureşti, 1982; *Gala Galaction*, Galaţi, 1989. **Ediţii**: Gala Galaction, *O lume nouă*, pref. edit., Bucureşti, 1970, *Prin ţară*, pref. edit., Bucureşti, 1975, *Opinii literare*, pref. edit., Bucureşti, 1979, *Mihai Eminescu*, Iaşi, 1987; *Zile basarabene*, introd. edit., Chişinău, 1993.

Repere bibliografice: Păcurariu, *Dicţ. teolog.*, *138–139*; Ana Cosma, *Scriitori români mureşeni*, Târgu Mureş, 2000, *45*. ***N.M.***

CUNŢAN, Maria (7.II.1862, Sibiu – 23.XI.1935, Bucureşti), poetă, traducătoare, autoare de piese de teatru. Fiică a lui Dimitrie Cunţan, preot, compozitor şi profesor de muzică la Seminarul Andreian, **C.** urmează şcoala primară şi un „institut" de limbi străine în oraşul natal. Debutează relativ târziu, în 1891, la „Tribuna". Ulterior, până la intrarea României în Primul Război Mondial, este prezentă frecvent, iscălind uneori şi Liliac ori Rim, cu versuri, proză scurtă, drame şi traduceri din poeţi germani şi francezi, în numeroase periodice din Transilvania şi din Regat, precum „Foaia poporului", „Vatra", „Familia", „Telegraful român", „Tribuna poporului", „Sămănătorul", „Luceafărul", „Foaia interesantă", „Revista noastră", „Revista politică şi literară", „Viaţa literară şi artistică", „Ţara noastră", „Viaţa românească", „Junimea", „Viitorul romancelor", „Flacăra" ş.a. O parte din versuri este strânsă în plachetele *Poezii* (1901), *Poezii* (1905) şi în cele două volume intitulate *Din caierul vremii* (1916). Acestora li se adaugă traducerea dramei lui Friedrich Schiller,

Fecioara din Orléans (1909). Singură, fără familie, stingheră îndeosebi după moartea părinţilor şi a unor prieteni, **C.** stă mai mult la Bucureşti, găzduită de cunoştinţe înstărite. După război colaborează la „Sburătorul", „Vlăstarul", „Ţăranul", „Foaia tinerimei", „Cosinzeana", „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români", „Duminica ortodoxă" etc. Propunea Teatrului Naţional câteva drame în versuri şi tipărea, în colecţia „Pagini alese din scriitorii români", broşura *Poezii* (1925). Moartea poetei, într-un azil de bătrâni, stârneşte o vie emoţie în lumea literară.

În anii debutului **C.** întreţinea un cult pentru mai tânărul George Coşbuc, al cărui univers liric îl sintetiza omagial în *Doina firelor de tort*. O serie de idile şi pasteluri relevă influenţa poetului năsăudean, iar alte texte par să-şi găsească sursa în motivul coşbucian al „dragostei învrăjbite". Cu timpul, spaţiul rural sau numai agrest devine un simplu cadru al dramei celei neiubite. Intensitatea sentimentelor atinge câteodată un grad extrem, iar sinceritatea e vecină pe alocuri cu impudoarea, într-un vers care, tot mai scuturat de podoabe, devine melopee. Un model a fost, desigur, şi liedul german, dar **C.** a adoptat, totodată, şi sintaxa străină, sacrificând adesea şi ritmul. Neglijarea cizelării atente a versurilor şi lipsa de discernământ critic fac ca în *Din caierul vremii*, ce reproduce integral volumele anterioare, fragmentele de poezie autentică, având ca generator o sensibilitate feminină vulnerată, să se piardă într-o masă de versuri terne. Alte impulsuri lirice, precum cel al dragostei de ţară ori cel religios, găsesc o expresie banală. Încercările de epică obiectivă nu se disting nici ele de foiletonistica vremii, iar confesiunile, directe ori deghizate, nu au relief. **C.** a scris numeroase drame şi poeme dramatice, rămase în periodice (*O zi la şcoală*, *La colibă*, *Horus*, *Nepotul lui Moş Pralea*, *Nana*, *Te Deum*, *Păcate* ş.a.) sau în manuscrisele depuse la Academia Română (*Brâncovenii*, *Apostolii*, *Dorul de mamă*, *Altare*, *Copiii Bradului*), în toate fiind vizibilă incapacitatea de a construi o intrigă şi de a caracteriza personajele. Nici traducerile – din poeţi precum Carmen Sylva, Friedrich Schiller, Nikolaus Lenau, Heinrich Heine, Ludwig Uhland, Felix Dahn, Adalbert von Chamisso, Alphonse de Lamartine, Alfred de Musset – nu relevă calităţi deosebite, prea puţine rezistând timpului.

SCRIERI: *Poezii*, Orăştie, 1901; *Poezii*, Bucureşti, 1905; *Din caierul vremii*, I–II, Bucureşti, 1916; *Poezii*, Bucureşti, [1925]. **Traduceri:** Friedrich Schiller, *Fecioara din Orléans*, Sibiu, 1909.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, II, *62–66*, *336–338*; Calypso Corneliu Botez, *Maria Cunţan*, Botoşani, 1904; Octavian Tăslăuanu, *Spovedanii*, îngr. Gelu Voican, pref. Vasile Netea, Bucureşti, 1976, *158–159*; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, *52*, *passim*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *392–393*; Ciopraga, *Lit. rom.*, *215–216*; Eugen Marinescu, *Maria Cunţan – autor dramatic*, AUB, limbă şi literatură, 1972, 1–2; Ion Neaţă, *„Luceafărul" (1902–1914)*, Timişoara, 1984, *79–81*; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *743–744*; Alexandru Cistelecan, *Biata Mărioara*, VTRA, 2009, 1–2. ***V. D.***

4 PAGINI 3 LEI

Curentul

Semne rele

Starea de asediu

Bulmăceala de Stat

CURENTUL, cotidian apărut la Bucureşti între 11 ianuarie 1928 şi 29 august 1944. Cel ce are iniţiativa editării şi va fi director al ziarului este gazetarul Pamfil Şeicaru, care alege şi următorul motto: „Nu începem. Continuăm. Programul nostru? Nici unul n-am împlinit patruzeci de ani". Alături de el se afla un grup de tineri scriitori şi ziarişti, între care Alexandru Busuioceanu, Nichifor Crainic, Ion Dimitrescu, Cezar Petrescu şi Dem. Theodorescu, foşti colaboratori ai lui Şeicaru la „Cuvântul", de unde plecaseră împreună atunci când conducerea gazetei fusese luată de Nae Ionescu. Într-un articol din primul număr, *Pe acelaşi drum*, Crainic schiţează istoria grupului raliat în jurul lui Şeicaru, care începuse în zilele războiului la Iași, cu încercarea de a scoate o revistă de cultură şi atitudine socială („Critica săptămânii") şi continuase cu prezenţa la „Dacia" (1918–1922), apoi cu redactarea cotidianului „Bucovina" (1919–1920); trecuse ulterior la „Neamul românesc" al lui N. Iorga, dar tentativa eşuase, cum va eşua şi aceea de a susţine proiectul unui organ liberal, „Crai nou". În acelaşi text se avansează şi un eventual program cu caracter general: „adevăr moral şi politic", descifrarea corectă a

„sensului evenimentelor” şi hotărârea de a „crea cu credinţă matură şi romantică în progresul moral”. Acestor propoziţii, oarecum vagi, li se adaugă prin articolul *Barrès*, semnat de Ion Dimitrescu, altele, de factură ideologică: „Este chibzuită şi este voită hotărârea noastră de a păşi pragul luminii sub semnul înaintaşului al cărui nume aminteşte barajul, sub semnul unuia dintre cei mai inspiraţi magi ai constelaţiei mediteraneene [...]. Generaţia noastră, dornică să cristalizeze sufleteşte în cât mai plină umanitate, poate primi de la Barrès, prinţ al tradiţiilor active, imbold la trezirea bogăţiilor acumulate ale rasei noastre, îndemn de definire a fizionomiei noastre adevărate”. De altfel, prima pagină din numărul inaugural, prin întreaga ei alcătuire, anunţă un program politic, economic şi cultural de la care **C**. nu se va abate. Celor două texte cu caracter editorial ale lui Crainic şi Dimitrescu li se adaugă o substanţială analiză critică a stării economiei autohtone făcută de Pamfil Şeicaru (*Ar fi mai potrivit*), aşezată pe coloanele trei–cinci în josul paginii, acolo unde zilnic, cu mici excepţii, vor fi publicate în cei aproape şaptesprezece ani de apariţie contribuţiile lui, solid argumentate, cel mai adesea vizând aspecte negative ale vieţii sociale, texte uneori de o virulenţă ieşită din comun, uneori nedrepte, dar niciodată dictate de interese personale, aşa cum insinuau adversarii lui; apoi, inaugurând un dens şi consecvent demers publicistic şi literar, un pamflet de Cezar Petrescu (*De ce-i urâm*), însoţit de alte două aparţinând lui Dem. Theodorescu (*Elogiul dobitociei*, critică a instabilităţii morale a clasei politice, şi *Popa Siringă*, diatribă la adresa celor ce făceau afaceri profitând de poziţia lor politică); în sfârşit, prefaţând de asemenea o rodnică şi îndelungată colaborare de factură culturală, o evocare a personalităţii lui Ioan Bianu, prilejuită de împlinirea a cincizeci de ani de activitate, aparţinându-i lui Al. Busuioceanu, cel care în primii ani va fi criticul literar şi artistic titular al gazetei. Astfel, spre deosebire de multe alte periodice ale anilor ’30–’40 ai secolului al XX-lea, care anunţau programe promiţătoare, dar renunţau repede la respectarea lor, **C**., şi sub aspectul politic sau social, şi sub acela cultural, va dovedi o meritorie consecvenţă. Situat la centru-dreapta într-un eşichier politic complex, cu orientări diverse – pornind de la extrema stângă pentru a ajunge extrema dreaptă –, cotidianul nu va mai fi ataşat unui partid, asumându-şi rolul dificil de a-şi păstra independenţa şi de a „monitoriza” mai întotdeauna cu obiectivitate mişcarea politică din ţară, de a o raporta, de câte ori era cazul, la mişcarea politică europeană, urmărită de asemenea dintr-o perspectivă critică. Ideea dominantă a acestei orientări este în permanenţă susţinerea intereselor României într-o conjunctură internaţională dificilă; simpatia pentru monarhie, dar nu necondiţionat, respectul arătat Bisericii Ortodoxe, dar şi celorlalte culte, atenţia acordată şcolii şi, în egală măsură, armatei sunt alte componente ale unui program prefigurat din primele numere şi în liniile lui esenţiale urmărit constant. Actualitatea propriu-zisă, mai ales aceea internă, reflectată prompt, activ, variat, critic, cu atenţie sporită pentru elementul surprinzător, neaşteptat, dar fără a ceda ispitei senzaţionalului ieftin, este altă caracteristică a unei gazetării de bună calitate, care se bucură şi de garanţiile oferite de o excelentă echipă de reporteri, redactori, comentatori şi analişti, colaboratori externi (mulţi din mediile universitare) şi tehnicieni. Efectele acestei politici editoriale nu vor întârzia să apară şi se vor face simţite pe de o parte în creşterea necontenită a tirajului şi a difuzării (la 17 ianuarie 1942, când apărea numărul 5000 din **C**., media vânzării zilnice crescuse la 122 000 de exemplare, iar a celei anuale la 44 000 000 de exemplare) şi pe de alta în sporirea neîntreruptă a influenţei gazetei în cele mai diverse medii. Aşa se explică şi reacţia negativă a publicaţiilor concurente, fie ziare de informaţie („Universul”, „Adevărul”), fie ziare înregimentate politic („Dreptatea”, „Timpul”, „Viitorul”), însoţită de legenda, nicicând probată, dar mereu invocată şi poate cu unele rădăcini în realitate, a unor posibile inadvertenţe de probitate profesională şi mai ales morală ale lui Pamfil Şeicaru, legendă întărită şi de un joc de cuvinte, ajuns celebru, al lui N. Iorga. Începând cu primul număr, **C**. s-a adresat nu unui cititor „ideal”, reprezentant al elitei, apt să recepteze un mesaj de ţinută intelectuală înaltă (în bună măsură cazul cotidianului „Cuvântul”), ci unui cititor obişnuit, cu o pregătire mai curând medie, dar implicat social şi politic, deschis către un demers cultural de calitate, dispus să se informeze şi, mai ales, pregătit să judece singur, să răspundă pozitiv la îndemnul de a înţelege lumea în care trăieşte. De la acest nucleu programatic s-a pornit în stabilirea structurii gazetei, a definirii criteriilor de selecţie a informaţiei, a zonelor permanente de interes şi investigaţie, a conţinutului numerelor sau al paginilor speciale şi, în primul rând, de selecţie a conţinutului rubricilor permanente, precum şi a ziariştilor

care răspundeau de ele. În decursul existenţei ziarului componenţa redacţiei s-a modificat, unii redactori ori colaboratori au plecat, dar principiile programatice şi grupul iniţiatorilor (Cezar Petrescu, Ion Dimitrescu, Dem. Theodorescu, Romulus Dianu, cărora li s-au adăugat Nicolae Roşu, Grigore Patriciu, Gala Galaction, Ioachim Botez, N.N. Tonitza, Ion Vinea) s-au menţinut în coordonatele de început. Între colaboratorii care într-o perioadă sau alta au scris la **C**. s-au numărat Ion Agârbiceanu, Tudor Arghezi, Ion Biberi, Emanoil Bucuţa, Th. Capidan, G. Călinescu, Aron Cotruş, George Gregorian, Ionel Jianu, Adrian Maniu, Al. Marcu, Ion Minulescu, D. Nanu, V. Voiculescu, Mircea Vulcănescu ş.a. O atenţie deosebită s-a acordat provinciei, reprezentată în redacţie de scriitori sau gazetari de valoare: Emil Serghie (Iaşi), regizorul Radu Urlăţianu (Timişoara), M.G. Samarineanu (Oradea), Justin Ilieşiu şi Valeriu Puşcariu (Cluj), Valeriu Grecu (Cernăuţi). Dintre rubricile specifice pentru un cotidian de informaţie generală, cele culturale, dar şi altele, sunt de asemenea încredinţate unor ziarişti reputaţi, cei mai mulţi dintre ei şi scriitori: Apriliana Medianu, Sidonia Drăguşanu („Conferinţe", „Viaţa mondenă"), Dem. Theodorescu, Victor Rodan („Aspecte de la Cameră"), Romulus Dianu („Aspecte de la Senat"), Cezar Petrescu, Ion Dimitrescu („Popas duminical"), Nichifor Crainic şi, de la 17 octombrie 1929, Gala Galaction („Ziua Domnului"), Pamfil Şeicaru, Mircea Ştefănescu („Cronica dramatică"), Al. Busuioceanu, Oscar Han, K.H. Zambaccian, George Nechita („Cronica plastică"), N.N. Tonitza („Cronica fantezistă", jocuri ale imaginaţiei unui artist preocupat de ceea ce observa zi de zi), Petre Pandrea („Cronica externă"), Eliza Mârzescu („Cartea franceză"). Cronica literară, în schimb, fără o periodicitate precizată, având menirea de a marca mai curând o apariţie de carte considerată fie un eveniment, fie o carte „cu probleme", este făcută alternativ de Cezar Petrescu, Ion Dimitrescu, Romulus Dianu, iar după 1932 şi de Nicolae Roşu, şi, mai rar, de Pamfil Şeicaru. Vieţii culturale şi îndeosebi celei literare îi sunt dedicate numere speciale sau omagiale, cu o ţinută intelectuală şi publicistică remarcabilă (numărul dedicat la 8 martie 1939 patriarhului Miron Cristea; „50 de ani de la moartea lui M. Eminescu" la 15 iunie 1939; „Omagiu memoriei lui C. Brătianu" la 4 mai 1941), pagini speciale („Curentul literar şi artistic", „Curentul cinematografului", „Pagina şcoalei", „Pagina învăţătorului") sau în fiecare număr rubrici nesemnate, consemnând în note succinte, dar atent redactate, de fapt mici recenzii şi comentarii, cărţi nou apărute, premiere teatrale, vernisaje de expoziţii de artă plastică, vizite ale unor personalităţi din străinătate, conferinţe ştiinţifice sau culturale (Ion Nistor, *Mihail Kogălniceanu şi istoria naţională*, Radu Rosetti, *Ce citeau bunicii noştri*, conferinţa despre Goethe susţinută de N. Iorga la Academia Română ş.a.), activitatea Academiei Române, viaţa universitară (în rubricile „Maidanul cu trandafiri", „Carnetul zilei", „La zi", „Scrisori din Paris", „Ecouri transilvane", „Cărţi–reviste", „Vitrina cărţilor româneşti", „Claviaturi"). După 1935 situarea la dreapta a **C**. devine tot mai decisă, cu mai multe poziţionări antisemite. Dar exceptând articolele politice şi contribuţiile culturale semnate de Nicolae Roşu, care părăsise la începutul anului 1934 redacţia, fiind arestat împreună cu Nae Ionescu, Nichifor Crainic ş.a. după asasinarea lui I.G. Duca, şi, într-o oarecare măsură, cele ale lui Romulus Dianu, tonul general rămâne unul relativ echilibrat, chiar şi în reportajele, analizele şi informaţiile privitoare la evenimentele controversate de după 1938 şi la operaţiunile militare dintre 1939 şi 1944. La fel ca în anii premergători, şi în ultima decadă de apariţie (1935–1944), când la **C**. vine şi o nouă serie de tineri ziarişti şi scriitori (Ion Sân-Giorgiu, Dragoş Vrânceanu, Anghel Pomescu, Al. Vişinescu, Aurel Tita), dar vin şi gazetari experimentaţi, între care Ion Vinea, nivelul discursului jurnalistic conservă calităţile impuse de aportul generaţiei vechi (Cezar Petrescu sau Ion Dimitrescu) şi în intervenţiile referitoare la viaţa politică internaţională, şi în cele referitoare la actualitatea socială şi culturală internă. Ziarul a urmărit în permanenţă situaţia populaţiei româneşti din dreapta Dunării, din Valea Timocului şi din Banatul sârbesc ori din teritoriile situate în stânga Nistrului (Pamfil Şeicaru, *Pohod na Sibir*, Nicolae Roşu, *Poporul moldav*, Romulus Dianu, *Românii din Banatul iugoslav*, Ion Dimitrescu, *Un apel de salvare*, Cezar Petrescu, *„Nădejdea"*– articol referitor la o gazetă a românilor din Serbia). Se urmăreşte şi se examinează critic, de asemenea, eventualele poziţii antiromâneşti ale unor intelectuali apărute în cărţi şi publicaţii din străinătate (I. Ohotnikov şi N. Bachinsky, *La Bessarabie et la paix européenne*, 1928, Vellani Dionisi, *Il problema territoriale Transilvano*, 1932). Vor fi recenzate însă şi lucrări conţinând puncte de vedere favorabile ţării noastre (*Le Drame roumain*, Paris, 1932, carte a fostului şef al misiunii militare

franceze în România între 1916 şi 1918, generalul Pétin). Evenimentele culturale din Capitală sau din diferite oraşe constituie altă sursă de informaţii, înregistrate cu promptitudine şi de multe ori analizate favorabil sau critic (V.V. Haneş, *Basarabia culturală*, Cezar Petrescu, *Castelul Huniadilor*, Romulus Dianu, *Pantalonada culturii* – examinare critică a strategiilor culturale ale guvernului N. Iorga, Romulus Dianu, *Moţii*, Cezar Petrescu, *Biblioteci de sat* şi *O enciclopedie românească* –, discuţie în legătură cu semnificaţiile apariţiei *Dicționarului enciclopedic ilustrat* Candrea–Adamescu). Sunt evocaţi aproape număr de număr oameni politici, învăţaţi, scriitori români sau străini (Goethe, Gerhart Hauptmann, Jókay Mór, Guido Gozzano, Thomas Hardy, Julien Benda, Charles Péguy, Aleksei Tolstoi, Leonid Leonov sau Dimitrie Cantemir, Mihail Kogălniceanu, Ion C. Brătianu, Duiliu Zamfirescu, I.L. Caragiale ş.a.). Se rememorează momente şi oameni din trecut, mereu cu observaţii critice atunci când sunt uitaţi (Constantin Gane, *Mica publicitate bucureşteană acum 80 de ani*, *O interesantă instituţiune. Muzeul Municipal*, Cezar Petrescu, *Nihil sine Deo*, un portret al lui Pantazi Ghica, *Morţii care n-au murit*, situare a lui Vasile Conta în vremea lui, Romulus Dianu, *Jignitoarea părăsire a mormintelor*, note critice inspirate de un articol în care Tudor Arghezi îl comemora pe pictorul Ştefan Luchian, ş.a.). Un sector bine susţinut al programului editorial, dar fără să fie influenţat direct de orientarea politică de la **C.**, este acela al literaturii. În paginile ziarului, mai ales în cele intitulate „Curentul literar şi artistic", apar versuri, schiţe, nuvele, capitole de roman sau romane în foileton şi foarte multe reportaje, unele de o netăgăduită expresivitate artistică. Cel mai constant prozator este Cezar Petrescu (romanul *Greta Garbo* în foileton, alături de numeroase fragmente din alte romane, de schiţe şi nuvele). Sunt prezenţi şi Gala Galaction (*Vulpile au vizuini*, capitol din romanul *Papucii lui Mahmud,* şi alte scrieri), Gib I. Mihăescu, Tudor Şoimaru, Ioachim Botez (cu multe episoade din *Însemnările unui belfer*), Romulus Dianu, Grigore Patriciu (care semnează cu pseudonimul Geer Patrick schiţe umoristice, unele fiind adevărate fişe de observaţie socială, la rubrica zilnică „Baloane de săpun"), N.N. Tonitza (amintiri din perioada copilăriei şi a începuturilor artistice, „Însemnări" şi „Cronica fantezistă", două rubrici săptămânale asigurate mai mulţi ani), Mihail Lungianu, Constantin Gane (*Din scrisorile bietului Nicanor* şi *Divanul domnesc*, capitole de roman), I. Igiroşianu, Adrian Maniu (*Amintiri*), George Sbârcea (reportaje de pe Frontul de Est), Aurel Tita (*Note de călătorie*), Nicolae Grecu (*Scrisori de la Paris*). Poezie s-a publicat mai rar, selecţia având ca principal criteriu ţinuta estetică. Între poeţii care au dat versuri se numără G. Tutoveanu, Ion Sân-Giorgiu, George Voevidca, Dragoş Vrânceanu, Raymonde Han şi Valeriu Ciocâlteu. Foarte vii şi de o mare diversitate a informaţiei şi abordărilor sunt rubricile rezervate criticii. S-au implicat în urmărirea fenomenului artistic sau literar, începând cu Pamfil Şeicaru, mulţi dintre redactorii cotidianului: Cezar Petrescu (cronici literare, comentarii, recenzii, polemici), Ion Dimitrescu (cronici literare şi dramatice, recenzii, comentarii de literatură străină), Romulus Dianu (cronici literare, comentarii, recenzii), Nichifor Crainic şi Nicolae Roşu în primii ani (cronici literare, polemici), Al. Busuioceanu (cronici literare şi de artă plastică), Grigore Patriciu, Titus T. Stoika, George Sbârcea, Mircea Ştefănescu, I. Nisipeanu, V.V. Haneş, Emanoil Ciomac, Eliza Mârzescu, Apriliana Medianu, Aurel Tita, E. Boşca-Mălin. O caracteristică generală a demersului critic de la **C.** nu ar fi greu de aflat. Pamfil Şeicaru este adeptul unei abordări a faptului literar în limitele unui tradiţionalism cu izvoarele într-un ideal naţional identificabil cu naţionalismul, Cezar Petrescu încearcă să definească de fiecare dată un nucleu de valoare, dar nu întotdeauna poate depăşi propriile obsesii auctoriale şi idiosincrasii, pe când Romulus Dianu şi N. Roşu, asumându-şi riscurile unui „naţionalism integral", judecă prin lupa unei convingeri politice extreme, care în multe cazuri întunecă realităţile rezultate din adevărul operei. Din acest amalgam de păreri şi credinţe politice sau estetice rezultă însă o „lectură" de multe ori echilibrată, constructivă, care îşi propune să stabilească orientări şi caracteristici ale unei generaţii sau a alteia, clasificări valorice, continuităţi şi influenţe, deşi altă dată nu va fi scutită de tot atâtea exagerări, de opinii şi verdicte nedrepte. De un tratament inadecvat, de sentinţe care nu au legătură cu opera propriu-zisă şi care nu au fost validate în timp are parte Mihail Dragomirescu, ţintă a unei campanii nejustificate (T. Socol, *Profilaxie*, Nichifor Crainic, *Iarăşi Emil Pangrati şi clănţăul său* etc.); lui Camil Petrescu i se minimalizează sensul operei în termeni complet nepotriviţi (Cezar Petrescu, *Un om intransigent*); memoriile lui E.

Lovinescu sunt întâmpinate cu o totală neînţelegere de Nicolae Roşu; *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* de G. Călinescu devine subiectul altei campanii, străină cu totul de lucrarea avută în vedere şi analizată cu alte criterii decât acelea literare. Pe de altă parte, se poate sublinia acurateţea cu care sunt primite activitatea sau cărţile unor scriitori precum I. Al. Brătescu-Voineşti (Cezar Petrescu, *Ion Al. Brătescu-Voineşti*), Gib I. Mihăescu (Cezar Petrescu, *„La Grandiflora”*), Al. Terziman (Titus T. Stoika, cronică literară la *Stele sub nori*), Mihail Sorbul (Ion Dimitrescu, o abordare a sensurilor dramei *Patima roşie*; de altfel, o parte esenţială a cronicilor sale dramatice include observaţii critice corecte privind textul pieselor discutate), Sera Furpa (Romulus Dianu, cronică la *Bătea un vânt de nebunie*), G. Călinescu (Ion Dimitrescu se numără printre cei ce au definit în termeni corespunzători, valorizanţi *Viaţa lui Mihai Eminescu*, caracterizată ca „o savantă şi pioasă biografie critică”). O dezbatere despre roman îi aduce alături pe Nicolae Roşu, în această ipostază informat, temperat în afirmaţii, şi pe Cezar Petrescu. Primul încearcă să aşeze romanul în perspectiva literaturii europene, pornind de la Rabelais şi Charles Sorel, pentru a ajunge până la sfârşitul secolului al XIX-lea, cel care ar fi adus în roman, aşa cum concluzionează, reluând o idee a lui G.K. Chesterton, „influenţa spiritului democratic”. Nicolae Roşu crede că în opera romanescă „nu arta este un criteriu”, ci „permanenta actualitate”, asigurată de „ambianţa filosofică a realităţii omeneşti”. La rândul său, Cezar Petrescu întreprinde un bilanţ „al unui secol de roman autohton”. După el, romancierul trebuie să fie înzestrat „cu sensibilitate şi viziune” şi „să se supună unei aspre discipline de lucru”. În opinia lui, „opere de maturitate evoluată” au la noi Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Ionel Teodoreanu, Carol Ardeleanu, Gala Galaction sau Hortensia Papadat-Bengescu, în vreme ce Gib I. Mihăescu, Romulus Dianu, Mircea Eliade, Sergiu Dan sunt încă nişte „nume proaspete”. Rubricile de recenzii, note critice, ştiri asigură de asemenea, alături de cele care discută revistele literare ale anilor ’30 („Cuget clar”, „Luceafărul”, „Revista Fundaţiilor Regale”, „Floarea de foc”, „Les Nouvelles littéraires” ş.a.), situarea actualităţii în planul general al literaturii. În acelaşi scop se comentează viaţa teatrală din Bucureşti. Cronicile au în vedere atât textul dramatic, abordat ca orice produs literar, cât şi spectacolul propriu-zis (jocul actorilor, contribuţia regizorală, scenografia etc.). Reuşitele sunt salutate fără reţinere (*Patima roşie* de Mihail Sorbul, *Apollonius din Tyrane* de Adrian Verea), iar eşecurilor (*Daniela* de Victor Eftimiu, parţial *Take, Ianke şi Cadâr* de Victor Ion Popa) li se demontează cauzele (text neîmplinit, regie necorespunzătoare etc.). În limitele oferite de un cotidian, viaţa literară din Franţa în special, din Italia, Anglia, Germania, Rusia Sovietică, mai cu seamă ceea ce ilustrează convingeri de dreapta, este urmărită în articole, comentarii, recenzii de cărţi şi reviste, note şi ştiri. Al. Marcu traduce o serie de articole aparţinând lui Enrico Corradini, doctrinar al naţionalismului italian. Sunt mereu discutaţi, citaţi, invocaţi reprezentanţi ai dreptei franceze – Maurice Barrès (*Barrès şi geniul Provenţei*), fraţii Tharaud, Léon Daudet, dar şi René Guénon (Ion Dimitrescu, *„Criza lumii moderne”*). Andrei Tudor analizează în *Generaţia lirică* scriitori precum Henry de Montherlant, Charles Péguy. Pe de altă parte, Thomas a Kempis (Al. Al. Leontescu recenzează cartea lui Dumitru Furtună, *De imitatione Christi*), Goethe, Thomas Hardy, Charles Baudelaire, Guy de Maupassant, Émile Zola, Frédéric Mistral, Francis Carco, Paul Valéry, André Malraux (Ion Dimitrescu, *Idealism de 15 pesetas*), Gabriele D’Annunzio (Dragoş Vrânceanu, *Pe marginea „Alcionului”*), Konstantin Fedin, Vsevolod Ivanov sunt doar câteva nume dintr-o selecţie cuprinzătoare, pentru a oferi o idee exactă despre direcţiile estetice şi orientările ideologice caracteristice literaturilor europene. Evenimentele de pe Frontul de Est îl obligă pe Pamfil Şeicaru să plece în străinătate în cursul lunii iulie sau august 1944. Începând cu numărul 5912 din 1 august, articolul de fond de pe prima pagină, semnat până atunci, cu foarte puţine excepţii, doar de directorul ziarului, apare cu semnătura Interim (probabil Ion Vinea). De fapt, de la jumătatea lunii iulie, o nouă echipă îşi asumă responsabilităţile editoriale: Ion Vinea, Mircea V. Pienescu, E. Boşca-Mălin, N. Carandino. La 27 august I. Vinea semnează un editorial intitulat *Agresiunea germană*, iar în ziua următoare scrie altul, intitulat *Spre biruinţă*. În sfârşit, la 29 august (numărul 5939, ultimul al ziarului), se publică o scrisoare a lui Pamfil Şeicaru adresată generalului Constantin Constantinescu, preşedintele Consiliului de administraţie al Societăţii Anonime Curentul, în care declară: „Lupta mea încetează. Lupta mea încetând, nu are nici un rost de a conduce mai departe «Curentul». Este corect să trag consecinţele”. În acest număr se dă şi următoarea

notă: „Redactorii ziarului cari au militat pe linia politică a fostului director Pamfil Şeicaru au înţeles să tragă consecinţele părăsind redacţia". În aceeaşi zi, cu o ediţie specială nenumerotată, dar menţinând anul de apariţie (şaptesprezece) al vechiului cotidian şi deschizând „seria a II-a", apare „Curentul nou". Cei ce îl conduc şi care comentează noile împrejurări militare şi politice sunt Ion Vinea şi E. Boşca-Mălin. Puţinele numere tipărite (numărul 6, probabil ultimul, datează din 4 septembrie) au şi rubrici literare la care colaborează Ioachim Botez, Vasile Netea, N. Jianu; se inserează şi anunţul prin care familia face cunoscut moartea lui Liviu Rebreanu. ***R.Z.***

CURENTUL ARTELOR, „ziar artistic" apărut la Bucureşti, săptămânal, de la 17 iunie 1922 până la 8 aprilie 1923. Director-proprietar: N. Vămăşescu. În articolul *Director fără voie* se arată că noua publicaţie continuă „Curierul artelor" (deşi apare în paralel cu gazeta condusă de Juarez Movilă) şi că îşi propune să consemneze fenomenul teatral şi operetistic naţional. Mai clar apare formulat acest obiectiv în articolul *Către cititori* din al doilea număr: „«Curentul artelor» va fi în primul rând o publicaţie informativă, căreia nu-i vor lipsi dările de seamă asupra tuturor spectacolelor, concertelor şi expoziţiilor de artă, cum nu-i vor lipsi nici recenziile unui competent critic literar asupra tuturor lucrărilor apărute pe ogorul literaturii româneşti". În realitate, **C.a.** nu a reuşit să-şi îndeplinească acest ambiţios program, în schimb a avut în vedere, deşi nu şi-a propus, destule manifestări artistice din străinătate. Aşa-zisul critic „competent" este obscurul M. Negru. Există însă și unele colaborări de prestigiu: Gala Galaction (cu memorialistică), Victor Eftimiu (cu piesa *În mănăstire* și un fragment din tabloul dramatic *Don Juan*) ş.a. Versuri semnează Zaharia Stancu (*Câmpenească, Poveste*), George Voevidca, Constantin Barcaroiu, Horia Robeanu. Publicația înregistrează cu precădere fenomenul teatral şi muzical, acordând spaţii largi interviurilor și comentariilor privitoare la activitatea unor personalităţi ca George Georgescu, Aca de Barbu, Traian Grozăvescu, George Enescu, George Storin, Aristizza Romanescu, Cella Delavrancea, Jean Athanasiu, Nicolae Leonard, Dimitrie Onofrei. Sunt consemnate expoziţii ale lui Iosif Iser, Marin H. Georgescu ş.a. ***V.T.***

CURENTUL FAMILIEI, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, de la 25 septembrie 1943 până la 2 septembrie 1944, sub conducerea unui comitet redacţional. Publicaţie de informaţie socială şi culturală aflată în descendenţa hebdomadarului „Curentul literar", care îşi încetase apariţia în toamna anului 1941, **C.f.** găzduieşte şi literatură aflată sub semnul eclectic al modernismului epocii. La rubrica „Literatură" se tipăresc fragmente din romanele *Carlton* de Cezar Petrescu (*Doamna la telefon*) şi *Lunatecii* de Ion Vinea, proză scurtă de Victor Eftimiu (nuvela inedită *Veveriţa*, precum şi fragmente din romanul *Scadenţa*, intitulate *Regizorul între actori* şi *Singurătăţile omului fără nume*), Alexandru Kiriţescu (povestirile istorice *Surghiunita din castelul Navarre* și *Iosefina împărăteasa*), Dinu Moroianu, Ilie Păunescu, Radu Matei, Neagu Rădulescu; semnează memorialistică Valjan, Victor Eftimiu (*Amintiri din viaţa de teatru*, *Imagini de ieri şi de azi*), D. Karnabatt; colaborează cu însemnări de călătorie Victor Eftimiu (*Primul meu Paris*, *Alte amintiri pariziene*) şi Paul Lahovary (*Caleidoscop suedez*). Lucia Demetrius scrie despre prozatorii englezi Katherine Mansfield şi E.A. Poe, publicând şi câteva nuvele (*Fericirea furată, O viaţă*, *Amalia*, *Călătorii adormiţi*). În primul număr din 1943 Valjan semnează un articol despre E. Lovinescu şi cenaclul „Sburătorul". Publicaţia acordă o atenţie deosebită fenomenului cinematografic şi teatral. Sunt prezente, de asemenea, traduceri din proza de consum aparţinând literaturii universale (*Roman poliţist fără titlu* de J. Jefferson Farjeon, *Rânjetul craniului* de Anthony Berkeley, *Jos măştile* de David Hume, *Am ucis?* de Mansfield Scott). Alţi colaboratori: Dan Petraşincu, N. Carandino, Mihai Anastasiu, Micaela Catargi, Puia Ionescu, Nicolae Jianu. ***C.Tt.***

CURENTUL LITERAR, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, de la 9 aprilie 1939 până la 4 octombrie 1941, în două serii ce se continuă fără întrerupere; seria a doua începe la 23 decembrie 1939, într-un format diferit, modificat fiind şi titlul iniţial, „Curentul magazin", ce devine „Curentul literar – magazin", simplificat şi acesta, la 5 ianuarie 1941, în „Curentul literar". Pe toată durata existenţei hebdomadarului, în niciun loc nu s-a precizat cine îl conduce şi din cine se compune redacţia. Rolul de a pune pe hârtie un fel de „program" i s-a încredinţat lui Tudor Arghezi, al cărui stil se ghiceşte în *Bilet...*, iscălit însă Curentul magazin. Revista, se afirmă aici,

este „pentru toţi scriitorii şi artiştii de toate vârstele şi credinţele creatoare şi pozitive, în cadrul naţional pe care-l reprezentăm", dar şi „pentru toţi cititorii" şi constituie „nu numai un buletin beletristic, dar şi o hartă spirituală a ţării, adnotată necontenit, ca un indicator meteorologic [...], ca un ceasornic întors pentru opt zile", în sensul că „sacrifică utilului câteva pagini" – pentru programele săptămânale radio, teatru, sport etc. „Atribuţiile domestice – era, de asemenea, asigurat cititorul – nu ne vor îndepărta de a privi viaţa artistică şi literară cu ochiul aceluia care ştie, de la Horaţiu, un lucru precis: «cacatum non est pictum»"; respinse vor fi, în consecinţă, „formele industriale pentru agrementul celor ce se mulţumesc uşor cu produse de serie [care] nu trebuie confundate cu arta". Ideile se regăsesc şi în adresarea către cititor, de pe coperta a doua, unde se afirma că noua revistă nu este una „închisă şi nu aparţine nici unui clan literar sau artistic, [...] aparţine tuturor talentelor reale, cu sau fără nume consacrat", şi că „în cel mai perfect spirit de independenţă [...] va publica manuscrisele colaboratorilor după un singur criteriu pe care îl recunoaşte suveran: *acela al valorii personale*". O completare aduce şi indicarea pe copertă a domeniilor de interes: Literatură – Artă – Teatru – Critică – Cancan – Modă. Tudor Arghezi nu şi-a asumat însă conducerea efectivă a redacţiei, ea revenindu-i, foarte probabil, lui Romulus Dianu, care va semna, de altfel, bilanţul primelor o sută de numere. Începând cu numărul 115/1941, conducerea revistei este încredinţată lui Şerban Cioculescu, prilej cu care criticul, într-un text intitulat *Cuvânt înainte*, „scrutând răspunderile [ei]", îşi lua angajamentul unor „articole lămuritoare", ce „vor avea ca scop să reexamineze valorile peste care s-a lăsat vântul pustiitor al confuziei şi să avertizeze asupra erorilor înstăpânite peste noţiunile altădată bine precizate". În prima fază, întrucât **C.l.** era destinat să ocupe locul rămas după interzicerea câtorva periodice culturale – „Rampa", „Adevărul literar şi artistic", „Reporter", „Buna Vestire" etc. –, redacţia a apelat la nume prestigioase. Astfel, în primele numere, în afară de Arghezi, autorul „programului", ce mai dă un articol (*Din zilele lui Luchian*), şi în afară de Pamfil Şeicaru, proprietarul şi directorul cotidianului „Curentul", mai iscălesc colaboratori ai ziarului-patron – Gala Galaction (*Nenea Ştefan*, *Boierul din fundul cupeului*), Ionel Teodoreanu (*Lăsaţi copiii să vie la mine*), Mircea Ştefănescu (*Ora lui Costescu*, *Din pricina unui scandal...*, *Divagaţii*, *Actriţe...*), Dem. Theodorescu (*Critică şi „istorie literară"*), Horia Furtună (şi cu pseudonimul Ariel), Nicolae Vlădoianu –, precum şi câţiva dintre redactorii lui de bază – Romulus Dianu, Ioachim Botez, Dragoş Vrânceanu, Aurel Tita. Contribuţia acestora este contrabalansată în mică măsură de rubricile consacrate celorlalte domenii: „Din ţară şi de pretutindeni", „Sport", „Cronica măruntă", „Noutăţile modei", „Programul radio", „Programul spectacolelor teatrale". Cele două rubrici din urmă sunt abandonate curând, locul lor fiind luat de „Răspundem cititorilor", devenită „Curier" şi destinată aproape exclusiv dialogului cu tinerii poeţi, „Pagina poeziei", „Vitrina cu cărţi", „Maidanul cu roze", „Coşul cu perle", „Pentru dvs., doamnă" (susţinută o vreme de Sidonia Drăguşanu), „Cronica filatelică" şi cea a şahului. Odată cu trecerea timpului, săptămânalul se apropie tot mai mult de structura clasică a unei publicaţii literare, cu pagină de poezie (cu timpul vor fi două: „Claviaturi" şi „Traduceri") şi de proză, cu obişnuitele cronici (literară, teatrală, muzicală şi plastică), dar şi cu articole, studii şi eseuri pe teme de estetică ori de istoria artelor (a literaturii, îndeosebi), cu rubrica de informaţii diverse (intitulată „Note", „Însemnări", „Răboj săptămânal" etc.) şi cea de divertisment (anecdote şi grafică umoristică). Cum şi-au propus de la început redactorii, o atenţie mare se acordă scriitorilor tineri, care debutaseră deja, ca şi celor ce băteau la porţile literaturii. În cele peste o sută treizeci de numere au fost date la lumină poezii iscălite de mai bine de patru sute de autori, **C.l.** făcând concurenţă confratelui „Universul literar". Pe lângă redactorii Aurel Tita (care pare să fi fost şi secretar de redacţie) şi Dragoş Vrânceanu, mai frecvent sunt găzduiţi Dragoş Vicol, Constantin Mitea, Teodor Scarlat, Virgil Carianopol, George Fonea, Ştefan Stănescu, Emil Giurgiuca, Ion Oană, Aurel Dumitrescu, Lucian Dumitrescu, Const. Virgil Gheorghiu, Alexandru Lungu, Dimitrie Stelaru, Constantin Salcia, Florin Lucescu, Ion Roman, Valentin Al. Georgescu, Ion Th. Ilea, Alexandru Th. Ilea, Octav Sargeţiu, Geo Dumitrescu, V. Spiridonică, George A. Petre, N. Jianu, Matei Alexandrescu, Petre Pascu, Ştefan Baciu, Ştefan Aug. Doinaş, Ion Caraion ş.a. Alţii – Radu Stanca, Marin Sârbulescu, Ion Potopin ori Ben Corlaciu – apar cu câte o poezie; Al. I. Ştefănescu, la „Curier", e descurajat, dar se proclamă un singur poet „nou", Nicolae Bucur-Mânătorul (1940). Rareori iscălesc şi nume consacrate – Al. A.

Philippide (o traducere din Eduard Mörike), N. Davidescu, Radu Gyr (*Un piersic m-a căutat acasă*, *Ruga boierului nevrednic*, *Ploile*, *Balada de primăvară*, *Crai de verde*), Ion Vinea şi Ion Pillat. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu proza. Pe lângă textele redactorilor Romulus Dianu şi Ioachim Botez, revista include nuvele, povestiri, schiţe, reportaje literare, semnate de D. Iov, Sărmanul Klopştock, Anişoara Odeanu, Coca Farago, Marin Iorda, Constantin Gane (un serial cu „scrisori de domniţe"), Paul Constant, Radu Tudoran, Dinu Moroianu, Mircea Streinul, Dan Petraşincu, Aurel George Stino, Ruxandra Oteteleşanu, Alice Gabrielescu, V. Beneş, Neagu Rădulescu ş.a. Teatru se publică extrem de puţin: doar o scenetă de Alexandru Tzigara-Samurcaş şi piesa *Omul şi moartea* a lui Leontin Brudaşcu. Aceiaşi colaboratori au furnizat numeroase traduceri din literatura universală, cu precădere din poezia lui Charles Baudelaire, Stéphane Mallarmé, Paul Valéry, Paul Claudel, Rainer Maria Rilke, Yvan Goll, din proza lui Giovanni Papini, Luigi Pirandello, Massimo Bontempelli, a Adei Negri, a lui A.P. Cehov, Anatole France, Tristan Bernard, Nikos Kazantzakis ş.a. Sporadic s-au publicat şi tălmăciri din Platon, Søren Kierkegaard, Friedrich Nietzsche. În primul an se reţin doar câteva recenzii, între care cele iscălite de Pamfil Şeicaru (la cărţi de Al. A. Philippide, Otilia Cazimir ş.a.) şi de Aurel Tita, evocări ale unor autori români şi străini (Selma Lagerlöf, Panait Istrati, Giacomo Leopardi, Lev Tolstoi). Cu timpul se face loc cronicii literare, pe care o vor susţine Dragoş Vrânceanu şi L. Voita şi cronicii teatrale, asigurată mai ales de Mihail Apostolescu. Peste un timp, de cinema se va ocupa Felix Anadam (Geo Dumitrescu). De-a lungul existenţei sale **C.l.** inserează numeroase articole şi studii privitoare la chestiuni de estetică ori de istoria literaturii şi a celorlalte arte. Sunt de remarcat cele iscălite de Toma Vlădescu (*Un sens al lui Panait Istrati*, *Democraţia intelectuală* şi *Barrès şi Spania*), Ion Dimitrescu (*De la „Echinocţiul de septembrie" la „Solstiţiul de martie"*), Al. Marcu (*Cultura italiană în Balcani*, *Sensul minor al ironiei*), Coriolan Bărbat (*Luigi Pirandello*), Ruxandra Oteteleşanu (*Van Gogh*, *Rodin*, *Bourdelle*, *El Greco*), Virgil Untaru (mai târziu Virgil Ierunca) (*Autohtonizarea lui Panait Istrati*), Mihail Isbăşescu (*Minnesang-ul german*), Alexandru Roman (despre eposul medieval german), Sanda Şerbulescu (probabil Belu Zilber) (*Constantin Noica*), Tudor Vianu (*Fr. Nietzsche*), Romulus Vulcănescu (*Bazele esteticei române*), Ion Roman (*Alecsandri*, *„Meşterul Manole"*), Ilariu Dobridor (*Bergson*), Ştefan Aug. Doinaş (*Reveniri şi anticipări*, *Despre „cameleonism"*), George Sbârcea (*Peisajul metafizic al romanului englez contemporan*, *Neoplatonismul lui Charles Morgan*, *Aldous Huxley, gânditor britanic*), Al. Popescu-Telega (*Don Juan în legenda, teatrul şi romanul spaniol şi portughez*, *Ideariu spaniol*), Mihail Apostolescu (*Răspuns la critica criticii lui G. Ibrăileanu*), Ion Sân-Giorgiu (*Eminescu şi eminescologii*, *Primele schimburi culturale româno–germane*), Basil Munteanu (*De la Claudel la Valéry*), Dinu Pillat (*Spre un nou sens al literaturii lui Ionel Teodoreanu*), Al. Piru (*G. Ibrăileanu şi problema specificului naţional*, *G. Ibrăileanu şi poezia nouă*, G. *Ibrăileanu şi poezia populară*), Al. Balaci (*Asupra infinitului lui Giacomo Leopardi*). Prin amplitudine, dar şi prin nivelul discuţiei, face notă aparte seria de studii semnată în 1940–1941 de Valentin Al. Georgescu (*Mallarmé, Valéry, Narcisismul, Alchimia verbului, Simbolistica imaginilor, Alchimia lirică: doctrina corespondenţelor, În plină aventură omenească. Baudelaire – Rimbaud, Suprarealismul, Dincolo de modernism, Despre poem şi adevărata îndumnezeire*). Sub conducerea lui, Şerban Cioculescu îşi păstrează colaboratorii, la care se adaugă câţiva noi. Între aceştia – P.P. Negulescu (*Lucruri vechi*), Ion Biberi (*Amintirile lui Francis Carco, În jurul lui Sainte-Beuve*, *Jurnalul lui André Gide*), Ernest Verzea (ancheta literară *Problema interpretării*, cu răspunsuri venind de la E. Lovinescu, Mihail Dragomirescu, Mihail Sorbul, Pompiliu Constantinescu, Liviu Rebreanu, Tudor Vianu, Corneliu Moldovanu, Tudor Arghezi ş.a.), Victor Iancu (*Obiectivitatea estetică şi sensibilitatea artistică*). În fapt, programul propus, axat îndeosebi pe respingerea „tracomaniei" şi a subordonării artei misticismului, s-a materializat aproape exclusiv în articolele criticului (*Între aproximativ şi absolut*, *O nouă confuzie*, *Eminescologiada*, *Etichete verbale*, *În marginea unor studii getice*, *Critică şi laicitate*, *Sensul unei corelaţii* etc.). Cioculescu admite chiar să fie combătut în paginile revistei. Publică astfel un articol (*Despre „alunecări"*) în care Valentin Al. Georgescu ia apărarea lui Pompiliu Constantinescu, învinuit de redactorul-şef că în monografia dedicată lui Arghezi deviase întrucâtva de la raţionalismul profesat de amândoi la „Kalende", Cioculescu dându-i replica sub titlul *Critică şi laicitate*. Găzduieşte, de asemenea, o caustică scrisoare

deschisă a lui Arghezi, la care ripostează ferm prin *D. T. Arghezi la „Liga ortodoxă". Rânduri fără muştar la nas*. În acelaşi capitol se înscrie şi articolul *Unul care nu râde*, îndreptat contra lui G.C. Nicolescu, ce semnase în revistă amplul studiu *Introducere în studiul literaturii*. Lui Şerban Cioculescu i se datorează şi reproducerea mai multor articole uitate ale lui I.L. Caragiale şi, probabil, lansarea unei anchete relative la *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu, anchetă la care răspund doar E. Lovinescu, Vladimir Streinu, N. Petrescu, D.V. Barnoschi, Tudor Măinescu. În ultimul număr o notă informa că revista ia o pauză „în vederea reorganizării": în 1943 în locul **C.l.** apărea săptămânalul „Curentul familiei". ***V.D.***

CURENTUL NOU, revistă apărută la Galaţi, lunar, între 15 noiembrie 1905 şi 15 martie 1906, apoi la Bucureşti, săptămânal, între 1 februarie şi 28 septembrie 1920, sub conducerea lui H. Sanielevici. **C.n.** formulează în primul număr o delimitare programatică vehement antisămănătoristă: „Sunt patru ani de când a apărut «Sămănătorul», cu menirea de a înlocui literatura romantică, şi mai ales romantică-decadentă de mai nainte, printr-o nouă literatură, sănătoasă, morală şi cu adevărat românească. Azi, toţi oamenii de bun-simţ recunosc că leacul a fost cu mult mai rău decât boala însăşi". Afirmând fără temei că literaţii „Sămănătorului" idealizează pe faţă „beţia, adulterul, promiscuitatea sexuală, vagabondarea, haiducia, brigandajul, impulsiunea bestială, crima chiar şi, mai presus de toate, instinctul războinic ca cea mai înaltă virtute a omului", cu referiri la nuvelele lui Mihail Sadoveanu şi ale lui C. Sandu-Aldea, H. Sanielevici se pronunţă pentru un realism clasic, precum cel susţinut de „Noua revistă română". După opinia directorului, romantismul ţărănesc trebuia înlocuit cu un „realism clasic, aşa cum îl avem în germene în literatura de peste munţi, iar dincoace, în operele lui Duiliu Zamfirescu şi I. Brătescu-Voineşti […] și așa cum îl găsim în formă desăvârşită în literatura engleză, la Dickens şi George Eliot". Sanielevici încerca să promoveze un curent nou, care ar fi putut să permită „libera circulaţie a valorilor europene (culturale şi materiale) în România", cultura naţională fiind „doar o varietate a culturii generale". Revista tipăreşte proză semnată de Jean Bart (*În ziua despărţirii*, *Scrisorile tatei*, *Prima dată*), Şt. Crăsescu-Basarabeanu (Victor Crăsescu; *Spre ideal*, fragment din *Viaţa luptătorilor roşii*), Paul Bujor (*Sărmane suflete chinuit*), Spiridon Popescu (*Amintiri*) şi versuri de C.Z. Buzdugan (*Celor ce luptă*, sonet), dar mai ales are meritul de a-l fi determinat pe G. Ibrăileanu să reintre în publicistică, cu articolul *Câteva consideraţii asupra spiritului critic în istoria culturii române*, capitol din viitorul studiu *Spiritul critic în cultura românească*. În alt articol, *Doi critici şi mai mulţi scriitori (Morala d-nului Sadoveanu)*, acesta demonstrează lipsa de fundament a acuzaţiilor aduse de H. Sanielevici operei lui Sadoveanu, iar în articolul *Poporanismul* precizează că ideea „întoarcerii la popor", promovată de „Sămănătorul" şi de N. Iorga, aparţine curentului de la „Dacia literară". După cinci numere **C.n.** îşi încetează apariţia. Seria a doua, apărută la Bucureşti, are caracter mai mult teoretic, Sanielevici ducând o campanie agresivă împotriva poporanismului „Vieţii româneşti", identificat cu sămănătorismul, şi împotriva literaturii lui M. Sadoveanu, în articolele *Ce a însemnat „Curentul nou" de la 1906*, *Poporanismul liberal şi poporanismul conservator*, *Falimentul poporanismului*. Publică schiţe şi nuvele Jean Bart (*Dincolo, peste ocean, Jurnal de bord*), Constanţa Marino-Moscu (*Codin*, *Cuconu Manolache*), Al. Cazaban (*Cuvântul maestrului*), Ludovic Dauş (*Fantoma durerii*, *Haralamb Lecca* – amintiri), iar versuri același Ludovic Dauş (*Cei doi, Pe o noapte de vară*), Tudor Măinescu (*Fluviul, Galaţilor*), G. Rotică (*În flacăra iubirii*, *Simt printre noi cum trece*) şi Al. Claudian, care debutează aici cu poezia *Rozalia*. Se reproduc şi câteva scurte fragmente din tabloul teatral *Fuga lui Petru* şi din „filmul dramatic" *Să nu-ţi faci idoli* de Adrian Verea, pus în scenă de Compania Excelsior. O „cronică plastică" permanentă, încredințată lui Gala Galaction, ţine publicul la curent cu expoziţiile de artă și cu activitatea din atelierele de pictură (*De vorbă cu N. Vermont*, *În atelierul lui N. Vermont*). Din cauza polemicilor prea dure (Giorge Pascu este campion al unor atacuri violente la viaţa universitară: *Problema bibliotecilor*, *Oligarhia universitară*), a dimensiunii articolelor sociologice şi economice, **C.n.** dă impresia unei reviste dezechilibrate, chiar dacă printre colaboratori se află şi gazetari prestigioşi în epocă: Ştefan Antim (semnează şi „Hyperion"), A. Ciurcu, Constantin Graur, Liviu Marian, Al. Costa-Foru. Alţi colaboratori: Bucura Dumbravă, Mihai Pastia, C. Arbore, I. Botez, Ştefan Popescu, Alexis Nour. ***I.H., R.P.***

CURENTUL PENTRU COPII ŞI TINERET, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal între 12 martie 1939 şi 1 aprilie 1944. Redactor: Marin Iorda. Numărul 46–50 îl menţionează ca redactor pe Mihail Cruceanu, iar în ultima perioadă conducerea publicaţiei nu mai este precizată. În articolul-program *Către toţi cititorii* Marin Iorda afirmă: „Revista aceasta este menită să fie prietenul nedespărţit al tuturor copiilor din ţară. [...] Ne vom sili să culegem din sufletele noastre tot ce-i mai bun și mai frumos, tot ce v-ar putea folosi îmbogățindu-vă cunoștințele”. Dintre rubrici se rețin „Pentru străjeri și străjerie”, „Încearcă și dezleagă”, „De ici, de colo, de peste tot”, „Hai să stăm de vorbă”. Interesul documentar al gazetei rezidă în faptul că a tipărit foarte multe benzi desenate. Chiar din primul număr Sidonia Drăguşanu publică un roman pentru tineret, *Secretul celor cinci…*, căruia îi va urma *Ciudatele întâmplări de la conacul bunicii.* Dinu Moroianu contribuie la rându-i cu „romanul pentru tineret” *Aventurile omului mecanic*, dar numărul acestor producții este mult mai mare. Sunt inserate de la început şi lecturi pentru cititorii adulţi, din Victor Ion Popa, de pildă. Există şi o rubrică dedicată jocurilor de isteţime. În mod normal, foaia îşi propune să joace un rol educativ accentuat (cum atestă ciclul de benzi desenate *Aventurile străjerului isteţ*, în versuri) în perioada de intensă activitate propagandistică dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial. Un personaj lansat aici de Marin Iorda şi rămas în memoria celor mici este Guguţă. După numărul 100 începe să apară rubrica „Scriitorii neamului”, în care sunt oferite medalioane ale unor scriitori români, printre ei Petre Ispirescu, Emil Gârleanu, I.L. Caragiale, Barbu Delavrancea, Calistrat Hogaş, Ioan Slavici, D.D. Patraşcanu ş.a. În al treilea şi al patrulea an de apariţie calitatea tehnică a revistei sporeşte considerabil, mai ales la capitolul ilustraţiilor color pentru benzi desenate. Tot acum se introduce o rubrică de poşta redacţiei şi de debuturi, în care se întâlnesc nume ce vor intra mai târziu în conştiinţa publicului: Leonard Gavriliu, Tudor Teodor Mazilu. Spre sfârşit, se înmulţesc manifestările propagandistice, mai cu seamă cele privitoare la Frontul de Est. Alţi colaboratori: Pamfil Şeicaru, Ben Corlaciu, Tudor Arghezi, Ioachim Botez, Radu Gyr, Lucia Demetrius, Marcel Marcian. ***V.T.***

CURIER DE AMBE SEXE, revistă literară şi culturală apărută la Bucureşti între 1837 şi 1847, redactată şi editată de Ion Heliade-Rădulescu. A înlocuit altă revistă a lui Heliade-Rădulescu, „Gazeta Teatrului Naţional”. **C.a.s.** (primul titlu: „Curier de ambele sexe”), deşi anunţat ca bilunar, a avut o apariţie neregulată: în zece ani au ieşit patru „perioduri” a câte douăzeci şi patru de numere fiecare şi un „period” (1844–1847) cu nouă numere. În ultimul „period” alfabetul de tranziţie este înlocuit cu cel latin, acesta fiind şi cel mai important deziderat al editorului: „A [le] recomanda literile lor proprie, «naţionale», a-i face să se deprindă cu dânsele, a le onora şi a le ama, a-i face a vedea şi cunoaşte într-însele limba naţională şi unitară în tot adevărul şi toată natura ei”. Între 1862 şi 1864 Heliade a reeditat, cu puţine modificări, volumele apărute. Precursor al presei literare româneşti, **C.a.s.** a fost proiectat ca o revistă-magazin, care să alterneze o ediţie pentru bărbaţi (literatură, articole despre politică, industrie, economie), cu alta pentru femei (sfaturi gospodăreşti şi pedagogice, povestiri religioase şi moralizatoare). Fără a pune în aplicare separarea anunţată, în primii ani **C.a.s.** este o publicaţie eterogenă, pentru cele mai diverse gusturi şi categorii de cititori. Foiletoane, nuvele şi povestiri melodramatice, traduse din publicaţii străine, fără o preocupare evidentă pentru selecţie, se amestecau cu lucrări originale de valoare şi cu versiuni din mari scriitori străini. Scopul revistei – „a servi de arhivă la istoria literaturii şi limbii noastre” – apare mai clar în ultimii ani şi este formulat explicit cu prilejul reeditării. Ca şi „Curierul românesc”, din care reproduce frecvent poezii şi articole, **C.a.s.** a susţinut idealurile naţionale înscrise în programul Societăţii Literare şi a fost una dintre principalele publicaţii care au participat la mişcarea de emancipare naţională prin cultură. Orientarea editorială în problemele culturale poate fi recunoscută în textele lui Paul Iorgovici (tipărite postum), George Bariţiu, Simeon Marcovici, dar mai ales în acelea ale lui Heliade-Rădulescu. Exagerările lingvistice ale acestuia (după 1840), ca şi conflictele sale personale

cu fruntaşi ai vieţii culturale din Ţara Românească au făcut ca revista să fie mai puţin reprezentativă pe plan literar. Absenţa lui Grigore Alexandrescu, Cezar Bolliac, Ion Ghica, Nicolae Bălcescu este compensată, în parte, de bogata şi variata activitate a redactorului însuşi şi de colaborarea asiduă a lui Costache Negruzzi. Heliade e prezent cu câteva titluri care l-au consacrat ca poet: balada *Zburătorul* (inclusă şi în „Curierul românesc"), *Căderea dracilor*, *Ingratul*, cântul I din proiectata epopee *Mihaida*. Mai oferă poezii Dimitrie Bolintineanu (elegia *O fată tânără pe patul morţii* – debutul lui din 1842, semnat cu iniţiala T., *Mihnea şi baba*), Iancu Văcărescu, C. Aristia, iar dintre poeţii moldoveni – Gh. Asachi, V. Alecsandri (poezii populare), Alexandru Donici. Pe lângă versuri ocazionale, C. Negruzzi trimite poemul *Aprodul Purice*. Tot el asigură, aproape exclusiv, partea de proză originală, aici găsindu-şi loc nuvelele *Zoe*, *O alergare de cai*, *Au mai păţit-o şi alţii* (semnată cu pseudonimul Carlu Nervil), schiţa autobiografică *Cum am învăţat româneşte*, din „Dacia literară" reproducându-se nuvela *Alexandru Lăpuşneanul*. Heliade face numeroase însemnări (unele iscălite numai I.E. şi I.H.), precum şi portretul satiric *Domnul Sarsailă autorul*. Traducerile, cu excepţia foiletoanelor fără interes literar preluate din presa franceză, arată o preferinţă netă pentru literatura romantică. Heliade transpune din lirica lui Lamartine, Byron, Chateaubriand, C. Negruzzi tălmăceşte din poemele lui A.S. Puşkin, ale lui Victor Hugo şi din memoriile de călătorie ale lui Al. Dumas, iar Grigore Crupenschi din André Chénier. Alături de romantici, câţiva mari poeţi clasici se află mereu în atenţia lui Heliade fie prin traduceri, fie prin succinte biografii: Hesiod, Pindar, Sappho, Eschil, Sofocle, Euripide, precum şi Dante, Tasso, Ariosto. Mai pot fi citite scurte fragmente din scrierile lui Cervantes (tradus prin intermediar francez), Goethe (din convorbirile cu Eckermann), Florian ş.a. Dintre operele scriitorilor de mare succes în epocă, redactorul selectează pasaje din George Sand, E. Bulwer-Lytton, Ernest Legouvé, Marie Aycard. Orientarea culturală şi literară a **C.a.s.** coincide în mare parte cu a celorlalte publicaţii ale lui Heliade-Rădulescu. În revistă au mai intrat articolul său *Critica literară* şi studiul *Paralelism între limba română şi italiană*, s-au retipărit scrisorile sale către C. Negruzzi şi Petrache Poenaru, apelul pentru o „Bibliotecă universală" de traduceri şi de texte reprezentative care să ilustreze ideile culturale, estetice şi literare ale promotorului. Lupta pentru o cultură naţională (limbă unitară, „purificată" de elemente nelatine, literatură originală sau traduceri de calitate, învăţământ sistematic în limba română) este consonantă cu interesul pentru cultivarea unei literaturi de factură romantică şi, în orizont teoretic, a unor principii estetice clasiciste. ***L.V.***

CURIER IEŞAN, publicaţie apărută la Iaşi, lunar şi scurtă vreme bilunar, de la 20 martie 1941 până la 20 decembrie 1941 şi de la 15 noiembrie 1942 până la 1 noiembrie 1943; revista trebuia să apară la 20 ianuarie 1941, dar rebeliunea legionară a determinat amânarea cu două luni, astfel încât va menţiona această dată, dar va ieşi cu un număr triplu. În primul an apare sub conducerea lui Const. Nic. Bratu şi a lui Nicolae Stelian Beldie, redactor-şef fiind George Mihail Dragoş, iar secretari de redacţie Dinu C. Adrian (Adrian Cibotaru; numai pentru numărul triplu din iulie–septembrie), George Mărgărit şi I. Măgârdician. În anul al doilea director fiind numai Nicolae St. Beldie, **C.i.** are subtitlul „Litere, ştiinţă, artă", schimbat după câteva numere în „Revistă literară de credinţă şi duh românesc". În 1943 redactor-şef este Gh. Chiper şi „unul dintre secretarii de redacţie" – Mircea Grigoriu. Atât Const. Nic. Bratu, cât şi Nicolae St. Beldie erau ofiţeri de carieră cu simpatii pentru mişcarea legionară. Articolul-program *La drum* se mărgineşte la generalităţi şi afirmaţii nesemnificative, caracterul enciclopedic preconizat menţinându-se scurt timp. Astfel, Th. Rotaru abordează chestiuni medicale, V. Buţureanu scrie despre conceptul de naţiune, Radu Vulpe despre legăturile italo–române, Emil Diaconescu despre relaţiile Rusiei ţariste cu Moldova, George Mihail Dragoş dă „o mostră de filologie revizionistă maghiară", Ştefan Bârsănescu prezintă Basarabia şi Bucovina de Nord în România Mare, N. Barbu examinează raporturile dintre Eminescu şi Bucovina, Ilie Minea răspunde la întrebarea „Câtă istorie ştia Mihail Kogălniceanu?", iar Th. Simenschy inserează mai multe „cugetări antice" şi „budiste". Spaţiul acordat literaturii şi artelor este mult mai mare. Cu poezie sunt prezenţi în sumar Gabriel Oriţă, Corneliu Dabija, Al. Doineanu, Mircea Manoliu, A.G. Delafântânele, Constantin Ciopraga, I.M. Marinescu (traduceri din latină), Emanoil Florens şi, mai rar, Nicolae Ţaţomir, Ronsarda Castro, George Mărgărit. În anul al doilea contribuţia lirică

mai substanţială o aduce George Lesnea. Sunt de consemnat şi câteva apariţii poetice solitare: Ştefan Ciubotăraşu, Aurel Leon, Petru Sfetca, Clementina Voinescu, Petre Paulescu. În ultimul an se iniţiază şi un „colţ al începătorilor". În domeniul prozei cel mai activ este Nicolae St. Beldie, care, folosind şi pseudonimul Nellu Zeletin, furnizează peste douăsprezece proze ample, ce vor fi strânse în volumul scos în „editura revistei", *Cocorii de atunci* (1943). Mai semnează povestiri, nuvele, schiţe şi povestiri M. Gr. Constantinescu (*Caleidoscop*, *Minunea Sf. Andrei*), Mircea Grigoriu (*Maica Magdalena*, *Calul cuconului Ilieş*, *Ioan Tudorei*), Petre P. Andrei (*Minucia*), Carmen Stamboliu (*Amin! Mama Florea*), Ion (Costea) Plăeşu (*Logodna de lângă paraclis*, *Strada Cerdacul Roşu*), Radu Sutzu (*Vânătorul de urşi*). Câteva texte de frontieră, între reportaj şi memorialistică, aparţin lui Const. Nic. Bratu (*Note din Ucraina*), Const. Nonea (*Reportaj rural*, *De Crăciun şi Sfântul Vasile în sat la Cioca-Boca*, *Înainte... de la Creangă*). De cronica literară se ocupă George Mihail Dragoş. Lui i se alătură mai târziu, cu recenzii, note, însemnări, Constantin Ciopraga, Gh. Chiper (iscălind Romil Serdaru), A. Budescu, Tudor Răchiţeanu şi Mihai Costandache. Mircea Scripcă şi Lucian Mihu se ocupă de artele plastice şi de spectacole teatrale, iar Sp. B. Proca de film. Reţin atenţia câteva articole, precum *Drumul lui Creangă* de Gala Galaction, *Basarabia în literatură* de George Mărgărit, *Spiritualitatea Moldovei* de Traian Gheorghiu, *Destinul satului românesc* de Ion N. Manolache, *Poeta Maria de la Cozia* de Corneliu Dabija ori contribuţiile lui Gh. Bezviconi: *50 de ani de la moartea episcopului Melchisedec*, *Alexandru Hâjdău*, *Muzica în Basarabia*, *Din umbrele palatului Roznovanilor*. O menţiune specială se cuvine pledoariilor lui Al. Piru şi Adrian Marino în favoarea *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu. În 1942–1943 revista beneficiază pentru grafică de aportul pictorului Th. Kiriacoff-Suruceanu. ***V.D.***

CURIERUL ARTELOR, publicaţie apărută la Bucureşti, săptămânal, de la 1 noiembrie 1919 până la 30 aprilie 1922 și de la 1 mai 1923 până în martie 1924, cu subtitlul „Muzică, pictură, sculptură, arhitectură, coregrafie", în continuarea „Gazetei artelor" (1902–1904). Director: Juarez Movilă. La 12 septembrie 1920 subtitlul suferă unele modificări, în acord cu diversificarea domeniilor abordate, devenind „Teatru, gimnastică, arte decorative"; totodată Nic. Sion este menţionat ca prim-redactor, iar G.V. (Vlădescu-) Răcoasa ca secretar de redacţie; altă modificare mai importantă, survenită în noiembrie 1922, defineşte jurnalul drept „Artistic, literar, ilustrat. Pentru cultură şi educaţie integrală". **C.a.** este o publicaţie elegantă, de ţinută, cu preocupări extinse către toate zonele cultural-artistice, susţinută de un cerc de colaboratori stabili, unii născuţi în ultimul pătrar al secolului al XIX-lea, ca Gheorghe Brăescu, până la foarte tinerii Const. Asiminei şi Sanda Movilă. Programul editorial, declară directorul în scurtul text programatic *Ieri şi azi*, este „de a sprijini dezvoltarea artei naţionale îndeosebi, mai cu seamă astăzi, când graniţele românismului s-au lărgit până aproape de idealul visat, şi mai ales acum, când contactul mai des cu artele străine ne poate primejdui existenţa şi caracterul artei naţionale româneşti". Publicaţie de familie, cu profil preponderent informativ, în principal din domeniul teatrului – text și arta actorului – şi al operei, dă secţiunii dedicate creaţiei literare un spaţiu redus. Produc versuri cantabile Const. Asiminei (uneori A. Siminei; *Moartea unei fecioare*, *Plouă*), Const. Nutzescu (*Norul rătăcitor*), Alex. Bucur (Barbu Lăzăreanu; *Tabloul*), Igena Floru (*Fără reazăm*), George Palladi (*Calvar* – sonet, *Resemnare*), Volbură Poiană-Năsturaș (*Cântarea fetelor*), Sanda Movilă (*În salonaşul portocaliu*, *Seară antică*), Ion Ilieşiu, Vasile Militaru. O semnătură necunoscută încă este Zaharia Th. Stancu, autor al poeziilor *Beznă* şi *Câmpenească.* Proză se tipăreşte rar şi abia în 1922, odată cu atragerea colaborării Sandei Movilă cu textele *Fetiţa doctorului*, *Cora*, *Cele două columbe*, a lui Ion Dragoslav, cu *Povestea rândunicii,* şi a lui Gh. Brăescu, cu schiţa umoristică *Nenea Guţă*, reluată, fără a se specifica, după „Sburătorul literar". Destinată vieţii artistice – celei muzicale și teatrale în principal și abia în plan secund artelor plastice –, **C.a.** îşi ţine la curent cititorii cu repertoriul original şi cu cel străin, cu spectacolele din Capitală şi din provincie, cu premierele fiecărei stagiuni, cu aprinsa controversă iscată în jurul cortinei desenate de Camil Ressu pentru Naţionalul bucureştean și încheiată cu plecarea lui Victor Eftimiu de la direcţia teatrului, cu premiile acordate autorilor dramatici de Societatea Scriitorilor Români. Primul număr din 1922 anunţă cu neascunsă satisfacţie apropiata colaborare a lui N. Iorga, colaborare care se

deschide cu amplul studiu în două părţi *Arta românească*, însoţit de numeroase ilustraţii. Traduceri sporadice (I.A. Krîlov, *Scriitorul şi tâlharul, o* fabulă în proză), epigrame şi catrene amabile rimate de C. Kiricutză (mai semnează C. Kir, Kirr), cugetări spicuite din Anatole France, D'Annunzio, Amiel, John Ruskin se strecoară printre rubricile de varietăţi „Răsfoind revistele", „Mişcarea culturală", „Recenzii", ce adună noutăţile şi informaţiile lunii în curs, printre care şi dispariţia scriitorilor Al. Vlahuţă, C. Dobrogeanu-Gherea, comemorarea lui Emil Gârleanu la cinci ani de la moarte, *Zece ani de la moartea lui Tolstoi, Centenarul lui Vasile Alecsandri*. Cele câteva portrete şi medalioane bibliografice (*N. Iorga* – la împlinirea a cinci decenii de viaţă, *Al. Vlahuţă*) sunt scrise de G. Vlădescu-Răcoasa (iscăleşte şi G. Vlad), Andrei Branişte (Tudor Teodorescu-Branişte), Juarez Movilă. Un incident administrativ provocat din exterior în mai 1922 determină câteva precizări din partea direcţiei privind profilul **C.a.**, care „cuprinde de obicei articole serioase, tratând subiecte din toate ramurile activităţii noastre culturale şi artistice, scrise […] pentru luminarea maselor, nu de specialitate şi nici pentru specialişti […], cu ceva mai multă competinţă decât cele apărute în unele ziare pretins artistice". Alţi colaboratori: H. Burileanu, George Baiculescu, Eduard Sbiera, H. Blazian, Al. Bilciurescu, Vântură Ţară (Const. Mille). ***R.P.***

CURIERUL BUCUREŞTILOR, cotidian politic şi literar apărut la Bucureşti între 14 iulie 1875 şi 17 martie 1876. Redactorul acestei gazete trebuie să fi fost Gr. H. Grandea, prezent statornic cu versuri, nuvele şi articole politice. El îşi republică aici, în foileton, romanul *Fulga*. De fapt, **C.B.** este o publicaţie de reluări pentru care nu se indică sursa. De aceea, din partea revistei „Convorbiri literare" se primeşte o scrisoare în care se atrage atenţia că mai multe scrieri literare din cotidianul bucureştean fuseseră tipărite mai întâi în periodicul de la Iaşi. Este vorba de câteva poezii ale lui V. Alecsandri, *Ghioaca lui Briar* sau *Noapte albă*, de proza aceluiaşi publicată sub titlul *Din albumul unui bibliofil*, de nuvele ale lui I. Slavici şi de satirele lui Iacob Negruzzi. Dar **C.B.** republică şi versurile lui D. Bolintineanu (din „Albina Pindului"), Cezar Bolliac, Nicolae Rucăreanu, precum şi studiul lui G. Vârnav-Liteanu dedicat scrierilor teatrale ale lui V. Alecsandri. Materialul critic publicat este, fără îndoială, original. Se comentează *Manualul vânătorului* de C.C. Cornescu, poema lui N. Rucăreanu *Vânătorul Carpaţilor* şi cartea lui Dimitrie Gusti, *Ritorică pentru tinerimea studioasă*. ***R.Z.***

CURIERUL CAPITALEI, cotidian politic şi literar apărut la Bucureşti de la 5 septembrie 1883 până în ianuarie 1884; numerele de după 31 decembrie 1883, despre care „Războiul" din 29 ianuarie 1884 dă informaţii, nu s-au păstrat. Directorul gazetei era G.A. Tacid, autor, sub pseudonimul Tall, de încercări literare fără valoare. Colaborau cu versuri D. Teleor, Mircea C. Demetriade şi I.S. Spartali. Aici D. Teleor (folosind anagrama Roelet) publică şi proză umoristică, iar Spartali traduce din Nathaniel Hawthorne (*Semnul din naştere*), Pierre Zaccone şi Victor Hugo. N. Bălcescu, D. Bolintineanu, I.D. Negulici şi Cezar Bolliac erau pios comemoraţi în articole ce depăşesc nivelul obişnuit al gazetăriei cotidiene. În numărul din 21 decembrie 1883 e inclus articolul *Un poet*, dedicat lui Eminescu cu prilejul apariţiei volumului editat de Titu Maiorescu. ***R.Z.***

Anul II. Duminică 18 Mai 1869. No. 20.

CURIERUL DE IASSI

APARE IN FIECARE DUMINICA.

Redacţiunea şi Administraţiunea: in localul Tipografiei Junimea.

CURIERUL DE IAŞI, gazetă politică apărută la Iaşi din 31 martie 1868 până în septembrie 1884, mai întâi săptămânal, de la 5 octombrie 1869 de două ori pe săptămână, apoi de trei ori pe săptămână din iulie 1870, din nou bisăptămânal între 26 aprilie şi 14 noiembrie 1879 şi săptămânal până în septembrie 1884. **C.I.** intră, probabil înainte de 1870, în sfera de influenţă a Junimii. Când editorul A. Bernard dă faliment (în mai 1871), Th. Balassan, până atunci numai redactor, organizează altă tipografie, preluând şi funcţia de redactor responsabil al gazetei. Nicolae Gane, Iacob Negruzzi şi A. Stoianovici cumpără însă tipografia şi îl înlătură de la conducere pe Balassan, alcătuind un comitet în care mai intră A.D. Xenopol, Anton Naum ş.a. Din decembrie 1871 gazeta este condusă de Ioniţă Scipione Bădescu, apoi din nou de Th. Balassan. În aprilie 1874 **C.I.** devine „foaia publicaţiilor oficiale din resortul Curţii Apelative din Iaşi", probabil în scopul obţinerii unor subvenţii de la Primăria

orașului, publicând rezumatele discuțiilor din ședințele Curții Apelative și comunicate legate de activitatea acestei instituții. Gazeta are o „parte neoficială”, cu rubrici de politică internă și externă, știri, comentarii etc., după obiceiul epocii, precum și o parte culturală, în care intră scrieri literare, o cronică teatrală sau literară cu caracter ocazional, note bibliografice etc. Colaborările literare erau întâmplătoare sau ilustrau un eveniment politic, o aniversare. Se publică astfel nuvele de N. Gane, I. Negruzzi, I. Slavici, versuri de Th. Șerbănescu, Șt. G. Vârgolici, informații sumare despre ședințele Junimii, anunțuri și succinte cronici teatrale. La 1 ianuarie 1876 redacția anunța că urmărește îmbunătățirea conținutului gazetei, adică a părții neoficiale, și că va introduce cronici bilunare de literatură și teatru. După câteva luni sarcina de a realiza această mică reformă era preluată de Eminescu, probabil la sfârșitul lunii mai, când se poate observa o considerabilă îmbunătățire, nu numai stilistică, dar și a registrului de idei. Prezența lui Eminescu devine tot mai evidentă, chiar din primele numere ale lunii iunie, în toate rubricile aferente părții neoficiale, prin articole politice, economice, istorice, sociale, prin scrieri referitoare la instrucțiunea publică; rubricile „Diverse”, „Noutăți” și, înainte de toate, cele „atingătoare” de partea propriu-zis literară sunt, de asemenea, scrise de el. Poetul va da substanță paginilor din **C.I.** cu nuvele, articole literare, cronici dramatice, note și recenzii. Tot el va reproduce din alte publicații texte în consonanță cu părerile politice pe care le împărtășea. Semnătura sa va figura însă o singură dată, sub un comentariu de politică externă. În același timp, se implicau la partea neoficială a gazetei încă doi redactori care își iscăleau contribuțiile cu inițiale: L.C.G., răspunzând mai mult de informațiile teatrale, și P.V.G. (Petru V. Grigoriu). Data la care încetează responsabilitatea redacțională a lui Eminescu nu se poate stabili cu precizie, deși se cunoaște conținutul scrisorii de demisie, urmare a unui conflict cu directorul tipografiei; oricum, la mijlocul anului 1877, adică după un an de prezență neîntreruptă la **C.I.**, el abandonează munca de redactor și treptat gazeta revine la vechiul aspect. Se va publica în continuare literatură aparținând unor scriitori din cercul junimist, proză de I. Creangă și I. Slavici, versuri, unele de V. Alecsandri, și diverse articole consacrate vieții literare. Gazeta pierduse însă mult, deoarece îi lipsea atmosfera intelectuală, îi lipsea patima pentru adevăr și pentru polemica dezinteresată în jurul principiilor și al ideilor mari, pe care, în scurtul interval cât fusese redactor, Eminescu le-a comunicat, odată cu fiecare rând scris, cititorilor. ***R.Z.***

CURIERUL LITERAR, revistă apărută la București între 7 octombrie și 4 noiembrie 1901, cu subtitlul „Săptămânal artistic”, sub îngrijirea lui I. Constantinescu-Stans. Prin articolul-program, publicația, cu o ținută elegantă, tipărită pe hârtie de lux și textele paginate pe trei coloane, ilustrată cu viniete și desene de Baltazar Apcar și caricaturi de N.S. Petrescu (-Găină), se revendică de la programul „Daciei literare” a lui Mihail Kogălniceanu, din care și preia formulări, adăugând că „va fi un repertoriu general al literaturii românești, în care ca într-o oglindă se vor vedea scriitorii moldoveni, munteni, ardeleni, bănățeni, bucovineni, fieștecare cu ideile sale, în limba sa, chipul său. […] Critica noastră va fi nepărtinitoare; vom critica cartea, iar nu persoana. […] Foaia noastră va cuprinde toate ramurile literaturii, va da înștiințări de cărțile ce au să iasă în puțin, de cele ce au ieșit de sub tipar, relații de adevărurile învățaților români, știri despre literatorii noștri și, în sfârșit, tot ce poate fi vrednic de însemnat pentru publicul român”. Semnează poezii George Coșbuc (*După furtună*), Andrei Naum (*În toamna…*, *La prașilă*), St. O. Iosif (*Dimineața, Reînviere*, *Umbre:* I. *Lăutarul*, II. *Răzmeriță*, un ciclu de sonete inspirate dintr-o călătorie în Franța și Germania – *Adio*, *În treacăt*, *Mansarda*, *Amurgul*), Zaharia Bârsan (*Rămas-bun*, *Amurg de toamnă*, *Iubire*), D. Nanu (*În vis…*), Ion Minulescu (*În fericire*, iscălită I.M. Nirvan), D. Anghel (*Cântec*, *Se trec și florile*), Maria Cunțan (*Vinerea patimilor*), Elena Simțion (*Dorința* – sub iscălitura Elena din Ardeal); redactorul însuși figurează număr de număr cu modeste compuneri versificate. Proza se rezumă la fragmentul intitulat *Marchizul* de I.A. Bassarabescu, a cărui urmare cititorii sunt îndemnați să o caute „în oricare din foiletoanele ziarelor noastre cotidiene”, la textele datorate lui Ioan Adam (*Hatmanul Hotnog*, *Portret neinspirat*, *Logofeteasa* – schițe, *Struggle for Life* – fabulă în proză), la nuvela lui Virgil Cioflec *Robul,* la un episod selectat din *România pitorească* a lui Al. Vlahuță sau la o proză de Ion Ciocârlan (debut). De la scriitorii mai vechi sunt recuperate pagini de Costache Bălăcescu (*Ar fi păcat* – o strofă umoristică din 1838), Dinicu Golescu (*Însemnare a călătoriii*

mele), Florian Aaron (un fragment din broşura *Patria, patriotul şi patriotismul*, 1843), Anton Pann (*Precum e ţara şi locul* şi *Vinul cel bun la vederi*). Un spaţiu redus ocupă în sumar consideraţiile critice – cronici şi recenzii – reunite la rubrica „Dări de seamă", semnate criptat (Ch.) de Ilarie Chendi, Radu Rosetti (*Câteva versuri*), C. Rădulescu-Codin (*O seamă de cuvinte din Muscel* – antologie de folclor prefaţată de Gustav Weigand) şi Badea Gheorghe (George Coşbuc) pe marginea spectacolului de la Teatrul Naţional cu drama *Iudith şi Holofern* de Friedrich Hebbel, dar mai ales pe seama stângăcilor şi a inadvertenţelor de sens ce minau traducerea textului, realizată de Emil D. Fagure. Interesul pentru literatura populară este reflectat săptămânal în spaţiul generos dedicat unei rubrici specializate, unde apar contribuţiile lui Ilarie Chendi (*Despre Anticrist*), Ioan Adam (*Glume ţărăneşti*), Şt. St. Tuţescu (*Versuri din popor* – culese din Dolj şi *Descântece de dragoste*), S. Fl. Marian (*Musca. Din datinele şi credinţele românilor despre insecte* – mic studiu entomologic însoţit de texte ilustrative). Petre V. Haneş comunică sub iniţialele numelui două scrisori inedite identificate în fondurile Bibliotecii Academiei, una emisă de Alecu Kogălniceanu către fratele său mai mare, Mihail, şi cealaltă de Vasile Alecsandri către C.A. Rosetti (localizată şi datată Iaşi, mai 1856). În aceeaşi zonă de preocupări se înscriu medalioanele *Ienăchiţă Văcărescu*, *Dimitrie Cichindeal* şi *Teodor Şerbănescu*, susţinute fiecare de câte o fotografie şi de câteva versuri, portretul lui Gheorghe Lazăr desprins din *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea* de N. Iorga şi prefaţa aceluiaşi la romanul lui Nicolae Filimon *Ciocoii vechi şi noi*, tipărit în colecţia „Biblioteca scriitorilor români". În numărul 5, concomitent cu încetarea apariției, **C. l.** îşi anunţă intenția tipăririi unei reviste noi, ce peste puţin va fi longevivul hebdomadar „Sămănătorul": „Suntem autorizaţi să vestim publicului că doi fruntaşi ai literaturii noastre – dd Al. Vlahuţă şi G. Coşbuc –, simţind nevoia unei grupări puternice în haosul atâtor agitaţiuni bolnave, străine aspiraţiunilor neamului românesc, au luat nobila hotărâre de a înfiinţa, sub conducerea şi prin activitatea lor, o nouă revistă săptămânală, în jurul căreia nădăjduim că se vor aduna de la sine toate elementele rodnice, doritoare de muncă, ale generaţiei tinere. Noi, cei de la «Curierul literar», în faţa acestui eveniment vestitor al unei faze de reculegere şi de însufleţire în mişcarea noastră culturală ne simţim datori să alergăm cei dintâi la chemarea celor doi aleşi. În vederea acestei contopiri, «Curierul literar» încetează de a mai apărea". ***R.P.***

CURIERUL OLTENIEI, jurnal politic şi literar apărut la Craiova, săptămânal (cu întreruperi), de la 7 iunie 1892 până la 20 august 1916, și de la 17 decembrie 1918 până la 26 martie 1939. Director şi proprietar, de altfel şi cel mai statornic redactor în primii ani, a fost C.N. Iovipale, cu excepţia unor scurte perioade din 1894–1895, când direcţia este asigurată de A. M. Eliescu şi ulterior de un comitet de redacţie din care au făcut parte, între alţii, Nae Constantinescu (prim-redactor) şi poeţii N. Burlănescu-Alin şi G. Al. Zamphirolu; spre sfârşitul secolului li s-a alăturat umoristul D. Marinescu-Marion. Până la 1916 **C.O.** a făcut loc în paginile lui unui material literar ilustrativ, în bună măsură, pentru viaţa culturală şi intelectuală din Craiova. Mănunchiul de poeţi olteni sau din Bucureşti care colaborau era format din Petru Vulcan, N. Burlănescu-Alin, Sofronie Ivanovici, G. Al. Zamphirolu, C.D. Vâlceanu (semna şi C. Dragu), I. Demetrescu-Ghiocel. S-au republicat versuri de Grigore Alexandrescu, D. Bolintineanu, M. Eminescu, Veronica Micle şi Traian Demetrescu, deşi acesta din urmă era într-o polemică înverşunată cu redactorii gazetei. Petru Vulcan dădea şi nuvele, ilizibile, prolixe. Lui N. Gane şi lui Tr. Demetrescu li s-au retipărit, de asemenea, câteva nuvele, iar Petru Vulcan trimitea basme şi versuri populare culese din Macedonia, lungi recenzii literare şi o încercare de istorie literară (*Bolintineanu şi Macedonele*). Sub pseudonimul Nacus, N. Constantinescu e prezent cu sumare cronici dramatice. S-a tradus, destul de îngrijit, din La Rochefoucauld, Lamartine, Xavier de Maistre, Émile Augier, Catulle Mendès, Émile Zola, Goethe, L.N. Tolstoi, I.S. Turgheniev. Din Charles Baudelaire transpune Victor Antonescu *Chant d' automne*, şi tot el face prezentări documentare ale lui Guy de Maupassant şi Henri Meilhac. Din când în când **C.O.** a editat un supliment intitulat fie „Curierul Olteniei literar", fie „Curierul literar". ***R.Z.***

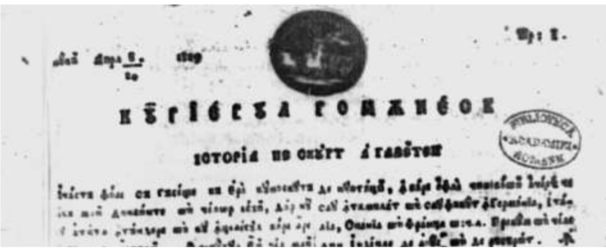
CURIERUL ROMÂN, cotidian politic şi literar apărut la Bucureşti, între 20 august şi 18 decembrie 1881. Ziarul îşi propune să cultive memoria lui Ion Heliade-Rădulescu, în care scop cei doi redactori, G. Danielopolu şi Chr. Suliotis, obţin colaborarea lui I.I. Heliade-Rădulescu, fiul scriitorului, precum şi dreptul de a folosi denumirea cunoscutei

gazete heliadiste. Cu numărul din 7 octombrie, I.I. Heliade-Rădulescu retrăgându-se din redacţie, titlul devine „Curierul României”, dar modificarea de nume nu schimbă nimic din orientarea şi conţinutul gazetei. În fiecare număr se republică versuri şi articole politice scrise de Ion Heliade-Rădulescu. Au colaborat Scarlat Moscu, autor de studii literare fără însemnătate, iar începând cu numărul 64, sub iniţialele N.P., Nicolae Petraşcu, care trimite de la Bârlad şi Tecuci primele lui versuri, printre care şi o odă către „umbra” lui Heliade-Rădulescu. ***R.Z.***

CURIERUL ROMÂN, gazetă apărută la Botoşani, bisăptămânal, între 2 martie 1886 şi 26 august 1904, ca organ al Partidului Liberal. Datorită înclinaţiilor literare ale lui Ioniţă Scipione Bădescu, redactor și proprietar, **C.r.** a acordat un spaţiu însemnat beletristicii. În cei optsprezece ani de apariţie regulată, I.S. Bădescu a publicat numeroase poezii, în special de dragoste. În paginile gazetei se găsesc şi versuri de George Coşbuc (*Sus inima*, *Psalm*) St. O. Iosif (*Cobzarul*), Cincinat Pavelescu (*Odă lui Eminescu*), Gheorghe din Moldova, Th. D. Speranţia, Ludovic Dauş. De asemenea, sunt reproduse multe dintre poeziile lui Eminescu, faţă de care Bădescu manifesta o preţuire deosebită. În ceea ce priveşte scrierile în proză, este vorba adesea de simple foiletoane ori de nuvele fără valoare. În schimb, există numeroase traduceri, unele sub semnătura lui I.S. Spartali, din scrierile lui Pierre Ronsard, Charles Baudelaire, Georges Courteline, Alphonse Daudet, Victor Hugo, Charles Dickens, F.M. Dostoievski, I.S. Turgheniev, Paolo Mantegazza. În special după 1900, în coloanele **C.r.** au apărut multe articole de istorie literară, majoritatea scrise de Gh. Adamescu, despre Miron Costin, Eminescu, Ion Creangă, A.I. Odobescu, precum şi amintiri despre Costache Caragiali, D. Bolintineanu şi M. Eminescu. Alţi colaboratori: N. Gane, G. Ranetti, N.-B. Hétrat, Corneliu Botez. ***D.M.***

CURIERUL ROMÂN, publicaţie a exilului românesc apărută în limba română la Paris, bilunar, între 1 mai şi august 1948. Cuprinzând în medie 24 de pagini şapirografiate, de dimensiunile unui caiet comercial, fiecare număr are sumarul riguros structurat. Se rezervă un spaţiu larg ştirilor, grupate în două ample compartimente: cele din străinătate şi cele din ţară, acestea având subdiviziuni de ordin politic, economic, militar-juridic, cultural, până la ştirile diverse şi chiar adnotările polemice şi umoristice. Comentariile sunt în general mai puţine, prezente cu prioritate la rubrica „Situaţia din ţară”. O secvenţă aparte a sumarului o reprezintă „Pagina pribegiei”, înfăţişând la zi statutul juridic al exilatului, dar şi posibilităţile de asistenţă a românilor refugiaţi în diferite ţări ale globului. Altă rubrică este rezervată „declaraţiilor” politice, ideologice, culturale, reduse ca dimensiuni. Se observă interesul redacţiei pentru informaţie, ceea ce imprimă un caracter viu, dinamic acestei publicaţii bine gândite şi inteligent scrise, deschizătoare de drum în presa din exil. Deşi nu se indică numele redactorului responsabil, acurateţea precizărilor juridice duce la ipoteza că acesta era Leontin Jean Constantinescu. În articolul-program al **C.r.**, periodic subintitulat „Tribună de luptă românească pentru eliberarea şi unitatea naţională”, se spune: „Născut în vremuri de restrişte, el vine să răspundă unei chemări de firească solidaritate, adresându-se tuturor românilor ce rătăcesc pe drumul lung şi anevoios al pribegiei. […] Aşezându-se pe linia primatului naţional, «Curierul român» nu va servi decât un singur crez: cauza naţională. Îl va servi cu toată tăria şi cu toată căldura, fără nici o ambiţie partizană”. Interesul cultural al publicaţiei este determinat în mare măsură de prezentarea activităţii şi a manifestărilor intelectuale ale Asociaţiei Culturale „Mihai Eminescu”, comentate număr de număr, ca şi de relevarea unor comentarii critice şi polemice cu privire la începuturile „revoluţiei culturale” de la Bucureşti. Redacţia nu evită reproducerea unor epigrame şi versuri retorice la adresa regimului comunist: „Guvernul merge la recepţii/ Iar poporul la percepţii” sau „Regele nu mai e pe tron/ Nu ştim de Ana de Bourbon/ În schimb, acum la Bucureşti/ Avem pe Ana din Dudeşti”. Cultivarea asiduă a literaturii partinice, de la versurile lui Mihu Dragomir până la un anonim *Marş al Anei Pauker*, citat integral, sau de la „poezia şantierelor” până la imnul republicii al lui Matei Socor, este radiografiată atent, ca şi „reforma învăţământului” sau modificările şi „restructurările” prin care trec instituţiile culturale ale ţării, de la Academia Română, Teatrul Naţional până la cinematografie şi la redacţiile unor prestigioase reviste literare (precum „Viaţa românească”). Alteori se polemizează direct cu răstălmăcirea semnificaţiilor Revoluţiei de la 1848 în scrisul lui Eugen Jebeleanu sau se comentează citate desprinse din texte oficiale sau din publicistica literară a vremii (*Izolarea spirituală a României*, articol

semnat prof. F.T.). Ar mai fi de amintit intervenţia lui C. Antoniade, intitulată *Cultură şi naţiune,* sau aceea a lui Mihail Fărcăşanu (Mihail Villara), *Anul 1848 şi mişcarea liberală.* Semnificativ este că în iunie–iulie 1948 a fost realizat în franceză un număr separat, cu 48 de pagini, „Courrier roumain", ce a preluat în mică măsură materialele din versiunea în română. Consacrat publicului francez în primul rând, dar şi celui occidental, fasciculul urmăreşte să oglindească drama României după abolirea monarhiei, instaurarea dictaturii comuniste şi suprimarea tuturor libertăţilor democratice. Articolele şi comentariile, mult mai largi, sunt semnate, printre alţii, de Grigore Gafencu, N.G. Caranfil, I. Zissu. ***N.F.***

CURIERUL ROMÂNESC, gazetă politică, administrativă şi culturală editată la Bucureşti de Ion Heliade-Rădulescu între 8 aprilie 1829 şi 19 aprilie 1848; a reapărut între 29 noiembrie şi 13 decembrie 1859 sub titlul „Curierul român", dar a fost suprimată după câteva numere. În 1828, după mai multe încercări eşuate, Dinicu Golescu obţine aprobarea din partea consulului rus, generalul F.P. Pahlen, pentru tipărirea unui ziar în limba română, anunţat cu titlul „Curierul Bucureştilor". Cu întreruperi de câteva luni (în 1833,1839,1841,1846), publicaţia lui Heliade (ajutat la început şi de C. Moroiu) a ieşit săptămânal sau, în unele perioade, de două, trei şi chiar de patru ori pe săptămână. **C.r.** (cu unele variaţii de titlu: „Curierul rumânesc", „Curier românesc", „Curierul român") a fost primul periodic românesc cu o apariţie de lungă durată. Era redactat şi, în bună parte, scris de Heliade. Printre redactorii vremelnici ai gazetei figurează C. Bălăcescu, A. Popovici, I.D. Negulici. Ultimul a îndeplinit (octombrie 1845 – decembrie 1846) şi funcţia de redactor principal în lipsa lui Heliade, plecat în străinătate. Datorită iniţiatorului şi colaboratorilor lui apropiaţi, **C.r.** a devenit dintr-un ziar administrativ, cu un conţinut informativ (hotărâri oficiale, ştiri politice şi militare), o publicaţie culturală cu o audienţă considerabilă în Țara Românească, Moldova şi Transilvania. În paginile gazetei s-au reflectat principalele obiective ale programului cultural iluminist de emancipare a românilor, la care se angajase Heliade, alături de ceilalţi fruntaşi ai mişcării naţionale. **C.r.** a militat pentru reforme sociale care să înlăture abuzurile feudale, pentru dezvoltarea şi modernizarea învăţământului în limba română şi răspândirea cunoştinţelor ştiinţifice elementare, pentru crearea unui teatru naţional. Se disting articolele lui Heliade despre limba română literară şi despre rolul culturii în lupta pentru autonomie şi progres social (*Repede aruncătură de ochi asupra limbei şi începutului rumânilor*, 1832, *Soţietatea Filarmonică*, 1843, scrisorile către Petrache Poenaru, 1839), precum şi articolele despre istoria ţării şi organizarea statului aparţinându-le lui Simeon Marcovici şi Grigore Pleşoianu. Aici şi-au găsit loc şi articolele lui Teodor Diamant despre reformele sociale fourieriste. Fără a adera la aripa radicală a grupării care a pregătit Revoluţia de la 1848, redactorul principal a făcut totuşi din **C.r.** un purtător de cuvânt al celor care cereau înnoiri democratice, invitând pe toată lumea (în 1847), indiferent de tendinţă, la o discuţie liberă, „pentru a se dezbate păreri şi a se afla adevărul". Până la apariţia revistelor „Gazeta Teatrului Naţional" (1835), „Muzeu naţional"(1836) şi „Curier de ambe sexe" (1837), **C.r.** a fost, parţial, şi o revistă literară. Alături de Heliade, activ în fiecare număr cu poezii, articole, însemnări sau tălmăciri, în **C.r.** sunt prezenţi Iancu Văcărescu, C. Bălăcescu, C. Caragiali, C.A. Rosetti, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Bolliac, Ion Catina, C.D. Aricescu, George Baronzi, D. Ciocârdia Matila ş.a. Aici au debutat, prezentaţi elogios de redactorul principal, Vasile Cârlova (tipărit şi postum) şi Grigore Alexandrescu. Colaborarea multora dintre ei este totuşi sporadică. Contribuţia gazetei la promovarea literaturii autohtone şi la cultivarea limbii este reprezentată în mare măsură de activitatea de poet, prozator, traducător şi îndrumător literar a lui Heliade-Rădulescu, care îşi ţine aici, în primii ani, „lecţiile" de literatură, urmărind trezirea gustului pentru lectură şi formarea unui public pregătit să aprecieze operele după regulile esteticii. Atitudinea lui critică avea în vedere analiza versificaţiei, a stilului şi a limbii, „spre îndreptarea autorului". După 1838 va renunţa, în genere, la critică, socotită inoportună, preferând încurajarea fără rezerve a oricărei producţii literare, fie originală, fie tălmăcire, ceea ce ar contribui la îmbogăţirea literaturii naţionale. El a cultivat memoria unor cărturari și scriitori

români, prin tipărirea scrierilor în cuprinsul gazetei (B.P. Mumuleanu, V. Cârlova) sau prin articole consacrate lor (Paul Iorgovici, D. Ţichindeal, Nicolae Văcărescu, Gh. Lazăr). Traducerile ocupă un spaţiu considerabil în paginile **C.r.**: numeroase poezii de Lamartine (începând din 1829), prima parte din *Don Quijote de la Mancha* de Cervantes, după versiunea franceză a lui Florian, fabule de J.-P. Viennet şi Alphonse Karr, fragmente din scrierile lui E. Bulwer-Lytton, Al. Dumas, M-me de Genlis, Walter Scott, toate traduse de Heliade. Tot el, secondat de I.D. Negulici (traducător al lui Aimé Martin), lansează aici în 1845 o *Chemare* pentru realizarea unei „Biblioteci universale" care să cuprindă opere fundamentale din istoria, filosofia şi literatura universală, în traducere românească. ***L.V.***

CURIOSUL, publicaţie apărută la Bucureşti, lunar, la sfârşitul anului 1836 şi la începutul lui 1837, cu subtitlul „Jurnal de literatură, industrie, agricultură şi noutăţi". Trei numere s-au păstrat din această revistă, deşi, după unele mărturii, s-ar fi tipărit şi al patrulea. Este editată şi redactată de Cezar Bolliac, cu sprijinul prietenului său, marele vornic C.G. Filipescu. Într-o scrisoare din 15 octombrie 1836, adresată lui C. Negruzzi, I. Heliade-Rădulescu anunţa apariţia iminentă a revistei. La începutul aceluiaşi an (25 ianuarie 1836), Bolliac îi scrisese şi el lui Negruzzi, schiţând un program redacţional. **C.** ar fi trebuit să fie un „jurnal critic", cu atenţie pentru cultivarea limbii şi cu un „adaos" dedicat publicării scrierilor unor începători. În ceea ce priveşte partea critică, Bolliac nu şi-a putut îndeplini promisiunile. **C.** a preferat să dea traduceri din periodice franceze, făcute de Bolliac, de Ion Câmpineanu, C. Bălcescu, Ioan Voinescu II, Simeon Marcovici. Treisprezece strofe din *Căderea frunzelor* de Ch. H. Millevoye sunt transpuse de D. Ciocârdia Matila, iar C.G. Filipescu oferă o adaptare a povestirii englezeşti *O corabie*. În ultimul număr păstrat, probabil din ianuarie 1837, îşi găseşte loc versiunea românească a lui C. Negruzzi din *Şalul negru* de A.S. Puşkin, *Privigherile lui Torquato Tasso* în tălmăcirea lui Simeon Marcovici şi o transpunere în proză a odei *Cinci Mai* de Alessandro Manzoni. Cele mai multe traduceri (povestiri, anecdote, articole despre scriitori celebri) îi aparţin însă lui Bolliac, autor şi de însemnări referitoare la viaţa culturală şi teatrală autohtonă sau de articole de economie casnică. Nu se ştie dacă redactorul a oprit apariţia revistei din cauza numărului prea mic de abonaţi sau dacă ea a fost suprimată de autorităţi. ***R.Z.***

CURTEA DE LA ARGEȘ, revistă care apare la Curtea de Argeș, lunar, din decembrie 2010, sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres" și a Casei de Cultură „George Topîrceanu". Redactor-șef: Gheorghe Păun, redactori: Paul Ioan Cruceană, Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu. În editorialul *La început de drum* care deschide primul număr, Gheorghe Păun fixează obiectivele publicației: „o revistă centrată pe Argeșul de Sus, Câmpulungul fiind inclus și Vâlcea vecină, dar care în nici un caz nu se dorește limitată la această zonă, ci va încerca să-și aducă alături Piteștiul și întreg județul, ba chiar dorește să spună ceva despre cultura română în general, pentru cititorul român în general. […] Ce NU dorim să promovăm în revistă sunt politica explicită, activă, de partid, epitetele provincial-encomiastice și polemica de dragul polemicii, «pamfletele»". În pofida auspiciilor provinciale și a paginației vetuste, **C.A.** reușește să alinieze în cele 24 de pagini o echipă remarcabilă de colaboratori, între care Solomon Marcus (istoria matematicii, relația dintre știință și umanioare), Vasile Tonoiu (*Reverii de argeșean*), Mircea Malița (*Caragiale și crizele*), Răzvan Theodorescu (*O episcopie catolică la Argeș*, *Ev Mediu la Dunărea de Jos*), Horia Bădescu, Mircea Opriță (capitole dintr-o enciclopedie a SF-ului românesc), Alexandru Mironov, Dan D. Farcaș (știință popularizată). Mai semnează articole Ștefan Ion Ghilimescu (*Alexandru Ciorănescu, principalele date de stare civilă*), Sanda Golopenția (*O rapsodie epistolară a culturii românești*), Felix Nicolau, Mihai Cimpoi, Florea Firan ș.a. Revista alocă un spațiu semnificativ și colaboratorilor locali, documentând subiecte culturale-istorice din arealul argeșean. ***M.I.***

CURTICĂPEANU, Doina (15.II.1941, Sovata), critic şi istoric literar. Este fiica Mariei (n. Suciu) şi a lui Alexandru Curticăpeanu, funcţionar. După şcoala primară, frecventată la Sovata, urmează liceul la Bistriţa, terminat în 1958, apoi Facultatea de Filologie a Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj, absolvită în 1963. Devine cadru didactic la aceeaşi facultate, parcurgând treptele de la asistent la profesor în cadrul Catedrei de literatură română, comparată, teoria literaturii şi folclor. Din 1973 este doctor în filologie cu teza *Valori literare în opera cronicarilor*. Timp de doi ani (1991–1993) a

activat la lectoratul de limbă şi civilizaţie română de la Università degli Studi La Sapienza din Roma. A debutat în „Studia Universitatis «Babeş–Bolyai»" (1965) cu un studiu, iar editorial în 1975 cu volumul *Orizonturile vieţii în literatura veche românească (1520–1743)*. A mai colaborat cu studii, eseuri, articole şi recenzii la „Steaua", „Tribuna", „Echinox", „Revista de istorie şi teorie literară", „Familia", „Vatra", „Euphorion", „Discobolul", „Renaşterea", „Tabor" ș.a. Este prezentă în volumele *Neagoe Basarab* (1972), *Scriitori români. Mic dicţionar* (1978), *Studii literare. Din istoria presei culturale şi literare româneşti* (1987), *Portret de grup cu Ioana Em. Petrescu* (1991), *Dicţionarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002), *Dicţionar analitic de opere literare româneşti* (I–IV, 1998–2003), *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români* (2000), *Primele mărturii despre Biblia jubiliară 2001. Versiunea Arhiepiscopului Valeriu Anania* (2003), *Dimitrie Cantemir. Dimensiuni ale universalităţii* (Chişinău, 2008) ș.a.

Două „exerciţii" editoriale, semnificative prin obiectul de aplicaţie şi prin calitatea prestaţiei critice şi istorico-literare, precedă prima carte de autor publicată de **C.**: o ediţie, însoţită de aparatul critic şi istorico-literar cerut de profilul colecţiei „Restituiri" (coordonată de Mircea Zaciu), a prozelor de început ale Hortensiei Papadat-Bengescu şi alta reprezentând un „decupaj" din *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir, şi anume *Melanholia neasemuitului Inorog*, cu subtitlul grăitor *Povestiri exemplare din „Istoria ieroglifică"*. În *Orizonturile vieţii în literatura veche românească (1520–1743)* **C.** investighează, cu fineţe şi pătrundere, universul de valori ale unor scrieri situate, cronologic, la începuturile literaturii române, de la *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* la *Istoria ieroglifică.* Cercetarea fixează în aria vizată repere de natură să dea o imagine asupra creativităţii primilor noştri scriitori (îndeosebi cronicarii şi Dimitrie Cantemir). Demersul se înscrie în descendenţa opiniilor lui Pompiliu Constantinescu şi ale lui G. Călinescu în acest domeniu, fiind, în acelaşi timp, ilustrativ pentru preocupările şi valoarea tinerilor critici şi istorici literari români din anii '70 ai secolului al XX-lea. Spirit analitic, cu apetenţă istoristă şi valenţe pentru un comparatism de calitate, orientat modern, **C.** îşi concepe lucrarea „ca o descoperire a unei lumi cu meditaţia ei, cu creaţiile care traduc dimensiunile şi înălţimea gândirii […], cu referinţele ei livreşti […], cu climatul şi modelele sale savante sau populare, cu atitudinile şi cu o anume concepţie văzută în diversele-i metamorfozări" (Ion Vlad). Eseurile componente sunt chestionări asupra unor comportamente şi atitudini culturale şi intelectuale, în ultimă instanţă spirituale. Spre exemplu, cel intitulat *Pelerinajul la Râm* vizează un gest pe care literatura noastră veche l-a impus: „pelerinajul simbolic la Râm", mişcare a conştiinţei de care sunt legate sentimentul apartenenţei la romanitate, al duratei, al dăinuirii şi devenirii ulterioare, elogiul Italiei etc. – toate, topoi ai literaturii naţionale, constante care cristalizează o istorie interioară a spiritului românesc. Lucrarea aduce observaţii cu „caracter de noutate în bibliografia critică a domeniului" (Laurenţiu Ulici). Un spirit analitic similar, riguros, informat şi pertinent orientat teoretic vădeşte eseul *Vasile Alecsandri – prozator (Profilul memorialistului)* (1977), unde **C.** abordează sectoare mai puţin cercetate (proza, corespondenţa, jurnalul), fără a le ignora pe celelalte care compun bogata operă a bardului de la Mirceşti. Prima parte urmărește situarea scriitorului în epocă şi realizarea unui portret original ca perspectivă critică. Autoarea reconstituie, cu uneltele criticului şi istoricului literar, cadrul spiritual în care a înflorit memorialistica generaţiei paşoptiste. Profilul seducătorului memorialist, trasat în partea a doua a eseului, este o contribuţie critică de prim ordin. Într-o suită de analize minuţioase, susţinute de referinţe bogate şi variate, cu un suport teoretic adecvat, este relevată modernitatea prozatorului, valoarea literară intrinsecă, dar şi de anticipare conţinută în scrisul său. Eseul *Odobescu sau Lectura formelor simbolice* (1982) consolidează profilul critic al autoarei. Lucrare substanţială, această carte vizează identificarea metodei de lectură specifice savantului scriitor, descrierea felului său de a trăi arta şi de a o interpreta. Pentru umanistul erudit Odobescu, „textul coexistă cu opera de artă", iar „descifrarea semnificaţiilor reprezentărilor imaginare" presupune o „lectură conjugată de scrieri literare şi de monumente de artă, deopotrivă", adică o „lectură a formelor simbolice". În căutarea „ecuaţiei laconice a scriitorului", eseista reia (şi interpretează) argumente, referinţe, ipoteze, dezvoltându-le, confruntându-le cu bibliografia recentă a problemelor puse în discuţie, ţinta fiind conturarea, interpretarea, explicarea unui ideal de umanitate. În timp, **C.** a revenit adeseori la interpretarea operelor cantemiriene cu studii şi eseuri erudite,

suple, ingenioase în propunerile de lectură şi convingătoare în demonstraţie. De asemenea, a practicat cronica literară (în paginile revistei „Familia”), comentând pertinent cu precădere cărţi de critică literară ale contemporanilor.

SCRIERI: *Orizonturile vieţii în literatura veche românească (1520–1743)*, Bucureşti, 1975; *Vasile Alecsandri – prozator (Profilul memorialistului)*, Bucureşti, 1977; *Odobescu sau Lectura formelor simbolice*, Bucureşti, 1982. **Ediţii:** Dimitrie Cantemir, *Melanholia neasemuitului Inorog. Povestiri exemplare din „Istoria ieroglifică”*, pref. edit., Cluj, 1973; Hortensia Papadat-Bengescu, *Sangvine*, pref. edit., Cluj, 1973; B.P. Hasdeu, *Ioan Vodă cel Cumplit*, postfaţă edit., Bucureşti, 1978; Ioan Timuş, *Ogio-san (Domnişoare)*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1984.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *Orizonturile vieţii în literatură*, RL, 1975, 19; Mihai Ungheanu, *„Orizonturile vieţii în literatura veche românească”*, LCF, 1975, 33; V. Fanache, *„Orizonturile vieţii în literatura veche românească”*, ST, 1975, 8; Constantin Hârlav, *„Orizonturile vieţii în literatura veche românească”*, „Făclia” (Cluj-Napoca), 1975, 8841; Nicolae Manolescu, *Urmele omului*, RL,1975, 39; Mihai Moraru, *„Orizonturile vieţii în literatura veche românească”*, RITL, 1976, 1; Dan Cristea, *Alecsandri, portret interior*, LCF, 1977, 26; Mircea Popa, *„Vasile Alecsandri – prozator (Profilul memorialistului)”*, RITL, 1977, 4; Vlad, *Lectura*, *86–93*; Zaciu, *Alte lecturi*, *63–69*; Iorgulescu, *Scriitori*, *294–295*; Ulici, *Prima verba*, II, *205–207*; Dana Dumitriu, *Creanga de aur*, RL, 1982, 29; Rodica Ştefan, *„Odobescu sau Lectura formelor simbolice”*, RITL, 1982, 4; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *744–745*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *503–505*; Irina Petraş, *Literatura românească contemporană. O panoramă*, Bucureşti, 2008, *335–357*. ***C.H.***

CURŢILE DORULUI, publicaţie apărută la Sibiu, lunar, din ianuarie până în aprilie 1941, cu subtitlul „Revistă de literatură a studenţilor în litere şi filosofie de la Universitatea «Regele Ferdinand I»”. Redactor responsabil: Radu Stanca. Din colectivul redacţional mai fac parte Ovidiu Drimba, I. Negoiţescu, Ion Maloş-Râpeanu, Eugen Todoran. **C.d.** se bucură de colaborarea şi îndrumarea lui Lucian Blaga, a cărui poezie *La curţile dorului* ţine locul obişnuitului articol-program. În câteva cuvinte inaugurale poetul îşi exprimă credinţa în trăinicia spiritualităţii româneşti, în „orizontul întregului spaţiu românesc”, ce rămâne neatins „înăuntrul nostru în ciuda vitregiei timpurilor”, idee susţinută de I. Maloş-Râpeanu în articolele *Fondul dacic* și *Pentru un destin al sângelui şi al spiritualităţii româneşti*. Sub genericul cuprinzător „Convorbiri” sunt reunite rubricile „Despre cărţi”, „Despre plastică”, „Despre muzică” și „Despre oameni”, unde Radu Stoichiță va semna articolul *La moartea lui Bergson*. La rubrica „Însemnări” scriu Cornel Regman și Valentin Lazăr. Cu poezie intră în sumar Radu Stanca (*Metamorfoză*), I. Maloş-Râpeanu (*Metamorfoze*, *Voievodul*) şi George Popa, redactorul revistei „Lanuri” de la Mediaş (*Frunte lângă arbori*, *Trestia*), Ion Oană (*Sonet pentru tine*), V.I. Spiridon (*Fragment de scrisoare*), Romeo Dăscălescu (*Cântec de leagăn*), Gr. P. Poruţiu (*Din lanţul strâns al vremii*), Emil Zegreanu (*Versurile toamnei*) şi Lucian Emandi (*Gândul*). Slaba reprezentare a prozei este compensată de calitatea ei. Semnează I. Negoiţescu (un fragment din romanul *Noul Werther*), Ionel Neamtzu (semna Neamţu; un fragment din nuvela *Remuşcarea*), I.D. Sîrbu (*Duminică* – schiţă). Lucian Blaga este prezent cu fragmente din studiul *Despre gândirea magică*. (*Experiență și superstiție*). Revista se impune şi prin spaţiul amplu acordat unui ciclu de articole şi studii ce pun în valoare civilizaţia şi cultura tradiţională: Eugen Todoran (*Eminescu, suflet şi natură*, *Geniile romanțate*), Ovidiu Drimba (*Despre ereziile poeziei noastre*). Reţine atenţia şi articolul *Criticii şi numele consacrate*, în care Ovidiu Drimba pune în discuţie problema scriitorului ardelean, afirmând că „nicăieri ca aici, în Ardeal, literatura n-a apărut ca o soluţie, ca o modalitate existenţială”. Rubrica de informare asupra noilor apariţii comentează pe larg cărţi de literatură sau de lingvistică (Iosif Pervain, sub pseudonimul I. Verbină, despre primul volum al lucrării lui Sextil Puşcariu *Limba română*, Ovidiu Drimba despre romanul lui Ionel Teodoreanu *Tudor Ceaur Alcaz* şi despre *Amintirile* lui Ion Agârbiceanu, Cornel Regman cu note critice). În cele aproape o sută cincizeci de pagini, cât însumează revista, **C.d.** reprezintă un model de ilustrare a fenomenului literar transilvănean într-un moment de cumpănă istorică, continuat în 1945 de „Revista Cercului Literar”. ***A.Gț.***

CURUCI, Leonid (1.III.1930, Talmaza–Tighina – 19.XII.2009, Chişinău), istoric literar, folclorist. Este fiul Pelaghiei (n. Gonciarov) şi al lui Ilie Curuci, ţărani. Şi-a făcut studiile la Institutul de Învăţători din Tiraspol (1949–1951) şi la Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă” din Chişinău (1952–1954), luându-şi doctoratul în filologie în 1986. Din 1961 a fost colaborator ştiinţific la Institutul de Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiinţă din Chişinău.

C. a scris mai ales lucrări de teorie literară cu caracter aplicativ-didactic: *Elemente de poetică (limbaj, versificaţie, specii)* (1970), *Busola filologului cercetător (Scurt îndrumar istorico-filologic)* (1981) ş.a. O preocupare aparte a constituit-o studierea versificaţiei „moldoveneşti", autorul oferind, într-o carte scrisă în limba rusă (1985), o imagine de ansamblu asupra evoluţiei versului de la începuturile lui până în perioada contemporană. Interpretările privind poetica eminesciană au fost sintetizate în studiul monografic *Poetica lui Eminescu (Poetica genurilor şi speciilor literare. Poetica versului)*, apărut în 1996. În lucrarea *Comunităţi folclorice moldo–bulgare* (1995), pe baza unui bogat material documentar, sunt relevate aspecte comune, asemănări şi afinităţi între folclorul românesc şi bulgar la nivel de personaje, motive, subiecte, specii literare, poetică. **C.** este coautor al lucrărilor *Curs de folclor moldovenesc* (1965) şi *Creaţia populară. Curs teoretic de folclor românesc din Basarabia, Transnistria şi Bucovina* (1991). A participat la alcătuirea volumelor de folclor pe zone: *Folclor din Bugeac* (1982), *Folclor din nordul Moldovei* (1983), *Folclor din stepa Bălţilor* (1986) şi a îngrijit ediţii din textele lui M. Eminescu, C. Stamati-Ciurea şi din ale Veronicăi Micle. O carte de memorialistică, apărută în 2005, se adaugă la şirul scrierilor lui **C.**

SCRIERI: *Creaţia lui Eminescu şi basmul*, Chişinău, 1960; *Aspecte ale artei eminesciene*, Chişinău, 1966; *Elemente de poetică (limbaj, versificaţie, specii)*, Chişinău, 1970; *Versul moldovenesc (de la origini până la 1850)*, Chişinău, 1970; *Versul moldovenesc (a doua jumătate a secolului XIX)*, Chişinău, 1974; *Versul moldovenesc contemporan*, Chişinău, 1977; *Studii de teorie a literaturii* (în colaborare), Chişinău, 1979; *Busola filologului cercetător (Scurt îndrumar istorico-filologic)*, Chişinău, 1981; *Moldavskoe stihoslojenie: istoriia, teoriia, tipologhiia*, Chişinău, 1985; *Comunităţi folclorice moldo–bulgare*, Tiraspol, 1995; *Poetica lui Eminescu (Poetica genurilor şi speciilor literare. Poetica versului)*, Chişinău, 1996; *Esența și forța expresivă a poeziei*, Chișinău, 2002; *Specii literare cultivate de V. Alecsandri: clasificări și analize*, Chișinău, 2004; *Mărturii autobiografice inspirate la vârsta împlinirilor*, Chişinău, 2005. **Ediţii, antologii:** M. Eminescu, *Poezie populară*, pref. edit., Chişinău, 1970; *Sonetul moldovenesc*, introd. edit., Chişinău, 1973; C. Stamati-Ciurea, *Opere*, introd. edit., Chişinău, 1978 (în colaborare cu Vasile Ciocanu); Veronica Micle, *Poezii*, pref. edit., Chişinău, 1989.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Conştiinţa civică a poeziei contemporane*, Chişinău, 1976, *211–218*; C. Popovici, *O carte meritorie şi binevenită despre poetica eminesciană*, „Ştiinţa" (Chişinău), 1996, 12; Datcu, *Dicţ. etnolog.*, *296*.

Vs.C.

CUSIN, Adi (26.I.1941, Gliwice, Polonia – 21.IV.2008, Bucureşti), poet. Este fiul Aureliei (n. Cobilanschi) şi al lui Ion Cusin, grafician la CFR; prenumele la naştere: Adolf Aristotel. Între 1948 şi 1956 urmează cursurile şcolii elementare în Câmpulung Moldovenesc. În această perioadă începe să scrie poezie. Între 1957 şi 1962 este elev al Liceului „Costache Negruzzi" din Iaşi. În primul an de liceu debutează cu poemul *Foc* în revista „Iaşul literar". Ulterior urmează cursurile Facultății de Filologie, secția română–franceză, a Universității „Al. I. Cuza", al cărei absolvent devine în 1967. A fost redactor la publicaţiile Agerpres pentru străinătate. A mai colaborat la „Luceafărul", „Convorbiri literare", „Amfiteatru", „Cronica" ş.a. În anul 1968 îi apare prima plachetă de versuri, *A fi*, urmată de *Umbra punţilor* (1970), *Starea a treia* (1974) şi *Ţara somnului* (1994), *La spartul târgului* (2008) şi de antologia postumă *Umbra punţilor* (2009).

Lirica lui **C.** este tributară poeziei de construcţie clasică. Retorica la care recurge alternează filonul esenţialist, solemn şi maximal, cu elementele prozaice care slăbesc tensiunea poetică. De altfel, această caracteristică a fost remarcată şi subliniată de critica de întâmpinare la data apariţiei volumelor: „tendinţa spre o completă denudare" (Ştefan Aug. Doinaş), „inspiraţie modestă" (Al. Piru), „aglomerare de prozaisme şi banalităţi pe firul unei «idei» solemne" (Mircea Iorgulescu). Pe alocuri glisarea între cei doi poli cunoaşte totuşi câștiguri estetice notabile. Discursul detensionat are capacitatea de a se revitaliza, de a cunoaşte o turnură nouă, neaşteptată. Dar, de multe ori, elementele prozaice nu fac decât să banalizeze discursul liric până la disoluţie. Încrederea în cuvânt şi reversul acesteia constituie o obsesie a poemelor lui **C.**: „Să ai curajul să te-ntorci acasă,/ Să ai curajul să alegi orez,/ Să strângi alături, pe un colţ al mesei/ Cuvintele în care nu mai crezi./ Curajul de-a te duce la culcare/ Cu teama diformată de oglinzi/ Când te deschei cu mâini tremurătoare/ De nasturii la haină suferinzi" (*La capăt*). Notaţia cotidiană suferă un proces de metamorfozare. Gesturile repetate, obişnuite îmbracă haina solemnităţii. Dar efortul de a intona banalul, de a-l supune rigorilor versului clasic creează impresia de artificialitate. Altă obsesie a poeziei lui **C.** o reprezintă viaţa netrăită în plenitudinea ei, acea viaţă la care poetul are acces indirect, prin cufundarea în vieţile învăluite în mister ale altora. Călătoriile imaginare, reveriile au forţa de a aduce în realitatea fiinţei altă dimensiune a existenţei, mai palpabilă decât cea

concretă: „Voi pleca să ascult muzici scrise de alţii/ Şi mai cu seamă să-nvăţ/ viaţa/ trăită de alţii./ Eu de la mine nimic –/ Versul împinge perdeaua./ Undeva în ţinuturi mai reci/ Calul îşi scutură şeaua./ Ţeapăn în scaun să stau/ Şi să gândesc la Ulisse./ Cu ce-ți mai rămâne din zi/ lipeşte un timbru./ Tot mi se năzare pe creştet/ C-aş ţine prea bine clădit/ turnul de ore pisate./ Viaţa de care aud/ A trecut pe la spate" (*Bună seara, poeţi*). Scenele exterioare, dintre cele mai diverse, sublimate în interior, capătă valenţe intime. Există astfel o strânsă legătură între ceea ce poetul observă, trecând prin filtrul subiectivităţii, şi natura sa oscilantă, dependentă de o revelaţie care întârzie să se nască. Tonul nostalgic este prezent pretutindeni, fie că este vorba despre contururile modificate de timp sau despre viaţa prezentă ce nu mai înseamnă altceva decât suferinţă şi rememorare dureroasă. La **C.**, asemenea mai multor poeţi ai generaţiei şaptezeciste, ideea de poezie constituie chiar subiectul unor poeme. Nu poate fi vorba totuşi despre nişte arte poetice, pentru că nu primează confesiunile referitoare la „meşteşugul" artei, ci la condiţia fragilă a poeziei şi a poetului. Reflectarea sinelui în lucruri traversează lirica lui **C.** Motivul oglinzii, foarte prezent, dă uneori consistenţă unui discurs în esenţa lui inegal, poetul ezitând să împingă introspecţia mai în adânc şi să obţină, astfel, efectele prin care să se individualizeze: „Era prea atent, dar cu mult prea atent,/ Acea creştere lentă s-o prindă./ Încordat aşteptând devenea transparent/ Ca o pierdere mută-n oglindă" (*Nefericitul prinţ*).

SCRIERI: *A fi*, Bucureşti, 1968; *Umbra punţilor*, Iaşi, 1970; *Starea a treia*, Iaşi, 1974; *Ţara somnului*, pref. Valentin F. Mihăescu, Bucureşti, 1994; *La spartul târgului*, Bucureşti, 2008; *Umbra punţilor*, îngr. Fraga Cusin şi Daniel Corbu, pref. Daniel Corbu, postfaţă Valentin F. Mihăescu, Iaşi, 2009.

Repere bibliografice: Doinaş, *Diogene*, *215–216*; Dana Dumitriu, *Exaltare romantică*, RL, 1974, 36; Piru, *Poezia*, II, *441–442*; Iorgulescu, *Scriitori*, *50–52*; Alex. Ştefănescu, *După douăzeci de ani*, RL, 1995, 3; Saviana Stănescu, *Un poet adevărat pe dinafara „şaptezecismului"*, ALA, 1995, 267; *Dicţ. scriit. rom.*, I, *745–746*; Ulici, *Lit. rom.*, I, *260–261*; Dan Cristea, *In memoriam*, LCF, 2008, 17; Ioan Holban, *Un om din alt veac*, CL, 2010, 1. ***Ş.A.***

CUŞA, Ioan (19.V.1923, Gramaticova-Vodena, Grecia – 21.V.1981, Eygalières, Franţa), poet, editor. Trăgându-se dintr-o familie de macedoromâni a cărei tradiţie a evocat-o liric în poemul *Întâmpinare pentru o istorie personală*, **C.** şi-a petrecut copilăria în comuna Casim din judeţul Caliacra, în Cadrilater, începându-şi studiile medii la liceul din Bazargic. În 1940 părinţii se stabilesc în Caraomer, lângă Negru Vodă, iar puţin după aceea îşi întemeiază o gospodărie în comuna Ferdinand (azi Mihail Kogălniceanu), din judeţul Constanţa. **C.** urmează Liceul Comercial din Constanţa şi începe să studieze, în 1946, la Academia Comercială din Bucureşti. Părăseşte ţara în 1948, după numeroase aventuri de transfug „extremist de dreapta", stabilindu-se definitiv în Franţa, unde face studii de economie la Universitatea din Strasbourg. Un timp a lucrat ca agent comercial pentru filiala pariziană a unei mari întreprinderi americane de maşini de calcul. În anii '60, împreună cu prietenul său François Cochet, înjghebează la Évry o tipografie, la care, pe lângă tipărituri în limba franceză, au fost imprimate şi o seamă de cărţi şi publicaţii în limba română. În colaborare cu Paul Miron iniţiază în 1964 „Prodromos", revistă „de gând şi apropiere creştină", iar din 1973, alături de Virgil Ierunca, în ambele cazuri cu susţinerea materială asigurată de **C.** însuşi, lansează revista „Ethos", în editura căreia a republicat cărţi de Nae Ionescu, Emil Cioran, G.M. Cantacuzino, Gheorghe I. Brătianu sau a tipărit volume de Mircea Eliade, Basil Munteanu, Nicu Caranica, Horia Stamatu ş.a. „Dacă ar fi trăit, ar fi vrut să editeze un întreg corpus al literaturii româneşti de peste hotare", spune Mircea Eliade. Debutul publicistic are loc în 1950 la „Caiete de mărturisire ortodoxă", revistă a exilului românesc din Paris, cu microarticolul-eseu *O capelă ecumenică la Sèvres*, poetul semnând ulterior, de altfel foarte rar, şi alte asemenea consideraţii, mărturisiri şi gânduri de inspiraţie religioasă în presa culturală a diasporei. În 1967 îi apare placheta de versuri *Plângeri*.

Poemele lui **C.** nu integrează decât acele motive lirice capabile să nuanţeze tonalităţile elegiace ale „plângerii". Orice încercare de a depăşi această condiţie va fi sortită eşecului, capacitatea sa de a transfigura trăirea nostalgică a rememorării fiind destul de redusă. În vechea limbă românească, „plângerea" semnifică şi tânguirea, iar aceasta la rândul ei presupune bocetul, invocarea, ruga, ritmul esenţial al reintegrării în sacru. De aici neconcordanţa dintre titlurile acestor poeme şi perspectiva de învingător în plan moral şi în plan social a autorului. Poezia lui **C.** încearcă recâştigarea sensului primordial al mitului şi cele de pe urmă versuri din carte tind să acopere şi să definească asemenea semnificaţii: „Ne-am întors către noi pe

alte căi./ Semnele trecerii se încrustau/ pe trunchiul arborilor-piatră de hotar" (*No Man's Land*). Desigur, se află aici destule neîmpliniri expresive, o alcătuire zgrunţuroasă a metaforei, o oarecare discursivitate, alteori se regăsesc ecouri, tonalităţi din Radu Gyr (*Tentaţie* are ceva din pretextul baladelor acestuia), Dan Botta, Tudor Arghezi (cel din psalmi) sau Nichifor Crainic.

SCRIERI: *Plângeri*, Paris, 1967; *Scrieri din diaspora. Mircea Vulcănescu, Ioan Cuşa, Mircea Eliade*, îngr. şi pref. Nicolae Cuşa, Constanţa, 1991.

Repere bibliografice: *Ioan Cuşa*, îngr. Duiliu Sfintesco, Paris, 1984; Ierunca, *Subiect*, *62–63*; Mircea Eliade, *Jurnal*, II, îngr. Mircea Handoca, Bucureşti, 1993, *391*, *505*; Paul Miron, *Ioan Cuşa*, RL, 1995, 17; [*Ioan Cuşa*], JL, 1996, 25–32 (grupaj special); Florescu, *Întoarcerea*, *117–120*; Theodor Cazaban, *Eseuri şi cronici literare*, Bucureşti, 2002, *119–212*; Manolescu, *Enciclopedia*, *231–232*. ***N.F.***

CUŞNARENCU, George (27.I.1951, Dorohoi), prozator.

Este fiul Elvirei Cuşnarencu (n. Starovic), profesoară, şi al lui Boris Cuşnarencu, funcţionar. Familia se stabileşte în Bucureşti, iar **C.** urmează aici cursurile elementare şi pe cele liceale (1967–1971), absolvind în 1977 Facultatea de Limba şi Literatura Română, secţia română–engleză. Frecventează cenaclul universitar de proză Junimea, patronat de Ov. S. Crohmălniceanu. Funcţionează ca interpret de limba engleză într-o întreprindere de comerţ exterior, din 1980 devine redactor la „Flacăra", iar din 1983 este succesiv redactor, secretar general de redacţie şi din 1996 redactor-şef al revistei „Magazin". Secretar al Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1997), e ulterior consilier în Ministerul Justiţiei (2001), redactor-şef la cotidianul „Cronica română" (2001–2002) şi la „Literatorul" (2002). Asupra mediului formativ al facultăţii, scriitorul a insistat în chip deosebit: „Cel mai tulburător mediu care mi-a influenţat personalitatea a fost Facultatea de Limba şi Literatura Română din Bucureşti. Aici am deprins gustul de a scrie literatură, de a avea un pronunţat caracter critic faţă de ceea ce scriu. Apoi Nicolae Manolescu mi-a fluturat prin faţa ochilor visul de a deveni scriitor. Crohul [Ov. S. Crohmălniceanu] a fost cel care mi-a dat ideea de a trimite o povestire la «Tribuna», D.R.P.-ul [D. R. Popescu], cel care mi-a vorbit, la prima noastră întâlnire, la Cluj-Napoca, despre forţa prozei şi despre cultul lui pentru proză…". Debutează, astfel, la revista clujeană „Tribuna" în 1976, obţinând Premiul revistei în 1978. Mai colaborează la „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", „Luceafărul", „Caiete critice", „Viaţa românească", „ArtPanorama", „Arc" ş.a. Între alte distincţii, i s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor (1983), Premiul „Ion Creangă" al Academiei Române (1991), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Cluj (1995), Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti (1997) şi Premiul Fundaţiei Naţionale pentru Ştiinţă şi Artă (2001).

Prima carte a lui **C.** este antologia de proze scurte *Tratat de apărare permanentă* (1983), care nu iese în afara amprentei de grup, menţinându-se pe linia polemică a sfidării canonului oficial de proză, a procesului intentat în paralel literaturii, dar şi vieţii, de un profesionist cu mâna formată la şcoala gazetăriei. Tuşeul prozatorului – pregnant şi în scrierile următoare – rezultă din capacitatea sa, puţin obişnuită, de a stăpâni ferm registre eterogene ca apartenenţă, într-o structură de orientare centrifugă, dar funcţional coerentă, fiindcă serveşte o idee unică. **C.** îşi compune povestirile în moduri distincte. Unul este realismul de tip behaviorist, înregistrând atitudini, gesturi, dicţii şi repertorii lexicale, totul cu meticulozitate de contabil şi cu acurateţe de magnetofon *hi-fi*. La antipod, altul reuneşte o serie intitulată *Basme de azi*, aclimatizând stereotipiile folclorice în decorul citadin contemporan, nu fără o anume notă de stridenţă. Între ele, texte greu clasabile, unde se dă frâu liber fanteziei, anunţând secvenţele SF dintr-un viitor roman. *Tratat de apărare permanentă* ieşea de sub tipar în acelaşi an cu antologia de grup *Desant '83*, în care scriitorul semnează încă două proze. Cu romanul *Tangoul memoriei* (1988) **C.** dă măsura adevărată a talentului său. Cartea este, formal, o parodie şi jonglează dezinvolt cu registrele tonale, de la grotesc şi burlesc la comicul verbal sau de situaţii. Dar, înainte de orice, e o parodie chiar a modelului

parodic, atacând pe dedesubt acest gen, întors până la saţietate pe faţă şi pe dos de postmodernitate. În romanul lui **C.** mitul, literatura şi viaţa se oglindesc, îşi împrumută tipare, personaje, clişee verbale, sfârşind prin a se compromite reciproc. Scrierea proliferează după reţeta „din-aproape-în-aproape", divulgată de romancier într-un avertisment echivoc: „Fiecare cuvânt îşi iubeşte aproapele. Aşa cum fiecare rând din acest roman îşi iubeşte aproapele…" ş.a.m.d. Aparent, în epicentru se află destinul lui Acvila Baldovin. Acest Ulise modern îşi caută vreme de treizeci de ani soţia dispărută, care răspunde la numele bizar Memoria. Peripeţiile sale fac însă parte dintr-o tapiserie epică deasă, unde Agamemnon, Clitemnestra, Seneca şi Egist trăiesc în devălmăşie cu Oreste Mercantil Brâncoveanu, dar şi cu specimene de stirpe autohtonă pură, ca Jogginguţă, Panait Caragea sau Tudor Crevedia. Conform axiomei „câtă bufonerie, atâta filosofie" – enunţată într-un loc de naratorul însuşi –, aproape fiecare personaj este dublat de un alter ego cu clopoţei la tichie, chiar dacă acesta are o existenţă de hârtie şi deambulează prin spaţii intergalactice. Reţeta prozei SF, prizată la cenaclul Junimea şi exploatată şi de alţi desantişti, îl ispiteşte şi pe **C.**: un personaj-autor pe care îl cheamă Seneca produce harnic scrieri de anticipaţie, numite *Diavolul planetei albastre*, *Melchior* etc. Provenind din cenaclul junimist, ai cărui membri s-au exersat în producţii colective (de pildă, compunerea în proză *Autobuzul de Însurăţei*), **C.** publică în 1991 *Dodecaedru*, un roman de asemenea parodic, scris la două mâini împreună cu comilitonul său Nicolae Iliescu. *Ultimul Isus, magnificul* (1995) ratează un pariu epic cu miză mare, recurent în arta (nu numai literară) a secolului al XX-lea: încercarea de a compune o contra- (nu o anti-) evanghelie modernă. Este scrierea unde **C.** îşi pierde total altitudinea ironică şi vag maliţioasă (de la care îşi abordase de regulă universul fictiv) şi unde naratorul se ia în serios cu o anume pedanterie patetică. Stăruind pe linia transtextualistă, *Călătoria Luceafărului* (1997) este o carte ezitantă, oscilând între parodia livrescă, literatura SF şi eseu. Prin scenariul simbolic – în care raportul de forţe dintre vagantul extraterestru, Altisidora, Leonard şi conştiinţa automată de serviciu îl repetă pe cel dintre Hyperion, Cătălina, Cătălin şi Demiurg – şi prin diverse detalii textuale, *Luceafărul* eminescian este referinţa afişată şi de fapt antifrastică a cărţii. În afară de aceasta, ţesătura intertextuală, atâta câtă există, se alimentează mai mult din stereotipiile civilizaţiei europene moderne şi ale culturii de masă decât din marile texte. În lipsa oricărei idei privind articularea între registre şi rosturile ei, căci istoria vagă a naratorului selenar, nemuritor şi rece, şi a iubirilor sale terestre nu reuşeşte să coaguleze ansamblul, plonjonul în cotidian şi trivial, speculaţia doctă, digresiunea eseistică se succedă într-un ansamblu în mod simptomatic descusut. Cu romanul grotesc-apocaliptic *Requiem* (1998), plasat în timpul mineriadei din 1990, scriitorul se lasă surprins într-o fază de căutări şi de aproximaţii: de voce, de gen, de registru, pe scurt de identitate. În schimb, masivul roman *Trandafirul tăcerii depline* (1999) reprezintă al doilea moment important al literaturii lui **C.**, după *Tangoul memoriei*. Numeroase ingrediente de thriller asezonează formula hibrid postmodernistă specifică autorului, amestecând parabola, satira, șarja, microrealismul, fantasticul. Subiectul valorifică acel conspiraționism baroc familiar cititorilor lui Thomas Pynchon; de altfel, vocea naratorului (subiectiv sau obiectiv, după caz) este ironică, stufoasă, divagantă, eseistică într-o manieră ce ar putea fi caracterizată de asemenea ca pynchonescă, deși într-o versiune minoră, întrucât prezența unui tezism eseistic insuficient integrat sau abstractizat dăunează finalmente construcției. Pe scurt, un agent CIA trimis în 1989 în România pentru a organiza căderea regimului Ceaușescu este deturnat de la coordonatele misiunii sale prin cooptarea într-o lojă masonică – având, cu unele diferențe specifice, același obiectiv – condusă de generalul de Securitate Timoftei Trandafir. Romanul aspiră să ficționalizeze, uneori într-un travesti foarte transparent, o mare cantitate de informație sociopolitică privind ultimul deceniu comunist. *Piaţa Aristotel* (2001) reeditează, în variante necenzurate, povestirile de început, coroborate cu texte noi, în timp ce *Colonia penitenciară oranj* (2001) restituie un volum de proze scurte ce nu au putut fi publicate înainte de 1989. *Exilaţi în amintiri* (2010) recuperează o serie de interviuri luate, împreună cu Nicolae Iliescu, unor personaje culturale eterogene precum Mihai Beniuc, Florian Pittiș, Mircea Nedelciu ș.a., cărora li se adaugă scrisori primite de la Ov. S. Crohmălniceanu. În ce a scris mai bun, mai ales prin romanul *Tangoul memoriei*, **C.** păstrează un echilibru fără reproş între umorile epice (dacă

pot fi numite aşa), jonglând dezinvolt cu pateticul, grotescul şi sentimentalul, grandilocventul, seraficul şi atrocitatea, sublimul şi ridicolul, cinismul, ironia bonomă, duioşia ipocrită – fără să alunece nici un moment pe panta kitschului.

SCRIERI: *Tratat de apărare permanentă*, Bucureşti, 1983; *Tangoul memoriei*, Bucureşti, 1988; *Dodecaedru* (în colaborare cu Nicolae Iliescu), Bucureşti, 1991; *Ultimul Isus, magnificul*, Bucureşti, 1995; *Călătoria Luceafărului*, Bucureşti, 1997; *Requiem*, pref. Dan-Silviu Boerescu, Bucureşti, 1998; *Trandafirul tăcerii depline*, pref. Dan-Silviu Boerescu, Bucureşti, 1999; *Colonia penitenciară oranj*, Bucureşti, 2001; *Piaţa Aristotel*, Cluj-Napoca, 2001; *Săptămâna Patimilor*, Bucureşti, 2001; *Exilaţi în amintiri* (în colaborare cu Nicolae Iliescu), Bucureşti, 2010.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Proza de mâine*, RL, 1983, 52; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, *181–187*; Simion, *Scriitori*, IV, *645–653*; Florin Manolescu, *Lecturi de vacanță*, LCF, 1992, 34; Ţeposu, *Istoria*, *126–127*; Simion, *Fragmente*, II, *130–133*, *147–152*; Cărtărescu, *Postmodernismul*, *423–427*; Oţoiu, *Proza*, I–II, *passim*; Bârna, *Comentarii*, *65–75*; Soviany, *Textualism*, II, *131–134*; Voncu, *Secvenţe*, I, *111–114*, II, *57–62*; *Dicț. analitic*, IV, *215–217*; Bârna, *Prozastice*, *177–187*; Ulici, *Prima verba*, IV, *284–286*; Holban, *Ist. lit.*, II, *248–251*; Popa, *Ist. lit.*, II, *843–844*; Cosmin Ciotloş, *Mărturia unei generaţii*, RL, 2010, 39. ***M.S., M.I.***

CUTOVA, Ioan (13.VII.1919, Veria, Grecia – 17.V.1992, Bistriţa), poet, prozator. Fiu al Haidei şi al lui Nicolae Cutova, **C.** face clasele primare la Veria şi gimnaziul la Grebena, în şcoli româneşti, apoi în România, la Târgu Mureş, unde îşi încheie studiile liceale. A absolvit Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti în 1944. În 1945, alături de Ion Frunzetti, Mihail Cosma, Victor Torynopol şi Margareta Dorian, e distins cu Premiul pentru Poezie al Editurii Forum. Comentând producţia lirică a acestor poeţi, Perpessicius scrie despre volumul *Cerc vicios*, prima carte a lui **C.**: „Peisagiului exterior, de culoare industrială şi proletariană, i se substituie dialogul cu sine însuşi, elegia autumnală a sufletului invadat de nevroze, de aspiraţii nelămurite, de vise interzise, de miragii proiectate, cum stă bine oricărei poezii adolescente, în ostroavele închipuirii şi ale nefiinţei”. Poetul, bolnav de plămâni, va avea o biografie extrem de discretă, fiind ani în şir profesor de liceu la Năsăud şi Bistriţa.

Scriind în limba română, **C.**, la care fiorul liric este „atât de manifest, dar cu atâta luciditate temperat” (Perpessicius), este o voce notabilă, nu mai puţin înzestrată şi printre poeţii în grai aromân. Nu foarte interesat de performanţa prozodică, el pare preocupat de nevoia comunicării de sine, fiind în acelaşi timp conştient de realizarea ei doar parţială. Versul este populat de aceleaşi stări tulburi, de halouri vagi şi contururi alunecătoare, devenind ambiguu, polisemantic. *Opt microelegii tră Una Ver* este, de pildă, atât cântec de iubire, cât şi poem de dragoste pentru etnie, pentru Veria natală. Postum, volumul *Curuna toamnăl'ei* (2000), scris în grai aromân, ca şi, mai înainte, *Fânarea al Diogen* (1985), aduce tot o lirică de rememorare a istoriei, a unei lumi în perpetuă suferinţă şi neaşezare, dar şi versuri reflexive, în care predomină umbrele şi neliniştea, bântuie presimţirile, premoniţiile. **C.** scrie şi proză în dialect inspirată din viaţa aromânilor, publicând, bunăoară, în revista „Deşteptarea”, mai multe fragmente dintr-un roman. A realizat, de asemenea, o traducere a poemei lui Stavrinos *Vitejiile preapiosului şi preaviteazului Mihai Voievod* („Arhiva someşană”, 1972), precum şi transpuneri din Mihai Eminescu – *Luţiafirlu şi alte poeme eminesciene pri grailu armânescu* (1980), *Poezii – Puizii* (1981, în colaborare), remarcabilă fiind mai ales versiunea aromână a *Luceafărului*, cuceritoare prin patina ei lexicală arhaică, ce trimite la cronicari.

SCRIERI: *Cerc vicios*, Bucureşti, 1945; *Fânarea al Diogen*, pref. Hristu Cândroveanu, Bucureşti, 1985; *Curuna toamnăl'ei*, îngr. şi postfaţă Hristu Cândroveanu**,** București, 2000.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XII, *106–107*; Piru, *Panorama*, *159–161*; Hristu Cândroveanu, *Ioan Cutova*, UVPA, *427–429*. ***Hr. C.***

CUŢITARU, Codrin Liviu (8.VI.1968, Iaşi), americanist, eseist. Este fiul Liviei Cuțitaru (n. Bariz), profesoară, şi al lui Virgil Cuţitaru, critic literar. În oraşul natal urmează până în 1987 studii medii la Liceul Naţional şi la Liceul „M. Eminescu”, devenind apoi student la Facultatea de Filologie a Universităţii „Al. I. Cuza”, secţia engleză–română. Absolvind în 1991, parcurge etapele ierarhice în cadrul Catedrei de engleză a Universităţii ieşene până în 2005, când devine profesor universitar, iar în 2012 decan. Ține cursuri de literatură victoriană, de literatură americană premodernă, de teorie critică, de literatură europeană modernă şi postmodernă ș.a. A făcut studii doctorale la Universitatea din Iaşi şi la Universitatea Arizona, Tucson, SUA; în 1996

susţine teza *Istoria şi ficţiunea*, cercetare comparatistă cu instrumentele metodologice furnizate de poststructuralism și de New Historicism, publicată în 1997 cu titlul *Istoria depersonalizată. Scenariu de deconstrucţie a istoriei de pe o poziţie non-istorică*. În 1993 este bursier Fulbright la Universitatea Texas (Austin) şi la Universitatea Arizona (Tucson); urmează programe de cercetare şi studii la Albert-Ludwigs Universität din Freiburg (1995 şi 2000) și la Universitatea din Sheffield, Marea Britanie (2002). În 2009 devine director executiv al Şcolii doctorale de la Facultatea ieșeană de Litere, specializarea literatură engleză şi americană. A editat jurnalele academice „Romanian Cultural Studies", scos de Fundaţia Culturală Română (1999–2000), și „Southeastern Europe Journal" – Fundaţia Charles Schlacks din Idywild, California, SUA (2001–2005). În 2007 şi 2008 a activat ca diplomat, fiind numit consul general al României la Vancouver (Canada). În presă a debutat în 1985, în „Convorbiri literare", cu o recenzie. A frecventat Cenaclul Junimea. Redactor la „Dialog" şi la „Opinia studenţească", mai colaborează la „Cronica", „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»", „Contrapunct", „Contemporanul", „A(l) titudini", „România literară", „Luceafărul", „Cultura", „Dilema veche", „Însemnări ieşene", „Dacia literară" „Monitorul", „Ziarul de Iaşi" ş.a.

În *Jurnalul Vestului Sălbatic. Un studiu de mentalităţi* (1999) **C.** își valorifică experienţa de bursier Fulbright în SUA. Sunt introduse secvenţe definitorii pentru sinteza cotidianului: prezentarea „microhotelului" cu 42 de etaje al Universităţii Texas din Austin, plăcerea de a goni pe autostrăzile supraaglomerate, obiceiurile din timpul unui imens picnic, experienţa vizitării unei biblioteci universitare americane, stereotipuri culturale precum „melting pot-ul" ș.a. Cartea pune în evidenţă talentul de prozator al lui **C.** Volumul *Transcendentalism şi ascendentalism. Proiect de fenomenologie culturală a romantismului american* (2001) urmărește cartografierea romantismului din secolul al XIX-lea american în funcție de cei „doi poli mentali de iradiere culturală“: polul transcendentalist al lui Ralph Waldo Emerson, Henry David Thoreau și Walt Whitman, pentru care „universalul și naturalul sunt coduri impersonale ce pot fi descifrate doar prin analiză și transcendere ([…] asumare a universalului în mod absolut)“, și polul ascendentalist – figuri semnificative Edgar Allan Poe, Herman Melville și Nathaniel Hawthorne –, pentru care „demersul metafizic este unul al adâncirii codificării, al transformării misterului în poetică și al multiplicării semnelor și cifrurilor universului dat“. *Reprezentări critice* (2004) oferă o culegere de studii și recenzii publicate inițial în presa culturală. **C.** scrie despre teoreticieni, critici și eseiști precum Ștefan Avădanei, Andrei Codrescu, Marcel Corniș-Pop, Liviu Cotrău, Ion Bogdan Lefter, Nicolae Manolescu, Ion Simuț ș.a., dar și despre scriitori ca Liviu Antonesei, Mircea Cărtărescu, Bogdan Ghiu, Gabriel Liiceanu, Gellu Naum, Simona Popescu ș.a. De asemenea, sunt prezente recenzii la autori străini, de la Gérard Genette la Paulo Coelho. Acoperirea competentă a unui spectru de o astfel de eterogenitate dovedește marea mobilitate intelectuală a eseistului. După o lucrare de factură compilativ-didactică, *The Victorian Novel* (2004), în paginile din *Istoreme* (2009) sunt selectate o parte din articolele publicate în ziarul „Monitorul" (ulterior „Ziarul de Iaşi") între 2000 şi 2009, la rubricile „Homo americanus" și „Homo valachus". Prin „istorem" autorul înțelege „un fragment de existenţă, impresionând prin dinamism şi prin esenţialitate". Textele sunt scurte şi condensate, valorifică secvenţe de mentalităţi, punând alături situaţii culturale, sociale şi economice din arealul anglo-saxon ori american și din cel românesc. În felul acesta rezultă un puzzle care compune o imagine a României sub specia metehnelor organizatorice pe diverse paliere ale infrastructurii. Cu ajutorul ironiei și sarcasmului, **C.** oferă un manual de recuperare a valorilor spirituale, scris cu buna credinţă a celui care trage semnale de alarmă pentru a oferi remedii.

SCRIERI: *Istoria depersonalizată. Scenariu de deconstrucţie a istoriei de pe o poziţie non-istorică*, Iaşi, 1997; *Jurnalul Vestului Sălbatic. Un studiu de mentalităţi*, Iaşi, 1999; *Transcendentalism şi ascendentalism. Proiect de fenomenologie culturală a romantismului american*, Iaşi, 2001; *Reprezentări critice*, Iaşi, 2004; *The Victorian Novel*, Iaşi, 2004; *Istoreme*, Iaşi, 2009.

Repere bibliografice: Al. Zub, *În căutarea unei paradigme*, „Xenopoliana", 1994, 1; Victoria Luţă, *Jurnal de intelectual*, OC, 2000, 5; Dragoş Ivana, *Romantismul ca tip cultural (trans)istoric*, OC, 2001, 89; Cosana Nicolae, *„Transcendentalism şi ascendentalism"*, „Newsletter of American Studies in Romania" (Bucureşti), 2002, 3; Florin Irimia, *„Re-prezentări critice"*, OC, 2004, 233; Virgil Stanciu, *Dicţionar de anglişti şi americanişti români*, Cluj-Napoca, 2008, *44–45*; Tudorel Urian, *Teme ale vremii noastre*, RL, 2009, 20.

O.I.

CUŢITARU, Virgil (14.VII.1937, Dumitreștii Gălățiii, j. Iaşi – 11.VII.2011, Iași), critic literar. Este fiul Anei (n. Bogdan) şi al lui Petru Cuţitaru. Urmează Şcoala Pedagogică din Iaşi, absolvind în 1957. Timp de doi ani lucrează ca învăţător în comuna Probota, județul Iași. În 1959 devine student al Facultăţii de Filologie a Universităţii din Iaşi, pe care o va absolvi în 1964. În 1987 își va susține doctoratul în cadrul aceleiași universități cu teza *Structura și expresivitatea figurilor de stil în „Luceafărul" lui Eminescu*. A activat ca metodist în Iași, la Casa de Cultură a Tineretului și Studenților, apoi la Casa Regională a Creației Populare. Între 1966 și 1968 este redactor la secția culturală a publicației „Flacăra Iaşului", după care preia direcţia Casei Judeţene a Creaţiei Populare. Între 1970 şi 1990 activează ca redactor principal, șef de secție, redactor-șef (din 1977) şi director al Editurii Junimea din Iaşi. În 1990 devine director al editurii ieșene Omnia (editând și săptămânalul „Impact") și redactor al revistei „Cronica". În 1991 își începe activitatea didactică, fiind lector, apoi conferenţiar (1995) şi profesor (din 1997) la universități particulare din Bacău și Iași. Debutează cu recenzii în „Iaşul literar" (1964) şi mai colaborează cu cronici literare, articole şi studii la „România literară", „Tribuna", „Luceafărul", „Steaua", „Orizont" ş.a. A condus cenaclurile literare ieșene „Mihai Eminescu" și „Ion Creangă".

În volumul de debut *Cărţi şi idei* (1972) **C.** adună medalioane și eseuri despre Vasile Alecsandri, M. Eminescu, Nicolae Labiș, Ion Brad, Ioanid Romanescu, Corneliu Sturzu, Ion Hurjui, Ion Chiriac ș.a. Sumarul este amestecat, punând laolaltă scriitori canonici și veleitari, dar criticul scrie despre toți cu o umoare egală, manifestând o atitudine imperturbabil admirativă, fără relief critic. Metaforele tocite își dau mâna cu locurile comune: „o mânie incandescentă a cărei scânteiere durează cât zig-zagul albastru al unui fulger"; „Izvorul liricii lui Ion Chiriac este viața surprinsă în toată complexitatea ei". În culegerea următoare, *Spaţii* (1981), **C.** dă seama despre Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Marin Preda, dar și despre Nicolae Țațomir, Mircea Radu Iacoban, Nicolae Turtureanu. Nivelul nu evoluează: ideea generală a „întregului sistem de gândire eminescian" constă în „forța magnifică a *Omului* de a se împlini în fața rostogolirii necruțătoare a timpului". **C.** s-a încercat și în eminescologie. *Metamorfozele lui Hyperion. Studiu asupra poemei „Luceafărul"* (1983; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Iaşi) ipostaziază grafic opera lui Eminescu sub forma unei piramide înscrise într-o sferă (care reprezintă Universul): în vârful piramidei se află Hyperion, iar la bază Cătălina. Concluzia studiului e că „poema" ar fi inanalizabilă – „o încifrare simbolică menită […] să-și poarte taina, în jurul căreia pendulăm de un veac, fără s-o fi luminat cineva deplin, ba dimpotrivă". *Eminescu despre sine* (2001) s-ar fi vrut o punere la punct a valului cel mai recent de detractori ai poetului.

SCRIERI: *Cărţi şi idei*, Iaşi, 1972; *Spaţii*, Iaşi, 1981; *Metamorfozele lui Hyperion. Studiu asupra poemei „Luceafărul"*, Iaşi, 1983; *Eminescu despre sine*, Iaşi, 2001. **Ediţii:** Tudor Vianu, *Mihai Eminescu*, pref. Al Dima, Iaşi, 1974; Cezar Petrescu, *Romanul lui Eminescu*, pref. edit., Iaşi, 1984.

Repere bibliografice: Al. Dima, *„Cărţi şi idei"*, LCF, 1972, 19; Dan Mănucă, *De la critic la cititor*, CRC, 1981, 45; Mihai Drăgan, *Spaţii literare*, CL, 1982, 8; Voicu Bugariu, *„Spaţii"*, LCF, 1983, 15; Edgar Papu, *„Metamorfozele lui Hyperion"*, RL, 1983, 24; Val Talpalaru, *La aniversară*, CRC, 1994, 2; Busuioc, *Scriitori ieşeni*, *141–142*. ***M.I.***

CUVÂNT MOLDOVENESC, publicaţie de literatură şi ştiinţă apărută lunar la Chişinău de la [1 mai] 1913 până la 25 decembrie 1921 şi, neregulat, din 1932 până la 10 decembrie 1939. Este prima revistă românească apărută în Basarabia sub stăpânirea rusească şi a fost editată cu sprijinul financiar al lui Vasile Stroiescu. Redactor-editor era Nicolae N. Alexandru, iar redactori, avocatul Simion Murafa şi viitorul om politic Pan Halippa. **C.m.**, care îşi propunea să se adreseze şi românilor din Podolia, din regiunea Cherson şi chiar din întreaga Rusie, s-a tipărit până la 1 decembrie 1920 cu caractere chirilice. Pentru o scurtă perioadă, între mai şi decembrie 1917, s-a intitulat „Şcoala moldovenească". În articolul program *Un cuvânt înainte*, inclus în primul număr, se preciza că revista este editată în scopul de a contribui la „deşteptarea moldovenilor din Basarabia, care zac în întunericul neştiinţei", dar editorialul lasă să se înţeleagă intenţia iniţiatorilor de a milita, mai ales prin cultură, pentru ideea naţională. În acest ţel, contribuţii referitoare la viaţa şi preocupările românilor din stânga Prutului au dat Simion Murafa (*Cine-s moldovenii*), Ion Buzdugan, Alexie Mateevici (*Expoziţia din Kiev (mai-octombrie 1913)*), Pan Halippa, semnând P.H. (*Limba şi cultura naţională*), Vasile Harea, D. Ciugureanu, Sofia Nădejde ş.a. Acestei orientări i se alătură şi o acţiune permanentă de popularizare a literaturii

române, mai ales a scriitorilor clasici, şi a folclorului (scurte note biografice despre V. Alecsandri, M. Eminescu, Alecu Russo ş.a.). Din primul număr se publică poezia *Cântecul gintei latine* a lui V. Alecsandri (*Sămănătorii*, *O noapte la ţară*, *Toamna ţesătoare* ş.a.), apoi *Cântarea României* a lui Alecu Russo şi în continuare scrieri aparţinând lui Grigore M. Alexandrescu (*Toporul şi pădurea* ş.a.), Anton Pann, Petre Ispirescu, Alecu Donici (*Pilde*, *Racul, broasca şi ştiuca*), C. Negruzzi, Ion Creangă (*Moş Nichifor Coţcariul*), I.L. Caragiale, M. Eminescu (*De ce nu-mi vii*, *Ce te legeni, codrule?*, *Revedere* ş.a.), Nicolae Gane (*Codreanul*), Alexandru Vlahuţă. Sunt selectate, de asemenea, creaţii reprezentative ale scriitorilor români de după 1900, între care G. Coşbuc (*Mama*, *Lupta vieţii*, *Nunta Zamfirei* ş.a.), Al. Vlahuţă (*La icoană*, *Tu eşti poet* ş.a.), Sofia Nădejde, Nicolae Beldiceanu, Matilda Cugler-Poni, Theodor Neculuţă, Octavian Goga (*Toamna* ş.a.), Mihail Sadoveanu (*Ionică*), George Rotică, A.C. Cuza, N. Beldiceanu, Ion Păun, Matilda Cugler-Poni, precum şi, mai în fiecare număr, poezii ale lui Al. Mateevici. Cu versuri proprii sau culegeri de producţii folclorice sunt prezenţi şi Ion Buzdugan (*Călătoria verii,* semnată Nică Românaş ş.a.), Pan Halippa, Gheorghe Năsturaş, Teodor Păduraru, Mihail Minciună, Tudose Roman, Toader Mălai, Iulian Friptu ş.a. Din literatura universală sunt alese opere ale unor scriitori de primă mărime, între care Goethe (*Marea liniştită*, traducere de B. Nemţeanu), Lessing (*Sărutul*, traducere de B. Nemţeanu), H. Heine, A.S. Puşkin (*Prorocul*, traducere de Pan Halippa sub semnătura P.H.), L.N. Tolstoi (*Cel dintâi rachier*, *Scânteia cât de mică mare foc aprinde*, traduceri de P. Cubolteanu), Aleksei Tolstoi (poemul *Ioan Damaschin*, traducere de Al. Mateevici), B. Franklin (*Mijloacele pentru desăvârşirea sufletului*, traducerea lui Gh. Asachi). Pentru cititorii de la sate, **C.m.** are rubrici speciale cu articole şi informaţii privitoare la agricultură, cooperaţie, aspecte sociale specifice Basarabiei etc. Relaţia redacţiei cu cenzura administraţiei guberniale a fost mai mereu una accidentală. Astfel, numărul 5 din 1913 al **C. m.** a fost „arestat", adică în întregime confiscat, pentru că funcţionarii guberniali afirmau că poezia *La icoană* de Al. Vlahuţă „ar înjosi icoana şi numele Maicii Domnului". Cu începere de la 5 ianuarie 1914 revista scoate, ca supliment, o publicaţie săptămânală intitulată tot „Cuvânt moldovenesc" şi având drept subtitlu indicaţia „gazeta săptămânală pentru moldovenii din Basarabia şi de pe Nistru", tipărită la început cu caractere chirilice, pentru o perioadă scurtă cu chirilice şi latine, iar din iulie 1927 numai cu caractere latine. Începând cu numărul 5 din 17 ianuarie 1916, subtitlul devine „gazetă naţională pentru moldovenii din Basarabia şi de peste Nistru". Din 1 noiembrie 1926, când începe o nouă serie, denumirea gazetei va fi „Cuvântul moldovenesc", dar din mai 1929 revine la vechiul titlu „Cuvânt moldovenesc". Între februarie 1917 şi 26 decembrie 1921 este bisăptămânal. În continuare va ieşi cu mari întreruperi şi neregulat până în iunie 1940, apoi între august 1941 şi martie 1944. De la primele numere proprietar redactor-editor va fi N.N. Alexandri; din 10 august 1914, Simion Murafa este numit redactor, iar Alexandri rămâne editor; o altă schimbare apare în numărul 27 din 2 aprilie 1917, când Pan Halippa ia conducerea gazetei în calitate de redactor-editor. Alţi redactori au fost H.D. Dăscălescu, o perioadă şi prim-redactor, şi I. Mota (din februarie1918, pentru o perioadă). Între 2 ianuarie 1919 şi 1920 subtitlul va fi „gazetă naţională moldovenească", iar de la 23 ianuarie 1929, „gazetă de cultură şi gospodărie naţională". Din aprilie 1917 suplimentul va deveni organul de presă al Partidului Naţional Moldovenesc şi va contribui printr-o campanie susţinută la unificarea mişcării de eliberare naţională a basarabenilor. La noua serie, din noiembrie 1926 şi până în 1944, director este Onisifor Ghibu, în vreme ce redactori sunt Iorgu Tudor şi Mihail Minciună. **C.m.** va avea acum ca subtitlu specificaţia „gazetă săptămânală cu tot felul de învăţături şi ştiri din toată lumea tipărită pentru trebuinţele poporului moldovenesc din Basarabia de către Asociaţiunea Astra", iar în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, „Foaie săptămânală pentru popor, organ de presă al Fundaţiei Culturale Regele Mihai I". De-a lungul timpului, colaboratorii, între care Al. Mateevici, Ion Pelivan, Vasile Harea, Ion Buzdugan, vor dezbate în contribuţiile lor chestiuni legate de romanitatea limbii naţionale, introducerea limbii române în şcoală, problemele administraţiei basarabene sau ale bisericii ortodoxe, obţinerea autonomiei Basarabiei, crearea şi rolul Sfatului Ţării etc. Ion Buzdugan, sub pseudonimul Nică Românaş, debutează în paginile gazetei cu versuri. La fel, Iulian Friptu sau Pan Vicol. Sunt publicate numeroase traduceri din mari scriitori ruşi, între care A.S. Puşkin, M.I. Lermontov, I.S. Turgheniev, A.A. Fet, V.G. Korolenko, A.P. Cehov, S. Nadson, A.N. Tolstoi,

sau europeni: Friedrich Schiller, Heinrich Heine, Victor Hugo, Adam Mickiewicz, Petőfi Sándor, Guy de Maupassant, Selma Lagerlöf, Alphonse Daudet, alături de o versiune în limba română după *Cântec despre Moldova* de Alexandru Hâjdeu. După 1920 literatura scriitorilor basarabeni va fi şi mai bine reprezentată. Cu versuri colaborează Sergiu Cujbă, Sergiu Matei Nicu, Vladimir Cavarnali, Andrei Ciurunga (Robert Cahuleanu), Alexandru Bardier, Octav Sargeţiu ş.a. Se publică şi poeziile postume ale Liubei Dimitriu. Prozatorii periodicului sunt Gh. V. Madan, Sabin Popescu-Lupu, Sergiu Cujbă, iar încercări dramatice dă Sabin Popescu-Lupu. ***S.P., A.Cb.***

CUVÂNT NOU, publicaţie apărută la Cluj, neregulat, din aprilie 1938 până în 27 august 1940. Proprietar: Vasile I. Frăteanu; redactor: Dumitru Lungu. De la al treilea număr îşi schimbă formatul, care va fi unul de ziar. De la 1 ianuarie 1940 titlul devine „Cuvântul nou”. Director: Emil Coroiu (din 24 februarie 1940 redactor-şef și redactor responsabil); Pavel Berariu, redactor responsabil. Revista dispune de o „Pagină literară”, în care publică poezie Victor Ilieşiu, Gheorghe N. Popa, Ionel Pop, Petru Şaitiş, I. Ch. Severeanu, Emil Zegreanu, Ion Miclea-Anteş, Viorica Gabor, Grigore Petre Poruţiu, Ilarion Albu, Octavian Cosciuc, Ovidiu Hulea. Poeme în proză semnează Gh. Roman, V. Strava. Se reproduc poezia *Inima* de Octavian Goga şi articolul *Eminescu* de D. Popovici. Dar revista rămâne importantă pentru că se implică în polemicile legate de numele lui Lucian Blaga, publicând pe această temă două articole: *Între „Neamul românesc” şi d. Lucian Blaga* şi *D. Lucian Blaga, victima unui complot al neputinţei* de Septimiu Bucur (1939). Alți colaboratori: N. Buta, Constantin Oarcea, Victor Pocol, E. Lucaciu. ***M.Pp.***

CUVÂNTUL, cotidian apărut la Bucureşti de la 6 noiembrie 1924 până la 1 ianuarie 1934, de la 21 ianuarie 1938 până la 17 aprilie 1938 şi de la 14 octombrie 1940 până la 24 ianuarie 1941; din octombrie 1940, apare cu subtitlul „Ziar al mişcării legionare”. Fondatorii publicaţiei sunt Titus Enacovici și Pamfil Șeicaru, iar directori – C. Gongopol (noiembrie 1924 – iunie 1929), Nae Ionescu (iunie 1929 – aprilie 1938; și proprietar al ziarului după moartea lui Enacovici din 1928, inițial împreună cu Titus Devechi), P.P. Panaitescu (noiembrie 1940 – ianuarie 1941). Din colectivul redacţional mai fac parte Nichifor Crainic (până în 1926), Cezar Petrescu (până în 1928, când pleacă împreună cu Șeicaru), I. Dragu, G.M. Ivanov, Adrian Maniu, Lucian Blaga, Vladimir Ionescu, Isaia Tolan (în 1926), Ion Călugăru, Mihail Sebastian. În articolul-program din primul număr, intitulat *Ce este „Cuvântul”*, publicaţia îşi mărturiseşte intenţia de a fi „un ziar politic independent scris de intelectuali […] preveniți contra oricărei sugestiuni a doctrinelor și la adăpost de orice presiune efectivă a partidelor”, de „a exercita o investigaţie, un control şi o judecată obiectivă, fără altă preocupare decât sinceritatea”, „de a introduce în viaţa publică şi în presa creatoare de curente un element veşnic camuflat până azi: adevărul”. În consens cu orientarea sa generală şi cu numeroasele campanii de presă, **C.**, la nouă ani de la apariţie, se autointitulează „o gazetă creştină [ortodoxă], gazetă de realităţi locale, gazetă monarhică” (Mihail Sebastian, *„Cuvântul” de la 4 noiembrie 1924 până astăzi*, 1933). Potrivit aceluiași articol retrospectiv, **C.** „a descoperit și a impus în presă o «pagină întâia» care-i aparține exclusiv. Ziarele românești au fost mereu în marea lor majoritate anonime: scrise de anonimi pentru anonimi. «Cuvântul» rupea acest anonimat metodic. Nu avea ambiția să fie o gazetă de colportaj general, ci o publicație de gândire, de control, de atitudine. Funcția pe care și-o recunoștea era să-și informeze cetitorii precis, dar în același timp să prezinte această informație sub lumina unei judecăți critice. Din primul moment își propunea să urmărească în politică și în viața publică faptele semnificative și să le prezinte în ierarhia lor justă. De aceea întâiul element din gospodăria ziarului era articolul. Prima pagină îi era exclusiv dedicată. Șase articole, toate șase semnate, cu o semnătură ce fixa înainte de orice o răspundere intelectuală, toate șase strânse la un loc”. Cu un caracter pronunţat critic la adresa realităţilor politice ale vremii (în special la adresa liberalilor), susținând partida principelui Carol după renunțarea la tron (1926–1930), ceea ce atrage confiscări ale tirajului și acte de cenzură, ducând o politică fervent carlistă din 1930 (când Nae Ionescu face parte pentru o vreme din „camarila” lui Carol al II-lea), simpatizând în linii mari cu dreapta conservatoare, gazeta nu subscrie totuşi la o singură formulă până în toamna lui 1933, când trece prin Nae Ionescu de partea Gărzii de Fier (directorul este considerat instigator al asasinării prim-ministrului I.G. Duca și arestat, ceea ce duce la închiderea ziarului la începutul lui 1934); cartea lui Corneliu Zelea Codreanu – inclusiv antisemitismul

– este jucată fățiș în 1938 (publicația fiind interzisă din nou tocmai din această pricină), iar în octombrie 1940 **C.** devine de facto oficios al mișcării legionare. Încă din 1926 Pamfil Șeicaru publicase câteva articole de susținere a fascismului italian (*Ideologia constructivă a fascismului*, *În vizită la B. Mussolini* etc.). Rubricile obişnuite sunt „Ultima oră", „Bloc-notes", „Informaţiuni", „Economice şi financiare", „Ştiri politice", „Sport", „Cuvântul cinematografic", „Panopticum", „Cuvântul în ţară". O rubrică-fanion este „Duminica", pe teme religios-ortodoxe, ținută mai întâi de Nichifor Crainic (1924–1926), apoi de Nae Ionescu (1926–1930) și de Gheorghe Racoveanu (1930–1933). **C.** dezbate probleme politice, economice, sociale şi culturale, dar publică şi literatură şi critică, în cadrul unor pagini literare sau al unor rubrici cu caracter nepermanent, intitulate „Cuvântul literar-artistic", devenit supliment al ziarului, şi „Cuvântul artei, literaturii, teatrului", din 1931 până în 1940, când literatura dispare. Versuri semnează Octavian Goga, Tudor Arghezi, Ion Minulescu, Camil Petrescu, Perpessicius, Radu Boureanu, Andrei Tudor, Paul Sterian, Emil Gulian. Colaborează constant cu proză Mihail Sebastian, care publică în **C.** *Jurnal de vacanţă*, *Scrisori din Paris*, fragmente din romanul *Oraşul cu salcâmi* sau povestiri din volumul *Femei*, şi Mircea Eliade, prezent cu un fragment din *Romanul adolescentului miop* şi cu mai multe pagini din romanul *Lumina ce se stinge,* dar şi cu ciclurile intitulate *Scrisori către un provincial* (1927–1933), *Itinerariul spiritual* (1927), *Fals jurnal de bord* (1928), *Ce am văzut în India* (1929), *Cartea morţilor tibetani* (1932). **C.** publică, de asemenea, povestirea *Scormon* de Ioan Slavici, un fragment din romanul *Răscoala*, pagini din *Umbre* şi *Gorila* de Liviu Rebreanu, schiţa *Pacostea* de Ion Agârbiceanu, un fragment din romanul *Reportaj sentimental* de Ion Vinea, *Fragmente de cartier latin* de Emil Cioran şi alte nuvele şi povestiri aparţinând lui Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu, Gala Galaction, Cella Delavrancea, Petru Manoliu, Ion Călugăru, Claudiei Millian. Alexandru Kiriţescu oferă un fragment din piesa în trei acte *Cuib de viespi.* Cronica literară este susţinută de Tudor Vianu şi, sporadic, de Cezar Petrescu în 1925 şi 1926, iar din 1927 de Perpessicius, Mircea Eliade şi Mihail Sebastian, ultimul scriind până în 1933 despre cărţi semnate de Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu. La rândul său, Perpessicius ţine cronica literară în cadrul rubricii „Menţiuni critice", iar Mircea Eliade şi Mihail Sebastian (care semna și Amyntas) se disting nu doar prin comentarii la zi, ci şi prin articole de bilanţ sau prin studii şi comentarii despre scriitori români şi străini şi despre probleme generale de teorie literară, în cadrul unor cicluri intitulate *Portrete literare*, *Note despre literatură*, *Note pe marginea cărţilor*, *Contemporanii*. Numărul 235/1925 cuprinde un articol-necrolog *Ioan Slavici* de Pamfil Şeicaru. Începând cu numărul 887/1927 Mihail Sebastian publică în serial *Consideraţii asupra romanului modern*, în numărul 1494/1929 Perpessicius scrie articolul *Actualitatea lui Eminescu*, în numerele 2231 şi 2232/1931 G. Călinescu este prezent cu studiul *Eminesciene*. Numărul 3158/1938 conţine articole închinate sărbătoririi unui veac de la naşterea lui B.P. Hasdeu, semnatari fiind Perpessicius, Mircea Eliade, Lucian Predescu, iar numărul 2724/1932 comemorează zece ani de la moartea lui Marcel Proust prin articole de Camil Petrescu (*Destinul lui Proust*), Mihail Sebastian (*Creatorul de oameni*) şi F. Aderca (*Proust în conştiinţa românească. Mărturisiri şi amintiri*). Alături de cronica literară, foarte consistentă, şi de articole bine documentate despre marii scriitori ai literaturii universale, se remarcă şi numeroase polemici, inaugurate de intervenţia lui Mircea Eliade, în numerele 657 şi 662/1927, intitulată *Mitul arghezian.* Autorul condamnă cultul marelui poet, care l-ar transforma într-un „mic zeu asiatic, voluminos în pântec, trivial, agresiv şi bonom", fără a-i nega însă talentul şi originalitatea. La apariţia *Cuvintelor potrivite*, Mircea Eliade consideră volumul „înspăimântător de slab: submediocru, decolorat, măcinat de avânturi nerealizate, dovada unui talent de o stranie insuficienţă" (*Poezia lui Tudor Arghezi*, 788/1927). Eliade îşi exprimă de asemenea dezaprobarea faţă de versurile lui Ion Minulescu, „afectate, superficiale, de o dubioasă originalitate, lipsite de emoţie, distractive ca nişte zurgălăi, colorate ca lampioanele de la serbările populare". În aceeaşi manieră sunt comentate scrierile lui Paul Zarifopol, pe care îl găseşte „posac, bănuitor, îmbătrânit şi fardat", ale lui Mihail Dragomirescu, numit „duhovnic al ţapilor" (*Un nedreptăţit: D. Mihail…*), Camil Petrescu (*Tot despre „Noua generaţie"*) şi „literatura proletariatului" (*Bluze albastre*). La rândul său, Mihail Sebastian îl numeşte pe Ion Minulescu „chefliul inovator al

versului liber şi al cravatei multicolore”, în articolul intitulat *Suficienţii*, referindu-se în alte rânduri şi la Mihail Dragomirescu (*Cazul Mihail Dragomirescu*) sau la Paul Zarifopol (*Note despre literatură*, *Critica d-lui Zarifopol*). Sebastian nu agrea nici critica lui E. Lovinescu (*Autoritatea vârstei*), nici pe cea a lui G. Călinescu, cu care se confruntă în 1933. Pe de altă parte, el condamnă studiul lui Camil Petrescu *E. Lovinescu subt zodia seninătății imperturbabile*, pe care îl califică drept „un atac excesiv”, „o barbarie inutilă”, deşi consideră că, de la apariţia *Memoriilor* şi a romanului *Bizu*, opera lui Lovinescu „a coborât foarte repede, în conştiinţa publică, treptele descompunerii” (*Critică şi vehemenţă*). Convins de necesitatea polemicii, Mihail Sebastian se lansează în atacuri și împotriva revistei „Viaţa Românească”. Accente critice dure se găsesc şi în intervenţiile lui Stelian Mateescu (*E. Lovinescu şi poezia pură*) ori în cele ale lui G. Ciprian (*Leliţa argheziană*). De interes literar sunt eseurile, însemnările de călătorie şi notele de jurnal ale lui Lucian Blaga, Mircea Eliade, Camil Petrescu, Emil Isac, Mihail Sebastian, Ion Vinea, Mircea Vulcănescu, Ion Călugăru, precum şi unele texte semnate de Petru Manoliu, Al. Busuioceanu, C. Nestor, D. Tomescu. În domeniul publicisticii sunt de remarcat articolele lui Nae Ionescu (care a scris, folosind și numeroase pseudonime, sute de articole pe cele mai diverse teme), N. Davidescu, Perpessicius, Octav Onicescu, Vladimir Ionescu, Ion Agârbiceanu, Dem. Theodorescu, G. Rahoveanu, A. Boldur. **C.** cuprinde, de asemenea, traduceri din A.P. Cehov (un fragment din *Noaptea de Paşti*, în transpunerea lui Virgil Godeanu), din *Tablourile pariziene* de Charles Baudelaire (Perpessicius), din poemele lui Serghei Esenin (Zaharia Stancu), din *Divina Comedie* a lui Dante (Alexandru Marcu), din François Mauriac (*Lumina corpului*), Edgar Allan Poe (*Corbul*), Alberto Moravia (*Fuga nocturnă*, fragment din romanul *Indiferenţii*), în versiunile lui Emil Gulian, Paul Stelian şi, respectiv, C.N. Negoiţă. Cronica plastică este semnată de N.N. Tonitza, Tudor Arghezi, Dan Botta, Mac Constantinescu, cea dramatică de Al. Kirițescu (din 1928) și sporadic de Adrian Maniu, Pamfil Şeicaru, dar și de Nae Ionescu (între 1926 şi 1929), iar cea muzicală de G. Breazul şi Emanoil Ciomac. În sumar se mai înscriu revista presei, anchete politice, un curier judiciar, o cronică sportivă, una ştiinţifică şi una agricolă, cugetări, reclame, anunţuri, caricaturi, fotografii. Semnând în primul ani Cassandra, Galeon, Pandor sau Tranole, apoi cu numele său, Titus Enacovici a publicat numeroase articole pe subiecte economice. Alţi colaboratori: Valeriu Bora, Dan Petraşincu, Petru Comarnescu, Petre Pandrea, N.M. Condiescu, Eugen Titeanu, Dragoș Protopopescu, Simion Mehedinţi, Mircea Vulcănescu, D.C. Amzăr, Dinu Nicodin, Barbu Sluşanschi, Leon Ţopa, Ernest Bernea, Anton Balotă. ***M.W.***

CUVÂNTUL, revistă care apare la Bucureşti din 31 ianuarie 1990, cu subtitlul „Săptămânal de atitudine”, sub conducerea unui comitet director alcătuit iniţial din Ioan T. Morar, Florin Pasnicu, Lorin Vasilovici, avându-l ca secretar de redacție pe Dumitru Stan. De la 28 martie 1990 colegiul de redacție este compus din Radu G. Țeposu (director, președinte-director general de la numărul 12/1991), Ioan Buduca (redactor-șef, director literar-artistic din 1993), Dumitru Stan (secretar principal de redacție). Secretari generali de redacție au mai fost, la prima serie, Mariana Dima, George Țâra, Mihai Cojocea, Mircea Țicudean, iar secretar de redacție Anca Salvador. De la numărul 1/februarie 1995, când se lansează, după o întrerupere, a doua serie a revistei, componența redacției se modifică din nou, președinte-director general fiind Radu G. Țeposu, director editorial Ioan Buduca, redactor-șef Tudorel Urian, redactori Cristian Paul Brancu și Irina Tudor. Tot acum **C.** își schimbă subtitlul în „Revistă de cultură” și periodicitatea, apărând lunar. După dispariția lui Radu G. Țeposu în anul 2000, numele acestuia va fi menţionat în continuare ca „fondatorul seriei noi”. Începând cu numărul 3–4/2004, când subtitlul devine „Revistă de cultură și de atitudine”, Mircea Martin preia direcția ca senior editor, Ioan Buduca figurând ca redactor-șef, acesta fiind înlocuit, de la numărul 6/2005, de Laura Albulescu. Din octombrie 2006, după demisia lui Mircea Martin, dezamăgit că într-o economie de piață soarta unei reviste de cultură „nu depinde numai de calitatea intelectuală a propriei oferte”, ci și de „susținerea financiară, «spatele» politic sau abilitatea de a face – fie și cu intermitențe – scandal”, conducerea este asigurată, până la numărul 7/2008, de Răzvan Ţupa (redactor-șef), acompaniat de Cosmin Perța (secretar general de redacție) și Teodor Dună (redactor). În această perioadă iese în alt format, de mai mici dimensiuni. Pentru un scurt interval, august – septembrie 2008, poartă subtitlul „Revistă de analiză și sinteză”, revine la formatul mare și îl are

ca director pe Sorin Antohi, după care, din octombrie același an, echipa din jurul acestuia, formată din Paul Cernat, redactor-șef, redactorul-şef adjunct Victor Rizescu, secretarul general de redacție Cosmin Perța, cărora li se alătură redactorul Raul Huluban, îşi asumă conducerea și inaugurează a treia serie a revistei (până în septembrie 2009). Cu această ocazie se modifică încă o dată subtitlul în „Revistă de cultură și dialog". Din 1992 a editat și un supliment popular, „VIP", condus până în mai 1996 de George Stanca, apoi de Cristian Brancu. Într-un scurt text programatic din primul număr, *Către cititori*, inițiatorii publicației se revendică de la „Viața studențească" (1956–1989) şi îşi propun să transforme revista într-un for menit „să vorbească în favoarea tuturor instanțelor care cred, cu adevărat, în libertatea cuvântului. Se va numi, prin urmare, chiar «Cuvântul». Nu va fi partizanul nici unei idei politice confiscate de interese marginale ori meschine. Va fi un săptămânal de atitudine". Și, într-adevăr, în primii ani, adică în perioada imediat postcomunistă, **C.** își va urma statornic linia anunțată, declarat apolitică, reacționând „față de excese și erori, față de confuzie și adeziuni stupide", dar și făcându-și un scop din „toleranța față de cuvântul celuilalt" și din „deconspirarea intoleranței altora". Preponderentă în prima serie, publicistica practicată de redactori și colaboratori se caracterizează printr-un spirit critic combativ și un stil ironic, polemic, care au făcut din **C.** una dintre publicațiile cele mai vii ale perioadei. În afara comentariilor social-politice, găzduite de rubrici precum „Observatori neutri", „Partidele politice", „Cutia neagră", notabile sunt cele culturale și literare de la rubricile „Best Seller", „Noutăți editoriale", „Vă recomandăm să citiți" (cronici literare semnate de Ioan Buduca, Tudorel Urian, Dan Ciachir, Alexandru Baltag, Al. Cistelecan), „Ce se mai scrie despre..." (Dumitru Constantin), „Cronica ortodoxă" (Dan Ciachir). Interviurile cu intelectuali importanți din exil (Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Vladimir Tismăneanu) sau din țară (Octavian Paler, Adrian Marino, Nicolae Manolescu) dau și ele consistență revistei. Mai puțin spațiu i se acordă, în schimb, literaturii propriu-zise. Pot fi citite totuși versuri de Petru Romoșan, Ioan Stratan, Paul Daian, Nicolae Coande, fragmente de roman aparținând lui Ștefan Agopian (*Raport cu Suzana*, în foileton, numerele 1–11/1990), Ioan Pascu (*Afacerea Grossmann*), H.-R. Patapievici (*Viața la 17 ani*) și o povestire de Răzvan Petrescu (*Primăvara la bufet*). Colaboratorii literari, ca și ceilalți de altfel, fac parte îndeosebi din așa-numita generație optzecistă, fapt evident și în seria a doua a revistei, când **C.** capătă o turnură mai vădit culturală. Fără a abandona publicistica de strictă actualitate, prioritară este acum cea dedicată literaturii și recuperărilor istorico-culturale. Critica literară devine coloana vertebrală a revistei. Apar regulat cronici și recenzii ale unor optzeciști consacrați, ca Al. Cistelecan, Mircea Mihăieș, Octavian Soviany, comentarii de Radu G. Țeposu (*Spiritul polemic, ca tehnică a orgoliului*, cu referire la *Istoria critică a literaturii române* de Nicolae Manolescu), Ion Simuț (*A fost divinul critic un colaboraționist?* – despre posteritatea călinesciană), Virgil Podoabă (*Popularitate și valoare sau Compilatori, proprietari și creatori*), Ion Manolescu (*Vedetele „epocii de aur"*), eseuri de Nicolae Manolescu (la rubrica „Tema"), H.-R. Patapievici, Cristian Bădiliță, Alexandru Matei, Ruxandra Cesereanu ș.a. În sumar își află loc sporadic și poezia, prin autori din „cea mai tânără generație" (cum sună numele unei rubrici), între care Marius Ianuș, Gabriel Hasmațuchi, Cristiana Ionescu, prin unii optzeciști, precum Cristian Popescu, Viorel Mureșan, Marta Petreu, sau prin poeți din generațiile anterioare: Constanța Buzea, Ștefan Foarță, Nora Iuga, Carmen Firan. Sunt incluse, de asemenea, proze de George Bălăiță (din seria *Marocco*), Matei Vișniec (*Imaginează-ți că ești Dumnezeu*), Ștefan Caraman, Carmen Duvalma, Alexandru Vakulovski și Mihail Vakulovski. Traducerile nu sunt nici ele uitate, întâietate având, în general, cele din prozatori cu notorietate ca peruanul Mario Vargas Llosa (*Rătăcirile fetei nesăbuite*), spaniolul Pío Baroja y Nessi (*Peripețiile lui Shanti Andía*), canadiana Margaret Atwood (*Asasinul orb*), austriacul Peter Handke (*Într-o noapte întunecată plecai din casa mea liniștită*). De o atenție aparte se bucură evocarea recuperatoare a unor personalități sau a unor fenomene din trecutul cultural mai îndepărtat sau mai apropiat. Astfel, sub genericul *Lecția de onestitate și demnitate*, Alexandru Paleologu, Mihai Șora, Victor Neumann, Vladimir Tismăneanu scriu despre Virgil Ierunca, iar sub titulatura *Represiune și confesiune* Adrian Marino urmărește „modul cum represiunea acționează asupra temperamentelor și conștiințelor literare", comentând scrierile memorialistice sau jurnalele lui I. Negoițescu (*Revolta simțurilor exacerbate*), Alexandru Paleologu (*Trista soartă a liberalismului*

românesc), Livius Ciocârlie (*Mic-burghezi, pașoptiști întârziați*). În cadrul anchetei *Lucian Raicu sau Literatura ca viață*, figura criticului este evocată de Matei Călinescu, Irina Petraș, Daniel Cristea-Enache, în timp ce, într-o altă anchetă, *Cercul Literar de la Sibiu, între istorie și contemporaneitate*, fenomenul cerchist și ecourile sale sunt analizate de Florin Mihăilescu, Barbu Cioculescu, Al. Cistelecan, Dumitru Chioaru ș.a. Anchetele și dezbaterile constituie, de altfel, unul din punctele forte ale revistei, atrăgând un număr mare de colaboratori în discutarea unor teme literare incitante (*Este în criză proza românească?*, *Cum poate fi un intelectual popular?*, *Scrisul, între angoasă și spaimă*), cu deschidere culturală largă (dosarele intitulate *Cultura înaltă și celelalte culturi*, *Dandysme culturale*), istorică sau politico-ideologică, ca totalitarismele ce au dominat secolul al XX-lea (comunismul și fascismul), despre care scriu Alexandru George (*Balanța totalitarismelor*, *Falimentul marxismului*), Teodor Baconsky și Dan Pavel. De asemenea, între aprilie 2004 și septembrie 2006, sub direcțiunea lui Mircea Martin, se publică o suită de conferințe organizate sub auspiciile revistei, ca o contribuție la un amplu „proiect de reconstrucție identitară", susținut de scriitori, critici, filosofi, istorici, antropologi, sociologi, economiști etc.; textele au fost reunite, în 2008, în volumul *Conferințele „Cuvântul": Identitate românească – identitate europeană*. Același interes pentru dezbaterea de idei transpare și din a treia serie a revistei, care, așa cum se promitea în articolul inaugural semnat de Paul Cernat (*Schimbare în continuitate. Din nou la început de drum*), își va păstra și își va proba „opțiunea pentru un «al treilea discurs» în spațiul public autohton, pentru sinteza metodologică (în cadrul căreia istoria ideilor, istoria socială, literatura, comparatistica, filosofia, antropologia cooperează fecund), pentru un nou criticism și pentru abordarea istoriei culturale a României sub semnul «pluralității în unitate»". **C.** o va face atrăgându-și colaborarea unor „oameni tineri sau mai puțin tineri, cu orientări dintre cele mai diferite, dar bine instalați în interiorul propriilor discipline", între care Laurențiu Constantiniu, Alexandru Matei, Ovidiu Pecican, Andrei Simuț, Ioan Stanomir, Vlad Mureșan, Al. Cistelecan, Șerban Axinte, Victor Cubleșan, Daniela Luca, Constantin Rudnițchi, Dan Dungaciu (eseul *Predania, catapeteasma și postmodernismul*, despre Nae Ionescu), Angelo Mitchievici (*Ultima invazie barbară în Europa*, despre decadența modernității). Alcătuirea unor pagini tematice, precum *Ideologii și cultură politică*, *Despre intelectuali și polemici*, *Religie și societate*, și instituirea unor rubrici ca „Portret", „Comentarii culturale", „Perspective contemporane", „Intermezzo" (Marin Mincu), confirmă specificul revistei, a cărei rubricaţie diversă, variabilă de-a lungul anilor, a oglindit totdeauna dorința acesteia de a fi o publicație culturală deschisă și cuprinzătoare. ***I.M.***

CUVÂNTUL ÎN EXIL, publicaţie culturală apărută la München, bilunar şi trimestrial, din iunie 1962 până în aprilie 1967, sub direcţia lui George Racoveanu. Formatul este foarte asemănător cu cel al viitoarei „România literară" bucureșteană, un număr având între patru şi opt pagini. Câteva clarificări sunt înscrise în articolul inaugural *În loc de program*: „Peste toate schimbările – peste vremi, locuri şi oameni– rămâne «firul roşu», rămâne legea fundamentală a «Cuvântului»: iubirea de patrie. Şi mai rămâne ceva: scrisul cinstit şi ţinuta înaltă." Aşadar, gazeta este pusă de la început sub semnul simbolic al lui Nae Ionescu, dar descendenţa se impune numai în plan cultural şi religios, fără a fi promovată şi ideologia „Cuvântului" interbelic. De altfel, George Racoveanu reia unele articole ale lui Nae Ionescu din cotidianul „Cuvântul", publică o serie de amintiri şi evocări ale personalităţii acestuia, iar numărul 33–34/1965 este dedicat în întregime comemorării unui sfert de secol de la dispariţia logicianului. Colaborator statornic este, ca odinioară la periodicul lui Nae Ionescu, Mircea Eliade, cu articole, fragmente de memorii şi recenzii literare (își reia rubrica „Glossarium"), evitând o angajare directă în controversele politice ale vremii. Acestea cunosc o largă abordare în colaborările lui Virgil Ierunca, Mircea Popescu, Vintilă Horia şi în intervenţiile lui George Racoveanu, care insistă de câteva ori să aducă în discuţie chestiuni importante, ca în articolul *Români în exil şi români în străinătate*, în care se fac unele disocieri necesare. Comentarii literare elocvente publică Horia Stamatu, D. Găzdaru, Antoaneta Bodisco. Un spaţiu larg se acordă poeziei de factură tradiţionalistă, de la cea a lui Vintilă Horia şi Vasile Posteuca, la cea semnată de Yvonne Rossignon, Ştefan Baciu, Paul Miron şi Nicolae Novac. Moartea lui G. Racoveanu întrerupe apariţia revistei. ***N.F.***

CUVÂNTUL LIBER, revistă apărută la Bucureşti, săptămânal, în trei serii: prima de la 24 august 1919 la 16 mai 1921, sub direcțiunea lui Const. Graur (cu numărul 34/1920 bilunar); a doua de la 26 ianuarie 1924 la 9 ianuarie 1926, cu Eugen Filotti la conducere; a treia serie de la 11 noiembrie 1933 la 3 octombrie 1936, cu Tudor Teodorescu-Branişte director și Mircea Grigorescu secretar general de redacţie (până la numărul 15/1935). Într-un cuvânt introductiv la prima serie se precizează pe un ton combativ, caracteristic pentru orientarea de stânga a publicației: „Titlul pe care l-am ales n-are pretenția să înfățișeze o realitate, ci o dorință: el nu spune ce este, ci spune ce vrem să fie. [...] Fără îndoială, e momentul să scuturăm regimul absolutist, să risipim atmosfera de mucegai medieval care moleșește atâtea energii și împiedică orice avânt. Starea de asediu e incompatibilă cu vremea de azi și primejdioasă pentru România Mare” (*Revista noastră*). Încă de la început revista are o rubricație variată („Cronica politică”, „Polemici”, „Cenzurat”, „Spicuiri”, „Note și discuții”), îmbogățită după 1920, când printre colaboratorii permanenți se regăsesc nume importante, semnând rubricile: „Mișcarea literară” (I. Peltz), „Cronica dramatică” (Paul I. Prodan), „Creionări” (Ion Călugăru), „Cronica științifică” (Iosif Westfried), „Pagina muzicală”, „Însemnări”, „Cronica externă”, „Mișcarea intelectuală”, „Cronica artistică” (N.N. Tonitza). Titular al rubricii „În librăriile Franței”, B. Fundoianu scrie despre André Gide, Stéphane Mallarmé, Rémy de Gourmont, Charles Maurras și despre decadentism. La rubrica „Vitrina librăriei” Andrei Braniște (Tudor Teodorescu-Braniște) semnalează apariția unei noi voci lirice în persoana lui Ion Barbu (1919), ca și debutul lui Lucian Blaga, „poetul imaginilor clare, al inspirațiilor luminoase”. Versuri publică Al.A. Philippide (*Pantomima*), G. Bacovia (*Serenada*, *Amurg*), B. Fundoianu (*Priveliști vara*), Ion Barbu (*Ixion*), Perpessicius (*Reproș imaginar*, *Frugalitate*),Victor Eftimiu, Radu D. Rosetti, V. Demetrius, D. Karnabatt, Otilia Ghibu, D. Iacobescu, Mircea Ioanid, Al. Bilciurescu, George Gregorian, Emanoil Bucuța, Cezar Gr. Cristea. Proză semnează F. Aderca (*Domnișoara din str. Neptun*), Mihail Sadoveanu (*Educație*), Emil Isac, Ion Călugăru, Romulus Cioflec. Publicistica politică, pe linia orientării social-democrate a publicației, e prioritară. Încă din primul număr Iosif Nădejde scrie articolul *Democrația în acțiune*, iar Const. Graur se ocupă de subiectul *Rezolvarea chestiunii evreiești.* Tot el va lua atitudine în procesul ziariștilor de la „Gazeta Bucureștilor” (Ioan Slavici, Tudor Arghezi ș.a.), după cum se va exprima şi în contra bolșevismului. Emil Isac propune o „fantezie de filosofie politică. Europa nouă”. „Cu titlu de document”, este recomandat articolul inedit, din 1912, al lui Alexandru Macedonski, *Răsăritul și Apusul.* Componenta culturală a publicisticii este ilustrată de Emil Isac (*Teatrul românesc în Ardeal*, *Reforma teatrală în Ardeal*), H. Sanielevici (*Școli și genuri literare*, *Literatura delincvenților*, *Politica și literatura*, *Pastelurile lui Vasile Alecsandri* – ce declanșează o polemică cu G.Topîrceanu), Barbu Lăzăreanu *O ceartă veche* (arta pentru artă/arta cu tendință). Gala Galaction se ocupă de „atletul fanteziei” Al. Macedonski, „amenințat să rămână fără pâinea zilnică”, iar C. Săteanu analizează lirica lui I.L. Caragiale și radiografiază producția literară a „maeștrilor nordului”. Unica secvență dramatică publicată – comedia tragică *A doua tinerețe* – îi aparține lui Mihail Sorbul. Pot fi citite traduceri din Edmond Rostand, Rémy de Gourmont, Charles Maurras, François Villon, în tălmăcirea lui Luca I. Caragiale. Vasile Savel contribuie cu pagini de memorialistică (*Durere și revoltă*). Interviuri alcătuite prin întrebări nuanțate realizează C. Săteanu (cu G. Ibrăileanu, Mihail Sadoveanu, Ion Petrovici) și F. Aderca (cu C. Rădulescu-Motru). Printre colaboratorii seriei întâi se mai numără Artur Enășescu, N. Lupu, H. Burileanu (Miron Grindea), N.N. Tiron, I. Botez. Într-un preambul din primul număr al seriei secunde, după ce se constată existența unei „crize morale”, echipa redacțională mărturisește dorința de-a porni la luptă doar „cu arma ideii”, fără a face din **C.l.** „mai mult decât un îndrumător imparțial pe căile culturii și ale progresului național” (*Cuvântul liber*). Pentru a evita acuza „oportunismului și a lipsei de busolă”, Eugen Filotti detaliază programul:

„Intrăm în arena scrisului românesc în numele unui ideal etic de dreptate. [...] Dacă e vorba de o afirmare, noi nu vedem decât una activă și productivă: afirmarea geniului și ființei noastre specifice în forme de cultură europene și în cadrul armonios și strălucitor al culturii vestice. [...] Trecând peste alte apariții politice [...], vedem apropiate de gândirea noastră și răsărite organic din sufletul poporului, numai ideile a două partide: cel socialist și cel țărănesc". Raliindu-se tineretului, dar nu aceluia „îngust la vederi, brutal, înăcrit de sugestii otrăvitoare, trist, rău și reacționar", **C.l.** își proclamă implicit crezul artistic: „Fără a sprijini absurditățile mediocrității exacerbate, suntem de partea artei moderne" (*Gândul nostru*). Finele primului an de apariție al noii serii e caracterizat prin optimism şi perseverenţă: „Sprijinind eforturile democrației, ai cărei singuri purtători de cuvânt am rămas în unele clipe, afirmând cu îndărătnicie nevoia de a da o putere de viață și adevăr existenței noastre europene, ne simțim deci datori să continuăm" (*După un an*). Alta va fi starea de spirit în ianuarie 1926, când e anunțată încetarea apariției, din cauza unor „piedici de neînfrânt", dar previzibile:. „Ne-au doborât dificultățile materiale". Axată preponderent pe publicistică, seria a doua a **C.l.** se bucură de colaborarea câtorva nume sonore ale vieții culturale. Cum problema identitară era de actualitate, ea face subiectul reflecției mai multor autori: Ion Vinea (*Modernism și tradiție*, *Naționalism, rasă, tradiție*, *Între liberali și naționali)*, Mihai Ralea, *Rasă și cultură* , *Ateismul național)*, Camil Petrescu (*Sufletul național în artă)*. Într-o polemică cu „Viața românească" se lansează F. Aderca, în articolele *Sufletul cu două măști. Poporanismul – masca de fier* și *Spiritul critic – masca de catifea*. Paleta intervenţiilor este însă mult mai variată: N. Davidescu, *Pamfletul*, Ion Sân-Georgiu, *Cuvinte despre dramă*, D.I. Suchianu, *Feudalitatea ideilor*, Paul Zarifopol, *Literații și violența*, *Literatura și seriozitatea*, *Revolta contra istoriei*, Mihai Ralea, *Indiscreția lui Freud*, Camil Petrescu, *Scriitorii și statul*, Otilia Cazimir, *Eroii de la Mărășești*. D. Chirca trece în revistă literatura franceză în România, Camil Petrescu își intitulează un articol *Influența franceză*, iar N. Davidescu și Paul Zarifopol scriu la moartea lui Anatole France. Cel din urmă afirmă: „Ceasul morții lui Anatole France se potrivește semnificativ cu un moment de mare triumf al prostiei adânci și sărbătorit de o stranie alianță a prozaicei imbecilități europene cu isterica idioție asiatică" (*Unul care a luptat contra prostiei*). Publicistică politică semnează Scarlat Fronda, Mihail Sevastos, C.R. Ghiulea, Const. C. Petrescu, Dem. Theodorescu și îndeosebi Tudor Teodorescu-Braniște, care polemizează cu Nichifor Crainic pe tema pretinsei orientări evreiești a revistei (*Cuvântul liber și ortodoxismul*, 1925). Manuel Menicovici scrie foiletoanele *Femeie și societate* și *Ceva despre toleranța religioasă*. Un fragment din jurnalul de campanie al lui Camil Petrescu e intitulat *Războiul cu pumnul*. Dintre scrisorile deschise, se rețin cele trimise de Tudor Teodorescu-Braniște lui I.Al. Brătescu-Voinești, de M. Sevastos lui G. Ibrăileanu sau de Camil Petrescu lui Pamfil Șeicaru. Tudor Arghezi semnează „Cronica teatrală", dar fenomenul intră și în atenția lui Camil Petrescu (*Criza teatrului românesc*) sau a lui Nicolae Roșu (*Isus la Teatrul Național*). Cu seria a treia, după o pauză de câţiva ani, Tudor Teodorescu-Branişte, în calitate de director, ţine să precizeze că el nu conduce „o foaie comunistă", ci „numai o revistă de stânga în paginile căreia […] am încercat o cât mai largă concentrare a publiciştilor de stânga indiferent de nuanţe" (*După doi ani*). Subtitlul devine esențializat explicit: „Politică, literatură, teatru, artă", iar în redacţie este promovat un grup de tineri între care Geo Bogza, Demostene Botez, Ştefan Roll (sub numele civil Gheorghe Dinu), Eugen Jebeleanu, Miron Radu Paraschivescu, Al. Sahia. Conţinutul articolelor atestă o multitudine de poziţii, de la cea umanist-feministă a Claudiei Millian, până la radicalismul lui Al. Sahia. Directorul însuşi era membru al Partidului Naţional Ţărănesc. **C.l.** nu a formulat un program, dar orientarea publicaţiei, antirăzboinică şi antifascistă, este evidentă chiar de la primul număr. Un articol redacţional este intitulat *11 noiembrie,* pentru a sublinia că se împliniseră cincisprezece ani de la încheierea armistiţiului ce pusese capăt Primului Război Mondial, prilej de meditaţie la destinul păcii într-un moment în care, în Germania, Hitler venise la putere: „Sunt convins că azi o pagină tipărită trebuie să fie un act cetăţenesc" (T. Teodorescu-Branişte, *Un an de luptă*, 1934). Un reporter special urmărea evenimentele ce se petreceau în Germania (F. Dima, *Procesul de la Lipsca*). Sunt publicate largi extrase din cartea lui Petre Pandrea *Germania hitleristă*, iar Athanase Joja semnează articolul *Fascismul: expresie a capitalului monopolist*. Un loc important este acordat relaţiei fascism–cultură. Constantin Micu, într-un articol

intitulat *Este Nietzsche un filosof naţional-socialist?*, polemizează cu scriitorul francez Drieu La Rochelle, conchizând că agitaţia pe care hitleriştii au făcut-o în jurul lui Nietzsche a însemnat în fond falsificarea perspectivelor şi denaturarea gândirii acestuia. Miron Radu Paraschivescu, în *Fascism şi spiritualitate*, se arată la curent cu evoluţia unor scriitori în raport cu fascismul, vizând îndeosebi cazul lui Gottfried Benn, singurul creator de valoare rămas în Germania lui Hitler. La **C.l.** este urmărită atent înfruntarea ce se desfăşura la noi în ţară între forţele de dreapta, orientate tot mai mult spre Germania hitleristă, şi forţele de stânga, care se voiau unite. Acţiunile teroriste legionare stârnesc indignare în redacţie. La asasinarea lui I.G. Duca, T. Teodorescu-Branişte analizează într-un reportaj amplu resorturile ascunse ale acestui act (*După asasinarea lui Duca*). Literatura publicată aici e consonantă în cea mai mare parte cu atitudinea combativă, cu starea de baricadă a revistei. Expresiile „literatură angajată" sau „literatura revoluţionară" sunt adeseori întâlnite. La **C.l.** se teoretizează mult, dar izbânzile sunt mai puţine în plan valoric. Mândria revistei o constituiau reportajele lui Geo Bogza, publicate în 1934. Scriitorul se deplasează pe itinerariile „geografice şi morale" ale industriei tăbăcăriilor şi ale petrolului românesc. El nu e un gazetar care se apropie de literatură, ci un creator care lărgeşte hotarele ficţiunii spre realitatea obiectivă. Tot în **C.l.** Al. Sahia îşi publică o parte din scrieri. Fragmente de roman oferă Mihail Sorbul (*În ajunul expoziţiei*) şi I. Peltz (*Discurs de radio*), la fel N.D. Cocea (*Pentru un petec de negreaţă*). Dintre colaboratori e de notat numele lui Stoian G. Tudor, al cărui roman *Hotel Maidan* este remarcat de Miron Radu Paraschivescu. Alţi colaboratori: Paul Daniel, Bogdan Amaru, Carol Ardeleanu. Se cultivă pamfletul, foiletonul, portretul psihologic. De reţinut numele lui Anton Holban (*Ion Gh. Duca*), Demostene Botez (*Armonia socială*), F. Aderca (*Asasinul cu potcap*) şi Al. O. Teodoreanu (*Democraţi şi oligarhi*). Cel mai important poet de la **C.l.** este Ion Minulescu, prezent cu câteva titluri: *Romanţa ultimului sărut*, *Fapt divers*, *Rânduri pentru Brigitta*, *Turism*, *Itinerar*. Îşi fac loc aici principalele poezii ale ciclurilor *Roma* şi *Helada* de N. Davidescu, grăitoare pentru direcţia revistei poate pentru că urmau a fi grupate într-un fel de „legendă a secolelor", intitulată *Cântecul Omului*. Sunt prezenţi vitalistul Ilarie Voronca şi poetul avangardist Virgil Gheorghiu, fost colaborator la revista „unu" a lui Saşa Pană, ca şi acesta, cu poezia *Profilul unei bucurii*. Dintre tineri sunt de amintit Eugen Jebeleanu, Aron Cotruş, George Lesnea şi Virgil Carianopol. Pot fi menţionate şi poemele maiakovskiene ale lui Emilian Bucov. Critica o exercitau cu vigoare scriitorii: Al. A. Philippide semnează de la început cronica literară. Dacă Demostene Botez se arată interesat de „o poezie a anonimilor", Al. A. Philippide vorbeşte de o „literatură nevertebrată" şi de o „literatură oportunistă". Philippide se mai ocupă în cronicile sale de G. Ibrăileanu, C. Stere, Mihai Ralea. Tot el aruncă săgeţi chiar împotriva colegilor de redacţie, cum ar fi Ghiţă Ionescu sau Radu Popescu, care făceau exces de zel în lupta împotriva „culturii burgheze". În **C.l.** apare, în 1935, unul dintre cele mai virulente şi nedrepte atacuri la adresa lui I.L. Caragiale, semnat de N. Davidescu, *Caragiale, cel din urmă ocupant fanariot sau Inaderenţa lui la spiritul românesc*. O critică de „principii şi de directive" – aşa vede actul critic Al. A. Philippide. Cu o asemenea direcţie, selecţia autorilor străini este semnificativă. Şt. Roll face un comentariu cu titlul *Peer Gynt, un film social*, G.R. analizează *Focul* de Henri Barbusse, Miron Grindea îl intervievează pe Stefan Zweig, Miron Radu Paraschivescu prezintă cititorilor pe André Gide, Camil Baltazar traduce şi comentează volumul *Ura* de Heinrich Mann. Odată cu încheierea anului al treilea de apariţie, revista este interzisă. În pofida câtorva atitudini tendenţioase excesive, **C.l.** rămâne o publicaţie care s-a opus fascismului şi războiului, o revistă deschisă spre nou şi modernitate. ***D.B., L.Bc., S.I.***

CUVÂNTUL LITERAR ŞI ARTISTIC, supliment al cotidianului „Cuvântul" apărut la Bucureşti, săptămânal, de la 10 noiembrie 1924 până la 31 mai 1925, sub redacţia lui Cezar Petrescu. Mai târziu, între 1 noiembrie 1926 și 2 octombrie 1929, este inclus în paginația ziarului, în cele din urmă devenind o simplă rubrică literară a acestuia. Revista are în atenţie atât informarea cititorilor cu privire la cultură şi artă, cât şi publicarea literaturii originale. Fără a se situa pe o poziţie tradiţionalistă închistată, polemizează totuşi cu noul val literar (în speţă suprarealismul), din perspectiva structurilor formale, care, în opinia redactorilor **C.l.a.**, sunt ininteligibile pentru publicul larg, al cărui interes redacția își propune să-l susţină. În articolul *Între scriitor şi public* Cezar Petrescu remarcă, profitând de ocazia unei şezători a Societăţii Scriitorilor Români, faptul că „arta e o

funcţie socială”. Preocuparea pentru o disociere corectă între falsa inovaţie în tehnica scriiturii (asimilată în general actelor imitative) şi reala schimbare (cu impact direct în privinşa calităţii) revine în articolul *Îndepărtarea de la viaţă*, într-o formulă de polemică publicistică elegantă şi ferită de excese. O discuţie despre snobism ca modalitate de receptare a fenomenului artistic (*Snobism literar şi artistic*) îl aduce pe Cezar Petrescu pe acelaşi teren al acuzei la adresa imitaţiei, motivată teoretic de „conceptul şcoală literară”, a „reţetarului” aplicat mecanic, autorul reluând cu vehemenţă teoria maiosresciană a formelor fără fond. Încă din primul număr Pamfil Şeicaru are în vedere, în articolul *Clasicismul proletariatului*, cartea cu acelaşi titlu a lui H. Sanielevici, dedicată lui Panait Istrati. Conservatorismul de la **C.l.a.** este evident în acest articol, în care scrierile lui Panait Istrati („valoarea literară a lui Panait Istrati fiind certificată de Romain Rolland”, recunoaşte semnatarul, catalogându-l totuşi pe scriitorul francez drept un „Georges Ohnet al umanitarismului”) sunt ironic taxate, ca implicit vulgare. Tehnica este aceea a citatului manipulat, idiosincrazia autorului (şi implicit a revistei, câtă vreme articolul, plasat pe prima pagină, face deschiderea numărului şi a seriei) faţă de scrierile „umanitariste”, „proletare”, dând seamă în primul rând de o propensiune către elitism literar, în termeni partizani însă, ţinând de tematică, nu de calitatea artistică a textului comentat, iar în al doilea rând, făcându-se ecoul spiritului unei epoci în care obsesia „bolşevismului” sperie o societate aflată încă într-o fază romantică de capitalizare. Tot în primul număr Lucian Blaga oferă un fragment din volumul *Filosofia stilului*, în curs de apariţie, fragment intitulat *Lecţia lui Van Gogh*. Dincolo de analiza strălucită a unei picturi a artistului olandez, articolul operează o fenomenologie a trecerii de la naturalismul impresionist la expresionismul de marcă al începutului de secol în pictură, atât din perspectiva estetică a creaţiei, cât şi din cea a receptării. Într-o pledoarie pentru receptarea avizată a operei de artă (elitism aşadar, însă fondat pe precepte estetice, validat de sistemele teoretice care decurg sau determină facerea operei de artă), Lucian Blaga afirmă necesitatea elasticităţii judecăţii de valoare, judecată pregătită în mod fundamental nu de corpusul operelor de artă preexistente, ci de corpusul actelor teoretice legate de acestea. Tot Lucian Blaga publică şi o cronică la volumul *Jurnalul de călătorie al unui filosof* de Hermann Keyserling, iar la rubrica „Însemnările săptămânii” îi este reprodus articolul *Naturalismul*, fragment din studiul cu acelaşi titlu, în care defineşte „tainele” naturaliste ca nişte „taine fără mister”. În **C.l.a.** sunt prezenţi cu versuri Lucian Blaga (*Lucrătorul*), Zaharia Stancu (*Sfârşit*), Ion Buzdugan, Nichifor Crainic, Adrian Maniu, Isaia Tolan, Al. A. Philippide, Aron Cotruş, Ion Pillat; cu eseuri şi proză figurează Gib I. Mihăescu, Cezar Petrescu. „Cronica literară” şi rubrica „Cărţi – reviste” sunt susţinute de A. Bădăuţă. Camil Petrescu recenzează romanul lui Mihail Sadoveanu *Venea o moară pe Siret*, Ion Marin Sadoveanu face o cronică plachetei *Satul meu* a lui Ion Pillat, Adrian Maniu traduce un fragment din drama *Peer Gynt* de Henrik Ibsen. Se dau traduceri din A.P. Cehov, Maxim Gorki, Aleksei Tolstoi, E.A. Poe, Guy de Maupassant, Stéphane Mallarmé. **C.l.a.** reproduce sumarele revistei „Gândirea”, precum şi anunţul prin care Tudor Arghezi îşi făcea cunoscută intenţia de a începe tipărirea în volum a manuscriselor, cu „o primă serie de cinci volume” (*Cuvinte potrivite, Cartea femeii frumoase, Cartea copiilor, Cartea câinilor, a mâţelor, a oilor şi a caprelor* şi *Amintirile ierodiaconului Iosif*). Alţi colaboratori: Sandu Tudor, Ioan I. Ciorănescu, Emanoil Bucuţa, Ion Ojog, George Talaz, Nicolae Milcu, George Dumitrescu, Emil Riegler. ***I.H., C.Tt.***

CUVÂNTUL MEU, săptămânal care apare la București între 27 septembrie și 29 noiembrie 1915. Subintitulat „organ al intelectualilor” și redactat integral de Al. Macedonski, director-proprietar (care uneori semnează cu inițialele), publicația pare de-a lungul celor zece numere anume creată pentru a-i servi de tribună pentru propriile opinii în chestiunea poziționării României în Primul Război Mondial. **C.m.** dobândește astfel o importanță considerabilă ca document de istorie literară, iar poetul este cel dintâi convins de acest lucru: „îl scriu singur și îi plătesc tipărirea cu propriile mele mijloace”, „e mic, dar e un document istoric nepieritor [...] fiindcă e buturuga mică în mijlocul ticăloșiei mari”. Articolele, oscilând între mărturisire de credință și jurnal public, redactate inflamat în inconfundabilul stil macedonskian, sunt elocvente pentru ajustările pe care scriitorul înțelege să le facă – *in extremis* – marilor sale iubiri culturale și chiar propriului temperament. Spirit antidinastic convins între timp de anvergura personalității lui Carol I, francofil notoriu

dezamăgit de involuția Franței (care „s-a sinucis zi cu zi” devenind o patrie a materialismului cras, „republica burgheză de astăzi ce a gonit pe preot din biserică și pe Dumnezeu din conștiință”) și, mai ales, îngrozit de spectrul Rusiei („A merge cu Franța de azi e a merge cu Rusia – și Rusia a fost și rămâne veșnica primejdie”), lui Macedonski nu îi mai rămâne decât pledoaria pentru intrarea României în război alături de Germania. Totuși, scriitorul nu e chiar un germanofil în sensul unor P.P. Carp sau T. Maiorescu, ci un intelectual care optează pentru ceea ce crede a fi o politică a realităților orientată în scop național: „Nu strig nici să trăiască Franța, nici să trăiască Germania. Strig numai să trăiască România”. Sciziunea sa interioară se ghicește și mai bine în mărturisirea: „orice pornire a noastră, în momentul de față, în direcțiunea sufletului nostru, iar nu în cea a intereselor noastre, *ar fi însăși moartea* țărei”. Surprinzătoare este și precizarea modelului care a generat această „reacțiune interioară”; e vorba de Nicolae Iorga („un suflet al adevăratei puteri și un avânt de flăcări”), ale cărui intervenții antifranceze din 1906 i-ar fi atras atenția asupra riscurilor francolatriei – spre exemplu, „sfărâmarea cupeurilor și ruperea rochiilor franțuzitelor noastre, turtirea jobenurilor franțuziților” ofereau „o priveliște ce-mi era cu totul plăcută”, mărturisește Macedonski. ***O.S.***

CUVÂNTUL NOSTRU, revistă apărută la Bucureşti, lunar, de la 15 decembrie 1912 până la 25 ianuarie 1913. Publicaţie modernistă, situată în sfera de influenţă a „Literatorului” macedonskian, **C.n.** este o colecţie de poezii modeste ca inspiraţie şi tehnică a versificaţiei, semnate de Şerban Bascovici (*Ce strigăt moare-ncet în noapte..., E viaţă*), George I. Stratulat (*Chemare de mai*), Emil Maur (*Sfârşit. Într-un parc* – cu sonuri simboliste apăsat bacoviene), Ion Al-George (*De profundis*). Câteva strofe străbătute de un fior de exaltare (*Am să fac*) sunt ale neobositului veleitar Kostya Rovine, care dă şi o dilatată prezentare a vieţii şi preocupărilor „marelui” predicator indian Kaitanya, nu lipsită de un oarecare interes provenit din insolitul subiectului. Absenţa unui text programatic, fie şi sumar, întăreşte impresia de improvizaţie a celor trei numere cât a reuşit **C.n.** să supravieţuiască. Mai vie, luând pulsul literaturii vremii cu o oarecare ascuţime a aprecierilor, este rubrica „Revista revistelor”, ţinută probabil de Sandu Teleajen sub iniţialele numelui, unde aproape că surprind unele succinte, dar bine ţintite săgeţi critice îndreptate către confraţi, către bilunarul „Noi pagini literare” – „revistă cu multe lipsuri tehnice” – ori semnalarea generoasă a unor reuşite de felul „Revistei marine”, de unde se şi reproduce un sonet semnat de A. Mândru. Alţi colaboratori: George Gregorian, Al. Sabaru, Ștefan Oprișan, M. Dăscălescu-Mugur. ***R.P.***

CUVÂNTUL NOSTRU, publicaţie apărută la Bucureşti, lunar, din martie 1925 până în mai 1930; reapare, neregulat, între ianuarie 1931 şi iulie 1935, continuând până în 1939. Directori: Iancu Klein, căruia i se alătură în 1927 Manuel Menicovici; din aprilie 1935 conduce gazeta Inocenţiu Mina. Revistă a studenţimii semite, fără însă a reprezenta vreo organizaţie studenţească politic constituită, **C.n.** conţine mai cu seamă informaţie culturală şi are colaboratori destul de sporadici. Apar câteva cronici, recenzii, comentarii, traduceri de poezie minoră. Sunt prezenţi cu poezie F. Aderca (*Adam*), Iacob Groper, A. Reisen, Alfred Bârlădeanu; semnează proză Ion Pas (*Binder groparul*) ş.a., iar studii şi articole F. Aderca (*Între două valuri*), Iancu Klein, Ioseph Berkovitz, Barbu Lăzăreanu. Numărul 6–7/1927 publică un interviu cu F. Aderca. Alţi colaboratori: Eugen Relgis, Enric Furtună, Ion Călugăru, L. Şaraga, W. Ianculovici, M. Stambler, I. Sternberg. ***C.Tt.***

Anul I No. 1 15 Decembrie 1929 2 LEI 2

Cuvinte Literare

Redactor: Z. DESMOND

Foaie bilunară de literatură

CUVINTE LITERARE, revistă apărută la Iaşi, bilunar, de la 15 decembrie 1929 până la 10 mai 1931. Director: Maur Săveneanu (de la numărul 9/1930); redactori: Zelea Desmond (pentru numerele 1–6/1929–1930, 17–23/1930–1931), Jean Pascal (pentru numerele 7–16/1930; împreună cu Z. Desmond, până în 5 ianuarie 1931). Tipăritură de format mic, **C.l.** îşi propune să fie „ecoul manifestărilor artistice din toate domeniile”, luând distanţă faţă de orice forme de extremism. Este reprodus un „articol critic” (semnat Dalda) pe

marginea romanului *Bal mascat* al lui Ionel Teodoreanu; scriitorul este acuzat că ar fi scris într-un mod „industrial” după succesul cu trilogia *La Medeleni*. În numărul 10/1930 se publică o anchetă, ca reacție la afirmaţia lui Al. A. Philippide conform căreia revistele de provincie sunt „timp pierdut”, în rezonanţă cu „ritmul lent şi tacticos al vieţii de provincie”. **C.l.** pledează pro domo, intervievând, pe tema revistelor literare din provincie, a utilităţii şi a legitimităţii lor, scriitori din aristocraţia literară a momentului (Mihail Sadoveanu, Demostene Botez ş.a.), ale căror susțineri vin în sprijinul publicisticii literare care se editează altundeva decât în Capitală. Polemica se întinde pe mai multe numere, completată, cu un interviu al lui André Gide de la Paris şi cu o corespondenţă a scriitorului H.N. Bialik de la Ierusalim. În numărul 13–14/1930 e inserat articolul *Cezar Petrescu, plagiator?*, în care, pe un ton moderat şi cu permanenta grijă a relativizării, se afirmă că două personaje din romanul *Calea Victoriei* sunt aproape identice cu Martin Eden din romanul omonim al lui Jack London şi cu Aleksandr Odnev din *O istorie obişnuită* al lui I.A. Goncearov. Discuţia este completată cu fişele ce definesc cele patru personaje, precum şi cu reactualizarea altui caz, implicându-l tot pe Cezar Petrescu, acuzat de F. Aderca că l-ar fi plagiat pe Maupassant. Acuzaţiile de plagiat vor apărea, de altfel, destul de des în paginile revistei. Versuri publică Martin Graur, Z. Desmond, Valeriu Olaniuc (care semnează şi V. Valeriu), E. Botez, Alexandru Pogonat, George Lesnea, B. Iosef, iar proză, Z. Desmond, Jean Pascal, Maur Săveneanu, J. Vermont, Carol B. Camil, traduceri dând Jean Pascal (*Călăul* de Maxim Gorki), Z. Desmond ş.a. ***C.Tt.***

CUZA, A.C. [**Alexandru C.**] (8.XI.1857, Iaşi – 4 XI.1947, Iaşi), poet, publicist. Este fiul Smarandei (n. Coroi) şi al lui Constantin Cuza, magistrat, văr cu întâiul domnitor al Principatelor Unite. Face cursul primar în pensionul ieşean condus de Anton Frey, iar pe cel secundar îl pregăteşte în particular, la Dresda şi la Paris, unde îşi ia, în 1881, bacalaureatul în litere. S-ar fi înscris apoi la Universitatea ieşeană, dar ar fi părăsit-o în urma scandalului stârnit de o poezie publicată în „Contemporanul”. Ulterior a făcut studii superioare în ştiinţe administrative şi politice şi în drept, încheiate cu două doctorate susţinute, la Bruxelles, în 1882 şi în 1886. În capitala Belgiei, făcea cunoştinţă cu V.G. Morţun, C. Mille şi alţi socialişti, ce editau revista „Dacia viitoare”. În interval, continuase să colaboreze la „Contemporanul”, dând la iveală poezii, monoloage lirice şi epigrame, ce vor fi adunate în placheta *Versuri* (1887), pusă în vânzare pentru a contribui la îngrijirea lui M. Eminescu. După întoarcerea în ţară, părăseşte publicaţia socialistă şi se apropie de Junimea, în a cărei revistă, „Convorbiri literare”, publică până în 1894. Intermitent mai semna în „Adevărul” şi în suplimentul acestuia, „Adevărul de joi”, în „Familia” ş.a. Când revista Junimii se mută la Bucureşti, înfiinţează împreună cu Petre Missir, Nicolae Volenti şi E. Ionescu, săptămânalul „Era nouă”. Mai colaborează asiduu la „Arhiva” şi la ziarul „România jună”. Broşura *Generaţia de la 48 şi era nouă* (1889) se circumscrie junimismului politic, pe care **C.** îl va reprezenta ca ajutor de primar al Iaşului în 1890–1891 şi ca deputat din 1895. Acum se prefigurează o nouă orientare a lui, concretizată prin înfiinţarea la Bucureşti, cu N. Iorga şi J. de Biez, a Alianţei Antisemite Universale, orientare vădită şi în tratatul *Despre poporaţie* (1899), premiat de Academia Română, ceea ce a contat decisiv la concursul în urma căruia, în ianuarie 1901, autorul este numit profesor la Facultatea de Drept a Universităţii din Iaşi, precum şi la alegerea, în 1903, ca membru corespondent al Academiei. Valoarea lucrării a fost contestată de un membru al comisiei de concurs, profesorul bucureştean N. Basilescu, dar **C.** a reuşit să dovedească în presă fie şi puţina lui competenţă în domeniu. Un deceniu mai târziu cărţii i s-a adus acuzaţia de plagiat de către avocatul Em. Socor, care, susţinut de presa socialistă şi democratică, a fost achitat de instanţă în procesul de calomnie pe care autorul i l-a intentat. În 1904 profesorul de economie politică îşi începe colaborarea la revista bârlădeană „Făt-Frumos”, în care dă la lumină, pe lângă versuri, cugetări şi articole, studiul *Naţionalitatea în artă*, scos apoi, în 1908, şi în volum. La Vălenii de Munte, în 1909, tipărea placheta *Poezii, epigrame şi cugetări în proză*, reeditată, cu puţine adăugiri, în 1939. Colaborator asiduu la „Neamul românesc” şi la „Frăţia românească”, înfiinţează în 1910, împreună cu N. Iorga, Partidul Naţional Democrat, al cărui organ ieşean va fi, din 1912, săptămânalul „Unirea”, pus sub direcţia foştilor săi studenţi C.N. Ifrim şi A.C.

Cusin. Purcedea, totodată, la editarea, cu sprijinul mai multor studenţi, între care se numără Radu S. Dragnea, a scrierilor eminesciene. Volumul *Opere complecte* de M. Eminescu a apărut relativ repede, în 1914, dar fără studiul introductiv preconizat, pentru că acesta luase deja proporţii prea mari. Deși redactarea lui a fost încheiată în 1919, manuscrisul, de aproape o mie de pagini, alcătuind două volume – *Teoria romantismului* şi *Viaţa şi opera lui Eminescu* – a fost editat abia în 2010. După Primul Război Mondial **C.** a abandonat aproape cu totul preocupările literare. Deputat şi senator, el înfiinţează în 1922, cu N.C. Paulescu, Uniunea Naţional Creştină, devenită anul următor Liga Apărării Naţional-Creştine, de extremă dreapta, având ca organ de presă „Apărarea naţională". În această formaţiune îşi are originea mişcarea legionară, faţă de care totuşi bătrânul politician se va ţine la distanţă, preferând să se apropie de Octavian Goga. În 1935 formaţiunile lor politice fuzionează în Partidul Naţional Creştin, chemat să guverneze la sfârşitul anului 1937. În timpul dictaturilor legionară şi antonesciană, deşi i se recunoaşte acţiunea de promotor al naţionalismului antisemit, **C.** nu mai are un rol activ. Vârsta lui înaintată a făcut ca după al Doilea Război Mondial să nu fie adus în faţa justiţiei.

Ca literat, **C.** este fără îndoială printre cei dintâi epigoni eminescieni. În multe dintre „romanţele" sale sună inconfundabilele acorduri ale maestrului, iar „monoloagele" (*Monologul unui calic*, *Monologul unui vagabond*) şi *Satiră* relevă ceva din sarcasmul „scrisorilor" eminesciene, pe când ciclul *Cogitanda* descinde direct din *Glossă*. Ucenicia la „Contemporanul" nu a rămas nici ea fără urmări. Declaraţia atee şi resentimentul proletar sunt frapante în unele poezii. Totuşi, ca structură sufletească, el e mai înrudit cu Vasile Alecsandri şi în multe versuri se regăsesc idilismul, voioşia, expansivitatea fără profunzime a autorului *Steluţei*. **C.** dă şi el câteva pasteluri, idile şi şăgalnice madrigale. Dar „revoluţionarul" socialist metamorfozat în reacţionar naţionalist este în fapt un umorist înnăscut. Epigramele sale, îndeosebi cele 67 închinate lui Damaschin, devenit tip al închinătorilor lui Bacchus, sunt savuroase, pe măsura celor care, mai târziu, vor fi iscălite de G. Topîrceanu şi Al. O. Teodoreanu. Precedat de câţiva scriitori şi critici care reclamau de aproape un deceniu, împotriva tezelor maioresciene de la 1870, o literatură cu caracter naţional, **C.** îi depăşeşte în măsura în care, în *Naţionalitatea în artă*, formulează principiul după care „naţionalitatea e puterea creatoare a culturei umane – cultura, puterea creatoare a naţiunei" şi aduce o multitudine de exemple, din arii foarte diverse, selectate pe baza bunului simţ, dar şi în urma recomandărilor extrase dintr-o întinsă bibliografie internaţională. Demonstraţia este însă viciată de atitudinea sa antisemită, ceea ce impregnează puternic şi „concluziile", care ies din spaţiul cultural, pentru a intra în cel social-politic, intenţia ultimă fiind, precum se mărturiseşte în subtitlul cărţii, cea de a da o „expunere a doctrinei naţionaliste". Aceleaşi calităţi şi defecte se învederează şi în lucrarea tipărită postum *Mihail Eminescu ca reprezentant al romantismului*, îndeosebi în primul volum, *Teoria romantismului*. Cronologic, acesta este, neîndoielnic, cel dintâi studiu aprofundat făcut la noi asupra curentului european în cauză, comparabil cu lucrările consacrate din spaţiul german sau francez. Sunt de reţinut înţelegerea romantismului ca mişcare fundamentală a spiritului uman, în opoziţie cu alta, numită „raţionalism", precum şi identificarea „elementelor" fiecăruia: sentimentalism, idealism, pesimism, solidarism, naţionalism în cazul celui dintâi, intelectualism, realism, optimism, particularism [individualism], cosmopolitism, modernism în cazul celui de-al doilea. Mai departe cercetătorul părăseşte calea obiectivă, atribuind primul curent arienilor şi pe cel secund semiţilor. (Aici, **C.** propune o „verificare" prin analiza „cazului Heine".) Titlul volumului următor, *Viaţa şi opera lui Eminescu*, vorbeşte de intenţia unei monografii, însă ceea ce se realizează nu cuprinde o analiză aprofundată a operei eminesciene, ci doar un studiu biografic, în care „cronica" vieţii scriitorului este completată de capitole de sinteză asupra „personalităţii" şi romantismului său, asupra „relaţiei sale cu mediul", a concepţiei social-politice şi a iubirii lui. Documentat ca puţine altele, aducând o contribuţie nouă („amintirile personale"), precum şi puncte de vedere interesante, studiul constituie un punct de reper major în eminescologie, pe care, dacă ar fi fost tipărit îndată după redactare, ar fi făcut-o, probabil, să progreseze mai rapid.

SCRIERI: *Versuri*, Iaşi, 1887; *Generaţia de la 48 şi era nouă*, Iaşi, 1889; *Despre poporaţie*, Iaşi, 1899; ed. Bucureşti, 1929; *Naţionalitatea în artă*, Bucureşti, 1908; ed.

2, Bucureşti, 1915; ed. îngr. I. Căpreanu, Iaşi, 1998; *Poezii, epigrame, cugetări în proză*, Vălenii de Munte, 1909; ed. 3, Bucureşti, 1939; *Plagiatul „Poporaţiei" – o calomnie „more judaico"*, Vălenii de Munte, 1911; *Studii economice-politice. 1890–1930*, Bucureşti, 1930; *Mihail Eminescu ca reprezentant al romantismului*, în *Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu. Secolul XX*, vol. XXIII–XXIV, îngr. I. Oprişan, Bucureşti, 2010; *Însemnări din viață şi documente omeneşti*, Bucureşti, 2011. **Ediţii:** Mihail Eminescu, *Opere complecte*, pref. edit., Iaşi, 1914.

Repere bibliografice: Const. Mille, *A. Cuza. Volumul său de versuri*, „Lupta", 1887, 277, 283; Iorga, *Pagini*, I, *319–323*, II, *75*; Iorga, *O luptă* (1979), I, *356–357*; Ilarie Chendi, *Portrete literare*, Bucureşti, [1911], *77–84*; H. Stahl, *Din „oratorii noştri"*, NRL, 1910, 29; Em. Socor, *O ruşine universitară: plagiatul d-lui A.C. Cuza*, Bucureşti, 1911; Radu S. Dragnea, *Un formator de caractere*, „Neamul românesc", 1911, 122; Dafin, *Figuri*, I, *56–58*; Lovinescu, *Scrieri*, IV, *42–47*, VI, *16*; I. Ludo, *Doi mari poeţi: Heinrich Heine şi A.C. Cuza*, Bucureşti, 1934; Nichifor Crainic, *„Naţionalitatea în artă"*, G, 1935, 3; N. Davidescu, *A.C. Cuza*, VRA, 1936, 484; N. Crevedia, *A.C. Cuza scriitor*, PRV, 1939, 1402; Romulus Demetrescu, *„Poezii, epigrame"*, CL, 1939, 10–12; Liviu Papuc, *Societari junimiști în documente*, ed. 2, Iași, 2008, *61–129*; Gabriel Asandului, *A.C. Cuza. Politică şi cultură*, Iaşi, 2007; Lucian T. Butaru, *Rasism românesc*, Cluj-Napoca, 2010, *88–183*; Dumitru Micu, *Un vechi studiu necunoscut despre Eminescu*, CLT, 2011, 8; Theodor Codreanu, *Revelaţia unei exegeze eminesciene inedite*, „Bucovina literară", 2011, 10–12, 2012, 1–8; Horia Florin Bozdoghină, *Antisemitismul lui A.C. Cuza şi politica românească*, pref. Radu Ioanid, Bucureşti, 2012. ***V.D.***

CUZA, Constantin (8.III.1924, Iaşi – 12.VI.1995, Braşov), prozator, dramaturg, gazetar. Este fiul Ecaterinei şi al lui Gheorghe Păunescu. Rămas timpuriu orfan de mamă, **C.** fuge de acasă şi este adoptat de pictorul Teodor Cuza, care la scurt timp moare şi el. Elev bursier al Liceului Militar „General Macarovici" din Iaşi (1935–1943), urmează apoi Şcoala de Ofiţeri de Cavalerie din Târgovişte şi, în ultimele luni de război, este trimis pe front. Întors acasă, devine student la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, unde audiază cursurile profesorilor G. Călinescu, Tudor Vianu, Al. Rosetti. Îşi ia licenţa în 1947, în specialităţile limba şi literatura română şi limba şi literatura italiană. Prin concurs, obţine postul de profesor la Colegiul Naţional „N. Filipescu" din Predeal. Stabilit apoi în Braşov, lucrează ca profesor de limba şi literatura română la Liceul „Andrei Şaguna" (1948–1984). Poartă corespondenţă cu marii săi profesori, îndeosebi cu Tudor Vianu, şi colaborează cu studii de istorie literară, proză, teatru, versuri, cronici de artă şi de spectacol la „Tânărul scriitor", „Luceafărul de ziuă", „Pagini contemporane", „Karpaten Rundschau", „Drum nou", „Argeş", „Braşovul literar şi artistic", „Gazeta de Transilvania" ș.a. A mai semnat Acteon. Împreună cu profesorii Ion Popescu-Topolog şi Florin Marcu îndrumă apariţia publicaţiei şcolare „Muguri" (1968), iar între 1968 şi 1970 este redactor-şef adjunct al revistei „Astra". Debutează, încă student, cu versuri în ziarul „Naţiunea" (1946), condus de G. Călinescu, iar editorial un sfert de veac mai târziu cu romanul *Inorogul nu moare* (1970), urmat de altul, *Prinţul de aur* (1971). După 1973 a publicat puţin, doar fragmente din cărţile ce vor fi lăsate în manuscris – romanele *Absenţe motivate*, *Anemone*, *Să ştii să mori frumos*, volumul de versuri *Postume înviate*, memorialul de călătorie *Europa pe patru roţi*.

Primele două cărţi ale lui **C.** sunt romane istorice. Publicat iniţial în foiletonul ziarului braşovean „Drum nou", *Inorogul nu moare* evocă viaţa şi personalitatea lui Dimitrie Cantemir în formula unui sinopsis romanesc asemănător unui scenariu de film, remarcabil prin câteva scene/decupaje lirico-dramatice, dar deficitar sub raport epic. Superior, cel puţin compoziţional, primului roman, *Prinţul de aur* suprapune o acţiune la timpul prezent unei reconstituiri istorice. Figura centrală a naraţiunii, domnitorul Constantin Brâncoveanu, apare atât în planul evocării istorice propriu-zise, în episoade cu inflexiuni baladeşti, cât şi în cel al prezentului, în imaginaţia şi halucinaţiile personajului contemporan (un cercetător), care scrutează, în documente, pe teren şi în propriile-i trăiri, o cale spre a înţelege misterul „prinţului de aur". Căutarea sfârşeşte în identificare: protagonistul din planul prezentului interiorizează destinul eroului istoric văzut ca simbol. Compoziţional, romanul este conceput ca un monolog interior, formulă adecvată atâta timp cât nu coboară în idealizare naivă şi în simplă explicitare. În *Capriciu* (1972) autorul exersează altă formulă, subsumabilă romanului de analiză psihologică, iar *Dumnealui şi Eva* (1973) e un roman ironic şi umoristic. Scriitorul reia şi dezvoltă în stil personal romanul (neterminat) *Minunile*

Sfântului Sisoie de G. Topîrceanu: umanizează personajele supranaturale şi prozaizează mitologicul. Cotidianul şi „sacrul" sunt armonizate într-o proiecţie bufă, de bună calitate literară, cu episoade pline de vervă, alternând tonul grav cu cel disimulat lejer. Exerciţiul dramaturgului este vizibil în aceste pagini, câteva scene fiind alert dialogate. Piesele de teatru ale lui **C.**, *Cetatea Coroanei*, pentru care îl consultă pe Tudor Vianu, *Pasagera* şi *Meşterul*, publicate în „Astra" (1967, 1968), nu au avut ecou critic imediat. În schimb, scenariul *Brâncoveanu*, jucat în stagiunea 1967–1968 de o echipă a Teatrului Mic din Bucureşti într-un spectacol montat în cadrul feeric al Palatului Mogoşoaia, a cules binemeritate elogii. Publicistica lui **C.** vizează, în principal, artele plastice şi teatrul. Un eseu-serial despre Helfried Weiss, apărut în „Karpaten Rundschau", denotă subtilitate, aplicaţie critică şi estetică, iar cercetarea dedicată Societăţii pentru Fond de Teatru Român (1971, în colaborare cu Maria Lambucă), incluzând şi un studiu mai vechi, *Despre opera unui autor dramatic uitat – Teochar Alexi*, valorifică numeroase documente inedite, semnificative pentru momentele de pionierat în dezvoltarea teatrului românesc din Transilvania. Ca poet, **C.** se prezintă în ţinuta elegiacului, cu delicate pasteluri spiritualizate şi madrigale irizate de sentimentul trecerii inevitabile a timpului.

SCRIERI: *Inorogul nu moare*, Bucureşti, 1970; *Prinţul de aur*, Bucureşti, 1971; *Societatea pentru Crearea unui Fond de Teatru Român* (în colaborare cu Maria Lambucă), pref. Mircea Mancaş, Braşov, 1971; *Capriciu*, Bucureşti, 1972; *Dumnealui şi Eva*, Bucureşti, 1973.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *„Inorogul nu moare"*, RL, 1970, 33; Voicu Bugariu, *„Prinţul de aur"*, AST, 1972, 1; Valeriu Cristea, *„Prinţul de aur"*, FLC, 1972, 12; Emil Manu, *„Capriciu"*, AST, 1973, 1; Valeriu Cristea, *Literatura facilă*, RL, 1974, 1; A. Ghermanschi, *„Dumnealui şi Eva"*, AST, 1974, 1; Grigore Cojan, *Amintiri cu scriitori braşoveni*, Braşov, 2000, *201–210*; Lucian Bâgiu, *Meşterul Manole: creatorul vs omul creator*, „Pro Saeculum", 2006, 5–6; Onufrie Vinţeler, *Portrete şi cărţi*, Cluj-Napoca, 2007, *7–23*. ***C.H.***

CUZA, Gheorghe A. (23.II.1896, Iaşi – 14.IX.1950, Aiud), poet. Este fiul Mariei (n. Gane) și al lui A.C. Cuza, publicist şi poet. Urmează ciclul secundar la liceele ieşene Internat şi Naţional, luându-şi bacalaureatul în 1915. Se înscrie la Facultatea de Drept din acelaşi oraş, absolvind-o în 1918, iar doctoratul şi-l susţine în 1921. Predă la Universitatea din capitala Moldovei, fiind numit conferenţiar în 1929 şi profesor în 1931. Membru marcant al formaţiunilor politice conduse de tatăl său, e prezent în organele de presă ale acestora, mai cu seamă în „Apărarea naţională". Este ministru al Muncii în guvernul condus de Octavian Goga (1937–1938). Epurat din învăţământ după 1944, arestat, a murit în închisoare. Debutul liric al lui **C.** este găzduit în 1919 de efemera „Ferul roşu" din Chişinău, dar abia din 1933 el publică frecvent versuri în „Cuget moldovenesc" din Bălţi, la început iscălind şi Iorgu de la Cozia sau Gelu Cozianu. Între 1940 şi 1944, în „Cetatea Moldovei", la care din 1941 era director, dă la lumină poezii, note de drum, studii şi un fragment dintr-o lucrare dramatică în versuri. După ce în 1938 tipăreşte placheta *Amurg*, îi mai apar volumele *Sonete* (1940) şi *Vifor subt stele* (1943), precum şi însemnările de călătorie intitulate *Bugeacul* (1941). În decembrie 1943, pe scena Teatrului Naţional din Iaşi, are loc premiera piesei sale *Armaşul lui Ştefan cel Mare*.

Conştient, probabil, de resursele nu foarte bogate şi de nesincronizarea cu lirica nouă, **C.** se orientează de la început către sonet. În tiparul acestuia sunt turnate peisaje, preponderent rurale (ciclul *Pasteluri*), dar şi trăiri personale (*Varia*, *Frunze de toamnă*, *Lui Eros*), portrete ale unor personalităţi ori tipuri istorice (*Chipuri*, *Letopiseţ*), unde autorul încearcă să exploateze expresivitatea unui lexic bogat în sonorităţi arhaice. Accentele discret pioase alternează cu atitudinile voit neutre şi cu o undă de umor, evitând astfel monotonia. Aceleaşi însuşiri sunt valorizate şi în drama istorică în versuri *Armaşul lui Ştefan cel Mare*, dar aici **C.** nu poate să susțină o intrigă convingător tensionată şi nici să dea personajului central un chip pe măsura tradiţiei. Cursive, cu numeroase observaţii ascuţite privitoare la oameni şi locuri, sunt notele de drum din *Bugeacul*, suferind însă din cauza alunecării în pledoarie politică şi pe panta unor prejudecăţi apăsătoare.

SCRIERI: *Amurg*, Iaşi, 1938; *Sonete*, Bucureşti, [1940]; *Bugeacul*, Iaşi, 1941; *Vifor subt stele*, Bucureşti, [1943].

Repere bibliografice: Ion Sân-Giorgiu, *Sonetele lui George Cuza*, CML, 1940, 54; *Gh. A. Cuza*, CGM, 1940, 6–8 (grupaj special); I. Gr. Perieţeanu, *Sonetistul Gh. A. Cuza*, UVR, 1940, 24; Nichifor Crainic, *Gh. A. Cuza sonetist*, G, 1943, 4; Perpessicius, *Opere*, X, *176–177*; Ion Şiugariu, *Viaţa poeziei*, îngr. Marcel Crihană, Timişoara, 1999, *115–118*. ***V.D.***